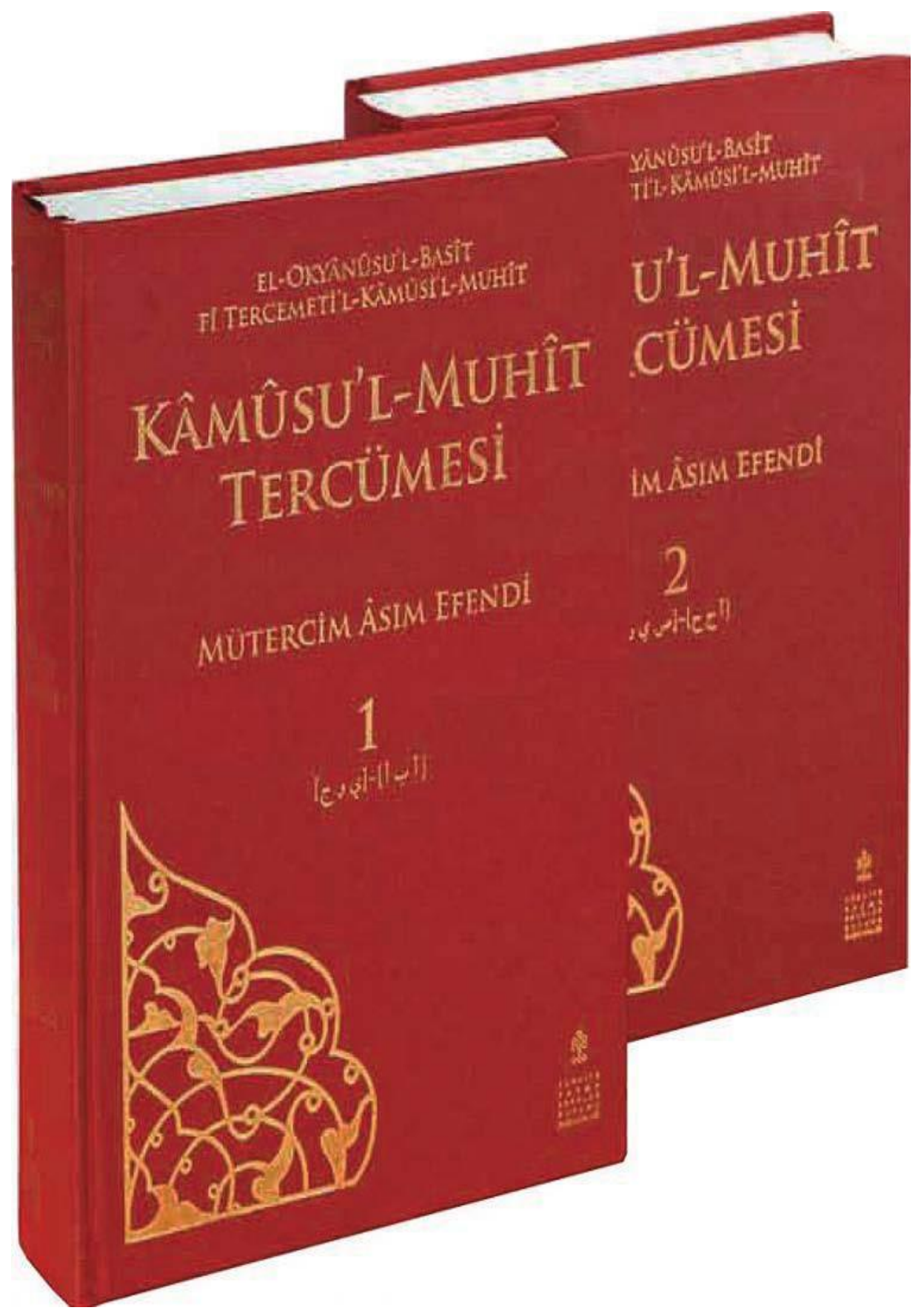

EL-OKYÂNÛSU'L-BASÎT
FÎ TERCEMETÎ'L-KÂMÛSÎ'L-MUHÎT
KÂMÛSU'L-MUHÎT
TERCÜMESİ
MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ
1
YÂNÛSU'L-BASİT
Tİ'L-KÂMÛSİ'L-MUHİT
U'L-MUHÎT
CÜMESİ
İM ÂSIM EFENDİ
2

el-Okyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît

KÂMÛSU'L-MUHÎT TERCÜMESİ

MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ

1. CİLT

[أ ب أ]-[ي و ج]

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 1

Edebiyat ve Sanat Serisi : 1
Sözlük Dizisi : 1
Kitabın adı : el-OKYÂNÛSU'L-BASÎT fî TERCEMETİ'L-KÂMÛSİ'L-MUHÎT
KÂMÛSU'L-MUHÎT TERCÜMESİ
1. Cilt [أ ب أ]-[ي و ج] (6 Cilt)
Müellifi : MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ (1755-1820)
Yayın hazırlık - Çeviri yazı : Mustafa Koç
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Eyyüp Tanrıverdi
Dicle Üniversitesi,
Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı
Editör : Prof. Dr. Mustafa Koç
Arşiv Kayıt : Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi,
Hamidiye Koleksiyonu, No. 1377-1378-1379
Kitap tasarım : Abdusselam Ferşatoğlu
Yapım : Fotografika Ltd. Şti.
Baskı : Pasifik Ofset, Cihangir Mah. Baha İş Merkezi A Blok 34310
Haramidere-İstanbul. Tel.: 0212 412 17 77
Sertifika No. 12027
Baskı yeri ve yılı : İstanbul 2013
Baskı miktarı : 1. Baskı, 2000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Library of Congress A CIP Catalog Record

Mütercim Âsım Efendi
el-Okyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît
Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi, 1. Cilt (6 Cilt)

1. Mütercim Âsım, 2. Kamus, 3. Arapça Sözlük, 4. Fîrûzâbâdî,
5. Arap Dili ve Edebiyatı, 6. Türk Dili ve Edebiyatı, 7. Osmanlı Türkçesi

ISBN: 978-975-17-3658-1

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.
Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*'na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayınlanamaz ve çoğaltılamaz.

T. C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Ticarethane Sok. No: 12 34410 Sultanahmet / Fatih / İstanbul
Tel.: +90 (212) 511 36 37
Faks: +90 (212) 511 37 00
info@yek.gov.tr
www.yek.gov.tr

EL-OKYÂNÛSU'L-BASÎT
FÎ TERCEMETİ'L-KÂMÛSİ'L-MUHÎT

KÂMÛSU'L-MUHÎT TERCÜMESİ

MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ
(1755-1820)

1. CİLT

[أ ب أ-ي و ج]

Yayına Hazırlayanlar
Mustafa Koç
Eyyüp Tanrıverdi

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

TAKDİM

İnsanlık tarihi, akıl ve düşünce sahibi bir varlık olan insanın kurduğu medeniyetleri, medeniyetler arasındaki ilişkileri anlatır. İnsan, zihnî faaliyetlerde bulunma kabiliyetiyle bilim sanat ve kültür değerleri üretir, ürettiği kültür ve düşünce ile de tarihin akışına yön verir.

Medeniyetler, kültürler, dinler, ideolojiler, etnik ve mezhebî anlayışlar arasındaki ilişkiler kimi zaman çatışma ve ayrışmalara, kimi zaman da uzlaşma ve işbirliklerine zemin hazırlamıştır.

İnsanların, toplumların ve devletlerin gücü, ürettikleri kültür ve medeniyet değerlerinin varlığıyla ölçülmüştür. İnsanoğlu olarak daha aydınlık bir gelecek inşa edebilmemiz, insanlığın ortak değeri, ortak mirası ve ortak kazanımı olan kültür ve medeniyet değerlerini geliştirebilmemizle mümkündür.

Bizler, Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e kadar büyük devletler kuran bir milletiz. Bu büyük devlet geleneğinin arkasında büyük bir medeniyet ve kültür tasavvuru yatmaktadır.

İlk insandan günümüze kadar gökkubbe altında gelişen her değer, hakikatin farklı bir tezahürü olarak bizim için muteber olmuştur. İslam ve Türk tarihinden süzülüp gelen kültürel birikim bizim için büyük bir zenginlik kaynağıdır. Bilgiye, hikmete, irfana dayanan medeniyet değerlerimiz tarih boyunca sevgiyi, hoşgörüyü, adaleti, kardeşlik ve dayanışmayı önplanda tutmuştur.

Gelecek nesillere karşı en büyük sorumluluğumuz, insan ve âlem tasavvurumuzun temel bileşenlerini oluşturan bu eşsiz mirasın etkin bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bugünkü ve yarınki nesillerimizin gelişimi, geçmişimizden devraldığımız büyük kültür ve medeniyet mirasının daha iyi idrak edilmesine ve sahiplenilmesine bağlıdır.

Felsefeden tababete, astronomiden matematiğe kadar her alanda, Medine'de, Kahire'de, Şam'da, Bağdat'ta, Buhara'da, Semerkant'ta, Horasan'da, Konya'da, Bursa'da, İstanbul'da ve coğrafyamızın her köşesinde üretilen değerler, bugün tüm insanlığın ortak mirası hâline gelmiştir. Bu büyük emanete sahip çıkmak, bu büyük hazineyi gelecek nesillere aktarmak öncelikli sorumluluğumuzdur.

Yirmi birinci yüzyıl dünyasına sunabileceğimiz yeni bir medeniyet projesinin dokusunu örecek değerleri üretebilmemiz, ancak sahip olduğumuz bu hazinelerin ve zengin birikimin işlenmesiyle mümkündür. Bu miras bize, tarihteki en büyük ilim ve düşünce insanlarının geniş bir yelpazede ürettikleri eserleri sunuyor. Çok çeşitli alanlarda ve disiplinlerde medeniyetimizin en zengin ve benzersiz metinlerini ihtiva eden bu eserlerin korunması, tercüme ya da tıpkıbasım yoluyla işlenmesi ve etkin bir şekilde yeniden inşa edilmesi, Büyük Türkiye Vizyonumuzun önemli bir parçasıdır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, hiç şüphesiz tarihe, ecdadımıza, gelecek nesillere ve insanlığa sunacağımız eserleri üretmeye yönelik fikrî çabaların hasılası olacaktır. Her alanda olduğu gibi bilim, düşünce, kültür ve sanat alanlarında da eser ve iş üretmek idealiyle yeniden ele alınmaya, ilgi görmeye, kaynak olmaya başlayan bu hazinelerin ülkemize ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini temenni ederim. Aziz milletimiz, bu kutsal emaneti yücelterek muhafaza etmeyi sürdürecektir.

Recep Tayyip Erdoğan
T. C.
Başbakan

İÇİNDEKİLER (Cilt 1)

TAKDİM 4

GİRİŞ 9

OKYĀNŪSU'L-BASĪT FĪ TERCEMETİ'L-ḲĀMŪSİ'L- MUḤĪT 19

TERCEME-İ MUKADDİME-İ KĀMŪS 27

LĀMİᶜA 33

BĀBU'L-HEMZE 121

- Faslu'l-hemze 121
- Faslu'l-bā'i'l-muvahhade 124
- Faslu't-tā'i'l-fevkiyye 134
- Faslu's-sā'i'l-müsellese 135
- Faslu'l-cīm 137
- Faslu'l-hā'i'l-mühmele 145
- Faslu'l-ḫā'i'l-muᶜceme 153
- Faslu'd-dāli'l-mühmele 159
- Faslu'z-zāli'l-muᶜceme 165
- Faslu'r-rā'i'l-mühmele 167
- Faslu'z-zāyi'l-muᶜceme 176
- Faslu's-sīni'l-mühmele 178
- Faslu'ş-şīni'l-muᶜceme 184
- Faslu'ṣ-ṣādi'l-mühmele 190
- Faslu'ḍ-ḍādi'l-muᶜceme 193
- Faslu'ṭ-ṭā'i'l-mühmele 196
- Faslu'ẓ-ẓā'i'l-muᶜceme 200
- Faslu'l-ᶜayni'l-mühmele 202
- Faslu'l-ġayni'l-muᶜceme 204
- Faslu'l-fā' 205
- Faslu'l-ḳāf 212
- Faslu'l-kāf 218
- Faslu'l-lām 226
- Faslu'l-mīm 232
- Faslu'n-nūn 237
- Faslu'l-vāv 249
- Faslu'l-hā' 259
- Faslu'l-yā'i't-tahtiyye 269

BĀBU'L-BĀ' 271

- Faslu'l-hemze 271
- Faslu'l-bā'i'l-muvahhade 283
- Faslu't-tā'i'l-fevkiyye 286
- Faslu's-sā'i'l-müsellese 293
- Faslu'l-cīm 304
- Faslu'l-hā'i'l-mühmele 332
- Faslu'l-ḫā'i'l-muᶜceme 364
- Faslu'd-dāli'l-mühmele 386
- Faslu'z-zāli'l-muᶜceme 396
- Faslu'r-rā'i'l-mühmele 409
- Faslu'z-zāyi'l-muᶜceme 440
- Faslu's-sīni'l-mühmele 451
- Faslu'ş-şīni'l-muᶜceme 470
- Faslu'ṣ-ṣādi'l-mühmele 495
- Faslu'ḍ-ḍādi'l-muᶜceme 509
- Faslu'ṭ-ṭā'i'l-mühmele 518
- Faslu'ẓ-ẓā'i'l-muᶜceme 528
- Faslu'l-ᶜayni'l-mühmele 531
- Faslu'l-ġayni'l-muᶜceme 572
- Faslu'l-fā' 587
- Faslu'l-ḳāf 588
- Faslu'l-kāf 625
- Faslu'l-lām 655
- Faslu'l-mīm 670
- Faslu'n-nūn 671
- Faslu'l-vāv 698
- Faslu'l-hā' 712
- Faslu'l-yā'i't-tahtiyye 724

BĀBU'T-TĀ'İ'L-FEVKİYYE 725

- Faslu'l-elif 725
- Faslu'l-bā'i'l-muvahhade 729
- Faslu't-tā'i'l-fevkiyye 739
- Faslu's-sā'i'l-müsellese 740
- Faslu'l-cīm 743
- Faslu'l-hā'i'l-mühmele 745
- Faslu'l-hā'i'l-muᶜceme 750
- Faslu'd-dāli'l-mühmele 754
- Faslu'z-zāli'l-muᶜceme 755

Faslu’r-rāʾi’l-mühmele 756
Faslu’z-zāyi’l-muᶜceme 757
Faslu’s-sīni’l-mühmele 760
Faslu’ş-şīni’l-muᶜceme 770
Faslu’ṣ-ṣādi’l-mühmele 773
Faslu’ḍ-ḍādi’l-muᶜceme 779
Faslu’ṭ-ṭāʾi’l-mühmele 779
Faslu’ẓ-ẓāʾi’l-muᶜceme 780
Faslu’l-ᶜayni’l-mühmele 780
Faslu’l-ᶜayni’l-muᶜceme 783
Faslu’l-fāʾ 784
Faslu’l-ḳāf 789
Faslu’l-kāf 793
Faslu’l-lām 800
Faslu’l-mīm 804
Faslu’n-nūn 811
Faslu’l-vāv 818
Faslu’l-hāʾ 821
Faslu’l-yāʾi’t-tahtiyye 824
BĀBU’Ş-ṢĀ’ 825
Faslu’l-elif 825
Faslu’l-bāʾi’l-muvahhade 829
Faslu’t-tāʾi’l-fevkiyye 835
Faslu’ş-şāʾi’l-müsellese 837
Faslu’l-cīm 839
Faslu’l-ḥāʾi’l-mühmele 842
Faslu’l-ḫāʾi’l-muᶜceme 848
Faslu’d-dāli’l-mühmele 853
Faslu’r-rāʾi’l-mühmele 857
Faslu’z-zāyi’l-muᶜceme 862
Faslu’s-şīnü’l- muᶜceme 863
Faslu’ṣ-ṣādi’l-mühmele 866
Faslu’ḍ-ḍādi’l-muᶜceme 867
Faslu’ṭ-ṭāʾi’l-mühmele 868
Faslu’l-ᶜayni’l-mühmele 871
Faslu’l-ġayni’l-muᶜceme 875
Faslu’l-fāʾ 880
Faslu’l-ḳāf 881
Faslu’l-kāf 884
Faslu’l-lām 887
Faslu’l-mīm 893
Faslu’n-nūn 897
Faslu’l-vāv 901
Faslu’l-hāʾ 904
Faslu’l-yāʾi’t-tahtiyye 905
BĀBU’L-CĪM 907
Faslu’l-hemze 908
Faslu’l-bāʾi’l-muvahhade 912
Faslu’t-tāʾi’l-fevkiyye 922
Faslu’ş-şāʾi’l-müsellese 924
Faslu’l-cīm 928
Faslu’l-ḥāʾi’l-mühmele 929
Faslu’l-ḫāʾi’l-muᶜceme 941
Faslu’d-dāli’l-mühmele 956
Faslu’ẓ-ẓāli’l-muᶜceme 971
Faslu’r-rāʾi’l-mühmele 973
Faslu’z-zāyi’l-muᶜceme 979
Faslu’s-sīni’l-mühmele 988
Faslu’ş-şīni’l-muᶜceme 998
Faslu’ṣ-ṣādi’l-mühmele 1003
Faslu’ḍ-ḍādi’l-muᶜceme 1006
Faslu’ṭ-ṭāʾi’l-mühmele 1009
Faslu’ẓ-ẓāʾi’l-muᶜceme 1010
Faslu’l-ᶜayni’l-mühmele 1011
Faslu’l-ġayni’l-muᶜceme 1025
Faslu’l-fāʾ 1027
Faslu’l-ḳāf 1037
Faslu’l-kāf 1038
Faslu’l-lām 1041
Faslu’l-mīm 1048
Faslu’n-nūn 1058
Faslu’l-vāv 1069
Faslu’l-hāʾ 1074
Faslu’l-yāʾi’t-tahtiyye 1082

GİRİŞ

Osmanlı sahasında kaleme alınmış bir yığın irili ufaklı Arapça-Türkçe lügatlar arasında Āsım'dan önce kaleme alınan ve itibar gören merkezī lügatların tamamı 16.yy'a aittir: *Kestelī'nin Mirkātü'l-Lüga*'sı, Vankulu'nun lügatı ve Karahisarī'nin *Ahteri-i Kebīr*'i.

Sıhāh ve *Kāmūsu'l-Muhīt*'ten derlenerek teşkil edilmiş olan Abdullah Kestelī'nin (ö. 1541) 1530'dan önce yazdığı *Mirkātü'l-Lüga*'sı ilk ciddi çalışma olarak değer taşırsa da tesir dairesi hep mahdut kalmış, dönemine ait diğer iki esaslı lügat onun temin edeceği şöhreti gölgelemiştir. Matbaa sonrası neşri de gerçekleşmeyen bu eser, lügat literatürümüzün ikbal görmemiş talihsiz metinleri arasında yer alır. Muslihüddin Mustafa Karahisarī'nin (ö. 1561) 1545'te ikmal ettiği *Ahteri-i Kebīr* kaynak olarak daha çok Cevherī'nin (ö. 1003) *Sıhāh*'ından, Mutarrizī'nin (ö. 1213) *Mugrib*'inden, İbn Fāris'in (ö. 1004) *Mücmel*'inden ve birkaç lügatten daha istifadeyle vücuda getirilmiş, alfabetik düzende tertip edilmiş ve madde başları kısa açıklamalardan oluşan ilk esaslı sözlüktür. Diğeri yine 16. yy'da bu defa Vankulu Mehmed Efendi'nin (ö. 1592) Cevherī'ye ait *Sıhāh*'ın tercümesidir. Müteferrika Matbaası'nın da ilk neşri olan bu eser, Osmanlı sahasında ilmiyenin alakasını daima çekmiş, Arapça'ya duyulan ihtiyacı karşılamakta Āsım'ın çalışmasına kadar mevcut lügatların en kāmili kabul edilmiştir.

Umumī hatlarıyla talimī mahiyette 19.yy'a kadar yazılmış manzum mensur Arapça-Türkçe lügatler mecmuu içinde başta kaydettiğimiz kıymeti haiz birkaç lügat, 19.yy'ın ilk çeyreğinde Āsım'ın *Kāmūsu'l-Muhīt* tercümesi karşısında geri plana çekilir. Arapça'ya dair müşküllerin halledilmesinde, Osmanlı Türkçesi'ne ait metinlerin doğru anlaşılmasında ana müracaat metni olarak görülen bu şaheser, bir taraftan Arapça dil ve kültür servetini, bir taraftan da Türkçe'nin zengin söz varlığını tespit etmiş olmak cihetiyle bugün de ehemmiyetinden hiçbir şey kaybetmedi.

Osmanlı'da uzun süre Vankulu'nun tercümesi münasebetiyle daha çok Cevherī'nin *Sıhāh*'ını referans alan ilmiyenin Fīrūzābādī'nin *Kāmūsu'l-Muhīt*'ine dönmesi bu son lügatın ancak çok güçlü bir kalemin tercüme ve tetkikinden ve kelime serveti cihetinden selefini aşmasıyla mümkün olabilirdi. 1791-1797 yılları arasında çalışarak Muhammed Hüseyin b. Halef et-Tebrīzī'nin *Burhān-ı Kātı'* adlı Farsça sözlüğünün tercümesini III. Selim'e

sunarak lügat sahasında ilmî kudretini ispat eden Āsım, bu çalışmasının sarayca ve ilmiyece takdir edilip kısa sürede neşriyle umumun istifadesine sunulması ve bunun getirdiği teşvikle ve Osmanlı sahası Arapça-Türkçe lügatlerin önüne geçecek birikim ve titizlikle *Kāmūsu'l-Muhīt* tercümesine mübaderet etti.

Āsım'ın tercümesine esas olan *Kāmūsu'l-Muhīt* telif edildiği 1410'dan beri Arap lügatçılığında "ümmehāt" tabir edilen ana klasik referans kaynakları arasında en güzide birkaç sözlükten biridir. Fīrūzābādī'nin Cevherī'nin *Sıhāh*'ına yirmi bin madde ilāvesiyle onu altmış bine çıkarması, iki bin kadar Arapça eseri bu lügat için süzmesi, *Ubāb* ve *Muhkem* gibi muhkem kaynakları bu esere derc etmesi, açık karşılık ve tariflerle malzemesini işlemesi gibi bir yığın meziyet, bu esere atfedilen takdiri haklı çıkarır. Bu kıymetin neticesi olarak eser etrafında şerhler, tekmileler ile lehinde ve aleyhinde tenkitlerden müteşekkil zengin bir literatür vücuda getirilmiş, lügatın Zebīdī'nin (ö. 1790) bugün kırk ciltte neşri yapılmış olan *Tācü'l-Arūs* adlı şerhiyle kelime serveti ve içeriği daha da zenginleştirilmiştir.

Tercüme üç ana merkezde gelişir: müellif (Fīrūzābādī), şarih (Zebīdī) ve mütercim (Āsım). Eser bu cihetten karşılaştırıldığında Āsım'ın *Kāmūsu'l-Muhīt*'e yalnız mütercim sıfatıyla yaklaşmadığını, onu şerh eden Zebīdī'yi kaynakları arasına katarak ādeta müstakil bir şarih niteliğiyle metni işlediğini ileri sürmek yanlış olmaz. Bilhassa *Tācü'l-Arūs* şerhi, daha kadim bir kaynak olan İbn Manzūr'un (ö. 1311) *Lisānu'l-Arab*'ı, Zemahşerī'nin (ö. 1143) *Esāsu'l-Belāga*, *Fā'ik* ve *Mukaddimetü'l-Edeb*'i, İbn Esīr'in (ö. 1210) *Nihāye*'si, *Kāmūsu'l-Muhīt*'in kaynaklarından Sāgānī'nin (1252) *Ubāb*'ı ve İbn Sīde'nin (ö. 1066) *Muhkem*'i, Suyūtī'nin (ö. 1505) *Muzhir*'i, *Kāmūsu'l-Muhīt* sahibinin *Basā'ir*'i, Harīrī'nin (ö. 1122) *Durre*'si, Molla Cāmī'nin (ö. 1492) *Kāfiye*'si onun sık sık kullandığı belli başlı referanslarıdır. Ayet ve hadislere dair notlamalarında Beyzāvī (ö. 1286), Rāzī (ö. 1210) ve Zemahşerī'nin tefsirleri, Rāgıb'ın *Müfredāt*'ı, Meydānī'nin (ö. 1124) *Emsāl*'i ve daha bir yığın eser onun tercümesinde atıf yaptığı metinlerdir. Bu tercüme ve şerh boyunca diğer birçok ilim şubesine ait ana metinlerden devşirilen malzeme, Āsım'ın bir mütercimlik sıfatının ötesinde isbāt-ı vücūd ettiğini gösterir.

Şüphesiz onun şarihliği bilhassa Türkçe cihetindedir. Standart

Türkçe'nin karşılıklar için kifayetsiz kaldığı yerde Türkçenin bütün imkânlarını yoklayan Āsım'ın dilin hemen bütün katmanlarına uzanacak tecessüsü ve lügati bir ansiklopedi seviyesine çıkaracak olan malumatı şaşırtıcıdır. Taşra Türkīsī, Türkī-i kadīm, avāmm-ı Türkī, Anadolu'da, bizim diyārlarda, ıstılāhımızda gibi ifadeler dili her seviyeden gördüğüne ve gösterdiğine işaret eder. En doğru karşılığı vermek için kılı kırk yaran Āsım hayranlık uyandıran anlam inceliklerini bütün *Kāmūs* boyunca tespit için yerleşikler, göçer Türkmenler, İstanbul zarifleri, ıstılāh-ı ʿavām, ıstılāh-ı ʿurefā, ıstılāh-ı etıbbā, ıstılāh-ı ʿurefā, ıstılāh-ı ʿarūziyyīn, ıstılāh-ı nuhāt gibi kayıtlarla hemen her sınıfın kavramlarını, argo ve galatlarını sıralar. Zaman zaman kullandığı Mehmed Esad Efendi'nin (ö. 1753) *Lehcetü'l-Lügāt*'ı ve daha çok tenkit ederek başvurduğu Vankulu lügatı dışında Türkçe malzemeyi temin edeceği Türkçe yazılı metinlerden mahrum olan Āsım, esas itibarıyla şahsī derlemeleriyle lügatçılığını ortaya koyar. O, Türkçe'de Kaşgārlı Mahmud'dan sonra doğrudan insandan malzeme devşiren ikinci kalemdir. Bütün bunları yaparken Arapça kavramlara Türkçe kavramlarla karşılık bulma çabası onda esastır.

Köprülü'nün "Arap ve Fars filolojilerine vukuf bakımından bütün Osmanlı edebiyatında Āsım eşiz bir lügatçidir" şeklindeki mütalaasını haklı çıkaran Āsım'ın iki büyük lügatinden ikincisi olan *Kāmūsu'l-Muhīt* tercümesine başlamasını temin eden amiller Āsım'ca ilahī mahiyettedir. II. Mahmud'un müsaadesiyle çoktan beri arzuladığı hac için geldiği Mekke'de eşi benzeri görülmemiş, faydası daim ve ālem var oldukça isminin bekasını sağlayacak bir eser vücuda getirmek için yaptığı niyaza manevī bir ilhamın cevap olarak gönlüne "*Kāmūs-ı-Muhīt* tercümesi" düşer. Medine'ye döndüğünde bu hususu bazı dostların tavsiyesiyle istihare eder ve istiharesi de içine düşen sānihayı tekit eder. İstanbul'a gelince yaşadığı bu ruhanī tecrübeyi aktardığı "baʿzı eʿizze-i zevi'l-ihtirām"ın teşviki ile de 1220 yılının ramazanı başında (13 Ekim 1805) başladığı tercümeyi bir kısmı vakanüvisliğine tekabül eden devrede 1225 Zilkadesinin 14. gecesi (11 Kasım 1810) tamamlayarak *el-Okyānūsu'l-Basīt fī Tercemeti'l-Kāmūsi'l- Muhīt* adıyla tamamlar.

Kāmūs tercümesi başında tercüme sebebini bu şekilde kaydetmesine karşın Fuat Köprülü'nün ileri sürdüğü "Medine'de eski hocası Necib Efen-

di ile görüşerek onun teşviki ile Fîrûzâbâdî'nin *Kāmūs*'unu tercümeye niyet etti" hükmü hemen bütün Āsım biyografilerinde tekrar edilir. Bu yargı Mehmed Cemāleddin Efendi'nin (ö. 1845) *Ayine-i Zürāfā*'daki ihtiyatlı ifadesinden kaynaklanır:

"Merhūm-ı mumāileyh, on yedi (1802) tārīhinde zā'ir-i beyt-i şerīf oldukta o vakt Medīne-i münevvere'de mücāvir müşārünileyh Hāce Necīb Efendi *Kāmūs Tercümesi*'ne merhūmu tergīb buyurmuş olduğunu dībāce-i tercümede ba'zı rumūzāt ile ifhām ve bu cihetle hāce-i müşārünileyhin kerāmātını i'lām kılmıştır"

el-Okyānūsu'l-Basīt'in varlık sahasına çıkışı henüz tercüme tamamlanmadan meydana getirdiği müspet akislerle alakayı üzerine celp eder. Āsım'ın vekayinamesinde yer alan bir anekdot bu hususu ortaya koyar:

1807'de İran'a Osmanlı tarafından sefaretle giden Seyyid Refī' Efendi (ö. 1809) vazifesini ikmal ettikten sonra İran Şahı Feth Alī'nin elçisi Hoy Müftüsü Ak İbrahim Efendi ile beraber İstanbul'a döner. Sepetçiler'de kendisine tahsis edilen konağa yerleşen elçi, sarayca gayet izzetle karşılanır. Esasen Kafkasya'nın güneyine, Azerbaycan'a kadar inen Ruslara mağlup İran, Fransa ve Osmanlı arasında Ruslara karşı bir üçlü ittifak için başlayan siyasī teşebbüslerin bir neticesi olarak İstanbul'da iki ay kadar bulunan Ak İbrahim, Āsım'ın ifadesiyle "fī-zātihi fühūl-i ulemādan olup ve o zümreye gayr-ı müfārik mesābesinde olan iddi'ā-yı nefsānī ve hod-pesendī vü enānī sıfatına gurūr-ı Acemāne dahi munzam" biridir. Yol arkadaşı Refī' Efendi'ye Osmanlı sahasında ilim adamı olmadığı yolunda edepsizce iddialarda bulunması, bu tür ithamlarla meclislerde ileri geri konuşması İstanbul'da huzursuzluk vücuda getirir; şeyhülislāma ilmiyeden ileri gelenlerle görüşüp tanışmak arzusunu ifade etmesine karşın da kimse bu kendini beğenmiş elçiyle mülakat cesaretini gösteremez. Hatta İran asıllı Ali Bahar Efendi de şeyhülislāmın bu teklifini bir bahaneyle savuşturur. Ak İbrahim, İstanbul ulemasını ezmek için maiyetinde bir şair ve müneccim de bulundurur.

Kendisine bir vesileyle *Kamus*'u tercüme etmekte olan *Burhān-ı Kātı'* mütercimi Āsım'dan bahsedilince, "*Kāmūs*'un tercüme kabūl etmeyeceğini, husūsan tercüme değil, bir māddesini kemā-yenbagī istihrāc eden ulemānın el-hāletü hāzihi Rūm'da sālis-i ankā vü kīmiyā" olduğunu söy-

lemesi Āsım'a aktarılarak bu elçinin haddinin bildirilmesi bilhassa Refī' Efendi tarafından istenir. Şeyhülislāmlıktan gelen istekle de artık Āsım Efendi zarurī olarak yanına o sırada yarısına kadar tercüme etmiş olduğu *Kāmūs*'tan otuz cüz kadar alarak Refī' Efendi ile beraber elçiyi ziyarete gider:

"*Kāmūs* tercümesi münāsebetiyle feth-i bāb-ı kelām eylemekle hemān der-begal olan eczā-yı mashūbeyi arz ve münāveleye ibtidār eyledikte sohbetten inzivā birle sahīfe-be-sahīfe nükte-endāz-ı dikkat ü imʾān ve üç sāʾat mikdārı mütālaʾasına bāsıra-güzār-ı itkān birle matrah-ı enzār olan niçe düşvār eczā-yı merkūmede münderic ve iştikāl eylediği niçe şübühāt u ebhās birle o kerārīste mündemic olup tevfīk-i Bārī ve teshīl-i Kirdgārī ile bi-hamdillāhi taʾālā vech-i lāyıkı üzere şerh ü tercüme olunmuş olmakla mütālaʾasından istīfā-yı hazz-ı vāfī eyledikten sonra hall ü keşf ü beyānı hasbe'z-zāhir bīrūn-ı uhde-i imkān mesābesinde olan mahal-i mezkūrun bu resme inkişāfından aceb-künān ve āferīn-gūyān-ı dehān-ı teslīmi bāz" eder.

Āsım'ın muvaffakiyetini alenen itiraf eden Ak İbrahim'den sonra yanındaki şair ve müneccimle akşama kadar süren muhavere Refī' Efendi'yi sevinçten mest eder. Cemiyeti müteakip defalarca Āsım'ın elini öper ve bu netice İstanbul'da ilim meclislerine nakledilir. Ak İbrahim'in şeyhülislāmdan *Kāmūs* basılır basılmaz bir nüshasının kendisine irsali ricası bir mecliste Āsım'a aktarılmış, ancak bütün bu yüz aklığı şeyhülislāmlıktan Āsım'a bir inayet olarak dönmemiştir. (Āsım, *Tarih*, II, 125-128)

Āsım'ın tercüme ve şerh faaliyetini beş yıl kadar bir zaman devresine sığdırdığını biliyoruz.*Mecmūa-i Edebiyye*'de çıkan isimsiz bir yazıda yer alan Āsım'ın *Kāmūs*'u nasıl hazırladığına dair notu nakledenlerin hafızalarının sıhhatine büsbütün itimat etmeyerek nakledelim:

"Zamanımızdaki kühen-sālānın vuku bulan rivayetlerine nazaran allāme-i müşārünileyh Üsküdar'da Nuhkuyusu civarında bulunan saādethāne-i fāzılānesinden çıkar ve koltuğunda *Kāmūs*'un bir parçası, belinde diviti olduğu hālde o civardaki kahvehanelerden birinin önüne oturur, yirmi yerinden iplikle bağlanmış olan küçücük kalemini çıkarıp bir taraftan oraya toplanmış olan mahalle ahalisiyle musahabet, diğer cihetten *Kāmūs*'u önündeki iskemlenin üzerine vaz' ederek şerh ve tercümeye bezl-i himmet edermiş." (Mecmūa-i Edebiyye, c. 1, nr. 5, 29 R 1318, s. 35-37)

Āsım, *Kāmūsu'l-Muhīt*'in 450 yıldır tercümesine girişilmediğini kaydeder. Kestelī bu eserden istifade etmişti. Merkezzade Ahmed Efendi'nin (ö. 1556?) 1543'te tamamladığı *el-Bābūs*'un omurgası *Kāmūsu'l-Muhīt* olmakla birlikte tercümesinde Cevherī'nin *Sıhāh*'ından ve Ezherī'nin (ö. 980) *Tehzībü'l-Lüga*'sından da yararlanmıştır. Koca Mustafa Paşa Asitanesi şeyhinin satır altı tekniğiyle şekillendirdiği ve kelime kadrosu, lügat tanzimi ve işleyiş bakımından *Kāmūsu'l-Muhīt*'ten ayrılan *Bābūs*'undan ardından, bu defa Āsım'dan daha sonra *Lügat-ı Kāmūs* adıyla meydana getirdiği sözlükle *Kāmūsu'l-Muhīt*'e dönen Vakanüvis Ahmed Lutfi Efendi'nin (ö. 1907) çalışması da zikredilmelidir. İlk cildi 1865 ve ikinci cildi 1869'da neşredilen bu son çalışma alfabetik düzende *Kāmūsu'l-Muhīt*'ten yapılmış bir derlemedir.

Āsım'ın nüshası Sultan I. Abdülhamid'in (ö. 1789) İstanbul Bahçekapı'da kendi yaptırdığı külliye içinde yer alan Hamidiye Kütüphanesi'ne intikal ettirilerek umumun istifadesi temin edilir. 1377 (I. cilt), 1378 (II. cilt) ve 1379 (III. cilt) numaralarıyla kütüphane kaydı yapılan nüshanın II. Mahmud'un mührünü taşıyan zahriyesinde bu husus açıkça belirtilir:

"Dībāce-tırāz-ı nüsha-i saltanat-ı uzmā, ser-levha-i Mushaf-ı hilāfet-i kübrā Emīrü'l-mü'minīn, imāmü'l-müslimīn, hādimü'l-Harameyni'l-muhteremeyn, mutahhirü'l-beledeyni'l-mükerrremeyn es-Sultān ibnü's-Sultān es-Sultān el-Gāzī Mahmūd Hān ibnü's-Sultān el-Gāzī Abdülhamīd Hān halledallāhu hilāfetehu ve eyyede ve ebbede saltanatehu ilā āhiri'l-ezmān hazretlerinin işbu *el-Okyānūsu'l-Basīt fī Tercemeti'l-Kāmūs* ismiyle müsemmā kitāb-ı bī-hemtānın teksīriyle taʿmīm-i fevā'id-i dīniyye kasd-ı hālisine mebnī bundan akdemce tabʿ u temsīli bābında ināyet-i aliyye-i mülūkāneleri erzān buyurulup bu esnāda resīde-i hadd-i hitām olmakla hāssaten tullāb-ı ulūma teshīl niyyet-i sādıkasıyla hasbeten lillāhi'l-celīl Mütercim Āsım Efendi'nin eser-i kalemi olan işbu nüshayı cennetmekān, firdevs-āşiyān Sultān Abdülhamīd Hān tābe serāhu hazretlerinin kütüb-hānelerine vakf u tesbīl buyurdular. Bi-vechin mine'l-vücūh derūn-ı kütüb-hāneden ihrāc olunmayıp ale'l-āde talebe-i ulūm istifāde edeler. Fe-men beddelehu baʿde-mā semiʿahu fe-innemā'smuhu ale'llezīne yübeddilūnallāhu semīʿun alīm. Sene 1232."

Yukarıdaki paragrafta yer alan "Mütercim Āsım Efendi'nin eser-i kale-

mi olan işbu nüsha" ifadesinden beklenen neticeden Hamidiye Kütüphanesi yazmasının müellif nüshası olduğu anlaşılırken, son cildin hatimesinde "Ketebehu Osmān b. Süleymān Penāh" kaydına göre Āsım'ın müsveddesini Osman Efendi beyaza çekmiştir.

Hemen her sayfada derkenar notları da Āsım'ın eserine bu tebyiz üzerinden son şeklini verdiğini gösterir. Nüshanın saraya takdim edilen erkān nüshası olması, tezhip ve hatta itina edilmesi bu nüshanın doğrudan Āsım'a mal etmeyi imkānsız kılmakla beraber, bu veriler "eser-i kalemi" ifadesini de çürütmez. Herhālde irap ameliyesi Āsım tarafından derkenar ilāveleriyle beraber gerçekleşmiştir. Eser Āsım'ca kontrol edilmek itibarıyla müellif nüshasıdır.

Yazma nüshanın birinci cildi rā harfinin ortalarına kadar 684 varak; kalın kaf harfinin ortalarına kadar olan ikinci cildi 689 varak ve son cildi 647 varaktır. Mecmuu 2020 varak olan eserin her bir sayfası 37 satırdan müteşekkildir. Esasen o tercümesini iki cilt olarak tasavvur eder, nitekim "bābu'z-zā'i'l-muᶜceme" sonunda ikinci cildin tercümesinin tamamladığını söyler. Bu da mevcut yazmanın yarısına tekabül eder.

Eser İstanbul'da II. Mahmud tarafından yazmanın ciltlerine uygun olarak üçer cilt olmak üzere Muhāsebe-i Evvel Seyyid Abdurrahīm Muhib Efendi'nin nezaretinde 1230, 1231, 1233'te (1815-1817) Matbaa-i Amire'de basılır. Seyfettin Özege kayıtlarına göre 1250 (1834) tarihinde aynı sayfa ve formatta Mısır'da Bulak'ta ve 1268-1272 (1852-1855) İstanbul'da Takvimhane-i Amire'de yapılan baskılarını bu defa dört cilt olmak üzere 1268-1272 (1852-1855) İstanbul baskısı takip eder. Son olarak dört cilt hālinde Rizeli Hasan Hilmi Efendi tarafından İstanbul'da 1304-1305 (1888) dört ciltlik baskısı ve 1305'te Matbaa-i Amire'de üç citlik baskısı yapıldı. Bu son baskının nihayetinde baskı öncesi kontrolde yer alan ilmiyeden sekiz kişinin künyesi yer alır.

Bendenīcī'nin (ö. 897) *et-Takfiye*'si ile başlayan ve Cevherī'nin *Sıhāh*'ı ile bir ekol hālini alan lügat tanziminde kafiye usulü *Kāmūsu'l-Muhīt*'te de tatbik edilir. Sāgānī'nin (ö. 1252) *Ubāb*'ı, İbn Manzūr'un (ö. 1311) *Lisānu'l-Arab*'ı gibi mühim lügatların da tertibi de bu usule göre tanzim edilmiştir. Kafiye metodunda dizilişte kelimeler kök harflerinin son harfi esas alınır. "Bāb" adı altında sıralanan kelimelerde bāb harfi sondadır. Bun-

dan sonra alfabetik düzen içinde "fasl"lar hâlinde madde başları sıralanır. Mesela "kitāb" kelimesi son harfi "b" olmak itibarıyla sonu b ile biten kelimelerin bulunduğu bā' bābında aranacak, alfabetik düzen içinde de "kāf" faslı bulunarak "k-t-b"ye bakılacaktır.

Madde başlarının ve özel isimlerin seslendirilmesinde transkripsiyon alfabesi tercih edildi. Arapça fonetikte bulunmayan "ı, ü, o, ö" sesleri bu seslendirmede kullanılmadı. Ancak a-e hususunda içinde bulunduğu hecenin ünsüzlerin yapısı esas alınmaya çalışıldı, ancak birçok defa bu hususta subjektif davrandık.

Türkçe menşeli kelimelerle Türkçede kullanılan Arapça ve Farsça birtakım kelimelerin imladaki kalıplarıyla seslendirilmeleri arasında farklılıklar malumdur: cinbis > cımbız, bārgīr > beygir, söyünmek > sönmek, kelbetān > kerpeten, laguta > lavta... gibi. Bilhassa Āsım'ın imlā tercihleri de dikkat çekicidir. Seslendirmede konuşma dilini esas aldığımız kelimelerin listesini bu eserin son cildinde bir cetvel hâlinde göstereceğiz.

Neşre hazırladığımız metin Āsım'ın saraya takdim ettiği nüshadır. Çalışma boyunca matbu *Kāmūs* neşirleriyle yaptığımız karşılaştırmalarda Osmanlı dönemi baskılarında sehv eseri harf düşmeleri, nokta ilave ve çıkarmaları, kelime atlamaları gözümüze çarptı. Eserin hacmine mütenasip olarak bu sıkıntılı vaziyetin hayli yüksek bir seviyeye çıkmış olduğunu söylemeliyiz. Yazma nüshanın hazırlanması sürecinde bu hataları asgarî seviyeye çekmeye çalıştık. Şüphesiz hatasız yalnız Cenabı Allah'tır. Bu çalışmanın ardından alfabetik düzende metnin dönüştürülerek yapılacak yeni bir neşrini Prof. Dr. Muhittin Macit dostumuz rica etti. İnşallah orijinal yazmaya göre tanzim edilen bu yayından sonra dostumuzun ricasını gerçekleştirmek istiyoruz.

Eserin hazırlanması ve basılması için bizi teşvik eden Türkiye Yazma eserler Kurumu Başkanı Prof. Dr. Muhittin Macit Bey'e, Çeviri ve Yayım Dairesi Başkanı Yard. Doç. Dr. Ferruh Özpilavcı'ya, bu projeyi destekleyen gönül dostumuz Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu'na, bu esere teşebbüs niyetimizi kendisine açtığımızda bizi zarif bir şekilde cesaretlendiren Süleymaniye Kütüphanesi emekli müdürü Nevzat Kaya'ya içtenlikle teşekkür ediyoruz. Çalışmamızı Prof. Dr. Mertol Tulum ve Prof. Dr. Dursun Yıldırım'a ithaf ediyor, kendilerine sağlıklı uzun ömürler diliyoruz.

el-Okyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît

KÂMÛSU'L-MUHÎT TERCÜMESİ

MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ

1. CİLT

[ا ب ا]-[ي و ج]

OKYĀNŪSU'L-BASĪT
FĪ TERCEMETİ'L-ḲĀMŪSİ'L- MUḤĪT

Bismillāhirrahmānirrahīm.

Usebbihullāhe ve ukaddisuhu ve estemnihuhu't-tevfīka ve eltemisuhu hāmiden lehu celle senāʾuhu ve huve'l-mahmūdu fī kulli'l-lisāni ve ʿāʾizen bihi ve ʿābiden li-hazretihi cemme ʿatāʾuhu ve huve'l-maʿbūdu ʿale'l-hakīkati fī cemīʿi'l-mileli ve'l-edyāni ve huve'l-cevādu'l-mennānu ellezī kalemmesu cūdihi, ke-kāmūsi vucūdihi, mutefessihun ʿan sāhili imkāni'l-beyāni; lā yecrī fīhi fulku'l-kalemi ve lā yecterī ʿalā ʿavmi havmetihi sibbāhatu benāni'l-ʿakli ve'l-izʿāni, mecāri'l-enfāsi munseddetun ʿan ihsāʾi hasāti sāhireti ālāʾihi ve mesārī sefāʾini mudrikāti'l-ekyāsi munsaddetun ʿan cevāzi'l-mecāzi min maʿberi taʿbīri naʿmāʾihi; fe-mā aʿzame şānehu ve mā efhame sultānehu.

Ve musalliyen ʿale'n-Nebiyyi'l-hādi'l-emīn, ellezī unzile ʿaleyhi'l-Kurʾānu bi-lisānin ʿArabiyyin mubīn. Fe-mā netaka ʿani'l-hevā ve mā dalle ve mā gavā ve bihi menātiku nevātiki'l-muʿārizīne kad intavā. Ve inşakka şukkatu livāʾu'l-mutereffiʿīne'l-muʿterizīne, summe'ltevā ve'nharakat eşdāku'l-bulegāʾi'l-muteşeddikīne ve'nfelekat ekbādu'n-nubegāʾi'l-muflikīne. Fe-ekarrū baʿde mā asarrū bi-ennemā huve leyse illā vahyun yūhā. Ve huve nuktatu dāʾireti'l-kevni ve'l-mekāni ve kaʿbetu zāʾireti harīmi'l-vucūdi ve'l-imkāni. Melīku mulki "levlāke", sultānu serīri "ve mā erselnāke", muhrimun li-sırri surādiki "ev ednā", hāvin ʿalā fehvāʾ mesʾeleti "mā evhā." Li-nāzimihi:

نَبِيٌّ نَبِيلٌ نَبِيهٌ بَسِيمٌ
صَفِيٌّ أَصِيلٌ وَجِيهٌ وَسِيمُ

Muhammedun el-mahmūdu'l-memdūhu's-siyeri mubtedeʾun muʾahharun mukaddemu'l-haberi ve huvellezī lā tesaʿu nuʿūte kemālātihi havsalatu'l-erkāmi ve lev enne mā fi'l-arzi min şeceretin aklāmun.

Ve musellimen ʿalā ālihi'l-kirāmi ve sahbihi ashābi'l-mecdi ve'l-ihtirāmi ellezīne hum humātu'l-milleti'z-zehrāʾi ve hudātu't-tarīkati'l-hakīkati'l-beyzāʾi ve furrāsu meyādīni'd-dīni'l-mubīni ve hurrāsu şevāriʿi'ş-şerʿi'l-mustebīni.

Ve dāᶜiyen li-cānibi'l-halīfeti ᶜale'l-hakīkati kerīmi'l-halīkati ve tayyibi's-selīkati ve huve's-sultānu'l-aᶜzamu ve'l-hākānu'l-ekremu, māliku rikābi'l-umemi sāhibu ezyāli'ş-şevketi ve'l-haşemi ellezī bi-yedi iktidārihi mekālīdu'z-zemāni ve fī keffi kifāyetihi ezimmetu mesālihi nevᶜi'l-insāni; māhī āsāri zalāmi'z-zulmi ve'l-ᶜudvāni, hāmī havzeti'l-İslāmi ᶜan gamāmi gumūmi'l-cevri ve't-tugyāni, el-mucāhidu'l-muctehidu fī emri'd-dīni, el-gāzī fī sebīlillāhi, el-gāzī li-nufūsi'l-murābitīne, kāmiᶜu erūmeti'l-kefereti, kāliᶜu cursūmeti'l-havārici ve'l-fecereti, fātihu'l-Ḥaremeyni'l-muhteremeyni, mutahhiru'l-beledeyni'l-mukerremeyni, senāᵓu'd-devleti'l-Muhammediyyeti, ziyāᵓu'l-milleti'l-Aḥmediyyeti, seyyidu'l-İslāmi ve neyyiru'l-eyyāmi, seyfullāhi'l-meslūlu ᶜalā-aᶜdāᵓihi ve gaysu'r-rahmeti el-mustegāsu'l-mebᶜūsu li-mesālihi ᶜibādihi min evliyāᵓihi ve huve veliyyu niᶜami'l-ᶜālemi, bel innehu ᶜālemu'n-niᶜami mebsūtun li-ᶜāmmeti'l-umemi, ᶜālimun ᶜāmilun, yuhibbu'l-ᶜulemāᵓe; fāzilun kāmilun yurebbi'l-fuzalāᵓe ve'l-ᶜurefāᵓe, mācet bi-şurtati ināyetihi ᶜayālimu'l-ᶜulūmi ve rācet bi-teᶜahhudi ᶜātıfetihi bazāᵓiᶜu'l-mantūki ve'l-mefhūmi, cebelu cūdiyyin fi'l-cūdi ve's-sehāᵓi, sāhibu suhabi nisyānin ᶜalā-nīsāne fi'l-ihsāni ve'l-ᶜatāᵓi.

Li-nāzimihi:

خَلِيفَةٌ كَاسْمِهِ الْمَمْدُوحِ مَحْمُودٌ
سِرُّ الْخِلاَفَةِ حَقًّا فِيهِ مَوْجُودُ
فَلَيْسَ لِي حَدُّ تَعْرِيفٍ حَقِيقَتَهُ
فَهَلْ يُرَى مَنْ يَقُولُ اَلرُّوحُ مَحْدُودُ

Halledallāhu taᶜālā eyyāme devletihi emeden medīden ve sayyere seyfehu ve sinānehu li-maᶜberi'l-kufri ve't-tugyāni sedden sedīden ve ceᶜale aᶜdāde umurihi ve ikbālihi ᶜan haddi'l-ᶜaddi ve'l-ihsāᵓi baᶜīden ve kulle leyālīhi mine'l-yumni ve'l-cuzlāni kadran ve cemīᶜa eyyāmihi īden saᶜīden, fe-asbaha misbāhu sabāhi şevketihi ve ᶜulāᵓihi sirācen munīren ve zalle vechu aᶜdāᵓihi min keᵓābeti'n-nekābeti ve'n-nikāyeti ᶜabūsen kamtarīran.

Ammā baᶜdu:

İşbu şinā-yı lücce-i lecc ü hatā ve āşinā-yı fenn-i heves ü hevā yaᶜnī Ebü'l-Kemāl es-Seyyid Aḥmed Āsım asamahullāhu taᶜālā ᶜan kevāsimi'l-kavāsim pīş-ez-īn sevk-i sāᵓika-i tevfīk-i hādi'l-mudillīn ile zebān-ı Fārisīde *Ḳāmūsu'l-ᶜAcem* ile mevsūm u muᶜlem olan *Burhān-ı Kātıᶜ* nām kitāb-ı cāmiᶜin tercemesi husūsuna iᶜmāl-ı reᵓsü'l-māl-i saᶜy u ihtimām ve baᶜde

teyessüri'l-hitām *Tibyān-ı Nāfiᶜ Der Terceme-i Burhān-ı Kātıᶜ* ismiyle benām ve takdīm-kerde-i huzūr-ı şehriyār-ı cennet-makām olmuştu. Şāh-ı müşārünileyh esbagallāhu rahmetehu ᶜaleyhi hazretleri dahi teksīr-i nüsah vesīlesiyle tevfīr-i menāfiᶜ kasdına mebnī tabᶜ u temsīli husūsuna emr ü ikdām ve eyser-i eyyāmda himmet-i mā-lā-kelāmla resīde-i hadd-i encām olup o vechile kāffe-i memālik-i İslāmiyyeye nüshaları münteşir ü şāyiᶜ ve bi'l-cümle tullāb ü küttāba ziyāfet-i ᶜāmme ve bār-ı ᶜāmm-ı niᶜmet-i tāmme olmağın ilā-hāze'l-ān o sumāt-ı mebsūt-ihsāndan nevāle-hār-ı menāfiᶜ olanların ezkār-ı behiyye ve edᶜiyye-i hayriyyelerinden dem-be-dem rūh-ı pür-fütūhları şād u hurrem olmaktadır.

Baᶜde burhetin mine'l-eyyām bu kemīne-i kem-nām:
Rişte-i ber-gerdenem efkende dūst
Mīkeşed her cā ki hātır-hāh ūst

keşākeşiyle seyr ü sefer-i ᶜArabistān ve bir zamān Mışır ve Şām ve Ḥaleb iklīmlerinde cevelān edip o miyānede daᶜvet-i rūhāniyye-i İbrāhīmiyyeye ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi's-salavātu'l-vefiyye lebbeyk-zen-i icābet ve bir müddet hamāme-i harem-sıfat o āşiyāne-i sürūş-āsitānede īvā-güzīn-i ikāmet olduğumuz hılāl-i bī-ihtilālde safā-yı bāl ve nukā-yı hālle karᶜ-ı Merve-i ᶜubūdiyyet ve meyl-i Mesᶜā gibi kıyām-ı makām-ı darāᶜat ederek kıble-i hācāta teveccüh ü istikbāl ve istitābe-i şüᵓūn-ı māzī vü hāle mukārin mīzāb-ı rahmet-āsā gerden-firāz-ı teslīm ü ibtihāl ve çāh-ı zemzem-misāl dehen-küşā-yı niyāz u suᵓāl olarak istinzāl-i mevādd-ı rahmet ve istidrār-ı guyūs-ı feyz ü reᵓfet esnālarında nedīd ü nazīri nā-dīde ve mevāᵓid-i fevāᵓidi medīde ve gayr-ı ᶜadīde bir eser-i celīl ve "Bākī kalan bu kubbede bir hoş sedā imiş" nidāsınca mūcib-i bekā-yı nām ve dāmen-keş-i dehr-i bī-devām olduktan sonra zikr bi'l-hayr ile müstevcib-i istirhām olacak bir yādigār-ı cemīl ricāsı ᶜimāme-i sübha-i istidᶜāmız oldukça hārik-i ᶜāde tafsīli itnāba ser-dāde *Terceme-i Ḳāmūs-ı Muḥīt* taᶜbīr-i maᶜnevīsiyle ser-güş-ı sırrı sāmiᶜa-zed-i rūh ve mirᵓāt-i melheme-i fuᵓādda maᶜānī-i mütecessime gibi sūret-nümā-yı sünūh olmaktan hālī olmaz idi.

Refte refte rutūbet-i kāgad-ı neşşāf-āsā etrāf-ı sahāyif-i havāss u kuvāya sārī ve ceste ceste māhiyyet-i sābite gibi pezīrā-yı taᶜayyün-i ıztırārī oldu. Gerçi ber-fehvā-yı "Sāhibu'd-dāri edrā bi-mā fī-hā" hāne-i halel-ābād-ı istiᶜdād-ı nihādımızda milk-i mevcūd-ı fakīrānemiz olan esās ü resās-ı

meleke vü bizāᶜat sencīde-i mīzān-ı iᶜtibār ve keşīde-i miᶜyār-ı tahmīn ü ihtibārımız olmakla "Eyne's-Sureyyā min yedi'l-mütenāvili" tebāᶜudu bu resme halecān u heyecāndan tekāᶜudu īmā ederek latme-zen-i dehān-ı āyā vü ᶜacabā ve lisān-ı zamān dahi: "Tū ez-kucā ve temennā-yı vasl-ı ū heyhāt // Kucā be-sohbet-i hurşīd mīresed zerrāt" serzenişiyle girībān-girāy-ı leᶜalle vü ᶜasā olur idi.

Ve'l-hāsıl bu sāhil-nişīn-i bī-behregī-i sınāᶜate nisbet o ᶜubāb-ı kaᶜr-ı nā-yābda dest-yāzī-i sibāhat gayr-ı makdūr ve ikbāl-i müdbir-i fıtrī ve servet-i müflis-i tabīᶜī gibi hayyiz-i imkāndan dūr olup lākin "Emsāl-i īn ez-kudret-i Yezdān baᶜīd nīst" tesliyesince pertev-i dād-ı Hudā'ya kābiliyyet ü māye gayr-ı meşrūt ve eşkāl-i bāhiretü'l-işkāl-i umūr-ı muᶜdale serpençe-i kudret-i kāhire-i rabbānīde meᵓsūr u mazbūt olmakla hakīkat-i kemterānemde halk-ı cedīd-i istiᶜdād ve īdāᶜ-ı kuvvet-i nev-īcād birle bu emr-i düşvār-nümā "eshelü min şürbi'l-māᵓ" olacağını dahi ᶜakl-ı faᶜᶜāl dem-be-dem bāl-i pür-belbāle telkīn ü ilhām ve nātıka-i kiddīsiyyetle tebyīn ü ifhām eder idi. "Ve mā zālike ᶜalellāhi bi-ᶜazīz."

Vaktā ki Medīne-i münevvere'ye ᶜalā-sākinihā's-salavātu'l-müzehhere ᶜavd ü irtihāl ve hāk-i pāk-i tāb-nāk-ı Ravza-i Mutahher'e dīde-i meskenet ü ibtihāle iktihāl olundukta baᶜzı nücebā-yı ᶜubbād irşādıyla riᶜāyet-i sünnet-i seniyye-i istihāre olunmakla baᶜzı mertebe işāre-i mūcibü'l-beşāre tecellīsi maᶜnā-yı sāniha-i maᶜhūdeyi teᵓkīd ve mebnā-yı fāyiha-i mesrūdeyi teşyīd eylemiş idi. Baᶜde kazāᵓi'l-vatar cāzibe-i kısmet-i mukadder ile sāriᶜ-i şāriᶜ-i āsitāne-i saᶜādet-eser olup gıbbe'l-vürūd baᶜzı eᶜizze-i zevi'l-ihtirāma işmām-ı şemāme-i şīve-i meşhūd olundukta "Īn hālet ez-bedāyiᶜ-i kudret garīb nīst" müsehhilesini īrād ile teshīl-i esbāb-ı muᶜiddāt ve tensīk-ı edevāt-ı mühimmāt husūsunu irāᵓet ü inbā ve "Men sammeme'l-ᶜazīmete sāᶜadehu't-tevfīku ve ᶜādadahu't-telfīku" müsāᶜadesini īmā ederek teşvīk u igrā eylemeleriyle Hādi's-sübül dergāhına tevekkül ve sultānu'r-rüsül rūhāniyyetine tevessül birle niyyet-i hālise ve ᶜazīmet-i sādıkaya makrūn hasbeten lillāhi taᶜālā bin iki yüz yirmi senesinin ramazān-ı şerīfi gurresi gününde o bahr-i bī-kerāna keştī-rān-ı ibtidār u iᶜtinā yaᶜnī *Ḳāmūs-ı Muḥīt*'in terceme-i musammemesine besmele-keş-i şürūᶜ u ibtidā olunup bi-hikmetihi taᶜālā havze-i kalemden bīrūn ve hīta-i rakamdan efzūn lā-yenkatiᶜ tesādüm-i emvāc-ı mevāniᶜ ve tezāhum-ı efvāc-ı revādiᶜ tahaddüs

ü tekevvünden hālī olmaz idi. Bā-īn heme yārī-i Hazret-i Bārī ile bāzū-yı ikdām ᶜārıza-i fütūr u rehāvetten masūn ve nīrū-yı ihtimām şāᵓibe-i kesel ü melāletten meᵓmūn olup penc sāle karīb vülūc-ı şāmdan bülūc-ı bāma ve matlaᶜ-ı şafaktan maktaᶜ-ı felaka dek mānend-i kazāyā-yı muttasıle bī-sekte-i terāhī vü fāsıla sarf-ı himmet-i bī-hemtā ve ifrāg-ı mesāᶜī-i üsᶜ-i vesīᶜatü'l-enhāᵓ ederek el-hamdü lillāhi taᶜālā işbu iki yüz yirmi beş senesi zi'l-kaᶜdesinin leyle-i bedrinde resīde-i derece-i hüsn-i intihā olmakla *el-Okyānūsu'l-Basīt fī Tercemeti'l-Ḳāmūsi'l- Muḥīt* ismiyle müsemmā oldu.

Ve çün ᶜulūm-ı ᶜArabiyye cümle-i ādāb-ı şeᶜāᵓir-i şerᶜiyyeyi müştemil ve kāffe-i esrār-ı nevāmīs-i vazᶜiyye-i ilāhiyyeyi mütekeffil olup harīm-i kaᶜbe-i husūlüne vusūl ü vülūc reh- peymāyī-i teymā-i lügat-ı ᶜAraba mevkūf ve şürefāt-ı gurefāt-ı maᶜrifetine işrāf u ᶜurūc o zebān-ı mühezzeble sūret-pezīr olduğu maᶜlūm-ı ᶜāmme-i ehl-i vukūftur.

Ve el-hāletü hāzihi kitāb-ı *Ḳāmūs* bilā-mübālaga kāffe-i lügāt-ı ᶜArabiyyeyi hāvī ve kātıbe-i emsāl ve istiᶜmālāt-ı edebiyyeyi muhtevī olduğu "lā-ᶜitra baᶜde ᶜarūsin" fāyihasınca bi'l-cümle ashāb-ı hiss ü şuᶜūra mahsūstur.

Müᵓellif-i merhūmun dībācede tasrīhi üzere altmış cild asl-ı cāmiᶜin hülāsa vü safvesi ve iki bin ᶜaded kütüb-i ᶜArabiyyenin sarīh ü nukāvesi olup ve resīde-i rütbe-i iᶜcāz, ifrāt-ı kasr u īcāz ve zīk-ı ᶜibāre ve cüzᵓ-i lā-yetecezzā mesābesinde lemha vü işāreleri ve'l-hāsıl dāne-i hardala küre-i ᶜālem güncīde ve havsala-i katreye ᶜunsur-i āb ākīde olmak mesᵓelesini müzekkir bir maᶜnā olduğu mütālaᶜa-güzārāna müstagnin ᶜani'l-inhādır.

Dört yüz elli seneyi mütecāvizdir ki ile'l-ān esātize-i pīşīn ve cehābize-i dīrīnden bir sāhib-i fazl u beyān kitāb-ı merkūmun tercemesi husūsuna tasaddī ve o hıtta-i hatīreye pāy-efrāz-ı ᶜazm ü taᶜaddī eylemedi. Lede't-tahrīr ser-āverde-i tabᶜ-ı hakīr olan işbu:

جَرَّ عَنِّي بِجَرْعَةٍ بَاقِيَةٍ
مِنْ فَضْلِ ذَاكَ الْمَجْلِسِ الْفَاخِرِ
فَقُلْتُ سُؤْرًا قَالَ لِي إِشْرَبْ وَقُلْ
كَمْ تَرَكَ الْأَوَّلُ لِلْآخِرِ

tazmīni üzere bi-mennihi taᶜālā mahzā tevfīk-i Rabbānī ve tevkīf-i Yezdāniyle o niᶜmet-i ᶜazīme ve feyyāze-i cesīme ile bu bendeleri behremend ve mukaddemā *Burhān-ı Kātıᶜ* ve bu defᶜa *Ḳāmūs-ı Muḥīt* terceme-

lerine mazhariyyetle lügat-ı ᶜArab u ᶜAcem milketinin feth ü teshīri nasīb-i ᶜabd-i müstemend oldu. Zālike fazlullāhi yuᵓtīhi men yeşāᵓu.

Ve bu eser-i şerīf ve kitāb-ı münīf mahz-ı mevhibe-i rabb-ı latīf olduğu emr-i mukarrer ve bi-husūsihi ᶜilm-i hadīs ü tefsīre ᶜayn-ı ᶜavn olmakla şerᶜ-i mutahhere müzāhereti ke'ş-şemsi fi'z-zevāhir azherdir. Bu mülābeseye mebnī dāᵓimā zıll-ı zalīl-i ᶜātıfet-i şāhānelerinde āsūde-i āsīb-i rūzgār ve elvān-ı niᶜam u eltāf-ı pādişāhāneleriyle dīl-sīr ü ber-hūrdār olduğumuz hālā erīke-ārāy-ı hilāfet-i ᶜuzmā ve evreng-pīrāy-ı saltanat-ı kübrā olan şehriyār-ı ᶜālem ve şehinşāh-ı ekrem efendimiz hazretlerinin hasenāt-ı eyyām-ı saᶜīdelerinden maᶜdūd belki hasene-i mücesseme-i zamān-ı bihbūd-ı hüsrevāneleri olduğu vāreste-i kuyūd-ı şühūd olmakla inşāᵓallāhu'r-Rahmān meclā-yı füyūzāt-ı gaybiyye ve melheme-i şüᵓūnāt-ı kudsiyye olan kalb-i enver-i şāhī ve zamīr-i safā-perver-i pādişāhīlerine sūret-i tabᶜ u temsīli bā-ilhām-ı ilāhī rū-nümūn ve o vechile tullāb-ı şerīᶜate bast-ı simāt-ı mekrümet-i rūz-efzūn buyurmaları mānend-i evrād-ı subh u mesā hemīşe ᶜāmme-i İslāmiyānın mesᵓūl ü müstedᶜālarıdır. Ve leyl ü nehār müstagrak-ı teyyār-ı ināyet-i ᶜaliyyeleri olduğumuza müteşekkiren ism-i sāmī-i hüsrevāneleri dībāce-i pür-ibtihāc belki kitāb-ı müstetāba ser-tāc kılınmakla nām-ı nāmī-i şāhāneleri safha-i bekā vü devāma kayd u idrāc olundu.

Ale'l-hakīka o ekrem-i halīka bir halīfe-i aᶜzamdır ki mesned-i müşeyyed-i hilāfet ve merkez-i mümehhed-i saltanat vücūd-ı mahmūd ve ᶜunsur-ı mesᶜūdlarıyla reşk-i ᶜilliyyīn ve gıbta-gāh-ı ᶜarş-ı berīn oldukları hengām-ı huceste-encāmdan beri aksā-yı metālib ü dil-hāhları livā-yı kelimetullāhı iᶜlā ve kusārā-yı makāsıd-ı dil-i āgāhları ahkām-ı şerīᶜat-ı garrāyı ihkām u icrā ve akdem-i kāffe-i ictihādları gazā vü cihād ve ehemm-i kātıbe-i irāde vü irtiyādları teᵓmīn ü tervīh-i ᶜibād ve ᶜumde-i efkār-ı sāᵓibeleri katᶜ-ı bünyān-ı küfr ü ᶜinād ve zübde-i ezkār-ı sādıkaları refᶜ-i şevāᵓib-i şerr ü fesād eylemektir.

Ve bir sultān-ı refīᶜü'ş-şān ve menīᶜu'l-ᶜunvāndır ki şürfe-i ᶜarş-ı rifᶜatlerine resānī-i kemend-i hayāl mahz-ı vehm ve hayāl-i muhāl ve firāz-ı tākdīs-i cāh u celāletlerine hırmān-ı derk ü takarrüb hasretiyle ᶜakl-ı faᶜᶜāl pīçīde-i ᶜikāl-ı infiᶜāldir.

Ve bir kahramān-ı saf-şiken ve düşmen-fikendir ki rumh-ı hattārları

hemvāre miyāne-i cān-ı düşmenānda hātıra-i derūn gibi cāʾil ve tīr-i hārā-güzārları ciğer-gāh-ı aʿdāʾ vü bed-hāhāna kısmet-i ezeliyye olmakla hemīşe sehm-i sāʾib gibi vāsıl olmaktadır. Eğer dergāh-ı felek-bargāh-ı hüsrevīlerine Cemşīd-i Pīşdādī reh-yāb-ı idrāk ü müsūl olaydı, elbette cāmını keçkūl-i cerr ü suʾāl eyler idi ve Kāvūs-ı Keyānī dīvān-hāne-i gerdūn-iştibāh-ı dāverīlerinde mihter-i kūs-zen olmak ümniyyesine göğsü gürlemekle deste-çūb-ı tahassür ile sīnesin döver idi.

Şeh-i şāhān-ı cihān Hazret-i Sultān Mahmūd
Ki dereş pādişāhān-rāst heme cāy-ı sücūd
Gaznevī mīşed eğer ʿuhde-resāy-ı ʿahdeş
Çü Ayāz ez-hasekī-i der-i dergāheş būd

Simāk-i rāmih silāhdārlığı hevāsıyla hālā bahr-i hadrā-yı felekte semekvār muztarib ü bī-karār ve bercīs-i fezāʾil-enīs dārü's-saltana-i seniyyeleri kazāsına *Dürer* yāhūd *Dürr-i Meknūn* kitāblarından imtihān dāʿiyesiyle taraf-ı cenāb-ı fetvā-penāhīye bi't-tevessül müşterī vü taleb-kār ve māh-ı tābdār izhār-ı māhiyyetiyle rikāb-ı müstetāblarında altın üsküflü peyk-i devān olmağı cūyān ve ʿutārid-i maʿārif-şiʿār dīvān-ı sipihr-eyvānlarında kātibü's-sırr yāhūd vakʿa-nüvīs olmak hülyāsıyla hāme gibi pūyān olmaktadır.

Fi'l-vākiʿ ʿāmme-i ʿālemiyāna zāhir ü sātıʿdır ki o şehriyār-i kerīmü'şşemāʾil, cāmiʿ-i muhassenāt-ı ahlāk u hasāʾil ve mecmaʿ-ı eştāt-ı kemālāt u fezāʾil olup ʿilm ü hüner ü maʿrifet ve takayyüd-i ahkām-ı şerīʿat u diyānet ü emānet ve hatt u kalem ü kitābet husūsan bahr-i belāgatta icrā eyledikleri cevārī-i münşeʾāt-ı teressül ü inşāʾ ise nefāyis-i tefārīk-ı bedīʿiyye ile meşhūn ve fıkarāt-ı berāʿat-āyāt-ı mensūre-i mütelāliyātı ber-fehvā-yı "İzā raʾeytehum hasibtehum luʾluʾen mensūran" dürer-i dürrī-yi ziyā-nümūn olmakla fenn-i āşināyān-ı fesāhate lüknet-fermāy-ı hayret olmaktadır ve fenn-i fürūsiyyet ü şeh-süvārī ve şīve-i cerīd-bāzī ve nīze-güzārī ve tüfekendāzī ve tīg-perdāzī ve lutf u ʿatā ve kerem ü reʾfet ü sehā ve rüşd ü reviyyet ve dürbet ü dirāyet ve ʿakl-ı kāmīl ve zihn ü zekā-i şāmil ve kadrdānī-i erbāb-ı ʿilm ü kemāl ve ʿayār-āşināyī-i ashāb-ı fazl u makāl ve'l-hāsıl mekārim-i hisāl ve mehāmid-i secāyāʾ vü fiʿālde devr-i Hūşeng'den beri selātīn-i sālifede ʿadīli ʿadīmü'l-vürūd ve tevārīh-i sābıkada nazīr-i vücūdu nā-mevcūddur.

O pādişāh-ı İslām ve zıllullāh ʿale'l-enām, halīfe-i bī-hilāf, hıdīv-i memleket-i ʿadl ü insāf, ecell-i mülūk-i ʿālem, efdal-i selātīn-i ümem, şehriyār-ı gerdūn-taht, tāc-dār-ı pīr-dāniş ü civān-baht, ferīde-i sadef-i cihān-bānī, güzīde-i nesl-i nebīl-i hākānī, temīme-i bāzū-yı millet-i beyzāʾ, taʿvīz-i gerden-i şerīʿat-ı semhāʾ, el-gāzī fī sebīlillāh, el-mücāhid li-iʿlā-i livā-i kelimeti'l-ilāh, fātihü'l-beledeyn, hādimü'l-Ḥaremeyn, müsahhir-i Hısn-ı Belgrād, muhallisü dārü'l-cihād ʿan-istīlāʾi ehli'l-küfri ve'l-inād, nāzımu'l-memālik, hāsimü ʿurūki'l-kuttāʿi ʿani't-turuk ve'l-mesālik es-Sultān ibnü's-Sultān el-Gāzī el-Adlī Mahmūd Hān ibnü's-Sultān el-Gāzī ʿAbdülhamīd Hān edāmallāhu vucūdehu ve ebkāhu ve veffekahu li-mā yürīduhu ve yetemennāhu hazretlerinin ilā-hāze'l-ān ibrāz buyurdukları meʾāsir-i celīle ve mefāhir-i cemīle bīgāne-i hadd ü pāyān ve her biri bir şeh-nāme-i menkıbet-unvān olmağa şāyāndır. Hemān Cenāb-ı mücībü'd-daʿavāt ve müfīzü'l-hācāt celle şānuhu ve delle burhānuhu o pādişāh-ı bī-hemtā ve şehriyār-ı cihān-güşā hazretlerinin bāʿis-i āsāyiş-i ekvān ve mūris-i ārāmiş-i ʿālemiyān olan sāye-i hümā-pāye-i hümāyūnlarını mānend-i zıll-ı tūbā medīd ve yümn ü saʿādet ü ikbāl ve baht u fīrūzī vü iclāl-i rūz-efzūnlarını misāl-i naʿīm-i cennetü'l-meʾvā mezīd-ber-mezīd eylediği hālde şāne-i tedbīr-i zūd-teʾsīrleriyle gīsū-yı mücaʿʿad-i ahvāl-i cihānı tesrīh ve dāʾimā fevz ü nusret ve emn ü emān u rāhatla ser-i cümle-i İslāmiyānı tenşīt ü tefrīh ve vücūd-ı ʿālem-sūd-ı şāhānelerini serīr-i saltanatta ilā-yevmi'l-kıyām kāʾim ve neyyir-i ferr ü şevket-i pādişāhānelerini beytü'ş-şeref-i saʿd ü meymenette pāyende vü dāʾim edip dest-hoş-ı cenān ve şemāme-i dil ü cānları olan şehzādegān-ı necābet-nişānlarını hemīşe tūl-i ömr ü ʿāfiyetle ahdās-ı gerdūndan mahfūz ve ʿayn-ı vikāye-i samedāniyle melhūz ve subh ü mesā dīdār-ı zīyā-medār-ı huceste-likālarıyla dīde-i cihān-dīde-i dāverīlerini rūşenā ve tabʿ-ı mekārim-menbāʿ-ı hidīvīlerini pür-safā ve iksīr-i ʿacībü't-teʾsīr-i nazar-ı ināyet-perver-i kerīmānelerini zümre-i ʿulemāʾ vü fırka-i fuzalāʾ haklarında tesvīg ü erzān ve kadr ü haysiyyetlerine hürmet ü riʿāyetlerini ke-mā-kāne müstemirr ü cāvidān eyleye.

Allāhümme edim deʿate'l-İslāmi bi-idāmeti zātihi zi'l-ʿizzi ve'l-ihtirām ve enim ʿuyūne'l-enāmi bi-īkāzi seyfi satvetihi'l-hüsāmi ʿalā merri'l-leyālī ve'l-eyyāmi ve'cʿali't-tevfīka mukārinen lehu fī cemīʿi harekātihi ve sekenātihi ve'l-fevze ve'n-nasre tābiʿan li-ārāʾihi ve mütābiʿan li-rāyātihi. Āmīn, sümme āmīn bi-hürmeti hātemi'l-enbiyāʾi ve'l-mürselīn.

TERCEME-İ MUKADDİME-İ KĀMŪS

Bismillāhirraḥmānirraḥīm.

el-Hamdü lillāhillezī şeraha sadrī li-şerhi dībāceti'l-*Ḳāmūs*'i ve's-salātu ve's-selāmu ʿale'l-Mustafā ellezī unzile ʿaleyhi'n-nāmūsu ve ʿalā ālihi ve sahbihi zevī nefāyisi'n-nufūsi mā garredet ʿanādilu'l-aklāmi ʿalā eyki's-sutūri fī riyāzi't-turūsi.

Ammā baʿdü maʿlūm-ı ashāb-ı fühūmdur ki dībāce-i *Ḳāmūs*, halīc-i okyānūs olan Bahr-i Hurmuz-misāl ecnās-ı cevāhir-i zevāhir ile māl-āmāl ve gavvās-ı fikr ü endīşeye kaʿr u gavrına vusūl mümteniʿü'l-ihtimāl mesābesinde olup elfāz u ʿibārātında mündemic ve fıkarāt u seciʿātında münderic olan hüsn-i insicām ve lutf-ı cezālet ü selāset ü intizām ve fünūn-ı muhassināt ve sunūf-ı müzeyyināt u mübeyyināt ve istiʿārāt u tersīʿāt ve maʿānī-i bedīʿatü'l-beyān ve mebānī-i metīnetü'l-erkān ve sanāyiʿ-i ʿArabiyye ve revāyiʿ-i edebiyye ve envāʿ-ı fesāhat ve asnāf-ı belāgat bi'l-cümle şināver-i deryā-yı ʿilm ü fazīlet ʿindinde rūşenā ve tercemesi husūsu *Makāmāt*-ı Harīrī tercemesi gibi ihdār-ı asl-ı asīl olacağı erbāb-ı nühāya müstagnin ʿani'l-inhādır.

Bināberān dībāce-i merkūmenin tercemesi emri istihcān ve müfīd ü mazbūt ve mūciz ü merbūt şerh olunması, sencīde-i mīzān-ı istihsān olunmakla vech-i mezkūr üzere mülahhas u muhallas işbu şerh-i dil-güşā mütevekkilen ʿalallāhi taʿālā terkīm ü imlā ve her fıkranın mutazammın olduğu sanāyiʿi ferden ferdā īzāh u tatbīk ve tasrīh ü tahkīk eylemek dahi itnāb u imlāli mūcib olmakla baʿzı ehemmine telmīh ü telvīhle iktifā olundu.

Ve kable'ş-şürūʿ müʾellif-i asl-ı asīl fāzıl-ı fākıdu'l-ʿadīl ʿaleyhi rahmetü'r-rabbi'l-celīl hazretlerinin terācim-i ahvāli ʿasrının ferīdi olan şārih-i *Ḳāmūs* es-Seyyid Murtaḍā ez-Zebīdī merhūmun tahrīr ü beyānı mūcibince bu mahalde resm ü terkīmi çesbān ve muvāfık-ı vicdān olmakla o meydānda yekrān-ı kilk-i serīʿü'l-cereyāna irhā-yı ʿinān kılındı.

Hafī olmaya ki müʾellif ʿaleyhi'r-rahmet hazretlerinin künyeleri Ebū Ṭāhir ve ism-i sāmīleri Muḥammed b. Yaʿḳūb b. Muḥammed b. Yaʿḳūb b. İbrāhīm b. ʿÖmer b. Ebī Bekr b. Maḥmūd b. İdrīs b. Faḍlullāh b. eş-Şeyḫ Ebū İsḥāḳ İbrāhīm b. ʿAlī b. Yūsuf eş-Şīrāzī'dir. Ve lakabı Mecduddīn ve silsile-i nesebi halīfe-i güzīn Ṣıddīḳ-i Ekber radıyallāhu ʿanhu hazretlerine

peyvestedir. Îrân'da Şîrâz eyâletinde vâkiᶜ Fîrûzâbâd nâm belde aᶜmâlinden Kâzerûn nâm kasabada yedi yüz yirmi dokuz târîhinde meşîme-i nîstîden ser-nümûn-ı sâha-i hestî oldu. Yedi yaşına kadar Kur'ân-ı kerîm'i ezber ve sekiz yaşına vardıkta pederleriyle Şîrâz'a nakl ü rıhlet ve onda pederlerinden ve Kıvâmuddîn ᶜAbdullâh b. Maḥmûd ve Muḥammed b. Yûsuf ez-Zerendî ve sâᵓir aᶜlâm-ı ᶜulemâdan bir müddet istihsâl-i mukaddimâta saᶜy u mübâderet eyledikten sonra ᶜIrâḳ semtine tevcîh-i veche-i ᶜazîmet edip Dârü's-selâm Bagdâd-ı behişt-irtisâmda Niẓâmiyye Müderrisi Kâḍî Şeref ᶜAbdullâh b. Bektaş nâm ser-âmed-i fuzalâᵓ vü fühûlün meclis-i şeref-meşmûllerine ruhsat-yâb-ı duhûl ve bir zamân o şems-i münîr-i ᶜilm ü ᶜirfândan istifâza-i envâr-ı maᶜkûl u menkûle meşgûl oldu. Baᶜdehu bilâd-ı Şarkiyye vü Hindiyye ve Şâm ve Mışır ve Rûm'u cāᵓil ve zünbûr-ı ᶜasel-i bî-kesel gibi her şükûfeden nāᵓil-i hazz-ı şâmil olup ve'l-hâsıl ᶜâmme-i ᶜulûm ve kâffe-i fünûn-ı mantûk u mefhûmda bâriᶜ ü kâmil ve hâssaten lügat ü edebiyyede fazl-ı Kâdî Fâḍıl'ı fâsıl oldu.

Ve bedâyiᶜden olarak fart-ı zihn ü zekâ ile kuvvet-i hâfızayı câmiᶜ bir vücûd-ı râᵓiᶜ idi. Hattâ seyr ü seyâhati hılâlinde dahi külle leyletin iki yüz satr hıfz eylemedikçe ser-nihâde-i bâlîn-i râhat olmadığı resîde-i rütbe-i sıhhattır. Ve bi'l-cümle aᶜlâm-ı ᶜulemâ-i muᶜâsırîn ᶜindlerinde sakk-ı sahîhü's-sübût-ı fazl u kemâli mümzâ ve külliyyât u cüzᵓiyyât-ı ᶜulûmda mihr-i münîr-âsâ ferd-i küllî olduğu rûşen ü hüveydâ olmuştur.

Ve seyr ü seyâhatinde mürûr eylediği bilâd u kasabât ahâlîsi ve vülât ü hükkâmı teᵓdiye-i merâsim-i tekrîm ü iclâlle istikbâl ve levâzım-ı ikrâm u ihtirâmı hakklarında bezl ü ikmâl ederler idi. Husûsan selâtîn-i zamândan Âzerbaycân şâhı Şâh Şücāᶜ ve sultân-ı Mışr Eşref ve sâhib-i Bagdâd İbn Üveys ve Emîr Timur haklarında icrâ-yı hakk-ı tevkîr ve îfâ-yı ᶜatâyâ-yı gayr-ı hasîr eylediler. Husûsan esâtîn-i ᶜOṯmâniyye ve selâtîn-i hâkâniyyeden Sultan Yıldırım Bâyezîd Hân b. Sultân Murâd ᶜaleyhimâ rahmetü'r-Rabbi'l-cevâd hazretleri taht-gâh-ı Burusa'da fermân-fermây-ı milket-i İslâm iken mûmâileyh dârü's-saltanaya vürûd ve taraf-ı evzahu'ş-şeref-i şâhâneden fevka'l-melhûz istîfâ-yı huzûz-ı nâ-mahdûd eylediler. Baᶜdehu Ḥicâz-ı magfiret-perdâz tarafına cemmâze-rân-ı şevk ü ihtizâz ve Ḥaremeyn-i muhteremeyn'de bir müddet mücâveretle mazhar-ı bülga-i iᶜtizâz olup orada *Ḳâmûs-ı Muḥît*'i telhîs ü tedvîn eyledikten sonra yümn ü

ikbālle Yemen semtine teveccüh ü iʿtizāmla o aktār u aktānı dahi magbūt-ı behişt-i berīn eyledi.

O tārīhte hüküm-rān-ı milket-i Yemen olan dūdmān-ı resūliyyeden Melik Eşref İsmāʿīl ʿindinde nāʾil-i hüsn-i telakkī ve vakt-i yesīrde māhiyyeti mihr-i tābān gibi nezd-i müşārünileyhte dahi ʿayān olmakla derece-i vakʿ u iʿtibārı felek-i çārümīne müterakkī olup evvel-i vehlede Zebīd kazāsını tevcīh ve kādi'l-kudāt ʿunvānıyla pāye-i kadr ü menziletini tenvīh eylediler. Baʿdehu melik-i müşārünileyh kendilerinden telemmüz ve kerīme-i mükerremelerini dahi nikāh eylemekle dü-bālā āmīzeş ü iltiyām ve'l-hāsıl karīb eyyāmda milket-i Yemen'de şeyhü'l-İslām ve kıble-i hāss u ʿāmm oldu.

Yirmi sene mikdār Zebīd şehrinde karār edip o hılālde dahi gāh ü begāh ziyāret-i Beyt-i Hazret-i İlāh kasdıyla mükerreren Ḥaremeyn'e tereddüd ve yine Zebīd'e āmed-şüd eder idi. Ve Melik Eşref hazretlerinin taraf-ı mūmāileyhe ʿalāka-i tāmm ve irtibāt-ı mā-lā-kelāmları olmakla hemīşe dīdārlarıyla mübtehic ü mütecemmil ve lahza-i müfārakatlarına gayr-ı mütehammil idi. Hattā beher sāl bi'l-vekāle Ravza-i Mutahhere-i Seyyidü'l-enām ʿaleyhi's-salātu ve's-selām tarafına iblāg-ı tuhfe-i tahiyyet için bir berīd irsāl eylemek deʾb-i mülūk olmakla müʾellif ʿaleyhi'r-rahmet o sene berīd-i mersūl kendileri olmak niyāzıyla taraf-ı müşārünileyhe işbu rakīmeyi tahrīr ü īsāl eyledi ki sūreti budur: Baʿde'l-ʿunvān:

''وَكَانَ مِنْ عَادَةِ الْخُلَفَاءِ سَلَفًا وَخَلَفًا أَنَّهُمْ كَانُوا يُبَرِدُونَ الْبَرِيدَ بِقَصْدِ تَبْلِيغِ سَلاَمِهِمْ إِلَى حَضْرَةِ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاجْعَلْنِي جَعَلَنِيَ اللهُ فِدَاكَ ذَاكَ الْبَرِيدَ فَإِنِّي لاَ أَشْتَهِي شَيْئًا سِوَاهُ وَلاَ أُرِيدُ''

Pes bu mazmūnda ʿarīza-i mezkūre vāsıl-ı dest-i Eşrefī oldukta kendi dest-i hattıyla tahrīr eylediği cevāb-nāmenin sūreti budur; baʿde'l-elkāb:

''إِنَّ هَذَا شَيْءٌ لاَ يَنْطِقُ لِسَانِي وَلاَ يَجْرِي بِهِ قَلَمِي فَبِاللهِ عَلَيْكَ إِلاَّ مَا وَهَبْتَ لَنَا هَذَا الْعُمُرَ وَاللهِ يَا مَجْدَ الدِّينِ يَمِينًا بَارَّةً إِنِّي أَرَى فِرَاقَ الدُّنْيَا وَنَعِيمَهَا وَلاَ فِرَاقَكَ أَنْتَ الْيَمَنَ وَأَهْلَهُ''

Ve müʾellif-i merhūmun müddet-i ömrü doksana mütenāhiz olup aslā kuvā vü havāssına vehn ü halel tārī ve şuʿūr u hıfzına habt u zelel sārī olmadı. Sekiz yüz on yedi şevvālinin yirminci sülāsā gecesi mushaf-ı hayātı resīde-i hadd-i hitām ve belde-i mezbūrede eʿizze-i kirāmdan Şeyh İsmāʿīl el-Cebertī türbesi hazīresinde o kütüb-hāne-i ʿulūm u fezāʾil gerçi defīn-i hāk-i siyeh-fām olup lākin ömr-i sānī olan āsār-ı celīleleriyle ilā-yevmi'l-kıyām pāyende vü ber-devām olmuştur, tegammedehullāhu bi-rahmetihi ve

metteʿanā min eseri ʿilmihi ve fazīletihi.

Ve merhūmun āsār-ı ʿilmiyye ve tesānīf-i ʿaliyyeleri havza-i hadd ü ihsādan bīrūn ve kıyās-ı mikyās-ı ʿakl ü endīşeden efzūn olmakla mahz-ı kerāmete mahmūl kuvvet-i kudsiyye olduğu imzā-kerde-i ashāb-ı ʿukūl ü nukūldur. Ez-cümle asl-ı kitāb-ı *Ḳāmūs* olan *el-Lāmiʿu'l-Muʿlemu'l-ʿUcāb el-Cāmiʿu Beyne'l-Muḥkemi ve'l-ʿUbāb* nām teʾlīfi ki dībācede işʿār eylediği üzere altmış cild olup baʿdehu *Ḳāmūs*'u ondan telhīs ve bünyān-ı mersūs gibi tarsīs eyledi. Ve iki cildde *Basāʾiru Ẕevi't-Temyīz fī Letāʾifi Kitābillāhi'l-ʿAzīz* nām tefsīri ki bu tercemede ondan hayli istimdād ve cābe-cā nefāyis-i şerīfe nakl ü īrād olundu. Ve dört cildde *Tenvīru'l-Miḳbās fī Tefsīri İbni ʿAbbās* ve bir cildde de *ed-Durru'n-Naẓīm el-Murşidu ilā Maḳāṣidi'l-Kurʾāni'l-ʿAẓīm* ve *Ḥāṣilu Kūreti'l- Ḫalāṣ fī Feḍāʾili Sūreti'l-İḫlāṣ* ve *Şerḥu Ḳutbeti'l-Ḫaşşāf fī Şerḥi Ḫutbeti'l-Keşşāf* ve dört cildde *Şevāriḳu'l-Esrāri'l-ʿAliyye fī Şerḥi Meşāriḳi'l-Envāri'n-Nebeviyye* ve *Menḥu'l-Bārī li-Seyli'l-Feyḥi'l-Cārī fī Şerḥi Ṣaḥīḥi'l-Buḫārī* ki rubʿu'l-ʿibādāt yirmi cilde bālig olmuştur. Ve üç cildde *el-İsʿād bi'l-İṣʿād ilā Dereceti'l-İctihād* ve iki cildde *ʿUddetu'l-Aḥkām fī Şerḥi ʿUmdeti'l-Ḥukkām* ve bir cildde *İftiḍāḍu's-Sihād fī İftirāḍi'l-Cihād* ve *en-Nefḫatu'l-ʿAnberiyye fī Mevlidi Ḫayri'l-Beriyye* ve *eṣ-Ṣilātu ve'l-Buşer fi'ṣ-Ṣalāti ʿalā Ḫayri'l-Beşer* ve *el-İṣābe fī Esmāʾi'ṣ-Ṣaḥabe* ve *el-Vaṣlu ve'l-Munā fī Faḍli Minā* ve *el-Magānimu'l-Muṭābe fī Maʿālimi Ṭābe* ve *Tehyīcu'l-Ġarām ile'l-Beledi'l-Ḥarām* ve *Ravḍatu'n-Nāẓir fī Dereceti'ş-Şeyḫ ʿAbdilḳādir* ve *el-Mirḳātu'l-Vefiyye fī Ṭabaḳāti'l-Ḥanefiyye* ve *el-Mirḳātu'r-Rāfiʿiyye fī Ṭabaḳāti'ş-Şāfiʿiyye* ve *el-Bulġa fī Terācimi Eʾimmeti'n-Naḥvi ve'l-Luġa* ve *Nuzhetu'l-Ezhān fī Tārīḫi Iṣfahān* ve *Taʿyīnu'l-Ġurufāt li'l-Muʿīni ʿalā ʿArafāt* ve *Meniyyetu'l-Mesʾūl fī Daʿavāti'r-Resūl* ve *Maḳṣūdu Ẕevi'l-Elbāb fī ʿİlmi'l-İʿrāb* ve *el-Muttefiḳu Vaḍʿan el-Muḫtelifu Ṣunʿan* ve *ed-Durru'l-Ġālī fī Eḥādīṯi'l-ʿAvālī* ve *et-Tecārīḥu fī Fevāʾidi Muteʿalliḳa bi-Eḥādīṯi'l-Meṣābīḥ* ve *Taḥbīru'l-Muveşşīn Fī-mā Yuḳālu bi's-Sīn ve'ş-Şīn* ve *er-Ravḍu'l-Meslūf Fī-mā lehu İsmāni ile'l-Ulūf* ve *Tuḥfetu'l-Ḳamāʿīl Fī-men Yusemmā mine'l-Melāʾiketi İsmāʿīl* ve *Esmāʾu's-Sirāḥ fī Esmāʾi'n-Nikāḥ* ve *el-Celīsu'l-Enīs fī Esmāʾi'l-Ḫanderīs* ve *Envāʾu'l-Ġayṯ fī Esmāʾi'l-Leyṯ*ve *Terḳīku'l-Esel fī Taṣfīḳi'l-ʿAsel* ve *Zādu'l-Maʿād fī Bānet Suʿād* ve kasīde-i merkūmenin şerhi ve *et-Tuḥefu ve'ẓ-Ẓarāʾif fi'n-Nuketi'ş-Şerāʾif* ve *Eḥāsinu'l-Letāʾif fī Meḥāsini't-Ṭāʾif* ve *el-Faḍlu'l-*

Vefiyyu fi'l-ᶜAdli'l-Eşrefiyyi ve *İşāretu'l-Ḥacūn ilā Ziyāreti'l-Ḥacūn* ve *Fi'd-Durreti Mine'l-Ḫurzeti fī Faḍli's-Selāmeti ᶜale'l-Ḥubre* -Selāme ve Ḫubre, Ṭāᵓif kazāsında iki karyedir- ve *Teshīlu Ṭarīḳi'l-Vuṣūl ile'l-Eḥādīṯi'z-Zāᵓideti ᶜalā Cāmiᶜi'l-Uṣūl* ki dört cilddedir, Melik Nāṣır b. Eşref için teᵓlīf eyledi- ve *Tuḥfetu'l-Ebīh Fī-men Nuṣibe ilā Ġayri Ebīh* ve beş cildde müselles-i kebīr ve baᶜdehu onun muhtasarı ve *Esmāᵓu'l-ᶜĀde fī Esmāᵓi'l-Ġāde* ve *Sifru's-Saᶜāde* ve bunlardan mā-ᶜadā mutavvel ve muhtasar teᵓlīfātı husūsan resāᵓil-i mütenevviᶜaları hayret-bahş-ı üli'l-elbāb, hāric ez-hisāb-ı hüssābdır.

Ve menkūldür ki Diyār-ı Rūm'da oldukları esnāda ᶜulemā-i vakt ile gāss, bir nādī-i fezāᵓil-ihtisāsta huzzārdan birisi müᵓellif-i merhūmdan İmām ᶜAlī kerremallāhu vechehu hazretleri kātib-i dīvān-ı bülend-eyvānlarını terbiye zımnında āverde-i beyān buyurdukları işbu:

"أَلْصِقْ رَوَانِفَكَ بِالْجَبُوبِ وَخُذِ الْمِزْبَرَ بِشَنَاتِرِكَ وَاجْعَلْ حُنْدُورَتَيْكَ إِلَى قَيْهَلِي حَتَّى لاَ أَنْغِي نَغْيَةً إِلاَّ وَقَدْ وَعَيْتَهَا فِي حَمَاطَةِ جُلْجُلاَنِكَ"

ᶜibaretiyle sādır olan emr-i şerīflerinin maᶜnāsını suᵓāl eyledikte bi'l-bedāhe işbu:

أَلْزِقْ عِضْرِطَكَ بِالصَّلَّةِ وَخُذِ الْمِسْطَرَ بِأَبَاخِسِكَ وَاجْعَلْ جَحْمَتَيْكَ إِلَى أُثْعُبَانِي حَتَّى لاَ أَنْبِسَ نَبَسَةً إِلاَّ وَعَيْتَهَا فِي لُمْظَةِ رِبَاطِكَ

taᶜbīrleriyle tefsīr eylediler.

Ve Dimaşḳ-ı Şām'da Bābu'n-Naṣr ve Bābu'l-Ferec beyninde naᶜl-i nebevīye müteveccihen *Ṣaḥīḥ*-i Müslim'i aᶜlām-ı muhaddisīnden Nāṣıruddīn Ebū ᶜAbdullāh Muḥammed b. Cehbel ᶜaleyhi'r-rahmet hazretlerinden bi-tarīki'z-zabt ve'l-itkān üç gün zarfında bi't-tamām kırāᵓat ve ahz eylediğini kendisi işbu ebyātında işᶜār u beyān eylemiştir:

قَرَأْتُ بِحَمْدِ اللهِ جَامِعَ مُسْلِمٍ
بِجَوْفِ دِمَشْقِ الشَّامِ جَوْفًا لِإِسْلاَمِ
عَلَى نَاصِرِ الدِّينِ الْإِمَامِ ابْنِ جَهْبَلٍ
بِحَضْرَةِ حُفَّاظٍ مَشَاهِيرَ أَعْلاَمِ
وَتَمَّ بِتَوْفِيقِ الْإِلَهِ وَفَضْلِهِ
قِرَاءَةَ ضَبْطٍ فِي ثَلاَثَةِ أَيَّامِ

Hülāsa-i makāl lā-yudreku şeᵓvuhu ve lā-yuşakku gubāruhu misl ü nedīdi nā-dīde vü neşīde-i iddiᶜā-yı nazīri nā-şenīde āyetün mine'l-āyāt

ve muᶜcizetün mine'l-muᶜcizāt bir vücūd-ı hümā-hümāl ve bir ᶜunsur-ı ᶜankā-misāl idi. Ve muᶜāsirīn-i üdebāᵓ kendilerinin ve celīle-i āsārları olan *Ḳāmūs-ı Muḥīt*'in ravza-i medh ü takrīzlerinde envāᶜ-ı nazm ü nesr ile ᶜandelīb-āsā gūyā vü nagme-serā oldular. Ez-cümle edīb-i māhir Nūreddīn ᶜAlī b. Muḥammed b. el-ᶜAlīf el-Mekkī ki ᶜAlīfī ile müştehirdir, işbu kıtᶜa-i latīfe ile vech-i medīhi terşīh eyledi:

مُذْ مَدَّ مَجْدُ الدِّينِ فِي أَيَّامِهِ
مِنْ بَعْضِ أَبْحُرِ عِلْمِهِ الْقَامُوسَا
ذَهَبَتْ صِحَاحُ الْجَوْهَرِي كَأَنَّهَا
سَحَرُ الْمُدَايِنِ حِينَ الْقَامُوسَا

Ve Ebū ᶜAbdullāh el-Feyyūmī ᶜaleyhi rahmetu'l-Kayyūmi işbu kıtᶜa ile ruhsāre-i vasf-ı *Ḳāmūs*'u tevşīh eylemiştir:

لِلَّهِ قَامُوسٌ بِطِيبِ وُرُودِهِ
أَغْنَى الْوَرَى مِنْ كُلِّ مَعْنَى أَزْهَرِي
نَبَذَ الصِّحَاحَ بِلَفْظِهِ وَالْبَحْرَ مِنْ
عَادَاتِهِ يُلْقِي صِحَاحَ الْجَوْهَرِي

Ve fakīh Cemāleddīn Muḥammed b. Ṣabbāḥ eṣ-Ṣabāḥī bu ebyātla sabāhat-bahş-ı cemāl-i takrīz ü temdīh oldu:

مَنْ رَامَ فِي اللُّغَةِ الْعُلُوَّ عَلَى السُّهَا
فَعَلَيْهِ مِنْهُ مَا حَوَى قَامُوسُهَا
مُغْنٍ عَنِ الْكُتُبِ النَّفِيسَةِ كُلِّهَا
جَمَّاعُ شَمْلِ شَتِيتِهَا نَامُوسُهَا
فَإِذَا دَوَاوِينُ الْعُلُومِ تَجَمَّعَتْ
فِي مَحْفِلٍ لِلدَّرْسِ فَهُوَ عَرُوسُهَا
لِلَّهِ مَجْدُ الدِّينِ خَيْرُ مُؤَلِّفٍ
مَلِكُ الْأَئِمَّةِ وَافْتَدَتْهُ نُفُوسُهَا

LĀMİᶜA

Şārih-i nihrīr Ebu'l-Feyḍ Muḥammed Murtaḍā el-Ḥüseynī el-Hindī ez-Zebīdī el-Mıṣrī ᶜaleyhi rahmetu'r-Rabbi'l-Kadīri esānid-i müselsele ile silsile-i icāzet-i ᶜilmiyyelerini müᵓellif-i merhūma muttasıl u müntehī eylemişitir.

Kezālik işbu mütercim-i hakīrin dahi tarīk-i hāssadan şārihe ve müᵓellife müntemī olmakla cihet-i cāmiᶜa-i maᶜneviyye şārihi şerh tarafına ve bu fakīri terceme semtine irşād u tevfīk ve sırr-ı nisbeti izhār u tahkīk eyledi.

Ve'l-hamdu lillāhi ᶜalā fazlihi'l-ᶜazīmi ve's-salātu ve's-selāmu ᶜalā nebiyyihi'l-kerīmi ve ālihi ve sahbihi ecmaᶜīn. Ve hāze'l-kadru yekfī fī hāze'l-makāmi'l-hatīr; fe-inne'l-kalīle yedullu ᶜale'l-kesīr; ve'l-katretu tunbiᵓu ᶜani'l-gadīr. Kāle'l-müᵓellifu'l-fāzilu tegammedehullāhu taᶜālā bi-gufrānihi'ş-şāmili baᶜde'l-ibtidāᵓi bi'l-besmeleti'ş-şerīfeti:

"اَلْحَمْدُ لِلَّهِ مُنْطِقِ الْبُلَغَاءِ بِاللُّغَى فِي الْبَوَادِي وَمُودِعِ اللِّسَانِ أَلْسَنَ اللُّسُنِ الْهَوَادِي"

مُنْطِقٌ [munṭiḳ] kelimesi إِنْطَاقٌ [inṭāḳ]tan ism-i fāᶜildir ki bi'l-kuvve yāhūd bi'l-fiᶜl söyleyici kılmak ve söyletmek maᶜnāsınadır.

اَلْبُلَغَاء [el-buleġāᵓ] (عُلَمَاءُ [ᶜulemāᵓ] vezninde) بَلِيغٌ [belīġ]in cemᶜidir ki بَلاَغَةٌ [belāġat]tan vasftır. Ve belāgat ile kelām muttasıf olur ki muktezā-yı hāle muvāfakatinden ᶜibārettir ve mütekellim muttasıf olur ve o mütekellimde bir meleke ve kuvvettir ki onunla kelām-ı belīg teᵓlīfine muktedir olur.

اَللُّغَى [el-luġā] (lām'ın zammı ve elifin kasrıyla) لُغَةٌ [luġat] lafzından cemᶜdir, بُرَةٌ [buret] ve بُرَى [burā] kelimeleri gibi. Ve لُغَةٌ [luġat] ᶜinde'l-müᵓellif şol asvāta denir ki onunla her kavm ü tāᵓife garaz u maksūdlarını taᶜbīr ederler. Ve baᶜzılar maᶜnāya mevzūᶜ lafz ile taᶜrīf eylediler.

فِي الْبَوَادِي [fi'l-bevādī] اَلْبُلَغَاء [el-buleġāᵓ] lafzından hāldir, zīrā muzāf muzāfun-ileyhte ᶜāmildir ve بَوَادِي [bevādī] بَادِيَةٌ [bādiyet]in cemᶜidir ki beyābāna denir.

اَلْمُودِع [el-mūdiᵓ] إِيدَاعٌ [īdāᶜ]dan ism-i fāᶜildir, bir nesneyi bir adama emānet tarīkiyle vermek maᶜnāsınadır ve ıtlāk ve takyīd ᶜalākasıyla iᶜtāᵓ maᶜnāsına istiᶜmāl olunur.

اَللِّسَان [el-lisān] kavli لِسَانِهِمْ sebkindedir ki zamīr, بُلَغَاء [buleġāᵓ]ya rāciᶜdir. Ve لِسَانٌ [lisān] dile denir ve lügat maᶜnāsına gelir.

اَلْأَلْسَن [el-elsen] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Fesāhat maᶜnāsına olan لَسَنٌ māddesinden vasftır, أَجْوَدُ اللِّسَانِ وَأَفْصَحُ demektir; مُودِع [mūdiᶜ] lafzının mefᶜūl-i sānīsidir.

اَللُّسُن [el-lusun] (zammeteynle) لِسَانٌ [lisān]ın cemᶜidir. اَللُّسُنِ [el-lusun] أَلْسَنَ [elsen] lafzının muzāfun-ileyhidir.

اَلْهَوَادِي [el-hevādī] هَادِيَةٌ [hādiyet]in cemᶜidir, her nesneden mütekaddim olana denir; burada murād emr-i fesāhatte fāᵓik ve rācih ve cümle lisāna mütekaddim demektir.

Mefhūm-ı kelām: "Hamd ü senā o zümre-i bülegāyı bādiye-nişīn oldukları hālde lügāt-ı kesīre ile intāk yāhūd nutka ikdār ve lisān-ı bülegāya lügāt-ı fāᵓika vü rācihanın efsah u ecvedini īdāᶜ u īsār eden zāt-ı ecell ü aᶜlāya mahsustur."

Ve بَادِيَةٌ [bādiyet] ile takyīdi lisānları şāᵓibe-i ihtilāt u ihtilālden masūn u meᵓmūn olmakla kelāmları muᶜavvelün-ᶜaleyh olduğundan ihticāc u istişhād olduğuna mebnīdir.

حُسْنُ الْحَضَارَةِ مَجْلُوٌّ بِنَظْرَتِهِ
وَفِي الْبَدَاوَةِ حُسْنٌ غَيْرُ مَجْلُوبِ

Ve لِسَانٌ [lisān] kelimesinden lügat murād olunup ve أَلْسُنٌ [elsun] kelimesi sīn'in zammıyla لِسَانٌ [lisān] lafzının cemᶜi olup ve اَللُّسْنُ [el-lusn] kelimesi lām'ın zammı ve sīn'in sükūnuyla لَسِنٌ [lesin] lafzından ki lām'ın fethi ve sīn'in kesriyle vasftır ve o لَسْنٌ [lesn] lafzından ki talākat-ı lisān maᶜnāsınadır, meᵓhūzdur.

Ve هَوَادِي [hevādī] هِدَايَةٌ [hidāyet]ten meᵓhūz olmak cāᵓizdir. Buna göre mefhūm-ı fıkra: "Hamd ü senā o fıtratlarında talākat u cezālet merkūz olan kavmin lisānlarına irşād u delālet murād eden lügatı īdāᶜ eyleyen zāt-ı zü'l-minene mahsūstur" demek olur.

Ve هَوَادِي [hevādī]den iki ihtimāle göre de mütekaddim maᶜnāsına olmak muhtemeldir, zīrā Hazret-i Ādem ᶜalā nebiyyinā ve ᶜaleyhi's-selam cennette oldukları hīnde lisān-ı ᶜArabī ile tekellüm ve baᶜde'n-nüzūl insilāb-ı ᶜArabiyyetle Süryānīye muhavvel ve baᶜde-kabūli't-tevbe haklarında yine ᶜArabiyye ilhāmıyla eltāf-ı ilāhiyye derkār u mükemmel olduğu mervīdir.

Ve fıkra-i mezbūre sanāyiᶜ-i bedīᶜiyyeden berāᶜat-i istihlāli ve irsād ve cinās-ı mefrūk ve cinās-ı muharref ü nākıs ve hüsn-i matlaᶜ ve secᶜ ve tersīᶜ

ve iᶜnāt sanᶜatlarını mutazammın olduğu āşināyān-ı edebiyyeye gayr-ı hafiyyedir. Bast ü tafsīlleri mūcib-i iksār u tatvīl olmakla īmā ile iktifā olundu.

”وَمُخَصِّصِ عُرُوقِ الْقَيْصُومِ وَغَضَا الْقَصِيمِ بِمَا لَمْ يَنَلْهُ الْعَبْهَرُ وَالْجَادِي وَمُفِيضِ الْأَيَادِي بِالرَّوَائِحِ وَالْغَوَادِي لِلْمُجْتَدِي وَالْجَادِي“

“اَلْمُخَصِّص” [el-muḫaṣṣiṣ] تَخْصِيصٌ [taḫṣīṣ]ten ism-i fāᶜildir ki bir şeyi şeyᵓ-i āherin müşārik olmayacağı husūsla temyīz ve ifrād eylemek maᶜnāsınadır.

اَلْعُرُوق [el-ᶜuruḳ] عِرْقٌ [ᶜirḳ]ın cemᶜidir, bir nesnenin aslına ve köküne denir.

اَلْقَيْصُوم [el-ḳayṣūm] (طَيْفُورٌ [ṭayfūr] vezninde) Bādiye nebātındandır, Türkīde ayvadana derler.

اَلْغَضَا [el-ġadā] (ġayn-ı muᶜceme ile فَضَا [feḍā] vezninde) Eşcār-ı bādiyedendir, Fārisīde tāg ve Türkīde süksük ağacı denir.

اَلْقَصِيم [el-ḳaṣīm] (ḳāf’la خَصِيمٌ [ḫaṣīm] vezninde) قَصِيمَةٌ [ḳaṣīmet]in cemᶜidir ki şecer-i غَضَا [ġaḍā] menbeti olan kumsala denir.

بِمَا لَمْ يَنَلْهُ kavlinde مَا lafzı sırr ve husūstan ᶜibārettir.

يَنَلْ [yenel] kelimesi نَيْلٌ [neyl]den muzāriᶜdir. Aslı يَنَالُ olmakla لَمْ kelimesi cezm edip ictimāᶜ-ı sākineyn mahzūruyla elifi sākıt olmuştur. Ve نَيْلٌ [neyl] zafer ve isābet maᶜnāsınadır.

اَلْعَبْهَر [el-ᶜabher] (عَنْبَرٌ [ᶜanber] vezninde) Zerrīn ve nergis taᶜbīr olunan çiçeğe denir.

اَلْجَادِي [el-cādī] (cīm ve dāl-ı mühmele ile) Zaᶜferāna denir.

اَلْمُفِيض [el-mufīḍ] (mīm’in zammıyla) إِفَاضَةٌ [ifāḍat]tan ism-i fāᶜildir, taşıp dökerek vermek maᶜnasınadır.

اَلْأَيَادِي [el-eyādī] يَدٌ [yed] lafzından cemᶜdir ki niᶜmet manasınadır.

اَلرَّوَائِح [er-revāᵓiḥ] رَائِحَةٌ [rāᵓiḥat]ın cemᶜidir ki akşam vakti yağan yağmura denir.

اَلْغَوَادِي [el-ġavādī] غَادِيَةٌ [ġādiyet]in cemᶜidir ki sabāh yağmuruna denir. Ve bā-i cārre sebebiyye-i ᶜādiyye vü zarfiyye olmak muhtemeldir, emtār zurūf-ı niᶜam olmak münāsebetiyle yāhūd murād ᶜumūm evkāttır ki ﴿وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ﴾ kerīmesi kabīlindendir, zikr olunan iki vakte tahsīsi gālibe mebnīdir.

اَلْمُجْتَدِي [el-muctedī] إِجْتِدَاءٌ [ictidāᵓ] māddesinden cūd ve ᶜatiyye istemek maᶜnāsınadır; ism-i fāᶜildir.

اَلْجَادِي [el-cādī] (cīm'le) جَدَا [cedā] ve جَدْوَى [cedvā] māddesinden ism-i fāʿildir, ʿatiyye edici demektir; yukālu: إِجْتَدَاهُ إِذَا سَأَلَهُ الْجَدْوَى فَجَدَاهُ أَيْ أَعْطَاهُ Ve جَادِى [cādī] kezā vesāʾil maʿnāsına da gelmekle مُجْتَدِى [muctedī] çok isteyen ve جَادِي [cādī] az isteyen demek dahi mümkindir. Ve مُجْتَدِي [muctedī] den behāyim ve cemādāt ve جَادِي [cādī]den nevʿ-i insān murād olmak dahi cāʾizdir.

Mefhūm-ı kelām: "Hamd ü senā o bādiye nebātından قَيْصُوم [ḳayṣūm] dedikleri nebātın ve قَصِيم [ḳaṣīm] nām kumsal yerde biten غَضَا [ġaḍā] dedikleri şecerin köklerini hāzıra nebātından zerrīn ve zaʿferānın nāʾil olmadıkları hāssa ile tahsīs ü ifrād ve akşam ve sabāh yağmurları sebebiyle hāsıl olan yāhūd akşam ve sabāh yağmurlarında meknūz olan niʿmetlerini ki murād dāʾimü'l-evkāt idrār olunan niʿam-ı bī-şumārdır, fakīr olup gayra iʿtā şānından olmayan tālib-i hācāta ve ganī olup sāʾire iʿtā şānından olan zevāta yāhūd çok ve az isteyenlere yāhūd insāna ve behāyim ü cemādāta ifāza vü irfād eden kerīm-i cevāda mahsūs ve şāyāndır."

Hafī olmaya ki شِيحٌ [şīḥ] dedikleri nebāt ki Türkīde yavşan derler ve zikr olunan قَيْصُومٌ [ḳayṣūm] ve غَضَا [ġaḍā] ve سَمُرَةٌ [semuret] bādiyeye mahsūs olmakla أَهْلُ الشِّيحِ وَالْقَيْصُومِ وَالْغَضَا وَالسَّمُرَةِ ile ʿArabdan kināye olunur. Bu vechle fıkra-i ūlā ʿArab tāʾifesine fesāhat u belāgatı tahsīsi mutazammın ve nebātāt u eşcārlarında olan havāss ve menāfiʿ-i hāzıradan ezyed olduğunu muʿlindir.

Ve fıkra-i mezkūre cinās-ı müstevfā ve işţikāk ve mürāʿāt-ı nazīr ve tıbāk ve teştīr ve tedbīc ve cinās-ı tāmm sanāyiʿini müştemil olduğu mā-lā-kelāmdır.

Ve müʾellif ʿaleyhi'r-rahmet çāşnī-i hakīkatten hulüvvü'l-mezāk olmakla fıkra-i sāniyede tarīka-i hakīkat üzere bu vechile de tevcīh-i maʿnā mümkindir. Evvelā مُفِيض [mufīḍ] kavli ki إِفَاضَة [ifāḍat]tan ve إِفَاضَة [ifāḍat] فَيْضٌ [feyḍ]den meʾhūzdur; فَيْضٌ [feyḍ] inzāl edici maʿnāsınadır. Maʿlūm ola ki feyz-i ilāhī iki nevʿdir: Biri feyz-i akdes ve biri feyz-i mukaddestir. Feyz-i akdes şol feyz-i sübhānī ve tecellī-i rahmānīdir ki mecmūʿ-ı eşyānın vücūdunu ve kābiliyyet ü istiʿdādını hazret-i ʿilmiyyede muktezī ola, niteki "كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُعْرَفَ" hadīs-i kudsīsi ona işārettir. Ve feyz-i mukaddes şol feyz ve tecellī-i āsumānīdir ki hazret-i ʿilmiyyede sābit olan aʿyānın bi-hasebi'l-istiʿdād hāricde zuhūrlarını mūcib ola. Bu feyz, rūh-ı aʿzam vesātetiyle olur. Pes işbu feyz-i akdes ile hazret-i ʿilmiyyede aʿyān-ı sābite

ve istiʿdādāt-ı asliyye hāsıl ve feyz-i mukaddes ile aʿyān-ı merkūme maʿa'l-levāzım ve't-tevābiʿ hāricde kisve-i vücūda dāhil olur ve eyādī-i erbāb-ı hakīkat ʿindinde esmā-i mütekābile-i ilāhīden ʿibārettir.

Ve رَوَائِح [revāʾiḥ] ve غَوَادِي [ġavādī] ʿunvānlarından yine devām ve istirsāl murād olur.

Bu takrīr üzere mefhūm: "Hamd ü senā o kabūl-i ināyāt-ı ilāhiyyeye mesbūk olan aʿyān u ekvāna ber-muktezā-yı tecelliyāt-ı esmā-i mütekābile devām u istirsālden ʿibāret olan gudüvv ve āsāl nefehātıyla naks u inkıtāʿdan münezzeh ü müberrā midrār-ı fuyūzāt u ʿatāyāsını idrār u inzāl eden cenāb-ı kibriyāya mahsūstur."

Bu dakīka üzere müʾellif işbu teʾlīfi ki cümle-i ināyātındandır, mahz-ı feth-i sübhānī ve mücerred-i feyz-i Hazret-i Yezdānī eseri olduğunu remz ü īmā eylemiş olur.

"وَنَاقِعِ غُلَّةِ الصَّوَادِي بِالْأَهَاضِيبِ الثَّوَادِي وَدَافِعِ مَعَرَّةِ الْعَوَادِي بِالْكَرَمِ الْمُمَادِي وَمُجْرِى الْأَوْدَاءِ مِنْ عَيْنِ الْعَطَاءِ لِكُلِّ صَادِي"

اَلنَّاقِع [en-nāḳiʿ] Nūn ve ḳāf'la نَقْعٌ [naḳʿ] lafzından ki susuzluğu gidermek ve suya kandırmak maʿnāsınadır, ism-i fāʿildir.

اَلْغُلَّة [el-ġullet] (ġayn-ı muʿcemenin zammıyla) Susuzluğa denir.

اَلصَّوَادِي [eṣ-ṣavādī] (ṣād-ı mühmele ile) صَادِيَة [ṣādiyet]in cemʿidir ki susuz, عَطْشَان [ʿaṭşān] maʿnāsınadır, teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır. Yāhūd uzun hurmā ağacına denir ki murād mutlakan eşcārdır.

اَلْأَهَاضِيب [el-ehāḍīb] (dād-ı muʿceme ile) هِضَاب [hiḍāb]ın cemʿidir ki yağmura denir.

اَلثَّوَادِي [eṯ-ṯevādī] (sā-yı müsellese ile) ثَادِيَة [ṯādiyet]in cemʿidir ki çok ve ʿazīm suya denir yāhūd tecrīd bābındandır; yukālu: مَطَرَةٌ ثَدْيَاءُ أَيْ عَظِيمَةٌ غَزِيرَةُ الْمَاءِ Ve

أَهَاضِيب [ehāḍīb] هَضْب [haḍb] cemʿi olan هِضَاب [hiḍāb]ın dahi cemʿi olmak muhtemeldir. Ve هَضْب [haḍb] yastım dağlara denmekle murād mutlakan dağlar demek olur ve bu sūrette muzāf takdīr olunup سُيُولُ الْأَهَاضِيبِ sebkinde olur.

اَلدَّافِع [ed-dāfiʿ] دَفْع [defʿ] lafzından ism-i fāʿildir.

اَلْمَعَرَّة [el-maʿarrat] (mīm'in ve ʿayn'ın ve rā-i müşeddedenin fethalarıyla)

Ezā ve işkence maʿnāsınadır.

اَلْعَوَادِي [el-ʿavādī] (ʿayn-ı mühmele ile) عَادِيَة [ʿādiyet]in cemʿidir ki şerr ve zulm ve bīdād maʿnāsınadır, lākin siyāk ve sibāk işāretiyle kaht u galā murād olmak aglebdir.

اَلْكَرَم [el-kerem] (fethateynle) Fazl u ihsāna denir.

اَلْمُمَادِى [el-mumādī] (mīm'in zammıyla) مُمَادَاة [mumādāt] lafzından ism-i fāʿildir. Baʿzı nüshada مُتَمَادِي ʿunvānıyla mersūmdur ki تَمَادِي [temādī]den ism-i fāʿildir, ikisi de uzun uzadı maʿnāsınadır ki murād devām ve istimrārdır.

اَلْمُجْرِي [el-mucrī] إِجْرَاء [icrāʾ]dan ism-i fāʿildir.

اَلْأَوْدَاء [el-evdāʾ] (hemze-i meftūha ile) وَادِي [vādī] cemʿidir ki dereye denir. Evvelā hāliyyet ve mahalliyyet ʿalākasıyla suyu ve sāniyen īsāl-i hayr ü menfaʿat münāsebetiyle fazl u ihsān irāde olunmakla mecāz bi-mertebeteyn olur.

مِنْ عَيْنِ الْعَطَا [min ʿayni'l-ʿaṭā] عَيْن [ʿayn] pınara denir, mecāz-ı evvele istiklālen ve sānīye tebeʿan terşīhtir. Ve عَطَا [ʿaṭā] vergiye denir. "عَيْنِ الْعَطَا" taʿbīri ʿayn-ı letāfeti mutazammındır.

Mefhūm-ı kelām: "Hamd ü senā o susuzların yāhūd eşcārın susuzluğunu ʿazīm ü ʿamīm yağmurlar idrārıyla izāle vü irvā ve şerr ü zulm ü cefā; işkence vü ezāsını yāhūd kaht ü galā belāsını fazl-ı firāvān ve kerem-i bīpāyānıyla defʿ ü izāle edip bu vechile ʿibādını ihmā ve menbaʿ-ı zülāl-i lutf u ifdālinden cümle-i muhtācīne dereler dolusu birr ü ihsān ifāde vü icrā eden Hak celle ve ʿalā dergāhına ahrādır."

صَادِي [ṣādī] Susuza denmekle mutlakā fazl u ihsāna muhtāc demek oldu. Ve fıkra-i ūlāda أَهَاضِيب [ehāḍīb]den tepeler ve bayırlar ve dağlar irāde olunursa muzāf mukadder olmakla dolu ve taşkın tepelerden ve dağlardan nāzil olan sel sularıyla irvā eden demek olur. Ve عَوَادِي [ʿavādī] lafzından zaleme ve sitem-kārān irāde olunmak muhtemeldir ve usūl-i eşcār-ı ʿizāmda gars olunmuş عَوَادِي [ʿavādīʾ]-i kerem dahi irāde olunur, lākin tekellüflüce olur. Ve fıkra-i merkūme tersīʿ, secʿ ve iştikāk ve cinās-ı lāhık sanʿatını müştemil olduğu bedīʿa-şināsāna rūşenādır.

بَاعِثُ النَّبِيِّ الْهَادِي مُفْحِمًا بِاللِّسَانِ الضَّادِي كُلَّ مُضَادِي مُفَخَّمًا لاَ تَشِينُهُ الْهُجْنَةُ وَالْعُجْمَةُ وَالضَّوَادِي"

اَلْبَاعِث [el-bāʿiṯ] بَعْث [baʿṯ] lafzından ki göndermek maʿnāsınadır, ism-i fāʿildir. Ve iʿrābında vücūh-ı selāse cāʾizdir, lākin makām-ı taʿzīm-i niʿmet

olmakla istīnāf ercahtır. Ve ism-i fāʿil burada māzī maʿnāsınadır.

اَلنَّبِيُّ [en-nebiyy] Peygamber maʿnāsınadır; meʾhazı ve resūl ile fark ve nisbet ve terādüfü husūslarını beyān mūcib-i tatvīldir.

اَلْهَادِي [el-hādī] Doğru yola delālet ü irşād edici demektir.

مُفْحِمًا [mufḥimen] Hāldir. Ve مُفْحِم [mufḥim] إِفْحَام [ifḥām]dan ism-i fāʿildir ki hasmı muʿāraza ve mükālemeden ʿāciz kılmak maʿnāsınadır.

اَلضَّادِي [eḍ-ḍādī] (dād-ı muʿceme ile) ʿArabī-i sahīh demektir, zīrā dād harfi ʿAraba mahsūstur, ke-mā kāle ʿaleyhi's-salātu ve's-selām: "أَنَا أَفْصَحُ مَنْ نَطَقَ بِالضَّادِ"

اَلْمُضَادِي [el-muḍādī] مُضَادَاة [muḍādāt] māddesinden ism-i fāʿildir, muʿārız ve muʿānid ve muhālif maʿnāsınadır. Baʿzı nüshada ṣād-ı mühmele ile صَادِي [ṣādī] ve مُصَادِي [muṣādī] vākiʿ olmakla صَادِي [ṣādī] müdārāt ve müsātere maʿnāsına olan مُصَادَاة [muṣādāt] lafzından istişkāk-ı kebīr vechiyle meʾhuz ve مُصَادِي [muṣādī] muʿāraza ve mümānaʿa maʿnāsına olan مُصَادَاة [muṣādāt] lafzından meʾhūz olur. Şārih işbu ihmāl nüshasını mühmel ʿadd eylemiştir.

مُفَخَّمًا [mufaḫḫamen] Hāl-i müterādifedir. Ve مُفَخَّم [mufaḫḫam] تَفْخِيم [tefḫīm]den ism-i mefʿūldür, muʿazzam ve cezlü'l-mantık maʿnāsınadır.

لاَ تَشِينُهُ [lā teşīnuhu] شَيْن [şeyn] lafzından müstakbel-i menfīdir.Vve شَيْن [şeyn] hilāf-ı زَيْن [zeyn]dir ki ʿayb u ʿār maʿnāsınadır.

اَلْهُجْنَة [el-hucnet] (hā-yı mazmūme ile) Kelāmda olan kubh u nakīsaya denir.

اَلْعُجْمَة [el-ʿucmet] (ʿayn'ın zammıyla) ʿAcemīlik maʿnāsınadır ki tekellümde dil tutkunluğundna ve lahn ü hatādan ʿibārettir. Baʿzı nüshada اَللُّكْنَة vākiʿ olmakla pepeyilik demek olur.

اَلضَّوَادِي [eḍ-ḍavādī] (dād-ı muʿceme ile) "Kelām-ı kabīh" maʿnāsınadır, müfred ve fiʿli gayr-ı mesmūʿdur.

Mefhūm-ı kelām "Hamd ü senā-yı bī-intihā o cümle-i muʿāridīn ve muhālifīni huccet-i kātıʿa ve delāʾil-i sātıʿa ile ifhām ve taʿcīz ve celīlü'l-kadr ve cezīlü'l-mantık olup kendisine hucne ve ʿucme yāhūt lükne ve kelām-ı kabīh makūlesi ʿayb u nakīsa īrās eylemediği hālde yaʿnī sıfāt-ı mezbūreden sāfī ve berī olarak kāffe-i ʿibādı tarīk-i müstakīme delālet ü irşād eden peygamber-i ʿālī-nihādı baʿs ü irsāl eyleyen Hazret-i Hudā bārgāhına mahsūstur."

ضَادِي [ḍādī] ve مُضَادِي [muḍādī] ve ضَوَادِي [ḍavādī] beyninde olan cinās-ı nākıs ve مُفْحِم [mufḥim] ve مُفَخَّم [mufaḫḫam] beyninde olan cinās-ı musahhaf zāhir ü bāhirdir.

"مُحَمَّدٌ خَيْرُ مَنْ حَضَرَ النَّوَادِيَ وَأَفْصَحُ مَنْ رَكِبَ الْخَوَادِيَ وَأَبْلَغُ مَنْ حَلَبَ الْعَوَادِيَ"

مُحَمَّد [Muḥammed] kelimesi ᶜatf-ı beyāndır ve مُحَمَّد [Muḥammed] efdal-i enām ᶜaleyhi's-salātu ve's-selām hakkında bi'l-hissīsa vasf ve ᶜalemdir ve sāᵓir tesmiye olunan kimseler hakkında ᶜalem-i mahzdır, niteki cümle-i esmā-i ilāhiyye vü nebeviyyenin şānı bu günedir.

خَيْر [ḫayr] kelimesi efdal ve eşref maᶜnasınadır.

حَضَرَ [ḥaḍare] kelimesi حُضُور [ḥuḍūr]dan māzīdir.

اَلنَّوَادِي [en-nevādī] نَادِي [nādī] kelimesinin cemᶜidir, كَوَاهِل [kevāhil] ve كَاهِل [kāhil] gibi. Ve نَادِي [nādī] "ehl ü sükkānı olan meclis"e denir.

اَلْأَفْصَح [el-efṣaḥ] فَصَاحَة [feṣāḥat]tan efᶜal-i tafdīldir. فَصَاحَة [feṣāḥat] lisān müntalik ü cārī olup lahn ü lüknetten hālis olmağa denir. Ve fesāhatle kelām ve kelime ve mütekellim mevsūf olur.

رَكِبَ [rekibe] رُكُوب [rukūb]dan māzīdir.

اَلْخَوَادِي [el-ḫavādī] (ḫā-yı muᶜceme ile) خَادِيَة [ḫādiyet] yāhūd خَادِي [ḫādī] cemᶜidir, pek çabuk ve revende deveye denir.

اَلْأَبْلَغ [el-eblaġ] بَلَاغَة [belāġat]tan efᶜal-i tafdīldir.

حَلَبَ [ḥalebe] kelimesi ḥā-yı mühmele ile süt sağmak maᶜnāsına olan حَلْب [ḥalb]den māzīdir.

اَلْعَوَادِي [el-ᶜavādī] (ᶜayn-ı mühmele ile) عَادِيَة [ᶜādiyet]in cemᶜidir ki bādiyede şūr ot otlayan deveye denir; burada murād mutlak devedir.

Mefhūm-ı kelām: "Peygamber-i müşārünileyh Muḥammed ᶜaleyhi's-salātu ve's-selām hazretleridir ki meclislere hāzır olan insānın hayr ü efdali ve develere binen kimselerin efsahı ve nākaları sağan halkın eblag u ekmelidir."

Bu zikr olunanlar ᶜumūm-ı nāstan kināyedir. Ve rükkāb-ı ḫavādī ve ḥallāb-ı ᶜavādī tāᵓife-i ᶜArab olup fesāhat ü belāgat onlara mahsūs olmakla Peygamber-i ekrem sallallāhu ᶜaleyhi ve sellem hazretleri nihāyet-i rütbe-i fesāhat ve kusvā-ı derece-i belāgati hāvī olduklarına işārettir.

Ve fıkra-i mezkūre tersīᶜ ve cinās-ı muzāriᶜ sanᶜatlarını muhtevī olduğu

gayr-ı hafîdir.

''بَسَقَتْ دَوْحَةُ رِسَالَتِهِ فَظَهَرَتْ عَلَى شَوْكِ الْكَوَادِي وَاسْتَأْسَدَتْ رِيَاضُ نُبُوَّتِهِ فَعَيَّتْ فِي الْمَآسِدِ اللُّيُوثُ الْعَوَادِي''

بَسَقَتْ [besaḳat] kelimesi بُسُوق [busūḳ]tan ki ağaç boylanıp uzamak maᶜnāsınadır, māzī-i müᵓennestir.

اَلدَّوْحَة [ed-devḥat] (dāl-ı meftūha ile) Ulu ağaca denir.

اَلرِّسَالَة [er-risālet] (rā'nın kesriyle) Biᶜset-i ᶜāmme murāddır. دَوْحَة [deḥat]in izāfeti müşebbeh bihin müşebbehe izāfeti kabīlindendir.

ظَهَرَتْ [ẓaharet] ظُهُور [ẓuhūr]dan ki galebe vü istīlāᵓ maᶜnāsınadır; māzī-i müᵓennestir.

اَلشَّوْك [eş-şevk] (şīn'in fethiyle) شَوْكَة [şevket] lafzının cemᶜidir, dikenliğe ve çalılığa denir.

اَلْكَوَادِي [el-kevādī] كَادِيَة [kādiyet]in cemᶜidir ki toprağı galīz olmakla geç inbāt eden soysuz yere denir.

إِسْتَأْسَدَتْ [isteᵓsedet] إِسْتِيسَاد [istīsād] lafzından ki nebāt kuvvetli olmakla boy sürüp uzamak maᶜnāsınadır.

اَلرِّيَاض [er-riyāḍ] (rā'nın kesriyle) رَوْضَة [ravḍat]ın cemᶜidir, bāgçeye ve merg-zāra ve çemen-zāra denir ve çimene dahi denir.

اَلنُّبُوَّة [en-nubuvvet] (zammeteynle) Peygamberlik maᶜnāsınadır.

عَيَّتْ [ᶜayyet] (ᶜayn-ı mühmele ve yā-yı müşeddede ile) عَيّ [ᶜayy] kelimesinden māzīdir, ᶜāciz olmak maᶜnāsınadır.

اَلْمَآسِد [el-meᵓāsid] (مَنَاسِك [menāsik] vezninde) مَأْسَدَة [meᵓsedet]in cemᶜidir ki arslan yatağı olan ormana ve büke denir.

اَللُّيُوث [el-luyūṯ] (lām'ın zammıyla) لَيْث [leyṯ]in cemᶜidir, arslana denir.

اَلْعَوَادِي [el-ᶜavādī] عَادِيَة [ᶜādiyet]in cemᶜidir, düşman yāhūd saldırıp hücūm edici maᶜnāsınadır.

İşbu fıkrada risālet-penāh ᶜaleyhi salātu'l-ilāh hazretlerinin kudret ü celāleti ve kahr u tenkīl-i aᶜdāᵓ bābında kuvvet ü şevketi sevk ü beyān olunmakla fıkra-i sābıkadan fasl ve cümle-i fiᶜliyye ile īrād olundu.

Mefhūm-ı kelām: "Hazret-i Seyyidü'l-enāmın kesret-i fürūᶜ ve vüsᶜat-ı zıll ve sebeb-i āsāyiş ü sebāt u ārāmişi cihetleriyle şecere-i ᶜazīmeye müşābih olan risāleti nāçīz ü nā-pāyidār ve mūcib-i renc ü āzār olan edyān-ı sāᵓireye

gālib olmakla cümlesini nesh ü ilgā ve vefret-i şuʿab u furūʿ cihetiyle bāg u bāgçe menzilinde olan nübüvveti begāyet kuvvet ü metānet bulmakla ormanlarda mütemekkin mūzī arslan sīretinde olan düşmanları zebūn u ʿāciz ü makhūr eylemiştir ki ona zafer-yāb olmak havze-i kudretlerinden bīrūn olmuştur.

Ve شَوْكُ الْكَوَادِي [şevku'l-kevādī]den Aʿrāb-ı bādiye ve لُيُوثُ الْعَوَادِي [luyūṣu'l-ʿavādī]den eşiddā-i Kureyş irāde olunmak dahi muhtemeldir. Fıkra-i mezbūrede olan letāfet-i teşbīh ü īhām, tenāsüb ü tersīʿ ü cinās-ı iştikāk nümāyān-ı ehl-i mezāktır.

Şārih der ki بَسَقَتْ fıkrası müʾellifin dest-i hattı olan nüshada minvāl-i merkūm üzere muharrer ü mersūmdur. Baʿzı nüshada muhtelit taʿbīrātla merkūm olmakla onlara iltifāt olunmaya. Ve baʿzı nüshada "اَللُّيُوثُ ذَوَاتُ التَّعَادِي فَضْلاً عَنِ الذِّئَابِ الْعَوَادِي" ʿunvānında mersūm olmakla bu şuʿbe Yehūd tāʾifesinden kināye olmak melhūzdur.

"صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ نُجُومِ الدَّآدِي وَبُدُورِ الْقَوَادِي مَا نَاحَ الْحَمَامُ الشَّادِي وَسَاحَ النَّعَامُ الْقَادِي وَصَاحَ بِالْأَنْغَامِ الْحَادِي وَرَشَفَتِ الطُّفَاوَةُ رِضَابَ الطَّلِّ مِنْ كِظَامِ الْجُلِّ وَالْجَادِي"

صَلَّى [ṣallā] kelimesi صَلاَة [ṣalāt]tan ve سَلَّمَ [selleme] سَلاَم [selām]dan māzīlerdir. Duʿā mevkiʿi olmakla inşā maʿnālarını mutazammınlardır.

آل [āl] kelimesinin aslı أَهْل [ehl]dir; murād ehl-i beyt ve cümle-i müʾminīn-i müttakīndir. Celāl-i Devvānī *Heyākilu'n-Nūr* şerhinde bu resme beyān eylemiştir ki "Āl-i Muṣṭafā ʿaleyhi mine's-salavāti asfāhā bi-hasebi'n-neseb yāhūd bi-hasebi'n-nisbe olur. Bi-hasebi'n-neseb maʿlūmdur. Ve bi-hasebi'n-nisbe olan dahi nisbeti kemāl-i suverī ve kemāl-i hakīkī hasebiyle olur: Evvel ʿilm-i şerīʿat vesīlesiyle müntesib olan ʿulemā-yı şerʿdir. Sānī ʿilm-i hakīkat vesīlesiyle olan evliyā-yı güzīn ve hukemā-yı müteʾellihīndir. Bi-hasebi'n-neseb olanlara sadaka harāmdır ve bi-hasebi'n-nisbet olanlara dahi sadaka menzilinde olan taklīd bi'l-gayr eylemek harāmdır."

اَلْأَصْحَاب [el-aṣḥāb] صَاحِب [ṣāḥib]in cemʿidir. Ve ʿinde'l-baʿz أَصْحَاب [aṣḥāb] صَحْب [ṣaḥb] ve صَحْب [ṣaḥb] صَاحِب [ṣāḥib]in cemʿidir. Hazret-i Resūlullāh'la müʾmin olarak müctemiʿ ve o hāl üzere ʿāzim-i dāri'l-bekāʾ olan zevāt-ı kirāma ıtlāk olunur.

نُجُوم [nucūm] نَجْم [necm]in cemʿidir, yıldıza denir.

اَلدَّآدِي [ed-deʾādī] (dāl-ı mühmele ve hemze ile تَوَادِي [tevādī] vezninde)

دَأْدَأ [deʾdeʾ] lafzından cemʿdir. Ve دَأْدَأ [deʾdeʾ] فَدْفَد [fedfed] vezninde muzlim geceye denir.

اَلْبُدُور [el-budūr] (بَدْر [bedr]in cemʿidir ki on dört gecelik aya denir.

اَلْقَوَادِي [el-ḳavādī] (ḳāf ile) قَادِيَة [ḳādiyet]in cemʿidir ki muktedāya iktidā ederek gidene denir; yukālu قَدِيَ بِهِ كَرَضِيَ إِذَا اسْتَنَّ وَاتَّبَعَ الْقُدْوَةَ Burada قُدْوَة [ḳudvet] ten murād peygamber-i güzīn hazretleridir. Yāhūd قَوَادِي [ḳavādī] şüzüz üzere قُدْوَة [ḳudvet]in cemʿi ola. Ve قُدْوَة [ḳudvet] ḳāf'ın zammıyla muktedāya denir. Leff ü neşr-i müretteb tarīkasıyla نُجُومُ الدَّآدِي [nucūmu'd-deʾādī], "āl"in ve بُدُورُ الْقَوَادِي [budūru'l-ḳavādī], "ashāb"ın vasflarıdır; müşevveş tarīkiyle de muhtemeldir, نُجُوم [nucūm] karīnesiyle.

مَا نَاحَ [mā nāḥa] terkībinde مَا [mā] mā-i masdariyye-i zarfiyyedir, مَا نَاحَ الْحَمَامُ [mā nāḥa'l-ḥamāmu] مُدَّةَ نَوْحِ الْحَمَامِ [muddete nevḥi'l-ḥamām] sebkindedir. نَاحَ [nāḥa] kelimesi ḥā-yı mühmele ile نَوْح [nevḥ] lafzından ki güvercin ötmeğe denir, māzīdir.

حَمَام [ḥamām] (ḥā-yı mühmelenin fethiyle) Güvercine denir. Vāhidi حَمَامَة [ḥamāmet]tir.

اَلشَّادِي [eş-şādī] (şīn-i muʿceme ile) شَدْو [şedv] lafzından ki terennüm ve tegannī maʿnāsınadır, ism-i fāʿildir.

سَاحَ [sāḥa] kelimesi سِيَاحَة [siyāḥat]ten ki gezmek maʿnāsınadır, māzīdir.

اَلنَّعَام [en-neʿām] (nūn'un fethiyle) Devekuşuna denir. Vāhidi نَعَامَة [neʿāmet]tir.

اَلْقَادِي [el-ḳādī] (ḳāf ile) قَدَيَان [ḳadeyān] kelimesinden ism-i fāʿildir. Ve قَدَيَان [ḳadeyān] fetehātla sürʿat eylemek maʿnāsınadır.

صَاحَ [ṣāḥa] صِيَاح [ṣiyāḥ]tan māzīdir. صِيَاح [ṣiyāḥ] haykırmak ve çağırmak maʿnāsınadır.

اَلْأَنْغَام [el-enġām] (hemze-i meftūha ile) نَغَم [neġam] lafzından cemʿdir. نَغَم [neġam] nūn'un ve ġayn-ı muʿcemenin fethiyle terāne ile ırlamağa denir.

اَلْحَادِي [el-hādī] (ḥā-yı mühmele ile) حَدْو [ḥadv] lafzından ki deveyi tegannī ile sürmeğe denir, ism-i fāʿildir.

رَشَفَتْ [reşefet] رَشْف [reşf] lafzından māzī-i müʾennestir. Ve رَشْف [reşf] sormak ve emmek maʿnāsınadır.

اَلطُّفَاوَة [eṭ-ṭufāvet] (tā-yı mazmūme ile) Şārihin beyānına göre burada gü-

neş murāddır, şems maʿnāsına. Asl طُفَاوَة [ṭufāvet] hāleye mevzūʿdur, şems irādesi mecāz olur.

اَلرُّضَاب [er-ruḍāb] (غُرَاب [ġurāb] vezninde) Ağız yarına denir.

اَلطَّل [eṭ-ṭall] (tā-yı meftūha ile) Çiğ taʿbīr olunan rutūbete denir ki Fārisīde şebnem derler. رُضَاب [ruḍāb]ın طَلّ [ṭall]e izāfeti, müşebbeh bihin müşebbehe izāfeti kabīlindendir yāhūd izāfet-i beyāniyyedir.

اَلْكِظَام [el-kiẓām] (kāf-ı meksūre ile) كَظَم [keẓam] lafzının cemʿidir ki fethateynledir, boğaza denir.

اَلْجُلّ [el-cull] (cīm-i mazmūme ile) Gül-i Fārisī muʿarrebidir, maʿrūf gül taʿbīr olunan çiçekte ʿalem-i gālibdir, ʿArabīde وَرْد [verd] denir.

اَلْجَادِي [el-cādī] (cīm'le) Şārihin beyānı üzere zaʿferāna dendiği gibi zerrīne ve yāsemīne de denir.

Mefhūm-ı kelām: "Hazret-i Hak celle ve ʿalā, Cenāb-ı Muṣṭafā'ya ve tebeh-kārān-ı rāh-ı dalālet ü gafleti ser-menzil-i emn ü selāmete hādī vü reh-nümā ve cümle-i eʾimme vü muktedāyānın mānend-i necm-i ezher ve misāl-i bedr-i enver kāmilü'l-cihāt ve mükemmilü'l-etrāfları olan cemīʿ-i āl ü ashābına salāt ü selām ihdā eyleye, terennüm ü destān edici güvercin kuşları öttükçe ve tīz ü çabuk devekuşları rūy-ı zemīnde seyr ü seyāhat ettikçe ve deve sürücüsü ve ʿakkāmlar develeri tenşīt ü teşvīk ü tehyīc için nagamātla tegannī eyledikçe ve güneş rīk-i şebnemi gül ü yāsemīn boğazlarından sorup emdikçe" demektir.

Ve fıkra-i mezkūrede vākiʿ وَصَاحَ بِالْأَنْغَامِ kavli ki ġayn-ı muʿceme iledir. ʿAyn-ı mühmele ile olup ve نَعَمْ [neʿam] lafzının cemʿi ve نَعَم [neʿam] fethateynle hāssaten deveye ıtlāk olunmak dahi muhtemeldir, lākin nüsha-i ūlā evlā vü sāniye akrebdir.

Ve bu fıkralar, tersīʿ-i bedīʿi ve mücāneseti ve seciʿat-ı dāliyyede tesmīti ve tenāsüb ve tevfīk ve cinās-ı musahhaf sanāyiʿini müştemildir. Ve zikr olunan مَا [mā]-i tevkītiyye ile musaddara olan duʿā fıkraları ebed ü devāmdan kināyedir.

Ve رَشَفَتْ fiʿlinde istiʿāre-i tebeʿiyye olup ve أَنْشَبَتِ الْمَنِيَّةُ أَظْفَارَهَا terkībi gibi istiʿāre-i mekniyye vü tasrīhiyye olmak dahi cāʾizdir. Kezālik طَلّ [ṭall]ı رِيق [rīḳ]a ve şemsi şahs-ı mürteşife teşbīh ve gül ü yāsemīne isnād-ı hulkūm ehl-i beyāna maʿlūmdur.

وَبَعْدُ فَإِنَّ لِلْعِلْمِ رِيَاضًا وَحِيَاضًا وَخَمَائِلَ وَغِيَاضًا وَطَرَائِقَ وَشِعَابًا وَشَوَاهِقَ وَهِضَابًا تَتَفَرَّعُ عَنْ كُلِّ أَصْلٍ مِنْهُ أَفْنَانٌ وَفُنُونٌ وَتَنْشَقُّ عَنْ كُلِّ دَوْحَةٍ مِنْهُ خِيطَانٌ وَغُصُونٌ‘‘

بَعْدُ [baᶜd] kelimesi zarf-ı zamāndır. ᶜĀmīli mahzūftur ve أَقُولُ بَعْدَ الْحَمْدَلَةِ وَالتَّصْلِيَةِ takdīrindedir. فَإِنَّ kelimesinde fāʾ harfi, nazm-ı kelāmda أَمَّا lafzının tevehhümü yāhūd takdīri ihtimāliyle cevābiyyedir yāhūd ᶜātıfe yā zāʾidedir.

لِلْعِلْمِ [li’l-ᶜilm] lafzında lām-ı cārre maᶜa’l-mecrūr, إِنَّ kelimesinin mukaddem haberidir. رِيَاضًا [riyāḍan] muʾahhar ismidir. حِيَاض [ḥiyāḍ] حَوْض [ḥavḍ]ın cemᶜidir.

خَمَائِل [ḫamāʾil] (ḫā-yı muᶜceme ile) خَمِيلَة [ḫamīlet]in cemᶜidir ki yol tarzında sık ağaçlığa denir ki Fārisīde hıyābān denir.

غِيَاض [ġiyāḍ] (ġayn-ı muᶜcemenin kesriyle) غَيْضَة [ġayḍat]ın cemᶜidir, sulu yerde olan ormana ve büke denir.

طَرَائِق [ṭarāʾiḳ] طَرِيقَة [ṭarīḳat]ın cemᶜidir, meslūk yola denir.

شِعَاب [şiᶜāb] (şīn-i muᶜceme-i meksūre ile) شِعْب [şiᶜb] lafzının cemᶜidir, dağ yoluna denir.

شَوَاهِق [şevāhiḳ] شَاهِق [şāhiḳ]in lafzının cemᶜidir, pek yüksek dağa denir.

هِضَاب [hiḍāb] (hā’nın kesriyle) هَضْبَة [haḍbet]in cemᶜidir, yalımı alçak yastım dağa denir.

تَتَفَرَّعُ [teteferraᶜu] تَفَرُّع [teferruᶜ]dan müstakbeldir.

أَصْل [aṣl] Köke denir.

مِنْهُ [minhu] zamīri عِلْم [ᶜilm]e rāciᶜdir.

أَفْنَان [efnān] (hemze-i meftūha ile) فَنَن [fenen] lafzından ki ağacın dalına ve şāhına denir; cemᶜdir.

فُنُون [funūn] فَنّ [fenn]in cemᶜidir, nevᶜ ve güne maᶜnāsınadır.

تَنْشَقُّ [tenşaḳḳu] إِنْشِقَاق [inşiḳāḳ]tan ki ayrılmak maᶜnāsınadır; muzāriᶜdir.

دَوْحَة [devḥat] Ulu ağaca denir.

خِيطَان [el-ḫīṭān] (ḫā-yı muᶜceme-i meksūre ile) خَوْط [ḫavṭ] lafzının cemᶜidir ter ü tāze şāha denir.

غُصُون [ġuṣūn] (ġayn-ı muᶜceme-i mazmūme ile) غُصْن [ġuṣn] cemᶜidir, mutlak şāha yāhūd ağaçtan sürüp çıkan filize denir. Kavl-i evvele göre ᶜatfü’l-āmm ᶜale’l-hāss bābından olur.

Mefhūm-ı kelām: "Baʿde edā-i mā-vecebe maʿlūm ola ki tahkīk-i ʿilm-i şerīfin zevk ü safā edecek yerleri ve istifāza-i hayāt-ı ebedī eyleyecek mahalleri ve rāhat u āsāyişe mevkiʿ ü medār olacak mevziʿleri ve sülūk eyleyecek cādde ve sarp ve ince yolları ve begāyet saʿb u düşvār makāmları vardır. Ve onların da her birinden niçe fünūn-ı muʿtebere ve fürūʿ-ı mütenevviʿa müteferraʿ ve müteşaʿʿib olur."

Evvelki üç fıkrada lüzūm-ı mā-yelzem ve أَفْنَان [efnān] ve فُنُون [funūn] beyninde cinās-ı işтikāk olup ve أَصْل [aṣl] kelimesi kāʿidede istiʿmāl olunmakla elbette usūl ü kavāʿide mürācaʿatın lüzūmuna işārettir.

"وَإِنَّ عِلْمَ اللُّغَةِ هُوَ الْكَافِلُ بِإِحْرَازِ أَسْرَارِ الْجَمِيعِ الْحَافِلُ بِمَا يَتَضَلَّعُ مِنْهُ الْقَاحِلُ وَالْكَاهِلُ وَالْفَاقِعُ وَالرَّضِيعُ

ʿİlm-i lügat bir ʿilmdir ki onunla kelimātın ifrādı ve keyfiyyet-i evzāʿı bilinir.

اَلْكَافِل [el-kāfil] Kefīl ve zāmin demektir, كَافِلُ الْيَتِيمِ اَلْقَائِمُ بِأَمْرِهِ

اَلْإِحْرَاز [el-iḥrāz] Ahz ve hıfz maʿnāsınadır. Baʿzı nüshada اَلْإِبْرَاز ʿunvānıyla mersūm olmakla izhār maʿnāsınadır.

اَلْأَسْرَار [el-esrār] سِرّ [sirr]in cemʿidir ki rāz maʿnāsınadır.

اَلْحَافِل [el-ḥāfil] (ḥā-yı mühmele ve fā'yla) Cāmiʿ maʿnāsınadır.

يَتَضَلَّعُ [yeteḍallaʿu] تَضَلُّع [teḍalluʿ] māddesinden muzāriʿdir, kuvvetlenmek ve pek doymak ve kanmak maʿnālarınadır.

اَلْقَاحِل [el-ḳāḥil] (ḳāf'la ve ḥā-yı mühmele ile) Derisi değnek gibi kupkuru olmuş zaʿīf adama denir.

اَلْكَاهِل [el-kāhil] Kaviyyü'l-vücūd yāhūd pek koca adama denir.

اَلْفَاقِع [el-fāḳiʿ] (fāʾ ve ḳāf'la) İʿtidāle varmış delikanlıya denir. Baʿzı nüshada يَافِع [yāfiʿ] mersūm olmakla bülūga mütenāhiz yetişmiş civān demek olur.

اَلرَّضِيع [er-raḍīʿ] Burada mutlak sabī murāddır.

Mefhūm-ı kelām: "Tahkīk ʿilm-i lügat cemīʿ-i envāʿ-ı fünūn ve fürūʿ-ı ʿulūmun esrārını cemʿ ü hıfz yāhūd hafāyāsını izhār eylemeğe zāmīn ü kefīl ve şeyh ü şābbın mütekavvī yāhūd şebʿān u reyyān olacakları eşyāyı cāmiʿdir, zīrā beher hāl mürekkebāt, müfredāta mevkūftur."

Ve fıkralarda mevzūʿ olan sınāʿat-ı edebiyye ve hüsn-i mukābele ehl-i edebe nümāyāndır.

”وَإِنَّ بَيَانَ الشَّرِيعَةِ لَمَّا كَانَ مَصْدَرُهُ عَنْ لِسَانِ الْعَرَبِ وَكَانَ الْعَمَلُ بِمُوجَبِهِ لاَ يَصِحُّ إِلاَّ بِإِحْكَامِ الْعِلْمِ بِمُقَدِّمَتِهِ وَجَبَ عَلَى رُوَّامِ الْعِلْمِ وَطُلاَّبِ الْأَدَبِ أَنْ يَجْعَلُوا عُظْمَ اجْتِهَادِهِمْ وَاعْتِمَادِهِمْ وَأَنْ يَصْرِفُوا جُلَّ عِنَايَاتِهِمْ فِي ارْتِيَادِهِمْ إِلَى عِلْمِ اللُّغَةِ وَالْمَعْرِفَةِ بِوُجُوهِهَا وَالْوُقُوفِ عَلَى مُثُلِهَا وَرُسُومِهَا“

اَلشَّرِيعَة [eş-şerīᶜat] Hak taᶜālānın kullarına vazᶜ eylediği dīn-i mübīnden ᶜibārettir.

لَمَّا [lemmā] lām-ı meftūha ve mīm-i müşeddede iledir.

اَلْمَصْدَر [el-maṣdar] صُدُور [ṣudūr] maᶜnāsına masdar-ı mīmīdir, zamīri بَيَان [beyān]a rāciᶜdir.

اَلْعَرَب [el-ᶜArab] Kavm-i mahsūstur. *Muḫtār* sāhibine göre عَرَب [ᶜArab] ehl-i emsārdır, nisbetinde عَرَبِيّ [ᶜArabiyy] denir. Ve أَعْرَاب [Aᶜrāb] ehl-i bādiyedir, nisbetinde أَعْرَابِيّ [Aᶜrābiyy] denir.

اَلْعَمَل [el-ᶜamel] Kasd ile sudūr eden işe denir.

اَلْمُوجَب [el-müceb] (ism-i mefᶜūl bünyesiyle) Muktezā maᶜnāsınadır ki murād şurūt ve hudūdudur.

اَلْإِحْكَام [el-iḥkām] إِكْرَام [ikrām] vezninde) Metin ve muhkem ve itkān eylemek maᶜnāsınadır.

اَلْمُقَدِّمَة [el-muḳaddimet - el-muḳaddemet] (dāl-ı müşeddedenin kesri ve fethiyle) مُتَقَدَّمَة [muteḳaddemet] maᶜnāsınadır. Musannifīn örfünde iki kısmdır: Biri mukaddime-i ᶜilmdir ki bir ᶜilme kable'ş-şürūᶜ īrād olunan kelāmdır ki mesāᵓilinin tevakkuf eylediği nesneden ᶜibārettir; haddini ve garaz u gāyetini ve mevzūᶜunu bilmek gibi. Ve biri mukaddime-i kitābdır ki kable'l-maksūd irtibāt için īrād olunan tāᵓife-i kelāmdır, gerek mevkūf olsun, gerek olmasın.

وَجَبَ [vecebe] وُجُوب [vucūb]dan māzīdir.

اَلرُّوَّام [er-ruvvām] (rā-i mazmūme ile) رَائِم [rāᵓim]in cemᶜidir, tālib maᶜnāsınadır.

اَلطُّلَّاب [eṭ-ṭullāb] طَالِب [ṭālib]in cemᶜidir.

اَلْأَدَب [el-edeb] (fethateynle) İlm talebine ve müᵓeddeb olmağa denir. Teᵓdīb-i nefsi müᵓeddī olduğu için ᶜulūm-ı maᶜhūdeye ᶜilm-i edeb tesmiye olundu. *Şerh-i Miftāḥ*'ta beyān olunduğu üzere ᶜilm-i edeb on iki ᶜilmden ᶜibārettir ki bunlardır: ᶜilm-i lügat, ᶜilm-i sarf, ᶜilm-i iştikāk, ᶜilm-i nahv, ᶜilm-i maᶜānī, ᶜilm-i beyān, ᶜilm-i ᶜarūz, ᶜilm-i kāfiye, ᶜilm-i hatt, ᶜilm-i

karzu'ş-şiʿr, ʿilm-i muhāzarāt, ʿilm-i inşādır.

اَلْعُظْم [el-ʿuẓm] (ʿayn'ın zammıyla) Burada ekser maʿnāsınadır.

اَلْإِجْتِهَاد [el-ictihād] Çalışmak maʿnāsınadır.

اَلْإِعْتِمَاد [el-iʿtimād] Dayanmak maʿnāsınadır.

اَلْجُلّ [el-cull] (cīm-i mazmūme ile) Muʿzam maʿnāsınadır.

اَلْعِنَايَة [el-ʿināyet] (ʿayn'ın kesriyle) İhtimām maʿnāsınadır.

اَلْإِرْتِيَاد [el-irtiyād] Taleb eylemek maʿnāsınadır.

اَلْوُجُوه [el-vucūh] وَجْه [vech]in cemʿidir ki kelāmdan maksūd olan semt ü tarīkaya denir.

اَلْوُقُوف [el-vuḳūf] Ittılāʿ maʿnāsınadır.

اَلْمُثُل [el-muṯul] (zammeteynle) مِثَال [miṯāl]in cemʿidir, örnek ve numūne ve sıfat ve mikdār maʿnālarınadır.

اَلرُّسُوم [er-rusūm] رَسْم [resm]in cemʿidir, eser ve ʿalāmet maʿnāsınadır, مُثُلِهَا ve رُسُومِهَا zamīrleri وُجُوه [vucūh]a da rāciʿ olmak muhtemeldir. Ve وُجُوه [vucūh] ve مُثُل [muṯul] ve رُسُوم [rusūm] لُغَة [luġat]e elfāzı haysiyyetinden ve isnādı ve maʿnāsı ve mülah ü letāʾifi ve edāʾ vü rüvātı haysiyyetlerinden rāciʿ olan ahvāle mütenāvildir. Ve müʾellifin مُثُل [muṯul] ve رُسُوم [rusūm] lafzlarında ʿilm-i lügatın indirāsı ve erbābının inkızāsına ve el-hāletü hāzihi مُثُل [muṯul] ve رُسُوم [rusūm]una vukūf ʿayn-ı berāʿat ve mahz-ı fazīlet olduğuna işāret olduğu rūşenā-yı ashāb-ı nezākettir. Sübhānallāh, müʾellif ʿaleyhi'r-rahmet eblag-ı vücūh olan taʿrīzle ʿilm-i merkūmun indirāsından şikāyet eylemiştir. Zamān-ı teʾlīflerinden işbu terceme vaktine kadar dört yüz elli seneyi güzer eyledi, ʿacabā bu vaktlerde bulunmuş olaydı ne güne taʿbīr eder idi. "Zālike takdīru'l-ʿazīzi'l-ʿalīm".

Mefhūm-ı kelām: "Tahkīk ʿilm-i şerīfin sudūru ʿArab lisānından olup ve ʿilm-i mezbūrun muktezāsınca ʿamel eylemek ancak mukaddimesini gereği gibi bilmekle sahīh ve mutasavver olduğundan nāşī cümle-i tullāb-ı ʿilm ve hāssaten talebe-i fenn-i edeb üzere ekser-i saʿy u ictihād ve aʿzam-ı istinād u iʿtimādlarını ʿilm-i lügata ʿatf ve tarīk-i talebde derkār eyledikleri muʿzam-ı ihtimāmlarını ʿilm-i merkūma ve vücūh u tarīklerini bilmeğe ve evsāf u āsārlarına muttaliʿ olmaya sarf eylemek vācib olmuştur.

"وَقَدْ عُنِيَ بِهِ مِنَ السَّلَفِ وَالْخَلَفِ فِي كُلِّ عَصْرٍ عِصَابَةٌ هُمْ أَهْلُ الْإِصَابَةِ أَحْرَزُوا دَقَائِقَهُ وَأَبْرَزُوا حَقَائِقَهُ وَعَمَرُوا دِمَنَهُ

وَفَرَعُوا قُنَنَهُ وَقَنَصُوا شَوَارِدَهُ وَنَظَمُوا قَلاَئِدَهُ وَأَرْهَفُوا مَخَاذِمَ الْبَرَاعَةِ وَأَرْعَفُوا مَخَاطِمَ الْيَرَاعَةِ فَأَلَّفُوا وَأَفَادُوا وَصَنَّفُوا وَأَجَادُوا وَبَلَغُوا مِنَ الْمَقَاصِدِ قَاصِيَتَهَا وَسَلَكُوا مِنَ الْمَحَاسِنِ نَاصِيَتَهَا جَزَاهُمُ اللهُ رِضْوَانَهُ وَأَحَلَّهُمْ مِنْ رِيَاضِ الْقُدْسِ مِيطَانَهُ“

وَقَدْ عُنِيَ بِهِ terkībinde قَدْ lafzı tahkīkiyyedir. عُنِيَ kelimesi عِنَايَة [ᶜināyetten] māzī-i mechūldür; lügat-ı fasīha üzere binā-i maᶜlūm üzere de menkūldur, zahmet çekerek ihtimām eylemek maᶜnāsınadır. Zamīr ᶜilm-i lügate rāciᶜdir.

سَلَف [selef]ten murād mütekaddimīn ve خَلَف [ẖalef]ten murād müteᵓahhirīndir.

اَلْعَصْر [el-ᶜaṣr] (قَصْر [ḳaṣr] vezninde) Vakt ve zamāna denir.

اَلْعِصَابَة [el-ᶜiṣābet] (كِتَابَة [kitābet] vezninde) Cemāᶜat-i insānīye denir.

أَهْلُ الْإِصَابَةِ [ehlu’l-iṣābet] Ehl-i hatā mukābilidir.

أَحْرَزُوا [aḥrezū] إِحْرَاز [iḥrāz]dan māzīdir.

اَلدَّقَائِق [ed-deḳāᵓiḳ] دَقِيقَة [daḳīḳat]in cemᶜidir, latīf müşkile denir.

أَبْرَزُوا [ebrezū] إِبْرَاز [ibrāz]dan māzīdir.

اَلْحَقَائِق [el-ḥaḳāᵓiḳ] حَقِيقَة [ḥakīḳat]in cemᶜidir, māhiyyet-i sābiteye denir.

عَمَرُوا [ᶜamerū] عِمَارَة [ᶜimāret]ten māzīdir.

اَلدِّمَن [ed-dimen]عِنَب [ᶜineb] vezninde) دِمْنَة [dimnet]in cemᶜidir ki binā eserine ve süprüntülüğe denir; burada maᶜnā-yı evvel murāddır.

فَرَعُوا [fereᶜū] فَرْع [ferᶜ]den māzīdir, yukarı çıkmak maᶜnāsınadır.

قُنَن [ḳunen] (ḳāf-ı mazmūme ile صُرَد [ṣured] vezninde) Cemᶜ-i قُنَّة [ḳunnet] tir ki dağ başına denir.

قَنَصُوا [ḳaneṣū] قَنَص [ḳanaṣ] lafzından māzīdir, sayd eylemek maᶜnāsınadır.

اَلشَّوَارِد [eş-şevārid] (şīn-i muᶜceme ile) شَارِدَة [şāridet]in cemᶜidir, نَافِرَة [nāfiret] maᶜnāsına. Burada garīb ve vahşī yāhūd fasīh mukābili olan lügat murāddır.

نَظَمُوا [naẓamū] نَظْم [naẓm] lafzından māzīdir, inci dizmek maᶜnāsınadır.

اَلْقَلاَئِد [el-ḳalāᵓid] قِلاَدَة [ḳilādet]in cemᶜidir, gerdancılığa denir.

أَرْهَفُوا [erhefū] (fā ile) إِرْهَاف [irhāf]tan māzīdir, keskinletmek ve zağlamak maᶜnāsınadır.

اَلْمَخَاذِم [el-meẖāẕim] (ẖāᵓ ve ẕāl-ı muᶜcemeteyn ile مَرَاسِم [merāsim] vezninde) مِخْذَم [miẖẕem] lafzının cemᶜidir ki keskin kılıca denir.

اَلْبَرَاعَة [el-berāᶜat] (bā-yı muvahhade ile) Sāᵓire fāᵓik ve rācih olmak maᶜnāsınadır.

أَرْعَفُوا [erᶜafū] إِرْعَاف [irᶜāf]tan māzīdir, kan akıtmak maᶜnāsınadır.

اَلْمَخَاطِم [el-meḫāṭim] (ḫā-yı muᶜceme ile مِخْطَم [miḫṭam] lafzından cemᶜdir ki burna denir.

اَلْيَرَاعَة [el-yerāᶜat] (yā-yı tahtiyye ile) Kaleme denir.

أَلَّفُوا [ellefū] تَأْلِيف [teᵓlīf]ten māzīdir.

أَفَادُوا [efādū] إِفَادَة [ifādet]ten māzīdir, bezl-i fāᵓide maᶜnāsınadır.

صَنَّفُوا [ṣannefū] تَصْنِيف [taṣnīf]ten māzīdir.

أَجَادُوا [ecādū] (cīm'le) إِجَادَة [icādet]ten māzīdir, iyi ve güzel eylemek maᶜnāsınadır ve iyi ve güzel söz īrād eylemek maᶜnāsınadır.

بَلَغُوا [beleġū] بُلُوغ [bulūġ]dan māzīdir, vusūl maᶜnāsınadır.

اَلْمَقَاصِد [el-maḳāṣid] مَقْصَد [maḳṣad]ın cemᶜidir, mühimmāt-ı maksūde maᶜnāsınadır.

اَلْقَاصِيَة [el-ḳāṣiyet] (ḳāf ve ṣād-ı mühmele ile) Nihāyet maᶜnāsınadır.

مَلَكُوا [melekū] مُلْك [mulk]ten māzīdir, mālik olmak maᶜnāsınadır.

اَلْمَحَاسِن [el-meḥāsin] (mīm-i meftūha ile) Gayr-ı kıyās üzere حُسْن [ḥusn] lafzından yāhūd mütevehhem مُحْسِن [muḥsin] lafzından cemᶜdir.

اَلنَّاصِيَة [en-nāṣiyet] Alına denir, cümle-i aᶜzāda istiᶜāre olunmakla bu makāmda mülk-i tāmm ve istīlā-i küllī murāddır.

جَزَاهُمْ [cezāhum] جَزَاء [cezāᵓ] lafzından māzīdir, ᶜivaz ve mükāfāt maᶜnāsınadır.

اَلرِّضْوَان [er-riḍvān] (rā'nın kesriyle) Rızā-yı ᶜazīm maᶜnāsınadır. Müᵓellif: "مَنْ قَالَ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ جَزَاكَ اللهُ خَيْرًا فَقَدْ أَبْلَغَ فِي الثَّنَاءِ" hadīs-i şerīf mūcibince duᶜāda mübālaga eyledi.

أَحَلَّهُمْ [aḥallehum] إِحْلَال [iḥlāl]dan māzīdir, kondurmak maᶜnāsınadır.

اَلرِّيَاض [er-riyāḍ] رَوْضَة [ravḍat]ın cemᶜidir.

اَلْقُدْس [el-ḳuds] (ḳāf-ı mazmūme ile) Pāk ve mutahher maᶜnāsına olmakla رِيَاضُ الْقُدْسِ [riyāḍu'l-ḳuds] cennāt-ı ᶜāliye demek olur.

اَلْمِيطَان [el-mīṭān] (مِيزَان [mīzān] vezninde) Gāyet maᶜnāsınadır; murād aᶜlā-yı cennettir.

Mefhūm-ı kelām: “ʿİlm-i lügate mütekaddimīn ve müteʾahhirīnden zihnleri sāʾib niçe ʿulemā-i aʿlām renc ü mihnet irtikāb eyleyerek saʿy u ihtimām ve gayret ü ikdām etmeleriyle hakāyık u dekāyıkını ihrāz u ibrāz edip harābelerini iʿmār ve kulle-i cebel menzilinde olan derece-i ʿulyā-yı fehm ü itkānına suʿūd u irtikā ve garīb ü vahşīlerini sayd ve kılādelerini Süreyyā gibi tāb-dār ve fenn-i mezbūrda seyf-i berāʿati teşhīz ve ruʿāf-ı kalemden kifāye olan mürekkebi isāle eylemeleriyle ʿilm-i merkūmda niçe kütüb-i celīle teʾlīf ü ifāde ve tasnīf ü icāde eylediler. Ve makāsıd-ı fenn-i mezbūrun nihāyetine müntehī ve cümle-i mehāsinine mālik ü müstevlī oldular. Hazret-i Rabbü’l-mücāzāt ʿazze şānuhu onlara ʿamellerine mukābil hayr-ı kesīr ve rızā-yı kebīr ile mükāfāt ve aʿlā-yı cennete īsāl ü temkīnle mazhar-ı niʿam-ı bī-gāyāt eyleye, āmīn.

Fıkra-i mezbūrelerde lüzūm-ı mā-yelzem ve tersīʿ-i kāfiye ve cinās-ı mülhak ve cinās-ı musahhaf ve mecāzāt-ı bedīʿa ve istiʿārāt-ı belīga ve حَقَائِق [ḥaḳāʾiḳ] ve دَقَائِق [deḳāʾiḳ] beyninde olan tersīʿ ve أَلْفُوا fıkralarında olan tersīʿ ve قَاصِيَة [ḳāṣiyet] ve نَاصِيَة [nāṣiyet]te olan cinās-ı lāhık nümāyān-ı ehl-i hakāyıktır.

”هَذَا وَإِنِّي قَدْ نَبَغْتُ فِي هَذَا الْفَنِّ قَدِيمًا وَصَبَغْتُ بِهِ أَدِيمًا وَلَمْ أَزَلْ فِي خِدْمَتِهِ مُسْتَدِيمًا“

هَذَا [hāẕā] kelimesi خُذْ هَذَا ve اِعْتَمِدْ هَذَا takdīrindedir, bülegāʾ ve fusahāʾ bir üslūbdan üslūb-ı āhere intikāllerinde īrād ederler ve ona “fasl-ı hitāb” ıtlāk ederler, أَمَّا بَعْدُ kelimesi gibi. Ve ʿİṣām *Kāfiye* şerhinde demiştir ki هَذَا وَإِنَّ زَيْدًا قَائِمٌ terkībinde هَذَا أَمْرٌ sābıkı takrīrdir, فَالْأَمْرُ هَذَا takdīrindedir. Maʿtūfta إِنَّ māddesinin fethi cāʾizdir, haber üzere ʿatfla ve kesri dahi cāʾizdir mecmūʿ-ı cümle üzere ʿaftla. وَإِنِّي kelimesinde vāv ʿātıfedir.

نَبَغْتُ [nebaġtu] (ġayn-ı muʿceme ile) نَبَغ [nebġ]dan māzī-i mütekellimdir, tefevvuk ʿale’l-gayr maʿnāsınadır.

قَدِيمًا [kadīmen] فِي الزَّمَنِ الْمَاضِي demektir.

صَبَغْتُ [ṣabaġtu] صِبْغ [ṣibġ]dan māzī-i mütekellimdir, boyamak maʿnāsınadır.

بِهِ kelimesinin zamīri فَنّ [fenn]e rāciʿdir.

اَلْأَدِيم [el-edīm] (نَدِيم [nedīm] vezninde) Sahtiyāna ve meşine denir ve أُدْمَةٌ [udmet]ten meʾhūz olduğuna göre derinin iç yüzüne denir ki ete muttasıl olur; sibg-ı edīm mümāreset-i tāmmeden kināyedir; yukālu: صَبَغَ يَدَهُ بِالْعِلْمِ إِذَا

اجْتَهَدَ فِيهِ وَمَارَسَ

لَمْ أَزَلْ [lem ezel] زَالَ - يَزَالُ sīgasından müstakbel mütekellim-i meczūmdur, لَمْ أَبْرَحْ maʿnāsınadır ki efʿāl-i nākısadandır, "dāʾimā oldum" maʿnāsınadır. Şārih zamm-ı zāy ile لَمْ أَزُلْ nüshasını istihsān eylemez.

فِي خِدْمَتِهِ [fī ẖidmetihi] zamīri فَنّ [fenn]e rāciʿdir.

اَلْمُسْتَدِيم [el-mustedīm] إِسْتِدَامَة [istidāmet]ten ism-i fāʿildir, dāʾim ve müteʾennī maʿnāsınadır. Bu fıkralarda dahi lüzūm-ı mā-yelzem vardır.

Mefhūm-ı kelām: "Ben işbu fenn-i lügatte mukaddemā kesret-i mümāreset ü idmānla cümleye fāʾik olup onunla edīmimi boyadım yaʿnī boyanın deriye nüfūz u imtizācı gibi vücūduma nāfiz ü mümtezic eyledim ve ben onun hizmetinde ber-karār olup bir an münfekk ü mufārik olmadım."

"وَكُنْتُ بُرْهَةً مِنَ الدَّهْرِ أَلْتَمِسُ كِتَابًا جَامِعًا بَسِيطًا وَمُصَنَّفًا عَلَى الْفُصْحِ وَالشَّوَارِدِ مُحِيطًا فَلَمَّا أَعْيَانِي الطِّلَابُ شَرَعْتُ فِي كِتَابِي اَلْمَوْسُومِ بِاللاَّمِعِ الْمُعْلَمِ الْعُجَابِ الْجَامِعِ بَيْنَ الْمُحْكَمِ وَالْعُبَابِ

اَلْبُرْهَة [el-burhet] غُرْفَة [ġurfet] vezninde) Zamāndan bir mikdāra denir.

اَلدَّهْر [ed-dehr] Zamāna denir.

أَلْتَمِسُ [eltemisu] إِلْتِمَاس [iltimās]tan müstakbel mütekellimdir, şiddetle taleb eylemek maʿnāsınadır.

كِتَابًا [kitāben] مُصَنَّفًا مَوْضُوعًا فِي هَذَا الْفَنِّ sebkindedir.

اَلْبَسِيط [el-basīṭ] مَبْسُوط [mebsūṭ] maʿnāsınadır, fenn-i lügatın ekserini müştemil vāsiʿ ve müstevʿib demektir.

مُصَنَّفًا [muṣannefen] تَصْنِيف [taṣnīf]ten ism-i mefʿūldür.

اَلْفُصُح [el-fuṣuḥ] (fā'nın ve ṣād'ın zammıyla) فَصِيح [faṣīḥ]in cemʿidir, قَضِيب [ḳaḍīb] ve قُضُب [ḳuḍub] gibi yāhūd صُرَد [ṣured] veznindedir, كَبِير [kebīr] ve كُبَر [kuber] gibi.

اَلشَّوَارِد [eş-şevārid] شَارِدَة [şāridet]in cemʿidir, lügāt-ı vahşiyye-i garībe vü şāzze demektir.

اَلْمُحِيط [el-muḥīṭ] إِحَاطَة [iḥāṭat]tan ism-i fāʿildir. Burada müştemil maʿnāsına olmakla عَلَى harfiyle muʿaddī oldu. Eğer عَلَى [ʿalā] bāʾ maʿnāsına haml olunursa, hakīkat maʿnāsında ibkā olunur.

أَعْيَانِي [aʿyānī] إِعْيَاء [iʿyāʾ]dan māzīdir, ʿāciz kılmak maʿnāsınadır.

اَلطِّلاَب [eṭ-ṭilāb] (كِتَاب [kitāb] vezninde) Taleb maʿnāsınadır.

شَرَعْتُ [şeraʿtu] شُرُوع [şurūʿ]dan māzīdir.

فِي كِتَابِي [fī kitābī] فِي تَأْلِيفِ كِتَابِي takdīrindedir.

اَلْمَوْسُوم [el-mevsūm] وَسْم [vesm]den meʾhūzdur, ʿalāmetlenmiş maʿnāsınadır ki tesmiye olunmuş demektir.

اَللاَّمِعُ الْمُعْلَمُ الْعُجَابُ الْجَامِعُ بَيْنَ الْمُحْكَمِ وَالْعُبَابِ teʾlīf-i mezkūrun ismidir. لاَمِع [lāmiʿ] parıldayıcı demektir.

اَلْمُعْلَم [el-muʿlem] (ism-i mefʿūl bināsıyla) Mutarrez ve münakkaş demektir.

اَلْعُجَاب [el-ʿucāb] (غُرَاب [ġurāb] vezninde) Mübālagadır, pek ʿacīb demektir.

اَلْمُحْكَم [el-Muḥkem] إِحْكَام [iḥkām]dan ism-i mefʿūldür. ʿİlm-i lügatte bir kitāb adıdır ki İmām ve Hāfız Ebu'l-Ḥasan ʿAlī b. İsmāʿīl ki İbn Sīde eḍ-Ḍirrīr el-Luġavī ile müştehirdir, teʾlīf eylemiştir. Fi'l-vākiʿ kitāb-ı merkūm envāʿ-ı lügātı cāmiʿ bir kitāb-ı rāʾiʿdir. Müʾellifi olan mūmāileyh dört yüz elli sekiz senesi civār-ı rahmete intikāl eyledi. Rahimehullāhu taʿālā. Ve

عُبَاب [ʿUbāb] (ʿayn-ı mazmūme ile) İmām Ebu'l-Faḍāʾil Raḍiyuddīn el-Ḥasan b. Muḥammed el-Ḥasan b. Ḥaydar el-ʿÖmerī eṣ-Ṣāġānī teʾlīf eyledi, yirminci cildde "ب،ك،م" māddesinde müntehī oldu. Ve mūmāileyh altı yüz elli senesi Baġdād'da ʿāzim-i dārü's-selām oldu, rahmetullāhi ʿaleyhi.

Mefhūm-ı kelām: "Ben hayli zamān fenn-i lügatte cāmiʿ ü basīt ve lügāt-ı fasīha vü vahşiyyeyi hāvī bir kitāb-ı muhīt taleb eder olmuştum, vaktā ki talebinden ʿāciz ü mahrūm olduğumda zikr olunan *Muḥkem* ve ʿ*Ubāb* nām kitābların beynini cāmiʿ ism-i mezkūr ile müsemmā bir kitāb teʾlīfine şürūʿ ü ibtidā eyledim.

"وَهُمَا غُرَّتَا الْكُتُبِ الْمُصَنَّفَةِ فِي هَذَا الْبَابِ وَنَيِّرَا بَرَاقِعِ الْفَضْلِ وَالْآدَابِ وَضَمَمْتُ إِلَيْهِمَا فَوَائِدَ إِمْتَلاَ بِهَا الْوِطَابُ وَاعْتَلَى مِنْهَا الْخِطَابُ فَفَاقَ كُلَّ مُؤَلَّفٍ فِي هَذَا الْفَنِّ هَذَا الْكِتَابُ"

هُمَا [humā] zamīri مُحْكَم [Muḥkem] ve عُبَاب [ʿUbāb]a rāciʿdir.

غُرَّتَا lafzı غُرَّة [ġurret]ten tesniyedir. غُرَّة [ġurret] ġayn-ı muʿceme-i mazmūme ile her metāʿın aʿlāsına ve kavmin şerīfine ve sabāhın ziyāsına ve hilālin ibtidā talʿatına ve atın cebhesinde olan beyāza denir. Bu makāmda cümlesi mülāyimdir.

بَاب [bāb]dan murād fenn-i lügattir.

نَيِّرَا [neyyirā] kelimesi نَيِّر [neyyir] lafzının tesniyesidir ki سَيِّد [seyyid] vez-

nindedir, pek nūrlu ve ziyālı demektir; burada murād şems ve kamerdir.

بَرَاقِع [berāḳiᶜ] بِرْقِعُ [birḳiᶜ] lafzının cemᶜidir, felek-i sābiᶜa yahūd rābiᶜa yāhūd evvele denir ve cemᶜ bünyesiyle īrādı her biri eflāk-ı cüzᶜiyyeyi hāvī olduğuna mebnīdir. Neselā felek-i rābiᶜ ki felek-i şemstir, hāmil-i muvāfıku'l-merkez ki mümessil dahi derler ve hāmil-i hāricü'L-merkezi ve felek-i tedvīri müştemildir. Ve felek-i evvel ki felek-i kamerdir, dört ᶜaded feleki müştemildir. İki evvelkilerin merkezleri merkez-i ᶜālem ve sālis hāricü'l-merkez ve rābiᶜ felek-i tedvīrdir. Ve felek-i sābiᶜ ki felek-i Zuḥal'dir, üç ᶜaded feleki müştemildir, evvelki felek mümessil, ikinci hāricü'l-merkez, üçüncü felek-i tedvīdir. Ve نَيِّر [neyyir]den cemāl-i nūrānī ve بِرْقِعُ [birḳiᶜ]den nikāb murād olunmak dahi muhtemeldir.

اَلْفَضْل [el-faḍl] Ziyāde ve meziyyet maᶜnāsınadır. Baᶜzı nüshada اَلْفَضَائِل mersūmdur ki فَضِيلَة [faḍīlet]in cemᶜidir, gayra müteᶜaddī olmayan niᶜmete denir, hüsn ve şecāᶜat gibi, nitekim فَاضِلَة [fāḍilet], müteᶜaddī olan niᶜmete denir, ᶜilm gibi.

Ve آدَاب [ādāb] lafzı ᶜatfu'l-hāss ᶜale'l-āmm kabīlindendir.

ضَمَمْتُ [ḍamemtu] ضَمّ [ḍamm] lafzından māzī-i mütekellimdir, birbirine cemᶜ ve ilhāk eylemeye denir.

إِلَيْهِمَا [ileyhimā] zamīri مُحْكَم [Muḥkem] ve عُبَاب [ᶜUbāb]a rāciᶜdir.

فَوَائِد [fevāʾid] فَائِدَة [fāʾidet]in cemᶜidir. Baᶜzı nüshada زِيَادَات [ziyādāt] ᶜunvānında mersūmdur.

إِمْتَلاَ [imtelā] kelimesi bilā-hemz kırāʾat olunur, إِمْتِلاَء [imtilāʾ] lafzından māzīdir ki dolmak maᶜnāsınadır.

بِهَا [bihā] zamīri فَوَائِد [fevāʾid]e rāciᶜdir.

اَلْوِطَاب [el-viṭāb] (vāv-ı meksūre ile) وَطْب [vaṭb]ın cemᶜidir ki vāv'ın fethiyledir, süt tulumuna denir; burada murād mutlak zarftır.

إِعْتَلَى [iᶜtelā] إِعْتِلاَء [iᶜtilāʾ]dan māzīdir, yükselmek ve ᶜālī olmak maᶜnāsınadır.

مِنْهَا [minhā] zamīri فَوَائِد [fevāʾid]e rācidir.

اَلْخِطَاب [el-ẖitāb] Gayra tefhīm için tevcīh-i kelām eylemek maᶜnāsınadır ve tevcīh olunan kelāma denir.

فَفَاقَ [fe-fāḳa] kelimesinde fāʾ sebebiyyedir. فَاقَ [fāḳa] فَوْق [fevḳ] māddesinden māzīdir, ᶜālī ve rācih olmak maᶜnāsınadır.

كُلَّ مُؤَلِّفٍ [kulle muʾellefin] mefʿūlüdür.

هَذَا الْكِتَابُ [hāẕe'l-kitābu] fāʿilidir, murād kitāb-ı merkūmdur.

İşbu fıkra zikr olunan *Muḥkem* ve ʿ*Ubāb*'ın cihet-i medīhalarına mesūktur.

Mefhūmu: "Kitābeyn-i mezbūreyn fenn-i lügatte müʾellef olan kitābların gurre-i garrāları ve semā-i fazl u ādābın şems ü kamer-i cihān-ārāları olup ben onlara zurūf u evʿiye doldurur ve kendisiyle hitāb u kelām şeref ü iʿtibār bulur fevāʾid ü menāfiʿ zamm u ilhāk eylediğimden nāşī kitāb-ı merkūm fenn-i mersūmda müʾellef olan cemīʿ-i kitāblara fāʾik ü rācih oldu."

Fıkra-i mezkūrede vākiʿ taglīb ve وِطَاب [viṭāb] ve خِطَاب [ḫiṭāb] beynindeki cinās-ı lāhık maʿlūmdur.

"غَيْرَ أَنِّي ضَمَّنْتُهُ فِي سِتِّينَ سِفْرًا يَعْجِزُ تَحْصِيلُهُ الطُّلَّابَ"

Bazı nüshada غَيْرَ أَنَّهُ ʿunvānında mersūmdur.

ضَمَّنْتُهُ [ḍammentuhu] تَضْمِين [taḍmīn]den māzīdir, جَعَلْتُهُ فِي ضِمْنِ سِتِّينَ demektir. Ve baʿzı nüshada ḫā-yı muʿceme ile خَمَّنْتُهُ ʿibāretiyle merkūm olmakla تَخْمِين [taḫmīn]den olur ki takdīr maʿnāsınadır, lākin nüsha-i ūlā evlādır.

اَلسِّفْر [es-sifr] (sīn-i meksūre ile) Büyük kitāba denir ki hakāyık u maʿānīyi keşf eder.

يَعْجِزُ [yaʿcizu] kelimesi عَجْز [ʿacz]den müstakbeldir.

تَحْصِيلُهُ [taḥṣīluhu] fāʿildir.

اَلطُّلَّاب [eṭ-ṭullāb] طَالِب [ṭālib]in cemʿidir.

Mefhūm: "Lākin ben kitāb-ı mezbūru altmış cildde derc ü tazmīn eyledim, onun için tahsīl ü istishābı tālibleri ʿāciz ve mahrūm eder."

"وَسُئِلْتُ تَقْدِيمَ كِتَابٍ وَجِيزٍ مُرَتَّبٍ عَلَى ذَلِكَ النِّظَامِ وَعَمَلٍ مُفَرَّغٍ فِي قَالَبِ الْإِيجَازِ وَالْإِحْكَامِ مَعَ الْتِزَامِ إِتْمَامِ الْمَعَانِي وَإِبْرَامِ الْمَبَانِي"

سُئِلْتُ [suʾiltu] سُؤَال [suʾāl]den māzī-i mütekellim-i mechūldür.

اَلْوَجِيز [el-vecīz] Muhtasar demektir; yukālu: وَجُزَ الْكَلَامُ إِذَا قَلَّ

اَلْمُرَتَّب [el-muretteb] تَرْتِيب [tertīb]den ism-i mefʿūldür.

عَلَى ذَلِكَ النِّظَامِ [ʿalā-ẕālike'n-niẓām] yaʿnī üslūb-ı sābık ve tertīb-i sālif üzere.

وَعَمَل [ve ʿamel] كِتَاب [kitāb] üzere maʿtūftur.

مُفَرَّغ [müferraġ] kelimesini şārih teşdīd ile takyīd eylemekle تَفْرِيغ [tefrīġ]

den ism-i mefʿūl olur, bilā-teşdīd olduğuna göre إِفْرَاغ [ifrāġ]dan olur, ikisi de boşaltmak maʿnāsınadır.

قَالَب [kāleb] (lām-ı meftūha ile) maʿrūftur.

اَلْإِيجَاز [el-īcāz] İhtisār maʿnāsınadır.

اَلْإِحْكَام [el-iḥkām] Muhkem eylemek maʿnāsınadır.

اَلْإِبْرَام [el-ibrām] Bu dahi metīn ve üstüvār eylemek maʿnāsınadır.

اَلْمَبَانِي [el-mebānī] (مَعَانِي [maʿānī] vezninde) مَبْنَى [mebnā]nın cemʿidir, kelimāt-ı ʿArabiyyede müstaʿmeldir.

Ve عَمَلٍ مُفَرَّغٍ [ʿamel muferraġ] fıkrasında عَمَل [ʿamel] ki مَعْمُول [maʿmūl] maʿnāsınadır, şeyʾ-i māyiʿe teşbīh istiʿāre-i mekniyye ve ona tefrīg isnādı tahyīliyyedir, reʾy-i Sekkākī üzere ve gayrın reʾyine göre tahkīkiyye-i tebeʿiyyedir.

Mefhūm-ı kelām: "Baʿzı nās benden kitāb-ı mezbūr üslūbunda cümle-i maʿnālarının itmām u ikmāl ve elfāz u kelimātının itkān u ihkāmını iltizām eyleyerek bir müfīd ü muhtasar kitāb dahi teʾlīf ve mahāzır-ı tullāba takdīm ve īcāz u tersīn kālıbına ifrāg olunmuş bir ʿamel-i ʿazīm takvīm eylemeği suʾāl ü recā eylediler."

"فَصَرَفْتُ صَوْبَ هَذَا الْمَقْصَدِ عِنَانِي وَأَلَّفْتُ هَذَا الْكِتَابَ مَحْذُوفَ الشَّوَاهِدِ مَطْرُوحَ الزَّوَائِدِ مُعْرِبًا عَنِ الْفُصُحِ وَالشَّوَارِدِ"

صَرَفْتُ [ṣaraftu] صَرْف [ṣarf]dan māzīdir ki tevcīh maʿnāsınadır.

اَلصَّوْب [eṣ-ṣavb] (ṣād-ı meftūha ile) Semt ve cihet maʿnāsınadır.

اَلْعِنَان [el-ʿinān] (ʿayn-ı meksūre ile) Atın dizginine denir, bi'l-istiʿāre meyl ve zamīrde müstaʿmeldir.

اَلشَّوَاهِد [eş-şevāhid] شَاهِد [şāhid]in cemʿidir ki isbāt-ı müddeʿā için īrād olunan huccet ve misālden ʿibārettir.

اَلْمَطْرُوح [el-maṭrūḥ] Tarh ve ilkā olunmuş demektir.

اَلزَّوَائِد [ez-zevāʾid] زَائِدَة [zāʾidet]in cemʿidir.

اَلْمُعْرِب [el-muʿrib] (مُحْسِن [muḥsin] vezninde) إِعْرَاب [iʿrāb]dan ki beyān ve izhār ve īzāh maʿnāsınadır, ism-i fāʿildir.

Mefhūm-ı kelām: "Pes ben dahi işbu maksad u merām tarafına ʿinān-ı ʿazīmetimi sarf u tevcīh edip işbu *Ḳāmūs*'la müsemmā olan kitābı emsile

vü şevāhidi metrūk ve zevāʾidi matrūh ve lügāt-ı fasīha vü vahşiyyeyi muzhir ü muvazzıh olduğu hālde teʾlīf eyledim.”

”وَجَعَلْتُ بِتَوْفِيقِ اللهِ تَعَالَى زُفَرًا فِي زِفْرٍ وَلَخَّصْتُ كُلَّ ثَلَثِينَ سِفْرًا فِي سِفْرٍ وَضَمَّنْتُهُ خُلاَصَةَ مَا فِي الْعُبَابِ وَالْمُحْكَمِ وَأَضَفْتُ إِلَيْهِ زِيَادَاتٍ مَنَّ اللهُ تَعَالَى بِهَا وَأَنْعَمَ وَرَزَقَنِيهَا عِنْدَ غَوْصِي عَلَيْهَا مِنْ بُطُونِ الْكُتُبِ الْفَاخِرَةِ الدَّأْمَاءِ الْغَطَمْطَمِ وَسَمَّيْتُهُ بِالْقَامُوسِ الْمُحِيطِ لِأَنَّهُ الْبَحْرُ الْأَعْظَمُ“

جَعَلْتُ [caʿaltu] جَعْل [caʿl]den māzīdir ki kılmak maʿnāsınadır.

اَلتَّوْفِيق [et-tevfīḳ] İlhām ve ikdār ve irşād murāddır.

اَلزُّفَر [ez-zufer] صُرَد [ṣured] vezninde deryāya denir.

اَلزِّفْر [ez-zifr] (zā-yı meksūre ile) Kırbaya denir, *Ḳāmūs*’u kemāl-i īcāz u ihtisārda kırbaya ve hāvī olduğu maʿānī vü letāʾifi teşbīh-i belīgle deryāyā teşbīh eyledi.

لَخَّصْتُ [laḫḫaṣtu] تَلْخِيص [telḫīṣ]ten māzīdir tebyīn ve tezhīb maʿnāsınadır.

اَلسِّفْر [es-sifr] Mürūr eyledi.

اَلْخُلاَصَة [el-ḫulāṣat] Hālis ve lübāb maʿnāsınadır.

أَضَفْتُ [aḍaftu] إِضَافَة [iḍāfet]ten māzīdir.

إِلَيْهِ [ileyhi] zamīri muhtasara rāciʿdir.

زِيَادَات [ziyādāt] زِيَادَة [ziyādet]in cemʿidir ki murād her lügavī-i erībin muhtāc olup ve kāmil ü edībin müstagnī olmadığı nesnelerdir. Bu takrīre göre مَطْرُوحُ الزَّوَائِدِ [maṭrūḥu’z-zevāʾid] kavline münākız olmaz.

مَنَّ [menne] kelimesi مَنّ [menn] lafzından māzīdir, inʿām ve ihsān maʿnāsınadır.

رَزَقَنِيهَا [rezaḳanīhā] رِزْق [rizḳ]tan māzīdir, zamīr زِيَادَات [ziyādāt]a rāciʿdir.

اَلْغَوْص [el-ġavṣ] Suya dalmak maʿnāsınadır, burada sarf-ı efkār-ı selīme ile cevāhir gibi maʿānī vü dekāyık istinbāt eylemekten kināyedir.

اَلْبُطُون [el-buṭūn] بَطْن [baṭn]ın cemʿidi ki cevf demektir.

اَلْفَاخِرَة [el-fāḫiret] كُتُب [kutub]un sıfatıdır, fevāʾidi kesīr ve mevsūk ve muʿtemed demektir.

اَلدَّأْمَاء [ed-deʾmāʾ] (medd ile) Deryāyā denir.

اَلْغَطَمْطَم [el-ġaṭamṭam] (ġayn-ı muʿceme ile سَفَرْجَل [sefercel] vezninde) Bahr esmāsındandır. Burada tecrīd olunmakla vāsiʿ ve kesīrü’l-māʾ demektir. دَأْمَاء [deʾmāʾ] lafzının sıfatıdır. Ve دَأْمَاء [deʾmāʾ]غَوْص [ġavṣ]ın mefʿūl-i ev-

velidir, Zîrā غَوْص [ġavṣ] kelimesi gāhca mefʿūl-i vāhid ile müstagnī ve gāhī mefʿūl-i āhere muhtāc olup ve عَلَى ile müteʿaddī olur.

مِنْ بُطُونِ [min buṭūni] kelimesinde مِنْ beyāniyyedir, دَأْمَاء [deʾmāʾ] lafzından hāldir.

سَمَّيْتُهُ [semmeytuhu] تَسْمِيَة [tesmiyet]ten māzīdir, zamīr mefʿūl-i evvelidir, كِتَاب [kitāb]a rāciʿdir.

اَلْقَامُوس [el-ḳāmūs] mefʿūl-i sānīsidir ve قَامُوس [ḳāmūs] bahr maʿnāsınadır.

اَلْمُحِيط [el-muḥīṭ] إِحَاطَة [iḥāṭat]tan ism-i fāʿildir, deryā-yı aʿzām küre-i arzı ne güne ihāta eylemiş ise *Ḳāmūs* dahi lügāt-ı ʿArabiyyenin kamusunu ihāta eylemekle *Ḳāmūs-ı Muḥīṭ* ile tesmiye eyledi.

Şārih der ki müʾellif işbu *Ḳāmūs*'ta altmış bin mādde sebt edip *Ṣıḥāḥ*-ı Cevherī üzere yirmi bin mādde ziyāde eyledi; mücāzāt ve istiʿmālāt ve emsālāt ona kıyās oluna.

Mefhūm-ı kelām: "Ben işbu kitābı teʾlīf eyledim tevfīk-i Hazret-i Bārī-i müteʿāl ile gūyā ki bir deryāyı bir kırbaya sığdırdım ve mukaddemi vech-i mezkūr üzere altmış sifr olmakla her otuz sifri bir sifrde telhīs edip cümlesini iki cildde derc eyledim ve kitāb-ı mezbūra zikr olunan ʿ*Ubāb* ve *Muḥkem*'in hülāsalarını tazmīn ü idrāc eyledim. Ve kitāb-ı mezbūra onların zafer-yāb olmadıkları baʿzı ziyādāt-ı mühimme ki onları kütüb-i fāhire ecvāfından istinbāt u istihrāc için gūyā ki bahr-i ʿazīme daldığımda Hak taʿālā onları bana inʿām ve rızk ve ikrām eylemiş idi, o dürr ve gevher gibi semīn ve kıymet-dār olan maʿānī vü dekāyıkı dahi izāfe vü ilhāk eyledim. Ve kitāb-ı mezbūr bahr-i ʿazīme mesīl olmakla *Ḳāmūs-ı Muḥīṭ* ile tesmiye eyledim."

"وَلَمَّا رَأَيْتُ إِقْبَالَ النَّاسِ عَلَى صِحَاحِ الْجَوْهَرِي وَهُوَ جَدِيرٌ بِذَلِكَ غَيْرَ أَنَّهُ فَاتَهُ نِصْفُ اللُّغَةِ أَوْ أَكْثَرُ إِمَّا بِإِهْمَالِ الْمَادَّةِ أَوْ بِتَرْكِ الْمَعَانِي الْغَرِيبَةِ النَّادَّةِ أَرَدْتُ أَنْ يَظْهَرَ لِلنَّاظِرِ بَادِئَ بَدْءٍ فَضْلُ كِتَابِي عَلَيْهِ فَكَتَبْتُ بِالْحُمْرَةِ الْمَادَّةَ الْمُهْمَلَةَ لَدَيْهِ وَفِي سَائِرِ التَّرَاكِيبِ تَتَّضِحُ الْمَزِيَّةُ بِالتَّوَجُّهِ إِلَيْهِ"

اَلْإِقْبَال [el-iḳbāl] Meyl ve teveccüh maʿnāsınadır.

صَحَاح [ṣaḥāḥ] سَحَاب [seḥāb] vezninde sahīh demektir ve كِتَاب [kitāb] vezninde صَحِيح [ṣaḥīḥ]in cemʿidir; ikisi de muhtemel ve evvelki ercahtır. Cevheri ki İmām Ebū Naṣr İsmāʿīl b. Naṣr b. Ḥammād el-Cevherī'dir, cevher beyʿine mensūbdur, maskat-ı reʾsi Türkistān bilādından Fārāb nām beldedir. Dört yüz hudūdunda intikāl eylediler. Ve evāhir-i ömründe dimāgına ihtilāl

tārī olup hattā *Ṣıḥāḥ*'ı ikmāl eylemediği ve kendinden sonra telāmizesinden biri tekmīl eylediği menkūldur, rahimehullāhu taʿālā.

اَلْجَدِير [el-cedīr] (أَمِير [emīr] vezninde) Lāyık maʿnāsınadır.

بِذَلِكَ [bi-ẕalike] إِقْبَال [iḳbāl]e işārettir, vākıʿā bi'l-cümle sıhhati sābit olan lügātı iltizām eylemiştir.

غَيْرَ أَنَّهُ [ġayre ennehu] zamīri صِحَاح [ṣiḥāḥ]a rāciʿdir.

فَاتَ [fāte] فَوْت [fevt]ten māzīdir. Ve bāʿzı nüshada بِضَمِّ اللُّغَةِ yerinde ثُلُثَا اللُّغَةِ mersūmdur.

اَلْإِهْمَال [el-ihmāl] Terk maʿnāsınadır.

اَلْمَادَّة [el-māddet] Maʿnāya delālet eden elfāzın hurūfuna ıtlāk olunur.

اَلنَّادَّة [en-nāddet] نِدّ [nidd] lafzından ism-i fāʿildir ki ürkmek ve nefret maʿnāsınadır; murād vahşī ve gayr-ı meʾnūs u müstaʿmel olan ve nādir olan maʿānīdir.

بَادِئَ بَدْءٍ [bādiʾe bedʾin] kelimesinde بَادِئَ lafzı zarfiyyet üzere mansūb ve بَدْءٍ lafzına muzāftır, evvel-i emrde demektir.

عَلَيْهِ [ʿaleyhi] zamīri صِحَاح [ṣiḥāḥ]a rāciʿdir.

اَلسَّائِر [es-sāʾir] Bākī demektir.

تَتَّضِحُ [tetteḍiḥu] إِتِّضَاح [ittiḍāḥ]tan müstakbeldir, āşikār olmak maʿnāsınadır.

اَلْمَزِيَّة [el-meziyyet] (mīm'in fethi ve zā-yı muʿcemenin kesriyle) Fazīlet maʿnāsınadır. Bundan sülāsī olarak fiʿl mutasarrıf olmaz, mezīd olarak mutasarrıf olur; yukālu: تَمَزَّيْتُ عَلَيْهِ

Mefhūm-ı kelām: "Vaktā ki cümle-i erbāb-ı dānişin *Ṣıḥāḥ*-ı Cevherī'ye meyl ü ikbālleri manzūrum olup ve nefsü'l-emr kitāb-ı mezbūr teveccüh ü ikbāle sezā ve lügāt-ı sāhīha iltizāmı ve tertīb ü üslūbu cihetleriyle meyl ü ragbete revādır. Lākin nısf belki ondan ekser lügatleri māddenin ihmāli yāhūd maʿānī-i garībe-i gayr-ı meʾnūseye delālet eden elfāzı terk eylemek sebebiyle fevt eylediğinden ben evvel-i emrde nāzirīne işbu kitābımın *Ṣıḥāḥ* üzere fazl u meziyyeti zāhir ü ʿayān olmak irādesiyle *Ṣıḥāḥ*'ta mühmel ü metrūk olan māddeleri li-ecli'l-īmāʾ kırmızı mürekkeble ketb ü imlā eyledim ve bākī terākībde işbu *Ḳāmūs*'a teveccüh ve sarf-ı himmetle rüchānı vāzıh u āşikār olur."

"Evvel-i emrde nazar edenlere" taʿbīrinden gerçi "nazra-i hamkāʾ" mün-

fehim olur, lākin murād ibtidā-i nazarda bile fazīleti zāhir olur denmekle medhde mübālagadır.

"وَلَمْ أَذْكُرْ ذَلِكَ إِشَاعَةً لِلْمَفَاخِرِ بَلْ إِذَاعَةً لِقَوْلِ الشَّاعِرِ كَمْ تَرَكَ الْأَوَّلُ لِلْآخِرِ"

ذَلِكَ [ẕālike] Zikr olunan medh ü menkabete işārettir.

اَلْإِشَاعَة [el-işāᶜat] Şāyiᶜ ve fāş eylemek maᶜnāsınadır.

اَلْمَفَاخِر [el-mefāḫir] مَفْخَرَة [mefḫarat]ın cemᶜidir, kendisiyle iftihār olunacak şeyᵓe denir.

اَلْإِذَاعَة [el-iẕāᶜat] (ẕāl-ı muᶜceme ile) Neşr ve ifşāᵓ maᶜnāsınadır. Ve şāᶜirden murād sāhib-i *Ḥamāse* Ebū Temmām Ḥabīb b. Evs eṭ-Ṭāᵓī'dir ki Ṭayᵓ kabīlesine mensūbdur. Ve mısrāᶜ-ı mezbūrun evveli budur:

لاَ زِلْتَ عَنْ شُكْرِي فِي حُلَّةٍ
لاَبِسُهَا ذُو سَلَبٍ فَاخِرِ
يَقُولُ مَنْ يَقْرَعُ أَسْمَاعَهُ
كَمْ تَرَكَ الْأَوَّلُ لِلْآخِرِ

كَمْ [kem] kelimesi teksīr içindir. Menkūldur ki Kınālı-zāde ᶜAlī Efendi, Ebussuᶜūd Efendi merhūmun meclislerinde mukābele-i safahātu'l-*Lemaᶜāt* ve münāvele-i fevāḥātu'n-*Nefaḫāt* eder iken bi'l-münāsebe işbu "كَمْ تَرَكَ الْأَوَّلُ لِلْآخِرِ" meseli zebān-güzār olmakla Ebussuᶜūd Efendi işbu كَمْ kelimesini istifhām-ı inkārīye haml ile مَا تَرَكَ الْأَوَّلُ لِلْآخِرِ maᶜnāsı murād olmak cāᵓizdir dediklerinde ᶜAlī Efendi dahi cenāb-ı şerīflerinin kelām-ı mezbūrda ihtimāli merkūmu īrād eylemeleri كَمْ تَرَكَ الْأَوَّلُ لِلْآخِرِ misdākıdır diye izhār-ı latīfe vü nezāket eylemeleriyle Ebussuᶜūd Efendi münbasitan tebessüm eylediler, rahimehumallāhu taᶜālā.

"وَأَنْتَ أَيُّهَا الْيَلْمَعُ الْعَرُوفُ وَالْمَعْمَعُ الْيَهْمُوفُ إِذَا تَأَمَّلْتَ صَنِيعِي هَذَا وَجَدْتَهُ مُشْتَمِلاً عَلَى فَرَائِدَ أَثِيرَةٍ وَفَوَائِدَ كَثِيرَةٍ مِنْ حُسْنِ الْإِخْتِصَارِ وَتَقْرِيبِ الْعِبَارَةِ وَتَهْذِيبِ الْكَلاَمِ وَإِيرَادِ الْمَعَانِي الْكَثِيرَةِ فِي الْأَلْفَاظِ الْيَسِيرَةِ"

اَلْيَلْمَع [el-yelmaᶜ] (yā-yı tahtiyye-i meftūha ile) Zihni şihāb gibi lāmiᶜ olan zekī ve zīrek adama denir.

اَلْعَرُوف [el-ᶜarūf] (صَبُور [ṣābūr] vezninde) Mübālagadır, maᶜrifet-i tāmme sāhibi demektir.

اَلْمَعْمَع [el-maᶜmaᶜ] (زَمْزَم [zemzem] vezninde) Sabr ve sükūn maᶜnāsına olmakla burada ذُو الْمَعْمَع takdīrindedir yāhūd mübālagaya mahmūldür, zihn-i rasīn ve ᶜakl-ı rezīn sāhibi demektir.

اَلْيَهْفُوفُ [el-yehfūf] (يَعْفُور [yaʿfūr] vezninde) Kalbi tīz ve fehm ü fıtnatı āteşīn adama denir.

تَأَمَّلْتَ [teʾemmelte] تَأَمُّل [teʾemmul]den ki hakk-ı fikr ile tefekkür eylemek maʿnāsınadır, māzī-i muhātabdır.

اَلصَّنِيع [eṣ-ṣanīʿ] (ṣād-ı meftūha ile) مَصْنُوع [maṣnūʿ] maʿnāsınadır; murād kitāb-ı *Ḳāmūs*'tur.

وَجَدْتَهُ [vecedtehu] zamīri صَنِيع [ṣanīʿ]e rāciʿdir.

اَلْفَرَائِد [el-ferāʾid] فَرِيدَة [ferīdet]in cemʿidir, nefīs inciye denir.

اَلْأَثِيرَة [el-eṯīret] (كَثِيرَة [keṯīret] vezninde) Esere ve husūsiyyeti olmakla sāʾirden mümtāz u muhtār olan şeyʾe denir yāhūd مَأْثُورَة [meʾṯūret] maʿnāsınadır ki karnen baʿde karnin mütelakkan olan nesneden ʿibārettir. Takrīb-i ʿibāreden murād ezhān u efhāma hüsn-i beyān ve ifāde ile īsāl ü takrīrdir.

اَلتَّهْذِيب et-tehẕīb] Zevāʾidi izāle ile tenkīh ve ıslāh eylemektir.

اَلْيَسِيرَة [el-yesīret] قَلِيلَة [ḳalīlet] demektir.

Mefhūm-ı kelām: "Müʾellifʿaleyhi'r-rahmet tahdīs bi'n-niʿme tarīkasıyla derler ki sen eğer ey lebīb ü dānā ve ey sāhib-i rüşd ü zekā, işbu kitābımı hakk-ı teʾemmül ü tefekkür ile fikr ü tedebbür eylediğinde katı vāfir inci gibi fāhir lügāt-ı nefīse vü kerīme ve hüsn-i ihtisār ve takrīb-i ʿibāre ve tehzīb-i kelām ve elfāz-ı kalīleye maʿānī-i kesīre idrāc u īrādı cihetlerinden fevāʾid-i cesīmeye zafer-yāb olursun."

"وَمِنْ أَحْسَنِ مَا اخْتَصَّ بِهِ هَذَا الْكِتَابُ تَخْلِيصُ الْوَاوِ مِنَ الْيَاءِ وَذَلِكَ قِسْمٌ يَسِمُ الْمُصَنِّفِينَ بِالْعَيِّ وَالْإِعْيَاءِ"

مِنْ أَحْسَنِ [min aḥseni] terkībinde مِنْ tebʿīdiyyedir. أَحْسَن [aḥsen] حُسْن [ḥusn]den efʿal-i tafdīldir. مِنْ أَحْسَنِ [min aḥseni] cārr ve mecrūr, mukaddem haberdir.

تَخْلِيصُ الْوَاوِ [taḫlīṣu'l-vāvi] Muʾahhar mübtedādır. Ve Zemaḫşerī ʿindinde "بَعْض" [baʿḍ]a teʾvīliyle mübtedāʾ ve تَخْلِيصُ الْوَاوِ haberidir.

اَلتَّخْلِيص [et-taḫlīṣ] Temyīz maʿnāsınadır.

ذَلِكَ [ẕālike] تَخْلِيص [taḫlīṣ]e işarettir.

يَسِمُ [yesimu] وَسْم [vesm]den muzāriʿdir, dāg-dār eylemek maʿnāsınadır.

اَلْعَيّ [el-ʿayy] (ʿayn-ı mühmelenin fethiyle) ʿAcz ve hasr maʿnāsınadır.

اَلْإِعْيَاء [el-iʿyāʾ] (hemzenin kesriyle) Yorulup dermānde olmak maʿnāsınadır

yāhūd عَيّ [ᶜayy] ᶜacz-i rūhānī ve إعْيَاء [iᶜyāᵓ] ᶜacz-i cismānī maᶜnāsınadır yāhūd إعْيَاء [iᶜyāᵓ] müteᶜaddīdir, ᶜāciz ve fürū-mānde kılmak maᶜnāsınadır.

Mefhūm: "Benim bu kitābımın mahsūs olduğu hasāyisinin ahsen ü efdalinden biri vāv harfini yāᵓ harfinden yaᶜnī muᶜtell-i vāvīyi muᶜtell-i yāᵓīden temyīz eylemesidir. Bu tasarruf ise tasarrufāt-ı sarfiyye vü lügaviyyeden bir kısmdır ki suᶜūbet-i bāligası olmakla istikrā-ı tāmm ve ihāta-i kāmileye mevkūf olduğundan nāşī mehere-i erbāb-ı tasnīfi ᶜacz ü itᶜābla dāg-dār eylemiştir."

"وَمِنْهَا أَنِّي لاَ أَذْكُرُ مَا جَاءَ مِنْ جَمْعِ فَاعِلِ اَلْمُعْتَلِّ الْعَيْنِ عَلَى "فَعَلَة" إِلاَّ أَنْ يَصِحَّ مَوْضِعُ الْعَيْنِ مِنْهُ كَجَوَلَةٍ وَخَوَلَةٍ وَأَمَّا مَا جَاءَ مِنْهُ مُعْتَلاً كَبَاعَةٍ وَسَادَةٍ فَلاَ أَذْكُرُهُ لاِطِّرَادِهِ"

وَمِنْهَا [ve minhā] zamīri مِنْ أَحْسَنِ مَا اخْتَصَّ ᶜibāretinin mutazammın olduğu مَحَاسِنُ خَصَائِصَ [meḥāsinu ẖaṣāᵓiṣ]a rāciᶜdir.

لاَ أَذْكُرُ [lā eẕkuru] ذِكْر [ẕikr]den müstakbel menfīdir.

فَاعِل [fāᶜil] İsm-i fāᶜil demektir.

مُعْتَلُّ الْعَيْنِ [muᶜtellu'l-ᶜayn] ᶜAynında harf-i ᶜillet olan "و،ا،ي" lafzından bir harf bulunandır ki ecvef derler.

فَعَلَة [feᶜalet] (fetehātladır)

إِلاَّ أَنْ يَصِحَّ [illā en yaṣiḥḥa] kavli إِلاَّ أَنْ يُعَامَلَ مَوْضِعُ الْعَيْنِ مِنَ الْجَمْعِ مُعَامَلَةَ الصَّحِيحِ بِحَيْثُ يُتَحَرَّكُ وَلاَ يُعَلُّ teᵓvīlindedir.

اَلْجَوَلَة [el-cevelet] (cīm'le)

وَالْخَوَلَة [ve'l-ẖavelet] (ẖā-yı muᶜceme iledir) Bunlar her ne kadar fi'l-asl muᶜtellu'l-ᶜayn ise de ᶜayn'ları tahrīk olunmakla sahīha ilhāk olunup sāhīh muᶜāmelesi gibi muᶜāmele olunmağın iᶜlāl olunmadılar, طَلَبَة [ṭalebet] ve كَتَبَة [ketebet] gibi oldular. Pes garābet ve kıyāstan hurūcları sebebiyle bu misilliler zikr ü īrāda müstehak oldular.

وَأَمَّا مَا جَاءَ مِنْهُ [ve ammā mā cāᵓe minhu] zamīri جَمْع [cemᶜ]a rāciᶜdir.

مُعْتَلاً [muᶜtellen] kelimesi إِعْتِلاَل [iᶜtilāl]den ism-i mefᶜūldür, iᶜlāl muktezāsınca ᶜayn'ı ibdālle tagyīr olunmuş demektir. بَاعَة [bāᶜat] ve سَادَة [sādet] kelimeleri aslda بَيَعَة [beyeᶜat] ve سَيَدَة [seyedet] idi fetehātla, yāᵓ müteharrik ve mā-kabli meftūh olmakla elife kalb olundu.

اَلْإِطِّرَاد [el-iṭṭirād] Muttarid olmak yaᶜnī makīs ve meşhūr olmağa denir ki nādīr mukābilidir. İbn Cinnī ᶜaleyhi'r-rahmet *H̱aṣāᵓiṣ* nām kitābında demiş-

tir ki ıttırād ki kelāmın mesmūʿ olduğu vech üzere tetābuʿ ve istimrārından ʿibārettir, ʿArabların طَرَدْتُ الطَّرِيدَةَ kavllerinden meʾhūzdur, إِتَّبَعْتُهَا وَاسْتَمَرَّتْ بَيْنَ يَدَيَّ maʿnāsına yaʿnī "Saydı önüme katıp ensesinden uzun uzadı sürüp kovdum."

Pes maʿlūm ola ki kelāmda ıttırād şüzūz mukābilidir. Dört nevʿdir: Nevʿ-i evvel kıyāsta ve istiʿmālde cemīʿan muttarid olmaktır ki gāyet-i matlūbe budur, قَامَ زَيْدٌ ve ضَرَبَ عَمْرٌو gibi. Sānī kıyāsta muttarid ve istiʿmālde şāzz olmaktır يَذَرُ ve يَدَعُ kelimelerinin māzīleri gibi ve عَسَى kelimesinin mefʿūlü ism-i sarīh olmak gibi; nahvu: عَسَى زَيْدٌ قَائِمًا Gerçi bunlar kıyāsta muttaridlerdir, lākin istiʿmālde mahzūrlardır. Sālis istiʿmālde muttarid ve kıyāsta şāzz olmaktır; أَخْوَصَ الرَّمْثُ kavli gibi; bunda kıyās ise أَخَاصَ olmaktır, vāv'ı elife kalble kezālik إِسْتَصْوَبَ kelimesi gibi. Rābiʿ kıyāsta ve istiʿmālde şāzz olmaktır, ثَوْبٌ مَصْوُونٌ ve مِسْكٌ مَذْوُوفٌ gibi, zīrā kıyās ve istiʿmāl مَقُولٌ kelimesi gibi vāv'ın birisi iskāt olunmaktadır.

Ve İbn Hişām dedi ki ʿulemāʾ ʿibārelerinde مُطَّرِدًا [muṭṭariden] ve غَالِبًا [ġāliben] ve كَثِيرًا [keṯīren] ve نَادِرًا [nādiren] ve قَلِيلاً [ḳalīlen] taʿbīrlerini īrād ederler. مُطَّرِد [muṭṭarid]den murādları kıyās ve kāʿide üzere demek olmakla ondan aslā tahallüf olunmaz. Ve غَالِب [ġālib]den murād ekserdir, lākin ondan tahallüf olunur. Ve كَثِير [keṯīr], غَالِب [ġālib]den dündur ve قَلِيل [kalīl] كَثِير [keṯīr]den dündur ve نَادِر [nādir], قَلِيل [ḳalīl]den ekalldir.

Mefhūm-ı fıkra: "İşbu *Ḳāmūs*'un müştemil olduğu mehāsinin birisi dahi budur ki ben muʿtellü'l-ʿayn ism-i fāʿilin فَعَلَة [faʿalet] vezninde olan cemʿini bu kitābda zikr eylemedim, illā ʿayn-ı fiʿli sahīh muʿāmelesiyle muʿāmele olanlarını zikr eyledim, جَوَلَة [cevelet] ve خَوَلَة [ẖavelet] kelimeleri gibi ve ʿayn'ı بَاعَة [bāʿat] ve سَادَة [sādet] kelimeleri gibi iʿlālle elife kalb olanları muttarid ve makīs ve meşhūr olduklarına mebnī zikr eylemedim."

Şārih der ki müʾellif سَادَة [sādet] ve قَادَة [ḳādet] ve عَالَة [ʿālet] ve زَادَة [zādet] kelimelerini māddelerinde zikr eylemekle şartını ihlāl eylemiştir. Ve baʿzı şürrāh-ı dībāce bu makāma sıhhat u savābdan baʿīd maʿnālar vermeleriyle iltifāt olunmaya.

Gerçi şārih ʿaleyhi'r-rahmet bu makāmı bu resme şerh ü takrīr eyledi, lākin usūl-i sarfa ve tarīka-i müʾellefe muvāfık değildir. *Merāḥ* ve *Şāfiye* şerhlerine nazar olundukta maʿlūm olur. Pes savāb olan fıkra-i sāniyede vāki لَاْذُكُرْ lafzındaki lām meftūhadır, teʾkīdiyyedir; lā-i nāfiye değildir, fe'l-yanzur.

وَمِنْ بَدِيعِ اخْتِصَارِهِ وَحُسْنِ تَرْصِيعِ تِقْصَارِهِ أَنِّي إِذَا ذَكَرْتُ صِيغَةَ الْمُذَكَّرِ أَتْبَعْتُهَا الْمُؤَنَّثَ بِقَوْلِ "وَهِيَ بِهَاءٍ" وَلاَ أُعِيدُ الصِّيغَةَ"

اَلْبَدِيع [el-bedīᶜ] Sonradan ihtirāᶜ olunmuş ᶜacīb nesneye denir.

اَلتَّرْصِيع [et-terṣīᶜ] Tezyīn ve ārāyiş maᶜnāsınadır. Tersīᶜ-i bedīᶜī bundan meᵓhūzdur ki secᶜ evsāfındandır, fāsıleteyn muhtelif olmayıp ehad-ı karīneteynde olan elfāz yā ekserī vezn ü takfiyede mukābilinde olan gibi ola; Ḥarīrī'nin فَهُوَ يَطْبَعُ الْأَسْجَاعَ بِجَوَاهِرِ لَفْظِهِ وَيَقْرَعُ الْأَسَمَاعُ بِزَوَاجِرِ وَعْظِهِ fıkrası gibi.

اَلتِّقْصَار [et-tiḳṣār] (tā-yı tahtiyye-i meksūre ile) Kılādeye denir. Bi'l-istiᶜāre fıkra murāddır.

أَتْبَعْتُهَا [etbaᶜtuhā] إِتْبَاع [itbāᶜ]dan māzī-i mütekellimdir, bir şeyᵓi bir şeyᵓe ilhāktan ᶜibārettir.

وَهِيَ بِهَاءٍ [ve hiye bi-hāᵓin] terkībi makūl-i kavldir وَهِيَ zamīri müᵓennese rāciᶜdir.

Mefhūm: "İşbu *Ḳāmūs*'un mutazammın olduğu bedāyiᶜ-i ihtisār-ı ᶜibārāt ve mehāsin-i tezyīn-i fıkarātından biri dahi budur ki ben bir müzekker sīgasını zikr eylediğimde müᵓennesini وَهِيَ بِهَاءٍ kavlimle itbāᶜ edip sīgayı iᶜāde vü tekrār eylemem, işte hasāᵓisinin biri dahi budur."

وَإِذَا ذَكَرْتُ الْمَصْدَرَ مُطْلَقًا أَوِ الْمَاضِيَ بِدُونِ الْآتِي وَلاَ مَانِعَ فَالْفِعْلُ عَلَى مِثَالِ "كَتَبَ" وَإِذَا ذَكَرْتُ آتِيَهُ بِلاَ تَقْيِيدٍ فَهُوَ عَلَى مِثَالِ "ضَرَبَ" عَلَى أَنِّي أَذْهَبُ إِلَى مَا قَالَ أَبُو زَيْدٍ إِذَا جَاوَزْتَ الْمَشَاهِيرَ مِنَ الْأَفْعَالِ الَّتِي يَأْتِي مَاضِيهَا عَلَى فَعَلَ فَأَنْتَ فِي الْمُسْتَقْبَلِ بِالْخِيَارِ إِنْ شِئْتَ قُلْتَ يَفْعُلُ بِضَمِّ الْعَيْنِ وَإِنْ شِئْتَ قُلْتَ يَفْعِلُ بِكَسْرِهَا"

مُطْلَقًا [muṭlaḳan] kavlinden murād bir şey ile mukayyed olmayarak demektir.

اَلْآتِي [el-ātī] إِتْيَان [ityān]dan ism-i fāᶜildir; burada murād fiᶜl-i muzāriᶜdir.

كَتَبَ [ketebe] misālinden murād, bāb-ı evveldir ki māzīde ᶜayn meftūh ve muzāriᶜde mazmūm olur; takyīdden murād zabt ve vezn ile īrād eylemektir.

فَهُوَ [fe-huve] zamīri فِعْل [fiᶜl]e rāciᶜdir.

ضَرَبَ [ḍarebe] misālinden murād bāb-ı sānīdir ki ᶜayn muzāriᶜde meksūr olur.

عَلَى [ᶜalā] istidrāk içindir yāhūd ıdrāb içindir.

أَذْهَبُ [eẕhebu] ذَهَاب [ẕehāb]dan müskabel mütekellimdir, burada ihtiyār ve iᶜtikād maᶜnāsınadır. Baᶜzı nüshada ذَاهِب [ẕāhib] mersūmdur.

أَبُو زَيْدٍ [Ebū Zeyd] Eʾimme-i lügāttan meşhūr zāttır. İsmi Saʿīd b. Evs'dir. Belḫ diyārından neşʾet eyleyip cümle-i ʿulūmda fāʾik hāssaten ʿilm-i lügatte cümleye sābık olmuştur.

إِذَا جَاوَزْتَ [iẕā cāvezte] hitābladır, makūl-i kavldir.

اَلْمَشَاهِير [el-meşāhīr] Cemʿ-i مَشْهُور [meşhūr]dur. Efʿālden murād efʿāl-i ıstılāhīdir.

عَلَى فَعَلٍ [ʿalā faʿal] yaʿnī ʿayn'ı meftūh olup ve harf-i halk olmaya ve muzāriʿi ne güne olduğu mübhem ola.

Mefhūm: "Ben bir masdarı mukayyed olmayarak yaʿnī bir vezn ile mevzūn ve kayd-ı hareke ile tahrīken ve tasrīhen mazbūt olmayarak yāhūd bir fiʿl-i māzīyi meselā fiʿl-i gayr-ı mutasarrıf olmak makūlesi māniʿ yok iken yalnızca zikr edip muzāriʿini beraber īrād eylemez isem o masdarın fiʿli yāhūd zikr olunan fiʿl-i māzī كَتَبَ misāli üzeredir, yaʿnī bāb-ı evvel-dendir. Masdar mutlak meselā bābu't-tāʾ faslu'n-nūn zeylinde أَلنَّكْت [en-nekt] māddesi gibi ki vezn temsīlinden ve bi'l-feth yāhūd bi'l-kesr ve bi'd-zamm kaydlarından mücerreddir. Ve bilā-māniʿ māzīyi müstakbelsiz īrādı meselā bābu'l-bāʾ ve faslu'l-kāf zeylinde كَتَبَ māddesi gibi. Ve ben fiʿl-i māzīnin müstakbelini kezālik zabt ve vezninden ʿārī olarak zikr edersem fiʿl-i mezbur bāb-ı sānīdendir. Meselā كَسَبَ – يَكْسِبُ māddesi ki belki ben Ebū Zeyd'in kelām-ı ātīsine meyl ve reʿʾy ü ihtiyār ederdim ki Ebū Zeyd de-miştir ki kaçan sen maʿrūf ve meşhūr olan fiʿlleri tecāvüz edip bir fiʿl-i māzīye müsādif olsan ki meftūhu'l-ʿayn olan فَعَلَ [feʿala] vezni üzere olup ve ʿayn ve lām'ı hurūf-ı halktan ʿārī ve muzāriʿ baʿde't-tetebbuʿ mübhem ola, sen onun muzāriʿinde muhayyersin. Eğer dilersen mazmūmu'l-ʿayn يَفْعُلُ vezninde yaʿnī bāb-ı evveldendir dersin ve dilersen meksūrü'l-ʿayn يَفْعِلُ vezninde yaʿnī bāb-ı sānīdendir dersin. İşte Ebū Zeyd'in bu kelāmı düstur-ı ʿamelimdir.

Şārih der ki müstakbelin mazmūmü'l-ʿayn يَفْعُلُ vezninde olmamasının dört māniʿi vardır. Evvelā ʿayn ve lām'ında harf-i halk olmaktır. Gerçi şüzūz üzere baʿzı müteʿayyen ve maʿdūd efʿāl vārid olmuştur, lākin kıyāsa muhālif olmakla maʿdūm mesābesindedir. Sānī vāviyyü'l-fāʾ olmaktır وَعَدَgibi. Bunda kıyās muzāriʿi meksūrü'l-ʿayn olmaktır. Sālis yāʾiyyü'l-ʿayn olmaktır, كَالَ – يَكِيلُ gibi. Rābiʿ yāʾiyyü'l-lām olmaktır, رَمَى – يَرْمِي gibi. Ve meşāhīr-i efʿāli mücāveze kemāl-i hıfz ve mezīd-i tetebbuʿ ashābına

göredir. İmām Ferrāʾ demiştir ki bu sürette meksūrü'l-ʿayn iʿtikādı hiffet-i kesre için enseb ü evlādır. Ve İbn Durusteveyhi *Faṣīḥ* şerhinde demiştir ki her fiʿl-i māzī ki ʿayn'ın fethiyle فَعَلَ vezninde vārid olup sānī ve sālisinde harf-i līn ve harf-i halk mevcūd değil ise onun muzāriʿinde ʿayn'ın zamm ve kesri cāʾizdir; ضَرَبَ – يَضْرِبُ ve شَكَرَ – يَشْكُرُ gibi ve ehadühümā āherden ercah u evlā değildir, zīrā zamme uht-i kesredir siklette, niteki vāv yā'nın nazīridir siklet ve iʿlālde; nihāyetü'l-emr kesrede nevʿan hiffet melhūzdur.

وَكُلُّ كَلِمَةٍ عَرَّيْتُهَا عَنِ الضَّبْطِ فَإِنَّهَا بِالْفَتْحِ إِلاَّ مَا اشْتَهَرَ بِخِلاَفِهِ اشْتِهَارًا رَافِعًا لِلنِّزَاعِ مِنَ الْبَيْنِ وَمَا سِوَى ذَلِكَ فَأُقَيِّدُهُ بِصَرِيحِ الْكَلاَمِ غَيْرَ مُقْتَنِعٍ بِتَوْشِيحِ الْقِلاَمِ وَمُكْتَفِيًا بِكِتَابَةِ "ع د ه ج م" عَنْ قَوْلِي "مَوْضِع" وَ"بَلَد" وَ"قَرْيَة" وَ"الْجَمْع" وَ"مَعْرُوف" فَتَلَخَّصَ وَكُلُّ غَثٍّ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ مَصْرُوفٌ

عَرَّيْتُهَا [ʿarreytuhā] تَعْرِيَة [taʿriyet]ten māzīdir, ʿārī eylemek maʿnāsınadır, zamīr كَلِمَة [kelimet]e rāciʿdir.

مَا سِوَى ذَلِكَ [mā sivā ẕālike] Zikr olunan zabt u takyīdden تَعْرِيَة [taʿriyet]e işārettir.

صَرِيحِ الْكَلاَمِ [ṣarīḥi'l-kelām] kavli kelām-ı zāhir demektir ki kendide şibh ve ihtilāl ve kināye şāʾibesi olmaya.

غَيْرَ مُقْتَنِع [ġayre muḳteniʿ] hāldir. مُقْتَنِع [muḳteniʿ] إِقْتِنَاع [iḳtināʿ]dan ism-i fāʿildir ki kanāʿat eylemek maʿnāsınadır.

اَلتَّوْشِيح [et-tevşīḥ] Tezyīn maʿnāsınadır.

اَلْقِلاَم [el-ḳilām] (ḳāf-ı meksūre ile) قَلَم [ḳalem]in cemʿidir.

اَلْمُكْتَفِي [el-muktefī] إِكْتِفَاء [iktifāʾ] lafzından ism-i fāʿildir.

فَتَلَخَّصَ [fe-telaḫḫaṣa] kavli فَبِسَبَبِهِ تَلَخَّصَ وَتَبَيَّنَ الْكِتَابُ وَاتَّضَحَ sebkindedir.

اَلْغَثّ [el-ġaṩṩ] (ġayn-ı muʿceme ve sā-yı müsellese-i müşeddede ile) Kelām-ı fāside denir.

مَصْرُوف [maṣrūf] Medfūʿ maʿnāsınadır.

Mefhūm: "Her kelimeyi ki ben onu feth yāhūd kesr ve zammla tahrīkine tasaddī eylemeyip öylece zabttan mücerred olarak īrād eyledim. Onların harf-i evveli meftūhtur. Pes zabtten ihmālleri ʿayn-ı zabtlarıdır, meğer ki miyāneden münāzaʿayı rāfiʿ iştihār ile müştehir olalar. Ve bunun māʿadāsini ben kelām-ı sarīh ve kavl-i vāzıh ile takyīd ederim. Mücerred tezyīn-i aklāmla kanāʿāt eylemediğim hālde yaʿnī harf üzere hareke vazʿıyla iktifā eylemedim, zīrā evvel terk ve tahrīf ʿurzasıdır.

Ve مَوْضِع [mevḍiᶜ] lafzının yerine ᶜayn resmi olan "ع" harfi ve بَلَدٌ [beled] yerine dāl resmi olan "د" ve قَرْيَة [ḳaryet] yerine "ه" ve جَمْع [cemᶜ] yerine "ج" ve maᶜrūf yerine "م" harfi yazmakla iktifā eyledim ve bunları "عَدَّهُ جَمَّ" terkībi cāmiᶜdir. Pes bu nesak-ı ᶜacīb ve üslūb-ı latīf ü garīb üzere kitāb-ı merkūm mütebeyyin ve muttazıh oldu. Ve inşaᵓallāhu taᶜālā kitāb-ı mezbūrdan bi'l-cümle kelām-ı fāsid masrūf u medfūᶜ olup o makūle ihtilālden sālim ü emīn olmak dergāh-ı ilāhīden mesᵓūldür."

Ve müᵓellif hurūf-ı mezkūreyi bu kıtᶜada dahi cemᶜ ve teᵓlīf eylemiştir.

وَمَا فِيهِ مِنْ رَمْزٍ بِحَرْفٍ فَخَمْسَةٌ
فَمِيمٌ لِمَعْرُوفٍ وَعَيْنٌ لِمَوْضِعِ
وَجِيمٌ لِجَمْعٍ ثُمَّ هَاءٌ لِقَرْيَةٍ
وَلِلْبَلَدِ الدَّالُ الَّتِي أُهْمِلَتْ فَعِي

Burada فَعِي kelimesi ᶜayn'ın işbāᶜıyladır, aslda أَوْعِ idi وَعَى sīgasından emrdir, ezber kıl demektir. Ve ᶜAbdurraḥmān el-Vāsıṭī işbu beytle kıtᶜa-i mezbūreyi tezyīl ve iki işāretle rumūzātını tekmīl eylemiştir:

وَفِي آخِرِ الْأَبْوَابِ وَاوٌ وَيَاؤُهَا
إِشَارَةُ وَاوِيٍّ وَيَائِيَّهَا إِسْمَعِي

Ve baᶜzı üdebāᵓ işbu kıtᶜa ile ifāde ve bir işāret dahi ziyāde eylemiştir:

وَمَا جَاءَ فِي الْقَامُوسِ رَمْزًا فَسِتَّةٌ
لِمَوْضِعِهِمْ عَيْنٌ وَمَعْرُوفِ الْمِيمُ
وَجَجٌّ لِجَمْعِ الْجَمْعِ دَالٌ لِبَلْدَةٍ
وَقَرْيَتُهُمْ هَاءٌ وَجَمْعٌ لَهُ الْجِيمُ

Ve müᵓellifin nüshası hāmişinde kendi dest-i hattıyla işbu kıtᶜa mastūr olduğunu şārih nakl eylemiştir.

إِذَا رُمْتَ فِي الْقَامُوسِ كَشْفًا لِلَفْظَةٍ
فَآخِرُهَا لِلْبَابِ وَالْبَدْءِ لِلْفَصْلِ
وَلاَ تَعْتَبِرْ فِي بَدْئِهَا وَأَخِيرِهَا
مَزِيدًا وَلَكِنَّ اعْتِبَارَكَ لِلْأَصْلِ

Ve işbu *Ḳāmūs*'un üslūb-ı merkūmdan başka niçe tarīka-i mahsūsası vardır ki bunlardır:

Hafī olmaya ki her kelimenin vasatı hurūf-ı hecā tertībi üzere müret-tebdir evāᵓil ve evāhiri gibi. Ve bir kelimede ki gerek fiᶜl ve gerek ism ol-

sun, iki yāhūd ziyāde lügat olmakla mevāzīn zikr olunursa fasīh ve meşhūr olan evzān takdīm baʿdehu lügāt-ı zāʾide itbāʿ olunur. Ve esmāʾ ve sıfāt ve insirāf ve ʿadem-i insirāfta veznlerine tatbīk oluna. Ve masādır īrād olundukta makīs olan masdar evvel ve gayr-ı makīsi sonra zikr olunur ve gāhca iki vezn müttehid īrād olunmakla onu tekrār kıyās ederler. Meselā bir kelimeyi زُفَر [zufer] ve صُرَد [ṣurad] kelimeleriyle vezn eder ki ikisi de evvelin zammı ve sānīnin fethiyledir; vezn-i evvel ise mevzūnun ʿalemiyyetine işārettir ki gayr-ı munsarıftır ve vezn-i sānī cinsiyyetine işārettir ki nekre-i munsarıfadır. Kezālik baʿzen سَحَاب [seḥāb] ve قَطَامِ [ḳaṭāmi] ve ثَمَانٍ [ṯemānin] kelimeleriyle vezn eder ki ismiyyetine ve ʿalemiyyetine ve mebnī olmasına işārettir. Ve her kelimede ancak hurūf-ı asliyyeye iʿtibār edip zevāʾide iʿtibār eylememiştir. Ve cumūʿa tasaddī eyledikte makīsi gayr-ı makīs üzere takdīm eder ve gāhī şöhretine mebnī ihmāl eder, بَوَادِي [bevādī] kelimesi gibi. Kezālik sıfāttan makīseyi takdīm ve gayr-ı makīseyi itbāʿ eylemiştir. Ve evzān-ı mezbūre yāhūd gayrısıyla müʾennesinin zikrini taʿkīb eder ve gāhca sıfāt-ı müzekkeri evvel zikr ve mecmūʿunu itbāʿ eyledikten sonra sıfāt-ı müʾennesi zikr ve mecmūʿunu itbāʿ eder. Ve جَبَل [cebel] ve فَرَح [feraḥ] kelimeleri gibi fethateynle olana بِالتَّحْرِيكِ ve مُحَرَّكًا lafzlarıyla işāret eder ve بِالْفَتْحِ ve بِالضَّمِّ ve بِالْكَسْرِ kaydlarıyla hareke-i harf-i evvele īmā eder. Ve bunlardan başka baʿzı ebvābı teksīr ve mübālagaya dāll olan elfāz-ı mezīdātı sülāsīlerine li-ecli'l-ihtisār tanzīr eylemekle maʿnāları müttehid zann olunur, murādı yine medlūlü olan maʿānīdir. Meselā هَرَدَ اللَّحْمَ هَرْدًا كَهَرَّدَهُ تَهْرِيدًا ʿibāretiyle edā eder, تَهْرِيد [tehrīd] ise teksīri mutazammındır. Kezālik baʿzı elvān ve ʿuyūb makūlesi maʿnālara dāll olan mevādd bu kabīldendir. Mecmūʿunda ebvāb-ı sarfiyyede mukayyed ve muʿteber olan maʿānī ve medlūlāt muʿteberdir.

Ve بَلْدَة [beldet]ten murād mutlak şehrdir. Ve مَدِينَة [medīnet]ten ve قَصَبَة [ḳaṣabat]tan murādı bir eyāletin taht-gāhı ve kāʿidetü'l-mülkü olan şehrdir.

Ve قَرْيَة [ḳaryet] taʿbīri bizim kasaba ıtlāk ettiğimiz şehr-i sagīre şāmildir.

Ve bir lügati tefsīr ve nazīrini īrād eyledikten sonra cemʿe işāret eyledikte murādı lügat-ı müfessire-i merkūmenin cemʿidir. Meselā اَلْمَرْثُ مَفَازَةٌ بِلاَ نَبَاتٍ ʿibāretinde murādı مَرْت [mert] lafzının cemʿini beyāndır. كَالْمُرُوتِ ج أَمْرَاتٌ وَمُرُوتٌ Ve tasrīhan وَجَمْعُهُ ʿunvānında īrād ederse sānīye nāzırdır. Ve meselā bir vezn-i fiʿl zikr eyledikten sonra وَيُثَلَّثُ kavliyle takyīd ederse fiʿl-i mezbūrun ʿayn"ının harekāt-ı selāsla da vürūduna işārettir.

وَيُذَكَّرُ kavli ism-i sābıkın müʾennes olup kalīlen müzekker olduğuna işāretir. Ve ʿaksi dahi böylecedir. Kezālike bir ismi zikr edip وَيُضَمُّ أَوْ يُكْسَرُ kavliyle taʿkīb ederse o ismin evvelinin fethi şāyiʿ ve zammı ve kesri ʿale't-tertīb kalīl olduğuna işārettir. Kezālik وَيُمَدُّ وَيُقَصَّرُ kaydları dahi bu resmedir. Kezālik bir kelimeyi بِفَتْحَتَيْنِ أَوْ بِضَمَّتَيْنِ أَوْ بِكَسْرَتَيْنِ kaydlarıyla takyīdi harekāt-ı mezbūrede harfeyn-i evveleynin tevāfukuna işārettir. Ve bir māddeye kāf-ı teşbīhle nazīr īrādında maʿānī-i müteʿaddide zeylinde takyīd ederse maʿnāyı ahīre nāzırdır. Ve eğer maʿnā iki ise فِيهِمَا ve ziyāde ise فِيهِنَّ ve فِيهَا ve فِي مَعَطَهُ أَيْ مَدَّهُ وَالسَّيْفَ سَلَّهُ كَامْتَعَطَهُ الْكُلِّ kelimeleriyle takyīd eder. Meselā ṭāʾ bābında اِمْتَعَطَهُ kavlinde lafzı maʿnā-yı ahīre nazīrdir. Ve baʿzı ism-i ʿaynı ism-i maʿnā sūretinde resm eder, niteki دخال المفاصل ودخيلها lafzlarında resm eylediği gibi. Ve bunların baʿzında ذُو takdīr olunur ve baʿzen أَنْ ve مَا [mā]-i masdariyyetle musaddar olarak tefsīr eder ki ondan murād vasftır. Meselā أَنْ يَكُونَ ʿunvānında sebt eder ki اَلْكَائِن demek murāddır. Ve baʿzen bir maʿnāyı masdar sūretinde īrād eder ki murād vasfdır, meselā ضِئْضِئٌ [ḍiʾḍiʾ] māddesinde أَوْ كَثْرَةُ النَّسْلِ kavli اَلنَّسْلُ الْكَثِيرُ demektir ki sıfatın mevsūfa izāfeti bābındandır. Bu resme mahallerde müsāmaha ile müfesserdir diye gerçi tenbīh olundu, lākin fi'l-hakīka müsāmaha değildir, belki kıyās ve kāʿidedir. Ancak teʿārīf-i delālāt-ı iltizāmiyye makūlesi hafeʾ ve taʿkīdāttan sālim olmak evlā olduğu maʿlūmdur.

Ve baʿzen bir maʿnānın ism-i fāʿilini yāhūd bi-ʿaynihi bir maʿnāyı zikr eyleyip ʿakabinde وَهُوَ ʿunvānıyla kelām-ı āhere şürūʿ eder. Zamīr zikr olunan ism-i fāʿile yāhūd maʿnāya rāciʿdir. Meselā "ق،ر،ض،ب" māddesinde فَهُوَ قِرْضَابٌ وَهُوَ الْأَسَدُ kavli gibi ki zamīr-i sānī قِرْضَاب [ḳirḍāb]a rāciʿdir ki قِرْضَاب [ḳirḍāb]ın أَسَد [ased] maʿnā-yı āheri olur. Ve gāhca mümesselün bihi ʿakabinde dahi īrād eder ki bunda o mümesselün bihe rāciʿ olur. Suver-i mezbūrenin mecmūʿunda maʿnā-yı āhere işārettir.

Ve mevādd tefsīrinde cümle-i ūlālar cümle-i sāniye üzere müretteb olmalarıyla ibtidāʾ cümle-i sāniye maʿnāsı ahz ve iʿtibār olunarak cümle-i ūlā maʿnāsı nazm ve telfīk olunmak lāzımdır. Ve bir māddeyi harf-i terdīd ile tefsīri ekserī ihtilāfa mebnīdir ve baʿzen tenvīʿe delālet eder.

Ve مُحَرَّكَةً ve بِالْحَرَكَةِ kaydları fethateyne yāhūd fetehāta işārettir. Ve بِالْفَتْحِ ve بِالضَّمِّ ve بِالْكَسْرِ kaydları evvelin مَعَ سُكُونِ الثَّانِي hareke-i merkūmesine işārettir.

Ve bir kelimeyi meselā كَالضَّرْبِ ʿunvānıyla takyīdi onun bāb-ı sānīden ve

كَالْمَنْعِ kavliyle takyīdi bāb-ı sālisten olduğuna ve كَفَرِحَ kaydı bāb-ı rābiʿden masdarı فَرَحٌ [feraḥ] vezninde olmasına ve كَسَمِعَ kaydı yine bāb-ı rābiʿden masdarı سَمْع [semʿ] vezninde olmasına işārettir.

Ve fī-zātihi müsennā olan şeyʾin müfredini zikr eyledikte ikisine birden tesniye zamīriyle kināye eder. Meselā فَرْقَدٌ [ferḳad] māddesinde وَهُمَا فَرْقَدَانِ kavli gibi. Ve eğer cemʿ ise zamīr-i cemʿ ile ve müʾennes ise müʾennes zamīriyle kināye eder.

Ve meselā وَلِيدَةٌ بَيِّنُ لِصٌّ بَيِّنُ اللُّصُوصِيَّةِ ve شَيْخٌ بَيِّنُ الشَّيْخُوخِيَّةِ ve خَاصٌّ بَيِّنُ الْخُصُوصِيَّةِ الْوَلِيدَةِ وَالْوِلَادَةِ ʿunvānlarında vākiʿ kendilerine yā-yı nisbet ve hā-i teʾnīs lāhık olmuş ismler ki elsinede yā-yı masdariyye taʿbīr olunur, bunlar gerçi bi'l-cümle masdarlardır, lākin ekserinin fiʿli müstaʿmel değildir. Bu cihetle kanda ki bu makūle masādır zikr olunursa, maʿnā-yı masdariyyeti müfīd olup ve onlardan fiʿl mutasarrıf olmamak müʾellifin mültezemidir.

Ve misāl olan āyāt ve ehādīs ve emsāli ekserī māddeden müfterak ve munfasıl resm eylemiştir. İltiyāmları husūsunda bezl olunan taʿab ve tetebbuʿ maʿlūm olur. Ve baʿzen bir mādde hilālinde ve إِسْم [ism] ʿunvānıyla īrād eder ki murād bir recülün yāhūd bir merʾenin ismidir demektir, meselā "ش،ع،ث" māddesinde ve اَلْأَشْعَث zeylinde īrād eylediği gibi.

Ve ism-i fāʿil ve vasf ve ism-i mefʿūlleri هُوَ ve هِيَ zamīrleriyle beyān eder ve baʿzen هِيَ zamīriyle īrād eder ki جَمَاعَة [cemāʿat]-i mevhūmeye rāciʿdir, meselā "ه،ن،أ" māddesinde وَهِيَ إِبِلٌ هَنْأَى kavli gibi.

Ve baʿzı māddelerde ismi beyān maʿrizinde وَهُوَ yāhūd وَهِيَ yāhūd tasrīhle وَالْإِسْمُ ʿunvānıyla zikr eder. وَالْإِسْمُ ʿunvānı meselā "خ،ر،أ" māddesinde وَالْإِسْمُ اَلْخِرَاءُ kavli gibi ki murād ism-i masdardır. Ve baʿzen onunla ism-i ʿayn dahi irāde eder, "س،ل،أ" māddesindeki سِلاَء [silāʾ] gibi ki كِتَاب [kitāb] veznindedir. Kezālik وَهُوَ ʿunvānıyla zikr eylediğinde dahi zamīr mā-kablinin medlūlü olan fiʿl ve ʿamele yāhūd إِسْم [ism] lafzına yāhūd ism-i ʿayna rāciʿ iʿtibār olunur. İsm-i ʿayna rücūʿu meselā "ر،ث،أ" māddesinde وَهُوَ الرَّئِيَّةُ kavli gibi. Ve baʿzen böyle mahallerde zamīri haberi iʿtibārıyla teʾnīs eder, "ق،س،م" māddesinde وَهِيَ الْقِسْمَةُ gibi. Kezālik هِيَ zamīri dahi mā-kablinin medlūlü olan haslete ve fiʿleye ve hirfet ve sanʿata rāciʿ iʿtibār olunur; meselā "ث،ل،ب" māddesinde وَهِيَ الْمَثْلَبَةُ kavlinde خَصْلَة [ḫaṣlet]e rāciʿdir.

Ve taʿrīflerde īrād eylediği harf-i terdīd ihtilāfa mebnīdir, tenvīʿ irādesi ekall-i kalīldir.

Ve bir muhaddis vasfında صَاحِبُ جُزْءٍ taᶜbīri صَاحِبُ مُجَلَّدٍ مُؤَلَّفٍ فِي فَنِّ الْحَدِيثِ demektir ve kis ᶜaleyhi'l-bevākī.

Ve بَخِيلٌ [baḫīl] ile ضَيِّقٌ [ḍayyiḳ] vasf olunursa mübālaga-i buhl manasını mutazammındır. Ve mutlakan ᶜArabiyyede مَال [māl]dan mevāşī husūsan deve kısmı ve طَعَام [ṭaᶜām]dan zahīre ve husūsan hınta ve خَفِيف [ḫafīf]ten serīᶜ murād olur.

''ثُمَّ إِنَّنِي نَبَّهْتُ فِيهِ عَلَى أَشْيَاءَ رَكِبَ الْجَوْهَرِيُّ رَحِمَهُ اللهُ فِيهَا خِلاَفَ الصَّوَابِ غَيْرَ طَاعِنٍ فِيهِ وَلاَ قَاصِدٍ بِذَلِكَ تَنْدِيدًا لَهُ وَإِزْرَاءً عَلَيْهِ وَغَضًّا مِنْهُ بَلْ إِسْتِيضَاحًا لِلصَّوَابِ وَاسْتِرْبَاحًا لِلثَّوَابِ وَتَحَرُّزًا وَحَذَرًا مِنْ أَنْ يُنْمَى إِلَيَّ التَّصْحِيفُ أَوْ يُعْزَى إِلَيَّ الْغَلَطُ وَالتَّحْرِيفُ''

نَبَّهْتُ [nebbehtu] تَنْبِيه [tenbīh] lafzından māzīdir.

رَكِبَ [rekibe] رُكُوب [rukūb]dan māzīdir. Burada tekellüfle sülūk maᶜnāsınadır.

اَلطَّاعِن [eṭ-ṭāᶜin] طَعْن [ṭaᶜn]dan ism-i fāᶜildir ki zemm ve kadh maᶜnāsınadır.

بِذَلِكَ [bi-ẕālike] نَبَّهْتُ [nebbehtu] kelimesinden münfehim olan تَنْبِيه [tenbīh] e işārettir.

اَلتَّنْدِيد [et-tendīd] Teşhīr eylemek maᶜnāsınadır.

اَلْإِزْرَاء [el-izrāᵓ] (hemzenin kesriyle) Taᶜyīb ve tahkīr maᶜnāsınadır.

اَلْغَضُّ [el-ġaḍḍ] (ġayn-ı muᶜceme-i meftūha ile) Bir adamı kadr ve mertebesinden hatt ve tenzīl eylemek maᶜnāsınadır.

اَلْإِسْتِيضَاح [el-istīḍāḥ] Bir şeyᵓin vuzūh ve zuhūrunu taleb eylemek maᶜnāsınadır.

اَلْإِسْتِرْبَاح [el-istirbāḥ] Fāᵓide istemek maᶜnāsınadır.

اَلتَّحَرُّز [et-teḥarruz] Sakınmak maᶜnāsınadır.

اَلْحَذَر [el-ḥaẕer] (fethateynle) Korkmak maᶜnāsınadır.

يُنْمَى [yunmā] نَمَى [nemā] lafzından muzāriᶜ-i mechūldür ki isnād eylemek maᶜnāsınadır.

اَلتَّصْحِيف [et-taṣḥīf] Bir kelimeyi tagyīr ile maᶜnā-yı murādı tahrīf eylemek maᶜnāsınadır.

يُعْزَى [yuᶜzā] عَزْوٌ [ᶜazv] lafzından ki nisbet eylemek maᶜnāsınadır, muzāriᶜ-i mechūldür.

اَلتَّحْرِيف [et-taḥrīf] Tebdīl maᶜnāsınadır, meselā مَشْؤُوم [meşᵓūm] kelimesini

مَيْشُوم [meyşūm] eylemek gibi.

Mefhūm: "Baʿdehu ben işbu *Ḳāmūs*'ta baʿzı umūr ve eşyāya ki Cevherī merhūm onlarda rāh-ı hatāya sülūk ve irtikāb eylemiş idi, tenbīh ü işʿār eyledim. Bu tenbīhimle kendisine taʿn ü teşnīʿ eylemeyip ve teşhīr ü tefzīʿ ve kadr ü iʿtibārından hatt ü tenzīl eylemediğim hālde belki salāh u savāb zuhūrunu ve ecr ü sevāb menfaʿatini taleb ü iltimās u tashīfe isnād ve galat u tahrīfe nisbet olunmaktan ihtirāz u ihtirās için eyledim."

Ve بَلْ إِسْتِيضَاحًا fıkralarında lüzūm-ı mā-lā-yelzem ve tersīʿ sanʿatları olduğu maʿlūmdur.

"عَلَى أَنِّي لَوْ رُمْتُ لِلنِّضَالِ إِيتَارَ الْقَوْسِ لَأَنْشَدْتُ بَيْتَيِ الطَّائِيِّ حَبِيبِ بْنِ أَوْسٍ وَلَوْ لَمْ أَخْشَ مَا يَلْحَقُ الْمُزَكِّي نَفْسَهُ مِنَ الْمَعَرَّةِ وَالدَّمَانِ لَتَمَثَّلْتُ بِقَوْلِ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ أَدِيبِ مَعَرَّةِ النُّعْمَانِ وَلَكِنِّي أَقُولُ كَمَا قَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ الْمُبَرِّدُ فِي الْكَامِلِ وَهُوَ الْقَائِلُ الْمُحِقُّ لَيْسَ لِقِدَمِ الْعَهْدِ يَفْضُلُ الْفَائِلُ وَلاَ لِحِدْثَانِهِ يُهْتَضَمُ الْمُصِيبُ وَلَكِنْ يُعْطَي كُلٌّ مَا يَسْتَحِقُّ"

رُمْتُ [rumtu] رَوْم [revm]den māzī-i mütekellimdir, طَلَبْتُ [ṭalebtu] maʿnāsınadır.

اَلنِّضَال [en-niḍāl] (nūn-ı meksūre ile) Ok atışmak ve ok yarışmak maʿnāsınadır.

اَلْإِيتَار [el-ītār] (tā-yı fevkiyye ile إِيثَار [īṯār] vezninde) Yayı kirişleyip kurmak maʿnāsınadır.

أَنْشَدْتُ [enşedtu] إِنْشَاد [inşād]dan māzī-i mütekellimdir ki şiʿr okumak maʿnāsınadır.

بَيْتَيْ [beytey] kelimesi بَيْت [beyt] lafzından tesniyedir.

اَلطَّائِيّ [eṭ-Ṭāʾiyy] Mürūr eyledi.

حَبِيب [ḥabīb] (لَبِيب [lebīb] veznindedir.

أَوْس [Evs] (قَوْس [ḳavs] veznindedir) Murād zikri sebk eden Ebū Temmām'dır. "Beyteyn"den murād olunan kıtʿasıdır.

لَمْ أَخْشَ [lem aḫşe] خَشْيَة [ḫaşyet]ten müstakbel-i meczūmdur. Ve خَشْيَة [ḫaşyet] taʿzīmle olan havfa denir.

اَلْمُزَكِّي [el-muzekkī] تَزْكِيَة [tezkiyet]ten ism-i fāʿildir. تَزْكِيَة [tezkiyet] tathīr maʿnāsınadır.

نَفْسَهُ [nefsehu] mefʿūlüdür. نَفْس [nefs] zāt maʿnāsınadır. Ve tezkiye-i nefs iki günedir: biri fiʿliyyedir ki ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا﴾ kerīmesi mūcibince şerʿan memdūhdur ve biri kavliyyedir ki ﴿وَلاَ تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ﴾ kerīmesi muktezāsınca

menhī ve mezmūmdur.

اَلْمَعَرَّة [el-maᶜarrat] (mīm'in ve ᶜayn'ın ve rā-i müşeddedenin fethiyle) ᶜAyb ve iṣm maᶜnāsınadır.

اَلدَّمَان [ed-demān] (زَمَان [zemān] vezninde) Burada hakāret ve kabāhat murāddır.

تَمَثَّلْتُ [temeṣṣeltu] تَمَثُّل [temeṣṣul] lafzından māzī-i mütekellimdir; bir şiᶜri merreten baᶜde uhrā kırāᵓat eylemek ve darb-ı mesel eylemek maᶜnāsınadır.

مَعَرَّةُ النُّعْمَانِ [Maᶜarratu'n-Nuᶜmān] Ḥaleb ile Ḥamā beyninde bir kasabadır. Şāᶜir-i merkūm Ebu'l-ᶜAlā el-Maᶜarrī denmekle maᶜrūftur ve kavlinden murād işbu beytidir:

وَإِنِّي وَإِنْ كُنْتَ الْأَخِيرَ زَمَانُهُ
لَآتٍ بِمَا لَمْ تَسْتَطِعْهُ الْأَوَائِلُ

Yaᶜnī "Ben her ne kadar zamān cihetiyle müteᵓahhir oldum ise de lākin mütekaddimīnin muktedir olmadıkları hüner ve maᶜārifi ityāna kudretim derkārdır."

Oldısa zamānım n'ola ᶜuşşākdan āhir
Çün kāᶜidedir sonra gelir bezme ekābir

اَلْمُبَرِّد [el-Muberred] (مُجَرَّد [mucerred] vezninde) İmām-ı mūmāileyhin lakabıdır. İsmi Muḥammed b. Yezīd eṣ-Ṣumālī el-Ezdī el-Baṣrī'dir. Dāᵓimā بَرَّدَ اللهُ مَنْ بَرَّدَنِي demekle مُبَرِّد [Muberred] ile mülakkab oldu. İki yüz on tārīhinde pā-nihāde-i merkez-i vücūd olup Ebū ᶜOṣmān el-Māzinī ve Ebū Ḥātim es-Sicistānī ve sāᵓir o tabaka ᶜulemāsından ahz-ı ᶜulūm edip fünūn-ı edebiyyede imām ve iki yüz seksen altı tārīhinde Baġdād'da ᶜāzim-i dārü's-selām oldu, rahimehullāhu taᶜālā. *Muḳtaḍab* ve *Ravḍa*, husūsan *Kāmil* nām teᵓlīfi ki ismi müsemmāsına mutābık bir kitāb-ı fāzıl u fāᵓiktir, āsār-ı celīlesindendir.

وَهُوَ الْقَائِلُ الْمُحِقُّ [ve huve'l-ḳāᵓilu'l-muḥiḳḳu] Cümle-i iᶜtirāziyyedir.

مُحِقّ [muḥiḳḳ] إِحْقَاق [iḥḳāḳ]tan ism-i fāᶜildir, hak söyleyici ve yakīnen idrāk eyleyici demektir.

لَيْسَ لِقِدَمِ الْعَهْدِ [leyse li-ḳidemi'l-ᶜahd] terkībi makūl-i kavlidir. عَهْد [ᶜahd] zamān maᶜnāsınadır.

يَفْضُلُ [yafḍulu] فَضْل [faḍl]dan muzāriᶜdir; zāᵓid ve rācih olur demektir. Baᶜzı nüshada teşdīd-i dād ile mazbūt olmakla تَفْضِيل [tafḍīl]den muzāriᶜ-i

mechūl olur, يُهْتَضَمُ mukābelesiyle nüsha-i sāniye rācihtir.

اَلْفَائِل [el-fāʾil] (fā'yla) فُيُولَة [fuyūlet] ve فَيَالَة [feyālet]ten ism-i fāʿildir, zaʿīfü'r-reʾy ve hafīfü'r-rüşd adama denir.

اَلْحِدْثَان [el-ḥidṯān] (ḥā-yı mühmele-i meksūre ile) Bir nesne tāze ve zamānı karīb olmağa denir.

يُهْتَضَمُ [yuhteḍamu] إِهْتِضَام [ihtiḍām]dan muzāriʿ-i mechūldür ki zulm eylemek ve bir adamın hakkını tenkīs eylemek maʿnāsınadır.

اَلْمُصِيب [el-muṣīb] إِصَابَة [iṣābet]ten ism-i fāʿildir, مُخْطِئ [muḫṭiʾ] mukābilidir.

يُعْطَى [yuʿṭā] إِعْطَاء [iʿṭāʾ]dan muzāriʿ-i mechūldür, كُلّ [kull] kelimesi mefʿūl-i evvelidir ki nāʾib-i fāʿildir.

مَا يَسْتَحِقُّ [mā yesteḥiḳḳu] kelimesinde مَا [mā] mefʿūl-i sānīdir, يَسْتَحِقُّ [yesteḥiḳḳu] إِسْتِحْقَاق [istiḥḳāḳ]tan muzāriʿ-i maʿlūmdur, كُلُّ مَا يَسْتَحِقُّ kavli كُلُّ مِنْ فَائِلِ الرَّأْيِ وَمُصِيبِهِ مَا يَسْتَوْجِبُهُ مِنَ الرَّدِّ وَالْقَبُولِ وَالذَّمّ وَالْمَدْحِ demektir.

Mefhūm-ı kelām: "Belki ben ok yarışmak için yayımı kirişleyip kursam, yaʿnī imtihān ve iftihār için iʿmāl-ı lisān eylesem, Ebū Temmām'ın kıtʿa-i merkūmesini zebān-ı zehv ü mübāhātla inşād ederdim ve tezkiye-i nefs edenlere lāhık olan ʿayb u kabāhattan ihtirāz eylesem, Edīb Maʿarratu'n-Muʿmān Ebu'l-ʿAlāʾ Aḥmed b. Süleymān'ın beyt-i mezbūruyla temessül ederdim, lākin ben imām-ı nahv ü edeb olan Ebu'l-ʿAbbās Muḥammed b. Yezīd el-Muberred'in ki fī zātihi kendisi muhikk u musībdir, *Kāmil* nām kitābında sebt eylediği işbu "لَيْسَ لِقَدَمِ الْعَهْدِ يَفْضُلُ الْفَاضِلُ إِلَى آخِرِهِ" kelāmını der idim."

Kelām-ı merkūmun mefādı budur ki zamānın takaddüm ü teʾehhürü zımnında fazl u meziyyet yoktur, zīrā zamānın cümlesi yeksāndır. Pes reʾy ve nakd ve naklinde musīb olana zamānının teʾehhürü yāhūd kendisinin şebābiyyeti kadh u naks u hüsrān īrās eylemez ve hakkı erbāb-ı insāf ʿindinde ketm ü inkār olunmakla kendisine zulm ü sitemle renc ü āzār olunmaz ve reʾy ü fehmi fāsid ü muhtī olan kimseye de takaddüm-i zamānı yāhūd şeyhūhatı medh ü kemāl ü nefʿ īrās eylemekle hemān takaddüm-ı zamān cihetiyle ehl-i fazīlete tafdīl ü tercīh olunmaz. Beher hāl musīb ü muhtīden her birine müstahik olduğu kabūl ü redd ve medh ü kadh iʿtā olunur.

يَقُولُونَ الزَّمَانُ لَهُ فَسَادٌ
وَمَا فَسَدَ الزَّمَانُ وَهُمْ فُسَّادُ

Şārih mazmūn-ı mezbūrda işbu ebyātı sebt eylemiştir:

قُلْ لِمَنْ لاَ يَرَى الْمُعَاصِرَ شَيْئًا
وَيَرَى لِلْأَوَائِلِ التَّقْدِيمَا
إِنْ ذَاكَ الْقَدِيمَ كَانَ حَدِيثًا
سَيُسَمَّى هَذَا الْحَدِيثُ قَدِيمَا

Ve bu mazmūnda merhūm Vaṣṣāf ʿAbdullāh Efendi'nin işbu beyti hem-ʿayār-ı mefhūm-ı sābıkdır:

Bilinmez ʿārifin ʿasrında aslā kadr-i āsārı
Mehekk-i hākle sencīdedir nakd-i hüner dāʾim

Ve bunun sebebi mahzā hased ü iʿtisāftır.

''وَاخْتَصَصْتُ كِتَابَ الْجَوْهَرِي مِنْ بَيْنِ الْكُتُبِ اللُّغَوِيَّةِ مَعَ مَا فِي غَالِبِهَا مِنَ الْأَوْهَامِ الْوَاضِحَةِ وَالْأَغْلاَطِ الْفَاضِحَةِ لِتَدَاوُلِهِ وَاشْتِهَارِهِ بِخُصُوصِهِ وَاعْتِمَادِ الْمُدَرِّسِينَ عَلَى نُقُولِهِ وَنُصُوصِهِ''

اِخْتَصَصْتُ [iḫtaṣaṣtu] إِخْتِصَاص [iḫtiṣāṣ]tan māzī-i mütekellimdir. Burada ihtiyār maʿnāsınadır.

غَالِبِهَا [ġālibihā] zamīri, اَللُّغَوِيَّة [el-luġaviyyet]e rāciʿdir.

اَلْأَوْهَام [el-evhām] وَهْم [vehm]in cemʿidir, sehv ü hatā maʿnāsınadır.

اَلْوَاضِحَة [el-vāḍiḥat] Zāhire maʿnāsınadır.

اَلْأَغْلاَط [el-aġlāṭ] غَلَط [ġalaṭ]ın cemʿidir.

اَلْفَاضِحَة [el-fāḍiḥat] Rüsvāy adama denir ve rüsvāy edici demektir.

لِتَدَاوُلِهِ [li-tedāvulihi] zamīri, كِتَابَ الْجَوْهَرِي ye rāciʿdir. تَدَاوُل [tedāvul] elden ele gezmeğe denir.

اَلْمُدَرِّسِينَ [el-muderrisīn] Tedrīs eyleyen üstāzlara denir.

اَلنُّقُول [en-nuḳūl] نَقْل [naḳl]in cemʿidir, مَنْقُول [menḳūl] maʿnāsınadır; murād sikāttan ve ʿArab-ı ʿarbāʾdan nakl eylediği akvāldir.

اَلنُّصُوص [en-nuṣūṣ] نَصّ [naṣṣ]ın cemʿidir ki başka maʿnāya muhtemel olmayan kelāmdan ʿibārettir.

Mefhūm-ı kelām: "Sāʾir kütüb-i lügaviyyenin ekserinde evhām-ı vāzıha ve aglāt-ı fāzıha var iken ben *Ṣıḥāḥ*-ı Cevherī'yi bahs ü münākaşa ile ihtisās

u ihtiyār eylediğim beyne'n-nās hāssaten tedāvül ü iştihārı ve müderrisīn ü muʿallimīnin nukūl u nusūsuna iʿtimād u iʿtibārı olduğuna mebnīdir."

وَاضِحَة [vāḍiḥat] ve فَاضِحَة [fāḍiḥat] beyninde cinās-ı lāhık sanʿatı maʿlūmdur.

"وَهَذِهِ اللُّغَةُ الشَّرِيفَةُ الَّتِي لَمْ تَزَلْ تَرْفَعُ الْعَقِيرَةَ غِرِّيدَةُ بَانِهَا وَتَصُوغُ ذَاتُ طَوْقِهَا بِقَدْرِ الْقُدْرَةِ فُنُونَ أَلْحَانِهَا وَإِنْ دَارَتِ الدَّوَائِرُ عَلَى ذَوِيهَا وَأَخْنَتْ عَلَى نَضَارَةِ رِيَاضِ عَيْشِهِمْ تُذْوِيهَا حَتَّى لاَ لَهَا الْيَوْمَ دَارِسٌ سِوَى الطَّلَلِ فِي الْمَدَارِسِ وَلاَ لَهَا مُجَاوِبٌ إِلاَّ الصَّدَى مَا بَيْنَ أَغْلاَمِهَا الدَّوَارِسِ"

تَرْفَعُ [terfaʿu] رَفْع [refʿ]den müstakbel müʾennestir.

اَلْعَقِيرَة [el-ʿaḳīret] (ʿayn-ı meftūha ile) Savt maʿnāsınadır.

اَلْغِرِّيدَة [el-ġirrīdet] (ġayn-ı muʿcemenin ve rā-i müşeddedenin kesriyle) "غ،ر،د" māddesinden mübālagadır ki nagamātla kuş ötmeğe denir, pes غِرِّيدَة [ġirrīdet] begāyet hoş nagamāt eden kuşa denir.

بَان [bān] (bā-yı muvahhade ile) Türkīde sorkun ağacı ve ban ağacı dedikleri ağaç ismidir, söğüt envāʿındandır, begāyet sehī ve mevzūn olur.

تَصُوغُ [taṣūġu] صَوْغ [ṣavġ]dan ki bir nesneyi güzel düzmek maʿnāsınadır, muzāriʿdir.

ذَاتُ طَوْقٍ [ẕātu ṭavḳin] Gerdeni tavklı olan kuş murāddır, güvercin ve kumru ve üveyik gibi.

اَلْقَدْر [el-ḳadr] (بَدْر [bedr] vezninde) Mikdār maʿnāsınadır.

اَلْقُدْرَة [el-ḳudret] (ḳāf-ı mazmūme ile) Tākat maʿnāsınadır.

اَلْأَلْحَان [el-elḥān] (hemze-i meftūha ile) لَحْن [laḥn]ın cemʿidir, tarab ve nagme ile olan āvāze denir.

دَارَت [dāret] دَوْر [devr]den māzīdir.

اَلدَّوَائِر [ed-devāʾir] دَائِرَة [dāʾiret]in cemʿidir, دَارَتِ الدَّوَائِرُ terkībi "her taraftan havādis ve mesāʾib ihāta eyledi" demekten kināyedir.

ذَوِيهَا [ẕevīhā] zamīri اَللُّغَة [el-luġat]a rācidir. ذَوِي [ẕevī] ذُو [ẕū] lafzının cemʿidir ki sāhib maʿnāsınadır.

أَخْنَتْ [aḫnet] (ḫā-yı muʿceme ve nūn'la) إِخْنَاء [iḫnāʾ] kelimesinden māzī-i müʾennestir. إِخْنَاء [iḫnāʾ] ihlāk ve ifsād ve istīlāʾ maʿnālarınadır; burada cümlesi cārī olur. Baʿzı nüshada nūn ve ḥā-yı mühmele ile mersūm olmakla إِنْحاء [inḥāʾ] māddesinden māzī olur, teveccüh ve ikbāl maʿnāsına.

اَلنَّضَارَة [en-neḍāret] (nūn ve ḍād-ı muʿceme ile نَظَارَة [neẓāret] vezninde)

Niʿmet ve hüsn-i manzar maʿnāsınadır.

اَلْعَيْش [el-ʿayş] (ʿayn-ı meftūha ile) Dirliğe denir.

تُذَوِّيهَا [tuẕevvīhā] zamīri نَضَارَة [neḍāret]e rāciʿdir.

تُذَوِّي [tuẕevvī] (tā'nın zammıyla) تَذْوِيَة [teẕviyet]ten muzāriʿdir. تَذْوِيَة [teẕviyet] nebātı soldurmak ve pejmürde kılmak maʿnāsınadır.

حَتَّى [ḥattā] kelimesi deverān-ı devāʾir-i ʿārızaya gāyettir.

لاَ لَهَا [lā lehā] terkībinde "لاَ" nāfiyedir.

لَهَا [lehā] zamīri اَللُّغَة [el-luġat]a rāciʿdir.

اَلْيَوْم [el-yevm] kelimesinde harf-i taʿrīf ʿahd-i huzūrīye dāldır. يَوْم [yevm] zamāndan kinayedir.

دَارِس [dāris] دِرَاسَة [dirāset]ten ism-i fāʿildir, okuyucu, قَارِئ [ḳāriʾ] maʿnāsınadır.

اَلطَّلَل [eṭ-ṭalel] (fethateynle) Harābe hānenin bākī kalan eserine denir.

اَلْمَدَارِس [el-medāris] (mīm'in fethiyle) مَدْرَسَة [medreset]in cemʿidir.

اَلْمُجَاوِب [el-mucāvib] (mīm'in zammıyla) Cevāb verici maʿnāsınadır.

صَدَى [ṣadā] أَدَا [edā] vezninde) Çağırıldıkta karşı dağdan ve kayadan ve künbed makūlesinden münʿakis olan savta denir.

اَلْأَعْلاَم [el-aʿlām] (hemze-i meftūha ile) ʿAlāmāt demektir.

اَلدَّوَارِس [ed-devāris] دَارِسَة [dāriset]in cemʿidir ki دُرُوس [durūs]dandır, yıkılmış bināya denir.

لَمْ تَزَلْ تَرْفَعُ الْعَقِيرَةَ fıkraları istiʿāre-i mekniyye vü tahyīliyye vü terşīhiyyeyi mutazammındır. Ve evvelen müşebbeh isbātıyla tasrīhiyye olmak da mümkindir. Ve قَدْر [ḳadr] ve قُدْرَة [ḳudret] beyninde cinās-ı muharref ve sanʿat-ı iştikāk vardır. Ve أَخْنَتْ عَلَى نَضَارَةٍ fıkrasında mazmūn olan istiʿārāt ve cinās maʿlūmdur.

Mefhūm-ı kelām: "Ve işbu lügat-ı şerīfenin şecer-i bānı ġirrīdeti ki ehl-i erbābından ʿibārettir, dāʾimā āvāzını bülend ve zāt-ı tavk olan kuşları ki muʿlem ü maʿrūf olan bülegāʾ vü fusahāʾdan kināyedir, kudretleri kadar envāʿ-ı elhān ve asnāf-ı kavl ü dāsitānlarını savg-ı ʿālem-pesend eylemekten yaʿnī tahrīr ü takrīr ile neşr ü işāʿadan hālī değillerdir. Her ne kadar zikr olunan ashābını nevāʾib-i kevniyye ve mesāʾib-i dehriyye dāʾiren-mā-dāe ihāta vü istīʿāb ve riyāz-ı ʿayş u zindegānīlerinin tarāvet ü nadāretini sarsar-ı

beliyye tecfīf ü pejmürde ve ifsād ü ihlāk eylediyse de. Hattā bu hengāmda ʿilm-i lügatı harābe medreselerin āsārından gayrı kırāʾat eden ve suʾāline vīrān olmuş ʿalāmet aralıklarında karʿ-ı semʿ eden beyhūde sedādan gayrı cevāb veren yoktur." Nāsın ʿilmden iʿrāz ve erbābının nihāyet derecede inkırāzına işārettir.

"وَلَكِنْ لَمْ تَتَصَوَّحْ فِي عَصْفِ تِلْكَ الْبَوَارِحِ نَبْتُ تِلْكَ الْأَبَاطِحِ أَصْلاً وَرَاسًا وَلَمْ تُسْتَلَبِ الْأَعْوَادُ الْمُورِقَةُ عَنْ آخِرِهَا وَإِنْ أَذْوَتِ اللَّيَالِي غِرَاسًا وَلاَ تَسَاقَطُ عَنْ عَذَبَاتِ فِنَانِ الْأَلْسِنَةِ ثِمَارُ اللِّسَانِ الْعَرَبِيِّ مَا اتَّقَتْ مُصَادَمَةَ هُوجِ الزَّعَازِعِ بِمُنَاسَبَةِ الْكِتَابِ وَدَوْلَةِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ"

لَكِنْ [lākin] Kelām-ı sābıkdan istidrāktır.

تَتَصَوَّحْ [teteṣavvaḥu] تَصَوُّح [teṣavvuḥ]tan ki nebāt kuruyup yarılmak ve yeprimek maʿnāsınadır, muzāriʿdir.

اَلْعَصْف [el-ʿaṣf] (رَصْف [raṣf] vezninde) Yel şiddetle esmek maʿnāsınadır.

اَلْبَوَارِح [el-bevāriḥ] بَارِحَة [bāriḥat]ın cemʿidir ki şedīd ve ıssı yele denir. Burada havādis ve beliyyāttan kināyedir.

اَلْأَبَاطِح [el-ebāṭiḥ] أَبْطَح [ebṭaḥ] lafzından cemʿdir vāsiʿ su akıntısına denir; murād ehl-i ʿilm-i mezbūrdur.

Ve نَبْت [nebt]ten murād ʿilm-i mezbūrdur, istiʿāre-i tahyīliyye vü mekniyye vü terşīhiyye vechiyle.

أَصْلاً [aṣlen] kelimesi zarfiyyet üzere mansūbdur, lākin Seyyid Şerīf'in *Miftāḥ* şerhinde zikr eylediğine göre masdariyyet üzere mansūbdur, كُلِّيًا [kulliyyen] maʿnāsınadır, zīrā bir nesne aslıyla ahz olunsa külliyyen meʾhūz olur.

رَاسًا [rāsen] kelimesinin hemzesi gālib nüshada sākıttır Temīm lügati üzere ki onlar bilā-hemze istiʿmāl ederler. Ve رَاسًا [rāsen] kelimesi terkībde أَصْلاً gibi masdariyyet üzere mansūbdur, niteki ʿİṣām *Hāşiye-i Miftāḥ*'ta bu güne beyān eyledi. Bu dahi كُلِّيًا maʿnāsınadır, zīrā hayvānda رَاس [rās] nebātta أَصْل [aṣl] menzilindedir, nebātın inʿidāmı أَصْل [aṣl]ının inʿidāmıyla olduğu gibi; hayvānın da inʿidāmı رَأْس [reʾs]inin inʿidāmıyla olur. Ve baʿzı muhakkikīn-i sūfiyyeden menkūldur ki nebātın رَأْس [reʾs]i أَصْل [aṣl]ıdır, zīrā suyu ve kuvvet-i nümāyı ondan şürb ü cezb eder. Hattā musallīnin vazʿ-ı sücūdu nebāt ʿālemini dahi insānın hāʾiz olduğuna işārettir derler, niteki kıyāmı insāniyeti ve rükūʿu hayvāniyyeti hāʾizdir.

لَمْ تُسْتَلَبْ [lem tusteleb] إِسْتِلاَب [istilāb]dan müstakbel meczūmdur, ağaçtan yaprak soyulmak maʿnāsınadır.

اَلْأَعْوَاد [el-aʿvād] عُود [ʿūd]un cemʿidir; burada şāh murāddır.

اَلْمُورِقَة [el-mūriḳat] إِيرَاق [īrāḳ]tan ism-i fāʿildir. إِيرَاق [īrāḳ] ağaç yapraklanmak maʿnāsınadır, اَلْأَعْوَاد [el-aʿvād] lafzının sıfatıdır.

عَنْ آخِرِهَا [ʿan āḫirihā] zamīri اَلْأَعْوَاد [el-aʿvād]a rāciʿdir. İşbu عَنْ آخِرِهَا terkībi بِتَمَامِهَا ve بِكُلِّهَا demektir ki şümūl ve istīʿābı müfīddir. Niteki şürrāh sāhib-i *Keşşāf*'ın وَعَجَزُوا عَنْ آخِرِهِمْ ʿibāresinde dediler ki عَنْ آخِرِهِمْ masdar-ı mahzūfun sıfatıdır. عَجَزُوا عَجْزًا صَادِرًا عَنْ آخِرِهِمْ takdīrindedir. Bu kelām şümūl ve istīʿābdan ʿibārettir, zīrā عَجْز [ʿacz] āhirden sādır oldukta evvelā evvelden sudūrunu iktizā eder. Ve Suyūṭī *Nevāhid*'de عَنْ أَوَّلِهِمْ إِلَى آخِرِهِمْ takdīrindedir dedi. Ve *Muḫtaṣar-ı Maʿānī* dībācesi şerhinde Ḫatāyī bu terkībi işbāʿ eylemiştir.

وَإِنْ أَذْوَتْ [ve in eẕvet] kelimesinde إِنْ vasliyyedir ve ona dāhil olan vāv harfi ʿinde'l-ekser ʿātıfedir, cümle-i mütenāsibe-i mukaddereye ʿatf eder. Burada maʿtūfun ʿaleyhi mukadder إِنْ لَمْ تُذْوِ terkībidir, niteki أُكْرِمُهُ وَإِنْ شَتَمَنِي kavlinde إِنْ لَمْ يَشْتُمْنِي takdīr eylediler. Ve ʿinde'l-baʿz vāv hāliyye yāhūd iʿtirādiyyedir. Tafsīli *Şerḥu ʿİṣām ʿAle'l-Kāfiye*'de mesbūttur.

أَذْوَتْ [eẕvet] إِذْوَاء [iẕvāʾ]dan ki nebātı soldurmak ve kurutmak maʿnāsınadır.

اَللَّيَالِي [el-leyālī] Cemʿ-i لَيْل [leyl]dir; yāʾ gayr-ı kıyās üzere mezīdedir, حَرَكَاتُ اللَّيَالِي takdīrindedir ve murād eyyām ve leyālī demektir ki mutlak zamāndan kināyedir. Ekser-i havādis "اَللَّيْلُ أَخْفَى لِلْوَيْلِ" mefādınca leyālīde hādis olmakla taglīb olundu. Ve leyle-i hilāl yevminden mukaddem olmakla taglībe de vech olur, hattā tārīhte leyle riʿāyet olunur. Meselā تَمَّ الْكِتَابُ لِعِشْرِينَ لَيْلَةً خَلَتْ مِنَ الشَّهْرِ الْفُلاَنِيِّ ʿunvānında resm olunur.

اَلْغِرَاس [el-ġirās] (ġayn-ı muʿceme-i meksūre ile) غَرْس [ġars] lafzından cemʿdir yāhūd müfreddir; مَغْرُوس [maġrūs] maʿnāsınadır, لِبَاس [libās] مَلْبُوس [melbūs] maʿnāsına olduğu gibi; tāze dikilmiş ağaca denir.

تَتَسَاقَطُ [tetesāḳaṭu] تَسَاقُط [tesāḳuṭ]tan muzāriʿdir ki düşmek maʿnāsınadır.

اَلْعَذَبَات [el-ʿaẕebāt] (fetehātla) عَذْبَة [ʿaẕbet]in cemʿidir, ağacın dalının ucuna denir.

اَلْفِنَان [el-finān] (fā-yı meksūre ile) Cemʿ-i فَنَن [fenen]dir, ağacın dalına denir.

ثِمَار [s̱imār] (sā-yı müsellese-i meksūre ile) Cemʿ-i ثَمَر [s̱emer]dir, mey-

veye denir.

اَللِّسَان [el-lisān] Lügat maʿnāsınadır.

مَا اتَّقَتْ [ma'tteḳat] terkībinde مَا [mā] tevkītiyyedir.

اِتَّقَتْ [itteḳat] إِتِّقَاء [ittiḳāʾ] kelimesinden ki sakınmak ve korunmak maʿnāsınadır, māzīdir.

اَلْمُصَادَمَة [el-muṣādemet] (مُفَاعَلَة [mufāʿalet] vezninde) Tokuşmak ve çarpmak ve yan başı gelmek maʿnāsınadır.

اَلْهُوج [el-hūc] (hā-yı mazmūme ile) هَوْجَاء [hevcāʾ] cemʿidir ki büyüt ve eşcārı kalʿ ve kamʿ eden şedīd rūzgāra denir.

اَلزَّعَازِع [ez-zeʿāziʿ] (سَلاَسِل [selāsil] vezninde) زَعَزَع [zaʿazaʿ] lafzının cemʿidir ki şedīd maʿnāsınadır; mevsūfun sıfata izāfeti kabīlindendir.

اَلْكِتَاب [el-kitāb] Kurʾān-ı ʿazīm'dir, zīrā lügat-ı ʿArabiyye üzere nāzildir.

دَوْلَةِ النَّبِيّ [devleti'n-nebiyy] Yaʿnī Peygamber-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretleri dahi kavm-i ʿArabdan mebʿūs ʿArabīyy-i sahīh ve şerīʿatı lisān-ı ʿArabī üzere vārid olmakla şevket-i peygamberāneleri münāsebetiyle lisān-ı ʿArab münkazī olmaz.

رَاسًا ve غِرَاسًا fıkralarında iltizām-ı mā-lā-yelzem ve رَاسًا ve عَنْ آخِرِهِمْ beyninde hüsn-i mukābele olup ve her fıkrada olan istiʿārāt-ı kināʾiyye vü tahyīliyye vü terşīhiyye ve tibāk ve cinās-ı iştikāk işʿārdan müstagnīdir.

Mefhūm-ı kelām: "Gerçi vech-i mesrūd üzere ʿilm-i mezbūrun ve erbābının inkızāʾ u inkırāz ve tarh u iʿrāz olunduklarından bess-i şekvā olundu, lākin ʿilm-i merkūmun erbābı riyāh-ı şedīde gibi ʿasf u hubūb eden nevāʾib ü mesāʾibden bi'l-külliyye telef ü munkarız ve havādis-i zamān her ne denli ekserini pejmürde vü perīşān eylemiş ise de yapraklı dal menzilinde olan bülegāʾ vü fusahāyı bi't-tamām münkazī eylemeyip ve agsān-ı elsine uçlarından esmār-ı lügat-ı ʿArabiyye bi'l-cümle mütesākıt olmakla müntehī olmaz, mādām ki ʿilm-i mezbūr riyāh-ı şedīde mesābesinde olan havādis ü beliyyāt müsādemesinden şevket-i Kurʾān-ı mübīn ve devlet-i peygamber-i güzīn münāsebetiyle korunup mütehaffız ve mütehammā oldukça."

Hülāsa-i kelām işbu ʿilm-i lügat, Kurʾān-ı ʿazīm ve resūl-i kerīm lügatleri olmakla her ne kadar ahyānen baʿzı ʿavārız-ı kevniyye sebebiyle erbābına fütūr ü kıllet ʿārız olursa da ihyā-yı dīn-i mübīn ve icrā-yı şerʿ-i metīn için Hazret-i Perverdigār celle şānuhu yevm-i kıyāmetten akdem münkarız ey-

lemeyip rūz-i haşre dek ibkāʾ ve imrār eyleyecektir.

”وَلاَ يَشْنَأُ هَذِهِ اللُّغَةَ الشَّرِيفَةَ إِلاَّ مَنِ اهْتَافَتْ بِهِ رِيحُ الشَّقَاءِ وَلاَ يَخْتَارُ عَلَيْهَا إِلاَّ مَنِ اعْتَاضَ السَّافِيَةَ مِنَ الشَّحْوَاءِ أَفَادَتْهَا مَيَامِنُ أَنْفَاسِ الْمُسْتَجِنِّ بِطَيْبَةَ طِيبًا فَشَدَتْ بِهَا أَيْكَتِيَّةُ النُّطْقِ عَلَى فَنَنِ اللِّسَانِ رَطِيبًا يَتَدَاوَلُهَا الْقَوْمُ مَا ثَنَتِ الشَّمَالُ مَعَاطِفَ غُصْنٍ وَمَرَّتِ الْجَنُوبُ لِقْحَةَ مُزْنٍ“

لاَ يَشْنَأُ [lā yeşneʾu] شَنَائَة [şenāʾet]ten müstakbel menfīdir, شَنَائَة [şenāʾet] bugz ve ʿadāvet maʿnāsınadır.

إِهْتَافَ [ihtāfe] إِهْتِيَاف [ihtiyāf]dan māzīdir. إِهْتِيَاف [ihtiyāf] هَيْف [heyf]ten ki ıssı ve şedīd yele denir, iftiʿāldir.

هَيْف [heyf] Dokunup çarpmak maʿnāsınadır.

اَلشَّقَاء [eş-şeḳāʾ] (şīn-i muʿceme-i meftūha ile) Bed-bahtlıktır ki saʿādet mukābilidir.

إِعْتَاضَ [iʿtāḍa] إِعْتِيَاض [iʿtiyāḍ]dan māzīdir ki ʿıvaz almak maʿnāsınadır.

اَلسَّافِيَة [es-sāfiyet] (fā’yla) Toz ve toprak savuran yele denir. Burada nüshalar muhteliftir, kiminde fā’yla سَافِيَة ve cīmle شَجْوَاء ve kiminde ḥā-yı mühmele ile شَحْوَاء ve kiminde sīn-i mühmele ile سَحْوَاء ʿunvānlarında olup şārihler hülāsasını nāfiʿden muzırrı iʿtiyāḍa ircāʿ eylemişti. Lākin akreb ü evfak olan سَاغِيَة [sāġiyet] olmaktır ġayn-ı muʿceme ile ki hoş-güvār ve lezīz şerbete denir ve شَجَا [şecā] olmaktır cīmle, شَقَا [şeḳā] vezninde ki boğaza duran gussaya denir ve bu fıkra-i ūlā kāfiyesine de evfakdır yāhūd سَاقِيَة [sāḳiyet] olmaktır ḳāf’la ki cedvele ve nehr-i sagīre denir ve شَحْوَاء [şaḥvāʾ] olmaktır ḥā-yı mühmele ile ki suyu firāvān biʾr-i vāsiʿaya denir.

أَفَادَتْهَا [efādethā] إِفَادَة [ifādet]ten māzī-i müʾennestir, إِعْطَاء [iʿtāʾ] maʿnāsı murāddır.

اَلْمَيَامِن [el-meyāmin] مَيْمَنَة [meymenet]in yāhūd gayr-ı kıyās üzere يُمْن [yumn]un cemʿidir ki bereket maʿnāsınadır.

اَلْأَنْفَاس [el-enfās] نَفَس [nefes]in cemʿidir ki soluğa denir.

اَلْمُسْتَجِنّ [el-mustecinn] إِسْتِجْنَان [isticnān]dan ism-i fāʿildir ki perdelenmek ve mestūr olmak maʿnāsınadır.

طِيبَة [Ṭībet] (tā-yı meksūre ile) Medīne-i münevvere’nin ismidir.

اَلطِّيب [eṭ-ṭīb] Pāklık ve hoşluk ve hoş kokuluk maʿnāsınadır, Medīne-i münevvere’de mestūrdan murād peygāmber-i ʿālī-nihād hazretleridir ki hayy fī kabrihi ve mestūr ʿan-ʿavāmi’n-nāstır, ʿaleyhi’s-salātu ve’s-selām.

شَدَتْ [şedet] شَدَا [şedā]dan ki tegannī ve terennüm maʿnāsınadır, māzī-i müʾennestir.

بِهَا [bihā] zamīri اَللُّغَة [el-luġat]a rāciʿdir.

أَيْكِيَّةُ النُّطْقِ [eykiyyetu'n-nuṭḳ] ʿibāresinde أَيك [eyk] lafzı mürūr eyledi; murād kumru ve bülbül ve şuhrūr makūlesi kuşlardır.

فَنَن [fenen] Ağaç dalına denir.

اَلرَّطِيب [er-raṭīb] (خَطِيب [ḫaṭīb] vezninde) Yumuşak ve nāzük demektir.

يَتَدَاوَلُ [yetedāvelu] تَدَاوُل [tedāvul]den müstakbeldir.

مَا ثَنَتْ [mā s̱enet] terkībinde مَا [mā] tevkītiyyedir; ثَنَتْ [s̱enet] s̱ā-yı müsellese ve nūn'la ثَنْيٌ [s̱eny] kelimesinden ki eğmek ve iki bükmek maʿnāsınadır, māzī-i müʾennestir.

اَلشَّمَال [eş-şemāl] (سَحَاب [seḥāb] vezninde) Poyraz yeline denir.

اَلْمَعَاطِف [el-meʿāṭif] مِعْطَف [miʿṭaf]ın cemʿidir ki مِنْبَر [minber] veznindedir, ridāʾ maʿnāsınadır ki belden yukarı telebbüs olunan fūtaya ve boyun şalına denir; burada murād kāmettir yāhūd مَعَاطِف [maʿāṭif] مَعْطِف [maʿṭif]in cemʿidir ki مَجْلِس [meclis] veznindedir, bükülüp eğilecek yerler demek olur.

مَرَتْ [meret] مَرْي [mery] lafzından ki nākanın memesini sığayarak sağmak maʿnāsınadır, māzī-i müʾennestir.

اَلْجَنُوب [el-cenūb] (صَبُور [ṣabūr] vezninde) Kutb-ı cenūb semtinden esen yele denir ki şimāl mukābilidir. Bu diyārlara göre kıble yeli olacaktır.

اَللِّقْحَة [el-liḳḥat] (lām-ı meksūre ile) Sütlü sağmal nākaya denir.

اَلْمُزْن [el-muzn] (mīm-i mazmūme ile) Yağmurlu sehāba denir. لِقْحَة [luḳḥat]ın مُزْن [muzn]e izāfeti لُجَيْنُ الْمَاء kabīlindendir.

Yağmurlu sehābı sağmal nākaya ve cenūbu süt sağan adama teşbīh eylemekle bu fıkralarda mecāz ve istiʿāre-i mekniyye vü tahyīliyye vü terşīhiyye ve hüsn-i mukābele sanʿatlarını vech-i ekmel üzere icrā eyledi.

Mefhūm-ı kelām: "Ve işbu lügat-ı şerīfeye bir kimse bugz u ʿadāvet eylemez, meğer ki maʿāzallāhi taʿālā kendisini sarsar-ı şekāvet çarpmakla tebeh-kār-ı ebedī ve dūçār-ı hizy ü hizlān-ı sermedī ola, zīrā lügat-ı ʿArabiyyeye bugz eylemek hāşā Kurʾān-ı mübīn ve peygamber-i güzīn taraflarına müʾeddī olur. Ve işbu lügat-ı ʿArabiyye üzere lügāt-ı sāʾireyi bir ferd tercīh ve tafdīl ü ihtiyār eylemez; meğer ki ʿale'l-ihtilāfi'l-mezkūr سَافِيَة [sāfiyet]

i شَجْوَاء [şecvāʾ]dan yāhūd سَاغِيَة [sāġiyet]i شَجَا [şecā]dan yāhūd سَاقِيَة [sāḳiyet] i شَحْوَاء [şaḥvāʾ]dan ʿıvaz alan şahs-ı nādān ola. Ve lügat-ı mezbūre hālen Medīne-i münevvere'de mütevārī-i hicāb olan vücūd-ı ʿālī-cenāb ʿaleyhi salātu'l-Vehhāb hazretlerinin enfās-ı tayyibelerinin meyāmīn ü berekātı tīb ü nüzhet īrās eylemekle lügat-ı merkūmeyi eykiyyetü'n-nutk olan bülbül ve kumru gibi erbāb-ı beyān u belāgat ve ashāb-ı lüsn ü fesāhat şāh-ı lisānları üzere nagamāt-ı rengīn ve elhān-ı dil-nişīn ile terennüm ve tenaggum eylediler ve o berekāt sebebiyle lügat-ı merkūmeyi sühanverān-ı cihān telakkī vü tedāvül ve hüsn-i kabūl ve tenāvül ederler, mādām ki bād-ı ş,māl meʿātif-i agsānı imāle ve rīh-i cenūb ḍarʿ-ı likha-i sehābdan leben-i mataı idrār u isāle eyledikçe."

"اِسْتِظْلَالاً بِدَوْلَةِ مَنْ رَفَعَ مَنَارَهَا فَأَعْلَى وَدَلَّ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لاَ يَبْلَى"

إِسْتِظْلَالاً [istiẓlālen] يَتَدَاوَلُ fiʿlinin mefʿūlün lehidir. Ve إِسْتِظْلَال [istiẓlāl], gölgelenmek maʿnāsınadır ki murād zīr-i himāyet ve kenif-i ināyette āsūde ve rāhat olmaktır.

مَنَارَهَا [menārehā] zamīri اَللُّغَة [el-luġat]a rāciʿdir. مَنَار [menār] mīm-i meftūha ile yollarda olan ʿalāmet ve nişāne denir ki mesāfe bilmek için mansūb olan mīllerden ʿibārettir.

فَأَعْلَى [fe aʿlā] kelimesinde fāʾ taʿkībiyyedir. أَعْلَى [aʿlā] إِعْلاَء [iʿlāʾ]dan ki pek yükseltmek maʿnāsınadır, māzīdir.

دَلَّ [delle] دَلاَلَة [delālet]ten māzīdir.

عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ [ʿalā şecereti'l-ḫuld] عَلَى نَيْلِ شَجَرَةِ الْخُلْدِ takdīrindedir. خُلْد [ḫuld] ḫā-yı muʿceme-i mazmume ile devām ve bekāʾ maʿnāsına olmakla cennete دَارُ الْخُلْدِ [dāru'l-ḫuld] ıtlāk olunur. Pes شَجَرَةُ الْخُلْدِ [şeceretu'l-ḫuld]den murād eşcār-ı cennet yāhūd şecere-i Ṭūbā'dır yāhūd mülk-i lā-yeblāya sebeb olan kelime-i şehādettir.

لاَ يَبْلَى [lā yeblā] بِلاَء [bilāʾ] lafzından ki كِتَاب [kitāb] vezninde çürümek maʿnāsınadır, müstakbel-i menfīdir ve murād naʿīm-i cinān ve kurb u rızāyı Hazret-i Rahmān'dır.

Mefhūm: "Nās lügat-ı mezbūreyi ilā-yevmi'l-kıyām telakkī ve tedāvül eyledikleri lügat-ı merkūmenin aʿlāmını iʿlā ve delālet-i neyl-i şecere-i bekāʾ ve irşād-ı zafer-i mülk-i lā-yeblā eden Hazret-i Mustafā'nın zīr-i Tūbā-yı devletlerinde istizlāl ve mazhar-ı āsāyiş-i lā-yezāl olmak ümīdine

mebnīdir, zīrā kitāb ve sünnet lügat-i merkūme üzere olmakla müdāvemet ü mürāʿātle nāʾil-i meʾmūl olmak mesʾūldur."

Yāhūd إِسْتِظْلاَلا kavli lügat-ı mezburenin vasf-ı sābıkla muttasıf olduğuna ʿillettir. Buna göre "İşbu lügat-ı ʿArabiyye evsāf-ı mesrūde ile muttasıf ve ilā-yevmi'l-kıyām bākī ve ber-devām ve beyne'l-enām makbūl ü mütedāvil olması devlet-i Muḥammediyye ile mustazill yaʿnī şerīʿat-ı Mustafaviyye lisān-ı mezbūr üzere vākiʿ ve rūz-ı haşre kadar şems-i münīr-āsā lāmiʿ ve tetarruk-ı zevālden emīn olmakla lā-mahālete inkırāz-ı zamāna kadar beyne'l-enām bi'l-izz ve'l-ikrām bākī ve müstemirrü'd-devām olacağı mā-lā-kelāmdır."

İstitrād: Mefhūm-ı mezbūre tedkīk olundukta hemīşe takviyet-i dīn-i Muḥammedī ve tervīc ü temkīn-i şerʿ-i Aḥmedī eylemek ʿumde-i matlab u maksadı olan işbu zīr-i sāye-i reʾfetinde āsūde ve gül-pister-i himāyetinde gunūde olduğumuz Devlet-i ʿAliyye-i Oṣmāniyye ki fi'l-hakīka devlet-i Muḥammediyye'dir, ilā-yevmi'l-kıyām cāvīd ü müstedām ve indirās u inkılābdan masūn ve intikās u intikābdan meʾmūn olacağı dakīka-şināsāna rūşenādır.

Ve fıkra-i merkumede iktibās yāhūd telmīh olduğu vāreste-i telvīhtir.

"وَكَيْفَ لاَ وَالْفَصَاحَةُ أَرَجٌ بِغَيْرِ ثِيَابِهِ لاَ يَعْبَقُ وَالسَّعَادَةُ صَبٌّ سِوَي تُرَابِ بَابِهِ لاَ يَعْشَقُ

إِذَا تَنَفَّسَ مِنْ نَادِيكَ رَيْحَانٌ

تَأَرَّجَتْ مِنْ قَمِيصِ الصُّبْحِ أَرْدَانُ

وَكَيْفَ لاَ [ve keyfe lā] terkībi وَكَيْفَ لاَ تَكُونُ هَذِهِ اللُّغَةُ الشَّرِيفَةُ بِهَذِهِ الْأَوْصَافِ الْمَذْكُورَةِ مَنْسُوبَةً إِلَى النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَوةُ وَالسَّلاَمُ بَاقِيَةً بِبَقَاءِ شَرِيعَتِهِ وَكِتَابِهِ وَسُنَّتِهِ takdīrindedir. Yaʿnī işbu lügat-ı ʿArabiyye-i mevsūfe nice hazret-i resūl-i güzīne mensūb ve şerīʿatı ve kitāb ve sünnetinin devām ve bekāsıyla dāʾim ü bākī olmaz?

وَالْفَصَاحَة [ve'l-faṣāḥat] kavlinde vāv hāliyyedir.

اَلْأَرَج [el-erec] (fethateynle) Pek hoş-bū ıtra denir.

ثِيَابِهِ [s̱iyābihi] zamīri Hazret-i Peygamber'e rāciʿdir. ثِيَاب [s̱iyāb] ثَوْب [s̱evb] in cemʿidir.

لاَ يَعْبَقُ [lā yaʿbaḳu] عَبَق [ʿabaḳ] lafzından ki fethateynle bir nesneye tīb sıvanmak maʿnāsınadır, müstakbel-i menfīdir.

اَلصَّبّ [eṣ-ṣabb] (ṣād-ı meftūha ile) ʿĀşık demektir.

بَابِهِ [bābihi] zamīri peygambere rāciʿdir.

تَنَفَّسَ [teneffese] kelimesi تَنَفُّس [teneffus]ten māzīdir, nefeslenmek maʿnāsınadır; burada murād rāyihanın yayılmasıdır.

نَادِيكَ [nādīke] lafzında hitāb Cenāb-ı Resūl-i ʿālī-cenābadır. نَادِي [nādī] meclis maʿnāsınadır; baʿzı nüshada وَادِي [vādī] mersūmdur.

رَيْحَان [reyḥān] Rāyiha-i tayyibe demektir.

تَأَرَّجَتْ [teʾerrecet] تَأَرُّج [teʾerruc]dan māzī-i müʾennestir, rāyiha yayılıp her yeri tutmak maʿnāsınadır.

اَلْقَمِيص [el-ḳamīṣ] Gömleğe denir.

اَلْأَرْدَان [el-erdān] Cemʿ-i رُدْن [rudn]dür. Ve رُدْن [rudn] rā'nın zammıyla sevbin yenine denir.

Mefhūm-ı kelām: "İşbu lügat-ı ʿArabiyye ne güne vasf-ı mezbūr ile Hazret-i Nebevī'ye mensūb ve şerīʿati bākī oldukça o dahi bākī ve cümle ʿindinde matlūb u mergūb olmaz. Elbette nisbet ve bekāʾ ve iʿtibārı derkārdır, zīrā fesāhāt ve saʿādet bu lügate hissīsa ve münhasırdır, gūyā ki fesāhat bir hoş-bū ıtrdır ki sevb-i nebevīden gayrıya sūde olmaz ve saʿādet bir ʿāşıktır ki türāb-ı bāb-ı Mustafavī'den mā-ʿadāya māʾil ve dil-rübūde olmaz."

Müʾellif-i merhūmun kalb-i ʿāşıkānesine vasf-ı nebevī hılālinde vecd ü heyecān tārī olmakla fart-ı şevk ü incizābından kalb ü kālıbıyla taraf-ı eşreflerine mütteveccih olup işbu beyti īrād u inşād eylemiştir. Yaʿnī "Yā resūlallāh, cenāb-ı şerīfinizin meclis-i münīflerinden bir rāyiha-i tayyibe teneffüs ve hübūb eyledikte derhāl āfāk u aktāra münteşir olmakla kamīs-i fecrin ekmāmından ıtr-ı cihān-gīr müteʾerric ve mütevehhic olur."

Subhu bir şahsa ve fecrin zuhūrunda ʿazvāʾ vü envārın sūret-i mebsūtasını gömleğe ve şark u garba müstatīl olan aydınlığı gömleğin yenlerine teşbīh eylemiştir. Ve subhla takyīdi, revāyih ü ezhārın şiddet ü germiyyetleri ekser sabāh vaktinde olduğuna mebnīdir.

Ve beyt-i mezbūr bahr-i basīttendir. Ve fıkra-i ūlādā ve beyt-i mezkūrede istiʿāre-i mekniyye vü tahyīliyye vü terşīhiyye olup ve kuvvet-i insicām u tehzīb ganiyyün ʿani'l-iʿlāmdır. Ve تَنَفُّس ʿunvānı īhām-ı tenāsübü mutazammındır, zīrā تَنَفُّس [teneffus] sabāh yeri ağarmak maʿnāsına da müstaʿmeldir.

"وَمَا أَجْدَرَ هَذَا اللِّسَانَ وَهُوَ حَبِيبُ النَّفْسِ وَعَشِيقُ الطَّبْعِ وَسَمِيرُ ضَمِيرِ الْجَمْعِ وَقَدْ وَقَفَ عَلَى ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ وَهُمْ قِبْلِيُّ مُزْنِهِ بِالْإِقْلَاعِ بِأَنْ يَعْتَنِقَ ضَمًّا وَالْتِزَامًا كَالْأَحِبَّةِ لَدَى التَّوْدِيعِ وَيَكْرَم بِنَقْلِ الْخُطُوَاتِ حَالَةَ التَّشْيِيعِ"

مَا أَجْدَرَ [mā ecdere] kelimesi fiʿl-i taʿaccübdür; zikri ātī بِأَنْ يَعْتَنِقَ kelimesinde olan zarf onun müteʿallakıdır.

وَهُوَ حَبِيبُ النَّفْسِ terkībi cümle-i muʿtarızadır.

هُوَ [huve] zamīri لِسَان [lisān]a rāciʿdir.

حَبِيب [ḥabīb] ve

عَشِيق [ʿaşīḳ] Mahbūb ve maʿşūk maʿnālarınadır. عَشِيقُ الطَّبْعِ [ʿaşīḳu'ṭ-ṭabʿ] ezvāk-ı selīme ashābına muhabbeti tabīʿīdir demektir.

سَمِير [semīr] (سَرِير [serīr] vezninde) Musāhib demektir.

ضَمِير [ḍamīr] Hātıra denir.

اَلْجَمْع [el-cemʿ] Cemāʿat demektir; murād envāʿ-ı edeb ü letāʾif ve asnāf-ı mülah u zarāʾifle münādemet ve musāhabet eden cemāʿat-i muhtelife demektir.

وَقْف [vaḳf] وُقُوف [vuḳūf]tan ki durmak maʿnāsınadır, māzīdir.

ثَنِيَّة [ṯeniyyet] (sā-yı müsellese ve nūn'la عَلِيَّة [ʿaliyyet] vezninde) Sarp yokuş yola denir. Ve ثَنِيَّةُ الْوَدَاعِ [Ṯeniyyetu'l-Vedāʿ] Medīne-i münevvere'nin Şām cihetinde vākiʿ fināsında bir ʿakabedir ki Hazret-i Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem gazāya giderken ehl-i Medīne kendilerini ve bir mahalle ʿasker irsālinde kendileri ʿaskeri orada vedāʿ ederler idi. Bu cihetle burada taʿbīr-i mezkūr letāfeti mutazammındır.

هَمَّ [hemme] kelimesi هَمّ [hemm] māddesinden ki kasd ve ihtimām maʿnāsınadır, māzīdir.

قِبْلِيّ [ḳıbliyy] (ḳāf-ı meksūre ile) Kıble cānibine mensūb demektir.

مُزْنِهِ [muznihi] zamīri لِسَان [lisān]a rāciʿdir. مُزْن [muzn] yağmurlu sehāba denir. Ve قِبْلِيّ [ḳıbliyy]e tahsīs ekserī cenūb cihetinden zuhūr eden sehāb yağmurlu olduğuna mebnīdir.

اَلْإِقْلَاع [el-iḳlāʿ] (hemzenin kesriyle) Sehāb sıyrılıp açılmak maʿnāsınadır.

يَعْتَنِقُ [yaʿteniḳu] إِعْتِنَاق [iʿtināḳ]tan ki boyna sarılmak maʿnāsınadır, muzāriʿdir.

ضَمّ [ḍamm] ve اَلْتِزَام [iltizām]dan murād koçmaktır.

اَلْأَحِبَّة [el-eḥibbet] حَبِيب [ḥabīb]in cemʿidir.

لَدَى [ledā] عِنْدَ [ʿinde] maʿnāsınadır.

اَلتَّوْدِيع [et-tevdīᶜ] Vedāᶜ eylemek maᶜnāsınadır.

يُكْرِمُ [yukrimu] إِكْرَام [ikrām]dan yāhūd تَكْرِيم [tekrīm]den muzāriᶜ-i mechūldür.

اَلْخُطُوَات [el-ḫuṭuvāt] خَطْوَة [ḫaṭvet]in cemᶜidir ki adıma denir.

اَلْآثَار [el-āṯār] أَثَر [eṯer]in cemᶜidir ki ize denir.

اَلتَّشْيِيع [et-teşyīᶜ] Bir adamı gönderi gitmek maᶜnāsınadır.

Mefhūm-ı kelām: "İşbu lisān-ı ᶜArabī zātında nefsin mahbūbu ve tabᶜın maᶜşūku ve ashāb-ı edeb ü letāᵓifin nedīm-i hātırı olup hālbuki rıhlet ü intikāle ᶜazm ü kasd eylemekle hālen Ṣeniyyetu'l-Vedāᶜda tevdīᶜ için vākıf ve sehāb-ı kiblīsi āfāk u etrāftan sıyrılıp bertaraf olmağa müşriftir. Lügat-ı merkūme vedāᶜ vaktinde asdikā-yı ahbāb gibi āgūşa çekip boynuna sarılmağa ve firākından müteᵓessir ü müteᵓessif olmağa ᶜaceb lāyık ve teşyīᶜ hālinde ᶜakibince nakl-i hutuvāt-ı iᶜzāz u ikrāma zihī müstahaktır."

Bu fıkralarda temsīl tarīkiyle ᶜilm-i lügate begāyet teşvīk ü igrā ve şānına riᶜāyet ve hemān istihsāline ihtimām u iᶜtinā eylemeği emr ü īmā eylemiştir, zīrā ᶜilm-i mezbūr seferber olmakla Ṣeniyyetu'l-Vedāᶜda vākıf gibi olmuştur. Onu teşyīᶜ ve tekrīm ederek ne hāl ise mümkin mertebe istifāde vü istifāzaya saᶜy-ı belīg ve himmet-i bī-dirīg olunmak ehemm ü elzemdir.

Ve قِبْلِيّ مُزْن taᶜbīri ᶜilm-i mezbūrun ve lisān-ı merkūmun menşeᵓi Ḥicāz ve "اَلْحِكْمَةُ يَمَانٍ" hadīsi üzere Yemen cānibi olduğuna ve ثَبِيَّةُ الْوَدَاعِ [Ṣeniyyetu'l-Vedāᶜ] taᶜbīri hāssatan cevher-i fesāhat u beyān Medīne'ye münhasır olduğuna işārettir. Niteki işbu kıtᶜa Seyyid Şerīf'den menkūldur:

Şems-i ᶜilm ez-ufuk-i burc-i ᶜArab tāliᶜ şud
İstivā yāft velī der-vasat-ı mulk-i ᶜAcem
Yāft der-Rūm zevāl ez-eser-i kesret-i ᶜurf
Cirm-i bī-nūr u ziyā mānd der-īn dār-i elem

Ve fıkra-i mezkūrede kezālik ᶜātiyelerde mazmūn olan tehzīb ve teᵓdīb ve insicām ve tersīᶜāt ve sāᵓir vücūh-ı muhassināt ehl-i bedīᶜin maᶜlūmlarıdır.

"وَإِلَى الْيَوْمِ نَالَ الْقَوْمُ بِهِ الْمَرَاتِبَ وَالْحُظُوظَ وَجَعَلُوا حَمَاطَةَ جُلْجُلاَنِهِمْ لَوْحَهُ الْمَحْفُوظَ"

اَلْيَوْم [el-yevm] kelimesinde harf-i taᶜrīf ᶜahd-i huzūrīye mahmūldür.

نَالَ [nāle] نَيْل [neyl]den māzīdir.

بِهِ [bihi] kelimesinde "bāʾ" sebebiyyedir, zamīr اَللِّسَان [el-lisān]a rāciʿdir.

اَلْمَرَاتِب [el-merātib] مَرْتَبَة [mertebet]in cemʿidir.

اَلْحُظُوظ [el-ḥuẓūẓ] حَظّ [ḥaẓẓ]ın cemʿidir, hisse ve nasīb maʿnāsınadır.

اَلْحَمَاطَة [el-ḥamāṭat] (ḥā-yı mühmele-i fasīha ile) Samīm ve hālis maʿnāsınadır.

اَلْجُلْجُلاَن [el-culculān] (cīmlerin zammıyla) Habbetü'l-kalb maʿnāsınadır, سُوَيْدَاء [suveydāʾ] taʿbīr olunan nokta-i kalbiyyedir, merdüm-i dīde menzilindedir.

اَللَّوْح [el-levḥ] (lām-ı meftūha ile) Safha maʿnāsınadır.

اَلْمَحْفُوظ [el-maḥfūẓ] İhtilāldan hıfz olunmuş hālis demektir ve bu taʿbīr taʿzīmi müşʿirdir.

Ve fıkra-i mezbūre tazmīni mutazammındır.

Mefhūm-ı kelām: "Bu vakte kadar ehl-i lügat, ʿilm-i mezbūr sebebiyle niçe merātib-i ʿazīme ve huzūz-ı cesīmeye nāʾil olup ve ʿilm-i merkūmun levh-i mahfūzunu yaʿnī sahāyif-i mazbūtalarını samīm-i süveydā-yı kalb eylediler, yaʿnī kesret-i mülāzemet ve vefret-i müdāvemetle sahīfe-i hātırlarına nakş edip gūyā ki kalblerini kitāb eylediler."

Bu takrīr mübālagayı müştemil olmakla hazf-ı muzāf tasvīrinden ercahtır.

"وَفَاحَ مِنْ زَهْرِ تِلْكَ الْخَمَائِلِ وَإِنْ أَخْطَأَهُ صَوْبُ الْغُيُوثِ الْهَوَاطِلِ مَا تَتَوَلَّعُ بِهِ الْأَزْوَاحُ لاَ الرِّيَاحُ وَتَزْهَى بِهِ الْأَلْسُنُ لاَ الْأَغْصُنُ وَيُطْلِعُ طَلْعَةَ الْبَشَرِ لاَ الشَّجَرِ وَيَجْلُوهُ الْمَنْطِقُ السَّحَّارُ لاَ الْأَسْحَارُ"

فَاحَ [fāḥa] فَوْح [fevḥ]ten ki güzel rāyiha kokmak maʿnāsınadır, māzīdir.

اَلزَّهْر [ez-zehr] نَهْر [nehr] vezninde) Cemʿ-i زَهْرَة [zehret]tir ki çiçeğe denir.

اَلْخَمَائِل [el-ḫamāʾil] خَمِيلَة [ḫamīlet]in cemʿidir ki uzun uzadı sık ağaçlığa denir, hıyābān taʿbīr olunur.

وَإِنْ أَخْطَأَهُ [ve in aḫṭaʾahu] terkībinde إِنْ [in] vasliyyedir, أَخطَأَ kelimesi إِخْطَاء [iḫṭāʾ] māddesinden māzīdir, ʿadem-i isābet maʿnāsınadır.

اَلصَّوْب [eṣ-ṣavb] (ṣād-ı meftūha ile) Nüzūl maʿnāsınadır.

اَلْغُيُوث [el-ġuyūṯ] غَيْث [ġayṯ]in cemʿidir ki yağmura denir.

اَلْهَوَاطِل [el-hevāṭil] هَاطِلَة [hāṭilet]in cemʿidir, iri katreli olarak sağanaklı yağmura denir. Yağmur sebebiyle çiçekler mutarrā ve rāyihaları münteşir

olur iken ezhār-ı lügatin revāyihi tabīʿī olmakla hāricden tervīhe muhtāc olmadığını işmām eder.

تَتَوَلَّعُ [tetevellaʿu] تَوَلُّع [tevelluʿ]dan ki bir nesneye düşkün, harīs olmak maʿnāsınadır, müstakbeldir; burada istişmāma düşkün olmak murāddır.

اَلْأَرْوَاح [el-ervāḥ] رُوح [rūḥ]un cemʿidir ki cān maʿnāsınadır.

تَزْهَى [tezhā] زَهْو [zehv]den ki fahr ve mübāhāt eylemek maʿnāsınadır, muzāriʿ-i mechūldür.

اَلْأَغْصُن [el-aġṣun] غُصْن [ġuṣn]un cemʿidir ki tāze dala denir.

يُطْلِعُ [yuṭliʿ] إِطْلَاع [iṭlāʿ]dan ki ifʿāl bābındandır, muzāriʿdir; izhār maʿnāsınadır ve hurmānın çiçeği menzilinde olan ibtidā yemişi belirmek maʿnāsınadır.

اَلطَّلْع [et-ṭalʿ] (ṭā-yı meftūha ile) Hurmānın çiçeğine denir.

بَشَر [beşer] İnsāna denir, شَجَر [şecer]den murād hāssaten hurmā ağacıdır, zīrā beyne'l-Arab شَجَر [şecer] mutlak hurmā ağacından ʿibārettir. Ve "إِنَّ مِنْ الشَّجَرِ شَجَرَةٌ لاَ يَسْقُطُ وَرَقُهَا وَإِنَّهَا لَمَثَلُ الْمُؤْمِنِ أَخْبِرُونِي مَا هِيَ" hadīs-i şerīfinde "أَلاَ وَهِيَ النَّخْلَةُ" ʿibāretiyle beyān buyuruldu.

يَجْلُوهُ [yeclūhu] zamīri مَا [mā]ya rāciʿdir. يَجْلُو [yeclū] جَلاَء [celāʾ]dan müstakbeldir ki zāhir eylemek maʿnāsınadır.

اَلْمَنْطِق [el-manṭiḳ] (مَنْزِل [menzil] vezninde) Nutk ve kelām maʿnāsınadır.

اَلسَّحَّار [es-saḥḥār] سِحْر [siḥr]den mübālaga-i fāʿildir.

اَلْأَسْحَار [el-esḥār] سَحَر [seḥer]in cemʿidir ki tulūʿ-ı fecrden mukaddemce vakt-i latīfe denir.

Fıkarāt-ı mezbūre hüsn-i beyān ve tenāsüb ve teşrīʿ ve teczīʾe ve cinās-ı iştikāk ve telmīh sanāyiʿini muhtevī oldukları vāreste-i tasrīhtir.

Mefhūm- kelām: "O hıyābān mesābesinde olan teʾliflerinin çiçek gibi tayyib ve hoş-manzar olan ʿibārāt-ı naḍāret-simātlarından her ne kadar gūyūs-ı hevātıl sıfatında olan meyl ü rağbet ve ikbāl ü tevkīr ü iclāl isābet eylemediyse de riyāh u ehviye-i ʿārızanın taʿarruzu olmayıp ancak ervāhın istinşāk u istişmām ve tertīb-i dimāg eyleyeceği ve şāh-ı eşcārın medhali olmayıp hemān kendisiyle lisānlar tefāhur eyleyeceği ve semere vü eseresini şecerin münāsebeti olmayarak sādāt u ʿulemā-yı beşer izhār edeceği ve vakt-i seherin dahli olmayarak hemān sihr-i helāl gibi kulūb-ı sāmiʿīni teshīr

eyleyeceği revāyih-i tayyibe ve meʾāsir-i behiyye fāyih ü layih olmuştur."

Bu fıkrada ʿulūmda muʿteber olan "خُذُوا الْعُلُومَ مِنْ أَفْوَاهِ الرِّجَالِ" meʾālince elsine-i esātize ve efvāh-ı cehābizeden ahz ü zabt ve erbābına mürācaʿatsiz suhuf u evrāka vesīle-i istihsāli ʿadem-i rabt eylemeğe işāret olduğu hafī değildir. Husūsā menkūlāt ki ʿilm-i lügat ü hadīs ü tefsīre müteʿallik olan ʿulūmdur, tashīf ü tahrīf istīlāsıyla behemehāl erbābına mürācaʿat vācibe-i ahvāldendir.

"تُصَانُ عَنِ الْخَبْطِ أَوْرَاقٌ عَلَيْهَا اشْتَمَلَتْ وَيَتَرَفَّعُ عَنِ السُّقُوطِ نَضِيجُ ثَمَرِ أَشْجَارِهِ احْتَمَلَتْ مِنْ لُطَفِ بَلاَغَةِ لِسَانِهِمْ مَا يُفْضِحُ فُرُوعَ الْآسِ رَجَّلَ جَعْدَهَا مَاشِطَةُ الصَّبَا وَمِنْ حُسْنِ بَيَانِهِمْ مَا اسْتَلَبَ الْغُصْنَ رَشَاقَتَهُ فَقَلِقَ اضْطِرَابًا شَاءَ أَوْ أَبَى"

تُصَان [tuṣānu] صَوْن [ṣavn]dan ki saklamak maʿnāsınadır, muzāriʿ-i mechūldür.

اَلْخَبْط [el-ḫabṭ] (رَبْط [rabṭ] vezninde) Bastığı yeri yoklamayarak ve anlamayarak görülmeden yürüyüp düşmek ve değnekle ağacın orasına burasına çarparak yaprak silkmek maʿnāsınadır; burada bu maʿnā murāddır.

اَلْأَوْرَاق [el-evrāḳ] وَرَق [varaḳ]ın cemʿidir, yaprağa ve kāğıd talʿasına denir.

عَلَيْهَا [ʿaleyhā] zamīri خَمَائِل [ḫamāʾil]e rāciʿdir; muʾahhar إِشْتَمَلَتْ lafzına müteʿallaktır.

يَتَرَفَّعُ [yetereffaʿ] تَرَفُّع [tereffuʿ]dan muzāriʿdir, rifʿatlenmek maʿnāsınadır.

اَلنَّضِيجُ [en-naḍīc] أَمِير [emīr] vezninde) مَنْضُوج [manḍūc] maʿnāsınadır ki pişip kemālini bulmuş meyve ve et makūlesine denir.

اَلثَّمَر [eṯ-ṯemer] (sā-yı müsellese-i meftūha ile) Meyveye denir. Müfredi ثَمَرَة [ṯemeret]tir.

اَشْجَارُهُ [eşcāruhu] zamīri ثَمَر [ṯemer]e ʿāʾiddir.

أَشْجَارُهُ احْتَمَلَتْ [eşcāruhu iḥtemelet] cümlesi نَضِيج [naḍīc]in sıfatıdır.

يُفْضِحُ [yufḍiḥu] إِفْضَاح [ifḍāḥ]tan ki rüsvāy eylemek maʿnāsınadır, muzāriʿdir.

اَلْفُرُوع [el-furūʿ] فَرْع [ferʿ]in cemʿidir ki burada ağacın dalları murāddır.

اَلْآس [el-lās] نَاس [nās] vezninde mersin ağacına denir.

رَجَّلَ [recul] تَرْجِيل [tercīl]den ki taramak maʿnāsınadır, māzīdir.

اَلْجَعْد [el-caʿd] (رَعْد [raʿd] vezninde) Kıvırcık saça denir.

اَلْمَاشِطَة [el-māşiṭat] Yüz yazıcı ve hatunları bezeyici kadına denir.

اَلصَّبَا [eṣ-ṣabā] Bahār mevsiminde matlaʿ-ı şems semtinden esen latīf yele denir, مَاشِطَةُ الصَّبَا [māşiṭatu'ṣ-ṣabā] terkībi لَجِينُ الْمَاءِ [lecīnu'l-māʾ] kabīlindendir.

إِسْتَلَبَ [istelebe] إِسْتِلاَب [istilāb]dan ki kapmak maʿnāsınadır, māzīdir.

اَلْغُصْن [el-ġuṣn] Mefʿūl-i evvelidir.

رَشَاقَتَهُ [reşāḳatehu] Mefʿūl-i sānīdir. Niteki *Muḥkem*'de mefʿūleyne taʿaddīsī musarrahtır ve müʾellife göre اَلْغُصْن mefʿūldür; رَشَاقَتَهُ bedel-i iştimāldir. Ve رَشَاقَة [reşāḳat] kāmetin latīf ve mevzūn olmasına denir.

قَلِقَ [ḳaliḳa] (عَلِمَ [ʿalime] vezninde) قَلَق [ḳalaḳ] lafzından ki fethateynledir, māzīdir, bī-karār olmak maʿnāsınadır, إِضْطِرَابًا mefʿūl-i mutlaktır, yāhūd مُضْطَرِبًا teʾvīliyle hāldir.

شَاءَ [şāʾe] irāde maʿnāsınadır, سَوَاءٌ شَاءَ بِذَلِكَ الْقَلَقِ sebkindedir.

أَبَى [ebā] إِمْتَنَعَ [imteneʿa] maʿnāsınadır.

Mefhūm-ı kelām: "Hamāʾil-i mezbūrenin müştemil olduğu evrākı muʿallimsiz ve üstādsız hod-be-hod habt ve lezzet-i rūhānī ve īrāsı cihetiyle esmār-ı yāniʿa menzilinde olan kelimāt u ʿibārātı ki eşcār mesābesinde olan kütübleri yāhūd erbābı hāmil olmuştur. Tahkīr ve izdirāʾ ve şānına ʿadem-i riʿāyet misilli muʿāmelāttan masūn ve inhitāt-ı kadr ü menzilletten müteʿālī olmak vācibdir. Ve ashāb-ı lügatın letāʾif-i belāgat-ı lisānları cümlesinden bir latīfe-i ʿacībe vardır ki sehī-kāmet ve mevzūn-endām olan mersin fidanının māşita-i bād-ı sabā kıvırcıkları tarayıp bast u ıslāh eylediği zülüf mesābesinde olan fürūʿ u agsānını letāfet cihetinden rüsvāy eder ve mehāsin-i nutk u beyānları cemʿinden bir güne bedīʿa-i garībe vardır ki tāze vü reşīku'l-kadd olan nihāl-i mevzūnların tenāsüb ü reşākatlerini selb ü izale eylemekle ihtiyāren ve ıztırāran onları muztarib ü bī-karār eyler."Yaʿnī ʿilm-i mezbūre nisbet onların hüsn ü letāfet ü nadāreti maʿdūm mesābesindedir.

Müʾellif fıkra-i ūlāda ʿilm-i mezbūrun muhāfazasına himmet ve esātizeden ahz ü istihsāline ve o esnāda kemāl-i edebe ihtimām ü riʿāyet ve nikāt ü mezāyā vü dekāyıkına imʿān u dikkat eylemeğe irşād u işāret eylemiştir.

Ve fıkarāt-ı mezbūre iltizām ve mukābele ve mübālaga ve tersīʿ ve istiʿāre-i mekniyye vü tahyīliyyeyi hāvī ve "ās"a fürūʿ isnādı īhām-ı tenāsüb

letāfetini muhtevī olduğu gayr-ı mütevārīdir.

"وَلِلَّهِ صُبَابَةٌ مِنَ الْخُلَفَاءِ الْحُنَفَاءِ وَالْمُلُوكِ الْعُظَمَاءِ الَّذِينَ تَقَلَّبُوا فِي أَعْطَافِ الْفَضْلِ وَأَعْجَبُوا بِالْمَنْطِقِ الْفَصْلِ وَتَفَكَّهُوا بِثِمَارِ الْأَدَبِ الْغَضِّ وَأَوْلَعُوا بِأَبْكَارِ الْمَعَانِي وَلَعَ الْمُفْتَرِعِ الْمُقْتَضِّ"

لِلَّهِ [lillāhi] kelimesinde lām tahsīsiyyedir, لِلَّهِ دَرُّ صُبَابَةٍ ve لِلَّهِ جَزَاءُ صُبَابَةٍ sebkindedir. Tefhīm ü tehvīl ve zikr olunacak mecāzātında ᶜacz ü kusūru izhār mevkiᶜinde ᶜArablar bu güne taᶜbīr ederler. Meselā لِلَّهِ أَنْتَ ve لِلَّهِ دَرُّكَ ve لِلَّهِ أَبُوكَ ve لِلَّهِ فُلَانٌ derler. Aslı دَرُّكَ ve دَرُّ أَبِيكَ ve دَرُّ فُلَانٍ idi, muzāfun-ileyh muzāf-ı mahzūf makāmına ikāme olundu. Yaᶜnī hakk-ı ᶜivaz u mükāfātı edā hāric-i tavk-ı beşer olmakla hazret-i hālıku'l-hayr ve'ş-şerre müfevvez ve muhtastır demektir.

صُبَابَة [ṣubābet] (ṣād-ı mazmūme ile) Bakiyye maᶜnāsınadır; iᶜrābı merfūᶜdur.

اَلْخُلَفَاء [el-ẖulefāᵓ] خَلِيفَة [ẖalīfet]in cemᶜidir ki sīret-i Hazret-i Mustafaviyye üzere olan pādişāh-ı İslām'a ıtlāk olunur.

اَلْحُنَفَاء [el-ḥunefāᵓ] حَنِيف [ḥanīf]in cemᶜidir, İslām'ı kāmīl, müteᶜabbid ve dīn-i mübīne samīmī māᵓil demektir.

تَقَلَّبُوا [teḳallebū] تَقَلُّب [teḳallub]dan māzīdir. تَقَلُّب [teḳallub] beri öte dönüştürmek maᶜnāsınadır.

اَلْأَعْطَاف [el-aᶜṭāf] عِطْف [ᶜiṭf] lafzından cemᶜdir. Ve عِطْف [ᶜiṭf]ᶜayn-ı meksūre ile ridāᵓ ve şāla denir.

أَعْجَبُوا [aᶜcebū] إِعْجَاب [iᶜcāb]dan ki ᶜaceb verici bir nesne īrād eylemek maᶜnāsınadır, māzīdir.

اَلْفَصْل [el-faṣl] (ṣād-ı mühmele ile أَصْل [aṣl] vezninde) Bi-maᶜnā fāᶜildir, baᶜzı maᶜānīyi baᶜzından yāhūd kelām-ı belīgi yāhūd kelām-ı hakkı gayrdan fasl eden kelāma denir ve bi-maᶜnā mefᶜūl olmak dahi muhtemeldir.

تَفَكَّهُوا [tefekkehū] تَفَكُّه [tefekkuh] lafzından māzīdir ki fākihelenmek maᶜnāsınadır.

اَلْغَضّ [el-ġaḍḍ] (ġayn ve ḍād-ı muᶜcemeteynle) غَضَاضَة [ġaḍāḍat]ten vasftır, ter ü tāze demektir.

أَوْلَعُوا [evleᶜū] إِيلَاع [īlāᶜ]dan māzīdir, mechūlen telaffuzu şāyiᶜdir, bir nesneye düşkün, harīs olmak maᶜnāsınadır.

اَلْأَبْكَار [el-ebkār] بِكْر [bikr] lafzının cemᶜidir. أَبْكَارُ الْمَعَانِي [ebkāru'l-maᶜānī]

terkībi اَلْمَعَانِي الْمُبْتَكَرَة [el-maʿāni’l-mubtekeret] sebkindedir, ferd-i vāhidin keşf ve ibrāz eylemediği maʿānī-i muhaddire demektir.

اَلْوَلَع [el-velaʿ] (fethateynle) Hırs maʿnāsınadır.

اَلْمُفْتَرِع [el-mufteriʿ] (fā ile) إِفْتِرَاع [iftirāʿ]dan ki bekāret izāle eylemek maʿnāsınadır, ism-i fāʿildir.

اَلْمُقْتَضّ [el-muḳtaḍḍ] (ḳāf’la) إِقْتِضَاض [iḳtiḍāḍ] ism-i fāʿildir. إِفْتِرَاع [iftirāʿ] maʿnāsına olmakla teʾkīd olur. Müʾellif bununla selātīn-i sālifenin ʿilm-i mezbūre kemāl-i hırs u meyl ü ragbetlerini işʿār eylemiştir.

Ve fıkra-i mersūme iltizām ve hüsn-i mukābele ve mücāzātı müştemildir.

Mefhūm-ı kelām: “Hazret-i Bārī ʿazze şānuhu o hulefā-yı hunefāʾ ve mülūk-i ʿuzamāʾ bakiyyelerine hüsn-i cezā ile muʿāmele eyleye ki onlar fazl u kemāl ridāsında mütekallib ve nutk-ı fasīh ü fāsıllarıyla kalıp ehl-i beyāna muʿcib ve edeb ü maʿrifetin ter ü tāze olan meyveleriyle mütefekkih ve ebkār-ı maʿānī keşfine ebkār-ı bekāretlerini izāle eden kimse gibi mūlaʿ vü harīs olmuşlar idi.”

”شَمَلَ الْقَوْمَ اصْطِنَاعَهُمْ وَطَرَبَتْ لِكَلِمِهِمُ الْغُرَّ أَسْمَاعَهُمْ بَلِ انْعَشَّ الْجُدُودَ الْعَوَاثِرَ أَلْطَافُهُمْ وَاهْتَزَّتْ لِاكْتِسَاءِ حُلَلِ اَلْحَمْدُ أَعْطَافُهُمْ“

شَمَل [şeml] شَمْل [şeml] ve شُمُول [şumūl]dan ki ʿumūm maʿnāsınadır, māzīdir.

اَلْقَوْم [el-ḳavm] mefʿūlüdür.

إِصْطِنَاعُهُمْ [iṣṭināʿuhum] fāʿilidir. إِصْطِنَاع [iṣṭināʿ] maʿrūf ve ihsān maʿnāsınadır.

طَرَبَتْ [ṭarabet] طَرَب [ṭarab] lafzından māzīdir, فَرِحَتْ ve نَشِطَتْ maʿnāsınadır.

كَلِمِهِمْ [ḳelimihim] zamīri قَوْم [ḳavm]e rāciʿdir. Ve كَلِم [kelim] كَتِف [ketif] vezninde كَلِمَة [kelimet]in cemʿ-i cinsīdir; burada kelām murāddır.

اَلْغُرّ [el-ġurr] (ġayn-ı muʿceme-i mazmūme ile) غُرَّة [ġurret]in yāhūd أَغَرّ [eġarr]ın cemʿidir, vāzıh ve beyyin maʿnāsınadır. Evvele göre mübālagayı mutazammın olur.

أَسْمَاعَهُمْ [esmāʿahum] zamīri خُلَفَاء [ḫulefāʾ]ya rāciʿdir. أَسْمَاع [esmāʿ] سَمْع [semʿ]in cemʿidir; burada kulak murāddır.

إِنْعَشَّ [enʿaşe] إِنْعَاش [inʿāşş]tan ki yukarı kaldırmak maʿnāsınadır, māzīdir.

اَلْجُدُود [el-cudūd] جَدّ [cedd]in cemʿidir ki hazz ve baht maʿnāsınadır.

اَلْعَوَاثِر [el-ʿavāṯir] (sā-yı müsellese ile) Cemʿ-i عَاثِر [ʿāṯir]dir ki عِثَار [ʿiṯār] dan ism-i fāʿildir ki ayak kayıp yıkılmak maʿnāsınadır; كَبْوَة [kebvet] ve سُقُوط [suḳūṭ]a müşrif bahtlar demektir, niteki ʿÖmer b. el-Ḥāriṯ dahi işbu:

بَلَى نَحْنُ كُنَّا أَهْلَهَا فَأَبَادَنَا
صُرُوفُ اللَّيَالِي وَالْجُدُودُ الْعَوَاثِرِ

beytinde taʿbīr-i mezbūru īrād eyledi.

اَلْأَلْطَاف [el-elṭāf] şārih hemze-i meksūre ile takyīd eylemekle mülātefa ve muʿāmele bi'l-mücāmele maʿnāsına olur, lākin ism olan لُطْف [luṭf]dan cemʿ olmak mebnā ve maʿnā cihetleriyle ensebdir.

إِهْتَزَّتْ [ihtezzet] إِهْتِزَاز [ihtizāz]dan ki şevk ve sürūr sebebiyle cünbüşe gelmek maʿnāsınadır, māzīdir.

اَلْإِكْتِسَاء [el-iktisāʾ] Kisvetlenmek maʿnāsınadır.

حُلَل [ḥulel] ضِرَد [ṣurad] vezninde) حُلَّة [ḥullet]in cemʿidir, birbiri üzere giyilen iki kat libāsa denir, baʿdehu hilʿat-i fāhirede istiʿmāl olundu. Burada حُلَّة [ḥullet] ʿunvānıyla īrādı kesret ve fāhiriyyetine işārettir.

اَلْأَعْطَاف [el-aʿṭāf] عِطْف [ʿiṭf] cemʿidir ki ʿayn-ı meksūre ile yana denir, جَنْب [cenb] maʿnāsınadır; burada zāt murāddır.

Fıkra-i merkūme iltizām ve istiʿāre-i mekniyyeyi mutazammındır.

Mefhūm-ı kelām: "Zikr olunan hulefā-yı ʿizāmın ihsān u ikrāmları erbāb-ı ʿilm-i lügate şāmil ü erzān ve kelimāt-ı beyyinelerini istimāʿ ile sāmiʿaları mesrūr u şādān olup kebve vü sukūta müşrif olan baht u kadr ü şānlarını türāb-ı mezelletten iʿlā ve bu vechle senā-yı cemīl ve zikr-i cezīl hilʿat-i fāhiresini iktisāya şevk ü hāhişle bezl-i himmet ederler idi."

"رَامُوا تَخْلِيدَ الذِّكْرِ بِالْإِنْعَامِ عَلَى الْأَضْعَلَامِ وَأَرَادُوا أَنْ يَعِيشُوا بِعُمُرٍ ثَانٍ بَعْدَ مُشَارَفَةِ الْحِمَامِ"

رَامُوا [rāmū] رَوْم [revm]den ki taleb maʿnāsınadır, māzīdir.

تَخْلِيد [taḫlīd] İdāme ve ibkāʾ maʿnāsınadır.

اَلْأَعْلَام [el-aʿlām] (hemzenin fethiyle) عَلَم [ʿalem]in cemʿidir; murād meşāhīr-i ʿulemā-yı edebdir.

ثَانٍ [ṯānin] عُمُر [ʿumur]un sıfatıdır, zikr-i cemīli elsinede dāʾim ve bākī olan adam, "اَلثَّنَاءُ كَفِيلُ عُمُرٍ ثَانٍ" müʾeddāsınca dāʾimā hayātta olmuş olur. Bu fakīrin evāʾilde darb eylediği ebyāttandır ki bu mazmūna mukāribdir.

Ādem oldur ki ayağın çekicek dünyādan
Zikr bi'l-hayr ile halk içre güzel adı kala

آدم [Ādem] lafzının ayağı mīm'dir.

اَلْمُشَارَفَة [el-müşārefet] مُقَارَبَة [muḳārebet] vezninde ve mürādifidir.

اَلْحِمَام [el-ḥimām] (كِتَاب [kitāb] vezninde) Mevt maᶜnāsınadır.

Mefhūm-ı kelām: "Selātīn-i müşārünileyhim zikr olunan ᶜulemāᵓ zümresine inᶜām u ihsān ile ilā-yevmi'l-kıyām elsine-i enāmda ezkār-ı cemīleleri ber-devām ve hırāmān-ı ravza-i bekāᵓ olduktan sonra dahi ömr-i sānī ve hayāt-ı tālī belki zindegānī-i cāvidānīle müteᶜayyiş olmağı kasd u taleb ü irāde eylediler.

"طَوَاهُمُ الدَّهْرُ فَلَمْ يَبْقَ لِأَعْلاَمِ الْعُلُومِ رِافِعٍ وَلاَعِنٍ خَرِيمَهَا الَّذِي هَتَكَتْهُ اللَّيَالِي مُدَافِع"

طَوَاهُمْ [ṭavāhum] zamīri سَلاَطِين [selāṭīn]e rāciᶜdir.

طَوَا [ṭavāh] طَيّ [ṭayy] lafzından ki durup bükmek maᶜnāsınadır, māzīdir; murād ifnāᵓ ve iᶜdāmdır.

اَلْأَعْلاَم [el-aᶜlām] (hemze-i meftūha ile) عَلَم [ᶜilm]in cemᶜidir, nişān için dikilmiş mīle ve sancağa denir.

اَلْحَرِيم [el-ḥarīm] Bir nesnenin çevresine denir; burada حَرَم [ḥarem] murāddır.

هَتَكَتْهُ [hetekethu] zamīri حَرِيم [ḥarīm]e rāciᶜdir. هَتْك [hetk] perdeyi yırtmak maᶜnāsınadır.

Fıkra-i mezbūre iltizām ve mecāz-ı ᶜaklī ve istiᶜāre-i mekniyye ve cinās-ı işţikāk ve terşīhi müştemildir.

اَللَّيَالِي [el-leyālī] Murād havādis-i dehrdir.

اَلْمُدَافِع [el-mudāfiᶜ] مُدَافَعَة [mudāfaᶜat]tan ism-i fāᶜildir.

Mefhūm-ı kelām: "Zikr olunan selātīn-i ᶜizāmın dest-i zamān tūmār-ı hayātlarını tayy eylemekle el-hāletü hāzihi aᶜlām-ı ᶜulūmu rāfiᶜ nevāᵓib-i dehrin perdesini çāk ve hürmetini intihāk eylediği hārīm-i ᶜulūmdan mesāᵓib ü nevāzili müdāfiᶜ hāmī vü muhāfız kalmadı."

"بَلْ زَعَمَ الشَّامِتُونَ بِالْعِلْمِ وَبِطُلاَّبِهِ وَالْقَائِلُونَ بِدَوْلَةِ الْجَهْلِ وَأَحْزَابِهِ

إِنَّ الزَّمَانَ بِمِثْلِهِمْ لاَ يَجُودُ
وَإِنَّ وَقْتًا قَدْ مَضَى لاَ يَعُودُ

اَلشَّامِتُونَ [eş-şāmitūne] شَمَاتَة [şemātet]ten ki bir adamın musîbetine ferahnāk olmak maᶜnāsınadır, ism-i fāᶜildir.

اَلْأَحْزَاب [el-aḥzāb] حِزْب [ḥizb]in cemᶜidir, cemāᶜat yāhūd nāsır ve muᶜīn maᶜnāsınadır.

مِثْلِهِمْ [miṯlihim] zamīri سَلاَطِين [selāṭīn]e rāciᶜdir.

لاَ يَجُودُ [lā yecūdu] جُود [cūd]dan müstakbel-i menfīdir. Burada جُود [cūd] إِعْطَاء [iᶜṭāʾ] maᶜnāsına mahmūldür. Zîrā سَخَاء [seḫāʾ] maᶜnāsına haml olunsa emsālleri olup lākin zamān-ı buhlünden nāşī hayyiz-i vücūda ityān eylemez mefhūmunu müşᶜir olmakla garaza münāfī olur, niteki *Muṭavvel*'de إِنَّ الزَّمَانَ بِمِثْلِهِ لَبَخِيلُ mısrāᶜında īhām-ı mezbūru işᶜār eylemiştir.

لاَ يَعُودُ [lā yeᶜūdu] لاَ يَرْجِعُ [lā yerciᶜu] maᶜnāsınadır.

Mefhūm-ı kelām: "Belki ᶜilm-i şerīfin ve tullābının vech-i mezkūr üzere dūçār oldukları nevāʾib ü mesāʾiblerine şemātet ve devlet-i cehl ve şevket-i aᶜvān u ahzābıyla tefāhur ve bekāʾ vü devāmına hükm eden kimseler minbaᶜd-i zamān o mürevvic-i bāzār-ı ᶜilm ü ᶜirfān olan selātīnin emsālini ityān eylemez ve ᶜilmin ve erbābının revnak u revāc buldukları vakt-i māzī bir dahi ᶜavdet kılmaz diye zuᶜm eylediler."

Fıkra-i mezbūrede kāʾin istiᶜāre ve mecāz-ı ᶜaklī ve iltizām maᶜlūm-ı aᶜlāmdır.

"فَرَدَّ عَلَيْهِمُ الدَّهْرُ مُرَاغِمًا أُنُوفَهُمْ وَتَبَيَّنَ الْأَمْرُ بِالضِّدِّ جَالِبًا حُتُوفَهُمْ"

عَلَيْهِمْ [ᶜaleyhim] zamīri شَامِتُونَ [şāmitūn] ve قَائِلُونَ [ḳāʾilūn]a rāciᶜdir.

اَلدَّهْر [ed-dehr] رَدَّ [redde] fiᶜlinin fāᶜilidir.

اَلْمُرَاغِم [el-murāġim] مُرَاغَمَة [murāġamet]ten ism-i fāᶜildir. Ve مُرَاغَمَةُ الْأَنْفِ [murāġametu'l-enf] burnunu toprağa sürdürmek maᶜnāsınadır, tezlīl ve tahkīrden kināyedir.

تَبَيَّنَ [tebeyyene] ظَهَرَ [ẓahere] maᶜnāsınadır.

اَلْأَمْر [el-emr] Hāl ve şān demektir. تَبَيَّنَ [tebeyyene] fiᶜlinin fāᶜilidir yāhūd تَبَيَّنَ [tebeyyene] müteᶜaddī olmakla mefᶜūlüdür. Zamīr fāᶜil-i دَهْر [dehr]e rāciᶜdir.

اَلْجَالِب [el-cālib] جَلْب [celb]den ism-i fāᶜildir.

اَلْحُتُوف [el-ḥutūf] (ḥā-yı mühmele-i mazmūme ile) حَتْف [ḥatf]in cemʿidir ki helāk maʿnāsınadır.

Fıkra-i mezbūre mecāz ve tersīʿ ve iltizāmı hāvīdir.

Mefhūm-ı kelām: "Gerçi şāmitūn öylece zuʿm u iʿtikād eylediler, lākin zamān o makūle bed-gümān nādānların ragmen li-unūfihim zuʿmlarını sarf u tahvīlden başka kendilerini tezlīl ü tahkīr belki dāʾu'l-uḍāl-ı hased ile kahr u tedmīrlerini celb için hilāf-ı meʾmūllerini izhār eyledi.

"فَطَلَعَ صُبْحُ النُّجْحِ مِنْ آفَاقِ حُسْنِ الْإِتِّفَاقِ وَتَبَاشَرَ أَرْبَابُ تِلْكَ السِّلَعِ بِنَفَاقِ الْأَسْوَاقِ"

Fā-yı فَطَلَعَ [fe-ṭalaʿa] tefsīriyyedir.

اَلنُّجْح [en-nucḥ] (nūn-ı mazmūme ile) Fevz ve zafer maʿnāsınadır.

آفَاق [āfāḳ] أُفْق [ufḳ]un cemʿidir ki etrāf ve cihāta denir.

تَبَاشَرَ [tebāşere] kelimesi تَبَاشُر [tebāşur]dan māzīdir, müjdeleşmek maʿnāsınadır.

اَلسِّلَع [es-silaʿ] (sīn'in kesriyle) سِلْعَة [silʿat]in cemʿidir ki ticāret mālına denir, بِضَاعَة [biḍāʿat] gibi.

اَلنَّفَاق [en-nefāḳ] (سَحَاب [seḥāb] vezninde) Revāc maʿnāsınadır.

اَلْأَسْوَاق [el-esvāḳ] سُوق [sūḳ]un cemʿidir; murād sūk-ı ʿilmdir.

Fıkra-i mezbūre nevʿ-i tersīʿ ve mecāz ve istiʿāreyi müştemildir.

Mefhūm-ı kelām: "Zamān eşhās-ı mezbūreyi redd edip erbāb-ı ʿilmin matlūblarına fevz ü zafer sabāhı hüsn-i ittifākiyye-i dehr-i felekinin ʿāfākından tāliʿ ü ʿayān ve bāzār-ı ʿilm ashābı metāʿ-ı kesād-zede-i ʿulūmlarının revāc u iştihārıyla mütebeşşir ü şādān oldular.

"وَنَاهَضَ مُلُوكَ الْعَدْلِ لِتَنْفِيذِ الْأَحْكَامِ مَالِكُ رِقِّ الْعُلُومِ وَرِبِقَةِ الْكَلَامِ"

نَاهَضَ [nāhiḍ] مُنَاهَضَة [munāhaḍat]tan ki mukāvemet maʿnāsınadır, māzīdir.

اَلتَّنْفِيذ [et-tenfīẕ] İmzāʾ ve teʾsīr maʿnāsınadır.

اَلْأَحْكَام [el-aḥkām] أَحْكَامُ الْعِلْمِ [aḥkāmu'l-ʿilm] teʾvīlindedir.

مَالِك [mālik] lafzı نَاهَضَ [nāheḍa] fiʿlinin fāʿilidir, مُلُوك [mulūk] mefʿūlüdür.

اَلرِّقّ [er-riḳḳ] (rā-i meksūre ile) ʿUbūdiyyet vechiyle olan milke denir.

اَلرِّبَقَة [er-ribeḳat] (rā'nın kesriyle) Boyna bağladıkları ipe denir. Burada رَقَبَة [raḳabet] olaydı, sebk-i nazm iki vechile eltaf olur idi; zāhiren yine nüsha öyle olup lākin tahrīf olunmuştur.

Fıkra-i mezbūre istiᶜāre ve cinās-ı iştikāk ve zikr-i memdūha hüsn-i tahallus sanᶜatlarını müştemildir.

Mefhūm-ı kelām: "Ahkām-ı ᶜilmin min baᶜd ke-mā fi'l-esbak tenfīz ü icrāsı zımnında rıkk-ı ᶜulūma ve rakabe-i kelāma mālik olan zāt-ı mülūk ᶜadle mürācaᶜat u kıyām eyledi."

"بُرْهَانُ الْأَسَاطِينِ الْأَعْلاَمِ سُلْطَانُ سَلاَطِينِ الْإِسْلاَمِ غُرَّةُ وَجْهِ اللَّيَالِي قَمَرُ بَرَاقِعِ التَّرَافُعِ وَالتَّعَالِي عَاقِدُ أَلْوِيَةِ فُنُونِ الْعِلْمِ كُلِّهَا شَاهِرُ سُيُوفِ الْعَدْلِ بِرَدِّ الْغِرَارِ إِلَى الْأَجْفَانِ بِسَلِّهَا مُقَلِّدَ أَعْنَاقِ الْبَرَايَا بِالتَّحْقِيقِ طَوْقَ امْتِنَانِهِ مُقَرِّطَ آذَانِ اللَّيَالِي عَلَى مَا بَلَغَ الْمَسَامِعَ شُنُوفُ بَيَانِهِ مُمَهِّدُ الدِّينُ وَمُؤَيِّدُهُ مُسَدِّدُ الْمُلْكِ وَمُشَيِّدُهُ"

بُرْهَان [burhān] Huccet maᶜnāsınadır.

اَلْأَسَاطِين [el-esāṭīn] أُسْطُوَانَة [usṭuvānet]in cemᶜidir, direğe denir, sütūn maᶜnāsınadır.

اَلْأَعْلاَم [el-aᶜlām] عَلَم [ᶜalem]in cemᶜidir; burada murād sādāt olmak muhtemeldir.

Bu fıkra tersīᶜ-i bedīᶜ ve cinās ve iltizāmı hāvīdir.

بَرَاقِع [berāḳiᶜ] Mürūr eyledi.

اَلتَّرَافُع [et-terāfuᶜ] رِفْعَة [rifᶜat]ten ve اَلتَّعَالِي [et-teᶜālī] عُلُوّ [ᶜuluvv]den tefāᶜuldür.

Bu fıkra cinās-ı musahhafı müştemildir. Ve غرة [ġurret]i ليالي [leyālī]ye izāfe hüsn-i belāgattir.

عَاقِد [ᶜāḳid] عَقْد [ᶜaḳd]den ki bağlamak maᶜnāsınadır, ism-i fāᶜildir.

اَلْأَلْوِيَة [el-elviyet] لِوَا [livā]nın cemᶜidir ki bayrağa denir.

كُلِّهَا [kullihā] teᵓkīddir.

Bu fıkra mübālaga ve istiᶜāre-i mekniyye-i tasrīhiyyeyi hāvīdir.

اَلشَّاهِر [eş-şāhir] شَهْر [şehr]den ki kılıç sıyırmak maᶜnāsınadır, ism-i fāᶜildir.

اَلْغِرَار [el-ġirār] (ġayn-ı muᶜceme-i meksūre ile) Kılıca denir. Ve uykuya denir.

اَلْأَجْفَان [el-ecfān] جَفْن [cefn]in cemᶜidir, kılıç kınına ve göz kapağına denir. Bu fıkrada bu iki maᶜnā dahi be-mahaldir.

Bu fıkra teᵓkīd ve īhām-ı tenāsüb ve mukābele ve istiᶜāreyi hāvīdir.

اَلْمُقَلِّد [el-muḳallid] تَقْلِيد [taḳlīd]den ki boyuna kılāde geçirmek maᶜnāsınadır, ism-i fāᶜildir.

اَلْأَعْنَاق [el-aᶜnāḳ] عُنُق [ᶜunuḳ]un cemᶜidir, boyuna denir.

اَلْبَرَايَا [el-berāyā] بَرِيَّة [beriyyet]in cemʿidir, mahlūk maʿnāsınadır.

طَوْق [ṭavḳ] (شَوْق [şevḳ] vezninde) Boyuna geçirilen halkaya denir.

اَلْإِمْتِنَان [el-imtinān] İhsān maʿnāsınadır, مُقَلِّد [muḳāllid] ile tahkīk hüsn-i mukābeledir.

Ve bu fıkra mübālagayı ve istiʿāreyi müştemildir.

اَلْمُقَرِّط [el-muḳarriṭ] تَقْرِيط [taḳrīṭ]ten ki kulağa küpe geçirmek maʿnāsınadır, ism-i fāʿildir; burada tezyīn murāddır.

اَلْمَسَامِع [el-mesāmiʿ] مِسْمَع [mismaʿ]ın cemʿidir ki مِنْبَر [minber] veznindedir, kulağa denir.

اَلشُّنُوف [eş-şunūf] شِنْف [şinf]in cemʿidir ki şīn-i meksūre iledir, salkım küpeye denir; murād zīnettir. Ve شُنُوف [şunūf] مُقَرِّط [muḳarriṭ] lafzının mefʿūlüdür.

Bu fıkra istiʿāre ve mürāʿāt-ı tanzīri müştemildir.

اَلْمُمَهِّد [el-mumehhid] تَمْهِيد [temhīd]den ism-i fāʿildir ki düzeltmek maʿnāsınadır.

اَلْمُؤَيِّد [el-muʾeyyid] تَأْيِيد [teʾyīd]den ism-i fāʿildir, تَأْيِيد [teʾyīd] takviyet maʿnāsınadır; مُؤَيِّد [muʾeyyid] ve مُمَهِّد [mumehhid] kelimeleri memdūhunun elkābına işārettir.

اَلْمُسَدِّد [el-museddid] تَسْدِيد [tesdīd]den ism-i fāʿildir, haleli izāle ile takvīm edici demektir.

اَلْمُشَيِّد [el-muşeyyid] تَشْيِيد [teşyīd]den ism-i fāʿildir ki terfīʿ maʿnāsınadır.

Mefhūm-ı kelām: “Pādişāh-ı müşārünileyh vech-i zamānın sabāhu’l-hayrı ve felek-i ʿulüvv ü rifʿatin māhı ve cümle-i fünūn-ı ʿulūm livālarının ʿākidi ve mesāʾib ü belāyā terākümüyle dīdelerde hasret olan hāb-ı rāhatı bast-ı emn ü ʿāsāyişle gözlere yāhūd fiten ü ihtilālāttan nāşī dāʾimā meşhūr u meslūl olan kılıçları muktezā-yı emn ü emān üzere kınlara redd ü ircāʿ eylemek zımnında tīg-i ʿadāletin şāhiri ve ʿale’t-tahkīk ʿāmme-i halāyık gerdanlarına tavk-ı ihsān u ifdālın mukallidi ve mecmūʿ-ı ezmine āzānını cemīʿ-i mesāmiʿ-i ehl-i cihāna bālig yaʿnī kāffe-i enām ʿindinde şāyiʿ ü maʿrūf olduğu üzere zīnet-i beyānıyla müzeyyin ve dīn-i mübīni müsehhil ü mukavvī ve mülk-i güzīni mukavvim ü muslih ü munazzim olan zāttır.”

Taʿbīrāt-ı mezkūrede olan envāʿ-ı belāgat u cezālet vāreste-i külfe-i

işārettir. el-Ebyāt:

مَوْلَى مُلُوكِ الْأَرْضِ مَنْ فِي وَجْهِهِ
مِقْبَاسُ نُورٍ أَيَّمَا مِقْبَاسِ

Müʾellif-i merhūma esnā-yı medh ü senāda şevk ü tarab gelmekle nazm cihetine vüsūb eyledi ve "تَغْيِيرُ الْأُسْلُوبِ تَنْشِيطُ الْقُلُوبِ" nüktesine ve memdūhu olan pādişāh nazmen ve nesren medh ü tavsīfe sezā olmak dakīkasına dahi işāreti mutazammındır.

اَلْمَوْلَى [el-mevlā] (مَفْعَل [mefʿal] vezninde) Seyyid ve mütevellī-i umūr maʿnāsınadır, mukaddem haberdir.

مَنْ [men] ism-i mevsūldur, muʾahhar mübtedādır.

اَلْمِقْبَاس [el-miḳbās] (مِصْبَاح [miṣbāḥ] vezninde) Şuʿleye denir.

أَيُّمَا [eyyumā] kelimesi sıfattır, مَا [mā] zāʾidedir. أَيُّ [eyyu] gerçi istifhām içindir, lākin böyle mahallerde kemāliyyete ve ʿazamete dāll olur. Meselā رَأَيْتُ رَجُلاً أَيَّ رَجُلٍ وَأَيَّمَا رَجُلٍ denir, كَامِلٌ فِي الرُّجُولِيَّةِ maʿnāsınadır.

Mefhūm-ı beyt: "O cemālinde nūrun şuʿle-i ʿazīmesi lāmiʿ olan zāt cümle-i mülūk-i arzın seyyid ü eşrefidir yāhūd cümlesinin veliyyü'l-emridir ki şehinşāh demek olur."

بَدْرٌ مُحَيَّا وَجْهِهِ الْأَسْنَى لَنَا
مُغْنٍ عَنِ الْقَمَرَيْنِ وَالنِّبْرَاسِ

بَدْر [bedr] هُوَ بَدْر takdīrindedir.

اَلْمُحَيَّا [el-muḥayyā] (تُرَيَّا [s̱ureyyā] vezninde) Yüzden zāhir olan yere denir.

اَلْأَسْنَى [el-esnā] سَنَاء [senāʾ] lafzından efʿal-i tafdīldir, pek ziyālı ve enver demektir.

مُغْنٍ [muġnin] إِغْنَاء [iġnāʾ]dan ism-i fāʿildir, gınāʾ ve kifāyet verici demektir. Aslı مُغْنِي [muġnī] idi.

اَلْقَمَرَيْنِ [el-ḳamereyni] شَمْس [şems] ve قَمَر [ḳamer]den ʿibārettir. قَمَر [ḳamer] müzekker olmakla taglīb olundu.

اَلنِّبْرَاس [en-nibrās] (nūn-ı meksūre ile) Çerāga denir. Ve bu tedennī tarīkine mebnīdir.

Mefhūm-ı beyt: "Pādişāh-ı müşārünileyh bir bedr-i tāmmdır ki ziyādesiyle muzīʾ vü tāb-dār olan cemāli bizlere şems ü kamerden ve sāʾir şuʿle-dār olan çerāglardan mugnīdir."

مِنْ أُسْرَةٍ شَرُفَتْ وَجَلَّتْ وَاعْتَلَتْ
عَنْ أَنْ يُقَاسَ عَلاَؤُهَا بِقِيَاسِ

اَلْأُسْرَة [el-usret] (hemzenin zammıyla) Kavm ve cemāᶜate denir.

شَرُفَتْ [şerufet] شَرَافَة [şerāfet]ten ve جَلَّتْ [ve cellet] جَلاَل [celāl]den ve إِعْتَلَتْ [iᶜtelet] إِعْتِلاَء [iᶜtilāᵓ]dan māzīlerdir. جَلاَل [celāl] ululuk ve إِعْتِلاَء [iᶜtilāᵓ] yücelmek maᶜnāsınadır.

Beyt-i merkūm cinās-ı iştikākı ve cinās-ı hattı ve ıttırādı ve mürāᶜat-ı nazīri müştemildir.

Mefhūm-ı beyt: "Şāh-ı müşārünileyh bir hānedāndan neşᵓet eyledi ki ezkadīm şerīf ü celīl ü ᶜālī olup ve rifᶜat u ᶜulāsı bir kıyāsla kıyās olunmaktan ᶜālīdir."

رَوَوُا الْخِلاَفَةَ كَابِرًا عَنْ كَابِرٍ
بِصَحِيحِ إِسْنَادٍ بِلاَ إِلْبَاسِ

رَوَوْا [revev] رِوَايَة [rivāyet]ten māzī-i cemᶜdir, zamīri اَلْأُسْرَة [el-usret]e rāciᶜdir.

اَلْخِلاَفَة [el-ẖilāfet] mefᶜūlüdür.

كَابِرًا [kābiren] fāᶜilden hāldir. كَابِر [kābir] ᶜazīm maᶜnāsınadır.

بِصَحِيحِ إِسْنَادٍ [bi-ṣaḥīḥi isnādin] terkībi بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ sebkindedir. إِسْنَاد [isnād] nisbet eylemek maᶜnāsınadır.

إِلْبَاس [ilbās] (hemze-i meksūre ile) Müştebih kılmak maᶜnāsınadır ki تَدْلِيس [tedlīs] dahi denir.

Müᵓellif hānedān-ı memdūhun hilāfet-i mevrūselerini mütedeyyin ve müteşerriᶜ olup ve şerāfet-i haseb ve asālet-i nesebleri kaviyyü'l-erkān olmakla tarīka-i tahdīs üzere īrād eyledi. رِوَايَة [rivāyet] ve إِسْنَاد [isnād] ve صَحِيح [ṣaḥīḥ] ve إِلْبَاس [ilbās] ve عَنْعَنَة [ᶜanᶜanet]in edātı olan عَنْ kelimeleri muhaddisīn ıstılāhātındandır.

Bu fıkra iᵓtilāfu'l-lafz bi'l-lafz bedīᶜasını müştemildir.

Mefhūm-ı beyt: "O hānedān-ı refīᶜ ve dūdmān-ı menīᶜ ashābı hilāfeti reyb ü iştibāh u ihtilāttan müberrā ve şüzūz u taᶜlīlden muᶜarrā isnād-ı sahīh ve nisbet-i sarīhle muᶜanᶜan ve bi-gayr-i inkıtāᶜ ittisāl-i kāmil ile muᶜanven, kābiren ᶜan kābirin nakl ü rivāyet yaᶜnī bu tarīka ile mazhar-ı vedīᶜa-i hilāfet ve mütesaddī-i emr-i saltanat oldular."

فَرَوَى عَلِيٌّ عَنْ رَسُولٍ مِثْلَ مَا
يَرْوِيهِ يُوسُفُ عَنْ عُمَرْ ذِي الْبَأْسِ

فَرَوَى [fe-revā] kelimesinde fā" tafsīliyyedir.

مِثْلَ مَا يَرْوِيهِ terkībinde مَا [mā] masdariyyedir ve zarūret-i vezn için عُمَر [ʿumer] kelimesi iskān olundu.

بَأْس [beʾs] (bā-yı muvahhade ile) Heybet ve satvet maʿnāsınadır.

Mefhūm-ı beyt: "Hilāfeti ʿAlī, Resūl'den rivāyet eyledi, Yūsuf'un beʿs ve satvet sāhibi ʿÖmer'den rivāyet eylediği gibi."

ʿAlī dediği Emīr Şemsuddīn ile mülakkabdır; hānedān-ı merkūmdan ibtidā ʿunvān-ı saltanatla muʿanven olan budur. Hilāfeti pederi Resūl'den telakkī eyledi. Ve Resūl ki ismi Muḥammed b. Hārūn b. Ebu'l-Feṯḥ el-Cefnī el-Ġassānī'dir ki onlara Āl-i Cefne ıtlāk olunur, mülūk-i Ġassān neslindendir, evlādına Benī-Resūl ıtlāk olunur. Merkūm Resūl, Baġdād'da ʿAbbāsiyye'den Mustaʿṣim billāh Halīfe'nin hizmetinde olup etrāf u aktāra sefāretle irsāl eylemekle Resūl ile mülakkab olmıştu. Halīfe-i müşārünileyhten ahz-ı niyābetle Yemen memleketinde emīr oldu ve devletleri nesl ü zürriyyetlerine intikāl ederek āhirleri Mesʿūd Ṣalāḥaddīn'de müntehī ve münkazī oldu. Bunlardan sonra Ṭāhiriyye Devleti zuhūr eyledi. Ve Emīr ʿAlī Şemsuddīn'den oğlu Melik Manṣūr ʿÖmer ve ondan sonra oğlu Melik Muẓaffer Yūsuf vāris-i hilāfet oldu. Bunların tafsīlātı Yemen tārīhinde mebsūttur.

وَرَوَاهُ دَاوُدُ صَحِيحًا عَنْ عُمَرْ
وَرَوَى عَلِيٌّ عَنْهُ لِلْجُلاَّسِ

دَاوُد [Dāvūd] ve

عُمَر [ʿUmer] Yine zarūret için münevven ve sākin olundu.

رَوَاهُ [revāhu] zamīri hilāfete rāciʿdir, masdariyyeti hasebiyle yāhūd مَرْوِيّ [mervī] teʾvīliyle.

اَلْجُلاَّس [el-cullās] (cīm-i mazmūme ile) جَالِس [cālis]in cemʿidir, tetmīmdir.

Zikr olunan Yūsuf'un on iki nefer oğulları var idi. Kendinden sonra Melik Eşref nām oğlu bir müddet cālis-i mesned-i imāret olup atvārı nā-be-cā olmakla birāderi Melik Muʾeyyed Dāvūd nezʿ edip yirmi beş sene müstakillen mesned-nişīn-i hilāfet oldu. Begāyet fāzıl ve kāmīl ve muhibb-i

ʿulemāʾ idi. Bināʾenʿaleyh pederinden rivāyet eylememekle ceddine isnād olundu. Ve صَحِيحًا kaydı cümlenin beyʿat ve kabūlüne ve kendinin kemāl-i istihkākına işārettir. Ve kütüb-i hadīsten *Ṣaḥīḥ*-i Dāvūd'a dahi telmīh-i latīf vardır. Ve Dāvūd'un beş oğlu var idi. Melik Mucāhid ʿAlī sāʾirinden müstaʿidd olmakla vāris-i emānet-i hilāfet oldu.

وَرَوَاهُ عَبَّاسٌ كَذَلِكَ عَنْ عَلِي

وَرَوَاهُ إِسْمَاعِيلُ عَنْ عَبَّاسٍ

Ve Melik Mucāhid ʿAlī vefātından sonra oğlu Melik Efḍal ʿAbbās ve ondan sonra oğlu memdūh-ı müʾellif Melik Eşref Mumehhiduddīn ve Müʾeyyidü'l-İslām İsmāʿīl vāris oldu. Müʾellif onun zamānında Yemen'e varıp *Ḳāmus*'u onun ismine telhīs ve ihdā eyledi. Begāyet ʿālim ve kāmil ve muhibb-i ʿulemāʾ, kerīm ve halūk idi.

"تَهُبُّ بِهِ عَلَى رِيَاضِ الْمُنَى رِيحَا جَنُوبٍ وَشَمَالٍ وَتَقِيلُ بِمَكَانِهِ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ"

تَهُبُّ [tehubbu] (hā'nın zammıyla) هُبُوب [hubūb]dan muzāriʿdir ki yel esmek maʿnāsınadır.

بِهِ [bihi] kelimesinin zamīri Melik Eşref'e rāciʿdir; bāʾ sebebiyyedir.

اَلْمُنَى [el-munā] (mīm'in zammı ve elifin kasrıyla) Cemʿ-i مَنِيَّة [meniyyet] tir ki temennā olunan matlabdır.

رِيحَا [rīḥā] (rā-i meksūre ile) رِيح [rīḥ]in tesniyesidir, müteʿātıfeyn-i ātiyeyne muzāftır ki جَنُوب [cenūb] ve شَمَال [şemāl]dir; ʿāmmın hāssa izāfeti kabīlindendir.

Bu fıkra istiʿāre ve şibh-i tefvīki mutazammındır.

تَقِيلُ [teḳīlu] قَيْل [ḳayl] ve مَقِيل [meḳīl]den muzāriʿdir; burada ikāmet maʿnāsınadır.

بِمَكَانِهِ [bi-mekānihi] zamīri memdūha rāciʿdir.

جَنَّتَانِ [cennetāni] جَنَّة [cennet]in tesniyesidir. يَمِين [yemīn] ve شِمَال [şimāl] sağ ve sol cihetleridir. شمال kelimeleri şīn'lerin fethi ve kesriyle kırāʾat olunursa, beynlerinde cinās-ı tāmm olur ve eğer fasīh üzere ريح fethle ve cihet-i kesriyle olursa cinās-ı muharref yāhūd hattī olur ve āyet-i kerīmeye iktibās bī-iltibāstır.

Mefhūm-ı kelām "Şāh-ı müşārünileyh sebebiyle riyāz-ı metālib-i ʿulemāya cenūb ve şimāl yelleri esip yaʿnī her taraftan esbāb-ı tāb u tarāvet

tārī vü sārī ve onun mekānında sağ ve soldan iki cennet kāʾim olur, yaʿnī meclisinde aslā eser-i küdūret olmayıp dost ve düşmana ve mīr ü gedāya huzūru hayr-ı mahz ve nefʿ-i sırf olup kendileri cümleten izhār-ı vech-i bişr ü sürūr ederler."

"وَتَشْتَمِلُ عَلَى مَنَاكِبِ الْآفَاقِ أَرْدِيَةُ عَوَاطِفِهِ وَتَسِيلُ طِلاَعُ الْأَرْضِ لِلْإِرْفَاقِ أَوْدِيَةُ عَوَارِفِهِ"

تَشْتَمِلُ [teştemilu] إِشْتِمَال [iştimāl]den muzāriʿdir, libāsa sarılıp bürünmek maʿnāsınadır.

مَنَاكِب [menākib] مَنْكِب [menkib]in cemʿidir ve omuza denir.

اَلْأَرْدِيَة [el-erdiyet] رِدَاء [ridāʾ] lafzının cemʿidir belden yukarıyı setr eden libāsa denir.

اَلْعَوَاطِف [el-ʿavāṭif] عَاطِفَة [ʿāṭifet]in cemʿidir, rahm ve şefkat hasletine denir.

تَسِيلُ [tesīlu] سَيَلاَن [seyelān]dan muzāriʿdir.

طِلاَع [ṭilāʿ] (كِتَاب [kitāb] vezninde) Bir nesnenin dolusuna denir.

اَلْإِرْفَاق [el-irfāḳ] (إِكْرَام [ikrām] vezninde) Nefʿ ve lutf maʿnāsınadır.

اَلْأَوْدِيَة [el-evdiyet] وَادِي [vādī] cemʿidir.

اَلْعَوَارِف [el-ʿavārif] عَارِفَة [ʿarifet]in cemʿidir, ʿatiyye ve ihsāna denir.

Fıkra-i merkūme istiʿāre-i mekniyye vü tahyīliyye vü terşīhiyye ve tersīʿ ve cinās-ı lāhıkı hāvīdir.

Mefhūm-ı kelām: "O pādişāhın şefkat ü merhamet ridāları cümle-i āfāk u aktārın menākibleri üzere mülteff ü müştemil yaʿnī birr ü lutf u ināyetleri cemīʿ-i cihāna ʿāmm u şāmil ve ʿatāʾ vü ihsānı vādīlerinin mādde-i hayāt olan su gibi idrār u inʿāmları kāffe-i ʿibāda nefʿ için yerler dolusunca cārī vü sāʾil olmaktadır."

"وَتَشْمَلُ رَأْفَتُهُ الْبِلاَدَ وَالْعِبَادَ وَيَضْرِبُ دُونَ الْمِحَنِ وَالْأَضْدَادِ الْجُنَنِ وَالْأَسْدَادِ"

تَشْمَلُ [teşmelu] شُمُول [şumūl]dan muzāriʿdir.

اَلرَّأْفَة [er-reʾfet] Esirgemeğe ve mihrübānlığa denir.

يَضْرِبُ [yaḍribu] ضَرْب [ḍarb]dan muzāriʿdir.

دُون [dūne] (dāl-ı mazmume ile) Burada قُبُل [ḳubul] maʿnāsından müsteʿār أَمَام [emām] ve قُدَّام [ḳuddām] maʿnāsına olmak قَرِيب [ḳarīb] maʿnāsından ercahtır.

اَلْمِحَن [el-miḥen] (عِنَب [ʿineb] vezninde) مِحْنَة [miḥnet]in cemʿidir.

اَلْأَضْدَاد [el-aḍdād] ضِدّ [ḍıdd]ın cemʿidir, muhālif maʿnāsınadır; düşman murāddır.

اَلْجُنَن [el-cunen] (صُرَد [ṣurad] vezninde) جُنَّة [cennet]in cemʿidir, perdeye ve kalkana denir; murād vikāyedir ki hıfz edecek nesnedir.

اَلْأَسْدَاد [el-esdād] (hemzenin fethiyle) سَدّ [sedd]in cemʿidir.

Mefhūm-ı kelām: "Şāh-ı müşārünileyhin rahm ü reʾfeti ʿāmme-i bilād u ʿibāda ʿāmm u şāmil olup mülküne ve sükkān-ı vezīr-destānına tetarruk u istīlāʾ dāʿiyesinde olan erbāb-ı bagy u tugyān ve ashāb-ı zulm ü ʿudvān önlerine envāʿ-ı hucub ü havāciz ile hāʾil ü māniʿ olmakla āfāt u ʿāhāt müsādemesinden hıfz u himāye eder."

Fıkra-i merkūme tersīʿ ve kināye ve iltizāmı müştemildir.

"وَلَمْ يَسَعِ الْبَلِيغُ سِوَى سُكُوتِ الْحُوتِ بِمُلْتَطَمِ تِيَّارِ بِحَارِ فَوَائِدِهِ وَلَمْ تَرْتَمِ جَوَارِي الزَّهْرِ فِي الْبَحْرِ الْأَخْضَرِ إِلاَّ لِتَضَاهِي فَرَائِدِ قَلاَئِدِهِ"

لَمْ يَسَعْ [lem yesaʿ] سَعَة [seʿat]ten müstakbel-i meczūmdur.

اَلْبَلِيغ [el-belīġ] mefʿūlüdür.

سُكُوتُ الْحُوتِ [sukūtu'l-ḥūt] fāʿilidir. حُوت [ḥūt] balığa denir.

بِمُلْتَطِمِ [bi-multeṭimi] kelimesinde bāʾ zarfiyyedir. مُلْتَطِم [multeṭim] إِلْتِطَام [iltiṭām]dan ism-i fāʿildir, birbiriyle tokuşup şamarlaşıcı demektir.

اَلتَّيَّار [et-teyyār] (سَيَّار [seyyār] vezninde) Dalgaya denir, mevc maʿnāsına.

اَلْبِحَار [el-biḥār] بَحْر [baḥr]ın cemʿidir.

لَمْ تَرْتَمِ [lem tertemi] إِرْتِمَاء [irtimāʾ] lafzından müstakbel-i meczūmdur ve إِرْتِمَاء [irtimāʾ] atılmak maʿnāsınadır.

اَلْجَوَارِي [el-cevārī] جَارِيَة [cāriyet]in cemʿidir ve gemiye denir.

اَلزُّهْر [ez-zuhr] (zā-yı mazmūme ile) Cemʿ-i أَزْهَر [ezher]dir, pek ak ve berrak demektir. Burada جَوَارِئُ زُهْرٌ [cevārīʾu zuhrun]dan murād ﴿وَلاَ أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ﴾ الآية kerīmesinde mezkūr olan الْجَوَارِ الْكُنَّسِ [el-cevāri'l-kunnes] ile muaʿbber kevākib-i seyyāreden hamse-i mütehayyiredir ki Zuḥal ve Müşterī ve Mirrīḫ ve Zühre ve ʿUṭārid yıldızlarıdır; ricʿatleri olmakla yataklarına ʿavdet eden āhūlara teşbīh olunup كُنَّس [kunnes] ıtlāk olundu.

فِي الْبَحْرِ الْأَخْضَرِ [fi'l-baḥri'l-aḫḍar] terkībinde فِي kelimesi تَرْتَمِ lafzına müteʿalliktir, Baḥr-i Aḫḍar dediği Muḥīṭ-i Şarkī'dir ki Çin Denizi dedikleridir; burada murād felektir. Bu taʿbīr īhām-ı tenāsübü mutazammındır

اَلتَّضَاهِي [et-teḍāhī] Teşābüh maʿnāsınadır.

Bu fıkra tersīʿ ve iltizām ve mübālaga ve istiʿāreyi müştemildir.

Mefhūm-ı kelām: "Belīg ü fasīh zümresi mütelātimetü'l-emvāc olan bahr-i ʿatāyası mevclerinde müstagrak olmalarıyla hūtun sükūt-ı tabīʿīsi gibi sükūttan gayrı nesneye kādir olmadılar."

Burada حُوت [ḥūt] taʿbīri dahi īhām-ı tenāsübü mutazammındır. Ve kevākib-i zāhire-i mezbūre bahr-i ahdar-ı feleke ancak kalāʾid-i ʿatāyāsında nazm eylediği ferāʾid-i lutf u ihsānına yāhūd kalāʾid-i eşʿār u kelimātında nazm eylediği ferāʾid-i maʿānī vü letāʾifine müşābehet ü müşākelet taleb ü ümīdine atılırlar yāhūd ferāʾid-i merkūmeye müşābehet iddiʿālarına mebnī tahkīren sükkān-ı felek remy ü tard etmeleriyle atılırlar. Buna göre bahr-i ahdardan bahr-i aʿzam ve atılmalarından sukūt-ı ʿaksleri irāde olunur.

İnci kısmı bahrde olmakla bu fıkra ʿacīb ītilāfı ve dakīkayı müştemildir. Bi'l-āhere inci mesābesinde kevākib-i mezbūreyi bahrden ihrācla kalāʾidine nazm eylemesine müʾeddī olur.

"بَحْرٌ عَلَى عُذُوبَةِ مَائِهِ تَمْلَأُ السَّفَائِنَ جَوَاهِرُهُ وَتُزْهَى بِالْجَوَارِي الْمُنْشَآتِ مِنْ بَنَاتِ الْخَاطِرِ زَوَاجِرُهُ"

بَحْر [baḥr] هُوَ بَحْرٌ takdīrinde olmakla ʿinde'l-cumhūr teşbīh-i belīg ve ʿinde's-Sekkākī istiʿāredir.

عَلَى [ʿalā] مَعَ [maʿa] maʿnāsınadır.

اَلْعُذُوبَة [el-ʿuẕūbet] (ʿayn-ı mazmūme ile) Suyun tatlılığına denir.

مَائِهِ [māʾihi] zamīri بَحْر [baḥr]e rāciʿdir. Bu taʿbīrde ihtirās sanʿatı vardır, zīrā cevāhir suyu acı olan deryādan zuhūr eder ve mübālaga-i medhi müştemildir.

تَمْلَأُ [temleʾu] مِلْء [milʾ]den müstakbeldir.

اَلسَّفَائِن [es-sefāʾin] سَفِينَة [sefīnet]in cemʿidir, gemiye denir, تَمْلَأُ fiʿlinin mefʿūlüdür.

جَوَاهِرُهُ [cevāhiruhu] fāʿilidir. Ve جَوْهَر [cevher] inci kısmında gālibdir.

تُزْهَى [tuzhā] زَهْو [zehv]den ki iftihār maʿnāsınadır, muzāriʿ-i mechūldür.

اَلْجَوَارِي [el-cevārī] جَارِيَة [cāriyet]in cemʿidir, gemiye denir.

اَلْمُنْشَآت [el-munşeʾāt] مُنْشَأ [munşeʾ] lafzından ki إِنْشَاء [inşāʾ] kelimesinden ism-i mefʿūldür, cemʿdir, yelkenleri kalkmış gemi demektir. Ve cāriye kıza denip ve münşeʾāt mürtefiʿāt maʿnāsınadır ki boy sürüp yal ü bal sāhibesi

demek olur. Ve مُنْشَآت [munşeʾāt] ihdās maʿnāsına olan إِنْشَاء [inşāʾ]dan ism-i mefʿul olur ki murād kasāʾid ü medhiyye ve جَوَارِي [cevārī]den murād ebkār-ı mezāmīn olur, بَنَاتُ خَاطِر [benātu ḫāṭir] mülābesesiyle bu dakīka aglebdir. Ve bunlarda olan īhām-ı tenāsüb ve tevriye begāyet bedīʿdir.

اَلْبَنَات [el-benāt] بِنْت [bint]in cemʿidir. بَنَاتُ خَاطِر [benātu ḫāṭir]den āsār-ı mübtekere-i fikr ü endīşe murāddır.

زَوَاخِر [zevāḫir] Cemʿ-i زَاخِر [zāḫir]dir, mütemevvic bahre denir; murād bahr-i zāhir gibi mevādd-ı ʿatāyādır.

Mefhūm-ı kelām: "Şāh-ı müşārünileyh gūyā ki bir bahr-i ʿazīmdir ki suyunun tatlılığıyla yaʿnī ihsān hengāmında sūret-i beşāşet ü heşāşet ve lehce-i eryahiyyet izhārıyla cevāhir-i ināyātı gemileri leb-rīz eder ve mevādd-ı ʿatāyāsı şuʿarā-yı vaktin kendisine takdīm ettiği benāt-ı efkārları olan ebkār-ı mezāmīni müştemil kasāʾid ü medhiyyeler ile kesb-i fahr u mübāhat ederler."

Bu fıkrada memdūhun kemāl mertebe kerem ü semāhatine īmā eylemiştir, zīrā kendisi değil belki ʿatāyāsı bu resme mahallere isābet ediyorum diye lisān-ı hālle iftihār ve ibtihāc eder.

"بَرٌّ سَالَ طِلاَعَ الْأَرْضِ أَوْدِيَةُ جُودِهِ وَلَمْ يَرْضَ لِلْمُجْتَدِي نَهْرًا وَطَامِي عُبَابِ الْكَرَمِ يُجَارِي نَدَاهُ الرَّافِدَيْنِ وَبَهْرًا"

بَرّ [berr] kelimesi bā-yı meftūha iledir, هُوَ بَرٌّ takdīrindedir, beyābāna denir. Fıkra-i ūlāda vākiʿ بَحْر [baḥr] ile beyninde mukābele vardır. Ve birr ü ihsān maʿnāsından dahi sıfat olur, bu cihetle tevriyeyi müştemildir.

سَالَ [sāle] سَيَلاَن [seyelān]dan māzīdir.

وَلَمْ يَرْضَ [ve lem yerḍa] رِضَاء [riḍāʾ]dan müstakbel-i meczūmdur, zamīr-i fāʿil بَرّ [berr]e rāciʿdir.

اَلْمُجْتَدِي [el-muctedī] Sāʾil ve tālib maʿnāsınadır.

اَلنَّهْر [en-nehr] (قَهْر [ḳahr] vezninde) Irmağa denir. Ve sāʾili menʿ eylemek maʿnāsınadır. İki maʿnā dahi cāʾizdir.

اَلطَّامِي [eṭ-ṭāmī] Dolu ve mümteliʾ maʿnāsınadır.

اَلْعُبَاب [el-ʿubāb] (غُرَاب [ġurāb] vezninde) Seyl-i ʿazīme denir.

يُجَارِي [yucārī] مُجَارَاة [mucārāt]tan muzāriʿdir, akışmak ve muʿaraza maʿnālarınadır. Burada muʿāraza maʿnāsına olmakla īhām-ı tenāsübü mutazammındır.

اَلنَّدَا [en-nedā] (nūn-ı meftūha ile) ʿAtāʾ maʿnāsınadır. Ve rutūbet-i kalīle maʿnāsına olmakla burada tevriyeyi müştemildir.

اَلرَّافِدَيْنِ [er-rāfideyn] (tesniye bünyesiyle) Nehr-i Dicle vü Furāt'a ıtlāk olunur, kesret-i menfaʿatleri sebebiyle; fi'l-asl ʿatāʾ ve menfaʿat maʿnāsına olan رِفْد [rifd]den meʾhūzdur. Burada cemʿ bünyesiyle mazbūt olan nüshaya iʿtibār olunmaya.

اَلْبَهْر [el-behr] (قَهْر [ḳahr] vezninde) Gālib olmak maʿnāsınadır. Ve maglūb ve ser-nigūn olmak maʿnāsına da olur. Pes وَبَهْرًا kavli وَيَبْهَرُهُمَا بَهْرًا أَيْ يَغْلِبُهُمَا غَلَبَةً takdīrindedir. Baʿzı nüshada نَهْرًا ʿunvānında mersūm olmakla o dahi kābil-i tevcīhdir ki نَهْر [nehr] burada icrā maʿnāsına haml olunmakla hemīşe ʿādet-i müstemirresi icrā-yı nehr-i ihsān eylemektir demek olur.

Mefhūm-ı kelām: "Şāh-ı müşārünileyh gūyā ki berr-i beyābān-ı vesīʿü'l-eknāftır ki dereler gibi cārī olan cūd u sehāsı arz dolusunca akıp sāʾil olanlara iʿtāʾ husūsunda bi'n-nisbe ırmak mesābesinde olan azca ʿatiyyeye yāhūd ﴿وَأَمَّا السَّائِلَ فَلاَ تَنْهَرْ﴾ kavl-i şerīfine imtisālen sāʾil ü tālibi menʿ ü mahrūm eylemeğe rāzī olmaz. Ve kerem ü inʿām cihetinde dereleri dolduran seyl-i ʿazīm sıfatında olmakla lutf u ʿatāyāsı yāhūd kereminin feyz ü eseri Dicle ve Furāt nehrleriyle mücārāt eylemekle onlara mezīd-i fazl u galebe ile gālib ü fāʾik olur."

Bu fıkralarda olan tenāsüb ve ītilāf ve īhām ve selāmet-i ihtirāʿ ve sāʾir letāfet maʿlūm-ı ehl-i reviyyettir.

"خِضَمٌّ لاَ يَبْلُغُ كُنْهَهُ الْمُتَعَمِّقُ عَوْضُ وَلاَ يُعْطَى الْمَاهِرُ أَمَانَهُ مِنَ الْغَرَقِ إِنِ اتَّفَقَ لَهُ فِي لُجَّتِهِ الْخَوْضُ"

خِضَمٌّ [ḫiḍamm] هُوَ خِضَمٌّ takdīrindedir. Ve خِضَمّ [ḫiḍamm] ḫā-yı muʿcemenin kesriyle kerem ve ʿatāyāsı çok celīlü'l-kadr adama denir.

اَلْكُنْه [el-kunh] (kāf-ı mazmūme ile) Bir nesnenin gavr ve hakīkat ve nihāyetine denir.

اَلْمُتَعَمِّق [el-muteʿammiḳ] لاَ يَبْلُغُ [lā yebluġu] kelimesinin fāʿilidir, كُنْهَهُ [kunhehu] mefʿūlüdür. مُتَعَمِّق [muteʿammiḳ] تَعَمُّق [teʿammuḳ]tan ki derine dalmak maʿnāsınadır, ism-i fāʿildir.

عَوْض [ʿavḍu] (ʿayn-ı meftūha ile) Zamān-ı müstakbelde müstaʿmel olan zurūftandır, قَطُّ [ḳaṭṭ] kelimesinin hilāfıdır, hergiz maʿnāsınadır.

لاَ يُعْطَى [lā yuʿṭā] إِعْطَاء [iʿṭāʾ] kelimesinden muzāriʿ-i mechūl-i menfīdir.

اَلْمَاهِر [el-māhir] nāʾib-i fāʿilidir.

أَمَانَهُ [emānehu] mefʿūl-i sānīsidir, أَعْطَيْتُ bābının iki mefʿūlünden her biri مَفْعُولُ مَا لَمْ يُسَمَّ فَاعِلُهُ olmak cāʾiz olmakla terkīb-i mezbūr ʿale'l-ʿaks olmak dahi mümkindir.

اَلْغَرَق [el-ġaraḳ] (fethateynle) Suya dalıp gitmeye denir.

إِتِّفَاق [ittefeḳa] [ittifāḳ]tan māzīdir ki min gayr-i kasd işlemeğe denir.

اَللُّجَّة [el-luccet] (lām-ı mazmūme iledir) Deryānın engin yerine denir.

اَلْخَوْضُ [el-ẖavḍ] (ẖā-yı muʿceme ile) Suya girmek maʿnāsınadır.

Bu fıkralar mübālaga ve iltizām ve cinās-ı lāhıkı müştemildir.

Mefhūm-ı kelām: "O, bir kesīrü'l-ʿatāʾ, celīlü'ş-şān zāttır ki künh ü hakīkatine müteʿammik ve dūr-endīş olan kimse ebedī vāsıl olamaz, kemāl-i ʿulüvv ü rifʿatinden nāşī ve kesret-i ʿatāʾ vü ihsānına mebnī, niteki ziyādesiyle engin deryānın gavvāslar gavr-ı kaʿrına vāsıl olamazlar ve sibāhat ʿilminde māhir olan kimse ittifākī lücce-i bahs-i hakīkatine dāhil olsa, ona garkdan emān verilmez ki elbette gark olup gider, yaʿnī her ne kadar zihn ü zekā sābihi olsa da mebhas-ı māhiyyetinin rūh gibi ucunu bulamaz." Burada اَلْمُتَعَمِّق ve إِتَّفَقَ taʿbīrlerinde olan mübālaga maʿlūmdur. Ve fıkra-i mezbūre gulüvvü muzatammındır.

"مُحِيطٌ تَنْصَبُّ إِلَيْهِ الْجَدَاوِلُ فَلاَ يَرُدُّ ثِمَادَهَا وَتَغْتَرِفُ مِنْ جُمَّتِهِ السُّحُبُ فَتَمْلَأُ مَزَادَهَا"

[مُحِيط] [muḥīṭ] هُوَ مُحِيط [huve muḥīṭ] takdīrindedir.

تَنْصَبُّ [tenṣabbu] إِنْصِبَاب [inṣibāb]dan muzāriʿdir, dökülmek maʿnāsınadır.

اَلْجَدَاوِل [el-cedāvil] جَدْوَل [cedvel]in cemʿidir, nehr-i sagīre denir.

لاَ يَرُدُّ [lā yeruddu] رَدّ [redd] kelimesinden müstakbel-i menfīdir.

ثِمَادَهَا [s̱imādehā] zamīri جَدَاوِل [cedāvil]e rāciʿdir.

ثِمَاد [s̱imād] (sā-yı müsellese-i meksūre ile) ثَمَد [s̱emed]in cemʿidir ki fethateynle azca suya denir.

تَغْتَرِفُ [taġterifu] إِغْتِرَاف [iġtirāf]tan ki suyu el ile çalıp almak maʿnāsınadır, muzāriʿdir.

اَلْجُمَّة [el-cummet] (cīm-i mazmūme ve mīm-i müşeddede ile) Muʿzam maʿnāsınadır.

اَلسُّحُب [es-suḥub] (sīn'in zammıyla) سَحَاب [seḥāb]ın cemʿidir ki buluta

denir.

مَزَادَهَا [mezādehā] zamīri سُحُب [suḥub]a rāciʿdir.

مَزَاد [mezād] (mīm-i meftūha ile) مَزَادَة [mezādet]in cemʿidir; burada murād su taşıdıkları tulum ve kırbadır.

Mefhūm-ı kelām: "O bir bahr-i muhīttir ki ona bi'n-nisbe cedāvil mesābesinde olan mülūk-i sāʾire tereddüd ü mürācaʿat edip her ne denli zātında kesīr ü ʿazīm ise de kadr ü şānına nisbet kalīl ü hakīr olan pīşkeşlerini mekārim-i ahlākından nāşī redd eylemeyip hüsn-i kabūle karīn eder. Ve bahr-i muʿzam-ı ʿatāyāsından sehāb menzilinde olan sevād-ı sekene-i āfāk-ı cihān istifāza vü igtirāf edip meşk ve kırbalarını yaʿnī ceyb ü himyānlarını memlū ederler."

سَحَاب [seḥāb], deryādan istifāza eylemekle hüsn-i ītilāfı mutazammındır.

Müʾellif fıkra-i sāniye tertībiyle pīşkeş getirenlere hüsn-ı ʿivaz u mükāfāt eylediğini işʿār eder.

"فَأَتْحَفْتُ مَجْلِسَهُ الْعَالِيَ بِهَذَا الْكِتَابِ الَّذِي سَمَا إِلَى السَّمَاءِ لَمَّا تَسَامَى وَأَنَا فِي حَمْلِهِ إِلَى حَضْرَتِهِ وَإِنْ دُعِيَ بِالْقَامُوسِ كَحَامِلِ الْقَطْرِ إِلَى الدَّأْمَاءِ وَالْمُهْدِي إِلَى خُضَارَةٍ أَقَلَّ مَا يَكُونُ مِنْ أَنْدَاءِ الْمَاءِ"

أَتْحَفْتُ [etḥaftu] إِتْحَاف [itḥāf]dan mütekellim māzīdir, armağan eylemek maʿnāsınadır.

سَمَا [semā] lafzı سُمُوّ [sumuvv]den ki ʿulüvv maʿnāsınadır, māzīdir.

سَمَاء [semāʾ] feleke denir.

تَسَامَى [tesāmā] kelimesi تَسَامِي [tesāmī]den ki kadr yücelmek ve muʿāraza eylemek maʿnāsınadır, māzīdir.

فِي حَمْلِهِ [fī ḥamlihi] zamīri كِتَاب [kitāb]a rāciʿdir. وَإِنْ دُعِيَ terkībinde إِنْ [in] vasliyyedir.

دُعِيَ [duʿiye] māzī-i mechūldür, سُمِّيَ [summiye] ve لُقِّبَ [luḳḳibe] maʿnāsınadır.

قَامُوس [ḳāmūs] Zikr olunduğu üzere bahr maʿnāsınadır. Müʾellif bu kitābını onunla tesmiye eyledi, bu cihetle īhām-ı tenāsübü mutazammındır.

اَلْقَطْر [el-ḳaṭr] (ḳāf-ı meftūha ile) قَطْرَة [ḳaṭret]in cemʿidir.

اَلدَّأْمَاء [ed-deʾmāʾ] Bahr-i ʿazīme denir.

اَلْمُهْدِي [el-muhdiyy] إِهْدَاء [ihdāʾ]dan ism-i fāʿildir.

اَلْخُضَارَة [el-ḫaḍāret] (ḫā-yı muᶜceme-i mazmūne ile) Deryānın ismidir; teᵓnīs ve ᶜalemiyyetle gayr-ı munsarıftır.

اَلْأَنْدَاء [el-endāᵓ] (hemze-i meftūha ile) نَدَا [nedā] lafzından ki çiğ ve şebnem taᶜbīr olunan rutūbete denir, cemᶜdir. Ve mutlak rutūbet maᶜnāsına gelir.

Bu fıkra cinās-ı müstevfā ve cinās-ı mutarraf ve hüsn-i tefrīᶜ ü temsīl ve ītilāf ve iltizām sanāyiᶜini mutazammındır.

Mefhūm-ı kelām: "Pes ben bu kitābı da ki evsāf-ı bedīᶜa ile kadri ᶜālī yāhūd kavmin kitāblarına muᶜārız ve mikdār u miᶜyārlarını münākız olmakla şānı ᶜulüvv ü rifᶜatte semāya peyveste vü müteᶜālī oldu, şāh-ı müşārünileyhin meclis-i vālālarına ihdā vü ithāf eyledim ve ben bu kitābımı ki her ne kadar *Ḳāmūs* ile müsemmā ise de huzūr-ı şerīflerine haml ü īrād husūsunda fi'l-misl deryāya hāmil-i katre mesābesinde olduğum bī-iştibāhtır."

Müᵓellif bu teşbīhinde

كَالْبَحْرِ يُمْطِرُهُ السَّحَابُ وَمَا لَهُ
فَضْلٌ عَلَيْهِ لِأَنَّهُ مِنْ مَائِهِ

mazmūnuna telmīh eder. Kezālik deryāya suyun nem taᶜbīr olunan rutūbetinden ekall rutūbet ihdā eden adamın hāline bu hālim mümāsildir.

"وَهَا أَنَا أَقُولُ إِنِ احْتَمَلَهُ مِنِّي اعْتِنَاءٌ فَالزَّبَدُ وَإِنْ ذَهَبَ جُفَاءً يَرْكَبُ غَارِبَ الْبَحْرِ اِعْتِلَاءً وَمَا أَخَافُ عَلَى الْفُلْكِ انْكِفَاءً وَقَدْ هَبَّتْ رِيَاحُ عِنَايَتِهِ كَمَا اشْتَهَتِ السُّفُنُ رُخَاءً"

هَا أَنَا أَقُولُ terkībinde هَا kelimesi harf-i tenbīhtir. Türkīde ondan "işte" ile taᶜbīr olunur. هَا أَنَا أَقُولُ "işte ben derim" demektir. İsm-i işāretsiz mübtedā vākiᶜ olan zamīr-i münfasıla dāhil olmaz diye müᵓellif āhir-i kitābda serd eylediği kāᶜideye zāhiren bu muhāliftir. Nihāyet bu resme makāmāt-ı hitābiyyede musannifler ıstılāh makūlesinden ᶜadd eylemeleriyle mübālāt eylemiyorlar.

إِحْتَمَلَهُ [iḥtemelehu] zamīri كِتَاب [kitāb]a rāciᶜdir. إِحْتِمَال [iḥtimāl] burada kabūl eylemek maᶜnāsınadır.

اَلْإِعْتِنَاء [el-iᶜtināᵓ] Bir nesnenin şānına ihtimām maᶜnāsınadır yāhūd burada مُعْتَنِيًا teᵓvīlindedir. إِحْتَمَلَهُ ᶜunvānında memdūhun kemāl-i hilm ü lutfuna işāret vardır.

اَلزَّبَد [ez-zebed] (أَبَد [ebed] vezninde) Köpüğe denir.

إِنْ ذَهَبَ [in ẕehebe] terkībinde إِنْ [in] vasliyyedir.

اَلْجُفَاء [el-cufāʾ] (cīm-i mazmūme ile) Sel suyu getirdiği hār u hāşāk makūlesine denir ki selinti taʿbīr olunur.

يَرْكَبُ [yerkebu] يَعْلَى [yaʿlā] maʿnāsınadır.

اَلْغَارِب [el-ġārib] Yağrınıya denir.

إِعْتِلاَء [iʿtilāʾ] Mefʿūl-i mutlaktır yāhūd fāʿilden hāldir, مُعْتَلِيًا teʾvīlindedir.

اَلْفُلْك [el-fulk] (fā-yı mazmūme ile) Gemiye denir.

اَلْإِنْكِفَاء [el-inkifāʾ] Tersine dönmek maʿnāsınadır.

هَبَّتْ [hebbet] هُبُوب [hubūb]dan māzī-i müʾennestir.

اَلرِّيَاح [er-riyāḥ] رِيح [rīḥ]in cemʿidir, cemʿ sīgasıyla bāʿis-i rāhat ve müfred sīgasıyla mūcib-i ʿazāb u mihnet olan yelde müstaʿmeldir, ke-mā fi'l-hadīsi: "اَللَّهُمَّ اجْعَلْهُ رِيَاحًا وَلاَ تَجْعَلْهُ رِيحًا"

عِنَايَتِهِ [ʿināyetihi] zamīri pādişāha rāciʿdir.

اِشْتَهَتْ [iştehet] إِشْتِهَاء [iştihāʾ]dan māzīdir ki şevk ve meyl ve muhabbet maʿnāsınadır.

اَلرُّخَاء [er-ruḫāʾ] (rā-i mazmūme ile) Latīf ve mülāyim yele denir.

Fıkra-i mezbūre cinās-ı lāhık ve iltizām ve istiʿāreyi ve temsīli ve ﴿أَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً﴾ kerīmesine iktibāsı ve Ebu'ṭ-Ṭayyib'in "تَجْرِي الرِّيَاحُ بِمَا لاَ تَشْتَهِي السُّفُنُ" mısrāʿına telmīhi müştemildir.

Mefhūm-ı kelām: "Şāh-ı müşārünileyh kemāl-i hilm ve sühūlet-i ahlākından nāşī takdīm eylediğim kitāb-ı merkūmu şānına ihtimāmen benden kabūl ederler ise baʿīd değildir, zīrā su yüzünde olan köpük her ne kadar selinti olarak akıp giderse de lākin bahre müstaʿlī olarak gider. Ve ben bezāyiʿ-i ʿulūmla meşhūn olmakla sefīne-sıfat olan kitābımın reddi ve ʿadem-i kabūlüyle inkılābından aslā endīşe eylemem, hālbuki şāh-ı müşārünileyhin sefīnelerin müştehāsı olan muvāfık-ı rūzgār gibi riyāh-ı ināyeti hübūb eylemiştir."

Müʾellif bu kitābı ibtidā "zebed"e ve pādişāhı "bahr"e ve iʿtinā ile kabūl ve ihtimālini "bahrin zebedi ihtimāli"ne ve sāniyen "sefīne"ye teşbīh ve inkılābından redd ü imtināʿı kināye ve mekārim-i ahlākı sebebiyle teveccüh ü iltifātını latīf ve mülāyim rūzgāra temsīl eyledi.

"وَبِمَ أَعْتَذِرُ مِنْ حَمْلِ الدُّرِّ مِنْ أَرْضِ الْجِبَالِ إِلَى عُمَانٍ وَأَرَى الْبَحْرَ يَذْهَبُ مَاءُ وَجْهِهِ لَوْ حَمَلَ بِرَسْمِ الْخِدْمَةِ إِلَيْهِ

الْجُمَانَ وَفُؤَادُ الْبَحْرِ يَضْطَرِبُ كَاسْمِهِ رَجَّافًا لَوْ أَتْحَفَهُ الْمَرْجَانَ أَوْ أَنْفَذَ إِلَى الْبَحْرَيْنِ أَعْنِي يَدَيْهِ الْجَوَاهِرَ الثِّمَانَ‘‘

بِمَ [bi-me] kelimesinde bāʾ cārredir. م harfi harf-i مَا [mā]-i istifhāmiyyeden muhaffef olmakla بِأَيِّ شَيْءٍ maʿnāsınadır.

أَعْتَذِرُ [aʿteẕiru] إِعْتِذَار [iʿtiẕār]dan muzāriʿdir.

اَلدُّرّ [ed-durr] (dāl-ı mazmūme ile) İnciye denir. Arz-ı cibālden murād ʿIrāḳ-ı ʿAcem’dir ki Iṣfahān ve Zencān ve Ḳazvīn aralığı olan hıttalardan ʿibārettir.

عُمَان [ʿUmān] (غُرَاب [ġurāb] vezninde) Sāhil-i bahr-i Yemen’de bir eyālet adıdır. Denizinde inci firāvān ve pek şeh-dāne olmakla inci benderidir, arz-ı Cibāl’e inci oralardan gelir, pes ʿUmān’a inci hamli gibi olur; husūsan hediyyenin şānı emr-i garīb ü nādir olmaktır.

وَأَرَى الْبَحْرَ [ve ere’l-baḥre] cümle-i hāliyyedir.

أَرَى [erā] رُؤْيَة [ruʾyet]ten muzāriʿ-i mütekellimdir.

مَاءُ وَجْهِهِ [māʾu vechihi] يَذْهَبُ [yeẕhebu] fiʿlinin fāʿilidir, zamīr بَحْر [baḥr]e rāciʿdir. مَاءُ وَجْهِهِ taʿbīri letāfeti mutazammındır, مَاءُ الْوَجْهِ [māʾu’l-vech] ki yüz suyu demektir, nāmūstan kināyedir.

حَمَلَ [ḥamele] kelimesinin zamīr-i fāʿili بَحْر [baḥr]e rāciʿdir.

إِلَيْهِ [ileyhi] zamīri memdūha rāciʿdir.

اَلْجُمَان [el-cumān] (cīm-i mazmūm ile) Sāf ve beyāz inciye denir. Ve حَمَلَ [ḥamele] kelimesi mechūl olmak mümkindir ki إِلَيْهِ [ileyhi] zamīri بَحْر [baḥr] e rāciʿ olur.

اَلْفُؤَاد [el-fuʾād] (fā-yı mazmūme ile) Gönüle denir.

كَاسْمِهِ [ke’smihi] zamīri بَحْر [baḥr]e rāciʿdir.

اَلرَّجَّاف [er-reccāf] (cīm’le شَدَّاد [şeddād] vezninde) Pek hareket ve ıztırāb edici şeyʾe denmekle deryāya ʿalem oldu. Müʾellifiin كَاسْمِهِ taʿbīri ona işārettir.

لَوْ أَتْحَفَهُ [lev etḥafehu] zamīri memdūha rāciʿdir.

اَلْمَرْجَان [el-mercān] İnde’l-müʾellif sagīr inciye denir ve sāʾire göre hacer-i ahmer-i maʿrūftur ki deryādan çıkar.

أَنْفَذَ [enfeẕe] إِنْفَاذ [infāẕ]dan māzīdir, teʾsīr ve imzāʾ maʿnāsınadır.

بَحْرَيْنِ [baḥreyn] tesniye-i بَحْر [baḥr]dir. ve بَحْرَيْن [Baḥreyn] Baṣra ile ʿUmān

beyninde bir vilāyettir ki onda envāᶜ-ı cevāhir bulunur. Müᵓellif onunla memdūhun iki ellerini murād eyledi ve bunda begāyet ibdāᶜ eyledi.

اَلْجَوَاهِر [el-cevāhir] أَنْفَذَ [enfeẕe] fiᶜlinin mefᶜūlüdür.

اَلثِّمَان [eṯ-ṯimān] (sā-yı müsellese-i meksūre ile) ثَمِين [ṯemīn]in cemᶜidir, pek kıymetli maᶜnāsınadır.

Fıkra-i mezbūre iltizām ve hüsn-i temsīl ve ītilāf ve istiᶜāre-i tasrīhiyye yāhūd tahyīliyyeyi ve tevriye ve istihdām ve īhām-ı tenāsüb sanᶜatlarını muhtevīdir.

Mefhūm-ı kelām: "Beni ey ahbāb irşād eyleyesiz ki ben arz-ı Cibāl'den ᶜUmān'a inci götürsem ne ile iᶜtizār edeyim tā ki ᶜözrüm karīn-i kabūl ola. Hālbuki reᵓye'l-ᶜayn görüyorum ki deryā resm-i hidmet ve tarīka-i ᶜubūdiyyetle şāh-ı memdūha dürr-i hālis götürse yüzünün suyu gidip kıllet-i şerm ü hayā ile bī-nāmūsluğuna mahmūl olur. Ve deryānın kalbi ona mercān ihdā vü ithāf eylese yāhūd bahreynden ᶜibāret olan iki keff-i gevher-pāşına cevāhir-i ᶜāliye-i gāliye infāz u īsāl kılsa hayā vü hicābdan yāhūd redd ü tardı endīşesinden veyāhūd taᶜn u taᶜyīr hadşesinden nāşī kendi ismi gibi raᶜşe vü hafakātla muztarib ü bī-karār olur."

"لاَ زَالَتْ حَضْرَتُهُ الَّتِي هِيَ جَزِيرَةُ بَحْرِ الْجُودِ مِنْ خَالِدَاتِ الْجَزَائِرِ وَمَقَرُّ أُنَاسٍ يُقَابِلُونَ الْخَزَرَ الْمَحْمُولَ إِلَيْهَا بِأَنْفَسِ الْجَوَاهِرِ وَيَرْحَمُ اللهُ عَبْدًا قَالَ آمِينَا"

لاَ زَالَتْ [lā zālet] دَامَتْ [dāmet] maᶜnāsınadır.

حَضْرَة [ḥaḍret] مَحْضَر [maḥḍar] maᶜnāsınadır ki nās hāzır olduğu meclis-i kebīrden ᶜibārettir.

جَزِيرَة [cezīret] Adaya denir.

خَالِد [ẖālid] Bākī ve müᵓebbed maᶜnāsınadır.

جَزَائِرُ خَالِدَاتٍ [Cezāᵓiru H̱ālidātin] Maġrib'de mebde-i tūl iᶜtibār olunan altı cezīreden ᶜibārettir, hālen Ḳanarya Adaları taᶜbīr ettikleridir ve onlara جَزَائِرُ السَّعَادَاتِ [Cezāᵓiru's-Saᶜādāt] dahi derler. Havāsı ve türābı begāyet eltaf u muᶜtedil ve cemīᶜ-i fevākih-i şarkiyye vü garbiyye ve cümle-i reyāhīn ü vürūd ve envāᶜ-ı hubūbāt gars u zerᶜ etmeksizin onda hāsıl olur. Müᵓellif bu letāfeti memdūhun devām-ı vücūduna işāretle begāyet ibdāᶜ eylemiştir.

اَلْمَقَرّ [el-maḳarr] (mīm'in fethiyle) İsm-i mekāndır.

يُقَابِلُونَ [yuḳābilūne] يُوَاجِهُونَ [yuvācihūne] maᶜnāsınadır.

اَلْخَرَز [el-ḫarez] (ḫā-yı muᶜcemenin ve rā'nın fethiyle) Boncuğa denir.

إِلَيْهَا [ileyhā] zamīri حَضْرَة [ḥaḍret]e rāciᶜdir.

اَلْأَنْفَس [el-enfes] Pek nefīs ve fāhir demektir.

Bu fıkra ile müᵓellif pādişāhın evlād u aᶜkābının bekāᵓ vü istimrārlarına da duᶜā eder.

Ve يَرْحَمُ اللهُ عَبْدًا bir mısrāᶜdır, kāᵓili Ḳays-ı ᶜĀmirīdir ki ᶜāşık-ı Leylā ve Mecnūn ile müştehirdir.

Menkūldur ki aşk-ı Leylā'dan pek āşüfte ve hāli dīger-gūn olmakla pederi kendisini Mekke-i mükerreme'ye götürüp Kaᶜbe'nin estārına taᶜalluk ve أَللَّهُمَّ أَرْحِنِي مِنْ لَيْلَى وَحُبِّهَا ᶜibāresiyle duᶜā eylemeyi telkīn eyledikte Mecnūn dahi estār-ı Kaᶜbe'ye sarılıp sūz ü güdāz ile أَللَّهُمَّ أُمْنُنْ عَلَيَّ بِحُبِّ لَيْلَى وَقُرْبِهَا diye duᶜā eylemekle pederi darb u taᶜnīf eyledi. Tekrār girye vü zārī ederek:

يَا رَبِّ إِنَّكَ ذُو مَنٍّ وَمَغْفِرَةٍ
بَيِّتْ بِعَافِيَةٍ لَيْلَ الْمُحِبِّينَا
الذَّاكِرِينَ الْهَوَى مِنْ بَعْدِ مَا رَقَدُوا
السَّاقِطِينَ عَلَى الْأَيْدِي الْمُكِبِّينَا
يَا رَبَّ لاَ تَسْلُبَنِّي حُبَّهَا أَبَدًا
وَيَرْحَمُ اللهُ عَبْدًا قَالَ آمِينَا

ebyātıyla duᶜā eyledikde pederi dahi nāçār āmīn diyerek min baᶜd sebīlini tahliye eyledi. Müᵓellif tazmīn eylemiştir.

Mefhūm-ı kelām: "O şāhın hazreti ki cezīre-i bahr-i cūd u sehādır, ilā-yevmi'l-kıyām müᵓebbed ü müstedām ve dāᵓimā kendilere nāçīz bir boncuk makūlesi getirenlere cevāhir-i nefīse ile ᶜivaz u mükāfāt eden kerīmü't-tabᶜ cevād ve mükerrem zevāta makarr u makām ve bu duᶜāya āmīn diyenler mazhar-ı rahmet-i rabbü'l-enām ola."

''وَكِتَابِي هَذَا بِحَمْدِ اللهِ تَعَالَى صَرِيحُ أَلْفَيْ مُصَنَّفٍ مِنَ الْكُتُبِ الْفَاخِرَةِ وَسَنِيحُ أَلْفَيْ قَلَمَسٍ مِنَ الْعَيَالِمِ الزَّاخِرَةِ''

صَرِيحٌ [ṣarīḥ] Hālis ve hülāsa maᶜnāsınadır.

اَلْفَيْ [elfey] kelimesi أَلْف [elf]in tesniyesidir ki bin ᶜadede denir. Aslı أَلْفَيْنِ idi, izāfet sebebiyle nūn düşmüştür.

اَلْمُصَنَّف [el-musannef] İsm-i mefᶜūl bünyesiyledir.

سَنِيح [senīḥ] (أَمِير [emīr] vezninde) Kalbe sünūh eden hātıra ve inciye de

denir; burada murād incidir.

اَلْقَلَمَّس [el-kalemmes] (عَمَلَّس [ᶜamelles] vezninde) Büyük deryāya denir.

اَلْعَيَالِم [el-ᶜayālim] عَيْلَم [ᶜaylem] lafzının cemᶜidir; bu dahi deryā-yı ᶜazīme denir.

اَلزَّاخِرَة [ez-zāḫiret] Taşkın demektir.

Mefhūm-ı kelām: "Benim bu kitābım bi-hamdihi taᶜālā kütüb-i ceyyide vü fāhireden olarak iki bin ᶜaded kitābın zübde vü hülāsası ve taşkın deryalar cümlesinden olarak iki bin deryānın inci gibi semere vü hāsılıdır."

Fıkra-i sāniye müᵓellifin ahz ü intikād eylediği kitāblar bahr-i zāhir gibi mufassal u mebsūt olduğuna işārettir.

Şārih der ki işbu *Ḳāmūs*'un fıkh ve hadīs ve usūl ve mantık ve heyᵓet ve beyān ve ᶜarūz ve tıbb ve şiᶜr ve esāmī-i rüvāt u ensāb ve esāmī-i büldān u kurā vü mevādiᶜ ü miyāh u cibāl ve esmā-i ricāl ve emsāl ve kasas ve siyer ve baᶜzı lügat-ı ᶜacemiyye ve ıstılāhāt-ı örfiyye makūlesiyle sāᵓir kütüb-i lügatten fazl u ziyādesi vardır.

"وَاللهَ أَسْأَلُ أَنْ يُثِيبَنِي بِهِ جَمِيلَ الذِّكْرِ فِي الدُّنْيَا وَجَزِيلَ الْأَجْرِ فِي الْآخِرَةِ ضَارِعًا إِلَى مَنْ يَنْظُرُ مِنْ عَالِمٍ فِي عَمَلِي أَنْ يَسْتُرَ عِثَارِي وَزَلَلِي وَيُسَدِّدَ بِسَدَادِ فَضْلِهِ خَلَلِي وَيُصْلِحَ مَا طَغَى بِهِ الْقَلَمُ وَزَاغَ عَنْهُ الْبَصَرُ وَقَصُرَ عَنْهُ الْفَهْمُ وَغَفَلَ عَنْهُ الْخَاطِرُ فَالْإِنْسَانُ مَحَلُّ النِّسْيَانِ وَإِنَّ أَوَّلَ نَاسٍ أَوَّلُ نَاسٍ وَعَلَى اللهِ التُّكْلَانُ."

Fıkra-i ūlā gerçi fıkra-i sālife tetimmesi olup lākin duᶜā sevkiyle ondan infisāl-i maᶜnevīsi olmakla fasl olundu.

اَللهَ أَسْأَلُ [Allāhe esᵓelu] terkībinde takdīm ifāde-i hasr içindir.

يُثِيبُ [yuṯību] إِثَابَة [iṯābet]ten ki ᶜivaz ve cezā vermek maᶜnāsınadır, muzāriᶜdir.

بِهِ [bihi] kelimesinde bāᵓ sebebiyye-i ᶜādiyyedir ki tevessül murāddır yāhūd mukābele içindir. Zikr-i cemīlden murād hayr duᶜā ve sāᵓire bāᶜis-i şevk olacak medh ü senādır.

جَزِيل [cezīl] ᶜAzīm maᶜnāsınadır. Ecr-i cezīlden murād rızā-yı ekber ve likā-yı enverdir.

اَلضَّارِع [eḍ-ḍāriᶜ] ضَرَاعَة [ḍarāᶜat]ten ki tezellül ve hudūᶜla niyāz maᶜnāsınadır, ism-i fāᶜildir.

يَنْظُرُ [yenẓuru] māddesi فِي ile müteᶜaddī olmakla يَتَأَمَّلُ maᶜnāsınadır.

مِنْ عَالِمٍ [min ᶜālimin] terkībinde مِنْ harfi مَنْ kelimesini beyāndır. عَمَل

[ᶜamel]inden murād *Ḳāmūs*'tur. عَالِم [ᶜālim] ve عَمَل [ᶜamel] ᶜunvānı letāfeti müştemildir.

اَلْعِثَار [el-ᶜiṯār] (ᶜayn-ı meksūre ile) Ayak kaymak maᶜnāsınadır ki murād هَفْوَة [hefvet] ve hatādır.

زَلَل [zelel] (fethateynle) Bu dahi hataya denir.

يُسَدِّدُ [yuseddidu] تَسْدِيد [tesdīd]den ki ıslāh ve takvīm maᶜnāsınadır, muzāriᶜdir.

اَلسَّدَاد [es-sedād] (سَحَاب [seḥāb] vezninde) İstikāmet maᶜnāsınadır.

اَلْخَلَل [el-ẖalel] Vehn ve zaᶜf maᶜnāsınadır.

Baᶜzı nüshada يَسُدُّ [yesuddu] ᶜunvānıyla mersūm olmakla سَدّ [sedd] lafzından muzāriᶜ olur ki kapamak maᶜnāsınadır, buna göre سِدَاد [sidād] sīn'in kesriyle olur ki gedik kapayacak nesne demektir.

يُصْلِح [yuṣliḥu] إِصْلَاح [iṣlāḥ]tan muzāriᶜdir.

طَغَى [ṭaġā] طُغْيَان [ṭuġyān]dan māzīdir.

زَاغَ [zāġa] زَيْغ [zeyġ]den māzīdir, meyl eylemek ve göz kaymak maᶜnāsınadır.

قَصُرَ [ḳaṣure] (كَرُمَ [kerume] vezninde) Kāsır oldu maᶜnāsınadır.

فَإِنَّ الْإِنْسَانَ [fe-inne'l-insāne] terkībinde fāʾ taᶜlīliyyedir.

وَإِنَّ أَوَّلَ نَاسٍ [ve inne evvele nāsin] kavlinde نَاسٍ [nās] kelimesi نِسْيَان [nisyān] dan ism-i fāᶜildir, aslı نَاسِيٌ [nāsiʾ] idi. İkinci نَاسٍ [nās], إِنْسَان [insān] demektir; murād Hazret-i Ādem sallallāhu ᶜalā nebiyyinā ve ᶜaleyhi ve sellemdir, nehy-i ilāhīyi unutmakla şecere-i menhiyyeden tenāvüllerine işārettir.

وَعَلَى اللهِ [ve ᶜalallāhi] kavli لاَ عَلَى غَيْرِ اللهِ sebkindedir.

اَلتُّكْلَان [et-tuklān] (tā-yı mazmūme ile) Masdardır, tā'yı vāv'dan mübdeldir, tevekkül maᶜnāsınadır ki umūrda Hudā'ya iᶜtimād edip lākin vesāʾit ve esbāb-ı ᶜādiyyeyi bi'l-külliyye ihmāl eylemek lāzım değildir.

Fıkra-i mezbūrede مَنْ [men]-i mevsūle ile مِنْ [min]-i cārre beyninde cinās-ı hattī ve cinās-ı muharref ve عَالِم [ᶜālim] ve عَمَل [ᶜamel] beyninde cinās-ı maklūb ve يَسُدُّ [yesuddu] بِسَدَادٍ [bi sedādin] beyninde cinās-ı iştikāk ve iltizām ve fıkra-i ahīrelerde cinās-ı lāhık ve mukābele-i maᶜneviyye ve mecāz-ı ᶜaklī ve hüsn-i hātime olduğu erbāb-ı beyāna celīdir.

Mefhūm-ı kelām: "İşbu eserim olan *Ḳāmūs* vesīlesiyle yāhūd ona

mukābil ancak dergāh-ı rabbānīden dünyāda zikr-i cemīl ve ʿukbāda ecr-i cezīl ile ʿivaz u mücāzāt eylemeyi niyāz ederim. Ve işbu ʿamelim olan kitābıma nazar u teʾemmül eden ʿārif ü dānādan baʿzı vākiʿ olmuş kebve vü hatālarımı setr ü ihfā ve sedād-ı fazl u ināyet ile rahnelerimi sedd ü bend yāhūd fazl-ı müstakīm ile vehn ü zaʿīf olan kelimāt u taʿbīrātımı takvīm ü ıslāh ve tugyān-ı kalem ve sehv-i rakam olan mevziʿleri ve nazar u basarım zāʾiğ u zāʾil ve fehm ü izʿānım kāsır ve hātırım zāhil ü gāfil olan mahalleri ber-vech-i savāb taʿmīr ü tanzīm ü tekmīl eylemeyi tarīka-i darāʿat ve şīve-i istikānetle recā ederim, zīrā insān mevkiʿ-i sehv ü nisyāndır. Ve ibtidā nisyān sadmesine dūçār olan Ebu'l-Beşer ʿalā nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām olmakla evlādına mevrūstur ve tevekkülüm her hālde Hazret-i Bārī-i lā-yezāledir, celle şānuhu ve delle burhānuhu ve ʿamme ihsānuhu."

Neceze bi-ʿavnihi taʿālā ve'l-hamdu lehu fi'l-āhireti ve'l-ūlā.

Ve hafī olmaya ki tercemede bir māddenin maʿnā-yı mevzūʿundan mecāzāt u istiʿmālātı ıtlāk u istiʿmāl ʿunvānlarıyla temyīz olunup ve baʿzı mecāzātın nevʿi ve ʿalākası bi't-tasrīh ve baʿzının bi'l-işāret beyān u işʿār olundu. Ve baʿzı terākīb-i ʿArabiyyeye ve nefāyis-i edebiyyeye dāʾir mühimme-i lāzimenin şerh ü beyānında dahi bi-kadri'l-vüsʿ sarf-ı ihtimām olundu. İnsāfla ittisāfı olanlar aslına tatbīk ve terceme-i *Ṣıḥāḥ*'a nisbet eylediklerinde inşāllahu taʿālā vākıf-ı mezāyā olup ʿale'l-ʿamyā itāle-i zebān-ı taʿn ü izdirā eylemek nakīsasından nüfūslarını muhāfaza eylemeleri melhūzdur. Zīrā bu eser-i cemīl mahzā hasbeten lillāhi'l-ʿalīmi'l-celīl sūret-nümā-yı vukūʿ olmakla beyhūde taʿn u taʿrīz edenler elbette ālūde-i levs-i günāh ve giriftār-ı muʾāhaze-i Hazret-i İlāh olmak emr-i mukarrerdir. Ve hasbe'l-beşeriyyet vukūʿ-yāfte olan zeyg u zelel ü hatāmızın mütālaʿa-güzār olan erbāb-ı fazl u kemālden safh-ı cemīl-i mekrümetine mazhar olması dahi mercū ve müstedʿādır. Ve istiʿmāl edenlere asl-ı *Ḳāmūs*'a mürācaʿat tekellüfünden ve kulūblarına şekk ü şübhe ve ʿadem-i vüsūk tereddüdünden istignāʾ vü istisfāʾ kasdıyla ekser-i maʿnā-yı mütercemin elfāz u ʿibārāt-ı asliyye ve emsileleri bi'l-maʿiyye nakl ü tasrīh olunup pek vāzıh u mütebeyyin olanları ki ekall-i kalīldir, tenbīh ü tebyīnden müstagnī olmakla taʿarruz olunmadı.

Tashīh-i nüsha ve sāʾir husūslarda dahi şārihlerin tasrīhlerinden başka kemāl-i itmīnān için meʿhazlara husūsan meʾhaz-ı *Ḳāmūs* olan *ʿUbāb* ve

Muḥkem nām kitāblara mürācaᶜat bābında tehāvün ü tekāsülden ictināb olunup ve her ne kadar taᶜrīfāt-ı ᶜademiyye var ise cümlesinin mefhūmu vücūdīye ircāᶜ olunmuştur.

Ve minallāhi'l-ecru ve'l-cezāᵓu bi-hurmeti Muhammedin huve hātemu'l-enbiyāᵓi.

BĀBU'L-HEMZE
(بَابُ الْهَمْزَةِ)

أ

FASLU'L-HEMZE
(فَصْلُ الْهَمْزَةِ)

Maʿlūm ola ki müʾellif *Baṣāʾir*'de bu resme beyān eylemiştir ki elif ki bir harftir, sāʾir hurūfun asl u heyūlāsıdır; cümle-i kelimāt u lügāt ondan müteʾellefedir. Ve elif-i hakīkī, elif-i sākinedir, مَا ve لاَ kelimelerinde olan elif gibi; müteharrik oldukta ona hemze ıtlāk olunur, rüzgār müteharrik olıcak rīh ve sākin olıcak hevā ıtlāk olunduğu gibi. Ve gāhca tevessüʿan hemzeye de elif ıtlāk olunur. İntehā.

[أ ب أ]

الأَبَاءَةُ [el-ebāʾet] (hemzenin fethiyle, عَبَاءَةٌ [ʿabāʾet] vezninde) Kamışa denir, قَصَبَةٌ [ḳaṣabet] maʿnāsına. Cemʿ-i cinsi أَبَاءٌ [ebāʾ]dır hā'sız. Ve işbu أَبَاءَةٌ [ebāʾet] māddesi mehmūz olmakla mevziʿ-i zikri hemze faslıdır, niteki mehmūz olduğunu eʾimme-i nuhāttan İbn Cinnī, İmām Sībeveyhi'den nakl ve hikāyet eylemiştir, yoksa Cevherī ve gayrının tevehhüm eyledikleri gibi muʿtel değildir.

Şārih der ki müʾellif muʿtel bābında yine mehmūziyyetini tasrīh eyleyerek maʿnāsını ihtilāf üzere sebt eylemiştir. Yaʿnī أَبَاءٌ [ebāʾ] koğalık ve hasır otu taʿbīr olunan sāzlığa denir, ʿalā-kavlin kamışlık ve sāzlık yere yāhūd kındıra taʿbīr olunan sāzlığın ormanına denir diye beyān eylemiştir. Ve erbāb-ı lügat, mehmūz ve muʿtel olması bābında belki vāviyye ve yāʾiyye olması husūsunda ihtilāf eylediler. Ve *Ṣiḥāḥ*'ta hemze bābında mersūm olmakla Cevherī'yi tevhīmi nā-müvecceh olduğu pūşīde değildir.

الأَبْءُ [el-ebʾ] (hemzenin fethi ve bā'nın sükūnuyla) Atmak, remy maʿnāsınadır; yukālu: أَبَأْتُهُ بِسَهْمٍ أَبْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ أَيْ رَمَيْتُهُ بِهِ

[أ ت أ]

أَتْأَةُ [Etʾet] (sükūn-ı tā-yı fevkiyye ile حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Bekr b. Vāʾil kabīlesinden bir hatun ismidir ki Ḳays b. Ḍirār nām maʿrūf kimsenin vālidesidir. Ve

أَتْأَةُ [Etʾet] Bir dağın adıdır.

[أ ث أ]

الأُثْيِئَةُ [el-uṯʾiyyet] (hemzenin zammı ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla أُثْفِيَّةٌ [uṯfiyyet] vezninde) Gürūh ve cemāʿat maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَ فُلَانٌ فِي أُثْيِئَةٍأَيْ فِي جَمَاعَةٍ مِنْ قَوْمِهِ

الأَثْءُ [el-eṯʾ] (hemzenin fethi ve ṯā'nın sükūnuyla) ve

الإِثْاءَةُ [el-iṯāʾet] (قِرَاءَةٌ [ḳirāʾat] veznin-de) Atmak, remy maʿnāsınadır; tekūlu: أَثَأْتُهُ بِسَهْمٍ إِثَاءً وَإِثَاءَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ أَيْ رَمَيْتُهُ بِهِ Mādde-i mezbūreyi İmām Ebū ʿUbeyd el-Luġavī bu mahalde ve İmām Raḍiyyuddīn eṣ-Ṣāġānī "ث،و،أ" māddesinde resm ey-lemiştir ve Cevherī, vehmine mebnī "ث،أ،ث،أ" māddesinde īrād eylemiştir. Pes Ebū ʿUbeyd'e göre bāb-ı sālisten sülāsī ve Ṣāġānī'ye göre ifʿāl bābından إِقَامَةٌ [iḳāmet] vezninde mezīd olur, lākin *Ṣiḥāḥ*'ta bu mahalde dahi mersūmdur.

الإِئْتِشَاءُ [el-iʾtiṯāʾ] (اِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Taʿāma iştāhsız olmak maʿnāsınadır ki gönül istememekten ʿibārettir; ve minhu yukālu: أَصْبَحَ فُلَانٌ مُؤْتَئِيًا أَيْ لاَ يَشْتَهِي الطَّعَامَ

[أ ج أ]

أَجَأُ [Eceʾ] (feth-i cīm'le جَبَلٌ [cebel] vez-ninde) Ṭayyiʾ kabīlesi diyārında bir dağın ʿalemidir. Bunlar iki dağdır, biri budur ve birisi سَلْمَى [Selmā] ile müsemmādır. Müʾellifin "وبِزِنَتِهِ" kavlindeki zamīr, جَبَلٌ [cebel] lafzına rāciʿdir, nüsha-i sahīha budur; "وَمُزَيْنة" , "وبَوِيَّة","وبَرِيَّة" nüshala-rı galattır, niteki "ق،ب،ل" ve "ك،ت،ن" māddelerinde dahi "وبِزِنَتِهِ" ʿunvānıyla resm eylemiştir. Ve

أَجَأُ [Eceʾ] Mışır ülkesinde bir karye ismi-dir. Ve lafz-ı mezbūrun bu iki maʿnāda teʾnīsi dahi cāʾizdir. Şārih der ki قَرْيَةٌ [ḳar-yet] maʿnāsında teʾnīsi müsellemdir, lākin جَبَلٌ [cebel] maʿnāsında evceh olan sarf ve tezkīrdir.

الأَجْءُ [el-ecʾ] (hemzenin fethi ve cīm'in sükūnuyla) Bir nesneden korkup yāhūd ürküp kaçmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجَأَ الرَّجُلُ أَجْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا هَرَبَ

أَجَاءَة [Ecāʾet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Ricāl-i bādiyeden Bedr b. ʿİḳāl nām kim-seye müntemī bir mevziʿ adıdır, büyüt ve menāzili müştemil olduğu menkūldür.

[أ ز أ]

الأَزْءُ [el-ezʾ] (hemzenin fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Koyun kısmını doyurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَزَأَ الْغَنَمَ أَزْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَشْبَعَهَا Ve bu, hasāʾistendir. Ve bir maslahata ʿazm eylemiş iken bir ʿārızadan korkmakla kıçınlayıp rücūʿ ve ferāgat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَزَأَ عَنِ الْحَاجَةِ إِذَا جَبُنَ وَنَكَصَ

[أ ش أ]

الأَشَاءُ [el-eşāʾ] (şīn-i muʿceme ile, سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Hurde hurmā fidan-larına denir, صِغَارُ النَّخْلِ [ṣiġāru'n-naḫl] maʿnāsınadır. Müfredi, أَشَاءَةٌ [eşāʾet] tir hā ile. İmām Ebu'l-Ḳāsım ʿAlī b. el-Ḳaṭṭāʿ dedi ki işbu "أ،ش،أ" māddesinin

hemzesi olmakla mahall-i zikri mehmūz bābıdır, pes Cevherī'nin tevehhümü gibi muᶜtel bābı değildir. Müᵓellif bu bābda Cevherī'yi tevhīm ederken kendileri dahi muᶜtel bābında münebbih olmayarak īrād eylemiştir. Ve *Nihāye*'de İbn Eṯīr أَشَاءَةٌ [eşāᵓet] māddesinin hemzesi musaggarı delāletiyle yā'dan münkalib olmak üzere sebt eylemiştir.

[أ ك أ]

الأَكْءُ [el-ekᵓ] (hemzenin fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Borçlu zimmetinde olan deyni şühūd taᶜyīniyle muhkem ve üstüvār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَكَأَ الرَّجُلُ أَكْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اسْتَوْثَقَ مِنْ غَرِيمِهِ بِالشُّهُودِ [ve] اِسْتَوْثَقَ [istevṯeḳa] kelimesinin sīn'i teᵓkīd içindir.

الإِكَاءَةُ [el-ikāᵓet] (إِجَابَةٌ [icābet] vezninde) ve

الإِكَاءُ [el-ikāᵓ] (إِقَامٌ [iḳām] vezninde) Sāhibü'n-*Nevādir* Ebū Zeyd Saᶜīd b. Evs rivāyeti üzere bir kişi bir husūsa ᶜazm u kasd eylemiş iken o hılālde nāgāh bir kimse çıkagelmekle ondan havf u endīşe ile husūs-ı merkūmdan ferāgat ve ricᶜat eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَكَأَ الرَّجُلُ إِكَاءَةً وَإِكَاءً إِذَا أَرَادَ أَمْرًا فَفَاجَأْتَهُ عَلَى تَئِفَّةِ ذَلِكَ فَهَابَكَ وَرَجَعَ عَنْهُ

Şārih der ki işbu "أ،ك،أ" māddesi ekser-i nüshalarda sābit değildir, zīrā müᵓellif "أ،و،ك" māddesi zeylinde hemzesini taᶜdiyeye haml ile havf ve zaᶜf maᶜnāsına olan كَاءَةٌ [kāᵓet]ten meᵓhūz mezīd olarak zikr eylemekle bu makāmda īrādı, hemze'nin asliyyetini müşᶜir olduğundan nā-mülāyim olduğu gayr-i setīrdir. Ve تَئِفَّةٌ [teᵓiffet] tā'nın fethi ve hemze'nin kesri ve fā-yı müşeddedenin fethiyle vakt ve sāᶜat maᶜnāsınadır.

[أ ل أ]

الأَلاَءُ [el-elāᵓ] (hemzenin fethiyle عَلاَءٌ [ᶜalāᵓ] vezninde ve elif'in kasrıyla cāᵓizdir) Bir nevᶜ taᶜmı acı şecer ismidir, semeriyle ve varakıyla deri dibāgat ederler ve bu, bādiye eşcārındandır, her dem tāze ve begāyet hoş-manzardır.

الأَلْءُ [el-elᵓ] (hemzenin fethi ve lām'ın sükūnuyla) Şecer-i mezbūrun semer ve varakıyla deri dibāgat eylemek maᶜnāsınadır; ve minhu yukālu: أَدِيمٌ مَأْلُوءٌ مِنْ غَيْرِ إِدْغَامٍ إِذَا دُبِغَ بِالأَلاَءِ Ve işbu "أ،ل،أ" māddesi mehmūz olmakla mahall-i zikri hemze bābı iken Cevherī, vehmine bināᵓen muᶜtel bābında īrād eylemiştir ve ᶜacībedendir ki müᵓellif dahi bi-ᶜaynihi muᶜtel bābında īrād eylemiştir.

[أ و أ]

آءٌ [āᵓ] (عَاعٌ [ᶜāᶜ] vezninde) Bir nevᶜ şecerin meyvesi ismidir. Müfredi, آءَةٌ [āᵓet] tir hā'yla. Cevherī, tevehhümüne mebnī şecer ile tefsīr eyledi. Şecer-i mezbūr müᵓellifin "ح،ر،س" māddesinde ve şārihin ve sāᵓir müfredāt sāhiblerinin beyānına göre arz-ı Necd'e mahsūs سَرْحٌ [serḥ] nām şecerdir ki sākı tavīl ve dalları ve yaprakları kesīr ve üzüme şebīh ve lezīz semeri olur, edviyeye idhāl ederler ve onunla deri dibāgat olunur. Ve

آءٌ[āᵓ] Asvāttan yaᶜnī zī-rūh ve bī-rūh baᶜzı eşyādan mesmūᶜ olan savttan hikāyedir. Ve hāssaten deve kısmını sürmek yāhūd durdurmak makūlesi hālet zımnında zecr ve āzār eyleyecek savttan hikāyedir.

الأَوْءُ [el-evᵓ] (hemzenin fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Zikr olunan آءٌ [āᵓ] nām semer

ile deri dibāgat eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: أُؤْتُ الأَدِيمَ أَوْءًا أَيْ دَبَغْتُهُ بِالآءِ Ve işbu أُؤْتُ [uʾtu] kelimesi ki māzī-i mütekellimdir, aslı أَوَأْتُ idi; قَوَلْتُ gibi.

الْمَؤُوءُ [el-meʾūʾ] (مَقُولٌ [maḳūl] vezninde) Ondan ism-i mefᶜūldür, semer-i mezbūr ile dibāgat olunmuş deriye denir. Ve bunun aslı مَأْوُوءٌ [meʾvūʾ] idi, ᶜayn-ı kelime olan vāv'ın zammesi, fāʾü'l-fiᶜl olan hemzeye nakl olunmakla vāveyn'de ictimāᶜ-ı sākineyn vukūᶜu mahzūruna mebnī hilāf-ı meşhūr üzere vāveyn'in birisi hazf olunmuştur.

[أ ي أ]

الأَيْئَةُ [el-eyʾet] هَيْئَةٌ [heyʾet] vezninde ve mürādifidir ki sūret ve peyker maᶜnāsınadır ki her ne olur ise vazᶜ-ı cibillīsi olan şekilden ve hālet-i zāhireden ᶜibārettir; yukālu: هُوَ حَسَنُ الأَيْئَةِ أَيِ الْهَيْئَةِ

FASLU'L-BĀʾİ'L-MUVAHHADE
(فَصْلُ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ)

[ب أ ب أ]

البَأْبَأَةُ [el-beʾbeʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir kimseye babam ve anam sana fedā olsun demek maᶜnāsınadır; yukālu: بَأْبَأَهُ وَبِهِ بَأْبَأَةً إِذَا قَالَ لَهُ بِأَبِي أَنْتَ Müʾellif iktifā eylemekle "وَأُمِّي" kelimesini zikr eylememiştir. Ve yeni dillenen maᶜsūm, pederine بِأَبَا بِأَبَا demek maᶜnāsınadır; yukālu: بَأْبَأَ الصَّبِيُّ إِذَا قَالَ بِأَبَا Bunun aslı، بِأَبِي idi yā ile, baᶜdehu yā, elif'e kalb olunmuştur, niteki يَا وَيْلِي ve وَيْلَتِي kelimesinde dahi elif'e kalb olunup يَا وَيْلَتَا ve وَيْلاَ denir. Kāle fī'n-*Nihāye*: كَانَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ إِذَا ذَكَرَتْ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ بِأَبَا أَصْلُهُ بِأَبِي هُوَ Yukālu: بَأْبَأْتُ الصَّبِيَّ إِذَا قُلْتَ لَهُ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي Ve bunda üç lügat vardır: Biri, bāʾeyn beyninde hemze-i meftūha ile بِأَبِي demektir. Sānī, hemze yā'ya kalb olunup بِيَبِي demektir. Sālis, āhirinde olan yā elif'e kalb olunup بِأْبَا ve بِيَبَا demektir ve bu أَنْتَ فَدَّيْتُكَ بِأَبِي مُفَدًّى بِأَبِي وَأُمِّي takdīrindedir yāhūd وَأُمِّي takdīrindedir ki "Peder ve māderimi sana fedā ettim." demektir. Pes müʾellifin وَبَأْبَأَ الصَّبِيُّ kavlinde صَبِيّ kelimesinin fāᶜiliyyet ve mefᶜūliyyeti muhtemeldir.

البُؤْبُؤُ [el-buʾbuʾ] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Asl ve ᶜunsur maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ كَرِيمُ الْبُؤْبُؤِ أَيِالأَصْلِ Ve seyyid-i zarīf maᶜnāsınadır, yaᶜnī ᶜulüvv-i maᶜnevī sāhibi reʾīs ve müteᶜayyinve ser-kāra denir ki letāʾif-i ahlāk ehli, zīrek ve hoş-tabᶜ ola. Baᶜzı ümmehātta vāv-ı ᶜātıfa ile وَالسَّيِّدُ وَالظَّرِيفُ ᶜunvānıyla mersūmdur. Ve

بُؤْبُؤٌ [buʾbuʾ] Sürme-dānın başına denir, رَأْسُ الْمُكْحُلَةِ [reʾsu'l-mukḥulet] maᶜnāsına. Ve çekirgenin gövdesine denir. Ve göz

bebeğine denir, إِنْسَانُ الْعَيْنِ [insānu'l-ʿayn] maʿnāsına; yukālu: هُوَ أَعَزُّ عَلَيَّ مِنْ بُؤْبُؤِ عَيْنِي أَيْ إِنْسَانِهَا Ve her nesnenin ortasına denir, vasat maʿnāsına.

البُؤْبُوءُ [el-buʾbūʾ] (سُرْسُورٌ [sursūr] veznin-de) ve

البَأْبَاءُ [el-beʾbāʾ] (دَحْدَاحٌ [daḥdāḥ] veznin-de) ʿĀlim ve dānā kişiye denir; ve minhu yukālu: هُوَ ابْنُ بَجْدَتِهَا أَيِ الأُمُورِ وَبُؤْبُؤُهَا أَيْ عَالِمُهَا

التَّبْأْبُؤُ [et-tebeʾbuʾ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] veznin-de) Yelmek, ʿadv maʿnāsınadır; yukālu: تَبَأْبَأَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا

[ب ت أ]

البَتْءُ [el-betʾ] (bā'nın fethi ve tā-yı fev-kiyyenin sükūnuyla) İkāmet ve ārām eyle-mek maʿnāsınadır; yukālu: بَتَأَ بِالْمَكَانِ بَتْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَقَامَ بِهِ

[ب ث أ]

البَثْءُ [el-beṯʾ] Ṯā-yı müsellese ile بَتْءٌ [betʾ] vezninde ve mürādifidir; yukālu: بَثَأَ بِالْمَكَانِ بَثْئًا بِمَعْنَى بَتَأَ

[ب د أ]

البَدْءُ [el-bedʾ] (bā'nın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Bir işe başlamak, şürūʿ ve āgāz maʿnāsınadır; yukālu: بَدَأَ بِالشَّيْءِ بَدْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ أَيِ ابْتَدَأَ Ve bir nesneyi sāʾir nesnelerden mukaddem işlemek maʿnāsınadır; yukālu: بَدَأَ الشَّيْءَ إِذَا فَعَلَهُ ابْتِدَاءً أَيْ قَدَّمَهُ فِي الْفِعْلِ Ve bir arzdan arz-ı uhrāya çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: بَدَأَ مِنْ أَرْضِهِ إِذَا خَرَجَ يَعْنِي لأَرْضٍ أُخْرَى Ve yaratmak, halk maʿnāsınadır; yukālu: بَدَأَ اللهُ الْخَلْقَ أَيْ خَلَقَهُمْ Ve bir işe sāʾir kimselerden evvel mübāşeret eylemek maʿnāsına ism ve masdar olur; yukālu: لَكَ الْبَدْءُ أَيْ لَكَ أَنْ تَبْدَأَ قَبْلَ غَيْرِكَ Ve evvel ve ibtidā maʿnāsına istiʿmāl olunur ki ondan ibtidā-yı emr ve evvel vehle ile taʿbīr olunur; ve minhu yukālu: أَفْعَلُهُ بَدْءًا وَأَفْعَلُهُ أَوَّلَ بَدْءٍ وَبَادِيَ بَدْءٍ وَبَادِيَ بَدِيٍّ İkisinde de bā'nın fethi ve ikincide بَدِيٍّ [bediyy] غَنِيٍّ [ġaniyy] veznindedir, hemze-leri yā'ya münkalib olmuştur ve üç terkīb izāfet üzeredir. Ve

بَادِي بَدْأَةَ [bādī bedʾete] (yā'nın sükūnu ve بَدْأَةَ feth üzere mebnīdir: مَغْدِي كَرِبَ kabīlindendir) ve

بَدْأَةَ ذِي بَدْءٍ [bedʾete ẕī bedʾ] ve

بَدْأَةَ ذِي بَدَاءٍ [bedʾete ẕī bedāʾ] (medd ile) ve

بِدْأَةَ ذِي بَدْأَةٍ [bidʾete ẕī bedʾet] (evvelde bā-yı muvahhadenin kesriyledir) ve

بَدْأَةَ ذِي بَدِيءٍ [bedʾete ẕī bedīʾ] (evvelde bā'nın fethi ve بَدِيءٌ [bedīʾ]فَعِيلٌ [faʿīl] vez-nindedir) ve

بَدَاءَةَ ذِي بَدِيءٍ [bedāʾete ẕī bedīʾ] (evvelde سَحَابَةٌ [seḥābet] veznindedir ve بَدِيءٌ [bediʾ] كَتِفٌ [ketif] veznindedir) ve

بِدْأَةَ بَدْءٍ [bidʾete bedʾ] (evvelde bā'nın kes-riyledir) ve

بَدِيءَ بَدْءٍ [bedīʾe bedʾ] (evvel أَمِيرٌ [emīr] veznindedir) ve

بَادِئَ بَدِيءٍ [bādiʾe bedīʾ] (evvel hemze ile-dir) ve

بَدِيءٌ [bedīʾ] أَمِيرٌ [emīr] veznindedir) ve

بَادِئَ بَدِيءٍ [bādiʾe bedīʾ] (evvel hemze ile ve بَدِيءٌ [bediʾ] كَتِفٌ [ketif] veznindedir) ve

بَدِيءَ ذِي بَدِيءٍ [bedīʾe ẕī bedīʾ] (ikisi de أَمِيرٌ [emīr] veznindedir) ve

بَادِئَ بَدْءٍ [bādiʾe bedʾ] (hemze-i meftūha ile) ve

بَدْءٌ [bedʾ] مَنْعٌ [menʿ] veznindedir) ve

بَادِئَ بَدَا [bādiʾe bedā] (hemze-i meftūha ve بَدَا [bedā] سَمَا [semā] veznindedir) ve

بَدَا بَدْءٍ [bedā bedʾ] (evvel سَمَا [semā] vez-

nindedir) ve

بَدْأَةَ بَدْأَةَ [bedᵓete bedᵓete] (ikisi de حَمْزَةَ [ḥamzet] veznindedir ve feth üzere mebnīlerdir) ve

بَادِي بَدِ [bādī bed] (yā'nın sükūnu ve بَدِ [bed] شَجِ [şec] veznindedir) ve

بَادِي بَدَا [bādī bedā] (yā'nın sükūnu ve بَدَا [bedā] سَمَا [semā] veznindedir) Bunların mecmūᶜu "أَوَّلَ كُلِّ شَيْءٍ" maᶜnāsınadır ki "İbtidā-yı vehlede ben onu işlerim" demektir.

Şārih der ki burada nüshalar muhtelif ve yekdīgere müsādim olmakla hasbe'l-vüsᶜ bu resme tashīh olunmuştur; nüsah-ı sāᵓireye iltifāt olunmaya. Kaldı ki terākīb-i mezbūre zarfiyyet üzere mansūblardır. Baᶜzılar mefᶜūlden hāl olmasına zāhib oldular, meselā أَفْعَلْهُ بَدْءًا kelāmı, مَبْدُوًّا بِهِ قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ demektir dediler. Ve fāᶜilden hāl olmak dahi sahīh olur, أَفْعَلْهُ حَالَ كَوْنِي بَادِئًا أَيْ مُبْتَدِئًا sebkinde olur. İntehā.

Ve ᶜArablar رَجَعَ عَوْدَهُ عَلَى بَدْئِهِ derler ki عَوْد [ᶜavd] kelimesinin nasbıyladır ve رَجَعَ فِي عَوْدِهِ وَبَدْئِهِ وَفِي عَوْدَتِهِ وَبَدْأَتِهِ وَبَدْءًا عَوْدًا derler; رَجَعَ فِي الطَّرِيقِ الَّذِي جَاءَ مِنْهُ maᶜnāsına.

Şārih der ki kezālik meselā bir kitābı ibtidāsından başlayıp nısfına yāhūd hitāmına kadar kırāᵓat eyledikten sonra dönüp ibtidāsından başlasa, قَرَأَ الْكِتَابَ فِي عَوْدِهِ وَبَدْئِهِ derler. İntehā. Ve

بَدْءٌ [bedᵓ] Bir kavmin mihter ve ser-kārına ıtlāk olunur, seyyid gibi; yukālu: هُوَ بَدْءُ الْقَوْمِ أَيْ سَيِّدُهُمْ Ve ᶜākıl ve reşīd civāna denir. Ve kurbān pāyına denir. Cemᶜi أَبْدَاءٌ [ebdāᵓ] gelir, جَفْنٌ [cefn] ve أَجْفَانٌ [ecfān] gibi ve بُدُوءٌ [budūᵓ] gelir, فَلْسٌ [fels] ve فُلُوسٌ [fulūs] gibi. Ve

بَدْءٌ [bedᵓ] Bir kimse çiçek yāhūd kızamık çıkarmak maᶜnāsınadır; yukālu: بُدِئَ الرَّجُلُ بَدْءًا عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا جُدِرَ أَوْ حُصِبَ بِالْحَصْبَةِ

الإِبْتِدَاءُ [el-ibtidāᵓ] (اِفْتِعَال [iftiᶜāl] vezninde) Bir nesneye başlamak maᶜnāsınadır; yukālu: بَدَأَ بِالشَّيْءِ وَابْتَدَأَ بِهِ بِمَعْنًى Ve Bir nesneyi sāᵓir nesnelerden mukaddem işlemek maᶜnāsınadır; yukālu: اِبْتَدَأَ الشَّيْءَ إِذَا فَعَلَهُ إِبْتِدَاءً أَيْ قَدَّمَهُ فِي الْفِعْلِ

الإِبْدَاءُ [el-ibdāᵓ] (hemzenin kesriyle) اِبْتِدَاءٌ [ibtidāᵓ] ile maᶜnā-yı sānīde mürādiftir; yukālu: أَبْدَأَهُ إِذَا فَعَلَهُ اِبْتِدَاءً Ve bir arzdan arz-ı uhrāya çıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْدَأَ مِنْ أَرْضِهِ إِذَا خَرَجَ لِأُخْرَى Ve yaratmak, halk maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْدَأَ اللهُ الْخَلْقَ أَيْ خَلَقَهُمْ Ve numūne ve misālsiz nesne īcād eylemek maᶜnāsınadır, ve minhu: الْمُبْدِئُ وَالْمُعِيدُ ᶜazze ismuhu ve taᶜālā. Ve söz açmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, ve minhu yukālu: فُلَانٌ مَا يُبْدِئُ وَمَا يُعِيدُ أَيْ مَا يَتَكَلَّمُ بِبَادِئَةٍ [Ve] بَادِئَة [bādiᵓet] İbtidā īrād olunan kelāma ve عَائِدَة [ᶜāᵓidet] ᶜavdet olunan kelāma denir.

البَدْأَةُ [el-bedᵓet](bā'nın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Bir şeyᵓe sāᵓir kimselerden evvel başlamak maᶜnāsına ismdir; yukālu: لَكَ الْبَدْأَةُ أَيْ لَكَ أَنْ تَبْدَأَ قَبْلَ غَيْرِكَ Ve bunda bā'nın zammıyla da lügattir. Ve

بَدْأَةٌ [bedᵓet] Kurbān pāyına denir; yukālu: أَهْدَى لَهُ بَدْأَةَ الْجَزُورِ أَيْ نَصِيبًا

البَدَاءَةُ [el-bedāᵓet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bu dahi bir nesneye sāᵓirlerden mukaddem başlamağa denir, bā'nın zammıyla da cāᵓizdir.

البَدِيءُ [el-bedīᵓ] (بَدِيعٌ [bedīᶜ] vezninde) Mahlūk ve āferīde maᶜnāsınadır; faᶜīl bi-maᶜnāmefᶜūldür. Ve emr-i mübdeᶜ maᶜnāsınadır ki numūne ve misālsiz īcād

ve ihtirāᶜ olunan nesnedir. Baᶜzı nüshada emr-i bedīᶜ vākiᶜ olmakla şeyʾ-i ᶜacīb ü garīb demek olur. Ve

بَدِيءٌ [bedīʾ] Biʾr-i İslāmiyye'ye denir ki zamān-ı İslām'da hafr olunan kuyu demektir, biʾr-i ᶜĀdiyye mukābilidir ki biʾr-i kadīme demektir, gūyā ki ᶜĀd kavmine mensūbdur. ᶜArablar her kadīm nesneyi kavm-i merkūma nisbet ederler; yukālu: بِئْرٌ بَدِيءٌ أَيْ إِسْلاَمِيَّةٌ يَعْنِي جَدِيدَةُ الْحَفْرِ لَيْسَتْ بِعَادِيَّةٍ Burada faᶜīl bi-maᶜnā mefᶜūldür. Ve

بَدِيءٌ [bedīʾ] Evvel ve ibtidā maᶜnāsınadır, niteki misālleri mürūr eyledi.

بَدَّاءٌ [Beddāʾ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir cemāᶜatin ismidir. Benī Ṣevr'den Beddāʾ b. el-Ḥāriṣ ve Becīle kabīlesinden Beddāʾ b. Fityān ve Murād kabīlesinden Beddāʾ b. ᶜĀmir, o cemāᶜattendir.

البُدَاءَةُ [el-budāʾet] (bā'nın zammıyla) Bir nebāt adıdır.

البَدَاةُ [el-bedāt] (bā'nın harekāt-ı selāsı ve dāl'ın feth ve meddiyle) ve

البَدَأَةُ [el-bedeʾet] (fetehātla) ve

الْمُبْدَأُ [el-mubdeʾ] (mīm'in zammı ve bā'nın sükūnuyla) ve

الْمَبْدَأُ [el-mebdeʾ] (mīm'in fethiyle) ve

الْمَبْدَأَةُ [el-mebdeʾet] (kezālik mīm'in fethiyle) Evvel-i hāl ve ibtidā-yı neşʾet maᶜnāsına ismlerdir, niteki İbn ᶜUdays, *Bāhir* nām kitābında bu maᶜnāya sebt eyledi; yukālu: كَانَ ذَلِكَ الأَمْرُ فِي بَدْأَتِنَا [مُثَلَّثَةُ الْبَاءِ] وَبَدَأَتِنَا وَمُبْدَئِنَا وَمَبْدَئِنَا وَمَبْدَئَتِنَا أَيْ فِي أَوَّلِ حَالِنَا وَنَشْأَتِنَا

البَدِيئَةُ [el-bedīʾet] (bā'nın fethi ve dāl'ın kesr ve meddiyle) Bir nesneye sāʾirlerden mukaddem başlamağa denir, بَدَاءَةٌ [bedāʾet] gibi. Ve bedīhe maᶜnāsınadır ki bilā-fikrin ve lā-reviyyetin söylenen söze denir. Hā, nakliyye-i ismiyyedir.

البَدَاءَةُ [el-bedāʾet] (bā'nın fethiyle) Bu dahi بَدِيهَةٌ [bedīhet] maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ ذُو بَدِيئَةٍ وَبَدَاءَةٍ أَيْ بَدِيهَةٍ

[ب ذ أ]

البَذْءُ [el-beẕʾ] (bā'nın fethi ve zāl-ı muᶜcemenin sükūnuyla) Bir nesnede bir kerīh ve nā-matbūᶜ hālet hiss eylemekle ondan yiğrenmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَذَأَ الشَّيْءَ بَذْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَأَى مِنْهُ حَالاً كَرِهَهَا Ve bir nesneyi hor ve hakīr görmek maᶜnāsınadır ki horlamak taᶜbīr olunur; yukālu: بَذَأَهُ أَيِ احْتَقَرَهُ Ve bir nesneyi beğenmeyip zemm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَذَأَهُ أَيْ ذَمَّهُ ve yukālu: بَذَأَ الأَرْضَ أَيْ ذَمَّ مَرْعَاهَا

البَذِيءُ [el-beẕīʾ] (بَدِيعٌ [bedīᶜ] vezninde) Recül-i fāhiş yaᶜnī mahfūzu'l-lisān olmayan bed-zebān kişiye denir ki dili zifir taᶜbīr olunur. Ve merᶜāsı olmayan mahalle denir.

البَذَاءُ [el-beẕāʾ] (سَمَاءٌ [semāʾ] vezninde) ve

البَذَاءَةُ [el-beẕāʾet] (سَمَاحَةٌ [semāḥat] vezninde) Bir kimse bezīʾ yaᶜnī bed-zebān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَذُؤَ الرَّجُلُ وَبَذِئَ وَبَذَأَ بَذَاءً أَوْ بَذَاءَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ وَالثَّالِثِ إِذَا صَارَ بَذِيئًا

الْمُبَاذَأَةُ [el-mubāẕeʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) ve

البِذَاءُ [el-biẕāʾ] (bā'nın kesriyle ki masdar-ı sānīdir) Bir adama yāhūd birbiriyle fuhş ve nā-sezā söyleşmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَاذَأَهُ مُبَاذَأَةً وَبِذَاءً إِذَا فَاحَشَهُ

[ب ر أ]

البَرْءُ [el-berʾ] (bā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) ve

البُرُوءُ [el-burūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Yaratmak, halk maʿnāsınadır; yukālu: بَرَأَ اللهُ الْخَلْقَ بَرْءًا وَبُرُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ أَيْ خَلَقَهُمْ Ve

بَرْءٌ [berʾ] ve

بُرُوءٌ [burūʾ] Hasta sıhhat ve ifākat bulmak maʿnāsınadır ki sağalmak taʿbīr olunur.

البُرْءُ [el-burʾ] (bā'nın zammı ve rā'nın sükūnuyla) بَرْءٌ [berʾ] maʿnāsınadır; yukālu: بَرَأَ الْمَرِيضُ بُرْءًا بِالضَّمِّ وَبُرُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالأَوَّلِ وَبَرُؤَ وَبَرِئَ بَرْءًا بِالْفَتْحِ وَبُرْءًا بِالضَّمِّ وَبُرُوءًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا نَقِهَ

Müʾellif gerçi نَقَاهَةٌ [neḳāhet]i māddesinde hasta sıhhate yüz tutmak yāhūd ifākat bulmak ile ʿale'l-ihtilāf tefsīr edip lākin ümmehāt-ı sāʾirede maʿnā-yı evvel tercīh olunup ve burada müʾellifin murādı, maʿnā-yı sānīdir. Ve müʾellif *Baṣāʾir*'de bu resme tahkīk eylemiştir ki بَرْءٌ [berʾ] māddesi fi'l-asl mücāvereti mekrūh ve nā-matbūʿ olan nesneden tefassī ve tebāʿüd maʿnāsına mevzūʿdur: بَرَأَ مِنَ الْمَرَضِ ve بَرِئَ مِنْ فُلَانٍ ve تَبَرَّأَ مِنْهُ kavlleri bu maʿnādan müteferriʿdir. Ve Zemaḫşerī ﴿فَتُوبُوا إِلَى بَارِئِكُمْ﴾ āyet-i kerīmesinin tefsīrinde demiştir ki بَارِئٌ [Bāriʾ] esmā-ı sıfāt-ı ilāhiyyedendir, cins-i mahlūku tefāvütten berī olarak halk eden Ḫallāḳ-ı bī-çūn'un ism-i şerīfidir. Ve Beyḍāvī tahkīkine göre asl-ı mādde, hulūsu'ş-şeyʾ ʿan-gayrihi maʿnāsına mevzūʿdur, o dahi yā ʿalā-sebīli't-tefassī olur; meselā ʿalīlin mübtelā olduğu ʿilletten selāmet bulması gibi; yukālu: بَرِئَ الْمَرِيضُ مِنْ مَرَضِهِ yāhūd ʿalā-sebīli'l-inşā olur; ke-kavlihi: بَرَأَ اللهُ آدَمَ مِنَ الطِّينِ Pes بَرْءٌ [berʾ] māddesini mutlak halk maʿnāsında istiʿmāl, ıtlāk ve takyīd ʿalākasıyla mücāz olur. Ve kaldı ki tefāvütten murād, ʿadem-i tenāsübdür, pes ʿadem-i tefāvüt ʿayn-ı tenāsüb olur, meselā aʿzā-ı hayvāniyye her ne kadar muhtelifetü'l-eşkāl ve'l-akdār ise de ihtilāfı, ihtilāf-ı tenāzum u tenāsübdür, ihtilāf-ı eʾimme rahmet olduğu gibi. Meselā reʾs ile sāʾir aʿzā-ı bedeniyye bi'l-cümle tenāsüb-i tabīʿī üzeredir, her ne kadar şekl ve mikdārda mütehālif ise de, zīrā reʾs meselā kebīr ve beden sagīr olsa, yāhūd reʾs tavīl ve beden kasīr olsa, endām ve tenāsüb olmayıp şekl-i nāzībā olacağı hüveydādır. İntehā. Ve

بُرُوءٌ [burūʾ] Bir nesneden berī ve bīzār olmak maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

البَرَاءُ [el-berāʾ] (سَلَامٌ [selām] vezninde) ve

البَرَاءَةُ [el-berāʾet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) بُرُوءٌ [burūʾ] maʿnāsınadır; yukālu: بَرِئَ مِنَ الأَمْرِ يَبْرَأُ أَيْ مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَيَبْرُؤُ بِالضَّمِّ أَيْ مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَهُوَ نَادِرٌ، بَرَاءً وَبَرَاءَةً وَبُرُوءًا إِذَا تَبَرَّأَ مِنْهُ Ve

بَرَاءٌ [berāʾ] (سَلَامٌ [selām] vezninde) Bir nesneden berī ve bīzār olan kişiye denir; yukālu: أَنَا بَرَاءٌ مِنْهُ أَيْ بَرِيءٌ Ve işbu بَرَاءٌ [berāʾ] kelimesi fi'l-asl masdar olmakla tesniye ve cemʿ ve teʾnīs gavāʾilinden müberrādır. Ve

بَرَاءٌ (berāʾ] Her ayın evvel gecesine, ʿalā-kavlin evvel gününe yāhūd āhir gecesine yāhūd āhir gününe ıtlāk olunur. Kamerin şemsten berī olduğu, sebeb-i tesmiyedir. Ve

بَرَاءٌ [Berāʾ] Aʿlām-ı ricāldendir: el-Berāʾ b. Mālik ve el-Berāʾ b. ʿĀzib ve el-Berāʾ b. Evs ve el-Berāʾ b. el-Maʿrūr ashābdandır; ve el-Berāʾ b. Ḳabīṣa muhtelefü's-sahābedir. Bunlarda lemha-i vasfiyyet olmakla harf-i taʿrīfle mersūmdur.

الإِبْرَاءُ [el-ibrāʾ] (hemzenin kesriyle) Hastayı sağ ve dürüst eylemek maʿnāsınadır;

yukālu: أَبْرَأَهُ اللهُ مِنَ الْمَرَضِ أَيْ عَافَاهُ Ve baʿīd ve bīzār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْرَأَكَ مِنْهُ أَيْ جَعَلَكَ بَرِيئًا İbrā-yı zimmet bu maʿnādandır. Ve ayın evvel gecesine yāhūd evvel gününe girmek maʿnāsınadır, ʿale'l-ihtilāfi'l-mezkūri, yukālu: أَبْرَأَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي الْبَرَاءِ

البَارِئُ [el-bāriʾ] (hemze ile) ve

البَرِيءُ [el-berīʾ] (فَعِيلٌ [faʿīl] vezninde. Bunda bi-gayri hemzetin dahi menkūldür) Maraz u ʿilletten dürüst olmuş kişiye denir, fāʿil bi-maʿnā mefʿūldür; yukālu: أَصْبَحَ فُلَانٌ بَارِئًا وَبَرِيئًا مِنْ مَرَضِهِ أَيْ سَالِمًا Kāle fī'l-*Esās* "حَقٌّ عَلَى الْبَارِي أَنْ يُؤَدِّيَ شُكْرَ الْبَارِي" Ve

بَرِيءٌ [berīʾ] lafzının cemʿi بِرَاءٌ [birāʾ] gelir كِرَامٌ [kirām] vezninde. Ve

بَرِيءٌ [berīʾ] Bir nesneden müteberrī ve hāli'z-zimmet olan kişiye denir; yukālu: أَنْتَ بَرِيءٌ مِنْهُ Bunun cemʿi بَرِيئُونَ [berīʾūn] gelir ve بُرَآءُ [bureʾā] gelir فُقَهَاءُ [fuḳahāʾ] vezninde ve بِرَاءٌ [birāʾ] gelir كِرَامٌ [kirām] vezninde ve أَبْرَاءٌ [ebrāʾ] gelir أَشْرَافٌ [eşrāf] vezninde ve أَبْرِيَاءُ [ebriyāʾ] gelir أَنْصِبَاءُ [enṣibāʾ] vezninde ve بُرَاءٌ [burāʾ] gelir رُخَالٌ [ruḫāl] vezninde. Müʾennesi بَرِيئَةٌ [berīʾet] tir hā'yla. Cemʿi بَرِيئَاتٌ [berīʾāt] gelir ve بَرِيَّاتٌ [beriyyāt] gelir hemzeyi yā'ya kalb ve idgāmla ve بَرَايَا [berāyā] gelir خَطَايَا [ḫaṭāyā] vezninde.

Şārih der ki müʾellif muʿtel bābında mahlūk maʿnāsına olan بَرِيَّةٌ [beriyyet] māddesini hemze bābına ihāle edip lākin burada ona tasaddī eylemedi. *Baṣāʾir*'de beyānına göre خَلْقٌ [ḫalḳ] maʿnāsına olan بَرْءٌ [berʾ] māddesinden faʿīlettir yāhūd بَرِيَ الْعُودَ [beriye'l-ʿūd] māddesinden muʿteldir. Evvele göre hemzesi yā'ya mübeddeledir.

اِبْنُ الْبَرَاءِ [ibnu'l-berāʾ] (bā'nın fethiyle) Ayın evvel gününün yāhūd gecesinin künyesidir.

التَّبْرِئَةُ [et-tebriʾet] (تَفْعِلَةٌ [tefʿilet] veznin-de) Berī ve bīzār kılmak maʿnāsınadır; yukālu: بَرَّأَكَ مِنْهُ تَبْرِئَةً أَيْ جَعَلَكَ بَرِيئًا مِنْهُ

التَّبَرُّؤُ [et-teberruʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Berī olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَرَّأَ مِنْهُ تَبَرُّؤًا إِذَا صَارَ بَرِيئًا

الْمُبَارَأَةُ [el-mubāreʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Birbirinden ayrılmak, müfārakat maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: بَارَأْتُ شَرِيكِي أَيْ فَارَقْتُهُ ve yukālu: بَارَأَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ أَيْ صَالَحَهَا عَلَى الْفِرَاقِ ve minhu kavlu'l-fukahāʾi: اَلْمُبَارَأَةُ كَالْخَلْعِ

الإِسْتِبْرَاءُ [el-istibrāʾ] (إِسْتِفْعَالٌ [istifʿāl] vezninde)Hatuna hayz görünce kadar kurbān eylememek maʿnāsınadır ki rahiminin cenînden berī olmasını taleb eylemekten ʿibārettir. Murād, bir kimse bir cāriyeyi temellük eyledikte, rahimi hayzdan pāk olduğu zuhūruna intizār ile müddet-i maʿlūme tevakkuf edip ona kurbān eylememek ki şāyed hamli var ise evvel-ki mālikinden olduğu zāhir ola; yukālu: إِسْتَبْرَأَهَا إِذَا لَمْ يَطَأْهَا حَتَّى تَحِيضَ

Şārih der ki bu mesʾele ʿiddet-i ricāl aksāmındandır. Kezālik dār-ı harbde mütezevvice olan hatun, dār-ı İslām'a muhācereten hurūc eylese, ʿiddet gözetmeyerek fi'l-hāl bir Müslümān onu tezevvüc eder, lākin bir hayz ile istibrā eylemedikçe kurbān cāʾiz değildir. Kezālik mezīnesini zānīsi tezevvüc eyledikte, yine bir hayz ile istibrāya muhtācdır. İntehā. Ve

إِسْتِبْرَاءٌ [istibrāʾ] İstincānın kuddāmīsidir ki tebevvül ʿakibinde ālet-i rücūliyyeti taş yā su ile tanzīf edip eser-i bevlden pāk ve berī eylemekten ʿibārettir; yukālu: إِسْتَبْرَأَ

إِسْتَبْرَأَ الْفَرَجَ الذَّكَرَ أَي اسْتَنْقَاهُ مِنَ الْبَوْلِ Müʾellif [istebreʾe'l-ferce] ʿunvānıyla īrād eylese idi, eşmel olur idi.

البُرْأَةُ [el-burʾet] (جُرْعَةٌ [curʿat] veznin-de) Avcı gömeltisine denir, قُتْرَةُ الصَّائِدِ [ḳutretu'ṣ-ṣāʾid] maʿnāsınadır.

[ب س أ]

البَسْءُ [el-besʾ] (bā'nın fethi ve sīn-i müh-melenin sükūnuyla) ve

البَسَأُ [el-beseʾ] (fethateynle) ve

البَسَاءُ [el-besāʾ] (سَلَامٌ [selām] vezninde) ve

البُسُوءُ [el-busūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Yüz göz öğrenip bir şeyʾ ile üns ü ülfet eylemek maʿnāsınadır ki alışmak taʿbīr olunur; yukālu: بَسَأَ بِهِ وَبَسِئَ بِهِ بَسْئًا وَبَسَئًا وَبَسَاءً وَبُسُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا أَنِسَ بِهِ Ve

بَسْءٌ [besʾ] (sīn'in sükūnuyla) ve

بُسُوءٌ [busūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesneyi hemīşe işleyip ʿādet ve idmān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَسَأَ بِالأَمْرِ بَسْئًا وَبُسُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا مَرَنَ عَلَيْهِ Ve bir nesneyi alçaklayıp hor ve zelīl görmek maʿnāsınadır; yukālu: بَسَأَ بِهِ إِذَا تَهَاوَنَ

الإِبْسَاءُ [el-ibsāʾ] (hemzenin kesriyle) Bir şeyʾi, şeyʾ-i āhere alıştırıp enīs ve rām ey-lemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْسَأْتُهُ فَبَسِئَ

البَسُوءُ [el-besūʾ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol nākadır ki sütünü sağan kişiye öğre-nip alışmakla serkeşlik eylemeyip rām ola. Türkīde ikdi ve alışkan taʿbīr olunur; yukālu: نَاقَةٌ بَسُوءٌ إِذَا كَانَتْ لاَتَمْنَعُ الْحَالِبَ يَعْنِي لِإِلْفِهَا إِيَّاهُ

[ب ش أ]

بَشَاءَةُ [Beşāʾet] (feth-i bāʾ ve şīn-i muʿceme ve medd ile) Bādiyede bir mevziʿ ismidir.

[ب ط أ]

البُطْءُ [el-buṭʾ] (bā'nın zammı ve ṭā'nın sükūnuyla) ve

البِطَاءُ [el-biṭāʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ge-cikmek ve oyalanıp eğlenmek ve ağır dep-renmek maʿnāsınadır, sürʿat mukābilidir; yukālu: بَطُؤَ الرَّجُلُ بُطْئًا وَبِطَاءً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ ضِدُّ أَسْرَعَ

الإِبْطَاءُ [el-ibṭāʾ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi gecikmek ve ağır deprenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْطَأَ الرَّجُلُ إِبْطَاءً بِمَعْنَى بَطُؤَ Ve bir kimsenin dābbesi eşkin olma-yıp künd ve girān olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْطَأَ الْقَوْمُ إِذَا كَانَتْ دَوَابُّهُمْ بِطَاءً Ve bir nesneyi geciktirmek ve ʿavk ve teʾhīr ey-lemek maʿnāsına müteʿaddī olur; yukālu: أَبْطَأَ بِهِ إِذَا أَخَّرَهُ

البَطِيءُ [el-beṭīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hemīşe deprenişi ağır, künd-pāy olan insān ve hayvāna denir ki kabran taʿbīr olunur. Cemʿi بِطَاءٌ [biṭāʾ] gelir كِرَامٌ [kirām] vezninde. Ve

بَطِيءٌ [Beṭīʾ] muhaddisīnden Ebu'l-ʿAbbās Aḥmed b. el-Ḥuseyn el-ʿĀḳūlī lakabıdır.

البُطْءُ [el-buṭʾ] (bā'nın zammı ve ṭā'nın sükūnuyla) ve

البُطَأَى [el-buṭʾā] (بُشْرَى [buşrā] vezninde) Dehr ve zamāna ıtlāk olunur ve bu, Benī Yerbūʿ lügatidir, tekūlu: لَمْ أَفْعَلْهُ بُطْءَ يَاهَذَا وَبُطَأَى أَي الدَّهْرَ Ve bunlar zarfiyyet üzere mansūblardır.

بُطْآنَ [buṭʾāne] (bā'nın zammı ve fethi ve ṭā'nın sükūnu ve nūn'un fethiyle) Maʿnā-yı taʿaccübü mutazammın ism-i fiʿl-i māzīdir; yukālu: بُطْآنَ ذَا خُرُوجًا أَيْ بَطُؤَ Yaʿnī "Onun çıkması ne ʿaceb gecikti!"

التَّبْطِيءُ [et-tabṭīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde)

Geciktirmek ve matl ve teʾhīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَطَّأَ عَلَيْهِ بِالأَمْرِ أَيْ أَخَّرَهُ

[ب ك أ]

البَكْءُ [el-bekʾ] (bā'nın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) ve

البَكَاءَةُ [el-bekāʾet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] veznin-de) ve

البُكُوءُ [el-bukūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

البُكَاءُ [el-bukāʾ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Nākanın sütü az olmak maʿnāsınadır, lākin:

Şārih taʿmīm eylemiştir; yukālu: بَكَأَتِ النَّاقَةُ وَبَكُؤَتْ بَكْئًا وَبَكَاءَةً وَبُكُوءًا وَبُكَاءً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْخَامِسِ إِذَا قَلَّ لَبَنُهَا

البَكِيءُ [el-bekīʾ] (فَعِيلٌ [faʿīl] vezninde) ve

البَكِيئَةُ [el-bekīʾet] (hā'yla) Sütü az olan nākaya denir. Cemʿleri بِكَاءٌ [bikāʾ] gelir; كَرِيمٌ [kerīm] ve كِرَامٌ [kirām] gibi ve بَكَايَا [bekāyā] gelir, خَطِيئَةٌ [ḫaṭīʾet] ve خَطَايَا [ḫaṭāyā] gibi.

البَكْءُ [el-bekʾ] (bā'nın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) ve

البَكَا [el-bekā] (bā'nın fethi ve elif'in kas-rıyla) Bir nevʿ nebāt adıdır; müfredleri بَكْئَةٌ [bekʾet] ve بَكَاةٌ [bekāt] gelir hā'yla.

[ب و أ]

البَوْءُ [el-bevʾ] (bā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Bir nesneye rücūʿ edip varmak maʿnāsınadır. ʿalā-kavlin eşyā-ı sāʾireden bi'l-külliyye munkatıʿ olup o nesneye mü-tehassıs olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَاءَ إِلَيْهِ يَبُوءُ بَوْئًا إِذَا رَجَعَ أَوِانْقَطَعَ Ve bā-i taʿdiye ile sılalandıkta ircāʿ maʿnāsına olur; tekūlu: بُؤْتُ بِهِ إِلَيْهِ أَيْ أَرْجَعْتُهُ Ve ʿinde'l-Kisāʾī bi-nefsihi müteʿaddī olur; tekūlu: بُؤْتُهُ أَيْ أَرْجَعْتُهُ Müʾellif *Baṣāʾir*'de demiştir ki بَوَاءٌ [bevāʾ] māddesi asl bir mekānın müsāvāt-ı eczāsı, yaʿnī her yeri düz ve berāber ol-mak maʿnāsına mevzūʿdur; نُبُوٌّ [nubuvv] mukābilidir ki eczā-yı mekāniyyenin münāfātından ʿibārettir ve maʿānī-i sāʾire bi'l-cümle ona rāciʿdir. Meselā bir şeyʾe rücūʿ ve inkıtāʿ gūyā ki onu mekān-ı muvāfık bulmakla ona rāciʿ ve munkatıʿ olmuş olur. Ve تَبْوِيءٌ [tebvīʾ]-i rumh ki bir kimseye mızrak doğrultmaktır, gūyā ki onun bedenini mızrağa mekān-ı muvāfık tehyiʾe eylemiş olur ve كُفْوٌ [kufv] ve عَدِيلٌ [ʿadīl] ve إِقْرَارٌ [iḳrār] ve إِعْتِرَافٌ [iʿtirāf] maʿnālarında dahi tesāvī hāleti derkārdır. İntehā. Ve

بَوْءٌ [bevʾ] Kelimesi uymak, muvāfakat maʿnāsınadır; yukālu: بَاءَ الشَّيْءُ بِهِ إِذَا وَافَقَ ve tekūlu: بَاءَنِي الشَّيْءُ أَيْ وَافَقَنِي Ve ikrār eyle-mek maʿnāsınadır; yukālu: بَاءَ بِذَمِهِ أَيْ أَقَرَّ

Şārih der ki ikrār maʿnāsında dāʾimā ʿaleyh ve mazarrat mevkiʿinde istiʿmāl olunur, menfaʿat cihetinde istiʿmāl olun-maz, hattā seyyidü'l-istigfārda "أَبُوءُ بِذَنْبِي" bu māddedendir ki "Kendi cürmümü ikrār ve istidʿā-yı ʿafv ve magfiret-i perverdigār ederim." demektir. İntehā. Ve

بَوْءٌ [bevʾ] ve

بَوَاءٌ [bevāʾ] (سَلَامٌ [selām] vezninde) Bir günāhı üzerine alıp yüklenmek yāhūd günāhı iʿtirāf eylemek maʿnāsınadır ki māʿnā-yı sābıkın ʿaynı olur ve takrīr-i şārih üzere husūs dahi yoktur, yukālu: بَاءَ بِذَنْبِهِ بَوْءًا وَبَوَاءً أَيِاحْتَمَلَهُ أَواِعْتَرَفَ بِهِ Ve kısāsta maktūl-i sānīyi evvele ʿadīl ve hemtā kıl-mak maʿnāsınadır ki kanı kana berāber tutmak taʿbīr olunur; yukālu: بَاءَ دَمُهُ بِدَمِهِ أَيْ عَدَلَهُ Ve kısāsta nazīr olmak, yaʿnī kātil kısāsen maktūl olmakla kan kana berāber

tutulmak maʿnāsınadır. Ve gāh olur ki bir kabīleden birisi āher kabīleden bir kimseyi katl eylemekle maktūlün kavmi dahi kātilin kavminden bir adamı katl edicek ʿādet-i Aʿrāb u Terākime üzere kısās muvāfık olmuş olur; yukālu: بَاءَ فُلاَنٌ بِفُلاَنٍ إِذَا قُتِلَ بِهِ فَقَاوَمَهُ أَيْ عَادَلَهُ

الإِبَاءَةُ [el-ibāʾet] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi şeyʾ-i āhere ircāʿ eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَبَأْتُهُ إِلَيْهِ أَيْ أَرْجَعْتُهُ Ve kātili kısāsen katl eylemekle kanı maktūlün kanına berāber tutulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَاءَ فُلاَنًا بِفُلاَنٍ إِذَا قُتِلَ بِهِ فَقَاوَمَهُ Ve konağa kondurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَاءَهُ فِي الْمَنْزِلِ أَيْ أَنْزَلَهُ فِيهِ ve tekūlu'l-ʿArab: فَلاَةٌ تُبِيءُ فِي فَلاَةٍ أَيْ تَذْهَبُ Bu kelām beyābānın fart-ı vüsʿatinden kināyedir; yaʿnī "O beyābān bir derecede vüsʿatlidir ki gūyā ekābir-i beyābān dahi zamīme olmakla sālikini zamīme-i mezbūreye īsāl ve inzāl eder" demektir. تُبِيءُ [tubīʾu] kelimesi, إِبَاءَةٌ [ibāʾet]ten muzāriʿdir, yoksa Mütercim-i *Ṣiḥāḥ*'ın vehmi gibi sülāsīden ve zehāb maʿnāsına değildir ki hattā vāviyye ve yāʾiyye olması cāy-ı teʾemmül ola. Ve

إِبَاءَةٌ [ibāʾet] Konağa konup yerleşmek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَاءَ بِالْمَكَانِ إِذَا حَلَّهُ وَأَقَامَ بِهِ Ve deveyi yatağına çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَاءَ الإِبِلَ إِذَا رَدَّهَا إِلَى الْمَبْأَةِ Ve kaçmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَبَاءَ مِنْهُ إِذَا فَرَّ Ve deriyi dibāgata yatırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَاءَ الأَدِيمَ إِذَا جَعَلَهُ فِي الدِّبَاغِ

البَاءَةُ [el-bāʾet] (بَاعَةٌ [bāʿat] vezninde) ve

البَاءُ [el-bāʾ] (hā'sız) Nikāh maʿnāsınadır ki tezevvüc ve cimāʿdan eʿammdır ve bu, maʿnā-yı ātīden yaʿnī mahall-i istirāhat ü itmiʾnān olan menzil maʿnāsından meʾhūzdur. Ve

بَاءَةٌ [bāʾet] Konağa denir, مَنْزِلٌ [menzil] maʿnāsına.

التَّبْوِيءُ [et-tebvīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Nikāh eylemek, yaʿnī cimāʿ yāhūd tezevvüc eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَوَّأَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ تَبْوِيئًا إِذَا أَنْكَحَهَا Ve bir kimseyi konağa kondurmak maʿnāsınadır; yukālu: بَوَّأَهُ مَنْزِلاً وَفِي الْمَنْزِلِ أَيْ أَنْزَلَهُ Ve bir kimseye karşı mızrak doğrultmak maʿnāsınadır; yukālu: بَوَّأَ الرُّمْحَ نَحْوَهُ إِذَا قَابَلَهُ يَعْنِي سَدَّدَهُ Ve konağa konup yerleşmek maʿnāsınadır; yukālu: بَوَّأَ الْمَكَانَ إِذَا حَلَّهُ وَأَقَامَ بِهِ

الْمُبَاوَأَةُ [el-mubāveʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Kātilin kanını maktūlün kanına berāber tutmak maʿnāsınadır; yukālu: بَاوَأَ فُلاَنًا بِفُلاَنٍ مُبَاوَأَةً إِذَا قُتِلَ بِهِ فَقَاوَمَهُ

التَّبَاؤُ [et-tebāvuʾ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznninde) İki nesne birbirine ʿadīl ve yeksān olup berāberleşmek maʿnāsınadır, gerek kemmiyyet ve gerek keyfiyyet cihetiyle olsun; yukālu: الشَّيْئَانِ تَبَاوَئَا أَيْ تَعَادَلاَ

البِيئَةُ [el-bīʾet] (bā'nın kesri ve meddiyle) إِبَاءَةٌ [ibāʾet]ten ismdir, yurda yā konağa konmak hāletine denir ve yurda ve konağa da بِيئَةٌ [bīʾet] ıtlāk olunur, مَنْزِلٌ [menzil] gibi. Ve mutlakan hālet maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: إِنَّهُ لَحَسَنُ الْبِيئَةِ أَيِ الْحَالَةِ

الْمَبْأَةُ [el-mebʾet] (mīm'in fethi ve bā'nın sükūnuyla) Konağa ve yurda denir, مَنْزِلٌ [menzil] maʿnāsına; yukālu: هُوَ رَحْبُ الْمَبْأَةِ أَيِ الْمَنْزِلِ Ve dağlarda olan arı yuvasına ve sūrāhına denir. Ve rahimde olan yavru yatağına denir, zih-dān maʿnāsına. Ve yaban öküzünün yatağına denir. Ve suya karīb yerde olan deve yatağına denir, مَعْطِنٌ [maʿṭin] maʿnāsına.

التَّبَوُّؤُ [et-tebevvuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-

de) Yurda ve konağa konup yerleşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَوَّأَ بِالْمَكَانِ إِذَا حَلَّهُ وَأَقَامَ بِهِ

الْبَوَاءُ [el-bevāʾ] (bā'nın fethiyle) Berāberlik, sevāʾ maʿnāsınadır; yukālu: الْقَوْمُ عَلَى بَوَاءٍ أَيْ سَوَاءٍ Ve minhu yukālu: أَجَابُوا عَنْ بَوَاءٍ وَاحِدٍ أَيْ بِجَوَابٍ وَاحِدٍ Yaʿnī "Cümlesi, müttefikü'l-kelime yeksān olmalarıyla yek-dehen ve yek-sühan olarak bir cevābla cevāb verdiler." Ve

بَوَاءٌ [bevāʾ] Küfʾ ve hemtā maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ بَوَاءٌ لَهُ أَيْ كُفْؤٌ Ve

بَوَاءٌ [Bevāʾ] Arz-ı Tihāme'de bir vādī ismidir.

الْمُبِيئَةُ [el-mubīʾet] (mīm'in zammı ve bā'nın kesr ve meddiyle) Pek gerekli mühimme ve hācete denir; yukālu: حَاجَةٌ مُبِيئَةٌ أَيْ شَدِيدَةٌ Ve bu, إِبَاءَةٌ [ibāʾet] kelimesinden ism-i fāʿildir, hācet-i merkūme güyā ki havāyic-i sāʾireden munkatıʿ ve hemān kendisine ihtisās ve iktisāra bāʿis olmuştur.

[ب ه أ]

الْبَهْءُ [el-behʾ] (bā'nın fethi ve hā'nın sükūnuyla) ve

الْبُهُوءُ [el-buhūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

الْبَهَاءُ [el-behāʾ] (سَلَامٌ [selām] vezninde) Bir nesneye alışıp üns ü ülfet eylemek ve dadanmak maʿnāsınadır; yukālu: بَهَأَ بِهِ وَبَهِئَ وَبَهُؤَ بَهْئًا وَبُهُوءًا وَبَهَاءً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا أَنِسَ بِهِ Ve şuʿūr ve idrāk maʿnāsınadır; yukālu: مَا بَهَأْتُ لَهُ أَيْ مَا فَطِنْتُ Ve

بَهْءٌ [behʾ] (مَنْعٌ [menʿ] vezninde) Hāneyi esāsü'l-beyt taʿbīr olunan eşyādan hālī eylemek, yaʿnī āher yere nakl edip hāneyi boşaltmak maʿnāsınadır. ʿalā-kavlin yırtıp paralamak maʿnāsınadır ki bunda beytten murād beyt-i Aʿrāb ve ahşam olan çadır ve obadır; yukālu: بَهَأَ الْبَيْتَ بَهْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَخْلَاهُ مِنَ الْمَتَاعِ أَوْ خَرَقَهُ

الإِبْتِهَاءُ [el-ibtihāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznince) Bu dahi alışıp üns ve ārām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَهَأَ بِهِ إِذَا أَنِسَ بِهِ

بَهَاءٍ [Behāʾi] (قَطَامٍ [ḳaṭāmi] vezninde ki āhiri kesr üzere mebnīdir) Bir hatunun ismidir.

الْبَهَاءُ [el-behāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şol nākadır ki sütünü sağan kişiye öğrenip alışmakla serkeşlik eylemez ola, ona alışkan taʿbīr olunur; yukālu: نَاقَةٌ بَهَاءٌ أَيْ بَسُوءٌ

الإِبْهَاءُ [el-ibhāʾ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi hāneyi boşaltmak yāhūd hark eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْهَأَ الْبَيْتَ إِذَا أَخْلَاهُ مِنَ الْمَتَاعِ أَوْ خَرَقَهُ

FASLU'T-TĀ'İ'L-FEVKİYYE
(فَصْلُ التَّاءِ الْفَوْقِيَّةِ)

[ت أ ت أ]

التَّأْتَأَةُ [et-teʾteʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznin-de) Mutlakan bir nesnenin savtından hikāyedir. Ve hīn-i tekellümde lisān ekserī tāʾ harfine çalınmak maʿnāsınadır, niteki fāʾ harfine çalınmağa فَأْفَأَةٌ [feʾfeʾet] denir; yukālu: فِيهِ تَأْتَأَةٌ أَيْ يَتَرَدَّدُ فِي التَّاءِ إِذَا تَكَلَّمَ Ve

تَأْتَأَةٌ [teʾteʾet] ve

تَأْتَاءٌ [teʾtāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Tekeyi keçiye aşmak için çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأْتَأَ التَّيْسَ إِذَا دَعَاهُ لِيُقْبِلَ فَيَنْزُوَ Ve tıfl-ı sagīr emekleyerek yürü-mek maʿnāsınadır ki bu taʿbīr lisānımızda dahi vardır; yukālu: يُتَأْتِئُ الطِّفْلُ أَيْ يَمْشِي Ve meydān-ı muhārebede şecāʿatine iftihār ve aʿdāyı ihtikār zımnında salını salını yürü-mek maʿnāsınadır; yukālu: تَأْتَأَ الْمُحَارِبُ إِذَا تَبَخْتَرَ فِي الْحَرْبِ

التَّأْتَاءُ [et-teʾtāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Hīn-i tekellümde lisānı ekserī tāʾ harfine çalınan kimsedir, o kimseye teteyi taʿbīr olunur. Ve

تَأْتَاءٌ [teʾtāʾ] Tekeyi keçiye aşmak için çağı-racak savttan hikāyedir.

[ت ت أ]

التَّيْتَاءُ [et-teytāʾ] (tā'nın fethi ve elif'in meddiyle) ve

التِّيتَاءُ [et-tītāʾ] (tā'nın kesriyle) ve

التِّتْتَاءُ [et-tiʾtāʾ] (tā'nın kesri ve hemze'nin sükūnuyla) Şol kimsedir ki cimāʿ eder iken hadesler, yaʿnī yestehler ola ki emrāzdandır, ona عِذْيَوْطٌ [ʿiẕyevṭ] dahi der-ler. Ve ʿalā-kavlin idhāl eylemezden evvel inzāl eder olan kişiye denir. Bu dahi sul-bün rehāvetinden yāhūd şebakın şiddetin-den neşʿet eder; yukālu: رَجُلٌ تَيْتَاءٌ وَتِيتَاءٌ وَتِتْتَاءٌ أَيْ يُحْدِثُ عِنْدَ الْجِمَاعِ أَوْ يُنْزِلُ قَبْلَ الإِيلاَجِ

[ت ف أ]

التَّفَأُ [et-tefeʾ] (tā'nın ve fā'nın fethiyle) Pek hiddetlenip hışm ve gazaba gelmek maʿnāsınadır; yukālu: تَفِئَ الرَّجُلُ تَفَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا احْتَدَّ وَغَضِبَ

التَّفِيئَةُ [et-tefīʾet] (hemze ile فَعِيلَةٌ [faʿīlet] vezninde) Bir nesnenin zamān ve hengāmına denir; yukālu: تَفِيئَةُ الشَّيْءِ أَيْ حِينُهُ وَزَمَانُهُ Baʿzı nüshada وَإِبَّانُهُ ʿunvānıyla mersūmdur.

Şārih der ki hemzeyi yā'ya kalb ve idgāmla ve hemzenin takdīmi ve fā'nın teşdīdiyle de lügattir. İntehā.

Nihāye'de إِثْرٌ [iṯr] ve عَقِبٌ [ʿaḳib] ile mü-fesserdir ki bir şeyʾin bilā-fāsıla ʿakibi de-mektir. Ve müʾellif "أ،ف،ف" māddesinde dahi zikr eylemiştir. Kaldı ki تَفِيئَةٌ [tefīʾet] "أ،ي،ف"māddesinden ve تَئِفَّةٌ [teʾiffet] "أ،ف،ف" māddesinden ki ikisi de şiddet-i sürʿate dālldir, meʾhūz olmak baʿīd değil-dir, fe'l-yunzar.

[ت ن أ]

التُّنُوءُ [et-tunūʾ] (nūn'la قُعُودٌ [ḳuʿūd] veznin-de) Mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَأَ بِالْمَكَانِ تُنُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَقَامَ

التِّنَاءَةُ [et-tināʾet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ondan ismdir, ikāmet maʿnāsına.

التَّانِئُ [et-tāniʾ] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Dihkān maʿnāsınadır ki köy kethüdāsı demektir. Dihkān, dihhān-ı Fārisīden muʿarrebdir ki köyün sāhibi ve ulusu demektir. Lisānımızda boy beyi ve köy kethüdāsı taʿbīr olunur. Ve تَانِئٌ [tāniʾ] laf-

zının cemʿi تُنَّاءٌ [tunnāʾ] gelir tā'nın zammı ve nūn'un teşdīdiyle, سُكَّانٌ [sukkān] vezninde. Ve

تَانِئٌ [Tānīʾ] muhaddisînden İbrāhīm b. Yezīd ve Muḥammed b. ʿAbdullāh ve Aḥmed b. Muḥammed b. el-Ḥāriṯ ki *Ṭaberānī* sāhibidir ve Muḥammed b. ʿÖmer b. Muḥammed b. ʿAbdurraḥmān b. Tāne nām zevātın lakablarıdır. Bunlar تَانِئُونَ [Tāniʾūn] ile müştehirlerdir.

FASLU'Ṣ-ṢĀʾİ'L-MÜSELLESE
(فَصْلُ الثَّاءِ الْمُثَلَّثَة)

[ث أ ث]

الثَّأْثَأَةُ [eṯ-ṯeʾṯeʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznin-de) Deveyi suya kandırmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَأْثَأَ الإِبِلَ ثَأْثَأَةً أَيْ أَرْوَاهَا Ve susuz ko-mak maʿnāsınadır; yukālu: ثَأْثَأَ الإِبِلَ إِذَا عَطَّشَهَا Bu sürette azdāddan olur.

Şārih der ki gerçi müʾellifin temsīlinden deve kısmına mahsūs olmak müstefād olur, lākin ʿumūm üzeredir. İntehā. Ve

ثَأْثَأَةٌ [ṯeʾṯeʾet] Defʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَأْثَأَ عَنِ الْقَوْمِ إِذَا دَفَعَ عَنْهُمْ Ve alıko-mak, habs maʿnāsınadır; yukālu: ثَأْثَأَ الرَّجُلَ عَنِ الأَمْرِ إِذَا حَبَسَهُ Ve sükūn u ārām bulmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَأْثَأَ الْغَضَبُ إِذَا سَكَنَ Ve bir nesneyi yerinden ayırıp bertaraf eyle-mek maʿnāsınadır; yukālu: ثَأْثَأَ الشَّيْءَ أَيْ أَزَالَ عَنْ مَكَانِهِ Ve āteşi söndürmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَأْثَأَ النَّارَ أَيْ أَطْفَأَهَا Ve tekeyi dişi-ye çekmek için çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَأْثَأَ بِالتَّيْسِ إِذَا دَعَاهُ يَعْنِي لِلسِّفَادِ Ve deve susamak maʿnāsınadır ki lāzım olur; yukālu: ثَأْثَأَتِ الإِبِلُ إِذَا عَطِشَتْ Ve suya kan-mak maʿnāsına olmakla kezālik azdāddan olur; yukālu: ثَأْثَأَتِ الإِبِلُ إِذَا رَوِيَتْ

التَّثَأْثُؤُ [et-teṯeʾṯuʾ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] veznin-de) Sefere ʿazīmeti fesh ve ferāgatle meks ve ikāmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَثَأْثَأَ الرَّجُلُ أَيْ أَرَادَ سَفَرًا ثُمَّ بَدَا لَهُ الْمُقَامُ Ve bir nes-neden heybetlenip havf u endīşe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَثَأْثَأَ مِنْهُ إِذَا هَابَهُ

الثَّأْثَاءُ [eṯ-ṯeʾṯāʿ] (سَلْسَالٌ [selsāl] veznin-de) Tekeyi keçiye çekmek için çağıracak savttan hikāyedir.

الإِثَاءَةُ [el-iṯāʾet] Hemzenin kesriyle ki رَمْيٌ

[remy] maʿnāsınadır, "ث،و،أ" den meʾhūz olmakla māddesinde zikr olunur. Cevherī, vehmine bināʾen burada resm eylemişştir.

Şārih der ki Kisāʾī ve Ebū ʿAmr dahi burada zikr eylediler ve müʾellif, "أ،ث،أ" māddesinde dahi zikr eylemişştir. İntehā.

[ث د أ]

الثُّدَّاءُ [eṣ-ṣuddāʾ] (dāl'ın şeddesiyle زُنَّارٌ [zunnār] vezninde) Bir nevʿ nebāttır; طَرَائِيثُ [ṭarāṣīṣ] ki Fārisīde uştur-gāz ve Türkīde deve dikeni ve kolgan dikeni dedikleri ottur, bunun dibinde nābit olur. Müfredi ثُدَّاءَةٌ [ṣuddāʾet]tir hā'yla.

الثُّنْدُأَةُ [eṣ-ṣunduʾet] (ṣā'nın zammı ve nūn'un sükūnu ve dāl-ı mazmūme ile) Er kişinin memesine denir, niteki ʿavretin memesine ثَدْيٌ [ṣedy] denir, ʿalā-kavlin memenin düğmeciğine denir, yāhūd memenin çevresinde olan ete denir. Ve kelime-i mezbūrenin kaçan ki evvelini mazmūm eylesen hemze ile ثُنْدُأَةٌ [ṣunduʾet] kırāʾat edersin ve meftūh kılsan vāv ile telaffuz edersin ki فُعْلُوَةٌ [fuʿluvet] veznin-de olur. *Miṣbāḥ'ta* böylece mersūmdur ki ثُنْدُأَةٌ [ṣunduʾet] kelimesi ki fā'nın ve ʿayn'ın zammıyladır, vezni فُنْعُلَةٌ [funʿulet] tir. Ve baʿzılar nūn'unu asliyye iʿtibār eylemekle vāv zāʾid olup ona göre vezni فُعْلُوَةٌ [fuʿluvet] olur. Ve *Bāriʿ* nām kitābda ṣā'nın zammıyla maʿa'l-hemze ve ṣā'nın fethiyle maʿa'l-vāv olarak müsebbettir ki müʾellifin zikr eylediği, bu kavl olur.

Ve şārih der ki ekser-i ehl-i lügat ʿindinde ثُنْدُأَةٌ [ṣunduʾet] erkek adam memesine denir. Hattā peygāmber-i enām ʿaleyhi's-salātu ve's-selām vasfında «عَارِي الثُّنْدُأَتَيْنِ» eseri vārid olmuştur ki "Mübārek memelerinde çokluk et yoktu" demektir. İntehā.

[ث ر ط أ]

الثِّرْطِئَةُ [eṣ-ṣirṭiʾet] (ṣā'nın ve ṭā'nın kesriyle) Sakīl ve nā-tırāş ve girān-cān olan bodur kimseye denir, ere ve ʿavrete ıtlāk olunur. Baʿzı nüshada vāv ile mersūm olmakla sakīl kimseye ve bodur kimseye ʿalā-hidetin denmek olur.

[ث ط أ]

الثَّطْءُ [eṣ-ṣeṭʾ] (ṣā'nın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Bir nesneyi ayakla basıp çiğnemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَطَأَهُ ثَطْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا وَطِئَهُ

الثَّطَأُ [eṣ-ṣeṭaʾ] (fethateynle) Ahmak ve sebük-magz olmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَطِئَ الرَّجُلُ ثَطَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَمُقَ

الثُّطْأَةُ [eṣ-ṣuṭʾat] (ṣā'nın zammı ve fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Bir nevʿ böcek adıdır.

Şārih der ki sāhibu'l-ʿ*Ayn*, عَنْكَبُوتٌ [ʿankebūt] ile tefsīr eylemişştir.

[ث ف أ]

الثُّفَّاءُ [eṣ-ṣuffāʾ] (قُرَّاءٌ [ḳurrāʾ] vezninde) Hardal ismidir ki maʿrūf devāyī tohumdur, ʿalā-kavlin حُرْفٌ [ḥurf] ismidir ki tere tohumu ve acı tere tohumu dedikleridir. Ve baʿzılar ʿindinde حُرْفٌ [ḥurf], üzerlik tohumudur. Müfredi ثُفَّاءَةٌ [ṣuffāʾet]tir hā'yla.

الثَّفْءُ [eṣ-ṣefʾ] (ṣā'nın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Tencerede olan şeyʾin kaynamasını teskīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَفَأَ الْقِدْرَ ثَفْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَسَرَ غَلَيَانَهَا

[ث م أ]

الثَّمْءُ [eṣ-ṣemʾ] (ṣā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Bir kimseye yağlı ve çerb taʿām yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَأَ الْقَوْمَ ثَمْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ أَيْ أَطْعَمَهُمُ الدَّسَمَ Ve bir kimsenin başını yarmak maʿnāsınadır;

yukālu: ثَمَأَ رَأْسَهُ أَيْ شَدَخَهُ Ve ekmeği doğrayıp tirit eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَأَ الْخُبْزَ إِذَا ثَرَدَهُ Ve mantarı yağ içre batırmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَأَ الْكَمْأَةَ إِذَا طَرَحَهَا فِي السَّمْنِ Ve boyamak maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَأَ لِحْيَتَهُ بِالْحِنَّاءِ إِذَا صَبَغَ Ve tagavvut eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَأَ مَا فِي بَطْنِهِ إِذَا رَمَاهُ

الإِنْثِمَاءُ [el-inṯimāʾ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Baş yarılmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَأَ رَأْسَهُ فَانْثَمَأَ أَيْ شَدَخَهُ فَانْشَدَخَ

[ث و أ]

ثَاءَةُ [Ṯāʾet] (بَاعَةٌ [bāʿat] vezninde) Huẕeyl kabīlesi bilādında bir mevziʿ adıdır.

الإِثَاءَةُ [el-iṯāʾet] Hemzenin kesriyle ki رَمْيٌ [remy] maʿnāsınadır, "أ،ث،أ" māddesinde zikr olundu.

FASLU'L-CĪM
(فَصْلُ الْجِيمِ)

[ج أ ج أ]

الْجَأْجَاءُ [el-ceʾcāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Hezīmet yaʿnī savaşta ʿasker sınıp bozulmak maʿnāsına ismdir. Ve asl-ı هَزْمٌ [hezm] karpuz makūlesi nesneyi basıp ezmek maʿnāsınadır, هَزِيمَةٌ [hezīmet] ondan ismdir; leşkerin şikest olması ondan meʾhūzdur; yukālu: وَقَعَ عَلَيْهِمُ الْجَأْجَاءُ أَيِ الْهَزِيمَةُ

الْجُؤْجُؤُ [el-cuʾcuʾ] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Göğüse denir, sadr maʿnāsına. Cemʿi جَآجِئُ [ceʾāciʾ] gelir سَلاَسِلُ [selāsil] vezninde. Ve

جُؤْجُؤُ [Cuʾcuʾ] Baḥreyn diyārında bir karye adıdır.

الْجَأْجَأَةُ [el-ceʾceʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Deveyi جِئْ جِئْ [ciʾ ciʾ] diye su içmeğe çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: جَأْجَأَ بِالإِبِلِ جَأْجَأَةً إِذَا دَعَاهَا لِلشُّرْبِ بِجِئْ جِئْ Burada جِئْ [ciʾ] kelimesi, مَجِيءٌ [mecīʾ] māddesinden emrdir, "gel" demektir.

الْجِيءُ [el-cīʾ] (kesr ile جِيعٌ [cīʿ] vezninde) Ondan ismdir, deveyi su içmeğe çağırmağa denir.

التَّجَأْجُؤُ [et-teceʾcuʾ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] veznninde) Bir kimse nehy olunduğu nesneden nehyi kabūlle ictināb edip ondan ferāgatle geri durmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَأْجَأَ الرَّجُلُ إِذَا كَفَّ وَنَكَصَ وَانْتَهَى Ve bir nesneden heybetlenip havf u endīşe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَأْجَأَ عَنْهُ إِذَا هَابَهُ

[ج ب أ]

الْجَبْءُ [el-cebʾ] (cīm'in fethi ve bā'nın

sükūnuyla) ve

الْجُبُوءُ [el-cubūʾ] (فُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve **الْجَبَأُ** [el-cebeʾ] (fethateynle) Bir nesneden menʿ olunup keff-i yed eylemek maʿnāsınadır; yukālu:جَبَأَ عَنْهُ وَجَبِئَ جَبْئًا وَجُبُوءًا وَجَبَئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا ارْتَدَعَ Ve bir şeyʾi beğenmeyip kerīh görmek maʿnāsınadır; yukālu: جَبَأَ الشَّيْءَ إِذَا كَرِهَهُ Ve çıkmak, hurūc maʿnāsınadır.

Şārihin beyānına göre mühevvil ve müfziʿ nesnenin hurūcuna mahsūstur; yukālu: جَبَأَ عَلَيْهِ الأَسَدُ إِذَا خَرَجَ Ve pinhān olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَبَأَ الرَّجُلُ إِذَا تَوَارَى Ve aşı boyası satmak maʿnāsınadır; yukālu: جَبَأَ الرَّجُلُ إِذَا بَاعَ الْجَأْبَ أَيِ الْمَغْرَةَ Ve boynu bir tarafa eğmek maʿnāsınadır; yukālu: جَبَأَ عُنُقَهُ أَيْ أَمَالَهَا Ve göz ve kılıç yayınmak maʿnāsınadır, yaʿnī bir kerīh ve nahoş yāhūd be-gāyet mehīb ve mühevvil nesne olmakla nazar, tākat getirmeyip munsarıf olmak. Kezālik kılıç darībeye kār-ger olmayıp geri atılmak maʿnāsınadır; yukālu: جَبَأَ الْبَصَرُ وَالسَّيْفُ إِذَا نَبَا

الْجَبْءُ [el-cebʾ] (cīm'in fethi ve bā'nın sükūnuyla) Mantara denir, كَمْأَةٌ [kemʾet] maʿnāsına. Ve tepeye denir أَكَمَةٌ [ekemet] maʿnāsına. Ve baʿzı kayalarda vākiʿ hılkī oyma çukura denir ki onda yağmur suyu irkilir. Cemʿi أَجْبُؤٌ [ecbuʾ] gelir أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve جِبْأَةٌ [cibeʾet] gelir قِرْدَةٌ [ḳiredet] vezninde ve جَبْأٌ [cebeʾ] gelir fethateynle نَبْأٌ [nebeʾ] vezninde.

Şārih der ki sāhibü'l-*Lisān* vezn-i ahīrin ism-i cemʿ olmasını tansīs eylemiştir, zīrā sükūn-ı ʿayn'la faʿl, fethateynle faʿal üzere cemʿlenmez. İntehā.

الإِجْبَاءُ [el-icbāʾ] (hemzenin kesriyle) Yerde mantar çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْبَأَ الْمَكَانُ إِذَا كَثُرَ بِهِ الْكَمْءُ Ve tarlada olan ekini henüz idrāk eylemezden mukaddem satmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْبَأَ الزَّرْعَ إِذَا بَاعَهُ قَبْلَ بُدُوِّ صَلاَحِهِ Ve pinhān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْبَأَ الشَّيْءَ إِذَا وَارَاهُ Ve bayır ve tepe gibi bir mürtefiʿ mahalden nāgehānī çıkagelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْبَأَ عَلَى الْقَوْمِ إِذَا أَشْرَفَ عَلَيْهِمْ يَعْنِي طَلَعَ عَلَيْهِمْ فُجَاءَةً مِنْ مَحَلٍّ عَالٍ

الْجُبَّأُ [el-cubbeʾ] (cīm'in zammıyla سُكَّرٌ [sukker] vezninde ve elif'in meddiyle lügattir) Korkak, cebān maʿnāsınadır. Ve bir nevʿ okun ismidir. Şārihin beyānına göre yeleksiz ve temrensiz, ucu yumru oktur ki tomar oku taʿbīr olunur. Ve

جُبَّاءٌ [cubbāʾ] (elif'in meddiyle) Hoşmanzar olmayan hatuna denir. جُبَّاءَةٌ [cubbāʾet] dahi denir hā'yla; bed-likā olmakla gūyā ki nazar, tākat getirmeyip munsarıf olur; yukālu: إِمْرَأَةٌ جُبَّاءٌ وَجُبَّاءَةٌ أَيْ لاَ يَرُوعُكَ مَنْظَرُهَا Ve

جُبَّاءُ [Cubbāʾ] Īrān'da Ḫūzistān eyāletinde bir kūre, yaʿnī bir kazā adıdır. Ve Nehrevān kazāsında bir karye ismidir. Ve ʿIrāḳ'ta Hīt nām belde kazāsında bir karyedir. Ve Baġdād eyāletinde Yaʿḳūbā nāhiyesinde bir karyedir.

الْجَبَّاءُ [el-cebbāʾ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Öküzün boynuzunun ucuna denir.

جَبَأٌ [Cebeʾ] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Yemen'de bir karyedir.

الْجَابِئُ [el-cābiʾ] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Çekirgeye denir.

الْجَبْأَةُ [el-cebʾet] (جَبْهَةٌ [cebhet] vezninde) Papuççuların üzerinde iş kesip biçtikleri kütüğe denir ki baʿzı diyārda papuççu külesi taʿbīr olunur. Ve devenin geğrekleri

uçlarından göbeğine ve memesine varınca ᶜuzva denir ki sepetlik taᶜbīr olunur.

[ج ر أ]

الْجُرْأَةُ [el-curᵓet] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) ve

الْجُرَةُ [el-curet] (hemzesiz ثُبَةٌ [ṯubet] vezninde) ve

الْجَرَاءَةُ [el-cerāᵓet] (كَرَاهَةٌ [kerāhet] vezninde) ve

الْجَرَائِيَّةُ [el-cerāᵓiyet] (كَرَاهِيَةٌ [kerāhiyet] vezninde) ve

الْجَرَايَةُ [el-cerāyet] (hemzeyi yā'ya ibdālle ki bu nādirdir) Mecmūᶜu bahādırlık ve yiğitlik, şecāᶜat maᶜnāsınadır; yukālu: جَرُؤَ الرَّجُلُ جُرْأَةً وَجُرَةً وَجَرَاءَةً وَجَرَائِيَّةً وَجَرَايَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا شَجُعَ

الْجَرِيءُ [el-cerīᵓ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Cürᵓetli, bahādır ve mikdām olan adama denir. Cemᶜi أَجْرَاءٌ [ecrāᵓ] gelir أَشْرَافٌ [eşrāf] vezninde. Ve

جَرِيءٌ [cerīᵓ] Arslana ıtlāk olunur.

التَّجْرِيءُ [et-tecrīᵓ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir kimseyi sebeb-i şecāᶜat olan hāle tergīb edip ve kuvvet-i kalb vermekle cürᵓetlendirmek, teşcīᶜ maᶜnāsınadır; yukālu: جَرَّأْتُهُ عَلَيْهِ تَجْرِيئًا أَيْ شَجَّعْتُهُ

الإِجْتِرَاءُ [el-ictirāᵓ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Cürᵓetlenmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَرَّأْتُهُ فَاجْتَرَأَ

الْمُجْتَرِئُ [el-mucteriᵓ] (ism-i fāᵓil bünyesiyle) Arslana ıtlāk olunur.

الْجَرِيئَةُ [el-cerīᵓet] (خَطِيئَةٌ [ḫaṭīᵓet] vezninde) Şol gömeltiye denir ki onda yırtıcı cānverler şikār olunur, taştan yapıp kapısı üzere sanᶜatla bir büyük taş vazᶜ ederler ve gömeltinin nihāyetine tuᶜme korlar, cānver içeri girip tuᶜmeye yapıştıkta o taş düşüp kapıyı seddeder. Ve جَرِيئَةٌ [cerīᵓet]in cemᶜi جَرَائِئُ [cerāᵓiᵓ] gelir hemzeteynle. Ve

جِرِّيئَةٌ [cirrīᵓet] Kursağa denir, قَانِصَةٌ [ḳānişat] maᶜnāsına. Ve boğaza denir, حُلْقُومٌ [ḥulḳūm] maᶜnāsına. Niteki جِرِّيَّةٌ [cirriyyet] dahi denir yā-yı müşeddede ile ki hemze yā'ya kalb ve idgām olunmuştur.

[ج ز أ]

الْجُزْءُ [el-cuzᵓ] (cīm'in zammı ve zā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Bir nesnenin bir pāresine ve bir bölüğüne denir, بَعْضٌ [baᶜḍ] maᶜnāsına. Cīm'in fethiyle de lügattir. Cemᶜi أَجْزَاءٌ [eczāᵓ] gelir; yukālu: هُوَ جُزْءٌ مِنْهُ أَيْ بَعْضٌ Ve

جُزْءٌ [Cuzᵓ] (cīm'in zammıyla) Bir mevziᶜ adıdır. Ve bir kumluk adıdır. Ve

جَزْءٌ [cezᵓ] (cīm'in fethiyle) masdar olur, bölük bölük bölmek, قَسَّمَ [ḳasseme] maᶜnāsına; yukālu: جَزَأَ الشَّيْءَ جَزْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَسَّمَهُ أَجْزَاءً Ve kanāᶜat ve iktifā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: جَزَأَ بِالشَّيْءِ إِذَا اكْتَفَى بِهِ Ve bir nesneyi pekiştirip muhkem eylemek maᶜnāsınadır, düğümü muhkem çekip bağlamak gibi; yukālu: جَزَأَ الشَّيْءَ إِذَا شَدَّهُ Ve devābb ve mevāşī ter ü tāze çayır otlamakla onunla su içmekten iktifā ve istignā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu:جَزَأَتِ الإِبِلُ بِالرُّطْبِ عَنِ الْمَاءِ وَجَزِئَتْ جَزْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا قَنِعَتْ Ve

جُزْءٌ [cuzᵓ] (cīm'in zammıyla) Veled-i ünsāya yaᶜnī kız evlādına ıtlāk olunur ki oğlan mukābilidir; ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا﴾ أَيْ إِنَاثًا Yaᶜnī "Melāᵓikeyi benāt-ı Ḫudā iᶜtikād ettiler."

Şārih der ki Zemaḫşerī bu maᶜnāyı teşnīᶜ ve ᶜArab'a iftirādır ve istişhād eyledikleri

ebyāt, masnūᶜadır diye tefzīᶜ eylemiştir, lākin Şihāb tevessüᶜan teᵓvīl eylemiştir, yaᶜnī Cenāb-ı Ḥavvā, Ādem ᶜaleyhi's-selāmın cüzᵓ-i aᶜzāsından halk olunmakla bu münāsebetle ünsāya جُزْءٌ [cuzᵓ] ıtlākı sahīh olur ve bundan tasrīf edip أَجْزَأَتِ الأُمُّ وَلَدَتِ الْإِنَاثَ derler; maᶜnāsına.

التَّجْزِيءُ [et-teczīᵓ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneyi pāre pāre bölmek maᶜnāsına; yukālu: جَزَّأَ الْمَالَ إِذَا قَسَّمَهُ Ve bir nesne ile kanāᶜat ve iktifā ettirmek maᶜnāsınadır; tekūlu: جَزَّأْتُ الإِبِلَ بِالرُّطْبِ عَنِ الْمَاءِ أَيْ أَقْنَعْتُهَا

الإِجْتِزَاءُ [el-ictizāᵓ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir nesne ile kanāᶜat ve iktifā edip sāᵓirden müstagnī olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْتَزَأَ بِالشَّيْءِ إِذَا اكْتَفَى بِهِ

التَّجَزُّؤُ [et-tecezzuᵓ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) Bu dahi bir nesne ile kanāᶜat ve iktifā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَجَزَّأَ بِالشَّيْءِ إِذَا اكْتَفَى بِهِ

الْمَجْزَأُ [el-meczeᵓ] ve

الْمَجْزَأَةُ [el-meczeᵓet] (mīm'lerin fethi ve zammıyla masdar-ı mīmīlerdir) Gınā ve kifāyet maᶜnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

الْجُزْأَةُ [el-cuzᵓet] (cīm'in zammı ve zā'nın sükūnuyla) Bıçak ve hançer makūlesinin sapına denir, deste ve nisāb maᶜnāsına. Ve asma çubuklarının altına dayadıkları ağaca denir ki asmalık ve herek taᶜbīr olunur, مِرْزَحٌ [mirzaḥ] gibi.

الإِجْزَاءُ [el-iczāᵓ] (hemzenin kesriyle) Bir nesne ile kanāᶜat ettirmek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَجْزَأْتُ الإِبِلَ بِالرُّطْبِ عَنِ الْمَاءِ أَيْ أَقْنَعْتُهَا Ve bir nesne kāfī olmakla eşyā-ı sāᵓireden müstagnī ve bī-niyāz eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَجْزَأْتُ عَنْكَ مَجْزَأَ فُلَانٍ وَمَجْزَأَتَهُ أَيْ أَغْنَيْتُ عَنْكَ مَغْنَاهُ Yaᶜnī "Ben sana filānın gınāsını verdim ki sana o ne güne kāfī olup sāᵓirden müstagnī eder ise ben dahi sana öylece kāfī olup seni ignā eyledim." Ve

إِجْزَاءٌ [iczāᵓ] Bıçak makūlesine sap geçirmek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَجْزَأْتُ الْمِخْصَفَ أَيْ جَعَلْتُ لَهُ جُزْأَةً Ve parmağa hātem takmak maᶜnāsınadır; tekūlu: أَجْزَأْتُ الْخَاتَمَ فِي إِصْبَعِي أَيْ أَدْخَلْتُهُ Ve merᶜāda otluk firāvān olmak maᶜnāsınadır ki bāᶜis-i iktifā-ı rāᶜiyedir; yukālu: أَجْزَأَ الْمَرْعَى إِذَا الْتَفَّ نَبْتُهُ Ve hatun kız doğurmak maᶜnāsınadır ki جُزْءٌ [cuzᵓ] māddesinde güzerān eyledi; yukālu أَجْزَأَتِ الْأُمُّ إِذَا وَلَدَتِ الْإِنَاثَ Ve bir nesneye bedel olup ödemek ve yerini tutmak maᶜnāsınadır; yukālu أَجْزَأَتْ شَاةٌ عَنْكَ أَيْ قَضَتْ وَهِيَ لُغَةٌ فِي "جَزَتْ" Ve أَصْلُهُ جَزِيَتْ مِنَ الْمُعْتَلِّ

إِجْزَاءٌ [iczāᵓ] Kifāyet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْزَأَ الشَّيْءُ إِيَّايَ أَيْ كَفَانِي

الْجَوَازِئُ [el-cevāziᵓ] (cīm'in fethiyle) Hayvānāt-ı vahşīye ıtlāk olunur, sığın ve āhū gibi. Müfredi جَازِئَةٌ [cāziᵓet]tir, yaş ot yemekle çokluk sudan müstagnī olurlar.

الْجَزِيءُ [el-cezīᵓ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kāfī ve müşbiᶜ olan taᶜāma denir; yukālu: طَعَامٌ جَزِيءٌ أَيْ مُجْزِئٌ يَعْنِي مُشْبِعٌ

الْجَازِئُ [el-cāziᵓ] Kāfī maᶜnāsınadır; yukālu: جَازِئُكَ مِنْ رَجُلٍ أَيْ نَاهِيكَ يَعْنِي كَافِيكَ [Ve] نَاهِي [nāhī] kelimesi نَهْيٌ [nehy]den ism-i fāᶜildir, "O kimse her cihetle sana kāfī ve vāfī olmakla seni sāᵓire mürācaᶜat ve ihtiyāctan nehy eder" yaᶜnī "berī eder" demektir.

أَبُو تُجْزَأَةَ [Ebū Tuczeᵓet] (tā'nın zammı ve cīm'in sükūnuyla) Ḥabībe nām sahābiyyenin pederi künyesidir.

جُزْءٌ [Cuzᵓ] (cīm'in zammıyla) Esmā-i ricāldendir.

[ج س أ]

الْجُسْأَةُ [el-cusʾet] (cīm'in zammı ve sīn-i mühmelenin sükūnuyla) İnsānın ve dābbenin boyunları büküntülerinde ʿārız olan nasırlığa ve kuruluğa ve katılığa denir; yukālu: فِي مَعْطِفِهِ جُسْأَةٌ أَيْ يُبْسٌ Ve

جُسْأَةٌ [cusʾet] Masdar olur, ke-mā se-yuzkeru.

الْجُسُوءُ [el-cusūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

الْجُسْأَةُ [el-cusʾet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Bir nesne katı ve yābis olmak maʿnāsınadır kesret-i ʿamelden, meselā yed'in tarāvet-i halkıyyesi zāʾil olup nasır bağlamak gibi; yukālu: جَسَأَ الشَّيْءُ جُسُوءًا وَجُسْأَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَلُبَ

الْجَسْءُ [el-cesʾ] (cīm'in fethi ve sīn'in sükūnuyla) Dürüşt ve haşīn olan deriye denir. Ve mā-ı cāmide denir.

الْمَجْسُوأَةُ [el-mecsūʾet] (mīm'in fethiyle) Pek huşūnetli arza denir; yukālu: جُسِئَتِ الأَرْضُ فَهِيَ مَجْسُوأَةٌ Mādde-i merkūmeden meʾhūzdur.

الْجَاسِيَاءُ [el-cāsiyāʾ] (hemzenin meddiyle) Peklik, gılzat ve salābet maʿnāsına ismdir.

الْجَسْآءُ [el-cesʾāʾ] (حَمْرَآءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Kesret-i ʿamelden nasırlanmış ele denir; yukālu: يَدٌ جَسْآءُ إِذَا كَانَتْ مُكْبَبَةً مِنَ الْعَمَلِ

[ج ش أ]

الْجُشُوءُ [el-cuşūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) (şīn-i muʿceme ile) Yürek yerinden oynayıp kalkmak maʿnāsınadır ki ifrāt-ı hüzn ü gamdan yāhūd nāgehānī havf ve fezaʿdan neşʾet eder; yukālu: جَشَأَتْ نَفْسُهُ جُشُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا نَهَضَتْ وَجَاشَتْ مِنْ حُزْنٍ أَوْ فَزَعٍ Ve gönül bulanıp gaseyān gelmek maʿnāsınadır; yukālu: جَشَأَتْ نَفْسُهُ إِذَا ثَارَتْ لِلْقَيْءِ Ve gecenin zulmeti yāhūd deryānın mevcesi ejdehā gibi basıp hücūm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَشَأَ اللَّيْلُ وَالْبَحْرُ إِذَا أَظْلَمَ وَأَشْرَفَ عَلَيْكَ Ve koyun boğazını seslendirip öttürmek maʿnāsınadır; yukālu: جَشَأَتِ الْغَنَمُ إِذَا أَخْرَجَتْ صَوْتًا مِنْ حُلُوقِهَا Ve bir arzdan arz-ı dīgere hurūc eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَشَأَ الْقَوْمُ إِذَا خَرَجُوا مِنْ أَرْضٍ إِلَى أَرْضٍ

الْجَشْءُ [el-ceşʾ] (cīm'in fethi ve şīn'in sükūnuyla) Çok, kesīr maʿnāsınadır. Ve çekmesi āsān olan hafīf yaya denir. Cemʿi أَجْشَاءٌ [ecşāʾ] gelir ve جَشَآتٌ [ceşeʾāt] gelir fetehātla.

التَّجَشُّؤُ [et-teceşşuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) ve

التَّجْشِئَةُ [et-tecşiʾet] (تَفْعِلَةٌ [tefʿilet] veznin-de) Geğirmek maʿnāsınadır ki sıklet-i taʿāmdan yāhūd miʿdeye rīh hulūlünden neşʾet eder; yukālu: تَجَشَّأَ الرَّجُلُ وَجَشَّأَ إِذَا تَنَفَّسَتْ مَعِدَتُهُ

الْجُشَأَةُ [el-cuşeʾet] (cīm'in zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

الْجُشَاءُ [el-cuşāʾ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

الْجُشْأَةُ [el-cuşʾet] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) ondan ismdir, geğirmeğe denir; Fārisīde ārūg derler.

الإِجْتِشَاءُ [el-ictişāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir kimseye bir mahal, uygunsuz nā-muvāfık olmak maʿnāsınadır, gerek havā cihetiyle ve gerek sāʾir cihetle olsun; yukālu: إِجْتَشَأَ فُلَانٌ اَلْبِلاَدَ ve yukālu: إِجْتَشَأَتْهُ الْبِلاَدُ إِذَا لَمْ تُوَافِقْهُ

الْجُشَاءُ [el-cuşāʾ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Gecenin zulmeti ve deryānın mevcesi defʿaten basmak hāletine denir ki ismdir; yukālu: جُشَاءُ اللَّيْلِ وَالْبَحْرِ أَيْ دُفْعَتُهُمَا

[ج ف أ]

الْجَفْءُ [el-cefʾ] (cīm'in fethi ve fā'nın sükūnuyla) Yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: جَفَأَهُ جَفْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَرَعَهُ عَلَى الأَرْضِ Ve çömlek makūlesini boşaltmak için baş aşağı kapamak maʿnāsınadır; yukālu: جَفَأَ الْبُرْمَةَ فِي الْقَصْعَةِ إِذَا كَفَأَهَا Ve nehr yāhūd galeyān eden tencere taşra köpük atmak maʿnāsınadır; yukālu: جَفَأَ الْوَادِي وَالْقِدْرُ إِذَا رَمَيَا بِالْجُفَاءِ أَيِ الزَّبَدِ Ve galeyān eden tencerenin köpüğünü silmek maʿnāsınadır; yukālu: جَفَأَ الْقِدْرَ إِذَا مَسَحَ زَبَدَهَا Ve çayın ve sel suyunun yüzünde olan hār u hāşāk makūlesini silip gidermek maʿnāsınadır; yukālu: جَفَأَ الْوَادِيَ إِذَا مَسَحَ غُثَاءَهُ Ve kapıyı örtüp kapamak maʿnāsınadır; yukālu: جَفَأَ الْبَابَ إِذَا أَغْلَقَهُ Ve kapıyı açmak maʿnāsına olmakla azdāddan olur; yukālu: جَفَأَ الْبَابَ إِذَا فَتَحَهُ Ve otu kökünden çekip koparmak maʿnāsınadır; yukālu: جَفَأَ الْبَقْلَ إِذَا قَلَعَهُ مِنْ أَصْلِهِ

الإِجْفَاءُ [el-icfāʾ] (hemzenin kesriyle) Kapıyı kapamak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْفَأَ الْبَابَ إِذَا أَغْلَقَهُ Ve dābbeyi aç koyup ve pek yormakla itʿāb ve dermānde eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْفَأَ مَاشِيَتَهُ أَيْ أَتْعَبَهَا بِالسَّيْرِ وَلَمْ يَعْلِفْهَا Ve bir nesneyi elden bırakmak ve yabana atmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْفَأَ بِالشَّيْءِ إِذَا طَرَحَهُ Ve bir yerin hayr u menfaʿati zāʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْفَأَتِ الْبِلاَدُ إِذَا ذَهَبَ خَيْرُهَا

الإِجْتِفَاءُ [el-ictifāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesneyi kökünden çekip koparmak maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَفَأَ الْبَقْلَ إِذَا قَلَعَهُ مِنْ أَصْلِهِ

الْجُفَاءُ [el-cufāʾ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Suyun ve galeyān eden tencerenin köpüğüne denir. Ve sel suyunun yüzünde olan hār u hāşāk makūlesine denir ki selinti taʿbīr olunur.

التَّجَفُّؤُ [et-teceffuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir yerin hayr u menfaʿati zāʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَفَّأَتِ الْبِلاَدُ إِذَا ذَهَبَ خَيْرُهَا

الْجُفْأَةُ [el-cufʾet] (cīm'in zammı ve fā'nın sükūnuyla ve baʿzı nüshada cīm'in fethiyle mazbūttur) Deve kısmının ekserī doğurup döl ve döş vermek hāletine denir; yukālu: اَلْعَامَ جُفْأَةُ إِبِلِنَا بِالإِضَافَةِ وَهُوَ أَنْ يُنْتَجَ أَكْثَرُهَا ve الْعَامَ [el-ʿāme] lafzı zarfiyyet üzere mansūbdur.

[ج ل أ]

الْجَلْءُ [el-celʾ] (cīm'in fethi ve lām'ın sükūnuyla) ve

الْجَلاَءُ [el-celāʾ] (سَلاَمٌ [selām] vezninde) ve

الْجَلاَءَةُ [el-celāʾet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: جَلَأَهُ جَلْئًا وَجَلاَءً وَجَلاَءَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَرَعَهُ Ve atmak maʿnāsınadır; yukālu: جَلَأَ بِثَوْبِهِ إِذَا رَمَاهُ

[ج م أ]

الْجَمَأُ [el-cemeʾ] (fethateynle) Darılmak maʿnāsınadır; yukālu: جَمِئَ عَلَيْهِ جَمَأً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَضِبَ Ve

جَمَأٌ [cemeʾ] (fethateynle) Şahs ve sevād maʿnāsınadır ki Fārisīde kālbed ve Türkīde kālıb denir; her şeyʾin cirm-i müşahhasından ʿibārettir.

الْجَمَاءُ [el-cemāʾ] (سَلاَمٌ [selām] vezninde) Bu dahi şahs ve kalıp maʿnāsınadır; tekūlu: رَأَيْتُ جَمَأَهُ وجَمَاءَهُ أَيْ شَخْصَهُ

التَّجَمُّؤُ [et-tecemmuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Libāsını toplayıp devşirinmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَمَّأَ فِي ثِيَابِهِ إِذَا تَجَمَّعَ

Ve bir nesneyi altına yā kucağına alıp bürümekle pinhān eylemek maʿnāsınadır; kuş, yumurtası üzere çöküp tahtında setr eylediği gibi; yukālu: تَجَمَّأَ عَلَيْهِ إِذَا أَخَذَهُ فَوَارَاهُ Ve birikmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَمَّأَ الْقَوْمُ إِذَا تَجَمَّعُوا

الْأَجْمَأُ [el-ecmeʾ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

الْمُجْمَأُ [el-mucmeʾ] (مُعْظَمٌ [muʿẓam] vezninde) Şol ata denir ki cebhesinde sabāhu'l-hayr taʿbīr olunan gurresi, söbü ve tūlānī ola; yukālu: فَرَسٌ أَجْمَأُ وَمُجْمَأٌ أَيْ أَسِيلَةُ الْغُرَّةِ

الْإِجْمَاءُ [el-icmāʾ] (hemzenin kesriyle) Ondan ismdir, atın gurresi vasf-ı mezkūr üzere olmak hāletine denir ve bu, masdar sūretindedir.

[ج ن أ]

الْجُنُوءُ [el-cunūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

الْجَنَأُ [el-ceneʾ] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Bir nesne üzere yüzü koyu mükib olup avrılıp kapanmak maʿnāsınadır; māder, veled üzere ve fāris, eyer üzere kapandığı gibi; yukālu: جَنَأَ الرَّجُلُ عَلَيْهِ وَجَنِئَ جُنُوءًا وَجَنَئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا أَكَبَّ عَلَيْهِ

جَنَأٌ [ceneʾ] (fethateynle) Bir kimsenin yağrınısı, göğüsü üzere düşkün olmak; yaʿnī arka taşra çıkıp göğüs içeri girmek vechiyle kambur olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَنِئَ الرَّجُلُ جَنَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَشْرَفَ كَاهِلُهُ عَلَى صَدْرِهِ Ve

الْأَجْنَأُ [el-ecneʾ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Sıfat-ı merkūme üzere olan kambura denir.

الْإِجْنَاءُ [el-icnāʾ] (hemzenin kesriyle) ve

الْمُجَانَأَةُ [el-mucāneʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

التَّجَانُؤُ [et-tecānuʾ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bir nesne üzere mükib olup kapanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْنَأَ عَلَيْهِ وَجَانَأَ وَتَجَانَأَ إِذَا أَكَبَّ عَلَيْهِ

الْمُجْنَأُ [el-mucneʾ] (مُعْظَمٌ [muʿẓam] vezninde) Kalkana ıtlāk olunur, تُرْسٌ [turs] maʿnāsına, ihdīdābına bināʾen ıtlāk olunmuştur.

الْمُجْنَأَةُ [el-mucneʾet] (kezālik mīm'in zammıyla) Kabr çukuruna denir, hufre-i gūr maʿnāsına.

الْجَنْآءُ [el-cenʾāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Boynuzları ardına doğru kıvrık olan koyuna denir; yukālu: شَاةٌ جَنْآءُ إِذَا ذَهَبَ قَرْنَاهَا أُخْرَا

[ج و أ]

يَجُوءُ [yecūʾ] (يَبُوءُ [yebūʾ] vezninde) يَجِيءُ [yecīʾu] kelimesinde lügattir ki جَيْءٌ [ceyʾ] ve مَجِيءٌ [mecīʾ] māddesinden fiʿl-i muzāriʿdir, masdarı جَوْءٌ [cevʾ]dir; yukālu: جَاءَ يَجُوءُ جَوْءًا لُغَةٌ فِي جَاءَ يَجِيءُ جَيْئًا Pes vāviyye ve yāʾiyye olur.

جَاءٌ [Cāʾ] (Şārih tenvīnle takyīd eylemiştir) Bir recülün adıdır.

الْجُوءَةُ [el-cūʾet] (cīm'in zammıyla) Yemen'de iki karye adıdır.

[ج ي أ]

الْجَيْءُ [el-ceyʾ] (cīm'in fethi ve yā'nın sükūnuyla) ve

الْجَيْئَةُ [el-ceyʾet] (hā'yla) ve

الْمَجِيءُ [el-mecīʾ] (mīm'in fethi ve cīm'in kesr ve meddiyle) Gelmek maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَ الرَّجُلُ يَجِيءُ جَيْئًا وَجَيْئَةً وَمَجِيئًا إِذَا أَتَى Ve جَاءَ [cāʾe] kelimesi gāh olur ki fiʿl-i nākıs olarak istiʿmāl olunur, صَارَ [ṣāre] maʿnāsına; yukālu: مَا جَاءَتْ حَاجَتَكَ أَيْ مَا صَارَتْ

Şārih der ki kütüb-i nahviyyede كَانَ [kāne]

maʿnāsıyla meşrūhtur. Ve مَا [mā] kelimesi, istifhāmiyyedir. جَاءَتْ [cāʾet] zamīri, ismidir, مَا [mā] kelimesine rāciʿdir. Teʾnīsi, haber-i müʾennes iʿtibārıyladır. Ve حَاجَتَكَ [ḥāceteke] haber-i mansūbudur. Baʿzılar refʿle rivāyet eylemekle ona göre حَاجَتُكَ [ḥācetuke] lafzı جَاءَتْ [cāʾet] fiʿlinin ismi ve مَا [mā] mukaddem haberi olur; ve ʿalā-kavlinمَا [mā] nāfiyedir.

الْجِيئَةُ [el-cīʾet] (cīm'in kesriyle جِيعَةٌ [cīʿat] vezninde] ismdir, Gelmeğe denir; yukālu: بَطُؤَتْ جِيئَتُهُ أَيْ مَجِيئُهُ

الْجَيَّاءُ [el-ceyyāʾ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

الْجَيَّاءُ [el-ceʾʾāʾ] (yā'yı hemzeye kalble) ve

الْجَائِيُّ [el-cāʾiyy] (maklūb olarak) İsm-i fāʿillerdir.

الإِجَاءَةُ [el-icāʾet] (hemzenin kesriyle) Getirmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَجَأْتُهُ إِجَاءَةً أَيْ جِئْتُ بِهِ

Şārih der ki sülāsī dahi bi-nefsihi müteʿaddī olur; tekūlu: جِئْتُ زَيْدًا أَيْ أَتَيْتُ إِلَيْهِ ve إِجَاءَةٌ [icāʾet] Muztarr ve mültecī kılmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; tekūlu: أَجَأْتُهُ إِلَيْهِ أَيْ أَلْجَأْتُهُ وَاضْطَرَرْتُهُ إِلَيْهِ Ve جِيئَةٌ [cīʾet] dedikleri, kayış pāresiyle ayakkabıyı yamamak yāhūd sırıp dikmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَاءَ النَّعْلَ إِذَا رَقَعَهَا أَوْ خَاطَهَا

الْمُجَايَأَةُ [el-mucāyeʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bāb-ı mugālebede istiʿmāl olunur ki birbirine çok gelip gitmek bābında bahs ve muʿāraza eylemekten ʿibārettir; tekūlu: جَايَأَنِي فَجِئْتُهُ أَجِيءُ أَيْ غَالَبَنِي بِكَثْرَةِ الْمَجِيءِ فَغَلَبْتُهُ Ve bu vech-i mezkūr üzere muʿtellü'l-ʿayn ve mehmūzü'l-lām olmakla mevziʿ-i zikri bu mahaldir. Cevherī, vehmine mebnī جَاءَنِي مُجَاءَاةً ʿunvānıyla muʿtellü'l-yāʾ bābında sebt eylemiştir. Ve

مُجَايَأَةً [mucāyeʾet] Rū-be-rū olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur, sebebiyyet ʿalākasına mebnī; yukālu: جَايَأَنِي فُلَانٌ أَيْ قَابَلَنِي Ve muvāfakat maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: جَايَأَنِي مُجَايَأَةً وَجِيَاءً أَيْ وَافَقَنِي

الْجَيْئَةُ [el-ceyʾet] (cīm'in fethiyle) ve

الْجَايِئَةُ [el-cāyiʾet] Yaradan akan kan ve irin makūlesi çirke denir; yukālu: سَالَتْ جِيئَةُ الْقُرْحِ وَجَايِئَتُهُ أَيِ الْقَيْحُ وَالدَّمُ Ve

جِيئَةٌ [cīʾet] Etrāftan su gelip müctemiʿ olacak mevziʿe denir. Ve bu maʿnāda eşher ve aʿref olan جَيَّةٌ [ceyyet] olmaktır yā'nın teşdīdiyle ki جَوَى [cevā] māddesinden meʾhūzdur, fesād-ı cevf maʿnāsına, zīrā su irkilip bir müddet durdukta elbette fāsid ve mütegayyir olur, lākin gelmek māddesinden meʾhūz olmak dahi baʿīd değildir. Ve

جِيئَةٌ [cīʾet] Ayakkabı yamayacak tasmaya ve kayışa denir ki pīne taʿbīr olunur, ʿalā-kavlin gön ve sahtiyān dikecek sırıma denir.

الْجَيْءُ [el-ceyʾ] (cīm'in fethiyle) ve

الْجِيءُ [el-cīʾ] (cīm'in kesriyle) Birer kelimedir ki onlar ile bir kimseyi taʿām ve şarāba daʿvet ederler, niteki lisānımızda buyur taʿbīr olunur.

Şārih der ki جِيءٌ [cīʾ] nefs-i şerābda dahi istiʿmāl olunur, niteki هِيءٌ [hīʾ] kelimesi nefs-i taʿāmda müstaʿmeldir.

الْجَأْجَأَةُ [el-ceʾceʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Deve kısmını su içmeğe çağırmak maʿnāsınadır ki mādde-i mezbūreden meʾhūzdur, niteki sadr-ı faslda dahi zikr olundu; yukālu: جَأْجَأَ بِالإِبِلِ إِذَا دَعَاهُ لِلشُّرْبِ

الْجِئَةُ [el-ciʾet] (جِعَةٌ [ciʿat] vezninde) ve

الْجِيئَةُ [el-cīʾet] (جِيعَةٌ [cīʿat] vezninde) Bu

dahi su irkilecek mevziᶜe denir.

اَلتَّجْبِيءُ [et-tecyīᵓ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] veznin-de) Meşk ve tulum makūlesini dikmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَبَّأَ الْقِرْبَةَ تَجْبِيئًا إِذَا خَاطَهَا

اَلْمُجَيَّأُ [el-muceyyeᵓ] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Cimāᶜ ederken hades eden kişi-ye denir, عِذْيَوْطٌ [ᶜiẕyevṭ] maᶜnāsına.

اَلْمُجَيَّأَةُ [el-muceyyeᵓet] (hā'yla) Şol hatu-na denir ki sebīleyni bir olmakla ᶜinde'l-cimāᶜ hades eder ola; yukālu: اِمْرَأَةٌ مُجَيَّأَةٌ أَيْ مُفْضَاةٌ تُحْدِثُ إِذَا جُومِعَتْ

FASLU'L-HĀᵓİ'L-MÜHMELE

(فَصْلُ الْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ح أ ح أ]

اَلْحَأْحَأَةُ [el-ḥaᵓḥaᵓat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznin-de) Tekeyi keçiye aşmak için yāhūd su iç-mek için çağırmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَأْحَأَ بِالتَّيْسِ إِذَا دَعَاهُ لِلسِّفَادِ أَوِ الشُّرْبِ

حِئْحِئْ [ḥiᵓ ḥiᵓ] (ḥā'ların kesri ve hemzele-rin sükūnuyla) Eşek kısmını su içmek için çağıracak savttan hikāyedir.

[ح ب أ]

اَلْحَبَأُ [el-ḥabeᵓ] (ḥā'nın ve bā-yı muvah-hadenin fethiyle) Pādişāhın hem-nişīn ve nedīm ve hāssa ve mukarrebi olan kimse-ye denir, hālen mā-beynciler gibi. Cemᶜi أَحْبَاءٌ [aḥbāᵓ] gelir, سَبَبٌ [sebeb] ve أَسْبَابٌ [esbāb] gibi; yukālu: هُوَ مِنْ أَحْبَاءِ الْمَلِكِ أَيْ مِنْ جُلَسَائِهِ وَخَوَاصِّهِ

اَلْحَبْأَةُ [el-ḥabᵓet] (تَمْرَةٌ [temret] veznin-de) Siyāh balçığa denir, tīne-i sevdāᵓ maᶜnāsına, حَمْأَةٌ [ḥamᵓet] lafzında lügattir.

[ح ب ط أ]

اَلْحَبَنْطَأُ [el-ḥabenṭaᵓ] (ḥā'nın ve bā'nın fet-hiyle سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) ve

اَلْحَبَنْطَأَةُ [el-ḥabenṭaᵓet] (ḥā'yla) ve

اَلْحَبَنْطَى [el-ḥabenṭā] (elif'in kasrıyla) ve

اَلْمُحْبَنْطِئُ [el-muḥbenṭiᵓ] (ism-i fāᶜil bünye-siyle ve bi-hemzin ve bilā-hemzin) Kısa boylu, karnı büyük şişman kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ حَبَنْطَأٌ وَحَبَنْطَأَةٌ وَحَبَنْطَى وَمُحْبَنْطِئٌ أَيْ قَصِيرٌ سَمِينٌ بَطِينٌ

الإِحْبِنْطَاءُ [el-iḥbinṭāᵓ] (hemzenin ve bā'nın kesriyle) Karın şişip kabarmak, ᶜalā-kavlin hışm ve gayzla dolmak, yaᶜnī pür-gazab olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْبَنْطَأَ

الرَّجُلُ إِحْبِنْطَاءً إِذَا انْتَفَخَ جَوْفُهُ وَامْتَلأَ غَيْظًا Cevherī, işbu حَبَنْطَأٌ [ḥabenṭaʾ] māddesini nūn'u zāʾid vehm eylemekle "أ،ط،ح" terkībinin zeylinde īrād eylemiştir.

Şārih der ki Cevherī mesleki, Başriyyūn reʾyidir. Ve musannif hurūfunun mecmūʿunu asl ʿadd eylemiştir. Ve İbn Berrī demiştir ki savāb olan bu mādde, "ط،ب،ح" terkībinde zikr olunmaktır, zīrā hemzesi zāʾidedir; yekūlūne: حَبَطَ بَطْنُهُ إِذَا انْتَفَخَ İntehā.

[ح ت أ]

اَلْحَتْءُ [el-ḥatʾ] (ḥā'nın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Vurmak, darb maʿnāsınadır; yukālu: حَتَأَ فُلَانًا حَتْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَتَأَ الْمَرْأَةَ إِذَا أَنْكَحَهَا Ve bir nesneye çok zamān bakıp durmak maʿnāsınadır; yukālu: حَتَأَهُ أَيْ جَامَعَهَا Ve devenin arkasından yükü indirmek maʿnāsınadır; yukālu: حَتَأَ الرَّجُلُ إِذَا حَطَّ الْمَتَاعَ عَنِ الْإِبِلِ أَيْ أَدَامَ النَّظَرَ إِلَيْهِ Ve dikiş dikmek maʿnāsınadır; yukālu: حَتَأَ الثَّوْبَ إِذَا خَاطَهُ Ve kilim ve mikʿad makūlesinin saçağını bükmek maʿnāsınadır; yukālu: حَتَأَ الْكِسَاءَ إِذَا فَتَلَ هُدْبَهُ Ve düğümü muhkem çekip üstüvār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَتَأَ الْعُقْدَةَ إِذَا شَدَّهَا Ve mutlakan bir nesneyi metīn ve muhkem eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَتَأَ الْجِدَارَ وَغَيْرَهُ إِذَا أَحْكَمَهُ

اَلْإِحْتَاءُ [el-iḥtāʾ] (hemzenin kesriyle) Zikr olunan dört maʿānī-i ahīrede حَتْءٌ [ḥatʾ] kelimesiyle mürādiftir ki esvāb dikmek ve saçak bükmek ve düğümü çekip pekiştirmek ve bir nesneyi kavī ve muhkem eylemek maʿnālarınadır.

اَلْحَتِيءُ [el-ḥatīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) مُقْلٌ [muḳl] sevīkına denir ki Aʿrābın [muḳl] taʿbīr olunan semerden yaptıkları kavut olacaktır.

اَلْحِنْتَأْوُ [el-ḥinteʾv] (ḥā'nın kesri ve nūn'un sükūnu ve tā'nın fethiyle) Kısa boylu, sagīrü'l-cüsse kimseye denir ki cüce taʿbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ حِنْتَأْوٌ أَيْ قَصِيرٌ صَغِيرٌ

[ح ج أ]

اَلْحَجْءُ [el-ḥacʾ] (ḥā'nın fethi ve cīm'in sükūnuyla) Şād ve mesrūr olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَجَأَ بِالْأَمْرِ حَجْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا فَرِحَ بِهِ Ve alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: حَجَأَ عَنْهُ كَذَا إِذَا حَبَسَهُ Ve bir nesneye pek harīs ve mūlaʿ olmakla bir kimseye vermeyip ona buhl ve dınnet eylemek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin bir nesne sebebiyle ferah-nāk olmak ve ʿalā-reʾyin bir nesneyi salıvermeyip ondan ayrılmamak, vech üzere tutmak maʿnāsınadır; yukālu: حَجِئَ بِهِ حَجْئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ضَنَّ بِهِ وَأُولِعَ أَوْ فَرِحَ أَوْ تَمَسَّكَ بِهِ وَلَزِمَهُ

اَلْحَجَأُ [el-ḥaceʾ] (fethateynle) Bu dahi şād ve mesrūr olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَجِئَ بِالْأَمْرِ حَجَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَرِحَ بِهِ

اَلتَّحَجُّؤُ [et-teḥaccuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bir nesneden ayrılmayıp dāʾimā ona mülāzemet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَجَّأَ بِالشَّيْءِ إِذَا تَمَسَّكَ بِهِ وَلَزِمَهُ

اَلْمَحْجَأُ [el-maḥceʾ] مَلْجَأٌ [melceʾ] vezninde ve mürādifidir ki sığınıp penāh edecek mahalle denir; yukālu: هُوَ مَحْجَأٌ أَيْ مَلْجَأٌ

اَلْحَجِيءُ [el-ḥacīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Lāyık ve çesbān maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ حَجِيءٌ بِكَذَا أَيْ خَلِيقٌ Ve penāh-āver ve mültecī maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ حَجِيءٌ إِلَيْهِمْ أَيْ لَاجِئٌ

[ح د أ]

اَلْحِدَأَةُ [el-ḥideʾet] (ḥā'nın kesriyle عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde) Çaylak kuşuna denir,

Fārisīde zegan ve mūş-gīr derler. Cemʿi حِدَأٌ [ḥideʾ] gelir عِنَبٌ [ʿineb] vezninde ve حِدَاءٌ [ḥidāʾ] gelir كِتَابٌ [kitāb] vezninde ve حِدْآنٌ [ḥidʾān] gelir غِزْلاَنٌ [ġizlān] vezninde. Ve

حِدَأَةٌ [ḥideʾet] Atın boynundan baş tarafına doğru gelen yerine denir ki سَالِفَةٌ[sālifet] ve هَادِيَةٌ [hādiyet] dahi denir; yukālu: ضَرَبَ حِدَأَةَ الْفَرَسِ أَيْ سَالِفَةَ عُنُقِهِ

اَلْحَدَأَةُ [el-ḥadeʾet] (fethateynle) İki ağızlı baltaya denir, ʿalā-kavlin baltanın ağızına denir ve ok temrenine denir. Cemʿi حَدَأٌ [ḥadeʾ] gelir hā'sız ki cemʿ-i cinsidir ve حِدَاءٌ [ḥidāʾ] gelir كِتَابٌ [kitāb] vezninde.

حِدَاءُ [Ḥidāʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Esmā-i ricāldendir: Ḥidāʾ b. Nemire, Yemen'de bir kabīlenin pederidir; ve minhu'l-meselu: "حِدَأً حِدَأً وَرَاءَكِ بُنْدُقَةُ" ve Bunduḳa b. Maẕẓa kezālik Yemen'de bir kabīle pederidir. Ḥidāʾ, ibtidā Bunduḳa kabīlesine şeb-hūn edip emvāl ü eşyālarını nehb ü gāret eyledi, baʿde-burhetin Bunduḳa dahi igāre edip Ḥidāʾ kabīlesini yek-ser mazhar-ı şemşīr-i intikām eylediler. Bu mesel lisānımızda "Gāfil olma ʿArab ardında senin!" meselinin ʿaynıdır. Ve ʿalā-kavlin burada حِدَاءٌ [ḥidāʾ] kelimesi حِدَأَةٌ [ḥideʾet]ten murahhamdır, zikr olunduğu üzere çaylak kuşuna denir ve بُنْدُقَةٌ [bunduḳat] tüfek fındığı olacaktır. Mesel-i mezbūr, müteʿakkab ve der-pey olan şerr-i mütekāribden tahzīr mevkiʿinde darb olunur.

اَلْحَدَأُ [el-ḥadeʾ] (fethateynle) Mazlūma nusret edip üzerinden zulm ü sitemi menʿ ve defʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَدِئَ عَلَيْهِ وَإِلَيْهِ حَدَءًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَصَرَهُ وَمَنَعَهُ مِنَ الظُّلْمِ Ve yere yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: حَدِئَ بِالْمَكَانِ إِذَا لَزِقَ بِهِ Ve sığınmak maʿnāsınadır; yukālu: حَدِئَ إِلَيْهِ إِذَا لَجَأَ Ve darılmak maʿnāsınadır; yukālu: حَدِئَ عَلَيْهِ إِذَا غَضِبَ Ve koyunun rahiminde kuzuluk taʿbīr olunan yufka deri, doğurur iken kesilip pārelenmekle koyun hasta olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَدِئَتِ الشَّاةُ إِذَا انْقَطَعَ سَلاَهَا فِي بَطْنِهَا فَاشْتَكَتْ

اَلْحَدْءُ [el-ḥadʾ] (ḥā'nın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Bir nesneyi bir semte sarf ve tahvīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَدَأَ الشَّيْءَ حَدْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَرَفَهُ

اَلْحِنْدَأْوُ [el-ḥindeʾv] حِنْتَأْوٌ [ḥinteʾv] vezninde ve mürādifidir ki boyu kısa, cüssesi sagīr kimseye denir ki cüce taʿbīr olunur.

[ح ر ب أ]

اَلإِحْرِنْبَاءُ [el-iḥrinbāʾ] (hemzenin ve rā'nın kesriyle) Bir kimseye hışm ve gazabla şerr ü şūr īkāʿına hāzır u āmāde olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْرَنْبَأَ الرَّجُلُ إِذَا تَهَيَّأَ لِلْغَضَبِ وَالشَّرِّ

[ح ز أ]

اَلْحَزْءُ [el-ḥazʾ] (ḥā'nın fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) سَرَابٌ [serāb] lemeʿān eyledikçe önünde ve semtinde olan nesnenin şahsını yukarı yukarı tahyīl ve irāʾet eylemek maʿnāsınadır. Ve سَرَابٌ [serāb] şol pusarıktır ki nısf-ı nehārda ıraktan su heyʾetinde lemeʿān ederek nümāyān olur ve lemeʿānıyla önünde olan eşhāsı yukarı yukarı kalkır gibi gösterir; yukālu: حَزَأَ السَّرَابُ الشَّخْصَ حَزْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَفَعَهُ Ve develeri dertop biriktirip sürmek maʿnāsınadır; yukālu: حَزَأَ الإِبِلَ إِذَا جَمَعَهَا وَسَاقَهَا Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَزَأَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا

الإِحْزِيزَاءُ [el-iḥzīzāʾ] (إِفْعِيعَالٌ [ifʿīʿāl] vezninde) Deve toplanıp birikmek maʿnāsınadır;

yukālu: إِحْزَوْزَأَتِ الإِبِلُ إِذَا اجْتَمَعَتْ Ve yumurta basan kuş, kanatlarını devşirip yumurta üzerinden bertaraf olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْزَوْزَأَ الطَّائِرُ إِذَا ضَمَّ جَنَاحَيْهِ وَتَجَافَى عَنْ بَيْضِهِ

[ح ش أ]

اَلْحَشْءُ [el-ḥaşʾ] (ḥā'nın fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Bir kimsenin yāhūd bir hayvānın karnına ve yanlarına harıl harıl vurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَشَأَهُ بِسَوْطٍ حَشْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَ بِهِ جَنْبَهُ وَبَطْنَهُ Ve bir kimseyi ok ile vurup içerisine işletmek maʿnāsınadır; yukālu: حَشَأَهُ بِسَهْمٍ إِذَا رَمَاهُ وَأَصَابَ بِهِ جَوْفَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَشَأَ الْمَرْأَةَ إِذَا نَكَحَهَا أَيْ بَاضَعَهَا Ve āteş yakmak maʿnāsınadır; yukālu: حَشَأَ النَّارَ إِذَا أَوْقَدَهَا

اَلْمِحْشَأُ [el-miḥşeʾ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِحْشَاءُ [el-miḥşāʾ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Kalın kilime denir, ʿalā-kavlinşol beyāz küçük ihrāma denir ki ʿArablar bellerine izār gibi bürünürler yāhūd şol fūta ve izāra denir ki bedenlerine bürünüp sarınırlar.

[ح ص أ]

اَلْحَصْءُ [el-ḥāşʾ] (ḥā'nın fethi ve ṣād'ın sükūnuyla) Tıfl-ı radīʿ miʿdesi süt ile memlū olunca kadar emmek maʿnāsınadır; yukālu: حَصَأَ الصَّبِيُّ وَحَصِئَ حَصْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا رَضِعَ حَتَّى امْتَلأَ بَطْنُهُ Ve suya kanmak maʿnāsınadır; yukālu: حَصَأَ وَحَصِئَ مِنَ الْمَاءِ إِذَا رَوِيَ Ve davar şiddetle ʿalef yemek, ʿalā-kavlin şiddetle su içmek yāhūd şiddet üzere ekl ü şürb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَصَأَتِ النَّاقَةُ وَحَصِئَتْ أَيِ اشْتَدَّ أَكْلُهَا أَوْ شُرْبُهَا أَوْ كِلاَهُمَا Ve zartalamak maʿnāsınadır; yukālu: حَصَأَ بِهَا أَيْ بِالْمَرْأَةِ إِذَا حَبَقَ Ekserī firāş içre yatar iken zartaladıklarından nāşī ona müteʿallik misālde بِالْمَرْأَةِ [bi'l-merʾet] ʿunvānıyla zikr eylemek ʿādet-i lügaviyyūndur.

اَلإِحْصَاءُ [el-iḥşāʾ] (hemzenin kesriyle) Kandırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْصَأَهُ أَيْ أَرْوَاهُ

اَلْحِنْصَأُ [el-ḥinşaʾ] ve

اَلْحِنْصَأَةُ [el-ḥinşaʾet] (ḥā'nın kesri ve nūn'un sükūnuyla) Cüssesi sagīr ve zaʿīf olan kimseye denir ki cura taʿbīr olunur.

[ح ض أ]

اَلْحَضْءُ [el-ḥaḍʾ] (ḥā'nın fethi ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Āteş yakmak yāhūd ʿalevlenmek için eşeleyip ölçermek maʿnāsınadır; yukālu: حَضَأَ النَّارَ حَضْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَوْقَدَهَا أَوْ فَتَحَهَا لِتَلْتَهِبَ

اَلإِحْتِضَاءُ [el-iḥtiḍāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznindedir) O maʿnāyadır; yukālu: إِحْتَضَأَ النَّارَ بِمَعْنَى حَضَأَهَا

اَلْمِحْضَأُ [el-miḥḍaʾ] (مِنْبَرٌ [minber] veznindedir) ve

اَلْمِحْضَاءُ [el-miḥḍāʾ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] veznindedir) Āteş ölçerecek ağaca denir ki köseği taʿbīr olunur.

اَلْحَضِيءُ [el-ḥaḍīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ziyādesiyle ak olan şeyʾe denir. Ekserī أَبْيَضُ [ebyaḍ] lafzına نَاصِعٌ [nāṣiʿ] gibi teʾkīd için vasf olarak īrād olunur; yukālu: أَبْيَضُ حَضِيءٌ أَيْ يَقِقٌ

[ح ط أ]

اَلْحَطْءُ [el-ḥaṭʾ] (ḥā'nın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Yıkmak ve yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: حَطَأَ بِهِ الأَرْضَ حَطْئًا Ve el ayasıyla مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَرَعَهُ

bir kimsenin arkasına tabanca vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَطَأَ فُلَانًا إِذَا ضَرَبَ بِيَدِهِ مَبْسُوطَةً Ve cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَطَأَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve zartalamak maᶜnāsınadır; yukālu: حَطَأَ الرَّجُلُ إِذَا ضَرِطَ Ve tagavvut eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَطَأَ الرَّجُلُ حَطْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالثَّانِي إِذَا جَعَسَ Ve vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَطَأَهُ إِذَا ضَرَبَهُ Ve defᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَطَأَ بِهِ عَنْ رَأْيِهِ إِذَا دَفَعَهُ Ve atmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَطَأَ الشَّيْءَ إِذَا رَمَاهُ

اَلْحِطْءُ [el-ḥiṭᵓ] (ḥā'nın kesriyle) Kapta kalan su bakiyyesine denir.

اَلْحَطِيءُ [el-ḥaṭīᵓ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Fürū-māye ve rezīl ve hoyrat kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ حَطِيءٌ أَيْ رُذَالٌ

اَلْحُطَيْئَةُ [el-ḥuṭayᵓet] (zamm-ı ḥā'yla) Taslak, bed-likā ve bed-endām kimseye denir, دَمِيمٌ [demīm] maᶜnāsına yāhūd kısa boylu, bodur kimseye denir. Fi'l-asl حُطَاءَةٌ [ḥuṭāᵓet] kelimesinin musaggarıdır ki zarta ve عَذِرَةٌ [ᶜaẕiret] maᶜnālarınadır, bed-likā ve bed-manzara ıtlākı maᶜnā-yı sānī iᶜtibārıyla ve bodura ıtlākı maᶜnā-yı evvele göredir; zīrā zarta gibi yere yakın olur. Şirrīr-i şuᶜarā olan Cervel b. Evs el-ᶜAbsī nām şāᶜire lakab vazᶜ olunmuştur. Vakt-i saᶜādette İslām'a gelip sonra mürted olmuştur, esīr oldukta yine İslām'a gelmiştir, ebeveyn ve birāder ve zevcesini ve kendi nefsini hicv eylemiştir.

اَلْحِنْطَأْوُ [el-ḥınṭaᵓv] (جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) ve

اَلْحِنْطَأْوَةُ [el-ḥanṭaᵓvet] (ḥā'yla) Karnı büyük kimseye denir, عَظِيمُ الْبَطْنِ [ᶜaẕīmu'l-baṭn] maᶜnāsına. Ve

حِنْطَأْوٌ [ḥınṭaᵓv] Kısa boylu, bodur kişiye denir.

اَلْحِنْطِئُ [el-ḥınṭiᵓ] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bu dahi bodur adama denir.

اَلْحُنَطِئَةُ [el-ḥunaṭiᵓet] (ḥā'nın zammı ve nūn'un fethiyle عُلَبِطَةٌ [ᶜulebiṭat] veznin-de) Yassı gövdeli, iri ve dızman koyuna ve keçiye denir; yukālu: عَنْزٌ حُنَطِئَةٌ أَيْ عَرِيضَةٌ ضَخْمَةٌ

اَلْحَبَنْطَأُ [el-ḥabenṭaᵓ] "ح،ب،أ" māddesi zeylinde zikr olundu, Cevherī, vehmine mebnī burada īrād eylemiştir.

[ح ظ أ]

اَلْحِنْظَأْوُ [el-ḥinẓaᵓv] (ẓā-yı muᶜceme ile جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Kasīrü'l-kāme kimseye denir.

[ح ف أ]

اَلْحَفْءُ [el-ḥafᵓ] (ḥā'nın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Yere çalmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَفَأَ الشَّيْءَ حَفْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ أَيْ جَفَأَهُ يَعْنِي صَرَعَهُ وَرَمَى بِهِ الْأَرْضَ

اَلْحَفَأُ [el-ḥafeᵓ] (fethateynle) بَرْدِيٌّ [berdiyy] ismidir ki koğalık ve hasır otu dedikleri sāzlıktır, ᶜalā-kavlin henüz menbitinde olarak tāzesine yāhūd köküne denir ki ak ve meᵓkūl olur.

اَلْإِحْتِفَاءُ [el-iḥtifāᵓ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznin-de) Nebāt-ı mezbūru kökünden koparmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْتَفَأَ الْحَفَأَ إِذَا اقْتَلَعَهُ مِنْ مَنْبِتِهِ

[ح ف س أ]

اَلْحَفَيْسَأُ [el-ḥafeyseᶜ] (سَمَيْدَعٌ [semeydaᶜ] vezninde) Kasīrü'l-kāme ve leᵓīmü'l-hilkat bed-şekl ve bed-endām olan kimseye denir. Bu lügati Ebū Naṣr yaᶜnī Cevherī vehmine mebnī "ح،ف،س" māddesinde zikr eyledi ve müᵓellif dahi mahall-i mezbūrda min-gayri-tenebbühin īrād eylemiştir.

[ح ك أ]

اَلْحَكْءُ [el-ḥakʾ] (ḥā'nın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Düğümü pek çekip muhkem eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَكَأَ الْعُقْدَةَ حَكْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَدَّهَا

الإِحْكَاءُ [el-iḥkāʾ] (hemzenin kesriyle) حَكْءٌ [ḥakʾ] maʿnāsınadır; yukālu: أَحْكَأَ الْعُقْدَةَ إِذَا شَدَّهَا

الإِحْتِكَاءُ [el-iḥtikāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) إِحْكَاءٌ [iḥkāʾ] maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَكَأَ الْعُقْدَةَ بِمَعْنَى أَحْكَأَهَا Ve hātırda bir nesne gezinip halecān eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki hātırda ʿukde gibi münʿakid olur; yukālu: مَا احْتَكَأَ فِي صَدْرِي مِنْهَا شَيْءٌ أَيْ مَا تَخَالَجَ Baʿzı nüshada مَا أَحْكَأَ ʿunvānıyladır; lākin şārihin nüshası iftiʿāldendir.

اَلْحُكْأَةُ [el-ḥukʾet] (ḥā'nın zammı ve kāf'ın sükūnuyla) ve

اَلْحُكَأَةُ (el-ḥukeʾet] (تُؤَدَةٌ [tuʾedet] vezninde) ve

اَلْحُكَاءَةُ [el-ḥukāʾet] (بُرَادَةٌ [burādet] veznin-de) Bir küçük cānver adıdır, ʿalā-kavlin iri kertenkeleye denir, عَظَايَةٌ ضَخْمَةٌ [ʿaẓāyet ḍaḫmet] maʿnāsına.

[ح ل أ]

اَلْحُلاَءَةُ [el-ḥulāʾet] (بُرَادَةٌ [burādet] veznin-de) ve

اَلْحَلُوءُ [el-ḥalūʾ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Sürme taşının ezilmişine denir ki sürme taşlarını birbirine sürmekle hāsıl olan gubārdır, murād, tūtiyā olacaktır ki كُحْلٌ مَسْحُوقٌ [kuḥl meshūḳ] gibi, onunla da iktihāl olunur.

اَلْحَلْءُ [el-ḥalʾ] (ḥā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Göze tūtiyā çekmek maʿnāsınadır; yukālu: حَلَأَهُ حَلْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَحَلَهُ بِالْحَلُوءِ Ve bir nesne ile vurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلَأَهُ بِالسَّيْفِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهِ Ve yere yıkmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلَأَ بِهِ الأَرْضَ إِذَا صَرَعَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَلَأَ الْمَرْأَةَ إِذَا نَكَحَهَا أَيْ جَامَعَهَا Ve vermek, iʿtāʾ maʿnāsınadır; yukālu: حَلَأَ فُلاَنًا كَذَا دِرْهَمًا أَيْ أَعْطَاهُ إِيَّاهُ Ve derinin yüzünü kazıyıp soymak maʿnāsınadır; yukālu: حَلَأَ الْجِلْدَ إِذَا قَشَرَهُ وَبَشَرَهُ

اَلْحُلُوءُ [el-ḥulūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Zikr olunan tūtiyā taşını birbirine sürüp tūtiyā peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَلَأَ لَهُ حُلُوءًا إِذَا حَكَّ الْحَلُوءَ لَهُ

اَلْحَلاَءَةُ [el-ḥalāʾet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Ağaçlık yere denir, dırahtistān maʿnāsına. Ve

حَلاَءَةُ [Ḥalāʾet] Bir mevziʿ adıdır; ḥā'nın kesriyle de menkūldür.

اَلْحُلاَءَةُ [el-ḥulāʾet] (ḥā'nın zammıyla) Debbāgların deri yüzünden soydukları soyuntuya ve kazıntıya denir.

اَلْحِلاَءَةُ [el-ḥilāʾet] (ḥā'nın kesriyle) حِلاَءٌ [ḥilāʾ] müfredidir ki Ḥicāz'da مِيطَانٌ [Mīṭān] nām mevziʿ kurbünde birkaç dağlara ıtlāk olunur, cümlesi nebāttan hālī sengistāndır, onlardan değirmen taşı katʿ ve Medīne-i münevvere'ye celb olunur.

اَلْحَلُوءُ [el-ḥalūʾ] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznin-de) Tūtiyā taşına denir ki ʿillet-i remede mübtelā olanlar onunla istişfā ederler.

اَلتَّحْلِيءُ [et-taḥlīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلتَّحْلِئَةُ [et-taḥliʾet] (تَجْرِبَةٌ [tecribet] veznin-de) Tard ve menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَلَّئَهُ تَحْلِيئًا وَتَحْلِئَةً إِذَا طَرَدَهُ وَمَنَعَهُ Ve vermek iʿtāʾ maʿnāsına; yukālu: حَلَّئَهُ دِرْهَمًا أَيْ أَعْطَاهُ إِيَّاهُ ve emmā kavluhum: حَلَّأَ السَّوِيقَ fehemezū gayre mehmūzin, yaʿnī bu mādde

fi'l-asl حَلْوَاء [ḥalvāʾ] lafzından meʾhūz olmakla muʿtel olup mehmūz değil iken mehmūz diyerek istiʿmāl eylediler.

اَلتِّحْلِيءُ [et-tiḥlīʾ] ve

اَلتِّحْلِئَةُ [et-tiḥliʾet] (tā'ların kesri ve ḥā'nın sükūnu ve lām-ı meksūre ile) Derinin yüzünde olan tüylere ve cā-be-cā leke ve vesaha denir. Ve

تِحْلِيءٌ [tiḥlīʾ] Şol deriye denir ki soyulup kazınır iken bıçak rahneleriyle fāsid ve tebāh olmuş ola. Ve

تِحْلِئَةٌ [tiḥliʾet] Şol sakīl ve bed-meniş kimseye denir ki deri vesahı gibi adama yapışıp elbette magmūm ve mükedder eder ola; yukālu: رَجُلٌ تِحْلِئَةٌ أَيْ يَلْزَقُ بِالإِنْسَانِ فَيَغُمُّهُ

اَلْحَلَأُ [el-ḥaleʾ] (fethateynle) عُقْبُولٌ [ʿuḳbūl] maʿnāsınadır ki dudakta hādis olan hurde sivilcedir, uçuk taʿbīr olunur, ekserī hummā-yı gıb ʿārızasında zuhūr eylemekle Fārisīde teb-hāle derler. Ve

حَلَأٌ [ḥaleʾ] Masdar olur, derinin yüzü tüylü ve vesah-nāk olmak maʿnāsınadır ki kazıyıp sıyırmadıkça dibāgate vazʿ olunmaz; yukālu: حَلِئَ الأَدِيمُ حَلَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ فِيهِ التِّحْلِيءُ Gerçi edīm, deriden ahasstır, lākin şārihُ اَلْجِلْد [el-cild] kelimesiyle tefsīr eylemiştir. Ve

اَلْحَلَأُ [el-ḥaleʾ] Hastalık ʿakibinde dudak uçuklamak maʿnāsınadır; yukālu: حَلِئَتِ الشَّفَةُ إِذَا بَثُرَتْ بَعْدَ الْمَرَضِ

اَلْمِحْلَأَةُ [el-miḥleʾet] (mīm'in kesriyle) Debbāgların ve sağrıcıların deri kazıyıp soyacak āletlerine denir ki rende taʿbīr olunur.

اَلْحَالِئَةُ [el-ḥāliʾet] Bir nevʿ yılandır ki begāyet habīs ve kattāl olur.

[ح م أ]

اَلْحَمْأَةُ [el-ḥamʾet] (ḥā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Siyāh ve müntin ve müteʿaffin balçığa denir.

اَلْحَمَأُ [el-ḥameʾ] (fethateynle) حَمْأَةٌ [ḥamʾet] maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعُوا فِي حَمْأَةٍ وَحَمَإٍ أَيِ الطِّينِ الأَسْوَدِ الْمُنْتِنِ

اَلْحَمْءُ [el-ḥamʾ] (ḥā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) ve

اَلْحَمَأُ [el-ḥameʾ] (fethateynle) Zikr olunan siyāh ve müntin balçık ihtilātıyla su bulanıp mütegayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَمِئَ الْمَاءُ حَمْئًا وَحَمَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَالَطَتْهُ الْحَمْأَةُ فَكَدِرَ Ve darılmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: حَمِئَ عَلَيْهِ إِذَا غَضِبَ Ve

حَمْءٌ [ḥamʾ] (ḥā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Kuyudan zikr olunan siyāh balçığı çekip çıkarmakla kuyuyu pāk eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: حَمَأْتُ الْبِئْرَ أَيْ نَزَعْتُ حَمْأَتَهَا

اَلإِحْمَاءُ [el-iḥmāʾ] (hemzenin kesriyle) Kuyuya zikr olunan siyāh ve bed-būy balçık ilkā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْمَأْتُ الْبِئْرَ أَيْ أَلْقَيْتُ الْحَمْأَةَ فِيهَا

اَلْحَمْءُ [el-ḥamʾ] (ḥā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla ve fethateynle nādiren cāʾizdir) ve

اَلْحَمَا [el-ḥamā] (عَصَا [ʿaṣā] vezninde) ve

اَلْحَمُو [el-ḥamu] (أَبُو [ebū] يَدْلُو [delv] vezninde) ve

اَلْحَمُ [el-ḥam] (āhiri mahzūf olarak يَدٌ [yed] ve دَمٌ [dem] gibi ki cümlesi beş lügattir) Hatunun zevcinin pederine denir ki zevcenin kayın atası olur, أَبُو زَوْجِ الْمَرْأَةِ [ebū zevci'l-merʾet] maʿnāsına, ʿalā-kavlin zevc ve zevceden her birinin ekārib ve

tebārından birine denir her kim olursa olsun, eh ve ʿamm ve hālları gibi. Ve bu, esmā-i meşhūre-i muzāfe-i sittedendir. Cemʿi أَحْمَاءٌ [aḥmāʾ] gelir, أَشْخَاصٌ [eşḫāṣ] vezninde.

Mütercim der ki *Müfredāt*'ta Rāġıb: أَحْمَاءُ الْمَرْأَةِ كُلُّ مَنْ كَانَ مِنْ قِبَلِ زَوْجِهَا وَذَلِكَ لِكَوْنِهِمْ حُمَاةً لَهَا ʿibāretiyle sebt eylemekle ona göre حِمَايَةٌ [ḥimāyet] māddesinden meʾhūz ve yalnız zevc tarafından olan ekāribe mahsūs olur. Kezālik *Muġrib*'de, Muṭarrizī: وَأَحْمَاءُ الْمَرْأَةِ ذَوُو قَرَابَةِ زَوْجِهَا وَهُوَ إِمَّا مِنَ الأَوَّلِ أَيِ الْحِمَايَةِ لأَنَّهُمُ الْحَامُونَ لَهَا وَالذَّابُّونَ أَوْ مِنَ الثَّانِي أَيْ مِنْ إِحْمَاءِ النَّارِ لِحَرَارَةِ شَفَقَتِهِمْ ʿunvānıyla resm eylemekle ʿalā-kile'l-vecheyn muʿtel olup vech-i mezkūr üzere ekārib-i zevce muhtas olur. Ve *Miṣbāḥ*'ta muʿtel bābında mersūm olup ve İbn Fāris'ten menkūl olarak zevc ve zevceden her birinin kayın atasına ıtlāk olunur. Ve müʾellif kezālik bāb-ı muʿtelde dahi zikr eylemiştir; zāhiren mehmūz ve muʿtelde lügat olmasına mebnīdir, niteki zikr olundu.

اَلْحَمْأَةُ [el-ḥamʾet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bir nevʿ nebāt adıdır, arz-ı Necd'e mahsūstur.

اَلْحَمِئُ [el-ḥamiʾ] (خَجِلٌ [ḫacil] vezninde) عُيُونٌ [ʿuyūn] maʿnāsınadır ki baktığı nesneye nazarı isābet eden kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ حَمِئُ الْعَيْنِ أَيْ عَيُونٌ

[ح ن أ]

اَلْحِنَّاءُ [el-ḥinnāʾ] (ḥā'nın kesri ve nūn'un teşdīdiyle) Kınaya denir ki nisvān ellerine ve ayaklarına yakarlar. Cemʿi حُنَّآنٌ [ḥunʾān] gelir ḥā'nın zammı ve nūn'un sükūnuyla.

اَلْحِنَّائِيُّ [el-ḥinnāʾiyy] (yā-yı nisbetle) Kınacıya denir. Muhaddisīnden İbrāhīm b. ʿAlī ve Yaḥyā b. Muḥammed ve Hārūn b. Muslim ve ʿAbdullāh b. Muḥammed el-Ḳāḍī ve Ḥuseyn ibn Muḥammed ki cüzʾ-i meşhūr sāhibidir ve birāderi ʿAlī b. Muḥammed ve Cābir b. Yāsīn ve Muḥammed b. ʿUbeydullāh el-Ḥinnāʾiyyūn vech-i mezkūr üzere kına beyʿine mensūblardır.

اَلْحَنْءُ [el-ḥanʾ] (ḥā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Yerin nebātı yemyeşil tāze ve firāvān ve birbirine sarmaşık olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَنَأَ الْمَكَانُ حَنْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اخْضَرَّ وَالْتَفَّ نَبَاتُهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَنَأَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا

اَلْحَانِئُ [el-ḥāniʾ] Sīga-i mezbūreden neseb üzere ism-i fāʿildir, أَخْضَرُ [aḫḍar] lafzını teʾkīd için īrād olunur, niteki أَبْيَضُ [ebyaḍ] نَاصِعٌ [nāṣiʿ] ve أَحْمَرُ [aḥmer] قَانِئٌ [ḳāniʾ] ile teʾkīd olunur; yukālu: أَخْضَرُ حَانِئٌ

اَلتَّحْنِيءُ [et-taḥnīʾ] ve

اَلتَّحْنِئَةُ [et-taḥniʾet] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] ve تَفْعِلَةٌ [tefʿilet] vezninde) Kına yakmak ve kına ile boyamak maʿnāsınadır; yukālu: حَنَّأَ رَأْسَهُ تَحْنِيئًا وَتَحْنِئَةً إِذَا خَضَبَهُ بِالْحِنَّاءِ

اَلتَّحَنُّؤُ [et-teḥannuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznınde) Kınalanmak ve kına yakınmak maʿnāsınadır; yukālu: حَنَّأَهُ فَتَحَنَّأَ

اَلْحِنَّاءَةُ [el-Ḥinnāʾet] (ḥā'nın kesriyle) Bir kuyu ismidir ve bir recül adıdır.

اَلْحِنَّاءَتَانِ [el-Ḥīnnāʾetān] (tesniye bünyesiyle) Benū Temīm arzında iki kumluk adıdır.

وَادِي الْحِنَّاءِ [Vādi'l-ḥinnāʾ] Yemen'de Zebīd ve Taʿizz nām beldeler beyninde bir maʿrūf vādīdir ki onda pek çok nebāt-ı حِنَّاءٌ [ḥinnāʾ] nābit olur.

[ح و أ]

حَاءٌ [Ḥāʾ] (medd ve tenvînle) Bir recülün ismidir; Medîne-i münevvere'de Biʾr-i Ḥāʾ ona muzâftır. Ve bu mâdde âhir-i kitâbda elif-i leyyine bâbında iʿâde olunur inşāʾallâhu taʿâlâ.

FASLU'L-ḪĀʾİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[خ ب أ]

اَلْخَبْءُ [el-ḫabʾ] (ḫā'nın fethi ve bā'nın sükûnuyla) Gizlemek ve setr ve pinhân eylemek maʿnâsınadır; yukâlu: خَبَأَ الشَّيْءَ خَبْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَتَرَهُ Ve

خَبْءٌ [ḫabʾ] Gizli ve saklı olan şeyʾe denir ki ismdir yâhûd tesmiye bi'l-masdardır, مَخْبُوءٌ [maḫbūʾ] maʿnâsına. Ve

خَبْءُ الأَرْضِ [ḫabʾu'l-arḍ] Yere izâfetle sebze ve nebâta ıtlâk olunur, zemînde mestûr olduğu için. Ve

خَبْءُ السَّمَاءِ [ḫabʾu's-semāʾ] Yağmura ıtlâk olunur, onda gûyâ ki mestûr idi; yukâlu: أَخْرَجَ خَبْءُ السَّمَاءِ خَبْءَ الأَرْضِ أَيِ الْمَطَرُ النَّبَاتَ Ve

خَبْءٌ [Ḫabʾ] Şehr-i Medyen kazâsında bir mevziʿ ve Medîne'de Ḳubâ yanında bir vâdî ismidir.

اَلتَّخْبِئَةُ [et-taḫbiʾet] (تَفْعِلَةٌ [tefʿilet] veznin-de) Bir nesneyi pek saklayıp gizlemek maʿnâsınadır; yukâlu: خَبَّأَهُ تَخْبِئَةً إِذَا سَتَرَهُ

الإِخْتِبَاءُ [el-iḫtibāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Evvel maʿnâyadır; yukâlu: إِخْتَبَأَهُ بِمَعْنَى خَبَّأَهُ

اَلْخُبَأَةُ [el-ḫubeʾet] (هُمَزَةٌ ḫā'nın zammıyla [humezet] vezninde) Şol hatundur ki dāʾimâ hânesine mülâzemet edip aslâ taş-ra çıkıp gezmez ola; yukâlu: اِمْرَأَةٌ خُبَأَةٌ أَيْ لاَزِمَةٌ بَيْتَهَا يَعْنِي مُسْتَقِرَّةٌ فِيهِ مُخَدَّرَةٌ لاَ تَبْرُزُ مِنْهُ Lâkin *Esâs*'ta ve baʿzı ümmehâtta ibtidâ görünüp sonra erkekten saklanıp taşra çıkmaz olan hatunla müfesserdir ve baʿzı ümmehâtta gâh kendiyi gösterip ve gâh pinhân olanla mübeyyendir.

اَلْخَبِيءُ [el-ḫabīʾ] (أَمِيرٌ [emîr] vezninde) ve

اَلْخَبِيئَةُ [el-ḫabīʾet] (hā-i nakliyye ile) Mestūr ve pinhān olan şeyʾe denir. Ve ʿArablar إِخْتَبَأَ لَهُ خَبِيئًا derler. Bir ismi yāhūd sāʾir bir nesneyi taʿmiye ve ilgāz vechiyle yāhūd elinde ve bir yerinde saklayıp berāy-ı imtihān bir kimseden suʾāl eylese; yukālu: إِخْتَبَأَ لَهُ خَبِيئًا إِذَا عَمَّى لَهُ شَيْئًا ثُمَّ سَأَلَهُ عَنْهُ Ve

خَبِيئَةُ [Ḫabīʾet] Riyāḥ b. Yerbūʿ nām kimsenin kızı ismidir. Ve Ebū Ḫabīʾe el-Kūfī, سُؤْرُ الْأَسَدِ [Suʾru'l-esed] ile mülakkab olan kimsedir.

اَلْخَبِيئَةُ [el-ḫabʾet] (تَمْرَةٌ [temret] veznince) Kız evlādına ıtlāk olunur; بِنْتٌ [bint] maʿnāsına. Lüzūm-ı beyt ile erkekten nihān olduğu için.

اَلْخِبَاءُ [el-ḫibāʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Pek soy olan nākanın mevziʿ-i mestūrunda yaʿnī görünmez yerine basılan bir nevʿ damga ismidir. Cemʿi أَخْبِئَةٌ [aḫbiʾet] gelir. Ve

خِبَاءٌ [ḫibāʾ] Ebniyeden binā-i maʿrūf ismidir ki Türkmenler ve sahrā-nişīn olanlar kurdukları muhtasarī haymeden ʿibārettir, çerge ve alaçık ve oba taʿbīr olunur; iki yā üç direkli keçeden ve ʿabādan ve kıldan bir küçük çadırdır. Ve ʿinde'l-baʿzخِبَاءٌ [ḫibāʾ] bu maʿnāda muʿteldir, mehmūz değildir.

اَلْمُخْبَأَةُ [el-muḫbeʾet] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) Şol perdegī ve muhaddere duhterdir ki henüz tezevvüc eylememiş ola; yukālu: جَارِيَةٌ مُخْبَأَةٌ أَيْ لَمْ تَتَزَوَّجْ بَعْدُ

خِبْئَةٌ [ḫibʾet] (ḫā'nın kesri ve bā'nın sükūnuyla) İsm-i İbn Kennāz'dır ki Emīrü'l-müʾminīn ʿÖmer el-Fārūḳ radıyallāhu ʿanhu zamānında Ubulle-i Baṣra'ya vālī olup sonra Hazret-i ʿÖmer, ʿazl eyledi. Sebebinden istifsār olunduk-

ta gūyā merkūmun ve pederinin ismlerinden teşeʾümü taʿrīzle: لاَ حَاجَةَ لَنَا فِي وِلاَيَتِهِ هُوَ يَخْبَأُ وَأَبُوهُ يَكْنِزُ Yaʿnī "Kendi eline giren şeyʾi saklar ve pederi defn eder." buyurdular. Ve Ḫabīʾe b. Rāşid ve Ebū Ḫubeyʾe ki جُهَيْنَةُ [cuheynet] veznindedir, ismi Muḥammed b. Ḫālid'dir ve Şuʿayb b. Ḫubeyʾe muhaddisīndendir.

اَلْخَابِئُ [el-ḫābiʾ] Hāyib ve hāsir maʿnāsınadır; yukālu: كَيْدٌ خَابِئٌ أَيْ خَائِبٌ Zāhiren maklūbdur.

اَلْمُخَابَأَةُ [el-muḫābeʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bilmece ve muʿammā ve lugaz söyleşmek مُحَاجَاةٌ [muḥācāt] maʿnāsınadır; tekūlu: خَابَأْتُهُ مَاكَذَا أَيْ حَاجَيْتُهُ

اَلْخَابِئَةُ [el-ḫābiʾet] Büyük husrevānī küpe denir, mādde-i mezbūreden meʾhūzdur. Gerçi mezkūr üzere mehmūz olup lākin tahfīfen hemzesini yā'ya kalb eylediler; yukālu: لَهُ خَابِيَةٌ مِنْ خَلٍّ أَيْ خُبٌّ

[خ ت أ]

اَلْخَتْءُ [el-ḫatʾ] (ḫā'nın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Bir kimseyi bir nesneden geri durdurmak ve ondan ferāgat ettirmek maʿnāsınadır; yukālu: خَتَأَ فُلاَنًا عَنِ الأَمْرِ خَتْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَفَّهُ

الإِخْتِتَاءُ [el-iḫtitāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir kimseyi aldatmak ve reng ve dubara eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَتَأَ لَهُ إِذَا خَتَلَهُ Ve bir kimseden korkmak yā utanmak sebebiyle ondan gizlenip saklanmak, ʿalākavlin korkmak maʿnāsınadır; yukālu:إِخْتَتَأَ مِنْهُ أَيِاسْتَتَرَ خَوْفًا أَوْ حَيَاءً أَوْ خَافَ Ve kapmak, ihtitāf maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَتَأَ الشَّيْءَ أَيِاخْتَطَفَهُ Ve havftan nāşī reng-i rūyu mütegayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَتَأَ الرَّجُلُ إِذَا تَغَيَّرَ لَوْنُهُ مِنْ مَخَافَةِ سُلْطَانٍ وَنَحْوِهِ

اَلْمُخْتَتِئَةُ [el-muḫteti'et] (مُعْتَزِلَةٌ [mu'tezilet] vezninde) Şol tenhā ve hālī beyābāna denir ki onda aslā şenlik eseri olmayıp ve ābādānlığa be-gāyet ba'īd olmakla ne bir semte yol bulunup ve ne insān ve hayvān āvāzesi istimā' oluna; yukālu: مَفَازَةٌ مُخْتَتِئَةٌ أَيْ لاَ يُسْمَعُ فِيهَا صَوْتٌ وَلاَ يُهْتَدَى

[خ ج أ]

اَلْخَجْءُ [el-ḫac'] (ḫā'nın fethi ve cīm'in sükūnuyla) Vurmak ma'nāsınadır; yukālu: خَجَأَهُ خَجْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ Ve gece meyl eylemek ya'nī çoğu gidip azı kalmak ma'nāsınadır; yukālu: خَجَأَ اللَّيْلُ إِذَا مَالَ Ve zelīl ve makhūr olmak ma'nāsınadır; yukālu: خَجَأَ الرَّجُلُ إِذَا انْقَمَعَ Ve cimā' eylemek ma'nāsınadır; yukālu: خَجَأَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا

اَلْخُجَأَةُ [el-ḫuce'et] (ḫā'nın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Kesīrü'l-cimā' olan kişiye denir. Ve cimā'a müştehīye olan 'avrete denir. Ve şişman olup sakīl ve girān-cān kişiye denir. Ve ahmak ve nādāna denir.

اَلْخَجَأُ [el-ḫace'] (fethateynle) Utanmak ma'nāsınadır; yukālu: خَجِئَ الرَّجُلُ خَجَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ أَيِاسْتَحْيَا Ve fuhş ve nā-sezā söz söylemek ma'nāsınadır; yukālu: خَجِئَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَلَّمَ بِالْفُحْشِ

اَلإِخْجَاءُ [el-iḫcā'] (hemzenin kesriyle) Sā'il su'ālde pek ibrām ve ilhāh eylemek ma'nāsınadır; yukālu: أَخْجَأَهُ السَّائِلُ إِذَا أَلَحَّ عَلَيْهِ فِي السُّؤَالِ

اَلتَّخَاجُؤُ [et-teḫācu'] (تَفَاعُلٌ [tefā'ul] veznin-de) Batā'et eylemek ma'nāsınadır; yukālu: تَخَاجَأَ فِي الْمَشْيِ إِذَا تَبَاطَأَ Cevherī, vehmine mebnī تَخَاجِئٌ 'unvānıyla mehmūz olarak resm eylemiştir. Bu sürette asveb olan, تَخَاجِي [teḫācī] 'unvānıdır ki yā-yı tahtiyye iledir; تَنَاجِي [tenācī] gibi; zīrā cīm eğer mazmūmen kırā'at olunursa resm-i hat elbette hemze ile olup ve meksūren kırā'at olunursa hasbe'l-kā'ide hemzesiz olmak lāzımdır; zīrā تَفَاعُلٌ [tefā'ul] veznin-nin hakkı mazmūmü'l-'ayn olmaktır; تَقَابُلٌ [teḳābul] ve تَضَارُبٌ [teḍārub] gibi. Meğer ki mu'tellü'l-lām ola, o sürette meksūr olur; تَغَازِي [teġāzī] ve تَرَامِي [terāmī] gibi, lākin *Ṣiḥāḥ*'ta تَخَاجُؤٌ [teḫācu'] 'unvānında mersūm olmakla zāhiren mü'ellifin nüshasında sūret-i merkūmede mersūm tesādüf eylemiştir. Ve

تَخَاجُؤٌ [teḫācu'] İnsānın mak'adı basur mislli 'ārıza sebebiyle müteverrim olup mu'ahharı ki sofra ta'bīr olunur, mantar şeklinde gerisine devrilip çıkmak ma'nāsınadır; yukālu: تَخَاجَأَ إِسْتُهُ إِذَا تَوَرَّمَ وَخَرَجَ مُؤَخَّرُهُ إِلَى مَا وَرَاهُ

[خ ذ أ]

اَلْخَذْءُ [el-ḫaẕ'] (ḫā'nın fethi ve ẕāl-ı mu'cemenin sükūnuyla) ve

اَلْخُذُوءُ [el-ḫuẕū'] (قُعُودٌ [ḳu'ūd] vezninde) ve

اَلْخَذَأُ [el-ḫaẕe'] (fethateynle) Bir kimseye ser-fürū eyleyip rām ve münkād olmak ma'nāsınadır; yukālu: خَذَأَ لَهُ وَخَذِئَ لَهُ خَذْءًا وَخُذُوءًا وَخَذَءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا انْخَضَعَ وَانْقَادَ لَهُ Ve

خَذَأٌ [ḫaẕe'] (fethateynle) Za'f-ı nefs ma'nāsınadır ki bī-zehre ve bī-sebāt kalb olmakla bir 'ārızadan çabuk müte'essir olup havf u endīşe eylemeyi mūcib hāletten 'ibārettir; yukālu:ضَعْفٌ خَذَأٌ أَيْ بِهِ نَفْسٍ

اَلإِسْتِحْذَاءُ [el-istiḫẕā'] (إِسْتِفْعَالٌ [istif'āl] vezninde) Bu dahi huzū' ve inkıyād eylemek

maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَخْذَأَ لَهُ إِذَا انْخَضَعَ وَانْقَادَ

الإِخْذَاءُ [el-iḫẕāʾ] (hemzenin kesriyle) Serkeş kimseyi rām ve münkād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَخْذَأَ فُلاَنًا إِذَا ذَلَّلَهُ

[خ ر أ]

اَلْخَرْءُ [el-ḫarʾ] (ḫā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) ve

اَلْخَرَاءَةُ [el-ḫarāʾet] (كَرَاهَةٌ [kerāhet] veznin-de; ḫā'nın kesriyle de cāʾizdir) ve

اَلْخُرُوءُ [el-ḫurūʾ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] veznin-de) Defᶜ-i tabīᶜī eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَرِئَ الرَّجُلُ خَرْءًا وَخَرَاءَةً وَخُرُوءًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَلَحَ

اَلْخُرْءُ [el-ḫurʾ] (ḫā'nın zammıyla) Necāsete denir, عَذِرَةٌ [ᶜaẕiret] maᶜnāsına. Cemᶜi خُرُوءٌ [ḫurūʾ] gelir, جُنْدٌ [cund] ve جُنُودٌ [cunūd] gibi ve خُرْآنٌ [ḫurʾān] gelir ḫā'nın zammıyla.

اَلْمَخْرَأَةُ [el-maḫreʾet] (مَفْعَلَةٌ [mefᶜalet] vez-ninde) ve

اَلْمَخْرَاةُ [el-maḫrāt] (iskāt-ı hemze ile) ve

اَلْمَخْرُؤَةُ [el-maḫruʾet] (mīm'in fethi ve rā'nın zammıyla) İsm-i mekāndır, memşā ve edeb-hāneye denir.

اَلْخِرَاءُ [el-ḫirāʾ] (ḫā'nın kesri ve elif'in meddiyle ismdir) Defᶜ-i tabīᶜī eylemek hāletine denir.

[خ س أ]

اَلْخَسْءُ [el-ḫasʾ] (ḫā'nın fethi ve sīn'in sükūnuyla) ve

اَلْخُسُوءُ [el-ḫusūʾ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vez-ninde) Sürüp kovmak, tard ve tebᶜīd maᶜnāsınadır, lākin gerek müʾellifin ve gerek sāʾir ümmehātın temsīllerine göre köpek kısmını sürüp kovmağa mahsūstur; yukālu: خَسَأَ الْكَلْبَ خَسْئًا وَخُسُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا طَرَدَهُ Ve bu maᶜnāda lāzım olur; sürül-mekle yıkılıp gitmek maᶜnāsına; yukālu: خَسَأَ الْكَلْبُ نَفْسُهُ إِذَا بَعُدَ Ve bāsıra hīre ve zaᶜīf ve fersiz olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: خَسَأَ الْبَصَرُ إِذَا كَلَّ

اَلْخَسَأُ [el-ḫaseʾ] (fethateynle) Bu dahi sürülüp kovulmakla yıkılıp gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: خَسِئَ الْكَلْبُ خَسَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَعُدَ

الإِنْخِسَاءُ [el-inḫisāʾ] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] veznin-de) خَسَأٌ [ḫaseʾ] maᶜnāsınadır; yukālu: فُلاَنٌ كَالْكَلْبِ إِذَا قِيلَ لَهُ إِخْسَأْ إِنْخَسَأَ

اَلْخَاسِئُ [el-ḫāsiʾ] Şol kelb ve hınzīr makūlesine denir ki hemīşe tard ve tebᶜīd olunup kurbe yaklaştırılmaya, yaᶜnī her kime yakın olup sürünmek kaydında oldukça sürüp kovalar, fāᶜil bi-maᶜnā mefᶜūldür.

اَلْخَسِيءُ [el-ḫasīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Koyun yününün kemterine ıtlāk olunur ki işe yaramaz ola, صُوفٌ رَدِيءٌ [ṣūf redīʾ] maᶜnāsına.

اَلْمُخَاسَأَةُ [el-muḫāseʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) ve

اَلتَّخَاسُؤُ [et-teḫāsuʾ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] veznin-de) Taş atışmak maᶜnāsınadır ki mādde-i mezbūreden meᶜhūzdur; yukālu: خَاسَؤُوا مُخَاسَأَةً وَتَخَاسَؤُوا تَخَاسُؤًا إِذَا تَرَامَوْا بَيْنَهُمْ بِالْحِجَارَةِ

[خ ط أ]

اَلْخَطْءُ [el-ḫaṭʾ] (ḫā'nın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) ve

اَلْخَطَأُ [el-ḫaṭaʾ] (fethateynle) ve

اَلْخَطَاءُ [el-ḫaṭāʾ] (medd ile) Yanlışlık maᶜnāsınadır ki savābın zıddıdır; yukālu: فِيهِ خَطْأٌ وَخَطَأٌ وَخَطَاءٌ أَيْ ضِدُّ الصَّوَابِ Ve

خَطَأٌ [ḫaṭaʾ] (fethateynle) masdar olur, ya-

nılmak maʿnāsına; yukālu: خَطِئَ الرَّجُلُ خَطَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ

Şārih der ki baʿzılar سَهْوٌ [sehv] ile farkını bu vech üzere beyān eylediler ki سَهْوٌ [sehv] müdrikeden fakat sūretin zevālidir ki ednā īmā ve teʾemmül ile mütenebbih olur ve صَوَابٌ [ṣavāb] bir emr-i rāst ve cihet-i müstakīmdir ki inkārı cāʾiz olmayacak mertebede sābit ola ve خَطَأٌ [ḫaṭaʾ] bir emri, kuvvetten fiʿle getirmek murād edip icrāsına şürūʿ olundukta, zamān yā mekān yāhūd yārān işgāl ve igfāliyle tarz-ı melhūzdan bilā-kasd ve-lā sehv ve-lā nisyān tahallüf ve tavr-ı menhiyy-i gayr-i menvī üzere cereyānından ʿibārettir. Ve müʾellif *Baṣāʾir*'de bu resme tahkīk eylemiştir ki خَطَأٌ [ḫaṭaʾ] cihet-i müstakīmeden ʿudūl ve insirāf eylemek maʿnāsına mevzūʿdur ve bu, üç güne olur: Evvelā, irādesi kabīh olan nesneyi irāde ve kuvvetten fiʿle getirmektir ki hatā-ı tāmm dedikleri budur, ahz ve ʿitāb ve ʿikāb ona müteretteb olur; ve yukālu:خَطِئَ فِيهِ خَطَئًا بِفَتْحَتَيْنِ وَخِطْئًا بِكَسْرِ الْخَاءِ مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ Sānī, fiʿli müstahsen olan bir nesneyi irāde edip lākin bilā-kasd hilāf-ı mā-yurīd vukūʿ-yāb ola ki bunda irāde cihetinden musīb ve fiʿl cihetinden muhtiʾ olur; ve yukālu: أَخْطَأَ فَهُوَ مُخْطِئٌ Ve hāzā huve'l-murādu bi-kavlihi ʿaleyhi's-selām"رُفِعَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأُ وَالنِّسْيَانُ" Ve müctehidin hatāsı bu kabīldendir. Sālis, fiʿli hasen olmayan nesnenin fiʿlini murād edip lākin ittifākī hilāfı zuhūr eyleye ki bunda muhtiʾ fi'l-irāde ve musīb fi'l-fiʿl olur ve bu kasd ve irādesi cihetiyle mezmūm olup fiʿli cihetiyle de memdūh ve mahmūd olmaz. İntehā.

Ve yukālu: خَطِئَ فِي دِينِهِ خَطَئًا بِفَتْحَتَيْنِ إِذَا سَلَكَ سَبِيلَ خَطَإٍ عَامِدًا أَوْ غَيْرَهُ Yaʿnī "emr-ī dīn ve mezhebde rāst ve savāb olmayan tarīka ʿamden ev sehven sülūk eylemek" maʿnāsınadır. Baʿzılar sülāsīnin mefhūmunda ʿamd ü kasd ve mezīdde bī-kasd olmak iʿtibār ettiler, ke-mā se-yuzkeru.

الإِخْطَاءُ [el-iḫṭāʾ] (hemzenin kesriyle) ve **اَلْخَاطِئَةُ** [el-ḫāṭiʾet] (عَافِيَةٌ [ʿāfiyet] vezninde) Bunlar da yanılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْطَأَ الرَّجُلُ إِخْطَاءً وَخَاطِئَةً بِمَعْنَى خَطِئَ Ve bunda خَاطِئَةٌ [ḫāṭiʾet] kelimesi ki عَافِيَةٌ [ʿāfiyet] vezninde masdardır, sülāsīden nādir ve mezīdden enderdir. Bu māddede bu vech üzere vārid olmuştur, niteki bu güne emsāli baʿzı māddelerde mersūmdur. Ve إِخْطَاءٌ [iḫṭāʾ] māddesinin fiʿl-i māzīsi olan أَخْطَأْتُ [aḫṭaʾtu] kelimesinin hemzesini yā'ya ibdālle gerçi أَخْطَيْتُ ʿunvānıyla da meşhūd olmuştur, lākin yā لُغَيَّةٌ [luġayye] dir ki lügat-ı redīʾedir yāhūd لُثْغَةٌ [luṯġat] dır ki bilā-kāʿide bir harfi harf-i āhere ibdālden ʿibārettir. Ve

إِخْطَاءٌ [iḫṭāʾ] ʿĀmiden ev sāhiyen emr-i dīnde rāst ve savāb olmayan tarīke sülūk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْطَأَ الرَّجُلُ إِذَا سَلَكَ سَبِيلَ خَطَإٍ عَامِدًا أَوْ غَيْرَهُ Niteki خَطَأٌ [ḫaṭaʾ] dahi bu maʿnāya gelir. Bunun ism-i fāʿilinde مُخْطِئٌ [muḫṭiʾ] ve sülāsīnin ism-i fāʿilinde خَاطِئٌ [ḫāṭiʾ] denir. Ve ʿinde'l-baʿzمُخْطِئٌ [muḫṭiʾ] bilā-kasd sālik olana ve خَاطِئٌ [ḫāṭiʾ] müteʿammiden sālik olana ıtlāk olunur. Ve

إِخْطَاءٌ [iḫṭāʾ] Bir kimseyi yanıltmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْطَأَهُ أَيْ أَوْقَعَهُ فِي الْخَطَإِ

اَلتَّخَطُّؤُ [et-teḫaṭṭuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Hatā eylemek maʿnāsınadır, lākin bunun mefhūmunda tekellüf muʿteberdir; yukālu: تَخَطَّأَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى أَخْطَأَ Ve bir kimseyi

hatāya īkāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَخَطَّأَهُ أَيْ أَخْطَأَهُ

اَلْخَطِيئَةُ [el-ḫaṭīʾet] (فَعِيلَةٌ [faᶜīlet] vezninde) Zenb ve günāha denir, ᶜalā-kavlin ᶜamd ü kasd ile işlenen günāha denir, niteki خَطَأٌ [ḫaṭāʾ] bi-gayri ᶜamdin olanına denir. Ve خَطِيئَةٌ [ḫaṭīʾet]in cemᶜi خَطَايَا [ḫaṭāyā] gelir ve خَطَائِئُ [ḫaṭāʾiʾ] gelir feᶜāʾil vezninde. Ve

خَطِيئَةٌ [ḫaṭīʾet] Her nesneden mikdār-ı kalīle denir; نَبْذٌ يَسِيرٌ [nebẕ yesīr] maᶜnāsına; yukālu: عَلَى النَّخْلَةِ خَطِيئَةٌ مِنَ الرُّطَبِ أَيْ نَبْذٌ يَسِيرٌ مِنْهُ

اَلْخِطْءُ [el-ḫiṭʾ] (ḫā'nın kesriyle) Bu dahi ismdir, günāh ve zenb maᶜnāsınadır yāhūd ᶜamd ile olan günāha denir; yukālu: فِيهِ خَطِيئَةٌ وَخِطْءٌ أَيْ ذَنْبٌ أَوْ مَا تُعُمِّدَ مِنْهُ Ve

خِطْءٌ [ḫiṭʾ] ve **خِطْئَةٌ** [ḫiṭʾet] (ḫā'ların kesriyle) Masdar olurlar suç eylemek ve günāh işlemek maᶜnāsına; yukālu: خَطِئَ الرَّجُلُ خِطْئًا وَخِطْئَةً أَيْ أَذْنَبَ

اَلْخَاطِئُ [el-ḫāṭiʾ] İsm-i fāᶜildir, mutlakan ve ᶜalā-kavlin müteᶜammiden hatā-kār olana denir. Cemᶜi خَوَاطِئُ [ḫavāṭiʾ] gelir; ve minhu'l-meselu: "مَعَ الْخَوَاطِئِ سَهْمٌ صَائِبٌ" Yaᶜnī "Nişāndan hatā eden sihāmla el-bette isābet edeni dahi bulunur." Mesel-i mezbūr ekserī hatā-kār olup ahyānen musīb olan kimse hakkında darb olunur.

اَلتَّخْطِئَةُ [et-taḫṭiʾet] (تَفْعِلَةٌ [tefᶜilet] vezninde) ve

اَلتَّخْطِيءُ [et-taḫṭīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir kimseyi hatā ettin diye hatāya nisbet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَطَّأَهُ تَخْطِئَةً وَتَخْطِيئًا إِذَا قَالَ لَهُ "أَخْطَأْتَ"

اَلْخَطْءُ [el-ḫaṭʾ] (ḫā'nın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Tencere kaynar iken yüzüne gelen köpüğünü taşra atmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَطَأَتِ الْقِدْرُ بِزَبَدِهَا خَطْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَمَتْ بِهِ

اَلتَّخَاطُؤُ [et-teḫāṭuʾ] (تَفَاعُلٌ tefāᶜul] vezninde) Bir kimseyi hatāya īkāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَخَاطَأَهُ أَيْ أَخْطَأَهُ

اَلْمُسْتَخْطِئَةُ [el-mustaḫṭiʾet] إِسْتِخْطَاءٌ [istiḫṭāʾ] kelimesinden ism-i fāᶜil bünyesiyle gebe kalmayan nākaya ıtlāk olunur; güyā ki fahlin hatāsını kabūl eylemiştir; yukālu: نَاقَةٌ مُسْتَخْطِئَةٌ أَيْ حَائِلٌ

[خ ف أ]

اَلْخَفْءُ [el-ḫafʾ] (ḫā'nın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Bir nesneyi kökünden çekip koparıp yere çalmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَفَأَهُ خَفْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اقْتَلَعَهُ فَضَرَبَ بِهِ الأَرْضَ Ve bināyı söküp yere kadar indirmek maᶜnāsınadır; yukālu: خَفَأَ بَيْتَهُ أَيْ قَوَّضَهُ فَأَلْقَاهُ عَلَى الأَرْضِ Ve kırbayı şakk edip havuz üzere koymak maᶜnāsınadır; tā ki yer, kırbada olan suyu neşf eylemeye; yukālu: خَفَأَ الْقِرْبَةَ إِذَا شَقَّهَا فَجَعَلَهَا عَلَى الْحَوْضِ لِئَلاَّ تُنَشِّفَ الأَرْضُ مَاءَهُ

[خ ل أ]

اَلْخَلْءُ [el-ḫalʾ] (ḫā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) ve

اَلْخِلاَءُ [el-ḫilāʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْخُلُوءُ [el-ḫulūʾ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Deve çökmek, ᶜalā-kavlin harūnluk eylemekle yerinden ayrılmayıp taş gibi kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَلَأَتِ النَّاقَةُ خَلْئًا وَخِلاَءً وَخُلُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا بَرَكَتْ أَوْ حَرَنَتْ فَلَمْ تَبْرَحْ وَكَذَلِكَ الْجَمَلُ أَوْ خَاصٌّ بِالإِنَاثِ Ve

خُلُوءٌ [ḫulūʾ] Bir kimse tembel olduğundan yāhūd muktezā-yı tabīᶜati üzere hareketten mahzūz olmayıp dāʾimā yerine mülāzım olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: خَلَأَ الرَّجُلُ خُلُوءًا إِذَا لَمْ يَبْرَحْ مَكَانَهُ

اَلْخَالِئُ [el-ḫāliʾ] ve

اَلْخَلُوءَةُ [el-ẖalūʾet] (ẖā'nın fethiyle) Giderken çöken yāhūd harūn olan nākaya denir.

التِّخْلِئُ [et-tiẖliʾ] (tā'nın ve lām'ın kesriyle تِرْمِذٌ [tirmiẕ] vezninde; tā'nın fethiyle de cāʾizdir) Dünyāya denir, ʿalā-kavlin taʿām ve şarāba denir; yukālu: هُوَ مُنْهَمِكٌ فِي التِّخْلِئِ أَيِ الدُّنْيَا أَوِ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ

اَلْمُخَالأَةُ [el-muhāleʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir nesneyi ferāgat edip dīger nesneye şürūʿ ve mübāşeret eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَالأَ الْقَوْمُ إِذَا تَرَكُوا شَيْئًا وَأَخَذُوا فِي غَيْرِهِ

[خ م أ]

اَلْخَمَأُ [el-H̱ameʾ] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[خ ن أ]

اَلْخَنْءُ [el-hanʾ] (ẖā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Kesmek, katʿ maʿnāsınadır; yukālu: خَنَأْتُ الْجِذْعَ خَنْئًا أَيْ قَطَعْتُهُ كَمَا يُقَالُ خَتَتُّهُ مِنَ الْمُعْتَلِّ

[خ و أ]

خَاءِ [ẖāʾi] (hemzenin kesr üzere bināsıyla ism-i fiʿl-i emrdir) "Tez ve çabuk ol" ve "ʿacele ve şitāb kıl" demektir; yukālu: خَاءِ بِكَ يَارَجُلُ عَلَيْنَا أَيِ اعْجَلْ

FASLU'D-DĀLİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الدَّالِ الْمُهْمَلَةِ)

[د أ د أ]

اَلدَّأْدَأَةُ [ed-deʾdeʾt] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznin-de) ve

اَلدِّئْدَاءُ [ed-diʾdāʾ] (dāl'ın kesriyle) Pek şiddetle yelmek, ʿalā-kavlin sürʿatle seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu: دَأْدَأَ الْبَعِيرُ وَغَيْرُهُ دَأْدَأَةً وَدِئْدَاءً إِذَا عَدَا أَشَدَّ الْعَدْوِ أَوْ أَسْرَعَ وَأَحْضَرَ Ve bir kimsenin izine uyup ardınca gitmek maʿnāsınadır; yukālu: دَأْدَأَ فِي أَثَرِهِ إِذَا تَبِعَهُ مُقْتَفِيًا لَهُ Ve bir nesneyi tahrīk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَأْدَأَ الشَّيْءَ إِذَا حَرَّكَهُ Ve müteharriki sākin kılmak maʿnāsınadır; yukālu: دَأْدَأَهُ أَيْ سَكَّنَهُ Bu cihetle azdāddan olur, lākin müʾellif zıddiyyetinden sükūt eylemiştir. Ve

دَأْدَأَةٌ [deʾdeʾt] Bir nesneyi örtüp bürümek maʿnāsınadır; yukālu: دَأْدَأَهُ أَيْ غَطَّاهُ Ve

دَأْدَأَةٌ [deʾdeʾet] Taşın su mecrāsına yuvarlanıp düşdükte zuhūr eden savtından hikāyedir ki kütürtü taʿbīr olunur; yukālu: سَمِعْتُ لِلْحَجَرِ دَأْدَأَةً أَيْ صَوْتًا Ve kalabalıktan nāşī sıkışmak maʿnāsınadır; yukālu: دَأْدَأَ الْقَوْمُ إِذَا تَزَاحَمُوا Ve hatun veledini uyutmak için yattığı beşiği tahrīk eyledikte sudūr eden savttan hikāyedir.

اَلتَّدَأْدُؤُ [et-tedeʾduʾ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) دَأْدَأَةٌ [deʾdeʾet] kelimesinin mutāviʿidir, müteharrik olmak ve sākin olmak maʿnālarınadır; yukālu: دَأْدَأَ الشَّيْءَ فَتَدَأْدَأَ Ve yuvarlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَأْدَأَ الْحَجَرُ إِذَا تَدَحْرَجَ Ve deve āvāzını içerisine çekip derūnunda tercīʿ ve terdīd ile gir gir ötüp gümürdenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَأْدَأَتِ الإِبِلُ إِذَا رَجَّعَتِ الْحَنِينَ إِلَى أَجْوَافِهَا Ve ge-

cikmek, إِبْطَاءٌ [ibṭāʾ] maʿnāsınadır; yukālu: تَدَأْدَأَ الْخَبَرُ إِذَا أَبْطَأَ Ve yük bir tarafa meyl edip ağmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَأْدَأَ حِمْلُهُ إِذَا مَالَ Ve iki tarafa temāyül ederek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَأْدَأَ فِي مَشْيِهِ إِذَا تَمَايَلَ Ve kalabalıktan sıkışmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَأْدَأَ الْقَوْمُ إِذَا تَزَاحَمُوا Ve bir nesneden meyl ve iʿrāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَأْدَأَ عَنْهُ إِذَا مَالَ

الدَّأْدَاءُ [ed-deʾdāʾ] (dāl'ın fethi ve elif'in meddiyle) ve

الدِّئْدَاءُ [ed-diʾdāʾ] (dāl'ın kesriyle) ve

الدُّؤْدُؤُ [ed-duʾduʾ] (dāl'ın zammıyla) Ayın āhir gününe denir, ʿalā-kavlin yirmi beşinci gecesi yāhūd yirmi altıncı yāhūd yirmi yedinci yāhūd yirmi sekizinci yāhūd yirmi dokuzuncu gecesidir yāhūd āhir üç gecesine denir. Cemʿi دَآدِئُ [deʾādiʾ] gelir مَسَاجِدُ [mesācid] vezninde. Ay o gecelerde gurūba دَأْدَأَةٌ [deʾdeʾet] yaʿnī sürʿat eylemesi, bāʿis-i tesmiyedir.

دَأْدَاءٌ [deʾdāʾ] (elif'in meddiyle) Küşāde ve vāsiʿ meydāna denir, fezāʾ maʿnāsına. Ve geniş تِلْعَةٌ [tilʿat]a ve geniş vādīye denir. Ve تِلْعَةٌ [tilʿa] tā'nın kesriyle yukarıdan olan su akıntısına denir.

الدَّأْدَأُ [ed-deʾdeʾ] ve

الدَّأْدَأَةُ [ed-deʾdeʾet] (hemze'lerin kasrı ve meddiyle) Pek karanu geceye denir; yukālu: لَيْلَةٌ دَأْدَأٌ وَدَأْدَأَةٌ وَيُمَدَّانِ أَيْ شَدِيدَةُ الظُّلْمَةِ

[د ب أ]

التَّدْبِيءُ [et-tedbīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi örtüp saklamak maʿnāsınadır; yukālu: دَبَّأَ الشَّيْءَ وَعَلَيْهِ تَدْبِيئًا إِذَا غَطَّاهُ وَوَارَاهُ

الدَّبْءُ [ed-debʾ] (dāl'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Bir nesne sākin olmak maʿnāsınadır ki hareket mukābilidir; yukālu: دَبَأَ الشَّيْءُ دَبْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَكَنَ Ve vurmak maʿnāsınadır; yukālu: دَبَأَهُ بِالْعَصَا إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا

الدَّبْأَةُ [ed-debʾet] (dāl'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Kaçmak, firār maʿnāsınadır; yukālu: نَجَا مِنْ يَدِهِ بِالدَّبْأَةِ أَيِ الْفِرَارِ

[د ث أ]

الدَّثْئِيُّ [ed-deṯeʾiyy] (ṯā-yı müsellese ile عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] vezninde) Havānın şiddet-i harāreti ʿakibinde yağan yağmura denir. Ve koyun ve keçi kısmının yaz mevsiminde doğurdukları döle denir.

Şārih der ki bu iki maʿnāda dahi yā-yı nisbetledir, lākin mensūbu maʿlūm değildir. Nihāyet müʾellif ʿan-karīb دَفَئِيٌّ [defeʾiyy] kelimesini دَثَئِيٌّ [deṯeʾiyy] ile tefsīr eylemekle harāret maʿnāsına olmakla harārete mensūb olmuş olurlar.

[د ر أ]

الدَّرْءُ [ed-derʾ] (dāl'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) ve

الدَّرْأَةُ [ed-derʾet] (hā'yla) Defʿ eylemek ve savmak maʿnāsınadır; yukālu: دَرَأَهُ دَرْءًا وَدَرْأَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَفَعَهُ Ve sel suyu defʿaten zuhūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَرَأَ السَّيْلُ إِذَا انْدَفَعَ Burada إِنْدِفَاعٌ [indifāʿ] دَفْعٌ [defʿ] in mutāviʿi değildir. Ve

دَرْءٌ [derʾ] Bir kimse nāgehānī çıkagelmek maʿnāsınadır; yukālu: دَرَأَ الرَّجُلُ إِذَا طَرَأَ وَخَرَجَ فُجَاءَةً Ve āteş ışılayıp parıldamak maʿnāsına istiʿmāl olunur, gūyā ki ziyāʿıyla zulmeti defʿ eder; yukālu: دَرَأَتِ النَّارُ أَيْ أَضَاءَتْ Ve devenin arkası şişip gudde dedikleri yumru zuhūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَرَأَ الْبَعِيرُ إِذَا أَغَدَّ وَمَعَ الْغُدَّةِ وَرَمٌ فِي ظَهْرِهِ Gudde-i mezbūre deve kısmının tāʿūnudur. Ve

دَرْءٌ[derʾ] Bir nesneyi yayıp döşemek

maʿnāsınadır; yukālu: دَرَأَ الشَّيْءَ إِذَا بَسَطَهُ Ve mahall-i nā-maʿlūmdan nāgehānī garīb sel zuhūr eylemek maʿnāsınadır ki önüne gelen nesneleri defʿ eylemek şānından ola. Bu maʿnāda dāl'ın zammıyla da cāʾizdir; yukālu: جَاءَ السَّيْلُ دَرْءًا وَدُرْءًا إِذَا انْدَرَأَ مِنْ مَكَانٍ لاَ يُعْلَمُ بِهِ Ve

دَرْءٌ[derʾ] Kargı ve ʿasā makūlesi nesnelerde olan meyl ve iʿvicāc hāletine denir. Ve

دَرْءٌ [derʾ] ʿArab'dan bir recül adıdır. Ve şol nādire yaʿnī sākıtaya denir ki nāgāh dağdan kopup aşağıya sukūt eyleye, kaya pāresi ve kar sahīfeleri gibi.

الدُّرُوءُ [ed-durūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Yolda olan şukūk ve küsūr ve cürūfa denir ki düz olmayıp cā-be-cā eğri büğrü yarık çukur olmakla bī-muhābā yürüyüp gitmeğe māniʿ olur; yukālu: طَرِيقٌ ذُو دُرُوءٍ أَيْ ذُو أَخَافِيقَ Burada دُرُوءٌ [durūʾ] دَرْءٌ [derʾ] kelimesinin cemʿidir ki meyl ve iʿvicāc maʿnāsınadır. Ve

دُرُوءٌ [durūʾ] Masdar olur; yıldız berk ve lemeʿān eylemek maʿnāsına; yukālu: دَرَأَ الْكَوْكَبُ دُرُوءًا إِذَا تَلَأْلَأَ وَتَوَقَّدَ

الإِنْدِرَاءُ [el-indirāʾ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Mekān-ı nā-maʿlūmdan nāgehān tedāfüʿle sel suyu gelmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْدَرَأَ السَّيْلُ أَيِانْدَفَعَ مِنْ مَكَانٍ لاَ يُعْلَمُ بِهِ Ve bir nesne etrāfa yayılıp dağılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْدَرَأَ الْحَرِيقُ أَيِانْتَشَرَ

التَّدَارُؤُ [et-tedāruʾ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) Nizāʿ ve husūmet zımnında keşākeş olup birbirini beri öte kakıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَارَأَ الْقَوْمُ إِذَا تَدَافَعُوا فِي الْخُصُومَةِ

الإِدِّرَاءُ [el-iddirāʾ] (hemzenin ve dāl-ı müşeddenin kesriyle) تَدَارُؤٌ [tedāruʾ] maʿnāsınadır; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿فَادَّارَءْتُمْ فِيهَا﴾ Bunun aslı تَدَارَأْتُمْ idi, ittihād-ı mahrece mebnī tā, dāl'a kalb ve idgām olunduktan sonra evveline hemze celb olunmuştur. Ve إِدِّرَاءٌ [iddirāʾ] iftiʿāl bābından dahi olur ki aslı إِدْتِرَاءٌ idi, kezālik tā, dāl'a kalb ve idgām olundu. Bu veznde olan إِدِّرَاءٌ [iddirāʾ] şikār için zikri ātī دَرِيئَةٌ [derīʾet] ittihāz eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: إِدَّرَأْتُ الصَّيْدَ أَيِاتَّخَذْتُ لَهُ دَرِيئَةً

الدَّرِيئَةُ [ed-derīʾet] (خَطِيئَةٌ [ḫaṭīʾet] vezninde) Şol halkadır ki ok ve mızrak meşk edenler, remy ve taʿnı onunla taʿallüm ederler ki onu bir yere nasb ve üstüvār edip oku içinden geçirmek için ona remy ve mızrakla onu ahz ederler. Ve

دَرِيئَةٌ [derīʾet] Sayyādların saydları tarassud vaktinde igfāl için kendilere sütre edip siperlendikleri şeyʾe denir.

التَّدَرُّؤُ [et-tederruʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Firīb ve igfāl için bir nesneden tesettür eylemek maʿnāsınadır, şikārdan tesettür ettikleri gibi; yukālu: تَدَرَّؤُوا أَيِاسْتَتَرُوا عَنِ الشَّيْءِ لِيَخْتِلُوهُ Ve bir kimseye bālā-pervāzlıkla kibr ve istīlā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَرَّؤُوا عَلَيْهِمْ إِذَا تَطَاوَلُوا أَيْ تَكَبَّرُوا وَتَجَبَّرُوا

الدَّارِئُ [ed-dāriʾ] Arkasında yumru çıkan nākaya denir ki deve kısmının tāʿūnudur, yukālu: نَاقَةٌ دَارِئٌ أَيْ مُغِدَّةٌ

Şārih der ki دَارِئٌ [dāriʾ] erkek deveye vasf olduğu gibi nākaya dahi sıfat-ı hāssa menzilinde vech-i mezkūr üzere vasf olur.

الْمُدْرِئُ [el-mudriʾ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Şol nākadır ki doğurması hulūl eylemekle memesine süt indirip tulum gibi sarkıtmış ola; yukālu: نَاقَةٌ مُدْرِئٌ أَيْ أَنْزَلَتِ اللَّبَنَ وَأَرْخَتْ ضَرْعَهَا عِنْدَ النِّتَاجِ

الدِّرِّيءُ [ed-dirrīʾ] (سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde) Ziyādesiyle tābān ve rahşān olan yıldı-

za denir; Zühre ve Müşterī gibi; yukālu: كَوْكَبٌ دِرِّيءٌ أَيْ مُتَوَقِّدٌ مُتَلَأْلِئٌ Ve işbu دِرِّيءٌ [dirrīʾ] kelimesinde dāl'ın zammıyla da cāʾizdir, lākin nevādirdendir, zīrā kelām-ı ʿArab'da zamm ve teşdīd ile فُعِّيلٌ [fuʿʿīl] vezninde دُرِّيءٌ [durrīʾ] ve مُرِّيقٌ [murrīḳ] kelimelerinden gayrı yoktur. مُرِّيقٌ [murrīḳ] عُصْفُرٌ [ʿuṣfur] ismidir. Ve

دُرِّيٌّ [durriyy] kelimesi (dāl'ın zammı ve yā-yı nisbetle) دُرٌّ [durr]e, yaʿnī inciye mensūb demektir; "د،ر،ر" māddesinde mersūmdur.

الْمُدَارَأَةُ [el-mudāreʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Müdāfaʿa maʿnāsınadır; yukālu: دَارَأْتُهُ أَيْ دَارَيْتُهُ وَدَافَعْتُهُ Ve mülāyene maʿnāsınadır ki rıfk ve lutf ve sühūletle muʿāmele eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَارَأْتُهُ أَيْ لاَيَنْتُهُ Bu sūrette azdāddan olur.

Müʾellif مُدَارَأَةٌ [mudāreʾet]i مُدَارَاةٌ [mudārāt] ile tefsīr edip: وَدَارَأْتُهُ دَارَيْتُهُ وَدَافَعْتُهُ وَلاَيَنْتُهُ ʿunvānıyla resm eylemişlerdir. دَافَعْتُهُ ve لاَيَنْتُهُ kelimeleri دَارَأْتُهُ lafzına ʿatf-ı tefsīr olmalarıyla مُدَارَاةٌ [mudārāt] dahi o maʿnālara olmuş olur. Kaldı ki ümmehāt-ı sāʾirede muʿtel bābında dahi mersūmdur. Hattā *Esās*'ta دَرَيْتُهُ خَتَلْتُهُ وَدَارَيْتُهُ خَاتَلْتُهُ وَعَلَيْكَ بِالْمُدَارَاةِ وَهِيَ الْمُلاَطَفَةُ كَأَنَّكَ تُخَاتِلُهُ ʿibāretiyle merkūmdur. Vākıʿā meselā düşmana müdārā eylemek ki derūnda olan bugz ve kīneyi setr edip sūret-i zāhirde tevāzuʿ ve rūy-ı dil göstermekten ʿibārettir; reng ve firībi mutazammındır. Ve mādde-i merkūmeyi müʾellif gibi mehmūz ʿadd edenler, sūret-i mülāyemetle müdāfaʿa eylemek maʿnāsıyla tefsīr ederler ki bu dahi akrebdir. Kaldı ki müʾellif burada دَارَيْتُهُ ile tefsīr eylemiş iken muʿtel bābında işāretten sükūtu zāhiren zühūle mahmūldür.

التُّدْرَأُ [et-tudreʾ] ve

التُّدْرَأَةُ [et-tudreʾet] (tā'ların zammı ve dāl'ların sükūnu ve rā'ların fethiyle) ʿİzzet ve satvet ve kudret maʿnāsınadır ki medār-ı defʿ-i aʿdādır. Bunların tā'ları zāʾidedir; yukālu: رَجُلٌ ذُو تُدْرَإٍ وَتُدْرَأَةٍ أَيْ مُدَافِعٌ ذُو عِزٍّ وَمَنَعَةٍ

[د ر ب أ]

التَّدَرْبُؤُ [et-tederbuʾ] (bā-yı muvahhade ile تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Yuvarlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَرْبَأَ الشَّيْءُ إِذَا تَدَهْدَى

[د ف أ]

الدِّفْءُ [ed-difʾ] (dāl'ın kesri ve fā'nın sükūnuyla ve fethateynle cāʾizdir) Pek issilik maʿnāsınadır ki hıddet-i berd nakīzidir. Ümmehāt-ı sāʾirede hemān hilāfu'l-berd ile müfesserdir ki mutlak issilik, sühūnet maʿnāsına olur. Cemʿi أَدْفَاءٌ [edfāʾ] gelir. Ve

دِفْءٌ [difʾ] (dāl'ın kesriyle) Deveden hāsıl olan menāfiʿe ıtlāk olunur; evlād ve evbār ve elbānı gibi. Ve onlar ile müntefiʿ olmağa denir; yukālu: دِفْءُ الإِبِلِ كَثِيرٌ أَيْ نِتَاجُهَا وَأَوْبَارُهَا وَالإِنْتِفَاعُ بِهَا Ve vergiye denir, ʿatiyye maʿnāsına. Ve

دِفْءُ الْحَائِطِ [difʾu'l-ḥāʾiṭ] Duvarın kuytusuna denir; yukālu: أُقْعُدْ فِي دِفْءِ الْحَائِطِ أَيْ فِي كِنِّهِ Evkāt-ı bāridede rüzgārdan siperlenip oturdukları için ıtlāk olunmuştur. Ve bedeni kızdırıp germ-nāk eden şeyʾe denir; asvāf ve evbār ve ʿabā ve kürk ve sāʾirleri gibi; yukālu: مَا عَلَيْهِ دِفْءٌ أَيْ مَا أَدْفَأَ مِنَ الْأَصْوَافِ وَالْأَوْبَارِ

الدَّفْأُ [ed-defʾ] (fethateynle) ve

الدَّفَاءَةُ [ed-defāʾet] (كَرَاهَةٌ [kerāhet] vezninde) Isınmak, tesahhun maʿnāsınadır; yukālu: دَفِئَ الرَّجُلُ دَفَئًا وَدَفُؤَ دَفَاءَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ

وَالْخَامِسِ إِذَا تَسَخَّنَ Müʾellif دَفَاءَةٌ [defāʾet] kelimesini gerçi كَالدَّفَاءَةِ ʿunvānıyla ism olmak üzere resm edip lākin sahīh olan, vech-i mezkūr üzere bāb-ı hāmisten masdar olmaktır. Ve

دَفَأٌ [defeʾ] (fethateynle) Arkada olan büğrülük hāletine denir; yukālu: فِيهِ دَفَأٌ أَيْ جَنَأٌ وَهُوَ أَدْفَأُ وَهِيَ دَفْآى

التَّدَفُّؤُ [et-tedeffuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesne ile ısınmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَفَّأَ بِالثَّوْبِ إِذَا تَسَخَّنَ بِهِ

الإِسْتِدْفَاءُ [el-istidfāʾ] (إِسْتِفْعَالٌ [istifʿāl] vezninde) ve

الإِدِّفَاءُ [el-iddifāʾ] (hemzenin ve dāl-ı müşeddenin kesriyle إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) تَدَفُّؤٌ [tedeffuʿ] maʿnāsınadır, aslı إِدْتَفَأَ dir; yukālu: إِسْتَدْفَأَ وَإِدَّفَأَ بِمَعْنَى تَدَفَّأَ

الدِّفَاءُ [ed-difāʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bedeni kızdırıp germiyyet veren şeyʾe denir; libās ve kürk ve sāʾir nesne gibi.

الإِدْفَاءُ [el-idfāʾ] (hemzenin kesriyle) Bir kimseye bedenini kızdırıcı nesne giydirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْفَأَهُ أَيْ أَلْبَسَهُ الدِّفَاءَ Ve bir kimseye ʿatiyye-i kesīre vermek maʿnāsınadır ki bürūdet-i fakrdan tahlīs eylemektir; yukālu: أَدْفَأَهُ أَيْ أَعْطَاهُ كَثِيرًا Ve nās birikmek maʿnāsınadır ki tezāhümle birbirini teshīn ederler; yukālu: أَدْفَأَ الْقَوْمُ إِذَا اجْتَمَعُوا

الدَّفْآنُ [ed-defʾān] (عَطْشَانُ [ʿaṭşān] vezninde) Dāʾimā ısıtıcı sevb telebbüs eden kişiye denir, مُسْتَدْفِئٌ [mustedfiʾ] maʿnāsına. Müʾennesinde دَفْآى [defʾā] denir سَكْرَى [sekrā] vezninde.

الدَّفِيءُ [ed-defīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Evvel maʿnāyadır.

الدَّفِئَةُ [ed-defiʾet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

الدَّفِيئَةُ [ed-defīʾet] (خَطِيئَةٌ [ḫaṭīʾat] vezninde) ve

الْمَدْفَأَةُ [el-medfeʾet] (mīm'in ve fā'nın fethiyle) Issı ve germ-nāk olan yere denir ki ıstılāh-ı ʿavāmda sāhil taʿbīr olunur; Fārisīde germ-sīr derler; yukālu: أَرْضٌ دَفِئَةٌ وَدَفِيئَةٌ وَمَدْفَأَةٌ أَيْ ذَاتُ دِفْءٍ

الْمُدْفَأَةُ [el-mudfeʾet] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) ve

الْمُدْفِئَةُ [el-mudfiʾet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) ve

الْمُدَفَّأَةُ [el-mudeffeʾet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Yünleri ve yağları firāvān olan develere denir; yukālu: إِبِلٌ مُدْفَأَةٌ وَمُدْفِئَةٌ وَمُدَفَّأَةٌ أَيْ كَثِيرُ الأَوْبَارِ وَالشُّحُومِ

الدَّفَئِيُّ [ed-defeʾiyy] (عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] vezninde) دَثَئِيٌّ [deṯeʾiyy] maʿnāsınadır ki iştidād-ı harāret-i havā ʿakibinde yağan yağmura denir. Bu mādde "أ،ث،د" zeylinde beyān olundu.

الدَّفَئِيَّةُ [ed-defeʾiyyet] (عَرَبِيَّةٌ [ʿarabiyyet] vezninde) Yaz mevsiminin önünde yaʿnī henüz yaz mevsimi hulūlü hengāmında celb olunan zahīreye denir ki yaz zahīresi olacaktır.

[د ك أ]

الدَّكْءُ [ed-dekʾ] (dāl'ın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Bir kimseyi sıkıştırıp müzāhame vererek öte kakıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: دَكَأَهُمْ دَكْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَافَعَهُمْ وَزَاحَمَهُمْ

التَّدَاكُؤُ [et-tedākuʾ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbiriyle sıkışıp müzāhame edişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَاكَؤُوا أَيَازْدَحَمُوا وَتَدَافَعُوا

[د ن أ]

الدَّنِيءُ [ed-denīʾ] (فَعِيلٌ [faʿīl] vezninde) Soysuz ve alçak ve katʿā harāmdan sakınmaz lāübālī baldırı çıplağa denir; yukālu: رَجُلٌ دَنِيءٌ أَيْ خَسِيسٌ خَبِيثُ الْبَطْنِ وَالْفَرْجِ مَاجِنٌ Ve **دَنِيءٌ** [denīʾ] Hurde cüsseli hakīrü'l-manzar kimseye denir. Cemʿi أَدْنَاءٌ [ednāʾ] gelir شَرِيفٌ [şerīf] ve أَشْرَافٌ [eşrāf] gibi ve دُنَآءٌ [duneʾāʾ] gelir كُرَمَاءُ [kuremāʾ] gibi.

الدَّانِئُ [ed-dāniʾ] دَنِيءٌ [denīʾ] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir.

الدُّنُوءَةُ [ed-dunūʾet] (dāl'ın zammıyla) ve

الدَّنَاءَةُ [ed-denāʾet] (كَرَاهَةٌ [kerāhet] vezninde) Bir kimse denī olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَنَأَ الرَّجُلُ دُنُوءَةً وَدَنَاءَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَانَ دَنِيئًا

الدَّنِيئَةُ [ed-denīʾet] (خَطِيئَةٌ [ḫaṭīʾet] vezninde) ʿAyb u nakīsa maʿnāsınadır; yukālu: أَتَى بِالدَّنِيئَةِ أَيِ النَّقِيصَةِ

الإِدْنَاءُ [el-idnāʾ] (hemzenin kesriyle) Alçak ve denī iş irtikāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْنَأَ الرَّجُلُ إِذَا رَكِبَ دَنِيئًا أَيْ أَمْرًا حَقِيرًا

الدَّنَأُ [ed-deneʾ] (fethateynle) Bir kimsenin arkası büğrü ve kambur olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَنِئَ الرَّجُلُ دَنَأً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا جَنِئَ

الأَدْنَأُ [el-edneʾ] (أَحْمَرُ [aḥmer] veznninde) Arkası kambur olan kişiye denir; müʾennesinde دَنْأَى [denʾā] denir سَكْرَى [sekrā] vezninde.

التَّدَنُّؤُ [et-tedennuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznninde) Bir kimseyi denāʾete haml ve sevk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَنَّأَهُ أَيْ تَدَنَّأَ الرَّجُلُ صَاحِبَهُ إِذَا حَمَلَهُ عَلَى الدَّنَائَةِ

[د و أ]

الدَّاءُ [ed-dāʾ] (medd ile) Derd ve maraz maʿnāsınadır. Cemʿi أَدْوَاءٌ [edvāʾ] gelir. Şārih der ki bundan gayri müfredi ve cemʿi memdūden gelmiş yoktur. Ve دَاءٌ [dāʾ] masdar olur, ke-mā se-yuzkeru.

الدَّوْءُ [ed-devʾ] (dāl'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

الدَّاءُ [ed-dāʾ] (medd ile) Hasta ve derd-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَاءَ الرَّجُلُ يَدَاءُ دَوْءًا وَدَاءً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا مَرِضَ وَقَدْ يُقَالُ دِئْتَ يَا رَجُلُ يَعْنِي مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ أَيْ مَرِضْتَ فَهُوَ دَاءٍ

Şārih der ki burada "دَاءٍ" kelimesi ism-i fāʿildir, refʿledir, aslı دَاوِئٌ idi, ذُو مَرَضٍ maʿnāsınaki neseb üzeredir. İntehā.

الإِدْوَاءُ [el-idvāʾ] (hemzenin kesriyle) Marīz ve derd-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَدْوَأَ الرَّجُلُ إِدْوَاءً إِذَا مَرِضَ

الْمُدِيءُ [el-mudīʾ] (مُطِيعٌ [muṭīʿ] veznninde) Bundan ism-i fāʿildir; مَرِيضٌ [merīḍ] maʿnāsına; müʾennesinde مُدِيئَةٌ [mudīʾet] denir.

الإِدَاءَةُ [el-idāʾet] (إِقَامَةٌ [iḳāmet] veznninde) Bu dahi ifʿālden masdardır, evvelki aslı üzeredir, marīz ve derd-nāk olmak maʿnāsınadır, yukālu: أَدْأَتْ يَا رَجُلُ إِدَاءَةً أَيْ مَرِضْتَ Ve bir kimseyi derde uğratıp marīz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْأَتُهُ أَيْ أَصَبْتُهُ بِدَاءٍ Ve

إِدْوَاءٌ [idvāʾ] ve

إِدَاءَةٌ [idāʾet] Bir kimseye töhmet ilkā eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَدَأْتُ الرَّجُلَ إِدَاءَةً وَأَدْوَأْتُهُ إِدْوَاءً أَيْ أَتْهَمْتُهُ

دَاءُ الذِّئْبِ [dāʾu'ẕ-ẕiʾb] Açlıktan kināyedir; kurt kısmı ekserī aç durduğu için.

الدَّيِّئُ [ed-deyyiʾ] (خَيِّرٌ [ḫayyir] vezninde) Hasta ve marīze denir; yukālu: رَجُلٌ دَيِّئٌ أَيْ دَاءٍ Müʾennesinde دَيِّئَةٌ [deyyiʾet] denir hā'yla.

دَاءَةُ [Dāʾet] Mekke-i mükerreme kurbünde bir dağın adıdır. Ve Huẕeyl kabīlesi yurdunda bir mevziʿ ismidir.

الأَدْوَاءُ [el-Edvāʾ] (cemʿ bünyesiyle) Bir mevziʿ adıdır.

الدَّوْدَأَةُ [ed-devdeʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Gırīv ve feryād ve celebe maʿnāsınadır; tekūlu: مَا هَذِهِ الدَّوْدَأَةُ أَيِ الْجَلَبَةُ

FASLU'Z-ZĀLİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الذَّالِ الْمُعْجَمَةِ)

[ذ أ ذ أ]

الذَّأْذَاءُ [eẕ-ẕeʾẕāʾ] ve

الذَّأْذَاءَةُ [eẕ-ẕeʾẕāʾet] (elifılerin meddiyle) Zecr maʿnāsınadır ki bir kimseyi bir nesneden menʿ için āzār eylemekten ʿibārettir. Ve çalık ve muztarib ve perīşān yürüyüşe denir; yukālu: يَمْشِي الذَّأْذَاءَ وَالذَّأْذَاءَةَ أَيْ مُضْطَرِبًا

التَّذَأْذُؤُ [et-teẕeʾẕuʾ] (تَزَلْزُلٌ vezninde) ve

الذَّأْذَأَةُ [eẕ-ẕeʾẕeʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Çalık ve muzdarib ve perīşān yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَذَأْذَأَ الرَّجُلُ وَذَأْذَأَ إِذَا مَشَى مُضْطَرِبًا

[ذ ب أ]

الذَّبْأَةُ [eẕ-ẕebʾet] (ẕāl'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Şol tāze kıza denir ki mehzūle, yaʿnī bedeni aç, arık, çelimsizce ve hūbsīmā dil-ber ve sebük-rūh ola; yukālu: جَارِيَةٌ ذَبْأَةٌ أَيْ مَهْزُولَةٌ مَلِيحَةٌ خَفِيفَةُ الرُّوحِ

[ذ ر أ]

الذَّرْءُ [eẕ-ẕerʾ] (ẕāl'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Yaratmak, halk maʿnāsına; yukālu: ذَرَأَ اللهُ الْخَلْقَ ذَرْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ أَيْ خَلَقَهُ Ve bir nesneyi çoğaltmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَرَأَ الشَّيْءَ إِذَا كَثَّرَهُ [Ve] ذُرِّيَّةٌ [ẕurriyyet] bundan meʾhūzdur, ke-mā se-yuzkeru. Ve pīrlikten yā ʿilletten nāşī ağızdan dişler dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَرَأَ فُوهُ أَيْ سَقَطَ يَعْنِي مَا فِيهِ مِنَ الْأَسْنَانِ Ve bu, zikrü'l-mahal ve irādetü'l-hāl kabīlindendir. Ve tarlaya tohum ekmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَرَأَ الْأَرْضَ إِذَا بَذَرَهَا Ve başın saçı ağarmak maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve

ذَرْءٌ [ẕerʾ] Şeyʾ-i kalīl maʿnāsınadır; yukālu:

ذَرْءٌ مِنْ خَبَرِ أَيْ شَيْءٌ مِنْهُ Ve masdar bi-maʿnā mefʿūl olur; مَخْلُوقٌ [maḫlūḳ] maʿnāsına; yukālu: هُمْ ذَرْءُ النَّارِ أَيْ خُلِقُوا لَهَا Ve perde ve hāʾil maʿnāsınadır; yukālu: مَا بَيْنَنَا ذَرْءٌ أَيْ حَائِلٌ

الذُّرِّيَّةُ [ez-zurriyyet] (zāl'ın harekāt-ı selāsı ve yā'nın teşdīdiyle) Nesl maʿnāsınadır ki ins ve cinnin nesline şāmildir; نَسْلُ الثَّقَلَيْنِ [neslu'ṣ-ṣaḳaleyn] maʿnāsınadır; zikr olunan teksīr maʿnāsından meʾhūzdur, hemzesi metrūkedir.

Şārih der ki vezni fuʿʿūlet yāhūd fuʿʿīlettir teşdīd-i ʿaynla, ʿalā-kavlin ذَرٌّ [zerr] lafzından meʾhūzdur ki تَفْرِيقٌ [tefrīk] maʿnāsınadır; vezni fuʿliyyettir. İntehā.

الذَّرِيءُ [ez-zerīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bi-maʿnā مَزْرُوءٌ [mezrūʾ]dur, ekilmiş ekine denir; yukālu: ذَرْعٌ ذَرِيءٌ أَيْ مَبْذُورٌ

الذُّرْءَةُ [ez-zurʾet] (zāl'ın zammı ve rā'nın sükūnuyla) Saç ve sakal ağarmak, شَيْبٌ [şeyb] maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin başın önünde olan kıllara henüz beyāzlık düşüp kır serpmek hāletine denir ki ibtidā oradan ağarmağa bedʾ eder.

الذَّرَأُ [ez-zereʾ] (fethateynle) ve

الذَّرْءُ [ez-zerʾ] (مَنْعٌ [menʿ] vezninde) Maʿnāyı mezbūrdan masdarlardır; yukālu: ذَرِئَ شَعَرُهُ ذَرَءًا وَذَرَأَ ذَرْءًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّالِثِ إِذَا شَابَ أَوِ ابْيَضَّ شَعْرُهُ فِي مُقَدَّمِ الرَّأْسِ

الأَذْرَأُ [el-ezreʾ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Sıfat-ı mezbūre üzere olan kişiye denir; müʾennesinde ذَرْآى [zerʾā] denir سَكْرَى [sekrā] vezninde. Ve

أَذْرَأُ [eẕreʾ] Şol koç koyuna denir ki başında beyāz ola, ʿalā-kavlin kulakları alaca ve sāʾir aʿzāsı siyāh ola; yukālu: كَبْشٌ أَذْرَأُ إِذَا كَانَ فِي رَأْسِهِ بَيَاضٌ أَوْ أَرْقَشُ الأُذُنَيْنِ وَسَائِرُهُ أَسْوَدُ

الإِذْرَاءُ [el-iẕrāʾ] (hemzenin kesriyle) Bir adamı gücendirip darıltmak maʿnāsınadır; yukālu: أَذْرَأَهُ أَيْ أَغْضَبَهُ Ve bir kimseye korku vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَذْرَأَهُ أَيْ ذَعَرَهُ Ve bir kimseyi bir nesneye harīs ve mūlaʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَذْرَأَهُ بِالشَّيْءِ أَيْ أَوْلَعَهُ بِهِ Ve bir nesneye muztarr ve mültecī kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَذْرَأَهُ إِلَى كَذَا أَيْ أَلْجَأَهُ إِلَيْهِ Ve akıtmak maʿnāsınadır; yukālu: أَذْرَأَ الدَّمْعَ إِذَا أَسَالَهُ Ve nāka memeye süt indirmek maʿnāsınadır ki nitāc vakti karīb olunca olur; yukālu: أَذْرَأَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَنْزَلَتِ اللَّبَنَ

الْمُذْرِئُ [el-muẕriʾ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Karībetü'n-nitāc olmakla memesine süt inzāl eden nākaya denir.

الذَّرْآنِيُّ [ez-zerʾāniyy] (zāl'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla فَرْغَانِيٌّ [ferġāniyy] vezninde ve fethateynle cāʾizdir) Ziyādesiyle beyāz olan tuza denir; yukālu: مِلْحٌ ذَرْآنِيٌّ وَذَرَآنِيٌّ أَيْ شَدِيدَةُ الْبَيَاضِ Bu tuz Hacı Bektaş tuzu dedikleridir. Ve ذَرْآنِيٌّ [zerʾāniyy] kelimesi, ذُرْأَةٌ [zurʾet] māddesinden meʾhūzdur ki beyāz-ı reʾs maʿnāsınadır; tagyīr-i neseb için elif ve nūn ziyāde olunmuştur. مِلْحٌ أَنْذَرَانِيٌّ taʿbīri, lahn-ı ʿavāmdan olmakla tekellümünden müʾellif وَلاَ تَقُلْ أَنْذَرَانِيٌّ ʿunvānıyla nehy eylemiştir.

الذِّرْأَةُ [ez-zirʾet] (zāl'ın kesriyle) Bir kelimedir ki onunla keçi kısmını sağmak için çağırırlar; yukālu: ذِرْءَ ذِرْءَ وَهُوَ دُعَاءُ الْعَنْزِ لِلْحَلْبِ Şārih der ki bi-nefsihi keçiye ذِرْأَةٌ [ziʾet] ıtlāk olunur, sağmak için ذِرْءَ ذِرْءَ [ziʾe ziʾe] diyerek çağırırlar. Pes müʾellifin taʿbīri müşevveştir. İntehā.

[ذ م أ]

الذَّمْءُ [ez-zemʾ] (zāl'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Bir kimseye güçlük edip meşakkat vermek maʿnāsınadır; yukālu: ذَمَأَ

عَلَيْهِ ذَمًّا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَقَّ عَلَيْهِ

[ذ ي أ]

التَّذْيِيءُ [et-teẕyīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Eti ziyādesiyle pişirip müherrā kılmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَيَّأَ اللَّحْمَ تَذْيِيئًا إِذَا أَنْضَجَهُ حَتَّى تَهَرَّأَ

التَّذَيُّؤُ [et-teẕeyyuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Bir nesne fāsid ve tebāh olmakla yeprimiş sevb gibi pāre pāre dökülür ol-mak maʿnāsınadır; yukālu: تَذَيَّأَ الْجُرْحُ وَغَيْرُهُ إِذَا تَقَطَّعَ وَفَسَدَ Ve bir ʿuzv şişip kabarmak maʿnāsınadır; ve ʿinde'l-baʿz et, kemikten sıyrılıp ayrılmak maʿnāsınadır, gerek zebh ve gerek fesād sebebiyle olsun; yukālu: تَذَيَّأَ وَجْهُهُ إِذَا وَرِمَ أَوْ هُوَ انْفِصَالُ اللَّحْمِ عَنِ الْعَظْمِ بِذَبْحٍ أَوْ فَسَادٍ

FASLU'R-RĀʾİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الرَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ر أ ر أ]

الرَّأْرَأَةُ [er-reʾreʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznin-de) Gözün karasını oynatmak, ʿalā-kavlin bir tarafa devirip çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: رَأْرَأَ الرَّجُلُ إِذَا حَرَّكَ الْحَدَقَةَ أَوْ قَلَّبَهَا Ve hiddet ü dikkatle dike dike bak-mak maʿnāsınadır; yukālu: رَأْرَأَ الرَّجُلُ إِذَا حَدَّدَ النَّظَرَ ve gözü çerāg gibi parıldatmak maʿnāsınadır; yukālu: رَأْرَأَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا بَرَّقَتْ بِعَيْنَيْهَا Ve koyunu ve keçiyi أَرْ أَرْ [er er] diye çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: رَأْرَأَ الرَّاعِي إِذَا دَعَا الْغَنَمَ بِأَرْ أَرْ Ve bir nesne parıldamak maʿnāsınadır; yukālu: رَأْرَأَ السَّحَابُ وَالسَّرَابُ إِذَا لَمَعَا Ve āhū ve keçi kısmı kuyruk salmak maʿnāsınadır; yukālu: رَأْرَأَتِ الظِّبَاءُ أَيْ بَصْبَصَتْ بِأَذْنَابِهَا Ve aynaya bakmak maʿnāsınadır; yukālu: رَأْرَأَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا نَظَرَتْ فِي الْمِرْآةِ

الرَّأْرَأَةُ [er-reʾreʾet] (دَبْدَبَةٌ [debdebet] veznin-de) ve

الرَّأْرَأُ [er-reʾreʾ] (hā'sız فَدْفَدٌ [fedfed] vez-ninde) ve

الرَّأْرَاءُ [er-reʾrāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Hemīşe zīr-i nikābdan tahrīk-i hadeka ile gözünü lemeʿān ettiren hatuna denir.

الرَّأْرَاءَةُ [er-Reʾrāʾet] (medd ile) ve

الرَّأْرَاءُ [er-Reʾrāʾ] (hā'sız) Murr b. Udd b. Ṭābiḫa b. İlyās b. Muḍar'ın kızı ismidir; aynaya çok nazar eder olmakla onunla tes-miye olunmuştur.

[ر ب أ]

الرَّبْءُ [er-rebʾ] (rā'nın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Düşmanı ya ʿaskeri gözet-mek için; dīd-bān yā karakol olmak

maʿnāsınadır; yukālu: رَبَأَهُمْ وَرَبَأَ لَهُمْ رَبْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَارَ رَبِيئَةً لَهُمْ Ve yükselmek, ʿulüvv ü irtifāʿ maʿnāsınadır; yukālu: رَبَأَ إِذَا عَلاَ وَارْتَفَعَ Ve yukarı kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: رَبَأَ الشَّيْءَ إِذَا رَفَعَهُ Ve bir nesneyi ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَبَأَ الشَّيْءَ إِذَا أَصْلَحَهُ Ve gidermek maʿnāsınadır; yukālu: رَبَأَ الشَّيْءَ إِذَا أَذْهَبَهُ Ve ecnās-ı taʿām biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: رَبَأَ فُلاَنٌ إِذَا جَمَعَ مِنْ كُلِّ طَعَامٍ Ve ağır ağır yürümek maʿnāsınadır; yukālu: رَبَأَ الرَّجُلُ إِذَا تَثَاقَلَ فِي مِشْيَتِهِ Ve yükseğe çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: رَبَأَ عَلَى جَبَلٍ أَيْ أَشْرَفَ Ve bir nesneye mübālāt edip onu kemā-huve idrāk eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; gūyā ki dīd-bānın dikkat ve imʿānı gibi dikkat ve mübālātla tahsīl-i vukūf ve ıttılāʿ eder; yukālu: مَا رَبَأْتُ رَبْأَهُ أَيْ مَا عَلِمْتُ بِهِ وَلَمْ أَكْتَرِثْ لَهُ

الرَّبِيئَةُ [er-rebīʾet] (فَعِيلَةٌ [faʿīlet] vezninde ki hā-yı ismiyye iledir) Dīd-bāna denir ve karakola dahi denir; طَلِيعَةٌ [ṭalīʿat] maʿnāsına.

الإِرْتِبَاءُ [el-irtibāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Yükseğe çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَبَأَ الرَّجُلُ إِذَا أَشْرَفَ يَعْنِي طَلَعَ عَلَى عُلُوٍّ

الْمُرَابَأَةُ [el-murābeʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Sakınmak, hazer ve ittikāʾ maʿnāsınadır; yukālu: رَابَأْتُهُ أَيْ حَذِرْتُهُ وَاتَّقَيْتُهُ Ve bir kimseyi gözetmek ve hāline dikkat ve imʿān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَابَأْتُهُ أَيْ رَاقَبْتُهُ Ve hıfz ve hirāset eylemek maʿnāsına; yukālu: رَابَأْتُهُ أَيْ حَارَسْتُهُ Ve bunlarda müşāreket için olur.

الرَّبْأَةُ [er-rebʾet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Şol mataradır ki dört kıta gönden yā telātīnden masnūʿ ola.

الْمَرْبَأُ [el-merbeʾ] ve

الْمَرْبَأَةُ [el-merbeʾet] (mīm'lerin fethiyle) ve

الْمُرْتَبَأُ [el-murtebeʾ] (mīm'in zammı ve tā'nın fethiyle ism-i mekānlardır) Dīd-bān eğlenecek yüksek yere denir ki oradan etrāfa nazar-endāz olur; مَرْقَبَةٌ [merḳabet] gibi.

الْمِرْبَاءُ [el-mirbāʾ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Merdivene denir, مِرْقَاةٌ [mirḳāt] maʿnāsına.

التَّرْبِئَةُ [et-terbiʾet] (تَفْعِلَةٌ [tefʿilet] vezninde) Gidermek maʿnāsınadır; yukālu: رَبَّأَهُ تَرْبِئَةً أَيْ أَذْهَبَهُ

[ر ت أ]

الرُّتُوءُ [er-rutūʾ] (tā-yı fevkiyye ile قُعُودٌ [ḳuʿūd] veznindedir) Düğümü muhkem çekip bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: رَتَأَ الْعُقْدَةَ رُتُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَدَّهَا Ve boğmak maʿnāsınadır; yukālu: رَتَأَ فُلاَنًا إِذَا خَنَقَهُ Ve ikāmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَتَأَ الرَّجُلُ إِذَا أَقَامَ Ve bir semte gitmek maʿnāsınadır; yukālu: رَتَأَ زَيْدٌ إِذَا انْطَلَقَ Ve taʿāmla ciğerin cūʿunu teskīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَا رَتَأَ كَبِدَهُ الْيَوْمَ بِطَعَامٍ أَيْ مَا أَكَلَ شَيْئًا يُسَكِّنُ جُوعَهُ Bu maʿnā da hasāʾistendir; yaʿnī كَبِدٌ [kebid]in gayrıda istiʿmāl olunmaz; misāl-i mezbūrde كَبِدَهُ lafzı mefʿūliyyet üzere mansūbdur.

الرَّتَآنُ [er-reteʾān] Fetehātla, رَتَكَانُ [retekān] vezninde ve mürādifidir ki deve adımlarını birbirine karīb atarak yorgalamak maʿnāsınadır ki at kısmında nakıllamak taʿbīr olunur; yukālu: رَتَأَ الْبَعِيرُ رَتَآنًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَتَكَ أَيْ قَارَبَ خَطْوَهُ

الإِرْتَاءُ [el-irtāʾ] (hemzenin kesriyle) Fütūr ve rehāvetle ister istemez gülmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْتَأَ فُلاَنٌ إِذَا ضَحِكَ فِي فُتُورٍ

[ر ث أ]

الرَّثْءُ [er-reṯ] (rā'nın fethi ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla) Ekşi süt üzere koyulanmak için tāze süt sağmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَثَأَ اللَّبَنَ رَثْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا حَلَبَهُ عَلَى حَامِضٍ فَخَثُرَ Ve muᶜtel olan رَثَى [reṯā] kelimesinde lügattır ki meyyite mersiye söylemek yaᶜnī meyyitin mehāsinini taᶜdād ederek nazm-ı eşᶜār eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: رَثَأْتُهُ أَيْ رَثَيْتُهُ Ve bir şeyᵓe şeyᵓ-i āher katıp karıştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَثَأَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ إِذَا خَلَطَهُ Ve vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَثَأَهُ إِذَا ضَرَبَهُ Ve sütü göremez çalmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَثَأَ اللَّبَنَ أَيْ صَيَّرَهُ رَثِيئَةً Ve bir kimse için ekl eylesin diye göremez yapmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَثَأَ الْقَوْمَ إِذَا عَمِلَ لَهُمْ رَثِيئَةً Ve gazab sākin olmak maᶜnāsınadır: yukālu: رَثَأَ غَضَبُهُ أَيْ سَكَنَ Ve deveye رَثْأَةٌ [reṯet] dedikleri ᶜillet ᶜārız olmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَثَأَ الْبَعِيرُ إِذَا أَصَابَتْهُ رَثْأَةٌ Ve

رَثْءٌ [reṯ] Kıllet-i fitnat ve zaᶜf-ı zihn ü idrāk ve humk ve belāhet maᶜnālarınadır.

الرَّثِيئَةُ [er-reṯīᵓet] (خَطِيئَةٌ [ḫaṭīᵓet] vezninde) Güre-māst muharrefi göremez taᶜbīr olunan nesnedir ki mayhoş süt üzere tāze süt sağıp yoğurt gibi çalarlar; ona baᶜzı diyārda hoşmerim dahi derler; ᶜArab ve Terākime ekmek katığı ederler.

Şārih der ki"الرَّثِيئَةُ تَفْثَأُ الْغَضَبَ" meseli bundandır ki azacık hediyye dargınlığı defᶜ edip muhabbet īrās eder diyecek yerde darb olunur. İntehā. Ve

رَثِيئَةٌ [reṯīᵓet] Kıllet-i şuᶜūr u fitnat ve humk ve belādet maᶜnālarına gelir.

الرَّثْأَةُ [er-reṯᵓet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bir ᶜillettir ki deve kısmının omuzları başında zuhūr eder.

الرُّثْأَةُ [er-ruṯᵓet] (rā'nın zammı) Beyāz ve siyāh alacalığa denir, رُقْطَةٌ [ruḳṭat] maᶜnāsına, gerek siyāh olup noktalar beyāz ve gerek ber-ᶜaks olsun.

الأَرْثَأُ [el-erṯeᵓ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Vasf-ı mezbūr üzere olan erkek hayvāna denir; yukālu: كَبْشٌ أَرْثَأُ أَيْ أَرْقَطُ Müᵓennesinde رَثْآى [reṯāᵓ] denir سَكْرَى [sekrā] vezninde; yukālu: نَعْجَةٌ رَثْآى أَيْ رَقْطَاءُ

الإِرْتِثَاءُ [el-irtiṯāᵓ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Tahlīt eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْتَثَأَ فِي رَأْيِهِ إِذَا خَلَّطَ بِالتَّشْدِيدِ Ümmehāt-ı sāᵓirede ᶜunvānıyla mersūm olmakla إِرْتَثَأَ عَلَيْهِمْ أَمْرُهُمْ أَيِ اخْتَلَطَ إِخْتِلَاطٌ [iḫtilāṭ] maᶜnāsına olur ve muktezā-yı mādde dahi böyle olmaktır. Ve

إِرْتِثَاءٌ [irtiṯāᵓ] Göremez içmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْتَثَأَ الرَّثِيئَةَ إِذَا شَرِبَهَا Ve süt koyulanmak maᶜnāsınadır: yukālu: إِرْتَثَأَ اللَّبَنُ إِذَا خَثُرَ

الإِرْثَاءُ [el-irṯāᵓ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi süt koyulanmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْثَأَ اللَّبَنُ إِذَا خَثُرَ

[ر ج أ]

الإِرْجَاءُ [el-ircāᵓ] (hemzenin kesriyle) Teᵓhīr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْجَأَ الأَمْرَ أَيْ أَخَّرَهُ Ve mutlakan gebe hayvānın doğurması gelip çatmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْجَأَتِ النَّاقَةُ إِذَا دَنَا نِتَاجُهَا Ve sayyād şikārdan hāᵓib ve mahrūm olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْجَأَ الصَّائِدُ إِذَا لَمْ يُصِبْ شَيْئًا

İşbu zikr olunan mevādd-ı selāsın her birinde hemzenin terkiyle de lügattir ki muᶜtel olur; tekūlu: أَرْجَأْتُ الأَمْرَ لُغَةٌ فِي أَرْجَيْتُهُ وَقِسْ عَلَيْهِ الْبَوَاقِي

Ve kurrā-ı kirāmdan İmām Nāfiᶜ ve Ḥamza ve Kisāᵓī ve Ḥafṣ hazerātından mā-ᶜadāsı sūre-i tevbede mütehallifīn-i

cihāddan Kaʿb b. Mālik ve Hilāl b. Umeyye ve Merāre b. er-Rebīʿ radıyallāhu ʿanhum haklarında nāzil olan işbu ﴿وَآخَرُونَ مُرْجَوْنَ لأَمْرِ اللهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ﴾ الآية kerīmesini hemze ile "مُرْجَئُونَ" ʿunvānıyla ve müşārünʾileyhim ﴿مُرْجَوْنَ﴾ ʿunvānıyla kırāʾat eylediler. İkisine göre de maʿnāyı şerīf مُؤَخَّرُونَ حَتَّى يُنْزِلَ اللهُ فِيهِمْ مَا يُرِيدُ Yaʿnī "Onların haklarında emr-i ilāhī zuhūruna tevkīfle emrleri teʾhīr olunup öylece mevkūf kalmıştır, eğer nifāk üzere ısrār ederler ise mazhar-ı ʿazāb u nekāl olup ve eğer tāʾib olurlar ise nāʾil-i nāʾile-i ilāhī olurlar."

الْمُرْجِئَةُ [el-murciʾet] (mīm'in zammı ve cīm'in kesriyle) إِرْجَاءٌ [ircāʾ] kelimesinden ism-i fāʿildir, مُؤَخِّرَةٌ [muʾaḫḫiret] maʿnāsınadır; firak-ı dālleden bir tāʾifenin lakabıdır ki ʿameli rütbede niyyetten ve iʿtikāddan teʾhīr ederler ve īmān kavldir bilā-ʿamel derler, güyā ki kavli takdīm ve ʿameli teʾhīr eylediler. Ve bu مُرْجِئَةٌ [murciʾet] kelimesi yāʾī olduğu sürette teʾhīr maʿnāsından başka "ر،ج،و" māddesinden dahi ahz olunur, zīrā bunların bir kelāmı dahi budur ki "Bir kimse müʾmin oldukta maʿsiyet ona zarar eylemez, küfr ile tāʿat müfīd olmadığı gibi." Kaldı ki mehmūz olmadığı sürette meselā رَجُلٌ مُرْجِيٌّ [reculun murciyyun] denir teşdīd ile ve hemze sūretinde رَجُلٌ مُرْجِئٌ [reculun murciʾun] denir; مُرْجِعٌ [murciʿun] vezninde; yoksa مُرْجٍ [murcin] denmez; مُعْطٍ [muʿṭin] vezninde), niteki Cevherī bu güne vehm eylemiştir.

Şārih der ki evvelā Cevherī kavl-i mezbūru ʿadem-i hemze sūretinde sebt eylemiştir, sāniyen misāl-i mezbūrlar nisbete göre olmakla ikincide hakk-ı taʿbīr مُرْجِئِيٌّ [murciʾiyyun] olmaktır, مُرْجِعِيٌّ [murciʿiyyun] vezninde ve müʾellif bunu "ر،ج،و" māddesinde dahi zikr eylemiştir. İntehā. Ve yukālu: هُمُ الْمُرْجِئَةُ بِالْهَمْزَةِ وَالْمُرْجِيَةُ بِالْيَاءِ مُخَفَّفَةً وَوَهِمَ ذَلِكَ الْجَوْهَرِيُّ حَيْثُ قَالَ وَهُمُ الْمُرْجِيَّةُ بِالتَّشْدِيدِ

[ر د أ]

الرِّدْءُ [er-ridʾ] (rā'nın kesri ve dāl'ın sükūnuyla) ʿAvn yaʿnī muʿīn ve yāver maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ رِدْءٌ لَهُ يَنْصُرُهُ أَيْ عَوْنٌ Ve mādde maʿnāsınadır ki her şeyʾin asl ve māye ve tīnet ve cevherinden ʿibārettir; cismi medd ve teksīr eden eczā-yı asliyye olacaktır. Ve

رِدْءٌ [ridʾ] Yükün bir dengine denir; عِدْلٌ [ʿidl] maʿnāsına. İkisine رِدْئَيْنِ [ridʾeyn] denir; tekūlu: عَدِّلُوا الرِّدْئَيْنِ أَيِ الْعِدْلَيْنِ Ve ağır nesneye denir; ثَقِيلٌ [ṯaḳīl] maʿnāsına. Şārih "وَالْعِدْلُ الثَّقِيلُ" nüshasını ki vāv'sızdır, tahtiʾe eylemiştir, lākin Munāvī vāv ile hatādır, zīrā *Muḥkem* ve *ʿUbāb*'da bilā-vāv mersūmdur demekle, pes savāb olan yükün ağır olan dengine denmek olur, lākin *Esās*'ta bunun muhālifidir.

الرَّدْءُ [er-redʾ] (rā'nın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Bir nesneyi bir nesneye medār-ı metānet eylemek maʿnāsınadır ki onun kuvvetiyle şeyʾ-i mezbūr vehn ve halel makūlesi ʿārızadan meʾmūn olur; kezālik bir kimseyi bir kimseye puşt ve penāh ve kuvvetü'z-zahr kılmak maʿnāsınadır; yukālu: رَدَأَهُ بِهِ رَدْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَعَلَهُ لَهُ رِدْءًا وَقُوَّةً وَعِمَادًا Ve ihkām için bināya dayak ve pāyendān ve destek nasb eylemek maʿnāsınadır; bu maʿnā, tahsīs baʿde't-taʿmīmdir; yukālu: رَدَأَ الْحَائِطَ إِذَا دَعَمَهُ Ve devābb ve mevāşīnin āb u ʿalefine ve sāʾir hizmet ve tīmārına güzel takayyüd ve

riʿāyet ve ihtimām eylemek maʿnāsınadır ki medār-ı kuvvetleridir; yukālu: رَدَأَ الإِبِلَ أَيْ أَحْسَنَ الْقِيَامَ عَلَيْهَا Ve taş atmak maʿnāsınadır; yukālu: رَدَأَهُ بِحَجَرٍ إِذَا رَمَاهُ بِهِ

الإِرْدَاءُ [el-irdāʾ] (hemzenin kesriyle) Duvar makūlesi bināya dayak ve pāyendān ve destek nasb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْدَأَ الْحَائِطَ إِذَا دَعَمَهُ Ve imdād ve iʿānet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْدَأَهُ أَيْ أَعَانَهُ Ve ziyāde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْدَأَهُ عَلَى مِائَةٍ أَيْ زَادَهُ عَلَيْهَا Ve perdeyi salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْدَأَ السِّتْرَ أَيْ أَرْخَاهُ Ve teskīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْدَأَهُ إِذَا سَكَّنَهُ Ve bir nesneyi kötü ve fāsid ve kemter eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْدَأَهُ أَيْ أَفْسَدَهُ Ve bir nesneyi hāli üzere ibkā ve takrīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْدَأَهُ أَيْ أَقَرَّهُ يَعْنِي عَلَى مَا كَانَ عَلَيْهِ Ve bir kemter ve redīʾ ve fāsid iş işlemek, ʿalā-kavlin o makūle bir emr-i fāside uğramak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْدَأَ الرَّجُلُ إِذَا فَعَلَ فِعْلاً رَدِيئًا أَوْ أَصَابَهُ

الرَّدَاءَةُ [er-redāʾet] (كَرَاهَةٌ [kerāhet] veznince) Kötü ve kemter ve fāsid olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَدُؤَ الشَّيْءُ رَدَاءَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا فَسَدَ

الرَّدِيءُ [er-redīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] veznince) Kötü ve fāsid ve kemter nesneye denir ki iyi mukābilidir. Cemʿi أَرْدِآءُ [erdiʾāʾ] gelir hemzeteynle efʿilāʾ veznince.

[ر ز أ]

الرُّزْءُ [er-ruzʾ] (rā'nın zammı ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Bir kimsenin mālından bir nesneye isābet eylemek yaʿnī onun bir mikdār mālına nāʾil olmak vechiyle noksān eriştirmek maʿnāsınadır ki asl mādde naks maʿnāsına mevzūʿdur; yukālu: رَزَأَهُ مَالَهُ وَرَزِئَهُ رُزْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا أَصَابَ مِنْهُ شَيْئًا يَعْنِي نَقَصَهُ Ve bir kimsenin hayr u menfaʿatine nāʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَزَأَهُ رُزْءًا إِذَا أَصَابَ مِنْهُ خَيْرًا Ve eksiltmek, naks maʿnāsınadır ki hakīkat-i maʿnādır; yukālu: رَزَأَ الشَّيْءَ رُزْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا نَقَصَهُ ve tekūlu: مَا رَزِئْتُهُ رُزْءًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ أَيْ مَا نَقَصْتُهُ Ve

رُزْءٌ [ruzʾ] Mātem ve musībet maʿnāsına ism olur. Cemʿi أَرْزَاءٌ [erzāʾ] gelir; قُفْلٌ [ḳufl] ve أَقْفَالٌ [aḳfāl] gibi.

الْمَرْزِئَةُ [el-merziʾet] (mīm'in fethi ve zā'nın kesriyle) masdardır, bir kimsenin hayr u menfaʿatine uğramak maʿnāsına; yukālu: رَزَأَهُ رُزْءًا كَمَا ذُكِرَ وَمَرْزِئَةً إِذَا أَصَابَ مِنْهُ خَيْرًا Ve

مَرْزِئَةٌ [merziʾet] ism olur مُصِيبَةٌ [muṣībet] maʿnāsına.

الرَّزِيئَةُ [er-rezīʾet] (خَطِيئَةٌ [ḫaṭīʾet] veznince) Bu dahi musībet maʿnāsınadır. Cemʿi رَزَايَا [rezāyā] gelir, بَرَايَا [berāyā] vezninde; yukālu: أَصَابَهُ رُزْءٌ وَمَرْزِئَةٌ وَرَزِيئَةٌ أَيْ مُصِيبَةٌ

الإِرْتِزَاءُ [el-irtizāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bir kimsenin bir mikdār mālına nāʾil olmakla yāhūd sāʾir vechile ona o kadarca ziyān eriştirmek maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَزَأَهُ مَالَهُ بِمَعْنَى رَزَأَهُ Ve eksilmek maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَزَأَ الشَّيْءُ إِذَا انْتَقَصَ

الْمُرَزَّؤُنَ [el-murezzeʾūn] (مُعَظَّمُونَ [muʿaẓẓamūn] vezninde) مُرَزَّءٌ [murezzeʾ] kelimesinden cemʿdir, küremāʾ ve civān-merdāna ıtlāk olunur ki māllarından halk hemīşe hayr görüp intifāʿ eder olalar. Ve şol kavme ıtlāk olunur ki hiyār ve eʿizzeleri vefāt eylemekle musībet-dīde olalar. Cevherī, kelime-i mezbūreyi kendi dest-i hattı olan nüshada muhaffefen sebt eylemekle vehm eylemiştir.

[ر ش أ]

الرَّشْءُ [er-reşʾ] (rā'nın fethi ve şīn-i muᶜcemenin sükūnuyla) Cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَشَأَ الْمَرْأَةَ رَشْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَامَعَهَا Ve āhū doğurmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَشَأَتِ الظَّبْيَةُ إِذَا وَلَدَتْ

الرَّشَأُ [er-reşeʾ] (fethateynle) Şol āhū yavrusuna denir ki henüz kuvvetlenip anasıyla yürümeğe başlaya. Cemᶜi أَرْشَاءٌ [erşāʾ] gelir. Ve

رَشَأٌ [reşeʾ] Bir nevᶜ şecer ismidir ki kaddi kāmet-i insāndan bülend ve yaprağı kene yaprağına şebīh olur. Ve bir nevᶜ nebāt adıdır ki قَرْنُوَةٌ [ḳarnuvat]a şebīh olur ve هَرْنُوَةٌ [hernuvet]tir ki kalembek nebātıdır.

[ر ط أ]

الرَّطْءُ [er-raṭʾ] (rā'nın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَطَأَ الْمَرْأَةَ رَطْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَامَعَهَا Ve çımkırmak vechiyle defᶜ-i tabīᶜī eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَطَأَ بِسَلْحِهِ إِذَا رَمَى بِهِ

الرَّطَأُ [er-reṭaʾ] (fethateynle) Humk ve belāhet maᶜnāsınadır; yukālu: بِهِ رَطَأٌ أَيْ حُمْقٌ

الرَّطِيءُ [er-reṭīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bön ve ahmak kimseye denir. Cemᶜi رِطَاءٌ [riṭāʾ] gelir, كِرَامٌ [kirām] vezninde. Müʾennesinde رَطِيئَةٌ [reṭīʾet] denir ve رَطْآءُ [raṭʾāʾ] denir حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde.

الإِرْطَاءُ [el-irṭāʾ] (hemzenin kesriyle) Kız cimāᶜa salāhiyyet kertesine bāliga olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْطَأَتِ الْجَارِيَةُ إِذَا بَلَغَتْ أَنْ تُجَامَعَ

الإِسْتِرْطَاءُ [el-istirṭāʾ] Ahmak olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَرْطَأَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ رَطِيئًا

[ر ف أ]

الرَّفْءُ [er-refʾ] (rā'nın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Gemiyi kenāra yanaştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَفَأَ السَّفِينَةَ رَفْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَدْنَاهَا مِنَ الشَّطِّ Ve cāmenin yırtık ve sökük yerini birbirine yamayıp dikmek yā örmek vechiyle kavuşturup bitiştirmek maᶜnāsınadır; yukālu: رَفَأَ الثَّوْبَ إِذَا لَأَمَ خَرْقَهُ وَضَمَّ بَعْضَهُ إِلَى بَعْضٍ Ve muztarib yā endīşenāk olan kimseyi tesliyet yā rıfk u sühūlet muᶜāmelesiyle sākin ve mutmaʾin eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: رَفَأَ الرَّجُلَ إِذَا سَكَّنَهُ أَيْ أَمَّنَهُ وَأَخَذَهُ بِالسُّكُونِ وَالطُّمَأْنِينَةِ Ve bir nesneyi ıslāh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَفَأَ بَيْنَهُمْ أَيْ أَصْلَحَ

الْمَرْفَأُ [el-merfeʾ] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde ism-i mekāndır) Kenārda gemi karār eyleyecek mevziᶜe denir ki iskele taᶜbīr olunur. Mīm'in zammıyla da cāʾizdir.

الرَّفَّاءُ [er-reffāʾ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Yama yamayıcı ve örücü ve pīneci makūlesine denir.

الإِرْفَاءُ [el-irfāʾ] (hemzenin kesriyle) Bir cānibe meyl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْفَأَ الرَّجُلُ إِذَا جَنَحَ Ve saç ve sakal taramak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْفَأَ الرَّجُلُ إِذَا امْتَشَطَ Ve bir nesneye yaklaşıp çatmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْفَأَ إِلَيْهِ إِذَا دَنَا Ve bir nesneyi bir nesneye yaklaştırıp çattırmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْفَأَ إِلَيْهِ أَيْ أَدْنَاهُ Ve bir kimseye hürmet ve riᶜāyetle muᶜāmele eylemek maᶜnāsınadır gerek beyᶜ ü şirāda ve gerek sāʾir husūsta olsun; yukālu: أَرْفَأَهُ أَيْ حَابَاهُ Ve müdārā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْفَأَهُ أَيْ دَارَاهُ Ve sığınmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْفَأَ إِلَيْهِ أَيْ لَجَأَ

الْمُرَافَأَةُ [el-murāfeʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bu dahi muhābāt ve müdārāt

maʿnālarınadır; yukālu: رَافَأَهُ أَيْ حَابَاهُ وَدَارَاهُ

التَّرَافُؤُ [et-terāfuʾ] (تَفَاعُلٌ tefāʿul] vezninde) Kavm yek-dil ve yek-cihet olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَافَأَ الْقَوْمُ إِذَا تَوَافَقُوا وَتَوَاطَؤُوا يَعْنِي حَتَّى صَارَتْ يَدُهُمْ وَاحِدَةً

الرِّفَاءُ [er-rifāʾ] (rā'nın kesriyle) Düzenlik ve barışıklık hāletine denir ki birbiriyle muvāfakat ve hüsn-i imtizāc ve iltiyām ve muʿāşeretten ʿibārettir. Fi'l-asl ʿArablar teʾehhül eden kimseye bununla duʿā ederler idi, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: بَيْنَهُمَا رِفَاءٌ أَيِ الْتِيَامٌ وَاتِّفَاقٌ

التَّرْفِئَةُ [et-terfiʾet] (تَفْعِلَةٌ [tefʿilet] vezninde) ve

التَّرْفِيءُ [et-terfīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Tezevvüc eyleyen kimseye tehniyet maʿredinde "بِالرِّفَاءِ وَالْبَنِينَ" diye duʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَفَّأَهُ تَرْفِئَةً وَتَرْفِيئًا إِذَا قَالَ لَهُ بِالرِّفَاءِ وَالْبَنِينَ أَيْ بِالإِلْتِيَامِ وَجَمْعِ الشَّمْلِ Yaʿnī "Beyninizde hüsn-i zindegānī ve ülfet ve nemā ve bereket olup hayr-ı cemʿiyyete ve evlād ve ensāle muvāffak olasız."

Şārih der ki bu ʿibāretle duʿā, sünen-i Cāhiliyye'den olmakla nehy olunup bunun bedeli "بَارَكَ اللهُ لَكَ وَبَارَكَ اللهُ عَلَيْكَ وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِي خَيْرٍ" ʿibāretiyle duʿā olunmak zımnında emr-i nebevī sādır olmuştur. İntehā.

الْيَرْفَئِيُّ [el-yerfeʾiyy] (يَلْمَعِيُّ yelmaʿiyy] vezninde) Şol kimsedir ki şiddet-i havfinden yüreği yerinden kopmuş ola, مُنْتَزَعُ الْقَلْبِ maʿnāsına. Ve koyun çobanına denir. Ve pek ürkek devekuşuna denir. Ve kaçagan ürkek āhūya denir. Ve

يَرْفَئِيُّ [Yerfeʾiyy] Bir ʿabd-i esved ismidir.

يَرْفَأُ [yerfeʾu] (يَمْنَعُ [yemnaʿu] vezninde) Fārūḳ-ı aʿzam radıyallāhu ʿanhu hazretlerinin bende-i āzād-kerdeleri ismidir.

[ر ق أ]

الرَّقْءُ [er-raḳʾ] (rā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) ve

الرُّقُوءُ [er-ruḳūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Seyelān eden göz yaşı ve kan makūlesi kesilip dinmek maʿnāsınadır; yukālu: رَقَأَ الدَّمْعُ رَقْئًا وَرُقُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَفَّ وَسَكَنَ Ve bedende damar yukarı kalkıp zuhūra gelmek maʿnāsınadır; yukālu: رَقَأَ الْعِرْقُ إِذَا ارْتَفَعَ Ve

رَقْءٌ [raḳʾ] Bir nesneyi fesāda vermek maʿnāsınadır; yukālu: رَقَأَ بَيْنَهُمْ رَقْئًا إِذَا أَفْسَدَ Ve ıslāh eylemek maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: رَقَأَ بَيْنَهُمْ إِذَا أَصْلَحَ Ve yukarı çıkmak maʿnāsınadır; pes yāʾī olan رَقِيَ [reḳā] kelimesinde lügat olur; yukālu: رَقَأَ فِي الدَّرَجَةِ إِذَا صَعِدَ

الْمَرْقَاةُ [el-merḳāt] (mīm'in fethiyle ve kesriyle de lügattır) Derece ve nerdübāna denir, lākin mīm'in fethiyle ism-i mekān olup ve kesriyle ism-i ālettir.

الإِرْقَاءُ [el-irḳāʾ] (hemzenin kesriyle) Akan göz yaşını ve kanı sākin kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْقَأَ اللهُ تَعَالَى دَمْعَهُ أَيْ سَكَّنَهُ Ve bedende damarı şişirip yukarı kaldırmak maʿnāsınadır; tekālu: أَرْقَأْتُ الْعِرْقَ أَيْ رَفَعْتُهُ

الرَّقُوءُ [er-reḳūʾ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol nesnedir ki kan sākin olmak için üzerine vazʿ olunur, gerek dārū ve gerek sāʾir nesne olsun samur tırnağı ve kan taşı ve kantaryūn gibi. Ve masura ile buruna çiriş üflemek dahi burun kanını müsekkindir; ve minhu kavlu Eksem b. Ṣayfī: "لَا تَسُبُّوا الإِبِلَ فَإِنَّ فِيهَا رَقُوءَ الدَّمِ أَيْ تُعْطَى فِي الدِّيَاتِ فَتَحْقِنُ الدِّمَاءَ" Eksem-i merkūm, hükemā-yı ʿArabdandır, sohbeti muhteleftir, Ṭayyiʾ kabīlesine tahrīr eylediği vasiyyetnāmede

kelām-ı mezbūru dahi derc ve tastīr eylemiştir, yaʿnī "Sizler deve kısmına çeşm-i hakāretle bakıp sebb ve āzār ve düşnām eylemeniz, zīrā onlar kısāsa bedel olan diyet için iʿtā olunmakla dem-i iktisāsın hıfz ve sükūnetine vesīle olurlar." Zīrā asl-ı diyet yüz devedir. Cevherī vehmine mebnī kelām-ı merkūmu hadīs zann eylemekle "Ve fi'l-hadīs" ʿunvānıyla sebt eylemiştir.

Şārih der ki *Nihāye*'de kezālik ʿunvān-ı mezkūr ile mersūmdur ve *Faṣīḥ Şerḥi*'nde kelām-ı mezbūr Ḳays b. ʿĀṣım el-Minḳarī'ye müsned olup o ise ashābdan olmakla Cevherī gayr-i vāhimdir.

[ر م أ]

الرَّمْءُ [er-remʾ] (rā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) ve

الرُّمُوءُ [er-rumūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir yerde meks ve ikāmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَمَأَ الرَّجُلُ رَمْئًا وَرُمُوءًا Ve ziyāde olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَمَأَ الشَّيْءُ عَلَى مِائَةٍ أَيْ مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَقَامَ زَادَ عَلَيْهَا Ve bir haberi zan ve gümān vechiyle fehm ü idrāk eylemek maʿnāsınadır ki hakīkati kemā-hiye yakīn-kerde olmayıp haber-i vāhid gibi yāhūd baʿzı emārātla ʿalā-vechi'z-zan idrāk eyleye; yukālu: رَمَأَ الْخَبَرَ إِذَا ظَنَّهُ بِلاَ حَقِيقَةٍ وَحَقَّقَهُ Şārih nüshalarını tahtiʾe eylemiştir. Cemīʿ-i ümmehātta ظَنَّهُ بِلاَ حَقِيقَةٍ ʿunvānıyla mersūmdur.

الإِرْمَاءُ [el-irmāʾ] (hemzenin kesriyle) Artmak, ziyāde maʿnāsınadır; yukālu: أَرْمَأَ الشَّيْءُ عَلَى مِائَةٍ إِذَا زَادَ عَلَيْهَا Ve pek yakın olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْمَأَ إِلَيْهِ إِذَا دَنَا

الْمُرَمَّآتُ [el-murremeʾāt] (مُعَظَّمَاتٌ [muʿaẓẓamāt] vezninde) lagv ve beyhūde ve bātıl olan ahbāra denir; yukālu: مُرَمَّآتُ الأَخْبَارِ أَيْ أَبَاطِيلُهَا

[ر ن أ]

الرَّنْءُ [er-renʾ] (rā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Bakmak, nazar maʿnāsınadır; yukālu: رَنَأَ إِلَيْهِ مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا نَظَرَ Ve ağır ağır oyalanarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَ يَرْنَأُ فِي مِشْيَتِهِ أَيْ يَتَثَاقَلُ Bu maʿnā yalnız Aṣmaʿī'den menkūl olmakla musannif وَجَاءَ ʿunvānıyla nezāket ve īhām eylemiştir.

الْيُرَنَّا [el-yurennā] (yā'nın zammıyla) muʿtel bābında mersūm ve mübeyyendir.

[ر هـ ي أ]

الرَّهْيَأَةُ [er-rehyeʾet] (yā-yı tahtiyye ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Süst ve zaʿf ve ʿacz ve tüvānī maʿnāsınadır ki sölpüklük ve gevşeklik taʿbīr olunur; yukālu: بِهِ رَهْيَأَةٌ أَيْ ضَعْفٌ وَتَوَانٍ Ve yük denklerinin birisini dīgerinden ağır eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَهْيَأَ الْحِمْلَ إِذَا جَعَلَ أَحَدَ الْعِدْلَيْنِ أَثْقَلَ مِنَ الآخَرِ Ve zaʿf ve mihnetten yāhūd pek pīrlikten nāşī göz içeri batıp çukurlanmak maʿnāsındır; yukālu: رَهْيَأَتْ عَيْنَاهُ إِذَا اغْرَوْرَقَتْ Ve bir husūsta reʾy ü tedbīri şekk ve tereddüd yāhūd ihtimālātla muhkem ve üstüvār eylemeyip tahlīt ve ifsād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَهْيَأَ رَأْيَهُ إِذَا جَهْدًا أَوْ كِبَرًا أَفْسَدَهُ وَلاَ يُحْكِمُهُ Ve davara yükü gevşek yükleyip şerīdlerini pek çekip iyice bend eylememek maʿnāsınadır; şöyle ki bir tarafa doğru eğilip düşmek üzere ola; yukālu: رَهْيَأَ الْحِمْلَ إِذَا حَمَلَهُ فَلاَ يَشُدُّهُ Ve bulut yağmur yağdırmağa müstaʿid ve müteheyyiʾ olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَهْيَأَتِ السَّحَابَةُ إِذَا تَهَيَّأَتْ لِلْمَطَرِ

التَّرَهْيُؤُ [et-terehyuʾ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Beri öte hareket ve ıztırāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَهْيَأَ الشَّيْءُ إِذَا اضْطَرَبَ وَتَحَرَّكَ Ve nihāl-i tāze gibi hırām ve

meyelān ederek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَهْيَأَ فِي مِشْيَتِهِ إِذَا تَكَفَّأَ Ve sehāb, yağmur yağdırmağa hāzır ve derkār olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَهْيَأَ السَّحَابُ إِذَا تَهَيَّأَ لِلْمَطَرِ Ve bir kimse bir işe kasd eylemiş iken henüz işlemeyi mürīd olduğu hālde ikdām eylemeyip hayret ve tereddüd üzere öylece durmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَهْيَأَ فِي أَمْرِهِ إِذَا هَمَّ بِهِ ثُمَّ أَمْسَكَ عَنْهُ وَهُوَ يُرِيدُ فِعْلَهُ

[ر و أ]

التَّرْوِئَةُ [et-terviʾet] (fiʿl-i mehmūzu muʿtelle ilhākla تَفْعِلَةٌ [tefʿilet] vezninde)

التَّرْوِيءُ [et-tervīʾ] (kıyās üzere تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir husūsta yā bir cevābda ʿacele eylemeyip ʿākıbetini mülāhaza ile iʿmāl-ı fikr ve endīşe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَوَّى فِي الأَمْرِ تَرْوِئَةً وَتَرْوِيئًا إِذَا نَظَرَ فِيهِ وَتَعَقَّبَهُ وَلَمْ يَعْجَلْ بِجَوَابٍ

الرَّوِيَّةُ [er-reviyyet] (جَلِيَّةٌ [celiyyet] vezninde) Ondan ismdir, fikr ve nazar ve tedebbür maʿnāsınadır.

Şārih der ki kıyās olan hemze ile رَوِيئَةٌ [revīʾet] olmaktır, lākin ʿArablar teşdīd ile istiʿmāl eylediler; yukālu: لَيْسَ لَهُ رَوِيَّةٌ فِي الأَمْرِ أَيْ نَظَرٌ وَتَعَقُّبٌ

الرَّاءُ [er-rāʾ] Bir şecer adıdır. Müfredi رَاءَةٌ [rāʾet]tir hā'yla. Şecer-i merkūm mugaylān nevʿindendir, Ġār-ı Şevr kapısında nābit olmuştur. Ve

رَاءٌ [rāʾ] زَبَدُ الْبَحْرِ [zebedu'l-baḥr] ismidir ki deniz köpüğü dedikleri nesnedir, edviye cümlesindendir.

الإِرْوَاءُ [el-irvāʾ] (hemzenin kesriyle) Bir yerde رَاءٌ [rāʾ] dedikleri şecer-i mezbūr çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْوَأَ الْمَكَانُ إِذَا كَثُرَ بِهِ الرَّاءُ

[ر ي أ]

التَّرْيِئَةُ [et-teryiʾet] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] vezninde) Bir kimsenin yā bir hayvānın boğazını kısıp boğmak üzere olan ipini gevşetmek maʿnāsınadır; yukālu: رَيَّأَهُ تَرْيِئَةً إِذَا فَسَحَ عَنْ خِنَاقِهِ Ve تَرْوِئَةٌ [terviʾet] lafzında lügattir ki bir işin sonunu sayıp fikr ve endīşe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَيَّأَ فِي الأَمْرِ بِمَعْنَى رَوَّأَ

الْمُرَايَأَةُ [el-murāyeʾet] (مُفَاعَلَةٌ mufāʿalet] vezninde) Sakınmak, ittikāʾ maʿnāsınadır; yukālu: رَايَأَهُ مُرَايَأَةً أَيِ اتَّقَاهُ

رَاءَ [rāʾ] (خَافَ [ḫāfe] vezninde) رَأَى [reʾā] kelimesinde lügattir ki "gördü" maʿnāsınadır; yukālu: رَاءَهُ أَيْ رَآهُ

Şārihin beyānına göre bu maklūb olmakla mutasarrıf olmaz, yaʿnī masdarı ve sāʾir sīgaları vārid değildir.

الرِّيءُ [er-rīʾ] (rā'nın kesri ve hemze ile رِيحٌ [rīḥ] vezninde) Ondan ismdir, rüʾyet ve dīdār maʿnāsınadır.

FASLU'Z-ZĀYİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الزَّايِ الْمُعْجَمَةِ)

[ز أ ز أ]

الزَّأْزَأَةُ [ez-zeʾzeʾt] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Korkutmak, tahvīf maᶜnāsınadır; yukālu: زَأْزَأَهُ أَيْ خَوَّفَهُ Ve devekuşu başını ve kuyruğunu yukarı tutarak sürᶜatle yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: زَأْزَأَ الظَّلِيمُ إِذَا مَشَى مُسْرِعًا رَافِعًا قُطْرَيْهِ رَأْسَهُ وَذَنَبَهُ Ve قُطْرٌ [ḳutr] ḳāf'ın zammıyla bir nesnenin ucuna denir ki burada iki قُطْرٌ [ḳuṭr]dan murād رَأْسٌ [reʾs] ile ذَنَبٌ [ẕeneb]idir. Ve

زَأْزَأَةٌ [zeʾzeʾet] Bir nesneyi ırgalamak maᶜnāsınadır; yukālu: زَأْزَأَ الشَّيْءَ إِذَا حَرَّكَهُ

التَّزَأْزُؤُ [et-tezeʾzuʾ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Sarsılmak ve ırgalanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَزَأْزَأَ الشَّيْءُ إِذَا تَزَعْزَعَ Ve bir nesneden korkmakla sinip küçülmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَزَأْزَأَ مِنْهُ إِذَا تَصَاغَرَ لَهُ فَرَقًا Burada تَصَاغُرٌ [teṣāġur] tehakkur ve tezellül maᶜnāsına da olur. Ve korkmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَزَأْزَأَ الرَّجُلُ إِذَا خَافَ Ve gizlenip saklanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَزَأْزَأَ الرَّجُلُ إِذَا اخْتَبَأَ Ve çerçi yürüyüşü gibi yanlarını tahrīkle çalkanarak yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: تَزَأْزَأَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى مُحَرِّكًا أَعْطَافَهُ كَهَيْئَةِ الْقِصَارِ

الزُّؤَازِئَةُ [ez-zuʾāziʾet] (عُلاَبِطَةٌ [ᶜulābiṭat] vezninde) ve

الزُّوَزِئَةُ [ez-zuvaziʾet] (عُلَبِطَةٌ [ᶜulebiṭat] vezninde) Şol büyük kazana denir ki içine bir boğazlanmış deve sığar ola; yukālu: قِدْرٌ زُؤَازِئَةٌ وَزُوَزِئَةٌ أَيْ عَظِيمَةٌ تَضُمُّ الْجَزُورَ Cevherī vehmine mebnī bu māddeyi muᶜtel bābında zikr eylemiştir.

Şārih der ki Cevherī bu bābda Aṣmaᶜī'ye tābiᶜ olmakla vehmden masūndur.

[ز ب أ]

الزَّبْأَةُ [ez-zebʾet] (zā'nın fethi ve bā'nın sükūnuyla) غَضْبَةٌ [ġaḍbet] maᶜnāsınadır ki غَضْبٌ [ġaḍb]dan binā-i merredir.

[ز ك أ]

الزَّكْءُ [ez-zekʾ] (zā'nın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَكَأَهُ زَكْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ Ve bir kimseye akçe sayıp vermek maᶜnāsınadır, ᶜalākavlin taᶜcīl-i nakd eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: زَكَأَهُ أَلْفًا إِذَا نَقَدَهُ أَوْ عَجَّلَ نَقْدَهُ Ve bir kimseye iltica ve istinād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: زَكَأَ إِلَيْهِ إِذَا لَجَأَ وَاسْتَنَدَ Ve cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: زَكَأَ جَارِيَتَهُ أَيْ جَامَعَهَا Ve nāka yavrusunu doğurdukta ayakları dibine ilkā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: زَكَأَتِ النَّاقَةُ بِوَلَدِهَا إِذَا رَمَتْهُ عِنْدَ رِجْلِهَا يَعْنِي عِنْدَ الطَّلْقِ

الزُّكَأُ [ez-zukeʾ] (zā'nın zammıyla صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

الزُّكَأَةُ [ez-zukeʾet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

زُكَاءُ النَّقْدِ [zukāʾu'n-naḳd] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde ve izāfetle) Şol kimsedir ki servet ve yesāra mālik olmakla dāʾimā akçesi hāzır ve mevcūd olduğundan lede'l-iktizā teʾhīr eylemeyip der-sāᶜat nakd ve iᶜtā eder ola; yukālu: رَجُلٌ زُكَأٌ وَزُكَأَةٌ وَزُكَاءُ النَّقْدِ أَيْ مُوسِرٌ عَاجِلُ النَّقْدِ

الإِزْدِكَاءُ [el-izdikāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir kimseden hakk-ı matlūbu almak maᶜnāsınadır; yukālu: إِزْدَكَأَ مِنْهُ حَقَّهُ إِذَا أَخَذَهُ

[ز ن أ]

الزَّنْءُ [ez-zenʾ] (zā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) ve

الزُّنُوءُ [ez-zunūʾ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] veznin-

de) Sığınmak maʿnāsınadır; yukālu: زَنَأَ إِلَيْهِ زَنْئًا وَزُنُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا لَجَأَ Ve dağa çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: زَنَأَ فِي الْجَبَلِ إِذَا صَعِدَ Ve gölge çekilip kısalmak maʿnāsınadır; yukālu: زَنَأَ الظِّلُّ إِذَا قَلَصَ وَدَنَا بَعْضُهُ مِنْ بَعْضٍ Ve bir nesneye pek yaklaşıp çatmak maʿnāsınadır; yukālu: زَنَأَ إِلَيْهِ إِذَا دَنَا Ve şen ve şādmān olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَنَأَ الرَّجُلُ إِذَا طَرِبَ Ve sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَنَأَ إِذَا أَسْرَعَ Ve yere yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: زَنَأَ إِذَا لَزِقَ بِالأَرْضِ Ve boğmak maʿnāsınadır; yukālu: زَنَأَهُ إِذَا خَنَقَهُ Ve mesānede bevli habs eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَنَأَ بَوْلُهُ إِذَا احْتَقَنَ Ümmehāt-ı sāʾirede حَقَنَهُ ʿunvānıyla müfesserdir.

الإِزْنَاءُ [el-iznāʾ] (hemzenin kesriyle) Sığındırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَزْنَأَهُ إِلَى الأَمْرِ أَيْ أَلْجَأَهُ Ve yukarı çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَزْنَأَهُ أَيْ صَعَّدَهُ Ve habs-i bevl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَزْنَأَ بَوْلَهُ أَيْ حَقَنَهُ

الزَّنَاءُ [ez-zenāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Gövdesi devşirmeli topaç bodura denir ve ekserī bevlini habs eden kişiye denir. Ve minhu'l-hadīs: "لاَ يُصَلِّيَنَّ أَحَدُكُمْ وَهُوَ زَنَاءٌ" أَيْ حَاقِنٌ لِبَوْلِهِ Müʾellif bunu جَبَانٌ [cebān] lafzıyla vezn eyleseydi, enseb idi. Ve bir mevziʿ adıdır.

الزَّنِيءُ [ez-zenīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Küçük su tulumuna denir.

التَّزْنِئَةُ [et-tezniʾet] (تَفْعِلَةٌ [tefʿilet] vezninde) Tazyīk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَنَّأَ عَلَيْهِ تَزْنِئَةً إِذَا ضَيَّقَ

[ز و أ]

الزَّوْءُ [ez-zevʾ] (zā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Mevt sebebiyle hādis olan hādiseye denir, bi'n-nefs helāk gibi ve meselā bir kimsenin pederi vefāt eylemekle dūçār olduğu felāket ve mihnet gibi. Ve

زَوْءٌ [zevʾ] Masdar olur, bir kimseyi havādis-i zamān münkalibü'l-hāl eylemek maʿnāsına; yukālu: زَاءَ الدَّهْرُ بِهِ زَوْءًا إِذَا انْقَلَبَ بِهِ Ebū ʿAmr dedi ki "Bu kelimeye yaʿnī maʿnā-yı mezbūre geldiğine zafer-yāb olduğumda be-gāyet mesrūr oldum, zīrā baʿzı eşʿār-ı kudemāda vākiʿ olup maʿnāsı ekser-i lugaviyyīn ve müflikīn ʿindinde hafī ve müştebih idi."

FASLU'S-SĪNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ السِّينِ الْمُهْمَلَةِ)

[س أ س أ]

السَّأْسَأَةُ [es-seʾseʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) ve

السَّأْسَاءُ [es-seʾsāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Eşek kısmını gitmekten zecr ü menᶜ eylemek yāhūd su içmeğe çağırmak yāhūd yürümekte eşip sürᶜat eylemek için āzār eylemek maᶜnāsınadır ki ᶜArablar bu mahalde سَأْ [seʾ] derler ki savt-ı āzārdan hikāyedir; Türkīde çüş ve çü ile taᶜbīr ederler; yukālu: سَأْسَأَ بِالْحِمَارِ سَأْسَأَةً وَسَأْسَاءً إِذَا زَجَرَهُ لِيَحْتَبِسَ أَوْ دَعَاهُ لِيَشْرَبَ أَوْ يَمْضِيَ Kāle'ş-şārih ve minhu'l-meselu: "لاَ حَأْ وَلاَ سَأْ لَمْ يَأْمُرْ وَلَمْ يَنْهَ"

التَّسْأُسُؤُ [et-teseʾsuʾ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bir nesne karış muruş, şūrīde ve muhtelif olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَسَأْسَأَتِ الأُمُورُ إِذَا اخْتَلَفَتْ

[س ب أ]

السَّبْءُ [es-sebʾ] (sīn'in fethi ve bā'nın sükūnuyla) ve

السِّبَاءُ [es-sibāʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

الْمَسْبَأُ [el-mesbeʾ] (mīm'in ve bā'nın fethiyle) Hamr iştirā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَبَأَ الْخَمْرَ سَبْئًا وَسِبَاءً وَمَسْبَئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَرَاهَا

Esās'ta hemān şürb için iştirāya tahsīs olunmuştur. Eğer ticāret için iştirā eder ise bilā-hemze سَبَى الْخَمْرَ denir. İntehā. Ve

سَبْءٌ [sebʾ] Mutlakan bir nesneyi āteşe yakmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَبَأَ الْجِلْدَ أَيْ أَحْرَقَهُ Ve bir kimseyi değnekle yā kamçı ile dövmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَبَأَهُ أَيْ جَلَدَهُ Ve deri ve kabuk makūlesini yüzüp soymak maᶜnāsınadır; yukālu: سَبَأَ الْجِلْدَ إِذَا سَلَخَهُ Ve musāfaha eylemek maᶜnāsınadır ki esenleşmek için bir kimse ile el tutuşmaktan ᶜibārettir; yukālu: سَبَأَ الرَّجُلَ إِذَا صَافَحَهُ Ve āteş deriye teʾsīr eylemekle tagyīr eylemek maᶜnāsınadır ki göyündürmek taᶜbīr olunur; yukālu: سَبَأَتِ النَّارُ الْجِلْدَ إِذَا لَذَعَتْهُ وَغَيَّرَتْهُ

الإِسْتِبَاءُ [el-istibāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi hamr iştirā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَبَأَ الْخَمْرَ إِذَا اشْتَرَاهَا

السَّبَّاءُ [es-sebbāʾ] (عَطَّارٌ [ᶜaṭṭār] vezninde) Şarāb satan kimseye denir; mey-fürūş maᶜnāsına ki mey-hāneci taᶜbīr olunur; yukālu: هُوَ سَبَّاءٌ أَيْ بَيَّاعُ الْخَمْرِ

سَبَأُ [Sebeʾ] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) حَيٌّ [ḥayy] irādesiyle sarfı ve بَلْدَةٌ [beldet] iᶜtibārıyla menᶜ-i sarfı cāʾizdir; Yemen'de Bilḳīs cenāblarının şehridir. Selefte be-gāyet ābādān ve cemīᶜ-i arzı bāg ve hıyābān idi. Ve

سَبَأُ [Sebeʾ] ᶜAbduşems b. Yeşcub b. Yaᶜrub b. Ḳaḥṭān nām kimsenin lakabıdır, cümle-i kabāᶜil-i Yemen'i cāmiᶜ yaᶜnī cümlesi ona mensūb ve ondan müteşaᶜᶜib ve müteferriᶜ olmuşlardır; ve minhu'l-meselu: "تَفَرَّقُوا أَيْدِي سَبَا" وَ"أَيَادِي سَبَا" أَيْ تَبَدَّدُوا Burada سَبَا [sebā] kelimesi sükūn üzere mebnī olarak tekellüm olunur, سَبَاءٌ [sebāʾ] lafzından muhaffef değildir, belki sükūnu hemze'den bedeldir. Mesel-i mezbūr bir cemᶜiyyetin perīşān ve tārümār olmasında darb olunur. أَيْدِي [eydī] kelimesi يَدٌ [yed] lafzından cemᶜdir ve أَيَادِي [eyādī] cemᶜü'l-cemᶜidir. يَدٌ [yed] tarīk maᶜnāsınadır yāhūd niᶜmet maᶜnāsınadır; baᶜde'l-izāfet, خَمْسَةَ عَشَرَ [ḫamsete ᶜaşere] gibi ism-i vāhid hükmünde olmuştur.

Hikāye: Mervīdir ki şehr-i mezbūrda ki Meʾrib dahi derler, şahs-ı merkūm sākin olduğundan ismiyle müsemmā olmuştur. On nefer evlādı var idi ki bunlardır: Ezd, Kinde, Meẕḥic, Ḥimyer, Eşʿarūn, Enmār bunlar Yemen'de sākin olup; ʿĀmile, Ġassān, Laḫm, Cuẕām bunlar Şām'a nakl eylediler. Ve bunların her biri bir kabīle pederleridir. Seylü'l-ʿarim bunlara irsāl olunmuştur. İcmālen beyānı budur ki etrāf-ı bevādī ve cibālden hıtta-i merkūmeye dembedem seyl-i ʿazīm zuhūr etmekle tahrīb-i ʿimrānāt etmegin, mezbūr Sebā ki melik-i Meʾrib idi, himmet-i kesīre ile hadīd ve hacerden mā-beyne'l-cebeleyn bir sedd-i sedīd binā edip vakt-i hācette mezrūʿātların iskā için baʿduhā-fevka-baʿdin niçe mehārik ve mikdār-ı maʿlūmdan efzūn sel zuhūr eyledikte etrāf-ı arza sarf için niçe meyāzīb dahi tertīb eylemiş idi. Evlādından ʿAmr Muzeyḳiyā ki kemāl-i kibr ve nahvetinden nāşī bir dahi iʿāde yāhūd āhād-ı nāstan birisi iktisā eylemesin için her rūz ve şeb giydiği libāsı mezk eylemekle Muzeyḳiyā ile mülakkab olmuş idi, cālis-i mesned-i hükūmet oldukta bir kāhineden sedd-i mezbūrun inhidāmıyla medīne-i Meʾrib'in harāb olacağını istimāʿ eylemekle ʿalāmetinden suʾāl eyledi. Kāhine dahi "Seddin dibinde curzān dedikleri fare rüʾyet olunursa seddin harāb olacağı zamān mütekarrib olur" dedi.

Bir gün Muzeyḳiyā etrāf-ı sedd-i merkūmda bir curzān-ı ʿazīm gördü ki elleriyle zemīni hafr ve taklīb-i sahr eder. Muzeyḳiyā mütehayyir olup kāhineyi tasdīk eyledi. Min-baʿd nakl ve celāya ʿazm edip kabāʾil-i Ezd ile irtihāl eyledi. Kendiden sonra oğlu Ṣaʿlebe, lābis-i hilʿat-i emāret olup onun zamānında kabāʾil-i Sebā'nın bi'l-cümle şīrāze-i cemʿiyyetleri perīşān olmakla Ezd kabīlesi ʿUmān'a ve Ḫuzāʿa, Baṭnu Murr'e; Evs ve Ḫazrec, Yesrib'e; Ālu Cefne, Şām'a; Ālu Ceẕīme, ʿIrāḳ'a nakl ve teferrük eylemeleriyle hālleri madreb-i mesel-i mezbūr olmuştur. Ve ehl-i Meʾrib, peygāmberlerini tekzīb edip āfitāba perestiş etmeleriyle irsāl-i ilāhiyle seylü'l-ʿarim zuhūr edip sedd-i mezbūru hedm ve medīne-i mezbūru gark-āb-ı fenā eylemiştir. Ve

سَبَأٌ [Sebeʾ] ʿAbdullāh nām kimsenin pederi ismidir ki gulāt-ı şīʿadan Sebeʾiyye tāʾifesi ona mensūbdur.

السِّبَاءُ [es-sibāʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve السَّبِيئَةُ [es-sebīʾet] (خَطِيئَةٌ [ḫaṭīʾet] vezninde) Süciye denir, hamr maʿnāsına. Türkīde sübye dedikleri bundan meʾhūz ve muharref zann olunur, lākin *Nihāye*'de سُوبِيَاءُ [sūbiyāʾ] sīn'in zammıyla bir güne nebīzdir ki hintadan ittihāz olunur, ekserī ehl-i Mışr istiʿmāl ederler diye mersūm olmakla lügat-ı mahsūsa olmuş olur.

الإِسْبَاءُ [el-isbāʾ] (hemzenin kesriyle) Tevāzuʿ ve ser-fürū kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْبَأَ فُلاَنٌ لِأَمْرِ اللهِ تَعَالَى إِذَا أَخْبَتَ أَيْ خَضَعَ ve yukālu: أَسْبَأَ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا خَبَتَ يَعْنِي انْخَضَعَ لَهُ قَلْبُهُ

الْمَسْبَأُ [el-mesbeʾ] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Yola denir, tarīk maʿnāsına.

السَّبِيءُ [es-sebīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Soyulup çıkan deriye denir.

سَبِيءُ الْحَيَّةِ [sebīʾu'l-ḥayyet] Yılanın soyulan derisidir ki yılan kavı taʿbīr olunur.

السُّبْأَةُ [es-subʾet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde)

Sefer-i baʿīd maʿnāsınadır; yukālu: تُرِيدُ سُبْأَةً أَيْ سَفَرًا بَعِيدًا

[س ب ت أ]

الْمُسْبَنْتَأُ [el-musbenteʾ] ve **الْمُسْبَنْتَى** [el-musbentā] (bā-yı muvahhade ve nūn ve tā-yı fevkiyye ile maksūren ve mehmūzen مُسْتَكْرَهٌ [mustekreh] vezninde) Pek söbü başlı kimseye denir. Müʾellif: ʿibāretiyle tefsīr eylemiştir; كُوخٌ [kūḫ] dediği, Ekrād ve Terākimeye mahsūs bir hānedir ki sāzlıktan tepesi hörgüç şeklinde ve mahrūtī olur, beynlerinde huğ taʿbīr ederler; yukālu: رَجُلٌ مُسْبَنْتَأٌ وَهُوَ مَنْ يَكُونُ رَأْسُهُ طَوِيلاً كَالْكُوخِ

[س خ أ]

السَّخْءُ [es-saḫʾ] (sīn'in fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Tencere altında āteş işleyecek yol etmek maʿnāsınadır; yukālu: سَخَأَ النَّارَ سَخْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَعَلَ لَهَا مَذْهَبًا تَحْتَ الْقِدْرِ Niteki سَخْوٌ [saḫv] dahi bu maʿnāyadır ki muʿteldir.

[س د أ]

السِّنْدَأْوُ [es-sindeʾv] (جِرْدَحْلٌ vezninde) ve **السِّنْدَأْوَةُ** [es-sindeʾvet] (hā'yla) Cüst ve hafīf ve çālāk adama denir. Ve cürʾet ve ikdām sāhibi kişiye denir. Ve kasīrü'l-kāme kimseye denir. Ve yassı başlı, hurde cüsseli cura kimseye denir. Ve ʿazīmü'r-reʾs kimseye denir. Ve dişi kurta denir, ذِئْبَةٌ [ziʾbet] maʿnāsına. Cemʿi سِنْدَأْوُونَ [sindeʾvūn] gelir; bunun vezni فِنْعَلْوٌ [finʿalv]dır fā'nın kesriyle.

[س ر أ]

السَّرْءُ [es-serʾ] (sīn'in fethi ve rā'nın sükūnuyla) ve **السَّرْأَةُ** [es-serʾet] (hā'yla) Çekirge yumurtasına ve balık yumurtasına denir, sīn'in kesriyle de lügattir, ʿalā-kavlin esahh olan, meksūr olmaktır.

السَّرُوءُ [es-serūʾ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Yumurtlayan çekirgeye ve balığa denir; yukālu: جَرَادَةٌ سَرُوءٌ أَيْ بَيُوضٌ Cemʿi سُرُءٌ [surūʾ] gelir كُتُبٌ [kutub] vezninde ve سُرَّأٌ [surreʾ] gelir رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde ve işbu vezn-i ahīr nādirdir, zīrā faʿūl, fuʿʿal üzere cemʿ-i teksīr ile cemʿlenmez. Müʾellif سَمَكَةٌ [semeket] lafzından iktifā eylemiştir.

السَّرْءُ [es-serʾ] (sīn'in fethi ve rā'nın sükūnuyla) Çekirge ve balık yumurtlamak maʿnāsınadır; yukālu: سَرَأَتِ الْجَرَادَةُ وَالسَّمَكَةُ سَرْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا بَاضَتْ Ve hatunun evlādı çok olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: سَرَأَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا كَثُرَ أَوْلاَدُهَا

التَّسْرِئَةُ [et-tesriʾet] (تَفْعِلَةٌ tefʿilet] vezninde) Bu dahi evvel maʿnālaradır; yukālu: سَرَّأَتِ الْمَرْأَةُ وَالْجَرَادَةُ بِمَعْنَى سَرَأَتْ

الإِسْرَاءُ [el-isrāʾ] (hemzenin kesriyle) Çekirgenin yumurtlamak vakti gelip çatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْرَأَتِ الْجَرَادَةُ أَيْ حَانَ أَنْ تَبِيضَ

الْمَسْرُوءَةُ [el-mesrūʾet] (مَسْرُودَةٌ [mesrūdet] vezninde) Çekirgesi çok yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَسْرُوءَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْجَرَادِ

[س ط أ]

السَّطْءُ [es-saṭʾ] (sīn'in fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَطَأَ الْمَرْأَةَ سَطْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَامَعَهَا

[س ل أ]

السَّلْءُ [es-selʾ] (sīn'in fethi ve lām'ın sükūnuyla) Tere yağını eritip sızdırmak maʿnāsınadır; yukālu: سَلَأَ السَّمْنَ سَلْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا طَبَخَهُ وَعَالَجَهُ Ve susam ve

kene makūlesi dāneyi sıkıp yağını çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: سَلَأَ السِّمْسِمَ أَيْ عَصَرَهُ فَاسْتَخْرَجَ دُهْنَهُ Ve vurmak maʿnāsınadır; yukālu: سَلَأَهُ أَيْ ضَرَبَهُ Ve akçeyi teʾhīr eylemeyip hemān ʿacele sayıp vermek maʿnāsınadır; yukālu: سَلَأَ كَذَا دِرْهَمًا أَيْ عَجَّلَ نَقْدَهُ Ve hurmā ağacının dikenlerini koparıp ayırtlamakla ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَلَأَ الْجِذْعَ إِذَا نَزَعَ سُلَأَهُ

الإِسْتِلَاءُ [el-istilāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi tere yağını eritip sızdırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَلَأَ السَّمْنَ بِمَعْنَى سَلَأَهُ

السِّلَاءُ [es-silāʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Maʿnā-yı mezbūrdan ismdir, sızdırılmış sāfī yağa denir. Cemʿi أَسْلِئَةٌ [esliʾet] gelir efʿilet vezninde.

السُّلَّاءُ [es-sullāʾ] (قُرَّاءٌ [ḳurrāʾ] vezninde) Hurmā dikenine denir, شَوْكُ النَّخْلِ maʿnāsına. Ve bir nevʿ kuş adıdır. Ve bir nevʿ ok ve mızrak temrenine denir ki hurmā dikeni şeklinde sivri olur.

[س ل ط أ]

الإِسْلِنْطَاءُ [el-islinṭāʾ] (إِسْلِنْقَاءٌ [islinḳāʾ] vezninde) Bir nesneye bakmak için yukarısına yā havālesine çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْلَنْطَأَ الرَّجُلُ أَيِ ارْتَفَعَ إِلَى الشَّيْءِ يَنْظُرُ إِلَيْهِ

[س و أ]

السَّوْءُ [es-sevʾ] (sīn'in fethiyle) ve

السَّوَاءُ [es-sevāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

السَّوَاءَةُ [es-sevāʾet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] veznide) ve

السَّوَايَةُ [es-sevāyet] (عَبَايَةٌ [ʿabāyet] veznide ki hemze, yā'ya mübeddeledir) ve

السَّوَائِيَّةُ [es-sevāʾiyet] (عَلَانِيَةٌ [ʿalāniyet] veznide) ve

الْمَسَاءَةُ [el-mesāʾet] (mīm'in fethiyle) ve

الْمَسَائِيَّةُ [el-mesāʾiyet] (bunun aslı مَسَاوِئَةٌ [mesāviʿet] olmakla maklūbdur) ve

الْمَسَايَةُ [el-mesāyet] ve

الْمَسَاءُ [el-mesāʾ] ve

الْمَسَائِيَّةُ [el-mesāʾiyyet] (teşdīd ile) Bir kimseye hoşlanmayıp münfaʿil ve gamgīn olacak iş etmek maʿnāsınadır ki kemlik ve kötülük eylemek taʿbīr olunur; yukālu: سَاءَهُ يَسُوءُهُ سَوْءًا وَسَوَاءً وَسَوَاءَةً وَسَوَايَةً وَسَوَائِيَةً وَمَسَاءَةً وَمَسَائِيَةً وَمَسَايَةً وَمَسَاءً وَمَسَائِيَّةً إِذَا فَعَلَ بِهِ مَا يَكْرَهُ

السُّوءُ [es-sūʾ] (sīn'in zammıyla ismdir) Kötülük ve bedlik demektir.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre سُوءٌ [sūʾ] māddesi mutlakan insānı magmūm ve münfaʿil ve gussa-nāk eden şeyʾe denir, gerek umūr-ı dünyeviyye ve uhreviyyeden ve gerek ahvāl-i nefsiyye ve bedeniyyeden ve gerek ahvāl-i hāriceden olsun, fevāt-ı māl ve fikdān-ı hamīm ve sadīk gibi. Baʿdehu birer münāsebetle maʿnāyı mahsūslarda istiʿmāl olundu ve sīn'in fethiyle ve zammıyla fark olundu. Ezcümle sīn'in zammıyla āfāt u ʿārızalarda ve fethiyle şerr ü şūrda istiʿmāl eylediler. İntehā. Ve

سُوءٌ [sūʾ] (sīn'in zammıyla) بَرَصٌ [baraṣ] ʿilletine ıtlāk olunur. Ve her āfet ü ʿārızaya ıtlāk olunur; ʿatfü'l-ʿāmm ʿale'l-hāss kabīlindendir. Ve zaʿf-ı basar ʿilletine denir. Ve āteşe ıtlāk olunur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاؤُا السُّوأَى﴾ فِي قِرَاءَةٍ أَيْ مَنْ ضَمَّ السِّينَ أَيْ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا النَّارُ āyet-i merkūmede kırāʾat-i meşhūre سُوأَى [sūʾā] ʿunvānıyladır ki بُشْرَى [buşrā] veznindedir, ke-mā se-yuzkeru.

السَّوْءُ [es-sevʾ] (sīn'in fethiyle masdardır) Niteki zikr olundu ve yukālu: هَذَا رَجُلُ سَوْءٍ وَرَجُلُ السَّوْءِ بِالْفَتْحِ وَالإِضَافَةِ فِيهِمَا Yaʿnī "Bu bir bed-kār ve bed-meniş ve pek şerr bir kimsedir ki muktezā-yı cibilleti üzere dāʾimā kendiden şerr ü isāʾet sudūr eder."

Şārih der ki naʿt olarak الرَّجُلُ السَّوْءُ demek cāʾiz değildir, lākin *Miṣbāḥ*'ta tecvīz olunmuştur. Mübālaga vasf-bi'l-masdar olur; yukālu: الرَّجُلُ السَّوْءُ وَالْعَمَلُ السَّوْءُ عَلَى النَّعْتِ İntehā.

وَلاَ خَيْرَ فِي قَوْلِ السَّوْءِ kavlinde feth ve zammıla da cāʾizdir; feth sūretinde لاَ خَيْرَ فِي كَلاَمٍ قَبِيحٍ demek olur ve zamme sūretinde لاَ خَيْرَ فِي أَنْ تَقُولَ سُوءًا demek olur ki hāsılı لاَ تَقُلْ سُوءًا demektir. Ve ﴿عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ﴾ الآية kerīmesi sīn'in fethi ve zammıyla da kırāʾat olunmuştur. Fethe göre hezīmet ve şerr ü belā ve zammeye göre redīʾ ve fesād ile tefsīr olunmuştur.

Mütercim der ki *Keşşāf*'ta bu vechile mersūmdur ki āyet-i merkūme ciheteynle kırāʾat olundu, kaldı ki meftūha ile mazmūme beyninde fark كَرْهٌ [kerh] ve كُرْهٌ [kurh] ve ضَعْفٌ [ḍaʿf] ve ضُعْفٌ ḍuʿf] gibidir ki meftūhu masdar ve mazmūmu ismdir yāhūd ikisi de fi'l-asl masdarlardır, nihāyet meftūhanın zemmi murād olan şeyʾe izāfeti gālib olup ve mazmūme şerr mecrāsına ki hayrın nakīzidir, cārī olmuştur; fe-yukālu: أَرَادَ بِهِ السُّوءَ وَأَرَادَ بِهِ الْخَيْرَ Bu cihetten ظَنَّ السَّوْءِ ʿibāretinde zan mezmūm olmakla meftūh olan سَوْءٌ [sevʾ] kelimesine muzāf olup ve dāʾire-i mahmūde olduğundan ancak teʾvīl-i mezbūr üzere muzāf olmak ahakk u ahrādır. Kezālik: ﴿أُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ﴾ الآية kerīmesi vecheynle kırāʾat olunmuştur; ʿinde'l-baʿz mazmūm zarar ve sū-i hāl ve meftūh fesād ve redīʾ maʿnālarınadır.

الإِسْتِيَاءُ [el-istiyāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) سَوْءٌ [sevʾ] ve مَسَاءَةٌ [mesāʾet]in mutāviʿidir, bir kimsenin bed ve nā-sezā muʿāmelesinden müteʾessir ve gam-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَاءَهُ فَاسْتَاءَ

السُّوآى [es-sūʾā] (بُشْرَى [buşrā] vezninde) Kemlik ve kötülük maʿnāsınadır ki حُسْنَى [ḥusnā] nakīzidir; ve minhu yukālu: فُلاَنٌ يُحِبطُ الْحُسْنَى بِالسُّوآى أَيْ بِضِدِّهِ Ve āteşe ıtlāk olunur.

الإِسَاءَةُ [el-isāʾet] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi kötü ve fāsid eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَسَاءَهُ إِسَاءَةً أَيْ أَفْسَدَهُ Ve bir kimseye kemlik ve kötülük eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَسَاءَ إِلَيْهِ ضِدُّ أَحْسَنَ

السَّوْأَةُ [es-sevʾet] (sīn'in fethiyle) Ferc maʿnāsınadır ki nazar olunması harām olan ʿuzvdur, ud yeri taʿbīr olunur, nāsa açılması sāhibini münfaʿil eylediği için; yukālu: كَشَفَ سَوْأَتَهُ أَيْ فَرْجَهُ وَعَوْرَتَهُ Ve fāhişe maʿnāsınadır ki fāhiş kelimeden ve fāhiş ʿamel ve fiʿleden ʿibārettir. Ve yaramaz huy, خَلَّةٌ قَبِيحَةٌ maʿnāsınadır.

السَّوْآى [es-sevʾā] (عَطْشَى [ʿaṭşā] vezninde) Kezālik haslet-i kabīha maʿnāsınadır.

السَّيِّئَةُ [es-seyyiʾet] (sīn'in fethi ve yā-yı müşeddedenin kesriyle) خَطِيئَةٌ [ḫaṭīʾet] maʿnāsınadır ki fiʿle-i kabīhadır; yukālu: أَتَى بِالسَّيِّئَةِ أَيْ ضِدِّ الْحَسَنَةِ وَهِيَ الْخَطِيئَةُ

Şārih der ki aslı سَيْوِئَةٌ [seyviʾet]tir, vāv, yā'ya kalb olunduktan sonra idgām olunmuştur.

السَّوَاءُ [es-sevāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir nesne çirkīn ve kabīh olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَاءَ الشَّيْءُ يَسُوءُ سَوَاءً إِذَا

قَبُحَ

الأَسْوَأُ [el-esveʾ] (أَحْمَرُ [aḥmer] veznin-de) Çirkīn ve kabīh olan kişiye denir, müʾennesinde سَوْآءُ [sevʾāʾ] denir, حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde; yukālu: رَجُلٌ أَسْوَأُ أَيْ أَقْبَحُ وَامْرَأَةٌ سَوْآءُ أَيْ قَبِيحَةٌ Gerek kubhu zāhirī olsun ve gerek bātınī olsun ki bed-sīret olur.

التَّسْوِئَةُ [et-tesviʾet] (تَفْعِلَةٌ [tefʿilet] veznin-de) ve

التَّسْوِيءُ [et-tesvīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bir kimseyi bed fiʿle nisbetle bu işi kötü ettin diye taʿyīb ve tezyīf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَوَّأَ عَلَيْهِ صَنِيعَهُ تَسْوِئَةً وَتَسْوِيئًا أَيْ عَابَهُ عَلَيْهِ وَقَالَ "أَسْأْتَ"

بَنُو سُوأَةَ [Benū Sūʾet] (sīn'in zammıyla) Bir cemāʿattir.

سُوَاءَةٌ [Suvāʾet] (خُرَافَةٌ [ḫurāfet] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

الْمَسَاوِي [el-mesāvī] (mīm'in fethi ve vāv'ın kesriyle) سُوءٌ [suʾ] lafzının cemʿidir, gayr-i kıyās üzere, niteki mukābili olan مَحَاسِنُ [meḥāsin] dahi حُسْنٌ [ḥusn] kelimesinden cemʿdir. Ve ʿinde'l-baʿz ikisinin dahi müf-redi mesmūʿ değildir yāhūd müfredi مَسَاءَةٌ [mesāʾet]tir ki مَسَرَّةٌ [meserret] mukābilidir, aslı مَسْوَأَةٌ [mesveʾet] idi ki مَفْعَلَةٌ [mefʿalet] veznindedir. Ona bināʾen cemʾinde vāv redd olunup مَسَاوِي [mesāvī] denir, lākin cemʿi muhaffefen müstaʿmeldir. Baʿdehu ʿuyūb ve nakāyis maʿnāsına müstaʿmeldir ki مَحَاسِنُ [meḥāsin] mukābilidir; ve minhu'l-meselu: "الْخَيْلُ تَجْرِي عَلَى مَسَاوِيهَا" Yaʿnī "At kısmı her ne kadar evsāb ve ʿuyūb sāhibi olsalar da kerem-i zātları cery ve ikdāmlarına hāmil ve sāʾik olur." Mesel-i mezbūr asīl ve kerīm olan kim-se her ne kadar zaʿf-ı hāli var ise de yine ber-mūcib-i asālet ve necābet ihtimāl-ı meʾūnet ve ihtimā-yı ʿahd ü zimmet eder diyecek yerde darb olunur.

[س ي أ]

السَّيْءُ [es-seyʾ] (sīn'in fethi ve kesri ve yā'nın sükūnuyla) Şol süte denir ki sağ-mazdan akdem memenin uçlarına gelmiş ola.

التَّسْيِيءُ [et-tesyīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Zikr olunan sütü sağmak maʿnāsınadır; yukālu: سَيَّأَ النَّاقَةَ تَسْيِيئًا إِذَا حَلَبَ سَيْأَهَا

التَّسَيُّؤُ [et-teseyyuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Nāka sağmaksızın sütünü idrār eyle-mek maʿnāsınadır; yukālu: تَسَيَّأَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَرْسَلَتِ اللَّبَنَ مِنْ غَيْرِ حَلْبٍ Ve bir nesne muhte-lif olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَسَيَّأَتِ الأُمُورُ إِذَا اخْتَلَفَتْ Ve bir kimsenin hakkını baʿde'l-inkār ikrār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَسَيَّأَ فُلَانٌ بِحَقِّي أَيْ أَقَرَّ بَعْدَ إِنْكَارِهِ

FASLU'Ş-ŞĪNİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الشِّينِ الْمُعْجَمَةِ)

[ش أ ش أ]

شَأْشَأْ [şeʾşeʾ] (şīn'lerin fethi ve hemzelerin sükūnuyla) ve

شُؤْشُؤْ [şuʾşūʾ] (şīn'lerin zammıyla) Eşek kısmını suya çağıracak savttan hikāyedir. Ve koyun ve keçi kısmını kezālik eşek kısmını eşip gitmek yāhūd sürüye mültehik olmak için sürecek savt ve āzārdan hikāyedir. Ve ᶜinde'l-baᶜz, شُؤْشُؤْ [şuʾşuʾ] zammıla koyun ve keçi kısmını yem yemeğe ve su içmeğe çağıracak savttan hikāyedir.

الشَّأْشَأَةُ [eş-şeʾşeʾt] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Zikr olunduğu üzere شَأْشَأْ [şeʾşeʾ] yāhūd شُؤْشُؤْ [şuʾşuʾ] demek maᶜnāsınadır; yukālu: شَأْشَأَ الرَّاعِي الْحِمَارَ وَالْغَنَمَ شَأْشَأَةً إِذَا قَالَ لَهُ "شَأْشَأْ أَوْ شُؤْشُؤْ" Ve hurmā ağacı aşı tutmayıp boş kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَأْشَأَتِ النَّخْلَةُ إِذَا لَمْ تَقْبَلِ اللِّقَاحَ

الشَّأْشَاءُ [eş-şeʾşāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) شِيصٌ [şīṣ] maᶜnāsınadır ki fenā ve kemter hurmāya denir. Ve uzun hurmā ağaçlarına denir.

التَّشَأْشُؤُ [et-teşeʾşuʾ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Tārümār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَأْشَأَ الْقَوْمُ إِذَا تَفَرَّقُوا Ve bir iş dūn ve kemter olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَأْشَأَ أَمْرُهُمْ إِذَا اتَّضَعَ

شَأْ [şeʾ] (şīn'in fethi ve hemze'nin sükūnuyla) Mutlakan davar kısmını yürümek için ve bir semte sapmaktan menᶜ için zecr ve āzār eyleyecek savttan hikāyedir.

[ش ب أ]

الشِّبْأَةُ [eş-şebʾet] (şīn'in fethi ve bā-yı tahtiyyenin sükūnuyla) Kilīd içinde olan ince demirciğe denir ki kilīd peri taᶜbīr olunur; فَرَاشَةُ الْقُفْلِ maᶜnāsına.

[ش س أ]

الشَّاسِئُ [eş-şāsiʾ] (sīn-i mühmelenin kesriyle) Pek dürüşt ve haşīn ve sert ve galīz olan şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ شَاسِئٌ أَيْ جَاسِئٌ غَلِيظٌ

[ش ط أ]

الشَّطْءُ [eş-şaṭʾ] (şīn'in fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Hurmā ağacının ve ekinin tāze yarıp çıkan filizlerine denir, ᶜalā-kavlin hāssaten ekinin yaprağına denir. Cemᶜi شُطُوءٌ [şuṭūʾ] gelir şīn'in ve ṭā'nın zammıyla; yukālu: بَدَا شَطْءٌ وَهُوَ فِرَاخُ النَّخْلِ وَالزَّرْعِ أَوْ وَرَقُهُ ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْئَهُ﴾ الآية Ve

شَطْءٌ [şaṭʾ] ve

شُطُوءٌ [şuṭūʾ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Masdar olur, hurmā ağacı yāhūd ekin tāze filiz çıkarmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَطَأَ الزَّرْعُ وَالنَّخْلُ شَطْئًا وَشُطُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَخْرَجَ الشُّطُوءَ Ve

شَطْءُ الشَّجَرِ [şaṭʾu'ş-şecer] Ağacın etrāfından sürüp çıkan filizlere ve fidanlara denir ki ağacın kuvvetine māniᶜ olur diye katᶜ ederler, ağacın gülleri taᶜbīr olunur. Cemᶜi أَشْطَاءٌ [eşṭāʾ] gelir hemzenin fethiyle. Ve

شَطْءُ النَّهْرِ [şaṭʾu'n-nehr] Çayın kıyısına ve kenārına denir; yukālu: قَعَدَ فِي شَطْءِ النَّهْرِ أَيْ فِي شَطِّهِ Cemᶜi شُطُوءٌ [şuṭūʾ] gelir. Ve

شَطْءٌ [şaṭʾ] Kıyı sıra yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: شَطَأَ الرَّجُلُ شَطْئًا إِذَا مَشَى عَلَى شَطْءِ النَّهْرِ Ve davarın sırtına pālān vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَطَأَ النَّاقَةَ إِذَا شَدَّ عَلَيْهَا الرَّحْلَ Ve cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır;

yukālu: شَطَأَ امْرَأَتَهُ إِذَا جَامَعَهَا Ve davara ağır yük yükletmekle bastırmak maʿnāsınadır; yukālu: شَطَأَ الْبَعِيرَ بِالْحِمْلِ إِذَا أَثْقَلَهُ Ve yük götürmek husūsunda dayangan ve kavī ve tüvānā olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَطَأَ الرَّجُلُ بِالْحِمْلِ إِذَا قَوِيَ عَلَيْهِ Ve yere bırakmak ve yabana atmak maʿnāsınadır; yukālu: شَطَأَتِ الأُمُّ بِهِ إِذَا طَرَحَتْهُ Ve kahr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَطَأَ فُلَانًا إِذَا قَهَرَهُ

الشَّاطِئُ [eş-şāṭiʾ] Kıyı ve kenār maʿnāsınadır; yukālu: شَاطِئُ النَّهْرِ وَشَاطِئُ الْبَحْرِ أَيْ شَطُّهُ Cemʿi شَوَاطِئُ [şevāṭiʾ] gelir ve شُطْآنٌ [şuṭʾān] gelir رُكْبَانٌ [rukbān] vezninde.

الإِشْطَاءُ [el-işṭāʾ] (hemzenin kesriyle) Şecer, diplerinden filiz ve fidan sürüp çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْطَأَ الشَّجَرُ إِذَا أَخْرَجَ الأَشْطَاءَ Ve bir kimsenin veledi yetişip kendi berāberi adam olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْطَأَ الرَّجُلُ إِذَا بَلَغَ وَلَدُهُ فَصَارَ مِثْلَهُ

التَّشْطِيءُ [et-teşṭīʾ] (تَكْمِيلٌ [tekmīl] vezninde) Çayın ve derenin suyu taşkın olmakla iki tarafından akmak maʿnāsınadır; yukālu: شَطَّأَ الْوَادِي تَشْطِيئًا إِذَا سَالَ جَانِبَاهُ

الشَّطْيَأَةُ [eş-şaṭyeʾet] رَهْيَأَةٌ [rehyeʾet] vezninde ve mürādifidir ki reʾy ü tedbīrde süst ve çolpa ve sölpük olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَطْيَأَ فِي رَأْيِهِ بِمَعْنَى رَهْيَأَ

الْمُشَاطَأَةُ [el-muşāṭaʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimse ile karşı karşıya kıyı sıra yürüyüşmek maʿnāsınadır ki birisi nehrin bir kenārında ve dīgeri öbür kenārında yürümekten ʿibārettir; tekūlu: شَاطَأْتُ فُلَانًا أَيْ مَشَى كُلٌّ مِنَّا عَلَى شَاطِئٍ

[ش ق أ]

الشَّقْءُ[eş-şaḳʾ] (şīn'in fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) ve

الشُّقُوءُ [eş-şuḳūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Devenin ve sāʾir hayvānın azı dişi sürüp çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: شَقَأَ نَابُهُ شَقْئًا وَشُقُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا طَلَعَ Ve bir kimsenin başını yarmak, ʿalā-kavlin başının saçlarını tarak ile tarayıp iki tarafa bölüp dağıtmak maʿnāsınadır; yukālu: شَقَأَ رَأْسَهُ إِذَا شَقَّهُ أَوْ فَرَقَهُ يَعْنِي شَعْرَ رَأْسِهِ بِالْمِشْقَإِ Ve bir kimsenin tepesine vurmak yā dokunmak maʿnāsınadır; yukālu: شَقَأَ فُلَانًا إِذَا أَصَابَ مَشْقِئَهُ

الْمِشْقَأُ [el-mişḳaʾ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

الْمِشْقَاءُ [el-mişḳāʾ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) ve

الْمِشْقَأَةُ [el-mişḳaʾet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Tarağa denir, مُشْطٌ [muşṭ] maʿnāsına, niteki مِشْقَى [mişḳā] dahi denir مِنْبَرٌ [minber] vezninde ki muʿteldir. Ve

مِشْقَأَةٌ [mişḳaʾet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) مِدْرَأَةٌ [midreʾet] maʿnāsınadır ki māşita āletlerinden bir nesnedir, onunla nisvānın saçını ıslāh edip ve başlarını kaşırlar; pençe tarzında kaşık dedikleri olacaktır.

الْمَشْقِئُ [el-meşḳiʾ] Mīm'in fethiyle مَفْرِقٌ [mefriḳ] vezninde ve mürādifidir ki başın tepesine denir; yukālu: ضَرَبَ مَشْقِئَهُ أَيْ مَفْرِقَهُ

[ش ك أ]

الشَّكْءُ[eş-şekʾ] (şīn'in fethiyle ve kāf'ın sükūnuyla) شَقْءٌ [şaḳʾ] maʿnāsınadır ki hayvānın azısı yarıp çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: شَكَأَ نَابُ الْبَعِيرِ شَكْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ بِمَعْنَى شَقَأَ

الشَّكَأُ [eş-şekeʾ] (fethateynle) Tırnak çatlayıp yarılmak maʿnāsınadır; yukālu: شَكِئَ ظُفْرُهُ شَكَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَشَقَّقَ

الإِشْكَاءُ [el-işkāʾ] (hemzenin kesriyle) Ağaç dal budak sürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْكَأَتِ الشَّجَرَةُ بِغُصُونِهَا أَيْ أَخْرَجَتْهَا

[ش ن أ]

الشَّنْءُ [eş-şenʾ] (şīn'in harekāt-ı selāsı ve nūn'un sükūnuyla) ve

الشَّنْأَةُ [eş-şenʾet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) ve

الْمَشْنَأُ [el-meşneʾ] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) ve

الْمَشْنَأَةُ [el-meşneʾet] (مَسْأَلَةٌ [mesʾelet] vezninde) ve

الْمَشْنُؤَةُ [el-meşnuʾet] (مَكْرُمَةٌ [mekrumet] vezninde) ve

الشَّنْآنُ [eş-şenʾān] (سَلْمَانُ [selmānu] veznin-de) ve

الشَّنَآنُ [eş-şeneʾān] (fetehātla) Bugz ve ʿadāvet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَنَأَهُ وَشَنِئَهُ شَنْئًا وَيُثَلَّثُ وَشَنْأَةً وَمَشْنَئًا وَمَشْنَأَةً وَمَشْنُؤَةً وَشَنْآنًا وَشَنَآنًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا أَبْغَضَهُ Ve bir kimsenin hakkını ikrār eylemek, ʿalā-kavlin hakkını tamāmen verip ibrā-ı zim-met eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَنَأَ بِحَقِّهِ أَيْ أَقَرَّ وَأَعْطَاهُ وَتَبَرَّأَ مِنْهُ

الشَّنَائِيَةُ [eş-şenāʾiyet] (عَلَانِيَةٌ [ʿalāniyet] vez-ninde) ve

الشَّنْآنُ [eş-şenʾān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Bi't-tabʿ mubgiz ve kīn-dār ve mubattın kişiye denir, müʾnnesinde شَنْآنَةٌ [şenʾānet] denir سَكْرَانَةٌ [sekrānet] vezninde ve شَنْآى [şenʾā] denir عَطْشَى [ʿaṭşā] vezninde.

الْمَشْنُوءُ [el-meşnūʾ] (مَكْرُوهٌ [mekrūh] vez-ninde) Bi't-tabʿ kendiden hazz olunmayıp beyne'l-enām bugz ve ʿadāvet olunan ki-şiye denir, her ne kadar hūb-likā ve hoş-manzar ise de, zīrā mahbūbü'l-kulūb ol-mak emr-i maʿnevīdir ki dād-ı Hak'tır. Ve gāhca hüsn-i ahlāk dahi bāʿis-i muhabbet-i enām olur ve kütüb-i ahlāktan istinbāt olu-nan budur ki bir kimse nāsa dāʾimā çeşm-i muhabbetle nazar ederse kendisi dahi mahbūbü'l-kulūb olur, ʿaksi dahi böyle-cedir; yukālu: شُنِئَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَشْنُوءٌ أَيْ مُبْغَضٌ وَلَوْ كَانَ جَمِيلاً

الْمَشْنَأُ [el-meşneʾ] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Çirkīn ve bed-manzar kişiye denir, her ne kadar zātında mahbūbü'l-kulūb ise de. Bunun ifrād ve cemʿ ve tezkīr ve teʾnīsi müsāvīdir, zīrā fi'l-asl masdardır. Ve ʿinde'l-baʿzْ مَشْنَأٌ [menşeʾ] şol kimsedir ki dāʾimā halka bugz ve ʿadāvet eder ola; yukālu: هُوَ مَشْنَأٌ أَيْ قَبِيحٌ وَإِنْ كَانَ مُحَبَّبًا أَوِ الَّذِي يُبْغِضُ النَّاسَ

الْمِشْنَاءُ [el-mişnāʾ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] veznin-de) Şol kimsedir ki halk ona dāʾimā bugz ve ʿadāvet eyleye. Gerçi Ebū ʿUbeyd bunu bu resme tefsīr eylemiştir, lākin tefsīrinde şol kimsedir ki bugz ve ʿadāvet olunacak efʿāl ve atvār kendiden çok sādır ola denil-se ahsen olur idi, zīrā مِشْنَاءٌ [mişnāʾ] lafzı ki mifʿāl veznindedir, mübālaga-i ism-i fāʿil sīgasındandır ve tefsīr-i merkūm ona mülāyim değildir.

الشَّنُوءَةُ [eş-şenūʾet] (şīn'in fethi ve zammı ve nūn'un zammıyla) مُتَقَزِّزٌ [muteḳazziz] maʿnāsınadır ki levs ve denesten ictināb edip dāʾimā nezāfet ve nezāhat üzere olan pākīze-meşreb adama denir. Ve تَقَزُّزٌ [teḳazzuz] maʿnāsınadır ki vasf-ı mezkūr üzere olmağa denir. Ve

أَزْدُ شَنُوءَةَ [Ezdu Şenūʾet] ki Yemen'de bir kabīledir, dāʾimā meyānlarında شَنْآنٌ [şenʾān] yaʿnī mubāgaza ve muʿādāt ol-makla lafz-ı mezbūre muzāf olmuştur. Pes burada شَنُوءَةُ [şenūʾet] kelimesi شَنْآنٌ [şenʾān] maʿnāsına ism olur.

Lākin şārih der ki شَنُوءَةُ [şenūʾet] burada vech-i mezkūr üzere takazzüz ve nezāfet

maʿnāsınadır, kabīle-i merkūme halkının asālet-i zāt ve hüsn-i efʿāl ve nezāfet-i ahvālleri bāʿis-i izāfettir. İntehā.

Bunun nisbetinde شَنَئِيٌّ [Şeneʾiyy] denir hemze ile; feʿūlet veznini faʿīlet mecrāsına icrā eylediler. Ve gāh olur ki أَزْدُ شَنُوَّةَ [Ezd Şenuvvet] derler hemzesiz, vāv'ın teşdīdiyle. Bunun nisbetinde شَنَوِيٌّ [Şeneviyy] derler. Ve Sufyān b. Ebī Zuheyr eş-Şenāʾī ki medd ve hemze iledir ve bunda شَنَوِيٌّ [Şeneviyy] dahi zebān-zeddir ve Zuheyr b. ʿAbdullāh eş-Şenevī ikisi de sahābedendir.

الشَّنَأُ [eş-şeneʾ] (fethateynle) Bir kimsenin hakkını vermek maʿnāsınadır; yukālu: شَنِئَ لَهُ حَقَّهُ شَنْئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ Ve bir kimsenin hakkını ikrār eylemek yāhūd hakkını tamāmen edā edip ibrā-ı zimmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَنِئَ بِحَقِّهِ إِذَا أَقَرَّ وَأَعْطَاهُ وَتَبَرَّأَ مِنْهُ Ve ihrāc eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَنِئَ الشَّيْءَ إِذَا أَخْرَجَهُ

الشَّوَانِئُ [şe-şevāniʾ] (سَوَانِحُ [sevāniḥ] vezninde) Şol māla denir ki ona buhl ve dınnet olunmaya, gūyā ki sāhibi ʿindinde mebgūz ve bī-ʿizzet ü hürmet olmakla gayra cūd ve iʿtā oluna; ism-i fāʿil nisbet mahrecine ihrāc olunmuştur ki ذُو شَنَآنٍ [ẕū şeneʾān] sebkindedir.

الشَّنَآنُ [eş-Şeneʾān] (fetehātla) İbn Mālik lakabıdır ki şāʿir-i meşhūrdur.

التَّشَانُؤُ [et-teşānuʾ] (تَفَاعُلٌ tefāʿul] vezninde) Birbiriyle bugz ve kīne edişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَشَانَأَ الْقَوْمُ إِذَا تَبَاغَضُوا

[ش و أ]

الشَّوْءُ [eş-şevʾ] (şīn'in fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Sebk ve takaddüm eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: شَاءَنِي فُلَانٌ يَشُوءُنِي وَيَشِيئُنِي شَوْءًا أَيْ سَبَقَنِي وَهُوَ قَلْبُ "شَآنِي" Yaʿnī bāb-ı evvelden ve sānīden vārid olur. Ve شَاءَ [şāʾe] kelimesi شَآى [şeʾā] maklūbudur ki دَعَا [deʿā] veznindedir, masdarı شَأْوٌ [şeʾv]dir; sebk ve takaddüm maʿnāsına, niteki muʿtel bābında mersūmdur, lākin mādde-i mezbūre vāvī olmakla bāb-ı sānīden vürūdu hilāf-ı kıyāstır.

Şārih der ki ümmehāt-ı sāʾirede hemān "خَافَ-يَخَافُ" vezninde merkūmdur. İntehā. Ve

شَوْءٌ [şevʾ] Mahzūn ve gam-nāk eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: شَاءَنِي فُلَانٌ أَيْ حَزَنَنِي Ve ʿaceb vermek maʿnāsınadır; tekūlu: شَاءَنِي أَيْ أَعْجَبَنِي Ve bir pesendīde yāhūd nā-dīde nesne tabʿa pek hoş gelmekle ondan ferahnāk ve münbasit olmak maʿnāsınadır; tekūlu شُؤْتُ بِهِ أَيْ عَجِبْتُ وَفَرِحْتُ

الشَّيَّانُ [eş-şeyyiʾān] (شَيَعَانٌ [şeyyiʿān] vezninde ki şīn'in fethi ve yā-yı müşeddedenin kesriyledir) Baʿīdü'n-nazar kimseye denir, gerek hissī olsun ki maʿlūmdur ve gerek maʿnevī olsun ki ʿavākıb-ı umūrun gavrını mülāhaza ve tedebbür eden fikr ve imʿān sāhibi adamdır.

[ش ي أ]

الشَّيْءُ [eş-şeyʾ] (şīn'in fethi ve yā'nın sükūnuyla) ve

الْمَشِيئَةُ [el-meşīʾet] (خَطِيئَةٌ [ḫaṭīʾet] veznide) ve

الْمَشَاءَةُ [el-meşāʾet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] veznide) ve

الْمَشَائِيَةُ [el-meşāʾiyet] (عَلَانِيَةٌ [ʿalāniyet] vezninde) Dilemek maʿnāsınadır ki Fārisīde hvāsten mürādifidir; tekūlu: شِئْتُهُ أَشَاؤُهُ شَيْئًا وَمَشِيئَةً وَمَشَاءَةً وَمَشَائِيَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ أَيْ أَرَدْتُهُ Ve

شَيْءٌ [şeyʾ] Her mevcūda denir ki Fārisīde çīz ve Türkīde nesne taʿbīr olunur, gerek hissī olsun ecsām gibi ve gerek hükmī olsun akvāl gibi. Cemʿi أَشْيَاءُ [eşyāʾ] ve أَشْيَاوَاتٌ [eşyāvāt] ve أَشَاوَاتٌ [eşāvāt] ve أَشَاوَى [eşāvā] gelir ki vāv'ın fethi ve kesriyle de mahkīdir. Ve işbu أَشَاوَى [eşāvā] kelimesinin aslı أَشَايِيُّ [eşāyiyy] idi yāʾāt-ı selāsla, yā-yı müşeddede tahfīf olunduktan sonra kesreden fetha ve yā'dan elif ibdāl olunup baʿdehu yāʾ, vāv'a kalb olunmuştur. Cevherī'nin "Aslı hemze ile أَشَائِيُّ [eşāʾiyy] idi." kavli galattır, zīrā yā-yı ūlāyı hemzeye kalb eylemek sahīh değildir, zīrā yā-yı ūlā asliyyedir, zāʾid değildir. İbdālin şartı ise zāʾid olmaktır, niteki أَبْيَاتٌ [ebyāt] lafzının ceminde أَبَابِيتُ [ebābīt] denir, yā'yı ʿadem-i ziyādesine mebnī isbātla. Pes elif'ten sonra olan yā'yı dahi asāletine mebnī hemze'ye ibdāl cāʾiz değildir.

Şārih der ki Cevherī'nin mülahhas-ı kelāmı budur ki أَشَائِيُّ [eşāʾiyy] lafzından yā-yı ūlā, hemze'ye ibdāl olunduktan sonra lām-ı kelime olan hemze tatarruku için yā'ya kalb olunup selās-ı yāʾāt müctemiʿ olmakla istiskālen yā-yı vustā hazf ve yā-yı ahīre elif'e kalb ve ūlā vāv'a ibdāl olunmuştur. İntehā. Ve

شَيْءٌ [şeyʾ] lafzı أَشَايَا [eşāyā] üzere de cemʿlenir yā'yı hāli üzere ibkā ile ve cemʿinde أَشْيَايَا [eşyāyā] dahi hikāyet olundu efʿālā vezninde, hemzeyi yā'ya ibdāl ve elif ziyādesiyle ve أَشَاوِهُ [eşāvih] lafzı dahi mahkīdir, lākin garībdir hemzeyi hā'ya ibdālla; zīrā شَيْءٌ [şeyʾ] māddesinde hā yoktur ve bünye-i tasgīri شُيَيْءٌ [şuyeyʾ]dir, شُوَيْءٌ [şuveyʾ] değildir ki vāv ve teşdīd-i yā'yla yāhūd lügat-ı redīʾedir ki yalnız İdrīs b. Mūsā en-Naḥvī hikāye eylemiştir.

Ve Cevherī'nin أَشْيَاءُ [eşyāʾ] kelimesinin asl vezni فَعْلَاءُ [feʿlāʾ] olup ʿalā-gayri müfredihi cemʿlenmiştir, niteki شُعَرَاءُ [şuʿarāʾ] kelimesi ʿalā-gayri müfredihi cemʿ olmuştur, zīrā fāʿil, fuʿalāʾ üzere cemʿlenmez, baʿdehu āhirinden hemzeteyn istiskāl olunmakla hemze-i ūlā evvel kelimeye nakl olunup أَشْيَاءُ [eşyāʾ] olmuştur, pes vezninin أَفْعَاءُ [efʿāʾ] olmasını takdīr, menʿ-i sarfın sıhhatine delālet eder diye İmām Ḫalīl'den nakl ve serd eylediği hikāye muhtelle ve müşevveşedir. Hikāye-i mezbūrede Ḫalīl'in mezhebini Aḫfeş mezhebine darb ve tahlīt edip kavlleri meyānını temyīz eylememiştir.

Zīrā İmām Aḫfeş mezhebi budur ki أَشْيَاءُ [eşyāʾ] kelimesinin vezni efʿilāʾdır, هَيْنٌ [heyn] ve أَهْوِنَاءُ [ehvināʾ] gibi, makīs ve muttarid olan müfredinin gayrı üzere cemʿlenmiştir, شُعَرَاءُ [şuʿarāʾ] gibi ki ʿalā-gayri vahidihi cemʿlenmiştir, zīrā vech-i mezkūr üzere fāʿil, fuʿalāʾ üzere cemʿlenmez. Ve İmām Ḫalīl reʾyi budur ki أَشْيَاءُ [eşyā] kelimesinin vezni faʿlāʾdır, cemʿ-i mükesser olan efʿāl vezninden nāʾibe ve bedeldir, muttarid ve müstaʿmel olan müfredinin ki شَيْءٌ [şeyʾ]dir, cemʿidir.

Ve İmām Kisāʾī reʾyi budur ki أَشْيَاءُ [eşyāʾ] kelimesinin vezni efʿāldir, فَرْخٌ [ferḫ] ve أَفْرَاخٌ [efrāḫ] gibi, kesret-i istiʿmāl sebebiyle sarfı terk olunup gayr-i munsarıf kılınmıştır, zīrā أَشْيَاءُ [eşyāʾ] kelimesi أَشْيَاوَاتٌ [eşyāvāt] üzere cemʿlenmekte faʿlāʾ sīgasına müşābih olmuştur, صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] ve صَحْرَاوَاتٌ [ṣaḥrāvāt] gibi. Bu takdīrce faʿlāʾ hükmüyle müteʾessir oldu.

Ve Kisāʾī'nin bu takdīrine göre أَبْنَاءٌ [ebnāʾ] ve أَسْمَاءٌ [esmāʾ] kelimeleri dahi gayr-i munsarıf olmak lāzım gelmez, niteki Cevherī lüzūmuyla zuʿm eyledi, zīrā ʿArablar أَبْنَاءٌ [ebnāʾ] ve أَسْمَاءٌ [esmāʾ] sīgalarını elif ve tā ile cemʿlendirmediler.

الشِّيئَةُ [eş-şīʾet] (şīn'in kesriyle شِيعَةٌ [şīʿat] vezninde) Maʿnā-yı mezbūrdan ismdir, bir nesneyi dilemek maʿnāsınadır, إِرَادَةٌ [irādet] ve مَشِيئَةٌ [meşīʾet] gibi; yukālu: كُلُّ شَيْءٍ بِشِيئَةِ اللهِ تَعَالَى أَيْ بِإِرَادَتِهِ

الشِّيئَانُ [eş-şīʾān] (شِيعَانٌ [şīʿān] vezninde) "ش،و،أ" māddesinde beyān olundu.

الإِشَاءَةُ [el-işāʾet] (hemzenin kesriyle muztarr ve mültecī kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشَاءَ إِلَيْهِ أَيْ أَلْجَأَهُ

الْمُشَيَّأُ [el-muşeyyeʾ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Tenāsüb-i aʿzāsı olmayıp bünye ve terkībi muhtell ve muhtelif, yakışıksız ve bī-endām olan kimseye denir, gūyā ki her çirkīnlikten onda bir şeyʾ vardır; yukālu: رَجُلٌ مُشَيَّأٌ أَيِ الْمُخْتَلِفُ الْخَلْقِ الْمُخْتَلُّهُ

يَا شَيْءَ [yā şeyʾe] (hemzenin fethiyle) Bir kelimedir ki taʿaccüb mevkiʿinde istiʿmāl olunur; tekūlu: "يَا شَيْءَ مَا لِي وَهِيَ كَلِمَةٌ يُتَعَجَّبُ بِهَا "Aceb onun bana ne lüzūmu ve ne münāsebeti var!" yāhūd "Ondan bana ne hāsıl olacaktır!" demektir. Burada مَا [mā] kelimesi taʿaccüb içindir, baʿdehu يَا شَيْءَ [yā şeyʾe] terkībi ilhāk olunmuştur, fi'l-asl münādā mahzūftur, baʿde't-terkīb hemān taʿaccüb mefhūmunda ʿörf olmakla nidā ve münādā maktūʿu'n-nazar olmuştur, niteki يَا هَيْءَ مَا لِي [yā heyʾe mā lī] dahi bu mevkide müstaʿmeldir, muʿtel bābında zikr olunur inşāʾallāhu taʿālā.

التَّشْيِيءُ [et-teşyīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseyi bir husūsa haml ve sevk eylemek maʿnāsınadır, tekūlu: شَيَّأْتُهُ عَلَى الأَمْرِ تَشْيِيئًا أَيْ حَمَلْتُهُ عَلَيْهِ Ve çirkīn eylemek, teşvīş ve takbīh maʿnāsınadır; yukālu: شَيَّأَ اللهُ وَجْهَهُ أَيْ قَبَّحَهُ

التَّشَيُّؤُ [et-teşeyyuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Gazab sākin olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَشَيَّأَ فُلَانٌ إِذَا سَكَنَ غَضَبُهُ

FASLU'Ṣ-ṢĀDİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الصَّادِ الْمُهْمَلَةِ)

[ص أ ص أ]

الصَّأْصَأَةُ [eṣ-ṣaʾṣaʾat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Kelb eniği gözleri açılmazdan mukaddem bakmağa çalışıp gözlerini kımıldatmak, ʿalā-kavlin gözlerini açmak üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَأْصَأَ الْجَرْوُ إِذَا حَرَّكَ عَيْنَيْهِ قَبْلَ التَّفْتِيحِ أَوْ كَادَ يَفْتَحُهُمَا Ve bir kimseden korkup ona tevāzuʿ ve ser-fürū kılmak maʿnāsınadır; yukālu: صَأْصَأَ مِنْ فُلاَنٍ إِذَا خَافَ وَذَلَّ لَهُ Ve āvāz vermek maʿnāsınadır; yukālu: صَأْصَأَ بِهِ أَيْ صَوَّتَ Ve dişi hurmā ağacı aşı tutmak maʿnāsınadır, شَأْشَأَةٌ [şeʾşeʾet] gibi; yukālu: صَأْصَأَتِ النَّخْلَةُ أَيْ شَأْشَأَتْ Ve korkak olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَأْصَأَ الرَّجُلُ إِذَا جَبُنَ

التَّصَأْصُؤُ [et-teṣaʾṣuʾ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bu dahi bir kimseden korkup ona rām ve zelūl ve münkād olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَصَأْصَأَ مِنْ فُلاَنٍ إِذَا خَافَ وَذَلَّ لَهُ

الصِّئْصِئُ [eṣ-ṣiʾṣiʾ] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve

الصِّئْصِيءُ [eṣ-ṣiʾṣīʾ] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Asl maʿnāsınadır ki bir nesnenin mebnā-ʿaleyhidir.

الصِّيصَاءُ [eṣ-ṣīṣāʾ] (ṣād'ın kesriyle) Çekirdeği pekişmeyen fenā ve kemter hurmāya denir; شِيصٌ [şīṣ] gibi. Sebebi ʿadem-i telkīhdir. Müfredi صِيصَاءَةٌ [ṣīṣāʾet]tir hā'yla.

[ص ب أ]

الصَّبْءُ [eṣ-ṣabʾ] (ṣād'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) ve

الصُّبُوءُ [eṣ-ṣubūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir dīnden çıkıp dīn-i āhere nakl eylemek maʿnāsınadır; asl meyl maʿnāsına mevzūʿdur; yukālu: صَبَأَ الرَّجُلُ وَصَبُؤَ صَبْئًا وَصُبُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْخَامِسِ إِذَا خَرَجَ مِنْ دِينٍ إِلَى دِينٍ آخَرَ Ve delālet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَبَأَ عَلَيْهِمُ الْعَدُوُّ أَيْ دَلَّهُمْ Ve bir nesne zuhūra çıkıp belirmek maʿnāsınadır; yukālu: صَبَأَ الظِّلْفُ وَالنَّابُ إِذَا طَلَعَ ve yukālu: صَبَأَ النَّجْمُ إِذَا طَلَعَ Ve taʿāma el sunmak maʿnāsınadır; yukālu: صَبَأَ فَمَا قُدِّمَ إِلَيْهِ طَعَامُهُ أَيْ مَا وَضَعَ إِصْبَعَهُ فِيهِ

الإِصْباءُ [el-iṣbāʾ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir nesne zuhūr ve tulūʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْبَأَ النَّجْمُ إِذَا طَلَعَ Ve taʿāma el sunmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْبَأَ فَمَا قُدِّمَ إِلَيْهِ طَعَامُهُ أَيْ مَا وَضَعَ إِصْبَعَهُ فِيهِ Ve nāgehānī bir kimse üzere çıkagelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْبَأَهُمْ أَيْ هَجَمَ عَلَيْهِمْ وَهُوَ لاَ يَشْعُرُ بِمَكَانِهِمْ

الصَّابِئُونَ [eṣ-ṣābiʾūn] Bir tāʾifedir ki Hazret-i Nūḥ ʿaleyhi's-selām dīniyle mütedeyyin olmak zuʿm ederler. Kıbleleri muntasaf-ı nehārda şimāl yaʿnī poyraz taʿbīr olunan yelin mehebbi cihetidir, vakt-i merkūmda o tarafa müteveccihen namāz kılarlar.

Şārih der ki Ṣābīʾ b. Şīt ibn Ādem dīni üzere olmak iddiʿā ederler yāhūd hurūc ʿani'd-dīn maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: هُوَ مِنَ الصَّابِئِينَ وَهُوَ قَوْمٌ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ عَلَى دِينِ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلاَمُ

[ص ت أ]

الصَّتْءُ [eṣ-ṣatʾ] (ṣād'ın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Bir mühim nesneye kasd ve şürūʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَتَأَهُ وَصَتَأَ لَهُ صَتْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَمَدَ لَهُ

[ص د أ]

الصُّدْأَةُ [eṣ-ṣudʾet] (ṣād'ın zammı ve dāl'ın sükūnuyla) Elvāndan şol شُقْرَةٌ [şuḳret]tir ki karamtık ola. Ve شُقْرَةٌ [şuḳret] insānda sāfī kızıllık hāletine denir ki beyāza māʾil ola ki çil ve kumral taʿbīr olunur; ammā at kısmında bir vechile kızıl olmaktır ki yelesi ve kuyruğu bile kızıl ola; Türkīde al ve bir nevʿine çil taʿbīr olunur; yukālu: بِهِ صُدْأَةٌ أَيْ شُقْرَةٌ إِلَى السَّوَادِ

الصَّدَأُ [eṣ-ṣadeʾ] (fethateynle) ve

الصَّدَاءَةُ [eṣ-ṣadāʾet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] veznninde) Zikr olunan levnle muttasıf olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَدِئَ الْفَرَسُ وَصَدُأَ صَدَأً وَصَدَاءَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا كَانَ أَشْقَرَ يَضْرِبُ إِلَى السَّوَادِ Ve demir ve ayna makūlesi pāslanmak maʿnāsınadır; yukālu: صَدِئَ الْحَدِيدُ وَصَدُأَ إِذَا عَلَاهُ الطَّبَعُ وَالْوَسَخُ Ve bir nesneye dikilip bakmak maʿnāsınadır; yukālu: صَدِئَ الرَّجُلُ إِذَا انْتَصَبَ فَنَظَرَ Ve

صَدَأٌ [ṣadeʾ] (fethateynle) Latīfü'l-cism ve hoş-endām kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ صَدَأٌ أَيْ لَطِيفُ الْجِسْمِ

الأَصْدَأُ [el-aṣdeʾ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Zikr olunan صُدْأَةٌ [ṣudʾet] renginde olan erkek hayvāna denir. Ve şol oğlağa denir ki levni kırmızıya māʾil siyāh ola; yukālu: جَدْيٌ أَصْدَأُ أَيْ أَسْوَدُ مُشْرَبٌ حُمْرَةً Ve

أَصْدَأُ [aṣdeʾ] Pāslı, jengār nesneye denir; müʾenneslerinde صَدْآءُ [ṣadʾāʾ] denir حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde); ve minhu yukālu: كَتِيبَةٌ صَدْآءُ أَيْ عَلَيْهَا صَدَأُ الْحَدِيدِ

الصَّدْءُ [eṣ-ṣadʾ] (ṣād'ın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Bir nesnenin pāsını açmak maʿnāsınadır; yukālu: صَدَأَ الْمِرْآةَ صَدْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَلَا صَدَأَهَا لِيَكْتَحِلَ بِهِ Şārih der ki لِيَكْتَحِلَ بِهِ kavli mefhūmda dāhil değildir, tetmīmdir, zāhiren aynanın pāsıyla tūtiyā edinirler imiş.

التَّصْدِئَةُ [et-taṣdiʾet] (تَفْعِلَةٌ [tefʿilet] vezninde) Bu dahi صَدْءٌ [ṣadʾ] maʿnāsınadır; yukālu: صَدَّأَ الْمِرْآةَ تَصْدِئَةً بِمَعْنَى صَدَأَهَا

الصَّدْآءُ [eṣ-Ṣadʾāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde ve bunda صَدَّاءُ [ṣaddāʾ] dahi menkūldür كَتَّانٌ [kettān] veznindedir) Bir kuyu yāhūd bir çeşme ismidir ki ʿinde'l-ʿArab onun suyundan aʿzeb ve hoş-güvār su yoktur; ve minhu'l-meselu: "مَاءٌ وَلَا كَصَدَّاءَ" Yaʿnī "Su çoktur, ammā Ṣaddāʾ suyuna mümāsil olmaz."

Şārih der ki bu meseli ibtidā Ḳadūr bint Ḳays eş-Şeybānī darb eylemiştir. Mezbūre mukaddemā Laḳīṭ b. Zurāre'nin hibāle-i izdivācında olup baʿde-vefātihi bir şahs-ı dīger tezevvüc eylemiş idi. Bir gün zevc-i sānī, mezbūreden "Ben mi yoksa Laḳīṭ mi ecmel idi?" diye istifsār eyledikte Ḳadūr bu kelāmı darb edip baʿdehu mesel kalmıştır, yaʿnī "Sen de güzelsin ammā Laḳīṭ'e hemtā olamazsın!"

الصَّدِيءُ [eṣ-ṣadīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Pāslı ve lekeli nesneye denir, bu mülābese ile ālūde-i ʿayb u ʿār ve leke-nāk-ı luʾm u hasāset ü idbār olan kimseye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ صَاغِرٌ صَدِيءٌ أَيْ لَزِمَهُ الْعَارُ وَاللُّؤْمُ [Ve] صَاغِرٌ [ṣāġir] zelīl ve hakīr maʿnāsınadır.

صُدَاءُ [Ṣudāʾ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Yemen'de bir kabīle adıdır, Ziyād b. el-Ḥāriṯ eṣ-Ṣudāʾī o kabīledendir.

Şārihin beyānına göre mūmāileyh ashābdandır.

التَّصَدُّؤُ [et-teṣaddu'] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznninde) Tasaddī maʿnāsınadır ki bir nesneye taʿarruz eylemekten ʿibārettir; yukālu: تَصَدَّأَ

لَهُ أَيْ تَصَدَّى

[ص ر أ]

الصَّرْءُ [eṣ-ṣarʾ] (ṣād'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Feryād eylemek, صَرْخَةٌ [ṣarẖat] maʿnāsınadır; yukālu: صَرَأَ الرَّجُلُ صَرْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَرَخَ Müʾellif der ki müfredāt sāhibleri işbu صَرَأَ [ṣareʾe] lügatini kitāblarında ihmāl eylediler, zīrā müstakillen tasrīf ve maʿnāsı yoktur. Aẖfeş, İmām H̱alīl'den rivāyet eder ki ʿArab'ın garāyīb-i ibdāllerindendir ki صَرَخَ [ṣaraẖa] kelimesinin ẖāʾ harfini hemzeye ibdālle صَرَأَ [ṣaraʾe] dediler.

[ص م أ]

الصَّمْءُ [eṣ-ṣamʾ] (ṣād'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Tulūʿ ve zuhūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَمَأَ عَلَيْهِمْ صَمْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا طَلَعَ Ve bir kimseyi bir nesneye haml ve sevk edip ona bāʿis olmak maʿnāsınadır; tekūlu: مَا صَمَأَكَ عَلَيَّ أَيْ مَا حَمَلَكَ

الإِنْصِمَاءُ [el-inṣimāʾ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznınde) Zikr olunan صَمْءٌ [ṣamʾ] lafzından mutāviʿdir; tekūlu: صَمَأْتُهُ فَانْصَمَأَ أَيْ حَمَلْتُهُ فَقَبِلَ الْحَمْلَ

[ص و أ]

الصَّاءَةُ [eṣ-ṣāʾet] ve

الصَّاءُ [eṣ-ṣāʾ] Veled, tevellüd eyledikte son ve eş taʿbīr olunan deri içre olan, ʿalākavlin veledin başında zuhūr eden murdār ve vesah-nāk suya denir ve ona صَاةٌ [ṣaʾāt] dahi denir; قَنَاةٌ [ḳanāt] vezninde yāhūd bunu Ebū ʿUbeyde el-Luġavī zikr olunan صَاءَةٌ [ṣāʾet]ten tashīf eylemekle sahīh değildir, hattā Ebū ʿUbeyde'ye redd olunup kabūl eylediği mervīdir.

التَّصْبِيءُ [et-taṣyīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznınde) Başı bir mikdārca su ile ıslatmak yāhūd başı gasl edip lākin iyice pāk eylemeyip kīrlice komak maʿnāsınadır; yukālu: صَبَّأَ رَأْسَهُ تَصْبِيئًا إِذَا بَلَّهُ قَلِيلاً أَوْ غَسَلَهُ فَلَمْ يُنْقِهِ Ve hurmā koruğu alacalanmak maʿnāsınadır; yukālu: صَبَّأَ النَّخْلُ إِذَا ظَهَرَتْ أَلْوَانُ بُسْرِهِ

الصِّيئَةُ [eṣ-ṣīʾet] (ṣād'ın kesriyle) تَصْبِيءٌ [taṣyīʾ] kelimesinin maʿnā-yı evvelinden ismdir; başı bir mikdārca ıslatmak yāhūd hoşca tathīr eylememek hāletine denir.

[ص ي أ]

الصَّيْأَةُ [eṣ-ṣayʾet] (ṣād'ın fethiyle) ve

الصِّيَاءَةُ [eṣ-ṣiyāʾet] (كِتَابَةٌ [kitābet] veznınde) Zikr olunan صَاءَةٌ [ṣāʾet] maʿnāsınadır ki ʿakib-i vilādette çıkan murdār çirk-āba denir.

FASLU'Ḍ-ḌĀDİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الضَّادِ الْمُعْجَمَةِ)

[ض أ ض]

الضِّئْضِئُ [eḍ-ḍiᵓḍiᵓ] (ḍād'ların kesriyle جِرْجِرٌ [circir] vezninde) ve

الضِّئْضِيءُ [eḍ-ḍiᵓḍīᵓ] (جِرْجِيرٌ [circīr] vezninde) ve

الضُّؤْضُؤُ [eḍ-ḍuᵓḍuᵓ] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) ve

الضُّؤْضُوءُ [eḍ-ḍuᵓḍūᵓ] (سُرْسُورٌ vezninde) Asl ve maᶜden ve mebnā maᶜnāsınadır, ᶜalā-kavlin bereketli, kesīr ve firāvān nesl ü zürriyyete denir. Müᵓellifin أَوْ كَثْرَةُ النَّسْلِ kavli müsāmahaya mebnīdir; yukālu: هُوَ مِنْ ضِئْضِئِ فُلَانٍ وَضِئْضِيئِهِ وَضُؤْضُؤِهِ وَضُؤْضُوءِهِ أَيْ أَصْلِهِ وَمَعْدِنِهِ أَوْ هُوَ كَثْرَةُ النَّسْلِ وَبَرَكَتُهُ يَعْنِي النَّسْلَ الْكَثِيرَ الْوَفِيرَ Ve

ضُؤْضُؤٌ [eḍ-ḍuᵓḍuᵓ] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Boyun buran dedikleri kuşa denir, أَخْيَلٌ [aḫyel] gibi.

الضَّأْضَاءُ [eḍ-ḍaᵓḍāᵓ] ve

الضَّوْضَاءُ [eḍ-ḍavḍāᵓ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde, med ve kasrları cāᵓizdir) Cenk ve kıtāl hengāmında ᶜaskerin gırīv ve feryād ve sayhalarına denir. Ve bunların masdarları ضَأْضَأَةٌ [ḍaᵓḍaᵓet] ve ضَوْضَأَةٌ [ḍavḍaᵓet] tir; yukālu: ضَأْضَؤُوا وَضَوْضَؤُوا وَمَا هَذِهِ الضَّأْضَاءُ وَالضَّوْضَاءُ وَهِيَ أَصْوَاتُ النَّاسِ فِي الْحَرْبِ Burada baᶜzı nüshada وَرَجُلٌ مُضَوْضِ أَيْ مُصَوِّتٌ ᶜibāreti mersūm olup lākin muᶜtel olmakla mahalline tevkīf olundu.

[ض ب أ]

الضَّبْءُ [eḍ-ḍabᵓ] (ḍād'ın fethi ve bā-yı muvahhadenin sükūnuyla) ve

الضُّبُوءُ [eḍ-ḍubūᵓ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Yere yapışıp sinmek maᶜnāsınadır; yukālu: ضَبَأَ الرَّجُلُ ضَبْئًا وَضُبُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ Ve bāᵓ harfiyle müteᶜaddī olur, yere yapıştırmak maᶜnāsına; yukālu: ضَبَأَ بِهِ الأَرْضَ إِذَا أَلْصَقَهُ بِهَا Ve şikār makūlesini firīb ve igfāl için gizlenip saklanmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَبَأَ الصَّائِدُ أَيِ اخْتَبَأَ Ve nāgehānī çıkagelmek maᶜnāsınadır; yukālu: ضَبَأَ عَلَى الْقَوْمِ إِذَا طَرَأَ Ve sığınmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَأَشْرَفَ عَلَيْهِمْ Ve utanmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَبَأَ إِلَيْهِ إِذَا لَجَأَ Ve ضَبَأَ مِنْهُ إِذَا اسْتَحْيَا

الضَّبِيءُ [eḍ-ḍabīᵓ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yere yapışıcı nesneye denir; yukālu: ذِئْبٌ ضَبِيءٌ أَيْ لَطِيءٌ بِالأَرْضِ

الإِضْبَاءُ [el-iḍbāᵓ] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi ketm ve ihfā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَضْبَأَ الشَّيْءَ إِذَا كَتَمَهُ Ve bir nesneyi izhār eylemeyip sākit ve hāmūş olmak maᶜnāsınadır; meselā bildiği nesneyi tınmayıp sükūt eylemek gibi; yukālu: أَضْبَأَ ve yukālu: أَضْبَأَ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا سَكَتَ عَلَيْهِ عَلَى الدَّاهِيَةِ أَيْ أَضَبَّ Yaᶜnī "Deryā-dil olup belāya sabr ve tahammül ile ketm ve sükūt edip cezaᶜ ve fezaᶜ kılmadı."

ضَابِئٌ [Ḍābiᵓ] (نَاصِرٌ [nāṣir] vezninde) Bir dere ismidir ki ondan Benū Ẕubyān kabīlesi diyārına varılır. Ve Ḍābiᵓ b. el-Ḥāriṯ el-Burcumī eş-Şāᶜir lakabıdır. Ve

ضَابِئٌ [ḍābiᵓ] Küle denir; رَمَادٌ [remād] maᶜnāsına.

الإِضْطِبَاءُ [el-iḍṭibāᵓ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Gizlenmek, ihtifāᵓ maᶜnāsınadır; yukālu: إِضْطَبَأَ مِنْهُ أَيِ اخْتَفَى

ضَبَّاءُ [Ḍabbāᵓ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir mevziᶜdir.

الْمُضَابَأَةُ [el-muḍābeᵓet] ve

الضَّابِئَةُ [eḍ-ḍābiʾet] İsm-i fāʿil bünyeleriyle, şol gırāreye yaʿnī harār taʿbīr olunan zarfa denir ki büyük olup derūnunda olan yük pek sakīl olmakla hammālı kaplayıp ve basmakla altında pinhān eder ola.

Vanḳulu merhūm تُخْفِي مَنْ يَحْمِلُهَا ʿibāretini ḥā-yı mühmele ile تُحْفِي zann etmeğin garīb terceme eylemiştir, muktezā-yı vazʿ-ı māddeye dikkat eylememiştir.

[ض د أ]

الضَّدَأُ [eḍ-ḍadaʾ] (fethateynle) Darılmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَدِئَ الرَّجُلُ ضَدَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَضِبَ

[ض ر أ]

الضَّرْءُ [eḍ-ḍarʾ] (ḍād'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Gizli olmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَأَ الشَّيْءُ ضَرْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا خَفِيَ

الإِنْضِرَاءُ [el-inḍirāʾ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) Hayvān kırgını olmakla çok helāk olup kırılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْضَرَأَتِ الإِبِلُ إِذَا مَوَّتَتْ Ve ağaç kurumak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْضَرَأَتِ النَّخْلُ وَالشَّجَرُ إِذَا يَبِسَتْ

[ض ن أ]

الضَّنْءُ [eḍ-ḍanʾ] (ḍād'ın fethi ve nūn'un sükūnuyla) ve

الضُّنُوءُ [eḍ-ḍunūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Hatunun evlādı kesīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَبِئَتِ الْمَرْأَةُ وَضَنَأَتْ ضَنْئًا وَضُنُوءًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّالِثِ إِذَا كَثُرَ أَوْلاَدُهَا Ve māl yaʿnī devābb ve mevāşī kısmı kezālik firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَنِئَ الْمَالُ وَضَنَأَ إِذَا كَثُرَ Ve bir semte ʿazm ve zehāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَنَأَ فِي الأَرْضِ إِذَا ذَهَبَ Ve pinhān olmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَنَأَ الرَّجُلُ إِذَا اخْتَبَأَ

الضَّنْءُ [eḍ-ḍanʾ] (ḍād'ın fethi ve kesriyle) Çok nesl ü zürriyyet ve evlāda denir. Bunun müfredi yoktur; نَفَرٌ [nefer] kelimesi gibi ism-i cemʿdir. Cemʿi ضُنُوءٌ [ḍunūʾ] gelir ḍād'ın zammıyla; yukālu: لَهُ ضَنْءٌ أَيْ كَثْرَةُ النَّسْلِ يَعْنِي نَسْلٌ كَثِيرٌ Ve

ضَنْءٌ [ḍanʾ] Her şeyʾin asl ve maʿden ve mebnāsına denir; yukālu: هُوَ مِنْ ضَنْءِ صِدْقٍ أَيْ أَصْلٍ وَمَعْدِنٍ

الضَّانِئُ [eḍ-ḍāniʾ] ve

الضَّانِئَةُ [eḍ-ḍāniʾet] Kesīretü'l-evlād olan hatuna denir.

الإِضْنَاءُ [el-iḍnāʾ] (hemzenin kesriyle) Hatunun evlādı çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَضْنَأَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا كَثُرَ أَوْلاَدُهَا Ve bir kimsenin mevāşīsi firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَضْنَأَ الْقَوْمُ إِذَا كَثُرَتْ مَوَاشِيهِمْ

الضُّنَاءَةُ [eḍ-ḍunāʾet] (ḍād'ın zammı ve elif'in meddiyle) ve

الضُّنْأَةُ [eḍ-ḍunʾet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Zarūret ve nāçārī maʿnāsınadır; yukālu: قَعَدَ فُلاَنٌ مَقْعَدَ ضُنَاءَةٍ وَضُنْأَةٍ أَيْ مَقْعَدَ ضَرُورَةٍ

الإِضْطِنَاءُ [el-iḍṭināʾ] (إِفْتِعَالٌ [ifti'āl] veznin-de) Utanıp münkabız olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِضْطَنَأَ لَهُ وَمِنْهُ إِذَا اسْتَحْيَا وَانْقَبَضَ

[ض و أ]

الضَّوْءُ [eḍ-ḍavʾ] (ḍād'ın fethi ve zammıyla) ve

الضِّوَاءُ [eḍ-ḍivāʾ] ve

الضِّيَاءُ [eḍ-ḍiyāʾ] (ḍād'ların kesriyle) Aydınlık, nūr ve rūşenāyī maʿnāsınadır; yukālu: أَشْرَقَ ضَوْءُ الشَّمْسِ وَضِوَاءُهَا وَضِيَاءُهَا أَيْ نُورُهَا

Şārih der ki ضِيَاءٌ [ḍiyāʾ] lafzının yā'yı, vāv'dan münkalibedir ve hemze ile ضِئَاءٌ [ḍiʾāʾ] dahi cāʾizdir ve kaldı ki müʾellif ضَوْءٌ

[ḍavʾ] māddesini نُورٌ [nūr] ile ve نُورٌ [nūr]u ضَوْءٌ [ḍavʾ] ile taʿrīf eyledi, lākin نُورٌ [nūr] ضِيَاءٌ [ḍiyāʾ]dan aʿamdır, zīrā ضِيَاءٌ [ḍiyāʾ] aydınlığın intişārı mülāhazasıyla ve نُورٌ [nūr] intişārı ve sebātı mülāhazalarıyla ıtlāk olunur; ve ʿinde'l-baʿz bi'z-zāt olan aydınlığa ضَوْءٌ [ḍavʾ] ve bi'l-ʿaraz olanına نُورٌ [nūr] ıtlāk olunur; niteki ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا﴾ kerīmesinde tenbīh olunmuştur, zīrā nūr-ı kamer şemsten müstefāddır. Ve

ضَوْءٌ [ḍavʾ] (kezālik ḍād'ın fethi ve zammıyla) Masdar olur, aydın ve rūşen olmak maʿnāsına; yukālu: ضَاءَ الشَّيْءُ يَضُوءُ ضَوْءًا وَضُوءًا إِذَا اسْتَنَارَ ve

ضَوْءٌ [ḍavʾ] (feth-i ḍād ile) Kudemādan iki şāʿir ismidir; biri İbn Seleme el-Yeşkurī ve birisi İbnu'l-Leclāc eş-Şeybānī'dir.

الإِضَاءَةُ [el-iḍāʾet] (hemzenin kesriyle) Bu dahi rūşen ve ziyā-dār olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَضَاءَ الشَّيْءُ إِضَاءَةً أَيِ اسْتَنَارَ Ve müteʿaddī olur, rūşen ve ziyā-dār eylemek maʿnāsına; tekūlu: أَضَأْتُ الْبَيْتَ أَيْ نَوَّرْتُهُ Ve ʿArablar أَضَأْتُ الْبَوْلَ derler; خَذَفْتُ الْبَوْلَ maʿnāsına; yaʿnī "Bevlimi azca azca çöğdürdüm" maʿnāsına, zīrā bevl parlayarak hurūc edip atılır.

التَّضْوِئَةُ [et-taḍviʾet] (تَفْعِلَةٌ [tefʿilet] veznninde) Rūşen ve ziyā-dār eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: ضَوَّأْتُ الْبَيْتَ تَضْوِئَةً بِمَعْنَى أَضَأْتُهُ Ve bir nesneden dönmek, meyl ve haydūdet maʿnāsına; yukālu: ضَوَّأَ عَنِ الأَمْرِ أَيْ حَادَ عَنْهُ

التَّضَوُّؤُ [et-teḍavvuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznninde) Taht-ı ziyāda olanı temāşa için alargada bir karanu mahalde durup bakmak maʿnāsınadır; yukālu: تَضَوَّأَ زَيْدٌ إِذَا أَقَامَ فِي ظُلْمَةٍ لِيَرَى بِضَوْءِ النَّارِ أَهْلَهَا

الإِسْتِضَاءَةُ [el-istiḍāʾet] Bir nesne ile ziyālanmak ve ziyā taleb eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: إِسْتَضَأْتُ بِهِ Ve إِسْتِشَارَةٌ [istişāret] maʿnāsına istiʿmāl olunur, gūyā ki umūru mültebis olan kimse zulmet içre olmakla çerāg-ı reʾy-i müsteşārdan istifāde-i nūr-i rüşd ü tedbīr eder; ve minhu'l-hadīs: "لاَ تَسْتَضِيؤُوا بِنَارِ أَهْلِ الشِّرْكِ" Hadīs-i merkūm ehl-i İslām'ı küffār ile müşāvere-i umūr edip reʾy ü tedbīrlerinden istifāza ve istifāde eylemekten menʿ zımnında sādır olmuştur.

الْمُسْتَضِيءُ بِأَمْرِ اللهِ [el-Mustaḍīʾ Bi-emrillāh] Hulefā-yı ʿAbbāsiyyeden Ebū Muḥammed Ḥasan b. Yūsuf lakabıdır; otuz üçüncü halīfedir.

[ض هـ أ]

ضُهَاءٌ [Ḍuhāʾ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir mevziʿ adıdır ki Sāʿide b. Cuʾeyye el-Huẕelī nām kimsenin oğlu onda medfūn olmakla merkūme ذُو ضُهَاءٍ "Ẕū Ḍuhāʾ" ıtlāk eylediler.

الضَّهْيَأُ [eḍ-ḍahyeʾ] (عَسْجَدٌ [ʿasced] veznninde) سَيَالٌ [seyāl] nām şecere şebīh bir nevʿ şecer adıdır. Ve

ضَهْيَأٌ [ḍahyeʾ] ve

ضَهْيَأَةٌ [ḍahyeʾet] (hā'yla) Hayz görmez olan hatuna denir. Ve sedy ve lebeni olmayan hatuna denir.

Şārih der ki bu mādde, مُضَاهَأَةٌ [muḍāheʾet] ten meʾhūzdur ki müşābehet maʿnāsınadır ki gūyā ki o hāletlerde erkeğe müşābih olmuştur. Ve ʿinde Sībeveyhi bu memdūdedir; faʿlāʾ veznnindedir ve hemzesi zāʾidedir. Ve ʿinde Ebī ʿAmr medd ve hā ile ضَهْيَاءَةٌ [ḍahyāʾet]tir, lākin bunda iki ʿalāmet-i teʾnīs cem olmuştur. İntehā. Ve

ضَهْيَأَةٌ [ḍahyeʾet] Susuz beyābāna denir ki çöl taʿbīr olunur. Ve

ضَهْيَأَتَانِ [ḍahyeʾetān] (tesniye bünyesiyle) İki şiʿb adıdır ki Serāt ardından gelirler.

الضَّهْيَأَةُ [eḍ-ḍahyeʾet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi muhkem ve üstüvār eylemeyip süst ve gevşek eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَهْيَأَ أَمْرَهُ إِذَا مَرَّضَهُ وَلَمْ يُحْكِمْهُ

الْمُضَاهَأَةُ [el-muḍāheʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) مُضَاهَاةٌ [muḍāhāt] lafzında lügattir ki bir nesneye müşābih ve müşākil olmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَاهَأَهُ مُضَاهَأَةً أَيْ ضَاهَاهُ Ve rıfk u sühūletle muʿāmele eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَاهَأَ بِهِ إِذَا رَفَقَ بِهِ

[ض ي أ]

التَّضْيِئَةُ [et-taḍyiʾet] (تَجْرِبَةٌ [tecribet] vezninde) Hatunun evlādı çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَيَّأَتِ الْمَرْأَةُ تَضْيِئَةً إِذَا كَثُرَ وَلَدُهَا Lākin bunda maʿrūf olan, nūn ve tahfīfle ضَنَأَ ʿunvānında olmaktır, niteki zikr olundu.

FASLU'Ṭ-ṬĀʾİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الطَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ط أ ط أ]

الطَّأْطَأَةُ [eṭ-ṭaʾṭaʾat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Başı aşağı eğmek maʿnāsınadır; yukālu: طَأْطَأَ رَأْسَهُ إِذَا طَامَنَهُ وَخَفَضَهُ Ve atı aştırmak yā seğirtmek için üzengi ile yāhūd uyluklarıyla tepip dürterek tahrīk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَأْطَأَ فَرَسَهُ إِذَا نَحَزَهُ بِفَخِذَيْهِ وَحَرَّكَهُ لِلْحُضْرِ Ve at seğirtirken açılmak için dizgini gevşetip dizgin tutan elini yelesine doğru salıvermek maʿnāsınadır; طَأْطَأَ يَدَهُ بِالْعِنَانِ إِذَا أَرْسَلَهَا بِهِ لِلْإِحْضَارِ وَالرَّكْضِ Ve bezl ve infāk-ı mālda sürʿat ve mübālāga eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَأْطَأَ فِي مَالِهِ إِذَا أَسْرَعَ إِنْفَاقَهُ وَبَالَغَ

التَّطَأْطُؤُ [eṭ-ṭaṭaʾtuʾ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Baş, aşağıya eğilmek maʿnāsınadır; yukālu: طَأْطَأَ رَأْسَهُ فَتَطَأْطَأَ

الطَّأْطَاءُ [eṭ-ṭaʾṭāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Şol obruk ve isik ve alçak yere denir ki içinde olan şahs pinhān olup görünmeye; yukālu: حَجَبَهُ الطَّأْطَاءُ فَلَمْ أَرَهُ وَهُوَ الْمُنْهَبِطُ مِنَ الْأَرْضِ يَسْتُرُ مَنْ كَانَ فِيهِ Ve kıvrımı kısa, yerden yapma alçak deveye denir.

[ط ب أ]

الطَّبْأَةُ [eṭ-ṭabʾet] (ṭā'nın [fethi] ve bā'nın sükūnuyla) Sirişt ve fıtrat ve halīka maʿnāsınadır, gerek kerīm ve gerek leʾīm olsun; yukālu: بِهِ طَبْأَةٌ كَرِيمَةٌ أَوْلَئِيمَةٌ أَيْ خَلِيقَةٌ

[ط ث أ]

الطَّثْءُ [eṭ-ṭaṯʾ] (ṭā'nın fethi ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla) Çocuklar çelik çomak oyunu oynamak maʿnāsınadır; yukālu: طَثَأَ الصَّبِيُّ طَثْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا لَعِبَ بِالْقُلَةِ Ve

insān, cevfinde olan fadalātı izʿāc ve ihrāc eylemek maʿnāsınadır, gerek teberrüz ve gerek kayʾ ve istifrāg ile olsun; yukālu: طَثَأَ الرَّجُلُ أَيْ أَلْقَى مَا فِي جَوْفِهِ

[ط ر أ]

الطَّرْءُ [eṭ-ṭarʾ] (ṭā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) ve

الطُّرُوءُ [eṭ-ṭurūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir kimse bir yerden gelivermek, ʿalā-kavlin nāgehānī çıkagelmek maʿnāsınadır; yukālu: طَرَأَ فُلَانٌ عَلَى الْقَوْمِ طَرْءًا وَطُرُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَتَاهُمْ مِنْ مَكَانٍ أَوْ خَرَجَ عَلَيْهِمْ مِنْهُ فَجْأَةً وَهُمُ الطُّرَّاءُ كَالْقُرَّاءِ وَالطُّرَآءُ كَالْعُلَمَاءِ Bu cihetle gurebāya dahi طُرَآءُ [ṭurāʾā] ıtlāk olunur.

الطَّرَاءَةُ [eṭ-ṭarāʾet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] veznin-de) ve

الطَّرَاءُ [eṭ-ṭarāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir nesne ter ü tāze olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَرُؤَ الشَّيْءُ طَرَاءَةً وَطَرَاءً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ ضِدُّ ذَوِيَ

الطَّرِيءُ [eṭ-ṭarīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ter ü tāze şeyʾe denir; pejmürde mukābilidir; yukālu: شَيْءٌ طَرِيءٌ أَيْ بَيِّنُ الطَّرَاءَةِ

الطُّرْآنِيُّ [eṭ-ṭurʾāniyy] (فُرْقَانِيٌّ [furḳāniyy] vezninde) Geldiği yer maʿlūm olmayan nesneye denir; yukālu: حَمَامٌ طُرْآنِيٌّ أَيْ لاَ يُدْرَى مِنْ حَيْثُ أَتَى Ve ʿinde'l-baʿz طُرْآنُ [Ṭurʾān] bir dağ adıdır ki onda güvercin kuşu kesīr olur. Nisbetinde حَمَامٌ طُرْآنِيٌّ [ḥamām Ṭurʾāniyy] denir. Ve

طُرْآنِيٌّ [ṭurʾāniyy] Yola denir, tarīk maʿnāsına. Ve münker ve ʿazīm olan emre ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: هَذَا كَلاَمٌ طُرْآنِيٌّ أَيْ مُنْكَرٌ

الطَّارِئَةُ [eṭ-ṭāriʾet] Dāhiye ve belāya ıtlāk olunur, nāgehānī zuhūr eylediği için.

الإِطْرَاءُ [el-iṭrāʾ] (hemzenin kesriyle) Medh ve sitāyişte mübālaga ve ifrāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَطْرَأَهُ إِذَا بَالَغَ فِي مَدْحِهِ

الطُّرْأَةُ [eṭ-ṭurʾet] (ṭā'nın zammı ve rā'nın sükūnuyla) Zikr olunan طَرْءٌ [ṭarʾ] ve طُرُوءٌ [ṭurūʾ] maʿnālarından ismdir; bir şeyʾin bagteten bir uğurdan zuhūru hāletine de-nir; ve minhu yukālu: طُرْأَةُ السَّيْلِ أَيْ دُفْعَتُهُ

[ط س أ]

الطَّسْأُ [eṭ-ṭaseʾ] (ṭā'nın ve sīn'in fethiyle) ve

الطَّسْءُ [eṭ-ṭasʾ] (sīn'in sükūnuyla)Toh-me ve imtilā olmak, ʿalā-kavlin yağlı ve çerb taʿām yemekle bıkıp tiskinmek maʿnāsınadır; yukālu: طَسِئَ الرَّجُلُ وَطَسَأَ طَسَأً وَطَسْئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّالِثِ إِذَا اتَّخَمَ أَوْ مِنَ الدَّسَمِ Ve utanmak maʿnāsınadır; yukālu: طَسَأَ مِنْهُ أَيِاسْتَحْيَا

الطَّسِيءُ [eṭ-ṭasīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Taʿāmdan imtilā olmuş yāhūd bıkıp tis-kinmiş kişiye denir.

الإِطْسَاءُ [el-iṭsāʾ] (hemzenin kesriyle) Taʿāmdan imtilā ettirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَطْسَأَهُ الشِّبَعُ أَيْأَتْخَمَهُ

الطَّاسِئَةُ [eṭ-ṭāsiʾet] İmtilā olmuş yāhūd bık-kın miʿdeye denir; tekūlu: نَفْسِي طَاسِئَةٌ أَيْ مُتَّخِمَةٌ أَوْ مِنَ الدَّسَمِ

[ط ش أ]

الطُّشْأَةُ [eṭ-ṭuşʾat] (ṭā'nın zammı ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) ve

الطُّشَأَةُ [eṭ-ṭuşeʾet] (هُمَزَةٌ [humezet] veznin-de) Zükām ʿilletine denir. Ve aslā bir işe yaramayan ʿāciz ve sakīl ve tutkun kimse-ye denir; yukālu: رَجُلٌ طُشَأَةٌ أَيْ فَدْمٌ عَيِيٌّ

الإِطْشَاءُ [el-iṭşāʾ] (hemzenin kesriyle) Zükām ʿilletine uğramak maʿnāsınadır; yukālu: أَطْشَأَ الرَّجُلُ إِذَا أَصَابَهُ الزُّكَامُ

الطَّشْءُ [eṭ-ṭaşʾ] (ṭā'nın fethi ve şīn'in sükūnuyla) Cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: طَشَأَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا

[ط ف أ]

الطُّفُوءُ [eṭ-ṭufūʾ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] veznin-de) Āteş ve çerāg makūlesi sönmek maᶜnāsınadır; yukālu: طَفِئَتِ النَّارُ طُفُوءًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ذَهَبَ لَهَبُهَا

الإِنْطِفَاءُ [el-inṭifāʾ] (إِنْفِعَالٌ vezninde) طُفُوءٌ [ṭufūʾ] maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْطَفَأَتِ النَّارُ بِمَعْنَى طَفِئَتْ

الإِطْفَاءُ [el-iṭfāʾ] (hemzenin kesriyle) Söndürmek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَطْفَأْتُ النَّارَ أَيْ أَخْمَدْتُهَا

مُطْفِئُ الْجَمْرِ [muṭfiʾu'l-cemr] Berdü'l-ᶜacūz ve husūm taᶜbīr olunan eyyām-ı maᶜhūdenin beşinci yāhūd dördüncü gü-nüdür ki şiddet-i bürūdeti, ocakta ve man-galda āteş közlerini itfā eder.

مُطْفِئُ الرَّضْفِ [muṭfiʾu'r-raḍf] (rā'nın fethi ve ḍād'ın sükūnuyla) Āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur, رَضْفٌ [raḍf] bādiyede harāret-i şems ile āteş gibi kızgın taşa denir; yukālu: رَمَاهُ اللهُ بِمُطْفِئِ الرَّضْفِ أَيِ الدَّاهِيَةِ

مُطْفِئَةُ الرَّضْفِ [muṭfiʾetu'r-raḍf] Şol çer-viş yağı kıtᶜasıdır ki kızgın taş üzere vazᶜ olunsa eriyip harāretini izāle eder ola. Ve şol yılana ıtlāk olunur ki be-gāyet zehr-nāk olmakla kızgın taş üzere gezip yürüse zehri o taşın harāretini itfā eder ola.

[ط ف ش أ]

الطَّفَنْشَأُ [eṭ-ṭafenşeʾ] (fāʾ ve şīn-i muᶜceme ile سَمَنْدَلٌ [semendel] vezninde) Zaᶜīf ve nā-tüvān kimseye denir. Ve zaᶜīfü'l-basar kimseye denir.

[ط ل أ]

الطُّلَّأُ [eṭ-ṭullāʾ] (ṭā'nın zammı ve lām'ın teşdīdiyle) Kurumuş kan üzere olan pul pul kabuğa denir; قِشْرَةُ الدَّمِ [ḳişretu'd-dem] maᶜnāsına. Müʾellif bunu muᶜtel bābında dahi zikr eylemiştir.

[ط ل ش أ]

الإِطْلِنْشَاءُ [el-iṭlinşāʾ] (إِقْعِنْسَاسٌ [iḳᶜinsās] vezninde) Göçmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِطْلَنْشَأَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَوَّلَ مِنْ مَنْزِلٍ إِلَى مَنْزِلٍ

[ط ل ف أ]

الطَّلَنْفَأُ [eṭ-ṭalenfeʾ] (fā'yla سَمَنْدَلٌ [semen-del] vezninde) Çok sözlü, kesīrü'l-kelām kimseye denir.

الإِطْلِنْفَاءُ [el-iṭlinfāʾ] (إِسْلِنْقَاءٌ [islinḳāʾ] vez-ninde) Yere yapışmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِطْلَنْفَأَ الرَّجُلُ إِذَا لَزِقَ بِالأَرْضِ Ve min-hu yukālu: جَمَلٌ مُطْلَنْفِئُ الشَّرَفِ أَيْ لَاصِقُ السَّنَامِ yaᶜnī hörgücü sivri olmayıp basık ve yas-tım deve demektir.

[ط ن أ]

الطِّنْءُ [eṭ-ṭinʾ] (ṭā'nın kesri ve nūn'un sükūnuyla) Bakiyye-i hayāt ve huşāşe-i rūh maᶜnāsınadır; yukālu: تَرَكْتُهُ بِطِنْئِهِ أَيْ بِحُشَاشَةِ نَفْسِهِ Yaᶜnī "Onu hayāttan henüz ra-mak kalmış iken bırakıp geldim." Ve

طِنْءٌ [ṭinʾ] Hāne ve menzil ve döşeme ve bisāt maᶜnālarınadır. Ve مَيْلٌ بِالْهَوَى [meyl bi'l-hevā] yaᶜnī heves ve hevāya meyl ile muktezā-yı nefs-i emmāreye tābiᶜ olmağa denir; yukālu: مَا خَلَّاهُ الطِّنْءُ أَيِ الْمَيْلُ بِالْهَوَى Ve arz-ı beyzāʾ yaᶜnī nebātāt cinsinden hālī kır yere denir. Ve ravza ve çemen-zār ve mergzāra denir. Ve sū-i zan ve rībet ve töhmet maᶜnāsınadır. Ve maraz ve dāʾ maᶜnāsınadır. Ve havuzda kalan su ba-

kiyyesine denir. Ve yırtıcı cānverler şikār eylemek için sayyādların زُبْيَةٌ [zubyet] tarzında ittihāz eyledikleri çukura denir. Ve زُبْيَةٌ [zubyet] zā'nın zammıyla arslan saydı için hafr olunan çukurdur. Ve

طِنْءٌ [ṭinʾ] Harāreti zāʾil olmuş küle denir; رَمَادٌ هَامِدٌ [remād hāmid] maʿnāsına. Ve zinā ve fücūr maʿnāsınadır. Ve taştan çevrilmiş koyun ve deve ağılına denir. Ve himmet maʿnāsınadır; بَعِيدُ الطِّنْءِ [baʿīdu'ṭ-ṭinʾ] بَعِيدُ الْهِمَّةِ [baʿīdu'l-himmet] demektir.

الطَّنَأُ [eṭ-ṭaneʾ] (fethateynle) Ziyādesiyle susuzluktan dalak böğre yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: طَنِئَ الْبَعِيرُ طَنَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَزِقَ طِحَالُهُ بِجَنْبِهِ Ve şerm ve hayādan nāşī derūnda olan muzmeri izhār eylemeyip tevkīf ve izmār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَنِئَ فُلَانٌ إِذَا كَانَ فِي صَدْرِهِ شَيْءٌ يَسْتَحْيِي أَنْ يُخْرِجَهُ

الطَّنْءُ [eṭ-ṭanʾ] (ṭā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Utanmak maʿnāsınadır; yukālu: طَنَأَ الرَّجُلُ طَنْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اسْتَحْيَا

الطَّنَأَةُ [eṭ-ṭaneʾet] (fetehātla) طَانِئٌ [tāniʾ] kelimesinin cemʿidir; زُنَاةٌ [zunāt] maʿnāsınadır ki زَانِي [zānī] kelimesinin cemʿidir. طِنْءٌ [ṭinʾ] kelimesi, zinā maʿnāsına geldiği zikr olunmuştur.

الإِطْنَاءُ [el-iṭnāʾ] (hemzenin kesriyle) Yurda ve konağa yönelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَطْنَأَ الرَّجُلُ إِذَا مَالَ إِلَى الْمَنْزِلِ Meyl ve himmet maʿnālarından meʾhūzdur. Kezālik su içmek için havuz tarafına meyl eylese أَطْنَأَ الرَّجُلُ derler ve taʿb ve fütūrdan nāşī nevm ve istirāhat için bisāta meyl eylese أَطْنَأَ الرَّجُلُ derler. Ve

إِطْنَاءٌ [iṭnāʾ] Bedende ramak-ı hayāt ibkā eyleme[me]k maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: حَيَّةٌ لاَ تُطْنِئُ أَيْ لاَ يَعِيشُ صَاحِبُهَا أَيْ لاَ تُبْقِي الطِّنْءَ وَبَقِيَّةَ الرُّوحِ Yaʿnī "O, bir yılandır ki semmü's-sāʿa ve defʿiyyü't-teʾsīr olmakla soktuğu kimseyi fi'l-hāl helāk eder." Bakiyye-i rūh maʿnāsına olan طِنْءٌ [ṭinʾ] lafzından meʾhūzdur ve bunlar muʿtelde lügatlerdir.

[ط و أ]

الطَّاءَةُ [eṭ-ṭāʾet] (طَاعَةٌ [ṭāʿat] vezninde) Merʿā-yı baʿīde denir. Ve siyāh ve müteʿaffin balçığa denir.

الطَّيِّءُ [eṭ-Ṭayyiʾ] (سَيِّدٌ [seyyid] veznînde) Yemen'de bir kabīlenin pederi ismidir ki kabīle-i merkūme onunla müştehirdir; aʿzam-ı kabāʾil-i ʿArabdır, Ḥātim o kabīledendir. Zikr olunan طَاءَةٌ [ṭāʾet] māddesinden meʾhūzdur baʿīdü'l-merāʿī olmak hasebiyle yāhūd "طَاءَ-يَطُوءُ" māddesinden meʾhūzdur ki gidip gelmek, teredddüd maʿnāsınadır; yukālu: طَاءَ الرَّجُلُ يَطُوءُ طَوْءًا إِذَا ذَهَبَ وَجَاءَ Nisbetinde طَائِيٌّ [ṭāʾiyy] denir hilāf-ı kıyās üzere, zīrā kıyās طَيِّئِيٌّ [ṭayyiʾiyy] olmaktır طَيِّعِيٌّ [ṭayyiʿiyy] vezninde, yā-yı ūlā-yı sākineyi gayr-i kıyās üzere hazf edip yā-yı sāniyeyi elif'e kalb eylediler; zīrā kıyāsta sevākin kalb olunmaz. Cevherī vehmine mebnī kalbi, hazf üzere takdīm eyledi.

الطَّأَةُ [eṭ-ṭaʾāt] (قَنَاةٌ [ḳanāt] vezninde) Bu dahi siyāh balçığa denir; حَمْأَةٌ [ḥamʾet] maʿnāsına.

الطَّوْءُ [eṭ-ṭavʾ] (ṭā'nın zammı vāv'ın sükūnuyla) Gitmek, ʿalā-kavlin ırak gitmek maʿnāsınadır; yukālu: طَاءَ فِي الأَرْضِ يَطَاءُ كَخَافَ يَخَافُ أَيْ ذَهَبَ أَوْ أَبْعَدَ فِي ذَهَابِهِ ʿAnkarīb bāb-ı evvelden beri öte gidip gelmek ve olta çalmak maʿnāsına da geldiği zikr olundu.

الطُّوئِيُّ [eṭ-ṭūʾiyy] (ṭā'nın zammı ve hemze'nin kesri ve yā'nın teşdīdiyle) Muhātab olmağa sālih kimseye ıtlāk olunur; طَوْءٌ [ṭavʾ] ve ذَهَابٌ [ẕehāb] maᶜnāsındandır; yukālu: مَا بِالدَّارِ طُوئِيٌّ أَيْ أَحَدٌ **التَّطَايُؤُ** [eṭ-ṭetāyuʾ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Narh ziyāde pahaya çıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَطَايَأَتْ تَطَاءَتِ الأَسْعَارُ إِذَا غَلَتْ Aslı [ṭeṭāyeʾet] idi.

FASLU'Ẓ-ẒĀʾİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الظَّاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[ظ أ ظ أ]

الظَّأْظَأَةُ [eẓ-ẓaʾẓaʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznin-de) ve

الظَّأْظَاءُ [eẓ-ẓaʾẓāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Teke keçiye aşmak hengāmında bağırmak maᶜnāsınadır; yukālu: ظَأْظَأَ التَّيْسُ ظَأْظَأَةً وَظَأْظَاءً إِذَا نَبَّ Ve üst dudağı yarık olan yāhūd ön dişleri olmayan kimse, hurūfları hakkı üzere taᶜyīnden kāsır olmakla fehm olun-maz derecesinde genzine çalarak tekellüm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ظَأْظَأَ الأَعْلَمُ وَالأَهْتَمُ إِذَا تَكَلَّمَا بِكَلاَمٍ لاَ يُفْهَمُ وَفِيهِ غُنَّةٌ

[ظ ب أ]

الظَّبْأَةُ [eẓ-ẓabʾet] (ẓā'nın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Sırtlan ve yeleli kurt taᶜbīr olunan cānverin dişisidir, ضَبُعٌ عَرْجَاءُ [ḍabuᶜ ᶜarcāʾ] maᶜnāsına. Asl nüshada vākiᶜ اَلْعَرْجَاءُ [el-ᶜarcāʾ] kelimesi sıfat-ı kāşifedir, yürü-yüşünde ᶜarec olduğuna bināʾen.

[ظ ر أ]

الظَّرْءُ [eẓ-ẓarʾ] (ẓā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Donmuş suya denir, mā-i mü-tecemmid maᶜnāsına ki buz olacaktır. Ve şiddet-i berdden kupkuru olmuş toprağa denir.

[ظ م أ]

الظَّمْءُ [eẓ-ẓamʾ] (ẓā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) ve

الظَّمَأُ [eẓ-ẓameʾ] (fethateynle) ve

الظَّمَاءُ [eẓ-ẓamāʾ] (سَلاَمٌ [selām] vezninde) ve

الظَّمْأَةُ [eẓ-ẓamʾet] (رَحْمَةٌ [raḥmet] veznin-

de) Susamak, ʿalā-kavlin pek susamak maʿnāsınadır; yukālu: ظَمِئَ الرَّجُلُ ظَمْئًا وَظَمَئًا وَظَمَاءً وَظَمْأَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَطِشَ أَوْ أَشَدُّ الْعَطَشِ Ve bir nesneye müştāk ve ārzū-mend olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: ظَمِئَ إِلَيْهِ أَيِاشْتَاقَ

الظِّمْءُ [eẓ-ẓimʾ] (ẓā'nın kesriyle) Zikr olunan maʿnālardan ismdir; susuzluk hāletine denir. Ve ārzū ve iştiyāk maʿnāsına olur. Ve

ظِمْءٌ [ẓimʾ] Deve kısmının bir kerre su içtikten sonra yāhūd suya götürüldükten sonra ikinci defʿası meyānında mümtedd olan zamāna ıtlāk olunur ki o vakte kadar susuzluğu müddettir. Baʿzı üç ve dört günde bir suvarılıp ve kimi beş ve altı günde ve on güne kadar iʿtiyād ederler. Ve

ظِمْءُ الْحَيَاةِ [ẓimʾu'l-ḥayāt] Hīn-i vilādetten mevte kadar mümtedd olan zamāna ıtlāk olunur; ve mine'l-evveli'l-meselu: "مَا بَقِيَ مِنْهُ إِلاَّ ظِمْءُ الْحِمَارِ" Yaʿnī "Onun zamān-ı hayātından hemān ān-ı yesīr kalmıştır", zīrā devābb nevʿinde hımārdan çabuk susayan hayvān yoktur.

الظَّمِئُ [eẓ-ẓamiʾ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve **الظَّمْآنُ** [eẓ-cān] (عَطْشَانُ [ʿaṭşān] vezninde) Susuz, teşne kişiye denir, müʾennesi ظَمْآنَةٌ [ẓamʾānet]tir (سَكْرَانَةٌ [sekrānet] vezninde. Cemʿleri ظِمَاءٌ [ẓimāʾ]dır ẓā'nın kesriyle. Bunda ẓā'nın zammıyla da cāʾizdir, lākin nādirdir.

الْمِظْمَاءُ [el-miẓmāʾ] مِعْطَاشٌ [miʿṭāş] vezninde ve mürādifidir ki susuz develer sāhibi kişiye denir; gūyā ki develerinin susuzluğuna kendisi ālet olmuştur; yukālu: رَجُلٌ مِظْمَاءٌ أَيْمِعْطَاشٌ يَعْنِي ذُو إِبِلٍ عِطَاشٍ

الْمَظْمَأُ [el-maẓmaʾ] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) İsm-i mekāndır, susayıp susuz kalacak yere denir.

الظَّمْاءَةُ [eẓ-ẓamāʾet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bir kimse bed-hūy ve bed-mizāc ve denī-tabīʿat olmakla rüfekāʾ ve müşārik ve hem-demlerine insāf ve riʿāyeti kalīl ve zindegānī ve muʿāşereti kelīl olmak hāletine ıtlāk olunur, gūyā ki kendi reyyān olup onları teşne-leb-i terk ve harāret-i renc ü gadr ile mahrūretü'l-ekbād eder; tekūlu: أَعْجَبَتْنِي ظَمَاءَةُ فُلاَنٍ أَيْسُوءُ خُلُقِهِ وَلُؤْمُ ضَرِيبَتِهِ وَقِلَّةُ إِنْصَافِهِ لِمُخَالِطِيهِ

الظَّمْآى [eẓ-ẓamʾā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Şol rüzgāra ıtlāk olunur ki be-gāyet serd ve ıssı ve yābis esip aslā rutūbet ve tenfīs ve mülāyemeti olmaya; yukālu: رِيحٌ ظَمْآى أَيْ حَارَّةٌ عَطْشَى غَيْرُ لَيِّنَةٍ

الْمَظْمَئِيُّ [el-maẓmeʾiyy] (مَوْلَوِيٌّ [mevleviyy] vezninde) Mā-i matar ile saky olunan mezrūʿa denir; مَسْقَوِيٌّ [mesḳaviyy] mukābilidir ki akar su ile saky olunan mezrūʿdur. Ve işbu مَظْمَئِيٌّ [maẓmeʾiyy] ve مَسْقَوِيٌّ [mesḳaviyy] lafzları, ظَمْأٌ ve سَقًى kelimelerinden masdar-ı mīmīlerdir, yā'ları nisbiyyedir.

الإِظْمَاءُ [el-iẓmāʾ] (hemzenin kesriyle) Susatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَظْمَأَهُ أَيْ عَطَّشَهُ Ve atı tadmīr eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki bir mahall-i baʿīde ılgar yāhūd çapula gidecek oldukta çend rūz akdem atın yemini ve suyunu tedrīcle taklīl edip ve her bār gezdirerek tavından düşürüp harbī eylemekten ʿibārettir, yarandırmak taʿbīr olunur; yukālu: أَظْمَأَ الْفَرَسَ إِذَا ضَمَّرَهُ

التَّظْمِئَةُ [et-taẓmiʾet] (تَفْعِلَةٌ [tefʿilet] vezninde) إِظْمَاءٌ [iẓmāʾ] maʿnālarınadır; yukālu: ظَمَّأَ الْفَرَسَ إِذَا ضَمَّرَهُ ve ظَمَّأَهُ تَظْمِئَةً إِذَا عَطَّشَهُ

الظِّمَاءُ [eẓ-ẓimāʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ظَمِئٌ [ẓamiʾ] kelimesinin cemʿidir ki zikr

olundu. Bu maʿnādandır ki ʿArablar bir atın gövdesinde olan aşıkları ve en ve oynak yerleri etli ve rutūbetli olmayıp kezālik süst ve sölpük olmayıp metīn ve müstahkem olsa; إِنَّ فُصُوصَ هَذَا الْفَرَسِ لَظِمَاءٌ derler; لَيِّسَتْ بِرَهِلَةٍ لَحِيمَةٍ maʿnāsına, zīrā perverde olan şehrī atları dāʾimā perverişle gövdesi lahīm ve mefāsıl ve aʿzāsı süst olup Tatar ve Bedevī ve ʿaskerī tāʾifesinin atları vasf-ı mezbūr üzere olmakla her ne kadar mesāfe-i baʿīdeye ılgar eylese, aslā vehn ve fütūr ile fürū-mānde olmazlar.

[ظ ي أ] - [ظ و أ]

الظَّوْأَةُ [eẕ-ẓavʾet] (ẓāʾnın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Ahmak ve sebük-magz kişiye denir.

الظَّيْأَةُ [eẕ-ẓayʾet] (ẓāʾnın fethi ve yāʾnın sükūnuyla) ظَوْأَةٌ [ẓavʾet] maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ ظَوْأَةٌ وَظَيْأَةٌ أَيْ أَحْمَقُ

التَّظْيِيءُ [et-taẓyīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseyi magmūm ve mükedder eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ظَيَّأَهُ تَظْيِيئًا إِذَا غَمَّهُ

FASLU'L-ʿAYNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْعَيْنِ الْمُهْمَلَةِ)

[ع ب أ]

الْعِبْءُ [el-ʿibʾ] (ʿayn'ın kesri ve bāʾnın sükūnuyla) Yüke denir, حِمْلٌ [ḥiml] maʿnāsına. Ve mutlakan ağır nesneye denir. Ve yük dengine denir; عِدْلٌ [ʿidl] maʿnāsına. Ve misl ü nazīr maʿnāsınadır; bu maʿnāda ʿayn'ın fethiyle de cāʾizdir.

الْعَبْءُ [el-ʿabʾ] (ʿayn'ın fethiyle) Güneşin ziyāʾ ve pertevine denir; yukālu: رَأَيْتُهُ بِعَبْءِ الشَّمْسِ أَيْ بِضِيَائِهَا ve yukālu: عَبٌّ كَدَمٍ Yaʿnī maʿnā-yı mezbūrda muʿtel olarak عَبْوٌ [ʿabv] dahi lügattir; دَمٌ [dem] ve يَدٌ [yed] gibi; āhiri iskāt olunup عَبُ الشَّمْسِ [ʿabu'ş-şems] dahi denir.

الْعَبْءُ [el-ʿabʾ] (kezālik ʿayn'ın fethi ve bāʾnın sükūnuyla) Bir nesneyi düzüp koşup hāzır u āmāde eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَبَأَ الْمَتَاعَ وَالأَمْرَ عَبْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا هَيَّأَهُ Ve ʿaskeri, yoluyla yasayıp tertīb ve techīz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَبَأَ الْجَيْشَ إِذَا جَهَّزَهُ Ve dühn ve tīb makūlesinin eczālarını terkīble ʿamele getirmek maʿnāsınadır; yukālu: عَبَأَ الطِّيبَ إِذَا صَنَعَهُ وَخَلَطَهُ Ve iş işlemek maʿnāsınadır; tekūlu: مَا أَعْبَأُ بِهِ أَيْ مَا أَصْنَعُ Ve kayırmak, mübālāt maʿnāsınadır; tekūlu: مَا أَعْبَأُ بِفُلَانٍ أَيْ مَا أُبَالِي

التَّعْبِئَةُ [et-taʿbiʾet] (تَفْعِلَةٌ [tefʿilet] vezninde) ve

التَّعْبِيءُ [et-taʿbīʾ] (تَعْفِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) عَبْءٌ [ʿabʾ] ile iki maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: عَبَّأَ الْمَتَاعَ وَالأَمْرَ تَعْبِئَةً وَتَعْبِيئًا ve yukālu: عَبَّأَ الْجَيْشَ إِذَا جَهَّزَهُ Bunlarda muʿtel dahi lügattir.

الْعَبَاءُ [el-ʿabāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

الْعَبَاءَةُ [el-ʿabāʾet] (hā'yla) Yünden maʿmūl maʿrūf libāstır ki Türkīde aba taʿbīr olunur; hırka-i sūfiyye ve cübbe-i peşmīneden ʿibārettir. Ve

عَبَاءٌ [ʿabāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Ahmak ve sakīl ve nādān ve nātırāş kimseye ıtlāk olunur. Cemʿi أَعْبِئَةٌ [aʿbiʾet] gelir; أَجْوِبَةٌ [ecvibet] vezninde; yukālu: هُوَ عَبَاءٌ أَيْ أَحْمَقُ ثَقِيلٌ وَخِمٌ

الْمِعْبَأَةُ [el-miʿbeʾet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Hayz paçavrasına denir.

الْمَعْبَأُ [el-maʿbeʾ] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Tarīk ve mezheb maʿnāsınadır; yukālu: لَا يُعْرَفُ مَعْبَؤُهُ أَيْ مَذْهَبُهُ

الإِعْتِبَاءُ [el-iʿtibāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznide) Namāzsız olan hatun bez tutunmak maʿnāsınadır; إِحْتِشَاءٌ [iḥtişāʾ] gibi; yukālu: إِعْتَبَأَتِ الْحَائِضُ إِذَا احْتَشَتْ

[ع د أ]

الْعِنْدَأْوَةُ [el-ʿindeʾvet] (ʿayn'ın kesriyle فِنْعَلْوَةٌ [finʿalvet] vezninde) Bir husūs çetin ve paçarız ve dolaşık ve pīçāpīç olmak hāletine denir; عُسْرٌ [ʿusr] ve إِلْتِوَاءٌ [iltivāʾ] maʿnāsına. Ve firīb ve fend ve hadīʿa maʿnāsınadır. Ve gılzat ve cefvet maʿnāsınadır ki bir nesne kalın ve kaba ve yakışıksız ve bī-üslūb u endām olmaktan ʿibārettir. Ve cürʾet ve ikdām sāhibi adama denir. Ve keyd ve mekr maʿnāsınadır. Ve ulu beliyyeye denir أَدْهَى الدَّوَاهِي [edhe'd-devāhī] maʿnāsına; ve minhu'l-meselu: "إِنَّ تَحْتَ طِرِّيقَتِكَ لَعِنْدَأْوَةٌ" ve طِرِّيقَةٌ [ṭirrīḳat] ṭā'nın ve rā-yı müşeddedenin kesriyle, sükūn ve sükūt ve rehāvet maʿnāsına olmakla "Senin böylece epsem ve hamūş durman tehī değildir, elbette zımnında bir mekr ve dāhiye ihdās edeceğin derkārdır" demektir, madreb-i mesel maʿlūmdur.

الْعِنْدَأْوُ [el-ʿindeʾv] (hāsız) Bu dahi cürʾet ve ikdām sāhibi kimseye denir; yukālu: هُوَ عِنْدَأْوٌ وَعِنْدَأْوَةٌ أَيْ مُقْدِمٌ جَرِيءٌ

FASLU'L-ĠAYNİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الْغَيْنِ الْمُعْجَمَةِ)

[غ أ غ أ]

الْغَأْغَاءُ [el-ġāᵓġāᵓ] ᶜAvāhik-i cebeliyye āvāzelerine denir. Ve عَوَاهِقُ [ᶜavāhiḳ] عَوْهَقٌ [ᶜavhaḳ] lafzının cemᶜidir; dağ kırlangıcına ve gammāz karga dedikleri kargaya denir; tekūlu: سَمِعْتُ الْغَأْغَاءَ أَيْ صَوْتَ الْعَوَاهِقِ الْجَبَلِيَّةِ Burada الْجَبَلِيَّةُ lafzı sıfat-ı kāşifedir.

[غ ب أ]

الْغَبْءُ [el-ġabᵓ] (ġayn'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Bir nesneye kasd ve mübāşeret eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: غَبَأَ لَهُ وَإِلَيْهِ غَبْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَصَدَ

[غ ر ق أ]

الْغِرْقِئُ [el-ġirḳiᵓ] (ġayn'ın ve ḳāf'ın kesriyle) زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Yumurtanın dāhilinde beyāzına yapışık olan yufkaca zara denir, ᶜalā-kavlin yumurtanın beyāzına denir ki ekl olunur.

الْغَرْقَأَةُ [el-ġarḳaᵓet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yumurta tavuktan hemān zikr olunan ince zar ile çıkmak maᶜnāsınadır ki üst kabuğu olmayıp yalnızca o zar ihāta eylemiş ola. Tavuğun kuvvetsizliğinden yāhūd āher ᶜārızadan nāşī olur; yukālu: غَرْقَأَتِ الْبَيْضَةُ إِذَا خَرَجَتْ وَعَلَيْهَا قِشْرُهَا الرَّقِيقُ Ve tavuk vech-i mezkūr üzere yumurtlamak maᶜnāsınadır ki henüz kemāle varmaksızın vazᶜ edip yāhūd baᶜde'l-vazᶜ burnuyla soymasından olur; yukālu: غَرْقَأَتِ الدَّجَاجَةُ إِذَا فَعَلَتْ ذَلِكَ بِبَيْضِهَا Müᵓellif işbu غِرْقِئٌ [ġirḳiᵓ] māddesinin hemzesini asliyye iᶜtibārıyla burada zikr edip lākin "غ،ر،ق" māddesi zeylinde Cevherī'yi tahtiᵓe ile hemzesinin zāᵓid olduğunu imzā ve takrīr ve غَرْقَأَتِ الدَّجَاجَةُ بِبَيْضَتِهَا أَيْ بَاضَتْهَا وَلَيْسَ لَهَا قِشْرٌ يَابِسٌ ᶜibāretiyle tefsīr eylemekle miyāne-i kelāmeyni mahall-i taᶜāruz olduğu gayr-i setīrdir.

FASLU'L-FĀʾ
(فَصْلُ الْفَاءِ)

[ف أ ف]

اَلْفَأْفَأُ [el-feʾfeʾ] (kasr ile فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) ve

اَلْفَأْفَاءُ [el-feʾfāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Hīn-i tekellümde fāʾ harfini çok söyleyen pepeyi kimseye denir; yaʿnī ıztırarī fā ile tekellüme lisānı çok çok māʾil ola ki iki harfte bir lisānı fāʾ harfine çalınır ola; yukālu: رَجُلٌ فَأْفَأٌ وَفَأْفَاءٌ أَيْ مُرَدِّدُ الْفَاءِ مُكْثِرُهُ فِي كَلاَمِهِ

اَلْفَأْفَأَةُ [el-feʾfeʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznide) Tekellümde fāʾ harfini çok söylemek üzere pepeyi olmak maʿnāsınadır; yukālu: فِيهِ فَأْفَأَةٌ أَيْ غَلَبَةُ الْفَاءِ عَلَى لِسَانِهِ

[ف ب أ]

اَلْفَبْأَةُ [el-febʾet] (fā'nın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Şol sağanaklı yağmurdur ki bir sāʿat yağıp sonra sākin ola, ekserī yaz eyyāmında olur.

[ف ت أ]

مَافَتَأَ [mā-feteʾe] Tā-i fevkiyyenin harekāt-ı selāsıyla ki fi'l-asl bāb-ı sālisten ve rābiʿden ve hāmistendir ve bu efʿāl-i nākısadandır ki hadese delāleti meslūb olup hemān zamāna dāll ve haber-i mansūbla istiklāl ve istikmāle muhtāc olan efʿāldendir; مَازَالَ [mā-zāle] ve مَابَرِحَ [mā-beriḥa] maʿnāsınadır ki keynūnet-i dāʾimeyi mutazammındır. Ve bunda eşher olan, tā'nın kesriyledir ki fi'l-asl bāb-ı rābiʿdendir; yukālu: مَافَتِئَ يَذْكُرُهُ أَيْ مَازَالَ يَذْكُرُهُ Yaʿnī "Onu dāʾimā zikr eder oldu." Ve bunda hemze ile مَاأَفْتَأَ [mā-efteʾe] dahi lügattir ki ifʿāl bābındandır; yukālu: مَاأَفْتَأَ يَذْكُرُهُ ve bu Temīm lügatidir. Ve bunların māddesi فَتْءٌ [fetʾ] kelimesidir ki fā'nın fethi ve tā'nın sükūnuyladır, bir nesneden ferāgat edip bi'l-külliyye unutmak maʿnāsınadır; yukālu: فَتِئَ عَنْهُ فَتْئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَسِيَهُ وَانْقَدَعَ عَنْهُ أَيِ انْكَفَّ Ve baʿzılar ʿindinde mādde-i mezbūre hemīn nefy ve inkāra mahsūstur, müsbeten istiʿmāl olunmaz, zīrā مَازَالَ [mā-zāle] ve مَابَرِحَ [mā-beriḥa] mürādifi olmak maʿnā-yı nefy ile sūret-pezīr olur ve eğer edāt-ı nefyden mücerreden zikr olunur ise elbette niyyette iʿtibār olunur, hattā ʿArablar edāt-ı nefyi hazf ve niyyette takdīr ile istiʿmāl ederler; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿تَاللهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ﴾ الآية، أَيْ مَاتَفْتَأُ ve

فَتَأَ [feteʾe] Fiʿl-i tām mehazı olarak kırmak, kesr maʿnāsınadır; yukālu: فَتَأَهُ فَتْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَسَرَهُ Ve söndürmek maʿnāsınadır; yukālu: فَتَأَهُ أَيْ أَطْفَأَهُ Bu maʿnālar İmāmü'n-nahv İbn Mālik'ten menkūldür, *Cemʿu'l-luġāti'l-muşkile* nām kitābında īrād ve İmām Ferrā'ya ʿazv u isnād eylemiştir; sahīh ve savābdır. Ebū Ḥayyān-ı Endelüsī ve sāʾir baʿzı aʿlām galat edip İbn Mālik'i taglīt eylemişlerdir. Menşe-i galatları mādde-i ātiyedir ki فَثَأَ [feṯeʾe] māddesidir; yaʿnī ṯā-ı müsellese فَثَأَ [feṯeʾe] māddesinden musahhaf olmak zuʿm eylediler.

[ف ث أ]

اَلْفَثْءُ [el-feṯʾ] (fā'nın fethi ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla) Gazabı defʿ ve teskīn eylemek maʿnāsınadır ki maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur; yukālu: فَثَأَ فُلاَنٌ الْغَضَبَ فَثْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَكَّنَهُ وَكَسَرَهُ أَيْ حِدَّتَهُ ve

فَثْءٌ [feṯʾ] ve

فُثُوءٌ [fuṯūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Ten-

cerenin kaynamasını sākin kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَثَأَ الْقِدْرَ فَثْئًا وَفُثُوءًا إِذَا سَكَّنَ غَلَيَانَهَا Ve bārid nesneyi ısıtmakla bürūdetini kesr ve teskīn eyleseler, فَثَأَ الشَّيْءَ derler; سَكَّنَ بَرْدَهُ بِالتَّسْخِينِ maᶜnāsına. Ve bir nesneyi bir kimseden menᶜ ile ferāgat ettirmek maᶜnāsınadır; yukālu: فَثَأَ الشَّيْءَ عَنْهُ إِذَا كَفَّهُ Ve galeyān üzere olan süt köpüklendikten sonra yüzünde olan köpük pārelenip soğuşmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَثَأَ اللَّبَنُ إِذَا أُغْلِيَ فَارْتَفَعَ لَهُ زَبَدٌ وَتَقَطَّعَ

الإِفْئَاءُ [el-ifʂāʾ] (hemzenin kesriyle) Yorulup fürū-mānde ve bī-tāb olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْثَأَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْيَا وَفَتَرَ Ve bir nesne sükūnet bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْثَأَ الْحَرُّ إِذَا سَكَنَ Ve ikāmet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْثَأَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ Ve hastayı terletmek için taşları kızdırdıktan sonra üzerlerine su serpip baᶜdehu hastayı o taşlar üzere yatırmak maᶜnāsınadır ki Aᶜrāb ᶜādetleridir, zīrā bādiyede hamām olmaz. Ve bu maᶜnā yine teskīn maᶜnāsına rāciᶜdir; yukālu: أَفْثُؤُوا لِلْمَرِيضِ أَيْ أَحْمُوا حِجَارَةً وَرَشُّوا عَلَيْهَا الْمَاءَ فَأَكَبَّ عَلَيْهَا الْوَجِعُ لِيَعْرَقَ

[ف ج أ]

الْفَجْءُ [el-fecʾ] (fā'nın fethi ve cīm'in sükūnuyla) ve

الْفُجَاءَةُ [el-fucāʾet] (fā'nın zammı ve elif'in meddiyle) Nāgehānī çıkagelmek maᶜnāsınadır; yukālu: فَجِئَهُ وَفَجَأَهُ فَجْئًا فُجَاءَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّالِثِ إِذَا هَجَمَ عَلَيْهِ ve

فَجْءُ [fencʾ] (fā'nın fethi ve cīm'in sükūnuyla) Cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَجَأَ الْمَرْأَةَ فَجْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَامَعَهَا

الْمُفَاجَأَةُ [el-mufāceʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) ve

الإِفْتِجَاءُ [el-ifticāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bunlar da ansızın erişmek ve sataşmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَاجَأَهُ مُفَاجَأَةً وَ إِفْتَجَأَهُ إِفْتِجَاءً بِمَعْنَى فَجِئَهُ

الْفُجَاءَةُ [el-fucāʾet] (fā'nın zammı ve elif'in meddiyle) Masdardır ki zikr olundu. Ve ism olur ansızın ᶜale'l-gaflet çıkagelen şeyʾe denir. Ve

فُجَاءَةُ [Fucāʾet] Ḳaṭarī nām şāᶜirin pederi ismidir.

الْفَجَأُ [el-feceʾ] (fethateynle) Devenin karnı büyük olmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَجِئَتِ النَّاقَةُ فَجَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَظُمَ بَطْنُهَا

الْمُفَاجِئُ [el-mufāciʾ] (mīm'in zammı ve cīm'in kesriyle) Arslana ıtlāk olunur.

[ف د أ]

الْفِنْدَاءَةُ [el-findāʾet] (fā'nın kesriyle) Baltaya denir, فَأْسٌ [feʾs] maᶜnāsına. Cemᶜi فَنَادِيدُ [fenādīd] gelir gayr-i kıyās üzere; ammā فِنْدَأْوَةٌ [findeʾvet] māddesi ki vāv iledir, "ف،ن،د" māddesinde mezkūrdur.

[ف ر أ]

الْفَرَأُ [el-fereʾ] (mehmūzen maksūren جَبَلٌ [cebel] vezninde) ve

الْفَرَاءُ [el-ferāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] veznincde) Yaban eşeğine denir; hımāru'l-vahş maᶜnāsına, ᶜalā-kavlin yaban eşeğinin gencine denir. Cemᶜi أَفْرَاءٌ [efrāʾ] gelir ki cemᶜ-i kıllettir ve فِرَاءٌ [firāʾ] gelir fā'nın kesriyle ki cemᶜ-i kesretidir; ve minhu'l-meselu: "كُلُّ الصَّيْدِ فِي جَوْفِ الْفَرَا" أَيْ كُلُّهُ دُونَهُ

فَرَا [ferā] lafzı burada hemzeden mücerreddir; zīrā kelām-ı mezbūr mesel olup ve meseller vakf-ı ahīr üzere mevzūᶜdur ve maᶜnāsı "Cümle şikār, hımār-ı vahşī derūnunda mündericdir" demektir. Menşeʾi budur ki bir gürūh sayyādlar şikāra çıkıp kimi hargūş ve kimi āhū

makūlesi hayvānlar sayd ve birisi bir yaban eşeği şikār edip ser-gerdelerine getirdikte o, hurdeleri tarh ve yaban eşeğini ahz ve istihsān ederek kelām-ı mezbūru īrād eyledi. Gūyā ki ekber-i sayd olmakla mecmūʿunun makāmında olmuştur. Baʿdehu kesīr makāmına kāʾim olan bir şeyʾ-i ʿazīm hakkında darb eylediler. Müʾellif كُلُّهُ دُونَهُ ʿibāretiyle tefsīr eylemekle gayrılar onun mertebesine vāsıl ve onda olan kesret-i lahm sāʾirde hāsıl değildir demek dahi muhtemeldir.

الْفَرِيءُ [el-ferīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) فَرِيٌّ [feriyy] lafzında lügattir ki ʿacīb ve garīb nesneye denir; yukālu: أَمْرٌ فَرِيءٌ أَيْ فَرِيٌّ Ve bu, muʿtel bābında dahi mersūmdur.

فَرَأٌ [Ferəʾ] (fethateynle) Yemen'de bir cezire adıdır.

[ف س أ]

الْفَسْءُ [el-fesʾ] (fā'nın fethi ve sīn'in sükūnuyla) Libāsı yırtıp pārelemek maʿnāsınadır; yukālu: فَسَأَ الثَّوْبَ فَسْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَقَّهُ Ve değnekle arkaya vurmak maʿnāsınadır; yukālu: فَسَأَ فُلاَنًا إِذَا ضَرَبَ ظَهْرَهُ بِالْعَصَا Ve menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَسَأَ فُلاَنًا عَنْهُ إِذَا مَنَعَهُ

التَّفْسِيءُ [et-tefsīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi libāsı yırtmak maʿnāsınadır; yukālu: فَسَّأَ الثَّوْبَ تَفْسِيءًا إِذَا شَقَّهُ

التَّفَسُّؤُ [et-tefessuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Libās yırtılmak maʿnāsınadır; yukālu: فَسَأَ الثَّوْبَ فَتَفَسَّأَ أَيْ تَشَقَّقَ Ve bir kimsenin arkasına değnekle vurmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَسَّأَهُ أَيْ ضَرَبَ ظَهْرَهُ بِالْعَصَا Ve bir maraz u ʿillet nāsa yayılıp ʿāmm ve şāmil olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَسَّأَ فِيهِمُ الْمَرَضُ إِذَا انْتَشَرَ

الْفَسَأُ [el-feseʾ] (fethateynle) Göğüs çıkıp arka içeri olmak vechiyle kambur olmak, بَزَخٌ [bezaḫ] maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin göğüs çıkık ve göbekle kasık arası bir tarafa doğru yumru ve domalıç olmak yāhūd meşy hāletinde gūyā ki makʿadını iki cānibe burup döndürür gibi çalkayarak yürür olmak; yāhūd oturdukta kıyāma zahmet ü meşakkatle kādir olmak yāhūd bel kemikleri iki kıynak aralarına girmekle arka basık ve çökük olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَسِئَ الرَّجُلُ فَسَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ أَفْسَأَ

الأَفْسَأُ [el-efseʾ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Zikr olunan sıfat üzere olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ أَفْسَأُ أَيْ أَبْزَخُ أَوِ الَّذِي خَرَجَ صَدْرُهُ وَنَتَأَتْ خَثْلَتُهُ أَوِ الَّذِي إِذَا مَشَى كَأَنَّهُ يُرَجِّعُ اسْتَهُ أَوْ مَنْ إِذَا قَعَدَ لاَ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَقُومَ إِلاَّ بِجَهْدٍ وَمَنْ دَخَلَ صُلْبُهُ فِي وَرِكَيْهِ

الْمَفْسُوءُ [el-mefsūʾ] (مَجْهُولٌ [mechūl] vezninde) Şol kimsedir ki dibini döndürüp çalkayarak yürür ola.

[ف ش أ]

التَّفَشُّؤُ [et-tefeşşuʾ] (şīn-i muʿceme ile تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) تَفَشُّؤٌ [tefessuʾ] lafzında lügattir ki bir maraz cümleye yayılıp şāmil olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَشَّأَ فِيهِمُ الْمَرَضُ إِذَا انْتَشَرَ

الْفَشْءُ [el-feşʾ] (fā'nın fethi ve şīn'in sükūnuyla) Ululanmak, fahr ve zehv maʿnāsına; yukālu: فَشَأَ الرَّجُلُ فَشْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا فَخَرَ

الإِفْشَاءُ [el-ifşāʾ] (hemzenin kesriyle) Bir kimse büyüklenmek, istikbārve taʿazzum maʿnāsınadır; yukālu: أَفْشَأَ الرَّجُلُ إِفْشَاءً إِذَا اسْتَكْبَرَ وَتَعَظَّمَ

التَّفَشُّؤُ [et-tefeşşuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir kimseyi maskaralığa alıp hezl ü

istihzā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَشَّأَ بِهِ إِذَا سَخِرَ مِنْهُ

[ف ض أ]

الإِفْضَاءُ [el-ifḍāʾ] (ḍād-ı muʿceme ile إِكْرَامٌ [ikrām] vezninde) İtʿām eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَفْضَأْتُهُ أَيْ أَطْعَمْتُهُ ʿİnde'l-baʿz bu māddede savāb olan ḳāf'la إِقْضَاءٌ [iḳḍāʾ] olmaktır.

[ف ط أ]

الْفَطْءُ [el-faṭʾ] (fā'nın fethi ve ṭa'nın sükūnuyla) حَطْءٌ [ḥaṭʾ] kelimesine cemīʿ-i maʿnālarında mürādiftir. Ve حَطْءٌ [ḥaṭʾ] ḥā-yı mühmele iledir, niteki mevkiʿinde zikr olundu; yukālu: فَطَأَهُ فَطْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ أَيْ حَطَأَهُ فِي مَعَانِيهَا Ve

فَطْءٌ [faṭʾ] Bir nesneyi ufatmak ve hurd haşhāş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَطَأَ الشَّيْءَ فَطْئًا إِذَا شَدَخَهُ Ve bir kimseye hoşlanıp hazz eylemediği iş eylemek; yā o makūle işte bulunmak maʿnāsınadır; yukālu: فَطَأَ الْقَوْمُ إِذَا رَكِبَهُمْ بِمَا لاَ يُحِبُّونَ Ve deveye pek ağır yük yüklemekle belini bastırmak maʿnāsınadır; yukālu: فَطَأَ ظَهْرَ بَعِيرِهِ فَطْئًا إِذَا حَمَلَ عَلَيْهِ حِمْلاً ثَقِيلاً فَاطْمَأَنَّ وَدَخَلَ

الْفَطَأُ [el-feṭaʾ] (fethateynle) ve

الْفُطْأَةُ [el-fuṭʾet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Arka içeri girip göğüs taşra çıkmak vech-iyle olan kamburluk hāletine denir. Ve

فَطَأٌ [feṭaʾ] (fethateynle) Maʿnā-yı mezbūrdan masdar olur; yukālu: فَطِئَ الرَّجُلُ فَطَأً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَخَلَ ظَهْرُهُ وَخَرَجَ صَدْرُهُ ve

فَطَأٌ [feṭaʾ] Yassı burunlu olmak maʿnāsınadır; فَطَسٌ [feṭas] gibi; yukālu: فَطِئَ الرَّجُلُ إِذَا فَطِسَ

الأَفْطَأُ [el-efṭaʾ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Arkası girip göğüsü çıkmış olan kambura denir. Ve yassı yayvan burunlu kişiye denir; أَفْطَسُ [efṭas] maʿnāsınadır.

التَّفَاطُؤُ [et-tefāṭuʾ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) Göğüs taşra çıkıp arka içeri girmek, tekāʿus maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin bu, tekāʿustan eşedd olur; yukālu: تَفَاطَأَ الرَّجُلُ إِذَا تَقَاعَسَ أَوْ أَشَدُّ مِنْهُ Ve gerilenmek, teʾehhür maʿnāsınadır; yukālu: تَفَاطَأَ عَنْهُ إِذَا تَأَخَّرَ Ve savaştan kesr ve hezīmetle geri dönmek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَاطَأَ فُلاَنٌ عَنْهُمْ بَعْدَ مَا حَمَلَ عَلَيْهِمْ إِذَا انْكَسَرَ وَرَجَعَ عَنْهُمْ

الإِفْطَاءُ [el-ifṭāʾ] (hemzenin kesriyle) İtʿām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْطَأَهُ أَيْ أَطْعَمَهُ Ve çok cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْطَأَ الرَّجُلُ إِذَا جَامَعَ جِمَاعًا كَثِيرًا Ve hoş-hūy iken bed-hūy olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْطَأَ فُلاَنٌ إِذَا سَاءَ خُلُقُهُ بَعْدَ حُسْنٍ Ve bir kimsenin māl u menāli firāvān olup ser-vet ve sāmān sāhibi olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْطَأَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّسَعَتْ حَالُهُ

[ف ق أ]

الْفَقْءُ [el-faḳʾ] (fā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Gözü ve bedende zuhūr eden sivilce ve çıban makūlesini soyup deş-mek yāhūd vurup dürtmekle yā oymakla çıkarmak, ʿalā-kavlin gözü kör eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَقَأَ الْعَيْنَ وَالْبَثْرَةَ وَنَحْوَهُمَا فَقْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَسَرَهَا أَوْ قَلَعَهَا أَوْ بَخَقَهَا Ve filān kimse filānın hışm ve gazabını teskīn eyledi diyecek yerde فَقَأَ نَاظِرَيْهِ derler; yukālu: فَقَأَ نَاظِرَيْهِ أَيْ أَذْهَبَ غَضَبَهُ

التَّفْقِئَةُ [et-tefḳiʾet] (تَفْعِلَةٌ [tefʿilet] veznin-de) Bu dahi göz çıkarmak, فَقَأَ [feḳaʾe] maʿnāsınadır; yukālu: فَقَّأَ الْعَيْنَ تَفْقِئَةً بِمَعْنَى فَقَأَهَا

الإِنْفِقَاءُ [el-infiḳāʾ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

التَّفَقُّؤُ [et-tefaḳḳuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-

de) Göz çıkmak ve yara ve çıban makūlesi deşilmek maʿnāsınadır; yukālu: فَقَّأَهَا فَانْفَقَأَ وَتَفَقَّأَ

الْفُقُوءُ [el-fuḳūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Çayır ve sāʾir nebāt kısmı yağmurdan yā sel suyundan ālūde ve toz toprak olmakla devābb ve mevāşī ekline salāhiyyetten kalmak maʿnāsınadır; yukālu: فَقَأَتِ الْبُهْمَى فُقُوءًا إِذَا تَرَّبَهَا الْمَطَرُ وَالسَّيْلُ فَلاَ تَأْكُلُهَا النَّعَمُ Ve بُهْمَى [buhmā] (حُبْلَى [ḥublā] vezninde) sıbyānın pisi pisi dedikleri kılçıklı nebāttır ki kedi otu taʿbīr olunur.

الْفَقْءُ [el-faḳʾ] (fā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) ve

الْفُقْأَةُ [el-fuḳʾet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) ve

الْفُقَأَةُ [el-fuḳaʾet] (fā'nın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

الْفَقَأَةُ [el-feḳaʾet] (fetehatla) ve

الْفَاقِيَاءُ [el-fāḳiyāʾ] (ḳāf'ın kesriyle) سَابِيَاءُ [sābiyāʾ] maʿnāsınadır ki ʿavrette oğlan yatağı dedikleri deridir ki yeni tevellüd eden veledin başında çıkıp veledin başından şakk ederler yāhūd bir yufka deridir ki veledin burnu üstünde olur, eğer bertaraf eylemeseler veled bunalıp helāk olur. Ebe kadınlar "Çocuk nikāblı doğdu!" diye iş yaparlar. Ve

فَقْءٌ [faḳʾ] (fā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Hılkī oyma çukura denir ki taşlarda ve kayalarda ve baʿzı pek yerlerde olup onda su müctemiʿ olur, Türkīde kak taʿbīr olunur. Ve

فَقْءٌ [Faḳʾ] Bir mevziʿ adıdır. Ve

الْفَقْآى [el-faḳʾā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Şol nākadır ki حَقْوَةٌ [ḥaḳvet] ʿilletine uğramış ola. Ve حَقْوَةٌ [ḥaḳvet] deveye mahsūs bir ʿillettir ki isābet eden deve bevl ve baʿrdan munkatıʿ olur ve gāh olur ki lahm ve ʿurūku müntefih olup yarılır ve bazen şiddet-i intifāhından işkembesi yerinden kopar.

الْفَقِيءُ [el-feḳīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Zikr olunan حَقْوَةٌ [ḥaḳvet] ʿilletine uğramış erkek deveye denir. Ve

فَقِيءٌ[feḳīʾ] Bi-ʿaynihi maraz-ı mezbūre de denir. Ve فَقْءٌ [faḳʾ] maʿnāsınadır ki baʿzı kayalarda ve pek yerlerde olan hılkī oyma çukura, onda su irkilir.

الإِفْتِقَاءُ [el-iftikāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Papuççu ve serrāc ve meşk-dūz makūlesi bir nesne dikerken metīn ve muhkem olmak için iki taraflı dikiş yerlerine vazʿ olunan meşin parçaları aralığına bir parça dahi vazʿ edip üzerinden bir dikiş dahi çekmek maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَقَأَ الْخَرْزَ إِذَا أَعَادَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ بَيْنَ الْكُلْيَتَيْنِ كُلْيَةً أُخْرَى

الْمُفْقِئَةُ [el-mufaḳḳiʾet] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddiṯet] vezninde) Derelere ıtlāk olunur; أَوْدِيَةٌ [evdiyet] maʿnāsına, zemīni şakk ettikleri için. Pes

مُفَقِّئٌ [Mufaḳḳiʾ] Bir dereye ıtlāk olunur.

[ف ل أ]

الْفَلْءُ [el-felʾ] (fā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Bir nesneyi fesāda verip tebāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَلَأَهُ فَلْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَفْسَدَهُ

[ف ن أ]

الْفَنَأُ [el-fenaʾ] (fethateynle) Çokluk, kesret maʿnāsınadır; yukālu: مَالٌ ذُو فَنَإٍ أَيْ كَثْرَةٍ

الْفَنْءُ [el-fenʾ] (fā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Gürūh ve cemāʿat maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَ فَنْءٌ مِنْهُمْ أَيْ جَمَاعَةٌ

[ف ي أ]

الْفَيْءُ [el-feyʾ] (fā'nın fethi ve yā'nın sükūnuyla) İbtidā güneşlik olup sonradan yürümekle güneşliği nesh ve izāle eden gölgeye denir.

Şārih der ki فَيْءٌ [feyʾ] kelimesi fi'l-asl rücūᶜ maᶜnāsına masdardır. Bu münāsebetle ehl-i tahkīk zevālden sonra olan gölgeye ıtlāk ettiler, bir cānibden bir cānibe ricᶜati için ve ظِلٌّ [ẓill]ı, kable'z-zevāl olan gölgeye tahsīs eylediler. Baᶜzılar, ظِلٌّ [ẓill] setr maᶜnāsına olmakla cemīᶜ-i evkātta olan gölgeye ıtlāk eylediler. Pes buna göre فَيْءٌ [feyʾ] mefhūmundan aᶜam olur, hattā *Durre*'de meşrūhtur ki baᶜzıların جَلَسْتُ فِي فَيْءِ الشَّجَرَةِ kavli galattır, savāb olan فِي ظِلِّ الشَّجَرَةِ demektir, zīrā فَيْءٌ [feyʾ] rücūᶜ maᶜnāsından meʾhūz olmakla zevāl-i şemsten sonra maşrık tarafına dönen gölgeye ıtlāk olundu. Ve ظِلٌّ [ẓill] setr maᶜnāsından meʾhūz olmakla mutlakan güneşliği setreden gölgeye ıtlāk olunmuştur, gerek mukaddemā güneş iken setr edip gölge olmuştur ve gerek aslā güneşlik olmayıp dāʾimā gölge olsun ki kuytu taᶜbīr olunur, hattā sevād-ı leyle dahi ظِلُّ اللَّيْلِ ve ظِلُّ الأَرْضِ ıtlāk olunur. İntehā.

Ve Müʾellif *Baṣāʾir*'de ظِلٌّ [ẓill]ın فَيْءٌ [feyʾ]mefhūmundan aᶜam olduğunu tercīh eylemiştir. Ve Ruʾbe'den menkūldür ki şol gölge ki mukaddemā güneşlik iken ondan şuᶜāᶜ-ı şems zāʾil olmakla hāsıl ola, ona ظِلٌّ [ẓill] ve فَيْءٌ [feyʾ] ıtlāk olunur ve şol gölge ki yeri mukaddemā güneşlik olmaya, ona hemān ظِلٌّ [ẓill] ıtlāk olunur; ve li-hāzā kīle: الشَّمْسُ تَنْسَخُ الظِّلَّ وَالْفَيْءُ يَنْسَخُ الشَّمْسَ Ve İbnu's-Sikkīt dedi ki ظِلٌّ [ẓill] tulūᶜ-ı şemsten zevāle kadar olur ve فَيْءٌ [feyʾ] zevālden sonra olur. Pes kütüb-i fıkhiyyede feyʾ-i zevāl taᶜbīri tecrīde mahmūl olur. Ve Zemaḫşerī kavli budur ki lafz-ı ظِلٌّ [ẓill] fi'l-asl setr maᶜnāsına olmakla cemīᶜ-i evkātta vākiᶜ olan gölgeye ıtlāk olunur. Baᶜdehu temyīz için ظِلٌّ [ẓill]ı kable'z-zevāle ve فَيْءٌ [feyʾ] rücūᶜ maᶜnāsına olup ve baᶜde'z-zevāl gölge rāciᶜ olmakla ona tahsīs eylediler. Ve فَيْءٌ [feyʾ] kelimesi fi'l-asl masdar olmakla ıtlāk-ı mezbūr mübālaga için olur yāhūd aslı فَيِيٌّ [feyyiʾ] idi سَيِّدٌ [seyyid] vezninde, baᶜdehu tahfīf olunmuştur, مَيْتٌ [meyt] ve مَيِّتٌ [meyyit] gibi. İntehā. Ve

فَيْءٌ [feyʾ] lafzının cemᶜi أَفْيَاءٌ [efyāʾ] gelir ve فُيُوءٌ [fuyūʾ] gelir fā'nın zammıyla. Ve

فَيْءٌ [feyʾ] Küffārdan alınan ganīmet mālına ıtlāk olunur, İslām tarafına rücūᶜu için yāhūd hutām-ı dünyevīyi zıll-ı zāʾile teşbīhe mebnīdir; yukālu. نَالَ الْفَيْءَ أَيِ الْغَنِيمَةَ Ve māl-ı cizye ve harāca ıtlāk olunur. Ve kuş sürüsüne ıtlāk olunur, katīᶜa-i tayr maᶜnāsına. Ve masdar olur rücūᶜ maᶜnāsına; kāle taᶜālā: ﴿حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ الله﴾ ve yukālu: فَاءَ الْمَوْلِي مِنْ امْرَأَتِهِ أَيْ تَرْجِعَ إِلَى الطَّاعَةِ Burada مُولِي [mūlī] kelimesi مُعْطِي [muᶜṭī] vezninde إِيلاَءٌ [īlāʾ] lafzından ism-i fāᶜildir. Ve إِيلاَءٌ [īlāʾ] zevceye kurbān eylememek üzere yemīn eylemek maᶜnāsınadır. Ve فَيْءٌ [feyʾ] kelimesi tahavvül ve insirāf maᶜnāsınadır; yukālu: فَاءَ الظِّلُّ إِذَا تَحَوَّلَ Ve ganīmet almak maᶜnāsınadır; tekūlu: فِئْتُ الْغَنِيمَةَ أَيْ أَخَذْتُهَا وَاغْتَنَمْتُهَا

الْمَفْيَأَة [el-mefyeʾet] (mīm'in ve yā'nın fethiyle ve yā'nın zammıyla lügattir ki مَفْيُوَّةٌ [mefyuʾet]tir) فَيْءٌ [feyʾ] kelimesinden ism-i mekāndır, gölgelik ve sāye-dār olan

yere denir.

الْفَيْأَةُ [el-feyʾet] (fā'nın fethiyle) ve

الْفِيئَةُ [el-fīʾet] (fā'nın kesriyle) Bunlar da rücūᶜ maᶜnāsınadır; zāhiren binā-i merre ve binā-i nevᶜdir.

الإِفَاءَةُ [el-ifāʾet] (إِقَامَةٌ [iḳāmet] vezninde) Rücūᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفَاءَ الظِّلُّ أَيْ رَجَعَ Ve māl-ı küffārı ehl-i İslām'a feyʾ ve ganīmet kılmak maᶜnāsınadır; tekūlu: أَفَاءَ اللهُ عَلَيَّ مَالَ الْكُفَّارِ أَيْ جَعَلَهُ فَيْئًا لِي

الإِسْتِفَاءَةُ [el-istifāʾet] (إِسْتِفَادَةٌ [istifādet] vezninde) Bu dahi rücūᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَفَاءَ إِذَا رَجَعَ Ve māl-ı küffārı feyʾ ve ganīmet cihetiyle almak maᶜnāsınadır; tekūlu: إِسْتَأْفَأْتُ الْمَالَ أَيْ أَخَذْتُهُ فَيْئًا

الْفِئَةُ [el-fiʾet] (جِعَةٌ [ciᶜat] vezninde) Tāʾife ve gürūh maᶜnāsınadır; teᶜādud ve teᶜāvün bābında yekdīgere müterāciᶜ oldukları için. Ve bunun aslı فِيءٌ [fīʾ] idi fā'nın kesr ve meddiyle فِيعٌ [fīᶜ] vezninde, hāʾ harfi vasat-ı kelime olan yā-ı sākıtadan ᶜivazdır. Cemᶜi فِئُونَ [fiʾūn] gelir şuzūz üzere ve فِئَاتٌ [fiʾāt] gelir شِيَاتٌ [şiyāt] vezninde kıyās üzere; yukālu: جَاءَتْ فِئَةٌ كَثِيرَةٌ أَيْ طَائِفَةٌ

الْمُفَاءُ [el-mufāʾ] (mīm'in zammı ve elif'in meddiyle) إِفَاءَةٌ [ifāʾet]ten ism-i mefᶜūldür, şol kimseye ıtlāk olunur ki beldesi yā memleketi feth olunup müslimīne feyʾ olmuş ola.

الْمُفِيءُ [el-mufīʾ] (مُطِيعٌ [muṭīᶜ] vezninde) إِفَاءَةٌ [ifāʾet]ten ism-i fāᶜildir, Bir beldeyi feth ve feyʾ eden kimseye denir; ve minhu'l-hadīs: "لاَ يُؤَمَّرُ مُفَاءٌ عَلَى مُفِيءٍ" أَيْ لاَ يُؤَمَّرُ مَوْلًى عَلَى عَرَبِيٍّ Yaᶜnī "Ehl-i sevād, sahābe-i kirām üzere emīr ve vālī olamaz", zīrā ehl-i sevād, ashāb-ı kirāmın feyʾleridir. *Nihāye*'de işbu hadīs "لاَ يَلِيَنَّ [مُفَاءٌ عَلَى مُفِيءٍ] ᶜunvānıyla müsebbettir.

يَا فَيْءَ [yā feyʾ] (fā'nın fethi ve yā'nın sükūnuyla) يَا شَيْءَ ve يَا هَيْءَ kelimeleri gibi edāt-ı taᶜaccüb yāhūd kelime-i teʾessüf ve nedāmettir; tekūlu: يَا فَيْءَ مَالِي وَيَا شَيْءَ مَالِي بِمَعْنًى وَاحِدٍ

الْفَيْأَةُ [el-feyʾet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Tavşancıl'a şebīh bir kuştur, Ḥicāz'a mahsūstur. Ve

فَيْأَةٌ [feyʾet] Vakt ve hīn maᶜnāsınadır; yukālu: جَاءَهُ بَعْدَ فَيْأَةٍ أَيْ بَعْدَ حِينٍ

التَّفِيئَةُ [et-tefīʾet] (tā'nın fethi ve fā'nın kesr ve meddiyle) Eser ve ᶜakib maᶜnāsınadır; yukālu: دَخَلَ فُلاَنٌ عَلَى تَفِيئَةِ فُلاَنٍ أَيْ عَلَى أَثَرِهِ وَعَقِبِهِ Yaᶜnī "İzini basarak girdi."

Şārihin beyānına göre işbu تَفِيئَةٌ [tefīʾet] فَيْءٌ [feyʾ] māddesindendir; tā zāʾidedir, فَعِيلَةٌ [faᶜīlet] veznindedir yāhūd تَفْعِلَةٌ [tefᶜilet] vezninde olup yā medd olunmuştur. Asl maᶜnā gölge salmak demektir önünde olan adam üzere. Güyā ki kendi gölgesini salmış olduğundan eser ve ᶜakīb maᶜnāsında müstaᶜmel oldu.

FASLU'L-ḲĀF
(فَصْلُ الْقَافِ)

[ق أ ق أ]

الْقَأْقَاءُ [el-ḳaʾḳāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] veznin-de) ʿIrāḳ diyārı kargalarının asvātından hikāyedir.

الْقِئْقِئُ [el-ḳiʾḳiʾ] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Yumurtanın beyāzına denir. Ve yumur-ta içini ihāta eden ince zara denir غِرْقِيٌّ [ġirḳīʾ] maʿnāsına.

[ق ب أ]

الْقَبْءُ [el-ḳabʾ] (ḳāf'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَبَأَ الطَّعَامَ قَبْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَكَلَهُ Ve çok su içmekten tulum gibi şişip dolmak maʿnāsınadır; yukālu: قَبَأَ مِنَ الشَّرَابِ أَيِافْتَلَأَ مِنْهُ

الْقَبْأَةُ [el-ḳabʾet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) ve

الْقَبَاءَةُ [el-ḳabāʾet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] veznin-de) Bir nevʿ otluktur ki hayvānāt raʿy eder.

[ق ث أ]

الْقِثَّاءُ [el-ḳiṯṯāʾ] (ḳāf'ın kesri ve zammı ve ṯā-yı müsellesenin teşdīdiyle) Maʿrūf seb-zedir ki ʿacūr taʿbīr olunur, ʿArabistan'da kesīrdir. Ve ʿinde'l-baʿz hıyāra denir. Şārih der ki ercah olan ʿacūr olmaktır, ni-teki müʾellif dahi onu takdīm eyledi.

الإِقْثَاءُ [el-iḳṯāʾ] (hemzenin kesriyle) Bir yerde قِثَّاءٌ [ḳiṯṯāʾ] çok olmak maʿnāsınadır, yukālu: أَقْثَأَ الْمَكَانُ إِذَا كَثُرَ بِهِ الْقِثَّاءُ ve yukālu: أَقْثَأَ الْقَوْمُ إِذَا كَثُرَ عِنْدَهُمُ الْقِثَّاءُ

الْمَقْثَأَةُ [el-maḳṯeʾet] (mīm'in ve ṯā'nın fet-hiyle) ve

الْمَقْثُؤَةُ [el-maḳṯuʾet] (ṯā'nın zammıy-la) İsm-i mekāndır, ʿacūr yāhūd hıyār bostānına denir ki ʿacūrluk ve hıyārlık taʿbīr olunur.

[ق د أ]

الْقِنْدَأْوُ [el-ḳindeʾv] (فِنْعَلْوٌ [finʿalv] veznin-de) Bed-gıdā olan kimseye denir. Ve bed-hūy ve bed-meşreb kimseye denir. Ve kalın gövdeli topaç bodura denir. Ve başı büyük olup cüssesi hurde ve cura olan kimseye denir. Ve cürʾet ve ikdām sāhibi kimseye denir. Ve boynu kısa başı saht ve şedīd olan kimseye denir. Ve hafīf ve bī-temkīn olan yelkovan kimseye denir. Ve sulb ve metīn nesneye denir hā'yla. قِنْدَأْوَةٌ [ḳindeʾvet] dahi bu maʿnālaradır, ekserī bunlar ile deve kısmı sıfatlanır; yukālu: جَمَلٌ قِنْدَأْوٌ Ebū Naṣr el-Cevherī vehmi-ne mebnī işbu māddeyi dāl-ı mühmele bābında zikr eylemiştir ki hemze ve vāv'ı zāʾid zannıyla veznini فِعْلَأْوٌ [fiʿleʾv]e kıyās eylemiştir.

[ق ر أ]

الْقُرْآنُ [el-Ḳurʾān] (عُثْمَانُ [ʿuṯmān] veznin-de) Tenzīl-i ʿazīz ve Kitāb-ı mübīn ismidir ki Cibrīl-i Emīn vasıtasıyla Server-i enām Resūlullāh ʿaleyhi's-salātu ve's-selām hazretlerine nāzil olmuştur. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre قُرْآنٌ [ḳurʾān] lafzı fi'l-asl رُجْحَانٌ [ruchān] gibi masdar-dır, cemʿ ve zamm eylemek maʿnāsına, baʿdehu Hazret-i Resūlullāh'a nāzil olan kitāb-ı mübīnde ʿalem olmuştur, sūreleri cemʿ ve zamm eylediği için yāhūd kasas ve emr ü nehy ve vaʿd u vaʿīd gibi hālātı yāhūd cemīʿ-i ʿulūmun semere ve āsārını cāmiʿ olduğu için.

الْقَرْءُ [el-ḳarʾ] (ḳāf'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) ve

الْقِرَاءَةُ [el-ḳirāʾet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

الْقُرْآنُ [el-ḳurʾān] (رُجْحَانٌ [ruchān] veznin-de) Okumak, tilāvet maʿnāsınadır; yukālu: قَرَأَهُ وَقَرَأَ بِهِ قَرْءًا وَقِرَاءَةً وَقُرْآنًا مِنَ الْبَابِ الأَوَّلِ وَالثَّالِثِ Cemʿi قَرَأَةٌ [ḳaraʾet]tir, كَتَبَةٌ [ketebet] gibi ve قُرَّاءٌ [ḳurrāʾ]dır, عُذَّالٌ [ʿuẕẕāl] gibi; bunlar cemʿ-i mükesserler-dir, cemʿ müzekker-i sālim قَارِئُونَ [ḳāriʾūn] dur. Ve قَرَأَ عَلَيْهِ السَّلاَمَ derler, "Filān kimse-ye lisānen tahiyyet ve selām iblāg eyledi" maʿnāsına. Ve

قَرْءٌ [ḳarʾ] ve

قُرْآنٌ [ḳurʾān] Hayvān gebe olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَرَأَتِ النَّاقَةُ إِذَا حَمَلَتْ Ve bir nesneyi biriktirip birbirine zamm u ilhāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَرَأَ الشَّيْءَ إِذَا جَمَعَهُ وَضَمَّهُ Ve doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: قَرَأَتِ الْحَامِلُ إِذَا وَلَدَتْ

الإِقْتِرَاءُ [el-iḳtirāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi okumak maʿnāsınadır; yukālu: إِقْتَرَأَ الْكِتَابَ إِذَا تَلاَهُ

الإِقْرَاءُ [el-iḳrāʾ] (hemzenin kesriyle) Okutmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَقْرَأْتُهُ أَنَا Ve bir kimseye iblāg-ı selām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْرَأَهُ السَّلاَمَ أَيْ أَبْلَغَهُ إِيَّاهُ Ve ʿinde'l-baʿz "Ona lisānen selām iblāg eyledi" diyecek yerde sülāsīden قَرَأَ عَلَيْهِ السَّلاَمَ derler. Ve eğer selāmı mektuba tahrīr eylese أَقْرَأَهُ السَّلاَمَ derler ki mezīddendir. Ve kāle'ş-şārih "Ve fi'l-*Esās* tekūlu: إِقْرَأْ سَلاَمِي عَلَى فُلاَنٍ وَلاَ يُقَالُ إِقْرَأْهُ مِنِّي السَّلاَمَ Ve

إِقْرَاءٌ [iḳrāʾ] Hatun hayz görmek ve hayz-dan pāk olmak maʿnālarınadır ki maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur; yukālu: أَقْرَأَتِ الْمَرْأَةُ أَقْرَأَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا طَهُرَتْ ve yukālu: إِذَا حَاضَتْ Ve rahim-i hayvānda menī ber-karār ol-mak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْرَأَتِ النَّاقَةُ إِذَا اسْتَقَرَّ الْمَاءُ فِي رَحِمِهَا Ve yel, vaktinde esmek maʿnāsınadır, mevsim yelleri gibi; yukālu: أَقْرَأَتِ الرِّيَاحُ إِذَا هَبَّتْ لِوَقْتِهَا Ziyā إِقْرَاءٌ [iḳrāʾ] vakt maʿnāsına da gelir. Ve geri dönmek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْرَأَ مِنْ سَفَرِهِ إِذَا رَجَعَ Ve karīb olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْرَأَ أَمْرُكَ إِذَا دَنَا Ve teʾhīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْرَأَ حَاجَتَهُ إِذَا أَخَّرَهَا Ve sona kalmak, istīhār maʿnāsınadır; yukālu: أَقْرَأَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَأْخَرَ Ve yıldız batmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْرَأَ النَّجْمُ إِذَا غَابَ Ve bir nesneden munsarıf olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْرَأَ عَنْهُ أَيِ انْصَرَفَ Ve ʿābid ve mütenessik olmak maʿnāsınadır, yukālu: أَقْرَأَ الرَّجُلُ إِذَا تَنَسَّكَ

الْمَقْرُوءَةُ [el-maḳrūʾet] (مَكْتُوبَةٌ [mektūbet] vezninde) ve

الْمَقْرُوَّةُ [el-maḳruvvet] (vāv'ın şeddesiyle) ve

الْمَقْرِيَّةُ [el-maḳriyyet] (مَرْمِيَّةٌ [mermiyyet] vezninde) Tilāvet olunan sutūr ve sahīfeye denir; yukālu: صَحِيفَةٌ مَقْرُوءَةٌ وَمَقْرُوَّةٌ وَمَقْرِيَّةٌ أَيْ مَتْلُوَّةٌ

الْمُقَارَأَةُ [el-muḳāreʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

الْقِرَاءُ [el-ḳirāʾ] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Bir kişi ile ders okumak, müdārese maʿnāsınadır; lākin vāhidde istiʿmāli gālibdir, iştirākta okuyuşmak taʿbīr olunur; tekūlu: قَارَأَهُ مُقَارَأَةً وَقِرَاءً أَيْ دَارَسَهُ

الْقَرَّاءُ [el-ḳarrāʾ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Tilāveti güzel kimseye denir, حَسَنُ الْقِرَاءَةِ maʿnāsına ki tecvīd ve tertīl üzere kırāʾat eder ola. Cemʿi قَرَّاؤُونَ [ḳarrāʾūn] gelir, bu-nun mükesser olarak cemʿi yoktur; yukālu: هُوَ قَرَّاءٌ أَيِ الْحَسَنُ الْقِرَاءَةِ

الْقُرَّاءُ [el-ḳurrāʾ] (رُمَّانٌ [rummān] veznin-de) Nāsik ve müteʿabbid ve sālih ve pārsā adama denir. Cemʿi قُرَّاؤُونَ [ḳurrāʾūn] ge-

lir ve قَرَارِيءُ [ḳarārīʾ] gelir دَنَانِيرُ [denānīr] vezninde.

الْقَارِئُ [el-ḳāriʾ] ve

الْمُتَقَرِّئُ [el-muteḳarriʾ] Bunlar da zāhid ve ʿābid kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ قُرَّاءٌ وَقَارِئٌ وَمُتَقَرِّئٌ أَيْ نَاسِكٌ مُتَعَبِّدٌ

التَّقَرُّؤُ [et-teḳarruʾ] (تَفَضُّلٌ [tefaḍḍul] veznninde) ʿİlm-i şerīʿat öğrenip fakīh olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَقَرَّأَ الرَّجُلُ إِذَا تَفَقَّهَ Ve tāʿat ve ʿibādete dürüşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَقَرَّأَ فُلَانٌ أَيْ تَنَسَّكَ

الْقَرْءُ [el-ḳarʾ] (ḳāf'ın fethi ve zammıyla) Hayz maʿnāsınadır ki hatunların namāzsız olmak hāletidir. Ve tuhr maʿnāsınadır ki hayzdan pāk olmak hāletidir, namāzsızlık ve pāklık taʿbīr olunur; bu cihetle azdāddandır. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre asl قَرْءٌ [ḳarʾ] lafzı vaktin ismidir ki gāh hayzın ve gāh tuhrun zarfı olur.

Şārih der ki belki قَرْءٌ [ḳarʾ] fi'l-hakīka tuhrdan hayza duhūlün ismidir. Pes tuhru ve onu müteʿākib hayzı cāmiʿ ism olmakla ʿalā-hidetin her birine de ıtlāk olundu, zīrā her birinde cemʿiyyet maʿnāsı melhūzdur. Hayzda cemʿiyyet-i dem zāhirdir ve tuhrda dem bedende müctemiʿ olur. Fe-kavluhu taʿālā: ﴿يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ﴾ أَيْ ثَلَاثَةَ دُخُولٍ مِنَ الطُّهْرِ إِلَى الْحَيْضِ Bu cihetle İmām Aʿẓam hayz ve Şāfiʿī tuhr maʿnāsını ahz eyledi. İntehā. Ve

قَرْءٌ [ḳarʾ] Vakt ve zamān maʿnāsınadır. Ve kāfiye maʿnāsınadır ki beytin āhirinden ʿibārettir. Baʿzı nüshada وَالْعَاقِبَةُ ʿunvānıyla mersūmdur, gayr-i sahīhtir. Ve قَرْءٌ [ḳarʾ] kelimesinin cemʿi أَقْرَاءٌ [aḳrāʾ] gelir, أَحْمَالٌ [aḥmāl] vezninde ve قُرُوءٌ [ḳurūʾ] gelir ḳ āf'ın zammıyla ve أَقْرُؤٌ [aḳruʾ] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde, ʿalā-kavlin fark ve temyīz için tuhr maʿnāsına olanın cemʿinde قُرُوءٌ [ḳurūʾ] denir ḳāf'ın zammıyla. Ve hayz maʿnāsına olanın cemʿinde أَقْرُؤٌ [aḳruʾ]denir. Mütercim der ki İbn Hümām, kavl-i sānīyi tezyīf eylemiştir.

الْمُقَرْأَةُ [el-muḳarreʾet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿāẓẓamet] vezninde) Şol hatundur ki müddet-i hayzı inkızā ile istibrā-ı rahim için imsāk ve intizār oluna, tā ki yeniden tezevvüc terettüb eyleye, zīrā ʿiddeti münkazī olmadıkça tezevvüc cāʾiz değildir; yukālu: هِيَ مُقَرَّأَةٌ إِذَا كَانَتْ يُنْتَظَرُ بِهَا انْقِضَاءُ أَقْرَائِهَا

التَّقْرِيءُ [et-taḳrīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznninde) Hatunu vech-i mezkūr üzere ʿiddeti münkazī olunca kadar tevkīf ve imsāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قُرِّئَتِ الْمَرْأَةُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا حُبِسَتْ لِلِاسْتِبْرَاءِ حَتَّى انْقَضَتْ عِدَّتُهَا

الْأَقْرَاءُ [el-aḳrāʾ] (hemzenin fethiyle) Şiʿr ve manzūmenin envāʿ ve enhā'sına ıtlāk olunur قَرْءٌ [ḳarʾ] kelimesinin ʿan-karīb kāfiye maʿnāsına geldiği zikr olunmuştur. Ve Zemaḫşerī eyitti ki أَقْرَاءُ الشِّعْرِ kāfiyeleridir ki ebyāt onlar ile hitām bulur, niteki طُهْرٌ [ṭuhr]un hitāmı قَرْءٌ [ḳarʾ] olduğu gibi.

Ve şārih der ki envāʿ ve enhā'sından murād, turuk ve esālīb ve buhūr ve kavāfī ve revīleridir. Ve minhu yukālu: هَذَا الشِّعْرُ عَلَى قَرْءِ ذَاكَ الشِّعْرِ أَيْ عَلَى أُسْلُوبِهِ وَطَرِيقَتِهِ وَمِثَالِهِ

مُقْرَأٌ [Muḳreʾ] (مُكْرَمٌ [mukrem] veznninde) Yemen'de bir beldedir ki türābında ʿakīk maʿdeni vardır. Muhaddisīnden ve sāʾirden mukreʾiyyūn ıtlāk olunan cemāʿat ona mensūblardır. İbn Kelbī, mīm'in fethiyle zabteylemiştir.

الْقِرْأَةُ [el-ḳirʾet] (ḳāf'ın kesriyle) Tāʿūn ve vebāya denir; yukālu: هَلَكَ مِنَ الْقِرْأَةِ أَيِ الْوَبَاءِ Ehl-i Ḥicāz hemzeyi terk edip قِرَةٌ [ḳiret]

derler.

الإِسْتِقْرَاءُ [el-istiḳrāʾ] Dişi devenin hāmil olup yāhūd olmadığını tahkīk ve teyakkün eylemek için erkek deve ona aşmayı terk ve imsāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَقْرَأَ الْجَمَلُ النَّاقَةَ إِذَا تَارَكَهَا لِيَنْظُرَ أَ لَقِحَتْ أَمْ لاَ Bu dahi cemʿ maʿnāsındandır, gūyā ki cemel menīsini ihrāc etmeyip sulbünde cemʿ ve takrīr eylemiş olur. Şārih der ki tetebbuʿ ve istiksāʿ maʿnāsına müʾellifin إِسْتِقْرَاءٌ [istiḳrāʾ] taʿbīrleri dahi cemʿ maʿnāsından yāhūd kırāʾat maʿnāsındandır, gūyā ki araştırdığı şeyʾin cemīʿ-i efrādını cemʿ yāhūd kırāʾat eylemeyi taleb eder olur.

[ق ر ض أ]

الْقِرْضِئُ [el-ḳirḍiʾ] (ḍād-ı muʿceme ile زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Garāʾib-i eşcār-ı bādiyeden bir şecer adıdır; çiçeği; وَرْسٌ [vers] ten yaʿnī Yemen zaʿferānından asfer olur. Müfredi قِرْضِئَةٌ dir hāyıla.

[ق ض أ]

الْقَضَأُ [el-ḳaḍaʾ] (fethateynle) Tulum ve kırba çürüyüp yeprimekle eczāları münhal olup rīze rīze olarak sapır sapır dökülmek maʿnāsınadır, müddet-i medīde nem-nāk yerde kalmış sevb gibi; yukālu: قَضِئَ السِّقَاءُ قَضَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَسَدَ وَعَفِنَ وَتَهَافَتَ Ve göz ʿillet sebebiyle azıp tebāh olmakla kızarıp kapakları ve etrāfları sölpüyüp müsterhī olmak maʿnāsınadır ki şīl olmak taʿbīr olunur; yukālu: قَضِئَتِ الْعَيْنُ إِذَا احْمَرَّتْ وَاسْتَرْخَتْ مَآقِيهَا وَفَسَدَتْ Ve ip ve urgan makūlesi eskiyip pāre pāre olmak yāhūd müddet-i medīde toprak altında medfūn kalmakla çürüyüp yeprimek maʿnāsınadır; yukālu: قَضِئَ الْحَبْلُ إِذَا أَخْلَقَ وَتَقَطَّعَ أَوْ طَالَ دَفْنُهُ فِي الأَرْضِ فَتَهَتَّكَ Ve

قَضَأٌ [ḳaḍaʾ] (fethateynle) ve

قَضَاءَةٌ [kaḍāʾet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bir kimsenin haseb ve nesebi fāsid ve maʿyūb olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَضِئَ حَسَبُهُ قَضَئًا وَقَضَاءَةً أَيْ فَسَدَ

الْقَضْأَةُ [el-ḳāḍʾet] (ḳāf'ın fethi ve zammı ve ḍād'ın sükūnuyla) Haseb ve nesebde olan ʿayb ve fesāda denir ki soyda ʿayblı olmağa bāʿis olan hālet-i nakīsadır; yukālu: فِي حَسَبِهِ قَضْأَةٌ أَيْ عَيْبٌ وَفَسَادٌ

الْقَضْءُ [el-ḳaḍʾ] (ḳāf'ın fethi ve ḍād'ın sükūnuyla) Ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَضِئَ الشَّيْءَ قَضْئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَكَلَهُ

الإِقْضَاءُ [el-iḳḍāʾ] (hemzenin kesriyle) Yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْضَأَهُ أَيْ أَطْعَمَهُ

التَّقَضُّؤُ [et-teḳaḍḍuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznine) Bir kimsenin haseb ve nesebini alçak ve hasīs ʿadd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَقَضَّؤُوا مِنْهُ أَنْ يُزَوِّجُوهُ أَيِاسْتَخَسُّوا حَسَبَهُ

[ق ف أ]

الْقَفْءُ[el-ḳafʾ] (ḳāf'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Yerin kesret-i matardan nebātı posalıp fāsid ve tebāh olmak yāhūd çamur ile ve toprak ile ālūde olmakla mevāşī otlamağa salāhiyyetten kalmak maʿnāsınadır, niteki فَقْءٌ [faḳʾ] dahi bu maʿnāyadır ki fā'nın takdīmiyledir; yukālu: قَفِئَتِ الأَرْضُ قَفْئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ أَيْ مُطِرَتْ فَتَغَيَّرَ نَبَاتُهَا وَفَسَدَ أَوْ أَنْ يَقَعَ التُّرَابُ عَلَى الْبَقْلِ

الإِقْتِفَاءُ [el-iḳtifāʾ] إِقْتِفَاءٌ [iftiḳāʾ] vezninde ve mürādifidir ki mahallinde beyān olundu; yukālu: إِقْتَفَأَ الْخَرْزَ بِمَعْنَى إِقْتَفَاهُ

[ق م أ]

الْقَمْأَةُ [el-ḳamʾet] (رَحْمَةٌ [raḥmet] vezninde) ve

الْقَمَاءَةُ [el-ḳamāʾet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vez-

ninde) ve

الْقُمْأَةُ [el-ḳumʾet] (ḳāf'ın zamm ve kesri ve mīm'in sükūnuyla) Hor ve hakīr ve zelīl olmak maʿnāsınadır, gerek zāhirī olsun ki cüsse ve endām ve manzara cihetiyledir ve gerek maʿnevī olsun ki ʿizzet ve rifʿat mukābilidir; yukālu: قَمَأَ الرَّجُلُ وَقَمُؤَ قَمْأَةً وَقَمَاءَةً وَقُمْأَةً وَقِمْأَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْخَامِسِ إِذَا ذَلَّ وَصَغُرَ

الْقَمِيءُ [el-ḳamīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hor ve zelīl ve hakīr olan kişiye denir. Cemʿi قِمَاءٌ [ḳimāʾ] gelir جِبَالٌ [cibāl] vezninde ve قُمَاءٌ [ḳumāʾ] gelir ḳāf'ın zammıyla رُخَالٌ [ruḫāl] vezninde.

الْقُمُوءُ [el-ḳumūʿ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

الْقُمُوءَةُ [el-ḳumūʾet] (hā'yla)

الْقَمْءُ [el-ḳamʾ] (مَنْعٌ [menʿ] vezninde) ve

الْقَمَاءَةُ [el-ḳamāʾet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) ve

الْقَمَاءُ [el-ḳamāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Davar tavlanıp semirmek maʿnāsınadır; yukālu: قَمَأَتِ الْمَاشِيَةُ قُمُوءًا وَقُمُوءَةً وَقَمْئًا وَقَمَاءَةً وَقَمَاءً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَمِنَتْ Ve devābb ve mevāşī otlu ve çayırlı mekānda ikāmet eylemek maʿnāsınadır ki simen ve kuvvetlerine sebebdir; yukālu: قَمَأَتِ الإِبِلُ بِالْمَكَانِ أَيْ أَقَامَتْ بِهِ لِخِصْبِهِ فَسَمِنَتْ Ve bir mahal mizāca uyup yaramak maʿnāsınadır; yukālu: قَمَأَهُ الْمَكَانُ إِذَا وَافَقَهُ

الْقَمْءُ [el-ḳamʾ] (ḳāf'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Bir kimse gālib ve zeber-dest olmakla bir kişiyi kahr ve tenkīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَمَأَهُ قَمْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَمَعَهُ

الإِقْمَاءُ [el-iḳmāʾ] (hemzenin kesriyle) Davar tavlanıp semirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْمَأَتِ الْمَاشِيَةُ إِذَا سَمِنَتْ Ve bir kimseyi tezlīl ve tahkīr ve hāk-sār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْمَأَهُ أَيْ صَغَّرَهُ وَأَذَلَّهُ Ve bir pesendīde yāhūd nādīde nesne tabʿa hoş ve garīb gelmekle ʿaceb vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْمَأَهُ الْمَكَانُ أَيْ أَعْجَبَهُ Ve bir kimsenin davarları semirip tavlı olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْمَأَ الْقَوْمُ إِذَا سَمِنَتْ إِبِلُهُمْ

الْقَمْأَةُ [el-ḳamʾet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Şol yere denir ki ona aslā güneş uğramaya, Türkīde kuzey taʿbīr olunur. Ve ucuzluk ve bolluk, refāh ve hısb ve rāhat maʿnāsınadır, bu maʿnāda ḳāf'ın zammıyla da lügattir.

الْمَقْمَأَةُ [el-maḳmeʾet] (مَشْرَبَةٌ [meşrebet] vezninde) ve

الْمَقْمُؤَةُ [el-maḳmūʾet] (مَكْرُمَةٌ [mekrumet] vezninde) Bunlar da güneş uğramayan kuzey yere denir, قَمْأَةٌ [ḳamʾet] gibi.

الْمُقَامَأَةُ [el-muḳāmeʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Uymak, muvāfakat maʿnāsınadır; yukālu: مَا قَامَأَهُ الْمَكَانُ أَيْ مَا وَافَقَهُ

قَمِيئَةُ [ḳamīʾet] (سَفِينَةٌ [sefīnet vezninde) Esmādandır: ʿAmr b. Ḳamīʾe bir şāʿir-i meşhūrdur.

التَّقَمُّؤُ [et-teḳammuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir şeyʾin güzīdesini ahz ve ihtiyār eylemek maʿnāsınadır ki üründülemek taʿbīr olunur; yukālu: تَقَمَّأَ الشَّيْءَ إِذَا أَخَذَ خِيَارَهُ Ve bir mahal mizāca muvāfık gelmekle onda ikāmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَقَمَّأَ الْمَكَانَ إِذَا وَافَقَهُ فَأَقَامَ بِهِ

[ق ن أ]

الْقُنُوءُ [el-ḳunūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Ziyādesiyle kırmızı olmak maʿnāsınadır;

yukālu: قَنَأَ الشَّيْءُ قُنُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اشْتَدَّتْ حُمْرَتُهُ

أَحْمَرُ قَانِئٌ [aḥmer ḳāniʾ] Bundandır ki hālis kırmızı demektir; kıpkırmızı taʿbīr olunur.

التَّقْنِيءُ [et-taḳnīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi be-gāyet kızartmak ve kıpkırmızı eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: قَنَّأْتُهُ تَقْنِيئًا أَيْ حَمَّرْتُهُ Ve sakal boyamak maʿnāsınadır; yukālu: قَنَّأَ لِحْيَتَهُ أَيْ سَوَّدَهَا بِالْخِضَابِ Koyu kırmızıya boyamak hasebiyle سَوَّدَهَا ʿunvānıyla īrād eylemiştir.

الْقَنْءُ [el-ḳanʾ] (ḳāf'ın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Bir nesneye şeyʾ-i āher katmak maʿnāsınadır; yukālu قَنَأَ اللَّبَنَ قَنْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَزَجَهُ بِالْمَاءِ Ve bir kimseyi katl eylemek yāhūd bir kimseyi bir kimsenin katline haml ve sevkle bāʿis olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَنَأَ فُلَانًا إِذَا قَتَلَهُ أَوْ حَمَلَهُ عَلَى قَتْلِهِ Ve deriyi dibāgate yaʿnī enbāşteye vazʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَنَأَ الْجِلْدُ إِذَا أُلْقِيَ فِي الدِّبَاغِ Ve saç ve sakal boyamak maʿnāsınadır ki murād koyu kırmızıya boyamaktır; yukālu: قَنَأَ اللِّحْيَةَ إِذَا سَوَّدَهَا Ve ölmek maʿnāsınadır; yukālu: قَنِئَ الرَّجُلُ قَنْئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا مَاتَ Ve deri enbāştede çürüyüp tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَنِئَ الأَدِيمُ إِذَا فَسَدَ

الإِقْنَاءُ [el-iḳnāʾ] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi katl eylemek yāhūd katle haml ve sevk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْنَأَهُ أَيْ قَتَلَهُ أَوْ حَمَلَهُ عَلَى قَتْلِهِ Ve deriyi enbāştede çok eğlendirip vaktini geçirmekle çürüyüp tebāh eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَقْنَأْتُ الأَدِيمَ أَيْ أَفْسَدْتُهُ Ve bir nesne yoluna girip döleğe gelmekle ahz ve istiʿmāli mümkin ve kābil olmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَقْنَأَنِي الشَّيْءُ أَيْ أَمْكَنَنِي

قَنَاءٌ [Ḳanāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir su adıdır.

الْمَقْنَأَةُ [el-maḳneʾet] (مَشْرَبَةٌ [meşrebet] vezninde ve nūn'un zammıyla lügattir) مَقْمَأَةٌ [maḳmeʾet] maʿnāsınadır ki güneş görmeyen kuzey yere denir.

[ق ي أ]

الْقَيْءُ [el-ḳayʾ] (ḳāf'ın fethi ve yā'nın sükūnuyla) Kusmak maʿnāsınadır; yukālu: قَاءَ الرَّجُلُ يَقِيءُ قَيْئًا أَيِاسْتَفْرَغَ مَا فِي الْجَوْفِ ve yukālu: هَذَا ثَوْبٌ يَقِيءُ الصِّبْغَ أَيْ مُشْبَعٌ Yaʿnī "Şu libās şol derecede boyaya doymuştur ki kemāl-i imtilāsından gūyā ki boyayı kusmak ister."

الْقُيَاءُ [el-ḳuyāʾ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde ismdir) Kusma hāletine denir; yukālu: أَخَذَهُ الْقُيَاءُ

الإِسْتِقَاءَةُ [el-istiḳāʾet] (إِسْتِفَادَةٌ [istifādet] vezninde) ve

التَّقَيُّؤُ [et-teḳayyuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Müʾellifin icmāline göre mutlakan kusmak maʿnāsınadır. Lākin şārihin beyānına göre ʿamel ve tekellüfle kusmak maʿnāsınadırlar; yukālu: إِسْتَقَاءَ الرَّجُلُ وَتَقَيَّأَ أَيِاسْتَخْرَجَ مَا فِي جَوْفِهِ عَامِدًا Ve bir hatun zevcine kemāl-i şebak u hırsından hücūm edip kendisini üzerine ilkā eylese تَقَيَّأَتِ الْمَرْأَةُ لِبَعْلِهَا وَأَلْقَتْ نَفْسَهَا عَلَيْهِ تَعَرَّضَتْ derler; maʿnāsına; gūyā ki istifrāg-ı şehvet eylemiş olur.

التَّقْيِئَةُ [et-teḳyiʾet] (تَفْعِلَةٌ [tefʿilet] vezninde) Kusturmak maʿnāsınadır; yukālu: قَيَّأَهُ الدَّوَاءُ

الإِقَاءَةُ [el-iḳāʾet] (hemzenin kesriyle) تَقْيِئَةٌ [taḳyiʾet]maʿnāsınadır; yukālu: أَقَاءَهُ الدَّوَاءُ بِمَعْنَى قَيَّأَهُ

الْقَيُوءُ [el-ḳayūʾ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

الْقَيُّؤُ [el-ḳayuvv] (عَدُوٌّ [ʿaduvv] vezninde) Kusması çok olan kimseye denir; yukālu:

رَجُلٌ قَيُوءٌ وَقَيُوٌّ أَيِ الْكَثِيرَ الْقَيْءِ İkincide hemze vāv'a kalb ve idgām olunmuştur. Ve

قَيُوءٌ [ḳayūʾ]Kusturucu devāya denir; tekūlu: شَرِبْتُ الْقَيُوءَ أَيِ الدَّوَاءَ الْمُقِيءَ فَمَا قَيَّأَنِي

FASLU'L-KĀF
(فَصْلُ الْكَافِ)

[ك أ ك أ]

الْكَأْكَأَةُ [el-keʾkeʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznin-de) Bir nesneden havf eylemekle kıçınla-yıp geri dönmek maʿnāsınadır; yukālu: كَأْكَأَ الرَّجُلُ إِذَا نَكَصَ وَجَبُنَ Ve birikmek, tecemmuʿ maʿnāsınadır; yukālu: كَأْكَأَ الْقَوْمُ إِذَا تَجَمَّعَ

التَّكَأْكُؤُ [et-tekeʾkuʾ] (تَزَلْزُل [tezelzul] veznin-de) كَأْكَأَةٌ [keʾkeʾet] maʿnālarınadır; yukālu: تَكَأْكَأَ الْقَوْمُ ve yukālu: تَكَأْكَأَ فُلاَنٌ إِذَا نَكَصَ وَجَبُنَ Ve tekellümden hasr ve ʿāciz olup dil dolaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَكَأْكَأَ الرَّجُلُ فِي كَلاَمِهِ إِذَا عَيَّ

الْكَأْكَاءُ [el-keʾkāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] veznin-de) Tabansızlık, جُبْنٌ هَالِعٌ [cubn hāliʿ] maʿnāsınadır; yukālu: كَأْكَاءٌ أَيْ جُبْنٌ هَالِعٌ بِهِ Ve uğrunun kaçıp gitmesi hāletine denir.

الْمُتَكَاكِئُ [el-mutekākiʾ] (مُتَجَاهِلٌ [mutecāhil] vezninde) Kısa boylu bodur kişiye denir.

[ك ت أ]

الْكَتْأَةُ [el-ketʾet] (tā-yı fevkiyye ile تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Su teresi ve su kerde-mesi taʿbīr olunan nebāta şebīh bir nebāt adıdır.

الْكِنْتَأْوُ [el-kintʾev] (سِنْدَأْوٌ [sindeʾv] veznin-de) Dayangan ve metīn ve şedīd erkek deveye denir; جَمَلٌ شَدِيدٌ [cemel şedīd] maʿnāsına. Burada الْحَبْلُ الشَّدِيدُ [el-ḥablu'ş-şedīd]nüshaları galattır. Ve sık ve gür sa-kallı kişiye denir; كَثُّ اللِّحْيَةِ [kesṣu'l-liḥyet] maʿnāsına, ʿalā-kavlin hoş ve muʿtedil ve muntazam sakallıya denir; yukālu: رَجُلٌ كِنْتَأْوٌ أَيِ الْعَظِيمُ اللِّحْيَةِ الْكَثُّهَا أَوِ الْحَسَنُهَا

[ك ث أ]

الْكَثْءُ [el-keṯ] (kāf'ın fethi ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla) Süt, suyun yüzüne çıkıp su sütün altında sāfī kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَثَأَ اللَّبَنُ كَثْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ارْتَفَعَ فَوْقَ الْمَاءِ وَصَفَا الْمَاءُ مِنْ تَحْتِهِ Ve galeyān üzere üzere olan tencere keflenip köpüklenmek maᶜnāsınadır; yukālu: كَثَأَتِ الْقِدْرُ أَيْ أَزْبَدَتْ Ve tencereden kef almak maᶜnāsınadır; yukālu: كَثَأَ الْقِدْرَ إِذَا أَخَذَ زَبَدَهَا Ve yerden nebāt ürperip çıkmak yāhūd gereği gibi neşv ü nemā bulmakla uzayıp sık ve gür ve sarmaşık olmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَثَأَ النَّبْتُ إِذَا طَلَعَ أَوْ كَثُفَ وَغَلُظَ وَطَالَ وَالْتَفَّ Kezālik sakal çok ve gür ve uzun olmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَثَأَتِ اللِّحْيَةُ إِذَا طَالَتْ وَكَثُرَتْ

التَّكْثِئَةُ [et-tekṯiᵓet] (تَفْعِلَةٌ [tefᶜilet] vezninde) كَثْءٌ [keṯᵓ] maᶜnālarınadır ki zikr olundu.

Şārih der ki تَكْثِئَةٌ [tekṯiᵓet] leben ve kidrde istiᶜmāl olunmaz, gerçi müᵓellif taᶜmīm eyledi, lākin tasrīh-i eᵓimme-i lügate muhāliftir. İntehā.

الْكَثْأَةُ [el-keṯᵓet] (kāf'ın fethi ve zammı ve ṯā'nın sükūnuyla) Süt yüzüne denir ki kaba vazᶜ olunup durduktan sonra yāhūd kaynarken tuttuğu kaymaktan ᶜibārettir, ᶜalā-kavlin tufāvesine denir ki dibine çökmeyip yüzüne çıkan nesnedir; meselā su katılıp kaynar iken yüzüne gelen düsūmet gibi.

التَّكْثِيءُ [et-tekṯīᵓ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Zikr olunan كَثْأَةٌ [keṯᵓet]i yemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَثَّأَ الرَّجُلُ تَكْثِيئًا إِذَا أَكَلَ الْكَثْأَةَ Ve sakal uzun ve sık ve firāvān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَثَّأَتِ اللِّحْيَةُ إِذَا طَالَتْ وَكَثُرَتْ

الْكَنْثَأَةُ [el-kenṯeᵓet] (nūn'la دَحْرَجَةٌ vezninde) Sakal sık ve uzun ve firāvān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَنْثَأَتِ اللِّحْيَةُ إِذَا طَالَتْ وَكَثُرَتْ

الْكِنْثَأْوُ [el-kinṯeᵓv] (سِنْدَأْوٌ [sindeᵓv] vezninde) كِنْتَأْوٌ [kinteᵓv] maᶜnāsınadır ki zikr olundu.

الْكَثْأَةُ [el-keṯᵓet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ve

الْكَثَاةُ [el-keṯāt] (قَنَاةٌ [ḳanāt] vezninde) جِرْجِيرٌ [circīr] ismidir ki Fārisīde tere-tīzek ve Türkīde su teresi ve su kerdemesi dedikleri nebāttır, ᶜalā-kavlin onun yabanī nevᶜine denir.

[ك د أ]

الْكَدْءُ [el-kedᵓ] (kāf'ın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) ve

الْكُدُوءُ [el-kudūᵓ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Nebātatı soğuk çalmakla yere yastayıp öylece yapışıkomak maᶜnāsınadır; yukālu: كَدَأَ النَّبْتُ وَكَدِئَ كَدْءًا وَكُدُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا أَصَابَهُ الْبَرْدُ فَلَبَدَهُ فِي الأَرْضِ ᶜAlā-kavlin susuz kalmakla bitmeyip gecikmek maᶜnāsınadır; yukālu: كَدَأَ النَّبْتُ وَكَدِئَ إِذَا أَصَابَهُ الْعَطَشُ فَأَبْطَأَ نَبْتُهُ Ve

كَدْءٌ [kedᵓ]Ekini soğuk vurmakla çıkmış iken yine geri yere redd eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَدَأَ الْبَرْدُ الزَّرْعَ كَدْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَدَّهُ فِي الأَرْضِ

التَّكْدِئَةُ [et-tekdiᵓet] (تَفْعِلَةٌ [tefᶜilet] vezninde) كَدْءٌ [kedᵓ]maᶜnāsınadır; yukālu: كَدَّأَ الْبَرْدُ الزَّرْعَ تَكْدِئَةً بِمَعْنَى كَدَأَهُ

الْكَادِئَةُ [el-kādiᵓet] Şol arza denir ki toprağı māyeli ve kuvvetli olmamakla ekini ve sāᵓir nebātı geç bitirir ola; yukālu: أَرْضٌ كَادِئَةٌ أَيْ بَطِيئَةُ الإِنْبَاتِ

الْكَدَأُ [el-kedeᵓ] (fethateynle) Karganın sesi boğuk olmakla kayᵓ ve istifrāg eder gibi öter olmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَدِئَ

الْغُرَابُ كَدَنًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ كَأَنَّهُ يَقِيءُ فِي شَحِيجِهِ Ve tere ve sebze makūlesinin biri susuz olmakla boylanmayıp bodur ve fenā ve tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَدِئَ الْبَقْلُ إِذَا قَصُرَ وَخَبُثَ

الْكَوْدَأَةُ [el-kevdeʾet] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] veznninde) Yelmek, ʿadv maʿnāsınadır; كَوْدَأَ الرَّجُلُ كَوْدَأَةً إِذَا عَدَا

الْكِنْدَأْوُ [el-kindeʾv] (سِنْدَأْوٌ [sindeʾv] veznninde) Galīzü'l-cüsse, dızman erkek deveye denir.

[ك ر ث أ]

الْكِرْثِئُ [el-kirṯiʾ] (ṯā-yı müsellese ile زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Kat kat sıkı ve yüksek olan sehāba denir. Ve yumurtanın üst kabuğuna denir; قَيْضُ الْبَيْضِ [ḳayḍu'l-beyḍ] maʿnāsına; gerçi قَيْضٌ [ḳayḍ] muhteleftir, niteki māddesinde mübeyyendir.

الْكَرْثِئَةُ [el-kirṯiʾet] (hā'yla kāf'ın fethiyle de lügattir) Sık ve birbirine sarmaşık gür ve firāvān nebāta denir.

الْكَرْثَأَةُ [el-kerṯeʾet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesne gür ve cemʿiyyetli firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَرْثَأَ شَعْرُهُ وَغَيْرُهُ أَيْ كَثُرَ وَتَرَاكَمَ

التَّكَرْثُؤُ [et-tekerṯuʾ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) كَرْثَأَةٌ [kerṯeʾet] maʿnāsınadır; yukālu: تَكَرْثَأَ الشَّيْءُ بِمَعْنَى كَرْثَأَ

الْكَرِيثَاءُ [el-kerīṯāʾ] (كَنِيسَاءُ [kenīsāʾ] veznninde) ve

الكَرَأْثَاءُ [el-kereʾṯāʾ] (سَمَنْسَاءُ [semensāʾ] veznninde) Kemālini bulmuş hoş ve şīrīn tāze hurmāya denir; yukālu: بُسْرٌ كَرِيثَاءُ وَكَرَأْثَاءُ أَيْ طَيِّبٌ نَضِيجٌ

[ك ر ف أ]

الْكِرْفِئُ [el-kirfiʾ] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) كِرْثِئٌ [kirṯiʾ] maʿnālarınadır ki zikr olundu.

الْكَرْفَأَةُ [el-kerfeʾet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] veznninde) Çömlek galeyāna başlamakla yüzü keflenmek maʿnāsınadır; yukālu: كَرْفَأَتِ الْقِدْرُ إِذَا أَزْبَدَتْ لِلْغَلْيِ Ve كَرْثَأَةٌ [kerṯeʾet] maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve muhtelit olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَرْفَأَ الْقَوْمُ إِذَا اخْتَلَطُوا

التَّكَرْفُؤُ [et-tekerfuʾ] تَكَرْثُؤٌ [tekerṯuʾ] veznninde ve mürādifidir ki zikr olundu; yukālu: تَكَرْفَأَ الشَّيْءُ بِمَعْنَى تَكَرْثَأَ

الْكِرْفِئَةُ [el-kirfiʾet] (kāf'ın ve fā'nın kesriyle) شَجَرَةُ الشَّفْلَحِ [şeceretu'ş-şefellaḥ] ismidir ki kebere yemişinin nebātı olacaktır yāhūd bādiye eşcārından bir şecerdir ki meyvesi siyāh zengī kellesine şebīh olur.

[ك س أ]

الْكَسْءُ [el-kesʾ] (kāf'ın fethi ve sīn'in sükūnuyla) Tābiʿ ve peyrev olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَسَأَهُ كَسْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا تَبِعَهُ Ve davarı katar gibi birbirinin ardında sürüp götürmek maʿnāsınadır; yukālu: كَسَأَ الدَّابَّةَ إِذَا سَاقَهَا عَلَى أَثَرِ أُخْرَى Ve husūmet bābında āhere gālib olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَسَأَ الْقَوْمَ إِذَا غَلَبَهُمْ فِي الْخُصُومَةِ Ve kılıçla vurmak maʿnāsınadır; yukālu: كَسَأَهُ بِالسَّيْفِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهِ

الْكُسْءُ [el-kusʾ] (kāf'ın zammı ve sīn'in sükūnuyla) ve

الْكُسُوءُ [el-kusūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] veznninde) Bir nesnenin gerisine ve ardına denir. Cemʿi أَكْسَاءٌ [aksāʾ] gelir. Ve ʿArablar "Filān kişi kafāsı üzere düştü" diyecek yerde رَكِبَ كُسْأَهُ derler; fe-yukālu: رَكِبَ كُسْأَهُ أَيْ وَقَعَ عَلَى قَفَاهُ

الْكَسْءُ [el-kesʾ] (kāf'ın fethi ve sīn'in sükūnuyla) Geceden bir bölüğe, bir

mikdāra denir; yukālu: مَرَّ كَشْءٌ مِنَ اللَّيْلِ أَيْ قِطْعَةٌ مِنْهُ

[ك ش أ]

الْكَشْءُ [el-keşʾ] (kāf'ın fethi ve şīn-i muᶜcemenin sükūnuyla) Bir nesneyi hıyār ve ᶜacūr ekl eder gibi katır katır ve çatır çatır ekl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَشَأَهُ كَشْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَكَلَهُ أَكْلَ الْقِثَّاءِ وَنَحْوِهِ Ve kebāblık ve kavurmalık eti biryān ederken yāhūd kavurur iken geçirip kupkuru eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَشَأَ اللَّحْمَ أَيْ شَوَاهُ حَتَّى يَبِسَ Ve bir nesnenin kabuğunu soyup çıkarmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَشَأَ الشَّيْءَ إِذَا قَشَرَهُ Ve kılıçla çalıp kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: كَشَأَهُ بِالسَّيْفِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهِ وَقَطَعَهُ Ve cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَشَأَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve

كَشْءٌ [keşʾ] ve

كَشَأٌ [keşeʾ] (fethateynle) Taᶜāmı çoğa gitmekle tulum gibi mümtelī olmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَشِئَ مِنَ الطَّعَامِ كَشْئًا وَكَشَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا امْتَلَأَ Ve tulumun ve kırbanın bükümleri üzere kalması mümtedd olmakla kuruyup beşeresi soyulduğundan iç yüzünün ince zarı açılıp belirmek maᶜnāsınadır; yukālu: كَشِئَ السِّقَاءُ إِذَا بَانَتْ أَدَمَتُهُ مِنْ بَشَرَتِهِ Ve el yarılıp çatlamak maᶜnāsınadır, ᶜalā-kavlin elin derisi gılzatlanıp münkabız olmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَشِئَتْ يَدُهُ إِذَا تَشَقَّقَتْ أَوْ غَلُظَ جِلْدُهَا وَتَقَبَّضَ

الْكَشِئُ [el-keşiʾ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

الْكَشِيءُ [el-keşīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kesret-i taᶜāmdan tulum gibi mümtelī olan kişiye denir.

الإِكْشَاءُ [el-ikşāʾ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi eti kuruyunca kadar kavurmak yāhūd kebāb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَكْشَأَ اللَّحْمَ إِذَا شَوَاهُ حَتَّى يَبِسَ

التَّكَشُّؤُ [et-tekeşşuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] vezninde) Bir nesnenin kabuğu soyulmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَشَّأَ الشَّيْءَ فَتَكَشَّأَ أَيْ قَشَرَهُ فَتَقَشَّرَ Ve taᶜāmı çoğa gitmekle mümtelī olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَكَشَّأَ مِنَ الطَّعَامِ إِذَا امْتَلَأَ

ذُو كَشَاءٍ [Ẕū Keşāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir mevziᶜdir.

الْكُشْأَةُ [el-kuşʾet] (kāf'ın zammıyla) ᶜAyb u nakīsa maᶜnāsınadır; yukālu: بِهِ كُشْأَةٌ أَيْ عَيْبٌ

[ك ف أ]

الْمُكَافَأَةُ [el-mukāfeʾet] (مُعَامَلَةٌ [muᶜāmelet] vezninde) ve

الْكِفَاءُ [el-kifāʾ] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Mücāzāt eylemek maᶜnāsınadır ki bir adamın sunᶜ ve fiᶜline mukābil ve müsāvī ᶜivaz ve cezā vermekten ᶜibārettir; yukālu: كَافَأَهُ عَلَى الشَّيْءِ مُكَافَأَةً وَكِفَاءً أَيْ جَازَاهُ Ve bir nesneye misl ve mānend olmak, mümāselet maᶜnāsınadır; yukālu: كَافَأَ فُلَانًا إِذَا مَاثَلَهُ Maᶜnā-yı evvel ve sānī كُفْؤٌ [kufʾ] māddesinden mufāᶜalettir ki bir nesneye kadr ü menzilette müsāvī olmaktır, ke-mā se-yuzkeru. Ve

مُكَافَأَةٌ [mukāfeʾet] Bir nesneyi gözetmek, murākabe maᶜnāsınadır; yukālu: كَافَأَهُ أَيْ رَاقَبَهُ Ve müdāfaᶜa maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: كَافَأَهُ أَيْ دَافَعَهُ Ve bir bahādır kişi iki fāris meyānına girip mızrağıyla bir beriye ve bir öteye dürterek onları defᶜ ve bertaraf eylese كَافَأَ بَيْنَ فَارِسَيْنِ بِرُمْحِهِ derler.

الْكِفَاءُ [el-kifāʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Fi'l-asl masdardır, baᶜdehu bir nesneye müsāvī olan mikdārda istiᶜmāl olunmuştur; ve minhu kavluhum: اَلْحَمْدُ لِلَّهِ كِفَاءَ الْوَاجِبِ أَيْ مَا يَكُونُ مُكَافِئًا لَهُ أَيْ قَدْرَ مَا يَكُونُ مُكَافِئًا لَهُ Ve

كِفَاءٌ [kifāʾ] Misl ü nazīr maʿnāsınadır ki bir şeyʾe kadr ü menzilette berāber olan nesneden ʿibārettir. Ve şol perdeye denir ki ʿArab çadırlarının ense taraflarının yukarısından aşağısına kadar çekilir, ʿalā-kavlin şol şukkaya denir ki alaçık taʿbīr olunan kıl çadırın ense tarafına çekerler yāhūd şol kilime denir ki izār gibi alaçık üzere atıp zemīne kadar çekip bürürler.

الْكَفَاءَةُ [el-kefāʾet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] veznin-de) ve

الْكَفَاءُ [el-kefāʾ] (سَمَاءٌ [semāʾ] vezninde) ismlerdir, bir nesneye müsāvī ve mükāfī olmak hāletine denir ki Türkīde bektaşlık taʿbīr olunur.

الْكَفِيءُ [el-kefīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

الْكُفْءُ [el-kufʾ] (kāf'ın zammı ve fā'nın sükūnuyla) ve

الْكَفْءُ [el-kefʾ] (kāf'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) ve

الْكِفْءُ [el-kifʾ] (kāf'ın kesriyle) ve

الْكُفُوءُ [el-kufūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Misl ve hemtā maʿnāsınadır ki bir nesneye kadr ü menzilette müsāvī olan nesneden ʿibārettir ki Türkīde bektaş taʿbīr olunur. Cemʿleri أَكْفَاءٌ [ekfāʾ] gelir, أَعْمَالٌ [aʿmāl] vezninde ve كِفَاءٌ [kifāʾ] gelir كِرَامٌ [kirām] vezninde; yukālu: هَذَا كِفَاؤُهُ كَمَا ذُكِرَ وَكَفِيئُهُ وَكُفْؤُهُ وَكَفْؤُهُ وَكِفْؤُهُ وَكُفُوءُهُ أَيْ مِثْلُهُ

الْكَفْءُ [el-kefʾ] (kāf'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Sarf ve tahvīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَفَأَهُ كَفْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَرَفَهُ Ve bir nesneyi yüzü koyu tersine kapamak maʿnāsınadır, tencereyi baş aşağı etmek gibi; yukālu: كَفَأَهُ أَيْ كَبَّهُ وَقَلَبَهُ Ve tābiʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَفَأَهُ أَيْ تَبِعَهُ Ve mevāşī dere yoluna girmek maʿnāsınadır; yukālu: كَفَأَتِ الْغَنَمُ فِي الشِّعْبِ إِذَا دَخَلَتْ Ve kovmak, tard ve tebʿīd maʿnāsınadır; yukālu: كَفَأَهُ إِذَا طَرَدَهُ Ve düşmandan münhezim olup yüz döndürmek maʿnāsınadır; yukālu: كَفَأَ الْقَوْمُ أَيِ انْصَرَفُوا وَانْهَزَمُوا Ve hadd-i iʿtidālden ve rāh-ı rāsttan sapmak maʿnāsınadır; yukālu: كَفَأَ الْقَوْمُ عَنِ الْقَصْدِ أَيْ جَارُوا

الإِكْفَاءُ [el-ikfāʾ] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi yüzü koyu tersine kapamak maʿnāsınadır; yukālu: أَكْفَأَ الإِنَاءَ إِذَا كَبَّهُ وَقَلَبَهُ Ve bir tarafa meyl edip eğilmek ve ağmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكْفَأَ الشَّيْءُ إِذَا مَالَ Ve bir nesneyi bir tarafa māʾil eylemek ve ağdırmak, imāle maʿnāsınadır; yukālu: أَكْفَأَهُ أَيْ أَمَالَهُ Ve bir nesnenin tersini çevirmek maʿnāsınadır; içini taşra çevirmek gibi; yukālu: أَكْفَأَهُ أَيْ قَلَبَهُ

Ve ehl-i ʿarūz ıstılāhında إِكْفَاءٌ [ikfāʾ] şāʿir ebyāt-ı şiʿrinde olan kāfiyelerin iʿrāblarını birbirine muhālif īrād eylemekten ʿibārettir; meselā biri mansūb ve dīgeri merfūʿ yā mecrūr eylemektir ve ʿinde'l-baʿz kāfiyelerin harflerini muhtelif eylemeğe denir; meselā birini rāʾ ve dīgerini lām eylemek gibi; ve ʿalā-kavlin إِقْوَاءٌ [iḳvāʾ] maʿnāsınadır ki kavāfī-i şiʿr, bir beytin refʿi ve beyt-i āherin cerriyle muhtelif olmaktan ʿibārettir yāhūd إِكْفَاءٌ [ikfāʾ] mutlakan ebyātın evāhirini tagyīr ve ifsād eylemekten ʿibārettir ne güne fesād ile olursa olsun. Ve ıstılāh-ı mezbūr, قَلْبٌ [ḳalb] ve إِمَالَةٌ [imālet] maʿnāsından meʾhūzdur.

Mütercim der ki *Ḫazreciyye* sāhibinin beyānına göre إِكْفَاءٌ [ikfāʾ] muharrik olan harf-i revī mahrecde mütekārib olan harfe mukārin olmaktan ʿibārettir. İşbu: "زِيَادَةُ الْمَرْءِ فِي دُنْيَاهُ نُقْصَانُ || وَرِبْحُهُ مَعْ ضِيَاعِ الْعُمْرِ إِحْرَامُ" beytinde olduğu gibi. Ve إِقْوَاءٌ [iḳ

vāʾ] hareke-i harf-i revī sıklette mütekārib olan harekeye mukārin olmaktan ʿibārettir ki bir beyitte zamme ve dīgerinde kesre ile īrād olunmaktır. İntehā. Ve

إِكْفَاءٌ [ikfāʾ] Develerin dölleri firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكْفَأَتِ الإِبِلُ إِذَا كَثُرَ نِتَاجُهَا Ve devenin tüy ve süt makūlesi menāfiʿini bir kimseye taʿyīn ve tefvīz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَكْفَأَ الرَّجُلُ إِبِلَهُ فُلَانًا أَيْ جَعَلَ لَهُ مَنَافِعَهَا Ve haymeye zikr olunan كِفَاءٌ [kifāʾ] dedikleri perde çekmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَكْفَأْتُ الْبَيْتَ أَيْ عَمِلْتُ لَهُ كِفَاءً

الإِكْتِفَاءُ [el-iktifāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi yüzü koyu tersine kapamak maʿnāsınadır; yukālu: إِكْتَفَأَهُ أَيْ كَبَّهُ وَقَلَبَهُ

الْكَفْأَةُ [el-kefʾet] (kāf'ın fethi ve zammı ve fā'nın sükūnuyla) Hurmā ağacının bir senelik meyvesine denir. Ve

كَفْأَةُ الْأَرْضِ [kefʾetu'l-arḍ] Tarlanın bir senelik zirāʿat ve hāsılına denir. Ve

كَفْأَةُ الإِبِلِ [kefʾetu'l-ibil] Devenin bir senelik dölüne denir, ʿalā-kavlin bir sene olmayıp sene-i ātiyede yāhūd ondan ekserde hāsıl olan döllerine denir.

Şārih der ki ekserī develeri iki bölük edip bir bölüğünü bir sene ve öbür bölüğünü gelecek senede intāc ederler; كَفْأَةُ الإِبِلِ [kefʾetu'l-ibil] o senelerde olan döllerden ʿibārettir. İntehā. Ve

كَفْأَةُ الْغَنَمِ [kefʾetu'l-ġanem] Koyun ve keçi kısmının bir senelik süt ve döl ve yün makūlesi menāfiʿlerine ıtlāk olunur; yukālu: مَنَحَهُ كَفْأَةَ غَنَمِهِ أَيْ وَهَبَ لَهُ أَلْبَانَهَا وَأَوْلَادَهَا وَأَصْوَافَهَا سَنَةً وَرَدَّ عَلَيْهِ الأُمَّهَاتِ Yaʿnī "Filān kimse agnāmının bir senelik menāfiʿ-i mezkūresini filāna hibe ve tahsīs edip o dahi baʿde'l-intifāʿ yine analarını sāhibine redd eyledi."

الْكَفِيءُ [el-kefīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve **الْمُكْفَأُ** [el-mukfeʾ] (مُكْرَمٌ vezninde) Bir ʿārıza sebebiyle reng-i rūyu mütegayyir ve kesīf olan kişiye denir; yukālu: هُوَ كَفِيءُ اللَّوْنِ وَمُكْفَأُ اللَّوْنِ أَيْ كَاسِفُهُ مُتَغَيِّرُهُ ve

كَفِيءٌ [kefīʾ] Devenin batnına ve vasatına ıtlāk olunur ki suyu oradan cereyān eder.

الْمُكَافَأَةُ [el-mukāfeʾet] (mīm'in zammı ve fā'nın fethiyle ki مُكَافَأَةٌ [mukāfeʾet]ten ism-i mefʿūldür) مُسَاوَيَةٌ [musāveyet] maʿnāsınadır ki vāv'ın fethiyle; bu dahi ism-i mefʿūldür fā'nın kesriyle مُكَافِئَةٌ [mukāfiʾet] ism-i fāʿildir, مُسَاوِيَةٌ [musāviyet] maʿnāsınadır; kemā fī hadīsi'l-ʿakīkati ʿani'l-gulāmi: "شَاتَانِ مُكَافَأَتَانِ" بِفَتْحِ الْفَاءِ وَيُكْسَرُ أَيْ كُلٌّ مِنْهُمَا مُسَاوِيَةٌ لِصَاحِبَتِهَا فِي السِّنِّ

الإِنْكِفَاءُ [el-inkifāʾ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Rücūʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْكَفَأَ الرَّجُلُ إِذَا رَجَعَ Ve bir kimsenin çehresi mütegayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْكَفَأَ لَوْنُهُ إِذَا تَغَيَّرَ

الْكِفْءُ [el-kifʾ] (kāf'ın kesriyle) Derenin batnına denir.

التَّكَافُؤُ [et-tekāfuʾ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Berāberleşmek, istivāʾmaʿnāsınadır; yukālu: تَكَافَؤُوا أَيْ تَسَاوَوْا

[ك ل أ]

الْكَلْءُ [el-kelʾ] (kāf'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) ve

الْكِلَاءَةُ [el-kilāʾet] ve

الْكِلَاءُ [el-kilāʾ] (kāf'ların kesriyle) Hıfz ve hirāset eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَلَأَهُ كَلْئًا وَكِلَاءَةً وَكِلَاءً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا حَرَسَهُ Ve vurmak maʿnāsınadır; yukālu: كَلَأَهُ بِالسَّوْطِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهِ Ve edā-yı deyn müteʾahhir olmak

maʿnāsınadır; yukālu: كَلَأَ الدَّيْنُ إِذَا تَأَخَّرَ Ve yerin otu çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَلَأَتِ الأَرْضُ إِذَا كَثُرَ كَلَؤُهَا Ve bir nesneye gözüyle muhāfaza eder gibi döne döne nazar eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَلَأَ بَصَرَهُ فِي الشَّيْءِ إِذَا رَدَّدَهُ Ve ʿömr uzayıp nihāyet ve kusvāya erişmek maʿnāsınadır; yukālu: كَلَأَ عُمُرُهُ إِذَا انْتَهَى

الْكَلَأُ [el-keleʾ] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Çayıra denir, عُشْبٌ [ʿuşb] maʿnāsınadır, gerek tāze ve gerek yābis olsun. Ve

كَلَأٌ [keleʾ] Masdar olur, yer çayırlık olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَلِئَتِ الأَرْضُ كَلَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَ بِهَا الْكَلَأُ Ve davar çayır otlamak maʿnāsınadır; yukālu: كَلِئَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَكَلَتِ الْكَلَأَ

Şārih der ki çayıra كَلَأٌ [keleʾ] ıtlākı ekserī hıfz ve himāye olunduğu mülāhazasıyladır.

الْكَلِئَةُ [el-keliʾet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

الْمَكْلَأَةُ [el-mekleʾet] (مَزْرَعَةٌ [mezraʿat] vezninde) Çayırı çok olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ كَلِئَةٌ وَمَكْلَأَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْكَلَإِ

الْكَالِئُ [el-kāliʾ] (lām'ın kesriyle) ve

الْكُلْأَةُ [el-kulʾet] (جُزْءَةٌ [cuzʿat] vezninde) نَسِئَةٌ [nesiʾet] maʿnāsınadır ki bir şeyʾi pahasını sonra vermek şartıyla münʿakid olan muʿāmeleden ʿibārettir, veresi taʿbīr olunur ki nakd mukābilidir.

Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīs: Ennehu ʿaleyhi's-selām: "نَهَى عَنِ الْكَالِئِ بِالْكَالِئِ" أَيِ النَّسِيئَةَ بِالنَّسِيئَةِ وَذَلِكَ أَنْ يَشْتَرِيَ الرَّجُلُ شَيْئًا إِلَى أَجَلٍ فَإِذَا حَلَّ الأَجَلُ لَمْ يَجِدْ مَا يَقْضِي بِهِ فَيَقُولُ بِعْنِيهِ إِلَى أَجَلٍ آخَرَ بِزِيَادَةِ شَيْءٍ فَيَبِيعُهُ وَلاَ يَجْرِي بَيْنَهُمَا تَقَابُضٌ Ve عَرَبُون [ʿarabūn] maʿnāsınadır ki medār-ı inʿikād olan peşin akçeden ʿibārettir, lisān-ı ʿavām-ı Türkīde pey taʿbīr olunur; meselā kumaş yā mahsūl-i bāg ve mezraʿ gibi matlūbunu müşterīye sāhibi teslīm eyledikte bakiyyesini ahz eder.

الإِكْلاَءُ [el-iklāʾ] (hemzenin kesriyle) Yerin otu çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكْلَأَتِ الأَرْضُ إِذَا كَثُرَ كَلَأُهَا Ve bir nesneyi selef ve selem tarīkıyla beyʿ yāhūd icār eylemek maʿnāsınadır; meselā mezrūʿu kable'l-idrāk peşin pahasıyla satmak gibi; yukālu: أَكْلَأَ فِي الطَّعَامِ أَيْ أَسْلَفَ وَأَسْلَمَ Ve ʿömrü nihāyet ve aksāya eriştirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَكْلَأَ عُمُرَهُ أَيْ أَنْهَاهُ

الإِسْتِكْلاَءُ [el-istiklāʾ] Yerin otu çok olmak maʿnāsınadır, yukālu: إِسْتَكْلَأَتِ الأَرْضُ إِذَا كَثُرَ الْكَلَأُ بِهَا

التَّكَلُّؤُ [et-tekelluʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesneyi veresiye almak maʿnāsınadır; tekūlu: تَكَلَّأْتُهُ أَيْ أَخَذْتُهُ نَسِيئَةً Ve bir nesneyi sulfe ve peşin ile almak maʿnāsınadır; yukālu: تَكَلَّأَ كُلْأَةً إِذَا تَسَلَّمَهَا

التَّكْلِيءُ [et-teklīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi veresiye almak maʿnāsınadır; tekūlu: كَلَّأْتُ فِي الطَّعَامِ أَيْ أَخَذْتُهُ بِالنَّسِئَةِ Ve

تَكْلِيءٌ [teklīʾ] ve

تَكْلِئَةٌ [teklieʾt] Gemiyi limana sokmak maʿnāsınadır; yukālu: كَلَّأَ الْقَوْمُ سَفِينَتَهُمْ أَيْ أَدْنَوْهَا مِنَ الشَّطِّ Ve alıkomak, habs ve tevkīf maʿnāsınadır; yukālu: كَلَّأَ فُلاَنًا إِذَا حَبَسَهُ Ve sebk ve takaddüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَلَّأَ فُلاَنٌ إِلَيْهِ إِذَا تَقَدَّمَ Ve bir şeyʾe dikkat ve teʾemmül ile bakmak maʿnāsınadır; yukālu: كَلَّأَ فِيهِ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهِ مُتَأَمِّلاً

الإِكْتِلاَءُ [el-iktilāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Sulfe ve peşin ile satın almak maʿnāsınadır; yukālu: إِكْتَلَأَ كُلْأَةً أَيْ تَسَلَّمَهَا Ve sakınıp korunmak, ihtirās maʿnāsınadır; yukālu: إِكْتَلَأَ مِنْهُ أَيِ احْتَرَسَ

الْكَلُوءُ [el-kelūʾ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bir nesneye gözüyle muhāfaza eder gibi döne döne nazar eden kimseye denir. Bu ʿalāka ile şedīdü'l-ʿayn olup be-gāyet uykusuzluğa mütehammil olan kimseye كَلُوءُ الْعَيْنِ [kelūʾu'l-ʿayn]ıtlāk olunur; yukālu: فُلاَنٌ كَلُوءُ الْعَيْنِ أَيْ شَدِيدُ الْعَيْنِ لاَ يَغْلِبُهَا النَّوْمُ

الْكَلاَّءُ [el-kellāʾ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) İskeleye denir ki gemilerin karārgāhıdır. Ve limana da ıtlāk olunur, hıfz ve hirāset maʿnāsındandır; yukālu: بَلَغَتِ السَّفِينَةُ الْكَلاَّءَ أَيِ الْمَرْفَأَ Ve

كَلاَّءُ [Kellāʾ] Başra'da bir mevziʿ adıdır. Ve kelime-i mezbūre müʾennes ve gayr-i munsarıftır ve tezkīr ve insirāfı cāʾizdir. Vech-i evvel vezni فَعْلاَءُ [faʿlāʾ] olmağa ve sānī فَعَّالٌ [faʿʿāl] olmağa mebnīdir. Ve

كَلاَّءٌ [kellāʾ] Her nehrin sāhiline ıtlāk olunur ki yalı taʿbīr olunur.

الْمُكَلَّأُ [el-mukelleʾ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bu dahi yalıya denir, sāhil maʿnāsına; yukālu: بَلَغُوا كَلاَّءَ النَّهْرِ وَمُكَلَّأَهُ أَيْ سَاحِلَهُ

[ك م أ]

الْكَمْءُ [el-kemʾ] (kāf'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Mantar dedikleri nebāta denir ki yer elması ondan bir nevʿidir. Cemʿi أَكْمُؤٌ [ekmuʾ] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve كَمْأَةٌ [kemʾet] gelir, تَمْرَةٌ [temret] veznin-de ki gayr-i kıyās üzeredir. ʿalā-kavlin كَمْأَةٌ [kemʾet] ism-i cemʿdir yāhūd كَمْأَةٌ [kemʾet] müfred ve كَمْءٌ [kemʾ] cemʿ-i cinsidir yāhūd ʿalā-tarīki'l-iştirāk müfred ve cemʿ olur.

الْمَكْمَأَةُ [el-mekmeʾet] (mīm'lerin fethiyle) ve

الْمَكْمُؤَةُ [el-mekmuʾet] (mīm-i sāniyenin zammıyla) Mantar biten yere denir.

الإِكْمَاءُ [el-ikmāʾ] (hemzenin kesriyle) Yer mantarlı olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكْمَأَ الْمَكَانُ إِذَا كَثُرَ بِهِ الْكَمْءُ Ve kocaltmak, teşyīh maʿnāsınadır; yukālu: أَكْمَأَتْهُ السِّنُّ أَيْ شَيَّخَتْهُ Ve bir kimseye mantar yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَكْمَأَ الْقَوْمَ إِذَا أَطْعَمَهُمُ الْكَمْءَ

الْكَمْءُ [el-kemʾ] (kāf'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Bu dahi bir kimseye mantar yedirmek maʿnāsınadır; yukālu كَمَأَ الْقَوْمَ كَمْئًا أَيْ أَطْعَمَهُمُ الْكَمْءَ

الْكَمَّاءُ [el-kemmāʾ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Mantar satan kimseye denir. Ve yerden mantar derip devşiren kimseye denir.

الْكَمَأُ [el-kemeʾ] (fethateynle) Ayak paşmak içre aşınıp fersūde olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَمِئَ الرَّجُلُ كَمَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَفِيَ وَعَلَيْهِ نَعْلٌ

Şārih der ki *Ṣiḥāḥ*'ta ve *Lisānu'l-ʿArab*'da أَيْ حَفِيَ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ نَعْلٌ ʿibāretiyle müfesser olmakla bunlara göre yalın ayak yürümek yāhūd yalın yürümekten ayağı aşınıp fersūde olmak maʿnāsına olur. Müʾellifin meʾhazı maʿlūm değildir. İntehā. Ve

كَمَأٌ [kemeʾ] Ayak yarılıp çatlamak maʿnāsına istiʿmāl olunur, gūyā ki mantar şeklinde olur; yukālu: كَمِئَتْ رِجْلُهُ أَيْ تَشَقَّقَتْ Ve havādis ve ahbār makūlesini idrāk ve izʿān eylemeyip ondan gāfil ve bī-haber ve bī-şuʿūr olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَمِئَ فُلاَنٌ عَنِ الأَخْبَارِ إِذَا جَهِلَهَا وَغَبِيَ عَنْهَا

التَّكَمُّؤُ [et-tekemmuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir işi pesend eylemeyip kerīh ve nā-matbūʿ görmekle infiʿāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَكَمَّأَهُ أَيْ تَكَرَّهَهُ Ve *Esās*'ta تَكَرُّهٌ [tekerruh] bir işi darılarak ister istemez eylemek maʿnāsıyla müfesser olmakla bu makāma dahi mülāyimdir. Ve

تَكَمُّؤٌ [tekemmuʾ] Sefer ve seyāhat üzere olan kimse be-gāyet baʿīd gitmekle arz, onu كَمْأَةٌ [kemʾet] gibi nā-bedīd edip bī-nām u nişān eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَكَمَّأَتْ عَلَيْهِ الأَرْضُ إِذَا غَيَّبَتْهُ

[ك و أ] - [ك ي أ]

الْكَاءُ [el-kāʾ] (medd ile) ve

الْكَاءَةُ [el-kāʾet] (hā'yla) ve

الْكَيْءُ [el-keyʾ] (kāf'ın fethi ve yā'nın sükūnuyla) ve

الْكَيْأَةُ [el-keyʾet] (hā'yla) Yüreksiz, zaʿīfü'l-kalb, korkak kişiye denir.

الْكَيْءُ [el-keyʾ] ve

الْكَيْأَةُ [el-keyʾet] (kezālik kāf'ların fethiyle) ve

الْكَوْءُ [el-kevʾ] (kāf'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla yāhūd ondan maklūb olarak كَأْوٌ [keʾv]) Bir nesneden heybetlenip korkmak maʿnāsınadır; tekūlu: كِئْتُ عَنْهُ كَيْئًا وَكَيْأَةً وَكَوْأَةً وَكَوْءًا أَوْ كَأْوًا عَلَى الْقَلْبِ أَيْ هِبْتُهُ وَجَبُنْتُ عَنْهُ

الإِكَاءُ [el-ikāʾ] (إِقَامٌ [iḳām] vezninde) ve

الإِكَاءَةُ [el-ikāʾet] (إِقَامَةٌ [iḳāmet] veznin-de) Murād olunan nesneden bir emr-i fucāʾī zuhūruyla korkup ricʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَكَأَهُ إِكَاءً وَإِكَاءَةً أَيْ فَاجَأَهُ عَلَى تَئِفَّةِ أَمْرٍ أَرَادَهُ فَهَابَهُ فَرَجَعَ عَنْهُ Bu mādde"أ،ك،أ" māddesi zeylinde dahi zikr olunmuştu.

FASLU'L-LĀM
(فَصْلُ اللاَّمِ)

[ل أ ل]

اللُّؤْلُؤُ [el-luʾluʾ] (lām'ların zammı ve hem-zelerin sükūnuyla) Cevāhir aksāmından inciye denir, دُرٌّ [durr] maʿnāsına; müfredi لُؤْلُؤَةٌ [luʾluʾet]tir hā'yla. Vech-i tesmiye, teleʾlüʾü yaʿnī ziyā ve lemeʿānıdır.

اللَّآلُ [el-leʾʾāl] (عَطَّارٌ [ʿaṭṭār] vezninde) ve

اللَّآءُ [el-leʾāʾ] (لَعَاعٌ [leʿāʿ] vezninde) ve

اللَّأْلاَءُ [el-leʾlāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) İnci satan kimseye denir; kıyās olan, لُؤْلُئِيٌّ [luʾluʾiyy] denmektir yā-yı nisbetle, zīrā rubāʿī evzānından faʿʿāl binā kılınmaz, yoksa Cevherī'nin vehm eylediği gibi لَأَّلٌ[leʾʾāʾ] veلَآلٌ[leʾʾāl] değildir.

Şārih der ki müʾellif gerçi Cevherī'yi tevhīm eyledi, lākin Cevherī'nin kelāmında şāʾibe-i vehm yoktur, zīrā Cevherī iddiʿā eylemeyip belki ʿArabların لَآلٌ[leʾʾāl] ıtlāk ettiklerini ben işittim diye İmām Ferrāʾ hazretlerinden nakl eylemek-le tevhīmi nā-mülāyimdir. Ve لُؤْلُؤٌ [luʾluʾ] un cemʿiلَآلِي[leʾālī] gelir. İntehā.

اللِّئَالَةُ [el-liʾālet] (تِجَارَةٌ [ticāret] vezninde) İnci satıcılık hirfetine denir.

اللُّؤْلُؤَةُ [el-luʾluʾet] Sığın taʿbīr olunan hayvānın dişisine denir, bakara-i vahşiy-ye maʿnāsına; erkeğine لُؤْلُؤٌ [luʾluʾ] taʿbīri nā-mesmūʿdur.

أَبُو لُؤْلُؤَةَ [Ebū Luʾluʾet] Muġīre b. Şuʿbe'nin gulāmıdır, ismi Feyrūz ve Mecūsī idi, Fārūḳ-ı aʿzam radıyallāhu ʿanhu hazret-leri onun yediyle şerbet-i şehādet nūş eylemiştir.

اللَّأْلَأَةُ [el-leʾleʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Parlak nesneyi parıldatmak maʿnāsınadır; yukālu: لَأْلَأَتِ الْمَرْأَةُ بِعَيْنِهَا أَيْ بَرَّقَتْهَا Ve āhū kuyruğunu iki tarafa oynatıp salmak maʿnāsınadır; yukālu: لَأْلَأَ الْفُورُ أَيِ الظِّبَاءُ بِذَنَبِهِ إِذَا حَرَّكَهُ Ve āteş tutuşup ışımak maʿnāsınadır; yukālu: لَأْلَأَتِ النَّارُ إِذَا تَوَقَّدَتْ Ve keçi kösneyip tekeye tālib olmak maʿnāsınadır ki tekesimek taʿbīr olunur; yukālu: لَأْلَأَتِ الْعَنْزُ إِذَا اسْتَحْرَمَتْ Ve göz yaşını inci dāneleri gibi inzāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَأْلَأَ الدَّمْعَ إِذَا حَدَرَهُ يَعْنِي عَلَى خَدَّيْهِ مِثْلَ اللُّؤْلُؤَةِ

اللُّؤْلُؤَانُ [el-luʾluʾān] لُؤْلُئِيٌّ [luʾluʾiyy] maʿnāsınadır ki inci gibi sāf ve tāb-dār olup berk ve lemeʿān eden şeyʾe denir; yukālu: لَوْنٌ لُؤْلُؤَانٌ أَيْ لُؤْلُئِيٌّ Şārihin beyānına göre لُؤْلُؤَانٌ [luʾluʾān] kelimesinin aslı لُؤْلُؤَانِيٌّ [luʾluʾāniyy] idi ki tagyīr-i neseb kabīlindendir; mübālagayı mutazammındır.

اللَّأْلَاءُ [el-leʾlāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Ferah-ı tāmm ve sürūr-ı mā-lā-kelām maʿnāsınadır; asl ضَوْءٌ [ḍavʾ] ve لَمْعَةٌ [lemʿat] maʿnāsına olmakla maʿnā-yı mezbūr ondan meʾhūzdur, yukālu: بِهِلْأَلَاءٌ أَيْ فَرَحٌ تَامٌّ

التَّلْأَلُؤُ [et-teleʾluʾ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Yaldıramak, berk ve lemeʿān maʿnāsınadır; yukālu: تَلَأْلَأَ الْبَرْقُ إِذَا لَمَعَ

[ل ب أ]

اللِّبَأُ [el-libeʾ] (lām'ın kesri ve bā'nın fethiyle ضِلَعٌ vezninde) Hayvān doğurduktan evvel gelen koyu sütüne denir ki ağız taʿbīr olunur, Fārisīde fule denir; tekūlu: أَكَلْنَا اللِّبَأَ وَهُوَ أَوَّلُ الْحَلِيبِ

اللَّبْءُ [el-lebʾ] (lām'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Hayvāndan ağız sağmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَأَ الشَّاةَ لَبْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا احْتَلَبَ لِبَأَهَا Ve bir kimseye ağız yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: لَبَأَ الْقَوْمَ إِذَا أَطْعَمَهُمُ اللِّبَأَ Ve ağız çalmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَأَ اللِّبَأَ إِذَا أَصْلَحَهُ وَطَبَخَهُ Ve kuzuya yāhūd oğlağa ağız emdirmek maʿnāsınadır; tekūlu: لَبَأْتُ الْوَلَدَ أَيْ أَرْضَعْتُهُ اللِّبَأَ

Şārih كَلَبَأْتُهُ kelimesini مِثْلَ مَنَعَتْهُ ʿibāretiyle takyīd edip teşdīd ile olan nüshayı tahtiʾe eylemekle ona iktidā olunmuştur. Ve

لَبْءٌ [lebʾ] Täze dikilmiş ve ekilmiş ağaç ve ekin makūlesini evvel vehlede suvarmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَأَ الْغَرْسَ وَالزَّرْعَ إِذَا سَقَاهُ أَوَّلَ سَقْيٍ Ve

لَبْءٌ [Lebʾ] Bir cemāʿat adıdır.

الإِلْبَاءُ [el-ilbāʾ] (hemzenin kesriyle) Bir kimseye ağız yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْبَأَ الْقَوْمَ إِلْبَاءً أَيْ أَطْعَمَهُمُ اللِّبَأَ Ve ağız çalmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْبَأَ اللِّبَأَ إِذَا طَبَخَهُ Ve hayvān, memesine ağız getirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْبَأَتِ الشَّاةُ أَيْ أَنْزَلَتِ اللِّبَأَ Ve kuzuya yā oğlağa ağız emdirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْبَأَتِ الشَّاةُ الْوَلَدَ أَيْ أَرْضَعَتْهُ اللِّبَأَ Ve bir kimsenin yol azığını ağız tertīb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْبَأَ فُلَانًا أَيْ زَوَّدَهُ بِاللِّبَإِ Ve yavruyu bir kimse, eliyle anasının memesi uçlarına tutup ağız emzirtmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْبَأَ الْفَصِيلَ إِذَا شَدَّهُ إِلَى رَأْسِ الْخِلْفِ لِيَرْضَعَ اللِّبَأَ

الإِلْتِبَاءُ [el-iltibāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Kuzu ve oğlak ağız emmek maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَبَأَ الْجَدْيُ إِذَا رَضِعَ اللِّبَأَ Ve ağız sağmak maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَبَأَ الشَّاةَ إِذَا حَلَبَ مِنْهَا اللِّبَأَ

الإِسْتِلْبَاءُ [el-istilbāʾ] Bu dahi oğlak ve kuzu ağız emmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَلْبَأَ الْجَدْيُ الشَّاةَ إِذَا رَضِعَ لِبَأَهَا

التَّلْبِئَةُ [et-telbiʾet] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] vez-

ninde) Davar, memesine ağız getirmek maʿnāsınadır; yukālu: لَبَأَتِ النَّاقَةُ إِذَا وَقَعَ اللِّبَأُ فِي ضَرْعِهَا وَهِيَ مُلَبِئٌ Ve

تَلْبِئَةٌ [telbiʾet] تَلْبِيَةٌ [telbiyet] lafzında lügattir ki hacc eden kimse: "لَبَّيْكَ اَللَّهُمَّ لَبَّيْكَ" demekten ʿibārettir; yukālu: لَبَّأَ بِالْحَجِّ تَلْبِئَةً بِمَعْنَى لَبَّى تَلْبِيَةً Bu maʿnāda gerçi asl, gayr-i mehmūzdur, lākin ahyānen ʿArablar gayr-i mehmūzu mehmūzen istiʿmāl ederler: حَلَّأْتُ السَّوِيقَ ve رَثَأْتُ الْمَيِّتَ dedikleri gibi.

اللَّبْأَةُ [el-lebʾet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ve

اللَّبَاءَةُ [el-lebāʾet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) ve

اللَّبُؤَةُ [el-lebuʾet] (bā'nın zammıyla سَمُرَةٌ [semuret] vezninde)

اللُّبْأَةُ [el-lubeʾet] (lām'ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اللَّبْوَةُ [el-lebvet] (lām'ın fethi ve kesri ve bā'nın sükūnu ve āhirde vāv ile) ve

اللَّبَةُ [el-lebet] (دَعَةٌ [deʿat] vezninde ki muhaffeftir) ve

اللَّبُوَةُ [el-lebuvet] (vāv ile سَمُرَةٌ [semuret] vezninde) ve

اللَّبَاةُ [el-lebāt] (قَطَاةٌ [ḳaṭāt] vezninde) Dişi arslana denir. Cemʿi لَبَآتٌ [lebʾāt] gelir lām'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla ve لَبُؤٌ [lebuʾ] gelir lām'ın fethi ve bā'nın zammı ve hemze ile ki müfredi لَبُؤَةٌ [lebuʾet]tir سَمُرَةٌ [semuret] vezninde ve لُبَأٌ [lubeʾ] gelir صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ki müfredi لُبَأَةٌ [lubeʾet]tir هُمَزَةٌ [humezet] vezninde ve لَبُوَاتٌ [lebuvāt] gelir lām'ın fethi ve bā'nın zammıyla ki müfredi لَبُوَةٌ [lebuvet]tir سَمُرَةٌ [semuret] vezninde. Müʾellifin tertīb-i cemʿi teşvīş üzeredir ve kelimāt-ı mezkūrede vākiʿ hā, teʾkīd-i teʾnīs içindir; نَاقَةٌ [nāḳat] ve نَعْجَةٌ [naʿcet] kelimelerinde olan hā gibi, zīrā kelimāt-ı mezkūre dişi arslana mahsūs olmakla kendi lafzından müzekkeri yoktur ki hattā hā, fārika ola.

اللَّبُوءُ [el-Lebūʾ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bir recül-i maʿrūf adıdır.

الْمَلاَبِئُ [el-melābiʾ] (mīm'in fethiyle مَلاَقِحُ [melāḳiḥ] vezninde) Doğurmaları pek karīb olan nākalara denir; yukālu; عِشَارٌ مَلاَبِئُ إِذَا دَنَى نِتَاجُهَا Ve عِشَارٌ [ʿişār] (ʿayn'ın kesriyle) عُشَرَاءُ [ʿuşerāʾ]ın cemʿidir ki on aylık hamli olan nākadır. Ve مَلاَبِئُ [melābiʾ] kelimesinin müfredi مُلْبَأَةٌ [mulbeʾet]tir ki memesine ağız getirmiş nāka demektir, vazʿı pek yaklaştıkta olur, lākin *Esās*'ta mīm'in zammıyla ism-i fāʿil olmak üzere mukayyeddir.

[ل ت أ]

اللَّتْءُ [el-letʾ] (lām'ın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Bir kimsenin göğüsüne vurup öte kakmak maʿnāsınadır; yukālu: لَتَأَهُ فِي صَدْرِهِ لَتْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَفَعَهُ Ve atmak maʿnāsınadır; yukālu: لَتَأَهُ أَيْ رَمَاهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَتَأَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve eksiltmek, naks maʿnāsınadır; yukālu: لَتَأَ الشَّيْءَ إِذَا نَقَصَهُ Ve yellenmek maʿnāsınadır; yukālu: لَتَأَ الرَّجُلُ إِذَا ضَرِطَ Ve hadeslenmek maʿnāsınadır; yukālu: لَتَأَ إِذَا سَلَحَ Ve bir nesneye dikkatle dike dike bakmak maʿnāsınadır; yukālu: لَتَأَ إِلَيْهِ إِذَا حَدَّدَ النَّظَرَ إِلَيْهِ Ve doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَتَأَتِ الْمَرْأَةُ أَيْ وَلَدَتْ

اللَّتِيءُ [el-letīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şol kimsedir ki olduğu mahalden aslā bir tarafa gitmeyip yāhūd hānesinden çıkmayıp dāʾimā mevziʿine mülāzım ola; yukālu: رَجُلٌ لَتِيءٌ أَيْ لاَزِمٌ لِمَوْضِعِهِ Gūyā ki zikr olunan سَلَحَ [seleḥa] maʿnāsındandır.

[ل ث أ]

اللَّثْءُ [el-leṯʾ] (lām'ın fethi ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla) Köpek kap kacak yalamak maᶜnāsınadır; yukālu: لَثَأَ الْكَلْبُ الْإِنَاءَ لَثْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا وَلَغَهُ

[ل ج أ]

اللَّجْءُ [el-lecʾ] (lām'ın fethi ve cīm'in sükūnuyla) ve

اللَّجَأُ [el-leceʾ] (fethateynle) Sığınmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَجَأَ إِلَيْهِ لَجْئًا وَلَجِئَ إِلَيْهِ لَجَأً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا لاَذَ إِلَيْهِ Ve

لَجَأٌ [leceʾ] (fethateynle) Sığınacak yere denir, kale ve sarp dağ başları gibi, مَعْقِلٌ [maᶜḳil] ve مَلاَذٌ [melāẕ] maᶜnāsına, مَلْجَأٌ [melceʾ] gibi, ke-mā se-yuzkeru. Ve

لَجَأٌ [Leceʾ] Bir mevziᶜ adıdır. Ve ᶜÖmer b. el-Eşᶜaṣ et-Temīmī nām şāᶜirin ceddi ismidir, pederi değildir, niteki Cevherī vehmine mebnī pederidir dedi.

Şārih der ki Cevherī'nin beyānı Kitāb-ı *Ensāb*'da Belāẕurī beyānına mutābıktır. İntehā. Ve

لَجَأٌ [leceʾ]Kurbağaya denir; ضِفْدَعٌ [ḍifḍaᶜ] maᶜnāsına; dişisine لَجَأَةٌ [leceʾet] denir hā'yla.

الإِلْتِجَاءُ [el-iltecāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi sığınmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِلْتَجَأَ إِلَيْهِ إِذَا لاَذَ

الإِلْجَاءُ [el-ilcāʾ] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi bir nesneye muztarr kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَلْجَأَهُ إِلَيْهِ أَيِاضْطَرَّهُ Ve bir işi bir kimseye isnād ve tefvīz eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَلْجَأَ أَمْرَهُ إِلَى اللهِ أَيْ أَسْنَدَهُ Ve hıfz ve vikāye eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَلْجَأَ فُلاَنًا أَيْ عَصَمَهُ

الْمَلْجَأُ [el-melceʾ] (مَقْصَدٌ [maḳṣad] vezninde) لَجَأٌ [leceʾ] gibi sığınacak yere denir; yukālu: هَذَا لَجَأُ الْقَوْمِ وَمَلْجَأُهُمْ أَيْ مَعْقِلُهُمْ وَمَلاَذُهُمْ

ذُو الْمَلاَجِئِ [Ẕu'l-Melāciʾ] (mīm'in fethiyle) Mülūk-i Yemen'den tebābiᶜa akyālinden bir قَيْلٌ [ḳayl] lakabıdır. Ve قَيْلٌ [ḳayl] ḳāf'ın fethi ve yā'nın sükūnuyla mülūk-i tebābiᶜaya ıtlāk olunur, firᶜavn-ı Mışr ve necāşī-i Ḥabeşe gibi ve onlara أَذْوَاءٌ [eẕvāʾ] dahi ıtlāk olunur; elkābları ذُو [ẕū] kelimesiyle musadder olduğu için: Ẕū Yezen ve Ẕū Kelāᶜ ve Ẕu'l-Melāciʾ gibi.

التَّلْجِئَةُ [el-telciʾet] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] vezninde) Bir kimseyi bir husūsa kasr ve ikrāh eylemek; yaᶜnī zoraki meᶜa'l-kerāhe işletmek maᶜnāsınadır; yukālu: لَجَّأَهُ إِلَيْهِ تَلْجِئَةً أَيْ أَكْرَهَهُ

Şārih der ki telciʾe-i fıkhiyye bundan meʾhūzdur.

[ل ز أ]

اللَّزْءُ [el-lezʾ] (lām'ın fethi ve zā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Vermek, iᶜtāʾ maᶜnāsınadır; yukālu: لَزَأَهُ لَزْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ أَيْ أَعْطَاهُ Ve doldurmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَزَأَ الإِنَاءَ إِذَا مَلأَهُ Ve deveye güzel takayyüd ve tīmār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: لَزَأَ إِبِلَهُ أَيْ أَحْسَنَ رِعْيَتَهَا Ve doğurmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَزَأَتْهُ أُمُّهُ أَيْ وَلَدَتْهُ

التَّلْزِئَةُ [et-telziʾet] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] vezninde) Vermek maᶜnāsınadır; yukālu: لَزَّأَهُ تَلْزِئَةً أَيْ أَعْطَاهُ Ve devenin terbiye ve tīmārını güzel edip hoşça takayyüd ve riᶜāyet eylemek maᶜnāsınadır, yukālu: لَزَّأَ إِبِلَهُ أَيْ أَحْسَنَ رِعْيَتَهَا

الإِلْزَاءُ [el-ilzāʾ] (hemzenin kesriyle) Doldurmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَلْزَأَ الْحَوْضَ إِذَا مَلأَهُ Ve mevāşīyi doyurmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَلْزَأَ غَنَمَهُ أَيْ أَشْبَعَهَا

التَّلَزُّؤُ [et-telezzuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Dolmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْزَأَ الْحَوْضَ فَتَلَزَّأَ أَيِ امْتَلَأَ

[ل ط أ]

اللَّطْءُ [el-laṭʾ] (lām'ın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) ve

اللُّطُوءُ [el-luṭūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Yere yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: لَطَأَ بِالأَرْضِ وَلَطِئَ لَطْئًا وَلُطُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا لَصِقَ بِهَا Ve

لَطْءٌ [laṭʾ] Değnekle vurmak, ʿalā-kavlin arkaya vurmağa mahsūstur; yukālu: لَطَأَهُ بِالْعَصَا إِذَا ضَرَبَهُ أَوْ خَاصٌّ بِالظَّهْرِ

اللاَّطِئَةُ [el-lāṭiʾet] Baş yarığı aksāmından سِمْحَاقٌ [simḥāḳ] ismidir. Ve سِمْحَاقٌ [simḥāḳ] sīn'in kesriyle şol yarıktır ki kendi ile baş kemiği beyninde bir yufka deri kalmış ola ki cerāhat o deriye yapışmış olur; yukālu: شَجَّهُ اللاَّطِئَةُ أَيِ السِّمْحَاقُ Ve

لاَطِئَةٌ [lāṭiʾet] Bir nevʿ قُرْحَةٌ [ḳurḥat]tır ki insānın bedeninde çıkıp müzmin ve nasır olur, ʿalā-kavlin o kurha طُأْطَأَةٌ [ṭuʾṭaʾet] yaʿnī böy taʿbīr olunan zehr-nāk böcek sokmasından hādis olur.

[ل ظ أ]

اللَّظَأُ [el-laẓaʾ] (ẓā-yı muʿceme ile جَبَلٌ [cebel] vezninde) Az nesneye denir, şeyʾ-i kalīl maʿnāsına.

[ل ف أ]

اللَّفْءُ [el-lefʾ] (lām'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) ve

اللَّفَاءُ [el-lefāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir nesnenin kabuğunu sıyırıp soymak maʿnāsınadır; yukālu: لَفَأَ الْعُودَ لَفْئًا وَلِفَاءً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَشَرَهُ وَكَشَطَهُ Ve vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَفَأَهُ إِذَا ضَرَبَهُ Ve redd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَفَأَهُ إِذَا رَدَّهُ Ve bir kimseyi ʿazīmet eylediği semt ve vechesinden döndermek maʿnāsınadır; yukālu: لَفَأَهُ أَيْ عَدَلَهُ عَنْ وَجْهِهِ Ve fasl u gıybet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَفَأَهُ أَيِ اغْتَابَهُ Ve bir kimsenin hak ve matlūbunu bi't-tamām vermek, ʿalā-kavlin hak ve matlūbundan az vermek maʿnāsınadır; yukālu: لَفَأَهُ حَقَّهُ إِذَا أَعْطَاهُ حَقَّهُ كُلَّهُ أَوْ أَقَلَّ مِنْ حَقِّهِ

الإِلْتِفَاءُ [el-iltifāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bir nesnenin kabuğunu sıyırıp soymak maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَفَأَ الْعُودَ إِذَا قَشَرَهُ وَكَشَطَهُ

اللَّفَأُ [el-lefeʾ] (fethateynle) Bir nesne artıp bakiyye kalmak maʿnāsınadır; yukālu: لَفِئَ الشَّيْءُ لَفَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَقِيَ

الإِلْفَاءُ [el-ilfāʾ] (hemzenin kesriyle) İbkā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْفَأَهُ أَيْ أَبْقَاهُ

اللِّفَاءُ [el-lefāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Toprağa denir. Ve şeyʾ-i kalīle denir. Ve bir kimsenin hak ve matlūbundan az olan nesneye denir; ve minhu: "رَضِيَ مِنَ الْوَفَاءِ بِاللِّفَاءِ" وَهُوَ التُّرَابُ وَالشَّيْءُ الْقَلِيلُ وَدُونَ الْحَقِّ

[ل ك أ]

اللَّكْءُ [el-lekʾ] (lām'ın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَكَأَهُ لَكْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ Ve bir kimsenin hak ve matlūbunu tamāmen vermek maʿnāsınadır; yukālu: لَكَأَهُ أَيْ أَعْطَاهُ حَقَّهُ كُلَّهُ Ve yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: لَكَأَهُ إِذَا صَرَعَهُ

اللَّكَأُ [el-lekeʾ] (fethateynle) Bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَكِئَ بِالْمَكَانِ لَكَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَقَامَ بِهِ Ve bir nesneden münfekk olmayıp dāʾimā ona mülāzım olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَكِئَ بِهِ إِذَا لَزِمَ بِهِ

التَّلَكُّؤُ [et-telekkuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir mādde zımnında bir ʿillet irādıyla ʿözr ü bahāne eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَلَكَّأَ عَلَيْهِ إِذَا اعْتَلَّ Ve bir husūsta oyalanıp batʾ ve tevakkuf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَلَكَّأَ عَنْهُ إِذَا أَبْطَأَ

[ل م أ]

اللَّمْءُ [el-lemʾ] (lām'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Bir nesneye gizli yāhūd āşikāre el vurmak maʿnāsınadır, gerek ahz ve gerek hıfz için olsun; yukālu. لَمَأَهُ وَلَمَأَ عَلَيْهِ لَمْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَ عَلَيْهِ يَدَهُ مُجَاهَرَةً وَسِرًّا Ve bir nesnenin mecmūʿunu birden almak maʿnāsınadır; yukālu: لَمَأَ الشَّيْءَ إِذَا أَخَذَهُ أَجْمَعَ Ve bir nesneye nazar-ı hafīf ve serīʿ ile nazar eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَمَأَ الشَّيْءَ إِذَا لَمَحَهُ

التَّلَمُّؤُ [et-telemmuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesneyi bütün kaplayı bürüyüp setr ve nihān eylemek maʿnāsınadır, yukālu: تَلَمَّأَتِ الأَرْضُ بِهِ وَعَلَيْهِ أَيِ اسْتَمَلَتْ وَاسْتَوَتْ وَوَارَتْهُ Ve bir nesneyi yalnızca kendi nefsine tahsīs eylemek maʿnāsınadır ki taʿbir-i ʿāmiyāne ile kabūllenmek taʿbīr olunur; yukālu: تَلَمَّأَ بِمَا فِي الْجَفْنَةِ أَيِ اسْتَأْثَرَهَا

الإِلْمَاءُ [el-ilmāʾ] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi nihānīce çalıp iletmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْمَأَ اللِّصُّ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا ذَهَبَ بِهِ خُفْيَةً Ve bir kimsenin hakkını inkār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْمَأَ عَلَيَّ حَقِّي إِذَا جَحَدَهُ Ve devābb ve mevāşī bir yerin bi'l-cümle nebātını otlamakla kel baş gibi boş ve açık komak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْمَأَتِ الدَّوَابُّ الْمَكَانَ إِذَا تَرَكَتْهُ صَعِيدًا خَالِيًا Ve bir nesneyi kaplamak, ihāta ve iştimāl maʿnāsınadır; yukālu: أَلْمَأَ عَلَيْهِ إِذَا اشْتَمَلَ Ve ʿinde'l-baʿz eğer bāʾ harfiyle müteʿaddī olur ise bir nesneyi gizlice alıp götürmek maʿnāsına olur ve eğer عَلَى harfiyle müteʿaddī olur ise kaplamak, iştimāl maʿnāsına olur; fe-yukālu: ذَهَبَ ثَوْبِي فَمَا أَدْرِي مَنْ أَلْمَأَ بِهِ أَيْ مَنْ ذَهَبَ بِهِ خُفْيَةً ve yukālu: أَلْمَأَ عَلَيْهِ أَيِ اشْتَمَلَ Ve bir kimse bir nesnenin mecmūʿunu kendi nefsine tahsīs eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْمَأَ بِمَا فِي الْجَفْنَةِ أَيْ اسْتَأْثَرَ بِهِ

الإِلْتِمَاءُ [el-iltimāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi yalnızca başlı başına tahsīs edinmek maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَمَأَ بِمَا فِي الْجَفْنَةِ أَيِ اسْتَأْثَرَ Ve levn mütegayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْتَمِئَ لَوْنُ الرَّجُلِ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا تَغَيَّرَ

الْمَلْمُؤَةُ [el-melmuʾet] (mīm-i sāniyenin zammıyla) Şol yerdir ki onda mutlakan nesne ahz olunur ola. Ve bu لَمْءٌ [lemʾ] māddesinden ism-i mekāndır. Ve sayyādın av ahz ettikleri ağa ve tora denir, شَبَكَةٌ [şebeket] maʿnāsına.

[ل و أ]

اللأَءَةُ[el-Lāʾet] (لاَعَةٌ [lāʿat] vezninde) ʿAbs kabīlesine mahsūs bir su adıdır.

اللَّوْأَةُ [el-levʾet] سَوْأَةٌ [sevʾet] vezninde ve mürādifidir ki nāmahrem olan ʿuzva ve fāhiş nesneye denir ki ud yeri taʿbīr olunur; yukālu: وَارَى لَوْأَتَهُ أَيْ سَوْأَتَهُ

[ل هـ ل أ]

التَّلَهْلُؤُ [et-telehluʾ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bir nesneden korkmakla kıçınlayıp geri dönmek maʿnāsınadır; yukālu تَلَهْلَأَ الرَّجُلُ أَيْ نَكَصَ وَجَبُنَ

[ل ي أ]

اللِّيَاءُ [el-liyāʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir nevʿ meʾkūl dāne ismidir ki nohuda şebīh ve be-gāyet beyāz olur, *Nihāye*'de Ḥicāz

diyārına tahsīs olunmuştur.

الإِلْيَاءُ [el-ilyāʾ] (hemzenin kesriyle) Oyalanıp betāʾet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْيَأَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَبْطَأَتْ

FASLU'L-MĪM
(فَصْلُ الْمِيمِ)

[م أ م]

الْمَأْمَأَةُ [el-meʾmeʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Koyun ve geyik makūlesi muttasıl me me diye melemek maʿnāsınadır; yukālu: مَأْمَأَتِ الشَّاةُ وَالظَّبْيَةُ إِذَا وَاصَلَتْ صَوْتَهَا فَقَالَتْ مِئْ مِئْ بِالْكَسْرِ وَسُكُونِ الْهَمْزَةِ

[م ت أ]

الْمَتْءُ [el-metʾ] (mīm'in fethi ve tāyı fevkiyyenin sükūnuyla) Vurmak maʿnāsınadır; yukālu: مَتَأَهُ بِالْعَصَا مَتْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا Ve bir nesneyi çekip uzatmak maʿnāsınadır; yukālu: مَتَأَ الْحَبْلَ إِذَا مَدَّهُ

[م ر أ]

الْمُرُوءَةُ [el-murūʾet] (zammeteynle) Adamlık ve insāniyyet ve merdānegī maʿnāsınadır ki kendiden meʾmūl olan kār ve haslet-i haseneyi icrā eylemekten ʿibārettir; bu maʿnāda ism olur. Ve masdar olur ki insāniyyetli, merdāne olmak maʿnāsına; yukālu: مَرُؤَ الرَّجُلُ مُرُوءَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ ذَا إِنْسَانِيَّةٍ ve yukālu: بِهِ مُرُوءَةٌ أَيْ إِنْسَانِيَّةٌ

Şārih der ki hemzeyi vāv'a kalb ve idgāmla مُرُوَّةٌ [muruvvet] dahi cāʾizdir. İntehā.

التَّمَرُّؤُ [et-temerruʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Fī-zātihi cevher-i mürūʾetten mayasız iken tekellüfle mürūʾet göstermek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَرَّأَ فُلَانٌ إِذَا تَكَلَّفَ الْمُرُوءَةَ Ve serzeniş ve taʿyīr ve taʿyīb ederek bir kimseden mürūʾet ve insāniyyet talebinde olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَرَّأَ بِالْقَوْمِ إِذَا طَلَبَ الْمُرُوءَةَ بِنَقْصِهِمْ وَعَيْبِهِمْ

الْمَرَاءَةُ [el-merāʾet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] veznin-

de) Ekl ü şürb olunan nesne sinici ve sāyig ve güvārā olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرُؤَ الطَّعَامُ وَمَرَأَ وَمَرِئَ مَرَاءَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا صَارَ مَرِيئًا هَنَأَنِي الطَّعَامُ وَمَرَأَنِي Yaʿnī "Taʿām hoş-güvār olmakla miʿdemde çabuk hazm olup mizācıma begāyet yaradı." Ve eğer itbāʿ vechiyle zikr olunmayıp yalnızca zikr olunur ise أَمْرَأَنِي [emreʾenī] denir ifʿāl bābında. Ve

مَرَاءَةٌ [merāʾet] Kezālik (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir yerin havāsı hoş olup mizāca yarar olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرُؤَتِ الأَرْضُ مَرَاءَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا حَسُنَ هَوَاؤُهَا

الْمَرْأَةُ [el-merʾet] (تَمْرَةٌ [temret] veznide) İsmdir. Ve taʿām ve şarābın sinicilik hāletine denir.

الْمَرِيءُ [el-merīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Mürüʾetli ve insāniyyetli olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مَرِيءٌ أَيْ ذُو مُرُوءَةٍ وَإِنْسَانِيَّةٍ Ve hazmı āsān olan sinici ve güvārā taʿām ve şarāba denir; yukālu: طَعَامٌ مَرِيءٌ هَنِيءٌ أَيْ حَمِيدُ الْمَغَبَّةِ بَيِّنُ الْمَرْأَةِ Ve mizāca muvāfık ve çespān olan nesneye denir; ve minhu yukālu: كَلَأٌ مَرِيءٌ أَيْ غَيْرُ وَخِيمٍ Yaʿnī "Davarın mizācına yarar çayırdır." Ve

مَرِيءٌ [merīʾ] Boğazda bir ucu ciğere muttasıl yola denir ki ondan taʿām ve şarāb miʿdeye vāsıl olur, boğaza mülāsık ve miʿdenin ve kursağın başıdır. Boğazda iki yol olur, birisi kasabe-i riʾedir ki boğumlu olur, boğurtlak ve hırtlak taʿbīr olunur; bu, nefes mecrāsıdır. Ve birisi مَرِيءٌ [merīʾ]dir ki kızıl öyken ve kızıl ünlük taʿbīr olunur; bu, taʿām ve şarāb mecrāsıdır, hazm mahalli olmakla مَرِيءٌ [merīʾ] ıtlāk olundu. Ve مَرِيءٌ [merīʾ] lafzının cemʿi أَمْرِئَةٌ [emriʿet] gelir أَفْعِلَةٌ [efʿilet] vezninde ve مُرُؤٌ [muruʾ] gelir, سَرِيرٌ [serīr] ve سُرُرٌ [surur] gibi.

الْمَرِيئَةُ [el-merīʾet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznide) Havāsı hoş olmakla mizāca uygun olan arza denir; yukālu: أَرْضٌ مَرِيئَةٌ أَيْ حَسَنُ الْهَوَاءِ

الْمَرْءُ [el-merʾ] (mīm'in harekāt-ı selāsı ve rā'nın sükūnuyla) Mutlakan insān maʿnāsınadır ki adam demek olur, ʿalākavlin er kişiye denir; recül ve merd maʿnāsına. Bunun lafzından cemʿi yoktur; belki cemʿi رِجَالٌ [ricāl]dir; baʿzılardan cemʿi مَرْؤُونَ [merʾūn] geldiği menkūldür. Müʾennesinde مَرْأَةٌ [merʾet] denir hā'yla ki hatun demektir, Fārisīde zen mürādifidir ve tahfīf-i kıyāsī ile tahfīf olunup مَرَةٌ [meret] dahi derler terk-i hemze ve feth-i rā'yla ve evveline hemze-i vasl idhāliyle اِمْرَأَةٌ dahi denir ve hemze-i vasla makrūn evveline harf-i taʿrīf idhāliyle الإِمْرَأَةُ [elimreʾet] dahi mahkīdir; kezālik مَرْءٌ [merʾ] lafzının evveline hemze-i vasl idhāliyle اِمْرُؤٌ [imruʾ] dahi denir. Ve bunda üç lügat vardır; biri dāʾimā yaʿnī refʿ ve nasb ve cerr hāletlerinde rā'nın meftūh olmasıdır, sānī ʿalā-külli-hāl rā'nın zammesidir, sālis ʿalā-külli-hāl muʿreb olmaktır, yaʿnī rāʾ harf-i ahīr olan hemzeye tebeʿiyyetle hālet-i refʿde merfūʿ ve hālet-i nasbda mansūb ve hālet-i cerde mecrūr olmaktır; ve tekūlu: رَأَيْتُ امْرَءًا وَمَرْءًا بِالنَّصْبِ وَهَذَا امْرُؤٌ وَمَرْءٌ بِالرَّفْعِ وَمَرَرْتُ بِامْرِئٍ وَبِمَرْءٍ مُعْرَبًا مِنْ مَكَانَيْنِ Burada مَرْءٌ [merʾ] lafzı itbāʿen zikr olunmuştur. Ve مَرْءٌ [merʾ] sibāʿdan kurta denir ziʾb maʿnāsına.

الْمَرْءُ [el-merʾ] (mīm'in fethi ve rā'nın sükūnuyla) Ekl-i taʿām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَأَ الرَّجُلُ مَرْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا طَعِمَ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَأَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا

الْمَرَأُ [el-mereʾ] (fethateynle) Bir kişi heyʾet

ve kıyāfette ve vazʿ ve harekette yāhūd tekellümde karıca olmak maʿnāsınadır, Kız Saʿīd ve Ṭūṭī Şeyḫ gibi; yukālu: مَرِئَ الرَّجُلُ مَرَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ كَالْمَرْأَةِ هَيْئَةً أَوْ حَدِيثًا أَيْ كَلامًا

مَرْآةُ [Merʾāt] (مَسْعَاةٌ [mesʿāt] vezninde) Yemen'de vākiʿ Meʾrib nām belde ismidir.

مَرْأَةُ [Merʾet] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Bir mevziʿdir; Hişām el-Mereʾī el-Muḥaddiṯ oraya mensūbdur. Ve اِمْرُؤُ الْقَيْسِ māddesi sīn bābında zikr olunur inşāʾallāhu taʿālā.

[م س أ]

الْمَسْءُ [el-mesʾ] (mīm'in fethi ve sīn'in sükūnuyla) ve

الْمُسُوءُ [el-musūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Mācin ve lāübālī ve Bektaşī-meşreb olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَسَأَ الرَّجُلُ مَسْئًا وَمُسُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَجَنَ Ve dāʾimā yolun ortasında gitmek maʿnāsınadır; yukālu: مَسَأَ الطَّرِيقَ إِذَا رَكِبَ وَسَطَهُ أَيْ مَشَى فِي وَسَطِهِ Ve miyāne-i nāsa fitne ve şikāk ilkāsıyla fesāda vermek maʿnāsınadır; yukālu: مَسَأَ بَيْنَ الْقَوْمِ أَيْ أَفْسَدَ Ve gecikmek maʿnāsınadır; yukālu: مَسَأَ الرَّجُلُ إِذَا أَبْطَأَ Ve aldatmak ve reng ve dubara eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَسَأَ فُلانًا إِذَا خَدَعَهُ Ve bir nesneyi idmān ve iʿtiyād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَسَأَ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا مَرَنَ عَلَيْهِ Ve borcu edāda ʿavk ve teʾhīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَسَأَ حَقَّهُ أَيْ أَنْسَأَهُ Ve tencerenin galeyānını teskīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَسَأَ الْقِدْرَ أَيْ فَثَأَهَا Ve bir nesneyi yumuşatıp sehl ve mülāyim eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَسَأَ الرَّجُلَ بِالْقَوْلِ إِذَا لَيَّنَهُ ve bu hasāʾisten değildir.

الإِمْسَاءُ [el-imsāʾ] (hemzenin kesriyle) Nās beynine şūriş ve ihtilāl ilkāsıyla ifsād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْسَأَ بَيْنَ الْقَوْمِ أَيْ أَفْسَدَ

التَّمَسُّؤُ [et-temessuʾ] تَفَسُّؤٌ [tefessuʾ] veznin-de ve mürādifidir ki bir nesne yepriyip eskimekle yā çürümekle sapır sapır dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَسَّأَ الثَّوْبُ بِمَعْنَى تَفَسَّأَ

الْمَسْءُ [el-mesʾ] (mīm'in fethi ve sīn'in sükūnuyla) Yolun ortasına denir; yukālu: رَكِبَ مَسْءَ الطَّرِيقِ إِذَا مَشَى فِي وَسَطِهِ

[م ط أ]

الْمَطْءُ [el-maṭʾ] (mīm'in fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَطَأَ الْمَرْأَةَ مَطْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَامَعَهَا

[م ق أ]

الْمَاقِئُ [el-māḳiʾ] (نَاصِرٌ [nāṣir] vezninde) ve

الْمُوقِئُ [el-mūḳiʾ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] veznin-de) مُؤْخِرُ الْعَيْنِ [muʾḫiru'l-ʿayn] maʿnāsınadır ki gözün kulak tarafından olan köşesidir ki gözün kuyruğu taʿbīr olunur, ʿalā-kavlin مُقْدِمُ الْعَيْنِ [muḳdimu'l-ʿayn] maʿnāsınadır ki gözün burun cānibinden olan köşesidir, gözün pınarı taʿbīr olunur. Bu māddenin mahall-i zikri bu makām iken Cevherī vehmine mebnī ḳāf bābında sebt eylemiştir. Ve yine garāʾibdendir ki müʾellif bu māddeyi baʿzı ʿilāve ile bāb-ı merkūmda min-gayri tenebbühin resm ve işbāʿ eylemiştir.

[م ل أ]

الْمَلْءُ [el-melʾ] (mīm'in fethi ve lām'ın sükūnuyla) ve

الْمَلْأَةُ [el-melʾet] (hā'yla) ve

الْمِلْأَةُ [el-milʾet] (mīm'in kesriyle) Doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَأَ الْإِنَاءَ مَلْئًا أَوْ مَلْأَةً وَمِلْأَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَعَلَهُ مَلآنَ Ve dolmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلِئَ الْإِنَاءُ مِنَ

الْبَابِ الرَّابِع Ve bir kimseye müzāheret ve muᶜāvenet eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: مَلَأَهُ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا سَاعَدَهُ وَشَايَعَهُ أَيْ أَعَانَهُ وَقَوَّاهُ

التَّمْلِئَةُ [et-temliᵓet] (تَفْعِلَةٌ [tefᶜilet] vezninde) Pek doldurmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَلَّأَهُ تَمْلِئَةً Ve kemānkeş kurulan yayı pek çekmek maᶜnāsınadır; yukālu: مَلَّأَهُ تَمْلِئَةً فَامْتَلَأَ

التَّمَلُّؤُ [et-temelluᵓ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] veznide) إِمْتِلَاءٌ [imtilāᵓ] maᶜnāsınadır.

الْمِلْئَةُ [el-milᵓet] Mīm'in kesriyle binā-i nevᶜdir ki hālet ve heyᵓet maᶜnāsını mutazammındır, ondan doluş ile taᶜbīr olunur; yukālu: إِنَّهُ لَحَسَنُ الْمِلْئَةِ لاَ التَّمَلُّؤِ لأَنَّ الْمَقْصُودَ الْهَيْئَةُ Müᵓellif bu maᶜnāyı tekrār eylemiştir. Ve

مِلْأَةٌ [milᵓet] Masdar olur, niteki zikr olundu. Ve tohme ve imtilā olup miᶜde fāsid olmak hāletine denir; yukālu: أَخَذَتْهُ الْمِلْأَةُ أَيْ الْكِظَّةُ

الْمَلْآنُ [el-melᵓānu] (عَطْشَانُ [ᶜaṭşān] veznide) Sıfattır, dolu nesneye denir, müᵓennesinde مَلْآى [melᵓā] denir عَطْشَى [ᶜaṭşā] vezninde ve مَلْآنَةٌ [melᵓānet] denir سَكْرَانَةٌ [sekrānet] vezninde. Cemᶜi مِلَاءٌ [milāᵓ] gelir عِطَاشٌ [ᶜiṭāş] vezninde.

Şārih der ki bundan مَمْلُوءٌ [memlūᵓ]sīgası nādirdir, bazen hemzesini vāv'a kalb ve idgāmla مَمْلُوٌّ [memluvv] dahi derler.

الْمُلَاءَةُ [el-mulāᵓet] (mīm'in zammı ve elif'in meddiyle) ve

الْمُلَاءُ [el-mulāᵓ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

الْمُلْأَةُ [el-mulᵓet] (مُتْعَةٌ [mutᶜat] vezninde) İmtilā-ı miᵓdeden nāşī hādis olan zükām ᶜilletine denir.

الْمَمْلُوءُ [el-memlūᵓ] (مَفْعُولٌ [mefᶜūl] veznide) Zikr olunan zükām ᶜilletine uğramış kişiye denir; yukālu: مُلِئَ فُلَانٌ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ وَمَلُؤَ مُلَاءَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَأَمْلَأَهُ اللهُ فَهُوَ مَمْلُوءٌ أَيْ مَزْكُومٌ مِنَ الْإِمْتِلَاءِ وَهَذَا نَادِرٌ Yaᶜnī ifᶜāl bābının ism-i mefᶜūlü kıyās üzere مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde olmaktır, lākin bu kıyāsa muhālif olarak vārid olmuştur, lākin sülāsīden husūsen mechūlden dahi vārid olmakla مَمْلُوءٌ [memlūᵓ] onlardan ism-i mefᶜūl olur, bu sūrette müᵓellifin kelāmında ıztırāb olduğu bī-irtiyābdır.

الْإِمْلَاءُ [el-imlāᵓ] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi zikr olunan zükām ᶜilletine mübtelā kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَمْلَأَهُ اللهُ أَيْ أَزْكَمَهُ فَهُوَ مَمْلُوءٌ Ke-mā zukire. Ve yayı pek çekip doldurmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَمْلَأَ فِي قَوْسِهِ أَيْ أَغْرَقَ فِي النَّزْعِ

الْمَلَأُ [el-meleᵓ] (جَبَلٌ [cebel] veznide) Teşāvür ve meşveret maᶜnāsınadır; imtilāᵓ, cemāᶜat mülābesesiyle bir kavmin ᶜilye ve eşrāfına yaᶜnī kibārına ve ecille ve aᶜyānına ve vücūhuna ıtlāk olunur; mesᵓūl ve meᵓmūl olan ihsān ve maᶜrūf ve reᵓy ü tedbīr makūlesi hālātla memlū oldukları münāsebetiyle yāhūd ᶜazamet ve şān ve şevket ve hadem ve haşem ile ᶜuyūn u sudūr-ı nāsı doldurdukları ᶜalākasıyla ıtlāk olunmuştur. Ve

مَلَأٌ [meleᵓ] Cemāᶜata ıtlāk olunur. Ve hırs ve tamaᶜ ve zan ve gümān maᶜnālarına istiᶜmāl olunur. Ve vecāhet ve sikke-sūret ve cemᶜiyyet sāhibi gürūh-ı insānīye ıtlāk olunur. Ve hūy ve hulk maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; havsala-i sirişt ü fıtratta gūyā ki memlū olduğuna mebnīdir. Cemᶜi أَمْلَاءٌ [emlāᵓ] gelir; خَبَرٌ [ẖaber] ve أَخْبَارٌ [aẖbār] gibi; ve minhu'l-hadīs: أَيْ "أَحْسِنُوا أَمْلَاءَكُمْ" أَخْلَاقَكُمْ

الْمُلَاءُ [el-Mulāᵓ] (غُرَابٌ vezninde) Saᶜd b.

Ebī Vaḳḳāṣ radıyallāhu ʿanhu cenāblarının kılıcı ismidir.

الْمُلَاءَةُ [el-Mulāʾet] (mīm'in zammıyla عُجَالَةٌ [ʿucālet] vezninde) Sultānu'l-enbiyāʾ ʿaleyhi efdalu't-tehāyā hazretlerinin Ummu'l-murteciz ile mükteniye olan feresleri ismidir. Ve

مُلَاءَةٌ [mulāʾet] رَيْطَةٌ [reyṭat] maʿnāsınadır ki hatunların büründükleri çardır, bir enden yā iki enden edip tamām-ı vücūdlarını bürüyüp örtünürler. Cemʿi مُلَاءٌ [mulāʾ]gelir hā'sız.

الْمِلَاءُ [el-milāʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

الأَمْلِيَاءُ [el-emliʾāʾ] (hemzeteynle أَنْصِبَاءُ [enṣibāʾ] vezninde) ve

الْمُلَآءُ [el-muleʾāʾ] (كُبَرَاءُ [kuberāʾ] vezninde) Mütemevvil, kudret ve yesār ve servet sāhibleri agniyāya, ʿalā-kavlin حَسَنُو الْقَضَاءِ [ḥasenu'l-ḳaḍāʾ]yaʿnī hasbe'l-iktizā deyn ettikte dāyinlere ve sāʾir tālib ve mütekādīlerine teʾhīr ve taʿvīk eylemeyip deyn ve matlūblarını edā eder olan agniyāya ıtlāk olunur. Bunların müfredi مَلِيءٌ [melīʾ]dir, güyā ki her biri māl ile melʾānlardır; yukālu: هُوَ مَلِيءٌ أَيْ غَنِيٌّ مُتَمَوِّلٌ أَيْ حَسَنُ الْقَضَاءِ

الْمَلَاءَةُ [el-melāʾet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) ve

الْمَلَاءُ [el-melāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ki bu İbn Kurāʿ'dan menkūldür, bir kimse melīʾ yaʿnī zikr olunan agniyādan olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَأَ الرَّجُلُ وَمَلُؤَ مَلَاءَةً وَمَلَاءً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْخَامِسِ إِذَا صَارَ مَلِيئًا

الإِسْتِمْلَاءُ [el-istimlāʾ] Bir kimse deynini zikr olunan agniyā zimmetinde kılmak maʿnāsınadır, yukālu: إِسْتَمْلَأَ فِي الدَّيْنِ إِذَا جَعَلَ دَيْنَهُ فِي مُلَآءَ

الْمُلْأَةُ [el-mulʾet] (مُتْعَةٌ [mutʿat] vezninde) Şol süstlük ve dolgunluk ʿārızasına denir ki deve kısmına ʿārız olur, seyr-i kesīr ʿakibinde vāfir müddet bağlanıp durmaktan nāşī hādis olur; kezālik at ve sāʾir hayvānāta dahi ʿārız olur, zīrā aralıkta gezdirmeğe muhtācdır ki bağlı durmakla ayaklarına indirip ve mizāclarına şişkinlik tahaddüs eder; yukālu: بِالْبَعِيرِ مُلْأَةٌ أَيْ رَهَلٌ مِنْ طُولِ الْحَبْسِ بَعْدَ السَّيْرِ

الْمُمَالَأَةُ [el-mumāleʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Muʿāvenet ve müzāheret maʿnāsınadır; yukālu: مَالَأَهُ مُمَالَأَةً إِذَا سَاعَدَهُ وَشَايَعَهُ

التَّمَالُؤُ [et-temāluʾ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birikmek, ictimāʿ maʿnāsınadır; yukālu: تَمَالَأَ الْقَوْمُ عَلَيْهِ إِذَا اجْتَمَعُوا

الْمِلْءُ [el-milʾ] (mīm'in kesriyle) Dolu kabın aldığı mikdāra denir ki dolusu taʿbīr olunur; tesniyesinde مِلْأَيْنِ [milʾeyn] ve cemʿinde أَمْلَاءٌ [emlāʾ] denir; meselā: أَعْطِهِ مِلْءَ الْإِنَاءِ derler; "Ona şu kabın dolusunu ver" demektir ve مِلْأَيْهِ [milʾeyhi] derler, "iki dolusunu" ve ثَلَاثَةُ أَمْلَائِهِ [selāsete emlāʾihi] derler, "üç dolusunu ver" demektir.

الْمُمْلِئُ [el-mumliʾ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Şol dişi koyuna denir ki karnı su ile yāhūd döl yatağı taʿbīr olunan deriler ile dolu ve şişkin olmakla görenler gebe kıyās eyleye.

[م ن أ]

الْمَنِيئَةُ [el-menīʾet] (nūn'la فَعِيلَةٌ [faʿīlet] vezninde) Şol deriye denir ki ibtidā dibāgat olunmuş ola ki henüz hām ve nātamām olur, zīrā debbāg deriyi üç mertebe dibāgat eder: İbtidā-i emrde dibāgat

olunana مَنِيَّةٌ [menīʾet] denir, ikinci defʿa dibāgat olunana أَفِيقٌ [efīḳ] denir; baʿdehu kemālini bulmakla أَدِيمٌ [edīm] denir ki meşin yā sahtiyān yā gön olacaktır. Ve

مَنِيئَةٌ [menīʾet] Dibāgat olunacak mevziʿe denir, مَدْبَغَةٌ [medbaġat] maʿnāsına ki dibāgat-hāne taʿbīr olunur. Ebū ʿAlī el-Fārisī işbu مَنِيئَةٌ [menīʾet] lafzını نِيءٌ [nīʾ] māddesinden meʾhūz مَفْعِلَةٌ [mefʿilet]tir dedi, lākin bu kavlini zikri ātī مَنَأَ - يَمْنَأُ māddesi ibā eder. Ve

نِيءٌ [nīʾ] Çiğ ete denir.

الْمَمْنَأَةُ [el-memneʾet] (مَزْرَعَةٌ [mezraʿat] vezninde) Toprağı siyāh yere denir, arz-ı sevdāʾ maʿnāsına.

الْمَنْءُ [el-menʾ] (mīm'in fethi ve nūn'un sükūnuyla) Deriyi debbāg enbāşteye ıslatıp basmak maʿnāsınadır; yukālu: مَنَأَ الْجِلْدَ مَنْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا نَقَعَهُ فِي الدِّبَاغِ

[م و أ]

الْمُؤَاءُ [el-muʾāʾ] (mīm'in zammı ve hemzeteynle غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Kedi mavlamak maʿnāsınadır; yukālu: مَاءَ السِّنَّوْرُ يَمُوءُ مُؤَاءً إِذَا صَاحَ

الْمَوُّوءُ [el-meʾūʾ] (mīm'in fethiyle مَعُوعٌ [meʿūʿ] vezninde) Çok mavlayan kediye denir. Şārih der ki işbu مَؤُوءٌ[meʾūʾ] kelimesi ism-i mefʿūl ʿunvānında vārid olan şevāzdandır.

الْمَائِئَةُ [el-māʾiʾet] (hemzeteynle) ve

الْمَائِيَّةُ [el-māʾiyyet] (yā'nın teşdīdiyle ve tahfīfi dahi cāʾizdir) Kediye ıtlāk olunur, سِنَّوْرٌ [sinnevr] maʿnāsınadır.

الإِمْوَاءُ [el-imvāʾ] (hemzenin kesriyle) Kedi gibi mavlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْوَأَ الرَّجُلُ إِذَا صَاحَ صِيَاحَ السِّنَّوْرِ

FASLU'N-NŪN
(فَصْلُ النُّونِ)

[ن أ ن أ]

النَّأْنَأَةُ [en-neʾneʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir kimsenin gıdāsını hūb eylemek; yaʿnī dāʾimā ona hoş ve latīf agdiye yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: نَأْنَأَهُ نَأْنَأَةً إِذَا أَحْسَنَ غِذَاءَهُ Ve bir kimseyi bir nesneden keff ve menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَأْنَأَهُ أَيْ كَفَّهُ Ve gevşek ve süst ve zaʿīf olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَأْنَأَ فِي الرَّأْيِ إِذَا ضَعُفَ فِيهِ وَلَمْ يُبْرِمْهُ أَيْ لَمْ يُحْكِمْهُ Ve bir nesneden ʿāciz ve kāsır olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَأْنَأَ عَنْهُ إِذَا قَصُرَ وَعَجَزَ عَنْهُ

التَّنْأْنُؤُ [et-teneʾnuʾ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bu dahi süst ve zaʿīf olmak ve ʿāciz ve kāsır olmak maʿnālarınadır; yukālu: تَنَأْنَأَ ve yukālu: تَنَأْنَأَ عَنْهُ إِذَا الرَّجُلُ فِي الرَّأْيِ إِذَا ضَعُفَ عَجَزَ وَقَصُرَ

الْمُنَانَأَةُ [el-munāneʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi zaʿīf ve gevşek olmak maʿnāsınadır; Müʾellif bunu gerçi نَأْنَأَ فِي الرَّأْيِ نَأْنَأَةً وَمُنَانَأَةً ʿibāretiyle masdar-ı sānī olmak üzere resm edip lākin iktifāya haml ile ifrāz olundu, ancak bu makūle hilāf-ı kıyās üzere masādır vukūʿu sonradan melhūz olduğundan yine masdar-ı sānī olmak gālibdir, meselā ifʿāl bābından آذَى [āẕā] māddesinin masdarı إِذَاءٌ [iẕāʾ] ve tefʿīlden قَبَّلَ [ḳabbele] māddesinin masdarı تَقْبِيلٌ [teḳbīl] geldiği gibi.

النَّأْنَأُ [en-neʾneʾ] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Hadeka-i çeşmini çarh gibi çok döndüren kişiye denir. Ve korkak ve ʿāciz ve kāsır kişiye denir.

النَّأْنَاءُ [en-neʾnāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde)

ve

النُّؤْنُوءُ [en-nuʾnūʾ] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] veznin-de) ve

الْمُنَأْنِأُ [el-muneʾneʾ] (مُعَنْعِنٌ [muʿanʿan] vez-ninde) Bunlar da elinden iş gelmeyen kor-kak ve ʿāciz ve kāsır kimseye denir.

[ن ب أ]

النَّبْأُ [en-nebeʾ] (nūn'un ve bā'nın fethiyle) Haber ve peyām maʿnāsınadır. Cemʿi أَنْبَاءٌ [enbāʾ] gelir; خَبَرٌ [ḫaber] ve أَخْبَارٌ [aḫbār] gibi; tekūlu: أَتَانِي نَبَأٌ أَيْ خَبَرٌ

الإِنْبَاءُ [el-inbāʾ] (hemzenin kesriyle) Haber vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْبَأَهُ إِيَّاهُ وَبِهِ أَيْ أَخْبَرَهُ Ve ok nişānı ne yarıp koparmak ve ne ötesine işleyip geçmek maʿnāsınadır; yukālu: رَمَى السَّهْمَ فَأَنْبَأَ أَيْ لَمْ يَشْرِمْ وَلَمْ يَخْدِشْ أَوْ لَمْ يَنْفُذْZāhiren muʿtel olan نُبُوٌّ [nubuvv] māddesinde lügattir.

التَّنْبِئَةُ [et-tenbiʾet] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] veznin-de) ve

التَّنْبِيءُ [et-tenbīʾ] (تَكْمِيلٌ [tekmīl] veznin-de) Bu dahi haber vermek maʿnāsınadır; yukālu: نَبَّأَهُ تَنْبِئَةً وَتَنْبِيئًا بِمَعْنَى أَنْبَأَهُ

Müʾellif burada نَبَأٌ [nebeʾ] māddesini خَبَرٌ [ḫaber] ve خَبَرٌ [ḫaber] māddesini نَبَأٌ [nebeʾ] ile taʿrīf eyledi, lākin *Baṣāʾir*'de beyānına göre نَبَأٌ [nebeʾ] fi'l-asl şol haberdir ki fāʾide-i ʿazīme sāhibi olup ve kendisiy-le ʿilm yāhūd galebe-i zan hāsıl ola. İşbu eşyā-ı selāse mefhūmunun erkānlarıdır, pes نَبَأٌ [nebeʾ] ıtlāk olunan haberin hakkı şāʾibe-i kizbden muʿarrā olmaktır, tevātür ve haber-i ilāhī ve haber-i nebevī gibi. Ve نَبَأٌ [nebeʾ] vech-i mezkūr üzere ha-ber maʿnāsını mutazammın olduğu için أَنْبَأْتُهُ بِكَذَا derler; أَخْبَرْتُهُ maʿnāsına. Ve ʿilm maʿnāsını mutazammın olduğu için أَنْبَأْتُهُ كَذَا derler; أَعْلَمْتُهُ maʿnāsına.

الإِسْتِنْبَاءُ [el-istinbāʾ] Haber soruşturmak ve haber araştırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْبَأَ النَّبَأَ أَيْ بَحَثَ عَنْهُ

الْمُنَابَأَةُ [el-munābeʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Haberleşmek maʿnāsınadır ki iki kimse birbirine haber vermekten ʿibārettir; yukālu: نَابَأَهُ مُنَابَأَةً أَيْ أَنْبَأَ كُلٌّ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ Ve bir kavmin civārını terkle on-lardan müfārakat ve mübāʿadet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَابَأَ الْقَوْمَ إِذَا تَرَكَ جِوَارَهُمْ وَتَبَاعَدَ مِنْهُمْ

النَّبِيءُ [en-nebīʾ] (hemze ile أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Peygamber maʿnāsınadır ki muhbir-ʿanillāhi taʿālā olan zāt-ı şerīftir. Cemʿi أَنْبِيَاءُ [enbiyāʾ] gelir أَنْصِبَاءُ [anṣibāʾ] vezninde ve نُبَآءُ [nubeʾāʾ] gelir كُرَمَاءُ [kuremāʾ] vezninde ve نَبِيؤُونَ [nebīʾūn] ge-lir ki cemʿ-i müzekker-i sālimdir.

Şārih der ki نَبِيءٌ [nebīʾ] kelimesi faʿīl bi-maʿnā müfʿildir, نَذِيرٌ [nezīr] مُنْذِرٌ [munẕir] maʿnāsına ve أَلِيمٌ [elīm] مُؤْلِمٌ [muʾlim] maʿnāsına olduğu gibi. Ve ehl-i Mekke'den mā-ʿadā ʿArab, hemzenin ter-kiyle istiʿmāl ederler; yaʿnī asl, mehmūz iken terk ederler. Ve ʿinde'l-baʿẕ إِرْتِفَاعٌ [irtifāʿ] maʿnāsına olan نَبَاوَةٌ [nebāvet] ten meʾhūzdur. Ve Rāġıb'ın *Müfredāt*'ta beyānına göre bi-gayri hemzetin نَبِيٌّ [ne-biyy] mehmūzundan eblagdır. Hattā *Nihāye*'de bu resme mersūmdur ki ve fi'l-hadīs: "أَنَّ رَجُلاً قَالَ لَهُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ: يَا نَبِيءَ اللهِ فَقَالَ: لاَ تَنْبِرْ بِاسْمِي فَإِنَّمَا أَنَا نَبِيُّ اللهِ" Vech-i mezkūr üzere ehl-i Mekke hemze ile te-laffuz eylediklerinden, recül-i merkūm dahi ona riʿāyetle öylece telaffuz eyledi, niteki ذُرِّيَّةٌ [ẕurriyyet] ve بَرِيَّةٌ [beriyyet] ve

خَابِيَةٌ [ḫābiyet] kelimelerinde dahi hemzeyi terk eylediler, lākin asl Ḳureyş lügati hemzesizdir, niteki ʿan-karīb müʾellif dahi zikr eder. İntehā.

النُّبُوءَةُ [en-nubūʾet] (zammeteynle) Ondan ismdir, peygamberlik maʿnāsınadır.

التَّنَبُّؤُ [et-tenebbuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Nübüvvet-i kāzibe iddiʿā eylemek maʿnāsınadır; Museylime-i Kezzāb'ın iddiʿāsı gibi; yukālu: تَنَبَّأَ الرَّجُلُ إِذَا ادَّعَى النُّبُوءَةَ

الْمُتَنَبِّئُ [el-mutenebbiʾ] Ondan ism-i fāʿildir, nübüvvet-i kāzībe müddeʿīsi olana denir, niteki şāʿir-i meşhūr sāhib-i dīvān Ebu'ṭ-Ṭayyib Aḥmed b. el-Ḥuseyn el-Kindī, arz-ı Semāve'de Benī Kelb kabīlesine varıp ibtidā nesebi, İmām Ḥasan radıyallāhu ʿanhu silsilesinden olduğunu daʿvā edip baʿdehu nübüvvet iddiʿāsına düşmekle Mutenebbī ıtlāk eylediler. Baʿdehu Dimaşḳ-ı Şām'da bu kabāhatine cemm-i gafīr şehādet etmeleriyle ahz ve bir müddet habs olunduktan sonra tāʾib ve müstagfir olmakla ıtlāk olunmuştur.

النَّبْءُ [en-nebʾ] (nūn'un fethi ve bā'nın sükūnuyla) ve

النُّبُوءُ [en-nubūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Yüksek olmak ve yükselmek, ʿulüvv ve irtifāʿ maʿnāsınadır; yukālu: نَبَأَ الشَّيْءُ نَبْئًا وَنُبُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ارْتَفَعَ Ve bir kimse üzere nāgehānī çıkagelmek maʿnāsınadır; yukālu: نَبَأَ عَلَى الْقَوْمِ إِذَا طَلَعَ عَلَيْهِمْ Ve bir vilāyetten çıkıp āher vilāyete varmak maʿnāsınadır; yukālu: نَبَأَ مِنْ أَرْضٍ إِلَى أَرْضٍ إِذَا خَرَجَ Bu maʿnāya mebnī olmak üzere bir Aʿrābī, Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretlerine "يَا نَبِيءَ اللهِ" dedi (hemze ile) ki murādı, "Mekke'den Medīne'ye hāric olan zāt" demektir. Hazret-i Resūlullāh, mezbūrun bu taʿbīrini inkār edip "لاَ تَنْبِرْ بِاسْمِي فَإِنَّمَا أَنَا نَبِيُّ اللهِ" buyurdular ki bilā-hemze teşdīd iledir. لاَ تَنْبِرْ [lā tenbir] kelimesi, نَبْرٌ [nebr]den nehy-i hāzırdır ve نَبْرٌ [nebr] bir harfi mehmūz eylemek maʿnāsına olmakla "Benim ismim menzilinde olan نَبِيٌّ [nebiyy] lafzını hemze ile tekellüm eyleme!" demek olur.

Şārih der ki gerçi Aʿrābînin murādı yine peygamber demek idi, lākin Ḳureyş lügatinden olmadığı için inkār buyurulmuştur. İntehā.

النَّبِيءُ [en-nebīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) نَبْءٌ [nebʾ] kelimesinden faʿīldir, niteki zikr olundu. Ve

نَبِيءٌ [nebīʾ] Açık ve cādde yola denir ki şāh-rāh taʿbīr olunur. Ve şol mürtefiʿ yere denir ki düz olmayıp çakır çukur ve eğri büğrü ola; ve minhu'l-hadīs: "لاَ تُصَلُّوا عَلَى النَّبِيءِ" أَيِ الْمَكَانِ الْمُرْتَفِعِ الْمُحْدَوْدَبِ

النَّابِئُ [en-nābiʾ] (نَاصِرٌ [nāṣir] vezninde) Bu dahi düz olmayıp aşağılı yüksekli mürtefiʿ yere denir.

النَّبْأَةُ [en-nebʾet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Yapça sese denir, savt-ı hafī maʿnāsına, ʿalā-kavlin köpek āvāzına denir.

النَّبْءُ [en-nebʾ] (nūn'un fethi ve bā'nın sükūnuyla) Yapça seslenmek yāhūd köpek ürümek maʿnāsınadır; yukālu: نَبَأَ نَبْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ أَيْ صَاتَ خَفِيًّا أَوْ هُوَ صَوْتُ الْكِلاَبِ

النُّبَيْأَةُ [en-Nubeyʾet] (nūn'un zammıyla جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) İbnu'l-Esved el-ʿUzrī ismidir. Ve

نُبَيْأَةُ [nubeyʾet] نُبُوَّةٌ [nubuvvet]in musaggarıdır; ve minhu kavlu'l-ʿArab: كَانَتْ نُبَيْأَةُ مُسَيْلِمَةَ نُبَيْأَةَ سَوْءٍ Tasgiri tahkīr içindir.

النُّبَيِّءُ [en-nubeyyiʾ] (نُبَيِّعٌ [nubeyyiʿ] veznin-

de) Bu dahi kelime-i tasgīrdir ki نَبِيءٌ [nebīʾ] kelimesinden musaggardır; peygāmbercik demektir ki tahkīre mebnīdir; ve minhu kavlu'l-ʿArab: كَانَ مُسَيْلِمَةُ نُبَيِّءَ سَوْءٍ Bünye-i tasgīri vech-i mezkūr üzere binā eylemek, نَبِيءٌ [nebīʾ] lafzını, كُرَمَاءُ [kuremāʾ] vezninde نُبَآءُ [nubeʾāʾ] üzere cemʿlendiren mezhebe göredir, zīrā bu sūrette tasgīri hemze ile olur; fe-ammā أَنْبِيَاءُ [enbiyāʾ] üzere cemʿlendiren mezhebe göre tasgīri نُبَيٌّ [nubeyy] olur hemzesiz; yaʿnī cemʿde hemzeyi iltizām eden, tasgīrde dahi iltizām eder ve cemʿde terk eden, tasgīrde dahi terk eder. Cevherī, ʿale'l-ıtlāk zikr eylemekle hatā eylemiştir.

Şārih der ki Cevherī yalnız mehmūzun tasgīrine taʿarruz eylemekle hatādan mahfuzdur. İntehā.

[ن ت أ]

النَّتْءُ [en-netʾ] (nūn'un fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) ve

النُّتُوءُ [en-nutūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir kimse yukarı domalıp şişip kalkmak maʿnāsınadır ki tümmek ve sövelmek ve domalmak taʿbīr olunur, bedende çıkan sivilce ve çıban ve yerden henüz toprağı silkip çıkmak üzere olan nebāt gibi; yukālu: نَتَأَ الشَّيْءُ نَتْئًا وَنُتُوءًا إِذَا انْتَبَرَ وَانْتَفَخَ وَارْتَفَعَ Ve bir kimse üzere ansızın çıkagelmek maʿnāsınadır; yukālu: نَتَأَ عَلَى الْقَوْمِ إِذَا طَلَعَ عَلَيْهِمْ Ve yara şişip kabarmak maʿnāsınadır; yukālu: نَتَأَتِ الْقُرْحَةُ إِذَا وَرِمَتْ Ve kız yā oğlan bālig olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَتَأَتِ الْجَارِيَةُ إِذَا بَلَغَتْ Ve bir nesne mevziʿinden hurūc eylemek maʿnāsınadır; şöyle ki henüz o mevziʿden munfasıl olmamış ola ki henüz kabarıp kalkmış ola, küçük kız memesi gibi; yukālu: نَتَأَ الشَّيْءُ إِذَا خَرَجَ مِنْ مَوْضِعِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَبِينَ أَيْ يَنْفَصِلَ

الإِنْتِتَاءُ [el-intitāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bir nesne tümüp domalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَتَأَ الشَّيْءُ أَيِ انْبَرَى وَارْتَفَعَ

النُّتْأَةُ [en-Nuteʾet] (nūn'un zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Benī ʿUmeyle yurdunda bir su adıdır, ʿalā-kavlin Benī ʿUṭārid cemāʿatine mahsūs bir hurmālık ismidir.

[ن ج أ]

النَّجْءُ [en-necʾ] (nūn'un fethi ve cīm'in sükūnuyla) Göz değirmek maʿnāsınadır ki ekserī mādde-i kāmileye isābet eder; yukālu: نَجَأَهُ نَجْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَصَابَهُ بِالْعَيْنِ

الإِنْتِجَاءُ [el-inticāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

التَّنَجُّؤُ [et-teneccuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) نَجْءٌ [necʾ] maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَجَأَهُ وَتَنَجَّأَهُ بِمَعْنَى نَجَأَهُ

النَّجُؤُ [en-necuʾ] (نَدُسٌ [nedus] vezninde) ve

النَّجُوءُ [en-necūʾ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

النَّجِئُ [en-neciʾ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

النَّجِيءُ [en-necīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Göz değen bed-nazar kişiye denir; yukālu: فُلَانٌ نَجُؤُ الْعَيْنِ وَنَجُوءُهَا وَنَجِئُهَا وَنَجِيئُهَا أَيْ خَبِيثُ الْعَيْنِ شَدِيدُ الإِصَابَةِ بِهَا

النَّجْأَةُ [en-necʾet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Sāʾilin gördüğü nesneye taʿalluk eden iştihā ve şehvetine denir ki ona şiddet-i nazarı müstelzimdir; ve minhu'l-hadīs: "رَدُّوا نَجْأَةَ السَّائِلِ بِاللُّقْمَةِ" أَيْ شَهْوَتَهُ

[ن د أ]

النَّدْءُ [en-nedʾ] (nūn'un fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Bir nesneyi kerīh görüp iğ-

renmek maʿnāsınadır; yukālu: نَدَأَ الشَّيْءَ نَدْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَرِهَهُ Ve ʿinde'l-baʿz bu maʿnāda نَدْءٌ [nedʾ] kelimesi, بَذْءٌ [beẕʾ] lafzından muharreftir ki bā-yı muvahhede ve ẕāl-ı muʿceme iledir. Cevherī bu bābda vehm eylemiştir, lākin bu قِيلَ [kīle] kelāmına mebnī olmakla Cevherī vehmden masūndur. Ve

نَدْءٌ [nedʾ] Et ve ekmek makūlesini pişmek için āteş koruna ilkā eylemek yāhūd āteşe gömmek maʿnāsınadır; yukālu: نَدَأَ اللَّحْمَ نَدْءًا إِذَا أَلْقَاهُ فِي النَّارِ أَوْ دَفَنَهُ فِيهَا Ve korkutmak ve korku vermek maʿnāsınadır; yukālu: نَدَأَ فُلَانًا إِذَا خَوَّفَهُ وَذَعَرَهُ Ve bir nesneyi yere vurmak maʿnāsınadır; yukālu: نَدَأَهُ إِذَا ضَرَبَ بِهِ الأَرْضَ Ve bir nesne üzere nāgehānī çıkagelmek maʿnāsınadır; yukālu: نَدَأَ عَلَيْهِمْ إِذَا طَلَعَ Ve külbastı yā poğaça yapmak maʿnāsınadır; yukālu: نَدَأَ الْمَلَّةَ إِذَا عَمِلَهَا

النَّدْأَةُ [en-nedʾet] (nūn'un fethi ve zammı ve dāl'ın sükūnuyla) Māl-ı kesīre denir. Ve ʿalāyim-i semāviyye galatı eleğimsağma taʿbīr olunan dāʾire-i hevāʾiyyeye denir. Ve akşamdan mukaddemce güneş gurūbuna kadar yāhūd fecrden şemsin tulūʿuna kadar sehāb-ı ufkta olan kırmızılığa denir. Ve güneş ve ay ağıllarına denir. Ve

نُدْأَةٌ [nudʾet] (nūn'un zammıyla) Lahmde olan şol ince ve ak tarīkaya denir ki sinirden tel tel uzun uzun olup lahmin levnine muhālif olur. Ve at kısmının göbeğinden yukarı ellerine karīb olan ʿuzvuna denir. Ve دُرْجَةٌ [durcet] maʿnāsınadır. Ve دُرْجَةٌ [durcet] dāl'ın zammıyla şol paçavradan dürülmüş kundaktır ki kaçan veledi helāk olmuş nākaya bir āher nākanın veledini yakıp emzirtmek murād eyleseler, o nākanın gözlerini ve burnunu bend eyledikten sonra fercine o kundağı idhāl ve birkaç gün o hāl üzere terk ü ihmāl ederler. Pes onu doğurucu nāka burusu gibi buru tutar. Ondan sonra yüzünden o bağı çözüp ve fercinden o kundağı çıkarırlar. O esnāda o veledi getirip arz ederler, şimdi doğmuş veledi zannıyla emzirmeğe başlayıp min-baʿd ona meyl ve hanīn eder. Ve

نُدْأَةٌ [nudʾet] Bölük bölük nebāt kıtʿalarından bir kıtʿaya denir. Cemʿi نُدَأٌ [nudeʾ] gelir nūn'un zammı ve dāl'ın fethiyle.

النُّدْأَةُ [en-nudeʾet] (nūn'un zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) نُدْأَةٌ [nudʾet] ile maʿnā-yı ahīrde mürādiftir.

النَّدِئُ [en-nediʾ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Eleğimsağmaya denir, kavs-ı kuzah maʿnāsına. Ve güneş gurūbuna kadar ʿalā-kavlin tulūʿuna kadar sehāb-ı ufkta olan kızıllığa denir.

النَّوْدَأَةُ [en-nevdeʾet] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) Yelmek maʿnāsınadır; yukālu: نَوْدَأَ الْبَعِيرُ نَوْدَأَةً إِذَا عَدَا

[ن ز أ]

النَّزْءُ [en-nezʾ] (nūn'un fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Şerr ü fitne ilkāsıyla miyāne-i nāsı fesād ve ihtilāla vermek ve birbirine düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: نَزَأَ بَيْنَ الْقَوْمِ نَزْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا حَرَّشَ وَأَفْسَدَ Ve bir nesne üzere hamle ve hücūm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَزَأَ عَلَيْهِمْ إِذَا حَمَلَ Ve bir kimseyi bir nesne yā bir fiʿl üzere haml ve sevk edip ona bāʿis olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَزَأَ فُلَانًا عَلَيْهِ أَيْ حَمَلَهُ Ve bir kimseyi bir nesneden redd ve sarf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَزَأَهُ عَنْ كَذَا أَيْ رَدَّهُ Ve bir nesneye pek harīs ve düşkün

olmak maʿnāsınadır; ve minhu'l-meselu: "إِنَّكَ لاَ تَدْرِي عَلاَمَ يُنْزَأُ هَرِمُكَ" أَيْ بِمَ يُولَعُ عَقْلُكَ وَنَفْسُكَ وَإِلاَمَ تَؤُولُ حَالُكَ Bir kimse fi'l-asl bir haslet üzere olup ondan televvün ve tahavvül eyledikte sen ona taʿrīz tarīkiyle kendi nefsine hitāb ederek mesel-i mezbūru īrād edersin; hāsıl-ı maʿnā "Behey yādigār, nefs ve ʿaklın ne şeyʾe māʾil ve ne şīveye harīs ve mütehālik olup ve olacağını sen de bilmiyorsun, tarīka-i vāhide üzere sābit olmayıp bülbül gibi daldan dala konup nakş-ı bukalemūn-sıfat her bār rengden renge girmektesin!" demektir. Kelām-ı mezbūrda vākiʿ يُنْزَأُ kelimesi mechūl bünyesiyledir.

Ve şārihin beyānına göre هَرِمٌ [herim] nefs ve ʿakl maʿnāsınadır ve عَلاَمَ [ʿalāme] kelimesinde mīm-i meftūha, mā-i istifhāmiyyeden muhaffeftir, إِلاَمَ [ilā-me] ve بِمَ [bi-me] kelimeleri dahi öylecedir. Ve *Emṡāl*-i Meydānī beyānına göre mesel-i mezbūr, bir kimse pīr ve sāl-horde olup ʿateh ʿurūduyla kendiden şütür ü gürbe vazʿ ve hareket ve herze ve hezeyān-ı kelimāt sudūr ettikte darb olunur.

الْمَنْزُوءُ [el-menzūʾ] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Bir nesneye be-gāyet düşkün, harīs olan kişiye denir; yukālu: هُوَ مَنْزُوءٌ بِهِ أَيْ مُولَعٌ

[ن س أ]

النَّسْءُ [en-nesʾ] (nūn'un fethi ve sīn'in sükūnuyla) Zecr ve ʿunfla davar sürmek maʿnāsınadır; yukālu: نَسَأَ الدَّابَّةَ نَسْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا زَجَرَهَا وَسَاقَهَا Ve bir nesneyi teʾhīr eylemek maʿnāsınadır, bunun masdarı مَنْسَأَةٌ [mensʾet] dahi gelir; yukālu: نَسَأَ الشَّيْءَ نَسْئًا وَمَنْسَأَةً إِذَا أَخَّرَهُ Ve bir nesneyi gözetip hıfz ve hirāset eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَسَأَهُ أَيْ كَلَأَهُ Ve deveyi havuza varmaktan menʿ ve defʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَسَأَ الْبَعِيرَ إِذَا دَفَعَهُ عَنِ الْحَوْضِ Ve bir nesneyi bir şeyʾe katıp karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: نَسَأَ اللَّبَنَ بِالْمَاءِ إِذَا خَلَطَهُ بِهِ Ve āhū, yavrusunu doğurduktan sonra yalamak maʿnāsınadır; yukālu: نَسَأَتِ الظَّبْيَةُ غَزَالَهَا إِذَا رَشَّحَتْهُ Ve bir kimseye نَسْءٌ [nesʾ] yaʿnī müzīl-i ʿakl olan şarāb yāhūd duru süt içirmek maʿnāsınadır; yukālu: نَسَأَ فُلاَنًا إِذَا سَقَاهُ النَّسْءَ Ve devenin susuzluk günlerini ziyāde eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَسَأَ فِي ظِمْءِ الْإِبِلِ إِذَا زَادَ يَوْمًا أَوْ يَوْمَيْنِ أَوْ أَكْثَرَ Ve mevāşī tüyü kırkılıp yāhūd döküldükten sonra yeniden tüyünü düzüp semirmeğe başlamak maʿnāsınadır; yukālu: نَسَأَتِ الْمَاشِيَةُ أَيْ بَدَا سِمَنُهَا وَنَبَاتُ وَبَرِهَا بَعْدَ تَسَاقُطِهِ Ve bir nesneyi veresiye satmak maʿnāsınadır; tekūlu: نَسَأْتُهُ الْبَيْعَ أَيْ بِعْتُهُ بِأَخَرَةٍ Burada أَخَرَةٌ [eḫarat] lafzı fetehātladır. Ve hatunun hayzı vakt-i muʿtādından müteʾahhir olmakla hamli meʾmūl olmak maʿnāsınadır; yukālu: نُسِئَتْ الْمَرْأَةُ عَلَى الْبِنَاءِ لِلْمَجْهُولِ إِذَا تَأَخَّرَ حَيْضُهَا [عَنْ وَقْتِهِ فَرُجِيَ أَنَّهَا حُبْلَى]

التَّنْسِئَةُ [et-tensiʾet] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] veznninde) Zecr ve ʿunfla davar sürmek maʿnāsınadır; yukālu: نَسَّأَ الدَّابَّةَ تَنْسِئَةً إِذَا سَاقَهَا وَزَجَرَهَا

الإِنْسَاءُ [el-insāʾ] (hemzenin kesriyle) Teʾhīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْسَأَ الشَّيْءَ إِذَا أَخَّرَهُ Ve bir nesneyi veresiye satmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَنْسَأْتُهُ أَيْ بِعْتُهُ بِنُسْأَةٍ

النُّسْأَةُ [en-nusʾet] (nūn'un zammı ve sīn'in sükūnuyla) ve

النَّسِيئَةُ [en-nesīʾet] (فَعِيلَةٌ [faʿīlet] veznninde) Teʾhīr maʿnāsına ismlerdir, baʿdehu bir nesnenin pahasını teʾhīr eylemekte istiʿmāl olunmuştur ki veresiye taʿbīr olunur; tekūlu: بِعْتُهُ بِنُسْأَةٍ وَبِنَسِيئَةٍ أَيْ بِأَخَرَةٍ

النَّسِيءُ [en-nesīʾ] (فَعِيلٌ [faʿīl] vezninde) İsmdir ki teʾhīr olunan şeyʾe denir. وَالنَّسِيءُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ﴾ الآية، شَهْرٌ كَانَتْ تُؤَخِّرُهُ الْعَرَبُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَنَهَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ Yaʿnī āyet-i merkūmede نَسِيءٌ [nesīʾ] ʿArabların Cāhiliyyet zamānında eşhür-i hürümden hürmetini, şehr-i āhere teʾhīr eyledikleri aydan ʿibārettir. Eşhür-i hurum ki dört ay olacaktır, biri ferddir ki māh-ı recebdir ve üçü serd yaʿnī mütevālīdir ki zülkaʿde ve zilhicce ve muharremdir. Vakt-i Cāhiliyyet'te ekser-i maʿāşları nehb ü gāret cihetiyle olmakla meselā muhārebe hengāmında receb hulūl eylese, helāl edip hürmetini şaʿbāna teʾhīr; kezālik muharremde iktizā eylese, safere tahvīl eylemeleriyle eşhür-i hürüm husūsunu terk ve ilgā ve mücerred ʿaded iʿtibār ederler idi. Ve ziyāde-i küfr olması, Hazret-i Ḥaḳḳ'ın harām eylediğini tahlīl ve helāl eylediğini tahrīm eylediklerine mebnīdir.

Müʾellif *Baṣāʾir*'de dedi ki نَسِيءٌ [nesīʾ] kelimesi, faʿīl bi-maʿnā mefʿūldür, teʾhīr maʿnāsından meʾhūzdur ki muʾahhar kılınan nesne demektir; yukālu: نَسَأَ الشَّيْءَ أَيْ أَخَّرَ فَهُوَ مَنْسُوءٌ ثُمَّ تَحَوَّلَ مَنْسُوءٌ إِلَى نَسِيءٍ كَمَا يُحَوَّلُ مَقْتُولٌ إِلَى قَتِيلٍ Ve İmām Ferrāʾ kavli üzere نَسِيءٌ [nesīʾ] masdardır, teʾhīr eylemek maʿnāsınadır ve Ezherī kavlince إِنْسَاءٌ [insāʾ] maʿnāsına ismdir, masdar-ı hakīkī mevziʿine vazʿ olunmuştur. İntehā. Ve

نَسِيءٌ [nesīʾ] Suyu gālib duruca süte denir.

الإِسْتِنْسَاءُ [el-istinsāʾ] Dāyinden bir müddete kadar matlūbunu teʾhīr eylemeyi recā ile istimhāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْسَأَهُ أَيْ سَأَلَهُ أَنْ يُنْسِئَهُ دَيْنَهُ Bu sūrette bir nesneyi veresiye istemekte dahi istiʿmāl olunur.

الْمِنْسَأَةُ [el-minseʾet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Ve

الْمَنْسَأَةُ [el-menseʾet] (مَرْتَبَةٌ [mertebet] vezninde) Ve bunlarda hemzenin terki dahi lügattir; değneğe denir, ʿasā maʿnāsına, onunla davar nesʾ ve sevk olunduğu için; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ﴾ الآية، أَيْ عَصَاهُ Ve İmām Ferrāʾ dedi ki āyet-i merkūmede vākiʿ مِنْسَأَةٌ [minseʾet] lafzında olan مِنْ [min] harf-i cerdir ve سَأَةٌ [seʾet] kelimesi mecrūru olmak üzere munfasılan ketb olunmak dahi cāʾizdir, zīrā سَأَةٌ [seʾet] kelimesi, siye-i kavs maʿnāsına lügattir ve سِيَةٌ [siyet] sīn'in kesri ve yā'nın tahfīfiyle kūşe-i kemāna denmekle maʿnā-yı şerīf ʿalā-vechi'l-istiʿāre تَأْكُلُ مِنْ طَرَفِ عَصَاهُ demek olur, lākin Ferrā'nın bu kavli baʿīd ve müteʿacreftir.

النَّسْءُ [en-nesʾ] (nūn'un fethi ve sīn'in sükūnuyla) ʿAklı izāle eden meşrūba denir. Ve suyu gālib duruca süte denir; yukālu: سَقَاهُ النَّسْءَ أَيِ الشَّرَابَ الْمُزِيلَ لِلْعَقْلِ وَكَذَا اللَّبَنُ الرَّقِيقُ الْكَثِيرُ الْمَاءِ كَالنَّسِيءِ Ke-mā zukire. Ve semizlik, ʿalā-kavlin semirmeğe başlamak maʿnāsına ism olur; yukālu: جَرَى النَّسْءُ فِي الدَّابَّةِ أَيِ السِّمَنُ أَوْ بَدْؤُهُ Ve

نُسْءٌ [nesʾ] (nūn'un harekāt-ı selāsıyla) Hamli maznūn, ʿalā-kavlin hamli zāhir olan hatuna denir. Ve nūn'un fethiyle şol hatuna denir ki hayzı müddet-i muʿtādesinden teʾehhür eylemekle hāmil olması meʾmūl ola. Cevherī vehmine mebnī نَسِيءٌ [nesīʾ] ʿunvānıyla ki أَمِيرٌ [emīr] veznindedir, sebt eylemiştir.

Şārih der ki kavl-i mezbūr İbn Manẓūr'un ve sāʾirlerinin kavli olmakla Cevherī vāhim değildir.

النَّسُوءُ [en-nesūʾ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde)

Bu dahi hamli maznūn olan hatuna denir; yukālu: اِمْرَأَةٌ نَسْءٌ أَيِ الْمَظْنُونُ بِهَا الْحَمْلُ أَوِ الَّتِي ظَهَرَ حَمْلُهَا ve yukālu: اِمْرَأَةٌ نَسُوءٌ أَيِ الْمَظْنُونُ بِهَا الْحَمْلُ

النِّسْءُ [en-nisʾ] (nūn'un kesriyle) Dāʾimā nās ile ülfet ve ihtilāt üzere olan kişiye denir; ve minhu yukālu: هُوَ نِسْءُ نِسَاءٍ أَيْ حِدْثُهُنَّ وَخِدْنُهُنَّ Yaʿnī zen-dost olmakla her bār bānūlar ile ülfetkārdır.

النَّسَاءُ [en-nesāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ʿÖmr uzun olmak, tūl-ı ʿömr ve imtidād-ı hayāt maʿnāsınadır. Ve teʾhīr maʿnāsına masdar olur; maʿnā-yı merkūm bundan meʾhūzdur; yukālu: نَسَأَ عَنْهُ دَيْنَهُ نَسَاءً أَيْ أَخَّرَهُ

النَّاسِئُ [en-nāsiʾ] Semiz insān ve hayvāna denir; نَسْءٌ [nesʾ] kelimesinden ism-i fāʾildir, niteki zikr olundu.

الإِنْتِسَاءُ [el-intisāʾ] (إِفْتِعَالٌ [ifti ʿāl] vezninde) Iraklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَسَأَ الْبَعِيرُ فِي الْمَرْعَى إِذَا تَبَاعَدَ

[ن ش أ]

النَّشْءُ [en-neşʾ] (nūn'un fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) ve

النُّشُوءُ [en-nuşūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

النَّشَاءُ [en-neşāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

النَّشْأَةُ [en-neşʾet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) ve

النَّشَاءَةُ [en-neşāʾet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Yeniden peydā olup hayāt ve zindegānī bulmak maʿnāsınadır, gerek hayvān ve gerek nebāt ve eşcār makūlesi olsun; yukālu: نَشَأَ الشَّيْءُ وَنَشُؤَ نَشْئًا وَنُشُوءًا وَنَشَاءً وَنَشْأَةً وَنَشَاءَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْخَامِسِ إِذَا حَيِيَ Ve tıfl-ı tāze büyüyüp kadd ve kāmet sāhibi civān olmak maʿnāsınadır ki gelip yetişmek taʿbīr olunur; yukālu: نَشَأَ الطِّفْلُ إِذَا رَبَا وَشَبَّ Ve yükselmek, irtifāʿ maʿnāsınadır; yukālu: نَشَأَتِ السَّحَابَةُ إِذَا ارْتَفَعَتْ ve مِنْ بَابِ نُشِّئَ عَلَى الْمَجْهُولِ وَأُنْشِئَ عَلَى الْمَجْهُولِ أَيْضًا بِمَعْنَى التَّفْعِيلِ Ve kavluhu taʿālā: ﴿أَوَ مَنْ يُنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ﴾ الآية، مِنْ بَابِ مَنَعَ أَوْ مِنْ بَابِ الإِفْعَالِ أَيْ يُتَرَبَّى وَقَرَأَ الْكُوفِيُّونَ ''أَوَ مَنْ يُنَشَّأُ'' مِنْ بَابِ التَّفْعِيلِ Ve bunda يُنَاشَأُ kırāʾati dahi vardır, niteki أَعْلاَهُ [aʿlāhu] ve عَلاَّهُ [ʿallāhu] ve عَالاَهُ [ʿālāhu] bir maʿnāyadır.

النَّاشِئُ [en-nāşiʾ] Hadd-i sıgarı tecāvüz edip civānlık kertesine bālig olan oğlana ve kıza ıtlāk olunur ki yetişmiş oğlan ve kız taʿbīr olunur. Cemʿi نَشْءٌ [neşʾ] gelir; صَحْبٌ [ṣaḥb] ve صَاحِبٌ [ṣāḥib] gibi ve fethateynle cāʾizdir; طَلَبٌ [ṭaleb] ve طَالِبٌ [ṭālib] gibi. Ve

نَاشِئٌ [nāşiʾ] Mutlakan gece içre hādis ve zāhir olan şeyʾe denir. Cemʿi نَاشِئَةٌ [nāşiʾet] tir ki gayr-i kıyās üzere hā iledir yāhūd نَاشِئَةٌ [nāşiʾet] masdardır, فَاعِلَةٌ [fāʿilet] vezninde, عَاقِبَةٌ [ʿāḳibet] gibi; neşv ve zuhūr maʿnāsına; ve ʿalā-kavlin نَاشِئَةٌ [nāşiʾet] leyl ve nehārın evveline denir ve ʿalā-reʾyin gecenin evvel sāʿatine denir yāhūd kıyām-ı leyle müdāvim olan kimsenin her kāʾim olduğu sāʿate denir yāhūd baʿde'n-nevm kıyām hāletine denir.

النَّشِيئَةُ [en-neşīʾet] (فَعِيلَةٌ [faʿīlet] vezninde) نَاشِئَةٌ [nāşiʾet] maʿnāsınadır. Ve havuzdan en evvel işlenen yere ve henüz işlenip yapılmış havuza denir. Ve طَرِيفَةٌ [ṭarīfet] yaʿnī buğdaycık otu ve eşek kengeri taʿbīr olunan nebātın tāzesine denir. Ve نَصِيٌّ [neṣiyy] ve صِلِّيَانٌ [ṣilliyān] ki nebāt-ı merkūmun kurusudur, ona dahi ıtlāk olunur, ʿalā-kavlin şol nebāta denir ki tāze nābit olup henüz gılzat bulmamış ola. Ve havuzun taraf-ı esfeline vazʿ olunan hace-

re denir. Ve nasāʾib-i havuzun yaʿnī etrāf-ı havuzu sedd için duvar şeklinde nasb üstüvār kılınan perde taşlarının verāsına döktükleri toprağa denir.

النَّشْءُ [en-neşʾ] (nūn'un fethi ve şīn'in sükūnuyla) Küçük, hurde deveye denir. Cemʿi نَشَأٌ [neşeʾ] gelir fethateynle. Ve sehāb-ı mürtefiʿa denir. Ve ufktan henüz kalkıp zuhūr eden sehāba denir.

النَّشِيءُ [en-neşīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi ufktan yeni zuhūr eden sehāba denir.

الإِنْشَاءُ [el-inşāʾ] (hemzenin kesriyle) Bir nesne neşv ü nemā bulmak maʿnāsınadır; yukālu:أَنْشِئَ الشَّيْءُ عَلَى الْمَجْهُولِ وَنُشِّئَ ke-mā zukire. Ve fiʿl-i şürūʿ ve mübāşeret olur; جَعَلَ [ceʿale] ve طَفِقَ [ṭafiḳa] gibi; yukālu: أَنْشَأَ يَحْكِي حَدِيثًا أَيْ جَعَلَ Ve bir yerden çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْشَأَ مِنْهُ إِذَا خَرَجَ Ve nāka gebe kalmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْشَأَتِ النَّاقَةُ إِذَا لَقِحَتْ Ve bir husūsa yeni başlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْشَأَ دَارًا إِذَا بَدَأَ بِنَائَهَا Ve bir nesneyi yükseltmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْشَأَ اللهُ السَّحَابَ أَيْ رَفَعَهُ Ve bir nesneyi bir kimse kendiliğinden peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْشَأَ فُلَانٌ الْحَدِيثَ أَيْ وَضَعَهُ ʿİlm-i inşāʾ, bu maʿnādandır.

النَّشْأَةُ [en-neşʾet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bu dahi boy sürmek üzere olup henüz gılzat bulmamış nebāta denir.

التَّنَشُّؤُ [et-teneşşuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir maslahat için yerinden kalkıp ʿazīmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَشَّأَ فُلَانٌ لِحَاجَتِهِ إِذَا نَهَضَ إِلَيْهَا وَمَشَى

الإِسْتِنْشَاءُ [el-istinşāʾ] Havādis ve ahbār cüstücū eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْشَأَ الْأَخْبَارَ إِذَا تَتَبَّعَهَا

الْمُسْتَنْشِئَةُ [el-mustenşiʾet] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Kāhine ʿavrete ıtlāk olunur, ahdās-ı kevniyyeyi istinşāʾ ve istiksāʾ eylediği için.

الْمُنْشَأُ [el-munşeʾ] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) ve

الْمُسْتَنْشَأُ [el-mustenşeʾ] (مُسْتَخْدَمٌ [mutsaḫdem] vezninde) Yollarda tahdīd ü taʿyīn-i menāzil için nasb ve terfīʿ olunan mīl ve nişāna denir; ve kavluhu taʿālā: ﴿وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَآتُ فِي الْبَحْرِ﴾ الآية، أَيِ السُّفُنُ الْمَرْفُوعَةُ الْقُلُوعِ Yaʿnī yelkenleri merfūʿ olmuş gemiler ki murād yelkenleri küşād olmuş demektir, irtifāʿ maʿnāsındandır. Şārih der ki pes sıfat ʿalā-gayri men hiye lehu olur, lākin مَرْفُوعَاتٌ عَلَى الْمَاءِ maʿnāsına olursa, ʿalā-men hiye lehu olur.

[ن ص أ]

النَّصْءُ [en-naṣʾ] (nūn'un fethi ve ṣād'ın sükūnuyla) Bir kimsenin yā bir hayvānın نَاصِيَةٌ [nāṣiyet]inden yaʿnī alnında olan perçeminden kavrayıp tutmak maʿnāsınadır; نَصْوٌ [naṣv] lafzında lügattir, yukālu: نَصَأَهُ نَصْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَخَذَ بِنَاصِيَتِهِ Ve zecr ve āzār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَصَأَهُ إِذَا زَجَرَهُ Ve yukarı kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: نَصَأَهُ إِذَا رَفَعَهُ

[ن ف أ]

النُّفَأُ [en-nufeʾ] (fā'yla صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bölük bölük perākende ot parçalarına denir, ʿalā-kavlin şol top ve gür çayır ve çemen parçalarına denir ki büyük parçadan munkatıʿ olup ve pek boylu olmalarıyla o büyük parça üzere havāle ve müşrif olalar; müfredi نُفْأَةٌ [nufʾet]tir صُبْرَةٌ [ṣubret] vezninde.

نَفْءٌ [Nefʾ] (نَفْعٌ [nefʿ] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[ن ك أ]

النَّكَأَةُ [en-nekeʾet] (fetehātla) ve

النُّكَأَةُ [en-nukeʾet] (nūn'un zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) طُرْثُوثٌ [ṭurṯūṯ] نَكَعَةٌ [nekeʿat]ine denir. Ve طُرْثُوثٌ [ṭurṯūṯ] kolgan dikeni dedikleri nebāttır. Ve نَكَعَةٌ [nekeʿat] nūn'un fethiyle nebāt-ı merkūmun bir parmak yukarısına denir ki üzerinde kırmızı kabuğu olur.

النَّكْءُ [en-nekʾ] (nūn'un fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Yara ve çıban makūlesi sağalmazdan mukaddem başını koparıp yāhūd kabuk gibi zarcağızını soyup sulandırmak maʿnāsınadır; yukālu: نَكَأَ الْقُرْحَةَ نَكْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَشَرَهَا قَبْلَ أَنْ تَبْرَأَ فَنَدِيَتْ Ve düşmanı katl ve cerh ile kırıp geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: نَكَأَ الْعَدُوَّ إِذَا نَكَاهُمْ Muʿtel olan نِكَايَةٌ [nikāyet] de lügattir. Ve ödemek maʿnāsınadır; yukālu: نَكَأَ فُلَانًا حَقَّهُ إِذَا قَضَاهُ

الإِنْتِكَاءُ [el-intikāʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Ahz ve kabz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَكَأَ حَقَّهُ أَيْ أَخَذَهُ وَقَبَضَهُ

النُّكَأَةُ [en-nukeʾet] (nūn'un zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Şol kişiye denir ki üzerinde borç komayıp bilā-teʾhīr edā eder ola; yukālu: فُلَانٌ ذُكَأَةٌ نُكَأَةٌ أَيْ يَقْضِي مَا عَلَيْهِ وَلاَ يَمْطُلُ Ve ذُكَأَةٌ [ẕukeʾet] ʿācilü'n-nakd kimseye denir, niteki māddesinde beyān olundu.

[ن م أ]

النَّمَأُ [en-nemeʾ] (جَمَلٌ [cemel] vezninde) ve

النَّمْءُ [en-nemʾ] (حَبْلٌ [ḥabl] vezninde) Kehlenin küçüğüne denir ki yavşak taʿbīr olunur.

[ن هـ أ]

النَّهْءُ [en-nehʾ] (nūn'un fethi ve hā'nın sükūnuyla) ve

النَّهَاءَةُ [en-nehāʾet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) ve

النُّهُوءَةُ [en-nuhūʾet] (صُعُوبَةٌ [ṣuʿūbet] vezninde) ve

النُّهُوءُ [en-nehūʾ] (قَبُولٌ [ḳabūl] vezninde) ve

النَّهَاوَةُ [en-nehāvet] (سَخَاوَةٌ [seḫāvet] vezninde ki bu şāzdır) Et gereği gibi pişmeyip çiğce ve tatarıca kalmak maʿnāsınadır; yukālu: نَهِئَ اللَّحْمُ وَنَهُؤَ نَهْئًا وَنَهَاءَةً وَنُهُوءَةً وَنُهُوءًا وَنَهَاوَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا لَمْ يَنْضَجْ Ve

نَهْءٌ [nehʾ] (مَنْعٌ [menʿ] vezninde) Dolmak maʿnāsınadır; yukālu: نَهَأَ الإِنَاءُ نَهْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا امْتَلَأَ

النَّهِيءُ [en-nehīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Çiğce ve tatarıca pişmiş ete denir.

الإِنْهَاءُ [el-inhāʾ] (hemzenin kesriyle) Eti iyice pişirmeyip çiğce komak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْهَأَ اللَّحْمَ إِذَا لَمْ يُنْضِجْهُ Ve bir işi metīn ve muhkem eylemeyip süst ve gevşek tutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْهَأَ الأَمْرَ إِذَا لَمْ يُبْرِمْهُ

[ن و أ]

النَّوْءُ [en-nevʾ] (nūn'un fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

التَّنْوَاءُ [et-tenvāʾ] (تَذْكَارٌ [teẕkār] vezninde) Yerinden zahmet ü meşakkatle yekinip kalkmak maʿnāsınadır; hasta ve bīmecālin hareket ve kıyāmı gibi; yukālu: نَاءَ الرَّجُلُ يَنُوءُ نَوْءًا وَتَنْوَاءً إِذَا نَهَضَ بِجَهْدٍ وَمَشَقَّةٍ Ve yük makūlesi pek ağır olmakla güçle kaldırıp götürmek maʿnāsınadır; bunda bā ile müteʿaddī olur; yukālu: نَاءَ بِالْحِمْلِ إِذَا نَهَضَ بِهِ مُثْقِلاً Ve bir kimseyi yā bir nesneyi bir ağır nesnenin ağırlığı basmakla bir tarafa doğru eğmek maʿnāsınadır; yukālu: نَاءَ بِهِ الْحِمْلُ إِذَا أَثْقَلَهُ وَأَمَالَهُ Ve bir kimseyi bir ağırlık

basmakla düşmek maʿnāsınadır; maʿnā-yı evvele nisbetle zıdd olur; yukālu: نَاءَ فُلَانٌ إِذَا أُثْقِلَ فَسَقَطَ Lākin bunun mefhūmunda إِثْقَالٌ [iṯḳāl] kaydı muʿteber değildir, zīrā müʾellif *Baṣāʾir*'de yukālu: نَاءَ أَيْ سَقَطَ ʿunvānıyla sebt eylemekle hemān düşmek maʿnāsına olur.

Ve kāle'l-Ḥarīrī fi'd-*Durre*: "Kavluhu taʿālā: ﴿مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوأُ بِالْعُصْبَةِ﴾ الآية، تَقْدِيرُهُ مَا إِنَّ الْعُصْبَةَ لَتَنُوءُ مَفَاتِحُهُ أَيْ تَنْهَضُ بِهَا عَلَى تَثَاقُلٍ Yaʿnī āyet-i merkūme kalb sanʿatını mutazammındır, niteki أَدْخَلْتُ الْخَاتَمَ فِي إِصْبَعِي derler ki hakīkatte إِصْبَعٌ [iṣbaʿ] خَاتَمٌ [ḫātem]e idhāl olunur. Ve kalb sanʿatı sünen-i meʾsūre-i ʿArabdandır, mübālagayı müfīddir. Ve Şihāb'ın tahkīki budur ki bāʾ kelimesi burada taʿdiye içindir; إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ kuvvesindedir ki تُثْقِلُهُمْ maʿnāsınadır." İntehā. Ve

نَوْءٌ [nevʾ] Gurūba māʾil ve sākıt olan yıldıza denir. Cemʿi أَنْوَاءٌ [envāʾ] gelir, أَحْمَالٌ [aḥmāl] vezninde ve نُوآنٌ [nūʾān] gelir عُبْدَانٌ [ʿubdān] vezninde. Ve ʿalā-kavlin نَوْءٌ [nevʾ] yıldız düşmeğe denir ki menāzil-i kamerden bir kevkeb, fecr tulūʿ ettiği hengāmda magribde ufktan sākıt olup onun rakībi hemān o sāʿat maşrıktan ona mukābil tulūʿ eylemekten ʿibārettir.

Şārih der ki işbu نَوْءٌ [nevʾ]husūsunun beyne'l-ʿArab on üç gün hükmü vardır. Ondan sonra menāzilden bir kevkebin dahi نَوْءٌ [nevʾ]ini iʿtibār ederler. On üçer gün, on üçer gün; āhir seneye varınca, lākin menzil-i cebhede on dört gün muʿteberdir. Ve baʿzılar tāliʿ i ve baʿzılar sākıtı iʿtibār eylediler. Ve ʿArablar yağmuru ve rüzgārı ve sāʾir ahdās ve evzāʿ-ı cevvi ona ʿazv u isnād ederler. Ve maʿnāyı mezbur, نُهُوضٌ [nuhūḍ] maʿnāsından yāhūd ʿatiyye maʿnāsındandır. İntehā. Ve yukālu: نَاءَ النَّجْمُ نَوْءًا إِذَا سَقَطَ عَلَى مَا بُيِّنَ Ve **نَوْءٌ** [nevʾ]Vergi, ʿatiyye maʿnāsına istiʿmāl olunur, sebebiyyet-i mezkūra ʿalākasıyla.

الإِسْتِنَاءَةُ [el-istināʾet] (إِسْتِفَادَةٌ [istifādet] vezninde) Zikr olunan نَوْءٌ [nevʾ] sākıt olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنَاءَ النَّجْمُ وَاسْتَنْآى وَهُوَ مَقْلُوبٌ مِنْ إِسْتَنَاءَ أَيْ نَاءَ النَّجْمُ Ve ʿatiyye istemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: إِسْتَنَاءَهُ أَيْ طَلَبَ نَوْأَهُ يَعْنِي عَطَاءَهُ

الأَنْوَأُ [el-enveʾ] (أَعْلَمُ [aʿlem] vezninde) ʿİlm-i envāyı yaʿnī vech-i mezkūr üzere sukūt-ı kevākibin evkāt ve evzāʿ ve ahkāmı fennini ziyādesiyle ʿārif olan kimseye denir; yukālu: مَابِالْبَادِيَةِ أَنْوَأُ مِنْ فُلَانٍ أَيْ أَعْلَمُ بِالْأَنْوَاءِ مِنْهُ Ve işbu أَنْوَأُ [enveʾ] kelimesi ki efʿal-i tafdīldir, bunun fiʿli yoktur, yaʿnī mutasarrıf değildir; sīga-i merkūmeden fiʿli olmayan evzānın birisi dahi budur. Pes أَحْنَكُ الشَّاتَيْنِ kabīlindendir ki şāzdır, iki koyunun pek çok ekl edeni demektir, bunun dahi fiʿli yoktur, şüzūz üzere vākiʿ olmuştur, zīrā efʿal-i tafdīl bünyesinin şartı fiʿlden binā olunmak olmakla bunlar bilā-fiʿl istiʿmāl olunmuştur.

[ن ي أ]

النَّيْءُ [en-neyʾ] (nūn'un fethi ve yā'nın sükūnuyla) Baʿīd olmak maʿnāsınadır, yukālu: نَاءَ الشَّيْءُ يَنَاءُ كَخَافَ يَخَافُ نَيْئًا إِذَا بَعُدَ Ve et ve sāʾir nesne pişmeyip çiğ ve hām olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَاءَ اللَّحْمُ إِذَا لَمْ يَنْضَجْ

النُّيُوءُ [en-nuyūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve **النُّيُوءَةُ** [en-nuyūʾet] Çiğlik ve hāmlık maʿnāsınadır.

النِّيءُ [en-nīʾ] (nūn'un kesri ve meddiyle)

Çiğ ve nā-puhte nesneye denir, gerek et ve gerek sāʾir şeyʾ olsun; yukālu: هُوَ نِيءٌ أَيْ بَيِّنُ النُّيُوءِ وَالنُّيُوءَةِ لَمْ يَنْضَجْ İşbu نِيءٌ [nīʾ] ve نُيُوءٌ [nuyūʾ] māddeleri yāʾī olmakla mahall-i zikri makām-ı ātī iken Cevherī vehmine mebnī işbu faslda sebt eylemiştir.

Şārih der ki Cevherī vehmden masūndur, zīrā ʿİyāḍ ve İbn Eṣīr ve Feyyūmī ve sāʾir baʿzı lügaviyyūn eserlerine iktifā eylemiştir. Ve müʾellif kendisi dahi vech-i mezkūr üzere tahlīt eylemiştir. Hattā bu māddede haʾ māddesini takdīmle ibtidā نَهْءٌ [nehʾ] ve baʿdehu نَوْءٌ [nevʾ] māddesini sebt eylemiştir. Ve işbu نِيءٌ [nīʾ] kelimesi ki نِيلٌ [nīl] veznindedir, zāhiren aslı نَيِيءٌ [neyīʾ] idi, faʿīl vezninde. Ve baʿzılar ibdāl ve idgāmla نِيٌّ [niyy] ʿunvānını dahi tecvīz eylediler.

الْمُسْتَنِيءُ [el-mustenīʾ] (مُسْتَفِيدٌ [mustefīd] vezninde) مُسْتَعْطِي [mustaʿṭī] maʿnāsınadır ki ʿatiyye isteyici demektir.

الْمُسْتَنَاءُ [el-mustenāʾ] (مُسْتَفَادٌ [mustefād] vezninde) Kendiden ʿatiyye meʾmūl olunan adama denir.

الْمُنَاوَأَةُ [el-munāveʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

النِّوَاءُ [en-nivāʾ] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Māl yā haseb yāhūd sāʾir cihātla müfāhare edişmek maʿnāsınadır; yukālu: نَاوَأَهُ مُنَاوَأَةً وَنِوَاءً إِذَا فَاخَرَهُ Ve birbirine bugz ve ʿadāvet edişmek maʿnāsınadır; yukālu: نَاوَأَهُ أَيْ عَادَاهُ

التَّنْيِيءُ [et-tenyīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi muhkem eylemeyip süst ve gevşek eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَيَّأَهُ تَنْيِيئًا إِذَا لَمْ يُحْكِمْهُ

الإِنْيَاءُ [el-inyāʾ] (hemzenin kesriyle) Eti iyice pişirmeyip çiğ komak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْيَأَ اللَّحْمَ إِذَا لَمْ يُنْضِجْهُ

النُّيُوءُ [en-nuyūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve **النُّيُوءَةُ** [en-nuyūʾet] (hāʾyla) Çiğlik ve hāmlık maʿnāsınadır.

النِّيءُ [en-nīʾ] (نِيعٌ [nīʿ] vezninde) Çiğ ve hām nesneye denir. Ve bu māddenin mahalli bu makām iken Cevherī vehmine mebnī "ن،و،أ" faslında zikr eylemiştir, niteki zikr olundu.

FASLU'L-VĀV
(فَصْلُ الْوَاوِ)

[و أ و أ]

اَلْوَأْوَاءُ [el-veʾvāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] veznin-de) إِبْنُ آوَى [ibn āvā] yaʿnī çakal dedikleri cānverin çağırıp ürümesinden hikāyedir.

[و ب أ]

اَلْوَبَأُ [el-vebeʾ] (fethateynle ve elif'in med-diyle de lügattir) Tāʿūn marazına denir, ʿalā-kavlin her ʿāmm ve şāmil olan mara-za denir. Muharrekenin cemʿi أَوْبَاءٌ [evbāʾ] gelir, أَسْبَابٌ [esbāb] gibi ve memdūdun cemʿi أَوْبِيَةٌ [evbiyet] gelir, أَهْوِيَةٌ [ehviyet] vezninde.

Şārih der ki baʿzı aʿlāmın taʿrīfleri üzere وَبَاءٌ [vebāʾ] ʿilel-i sāriyedendir ki ahlāt-ı fāside ve ehviye-i redīyye sebeb-i suverīsidir; lākin tāʿūn tasallut u haziyye-i tāʾife-i cin-dir. ʿĀrızası cerāyih-i guzāt gibidir, ikisi-nin de eser-i hāricisi tedbīr ve müdāvāta muvaffak olmakla mündefiʿ olur; ikisinin de zuhūru mahallinde bulunan kimsenin eğer ʿömrü tamām olmadıysa zuhūruyla müteʾezzī dahi olmaz. Eceli gelen kimse o dāʾirede dāhil iken āher sebebden fevt olması dahi emr-i vukūʿīdir. Kazā-yı müb-remden halās emr-i muhāldir, lākin defʿ-i vahşet için tebdīl-i mekān tecvīz olunmuş-tur. Ve bu mādde vehāmet maʿnāsından meʾhūzdur; ve minhu'l-hadīs: "إِنَّ هَذَا الْوَبَأَ رِجْزٌ" İntehā.

اَلْوَبَأُ [el-vebeʾ] (kezālik fethateynle) ve

اَلْوَبَاءُ [el-vebāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْوَبَاءَةُ [el-vebāʾet] (سَلَامَةٌ [selāmet] veznin-de) ve

اَلْأَبَاءُ [el-ebāʾ] (vāv'ı hemze'ye ibdālle) ve

اَلْأَبَاءَةُ [el-ebāʾet] (hā'yla) ve

اَلْوَبْءُ [el-vebʾ] (مَنْعٌ [menʿ] vezninde) Bir mahal tāʿūnlu olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَبِئَتِ الْأَرْضُ تَبِيْأُ وَتَوْبَأُ وَبَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ ve yukālu: وَبُؤَتِ الْأَرْضُ وَبَاءً وَوَبَاءَةً وَأَبَاءً وَأَبَاءَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ ve yukālu: وُبِئَتِ الْأَرْضُ عَلَى الْبِنَاءِ لِلْمَجْهُولِ وَبْئًا إِذَا كَثُرَ فِيهَا الطَّاعُونُ

اَلْوَبِئَةُ [el-vebiʾet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلْوَبِيئَةُ [el-vebīʾet] (فَعِيلَةٌ [faʿīlet] vezninde) ve

اَلْمُوبِئَةُ [el-mūbiʾet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vez-ninde) Vebāsı çok olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ وَبِئَةٌ وَوَبِيئَةٌ وَمُوبِئَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْوَبَإِ

اَلْبِئَةُ [el-biʾet] (عِدَةٌ [ʿidet] vezninde) İsm-dir, tāʿūn çokluğuna denir ki tāʿūnluk ve tāʿūnluluk taʿbīr olunur.

اَلْإِسْتِيبَاءُ [el-istībāʾ] Bir yeri bed-hevā ve pür-vebāʾ bulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْبَأَ الْبَلْدَةَ أَيِاسْتَوْخَمَهَا وَوَجَدَهَا وَبِيئَةً

اَلْوَبْءُ [el-vebʾ] (vāv'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Bir nesneyi tehyiʾe ve tertīb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَبَأَ الْمَتَاعَ يَوْبَؤُهُ وَبْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا عَبَأَهُ Ve işāret ey-lemek maʿnāsınadır; yukālu: وَبَأَ إِلَيْهِ إِذَا أَشَارَ Ve nāka yavrusuna hanīn edip üzülmek maʿnāsınadır; tekūlu: وَبَأَتْ نَاقَتِي إِلَى فَصِيلِهَا تَبَأُ بِحَذْفِ الْوَاوِ إِذَا حَنَّتْ

اَلتَّوْبِئَةُ [et-tevbiʾet] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] veznin-de) Bu dahi bir nesneyi tehyiʾe ve tertīb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَبَّأَ الْمَتَاعَ تَوْبِئَةً إِذَا عَبَأَهُ

اَلْإِيبَاءُ [el-ībāʾ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi işāret eylemek maʿnāsınadır, وَبْءٌ [vebʾ] gibi; yukālu: أَوْبَأَ إِلَيْهِ إِيبَاءً إِذَا أَشَارَ ʿAlā-kavlin وَبْءٌ [vebʾ] mutlakan işāret eylemektir ve

إِيبَاءٌ [ībāʾ] ileri tarafta olan kimseye beri gelmek için parmakla işāret eylemektir ki murād, parmakları elin ayasına ikbāl ederek daʿvet eylemektir ve إِيمَاءٌ [īmāʾ] mīm'le ense tarafta olan kişiye gerilenmek için işāret eylemektir ki parmakları elin arkasına idbār ederek gerilenmesine işāret eylemektir. Ve

إِيبَاءٌ [ībāʾ] Deve köşeği, tohme olup sütten bıkmak maʿnāsınadır; yukālu: أُوبِئَ الْفَصِيلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا سَنِقَ لِامْتِلاَئِهِ

[و ت أ]

اَلْوَتْءُ [el-vetʾ] (vāv'ın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Ağır ağır āhestece yürümek maʿnāsınadır ki gerek pīrlikten ve gerek cibillī ve hılkī olsun; yukālu: وَتَأَ فِي مِشْيَتِهِ يَتَأُ أَصْلُهُ يَوْتَأُ وَتْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا تَثَاقَلَ كِبْرًا أَوْ خُلُقًا

[و ث أ]

اَلْوَثْءُ [el-veṯʾ] (vāv'ın fethi ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla) ve

اَلْوَثَاءَةُ [el-veṯāʾet] (سَلاَمَةٌ [selāmet] veznınde) Şol yara ve kesr ve ʿayb makūlesine denir ki gövdede ete isābet edip lākin kemiğe varmaya, ʿalā-kavlin kemikten olan sızıya ve ağrıya denir ki şikest olmaksızın hādis ola yāhūd el, bilekçeden yāhūd dirsekten çıkmak ve en ve oynak yerleri yerlerinden ayrılmak hāletine denir, فَكٌّ [fekk] maʿnāsına; yukālu: أَصَابَهُ وَثْءٌ وَوَثَاءَةٌ أَيْ وَضْمٌ يُصِيبُ اللَّحْمَ لاَ يَبْلُغُ الْعَظْمَ أَوْ تَوَجُّعٌ فِي الْعَظْمِ بِلاَ كَسْرٍ أَوْ هُوَ الْفَكُّ

اَلْوَثَأُ [el-veṯeʾ] (fethateynle) ve

اَلْوَثْءُ [el-veṯʾ] (مَنْعٌ [menʿ] veznınde) Bir kimsenin ʿuzvu sıfat-ı mezkūre üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: [تَئُ] وَثِئَتْ يَدُهُ وَثْئًا وَوَثَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ فَهِيَ أَيِ الْيَدُ وَثِئَةٌ كَفَرِحَةٍ ve yukālu: وُثِئَتْ يَدُهُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ كَعُنِيَ فَهِيَ وَثْأَتُهَا أَنَا مُتَعَدِّيًا بِنَفْسِهِ ve مَوْثُوأَةٌ وَوَثِيئَةٌ ve tekūlu: أَصَابَهَا وَثْءٌ وَلاَ تَقُلْ وَثْيٌ Ve

وَثْءٌ [veṯʾ] Bir ʿuzvdan izāle-i hayāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَثَأَ اللَّحْمَ يَثَأُ وَثْئًا كَوَضَعَ يَضَعُ وَضْعًا إِذَا أَمَاتَهُ ve yukālu: هَذِهِ ضَرْبَةٌ قَدْ وَثَأَتِ اللَّحْمَ

اَلْإِيثَاءُ [el-īṯāʾ] (hemzenin kesriyle) Yedi sıfat-ı mezkūre üzere maʿyūb kılmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَوْثَأْتُ يَدَهُ بِمَعْنَى وَثَأْتُهَا

[و ج أ]

اَلْوَجْءُ [el-vecʾ] (vāv'ın fethi ve cīm'in sükūnuyla) El ile yā hançer ve bıçak ile vurmak maʿnāsınadır; yukālu: وَجَأَهُ بِالْيَدِ وَالسِّكِّينِ يَجَأُهُ كَوَضَعَهُ يَضَعُهُ وَجْئًا إِذَا ضَرَبَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَجَأَ الْمَرْأَةَ أَيْ جَامَعَهَا ve

وَجْءٌ [vecʾ] ve

وِجَاءٌ [vicāʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Koçun yā tekenin hāyelerini ihrāc eylemeyip belki hāyelerinin damarlarını iki taş arasında dövüp enemek maʿnāsınadır; bu sūrette hāyeleri sālim kalır, ʿalā-kavlin hāyeleri hurd haşhāş edince kadar dövmektir, tā ki sınıp enenmiş hükmünde ola; yukālu: وَجَأَ التَّيْسَ وَجْئًا وَوِجَاءً إِذَا دَقَّ عُرُوقَ خُصْيَيْهِ بَيْنَ حَجَرَيْنِ وَلَمْ يُخْرِجْهُمَا أَوْ هُوَ رَضُّهُمَا حَتَّى تَنْفَضِخَا Vech-i mezkūr üzere dövmeyip beyzalar ihrāc olunur ise, خِصَاءٌ [ḫiṣāʾ] denir ve ʿale'l-ʿaks وِجَاءٌ [vicāʾ] denir.

اَلْمَوْجُوءُ [el-mevcūʾ] (مَوْجُودٌ [mevcūd] veznınde) ve

اَلْوَجِيءُ [el-vecīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Vech-i mezkūr üzere enenmiş olan koça yā tekeye denir; yukālu: وُجِئَ التَّيْسُ عَلَى الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَوْجُوءٌ وَوَجِيءٌ

اَلتَّوَجُّؤُ [et-teveccuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-

de) Bu dahi el ile yā hançer ile vurmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَجَّأَهُ بِمَعْنَى وَجَأَهُ

اَلْوَجِيئَةُ [el-vecīʾet] (كَرِيمَةٌ [kerīmet] veznin-de) Bir nevʿ taʿām-ı Aʿrābdır ki hurmāyı yāhūd çekirgeyi gereği gibi dövüp sahk eyledikten sonra sāfī yağa yāhūd zeytūn yağına ıslatıp tamām-ı imtizāc bulduktan sonra ekl ederler. Ve

وَجِيئَةٌ [vecīʾet] Öküze denir, بَقَرَةٌ [baḳarat] maʿnāsına.

اَلْوَجْءُ [el-vecʾ] (مَنْعٌ [menʿ] vezninde) ve

اَلْوَجَأُ [el-vecaʾ] (فَرَحٌ [feraḥ] vezninde) ve

اَلْوَجَاءُ [el-vecāʾ] (سَلاَمٌ [selām] vezninde) Hayr u menfaʿatsiz nesneye denir; yukālu: مَاءٌ وَجْءٌ وَوَجَأٌ وَوَجَاءٌ أَيْ لاَ خَيْرَ عِنْدَهُ

اَلْإِيجَاءُ [el-īcāʾ] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi başṭan savup bertaraf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْجَأَهُ عَنْهُ أَيْ دَفَعَهُ وَنَحَّاهُ Ve matlūbe musīb ve vāsıl olmamakla hāʾib ve meʾyūs olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْجَأَ الرَّجُلُ إِذَا جَاءَ فِي طَلَبِ حَاجَتِهِ أَوْ صَيْدٍ فَلَمْ يُصِبْهُ Ve kuyunun yāhūd ayazmanın suyu kesilmek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْجَأَتِ الرَّكِيَّةُ إِذَا انْقَطَعَ مَاؤُهَا

اَلتَّوْجِيءُ [et-tevcīʾ] (تَكْمِيلٌ [tekmīl] veznin-de) Kuyuyu munkatıʿu'l-māʾ olmakla bī-hayr u menfaʿat bulmak maʿnāsınadır; yukālu: وَجَّأَ الرَّكِيَّةَ تَوْجِيئًا إِذَا وَجَدَهَا وَجْأَةً

اَلْإِتِّجَاءُ [el-itticāʾ] (hemzenin ve tā-yı müşeddedenin kesriyle إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Hurmā zāhire olmak için bir yere yığılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِتَّجَأَ التَّمْرُ أَيَاكُتَنَزَ

[و د أ]

اَلْوَدْءُ [el-vedʾ] (vāv'ın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Bir nesneyi düzeltip her tarafını hemvār ve berāber eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَدَأَ الشَّيْءَ يَدَأُ مِثْلَ وَدَعَ يَدَعُ وَدْءًا إِذَا سَوَّاهُ Ve bir kimseye her taraftan kemlik ve kötülük eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَدَأَ بِالْقَوْمِ إِذَا غَشِيَهُمْ بِالإِسَاءَةِ Ve at, zekerini sarkıtmak maʿnāsınadır; yukālu: وَدَأَ الْفَرَسُ أَيْ أَدْلَى Ve terk eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: دَأْنِي بِصِيغَةِ الأَمْرِ أَيْ دَعْنِي وَزْنًا وَمَعْنًى

اَلْوَدَأُ [el-vedeʾ] (fethateynle) Helāk maʿnāsınadır. Ve haber ve peyām munkatıʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَدِئَتْ عَنْهُ الأَخْبَارُ وَدَءًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْقَطَعَتْ

اَلتَّوَدُّؤُ [et-teveddu'] (تَكَلُّفٌ [tekelluf] vezninde) تَسْوِيَةٌ [tesviyet] maʿnāsına olan وَدْءٌ [vedʾ] lafzından tefaʿʿuldür, düz ve yeksān olmak maʿnāsınadır; ʿArablar تَوَدَّأَتْ عَلَيْهِ الأَرْضُ derler, إِسْتَوَتْ [istevet] maʿnāsına; yaʿnī "Zemīn, meyyiti derūnuna alıp üzerinde müstevlī olduğu gibi o kimse üzere de müstevlī oldu." Baʿzılar bunu إِشْتَمَلَتْ ile tefsīr eylemekle "Zemīn onu kaplayıp ihāta eyledi" demek olur. Ve baʿzılar تَهَدَّمَتْ ve تَكَسَّرَتْ ile tefsīr eylemekle "Zemīn pārelenip o kimse üzere çöktü" demektir ki "hasf eyledi" demek olur, vücūh-ı ahīrenin merciʿi yine maʿnā-yı evveldir.

Şārih der ki behemehāl bu maʿnā mecāzdır, hattā İbn Şumeyl eyitti ki ʿArablar تَوَدَّأَتْ عَلَى فُلاَنٍ الأَرْضُ derler; o kimse pek baʿīd mahalle gidip nābūd ve nā-peydā olduğu vaktte. Kezālik تَوَدَّأَتْ عَلَيْهِ الأَرْضُ derler; vefāt etti diyecek yerde. İntehā.

Ve bir kimse tarafından sıhhatine ve hāl ve keyfiyyetine dāʾir haber ve eser mestūr ve munkatıʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَدَّأَتْ عَنْهُ الأَخْبَارُ إِذَا انْقَطَعَتْ وَتَوَارَتْ Ve bir kimse mālını bulup bi'l-cümle ahz ve ihrāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَوَدَّأَ زَيْدٌ عَلَى مَالِهِ إِذَا أَخَذَهُ وَأَحْرَزَهُ [Ve] عَلَى مَالِهِ lafzın-

daki zamīr, زَيْدٌ [Zeyd]e rācicdir; ve minhu tekūlu: تَوَدَّأْتُ عَلَى مَالِهِ أَيْ أَخَذْتُهُ Ve

تَوَدُّؤٌ [teveddu'] Helāk eylemek macnāsınadır; yukālu: تَوَدَّأَ عَلَيْهِ أَيْ أَهْلَكَهُ

اَلْمُوَدَّأَةُ [el-muvedde'et] (مُعَظَّمَةٌ [mucaẓẓamet] vezninde) Varta-i helāka denir, mehleke macnāsına. Ve beyābāna denir, mefāze macnāsına, mühlike olduğu için.

اَلتَّوْدِيءُ [et-tevdī'] (تَفْعِيلٌ [tefcīl] veznin-de) Türābı bir kimse yā bir nesne üzere çekip üzerinde yeri besberāber eylemek macnāsınadır ve bu hasā'istendir; yukālu: وَدَّأَ عَلَيْهِ الأَرْضَ تَوْدِيئًا إِذَا سَوَّاهَا

[و ذ أ]

اَلْوَذْءُ [el-veẕ'] (vāv'ın fethi ve ẕāl-ı mucemenin sükūnuyla) Bir kimseyi tacyīb ve tahkīr eylemek macnāsınadır; yukālu: وَذَأَهُ يَذَؤُهُ كَوَدَعَهُ يَدَعُهُ وَذْءًا إِذَا عَابَهُ وَحَقَرَهُ Ve bir kimseyi bir nesneden āzār ile zecr ü menc eylemek macnāsınadır; yukālu: وَذَأَهُ أَيْ زَجَرَهُ Ve bir kabīh yāhūd mühiş nesneye göz bakmağa tahammül edemeyip yayın-mak macnāsınadır; yukālu: وَذَأَتِ الْعَيْنُ عَنْهُ إِذَا نَبَتْ Ve

وَذْءٌ [veẕ'] Mekrūh ve nā-hoş ve nā-matbūc kelāma denir; yukālu: مَا هَذَا الْوَذْءُ أَيِ الْكَلاَمُ الْمَكْرُوهُ

اَلْوَذْأَةُ [el-vezet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) cİllet ve cayb macnāsınadır; yukālu: مَا بِهِ وَذْأَةٌ" أَيْ لاَ عِلَّةَ بِهِ" ve bu, emsāldendir.

اَلْإِتِّذَاءُ [el-ittiẕā'] (hemzenin ve tā-yı müşeddedenin kesriyle) Memnūc ve münzecir olmak macnāsınadır; yukālu: وَذَأَهُ فَاتَّذَأَ أَيْ زَجَرَهُ فَانْزَجَرَ

[و ر أ]

اَلْوَرْءُ [el-ver'] (vāv'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Defcedip savmak macnāsınadır; yukālu: وَرَأَهُ يَرَأُهُ كَوَدَعَهُ يَدَعُهُ وَرْءًا إِذَا دَفَعَهُ Ve toh-me ve imtilā olmak macnāsınadır; yukālu: وَرَأَ مِنَ الطَّعَامِ أَيِ امْتَلَأَ

وَرَاءُ [verā'] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Ahvāl-i mukteziyeye mebnī āhirinin harekāt-ı selāsıyla mebnīyye olarak ve

اَلْوَرَاءُ [el-verā'] Mucarref olarak half ve emām; yacnī ense ve ön cihetlere ıtlāk olunmakla azdāddandır, zīrā وَرَاء [verā'] fi'l-hakīka bir tarafın āher cānibidir ki bir-birini örter ola.

Şārih der ki وَرَاء [verā'] kelimesi fi'l-asl masdardır, bacdehu cumūm üzere zarf kıl-dılar. Eğer fācile muzāf olursa مَا يُتَوَارَى بِهِ macnāsına olur ki half murād olur ve eğer mefcūle muzāf olursa, مَا يُوَارِيهِ macnāsına olur ki kuddām irāde olunur. İntehā. Ve

وَرَاءٌ [verā'] kelimesi mehmūzdur, mu-saggarı وُرَيْئَةٌ [vurayyi'et]tir hemze ile; Cevherī, muctel vehm eylemiştir.

Şārih der ki Cevherī, Kūfiyyūn kavline tābicc olmuştur ve cinde'l-Kūfiyyīn mu-saggarı وُرَيَّةٌ [vureyyet]tir hemzesiz; ve mü'ellif min-gayri tenebbühin kendisi de muctel bābında dahi īrād eylemiştir. İntehā. Ve

وَرَاءٌ [verā'] Kelimesi müzekkerdir, te'nīsi dahi cā'izdir ve

وَرَاءٌ [verā']Veled-i velede ıtlāk olunur; sıbt ve hafīd gibi, Türkīde torun tacbīr olunur; veled-i evvelin ardında olmak-la ıtlāk olundu; ve tekūlu'l-cArab مَا وُرِثْتُ بِالضَّمِّ وَقَدْ يُشَدَّدُ أَيْ مَا شَعَرْتُ Yacnī sülāsīden ve bazen tefcīlden mechūl olarak macnā-yı mezkūrede isticmāl olunur. *Lisānu'l-cArab*'da ve sā'ir ümmehātta bu tacbīr sülāsīden ve tefcīlden ve ifcālden dahi vārid

ve aslları muʿtel olan وَرَى الزَّنْدُ māddesi olmak üzere mersūmdur. Ve وَرَى الزَّنْدُ bir emri ibrāz ve izhārdan kināye olmakla şuʿūr ve idrāk onun lāzımıdır. Bu sūrette bu makāmda īrādları nā-be-mahaldir. Mehmūzu muʿtel ile teşvīş eylemişlerdir, pes aslı muʿtel olmakla mehmūzdan masdarı ve sāʾir sīgaları vārid olmaz. Kāle fī *Lisāni'l-ʿArab*: مَا وُرِثْتُ وَمَا أُورِثْتُ بِالشَّيْءِ أَيْ لَمْ أَوْرَأْهُ إِذَا أَعْلَمَهُ وَأَصْلُهُ مِنْ وَرَى ve yukālu: أَشْعُرْ بِهِ إِذَا زَهَرَتْ نَارُهَا

اَلتَّوَرُّؤُ [et-teverruʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) تَوَدُّؤٌ [teveddu'] maʿnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: تَوَرَّأَتْ عَلَيْهِ الأَرْضُ بِمَعْنَى تَوَدَّأَتْ Ve bu maʿnāyı İbn Cinnī rivāyet eylemiştir.

[و ز أ]

اَلْوَزْءُ [el-vezʾ] (vāv'ın fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Eti kurutmak maʿnāsınadır, gerek pastırma eylesin ve gerek pişirip ve biryān ederken olsun; yukālu: وَزَأَ اللَّحْمَ يَزَأُ كَوَدَعَ يَدَعُ وَزْءًا إِذَا أَيْبَسَهُ Ve uğraş üzere olan nāsı birbirinden defʿ edip bertaraf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَزَأَ الْقَوْمَ أَيْ دَفَعَ بَعْضَهُمْ عَنْ بَعْضٍ

اَلتَّوْزِئَةُ [et-tevziʾet] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] veznin-de) ve

اَلتَّوْزِيءُ [et-tevzīʾ] (تَوْزِيعٌ [tevzīʿ] vezninde) İçinde nesne olan hurc ve çuval ve heybe makūlesi zarfın ağızını kavuşturup bend eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَزَّأَ الْوِعَاءَ تَوْزِئَةً وَتَوْزِيئًا إِذَا شَدَّ كَنْزَهُ Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: وَزَّأَ الْقِرْبَةَ إِذَا مَلَأَهَا Ve dābbe rakībini yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: وَزَّأَتِ النَّاقَةُ بِهِ إِذَا صَرَعَتْهُ ve yukālu: وَزَّأَ الْفَرَسُ بِهِ Ve bir kimseye her türlü yemīn vermek maʿnāsınadır; yukālu: وَزَّأَ فُلَانًا إِذَا حَلَّفَهُ بِكُلِّ يَمِينٍ

اَلتَّوَزُّؤُ [et-tevezzuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Dolmak maʿnāsınadır; yukālu: وَزَّأَهُ فَتَوَزَّأَ أَيْ مَلَأَهُ فَامْتَلَأَ

اَلْوَزْأُ [el-vezeʾ] (fethateynle) Şedīdü'l-halk; yaʿnī bünye ve terkībi sulb ve kavī ve metīn olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ وَزْأٌ أَيِ الشَّدِيدُ الْخَلْقِ

[و ص أ]

اَلْوَصْأُ [el-veṣaʾ] (vāv'ın ve ṣād-ı müh-melenin fethiyle) Kīrlenmek, ittisāh maʿnāsınadır; yukālu: وَصِئَ الثَّوْبُ وَصَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اتَّسَخَ

[و ض أ]

اَلْوَضَاءَةُ [el-veḍāʾet] (سَلَامَةٌ [selāmet] vezninde) Hüsn ve nezāfet maʿnāsınadır ki güzel ve rūşen ve pāk ve pākīze olmaktan ʿibārettir; yukālu: وَضُؤَ الشَّيْءُ وَضَاءَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ حَسَنًا نَظِيفًا

اَلْوَضِيءُ [el-veḍīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hūb ve pākīze olan kişiye denir. Cemʿi أَوْضِيَاءُ [evdiyāʾ] gelir, أَنْصِبَاءُ [ensibāʾ] gibi ve وِضَاءٌ [vidāʾ] gelir كِرَامٌ [kirām] gibi.

اَلْوُضَّاءُ [el-vuḍḍāʾ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) وَضِيءٌ [vaḍīʾ] maʿnāsınadır. Cemʿi وُضَّاؤُونَ [vuḍḍāʾūn] gelir ve وَضَاضِئُ [veḍāḍiʾ] gelir.

اَلْوَاضِئُ [el-vāḍiʾ] İsm-i fāʿildir, hades yāhūd istikbāl içindir; yukālu: مَا هُوَ بِوَاضِئٍ أَيْ بِوَضِيءٍ

اَلْوُضُوءُ [el-vuḍūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Fiʿldir, yaʿnī ābdest almak maʿnāsına masdardır.

اَلْوَضُوءُ [el-veḍūʾ] (vāv'ın fethiyle) Ābdest alacak suya denir ki Fārisīde ābdest denir, baʿdehu ābdest Fārisīde ve lisānımızda ʿamel-i maʿhūdda müstaʿmel oldu. Ve

وَضُوءٌ [veḍūʾ] Mazmūme gibi masdar dahi

olur; ābdest almak maᶜnāsına, ᶜalā-kavlin ikisi de birer maᶜnāda lügatlerdir, yaᶜnī her biriyle bazen masdar ve bazen ābdest suyu murād olur.

Şārih der ki Ebū ᶜUbeyd mazmūmeyi inkār edip dedi ki her hālde bu māddede vāv meftūhtur, zātında; gerçi ismdir, lākin masdar makāmına da kāᵓim olur, قَبُولٌ [ḳabūl] kelimesi gibi; ve ᶜale't-takādīr bāb-ı sānīden mutasarrıftır, baᶜdehu harf-i halk için ᶜayn'ı meftūh oldu, يَضَعُ [yeḍaᵓu] kelimesi gibi ve istiᶜmālde sülāsī mehcūrdur. تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] fiᶜli müstaᶜmel ve bunun masdarı kāᵓim olmuştur; yukālu: تَوَضَّأَ الْمُصَلِّي تَوَضُّؤًا وَوُضُوءًا Lākin *Esās*'tan ve sāᵓir baᶜzı ümmehāttan münfehim olan وُضُوءٌ [vuḍūᵓ] vāv'ın zammıyla ismdir, ābdeste ve ābdest almak hāletine denir; yukālu: تَوَضَّأَ وُضُوءًا حَسَنًا ve bu وَضَاءَةٌ [veḍāᵓet] māddesindendir. İntehā.

اَلتَّوَضُّؤُ [et-tevaḍḍuᵓ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Ābdest almak maᶜnāsınadır; tekūlu: تَوَضَّأْتُ لِلصَّلَاةِ ve kavluhum: تَوَضَّيْتُ بِالْيَاءِ لُغَيَّةٌ أَوْ لُثْغَةٌ Yaᶜnī lügat-ı redīᵓe yāhūd lahn u hatādır. Ve

تَوَضُّؤٌ [tevaḍḍuᵓ] Tıfl-ı tāze, yetişip yāl ü bāl sāhibi olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَوَضَّأَ الْغُلَامُ وَالْجَارِيَةُ أَيْ أَدْرَكَا

اَلْمِيضَأَةُ [el-mīḍaᵓet] (mīm'in kesriyle) Ābdest alacak mevziᶜe denir, ālet menzilesine tenzīl olunmuştur. Ve kendiden ābdest alınan şeyᵓe denir, havuz mīzābı ve çeşme lülesi gibi. Ve matara ve ibrīke denir.

اَلْمُوَاضَأَةُ [el-muvāḍaᵓat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bāb-ı mugālebedendir, iki kişi hüsn ve nezāfette müfāhare edişmek maᶜnāsınadır ki ahedühümā āhere gālib olmayı mutazammındır; yukālu: وَاضَأَهُ مُوَاضَأَةً فَوَضَأَهُ يَضَؤُهُ أَيْ فَاخَرَهُ بِالْحُسْنِ وَالنَّظَافَةِ فَغَلَبَهُ Şārih der ki "وَضَأَ–يَضَؤُ" kavli "وَضَعَ–يَضَعُ" veznindedir ve şāzdır, zīrā bāb-ı mugālebenin fiᶜli evvel bābdan "نَصَرَ–يَنْصُرُ" vezninde olur. İntehā.

[و ط أ]

اَلْوَطْءُ [el-vaṭᵓ] (vāv'ın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Bir nesneyi ayakla basıp çiğnemek maᶜnāsınadır; yukālu: وَطِئَهُ يَطَؤُهُ وَطْئًا ve yukālu: هُمْ أَيْ بَنُو فُلَانٍ مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَاسَهُ يَطَؤُهُمُ الطَّرِيقُ يَعْنِي يَنْزِلُونَ بِقُرْبِهِ فَيَطَؤُهُمْ أَهْلُهُ Yaᶜnī "Filān cemāᶜat yola yakın mahalle nüzūl edip orada yurt edinmeleriyle iyāb u zehāb eden ebnā-i sebīl kendileri pāymāl ederler." Pes kelām-ı mezbūr mecāz-ı mürsel yāhūd mecāz fi'l-hazf kabīlindendir. Ve

وَطْءٌ [vaṭᵓ]Cimāᶜ eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: وَطِئَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve bir nesneyi hāzırlamak تَهْيِئَةٌ [tehyiᵓet] maᶜnāsınadır; yukālu: وَطَّأَهُ وَطْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا هَيَّأَهُ Ve yastık ve döşek makūlesini düzeltip yumuşatmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: وَطَّأَهُ أَيْ دَمَّثَهُ وَسَهَّلَهُ

اَلتَّوْطِئَةُ [et-tevṭiᵓet] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] vezninde) Bir nesneyi ayakla basıp pek çiğnemek maᶜnāsınadır; yukālu: وَطَّأَهُ تَوْطِئَةً إِذَا دَاسَهُ Ve bir nesneyi وَطْءٌ [vaṭᵓ] kılmak yaᶜnī basıp düz ve mülāyim kılmak maᶜnāsınadır, gerek hakīkī olsun tevtiᵓe-i ᶜarz ve firāş gibi; yukālu: وَطَّأَ الْفِرَاشَ إِذَا دَمَّثَهُ وَسَهَّلَهُ ve gerek maᶜnevī olsun, meselā bir husūs dercinin evvel ᶜarz olunsa huşūnet ihtimāli var ise kable'l-iᶜlām redd ve huşūnet edecek umūrdan olmadığını tefhīm zımnında īrād-ı mukaddimāt-ı temhīdī ile terbiye ve suᶜūbet ve kalakı ondan taᶜriye kılmak gibi; tavtiᵓe-i musannifīn bu maᶜnādandır; ve yukālu: وَطَّأَ اللهُ الْأَرْضَ أَيْ جَعَلَهَا مُنْخَفِضًا بَيْنَ

النِّشَازِ وَالإِشْرَافِ Ve

تَوْطِئَةٌ [tevṭiʾet] Bir nesneyi āmāde ve müheyyā kılmak maʿnāsınadır; yukālu: وَطَّأَهُ أَيْ هَيَّأَهُ Ve

تَوْطِئَةُ الشِّعْرِ [tevṭiʾetu'ş-şiʿr] ʿArūziyyūn ıstılāhında إِيطَاءٌ [īṭāʾ] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلتَّوَطُّؤُ [et-tevaṭṭuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi ayakla basıp çiğnemek maʿnāsınadır; yukālu: تَوَطَّأَهُ أَيْ دَاسَهُ Ve bir nesne, şeyʾ-i āhere uymak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَطَّأَهُ إِذَا وَافَقَهُ

اَلْوَطَاءَةُ [el-veṭāʾet] (سَلَامَةٌ [selāmet] vezninde) Bir nesne basılmış firāş gibi sehl ve mülāyim olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَطُؤَ الشَّيْءُ وَطَاءَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ وَطِيئًا Ke-mā se-yuzkeru. Ve

وَطَاءَةٌ [veṭāʾet] İsm olur, yumuşaklık ve nerm ve sühūlet hāletine denir.

اَلْوُطُوءَةُ [el-vuṭūʾet] (zammeteynle) ve

اَلطِّئَةُ [eṭ-ṭiʾet] (ṭā'nın kesriyle جِعَةٌ [ciʿat] vezninde) ve

اَلطَّأَةُ [eṭ-ṭaʾet] (ṭā'nın fethiyle جَعَةٌ [ceʿat] vezninde ki hāʾ, vāv'dan bedeldir) Bunlar da ismlerdir, yumuşaklık hāletine denir.

اَلْوَطِيءُ [el-veṭīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Mādde-i mezbūreden faʿīldir; yumuşak ve sehl olan şeyʾe denir, kuş tüyünden yapılmış firāş ve yastık gibi.

Şārih der ki yumuşaklık hāleti gerek basılıp çiğnenmekle olsun firāş ve yastık gibi ve gerek basılmak menzilinde olan kullanmakla olsun mülāyemet bulmuş devābb ve insān gibi her hālde mefhūmunda وَطْءٌ [vaṭʾ] muʿteberdir. İntehā.

اَلْإِسْتِيطَاءُ [el-istīṭāʾ] Bir nesneyi sehl ve mülāyim bulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْطَأَهُ أَيْ وَجَدَهُ وَطِيئًا أَيْ بَيْنَ الْوَطَاءَةِ وَالْوُطُوءَةِ وَالطِّئَةِ وَالطَّأَةِ أَيْ عَلَى حَالَةٍ لَيِّنَةٍ

اَلْإِيطَاءُ [el-īṭāʾ] (hemzenin kesriyle) Ayakla bastırıp pāymāl ettirmek maʿnāsınadır ki çiğnetmek taʿbīr olunur; yukālu: أَوْطَأَهُ فَرَسَهُ إِذَا حَمَلَهُ عَلَيْهِ فَوَطِئَهُ Ve ʿArablar أَوْطَأَهُ الْعَشْوَةَ derler muʿarref olarak ve أَوْطَأَهُ عَشْوَةً derler bilā-taʿrīf, أَرْكَبَهُ عَلَى غَيْرِ هُدًى maʿnāsına; yaʿnī "Filānı emr-i gayr-i reşīde haml ve sevk ile bīçāreyi yolsuz işe sülūk ettirdi" demektir. عَشْوَةٌ [ʿaşvet] bir nesneyi bilmeyerek ve görmeyerek kör gibi irtikāb eylemeğe denir. Ve إِيطَاءٌ [īṭāʾ] bir nesneyi bir şeyʾe muvāfık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْطَأَهُ عَلَى الأَمْرِ أَيْ وَافَقَهُ Ve ʿarūziyyūn ıstılāhında:

إِيطَاءُ الشِّعْرِ [īṭāʾu'ş-şiʿr] Lafzen ve maʿnen kāfiyeyi iʿāde ve tekrār eylemekten ʿibārettir, maʿnā-yı merkūmdan meʾhūzdur. Ve bu meʿāyibdendir meğer ki sanʿat istihdāmı mutazammın ola. Ve eğer lafzen müttefik ve maʿnen muhtelif olursa, إِيطَاءٌ [īṭāʾ] ıtlāk olunmaz; meselā ʿayn lafzını her beyitte maʿnā-yı āhere olarak īrād gibi; yukālu: أَوْطَأَ فِي شِعْرِهِ وَأَوْطَأَهُ أَيْ كَرَّرَ فِيهِ الْقَافِيَةَ لَفْظًا وَمَعْنًى Ve

إِيطَاءٌ [īṭāʾ] Bir kimseyi zemīn gibi herkese maglūb ve makhūr ve hāksār olur kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْطَؤُوهُمْ أَيْ جَعَلُوهُمْ يُوطَؤُونَ قَهْرًا وَغَلَبَةً

اَلْوَطْأَةُ [el-vaṭʾat] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) İsmdir, dar yere kısıp sıkıştırmağa denir, ضَغْطَةٌ [ḍaġṭat] maʿnāsına, ʿalā-kavlin ahze-i şedīde yaʿnī batş ve şiddetle ahz ve kahr eylemek maʿnāsınadır; ke-mā fi'l-hadīs: "اَللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطْأَتَكَ عَلَى مُضَرَ" Kāle fī'n-*Nihāye*: أَيْ خُذْهُمْ أَخْذًا شَدِيدًا Zīrā bir nesneyi ayakla pāymāl eden kimse onun

ihānet ve ihlākı husūsunda istiksā eylemek lāzımdır. Ve

وَطْأَةٌ [vaṭʾat] Ayağın bastığı yere denir, mevziᶜ-i kadem maᶜnāsına.

اَلْمَوْطَأُ [el-mevṭaʾ] (مَفْعَلٌ [maḳᶜad] vezninde) ve

اَلْمَوْطِئُ [el-mevṭiʾ] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) Bunlar da mevziᶜ-i kadem maᶜnāsınadır.

Müʾellif *Baṣāʾir*'de eyitti ki İmām Leys dedi ki bunda مَوْطِئٌ [mevṭiʾ] olmaktır ṭā'nın kesriyle; zīrā bāb-ı rābiᶜden ism-i zamān ve mekān مَفْعَلٌ [mefᶜal] vezninde olur ᶜayn'ın fethiyle, meğer ki muᶜtellü'l-fāʾ ola, o sūrette meksūrü'l-ᶜayn olur. İntehā.

اَلْإِتِّطَاءُ [el-ittiṭāʾ] (إِتِّكَاءٌ [ittikāʾ] vezninde) تَوْطِئَةٌ [tevṭiʾet]ten mutāviᶜdir, bir yer ayakla basılıp çiğnenmekle düzlenip sehl ve mülāyim olmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَطَّأَ الْفِرَاشَ فَاتَّطَأَ

اَلْوِطَاءُ [el-viṭāʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْوَطَاءُ [el-veṭāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Ve bu İmām Kisāʾī rivāyetidir, hilāfü'l-gitāʾ yaᶜnī şilteye ve döşeğe denir ki örtü mukābilidir; yukālu: مَالَهُ وِطَاءٌ وَلاَ غِطَاءٌ Yaᶜnī "Örtüden döşekten bir nesnesi yoktur."

اَلْوَطْءُ [el-vaṭʾ] (vāv'ın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) ve

اَلْوَطَاءُ [el-veṭāʾ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْمِيطَأُ [el-mīṭaʾ] (mīm'in kesriyle) Şol düz ve basık yere denir ki tümsek ve mürtefiᶜ yerler aralığında vākiᶜ ola; yukālu: نَزَلُوا فِي وَطْءٍ وَوَطَاءٍ وَمِيطَإٍ أَيْ مَا انْخَفَضَ مِنَ الأَرْضِ بَيْنَ النِّشَازِ وَالإِشْرَافِ ve yukālu: وَطَّأَهَا اللهُ تَوْطِئَةً Ke-mā zukire.

اَلْمُوَاطَأَةُ [el-muvāṭaʾat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Muvāfakat etmek maᶜnāsınadır ki yukālu: وَاطَأَهُ عَلَى الأَمْرِ إِذَا وَافَقَهُ Ve

مُوَاطَأَةٌ [muvāṭaʾat] ᶜArūziyyūn ıstılāhında إِيطَاءٌ [īṭāʾ] maᶜnāsınadır ki zikr olundu ve bu muvāfakat maᶜnāsınadır ki kāfiyeler birbirine muvāfık olmakla mütekerrir olurlar; yukālu: أَوْطَأَهُ وَفِي الشِّعْرِ وَوَاطَأَ فِيهِ وَآطَأَ عَلَى إِبْدَالِ الْهَمْزَةِ مِنَ الْوَاوِ وَوَطَّأَ فِيهِ تَوْطِئَةً كَمَا ذُكِرَ وَأَطَّأَ عَلَى الإِبْدَالِ أَيْضًا كُلُّهَا بِمَعْنًى أَيْ كَرَّرَ الْقَافِيَةَ فِيهِ لَفْظًا وَمَعْنًى

اَلتَّوَاطُؤُ [et-tevāṭuʾ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Mütevāfık olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَوَاطَأَهُ عَلَى الأَمْرِ إِذَا وَافَقَهُ

اَلْوَطِيئَةُ [el-veṭīʾet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Hurmā bulamacına denir ki hurmānın çekirdeklerini çıkardıktan sonra süt ile tahmīr edip tenāvül ederler, ᶜalā-kavlin hurmā şarābına keş taᶜbīr olunan yoğurt kurusunu katmakla bulamaç yaptıkları taᶜāmdan ᶜibārettir. Ve

وَطِيئَةٌ [veṭīʾet] Şol gırāreye yaᶜnī harar taᶜbīr olunan zarfa denir ki içine pastırma ve kek makūlesi nesne vazᶜ ve hıfz ederler.

اَلْوَطْأَةُ [el-veṭaʾet] (كَتَبَةٌ [ketebet] vezninde) ve

اَلْوَاطِئَةُ [el-vāṭiʾet] Yolculara denir, sābile ve reh-revān maᶜnāsına; yolu vatᶜ ve pāymāl ettikleri için ıtlāk olundu. Ve

وَاطِئَةٌ [vāṭiᶜet] Ağacından dökülmüş hurmā döküntülerine denir; fāᶜilet bi-maᶜnā mefᶜūlettir, ayakla basılıp çiğnendiği için ıtlāk olundu. Kāle fi'n-*Nihāye* ve fi'l-hadīs: أَنَّهُ قَالَ لِلْخُرَّاصِ: "إِحْتَاطُوا لأَهْلِ الأَمْوَالِ فِي النَّائِبَةِ وَالْوَاطِئَةِ" أَيِ الْمَارَّةِ وَالسَّابِلَةِ أَوْ هِيَ سُقَاطَةُ التَّمْرِ فَتُوطَأُ بِالأَقْدَامِ

اَلْإِيتَاءُ [el-īṭiṭāʾ] (إِفْتِعَالٌ [ifticāl] vezninde ki

bilā-idgām vāv, yā'ya münkalib olmuştur) Bir iş çiğnenip düzelmiş firāş gibi sühūlet ve mülāyemet bulmakla rāst ve müstakīm olup aslā tevakkuf ve tahavvül eylemeyerek ser-encām bulmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: إِيتَطَأَ الأَمْرُ إِذَا اسْتَقَامَ وَبَلَغَ نِهَايَتَهُ Ve bir nesne düzülüp koşulup sāhte ve müheyyā olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِيتَطَأَ الشَّيْءُ إِذَا تَهَيَّأَ

اَلْمُوَطَّأُ [el-muvaṭṭaʾ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) تَوْطِئَةٌ [tevṭiʾet]ten ism-i mefʿūldür, düzelmiş ve sehl ve mülāyemet bulmuş nesneye denir; bu münāsebetle ʿArablar sehlü'l-ʿıtf ve mülāyim-meşreb ve mükerrem ve mihmān-dost adama مُوَطَّأُ الأَكْنَافِ [muvaṭṭaʾu'l-eknāf] ıtlāk ederler ve baʿzılar şol adama ıtlāk eder ki elūf ve meʾlūf ve sehlü'l-etrāf ve dil-nüvāz ve hamiyyet-kār olmakla tarafına taʿalluk ve ilticā edenler, bī-renc ü meşakkat dāʾimā huzūr-ı kalb ve sefā-yı hātır ile āsūde-hāl olup katʿā yerlerinden ayrılmayalar; yukālu: رَجُلٌ مُوَطَّأُ الأَكْنَافِ أَيْ سَهْلٌ دَمِثٌ كَرِيمٌ مِضْيَافٌ أَوْ يَتَمَكَّنُ فِي نَاحِيَتِهِ صَاحِبُهُ غَيْرَ مُؤْذًى وَلاَ نَابٍ بِهِ مَوْضِعُهُ

مُوَطَّأُ الْعَقِبِ [muvaṭṭaʾu'l-ʿaḳib] Sultān ve sāʾir ser-kāra ıtlāk olunur ki etbāʿ ve haşem sāhibi olmakla bir semte ʿazīmet ettikte arkasından eser ve ʿakibini basarak revān olurlar; yukālu: هُوَ مُوَطَّأُ الْعَقِبِ أَيْ سُلْطَانٌ يُتَّبَعُ

[و ك أ]

اَلتَّوَكُّؤُ [et-tevekkuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesneye söykenip dayanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَكَّأَ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا تَحَمَّلَ وَاعْتَمَدَ Yaʿnī "Ona ağırlığını çöküp dayandı." Ve nākayı doğurmak burusu tutmakla feryād eylemek maʿnāsınadır, yukālu: تَوَكَّأَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَخَذَهَا الطَّلْقُ فَصَرَخَتْ

اَلْإِيكَاءُ [el-īkāʾ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir şeyʾe söykenip dayanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْكَأَ عَلَى الشَّيْءِ إِيكَاءً بِمَعْنَى تَوَكَّأَ Ve bir kimse için yastık gibi söykenip dayanacak nesne vazʿ ve nasb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْكَأَهُ إِذَا نَصَبَ لَهُ مُتَّكَئًا

اَلْإِتِّكَاءُ [el-ittikāʾ] (hemzenin ve tā-yı müşeddedenin kesriyle) Bu dahi söykenip dayanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِتَّكَأَ عَلَيْهِ بِمَعْنَى وَكَأَ

اَلتُّكَأَةُ [et-tukeʾet] (tā'nın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ki aslı وُكَأَةٌ [vukeʾet] tir; عَصَا [ʿaṣā]ya ıtlāk olunur. Ve mutlakan dayanacak nesneye denir. Ve bi-nefsihi durmayıp ekserī bir nesneye dayanır olan kimseye denir, كَثِيرُ الإِتِّكَاءِ [keṯīru'l-ittikāʾ] maʿnāsına.

اَلْمُتَّكَأُ [el-mutteke] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Dayanacak şeyʾe denir, وِسَادَةٌ [visādet] gibi.

اَلْإِتْكَاءُ [el-itkā] (إِخْرَاجٌ iḫrāc] vezninde ki vāv, tā'ya münkalib olmuştur) Bir kimseyi bir nesneye söykenir şeklinde düşürmek, ʿalā-kavlin sol tarafına düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَهُ فَأَتْكَأَهُ أَيْ أَلْقَاهُ عَلَى هَيْئَةِ الْمُتَّكِئِ أَوْ عَلَى جَانِبِهِ الْأَيْسَرِ Burada şıkk-ı sānī insānın sol tarafı sağına nisbetle gevşek ve fersizce olduğuna nazar iledir ki ekserī o tarafa sukūt eder. Ve bir kimseye dayanacak nesne kılmak maʿnāsınadır, koltuğu altına yastık komak gibi; yukālu: أَتْكَأَهُ أَيْ جَعَلَ لَهُ مُتَّكَأً

اَلْمُتَّكِئُ [el-mutteki] (إِتِّكَاءٌ [ittikāʾ]dan ism-i fāʿildir) Bir nesneye söykenip dayanan kimseye denir: ve kavluhu sallallāhu ʿaleyhi ve sellem: "أَمَّا أَنَا فَلاَ آكُلُ مُتَّكِئًا" أَيْ

جَالِسًا عَلَى هَيْئَةِ الْمُتَمَكِّنِ الْمُتَرَبِّعِ وَنَحْوِه مِنَ الْهَيْئَاتِ الْمُسْتَدْعِيَةِ لِكَثْرَةِ الأَكْلِ وَكَانَ جُلُوسُهُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ لِلأَكْلِ مُسْتَوْفِزًا مُقْعِيًا غَيْرَ مُتَرَبِّعٍ وَلاَ مُتَمَكِّنٍ وَلَيْسَ الْمُرَادُ الْمَيْلَ عَلَى شِقٍّ كَمَا يَظُنُّهُ عَوَامُّ الطَّلَبَةِ Sâhib-i *Nihâye*'nin ve Râğıb'ın tahkîki üzere işbu إِتِّكَاءٌ [ittikāʾ] ve تَوَكُّؤٌ [tevekkuʾ] mâddeleri وِكَاءٌ [vikāʾ] mâddesinden ki kırbanın ağızı bağına denir, meʾhûzlardır, bir nesneye söykenip dayanmak gûyâ ki onunla bağlanmak gibi olur. Pes mantûk-ı hadîs budur ki "Ben taʿâm ettiğim vaktte ekkâl cülûsu gibi üzerinde olduğum firâş ve kilime gereği gibi çöküp ittikâ ederek temekkün ve terabbuʿ heyʾetleri üzere kuʿûd eylemem, zîrâ Server-i enâm ʿaleyhi's-salâtu ve's-selâm hazretleri taʿâm için sofra-zîb-i kuʿûd olduklarında gûyâ ki hemân bir iki lokma tenâvül edip kıyâm eder vazʿında çömelip hafîfçe kuʿûd ederler idi." Mefhûm-ı şerîf, şiddet-i şereh ü iştihâ ve kesret-i eklden nehyi mutazammındır.

Müʾellif der ki baʿzı ʿavâm-ı talebe burada ittikâyı bir yanı üzere meyl ve iʿtimâd ederek oturmak maʿnâsına zan ve haml eylediler, lâkin murâd vech-i mezkûr üzere kırba ipiyle bağlanmış gibi oturduğu yere gereği gibi çöküp yerleşerek oturmaktır.

Şârih der ki baʿzı talebenin maʿnâ-yı mezbûre haml eylemeleri tıp kâʿidesine nazar iledir, zîrâ bir taraf üzere meyl ve iʿtimâd ederek ekl olunan taʿâm mecrâdan sühûletle nüzûl eylemeyip ve miʿdede hazmı henîʾ olmadıktan sonra baʿzı ʿârıza tevellüdünü mûris olur. İntehâ.

[و م أ]

اَلْوَمْءُ [el-vemʾ] (vâv'ın fethi ve mîm'in sükûnuyla) Bir kimseye bir mâddeyi tefhîm için kavlen yâ fiʿlen işâret eylemek maʿnâsınadır; yukâlu: وَمَأَ إِلَيْهِ يَمَؤُ كَوَضَعَ يَضَعُ وَمْئًا أَيْ أَشَارَ

اَلْإِيمَاءُ [el-īmāʾ] (hemzenin kesriyle) ve اَلتَّوْمِئَةُ [et-tevmiʾet] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] vezninde) وَمْءٌ [vemʾ] maʿnâsınadır; yukâlu: أَوْمَأَ إِلَيْهِ إِيمَاءً وَوَمَّأَ تَوْمِئَةً بِمَعْنَى وَمَأَ Ve إِيمَاءٌ [īmāʾ] ile إِيبَاءٌ [îbāʾ] beyninde olan fark "و،ب،أ" mâddesinde beyân olundu.

اَلْوَامِئَةُ [el-vâmiʾet] Beliyye ve dâhiye maʿnâsınadır; ve yukâlu: ذَهَبَ ثَوْبِي فَمَا أَدْرِي وَامِئَتَهُ أَيْ دَاهِيَتَهُ الَّتِي ذَهَبَتْ بِهِ

اَلْمُوَامَأَةُ [el-muvâmeʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufâʿalet] vezninde) مُوَائَمَةٌ [muvâʾemet] maʿnâsınadır ki muvâfakattır; yukâlu: فُلاَنٌ يُوَامِئُ فُلاَنًا أَيْ يُوَائِمُهُ Ve işbu مُوَامَأَةٌ [muvâmeʾet] ve مُوَائَمَةٌ [muvâʾemet] lafzları her biri maʿnâ-yı mezbûrda lügat-ı müstakilledir yâhûd maklûbedir.

FASLU'L-HĀʾ
(فَصْلُ الْهَاءِ)

[هـ أ هـ أ]

اَلْهِئْهَاءُ [el-hiʾhāʾ] (زِلْزَالٌ [zilzāl] vezninde) ve

اَلْهَأْهَاءُ [el-heʾhāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] veznin-de) Deveyi هِئْ هِئْ diyerek ʿalef yemeğe çağırmak, ʿalā-kavlin هَأْ هَأْ diye zecr ve āzār ile sürmek maʿnāsınadır; yukālu: هَأْهَأَ بِالإِبِلِ هِئْهَاءً وَهَأْهَاءً إِذَا دَعَاهَا لِلْعَلَفِ فَقَالَ هِئْ هِئْ أَوْ زَجَرَهَا فَقَالَ هَأْ هَأْ Ve pek gülmek, kahkaha maʿnāsınadır; yukālu: هَأْهَأَ الرَّجُلُ إِذَا قَهْقَهَ

اَلْهِيءُ [el-hīʾ] (hā'nın kesriyle ve meddiyle) Maʿnā-yı evvelden ismdir.

اَلْهَأْهَأُ [el-heʾheʾ] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْهَأْهَاءُ [el-heʾhāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Şiddetle gülen kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ هَأْهَأٌ وَهَأْهَاءٌ أَيْ ضَحَّاكٌ مُقَهْقِهٌ

[هـ ب أ]

اَلْهَبْءُ [el-Heb'] (hā'nın fethi ve bā'nın sükūnuyla) ʿArabdan bir cemāʿat adıdır.

[هـ ت أ]

اَلْهَتْءُ [el-heteʾ] (hā'nın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Vurmak maʿnāsınadır; yukālu: هَتَأَهُ هَتْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ

اَلتَّهَتُّؤُ [et-tehettuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznin-de) Bir nesne eskiyip pāre pāre olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَهَتَّأَ الثَّوْبُ إِذَا تَقَطَّعَ وَبَلِيَ

اَلْهَتْءُ [el-hetʾ] (hā'nın fethi ve kesri ve tā'nın sükūnuyla) ve

اَلْهَتِيءُ [el-hetīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْهِتَاءُ [el-hitāʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْهِتْيِءُ [el-hityiʾ] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve

اَلْهِيتَاءُ [el-hītāʾ] (سِيرَافٌ [sīrāf] vezninde) ve

اَلْهِتْيَأُ [el-hityeʾ] (tā'nın takdīmiyle عِثْيَرٌ [ʿiṯyer] vezninde) ve

اَلْهِتْيَأَةُ [el-hityeʾet] (عِثْيَرَةٌ [ʿiṯyeret] veznin-de) ve

اَلْهَتْأَةُ [el-hetʾet] (هَدْأَةٌ [hedʾet] vezninde) Geceden bir vakte denir; yukālu: مَضَى مِنَ اللَّيْلِ هَتْءٌ وَيُكْسَرُ وَهَتِئٌ وَهِتَاءٌ وَهَتِيءٌ وَهِيتَاءٌ وَهِتْيَأٌ وَهِتْيَأَةٌ وَهَتْأَةٌ أَيْ وَقْتٌ

اَلْهَتَأُ [el-heteʾ] (fethateynle) ve

اَلْهُتُوءُ [el-hutūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Yırtığa denir ki ismlerdir; yukālu: فِي الْقِرْبَةِ هَتَأٌ وَهُتُوءٌ أَيْ شَقٌّ وَخَرْقٌ Ve

هَتَأٌ [heteʾ] (fethateynle) Bel eğilip iki kat olmak maʿnāsınadır, gerek pīrlikten ve ge-rek ʿilletten olsun; yukālu: هَتِئَ الرَّجُلُ هَتَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْحَنَى

اَلْأَهْتَأُ [el-ehteʾ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Kambura denir, أَحْدَبُ [aḥdeb] maʿnāsına.

[هـ ج أ]

اَلْهَجْءُ [el-hecʾ] (hā'nın fethi ve cīm'in sükūnuyla) ve

اَلْهُجُوءُ [el-hucūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Açlık sākin olmak maʿnāsınadır ki murād, cüzʾī ve küllī doymaktır; yukālu: هَجَأَ جُوعُهُ هَجْئًا وَهُجُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَكَنَ وَذَهَبَ Ve ekl-i taʿām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَجَأَ الطَّعَامَ إِذَا أَكَلَهُ Ve batnı tulum gibi taʿāmla doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: هَجَأَ بَطْنَهُ أَيْ مَلَأَهُ Ve davarı kendi başına otlamak için boşlayıp āzād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَجَأَ الإِبِلَ أَيْ كَفَّهَا لِتَرْعَى

اَلْإِهْجَاءُ [el-ihcāʾ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi davarı otlamak için boşlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَهْجَأَ الإِبِلَ إِذَا كَفَّهَا لِتَرْعَى Ve açlığı gidermek maʿnāsınadır ki do-yurmaktan ʿibārettir; yukālu: أَهْجَأَ جُوعَهُ أَيْ

أَذْهَبَهُ Ve bir kimsenin hakkını edā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَهْجَأَ حَقَّهُ أَيْ أَدَّاهُ إِلَيْهِ Ve itᶜām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَهْجَأَهُ الشَّيْءَ إِذَا أَطْعَمَهُ إِيَّاهُ

اَلْهَجَأُ [el-hecaᵓ] (fethateynle) Ziyādesiyle acıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَجِئَ الرَّجُلُ هَجَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا الْتَهَبَ جُوعُهُ Ve

هَجَأٌ [hecaᵓ] Şol nesneye denir ki sen ona mukārin ve mülābis iken o senden munkatıᶜ ve zāᵓil ola, civānlık zamānı gibi.

اَلْهُجَأَةُ [el-hucaᵓet] (hā'nın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Ahmak ve nādān kimseye denir.

اَلتَّهَجُّؤُ [et-teheccuᵓ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) تَهَجِّي lafzında lügattir ki hurūf-ı hecāyı taᶜdād ve telaffuz eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَهَجَّأَ الْحَرْفَ بِمَعْنَى تَهَجَّاهُ

[هـ د أ]

اَلْهَدْءُ [el-hedᵓ] (hā'nın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) ve

اَلْهُدُوءُ [el-hudūᵓ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Hareket ve cereyān üzere olan nesne dinip sükūn u ārām bulmak maᶜnāsınadır, ses ve yel ve su makūlesinin dinmesi gibi; yukālu: هَدَأَ الشَّيْءُ هَدْءًا وَهُدُوءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَكَنَ Ve bir mahalde ikāmet eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: هَدَأَ بِالْمَكَانِ إِذَا قَامَ Ve ölmek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ki sükūn-ı ebedīdir; yukālu: هَدَأَ فُلَانٌ إِذَا مَاتَ

اَلْإِهْدَاءُ [el-ihdāᵓ] (hemzenin kesriyle) Hareket üzere olan nesneyi dindirip sākin kılmak maᶜnāsınadır; tekūlu: أَهْدَأْتُهُ أَيْ سَكَّنْتُهُ Ve ᶜArablar "Filānın mübtelā olduğu derd ve mihnetini Hak taᶜālā defᶜ ve teskīn eylemeyip dāᵓimā muztarib ve muᶜazzeb eyleye" diyecek yerde; لَا أَهْدَأَهُ اللهُ derler; لَا أَسْكَنَ عَنَاهُ وَنَصَبَهُ maᶜnāsına. Ve bir kimsenin belini büküp kambur kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَهْدَأَهُ الْكِبَرُ أَوِ الضَّرْبُ أَيْ أَجْنَأَهُ Ve bir kimsenin omuzlarını أَهْدَأَ [ehdeᵓ] eylemek maᶜnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: أَهْدَأَ اللهُ مَنْكِبَهُ أَيْ جَعَلَهُ أَهْدَأَ

اَلْهُدْءُ [el-hudᵓ] (hā'nın zammı ve dāl'ın sükūnuyla) ve

اَلْهَدْءُ [el-hedᵓ] (hā'nın fethiyle) ve

اَلْهَدْأَةُ [el-hedᵓet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ve

اَلْهَدِيءُ [el-hedīᵓ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَهْدَأُ [el-mehdeᵓ] (مَسْكَنٌ [mesken] veznin-de) ve

اَلْهُدُوءُ [el-hudūᵓ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] veznin-de) Sükūn u ārām maᶜnāsına ismlerdir, baᶜdehu gecenin yaᶜnī gece içre halkın bi'l-cümle uykuya varıp sīt ve sedāları munkatıᶜ olmalarıyla sākin ve ārām bul-dukları vaktte ve hālette istiᶜmāl olun-muştur; ve minhu tekūlu: أَتَانَا فُلَانٌ بَعْدَ هُدْءٍ مِنَ اللَّيْلِ وَهَدْءٍ وَهَدْأَةٍ وَهَدِيءٍ وَمَهْدَإٍ وَهُدُوءٍ أَيْ حِينَ هَدَأَ اللَّيْلُ وَالرِّجْلُ Ve baᶜzılar dedi ki هَدْءٌ [hedᵓ] ve sāᵓiri, gecenin evvelinden sülsüne ka-dar zamāna ıtlāk olunur ki gecenin ibtidā-i sükūnudur. Ve

هَدْءٌ [hedᵓ] هَدْيٌ [hedy] lafzında lügattir ki sīret ve haslet ve meniş maᶜnāsınadır; sükūn maᶜnāsından meᵓhūzdur.

هَدْأَةُ [Hedᵓet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Ṭāᵓif bile Mekke-i muᶜaẓẓame beyninde bir mevziᶜ adıdır. Ve Merru'ẓ-ẓahrān nām mahallin yukarı tarafında bir karye adıdır; nisbetlerinde هَدَوِيٌّ [Hedeviyy] denir, عَرَبِيٌّ [ᶜArabiyy] vezninde gayr-i kıyās üzere.

Şārih der ki kıyāsa muhālefeti iki vech-ledir, biri dāl'ın tahrīki ve birisi hemze-

nin vāv'a inkılābıdır. Ve *Nihāye*'de ve *Nibrās*'ta ᶜUsfān ile Mekke beyninde vākiᶜ olmak üzere mersūmdur.

اَلْهِدْأَةُ [el-hidᵓet] (hā'nın kesriyle) Medār-ı ārām ve sükūn olacak nesneye denir. Bu ᶜalāka ile sedd-i ramak eyleyecek kūt ve gıdāda istiᶜmāl olunur; yukālu: مَا لَهُ هِدْأَةُ لَيْلَةٍ أَيْ قُوتُهَا

اَلْهَدَأُ [el-hedeᵓ] (fethateynle) Yağrını büğrü olup göğüse doğru düşük olmak vechiyle kamburlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَدِئَ الرَّجُلُ هَدَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا جَثِئَ Ve devenin yük sıkletinden hörgücü yasılıp küçüklenmek maᶜnāsınadır; yukālu: هَدِئَ الْبَعِيرُ إِذَا صَغُرَ سَنَامُهُ مِنْ كَثْرَةِ الْحَمْلِ

اَلْهَدَأَةُ [el-hedeᵓet] (fetehātla) Bir güne yelip seğirtmeğe denir.

اَلْأَهْدَأُ [el-ehdeᵓ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Yağrınısı göğüse doğru düşük olan kambura denir. Ve şol omuza denir ki yukarısı yaᶜnī omuz başları şişkin ve kaba olmakla kalkık olup ve boyun sinirleri gevşek ve sölpük olmakla göğüse doğru düşkün ola.

اَلْهُدَّاءَةُ [el-huddāᵓet] (رُمَّانَةٌ [rummānet] vezninde) İnce belli, yapısı arıksı erkek ata denir; kısrağa ıtlāk olunmaz.

اَلْمُهَيْدِئَةُ [el-muheydiᵓet] (mīm'in zammı ve hā'nın fethi ve dāl'ın kesriyle) Bir kimsenin bulunduğu yaᶜnī mütekeyyif olduğu şīve ve hālete ıtlāk olunur, sükūn u ārām maᶜnāsından meᵓhūzdur; tekūlu: تَرَكْتُهُ عَلَى مُهَيْدِئَتِهِ أَيْ عَلَى حَالِهِ الَّتِي كَانَ عَلَيْهَا Ve bu, مَهْدَأَةٌ [mehdeᵓet] kelimesinden musaggardır.

اَلْهَدْآءُ [el-hedᵓāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] vezninde) Şol nākaya denir ki yük sıkletinden hörgücü basılıp küçülmüş ola.

[هـ ذ أ]

اَلْهَذْءُ [el-heẕᵓ] (hā'nın fethi ve zāl-ı muᶜcemenin sükūnuyla) Bir nesneyi begāyet çabuk kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: هَذَأَ الشَّيْءَ هَذْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَطَعَهُ قَطْعًا أَوْحَى أَيْ أَسْرَعَ مِنَ الْهَذِّ Ve هَذَّ [heẕẕ] (teşdīd-i ẕāl'le) sürᶜatle kesmek maᶜnāsınadır; lākin هَذْءٌ [heẕᵓ] kelimesinin mefhūmu ondan eblagdır. Ve

هَذْءٌ [heẕᵓ] Helāk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هَذَأَ الْعَدُوَّ أَيْ أَبَارَهُمْ Ve bir kimseye mekrūh ve nā-sezā kelām işittirmek maᶜnāsınadır, gerek gıyābında ve gerek huzūrunda olsun; yukālu: هَذَأَ فُلَانًا أَيْ أَسْمَعَهُ مَا يَكْرَهُ Ve bir nesne sapır sapır düşüp dökülmek maᶜnāsınadır; yukālu: هَذَأَتِ الإِبِلُ أَيْ تَسَاقَطَتْ Yaᶜnī "Develer yolda ifrāt-ı nātüvānlıklarından dermānde olup esmār-ı resīde gibi sapır sapır dökülüp kaldılar."

اَلْهَذَأُ [el-heẕeᵓ] (fethateynle) Helāk olmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَذِئَ مِنَ الْبَرْدِ هَذَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا هَلَكَ

اَلتَّهَذُّؤُ [et-teheẕẕuᵓ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bedende yara azıp tebāh olmakla etleri pāre pāre olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَهَذَّأَتِ الْقُرْحَةُ إِذَا فَسَدَتْ وَتَقَطَّعَتْ

اَلْهَذْأَةُ [el-hezᵓet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Ekincilerin çapa taᶜbīr ettikleri ālete denir; مِسْحَاةٌ [misḥāt] maᶜnāsına.

[هـ ر أ]

اَلْهَرْءُ [el-herᵓ] (hā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Fuhş ve kabīh kelimātı çok söylemek, ᶜalā-kavlin hatā ve galat sözleri çok söylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هَرَأَ الرَّجُلُ هَرْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَكْثَرَ الْخَنَا أَوِ الْخَطَأَ Ve

هَرْءٌ [herᵓ] ve

هِرَاءَةٌ [hirāᵓet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde)

Soğuk, pek serd ve şedīd olmakla insānı yā hayvānı üşütüp helāk edeyazmak, ʿalā-kavlin helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَرَأَهُ الْبَرْدُ هَرْءًا وَهِرَاءَةً مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا اشْتَدَّ عَلَيْهِ حَتَّى كَادَ يَقْتُلُه أَوْ قَتَلَهُ Ve yel pek bārid ve müʾessir esmek maʿnāsınadır; yukālu: هَرَأَتِ الرِّيحُ إِذَا اشْتَدَّ بَرْدُهَا Ve eti gereği gibi nuzc bulunca pişirmek maʿnāsınadır; yukālu: هَرَأَ اللَّحْمَ أَيْ أَنْضَجَهُ Ve

هَرْءٌ [herʾ] ve

هُرْءٌ [hurʾ] (hā'nın zammıyla) ve

هُرُوءٌ [hurūʾ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Et gereği gibi pişip yeprimek maʿnāsınadır; yukālu: هَرِئَ اللَّحْمُ هَرْءًا وَهُرْءًا وَهُرُوءًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَضِجَ حَتَّى يَتَفَسَّخَ

اَلْهُرَاءُ [el-hurāʾ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Çok söze denir, mantık-ı kesīr maʿnāsına, ʿalā-kavlin fāsid ve bī-nizām ve perīşān söze denir, hezeyān-ı mahmūm ve türrehāt-ı mecnūn gibi; yukālu: مَا هَذَا الْهُرَاءُ أَيِ الْمَنْطِقُ الْكَثِيرُ أَوْ الْفَاسِدُ لاَ نِظَامَ لَهُ Ve çok sözlü yāve-gūy ve herze-suhan kimseye denir.

اَلْهُرَأُ [el-hureʾ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bu dahi yanşak ve herze-kelām ozana denir, yukālu: رَجُلٌ هُرَاءٌ وَهُرَأٌ أَيِ الْكَثِيرُ الْكَلاَمِ الْهَذَّاءُ

اَلْهِرَاءُ [el-hirāʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Hurde hurmā fidanlarına denir ki kökten sürüp çıkalar, fāsid olduğundan katʿ ederler. Ve

هِرَاءٌ [Hirāʾ] Bir şeytān ismidir ki rüʾyā-yı kabīha ve ahlām-ı fāside tasvīr ve tahyīli zımnında nüfūs üzere musallittir; adgās-ı ahlām onun irāʾetiyledir.

اَلْإِهْرَاءُ [el-ihrāʾ] (hemzenin kesriyle) İnsāna yā hayvāna soğuk ziyādesiyle teʾsīr eylemekle helāk olmak kertesine vardırmak yāhūd helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْرَأَهُ الْبَرْدُ إِذَا اشْتَدَّ عَلَيْهِ حَتَّى كَادَ يَقْتُلُهُ أَوْ قَتَلَهُ Ve eti gereği gibi pişirip yepritmek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْرَأَ اللَّحْمَ إِذَا طَبَخَهُ حَتَّى يَتَفَسَّخَ Ve soğuklamak ve soğuğa dokunmak ve üşümek maʿnāsınadır; tekūlu: أَهْرَأْنَا أَيْ أَبْرَدْنَا Ve bunun mutazammın olduğu bürūdet akşam vaktine yāhūd hazīrān ve temmūz aylarında evāhir-i nehārda tahaddüs eden bürūdete mahsūstur ki o hengāmlarda serinlik olmakla medār-ı teneffüs ve istirāhat olur. Ve

إِهْرَاءٌ [ihrāʾ] Katl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْرَأَ فُلاَنًا إِذَا قَتَلَهُ Ve çok hatā ve nā-savāb kelimāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْرَأَ الْكَلاَمَ أَيْ أَكْثَرَ وَلَمْ يُصِبْ

اَلتَّهْرِئَةُ [et-tehriʾet] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] vezninde) Bu dahi eti gereği gibi pişirip yepritmek maʿnāsınadır ki müherrā kılmak taʿbīr olunur; yukālu: هَرَّأَ اللَّحْمَ تَهْرِئَةً إِذَا أَنْضَجَهُ حَتَّى يَتَفَسَّخَ

اَلتَّهَرُّؤُ [et-teherruʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Et ziyādesiyle pişip müherrā olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَرَّأَ اللَّحْمَ فَتَهَرَّأَ

اَلْمَهْرُوءُ [el-mehrūʾ] (مَقْتُولٌ [maḳtūl] vezninde) Berdin yāhūd harrin şiddet ve teʾsīrinden helāk olan kimseye denir; yukālu: هُرِئَ الْمَالُ أَيِ الْمَوَاشِي وَالْقَوْمُ عَلَى الْبِنَاءِ لِلْمَجْهُولِ كَعُنِيَ فَهُمْ مَهْرُوؤُونَ إِذَا قَتَلَهُمُ الْبَرْدُ أَوِ الْحَرُّ Bunu Cevherī kendi dest-i hattıyla kitābında سَمِعَ [semiʿa] vezninde olarak binā-i maʿlūm üzere zabt eylemekle irtikāb-ı tashīf eylemiştir.

Şārih der ki فَهُمْ مَهْرُوؤُونَ kavli, binā-i mechūl üzere olmağa dāll olmakla كَسَمِعَ kavli tugyān-ı kalem olmak zāhirdir.

[هـ ز أ]

اَلْهُزْءُ [el-huzʾ] (ha'nın zammı ve zā-yı

muᶜcemenin sükūnuyla) ve

اَلْهَزْأُ [el-hezᵓ] (fethateynle) ve

اَلْهُزُوءُ [el-huzūᵓ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلْمَهْزَأَةُ [el-mehzeᵓet] (mīm'in ve zā'nın fethiyle) Hezl ve sühriyyet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هَزَأَ مِنْهُ وَهَزَأَ بِهِ وَهَزِئَ مِنْهُ وَبِهِ هُزْءًا وَهَزَئًا وَهُزُوءًا وَمَهْزَأَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا سَخِرَ مِنْهُ

اَلتَّهَزُّؤُ [et-tehezzuᵓ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) ve

اَلْإِسْتِهْزَاءُ [el-istihzāᵓ] Bunlar da bir kimseyi hezl edip maskaralığa almak maᶜnāsınadır; yukālu: تَهَزَّأَ بِهِ وَاسْتَهْزَأَ بِهِ بِمَعْنَى هَزَأَ بِهِ

اَلْهُزْأَةُ [el-huzᵓet] (hā'nın zammı ve zā'nın sükūnuyla) Şol kimsedir ki herkes sakalı-na gülüp kendisini zevklenip hezl ü istihzā edeler, kaşmer taᶜbīr olunur.

اَلْهُزْأَةُ [el-huzeᵓet] (hā'nın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Halkı dāᵓimā mas-karalığa alıp hezl ü istihzā eden kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ هُزْأَةٌ بِالضَّمِّ أَيْ يُهْزَأُ مِنْهُ ve yukālu: رَجُلٌ هُزَأَةٌ كَهُمَزَةٍ أَيْ يَهْزَأُ بِالنَّاسِ

اَلْهَزْءُ [el-hezᵓ] (hā'nın fethi ve zā'nın sükūnuyla) Kırmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَزَأَهُ هَزْءًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَسَرَهُ Ve bir kim-seyi yā bir hayvānı üşütüp helāk eyle-mek maᶜnāsınadır; yukālu: هَزَأَ إِبِلَهُ إِذَا قَتَلَهَا بِالْبَرْدِ Ve bindiği merkūbu tahrīk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هَزَأَ رَاحِلَتَهُ إِذَا حَرَّكَهَا Ve ölmek maᶜnāsınadır; yukālu: هَزَأَ زَيْدٌ إِذَا مَاتَ

اَلْهَزْأُ [el-hezᵓ] (fethateynle) Bu dahi öl-mek maᶜnāsınadır; yukālu: هَزِئَ زَيْدٌ إِذَا مَاتَ

اَلْإِهْزَاءُ [el-ihzāᵓ] (hemzenin kesriyle) Bir adamı yāhūd bir hayvānı üşüttürüp helāk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَهْزَأَ إِبِلَهُ إِذَا قَتَلَهَا بِالْبَرْدِ Ve berd-i şedīde dāhil olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَهْزَأَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي شِدَّةِ الْبَرْدِ Ve merkūb, rākibini pek sürᶜatle götürüp gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَهْزَأَتْ بِهِ نَاقَتُهُ أَيْ أَسْرَعَتْ بِهِ

[هـ م أ]

اَلْهِمْءُ [el-himᵓ] (hā'nın kesri ve mīm'in sükūnuyla) Köhne libāsa denir, sevb-i ha-lak maᶜnāsına. Cemᶜi أَهْمَاءٌ [ehmāᵓ] gelir, حِزْبٌ [ḥizb] ve أَحْزَابٌ [aḥzāb] gibi.

اَلْهَمْءُ [el-hemᵓ] (hā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Libāsı eskitip yepritmek maᶜnāsınadır; yukālu: هَمَأَ الثَّوْبَ هَمْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا خَرَقَهُ وَأَبْلاَهُ

اَلْإِهْمَاءُ [el-ihmāᵓ] (hemzenin kesriyle) هَمْءٌ [hemᵓ] maᶜnāsınadır;

اَلْإِنْهِمَاءُ [el-inhimāᵓ] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] veznin-de) ve

اَلتَّهَمُّؤُ [et-tehemmuᵓ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vez-ninde) Maᶜnā-yı mezbūrdan mutāviᶜlerdir, esvāb eskiyip yeprimek maᶜnāsınadır; yukālu: أَهْمَأَ الثَّوْبَ فَانْهَمَأَ وَتَهَمَّأَ أَيْ بَلِيَ وَتَقَطَّعَ

[هـ ن أ]

اَلْهَنِيئُ [el-henīᵓ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَهْنَأُ [el-mehneᵓ] (مَشْرَبٌ [meşreb] vez-ninde) Bī-renc ü meşakkat hāsıl olup sühūletle dest-res olunan şeyᵉ denir; yukālu: شَيْءٌ هَنِيءٌ وَمَهْنَأٌ وَهُوَ مَا أَتَاكَ بِلاَ مَشَقَّةٍ Ve

هَنِيءٌ [henīᵓ] Sühūletle miᶜdeye vāsıl olup ᶜale'l-fevr hazm olan taᶜām-ı hoş-güvāra denir; yukālu: طَعَامٌ هَنِيءٌ أَيْ سَائِغٌ

Mütercim der ki ekl ü şürb eden kim-seye هَنِيئًا مَرِيئًا [henīᵓen merīᵓen] kavli ki nasbla duᶜādır, Fārisīde guvārā bādā maᶜnāsınadır; yaᶜnī birisi zahmetsiz āsān vechile hazm ve istimrāᵓ olup gıdāᵓiyyetle bedel mā-yetehallel olan taᶜām ve birisi kezālik sinip hazm olmak hāssası kendide

mevcūd olan idāmdan ʿibārettir. Hülāsa ekl ü şürb eylediğin, miʿdende hazm olmuş ola ve gıdā ve devā olup bedenine sinip vücūduna mādde-i ʿāfiyet ola demektir. Niteki şāʿirin كُلٌّ هَنِيئًا مَرِيئًا كُلُّهُ dediği mısrāʿ-ı cināsīde zāhirdir. Ve işbu هَنِيءٌ [henīʾ] kelimesi ʿinde'l-müʾellif faʿīl bimaʿnā mefʿūl olup mecāz-ı evlā kabīlinden olur ve bi-maʿnā fāʿil olmak dahi cāʾizdir. Ve ʿinde'l-Muberred masdardır, zīrā baʿzı masdardan sıfāt inābe ederler ve ʿinde'l-ekser mültezimü'l-izmār olan ʿāmilinden hāl-i müʾekkededir. İntehā.

اَلْهَنَأُ [el-heneʾ] (fethateynle) ve

اَلْهَنَاءَةُ [el-henāʾet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir nesne bī-renc ü zahmet hāsıl ve müyesser olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَنِئَ الشَّيْءُ وَهَنُؤَ هَنَئًا وَهَنَاءَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا أَتَى بِلاَ مَشَقَّةٍ

اَلْهِنْءُ [el-hinʾ] (hā'nın kesri ve nūn'un sükūnuyla) ve

اَلْهَنْءُ [el-henʾ] (مَنْعٌ [menʿ] vezninde) ve

اَلْهَنَاءُ [el-henāʾ] (سَلاَمٌ [selām] vezninde) Taʿām, hoş-güvār olup vücūda yaramak maʿnāsınadır; tekūlu: هَنَأَنِيَ الطَّعَامُ وَهَنَأَ لِي يَهْنَأُ بِالْفَتْحِ وَيَهْنِئُ بِالْكَسْرِ وَيَهْنُؤُ بِالضَّمِّ هِنْئًا وَهَنْئًا وَهَنَاءً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالثَّانِي وَالْخَامِسِ إِذَا صَارَ هَنِيئًا Ve taʿāmı hazm ettirmek maʿnāsınadır; tekūlu: هَنَأَتْنِيهِ الْعَافِيَةُ Yaʿnī "Mizācımda olan sıhhat ve ʿāfiyet sebebiyle olan kuvvet bana yediğim taʿāmı hazm ettirdi."

اَلْهَنَاءَةُ [el-henāʾet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) ve

اَلْهَنَأَةُ [el-heneʾet] (عَجَلَةٌ [ʿacelet] vezninde)

اَلْهَنْءُ [el-henʾ] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Taʿām ve şarāb hoş-güvār olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَا كَانَ الطَّعَامُ هَنِيئًا وَلَقَدْ هَنُؤَ هَنَاءَةً وَهَنَأَةً وَهَنْئًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ هَنِيئًا Pes maʿnā-yı evvel ile bunun beyninde fark vardır, zīrā maʿnā-yı evvel taʿām hoş-güvār olmakla bedene sinip mizāca yaramak ve bu, taʿām sinici ve hazm olmak şānından olucu hoş-güvār olmak maʿnāsınadır.

اَلْهَنْءُ [el-henʾ] (hā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Tebrīk ve istisʿād maʿnāsına istiʿmāl olunur ki kutlulamak taʿbīr olunur. Maʿnā-yı merkūmdan meʾhūzdur; yukālu: هَنَأَهُ بِالأَمْرِ هَنْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَالَ لَهُ لِيَهْنِئْكَ Yaʿnī "Sana henīʾ ve mesʿūd olsun."

Şārih der ki ʿArablar taʿziye hilāfında yaʿnī bir nesne renc ü taʿabsız olup hakkına hayr u menfaʿati müstevcib olsun diye tebrīk ve istisʿād makāmında لِيَهْنِئْكَ derler hemzenin cezmiyle ve لِيَهْنِيكَ derler yā-yı sākine ile; لِيَهْنِكَ demezler nūn'un kesriyle. İntehā. Ve

هَنْءٌ [henʾ] İtʿām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَنَأَهُ هَنْئًا مِنَ الْبَابِ الأَوَّلِ وَالثَّانِي أَيْ أَطْعَمَهُ Ve vermek maʿnāsınadır; yukālu: هَنَأَهُ إِذَا أَعْطَاهُ Ve

هَنْءٌ [henʾ] (مَنْعٌ [menʿ] vezninde) ve

هِنْءٌ [hinʾ] (عِلْمٌ [ʿilm] vezninde) ve

هَنَاءَةٌ [henāʾet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Taʿāmı ıslāh edip vücūda yarar tertīb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَنَأَ الطَّعَامَ هَنْئًا وَهَنَاءَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَصْلَحَهُ Ve

هَنْءٌ [henʾ] (مَنْعٌ [menʿ] vezninde) Deveyi katranla yağlamak maʿnāsınadır; yukālu: هَنَأَ الْإِبِلَ هَنْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالثَّانِي وَالأَوَّلِ إِذَا طَلاَهَا بِالْهِنَاءِ Ve yardım etmek maʿnāsınadır; yukālu: هَنَأَ فُلاَنًا إِذَا نَصَرَهُ

اَلتَّهْنِئَةُ [et-tehniʾet] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] vezninde) ve

اَلتَّهْنِيءُ [et-tehnīʾ] (تَكْمِيلٌ [tekmīl] vezninde)

Tebrīk ve istisʿād eylemek maʿnāsınadır ki taʿziye mukābilidir; yukālu: هَنَّأَهُ تَهْنِئَةً وَتَهْنِيئًا ضِدُّ عَزَّاهُ Müʾellif bunu gerçi tekrār eylemiştir, lākin kavl-i evvel meselā ekl-i taʿām eden kimseye لِيَهْنِئْكَ Yaʿnī "Sana taʿām henīʾ ve güvārā olsun" diye duʿāya haml olunmakla tegāyür iʿtibārı mümkindir.

اَلْإِهْنَاءُ [el-ihnāʾ] (hemzenin kesriyle) Vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْنَأَهُ أَيْ أَعْطَاهُ

اَلْهِنَاءُ [el-hināʾ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Katrana denir. Ve hurmā salkımına yāhūd çöpüne denir; إِهَانٌ [ihān] kelimesiyle mürādiftir.

اَلْهِنْءُ [el-hinʾ] (hā'nın kesriyle) İsmdir, deveyi katranla yağlamak hāletine denir. Ve vergiye denir, ʿatā maʿnāsına. Ve geceden bir mikdāra ve bir bölüğe denir; yukālu: مَضَى هِنْءٌ مِنَ اللَّيْلِ أَيْ طَائِفَةٌ مِنْهُ

اَلْهَنَأُ [el-henʾ] (fethateynle) ve

اَلْهَنْءُ [el-henʾ] (مَنْعٌ [menʿ] vezninde) Davar, dil-hvāhı üzere bir mikdārca otluk bulup lākin kalīl olmakla ondan şibaʿ ve gınā hāsıl olmayıp henüz istekli kalmak maʿnāsınadır; yukālu: هَنِئَتِ الْمَاشِيَةُ هَنَئًا وَهَنْئًا إِذَا أَصَابَتْ حَظًّا مِنَ الْبَقْلِ وَلَمْ تَشْبَعْ مِنْهُ Ve şād ve mesrūr olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَنِئَ بِهِ إِذَا فَرِحَ Ve taʿām latīf ve hoş-güvār olmakla bedene sinip yaramak maʿnāsınadır; yukālu: هَنِئَ الطَّعَامُ إِذَا تَهَنَّأَ بِهِ

اَلْهَنْآى [el-henʾā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bir mikdār otluk bulup kalīl olduğundan iyice doymamış olan develere denir; yukālu: إِبِلٌ هَنْآى أَيْ أَصَابَتْ حَظًّا مِنَ الْبَقْلِ وَلَمْ تَشْبَعْ مِنْهُ Müʾellifin وَهِيَ إِبِلٌ هَنْآى kavlindeki zamīr cemāʿat-i mevhūmeye rāciʿdir, pes bunun müzekkeri هَنْآنُ [henʾān] olur.

هُنَاءَةُ [Hunāʾet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Esmā-i ricāldendir.

اَلْهَانِئُ [el-hāniʾ] Hādim ve hizmet-kār maʿnāsınadır. İbn Eṣīr'in beyānına göre إِعْطَاءٌ [iʿṭāʾ] maʿnāsına olan هَنْءٌ [henʾ] lafzından meʾhūzdur; gūyā ki mahdūmuna nefsini iʿtā eylemiştir

أُمُّ هَانِئٍ [Umm Hāniʾ] İmām ʿAlī kerremallāhu vechehu hazretlerinin kız karındaşları künyesidir; Ebū Ṭālib'in kızıdır, ismi Fāḫite'dir.

اَلْمُهَنَّأُ [el-Muhenneʾ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bir recül adıdır.

اَلْإِسْتِهْنَاءُ [el-istihnāʾ] Yardım istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَهْنَأَهُ أَيِاسْتَنْصَرَهُ Ve ʿatiyye istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَهْنَأَهُ أَيِاسْتَعْطَاهُ

اَلْإِهْتِنَاءُ [el-ihtināʾ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Devābb ve mevāşīyi takayyüd ve tīmār ile ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَنَأَ مَالَهُ أَيْ أَصْلَحَهُ

اَلْهَنِيءُ [el-Henīʾ] ve اَلْمَرِيءُ [el-Merīʾ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Raḳḳa türābında iki nehrlerdir; mülūk-i Mervāniyyeden Hişām b. ʿAbdulmelik hafr ettirmiştir.

اَلْهُنَيْئَةُ [el-huneyʾet] Musaggar bünyesiyle ki İmām Buḫārī *Ṣaḥīḥ*'inde yaʿnī "أَنَّهُ" "هُنَيْئَةً أَقَامَ hadīsinde resm-i mersūm üzere mersūm ve şeyʾ-i yesīr ile müfesserdir. Bunda savāb olan bi-gayri hemzin olmaktır, zīrā هِنْوٌ [hinv] lafzının musaggarıdır ki şeyʾ maʿnāsınadır; bu cihetle muʿtel olmakla هِنْوٌ [hinv] māddesinde zikr olunur inşāʾallāhu taʿālā.

[هـ و أ]

اَلْهَوْءُ [el-hevʾ] (hā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Bir kimse zātında ʿālī-himmet olmakla esbābına teşebbüsle saʿy ederek nefsini merātib-i ʿāliyeye iblāg ve isʿād

eylemek maʿnāsınadır; maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur; yukālu: هَاءَ بِنَفْسِهِ إِلَى الْمَعَالِي يَهُوءُ هَوْءًا إِذَا رَفَعَهَا Ve himmet maʿnāsınadır; maʿnā-yı sābık bundandır. Kāle'ş-şārih: Ve minhu'l-hadīs: "إِذَا أَقَامَ الرَّجُلُ إِلَى الصَّلَاةِ فَكَانَ قَلْبُهُ وَهَوْءُهُ إِلَى اللهِ انْصَرَفَ كَمَا وَلَدَتْهُ أُمُّهُ" أَيْ هِمَّتُهُ Ve nāfiz ve māzī reʾy ü tedbīre denir. Ve bir kimse āher kimsede bir nesne yāhūd bir vazʿ ve hālet sezmek maʿnāsınadır ki tevehhüm mefhūmudur; tekūlu: هُؤْتُ بِهِ خَيْرًا أَوْ شَرًّا وَهُؤْتُهُ بِخَيْرٍ أَوْ بِشَرٍّ أَيْ أَزْنَنْتُهُ بِهِ Ve

هَوْءٌ [hevʾ] ve

هُوءٌ [hūʾ] (hā'nın zammıyla) Zan ve gümān maʿnāsınadır; tekūlu: وَقَعَ ذَلِكَ فِي هُوْئِي وَفِي هُوئِي أَيْ فِي ظَنِّي Ve

هَوْءٌ [hevʾ] (hā'nın fethiyle) Ferah-nāk olmak maʿnāsınadır; tekūlu: هُؤْتُ بِهِ هَوْءًا أَيْ فَرِحْتُ بِهِ

اَلْهَوَأُ [el-hevaʾ] (fethateynle) Himmet eylemek maʿnāsınadır ki bir nesneye kalb kasd eylemekten ʿibārettir; yukālu: هَوِئَ إِلَيْهِ هَوَئًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا هَمَّ

هَاءَ [hāʾe] (جَاءَ [cāʾe] vezninde) Kelime-i telbiyedir, yaʿnī nidā olunan kimsenin savt-ı icābetinden hikāyedir ki bizim lisānımızda dahi hemzenin sükūnuyla ve hemzesiz īrād olunur ve fīhī kāle'ş-şāʿir: "لاَ بَلْ يُجِيبُكَ حِينَ تَدْعُو بِاسْمِهِ || فَيَقُولُ هَاءَ وَطَالَمَا لَبَّـى" Yaʿnī "Hāl öylece değildir, belki sen onu ismiyle çağırdıkta sana icābet edip هَاءَ [hāʾe] yaʿnī لَبَّيْكَ [lebbeyk] diye telbiye eder ve kemāl-i inkıyād ve icābetinden uzun uzadı pek çok telbiye eder." Müʾellifin şāhid iradı, Ṣaġānī *Tekmile*'de mütevakkıf olmakla onu redde mebnīdir. Ve

هَاءَ [hāʾe] (kezālik جَاءَ [cāʾe] vezninde) İsm-i fiʿl-i emr olur, هَاكَ [hā-ke] maʿnāsına ki خُذْ [ḫuẕ] maʿnāsınadır ve gāhī kāf-ı hitābla zikr olunup tasarruf ederler, خُذْ أَنْتَ [ḫuẕ ente] maʿnāsına ve gāhī kāf'tan müstagnī olup āhirinde olan hemzeden tasarruf ederler. Müfredinde هَاءَ [hāʾe] derler; tesniye müzekkerinde هَاؤُمَا [hāʾumā] derler ve cemʿ-i müzekkerinde هَاؤُمْ [hāʾum] derler ve müfred müʾennesinde هَاءِ [hāʾi] derler bilā-yāʾin hemzenin kesriyle ve tesniye müʾennesinde هَاؤُمَا [hāʾumā] derler ve cemʿ-i müʾennesinde هَاؤُنَّ [hāʾunne] derler nūn-ı müşeddede ile. Ve bunda bir lügat dahi vardır ki هَأْ يَا رَجُلُ [heʾ yā reculu] derler hemze-i sākine ile هَعْ [haʿ] vezninde; bunun aslı هَاءْ [hāʾ] idi هَاعْ [hāʿ] vezninde, ictimāʿ-ı sākineyne mebnī elif sākıt olmuştur; müʾennesinde هَائِي [hāʾī] denir هَاعِي [hāʿī] vezninde ve tesniyelerinde هَاءَا [hāʾā] denir هَاعَا [hāʿā] gibi. Ve cemʿ-i müʾennesinde هَأْنَ [heʾne] denir هَعْنَ [haʿne] vezninde, zāhiren cemʿ-i müzekkeri yine هَاؤُمْ [hāʾum] olmaktır.

هَاءِ [hāʾi] (hemzenin kesriyle) هَاتِ [hāti] maʿnāsınadır ki ism-i fiʿl-i emrdir, "bana ver" ve "bana getir" demektir. Tesniye müzekkerinde هَائِيَا [hāʾiyā] denir ve cemʿ-i müzekkerinde هَاؤُوا [hāʿū] denir ve müfred müʾennesinde هَائِي [hāʾī] ve tesniye müʾennesinde هَائِيَا [hāʾiyā] ve cemʿ müʾennesinde هَائِينَ [hāʾīne] denir هَاتِينَ [hātīne] gibi.

Mütercim der ki *Lubāb*'da bu vech üzere mersūmdur ki هَاءَ [hāʾe] kelimesi ki ism-i fiʿl-i emrdir, خُذْ [ḫuẕ] maʿnāsınadır; bunda beş lügat vardır:

Evvel, āhirine kāf ilhāk olunup cemīʿ-i ahvālde muhātab ile mutasarrıf olur; yukālu: "هَاكَ، هَاكُمَا، هَاكُمْ" ; "هَاكِ، هَاكُمَا، هَاكُنَّ"

Sānī, kāf mevziʿine hemze vazʿ olur;

yukālu: ; "وَهَاءَ بِفَتْحِ الْهَمْزَةِ، وَهَاؤُمَا، وَهَاؤُمْ، وَهَاءِ بِكَسْرِ الْهَمْزَةِ، وَهَاؤُمَا، وَهَاؤُنَّ"

Sālis, hemze ile kāf müctemiᶜ olur; yukālu: "هَاءَكَ، هَاءَكُمَا، هَاءَكُمْ ; "هَاءِكِ، هَاءَكُمَا، هَاءَكُنَّ"

Rābiᶜ, hemze meksūr olur; yukālu: "هَاءِ، هَاءِيَا، هَاؤُوا، هَائِي"

Hāmis, hemze sākin olur; yukālu: هَأْ عَلَى وَزْنِ هَبْ Ve *Miṣbāḥ'ta* mestūrdur ki gāh olur ki هَا [hā] kelimesine tāʾ ilhāk edip هَاتِ [hāti] derler ki ism-i fiᶜl-i emrdir; أَعْطِنِي [aᶜṭinī] maᶜnāsına; yukālu: هَاتِ لِلْمُذَكَّرِ وَهَاتِي لِلْمُؤَنَّثِ وَهَاتَا وَهَاتُوا وَهَاتُنَّ Pes هَاكَ [hāke] ve هَاتِ [hāti] kelimesi münāvele için olur, evvel "al" ve sānī "ver" maᶜnāsına. İntehā.

اَلْمُهْوَأَنُّ [el-muhveʾenn] (mīm'in zammı ve hā'nın sükūnu ve vāv'ın ve hemzenin fethi ve nūn'un teşdīdiyle; ve hemzenin kesriyle lügattir) Sahrā-ı vāsiᶜaya denir. Ve deʾb ve ᶜādet maᶜnāsınadır. Ve geceden bir mikdāra denir. Ve işbu مُهْوَأَنٌّ [muhveʾenn] kelimesini Cevherī vehmine mebnī bu makāmda zikr eylemiştir, zīrā vezni مُفْوَعَلٌّ [mufveᶜall] olmakla vāv'ı zāʾiddir, zīrā benāt-ı erbaᶜa olan kelimede vāv asl olmaz.

Müʾellif nūn'unun asāletine bināʾen هَوْنٌ [hevn] māddesinde sebt eyledi ki إِهْوِينَانٌ [ihvīnān]dan ism-i mefᶜūldür, lākin burada vezninde ıztırāb eylemiştir, zīrā mehmūz olduğuna göre vezni مُفْعَلَنٌّ [mufᶜalenn] olur ki nūn, zāʾidedir ve nūn'un asāletine göre مُفْعَأَلٌّ [mufᶜaʾell] olmak lāzımdır. İntehā.

لاَ هَاءَ اللهُ ذَا [lā-hāʾallāhu-ẕā] (elif'in meddiyle) لاَ وَاللهِ maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki "Ḫudā hakkı için o öyle değildir" demektir; ve ᶜalā-kavlin efsah olan لاَ هَا اللهِ ذَا ᶜunvānında olmaktır ki kasr iledir yāhūd meddi lahn u hatādır, zīrā aslı لاَ وَاللهِ هَذَا مَا أُقْسِمُ بِهِ olup ism-i Celāl, هَا [hā]yla ذَا [ẕā] beynine idhāl olunmuştur. Bu māddede üç kavl hāsıl olmuştur; tafsīli *Muġni'l-Lebīb* ve *Teshīl*'de meşrūhtur.

[هـ ي أ]

اَلْهَيْئَةُ [el-heyʾet] (hā'nın fethi ve kesri ve yā'nın sükūnuyla) Bir şeyʾin vazᶜ-ı cibillīsi üzere resm olunan hāl ü şān ve keyfiyyetine denir, gerek mahsūs olsun ki şekl ve sūretidir ve gerek maᶜkūl olsun ki tabᶜ ve sirişt ve nihādıdır. Pes هَيْئَةٌ [heyʾet] in mefhūmu عَرَضٌ [ᶜaraḍ]ın mefhūmuna mütekāribdir, nihāyet ᶜaraz maᶜkūlāt-ı aᶜrāz cümlesine ıtlāk olunur; her birine ᶜurūzu iᶜtibārıyla ve heyʾet, mevzūᶜātında husūlü iᶜtibārıyla ıtlāk olunur; yukālu: لَهُ هَيْئَةٌ حَسَنَةٌ أَيْ حَالٌ وَكَيْفِيَّةٌ

اَلْهَيِّءُ [el-heyyiʾ] (كَيِّسٌ [keyyis] vezninde) ve

اَلْهَيِيءُ [el-heyīʾ] (ظَرِيفٌ [ẓarīf] vezninde) Heyʾet ve kıyāfeti hūb ve hoş-nümā olan kimseye denir; yukālu رَجُلٌ هَيِّءٌ وَهَيِيءٌ أَيْ حَسَنُ الْهَيْئَةِ Ve

هَيْئَةٌ [heyʾet] (hā'nın fethiyle) ve

هَيَاءَةٌ [kerāmet] (كَرَامَةٌ) vezninde) Bir kimse yā bir nesne hūb-heyʾet olmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَاءَ الرَّجُلُ يَهَاءُ كَخَافَ يَخَافُ وَهاءَ يَهِيءُ كَجَاءَ يَجِيءُ هَيْئَةً وَهَيُؤَ هَيَاءَةً كَكَرُمَ كَرَامَةً إِذَا صَارَ حَسَنَ الْهَيْئَةِ Ve bir husūs için kendi heyʾetini ahz eylemek; yaᶜnī iktizā eden levāzım ve tedārükātını görüp hāzır u āmāde olmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَاءَ لِلْأَمْرِ يَهَاءُ وَيَهِيءُ إِذَا أَخَذَ لَهُ هَيْئَتَهُ

اَلتَّهَايُؤُ [et-tehāyuʾ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) تَوَافُقٌ [tevāfuk] maᶜnāsınadır; yukālu: تَهَايَؤُوا عَلَى ذَلِكَ إِذَا تَوَافَقُوا

اَلْهِيئَةُ [el-hīʾet] (hā'nın kesriyle) Müştāk ve

ārzū-mend olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَاءَ إِلَيْهِ يَهَاءُ هِيئَةً أَي اشْتَاقَ

اَلتَّهَيُّؤُ [et-teheyyuʾ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Heyʾetlenmek yaʿnī bir mādde için iktizā eden sūret-i lāzimeyi tekmīl edip hāzırlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَهَيَّأَ لِلْأَمْرِ إِذَا أَخَذَ لَهُ هَيْئَتَهُ

اَلتَّهْيِئَةُ [et-tehyiʾet] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] veznin-de) ve

اَلتَّهْيِيءُ [et-tehyīʾ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneye heyʾet ve kıyāfet verip ıslāh eylemek maʿnāsınadır ki hāzırlamak ona lāzım gelir; yukālu: هَيَّأَهُ تَهْيِئَةً وَتَهْيِيئًا إِذَا أَصْلَحَهُ

اَلْمُهَايَأَةُ [el-muhāyeʾet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir husūsta birbirine muvāfakat eylemek maʿnāsınadır; هَيْئَةٌ [heyʾet] maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: هَايَأَهُ فِي الْأَمْرِ مُهَايَأَةً إِذَا وَافَقَهُ Ve ʿörf-i fukahāda bi't-tevāfuk ve't-terādī mukāseme-i menāfiʿden ʿibārettir ki istihsānen cāʾizdir: ﴿لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ﴾ nass-ı mübīnine mebnīdir; meselā bir hānede müşterek olan Zeyd ve ʿAmr'dan her biri, hissesine mukābil birer sene-i mahsūsa ikāmet eylemek ve nehr-i vāhidden her-kes birer gün tarla ve bāgçelerini saky eylemek ve ʿabd-i müştereki birer vakt-i mahsūsta istihdām eylemek gibi, niteki kütüb-i fıkhiyyede mebsūttur. Müʾellif وَالْمُهَايَأَةُ الْأَمْرُ الْمُتَهَايَأُ عَلَيْهِ ʿunvānıyla resm ey-lemekle ʿādeti üzere müsāmaha irtikāb ey-lemişdir, tā-ı teʾnīs ism-i mefʿūle hamlden ābīdir, meğer tekellüf irtikāb oluna yāhūd hāʾ, tugyān-ı kalem ola.

اَلْهَيْءُ [el-heyʾ] (hā'nın fethiyle) ve

اَلْهِيءُ [el-hīʾ] (hā'nın kesriyle) İnsān kıs-mını yemeğe ve içmeğe daʿvet eyleyecek savttan hikāyedir ve hāssaten deveyi su içmeğe çağıracak savttan hikāyedir.

اَلْمُتَهَيِّئَةُ [el-muteheyyiʾet] (مُتَحَمِّلَةٌ [muteḥammilet] vezninde) Şol nākaya ıtlāk olunur ki soyu pek pāk ve velūd ol-makla çekildikte hamlden tahallüfü nādir ola, yaʿnī her bār döle kalır ola.

هَيْءَ [heyʾe] (hā'nın fethi ve yā'nın sükūnuyla) Kelime-i taʿaccübdür; tekūlu: يَا هَيْءَ مَالِي yaʿnī "Acabā bana n'oldu?" Ve ʿinde'l-baʿz ism-i fiʿl-i emrdir, tenebbüh ve tabassur maʿnāsına ki "Gafleti terk edip mütebassır ve āgāh ol!" demektir, niteki صَهْ [ṣah] kelimesi أُسْكُتْ [uskut] maʿnāsına ism-i fiʿl-i emrdir. Ve işbu هَيْءَ [heyʾe] ke-limesi, ictimāʿ-ı sākineyn mahzūru için hareke üzere ve hiffet için fetha üzere mebnī olmuştur.

Şārih der ki ʿinde'l-baʿz kelime-i teʾessüftür ki tagayyür-i hāl-i kadīmeden neşʾet eden hāle acıyıp hayf eylemekten ʿibārettir. Maʿlūm ola ki beyne'l-ʿArab taʿaccübe ve teʾessüfe dāll olan biraz taʿbīrāt vardır: "يَا شَيْءَ مَالِي" ve "يَا فَيْءَ مَالِي" ve "يَاهَيْءَ مَالِي" gibi. Bunlarda asl taʿaccüb edātı مَا [mā] kelimesidir, يَا [yā] harf-i nidādır, münādā-yı nekre üzere dāhil ol-muştur. İşbu münādālar, elfāz-ı mühme-ledir; yaʿnī asvāt kabīlindendir, gūyā ki ʿale'l-ibhām bir kimseye nidā olunur. Pes terkīb-i mezkūr taʿaccübü müştemil ol-makla kelime-i vāhide hükmünde kılınıp makām-ı taʿaccübde istiʿmāl olundu ve lüzūm ʿalākasıyla makām-ı teʾessüfte dahi istiʿmāl eylediler. Münādāların āhirleri kelime-i vāhidenin vasatı menzilinde kal-mıştır ve nidā ve münādā cihetleri muz-mahil olmuştur, zīrā mecmūʿu kelime-i vāhide menzilinde olmuştur.

FASLU'L-YĀ'İ'T-TAHTİYYE
(فَصْلُ الْيَاءِ)

[ي أ ي أ]

اَلْيَأْيَأَةُ [el-yeʾyeʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznin-de) ve

اَلْيَأْيَاءُ [el-yeʾyāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Bir kimseye lutf ve nüvāziş ve beşāşet izhār eylemek maʿnāsınadır ki okşamak taʿbīr olunur; yukālu: يَأْيَأَهُ يَأْيَأَةً وَيَأْيَاءً إِذَا أَظْهَرَ إِلْطَافَهُ Ve bir kimseyi yanına çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: يَأْيَأَ بِالْقَوْمِ إِذَا دَعَاهُمْ Ve deveyi durdurmak için "أَيْ" demek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin nāsı biriktir-mek için يَأْ يَأْ diye çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: يَأْيَأَ بِالإِبِلِ إِذَا قَالَ لَهَا "أَيْ" لِيُسَكِّنَهَا أَوْ قَالَ لِلْقَوْمِ يَأْ يَأْ لِيَجْتَمِعُوا Ve أَيْ [ey] (hemze-nin fethiyle), deveyi durduracak savttan hikāyedir. Ve

يَأْيَأٌ [yeʾyeʾ] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Nāsı birikmek için çağıracak savttan hikāyedir.

اَلْيَؤْيُؤُ [el-yuʾyuʾ] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Yırtıcı kuşlardan atmaca gibi bir kuş adı-dır, Türkīde muymul derler, baʿzılar deli-ce doğan ile ve baʿzılar zağanos ile beyān ettiler.

اَلْيَأْيَاءُ [el-yeʾyāʾ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Zikr olunan kuşun ötmesinden hikāyedir.

[ي ر ن أ]

اَلْيُرَنَّا [el-yurennā] (yā'nın zammı ve fethi ve rā-yı meftūha ve nūn-ı müşeddede ve kasr ile) ve

اَلْيُرَنَّاءُ [el-yurennāʾ] (yā'nın zammı ve elif'in meddiyle) Kınaya denir, حِنَّاءٌ [ḥinnāʾ] maʿnāsına.

اَلْيَرْنَأَةُ [el-yerneʾet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet]

vezninde) Saç ve sakala kına yakmak maʿnāsınadır; yukālu: يَرْنَأَ لِحْيَتَهُ أَيْ صَبَغَهَا بِالْيَرَنَّا كَمَا يُقَالُ حَنَّأَ رَأْسَهُ Ve bu garāʾib-i efʿāldendir, zīrā māzī olarak muzāriʿ sīgasında vārid olmuştur. İbn Berrī merhūmdan menkūldür ki eğer yā'nın fethiyle يَرَنَّاءُ [yerennāʾ] denirse hemze ile kırāʾat olunur ve eğer yā'nın zammıyla يُرَنَّا [yurennā] denirse hemzenin ityān ve iskātı cāʾizdir. *Lisānu'l-ʿArab*'da "أ،ر،ن" māddesi zeylinde mersūmdur.

تَمَّ مَا يَتَعَلَّقُ بِتَرْجَمَةِ بَابِ الْهَمْزَةِ بِعَوْنِ اللهِ وَتَيْسِيرِهِ فَالْحَمْدُ للهِ عَلَى التَّوْفِيقِ وَالصَّلاَةُ عَلَى الْهَادِي إِلَى سَوَاءِ الطَّرِيقِ أَوَّلاً وَآخِرًا

BĀBU'L-BĀʾ
(بَابُ الْبَاءِ)

ب

FASLU'L-HEMZE
(فَصْلُ الْهَمْزَةِ)

[أ ب ب]

الأَبُّ [el-ebb] (hemzenin fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Mutlakan ota denir, كَلَأٌ [keleʾ] maʿnāsına ki Fārisīde giyāh denir. Ve ʿalā-kavlin raʿy olunacak çayırlığa ve otlağa denir. Yāhūd min-gayri bezrin ve zerʿin hāsıl olan her nebāta denir ki Fārisī edā ile hod-rū taʿbīr olunur; maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَفَاكِهَةً وَأَبًّا﴾ الآيَةُ، وَهُوَ الْكَلَأُ أَوِ الْمَرْعَى أَوْ مَا أَنْبَتَتِ الأَرْضُ Ve insānın beline denir; خَصْرٌ [ḫaṣr] maʿnāsına.

Şārih der ki ekser-i nüshalarda خُضَرٌ [ḫuḍar] ʿunvānıyla mersūmdur ki ḫā-yı muʿcemenin zammı ve ḍād-ı muʿcemenin fethiyledir, lākin galattır, savab olan خَصْرٌ [ḫaṣr] olmaktır, ve bu yalnız Huzeyl lügatidir, niteki ʿ*Ubāb*'da ve *Tekmile*'de ve sāir ümmehātta bu minvāl üzeredir. İntehā.

Ve sāhib-i *Miṣbāḥ*'ın ve Rāġıb'ın beyānına göre أَبٌّ [ebb] kelimesi istiʿdād ve teheyyüʾ maʿnāsına mevzūʿ olmakla, sefer ve şitā için iʿdāda ve cezz ve raʿye kābil ve müteheyyiʾ olan sebze ve giyāha ıtlākı ondan müteferriʿdir. İntehā. Ve

أَبٌّ [ebb] kelimesi masdar olur, seyr ü sefere müteʿallik levāzım ve esbābı tedārük edip hāzırlanmak maʿnāsına, ke-mā se-yuzkeru.

الأَبِيبُ [el-ebīb] (دَبِيبٌ [debīb] vezninde) ve

الأَبَابُ [el-ebāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

الأَبَابَةُ [el-ebābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vez-

ninde) Bunlar da أَبٌّ [ebb] maʿnāsınadır; yukālu: أَبَّ فُلاَنٌ لِلسَّيْرِ يَئِبُّ بِكَسْرِ الْعَيْنِ عَلَى الْقِيَاسِ فِي اللاَّزِمِ الْمُضَعَّفِ وَيَؤُبُّ بِالضَّمِّ عَلَى خِلاَفِ الْقِيَاسِ أَبًّا وَأَبِيبًا وَأَبَابَةً إِذَا تَهَيَّأَ Ve

أَبٌّ [ebb] ve

إِبَابَةٌ [ibābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

أَبَابَةٌ [ebābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Garībü'd-diyār olan kimse vatanını ārzū edip özlemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَّ الرَّجُلُ إِلَى وَطَنِهِ أَبًّا وَإِبَابَةً وَأَبَابَةً أَيِ اشْتَاقَ إِلَيْهِ Ve kından çekip sıyırmak için eli kılıç kabzasına salmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَّ يَدَهُ إِلَى سَيْفِهِ إِذَا رَدَّهَا لِيَسُلَّهُ Ve kasd maʿnāsınadır; yukālu: أَبَّ أَبَّهُ أَيْ قَصَدَ قَصْدَهُ Mütercim der ki Zemaḫşerī *Keşşāf*'ta merʿāya أَبٌّ [ebb] ıtlākı, قَصْدٌ [ḳaṣd] maʿnāsından meʾhūz olmak üzere imzā eylemiştir ki مَأْبُوبٌ [meʾbūb] demektir, مَقْصُودٌ [maḳṣūd] maʿnāsına. Ve yol doğru ve müstakīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَّتْ أَبَابَتُهُ أَيِ اسْتَقَامَتْ طَرِيقَتُهُ Ve düşmanı bir hamle ile bozmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَّ الْعَدُوَّ إِذَا هَزَمَهُمْ بِحَمْلَةٍ لاَ مَكْذُوبَةٌ فِيهَا [Ve] مَكْذُوبَةٌ [mekẕūbet] lafzı masdardır, كِذْبٌ [kiẕb] gibi. Yaʿnī bir hamle-i sādıka ile düşmanı münhezim eyledi. Ve depretmek, tahrīk maʿnāsınadır; yukālu: أَبَّ الشَّيْءَ إِذَا حَرَّكَهُ

إِبٌّ [İbb] (hemzenin kesriyle) Yemen'de bir karye adıdır.

الأَبَابُ [el-ebāb] (كَبَابٌ [kebāb] vezninde) Seyr ü sefere müteʿallik levāzım ve esbāba denir; yukālu: هُوَ فِي أَبَابِهِ أَيْ فِي جَهَازِهِ Ve suya ıtlāk olunur. Ve serāb maʿnāsınadır ki nısf-ı nehār ısılığında ıraktan çöllerde su heyʾetinde nümāyān olan pusarıktır.

الأُبَابُ [el-ubāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Seyl-i ʿazīme ve mevc-i ʿazīme ıtlāk olunur.

أَبَّةُ [Ebbet] (hemzenin ve bā-yı müşeddedenin fethiyle) Bir recül ismidir.

أَبَّةُ الْعُلْيَا [Ebbetu'l-ʿUlyā] ve

أَبَّةُ السُّفْلَى [Ebbetu's-Suflā] Yemen'de ʿAden muzāfātından Laḥc nām belde kazāsında iki karyelerdir. Merkūm Ebbe nām kimsenin ismiyle müsemmālardır.

أُبَّةُ [Ubbet] (hemzenin zammıyla) Maġib'de İfrīḳiyye eyāletinde bir beldedir.

التَّأْبِيبُ [et-teʾbīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Haykırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَّ الرَّجُلُ إِذَا صَاحَ

التَّأَبُّبُ [et-teʾebbub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Taʿaccüb maʿnāsınadır; yukālu: تَأَبَّبَ الرَّجُلُ بِهِ أَيْ تَعَجَّبَ بِهِ Ve sefālanıp münbasit ve şādān olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَبَّبَ بِهِ أَيْ تَبَجَّحَ

الأَبَابَةُ [el-ebābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) ve

الإِبَابَةُ [el-ibābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Yola denir, tarīka maʿnāsına, gerek hakīkī ve gerek maʿnevī olsun.

أَبَّى [Ebbā] (حَتَّى [ḥattā] vezninde) Kūfe ile Kaṣr-ı Benī Muḳātil beyninde bir nehrin ismidir; mülūk-i Nebaṭiyye'den Ebbā b. eṣ-Ṣāmiġān nām melik hafr ettirmekle ona mensūb ve ismiyle müsemmādır. Ve yine ʿIrāḳ'ta Vāsiṭ nām belde türābında bir nehrin ismidir. Ve Medīne-i münevvere'de bir kuyu adıdır; ʿalā-kavlin bunda savāb olan أَنَا [unā] olmaktır nūn-ı muhaffefe ile هُنَا [hunā] vezninde.

الإِيتِبَابُ [el-ītibāb] (اِكْتِسَابٌ [iktisāb] veznide) Hāzırlanmak, teheyyüʾ maʿnāsınadır; yukālu: إِئْتَبَّ الرَّجُلُ إِذَا تَهَيَّأَ

[أ ت ب]

الْإِتْبُ [el-itb] (hemzenin kesri ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) ve **الْمِتْبَةُ** [el-miʾtebet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Yakasız ve yensiz olan gömleğe denir ki ʿArab nisvānı giyerler. Bez ve bürüncek makūlesi çarı, vasatından yırtıp baʿzı mertebe ʿamel ile boyunlarına geçirip gömlek tarzında giyerler. Ona بَقِيرَةٌ [baḳīret] dahi derler, meşkūk olduğu için. Müʾellifin وَالْبَقِيرَةُ kavli ʿatf-ı tefsīrīdir. Ve

إِتْبٌ [itb] Nisvānın üstlük taʿbīr ettikleri libāsa denir, ferāce gibi. Ve mutlakan hemān baldırın ve bacağın nısfına bālig kısa libāsa denir, zıbın gibi; ʿalā-kavlin paçasız dona denir, butluk taʿbīr olunur. Yāhūd yenleri olmayan gömleğe denir. Cemʿi آتَابٌ [ātāb] gelir hemzenin meddiyle ve إِتَابٌ [itāb] gelir hemzenin kesriyle ve أُتُوبٌ [utūb] gelir hemzenin zammıyla. Ve

إِتْبٌ [itb] (hemzenin kesriyle) Arpanın kabuğuna denir, قِشْرُ الشَّعِيرِ [ḳişru'ş-şaʿīr] maʿnāsına.

التَّأْتِيبُ [et-teʾtīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bez, zikr olunan إِتْبٌ [itb] dedikleri libās tertīb olunmak maʿnāsınadır; yukālu: أُتِّبَ الثَّوْبُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ تَأْتِيبًا أَيْ صُيِّرَ إِتْبًا Bunun istiʿmāli mechūl üzeredir.Ve

تَأْتِيبٌ [teʾtīb] Bir kimseye إِتْبٌ [itb]-i mezbūru giydirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَتَبَهُ إِيَّاهُ أَيْ أَلْبَسَهُ إِيَّاهُ يَعْنِي الْإِتْبَ

التَّأَتُّبُ [et-teʾettub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Zikr olunan إِتْبٌ [itb] dedikleri libāsı giymek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَتَّبَ بِالْإِتْبِ إِذَا لَبِسَهُ Ve yat ve yarağını görüp hāzırlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَتَّبَ لِلْأَمْرِ إِذَا اسْتَعَدَّ لَهُ Ve bir nesne pekişip salābet bulmak, tasallüb maʿnāsınadır; yukālu: تَأَتَّبَ الشَّيْءُ إِذَا تَصَلَّبَ Ve yayın bağını göğüse getirip omuzları onun içinden çıkarmakla yayı arkaya almak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَتَّبَ الْقَوْسَ إِذَا جَعَلَ حِمَالَهَا فِي صَدْرِهِ وَأَخْرَجَ مَنْكِبَيْهِ مِنْهَا

الْإِتْتِابِ [el-iʾtitāb] (إِكْتِسَابٌ [iktisāb] vezninde) Bu dahi zikr olunan إِتْبٌ [itb] dedikleri libāsı giymek maʿnāsınadır; yukālu: إِتْتَبَ إِتْتِابًا إِذَا لَبِسَ الْإِتْبَ

الْمُؤَتَّبُ [el-muʾetteb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Tırnakları bir tarafa doğru eğrice ve kaçık olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ مُؤَتَّبُ الظُّفُرِ أَيْ مُعْوَجُّهُ

[أ ث ب]

الْمِثْبُ [el-miʾŝeb] (ŝā-yı müsellese ile مِنْبَرٌ [minber] vezninde) مِشْمَلٌ [mişmel] maʿnāsınadır ki velense ve ihrām tarzında yünden yapılmış bir güne libāstır ki ʿArablar bornoz gibi ona sarılıp bürünürler, bütün bedenlerini ihāta eder. Ve düz ve mülāyim yere denir. Ve nehr-i sagīre denir, جَدْوَلٌ [cedvel] maʿnāsına. Ve arz-ı mürtefiʿaya denir. Cemʿi مَآثِبُ [meʾāŝib] gelir مَكَاسِبُ [mekāsib] vezninde. Ve

مَآثِبُ [Meʾāŝib] (cemʿ sīgası üzere) Bir mevziʿ adıdır; ʿalā-kavlin Medīne-i münevvere kurbünde bir dağ adıdır ki onda Sultānü'l-enbiyā ʿaleyhi efdalu't-tehāyā hazretlerinin sadakātları vākiʿ olmuştur.

الْأَثَبُ [el-eŝeb] (fethateynle) Bir şecer adıdır. Ve bu, أَثْأَبُ [eŝʾeb] muhaffefidir ki أَحْمَرُ [aḥmer] veznindedir.

[أ د ب]

الْأَدَبُ [el-edeb] (fethateynle) Zarāfet ve usluluk ki nāsla kavlen ve fiʿlen lutf-ı muʿāmele ve hüsn-i münāvele eylemekten ʿibārettir. Fārisīde ferheng denir; yukālu:

بِهِ أَدَبٌ أَيْ ظَرْفٌ وَحُسْنُ تَنَاوُلٍ

Mütercim der ki *Taʿrīfāt*'ta أَدَبٌ [edeb] cemīʿ-i envāʿ-ı hatādan mā-bihi'l-ihtirāz olan nesneyi bilmekten ʿibārettir diye muʿarreftir. Ve baʿzı aʿlām, ahlāk-ı hasene-i zāhire ile tefsīr eylemiştir. Ve devlet-i İslāmiyye'den bir müddet mürūrunda ʿulūm-ı ʿArabiyye ve eşʿāra أَدَبٌ [edeb] ıtlāk eylediler, bāʿis-i teʾdīb olduğu için. Ve مَلَكَةٌ تَعْصِمُ مَنْ قَامَتْ بِهِ عَمَّا يَشِينُهُ ʿibāretiyle taʿrīf eylediler, yaʿnī edeb, bir kuvvet-i rāsiha-i nefsiyyedir ki muttasıf olan kimesneyi mücib-i şeyn ü ʿayb olan nesnelerden hıfz eder.

Ve edeb iki nevʿdir; biri edebü'n-nefs ve birisi edebü'd-derstir dedikleri taʿrīf-i mezkūrun fıkra-i ahīresine nāzır olmuş olur. Ve fıkra-i ūlāsı ıstılāh-ı ʿurefāda hıfz-ı hudūd-ı şerʿiyye ve sülūk-i tarīkat-ı merʿiyyedir ki ahlāk-ı hasene-i bātıneden ʿibārettir: طُرُقُ الْحَقِّ كُلُّهَا آدَابٌ Ve ʿinde'l-fukahāʾ sünnete mebnī olan harekāt demektir ki edeb-i hibre ve edeb-i ʿişre kelāmları ona nāzırdır.

Ve işbu أَدَبٌ [edeb]kelimesi,أَدْبٌ [edb]lafzından ismdir. أَدْبٌ [edb] hemzenin fethi ve dāl'ın sükūnuyla, bir kimseyi taʿām ve ziyāfete daʿvet eylemek maʿnāsına olmakla ahlāk-ı mezkūre, sāhibini hayrāt ve hasenāta dāʿī olmak münāsebetiyle أَدَبٌ [edeb] ıtlāk olunmuştur.

Ve beyne'l-ulemāʾ edebü'l-bahs dahi vardır ki ʿilm-i münāzarayı müştemildir. Hülāsa edebin tahtında ahlāk-ı marziyye-i zāhireden mā-ʿadā bi'l-cümle şerʿin istīcāb ve ʿaklın istihsān eylediği atvār ve akvāl mündericdir: ʿiffet ve zarāfet ve nezāket ve izhār-ı ʿadl ve lutf-ı muʿāmele ve insāf ve sāʾir mekārim-i ahlāk ve mehāsin-i evsāf gibi. İntehā. Ve

أَدَبٌ [edeb] kelimesi masdar olur, bir kimse edebli olmak maʿnāsına; yukālu: أَدُبَ الرَّجُلُ أَدَبًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا ظَرُفَ وَحَسُنَ تَنَاوُلُهُ Ve meʾdebe tertīb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَدَبَ فُلَانٌ أَدَبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا عَمِلَ مَأْدَبَةً Ke-mā se-yuzkeru.

الأَدِيبُ [el-edīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Edebli kişiye denir. Cemʿi أُدَبَاءُ [udebāʾ] gelir عُلَمَاءُ [ʿulemāʾ] vezninde.

التَّأْدِيبُ [et-teʾdīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Taʿlīm eylemek maʿnāsınadır ki murād, ādāb-ı şerʿiyye vü ʿörfiye[dir]. Ve ʿilm öğretmek maʿnāsınadır ki edeb ona lāzım gelir; yukālu: أَدَّبَهُ تَأْدِيبًا إِذَا عَلَّمَهُ عَلَّمَهُ رِيَاضَةَ النَّفْسِ وَمَحَاسِنَ الأَخْلَاقِ *Miṣbāḥ*'ta ʿibāretiyle müfesserdir.

التَّأَدُّبُ [et-teʾeddub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Mutāviʿidir, edeblenmek ve edeb ü ʿilm öğrenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدَّبَهُ تَأْدِيبًا فَتَأَدَّبَ

الإِسْتِئْدَابُ [el-istiʾdāb] Teʾeddüb maʿnāsınadır; yukālu: اِسْتَأْدَبَ بِمَعْنَى تَأَدَّبَ

الأُدْبَةُ [el-udbet] (جُرْعَةٌ[curʿat] vezninde) ve **الْمَأْدَبَةُ** [el-meʾdebet] (مَسْعَدَةٌ [mesʿadet] vezninde) ve

الْمَأْدُبَةُ [el-meʾdubet] (dāl'ın zammıyla مَكْرُمَةٌ [mekrumet] vezninde) Ziyāfet taʿāmına yāhūd velīme taʿāmına denir; tekūlu: شَهِدْنَا الأُدْبَةَ وَالْمَأْدَبَةَ وَالْمَأْدُبَةَ وَهِيَ طَعَامٌ صُنِعَ لِدَعْوَةٍ أَوْ عُرْسٍ Ve

أُدْبَةٌ [udbet] ʿAceb ve taʿaccüb maʿnāsınadır.

الإِيدَابُ [el-īdāb] (hemzenin kesriyle) Pādişāh ve vālī kalem-rev-i saltanat ve eyāletinde olan ülkeyi pür-ʿadl ü dād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: آدَبَ السُّلْطَانُ

الْبِلاَدَ إِيدَابًا إِذَا مَلَأَهَا قِسْطًا وَعَدْلاً Ve bir kimseyi ziyāfete daʿvet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: آدَبَهُ أَيْ دَعَاهُ إِلَى طَعَامِهِ

الأَدْبُ [el-edb] (hemzenin fethi ve dāl'ın sükūnuyla) عَجَبٌ [ʿaceb] maʿnāsınadır ki taʿaccüb eylemektir. Ve bir kimseyi ziyāfete daʿvet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَدَبَهُ أَدْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا دَعَاهُ إِلَى طَعَامِهِ

أَدْبُ الْبَحْرِ [edbu'l-baḥr] Baʿzı ümmehātta hemzenin fethi ve dāl'ın sükūnuyla ve baʿzında fethateynle mazbūttur) Deryānın kesret-i ābına ıtlāk olunur; ziyāfet maʿnāsından mehūzdur; yukālu: جَاشَ أَدْبُ الْبَحْرِ إِذَا كَثُرَ مَاؤُهُ

أَدَبِيٌّ [Edebiyy] (عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] vezninde) Ṭayyiʾ kabīlesi diyārında bir dağın ismidir.

[أ ر ب]

الإِرْبُ [el-irb] (hemzenin kesri ve rā'nın sükūnuyla) Zīreklik, dehāʾ maʿnāsınadır. Venukr u hubs veşerr ü gāʾile maʿnālarınadır; yukālu: بِهِ إِرْبٌ أَيْ نُكْرٌ وَخُبْثٌ وَغَائِلَةٌ Ve ʿuzv ve endām maʿnāsınadır; tekūlu: قَطَعْتُهُ إِرْبًا إِرْبًا أَيْ عُضْوًا عُضْوًا

Şārih der ki cemʿi أَرْآبٌ [erʾāb] gelir, أَحْزَابٌ [aḥzāb] gibi. Ve minhu hadīsu's-salāti "كَانَ يَسْجُدُ عَلَى سَبْعَةِ أَرْآبٍ" أَيْ أَعْضَاءٍ Rāġıb'ın tahkīkine göre إِرْبٌ [irb] lafzı defʿi husūsunda ihtiyālı muktezī olan fart-ı hācet maʿnāsına mevzūʿdur. Pes mutlakan حَاجَةٌ [ḥācet]ten ahass olur, baʿdehu gāh hācet-i müfrededе ve gāh bilā-hācetin hemān mekr ü ihtiyālde istiʿmāl eylediler. Bu sūrette dehāʾ vemekr ve hubs ve gāʾile maʿnāları bundan müteferriʿ olur. Ve gāh olur ki pek hācetli olan ʿuzva ıtlāk olunur, zīrā aʿzā-i mutlaka iki kısımdır. Biri medār-ı hācet olan ʿuzvdur, yed vericl veʿayn gibi ve birisi medār-ı zīnet olan ʿuzvdur, hācib velihye gibi. Ve ʿukde ve ihkām ve sāʾir maʿānīsi dahi maʿnā-yı evvelden meʾhūzdur. İntehā. Ve

إِرْبٌ [irb] ʿAkl ve zekā ve dīn ve millet maʿnālarınadır. Ve ferc maʿnāsınadır ki ʿuzv-ı nā-mahremdir. Ve

إِرْبٌ [irb] Hācet maʿnāsınadır.

الإِرْبَةُ [el-irbet] (hemzenin kesriyle ve zammıyla lügattir) Bu dahi zīreklik, dehāʾ maʿnāsınadır. Ve hācet maʿnāsınadır, إِرْبٌ [irb] gibi. Ve

إِرْبَةٌ [irbet] (hemzenin kesriyle) Mekr ü hīle maʿnāsınadır.

الأَرَبُ [el-ereb] (fethateynle) ve

الْمَأْرُبَةُ [el-meʾrubet] (mīm'in fethi ve rā'nın harekāt-ı selāsıyla) Bu dahi hacet maʿnāsınadır; tekūlu: مَا لِي فِيهِ إِرْبٌ وَإِرْبَةٌ وَاَرَبٌ وَمَأْرُبَةٌ أَيْ حَاجَةٌ

الإِرَبُ [el-ireb] (hemzenin kesri ve rā'nın fethiyle) ve

الأَرَابَةُ [el-erābet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] veznide) ʿĀkil ve zīrek olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرُبَ الرَّجُلُ إِرَبًا كَصَغُرَ صِغَرًا وَأَرَابَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا عَقَلَ

الأَرِيبُ [el-erīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

الأَرِبُ [el-erib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ʿĀkil ve zīrek ve hūşyār olan kişiye denir.

الأَرَبُ [el-ereb] (fethateynle) Bir nesneye idmān eylemek maʿnāsınadır ki murād, idmān ve iʿtiyād ile üstāz ve hāzık olmaktır; yukālu: أَرِبَ بِالشَّيْءِ أَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَرِبَ بِهِ يَعْنِي وَصَارَ فِيهِ مَاهِرًا Ve bir nesneye muhtāc olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرِبَ إِلَيْهِ إِذَا احْتَاجَ إِلَيْهِ Ve zamān saht ve müştedd olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرِبَ الدَّهْرُ إِذَا اشْتَدَّ Ve bir nesneye be-gāyet ʿaşk ve ʿalāka

eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرِبَ بِهِ إِذَا كَلِفَ Ve miʿde fāsid olmak maʿnāsındar; yukālu: أَرِبَتْ مَعِدَتُهُ أَيْ: فَسَدَتْ Ve aʿzā-i beden bir ʿārıza sebebiyle fasla fasla ayrılıp dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرِبَ الرَّجُلُ إِذَا تَسَاقَطَتْ أَعْضَاؤُهُ وَقُطِعَ إِرْبُهُ ve yukālu: أَرِبَتْ أَيُّهَا الرَّجُلُ مِنْ يَدَيْكَ أَيْ سَقَطَتْ أَرْآبُكَ مِنَ الْيَدَيْنِ خَاصَّةً Yaʿnī "Ellerine mahsūs olan ʿuzvların lahm-ı müherrā gibi sapır sapır düşüp dökülsün." İbn Eşīr'in beyānına göre beyne'n-nās mezmūm ve maʿyūb ve hacīl ve şerm-sār olasın demekten kināyedir. Ve

أَرَبٌ [ereb] Bir kimsenin eli kesilmek yāhūd fakīr olup eydī-i nās ʿatiyyesine muhtāc olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرِبَتْ يَدُهُ أَيْ قُطِعَتْ اَوِ افْتَقَرَ فَاحْتَاجَ مَا بِأَيْدِي النَّاسِ Ve bu, ekserī bed-duʿā mevkiʿinde īrād olunur.

الأُرْبَةُ [el-urbet] (hemzenin zammıyla) Düğüme denir, ʿukde maʿnāsına; ʿalā-kavlin şol düğüme denir ki çözmedikçe çözülmeye yaʿnī saht ve şedīd ola. Ve

أُرْبَةٌ [urbet] Boyuna geçirecek kılādeye denir. Ve at ve davar bağlayacak tavla ipinin ve örek ve kevken ve köstek makūlesinin ayağa geçecek halkasına denir.

الأُرْبِيَّةُ [el-urbiyyet] (hemzenin zammıyla أُحْجِيَّةٌ [uḥciyyet] vezninde) Uyluk dibine denir ki kalça taʿbīr olunur; yukālu: إِشْتَكَى أُرْبِيَّتَهُ أَيْ أَصْلَ فَخِذِهِ

الأَرْبُ [el-erb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde Şehādet parmağıyla orta parmağın aralığına denir. Ve

أَرْبٌ [erb] masdar olur, düğümü pek bağlayıp muhkem eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَبَ الْعَقْدَ أَرْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَحْكَمَهُ Ve bir kimsenin bir ʿuzvuna vurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَبَ فُلَانًا إِذَا ضَرَبَ عَلَى اِرْبِ لَهُ

الأُرْبُ [el-urb] (hemzenin zammıyla) Kuzunun ve oğlağın henüz tevellüd eylemiş tāzesine denir ki körpe taʿbīr olunur.

الإِرْبِيَانُ [el-irbiyān] (hemzenin ve bā'nın kesriyle) Bir nevʿ balık adıdır, Türkīde teke ve kerevit dedikleridir. Ve bir nevʿ bakl ve nebāt adıdır. Müfredātta papatya nevʿinden bahār dedikleriyle müfesserdir.

أَرَابٌ [Erāb] (hemzenin harekāt-ı selāsıyla) Bir mevziʿ adıdır; ʿalā-kavlin bir su ismidir.

مَأْرِبٌ [Meʾrib] (مَنْزِلٌ [menzil] vezninde) Yemen'de bir mevziʿ adıdır; memlehadır, yaʿnī türābında tuzlalar vardır. Kütüb-i cogrāfiyyede Meʾrib, Yemen'de bir beldedir ki Sebeʾ dahi derler diye mersūmdur. Ve *Miṣbāḥ*'ta dahi merkūmdur ki Meʾrib, Yemen'de Ezd bilādından bir beldedir ki Ḥaḍramevt dağlarının nihāyetinde vākiʿdir ve Bilḳīs'ın makarrı idi ve ona سَبَأ [Sebeʾ] dahi derler ki bānīsi olan Sebeʾ b. Yeşcub b. Yaʿrub b. Ḳaḥṭān ile müsemmādır. Ve bu, teʾnīs ve ʿalemiyyetle gayr-i munsarıftır.

الإِيرَابُ [el-īrāb] (hemzenin kesriyle) Zaferyāb olmak maʿnāsınadır; yukālu: آرَبَ عَلَيْهِمْ إِيرَابًا إِذَا فَازَ وَفَلَجَ

الأُرَبَى [el-urebā] (hemzenin zammı ve rā'nın fethi ve kasr ile) Āfet ve dāhiye maʿnāsınadır.

التَّأْرِيبُ [et-teʾrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi metīn ve muhkem kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَّبَ الشَّيْءَ تَأْرِيبًا إِذَا أَحْكَمَهُ Ve bıçak ve kılıç makūlesini bileyip keskin kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَّبَ السِّكِّينَ إِذَا حَدَّدَهُ Ve bir nesneyi çoğaltmak ve tevfīr ve tekmīl eylemek maʿnāsınadır;

yukālu: أَرَّبَ الشَّيْءَ إِذَا وَفَّرَهُ وَكَمَّلَهُ

الْمُؤَرَّبُ [el-muʾerreb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Vāfir ve kāmil olan şeye denir; yukālu: شَيْءٌ مُؤَرَّبٌ أَيْ مُوَفَّرٌ

التَّأَرُّبُ [et-teʾerrub] (تَفَعُّلٌ [tefeʿʿul] vezninde) Bir nesne zımnında sertleşip taʿassub ve imtināʿla gerden-keşlik eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَرَّبَ فِي الأَمْرِ إِذَا تَأَبَّى وَتَشَدَّدَ Ve tasannuʿ ve tekellüfle zīreklenmek ve sūret-i dehāʾ göstermek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَرَّبَ فُلاَنٌ إِذَا تَكَلَّفَ الدَّهَاءَ

الْمُسْتَأْرَبُ [el-musteʾreb] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Borçluya denir, medyūn maʿnāsına.

الْمُؤَارِبُ [el-muʾārib] (مُجَاهِدٌ [mucāhid] vezninde) Müdāhī yaʿnī mekkār ve ʿayyār ve kallāş kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُؤَارِبٌ أَيْ مُدَاهٍ

الأُرْبَانُ [urbān] (hemzenin zammıyla) عُرْبَانٌ [ʿurbān] lafzında lügat olmakla "ع،ر،ب" māddesinde mersūmdur ki medār-ı inʿikād-ı beyʿ ü şirā olan peşin akçeye denir.

الأَرِيبَةُ [el-erībet] (كَتِيبَةٌ [ketībet] vezninde) Büyük ve ve bol tencereye denir; yukālu: قِدْرٌ أَرِيبَةٌ أَيْ وَاسِعَةٌ

[أ ز ب]

الأَزَبُ [el-ezeb] (hemzenin ve zā-yı muʿcemenin fethiyle) Deve geviş getirmez olmak maʿnāsınadır ki ʿilletten yāhūd pek zebūnluktan olur; yukālu: أَزِبَتِ الإِبِلُ أَزَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَمْ تَجْتَرَّ

الإِزْبُ [el-izb] (hemzenin kesriyle) Bodur kişiye denir. Ve galīzü'l-cüsse kimseye denir. Ve āfet ve dāhiye maʿnāsınadır. Ve leʾīm ve nākes şahsa denir. Ve yakışıksız, bed-endām ve ʿabūs ve zemīm kimseye denir. Ve şol kimseye denir ki aʿzā ve mefāsılı ince ve hurde olup katʿā kemikleri ve levhaları artmayıp ve irilenmeyip hemān ziyādesi, karnı ve aşağısı tarafına ola ki yukarısı kaval ve aşağısı şeş-hāne uʿcūbe-şekl olur; yukālu: هُوَ إِزْبٌ أَيِ الدَّقِيقُ الْمَفَاصِلِ الضَّاوِيُّ لاَ تَزِيدُ عِظَامُهُ وَإِنَّمَا زِيَادَتُهُ فِي بَطْنِهِ وَسُفْلَتِهِ

أَزَبُ الْعَقَبَةِ [ezebu'l-ʿaḳabet] (hemzenin ve zā'nın fethiyle) Bir yılan ismidir, bunun mevkiʿ-i zikri "ز،ب،ب" māddesi olmakla orada mersūmdur. Burada zikr edenler vehm eylemiştir, zīrā hemzesi asliyye değildir.

الأَزِبُ [el-ezib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

الأَزِيبُ [el-ezīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Uzun kimseye denir.

الأَزْبَةُ [el-ezbet] (أَزْمَةٌ [ezmet] vezninde) Kıtlık, şiddet ve kaht maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَتْهُ الأَزْبَةُ أَيِ الشِّدَّةُ وَالْقَحْطُ

إِزَابٌ [İzāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Benū Temīm şuʿbesi olan Beni'l-ʿAnber cemāʿatine mahsūs bir su adıdır.

الأَزْبُ [el-ezb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Su akmak maʿnāsınadır; yukālu: أَزَبَ الْمَاءُ أَزْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَرَى

الْمِئْزَابُ [el-miʾzāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde ve gāh olur ki hemzeyi yā'ya kalb ederler) Oluğa denir, nāv-dān maʿnāsına. Ve bu ism-i ālettir, zikr olunan أَزْبٌ [ezb] lafzından meʾhūzdur; ʿalā-kavlin bu lafz Fārisīden muʿarrebdir, بُلِ الْمَاءَ [buli'l-māʾe] maʿnāsına ki "bul" kelimesi, بَوْلٌ [bevl] lafzından emr-i hāzır olmakla "suyu bevl eyle" ki isāle eyle demektir, zīrā مِيز [mīz] lafzı, Fārisīde bevl eylemek maʿnāsına olan mīzīden kelimesinden emr-i hāzırdır;

gūyā ki ālet-i merkūmeye hitāb olur. Mütercim der ki kavl-i ahīr, tasarruf-ı ʿacīb olduğu gayr-i setīrdir.

الآزِبَةُ [el-āzibet] (عَازِمَةٌ [ʿāzimet] vezninde) Şol develere denir ki arık olmalarıyla geviş getirmez olalar; yukālu: إِبِلٌ آزِبَةٌ أَيْ ضَامِرَةٌ لاَ تَجْتَرُّ

التَّأَزُّبُ [et-teʾezzub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bölüşmek, iktisām maʿnāsınadır; yukālu: تَأَزَّبُوا الْمَالَ بَيْنَهُمْ إِذَا اقْتَسَمُوهُ

[أ س ب]

الإِسْبُ [el-isb] (hemzenin kesri ve sīn'in sükūnuyla) Kasıkta biten kıllara denir; ʿalā-kavlin ud yerinde ve ʿalā-reʾyin hāssaten makʿadda biten kıla denir; yukālu: حَلَقَ إِسْبَهُ أَيْ شَعَرَ رَكَبِهِ أَوْ هُوَ شَعْرُ الْفَرْجِ أَوِ الإِسْتِ Şārih der ki bunun aslı وِسْبٌ [visb] idi ki nebāta denir. Hemze, vāv'dan mübeddeledir.

الْمُؤَسَّبُ [el-muʾesseb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Tüyü ve yünü çok davara ıtlāk olunur. Mādde-i merkūmeden meʾhūzdur; yukālu: كَبْشٌ مُؤَسَّبٌ أَيْ كَثِيرُ الصُّوفِ

الإِيسَابُ [el-īsāb] (hemzenin kesriyle) Yerin nebātı çok olmak maʿnāsınadır; yuḳālū: آسَبَتِ الأَرْضُ إِيسَابًا إِذَا أَعْشَبَتْ

[أ ش ب]

الأَشْبُ [el-eşb] (hemzenin fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Bir şeye şeyʾ-i āher katıp karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشَبَهُ أَشْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا خَلَطَهُ Ve bir kimseye levm ve taʿyīb ve serzeniş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَشَبَ فُلاَنًا أَشْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالأَوَّلِ إِذَا عَابَهُ وَلاَمَهُ

الأَشَبُ [el-eşeb] (fethateynle) Ağaçlar gür ve sık olmakla dalları birbirine girişip sarmaşık ve çatılkı olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشِبَ الشَّجَرُ أَشَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا الْتَفَّ Ve vasf-ı mezkūr üzere olan ağaçlara ıtlāk olunur ki mübālagaten tesmiye bi'l-masdardır. Ve minhu hadīsu ʿAbdillāh ev ʿAmr b. Umm Mektūm radıyallāhu ʿanhu ennehu kāle li'n-Nebiyyi sallallāhu ʿaleyhi ve selleme: إِنِّي رَجُلٌ ضَرِيرٌ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَشَبٌ فَرَخِّصْ لِي فِي الْعِشَاءِ وَالْفَجْرِ قَالَ هَلْ تَسْمَعُ النِّدَاءَ قَالَ نَعَمْ فَلَمْ يَرْخَصْ لَهُ يُرِيدُ بِذَلِكَ النَّخِيلَ الْمُلْتَفَّةَ

التَّأَشُّبُ [et-teʾeşşub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bu dahi Ağaçlar birbirine karışıp girişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَشَّبَ الشَّجَرُ بِمَعْنَى أَشِبَ Ve nās birbirine muhtelit olmak ve ʿalā-kavlin müctemiʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَشَّبَ الْقَوْمُ إِذَا اخْتَلَطُوا أَوِ اجْتَمَعُوا Ve تَأَشَّبُوا إِلَيْهِ derler, اِنْضَمُّوا إِلَيْهِ maʿnāsına; yaʿnī "Halk etrāftan gelip ona munzam ve mülhak oldular."

التَّأْشِيبُ [et-teʾşīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Ağaçları sıkı ve çatılkı eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَشَّبْتُ الشَّجَرَ تَأْشِيبًا أَيْ جَعَلْتُهُ مُلْتَفًّا Ve nāsı birbirine düşürüp şūrīde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشَّبَ الْقَوْمَ إِذَا حَرَّشَ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ

الأُشَابَةُ [el-uşābet] (hemzenin zammıyla) Ecnās-ı muhtelifeden müctemiʿ olan cemāʿate denir ahlāt ve evbāş maʿnāsına. Ve harāmla muhtelit olan kazanca denir. Cemʿi أَشَائِبُ [eşāʾib] gelir, أَصَابِعُ [eṣābiʿ] vezninde; yukālu: عِنْدَهُ أُشَابَةٌ مِنَ النَّاسِ أَيْ أَخْلاَطٌ ve yukālu: لَهُ أُشَابَةٌ مِنَ الْكَسْبِ أَيْ مَا خَالَطَهُ الْحَرَامُ

الأَشَبَانِيُّ [el-eşebāniyy] (fetehātla) Begāyet kırmızı olan şeye denir; yukālu: رَجُلٌ أَشَبَانِيٌّ أَيْ شَدِيدُ الْحُمْرَةِ

الإِئْتِشَابُ [el-iʾtişāb] (إِكْتِسَابٌ [iktisāb] vezninde) Bu dahi nās birbirine muhtelit yāhūd müctemiʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِئْتَشَبَ الْقَوْمُ إِئْتِشَابًا إِذَا اخْتَلَطُوا اَوِ اجْتَمَعُوا

الْمُؤْتَشَبُ [el-muʾteşeb] (mīm'in zammı ve

tā ve şīn'in fethiyle) Nesebinde ihtilāt ve iltibās olan yaʿnī mazbūtü'n-neseb ve sarīhü'l-asl olmayan kişiye ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مُؤْتَشَبٌ أَيْ غَيْرُ صَرِيحٍ فِي نَسَبِهِ

أُشْبَةُ [uşbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Sibāʿdan kurdun esāmīsindendir.

[أ ل ب]

الأَلْبُ [el-elb] (hemzenin fethi ve lām'ın sükūnuyla) Nās her taraftan akışıp gelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَبَ إِلَيْهِ الْقَوْمُ أَلْبًا Ve davarları toplayıp sürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَبَ الْإِبِلَ أَلْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا سَاقَهَا يَعْنِي مُنْضَمًّا Ve davar toplanıp sürülüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَبَتْ الإِبِلُ أَيِ انْسَاقَتْ وَانْضَمَّ بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ Ve erkek eşek, dişiyi önüne katıp kovup gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَبَ الْحِمَارُ طَرِيدَتَهُ إِذَا طَرَدَهَا طَرْدًا شَدِيدًا Şārih der ki bu maʿnāda hımārdan gayrısı mesmūʿ değildir, pes hasāʾisten olur. Ve

أَلْبٌ [elb] Biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَبَ الْجَيْشَ إِذَا جَمَعَهُمْ Ve birikmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَبَ الْقَوْمُ إِذَا اجْتَمَعُوا Ve sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve ʿavdet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَبَ إِلَيْهِ أَيْ عَادَ Ve yağmur muttasıl yağmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلَبَتِ السَّمَاءُ إِذَا دَامَ مَطَرُهَا Ve

أَلْبٌ [elb] Sākī-i bezm-i ʿişretin cünbüş ve neşātına denir. Ve nefs-i insāniyyenin hevā ve hevese meyl ve incizābı hāletine denir. Ve susuzluğa denir. Ve düşmanın hiss ü idrāk eylemeyip zihn ve hayāllerine hutūr eylemeyen cihetten şeb-hūnlarına müteʿallik tertīb olunan reʾy ü tedbīre denir. Ve körpe kuzu derisine denir. Ve zehr-i kātile denir. Ve tard-ı şedīd maʿnāsınadır. Ve şiddet-i hummā vü harārete denir. Ve çıbanın henüz sağalmağa başlaması hāletine denir. Ve zulm ve ʿadāvet üzere müctemiʿ olan nāsa denir; bunda hemzenin kesriyle de lügattir; yukālu: هُمْ عَلَيْهِ أَلْبٌ وَإِلْبٌ وَاحِدٌ أَيْ مُجْتَمِعُونَ عَلَيْهِ بِالظُّلْمِ وَالْعَدَاوَةِ

اَلتَّأْلَبُ [et-teʾleb] (ثَعْلَبٌ [saʿleb] vezninde) Gövdesi topaç, galīzü'l-cüsse kimseye denir. Ve o heyʾet üzere olan yaban eşeğine ve dağ tekesine denir. Müʾennesinde تَأْلَبَةٌ [teʾlebet] denir hā'yla; yukālu: رَجُلٌ تَأْلَبٌ أَيِ الْغَلِيظُ الْمُجْتَمِعُ وَكَذَا مِنْ حُمُرِ الْوَحْشِ وَالْوَعِلُ Ve

تَأْلَبٌ [teʾleb] Bādiye eşcārından bir şecer adıdır.

الإِلْبُ [el-ilb] (hemzenin kesriyle) فِتْرٌ [fitr] maʿnāsınadır ki baş parmakla şehādet parmağı açıldıkta mā-beynlerinin hāvī olduğu mikdārdan ʿibārettir, Türkīde sere taʿbīr olunur. Ve

إِلْبٌ [ilb] Bir şecer adıdır ki ağaç kavunu şecerine şebīh olur, cemīʿ-i hayvānāta semm-i kātildir.

الإِلْبَابُ [el-ilbāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi hımār, dişisini önüne katıp şiddetle kovup götürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَبَّ الْحِمَارُ طَرِيدَتَهَا إِلْبَابًا إِذَا طَرَدَهَا شَدِيدًا

الأَلُوبُ [el-elūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Toz toprak savuran rīh-i bārideye denir; yukālu: رِيحٌ أَلُوبٌ أَيْ بَارِدَةٌ تَسْفِي التُّرَابَ Ve kuyudan kovayı çabuk çıkarır olan kimseye denir; ʿalā-kavlin cünbüş ve neşātla su çeken kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ أَلُوبٌ أَيْ سَرِيعُ إِخْرَاجِ الدَّلْوِ أَوْ نَشِيطٌ يَعْنِي فِي ذَلِكَ

الأُلْبَةُ [el-ulbet] (hemzenin zammıyla) Açlık, mecāʿat maʿnāsınadır.

الأَلَبَةُ [el-elebet] (fetehātla) يَلَبَةٌ [yelebet] maʿnāsınadır ki deriden olan kalkana denir.

اَلتَّأْلِيبُ [et-teʾlīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl vezninde) Nāsı biribine kışkırtıp miyānelerini ifsād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَّبَ بَيْنَ الْقَوْمِ تَأْلِيبًا إِذَا حَرَّضَهُمْ عَلَى الْفَسَادِ وَأَفْسَدَ بَيْنَهُمْ

اَلْمِثْلَبُ [el-miʾleb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Serīʿ ve çabuk adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِثْلَبٌ أَيْ سَرِيعٌ

أَلْبَانُ [Elbān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Bir belde adıdır. Şārih der ki Ġaznīn nām şehre iki merhale mesāfede vākiʿdir.

أَلَابُ [elāb] (سَحَابٌ [seḥāb] veznin-de) Medīne-i münevvere kurbünde bir mevziʿdir.

[أ ن ب]

اَلتَّأْنِيبُ [et-teʾnīb] (nūn'la تَأْدِيبٌ [teʾdīb] vezninde) Bir kimseye ʿitāb ve serzeniş eylemek; ʿalā-kavlin edille ve berāhīnle iskāt ve tebkīt eylemek yāhūd sāʾile akbeh-i red ile cevāb vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَنَّبَهُ تَأْنِيبًا إِذَا لاَمَهُ أَوْ بَكَّتَهُ أَوْ سَأَلَهُ فَنَجَهَهُ أَيْ رَدَّهُ أَقْبَحَ رَدٍّ

اَلْأَنَبُ [el-eneb] (fethateynle) Sebzevāt kısmından bādincāna denir; tekūlu: أَكَلْنَا الْأَنَبَ أَيِ الْبَاذِنْجَانَ Şārih der ki أَنَبٌ [eneb] ʿinde'l-ekser طَلَبٌ [ṭaleb] vezninde Fārisīde dahi bādincāna denmekle zāhiren lügat-ı mütevātiredir; ve baʿzı müvelledīn tagyīr ile أندنج taʿbīr eylediler.

اَلْأَنَابُ [el-enāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Misk; ʿalā-kavlin miske müşābih bir nevʿ ʿıtr adıdır.

اَلِإِئْتِنَابُ [el-iʾtināb] (اِكْتِسَابٌ [iktisāb] vezninde) Şibaʿ yāhūd gayrı ʿārıza sebebiyle taʿāma iştihāsız olmak maʿnāsınadır.

اَلْمُؤْتَنِبُ [el-muʾtenib] إِئْتِنَابٌ [ʾitināb]dan ism-i fāʿildir, taʿāma iştihāsı olmayan kimseye denir; yukālu: هُوَ مُؤْتَنِبٌ أَيْ لاَ يَشْتَهِي الطَّعَامَ

[أ و ب]

اَلْأَوْبُ [el-evb] (hemzenin fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

اَلْإِيَابُ [el-iyāb] (hemzenin kesri ve yā'nın tahfīfiyle ve teşdīdiyle lügattir) ve

اَلْأَوْبَةُ [el-evbet] (hemzenin fethiyle) ve

اَلْأَيْبَةُ [el-eybet] (vāv'ı yā'ya kalble) Geri dönmek, rücūʿ maʿnāsınadır; yukālu: آبَ الرَّجُلُ يَؤُوبُ أَوْبًا وَإِيَابًا وَأَوْبَةً وَأَيْبَةً إِذَا رَجَعَ Ve

أَوْبٌ [evb] Buluta denir; سَحَابٌ [seḥāb] gibi. Ve yele denir, rīh maʿnāsına. Ve sürʿat maʿnāsınadır. Ve davar yürürken ellerini ve ayaklarını çabuk döndürmek, yaʿnī çabuk almak maʿnāsınadır; yukālu: مَا أَعْجَبَ أَوْبَ قَوَائِمِهِ أَيْ رَجْعَهَا فِي السَّيْرِ Ve kasd ve ʿazm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: آبَهُ أَوْبًا إِذَا قَصَدَ Ve deʾb ve ʿādet maʿnāsınadır; yukālu: هَذَا أَوْبُهُ أَيْ عَادَتُهُ Ve doğruluk, istikāmet maʿnāsınadır. Ve bal arısına denir, نَحْلٌ [naḥl] maʿnāsına. Ve yola denir, tarīk maʿnāsına. Ve cihet ve semt maʿnāsınadır; tekūlu كُنْتُ عَلَى أَوْبِهِ أَيْ جِهَتِهِ Ve gece içre suya gelmeğe denir; yukālu: آبَ الْمَاءَ أَوْبًا إِذَا جَاءَهُ لَيْلاً Ve

أَوْبٌ [evb] آيِبٌ [āyib] lafzından cemʿ olur, صَحْبٌ [ṣaḥb] ve صَاحِبٌ [ṣāḥib] gibi, rāciʿ maʿnāsına. Ve

أَوْبٌ [evb] Kezālik masdar olur, ibʿād eylemek maʿnāsına; yukālu: آبَهُ اللهُ أَوْبًا أَيْ أَبْعَدَهُ Ve bu bed-duʿādır; ve yekūlūne: آبَكَ وَآبَ لَكَ مِثْلَ وَيْلَكَ Yaʿnī "Vay sana!" Şārih der ki bunun aslı آبَكَ مَا تَكْرَهُ idi, عَاوَدَكَ مَا تَكْرَهُ maʿnāsına, baʿdehu fāʿil izmār olundu.

اَلتَّأْوِيبُ [et-teʾvīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلتَّأْيِيبُ [et-teʾyīb] (vāv'ı yā'ya kalble) Bunlar da rücūʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu:

أَوَّبَ عَنْهُ وَأَيَّبَ إِذَا رَجَعَ Ve bütün gündüz yolda seyr eylemek maʿnāsınadır, geceye kadar durmayıp gitmekten ʿibārettir; yukālu: أَوَّبُوا إِذَا سَارُوا النَّهَارَ كُلَّهُ Ve merkūb olan develer birbirine kızışıp muʿāraza ve mübārāt ederek gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَوَّبَتِ الرِّكَابُ إِذَا تَبَارَتْ فِي السَّيْرِ

اَلتَّأَوُّبُ [et-teʾevvub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi rücūʿ eylemek maʿnāsınadır.

اَلْأُوَّابُ [el-uvvāb] ve

اَلْأُيَّابُ [el-uyyāb] (hemzelerin zammı ve vāv ve yā'nın teşdīdleriyle) آيِبٌ [āyib] kelimesinden ki rāciʿ maʿnāsınadır; cemʿlerdir.

اَلْإِيَابُ [el-iyāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْأُيُوبُ [el-uyūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Güneş batıp gāʾib olmak maʿnāsınadır; yukālu: آبَتِ الشَّمْسُ إِيَابًا وَأُيُوبًا إِذَا غَابَتْ

اَلْمُتَأَوِّبُ [el-muteʾevveb] ve

اَلْمُتَأَيِّبُ [el-muteʾeyyeb] (mīm'lerin zammı ve vāv-ı müşeddede ve yā-yı müşeddedenin fethiyle) تَأَوُّبٌ [teʾevvub] ve تَأَيُّبٌ [teʾeyyub] kelimelerinden masdarlardır, gece ile gelmek maʿnāsına; yukālu: تَأَوَّبَهُ وَتَأَيَّبَهُ مُتَأَوِّبًا وَمُتَأَيِّبًا إِذَا أَتَاهُ لَيْلاً

اَلْإِئْتِيَابُ [el-iʾtiyāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Gece içre suya gelmek maʿnāsınadır; tekūlu: اِئْتَبَتُّ الْمَاءَ إِئْتِيَابًا أَيْ وَرَدْتُهُ لَيْلاً

اَلْأَوْبُ [el-eveb] (fethateynle) Darılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوِبَ الرَّجُلُ أَوَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَضِبَ

اَلْإِيئَابُ [el-īʾāb] (إِيجَابٌ [īcāb] vezninde) Bir kimseyi darıltmak maʿnāsınadır; tekūlu: اَوْأَبْتُهُ أَيْ أَغْضَبْتُهُ

اَلْمُآوَبَةُ [el-muʾāvebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Merkūb olan develer birbirine kızışıp muʿāraza ile yürüyüşmek maʿnāsınadır; yukālu: آوَبَتِ الرِّكَابُ إِذَا تَبَارَتْ فِي السَّيْرِ

اَلْمُؤَوِّبَةُ [el-muʾevvibet] (mīm'in zammı ve vāv-ı müşeddedenin kesriyle) Bütün gündüz hübūb eden rüzgāra denir; yukālu: رِيحٌ مُؤَوِّبَةٌ أَيْ تَهُبُّ النَّهَارَ كُلَّهُ

اَلْآيِبَةُ [el-āyibet] (نَائِبَةٌ [nāʾibet] vezninde) Nısf-ı nehār vaktinde içilen meşrūba denir, şürbe-i kāʾile maʿnāsına.

آبَةُ [Ābet] (غَابَةٌ [ġābet] vezninde) Īrān'da Sāve şehrine karīb bir şehr adıdır. Ve Maġrib'de İfrīḳiyye kurbünde bir şehr adıdır.

مَآبٌ [Meʾāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Arz-ı Şām'dan Belḳāʾ kazāsında bir beldedir. Ve

مَآبٌ [meʾāb] أَوْبٌ [evb] lafzından ism-i mekāndır, dönüp varacak yere denir, merciʿ ve münkaleb maʿnāsına; ve yukālu: بَيْنَهُمَا ثَلاَثُ مَآوِبَ عَلَى وَزْنِ مَثَالِبَ أَيْ بَيْنَهُمَا ثَلاَثُ رَحَلاَتٍ بِالنَّهَارِ Yaʿnī "Miyānelerinde gündüz gitmesiyle üç konak mesāfe vardır." Burada مَآوِبُ [meʾāvib] مَآبٌ [meʾāb] lafzından cemʿdir, gündüz yürüyüp varacak yere denir.

اَلْمُؤَوَّبُ [el-muʾevveb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Karpuzun tepesi dilimi ve yaka oyuntusu gibi be-gāyet degirmive müdevver katʿ olunan şeye denir; ve minhu'l-meselu: Kāle el-Ḥubāb b. el-Munẕir: "أَنَا حُجَيْرُهَا الْمُؤَوَّبُ وَعُذَيْقُهَا الْمُرَجَّبُ" [Ve] حُجَيْرٌ [ḥuceyr] حُجْرَةٌ [ḥucret]in musaggarıdır ki burada magāra murāddır ve عُذَيْقٌ [ʿuẕayḳ] عِذْقٌ [ʿiẕḳ]ın musaggarıdır ki hurmā salkımının çöpüne denir; yaʿnī "Ben onların müdevver nakb olunmuş gārıyım ki bana ilticā ederler ve hurmāsı çok dalıyım ki benden ictināʾ ederler." Mesel-i

mezbūr "أَنَا جُذَيلُهَا الْمُحَكَّكُ" ʿunvānıyla da menkūldür.

آبُ [āb] (نَابٌ [nāb] vezninde) Bir maʿrūf aydır, ʿAcemīden muʿarrebdir; Şühūr-ı Rūmiyyeden ağustos dedikleri ay olacaktır.

الأَوْبَاتُ [el-evbāt] (hemzenin fethi ve vāv'ın sükūnuyla) أَوْبَةٌ [evbet]in cemʿidir, davar ayaklarına denir; قَوَائِمُ [ḳavāʾim] maʿnāsına.

بَنُو أَوَّابٍ [Benū Evvāb] (تَوَّابٌ [tevvāb] veznınde) Bir kabīledir; Muḫayyis el-Evvābī ki tābiʿīndendir, o kabīleye mensūbdur.

[أ هـ ب]

الأُهْبَةُ [el-uhbet] (hemzenin zammı) Yat ve yarağa denir ki seyr ü sefer ve harb makūlesi hālāt mühimmātıdır, sāz ve ʿudde maʿnāsına.

اَلْهُبَةُ [el-hubet] (hā'nın zammıyla) أُهْبَةٌ [uhbet] maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَ لِلسَّفَرِ أُهْبَتَهُ وَهُبَتَهُ أَيْ عُدَّتَهُ

اَلتَّأْهِيبُ [et-teʾhīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznınde) Yaraklanıp hāzır u āmāde olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَهَّبَ لِلْأَمْرِ تَأْهِيبًا إِذَا اسْتَعَدَّ

اَلتَّأَهُّبُ [et-teʾehhub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznınde) تَأْهِيبٌ [teʾhīb] maʿnāsınadır; yukālu: تَأَهَّبَ لِلْحَرْبِ إِذَا اسْتَعَدَّ

اَلإِهَابُ [el-ihāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Deriye denir, cild maʿnāsına; ʿalā-kavlin dibāgat olunmamış hām deriye denir: Cemʿi آهِبَةٌ [āhibet] gelir hemzenin meddiye أَفْعِلَةٌ [efʿilet] vezninde ve أُهُبٌ [uhub] gelir zammeteynle ve أَهَبٌ [eheb] gelir fethateynle. *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre cemʿ-i ahīr gayr-i kıyās üzeredir ve ʿinde'l-baʿz ism-i cemʿdir. Ve

إِهَابٌ [İhāb] Esmādandır: İhāb b. ʿUmeyr maʿrūf rācizdir ve Ebū İhāb b. ʿAzīz ashābdandır.

أَهَابٌ [Ehāb] (سَحَابٌ [seḥāb] veznınde) Medīne-i münevvere kurbünde bir mevziʿdir.

أُهْبَانُ [Uhbān] (عُثْمَانُ [ʿuṯmān] vezninde) Ashābdandır.

أَيْهَبُ [Eyheb] (زَيْنَبُ [zeyneb] vezninde) Bir mevziʿdir.

[أ ي ب]

الأَيَّابُ [el-eyyāb] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Sakkāʾ maʿnāsınadır. Ve fi'l-hadīs: "كَانَ طَالُوتُ أَيَّابًا" أَيْ سَقَّاءً

الأَيْبَةُ [el-eybet] (عَيْبَةٌ [ʿaybet] veznınde) أَوْبَةٌ [evbet] lafzında lügattır ki rücūʿ maʿnāsınadır; vāv'ı yā'ya münkalib olmuştur, niteki zikr olundu.

FASLU'L-BĀʾİ'L-MUVAHHADE
(فَصْلُ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ)

[ب أ ب]

اَلْبُؤَبُ [el-buʾeb] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Şol ata denir ki kısa gövdeli ve kalın etli ve seyrek adımlı, eşkin ve yürümesi ve seğirtmesi pek meydānlı ola.

[ب ب ب]

بَبَّةُ [bebbet] (دَبَّةٌ [debbet] Henüz dillenmeğe başlayan maʿsūmun savtından hikāyedir ki bebbe bebbe diyerek söylemeğe başlar. Ve

بَبَّةُ [Bebbet] Bir recül-i Ḳureşī lakabıdır. Cevherī'nin بَبَّةُ [Bebbet] bircāriye adıdır deyip recez ile istişhādı galattır; ancak Bebbe zikr olunan Ḳureşī lakabıdır ki ʿAbdullāh b. el-Ḥāriṯ b. Nevfel'dir. Kezālik Cevherī'nin istişhād mahallinde rācizden hikāye ile kāle'r-rāciz kavli dahi galattır, belki o ürcūzeyi zikr olunan ʿAbdullāh henüz tıfl-ı sagīr iken vālidesi Hind bint Ebī Süfyān terkīs ederek tercīz ve inşād eylemiştir. Ve ürcūze budur:

لَأُنْكِحَنَّ بَبَّهْ
جَارِيَةً خِدَبَّهْ
مُكْرَمَةً مُحَبَّهْ
تَجُبُّ أَهْلَ الْكَعْبَهْ

Yaʿnī "Bebbe'ye ben bir tenū-mend mahbūbe duhter nikāh edip alırım ki hüsn ü cemālde Ḳureyş nisvānına gālibe olur." Şārih يُدْخِلُ فِيهَا زُبَّهْ fıkra-i latīfesini dahi ilhāk eylemiştir. Ve

بَبَّةٌ [bebbet] Etine dolu nāzük-beden ter ü tāze civāna denir. Ve

بَبَّةٌ [bebbet] Lafzı ahmak kimseye sıfat olur ki gūyā kihikāye-i savt-ı sabī gibi beyhūde demek olur.

دَارُ بَبَّةَ [Dār Bebbet] Mekke-i mükerreme'de bir hānedir.

اَلْبَبُّ [el-bebbu] (bā'nın fethiyle) بَأْجٌ [beʾc] mürādifidir ki darb ve gūne ve üslūb maʿnāsınadır, lisānımızda bābet ve çeşit taʿbīr olunur. Ve tenū-mend ve semīn civāna denir; yukālu: رَأَيْتُ بَبًّا أَيْ شَابًّا سَمِينًا

اَلْبَبَّانُ [el-bebbān] (قَبَّانُ [ḳabbān] veznince ve bā'nın tahfīfiyle cāʾizdir) Bu dahi üslūb ve tarīka maʿnāsınadır; yukālu: هُمْ بَبَّانٌ وَاحِدٌ وَعَلَى بَبَّانٍ وَاحِدٍ وَيُخَفَّفُ أَيْ عَلَى طَرِيقَةٍ Yaʿnī "Cümlesi yek-renk ve yek-tarz ve yek-revişlerdir." Kāle'ş-şārih ve minhu kavlu ʿÖmer radıyallāhu ʿanhu: "إِنْ عِشْتُ فَسَأَجْعَلُ النَّاسَ بَبَّانًا وَاحِدًا يُرِيدُ التَّسْوِيَةَ فِي الْقَسْمِ وَكَانَ يُفَضِّلُ الْمُهَاجِرِينَ وَأَهْلَ بَدْرٍ فِي الْعَطَاءِ

اَلْبَأْبَبَةُ [el-beʾbebet] (قَبْقَبَةُ [ḳabḳabet] veznince) Erkek deve kükremek, هَدِيرُ فَحْلٍ [hedīru faḥl] maʿnāsınadır.

[ب ر د ز ب]

بَرْدِزْبَةُ [Berdizbeh] (dāl-ı mühmele ve zāyı muʿceme ile دَرْخِدْمَةُ [derḫidmet] veznince) İmām Buḫārī ʿaleyhi'r-rahmet hazretlerinin ceddi ismidir. Ve bu, kelime-i Fārisiyyedir, ekinci, زَرَّاعٌ [zerrāʿ] maʿnāsına.

[ب س ب]

بَسْبَةُ [Besbet] (رَسْمَةٌ [resmet] vezninde) Buḫārā kazāsında bir karyedir.

[ب ش ب]

بَشْبَةُ [Beşbet] (şīn-i muʿceme ile) Īrān'da Merv nām belde muzāfātından bir karyedir.

[ب ن ب]

بَأْنَبُ [Beʾneb] (زَيْنَبُ [Zeyneb] veznin-de) Buḥārā kazāsında bir karye adıdır. Muhaddisīnden Celvān b. Semure ve İbrāhīm b. Aḥmed ve Vekīʿ b. Aḥmed ve Aḥmed b. Sehl el-Beʾnebiyyūn ondandır.

[ب و ب]

اَلْبَوْبَاةُ [el-bevbāt] (bā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Beriyye ve beyābāna denir, فَلَاةٌ [felāt] gibi. Ve

بَوْبَاةُ [Bevbāt] Yemen tarīkında bir sarp ʿakabe adıdır.

اَلْبَابُ [el-bāb] Kapıya denir. Cemʿi أَبْوَابٌ [ebvāb] gelir ve بِيبَانٌ [bībān] gelir تِيجَانٌ [tīcān] vezninde ve nādir olarak أَبْوِبَةٌ [eb-vibet] gelir, zīrā فَعَلٌ [faʿal] ki fā'nın fet-hiyledir, أَفْعِلَةٌ [efʿilet] üzere cemʿlenmez.

Müʾellif *Baṣāʾir*'de eyitti ki بَابٌ [bāb] lafzı, medhal-i emkine maʿnāsına mevzūʿdur ki kapı taʿbīr olunur: بَابُ دَارٍ ve بَابُ بَلْدَةٍ gibi. Ve mecāzen bir şeyʾe vesīle-i vusūl ola-cak nesnede istiʿmāl olunur; ve minhu yukālu fi'l-ʿilm: بَابُ كَذَا وَهَذَا الْعِلْمُ بَابٌ إِلَى عِلْمِ كَذَا أَيْ بِهِ يُتَوَصَّلُ إِلَيْهِ Ve maʿānī-i sāʾire bun-dan müteferriʿdir. Ve *Miṣbāḥ*'ta bu vech üzere mersūmdur ki بَابٌ [bāb] kelimesinin aslı بَوَبٌ [beveb] olmak üzere mukadderdir ki fethateynledir, bināʾenʿaleyh vāv elif'e kalb olunmuştur. Baʿzen bi't-tahsīs muzāf olur, بَابُ الدَّارِ [bābu'd-dār] gibi, kezālik Baġdād'da bir mahalle ismi olan بَابُ الشَّامِ [Bābu'ş-Şām] gibi. Ve eğer mütezāyifeyne nisbet olunursa yalnızca evvele nisbet olunup اَلْبَابِيُّ [el-Bābiyy] denir ve ikisine birden nisbetle اَلْبَابِيُّ الشَّامِيُّ [el-Bābiyyu'ş-Şāmiyyu] dahi denir. Ve yalnızca ahīre de nisbet olunur. Ve gāhca o iki ism terkīb olunup ism-i vāhid hükmünde kılındıktan sonra ikisine birden nisbet olunup meselā اَلْبَابَشَامِيُّ [el-bābeşāmiyy] denir; اَلدَّارَقُطْنِيُّ [ed-Dāreḳuṭniyy] dedikleri gibi. İntehā. Ve

بَابٌ [Bāb] Ḥaleb eyāletinde bir belde adı-dır. Ve Hecer kurbünde bir dağ ismidir.

اَلْبَوَّابُ [el-bevvāb] (تَوَّابٌ [tevvāb] veznin-de) Kapıcıya denir, der-bān maʿnāsına. Ve

بَوَّابٌ [Bevvāb] Ziyād b. Ebīhi nām kimse-nin feresi ismidir.

اَلْبِوَابَةُ [el-bivābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Kapıcılık hirfetine denir.

اَلْبَوْبُ [el-bevb] (bā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Kapıcı olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَابَ لَهُ يَبُوبُ بَوْبًا أَيْ صَارَ بَوَّابًا لَهُ Ve du-vara baca ve hücre açmak maʿnāsınadır; yukālu: بَابَ الرَّجُلُ إِذَا حَفَرَ كُوَّةً

اَلتَّبَوُّبُ [et-tebevvub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Kapıcı tutmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَوَّبَ بَوَّابًا إِذَا اتَّخَذَهُ

اَلْبَابُ [el-bāb] ve

اَلْبَابَةُ [el-bābet] (hā'yla) Hisāb ve hudūd makūlesinin gāyet ve nihāyetine ıtlāk olunur.

بَابَاتُ الْكِتَابِ [bābātu'l-kitāb] Nāme ve nüs-hanın sutūrundan ʿibārettir. Bunun müfre-di yoktur.

Şārih der ki gerçi müʾellif müfredini inkār eyledi, lākin müfredi بَابَةٌ [bābet]tir ki nevʿ maʿnāsınadır, her şeyʾin nevʿi eşhāsını bil-meğe medhal olduğu için. Lākin kitāba muzāf oldukta sutūr ve vücūhu irāde olu-nur ve bunda müfred olarak müstaʿmel olmaz, zīrā murād mecmūʿ-ı vücūh u sutūrudur. Pes müʾellifin vāhidi yoktur demekten murādı bu māddede müstaʿmel

vāhidi yoktur demek olur. Hattā *Esās*'ta bu vechile mersūmdur; mā-nassuhu: يُقَالُ: فُلَانٌ مِنْ أَهْوَنِ بَابَاتِهِ الْكَذِبُ وَهِيَ أَنْوَاعُ خُبْثِهِ وَقَالَ ابْنُ مُقْبِلٍ

بَنِي عَامِرٍ مَا تَأْمُرُونَ بِشَاعِرٍ
تَخَيَّرَ بَابَاتِ الْكِتَابِ هِجَائِيَا
أَيِ اخْتَارَ مِنْ وُجُوهِ الْكِتَابِ هِجَائِيَ eV

بَابَةٌ [bābet] Bir şeyʾe sālih ve çesbān olan nesneye ıtlāk olunur; yukālu: هَذَا بَابَتُهُ أَيْ يَصْلُحُ لَهُ ve yukālu: لَيْسَ هَذَا مِنْ بَابَتِي Yaʿnī "Bu benim harcım değildir." Ve

بَابَةٌ [Bābet] Rūm ülkesinde bir serhad adıdır. Ve Buḫārā aʿmālinden bir karye adıdır; İbrāhīm b. Muḥammed b. İsḥāḳ el-Muḥaddiṯ o karyedendir. Ve

بَابَةٌ [bābet] Vech yaʿnī sınf ve nevʿ maʿnāsınadır; cemʿi بَابَاتٌ[bābāt] gelir. Ve şart maʿnāsına istiʿmāl olunur ki bir şeyʾin vukūʿuna hāricden yaʿnī onun māhiyyetinden hāric olarak mevkūfunʿaleyh olan nesneden ʿibārettir; yukālu: هَذَا بَابَتُهُ أَيْ شَرْطُهُ

اَلْبُوَيْبُ [el-Buveyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Mışır kurbünde bir karyedir. Ve

بُوَيْبٌ [Buveyb] Muhaddisīnden ʿĪsā b. Ḫallād'ın ceddi ismidir.

اَلْبُوبُ [el-Būb] (bā'nın zammıyla) Mışır diyārında bir karyedir.

بَابُ ٱلْأَبْوَابِ [Bābu'l-Ebvāb] Ḫazar ülkesinde bir serhad derbendinin ismidir ki hālen Demirkapı dedikleridir.

بَابٌ [Bāb] ve

بُوبَةُ [Būbet] (bā'nın zammıyla) ve

بُوَيْبٌ [Buveyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

بَابَا [Bābā] Hazret-i ʿAbbās'ın ʿabd-i muʿtakı ismidir. Kezālik Hazret-i ʿĀʾişe'nin kölesi adıdır. ʿAbdurraḥmān b. Bābā ev Beʾbāh bi'l-hāʾi ve ʿAbdullāh b. Bābā ev Bābī bi'l-yāʾi ve Bābeyh bi-ziyādeti'l-hāʾi tābiʿīndendir.

بَابُوِيَةُ [Bābūyet] (zamm-ı bā ve feth-i yā-yı tahtiyye ile) ʿAlī b. Muḥammed el-Esvārī nām muhaddisin ceddidir. Ve Aḥmed b. el-Ḥasan b. ʿAlī el-Ḥinnāʾī pederinin ceddi ismidir; "أ،ن،ح" māddesinde beyān olundu.

بُوبَةُ [Būbet] Kezālik ism-i ʿAcemīdir, İbrāhīm b. Būbet ve ʿAbdullāh b. Aḥmed b. Būbet ve Ḥasan b. Muḥammed b. Būbet muhaddislerdir.

اَلْبَابِيَّةُ [el-bābīyyet] (teşdīd-i yā ile) Uʿcūbe maʿnāsınadır ki taʿaccüb olunacak ʿacīb nesneye denir; yukālu: أَتَى بِالْبَابِيَّةِ أَيْ بِالأُعْجُوبَةِ

بَابَيْنِ [Bābeyn] (tesniye bünyesiyle) Baḥreyn eyāletinde bir mevziʿdir.

بَابَانُ [Bābān] Merv şehrinde bir mahalledir.

[ب ي ب]

اَلْبِيبُ [el-bīb] (زِيبٌ [zīb] vezninde) Havuza su akacak musluğa denir ki kuyudan çekilen suyu boşalttıkta oradan havuza akıp dökülür. Ve havuzun bacasına denir ki havuza su gelecek ve havuzdan taşra akacak deliktir.

اَلْبَيَّابُ [el-beyyāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Ezikka ve esvākta su gezdiren sakkāya denir; yukālu: هُوَ الْبَيَّابُ أَيِ السَّاقِي يَطُوفُ بِالْمَاءِ

بَيْبَةُ [Beybet] (عَيْبَةٌ [ʿaybet] vezninde) Esmādandır: Ḥāriṯ b. Beybe kabīle-i Mucāşiʿ aʿyānıdır.

FASLU'T-TĀʾİ'L-FEVKİYYE
(فَصْلُ التَّاءِ الْفَوْقِيَّةِ)

[ت أ ب]

تَيْأَبٌ [Teyʾeb] (فَعْلَلٌ [faʿlel] vezninde yaʿnī hurūfu asliyye olarak) Bir mevziʿ adıdır.

اَلتَّوْأَبَانِيَّانُ [et-tevʾebāniyyān] Tā'yı zāʾide olmakla mevziʿ-i zikri "و،أ،ب" māddesidir. Cevherī vehmine mebnī burada īrād eyledi. Şārih der ki ʿacībdir ki müʾellif mahall-i mezbūra ihāle edip ve orada zikrinden sākit olmuştur. *Ṣiḥāḥ*'ta memelerin başlarıyla beyān olunmuştur.

تُؤَبَةٌ [tuʾebet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) "و،أ،ب" māddesinde mersūmdur.

[ت أ ل ب]

اَلتَّأْلَبُ [et-teʾleb] (فَعْلَلُ [faʿlel] vezninde) Bir nevʿ şecerdir, ʿArabistān'da ondan ʿArabī yay düzerler. Ve bunun mevziʿ-i zikri bu makāmdır, zīrā rubāʿīdir, Cevherī "أ،ل،ب" māddesinde zikr eylemekle müʾellif ona taʿrīz eylemiştir.

[ت ب ب]

اَلتَّبُّ [et-tebb] (tā'nın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) ve

اَلتَّبَبُ [et-tebeb] (فَرَحٌ [feraḥ] vezninde) ve

اَلتَّبَابُ [et-tebāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلتَّبِيبُ et-tebīb] (حَبِيبٌ [ḥabīb] vezninde) Naks ve hasār ve ziyān maʿnāsınadır. Müʾellifin ıtlākına göre bunlar masdarlardır, lākin ümmehāt-ı sāʾirenin beyānına göre تَبٌّ [tebb] kelimesi masdardır. Ve

تَبَابٌ [tebāb] ve

تَبِيبٌ tebīb] İsmlerdir, ziyān ve hasār maʿnāsına. Ve Rāġıb'ın beyānına göre تَبٌّ [teb] ve تَبَابٌ [tebāb] māddesi ziyān ve hüsrānda istimrār maʿnāsına mevzūʿdur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ﴾ أَيِ اسْتَمَرَّتْ فِي خُسْرَانِهِ Hattā istimrār maʿnāsını mutazammın olduğundan اِسْتِتْبَابٌ [istitbāb] اِسْتِمْرَارٌ [istimrār] maʿnāsına istiʿmāl olunmuştur. Ve

تَبٌّ [tebb] ve

تَبَابٌ [tebāb] Hüsrān ʿalākasıyla mutlakan helāk maʿnāsına da istiʿmāl olunur. Ve *Esās*'ın beyānına göre اِسْتِتْبَابٌ [istitbāb] tamām maʿnāsına da istiʿmāl olunur, zīrā hüsrān ve helāk bir nesnenin tamāmına tābiʿdir; ke-mā kīle: || "اِذَا تَمَّ أَمْرٌ دَنَا نَقْصُهُ تَوَقَّعْ زَوَالاً اِذَا قِيلَ تَمَّ" İntehā. Ve yukālu: تَبًّا لَهُ عَلَى الدُّعاءِ نُصِبَ لِأَنَّهُ مَصْدَرٌ مَحْمُولٌ عَلَى فِعْلِهِ ve yukālu: تَبًّا لَهُ تَبِيبًا عَلَى الْمُبَالَغَةِ أَيْ أَلْزَمَهُ اللهُ خُسْرَانًا وَهَلاَكًا Yaʿnī "Ḥak taʿālā hüsrān ve helākı ona lāzım kılsın ki dāʾimā hüsrān ve helāk ondan dūr olmasın" demektir. Ve yukālu: تَبَّتْ يَدَاهُ أَيْ ضَلَّتَا وَخَسِرَتَا كَمَا فِي التَّنْزِيلِ ﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ﴾ اَلآيَةَ Ve

تَبٌّ [tebb] Helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَّ فُلاَنًا أَيْ أَهْلَكَهُ Ve kesmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَبَّ الشَّيْءَ إِذَا قَطَعَهُ

اَلتَّتْبِيبُ [et-tetbīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznınde) Bu dahi naks ve hasār yaʿnī ziyān ve hasāret eriştirmek maʿnāsınadır. Ve müʾellifin tertībine göre ism olur, naks ve hasār maʿnāsına. Ve

تَتْبِيبٌ [tetbīb] Bir kimse hakkında تَبًّا لَهُ diye bed-duʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَّبَهُ تَتْبِيبًا إِذَا قَالَ لَهُ تَبًّا لَهُ

اَلتَّابُّ [et-tābb] (teşdīd-i bāʾ ile) Pīr ve sāl-horde kişiye ıtlāk olunur, vücūd ve kuvvetinde naks ve halel tārī ol-

mak mülābesesiyle. Ve bu, ism-i fāʿil-i nesebīdir; tekūlu: كُنْتُ شَابًّا فَصِرْتُ تَابًّا Ve zaʿīf ve zebūn kimseye ıtlāk olunur. Ve arkaları yağır olan erkek deveye ve erkek eşeğe ıtlāk olunur. Cemʿi أَتْبَابٌ [etbāb] gelir.

اَلتَّبَوُّبُ [et-tebevvub] (تَنَوُّرٌ [tenevvur] veznince) Mehleke ve hatar-nāk maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعَ فِي التَّبَوُّبِ أَيْ الْمَهْلَكَةِ Ve bedende eyegülerin her taraftan muhīt ve müştemil olduğu ʿuzva denir, sadr ve kalb gibi; yukālu: اِشْتَكَى تَبَوُّبَهُ أَيْ مَا انْطَوَتْ عَلَيْهِ الْأَضْلَاعُ

اَلتِّبَّةُ [te-tibbet] (tā'nın kesri ve bā'nın teşdīdiyle) Hālet-i şedīde maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ فِي تِبَّةٍ أَيْ حَالَةٍ شَدِيدَةٍ

اَلإِتْبَابُ [el-itbāb] (hemzenin kesriyle) Zaʿīf kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَتَبَّ اللهُ قُوَّتَهُ أَيْ أَضْعَفَهَا

اَلتَّبْتَبَةُ [et-tebtebet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznince) Kocamak maʿnāsınadır; yukālu: تَبْتَبَ الرَّجُلُ إِذَا شَاخَ

اَلتَّبِّيُّ [et-tebbiyy] (tā'nın fethi ve kesri ve bā'nın teşdīdiyle) Bir nevʿ hurmā adıdır, Başra'ya mahsus شِهْرِيزٌ [şihrīz] nām hurmā gibi.

[ت ج ب]

اَلتِّجَابُ [et-ticāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Maʿdenden çıkmış şol gümüş filizzine denir ki bir defʿa zevb olunup lākin henüz onda gümüş cevherinin bakiyyesi kalmış ola.

اَلتِّجَابَةُ [et-ticābet] (hā'yla) تِجَابٌ [ticāb]dan bir kıtʿadır; yukālu: أَتَى بِالتِّجَابِ وَالتِّجَابَةِ وَهُوَ مَا أُذِيبَ مَرَّةً مِنْ حِجَارَةِ الْفِضَّةِ وَقَدْ بَقِيَ فِيهِ مِنْهَا

اَلتِّجْبَابُ [et-ticbāb] (bā'yla تِمْثَالٌ [timṡāl] vezninde) Gümüş maʿdeninde kāʾin filizzin cirm ve cesedinde merkūz olan cā-becā gümüş damarlara ve cevherli hutūta denir.

تُجِيبُ [Tucīb] (tā'nı zammı ve fethiyle) Kinde kabīlesinden bir batndır; Kināne b. Bişr et-Tucībī ki Hazret-i ʿOṡmān radıyallāhu ʿanhu onun yediyle şehādet bulmuştur, ondandır.

تَجُوبُ [Tecūb] (tā'nın fethiyle) Yemen'de Ḥimyer kavminden bir kabīledir. İmām ʿAlī kerremallāhu vechehu hazretlerinin katline cesāret eden şakī ʿAbdurraḥmān b. Mulcem et-Tecūbī ondandır. Cevherī galat edip Velīd b. ʿUḳbe'nin işbu

أَلاَ إِنَّ خَيْرَ النَّاسِ بَعْدَ ثَلاَثَةٍ
قَتِيلُ التُّجِيبِيِّ الَّذِي جَاءَ مِنْ مُضَرْ

beytini tahrīfle اَلتُّجِيبِيّ yerine اَلتَّجُوبِيّ ʿibāretiyle īrād eylemiştir. Yaʿnī "Āgāh olunuz ki üç zāttan sonra nāsın hayırlısı Tucībī olan şahsın katl eylediği zāttır ki Muḍar kabīlesinden neşʾet eylemiştir." Cevherī zevāt-ı selāsı hulefā-yı selāse zann eylemekle gūyā ki İmām ʿAlī'yi irāde eylemiştir, lākin asl zevāt-ı selāstan murād sāhib-i saʿādet ʿaleyhi's-salātu ve's-selām hazretleriyle şeyhayn-i mükerremeyn olmakla maktūl-i Tucībī, Hazret-i ʿOṡmān'dır ve şāʾirin murādı odur ve beyt-i mezbūru Kumeyt nām şāʿire nisbeti dahi vehmdir.

Şārih der ki Cevherī bu māddelerde İbn Fāris'e tābiʿ olmakla vehm ve galattan masūndur. Ve Ebū ʿUbeyd el-Bekrī *Faṣlu'l-maḳāl fī şerḥi'l-Emsāl* nām kitābında beyt-i mezbūru Nāʾile bint Ferāfiṣa[ya] ʿazv eylemiştir ki zevce-i Hazret-i ʿOṡmān'dır. Ve beyt-i sānī budur:

وَمَا لِيَ لاَ أَبْكِي وَتَبْكِي قَرَابَتِي
وَقَدْ حُجِبَتْ عَنَّا فُضُولُ أَبِي عَمْرِو

Pes işbu kāfiye delāletiyle beyt-i evvelde مُضَر [Muḍar] ḍād-ı muʿceme ile galattır, savāb olan بِمِصْر olmaktır ṣād-ı mühmele ile.

[ت خ ر ب]

اَلتَّخْرَبُوتُ [et-taḫrebūt] (tā'nın fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Be-gāyet soy ve güzīde ve eşkin ve yüğrük nākaya denir. Bu māddenin mevziʿ-i zikri bu makāmdır. Cevherī tā'yı ziyādeye haml ile "خ،ر،ب" māddesinde sebt eyledi; tāʾ ise kelimenin evveline ziyāde kılınmak cāʾiz değildir.

اَلنَّخَارِيبُ [en-neḫārīb] (nūn'la) "ن،خ،ر،ب" māddesinde mersūmdur.

[ت ر ب]

اَلتُّرْبُ [et-turb] ve

اَلتُّرَابُ [et-turāb] ve

اَلتُّرْبَةُ [et-turbet] (tā'ların zammıyla) ve

اَلتَّرْبَاءُ [et-terbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) ve

اَلتُّرَبَاءُ [et-turebāʾ] (نُفَسَاءُ [nufesāʾ] vezninde) ve

اَلتَّيْرَبُ [et-teyreb] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) ve

اَلتَّيْرَابُ [et-teyrāb] (elif ziyādesiyle) ve

اَلتَّوْرَبُ [et-tevreb] (جَوْهَرٌ [cevher] veznin-de) ve

اَلتَّوْرَابُ [et-tevrāb] (elif ziyadesiyle) ve

اَلتِّرْيَبُ [et-tiryeb] (عِشْيَرٌ [ʿişyer] vezninde) ve

اَلتَّرِيبُ [et-terīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Toprağa denir hāk maʿnāsına. Ve تُرَابٌ [turāb] ın cemʿi أَتْرِبَةٌ [etribet] gelir أَشْرِبَةٌ [eşribet] vezninde ve تِرْبَانٌ [tirbān] gelir tā'nın kesriyle. Ve sāʾir lügāt-ı mezkūrenin cemʿleri mesmūʿ değildir.

اَلتَّرْبَاءُ [et-terbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Yere denir, arz maʿnāsına.

اَلتَّرَبُ [et-tereb] (fethateynle) Bir mekān pek topraklı olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرِبَ الْمَكَانُ تَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَ تُرَابُهُ Ve bir kimsenin eline toprak girmek maʿnāsınadır ki fi'l-hakīka eli toprağa bulanıp topraklı olmaktan ʿibāret yāhūd emelinden hāʾib ve nevmīd olmaktan kināyettir; yukālu: تَرِبَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ فِي يَدِهِ التُّرَابُ Ve toprağa yapışmak maʿnāsınadır; bu dahi gerek hakīkī olsun ve gerek şiddet-i fakr u meskenetten toprağa muttasıl olup onun üzerinde yatıp oturmaktan kināye olsun; yukālu: تَرِبَ الرَّجُلُ إِذَا لَزِقَ بِالتُّرَابِ Kezālik تَرِبَ الشَّيْءُ derler, bir nesne toprağa bulanıp topraklı hākālūd olsa. Ve

تَرِبٌ [terib] ve

مَتْرَبٌ [metreb] (مَفْعَلٌ [maḳʿad] vezninde) Ümīd ve emelden hāʾib ve hāsir olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَرِبَ الرَّجُلُ تَرِبًا وَمَتْرَبًا إِذَا خَسِرَ Ve fakīr ve bī-nevā olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَرِبَ الرَّجُلُ إِذَا افْتَقَرَ Ve "Filān kimse aslā hayr u menfaʿat görmeyip dāʾimā hāʾib ve hāsir olsun" diye bed-duʿā makāmında تَرِبَتْ يَدَاهُ derler, لاَ أَصَابَ خَيْرًا maʿnāsına. *Nihāye*'de mersūmdur ki işbu تَرِبَتْ يَدَاهُ kavlini ʿArablar, īrād edip lākin onunla duʿā-yı hakīkī murād eylemeyip hemān lafzı üzere icrā ederler, niteki قَاتَلَهُ اللهُ dahi bu minvāl üzeredir ve baʿzen hass ve tahrīd mevkiʿinde īrād ederler.

اَلإِتْرَابُ [el-itrāb] (hemzenin kesriyle) Bir kimsenin mālı kıllet bulup fakīr olmak maʿnāsınadır; fart-ı fakr u meskenetten nāşī türāba mülāsık olmak mülāhazasıyladır; yukālu: أَتْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا قَلَّ

مَالُهُ Ve bir kimsenin mālı kesret bulup ganī olmak maʿnāsınadır ki toprak kadar mālı çoğalmak mülābesesiyledir; pes azdāddan olur; yukālu: أَتْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَ مَالُهُ Ve üç defa alınıp satılmış kula mālik olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَتْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا مَلِكَ عَبْدًا وَقَدْ مُلِكَ بِصِيغَةِ الْمَجْهُولِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ

Şārihin beyānına göre bu zillet maʿnāsından meʾhūzdur, zīrā ʿādeten iki defʿa alınıp satılan kul kesīr olur, lākin üç defʿa muʿāmeleden bakiyye kalan elbette zelīl ve hakīr olur ve ʿaded-i mezbūr ekall-ı dereceden ʿibārettir.

Ve bir nesne üzere toprak dökmek ve toprak serpmek ve topraklamak maʿnāsınadır; yukālu: أَتْرَبَ الشَّيْءَ إِذَا جَعَلَ عَلَيْهِ التُّرَابَ

اَلتَّتْرِيبُ [et-tetrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir kimse fakīr olmak ve ganī olmak maʿnālarınadır, إِتْرَابٌ [itrāb] gibi. Ve bir nesne üzere toprak dökmek ve topraklamak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَّبَهُ بِمَعْنَى أَتْرَبَهُ

اَلتَّرَبُوتُ [et-terebūt] (مَلَكُوتٌ [melekūt] vezninde) Çok kullanılmakla rām ve münkād olan deveye denir; yukālu: جَمَلٌ تَرَبُوتٌ أَيْ نَاقَةٌ تَرَبُوتٌ ve yukālu: ذَلُولٌ

Şārih der ki bu, تُرَابٌ [turāb]dan meʾhūzdur zilletinden nāşī yāhūd tāʾ, dāl'dan mübeddeledir ki دُرْبَةٌ [durbet]ten meʾhūz olur ve bu, Sībeveyhi kavlidir. İntehā.

اَلتَّرِبَةُ [et-teribet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Parmakların uçlarına denir, أُنْمُلَةٌ [unmulet] maʿnāsına. Ve bir nevʿ nebāt ismidir ki تَرْبَاءُ [terbāʾ] dahi derler صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde ve تَرَبَةٌ [terebet] dahi derler fetehātla.

اَلتَّرَائِبُ [et-terāʾib] (tā'nın fethiyle) Cemʿ-i تَرِيبَةٌ [terībet]tir, göğüs kemiklerine denir ki göğüs tahtası taʿbīr olunur; ʿalā-kavlin göğüsten iki boyun halkasının kemikleri tarafına denir yāhūd iki meme ile boyun halkası kemiklerinin aralığına denir ve ʿalā-reʾyin göğüsün sağ tarafından dört ve sol tarafından dört dāne kaburgalara ıtlāk olunur yāhūd iki el ve iki ayak ve iki gözden ʿibārettir yāhūd göğüste kılāde geçecek mevziʿe denir.

اَلتِّرْبُ [et-tirb] (tā'nın kesriyle) Yaşdaşa denir, لِدَةٌ [lidet] ve hem-zād maʿnāsına; yukālu: هَذَا تِرْبُهُ أَيْ لِدَتُهُ Ve sinne temāsül ve tesāvī cihetinden ʿazm-ı sadra teşbīh olunmuştur yāhūd türāba vukūʿda bi'l-maʿiyye olmak münāsebetine mebnīdir. Ve ekserī müʾenneste istiʿmāl olunur; tekūlu: هُوَ تِرْبِي وَهِيَ تِرْبِي أَيْ لِدَتِي

اَلْمُتَارَبَةُ [el-mutārebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adama yaşdaş olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَارَبَتْهَا أَيْ صَارَتْ تِرْبَهَا Ve yaşdaş olanlar birbirine yār ve hemdem olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَارَبَتِ الجَارِيَةُ الْجَارِيَةَ إِذَا خَادَنَتْهَا وَصَاحَبَتْهَا

اَلتَّرْبَةُ [et-terbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Zaʿīflik ve nā-tüvānlık, zaʿfet maʿnāsınadır.

تُرَبَةُ [Turebet] (tā'nın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Mekke-i mükerreme'ye iki merhale karīb yerde bir deredir ki bostān-ı İbn ʿĀmir'e cereyān eder.

تُرَيْبَةُ [Tureybet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Yemen'de bir mevziʿdir.

تُرَابَةُ [Turābet] (قُمَامَةٌ [ḳumāmet] vezninde) Yine Yemen'de bir mevziʿdir.

تُرْبَانُ [Turbān] (عُثْمَانُ [ʿuşmān] vezninde) Medīne-i münevvere ile Ḥafīr nām mahal beyninde bir deredir.

أَبُو تُرَابٍ [Ebū Turāb] İmām ʿAlī radıyallāhu ʿanhu cenāblarının künyesidir, Hazret-i Resūlullāh ʿaleyhi's-selām vazʿ eylemiştir.

Ve Risāle-i Ḳuşeyriyye ricālinden Zāhid-i Naḫşebī künyesidir ki ʿārif-i maʿrūftur, ismi ʿAsker b. Huşayn'dır.

اَلتُّرَابِيُّونَ [et-Turābiyyūn] Muḥammedān ibnā Aḥmed el-Merveziyyān ki tesniyedir ve ʿAbdulkerīm b. ʿAbdurraḥmān ve Naṣr b. Yūsuf ve Muḥammed b. Ebi'l-Heyşem nām muhaddislerdir.

إِتْرِيبُ [İtrīb] (اِزْمِيلٌ [izmīl] vezninde Mışır'da bir nāhiyedir.

اَلتِّرَابُ [et-tirāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde Koyun kısmının kalçasına denir, أَصْلُ ذِرَاعِ الشَّاةِ maʿnāsına; ve minhu: اَلتِّرَابُ الْوَذِمَةُ Yaʿnī ve minhu hadīsu ʿAlī radıyallāhu ʿanhu: "لَئِنْ وَلِيتُ بَنِي أُمَيَّةَ لأَنْفُضَنَّهُمْ نَفْضَ الْقَصَّابِ التِّرَابَ الْوَذِمَةَ" İntehā.

تِرَابٌ [tirāb] Zikr olunan ʿuzvlardır. Ve وَذِمَةٌ [veẕimet] فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde أوذام [evẕām]ı munkatıʿ olmuş kovaya denir. Ve اَوْذَامٌ [evẕām] Kovanın kulplarını bend ettikleri kayışlara denir. Pes maʿnā "Bend ve peyvendleri sökülmüş koyun kalçalarını kassāb ne güne silkerse ben de o tāʾifeyi öylece silkerim." Yaʿnī "Hubs ve denesten onları tathīr ve temyīz ederim" demektir.

Müʾellif der ki ʿinde'l-baʿz burada تِرَابٌ [tirāb] تَرْبٌ [terb] lafzından ki ضَرْبٌ [ḍarb] veznindedir, cemʿdir ve تَرْبٌ [terb] تَرِبٌ [terib] muhaffefidir ki كَتِفٌ [ketif] veznindedir yāhūd bu rivāyet galat-ı rāvī olmakla savāb olan, اَلْوِذَامُ التَّرِبَةُ ʿibāretiyle olmaktır. وِذَامٌ [viẕām] وَذِمَةٌ [veẕimet]in cemʿidir ki işkenbeye denmekle maʿnā-yı hadīs "Toprağa düşmekle toz ve toprak olmuş işkenbeyi kassāb ne güne kaldırıp silkerse ben de onları öylece silkip tathīr ederim" demek olur. Kaldı ki ikinci ihtimāle göre كَتِفٌ [ketif] vezninde تَرِبَةٌ [teribet]ten murād, yine işkenbedir, niteki *Nihāye*-i İbn Eşīr'de meşrūhtur.

مَاتِيرَبُ [Mātīreb] (tā'nın kesri ve rā'nın fethiyle) Semerḳand şehrinde bir mahalledir.

اَلتُّرْبِيَّةُ [et-turbiyyet] (أُحْجِيَّةٌ [uḥciyyet] veznince) Buğday envāʿından kızıl buğdaya denir.

يَتْرَبُ [yetrebu] (يَمْنَعُ [yemneʿu] veznince) Yemāme kurbünde bir mevziʿdir. Eşcaʿī, ʿalā-kavlin Şemmāḫ nām şāʿirin işbu:

وَعَدْتَ وَكَانَ الْخُلْفُ مِنْكَ سَجِيَّةً
مَوَاعِيدَ عُرْقُوبٍ أَخَاهُ بِيَثْـرَبِ

beytinde يَثْرَبُ [yetrebu] lafzından murād, mevziʿ-i mezbūrdur. Ve عُرْقُوبٌ [ʿUrḳūb] زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde hulf-i vaʿd ile meşhūr bir kimsedir, birāderine hurmā vaʿd edip hulf eylediğine işārettir. Müʾellifin istişhādı baʾzılar şā-yı müsellese ile يَثْرِبُ resm eylemeleriyle onların galatlarını mübeyyindir.

اَلتُّرَيْبِيُّ [et-Turebiyyu] (قُرَشِيٌّ [ḳureşiyy] veznince) Ḥuseyn b. Muḳbil nām kimsenin nisbetidir; meşāhīr-i ümerādan Ḳayzān nām emīrin Baġdād'da kāin türbesinde mukīm olduğu için ona nisbet olunmuştur ve mezbūr Ḥuseyn tahdīs-i hadīs eylemiştir.

[ت ر ع ب]

تَرْعَبٌ [Terʿab] (ثَعْلَبٌ [ṣaʿleb] vezninde)

تَبْرَعٌ [Tebraʿ] (تَمْنَعُ [temnaʿ] vezninde) İki mevziʿlerdir. Bu kelimeleri nahviyyūnun munsarıf kılmaları, tā'larının asliyye olduğunu mübeyyindir.

[ت ع ب]

اَلتَّعَبُ [et-taʿab] (عَجَبٌ [ʿaceb] veznin-

de) Renc ü zahmet çekip yorulmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعِبَ الرَّجُلُ تَعَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ ضِدُّ اسْتَرَاحَ

اَلإِتْعَابُ [el-itʿāb] (hemzenin kesriyle) Bir kimseye zahmet verip yormak maʿnāsınadır; yukālu: أَتْعَبَهُ إِتْعَابًا Ve bedende şikest olmuş kemiği onulduktan sonra tekrār şikest eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَتْعَبَ الْعَظْمَ أَيْ أَعْنَتَهُ بَعْدَ الْجَبْرِ Burada أَعْنَتَهُ nūn ve tā iledir, أَعْتَبَهُ nüshaları galattır. Ve

إِتْعَابٌ [itʿāb] Doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَتْعَبَ الْإِنَاءَ إِذَا مَلَأَهُ Ve bir kimsenin devābb ve mevāşīsi taʿab çekip durgun ve dermānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَتْعَبَ الْقَوْمُ أَيْ تَعِبَتْ مَاشِيَتُهُمْ

اَلتَّعِبُ [et-teʿib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمُتْعَبُ [el-mutʿab] (مُكْرَمٌ [mukrem] veznide) Yorgun ve durgun taʿab-nāk adama denir; yukālu: هُوَ تَعِبٌ وَمُتْعَبٌ وَلاَ تَقُلْ مَتْعُوبٌ لِمُخَالَفَةِ السَّمَاعِ وَالْقِيَاسِ وَقِيلَ هُوَ لَحْنٌ لأَنَّ الثُّلاَثِيَّ لاَزِمٌ وَاللاَّزِمُ لاَ يُبْنَى مِنْهُ الْمَفْعُولُ

[ت غ ب]

اَلتَّغْبُ [et-taġb] (tā'nın fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Çirkīn ve kabīh şeyʾe denir. Ve رِيبَةٌ [rībet] maʿnāsınadır ki sū-i zannı müstelzim hāletten ʿibārettir.

اَلتَّغَبُ [et-teġab] (fethateynle) Fesād ve helāk maʿnālarınadır. Ve kīr ve pās ve vesah ve deren maʿnālarınadır. Ve kıtlık, kaht maʿnāsınadır. Ve açlık, cūʿ maʿnāsınadır. Ve ʿayb u nakīsa maʿnāsınadır. Ve ʿayblı olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَغِبَ الشَّيْءُ تَغَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ Yaʿnī zikr olunan maʿnāların cümlesinden vech-i mezkūr üzere mutasarrıftır.

اَلإِتْغَابُ [el-itġāb] (hemzenin kesriyle) ʿAyblamak ve maʿyūb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَتْغَبَهُ غَيْرُهُ أَيْ عَابَهُ

[ت ل ب]

اَلتَّلْبُ [et-telb] (tā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Ziyān ve hasār maʿnāsınadır; yukālu: تَبًّا لَهُ وَتَلْبًا أَيْ أَلْزَمَهُ اللهُ خَسَارًا وَخَسَارًا

تَلِبٌ [telib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

تِلِبٌّ [Tilibb] (فِلِزٌّ [filiz] vezninde) Ashāb-ı kirāmdan İbn Sufyān el-Yaḳẓān b. Ebī Ṣaʿlebe ismidir, Beni'l-ʿAnber kabīlesindendir. Ve

تِلِبٌّ [Tilibb] (فِلِزٌ [filiz] vezninde) Bir mevziʿ adıdır. Ve şuʿarā-i Cāhiliyye'den yine ʿAnberī bir şāʿir adıdır; ʿalā-kavlin şāʿir-i merkūmun ismi, كَتِفٌ [ketif] veznindedir, ism-i sahābī gibi yāhūd ikisi bir zāttır.

اَلتَّوْلَبُ [et-tevleb] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Merkeb sıpasına denir, cahş maʿnāsına.

اَلإِتْلِئْبَابُ [el-itliʾbāb] (اِطْمِئْنَانٌ [iṭmiʾnān] vezninde) Bir iş yoluna girip rāst ve müstakīm olmak maʿnāsınadır ki min-baʿd mümtedd ve müstemir olup gider; yukālu: إِتْلَأَبَّ الْأَمْرُ إِتْلِئْبَابًا إِذَا اسْتَقَامَ Ve bir nesne mīl gibi dikilip durmak maʿnāsınadır; yukālu: إِتْلَأَبَّ الشَّيْءُ إِذَا انْتَصَبَ Ve eşek başını ve göğüsünü havāya dikip örü tutmak maʿnāsınadır; yukālu: إِتْلَأَبَّ الْحِمَارُ إِذَا أَقَامَ صَدْرَهُ وَرَأْسَهُ Ve yol hatt-ı müstakīm gibi uzanıp doğrulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِتْلَأَبَّ الطَّرِيقُ إِذَااسْتَقَامَ وَامْتَدَّ

اَلتُّلَأْبِيَةُ [et-tuleʾbībet] (طُمَأْنِينَةٌ [ṭumaʾnīnet] vezninde) Maʿnā-yı evvelden ismdir, doğruluk hāletine denir; yukālu: بِالْأَمْرِ تُلَأْبِيَةٌ أَيْ اِسْتِقَامَةٌ

[ت ن ب]

تِنَّبٌ [tinneb] (قِنَّبٌ [ḳinneb] vezninde) Şām diyārında bir karyedir; muhaddisīnden

meşhūr kātib-i fāʾik Muḥammed b. Muḥammed b. ʿAḳīl et-Tinnebī oraya mensūbdur ve Ṣāliḥ et-Tinnebī ki kezālik rivāyet-i hadīs eylemiştir, oradandır.

اَلتُّنُوبُ [et-tennūb] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Rūm diyārına mahsūs bir büyük şecer adıdır, ondan katrān hāsıl olur. Bu şecer, çam ağacının dişi nevʿidir, Türkīde köknar ağacı ve katrān ağacı taʿbīr ederler.

[ت و ب]

اَلتَّوْبُ [et-tevb] (ثَوْبٌ [ṯevb] vezninde) ve

اَلتَّوْبَةُ [et-tevbet] (نَوْبَةٌ [nevbet] vezninde) ve

اَلْمَتَابُ [el-metāb] (مَآبٌ [meʾāb] vezninde) ve

اَلتَّابَةُ [et-tābet] (غَابَةٌ [ġābet] vezninde) ve

اَلتَّتْوِبَةُ [et-tetvibet] (تَبْصِرَةٌ [tebṣiret] veznincde) Günāhtan rücūʿ edip Hazret-i Ḥaḳḳ'a teveccüh eylemek maʿnāsınadır. Asl-ı mādderücūʿ maʿnāsınadır, lākin rücūʿ ʿani'z-zenb maʿnāsında gālib olmuştur; yukālu: تَابَ إِلَى اللهِ يَتُوبُ تَوْبًا وَتَوْبَةً وَمَتَابًا وَتَابَةً وَتَتْوِبَةً إِذَا رَجَعَ عَنِ الْمَعْصِيَةِ Sīga-i ahīre hilāf-ı kıyās üzere vāki olmuştur; ve yukālu: تَابَ اللهُ عَلَيْهِ أَيْ وَفَّقَهُ لِلتَّوْبَةِ أَوْ رَجَعَ بِهِ مِنَ التَّشْدِيدِ إِلَى التَّخْفِيفِ وَمِنَ الْحَظْرِ إِلَى الْإِبَاحَةِ أَوْ رَجَعَ عَلَيْهِ بِفَضْلِهِ وَقَبُولِهِ وَهُوَ أَيِ اللهُ تَعَالَى تَوَّابٌ عَلَى عِبَادِهِ

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre تَوْبَةٌ [tevbet] ecmel-i vücūh üzere günāh ve maʿsiyeti terk eylemekten ʿibārettir ki envāʿ-ı iʿtizārın eblagı budur, zīrā iʿtizār üç vech üzeredir: Evvel bir günāh ve cünhadan muʿtezir olan kimse "ben onu işlemedim" diye inkār eylemektir. Sānī "şu māddeye mebnī işledim" diye bast-ı iʿtizār eder. Sālis "eğerçi işledim ve fi'l-hakīka isāʾet eyledim, lākin min-baʿd terkine ʿazm u kasd eyledim" diye iʿtizār eder. İşte تَوْبَةٌ [tevbet] bundan ʿibārettir. İntehā.

اَلتَّائِبُ [et-tāʾib] İsm-i fāʿildir.

اَلتَّوَّابُ [et-tevvāb] Sīga-i mübālagādır. Ve

تَائِبٌ [Tāʾib] Elkābdandır, Aḥmed b. Yaʿḳūb et-Tāʾib el-Antakī mukri-i kebīrdir, mütekaddimīndendir. Ve ʿAbdullāh b. Ebi't-Tāʾib muhaddistir, müteʾahhirīndendir.

تَوْبَةُ [Tevbet] Esāmīdendir.

تَلُّ تَوْبَةٍ [Tellu Tevbet] Şehr-i Muṣul kurbünde bir karyedir.

اَلإِسْتِتَابَةُ [el-istitābet] (اِسْتِعَانَةٌ [istiʿānet] veznince) Bir kimseden tevbe eylemesini taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: اِسْتَتَابَهُ أَيْ سَأَلَهُ أَنْ يَتُوبَ Ve minhu kavluhum: إِنَّ الْمُرْتَدَّ يُسْتَتَابُ

اَلتَّابُوتُ [et-tābūt] Maʿlūmdur ki içine cenāze vazʿ ve nakl olunan zarf-ı haşebīdir, aslı تَأْبُوَةٌ [teʾbuvet] idi تَرْقُوَةٌ [terḳuvet] veznince vāv, iskān olunup hā-i teʾnīs tā'ya kalb olundu. Ve lügat-ı Ensār-ı kirām hā-i asliyye ile تَابُوهٌ[tābūh]tur.

Şārih der ki تَأْبُوتٌ [teʾbūt] فَعْلُوتٌ [faʿlūt] veznindedir, ثَوْبٌ [ṯevb]den meʾhūzdur; dāʾimā kendisiyle iʿāde-i cenāze olunduğu için tesmiye olunmuştur. Ve Zemaḫşerī'nin muhtarı, aslı تَوَبُوتٌ [tevebūt]tur vāv-ı meftūha ile, ʿale'l-kāʿide vāv elif'e kalb olunup تَابُوتٌ [tābūt] oldu. Ve bu vechile lügat-ı Ḳureyş'i tercīh eylemiştir.

Ve maʿlūm ola ki Ḳurʾān-ı kerīm'de zikr olunan تَابُوتٌ [tābūt]tan murād, Tevrāt kitābı vazʿ olunan sandukadır ki çemşīr ağacından idi. Hazret-i Mūsā'nın intikālinden sonra Benī İsrāʾīl'e gazab-ı rabbānī zuhūruyla refʿ olundu. Baʿdezamānin Ṭālūt'un pādişāh olmasında

irāde-i ilāhiyyeye ʿalāmet olmak için āşikārece melāʾike-i kirām āsumāndan inzāl eylediler. Ehl-i haber derler ki cümle-i enbiyānın temāsīli onda mevcūd olup Hazret-i Ādem-i Ṣafī'ye getirmişler idi. ʿArzı tūlünün sülüsānı kadar idi. Yaʿḳūb-i İsrāʾīl hazretlerine kadar tevārüs cihetiyle tedāvül edip Benī İsrāʾīl yedinde iken tekrār refʿ olundu. Esnā-yı cihād u gazādā pīş-gāhlarına takdīm olunup ondan sekīnet ve itmīnān-ı kulūb hāsıl olur idi. İntehā.

[ت ي ب]

يَتِيبُ [Yetību] (يَغِيبُ [yaġību] vezninde) Medīne'de bir dağdır.

اَلتَّابَةُ [et-tābet] (غَابَةٌ [ġābet] vezninde) تَوْبَةٌ [tevbet] maʿnāsınadır, niteki karīben zikr olundu. Şārih yāʾī olduğunu inkār eylemiştir, pes müʾellife göre aslı تَيِبَةٌ [teyibet] tir yā'yı hemzeye ve hemze, elif'e kalb olunmuştur.

FASLU'Ş-Ş ĀʾİʾL-MÜSELLESE
(فَصْلُ الثَّاءِ الْمُثَلَّثَة)

[ث أ ب]

اَلثَّأْبُ [eṣ-ṣeʾb] (ṣā'nın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Vücūda mukaddime-i nevm fütūru gibi kesel ü fütūr ʿārız olup esnemek maʿnāsınadır; yukālu: ثُئِبَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ ثَأْبًا إِذَا أَصَابَهُ كَسَلٌ وَفَتْرَةٌ كَفَتْرَةِ النُّعَاسِ فَهُوَ مَثْؤُوبٌ Ümmehāt-ı sāʾirede فَمَهُ فَيَفْتَحُ عِنْدَهَا ʿibāreti ziyāde olarak mersūmdur.

اَلثُّؤَبَاءُ [eṣ-ṣuʾebāʾ] (نُفَسَاءُ [nufesāʾ] veznide) İsmdir, esnemeğe denir; yukālu: أَخَذَتْهُ الثُّؤَبَاءُ وَهِيَ فَتْرَةٌ تَعْتَرِي الشَّخْصَ فَيَفْتَحُ عِنْدَهَا فَمَهُ

اَلتَّثَاؤُبُ [et-teṣāʾub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznide) Esnemek maʿnāsınadır. Ve haber araştırmak maʿnāsınadır; yukālu: تَثَاءَبَ الْخَبَرَ أَيْ تَجَسَّسَهُ

اَلتَّثَأُّبُ [et-teṣeʾʾub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznide) Bu dahi esnemek maʿnāsınadır.

اَلثَّأَبُ [eṣ-ṣeʾeb] (fethateynle) Bu dahi ismdir esnemek hāletine denir.

اَلْأَثْأَبُ [el-eṣʾeb] (أَعْجَبُ [aʿceb] vezninde) Bādiye eşcārından bir nevʿ şecerdir; müfredi أَثْأَبَةٌ [eṣʾebet]tir hā'yla.

[ث ب ب]

اَلثَّبَابُ [eṣ-ṣebāb] (تَبَابٌ [tebāb] vezninde) Gereği gibi yerleşip oturmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَبَّ الرَّجُلُ ثَبَابًا إِذَا جَلَسَ مُتَمَكِّنًا Ve tamām olmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَبَّ الْأَمْرُ إِذَا تَمَّ

اَلثَّبْثَبَةُ [eṣ-ṣebṣebet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznide) Bu dahi gereği gibi yerleşip oturmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَبْثَبَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى ثَبَّ

اَلثَّابَّةُ [eṣ-ṣābbet] شَابَّةٌ [şābbet] vezninde ve mürādifidir ki tāze ve genç ʿavrete denir; yukālu: جَارِيَةٌ ثَابَّةٌ أَيْ شَابَّةٌ

[ث خ ب]

ثَخْبٌ [ṯaḫb] (ṯā'nın fethi ve ḫā'nın sükūnuyla) Benī Kilāb diyārında bir dağdır ki onda altın ve cezʿ-i ebyaz maʿdenleri vardır.

[ث ر ب]

اَلثَّرْبُ [eṯ-ṯerb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Şol zar gibi yufka iç yağıdır ki işkenbeyi ve bağırsakları ihāta eder, Türkīde çöz taʿbīr olunur. Cemʿi ثُرُوبٌ [ṯurūb] gelir, نُجُومٌ [nucūm] gibi ve أَثْرُبٌ [eṯrub] gelir, أَكْلُبٌ [eklub] gibi ve cemʿu'l-cemʿi أَثَارِبُ [eṯārib] gelir. Ve

ثَرْبٌ [ṯerb] Masdar olur, bir kimseye cürm ve cünhası mukābilinde levm ve taʿyīr eylemek ve kınamak maʿnāsınadır; yukālu: ثَرَبَهُ ثَرْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا لاَمَهُ وَعَيَّرَهُ بِذَنْبِهِ Ve hastanın libāsını soyupçıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَرَبَ الْمَرِيضَ إِذَا نَزَعَ عَنْهُ ثَوْبَهُ

اَلثَّرَبَاتُ [eṯ-ṯerebāt] (fetehātla) Parmaklara denir,esābiʿ maʿnāsına. Zāhiren ثَرْبٌ [ṯerb] müfredidir.

اَلتَّثْرِيبُ [et-teṯrīb] (تَرْتِيبٌ [tertīb] vezninde) Bu dahi bir kimseye günāhı sebebiyle levm ve serzeniş eylemek ve kınamak maʿnāsınadır; yukālu: ثَرَّبَهُ وَثَرَّبَ عَلَيْهِ تَثْرِيبًا إِذَا لاَمَهُ وَعَيَّرَهُ بِذَنْبِهِ Ve sevb ve kāğıd makūlesini dürüp bükmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَرَّبَ الثَّوْبَ إِذَا طَوَاهُ

اَلإِثْرَابُ [el-iṯrāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi levm ve taʿyīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَثْرَبَهُ بِمَعْنَى ثَرَّبَهُ Ve hayvānın ثَرْبٌ [ṯerb] dedikleri zikr olunan yağı çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثْرَبَ الْكَبْشُ إِذَا زَادَ ثَرْبُهُ يَعْنِي شَحْمُهُ

اَلْمُثْرِبُ [el-muṯrib] (مُفْسِدٌ [mufsid] vezninde) Kalīlü'l-ʿatā olan kimseye denir.

اَلْمُثَرِّبُ [el-muṯerrib] (مُزَوِّرٌ [muzevvir] vezninde) Dāʾimā miyāne-i nāsı tahlīt ve ifsād eden fitne-kāra denir. تَثْرِيبٌ [teṯrīb]den ism-i fāʿildir ki ifsād ve tahlīt maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ مُثَرِّبٌ أَيْ مُخَلِّطٌ مُفْسِدٌ

ثَرِبٌ [Ṯerib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bādiyede Muḥārib kabīlesi yurdunda bir kuyu adıdır.

ثَرَبَانُ [Ṯerebān] Yemen'de bir hisār adıdır.

اَلثَّرْبَاءُ [eṯ-ṯerbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Semiz ve iç yağı çok koyuna denir; yukālu: شَاةٌ ثَرْبَاءُ أَيْ سَمِينَةٌ ذَاتُ الثَّرْبِ

أَثَارِبُ [Eṯārib] (أَجَانِبُ [ecānib] vezninde) Ḥaleb kazāsında bir karyedir.

يَثْرِبُ [Yeṯribu] (يَضْرِبُ [yaḍribu] vezninde) ve

أَثْرِبُ [Eṯribu] (yā'yı hemzeye ibdālle) Medīnetü'n-Nebī ʿaleyhi's-salātu ve's-selām ismidir. Nisbetinde يَثْرِبِيٌّ [Yeṯrebiyy] ve أَثْرِبِيٌّ [Eṯrebiyy] denir rā'ların fethi ve kesriyle.

Şārih der ki Sām b. Nūḥ evlādından ibtidā arz-ı mezbūrede sākin olan, Yeṯrib ismiyle müsemmādır, Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretleri, lafz-ı merkūmun maʿnāsı tebāh ve fesādı mutazammın olmakla istihcān buyurmalarıyla refʿ ve Ṭaybe ve Ṭābe ismiyle tesmiye buyurdular. İntehā. Ve

يَثْرِبِيٌّ [Yeṯribiyy] Ashābdan Ebū Rimṯe el-Belevī ismidir; ʿalā-kavlin Rifāʿa b. Yeṯribī'dir ki bu dahi ashābdandır ve ʿÖmer b. Yeṯribī ashābdandır ve ʿAmīre b. Yeṯribī tabiʿīndendir.

[ث ر ق ب]

اَلثُّرْقُبِيَّةُ [eṯ-ṯurḳubiyyet] (ṯā'nın ve ḳāf'ın

zammıyla) Mışır keteninden bir nevʿ beyāz beze denir.

[ث ط ب]

اَلثُّنْطُبُ [eş-şunṭub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuz] vezninde) مِجْوَابٌ [micvāb]-ı kaffās ismidir, yaʿnī kafes yapanların ağaç ve kamış kesip yonacak āletlerine denir ki demirden olur.

[ث ع ب]

اَلثَّعْبُ [eş-şaʿb] (ṣā'nın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Akıtmak maʿnāsınadır, lākin pınar ve ayazma makūlesinden ve oluk ve havuz ayağı gibi yerden kaynayıp coşkun çıkarak akıtmağa mahsūstur; yukālu: ثَعَبَ الْمَاءَ وَالدَّمَ ثَعْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ اِذَا فَجَرَهُ Ve

ثَعْبٌ [ṣaʿb] Mübalāgaten vasf olur, akıcı, sāʾil maʿnāsına, ke-mā se-yuzkeru. Ve derenin su akacak yerine denir, مَسِيلُ الْوَادِي maʿnāsına. Cemʿi ثُعْبَانٌ [ṣuʿbān] gelir, بُطْنَانٌ [buṭnān] vezninde.

اَلإِنْثِعَابُ [el-inṣiʿāb] (اِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznide) Maʿnā-yı evvelden mutāviʿdir; yukālu: ثَعَبَ الْمَاءَ فَانْثَعَبَ أَيْ فَجَرَهُ فَانْفَجَرَ

اَلثَّعَبُ [eş-şeʿab] (fethateynle)

اَلأُثْعُوبُ [el-uṣʿūb] (أُسْلُوبٌ [uslūb] veznide) ve

اَلأُثْعُبَانُ [el-uṣʿubān] (hemzenin ve ʿayn'ın zammıyla) Bunlar da ثَعْبٌ [ṣaʿb] gibi akıcı, sāʾil nesneye denir; yukālu: مَاءٌ ثَعْبٌ كَمَا ذُكِرَ وَثَعَبٌ وَأُثْعُوبٌ وَأُثْعُبَانٌ أَيْ سَائِلٌ

اَلْمَثَاعِبُ [el-meṣāʿib] (mīm'in fethiyle) مَثْعَبٌ [meṣʿab] lafzından cemʿdir, su cereyān edecek akıntı yere ve su yoluna denir, مَسِيلُ الْمَاءِ maʿnāsına; ve minhu مَثَاعِبُ الْمَدِينَةِ أَيْ مَسَايِلُ مَائِهَا Havuzun oluğuna ve musluğuna مَثْعَبٌ [meṣʿab] ıtlākı bu cihetledir. Şārih der ki havuza su dökülecek oluğa kezālik sath üzere vazʿ olunan oluğa da مَثْعَبٌ [meṣʿab] ıtlāk olunur.

اَلثُّعْبَةُ [eş-şuʿbet] (جُزْعَةٌ [curʿat] vezninde; ʿalā-kavlin هُمَزَةٌ [humezet] vezninde olmakla Cevherī vehm eylemiştir) Bir nevʿ kertenkeledir ki başı yeşil olur ve be-gāyet habīstir, Türkīde yılana ağuveren taʿbīr olunur. Ve

ثُعْبَةٌ [ṣuʿbet] Fāreye denir. Ve bir nevʿ şecer adıdır.

اَلثُّعْبَانُ [eş-şuʿbān] (عُثْمَانُ [ʿuṣmān] vezninde) Be-gāyet iri ve uzun olan yılana denir ki ejdeha taʿbīr olunur; ʿalā-kavlin hāssaten yılanın erkeğine denir ve ʿalā-reʾyin ʿumūm üzere mutlakan yılana denir; cery ve seyelān manasındandır.

اَلأَثْعَبِيُّ [el-eṣʿabiyy] (أَجْنَبِيٌّ [ecnebiyy] vezninde) ve

اَلأُثْعُبَانُ [el-uṣʿubān] ve

اَلأُثْعُبَانِيُّ [el-uṣʿubāniyy] (hemzelerin ve ʿayn'ların zammıyla) Şol dāʾireli iri yüze ıtlak olunur ki be-gāyet güzel ve beyāz ola.

اَلثَّعَابِيبُ [eş-şeʿābīb] (سَعَابِيبُ [seʿābīb] vezninde) Ağızdan akan yelmeşik sāfī suya denir ki tel gibi sünüp uzanır, salya taʿbīr olunur; yukālu: فُوهُ يَجْرِي ثَعَابِيبَ أَيْ يَجْرِي مِنْهُ مَاءٌ صَافٍ مُتَمَدِّدٌ

اَلثَّعُوبُ [eş-şeʿūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ahlāt-ı erbaʿadan safrāya denir, مِرَّةٌ [mirret] gibi.

[ث ع ل ب]

اَلثَّعْلَبُ [eş-şaʿleb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Tilkiye denir ki maʿrūf cānverdir, erkeğine ve dişisine ıtlāk olunur. ʿAlā-kavlin dişisine ثَعْلَبَةُ [ṣaʿlebet] ve erkeğine ثَعْلَبٌ [ṣaʿleb] denir ve ثُعْلُبَانٌ [ṣuʿlubān] denir ṣā'nın ve lām'ın zammıyla. Kaldı ki Cevherī'nin

ثُعْلُبَانٌ [ṯuʿlubān] erkek tilkiye ıtlāk olunduğuna istişhād eylediği şāʿirin işbu:

أَرَبٌّ يَبُولُ الثُّعْلُبَانُ بِرَأْسِهِ
لَقَدْ ذَلَّ مَنْ بَالَتْ عَلَيْهِ الثَّعَالِبُ

beytinde vākiʿ ثُعْلُبَان [ṯuʿlubān] lafzını zammıla inşād ve murād erkek tilkidir diye tefsīr eylemesi galat-ı sarīhtir ve galatta mesbūktur, yaʿnī baʿzı selef dahi bu vech üzere galat eylediler; murād, Kisāʾī'dir. Belki savāb olan ṯā'nın fethiyledir ki ثَعْلَبٌ [ṯaʿleb] lafzından tesniyedir, zīrā menşe-i beyt budur ki Ġāvī b. ʿAbdulʿuzzā nām kimse Benī Suleym'e mahsūs Suvāʿ nām sanemin hādimi idi. Bir gün sanem-i mersūm kurbünde otururken seğirterek iki tilki gelip o sanem üzere suʿūd ve ayaklarını kaldırıp üzerine tebevvül eylediler. Ġāvī bu hāli müşāhede eyledikte, "Böyle tanrı mı olur!" diye beyt-i mezbūru inşād edip "Yā maʿşere Suleym! Ḫudā hakkı işbu sanem darr ve nefʿ ve menʿ ve iʿtāya kādir değildir" dedi ve sanemi şikest edip dergāh-ı Hazret-i Resūlullāh'a ʿazīmet ve baʿde't-teşerrüf ʿarz-ı şehādet eyledi. Hazret-i Resūl ʿaleyhi's-selām, ismin-den pürsān oldukta Ġāvī b. ʿAbdulʿuzzā olduğunu ifāde eylemekle Hazret-i Resūlullāh istihcān edip belki Rāşid b. ʿAbdirabbihi'dir diye buyurmalarıyla min-baʿd Rāşid ile nām-dār olmuştur.

Ve ثَعْلَبٌ [ṯaʿleb] lafzının cemʿi ثَعَالِبُ [ṯeʿālib] gelir ve ثَعَالِي [ṯeʿālī] gelir bā'yı yā'ya ibdālle. Şārih der ki vezn-i ahīr zarūret-i şiʿre mahsūstur. Ve ekser-i ehl-i lügat ثُعْلُبَانٌṯā'nın zammıyla erkek tilkiye ıtlāk olunduğunu beyt-i mezbūr ile istişhād ederler, niteki أُفْعُوَانٌ [ufʿuvān] erkek أَفْعَى [efʿā]ya ve عُقْرُبَانٌ [ʿuḳrubān] erkek عَقْرَبٌ [ʿaḳreb]e ıtlāk olunur. Ve Zemāḫşerī ve Ḥāfız Şerefuddīn ed-Dimyātī bu bābda müttefiklerdir. İntehā. Ve

ثَعْلَبٌ [ṯaʿleb] Havuzdan taşraya su çıkacak mahrece ve oluğa denir. Nüsha-i sahīha مَخْرَجُ الْمَاءِ مِنَ الْحَوْضِ ʿibāretiyledir. Ve

ثَعْلَبٌ [ṯaʿleb] Hurmā serdikleri yerden yağmur suyu akıp gidecek deliğe ve arka denir. Ve mızrağın temren kovasına girdiği ucuna denir. Ve hurmā diplerinden sürüp çıkan fidanlar ki gül taʿbīr olunur, kesildikte yerlerinde kalan köküne denir; ʿalā-kavlin bedenden sürüp çıkan fidanlar kesildikte bedende kalan diplerine ve omçalarına denir.

اَلْمَثْعَلَةُ [el-meṯʿalet] (mīm'in ve lām'ın fethiyle) ve

اَلْمُثَعْلِبَةُ [el-muṯaʿlibet] (mīm'in zammı ve lām'ın kesriyle) Tilkisi çok yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَثْعَلَةٌ وَمُثَعْلِبَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الثَّعَالِبِ Şārih der ki vezn-i evvel عَقْرَبٌ [ʿaḳreb] māddesinde مَعْقَرَةٌ [maʿḳaret] kabīlindendir.

اَلثَّعْلَبَةُ [eṯ-ṯaʿlebet](hā'yla) عُصْعُصٌ [ʿuṣʿuṣ] maʿnāsınadır ki insānın ve hayvānın makʿadında ve kuyruk dibinde pöç ve kuyruk sokumu ve uca taʿbīr olunur, mercimek kadar bir kemiktir ki fātiha-i hilkat-i benī Ādem ve hātime-i fenā vü ʿadem o kemiktir. Baʿzı diyārda ona büzdüm kemiği taʿbīr ederler. Ve

ثَعْلَبَةٌ [ṯaʿlebet] إِسْتٌ [ist] ve مَقْعَدٌ [maḳʿad] a denir. Ve

ثَعْلَبَةُ [Ṯaʿlebet] ʿArabdan niçe kimselerin ve niçe kabīlelerin ismidir. Ve ondandır ki ثَعْلَبَتَانِ[Ṯaʿlebetān] iki kabīle pederleridir. Biri Ṯaʿlebe b. Cedʿāʾ ve birisi Ṯaʿlebe b. Rūmān'dır. Ve ثَعْلَبَةُ [ṯaʿlebet] yirmi

iki sahābī ismidir. Ve Ṣaʿlebe b. ʿİbād ve Ṣaʿlebe b. Suheyl ve Ṣaʿlebe b. Muslim ve Ṣaʿlebe b. Yezīd muhaddisīndendir. Ve Ebū Ṣaʿlebe el-Ḫuşenī ki ceddi Ḫuşeyn'e mensūbdur, isminde ihtilāf olunmuştur. Baʿzılar Curşūm b. Yāsir ve baʿzılar Nāşib ve bazılar Lābis ve baʿzılar Nāşim ve baʿzılar Curhum diye beyān eylediler ve kendisi ashāb-ı kirāmdandır.

دَاءُ الثَّعْلَبِ [dāʾu'ṣ-ṣaʿleb] Maʿrūf ʿillettir, tilki kısmına ʿārız olup tüyleri dökülmekle دَاءُ الثَّعْلَبِ [dāʾu'ṣ-ṣaʿleb] ıtlāk eylediler. Baʿzı kimseye ʿārız olup saç ve sakalı bi'l-cümle dökülür, niteki دَاءُ الْحَيَّةِ [dāʾu'l-ḥayyet] nām ʿillet sebebiyle derisi kavlayıp soyulur. Sebebi hiddetli, fāsid yāhūd muhterik hılt ve tuzlu yāhūd müteʿaffin balgamdır.

عِنَبُ الثَّعْلَبِ [ʿinebu'ṣ-ṣaʿleb] Maʿrūf nebāttır ki Türkīde it üzümü derler. Tabīʿatı müberrid ve rādiʿ ve kābızdır, yedi dānesini yutmak yarakān ʿilletine nafiʿdir ve habli kātıʿdır, mücerrebdir.

حَوْضُ الثَّعْلَبِ [Ḥavḍu'ṣ-Ṣaʿleb] (ḥā-yı muʿceme-i meftūha ile) ʿUmān nām belde verāsında bir mevziʿdir.

ذُو ثُعْلُبَانَ [Ẕū Ṣuʿlubān] (ṣā'nın ve lām'ın zammıyla) Mülūk-i Yemen'den اَذْوَاءُ [eẕvāʾ] ıtlāk olunan yaʿnī ذُو [ẕū] lafzıyla musaddarü'l-lakab olan mülūklardan biridir.

ثُعَيْلِبَاتٌ [Ṣuʿaylibāt] (ṣā'nın zammıyla) Yāhūd

ثُعَالِبَاتٌ [Ṣuʿālibāt] Bir mevziʿ adıdır.

قَرْنُ الثَّعَالِبِ [Ḳarnu'ṣ-Ṣeʿālib] قَرْنُ الْمَنَازِلِ [Ḳarnu'l-Menāzil] ile müştehir olan mevziʿdir ki ehl-i Necd'in mīkātıdır.

دَيْرُ الثَّعَالِبِ [Deyru'ṣ-Ṣeʿālib] Baġdād kurbünde bir mevziʿdir.

اَلثَّعْلَبِيَّةُ [eṣ-ṣaʿlebiyyet] (yā-yı müşeddede ile) At kısmının köpek gibi seğirtmesine denir; yukālu: يَعْدُو الْفَرَسُ الثَّعْلَبِيَّةَ وَهِيَ عَدْوُهُ كَالْكَلْبِ Ve bu resme seğirtmek mekārihtendir. Ve

ثَعْلَبِيَّةُ [Ṣaʿlebiyyet] Mekke yolunda bir mevziʿdir.

[ث غ ب]

اَلثَّغْبُ [eṣ-ṣaġb] (ṣā'nın fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Dürtmek, taʿn maʿnāsınadır; yukālu: ثَغَبَهُ بِالرُّمْحِ ثَغْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ اِذَا طَعَنَهُ به Ve boğazlamak, zebh maʿnāsınadır; yukālu: ثَغَبَ الشَّاةَ اِذَا ذَبَحَهَا Ve derenin batnında kalan çok suya denir ve bu maʿnāda fethateynle de lügattır. Cemʿi أَثْغَابٌ [siġāb] gelir ṣā'nın kesriyle ve ثِغَابٌ [eṣġāb] gelir ve ثِغْبَانٌ [siġbān] gelir ṣā'nın kesri ve zammıyla.

اَلتَّثَغُّبُ [et-teṣaġġub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Diş eti kanayıp kanı akmak maʿnāsınadır; yukālu: تَثَغَّبَتْ لِثَتُهُ بِالدَّمِ أَيْ سَالَتْ

اَلثَّغَبُ [eṣ-ṣeġab] (fethateynle) Buz eriyip akmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَغِبَ الْجَمَدُ ثَغَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ اِذَا ذَابَ Ve

ثَغَبٌ [ṣeġab] Dağ kuytusunda olan su gölüne denir, güneş isābet eylememekle suyu soğuk olur; yukālu: رُضَابُهُ كَالثَّغَبِ أَيِ الْغَدِيرُ فِي ظِلِّ جَبَلٍ

[ث غ ر ب]

اَلثِّغْرِبُ [eṣ-ṣiġrib] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Sararmış dişlere denir.

[ث ق ب]

اَلثَّقْبُ [eṣ-ṣaḳb] (ṣā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Ortası açık olan deliğe denir,

خَرْقٌ نَافِذٌ [ḫarḳ nāfiẕ] maʿnāsına. Cemʿi أَثْقُبٌ [eṯḳub] gelir ve ثُقُوبٌ [ṯuḳūb] gelir. Ve

ثَقْبٌ [ṯaḳb] Masdar olur, delik delmek maʿnāsına; yukālu: ثَقَبَهُ ثَقْبًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ اِذَا خَرَقَهُ

اَلتَّثْقِيبُ [et-teṯḳīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ثَقْبٌ [ṯaḳb] maʿnāsınadır, teşdīdi teksīr içindir; yukālu: ثَقَّبَهُ تَثْقِيبًا بِمَعْنَى ثَقَبَهُ Ve āteşi tutuşturup yalınlandırmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَقَّبَ النَّارَ اِذَا أَوْقَدَهَا Ve saç ve sakala cā-be-cā pīrlik nişānesi düşüp kır serpmek maʿnāsınadır ki mecāzdır; yukālu: ثَقَّبَهُ الشَّيْبُ وَثَقَّبَ فِيهِ تَثْقِيبًا اِذَا ظَهَرَ الشَّيْبُ عَلَيْهِ

اَلِانْثِقَابُ [el-inṯiḳāb] (اِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Delik delinmek maʿnāsınadır.

اَلتَّثَقُّبُ [et-teṯaḳḳub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) اِنْثِقَابٌ [inṯiḳāb] maʿnāsınadır; yukālu: ثَقَبَهُ فَانْثَقَبَ وَتَثَقَّبَ Ve bu maʿnāda müteʿaddī olur; tekūlu تَثَقَّبْتُهُ بِمَعْنَى ثَقَبْتُهُ Ve āteşi tutuşturup ʿalevlendirmek maʿnāsınadır; yukālu: تَثَقَّبَ النَّارَ أَيْ أَوْقَدَهَا

اَلْمِثْقَبُ [el-miṯḳab] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Delik delecek ālete denir ki burgu ve tahrīfle matkab taʿbīr ederler. Ve

مِثْقَبٌ [Miṯḳab] Şām ile Kūfe beyninde olan yolun ismidir; kezālik Kūfe'den Mekke'ye varacak yolun adıdır. Ve

مِثْقَبٌ [miṯḳab] Reʾy ü tedbīri nāfiz ve kārger adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مِثْقَبٌ أَيْ نَافِذُ الرَّأْيِ

اَلْمُثَقِّبُ [el-Muṯaḳḳib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Şuʿārādan ʿ Āʾiz b. Miḥṣan lakabıdır.

اَلْمَثْقَبُ [el-meṯḳab] (مَفْعَلٌ [maḳʿad] vezninde) Ulu yola denir, şeh-rāh maʿnāsına; yukālu: سَلَكُوا الْمَثْقَبَ أي الطَّرِيقَ الْعَظِيمَ

اَلثُّقُوبُ [eṯ-ṯuḳūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Āteş tutuşup yanmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَقَبَتِ النَّارُ ثُقُوبًا اِذَا اتَّقَدَتْ Ve yıldız parıldamak maʿnāsınadır; yukālu: ثَقَبَ الْكَوْكَبُ اِذَا أَضَاءَ Ve bir nesnenin rāyihası etrāfa yayılmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَقَبَتِ الرَّائِحَةُ اِذَا سَطَعَتْ وَهَاجَتْ Ve nākanın sütü çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَقَبَتِ النَّاقَةُ اِذَا غَزُرَ لَبَنُهَا Ve bir kimsenin reʾy ü tedbīri nāfiz olmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَقَبَ رَأْيُهُ اِذَا نَفَذَ *Esās*'ın beyānına göre bu maʿnālar mecāzdır.

اَلِإثْقَابُ [el-iṯḳāb] (hemzenin kesriyle) Āteşi tutuşturup yakmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثْقَبَ النَّارَ أَيْ أَوْقَدَهَا

اَلثَّقُوبُ [eṯ-ṯeḳūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلثِّقَابُ [eṯ-ṯiḳāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Āteş tutuşturacak nesneye denir, çıra ve funda ve odun hurdeleri gibi ki tuturuk taʿbīr olunur.

اَلْأُثْقُوبُ [el-uṯḳūb] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Şol kār-güzār kimsedir ki burgu gibi umūr u mesālih-i nāsa duhūl ve nüfūz ve rüʾyet eder ola, دَخَّالُ اَلْأُمُورِ [daḫḫālu'l-umūr] maʿnāsına; yukālu: هُوَ أُثْقُوبٌ أَيْ دَخَّالٌ فِي اَلْأُمُورِ

اَلثَّقِيبُ [eṯ-ṯeḳīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Pek kızıl çehreli kişiye denir, şiddet-i humretten gūyā ki ʿalev-i āteş gibi lemeʿān eder. Ve

ثَقِيبٌ [ṯeḳīb] Pek sütlü nākaya denir.

اَلثَّقَابَةُ [eṯ-ṯeḳābet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir kimsenin çehresi ziyādesiyle kızıl olmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَقُبَ الرَّجُلُ ثَقَابَةً اِذَا صَارَ ثَقِيبًا شَدِيدَ الْحُمْرَةِ

اَلثَّاقِبُ [eṯ-ṯāḳib] Bu dahi sütü çok nākaya denir. Ve

اَلنَّجْمُ الثَّاقِبُ [en-Necmu'ṯ-Ṯāḳib] ki

Kurʾān-ı kerīm'de vākiʿdir, cemīʿ-i kevākibden mürtefiʿ kevkeb demektir yāhūd kevkeb-i Zuḥal murāddır ki semā-ı sābiʿadadır ki gūyā ki eflāka yāhūd zulmete nāfiz olduğu için ıtlāk olunmuştur. Kāle'ş-şārih: "وَالْمَعْنَى الْأَوَّلُ مَأْخُوذٌ مِنْ قَوْلِ الْعَرَبِ لِلطَّائِرِ إِذَا لَحِقَ بِبَطْنِ السَّمَاءِ قَدْ ثَقَبَ الطَّائِرُ

ثَقْبٌ [Ṣaḳb] (ṣā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Yemāme'de bir karyedir. Ve Ṣaḳb b. Ferve ashābdandır; ʿalā-kavlin Ṣuḳayb'dır, زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde.

ثَقْبَانُ [Ṣaḳbān] (سَحْبَانُ [saḥbān] veznin-de) Yemen'de Cened kasabasında bir karyedir.

يَثْقُبُ [Yeṣḳubu] (يَنْصُرُ [yenṣuru] vezninde) Bādiyede bir mevziʿdir.

ثُقَيْبٌ [Ṣuḳayb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Mekke yolunda Ṣaʿlebiyye nām mevziʿin yukarı tarafından Şām'a mūsil bir tarīk adıdır.

[ث ل ب]

اَلثَّلْبُ [eṣ-ṣelb] (قَلْبٌ [ḳalb] vezninde) Levm ve taʿyīb ve taʿyīr eylemek maʿnāsınadır ki kınamak taʿbīr olunur; yukālu: ثَلَبَهُ ثَلْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا لَامَهُ وَعَابَهُ Ve dergāhtan sürüp kovmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَلَبَهُ إِذَا طَرَدَهُ Ve bir nesneyi ters çevirmek maʿnāsınadır, içini taşrasına yāhūd altını üstüne döndermek gibi; yukālu: ثَلَبَهُ أَيْ قَلَبَهُ Ve bir nesneye gedik gedmek ve rahne eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَلَبَهُ أَيْ ثَلَمَهُ

اَلْمَثْلَبَةُ [el-meṣlebet] (mīm'in fethi ve lām'ın feth ve zammıyla) İsimdir, bir kişinin kendi hakkında şuyūʿundan ihtirāz eylediği ʿayb u nakīsaya denir ki murād, ʿayb u nakīsasına bāʿis olan haslettir; tekūlu: مَا عَرَفْتُ فِي فُلَانٍ مَثْلَبَةً أَيْ مَسَبَّةً يُلَامُ بِهَا وَيُعَابُ

اَلثِّلْبُ [eṣ-ṣilb] (ṣā'nın kesriyle) Şol erkek deveye denir ki ziyādesiyle pīr olmakla dişleri ufanıp ve kuyruğunun tüyleri dökülmüş ola. Cemʿi أَثْلَابٌ [eṣlāb] gelir ve ثِلَبَةٌ [ṣilebet] gelir ṣā'nın kesriyle قِرَدَةٌ [ḳiredet] vezninde; müʾennesinde ثِلْبَةٌ [ṣilbet] denir hā'yla. Ve

ثِلْبٌ [ṣilb] Pīr ve sāl-horde adama denir, şeyh gibi. Ve dişisini döl tutturmayan deveye denir. Ve

ثِلْبٌ [Ṣilb] Bir sahābī ismidir yāhūd bu tāyı fevkiyye iledir, niteki zikr olundu. Ve

ثِلْبٌ [ṣilb] ʿAyblı kişiye denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلثَّلِبُ [eṣ-ṣelib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Rahne-dār olan mızrağa denir; yukālu: رُمْحٌ ثَلِبٌ أَيْ مُتَثَلِّمٌ Ve ʿaybla kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ ثِلْبٌ بِالْكَسْرِ وَثَلِبٌ أَيْ مَعِيبٌ

اَلثَّلَبُ [eṣ-ṣeleb] (تَعَبٌ [taʿab] vezninde) Bir nesne buruşup büzülmek, takabbüz maʿnāsınadır. Ve kīrlenmek, vesah maʿnāsınadır; yukālu: ثَلِبَ الشَّيْءُ ثَلَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَقَبَّضَ ve yukālu: ثَلِبَ الثَّوْبُ إِذَا وَسِخَ

اَلْأَثْلَبُ [el-eṣleb] (hemzenin fethi ve kesri ve lām'ın fethiyle) Toprakla karışık taşlara; ʿalā-kavlin hurde moloza denir.

اَلثِّلِيبُ [eṣ-ṣelīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şol otlağa ve çayıra denir ki kadīm olup üzerinden zamān geçmekle kararmış ola; ʿalā-kavlin iki yıllık otlağa denir. Ve

ثَلِيبٌ [ṣelīb] Çorak yerlerde biten ayrık otundan bir nevʿin ismidir.

اَلْمُثَالِبُ [el-muṣālib] (mīm'in zammıyla) Zikr olunan ثَلِيبٌ [ṣelīb] nām ot otlayan hayvāna denir; yukālu: بِرْذَوْنٌ مُثَالِبٌ أَيْ يَأْكُلُ الثَّلِيبَ

اَلثَّلَبُوتُ [eṣ-Ṣelebūt] (حَلَزُونٌ [ḥalezūn] vez-

ninde) Ṭayyiʾ kabīlesiyle Ẕubyān kabīlesi aralığında bir dere yāhūd bir arzın ismidir.

اَلثَّالِبَةُ [eṯ-ṯālibet] İsm-i fāʿil-i nesebīdir, rahne-dār olan şeyʾe denir, teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır; ve minhu yukālu: اِمْرَأَةٌ ثَالِبَةُ الشَّوَى أَيْ مُتَشَقِّقَةُ الْقَدَمَيْنِ yaʿnīayakları çatlamış hatundur. شَوَى [şevā] şīn'in fethi ve elif'in kasrıyla atın ayaklarına denmekle merkūbiyyet münāsebetiyle nisvāna mülāyim olmuştur.

[ث و ب]

اَلثَّوْبُ [eṯ-ṯevb] (صَوْبٌ [ṣavb] vezninde) ve اَلثُّؤُوبُ [eṯ-ṯuʾūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Geri dönmek, rücūʿ maʿnāsınadır; yukālu: ثَابَ الرَّجُلُ يَثُوبُ ثَوْبًا وَثُؤُوبًا إِذَا رَجَعَ Ve dolmak maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin dolmağa yaklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَابَ الْحَوْضُ إِذَا امْتَلَأَ أَوْ قَارَبَ الْإِمْتِلَاءَ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre ثَوْبٌ [ṯevb] māddesi bir nesne hālet-i ūlāsına ʿavdet yāhūd evvelü'l-fikr āhirü'l-ʿamel muktezāsınca fikr ve endīşe ile mukaddere ve maksūde olan hālete ricʿat eylemek maʿnāsına mevzūʿdur: فَمِنَ الرُّجُوعِ إِلَى الْحَالَةِ الْأُولَى قَوْلُهُمْ ثَابَ فُلَانٌإِلَى دَارِهِ وَثَابَتْ نَفْسِي أَيْ رَجَعَتْ Yaʿnī "Cānım yerine geldi." وَمِنَ الرُّجُوعِ إِلَى الْحَالَةِ الْمُقَدَّرَةِ الْمَقْصُودَةِ بِالْفِكْرِ الثَّوْبُ Yaʿnī mensūc olan beze ثَوْبٌ [ṯevb] ıtlākı nessācın mütehayyilesinde takdīr ve tasvīr olunan hālete medār-ı nesc olan rişтenin ʿavdet eylediği mülāhazasına mebnīdir.

Ve Sāhib-i *Muġrib*'in tevcīhine göre gūyā ki libās ile lābis beyninde muʿāvedet olduğuna mebnīdir. Kezālik اِمْتِلَاءٌ [imtilāʾ] maʿnāsı dahi ondan müteferriʿdir, gūyā ki havuz ve ināʾ makūlesi tehī olduktan sonra yine dolmağa ʿavdet eylemesi mülāhazasıyladır. Ve cezāʾ dahi ʿāmiline ʿāʾid olduğu mülābesesiyledir. Ve ثَيِّبٌ [ṯeyyib] zevcten ʿavdet eyleyip ve تَثْوِيبٌ [teṯvīb] tekrīr ve tercīʿ-i nidā olmak hasebiyledir. Hülāsa bi'l-cümle maʿānī-i sāʾirenin zımnında ʿavdet maʿnāsı melhūzdur. İntehā.

اَلتَّثْوِيبُ [et-teṯvīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bu dahi rücūʿ ve ʿavdet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَوَّبَ الرَّجُلَ تَثْوِيبًا إِذَا رَجَعَ Ve bir kimseye ʿameli mukābilinde ecr ve cezā vermek maʿnāsınadır; yukālu: ثَوَّبَهُ مَثُوبَتَهُ أَيْ أَعْطَاهُ إِيَّاهَا Ve ʿivaz vermek maʿnāsınadır; yukālu: ثَوَّبَهُ أَيْ عَوَّضَهُ Ve cemāʿati namaz kılmağa çağırmak yāhūd iki kerre çağırmak; ʿalā-kavlin sabāh ezānında müʾezzinler mütevāliyen iki defa اَلصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ demek maʿnāsınadır ki Hazret-i Bilāl'den ibtidā mesmūʿ-ı hümāyūn oldukta takrīr buyurulmakla sünnet olmuştur; yukālu: ثَوَّبَ الْمُؤَذِّنُ إِذَا دَعَا الْجَمَاعَةَ إِلَى الصَّلَاةِ بِقَوْلِهِ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ أَوْ ثَنَّى الدُّعَاءَ أَوْ قَالَ فِي أَذَانِ الْفَجْرِ اَلصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ مَرَّتَيْنِ عَوْدًا عَلَى بَدْءٍ Ve

تَثْوِيبٌ [teṯvīb] Namāz için kāmet getirmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَوَّبَ لِلصَّلَاةِ إِذَا أَقَامَ Ve farz namāzından sonra nāfile kılmak maʿnāsınadır ki cümlesi ʿavdeti mutazammındır. Ve bunlar hakīkat-ı şerʿiyyelerdir; yukālu: ثَوَّبَ بِرَكْعَتَيْنِ إِذَا تَطَوَّعَ بِهِمَا بَعْدَ الْفَرِيضَةِ

اَلثَّوَبَانُ [eṯ-ṯevebān] (fetehātla) Hastanın bedeni sıhhata yüz tutmak maʿnāsınadır ki cānı yerine gelip mizācı sağlık hāletine ʿavdet eylemekten ʿibārettir; yukālu: ثَابَ جِسْمُ الْمَرِيضِ ثَوَبَانًا إِذَا أَقْبَلَ

اَلثَّوَابُ [eṯ-ṯevāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bala denir, ʿasel maʿnāsına; arının tereddüdüyle hāsıl olduğu mülāhazasıyladır. Ve bal arısına denir, tereddüdü ve kovanına terācüʿü hasebiyle. Ve ecr ve cezāʾ

maʿnāsınadır ki aʿmāl mukābilinde iʿtā olunan pādāştan ʿibārettir, meczī olan kimseye ʿāʾiddir. Gerçi hayr ve şerde müstaʿmeldir, lākin hayrda eşherdir.

اَلْمَثُوبَةُ [el-meṯūbet] (mīm'in fethi ve ṯā'nın zammıyla) ve

اَلْمَثْوَبَةُ [el-meṯvebet] (مَثْرَبَةٌ [metrebet] vezninde) Bunlar da ecr ve cezāʾ maʿnāsınadır; yukālu: لَهُ الثَّوَابُ وَالْمَثُوبَةُ وَالْمَثْوَبَةُ أَيِ الْجَزَاءُ

اَلْإِثَابَةُ [el-iṯābet] ve

اَلْإِثْوَابُ [el-iṯvāb] (hemzelerin kesriyle) Bir kimseye ʿameli mukābilinde ecr ü sevāb vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَثَابَهُ اللهُ وَأَثْوَبَهُ مَثُوبَتَهُ أَيْ أَعْطَاهُ إِيَّاهَا Ve doldurmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَثَبَتَ الْحَوْضَ أَيْ أَمْلَأْتُهُ

اَلْمَثَابُ [el-meṯāb] (mīm'in fethiyle) İsm-i mekāndır, devābb ve mevāşīyi saky için kuyudan su çeken kimsenin durduğu yere denir; ʿalā-kavlin kuyunun vasatına denir. Bunlarda dahi ʿavdet maʿnāsı melhūzdur. Ve nāsın baʿde't-teferruk müctemiʿ olacakları cemʿiyyet-gāha denir.

اَلْمَثَابَةُ [el-meṯābet] (hā'yla) Kuyunun suyu müctemiʿ ve vāfir olan yerine denir ki oradan alındıkça yine etrāftan akıp yığılır, kuyunun hazīnesi taʿbīr olunur. Ve kuyunun ağızına dāʾiren-mā-dār çevrilen bilezik taşına denir yāhūd mevziʿ-i tayyine yaʿnī duvarının taşla örülecek yerine denir. Ve nāsın baʿde't-teferrük merreten baʿde-uhrā mürācaʿat edecekleri cemiyet-gāhlarına denir, umūr yeri ve meşveret-gāh gibi. Ve Kaʿbe-i mükerreme'ye مَثَابَةٌ [meṯābet] ıtlākı her sāl ona iyāb ve rücūʿ olunduğuna mebnīdir.

اَلتَّثَوُّبُ [et-teṯevvub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznide) Farīzadan sonra nāfile namāz kılmak maʿnāsınadır ki salāt-ı nāfileye ʿavdet eder; yukālu: تَثَوَّبَ الْمُصَلِّي إِذَا تَنَفَّلَ بَعْدَ الْفَرِيضَةِ Ve kesb-i sevāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَثَوَّبَ الرَّجُلُ إِذَا كَسَبَ الثَّوَابَ

اَلثَّوْبُ [eṯ-ṯevb] (ṯā'nın fethiyle) İnsanın eğnine giyeceği libāsa denir; asl mensūc olan bez ve keten ve harīr ve sūf makūlesine denir, libāsa ıtlākı mā-yeʾūl iʿtibārıyladır, niteki zikr olundu. Cemʿi أَثْوُبٌ [eṯvub] gelir أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve أَثْؤُبٌ [eṯʾub] gelir hemze ile أَدْرُؤٌ [edruʾ] gibi ki zammenin istiskāline mebnīdir ve أَثْوَابٌ [eṯvāb] gelir ve ثِيَابٌ [ṯiyāb] gelir ṯā'nın kesriyle. Ve ʿArablar istihsāna mukārin duʿā makāmında لِلَّهِثَوْبَاهُ derler لِلَّهِ دَرُّهُ maʿnāsına; yaʿnī "Onun bu bābda cezāʾ ve mükāfātı bizim vüsʿümüzde değildir, Ḫudā-yı müteʿāl hayr ile mükāfāt eylesin" demektir. ʿĀdetā teşrīf-i husūsī hilʿata mebnī olup ve libās-ı müteʿayyinān-ı ʿArab, ridāʾ ve izārdan ʿibāret olmakla tesniye ile īrād ederler, gūyā "iki kat mükāfāt eylesin" demek olur. Ve *Esās*'tan münfehim olan burada ثَوْبٌ [ṯevb]le nefs-i lābis murāddır; iz yukālu: لِلَّهِ ثَوْبَاهُ ke-mā yukālu: لِلَّهِ بِلَادُهُ يُرِيدُ نَفْسَهُ Ve ʿArablar فِي ذِمَّتِي وَذِمَّةِ أَبِي أَنْ أَفِيَهُ derler ثَوْبَيْ أَبِي أَنْ أَفِيَهُ maʿnāsına. Yaʿnī "Vaʿd-i mezbūre vefā eylemek benim ve pederimin zimmetine deyn ve lāzım olsun." Burada ثَوْبٌ [ṯevb] le nefsten kināye olunmuştur, teʾkīden pederine muzāf eylemiştir ve tesniyenin nüktesi zāhirdir. Ve gāh olur ki ثَوْبٌ [ṯevb] ile insānın ʿameli irāde olunur, mücāveret ʿalākasıyla; ve minhu'l-hadīs: "إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُبْعَثُ فِي ثِيَابِهِ الَّتِي يَمُوتُ فِيهَا" أَيْ فِي أَعْمَالِهِ Şārih der ki baʿzılar zāhirine haml edip ekfān ile tefsīr eylediler; ve baʿzılar mevte mukārin ʿamel ve hālet ile teʾvīl eylediler. Lākin İbn Eṯīr ekfān ile tefsīri tezyīf eylemiştir,

zīrā insānın ekfān baʿde'l-mevt libāsıdır, zarf-ı mevt olan libāsı değildir. Ve kavluhu taʿālā: ﴿وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ﴾ قِيلَ قَلْبَكَ وَقِيلَ عَمَلَكَ Kāle'ş-şārih ve minhu yukālu: فُلَانٌ فَأَصْلِحْ طَاهِرُ الثِّيَابِ إِذَا وَصَفُوهُ بِطَهَارَةِ النَّفْسِ وَالطَّهَارَةِ مِنَ الْعَيْبِ ve yukālu: فُلَانٌ دَنِسُ الثِّيَابِ إِذَا كَانَ خَبِيثَ الْفِعْلِ وَالْمَذْهَبِ

ثَوْبُ الْمَاءِ [ṯevbu'l-māʾ] سَلَى [selā] ve غِرْسٌ [ġirs] maʿnāsınadır ki veled ile veledden sonra çıkan çirkābla memlū deriye denir, eş ve son taʿbīr olunur, insānda ve hayvānda olur.

اَلثَّوَّابُ [eṯ-ṯevvāb] (بَوَّابٌ [bevvāb] veznincde) Sevb satan kimseye denir. Ve sevb sāhibine denir. Ve Muḥammed b. ʿÖmer eṯ-Ṯiyābī, muhaddisīndendir, hamāmda nāsın esvābını hıfz eylediği için nisbet olunmuştur.

ثَوْبٌ [Ṯevb] (صَوْبٌ [ṣavb] vezninde) Esāmī-i ricāldendir; Ṯevb b. Şaḥme, Ḥātim-i Ṭāʾī'yi esīr eden kimsedir. Ve Ṯevb b. en-Nār, şuʿarā-yı Cāhiliyye'dendir. Ve Ṯevb b. Telde, muʿammerīndendir, Ḳādisiyye vakʿasına müteʿallik eşʿārı vardır.

ثُوَيْبٌ [Ṯuveyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve **ثَوَابٌ** [Ṯevāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Esāmīdendir, "أَطْوَعُ مِنْ ثَوَابٍ" meselinin menşeʾidir. Sebebi budur ki merkūm, gazāya gidip ʿalā-kavlin başka bir sefer edip mefkūd ve haberi munkatıʿ olmakla zevcesi nezr eyledi ki eğer mezbūr Ṯevāb sağ ve esen gelir ise burnunu delip ve bir nesne geçirdikten sonra yederek Mekke-i mükerreme'ye getire. Baʿde-zamānin Ṯevāb vatanına ʿavdet ve zevcesiyle mülākat eyledikte, zevcesi nezr-i vākiʿi kendisine haber vermekle o dahi kabūl ve icābet eylemiştir. Bināenaleyh be-gāyet mutīʿ ve münkād ve hakkında darb-ı mesel olmuştur. Ve Ṯevāb, muhaddisīnden bir cemāʿat ismleridir.

ثُوَبُ [Ṯuveb] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Bu dahi esmādandır: Ṯuveb b. Maʿn eṭ-Ṭāʾī, kudemā-yı Cāhiliyye'dendir. Ve Zurʿa b. Ṯuveb el-Mukriʾ, Dimaşḳ kādīsidir. Ve ʿAbdullāh b. Ṯuveb Ebū Muslim el-Ḫavlānī ez-Zāhid'dir. Ve Cumeyḥ hā ileʿalā-kavlin ʿayn ile musaggaren, İbn Ṯuveb ve Zeyd b. Ṯuveb muhaddisīndendir. Cumeyḥ'ten Yaḥyā el-Vaḥḥāẓī ve Zeyd'den Yūsuf ibn Ebi'l-Ḥakīm rivāyet-i ehādīs eylediler. Ve Ḥāriṯ b. Ṯuveb tabiʿīndendir. ʿAbdulġanī el-Maḳdisī bunu vehminden nāşī hemze ile أَثْوَبُ ʿunvānında sebt eylemiştir.

ثَوَابَةُ [Ṯevābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bu dahi esmādandır.

مَثْوَبٌ [Meṯveb] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Yemen'de bir beldedir.

أَثْوَبُ [Eṯveb] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) İbn ʿUtbe'dir ki horūs-ı ebyaz hakkında vārid olan hadīs-i şerīf rüvātındandır. Kāle ed-Demīrī fī *Ḥayāti'l-Ḥāyevān* mā-nassuhu: رُوِيَ أَنَّ أَثْوَبَ بْنَ عُتْبَةَ أَنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ قَالَ "اَلدِّيكُ الْأَبْيَضُ خَلِيلِي" وَرَوَاهُ غَيْرُهُ بِلَفْظِ "اَلدِّيكُ الْأَبْيَضُ صَدِيقِي وَعَدُوُّ الشَّيْطَانِ يَحْرِسُ دَارَ صَاحِبِهِ وَسَبْعَ دُورٍ خَلْفَهُ

اَلثَّائِبُ [eṯ-ṯāʾib] (نَائِبٌ [nāʾib] vezninde) Yağmur mukaddimesi olan şedīd rüzgāra denir ki bora ve kay taʿbīr olunur. Ve

ثَائِبُ الْبَحْرِ [ṯāʾibu'l-baḥr] Deryā baʿde'l-cezr medd eyledikte dolgunlukla taşıp feyezān eden suya ıtlāk olunur ki çekildiği yeri ve belki sāhili basıp doldurur; yukālu: غَطَاهُ ثَائِبُ الْبَحْرِ أَيْ مَاؤُهُ الْفَائِضُ بَعْدَ الْجَزْرِ

ثَوَّابٌ [Ṯevvāb] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) İbn ʿUtbe'dir ki muhaddisīndendir. Ve

Ṣevvāb ibn Ḥuzābet ʿinde'l-muhaddisīn zikr ve menkabe sāhibidir.

اَلْإِسْتِثَابَةُ [el-istiṡābet] Sevāb ve cezāʾ taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: اِسْتَثَابَهُ أَيْ سَأَلَهُ أَنْ يُثِيبَهُ Ve bir şeyʾin ricʿatini istemek maʿnāsınadır; yukālu: اِسْتَثَابَ مَالاً أَيِ اسْتَرْجَعَهُ

ثُوَيْبٌ [Ṣuveyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Tābiʿīnden muhaddis iki zāttır, biri Kelāʿī ve birisi Bikālī'dir. Ve Ziyād b. Ṣuveyb ve ʿAbdurraḥmān b. Ṣuveyb tābiʿīndendir.

[ث ي ب]

ثِيبَانُ [Ṣībān] (كِيزَانٌ [kīzān] vezninde) Bir eyālet adıdır.

اَلثَّيِّبُ [eṣ-ṣeyyib] (سَيِّدٌ [seyyid] vezninde) Zevcinden müfārakat eylemiş dul hatuna denir, gerek mevt ve gerek talāk sebebiyle olsun. ʿAlā-kavlin medhūlün-bihā olan hatuna denir ki er görmüş ʿavret olacaktır, بِكْرٌ [bikr] mukābilidir. Ve mütezevvic olmuş erkeğe dahi ıtlāk olunur ki عَزَبٌ [ʿazeb] mukābili olur. Pes müzekker ve müʾennese ıtlākı müsāvī olur; yukālu: اِمْرَأَةٌ ثَيِّبٌ أَيْ فَارَقَتْ زَوْجَهَا أَوْ دُخِلَ بِهَا وَرَجُلٌ ثَيِّبٌ أَيْ دُخِلَ بِهِ يَعْنِي تَزَوَّجَ بِامْرَأَةٍ Ve ʿalā-reʾyin recül kısmına ثَيِّبٌ [ṣeyyib] ıtlāk olunmaz, illā وَلَدُ الثَّيِّبَيْنِ kavllerinde taglîben ıtlāk olunur.

Miṣbāḥ'ın beyānına göre ثَيِّبٌ [ṣeyyib] kelimesi فَيْعِلٌ [feyʿil] veznindedir; ثَوْبٌ [ṣevb]den ism-i fāʿildir, mütezevvic olan insāna denir. Nihāyet hatun kısmına ıtlākı eşherdir, vech-i evvele mugāyir vechile ehline ʿavdet ve rücūʿ eyledikleri için. Ve bunda müzekker ve müʾennes müsāvīdir ki أَيِّمٌ [eyyim] ve بِكْرٌ [bikr] kelimeleri dahi bu resmedir. Cemʿ-i müzekkeri ثَيِّبُونَ [ṣeyyibūn] ve cemʿ-i müʾennesi ثَيِّبَاتٌ [ṣeyyibāt] gelir. Ve *Muġrib*'de mersūmdur ki ثَيِّبٌ [ṣeyyib] erinden müfārakat eylemiş hatuna denir, ricāl kısmına ıtlāk olunmaz. Lākin Kisāʾī'den mervīdir ki ثَيِّبٌ [ṣeyyib] dāhil olan ere ve medhūlün-bihā olan hatuna ıtlāk olunur, gālib-i ahvālde tezevvüce ʿavdet ettiklerine mebnīdir, niteki ergen olan ere ve ere varmamış hatuna بِكْرٌ [bikr] ıtlāk olunur. Ve İbn Eṡīr, bikr olmayan recül ve merʾe ile beyān ve tezkīr ve teʾnīsini tesviye eylemiştir; kāle: اَلثَّيِّبُ مَنْ لَيْسَ بِبِكْرٍ وَيَقَعُ عَلَى الذَّكَرِ وَالأُنْثَى وَيُقَالُ رَجُلٌ ثَيِّبٌ وَامْرَأَةٌ ثَيِّبٌ وَقَدْ يُطْلَقُ عَلَى الْمَرْأَةِ الْبَالِغَةِ وَإِنْ كَانَتْ بِكْرًا أَوْ دُخِلَ بِهَا وَالرَّجُلُ مَجَازًا Kaldı ki müʾellifin دُخِلَ بِهِ kavlleri bünye-i mechūl üzeredir. Fıkra-i sāniye müşākeleyi mutazammındır. İntehā.

اَلْمُثَيَّبُ [el-muṡeyyeb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ثَيِّبٌ [ṣeyyib] olmuş hatuna denir.

اَلتَّثَيُّبُ [et-teṡeyyub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznninde) Hatun ثَيِّبٌ [ṣeyyib] olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَثَيَّبَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا صَارَتْ ثَيِّبًا Ve işbu ثَيِّبٌ [ṣeyyib] lafzının mevziʿ-i zikri bu makāmdır, "ث،و،ب" māddesi zeylinde īrādı vehmdir. Şārih der ki aslı vāvī olmakla vehm değildir, rücūʿ maʿnāsından meʾhūzdur.

FASLU'L-CĪM
(فَصْلُ الْجِيمِ)

[ج أ ب]

اَلْجَأْبُ [el-ceʾb] (cīm'in fethi ve hemzenin sükūnuyla) Galīzü'l-cüsse eşeğe denir; ʿalā-kavlin yaban eşeğine mahsūstur; yukālu: حِمَارٌ جَأْبٌ أَيْ غَلِيظٌ أَوْ مِنْ وَحْشِيَّةٍ Ve bedende göbeğe denir; سُرَّةٌ [surret] maʿnāsına. Ve arslana denir. Ve mutlakan galīz ve künde ve taslak şeyʾe denir. Ve

جَأْبٌ [Ceʾb] Bir mevziʿ adıdır. Ve aşı taʿbīr olunan kırmızı çamura denir, مَغْرَةٌ [maġrat] gibi. Ve

جَأْبٌ [ceʾb] Masdar olur, māl kazanmak maʿnāsına; yukālu: جَأَبَ الرَّجُلُ جَأْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَسَبَ الْمَالَ Ve aşı satmak maʿnāsınadır; yukālu: جَأَبَ الرَّجُلُ إِذَا بَاعَ الْمَغْرَةَ

اَلْجُؤُوبَةُ [el-cuʾūbet] (cīm'in ve hemzenin zammıyla) Türş-rū olmak, كُلُوحُ الْوَجْهِ [kulūḥu'l-vech] maʿnāsınadır ki gazab ve infiʿāl yā istiskāl için yüz burtarıp bed çehre göstermekten ʿibārettir. Ve baʿzı kimsede hılkī olur.

جَأْبَةُ الْبَطْنِ [ceʾbetu'l-baṭn] مَأْنَةٌ [meʾnet] maʿnāsınadır ki göbekle kasık aralığıdır, sepetlik taʿbīr olunur.

جَأْبَةُ الْمِدْرَى [ceʾbetu'l-midrā] (mīm'in kesri ve elif'in kasrıyla) Henüz boynuzları belirmiş geyiğe ıtlāk olunur, zīrā boynuz ibtidā zuhūrunda galīz olup baʿdehu incelir.

اَلْجَأْيَبَانِ [el-Ceʾyebān] (أَطْيَبَانِ [aṭyebān] vezninde) Bir mevziʿdir.

دَارَةُ الْجَأْبِ [Dāretu'l-Ceʾb] Bu dahi bir mevziʿdir.

[ج أ ن ب]

اَلْجَأْنَبُ [el-ceʾneb] (nūn'la جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Kaddi kasīr ve cüssesi hakīr yakışıksız adama ve ata denir. Müʾennesinde جَأْنَبَةٌ [ceʾnebet] denir hā'yla ve hā'sız جَأْنَبٌ [ceʾneb] dahi cāʾizdir.

[ج ب ب]

اَلْجَبُّ [el-cebb] (cīm'in fethi ve bā'nın teşdīdiyle) ve

اَلْجِبَابُ [el-cibāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Kesmek, katʿ maʿnāsınadır; yukālu: جَبَّ الشَّيْءَ جَبًّا وَجِبَابًا إِذَا قَطَعَهُ Ve hāyeleri dibinden kesip hādım ve tavāşī kılmak maʿnāsınadır; yukālu: جَبَّ خُصْيَيْهِ إِذَا اسْتَأْصَلَهُ Ve hurmā ağacına aşı vurmak maʿnāsınadır; yukālu: جَبَّ النَّخْلَةَ إِذَا لَقَّحَهَا Ve galebe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَبَّ الْقَوْمَ إِذَا غَلَبَهُمْ

اَلْإِجْتِبَابُ [el-ictibāb] (اِكْتِسَابٌ [iktisāb] vezninde) Bu dahi kesmek maʿnāsınadır. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre mādde-i mezkūre bir şeyʾi istīsāl vechiyle katʿ eylemek maʿnāsına mevzūʿdur, sāʾir maʿānī ondan müteferriʿdir.

اَلْجَبَبُ [el-cebeb] (fethateynle) Devenin hörgücünü kesmek; ʿalā-kavlin hörgücü havut yemekle hörgüç basık ve bodur kalmak maʿnāsınadır.

اَلْأَجَبُّ [el-ecebb] (fethateynle ve bā'nın teşdīdiyle) Hörgücü vasf-ı mezkūr üzere olan erkek deveye denir.

اَلْجَبَّاءُ [el-cebbāʾ] (زَبَّاءُ [zebbāʾ] vezninde) Müʾennesidir; yukālu: بَعِيرٌ أَجَبُّ وَنَاقَةٌ جَبَّاءُ أَيْ بَيِّنُ الْجَبَبِ Ve

جَبَّاءُ [cebbāʾ] Kıynaklarının eti olmayan sağrısız hatuna denir yāhūd sadr ve sedyleri büyümeyip yatık olan hatuna yāhūd

uyluk etleri az ve hīre olmakla butsuz olan hatuna denir; yukālu: اِمْرَأَةٌ جَبَّاءُ أَيْ لاَ أَلْيَتَيْنِ لَهَا أَوِ الَّتِي لَمْ يَعْظُمْ صَدْرُهَا وَثَدْيَاهَا أَوِ الَّتِي لاَ فَخِذَيْنِ لَهَا

اَلْجُبَّةُ [el-cubbet] (cīm'in zammıyla) Libās-ı maʿrūftur ki Türkīde dahi cübbe denir, maktūʿu'l-kümm ve kasīru'z-zeyl olur. Cemʿi جُبَبٌ [cubeb] gelir قُبَبٌ [ḳubeb] gibi ve جِبَابٌ [cibāb] gelir قِبَابٌ [ḳibāb] gibi. Ve

جُبَّةٌ [Cubbet] Bir mevziʿ adıdır. Ve حِجَاجُ الْعَيْنِ [ḥicācu'l-ʿayn] yaʿnī gözün üstünde olan kemiğe denir ki kaş onun üzerine biter. Ve

جُبَّةٌ [cubbet] دِرْعٌ [dirʿ] yaʿnī zırh taʿbīr olunan cenk libāsına denir ki cübbe ve cevşen dahi derler. Ve davar tırnağının haşvine yaʿnī içine yāhūd kenārına yāhūd davarın incik kemiğiyle uyluğu kavuşacak en ve oynak yerine denir. Ve

جُبَّةُ السِّنَانِ [cubbetu's-sinān] Mızrak temreninin kovanına denir ki ona gönderin ucu dāhil olur. Ve

جُبَّةٌ [Cubbet] Baġdād aʿmālinden Nehrevān kazāsında bir karye adıdır. Ve yine Baġdād aʿmālinden Yaʿḳūbā kurbünde bir karye adıdır, Muḥammed b. el-Mubārek el-Cubbāʾī ve Daʿvān b. ʿAlī el-Cubbāʾī oraya mensūblardır. Şārih der ki savāb olan جُبِّي [Cubbī] olmaktır. Ve

جُبَّةٌ [Cubbet] Mışır'da bir mevziʿdir. Ve Dimaşḳ ile Baʿlebek beyninde bir mevziʿdir. Ve bādiyede ʿĀlic nām mahal kumluğunda bir su ismidir. Ve Ṭarābulus kazāsında bir karyedir; muhaddisīnden ʿAbdullāh b. Ebi'l-Ḥasan el-Cubbāʾī oradandır.

اَلتَّجْبِيبُ [et-tecbīb] (تَرْتِيبٌ [tertīb] vezninde) Atın ayağının sekil taʿbīr olunan beyāzı incikle uyluk beynini mūsıl olan yere kadar varmaktır ki ön ayaklarında dizlerini ve art ayaklarında sinirlerini tecāvüz eylemekten ʿibārettir; yukālu: فَرَسٌ مُجَبَّبٌ إِذَا ارْتَفَعَ الْبَيَاضُ يَعْنِي التَّحْجِيلُ مِنْهُ إِلَى الْجُبَبِ Ve ürkmek, nifār maʿnāsınadır. Ve kaçmak, firār maʿnāsınadır. Ve devābb ve mevāşīyi suya kandırmak maʿnāsınadır; yukālu: جَبَّبَ الْمَالَ إِذَا أَرْوَاهَا

اَلْجُبُّ [el-cubb] (cīm'in zammıyla) Kuyuya denir, biʾr maʿnāsına, ʿalā-kavlin dibi derin, suyu çok olana yāhūd otlağın ve çayırlığın pek aʿlā ve eltaf yerinde vākiʿ olana yāhūd içeri duvarı taşla örülüp yapılmamış olana yāhūd nās hafr eylemeyip öylece ʿalā-hālihā mevcūd olan kuyuya denir ki ʿādī olur. Cemʿi أَجْبَابٌ [ecbāb] gelir ve جِبَابٌ [cibāb] gelir cīm'in kesriyle ve جِبِبَةٌ [cibebet] gelir قِرْدَةٌ [ḳiredet] vezninde. Ve

جُبٌّ [cubb] Şol su tulumuna ve dağarcığa denir ki iki deriden dikilip vāsiʿ olmak için aralığına bir deri dahi zamm olunmuş ola. Ve ʿArablar onu iki kat dikip içine nebīz vazʿ ederler. Ve

جُبٌّ [Cubb] Berber-zemīn'de bir mevziʿ adıdır ki ondan zürrāfa dedikleri hayvān getirirler. Zürrāfa tahrīfle zürnāpa dedikleri cānverdir ki Fārisīde uştur-gāv ve peleng derler. Ve

جُبٌّ [Cubb] Ṭayyiʾ kabīlesine mahsūs bir mahzar yaʿnī meşhed adıdır. Ve Benū ʿĀmir kabīlesi ve Ḍabbe b. Ġaniyy cemāʿati yurtlarında birer su ismleridir. Ve Ḳāhire-i Mışr ile Bulbeys kasabası beyninde bir mevziʿdir. Ve Ḥaleb kazāsında bir karyedir kelb lafzına izāfetle جُبُّ الْكَلْبِ [Cubbu'l-Kelb] derler; onda bir çeşme vardır, kuduz kelb ısırdığı kimse üzerin-

den kırk gün mürûr eylemezden akdem onun suyundan içse marazından şifâ-yâb olur.

جُبُّ يُوسُفَ [Cubbu Yūsuf] Bilâd-ı Şâm'dan Ṭaberiyye şehrine on iki mîl mesâfede; ʿalâ-kavlin Sencel ile Nâbulus miyânında vâkiʿdir ki ihvânları o kuyuya bırakıp gitmişler idi.

دَيْرُ الْجُبِّ [Deyru'l-Cubb] Mavṣil kazasında bir mevziʿdir.

جُبُّ الطَّلْعَةِ [cubbu'ṭ-ṭalʿat] Hurmânın ibtidâ çıkan çiçeğinin kabcığı çıktıktan sonra içine ıtlâk olunur.

اَلْجَبَابُ [el-cebāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Kaht-ı şedîd maʿnâsınadır; yukâlu: أَصَابَهُمُ الْجَبَابُ أَيْ الْقَحْطُ الشَّدِيدُ

اَلْجِبَابُ [el-cibāb] Cîm'in kesriyle مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]ten masdar-ı sânîdir, bâb-ı mugâlebedendirki hüsn yâhûd haseb ve neseb ve mâl makûlesi esbâb-ı mefâhir ile müfâhare eylemek maʿnâsınadır; tekûlu: جَابَّنِي جِبَابًا فَجَبَبْتُهُ أَيْ فَاخَرَنِي فَغَلَبْتُهُ

اَلْجُبَابُ [el-cubāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Kıtlık, kaht maʿnâsınadır. Ve bir vechile taleb ve ragbet taʿalluk eylemez olan heder ve beyhûde ve bî-hayr nesneye denir. Ve deve sütünün yüzünde köpük tarzında peydâ olan şeyʾe denir ki deve sütü kaymak tutmadığını bilmeyenler onu kaymak zann ederler.

اَلْإِجْبَابُ [el-icbāb] (hemzenin kesriyle) Deve sütünün yüzü zikr olunan جُبَابٌ [cubāb] tutmak maʿnâsınadır; yukâlu: أَجَبَّ لَبَنُ النَّاقَةِ إِجْبَابًا إِذَا صَارَ ذَا جُبَابٍ

اَلْجَبُوبُ [el-cebūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Yere denir, arz maʿnâsına; ʿalâ-kavlin yerin yüzüne yâhûd pek ve galîz olan yere denir yâhûd toprağa denir. Ve

جَبُوبٌ [Cebūb] Yemen ülkesinde bir hisâr adıdır. Ve Medîne kazâsında bir mevziʿ adıdır. Ve Bedr türâbında bir mevziʿ dir.

اَلْجَبُوبَةُ [el-cebūbet] (cîm'in fethiyle) Kesek taʿbîr olunan katı toprak parçasına denir, مَدَرَةٌ [mederet] maʿnâsına.

اَلْأَجَبُّ [el-ecebb] (hemzenin ve cîm'in fethiyle) ʿAvret yerine denir, ferc maʿnâsına.

جُبَابَةُ اَلسَّعْدِيُّ [Cubābetu's-Saʿdiyy] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Saʿd kabîlesinden bir hırsız şāʿir adıdır.

جُبَيْبٌ [Cubeyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ashâbdandır. Ve Ebû Cumʿa el-Enṣârî ismidir yâhûd bu Cuneyb'dir nûn'la. Ve

جُبَيْبٌ [Cubeyb] Eceʾ nâm cebel yanında bir vâdî ismidir. Ve bâdiyede Keḥale nâm su kurbünde bir dere adıdır.

جُبَّى [Cubbā] (cîm'in zammı ve elif'in kasrıyla) Îrân'da Ḫûzistân ülkesinde bir eyâlet adıdır, Şeyḫü'l-Muʿtezile Ebû ʿAlî el-Cubbāʾî ve oğlu Ebû Hâşim el-Cubbāʾî oraya mensûblardır. Ve Nehrevân kazâsında bir karye adıdır; Ebû Muḥammed b. ʿAlî b. Ḥammâd el-Muḳriʾ oraya mensûbdur. Ve ʿIrâḳ'ta Hît nâm belde kurbünde bir karyedir; Muḥammed b. Ebi'l-ʿUzzâ oradandır. Ve Bağdâd kazâsında Yaʿḳûbâ kurbünde bir karyedir. Nisbetlerinde جُبَّائِيٌّ [Cubbāʾiyy] denir.

جَبَّى [Cebbā] (حَتَّى [ḥattā] vezninde) Yemen'de bir karyedir; Şuʿayb b. el-Esved el-Cebbāʾî el-Muḥaddiṯ oraya mensûbdur. Ve Aḥmed b. ʿAbdullâh el-Cubbî cîm'in zammıyla muhaddisîndendir; dāʾimâ cübbe sattığı için ona Cibâbî dahi derler.

جَبُّوِيَةُ [Cebbūyet] (cîm'in fethi ve bâ-yı

müşeddedenin zammı ve yā-yı tahtiyyenin fethiyle) Esāmīdendir: Muḥammed ve ʿOs̱mān ibnā Maḥmūd b. Ebī Bekr b. Cebbūye el-İsbahāniyyān ve Muḥammed b. Cebbūye el-Hemez̲ānī muhaddisīndendir.

اَلْجَبَّابُ [el-cebbāb] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Cübbe satan kimseye denir, ʿAbdulḳavī b. el-Cebbāb el-Mıṣrī muhaddisīndendir, ceddi Sūḳu'l-cibāb'da cübbe-fürūş olduğu için Cebbāb ıtlāk olundu. Ve Ḥāfıẓ Aḥmed b. Ḫālid b. el-Cebbāb muhaddistir.

اَلْجُبَابَاتُ [el-Cubābāt] (cīm'in zammıyla) Kūfe ile Vāsiṭ beyninde Ẕī Ḳār nām mahalle karīb bir mevziʿdir.

اَلْجَبْجَبَةُ [el-cebcebet] (cīm'lerin fethiyle) Su içre olan şol iri kayaya denir ki su onu basıp örtmemekle öylece domalıp durur ola. أَتَانُ الضَّحْلِ [etānu'ḍ-ḍaḥl] dahi derler.

اَلْجُبْجُبَةُ [el-cubcubet] (cīm'lerin zammıyla) Toprak çekecek meşin zenbīle denir. Ve

جَبْجَبَةٌ [cebcebet] (cīm'lerin fethi ve zammıyla) Şol işkenbeye denir ki Aʿrāb onu tathīr edip kuruttuktan sonra dağarcık gibi içine et kavurması ve pastırma doldurup hıfz ederler. ʿAlā-kavlin şol çerviş yağına denir ki eritip işkenbe içre korlar. Yāhūd şol deriye denir ki boğazlanmış devenin yanından değirmice kesip baʿzı ʿamelden sonra içine kıyma ve kavurma makūlesi koyacak zarf ederler.

جُبْجُبٌ [Cubcub] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Medīne kurbünde bir sudur.

اَلْجَبْجَابُ [el-cebcāb] (طَبْطَابٌ [ṭabṭāb] vezninde) ve

اَلْجُبَاجِبُ [el-cubācīb] (cīm'in zammıyla) Çok suya denir; yukālu: مَاءٌ جَبْجَابٌ وَجُبَاجِبٌ أَيْ كَثِيرٌ

اَلْجَبْجَبُ [el-cebceb] (فَدْفَدٌ [fedfed] veznide) Düz ve hemvār yere denir, arz-ı müsteviye maʿnāsına.

بَقِيعُ الْجَبْجَبِ [Baḳīʿu'l-Cebceb] Medīne'de bir mevziʿdir. Yāhūd bu ḫā-yı muʿceme iledir.

اَلْجَبَاجِبُ [el-cebācib] (cīm'in fethiyle) Tabl ve kös maʿnāsınadır. Şārihin beyānına göre müfredi جَبْجَبَةٌ [cebcebet] yāhūd جَبْجَابٌ [cebcāb]dır, savtı bāʿis-i tesmiyedir; دَبْدَبَةٌ [debdebet] ve دَبْدَابٌ [debdāb] gibi. Ve

جَبَاجِبُ [Cebācib] Mekke-i mükerreme'nin dağlarına yāhūd esvākına denir yāhūd Minā'da vākiʿ salhānedir ki oraya kurbān işkenbeleri atılır. Ve

جَبَاجِبٌ [cebācib] İri gövdeli dızman nākalara denir.

اَلْمُجَابَّةُ [el-mucābbet] (mīm'in zammı ve bā'nın teşdīdiyle مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde bāb-ı mübālagadandır) Baʿzı esbāb-ı mefāhir ile müfāhare eylemek maʿnāsınadır ki masdar-ı sānīsi olan جِبَابٌ [cibāb] zeylinde zikr olundu.

اَلتَّجَابُّ [et-tecābb] (teşdīd ile تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Ehadühümā āherin kızkardeşlerini tezevvüc edişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَابَّا إِذَا تَنَاكَحَا أُخْتَيْهِمَا

جَبَّانُ [Cebbān] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ʿAcemde Ahvāz kazāsında bir karyedir.

اَلْجَبْجَبَةُ [el-cebcebet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Diyār-be-diyār seyr ü seyāhat edip gezmek maʿnāsınadır; yukālu: جَبْجَبَ الرَّجُلُ إِذَا سَاحَ فِي الْأَرْضِ

[ج ت ب]

جُتَاوِبُ [Cutāvib] (cīm'in zammıyla) Mekke kurbünde bir mevziʿdir.

[ج ح ج ب]

اَلْجَحْجَبَةُ [el-caḥcebet] (cīm'lerin fethiyle ve beynehümā ḥā-yı mühmele ile) Helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَحْجَبَ الْعَدُوَّ أَيْ أَهْلَكَهُ Ve bir nesnede tereddüd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَحْجَبَ فِي الشَّيْءِ اِذَا تَرَدَّدَ فِيهِ Ve beri öte gidip gelmek ve olta çalmak maʿnāsınadır; yukālu: جَحْجَبَ الرَّجُلُ اِذَا جَاءَ وَذَهَبَ

جَحْجَبٌ [Caḥceb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül ismidir.

جَحْجَبَى [Caḥcebā] (مَرْحَبَا [merḥabā] vezninde) Ensār'dan bir cemāʿattir.

[ج ح د ب]

اَلْجَحْدَبُ [el-caḥdeb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Kısa boylu bodur kimseye denir.

[ج ح ر ب]

اَلْجَحْرَبُ [el-caḥreb] (cīm'in fethi ve zammıyla) İri gövdeli topaç bodura denir. Ve

جَحْرَبٌ [caḥreb] ve

جُحَارِبٌ [cuḥārib] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Cüssesi iri ʿazīmü'l-heykel ata denir; yukālu: فَرَسٌ جَحْرَبٌ وَجُحَارِبٌ أَيْ عَظِيمُ الْخَلْقِ

اَلْجُحْرُبَانِ [el-cuḥrubān] (أُفْعُوَانٌ [ufʿuvān] vezninde) Şol iki damarlara denir ki atın iki لِهْزِمَةٌ [lihzimet]lerinde olur. لِهْزِمَةٌ [lihzimet] Şol sivri kemiktir ki kulak altından çene nihāyet bulduğu yere kadar olur, bir ucu küçük dilin altına varır; iki tarafına لِهْزِمَتَانِ [lihzimetān] denir. İşbu جُحْرُبَانِ [cuḥrubān] lafzı tesniye olarak müstaʿmeldir, لِهْزِمَتَانِ [lihzimetān] gibi.

[ج ح ن ب]

اَلْجَحْنَبُ [el-caḥneb] (nūn'la جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْجَحَنَّبُ [el-ceḥanneb] (جَهَنَّمُ [cehennem] vezninde) Kısa boylu bodur kişiye; ʿalā-kavlin kısa ve gövdesi etsiz hīre ve zebūn kimseye denir. Ve kavī ve şedīd kimseye denir. Ve büyük tencereye denir.

اَلْجُحَانِبُ [el-cuḥānib] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bu dahi eti az, çelimsiz, kısa boylu adama denir.

[ج خ ب]

اَلْجَخَابَةُ [el-ceḫābet] (ḫā-yı muʿceme ile سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) ve

اَلْجِخَابَةُ [el-ciḫābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

اَلْجَخَّابَةُ [el-ceḫḫābet] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] vezninde) Ahmak ve nādān kimseye denir. Ve şişman, sakīl ve nā-tırāş kişiye denir.

اَلْجَخْبُ [el-caḫb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Hastalıktan vücūdu pek zebūn ve nahīf olup ve içerisi kavuk ağaç gibi bomboş kalıp ecvef olan kişiye denir.

اَلْجِخَبُّ [el-ciḫabb] (teşdīd ile هِجِفٌّ [hiceff] vezninde) ʿAzīmü'l-cüsse dızman deveye denir. Ve kadr ü menzilet sāhibi bahādır adama denir. Ve zaʿīf ve zebūn insān ve hayvāna denir.

[ج خ د ب]

اَلْجُخْدُبُ [el-cuḫdub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuz] vezninde) ve

اَلْجُخَادِبُ [el-cuḫādib] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) ve

اَلْجُخَادِبَةُ [el-cuḫādibet] (hā'yla) ve

اَلْجُخَادِبَاءُ [el-cuḫādibāʾ] (elif'in meddi ve kasrıyla) ve

أَبُو جُخَادِبٍ [ebū cuḫādib] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) ve

أَبُو جُخَادِبَى [ebū cuḫādibā] (elif'in kasrıyla) Bünyesi iri, kalın gövdeli dızman insān ve hayvāna denir. Ve bir nevʿ جُنْدَبٌ [cundeb] yaʿnī ocak çekirgesine denir ki yeşil ve ayakları uzun olur. Baʿzı ümmehātta جُنْدَبٌ [cundeb] erkek çekirge ile müfesserdir. Ve mutlakan iri çekirgeye de جُخْدَبٌ [cuḫdub] ve جُخَادِبٌ [cuḫādib] denir. Ve iri osurgan böceğine denir. Ve

جُخْدُبٌ [cuḫdub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

جُخْدَبٌ [cuḫdeb] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) Arslana denir.

جَخْدَبٌ [Caḫdeb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Şāʿir ve ʿilm-i ensābda māhir Ebu'ṣ-Ṣalt el-Kūfī ismidir.

[ج د ب]

اَلْجَدْبُ [el-cedb] (cīm'in fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Kıtlık, مَحْلٌ [maḥl] ve قَحْطٌ [ḳaḥṭ] maʿnāsınadır; yukālu: بَدَا فِي بَلَدِهِمْ الجَدْبُ أَي الْمَحْلُ Şārih der ki bu maʿnādan fiʿl bāb-ı hāmisten mutasarrıftır; yukālu: جَدَبَتِ ٱلأَرْضُ جُدُوبَةً إِذَا مَحَلَتْ Ve ʿayblamak maʿnāsınadır; yukālu: جَدَبَهُ جَدْبًا مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا عَابَهُ

اَلْجَادِبُ [el-cādib] Yalancıya denir, kāzib maʿnāsına. Şārih جَادِبٌ [cādib] lafzının fiʿli nā-mesmūʿ olduğunu İmām Ḫalīl'den nakleder, lākin İbn Zeyd tasarrufunu rivāyet eylemiştir; yukālu: جَدَبَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ

اَلْجُنْدُبُ [el-cundub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْجُنْدَبُ [el-cundeb] (cīm'in zammı ve dāl'ın fethiyle) ve

اَلْجِنْدَبُ [el-cindeb] (دِرْهَمٌ [dirhem] vezninde) Bir nevʿ maʿrūf çekirge ismidir. Baʿzı ümmehātta erkek çekirge ile ve baʿzında ocak çekirgesi ve gece çekirgesi dedikleri çekirge ile müfesserdir. Ve

جِنْدَبٌ [Cindeb] Bir recül adıdır.

أُمُّ جُنْدَبٍ [umm cundeb] Dāhiyeye ıtlāk olunur. Ve gadr ve zulm ü siteme ıtlāk olunur; yukālu: وَقَعُوا فِي أُمِّ جُنْدَبٍ أَيْ ظُلِمُوا عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ

الإِجْدَابُ [el-icdāb] (hemzenin kesriyle) Bir yeri kıtlık üzere bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْدَبَ ٱلأَرْضَ إِذَا وَجَدَهَا جَدْبَةً Ve kıtlık gelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْدَبَ الْقَوْمُ إِذَا أَصَابَهُمْ الجَدْبُ Ve bir yerde kıtlık vākiʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْدَبَ الْمَكَانُ إِذَا صَارَ ذَا جَدْبٍ

اَلْجَدْبُ [el-cedb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) ve

اَلْجَدُوبُ [el-cedūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْمَجْدُوبُ [el-mecdūb] (مَعْيُوبٌ [maʿyūb] vezninde) ve

اَلْجَدِيبُ [el-cedīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Be-gāyet kaht u galā üzere olan kurak yere denir; yukālu: مَكَانٌ جَدْبٌ وَجَدُوبٌ وَمَجْدُوبٌ وَجَدِيبٌ أَيْ بَيِّنُ الْجُدُوبَةِ ve yukālu: أَرْضٌ جَدْبَةٌ وَأَرَضُونَ جُدُوبٌ كَأَنَّهُمْ جَعَلُوا كُلَّ جُزْءٍ مِنْهَا جَدْبًا ve yukālu: أَرْضٌ جَدْبٌ وَصْفٌ ثُمَّ جَمَعُوهُ عَلَى هَذَا ve yukālu: كَانَتْ فِيهِ أَجَادِبُ قِيلَ هِيَ جَمْعُ لِلْمَصْدَرِ أَجْدُبٍ الَّذِي هُوَ جَمْعُ جَدْبٍ

اَلْجُدُوبَةُ [el-cudūbet] (cīm'in zammıyla) Kıtlık olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَدُبَ الْمَكَانُ جُدُوبَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ بِمَعْنَى أَجْدَبَ

اَلْجَدْبَاءُ [el-cedbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Cins-i nebāttan ārī olan kır sahrāya denir; yukālu: فَلاَةٌ جَدْبَاءُ أَيْ مُجْدِبَةٌ لَيْسَ فِيهَا مَرْتَعٌ وَلاَ كَلأٌ

اَلْمِجْدَابُ [el-micdāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb]

vezninde) Evzān-ı mübālagadandır. Şol yere denir ki dāʾimā kaht ve kıllet üzere olup hısb ü rehāsı nādir vākiʿ ola; مِخْصَابٌ [miḫṣāb] mukābilidir.

جِدَبٌ [cidebb] (هِجَفٌّ [hiceff] vezninde harf-i taʿrīften mücerred olarak) جَدْبٌ [cedb] ismidir ki kıtlık demektir.

اَلتَّجَدُّبُ [et-teceddub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ʿAyb ve ʿār maʿnāsına olan جَدْبٌ [cedb] lafzından meʾhūzdur, birnesneyi ʿaybsamak ve onu kendi nefsine ʿār ve nakīse ve nā-münāsib ʿadd eylemek maʿnāsınadır; ve minhu tekūlu: مَا أَتَجَدَّبُ أَنْ أَصْحَبَكَ أَيْ مَا أَسْتَوْخِمُ

أَجْدَابِيَّةٌ [ecdābiyyet] (hemzenin fethiyle) Maġrib'de şehr-i Berḳa kurbünde bir beldedir.

[ج ذ ب]

اَلْجَذْبُ [el-ceẕb] (cīm'in fethi ve ẕāl-ı muʿcemenin sükūnuyla) Bir nesneyi çekip uzatmak ve söndürmek maʿnāsınadır; suverī ve maʿnevīde şāyiʿdir; yukālu: جَذَبَهُ جَذْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا مَدَّهُ Ve bir nesneyi āher yere nakl edip yerini değiştirmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَذَبَ الشَّيْءَ أَيْ حَوَّلَهُ عَنْ مَوْضِعِهِ Ve nākanın sütü çekilip azalmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: جَذَبَتِ النَّاقَةُ إِذَا قَلَّ لَبَنُهَا Ve ay āhir olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: جَذَبَ الشَّهْرُ إِذَا مَضَى عَامَّتُهُ أَيْ أَكْثَرُهُ Ve veledi sütten kesmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: جَذَبَ الْمُهْرَ أَيْ فَطَمَهُ Ve bāb-ı mübālagada istiʿmāl olunur; yaʿnī bir nesneyi çekişmek bābında āhere gālib olmak maʿnāsına olur; yukālu: جَذَبَ فُلَانٌ فُلَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا غَلَبَهُ فِي الْمُجَاذَبَةِ Lākin bunda münāsib olan جَاذَبَهُ فَجَذَبَهُ ʿunvānıyla olmaktır. Ve ʿArablar سَيْرٌ جَذْبٌ derler, سَرِيعٌ [serīʿ] maʿnāsına; burada vasf bi'l-masdardır. Ve

جَذْبٌ [ceẕb] Hurmā beynisini kesmek maʿnāsınadır; yukālu: جَذَبَ النَّخْلَةَ جَذْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَ جَذَبَهَا Ve kapta olan suyu ağızıyla bir solukta çekip içmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: جَذَبَ مِنَ الْمَاءِ نَفَسًا إِذَا كَرَعَ فِيهِ

الإِجْتِذَابُ [el-ictiẕāb] (اِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi çekip uzatmak maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَذَبَهُ بِمَعْنَى جَذَبَهُ Ve bir nesneyi selb ve ihtilās eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَذَبَهُ أَيْ سَلَبَهُ

اَلْمُجَاذَبَةُ [el-mucāẕebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Çekişmek maʿnāsınadır; yukālu: جَاذَبَا الرَّجُلَانِ إِذَا نَازَعَا Ve bir nesnenin yerini değişmek maʿnāsınadır; yukālu: جَاذَبَ الشَّيْءَ إِذَا حَوَّلَهُ عَنْ مَوْضِعِهِ

الإِنْجِذَابُ [el-inciẕāb] (اِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Çekilip uzamak maʿnāsınadır; yukālu: جَذَبَهُ فَانْجَذَبَ

اَلتَّجَاذُبُ [et-tecāẕub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) إِنْجِذَابٌ [inciẕāb] maʿnāsınadır. Ve çekişmek, تَنَازُعٌ [tenāzuʿ] maʿnāsınadır; yukālu: تَجَاذَبَا أَيْ تَنَازَعَا

اَلْجَاذِبُ [el-cāẕib] ve

اَلْجَاذِبَةُ [el-cāẕībet] ve

اَلْجَذُوبُ [el-ceẕūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Sütü çekilip azalmış nākaya denir. جَاذِبٌ [cāẕib]in cemʿi جَوَاذِبُ [cevāẕib] gelir ve جِذَابٌ [ciẕāb] gelir cīm'in kesriyle, نَائِمٌ [nāʾim] ve نِيَامٌ [niyām] gibi.

جَذَابِ [ceẕābi] (kesr üzere mebnī olarak قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Ölümün ismidir, مَنِيَّةٌ [meniyyet] maʿnāsına; cezb-i nüfūs eylediğine mebnīdir.

اَلْجَذْبَةُ [el-ceẕbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) İsmdir, bir nesneyi çekip uzatmağa ve

çekilip uzamağa denir. Ve çekilip uzatılan şeyʾe denir, iplik teli gibi. Ve arzdan kıtʿa-i baʿīdeye ıtlāk olunur, gūyā ki çekilip uzamış gibidir; ve minhu yukālu: بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْمَنْزِلِ جَذْبَةٌ أَيْ قِطْعَةٌ بَعِيدَةٌ

اَلْجَذَبُ [el-ceẕeb] (fethateynle) Hurmā beynisine denir, جُمَّارُ النَّخْلِ [cummāru'n-naḫl] maʿnāsına; ʿalā-kavlin sert ve dürüşt olanına denir.

اَلْجِذَابُ [el-ciẕāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi hurmā beynisine denir. Müfredleri جَذْبَةٌ [ceẕbet] ve جِذَابَةٌ [ciẕābet]tir; tekūlu: أَكَلْنَا الْجَذْبَ وَالْجِذَابَ أَيْ جُمَّارَ النَّخْلِ أَوِ الْخَشِنَ مِنْهُ

اَلْجُوذَابُ [el-cūzāb] (cīm'in zammıyla) Bir nevʿ taʿāmdır ki şeker ve pirinç ve etten tertīb olunur. Şārihin beyānına göre gūdāb muʿarrebidir. *Burhān*'da "gūdāb" kāf-ı Fārisī-i mazmūmla bir türlü taʿāmdır ki et ve pirinç ve nohut ve ceviz ile pişirip üzerine sirkeli pekmez şerbeti dökerler ve ona aş-ı Ḥabeşī dahi derler. Ve ʿinde'l-baʿz biryān pilavıdır ki ona güveç pilavı dahi derler diye mersūmdur.

اَلْجَذَّابَةُ [el-ceẕẕābet] (cīm'in fethi ve ẕāl'ın teşdīdiyle) Kıldan düzülmüş tuzaktır ki onunla toygar kuşu sayd ederler.

اَلْجِذِبَّانُ [el-ciẕibbān] (cīm ve ẕāl'ın kesri ve bā'nın teşdīdiyle) عِفِتَّانٌ [ʿifittān] veznde) Naʿleyn yaʿnī ayakkabının tasmasına denir, زِمَامُ النَّعْلِ [zimāmu'n-naʿl] maʿnāsına.

اَلتَّجَذُّبُ [et-teceẕẕub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) İçmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَجَذَّبَ اللَّبَنَ اِذَا شَرِبَهُ

اَلْجَذَبَاتُ [el-ceẕebāt] (fetehātla) جَذْبَةٌ [ceẕbet]in cemʿidir ki arzdan kıtʿa-i baʿīdeye denir. Bu maʿnādandır ki ʿArablar أَخَذَ فِي وَادِي جَذَبَاتٍ derler, "filān sülūkunda yā fiʿlinde ve kavlinde isābet eylemeyip hatā eyledi" diyecek yerde. Ve bu, cemʿ sīgasıyla müstaʿmel olan taʿbīrāttandandır.

[ج ر ب]

اَلْجَرَبُ [el-cereb] (fethateynle) Uyuz ve gicik taʿbīr olunan ʿillete denir; ve bu maʿnāda masdar olur; yukālu: جَرِبَ الْبَعِيرُ جَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ Ve

جَرَبٌ [cereb] ʿAyb u nakīsa maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: بِهِ جَرَبٌ أَيْ عَيْبٌ Ve kılıç pāsına ıtlāk olunur; yukālu: جَرِبَ السَّيْفُ جَرَبًا اِذَا صَدِئَ ve yukālu: بِالسَّيْفِ جَرَبٌ أَيْ صَدَأٌ Ve kılıç pāsı şeklinde şol ʿārızaya denir ki baʿzı göz kapağının iç yüzüne ʿārız olur, dāʾimā gicişip durur. Bu bir ʿilletir ki göz kapaklarının iç tarafına bir kızıllık ve gicişmek ve hurde darı gibi ufacık besreler ʿārız olur; sebebi yanmış ahlāttır. Müfredāt-ı tıbbiyyede جَرَبُ الْعَيْنِ [cerebu'l-ʿayn] dedikleri budur; yukālu: بِأَجْفَانِهِ جَرَبٌ وَهُوَ كَالصَّدَإِ يَعْلُو بَاطِنَ الْجَفْنِ Ve

جَرِبٌ [cereb] Bir kimsenin tarlası hayr u menfaʿatten kalıp tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرِبَ الرَّجُلُ اِذَا هَلَكَتْ أَرْضُهُ Ve bir kimsenin devesi uyuz olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرِبَ الرَّجُلُ اِذَا جَرِبَتْ إِبِلُهُ

اَلْجَرِبُ [el-cerib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْجَرْبَانُ [el-cerbān] (عَطْشَانُ [ʿaṭşān] veznde) ve

اَلْأَجْرَبُ [el-ecreb] (أَحْمَرُ [aḥmer] veznde) Uyuz ve gicik olan insān ve hayvāna denir.

اَلْجُرْبُ [el-curb] (cīm'in zammıyla) أَجْرَبُ [ecreb]in cemʿidir.

اَلْجَرْبَى [el-cerbā] (قَتْلَى [ḳatlā] veznde) اَجْرَبُ [ecreb]in ve جَرْبَاءُ [cerbāʾ]nın cemʿidir.

اَلْجِرَابُ [el-cirāb] (cīm'in kesriyle) اَجْرَبُ [ecreb]in cemʿidir.

اَلْأَجَارِبُ [el-ecārib] أَجْرَبُ [ecreb]in cemʿidir.

اَلْإِجْرَابُ [el-icrāb] (hemzenin kesriyle) Bir kimsenin devesi uyuz olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْرَبَ الْقَوْمُ اِذَا جَرِبَتْ إِبِلُهُمْ

اَلْجَرْبَاءُ [el-cerbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznin-de) Göğe denir, semāʾ maʿnāsına. Tahtında merkūz olan kevākib sebebiyle جَرَبٌ [cereb] isābet eden bedene teşbīh olunmuştur; ʿalā-kavlin felek-i şemsin ve felek-i kamerin dāʾir oldukları semt ve nāhiyeye ıtlāk olunur ki murād, şemsin hāricü'l-merkez ve kamerin felek-i tedvīri medārları olacaktır. Ve

جَرْبَاءُ [cerbāʾ] Kurak yere denir, arz-ı makhūta maʿnāsına. Ve güzel ve dil-ber kıza denir. Ve

جَرْبَاءُ [Cerbāʾ] Diyār-ı Şāmiyye'de Ezruḥ nām kasaba yanında bir karye adıdır. Mā-beyni üç günlük mesāfededir diyenler galat eylediler. Lākin asl vehm, havz-ı nebevī hakkında vārid olan işbu "مَا بَيْنَ نَاحِيَتَيْ حَوْضِي كَمَا بَيْنَ الْمَدِينَةِ وَجَرْبَاءَ وَأَذْرُحَ" hadīsinde vākiʿ ziyādeyi yaʿnī اَلْمَدِينَة lafzını iskāt eden rāvīlerden neşʾet eylemiştir. Ve lafz-ı mezbūru İmām Dāreḳuṭnī kendi kitābında sebt eylemiştir.

اَلْجَرِيبُ [el-cerīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir nevʿ ölçek ismidir ki dört kafīz mikdārı nesne olur. Ve kafīz bir ölçektir ki sekiz mekūk alır ve her mekūk üç kīledir ve her kīle bir menn ile bir mennin yedi sümünüdür. Ve جَرِيبٌ [cerīb] lafzının cemʿi أَجْرِبَةٌ [ecribet] gelir ve جُرْبَانٌ [curbān] gelir cīm'in zammıyla, أَرْغِفَةٌ [erġifet] ve رُغْفَانٌ [ruġfān] gibi. Ve

جَرِيبٌ [cerīb] Tarlaya denir, mezraʿa maʿnāsına.

Şārih der ki müʾellifin mezraʿa ile tefsīri takyīd mahallinde ıtlāktır, zīrā جَرِيبٌ [cerīb] tarladan mikdār-ı maʿlūmü'l-misāhadır ki tūlen ve ʿarzan altmışar arşın yerden ʿibārettir. Fārisīde gerī ve Türkīde dönüm derler. *Miṣbāḥ*'ta bu resme mersūmdur ki جَرِيبٌ [cerīb] asl dereye denir, وَادِي [vādī] maʿnāsına. Baʿdehu bi'l-istiʿāre arzdan kıtʿa-i mütemeyyizeye ıtlāk olundu ve mikdārı bi-haseb-i ıstılāh-ı ehlü'l-ekālīm muhteliftir. Lākin Semevʾel *Kitābu'l-Misāḥa*'ta bu güne beyān eyledi ki altı dāne muʿtedil şaʿīrin mecmūʿ mikdār-ı ʿarzına isbiʿ denir ve dört isbiʿa kabza ve altı kabzayazirāʿ ve onzirāʿa kasba ve on kasbaya eşl derler. Ve eşli kendi nefsine darbdan hāsıl olan mikdāra cerīb, kezālik eşli kabzaya darbdan hāsıl olana kafīz ve yine eşli zirāʿa darbdan hāsıl olana ʿaşīr derler. Pes bu takrīre göre cerīb on bin zirāʿ mikdār olur. Ve Ḳudāme el-Kātib beyānına göre eşl altmış zirāʿ dan ʿibāret olup ve nefsine darbdan hāsıl olana cerīb ıtlāk olunmakla ona göre cerīb üç bin altı yüz zirāʿ eder. Ve

جَرِيبُ الطَّعَامِ [cerību'ṭ-ṭaʿām] Yaʿnī hubūbātın ölçüsünde dört kafīz istīʿāb eden ölçeğe denir. Ve Muṭarrizī beyānına göre tūlen ve ʿarzan altmışar zirāʿ mikdārı tarlaya denir. Asl dört kafīzi müstevʿib mikyāl ismi olup baʿdehu o mikdār tohumu müstevʿib tarlaya ıtlāk olunmuştur, niteki "berīd" fi'l-asl "berīde-düm" muʿarrebi olarak menzil beygirine denip baʿdehu ona rākib olan ulaka ıtlāk olunduktan sonra onun seyr eylediği mesāfede

istiʿmāl olundu. Ve şārihin beyānına göre gerī ve gerīb muʿarrebidir. İntehā. Ve

جَرِيبٌ [cerīb] Dereye denir, vādī maʿnāsına. Ve Ḳays bilādında hāssaten bir derenin ismidir.

اَلْجِرْبَةُ [el-cirbet] (cīm'in kesriyle) Tarlaya; ʿalā-kavlin toprağı hālis ve temīz olup eşcār ve binā eseri olmayan tarlaya yāhūd zerʿ ü gars için gereği gibi nadas ve ıslāh olunmuş tarlaya denir. Ve şol posteki ve deri yā hasır makūlesine denir ki kuyunun kenārına gerilip çekilir, beriye dökülen su kuyuya sıçramamak için perde ederler. ʿAlā-kavlin şol deri ve tahta makūlesine denir ki cedvelin ve arkın önüne perdevārī gerip çekerler, tā ki su onun üzerinden taşıp cereyān eyleye.

جَرْبَةٌ [Cerbet] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Maġrib'de bir karyedir.

اَلْجِرَابُ [el-cirāb] (cīm'in kesriyle) Dağarcığa denir ki içine zād makūlesi vazʿ olunur; ʿalā-kavlin mutlakan kaba denir, وِعَاءٌ [viʿāʾ] maʿnāsına. Ve işbu جِرَابٌ [cirāb] lafzı cīm'in kesriyledir, fethi cāiz değildir yāhūd Ḳāḍī ʿİyāḍ ve sāʾirin fethle hikāye ettikleri lügat zaʿīftir. Cemʿi جُرُبٌ [curub] gelir zammeteynle ve جُرْبٌ [curb] gelir sükūn-ı rā ile ve أَجْرِبَةٌ [ecribet] gelir. Ve

جِرَابٌ [cirāb] Hāye torbasına ıtlāk olunur. Ve

جِرَابُ الْبِئْرِ [cirābu'l-biʾr] Kuyunun mahall-i ittisāʿı olan iç dāʾiresinden ʿibārettir. Ve

جِرَابٌ [Cirāb] Muhaddisînden Yaʿḳūb b. İbrāhīm el-Bezzāz lakabıdır. Ve Ebū Cirāb muhaddisînden ʿAbdullāh b. Muḥammed el-Ḳureşī künyesidir.

اَلْجُرَابُ [el-curāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Boş gemiye denir. Ve Mekke-i mükerreme'de bir su adıdır.

اَلْجَرَبَّةُ [el-cerebbet] (cīm'in ve rā'nın ve bā-yı müşeddedenin fethiyle) Hergeleye denir, جَمَاعَةُ الْحُمُرِ [cemāʿatu'l-ḥumur] maʿnāsına; ʿalā-kavlin gılāz ve şidād ve tüvānā olan hımāra ve insāna ıtlāk olunur. Ve çok nesneye denir. Ve bādiyede bir dağ adıdır yāhūd bunda zammeteynledir, خُزُقَّةٌ [ḥuzuḳḳat] gibi. Ve

جَرَبَّةٌ [cerebbet] Şol ʿayāl ve müteʿallakāta denir ki hemān zād ve nafakanı ekl ve tenāvül eyleyip vechen mine'l-vücūh sana hayr u menfaʿatleri olmaya ve bir maslahata yaramayalar. Pek angarya nüfūs-ı zāʾide olacaklardır.

اَلْجَرَنْبَةُ [el-cerenbet] (كَلَنْبَةٌ [kelenbet] vezninde) Çok nesneye denir.

اَلْجَرَبُّ [el-cerebb] (fethateynle ve teşdīd-i bā'yla) Muhīl ve fitne-kār ve dubaracı bodura denir; yukālu: هُوَ جَرَبٌّ أَيْ قَصِيرٌ خَبٌّ

اَلْجِرِبَّانَةُ [el-ciribbānet] (kesreteynle ve teşdīd-i bā'yla عِفِتَّانَةٌ [ʿifittānet] vezninde) Yüze çağırıcı, dili zefīr, salīta ve bedzebān karıya denir.

اَلْجِرْبِيَاءُ [el-cirbiyāʾ] (كِيمِيَاءُ [kīmiyāʾ] vezninde) Poyraz taʿbīr olunan yele denir yāhūd onun serinliğine ve soğukluğuna denir yāhūd cenūb ile sabā beyninden hübūb eden yele denir. Ve

جِرْبِيَاءُ [cirbiyāʾ] Zaʿīf ve zebūn ve nā-tüvān kimseye denir.

اَلْجِرِبَّانُ [el-ciribbān] (cīm'in ve rā'nın kesri ve zammı ve bā'nın şeddesiyle) Gömlek yakasına denir. Ve

جُرُبَّانُ السَّيْفِ [curubbānu's-seyf] Kılıcın ağızına denir ki çalım yeridir; ʿalā-kavlin

şol gılāfa ve kubura denir ki içine kın ve bağları ve sāʾir takımıyla hıfz için kılıç vazʿ olunur ve ona جُرْبَانُ [curbān] dahi denir عُثْمَانُ [ʿuṣmān] vezninde; yukālu: جُرْبَانُ السَّيْفِ وَجُرْبَانُهُ أَيْ حَدُّهُ أَوْ شَيْءٌ يُجْعَلُ فِيهِ السَّيْفُ وَغِمْدُهُ وَحَمَائِلُهُ

اَلتَّجْرِبَةُ [et-tecribet] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] eznin-de) Sınamak, ihtibār maʿnāsına; yukālu: جَرَّبَهُ تَجْرِيبًا أَيِ اخْتَبَرَهُ إِذَا جَرَّبَهُ تَجْرِبَةً *Miṣbāḥ*'ta Yaʿnī bir şeyi tekrār-be-tekrār sınamak maʿnāsıyla mersūm ve تَجْرِبَةٌ [tecribet] ondan ismdir; cemʿi تَجَارِبُ [tecārib] gelir مَسَاجِدُ [mesācid] vezninde diye mübeyyendir.

اَلْمُجَرَّبُ [el-mucerreb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol kimsedir ki bi'l-cümle ahvāl ü atvārı bi'd-defeʿāt tecribe ile her-kesin maʿlūmu ola, gūyā ki uyuz deve gibi mestūru hārice ihrāc olunmuş olur; yukālu: رَجُلٌ مُجَرَّبٌ أَيْ بُلِيَ مَا عِنْدَهُ Ve

مُجَرَّبٌ [mucerreb] Arslana ıtlāk olunur.

اَلْمُجَرِّبُ [el-mucerrib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Ahvāl-i rūzgārı kesret-i tecribe ile hakāʾik ve dekāʾik-i umūr u şuʾūnāta ʿārif ve vākıf olan ehl-i basīrete denir; yukālu: رَجُلٌ مُجَرِّبٌ إِذَا كَانَ يَعْرِفُ الْأُمُورَ

اَلْمُجَرَّبَةُ [el-mucerrebet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Tāmmü'l-vezn akçelere ıtlāk olunur; yukālu: دَرَاهِمُ مُجَرَّبَةٌ أَيْ مَوْزُونَةٌ

اَلْأَجْرَبَانِ [el-Ecrebān] (أَحْمَرَانِ [aḥmerān] vezninde) Benū ʿAbs ile Ẕubyān kabīlesine ıtlāk olunur.

اَلْأَجَارِبُ [el-Ecārib] Benī Saʿd kabīlesinden bir cemāʿattir.

جُرَيْبٌ [Cureyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Yemen'e bir vādī ve Hecer kazāsında bir karye adıdır. Ve Cureyb b. Saʿd, Huẕeyl kabīlesinin silsile-i nesebi ricālindendir. Ve muhaddisīnden Muḥammed b. İsmāʿīl b. İbrāhīm b. İsmāʿīl ez-Zāhid el-Belḫī ceddinin ceddi ismidir. Ve

جُرَيْبَةُ [Cureybet] (hā'yla) İbnu'l-Eşyem'dir ki şāʿir-i meşhūrdur.

أَبُو الْجَرْبَاءِ [Ebu'l-Cerbāʾ] ʿĀṣım b. Dulef'tir ki Cemel vakʿasında ʿĀʾişe radıyallāhu ʿanhā cenābının devesini çeken zāttır.

اَلْجَوْرَبُ [el-cevreb] (جَوْهَرٌ [cevher] veznin-de) Maʿrūftur ki ayağa giyilir. Tahrīfle "ço-rap" taʿbīr olunur. Cemʿi جَوَارِبَةٌ [cevāribet] ve جَوَارِبُ [cevārib] gelir. Şārihin beyānına göre gevreb muʿarrebidir; yukālu: لَبِسَ الْجَوْرَبَ أَيْ لِفَافَةَ الرِّجْلِ

اَلتَّجَوْرُبُ [et-tecevrub] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Ayağa çorap giymek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَوْرَبَ زَيْدٌ إِذَا لَبِسَ الْجَوْرَبَ

اَلْجَوْرَبَةُ [el-cevrebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimseye çorap giydirmek maʿnāsınadır; tekūlu: جَوْرَبْتُهُ أَيْ أَلْبَسْتُهُ الْجَوْرَبَ

اَلْجَوْرَابِيُّ [el-cevrābiyy] Çorap işleyen ve çorap satan kimseye denir. ʿAlī b. Aḥmed ve birāderzādesi Aḥmed b. Muḥammed ve Muḥammed b. Ḫalef el-Cevāribiyyūn muhaddislerdir.

اَلْإِجْرِيبَابُ [el-icrībāb] اِشْرِيبَابُ [işrībāb] vez-ninde ve mürādifidir ki bir nesneye bo-yun uzatıp bakmak maʿnāsınadır; yukālu: اِجْرَأَبَّ الرَّجُلُ أَيِاشْرَأَبَّ

اَلْإِجْرِنْبَاءُ [el-icrinbāʾ] (اِسْلِنْقَاءٌ [islinḳāʾ] vez-ninde) Yastıksız uyumak maʿnāsınadır; yukālu: اِجْرَنْبَى الرَّجُلُ إِذَا نَامَ بِلاَ وِسَادَةٍ

Burada mevād hitām bulmuştur. Ve baʿzı nüshada işbu iʿtirāz-ı āti'z-zikr mastūrdur.

Müʾellif der ki Cevherī'nin ʿAmr b. el-Ḥubāb nām şāʿirin işbu:

وَفِينَا وَإِنْ قِيلَ اصْطَلَحْنَا تَضَاغُنٌ
كَمَا طَرَّ أَوْبَارُ الْجِرَابِ عَلَى النَّشْرِ

Beytinde vākiʿ جِرَابٌ [cirāb] kelimesi جُرْبٌ [curb] lafzından cemʿdir, رُمْحٌ [rumḥ] ve رِمَاحٌ [rimāḥ] gibi diye takrīri sehvdir, zīrā جِرَابٌ [cirāb] ancak جَرِبٌ [cerib] cemʿidir ki كَتِفٌ [ketif] veznindedir. Maʿnā-yı beyt budur ki "Her ne kadar sūret-i zāhirde miyānemiz musālaha-pezīr olup ve beyne'n-nās sulh ve salāhımız müştehir olduysa da, lākin derūnlarımızda yine hıkd ve kīne ve ʿadāvet muzmerdir, niteki uyuz develerin dökülen tüyleri gerçi kuruduktan sonra reşehāt-ı emtār ile yeniden tāb u tarāvet bulan muzır ve mūzī nebāt gibi nābit olup lākin tahtında yine ʿillet-i cereb müstekinn ve derkārdır." نَشْرٌ [neşr] şol ota denir ki kuruduktan sonra ʿakib-i sayfta yağmur teʾsīriyle yeşerip tazelenir, mevāşīye muzır olmakla çobanlar ictināb ederler.

[ج ر ث ب]

جَرْثَبٌ [Cerṯeb] (ṯā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde yāhūd قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznninde) Bir mevziʿ adıdır.

[ج ر ج ب]

اَلْجَرْجَبَةُ [el-cercebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَرْجَبَ الطَّعَامَ إِذَا أَكَلَهُ Ve kapta olan taʿāmı tamāmen tenāvül edip sömürmek ve dip göstermek maʿnāsınadır; yukālu: جَرْجَبَ الْإِنَاءَ إِذَا أَتَى عَلَى مَا فِيهِ يَعْنِي أَكَلَ جَمِيعَ مَا فِيهِ

اَلْجُرْجُبُّ [el-curcubb] طُرْطُبٌّ [ṭurṭubb] veznninde) ve

اَلْجُرْجُبَانُ [el-curcubān] (أُفْعُوَانٌ [ufʿuvān] vezninde) Batn ve cevf maʿnāsınadır; yukālu: مَلَأَ جُرْجُبَّهُ وَجُرْجُبَانَهُ أَيْ جَوْفَهُ وَبَطْنَهُ

اَلْجَرَاجِبُ [el-cerācib] (زَلَازِلُ [zelāzil] veznninde) Cüsseleri iri dızman develere denir.

[ج ر د ب]

اَلْجَرْدَبَةُ [el-cerdebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Taʿāmı hırs ve şereh-i tām ile ekl eylemek maʿnāsınadır ki soğumsuzluk eylemek taʿbīr olunur, gūyā ki sofrada olan taʿāmı bi-cümletihi kendi başına ekl eylemek dāʿiyesinde olur ki be-gāyet zemīmedendir; yukālu: جَرْدَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ وَنَهِمَ Ve sāʾir kimse ekl eylemesin diye taʿām üzere elini kapamak maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin sağ eliyle taʿām ekl edip soluyla gayrıları menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَرْدَبَ الرَّجُلُ إِذَا وَضَعَ يَدَهُ عَلَى الطَّعَامِ لِئَلَّا يَتَنَاوَلَهُ غَيْرُهُ أَوْ أَكَلَ بِيَمِينِهِ وَمَنَعَ بِشِمَالِهِ

اَلْجَرْدَبَانُ [el-cerdebān] (cīm'in ve dāl'ın fethiyle) ve

اَلْجُرْدُبَانُ [el-curdubān] (cīm'in ve dāl'ın zammıyla) ve

اَلْجَرْدَبِيُّ [el-cerdebiyy] (جَعْفَرِيٌّ [caʿferiyy] vezninde) ve

اَلْمُجَرْدِبُ [el-mucerdib] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Vasf-ı mezkūr üzere olan kimseye denir. Ve

جَرْدَبَانُ [cerdebān] (cīm'in ve dāl'ın fethiyle) "Girde-bān" muʿarrebidir ki lafz-ı Fārisīdir, hāfızu'r-ragīf maʿnāsınadır, zīrā "girde" kāf'ın kesriyle pide taʿbīr olunan ekmektir ve "bān" sāhib maʿnāsına olmakla "girde-bān" pidecidemek olur.

اَلْجِرْدَبَانُ [el-cirdebān] ve

اَلْجِرْدَبِيُّ [el-cirdebiyy] (cīm'lerin kesriyle) Dalkavuğa denir, tufeylī ve kāse-līs gibi; yukālu: هُوَ جِرْدَبَانٌ وَجِرْدَبِيٌّ أَيْ طُفَيْلِيٌّ

اَلْجِرْدَابُ [el-cirdāb] (cīm'in kesriyle) "Gird-āb"-ı Fārisī muʿarrebidir, vasatu'l-bahr maʿnāsına. Mütercim der ki "gird-āb" kāf-ı Fārisînin kesriyle deryāda şol çevrintiye denir ki ona düşen sefîne bir vechile halâs olmaz, nitekim okyānūsa sefer edenler hikāyet ederler. Ve baʿzı küçük bahr ve nehrlerde dahi olur ki kanal taʿbīr olunur. Pes müʾellifin vasatu'l-bahr ile tefsīri nā-mülāyimdir.

[ج ر ش ب]

اَلْجَرْشَبَةُ [el-cerşebet] (şīn-i muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimsenin vücūdu arıklayıp mehzūl olmak; ʿalā-kavlin hasta iken iyice olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرْشَبَ الرَّجُلُ أَيْ هُزِلَ أَوْ مَرِضَ ثُمَّ انْدَمَلَ Ve hatun yaşını bulup egselmek ve dönelmek yāhūd ziyādesiyle kocamak yāhūd elli yaşına varmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرْشَبَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا وَلَّتْ أَوْ بَلَغَتِ الْهَرَمَ أَوْ خَمْسِينَ

اَلْجُرْشُبُ [el-curşub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznninde) Kısa boylu bodur kimseye denir.

[ج ر ع ب]

اَلْجَرْعَبُ [el-cerʿab] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Taslak ve bed-endām ve nā-tırāş nesneye denir. Ve kalın ve galīz nesneye denir. Ve dāhiye-i şedīdeye denir. Ve

جَرْعَبٌ [Cerʿab] Zikri sebkat eden Caḫdeb nām nessābenin pederi ismidir.

اَلْجِرْعِيبُ [el-cirʿīb] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Bu dahi taslak ve yakışıksız ve bed-endām şeyʾe denir.

اَلْجَرْعَبَةُ [el-cerʿabet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Suyu iyice ve hoşça içmek maʿnāsınadır; yukālu: جَرْعَبَ الْمَاءَ إِذَا شَرِبَهُ شُرْبًا جَيِّدًا

اَلْجُرْعُوبُ [el-curʿūb] (جُمْهُورٌ [cumhūr] veznninde) Suyu şiddetle içen iri ve nā-tırāş kimseye denir.

اَلْإِجْرِعْبَابُ [el-icriʿbāb] (اِجْلِعْبَابٌ [icliʿbāb] vezninde) Yere yıkılıp düşmek maʿnāsınadır, masrūʿ gibi; yukālu: اِجْرَعَبَّ الرَّجُلُ إِذَا صُرِعَ

[ج ز ب]

اَلْجِزْبُ [el-cizb] (zā-yı muʿceme ile حِزْبٌ [ḥizb] vezninde) Nasîb ve hisse maʿnāsınadır.

اَلْجُزْبُ [el-cuzb] (cīm'in zammıyla) Kullara denir عَبِيدٌ [ʿabīd] maʿnāsına ki عَبْدٌ [ʿabd] in cemʿidir. Şārihin beyānına göre ism-i cemʿdir; yukālu: لَهُ جُزْبٌ كَثِيرٌ أَيْ عَبِيدٌ

بَنُو جُزَيْبَةَ [Benū Cuzeybet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir kabīledir, جُزْبٌ [cuzb] lafzından fuʿaylettir.

اَلْمِجْزَبُ [el-miczeb] (مِنْبَرٌ [minber] veznninde) Hoş-sīret ve pākīze-tīnet adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِجْزَبٌ أَيِ الْحَسَنُ السِّيرَةِ الطَّاهِرَةِ

[ج س ر ب]

اَلْجَسْرَبُ [el-cesreb] (sīn'le جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Uzun şeyʾe denir, insān olsun sāʾiri olsun. Şārih der ki bu, جَسْرٌ [cesr] ile سَرْبٌ [serb] kelimelerinden menhūttur.

[ج ش ب]

اَلْجَشْبُ [el-ceşb] (cīm'in fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Taʿām galīz olmak; ʿalā-kavlin katıksız olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَشَبَ الطَّعَامُ وَجَشِبَ جَشْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا غَلُظَ أَوْ صَارَ بِلَا أُدْمٍ Ve unu yā bulguru iri öğütmek maʿnāsınadır; yukālu: جَشَبَهُ إِذَا طَحَنَهُ جَرِيشًا Ve ʿArablar جَشَبَهُ اللهُ شَبَابَهُ derler, أَذْهَبَهُ [eẕhebehu] maʿnāsına; yaʿnī "Hak taʿālā ondan civānlık revnakını izāle edip pīr adam gibi vücūdunu yābis

ve bī-tāb u tarāvet eylesin!" Ve baʿzılar زَدَّأَهُ lafzıyla tefsīr ettiler; yaʿnī جَشَبَهُ الله derler, "Onu dūn ve redīʾ ve kemter eylesin!" maʿnāsına; ve ʿalā-kavlin أَقْمَأَهُ [aḳmeʾehu] maʿnāsınadır ki "Suverī ve maʿnevī hor ve hakīr eylesin!" demektir. Ve

جَشْبٌ [ceşb] Maʿnā-yı evvelde vasf-bi'l-masdar olur ki galīz taʿāma yāhūd katıksız taʿāma denir.

اَلْجَشِبُ [el-ceşib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمِجْشَابُ [el-micşāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) ve

اَلْجَشِيبُ [el-ceşīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَجْشُوبُ [el-mecşūb] (مَجْذُوبٌ [mecẕūb] vezninde) Bunlar da galīz yāhūd katıksız taʿāma denir; yukālu: طَعَامٌ جَشْبٌ وَجَشِبٌ وَمِجْشَابٌ وَجَشِيبٌ وَمَجْشُوبٌ أَيْ غَلِيظٌ أَوْ بِلاَ أُدْمٍ

اَلْجَشُوبُ [el-ceşūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Vücūdu kuru ve huşūnetli bodur ʿavrete denir.

اَلْجَشِيبُ [el-ceşīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Mutlakan haşin ve galīz ve beşīʿ ve nāzībā şeyʾe denir. Ve dāʾima bulgur gibi gılzat ve huşūnetli taʿām ekl eden kimseye denir.

اَلْجُشُوبَةُ [el-cuşūbet] (cīm'in zammıyla) Gılzat ve huşūnetli taʿām ekl eder olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَشُبَ الرَّجُلُ جُشُوبَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ اِذَا كَانَ سَيِّءَ الْمَأْكَلِ

بَنُو جَشِيبٍ [Benū Ceşīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ʿArabdan bir batndır.

اَلْمِجْشَبُ [el-micşeb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bünyesi iri tenū-mend bahādıra denir.

اَلْمُجَشَّبُ [el-muceşşeb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Maʿīşeti dürüşt ve haşin olan kimseye denir.

اَلْجُشْبُ [el-cuşb] (cīm'in zammıyla) Nar kabuklarına denir, قُشُورُ الرُّمَّانِ [ḳuşūru'r-rummān] maʿnāsına; müfredi جَشِيبٌ [ceşīb] dir.

[ج ع ب]

اَلْجَعْبَةُ [el-caʿbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Ok kuburuna denir. Ve bir nevʿine kandil derler. Ve terkeş dahi denir. Cemʿi جِعَابٌ [ciʿāb] gelir cīm'in kesriyle; yukālu: نَكَبَ جَعْبَتَهُ أَيْ كِنَانَتَهُ

اَلْجَعْبُ [el-caʿb] (صَعْبٌ [ṣaʿb] vezninde) Terkeş yapmak maʿnāsınadır; yukālu: جَعَبَ الْجَعْبَةَ جَعْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي اِذَا صَنَعَهَا Ve bir nesneyi ters döndürmek maʿnāsınadır, içini taşra çevirmek gibi; yukālu: جَعَبَهُ أَيْ قَلَبَهُ Ve biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: جَعَبَهُ أَيْ جَمَعَهُ Ve yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: جَعَبَهُ اِذَا صَرَعَهُ Ve

جَعْبٌ [caʿb] Deve kığının kümelenmiş küçükçe yığınına denir.

اَلْجَعَّابُ [el-caʿʿāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Terkeş düzen kimseye denir.

اَلْجِعَابَةُ [el-ciʿābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Terkeşçilik hirfetine denir; muhaddisīnden Ebū Bekr b. el-Ciʿābī pederi ona mensūbdur.

اَلتَّعْجِيبُ [et-taʿcīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلْجَعْبَأَةُ [el-caʿbeʾet] (سَلْقَيَةٌ [selḳayet] vezninde) ve

اَلْجِعْبَاءُ [el-ciʿbāʾ] (سِلْقَاءُ [silḳāʾ] vezninde) Yere çalmak maʿnāsınadır.

اَلإِنْجِعَابُ [el-inciʿāb] (اِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّجَعُّبُ [et-tecaʿʿub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلتَّجَعْبِي [et-tecaʿbī] (تَسَلْقِي [teselḳī] vez-

ninde) Mutāviʿleridir, yere çalınmak maʿnāsına; yukālu: جَعَّبَهُ تَجْعِيبًا وَجَعْبَأَهُ جَعْبَأَةً وَجِعْبَاءً فَانْجَعَبَ وَتَجَعَّبَ وَتَجَعْبَى أَيْ صَرَعَهُ فَانْصَرَعَ

اَلْجُعْبُ [el-cuʿb] (cīm'in zammıyla) Bedende göbeğin altından makʿadı ihāta eden pöç kemiği varınca yumuşak olan ʿuzva denir; yukālu: اِشْتَكَى جُعْبَهُ وَهُوَ مَا انْدَالَ مِنْ تَحْتِ السُّرَّةِ إِلَى الْقُحْقُحِ

اَلْجَعْبِيُّ [el-caʿbī] (غَرْبِيُّ [ġarbī] vezninde) Kırmızı karıncaya denir. Cemʿi جَعْبِيَّاتٌ [caʿbiyyāt] gelir ve lügat-ı mezbūre baʿzıların hattıyla جُعَبَى [cuʿabā] ʿunvānında cīm'in zammı ve elif'in kasrıyla أُرَبَى [urebā] vezninde mersūm olmakla cemʿi جُعَبَيَاتٌ [cuʿabeyāt] olur.

اَلْجِعِبَّى [el-ciʿibbā] (زِمِكَّى [zimikkā] veznin-de ve elif'in meddiyle cāʾizdir) Dübüre denir, إِسْتٌ [ist] maʿnāsına.

اَلْجِعِبَّاءَةُ [el-ciʿibbāʾet] (bu dahi kesreteyn ve bā'nın teşdīdiyle) ve

اَلْجَعْبَاءُ [el-caʿbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) إِسْتٌ [ist] ve makʿada denir.

اَلْمِجْعَبُ [el-micʿab] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) Şol güreşçi pehlevāna denir ki fennin-de be-gāyet māhir ve bahādır olmakla kendisiyle güreş tutanları dāʾima basıp aslā kendi basılmaz ola; yukālu: هُوَ مِجْعَبٌ أَيْ صِرِّيعٌ عَلَى وَزْنِ سِكِّيتٍ يَصْرَعُ وَلاَ يُصْرَعُ

اَلْأَجْعَبُ [el-ecʿab] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Şol kimsedir ki şişman ve karnı büyük olmakla işte güçte çabuk hareket edemeyip zaʿīfü'l-ʿamel ola; yukālu: رَجُلٌ أَجْعَبُ أَيْ بَطِينٌ ضَعِيفُ الْعَمَلِ

اَلْمُتَجَعِّبُ [el-muteccʿib] (مُتَقَرِّبٌ [muteḳarrib] vezninde) Meyyit maʿnāsınadır ki ölümcül demektir; yukālu: هُوَ مُتَجَعِّبٌ أَيْ مَيِّتٌ بِتَشْدِيدِ الْيَاءِ

اَلْجُعْبُوبُ [el-cuʿbūb] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Şol zaʿīf ve zebūn kişiye denir ki aslā bir işe yaramaya, ʿalā-kavlin denī ve fürū-māye yāhūd bodur kimseye denir.

اَلتَّجَعْبِي [et-tecaʿbī] (تَسَلْقِي [teselḳī] vezninde) ʿAsker pek çok olmakla birbiri üzere müctemiʿ ve müzdehim olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَيْشٌ يَتَجَعْبَى أَيْ يَرْكَبُ بَعْضُهُ بَعْضًا

اَلْجَعْبَاءُ [el-caʿbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznin-de) Cüssesi iri ve büyük ʿavrete ve sāʾir hayvāna denir; yukālu: اِمْرَأَةٌ جَعْبَاءُ وَنَمْلَةٌ وَشَاةٌ جَعْبَاءُ أَيْ ضَخْمَةٌ كَبِيرَةٌ

[ج ع ث ب]

جُعْثُبٌ [Cuʿṣub] (ṣā-yı müsellese ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bir recül ismidir.

اَلْجَعْثَبَةُ [el-caʿṣebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Soğumsuzluk, hırs ve şereh maʿnāsınadır; yukālu: مَا هَذِهِ الْجَعْثَبَةُ أَيِ الْحِرْصُ وَالشَّرَهُ

[ج ع د ب]

اَلْجُعْدُبَةُ [el-cuʿdubet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Su yüzünde peydā olan kabarcıklara denir ki yağmur yağarken hasıl olur. Ve örümcek evine denir, beytü'l-ʿankebūt maʿnāsına. Ve oğlak henüz doğdukta iki çenesi arasında ağız gibi lüzūcetli nesneye denir. Ve

جُعْدُبَةُ [Cuʿdubet] Bir recül-i Medenī ismidir. Ve hā'sız جُعْدُبٌ [Cuʿdub] dahi esmādandır.

[ج ع ش ب]

اَلْجَعْشَبُ [el-caʿşeb] (şīn-i muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Uzun boylu, cüssesi kalın, tenū-mend kişiye denir.

[ج ع ن ب]

اَلْجَعْنَبُ [el-caʿneb] (nūn'la) Kasīrü'l-kāmet kimseye denir.

[ج غ ب]

جَغِبٌ [caġib] (ġayn-ı muʿceme ile كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bir lafzdır ki شَغِبٌ [şaġib] kelimesine itbāʿen zikr olunur, müfred olarak bi-reʾsihi zikr olunmaz; yukālu: رَجُلٌ شَغِبٌ جَغِبٌ Yaʿnī pek müfsid ve fitnekār kimsedir.

[ج ل ب]

اَلْجَلْبُ [el-celb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) ve اَلْجَلَبُ [el-celeb] (تَعَبٌ [taʿab] vezninde) Deve ve koyun ve cāriye makūlesini beyʿ için bir yerden āher yere sürüp iletmek maʿnāsınadır ki sürek götürmek taʿbīr olunur; yukālu: جَلَبَهُ جَلْبًا وَجَلَبًا مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ وَالثَّانِي اِذَا سَاقَهُ مِنْ مَوْضِعٍ إِلَى آخَرَ Ve bu maʿnāda lāzım olur; yukālu: جَلَبَهُ فَجَلَبَ هُوَ أَيِ انْسَاقَ Ve nās gırīv ve feryād ve çığıltı eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَلَبَ الْقَوْمُ اِذَا صَاحُوا وَصَوَّتُوا Ve kesb ü kār tarīkına dürüşmek maʿnāsınadır; yukālu: جَلَبَ لأَهْلِهِ اِذَا كَسَبَ وَطَلَبَ وَاحْتَالَ Ve at koşarken daha ziyāde hāhiş ve gayret gelip ikdām eylemekle refīklerini sebk eylesin diye rākibi yāhūd ardında olan kimse ata haykırmak maʿnāsınadır; yukālu: جَلَبَ عَلَى الْفَرَسِ اِذَا زَجَرَهُ Müʾellif bunu tekrār eylemiştir. Ve kan kurumak maʿnāsınadır; yukālu: جَلَبَ الدَّمُ اِذَا يَبِسَ Ve bir kimseye şerr ü mazarrat īsāline dāʾir vaʿīd ile tahvīf ve tehdīd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَلَبَ فُلاَنًا اِذَا تَوَعَّدَهُ بِشَرٍّ Ve cemāʿat cemʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَلَبَ الْجَمْعَ أَيْ جَمَعَهُ Ve yara onulmak maʿnāsınadır; yukālu: جَلَبَ الْجُرْحُ اِذَا بَرَأَ Ve birikmek, ictimāʿ maʿnāsınadır; yukālu: جَلِبَ الشَّيْءُ جَلْبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ اِذَا اجْتَمَعَ Ve cināyet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَلَبَ عَلَيْهِ جَلْبًا مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ اِذَا جَنَى عَلَيْهِ

اَلإِجْتِلاَبُ [el-ictilāb] (اِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi sürek sürüp götürmek maʿnāsınadır; yukālu: اِجْتَلَبَهُ بِمَعْنَى جَلَبَهُ

اَلإِنْجِلاَبُ [el-incilāb] (اِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Mutāviʿidir; yukālu: جَلَبَهُ فَانْجَلَبَ

اَلإِسْتِجْلاَبُ [el-isticlāb] Bir kimse kendi tarafına sürek sürülüp gelmesini taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: اِسْتَجْلَبَهُ اِذَا طَلَبَ أَنْ يُجْلَبَ لَهُ

اَلْجَلَبُ [el-celeb] (fethateynle) Bir mahalden sürülüp götürülen mevāşī ve sebāyā makūlesine denir ki sürek taʿbīr olunur, مَجْلُوبٌ [meclūb] maʿnāsınadır; yukālu: اِشْتَرَى مِنَ الْجَلَبِ وَهُوَ مَا جُلِبَ مِنَ الْخَيْلِ وَغَيْرِهَا Cemʿi أَجْلاَبٌ [eclāb] gelir. Ve

جَلَبٌ [celeb] Gırīv ve feryād ve çığıltıya denir; yukālu: مَا هَذَا الْجَلَبُ أَيِ اخْتِلاَطُ الصَّوْتِ Ve şol جَلَبٌ [celeb] ki işbu لاَ جَلَبَ وَلاَ جَنَبَ" hadīsiyle nehy-i şerʿī vārid olmuştur, muhaddisīn maʿnāsında ihtilāf eylemiştir. Baʿzılar dedi ki جَلَبٌ [celeb] koşu meydānında birinin atı koşup giderken bir niçe kimseler hıyānetle atı şaşırtıp yüzünü döndürmek için gırīv ve feryād eylemekten ʿibārettir. Ve baʿzılar ʿindinde voyvodalar zekāt sevāyimini kendi kurblerinde olan miyāh semtine yāhūd şehrlerine celb için māl ashābına teklīf eylemektir. Pes bu, bu menhī olmakla bulundukları merʿāda varıp zekātlarını ahz eylemek lāzımdır. ʿAlā-kavlin voyvoda kendisi sürünün üzerine varmayıp bir mahalle nüzūl ve oradan adam irsāl ve sürüyü tarafına celb edip meks eylediği yerden zekāt almaktır. Yāhūd koşu ve yarış meydānında

bir kimseye arkasından gelmek zımnında sipāriş eylemekle o kimse arkasından at ile sürüp cā-be-cā haykırarak teşvīk ve tehyīc eylemekten ʿibārettir. Bu resme vazʿ ve hareket atın ceryinde meʿūnet olmakla envāʿ-ı hīleden olduğuna mebnī nehy vārid olmuştur. Ve جَنَبٌ [ceneb] lafzı mahallinde zikr olunur inşāʾallāh taʿālā.

اَلْجَلَبَةُ [el-celebet] (fetehātla) Bu dahi gırīv ve feryād ve ihtilāt-ı asvāt maʿnāsınadır.

اَلْجَلِيبَةُ [el-celībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] veznin-de) ve

اَلْجَلُوبَةُ [el-celūbet] (صَبُورَةٌ [ṣabūret] vezninde) Bunlar da bir mahalden celb olunan süreğe denir, جَلَبٌ [celeb] gibi. Ve

جَلُوبَةٌ [celūbet] Erkek develere denir; ʿalā-kavlin şol develere denir ki onlara metāʿ yaʿnī esāsü'l-beyt tahmīl olunur ola. Müfredi ve cemʿi müsāvīdir.

اَلْإِجْلَابُ [el-iclāb] (hemzenin kesriyle) Nās gırīv ve feryād ve şamāta eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْلَبَ الْقَوْمُ بِمَعْنَى جَلَبُوا Ve vücūh-ı kesb ü kāra dürüşmek ve kazanç tarīkına çabalamak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْلَبَ الرَّجُلُ لِأَهْلِهِ اِذَا كَسَبَ وَطَلَبَ وَاحْتَالَ Ve ata zecr ve āzār ile haykırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْلَبَ عَلَى الْفَرَسِ اِذَا زَجَرَهُ Ve kan kurumak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْلَبَ الدَّمُ اِذَا يَبِسَ Ve bir kimseyi şerr ü mazarrat vaʿīdiyle tahvīf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْلَبَ فُلَانًا اِذَا تَوَعَّدَهُ بِشَرٍّ Ve cemāʿat cemʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْلَبَ الرَّجُلُ اِذَا جَمَعَ الْجَمْعَ Ve deve havutunun hatabına yaş deri kaplayıp üzerinde kurutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْلَبَ قَتَبَهُ أَيْ غَشَّاهُ بِالْجِلْدِ الرَّطْبِ حَتَّى يَبِسَ Ve yardım eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْلَبَ فُلَانًا أَيْ أَعَانَهُ Ve birikmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْلَبَ الْقَوْمُ اِذَا تَجَمَّعُوا Ve heykel ve pāzū-bend makūlesini meşin içre vazʿ eylemek maʿnāsınadır ki murād üzerine meşin kaplamaktır, niteki baʿzı at gerdanına takılan nüshalarameşin kaplayıp dikerler. Ve

إِجْلَابٌ [iclāb] Bir kimsenin nākaları erkek köşek doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْلَبَ فُلَانٌ أَيْ وَلَدَتْ إِبِلُهُ ذُكُورًا

اَلتَّجْلِيبُ [et-teclīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bu dahi gırīv ve feryād eylemek maʿnāsınadır. Ve ata zecr ve āzār ile haykırmak maʿnāsınadır ki murād müsābaka atları gelip geçerken birinin ardından teşvīk için çağırmaktan ʿibārettir. Ve menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَلَّبَهُ اِذَا مَنَعَهُ Ve bir mikdār yün ve keçe makūlesini çamur gibi nesne ile tılāʾ edip nākanın memesine bend eylemek maʿnāsınadır, tā ki yavrusu başıyla nākanın memesine vurmaya; tekūlu: جَلِّبْ ضَرْعَ حَلُوبَتِكَ

اَلْجَلِيبُ [el-celīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir yerden āher yere nakl ve celb olunan nesneye denir; yukālu: عَبْدٌ جَلِيبٌ أَيْ مَجْلُوبٌ Cemʿi جَلْبَى [celbā] gelir, قَتْلَى [ḳatlā] gibi ve جُلَبَاءُ [culebāʾ] gelir, قُتَلَاءُ [ḳutelāʾ] gibi. Ve yukālu: اِمْرَأَةٌ جَلِيبٌ مِنْ نِسْوَةٍ جَلْبَى وَجَلَائِبَ

اَلْمُجَلِّبُ [el-mucellib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Ziyādesiyle gürüldeyen tarrākalı gök gürültüsüne denir; yukālu: رَعْدٌ مُجَلِّبٌ اَيْ مُصَوِّتٌ

اَلْجَلَّابَةُ [el-cellābet] (cīm'in fethi ve lām'ın teşdīdiyle) ve

اَلْمُجَلِّبَةُ [el-mucellibet] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddiṯet] vezninde) ve

اَلْجِلِبَّانَةُ [el-cilibbānet] (kesreteyn ve teşdīd-i bā'yla) ve

اَلْجِلِنْبَانَةُ [el-cilinbānet] (kesreteynle) ve
اَلْجُلُنْبَانَةُ [el-culunbānet] Kelb gibi yüze çağırıcı, şaltak ve salīta ve yāve-güy ve bedhūy ʿavrete denir; yukālu: اِمْرَأَةٌ جَلَابَّةٌ وَمُجَلِّبَةٌ وَجِلِبَانَةٌ وَجِلِنْبَانَةٌ وَجُلُنْبَانَةٌ أَيْ مُصَوِّتَةٌ صَخَّابَةٌ مِهْذَارَةٌ سَيِّئَةُ الْخُلُقِ

اَلْجُلُبَّانُ [el-culubbān] (zammeteyn ve teşdīd-i bāʾyla) ve
اَلْجَلَبَّانُ [el-celebbān] (fethateyn ve teşdīd-i bāʾyla) Şamātacı, şaltak ve çağırgan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ جُلُبَّانٌ وَجَلَبَّانٌ أَيْ ذُو جَلَبَةٍ

اَلْجُلْبَةُ [el-culbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Onulmağa başlayan yaranın mühresine denir ki yaranın üzerinde kabuk tarzında tekevvün eden dericikten ʿibārettir. Ve
جُلْبَةٌ [culbet] Sehāb kıtʿasına denir. Ve moloz ve çakıl yığınına denir ki birbiri üzere müterākim olmakla devābbın mürūruna māniʿ olur. Ve bölük bölük bitmiş otluk parçalarına denir. Ve kaht u galā ve şiddet üzere olan seneye denir; yukālu: وَقَعُوا فِي الْجُلْبَةِ أَيِ السَّنَةِ الشَّدِيدَةِ Ve sebz ve mutarrā meşe ağaçlarına denir. Ve zamānın şiddet ve mihnetine denir; yukālu: أَصَابَتْنَا جُلْبَةُ الزَّمَانِ أَيْ شِدَّتُهُ Ve açlık, جُوعٌ [cūʿ] maʿnāsınadır. Ve deve havutunun hatabına çekilen deriye ve meşine denir. Ve deve semerine üstüvār ettikleri demir ālete denir, semerin kaşları gibi. Ve şol halka ve çapraz makūlesi küçük demir parçasına denir ki onunla kırık çanak makūlesi kinedlenir. Ve şol nüsha ve heykel ve pāzū-bend makūlesine denir ki üzerine meşin kaplanıp dikilmiş ola.

Müʾellif وَالْعُوذَةُ تُخْرَزُ عَلَيْهَا جِلْدَةٌ ʿibāretiyle īrād eylemekle o güne terceme olundu, lākin mukaddemce وَيُقَالُ أَجْلَبَ الرَّجُلُ إِذَا جَعَلَهُ الْعُوذَةَ فِي الْجُلْبَةِ ʿibāresi karīnesiyle savāb olan, وَالْجِلْدَةُ تُخْرَزُ عَلَى الْعُوذَةِ ʿunvānında olmaktır ki جُلْبَةٌ [culbet] nüsha ve pāzū-bend makūlesine kaplanan deri ve meşin demek olur. İntehā. Ve
جُلْبَةُ السِّكِّينِ [culbetu's-sikkīn] Bıçağın zıvanasına denir ki bıçağın sapını demirine kavuşturan nesnedir. Ve şol damızlığa ve mayaya denir ki yoğurt olmak için süte çalınır. Ve
جُلْبَةٌ [culbet] بُقْعَةٌ [buḳʿat] maʿnāsınadır ki etrāfının heyʾetinden hāric arz kıtʿasına denir. Ve
جُلْبَةٌ [culbet] Bir nevʿ otluk adıdır. Bunların mecmūʿunda cemʿleri جُلْبٌ [culb]dür hāʾsız.

اَلْجِلْبُ [el-cilb] (cīmʾin kesriyle) Deve pālānına denir, cemīʿ-i edevāt u haşviyyātıyla; ʿalā-kavlin pālānın örtüsüne denir yāhūd kolansız ve ipsiz ve sāʾir edevātsız yalnız ağacına denir ki hatab taʿbīr olunur.

اَلْجُلْبُ [el-culb] (cīmʾin zammı ve kesriyle) Yağmursuz sehāba denir; ʿalā-kavlin ufktan dağ gibi arkuru gerilip kalkan sehāba denir. Ve
جُلْبٌ [culb] (cīmʾin zammıyla) Gecenin sevād ve zulmetine denir. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلْجِلْبَابُ [el-cilbāb] (cīmʾin kesriyle) ve
اَلْجِلِبَّابُ [el-cilibbāb] (سِنِمَّارُ [sinimmār] vezninde) Gömleğe denir, kamīs maʿnāsına; yukālu: لَبِسَ جِلْبَابَهُ وَجِلِبَّابَهُ أَيْ قَمِيصَهُ Ve
جِلْبَابٌ [cilbāb] Nisvān tāʾifesine mahsūs bir nevʿ sevb-i vāsiʿa denir ki çardan sagīr olur, üstlük dedikleridir; ʿalā-kavlin büründükleri cāra denir ki ʿArabistān'da nisvān ona جَلَابِيٌّ [cellābiyy] taʿbīr ederler.

Bu diyārlarda ferāce onun bedelidir. Ve ʿinde'l-baʿz nisvānın baş örtülerine denir, خِمَارٌ [ḫimār] maʿnāsına. Ve

جِلْبَابٌ [cilbāb] Mülk ve memleket maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: نَزَعُوا جِلْبَابَهُ أَيْ عَزَلُوا عَنْ مُلْكِهِ Niteki قَمِيصٌ [ḳamīṣ] ile dahi mülk ve vilāyetten kināye olunur.

اَلْجَلْبَبَةُ [el-celbebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) جِلْبَابٌ [cilbāb] giydirmek maʿnāsınadır.

اَلتَّجَلْبُبُ [et-tecelbub] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) جِلْبَابٌ [cilbāb] giymek maʿnāsınadır; yukālu: جَلْبَبَهُ فَتَجَلْبَبَ

اَلْجَلَنْبَاةُ [el-celenbāt] (fethateynle) Şişman hatuna denir.

اَلْجُلَّابُ [el-cullāb] (زُنَّارٌ [zunnār] vezninde) "Gül-āb"-ı Fārisī muʿarrebidir ki gül suyuna denir. Ve

جُلَّابٌ [Cullāb] Raḳḳa eyāletinden şehr-i Ruhā kurbünde bir karye adıdır. Ve orada bir nehrin ismidir; müʾerrihīnden ʿAlī b. Muḥammed el-Cullābī o karyedendir.

جِلِّيبٌ [Cillīb] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْجُلُبَّانُ [el-culubbān] (zammeteynle ve bā'nın teşdīdiyle) ve

اَلْجُلْبَانُ [el-culbān] (عُثْمَانُ [ʿuṯmān] veznin-de) Burçak taʿbīr olunan galleye denir. Ve şol kubura denir ki gönden ve sahtiyāndan dağarcık şeklinde dikip içine kılıç ve kamçı makūlesi ālāt ve edevāt vazʿ ederler yāhūd قِرَابُ غِمْدٍ [ḳirāb ġimd] yaʿnī kılıcı kınıyla ve bağıyla içine vazʿ ettikleri zarfa denir.

اَلْيَنْجَلِبُ [el-yencelib] (يَنْجَذِبُ [yenceẕibu] veznindeki muzārīʿ bünyesiyledir) Şol boncuğa denir ki efsūnkārlar baʿzı kimseyi cezb ve teshīr için yāhūd firār edeni ircāʿ için ona efsūn edip iʿmāl ederler; yekūlūne: أُعِيذُهُ بِالْيَنْجَلِبِ إِنْ يُقِمْ وَإِنْ يَغِبْ Fi'l-asl bu, fiʿl-i muzāriʿdir; يَنْجَلِبُ diyerek efsūn ederler idi, baʿdehu giderek tenkīr ile ism oldu.

اَلدَّائِرَةُ الْمُجْتَلَبَةُ [ed-dāʾiretu'l-muctelebet] ki دَائِرَةُ الْمُجْتَلَبِ [dāʾiretu'l-mucteleb] dahi derler, ʿilm-i ʿarūz dāʾirelerinden bir dāʾiredir. Bi'l-işāret hāvī olduğu buhūrun kesret ve ictimāʿı bāʿis-i tesmiyedir, zīrā serīʿ ve muktedab ve hafīf ve münserih ve muzāriʿ ve müctes bahrlerini müştemildir. Yāhūd bahrlerinin dāʾire-i uhrādan müctelib olması sebeb-i tesmiyedir. Meselā mefāʿīlün, bahr-i tavīlden ve fāʿilātün medīdden ve müstefʿilün basītten ictilāb olunmuştur.

جُلَيْبِيبٌ [Culeybīb] (musaggar sīgasıyla قُنَيْدِيلٌ [ḳuneydīl] vezninde) Ashābdan bir zāttır.

[ج ل ح ب]

اَلْجِلْحَابُ [el-cilḥāb] (ḥā-yı mühmele ile سِرْدَابٌ [sirdāb] vezninde) ve

اَلْجِلْحَابَةُ [el-cilḥābet] (hā'yla) Pek pīr ve sāl-horde kimseye denir. Ve gövdesi dahāmetli olduğu hālde أَجْلَحُ [eclaḥ], yaʿnī başının iki tarafında kıl olmamak vechiyle kel olan kimseye denir.

اَلْجَلْحَبُ [el-celḥab] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde)

اَلْجَلَاحِبُ [el-celāḥib] (cīm'in fethiyle) جِلْحَابٌ [cilḥāb] maʿnāsınadır.

اَلْجِلْحَبُّ [cilḥabb] (teşdīd-i bā'yla قِرْشَبٌّ [ḳirşebb] vezninde) Uzun kimseye denir.

اَلْمُجْلَحِبَّةُ [el-mucleḥibbet] (اَلْمُطْمَئِنَّةُ [el-muṭmaʾinnet] vezninde) Bir yere toplanıp birikmiş develere denir; yukālu: اِبِلٌ مُجْلَحِبَّةٌ

اَيْ مُجْتَمِعَةٌ

جَلْحَبٌ [Celḥab] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül ismidir.

[ج ل خ ب]

اَلْإِجْلِخْبَابُ [el-icliḫbāb] (ḫā-yı muʿceme ile اِعْشِيشَابٌ [iʿşīşāb] vezninde) Düşmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَهُ فَاجْلَخَبَّ أَيْ سَقَطَ

[ج ل د ب]

اَلْجَلْدَبُ [el-celdeb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Sulb ve şedīd olan şeyʾe denir.

[ج ل ع ب]

اَلْجَلْعَبُ [el-celʿab] ve

اَلْجَلْعَابَةُ [el-celʿābet] (cīm'lerin fethiyle) ve

اَلْجَلَعْبَى [el-celaʿbā] (حَبَنْطَى [ḥabenṭā] vezninde ve elif'in meddiyle cāʾizdir) Galīz ve nā-tırāş ve cāfī ve şirrīr kimseye denir. Ve şol deveye denir ki şaşkın ve oğuz adam gibi sersem ve sebük-magz olmakla yürümükte şitāb ve sürʿatle beyhūde çabalayıp ikdām eder ola; ona عَجْرَفِيَّةٌ [ʿacrefiyyet] dahi denir. Müʾennesinde جَلَعْبَاةٌ [celaʿbāt] denir hā'yla.

اَلْجَلَعْبَى [el-celaʿbā] (قَرَنْبَى [ḳaranbā] vezninde) Gözü yiti, şedīdü'l-basar, göregen kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ جَلَعْبَى الْعَيْنِ أَيْ شَدِيدُ الْبَصَرِ

اَلْجَلَعْبَاةُ [el-celaʿbāt] (حَبَنْطَاةٌ [ḥabenṭāt] vezninde) Yük götürmekte ve yola gitmekte kavī ve şedīd olan nākaya denir. Ve ziyāde pīrlikten beli kemān gibi eğilip düşkün olan nākaya denir.

اَلْجِلِعْبَانَةُ [el-ciliʿbānet] جِلِنْبَانَةٌ [cilinbānet] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

اَلْإِجْلِعْبَابُ [el-icliʿbāb] (اِجْلِخْبَابُ [icliḫbāb] vezninde) Uzanıp yatmak maʿnāsınadır; yukālu: اِجْلَعَبَّ الرَّجُلُ اِذَا اضْطَجَعَ وَامْتَدَّ Ve gitmek maʿnāsınadır; yukālu: اِجْلَعَبَّ فُلَانٌ أَيْ ذَهَبَ Ve çoğalmak maʿnāsınadır; yukālu: اِجْلَعَبَّ الشَّيْءُ اِذَا كَثُرَ Ve yürümekte çabalayıp cidd ü cehd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: اِجْلَعَبَّ الرَّجُلُ اِذَا جَدَّ فِي السَّيْرِ

اَلْمُجْلَعِبُّ [el-mucleʿibb] (مُطْمَئِنٌّ [muṭmaʾinn] vezninde) Be-gāyet şirrīr ve şerrinde nāfiz ve māzī olan kimseye denir. Ve كَثِيرُ الْقَمْشِ [kesīru'l-ḳamş] yaʿnī çok selinti getiren sel suyuna denir; yukālu: سَيْلٌ مُجْلَعِبٌّ أَيْ كَثِيرُ الْقَمْشِ

جَلْعَبٌ [Celʿab] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Medīne'de bir dağın ismidir.

دَارَةُ الْجَلْعَبِ [Dāretu'l-Celʿab]

دَارَةُ الْجِلَعْبِ [Dāretu'l-Cilaʿb] (ki سِبَجْلٌ [sibecl] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[ج ل ه ب]

اَلْجُلْهُوبُ [el-culhūb] (جُمْهُورٌ [cumhūr] vezninde) Ferci büyük ʿavrete denir; yukālu: اِمْرَأَةٌ جُلْهُوبٌ أَيِ الْعَظِيمَةُ الرَّكَبِ

اَلْجِلْهَابُ [el-cilhāb] (جِلْبَابٌ [cilbāb] vezninde) Dereye denir.

[ج ن ب]

اَلْجَنْبُ [el-cenb] (cīm'in fethi ve nūn'un sükūnuyla) ve

اَلْجَانِبُ [el-cānib] (nūn'un kesriyle) ve

اَلْجَنَبَةُ [el-cenebet] (fetehātla) Yana denir, شِقٌّ [şiḳḳ] maʿnāsına, insānın ve sāʾir nesnenin olsun. Cemʿleri جُنُوبٌ [cunūb] gelir cīm'in zammıyla ve جَوَانِبُ [cevānib] ve جَنَائِبُ [cenāʾib] gelir.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre asl جَنْبٌ [cenb] māddesi cārihaya yaʿnī insānın ve hayvānın şıkkasına mevzūʿdur ki yan taʿbīr olunur ve bi'l-istiʿāre o yandan yana olan semt ve nāhiyede dahi istiʿmāl olu-

nur, niteki يَمِينٌ [yemīn] ve شِمَالٌ [şimāl] dahi böylecedir. Ve جَانِبٌ [cānib] kelimesi ism-i fāʿil-i nesebīdir, semt ve nāhiye maʿnāsınadır. Ve yan ve cenb maʿnāsına olur. İntehā. Ve

جَنْبٌ [cenb] Kelimesi masdar olur, bir kimsenin yanı ağrımak maʿnāsınadır; yukālu: جُنِبَ الرَّجُلُ مَبْنِيًّا لِلْمَفْعُولِ كَعُنِيَ إِذَا شَكَى جَنْبَهُ Ve işbu "اِتَّقِ اللهَ فِي جَنْبِهِ وَلاَ تَقْدَحْ فِي سَاقِهِ" meselini baʿzılar لاَ تَغْتَلْهُ وَلاَ تَفْتِنْهُ ʿibāretiyle tefsīr eylediler ki onu görmez yanından gelip ahz ve ihlāk ve ayağını bir fitneye ilkā eylemekten tahzīrdir. Ve baʿzılar burada جَنْبٌ [cenb] kelimesini vakīʿa yaʿnī fasl ve mezemmet ve şetm ile tefsīr eylediler ki bu dahi mecāzdır, yaʿnī "Onun hakkında nā-sezā söyleme!" demektir. Ve fıkra-i sāniye sāk-ı şecere kavādih yaʿnī ağaç kurdu īkāʿından müsteʿārdır.

Mütercim der ki Beyḍāvī ﴿يَا حَسْرَتَى عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللهِ﴾ الآية kerīmesini فِي جَانِبِهِ أَيْ فِي حَقِّهِ وَهُوَ طَاعَتُهُ وَهُوَ كِنَايَةٌ فِيهَا مُبَالَغَةٌ وَقِيلَ فِي ذَاتِهِ عَلَى تَقْدِيرِ مُضَافٍ كَالطَّاعَةِ وَقِيلَ فِي قُرْبِهِ ʿibāretiyle tefsīr eylemiştir. Pes her hālde mecāz olur, lüzūm yāhūd mücāveret ʿalākasıyla. Ve zāt irāde olundukta kināye olur, niteki sāhib-i *Keşşāf* beyān eylemiştir, lākin kināyede maʿnā-yı hakīkī dahi irāde eylemek cāʾiz olmakla kināye olması mübhemdir, zīrā Hak taʿālā cārihadan münezzehtir. İntehā. Ve

جَنْبٌ [cenb] Masdar olur, öte kakmak ve defʿ eylemek maʿnāsına; yukālu: جَنَبَهُ جَنْبًا إِذَا دَفَعَهُ Ve bir kimsenin bir yanını şikest eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَنَبَهُ أَيْ كَسَرَ جَنْبَهُ Ve ibʿād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَنَبَهُ أَيْ أَبْعَدَهُ Ve müştāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَنَبَ إِلَيْهِ أَيِ اشْتَاقَ Ve bir yere garīb olarak nezīl olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَنَبَ فِي بَنِي فُلاَنٍ إِذَا نَزَلَ غَرِيبًا Müʾellif bu maʿnāyı tekrār eylemiştir. Ve bir nesneye kemāl-i hāhiş ü ārzū sebebiyle muztarib ve bī-karār olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَنَبَ إِلَيْهِ وَجَنِبَ جَنْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا قَلِقَ Ve

جَنْبٌ [cenb] Her şeyin göm ve muʿzam ve ekser olan yerine denir, meselā جَنْبُ الْبَحْرِ [cenbu'l-baḥr] deryānın engin yeridir. Ve

جَنْبٌ [Cenb] Yemen'de bir kabīledir yāhūd ehl-i kabīlenin lakabıdır; mensūb olacak pederleri değildir. Ve Cenb b. ʿAbdullāh el-Kūfī, muhaddisīndendir.

اَلْجَنِيبُ [el-cenīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şol kimsedir ki müteʿakkıfan yaʿnī yürürken yengeç gibi bir yanı üzere yanıç yanıç yürür ola; yukālu: رَجُلٌ جَنِيبٌ أَيْ كَأَنَّهُ يَمْشِي فِي جَانِبٍ مُتَعَقِّفًا Ve

جَنِيبٌ [cenīb] Yedek atına denir, yanda çekilip gittiği için; yukālu: فَرَسٌ جَنِيبٌ وَخَيْلٌ جَنَائِبُ وَجَنَبٌ Şārih der ki burada جَنَبٌ [ceneb] ki fethateynledir ism-i cemʿdir. İntehā. Ve

جَنِيبٌ [cenīb] Bir nevi aʿlā hurmā adıdır.

اَلْمُجَانَبَةُ [el-mucānebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْجِنَابُ [el-cināb] (cīm'in kesriyle) Bir kimsenin yanına varmak maʿnāsınadır; yukālu: جَانَبَهُ مُجَانَبَةً وَجِنَابًا إِذَا صَارَ إِلَى جَنْبِهِ Ve bir kimseden yanlayıp mübāʿadet eylemek maʿnāsınadır. Bu sūrette azdāddan olur; yukālu: جَانَبَهُ أَيْ بَاعَدَهُ

جَارُ الْجَنْبِ [cāru'l-cenb] (cīm'in fethi ve nūn'un sükūnuyla) Şol komşudur ki hānesi senin hānene bitişik olmakla yanında ola; yukālu: هُوَ لَهُ جَارُ الْجَنْبِ أَيِ اللاَّزِقُ

بِهِ إِلَى جَنْبِهِ

اَلصَّاحِبُ بِالْجَنْبِ [eṣ-ṣāḥib bi'l-cenb] Sefer yoldaşına denir ki seferde dāʾimā yanında ola; yukālu: هُوَ الصَّاحِبُ بِالْجَنْبِ أَيْ صَاحِبُكَ فِي السَّفَرِ

اَلْجَارُ الْجُنُبُ [el-cāru'l-cunub] (zammeteynle) Kendi kavm ve ʿaşīretinden olmayan yaʿnī yabancı tāʾifeden olan komşudur ki بُعْدٌ [buʿd] maʿnāsındandır; yukālu: هُوَ الْجَارُ الْجُنُبُ وَهُوَ جَارُكَ مِنْ غَيْرِ قَوْمِكَ

اَلْجَنَابَةُ [el-cenābet] (cīm'in fethiyle) ve

اَلْجَنْبَةُ [el-cenbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde ve fetehātla lügattir) Yanda olan nesneye denir; ve minhu: جَنَابَتَا الْأَنْفِ وَجَنْبَتَاهُ وَيُحَرَّكُ أَيْ جَنْبَاهُ Yaʿnī burnu iki taraflı ihāta eden kanatlarıdır.

اَلْمُجَنَّبَةُ [el-mucennebet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) ʿAskerin mukaddemesine denir ki çarkacı taʿbīr olunur; yukālu: هُمُ الْمُجَنَّبَةُ لِلْجَيْشِ أَيِ الْمُقَدَّمَةُ

اَلْمُجَنِّبَتَانِ [el-mucennibetān] (tesniye ve ism-i fāʿil bünyesiyle) ʿAskerin sağ ve sol kollarına ıtlāk olunur, meymene ve meysere maʿnāsına; yukālu: كَانَ فِي اِحْدَى الْمُجَنِّبَتَيْنِ وَهُمُ الْمَيْمَنَةُ وَالْمَيْسَرَةُ

اَلْجَنَبُ [el-ceneb] (fethateynle) ve

اَلْمَجْنَبُ [el-mecneb] (مَفْعَلٌ [maḳʿad] vezninde) Bir nesneyi itip yanına doğru çekmek maʿnāsınadır, yedek çekmek gibi; yukālu: جَنَبَهُ جَنْبًا وَمَجْنَبًا إِذَا قَادَهُ إِلَى جَنْبِهِ Ve

جَنَبٌ [ceneb] (fethateynle) Davar kısmına ʿārız olan aksaklık gibi yürüyüş hāletine denir ki yanlarını çekerek yan yan yürümekten ʿibārettir. Baʿzen pek susuzluktan ve baʿzen fütūrdan nāşī olur. Ve

جَنَبٌ [ceneb] Ziyādesiyle susuzluktan devenin öykeni yanına yapışmak maʿnāsınadır. Ve kasīr nesneye denir. Ve şol جَلَبٌ [celeb] ki "لاَ جَلَبَ وَلاَ جَنَبَ" hadīsinde vārid olmuştur, ödül meydānında yanınca bir yedek at alıp altında olan at yoruldukta o yedeğe binip bu vechile āherleri sebk eylemekten ʿibārettir. Ve zekāt husūsunda جَنَبٌ [ceneb], zekāt-ı emvāl alan voyvoda mahall-i zekāt olan yerden baʿīd mevziʿe varıp emvālin yanına gelmesini emr eylemek yāhūd māl sāhibi mālını mevziʿinden tebʿīd eylemekle voyvoda taleb-i zekāt için dūr u dırāz tekellüfle varmağa muhtāc olmaktan ʿibārettir. Hülāsa جَلَبٌ [celeb] ve جَنَبٌ [ceneb] iki māddede olacaklardır, biri sibāk ve biri zekāt husūsundadır. İkisinden dahi nehy-i şerʿī sādır olmuştur, niteki "ج،ل،ب" māddesinde beyān olundu.

اَلْمَجْنُوبُ [el-mecnūb] ve

اَلْمُجَنَّبُ [el-mucenneb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Yedekte çekilen nesnedir, yedek atı gibi.

اَلْجُنَّابُ [el-cunnāb] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bir kimsenin yanında berāber gezen kişiye denir; yukālu: هُوَ جُنَّابُكَ أَيْ مُسَايِرُكَ إِلَى جَنْبِكَ

اَلْجَنِيبَتَانِ [el-cenībetān] (cīm'in fethi ve tesniye bünyesiyle) Devenin iki yanlarına mahmūl olan yük denklerine denir. Müfredi جَنِيبَةٌ [cenībet]tir. Ve

جَنِيبَةٌ [cenībet] Üç yaşına girmiş koyunun yününe denir, صُوفُ الثَّنِيِّ [ṣūfu's-seniyy] maʿnāsına.

اَلْجَانِبُ [el-cānib] ve

اَلْجُنُبُ [el-cunub] (zammeteynle) ve

اَلْأَجْنَبِيُّ [el-ecnebiyy] ve

اَلْأَجْنَبُ [el-ecneb] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Sert ve serkeş hayvāna denir. Ve garīb ve

bīgāneye denir. Ve

جَانِبٌ [cānib] Mukārenetinden ictināb olunan zelīl ve mahkūr kimseye denir. Ve iki art ayaklarının mā-beyni meydānlı, satanı açık olan ata denir ki medīhasındandır.

اَلْجَنْبَةُ [el-cenbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ve

اَلْجِنَابَةُ [el-cinābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) İsmlerdir, garībliğe ve bīgāneliğe denir. Ve

جَنْبَةٌ [cenbet] Nāstan çekilip ʿuzlet eylemeğe denir; yukālu: رَجُلٌ ذُو جَنْبَةٍ أَيِ اعْتِزَالٍ مِنَ النَّاسِ Ve nāhiye maʿnāsınadır. Ve devenin eyegü derisine denir ki ondan ʿulbe düzülür, içine süt sağılır. Ve şol hurde ağaçlara denir ki yaz mevsiminde tāzelenip yapraklanır; ʿalā-kavlin sebze ile şecer beyninde berzah olan nebāta denir. Ve

جُنْبَةٌ [Cenbet] Esāmī-i ricāldendir. Cenbe b. Ṭārik zamān-ı hilāfet-i Ṣıddīḳ-i Ekber'de iddiʿā-yı nübüvvet eden Secāḥ nām ʿavretin müʾezzini ismidir. Ve ʿAbdullāh b. Cenbe, imām-ı nahv olan Muberred'in üstadıdır.

اَلتَّجْنِيبُ [et-tecnīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneden yanlayıp baʿīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَنَّبَهُ تَجْنِيبًا اِذَا بَعُدَ عَنْهُ Ve baʿīd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَنَّبَهُ إِيَّاهُ أَيْ أَبْعَدَهُ عَنْهُ Ve sürüye erkek salıvermemek maʿnāsınadır; yukālu: جَنَّبَ الرَّجُلُ اِذَا لَمْ يُرْسِلِ الْفَحْلَ فِي إِبِلِهِ وَغَنَمِهِ Ve bir kimsenin mevāşīlerinin sütü çekilip kesilmek maʿnāsınadır; yukālu: جَنَّبَ الْقَوْمُ اِذَا انْقَطَعَتْ أَلْبَانُهُمْ Ve

تَجْنِيبٌ [tecnīb] İsm olur atın art ayaklarında olan tevtīr ve inhināʾ hāletine denir ki ayaklarının sinirleri dik ve doğru olmayıp nevʿan mukavves olmaktan ʿibārettir ve bu at kısmında sıfat-ı medīhadır; yukālu: فِي رِجْلِ الْفَرَسِ تَجْنِيبٌ أَيِ انْحِنَاءٌ وَتَوْتِيرٌ Ve bu maʿnāda تَجْنِيبٌ [tecnīb] تَوْتِيرٌ [tevtīr] ve تَمْتِينٌ [temtīn] gibi ismdir, gerçi fi'l-asl masdardır.

اَلتَّجَنُّبُ [et-tecennub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلِاجْتِنَابُ [el-ictināb] (اِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلْمُجَانَبَةُ [el-mucānebet] ve

اَلتَّجَانُبُ [et-tecānub] Bunlar da bir nesneden yanlayıp baʿīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَنَّبَهُ وَاجْتَنَبَهُ وَجَانَبَهُ وَتَجَانَبَهُ أَيْ بَعُدَ عَنْهُ

اَلْجَنِبُ [el-cenib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bedevī ve hayme-nişīn Aʿrābdan şol kimsedir ki mihmān gelmek havfından nāşī yol ağızı olan semtten bir tarafa çekilip alargada ikāmet eder ola; yukālu: رَجُلٌ جَنِبٌ أَيْ يَتَجَنَّبُ قَارِعَةَ الطَّرِيقِ مَخَافَةَ طُرُوقِ الْأَضْيَافِ

اَلْجَنَابَةُ [el-cenābet] (cīm'in fethiyle) İnzāl-i menī sebebiyle gusl farz olmak maʿnāsınadır ki buʿd maʿnāsından meʾhūzdur, zīrā kable'l-gusl kurubāt-ı ilāhiyyeden baʿīd olur. Lafz-ı merkūm ıtlākāt-ı şerʿiyyedendir; yukālu: جَنِبَ الرَّجُلُ وَجَنُبَ جَنَابَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ

اَلْجُنُبُ [el-cunub] (zammeteynle) جَنَابَةٌ [cenābetl]li olan kimseye denir. Müfredi ve tesniyesi ve cemʿi ve müzekker ve müʾennesi berāberdir; yukālu: هُوَ وَهُمَا وَهُمْ وَهِيَ جُنُبٌ Zīrā masdar mecrāsına cārī olan esmādandır. Ve ʿinde'l-baʿz sıfat olmakla mutasarrıf olup tesniyesinde جُنُبَانِ [cunubān] ve cemʿinde أَجْنَابٌ [ecnāb] denir. Lākin müʾennesinde hā'yla جُنُبَةٌ [cunubet] mesmūʿ değildir.

اَلِاجْنَابُ [el-icnāb] (hemzenin kesriyle)

Baʿīd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْنَبَهُ أَيْ أَبْعَدَهُ Ve جُنُبٌ [cunub] olup gusl iktizā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْنَبَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ جُنُبًا ve yukālu: أُجْنِبَ عَلَى الْبِنَاءِ لِلْمَفْعُولِ

اَلْإِسْتِجْنَابُ [el-isticnāb] Bu dahi جُنُبٌ [cunub] olmak maʿnāsınadır; yukālu: اِسْتَجْنَبَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى أَجْنَبَ

اَلْجَنَابُ [el-cenāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) فِنَاءٌ [fināʾ] maʿnāsınadır ki sarāyın ve hānenin çevresi ve avlusu ve binādan hālī olan yeri ve şehr ve kalʿanın yöresinden ʿibārettir; yukālu: رَحْبُ الْجَنَابِ أَيِ الْفِنَاءِ Ve rahl ve menzil maʿnāsınadır. Ve semt ve nāhiye maʿnāsınadır. Ve bir dağın ismidir. Ve aʿlām-ı ricālden Muḥammed b. ʿAlī b. ʿİmrān el-Cenābī, muhaddistir. Ve Ebū Cenāb et-Temīmī ve Ebū Cenāb el-Ḳaṣṣāb ve Ebū Cenāb b. Ebī Ḥayye ve Cenāb b. el-Ḥasḥās ve Cenāb b. Nisṭās ve Cenāb b. Merşed ve Cenāb b. İbrāhīm muhaddislerdir. Ve Cenāb b. Mesʿūd ve Cenāb b. ʿAmr şuʿarādandır. Ve

جَنَابٌ [Cenāb] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْجُنَابُ [el-cunāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Zātü'l-cenb ʿilletine denir ki göğüs içre balık etlerinde yāhūd diyafragma dedikleri hicāb-ı hācizde yaʿnī ālāt-ı nefes ile gıdānın beynini ayıran perdelerde yāhūd göğüsün iç tarafında olan hicābda olur bir ıssı şiştir.

اَلْجِنَابُ [el-cināb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) At yedeğe gelip yedilmek maʿnāsınadır; yukālu: فَرَسٌ طَوْعُ الْجِنَابِ أَيْ سَلِسُ الْقِيَادِ Yaʿnī yedilmesi āsān attır. Ve

جِنَابٌ [cināb] Mücānebe ve mübāʿade maʿnāsınadır, niteki zikr olundu; ve minhu yukālu: لَجَّ زَيْدٌ فِي جِنَابٍ قَبِيحٍ أَيْ فِي مُجَانَبَةِ أَهْلِهِ

اَلْجَنَابَةُ [el-cenābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Şol nākadır ki üzerinde sāhibine zād u zahīre celb eylemek için zahīre pahasıyla zahīre-keş olan ehl-i kāfileye sipāriş ve teslīm oluna.

اَلْمِجْنَبُ [el-micneb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمَجْنَبُ [el-mecneb] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Çok şeyʾe denir, hayrdan ve gerek şerden olsun; tekūlu: إِنَّ عِنْدَنَا لَخَيْرًا مَجْنَبًا وَشَرًّا مَجْنَبًا أَيْ كَثِيرًا Ve

مِجْنَبٌ [micneb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Perdeye ıtlāk olunur, سِتْرٌ [sitr] maʿnāsına. Ve şol kapı tahtası tarzında nesneye denir ki bal sağan kimse orada sinip arının kovanını oradan açıp siperlenerek bal sağar. Ve

مِجْنَبٌ [micneb] Arāzī-i ʿAcemin ʿArab serhaddına müntehī olan nihāyetine denir. Ve kalkana denir, تُرْسٌ [turs] maʿnāsına. Ve bu maʿnāda mīm'in zammıyla cāʾizdir. Ve kürek ve sıyırkı taʿbīr olunan ālete denir ki demirden ve tahtadan dişsiz tarak şeklinde ve aşağısı yufka ve keskin olur, onunla tarlalarda ve bāgçelerde dolap ve havuzun yukarıları gibi yüksekçe yerlere toprak çekilir.

اَلْجَنُوبُ [el-cenūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şimāl mukābili esen yele ki hālen kıble yeli taʿbīr olunur. Mehebbi Ḳuṭb-ı Cenūbī kurbünde kevkeb-i Süheyl matlaʿıyla Şüreyyā matlaʿının aralığıdır; yukālu: هَبَّتِ الْجَنُوبُ وَهِيَ رِيحٌ تُخَالِفُ الشَّمَالَ مَهَبُّهُ مِنْ مَطْلِعِ سُهَيْلٍ إِلَى مَطْلِعِ الثُّرَيَّا

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre cenb-i Kaʿbe'den hübūbu bāʿis-i tesmiyedir. Lākin bu, şimāl tarafına nisbetle sahīh olur, māverā-i Kaʿbe'de olan diyāra göre

mütemeşşī olmaz. Ve جَنُوبٌ [cenūb] lafzının cemʿi جَنَائِبُ [cenāʾib] gelir.

اَلْجُنُوبُ [el-cunūb] (فُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Cenūb yeli esmek maʿnāsınadır; yukālu: جَنَبَتِ الرِّيحُ جُنُوبًا اِذَا هَبَّتْ جَنُوبًا ve yukālu: جُنِبُوا عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ اِذَا أَصَابَتْهُمُ الْجَنُوبُ ve yukālu: أَجْنَبُوا أَيْ دَخَلُوا فِي الْجَنُوبِ

جَنُوبُ [Cenūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bir hatun adıdır.

اَلْجَنَابَاءُ [el-cenābāʾ] (cīm'in fethi ve medd ile) ve

اَلْجُنَابَى [el-cunābā] (سُمَانَى [sumānā] vezninde) Sıbyān laʿiblerinden bir güne laʿib adıdır.

اَلْجَوَانِبُ [el-Cevānib] Bir niçe bilāda ıtlāk olunur.

جُنَّبٌ [Cunneb] (قُبَّرٌ [ḳubber] vezninde) Başra kazāsında bir nāhiyedir.

اَلْجُنَبَةُ [el-cunebet] (cīm'in zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Dāʾimā kendiden ictināb olunacak şeyʾe denir.

Şārih der ki işbu فُعَلَةٌ [fuʿalet] vezni ki fā'nın zammı ve ʿayn'ın fethiyledir, mübālaga-i fāʿil maʿnāsına mevzūʿdur ve ʿayn'ın sükūnuyla mefʿūl maʿnāsınadır. Ve nādiren ehadühümā, āher maʿnāsına müstaʿmeldir. İşbu جُنَبَةٌ [cunebet] māddesi ki vezn-i evveldendir, müʾellifin tefsīrine göre gerçi maʿnā-yı mefʿūldür, lākin gūyā ki nāsı kendiden ictināb ve ibʿād eylemekle maʿnā-yı fāʿile rāciʿdir.

جَنَّابَةُ [Cennābet] (cīm'in fethi ve nūn'un teşdīdiyle) Fārs sāhilinde Ḫārek hısnına mukābil bir beldedir ki Ḳarāmiṭa tāʾifesi oradan neşʾet eylediler ve muhaddisīnden ʿAlī b. ʿAbdulvāḥid el-Cennābī oradandır.

اَلْمَجْنُوبَةُ [el-mecnūbet] (mīm'in fethiyle) Şol sehāba denir ki onu cenūb yeli ihdās ve sevk eyleye.

جَنْبَاءُ [Cenbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Temīm bilādında bir mevziʿdir.

اَلْجَنَّابُ [el-Cennāb] (كَتَّانٌ [kettān] veznide) Esāmīdendir.

أَبُو الْجَنَّابِ [Ebu'l-Cennāb] el-Ḫiyevaḳī el-Ḫārezmī ki Necmu'l-Kubrā ile mülakkabdır, kibār-ı meşāyıhtandır.

جُنَيْبٌ [Cuneyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ebū Cumuʿa el-Enṣārī ismidir; ʿalā-kavlin bā ile Cubeyb'dir, niteki zikr olundu.

[ج ن ح ب]

اَلْجِنْحَابُ [el-cinḥāb] (ḥā-yı mühmele ile سِنْجَابٌ [sincāb] vezninde) Tıknaz gövdeli, topaç bodura denir; yukālu: رَجُلٌ جِنْحَابٌ أَيْ قَصِيرٌ مُلَزَّزٌ

[ج و ب]

اَلْجَوْبُ [el-cevb] (cīm'in fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Yırtmak, hark maʿnāsınadır; yukālu: جَابَهُ يَجُوبُهُ جَوْبًا اِذَا خَرَقَهُ Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: جَابَهُ اِذَا قَطَعَهُ Asl-ı terkīb bu maʿnāya mevzūʿdur. Ve büyük kovaya جَوْبٌ [cevb] denir, delv-i ʿazīme maʿnāsına. Ve hatunların ferācelerine denir. Ve kalkana denir. Ve ocağa denir, kānūn gibi. Ve

جَوْبٌ [Cevb] Bir recül ismidir. Ve bir mevziʿ adıdır. Ve

جَوْبٌ [cevb] Katʿ-ı mesāfe eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: جُبْتُ الْأَرْضَ اِذَا قَطَعْتَهَا Ve gömleğe yaka açmak maʿnāsınadır, niteki yāʾīden dahi gelir; tekūlu: جُبْتُ الْقَمِيصَ أَجُوبُهُ وَأَجِيبُهُ أَيْ عَمِلْتَ لَهُ جَيْبًا

اَلْإِجْتِيَابُ [el-ictiyāb] (اِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vez-

ninde) Bu dahi yırtmak maʿnāsınadır; yukālu: اِجْتَابَهُ أَيْ خَرَقَهُ Ve gömlek giymek maʿnāsınadır; yukālu: اِجْتَابَ الْقَمِيصَ اِذَا لَبِسَهُ Ve kuyu kazmak maʿnāsınadır; yukālu: اِجْتَابَ الْبِئْرَ اِذَا احْتَفَرَهَا

اَلْمِجْوَبُ [el-micveb] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) Kalkana denir.

اَلْجَوَابُ [el-cevāb] (صَوَابٌ [ṣavāb] vez-ninde) İsmdir, sāʾilin sorduğu mâddeye mukābele ve iskāt eylediği kelāma de-nir, Fārisîde pāsüh derler. Ve bu, katʿ maʿnāsından meʾhūzdur.

اَلْإِجَابُ [el-icāb] ve

اَلْإِجَابَةُ [el-icābet] (hemzelerin kesriyle) ve

اَلْجَابَةُ [el-cābet] (طَاعَةٌ [ṭāʿat] vezninde) ve

اَلْمَجُوبَةُ [el-mecūbet] (مَثُوبَةٌ [meṯūbet] vez-ninde) ve

اَلْجِيبَةُ [el-cībet] (cīm'in kesriyle) Cüm-lesi جَوَابٌ [cevāb] maʿnāsınadır. Ve bun-lar da اِجَابٌ [icāb] ve اِجَابَةٌ [icābet] ve مَجُوبَةٌ [mecūbet] ki masdar-ı mîmîdir, efʿālden masdarlardır, sāʾile cevāb vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَابَهُ وَأَجَابَ عَنْهُ Ve جَابَةٌ [cābet] ve جِيبَةٌ [cībet], جَوَابٌ [cevāb] gibi ismlerdir, ke-mā se-yuzkeru; ve minhu'l-emsālu: "أَسَاءَ سَمْعًا فَأَسَاءَ جَابَةً"

Baʿzı mahalde sülāsī olarak سَاءَ سَمْعًا ʿunvānında mersûm olmakla müʾellif onu nefy eylemiştir. Kaldı ki müʾellif işbu إِجَابَةٌ [icābet] ve جَابَةٌ [cābet] ve ehavātını teşvîş eylemiştir. Ümmehāt-ı sāʾirede إِجَابٌ [icāb] ve إِجَابَةٌ [icābet] ifʿālden mas-dar ve جَابَةٌ [cābet] ve جِيبَةٌ [cībet] ism-i masdar olmak üzere mersûmdur. Hattā Meydānî *Mecmaʿ*ında mesel-i mezbûr zımnında dedi ki جَابَةٌ [cābet] إِجَابَةٌ [icābet] maʿnāsınadır; yukālu: أَجَابَ إِجَابَةً وَجَابَةً وَجَوَابًا وَجِيبَةً Bunlar masdar değil iken masdar mevziʿine vazʿ olunur. Ve *Durre*'de جَابَةٌ [cābet] ism-i masdardır ve إِجَابَةٌ [icābet] masdar olduğu tasrîh-kerdedir. Ve *Mustaḳṣā*'da mesel-i mezbûr bu resme mastûrdur ki Suheyl b. ʿAmr kendi oğlu Enes ile gider iken nāgāh Aḫnes-i Ṣaḳafî'ye müsâdefe ettiler. Aḫnes, hāl ve hâtır istifsārından sonra Suheyl'e: "İşbu maʿiyyetinde olan gulām kimdir?" diye suʾāl eyledikte o dahi oğlu olduğunu ifâde eyledi. Pes Aḫnes, Enes'e teveccüh edip أَيْنَ أُمُّكَ يَا ابْنِي Yaʿnī "Oğlum kasd ve ʿazîmetin ne semtedir?" dedi. Enes, "umm" kelimesini "kasd" maʿnāsına almayıp "vālide" maʿnāsına fehm eylemekle: "Vālidem, Ḥanẓala'nın hānesine un öğütmeğe gitti" diye cevāb vermekle Suheyl: "أَسَاءَ سَمْعًا فَأَسَاءَ جَابَةً" de-yip baʿdehu darb-ı mesel olmuştur. Yaʿnī "Yanlış dinledi ve yanlış cevāb verdi." Madrab-ı mesel maʿlûmdur. İntehā.

اَلْجَوْبَةُ [el-cevbet] (نَوْبَةٌ [nevbet] vezninde) Çukura denir, حُفْرَةٌ [ḥufret] maʿnāsına. Ve toprağı dürüşt ve muhkem yer aralığın-da vākiʿ düz ve mülâyim mekâna denir. Ve büyût aralığında olan açık yere denir yāhûd iki arz aralığında olan düz ve açık ve yassı meydâna denir. Cemʿi جُوبٌ [cu-veb] gelir صُرَدٌ [ṣurad] vezninde şüzüz üzere.

اَلْأَجْوَبُ [el-ecveb] (أَقْرَبُ [aḳreb] vezninde) Efʿal-i tafdîldir; ve minhu'l-hadîs: "أَنَّ رَجُلاً قَالَ يَا رَسُولَ اللهِ أَيُّ اللَّيْلِ أَجْوَبُ دَعْوَةً فَقَالَ جَوْفُ اللَّيْلِ الْغَابِرِ" فَإِنَّهُ إِمَّا مِنْ جُبْتُ الْأَرْضَ اِذَا قَطَعْتَهَا بِالسَّيْرِ عَلَى مَعْنَى أَمْضَى دَعْوَةً وَأَنْفَذَ إِلَى مَظَانِّ الْإِجَابَةِ أَوْ إِنَّهُ مِنْ بَابِ أَعْطَى لِفَارِهَةٍ ﴿وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ﴾ Yaʿnī hadîs-i merkûmda أَجْوَبُ [ecveb] kelime-si yā katʿ-ı mesâfe maʿnāsına olan جَوْبٌ [cevb]den meʾhûz efʿaldir kıyās üzere.

Bu sûrette hâsıl-ı maʿnâ "Ayâ hangi gece cevfinde ʿarz-ı dergâh-ı ilâhî kılınan duʿâ mevkiʿ-i kabûle îkâʿ ve mazinne-i icâbete iblâg ve infâz bâbında sâʾir gecelere nisbetle şedîdü't-teʾsîr?" demek olur yâhûd إِعْطَاءٌ أَعْطَى kelimesi أَعْطَى لِفَارِهَةٍ kavlinde [iʿṭāʾ] lafzından şüzûz üzere efʿal olduğu gibi, bu dahi إِجَابَةٌ [icâbet]ten tasarruf olunmuştur ki أَسْرَعُ فِي الْإِجَابَةِ demek olur. Ve bu güne mezîdden efʿal tasarrufu Sîbeveyhi ʿindinde makîsdir, niteki taʿaccüb dahi tasarruf olunur; yukâlu: مَا أَعْطَاهُمْ لِلدَّرَاهِمِ وَأَوْلَاهُمْ لِلْمَعْرُوفِ Kezâlik ﴿وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ﴾ kerîmesinde vâkiʿ لَوَاقِحَ [levâḳiḥ] ki لَاقِحٌ [lâḳiḥ]in cemʿidir, حَوَامِلُ [ḥavâmil] maʿnâsınadır. Rîh kendi hâmil-i mâʾ olmayıp belki sehâba مُلْقِحٌ [mulḳiḥ] olmakla mufʿil maʿnâsı irâde olunmağın bu dahi o kabîlden olur.

Şârih der ki مُلْقِحَاتٌ [mulḥiḳât]a لَوَاقِحُ [levâḳiḥ] ıtlâkı yâ isnâd-ı mecâzî kabîlindendir yâhûd hakîkat olur ki ism-i fâʿil-i nesebî olur, لَابِنٌ [lâbin] ve تَامِرٌ [tâmir] gibi, ذَاتُ اللِّقَاحِ [ẕâtu'l-liḳâḥ] demek olur yâhûd mecâz fi'l-müfred olur sebebiyet iʿtibârıyla, zîrâ lakh-ı riyâh ilkâha sebebdir yâhûd "mâkâne" iʿtibârıyladır yâhûd hazf-ı zevâʾid kabîlindendir; kemâ-yukâlu: أَبْقَلَ فَهُوَ بَاقِلٌ ve أَعْشَبَ فَهُوَ عَاشِبٌ Ve Zemaḫşerî'nin beyânına göre mâdde-i merkûme gûyâ ki takdîren جَابَتِ الدَّعْوَةُ mâddesinden mutasarrıftır ki bâb-ı hâmistendir, طَالَتْ [ṭâlet] gibi. Pes صَارَتِ الدَّعْوَةُ مُسْتَجَابَةً maʿnâsına olur. İntehâ.

اَلْجَوَائِبُ [el-cevâʾib] (جَوَانِبُ [cevânib] vezninde) Nev-zuhûr ahbâr ve havâdise ıtlâk olunur, ahbâr-ı târiʾe maʿnâsına; ve yukâlu: هَلْ مِنْ جَائِبَةِ خَبَرٍ أَيْ طَرِيفَةٍ خَارِقَةٍ Bilâd ve diyârı katʿ edip geldiği için ıtlâk olunmuştur.

جَابَةُ الْمِدْرَى [câbetu'l-midrâ] جَأْبَةُ الْمِدْرَى [ceʾbetu'l-midrâ] maʿnâsınadır, yaʿnî mehmûzü'l-ʿayn olan جَأْبَةٌ [ceʾbet] lafzında lügattir ki boynuzu belirmiş âhûya denir.

اَلْإِنْجِيَابُ [el-inciyâb] (اِنْفِعَالٌ [infiʿâl] vezninde) Nâka sütü sağılırken boynunu uzatıp râm olmak maʿnâsınadır; yukâlu: اِنْجَابَتِ النَّاقَةُ إِذَا مَدَّتْ عُنُقَهَا لِلْحَلْبِ

اَلْإِسْتِجْوَابُ [el-isticvâb] ve

اَلْإِسْتِجَابَةُ [el-isticâbet] Cevâb vermek, إِجَابَةٌ [icâbet] maʿnâsınadır; yukâlu: اِسْتَجْوَبَهُ وَاسْتَجَابَهُ وَاسْتَجَابَ لَهُ أَيْ أَجَابَهُ

اَلتَّجَاوُبُ [et-tecâvub] (تَفَاعُلٌ [tefâʿul] vezninde) Cevâblaşmak maʿnâsınadır; yukâlu: تَجَاوَبُوا أَيْ جَاوَبَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

اَلْجَابَتَانِ [el-Câbetân] İki mevziʿdir.

جَابَانُ [Câbân] Bir recül adıdır. Ve Vâsiṭ kazâsında bir karyedir. Ve Yemen'de bir eyâlet adıdır.

تَجُوبُ [tecûbu] (تَقُولُ [tekûlu] vezninde) Ḥimyer kabâʾilinden bir kabîledir.

تُجِيبُ [Tucîbu] (تُصِيبُ [tuṣîbu] vezninde) İbn Kinde'dir ki ismiyle Kinde kabîlesinden bir batn müsemmâdır. Müʿellif bunları تِجَابُ [ticâb] mâddesinde dahi zikr eylemiştir. Ve

تُجِيبُ [Tucîbu] Şevbân b. Suleym nâm kimsenin kızı ismidir.

اَلْجَيْبُ [el-ceyb] (غَيْبٌ [ġayb] vezninde) Yakaya denir, girîbân maʿnâsına. Ve masdar olur, libâsa yaka açmak maʿnâsına; tekûlu: جُبْتُ الْقَمِيصَ أَجُوبُهُ جَوْبًا وَأَجِيبُهُ جَيْبًا أَيْ قَوَّرْتُ جَيْبَهُ

اَلتَّجْوِيبُ [et-tecvîb] (تَفْعِيلٌ [tefʿîl] vezninde) Bu dahi جَيْبٌ [ceyb] maʿnâsınadır; tekûlu: جَوَّبْتُ الْقَمِيصَ أَيْ عَمِلْتُ لَهُ جَيْبًا

اَلْمُجَوَّبَةُ [el-mucevvebet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Şol yere denir

ki baʿzına yağmur isābet edip ve baʿzına isābet eylememiş ola; yukālu: أَرْضٌ مُجَوَّبَةٌ إِذَا أَصَابَ الْمَطَرُ بَعْضَهَا

اَلْجَائِبُ الْعَيْنِ [el-cāʾibu'l-ʿayni] Arslana ıtlāk olunur.

جَوَّابٌ [Cevvāb] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Mālik b. Kaʿb'ın lakabıdır.

جُوبَانُ [Cūbān] (طُوفَانٌ [ṭūfān] vezninde) Merv nām belde kazāsında bir karyedir, Gūbān muʿarrebidir.

[ج ه ب]

اَلْجَهْبُ [el-cehb] (cīm'in fethi ve hā'nın sükūnuyla) Çirkīn ve zişt ve sakīl yüze denir; yukālu: لَهُ وَجْهٌ جَهْبٌ أَيْ سَمِجٌ ثَقِيلٌ

اَلْمِجْهَبُ [el-micheb] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) Bī-hayā olan kimseye denir.

اَلْجَاهِبُ [el-cāhib] (جَانِبٌ [cānib] vezninde) Āşikāre maʿnāsınadır; جَاهِي [cāhī] gibi; yukālu: أَتَاهُ جَاهِبًا وَجَاهِيًا أَيْ عَلَانِيَةً

[ج ي ب]

جِيبٌ [Cīb] (زِيبٌ [zīb] vezninde) Ḳuds ve Nābulus arasında iki hisār adıdır.

اَلْجَيْبُ [el-ceyb] (عَيْبٌ [ʿayb] vezninde) Ya-kaya denir, girībān maʿnāsına; cemʿi جُيُوبٌ [cuyūb] gelir. İnde'l-baʿz bunun mevziʿ-i zikri bu makāmdır, جَوْبٌ [cevb] māddesi değildir. Şārih der ki hālen libāsın yanla-rında ceyb ıtlāk olunan yerler ki libās kese-si menzilindedir, bu lügat-ı ʿāmmiyyedir, yakaya teşbīhle ıtlāk olunmuştur. Ve

جَيْبٌ [ceyb] Yaka açmak maʿnāsınadır; tekūlu: جُبْتُ الْقَمِيصَ أَجِيبُهُ كَأَجُوبُهُ Müʾellif bunu جَوْبٌ [cevb] zeylinde dahi zikr eyle-miştir. Ve

جَيْبٌ [ceyb] Sadr ve kalb maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: هُوَ نَاصِحُ الْجَيْبِ أَيِ الْقَلْبِ وَالصَّدْرِ يَعْنِي أَمِينُهُمَا Ve جَيْبُ الْأَرْضِ [ceybu'l-arḍ] derler, مَدْخَلُ الْأَرْضِ [medḫalu'l-arḍ] maʿnāsına. Ve Ḥamza b. Ḥuseyn el-Ceyyāb ki شَدَّادٌ [şeddād] veznindedir, muhaddisīndendir ve Muḥammed b. Mucīb el-Kūfī muhaddistir.

FASLU'L-ḤĀʾİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ح أ ب]

الْحَوْأَبُ [el-ḥavʾeb] (كَوْكَبٌ [kevkeb] veznin-de) Vāsiʿ dereye denir. Ve vāsiʿ kovaya denir. Ve kavata gibi büyük ve içi çukur davar tırnağına denir. Ve suvata ve çeş-meye ve ayazmaya denir ki ondan devābb ve mevāşī sulanır. Yāhūd bir mahsūs çeş-menin ismidir. Ve Başra kurbünde bir mevziʿ adıdır.

Şārih der ki işbu mevziʿ Mekke ile Başra beyninde vākiʿ menzil olacaktır ki Ce-mel vakaʿsında Hazret-i ʿĀʾişe oraya nüzūl ve kilābları nebh eyledi. Ve baʿzılar bunu سَحَابٌ [seḥāb] vezninde ve bazılar سُكَّرٌ [sukker] vezninde takyīd eylediler. Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretleri bir gün ezvāc-ı mutahhereye "أَيَّتُكُنَّ تَنْبَحُهَا كِلاَبُ الْحَوْأَبِ" buyurmalarıyla, nebḥ-i kilāb ona işārettir. Ve Kelb b. Veb-re nām kimsenin kızı ismidir.

اَلْحَوْأَبَةُ [el-ḥavʾebet] (hā'yla) Pek büyük kutuya ve susağa ve pek büyük kovaya denir.

[ح ب ب]

اَلْحُبُّ [el-ḥubb] (ḥā'nın zammı ve bā'nın teşdīdiyle) Dostluk, sevgi maʿnāsına ism-dir, وِدَادٌ [vidād] gibi.

اَلْحِبَابُ [el-ḥibāb] ve

اَلْحِبُّ [el-ḥibb] (ḥā'ların kesriyle) ve

اَلْمَحَبَّةُ [el-maḥabbet] (mīm'in ve ḥā'nın fethiyle) ve

اَلْحُبَابُ [el-ḥubāb] (ḥā'nın zammıyla) حُبٌّ [ḥubb] maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمَا حُبٌّ وَحِبَابٌ وَحِبٌّ وَمَحَبَّةٌ وَحُبَابٌ أَيْ وِدَادٌ Ve

حُبٌّ [ḥubb] (ḥā'nın zammı ve kesriyle) Masdar olur, sevmek maʿnāsına; tekūlu: حَبَبْتُهُ أُحِبُّهُ حُبًّا وَحِبًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي Ve bu şāzdır, zīrā muzāʿaf müteʿaddī bāb-ı sānīden vārid olmaz.

Müʾellif *Baṣāʾir*'de bu resme tahkīk ey-lemiştir ki maʿlūm ola ki işbu حُبٌّ [ḥubb] māddesi lügatte beş maʿnā üzere dāʾirdir: 1. Safāʾ ve beyāz mānaʿnāsıdır; fe-li-hāzā حَبَّةُ الْأَسْنَانِ derler, beyāz ve nadāretine bināʾen. 2. ʿUluvv ve zuhūr maʿnāsıdır, حُبَابُ الْمَاءِo cihettendir. 3. Lüzūm ve sübūt maʿnāsıdır; ve minhu: حَبَّ الْبَعِيرُ وَأَحَبَّ إِذَا بَرَكَ فَلَمْ يَقُمْ 4. Hulūs ve lübāb maʿnāsıdır; ve minhu: حَبَّةُ الْقَلْبِ أَيْ لُبُّهُ وَدَاخِلُهُ ve minhu eydan: اَلْحَبَّةُ لِوَاحِدِ الْحُبُوبِ إِذْ هِيَ أَصْلُ الشَّيْءِ وَمَادَّةُ قَوَامِهِ 5. Hıfz ve imsāk maʿnāsıdır; ve min-hu: حُبُّ الْمَاءِ لِلْوِعَاءِ الَّذِي يُحْفَظُ فِيهِ الْمَاءُ وَيُمْسِكُهُ وَفِيهِ مَعْنَى الثُّبُوتِ أَيْضًا Pes emr-i zāhirdir ki işbu maʿānī-i hamse muhabbet ve vidādın levāzımındandır, zīrā safā-ı meveddet ve irāde-i kalb ve taʿalluk-ı derūnun mahbūb tarafına kemāl üzere ʿulüvv ü zuhūru ve sübūt u lüzūmu ve muhibbin lübb-i kal-bi mahbūba ihāle olunması ve derūnda ʿalākasının mahfūz olması bāb-ı mu-habbette derkārdır. Bu vechile husūs-ı muhabbette maʿānī-i hamse-i merkūme bi'l-cümle mütehakkak olmuştur. Pes bu maʿnāları cāmiʿ olan mefhūma dāll ol-mak için eczāsına حُبٌّ [ḥubb] māddesini vazʿ eylediler ki aksā-yı hulktan olan ḥāʾ harfiyle şefevī olan bāʾ harfinden mü-rekkep olmakla gūyā ki muhibbin ibtidāʾ ve intihā-i hālü şānı seräser mahbūbuna münhasır olup miyānede eşyā-yı sāʾirenin tehallülü olmadığını telmīh ve işʿāra

mebnīdir. Asl muhabbetin dahi şānı böylece olmak lāzımdır. Pes bundan noksān olur ise ona muhabbet ıtlākı sahīh ve revā değildir. İntehā.

Ve ʿArablar taʿaccüb makāmında حَبَّ بِفُلَانٍ derler, مَا أَحَبَّهُ maʿnāsına, yaʿnī "Ne ʿaceb mahbūb oldu!"

Şārih der ki bunun aslı حَبُبَ idi كَرُمَ [kerume] vezninde baʿde'l-iskān idgām olundu; ve tekūlu: حَبُبْتُ إِلَيْهِ أَيْ صِرْتُ حَبِيبًا لَهُ Yaʿnī "Ben ona sevgili mahbūb oldum." Ve bunun bāb-ı hāmisten olarak muzaʿafta شَرُرْتُ ve لَبُبْتُ kelimelerinden gayrı nazīri yoktur. Ve

حُبٌّ [ḥubb] Bir nesneyi bir kimseye sevdirmek ve sevgili kılmak maʿnāsınadır; yukālu: حَبَّ إِلَيَّ هَذَا الشَّيْءَ حُبًّا أَيْ جَعَلَنِي أُحِبُّهُ Ve

حُبٌّ [ḥubb] Destīye denir, جَرَّةٌ [cerret] maʿnāsına; ʿalā-kavlin iri ve büyük destīye denir ki küp olacaktır yāhūd şol oturağa denir ki dört dāne tahtadan tertīb edip ortası delik olmakla ona iki kulplu büyük destī oturturlar. ʿArabların حُبًّا وَكَرَامَةً kavlleri buna mebnīdir ki حُبٌّ [ḥubb] küpe ve كَرَامَةٌ [kerāmet] küpün kapağına denir, lākin sahīh olan أُحِبُّكَ حُبًّا وَأُكْرِمُكَ إِكْرَامًا teʾvīlindedir. Ve حُبٌّ [ḥubb] kelimesinin cemʿi أَحْبَابٌ [aḥbāb] gelir ve حَبَبَةٌ [ḥabebet] fetehātla ve حِبَابٌ [ḥibāb] gelir ḥā'nın kesriyle. Ve

حُبٌّ [ḥubb] Durmak, vukūf maʿnāsınadır; yukālu: حَبَّ الرَّجُلُ إِذَا وَقَفَ Ve taʿab çekip rencīde olmak maʿnāsınadır; yukālu: حُبَّ زَيْدٌ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا أُتْعِبَ

اَلْحِبَابُ [el-ḥibāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Sevgiye denir, niteki zikr olundu. Ve

حِبَابٌ [Ḥibāb] Esāmī-i ricāldendir. Ve bir habbeden olan küpeye denir. Ve mufāʿale bābından masdar olur, sevişmek maʿnāsına; tekūlu: حَابَبْتُهُ حِبَابًا

اَلْحِبُّ [el-ḥibb] (ḥā'nın kesriyle) Sevgi ve muhabbet maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve mahbūb maʿnāsınadır. Müʾennesi حِبَّةٌ [ḥibbet]tir hā'yla. Cemʿi أَحْبَابٌ [aḥbāb] gelir ve حِبَّانٌ [ḥibbān] gelir ḥā'nın kesri ve bā'nın teşdīdiyle ve حُبُوبٌ [ḥubūb] gelir ḥā'nın zammıyla ve حَبَبَةٌ [ḥabebet] gelir fetehātla ve حُبٌّ [ḥubb] gelir ḥā'nın zammıyla nedret üzere, ʿalā-kavlin bu ism-i cemʿdir. Ve

حِبٌّ [ḥibb] Sevici, muhib maʿnāsınadır; tekūlu: هُوَ حِبِّي أَيْ مَحْبُوبِي Ve tekūlu: أَنَا حِبُّهُ أَيْ مُحِبُّهُ Ve bir habbeden olan küpeye denir.

Şārih der ki Aṣmaʿī'den menkūldür ki Cendel b. ʿUbeyd er-Rāʿī'den işbu:

تَبِيتُ الْحَيَّةُ النَّضْنَاضُ مِنْهُ
مَكَانَ الْحِبِّ تَسْتَمِعُ السَّرَارَا

beytinde vākiʿ حِبٌّ [ḥibb] lafzının maʿnāsından suʾāl eyledim. "Habbe-i vāhideden olan küpedir" diye cevāb vermiştir." İntehā.

اَلْحُبَابُ [el-ḥubāb] (ḥā'nın zammıyla) Muhabbet maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve mahbūb maʿnāsınadır. Ve yılana denir, حَيَّةٌ [ḥayyet] gibi. Ve Benū Suleym kabīlesinden bir cemāʿat adıdır. Ve Ensār'dan bir zāt ismidir. Ve Ḥubāb b. el-Munẕir ve Ḥubāb b. Ḳayẓī ve Ḥubāb b. Zeyd ve Ḥubāb b. Cezʾ ve Ḥubāb b. Cubeyr ve Ḥubāb b. ʿUmeyr ve Ḥubāb b. ʿAbdullāh ashābdandır. Ve

حُبَابٌ [ḥubāb] حُبَابَةٌ [ḥubābet] lafzından cemʿ-i cinsi olur ki su böceklerinden bir siyāh böcek adıdır, kurbağa yavrusu dedikleridir. Ve

حُبَابٌ [Ḥubāb] İsm-i şeytāndır.

الإِحْبَابُ [el-iḥbāb] (hemzenin kesriyle) Muhabbet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحَبَّهُ إِحْبَابًا فَهُوَ مُحِبٌّ وَذَاكَ مَحْبُوبٌ عَلَى غَيْرِ قِيَاسٍ وَمُحَبٌّ بِالْفَتْحِ وَهُوَ قَلِيلٌ نَادِرٌ وَتَقُولُ أَحْبَبْتُهُ وَأَحْبَبْتُهُ بِحَذْفِ الْبَاءِ الثَّانِيَةِ Ve

إِحْبَابٌ [iḥbāb] Deve harūn olduğundan çöküp yürümekten imtinā eylemek, ʿalā-kavlin vücūduna şikestlik ʿārız olup yāhūd bir maraz u ʿillet isābet eylemekle harekete bī-mecāl olup çöküp kalmak maʿnāsınadır, tā ki ifākat bulup yāhūd helāk olunca kadar; yukālu: أَحَبَّ الْبَعِيرُ إِذَا بَرَكَ فَلَمْ يَثُرْ أَوْ أَصَابَهُ كَسْرٌ أَوْ مَرَضٌ فَلَمْ يَبْرَحْ مَكَانَهُ حَتَّى يَبْرَأَ أَوْ يَمُوتَ Ve

إِحْبَابٌ [iḥbāb] Hasta sağalıp ifākat bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَبَّ فُلَانٌ إِذَا بَرَأَ مِنْ مَرَضِهِ Ve ekin dāne tutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَبَّ الزَّرْعُ إِذَا صَارَ ذَا حَبٍّ

الإِسْتِحْبَابُ [el-istiḥbāb] Dost edinmek maʿnāsınadır; tekūlu: حَبَبْتُهُ وَأَحْبَبْتُهُ وَاسْتَحْبَبْتُهُ Şārih der ki اِسْتِحْبَاب [istiḥbāb] müstehab olmak maʿnāsına da gelir, اِسْتِحْسَانٌ [istiḥsān] müstahsen olmak maʿnāsına geldiği gibi. Ve

اِسْتِحْبَابٌ [istiḥbāb] Mevāşīnin işkenbelerinde su hayli müddet ifrāg olunmayıp öylece durmakla susuzluğa tahammülleri mümtedd olmak maʿnāsınadır. Ve bu hālet, menāzil-i Kamer'den Tarfe ve Cebhe'nin iltikāsı ve Süheyl yıldızının maʿan tulūʿu hengāmında olur; yukālu: اِسْتَحَبَّتْ كَرِشُ الْمَالِ إِذَا أَمْسَكَتِ الْمَاءَ وَطَالَ ظِمْؤُهَا Ve bir nesneyi şeyʾ-i āher üzere tercīh ve ihtiyār eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: اِسْتَحَبَّهُ عَلَيْهِ أَيْ آثَرَهُ Mütercim der ki zāhiren istihbāb-ı fıkhī bundan meʾhūzdur.

اَلْحَبِيبُ [el-ḥabīb] (أَمِيرٌ [emīr] veznin-de) Mahbūb maʿnāsınadır. Ve muhib maʿnāsına gelir; tekūlu: أَنَا حَبِيبُكُمْ أَيْ مُحِبُّكُمْ Ve

حَبِيبٌ [Ḥabīb] (harf-i taʿrīfsiz) Otuz beş nefer sahābī ismidir. Ḥabīb b. Eslem ve Ḥabīb b. el-Esved gibi. Ve muhaddisīnden bir cemāʿat adıdır.

اَلْحُبَّةُ [el-ḥubbet] (ḥā'nın zammıyla) Mahbūb maʿnāsınadır, حِبٌّ [ḥibb] ve حُبَابٌ [ḥubāb] gibi. Ve şol nesneye denir ki onun sana verilmesini yāhūd kendi māl ve mülkün olmasını sevip hoşlanır olasın. Ve

حُبَّةٌ [ḥubbet] Muhabbet maʿnāsınadır. Ve üzüm çekirdeğine denir, tahfīfle حُبَةٌ [ḥubet] dahi denir. Ve habībe maʿnāsınadır. Cemʿi حُبَبٌ [ḥubeb] gelir صُرَدٌ [ṣurad] vezninde.

حُبَيِّبٌ [Ḥubeyyib] (musaggaren yā-yı müşeddede ile) Esāmīdendir: Ḥubeyyib b. Ḥabīb ki Ḥamza ez-Zeyyāt el-Muḳrī birāderidir. Ve Ḥubeyyib b. Ḥacr ve Ḥubeyyib b. ʿAlī muhaddisīndendir. Ve (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ḥubeyb b. en-Nuʿmān tābiʿīndendir ve bu, Ḥubeyb b. Nuʿmān Esedī'nin gayrıdır. Evvelki Hazret-i Enes'ten, ikinci, Ḫuraym b. Fātik'ten rivāyet-i hadīs eylemiştir.

حَبَّذَا [ḥabbeẕā] (ḥā'nın ve bā-yı müşeddedenin fethiyle) "Hoşā ve ne güzel ve ne mutlu ve ne muhabbet olunacak nesnedir" demektir; yukālu: حَبَّذَا الْأَمْرُ أَيْ هُوَ حَبِيبٌ Ve bu, efʿāl-i medhdendir, نِعْمَ [niʿme] gibi. Fi'l-asl حَبَّ [ḥabbe] fiʿl-i māzīdir, aslı حَبُبَ [ḥabube]dir كَرُمَ [kerume] vezninde, صَارَ مَحْبُوبًا maʿnāsınadır. Ve ذَا [ẕā] kelimesi fāʿilidir ki esmā-i işāretten bir ism-i mübhemdir. Mecmūʿu ism-i vāhid menziline tenzīl olunup mahallen ibtidāʾiyyet üzere ve mā-baʿdi haberiyyet üzere merfūʿlardır. Mā-baʿdi, ذَا [ẕā] kelimesinden bedel olamaz, zīrā zikr olunduğu üzere حَبَّ [ḥabbe]

kelimesine mülāzım ve mümtezic olmakla kelime-i vāhide kılınıp mesel mecrāsına cārī olmuştur. Pes حَبَّذَا زَيْدٌ ve حَبَّذَا هِنْدٌ denir, حَبَّذِهِ هِنْدٌ demek cāʾiz değildir.

اَلْحَبَابُ [el-ḥabāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Nihāyet-i muhabbet maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin meblag-ı cühd ü tākat maʿnāsınadır; yukālu: حَبَابُكَ أَنْ تَفْعَلَ كَذَا أَيْ غَايَةُ مَحَبَّتِكَ أَوْ مَبْلَغُ جُهْدِكَ Yaʿnī "Senin nihāyet-i tākat-ı mahbūben şöylece eylemektir" demek olur, niteki حُمَادَاكَ أَنْ تَفْعَلَ كَذَا derler, غَايَتُكَ الْمَحْمُودَةُ maʿnāsınadır. Bunlar terākīb-i mahsūsadır. Ve

حَبَابُ الْمَاءِ [ḥabābu'l-māʾ] Suyun ʿazīm ve kesīr olan yerine denir. Yāhūd mā-ı cārī yüzünde yol yol silsile tarzında hādis olan tarīkalara denir ki yavaşça rüzgār dokunmasının eseri olur yāhūd suyun yüzünde hādis olan kabarcıklara denir ki yağmur yağdıkta hādis olur. Kezālik:

حَبَابُ الرَّمْلِ [ḥabābu'r-reml] Kumluğun muʿzam ve kesīr olan yerine denir. Ve

حَبَابٌ [Ḥabāb] Esāmīdendir. Ve çiğ ve şebnem taʿbīr olunan rutūbete denir, طَلٌّ [ṭall] maʿnāsına. Ve Ḥabāb b. Ṣāliḥ el-Vāsiṭī ve Aḥmed b. İbrāhīm b. Ḥabāb el-Ḥabābī, muhaddisīndendir.

اَلتَّحَابُّ [et-teḥābb] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznide) Aslı تَحَابُبٌ [teḥābub] idi, sevişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَابُّوا أَيْ أَحَبَّ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

اَلتَّحَبُّبُ [et-teḥabbub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznide) Bir kimseye dostluk ve muhabbet göstermek maʿnāsınadır ve bu, tekellüfü mutazammındır; yukālu: تَحَبَّبَ إِلَيْهِ أَيْ أَظْهَرَ الْمَحَبَّةَ Ve suya evvel kanmak maʿnāsınadır.

Şārih der ki ümmehāt-ı sāʾirede "evvel" kaydı yoktur, belki تَحَبَّبَ الْحِمَارُ وَغَيْرُهُ إِذَا امْتَلَأَ مِنَ الْمَاءِ ʿibāretiyle mersūm olmakla mecāz olur, "Küp gibi su ile dopdolu oldu" demek olur, zīrā حُبٌّ [ḥubb] küpedenir, niteki zikr olundu. İntehā.

حَبِيبٌ [Ḥabīb] (أَمِيرٌ [emir] vezninde) ve

حُبَيِّبٌ [Ḥubeyyib] (musaggaren ve teşdīd-i yāʾ ile) ve

حُبَيْبٌ [Ḥubeyb] (كُمَيْتٌ [kumeyt] vezninde) ve

حَبِيبَةٌ [Ḥabībet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ve

حُبَيْبَةُ [Ḥubeybet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] veznide) ve

حَبَابَةُ [Ḥabābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) ve

حَبَابٌ [Ḥabāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

حِبَابٌ [Ḥibāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

حَبَّةُ [Ḥabbet] (ضَبَّةُ [ḍabbet] vezninde) ve

حُبَاحِبٌ [Ḥubāḥib] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] veznide) Esāmī-i eşhāstandır, niteki baʿzısı zikr olundu.

حَبَّانُ [Ḥabbān] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Yemen'de bir dere adıdır. Ve esāmīdendir: Ḥabbān b. Munḳiẕ ashābdandır. Ve Ḥabbān b. Hilāl ve Ḥabbān b. Vāsiʿ b. Ḥabbān ve Seleme b. Ḥabbān muhaddislerdir.

حِبَّانُ [Ḥibbān] (ḥā'nın kesri ve bā'nın teşdīdiyle) Şehr-i Neysābūr'da bir mahalledir. Ve esāmīdendir: Ḥibbān b. el-Ḥakem es-Sulemī ki Benū Suleym kabīlesindendir, ashābdandır. Ve Ḥibbān b. Becc eṣ-Ṣudāʾī, ʿalā-kavlin bu, feth-i ḥā iledir ve Ḥibbān b. Ḳays, ʿalā-reʾyin yā-yı tahtiyye iledir, ashābdandırlar. Ve Ḥibbān b. Mūsā ve Ḥibbān b. ʿAṭiyye ve Ḥibbān b. ʿAlī el-ʿAnezī ve Ḥibbān b. Yesār

muhaddislerdir.

حُبَّانٌ [Ḥubbān] (ḥā'nın zammıyla) Bu dahi esāmīdendir: Ḥubbān b. Maḥmūd el-Baġdādī ve Muḥammed b. Ḥubbān b. Bekr rivāyet-i hadīs eylediler.

اَلْمُحَبَّةُ [el-Muḥabbet] İsm-i mefʿūl bünyesiyle ve

اَلْمَحْبُوبَةُ [el-Maḥbūbet] ve

اَلْمُحَبَّبَةُ [el-Muḥabbebet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) ve

اَلْحَبِيبَةُ [el-Ḥabībet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Medīne-i münevvere ismleridir; ʿalā-sākinihā's-salavātu.

مَحْبَبٌ [Maḥbeb] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Bir recül ismidir.

اَلْحَبَّةُ [el-ḥabbet] (ḥā'nın ve bā-yı müşeddedenin fethiyle) حَبٌّ [ḥabb] kelimesinin vāhididir, buğday ve arpa ve sāʾir gılālin dānesine denir. Ve حَبٌّ [ḥabb] ism-i cinstir. Cemʿi حَبَّاتٌ [ḥabbāt] gelir ve حُبُوبٌ [ḥubūb] gelir ḥā'nın zammıyla ve حُبَّانٌ [ḥubbān] gelir, تُمْرَانٌ [tumrān] gibi ki تَمْرٌ [temr]in cemʿidir. Ve

حَبَّةٌ [ḥabbet] Hācet maʿnāsınadır; tekūlu: مَا لِي فِيهِ حَبَّةٌ أَيْ حَاجَةٌ Ve bir hatun ismidir ki Manẓūr nām cinnī ona taʿaşşuk edip dāʾimā mülākat ve onun taʿlīmi üzere o hatun tabābet eder idi. Ve

حَبَّةٌ [ḥabbet] Bir nesnenin bir kıtʿasına denir. Ve

حَبَّةٌ [ḥabbet] Vezn-i maʿrūftur ki "م،ك،ك" māddesinde mersūmdur. Orada beyānına göre bir dirhemin sümününün südsü mikdārıdır ki bir dirhemin kırk sekiz cüzʾünden bir cüzʾ olur. Ve

حَبَّةُ [Ḥabbet] (harf-i taʿrīfsiz) Esāmīdendir: Ḥabbe b. Baʿkek ve Ḥabbe b. Ḥābis ashābdandır. Ve Ḥabbe b. Ebī Ḥabbe ve Ḥabbe b. Muslim ve Ḥabbe b. Cuveyn el-ʿUrenī ve Ḥabbe b. Seleme tabiʿīndendir. Ve Ebū Habbe el-Bedrī, ʿalā-kavlin savāb olan nūn'ladır ve Ebū Ḥabbe el-Māzinī ve Ebū Ḥabbe b. ʿAbd b. ʿAmr ve Ebū Ḥabbe b. Ġaziyye ve ʿAbdusselām b. Aḥmed b. Ḥabbe ve ʿAbdulvahhāb b. Hibetullāh b. Ebī Ḥabbe muhaddisīndendir.

حَبَّةُ الْقَلْبِ [ḥabbetu'l-ḳalb] سُوَيْدَاءُ [suveydāʾ] dır ki yürekte olan siyāh dāneciktir, mahall-i idrāk ü basīrettir.

Baʿzılar مُهْجَةُ الْقَلْبِ [muhcetu'l-ḳalb] ile tefsīr ettiler ki yürek kanıdır. Asl, yüreğin ortasında olan nokta gibi kan olacaktır. Ve baʿzılar ثَمَرَةُ الْقَلْبِ [s̱emeretu'l-ḳalb] ile tefsīr eylediler. Sāhib-i *Dīvān* beyānına göre süveydā ile bir olacaktır. Ve ʿinde'l-baʿz حَبَّةُ الْقَلْبِ [ḥabbetu'l-ḳalb] yürekte bir siyāh hurde nesnedir ki yüreğin vasatında olur. Bu dahi yine dāne-i dil olacaktır ki سُوَيْدَاءُ [suveydāʾ] dedikleridir. Şārih der ki Ezherī'nin beyānına göre حَبَّةُ الْقَلْبِ [ḥabbetu'l-ḳalb] yüreğin dāhili olan ʿalakadan ʿibārettir. Müʾellifin harf-i terdīd ile beyānı ihtilāf-ı taʿbīr kabīlindendir. Mütercim der ki ثَمَرَةُ الْقَلْبِ [s̱emeretu'l-ḳalb] onda mevzūʿ olan kuvā-yı basīretten ʿibāret olmak melhūz-ı gālibdir, gözde olan kuvvet-i basar menzilindedir, kalb gözü dedikleri olacaktır, bi-ʿaynihi gözün bebeği gibi bir maʿnādır.

Ve baʿzı muhakkıkīn kalb için yedi tabaka tertīb eylemiştir: 1. صَدْرٌ [ṣadr]dır ki mahall-i İslām ve mevkiʿ-i vesvāstır. 2. قَلْبٌ [ḳalb]dir ki mahall-i īmāndır. 3. شِغَافٌ [şiġāf]tır ki yürek perdesidir, mahall-i mahabbetü'l-halktır. 4. فُؤَادٌ

[fuʾād]dır ki mahall-i rüʾyetü'l-Hak'tır. 5. حَبَّةُ الْقَلْبِ [ḥabbetu'l-ḳalb]dır ki mahall-i mahabbetü'l-Hak'tır. 6. سُوَيْدَاءُ [suveydāʾ] dır ki mahall-i ʿulūm-ı dīniyyedir. 7. مُهْجَةُ الْقَلْبِ [muhcetu'l-ḳalb]dır ki mahall-i tecellī-i sıfāt-ı ilāhiyyedir. İntehā.

اَلْحَبَّةُ الْخَضْرَاءُ [el-ḥabbetu'l-ḫaḍrāʾ] Sakızlık ağacının yemişidir ki بُطْمٌ [buṭm] dahi derler, çitlenbik taʿbīr olunur.

اَلْحَبَّةُ السَّوْدَاءُ [el-ḥabbetu's-sevdāʾ] شُونِيزٌ [şūnīz]dir ki çörek otudur.

اَلْحِبَّةُ [el-ḥibbet] (ḥā'nın kesriyle) Sebzevāt ve reyāhīn yaʿnī çiçeklerin tohumlarına denir; ʿalā-kavlin bir hurde nebāttır ki otluklar aralığında nābit olur yāhūd her nevʿden hubūb-ı muhtelifeye denir, meselā buğday ve arpa ve mercimek makūlesi hubūb müctemiʿ oldukta ona حِبَّةٌ [ḥibbet] ıtlāk olunur; ʿalā-kavlin sahrāda biten otların tohumuna denir yāhūd cemīʿ-i nebātın tohumlarına denir. Müfredi حَبَّةٌ [habbet] tir ḥā'nın fethiyle. Yāhūd tohumsuz biten nebātın tohumuna حِبَّةٌ [ḥibbet] denir kesr ile. Ve tohumla biten nebātın tohumuna حَبَّةٌ [ḥabbet] denir fethle. Ve birbiri üzere yığılıp mütekessir olan otluğa denir; ʿalā-kavlin sebzevātın kurusuna denir. Ve

حِبَّةٌ [Ḥibbet] Esāmīdendir: Yaʿḳūb b. Ḥibbe, İmām Aḥmed hazretlerinden rivāyet-i ehādīs eylemiştir.

اَلْحَبُّ [el-ḥabb] (ḥā'nın fethiyle) Zikr olunduğu üzere حَبَّةٌ [ḥabbet]in cemʿ-i cinsidir. Ve

حَبٌّ [Ḥabb] Yemen'de şehr-i Sebā muzāfātından bir kalʿadır. Ve Ḥaḍramevt türābında bir dağ adıdır.

اَلْحَبَبُ [el-ḥabeb] (fethateynle) ve

اَلْحِبَبُ [el-ḥibeb] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Suyun ve kumluğun göm ve firāvān olan yerine denir. Ve ağızda olan dişlerin inci dizisi gibi hüsn-i vazʿ ve lutf-ı nizām üzere olarak billūr gibi sāf ve berrāk ve ābdār olması hāletine denir.

أُمُّ حُبَابٍ [ummu ḥubāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Dünyānın künyesidir.

حُبَابَةُ [Ḥubābet] (ḥā'nın zammıyla) Esāmīdendir: Ḥubābe es-Saʿdī bir hırsız şāʿirdir. ʿUbeydullāḥ b. Ḥubābe muhaddistir, İmām Beġavī'den istimāʿ-ı hadīs eylemiştir.

حَبَابَةُ [Ḥabābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] veznince) Esmādandır: Ḥabābe el-Vālibiyye ki Benū Vālib'den bir kimsedir ve Ummu Ḥabābe ikisi de tābiʿīndendir.

حَبَّابَةُ [Ḥabbābet] (ḥā'nın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Ebū Seleme et-Tebūẕekī nām muhaddisin şeyhası olan ʿālime hatundur. Ve Ḥabbābe, nisvān esāmīlerindendir.

اَلْحَبْحَبَةُ [el-ḥabḥabet] (كَبْكَبَةٌ [kebkebet] vezninde) Suyun az az ve āheste āheste akmasına denir ki savtıyla muʿabberdir. Bu maʿnāda masdar ve ism olur; yukālu: حَبْحَبَ الْمَاءُ حَبْحَبَةً إِذَا جَرَى قَلِيلاً ve tekūlu: سَمِعْتُ حَبْحَبَةَ الْمَاءِ أَيْ جَرْيَهُ قَلِيلاً Ve maʿānī-i ātiyede dahi kezālik masdar ve ism olur. Ve zaʿf ve nehāfet maʿnāsınadır. Ve deve sürmek maʿnāsınadır. Ve

حَبْحَبَةُ النَّارِ [ḥabḥabetu'n-nār] Āteşin tutuşup ʿalevlenmesine denir. Ve

حَبْحَبَةٌ [ḥabḥabet] Karpuza denir, بِطِّيخٌ شَامِيٌّ [biṭṭīḫ Şāmī] maʿnāsına, ona ehl-i ʿIrāḳ رَقِّيٌّ [raḳḳiyy] ve ehl-i Fürs هِنْدِيٌّ [hindī] derler, zīrā ibtidā ʿIrāḳ'a Raḳḳa eyāletinden ve ʿAcem'e Hindistān'dan gelmiştir. Cemʿi

حَبْحَبٌ [ḥabḥab] gelir. Ve

حَبْحَبَةٌ [ḥabḥabet] Arık ve mehzūl develere denir; ve minhu'l-meselu: "أَهْلَكْتَ مِنْ عَشْرٍ ثَمَانِيًا وَجِئْتَ بِهَا حَبْحَبَةً" Yaʿnī "On devenin sekizini helāk eyledin ve ikisini nahīf ve nātüvān getirdin."

اَلْحَبْحَبُ [el-ḥabḥab] (كَبْكَبٌ [kebkeb] vezninde) Bu dahi suyun azca azca akmasına denir. Ve cüssesi küçük zebūn ve cura deveye denir.

اَلْحَبْحَابُ [el-Ḥabḥāb] (طَبْطَابٌ [ṭabṭāb] vezninde) Ashābdan bir zāttır. Ve kısa ve bodur kimseye حَبْحَابٌ [ḥabḥāb] denir. Ve kabīhü'l-heykel, ʿabūs ve demīm kimseye denir. Ve bed-hūy ve bed-meşreb kimseye denir. Ve

حَبْحَابٌ [Ḥabḥāb] ʿAmr b. el-Ḥalī nām kimsenin kılıcı adıdır. Ve

حَبْحَابٌ [ḥabḥāb] Cura ve zebūn ve zaʾīl kişiye yāhūd öylece olan erkek deveye denir. Ve

حَبْحَابٌ [Ḥabḥāb] Şuʿaybel-Başrī et-Tābiʿī pederinin ismidir.

اَلْحَبْحَبِيُّ [el-ḥabḥabiyy] (yā-yı müşeddede ile) Bu dahi zebūn ve cura ve zaʾīl erkek deveye denir.

اَلْمُحْبِبُ [el-muḥabḥib] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Bed-gıdā olan kimseye denir.

اَلْحَبَاحِبُ [el-ḥabāḥib] (كَوَاكِبُ [kevākib] vezninde) حَبْحَابٌ [ḥabḥāb] lafzından cemʿdir, ayağı serīʿ ve çabuk develere denir. Ve hurde ve cüssesiz develere denir. Ve bir belde adıdır.

اَلْحُبَاحِبُ [el-ḥubāḥib] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bir nevʿ sinek adıdır ki gece vakti uçar ve kanatları şemʿ gibi lemeʿān eder, Türkīde āteş böceği ve yıldız böceği dedikleridir. نَارُ الْحُبَاحِبِ [nāru'l-ḥubāḥib] bundandır; ʿalā-kavlin نَارُ الْحُبَاحِبِ [nāru'l-ḥubāḥib] çakmak taşlarının birbirine dokunmalarından havāya mütetāyir olan şerāresinden ʿibārettir.

أَبُو حُبَاحِبٍ [Ebū Ḥubāḥib] Muḥārib kabīlesinden bir bahīl kimse idi, mihmān havfından haymesinde āteşi hurde ve ince odunlar ile yakar idi tā ki pek parlamakla iyāb ve zehāb edenler görüp gelmeyeler. ʿAlā-kavlin bu, حَبْحَبَةٌ [ḥabḥabet] ten meʾhūzdur ki zaʿf maʿnāsınadır, āteşi zaʿīf olduğuna mebnīdir yāhūd vech-i mezkūr üzere çakmaktan çıkan şerāreye mahmūldür.

أُمُّ حُبَاحِبٍ [umm ḥubāḥib] Yeşil çekirgeye şebīh bir böcektir, uçar ve sarı ve yeşil alaca ve kanatları kırmızı ve sarı renkler ile müzeyyendir.

ذُرِّيَ حَبًّا [Ẕerrā Ḥabban] (ẕāl-ı muʿceme ile أَمَّا لَمَّا [emmā lemmā] vezninde) Bir kimsenin lakabıdır.

اَلْحَابُّ [el-ḥābb] (teşdīd-i bā'yla) Şol atılan oka denir ki nişāna dokunmayıp etrāfına düşe; yukālu: سَهْمٌ حَابٌّ إِذَا وَقَعَ حَوْلَ الْقِرْطَاسِ Cemʿi حَوَّابٌ [ḥavābb] gelir.

حُبِّى [Ḥubbā] (رُبَّى [rubbā] vezninde) Bir hatun adıdır. Ve Tihāme'de bir mevziʿ dir.

أُمُّ مَحْبُوبٍ [ummu maḥbūb] Hayyenin yaʿnī yılanın künyesidir.

اَلْحُبَيِّبَةُ [el-Ḥubeyyibet] (musaggaren ve yā'nın teşdīdiyle) Yemāme'de bir karyedir. Ve esāmīdendir: İbrāhīm b. Ḥubeyyibe ve İbrāhīm b. Muḥammed b. Yūsuf b. Ḥubeyyibe muhaddislerdir.

حُبَيْبَةُ [Ḥubeybet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) ʿIrāḳ'ta Baṭīḥa nevāhīsinde bir

mevziʿdir.

اَلْمُحِبُّ [el-muḥibb] إِحْبَابٌ [iḥbāb]dan ism-i fāʿildir, müzekker ve müʾennese ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مُحِبٌّ وَامْرَأَةٌ مُحِبٌّ أَيْ مُحِبَّةٌ Yaʿnī sevici hatundur. Şārih der ki bu, İmām Ferrāʾ kavlidir. Ve مُحِبٌّ [muḥibb] ziyādesiyle yorulup fürū-mānde ve bī-tāb olan deveye denir ki māddesi beyān olundu; yukālu: بَعِيرٌ مُحِبٌّ أَيْ حَسِيرٌ

أَحْبَابُ [Aḥbāb] (hemzenin fethiyle) Benī Suleym diyārında bir mevziʿdir.

اَلْحُبَّابِيَّةُ [el-Ḥubbābiyyet] (ḥā'nın zammıyla) Mışır ülkesinde iki karyedir.

بُطْنَانُ حَبِيبٍ [Buṭnān Ḥabīb] (فُرْقَانُ كَرِيمٍ [furḳānu kerīmin] vezninde) Şām ülkesinde bir beldedir.

حَبُّوبَةُ [Ḥabbūbet] (ḥā'nın fethi ve bā-yı müşeddedenin zammıyla) İsmāʿīl b. İsḥāḳ er-Rāzī lakabıdır. Ve Ḥāfız Ḥasan b. Muḥammed el-Yūnāritī el-Işbahānī ceddinin ismidir.

[ح ت ر ب]

اَلْحَتْرَبُ [el-ḥatreb] (tā-yı fevkiyye ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Kısa boylu bodur kişiye denir.

[ح ث ر ب]

اَلْحَثْرَبَةُ [el-ḥaṯrebet] (ṯā-yı müsellese ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Su bulanmak maʿnāsınadır; yukālu: حَثْرَبَ الْمَاءُ إِذَا كَدُرَ ve yukālu: حَثْرَبَتِ الْبِئْرُ إِذَا كَدُرَ مَاؤُهَا وَاخْتَلَطَ بِالْحَمْأَةِ Yaʿnī "Kuyunun suyu çamura karışmakla bulandı."

اَلْحِثْرِبَةُ [el-ḥiṯribet] (عِكْرِمَةُ [ʿikrimet] vezninde) حِثْرِمَةٌ [ḥiṯrimet] maʿnāsınadır ki üst dudağın vasatında olan dāʾireciğe denir.

حُثْرُبٌ [ḥuṯrub] (بُرْقُعٌ [burḳuʿ] vezninde) Bir nebāttır ki yumuşak yerlerde biter; ʿalā-kavlin dürüşt ve haşin yerlerde biter. Ve

حُثْرُبٌ [ḥuṯrub] Bulanık ve galīz suya denir. Ve tencere dibinde kalan galīz bulaşığa ve vesaha denir ki kazımağa muhtāc olur.

[ح ث ل ب]

اَلْحِثْلِبُ [el-ḥiṯlib] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Hubūbūttan çıkan yağın yāhūd sāfī yağın dibinde kalan ʿakerine ve posasına denir.

[ح ج ب]

اَلْحَجْبُ [el-ḥacb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) ve

اَلْحِجَابُ [el-ḥicāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Setr ve nihān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَجَبَهُ حَجْبًا وَحِجَابًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَتَرَهُ Ve

حِجَابٌ [ḥicāb] İsm olur, kendisiyle setr olunacak perdeye denir. Cemʿi حُجُبٌ [ḥucub] gelir zammeteynle; yukālu: دُونَهُ حِجَابٌ وَهُوَ مَا احْتُجِبَ بِهِ Ve

حِجَابٌ [ḥicāb] Bādiyede حَرَّةٌ [ḥarret] taʿbīr olunan kara taşlık tepenin munkatıʿ olduğu yere denir. Ve muttariden uzun uzadı rāst ve hemvār olan kumluğa denir. Ve tepesi yüksek dağa denir; yukālu: قَعَدَ فِي ظِلِّ الْحِجَابِ أَيِ الْجَبَلِ الْمُشْرِفِ Ve

حِجَابُ الشَّمْسِ [ḥicābu'ş-şems] Güneşin ziyā ve pertevine yāhūd nāhiye ve cānibine ıtlāk olunur. Ve mutlakan iki nesne beyninde perde ve hāʾil olan şeye hicāb ıtlāk olunur. Ve

حِجَابٌ [ḥicāb] Zar gibi ince ve yufka etçeğize denir ki insānın iki yanları beyninde muʿtarız ve akciğer ile nefes mecrāsı olan boğurtlağın arasına hāʾil olur. Bu surette, حِجَابُ الْجَوْفِ [ḥicābu'l-cevf] dedikleri per-

deden ki yürekle batn beyninde hāʾil olan ince deriden başka olur. Ve

حِجَابٌ [Ḥicāb] Dünyāyı muhīt olan cebel-i Ḳāf'tan ötede bir cebel adıdır. Kāle eş-şārih ve bihi fussire kavluhu taʿālā: ﴿حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ﴾ الآية وَهُوَ جَبَلٌ دُونَ قَافٍ كَانَتِ الشَّمْسُ تَغِيبُ مِنْ وَرَائِهِ Ve

حِجَابٌ [ḥicāb] Maʿāzallāhi taʿālā bir kimse müşrik olarak fevt olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur ki şeref-i īmāndan mahcūb olur; ve minhu hadīsu Ebī Ẕerr radıyallāhu ʿanhu enne'n-Nebiyye ʿaleyhi's-salātu ve's-selāmu kāle: "إِنَّ اللهَ يَغْفِرُ لِلْعَبْدِ مَا لَمْ يَقَعِ الْحِجَابُ. قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا الْحِجَابُ؟ قَالَ: أَنْ تَمُوتَ النَّفْسُ وَهِيَ مُشْرِكَةٌ"

اَلتَّحْجِيبُ [et-taḥcīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bir nesneyi pek setr ve nihān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَجَّبَهُ تَحْجِيبًا أَيْ سَتَرَهُ

اَلإِحْتِجَابُ [el-iḥticāb] (اِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) ve

اَلتَّحَجُّبُ [et-teḥaccub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) Gizlenip saklanmak maʿnāsınadır; yukālu: اِحْتَجَبَ الرَّجُلُ وَتَحَجَّبَ اِذَا تَسَتَّرَ Ve

اِحْتِجَابٌ [iḥticāb] Gebe hatunun müddet-i hamlinden ziyāde gün geçmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: اِحْتَجَبَتِ الْمَرْأَةُ بِيَوْمٍ أَوْ بِيَوْمَيْنِ اِذَا مَضَى يَوْمٌ أَوْ يَوْمَانِ مِنْ تَاسِعِهَا Yaʿnī "Dokuz ayından bir gün yā iki gün ziyāde geçti."

اَلْحَاجِبُ [el-ḥācib] Kapıcıya ıtlāk olunur. Ve kibār, husūsan şeyhü'l-İslām perde-cisine ıtlāk olunur. Cemʿi حَجَبَةٌ [ḥacebet] gelir كَتَبَةٌ [ketebet] vezninde; yukālu: فُلَانٌ حَاجِبُ الْأَمِيرِ أَيْ بَوَّابُهُ

اَلْحِجَابَةُ [el-ḥicābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] veznin-de) Kapıcılık ve perde-dārlık hizmetine denir.

اَلْحَاجِبَانِ [el-ḥācibān] (tesniye bünyesiy-le) Gözlerin üstünde olan kemiklere de-nir, etiyle ve kılı ile ki Türkīde kaş taʿbīr olunur; ʿalā-kavlin حَاجِبٌ [ḥācib] o kemik üzere biten sādece kıla denir, güyā ki gö-zün derbānıdır. Cemʿi حَوَاجِبُ [ḥavācib] gelir. Ve

حَاجِبٌ [ḥācib] Her nesnenin ucuna ve kenārına ıtlāk olunur, meselā حَاجِبُ الشَّمْسِ [ḥācibu'ş-şems] güneş tulūʿunda evvel zuhūr eden kenārından ʿibārettir, niteki قَرْنُ الشَّمْسِ [ḳarnu'ş-şems] dahi derler ki ibtidā zuhūr eden cüʾzünden ʿibārettir; yukālu: بَدَا حَاجِبُ الشَّمْسِ أَيْ نَاحِيَةٌ مِنْهَا

حَاجِبُ الْفِيلِ [Ḥācibu'l-Fīl] Bir şair lakabı-dır. Ve Ḥācib b. Yezīd ve Ḥācib b. Zeyd ve ʿUṭārid b. Ḥācib, ashāblardır.

ذُو الْحَاجِبَيْنِ [Ẕu'l-Ḥācibeyn] Bir sipeh-sālār-ı Fārsī lakabıdır ki iki bevvābı var idi.

اَلْحَجَبُ [el-ḥaceb] (fethateynle) Boğazda soluk alacak boğurtlağa denir.

اَلْحَجِبُ [el-ḥācib] (كَتِفٌ [ketif] veznin-de) Küçük tepeye denir, أَكَمَةٌ [ekemet] maʿnāsına.

اَلْمَحْجُوبُ [el-maḥcūb] Aʿmā ve darīr olan kimseye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مَحْجُوبٌ أَيْ ضَرِيرٌ

اَلْحَجَبَتَانِ [el-ḥacebetān] (fetehātla) Uca ve segirden taʿbīr olunan kemiklerin böğre doğru müşrif olan uçlarına denir; ʿalā-kavlin sağlı sollu kasıkların üzerleri-nde karın yumuşağına doğru müşrif olan iki kemiğe denir. Ve at kısmında حَجَبَتَانِ [ḥacebetān], uyluklarının üzerlerinde olan ucalardan batnının صِفَاقٌ [ṣifāḳ]ı üzere müşrif olan uçlarına denir. Ve صِفَاقٌ [ṣifāḳ]

ṣād'ın kesriyle kıl biten derinin altında olan yufka deridir ki husyelerine karîb olan mahaldir.

اَلْحَجِيبُ [el-Ḥacīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلِإسْتِحْجَابُ [el-istiḥcāb] Bir kimseyi kapıcı yā perdeci edinmek maʿnāsınadır; yukālu: اِسْتَحْجَبَهُ أَيْ وَلاَّهُ الْحِجَابَةَ

[ح د ب]

اَلْحَدَبُ [el-ḥadeb] (تَعَبٌ [taʿab] vezninde) Arka çıkıp göğüs ve karın içeri girmek vechiyle kambur olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَدِبَ الرَّجُلُ حَدَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ اِذَا خَرَجَ ظَهْرُهُ وَدَخَلَ صَدْرُهُ وَبَطْنُهُ Ve akıntı ve engebe bayır makūlesi yerden aşağıya doğru tedrîcī inip gitmek maʿnāsınadır, dalganın ve kumluğun tedrîcī inmeleri gibi. Ve arzın galîz ve mürtefiʿ olan yerine denir ki أَحْدَبُ [aḥdeb] kimsenin حَدَبٌ [ḥadeb] i şeklinde olur. Ve bu, teşbîh cihetiyledir; yukālu: نَزَلُوا فِي حَدَبٍ مِنَ الْأَرْضِ وَهُوَ الْغِلَظُ الْمُرْتَفِعُ مِنْهَا Ve

حَدَبُ الْمَاءِ [ḥadebu'l-māʾ] Su akıntılarının birbiri üzerine burulup bingeşmesinden ʿibārettir ki büğrülük hāleti peydā olur. Ve derinin yüzünde olan cā-be-cā esere denir, çıban ve çiçek bozuğu gibi ki çöpür taʿbîr olunur. Ve

حَدَبٌ [ḥadeb] Bir nevʿ nebāt adıdır; ʿalā-kavlin نَصِيٌّ [naṣiyy] ismidir ki buğdaycık yāhūd eşek kengeri dedikleri otluktur. Ve

حَدَبُ بُهْمَى [ḥadebu buhmā] Yaʿnī çocukların pisi pisi ve ebe pisiği taʿbîr ettikleri otluğun tozakları dağıldıktan sonra birbiri üzere bingeşip tor top yığın olmasına denir. Ve

حَدَبُ الشِّتَاءِ [ḥadebu'ş-şitāʾ] Kışın şedîd soğuğuna ıtlāk olunur; yukālu: أَصَابَنَا حَدَبُ الشِّتَاءِ أَيْ شِدَّةُ بَرْدِهِ Ve

حَدَبٌ [ḥadeb] Masdar olur, bir kimseye esirgeyip mihrübānlık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَدِبَ عَلَيْهِ حَدَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ اِذَا تَعَطَّفَ عَلَيْهِ Ve dul hatunlar etfāline mihr ve şefkatle ere varmayıp ʿalā-hālihā dul oturmak maʿnāsınadır; yukālu: حَدِبَتِ الْمَرْأَةُ أَيْ لَمْ تَتَزَوَّجْ وَأَشْبَلَتْ عَلَى وَلَدِهَا

اَلِإحْدَابُ [el-iḥdāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi vech-i mezkūr üzere kambur olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْدَبَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى حَدِبَ

اَلِإحْدِيدَابُ [el-iḥdīdāb] (اِعْشِيشَابٌ [iʿşīşāb] vezninde) Vech-i mezkūr üzere kambur olmak maʿnāsınadır; yukālu: اِحْدَوْدَبَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى أَحْدَبَ Ve اِحْدَوْدَبَ الرَّمْلُ derler, kaçan kumluk kambur gibi büğrü oldukta.

اَلتَّحَادُبُ [et-teḥādub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) إِحْدَابٌ [iḥdāb] maʿnāsınadır.

اَلْأَحْدَبُ [el-aḥdeb] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْحَدِبُ [el-ḥadib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Arkası çıkıp sadr ve batnı içeri girmiş kambura denir; yukālu: رَجُلٌ أَحْدَبُ وَحَدِبٌ اِذَا خَرَجَ ظَهْرُهُ وَدَخَلَ صَدْرُهُ Ve

أَحْدَبُ [aḥdeb] Kol kemiğinin içinde bir damarın ismidir. Ve Mekke kurbünde Fezāre kabîlesi yurdunda bir dağın ismidir. Ve şiddet maʿnāsınadır, lākin mülāyim olan şedîd maʿnāsına olmaktır. İz kāle fi'l-*Esās*: أَمْرٌ أَحْدَبُ أَيْ شَاقُّ الْمَرْكَبِ

اَلْحَدِبَةُ [el-ḥadibet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Zikr olunan حَدَبٌ [ḥadeb] dedikleri nebāt çok olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ حَدِبَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْحَدَبِ

اَلْحُدْبُ [el-ḥudb] (ḥā'nın zammıyla) حَدْبَاءُ

[ḥadbāʾ] kelimesinden cemʿdir, zahmetli ve meşakkatli umūr u ahvāle denir; yukālu: أَتْعَبَهُ حُدْبُ ٱلأُمُورِ أَيْ شَوَاقُّهَا جَمْعُ شَاقَّةٍ ve yukālu: سَنَةٌ حَدْبَاءُ أَيْ شَدِيدَةٌVe

حَدْبَاءُ [ḥadbāʾ] Kambur gibi büğrü ağaça denir; yukālu: شَجَرَةٌ حَدْبَاءُ Ve şol dābbeye denir ki arıklığından kalçalarının üstünde olan uca kemikleri sipsipri taşra çıkık ola; yukālu: دَابَّةٌ حَدْبَاءُ اِذَا بَدَتْ حَرَاقِفُهَا

Şārih der ki Kaʿb b. Zuheyr'in işbu:

كُلُّ ابْنِ أُنْثَى وَاِنْ طَالَتْ سَلاَمَتُهُ
يَوْمًا عَلَى آلَةٍ حَدْبَاءَ مَحْمُولُ

beytinde vākiʿ آلَةٍ حَدْبَاءَ [āletin ḥadbāʾe] naʿş olacaktır, lākin mutlak naʿş olmayıp gurebā ve fukarā tahmīl ettikleri harpuşte olmak pek mülāyimdir. İntehā.

أَلأُحَيْدِبُ [Uḥaydib] (musaggar bünyesiyle) Rūm ülkesinde bir dağdır.

حَدَابِ [ḥadābi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde ki kesr üzere mebnīdir) Pek kaht ve şiddet üzere olan seneye denir. Ve bir mevziʿ adıdır ve muʿarreben istiʿmāl olunur, niteki Cerīr'in işbu:

لَقَدْ جُرِّدَتْ يَوْمَ الحَدَابِ نِسَاؤُكُمْ
فَسَاءَتْ مَجَالِيهَا وَقَلَّتْ مُهُورُهَا

beytinde vākiʿ olmuştur.

حِدَابٌ [Ḥidāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Benī Yerbūʿ yurdunda vākiʿ Kindīlere mahsūs bir sarp ve dürüşt yerde bir mevziʿdir. Onda bir vakʿa olmakla يَوْمُ الْحِدَابِ [yevmu'l-ḥidāb] maʿrūftur. Ve

حِدَابٌ [Ḥidāb] Serāt diyārında bir niçe cebel adıdır.

أَلْحُدَيْبِيَةُ [el-Ḥudeybiyet] (tahfīfle دُوَيْهِيَةٌ [duveyhiyet] vezninde ve kalīlen müşedded olur) Mekke-i mükerreme kurbünde bir kuyu adıdır; ʿalā-kavlin orada nābit bir şecere-i hadbāʾ ismidir ki mevziʿ-i mezbūr onlar ile müteʿāref olmuştur. Şārih der ki beyʿatu'r-rıdvān o şecere tahtında münʿakid olmuştur.

أَلْحُدَيْبَاءُ [el-Ḥudeybāʾ] (musaggar bünyesi ve elif'in meddiyle) Ceẕīme kabīlesi yurdunda bir suyun ismidir.

اَلتَّحَدُّبُ [et-teḥaddub] (تَرَتُّبٌ [terettub] vezninde) Bir kimseye yā bir nesneye ilişip mürtebit ve müteʿallik olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَدَّبَ بِهِ اِذَا تَعَلَّقَ Ve bir kimseyi esirgeyip mihrübānlık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَدَّبَ عَلَيْهِ اِذَا تَعَطَّفَ Ve dul hatun evlādına mihr ve şefkatinden ere varmayıp dul oturmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَدَّبَتِ الْمَرْأَةُ اِذَا لَمْ تَتَزَوَّجْ وَأَشْبَلَتْ عَلَى وَلَدِهَا Bunlar bi'l-cümle maʿnā-yı mecāzīdir. Meselā bir kimseye kamburluk gibi yapışıp taʿalluk eylemek ve esirgediği kimse üzere kamburluk gibi avrılıp düşmek dakīkalarını mülāhazaya mebnīdir.

حَدَبْدَبَى [ḥadebdebā] ("ʿaceb sana" vezninde) Nebīt kavmine mahsūs bir nevʿ oyun ismidir.

[ح ر ب]

اَلْحَرْبُ [el-ḥarb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Maʿrūftur ki cenk ve kıtāl ve kārzār maʿnāsınadır. Ve bu müʾennestir, مُقَاتَلَةٌ [muḳātelet] iʿtibārıyla ve baʿzen müzekker olur قِتَالٌ [ḳıtāl] iʿtibārıyla. Cemʿi حُرُوبٌ [ḥurūb] gelir; yukālu: وَقَعَتْ بَيْنَهُمُ الْحَرْبُ أَيِ الْمُقَاتَلَةُ Ve

حَرْبٌ [ḥarb] Ceng-āver bahādıra ıtlāk olunur ki mübālagaten vasf-bi'l-masdar olur; yukālu: رَجُلٌ حَرْبٌ أَيْ شَدِيدُ الْحَرْبِ شُجَاعٌ ve yukālu: رَجُلٌ حَرْبٌ أَيْ عَدُوٌّ مُحَارِبٌ Yaʿnī حَرْبٌ [ḥarb] lafzı ʿadüvv-i muhāribe de ıtlāk

olunur, her ne kadar ceng-āver muhārib değil ise de, zīrā muhārebe üzeredir. Bunda müzekker ve müʾennesi ve müfred ve cemʿi berāberdir, zīrā fi'l-asl masdardır. Ve

حَرْبٌ [Ḥarb] Esāmī-i ricāldendir. Ḥarb b. Umeyye b. ʿAbduşems, Ḳureşī-i Umevī'dir. Ve Ḥarb b. ʿAbdullāh er-Rāvendī, Manşūr-ı ʿAbbāsī ser-ʿaskeridir. Ve Vaḥşī b. Ḥarb ashābdandır. Ve Ḥarb b. el-Ḥāriṯ tābiʿīndendir. Ve ʿAlī ve Aḥmed ve Muʿāviye ki evlād-ı Ḥarb'dir ve Ḥarb b. ʿAbdullāh ve Ḥarb b. Ḳays ve Ḥarb b. Ḫālid ve Ḥarb b. Şeddād ve Ḥarb b. Şureyḥ ve Ḥarb b. Zuheyr ve Ḥarb b. Ebi'l-ʿĀliye ve Ḥarb b. Ṣabīḥ ve Ḥarb b. Meymūn ki sāhibu'l-aʿmiyedir ki metrūkü'l-hadīstir ve Ḥarb b. Meymūn ki Ebu'l-Ḫattāb'dır, cümlesi muhaddislerdir. أَعْمِيَةٌ [aʿmiyet] مُلْبَسَاةٌ [mulbeşāt] maʿnāsınadır. Bināʾenʿaleyh rivāyet eylediği ehādīs maʿmūl-bihā değildir. Ve zikr olunan Ḥarb b. Meymūn ile Ebū'l-Ḫattāb Ḥarb b. Meymūn'u İmām Buḫārī ve Muslim, şahs-ı vāhid zann eylediler.

دَارُ الْحَرْبِ [dāru'l-ḥarb] Ehl-i İslām'la beynlerinde sulh ve salāh olmayan müşrikīn bilādına ıtlāk olunur; yukālu: دَخَلُوا دَارَ الْحَرْبِ أَيْ بِلاَدَ الْمُشْرِكِينَ الَّذِينَ لاَ صُلْحَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ

اَلْمِحْرَبُ [el-miḥreb] (مِنْبَرٌ [minber] veznince) Şedīdü'l-harb olan ceng-āver bahādıra denir.

اَلْمِحْرَابُ [el-miḥrāb] (mīm'in kesriyle) مِحْرَبٌ [miḥreb] maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ مِحْرَبٌ وَمِحْرَابٌ أَيْ شَدِيدُ الْحَرْبِ شُجَاعٌ Evvele göre gūyā ki ālet-i harb olur. Ve

مِحْرَابٌ [miḥrāb] Çardağa denir, gurfe ve bālā-hāne maʿnāsına. Ve meclisin sadrına ve ekrem mevādiʿine denir. Ve mescidde imām durduğu makāma denir, gūyā ki şeytān ve hevā ile muhārebe edecek mevkiʿdir. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre esahh olan, مِحْرَابٌ [miḥrāb] mescide hāstır ki ıtlāk-ı şerʿī olur, mübālagaten ālet-i harbe teşbīh olunmuştur, baʿdehu sadr-ı meclise ve gurfeye ve sāʾir fevkānī mahallere teşbīh tarīkiyle ıtlāk olundu. Ve orman, gūyā ki ālet-i harb ü defʿ yāhūd mevkiʿ-i harb-i cānverān olduğundan ona dahi ıtlāk olundu. Ve davarın boynuna dahi teşbīh tarīkiyle ıtlāk olundu. Ve baʿzılar مِحْرَابٌ [miḥrāb] lafzını mübālaga-i fāʿil iʿtibār edip مِحْرَابٌ [miḥrāb]ın mescide ıtlākı vasfü'l-mekān bi-sıfati sāhibihi bābından ʿadd eyledi. Emkine-i sāʾire-i mezkūreye de ıtlākı şeref ve kadrlerinden nāşī mevkiʿ-i münāfese ve mevziʿ-i muhārebe vü müdāfaʿa oldukları mülāhazasına mebnī olur. Ve makām-ı mahsūs-ı mülūka denir ki şeh-nişīn taʿbīr olunur, onda bi-nefsihi şāh eğlenip ārām eder. Ve meşeliğe ve ormana denir. Ve davarın boynuna denir, ʿunuk-i dābbe maʿnāsına. Cemʿi مَحَارِيبُ [meḥārīb] gelir. Ve مَحَارِيبُ بَنِي إِسْرَائِيلَ [Meḥārību Benī İsrāʾīl] onların mescidlerinden ʿibārettir ki onda cülūs ve ikāmet ederler idi. Zāhiren işbu الآية ﴿يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ﴾ kerīmesinde vākiʿ olan مَحَارِيب [meḥārīb]e işārettir. Lākin *Tefsīr-i Beyḍāvī*'de kusūr-ı hasīne ve mesākin-i şerīfe ile müfesserdir.

اَلْمِحْرَبَةُ [el-miḥrebet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Ceng-āver ve bahādır olan ʿaskere denir; yukālu: رَجُلٌ مِحْرَبٌ وَقَوْمٌ مِحْرَبَةٌ أَيْ شَدِيدَةُ الْحَرْبِ شُجَاعٌ

اَلْمُحَارَبَةُ [el-muḥārebet] ve

اَلْحِرَابُ [el-ḥirāb] (ḥā'nın kesriyle) ve
اَلتَّحَارُبُ [et-teḥārub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) ve
اَلْإِحْتِرَابُ [el-iḥtirāb] اِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde ki bu dahi iştirāk içindir, birbiriyle cenk ve kıtāl edip savaşmak maʿnāsınadır; yukālu: حَارَبَهُ مُحَارَبَةً وَحِرَابًا وَتَحَارَبُوا وَاحْتَرَبُوا بِمَعْنًى
اَلْحَرْبَةُ [el-ḥarbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Ālet yaʿnī maʿrūf ālet-i harbe denir ki kısa mızrak olacaktır. Cemʿi حِرَابٌ [ḥirāb] gelir ḥā'nın kesriyle. Ve
حَرْبَةٌ [ḥarbet] Dīn ve millette olan fesād ve tebāhlığa denir. مَحْرُوبٌ [maḥrūb] fāsidü'd-dīn olan kimsedir. Ve
حَرْبَةٌ [ḥarbet] Taʿne ve selb-i māl ve tārāc maʿnālarınadır; ve minhu hādīsu'l-Ḥudeybiyye: "وَإِلاَّ تَرَكْنَاهُمْ مَحْرُوبِينَ" أَيْ مَسْلُوبِينَ مَنْهُوبِينَ Ve
حَرْبَةُ [Ḥarbet] Huẕeyl bilādında bir mevziʿ adıdır yāhūd Şām ülkesinde vākiʿdir. Ve
حَرْبَةُ [ḥarbet] Yevm-i cumʿanın ismi-dir. Cemʿi حَرَبَاتٌ [ḥarebāt] gelir حَرَكَاتٌ [ḥarekāt] vezninde ve حَرْبَاتٌ [ḥarbāt] gelir sükūn-ı rā'yla.
اَلْحِرْبَةُ [el-ḥirbet] (ḥā'nın kesriyle) Binā-ı nevʿdir, heyʾet-i harb yaʿnī bir türlü harb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعَتْ بَيْنَهُمْ حِرْبَةٌ شَدِيدَةٌ وَهِيَ هَيْئَةُ الْحَرْبِ
اَلْحَرَبُ [el-ḥareb] (طَلَبٌ [ṭaleb] vezninde) Bir kimsenin tamām mālını selb ve nehb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَبَهُ حَرَبًا كَطَلَبَهُ طَلَبًا إِذَا سَلَبَ مَالَهُ Ve pek hışm ve gazaba gelmek maʿnāsınadır; yukālu: حَرِبَ الرَّجُلُ حَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَلِبَ وَاشْتَدَّ غَضَبُهُ فَهُوَ حَرِبٌ بِكَسْرِ الرَّاءِ مِنْ قَوْمٍ حَرْبَى Ve
حَرَبٌ [ḥareb] طَلْعٌ [ṭalʿ] maʿnāsınadır ki hurmānın en evvel çıkan yemişidir ki henüz kabukçuğunda olur; müfredi حَرَبَةٌ [ḥarebet]tir hā'yla.
اَلْمَحْرُوبُ [el-maḥrūb] ve
اَلْحَرِيبُ [el-ḥarīb] (أَمِيرٌ [emīr] veznin-de) Mālı meslūb olan kişiye denir. حَرِيبٌ [ḥarīb] lafzının cemʿi حَرْبَى [ḥarbā] ge-lir elif'in kasrıyla مَرِيضٌ [marīḍ] ve مَرْضَى [marḍā] gibi ve حُرَبَاءُ [ḥurebāʾ] gelir, كَرِيمٌ [kerīm] ve كُرَمَاءُ [kuremāʾ] gibi.
اَلْحَرِيبَةُ [el-ḥarībet] (عَجِيبَةٌ [ʿacībet] veznin-de) Meslūb olan māla denir; ʿalā-kavlin medār-ı maʿāş olan māla denir; yukālu: أَخَذَتْ حَرِيبَتَهُ أَيْ مَالَهُ الَّذِي سَلَبَهُ وَالَّذِي يَعِيشُ بِهِ
وَا حَرَبَا [vā ḥarabā] (ḥā'nın ve rā'nın fet-hiyle) Bir kelimedir ki ʿArablar onunla meyyit hakkında nüdbe ederler. Aslı bu-dur ki zikr olunan Ḥarb b. Umeyye vefāt eyledikte ehl-i Mekke وَا حَرْبَا [vā Ḥarbā] diye nüdbe eylediler. Baʿdehu sükūnu sakīl görüp وَا حَرَبَا [vā Ḥarabā] dediler fet-hateynle yāhūd selb-i māl maʿnāsına olan حَرْبٌ [ḥarb] olmak melhūzdur. Şārih der ki ondan sonra beyne'l-ʿArab kelime-i nüdbe olmakla mutlakan meyyit hakkında hüzn ve teʾessüfle وَاحَرْبَا [vā ḥarbā] diye nüdbe eder oldular. İntehā.
اَلتَّحْرِيبُ [et-taḥrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vez-ninde) Bir kimseyi pek igdāb eyle-mek maʿnāsınadır; tekūlu: حَرَّبْتُهُ تَحْرِيبًا أَيْ أَغْضَبْتُهُ Ve bir kimseye حَرَبٌ [ḥareb] yaʿnī hurmānın evvel çıkan yemişini yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَّبَهُ أَيْ أَطْعَمَهُ الْحَرَبَ Ve mızrak temrenini bileyip keskin eyle-mek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَّبَ السِّنَانَ إِذَا حَدَّدَهُ Ve kışkırtmak maʿnāsınadır; yukālu: حَرَّبَهُ إِذَا حَرَّشَهُ
اَلْإِحْرَابُ [el-iḥrāb] (hemzenin kesriyle) Hurmā ağacı ibtidā yemişini çıkarmak

maʿnāsınadır; yukālu: أَحْرَبَ النَّخْلُ إِذَا أَطْلَعَ Ve bir kimseyi düşmandan māl-ı ganīmet almağa delālet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْرَبَهُ إِذَا دَلَّهُ عَلَى مَا يَغْنَمُهُ مِنْ عَدُوٍّ Ve cenk koparmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْرَبَ الْحَرْبَ أَيْ هَيَّجَهَا

اَلْحُرْبَةُ [el-ḥurbet] (جِرْعَةٌ [curʿat] veznin-de) Çuval gibi bir zarf ismidir. Ve غِرَارَةٌ [ġirāret]e denir ki harar taʿbīr ettikleridir, yāhūd çobanların azık koyacak çantaları-na denir.

اَلْحِرْبَاءُ [el-ḥirbāʾ] (ḥā'nın kesri ve elif'in meddiyle) Zırh taʿbīr olunan libās-ı āhenīn üzere olan mismāra denir ki perçīn taʿbīr olunur; ʿalā-kavlin zırh halkalarında olan perçīnlerin uçlarına denir. Ve

حِرْبَاءُ [ḥirbāʾ] Arkaya denir, zahr maʿnāsına yāhūd arka etine; ʿalā-kavlin kaburga ke-miklerinin arka tarafına olan uçlarına ve göğüs kemiklerinin uçlarına denir ki geğ-rek taʿbīr olunur. Ve

حِرْبَاءُ [ḥirbāʾ] أُمُّ حُبَيْنٍ [ummu ḥubeyn] ile maʿrūf cānverin erkeğine denir; ʿalā-kavlin kertenkele misilli bir cānverdir, dāʾimā başıyla güneşe teveccüh ve istikbāl eder. Müʾellifin zikr eylediği أُمُّ حُبَيْنٍ [ummu ḥubeyn] musaggar bünyesiyle mezkūr cānverin künyesidir, Türkīde kaya keleri ve Fārisīde āftāb-perest derler, kertenke-leden büyük olur, güneşe mukābil durup devr ettikçe bilece devr eder ve suhūnetin teʾsīri terakkī buldukça günāgün renkler ile mütelevvin olur.

اَلْمُحَرْبِئَةُ [el-muḥarbiʾet] (ism-i fāʿil bün-yesiyle, مُعَرْبِدَةٌ [muʿarbidet] vezninde) Şol yere denir ki onda حِرْبَاءُ [ḥirbāʾ] dedikle-ri cānver-i mezbūr çok ola; yukālu: أَرْضٌ مُحَرْبِئَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْحِرْبَاءِ Ve toprağı kalın ve galīz yere denir.

حَرْبَى [Ḥarbā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Baġdād eyāletinde bir karye ve bir belde ismleridir.

اَلْحَرْبِيَّةُ [el-Ḥarbiyyet] (غَرْبِيَّةٌ [ġarbiyyet] vezninde) Baġdād'da bir mahalledir, zikr olunan Ḥarb b. ʿAbdullāh er-Rāvendī ki ser-ʿasker-i Manṣūr'dur, o binā eylemekle ona nisbet olunmuştur.

حَارِبٌ [Ḥārib] (جَانِبٌ [cānib] vezninde) Ḥavrān-ı Şām'da bir mevziʿdir.

اَلْمُحَرَّبُ [el-muḥarreb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ve

اَلْمُتَحَرِّبُ [el-muteḥarrib] (مُتَجَرِّبٌ [mutecer-rib] vezninde) Arslana denir.

مُحَارِبٌ [Muḥārib] (مُجَانِبٌ [mucānib] vez-ninde) Bir kabīledir.

اَلْحَرَّابُ [el-Ḥarrāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vez-ninde) Esmādandır: el-Ḥāriṣ el-Ḥarrāb, Yemen'de emīr-i kabīle-i Kinde'dir ve ʿUteybe b. el-Ḥarrāb şuʿarādandır.

حُرَبُ [Ḥureb] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Meẕḥic kabīlesinin silsile-i nesebleri ricālinden İbn Maẕẓa'dır ve ferddir, yaʿnī hem-nāmı yoktur.

اَلْإِحْرِنْبَاءُ [el-iḥrinbāʾ] (اِسْلِنْقَاءٌ [islinḳāʾ] vezninde) Mehmūzda lügattır, hışm ve fesād ve şerre yapınıp āmāde olmak maʿnāsınadır; yukālu: اِحْرَنْبَى الرَّجُلُ بِمَعْنَى اِحْرَنْبَأَ Pes bu mādde dahi حَرْبٌ [ḥarb]den meʾhūz olur.

[ح ر د ب]

اَلْحَرْدَبُ [el-ḥardeb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] veznin-de) عِشْرِقٌ [ʿişriḳ] yaʿnī yarpuz envāʿından mermāhūz dedikleri nebātın tohumuna denir. Fārisīde tohm-ı merv derler. Ve

حَرْدَبٌ [Ḥardeb] Bir recül ismidir.

اَلْحَرْدَبَةُ [el-ḥardebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Hafifliğe ve temkīn ve vakārsızlığa denir; yukālu: بِهِ حَرْدَبَةٌ أَيْ خِفَّةٌ وَنَزَقٌ Ve

حَرْدَبَةُ [Ḥardebet] Bir recül adıdır.

أَبُو حَرْدَبَةَ [Ebū Ḥardebet] Aʿrāb uğrularından bir maʿrūf uğrudur.

[ح ز ب]

اَلْحِزْبُ [el-ḥizb] (ḥā'nın kesri ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Adamın her gün muʿtād üzere kırāʾatine müdāvemet eylediği vird-i muʿayyenine ıtlāk olunur. Maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur ki nefsine tavzīf eylediği tāʾife-i duʿā olacaktır. Şārih der ki وِرْدٌ [vird] kelimesi vāv'ın kesriyle suya gelmekte olan nöbete denir, mecāzen herkes evkāt-ı mahsūsada kendi nefsine iltizām-ı kırāʾat eylediği āyāt ve salavāt ve ezkār ve edʿiyeye ıtlāk olunur. İntehā. Yukālu: قَرَأَ حِزْبَهُ مِنَ الْقُرْآنِ أَيْ وِرْدَهُ الَّذِي اِعْتَادَهُ Ve

حِزْبٌ [ḥizb] Mutlakan tāʾife maʿnāsınadır ki maʿnā-yı mevzūʿ-ı budur; yukālu: عِنْدَهُ حِزْبٌ مِنْهُ أَيْ طَائِفَةٌVe silāha ve ālet-i harbe denir. Ve hāssaten cemāʿat-i insānīye ıtlāk olunur; yukālu: جَاءَ حِزْبٌ مِنَ النَّاسِ أَيْ جَمَاعَةٌ

اَلْأَحْزَابُ [el-aḥzāb] (hemzenin fethiyle) Cemʿidir ve şol ahzāb ki işbu: ﴿لَمَّا رَأَ الْمُؤْمِنُونَ الآية﴾ الْأَحْزَابِ kerīmesinde vākiʿdir, şol tavāʾif-i muhtelife-i müşrikīnden ʿibārettir ki Ḫendeḳ vakʿasında her kabīleden mücteminʿ olup hem-dest-i teʿāvün ü ittihād olarak şast-ı vāhidden sultānü'l-enbiyāʾ ʿaleyhi efdalü't-tehāyā hazretleriyle harb ü kıtāl için gelip Medīne'yi muhāsara eylediler; Ġazve-i Ḫendeḳ onun semeresidir, ona Ġazve-i Aḥzāb dahi denir. Ve

حِزْبٌ [ḥizb] Bir kimsenin ʿasker-i mahsūsuna ve ashāb-ı muʿayyenine denir ki cümlesi onun reʾy ve emrine mütābaʿat üzere olalar; ve bihi fussire kavluhu taʿālā: ﴿أُولَئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ الآية، أَيْ جُنْدُهُ﴾ Ve kavluhu: ﴿إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ الآية، هُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ وَمَنْ أَهْلَكَهُمُ اللهُ مِنْ بَعْدِهِمْ مِثْلَ فِرْعَوْنَ﴾ Ve

حِزْبٌ [ḥizb] Toprağı katı ve galīz olan yere ıtlāk olunur.

اَلْمُحَازَبَةُ [el-muḥāzebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلتَّحَزُّبُ [et-teḥazzub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Gürūh gürūh cemʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَازَبُوا وَتَحَزَّبُوا أَيْ صَارُوا أَحْزَابًا وَتَجَمَّعُوا Ve

مُحَازَبَةٌ [muḥāzebet] Bir kimsenin hizb ve gürūhundan olmak maʿnāsınadır; tekūlu: حَازَبْتُهُ أَيْ كُنْتُ مِنْ حِزْبِهِ

اَلتَّحْزِيبُ [et-taḥzīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Nāsı bölük bölük cemʿ eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: حَزَّبْتُهُمْ تَحْزِيبًا أَيْ جَمَعْتُهُمْ أَحْزَابًا

اَلْحَزْبُ [el-ḥazb] (ḥā'nın fethi ve zā'nın sükūnuyla) Bir kimseye bir şedīd ve ʿazīm iş isābet eylemek, ʿalā-kavlin fecʾeten bir emr-i şedīd isābet edip be-gāyet tazyīk ve tenkīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَزَبَهُ الْأَمْرُ حَزْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَابَهُ وَاشْتَدَّ عَلَيْهِ أَوْ ضَغَطَهُ فَجْأَةً

اَلْحُزَابَةُ [el-ḥuzābet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) ve

اَلْحَزْبُ [el-ḥazb] (kezālik ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Maʿnā-yı mezbūrdan ismdir, yaʿnī masdar ve ismi müsāvīdir.

اَلْحَازِبُ [el-ḥāzib] ve

اَلْحَزِيبُ [el-ḥazīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde)

Emr-i ʿazīm ü şedīde denir ki insāna ʿurūz ve isābet edip magmūm ve bī-rāhat eder. Ve حَزِيبٌ [ḥazīb]in cemʿi حُزُبٌ [ḥuzub] gelir ḥā'nın zammıyla;yukālu: أَصَابَهُ أَمْرٌ حَازِبٌ وَحَزِيبٌ أَيْ شَدِيدٌ

اَلْحَزَابِي [el-ḥazābī] ve

اَلْحَزَابِيَةُ [el-ḥazābiyet] (ḥā'nın fethi ve zā'nın tahfīfiyle) Gövdesi kalın ve tıknaz kısacık insān ve hayvāna denir.

اَلْحِنْزَابُ [el-ḥinzāb] (ḥā'nın kesri ve nūn'un sükūnuyla) حَزَابِي [ḥazābī] maʿnāsınadır. Ve horoza denir, دِيكٌ [dīk] maʿnāsına. Ve yaban havucu dedikleri nebāta denir, جَزَرٌ بَرِّيٌّ maʿnāsına. Ve boğurtlak kuşundan bir nevʿ ismidir.

اَلْحِزْبَأَةُ [el-ḥizbeʾet] (ḥā'nın kesri ve zā'nın sükūnuyla) Toprağı katı olan yere denir. Cemʿi حِزْبَاءٌ [ḥizbāʾ] gelir ḥā'nın kesri ve zā'nın sükūnuyla ve حَزَابِي [ḥazābī] ḥā'nın fethiyle. Ve bu aslda yā-yı müşeddede ile olup baʿdehu tahfīf olunmuştur.

أَبُو حُزَابَةَ [Ebū Ḥuzābet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Benū Rebīʿa'dan Velīd b. Nehīk nām kimsenin künyesidir. Ve Ṣevāb b. Ḥuzābe beyne'l-muhaddisīn sāhib-i zikrdir.

حَزَابَةُ [Ḥazābet] (سَلَامَةٌ [selāmet] vezninde) Esāmīdendir: Muḥammed b. Muḥammed b. Aḥmed b. Ḥazābe muhaddistir.

حَزُّوبٌ [Ḥazzūb] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Bir recül adıdır.

ذَاتُ الْحِنْزَابِ [Ẕātu'l-Ḥinzāb] (ḥā'nın kesriyle) Bir mevziʿ ismidir.

اَلْحُنْزُوبُ [el-Ḥunzūb] (ḥā'nın zammıyla) Bir nevʿ nebāt adıdır.

[ح س ب]

اَلْحَسْبُ [el-ḥasb] (ḥā'nın fethi ve sīn'in sükūnuyla) ve

اَلْحُسْبَانُ [el-ḥusbān] (ḥā'nın zammıyla) ve

اَلْحِسْبَانُ [el-ḥisbān] ve

اَلْحِسَابُ [el-ḥisāb] (ḥā'ların kesriyle) ve

اَلْحِسْبَةُ [el-ḥisbet] (ḥā'nın kesri ve sīn'in sükūnuyla) ve

اَلْحِسَابَةُ [el-ḥisābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] veznin-de) Saymak, taʿdād maʿnāsınadır; yukālu: حَسَبَهُ حَسْبًا وَحُسْبَانًا وَحِسْبَانًا وَحِسَابًا وَحِسْبَةً وَحِسَابَةً Ve حَسْبٌ [ḥasb] ve حِسَابٌ [ḥusāb] kāfī maʿnāsına olur, ke-mā se-yuzkeru. Ve حُسْبَانٌ [ḥusbān] (zammıla) sīga-i cemʿ olur, ke-mā se-yubeyyenu.

اَلْمَحْسُوبُ [el-maḥsūb] Sayılmış nesneye denir, maʿdūd maʿnāsına.

اَلْحَسَبُ [el-ḥaseb] (fethateynle) Mahsūb maʿnāsınadır ki faʿal bi-maʿnā mefʿūldür; ve minhu kavluhum: هَذَا بِحَسَبِ ذَا أَيْ بِعَدَدِهِ وَقَدْرِهِ وَقَدْ يُسَكَّنُ السِّينُVe

حَسَبٌ [ḥaseb] Bir kişinin ābāʾ ve ecdādı cihetinden fahr ü mübāhāt tarīkiyle zikr ü taʿdād eylediği mehāsin ü mefāhire ıtlāk olunur; ʿalā-kavlin māl u menāle denir yāhūd dīn ve millettir yāhūd kerem yāhūd fiʿl ü ʿamelde olan ʿulüvv ü şeref yāhūd fiʿl-i hasen ve ʿamel-i sālih yāhūd ābāʾ ve ecdād cihetinde sābit ve derkār olan şeref ü asālet yāhūd şān u bāl ve kadr ü haysiyyettir. Ve baʿzılar ʿindinde haseb ü kerem bir kimsenin zātına mahsūstur, her ne kadar soyunda şerāfet ü asālet yok ise de; lākin mecd ü şeref soyuna ve ʿırkına mahsūstur ki ʿulüvv-i nesebi olmayan kimseye mecd ü şeref sıfat olmak sahīh değildir.

اَلْحَسَابَةُ [el-ḥasābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vez-ninde) ve

اَلْحَسَبُ [el-ḥaseb] (fethateynle) Sāhib-i haseb olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَسُبَ الرَّجُلُ حَسَابَةً وَحَسَبًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ ذَا حَسَبٍ

اَلْحَسِيبُ [el-ḥasīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Haseb sāhibi kimseye denir. Cemʿi حُسَبَاءُ [ḥusebāʾ] gelir كُرَمَاءُ [kuremāʾ] vezninde Ve

حَسِيبٌ [ḥasīb] Kāfī maʿnāsına istiʿmāl olunur. Fi'l-asl مُكَافِئٌ بِالْحِسَابِ maʿnāsına olup baʿdehu mutlak kāfī maʿnāsında istiʿmāl olunmuştur; ve minhu yukālu: حَسِيبُكَ اللهُ أَيِ انْتَقَمَ اللهُ مِنْكَ Ve bu bāb-ı kināyedendir. Ve muhāsib maʿnāsına gelir; kālallāhu taʿālā: ﴿وَكَفَى بِاللهِ حَسِيبًا﴾ أَيْ مُحَاسِبًا أَوْ كَافِيًا

حَسْبُكَ [ḥasbuke] (ḥā'nın fethi ve sīn'in sükūnu ve bā'nın zamm üzere bināsıyla) كَفَاكَ [kefāke] maʿnāsına istiʿmāl olunur ki كِفَايَةٌ [kifāyet]ten fiʿl-i māzīdir; yukālu: حَسْبُكَ دِرْهَمٌ أَيْ كَفَاكَ Yaʿnī "Sana bir dirhem yetişir." Ve kāfī maʿnāsına olur; yukālu: حَسْبُكَ مِنْ رَجُلٍ أَيْ كَافٍ لَكَ مِنْ غَيْرِهِ Ve bunlar ʿadd ve hisāb maʿnāsından müteferriʿlerdir.

Şārih der ki işbu حَسْبُ [ḥasbu] kelimesi fi'l-asl masdardır, fiʿl maʿnāsını mutazammındır, مُحْسِبٌ maʿnāsına ki كَافٍ لَكَ مِنْ غَيْرِهِ demektir. Bu cihetle maʿrifeye muzāf iken nekreye sıfat olur, zīrā izāfeti gayr-i hakīkiyyedir, gūyā ki ism-i fāʿil maʿmūlüne muzāf olmuştur; ve minhu yukālu: هَذَا رَجُلٌ حَسْبُكَ Ve bu, cihāt-ı sitt mecrāsına icrā olunmuştur, zīrā muzāfun-ileyhi hazf olunup zamm üzere binā ile حَسْبُ [ḥasbu] dahi derler. Ve حَسْبُكَ اللهُderler, اِنْتَقَمَ اللهُ مِنْكَ maʿnāsına ki kināyedendir. Ve حَسْبُنَا اللهُ derler, اِعْتَمَدْنَا إِلَى اللهِ maʿnāsından kināyedir, niteki وَكَّلْنَا أُمُورَنَا إِلَى اللهِ kavli نِعْمَ الْوَكِيلُ maʿnāsından kināyedir. İntehā. Ve bunda müfred ve tesniye ve cemʿ müsāvīdir, zīrā fi'l-asl masdardır.

اَلْحِسَابُ [el-ḥisāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Kezālik kāfī maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: شَيْءٌ حِسَابٌ أَيْ كَافٍ Ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿عَطَاءً حِسَابًا﴾ أَيْ كَافِيًا Ve insāndan cemʿ-i kesīre ıtlāk olunur; yukālu: أَتَانِي حِسَابٌ مِنَ النَّاسِ أَيْ جَمْعٌ كَثِيرٌ

حُسَيْبٌ [Ḥuseyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır: ʿAbbād b. Ḥuseyb ki Ebu'l-Ḥaşnāʾ ile mükennādır, müverrihīndendir.

اَلْحُسْبَانُ [el-ḥusbān] (ḥā'nın zammıyla) Masdardır ki zikr olundu. Ve حِسَابٌ [ḥisāb] lafzından cemʿ olur. Ve ʿazāb maʿnāsınadır. Ve belāʾ ve şerr ü şūr maʿnālarınadır. Ve havāya ağıp çıkan gubāra denir. Ve çekirgeye denir. Ve hurde ve sagīr oklara denir. Müfredi حُسْبَانَةٌ [ḥusbānet]tir. Ve حُسْبَانَةٌ [ḥusbānet] küçük yastığa denir, koltuk yastığı ve yüz yastığı gibi. Ve hurde karıncaya denir. Ve sāʿikaya denir. Ve sehāba denir. Ve gökten yağan doluya denir.

اَلْمِحْسَبَةُ [el-miḥsebet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Küçük yastığa denir. Ve masdar olur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْحَسَّابُ [el-Ḥassāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Mübālaga-i ism-i fāʿildir. Ve Muḥammed b. İbrāhīm b. Ḥamdeveyhi el-Ḥassāb muhaddisīndendir. Ve Ziyād b. Yaḥyā el-Ḥassābī kezālik muhaddisīndendir.

اَلْحِسْبَةُ [el-ḥisbet] (ḥā'nın kesriyle) Ecr ü sevāb maʿnāsınadır ki اِحْتِسَابٌ [iḥtisāb] dan ismdir. Cemʿi حِسَبٌ [ḥiseb] gelir عِنَبٌ [ʿineb] vezninde; yukālu: فَعَلَ ذَلِكَ حِسْبَةً أَيْ أَجْرًا Ve

حِسْبَةٌ [ḥisbet] Reʾy ü tedbīr maʿnāsına

istiʿmāl olunur; yukālu: هُوَ حَسَنُ الْحِسْبَةِ أَيْ حَسَنُ التَّدْبِيرِ Ve masdar olur, ke-mā se-yuzkeru.

أَبُو حَسْبَةَ [Ebū Ḥasbet] (ḥā'nın fethiyle) Tābiʿīnden Muslim eş-Şāmī künyesidir. Ve

حَسْبَةُ [Ḥasbet] Bir recül ismidir.

اَلْأَحْسَبُ [el-aḥseb] (أَحْمَرُ [aḥmer] veznin-de) Şol deveye denir ki tüyü ak ve kırmı-zı alaca ola. Ve şol kimseye denir ki saçı aşkar ve kumral ola ve beşeresi bir ʿillet ve ʿārıza sebebiyle cā-be-cā ağarıp ve kılları fāsid ve tebāh olup ak ve kırmızı alaca olana denir. Ve بَرَصٌ [baraṣ] ʿilletine uğramış kişiye denir, أَبْرَصُ [abraṣ] gibi ki tahrīfle abraş taʿbīr olunur.

اَلْحُسْبَةُ [el-ḥusbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] Zikr olunan أَحْسَبُ [aḥseb] kelimesinin maʿnālarından ismdir, hālet-i mezkūreye denir.

اَلْمَحْسَبَةُ [el-maḥsebet] (مَشْغَلَةٌ [meşġalet] vezninde) ve

اَلْمِحْسَبَةُ [el-miḥsebet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) ve

اَلْحِسْبَانُ [el-ḥisbān] (عِرْفَانٌ [ʿirfān] veznin-de) Zan ve gümān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَسِبَهُ كَذَا كَنَعِمَ فِي لُغَتَيْهِ مَحْسَبَةً وَمِحْسَبَةً وَحِسْبَانًا يَعْنِي مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالسَّادِسِ أَيْ ظَنَّهُ Ve tekul: مَا كَانَ فِي حِسْبَانِي كَذَا وَلاَ تَقُلْ فِي حِسَابِي Şārih der ki muzāriʿin ʿayn'ı meksūr ol-mak şüzüza mebnīdir, zīrā her fiʿl-i māzī ki meksūrü'l-ʿayn ola, onun müstakbe-li elbette meftūhu'l-ʿayn olur:"عَلِمَ-يَعْلَمُ" gibi, illā on iki kelime ki nevādirdendir: "حَسِبَ-يَحْسِبُ" ve "يَئِسَ-يَيْئِسُ" ve "نَعِمَ-يَنْعِمُ" ve "يَبِسَ-يَيْبِسُ" ve "وَمِقَ-يَمِقُ" ve "وَفِقَ-يَفِقُ" ve "وَثِقَ-يَثِقُ" ve "وَرِعَ-يَرِعُ" ve "وَرِمَ-يَرِمُ" ve "وَرِثَ-يَرِثُ" ve "وَرِيَ الزَّنْدُ-يَرِي" ve "وَلِيَ-يَلِي" kelimeleridir. İntehā.

اَلتَّحْسِيبُ [et-taḥsīb] Meyyiti taşlığa defn eylemek ʿalā-kavlin kefene sarıp defn ey-lemek maʿnāsınadır; yukālu: حَسَّبَ الْمَيِّتَ تَحْسِيبًا إِذَا دَفَنَهُ فِي الْحِجَارَةِ أَوْ دَفَنَهُ مُكَفَّنًا Ve bir kim-seyi yastığa dayandırmak maʿnāsınadır; yukālu: حَسَّبَهُ إِذَا وَسَّدَهُ Ve bir kimseyi do-yunca taʿām yedirmek ve kanınca su içir-mek maʿnāsınadır; yukālu: حَسَّبَهُ إِذَا أَطْعَمَهُ وَسَقَاهُ حَتَّى شَبِعَ وَرَوِيَ

اَلْإِحْسَابُ [el-iḥsāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir kimseyi doyurup kandırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْسَبَهُ بِمَعْنَى حَسَّبَهُ Ve rāzī ve hoşnūd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْسَبَهُ أَيْ أَرْضَاهُ

اَلتَّحَسُّبُ [et-taḥassub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) Yastığa dayanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَسَّبَ الرَّجُلُ إِذَا تَوَسَّدَ Ve bir kimse-nin esrār ve ahvālini taleb ve taharrī ile araştırıp vukūf ve ıttılāʿ kaydında olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَسَّبَ فُلاَنًا إِذَا تَعَرَّفَهُ وَتَوَخَّاهُ Ve istihbār maʿnāsınadır; yukālu: تَحَسَّبَهُ أَيِ اسْتَخْبَرَهُ

اَلْإِحْتِسَابُ [el-iḥtisāb] (اِنْتِسَابٌ [vezninde) Bir kimsenin tuttuğu fiʿl-i kabīhi beğenme-yip nehy ve inkār eylemek maʿnāsınadır ki murād şu işi niçin şöyle ettin diye muʾāhaze eylemekten ʿibārettir; yukālu: اِحْتَسَبَ فُلاَنٌ عَلَيْهِ أَيْ أَنْكَرَ Muhtesib-i belde bu maʿnādandır. Ve

اِحْتِسَابٌ [iḥtisāb] Bir kimsenin büyük evlādı vefāt eylemek maʿnāsınadır ki Ḫudā-yı müteʿālden ecr ü sevāb ümīd eder; yukālu: اِحْتَسَبَ فُلاَنٌ اِبْنًا أَوْ بِنْتًا إِذَا مَاتَ كَبِيرًا Ve küçük evlādı vefāt eylese اِفْتَرَطَهُ اِفْتِرَاطًا denir. Ve bir hayr ʿameli ʿidād-ı ihlāsa idhālle mukābilinde ancak Ḫudā-yı müteʿālden ecr ü sevāb ve rızā niyāz ey-

lemek maʿnāsınadır; cāmiʿ binā eylemek gibi; yukālu: اِحْتَسَبَ بِكَذَا أَجْرًا عِنْدَ اللهِ أَيِ اعْتَدَّهُ يَنْوِي بِهِ وَجْهَ اللهِ Ve bir kimsenin hālini yā meşreb ve vazʿ ve tavrını imtihān ve ihtibār ile vükūf kaydında olmak maʿnāsınadır; yukālu: اِحْتَسَبَ فُلَانًا إِذَا اخْتَبَرَ مَا عِنْدَهُ Ve menhī ve memnūʿ olduğu nesneden nehyi kabūl edip ondan geri durmak maʿnāsınadır; yukālu: اِحْتَسَبَ الرَّجُلُ أَيِ انْتَهَى

اَلْحِسَابِيُّ [el-ḥisābiyy] (كِتَابِيٌّ [kitābiyy] vezninde) Ehl-i hisāb demektir. Maḥmūd b. İsmāʿīl el-Ḥisābī muhaddistir.

[ح ش ب]

اَلْحَشِيبُ [el-ḥaşīb] (şīn-i muʿceme ile أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kalın beze ve kalın libāsa denir.

اَلْحَوْشَبُ [el-ḥavşeb] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Tavşana denir, أَرْنَبٌ [erneb] gibi. Ve buzağıya denir, عِجْلٌ [ʿicl] gibi. Ve erkek tilkiye denir. Ve ince belli arık davara denir. Ve iki yanları dolup kabarmış davara denmekle zıdd olur. Ve davarın bilekçesinde olan en ve oynak yerine denir ki köstek geldiği yerde baldırıyla bilekçesinin peyvendidir; ʿalā-kavlin davarın tırnağının iç yüzünde olan kemiğe denir ki sinir ile baldırı beyninde olur yāhūd parmak kemiği gibi şol ince ve hurde kemiğe denir ki baldırın bukağılık tarafına doğru gelen ucuyla tırnağının karārgāhı beyninde olur yāhūd davarın bilekçesi kemiğine denir. Ve

حَوْشَبٌ [Ḥavşeb] Bir recül adıdır. Ve cemāʿat maʿnāsınadır. Ve Yemen'de bir mihlāf yaʿnī bir nāhiye ve eyālet ismidir. Ve Şehr b. Ḥavşeb ve Ḫalef b. Ḥavşeb ve ʿAvvām b. Ḥavşeb muhaddislerdir.

اَلْحَوْشَبَةُ [el-ḥavşebet] (ḥā'yla) Bu dahi cemāʿat maʿnāsınadır.

اَلْإِحْتِشَابُ [el-iḥtişāb] (اِفْتِعَالٌ [ifti'āl] veznide) Birikmek maʿnāsınadır; yukālu: اِحْتَشَبَ الْقَوْمُ إِذَا تَجَمَّعُوا

اَلْإِحْشَابُ [el-ihşāb] (hemzenin kesriyle) Darıltmak maʿnāsındır; yukālu: أَحْشَبَهُ أَيْ أَغْضَبَهُ

[ح ص ب]

اَلْحَصْبَةُ [el-ḥasbet] (ḥā'nın fethi ve ṣād'ın sükūnuyla) ve

اَلْحَصَبَةُ [el-ḥaṣabet] (fetehātla) ve

اَلْحَصِبَةُ [el-ḥaṣibet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] veznide) Bir nevʿ hurde sivilcelerdir ki bedende zuhūr eder ve Türkīde kızamık taʿbīr olunur, Fārisīde surhīce denir. Ve bunun bir nevʿi vardır ki baʿzı fenā hastalarda zuhūr eder, pul pul kırmızı ve siyāh olur, beyāzı eslemdir.

اَلْمَحْصُوبُ [el-maḥsūb] Kızamık çıkarmış kimsedir; yukālu: حُصِبَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَحْصُوبٌ ve yukālu: حَصِبَ فُلَانٌ حَصْبًا كَسَمِعَ سَمْعًا

اَلْحَصَبُ [el-ḥaṣab] (fethateynle) ve

اَلْحَصْبَةُ [el-ḥaṣbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Taşlara denir, حِجَارَةٌ [ḥicāret] maʿnāsına. Müfredi حَصَبَةٌ [ḥaṣabet]tir قَصَبَةٌ [ḳaṣabet] vezninde şüzūz üzere. Ve

حَصَبٌ [ḥaṣab] Oduna denir, حَطَبٌ [ḥaṭab] maʿnāsına. Ve āteş tutuşup yanmak için āteşe ilkā olunan nesneye denir ki tuturuk taʿbīr olunur, odun olsun sāʾir nesne olsun; ʿalā-kavlin حَطَبٌ [ḥaṭab], حَصَبٌ [ḥaṣab] olmaz, illā kendisiyle āteş tutuşup yanmadıkça. Ve

حَصَبٌ [ḥaṣab] Kirişin yaydan dönmesine denir.

اَلْحَصْبَاءُ [el-ḥaṣbāʾ] Hurde çakıl taşlarına denir, حَصَى [ḥaṣā] gibi. Müfredi حَصَبَةٌ [ḥaṣabet]tir, قَصَبَةٌ [ḳaṣabet] gibi.

اَلْحَصِبَةُ [el-ḥaṣibet] فَرِحَةٌ [feriḥat] veznin-de) ve

اَلْمَحْصَبَةٌ [maḥṣabet] (مَعْصَرَةٌ [maʿṣaret] vezninde) Çakıl taşlarına denir; yukālu: أَرْضٌ حَصِبَةٌ وَمَحْصَبَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْحَصْبَاءِ

اَلْحَصْبُ [el-ḥaṣb] (ḥā'nın fethi ve ṣād'ın sükūnuyla) Çakıl taşı atmak maʿnāsınadır; yukālu: حَصَبَهُ حَصْبًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا رَمَاهُ بِالْحَصْبَاءِ Ve yere çakıl döşemek maʿnāsınadır; yukālu: حَصَبَ الْمَكَانَ إِذَا بَسَطَ الْحَصْبَاءَ فِيهِ Ve bir kimseden rū-gerdān olup iʿrāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَصَبَ عَنْ صَاحِبِهِ إِذَا تَوَلَّى عَنْهُ

اَلتَّحْصِيبُ [et-taḥṣīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Yere çakıl döşemek maʿnāsınadır; yukālu: حَصَّبَ الْمَكَانَ بِمَعْنَى حَصَبَهُ Ve Muḥaṣṣab nām mahalde yatıp uyumak maʿnāsınadır; yukālu: حَصَّبَ الْحَاجُّ إِذَا نَامَ بِالْمُحَصَّبِ Ve مُحَصَّبٌ [Muḥaṣṣab] مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde Mekke-i mükerreme ile Minā beyninde bir dere yoludur ki bir ucu Ebṭaḥ'a çıkar, onda huccāc bir sāʿat mikdārı ikāmet ve istirāhat eyledikten sonra Mekke-i mükerreme'ye müteveccih olurlar. Hazret-i Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem o mahalle nāzil olup lākin ümmetine sünnet eylemediler. Bināʾenʿaleyh hālen huccāc oraya nāzil olmazlar; ʿalākavlin مُحَصَّبٌ [Muḥaṣṣab] Minā'da cemrāt atılacak mahalden ʿibārettir. Şārih der ki müʾellif gerçi bunu harf-i terdīd ile resm eyledi, lākin fi'l-hakīka mahall-i mezbūre dahi مُحَصَّبٌ [Muḥaṣṣab] denir. Pes harf-i terdīd vāv maʿnāsına mahmūl olmak lāzımdır. İki mahal dahi حَصْبَاء [ḥaṣbāʾ] lafzındandır.

اَلْإِحْصَابُ [el-iḥṣāb] (hemzenin kesriyle) Bir kimseden yüz döndürüp iʿrāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْصَبَ عَنْ صَاحِبِهِ إِذَا تَوَلَّى Ve koşup giderken ayağıyla gerisine yā etrāfına hurde taşlar tozutup savurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْصَبَ الْفَرَسُ وَغَيْرُهُ إِذَا أَثَارَ الْحَصَى فِي جَرْيِهِ

لَيْلَةُ الْحَصْبَةِ [leyletu'l-ḥaṣbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Eyyām-ı teşrīk ʿakibinde olan geceye ıtlāk olunur.

اَلْحَاصِبُ [el-ḥāṣib] Şol şedīd yele denir ki estikçe toprakları kaldırıp havāya savura yāhūd hurde kar ve dolu tozuntularına denir ki tipi taʿbīr olunur. Ve şol sehāba denir ki kar ve dolu döküp tozuttura.

حَصَبَةُ [Ḥaṣabet] (قَصَبَةٌ [ḳaṣabet] vezninde) Bir recül ismidir.

اَلْحَصِبُ [el-ḥaṣib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol süte denir ki soğukluğundan yağı çıkmaya.

حُصَيْبٌ [Ḥuṣayb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Yemen'de bir mevziʿ adıdır; nisvānları hüsn ü cemālde etrāf-ı bilāda fāʾikalardır. Bināʾenʿaleyh beyne'z-zurefā "إِذَا دَخَلْتَ أَرْضَ الْحُصَيْبِ فَهَرْوِلْ" kelāmı mesel-i dāʾirdir. Yaʿnī "Ḥusayb kazāsına duhūl ettikte hemen şitāb-ı tām ile hervele ederek meşy edip bir tarafa hurūca bak ki nisvānlarının girifte-i pençe-i saht-gīr-i cemālleri olmayasın." Ve

حُصَيْبٌ [Ḥuṣayb] Esmādandır: Bureyde b. el-Ḥuṣeyb ashābdandır ve Muḥammed b. el-Ḥuṣayb onun hafīdidir.

يَحْصُبُ [Yaḥṣub] (yā'nın fethi ve ṣād'ın harekāt-ı selāsıyla) Yemen'de bir kabīle adıdır. Nisbetinde يَحْصُبِيٌّ [Yaḥṣubiyy] de-

nir yine ṣād'ın harekāt-ı selāsıyla, yoksa Cevherī'nin zuʿmu gibi nisbeti ṣād'ın fethiyle olmağa münhasır değildir.

Şārih der ki Cevherī, sahīhi mültezim olmakla ʿindinde fethi musahhahtır, niteki Muberred ve sāʾirleri tansīs eylediler. Bundan başka ʿArab, hasbe'l-imkān tahfīfe māʾil olmalarıyla elbette fetha ehaftır. İntehā. Ve

يَحْصِبُ [Yaḥṣibu] (يَضْرِبُ [yaḍribu] vezninde) Endelüs ülkesinde bir kalʿadır; muhaddisīnden Saʿīd b. Maḳrūn ve en-Nābiġa b. İbrāhīm oradandır.

اَلتَّحَصُّبُ [et-teḥaṣṣub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Güvercin kuşu yem talebiyle yabana çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَصَّبَ الْحَمَامُ إِذَا خَرَجَ إِلَى الصَّحْرَاءِ لِطَلَبِ الْحَبِّ

اَلتَّحَاصُبُ [et-taḥāṣub] Çakıl taşı atışmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَاصَبُوا أَيْ تَرَامَوْا بِالْحَصْبَاءِ

[ح ص ر ب]

اَلْحَصْرَبَةُ [el-ḥaṣrabet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ziyādesiyle bahīl ve leʾīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ حَصْرَبَةٌ أَيْ ضِيقٌ وَبُخْلٌ

[ح ص ل ب]

اَلْحِصْلِبُ [el-ḥiṣlib] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Toprağa denir.

[ح ض ب]

اَلْحِضْبُ [el-ḥiḍb] (ḥā'nın kesri ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Yay āvāzına denir ki ok çıktıktan sonra zuhūr eder, çınırtı taʿbīr olunur; ḥā'nın zammıyla da cāʾizdir. Cemʿi أَحْضَابٌ [aḥḍāb] gelir. Ve

حِضْبٌ [ḥiḍb] Dağın bir tarafından yöresine denir.

اَلْحَضْبُ [el-ḥaḍb] (ḥā'nın fethi ve kesriyle) Bir nevʿ yılana yāhūd erkeğine denir ki iri ve ʿazīm ola; ʿalā-kavlin ak yılana yāhūd ince yılana denir. Ve

حَضْبٌ [ḥaḍb] (ḥā'nın fethiyle) Kuyu çarhının ve makaranın ipi düşünce kadar tersine çevrilmesine denir. Ve ipin tekerlek ile iki taraflı çarh yā makara dönecek ağaçların aralığına girip ilişmesine denir; yukālu: حَضِبَتِ الْبَكْرَةُ حَضْبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا مَرِسَتْ Ve tuzak, رَهْدَنٌ [rehden] dedikleri kuşu çabuk tutmak maʿnāsınadır; yukālu: حَضِبَ الطَّرْقُ الرَّهْدَنَ أَيْ أَخَذَهُ سَرِيعًا إِذَا نَقَرَ الْحَبَّةَ Yaʿnī "Tuzaktaki dāneyi alırken der-sāʿat kapıp tuttu." رَهْدَنٌ [rehden] Mekke'ye mahsūs ve kızlar kuşuna şebīh bir kuştur. Ve

حَضْبٌ [ḥaḍb] Āteşi tutuşturup ʿalevlendirmek yāhūd āteşe odun atmak maʿnāsınadır; yukālu: حَضَبَ النَّارَ حَضْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا رَفَعَهَا أَوْ أَلْقَى فِيهَا الْحَطَبَ

اَلْحَضَبُ [el-ḥaḍab] (fethateynle ve kalīlen ḍād'ı iskān olunur) حَصَبٌ [ḥaṣab] maʿnāsına lügattır ki oduna ve tuturuğa denir.

اَلْإِحْضَابُ [el-iḥḍāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi āteş yakıp ʿalevlendirmek yāhūd āteşe odun atmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْضَبَ النَّارَ إِذَا رَفَعَهَا أَوْ أَلْقَى فِيهَا الْحَطَبَ Ve kuyu çarhının ipi tekerlek ile ağaçların aralığına düşüp dönmekten kalmakla ipi oradan kurtarıp mecrāsına redd eylemek; yukālu: أَحْضَبَ الرَّجُلُ إِذَا رَدَّ الْحَبْلَ مِنَ الْبَكْرَةِ إِلَى مَجْرَاهُ

اَلْمِحْضَبُ [el-miḥḍab] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Āteş ölçerecek kösegiye denir, مِسْعَرٌ [misʿar] maʿnāsına. Ve et kavuracak tavaya denir, مِقْلَى [miḳlā] maʿnāsına.

اَلتَّحَضُّبُ [et-teḥaḍḍub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Irak olan düz yolu boşlayıp karīb

olmak hasebiyle sarp ve dürüşt yola gitmek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَضَّبَ الرَّجُلُ اِذَا أَخَذَ فِي طَرِيقٍ حَزْنٍ قَرِيبٍ

[ح ض ر ب]

اَلْحَضْرَبَةُ [el-ḥaḍrabet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) İp ve kiriş makūlesini gereği gibi çekip muhkem bağlamak yāhūd muhkem bükmek maʿnāsınadır; yukālu: حَضْرَبَ حَبْلَهُ وَوَتَرَهُ اِذَا شَدَّهُ أَوْ شَدَّ فَتْلَهُ

اَلْمُحَضْرَبُ [el-muḥaḍrab] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Mutlakan dolu ve leb-rīz şeyʾe denir; yukālu: حَوْضٌ مُحَضْرَبٌ أَيْ مَمْلُوءٌ

[ح ط ب]

اَلْحَطَبُ [el-ḥaṭab] (ḥā'nın ve ṭā-yı mühmelenin fethiyle) Āteş yakmak içün tehyiʾe kılınan ağaca denir ki odun taʿbīr olunur.

اَلْحَطْبُ [el-ḥaṭb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Odun biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: حَطَبَ الرَّجُلُ حَطْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي اِذَا جَمَعَ الْحَطَبَ Ve āher kimse içün odun biriktirmek yāhūd ona odun getirmek maʿnāsınadır; yukālu: حَطَبَ فُلَانًا اِذَا جَمَعَ الْحَطَبَ لَهُ أَوْ أَتَاهُ بِهِ Ve bir yer odunluk olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَطَبَ الْمَكَانُ اِذَا صَارَ حَطِيبًا Ve bir kimseyi nemīme ve siʿāyet eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur, gūyā ki īkād-ı nār içün siʿāyet eylediği meselā vālīye odun devşirip getirmiştir; yukālu: حَطَبَ بِفُلَانٍ أَيْ سَعَى بِهِ Şārih der ki ﴿حَمَّالَةَ الْحَطَبِ﴾ kavl-i şerīfi sāʿiyye ve nemmāmelikten kināyedir, istiʿāre vechiyle nemīmeye حَطَبٌ [ḥaṭab] ıtlāk olunmuştur. Ve bir kimseye meded ve nusret eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: حَطَبَ فِي حَبْلِهِمْ اِذَا نَصَرَهُمْ Gūyā ki onlar odun devşirmekten ʿāciz olmalarıyla kendi devşirdiği odunları onların iplerine bend eylemekle meded ve iʿānet eylemişlir.

اَلْاِحْتِطَابُ [el-iḥtiṭāb] (اِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Odun biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: اِحْتَطَبَ الرَّجُلُ اِذَا جَمَعَ الْحَطَبَ Ve davar odun hurdeleri raʿy eylemek maʿnāsınadır; yukālu: اِحْتَطَبَ الْبَعِيرُ اِذَا رَعَى دِقَّ الْحَطَبِ Ve bir mādde zımnında cürm ve vebāl yüklenmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: اِحْطَتَبَ عَلَيْهِ فِي الْأَمْرِ أَيِ احْتَقَبَ Ve yağmur ağacı kökünden koparmak maʿnāsınadır; yukālu: اِحْتَطَبَ الْمَطَرُ اِذَا قَلَعَ أُصُولَ الشَّجَرِ

اَلْحَطِيبَةُ [el-ḥaṭībet] (عَجِيبَةٌ [ʿacībet] vezninde) Odunluk yere denir; yukālu: أَرْضٌ حَطِيبَةٌ وَمَكَانٌ حَطِيبٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْحَطَبِ

اَلْاِحْطَابُ [el-iḥṭāb] (hemzenin kesriyle) Yer odunluk olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْطَبَ الْمَكَانُ اِذَا كَانَ حَطِيبًا

اَلْحَاطِبُ [el-ḥāṭib] Odun cemʿ eden oduncuya denir. Ve ʿArablar هُوَ حَاطِبُ لَيْلٍ derler; مُخْلِطٌ فِي كَلَامِهِ maʿnāsına; yaʿnī gece karanusunda odun devşiren kimse eline ne rāst gelirse aldığı gibi bu dahi halt-ı kelām edip lisānına ratb u yābis ne gelirse onu tefevvüh eder. Ve

حَاطِبٌ [Ḥāṭib] Esmādandır: Ḥāṭib b. Ebī Beltaʿa, ashābdandır.

اَلْحَطَّابُ [el-ḥaṭṭāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Dāʾimā odun hurdeleri raʿy eden deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ حَطَّابٌ أَيْ يَرْعَى دِقَّ الْحَطَبِ Ve

حَطَّابٌ [Ḥaṭṭāb] Esāmīdendir: Ḥaṭṭāb b. Ḥaneş beyne'l-ʿArab fāris-i meşhūrdur. Ve Ḥattāb b. el-Ḥāriş ashābdandır; ʿalākavlin bu, ḫā-yı muʿceme iledir. Ve Yūsuf b. Ḥaṭṭāb el-Medenī ricāl-i *Ṣaḥīḥayn*'den Şebābe-i Kūfī şeyhidir. Ve ʿAbdusseyyid b. ʿAttāb el-Ḥaṭṭāb, ʿIrāḳ mukrīlerindendir.

Ve ʿAbdullāh b. Meymūn el-Ḥaṭṭāb, İmām Aḥmed b. Ḥanbel şeyhidir. Ve Ebū ʿAbdullāh el-Ḥaṭṭāb er-Rāzī el-Faḳīh eş-Şāfiʿī, sāhibü'l-meşyehattir. Ve مَشْيَخَةٌ [meşyeḫat] mīm'in fethiyle مَشْرَبَةٌ [meşrebet] vezninde bir nüshadır ki hadīs istimāʿ eylediği kırk altı nefer meşāyihin ahvāl ve evtān ve keyfiyyātlarını müştemiledir. Ve sāhibü's-*Sudāsiyyāt*'tır. Bu dahi esānīd-i südāsiyyātı müştemil bir nüshadır. Zikr olunan zevāt, muhaddislerdir.

اَلْحِطَابُ [el-ḥitāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Asma çubuğu suyu akacak yerine kadar ki göz taʿbīr olunur, budanmak maʿnāsınadır. Ve bu ʿalā-kavlin ism ve ʿalā-reʾyin masdardır. Lākin *Esās*'tan münfehim olan bu maʿnāda masdar, حَطْبٌ [ḥaṭb]dır ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde. Ve

حِطَابٌ [ḥiṭāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

حَطَبٌ [ḥaṭab] (طَلَبٌ [ṭaleb] vezninde) Zikr olunan göze kadar budanacak çubuğa ıtlāk olunur; yukālu: حَطَبَ الْكَرْمَ حَطَبًا ve yukālu: قَطَعَ حَطَبَكَرْمِهِ وَحِطَابَةً Pes müʾellifin أَنْ وَالْحِطَابُ kavli يُقْطَعَ الْكَرْمُ الْمَقْطُوعُ حَتَّى يَنْتَهِيَ إِلَى حَدِّ مَا جَرَى فِيهِ الْمَاءُ teʾvīlinde olur, zīrā أَنْ [en] harfi masdariyye olmakla يُقْطَعَ kelimesi masdar ve hasbe'l-makām mebnī li'l-mefʿūl ile müʾevvel ve terkīb izāfetu's-sifati ile'l-mevsūf bābından olur.

اَلِاسْتِحْطَابُ [el-istiḥṭāb] Üzüm asması ve teveği uzayan kollarından budanmağa muhtāc olmak maʿnāsınadır; yukālu: اِسْتَحْطَبَ الْعِنَبُ إِذَا احْتَاجَ أَنْ تُقْطَعَ أَعَالِيهِ

اَلْمِحْطَبُ [el-miḥṭab] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Odun kesecek dehreye denir.

اَلْأَحْطَبُ [el-aḥṭab] (أَقْرَبُ [aḳreb] vezninde) Be-gāyet arık ve mehzūl kimseye denir; ʿalā-kavlin uğursuz, meşʾūm ve nāmübārek kimseye denir. Müʾennesinde حَطْبَاءُ [ḥaṭbāʾ] denir.

اَلْحَطِبُ [el-ḥaṭib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bu dahi be-gāyet arık ve mehzūl olan kişiye denir.

اَلْحَطُوبَةُ [el-ḥaṭūbet] (ḥā'nın fethiyle) Bir kucak oduna denir.

حُوَيْطِبٌ [ḥuveyṭib] (musaggar bünyesiyle) Esmādandır: Ḥuveyṭib b. ʿAbdulʿuzzā el-Ḳureşī ashābdandır.

اَلْمُحَاطِبُ [el-muḥāṭib] (مُنَاسِبٌ [munāsib] vezninde) Kuru dikenlik otlayan deveye denir; yukālu: جَمَلٌ مُحَاطِبٌ وَنَاقَةٌ مُحَاطِبَةٌ أَيْ تَأْكُلُ الشَّوْكَ الْيَابِسَ

بَنُو حَاطِبَةَ [Benū Ḥāṭibet] ʿArabdan bir batndır.

حَطِيبٌ [Ḥaṭīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yemen'de bir deredir.

حَيْطُوبٌ [Ḥayṭūb] (قَيْصُومٌ [ḳayṣūm] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[ح ط ر ب]

اَلْحَطْرَبَةُ [el-ḥaṭrabet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Maʿāş dar olmak maʿnāsınadır, niteki خَطْرَبَةٌ [ḫaṭrabet] dahi bu maʿnāyadır ḫā-yı muʿceme ile.

[ح ظ ب]

اَلْحُظُوبُ [el-ḥuẓūb] (ẓā-yı muʿceme ile قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْحَظَبُ [el-ḥaẓab] (fethateynle) Gereği gibi semirip karın kasık bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: حَظَبَ الرَّجُلُ حُظُوبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَحَظِبَ حَظَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَمِنَ وَامْتَلَأَ بَطْنُهُ

اَلْحَاظِبُ [el-ḥāẓib] ve

اَلْمُحْظَئِبُّ [el-muḥẓaʾibb] (مُطْمَئِنٌّ [muṭmaʾinn] vezninde) Semirip karın ka-

sık bağlamış kimseye denir.

اَلْحَظِبُ [el-ḥaẓib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Karnı büyük bodura denir. Müʾennesi حَظِبَةٌ [ḥaẓibet]tir.

اَلْحُظُبُّ [el-ḥuẓubb] (عُتُلٌّ [ʿutull] vezninde) حَظِبٌ [ḥaẓib] maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ حُظُبٌّ وَحَظِبٌ أَيْ قَصِيرٌ بَطِينٌ ve yukālu: اِمْرَأَةٌ حُظُبَّةٌ وَحَظِبَةٌ Ve künde ve nā-tırāş ve galīz ve şedīd kişiye denir. Ve bahīl ve nākese denir. Ve teng-hū ve bī-havsala ve bī-tahammül kişiye denir.

اَلْحِظِبُّ [el-ḥiẓabb] (ḥā'nın kesriyle هِجَفٌّ [hiceff] vezninde) Çabuk darılan serīʿü'l-gazab kimseye denir.

اَلْحُظُبَّةُ [el-ḥuẓubbet] (zammeteyn ve teşdīd-i bā'yla) ve

اَلْمُحْظَئِبُّ [el-muḥẓaʾibb] (مُطْمَئِنٌّ [muṭmaʾinn] vezninde) ve

اَلْمُحْظَنْبِئُ [el-muḥẓanbiʾ] (مُحْزَنْبِئٌ [muḥzenbiʾ] vezninde) Bunlar da serīʿü'l-gazab kimseye denir.

اَلْحُظُبَّى [el-ḥuẓubbā] (zammeteynle كُفُرَّى [kufurrā] vezninde) Arkaya denir, zahr maʿnāsına; ʿalā-kavlin cism ve bedene denir.

اَلْحُظُنْبَى [el-ḥuẓunbā] (ḥā'nın ve ẓā'nın zammıyla ve nūn'un sükūnuyle) حُظُبَّى [ḥuẓubbā] maʿnāsınadır.

اَلْحُنْظُبُ [el-ḥunẓub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznin-de) Erkek çekirgeye denir. Ve osurgan böceğinin erkeğine denir; ʿalā-kavlin onun uzun olan nevʿine denir yāhūd ona şebīh bir böcektir.

اَلْحُنْظَبُ [el-ḥunẓab] (ḥā'nın zammı ve ẓā'nın fethiyle) ve

اَلْحُنْظُبَاءُ [el-ḥunẓubāʾ] (ḥā'nın ve ẓā'nın zammı ve elif'in meddiyle) ve

اَلْحُنْظَبَاءُ [el-ḥunẓabāʾ] (ẓā'nın fethiyle) حُنْظُبٌ [ḥunẓub] maʿnāsınadır.

اَلْحُنْظُوبُ [el-ḥunẓūb] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vez-ninde) Şol hatuna denir ki gövdesi iri ve şişman olup ve aslā işe güce yaramaz ve elinden bir nesne gelmez künde ve kabran ola.

اَلْحِنْظَابُ [el-ḥinẓāb] (سِنْجَابٌ [sincāb] vez-ninde) Mütemerrid ve bed-ahlāk ve bī-imtizāc olan bodura denir. Ve Ḥinẓāb b. ʿAmr el-Faḳʿasī, hāricīlerin ser-gerdesi bir herīf idi. Ve فَقْعَسٌ [faḳʿas] أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde İbn Ṭarīf'tir ki şahs-ı mezbūr ona mensūbdur.

[ح ظ ر ب]

اَلْحَظْرَبَةُ [el-ḥaẓrabet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yayın kirişini gereği gibi çekip muhkem bend eylemek maʿnāsınadır ki kurmak taʿbīr olunur; yukālu: حَظْرَبَ قَوْسَهُ اِذَا شَدَّ تَوْتِيرَهَا Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَظْرَبَ السِّقَاءَ اِذَا مَلَأَهُ

اَلتَّحَظْرُبُ [et-teḥaẓrub] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Dolmak maʿnāsınadır; yukālu: حَظْرَبَهُ فَتَحَظْرَبَ أَيْ مَلَأَهُ فَامْتَلَأَ Ve ʿArab-lar تَحَظْرَبَ الرَّجُلُ derler, "filānın derūnu ʿadāvetle yāhūd taʿām ve şarābla doldu" diyecek yerde.

اَلْمُحَظْرَبُ [el-muḥaẓrab] (مُخَضْرَمٌ [muḫaḍram] vezninde) Muhkem bükül-müş ipe ve urgana denir. Ve kaviyyü'l-bünye, şedīdü'l-hilkat kimseye ıtlāk olu-nur. Ve hulku dar, bī-havsala kişiye denir.

[ح ظ ل ب]

اَلْحَظْلَبَةُ [el-ḥaẓlebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sürʿatle yelmek maʿnāsınadır; yukālu: حَظْلَبَ الرَّجُلُ اِذَا عَدَا سَرِيعًا

[ح ق ب]

اَلْحَقَبُ [el-ḥaḳab] (ḥā'nın ve ḳāf'ın fethiyle) Şol kolana denir ki devenin asl kolan çekecek yerinden beriye yaʿnī zekeriyle asl kolanın aralığından çekilir; ʿalā-kavlin şol kolana denir ki pālān onunla devenin karnına bend olunur, yaʿnī asl kolandan başka bir ip dahi devenin pālānına bağlanıp kıç ayakları tarafından dolaştırırlar tā ki devenin sīne-bendi pālānı ileriye çekmeye. Ve

حَقَبٌ [ḥaḳab] Masdar olur, zikr olunan kolan devenin zekerini basıp kaşanması güçlenmek maʿnāsına; yukālu: حَقِبَ الْبَعِيرُ حَقَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ اِذَا تَعَسَّرَ عَلَيْهِ الْبَوْلُ مِنْ وُقُوعِ الْحَقَبِ عَلَى ثِيلِهِ Ve yağmur ve sāʾir nesne muhtebes olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: حَقِبَ الْمَطَرُ وَغَيْرُهُ أَيِ احْتَبَسَ Ve maʿden filizzāttan hālī olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: حَقِبَ الْمَعْدِنُ اِذَا لَمْ يُوجَدْ فِيهِ شَيْءٌ Ve

حَقَبٌ [ḥaḳab] حِقَابٌ [ḥiḳāb] dedikleri nisvān kuşağına denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِحْقَابُ [el-iḥḳāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi yağmur ve vazīfe ve ʿatiyye makūlesi kesilip muhtebes olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْقَبَ الْمَطَرُ وَغَيْرُهُ اِذَا احْتَبَسَ

اَلْحِقَابُ [el-ḥiḳāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ʿArab nisvānına mahsūs bir nevʿ kuşaktır ki bellerine kuşanıp huliyyātlarını ona bend ve taʿlīk ederler. Cemʿi حُقُبٌ [ḥuḳub] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve

حِقَابٌ [ḥiḳāb] Tırnağın dibinde peydā olan beyāza denir. Ve şol ipliğe denir ki nazar defʿi için maʿsūmların beline bend ederler. Ve

حِقَابٌ [Ḥiḳāb] ʿUmān vilāyetinde bir dağ adıdır.

اَلْأَحْقَبُ [el-aḥḳab] (أَقْرَبُ [aḳreb] vezninde) Şol yaban eşeğine denir ki karnı beyāz ola yāhūd حَقَبٌ [ḥaḳab] dedikleri zikr olunan yeri beyāz ola. Ve

أَحْقَبُ [Aḥḳab] Naṣībīn cinlerinden ki gelip Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretlerinden Kurʾān-ı kerīm istimāʿ eylediler, bir cinnī ismidir. Müterjim der ki o cinnīler beş nefer oldukları mervīdir. İsimleri budur: خَسٌّ [Ḫass] ḫā-yı muʿcemenin fethi ve sīn'in teşdīdiyle, مَسٌّ [Mess] خَسٌّ [ḫass] vezninde, شَاصَةُ [Şāṣat], بَاصَةُ [Bāṣat], أَحْقَبُ [Aḥḳab]dır.

اَلْحَقِيبَةُ [el-ḥaḳībet] (كَتِيبَةٌ [ketībet] vezninde) Eğrim dedikleri nesnedir ki kundak tarzında içini doldurup deve hatabının ense tarafına vazʿ ederler. Ve mutlakan pālān ve havut ensesine bend olunan nesneye denir, heybe ve hurc ve sāʾir nesne olsun.

اَلْإِحْتِقَابُ [el-iḥtiḳāb] (اِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Havut ve pālān ensesine حَقِيبَةٌ [ḥaḳībet] bağlayıp götürmek maʿnāsınadır; yukālu: اِحْتَقَبَ الشَّيْءَ اِذَا شَدَّهُ فِي مُؤَخَّرِ رَحْلٍ أَوْ قَتَبٍ وَاحْتَمَلَهُ Ve bir nesneyi heybe gibi yüklenip götürmek maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: اِحْتَقَبَ الْإِثْمَ اِذَا احْتَمَلَهُ Ve iddihār eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: اِحْتَقَبَهُ أَيِ ادَّخَرَهُ

اَلْمُحْقِبُ [el-muḥḳib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Ensesine adam ve sāʾir nesne alan rākibe denir, مُرْدِفٌ [murdif] maʿnāsına.

اَلْمُحْقَبُ [el-muḥḳab] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Tilkiye denir, ثَعْلَبٌ [ṯaʿleb] maʿnāsına; bādiyede göç ensesine düştüğü için ıtlāk olundu.

اَلْإِسْتِحْقَابُ [el-istiḥḳāb] İddihār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: اِسْتَحْقَبَهُ أَيِ ادَّخَرَهُ

اَلْحِقْبَةُ [el-ḥiḳbet] (ḥā'nın kesriyle) Zamāndan gayr-i mahdūd ve muvakkat müddete denir. Ve yıl ve sene maʿnāsınadır. Cemʿi حِقَبٌ [ḥiḳab] gelir عِنَبٌ [ʿineb] vezninde ve حُقُوبٌ [ḥuḳūb] gelir حُبُوبٌ [ḥubūb] vezninde.

اَلْحُقْبَةُ [el-ḥuḳbet] (ḥā'nın zammıyla) Esen yelin sākin olmasına denir.

اَلْحُقْبُ [el-ḥuḳb] (ḥā'nın zammıyla) ve

اَلْحُقُبُ [el-ḥuḳub] (zammeteynle) Seksen yıla denir yāhūd seksen yıldan eksere denir. Ve mutlak dehr ve zamān maʿnāsınadır. Ve yıl ve sene maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin yıllara denir, سِنُونَ [sinūn] maʿnāsına. Cemʿi أَحْقَابٌ [aḥḳāb] gelir ve أَحْقُبٌ [aḥḳub] gelir أَفْلُسٌ [eflus] vezninde; yukālu: مَضَى عَلَيْهِ حُقْبٌ وَحُقُبٌ أَيْ ثَمَانُونَ سَنَةً أَوْ أَكْثَرَ وَكَذَا الدَّهْرُ وَالسَّنَةُ أَوِ السِّنُونَ Ve yukālu: مَضَتْ عَلَيْهِ أَحْقَابٌ وَأَحْقُبٌ

اَلْحَقْبَاءُ [el-Ḥaḳbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Surāḳa b. Mirdās'ın feresi ismidir. Ve şol iri siyāh kayaya denir ki tepesi havāya doğru mināre gibi sivrilip çıkmış olup ve iki böğürlerinde dāʾimā serāb lemeʿān eyleye, yaʿnī iki tarafları yalçın olmakla geriden serāb gibi lemeʿān eder ola; ʿalā-kavlin vasatında ak ve berrāk toprak olmakla geriden o toprak ve sāʾir yerleri lemeʿān eyleye.

[ح ق ط ب]

اَلْحَقْطَبَةُ [el-ḥaḳṭabet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) حَيْقُطَانٌ [ḥayḳuṭān] ötmesine denir. Ve حَيْقُطَانٌ [ḥayḳuṭān] ḥā'nın fethi ve ḳāf'ın zammıyla turaç kuşunun erkeğine denir.

[ح ل ب]

اَلْحَلْبُ [el-ḥalb] (ḥā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla ve fethateynle cāʾizdir) ve

اَلْحِلَابُ [el-ḥilāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Süt sağmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلَبَ الرَّاعِي حَلْبًا وَحِلَابًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا اسْتَخْرَجَ مَا فِي الضَّرْعِ مِنَ اللَّبَنِ Ve bir kimseye sütüyle intifāʿ eylemek için sağmal davar taʿyīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَلَبَهُ الشَّاةَ أَوِ النَّاقَةَ إِذَا جَعَلَهُمَا لَهُ يَحْلُبُهَا Ve diz çöküp oturmak maʿnāsına istiʿmāl olunur ki حَالِبٌ [ḥālib] in heyʾetidir; yukālu: حَلَبَ الرَّجُلُ إِذَا جَلَسَ عَلَى رُكْبَتَيْهِ Ve

حَلْبٌ [ḥalb] ve

حُلُوبٌ [ḥulūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Nās etrāftan gelip birikmek maʿnāsınadır, sağılan süt gibi; yukālu: حَلَبَ الْقَوْمُ حَلْبًا وَحُلُوبًا إِذَا اجْتَمَعُوا مِنْ كُلِّ وَجْهٍ

اَلْحَلَبُ [el-ḥaleb] (طَلَبٌ [ṭaleb] vezninde) Süt sağmak maʿnāsınadır, niteki zikr olundu. Ve sağılmış süte denir, bi-maʿnā mefʿūldür; tekūlu: شَرِبْتُ حَلَبًا أَيْ لَبَنًا مَحْلُوبًا Ve

حَلَبٌ [ḥaleb] Vezāʾif-i dīvāniyyeden vazīfe-i muʿayyene ve ʿulūfe-i mukarrere olmayıp cibāyet-i mīri ve sāliyāne makūlesi vesīlesiyle bir kimseye havāle ve iʿtā olunan vergiye ıtlāk olunur ki ıstılāhımızda sağımlık taʿbīr olunur; ve minhu kavluhum هَذَا فَيْءُ الْمُسْلِمِينَ وَحَلَبُ أَسْيَافِهِمْ Ve

حَلَبُ [Ḥaleb] Bilād-ı Şāmiyye'den bir şehr-i maʿrūf ismidir. Şārih der ki ʿAmāliḳ a'dan Mihr b. Ḥayḍ b. ʿİmlīḳ nām kimsenin Ḥaleb ve Berdaʿa ve Ḥimṣ nām üç oğlu var idi, her biri bir şehr binā ve ismleriyle müsemmā eylediler. Ve

حَلَبُ [Ḥaleb] Yine şehr-i mezbūr aʿmālinden iki mevziʿ adıdır. Ve Şām'da bir nāhiye ve bir karye ve Ḳāhire-i Mıṣr'da bir mahalle ismidir. Ve

حَلَبٌ [ḥaleb] Masdar olur, saç siyāh olmak maʿnāsına; yukālu: حَلِبَ الشَّعْرُ حَلَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْوَدَّ

اَلْحِلَابُ [el-ḥilāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve süt sağacak kaba denir ki külek ve susak taʿbīr olunur; muhaddisīnden ʿAlī b. Aḥmed el-Ḥilābī ona mensūbdur.

اَلْإِحْتِلَابُ [el-iḥtilāb] (اِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Süt sağmak maʿnāsınadır.

اَلْمِحْلَبُ [el-miḥleb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bu dahi süt sağacak küleğe denir.

اَلْحَلِيبُ [el-ḥalīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Sağılmış süte denir; ʿalā-kavlin taze sağılmış süte denir ki henüz taʿmı mütegayyir olmamış ola. Ve hurmā şarābına ıtlāk olunur. Ve tāze kana ıtlāk olunur; yukālu: دَمٌ حَلِيبٌ أَيْ طَرِيٌّ

اَلْإِحْلَابَةُ [el-iḥlābet] (hemzenin kesriyle) Bir kimse merʿāda süt sağıp ehl ü ʿayāline göndermek maʿnāsınadır ki masdar-ı binā-i merredir, ke-mā se-yuzkeru. Ve

إِحْلَابَةٌ [iḥlābet] O vechile gönderilen sütün dahi ismidir; ʿalā-kavlin süt tuluma vazʿ olunduktan sonra artıp kalan bakiyyeye denir.

اَلْإِحْلَابُ [el-iḥlāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi merʿāda süt sağıp ehl ü ʿayāline göndermek maʿnāsınadır, إِحْلَابَةٌ [iḥlābet] gibi; yukālu: أَحْلَبَ لِأَهْلِهِ إِحْلَابًا وَإِحْلَابَةً وَهُوَ أَنْ يَحْلُبَ لِأَهْلِهِ وَهُوَ فِي الْمَرْعَى ثُمَّ يَبْعَثَ بِهِ إِلَيْهِمْ Ve sütüyle intifāʿ eylemek için bir kimseye sağmal davar taʿyīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْلَبَهُ النَّاقَةَ وَالشَّاةَ أَيْ جَعَلَهُمَا لَهُ لِيَحْلِبَهُ Ve süt sağan kimseye yardım eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْلَبَهُ أَيْ أَعَانَهُ عَلَى الْحَلْبِ Ve bir kimsenin nākaları dişi köşek doğurmak maʿnāsınadır, niteki cīm'le إِجْلَابٌ [iclāb] erkek köşek doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْلَبَ الرَّجُلُ إِذَا وَلَدَتْ إِبِلُهُ إِنَاثًا كَمَا يُقَالُ أَجْلَبَ إِذَا وَلَدَتْ إِبِلُهُ ذُكُورًا Ve minhu kavluhum: أَحْلَبَتْ أَمْ أَجْلَبَتْ Yaʿnī "Develerin bu sene dişi mi yoksa erkek mi doğurdu?" Ve kavluhum: مَا لَهُ لاَ حَلَبَ وَلاَ جَلَبَ Baʿzılar ʿindinde bed-duʿādır, "Nākasının dişi ve erkek dölleri olmayıp ʿakīm ve bī-hayr olsun!" demektir. Ve baʿzılar ʿindinde kelām-ı mezbūr, bī-vech ve bī-maʿnādır. Şārih der ki kavl-i evvele göre evvelki لاَ [lā] kelimesi, مَا [māʾ]-i nāfiyeyi teʾkīd olur, kavl-i sānīye göre nāfiye-i müstakille olmakla terkīb-i mezbūr mühmel olur. Ve مَا [mā] lafzını taʿaccübe haml ile "ʿAcebdir ki filānın ne halebi ve ne celebi vardır" diye hikāye olmak dahi mümkindir. Bu vechile kelām-ı mezbūr ihzārdan mahfūz olur.

اَلْحَلُوبَةُ [el-ḥalūbet] ve

اَلْحَلُوبُ [el-ḥalūb] (ḥā'ların fethiyle) Sağmal nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ حَلُوبَةٌ وَحَلُوبٌ أَيْ مَحْلُوبَةٌ Ve

حَلُوبٌ [ḥalūb] حَالِبٌ [ḥālib] maʿnāsına olur; yukālu: رَجُلٌ حَلُوبٌ أَيْ حَالِبٌ Ve

حَلُوبَةٌ [ḥalūbet] ki sağmal hayvāna denir, gerek nāka ve gerek ganem olsun, vāhidine mahsūs değildir, vāhid ve cemʿine ıtlāk olunur. Ve cemʿi حَلَائِبُ [ḥalāʾib] gelir ve حُلُبٌ [ḥulub] gelir ḥā'nın zammıyla. Ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre ism kılındığı sürette āhirine hāʾ ilhākıyla هَذِهِ حَلُوبَةُ فُلَانٍ derler, رَكُوبٌ [rekūb] ve رَكُوبَةٌ [rekūbet] gibi. İntehā. Ve

حَلُوبٌ [ḥalūb] Bedenden ter çıkaran harārete denir; yukālu: هَاجِرَةٌ حَلُوبٌ أَيْ تَحْلِبُ الْعَرَقَ

اَلْحَلْبَانَةُ [el-ḥalbānet] (سَكْرَانَةٌ [sekrānet] ve اَلْحَلْبَاةُ [el-ḥalbāt] (رَكْبَاةٌ [rekbāt] vezninde) ve اَلْحَلَبُوتُ [el-ḥalebūt] (مَلَكُوتٌ [melekūt] vezninde) Sütü çok sağmal nâkaya denir; yukālu: نَاقَةٌ حَلْبَانَةٌ وَحَلْبَاةٌ وَحَلَبُوتٌ أَيْ ذَاتُ لَبَنٍ Mütercim der ki *Muzhir*'de mersūmdur ki maksūr olan فَعْلَى [faʿlā] vezni sıfatta hāʾ ile vārid olmuştur, حَلْبَاةٌ [ḥalbāt] ve رَكْبَاةٌ [rekbāt] gibi. Ve حَلْبَانَةٌ [ḥalbānet] kelimesinde ve رَكْبَانَةٌ [rekbānet] kelimesinde elif ve nūn mübalāga için ziyāde kılınmıştır; yukālu: نَاقَةٌ حَلْبَانَةٌ رَكْبَانَةٌ Yaʿnī "Gereği gibi sağmal ve gereği gibi binmeğe yarar nâka"dır.

اَلتِّحْلَابَةُ [et-tiḥlābet] (tā'nın kesriyle) ve اَلتُّحْلُبَةُ [et-tuḥlubet] (tā'nın ve lām'ın zammıyla) ve اَلتَّحْلَبَةُ [et-taḥlebet] (tā'nın ve lām'ın fethiyle) ve اَلتِّحْلِبَةُ [et-tiḥlibet] (tā'nın ve lām'ın kesriyle) ve اَلتُّحْلِبَةُ [et-tuḥlibet] (tā'nın zammı ve lām'ın kesriyle) ve اَلتُّحْلَبَةُ [et-tuḥlebet] (tā'nın zammı ve lām'ın fethiyle) Koç yüğürmezden evvelce memesinde biraz süt zuhūr eden koyuna denir.

اَلْحَلْبَتَانِ [el-ḥalbetān] (كَلْبَتَانِ [kelbetān] vezninde) Sabāh ve akşama ıtlāk olunur ki ʿādeten davarlar o vaktlerde sağılır.

اَلْحَلَّابُ [el-ḥallāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Rutūbetli ve yağmurlu güne ıtlāk olunur ki murād, fırtına dediğimiz olacaktır; yukālu: يَوْمٌ حَلَّابٌ اِذَا كَانَ فِيهِ نَدًى Ve حَلَّابٌ [Ḥallāb] Benū Taġlib'e mahsūs bir feresin ismidir. Ve Aḥmed b. Muḥammed el-Ḥallābī fukahādandır.

اَلتَّحَلُّبُ [et-teḥallub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Ter ve su makūlesi sızmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَلَّبَ الْعَرَقُ اِذَا سَالَ ve yukālu: تَحَلَّبَ بَدَنُهُ عَرَقًا أَيْ سَالَ عَرَقُهُ ve yukālu: تَحَلَّبَ عَيْنُهُ وَفُوهُ أَيْ سَالاَ

اَلْاِنْحِلاَبُ [el-inḥilāb] تَحَلُّبٌ [teḥallub] maʿnāsınadır.

اَلْحَلْبَةُ [el-ḥalbet] (ḥā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Bir uğurdan yarışa giden koşu atlarına denir. Ve yarış için her tarâftan müctemiʿ olan atlara denir. Cemʿi حَلاَئِبُ [ḥalāʾib] gelir. Derdest olan nüshalarda وَخَيْلٌ تَجْتَمِعُ لِلسِّبَاقِ مِنْ كُلِّ أَوْبٍ لِلنُّصْرَةِ ʿibāretiyle mersūm olmakla ʿibāre muztaribdir. Şārihin beyānına göre asl ʿibāreden كَمَا يُقَالُ لِلْقَوْمِ اِذَا جَاؤُوا مِنْ كُلِّ أَوْبٍ لِلنُّصْرَةِ قَدْ أُجْلِبُوا بِالْجِيمِ kelāmı sākıt olmuştur. Vākıʿā ümmehāt-ı sāʾirede ʿunvān-ı merkūm üzere müsebbettir. Lākin حَلْبٌ [ḥalb] nās birikmek ve إِحْلاَبٌ [iḥlāb] hālibe iʿānet maʿnāsına olup baʿdehu *Esās*'ın beyānına göre mutlak iʿānette müstaʿmel olmakla حَلْبَةٌ [ḥalbet] bunlardan meʾhūz ism yaʿnī sağım maʿnāsından yığın maʿnāsına müntakil olup baʿdehu yarış için kezālik nusret ve iʿānet için sağılan süt gibi koşup gelen ve müctemiʿ olan atlarda ve süvārīlerde müstaʿmel olmak aslen baʿīd değildir. Kemā kāle fi'n-*Nihāye*: أَحْلَبَ الْقَوْمُ وَاسْتَحْلَبُوا أَيِ اجْتَمَعُوا لِلنُّصْرَةِ وَالإِعَانَةِ Bu sūrette لِلسِّبَاقِ kavli, maʿnā-yı evvel tetimmesi olup kalem-i nāsih teʾhīr eylemiş olur. Ve evvelki hayl at ve sānī süvārīye masrūf olur. Yāhūd ibāresinden وَمِنْ كُلِّ أَوْبٍ vāv sākıt olmuştur ki asl hakk-ı ʿibāre, وَخَيْلٌ تَجْتَمِعُ لِلسِّبَاقِ وَمِنْ كُلِّ أَوْبٍ olmakla حَلْبَةٌ [ḥalbet] yarış için, kezālik bir kavm ve kabīleye yardım için

her taraftan koşuşup gelen suvārīlere denir demek olur. Ve *Miṣbāḥ*'ta خَيْلٌ تَجْتَمِعُ لِلسِّبَاقِ مِنْ كُلِّ أَوْبٍ وَلاَ تَخْرُجُ مِنْ وَجْهٍ وَاحِدٍ يُقَالُ جَاءَ الْفَرَسُ فِي آخِرِ الْحَلْبَةِ أَيْ فِي آخِرِ الْخَيْلِ وَهِيَ بِمَعْنَى حَلِيبَةٍ وَلِهَذَا جُمِعَتْ عَلَى حَلاَئِبَ ʿibāretiyle mersūmdur. Ve *Esās*'ta حَلْبَةٌ [ḥalbet] koşu meydānına da denir diye mersūm olmakla hāll ve mahal ʿalākasıyla mecāz olur. Ve

حَلْبَةٌ [Ḥalbet] Tihāme'de bir dere ismidir. Ve Baġdād'da bir mahalle adıdır; muhaddisīnden ʿAbdulmunʿim b. Muḥammed el-Ḥalebī oraya mensūbdur.

اَلْحُلْبَةُ [el-ḥulbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Türkīde boy ve tohumuna boy tohumu ıtlak olunan galle ismidir. Emrāz-ı sadriyyeye ve suʿāl ve balgamdan mütekevvin rebv ve bevāsīr ʿilletlerine ve arka ve ciğer ve mesāne evcāʿına nāfiʿ ve takviyet-i cimāʿda ʿacībü'l-eserdir. Ve

حُلْبَةٌ [Ḥulbet] Yemen'de bir kalʿa adıdır. Ve hālis siyāh renge dahi حُلْبَةٌ [ḥulbet] denir. Ve فَرِيقَةٌ [ferīḳat]e denir ki nisvān-ı ʿArab'ın lohusalarına mahsūs bir taʿāmdır ki hurmāyı süt ile tabh ederler. Ve

حُلْبَةٌ [ḥulbet] Şecer-i ʿarfec ismidir. Ve عَرْفَجٌ [ʿarfec] عَوْسَجٌ [ʿavsec] vezninde sütleğen envāʿından Fārisīde belmūn derler, sumak ağacına şebīh ve dalları beş ʿaddeden ziyāde olmaz, bu sebebden Türkīde beşparmak ıtlāk ederler.

حُلْبَةٌ [ḥulbet] Şecer-i قَتَادٌ [ḳatād] ismidir ki Türkīde geven dedikleri çalılıktır.

اَلْحُلْبَةُ [el-ḥulubet] (zammeteynle) Bu dahi فَرِيقَةٌ [ferīḳat]e denir ki ānifen zikr olunan lohusa taʿāmıdır.

اَلْحَلاَئِبُ [el-ḥalāʾib] (كَتَائِبُ [ketāʾib] vezninde) حَلْبَةٌ [ḥalbet]in cemʿidir ki zikr olundu. Ve cemāʿat maʿnāsınadır. Ve ʿamuca-zādelere ıtlāk olunur, أَوْلاَدُ الْعَمِّ [evlādu'l-ʿamm] maʿnāsına. Zāhiren müfredi mesmūʿ değildir.

اَلْحَوَالِبُ [el-ḥavālib] (ḥā'nın fethiyle) Kuyunun ve ayazmanın ve pınarın su kaynayıp çıkan menbaʿlarına denir ki göz taʿbīr olunur. Müfredi حَالِبَةٌ [ḥālibet]tir. Şārih der ki başta olan gözün dahi yaş menbaʿına ve mutlakan her şeyʾin māddesine حَالِبَةٌ [ḥālibet] ıtlāk olunur.

اَلْحُلَّبُ [el-ḥulleb] (سُكَّرٌ [sukker] veznince) Bir nevʿ nebāttır, eyyām-ı hārrede bādiyede bitip āhū ve koyun kısmı otlar ve yaprağıyla deri dibāgat olunur; yukālu: سِقَاءٌ حُلَّبِيٌّ وَمَحْلُوبٌ إِذَا كَانَ قَدْ دُبِغَ بِالْحُلَّبِ

اَلْحُلُبُ [el-ḥulub] (zammeteynle) Levni siyāh olan hayvāna denir, yağız at gibi. Ve fehīm ve fatin olan adamlara denir. حَلِيبٌ [ḥalīb] müfredidir.

حُلْبُبٌ [ḥulbub] (شُرْبُبٌ [şurbub] vezninde) Bir nebāt meyvesidir.

حَلَبَانُ [Ḥalebān] (fetehātla) Yemen'de bir karyedir. Benū Ḳuşeyr yurdunda bir su adıdır.

حَلَبَى [ḥalebā] (رَكَبَى [rekebā] vezninde) ve

حَلَبُوتَى [ḥalebūtā] (رَكَبُوتَى [rekebūtā] vezninde) ve

حَلْبَانَةٌ [ḥalbānet] (رَكْبَانَةٌ [rekbānet] veznince) Niteki zikr olundu ve bunlar veznleriyle berāberce zikr olunur, binmeğe yarar sütlü sağmal nāka demektir; yukālu: نَاقَةٌ حَلَبَى رَكَبَى و حَلَبُوتَرَكَبُوتَى وحَلْبَانَةٌ رَكْبَانَةٌ أَيْ تُحْلَبُ وتُرْكَبُ Yaʿnī binilmeğe çesbān sağmal nākadır.

اَلْمَحْلَبِيَّةُ [el-maḥlebiyyet] (مَرْعَشِيَّةٌ [merʿaşiyyet] vezninde) Medīne-i Mavṣil kurbünde bir beldedir.

اَلْحُلْبُوبُ [el-ḥulbūb] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Mutlakan siyāh olan nesneye denir.

اَلْحِلْبَابُ [el-ḥilbāb] (جِلْبَابٌ [cilbāb] vezninde) Bir nebāttır, ʿinde'l-baʿz bu lāʿiyettir ki sarı sütleğen dedikleridir.

اَلْمُحْلِبُ [el-muḥlib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Muʿīn ve nāsır maʿnāsınadır ki إِحْلاَبٌ [iḥlāb]dan ism-i fāʿildir. Fi'l-asl halb-i leben edene iʿānet maʿnāsına olup baʿdehu takyīd ve ıtlāk ʿalākasıyla mutlak iʿānette istiʿmāl olunmuştur. Ve

مُحْلِبٌ [Muḥlib] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْمَحْلَبُ [el-maḥleb] (مَفْعَلٌ [maḳʿad] vezninde) Bala denir, عَسَلٌ [ʿasel] gibi.

اَلْمَحْلَبَةُ [el-Maḥlebet] (مَشْرَبَةٌ [meşrebet] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْحِلِبْلاَبُ [el-ḥiliblāb] (ḥā'nın ve lām'ın kesriyle) لَبْلاَبٌ [leblāb] ismidir ki sarmaşık otudur.

اَلْمُحَالَبَةُ [el-muḥālebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimse ile berāberce süt sağmak maʿnāsınadır; yukālu: حَالَبَهُ إِذَا حَلَبَ مَعَهُ

اَلإِسْتِحْلاَبُ [el-istiḥlāb] Memeyi çekip sığayarak süt sağmak maʿnāsınadır; yukālu: اِسْتَحْلَبَ اللَّبَنَ أَي اسْتَدَرَّهُ

اَلْمَحَالِبُ [el-Meḥālib] (mīm'in fethiyle) Yemen'de bir beldedir.

اَلْحُلَيْبَةُ [el-ḥuleybet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Baġdād'da dārü'l-hilāfe dāhilinde bir mevziʿdir.

اَلْحُلُّبَانُ [el-ḥullubān] (جُلُّنَارٌ [cullunār] vezninde) Bir nebāt adıdır; bu ağaç sütleğeni dedikleridir.

[ح ل ت ب]

حَلْتَبٌ [ḥalteb] (tā-yı fevkiyye ile حَتْرَبٌ [ḥatreb] vezninde) Bir ismdir ki onunla bahīl ve nākes sıfatlanır; yukālu: هُوَ حَلْتَبٌ أَيْ بَخِيلٌ

[ح ن ب]

اَلتَّحْنِيبُ [et-taḥnīb] (nūn'la تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) At kısmının ön ellerinin baldırlarında ve sırtında olan nevʿan büğrülük ve mukavveslik olmak maʿnāsınadır, niteki cīm'le تَجْنِيبٌ [tecnīb] kıç ayaklarının sinirleri sıfat-ı mezbūrede olmaktan ʿibārettir; ʿalā-kavlin تَحْنِيبٌ [taḥnīb] ḥā'yla atın iki ayağının aralığı apışık olmayarak açık ve meydānlı olmağa denir ki satanı açık taʿbīr olunur, at kısmının evsāf-ı hamīdesindendir. Ve ʿinde'l-baʿz تَحْنِيبٌ [taḥnīb] iki incik kemiklerinde olan nevʿan eğriliğe denir. Müʾellifin misālden sükūtu, bu dahi تَجْنِيبٌ [tecnīb] gibi masdar ve ism olduğuna mebnīdir. Ve

تَحْنِيبٌ [taḥnīb] Baş aşağı ser-nigūn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَنَّبَهُ الْكِبَرُ تَحْنِيبًا أَيْ نَكَّسَهُ Ve kemer ve kantara ve gurfe makūlesi bināları muhkem ve üstü mukavves olarak yapmak maʿnāsınadır; çatı binā gibi; yukālu: حَنَّبَ فُلاَنٌ أَزَجًا أَيْ بَنَاهُ مُحْكَمًا فَحَنَاهُ

اَلْحَنَبُ [el-ḥaneb] (fethateynle) تَحْنِيبٌ [taḥnīb] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: بِهَذَا الْفَرَسِ تَحْنِيبٌ وَحَنَبٌ وَهُوَ مُحَنَّبٌ وَهُوَ احْدِيدَابٌ فِي وَظِيفَيِ الْفَرَسِ وَصُلْبِهَا أَوْ بُعْدُ مَا بَيْنَ الرِّجْلَيْنِ بِلاَ فَحَجٍ أَوِ اعْوِجَاجٌ فِي السَّاقَيْنِ

اَلْمُحَنَّبُ [el-muḥanneb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Zikr olunan تَحْنِيبٌ [taḥnīb] sıfatı olan ata denir. Ve

مُحَنَّبٌ [muḥanneb] Pīrlikten kaddi kemān gibi dü-tā olmuş adama denir.

مُحَنِّبٌ [muḥannib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Medīne'de bir kuyu yāhūd bir ar-

zın ismidir.

اَلتَّحَنُّبُ [et-teḥannub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Yay gibi eğilip iki kat olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَنَّبَ الشَّيْخُ إِذَا تَقَوَّسَ Ve bir kimseyi esirgeyip mihrübānlık eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَحَنَّبَ عَلَيْهِ إِذَا تَحَنَّنَ Ve bu maʿnā, mecāzdır.

اَلْحُنْبُوبُ [el-ḥunbūb] (ظُنْبُوبٌ [ẓunbūb] vezninde) Pek siyāh olan nesneye denir; yukālu: أَسْوَدُ حُنْبُوبٌ أَيْ حُلْكُوكٌ

[ح ن ج ب]

اَلْحُنْجُبُ [el-ḥuncub] (cīm'le قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Mutlakan kuru ve yābis şeyʾe denir.

[ح ن ط ب]

اَلْحَنْطَبُ [el-ḥanṭab] (ṭā-yı mühmele ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Ḥicāz diyārına mahsūs olan keçiye denir. Ve

حَنْطَبٌ [Ḥanṭab] Esāmīdendir: el-Muṭṭalib b. Ḥanṭab ve Hanṭab b. el-Ḥāriṯ ashābdandır.

اَلْحَنْطَبَةُ [el-ḥanṭabat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bahādırlık, şecāʿat maʿnāsınadır. Ve

حَنْطَبَةٌ [ḥanṭabat] Haşerāt-ı arzdan bir cins cānver adıdır. *Ḥayātu'l-Ḥayevān*'da حَنْطَبٌ [ḥanṭab] erkek çekirge ile müfesser; ve ʿinde'l-Ḫalīl خُنْفُسَاءُ [ḫunfusāʾ] ile muʿarreftir.

[ح ن ز ب]

اَلْحِنْزَابُ [el-ḥinzāb] (ḫā-yı muʿceme ile قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Bünyesi kavī, kunt, muktedirü'l-hilkat hımāra denir. Ve boyu kısa, vücūdu kavī ve metīn yāhūd gövdesi kalın ve yassı endāmlı adama denir. Ve bağırtlak kuşunun sürüsüne denir. Ve horoza denir. Ve yaban havucuna denir.

اَلْحُنْزُوبُ [el-ḥunzūb] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Bu dahi bağırtlak kuşunun sürüsüne denir. Ve bu māddelerin mevziʿ-i zikri bu mahaldir ki nūn'u asliyedir, lākin müʾellif "ح،ز،ب" zeylinde dahi zikr eylemiştir. Ve

[ح و ب]

اَلْحَوْبُ [el-ḥavb] ve

اَلْحَوْبَةُ [el-ḥavbet] (ḥā'ların fethi ve vāv'ların sükūnuyla) Peder ve māderden her birine denir ebevān maʿnāsına. Şārih der ki Zemaḫşerī'nin beyānına göre bu mādde günāh maʿnāsına mevzūʿ olup baʿdehu sāʾir maʿānīde birer münāsebetle istiʿmāl olundu. Ez-cümle ʿadem-i mürāʿātı ism ve günāh olan hak ve hürmette istiʿmāl olunup baʿdehu hak ve hürmeti lāzım olan ebeveynde ve sāʾir akribāda ve karābette istiʿmāl olundu. Ve

حَوْبٌ [ḥavb] ve

حَوْبَةٌ [ḥavbet] Kızkardeşe denir, أُخْتٌ [uḫt] maʿnāsına. Ve bir kimsenin kendi kızına denir, بِنْتٌ [bint] maʿnāsına. Ve

حَوْبٌ [ḥavb] Günāh ve ism maʿnāsınadır; ḥā'nın zammıyla da cāʾizdir; yukālu: فِيهِ حَوْبٌ أَيْ إِثْمٌ ve

حَوْبٌ [ḥavb] Masdar olur günāh-kār olmak maʿnāsına. Ve bunda dahi ḥā'nın zammıyla cāʾizdir; yukālu: حَابَ الرَّجُلُ يَحُوبُ حَوْبًا بِكَذَا أَيْ أَثِمَ Ve hüzün ve endüh ve vahşet maʿnālarınadır. Bu maʿnālarda ḥā'nın zammıyla da lügattir. Ve fenn ve darb ve sınf maʿnāsınadır. Ve cehd ve meşakkat ve fakr ve meskenet maʿnālarınadır. Ve nevʿ ve güne ve türlü maʿnāsınadır. Ve ağrı

ve dert ve vecaʿ maʿnāsınadır. Ve diyār-ı Rebīʿa'da bir mevziʿ adıdır. Ve erkek deveye denir, جَمَلٌ [cemel] gibi. Kesret-i istiʿmālle deveyi zecr edecek yaʿnī ikāmet ve inâhat ve seyr ve tevkīfte tevbīh ve āzār eyleyecek edāttan olmakla asvāttan olur. Ve bunda bā'nın harekāt-ı selāsıyla cāʾizdir ve حَابِ [ḥābi] dahi derler bā'nın kesriyle.

اَلْحَوْبَةُ [el-ḥavbet] (ḥā'nın fethiyle) حَوْبٌ [ḥavb] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir ki zikr olundu. Ve

حَوْبَةٌ [ḥavbet] Vālide tarafından olan karābete denir; ḥā'nın zammıyla da lügattir; tekūlu: لِي فِيهِمْ حَوْبَةٌ وَحُوبَةٌ أَيْ قَرَابَةٌ مِنَ الْأُمِّ Ve vālidenin evlādı cihetine olan rikkat-i kalbī hāletine denir. Ve hemm ve tasa ve hācet ve zarūrī maʿnālarınadır. Ve hālet maʿnāsınadır; yukālu: فُلَانٌ بِحَوْبَةِ سُوءٍ أَيْ بِحَالَةِ سُوءٍ Ve

حَوْبَةٌ [ḥavbet] Zaʿīf ve zebūn ve nā-tüvān kimseye denir; ḥā'nın zammıyla da lügattir. Ve vālideye denir. Şārih der ki bu, tekrārdır. Ve zevceye yāhūd odalık ittihāz olunan سُرِّيَّةٌ [surriyyet]e denir. Ve davara denir, دَابَّةٌ [dābbet] maʿnāsına. Ve vasat-ı dāra denir. Ve ism ve günāh maʿnāsınadır. Ve حَوْبٌ [ḥavb] gibi masdar olur, günāh-kār olmak maʿnāsına, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْحِيبَةُ [el-ḥībet] (ḥā'nın kesriyle) Bu dahi vālide tarafından olan hısımlığa denir; tekūlu: لِي فِيهِمْ حَوْبَةٌ وَحُوبَةٌ وَحِيبَةٌ أَيْ قَرَابَةٌ مِنَ الْأُمِّ Ve hācet ve hālet maʿnālarınadır.

اَلْحَابَةُ [el-ḥābet] ve

اَلْحَابُ [el-ḥāb] - اَلْحَابَةُ [el-ḥābet] (طَابَةٌ [ṭābet] ve طَابٌ [ṭāb] veznlerinde) أِثْمٌ [iṣm] ve vebāl maʿnāsınadır.

اَلْحِيَابَةُ [el-ḥiyābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Bu dahi günāh-kār olmak ve vebāle girmek maʿnāsınadır; yukālu: حَابَ الرَّجُلُ يَحُوبُ بِكَذَا حَوْبًا وَحَوْبَةً وَحِيَابَةً أَيْ أَثِمَ

اَلْحُوبُ [el-ḥūb] (ḥā'nın zammıyla) Günāh ve hüzn ve vahşet maʿnālarınadır ki zikr olundu. Ve helāk ve demār maʿnāsınadır. Ve belāʾ ve mihnet ve maraz u ʿillet maʿnālarınadır. Ve nefs ve zāt maʿnāsınadır.

اَلتَّحَوُّبُ [et-teḥavvub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznninde) Derd-nāk olup sızlamak, teveccuʿ maʿnāsınadır; yukālu: تَحَوَّبَ مِنْهُ إِذَا تَوَجَّعَ Ve günāhtan perhīz ve ictināb eylemek maʿnāsınadır, niteki تَأَثُّمٌ [teʾeṣṣum] dahi bu maʿnāyadır ki bināsı selb içindir; yukālu: تَحَوَّبَ الرَّجُلُ وَتَأَثَّمَ إِذَا اجْتَنَبَ الْحُوبَ وَالإِثْمَ

اَلْمُتَحَوِّبُ [el-muteḥavvib] ve

اَلْمُحَوِّبُ [el-muḥavvib] (ism-i fāʿil bünyeleriyle) Mālı gidip yine o māla zafer-yāb olan kimseye denir.

اَلْحَوْبَاءُ [el-ḥavbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] veznninde) Nefs ve zāta denir. Cemʿi حَوْبَاوَاتٌ [ḥavbāvāt] gelir. Şārih der ki حَوْبٌ [ḥavb] ve günāh irtikāb eden nefs olup baʿdehu ıtlāk üzere istiʿmāl olunmuştur; yukālu: حَرَسَ اللهُ حَوْبَاءَكَ أَيْ نَفْسَكَ

حَوْبَانُ [Ḥavbān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Yemen'de bir mevziʿdir.

اَلْإِحْوَابُ [el-iḥvāb] (hemzenin kesriyle) Günāha varmak yaʿnī bir fiʿl vesīlesiyle encāmında günāh ve vebāle girmek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْوَبَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ إِلَى الْحَوْبِ

اَلتَّحْوِيبُ [et-taḥvīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznninde) Erkek deveye حُوبِ حُوبِ [ḥūbi ḥūbi] diye zecr ve sevk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَوَّبَ الرَّجُلُ تَحْوِيبًا إِذَا زَجَرَ بِالْجَمَلِ فَقَالَ لَهُ حُوبِ حُوبِ

اَلْحَوْأَبُ [el-ḥavʾeb] (كَوْكَبٌ [kevkeb] veznin-de ki hemze iledir) "ب،أ،ح" māddesinde zikr olundu. Müʾellif bununla Cevherī'ye taʿrīz eylemiştir.

FASLU'L-ḪĀʾİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[خ ب ب]

اَلْخَبُّ [el-ḫabb] (ḫā'nın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Oynak ve dubaracı, muhīl ve habīs ve mekkār kimseye denir, خَدَّاعٌ جُرْبُزٌ [ḫaddāʿ curbuz] maʿnāsına; ḫā'nın kes-riyle de cāʾizdir; yukālu; رَجُلٌ خَبٌّ أَيْ خَدَّاعٌ جُرْبُزٌ Şārihin beyānına göre ḫā'nın kesriy-le masdardır, mübālagaten vasıf olur. Ve uzun uzadı yere yapışık kumluğa denir. Ve iki dürüşt ve galīz arz aralığında vākiʿ düz ve yumuşak yere denir ki onda mantar nābit olur. Ve

خَبٌّ [ḫabb] Masdar olur, خَبَبٌ [ḫabeb] ve خَبِيبٌ [ḫabīb] gibi, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْخُبُّ [el-ḫubb] (ḫā'nın zammıyla) Ağacın soyulmuş kabuğuna denir. Ve pek çukur ve derin yere denir.

اَلْخِبُّ [el-Ḫibb] (ḫā'nın kesriyle) Bir mev-ziʿ adıdır. Ve

خِبٌّ [ḫibb] Deryā telāʿub edip cūş u hurūşa gelmek, هَيَجَانُ الْبَحْرِ [heyecānu'l-baḥr] maʿnāsına, ke-mā se-yuzkeru; hudʿa maʿnāsından meʾhūzdur. Ve hīle ve fend ve hidāʿ ve hubs ve gışş maʿnālarınadır; tekūlu: خَبِثَ يَا فُلَانُ خِبًّا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ Ve nebāt boylanıp uzamak maʿnāsınadır; yukālu: خَبَّ النَّبَاتُ خِبًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا طَالَ وَارْتَفَعَ Ve buhl ve dınnet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَبَّ الرَّجُلُ إِذَا مَنَعَ مَا عِنْدَهُ Ve bādiyede bedevī nākesliğinden nāşī āyende ve re-vendeye merʾī ve maʿlūm olmamak için aşağı ve çukur yere konmak maʿnāsınadır; yukālu: خَبَّ الرَّجُلُ إِذَا نَزَلَ الْمُنْهَبِطَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُجْهَلَ مَوْضِعُهُ بُخْلاً Ve deryā oynayıp cūş u

hurūşa gelmek maʿnāsınadır; yukālu: خَبَّ الْبَحْرُ اِذَا اضْطَرَبَ Müʾellif bunu tekrār eylemişdir, meğer evvelki ismiyyete mahmūl ola, niteki *Nihāye*'de رَكِبَ الْبَحْرَ فَأَخَذَهُ خِبٌّ شَدِيدٌ ʿibāretiyle mersūmdur. İşbu خِبٌّ [ḫibb] ve خِبَابٌ [ḫibāb]-ı ātī, fırtına dediğimiz olacaktır. Ve bir kimse haddāʿ ve kallāş ve dubaracı olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَبَّ الرَّجُلُ اِذَا صَارَ خَدَّاعًا

اَلْخِبَابُ [el-ḫibāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi deryā cūşa gelip fırtına olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَبَّ الْبَحْرُ خِبًّا وَخِبَابًا اِذَا هَاجَ وَاضْطَرَبَ

اَلتَّخْبِيبُ [et-taḫbīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseyi aldatıp mekr ve al ile habāset ve ifsād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَبَّبَهُ تَخْبِيبًا اِذَا خَدَعَهُ وَغَشَّهُ وَأَفْسَدَهُ

اَلْخَبَبُ [el-ḫabeb] (fethateynle) At kısmına mahsūs bir güne yelmek, ʿalā-kavlin at sağlarını birden ve sollarını birden alıp nakl eylemek vechiyledir ki nakıllamak taʿbīr olunur yāhūd yorgalamak maʿnāsınadır. Ve sürʿat maʿnāsınadır.

اَلْخَبِيبُ [el-ḫabīb] (ḫā'nın fethiyle) خَبَبٌ [ḫabeb] maʿnāsınadır; yukālu: خَبَّ الْفَرَسُ خَبًّا وَخَبِيبًا وَخَبَبًا Ve baʿzılar ʿindinde خَبَبٌ [ḫabeb] رَمَلٌ [remel] gibidir ki ling yürümektir, kurt yelmesi taʿbīr olunur, menzil beygirlerinin lingleri gibi. Ve

خَبِيبٌ [ḫabīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yerde olan uzun hendeğe ve yarığa denir.

اَلِاخْتِبَابُ [el-iḫtibāb] (اِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) At vech-i mezkūr üzere yelmek yā nakıllamak maʿnāsınadır.

اَلْإِخْبَابُ [el-iḫbāb] (hemzenin kesriyle) Atı yildirmek yā nakıllatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخَبَّ الْفَرَسَ اِذَا حَمَلَهُ عَلَى الْخَبَبِ

اَلْخَبَّةُ [el-ḫabbet] (ḫā'nın harekāt-ı selāsıyla) Kumlarda olan yol yol uzun tarīkaya denir; ʿalā-kavlin sehābda olan tarīkaya denir yāhūd ʿisābe ve kaşbastı gibi uzun hırkaya denir.

اَلْخَبِيبَةُ [el-ḫabībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] vezninde) خَبَّةٌ [ḫabbet] maʿnāsınadır. Ve

خَبِيبَةٌ [ḫabībet] Şerhalanmış et dilimine denir, yün ve sūf maʿnāsına değildir, niteki Cevherī, galat edip sūf maʿnāsınadır dedi. Sūf maʿnāsına olan, جَنِيبَةٌ [cenībet]tir cīm ve nūn'la. Şārih der ki *Lisānu'l-ʿArab* sāhibi dahi sūf maʿnāsıyla resm eylemiştir. Ve

خَبِيبَةٌ [ḫabībet] Derenin ortasına denir.

اَلْأَخْبَابُ [el-aḫbāb] (hemzenin fethiyle) ve

اَلْخِبَبُ [el-ḫibeb] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) ve

اَلْخَبَائِبُ [el-ḫabāʾib] (ḫā'nın fethiyle) Pāre pāre olmuş eski libāsa denir; yukālu: ثَوْبٌ أَخْبَابٌ وَخَبَبٌ وَخَبَائِبُ أَيْ مُتَقَطِّعٌ Ve bunlar ثَوْبٌ [ṣevb aḫlāḳ] kabīlindendir, eczāsı أَخْلَاقٌ iʿtibārıyla.

اَلْخُبَّةُ [el-ḫubbet] (قُبَّةٌ [ḳubbet] vezninde) Su yığılacak yere denir. Ve bir mevziʿ adıdır. Ve derenin batnına denir, niteki خَبِيبَةٌ [ḫabībet] dahi denir.

اَلْخَوَابُّ [el-ḫavābb] Hısımlıklar, karābāt maʿnāsınadır. خَابٌّ [ḫābb] müfredidir; baʿzı nüshalarda خَابَّةٌ [ḫābbet] mersūmdur.

اَلْخَبْخَبَةُ [el-ḫabḫabet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Gadr ve hayf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَبْخَبَ الرَّجُلُ فُلَانًا اِذَا غَدَرَهُ Ve karın gevşeyip sölpüklenmek maʿnāsınadır; yukālu: خَبْخَبَ الرَّجُلُ اِذَا اسْتَرْخَى بَطْنُهُ Ve vakt-i zuhrun tef ü tāb-ı harāretini serinletmek yaʿnī o vaktte yola gitmeyip yāhūd namāz gibi bir fiʿle şürūʿ eyleme-

yip bir mikdār teʾhīr ile serinlediği vakte tevkīf eylemek maʿnāsınadır. Ümmehāt-ı sāʾireden müstefād olduğu üzere bunda hasāʾistendir, mutlakan soğutmak, إِبْرَادٌ [ibrād] maʿnāsına değildir; yukālu: خَبْخَبَ مِنَ الظَّهِيرَةِ إِذَا أَبْرَدَ Niteki eserde "أَبْرِدُوا بِالظُّهْرِ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ" vārid olmuştur. Şārih der ki işbu خَبْخَبَ [ḫabḫab] kelimesi aslda خَبْبَبَ idi üç bā ile فَعْلَلَةٌ [faʿlele] vezninde. Tefʿīl bābından imtiyāz için vasatta olan bā'yı ḫā'ya ibdāl eylediler. Ve hurūf-ı sāʾireden ḫā'yı ihtiyār ettikleri, kelimede ḫāʾ harfi olduğuna mebnīdir.

اَلْخَبْخَابُ [el-ḫabḫāb] (ḫā'nın fethiyle) Muztarib olan şeyʾin rehāveti hāletine denir.

اَلتَّخَبْخُبُ [et-teḫabḫub] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Muztarib olan nesne salkı ve sölpük olmak maʿnāsınadır. Ve beden semiz iken arıklayıp gevşek ve salkı olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَبْخَبَ بَدَنُهُ إِذَا هُزِلَ بَعْدَ السِّمَنِ حَتَّى يَسْتَرْخِيَ جِلْدُهُ Ve tef-i ü tāb-ı harāret sākin olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَبْخَبَ الْحَرُّ إِذَا سَكَنَ فَوْرَتُهُ

اَلْمُخَبْخَبَةُ [el-muḫabḫabet] (mīm'in zammı ve ḫā'ların fethiyle) Çok develere denir; ʿalā-kavlin semiz ve be-gāyet latīf ve hoş-endām develere denir ki her gören hüsn ve letāfetine taʿaccüb ve tahsīn edeler.

Mütercim der ki usūl-i sāʾireden istinbāt olunduğu üzere kavl-i sānī بَخْبَخَةٌ [baḫbaḫat]tan maklūb olmağa mebnīdir ki بَخْبَخَةٌ [baḫbaḫat]tan ism-i mefʿūldür. Ve بَخْبَخَةٌ [baḫbaḫat] bir güzel nesneye tahsīn edip peh peh ve pöh pöh demek maʿnāsına olmakla مُبَخْبَخَةٌ [mubaḫbaḫat] haklarında peh peh diye tahsīn olunan develer demek olur. İntehā.

أَخْبَابُ الْفَحِشِ [aḫbābu'l-faḥiş] (hemzenin fethiyle) حَوَايَا [ḥavāyā] ismidir ki yağlı bağırsaklara ve bağırsağın ve kırkbayır dedikleri nesnenin ki işkenbenin başında olur, yağlarına denir.

خِبٌّ [Ḫibb] (ḫā'nın kesriyle) ve

خُبَيْبٌ [Ḫubeyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Birer mevziʿ adlarıdır. Ve

خُبَيْبٌ [Ḫubeyb] Esāmīdendir: Ḫubeyb b. Yesāf ve Ḫubeyb b. el-Esved ve İbnu'l-Ḥāriş ve İbn Mālik ve Ebū ʿAbdullāh Ḫubeyb el-Cuhenī ashābdandır. Ve Ḫubeyb b. Suleymān b. Semure ve Ḫubeyb b. ʿAbdullāh b. ez-Zubeyr ve İbn Ṣābit el-Cevād el-Faṣīḥ ve İbnu'z-Zubeyr b. ʿAbdullāh ve Ḫubeyb b. ʿAbdurraḥmān ki İmām Mālik'in şeyhidir. Ve Muʿāẕ b. Ḫubeyb ve Ebū Ḫubeyb el-ʿAbbās el-Bernī muhaddislerdir.

اَلْخُبَيْبَانِ [el-Ḫubeybān] (musaggaran tesniye bünyesiyle) Ebū Ḫubeyb ʿAbdullāh b. ez-Zubeyr ile oğlu ʿalā-kavlin birāderi Muṣʿab'dır.

اَلْخَبَّابُ [el-Ḫabbāb] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de) Mekke-i mükerreme'de bir haddād ismidir, aʿlā kılıçları alıp dakk ve tagyīr ile bir musannaʿ kılıç edip halka gūyā kendisi iʿmāl eylemiş sūretinde ʿarz u ibrāz eder idi. Bināʾenʿaleyh horozoğlu işi dedikleri gibi elsinede darb-ı mesel olmuştu. Hattā Hazret-i ʿOṯmān ve Zubeyr aleyhime'r-rıdvān bir gün esnā-yı muhāverede Zubeyr mutāyebe cihetiyle mukāzefe murād eyledikte, Hazret-i ʿOṯmān "أَبَا عَبْدِ اللهِ يَا أَبَا الْبَعِرِ" diye feth-i bāb-ı mizāh eylemekle Zubeyr dahi "بَلْ بِضَرْبِ خَبَّابٍ وَرِيشِ الْمُقْعَدِ" diye mukābele eylediler, "بَلْ بِضَرْبِ خَبَّابِ السَّيْفِ وَرِيشِ الْمُقْعَدِ النَّبْلَ" takdīrindedir. مُقْعَدٌ [Muḳ

ʿad] مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde kezālik bir kimse idi ki ok yeleği düzer idi. O dahi Ḫabbāb gibi bir yādigār olmakla yeleği mesel olup elsinede tayerān eder idi. Güyā ki "senin işin onların işleri gibidir" demeyi telmīh eylemiştir. Ve Ḫabbāb b. İbrāhīm ve ʿAbdurraḥmān b. Ḫabbāb ashābdandır. Ve ʿAbdullāh ve Ṣāliḥ ve Hilāl ve Yūnus er-Rāfiḍī ve Muḥammed evlād-ı Ḫabbābīn'dir ve Ebū Ḫabbāb el-Velīd b. Bukeyr ve Ṣāliḥ b. ʿAṭāʾ b. Ḫabbāb muhaddislerdir.

[خ ب ج ب]

اَلْخَبْجَبَةُ [el-ḫabcebet] (cīm'le دَبْدَبَةٌ [debdebet] vezninde) Bir nevʿ şecer adıdır; Ebu'l-Ḳāsım es-Suheylī, *Rāvḍ* nām kitābında böylece sebt eylemiştir. Ve şecer-i mezbūr, Medīne-i münevvere'ye mahsūstur, hattā menbitine بَقِيعُ الْخَبْجَبَةِ [baḳīʿu'l-ḫabcebet] derler, بَقِيعُ الْغَرْقَدِ [baḳīʿu'l-ġarḳad] gibi; ʿalā-kavlin bu, cīmeyn'le جَبْجَبَةٌ [cebcebet]tir.

[خ ت ر ب]

خُتْرُبٌ [Ḫutrub] (tā-yı fevkiyye ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْخَتْرَبَةُ [el-ḫatrebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi dilim dilim ve tike tike kesmek ve kıyma kıymak maʿnāsınadır; yukālu: خَتْرَبَهُ أَيْ قَطَعَهُ وَعَضَّاهُ

[خ ث ع ب]

اَلْخَنْثَعْبَةُ [el-ḫanṯaʿbet] (ḫā'nın harekāt-ı selāsı ve nūn'un sükūnu ve ṯā-yı müsellesenin fethiyle) ve

اَلْخُنْثُعْبَةُ [el-ḫunṯuʿbet] (ḫā'nın ve ṯā'nın zammıyla) Sütü pek çok olan nākaya denir.

[خ د ب]

اَلْخَدْبُ [el-ḫadb] (ḫā'nın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Kılıç ile çalmak; ʿalā-kavlin kemiğe varmaksızın eti kesmek maʿnāsınadır; yukālu: خَدَبَهُ بِالسَّيْفِ خَدْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهُ أَوْ قَطَعَ اللَّحْمَ دُونَ الْعَظْمِ ʿAlā-reʾyin bu, kılıçla başa vurmağa mahsūstur. Ve ısırmak, عَضٌّ [ʿaḍḍ] maʿnāsınadır; yukālu: خَدَبَهُ إِذَا عَضَّهُ Ve yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَدَبَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ Ve

خَدْبٌ [ḫadb] Çok süt sağmak maʿnāsınadır, halb-i kesīr maʿnāsına; baʿzı nüshada lām'ın fethiyle mazbūt olmakla ism olmak dahi muhtemeldir; yukālu: خَدَبَ الرَّجُلُ إِذَا حَلَبَ كَثِيرًا

اَلْخَدْبَاءُ [el-ḫadbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) أَخْدَبُ [aḫdeb] lafzından müʾennestir. Şol darbeye sıfat olur ki vurulan kimsenin içerisine işleye; yukālu: ضَرْبَةٌ خَدْبَاءُ إِذَا هَجَمَتْ عَلَى الْجَوْفِ Ve şol حَرْبَةٌ [ḥarbet]e sıfat olur ki yarası balık ağzı gibi vāsiʿ ola; فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde خَدِبَةٌ [ḫadibet] dahi bu maʿnāyadır; yukālu: حَرْبَةٌ خَدْبَاءُ وَخَدِبَةٌ أَيْ وَاسِعَةُ الْجُرْحِ وَخَدْبَاءُ وَاسِعَةٌ ʿAlā-kavlin yumuşak ve mülāyim zırha denir; yukālu: دِرْعٌ خَدْبَاءُ أَيْ وَاسِعَةٌ أَوْ لَيِّنَةٌ

اَلْخَدَبُ [el-ḫadeb] (fethateynle) Hoyratlık ve şaşkınlık, هَوَجٌ [hevec] maʿnāsınadır. Ve uzunluk, طُولٌ [ṭūl] maʿnāsınadır.

اَلْخَدِبُ [el-ḫadib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمُتَخَدِّبُ [el-muteḫaddib] (مُتَجَنِّبٌ [mutecennib] vezninde) ve

اَلْأَخْدَبُ [el-aḫdeb] (أَغْرَبُ [aġreb] vezninde) Hoyrat ve şaşkın ve sebük-magz adama denir. Ve pek uzun kimseye denir ki ekserī vasf-ı mezbūr ile muttasıf olurlar.

Ve

أَخْدَبُ [aḫdeb] Bir husūsu bir kimseye katʿan danışmayıp dāʾimā kendi başına ve kendi reʾyiyle ʿāmil olan hod-ser ve hod-reʾy kişiye denir ki büyük şaşkınlık budur; yukālu: رَجُلٌ أَخْدَبُ إِذَا كَانَ يَرْكَبُ رَأْسَهُ

اَلْخِدَبُّ [el-ḫidebb] (هِجَفٌّ [hiceff] vezninde) Pīr ve ihtiyār adama denir. Ve ʿazīmü'l-heykel adama denir. Ve mutlakan iri ve dızman devekuşuna ve sāʾir hayvāna denir. Ve kaviyyü'l-bünye ve şedīdü's-sulb yaʿnī beli metīn ağır yüke dayangan erkek deveye denir.

اَلْخَيْدَبُ [el-ḫaydeb] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] veznin-de) Açık yola denir şāh-rāh maʿnāsına; yukālu: أَخَذَ الْخَيْدَبَ أَيِ الطَّرِيقَ الْوَاضِحَ Ve Benī Saʿd kumluğunda bir mevziʿ adıdır.

اَلْخَيْدَبَةُ [el-ḫaydebet] Reʾy-i sābık ve emr-i evvel maʿnāsınadır, طَرِيقٌ وَاضِحٌ [ṭarīḳ vāḍiḥ] maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: أَقْبَلَ عَلَى خَيْدَبَتِهِ أَيْ عَلَى أَمْرِهِ وَرَأْيِهِ الْأَوَّلِ

اَلْخَدِبُ [el-ḫadib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Ziyādesiyle kesici, kātıʿ maʿnāsınadır; yukālu: سَيْفٌ خَدِبٌ أَيْ قَاطِعٌ

اَلتَّخَدُّبُ [et-teḫaddub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) Seyr-i vasat maʿnāsınadır ki ne pek ve ne yapça yürümektir; yukālu: هُوَ يَتَخَدَّبُ أَيْ يَسِيرُ وَسَطًا

وَادِي خَدِبَاتٍ [vādī ḫadibāt] (ḫā'nın fethi ve dāl'ın kesriyle) Emsāldendir, helāk yāhūd reh-i rāsttan çıkıp sapmak maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعُوا فِي وَادِي خَدِبَاتٍ أَيِ الْهَلَاكِ أَوِ الْخُرُوجُ عَنِ الْقَصْدِ Mütercim der ki bu mādde "ج،ذ،ب" māddesi zeylinde dahi zikr olun-du. Ve *Emsāl*-i Meydānī'de bu resme mersūmdur ki işbu "وَقَعُوا فِي وَادِي خَدِبَاتٍ" meseli birkaç güne rivāyet olunmuştur. Baʿzılar cīm ve dāl-ı mühmele ile rivāyet eylemiştir ki جَدِبَةٌ [cedibet]ten cemʿdir, "Āb ve giyāhtan muʿarrā yere düştüler" de-mektir ki helākı müstelzimdir. Ve baʿzılar cīm ve ẕāl-ı muʿceme ile rivāyet eylediler ki "ج،ذ،ب" māddesinde beyān olunduğu üzere fatm-ı sabī maʿnāsınadır, ahyānen müʾeddī-i helāk olur. Ve baʿzılar ḫā-yı muʿceme ve dāl-ı mühmele-i meftūha ile rivāyet eylediler ki خَدَبَةٌ [ḫadebet] lafzın-dan cemʿ olur ki yılan sokmak maʿnāsına olan خَدْبٌ [ḫadb]den meʾhūzdur; yukālu: خَدَبَتْهُ الْحَيَّةُ إِذَا نَهَشَتْهُ Ve *Mustaḳṣā*'da bu güne mersūmdur ki خَدِبَاتٍ [ḫadibāt] şedāʾid-i münkere-i ʿazīme maʿnāsınadır ki خَدْبٌ [ḫadb] kelimesinden meʾhūzdur, ضَرْبٌ بِالسَّيْفِ maʿnāsına. Ve bu, cīm ve ẕāl-ı muʿceme ile de mervīdir ki جَذْبَةٌ [ceẕbet] in cemʿidir, ırāklık, buʿd maʿnāsınadır yāhūd iki tarafa çekiştirmek maʿnāsınadır. Kaldı ki müʾellifin kesr-i dāl ile rivāyeti arz iʿtibārıyladır ve helāk ile tefsīri ضَرْبٌ بِالسَّيْفِ maʿnāsından meʾhūzdur. Ve خُرُوجٌ عَنِ الْقَصْدِ ile tefsīr, كَذِبٌ [keẕib] maʿnāsından meʾhūzdur.

[خ ذ ر ب]

خَذْرَبٌ [Ḫadreb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül ismidir.

[خ ذ ع ب]

اَلْخَذْعَبَةُ [el-ḫaẕʿabet] (ẕāl-ı muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: خَذْعَبَهُ أَيْ قَطَعَهُ

اَلْخُذْعُوبَةُ [el-ḫuẕʿūbet] (ḫā'nın zammıyla) Kabaktan yāhūd hıyārdan yāhūd iç yağın-dan bir pāreye denir.

[خ ذ ع ر ب]

خَذَعْرَبٌ [Ḫaẕaʿrab] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vez-ninde) Bir recül ismidir.

[خ ذ ل ب]

اَلْخِذْلِبُ [el-ḫiẕlib] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bir nevʿ yürümeğe denir ki onda zaʿf u fütūr olur, yaʿnī zaʿf u fütūr ile yürümeğe denir; yukālu: يَمْشِي الْخِذْلِبَةَ وَهِيَ مِشْيَةٌ فِيهَا ضَعْفٌ

[خ ر ب]

اَلْخَرَابُ [el-ḫarāb] (ḫā'nın fethiyle) Vīrān maʿnāsınadır ki عُمْرَانٌ [ʿumrān] mukābilidir. cemʿi أَخْرِبَةٌ [aḫribet] gelir أَجْوِبَةٌ [ecvibet] vezninde ve خِرَبٌ [ḫireb] gelir عِنَبٌ [ʿineb] vezninde. Ve sīga-i ahīre, Ebū Suleymān el-Ḫaṭṭābī rivāyetidir; yukālu: بَلَدٌ خَرَابٌ ضِدُّ الْعُمْرَانِ بِضَمِّ الْعَيْنِ Şārih der ki bunun masdarı ve ism-i i fāʿili vezn-i vāhid üzeredir. Ve

خَرَابٌ [Ḫarāb] Muhaddisînden Zekeriyyā b. Yaḥyā el-Vāsiṭī lakabıdır ki lakabı gibi binā-yı rivāyeti harābdır. Ve

خَرَابٌ [ḫarāb] Masdar olur, yıkılıp vīrān olmak maʿnāsına; yukālu: خَرِبَ الْبَيْتُ خَرَابًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ ضِدُّ عَمَرَ

اَلْإِخْرَابُ [el-iḫrāb] (hemzenin kesriyle) Ve

اَلتَّخْرِيبُ [et-taḫrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Harāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْرَبَ الْجِدَارَ وَخَرَّبَهُ أَيْ جَعَلَهُ خَرَابًا

اَلْخَرِبَةُ [el-ḫaribet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] veznin-de) Harāb olan yere denir, teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır; yukālu: دَارٌ خَرِبَةٌ Cemʿi خَرِبَاتٌ [ḫaribāt] gelir rā'nın kesriyle ve خَرِبٌ [ḫarib] gelir, كَتِفٌ [ketif] vezninde ve خَرَائِبُ [ḫarāʾib] gelir كَتَائِبُ [ketāʾib] vezninde.

اَلْخِرْبَةُ [el-ḫirbet] (ḫā'nın kesriyle) Bu dahi خَرِبَةٌ [ḫaribet] maʿnāsınadır ki harāb olan yere denir ve bu, Leyṯ rivāyetidir. Cemʿi خِرَبٌ [ḫireb] gelir عِنَبٌ [ʿineb] vezninde. Ve

خِرْبَةٌ [Ḫirbet] Mısır diyārında bir niçe kar-ye adıdır. Beş karye Şarḳiyye'de vākiʿdir. Ve yine Mısır'da Menūfiyye türābında bir karye adıdır. Ve

خِرْبَةٌ [ḫirbet] Binā-ı nevʿ olur; tekūlu: أَعْجَبَنِي خِرْبَتُهُ وَهِيَ هَيْئَةُ الْخَارِبِ

اَلْخَرْبَةُ [el-ḫarbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Kalbura denir, غِرْبَالٌ [ġirbāl] maʿnāsına. Ve ʿayb u nakīsa maʿnāsınadır. Ve ʿav-ret yerine denir ki setri vācibedendir. Ve züll ve fazīhat maʿnāsınadır. Cemʿi خَرَبَاتٌ [ḫarebāt] gelir fetehātla.

اَلْخَرَبَةُ [el-Ḫarebet] (fetehātla) Ġassān kabīlesine mahsūs bir arz ismidir. Ve Benū ʿİcl yurdunda bir mevziʿdir. Ve Yemāme şehrinde bir pazar adıdır.

اَلْخُرْبَةُ [el-ḫurbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Mutlakan müdevver olan deliğe denir; yukālu: فِي أَدِيمِهِ خُرْبَةٌ أَيْ ثُقْبَةٌ مُسْتَدِيرَةٌ Ve nisvān kulaklarında küpe geçirecek vüsʿatli deli-ğe denir; yukālu: فِي أُذُنِهَا خُرْبَةٌ أَيْ ثُقْبَةٌ وَاسِعَةٌ Ve

خُرْبَةُ الْإِبْرَةِ [ḫurbetu'l-ibr] İğne yurdusuna denir. Ve

خُرْبَةُ الْإِسْتِ [ḫurbetu'l-ist] Makʿad deliği-dir. Ve

خُرْبَةٌ [ḫurbet] Azık çantasının ve dağarcı-ğın kulpuna yāhūd kulağına denir. Cemʿi خُرَبٌ [ḫureb] gelir صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve خُرُوبٌ [ḫurūb] gelir şüzüz üzere ve أَخْرِبَةٌ [aḫrāb] gelir. Ve

خُرْبَةٌ [ḫurbet] Çobanların azık çantaları-na denir. Ve dīn ve mezhebe müteʿallik fesāda denir; yukālu: هُوَ صَاحِبُ خُرْبَةٍ أَيْ فَسَادٍ فِي أَمْرِ الدِّينِ

اَلْأَخْرَبُ [el-aḫreb] (أَقْرَبُ [aḳreb] veznin-de) Nisvānın kulaklarında küpe geçirecek vüsʿatli deliğe denir. Şārih der ki bu أَفْكَلُ [efkel] kelimesi gibi ismdir, bundan fiʿl binā olunmaz. Ve

أَخْرَبُ [aḫreb] Kulağı yarık kişiye denir. Bu maʿnāda masdarı خَرَبٌ [ḫareb]dir fethateynle; yukālu: خَرِبَ الرَّجُلُ خَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ أَخْرَبَ

اَلْخَرْبُ [el-ḫarb] (ḫā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Bu dahi iğne yurdusuna ve makʿad deliğine denir. Ve

خَرَبٌ [ḫareb] Masdar olur, bir kimsenin kulağı deliğine vurmak maʿnāsınadır; yukālu: خَرَبَهُ خَرَبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَ خُرْبَتَهُ Ve bir nesneyi delmek yāhūd yarmak maʿnāsınadır; yukālu: خَرَبَ الشَّيْءَ إِذَا ثَقَبَهُ أَوْ شَقَّهُ Ve uğru olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَرَبَ فُلَانٌ إِذَا صَارَ لِصًّا Ve harāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَرَبَ الدَّارَ بِمَعْنَى خَرَّبَهَا Ve

خَرَبٌ [ḫareb] Bir nesneyi hırsızlamak maʿnāsınadır; ke-mā se-yuzkeru.

اَلْخُرْبُ [el-ḫurb] (ḫā'nın zammıyla) ve

اَلْخَرَّابَةُ [el-ḫarrābet] (ḫā'nın fethi ve zammı ve rā'nın teşdīdiyle) Bunlar da iğne yurdusuna denir ve makʿad deliğine denir. Ve

خُرْبٌ [ḫurb] (ḫā'nın zammı ve fethiyle) Emr-i dīne müteʿallik rībe ve fesāda denir.

اَلْخِرَابَةُ [el-ḫirābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

اَلْخَرَابَةُ [el-ḫarābet] (ḫā'nın fethiyle) ve

اَلْخَرْبُ [el-ḫarb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) ve

اَلْخُرُوبُ [el-ḫurūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Hırsızlık edip nesne uğrulamak maʿnāsınadır; yukālu: خَرَبَ بِإِبِلِ فُلَانٍ خِرَابَةً وَخَرَابَةً وَخَرْبًا وَخُرُوبًا إِذَا سَرِقَهَا

اَلْخَرِبُ [el-ḫareb] (fethateynle) Toy kuşunun erkeğine denir. Ve atın böğründe ürperip kabaran tüylere ve kıllara denir; ʿalā-kavlin dirseğinin ortasında birbirine karışmış tüylere denir. Cemʿi أَخْرَابٌ [aḫrāb] gelir ve خِرَابٌ [ḫirāb] ve خِرْبَانٌ [ḫirbān] gelir ḫā'ların kesriyle.

أَخْرُبُ [Aḫrub] (hemzenin fethi ve rā'nın zammıyla) Bir mevziʿ adıdır.

خَرُّوبُ [Ḫarrūb] (كَمُّونٌ [kemmūn] veznin-de) Bir mevziʿdir. Ve Nuʿmān b. Ḳurayʿ'ın feresi ismidir. Ve

خَرُّوبٌ [ḫarrūb] Bir şecer adıdır, خُرْنُوبٌ [ḫurnūb] dahi derler ḫā'nın zammıyla ve kalīlen meftūh olur. Şecer-i mezbūr iki nevʿdir, berrī ve Şāmī olur. Berrī kısmı dikenli olur, meyvesi tuffāha şebīh lākin bī-taʿm olur. Ve Şāmī kısmının meyvesi hıyār-şenbeye şebīh lākin ondan ʿarīz olur ve ondan rubb ve sevīk tertīb ederler. Bu şecer Türkīde keçi boynuzu dedikleridir. Lākin müfredāt sāhiblerinin beyānına göre bostānīsi ve yabanīsi olur. Bostānī iki kısmdır, birine ḫurnūb-ı Şāmī derler ki semeri bir karış mikdār olur ve bir kısmının semeri bakla gılāfına şebīh olur. Ve yabanīsi dahi iki kısm olur, bir kısmının semeri asgar ve bī-taʿm olur, müʾellifin dediği budur, lākin tüffāha şebīh olur demesi nā-mülāyimdir. Şārih der ki burada تُفَّاحٌ [tuffāḥ] lafzı نُفَّاخٌ [nuffāḫ] musahhafıdır ki nūn-ı mazmūme ve fā-yı müşeddede iledir, lākin ne olduğundan sükūt eylemiştir.

اَلْخَرْبَاءُ [el-ḫarbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznin-de) Şol kulağa denir ki yumuşağı yarık ola, أُذُنٌ [uẕun]un sıfatıdır ki müʾennestir; yukālu: أُذُنٌ خَرْبَاءُ أَيِ الْمَشْقُوقَةُ الشَّحْمَةِ Ve şol keçiye denir ki kulağı değirmice yarık yāhūd delik ola.

خَرِبٌ [Ḫareb] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْخِرِبِّانُ [el-ḫiribbān] (kesreteynle عِفِتَّانٌ [ʿifittān] vezninde) Korkak, bī-zehre ve

cebān kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ خِرِبَّانٌ أَيْ جَبَانٌ

خُرَيْبَةُ [Ḫuraybet] Musaggaran جُنَيْنَةٌ [cuneynet] vezninde ki Başra'da bir mevziᶜdir ki Buṣayretu'ṣ-ṣuġrā denmekle maᶜrūftur.

خَرِبٌ [Ḫarib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Benū Suleym maᶜdeni kurbünde Tiᶜār nām mahalle karīb bir dağdır. Ve Hīt nām kasaba ile Şām beyninde bir arzın ismidir. Ve Feyd ile Medīne beyninde bir mevziᶜdir. Ve

خَرِبٌ [ḫarib] Dağın bir cānibine doğru sivrilip çıkan ucuna denir. Ve yufka ve beyāz taşlık yere denir, لَحِفٌ [laḥif] maᶜnāsına ki ḥā-yı mühmele ile كَتِفٌ [ketif] veznindedir.

أَخْرَابٌ [Aḫrāb] (hemzenin fethiyle) Necd ülkesinde bir mevziᶜdir.

ذُو الْخَرِبِ [Ẕu'l-Ḫarib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Surremenreʾā nām belde ki hālen Sāmerre derler, onun kazāsında bir karyedir.

خَرْبَى [Ḫarbā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bir mevziᶜdir.

خَرِبَةُ الْمُلْكِ [Ḫaribetu'l-Mulk] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde ve mīm'in zammıyla) Saᶜīd-i aᶜlā-yı Misriyye'de Ḳift nām belde kurbünde bir mevziᶜdir, onda zümrüd maᶜdeni vardır.

خَرُّوبَةُ [Ḫarrūbet] (تَنُّورَةٌ [tennūret] veznide) Sevāhil-i Şām'dan ᶜAkkā kasabasına müşrif bir kalᶜa adıdır.

اَلِإسْتِخْرَابُ [el-istiḫrāb] Bir adamın bir musībet sebebiyle ahvāli şikeste ve tebāh ve hāksār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: اِسْتَخْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا انْكَسَرَ مِنْ مُصِيبَةٍ Ve müştāk olmak maᶜnāsınadır; yukālu: اِسْتَخْرَبَ إِلَيْهِ أَيِ اشْتَاقَ

مَخْرَبَةُ [Maḫrebet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) İbn ᶜAdiyy el-Cuzāmī ismidir.

مُخَرِّبَةُ [Muḫarribet] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddiṯet] vezninde) Mudrik b. Ḫūṭ eṣ-Ṣaḥābī lakabıdır. Ve Esmāʾ bint Muḫarribe bir hatundur Ve Selāme b. Muḫarribe b. Cendel ve el-Muṯennā b. Muḫarribe el-ᶜAbdī iki kimsedir.

اَلْخُرَابَةُ [el-ḫurābet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Lîften örülmüş ipe denir. Ve şol basīta gibi yassı taşa denir ki delip ona ip geçirirler ve o ip ile mevāşī ayaklarını bend ederler. Ve

خُرَابَةٌ [ḫurābet] İğne yurdusuna ve sāʾir o makūle nesnelerin deliklerine denir.

اَلْمُخْرِبَةُ [el-muḫribet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Boş olan arı kovanına denir; yukālu: خَلِيَّةٌ مُخْرِبَةٌ أَيْ فَارِغَةٌ مِنَ الْعَسَلِ

اَلتَّخَارِيبُ [et-teḫārīb] (tā'nın fethiyle) تُخْرُوبٌ [tuḫrūb] kelimesinden cemᶜdir ki عُصْفُورٌ [ᶜuṣfūr] veznindedir, kayalarda ve ağaçlarda olan arı yuvalarına şebīh yarıklara ve deliklere denir. Ve gömeçte olan deliklere denir ki müseddes-hāne olur, onda arılar bal yaparlar.

اَلتَّخْرَبَةُ [et-taḫrebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ağaç kurdu ağacı oyup delmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَخْرَبَ الْقَادِحُ الشَّجَرَةَ

اَلْخِرْبَانَتَانِ [el-ḫirrābetān] (ḫā'nın kesri ve rā'nın teşdīdiyle) ve

اَلْخِرْنَابَتَانِ [el-ḫirnābetān] (ḫā'nın kesriyle) خِنَّابَتَانِ [ḫinnābetān] maᶜnāsınadır kiburnun iki tarafında olan kanatlarıdır.

اَلتَّخْرَبُوتُ [et-taḫrebūt] (tā'nın fethiyle)"ت،خ،ر،ب" māddesinde zikr olundu.

[خ ر خ ب]

اَلْخُرْحُوبُ [el-ḫurḥūb] (ḫā-yı muʿceme ile عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Şol nākadır ki be-gāyet sütlü olup lākin çabuk çekilip munkatıʿ olur ola.

[خ ر د ب]

خَرْدَبٌ [Ḫardeb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül ismidir.

[خ ر ش ب]

اَلْخَرْشَبَةُ [el-ḫarşebet] (şīn-i muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir işi süst ve gevşek tutmak maʿnāsınadır; yukālu: خَرْشَبَ الرَّجُلُ عَمَلَهُ إِذَا لَمْ يُحْكِمْهُ

اَلْخُرْشُبُ [el-ḫurşub] (بُرْقُعٌ [burḳuʿ] veznin-de) Vücūdu taslak, bī-endām ve nā-tırāş ve galīzü't-tabʿ kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ خُرْشُبٌ أَيْ ضَائِطٌ جَافٌّ Ve boyu uzun, gövdesi semiz kişiye denir. Ve

خُرْشُبٌ [Ḫurşub] Bir recül ismidir.

[خ ر ع ب]

اَلْخَرْعَبُ [el-ḫarʿab] (كَوْكَبٌ [kevkeb] veznin-de) ve

اَلْخُرْعُوبُ [el-ḫurʿūb] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vez-ninde) ve

اَلْخُرْعُوبَةُ [el-ḫurʿūbet] (ḫā'yla) Bir sene-lik ter ü tāze ağaç dalına denir, nihāl-i yek-sāle maʿnāsına; ʿalā-kavlin şol nihāle denir ki ter ü tāze ve bülend ve mevzūn ve nerm ü nāzük ola. Ve şol genç ve tāze mahbūbeye denir ki hoş-endām ve mevzūn ve nerm-ten ve nāzük-beden ola yāhūd etine dolu, sīm-ten ve pālūze-beden olup ve kemikleri ince ve latīf ve nāzük ola; yukālu: اِمْرَأَةٌ خَرْعَبٌ وَخُرْعُوبٌ وَخُرْعُوبَةٌ أَيْ شَابَّةٌ حَسَنَةُ الْخُلُقِ رَخِصَةٌ أَوِ الْبَيْضَاءُ اللَّيِّنَةُ الْجَسِيمَةُ اللَّحِيمَةُ الرَّقِيقَةُ الْعَظْمِ Ve

خَرْعَبٌ [ḫarʿab] Kaddi tavīl ve gövdesi lahīm kişiye denir. Ve

خُرْعُوبٌ [ḫurʿūb] Uzun ve iri ve dızman de-veye denir. Ve sütü çok nākaya denir.

[خ ز ب]

اَلْخَزَبُ [el-ḫazeb] (zā-yı muʿceme ile تَعَبٌ [taʿab] vezninde) Gövde şişip kabarmak; ʿalā-kavlin şişkin tulum gibi semirmek maʿnāsınadır; yukālu: خَزِبَ الرَّجُلُ خَزَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا وَرِمَ أَوْ سَمِنَ حَتَّى كَأَنَّهُ وَارِمٌ ve yukālu: خَزِبَ الْجِلْدُ إِذَا تَهَيَّجَ كَهَيْئَةِ وَرَمٍ بِلاَ أَلَمٍ Ve

خَزَبٌ [ḫazeb] Nākanın memesi şişip delikleri küçülmek maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin memesi kuruyup sütü çekilmek maʿnāsınadır; yukālu: خَزِبَتِ النَّاقَةُ إِذَا وَرِمَ ضَرْعُهَا وَضَاقَ إِحْلِيلُهَا أَوْ يَبِسَ وَقَلَّ لَبَنُهَا Ve

خَزَبٌ [ḫazeb] خَزَفٌ [ḫazef] mürādifidir ki saksıya denir. Ve Yemāme'de bir dağın ismidir, ʿalā-kavlin bir arzın adıdır yāhūd arz-ı merkūme خَزَبَةٌ [ḫazebet]tir hā'yla.

اَلتَّخَزُّبُ [et-teḫazzub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) خَزَبٌ [ḫazeb] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: تَخَزَّبَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى خَزِبَ Ve devenin memesi şişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَزَّبَ ضَرْعُ النَّاقَةِ إِذَا تَوَرَّمَ

اَلْخَزِبَةُ [el-ḫazibet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلْخَزْبَاءُ [el-ḫazbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznin-de) Memesi şişip kabarmış nākaya denir; ʿalā-kavlin şol nākaya denir ki rahiminde siğil taʿbīr olunan ʿārızalar peydā olmakla ondan rencūr ve derd-nāk ola; yukālu: نَاقَةٌ خَزِبَةٌ وَخَزْبَاءُ أَيْ وَارِمَةُ الضَّرْعِ أَوْ فِي رَحْمِهَا ثَآلِيلُ تَتَأَذَّى بِهَا

اَلْخَوْزَبُ [el-ḫavzeb] (كَوْكَبٌ [kevkeb] vez-ninde) Zikr olunan şişe denir.

اَلْخَيْزَبَانُ [el-ḫayzebān] (ḫā'nın ve zā'nın

fethiyle) Gövdede olan şol ete denir ki be-gāyet ter ve mülāyim ve nāzük ola. Ve devekuşu yavrusunun erkeğine denir.

اَلْخَيْزَبُ [el-ḫayzeb] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Bu dahi ter ve mülāyim ve nāzük ata denir. Bir kıtʿası خَيْزَبَةٌ [ḫayzebet]tir.

اَلْخُزَيْبَةُ [el-ḫuzeybet] (جُهَيْنَةٌ [cuheynet] vezninde) Altın maʿdenine denir; yukālu: وَجَدُوا خُزَيْبَةً اَيْ مَعْدِنَ الذَّهَبِ

خُزْبَى [Ḫuzbā] (حُبْلَى [ḥublā] vezninde) Selefte Medīne'de Mescid-i Kıbleteyn ile Merʿā beyninde Benū Seleme'ye mahsūs bir menzil adıdır. Baʿdehu Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretleri tagyīr ve tefeʾülen Ṣāliḥa ile tesmiye buyurdular.

[خ ز ر ب]

اَلْخَزْرَبَةُ [el-ḫazrebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kelāmın karışık ve bī-intizām ve yāve ve herze-nāk olmasına denir.

[خ زل ب]

اَلْخَزْلَبَةُ [el-ḫazlebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi çabuk çalıp kesmek maʿnāsınadır; yukālu: خَزْلَبَ الشَّيْءَ خَزْلَبَةً اِذَا قَطَعَهُ قَطْعًا سَرِيعًا

[خ ش ب]

اَلْخَشَبُ [el-ḫaşeb] (ḫā'nın ve şīn-i muʿcemenin fethiyle) Kalın kuru ağaç pāresine denir ki kereste ederler. Cemʿi خَشَبٌ [ḫaşeb] gelir müfredi gibi ve خُشُبٌ [ḫuşub] gelir zammeteynle ve خُشْبٌ [ḫuşb] gelir ḫā'nın zammı ve şīn'in sükūnuyla ve خُشْبَانٌ [ḫuşbān] gelir بُلْدَانٌ [buldān] vezninde; yukālu: قَطَعَ الْخَشَبَ وَهُوَ مَا غَلُظَ مِنَ الْعِيدَانِ

اَلْخَشْبُ [el-ḫaşb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Karıştırmak, halt maʿnāsınadır; yukālu: خَشَبَ الشَّيْءَ خَشْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي اِذَا خَلَطَهُ Ve bir nesneyi üğürtlemek maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: خَشَبَهُ اَيِ انْتَقَاهُ Ve kılıcın pāsını açıp keskin ve musaykal kılmak ve zağlamak maʿnāsınadır; yukālu: خَشَبَ السَّيْفَ اِذَا صَقَلَهُ وَشَحَذَهُ Ve haddād bīzadan yeni kılıç çekmek maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: خَشَبَ السَّيْفَ اِذَا طَبَعَهُ Şārih der ki kılıca cilā ve saykal vermek her hizmetinin hātimesi olmakla maʿneyeyn beyninde zıddiyyet mütehakkak olur, lākin طَبْعٌ [ṭabʿ] māddesi pek pāslılık sebebiyle vesah-nāk olmak maʿnāsına da gelmekle bu maʿnāya haml ile zıddiyyet sābit olur. Ve müʾellifin murādı, bu maʿnā olmak aglebdir. Ve

خَشْبٌ [ḫaşb] Dikkat ve imʿān ve iʿmāl-i reviyyet eylemeyerek gelişi güzel eşʿār söylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki halt-ı kelāma mukāribdir; yukālu: خَشَبَ الشِّعْرَ اِذَا قَالَهُ مِنْ غَيْرِ تَنَوُّقٍ وَتَعَمُّلٍ لَهُ

Kāle fī'l-*Esās*: كَانَ الْفَرَزْدَقُ يُنَقِّحُ الشِّعْرَ وَالْجَرِيرُ يَخْشِبُ وَكَانَ خَشْبُ الْجَرِيرِ خَيْرًا مِنْ تَنْقِيحِ الْفَرَزْدَقِ Mütercim der ki bu münāsebetle zikre lāyıktır ki Diʿbil nām şāʿirin bir müteşāʿir āşināsı var idi ki dāʾimā ser-i kalemden bi'l-bedāhe eşʿār inşād edip ve her beyti mecmūʿa-i galat olmaktan hālī değil idi. Ezin-cümle yine bir gün ʿale'l-ʿāde işbu: "إِنَّ ذَا الحُبَّ شَدِيدٌ لَيْسَ يُنْجِيهِ الْفِرَارُ || ونَجَا مَنْ كَانَ لا يَعْشَقُ مِنْ ذُلِّ الْمَخَازِي" beytini inşād edip Diʿbil'e ʿarz eyledikte Diʿbil dedi ki "Ey birāder, beytin revī harfleri birbirine muhāliftir, zīrā birinde rā-ı mühmele ve birinde zā-yı muʿcemedir." Merkūm, cevāb eyitti ki "Nokta vazʿ eyleme, tā ki yekdīgere muvāfık ola." Diʿbil bu tedbīri güş eyledikte "Ahsente ey ʿazīz, ihmālle

bunun çāresi bulundu, lākin beyt-i evvelin āhiri merfūᶜ, ve sānīnin mecrūr olmakla buna ne çāre edelim?" dedikte, Diᶜbil'e dedi ki "Be ne ahmak adamsın ki ben sana iᶜcām eyleme diyorum, sen iᶜrāb vazᶜ eylemek kaydında olursun!" Pes Diᶜbil nāçār hamūş olmuştur. İntehā. Ve

خَشْبٌ [ḫaşb] Ağaçtan yeni yaya yonup düzmek maᶜnāsınadır; yukālu: خَشَبَ الْقَوْسَ اِذَا عَمِلَهَا عَمَلَ الْأَوَّلَ

اَلْإِخْتِشَابُ [el-iḫtişāb] (اِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi min-gayri reviyyetin geldiği üzere şiᶜr söylemek maᶜnāsınadır ki tehzīb ve tenkīhten muᶜarrā olur; yukālu: اِخْتَشَبَ الشِّعْرَ اِذَا قَالَهُ مِنْ غَيْرِ تَنَوُّقٍ وَتَعَمُّلٍ لَهُ

اَلْخَشِيبُ [el-ḫaşīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bīzadan yeni çekilmiş kılıca denir yāhūd pāslanmış kılıca denir, niteki zikr olundu, سَيْفٌ طَبِيعٌ [seyf ṭabīᶜ] maᶜnāsına. Ve

خَشِيبٌ [ḫaşīb] Cilā verilmiş kılıca denir. Ve redīʾ ve kemter nesneye denir. Ve üğürtlenmiş muntakā nesneye denir. Ve ağaçtan yeni yonulmuş yaya ve oka denir ki henüz hoşça perdāht olmaya. ᶜİbārede وَالأَقْدَاحِ [ve'l-aḳdāḥ] kelimesi قِدْحٌ [ḳidḥ]ın cemᶜidir ḳāf'ın kesriyledir. Ve

خَشِيبٌ [ḫaşīb] Şol kimseye denir ki uzun ve taslak ve nā-zībā olarak gövdesinin sinirleri ve kemikleri oklava gibi iri ve zāhir ve bünyesi sulb ve şedīd ola. Ve خَشِيبٌ [ḫaşīb] lafzının cemᶜi خُشُبٌ [ḫuşub] gelir, كُتُبٌ [kutub] gibi ve خَشَائِبُ [ḫaşāʾib] gelir, كَتَائِبُ [ketāʾib] gibi.

اَلْخَشِبُ [el-ḫaşib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve اَلْخَشِيبِيُّ [el-ḫaşībiyy] (yā-yı müşeddede ile) Bunlar da vasf-ı mezkūr üzere olan kimseye denir. Ve

خَشِبٌ [ḫaşib] Sert ve dürüşt ve haşin olan şeyᵓe denir. Ve teᵓennuk ve tekellüfsüz olan dirliğe denir, bulgur bulamaç ne olursa olsun. Ve arık ve mehzūl mevāşīye denir; yukālu: مَالٌ خَشِبٌ أَيْ هَزْلَى

اَلْمَخْشُوبُ [el-maḫşūb] Bīzadan yeni çekilmiş yāhūd pāslanmış kılıca denir. Ve cilā verilmiş kılıca denir. Ve

مَخْشُوبٌ [maḫşūb] İki güne taᶜāma vasf olur. Eğer lahmden ise nuzc bulmamış çiğ demektir ve eğer lahmden değil ise قِفَارٌ [ḳifār]dır ki katıksız demektir; yukālu: طَعَامٌ مَخْشُوبٌ إِنْ كَانَ لَحْمًا فَنِيءٌ وَإِلاَّ فَقَفَارٌ

اَلْخِشْبُ [el-ḫişb] (ḫā'nın kesriyle) قِشْبٌ lafzına itbāᶜ olur ki dūn ve fürū-māye ve bī-hayr u fāᵓide şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ قِشْبٌ خِشْبٌ أَيْ لاَ خَيْرَ فِيهِ

اَلْإِخْشِيشَابُ [el-iḫşīşāb] Bir kimse خَشِيبٌ [ḫaşīb] olmak maᶜnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: اِخْشَوْشَبَ الرَّجُلُ اِذَا كَانَ خَشِيبًا Ve dirlik ve maᶜāş husūsunda zīk ve mihnete sabr ve tahammül eylemek yaᶜnī zīk ve mücāhede ile geçinmek; ᶜalā-kavlin ᶜankasdin tereffüh ve tenaᶜum üzere olmayıp mihnet ve huşūnet ve külfet irtikāb eylemekten ᶜibārettir, tā ki ten-perver ve nāzende olmayıp mütecellid ve ahdās-ı rūzgāra mütehammil ola; yukālu: اِخْشَوْشَبَ الرَّجُلُ فِي عَيْشِهِ اِذَا صَبَرَ عَلَى الْجَهْدِ أَوْ تَكَلَّفَ فِي ذَلِكَ لِيَكُونَ أَجْلَدَ

اَلْأَخْشَبُ [el-aḫşeb] (أَغْرَبُ [aġreb] vezninde) Dürüşt ve haşin şeyᵓe denir. Ve haşin ve ᶜazīm olan dağa denir.

اَلْأَخْشَبَانِ [el-aḫşabān] (tesniye bünyesiyle) Mekke'de iki dağdır: Biri Cebel-i Ebī Ḳubeys ve biri Cebel-i Aḥmer'dir ki Cebel-i Ḳuᶜayḳiᶜān'a müşriftir. Kezālik Minā'da iki dağa denir.

اَلْخَشْبَاءُ [el-ḫaşbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Katı ve şedīd olan şeyʾe denir. Teʾnīsi mevsūfu iʿtibārıyladır; yukālū: أَرْضٌ خَشْبَاءُ وَأَكَمَةٌ خَشْبَاءُ أَيْ شَدِيدٌ Ve kerīh ve yābis ve bed-likā ve bī-tarāvet olan şeyʾe denir; yukālu: جَبْهَةٌ خَشْبَاءُ أَيْ كَرِيهَةٌ يَابِسَةٌ

اَلْخَشَبِيَّةُ [el-Ḫaşebiyyet] (عَرَبِيَّةٌ [ʿarabiyyet] vezninde) Cebriyye'den Cuhemiyye tāʾifesinin bir şuʿbesidir. Ve جُهَمِيَّةٌ [Cuhemiyyet] cīm'in zammı ve hā'nın fethiyle Cuhem b. Ṣafvān nām kimsenin ashābıdır. Benū Umeyye'nin evāhir-i mülkünde Merve nām mekānda katl olundu. Sıfāt-ı ezeliyyeyi nefy husūsunda Muʿtezile'ye muvāfakat ve baʿzı hezeyān dahi ziyade eyledi. Ve Kurʾān-ı kadīm'in mahlūkiyyetine zāhib olmuştur.

اَلْخُشْبَانُ [el-ḫuşbān] (عُثْمَانُ [ʿuṯmān] vezninde) Şol huşūnetli dağlara denir ki ne ʿazīm ve ne sagīr olalar. Zāhiren müfredi خَشِيبٌ [ḫaşīb]dir. Ve

خُشْبَانُ [Ḫuşbān] Bir recül adıdır. Ve bir mevziʿ ismidir.

اَلتَّخَشُّبُ [et-teḫaşşub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Deve خَشَبٌ [ḫaşeb] yaʿnī kuru kalın ağaç pāreleri yemek yāhūd kuru ot otlamak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَشَّبَتِ ٱلْإِبِلُ إِذَا أَكَلَتِ الْخَشَبَ أَوِ الْيَبِيسَ

اَلْأَخَاشِبُ [el-Eḫāşib] (أَجَانِبُ [ecānib] vezninde) Benū Temīm kabīlesine mahsūs Şammān nām mahalde bir niçe dağa ıtlāk olunur.

اَلْخَشَّابُ [el-ḫaşāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şol yere denir ki azca yağmurdan toprağı akıp gider ola.

ذُو خَشَبٍ [Ẕū Ḫaşeb] (fethateynle) Yemen'de bir mevziʿdir.

اَلْخَشَبِيُّ [el-Ḫaşebiyy] (عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] vezninde) Fuṣṭāṭ'ın yaʿnī Eski Mışır'ın verāsında bir mevziʿdir.

خَشَبَةُ [Ḫaşebet] (fetehātla) İbnu'l-Ḫafīf'tir ki tābiʿī ve fāristir.

خَشْبٌ [Ḫaşb] (جَنْبٌ [cenb] vezninde) Yemāme'de bir deredir. Ve Medīne'de bir deredir.

خَشَبَاتُ [Ḫaşebāt] (حَرَكَاتٌ [ḥarekāt] vezninde) ʿIrāḳ'ta ʿAbbādān nām karye verāsında bir mevziʿdir.

اَلْمُخَيْشِبَةُ [el-Muḫayşibet] (bünye-i tasgīr ile) Yemen'de bir karyedir.

اَلْمُخَيْشِبُ [el-Muḫayşib] (hā'sız) Yemen'de bir mevziʿdir.

خِشَابٌ [Ḫişāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Benū Temīm kabīlesinden bir niçe batndır.

[خ ش ر ب]

اَلْخَشْرَبَةُ [el-ḫaşrebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir işte ihkām ve itkān eylememek maʿnāsınadır ki gevşek tutmak ve gevşek yapmak taʿbīr olunur; yukālu: خَشْرَبَ فِي الْعَمَلِ إِذَا لَمْ يُحْكِمْهُ

[خ ص ب]

اَلْخِصْبُ [el-ḫişb] (ḫā'nın kesri ve ṣād'ın sükūnuyla) Ucuzluk, bolluk, kesret-i ʿuşb ve rifāgat-ı ʿayş maʿnāsınadır ki ifāza-i semāvī sebebiyle ekinler ve bāg ve bāgçeler reyyān ve çayırlar ve çemenler firāvān olmaktan ʿibārettir. Cemʿi أَخْصَابٌ [aḫṣāb] gelir; yukālu: بَلَدٌ بِهِ خِصْبٌ أَيْ كَثْرَةُ الْعُشْبِ وَرَفَاغَةُ الْعَيْشِ Ve mübālagatan vasf olur; yukālu: بَلَدٌ خِصْبٌ وَأَخْصَابٌKe-mā yukālu: بَلَدٌ سَبْسَبٌ وَسَبَاسِبُ وَرُمْحٌ أَقْصَادٌ Eczāʾ iʿtibārına mebnīlerdir; ve yukālu: أَرْضٌ خِصْبٌ وَأَرَضُونَ خِصْبٌ وَخِصْبَةٌ Ve

خِصْبٌ [ḫiṣb] Masdar olur, ucuzluk olmak maʿnāsına; yukālu: خَصِبَ الْمَكَانُ وَخَصَبَ خِصْبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّانِي إِذَا صَارَ ذَا خِصْبٍ Pes خِصْبٌ [ḫiṣb] lafzı ism ve masdar ve vasf olur.

اَلْمُخْصِبُ [el-muḫṣib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) ve

اَلْخَصِيبُ [el-ḫaṣīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمِخْصَابُ [el-miḫṣāb] (مِقْدَامٌ [miḳdām] vezninde) Bunlar da ucuzluk ve bolluk yere denir; yukālu: بَلَدٌ مُخْصِبٌ وَخَصِيبٌ وَمِخْصَابٌ أَيْ ذُو خِصْبٍ

اَلْخَصْبُ [el-ḫaṣb] (ḫā'nın fethi ve ṣād'ın sükūnuyla) Hurmānın en evvel çıkan yemişine denir, talʿ maʿnāsına. Ve hurmā ağacına denir, nahl maʿnāsına; ʿalā-kavlin meyvesi çok olan hurmā ağacına denir. Müfredi خَصْبَةٌ [ḫaṣbet]tir hā'yla. Ve

خَصْبَةٌ [ḫaṣbet] Ucuzluk yere denir; yukālu: أَرْضٌ وَأَرَضُونَ خَصْبَةٌ Bu yā masdardır, mübālagaten vasf olmuştur yāhūd خَصِبَةٌ [ḫaṣibet]ten ki فَرِحَةٌ [feriḥat] veznindedir, muhaffef olmuştur.

اَلْإِخْصَابُ [el-iḫṣāb] (hemzenin kesriyle) Ucuzluk olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْصَبَ الْمَكَانُ إِذَا صَارَ ذَا خِصْبٍ Ve ucuzluğa yetişmek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْصَبَ الْقَوْمُ إِذَا نَالُوا الْخِصْبَ Ve ağaca su yürüyüp ʿurūkuna kadar işlemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْصَبَتِ الْعِضَاهُ إِذَا جَرَى الْمَاءُ فِيهَا حَتَّى اتَّصَلَ بِالْعُرُوقِ Ve عِضَاهٌ [ʿiḍāt] ʿayn'ın kesriyle iri ve dikenli meşe ağacına denir.

اَلْخِصَابُ [el-ḫiṣāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Çok meyve tutan hurmā ağacına denir.

اَلْخُصْبُ [el-ḫuṣb] (ḫā'nın zammıyla) Cānib maʿnāsınadır. Cemʿi أَخْصَابٌ [aḫṣāb] gelir. Ve

خُصْبٌ [ḫuṣb] Dağlara mahsūs ak yılana denir.

اَلْخَصِيبُ [el-ḫaṣīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ucuzluk ve bolluk yere denir. Bu ʿalāka ile hānedān ve mükerrem ve mizyāf ve kesīrü'l-hayr adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ خَصِيبٌ أَيْ بَيِّنُ الْخِصْبِ رَحْبُ الْخِبَابِ كَثِيرُ الْخَيْرِ Ve

خَصِيبٌ [Ḫaṣīb] Bir recül adıdır.

دَيْرُ الْخَصِيبِ [Deyru'l-Ḫaṣīb] Bābil-i ʿIrāḳ'ta bir mevziʿdir.

اَلْأَخْصَابُ [el-aḫṣāb] (hemzenin fethiyle) Beyne'l-ʿArab siyāb-ı maʿrūfedir.

[خ ض ب]

اَلْخَضْبُ [el-ḫaḍb] (ḫā'nın fethi ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Boyamak, telvīn maʿnāsınadır; yukālu: خَضَبَهُ خَضْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا لَوَّنَهُ Bu sürette خَضْبٌ [ḫaḍb] صِبْغٌ [ṣibġ] ile mürādiftir., nihāyet vesme ve hınnā ile rengīn eylemekte müştehir olmuştur. Ve hurmā ağacının ibtidā çıkan yemişi yeşillenmek maʿnāsınadır; yukālu: خَضَبَ النَّخْلُ إِذَا اخْضَرَّ طَلْعُهُ Ve

خَضْبٌ [ḫaḍb] O güne yeşillenmek hāletine denir ki ism olur. Cemʿi, خُضُوبٌ [ḫuḍūb] gelir. Ve

خَضْبٌ [ḫaḍb] Yerin nebātı zuhūr eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki rūy-ı zemīn yemyeşil rengīn olur; yukālu: خَضَبَتِ الْأَرْضُ إِذَا طَلَعَ نَبَاتُهَا Ve

خَضْبٌ [ḫaḍb] Şol nebāta denir ki solup sararmış iken üzerine yağmur yağmakla yeşerip tāzelenmiş ola; ʿalā-kavlin ağacının şol yeşillenmesine denir ki henüz yaprak açmağa başladıkta zāhir ola.

اَلتَّخْضِيبُ [et-taḫḍīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Pek boyamak maʿnāsınadır; yukālu: خَضَّبَهُ تَخْضِيبًا إِذَا لَوَّنَهُ

اَلْخَضِيبُ [el-ḫaḍīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَخْضُوبُ [el-maḫḍūb] ve

اَلْمُخَضَّبُ [el-muḫaḍḍāb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Boyanmış nesneye denir; yukālu: كَفٌّ خَضِيبٌ وَامْرَأَةٌ خَضِيبٌ وَبَنَانٌ مَخْضُوبٌ وَخَضِيبٌ وَمُخَضَّبٌ Yaʿnī kına yakınıp saçı rengīn olmuş hatun ve kınalanmış rengīn el ve parmak uçları.

اَلْكَفُّ الْخَضِيبُ [el-Keffu'l-Ḫaḍīb] Bir kevkeb adıdır. Mütercim der ki ehl-i fen ʿindinde muʿtenādır, mahsūs seyrini takvīm ederler; kemāl-i hürmetinden onunla kināye olunmuştur. Havāssındandır ki bir kimse onu bilip bir adama gösterse ikisi min-baʿd ülfet eylemek muhaldir ve hāk-ı vasat-ı semāya geldiği derecede duʿā makbūldür.

اَلْخِضَابُ [el-ḫiḍāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Nesne boyayacak boyaya denir; yukālu: خَضَبَ شَعْرَهُ بِالْخِضَابِ وَهُوَ مَا يُخْتَضَبُ بِهِ

اَلْإِخْتِضَابُ [el-iḫtiḍāb] (اِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Boyanmak maʿnāsınadır; yukālu: اِخْتَضَبَ بِالْحِنَّاءِ وَنَحْوِهِ

اَلْخُضَبَةُ [el-ḫuḍabet] (ḫā'nın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Şol hatuna denir ki çok إِخْتِضَابٌ [iḫtiḍāb] eder, yaʿnī ellerine ve ayaklarına dāʾimā kına yakınıp ve kaşlarına vesme çekinir ola; yukālu: اِمْرَأَةٌ خُضَبَةٌ أَيِ الْكَثِيرَةُ الْإِخْتِضَابِ

اَلْخَاضِبُ [el-ḫāḍib] Şol erkek devekuşuna denir ki dişiye pek kızmış olmakla baldırları kıpkızıl ola; ʿalā-kavlin bahār mevsiminde ot otlamakla kuru incikleri kızarmış yāhūd yeşillenmiş yāhūd sararmış ola. Ve bu hālet dişisine ʿārız olmaz. ʿAlāreʾyin خَاضِبٌ [ḫāḍib]-i mersūmun meʾhazı olan خَضْبٌ [ḫaḍb] şol kızıllığa denir ki erkek devekuşunun dizleri mafsallarına ʿārız olur, hurmānın koruğu zuhūr eylediği vaktte olur ve koruk kemālini bulduğu hengāmda o kızıllık zāʾil olur. Şārih der ki bu keyfiyyet onda garīziyyedir.

اَلْخُضُوبُ [el-ḫuḍūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Ağaç yeşermek maʿnāsınadır; yukālu: خَضَبَ الشَّجَرُ وَخَضِبَ خُضُوبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ وَخُضِبَ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا اخْضَرَّ

اَلْإِخْضِيضَابُ [el-iḫḍīḍāb] Ağaç yemyeşil yeşermek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْضَوْضَبَ الشَّجَرُ إِخْضِيضَابًا

اَلْإِخْضَابُ [el-iḫḍāb] (hemzenin kesriyle) Yerin nebātı zuhūr eylemekle rūy-i zemīn yeşil kemhā döşenmiş gibi yemyeşil olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْضَبَتِ الْأَرْضُ إِذَا ظَهَرَ نَبَاتُهَا

اَلْخَضُوبُ [el-ḫaḍūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol nebāta denir ki pejmürde olmuş iken üzerine yağmur yağmakla tāzelenmiş ola.

اَلْمِخْضَبُ [el-miḫḍab] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol tagāra ve leğene denir ki içinde nesne boyarlar ve nesne yaykarlar; yukālu: غَسَلَ ثَوْبَهُ فِي الْمِخْضَبِ أَيِ الْمِرْكَنِ

خُضَابٌ [Ḫuḍāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Yemen'de bir mevziʿ adıdır.

[خ ض ر ب]

اَلْخَضْرَبَةُ [el-ḫaḍrabet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Su beri öte çalkanmak maʿnāsınadır; yukālu: خَضْرَبَ الْمَاءُ إِذَا اضْطَرَبَ

اَلْخُضَارِبُ [el-ḫuḍārib] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Beri öte çalkanıp muztarib olan suya denir. Ve bu hālet göllerde ve derelerde olan suda vākiʿ olur.

اَلْمُخَضْرَبُ [el-muḫaḍrab] (مُخَضْرَمٌ [muḫaḍram] vezninde) Fasīh ve belīg ve

nātıka-perdāz adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُخَضْرَبٌ أَيْ فَصِيحٌ بَلِيغٌ

[خ ض ع ب]

اَلْخَضْعَبَةُ [el-ḫaḍʿabet] (ʿayn-ı mühmele ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Zaʿīf ve zebūn olmak maʿnāsınadır; yukālu: فِيهِ خَضْعَبَةٌ أَيْ ضَعْفٌ Ve

خَضْعَبَةٌ [ḫaḍʿabet] Semiz hatuna denir; yukālu: اِمْرَأَةٌ خَضْعَبَةٌ أَيْ سَمِينَةٌ Ve zaʿīfe ve nahīfe hatuna denir. Bu sūrette azdāddan olur, lākin müʾellif taʿarruz eylememiştir.

اَلتَّخَضْعُبُ [et-teḫaḍʿub] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir kimsenin işi şūrīde ve muhtelit ve muhtell olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَضْعَبَ أَمْرُهُمْ أَيِ اخْتَلَطَ

[خ ض ل ب]

اَلتَّخَضْلُبُ [et-teḫaḍlub] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir iş süst ve zaʿīf olmak; ʿalā-kavlin karışık, şūrīde olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَضْلَبَ أَمْرُهُ إِذَا ضَعُفَ أَوِ اخْتَلَطَ

[خ ط ب]

اَلْخَطْبُ [el-ḫaṭb] (ḫā'nın fethi ve tā'nın sükūnuyla) Mutlakan işe denir, şeʾn ve emr maʿnāsınadır, gerek sagīr ve gerek ʿazīm olsun. Cemʿi خُطُوبٌ[ḫuṭūb] gelir ḫā'nın zammıyla. Lākin Rāġıb'ın beyānına göre خَطْبٌ [ḫaṭb] şol emr-i ʿazīme denir ki onun hakkında tehātub-ı nās kesīr ola. Bu sūrette ahass olur. Ve

خَطْبٌ [ḫaṭb] Masdar olur, Tezevvüc için hatuna dünürlük eylemek maʿnāsına.

اَلْخِطْبَةُ [el-ḫiṭbet] (ḫā'nın kesriyle) ve

اَلْخِطِّيبَى [el-ḫiṭṭībā] (دِلِّيلَى [dillīlā] veznin-de) خَطْبٌ [ḫaṭb] maʿnāsınadır ki masdardır; yukālu: خَطَبَ الْمَرْأَةَ خَطْبًا وَخِطْبَةً وَخِطِّيبَى مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَعَاهَا إِلَى التَّزَوُّجِ

اَلْإِخْتِطَابُ [el-iḫtiṭāb] (اِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) خَطْبٌ [ḫaṭb] maʿnāsınadır; yukālu: اِخْتَطَبَ الْمَرْأَةَ بِمَعْنَى خَطَبَهَا Ve bir kimseyi kendisine hatun tezvīc olunmağa daʿvet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: اِخْتَطَبُوهُ إِذَا دَعَوْهُ إِلَى تَزْوِيجِ صَاحِبَتِهِمْ

اَلْخِطْبُ [el-ḫiṭb] (ḫā'nın kesriyle) Tezevvüc için taleb olunan yaʿnī dünürlüğüne varılan kadına denir. Ve hatuna tālib yaʿnī dünür olan er kişiye de denir. Bu maʿnāda ḫā'nın zammıyla da cāʾizdir. Cemʿi أَخْطَابٌ [aḫṭāb] gelir; yukālu: هَذِهِ خِطْبُهُ وَهَذَا خِطْبُهُ Ve

خِطْبٌ [ḫiṭb] Cāhiliyyet'te ʿakd ve tezevvüc edātından idi. Bir kimse hatun tezevvüc edecek oldukta kendisi yāhūd tarafından giden kimse o hatuna yāhūd tarafından olan kimseye خِطْبٌ [ḫiṭb] der idi ḫā'nın kesri ve zammıyla ve مخطوب [maḫṭūb], نِكْحٌ [nikḥ] der idi nūn'un kesri ve zammıyla. Bu taʿbīr ile hemen beynlerinde nikāh münʿakid olur idi.

اَلْخِطْبَةُ [el-ḫiṭbet] (ḫā'nın kesriyle) ve

اَلْخِطِّيبَى [el-ḫiṭṭībā] (ḫā'nın ve ṭā-yı müşeddedenin kesriyle ki fi'l-asl masdardır) ve

اَلْخِطِّيبَةُ [el-ḫiṭṭībet] (kezālik ḫā'nın ve ṭā-yı müşeddedenin kesriyle) Bunlar da tezevvüc için taleb olunan hatuna denir; yukālu: هِيَ خِطْبُهُ وَخِطْبَتُهُ وَخِطِّيبَاهُ وَخِطِّيبَتُهُ

اَلْخِطِّيبُ [el-ḫiṭṭīb] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Hatun alacak kişiye denir. Cemʿi خِطِّيبُونَ [ḫiṭṭībūn] gelir. *Miṣbāḥ*'ta ḫā'nın kesriyle خِطْبَةٌ [ḫiṭbet] ism olmak üzere mersūmdur ki dünürlük demek olur.

اَلْخَطَّابُ [el-ḫaṭṭāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) خِطْبَةٌ [ḫiṭbet] yaʿnī dünürlük bābında mutasarrıf ve kār-güzār ve o husūsta pek habīr ve ʿārif ve ona müştagil olan kimse-

ye denir; yukālu: رَجُلٌ خَطَّابٌ أَيْ مُتَصَرِّفٌ فِي الْخِطْبَةِ

اَلْخُطْبَةُ [el-ḫuṭbet] (ḫā'nın zammıyla) Kelām-ı maʿrūftur ki hatīb efendi minberde kırāʾat eder. Baʿzılar dedi ki خُطْبَةٌ [ḫuṭbet] mensūr ve müseccaʿ olan kelāma ıtlāk olunur, kitāb dībāceleri gibi ve makāme ve mevʿiza gibi.

Miṣbāḥ'ın beyānına göre asl-ı hitāb mütekellim ile sāmiʿ beyninde vākiʿ olan kelāmdır, خُطْبَةٌ [ḫuṭbet] ve خِطْبَةٌ [ḫiṭbet] ki ḫā'nın zammı ve kesriyledir, ondan meʾhūzdur. *Mevʿiẓa*'da zamm iledir ki fuʿlet bi-maʿnā mefʿūldür, نُسْخَةٌ [nusḫat] bi-maʿnā مَنْسُوخٌ [mensūḫ] olduğu gibi. Cemʿi خُطَبٌ [ḫuṭab] gelir صُرَدٌ [ṣurad] vezninde. Ve خِطْبَةٌ [ḫiṭbet] ki ḫā'nın kesriyledir, ismdir, dünürlük maʿnāsınadır. Ve dünürlük edene خَاطِبٌ [ḫāṭib] ve dünürlük husūsunda māhir olan خَطَّابٌ [ḫaṭṭāb] denir. İntehā. Ve

خُطْبَةٌ [ḫuṭbet] (ḫā'nın zammıyla) Masdar olur, hatīb minberde hutbe okumak maʿnāsına.

اَلْخَطَابَةُ [el-ḫaṭābet] (ḫā'nın fethiyle) خُطْبَةً [ḫuṭbet] maʿnāsınadır; yukālu: خَطَبَ الْخَاطِبُ عَلَى الْمِنْبَرِ خَطَابَةً وَخُطْبَةً

اَلْخَطِيبُ [el-ḫaṭīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hoş edā ve hūb nidā ile güzel hutbe kırāʾat eden efendiye denir, Reyḥānzāde merhūm gibi; yukālu: رَجُلٌ خَطِيبٌ أَيْ حَسَنُ الْخُطْبَةِ Ve muhaddisīnden Ebu'l-Ḳāsım ʿAbdullāh b. Muḥammed el-Ḫaṭībī ki İbn Cevzī şeyhidir, ve yine muhaddisīnden Ebū Ḥanīfe Muḥammed b. ʿAbdullāh b. Muḥammed el-Ḫaṭībī, hasenü'l-hutbe olmalarıyla ona nisbet olundular. Ve

خُطْبَةٌ [ḫuṭbet] (ḫā'nın zammıyla) Şol bozumtuk bulanık renktir ki sarımtık kırmızıya māʾil ola, tāze buğday levni ve baʿzı yaban eşeği levni gibi; ʿalā-kavlin bozluğa denir ki ona yeşillik gālib ola ki kibrītī dedikleridir; yukālu: بِهِ خُطْبَةٌ أَيْ لَوْنٌ كَدِرٌ مُشْرَبٌ حُمْرَةً فِي صُفْرَةٍ أَوْ غُبْرَةً تَرْهَقُهَا خُضْرَةٌ

اَلْخَطَبُ [el-ḫaṭab] (fethateynle) Zikr olunan renkte olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَطِبَ الشَّيْءُ خَطَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ بِهِ خُطْبَةٌ

اَلْأَخْطَبُ [el-aḫṭab] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Zikr olunan خُطْبَةٌ [ḫuṭbet] renginde olan şeyʾe denir. Ve

أَخْطَبُ [aḫṭab] Arı kuşuna denir, شِقِرَّاقٌ [şiḳirrāḳ] gibi; ʿalā-kavlin صُرَدٌ [ṣurad] ismidir ki göçegen dedikleri kuştur. Ve çakır doğana dahi أَخْطَبُ [aḫṭab] derler. Ve şol hımāra denir ki levnine hudrat gālib ola yāhūd sırtında kuyruğuna kadar siyāh hattı ola. Ve

أَخْطَبُ [aḫṭab] Yeşil yeşil muhattat olan ebū-cehl karpuzuna denir.

اَلْخَطْبَاءُ [el-ḫaṭbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) ve

اَلْخُطْبَانَةُ [el-ḫuṭbānet] (ḫā'nın zammıyla) Müʾennesidir; yukālu: أَتَانٌ أَوْ حَنْظَلَةٌ خَطْبَاءُ وَخُطْبَانَةٌ Cemʿi خُطْبَانٌ [ḫuṭbān] gelir ḫā'nın zammıyla ve خِطْبَانٌ [ḫiṭbān] gelir ḫā'nın kesriyle şüzūz üzere. Ve

خَطْبَاءُ [ḫaṭbāʾ] Şol kına yakınmış hatun eline denir ki boyası zāʾil olup ve henüz eseri bākī ola; yukālu: يَدٌ خَطْبَاءُ أَيْ نَصَلَ سَوَادُ خِضَابِهَا

اَلْإِخْطَابُ [el-iḫṭāb] (hemzenin kesriyle) Ebū-cehl karpuzunun yeşil yeşil hatları zuhūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْطَبَ الْحَنْظَلُ إِذَا صَارَ أَخْطَبَ

اَلْخُطْبَانُ [el-ḫuṭbān] (عُثْمَانُ [ʿuṣmān] vezninde) Kuş konmaz otuna şebīh bir nevʿ nebāt

adıdır. Ve mugaylān ağacının yeşil yaprağına denir. ʿArabların أَوْرَقُ خُطْبَانِيٌّ kavlleri mübālagadır, أَوْرَقُ [evraḳ] أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde yaprağı çok demektir.

اَخْطَبَانُ [aḫṭabān] (hemzenin fethiyle) *Muzhir*'in beyānına göre efʿalān vezninde ism-i müfreddir, bir kuş adıdır.

اَلْخَطَّابِيُّ [el-Ḫaṭṭābiyy] (ṭā'nın teşdīdiyle) خَطَّابٌ [ḫaṭṭāb]a mensūb demektir. Ebū Suleymān el-Ḫattābī el-İmām maʿrūftur yaʿnī eʾimmedendir, tesānīf-i kesīre sāhibi fuhūldandır.

اَلْخَطَّابِيَّةُ [el-Ḫaṭṭābiyyet] Bağdād kazāsında bir karyedir. Ve revāfızdan bir tāʾifedir, reʾīsleri İbnu'l-Ḫaṭṭāb el-Esedī'dir, ʿakāʾidde kendiye muhālefet eden kimseler üzere şehādet-i zūr eylemek zımnında cemāʿatine emr eder idi ve Caʿfer-i Ṣādiḳ hazretlerinin hāşā ulūhiyyetine zāhib idi.

خَيْطُوبٌ [Ḫayṭūb] (قَيْصُومٌ [ḳayṣūm] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

فَصْلُ الْخِطَابِ [faṣlu'l-ḫiṭāb] Kādī beyyine ile yāhūd yemīn ile hükm eylemekten ʿibārettir ki hitāb-ı fāsıldır; ʿalā-kavlin hükm ve kazāda fikāhetten ʿibārettir. ʿAlāreʾyin kelāmı "ammā baʿdu" kelimesiyle nutk ve tekellüm eylemekten yaʿnī hamdele ve tasliye ile ibtidā eyledikten sonra maksūda "أَمَّا بَعْدُ" kelimesiyle şürūʿ eylemekten ʿibārettir; tekūlu: سَمِعْتُ مِنْهُ فَصْلَ الْخِطَابِ وَهُوَ الْحُكْمُ بِالْبَيِّنَةِ أَوِ الْيَمِينِ أَوِ الْفِقْهُ فِي الْقَضَاءِ Şārih der ki fi'l-asl خِطَابٌ [ḫiṭāb] mufāʿaleden masdardır, مُخَاطَبَةٌ [muḫāṭabet] gibi, bir adama söz söylemek maʿnāsına; yukālu: خَاطَبَهُ إِذَا كَالَمَهُ Ve baʿzen خِطَابٌ [ḫiṭāb] kelām maʿnāsına müstaʿmel olur. Burada kelām maʿnāsınadır. Ve فَصْلٌ [faṣl] فَاصِلٌ [fāṣil] maʿnāsınadır. Ve terkīb-i mezbūr, sıfatın mevsūfa izāfeti bābından olmakla اَلْخِطَابُ الْفَاصِلُ demektir. Ve ʿinde'l-baʿz فَصْلُ الْخِطَابِ [faṣlu'l-ḫiṭāb] ihtisār-ı muhill ve işbāʿ-ı mümill şāʾibesinden ʿārī hitāb-ı muʿtedilden ʿibārettir, ke-mā cāʾe fī vasfi kelāmihi ʿaleyhi's-salātu ve's-selāmu: "فَصْلٌ لاَ نَزَرَ وَلاَ هَذَرَ" أَيْ لاَ قَلِيلَ وَلاَ كَثِيرَ

أَخْطَبُ [Aḫṭab] (أَقْرَبُ [aḳreb] vezninde) Necd ülkesinde bir dağın ismidir. Ve bir recül adıdır.

[خ ط ر ب]

اَلْخَطْرَبَةُ [el-ḫaṭrebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) خَطْرَبَةٌ [ḫaṭrebet] lafzında lügattir ki maʿāş dar olmak maʿnāsınadır.

اَلْخُطْرُبُ [el-ḫuṭrub] (قُطْرُبٌ [ḳuṭrub] vezninde) ve

اَلْخُطَارِبُ [el-ḫuṭārib (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Dāʾimā beyhūde ve bī-asl kelimāt eden herze-çāne kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ خُطْرُبٌ وَخُطَارِبٌ أَيْ مُتَقَوِّلٌ يَعْنِي يَقُولُ مَا لَمْ يَكُنْ

اَلْخَطْرَبَةُ [el-ḫaṭrebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلتَّخَطْرُبُ [et-teḫaṭrub] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Mādde-i mezkūreden masdarlardır, aslı yok bī-maʿnā kelimāt eder olmak maʿnāsına; yukālu: خَطْرَبَ الرَّجُلُ وَتَخَطْرَبَ

[خ ط ل ب]

اَلْخَطْلَبَةُ [el-ḫaṭlebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Mecliste söz çoğalıp şürīde ve muhtelit olmak maʿnāsınadır, karılar hamāmı gibi; tekūlu: مَا هَذِهِ الْخَطْلَبَةُ أَيْ كَثْرَةُ الْكَلاَمِ وَاخْتِلاَطُهُ

[خ ع ب]

اَلْخِنْعَابَةُ [el-ḫinʿābet] (ḫā'nın kesri ve nūn'un sükūnuyla) Nā-merd ve denī ve

nākes ve kem-māye kimseye denir ki adam molozu taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ خِنْعَابَةٌ أَيْ رَدِيءٌ دَنِيءٌ

[خ ل ب]

اَلْخِلْبُ [el-ḫilb] (ḫā'nın kesri ve lām'ın sükūnuyla) Tırnağa denir, ظُفُرٌ [ẓufur] maʿnāsına. Ve şol küçük ve incecik etçeğize denir ki eyegü kemiklerini birbirine vasl edip yapıştırmıştır; ʿalā-kavlin ciğere denir, كَبِدٌ [kebid] maʿnāsına. Yāhūd ciğerin ziyādesine denir ki ciğerden başkaca ve yanında olur, ciğer-kūşe dedikleridir. Yāhūd ciğerin perdesine denir, حِجَابُ كَبِدٍ [ḥicābu kebid] maʿnāsına. Yāhūd şol beyāz ve yufka zara denir ki ciğere yapışık olur. Ve

خِلْبٌ [ḫilb] Sebzevāttan turp dedikleri sebzeye denir, فُجْلٌ [fucl] maʿnāsına. Baʿzı nüshada ḫā-yı mühmele ile فَحْلٌ[faḥl] mersūm olmakla erkek ve aygır hayvān demek olur. *Munāvī Şerḥi*'nde bunu tercīh eder. Ve

خِلْبٌ [ḫilb] Asma yaprağına denir. Ve şol zen-pāre çelebiye denir ki sohbet ve fücūr için kendi nisvānı ve nisvān kendisini severler ola; yukālu: هُوَ خِلْبُ نِسَاءٍ إِذَا كَانَ يُحِبُّهُنَّ لِلْحَدِيثِ وَالْفُجُورِ وَيُحْبِبْنَهُ Cemʿi أَخْلاَبٌ [aḫlāb] gelir ve خُلَبَاءُ [ḫulebāʾ] gelir كُرَمَاءُ [kuremāʾ] vezninde; ve yukālu: هُمْ أَخْلاَبُ نِسَاءٍ وَخُلَبَاءُ نِسَاءٍ

اَلْخَلْبُ [el-ḫalb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Tırnakla yaralamak; ʿalā-kavlin tırmalamak yāhūd tırnakla kesmek maʿnāsınadır; yukālu: خَلَبَهُ بِظُفُرِهِ خَلْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالأَوَّلِ إِذَا جَرَحَهُ أَوْ خَدَشَهُ أَوْ قَطَعَهُ Ve bir nesneyi yarmak maʿnāsınadır; yukālu: خَلَبَهُ إِذَا شَقَّهُ Ve yırtıcı cānver ve yırtıcı kuş tuʿme ve şikārını pençesiyle ve çıynağıyla kapıp almak maʿnāsınadır; yukālu: خَلَبَ الْفَرِيسَةَ إِذَا أَخَذَهَا بِمِخْلَبِهِ Ve dil-rübā mahbūb ve mahbūbeler hüsn ü cemāl ve şīve vü delāl ile bir bī-çāreyi āşüfte-hāl edip gönlünü kapıp ve ʿaklını uğurlamak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: خَلَبَتِ الْمَرْأَةُ فُلاَنًا عَقْلَهُ إِذَا سَلَبَهُ إِيَّاهُ Ve bu, maʿnā-yı sābıktan meʾhūzdur. Ve

خَلْبٌ [ḫalb] Isırmak maʿnāsınadır; yukālu: خَلَبَهُ أَيْ عَضَّهُ Ve

خَلْبٌ [ḫalb] ve

خِلاَبٌ [ḫilāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

خِلاَبَةٌ [ḫilābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Aldamak ve firīfte eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَلَبَ فُلاَنًا خَلْبًا وَخِلاَبًا وَخِلاَبَةً مِنَ الْبَابِ الأَوَّلِ إِذَا خَدَعَهُ

اَلْإِسْتِخْلاَبُ [el-istiḫlāb] خَلْبٌ [ḫalb] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: اِسْتَخْلَبَهُ بِظُفُرِهِ بِمَعْنَى خَلَبَهُ

اَلْإِخْتِلاَبُ [el-iḫtilāb] ve

اَلْمُخَالَبَةُ [el-muḫālebet] Bunlar da aldamak maʿnāsınadır; yukālu: اِخْتَلَبَهُ وَخَالَبَهُ إِذَا خَدَعَهُ

اَلْخِلِّيبَى [el-ḫillībā] (خِلِّيفَى [ḫillīfā] vezninde) Maʿnā-yı mezbūrdan ismdir, aldamağa ve mekr ve ala denir.

اَلْخَالِبُ [el-ḫālib] ve

اَلْخَلاَّبُ [el-ḫallāb] (كَذَّابٌ [kezzāb] vezninde) ve

اَلْخَلَبُوتُ [el-ḫalebūt] (جَبَرُوتٌ [ceberūt] vezninde) ve

اَلْخَلَبُوبُ [el-ḫalebūb] (iki bā-yı muvahhade ile) Nāsı dāʾimā aldayıp dubāra eden ḫaddāʿ ve mekkār kimseye denir. Evvelden mā-ʿadā sīgalar mübālaga içindir.

اَلْخَالِبَةُ [el-ḫālibet] ve

اَلْخَلِبَةُ [el-ḫalibet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلْخَلُوبُ [el-ḫalūb] (كَذُوبٌ [keẕūb] vezninde) ve

اَلْخَلَّابَةُ [el-ḫallābet] (كَذَّابَةٌ [keẕẕābet] vezninde) ve

اَلْخَلَبُوتُ [el-ḫalebūt] (رَهَبُوتٌ [rehebūt] vezninde) Dāʾimā nāsı aldayıcı haddāᶜa ve muhtāle karıya denir.

اَلْمِخْلَبُ [el-miḫleb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Ekin biçecek orağa denir, مِنْجَلٌ [mincel] gibi. Ve yırtıcı cānverin pençesine ve yırtıcı kuşun çengeline denir ki kıynak ve çıynak taᶜbīr olunur; ᶜalā-kavlin مِخْلَبٌ [miḫleb] sayyād olan kuşun ve ظُفُرٌ [ẓufur], sayyād olmayanın çıynağına ıtlāk olunur. Cemᶜi مَخَالِبُ [meḫālib]dir; yukālu: أَنْشَبَ فِيهِ مَخَالِبَهُ وَهِيَ أَظْفَارُ كُلِّ سَبُعٍ مِنَ الْمَاشِي وَالطَّائِرِ أَوْ هِيَ لِمَا يَصِيدُ مِنَ الطَّيْرِ وَالظُّفُرُ لِمَا لاَ يَصِيدُ

اَلْخُلْبُ [el-ḫulb] (ḫā'nın zammıyla ve zammeteynle) Hurmā ağacının özüne denir, لُبُّ النَّخْلَةِ [lubbu'n-naḫlet] maᶜnāsına; ᶜalā-kavlin hurmā beynisine denir, قَلْبُ النَّخْلَةِ [ḳalbu'n-naḫlet] gibi. Ve hurmā līfine denir. Ve līften örülmüş muhkem ve ince sicime denir. Ve çamura denir; ᶜalā-kavlin özlü yapışkan çamura yāhūd siyāh çamura denir.

اَلْمُخْلِبُ [el-muḫlib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Zikr olunan çamurlu suya denir; yukālu: مَاءٌ مُخْلِبٌ أَيْ ذُو خُلْبٍ

اَلْخُلَّبُ [el-ḫulleb] (ḫā'nın zammıyla قُبَّرٌ [ḳubber] vezninde) Yağmursuz sehāba denir, gūyā ki mumtır şeklinde görünüp sonra ifāza eylememekle halka hudᶜa eder olur. Kezālik yağmursuz şimşeğe بَرْقٌ خُلَّبٌ ve اَلْبَرْقُ الْخُلَّبِ ve بَرْقُ الْخُلَّبِ ıtlāk olunur. Bu münāsebetle vaᶜd edip halkı tamaᶜ ve ümniyyeye düşürdükten sonra vefā ve incāz eylemeyen yādigār hakkında kezālik اَلْبَرْقُ الْخُلَّبُ ve izāfetle بَرْقُ خُلَّبٍ ve بَرْقُ الْخُلَّبِ derler; yukālu: هُوَ الْبَرْقُ الْخُلَّبُ وَبَرْقُ الْخُلَّبِ وَبَرْقٌ خُلَّبٌ أَيْ مُطْمِعٌ مُخْلِفٌ Muhaddisīnden Ḥasan b. Ḳaḥṭaba el-Ḫullebī ona mensūbdur.

اَلْخَلْبَاءُ [el-ḫalbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) ve

اَلْخَلْبَنُ [el-ḫalben] (ḫā'nın ve bā'nın fethiyle) Şaşkın ve çolpa ve هَمَجٌ [hemec] ᶜavrete denir, خَرْقَاءُ [ḫarḳāʾ] maᶜnāsına. Ve خَلْبَنٌ [ḫalben] kelimesinde nūn ilhāk içindir. Ve

خَلْبَنٌ [ḫalben] Arık ve mehzūle ᶜavrete denir.

اَلْخَلَبُ [el-ḫaleb] (fethateynle) Karı خَلْبَاءُ [ḫalbāʾ] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَلَبَتِ الْمَرْأَةُ خَلَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَتْ خَلْبَاءَ

اَلْمُخَلَّبُ [el-muḫalleb] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Şol cāme ve libāsa denir ki nakş u nigārı kesīr ola; yukālu: ثَوْبٌ مُخَلَّبٌ أَيْ كَثِيرُ الْوَشْيِ

[خ ن ب]

اَلْخِنَّبُ [el-ḫinneb] (قِنَّبٌ [ḳinneb] vezninde) ve

اَلْخِنَّابُ [el-ḫinnāb] (ḫā'nın kesri ve nūn'un teşdīdiyle جِنَّانٌ [cinnān] vezninde) Ki şevāzdandır ve

اَلْخَنَابُ [el-ḫanāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şol tavīl ve ahmak kişiye denir ki reviş ve atvārı nesak-ı vāhid üzere olmayıp dāʾimā muhtelic ve muztarib ola, gāh şöyle edecek ve gāh böyle edecek olup hāsılı "تَمِيمِيٌّ مَرَّةً وَشَرَفِيٌّ أُخْرَى" telvīni üzere bir hālde sābit olamaz ola; yukālu: رَجُلٌ خِنَّبٌ وَخِنَّابٌ وَخَنَابٌ أَيْ طَوِيلٌ أَحْمَقُ مُخْتَلِجٌ Ve

خِنَّابٌ [ḫinnāb] (جِنَّانٌ [cinnān] vezninde) İri burunlu kişiye denir.

اَلْخِنَّابَتَانِ [el-ḫinnābetān] (ḫā'nın kesri ve zammı ve nūn'un teşdīdiyle ki tesniyedir)

Burnun iki cānibinde olan kanatlarına denir. Baʿzılar dedi ki خِنَّابَةٌ [ḫinnābet] büyük olan burun ucuna denir, أَرْنَبَةٌ عَظِيمَةٌ [ernebet ʿaẓīmet] maʿnāsına yāhūd burnun üst tarafından ucuna denir.

Mütercim der ki *Nihāye*'de işbu ve fī hadīsi Zeyd b. Ṣābit قَالَ فِي الْخِنَّابَتَيْنِ إِذَا خُرِمَتَا فِي كُلِّ وَاحِدَةٍ ثُلُثُ دِيَةِ الْأَنْفِ" hadīsinde maʿnāyı evvel ile beyān olunmuştur. Kaldı ki maʿneyn-i ahīreyne göre yine her tarafına ıtlāk olunmuş olur ki iki tarafı خِنَّابَتَانِ olur. İntehā. Ve

خِنَّابَةٌ [ḫinnābet] Kibr ve nahvet maʿnāsına istiʿmāl olunur. Ve خِنَّابَةٌ [ḫinnābet] lafzı kalīlen mehmūz olup خِنْأَبَةٌ [ḫinʾebet] ʿunvānında istiʿmāl olunur. Ve

خِنَّابَةٌ [Ḫinnābet] Esāmīdendir: Ḫinnābe b. Kaʿb el-ʿAbşemī ki şāʿir-i muʿammerdir, tābiʿīndendir. Ve ʿAbşem, ʿAbduşşems lafzından menhūttur.

اَلْخِنْبُ [el-ḫinb] (ḫā'nın kesriyle) Dizin iç tarafına denir; ʿalā-kavlin uylukların aşağılarıyla baldırların yukarı uçlarının kavuştukları yerlere denir yāhūd eyegü kemiklerinin kezālik parmakların aralıklarında olan fürcelere denir. Cemʿi أَخْنَابٌ [aḫnāb] gelir.

اَلْخَنَبُ [el-ḫaneb] (fethateynle) Sözü genizden söyler olmağa denir, خُنَانٌ [ḫunān] maʿnāsına. O kimseye genzek taʿbīr olunur. Ve o buruna ʿārız olur bir ʿilletten neşʾet eder; yukālu: خَنِبَ الرَّجُلُ خَنَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ بِهِ خُنَانٌ Ve ayak süst ve zaʿīf olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَنِبَتْ رِجْلُهُ إِذَا وَهَنَتْ Ve aksak olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَنِبَ فُلَانٌ إِذَا عَرِجَ Ve helāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَنِبَ الرَّجُلُ إِذَا هَلَكَ

اَلْإِخْنَابُ [el-iḫnāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi helāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْنَبَ الرَّجُلُ إِذَا هَلَكَ Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْنَبَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve bir nesneyi süst ve zaʿīf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْنَبَهُ أَيْ أَوْهَنَهُ Ve helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْنَبَهُ إِذَا أَهْلَكَهُ

اَلْخَنِبَةُ [el-ḫanibet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Nāzende ve şīve-kār olan ter ü tāze mahbūbeye denir; yukālu: جَارِيَةٌ خَنِبَةٌ أَيْ غَنِجَةٌ رَخِيمَةٌ Ve şol āhūya denir ki boynunu sımsıkı içine çekip tutarak yerinden kımıldamayıp nāzenīn mahbūbe gibi nigāh edip dura; yukālu: ظَبْيَةٌ خَنِبَةٌ أَيْ عَاقِدَةٌ عُنُقَهَا رَابِضَةٌ لَا تَبْرَحُ مَكَانَهَا

اَلْخَنَابَةُ [el-ḫanābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] veznninde) Eser-i kabīh maʿnāsınadır. Ve şerr ü şūr maʿnāsınadır.

ذُو خُنُبَاتٍ [ẕū-ḫunubāt] (zammeteynle ve fethateynle lügattir) Gadr ve kizb ile muttasıf olan, ʿalā-kavlin gāh sālih ve perhīzkār ve gāh fāsid ve tebeh-kār olan kimseye denir. Pes خُنُبَاتٌ [ḫunubāt] ve خَنَبَاتٌ [ḫanebāt] خُنْبَةٌ [ḫunbet] ve خَنْبَةٌ [ḫanbet]ten cemʿ olmakla gadr ve kezib yāhūd gāh sālih ve gāh fāsid olmak maʿnāsına olur ve cemʿiyyeti atvār-ı müstemirre iʿtibārına mebnīdir; yukālu: هُوَ ذُو خُنُبَاتٍ وَخَنَبَاتٍ أَيْ ذُو غَدْرٍ وَكَذِبٍ أَوْ يَصْلُحُ مَرَّةً وَيَفْسُدُ أُخْرَى Şārihin beyānına göre burada يَصْلُحُ ve يَفْسُدُ kelimeleri sülāsīdir, ifʿāl bābından olarak zabtları galattır.

اَلْخَنْبَةُ [el-ḫanbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Fesād maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ خَنْبَةٌ أَيْ فَسَادٌ

اَلْمَخْنَبَةُ [el-maḫnebet] (مَشْرَبَةٌ [meşrebet] vezninde) Sürüye denir, قَطِيعَةٌ [ḳaṭīʿat] maʿnāsına.

خَنْبٌ [Ḫanb] (ḫā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Muhaddisīnden niçe zevāt

ismleridir.

اَلتَّخَنُّبُ [et-teḫannub] (تَجَنُّبٌ [tecennub] vezninde) Kibr ve nahvet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَنَّبَ فُلاَنٌ اِذَا تَكَبَّرَ

[خ ن ت ب]

اَلْخُنْتُبُ [el-ḫuntub] (nūn ve tā-yı fevkiyye ile بُرْقُعٌ [burḳuʿ] vezninde) ve

اَلْخُنْتَبُ [el-ḫunteb] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) Hatun sünnet olmazdan akdem sünnet olacak lahm-ı zāʾidine denir ki hadd-i iʿtidāli mütecāviz uzun ola. Ve hīz ve muhannes kimseye denir ki müzekker-i semāʿī taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ خُنْتُبٌ وَخُنْتَبٌ أَيْ مُخَنَّثٌ Ve kasīrü'l-kāmet bodur kimseye denir.

[خ ن ث ب]

اَلْخِنْثَبَةُ [el-ḫinṯebet] (ḫā'nın kesri ve nūn'un sükūnu ve ṯā-yı müsellesenin fethiyle) Pek sütlü nākaya denir.

[خ ن ث ع ب]

اَلْخِنْثَعْبَةُ [el-ḫinṯaʿbet] "خ،ث،ع،ب" māddesinde zikr olundu.

[خ ن د ب]

اَلْخُنْدُبُ [el-ḫundub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznin-de) Bed-hūy ve bed-meşreb kişiye denir.

اَلْخُنْدُبَانُ [el-ḫundubān] (عُنْفُوَانٌ [ʿunfuvān] vezninde) Şişman ve lahīm kimseye denir.

[خ ن ز ب]

اَلْخُنْزُوبُ [el-ḫunzūb] (ḫā'nın zammıyla) ve

اَلْخِنْزَابُ [el-ḫinzāb] (ḫā'nın kesriyle) Zinā ve fücūr husūsunda cerī' ve mikdām olan fāsıka denir.

خَنْزَبٌ [ḫanzeb] (ḫā'nın ve zā'nın fethiy-le) Bir şeytān adıdır. Şārihin beyānına göre musallīye müstevlī olan şeytānın adıdır. Kāle fi'n-*Nihāye* fī hadīsi's-salāti: ذَاكَ شَيْطَانٌ يُقَالُ لَهُ خَنْزَبٌ Kāle Ebū ʿAmr ve huve lakabun lehu; ve yurvā bi'l-kesri ve'z-zammi.

[خ ن ص ب]

اَلْخِنْصَابُ [el-ḫinṣāb] (ṣād-ı mühmele ile خِنْزَابٌ [ḫinzāb] vezninde) Şecer-i مُقْلٌ [muḳl] ismidir ki ekserī bilād-ı ʿArab'da ve Yemen'de nābit olur. Ve مُقْلٌ [muḳl] onun zamkıdır ki Türkīde gören derler.

اَلْخُنْصُبَةُ [el-ḫunṣubet] (ḫā'nın ve ṣād'ın zammıyla) Pek semiz hatuna denir; yukālu: اِمْرَأَةٌ خُنْصُبَةٌ أَيْ سَمِينَةٌ Zāhiren bu خِصْبٌ [ḫiṣb] māddesinden funʿulet veznindedir fā'nın ve ʿayn'ın zammıyla.

[خ ن ظ ب]

اَلْخُنْظُبَةُ [el-ḫunẓubet] (ḫā'nın ve ẓā-yı muʿcemenin zammıyla) Bir böcek adıdır.

[خ ن ع ب]

اَلْخَنْعَبُ [el-ḫanʿab] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Uzun saça denir.

اَلْخُنْعُبَةُ [el-ḫunʿubet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vez-ninde) Çenede olan yive denir, نُونَةٌ [nūnet] maʿnāsına; ʿalā-kavlin üst dudağın ağıza gelen vasatında ağıza doğru sarkık etçe-ğize denir yāhūd üst dudakta iki taraflı bıyığın aralığında burun direğine doğru çekilen uzunca yive denir.

[خ و ب]

اَلْخَوْبُ [el-ḫavb] (ḫā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Fakīr ve muhtāc olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَابَ الرَّجُلُ يَخُوبُ خَوْبًا اِذَا افْتَقَرَ

اَلْخَوْبَةُ [el-ḫavbet] (نَوْبَةٌ [nevbet] vezninde) Açlık, جُوعٌ [cūʿ] maʿnāsınadır; yukālu: أَصَابَتْهُ خَوْبَةٌ أَيْ جَوْعَةٌ Ve şol yere denir ki yağ-

mur yağmış iki yerlerin beyninde olup ve ona yağmur isābet eylememiş ola. Ve çayırı ve otlağı olmayan kır yere denir.

[خ ي ب]

اَلْخَيْبَةُ [el-ḫaybet] (ḫā'nın fethi ve yā-yı tahtiyyenin sükūnuyla) Nā-ümīd ve mahrūm ve bī-behre kalmak maʿnāsınadır; yukālu: خَابَ الرَّجُلُ يَخِيبُ خَيْبَةً إِذَا حُرِمَ Ve hasāret ve ziyāna uğramak maʿnāsınadır; yukālu: خَابَ الرَّجُلُ إِذَا خَسِرَ Ve kāfir olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: خَابَ فُلَانٌ أَيْ كَفَرَ Ve matlūba nāʾil olmayıp saʿy hebā olmak maʿnāsınadır ki maʿnā-yı evvelden ahasstır; yukālu: خَابَ الرَّجُلُ إِذَا لَمْ يَنَلْ مَطْلُوبَهُ Ve fi'l-meseli: "اَلْهَيْبَةُ خَيْبَةٌ" Yaʿnī mevkiʿ-i taleb-i emel olan kimseden yāhūd matlūb olan mādde mühvil olmak hasebiyle havf u endīşe eylemek, haybet ve hırmānı mūristir, zīrā ikdāma māniʿdir, niteki "اَلْحَيَاءُ يَمْنَعُ الرِّزْقَ" dahi bu kabīldendir. Ve bed-duʿā mevkiʿindedir, meselā خَيْبَةٌ لِزَيْدٍ derler, refʿle ve nasbla. Refʿi ibtidāʾiyyet üzeredir ki خَيْبَةٌ عَظِيمَةٌ takdīrindedir. Ve nasbı izmār-ı fiʿle mebnīdir ki أَسْأَلُ خَيْبَةً takdīrindedir. Ve yekūlūne: "سَعْيُهُ فِي خَيَّابِ بْنِ هَبَابٍ" Yaʿnī "filān kimsenin saʿyi heybetli olan emrden mütevellid haybetli māddeye uğramıştır." Ve

خَيَّابٌ [ḫayyāb] (kezālik شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Āteşi çakmayan çakmağa ıtlāk olunur.

اَلتَّخْيِيبُ [et-taḫyīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Mahrūm ve bī-behre kılmak; yukālu: خَيَّبَهُ اللهُ تَخْيِيبًا أَيْ جَعَلَهُ خَائِبًا

وَادِي تُخُيِّبَ [vādī tuḫuyyibe] (tā'nın ve ḫā'nın zammı ve yā-yı müşeddedenin kesriyle ve ḫā'nın fethiyle de cāʾizdir ve bu müsellestir) Lagv ve bātıl maʿnāsına istiʿmāl olunur. Ve bu şibh-i fiʿl ve taʿrīf sebebiyle gayr-i munsarıftır; yekūlu: وَقَعُوا فِي وَادِي تُخُيِّبَ أَيْ بِالْبَاطِلِ Niteki تَضَلُّلٌ [taḍallul] ve تَهَلُّكٌ [tehelluk] dahi bu maʿnāya müstaʿmeldir. Ve bunlar taʿbīrāt-ı mahsūsadandır, fi'l-asl fiʿllerdir.

FASLU'D-DĀLİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الدَّالِ الْمُهْمَلَةِ)

[د أ ب]

اَلدَّأْبُ [ed-deʾb] (dāl'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla ve fethateynle lügattir) ve

اَلدُّؤُوبُ [ed-duʾūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir işte devām ve iltizāmla emek çekip çalışmak maʿnāsınadır; yukālu: دَأَبَ فِي عَمَلِهِ دَأْبًا وَدُؤُوبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ اِذَا جَدَّ وَتَعِبَ Ve

دَأْبٌ [deʾb] (dāl'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla ve fethateynle cāʾizdir) Şeʾn ve emr ve kār maʿnāsınadır; yukālu: هَذَا دَأْبُهُ أَيْ شَأْنُهُ Ve ʿādet maʿnāsınadır; tekūlu: هَذَا دَأْبُكَ أَيْ عَادَتُكَ Ve bunlar maʿnā-yı evvelden meʾhūzlardır. Ve davarı ʿunf ve şiddetle sürmek maʿnāsınadır; yukālu: دَأَبَ دَابَّتَهُ اِذَا سَاقَهَا شَدِيدًا Ve tard eylemek maʿnāsınadır, saydı arkasından uzun uzadı kovup götürmek gibi; yukālu: دَأَبَهُ اِذَا طَرَدَهُ

اَلْإِدْآبُ [el-idʾāb] (اِتْعَابٌ [itʿāb] veznince) Yorup zahmet vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْأَبَهُ إِدْآبًا أَيْ أَتْعَبَهُ

اَلدَّائِبَانِ [ed-dāʾibān] (tesniye bünyesiyle) Leyl ve nehāra ıtlāk olunur, جَدِيدَانِ [cedīdān] gibi, birbirini iʿtikāb ve husūsunda cidd ü ikdāmları mülāhazasıyladır.

دَوْأَبٌ [Devʾeb] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Beni'l-ʿAnber cemāʿatine mahsūs bir feres ismidir.

بَنُو دَوْأَبٍ [Benū Devʾeb] Bir kabīledir.

دَأْبٌ [Deʾb] (نَهْبٌ [nehb] vezninde) Esāmīdendir: ʿAbdurraḥmān b. Deʾb, ʿArab beyninde bir mʿarūf kimsedir ve Muḥammed b. Deʾb muhaddisīndendir, lākin kezzābdır ve ʿĪsā b. Yezīd b. Deʾb, hāliktir. Şārih der ki merkūm, şāʿir ve müverrih idi, lākin ekser-i eşʿār ve ahbārı tashīf ve tasnīʿ ile intihāl eylemekle iʿtibārdan sākıt olup rivāyeti mütevārī oldu ve baʿzen vazʿ-ı ehādīs ederdi, helākı bu cihetlerdendir.

[د ب ب]

اَلدَّبُّ [ed-debb] (dāl'ın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) ve

اَلدَّبِيبُ [ed-debīb] (dāl'ın fethiyle) Karār ve iʿtidāl üzere yap yap āhestece mülāyemetle yürümek maʿnāsınadır ki bundan Türkīde emeklemek ile taʿbīr olunur; yukālu: دَبَّ الرَّجُلُ دَبًّا وَدَبِيبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي اِذَا مَشَى عَلَى هِيئَتِهِ Şārih der ki bu mādde pek hafīf ve yapça yürümeğe mahsūstur, etfālın emekleyerek yürümeleri gibi. Ve ekserī hayvān ve haşerātta müstaʿmeldir ve hareket hassesi idrāk olunmayan nesnelerde müstaʿmeldir, şarāb ve sekamın sirāyeti gibi. İntehā.

Ve ʿArablar دَبَّ الشَّرَابُ فِي الْجِسْمِ derler, "İçtiğim meşrūb bütün bedenime sirāyet eyledi" diyecek yerde. Kezālik دَبَّ السَّقَمُ derler, "Derd ve vecaʿ bütün bedene yürüdü" maʿnāsına. Ve دَبَّ الْبِلَى فِي الثَّوْبِ derler, "Eskiyip yeprimek hāleti yapça yapça cāmenin her yerine sārī oldu" maʿnāsına. Ve دَبَّتْ عَقَارِبُ فُلَانٍ وَأَذَاهُ سَرَتْ نَمَائِمُهُ maʿnāsına, yaʿnī "Koğuculuğu sebebiyle şūriş ve fesādı miyāne-i nāsa sirāyet eyledi" diyecek yerde. Ve yukālu: "أَكْذَبُ مَنْ دَبَّ وَدَرَجَ" Yaʿnī "Filān kimse diri olup rūy-i zemīnde yürüyen ve fevt olup makbūr ve munkariz olan nāstan ezyed kāzibdir, ölüde, diride kendi kadar kāzib yoktur."

اَلدِّبَّةُ [ed-dibbet] (dāl'ın kesriyle binā-yı nevʿdir) Bunda lisānımızda yürüyüş ile taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ خَفِيُّ الدِّبَّةِ

اَلدَّبُّوبُ [ed-debūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلدَّيُّوبُ [ed-deybūb] (دَيُّومٌ [deymūm] vezninde) Koğucu ve nemmām ve sāʿī bi'l-fesād kimseye denir; ʿalā-kavlin دَيُّوبٌ [deybūb] ʿavret pezevengine denir ki dāʾima ricāl ve nisvān beynini zinā için cemʿ eylemeğe saʿy eder; yukālu: هُوَ دَيُّوبٌ وَدَيُّوبٌ أَيْ نَمَّامٌ أَوِ الدَّيُّوبُ الْجَامِعُ بَيْنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ

اَلدَّابَّةُ [ed-dābbet] (شَابَّةٌ [şābbet] vezninde) Mutlakan yer üzere yürüyen hayvāna denir; lākin istiʿmāli merkūb olan hayvānda ki Fārisīde sütūr ve Türkīde davar taʿbīr olunur, gālib olmuştur; müʾennestir, müzekkere dahi ıtlāk olur ki hāʾ ismiyyete mahmūl olur.

Şārih der ki musaggarı دُوَيْبَّةٌ [duveybet] tir yā'nın teşdīdi ve işmām kesriyle. Ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre musaggarında دُوَابَّةٌ [duvābbet] dahi mesmūʿdur ki yāʾ gayr-i kıyās üzere elife maklūbdur. Ve baʿzılar دَابَّةٌ [dābbet] misdākından طَيْرٌ [ṭayr]ı istisnā eylemiştir, lākin semāʿla merdūddur; ve huve kavluhu taʿālā: ﴿وَاللهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ﴾ اَلآيَةُ Baʿzı müfessirīn burada مَاءٌ [māʾ] lafzını جُزْءُ مَادَّتِهِ ʿibāretiyle tefsīr eylemekle tenkīrleri ifrād-ı nevʿī olur ki murād, "Hak sübhānehu ve taʿālā, dābbe cinsinden her nevʿi o nevʿe muhtas ābdan halk eyledi" demek olur. Ve bu āb, ʿanāsır-ı erbaʿa cümlesinden olandır. Ve baʿzılar مِنْ مَاءٍ مَخْصُوصٍ ile tefsīr eylemekle tenkīrleri ifrād-ı şahsī için olur. Pes maʿnā, "Cins-i devābdan her ferdi kendisine mahsūs olan ābdan halk eyledi" demek olur ki murād nutfedir. Bu sūrette gālib, küll menziline tenzīl olunmuştur. Pes buna göre de devābb cümlesinde tayr dāhildir. Ve دَابَّةٌ [dabbet]i merkūb olan hayvāna tahsīs, ʿörfīdir ve hāʾ, nakliyye için olmakla müzekker ve müʾennese ıtlāk olunur. İntehā.

دَابَّةُ اَلْأَرْضِ [dābbetu'l-arḍ] Bir nevʿ hayvāndır ki zuhūru eşrāt-ı sāʿattendir; ʿalā-kavlin eşrātın evvelidir, Mekke-i mükerreme'de huccāc Minā'ya gider iken cebel-i Ṣafā münşakk olup içinden zuhūr ve hurūc eder, ʿalā-rivāyetin arz-ı Ṭāʾif'ten yāhūd üç mahalden üç defʿa hurūc eder. Yedinde ʿasā-yı Mūsā ve hātem-i Suleymān ʿaleyhime's-selām olmakla müʾmine ʿasā ile āhestece darb ve kāfirin yüzüne hātemle tabʿ eder. Kāfirin yüzünde هَذَا كَافِرٌ ʿibāreti müntakış olur. Müʾellif mekān-ı sālisten sükūt eylemiştir, ʿalā-rivāyetin Ḥicr ve ʿalā-rivāyetin aksā-yı Yemen'de bir mekāndır.

اَلإِدْبَابُ [el-idbāb] (hemzenin kesriyle) Āhestece yürüttürmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَدْبَبْتُ الصَّبِيَّ أَيْ حَمَلْتُهُ عَلَى الدَّبِيبِ Ve pādişāh ve vālī hükūmet-gāhı olan memleketi ʿadl ü dād ile doldurmak maʿnāsına istiʿmāl olunur tā ki herkes emn ve emān üzere olmakla rāhat ve sühūletle dilhāhları üzere her tarafa revān olalar; tekūlu: أَدْبَبْتُ الْبِلاَدَ أَيْ مَلَأْتُهَا عَدْلاً فَدَبَّ أَهْلُهَا Yine bu maʿnā dahi yürüttürmeğe rāciʿdir.

اَلدُّبِّيُّ [ed-dubbiyy] (dāl'ın zammı ve kesri ve bā-yı müşeddedenin kesri ve yā-yı müşeddede ile) Ehad ve ferd maʿnāsına müstameldir, fi'l-asl zikr olunan دَبَبْتُ [debebtu] māddesinden meʾhūz ism-i mensūb olmakla yer üzere meşy eden hayvān demektir; yukālu: مَا بِالدَّارِ دُبِّيٌّ أَيْ أَحَدٌ Şārihin beyānına göre kelām-ı menfīye mahsūstur; مَا بِالدَّارِ دُعْوِيٌّ gibi.

اَلْمَدَبُّ [el-medebb] (fethateynle ve dāl'ın kesriyle cāʾizdir) İsm-i mekāndır, sel suyu aktığı yere ve karınca gezip gittiği yola ıtlāk olunmuştur. İzāfetle müteʿayyin olur; yukālu: مَدَبُّ السَّيْلِ أَيْ مَجْرَاهُ وَمَدَبُّ النَّمْلِ أَيْ مَسْرَاهُ Ve ʿinde'l-baʿz مَدَبٌّ [medebb] kelimesi eğer ism-i mekān olur ise meksūrü'l-ʿayn olur ve eğer masdar murād olur ise meftūhu'l-ʿayn olur, ve bāb-ı sānīden olan bi'l-cümle mefʿal vezninin hāli bu resmedir.

Şārih der ki müʾellif bu bābda Cevherī'ye tābiʿ olmuştur, lākin savāb olan budur ki o sīga ki muzāriʿi yefʿilu vezni ola ki ʿayn'ın kesriyledir, māzīsi gerek meftūhu'l-ʿayn ve gerek meksūrü'l-ʿayn olsun, ondan مفعل vezni eğer masdar irāde olunursa meftūhu'l-ʿayn [مَفْعَلٌ] ve eğer ism-i zamān ve ism-i mekān kasd olunursa meksūru'l-ʿayn [مَفْعِلٌ] olur, meğer ki şāzz ola. İntehā.

دُبَّ [dubbe] Sīga-i fiʿl-i māzī-i mechūldür, lākin maʿnā-yı masdarī murād olunur; tekūlu: "أَعْيَيْتَنِي مِنْ شُبَّ إِلَى دُبَّ" بِضَمِّ الشِّينِ وَالدَّالِ وَيُنَوَّنَانِ أَيْ مِنَ الشَّبَابِ إِلَى أَنْ دَبَّ بِالْعَصَا Yaʿnī "Sen beni gençliğim ve civānlığım hengāmından çak pīr olup ʿasā ile böylece yap yap yürümek zamānına gelince ʿāciz ve fürū-mānde edip aslā bir ān āsūde eylemedin." Ve münevven oldukları sürette ism olurlar.

اَلدَّبُوبُ [ed-debūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznince) Fāʿil bi-maʿnā mefʿūl olur. Fe-mine'l-evveli yukālu: طَعْنَةٌ دَبُوبٌ أَيْ تَدِبُّ بِالدَّمِ Ve mine's-sānī yukālu: جِرَاحَةٌ دَبُوبٌ أَيْ يَدِبُّ الدَّمُ مِنْهَا سَيَلاَنًا Ve

دَبُوبٌ [debūb] İçerisi derin mağaraya ıtlāk olunur. Ve mutlakan semiz insān ve hayvāna ıtlāk olunur ki semizliğinden sürʿat edemeyip āhestece yürür olur. Ve

دَبُوبٌ [Debūb] Huẕeyl kabīlesi bilādında bir mevziʿ adıdır.

اَلْأَدَبُّ [el-edebb] (fethateynle ve bā'nın teşdīdiyle) "Pek tüylü erkek deve"ye denir. Ve işbu enne'n-nebiyye ʿaleyhi's-salātu ve's-selāmu kāle li-nisāʾihi: "لَيْتَ شِعْرِي أَيَّتُكُنَّ صَاحِبَةُ الْجَمَلِ الْأَدْبَبِ تَخْرُجُ فَتَنْبَحُهَا كِلاَبُ الْحَوْأَبِ" *Nihāye*'de حَوْأَبٌ kelimesine müşākele için fekk-i idgām olunmuştur diye mersūmdur.

اَلدَّبَّابَةُ [ed-debbābet] (dāl'ın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Selefte cenk ālātından bir ālettir. Sığır gönünden çuval tarzında düzüp içine bir niçe nakkāblar girerler ve yapça yapça sürerek kalʿanın dibine gelip hisārı nakb ederler. Kalın olmak hasebiyle kalʿadan atılan ok ve taş teʾsīr eylemez; hālen metrūktur.

اَلدَّبْدَبُ [ed-debdeb] (غَبْغَبٌ [ġabġab] veznince) Atlı karıncası taʿbīr olunan ayakları uzun karıncanın yürüyüşüne denir.

اَلدُّبَّةُ [ed-dubbet] (قُبَّةٌ [ḳubbet] vezninde) Hāl ve reviş ve tarīkaya ıtlāk olunur ki bir adamın sülūk-i maʿnevīsinden ʿibārettir, tekūlu: دَعْنِي وَدُبَّتِي أَيْ حَالِي وَطَرِيقَتِي Ve

دُبَّةُ [Dubbet] Bedr kurbünde bir mevziʿ adıdır.

اَلدُّبُّ [ed-dubb] (dāl'ın zammıyla) Bu dahi hāl ve reviş ve tarīka maʿnāsınadır. Ve ayı taʿbīr olunan cānvere denir. Müʾennesi دُبَّةٌ [dubbet]tir hā'yla. Cemʿi أَدْبَابٌ [edbāb] gelir ve دِبَبَةٌ [dibebet] gelir عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde. Ve bu, دَبِيبٌ [debīb] maʿnāsındandır, zīrā ayı kısmı yapça yapça yürüyüp ve insān gibi ağaçlara tırmanıp çıkar. Ve

دُبٌّ [Dubb] bir recül ismidir. Ve

دُبٌّ [Dubb] Ḳuṭb-ı Şimālī cenbinde Benāt-ı Naʿş-ı Kübrā yaʿnī Türkīde Yediger ve Yediyarlar taʿbīr olunan yedi kevkebi müştemil ayı sūretine ıtlāk olunur ki Dübb-i Ekber dedikleridir ve Benāt-ı Naʿş-ı Ṣuġrā sūretine de ıtlākı menkūldür. Nihāyet fasl u temyīz için büyüğüne Dübb-i Ekber ve küçüğüne Dübb-i Asgar taʿbīr olunur. Benāt-ı Naʿş-ı Ṣuġrā dahi yedi kevkebden mürekkebdir. Ferḳadān onun kevkeblerindendir ve Cedy onların nihāyetinde vāḳiʿ olan kevkebdir. Ve Mubārek b. Naṣrullāh ed-Dubbī ki Dubb'e mensūbdur, fukahā-i Ḥanefiyyedendır.

اَلدَّبَّةُ [ed-debbet] (dāl'ın ve bā-yı müşeddedenin fethiyle) Şol zarftır ki içine bezr ve zeyt makūlesi korlar, Türkīde dahi debbe derler, yağ debbesi, bal debbesi maʿrūftur. Ve

دَبَّةٌ [debbet] Kum yığınına denir; ʿalā-kavlin kırmızı kumluğa yāhūd düz ve hemvār olan kumluğa yāhūd düz ve hemvār yere denir. Ve

دَبَّةٌ [debbet] دَبِيبٌ [debīb]den binā-i merre olur, bir kerre āhestece yürümek maʿnāsına; cemʿi دِبَابٌ [dibāb] gelir كِتَابٌ [kitāb] vezninde. Ve

دَبَّةٌ [debbet] Yüzde biten sarı tüye denir. Cemʿi دَبٌّ [debb] gelir hā'sız. Ve

دَبَّةٌ [debbet] Hāssaten sırçadan olan büyük zarfa denir ki iri kārūreye şebīh olur, katarmīz taʿbīr olunur, ʿArabistān bakkalları kullanırlar ve İstanbul'da şekerciler dahi kullanırlar. Ve

دَبَّةٌ [debbet] Kabağa denir, قَرْعٌ [ḳarʿ] gibi.

اَلدِّبَّةُ [ed-dibbet] (dāl'ın kesriyle) دَبِيبٌ [debīb] maʿnāsınadır ki zikr olundu; zāhiren binā-i nevʿdir, yapça yürüyüş demek olur.

اَلدُّبَّاءُ [ed-dubbāʾ] (dāl'ın zammı ve bā'nın teşdīdi ve meddiyle) Kabağa denir, قَرْعٌ [ḳarʿ] gibi; vāhidi دُبَّاءَةٌ [dubbāʾet]tir hā'yla.

Mütercim der ki Cevherī bunu muʿtell bābında sebt eylemiştir ve Zemaḫşerī *Esās*'ta dedi ki دُبَّاءٌ [dubbāʾ] kelimesi mehmūz ʿadd olunursa دَبَأَ [debeʾ]den meʾhūz olur ki هَدَأَ [hedeʾe] maʿnāsınadır; yukālu: دَبَأَ بِالْمَكَانِ إِذَا هَدَأَ أَيْ سَكَنَ Niteki يَقْطِينٌ [yaḳṭīn] kelimesi قُطْنٌ [ḳuṭn] den meʾhūzdur ki sükūn maʿnāsınadır; zemīn üzere insidāh ve inbisātı hüdüvv ve sükūna teşbīh olunmuş olur. Ve eğer āhiri yāʾ ʿadd olunup muʿteldir denirse دَبَا [debā] māddesinden meʾhūz olur ki kanatlanmamış çekirge gürūhudur. Bu dahi sükūnu mutazammındır ve muhtemeldir ki "د،ب،ب" māddesinden meʾhūz ola ki vech-i mezkūr üzere emekleyerek yürümek maʿnāsınadır. Pes zemīn üzere inbisātı دَبِيبٌ [debīb]e teşbīh olunmuş olur, müʾellif buna zāhib olmuştur. Ve *Esās*'ta ihtimāl-i sālisi مُزَّاءٌ [muzzāʾ] kelīmesiyle temsīl eylemiştir ki hoş-çāşnī olan hamra denir. Aslı مُزَزَاءُ [muzezāʾ] idi, baʿdehu idgām olunmuştur. Bu sūrette دُبَّاءٌ [dubbāʾ] kelimesinde aslı دُبَبَاءُ [dubebāʾ] olur. Ve *Miṣbāḥ*'ta dahi muʿtell bābında mersūmdur. Ve *Nihāye*'de veznī fuʿāl olmak üzere müsebbettir ve Herevī'den hemzenin zāʾid olduğu mervīdir. İntehā.

اَلدَّبَبُ [ed-debeb] (fethateynle) Ve

اَلدَّبَبَانُ [ed-debebān] (fetehātla) Adamın yüzünde sarı ve hurde tüy yetmek, زَغَبٌ [zeġab] maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin bedende kıllar kesīr olmak maʿnāsınadır.

اَلْأَدَبُّ [el-edebb] (fethateynle ve teşdīd-i bā ile) Bedeninde kılları kesīr olan kimseye denir.

اَلدَّبَّاءُ [ed-debbāʾ] (زَبَّاءُ [zebbāʾ] vezninde) Ve

اَلدَّبِيبَةُ [ed-debibet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Bedeni pek kıllı olan hatuna denir; yukālu: دَبِبَ الرَّجُلُ دَبَبًا وَدَبَبَانًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا زَغِبَ أَوْ كَثُرَ شَعْرُهُ فَهُوَ أَدَبُّ وَهِيَ دَبَّاءُ وَدَبِيبَةٌ

اَلدَّبْدَبَةُ [ed-debdebet] (كَبْكَبَةٌ [kebkebet] vezninde) Atın ayağı pek yere dokunmaktan peydā olan savt gibi savta denir, kütürtü ve patırtı taʿbīr olunur, tekūlu: سَمِعْتُ دَبْدَبَةً وَهِيَ كُلُّ صَوْتٍ كَوَقْعِ الْحَافِرِ عَلَى الْأَرْضِ الصُّلْبَةِ Ve bu maʿnāda masdar olur; yukālu: دَبْدَبَ الْحَافِرُ دَبْدَبَةً Ve şol yoğurda ve ayrana denir ki üzerine süt sağılmış ola; ʿalā-kavlin pek koyu ve aglaz olan süte denir ki yoğurt gibi olur.

اَلدَّبْدَبَى [ed-debdebā] (جَحْجَبَى [caḥcebā] vezninde) دَبْدَبَةٌ [debdebet] ile maʿnā-yı ahīrde mürādiftir.

اَلدَّبْدَابُ [ed-debdāb] (جَبْجَابٌ [cebcāb] vezninde) Tabl ve köse denir ki tahrīfle davul taʿbīr olunur; yukālu: ضَرَبَ الدَّبْدَابَ أَيِ الطَّبْلَ Ve bu, savtıyla tesmiye kabīlindendir.

اَلدُّبَادِبُ [ed-dubādib] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) İri ve dızman kişiye denir. Ve çağırgan ve şamatacı, kesīru's-sıyāh kişiye denir.

دَبَابٌ [Debāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Ṭayyiʾ kabīlesi bilādında bir cebel adıdır.

دِبَابٌ [Dibāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ḥicāz'da bir kumsal mevziʿ adıdır.

دَبَابِ [debābi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde ki kesr üzere mebnīdir) İsm-i fiʿl-i emr-i müʾennestir, ʿArablar bununla sırtlan dedikleri cānverin dişisini çağırırlar, دِبِّي [dibbī] mürādifidir ki emr-i hāzır müʾennesidir dāl'ın ve bā-yı müşeddedenin kesriyle.

دَبَّابٌ [Debbāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bir mevziʿ ve bir recül ve bir kumluk adıdır.

دُبَّى [Dubbā] (رُبَّى [rubbā] vezninde) Başra'da bir mevziʿdir.

اَلدَّبَبُ [ed-debeb] (سَبَبٌ [sebeb] vezninde) İneğin henüz doğurduğu buzağıya deir.

دِبَّى حَجَلْ [dibbā ḥacel] (dāl'ın kesri ve ḥā-yı mühmele ile إِمَّا عَجَلْ [immā ʿacel] vezninde) Etfāl-ı ʿAraba mahsūs bir oyun adıdır.

[د ج ب]

اَلدَّجُوبُ [ed-decūb] (cīm'le صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Mutlakan içine nesne koyacak kaba denir, وِعَاءٌ [viʿāʾ] maʿnāsına, çuval ve sāʾirleri gibi; ʿalā-kavlin gırāreye denir ki tahrīfle harar taʿbīr ettikleridir yāhūd şol torba tarzında küçük çuvala denir ki hatunlar bir yola gittiklerinde ona taʿām ve sāʾir eşyālaranı vazʿ ederler.

[د ح ج ب]

اَلدِّحْجَابُ [ed-diḥcāb] (dāl'ın kesri ve ḥā'nın sükūnuyla) Ve

اَلدُّحْجُبَانُ [ed-duḥcubān] (عُنْفُوَانٌ [ʿunfuvān] vezninde) Yığın yığın kara taşlık gibi baʿzı yerde olan tümseğe ve domalıç yere denir, çakıllık ve sāʾir yığınlar gibi.

[د ح ب]

اَلدَّحْبُ [ed-daḥb] (dāl'ın fethi ve ḥā'nın sükūnuyla) Defʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَحَبَهُ دَحْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا دَفَعَهُ Ve

دَحْبٌ [daḥb] ve

دُحَابٌ [duḥāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَحَبَ جَارِيَتَهُ دَحْبًا وَدُحَابًا إِذَا جَامَعَهَا Niteki دَحْبَأَ [daḥbeʾe] dahi bu maᶜnāyadır; yukālu: دَحْبَأَهَا يُدَحْبِئُهَا دَحْبَأَةً أَيْ جَامَعَهَا Lākin bu māddeyi müʾellif ne mehmūzda ve ne muᶜtelde zikr eylemişdir, ᶜādeti üzere ilhāk için olsa dahi icmālen zikr eder idi.

اَلدُّحَبَةُ [ed-duḥabet] (dāl'ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Çok koyuna ve keçiye denir.

دُحَيْبَةُ [Duḥaybet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] veznide) Bir hatun ismidir.

[د ح ق ب]

اَلدَّحْقَبَةُ [ed-daḥḳabet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimseyi zor ve şiddetle arkasından kakıvermek maᶜnāsınadır; yukālu: دَحْقَبَ فُلَانًا إِذَا دَفَعَهُ مِنْ وَرَائِهِ دَفْعًا عَنِيفًا

[د خ د ب]

اَلدَّخْدَبَةُ [ed-daḫdebet] (dāl'ların fethi ve kesriyle) Etine dolu gövdesi sımsıkı tıknaz kıza denir; yukālu: جَارِيَةٌ دَخْدَبَةٌ أَيْ مُكْتَنِزَةٌ

[د د ب]

اَلدَّيْدَبُ [ed-deydeb] (dāl'ların fethi ve yāyı tahtiyyenin sükūnuyla) Yaban eşeğine denir. Ve رَقِيبٌ [raḳīb] ve طَلِيعَةٌ [ṭalīᶜat] maᶜnāsınadır ki gözcü ve dīde-bān taᶜbīr olunur. Ve dīde-bān dāl'ın kesriyle Fārisīdir, muᶜarrebi دَيْدَبَانٌ [deydebān]dır dāl'ın fethiyle.

اَلدَّيْدَبُونُ [ed-deydebūn] (dāl'ın fethiyle) Lehv ve laᶜib maᶜnāsınadır. Nūn'u zāʾid olmakla mevziᶜ-i zikri bu makāmdır, Cevherī nūn'u asliyye vehm eylemekle nūn bābında zikr eylemişdir. Şārih der ki Ebū Ḥayyān ve İbn ᶜUṣfūr'dan دَيْدَبُونٌ [deydebūn] زَيْزَفُونٌ [zeyzefūn] vezninde) olduğu menkūldür ve زَيْزَفُونٌ [zeyzefūn] feyᶜalūl yāhūd feyfaᶜūl vezninde olmakla behemehāl nūn'u asliyyedir. Bu cihetle Cevherī vehmden masūndur. Pes müʾellife göre vezni feyᶜalūn olur.

[د ر ب]

اَلدَّرْبُ [ed-derb] (dāl'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Dervāzeye denir ki büyük sokak ve mahalle ve hisār kapılarıdır; yukālu: دَخَلُوا مِنْ دَرْبِ السِّكَّةِ أَيْ بَابِهَا الْوَاسِعِ Ve mutlak büyük kapıya denir, sarāy ve hān kapıları gibi. Cemᶜi دِرَابٌ [dirāb] gelir dāl'ın kesriyle; yukālu: سَدُّوا الدَّرْبَ أَيِ الْبَابَ الْكَبِيرَ Ve

دَرْبٌ [Derb] Rūm vilāyetine yaᶜnī dārü'l-harbe girecek medhale denir ki derbend taᶜbīr olunur. ᶜAlā-kavlin nāfiz olup ötesi açık olanına دَرَبٌ [dereb] denir fethateynle. Ve ötesi mesdūd olanına دَرْبٌ [derb] denir rā'nın sükūnuyla. Selefte Rūm ülkesi ki Anadolu'dan ve Rūmeli'den ᶜibārettir, bi'l-cümle aᶜdā-yı ᶜArab olmakla sınır ve serhadlarda olan derbendlere muhāfızlar nasb ve taᶜyīn ederler idi. O derbendler gūyā ki havze-i memleket-i Rūm'un kapılarıdır. Ve ümmehāt-ı sāʾirede mutlakan derbend ile mersūmdur. Müʾellifin vech-i tahsīsi maᶜlūm değildir. Ve

دَرْبٌ [derb] Hurmā serip kurutacak yere denir. Ve

دَرْبٌ [Derb] Yemen'de bir karye adıdır. Ve Īrān'da Nehāvend şehrinde bir mevziᶜ adıdır.

اَلدَّرَبُ [ed-dereb] (تَعَبٌ [taᶜab] vezninde) ve

اَلدُّرْبَةُ [ed-durbet] (dāl'ın zammı ve rā'nın sükūnuyla) Bir nesneyi hūy ve ᶜādet edin-

mek maʿnāsınadır ki dadanmak taʿbīr olunur; yukālu: دَرِبَ الشَّيْءَ دَرَباً وَدُرْبَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ضَرِيَ بِهِ Ve

دُرْبَةٌ [durbet] (dāl'ın zammıyla) Cenk ve cidāle ve sāʾir umūra cürʾet ve ikdāmla ʿādet edip alışmağa denir. Şārih der ki bu tekrār kabīlindendir, zīrā maʿnā-yı evvelin mefādıdır. Ve

دُرْبَةٌ [durbet] Hecīn olan öküzün hörgücüne denir. Ve هَجِينٌ [hecīn] Babası cins ve anası nā-cins olana denir.

اَلتَّدَرُّبُ [et-tederrub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi bir nesneyi hūy ve ʿādet edip dadanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَرَّبَ الشَّيْءَ بِمَعْنَى دَرِبَ

اَلدَّرْدَبَةُ [ed-derdebet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) تَدَرُّبٌ [tederrub] maʿnāsınadır ve maʿnā-yı āherleri ʿan-karīb zikr olunur, inşāʾallāhu teʿālā.

اَلتَّدْرِيبُ [et-tedrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseyi bir nesneye dadandırmak maʿnāsınadır; yukālu: دَرَّبَهُ بِهِ وَدَرَّبَ عَلَيْهِ وَفِيهِ تَدْرِيبًا أَيْ ضَرَّاهُ بِهِ Ve tekūlu: دَرَّبْتُ الْبَازِيَ عَلَى الصَّيْدِ Yaʿnī "Doğanı şikāra alıştırıp dadandırdım." Ve

تَدْرِيبٌ [tedrīb] Cenkte inhizām hāletinde firār eylemeyip sabr ve sebāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَرَّبَ فُلَانٌ فِي الْحَرْبِ إِذَا صَبَرَ وَقْتَ الْفِرَارِ

اَلْمُدَرَّبُ [el-muderreb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Münecced ve mücerreb yaʿnī kerrātla şecāʿat ve cürʾeti āzmūde dilīr ve māzī ve kār-güzār minkāle adama denir ki cemīʿ-i umūru gūyā ki kendisine mülk edip musahhar kılmış ola; yukālu: رَجُلٌ مُدَرَّبٌ أَيْ مُصَابٌ بِالْبَلَايَا Ve arslana denir. Ve bineğe ve yüke ve derbendāt gibi saʿb yerlerden bī-tevakkuf ve bī-muhābā mürūr u ʿubūra öğrenmiş alışık ikdi ve muʿallem deveye denir. Müʾennesi مُدَرَّبَةٌ [muderrebet]tir hāyla. Ve kāʿide-i muttaridedendir ki her bir mādde ki işbu مُدَرَّبٌ [muderreb] maʿnāsında mufaʿʿal bünyesi üzere vārid ola, ʿayn-ı fiʿlin fethi ve kesri cāʾizdir, مُجَرَّبٌ [mucerreb - mucerrib] ve مُخَرَّجٌ [muḫarrec - muḫarric] ve مُجَرَّسٌ [mucerres- mucerris] ve مُضَرَّسٌ [muḍarres- muḍarris] gibi, lākin مُدَرَّبٌ [muderreb] kelimesinde hemān ʿayn'ın kesri cāʾiz değildir.

اَلدُّرَابَةُ [ed-durābet] (dāl'ın zammıyla) دُرْبَةٌ [durbet] gibi ʿādet ve cürʾet maʿnālarınadır.

اَلدَّارِبُ [ed-dārib] Şikāra öğrenip dadanan alıcı kuşa denir; yukālu: عُقَابٌ دَارِبٌ عَلَى الصَّيْدِ أَيْ مُتَعَوِّدٌ Kezālik şikāra bavlımış tazıya da denir; yukālu: كَلْبٌ دَارِبٌ عَلَى الصَّيْدِ أَيْ ضَارٍ

اَلدَّرِبَةُ [ed-deribet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) دَارِبٌ [dārib] maʿnāsınadır; yukālu: عُقَابٌ دَارِبٌ وَدَرِبَةٌ Bunda teʾnīs mevsūfu olan عُقَابٌ [ʿuḳāb] iʿtibārıyladır ki müʾennes-i semāʿīdir ve دَارِبٌ [dārib] kelimesi lafzı iʿtibārıyladır, yoksa sıfat-ı hāssa değildir.

اَلدَّرُوبُ [ed-derūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ve

اَلدَّرَبُوتُ [ed-derebūt] (رَكَبُوتٌ [rekebūt] vezninde) Ziyādesiyle rām ve kullanılmış olmakla her şeyʾe alışık deveye denir; ʿalā-kavlin şol deveye denir ki sāhibi dudağından kavrayıp çehresine ve gözüne darb ve tahrīk eyledikte serkeşlik eylemeyip tābiʿ ve mutāviʿ ola; yukālu: جَمَلٌ وَنَاقَةٌ دَرُوبٌ وَدَرَبُوتٌ أَيْ ذَلُولٌ أَوْ هِيَ الَّتِي إِذَا أَخَذْتَ بِمِشْفَرِهَا وَنَهَزْتَ عَيْنَهَا تَبِعَتْكَ

اَلدَّرْبَانِيَّةُ [ed-derbāniyyet] (dāl'ın fethiyle) Bir cins öküze denir ki tırnakları ve derisi

yufka olup ve sırtında hörgücü olur.

اَلدَّرَّابَةُ [ed-derrābet] (rā'nın teşdīdiyle عَلَّامَةٌ [ʿallāmet] vezninde) Şol hatuna denir ki ʿākıle ve reşīde olup ʿamel ve sınāʿatte pīşkār ve hāzıka ve kār-güzār ola. Müzekkeri دَرَّابٌ [derrāb]dır. Ve

دَرَّابَةٌ [derrābet] طَبَّالَةٌ [ṭabbālet] maʿnāsınadır ki tabl ve kös çalmakta üstād olan mihtere denir.

اَلدَّرْبِيَةُ [ed-derbeyet] (سَلْقِيَةٌ [selḳayet] vezninde) Bir kimseyi bir nesneye ilkā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَرْبِى فُلَانًا إِذَا أَلْقَاهُ Şārih der ki bir emr-i kerīhe ilkā eylemeğe mahsūstur.

اَلدُّرُبُّ [ed-durubb] (عُتُلٌّ [ʿutull] vezninde) Nir nevʿ balıktır ki altın gibi sarı olur.

دَرْبَى [Derbā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) ʿIrāḳ'ta bir mevziʿdir.

بَنُو دُرَيْبٍ [Benū Dureyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir cemāʿattir; muhaddisīnden Aḥmed b. ʿAbdullāh ed-Dureybī onlara mensūbdur.

اَلدَّرْبَانُ [ed-derbān] (dāl'ın fethiyle ve kesriyle cāʾizdir) Kapıcıya denir, بَوَّابٌ [bevvāb] maʿnāsına. Ve bu lafz Fārisīdir, ʿArablar dahi istiʿmāl eylediler; zāhiren kesri taʿrībe mahmūldür.

[د ر ج ب]

اَلدَّرْجَبَةُ [ed-dercebet] (cīm'le دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Nāka, yavrusunu özleyip hanīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَرْجَبَتِ النَّاقَةُ وَلَدَهَا إِذَا رَئِمَتْهُ

[د ر ح ب]

اَلدِّرْحَابَةُ [ed-dirḥābet] (dāl-ı meksūre ve ḥā-yı mühmele ile) Bodur kimseye denir.

[د ر د ب]

اَلدَّرْدَبَةُ [ed-derdebet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir nesneye dadanmak maʿnāsınadır, niteki دَرَبٌ [dereb] zeylinde zikr olundu. Ve

دَرْدَبَةٌ [derdebet] Havfından firār eden kimsenin seğirtmesi gibi seğirtmeğe denir ki arkasından gelir var vehmiyle hem kaçar hem cā-be-cā dönüp arkasına nazar ve iltifāt eder; yukālu: دَرْدَبَ زَيْدٌ دَرْدَبَةً أَيْ عَدَا عَدْوَ الْخَائِفِ كَأَنَّهُ يَتَوَقَّعُ مِنْ وَرَائِهِ شَيْئًا فَيَعْدُو وَيَلْتَفِتُ Ve rām ve mutīʿ olmak, huzūʿ ve inkıyād maʿnāsınadır; ve minhu'l-meselu: "دَرْدَبَ لَمَّا عَضَّهُ الثِّقَافُ" Ve عَضٌّ [ʿaḍḍ] ısırmak maʿnāsınadır ve ثِقَافٌ [siḳāf] كِتَابٌ [kitāb] vezninde mengeneye ve cendereye ve kısaca denir. Yaʿni "Mengene kendisini sıktığı için rūy-i imtisāl gösterip mutīʿ ve münkād oldu." İbtidā bir husūsta serkeşlik ve temerrüd edip baʿdehu tazyīk oldukta itāʿat ve inkıyād eden kimse hakkında darb olunur.

اَلدَّرْدَابُ [ed-derdāb] (حَيْجَابٌ [ḥaycāb] vezninde) Tabl āvāzına denir.

اَلدَّرْدَبِيُّ [ed-derdebiyy] (yā-yı nisbetle) Deblek çalan kimseye denir.

اَلدَّرْدَبُ [ed-derdeb] (كَبْكَبٌ [kebkeb] vezninde) Şol başı taşra sokak süpürgesi ʿavrete denir ki hānesinden geceler nā-bemahal yerlere tereddüd eder ola; maʿnā-yı evvelden meʾhūzdur; yukālu: إِمْرَأَةٌ دَرْدَبٌ إِذَا كَانَتْ تَذْهَبُ وَتَجِيءُ بِاللَّيْلِ

[د ر ع ب]

اَلِإدْرِعْبَابُ [el-idriʿbāb] إِدْرِعْفَافٌ [idriʿfāf] vezninde ve mürādifidir ki bir düzeye sürʿatle gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِدْرَعَبَّتِ الْإِبِلُ أَيِ ادْرَعَفَّتْ

[د ع ب]

اَلدَّعْبُ [ed-daʿb] (dāl'ın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Bir kimseyi yā bir nesneyi öte kakmak maʿnāsınadır; yukālu: دَعَبَهُ دَعْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَفَعَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَعَبَهَا إِذَا جَامَعَهَا Ve latīfe ve mizāh eylemek maʿnāsınadır ki erişmek taʿbīr olunur. Bu, maʿnā-yı mevzūʿīdir; yukālu: دَعَبَهُ إِذَا مَازَحَهُ

اَلدُّعَابَةُ [ed-duʿābet] (dāl'ın zammıyla) Oyuna denir, laʿib maʿnāsınadır ki murād gülüp oynayacak oyundur, horata taʿbīr olunur; yukālu: فِيهِ دُعَابَةٌ أَيْ لَعِبٌ Ve

دُعَابَةٌ [duʿābet] Siyāh karıncaya denir. Ve

دُعَابَةٌ [duʿābet] أَدْعَبُ [edʿabe] lafzından ki ahmak maʿnāsınadır, ism olur, bönlük ve oğuzluk, humk maʿnāsına; yukālu: بِهِ دُعَابَةٌ أَيْ حُمْقٌ

اَلدُّعْبُبُ [ed-duʿbub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bu dahi laʿib ve latīfe maʿnāsınadır. Ve sıfat-ı mübālaga olur, ziyādesiyle laʿib ve latīfeci kişiye denir, ke-mā seyuzkeru. Ve hoş ve dil-keş nagamāt eden hānendeye denir. Ve nāzük-beden ve nāzenīn mahbūb civāna denir; yukālu: رَأَيْتُ دُعْبُبًا أَيْ غُلَامًا شَابًّا بَضًّا Ve bir nevʿ nebāt yemişine denir; ʿalā-kavlin it üzümüne denir, inebü's-saʿleb maʿnāsına.

اَلْمُدَاعَبَةُ [el-mudāʿabet] (مُلَاعَبَةٌ [mulāʿabet] vezninde) Biriyle mülātafa ve mizāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَاعَبَهُ إِذَا مَازَحَهُ

اَلدَّعَّابَةُ [ed-daʿʿābet] (عَلَّامَةٌ [ʿallāmet] vezninde) ve

اَلدَّعِبُ [ed-daʿib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلدُّعْبُبُ [ed-duʿbub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Niteki zikr olundu. Ve

اَلدَّاعِبُ [ed-dāʿib] Bi't-tabʿ latīfeci ve gülüp oynayıcı şaṭṭār ve şūh-meşreb adama denir. Evvelki sīgalar mübālaga içindir; yukālu: رَجُلٌ دَعَّابَةٌ وَدَعِبٌ وَدُعْبُبٌ وَدَاعِبٌ أَيْ لَاعِبٌ Ve

دَاعِبٌ [dāʿib] Şol suya ıtlāk olunur ki neşātından sağına ve soluna sıçrayarak giden at gibi beri öte oynayarak cereyān eyleye; yukālu: مَاءٌ دَاعِبٌ إِذَا كَانَ يَسْتَنُّ فِي سَيْلِهِ

اَلدُّعْبُوبُ [ed-duʿbūb] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Siyāh karıncaya denir. Ve bir nevʿ siyāh dāneye denir ki meʾkūldür; ʿalā-kavlin bir nevʿ sebze köküne denir ki ehl-i bādiye soyup ekl ederler. Ve ziyādesiyle muzlim geceye denir. Ve işlek ve açık yola denir ki şāh-rāh taʿbīr olunur. Ve bodur ve bed-heykel ve bī-endām kişiye denir. Ve şol zaʿīf ve nā-tüvān kimseye denir ki zaʿf ve nehāfeti cihetiyle halk kendisini hezl edip erişirler ola. Ve şūh ve şengül ve hoş-tabʿ ve neşīt adama denir. Ve hīz ve muhannese denir ki müzekker-i semāʿī taʿbīr olunur. Ve oğuz ve ahmak kişiye denir. Ve kurumu uzun gerimli ata denir.

اَلتَّدَعُّبُ [et-tedaʿʿub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Nāz ve şīve eylemek ve nāzlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَعَّبَ عَلَيْهِ أَيْ تَدَلَّلَ

اَلتَّدَاعُبُ [et-tedāʿub] (تَلَاعُبٌ [telāʿub] vezninde) Birbiriyle latīfe ve mizāh edişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَاعَبُوا أَيْ تَمَازَحُوا

اَلْأَدْعَبُ [el-edʿab] أَحْمَقُ [aḥmaḳ] vezninde ve mürādifidir.

اَلدُّعْبِيَّةُ [ed-duʿbiyyet] (dāl'ın zammıyla) Pek şedīd olan yele denir; yukālu: رِيحٌ دُعْبِيَّةٌ أَيْ شَدِيدَةٌ

[د ع ت ب]

دَعْتَبٌ [Daʿteb] (tā-yı fevkiyye ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[د ع ر ب]

اَلدَّعْرَبَةُ [ed-daʿrebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bed-hūy ve tīz-meşreb olmak, عَرَامَةٌ [ʿarāmet] maʿnāsınadır.

[د ع س ب]

اَلدَّعْسَبَةُ [ed-daʿsebet] (sīn-i mühmele ile دَعْرَبَةٌ [daʿrebet] vezninde) Bir güne yelmeğe denir.

[د ع ش ب]

دَعْشَبٌ [Daʿşeb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül ismidir.

[د ك ب]

اَلْمَدْكُوبَةُ [el-medkūbet] (مَنْكُوبَةٌ [menkūbet] vezninde) Be-gāyet saht ve müştedd olan cenk ve kıtāle denir, حَرْبٌ مَعْضُوضَةٌ [ḥarb maʿḍūḍat] maʿnāsına.

[د ل ب]

اَلدُّلْبُ [ed-dulb] (dāl'ın zammı ve lām'ın sükūnuyla) Çınar ağacına denir, شَجَرُ الصِّنَارِ [şeceru'ṣ-ṣınār] maʿnāsına. Vāhidi دُلْبَةٌ [dulbet]tir hā'yla. Ve

دُلْبَةٌ [dulbet] Karalık, sevād maʿnāsınadır.

اَلْمَدْلَبَةُ [el-medlebet] (mīm'in ve lām'ın fethiyle) Çınarlık olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَدْلَبَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الدُّلْبِ

اَلدَّالِبُ [ed-dālib] (حَالِبٌ [ḥālib] vezninde) Şol āteş közüne denir ki vāfir müddet sönmeyip kala. Zāhiren çınar ağacının tabʿı āteşīn olmakla ondan ahz olunmuştur. Hattā kadīm çınarların cevflerinde bi't-tabʿ hırkat peydā olur, niteki صِنَارٌ [ṣınār] ve çınar lafzlarında dahi نَارٌ [nār] müstekin ve mündericdir.

دُلْبٌ [Dulb] (dāl'ın zammıyla) Bir sınf zengī tāʾifesinin ismidir.

اَلدُّولاَبُ [ed-dūlāb] (dāl'ın zammı ve fethiyle) نَاعُورَةٌ [nāʿūret] e şebīh bir güne kuyu çarhıdır ki onunla kuyudan su çekerler. Ve bu, Fārisīden muʿarrebdir. Zāhiren fethası taʿrībe mahmūldür. Türkīde dahi dolāb denir. Müʾellif نَاعُورَةٌ [nāʿūret]i dahi دُولاَبٌ [dūlāb] ile tefsīr eylemişdir. Lākin نَاعُورَةٌ [nāʿūret] büyük دُولاَبٌ [dūlāb]a mahsūstur ki sesli olur, Ḥamā dūlābı ve Ḥaleb'de vākiʿ dūlāb gibi, ikisi de bāgçe dūlābıdır. Ve

دُولاَبُ [Dūlāb] (dāl'ın zammıyla) Bir mevziʿ adıdır.

[د ل ع ب]

اَلدِّلَعْبُ [ed-dilaʿb] (dāl'ın kesri ve lām'ın fethiyle سِبَحْلٌ [sibaḥl] vezninde) İri ve dızman deveye denir.

[د ن ب]

اَلدِّنَّبُ [ed-dinneb] (قِنَّبٌ [ḳinneb] vezninde) ve

اَلدِّنَّبَةُ [ed-dinnebet] (hā'yla) ve

اَلدِّنَّابَةُ [ed-dinnābet] (dāl'ın kesri ve nūn'un teşdīdiyle) ve

اَلدِّنَّبَاتُ [ed-dinnebāt] (dāl'ın kesri ve nūn'un teşdīdiyle) Kasīru'l-kāme bodur kimseye denir. Ve Aḥmed b. Muḥammed b. ʿAlī b. Ṣābit ed-Dunnābī ki dāl'ın zammı ve nūn'un teşdīdiyledir, muhaddisīndendir. Zāhiren dāl'ın zammı tagyīr-i neseb kabīlindendir.

[د ن ح ب]

اَلدَّنْحَبَةُ [ed-denḥabet] (ḥā-yı mühmele ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Hıyānet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَنْحَبَ عَلَيْهِ إِذَا خَانَ

[د و ب]

اَلدَّوْبُ [ed-devb] (ثَوْبٌ [ṣevb] vezninde)

دَأْبٌ [deʾb] maʿnālarınadır ki mehmūzu'l-ʿayn'dır, māddesinde beyān olundu; yukālu: دَابَ يَدُوبُ دَوْبًا بِمَعْنَى دَأَبَ

دُوبَانُ [Dūbān] (خُوبَانٌ [ḫūbān] vezninde) Şām diyārında Ṣūr kalʿasına karīb bir karyedir.

[د ه ب]

اَلدَّهْبُ [ed-dehb] (نَهْبٌ [nehb] vezninde) Şikest ve münhezim olmuş bozgun ʿaskere denir; yukālu: عَسْكَرٌ دَهْبٌ أَيْ مُنْهَزِمٌ

[د ه ل ب]

اَلدَّهْلَبُ [ed-dehleb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Sakīl kimseye denir. Ve bir şāʿir ismidir.

FASLU'Ż-ŻĀLİ'L-MUʿCEME

(فَصْلُ الذَّالِ الْمُعْجَمَةِ)

[ذ أ ب]

اَلذِّئْبُ [eż-ziʾb] (żāl'ın kesri ve hemzenin sükūnuyla ve hemzenin terkiyle yaʿnī harf-i medde ibdālle cāʾizdir) كَلْبُ الْبَرِّ [kelbu'l-berr] yaʿnī yaban köpeği ki sibāʿdan kurt taʿbīr olunan cānverin ismidir. Cemʿi أَذْؤُبٌ [eżʾub] gelir أَكْلُبٌ [eklub] vezninde ve ذِئَابٌ [ziʾāb] gelir, كِلَابٌ [kilāb] vezninde ve ذُؤْبَانٌ [żuʾbān] gelir żāl'ın zammıyla. Müʾennesi ذِئْبَةٌ [ziʾbet]tir hā'yla.

اَلْمَذْأَبَةُ [el-meżʾebet] (مَعْصَرَةٌ [maʿṣeret] vezninde) Kurt çok olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَذْأَبَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الذِّئْبِ

اَلْمَذْؤُوبُ [el-meżʾūb] (مَكْرُوبٌ [mekrūb] vezninde) Şol kimseye denir ki koyunlarına kurt girmiş ola; yukālu: رَجُلٌ مَذْؤُوبٌ أَيْ وَقَعَ الذِّئْبُ فِي غَنَمِهِ وَقَدْ ذُئِبَ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ Ve mutlakan bir nesneden ve hāssaten kurttan korkmuş kimseye denir; yukālu: ذُئِبَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا فَزِعَ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ كَانَ ve yukālu: ذُئِبَ إِذَا فَزِعَ مِنَ الذِّئْبِ فَهُوَ مَذْؤُوبٌ Ve مَذْؤُوبٌ [meżʾūb] ذِئْبَةٌ [ziʾbet] nām maraz-ı āti'z-zikre uğramış hayvāna denir; yukālu: بِرْذَوْنٌ مَذْؤُوبٌ أَيْ أَصَابَهُ دَاءُ الذِّئْبَةِ

اَلذُّؤْبَانُ [eż-żuʾbān] (żāl'ın zammıyla) ذِئْبٌ [ziʾb]in cemʿidir ki zikr olundu. Ve

ذُؤْبَانٌ [żuʾbān] Kurt gibi habīs ve dilīr olan hırsızlara ve harāmīlere ıtlāk olunur; ve minhu: ذُؤْبَانُ الْعَرَبِ أَيْ لُصُوصُهُمْ وَصَعَالِيكُهُمْ

ذِئَابُ الْغَضَا [Ziʾābu'l-Ġadā] Benū Kaʿb b. Mālik b. Ḥanẓala kabīlesinin lakabıdır. غَضَا [ġadā] ġayn'ın fethiyle bādiye eşcārından meşhūr şecerdir ki kurt kısmı onun olduğu yerlerde īvā edip ve ora-

da perveriş bulan kurt kısmı pek ahbes olur. Kābīle-i mezbūre ehli be-gāyet şirrīr ve ahbes olmalarıyla onunla mülakkab oldular.

اَلذَّآبَةُ [eẕ-ẕeʾābet] (ظَرَافَةٌ [ẓarāfet] vezninde) ve

اَلذَّأَبُ [eẕ-ẕeʾeb] (fethateynle) Bir kimse kurt gibi muzır ve habīs ve mekkār olmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَؤُبَ الرَّجُلُ ذَآبَةً وَذَئِبَ ذَأَبًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا خَبُثَ وَصَارَ كَالذِّئْبِ Ve kurttan korkmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَؤُبَ الرَّجُلُ وَذَئِبَ ذَأَبًا مِنَ الْبَابَيْنِ الْمُذَكَّرَيْنِ وَذُئِبَ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا فَزِعَ مِنَ الذِّئْبِ Ve

اَلتَّذَأُّبُ [et-teẕeʾʾub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Kurtlanmak yaʿnī kurt gibi habīs ve ziyānkār olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَذَأَّبَ الرَّجُلُ إِذَا خَبُثَ وَصَارَ كَالذِّئْبِ Ve kurda teşebbühle gizlenip defʿaten kurt heyʾetinde çıkmak sebebiyle nākayı korkutup bu takrīble veledinin gayrısına yakıp emzirtmek maʿnāsınadır. Sūreti budur ki bir nākanın veledi helāk olup yāhūd bir köşeğin anası helāk olup bir āher nākayı ona yakmak murād eyleseler bir kimse arkasına kurt postu gibi libās giyip bir yerde istihfā eder. O esnāda o veledi nākanın yanına takrīb edip emzirtmek sadedine düşmeleriyle hemān o istihfā eden kimse bagteten kurt heyʾetinde zuhūr ve hücūm eylemekle nāka korkup rām olur ve o veledi bī-muhābā emzirir; yukālu: تَذَأَّبَ الرَّجُلُ لِلنَّاقَةِ إِذَا اسْتَخْفَى لَهَا مُتَشَبِّهًا بِالذِّئْبِ لِيَعْطِفَهَا عَلَى غَيْرِ وَلَدِهَا

اَلذِّئْبَانُ [eẕ-ẕiʾbān] (سِرْحَانٌ [sirḥān] vezninde) Devenin gerdanında ve dudağında olan kıllara denir. Ve devenin tüyü kavlayıp döküldükten sonra gövdesinde kalan tüy bakiyyesine denir. Ve bu lafz müfreddir. Ve tesniye olmak üzere ذِئْبَانِ [Ẕiʾbān] عَوَائِذُ [ʿAvāʾiẕ] ile فَرْقَدَانِ [Ferḳadān] beyninde iki dāne beyāz kevkebe ıtlāk olunur. عَوَائِذُ [ʿAvāʾiẕ] Ḳuṭb-ı Şimālī kurbünde Benāt-ı Naʿş-ı Ṣuġrā nihāyetinde iki kevkebdir ki Dū-birāderān taʿbīr ederler.

أَظْفَارُ الذِّئْبِ [Eẓfāru'ẕ-Ẕiʾb] Zikr olunan ʿAvāʾiẕ ve Ferḳadān önlerinde bir niçe hurde kevākibe ıtlāk olunur.

اَلذُّؤَيْبَانُ [eẕ-Ẕuʾeybān] Musaggar bünyesiyle ʿArab diyārında iki suya ıtlāk olunur.

اَلتَّذَاؤُبُ [et-teẕāʾub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) تَذَأُّبٌ [teẕeʾʾub] maʿnāsınadır ki vech-i mezkūr ile nākayı korkutup gayrı köşeğe yakmaktan ʿibārettir; yukālu: تَذَاءَبَ الرَّجُلُ لِلنَّاقَةِ بِمَعْنَى تَذَأَّبَ Ve zaʿīf rüzgār türlü türlü yaʿnī başlı olmayıp āhestece gāh bu taraftan ve gāh o taraftan esmek maʿnāsınadır; yukālu: تَذَاءَبَتِ الرِّيحُ إِذَا جَاءَتْ فِي ضَعْفٍ مِنْ هُنَا وَهُنَا Şārih der ki Sībeveyhi kavli üzere bu fiʿl, ذِئْبٌ [ẕiʾb]den meʾhūzdur, zīrā ziʾb koyun sürüsüne bir kerre bir cānibden hücūm eder, çoban yā kelb oradan mümānaʿat eyledikte kaçıp bunlar bu tarafa meşgūl iken nāgāh öbür cānibden zuhūr eder. Ve bir nesneyi elden ele gezdirmek maʿnāsınadır; yukālu: تَذَاءَبَ الْقَوْمُ الشَّيْءَ إِذَا تَدَاوَلُوهُ

اَلذَّأْبُ [eẕ-ẕeʾb] (ẕāl'ın fethiyle) Aşağı yukarı çok inip çıkan kovaya denir ki kuyu pek işlek ola, kova aslā boş durmaya; yukālu: غَرْبٌ ذَأْبٌ أَيْ كَثِيرُ الْحَرَكَةِ بِالصُّعُودِ وَالنُّزُولِ Ve

ذَأْبٌ [ẕeʾb] Masdar olur, biriktirmek maʿnāsına; yukālu: ذَأَبَ الشَّيْءَ ذَأْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَمَعَهُ Ve korkutmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَأَبَهُ إِذَا خَوَّفَهُ Ve davar sürmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَأَبَ الْحِمَارَ إِذَا سَاقَهُ Ve bir kimseyi horlamak maʿnāsınadır;

yukālu: ذَأَبَهُ أَيْ حَقَرَهُ Ve tard ve ibʿād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَأَبَهُ أَيْ طَرَدَهُ Ve devenin hatab dedikleri pālān ağaçlarını düzmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَأَبَ الْقَتَبَ أَيْ صَنَعَهُ Ve cebheye kākül komak maʿnāsınadır; yukālu: ذَأَبَ الْغُلَامَ إِذَا عَمِلَ لَهُ ذُؤَابَةً Ve sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: ذَأَبَ فِي السَّيْرِ إِذَا أَسْرَعَ Ve bir kimseyi zem ve kadh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَأَبَهُ إِذَا ذَمَّهُ Ve

ذَأْبٌ [ẕeʾb] Savt-ı şedīd maʿnāsınadır; yukālu: ذَأَبَ الرَّجُلُ إِذَا صَاتَ شَدِيدًا

اَلإِذْآبُ [el-iẕʾāb] (إِكْرَامٌ [ikrām] vezninde) Bir nesneden belinleyip korkmak maʿnāsınadır; yukālu: أَذْأَبَ مِنْهُ إِذَا فَزِعَ Ve cebheye kākül komak maʿnāsınadır; yukālu: أَذْأَبَ الْغُلَامَ إِذَا عَمِلَ لَهُ ذُؤَابَةً

اَلتَّذْئِيبُ [et-teẕʾīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi cebheye kākül ve perçem komak maʿnāsınadır; yukālu: ذَأَّبَهُ تَذْئِيبًا بِمَعْنَى أَذْأَبَهُ

دَاءُ الذِّئْبِ [dāʾu'ẕ-ẕiʾb] Açlık lakabıdır, zīrā kurdun açlıktan gayrı marazı yoktur; yukālu: أَصَابَهُ دَاءُ الذِّئْبِ أَيِ الْجُوعُ

بَنُو الذِّئْبِ [Benu'ẕ-Ẓiʾb] Ezd kabīlesinden bir batndır.

أَبُو ذُؤَيْبَةَ [Ebū Ẕuʾeybet] (tasgīr bünyesiyle) Ve

اِبْنُ الذِّئْبَةِ [İbnu'ẕ-Ẓiʾbet] ve

أَبُو ذُؤَيْبٍ [Ebū Ẕuʾeyb] el-Ḳaṭīl Ḫuveylid b. Ḫālid el-Huẕelī ve

اِبْنُ أَبِي ذُؤَيْبٍ [İbn Ebī Ẕuʾeyb] Muḥammed b. ʿAbdurraḥmān muhaddisīndendir.

اَلذُّؤَابَةُ [eẕ-ẕuʾābet] (ẕāl'ın zammıyla ثُمَامَةٌ [sumāmet] vezninde) Nāsiye maʿnāsınadır ki fi'l-asl başın ön tarafından cebheye mülāsık olan yerine denir ki bıngıldayık ile cebhenin aralığıdır, baʿdehu orada biten zülf ve kāküle ıtlāk olunmuştur. ʿAlākavlin ذُؤَابَةٌ [ẕuʾābet] o nāsiyenin menbitine denir. Mütercim der ki *Esās*'ta ذُؤَابَةٌ [ẕuʾābet] Vasat-ı reʾsten arkaya doğru sarkan gīsū ile mübeyyendir. İntehā. Ve

ذُؤَابَةٌ [ẕuʾābet] Atın perçemine ıtlāk olunur. Ve

ذُؤَابَةُ النَّعْلِ [ẕuʾābetu'n-naʿl] Ayakkabının tabandan yere gelen yerine denir. Ve

ذُؤَابَةٌ [ẕuʾābet] ʿİzz ve şeref ve sāʾir nesne cihetlerinden bālā-ter ve aʿlāsına ıtlāk olunur, niteki نَاصِيَةٌ [nāṣiyet] dahi bu maʿnāya istiʿmāl olunur; yukālu: هُمْ ذُؤَابَةُ قَوْمِهِمْ أَيْ أَشْرَافُهُمْ Ve pālān ensesine asılmış olan meşine denir. Cemʿi ذَوَائِبُ [ẕevāʾib] gelir. Ve bunun aslı ذَآئِبُ [ẕeʾāʾib] idi, zīrā ذُؤَابَةٌ [ẕuʾābet]te olan elif رِسَالَةٌ [risālet]te olan elif gibidir. Elif-i cemʿin hemzeteyn beyninde bulunmasını istiskāl eylemeleriyle hemze-i ūlāyı vāv'a kalb eylediler.

اَلذِّئْبَةُ [eẕ-Ẓiʾbet] (ẕāl'ın kesriyle) Rebīʿa nām şāʿirin vālidesi ismidir ve elif-lāmsız ذِئْبَةُ [Ẓiʾbet] Ḥāciz el-Ezdī nām kimsenin feresi ismidir. Ve

ذِئْبَةٌ [ẕiʾbet] Bir marazdır ki davarın boğazında hādis olur, kulağının dibini demir çuvaldız gibi nesne ile delip hurde darı dānesi gibi bir şey istihrāc eylemekle o marazdan halās olur. Maraz-ı mezbūra uğramış davara مَذْؤُوبٌ [meẕʾūb] derler. Ve

ذِئْبَةٌ [ẕiʾbet] At eyerinin ve semerin iki deffesinin aralığında olan fürceye denir ki ön kaşıyla art kaşının aralığı olacaktır. Ve kaltağın ve semerin ve havudun iki tarafından kavuştuğu yerin ilerisinin mātahtına denir ki iki taraftan kürek kemiklerini sıktığı yer olacaktır.

اَلتَّذْئِيبُ [et-teẕʾīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde)

Cebhe üzere kākül komak maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve pālāna ve eyere zikr olunan ذِئْبَةٌ [ẕiʾbet] yapmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَأَّبَ الرَّجُلُ تَذْئِيبًا إِذَا عَمِلَ لَهُ الذِّئْبَةَ

اَلْمُذَأَّبُ [el-muẕeʾʾeb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Cebhesi üzere perçemi olan oğlana denir; yukālu: غُلَامٌ مُذَأَّبٌ أَيْ لَهُ ذُؤَابَةٌ Bu güne perçem ʿArabistān'da ve Aḥşām tāʾifesinin etfāllerinde olur, bu taraflarda maʿrūf değildir.

دَارَةُ الذُّؤَيْبِ [Dāretu'ẕ-Ẕuʾeyb] Musaggar bünyesiyle Benu'l-Aḍbaṭ cemāʿatine mahsūs iki mevziʿdir.

اَلِاسْتِئْذَابُ [el-istizʾāb] (اِسْتِغْرَابٌ [istiġrāb] vezninde) Kurtlanmak yaʿnī sonradan kurt gibi cerīʾ olmak maʿnāsınadır; ve minhu'l-meselu: [Ve] نَقَدٌ اِسْتَذْأَبَ النَّقَدُ إِذَا صَارَ كَالذِّئْبِ [neḳad] fethateynle bir cins koyundur ki ayakları kısa olur, Baḥreyn vilāyetine mahsūstur. Ve اِسْتَذْأَبَ [isteẕʾebe] kelimesinin sīn'i sayrūret içindir, اَلْبِغَاثُ بِأَرْضِنَا يَسْتَنْسِرُ" "meseli gibidir. Ve mesel-i mezbūr mukaddem zelīl ve hakīr olup sonradan ʿulüvv ve rifʿat bulan kimse hakkında darb olunur.

[ذ ب ب]

اَلذَّبُّ [eẕ-ẕebb] (ẕāl'ın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Defʿ ve menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَبَّ عَنْهُ ذَبًّا إِذَا دَفَعَ عَنْهُ وَمَنَعَ Ve bir yerde karār eylemeyip beri öte gelip gitmek maʿnāsınadır ki ذُبَابٌ [ẕubāb] bundan meʾhūzdur; yukālu: ذَبَّ الرَّجُلُ إِذَا اخْتَلَفَ وَلَمْ يَسْتَقِمْ فِي مَكَانٍ Ve yaz evāhirinde su gölü çekilip kurumak maʿnāsınadır; yukālu: ذَبَّ الْغَدِيرُ إِذَا جَفَّ فِي آخِرِ الْحَرِّ Ve

ذَبٌّ [ẕebb] ve

ذَبَبٌ [ẕebeb] (تَعَبٌ [taʿab] vezninde) ve

ذُبُوبٌ [ẕubūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) İnsānın dudağı susuzluktan yā gayrı ʿārızadan nāşī kuruyup tepsirmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَبَّتْ شَفَتُهُ ذَبًّا وَذَبَبًا وَذُبُوبًا إِذَا جَفَّتْ عَطَشًا أَوْ لِغَيْرِهِ Ve beden arıklayıp mehzūl olmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَبَّ جِسْمُهُ إِذَا هُزِلَ Ve nebāt solmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَبَّ النَّبَاتُ إِذَا ذَوَى Ve nehār münkazī olup hemān bir lemʿa ve bakiyye kalmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: ذَبَّ النَّهَارُ إِذَا لَمْ يَبْقَ مِنْهُ إِلاَّ بَقِيَّةٌ Ve bir kimsenin benzi bozulmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَبَّ فُلَانٌ إِذَا شَحَبَ لَوْنُهُ Ve

ذَبٌّ [ẕebb] Yaban öküzüne denir, ثَوْرٌ وَحْشِيٌّ [sevr vaḥşiyy] maʿnāsına. Ve ona ذَبُّ الرِّيَادِ [ẕebbu'r-riyād] dahi derler, bir yerde istikrār eylemeyip beri öte çok gelip gittiğinden nāşī. Ve رِيَادٌ [riyād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) رَوْدٌ [revd] maʿnāsınadır ki beri öte gidip gelmeğe denir. Ve ذَبٌّ [ẕebb] dahi o maʿnāya olmakla izāfeti mübālagaya mahmūl vasf bi'l-masdardır. Ve

ذَبُّ الرِّيَادِ [ẕebbu'r-riyād] Nisvān züvvārı olan zen-dosta ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ ذَبُّ الرِّيَادِ أَيْ زَوَّارٌ لِلنِّسَاءِ

اَلتَّذْبِيبُ [et-teẕbīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Susuzluktan yā gayrı ʿārızadan dudak tepsirmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَبَّبَتْ شَفَتُهُ تَذْبِيبًا إِذَا جَفَّتْ عَطَشًا أَوْ لِغَيْرِهِ Ve yürümekte pek cidd ü ikdām edip taʿab ve zahmet çekmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَبَّبْنَا لَيْلَتَنَا أَيْ أَتْعَبْنَا فِي السَّيْرِ *Esās*'ın beyānına göre "Bu gece o rütbe yürümekte cidd ü saʿy eyledik ki yürümekten zubābe yaʿnī bakiyye terk eylemeyip havsala-i vüsʿümüzde olan seyri bi'l-cümle ifrāg eyledik" demektir.

اَلْمُذَبِّبُ [el-muẕebbib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Şol yolcuya denir ki yalnız ba-

şına olup ʿacele ve şitāb üzere ola; yukālu: جَاءَنَا رَاكِبٌ مُذَبِّبٌ أَيْ عَجِلٌ مُنْفَرِدٌ Ve deveye mahsūs dūr u dırāz susuzluğa ıtlāk olunur ki baʿīd yerden su talebiyle taʿcīl ve şitāba bāʿis ola; yukālu: ظِمْءٌ مُذَبِّبٌ أَيْ طَوِيلٌ يُسَارُ إِلَى الْمَاءِ مِنْ بُعْدٍ فَيُعَجَّلُ بِالسَّيْرِ

اَلذَّابُّ [eẕ-ẕābb] Teşdīd-i bā'yla ki ism-i fāʿildir, şol hayvāna denir ki aslā bir yerde karār ve ārām eylemeyip beri öte cevelān ve hareket eder ola; yukālu: بَعِيرٌ ذَابٌّ أَيْ لاَ يَتَقَارُّ فِي مَكَانٍ

اَلْمِذَبُّ [el-miẕebb] (mīm'in kesri ve ẕāl'ın fethiyle) ve

اَلذَّبَّابُ [eẕ-ẕebbāb] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de) Harīminden bīgānenin defʿi bābında pek gayret ve ihtimām eden hamiyyetli adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِذَبٌّ وَذَبَّابٌ أَيْ دَفَّاعٌ عَنِ الْحَرِيمِ Ve

ذَبَّابٌ [Ẕebbāb] Elkābdandır.

اَلْأَذَبُّ [el-eẕebb] (fethateynle) Yaban öküzüne denir. Ve uzun nesneye denir. Ve devenin azı dişine denir.

اَلذُّنْبُبُ [eẕ-ẕunbub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznin-de) Bu dahi yaban öküzüne denir.

اَلذَّبَّانَةُ [eẕ-ẕebbānet] (رَيَّانَةٌ [reyyānet] vez-ninde) Susuzluktan yāhūd harāretten tep-sirmiş dudağa denir; yukālu: شَفَةٌ ذَبَّانَةٌ أَيْ ذَابِلَةٌ

اَلذُّبَابُ [eẕ-ẕubāb] (غُرَابٌ [ġurāb] veznin-de) Sineğe denir ki Fārisīde meges derler. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre bir yerde karār eylemeyip beri öte tereddüd ve hareketi sebeb-i tesmiyedir. Baʿzılar bunu menhūt yaʿnī ذُبَّ آبَ kelimesinden mürekkebdir dediler ki "Sürüldükçe yine ʿavdet eder" demektir. Ve

ذُبَابٌ [ẕubāb] Bal arısına da ıtlāk olunur; vāhidi ذُبَابَةٌ [ẕubābet]tir. Cemʿi أَذِبَّةٌ [eẕibbet] tir hemzenin fethi ve ẕāl'ın kesriyle ve ذِبَّانٌ [ẕibbān] gelir ẕāl'ın kesriyle ve ذُبٌّ [ẕubb] gelir ẕāl'ın zammıyla. Ve

ذُبَابٌ [ẕubāb] At kısmının gözleri siyāhının derūnunda hāl tarzında görünen nükte-i sevdāya ıtlāk olunur. Ve

ذُبَابُ السَّيْفِ [ẕubābu's-seyf] Kılıcın ağızı-na ıtlāk olunur ki çalım yeridir; ʿalā-kavlin kılıcın yalmanına denir ki ucu olacaktır; yukālu: ضَرَبَهُ بِذُبَابِ السَّيْفِ أَيْ حَدِّهِ أَوْ طَرَفِهِ الْمُتَطَرِّفِ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre īzā husūsunda ذُبَابُ الْأُذُنِ [ẕubābu'l-uẕun] kulak kemirtleğinin kenārına ıtlāk olunur ki rakīk ve hadīd olur, ذُبَابُ سَيْفٍ [ẕubābu seyf] gibi. Ve

ذُبَابُ الْحِنَّاءِ [ẕubābu'l-ḥinnāʾ] Kına çiçeği-nin henüz tāze açan şükūfesine ıtlāk olu-nur. Ve

ذُبَابُ الْعَيْنِ [ẕubābu'l-ʿayn] Göz bebeğine ıtlāk olunur, merdüm-i çeşm maʿnāsına; zübāb heyʾetine yāhūt tayerān-ı şuʿāʿı tayerān-ı zübāba teşbīh olunmuştur. Ve

ذُبَابٌ [ẕubāb] Deliliğe denir; yukālu: بِهِ ذُبَابٌ أَيْ جُنُونٌ Ve uğursuzluğa denir; yukālu: بِهِ ذُبَابٌ أَيْ شُؤْمٌ Ve Medīne'de bir dağın adıdır. Ve şerr-i dāʾim maʿnāsınadır; yukālu: أَصَابَهُ ذُبَابٌ أَيْ شَرٌّ دَائِمٌ Ve

ذُبَابٌ [Ẕubāb] Esāmīdendir.

اَلْمَذَبَّةُ [el-meẕebbet] (mīm'in ve ẕāl'ın fet-hiyle) ve

اَلْمَذْبُوبَةُ [el-meẕbūbet] Sineği çok yere de-nir; yukālu: أَرْضٌ مَذَبَّةٌ وَمَذْبُوبَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الذُّبَابِ

اَلْمِذَبَّةُ [el-miẕebbet] (mīm'in ve ẕāl'ın fethiyle) Sinekliğe denir, meges-rān maʿnāsına.

اَلْمَذْبُوبُ [el-meẕbūb] Mecnūn kimseye de-

nir; yukālu: ذُبَّ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَذْبُوبٌ

اَلذَّبِّيُّ [eẕ-ẕebbiyy] (ẕāl'ın fethi ve bā-yı müşeddede ile) Şıhne ve zābit adamlarına denir, جِلْوَازٌ [cilvāz] maʿnāsına, bu beldede kulluk çorbacısı ve kulluk neferleri gibi, nāsı yolsuz efʿāl ve atvārdan menʿ eyledikleri için.

اَلذَّبْذَبَةُ [eẕ-ẕebẕebet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznince) Havāda āvīze ve muʿallak olan nesne beri öte hareket eylemek ve salınmak maʿnāsınadır; yukālu: تُذَبْذِبُ ذَبَاذِبَ الْهَوْدَجِ أَيْ تَنُوسُ فِي الْهَوَاءِ Ve ehl ve müteʿallakāt ve müstecīrānı himāye eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَبْذَبَ جِوَارَهُ وَأَهْلَهُ إِذَا حَمَاهُمْ Ve halkı rencīde eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ يُذَبْذِبُ النَّاسَ أَيْ يُؤْذِيهِمْ Ve bir nesneyi tahrīk eylemek maʿnāsınadır. Ve

ذَبْذَبَةٌ [ẕebẕebet] İsm olur, lisāna ıtlāk olunur. Ve ālet-i tenāsüle ıtlāk olunur. Ve hāyeye ıtlāk olunur. Ve mihaffelere zīnet için astıkları āvīze ve püskül makūlesine denir; taharrükleri için ıtlāk olunmuştur.

اَلذَّبْذَبُ [eẕ-ẕebẕeb] (فَدْفَدٌ [fedfed] veznince) ve

اَلذَّبَاذِبُ [eẕ-ẕebāẕib] Cemʿ bünyesinde müfred olarak ālet-i tenāsüle ıtlāk olunur. Ve

ذَبْذَبٌ [Ẕebẕeb] Bādiyede bir kuyu adıdır.

اَلذُّبَابَةُ [eẕ-ẕubābet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] veznince) Medyūn zimmetinde kalan borç bakiyyesine denir; yukālu: عَلَى فُلَانٍ ذُبَابَةٌ مِنْ دَيْنٍ أَيْ بَقِيَّةٌ Ve Eceʾ nām cebel kurbünde bir mevziʿ adıdır. Ve Yemen'de ʿAden-i Ebyen nām cezīrede bir mevziʿ adıdır.

اَلْمُذَبْذِبُ [el-muẕebẕib]

اَلْمُذَبْذَبُ[el-muẕebẕeb] (ism-i fāʿil ve ism-i mefʿūl bünyeleriyle) İki emrin beyninde mütereddid olup bir tarafa karārda olmayan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ مُذَبْذِبٌ وَيُفْتَحُ أَيْ مُتَرَدِّدٌ بَيْنَ أَمْرَيْنِ

[ذ ر ب]

اَلذَّرَبُ [eẕ-ẕereb] (fethateynle) ve

اَلذَّرَابَةُ [eẕ-ẕerābet] (سَلَامَةٌ [selāmet] veznince) Kılıç ve bıçak makūlesi nesne keskin ve zağlı olmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَرِبَ السَّيْفُ ذَرَبًا وَذَرَابَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَدَّ Ve

ذَرِبٌ [ẕereb] İsm olur, lisān tīz ve fāsid olup dāʾimā fuhş ve hātır-şiken söz söylemesi hāletine denir; cemʿi أَذْرَابٌ [eẕrāb] gelir, أَنْصَابٌ [enṣāb] gibi; yukālu: فِي لِسَانِهِ ذَرَبٌ أَيْ فَسَادٌ وَبَذَاءٌ Ve yara fāsid ve tebāh olmakla içerisi oyulup vüsʿatlenmeğe denir, ʿalā-kavlin yaradan sarı su akmağa denir; yukālu: ذَرِبَ الْجُرْحُ إِذَا فَسَدَ وَاتَّسَعَ أَوْ سَالَ مِنْهُ الصَّدِيدُ Ve

ذَرَبٌ [ẕereb] ve

ذَرَابَةٌ [ẕerābet] (سَلَامَةٌ [selāmet] vezninde) ve

ذُرُوبَةٌ [ẕurūbet] (عُمُومَةٌ [ʿumūmet] vezninde) Miʿde fāsid olmak maʿnāsınadır. Ve miʿde iyi ve dürüst olmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: ذَرِبَتْ مَعِدَتُهُ ذَرَبًا وَذَرَابَةً وَذُرُوبَةً ve yukālu: ذَرِبَتْ مَعِدَتُهُ إِذَا صَلَحَتْ Ve fesedet bir türlü devā kabūl eylemeyip onulmayan maraz u ʿillete denir. Şārihin beyānına göre bu maʿnālarda masdardır. Ve

ذَرَبٌ [ẕereb] Kılıç ve ayna makūlesinin pāsına denir, صَدَأٌ [ṣadeʾ] maʿnāsına. Ve fuhş ve hezeyān ve nā-sezā kelimāta denir.

اَلذَّرِبُ [eẕ-ẕerib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Keskin ve hadīd nesneye denir. Ve papuççu bıçkısına denir. Ve hadīdü'l-lisān olup sözü cīger-dūz olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ ذَرِبُ اللِّسَانِ أَيْ حَدِيدُهُ

اَلذَّرْبُ [eẕ-ẕerb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Bir nesneyi bileyip keskin eylemek ve zağ vermek maʿnāsınadır; yukālu: ذَرَبَ السَّيْفَ ذَرْبًا إِذَا أَحَدَّهُ Müʾellif vezninde مَنْعٌ [menʿ] lafzını īrād eylemekle kāʿidesine mebnī bāb-ı sālisten olur ki kıyāsa muhāliftir, lākin ümmehāt-ı sāʾirede كَتْبٌ [ketb] lafzı mīzān olmakla bāb-ı evvelden olur.

اَلتَّذْرِيبُ [et-teẕrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi bileyip pek keskin eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَرَّبَهُ تَذْرِيبًا أَيْ أَحَدَّهُ Ve hatun çocuğunu kazā-yı hācete götürmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَرَّبَتِ الْمَرْأَةُ طِفْلَهَا أَيْ حَمَلَتْهُ حَتَّى يَقْضِيَ حَاجَتَهُ

اَلذُّرْبُ [eẕ-ẕurb] (ẕāl'ın zammıyla) ذَرِبٌ [ẕerib] lafzından ki كَتِفٌ [ketif] vezninedir cemʿdir, seyf-i kātıʿ gibi keskin adamlara denir; yukālu: قَوْمٌ ذُرْبٌ أَيْ أَحِدَّاءُ

اَلذِّرْبَةُ [eẕ-ẕirbet] (ẕāl'ın kesriyle) Salīta ve bed-zebān, dili zefīr karıya denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ ذِرْبَةٌ أَيِ السَّلِيطَةُ اللِّسَانِ Ve boğazda çıkan ur dedikleri yumruya denir. Cemʿi ذِرَبٌ [ẕireb] gelir ẕāl'ın kesri ve rā'nin fethiyle قِرْبَةٌ [ḳirbet] ve قِرَبٌ [ḳireb] gibi.

اَلذِّرْبُ [eẕ-ẕirb] (ẕāl'ın kesri ve rā'nın sükūnuyla) Bed-zebān ve hadīdü'l-lisān kişiye denir. Ve

ذِرْبٌ [ẕirb] Yumru gibi bir ʿārızadır ki insānın yāhūd dābbenin boynunda zuhūr eder, küçük taş kadar olur. Şārih bunu dahi zikr olunan غُدَّةٌ [ġuddet] ile beyān eylemiştir ki küçüğüne bez ve büyüğüne ur taʿbīr olunur; ʿalā-kavlin ذِرْبٌ [ẕirb] bir ʿillet ismidir ki ciğerde zuhūr eder.

اَلذُّرَابُ [eẕ-ẕurāb] (تُرَابٌ [turāb] vezninde) Ağuya denir, سُمٌّ [summ] maʿnāsına.

اَلْمُذَرَّبُ [el-muẕerreb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Zehr ile suvarılmış kılıca denir; yukālu: سَيْفٌ مُذَرَّبٌ أَيْ مَسْمُومٌ

اَلذَّرْبَيْنِ [eẕ-ẕerbeyn] (ẕāl'ın fethi ve rā'nın sükūnu ve tesniye bünyesiyle) Şerr ve muhālefete ıtlāk olunur; yukālu: رَمَاهُ بِالذَّرْبَيْنِ أَيْ بِالشَّرِّ وَالْخِلَافِ

تَذْرَبُ [Teẕreb] تَمْنَعُ [temnaʿ] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْمِذْرَبُ [el-miẕreb] (مِنْبَرٌ [minber] veznide) Lisāna ıtlāk olunur.

اَلذَّرَبَى [eẕ-ẕerebā] (جَمَزَى [cemezā] veznide) ve

اَلذَّرَبِيَّا [eẕ-ẕerebiyyā] (fethateynle ve yā'nın teşdīdiyle) ʿAyb u nakīsa maʿnāsınadır. Ve

ذَرَبِيَّا [ẕerebiyyā] Dāhiye ve āfete denir.

اَلذَّرَبَّى [eẕ-ẕerebbā] (fetehātla ve bā'nın teşdīdiyle ki جَلَغَى ve حَبَرَكَى gibi faʿallā veznindedir) Bu dahi āfet ve dāhiye maʿnāsınadır.

اَلذِّرْيَبُ [eẕ-ẕiryeb] (ẕāl'ın kesriyle طِرْيَمٌ [ṭiryem] vezninde) Sarı çiçeğe denir.

اَلأَذْرَبِيُّ [el-Eẕrebiyy] Şārihin takyīdi üzere أَزْهَرِيٌّ [ezheriyy] vezninde) Īrān'da Āẕerbaycān eyāletinin ism-i mensūbudur. Şārih der ki bunda kıyās olan أَذَرِيٌّ [Eẕeriyy] denmektir, bilā-yāʾ, niteki Rāme-hurmuz'de رَامِيٌّ [Rāmiyy] denir. Ve bi'l-cümle mürekkebātta şatr-ı evvele nisbet olur, lākin bāb māddesinde tafsīl olunduğu üzere kıyās-ı merkūm muttaride değildir. Ve bu, menhūt cümlesinden olur. Ve işbu أَذْرَبِيجَان kelimesinde mevāniʿ-i sarftan beş māniʿ müctemiʿ olmuştur: ʿucme ve taʿrīf ve teʾnīs ve terkīb ve elif ü nūn-ı mezīdetāndır. Ve maʿlūm ola ki asl أَذْرَبِيجَان kelimesi elifin meddiyledir, *Burhān-ı Ḳāṭıʿ*'ın beyānı üzere lafz-ı

Fārisīdir. Fi'l-asl آذربایکان [Āẕerbāygān] dır ki Īrān'da vilāyet adıdır, Tebrīz onun kāʿidetü'l-mülküdür. Menkūldür ki vaktā ki Oġuz nām emīr gelip o milketi nezʿ ve teshīr eyledikte Evcān nām merg-zārı pek pesend edip emr eyledi her adam birer etek toprak getirip bir mahalde yığdılar, hattā kendisi dahi getirdi. Ve bu vechile yer ʿazīm ve ʿālī tepe hāsıl olmakla o tepeye آذربایکان [Āẕerbāygān] dediler ki آذر [āẕer] lügat-ı Türkīde yüksek ve بایکان [bāygān] ʿuzamāʾ maʿnālarına olmakla maʿnā-yı Türkīsi kibār tepesi demek olur, baʿdehu o ülke onunla müştehir olmuştur. Ve muʿarrebinde آذربایجان [Āẕerbāycān] ve tahfīfle آذربیجان [Āẕerbaycān] ve bilā-med أذربیجان [Aẕerbeycān] derler.

[ذ ع ب]

اَلتَّذَعُّبُ [et-teẕaʿub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bir kimseyi biri korkutmak maʿnāsınadır; yukālu: تَذَعَّبَتْهُ الْجِنُّ أَيْ أَفْزَعَتْهُ

اَلِانْذِعَابُ [el-inẕiʿāb] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Su muttasıl akmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْذَعَبَ الْمَاءُ إِذَا سَالَ وَاتَّصَلَ جَرَيَانُهُ

اَلذُّعْبَانُ [eẕ-ẕuʿbān] (ثُعْبَانٌ [ṣuʿbān] veznide) Genç kurda denir.

اَلْمُذْعَابُ [el-muẕʿābb] (mīm'in zammıyla مُذْهَامٌ [mudhāmm] vezninde) إِذْعِيبَابٌ [iẕʿībāb]dan ism-i fāʿildir ki bir kimseye mütābiʿ ve peyrev olmak maʿnāsınadır. مُذْعَابٌ [muẕʿābb] mütābiʿ ve peyrev olana denir; tekūlu: رَأَيْتُهُمْ مُذْعَابِّينَ أَيْ كَأَنَّهُمْ عُرْفُ ضِبْعَانٍ يَتْلُو بَعْضُهُمْ بَعْضًا Yaʿnī "Ben o gürūhu gördüm ki sırtlan yelesi gibi birbiri ardınca mütetābiʿan ve müteʿākiben giderler idi."

[ذ ع ل ب]

اَلذِّعْلِبَةُ [eẕ-ẕiʿlibet] (ẕāl'ın ve lām'ın kesri ile) ve

اَلذِّعْلِبُ [eẕ-ẕiʿlib] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Cüst ve çabuk nākaya denir. Ve

ذِعْلِبَةٌ [ẕiʿlibet] Devekuşuna denir. Ve hācet-i hafīfe maʿnāsınadır. Ve libāsın eteği ucuna, ʿalā-kavlin pārelenmiş eski ve yırtık libāsın salkım saçak salınan parçasına denir.

اَلذُّعْلُوبُ [eẕ-ẕuʿlūb] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) ذِعْلِبَةٌ [ẕiʿlibet] ile maʿnā-yı ahīrde mürādiftir. Cemʿi ذَعَالِيبُ [ẕeʿālīb] gelir. Ve ذَعَالِيبُ [ẕeʿālīb] libāsa dahi sıfat olur; yukālu, ثَوْبٌ ذَعَالِيبُ أَيْ خَلَقٌ Cemʿiyyeti eczāsı iʿtibārıyladır, gūyā ki her salkım pāresi bir sevb iʿtibār olunmuştur.

اَلْمُتَذَعْلِبُ [el-muteẕaʿlib] (مُتَجَوْرِبٌ [mutecevrib] vezninde) Hafīfü's-siyāb olan kimseye denir. Ve gizlenerek gizlice giden kimseye denir. Ve söykenip yanı üzere yatan kimseye denir.

[ذ ك ب]

اَلْمَذْكُوبَةُ [el-meẕkūbet] (مَحْبُوبَةٌ [maḥbūbet] vezninde) Mütedeyyine ve sāliha hatuna denir. Zāhiren selefte olur imiş; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَذْكُوبَةٌ أَيْ صَالِحَةٌ

[ذ ل ع ب]

اَلِاذْلِعْبَابُ [el-iẕliʿbāb] (إِقْشِعْرَارٌ [ikşiʿrār] vezninde) Yaydan çıkmış ok gibi hiddet ve sürʿatle gitmek maʿnāsınadır; yukālu, إِذْلَعَبَّ الرَّجُلُ إِذَا انْطَلَقَ فِي جِدٍّ وَإِسْرَاعٍ Ve yan üzere söykenip yatmak maʿnāsınadır; yukālu: اِذْلَعَبَّ الرَّجُلُ إِذَا اضْطَجَعَ

اَلْمُذْلَعِبُّ [el-muẕleʿibb] Ondan ism-i fāʿildir, yanı üzere yatan kimseye denir.

Bu mâddeyi Cevherî'nin zikr olunan ذِعْلِبٌ [ziʿlib] zeylinde îrâdı, vehmine mebnîdir.

[ذ ن ب]

اَلذَّنْبُ [eẕ-ẕenb] (ẕāl'ın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Günâh ve ism maʿnâsınadır. Cemʿi ذُنُوبٌ [ẕunūb] gelir, cemʿu'l-cemʿi ذُنُوبَاتٌ [ẕunūbāt] gelir.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyânına göre asl ذَنَبٌ [ẕeneb] fethateynle kuyruğa denir ve bu ʿalâka ile her müteʾahhir ve rezl ve süflî olan şeyʾe ıtlâk olunur, meselâ: أَذْنَابُ الْقَوْمِ derler, أَسَافِلُ نَاسٍ maʿnâsına, ve مَذَانِبُ تِلاَعٍ dahi ondan müsteʿârdır. Ve kuyruğunun kılları firâvân olan ata ذَنُوبٌ [ẕenūb] ıtlâk ederler. Ve kuyruklu yaʿnî büyük olan kovaya da ıtlâk ederler. Ve ondan hazz ve nasîb maʿnâsı istiʿâre olunur, niteki سِجِلٌّ [sicill] dahi o maʿnâda müstaʿmeldir. Ve

ذَنْبٌ [ẕenb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Mâdde-i mezbûreden masdardır, bir nesnenin kuyruğundan tutmak ve kuyruğuna dokunmak ve vurmak maʿnâlarına. Baʿdehu mutlakan vehîmü'l-ʿâkıbet olan fiʿlde ism olarak istiʿmâl olundu; ʿâkıbetinden mütereteb olan vehâmet iʿtibârıyla ki murâd ism ve günâh olacaktır. İntehâ. Ve

ذَنْبٌ [ẕenb] Masdar olur, bir kimsenin ardına düşüp izinden ayrılmayarak gitmek maʿnâsına ki kuyruğunu salıvermeyerek gitmek taʿbîr olunur; yukâlu: ذَنَبَهُ ذَنْبًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا تَلاَهُ فَلَمْ يُفَارِقْ أَثَرَهُ

اَلْأَذْنَابُ [el-iẕnāb] (hemzenin kesriyle) Güneh-kâr olmak maʿnâsınadır; yukâlu: أَذْنَبَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ ذَا ذَنْبٍ

اَلذَّنَبُ [eẕ-ẕeneb] (fethateynle) Kuyruğa denir; cemʿi أَذْنَابٌ [eẕnāb] gelir. Ve ʿArablar ضَرَبَ فُلاَنٌ بِذَنَبِهِ derler, أَقَامَ ve ثَبَتَ maʿnâsına, yaʿnî "Gitmekten fârig olup ikâmet ve ârâm eyledi" diyecek yerde. Ve "Filân kimse cümleyi sebk ve takaddüm edip ferd-i vâhid kendisine yetişmedi" diyecek yerde, رَكِبَ ذَنَبَ الرِّيحِ derler. Ve "Nasîb-i nâkısa râzî ve kâniʿ oldu" diyecek yerde رَكِبَ ذَنَبَ الْبَعِيرِ derler.

ذَنَبُ الْفَرَسِ [Ẕenebu'l-Feres] Bir niçe kevkeblerdir ki at kuyruğu şeklinde muntazımlardır.

ذَنَبُ الثَّعْلَبِ [ẕenebu's-ṣaʾleb] Türkîde dahi tilki kuyruğu dedikleri nebâttır.

ذَنَبُ الْخَيْلِ [ẕenebu'l-ḫayl] Türkîde ulama yonca derler, teke sakalı dedikleri nebâttan bir nevʿdir.

ذَنَبُ الْحُلَيْفِ [Ẕenebu'l-Ḥuleyf] Benû ʿUḳayl yurdunda bir su adıdır.

اَلذُّنَابَى [eẕ-ẕunābā] (خُزَامَى [ḫuzāmā] vezninde) ve

اَلذُّنُبَّى [eẕ-ẕunubbā] (zammeteyn ve bâ-yı müşeddede ve elif-i maksûre ile) ve

اَلذِّنِبَّى [eẕ-ẕinibbā] (kesreteyn ve bâ-yı müşeddede ve kasr ile) Bunlar da kuyruğa denir, ذَنَبٌ [ẕeneb] maʿnâsına.

اَلْأَذْنَابُ [el-eẕnāb] (أَنْصَابٌ [enṣāb] veznincle) ذَنْبٌ [ẕenb]in cemʿidir ki zikr olundu. Ve

أَذْنَابُ النَّاسِ [eẕnābu'n-nās] ve

ذَنَبَاتُ النَّاسِ [ẕenebātu'n-nās] Halkın etbâʿına ve sefile ve erâziline ıtlâk olunur; yukâlu: هُمْ أَذْنَابُ النَّاسِ وَذَنَبَاتُهُمْ أَيْ أَتْبَاعُهُمْ وَسِفْلَتُهُمْ

اَلإِسْتِذْنَابُ [el-istiẕnāb] Bir kimsenin kuyruğunu salıvermeyip izini basarak gitmek maʿnâsınadır; yukâlu: إِسْتَذْنَبَهُ بِمَعْنَى ذَنَبَهُ Ve bir iş tamâm olup ser-encâm bulmak maʿnâsına istiʿmâl olunur; yukâlu: إِسْتَذْنَبَهُ

اَلْأَمْرُ إِذَا اسْتَتَبَّ

اَلذَّنُوبُ [eẕ-ẕenūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznin-de) Kuyruğunun kılları firāvān olan ata ıtlāk olunur. Ve şerr ü fitne ve kederi dūr u dırāz olan güne ıtlāk olunur; yukālu: يَوْمٌ ذَنُوبٌ أَيْ طَوِيلُ الشَّرِّ يَعْنِي لاَ يَنْقَضِي كَأَنَّهُ طَوِيلُ الذَّنَبِ Ve

ذَنُوبٌ [ẕenūb] Kovaya denir; ʿalā-kavlin, hemān içinde su olan kovaya mahsūstur ve ʿalā-reʾyin dolu olan yāhūd dolma-ğa karīb olana ıtlāk olunur. Ve haz ve nasīb maʿnāsına istiʿmāl olunur. Cemʿi أَذْنِبَةٌ [eẕnibet] gelir ve cemʿ-i kesreti ذَنَائِبُ [ẕenāʾib] gelir ve ذِنَابٌ [ẕināb] gelir ẕāl'ın kesriyle. Ve

ذَنُوبٌ [ẕenūb] Kabr ve mezāra ıtlāk olunur. Ve arkanın iki tarafının etine denir; ʿalā-kavlin kıça ve kıynağa denir.

اَلذَّنُوبَانِ [eẕ-ẕenūbān] (tesniye bünyesiyle) Arkanın iki tarafına denir, مَتْنَانِ [metnān] maʿnāsına.

اَلذِّنَابُ [eẕ-ẕināb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol ipe denir ki onunla devenin kuyruğu-nu pālānına bend ederler, tā ki kuyruğunu vurup kaldırdıkça üzerinde olan kimseye reşāşe-i bevli sıçrayıp telvīs eylemeye. Ve

ذِنَابُ الشَّيْءِ [ẕināb'ş-şeyʾ] O nesnenin ʿakib ve muʾahharına ıtlāk olunur ki en gerisi olacaktır. Ve her iki تَلْعَةٌ [telʿat] beyninde olan su yoluna denir. Ve تَلْعَةٌ [telʿat] yüksekten olan su akıntısına denir ve ihtilāfı māddesinde meşrūhtur. Ve ذِنَابٌ [ẕināb] kelimesinin cemʿi ذَنَائِبُ [ẕenāʾib] gelir.

ذَنَبَةُ الْوَادِي [ẕenebetu'l-vādī] ve

ذَنَبَةُ الدَّهْرِ [ẕenebetu'd-dehr] (fetehātla) ve

ذُنَابَةُ الْوَادِي [ẕunābetu'l-vādī] ve

ذُنَابَةُ الدَّهْرِ [ẕunābetu'd-dehr] (ẕāl'ın zammı ve kesriyle) Derenin ayağına ve zamānın āhir ve encāmına ıtlāk olunur.

اَلذُّنَابَةُ [eẕ-ẕunābet] (ẕāl'ın zammıyla) Tābiʿ ve peyrev maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ ذُنَابَةُ الْقَوْمِ أَيْ تَابِعُهُمْ Ve

ذُنَابَةُ النَّعْلِ Ayakkabının burnuna ıtlāk olu-nur. Ve bir bāgçeden bir bāgçeye akan cedvele denir.

اَلذَّانِبُ [eẕ-ẕānib] Bu dahi tābiʿ maʿnāsınadır.

اَلذِّنَابَةُ [eẕ-ẕinābet] (ẕāl'ın kesriyle) Yolun doğru yüzüne ıtlāk olunur ki kuyruk tar-zında çekilip gider; yukālu: أَخَذَ ذِنَابَةَ الطَّرِيقِ أَيْ وَجْهَهُ Ve

ذِنَابَةٌ [ẕinābet] Hısımlığa denir, raḥim ve karābet maʿnāsına; yukālu: بَيْنَهُمَا ذِنَابَةٌ أَيْ رَحِمٌ وَقَرَابَةٌ Ve bir mevziʿ adıdır. Ve bir merg-zārdan āher merg-zāra cārī olan cedvele denir. Ve

ذِنَابَةُ الْعِيصِ [Ẕinābetu'l-ʿĪṣ] Bir mevziʿdir.

اَلتَّذْنِيبُ [et-teẕnīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Hurmā koruğu dibinden benlenip olmağa başlamak maʿnāsınadır; yukālu: ذَنَّبَتِ الْبُسْرَةُ تَذْنِيبًا إِذَا وَكَّتَتْ مِنْ قِبَلِ ذَنَبِهَا Ve imāmenin ucunu aşağı sarkıtmak maʿnāsınadır ki taylasān komak taʿbīr olunur; yukālu: ذَنَّبَ عِمَامَتَهُ إِذَا أَفْضَلَ مِنْهَا شَيْئًا وَأَرْخَاهُ

اَلتَّذْنُوبُ [et-teẕnūb] (tā'nın fethi ve zam-mıyla) Şol hurmā kuyruğuna denir ki dibinden benlenip olmağa başlamış ola. Müfredi تَذْنُوبَةٌ [teẕnūbet]tir hā'yla.

اَلْمِذْنَبُ [el-miẕneb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Çömçeye denir ki taʿām kotarırlar, مِغْرَفَةٌ [miġrefet] gibi. Ve bir yere akan su yoluna denir. Ve alçağa cārī su akıntısına denir. Ve bir bāgçeden yā bir merg-zārdan

gayrılarına cārī olan cedvele denir. Ve uzun kuyruğa denir.

اَلذَّنَبَانُ [eẕ-ẕenebān] (fetehātla) Bir nevʿ ottur; ʿalā-kavlin mısır buğdayına şebīh bir nebāttır. Müfredi ذَنَبَانَةٌ [ẕenebānet]tir hā'yla. Şārihin beyānına göre ذَنَبُ الثَّعْلَبِ [ẕenebu's-ṣaʿleb] dedikleridir. Ve

ذَنَبَانُ [Ẕenebān] Nevāhī-i Medīne'den ʿĪṣ nāhiyesine bir su adıdır.

اَلذُّنَيْبِيَاءُ [eẕ-ẕuneybāʾ] (ẕāl'ın zammıyla غُبَيْرَاءُ [ġubeyrāʾ] vezninde) Bir nevʿ dānedir ki buğday içinde olmakla onu ayırtlayıp atarlar. Fārisīde dīv-gendüm ve Türkīde delice dedikleridir.

اَلذَّنَائِبُ [eẕ-Ẕenāʾib] (ẕāl'ın fethiyle) ve

اَلْمَذَانِبُ [el-Meẕānib] (ẕāl'ın fethiyle) ve

اَلذُّنَابَةُ [eẕ-Ẕunābet] (ẕāl'ın fethiyle) ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Birer mevziʿ ismleridir.

اَلذُّنَيْبِيُّ [eẕ-ẕuneybiyy] (زُبَيْرِيٌّ [zubeyriyy] vezninde) Bir nevʿ kumaş adıdır.

اَلذَّأْبَةُ [eẕ-ẕeʾnebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Doğurmak üzere olan kısrağın kulunu içeriden iki uyluğun aralığına kadar çıkıp başında kaplı olan ince perde çıkıp görünmek üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَأْبَتِ الْفَرَسُ إِذَا وَقَعَ وَلَدُهَا فِي الْقُحْفِ وَدَنَا خُرُوجُ السِّقْيِ Ve قُحْفٌ [ḳuḥḳuḥ] هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde dübürü ihāta ede kemiğe denir ki iç taraftan iki uyluk orada kavuşur; ve yukālu: فَرَسٌ مُذَأْبِبٌ إِذَا صَارَتْ كَذَلِكَ

اَلذَّنَبَةُ [eẕ-Ẕenebet] (fetehātla) Bādiyede İmmere ve Uḍāḥ nām mahallerin beyninde bir su adıdır.

اَلتَّذَنُّبُ [et-teẕennub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Yol almak maʿnāsınadır ki yolun nihāyetine varmaktan ʿibārettir ve sāʾir mevādda dahi istiʿmāl olunur; yukālu: تَذَنَّبَ الطَّرِيقَ إِذَا أَخَذَهُ Ve sarığa taylasān salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: تَذَنَّبَ الْمُعْتَمُّ أَيْ ذَنَّبَ عِمَامَتَهُ

اَلْمُذَانِبُ [el-muẕānib] (مُجَانِبٌ [mucānib] vezninde) Şol deveye denir ki dāʾimā sürünün yā katarın āhirinde gider ola.

اَلْمُذَنِّبُ [el-muẕennib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Şol nākaya denir ki doğururken buru taʿbīr olunan zahmetin şiddetinden nāşī kuyruğunu uzatır ola.

[ذ و ب]

اَلذَّوْبُ [eẕ-ẕevb] (ẕāl'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

اَلذَّوَبَانُ [eẕ-ẕevebān] (fetehātla) Erimek maʿnāsınadır ki donmak mukābilidir; yukālu: ذَابَ السَّمْنُ يَذُوبُ ذَوْبًا وَذَوَبَانًا ضِدُّ جَمَدَ Ve güneşin harāreti iştidād bulmak maʿnāsına istimāl olunur, gūyā ki şiddet-i harāretten cirm-i şems eriyip seyelān eder; yukālu: ذَابَتِ الشَّمْسُ إِذَا اشْتَدَّ حَرُّهَا Ve dāʾimā bal yemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَابَ الرَّجُلُ إِذَا دَامَ عَلَى أَكْلِ الْعَسَلِ Ve bir kimse ʿākil ve reşīd iken hamākat peydā eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: ذَابَ الرَّجُلُ إِذَا حَمُقَ بَعْدَ عَقْلٍ Ve bir kimse üzere hukūk sābit ve lāzım olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: ذَابَ لِي عَلَيْهِ حَقٌّ أَيْ وَجَبَ وَثَبَتَ Ve bir nesne hāsıl ve peydā olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur, tekūlu: مَا ذَابَ فِي يَدِي مِنْهُ خَيْرٌ أَيْ مَا حَصَلَ Ve

ذَوْبٌ [ẕevb] Bala denir, عَسَلٌ [ʿasel] maʿnāsına; ʿalā-kavlin gömeçte ve yuvalarda olanına yāhūd eritilip mumdan sāf ve revāk olanına denir.

اَلْإِذَابَةُ [el-iẕābet] (hemzenin kesriyle) Eritmek maʿnāsınadır; yukālu: أَذَابَ السَّمْنَ إِذَابَةً Ve şeb-hūn eylemek, nehb ve igāre

maʿnāsına istiʿmāl olunur, yukālu: أَذَابُوا عَلَيْهِمْ أَيْ أَغَارُوا وَتَنَهَّبُوا Ve bir nesneyi ıslāh eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَذَابُوا أَمْرَهُمْ أَيْ أَصْلَحُوهُ

اَلتَّذْوِيبُ [et-teẕvīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi eritmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَوَّبَ الشَّحْمَ بِمَعْنَى أَذَابَهُ Ve oğlanın cebhesine kākül komak maʿnāsınadır; yukālu: ذَوَّبَ الْغُلَامَ إِذَا عَمِلَ لَهُ ذُؤَابَةً Bunda asl olan hemze ile olmaktır, zīrā ذُؤَابَةٌ [ẕuʾābet] kelimesinin ʿayn'ı mehmūzdur, niteki māddesinde zikr olundu, lākin bu hilāf-ı kıyās üzere vāv ile vārid olmuştur. Ve

اَلْإِسْتِذَابَةُ [el-istiẕābet] ذَوْبٌ [ẕevb] taleb eylemek maʿnāsınadır, tekūlu: إِسْتَذَبْتُهُ أَيْ طَلَبْتُ مِنْهُ الذَّوْبَ عَلَى عَامَّةِ مَا يَدُلُّ هَذَا الْبِنَاءُ

اَلْمِذْوَبُ [el-miẕveb] مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Nesne eritilecek kaba denir, gūyā ki ālet-i ذَوْبٌ [ẕevb]dir, tava ve pota gibi.

اَلْمِذْوَبَةُ [el-miẕvebet] مِغْرَفَةٌ [miġrefet] vezninde ve mürādifidir ki çömçeye denir ki taʿām kotarırlar.

اَلْإِذْوَابُ [el-iẕvāb] ve

اَلْإِذْوَابَةُ [el-iẕvābet] (hemzelerin kesriyle) Şol kere yağına denir ki eriyip semn-i sāfī olmak için çömleğe vazʿ oluna, hālā çömlekte oldukça ona izvāb ve izvābe denir ve eriyip tuluma çekildikte ıtlāk olunmaz. Ve bunlar ismlerdir, إِعْصَارٌ [iʿṣār] ve إِمْخَاضٌ [imḫāḍ] gibi.

اَلذُّوبَانُ [eẕ-ẕūbān] (ẕāl'ın zammıyla) ve

اَلذِّيبَانُ [eẕ-ẕībān] (ẕāl'ın kesriyle) Atın yā devenin boyunlarında kalan tüy ve kıl bakiyyesine denir.

اَلذَّابُ [eẕ-ẕāb] (نَابٌ [nāb] vezninde) ʿAyb u nakīsa maʿnāsınadır; yukālu: مَا فِيهِ ذَابٌ أَيْ عَيْبٌ

اَلذَّوُوبُ [eẕ-ẕevūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Semiz tavlı nākaya ıtlāk olunur, ذَوْبٌ [ẕevb] olunmak şānından olan şahm sāhibi olmak mülāhazasına mebnīdir; yukālu: نَاقَةٌ ذَوُوبٌ أَيْ سَمِينَةٌ

اَلذَّوَّابُ [eẕ-Ẕevvāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Ashābdan bir zāttır.

[ذ هـ ب]

اَلذَّهَابُ [eẕ-ẕehāb] (صَوَابٌ [ṣavāb] vezninde) ve

اَلذُّهُوبُ [eẕ-ẕuhūb] (رُكُوبٌ [rukūb] vezninde) ve

اَلْمَذْهَبُ [el-meẕheb] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Yürüyüp gitmek, seyr maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin geçip gitmek, mürūr maʿnāsınadır; yukālu: ذَهَبَ الرَّجُلُ ذَهَابًا وَذُهُوبًا وَمَذْهَبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَارَ أَوْ مَرَّ Ve bā ile taʿdiye olundukta gidermek ve iletmek maʿnāsına olur; yukālu: ذَهَبَ بِهِ أَيْ أَزَالَهُ

اَلذَّاهِبُ [eẕ-ẕāhib] ve

اَلذَّهُوبُ [eẕ-ẕehūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) İsm-i fāʿillerdir.

اَلْإِذْهَابُ [el-iẕhāb] (hemzenin kesriyle) Gidermek ve iletmek maʿnāsınadır; yukālu: أَذْهَبَهُ وَأَذْهَبَ بِهِ أَيْ أَزَالَهُ Ve bir nesneye altın sürüp yaldızlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَذْهَبَهُ أَيْ طَلَاهُ بِالذَّهَبِ

اَلْمَذْهَبُ [el-meẕheb] (مَطْلَبٌ [maṭlab] vezninde) Masdār-ı mīmīdir, niteki zikr olundu. Ve ism-i mekān olur, gidecek yere denir. Bu münāsebetle edeb-hāneye ıtlāk olunmuştur, memşā gibi. Ve gidecek yola denir, tarīkā ve meslek maʿnāsına; yukālu: ذَهَبَ فُلَانٌ مَذْهَبًا حَسَنًا أَيْ طَرِيقًا وَمَسْلَكًا Bu ʿalāka ile muʿtekad olan tarīka-i müctehidīne ıtlāk olunur ki İslām'da olan müctehidlerden muktedā ittihāz olunan imāmların

meslek-i muhtārlarıdır, fürūʿda Ḥanefī ve Şāfiʿī gibi ve ʿakāʾidde Māturīdī ve Eşʿarī gibi radıyallāhu ʿanhum; yukālu: مَذْهَبُهُ حَنَفِيٌّ أَيْ مُعْتَقَدُهُ الَّذِي ذَهَبَ إِلَيْهِ Ve مَذْهَبٌ [meẕheb] asl ve esās maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَا يُدْرَى لَهُ أَيْنَ مَذْهَبُهُ أَيْ أَصْلُهُ

اَلْمُذْهَبُ [el-Muẕheb] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Kaʿbe-i muʿazzama'nın ismidir. Ve Ebrehe b. ʿUmeyr ve Ġanī b. Aʿṣur nām kimselerin feresleri ismidir. Ve ābdest esnāsında vesvese ilkā eden şeytānın ismidir. Ve bunda savāb olan hā'nın kesriyle olmaktır, Cevherī vehmine mebnī fethle takyīd eylemiştir. Şārih der ki Ḳurṭubī ve muhaddisīnden bir cemāʿat hā'nın fethiyle cezm eylediler.

اَلذَّهَبُ [eẕ-ẕeheb] (fethateynle) Cins-i maʿdenīden altına denir, تِبْرٌ [tibr] maʿnāsına. Müʾellif تِبْرٌ [tibr] māddesinde ʿale'l-ihtilāf beyān eylemiştir. Meşhūru henüz maʿdenden çıkıp sikke ve sıyāgat görmemiş altına تِبْرٌ [tibr] ıtlāk olunur. Ve ذَهَبٌ [ẕeheb] müzekker ve müʾennes dahi olur. Vāhidi ذَهَبَةٌ [ẕehebet]tir hā'yla; cemʿi أَذْهَابٌ [eẕhāb] gelir ve ذُهُوبٌ [ẕuhūb] ve ذُهْبَانٌ [ẕuhbān] gelir ẕāl'ın zammeleriyle ve bu sāhib-i *Nihāye*'den menkūldür. Ve

ذَهَبٌ [ẕeheb] Masdar olur, bir kimse nāgehānī maʿdene yā darb-hāneye girip harman harman altın kümelerini gördükte gözleri kamaşıp āşüfte ve deng ve hayrān kalmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَهِبَ الرَّجُلُ ذَهَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا هَجَمَ فِي الْمَعْدِنِ عَلَى ذَهَبٍ كَثِيرٍ فَزَالَ عَقْلُهُ وَبَرِقَ بَصَرُهُ Ve bu māddenin fiʿlinde Benī Temīm lügati üzere ذِهِبَ [ẕihibe] dahi cāʾizdir, ẕāl'ın ve hā'nın kesreleriyle. Şārih der ki Ebū Mansūr'dan bu resm muttarid olduğu menkūldür, fiʿlin ʿaynı harf-i halk-ı meksūr olursa. Ve

ذَهَبٌ [ẕeheb] Yumurtanın sarısına ıtlāk olunur. Ve Yemen ehline mahsūs bir güne ölçek adıdır. Cemʿi ذِهَابٌ [ẕihāb] gelir ẕāl'ın kesriyle ve أَذْهَابٌ [eẕhāb] gelir, أَسْبَابٌ [esbāb] gibi. Ve cemʿu'l-cemʿi أَذَاهِبُ [ezāhib] أَقَارِبُ [eḳārib] vezninde ve أَذَاهِيبُ [eẕāhīb] gelir, مَرَاكِيبُ [merākīb] vezninde.

اَلتَّذْهِيبُ [et-teẕhīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneye altın sürmek ve yaldızlamak maʿnāsınadır; yukālu: ذَهَّبَهُ تَذْهِيبًا أَيْ طَلَاهُ بِالذَّهَبِ

اَلْمُذْهَبُ [el-muẕheb] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) ve

اَلذَّهِيبُ [eẕ-ẕehīb] (غَرِيبٌ [ġarīb] vezninde) ve

اَلْمُذَهَّبُ [el-muẕehheb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Altın sürülmüş ve yaldızlanmış nesneye denir.

اَلذَّهَبِيُّونَ [eẕ-Ẕehebiyyūn] (عَرَبِيُّونَ [ʿarabiyyūn] vezninde) Muhaddisīnden bir cemāʿattir.

اَلذِّهْبَةُ [eẕ-ẕihbet] (ذِرْوَةٌ [ẕirvet] vezninde) Zaʿīf yağmura denir, çisinti gibi; ʿalā-kavlin جَوْدٌ [cevd] maʿnāsınadır ki pek şedīd ve kesīr olan yağmurdur. Cemʿi ذِهَابٌ [ẕihāb] gelir ẕāl'ın kesriyle.

ذُهُوبُ [Ẕehūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bir hatun ismidir.

ذُهَابٌ [Ẕuhāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir mevziʿdir.

ذُهْبَانُ [Ẕehbān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Yemen'de bir mevziʿdir.

اَلذَّهَّابُ [eẕ-Ẕehhāb] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de) ʿAmr b. Mālik; ʿalā-kavlin Mālik b. Cendel eş-şāʿir lakabıdır.

ذِهَابٌ [Ẕihāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

غُرَابٌ [ġurāb] vezninde cāʾizdir) Bir cebel adıdır.

ذَهَابٌ [Ẕehāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Eyyām-ı ʿArab'dan bir yevm-i maʿrūftur ki bir vakʿayı müştemildir. Ve bir kabīle adıdır.

[ذ ي ب]

اَلْأَذْيَبُ [el-eẕyeb] (yā-yı tahtiyye ile أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Çok suya denir ve korku, فَزَعٌ [fezaʿ] maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَهُ ٱلْأَذْيَبُ أَيِ الْفَزَعُ Ve bu أَفْكَلُ [efkel] kabīlindendir ki ismdir. Ve cünbüş ve neşāt maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ أَذْيَبُ أَيْ نَشَاطٌ

اَلذَّيْبُ [eẕ-ẕeyb] عَيْبٌ [ʿayb] vezninde ve mürādifidir.

FASLU'R-RĀʾİ'L-MÜHMELE

(فَصْلُ الرَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ر أ ب]

اَلرَّأْبُ [er-reʾb] (rā'nın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Kırık ve çatlak zarfları kenād eylemek maʿnāsınadır ki birbirine kavuşturup ıslāh eylemekten ʿibārettir; yukālu: رَأَبَ الصَّدْعَ رَأْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَصْلَحَهُ وَشَعَبَهُ Ve müfterik olmuş cemāʿati barıştırıp beynlerini ıslāh eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: رَأَبَ بَيْنَهُمْ أَيْ أَصْلَحَ Ve yerin yoncası yā çayırı biçildikten sonra yeniden tāzelenip bitmek maʿnāsınadır ki salāh maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: رَأَبَتِ ٱلْأَرْضُ إِذَا نَبَتَتْ رَطْبَتُهَا بَعْدَ الْجَزِّ Ve

رَأْبٌ [reʾb] Yetmiş mihār deveye ıtlāk olunur; vasf bi'l-masdardır, bu resme cemʿiyyeti sāhibinin salāh-ı hāl ve gınāsına medārdır. Ve bir kavmin ʿazīmü'ş-şān olan seyyid ve mihter ve ser-kārlarına ıtlāk olunur, umūr u mesālihlerinin medār-ı salāh ve mādde-i intizāmları olduğuna bināʾen; yukālu: هُوَ رَأْبُ الْقَوْمِ أَيْ سَيِّدُهُمُ الضَّخْمُ

اَلْإِرْآبُ [el-irʾāb] (إِكْرَامٌ [ikrām] vezninde) Bu dahi kırık ve çatlak makūlesini kenād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْأَبَ الصَّدْعَ إِذَا أَصْلَحَهُ وَشَعَبَهُ

اَلْمِرْأَبُ [el-mirʾeb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلرَّءَّابُ [er-reʾʾāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Kenādcıya denir.

اَلرُّؤْبَةُ [er-ruʾbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Şol ağaç yāhūd demir pāresine denir ki onunla kırık ve çatlak nesneler kenādlanıp ıslāh olur. Meşāhīr-i şuʿarādan Ruʾbe b. el-ʿAccāc b. Ruʾbe et-Temīmī bunun-

la müsemmā olduğu menkūldür. Ve ʿinde'l-baʿz رَوْبٌ [revb]den meʾhūzdur, māddesinde mezkūrdur.

اَلْمُرْتَأَبُ [el-murteʾeb] (مُرْتَجَلٌ [murtecel] vezninde) مُغْتَفَرٌ [muġtefer] maʿnāsınadır ki غَفْرٌ [ġafr]dan meʾhūzdur; iftiʿālden ism-i mefʿūldür, vech-i lāyıkı üzere ıslāh olunmuş nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مُرْتَأَبٌ أَيْ مُغْتَفَرٌ

رِئَابٌ [Riʾāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Esāmīdendir: Hārūn b. Riʾāb ashāb-ı Bedr'dendir. Ve Riʾāb b. ʿAbdullāh muhaddisīndendir. Ve Riʾāb b. en-Nuʿmān ashābdan Cābir b. ʿAbdullāh'ın ceddidir. Ve Riʾāb, Ümmü'l-müʾminīn Zeyneb bint Caḥş cenāblarının ceddidir, radıyallāhu ʿanhā ve ʿanhum.

[ر ب ب]

اَلرَّبُ [er-rabb] (rā'nın fethi ve bānın teşdīdiyle ve muʿarref bi'l-lām olarak) Cümle-i mahlūkātı besleyip terbiye eden Hazret-i Perverdigār'ın esmā-i hüsnāsındandır, ʿazze ve celle ismuhu. Ve baʿzen bā'yı tahfīf olunur zarūrete mebnī.

Müʾellif *Baṣāʾir*'de bu resme beyān eylemiştir ki رَبٌّ [rabb] kelimesi fi'l-asl masdardır, beslemek ve perverde eylemek maʿnāsına; baʿdehu ondan mübālagaya mebnī ism-i fāʿil istiʿāre olunmuştur ki besleyici perverdigār maʿnāsına olur ve muʿarref bi'l-lām olarak hemān perverdigār-ı ʿālem ve mütekeffil-i mesālih-i ʿāmme-i ümem olan zāt-ı ecell ü aʿzama ıtlāk olunur. Kezālik izāfetle de ıtlāk olunur, رَبُّ الْعَالَمِينَ gibi. Ve mā-sivāya hemān izāfetle ıtlāk olunmaz. İntehā. Ve

رَبٌّ [rabb] Muzāf olduğu şeyʾin mālik ve müstehakkına yāhūd hudāvend ve sāhibine ıtlāk olunur; yukālu: رَبُّ الشَّيْءِ أَيْ مَالِكُهُ وَمُسْتَحَقُّهُ أَوْ صَاحِبُهُ Cemʿi أَرْبَابٌ [erbāb] gelir ve رُبُوبٌ [rubūb] gelir rā'nın zammıyla ve gāhca رَبٌّ [rabb] kelimesinin bā-i sāniyesi tahfīf için yā-yı tahtiyyeye ibdāl olunur; yukālu: لاَ وَرَبِّيكَ أَيْ لاَ وَرَبِّكَ Yaʿnī "Rabbin hakkı için öyle değildir yāhūd öyle etmem."

اَلرِّبَابَةُ [er-ribābet] (rā'nın kesriyle) ve

اَلرُّبُوبِيَّةُ [er-rubūbiyyet] (rā'nın zammıyla) Rab ve perverdigār maʿnāsından ismlerdir, besleyicilik maʿnāsına, kezālik mālikiyyet ve sāhibiyyet maʿnālarına lākin Rāġıb'ın ve *Esās*'ın beyānlarına göre رُبُوبِيَّةٌ [rubūbiyyet] Hak taʿālā'ya mahsūstur ve رِبَابَةٌ [ribābet] gayrıda istiʿmāl olunur, tekūlu: وَاللهُ عَزَّ وَجَلَّ رَبُّ الْأَرْبَابِ وَلَهُ الرُّبُوبِيَّةُ وَفُلاَنٌ رَبُّ الدَّارِ وَالْعَبْدِ بَيْنَ الرِّبَابَةِ Ve رَبٌّ [rabb] kelimesi masdar olur, cemʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَبَّ الشَّيْءَ رَبًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَمَعَهُ Ve artırmak ve ziyāde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: رَبَّ النِّعْمَةَ أَيْ زَادَهَا Ve bir mekānda dāʾimā ikāmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَبَّ بِالْمَكَانِ إِذَا لَزِمَ وَأَقَامَ Ve ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَبَّ الْأَمْرَ أَيْ أَصْلَحَهُ Ve dühn ve ʿasīr makūlesini baʿzı hoş-būy nesneler katmakla tatyīb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَبَّ الدُّهْنَ إِذَا طَيَّبَهُ Ve bir nesneye mālik olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَبَّ الشَّيْءَ إِذَا مَلَكَهُ Ve tulumu baʿzı tılālar ile terbiye ve ıslāh eylemek maʿnāsınadır, rāyihasını izāle için; yukālu: رَبَّ الزِّقَّ إِذَا رَبَّاهُ بِالرُّبِّ Ve bunda rā'nın zammıyla da lügattir. Ve çocuğu besleyip yetiştirmek maʿnāsınadır; yukālu: رَبَّ الصَّبِيَّ إِذَا رَبَّاهُ حَتَّى أَدْرَكَ Ve bu maʿnāda bāb-ı rābiʿden dahi lügattir, tekūlu: رَبِبْتُهُ كَسَمِعْتُهُ Bābını taʿyīn için

idgām olunmamıştır. Ve رَبٌّ [rabb] koyun kısmı doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: رَبَّتِ الشَّاةُ إِذَا وَضَعَتْ

اَلرَّبُوبِيُّ [er-rebūbiyy] (rā'nın fethiyle) Rabb'a mensūb demektir, Ḫudāyī maʿnāsına; yukālu: عِلْمٌ رَبُوبِيٌّ أَيْ مَنْسُوبٌ إِلَى الرَّبِّ عَلَى غَيْرِ قِيَاسٍ Niteki ʿilm-i ledünnī dahi derler, min-gayri kesbin mahz ilhām-ı ilāhiyle hāsıl olduğu için.

اَلرَّبَّانِيُّ [er-rabbāniyy] (rā'nın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Müteʾellih ve müteʿabbid ve ʿārif-billāh olan adama denir. قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَنَفِيَّةِ لَمَّا مَاتَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ اَلْيَوْمَ مَاتَ رَبَّانِيُّ هَذِهِ ٱلْأُمَّةِ وَهُوَ الْمُتَأَلِّهُ الْمُتَعَبِّدُ الْعَارِفُ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ Ve

رَبَّانِيٌّ [Rabbāniyy] Baʿlebek kasabasında meşāyıh-ı sūfiyyeden Muḥammed b. Ebi'l-ʿAlāʾ lakabıdır. Ve

رَبَّانِيٌّ [rabbāniyy] Habr yaʿnī ʿālim ve dānā kimseye ıtlāk olunur. Maʿlūm ola ki lafz-ı mezbūre رَبَّانٌ [rabbān] lafzına mensūbdur ki faʿlān vezninde sıfattır. Faʿlān vezni ekserī meksūru'l-ʿayn olan فَعِلَ [faʿile] bünyesinden masūg olur, عَطْشَانُ [ʿaṭşān] ve سَكْرَانُ [sekrān] gibi. Ve baʿzen meftūhu'l-ʿayn olan فَعَلَ [faʿale] bünyesinden binā olunur, نَعْسَانُ [naʿsān] gibi. Mā-nahnu fīhi şıkk-ı sānīdendir. Ve ʿinde'l-baʿz رَبَّانِيٌّ [rabbāniyy], رَبٌّ [Rabb] a mensūb demektir, إِلَهِيٌّ [ilāhiyy] gibi. Elif ve nūn'u لِحْيَانِيٌّ [Liḥyāniyy] ve شَعْرَانِيٌّ [Şaʿrāniyy] kabīlindendir ki tagyīr-i neseb içindir, mübālagayı mutazammındır; ʿalākavlin رَبَّانِيٌّ [rabbānyyi] kelimesi lafz-ı Süryānīdir.

Mütercim der ki Rāġıb *Müfredāt*'ta bu güne beyān eylemiştir ki رَبَّانِيٌّ [rabbāniyy] kelimesi رَبَّانٌ [rabbān] lafzına mensūbdur ki sıfattır, yāhūd رَبٌّ [rabb] kelimesine mensūbdur ki masdardır, zīrā ʿālim olan kimse dāʾimā ʿilmini terbiye ve tervīc eylemek üzere olur yāhūd mensūbun ileyh olur, zīrā ʿālim elbette ʿilmle nefsini terbiye eylemekle terbiye kendisine mensūb olur ve bunlar birbirine fi'l-hakīka mülāzımlardır, zīrā nefsini ʿilmle terbiye eden elbette ʿilmini terbiye eylemiş olur; sūret-i ʿaksi dahi böylece. Ve ʿinde'l-baʿz رَبَّانِيٌّ [rabbāniyy] rabb-ı hakīkī olan Hazret-i Perverdigār'a mensūb demektir. Elif ve nūn mübālaga-i nisbet içindir, cemīʿ-i ahvāl ü atvārda müstagrak fillāh olan insān-ı kāmile ıtlāk olunur. İntehā.

اَلْمَرَبَّةُ [el-merebbet] (مَحَبَّةٌ [maḥabbet] vezninde) ve

اَلرِّبَابَةُ [er-ribābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Memleket yaʿnī mālikiyyet maʿnāsınadır; yukālu: طَالَتْ مَرَبَّتُهُ وَرِبَابَتُهُ أَيْ مَمْلَكَتُهُ Ve

رِبَابَةٌ [ribābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ʿAhd ve mīsāk maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمَا رِبَابَةٌ أَيْ عَهْدٌ Ve bir küme oklara denir; ʿalākavlin şol ipe denir ki onunla ok desteleri sarılıp bağlanır yāhūd ok sardıkları bez parçasına denir yāhūd şol yufka meşin pāresine denir ki kumar okları çıkaran kimsenin eline sararlar, tā ki elini saldıkta sevdiği kimsenin okunu nişānıyla bulup çıkarmaya.

اَلْمَرْبُوبُ [el-merbūb] Kula ıtlāk olunur, مَمْلُوكٌ [memlūk] maʿnāsına; yukālu: هُوَ مَرْبُوبٌ أَيْ بَيِّنُ الرُّبُوبِيَّةِ مَمْلُوكٌ وَالْعِبَادُ مَرْبُوبُونَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَيْ مَمْلُوكُونَ

اَلتَّرَبُّبُ [et-terebbub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bir kimse için yā bir ʿarz için sāhibiyyet ve mālikiyyet izhār eylemek, yaʿnī o kimse yāhūd o yer kendinin memlūku olduğunu iddiʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu:

تَرَبَّبَ زَيْدٌ الرَّجُلَ وَالْأَرْضَ إِذَا ادَّعَى أَنَّهُ رَبُّهُمَا Ve çocuğu besleyip yetiştirmek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَبَّبَ الصَّبِيَّ أَيْ رَبَّاهُ حَتَّى أَدْرَكَ

اَلإِرْبَابُ [el-irbāb] (hemzenin kesriyle) Bir yerde dāʾimī ārām ve ikāmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَبَّ بِالْمَكَانِ إِذَا لَزِمَ وَأَقَامَ بِهِ Ve pek yakın olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَبَّ مِنْهُ إِذَا دَنَاهُ

اَلتَّرْبِيبُ [et-terbīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Dühn ve ʿıtr makūlesini baʿzı hoşbū nesneler ile tatyīb ve ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَبَّبَ الدُّهْنَ تَرْبِيبًا إِذَا طَيَّبَهُ Ve çocuğu bülūguna kadar beslemek maʿnāsınadır; yukālu: رَبَّبَ الصَّبِيَّ أَيْ رَبَّاهُ حَتَّى أَدْرَكَ

اَلتَّرِبَّةُ [et-teribbet] (تَحِلَّةٌ [teḥillet] vezninde) Bu dahi masdardır, تَرْبِيبٌ [terbīb] gibi; yukālu: رَبَّبَ الصَّبِيَّ تَرْبِيبًا وَتَرِبَّةً

اَلإِرْتِبَابُ [el-irtibāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) تَرْبِيبٌ [terbīb] maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَبَّ الصَّبِيَّ بِمَعْنَى رَبَّبَهُ

اَلرَّبِيبُ [er-rebīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Faʿīl bi-maʿnā mefʿūldür, perverde ve مَرْبُوبٌ [merbūb] maʿnāsınadır, memlūka da ıtlāk olunur. Ve muʿāhede maʿnāsınadır ki ism-i mefʿūldür, kendisiyle bir husūsta ʿakd-i ʿahd ü mīsāk olunmuş kimsedir. Ve melik maʿnāsınadır ki faʿīl bi-maʿnā fāʿil olur, pādişāh demektir. Ve bir kimsenin zevcesinin zevc-i evvelden olan oğluna denir ki üvey oğul taʿbīr olur olunur, zevc-i sānīnin zīr-i terbiyesinde olduğuna bināʾen. Ve üvey babaya denir, bunda bi-maʿnā fāʿildir. Ve

رَبِيبٌ [rebīb] Esāmīdendir: Muhaddisīnden Ḥuseyn b. İbrāhīm ceddidir.

اَلرَّبُوبُ [er-rebūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bi-maʿnā mefʿūldür, üvey oğula denir ki zīr-i terbiyede ola.

اَلرَّابُّ [er-rābb] (teşdīd-i bā ile) Üvey babaya denir ki üvey oğlunun terbiyesinde kāʾim ola.

اَلرِّبَابُ [er-ribāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ʿAhd ve mīsāk maʿnāsınadır.

اَلرَّبِيبَةُ [er-rebībet] (غَرِيبَةٌ [ġarībet] vezninde) Bi-maʿnā fāʿil olur, حَاضِنَةٌ [ḥāḍinet]e ıtlāk olunur ki dāye taʿbīr olunur. Ve üvey kıza denir ki zevcesinin zevc-i evvelinden kalıp ve taht-ı terbiyesinde ola; bunda bi-maʿnā mefʿūldür. Ve hānede sütü için beslenen koyuna denir.

اَلرَّبَّةُ [er-Rebbet] (حَبَّةٌ [ḥabbet] vezninde) Meẕhic kabīlesine mahsūs bir beyt adıdır ki Kaʿbe'ye taklīden binā edip onda asnāmlarına ʿibādet ederler idi. Şerefyāb-ı İslām olduklarında hedm eylediler. Ve

رَبَّةٌ [Rabbet] Ṭāʾif'te Ṣaḳīf kabīlesine mahsūs Lāt nām sanemin ismidir ki taştan tırāşīde idi, niteki işbu hadīste vārid olmuştur: "لَمَّا أَسْلَمَ عُرْوَةُ بْنُ مَسْعُودٍ وَعَادَ إِلَى قَوْمِهِ دَخَلَ مَنْزِلَهُ فَأَنْكَرَ قَوْمُهُ دُخُولَهُ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ الرَّبَّةَ" يَعْنِي اللاَّتَ Ve

رَبَّةٌ [rebbet] Sarāy-ı ʿazīme ve hāne-i kebīre denir.

اَلرِّبَّةُ [er-ribbet] (rāʾnın kesriyle) Bir nevʿ nebāt adıdır. Ve bir şecer ismidir; ʿalā-kavlin harnūb ağacına denir. Ve

رِبَّةٌ [ribbet] Cemāʿat-i kesīreye denir; cemʿi أَرِبَّةٌ [eribbet] gelir, أَجِلَّةٌ [ecillet] gibi; ʿalā-kavlin رِبَّةٌ [ribbet] on bin nefere ıtlāk olunur. Bu maʿnāda rāʾnın zammıyla da cāʾizdir.

اَلرُّبَّةُ [er-rubbet] (قُبَّةٌ [ḳubbet] vezninde) Dirlik ve maʿāş husūsunun üsʿatine ve

firāvānlığına denir; yukālu: فِي عَيْشِهِ رُبَّةٌ أَيْ كَثْرَةٌ وَطَفْرَةٌ Ve

رُبَّةٌ [rubbet] Şühūrdan māh-ı zülkaʿdenin ism-i kadīmidir.

اَلْمِرَبُّ [el-mirebb] (mīm'in kesri ve rā'nın fethiyle) Kesīretü'n-nebāt olan yere denir. Ve mahal ve mekān-ı ikāmet maʿnāsınadır. Ve nāsı cemʿ eden kişiye denir.

اَلْمِرْبَابُ [el-mirbāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Nebātı çok olan yere denir.

اَلرُّبَّى [er-rubbā] (حُبْلَى [ḥublā] vezninde) Henüz doğurmuş olan koyuna denir. Ve kuzusu helāk olmuş koyuna denir. Ve doğurması pek karīb olan koyuna denir. Şārih der ki ʿinde'l-baʿz doğurmasına iki ay kalarak ıtlāk olunur. Ve

رُبًّى [rubbā] İhsān ve niʿmet maʿnāsınadır. Ve hācet ve zarūret maʿnāsınadır. Ve metīn ve muhkem olan düğüme denir. Cemʿi رُبَابٌ [rubāb] gelir zamm-ı rā ile şuzūz üzere, zīrā cumūʿ sīgasında fuʿāl vezni nādirdir, رُخَالٌ [ruḫāl] kelimesi dahi bunun gibidir. Ve رُبَّى [rubbā] kelimesinin maʿānī-i mezbūreden masdarı رِبَابٌ [ribāb] dır, كِتَابٌ [kitāb] vezninde. Ve

رُبَّى [rubbā] ve

رُبٌّ [rubb] Cemīʿan cumāde'l-ūlā ayının ism-i kadīmidir, niteki رُبَّى[rubbā]ve رُبَّةٌ [rubbet] cemīʿan cumāde'l-āhirenin ismidir.

اَلرَّبَابُ [er-rebāb] (سَحَابٌ [seḥāb] veznin-de) Beyāz buluta denir, سَحَابٌ أَبْيَضُ [seḥāb ebyaḍ] maʿnāsına. Vāhidi رَبَابَةٌ [rebābet]tir hā'yla. Ve

رَبَابٌ [Rebāb] Mekke-i mükerreme'de bir mevziʿdir. Ve Medīne-i münevvere ile Feyd beyninde bir dağdır. Ve muhaddisīnden bir zāt ismidir. Ve kemānçe taʿbīr olunan sāza denir. Nisbetinde رَبَابِيٌّ [rebābiyy] denir, Memdūd b. ʿAbdullāh el-Vāsiṭī er-Rebābī kemānçe çalmakta pek māhir olmakla ona nisbet olunmuştur. O bābda mezbūr darb-ı mesel olmuştur.

رُبَابٌ [Rubāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir mevziʿdir.

أَبُو الرُّبَابِ [Ebu'r-Rebāb] Bir muhaddistir ki Maʿḳil b. Yesār'dan rivāyet eylemiştir.

اَلرِّبَابُ [er-ribāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ʿAhd ü peymān maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve رِبَّةٌ [ribbet] kelimesinden cemʿ olur ki onar bin onar bin cemāʿatlere ıtlāk olunur. Şārih muʿāhidīne tahsīs eylemiştir. Müʾellifin burada وَجَمْعُ رَبَّةٍ اَلْعُشُورُ kavli lafzını ʿatf-ı tefsīrdir. Ve cemāʿat-i kesīreye denir. Ve ashāb ve yārāna denir. Ve

رِبَابٌ [Ribāb] Ḍabbe kabīlesi cemāʿatine ıtlāk olunur ki bir mādde zımnında cümlesi hem-dest-i ittihād olmak için resm-i iʿrāb üzere ellerini رُبٌّ [rubb]e batırıp ʿakd-i ʿahd ü peymān eylediler.

اَلرَّبَبُ [er-rebeb] (fethateynle) Çok suya denir.

اَلرُّبَّانُ [er-rubbān] (rā'nın zammı ve bā'nın teşdīdiyle) Her nesnenin evveline ve tāzeliği hengāmına; ʿalā-kavlin mecmūʿuna denir; yukālu: أَخَذَهُ بِرُبَّانِهِ أَيْ بِأَوَّلِهِ أَوْ جَمِيعِهِ Bunda rā'nın fethiyle de cāʾizdir. Ve

رُبَّانٌ [rubbān] Gemi mellāhlarının reʾīsine denir, رُبَّانِيٌّ [rubbāniyy] dahi denir yāyı nisbetle. Lākin müʾellif nūn bābında "ر،ب،ن" māddesi zeylinde رُبَّانٌ[Rubbān] Eceʾ nām cebel erkānından bir rükn ismidir ve gemiyi icrā eden kimseye denir

diye resm eylemiştir ki irtifāʿ maʿnāsından meʾhūzdur. Burada elif ve nūn mezīd olmak üzere sebt eylemekle tenākuzu müştemildir. Kaldı ki Bahr-i Ḳulzum'da meşhūd ve maʿlūmumuz olduğu üzere bahr-i mezbūrda cā-be-cā şap dedikleri taşlar olmakla o husūsta ʿārif ve māhir olan kimseye رُبَّانٌ [rubbān] ıtlāk ederler. Ve Dāv dedikleri oraya mahsūs sefīneye elbette bir rubbān istishāb olunup dümenci onun delāletiyle ʿamel ederek giderler. O rubbān dāʾimā sefīnenin kıçında oturup bahre nazar eder. Şap zuhūrunda dümenciyi āgāh edip dümeni ne tarafa kullanmak muktezī olduğunu iʿlān eyler. Ve *Esās*'ta قَعَدَ عَلَى رُبَّانِ السَّفِينَةِ أَيْ سُكَّانِهَا وَذَنَبِهَا ʿibāretiyle mersūm olmakla ona göre geminin dümeni olur. İntehā. Ve

رُبَّانٌ [Rubbān] Eceʾ nām cebel erkānından bir rükn-i ʿazīme denir. Ve cemāʿat ve gürūh maʿnāsınadır.

رُبَّ [rubbe] (rā'nın zammı ve bā-yı müşeddedenin feth üzere bināsıyla) Harf-i cerdir, nekreden gayrıya dāhil olmaz. Ve ʿinde'l-baʿz ismdir ki Kūfiyyūn mezhebidir. Ve ʿalā-reʾyin kelime-i taklīldir dāʾimā. Ve ʿalā-kavlin kelime-i teksīrdir dāʾimā. Ve ʿinde'l-baʿz taklīl ve teksīrde delālet eder. Ve baʿzılar dedi ki hemān mübāhat ve iftihār mevkiʿinde teksīre dāll olur. Ve ʿalā-reʾyin taklīl ve teksīrden birine mevzūʿ değildir, belki taklīl ve teksīr siyāk-ı kelāmdan müstefād olur. Ve işbu رُبَّ [rubbe] kelimesi lügāt-ı ʿadīdeyi müştemildir. Müşedded ve muhaffef olur. Ve رُبَّتَ [rubbete] denir, tā'yla ve رُبَّمَا [rubbemā] ve رُبَّتَمَا [rubbetemā] denir, مَا [mā] ilhākıyla ki duhūl-ı fiʿle vesīle olur. Ve bunlar müşedded ve muhaffef olur. Ve rā'ların fethiyle رَبَّ [rabbe] ve رَبَّتَ [rabbete] ve رَبَّمَا [rabbemā] ve رَبَّتَمَا [rabbetemā] denir, teşdīd ve tahfīfle. Ve رُبْ [rubu] denir, rā'nın ve bā-yı muhaffefenin zammıyla ve رُبْ [rub] denir, مُذْ [muẕ] gibi.

Müʾellifin beyānına göre on sekiz lügattir. *Miṣbāḥ*'ta tā teʾnīs için değildir, zīrā teʾnīs için olsa sākin olur idi, lākin müʾennese muhtass olmak üzere mersūmdur. Şārih der ki Şeyhü'l-İslām Zekeriyyā el-Enṣārī kuddise sırruhu *Munferice* şerhinde رُبَّ [rubbe] için yetmiş lügat taʿdād eylemiştir, tā'nın ahvālini dahi derc etmiştir. İntehā.

اَلرَّابَّةُ [er-rābbet] (دَابَّةٌ [dābbet] vezninde) Pederin zevcesine denir ki üvey ana olacaktır, zīr-i terbiyesinde olmak şartıyla ıtlāk olunur; yukālu: هِيَ رَابَّةٌ لَهُ أَيِ امْرَأَةُ أَبِيهِ

اَلْمُرَبَّيَاتُ [el-murabbeyāt] (مُعَظَّمَاتٌ [muʿaẓẓamāt] vezninde) Murabbālardır ki أَنْبِجَاتٌ [enbicāt] dahi denir perverde maʿnāsına ki şıra ile terbiye olan nesnelerdir, reçellerin envāʿı ve gülbeşeker ve hamīreler ve alma ve zencebīl murabbāları gibi; yukālu: زَنْجَبِيلٌ مُرَبًّى وَمُرَبَّبٌ أَيْ مَعْمُولٌ بِالرُّبِّ كَمَا يُقَالُ مُعَسَّلٌ أَيْ مَعْمُولٌ بِالْعَسَلِ

اَلرُّبُّ [rubb] (rā'nın zammı ve bā'nın teşdīdiyle) Her meyvenin sıkıldıktan sonra çıkan koyu ve kıvāmlı şırasına denir. Beyne'l-etıbbāʾ tarīk-i ʿameli budur ki murād olunan meyvelerin yāhūd haşīşelerin ʿusāreleri yāhūd matbūhları ahz olunup bir mikdār şeker yāhūd ʿasel ile yāhūd sādece koyulup kıvāma gelince hafīf āteşte tabh olunmaktır ki fāsid olmaktan emīn olup vakt-i hācette istiʿmāl oluna. Ve

رُبٌّ [rubb] Koyu ve kıvāmlı tılāya ıtlāk olunur, tuluma sürülen kīr tılāsı gibi ve

yağ posasına ve tortusuna da رُبٌّ [rubb] ıtlāk olunur.

اَلرَّبَّانُ [er-rabbān] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Gürūh ve cemāᶜat maᶜnāsınadır.

اَلرَّبَّابُ [er-rebbāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Esāmīdendir: Aḥmed b. Mūsā el-Faḳīh b. er-Rebbāb ve Ebu'l-Ḥasan b. ᶜAbdullāh eṣ-Ṣayrefī b. er-Rebbāb el-Muḥaddiṯ meşāhīrdendir.

اَلرَّبَّانِيَّةُ [er-Rabbāniyyet] (rā'nın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Yemāme'de bir su adıdır.

اَلْمُرْتَبُّ [el-murtebb] اِرْتِبَابٌ [irtibāb]dan ism-i fāᶜil olur, inᶜām eden adama denir, münᶜim maᶜnāsına. Ve ism-i mefᶜūl olur, inᶜām olunan kimseye denir, münᶜamün ᶜaleyhi maᶜnāsına.

اَلرِّبِّيُّ [er-ribbiyy] (rā'nın ve bā-yı müşeddedenin kesriyle) رِبِّيُّونَ [ribbiyyūn] kelimesinin müfredidir ki niçe bin nefer adamlara denir. Burada رِبِّيٌّ [ribbiy] kelimesi رِبَّةٌ [ribbet]ye mensūbdur ki cemāᶜat-i kesīreye denir, niteki zikr olundu.

Mütercim der ki bunda vücūh-ı ᶜadīde vardır. Tafsīli Beyḍāvī'de işbu ﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ﴾، الآية kerīmesi tefsīrinde meşrūhtur. İntehā.

اَلرَّبْرَبُ [er-rebreb] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Yaban sığırının sürüsüne denir.

اَلأَرِبَّةُ [el-eribbet] (أَجِلَّةٌ [ecillet] vezninde) Ehl-i ᶜahd ü mīsāk olan cemāᶜate denir. رَبِيبٌ [rebīb]in cemᶜidir, niteki zikr olundu.

[ر ت ب]

رُتُوبٌ [rutūb] (tā-yı fevkiyye ile قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Bir yerde katᶜā kımıldamamak vech üzere sābit ve pāyidār olup durmak maᶜnāsınadır; ; yukālu: رَتَبَ الشَّيْءُ رُتُوبًا مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ إِذَا ثبتَ ولَمْ يَتَحَرَّكْ

اَلتَّرَتُّبُ [et-terettub] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] veznindе) رُتُوبٌ [rutūb] maᶜnāsınadır; yukālu: تَرَتَّبَ الشَّيْءُ بِمَعْنَى رَتَبَ

اَلتَّرْتِيبُ [et-tertīb] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneyi bir yerde sābit ve pāyidār eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: رَتَّبْتُهُ تَرْتِيبًا بِمَعْنَى أَثْبَتُّهُ أَيْ Ve تَرْتِيبٌ [tertīb] ıstılāhı ki her nesneyi yerli yerine vazᶜ ve isbāt eylemekten ᶜibārettir, bundan meʾhūzdur.

اَلتُّرْتُبُ [et-turtub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Yerinde sābit ve pāyidār olan şeyʾe denir. Ve cümle ve cemīᶜ maᶜnāsınadır; yukālu: جَاؤُوا تُرْتُبًا أَيْ جَمِيعًا Bu maᶜnā Türkīde tortop taᶜbīrine akreb ve ondan muharref olmak aglebdir.

اَلتُّرْتَبُ [et-turteb] (جُنْدَبٌ [cundeb] veznindе) Bu dahi yerinde sābit ve pāyidār olan şeyʾe denir. Ve her dāʾim ve ebed maᶜnāsınadır. Ve bed-hūy köleye denir. Ve toprağa denir. Bunda قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznindе dahi lügattir.

اَلتُّرْتُبَّةُ [et-turtubbet] (طُرْطُبَّةٌ [ṭurṭubbet] veznindе) Bi'l-fiᶜl yol olmayıp lākin yol şeklinde olan tarīka denir, baᶜzı dağ sırtında ve meslūk olan çemen-zārda olduğu gibi; yukālu: اتَّخَذَ فُلَانٌ تُرْتُبَّةً أَيْشِبْهَ طَرِيقٍ يَطَؤُهُ Hattā yol yol alacası olan esvāba مَرَاتِبُ [merātib] denir.

اَلرُّتْبَةُ [er-rutbet] ve

اَلْمَرْتَبَةُ [el-mertebet] (مَشْرَبَةٌ [meşrebet] veznindе) Pāye ve menzilet maᶜnāsınadır ki maᶜnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur; yukālu: رَقِيَ رُتْبَةً عَلِيَّةً وَمَرْتَبَةً أَيْ مَنْزِلَةً

اَلرَّتَبُ [er-reteb] (fethateynle) Şiddet maᶜnāsınadır ki sühūlet mukābilidir; yukālu: مَا فِي هَذَا ٱلأَمْرِ رَتَبٌ أَيْ شِدَّةٌ Ve dik

durmak, إِنْتِصَابٌ [intisāb] maʿnāsınadır ki ümmehāt-ı sāʾirede münfehim olduğu üzere إِنْصِبَابٌ nüshası galattır; yukālu: رَتِبَ الشَّيْءُ رَتَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْتَصَبَ Ve

رَتَّبٌ [reteb] Zemīnin tümsek ve yüksek yerine denir. Ve şol kayalara denir ki birbirine karīb ve baʿzı baʿzından mürtefiʿ ola. Ve maʿāş husūsunun şedīd ve galīz olmasına denir. Ve serçe parmakla yanındaki parmağın kezālik onunla orta parmağın aralıklarında olan fürceye denir. Ve baş parmaktan mā-ʿadā dört parmağı birbirine yanaştırıp tahta pāresi gibi tutmağa denir.

اَلْإِرْتَابُ [el-irtāb] (إِكْرَامٌ [ikrām] vezninde) Nüshaların muktezāsı üzere munsabb olmak maʿnāsınadır, lākin ümmehāt-ı sāʾirenin beyānına göre إِنْتِصَابٌ [intisāb] maʿnāsınadır ve bu maʿnāda müteʿaddī ve lāzım olur bir nesneyi dikip durdurmak ve dikilip durmak maʿnāsına; yukālu: أَرْتَبَ الْغُلَامُالْكَعْبَ أَيْ نَصَبَهُ [ve] كَعْبٌ [kaʿb]dan murād aşık taʿbīr olunan kemiktir ki çocuklar onunla oynarlar; ve yukālu: أَرْتَبَ الرَّجُلُ إِذَا انْتَصَبَ قَائِمًا Ve bir kimse māl-dār iken takallübāt-ı dehriyye ile perīşān-hāl olup sāʾil ve gedā olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْتَبَ الرَّجُلُ إِذَا سَأَلَ بَعْدَ غِنًى

اَلْرَّتْبَاءُ [er-retbā] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şol nākadır ki başını yukarı dikip soruta-rak yürür ola.

[ر ج ب]

اَلرَّجَبُ [er-receb] (rā'nın ve cīm'in fethiyle) Bir nesneden belinleyip korkmak maʿnāsınadır; yukālu: رَجِبَ مِنْهُ رَجَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَزِعَ Ve utanmak maʿnāsınadır; yukālu: رَجِبَ مِنْهُأَيِاسْتَحْيَا Ve bir kimseden heybetlenip yaʿnī gözüne pek büyük ve mehīb görünmekle ona taʿzīm ve tebcīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَجِبَ فُلَانًا إِذَا هَابَهُ وَعَظَّمَهُ Ve

رَجَبٌ [receb] Şühur-ı isnā-ʿaşereden şehr-i maʿrūf ismidir ki maʿnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur, zīrā Cāhiliyyet'te ona pek taʿzīm ederler idi. Cemʿi أَرْجَابٌ [ercāb] gelir, أَسْبَابٌ [esbāb] gibi ve رِجَابٌ [ricāb] gelir rā'nın kesriyle ve رَجَبَاتٌ [recebāt] gelir fetehātla. *Miṣbāḥ*'ta munsarıf olmak üzere mersūmdur. Ve ʿinde'l-baʿz gayr-i munsarıftır, muʿarref bi'l-lām olan اَلرَّجَبُ [er-receb] kelimesinden maʿdūddur.

اَلرَّجْبُ [er-recb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) ve

اَلرُّجُوبُ [er-rucūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bu dahi bir kimse göze büyük görünmekle heybetlenip taʿzīm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَجَبَهُ رَجْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا هَابَهُ وَعَظَّمَهُ Ve رَجْبٌ [recb] utanmak maʿnāsınadır; yukālu: رَجَبَ مِنْهُ رَجْبًا إِذَااسْتَحْيَا Ve ağaç yāhūd budağı çatal çıkmayıp yalnızca bitmek maʿnāsınadır; yukālu: رَجَبَ الْعُودُ إِذَا خَرَجَ مُنْفَرِدًا Ve bir kimseye tasrīh veyā kināye ile bed söz vurmak maʿnāsınadır; yukālu: رَجَبَ فُلَانًا بِقَوْلٍ سَيِّءٍإِذَا رَجَمَهُ بِهِ

اَلتَّرْجِيبُ [et-tercīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir kimseden mehābetlenip taʿzīm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَجَّبَهُ فُلَانًا تَرْجِيبًا إِذَا هَابَهُ وَعَظَّمَهُ Ve receb ayında kurbān kesmek maʿnāsınadır ki Cāhiliyyet'te şehr-i mezbūrda asnāmlar için zebh-i karābīn ederler idi. Ve تَرْجِيبٌ [tercīb] hurmā ağacının meyvesi firāvān olmakla dal basılıp kırılmasın için altına destek tarzında sedd ve seki binā eylemek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin hurmānın meyve-dār olan şāhlarını sāʾir şāhlara kavuşturup yapraklarıyla sarıp bağlamak maʿnāsınadır, tā ki rüzgār silkip meyvelerini dökmesin için

ve ʿalā-reʾyin uğru yedinden muhāfaza için o meyve-dār budaklar etrāfına çalılar ve dikenlikler vazʿ eylemekten ʿibārettir; ve minhu'l-meselu: "أَنَا جُذَيْلُهَا الْمُحَكَّكُ وَعُذَيْقُهَا الْمُرَجَّبُ" Burada جُذَيْلٌ [cuẕeyl] kelimesi جِذْلٌ [ciẕl] musaggarıdır ki cīmin kesriyle şol tomruk gibi kalın ağaca denir ki deve ağılına dikerler, deve ona sürünüp kaşınmak için. Ve مُحَكَّكٌ [muḥakkek] تَحْكِيكٌ [taḥkīk]ten ism-i mefʿūldür, مُحَكَّكٌ بِهِ maʿnāsınadır. Ve عُذَيْقٌ [ʿuẕeyḳ] عَذْقٌ [ʿaẕḳ] ın musaggarıdır ki meyve-dār olan hurmā dalına denir. Ve bunlarda tasgīr taʿzīm içindir. Yaʿnī "Ben onların gelip kaşınıp kesb-i rāhat edecek dayağı ve intifāʿ eyleyecek meyve-dār budağıyım; dertleri oldukta gelip bana mürācaʿat ederler ve reʾy ü tedbīr ü iʿānetimle şifā-yı sadr hāsıl ederler." Mesel-i mezbūru yevm-i Saḳīfe'de Ḥubāb b. Munẕir īrād eylemiştir. Ve

تَرْجِيبُ الْكَرْمِ [tercībü'l-kerm] Tevek ve asma çubuklarını ve kollarını doğruldup ve düzeltip her birini yerli yerince herekler ve kerevitler üzere vazʿ eylemekten ʿibārettir; yukālu: رَجَّبَ الْكَرْمَ إِذَا اسْتَوَى وَوَضَعَ مَوَاضِعَهُ Ve

اَلرُّجْبَةُ [er-rucbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Şol sedd ve seki tarzında bināya denir ki zikr olunduğu üzere destek olmak için hurmānın meyve-dār olan dalları altına yapılır. Ve

رُجْبَةٌ [rucbet] Şol bināya denir ki cānver saydı için yapılır, içine ipe bağlı bir pāre et vazʿ ederler. Cānver gelip eti çektikte o binā-yı musannaʿ yıkılıp altında kalır.

رُجَبِيَّةٌ [rucebiyyet] (عُمَرِيَّةٌ [ʿumeriyyet] vezninde ve cīmin teşdīdiyle lügattir) Şol hurmā ağacına denir ki meyvesinin kesretinden vech-i mezkūr üzere altına destek yapılmuş ola. Mezbūr رُجْبَةٌ [rucbet]e mensūb olmakla bu nisbetler hilāf-ı kıyās üzeredir.

اَلْإِرْجَابُ [el-ircāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi heybetlenip taʿzīm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْجَبَهُأَيْ هَابَهُ وَعَظَّمَهُ

اَلرُّجْبُ [er-rucb] (rā'nın zammıyla) Beden-i insānīde eyegü kemikleriyle döş taʿbīr olunan ʿuzvun ki göğüs başıdır, aralığına denir.

اَلْأَرْجَابُ [el-ercāb] (hemzenin fethiyle) Bağırsaklarda denir, أَمْعَاءٌ [emʿāʾ] maʿnāsına. Müfredi yoktur, ʿalā-kavlin müfredi رَجَبٌ [receb]dir (fethateynle) yāhūd رُجْبٌ [rucb] dur, قُفْلٌ [ḳufl] vezninde.

اَلرَّوَاجِبُ [er-revācib] رَاجِبَةٌ [rācibet] ve رُجْبَةٌ [rucbet]in cemʿidir ki جُرْعَةٌ [curʿat] veznindedir. Usūl-i esābiʿde olan mefāsıla denir. Buna göre dip boğumlarının en ve oynak yerleri olur; her birine رَاجِبَةٌ [rācibet] ve رُجْبَةٌ [rucbet] denir. ʿAlā kavlin رَوَاجِبُ [revācib] o enlerin iç yüzlerine denir yāhūd parmakların dibinden uçlarına varınca kalemine denir yāhūd parmakların mutlakan mefāsılına denir yāhūd sülāmeyātın yaʿnī parmak kemiklerinin arkalarına denir yāhūd parmak kemiklerinden boğumların aralığına denir yāhūd parmak uçlarına karīb yaʿnī baş boğumlarda olan mefāsıla denir. Ve

رَوَاجِبُ الْحِمَارِ [revācibu'l-ḥimār] Eşek kısmının mahrec-i savtında yaʿnī hanceresinde olan damarlara ıtlāk olunur.

[ر ح ب]

اَلرُّحْبُ [er-Ruḥb] (rā'nın zammı ve ḥā-yı

mühmelenin sükûnuyla) Huẕeyl kabîlesi yurdunda bir mevziʿdir.

اَلرُّحَابُ [er-Ruḥāb] (غُرَابٌ [ġurāb] veznin-de) Ḥavrān'da bir mevziʿdir. Ve

رُحْبٌ [ruḥb] (rā'nın zammıyla) ve

رَحَابَةٌ [reḥābet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] veznin-de) Masdarlardır, vāsiʿ olmak maʿnāsına; yukālu: رَحُبَ الْمَكَانُ وَرَحِبَ رُحْبًاوَرَحَابَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا اتَّسَعَ Bābların tertîbi neşr-i müşevveş üzeredir. Ve رَحَابَةٌ [reḥābet] fiʿli müteʿaddî olur şüzûz üzere, zîrā bāb-ı hāmisten müteʿaddî vârid olmaz, lâkin Ebū ʿAlî el-Fârisî Huẕeyl kabîlesinden mâdde-i mezbûrenin taʿdiyesini nakl ey-lemiştir. Ve minhu: أَنَّ نَصْرَ بْنَ سَيَّارٍ لَمَّا قَتَلَ جُدَيْعَ بْنَعَلِيٍّ اَلْكِرْمَانِيَّوَصَلَبَهُ قَالَ لِقَوْمِهِ رَحُبَكُمُالدُّخُولُ فِي طَاعَتِهِ أَيْوَسِعَكُمْ Pes bu takrîre göre Huẕeyl lügatinde muttaride olur ve sāʾire göre mürâdifi olan "وسع" mâddesine mahmûl ve makîs olur. Ve *Miṣbāḥ*'ın beyânına göre bāʾ harfiyle müteʿaddî olup baʿdehu kesret-i istiʿmâlinden bā'yı iskât ile telaf-fuz eylediler.

اَلرَّحْبُ [er-raḥb] (rā'nın fethi ve ḥā'nın sükûnuyla ki شَكْسٌ [şeks] veznindedir ve

اَلرَّحِيبُ [er-raḥīb] (أَمِيرٌ [emîr] vezninde) ve

اَلرُّحَابُ [er-ruḥāb] (عُجَابٌ [ʿucāb] veznin-de) Bol ve vāsiʿ şeyʾe denir; yukālu: مَكَانٌ رَحْبٌوَرَحِيبٌوَرُحَابٌ أَيْ وَاسِعٌ ve yukālu: إِمْرَأَةٌ رُحَابٌ أَيْ وَاسِعَةٌ يَعْنِي الْفَرْجَ

رَحِيبٌ [raḥīb] (أَمِيرٌ [emîr] vezninde) Ekûl ve pür-hâr kimseye ıtlâk olunur, rahîbü'l-cevf olmak mülâhazasıyla.

اَلْإِرْحَابُ [el-irḥāb] (إِكْرَامٌ [ikrām] veznin-de) Lâzım ve müteʿaddî olur, bol olmak ve bolaltmak maʿnâlarına; yukâlu: أَرْحَبَ الْمَكَانُ إِذَا اتَّسَعَ ve yukâlu: أَرْحَبَهُ أَيْ وَسَّعَهُ ve

أَرْحِبْ [erḥib] **أَرْحِبِي** [erḥibī] (أَكْرِمْ [ek-rim] أَكْرِمِي [ekrimī] veznlerinde ki emr-i hâzırlardır) At kısmını zecr ve âzâr mevkiʿinde tekellüm olunur. Evvelki er-keğe, ikinci kısrağa mahsûstur, "Öte git, gen yerde dur, alarga" makâmındadır.

اَلْمَرْحَبُ [el-merḥab] (مَطْلَبٌ [maṭlab] vezninde) Masdar-ı mîmî olur, vüsʿat maʿnâsına. Ve ism-i mekân olur, mahall-i vâsiʿ maʿnâsına. Ve minhu kavluhum: مَرْحَبًاوَسَهْلاً أَيْ صَادَفْتَسَعَةً Yaʿnî ʿArablar vürûd eden mihmâna مَرْحَبًا وَسَهْلاً derler, "Müzâyakasız şāʾibe-i istiskâlden ʿârî şen ve âbâdân yere geldiniz, vüsʿat-i kalb-le üns ü ülfet üzere olup katʿâ dil-gîr ve mütevahhiş olmamanız meʾmûldür." Ve yekûlûne: مَرْحَبَكَ اللهُ وَمَسْهَلَكَ وَ مَرْحَبًا بِكَ رَحَّبَكَ اللهُ وَرَحَّبَ بِكَ اللهُ وَمَسْهَلاً Şârih der ki مَرْحَبًا kelimesi maʿnâsınadır, gûyâ ki تَرْحِيبًا lafzının mevziʿine vazʿ olunmuştur; مَسْهَلاً [meshelen] kavli dahi böylecedir. Pes ikinci kelâmlar duʿāʾiyye olur.

اَلتَّرْحِيبُ [et-terḥīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bolaltmak, tevsîʿ maʿnâsınadır. Ve bolluğa yâ bol mekâna daʿvet eylemek maʿnâsınadır; yukâlu: رَحَّبَبِهِإِذَا دَعَاهُإِلَى الرَّحْبِ

اَلرَّحَبَةُ [er-raḥabet] (fetehâtla ve ḥā'nın sükûnuyla lügattir) Bir mekânın fezâ ve meydânına denir, avlu ve sâhası gibi ki açık ve arsası vüsʿatli yeri olacaktır, رَحَبَةُ الْمَسْجِدِ [raḥabetu'l-mescid] ve رَحَبَةُ الدَّارِ [raḥabetu'd-dâr] avlularıdır. Ve

رَحَبَةُ الْوَادِي [raḥabetu'l-vādī] Çayın ve derenin suları aktığı akıntı yerleridir ki iki taraflı bayırlardan gelen sular oraya cereyân edip ve oradan akıp gider.

رَحَبَةُ الثُّمَامِ [raḥabetu's-sumām] O nebâtın oyumuna ıtlâk olunur ki külliyyetli bittiği

mahaldir. Ve ثُمَامٌ [ṯumām] غُرَابٌ [ġurāb] vezninde bir nebāt-ı maʿrūftur. Ve

رَحَبَةٌ [raḥabet] Üzüm serecek yere denir, niteki hurmā serecek yere جَرِينٌ [cerīn] derler. Ve vüsʿatli çemen-zār olan yere derler ki āyende ve revendenin ihtiyār-ı nüzūlgāhları ola. Cemʿi رِحَابٌ [riḥāb] gelir rā'nın kesriyle ve رَحَبٌ [raḥab] gelir fethateynle ki cemʿ-i cinstir ve رَحَبَاتٌ [raḥabāt] gelir fetehātla ve hā'ların sükūnuyla da lügattir.

اَلرُّحْبَى [er-ruḥbā] (حُبْلَى [ḥublā] vezninde) Göğüste olan kaburgaların kürek gibi ziyādesiyle ʿarīz olanına denir. Ve bir güne dāg ve damga ismidir ki devenin yan tarafına basılır.

اَلرُّحْبَانِ [er-ruḥbān] (rā'nın zammı ve ḥā'nın sükūnuyla ki tesniye bünyesiyledir) Bedenin iki tarafında koltuklara mülāsık iki kaburgadır ki bi'l-cümle kaburgaların üstünde olurlar; ʿalā-kavlin dirseklerin merciʿ ve medhalleri olan oynak yerlerine denir ki kollar büküldükten sonra açıldıkta o oynağa rücūʿ ederler. Ve ʿinde'l-baʿz yüreğin iki taraflı oynayıp dokunduğu yerlerden ʿibārettir.

اَلرُّحْبَةُ [er-Ruḥbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Eceʾ nām cebelde bir su adıdır. Ve arz-ı Mekke'de Ẕī Ẕerevān nām mahalde bir kuyu adıdır. Ve Huẕeyl kabīlesi bilādında Şemenṣīr nām cebele mülāsık derede bir kuyu adıdır. Ve ʿIrāḳ'ta Ḳādisiyye karşısında bir karyedir. Ve Yemen'de şehr-i Ṣanʿā kurbünde bir deredir. Ve Medīne ile Şām arasında Vādi'l-Ḳurā kurbünde bir nāhiyedir. Ve Lecāt nāhiyesinde bir mevziʿdir.

اَلرَّحْبَةُ [er-Raḥbet] (قَحْبَةٌ [ḳaḥbet] vezninde) Furāt üzerinde bir belde adıdır. Bānīsi olan Raḥbe b. Mālik b. Ṭavḳ ismiyle müsemmādır. Ve Dimaşḳ kazāsında bir karye ve Dimaşḳ'ta bir mahalle ve Kūfe'de bir mahalle ve Baġdād kazāsında bir mevziʿ ismleridir. Ve Ṭayyiʾ ve Ẕubyān kabīleleri meyānında Şelebūt nām mahalde bir deredir. Ve bādiyede bir mevziʿdir. Ve Yemāme kazāsında bir karye ve bir sahrāʾ adıdır ki kurā-yı kesīre ve miyāh-ı vefīreyi müştemildir. Ve رَحْبَةٌ [Raḥbet]in nisbetinde رَحَبِيٌّ [Raḥabiyy] denir, fethateynle.

بَنُو رَحْبَةَ [Benū Raḥbet] Yemen'de Ḥimyer kabīlesinden bir batndır.

رُحَابَةُ [Ruḥābet] (قُمَامَةٌ [ḳumāmet] vezninde) Medīne'de bir mevziʿdir.

رِحَابٌ [Riḥāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Īrān'da Āẕerbaycān eyāletinin ve Derbend nām şehr kazāsının ve Ermīniyye vilāyetinin ekser yerlerine şāmil bir nāhiye adıdır.

بَنُو رَحَبٍ [Benū Raḥab] (fethateynle) Yemen'de Hemdān kabīlesinden bir batndır.

أَرْحَبُ [Erḥab] (أَغْرَبُ [aġreb] vezninde) ʿArabdan bir kabīledir; ʿalā-kavlin bir yağmur ismidir yāhūd bir mekān adıdır. نَجَائِبُ أَرْحَبِيَّاتٌ [necāʾib Erḥabiyyāt] ʿale'l-iḫtilāf ona mensūblardır. نَجَائِبُ [necāʾib] kerīme olan develere denir.

رَحَائِبُ التُّخُومِ [reḥāʾibu't-tuḫūm] (tā-yı fevkiyye-i mazmūme ve ḫā-yı muʿceme ile) Aktār-ı arzın nevāhī-i vesīʿa ve cevānib-i fesīhasına ıtlāk olunur ki her memlekete mahsūs تُخُومٌ [tuḫūm] ve aktār onları müştemildir. Burada رَحَائِبُ [raḥāʾib] رَحِيبَةٌ [raḥībet]in cemʿidir. Ve تُخُومٌ [tuḫūm] dahi cemʿdir, sınırlara ve katarlara denir.

رَحَائِبُ التُّخُومِ [raḥāʾibu't-tuḫūm] kavli اَلتُّخُومُ الرَّحَائِبُ sebkindedir. Ve müʾellifin سَعَةُ أَقْطَارِ اَلْأَقْطَارُ الْوَاسِعَةُ kavli teʾvīlindedir.

رَحْبٌ [Raḥb] (rā'nın fethiyle) ve

مُرَحَّبٌ [Muraḥḥab] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) ve

مَرْحَبٌ [Merḥab] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) Esāmī-i ricāldendir. Ve

مَرْحَبٌ [Merḥab] (ki مَقْعَدٌ [maḳᶜad] veznindedir) ᶜAbdullāh b. ᶜAbdulḥanefī nām kimsenin feresi ismidir. Ve Cāhiliyyet'te Ḥaḍramevt şehrinde bir sanem adıdır.

ذُو مَرْحَبٍ [Ẕū Merḥab] Sanem-i mezbūrun hādimi olan Rebīᶜa b. Maᶜdīkereb'in lakabıdır.

[ر د ب]

اَلرَّدْبُ [er-redb] (rā'nın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Ötesi çıkmaz dipsiz sokağa ve yola denir, طَرِيقٌ غَيْرُ نَافِذَةٍ maᶜnāsına, طَرِيقُ كَذِبٍ وَحِيلَةٍ maᶜnāsına.

اَلْإِرْدَبُّ [el-irdebb] (hemzenin kesriyle قِرْشَبٌّ [ḳirşebb] vezninde) Mısır vilāyetine mahsūs bir nevᶜ büyük ölçek ismidir. Hālen hemzenin fethiyle أَرْدَبٌّ dedikleridir. Baᶜzılar dediler ki yirmi dört صَاعٌ [ṣāᶜ] mikdārı nesne ve ᶜalā-kavlin altı وَيْبَةٌ [veybet] istīᶜāb eden ölçeğe denir.

Müʾellife göre صَاعٌ [ṣāᶜ], dört مُدٌّ [mudd] olacaktır. Ve her مُدٌّ [mudd] bir رِطْلٌ [riṭl] ile bir رِطْلٌ [riṭl]in sülsüdür. Ve رِطْلٌ [riṭl] on iki okkadır. Ve her okka kırk دِرْهَمٌ [dirhem]dir. Ve Zemaḫşerī'ye göre صَاعٌ [ṣāᶜ] dört مَنٌّ [menn] mikdārı nesne alan ölçektir. Ve مَنٌّ [menn] bir بَطْمَانٌ [baṭmān]dır ki iki رِطْلٌ [riṭl] mikdārıdır. Ve رِطْلٌ [riṭl] takrīben otuz tahkīkan yirmi sekiz buçuk دِرْهَمٌ [dirhem] ve nısf-ı sübuᶜ دِرْهَمٌ [dirhem]dir. Ve Şāmī ve ᶜIrāḳī ve Ḥicāzī ıstılāhlarında رِطْلٌ [riṭl] mütehāliftir. Ve وَيْبَةٌ [veybet] yirmi iki مُدٌّ [mudd] olan mikdārdan ᶜibārettir. İntehā. Ve

إِرْدَبٌّ [irdebb] Su yoluna döşedikleri künklere denir.

اَلْإِرْدَبَّةُ [el-irdebbet] (hā'yla) Tuğla ile yapılmış büyük ve vāsiᶜ kārīze denir; yukālu: رَمَّمَ الْإِرْدَبَّةَ أَيِ الْبَالُوعَةَ الْوَاسِعَةَ مِنَ الْخَزَفِ Ve iri tuğlaya ve kiremide denir.

اَلتَّرَدُّبُ [et-tereddub] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] veznindedir) Bir kimseyi esirgeyip rahm ve lutf ve nüvāzişle muᶜāmele eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَرَدَّبَهُ إِذَا رَثِمَهُ وَتَلَطَّفَهُ

[ر ز ب]

اَلرَّزْبُ [er-rezb] (rā'nın fethi ve zā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Bir yere yā bir kimseye yā bir ᶜamele ayrılmamak vech üzere mülāzemet ve müdāvemet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَزَبَهُ رَزْبًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا لَزِمَهُ فَلَمْ يَبْرَحْ

اَلْإِرْزَبُّ [el-irzebb] (hemzenin kesriyle قِرْشَبٌّ [ḳirşebb] vezninde) Bodur kimseye denir. Ve kebīrü'l-cüsse kimseye denir. Ve kalın ve yumru gövdeli dızman kimseye denir. Ve ᶜavretin fercine; ᶜalā-kavlin yumru ve iri olanına denir.

اَلْمِرْزَابُ [el-mirzāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Oluğa denir, مِيزَابٌ [mīzāb] maᶜnāsına; yukālu: سَالَ الْمِرْزَابُ أَيِ الْمِيزَابُ Şārihin beyānına göre lüzūm maᶜnāsınadır. Ve büyük gemiye denir, kalyon gibi; ᶜalā-kavlin çektiri ve fırkata gibi uzun gemiye denir; yukālu: رَكِبَ الْمِرْزَابَ أَيِ السَّفِينَةَ الْعَظِيمَةَ أَوِ الطَّوِيلَةَ

اَلْإِرْزَبَّةُ [el-irzebbet] ve

اَلْمِرْزَبَّةُ [el-mirzebbet] (hemzenin ve

mīm'in kesriyle ve bā'ların teşdīdiyle; ʿalā-kavlin yalnız إِرْزَبَّةٌ [irzebbet] teşdīd iledir) Demir çomağa denir; yukālu: ضَرَبَهُ بِالْإِرْزَبَّةِ وَالْمِرْزَبَّةِ أَيِ الْعُصَيَّةِ مِنْ حَدِيدٍ

اَلْمَرْزَبَةُ [el-merzebet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Ehl-i Fürs'ün yaʿnī ʿAcem tāʾifesinin reʾīs ve ser-kār olmasıdır ki merz-bān lafzından tasarrufla masdar kılınmıştır; niteki دِهْقَانٌ [dihḳān]dan دَهْقَنَةٌ [dehḳanet] masdar iʿtibār olunmuştur; yukālu: فُلَانٌ عَلَى مَرْزَبَةِ كَذَا وَلَهُ مَرْزَبَةُ كَذَا كَمَا يُقَالُ لَهُ دَهْقَنَةُ كَذَا

اَلْمَرْزُبَانُ [el-merzubān] (mīm'in fethi ve zā'nın zammıyla) ʿAcem tāʾifesinin reʾīs ve ser-gerdelerine denir. Cemʿi مَرَازِبَةٌ [merāzibet] gelir, هَيَاطِلَةٌ [heyāṭilet] gibi; yukālu: هُوَ مَرْزُبَانُهُمْ أَيْ رَئِيسُهُمْ

Maʿlūm ola ki müʾellifin ehl-i Fürs'ten murādı Fürs-i kadīm ehlidir ki Mecūsīlerdir. Ve işbu مَرْزُبَانٌ [merzubān] kelimesi lafz-ı Fārisīdir merz ile bān'dan mürekkebdir. "Merz", Fārisīde serhad ve sınıra denir ve "bān", gözetici, hāfız maʿnāsına olmakla مَرْزُبَانٌ [merzubān] serhad muhāfızı ve serhad beyi demek olur, baʿdehu mutlakan reʾīs ve ser-gerdede istiʿmāl olunmuştur ve ʿArablar dahi ahz edip دِهْقَانٌ [dihḳān] ve دَهْقَنَةٌ [dehḳanet] gibi tasarruf eylediler.

اَلْمَرْزُبَانِيَّةُ [el-Merzubāniyyet] Baġdād kazāsında bir karye adıdır.

مَرْزُبَانُ الزَّأْرَةِ [merzubānu'z-zeʾret] Arslana ıtlāk olunur, bük bekçisi olduğu için.

رَأْسُ الْمَرْزُبَانِ [reʾsu'l-merzubān] Şehr-i Şihr kurbünde bir mevziʿdir.

[ر س ب]

اَلرُّسُوبُ [er-rusūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesne suyun dibine çökmek maʿnāsınadır; yukālu: رَسَبَ الشَّيْءُ فِي الْمَاءِ وَرَسُبَ رُسُوبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إِذَا ذَهَبَ سُفْلاً

اَلرَّسُوبُ [er-resūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznin-de)Ālet-i tenāsülün başına ıtlāk olunur, كَمَرَةٌ [kemeret] maʿnāsına, hīn-i cimāʿda batıp gittiği için. Ve kılıca ıtlāk olunur, darībede gāʾib ve gāʾir olduğu için. Ve hāssaten Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretlerinin bir kılıçları ismidir; ʿalā-kavlin seyf-i mezbūr Bilḳīs cenāblarının Suleymān Nebī ʿaleyhi's-selām hazretlerine ihdā eyledikleri süyūf-ı sebʿanın birisidir. Ve

رَسُوبٌ [Resūb] Ḥāriş b. Ebī Şimr el-Ġassānī nām emīrin kılıcı adıdır. Ve

رَسُوبٌ [resūb] Halīm ve nerm-hū ve mülāyim-meşreb adama ıtlāk olunur.

اَلرَّسَبُ [er-reseb] (fethateynle) ve

اَلرُّسَبُ [er-ruseb] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلْمِرْسَبُ [el-mirseb] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) Bunlar da kılıca ıtlāk olunur.

اَلرَّاسِبُ [er-rāsib] رُسُوبٌ [rusūb]dan ism-i fāʿildir, dibe çöküp giden şeyʾe denir. Hafī olmaya ki sulu nesne içre mütemeyyiz olup yüzünde yā dibinde yā ortasında görünen cüzʾ-i galīz eğer yüzünde olursa طَافِي [ṭāfī] ve eğer ortasında olursa مُعَلَّقٌ [muʿallaḳ] ve eğer dibinde olursa رَاسِبٌ [rāsib] denir. Ve

رَاسِبٌ [rāsib] Halīm ve mülāyim-meşreb adama ıtlāk olunur. Ve sābit ve rāsih maʿnāsına istiʿmāl olunur, gūyā ki yerinden kımıldamayıp gittikçe yere batıp gider; yukālu: جَبَلٌ رَاسِبٌ أَيْ رَاسِخٌ

بَنُو رَاسِبٍ [Benū Rāsib] Bir cemāʿattir. Ve

رَاسِبٌ [Rāsib] Bir arz-ı mahsūsa ismidir.

Mütercim der ki letāyiften olmak üzere ʿArabın Naṣreddīn Hoca'sı olan Cuḥā nām kimse bir gün giderken bir cemʿiyyete müsādif oldu ki miyānlarında mübāhase-güne kīl u kāl cereyān eder. Sebebini istifsār eyledikte işbu şahs-ı müşār Benū Rāsīb cemāʿatinden mi yoksa Benū Ṭufāve'den midir iştibāhımız olmakla temyīzi zımnında kurʿa-endāz-ı makāl olmaktayız dediler. Cuḥā dedi ki onun vech-i esheli vardır. Bu şahsı deryāya ilkā edelim. Eğer dibine çöküp gider ise Benū Rāsib'dendir ve eğer yüzüne çıkarsa Benū Ṭufāve'dendir diye taʿlīm-i tarīk eylediği bāʿis-i hande-i cemāʿat olmuştur. İntehā.

اَلْإِرْسَابُ [el-irsāb] (hemzenin kesriyle) Açlığın şiddetinden göz içine batıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْسَبَ الْقَوْمُ إِذَا ذَهَبَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي رُؤُوسِهِمْ جُوعًا

اَلرَّوْسَبُ [er-revseb] (جَوْهَرٌ [cevher] veznide) Āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur.

اَلْمَرَاسِبُ [el-merāsib] (مَرَاتِبُ [merātib] veznide) أَوَاسِي [evāsī] maʿnāsınadır ki metīn ve muhkem ustuvāne ve sütūnlara ıtlāk olunur; yukālu: بِنَاءٌ لَهُ الْمَرَاسِبُ أَيِ الْأَوَاسِي Ve مَرَاسِبُ [merāsib] مَرْسَبٌ [merseb]in ve أَوَاسِي [evāsī] آسِيَةٌ [āsiyet]in cemʿleridir.

[ر س ت ب]

اَلرُّسْتَبِيُّ [er-Rustebī] (رُسْتَمِيٌّ [rustemī] veznide) Muhaddisīnden Ebū Şuʿayb Ṣāliḥ b. Ziyād er-Rustebī'dir. Lākin müʾellif, nisbetini beyāndan sükūt eylemiştir.

[ر ش ب]

اَلرُّشْبَةُ [er-ruşbet] (rā'nın zammı ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) İçi boş hindistān cevzine denir ki onunla kabak gibi su alıp içilir ve hālen nargile dahi ederler.

اَلْمَرَاشِبُ [el-merāşib] (مَرَاتِبُ [merātib] veznide) Köpeklerin ağızlarını sıvadıkları çamurlara denir. Müʾellif müfredini beyān eylememiştir.

[ر ص ب]

اَلرَّصَبُ [er-raṣab] (rā'nın ve ṣād'ın fethiyle) Orta parmakla şehādet parmağının dipten olan aralığına denir.

[ر ض ب]

اَلرَّضْبُ [er-raḍb] (rā'nın fethi ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Ağız yarını emip sormak maʿnāsınadır, gerek kendi ağızının yarını içine çekip sorsun ve gerek mahbūbenin yarını emsin ki āb-dār emrūd gibi sorulup emilir; yukālu: رَضَبَ الرَّجُلُ رِيقَ الْمَرْأَةِ رَضْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَشَفَهُ Ve yağmur şiddet ve vefretle dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: رَضَبَ الْمَطَرُ إِذَا سَحَّ وَهَطَلَ Ve koyun yatağına girip yatmak, رُبُوضٌ [rubūḍ] maʿnāsınadır; yukālu: رَضَبَتِ الشَّاةُ أَيْ رَبَضَتْ

اَلتَّرَضُّبُ [et-teraḍḍub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznide) Bu dahi ağız yarını emip sormak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَضَّبَ رِيقَ الْمَرْأَةِ بِمَعْنَى رَضَبَهُ

اَلرُّضَابُ [er-ruḍāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Sorulan yāhūd sorulmak şānından olan ağız yarına denir; ʿalā-kavlin ağız yarının ağız içre olan pārelerine denir. Ve bu بُسَاقٌ [busāḳ]ın gayrıdır; yukālu: رَشَفَ رُضَابَهَا وَهُوَ الرِّيقُ الْمَرْشُوفُ أَوْ قِطَعُ الرِّيقِ فِي الْفَمِ Ve

رُضَابٌ [ruḍāb] Kuru misk ufantılarına denir. Ve kar ve şeker ve dolu parçalarına denir. Ve لُعَابُ الْعَسَلِ [luʿābu'l-ʿasel] maʿnāsınadır ki bal yüzünde hādis olan köpük tarzında nesnedir. Ve çiğ ve şebnem dedikleri rutūbetin şecer üzere düşen

pārelerine denir ki bölük bölük düştükte her bölüğü olacaktır.

اَلرَّاضِبُ [er-rāḍib] سِدْرٌ [sidr] ağacından ki ʿArabistān kirazı taʿbīr olunur, bir nevʿ ismidir, Trabzon hurması dedikleri dahi o nevʿdendir. Vāhidi رَاضِبَةٌ [rāḍibet] ve رَضَبَةٌ [raḍabet]tir fetehātla, lākin رَضَبَةٌ [raḍabet] رَاضِبٌ [rāḍib]in müfredi olmak nā-mülāyimdir, zāhiren ʿale'l-ʿaks olmaktır, burada hadşe vardır. Ve رَاضِبٌ [rāḍib] şiddet ve vefretle yağan yağmura denir; yukālu: مَطَرٌ رَاضِبٌ أَيْ سَحٌّ

اَلْمَرَاضِيبُ [el-merāḍīb] (mīm'in fethiyle) Mahbūb ve mahbūbelerin şīrīn ve şekkerīn olan ağızı yarlarına denir, أَرْيَاقٌ عَذْبَةٌ maʿnāsına ki emilip sorulmak şānlarındandır.

[ر ط ب]

اَلرَّطْبُ [er-raṭb] (rā'nın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Yaş maʿnāsınadır ki kuru mukābilidir; yukālu: شَيْءٌ رَطْبٌ أَيْ ضِدُّ يَابِسٍ Ve ter ü tāze ve mülāyim nesneye ıtlāk olunur; yukālu: غُصْنٌ رَطْبٌ وَرِيشٌ رَطْبٌ أَيْ نَاعِمٌ ve yukālu: غُلَامٌ رَطْبٌ أَيْ فِيهِ لِينُ النِّسَاءِ Yaʿnī "Mahbūbelerin pālūze tenleri gibi ter ü nerm ve nāzük bedenli mahbūb oğlandır."

اَلرُّطُوبَةُ [er-ruṭūbet] (rā'nın zammıyla) ve

اَلرَّطَابَةُ [er-raṭābet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Yaş olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَطُبَ الشَّيْءُ وَرَطِبَ رُطُوبَةً وَرَطَابَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا نَدِيَ وَهُوَ خِلَافُ الْيَابِسِ Ve

رَطَابَةٌ [raṭābet] Ağaçta hurmā رُطَبٌ [ruṭab] olmak maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: رَطَبَ الْبُسْرُ وَرَطُبَ رَطَابَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إِذَا صَارَ رُطَبًا Burada رَطَبَ الرُّطَبُ nüshalarını şārih taglīt eylemiştir.

اَلرَّطِيبُ [er-raṭīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yaş nesneye denir. Ve ter ü tāze ve mülāyim şeyʾe denir. Ve tāze hurmāya denir; yukālu: تَمْرٌ رَطِيبٌ أَيْ مُرْطِبٌ

اَلرُّطْبُ [er-ruṭb] (rā'nın zammıyla) ve

اَلرُّطُبُ [er-ruṭub] (zammeteynle) Tāze ve yeşil çayırlığa ve çemen-zāra ve sebzevāt bostānına denir. Ve tāze ve yeşil şecere denir; ʿalā-kavlin tāze ve yeşil çayır ve çemen bölüğüne denir.

اَلْمُرْطِبَةُ [el-murṭibet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Tāze ve yeşil çayırlık yere denir; yukālu: أَرْضٌ مُرْطِبَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الرُّطْبِ

اَلرُّطَبُ [er-ruṭab] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Nuzc bulmuş tāze hurmāya denir. Müfredi رُطَبَةٌ [ruṭabet] hā'yla; cemʿi أَرْطَابٌ [erṭāb] gelir; yukālu: كَثُرَ رُطَبُ النَّخْلِ وَرُطَبَتُهُ وَأَرْطَابُهُ وَهُوَ نَضِيجُ الْبُسْرِ Ve tāze hurmā beyʿ edene رُطَبِيٌّ [ruṭabiyy] denir, Aḥmed b. Selāme er-Ruṭabī kibār-ı Şāfīʿiyye'den fakīh-i meşhūrdur. Ve hafīdi Ḳāḍī Ebū İshāḳ İbrāhīm b. ʿAbdullāh b. Aḥmed ve birāderzādesi Muḥammed b. ʿUbeydullāh er-Ruṭabī muhaddisīndendir, Ebu'l-Ḳāsım b. el-Busrī rāvīsidir.

اَلتَّرْطِيبُ [er-terṭīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Hurmā koruğu kemālini bulup رُطَبٌ [ruṭab] olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَطَّبَ الْبُسْرُ تَرْطِيبًا إِذَا صَارَ رُطَبًا Ve bir kimseye tāze hurmā yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: رَطَّبَ الْقَوْمَ إِذَا أَطْعَمَهُمُ الرُّطَبَ Ve bir nesneyi ıslatıp yaşartmak maʿnāsınadır; yukālu: رَطَّبَ الثَّوْبَ إِذَا بَلَّهُ

إِرْطَابٌ [irṭāb] (hemzenin kesriyle) Hurmā koruğunun rutab olması zamānı gelip çatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْطَبَ النَّخْلُ إِذَا حَانَ أَوَانُ رُطَبِهِ Ve bir kimsenin hurması kemālini bulup rutab olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْطَبَ الْقَوْمُ إِذَا رَطُبَ نَخْلُهُمْ Ve bir

nesneyi ıslatıp yaşartmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْطَبَ الثَّوْبَ إِذَا بَلَّهُ

اَلرَّطْبَةُ [er-raṭbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Yonca taʿbīr olunan nebāta denir, فِصْفِصَةٌ [fişfişat] gibi. Cemʿi رِطَابٌ [ritāb] gelir rā'nın kesriyle.

رَطْبَةٌ [raṭbet] Nerm-ten ter ü tāze nāzenīn mahbūbeye denir; yukālu: جَارِيَةٌ رَطْبَةٌ أَيْ رَخْصَةٌ

اَلرَّطْبُ [er-raṭb] (rā'nın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) ve

اَلرُّطُوبُ [er-ruṭūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Davara yonca yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: رَطَبَ الدَّابَّةَ رَطْبًا وَرُطُوبًا إِذَا عَلَفَهَا رَطْبَةً Ve bir kimseye tāze hurmā yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: رَطَبَ الْقَوْمَ إِذَا أَطْعَمَهُمُ الرُّطَبَ

اَلرَّطَبُ [er-raṭab] (fethateynle) Lisāna savāb ve hatā ne gelirse söylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَطِبَ الرَّجُلُ رَطَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَكَلَّمَ بِمَا عِنْدَهُ مِنَ الصَّوَابِ وَالْخَطَإِ

يَارَطَابِ [yā raṭābi] (harf-i nidā ile قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde ki kesr üzere mebnīdir) Nisvāna mahsūs kelime-i sebb ü düşnāmdır, dāʾimā martūbu'l-ferc olmak hasebiyle zinā ve fücūrundan kināyedir.

اَلْمَرْطُوبُ [el-merṭūb] Rutūbetli kişiye denir, gerek hissī ve gerek maʿnevī olsun.

اَلْمَرْطَبَةُ [el-merṭabet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Suyu şūr kuyular aralığında suyu tatlı olan kuyuya ve eşmeye denir; yukālu: رَكِيَّةٌ مَرْطَبَةٌ أَيْ عَذْبَةٌ بَيْنَ أَمْلاَحٍ

[ر ع ب]

اَلرُّعْبُ [er-ruʿb] (rā'nın zammı ve ʿayn'ın sükūnuyla) İsmdir, korkuya denir ki derūna ʿārız olur, فَزَعٌ [fezaʿ] maʿnāsına. Ve zammeteynle lügattir. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre رُعْبٌ [ruʿb] derūn-ı insānī imtilā-i havf u fezaʿdan nāşī ʿamel ve hareket ve ikdāmdan munkatıʿ olmak hāletine mevzūʿdur. Pes imtilāʾ maʿnāsını mülāhaza ile رُعْبٌ [ruʿb] rā'nın fethi ve zammıyla doldurmak maʿnāsına istiʿmāl olunur, tekūlu: رَعَبْتُ الْحَوْضَ أَيْ مَلَأْتُهُ Ve inkıtāʿ maʿnāsı tasavvur ile katʿ maʿnāsına ahz ve istiʿmāl olunur, tekūlu: رَعَبْتُ السَّنَامَ أَيْ قَطَعْتُهُ İntehā. Ve

رُعْبٌ [ruʿb] (rā'nın zammı ve fethiyle) Korkutmak maʿnāsınadır; yukālu: رَعَبَهُ رُعْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا خَوَّفَهُ Ve

رُعْبٌ [ruʿb] (rā'nın zammıyla) Korkmak maʿnāsına gelir; yukālu: رَعَبَ الرَّجُلُ رُعْبًا إِذَا فَزِعَ Ve

رُعْبٌ [ruʿb] Okun temren girecek yerine denir, رُعْظٌ [ruʿẓ] maʿnāsına. Cemʿi رِعَبَةٌ [riʿabet] قِرَدَةٌ [ḳiredet] gibi. Ve

رَعْبٌ [raʿb] (rā'nın fethiyle) Doldurmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: رَعَبَ الْحَوْضَ رَعْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَلَأَهُ Ve güvercin bülend āvāz ile nagme ve tatrīb ederek ötmek maʿnāsınadır. Güyā ki o şedīd āvāza ve āhenkle sāʾir güvercinleri korkutur yāhūd mecārī-i savtını o hengāme ile doldurur; yukālu: رَعَبَتِ الْحَمَامَةُ إِذَا رَفَعَتْ هَدِيلَهَا وَشَدَّتْهُ Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: رَعَبَ السَّنَامَ وَغَيْرَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve

رَعْبٌ [raʿb] Sihr ve büyü ve sīmyāya müteʿallik rukye ve efsūna ıtlāk olunur ki gözü doldurup kalbi مَرْعُوبٌ [merʿūb] eder, vasf-bi'l-masdardır. Ve vaʿīd maʿnāsınadır ki bir emr-i muzırr u kabīh īsālini vaʿd ile tahvīf eylemek hāletinden ʿibārettir. Ve ʿArabların tescīʿ ve takfiye ile īrād eyledikleri kelāma ıtlāk olunur. Bundan murād selefte kehene-i ʿArabın

taʿbīrāt-ı kāhiniyyeleri olan garībü'l-elfāz tumturaklı müseccaʿ ve mukaffā kelāmları olacaktır, niteki Saṭīḥ nām kāhinin bu resme baʿzı kelāmları *Tārīḫ-i İbn Ḫallikān* ve sāʾir kütüb-i siyer ü tevārīhte mastūrdur. Ve

رَعْبٌ [raʿb] İşbu maʿānī-i selāseden masdar olur bāb-ı sālisten olarak. Ve

رَعْبٌ [raʿb] Bir kimsenin derūnuna ʿārız olan korkuyu tesliyet ve tatmīn yāhūd takviyet-i kalble kesr ve izāle eylemek maʿnāsına gelir; yukālu: رَعَبَهُ إِذَا كَسَرَ رُعْبَهُ

اَلْمَرْعُوبُ [el-merʿūb] Bir nesneden korkmuş kimseye denir.

اَلرَّعِيبُ [er-raʿīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) مَرْعُوبٌ [merʿūb] maʿnāsınadır. Ve şol semiz insān ve hayvāna ıtlāk olunur ki bedeninden gūyā ki yağ tekātur eder ola; dolmak maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: هُوَ رَعِيبٌ أَيْ سَمِينٌ يَقْطُرُ دَسَمًا

اَلتَّرْعِيبُ [et-terʿīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلتَّرْعَابُ [et-terʿāb] (تَذْكَارٌ [teẕkār] vezninde) Korkutmak maʿnāsınadır; yukālu: رَعَّبَهُ تَرْعِيبًا وَتَرْعَابًا إِذَا خَوَّفَهُ Ve güvercin āvāz-ı bülend ile tatrīb ederek ötmek maʿnāsınadır; yukālu: رَعَّبَتِ الْحَمَامَةُ بِمَعْنَى رَعَبَتْ Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: رَعَّبَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve bir kimsenin korkusunu giderip teʿmīn ve tatmīn eylemek maʿnāsınadır ki bābı izāle içindir; yukālu: رَعَّبَهُ أَيْ أَصْلَحَ رُعْبَهُ

اَلْإِرْتِعَابُ [el-irtiʿāb] Korkmak maʿnāsınadır; yukālu: رَعَّبَهُ فَارْتَعَبَ

اَلتِّرْعَابَةُ [et-tirʿābet] (tā'nın kesriyle) Pek korkak kimseye denir, فَرُوقَةٌ [ferūḳat] maʿnāsına.

اَلتِّرْعِيبَةُ [et-tirʿībet] (tā'nın kesriyle) Kesilen hörgüç makūlesi nesneden bir pāreye denir. Cemʿi تِرْعِيبٌ [tirʿīb]dir; baʿzı nüshada تَرَاعِيبُ [terāʿīb] mersūmdur.

اَلرُّعْبُوبَةُ [er-ruʿbūbet] (rā'nın zammıyla) تِرْعِيبَةٌ [tirʿībet] maʿnāsınadır. Ve etine dolu, bālā-bülend, endāmlı mahbūbeye denir; ʿalā-kavlin tāze ve hūb-çehre ve sīm-ten ve şīrīn ve nāzenīn olanına yāhūd pālūze gibi nerm-ten mahbūbeye denir. Ve pek cünbüşlü tayyāşe ve sebük-pā nākaye denir. Ve hurmā çiçeğinin dibine denir.

اَلرُّعْبُوبُ [er-ruʿbūb] (bu dahi rā'nın zammıyla) ve

اَلرِّعْبِيبُ [er-riʿbīb] (rā'nın kesriyle) رُعْبُوبَةٌ [ruʿbūbet] maʿnāsınadır ki ʿale'l-ihtilāf vasf-ı mezkūr üzere olan mahbūbeye denir; yukālu: جَارِيَةٌ رُعْبُوبَةٌ وَرُعْبُوبٌ وَرِعْبِيبٌ أَيْ شَطْبَةٌ تَارَّةٌ أَوْ بَيْضَاءُ حَسَنَةٌ رَطْبَةٌ حُلْوَةٌ أَوْ نَاعِمَةٌ Ve

رُعْبُوبٌ [ruʿbūb] Zaʿīf ve cebān kimseye denir.

اَلرَّاعِبُ [er-rāʿib] ve

اَلرَّعَّابُ [er-raʿʿāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) رَعْبٌ [raʿb]-ı merkūmdan ism-i fāʿildir, efsūn-kāra denir ki göz bayıcı taʿbīr olunur. Ve vaʿīd ile halkı tahvīf eden kimseye denir. Ve tescīʿ ve takfiye ile kelām tekellüm eden kāhine denir. Ve

رَاعِبٌ [Rāʿib] Bir arz-ı mahsūstur ki رَاعِبِيَّةٌ [rāʿibiyyet] dedikleri güvercinler oraya mensūbdur. Şārih der ki zikr olunan رَعْبُ حَمَامَةٍ maʿnāsından meʾhūz olduğu menkūldür. İntehā.

اَلْمُرَعْبِبُ [el-muraʿbib] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Bu dahi gövdesi lahm u şahm ile memlū olan insān ve hayvāna denir, رَعِيبٌ [raʿīb] gibi. Ve bunlar ʿuzva dahi sıfat olurlar.

اَلْمَرْعَبَةُ [el-merʿabet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Şenliksiz tek ü tenhā yere denir ki elbette insāna oradan vehm ve ruʿb ʿārız u müstevlī olur, kafre-i muhīfe maʿnāsına. Ve

مَرْعَبَةٌ [merʿabet] Masdar-ı mīmī olur, sen gāfil kendi ʿāleminde iken bir kimse nāgehānī sıçrayıp yanına yā üzerine düşmekle seni belinletmek maʿnāsına; yukālu: رَعَبَهُ مَرْعَبَةً وَهِيَ أَنْ يَثِبَ أَحَدٌ فَيَقْعُدَ عِنْدَكَ وَأَنْتَ غَافِلٌ

اَلرُّعْبَبُ [er-ruʿbeb] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) Bu dahi hurmā çiçeğinin dibine denir.

اَلرَّعْبَاءُ [er-Raʿbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Bir mevziʿdir.

[ر ع ب ل]

اَلرَّعْبَلِيبُ [er-raʿbelīb] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Dāʾimā mülātafe ve mutāyebe eden mezzāha hatuna denir. Ve kādir olduğu esvābı ve sāʾir nesneyi yırtıp pāreleyen insāna ve sāʾir cānvere denir.

[ر غ ب]

اَلرَّغْبُ [er-raġb] (rā'nın fethi ve zammı ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) ve

اَلرَّغْبَةُ [er-raġbet] (rā'nın fethiyle) Bir nesneyi dileyip hāhiş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَغِبَ فِيهِ رَغْبًا وَرَغْبَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَرَادَهُ Ve عَنْ kelimesiyle sıla olundukta iʿrāz eylemek maʿnāsına olur; yukālu: رَغِبَ عَنْهُ أَيْ لَمْ يُرِدْهُ ve yukālu: رَغِبَ بِنَفْسِهِ عَنْهُ أَيْ رَأَى لِنَفْسِهِ عَلَيْهِ فَضْلاً Yaʿnī "Kendi nefsinde filāna yā şeyʾ-i āhere nisbet-i fazl u meziyyet müşāhede eylemekle ondan iʿrāz edip kendi nefsine meşgūl ve mukayyed oldu."

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre asl رَغْبٌ [raġb] ve رَغْبَةٌ [raġbet] bir nesne mütevessiʿ olmak maʿnāsına mevzūʿdur; yukālu: رَغِبَ الشَّيْءُ إِذَا اتَّسَعَ Baʿdehu bu münāsebetle irāde ve hāhişin vüsʿatli yaʿnī bir nesneyi pek arzū-mend ve taleb-kār olmak maʿnāsına istiʿmāl olunmuştur. Ve mādde-i mezbure فِي ve إِلَى ile maʿnā-yı mezkūrda müstaʿmeldir ve عَنْ ile tevellī ve iʿrāz maʿnāsında istiʿmāl olunur, gūyā ki ondan rū-gerdān olup gayrı şeyʾe rāgıb olmuş olur. Ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre bi-nefsihi dahi müteʿaddī olur; yukālu: رَغِبْتَهُ رَغْبًا

اَلإِرْتِغَابُ [el-irtiġāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznince) Bu dahi ragbet ve irāde maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَغَبَ فِيهِ إِذَا أَرَادَهُ

اَلرَّغَبُ [er-raġab] (fethateynle) ve

اَلرَّغْبَى [er-raġbā] (rā'nın fethi ve zammı ve ġayn'ın sükūnu ve elifin kasrıyla) ve

اَلرَّغْبَاءُ [er-raġbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] veznince) ve

اَلرَّغَبُوتُ [er-raġabūt] (رَهَبُوتٌ [rehebūt] vezninde) ve

اَلرَّغَبُوتَى [er-raġabūtā] (fethateyn ve elif'in kasrıyla) ve

اَلرَّغَبَانُ [er-raġabān] (fetehātla) ve

اَلرُّغْبَةُ [er-ruġbet] (rā'nın zammı ve fethiyle) Tezellül ve ihlāsla duʿā eylemek yāhūd yalvarıp zārī ve niyāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَغِبَ إِلَيْهِ رَغَبًا وَرَغْبَى وَرَغْبَاءَ وَرَغَبُوتًا وَرَغَبُوتَى وَرَغَبَانًا وَرُغْبَةً وَيُحَرَّكُ أَيِ ابْتَهَلَ أَوْ هُوَ الضَّرَاعَةُ وَالْمَسْأَلَةُ

اَلإِرْغَابُ [el-irġāb] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّرْغِيبُ [et-terġīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Ragbet ettirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْغَبَهُ إِلَيْهِ وَرَغَّبَهُ تَرْغِيبًا

اَلرَّغِيبَةُ [er-raġībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] veznince) Ragbet olunan şeyʾe denir. Ve çok vergiye ıtlāk olunur. Cemʿi رَغَائِبُ [raġāʾib]

gelir.

Şārih der ki leyle-i raġāʾib bundandır ki ʿatāyā-yı cezīle ve mevāhib-i celīle gecesidir. Māder-i Nebī ʿaleyhi's-selām olan Āmine cenābları peder-i vālā-güher-i nebevī olan ʿAbdullāh ile o gece zifāf ve rahim-i mūmāileyhā sadef-i dürre-i nebālet-ittisāf olmuştur ki evvelīn şeb-i cumʿa-i receb-i şerīftir.

اَلرُّغْبُ [er-ruġb] (rā'nın zammı ve zammeteynle) Kesret-i ekl ve şiddet-i şereh ü hırs maʿnāsınadır ki soğumsuzluk taʿbīr olunur; yukālu: رَغُبَ الرَّجُلُ رُغْبًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ كَثِيرَا الْأَكْلِ وَشَدِيدَ النَّهَمِ Ve

رُغُبٌ [ruġub] (zammeteynle) Şol pek ve metīn yere denir ki toprağının akıp gitmesi matar-ı kesīre mevkūf ola yāhūd vāsiʿ ve toprağı mülāyim ve sehl ola. Ve şol dereye denir ki büyük ve içerisi vāsiʿ olmakla çok su istīʿāb eyleye. Ve

رُغْبٌ [ruġb] (rā'nın zammıyla) ve

رُغُبٌ [ruġub] (zammeteynle) Maʿnā-yı mezbūrlardan masdar olurlar; yukālu: رَغُبَ رُغْبًا وَرُغُبًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ

اَلرَّغِيبُ [er-raġīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ekūl ve harīs kişiye denir ki soğumsuz taʿbīr olunur. Ve şol dereye ve sāʾir nesneye denir ki içerisi geniş olup çok su ve çok şeyʾ ala; yukālu: وَادٍ رَغِيبٌ أَيْ ضَخْمٌ كَثِيرُ الْأَخْذِ وَاسِعٌ

اَلرَّغَابُ [er-raġāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) رَغِيبٌ [raġīb] maʿnāsınadır; yukālu: أَرْضٌ رَغَابٌ أَيْ رَغِيبٌ

اَلْمُرْغِبُ [el-murġib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Zengin ve māl-dār kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ مُرْغِبٌ أَيْ مُوسِرٌ

اَلْمَرَاغِبُ [el-merāġib] (mīm'in fethiyle) Maʿāş husūsunda muztarib olan kimselere denir.

اَلْمَرْغَابُ [el-Merġāb] (mīm'in fethiyle) Bir mevziʿ adıdır. Ve Merv-i Şāhicān kazāsında bir nehr ismidir. Ve Ḫorāsān'da şehr-i Herāt aʿmālinden bir karye adıdır.

اَلْمِرْغَابُ [el-Mirġāb] (mīm'in kesriyle) Mālik b. Ḥimār nām kimsenin kılıcı ismidir.

مَرْغَابَيْنِ [Mergābeyn] (mīm'in fethi ve tesniye bünyesiyle) Başra kazāsında bir mevziʿdir.

اَلرُّغَابَى [er-ruġābā] (رُغَامَى [ruġāmā] vezninde) Ciğerde olan ziyādedir ki ciğerkūşe taʿbīr olunur.

رَغْبَاءُ [Raġbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Bir kuyu adıdır.

رَغْبَانُ [Raġbān] (عَطْشَانُ [ʿaṭşān] vezninde) Esāmī-i ricāldendir: ʿAbdulʿazīm b. Ḥabīb b. Raġbān muhaddisīnddendir. İmām Ebū Ḥanīfe ʿaleyhi'r-rahmet hazretlerinden rivāyet-i hadīs eylemiştir. Sikadan olmamakla metrūku'r-rivāyettir.

مَرْغَبُونُ [Merġabūn] (mīm'in ve ġayn'ın fethiyle) Buḫārā kazāsında bir karyedir.

اَلرُّغْبَانَةُ [er-ruġbānet] (rā'nın zammıyla) Naʿleyn tasmasının yerden tarafa gelen ʿukdesine denir ki ʿArab naʿleyninde olur.

[ر ق ب]

اَلرَّقِيبُ [er-Raḳīb] (rā'nın fethiyle) Esmā-i hüsnādandır, celle ismuhu. Hāfız ve nigeh-bān maʿnāsınadır. Ve bir nesnenin zuhūr ve vukūʿunu gözetici muntazır maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ رَقِيبٌ لَهُ أَيْ مُنْتَظِرٌ Ve bekçi, hāris ve pās-bān maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ رَقِيبُ الْقَوْمِ أَيْ حَارِسُهُمْ

Rāġıb'ın *Müfredāt*'ta beyānına göre رَقِيبٌ [raḳīb] lafzı رَقَبَةٌ [raḳabet]ten meʾhūzdur ki boyuna denir. Hāfız ve nigeh-bān olan kimse şeyʾ-i mahfūzun rakabesini hıfz u riʿāyet yāhūd muhāfazası hīnde kendi rakabesini refʿ eylemek münāsebetiyle iştikākı sūret bulmuştur. İntehā. Ve

رَقِيبٌ [raḳīb] Kumar-bāzların emīn ve muʿtemedleri olan kimseye denir; ʿalā-kavlin ضَرِيبٌ [ḍarīb] yaʿnī kumar okları üzere nāzır ve müʾekkel taʿyīn olunan emīnlerine denir. Ve kumar oklarından üçüncü oka denir. Ve نَوْءٌ [nevʾ] kevkeblerinden yaʿnī yağmura delālet eden kevkeblerden şol kevkebe denir ki mukābilinde olan kevkebe muntazır olur, yaʿnī o tulūʿ ettikte bu gurūb yāhūd o gurūb ettikte bu tulūʿ eder. Meselā İklīl, Şüreyyā'nın rakībidir, niteki نَوْءٌ [nevʾ] māddesinde beyān olundu. Ve şol kevkebe denir ki tāliʿde olup gāribe mürākıb ola. Bunun mefhūmu evvelkiden eʿammdır.Menāzil-i kamerden ehadühümā āhere mürākıb olan menzile ıtlāk olunur ki birisi tulūʿ ettikte mukābilinde vāki olan gurūb eder kavl-i evvele göre, meselā ışā vaktinde Şüreyyā tulūʿ ettikde İklīl gurūb eder, ʿale'l-ʿaks dahi böylecedir. Ve kavl-i sānīye göre meselā menzil-i Ġafr, Şerāṭeyn rakībidir ve Şevle, Heḳʿa rakībidir. Ve

رَقِيبٌ [Raḳīb] Zibriḳān b. Bedr'in feresi ismidir. Ve

رَقِيبٌ [raḳīb] ʿAmuca-zādeye ıtlāk olunur. Ve bu, muhāfaza maʿnāsınadır yāhūd mīrāsı için intizār maʿnāsındandır; yukālu: هُوَ رَقِيبُهُ أَيِ ابْنُ عَمِّهِ Ve bir gūne habīs ve müʾezzī hayyeye denir ki ʿāşık rakībi gibi muzır ve melʿūn olur. Cemʿi رَقِيبَاتٌ [raḳībāt] gelir ve رُقُبٌ [ruḳub] gelir zammeteynle. Ve

رَقِيبٌ [raḳīb] Bir kimsenin evlād ve akribā ve ʿaşīretinden kendinden sonra yerinde kalan halefine ıtlāk olunur. Ve bu رَقِيبٌ [raḳīb] kevkeb maʿnāsınadan meʾhūzdur; yukālu: هُوَ رَقِيبُهُ أَيْ خَلَفُهُ

اَلرِّقْبَةُ [er-riḳbet] (rā'nın kesriyle) ve

اَلرِّقْبَانُ [er-riḳbān] (حِرْمَانُ [ḥirmān] vezninde) ve

اَلرُّقُوبُ [er-ruḳūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلرَّقَابَةُ [er-raḳābet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) ve

اَلرَّقُوبُ [er-raḳūb] (قَبُولٌ [ḳabūl] vezninde) ve

اَلرَّقَبَةُ [er-raḳabet] (fetehātla) Gözetmek, intizār maʿnāsınadır; yukālu: رَقَبَهُ رِقْبَةً وَرِقْبَانًا وَرُقُوبًا وَرَقَابَةً وَرَقُوبًا وَرَقَبَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا انْتَظَرَهُ Ve bir nesneyi hıfz ve hirāset eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَقَبَهُ إِذَا حَرَسَهُ Ve bir kimsenin gerdanına ip yā pāleheng takmak maʿnāsınadır; yukālu: رَقَبَ فُلَانًا إِذَا جَعَلَ الْحَبْلَ فِي رَقَبَتِهِ

اَلتَّرَقُّبُ [et-teraḳḳub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznninde) Bir kimseyi gözetmek ve muntazır olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَقَّبَهُ أَيِ انْتَظَرَهُ

اَلِارْتِقَابُ [el-irtiḳāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznninde) تَرَقُّبٌ [teraḳḳub] maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَقَبَهُ أَيِ انْتَظَرَهُ Ve yüksek yere çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَقَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَشْرَفَ وَعَلاَ أَيِ ارْتَفَعَ عَلَى مَكَانٍ عَالٍ

اَلْمَرْقَبَةُ [el-merḳabet] ve

اَلْمَرْقَبُ [el-merḳab] (mīm'lerin ve ḳāf'ların fethiyle ism-i mekāndır) Yüksek yere denir ki dīde-bān oraya çıkıp etrāfı gözetir.

اَلْمُرَاقَبَةُ [el-murāḳabet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]

vezninde) ve

اَلرِّقَابُ [er-riḳāb] (rā'nın kesriyle) Bu dahi bir nesneyi hıfz ve hirāset eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَاقَبَهُ مُرَاقَبَةً وَرِقَابًا إِذَا حَرَسَهُ [Ve] مُرَاقَبَةٌ [murāḳabet]-i sūfiyye dahi bu maʿnādandır ki her emrde rızāyı Bārī tarafını muhāfaza edip kezālik cemīʿ-i ahvāline dāʾimā ʿilm-i ilāhī muhīt olduğunu mülāhaza ile nefsini muhārese eylemekten ʿibārettir. Ve مُرَاقَبَةٌ [murāḳabet] ehl-i ʿarūz ıstılāhındandır ki "bahr-i muzāriʿ"in ve "bahr-i muktedab"ın ʿarūzu bir kerre مَفَاعِيلُ [mefāʿīlu] ve bir kerre مَفَاعِيلٌ [mefāʿīlun] olmaktan ʿibārettir.

Şārih der ki zafer-yāb olduğumuz nüshaların mecmūʿunda bu resme mersūmdur. Kezālik müʾellif hattıyla olan nüshada مَفَاعِيلُنْ [mefāʿīlun] cüzʾünde yāʾ sābittir. Savāb olan yā'nın sukūtuyla مَفَاعِلُنْ [mefāʿilun] olmaktır, zīrā yāʾ ve nūn'dan her biri āhere murākıbdır. Vech-i tesmiye dahi budur ki مَفَاعِيلُنْ [mefāʿīlun] cüzʾünde āhir sebeb olan nūn kendiden mukaddem olan āhir sebeb ile ki yāʾdır, cemīʿan sābit olmaz. ʿAle'l-ʿaks dahi böylecedir. Gūyā ki ehadühümā āherin sukūtuna murākıbdır. Pes yāʾ sābit olursa nūn sākıt ve nūn sābit olursa, yāʾ sākıt olur. Bu sūrette مَفَاعِيلُنْ [mefāʿīlun] ʿunvānı zeyg-ı kaleme dūçār olmuştur. Ve müʾellif hemān "bahr-i muzāriʿ"e misāl īrād eyledi. Kaldı ki "bahr-i muktadab"da مُرَاقَبَةٌ [murāḳabet], مَفْعُولاَتٌ [mefʿūlātün] cüzʾünde cārīdir ki vāv'ı fā'ya ve fā'yı vāv'a murākıbdır. Bir defʿa مَعُولاَتٌ [meʿūlāt] olup مَفَاعِيلُ [mefāʿīlu] cüzʾüne nakl olunur. Ve bir defʿa مَفْعُلاَتٌ [mefʿulātun] olup فَاعِلاَتٌ [fāʿilātün] cüzʾüne nakl olunur. İntehā.

اَلرِّقْبَةُ [er-riḳbet] (rā'nın kesriyle) İsmdir. Tahaffüz maʿnāsınadır ki havf u endīşe olunan nesneden gāfil olmayıp tabassur ile ondan sakınıp korunmak hāletine denir. Ve korkuya ıtlāk olunur. Ve

رِقْبَةٌ [riḳbet] Bir māla ābāʾ ve ecdād irsiyle mālik olmayıp kelāle cihetiyle vāris olmağa ıtlāk olunur, hafiyyü'n-neseb olmakla mīrās kendisine teslīm olunmamak husūsundan havf u endīşe eylediğine bināʾen; yukālu: وَرِثَ فُلاَنٌ مَالاً عَنْ رِقْبَةٍ أَيْ وَرِثَهُ عَنْ كَلاَلَةٍ لَمْ يَرِثْهُ عَنْ آبَائِهِ ve yukālu: وَرِثَ مَجْدًا لَمْ تَكُنْ آبَاؤُهُ أَمْجَادًا Ve ʿArablar derler, "Ona hāricden mālik ve mutasarrıf olmadı, belki kurb ve istihkākla mutasarrıf oldu" maʿnāsına. Hülāsası kendi istihkākıyla mālik olmak mevkiʿinde istiʿmāl olunur.

اَلرُّقْبَى [er-ruḳbā] (بُشْرَى [buşrā] vezninde) إِرْقَابٌ [irḳāb] māddesinden ismdir. Bir mülkü bir kimseye şol şartla vermektir ki gerek vāhib ve gerek mevhūbun-leh hangisi mukaddem vefāt ederse, mülk-i mezbūr vāhibin veresesine rücūʿ ve intikāl eyleye; ʿalā-kavlin meselā bir menzili bir kimseye şol şartla tefvīz eylemektir ki o kimse müddetü'l-ʿömr onda sākin olup baʿde-vefātihi onda dīger filān kimse sākin ola. ʿAlā-kile't-takdīreyn mülkiyyet hemān rakabeye taʿalluk edip mülk müstakar olmaz ki vārislere intikāl eyleye; yukālu: هَذِهِ الدَّارُ لَكَ رُقْبَى وَهِيَ أَنْ يُعْطِيَ إِنْسَانًا مِلْكًا فَأَيُّهُمَا مَاتَ رَجَعَ الْمِلْكُ لِوَرَثَتِهِ أَوْ أَنْ يَجْعَلَهُ لِفُلاَنٍ يَسْكُنُهُ فَإِنْ مَاتَ فَفُلاَنٌ

Şārih der ki işbu mesʾele-i رُقْبَى [ruḳbā] kütüb-i fıkhiyyede mesʾele-i mahsūsadır. Ve *Ṣiḥāḥ* ʿibāreti üzere meşrūhtur ki bir kimseye bu vech üzere mülkünü hibe eylemeğe denir ki vāhib ile mevhūbun-leh

hangisi mukaddem vefāt ederse mülk-i mezbūr bākī kalan kimsenin ola. Pes her hālde güyā ki ehadühümā āherin vefātına müterakkıb olmakla bu maʿnādan meʾhūz olur. İntehā.

اَلْإِرْقَابُ [el-irḳāb] (hemzenin kesri ile) Bir kimseye mülkünü zikr olunan رُقْبَى [ruḳbā] cihetiyle hibe ve tefvīz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْقَبَهُ الرُّقْبَى ve yukālu: أَرْقَبَهُ الدَّارَ أَيْ جَعَلَهَا لَهُ رُقْبَى

اَلرَّقُوبُ [er-raḳūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol ʿavrettir ki zevcinin fevtine muntazıra ola ki yā irsine mazhar yāhūd zevc-i āher ile behre-vār ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ رَقُوبٌ إِذَا كَانَتْ تُرَاقِبُ مَوْتَ بَعْلِهَا Ve şol nākaya denir ki müzāhame vaktinde havuza karīb olmayıp indifāʿ-ı müzāhameye terakkub eder ola. Bu, haslet-i mahmūdedir. Ve

رَقُوبٌ [raḳūb] Evlādı durmayan hatuna denir; ʿalā-kavlin veledi fevt olmuş hatuna denir.

Şārihin beyānına göre maʿnā-yı ahīrde رَقُوبٌ [raḳūb] recül ve merʾede müşterektir. Evlādı durmayan kimsenin bir veledi zuhūr eyledikte muʿammer olmayacağını bi't-tecribe teyakkunu sebebiyle onun dahi vefātına müterakkıb olur. Ve şıkk-ı sānīye göre veled-i cedīde yāhūd sevāb-ı uhrevīye muntazır olur.

أُمُّ الرَّقُوبِ [ummu'r-raḳūb] Belāʾ ve dāhiyenin künyesidir.

اَلرَّقَبَةُ [er-raḳabet] (fetehātla) Boyuna denir, عُنُقٌ [ʿunuḳ] maʿnāsına; ʿalā-kavlin boynun ense tarafından köküne denir. Cemʿi رِقَابٌ [riḳāb] gelir rā'nın kesriyle ve رَقَبٌ [raḳab] gelir fetehātla ve أَرْقُبٌ [erḳub] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve رَقَبَاتٌ [raḳabāt] gelir, حَرَكَاتٌ [ḥarekāt] vezninde. Ve

رَقَبَةٌ [raḳabet] Köleye ve cāriyeye ıtlāk olunur, مَرْكُوبٌ [merkūb]a رَأْسٌ [reʾs] ve ظَهْرٌ [ẓahr] ıtlāk olunduğu gibi; ʿādetā esīr ve memlūkun boynuna pāleheng takıp ve boynundan ahz olunmak mülābesesiyle zātından kināye olunmuştur, tesmiyetü'l-küll bi'smi'l-baʿzi'l-mukaddem kabīlindendir: إِذَا قِيلَ أَعْتِقْ رَقَبَةً فَكَأَنَّهُ قَالَ أَعْتِقْ عَبْدًا أَوْ أَمَةً Ve

رَقَبَةُ [Raḳabet] Esāmīdendir: Raḳabe ki Caʿde-i sahābī ʿabdidir, tābiʿīnddir. Ve Raḳabe b. Maṣḳale tebeʿ-i tābiʿīndendir. Ve Melīḥ b. Raḳabe muhaddisīndendir.

اَلْأَرْقَبُ [el-arḳab] (أَقْرَبُ [aḳrab] vezninde) Arslana denir. Ve kalın boyunlu kimseye denir.

اَلرَّقَبَانِيُّ [er-raḳabāniyy] ve

اَلرَّقَبَانُ [er-raḳabān] (fetehātla) Bunlar da kalın boyunlu kimseye denir.

اَلرَّقَبُ [er-raḳab] (تَعَبٌ [taʿab] vezninde) Ondan ismdir, kalın boyunluluğa denir.

ذُو الرُّقَيْبَةِ [Ẕu'r-Ruḳaybet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Elkābdandır: Ẕu'r-Ruḳaybe Mālik el-Ḳuşeyrī şuʿarādandır. Ve Ẕu'r-Ruḳaybe b. Mālik b. ʿAbdurraḥmān b. Kaʿb b. Zuheyr muhaddistir.

رَقَبَانُ [Raḳabān] (fetehātla) Bir mevziʿdir.

اَلْأَشْعَرُ الرَّقَبَانُ [el-Eşʿaru'r-Raḳabān] Bir şāʿirdir.

اَلرَّقَّابَةُ [er-raḳḳābet] (كَذَّابَةٌ [kezzābet] vezninde) وَغْدٌ [vaġd] maʿnāsınadır ki bir kavmin hizmet-kārıdır. Bār-hānede kalıp onların emtiʿa ve eşyālarını gözetip hıfz ve hirāset eder.

اَلْمُرَقَّبُ [el-muraḳḳab] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol deriye denir ki mezbūhun başı ve boynu tarafından yüzülmüş ola.

اَلرُّقْبَةُ [er-ruḳbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Kaplan şikār eylemek için kazılan çukura denir, niteki arslan saydı için kazılan çukura زُبْيَةٌ [zubyet] denir.

[ر ك ب]

اَلرُّكُوبُ [er-rukūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْمَرْكَبُ [el-merkeb] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] veznin-de) Binmek ve süvār olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَكِبَ الْفَرَسَ رُكُوبًا وَمَرْكَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَلَاهُ Ve günāh yāhūd bir nā-sezā fiʿl işlemek maʿnāsına istiʿmāl olunur, gūyā ki fiʿl-i mezbūre rükūb etmiş olur; yukālu: رَكِبَ الذَّنْبَ إِذَا اقْتَرَفَهُ

اَلرِّكْبَةُ [er-rikbet] (rāʾnın kesriyle) رُكُوبٌ [rukūb]dan ismdir, binmek hāletine denir ki binme ve biniş taʿbīr olunur.

اَلِارْتِكَابُ [el-irtikāb] (إِكْتِسَابٌ [iktisāb] vez-ninde) Bu dahi binmek maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَكَبَهُ بِمَعْنَى رَكِبَهُ Ve günāh yāhūd nā-sezā fiʿl işlemek maʿnāsınadır, gūyā ki ona binip yāhūd kendi üzerine bindirmiş olur; yukālu: إِرْتَكَبَ الذَّنْبَ بِمَعْنَى رَكِبَهُ

اَلرَّاكِبُ [er-rākib] İsm-i fāʿildir, süvār maʿnāsınadır ki piyāde mukābilidir. Baʿzılar bunu deveye rükūb edene tahsīs eylediler, niteki esb-süvār olana فَارِسٌ [fāris] ve har-süvār olan حَمَّارٌ [ḥammār] ıtlāk olunur. Ve رَاكِبٌ [rākib]in cemʿi رُكَّابٌ [rukkāb] gelir rāʾnın zammı ve kāfʾın teşdīdiyle ve رُكْبَانٌ [rukbān] ve رُكُوبٌ [rukūb] gelir rāʾların zammıyla ve رِكَبَةٌ [ri-kebet] gelir, فِيَلَةٌ [fiyelet] vezninde. Ve

رَاكِبٌ [rākib] Hurmā ağacının yukarısında olan şol dala denir ki aşağıya sarkmış olup lākin yere yetişmemiş ola.

Şārih der ki baʿzı ümmehātta رَاكِبٌ [rākib] hurmā ağacı dibinden çıkan şol fidan ile müfesserdir ki onun başka kökü olmaya, niteki *Ṣiḥāḥ*'ta dahi bu günedir. İntehā. Ve

رَاكِبٌ [rākib] Dağın tepesine ıtlāk olunur.

اَلرَّكُوبُ [er-rekūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلرَّكَّابُ [er-rekkāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vez-ninde) Kesīrü'r-rükūb olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ رَكُوبٌ وَرَكَّابٌ أَيْ كَثِيرُ الرُّكُوبِ Ve

رَكُوبٌ [rekūb] ve

رَكُوبَةٌ [rekūbet] (hāʾyla) Binit devesine denir ki yük vurulmayıp hāssaten binek ittihāz olunan devedir; ʿalā-kavlin رَكُوبٌ [rekūb] hāssaten binit davarına denir ki binilmeğe tahsīs olunmuştur; deve ve sāʾir hayvāndan dābbe-i merkūbe maʿnāsına. Ve

رَكُوبَةٌ [rukūbet] (hāʾyla) Şol dābbeye ıtlāk olunur ki hem rükūb ve hem iʿmāl olun-mağa taʿyīn oluna, yaʿnī hem binit ve hem iş davarı ola. Bu dahi gerek deve ve gerek sāʾir davar olsun. Ve

رَكُوبَةٌ [rekūbet] Kullanılmış ekti nākaya denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve

رَكُوبَةٌ [Rekūbet] Ḥaremeyn beyninde bir ثَنِيَّةٌ [ṣeniyyet] yaʿnī bir belin adıdır. Ve

رَكَّابٌ [Rekkāb] ki (شَدَّادٌ [şeddād] veznide-dir) ʿAlī b. ʿÖmer nām muhaddisin ceddi ismidir.

اَلرَّكْبُ [er-rekb] (rāʾnın fethi ve kāfʾın sükūnuyla) İsm-i cemʿdir, hāssaten üştür-süvār olan gürūh ve kāfileye denir ki on nefer dahi ziyāde ola; ʿalā-kavlin bu, رَاكِبٌ [rākib]in cemʿidir. Ve baʿzen esb-süvārāna dahi ıtlāk olunur; ʿalā-kavlin evvele göre cemʿi أَرْكُبٌ [erkub] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vez-ninde ve رُكُوبٌ [rukūb] gelir. Ve

رَكْبٌ [rekb] Masdar olur, bir kimsenin dizine vurmak maʿnāsına; ʿalā-kavlin saçından tutup diziyle altına vurmak maʿnāsınadır; yukālu: رَكَبَهُ رَكْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَ رُكْبَتَهُ وَأَخَذَ بِشَعْرِهِ فَضَرَبَ جَبْهَتَهُ بِرُكْبَتِهِ Ve ʿalā-reʾyin mutlakan diz ile vurmak maʿnāsınadır; yukālu: رَكَبَهُ إِذَا ضَرَبَهُ بِرُكْبَتِهِ Ve

رَكْبٌ [Rekb] Esāmīdendir: Rekb el-Mışrī ashābdandır; ʿalā-kavlin tābiʿīndendir. Ve

رَكْبٌ [Rekb] Eşʿariyyūndan bir kabīle pederinin ismidir.

اَلْأُرْكُوبُ [el-urkūb] (hemzenin zammıyla) Zikr olunan رَكْبٌ [rekb]den eksere ıtlāk olunur ki deve رَاكِبٌ [rākib]leridir.

اَلرَّكَبَةُ [er-rekebet] (fetehātla) ʿAded cihetinden رَكْبٌ [rekb]den ekall olan üştürsüvārāne ıtlāk olunur ki on neferden ekall olur.

اَلرِّكَابُ [er-rikāb] (rā'nın kesriyle) Binek develerine denir, جَمَّازَةٌ [cemmāzet] gibi. Müfredi رَاحِلَةٌ [rāḥilet]tir; lafzından müfredi yoktur. Cemʿi رُكُبٌ [rukub] gelir كُتُبٌ [kutub] vezninde ve رِكَابَاتٌ [rikābāt] gelir rā'nın kesriyle ve رَكَائِبُ [rekāʾib] gelir. Ve

رِكَابٌ [rikāb] Üzengiye denir ki at eyerinde olur, niteki pālāna takılan ip ve kayış üzengiye غَرْزٌ [ġarz] denir. Cemʿi رُكُبٌ [rukub] gelir كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve zeytūn yağının vasfında زَيْتٌ رِكَابِيٌّ dedikleri رِكَابٌ [rikāb] develerine tahmīl edip Şām'dan celb olunduğuna mebnīdir. Ve

رِكَابٌ [Rikāb] Esmādandır: Muhaddisīnden İbrāhīm b. Ḫabbāz'ın ceddi ismidir.

رِكَابُ السَّحَابِ [rikābu's-seḥāb] Yele ıtlāk olunur, gūyā ki sehābın merkūbudur.

اَلْمَرْكَبُ [el-merkeb] (مَفْعَلٌ [maḳʿad] vezninde) Merkeb-i berr ü bahre şāmildir, yaʿnī davara ve gemiye ıtlāk olunur. Cemʿi مَرَاكِبُ [merākib] gelir. Ve bu, ism-i mekāndır.

اَلْمُرَكَّبُ [el-murekkeb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Asl ve menbit maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: فُلَانٌ كَرِيمُ الْمُرَكَّبِ أَيِ الْأَصْلِ وَالْمَنْبِتِ Ve şol kimseye ıtlāk olunur ki üzerinde gazā edip nısf-ı ganīmet kendisine ʿāʾid ve nısfını sāhibine vermek şartıyla at istiʿāre eyleye.

اَلتَّرْكِيبُ [et-terkīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseye üzerinde gazā edip igtinām eylediği ganāyimin nısfını kendisine vermek kavliyle at iʿāre eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَكَّبَهُ الْفَرَسَ إِذَا أَعَارَهُ لِيَغْزُوَ عَلَيْهِ فَيَكُونُ لَهُ نِصْفُ الْغَنِيمَةِ Ve bir şeyʾi şeyʾ-i āhere muktezāsınca yanaştırmak ve zamm ve ilsāk eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: رَكَّبَهُ تَرْكِيبًا إِذَا وَضَعَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ Ve minhu: رَكَّبَ الْفَصَّ فِي الْخَاتَمِ وَالسِّنَانَ فِي الْقَنَاةِ [Ve] تَرْكِيبٌ [terkīb]-i nahvī bundan meʾhūzdur.

اَلْإِرْكَابُ [el-irkāb] (hemzenin kesriyle) Tayın binilmeğe salāhiyyeti vakti gelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْكَبَ الْمُهْرُ أَيْ حَانَ أَنْ يُرْكَبَ

اَلرَّكْبَانَةُ [er-rekbānet] (rā'nın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) ve

اَلرَّكْبَاةُ [er-rekbāt] (kezālik rā'nın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) ve

اَلرَّكَبُوتُ [er-rekebūt] (حَلَبُوتٌ [ḥalebūt] vezninde) Binilmeğe salāhiyyeti olan yaʿnī binek nākasına denir; ʿalā-kavlin çok binilip ve kullanılmakla ekti ve alışık olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ رَكُوبَةٌ كَمَا ذُكِرَ وَرَكْبَانَةٌ وَرَكْبَاةٌ وَرَكَبُوتٌ أَيْ تُرْكَبُ أَوْ مُذَلَّلَةٌ

اَلرَّاكِبَةُ [er-rākibet] ve

اَلرَّاكُوبُ [er-rākūb] ve

اَلرَّكَّابَةُ [er-rekkābet] (كَذَّابَةٌ [keẕẕābet] vezninde) رَاكِبٌ [rākib]-i mezkūr gibi hurmā ağacının bālāsında olan şol şāha denir ki aşağıya sarkık olup lākin yere dokunmaya.

اَلتَّرَكُّبُ [et-terekkub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلتَّرَاكُبُ [et-terākub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) تَرْكِيبٌ [terkīb] den mutāviʿdir, مُرَكَّبٌ [murekkeb] olmak maʿnāsına; yukālu: رَكَّبَهُ تَرْكِيبًا فَتَرَكَّبَ وَتَرَاكَبَ

اَلرَّكِيبُ [er-rekīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şeyʾ-i āhere terkīb yaʿnī vazʿ ve ilsāk olunan şeyʾe denir, yüzüğe vazʿ olunan kaş gibi ve temren geçirilmiş ok gibi. Ve bir kimse ile berāberce davara binen kimseye denir ki hem-rikāb olacaktır. Ve tarlada evlek taʿbīr olunan kıtʿaya denir, مَشَارَةٌ [meşāret] maʿnāsına ki bostānlarda tahta taʿbīr olunur; ʿalā-kavlin mezraʿa ve besātīnde vākiʿ iki دَبْرَةٌ [debret]in yaʿnī iki مَشَارَةٌ [meşāret]in ve iki tahtanın aralığında cereyān eden cedvele denir ki ondan tahtalara su ifrāz ve icrā olunur. Yāhūd iki hurmālığın yā iki bāgın mā-beynine denir. Yāhūd tarlaya denir, مَزْرَعَةٌ [mezraʿat] maʿnāsına. Cemʿi رُكُبٌ [rukub] gelir كُتُبٌ [kutub] vezninde. *Esās*'ın beyānına göre iki nehr beyninde olan ada tarzında tepeye denir. Ve

رَكِيبٌ [rekīb] Şol hurmā ağaçlarına denir ki arkın kenārında yāhūd gayrı yerde mistarvārī sıra sıra dikilmiş ola; yukālu: نَخْلٌ رَكِيبٌ إِذَا كَانَ قَدْ غُرِسَ سَطْرًا عَلَى جَدْوَلٍ أَوْ غَيْرِ جَدْوَلٍ Sāʾir eşcārda dahi istiʿmāl olunur. Kāğıdhāne cedveli kenārına ārāste olan kara ağaçlar gibi.

اَلرُّكْبَانُ [er-rukbān] (rā'nın zammıyla) رَاكِبٌ [rākib]in cemʿidir ki zikr olundu.

رُكْبَانُ السُّنْبُلِ [rukbānu's-sunbul] Bu maʿnādandır ki buğday sünbülesinin kapçıktan ibtidā çıkan dānelerine ıtlāk olunur.

رَوَاكِبُ الشَّحْمِ [revākibu'ş-şaḥm] Deve hörgücünün ilerisinde birbiri üzere müterākib yol yol ince tarīkalara ıtlāk olunur ki yağından uzun uzun tel şeklinde tarīkalardır; niteki gerisinde olana رَوَادِفُ [revādif] ıtlāk olunur.

اَلرُّكْبَةُ [er-rukbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) صِلِّيَانٌ [ṣilliyān] dedikleri ot biçildikten sonra yerde kalan köküne denir. Ve bedende uyluğun aşağısıyla baldırın yukarısı kavuştuğu yere denir ki diz taʿbīr olunur; ʿalā-kavlin hayvānın ön ayaklarında وَظِيفٌ [vaẓīf] ile yaʿnī baldır ile ذِرَاعٌ [ẕirāʿ] ın yaʿnī kolun kavuştuğu yere denir, niteki kıç ayağındaki mavsıla عُرْقُوبٌ [ʿurḳūb] derler. Kaldı ki bununla maʿnā-yı evvelin beyninde fark yoktur. Nihāyet evvelki insānla, ikinci sāʾir hayvānla temsīldir, tahsīs değildir. Yāhūd رُكْبَةٌ [rukbet] insān ve hayvānın mirfak-ı zirāʿına denir. Buna göre eʿamm olur. Cemʿi رُكَبٌ [rukeb] gelir صُرَدٌ [ṣurad] vezninde. Ve

رُكْبَةُ [Rukbet] Ṭāʾif'te bir vādī ismidir.

ذُو الرُّكْبَةِ [Ẕu'r-Rukbet] Bir şāʿir lakabıdır.

بِنْتُ رُكْبَةَ [Bint Rukbet] ki ismi, Raḳāşi'dir (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde), Kaʿb b. Luveyy b. Ġālib'in vālidesidir.

اَلرُّكَبُ [er-rukeb] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) رُكْبَةٌ [rukbet]in cemʿidir ki zikr olundu. Ve Muḥammed b. Mesʿūd b. Ebī Rukeb el-Ḫuşenī kibār-ı nuhāt-ı Maġrib'dendir. Kezālik oğlu Ebū Ẕerr Muṣʿab dahi kibār-ı nuhāttandır, şārih-i *Maḳāmāt* olan Şerīşī şeyhidir. Ve

رُكَبٌ [Rukeb] Yemen'de bir nāhiyedir.

اَلْأَرْكَبُ [el-erkeb] (أَقْرَبُ [aḳreb] vezninde) Dizleri büyük olan insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ أَرْكَبُ أَيْ عَظِيمُ الرُّكْبَةِ Ve dizinin biri āherinden büyük olana denir; yukālu: بَعِيرٌ أَرْكَبُ أَيْ إِحْدَى رُكْبَتَيْهِ أَعْظَمُ مِنَ الْأُخْرَى

اَلرَّكَبُ [er-rekeb] (fethateynle) Diz büyük olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَكِبَ الرَّجُلُ رَكَبًا Ve مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَظُمَتْ رُكْبَتُهُ

رَكَبٌ [rekeb] Kasık kılına denir; ʿalā-kavlin kasık kılının bittiği yere denir. Yāhūd ʿavretin ve erkeğin ferclerine yaʿnī ud yerlerine denir. Yāhūd ud yerinin taşra yüzlerine denir. Yāhūd kalçanın iç yüzüne denir ki üzerinde ud yerlerinin etleri vākiʿ olur. Tesniyesinde رَكَبَانِ [rekebān] denir; ʿalā-kavlin رَكَبٌ [rekeb] nisvāna mahsūstur. Cemʿi أَرْكَابٌ [erkāb] gelir, أَعْرَابٌ [aʿrāb] gibi ve أَرَاكِيبُ [erākīb] gelir, أَعَارِيبُ [aʿārīb] gibi. Rāġıb'ın *Müfredāt*'ta beyānına göre رَكَبٌ [rekeb] ferc-i merʾeden kināyedir ki مَرْكُوبٌ [merkūb] maʿnāsından olur, niteki مَطِيَّةٌ [maṭiyyet] ve قَعِيدَةٌ [ḳaʿīdet] dahi ondan kināyedir.

مَرْكُوبٌ [Merkūb] Ḥicāz'da bir mevziʿ adıdır.

اَلرِّكَابِيَّةُ [er-Rikābiyyet] Medīne kurbünde bir mevziʿdir.

رَكْبَانُ [Rekbān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Ḥicāz'da bir mevziʿdir.

[ر ن ب]

اَلْأَرْنَبُ [el-erneb] (نُونْ'la أَنْسَبُ [enseb] vezninde) Tavşana denir. Fārisīde hargūş derler. İsm-i cinstir, erkeğine ve dişisine şāmildir; ʿalā-kavlin erkeğine خُزَزٌ [ḫuzez] ve dişisine أَرْنَبٌ [erneb] derler. Ve خُزَزٌ [ḫuzez] iki zā-yı muʿceme ile صُرَدٌ [ṣurad] veznindedir. Cemʿi أَرَانِبُ [erānib] gelir ve أَرَانِي [erānī] gelir, bā'yı yā'ya ibdālle. Şārih der ki Sībeveyhi cemʿ-i sānīyi zarūret-i şiʿre tahsīs eylemiştir: ثَعَالِبُ [ṯaʿālib] ve ثَعَالِي [ṯaʿālī] gibi. Ve

أَرْنَبٌ [erneb] Bir nevʿ iri sıçana denir ki kuyruğu kısa olur, ona يَرْنَبٌ [yerneb] dahi derler, yā-yı tahtiyye ile. Ve

أَرْنَبٌ [erneb] Nisvān zīnet ve huliyyātlarından bir nevʿ zīnet ismidir. Ve bir hatun adıdır.

اَلْمَرْتَبَانِيُّ [el-mernebāniyy] (مَرْتَبَانِيٌّ [mertebāniyy] vezninde) Tavşan tüyünün renginde olan kilim ve çuka makūlesine denir; yukālu: كِسَاءٌ مَرْنَبَانِيٌّ أَيْ بِلَوْنِ الْأَرْنَبِ

اَلْمُؤَرْنَبُ [el-muʾerneb] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) ve

اَلْمَرْنَبُ [el-merneb] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Şol kilime denir ki ipine tavşan tüyü mahlūt ola; yukālu: كِسَاءٌ مُؤَرْنَبٌ وَمَرْنَبٌ إِذَا كَانَ قَدْ خُلِطَ بِغَزْلِهِ وَبَرُ الْأَرْنَبِ

اَلْمُرْنِبَةُ [el-murnibet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) ve

اَلْمُؤَرْنَبَةُ [el-muʾernebet] (مُدَحْرَجَةٌ [mudaḥrecet] vezninde) ve

اَلْمُؤَرْنِبَةُ [el-muʾernibet] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Tavşanı çok olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ مُرْنِبَةٌ وَمُؤَرْنَبَةٌ وَمُؤَرْنِبَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْأَرْنَبِ

اَلْأَرْنَبَةُ [el-ernebet] (hā'yla) Burnun ucuna denir ki burun yumuşağıdır.

اَلْأُرَيْنِبَةُ [el-ureynibet] (musaggar bünyesiyle) Eşek kengerine şebīh bir nevʿ otluktur.

اَلْأَرْنَبَانِيُّ [el-ernebāniyy] (عَسْقَلَانِيٌّ [ʿasḳalāniyy] vezninde) Şol sūf ve ipek ve şāl makūlesine denir ki rengi karamtık ola, kahve rengi gibi; yukālu: خَزٌّ أَرْنَبَانِيٌّ أَيْ أَدْكَنُ

رَنْبُوبَةُ [Renbūbet] (طَنْبُورَةٌ [ṭanbūret] vezninde) yāhūd أَرَنْبُوبَةُ [Erenbūbet]tir, (hemze ile) Rey şehrinin kazāsında karyedir. İmām Kisāʾī orada tebdīl-i kisve-i hayāt eylemiştir. Şārih der ki İmām Muḥammed ile bir günde vefāt edip ikisinin namazını Hārūn Reşīd edā ve o hazīne-i fıkhiyye vü ʿArabiyyeleri onda defn ve īvā eylediler, rahimehumullāhu taʿālā.

ذَاتُ اَلْأَرَانِبِ [Ẕātu'l-Erānib] Bir mevziʿdir.

اَلْمَرْنَبُ [el-merneb] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Bir nevʿ iri fāreye denir. Şārihin beyānına göre zikr olunan أَرْنَبٌ [erneb] olacaktır.

[ر ه ب]

اَلرَّهْبَةُ [er-rehbet] (rā'nın fethi ve hā'nın sükūnuyla) ve

اَلرُّهْبُ [er-ruhb] (rā'nın zammıyla) ve

اَلرَّهْبُ [er-rehb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) ve

اَلرَّهَبُ [er-reheb] (تَعَبٌ [taʿab] vezninde) ve

اَلرُّهْبَانُ [er-ruhbān] (rā'nın zammıyla) ve

اَلرَّهَبَانُ [er-rehebān] (fetehātla) Korkmak maʿnāsınadır; yukālu: رَهِبَ الرَّجُلُ رَهْبَةً وَرُهْبًا وَرَهْبًا وَرَهَبًا وَرُهْبَانًا وَرَهَبَانًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَافَ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre taharrüz ve ıztırāba makrūn havf eylemeğe mevzūʿdur ki yılmak ve çekinmek taʿbīr olunur.

اَلرَّهْبَى [er-rehbā] (rā'nın fethi ve zammı ve elifin kasrı ve meddiyle) ve

اَلرَّهَبُوتَى [er-rehebūtā] (fethateyn ve kasr ile) ve

اَلرَّهَبُوتُ [er-rehebūt] (مَلَكُوتٌ [melekūt] vezninde) Ondan ismlerdir, korkmağa denir ve minhu: "رَهَبُوتٌ خَيْرٌ مِنْ رَحَمُوتٍ" أَيْ لِأَنْ تُرْهَبَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تُرْحَمَ Yaʿnī "Sana dāʾimā mahzar-ı havf u haşyet olmak hāleti mevkiʿ-i rahm ü şefkat olmak hāletinden hayrlıdır, zīrā senin zātında māye-i şerr ü fesād merkūz olmakla rahm ve müsāmaha olunduğun sūrette ibrāz ve icrāsına mecbūr olursun, lākin dāʾimā havf ve haşyet üzere olunca ser be-girībān kendi hāline meşgūl olup dursun." Mār-ı sermā-dīdeye Mevlā güneş göstermesin.

اَلْإِرْهَابُ [el-irhāb] hemzenin kesriyle ve

اَلْإِسْتِرْهَابُ [el-istirhāb] Korkutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْهَبَهُ وَاسْتَرْهَبَهُ أَيْ خَوَّفَهُ Ve

إِرْهَابٌ [irhāb] رَهْبٌ [rehb] olan deveye binmek maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: أَرْهَبَ الرَّجُلُ إِذَا رَكِبَ الرَّهْبَ Ve libāsın yeni ki رَهَبٌ [reheb] denir, uzun olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْهَبَ الرَّجُلُ إِذَا طَالَ كُمُّهُ Ve deveyi havuza takarrübden şetm ü āzār ederek geri ve tüskürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْهَبَ الْبَعِيرَ إِذَا قَذَعَهُ عَنِ الْحَوْضِ

اَلتَّرَهُّبُ [et-terehhub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznince) Bir kimseyi vaʿīd ile yaʿnī kendisine şerr ü mazarrat īsālini müşʿir kelimātla tahvīf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَهَّبَهُ إِذَا تَوَعَّدَهُ Ve Ḫudā-yı müteʿāle kemāl üzere kulluk eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki havfın lāzımıdır; yukālu: تَرَهَّبَ الرَّجُلُ إِذَا تَعَبَّدَ

اَلْمَرْهُوبُ [el-merhūb] Arslana ıtlāk olunur, merhūbun-minhu olduğu için. Ve

مَرْهُوبٌ [Merhūb] Cumeyḥ b. eṭ-Ṭammāḥ nām kimsenin feresi ismidir. Ve bir recül adıdır.

اَلرَّاهِبُ [er-rāhib] Arslana ıtlāk olunur, āteşten ve sayhadan ve baʿzı nāçīz nesnelerden havf eder olduğu için, niteki horozun sesinden ve taşt ve leğen makūlesinin

çangırtısından ve هِرَّةٌ [hirret]ten dahi havf eder; şecāʿatle muttasıf olduğu gibi, cebānetle de muttasıftır. Ve

رَاهِبٌ [rāhib] Naṣārā tāʾifesinin papazlarına ıtlāk olunur, selefte nāstan inkıtāʿ ve inzivā birle taʿabbüd ve tenessüke saʿy ve mücāhede ve mülāzemet ederler idi. Cemʿi رُهْبَانٌ [ruhbān] gelir rā'nın zammıyla ve gāh olur ki رُهْبَانٌ [ruhbān] cemʿ olduğu gibi ثُعْبَانٌ [ṯuʿbān] kelimesi vefkince müfred olur, fi'l-asl masdar olmak hasebiyle. Bu sürette cemʿi رَهَابِينُ [rehābīn] ve رَهَابِنَةٌ [rehābinet] gelir rā'nın fethiyle ve رَهْبَانُونَ [rehbānūn] gelir ki cemʿ-i sālimdir.

اَلرَّهْبَةُ [er-rehbet] ve

اَلرَّهْبَانِيَّةُ [er-rehbāniyyet] (rā'ların fethiyle) Ondan masdarlardır, rāhib olmak ve rāhiblik maʿnāsına, lākin *Nihāye*'den münfehim olan masdarı رَهْبَنَةٌ [rehbenet] olmaktır ki رَهْبَةٌ [rehbet]ten meʾhūzdur; vezni faʿlenet yāhūd faʿlelettir, nūn'un asliyyetve ziyādesi takdīri üzere. Ve

رَهْبَانِيَّةٌ [rehbāniyyet] Tagyīr-i neseble رَهْبَنَةٌ [rehbenet]e mensūb olmaktır ki lisānımızda hāsıl bi'l-masdar olarak rāhiblik ile taʿbīr olunur; ve minhu'l-hadīs: "لاَ رَهْبَانِيَّةَ فِي ٱلإِسْلاَمِ" İşbu hadīste menhī olan رَهْبَانِيَّةٌ [rehbāniyyet]ten murād selef ruhbānlarının ahlāklarıyla mütehallık olmaktır, اِخْتِصَاءٌ [iḫtiṣāʾ] gibi ki kendi mādde-i rücūliyyetini izāle eylemek ve riyāzet için ve nefsine ezā için gerdanına zincir geçirmek ve post giymek ve aslā et kısmını ekl eylememek ve savm-ı visāl eylemek gibi. İmdi millet-i İslāmiyye, millet-i semhāʾ olup teşdīd ve taglīzden pākīze olmakla bu güne hālāt-ı şedīdeden nehy-i şerʿī sādır olmuştur. Ve

رَاهِبٌ [Rāhib] Bir recül ismidir.

Mütercim der ki *Burhān-ı Ḳāṭıʿ*'da رُهْبَان [ruhbān] lafzı Fārisī olmak üzere mersūmdur, aslı روه بان [rūh-bān] idi روه [rūh] zühd ve salāh ve بان [bān] sāhib maʿnāsına olmakla رُوهْبَان [rūh-bān] zāhid ve sālih demektir. Baʿdehu tahfīfle vāv hazf olunup رُهْبَان [ruhbān] dediler. Zāhiren müʾellifin ifrādı buna mebnīdir. İntehā.

اَلرَّهْبُ [er-rehb] (rā'nın fethi ve hā'nın sükūnuyla) Arık ve mehzūl nākaya denir; ʿalā-kavlin yüksek ve bülend erkek deveye denir. Ve yufka temrene denir, نَصْلٌ رَقِيقٌ [naṣl raḳīḳ] maʿnāsına. Cemʿi رِهَابٌ [rihāb] gelir rā'nın kesriyle.

اَلرَّهَبُ [er-reheb] (fethateynle) Libās yenine denir, كُمٌّ [kumm] maʿnāsına, tekūlu: أَعْطِنِي مِمَّا فِي رَهَبِكَ أَيْ مَا فِي كُمِّكَ Şārihin beyānına göre bu, Ḥimyer lügatidir.

اَلرَّهَابَةُ [er-rehābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde ve rā'nın zammıyla lügattir, lügaviyyūndan Ḥirmāzī ikisinde dahi hā'nın şeddesiyle rivāyet eylemiştir) Göğüste batn üzere müşrif bir geğrek kemiğine denir ki köpek lisānı şeklinde olmakla لِسَانُ الْكَلْبِ [lisānu'l-kelb] dahi derler. Havf vaktinde yürek oynamakla o dahi muzdarib olur. Cemʿi رَهَابٌ [rehāb] gelir سَحَابٌ [seḥāb] vezninde ki bu, lügat-ı ūlāya göredir.

اَلأَرْهَابُ [el-erhāb] (hemzenin fethiyle) Sayyād olmayan kuşlara ıtlāk olunur.

رَهْبَى [Rehbā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bir mevziʿdir.

مُرْهِبٌ [Murhib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Esāmīdendir.

اَلتَّرْهِيبُ [et-terhīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-

de) Nāka fevka't-tāka yürümekten nāşī dermānde ve bī-tāb olmakla sāhibi yanına oturup āheste āheste yemleyip tīmār ederek cānı bedenine gelip teneffüs eylemek maʿnāsınadır. Ve bu zikr olunan رَهْبٌ [rehb] māddesinden meʾhūzdur. Ve bābı izāle için olmak dahi muhtemeldir; yukālu: رَهَّبَتِ النَّاقَةُ بِالضَّمِّ تَرْهِيبًا فَقَعَدَ يُحَابِيهَا أَيْ جَهَدَهَا السَّيْرُ فَعَلَفَهَا حَتَّى ثَابَتْ إِلَيْهَا نَفْسُهَا

[ر و ب]

اَلرَّوْبُ [er-revb] (ثَوْبٌ [şevb] vezninde) ve

اَلرُّؤُوبُ [er-ruʾūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Süt uyuyup yoğurt olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَابَ اللَّبَنُ يَرُوبُ رَوْبًا وَرُؤُوبًا إِذَا خَثُرَ Ve

رَوْبٌ [revb] Yoğurda denir, niteki رَائِبٌ [rāʾib] dahi denir; ʿalā-kavlin رَوْبٌ [revb] ve رَائِبٌ [rāʾib] yayıkta yayılıp yağı çıkmış süte denir ki koyusuna yine yoğurt ve sıvığına ayran taʿbīr olunur ki yağsız sāde olur. Ve

رَوْبٌ [revb] ve

رُؤُوبٌ [ruʾūb] Mütehayyir ve āşüfte olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: رَابَ الرَّجُلُ رَوْبًا وَرُؤُوبًا إِذَا تَحَيَّرَ Ve çok yemekten yāhūd uyku basıp uyuklamak gibi ʿārızadan nāşī vücūd ayran gibi süst ve fātir olmak maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin uykudan beden ve dimāgı mümtelī ve galīz ve ser-girān kalkmak maʿnāsınadır ki mahmūr kalkması gibi olur. Yāhūd uyku sarhoşu olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur ki ziyādesiyle uyku basıp uyumamakla yāhūd henüz uykuya varmış iken kalkmakla şūrīde-dimāg olmaktan ʿibārettir; yukālu: رَابَ الرَّجُلُ إِذَا فَتَرَتْ نَفْسُهُ مِنْ شِبَعٍ أَوْ نُعَاسٍ أَوْ قَامَ خَائِرَ الْبَدَنِ وَالنَّفْسِ أَوْ سَكِرَ مِنَ النَّوْمِ Ve pek yorulup fürū-mānde ve durgun olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: رَابَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْيَا Ve yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَابَ فُلَانٌ إِذَا كَذَبَ Ve ʿakl ve zihn şūrīde ve muhtelit olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَابَ الرَّجُلُ إِذَا اخْتَلَطَ عَقْلُهُ Ve ʿArablar filān kimseyi boşlayıp "Kendi hāline terk eyle ki helāk pek yaklaştı" diyecek yerde دَعْهُ فَقَدْ رَابَ دَمُهُ derler, niteki يَفُورُ دَمُهُ dahi bu maʿnāda istiʿmāl olunur.

اَلتَّرْوِيبُ [et-tervīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Sütü yoğurt çalmak maʿnāsınadır; yukālu: رَوَّبَ اللَّبَنَ تَرْوِيبًا إِذَا جَعَلَهُ رَائِبًا Ve pek yorulup fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَوَّبَتْ مَطِيَّتُهُ إِذَا أَعْيَتْ

اَلإِرَابَةُ [el-irābet] (إِنَابَةٌ [inābet] vezninde) Bu dahi sütü yoğurt çalmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَابَ اللَّبَنَ إِرَابَةً إِذَا جَعَلَهُ رَائِبًا

اَلْمِرْوَبُ [el-mirveb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol tuluma denir ki onda sütü çalkayarak yağını çıkarıp yoğurt ederler ki yayık taʿbīr olunur. Baʿzı mahalde dibekte çalarlar.

اَلْمُرَوَّبُ [el-murevveb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol tuluma denir ki içinde süt uyutulup yoğurt çalınmış ola; yukālu: سِقَاءٌ مُرَوَّبٌ أَيْ رُوِّبَ فِيهِ اللَّبَنُ

اَلرَّوْبَةُ [er-revbet] (rā'nın fethi ve zammı ve vāv'ın sükūnuyla) Yoğurt māyesine denir ki baʿzı diyārda damızlık taʿbīr olunur; süte çalmakla uyuyup yoğurt olur; ʿalā-kavlin yoğurt çalınan sütün bakiyyesine denir. Ve buğur devenin kendi sulbünde müctemiʿ olan nutfesine denir. Yāhūd buğur devenin nākaya aştıktan sonra rahiminde vākiʿ olan nutfesine denir, yoğurt māyesine teşbīhen. Ve

رُوبَةٌ [rūbet] Hācet ve zarūriyyet maʿnāsına istiʿmāl olunur. Ve medār-ı maʿāş ve kıvām-ı zindegānī olan nesneye ıtlāk olu-

nur ki Fārisīde māye dahi bu maʿnāyadır. Ve

رُوبَةُ ٱلْأَمْرِ [rūbetu'l-emr] Bir māddenin cummāʿına yaʿnī topuna ve küllīsine ıtlāk olunur ki bi'l-cümle usūl ü eczāsı mücte-miʿ olarak heyʾetinden ʿibārettir. Ve

رُوبَةٌ [rūbet] Geceden bir bölüğe ve bir mikdāra denir; meşāhīr-i şuʿarādan Rūbe b. el-ʿAccāc bu maʿnā cihetinden müsemmādır. Yaʿnī geceden bir mikdār geçtikte tevellüd eylemek mülābesesiyle رُوبَة [Rūbet] ile tesmiye olunmuştur. Lākin baʿzılar رُؤْبَةٌ [ruʾbet] mehmūz olduğuna zāhib oldular, niteki māddesinde güzerān eyledi. Ve

رُوبَةٌ [rūbet] Et pāresine de ıtlāk olunur. Ve şol kısaca denir ki onunla inden cānver tu-tup taşra çıkarırlar. Ve

رُوبَةٌ [rūbet] Fakr u fāka maʿnāsınadır. Ve alıç ağacına denir. Ve üşeniklik ve uyuşuk-luk, kesel ü fütūr ve tüvānī maʿnāsınadır. Ve nebāt ve eşcārı kesīr, toprağı soy ve münbit olan makbūl ve muʿteber yere denir.

اَلرَّائِبُ [er-rāʾib] Yoğurda denir, niteki zikr olundu. Ve şol kişiye ıtlāk olunur ki kesret-i eklden yāhūd uyku basmaktan yā çok uyumaktan yā uyku sarhoşluğundan beden ve dimāgı mahmūr-ı sabāhī gibi şişkin ve dolgun ve ser-girān olmakla yo-ğurt gibi süst ve fātir ola. رَوْبٌ [revb] laf-zından meʾhūzdur.

اَلْأَرْوَبُ [el-erveb] (أَقْرَبُ [aḳreb] vezninde) ve

اَلرُّوبَانُ [er-rūbān] (rā'nın zammıyla) رَائِبٌ [rāʾib] maʿnāsınadır.

رُوبٌ [Rūb] (طُوبٌ [ṭūb] vezninde) Belḫ kazāsında bir karyedir.

رُوبَى [Rūbā] (طُوبَى [ṭūbā] vezninde) Baġdād aʿmālinden bir karyedir.

اَلرَّابُ [er-rāb] (نَابٌ [nāb] vezninde) Kadr ve mikdār maʿnāsınadır; yukālu: هَذَا رَابُ كَذَا أَيْ قَدْرُهُ

[ر ي ب]

اَلرَّيْبُ [er-reyb] (عَيْبٌ [ʿayb] vezninde) Hādise-i rūzgāra denir, صَرْفُ الدَّهْرِ [ṣarfu'd-dehr] maʿnāsına. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre رَيْبٌ [reyb] asl bir nesnede bir hālet tevehhümüyle vākiʿ olan şekk ve şübhe maʿnāsına mevzūʿdur. Ve sarf-ı rūzgāra ıtlākı kevn ve husūlü cihetin-de şekk ve gümān olmayıp belki vakt-i husūlü meşkūk olmak mülābesesiyledir. Ve ümmehāt-ı sāʾirenin beyānlarına göre رَيْبٌ [reyb] ve رِيبَةٌ [rībet] masdarlardır, nefs bir mādde sebebiyle muztarib ve mütehaddiş olmak maʿnāsına mevzūʿdur, tekūlu: رَابَنِي الشَّيْءُ إِذَا حَصَلَ فِيكَ رِيبَةٌ وَهِيَ قَلَقُ النَّفْسِ وَاضْطِرَابُهَا Baʿdehu onunka şekk ve şübhe tesmiye olunmuştur, ıztırāb-ı nefs ve hadşe-i derūna sebeb olmak ʿalākasıyla. Ve havādis-i dehre ıtlākı kezālik sebebiy-yet ʿalākasına mebnīdir. Ve hācet maʿnāsı dahi bu bābdandır. Ve İmām Cuveynī tahkīki üzere şekk mefhūmu tarafeynin tesāvī ve iʿtidālini mutazammındır. Ve رَيْبٌ [reyb] yakīn derecesine bālig olmağa meşrūttur, ke-mā yukālu: شَكٌّ مُرِيبٌ ve lā-yukālu: رَيْبٌ مُشَكَّكٌ Pes شَكٌّ [şek] mebde-i رَيْبٌ [reyb] olur, niteki عِلْمٌ [ʿilm] mebde-i يَقِينٌ [yaḳīn]dir.

Hülāsası رَيْبٌ [reyb] lisānımızda sū-i zann ve mazinne ve töhmet taʿbīr eylediğimiz mefhūmlar olacaktır. Meselā bir kimse-yi mey-hāneden hurūc ederken gördükte

ʿayyāş olması zımnında hātıra hutūr edip dil-nişīn olan mazinne gibi. İntehā. Ve

رَيْبٌ [reyb] Hācet maʿnāsına istiʿmāl olunur, mūcib-i ıztırāb-ı derūn olduğu için. Ve ظِنَّةٌ [ẓinnet] ve şekk ve şübhe maʿnāsınadır. Ve töhmet maʿnāsınadır ki taʿyīb ve taʿyīri mūcib olan hālettir.

Şārih der ki gerçi müʾellif وَالظِّنَّةُ وَالتُّهَمَةُ ʿibāretiyle zāhiren tefkīk eylemekle her biri başkaca maʿnā olur. Lākin baʿzı usūlde اَلشَّكُّ مَعَ التُّهَمَةِ ʿunvānında müsebbet olmakla ona göre töhmete makrūn şekk ve şübhe demek olur ki meselā bir kimse hakkında bir bed ve nā-sezā fiʿl ile zan ve gümān eylemek gibi. İntehā. Ve

رَيْبٌ [reyb] ve

رِيبَةٌ [rībet] (rā'nın kesriyle) Masdar olur, bir kimseye bir nesne şekk ve şübhe īrās eylemek maʿnāsınadır ki bed gümān eylemek taʿbīr olunur, tekūlu: رَابَنِي اَلْأَمْرُ يَرِيبُ رَيْبًا وَرِيبَةً أَيْ شَكَّكَنِي Ve bir kimseyi şekk ve şübheye ve sū-i zanna düşürmek maʿnāsınadır, tekūlu: رِبْتُهُ أَيْ أَوْصَلْتُ الرِّيبَةَ إِلَيْهِ

اَلْإِرَابَةُ [el-irābet] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir kimseye bir nesne mazinne ve gümān īrās eylemek maʿnāsınadır, tekūlu: أَرَابَنِي اَلْأَمْرُ إِرَابَةً بِمَعْنَى شَكَّكَنِي Ve bir kimseyi sū-i zanna ilkā eylemek maʿnāsınadır, tekūlu: أَرَبْتُهُ أَيْ جَعَلْتُ فِيهِ رِيبَةً Ve tukālu: أَرَابَنِي أَيْ ظَنَنْتُ ذَلِكَ بِهِ وَجَعَلَ فِيَّ الرِّيبَةَ Yaʿnī "Filān kimse filānın hakkında bana şübhe īrās eylemekle ben dahi öylece zann edip onu müttehem kıldım." Ve kīle maʿnāhu: أَوْهَمَنِي الرِّيبَةَ Yaʿnī "Bana şübhe ve gümān īrās eylemekle beni onun hakkında bed-gümān eyledi." Ve baʿzılar dediler ki eğer kināye ederler ise elif ilhākıyla mezīd olarak istiʿmāl ederler ve eğer kināye eylemezler ise رَابَنِي أَمْرُهُ رَيْبًا وَرِيبَةً ʿunvānında sülāsī olarak istiʿmāl ederler; ʿalā-kavlin ʿadem-i kināyede dahi mezīd olarak istiʿmāl olunur, tekūlu: أَرَابَنِي اَلْأَمْرُ إِرَابَةً

Şārihin beyānına göre kināyeden murād, ʿadem-i teyakkundur ki şübheyi mūris bir emāre ihsāsıyla gümāna düşmektir. Ve ʿadem-i kināyeden murād, yakīnen sū-i zannı mūris töhmet müşāhede eylemekle vech-i tahkīk üzere onda mazinne belki o töhmetle muttasıftır demekten ʿibārettir, niteki *Miṣbāḥ*'ta tekūlu: رَابَنِي الشَّيْءُ إِذَا اسْتَيْقَنْتَ مِنْهُ الرِّيبَةَ فَإِذَا أَسَأْتَ بِهِ الظَّنَّ وَلَمْ تَسْتَيْقِنْ مِنْهُ الرِّيبَةَ قُلْتَ أَرَابَنِي مِنْهُ أَمْرٌ هُوَ فِيهِ ʿunvānıyla mersūmdur. Ve sāhib-i *Nihāye* dahi yukālu: رَابَنِي الشَّيْءُ وَأَرَابَنِي بِمَعْنَى شَكَّكَنِي وَقِيلَ أَرَابَنِي فِي كَذَا أَيْ شَكَّكَنِي وَأَوْهَمَنِي الرِّيبَةَ فِيهِ فَإِذَا اسْتَيْقَنْتَهُ قُلْتَ رَابَنِي بِغَيْرِ أَلِفٍ ʿibāretiyle īrād eylemekle beyān-ı mezbūra muvāfıktır. Kaldı ki şārih Ṭayyibī tevcīhine göre kināyeden ʿinde'l-Kūfiyyīn zamīr murād olmakla إِذَا كَنَوْا kelimesi eğer fiʿle zamīr ilhāk ederler ise mezīd olarak ve illā sülāsī olarak istiʿmāl olunur demektir. Buna göre أَرَابَ اَلْأَمْرُ cāʾiz olmayıp أَرَابَنِي اَلْأَمْرُ ve أَرَابَنِي أَمْرُهُ ʿunvānında olmak lāzımdır. İntehā. Ve

إِرَابَةٌ [irābet] Şekk ve şübheli olmak maʿnāsına gelir ki hemzesi sayrūret için olur; yukālu: أَرَابَ اَلْأَمْرُ إِذَا صَارَ ذَا رَيْبٍ

اَلْإِسْتِرَابَةُ [el-istirābet] Bir kimsede sū-i zannı ve töhmeti mūris hālet görmekle şekk ve şübheye düşmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَرَابَ بِهِ إِذَا رَأَى مِنْهُ مَا يَرِيبُهُ

اَلرَّيَّابُ [er-reyyāb] (شَدَّادٌ [şeddād] veznide) Şol nesneye ıtlāk olunur ki zātında şübheli ve töhmetli olmakla fiʿl ve takarrübü tahvīf eder olduğunu onu işlemekten adam "müttehem olurum" diye ihtirāz

eder ola; yukālu: أَمْرٌ رَيَّابٌ أَيْ مُفْزِعٌ

اَلِإرْتِيَابُ [el-irtiyāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Şekk ve şübhe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَابَ مِنَ الشَّيْءِ إِذَا شَكَّ فِيهِ Ve bir kimseyi bir nesne ile müttehem kılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَابَ بِهِ أَيِ اتَّهَمَهُ بِهِ

اَلرَّيْبُ [er-Reyb] (عَيْبٌ [ʿayb] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

بَيْتُ رَيْبٍ [Beytu Reyb] Yemen'de bir hisār adıdır.

FASLU'Z-ZĀYİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الزَّايِ الْمُعْجَمَةِ)

[ز أ ب]

اَلزَّأْبُ [ez-zeʾb] (zāy'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Bir ağır nesneyi yüklenip sürʿatle iletmek maʿnāsınadır; yukālu: زَأَبَ الْقِرْبَةَ زَأْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا حَمَلَهَا ثُمَّ أَقْبَلَ بِهِ سَرِيعًا Ve suyu şiddetle içmek maʿnāsınadır; yukālu: زَأَبَ الرَّجُلُ إِذَا شَرِبَ شُرْبًا شَدِيدًا Ve davar sürmek maʿnāsınadır; yukālu: زَأَبَ الْإِبِلَ إِذَا سَاقَهَا

اَلْإِزْدِءَابُ [el-izdiʾāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de ki tā'yı dāl'a kalb olunmuştur) Bu dahi bir ağır nesneyi yüklenip sürʿatle alıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَأَبَ الْقِرْبَةَ إِذَا حَمَلَهَا ثُمَّ أَقْبَلَ بِهَا سَرِيعًا

اَلزُّؤَابُ [ez-zuʾāb] (غُرَابٌ [ġurāb] veznin-de) Tebeddül ve inkılāb maʿnāsınadır; yukālu: اَلدَّهْرُ ذُو زُؤَابٍ أَيِ انْقِلَابٍ وَقَدْ زَأَبَهُ الدَّهْرُ أَيْ غَيَّرَهُ وَقَلَّبَهُ ʿAlā-kavlin işbu زُؤَابٌ [zuʾāb] kelimesi زَوْآتٌ [zevʾāt] lafzından ki سَوْآتٌ [sevʾāt] veznindedir, musahhaftır. Ve زَوْآتٌ [zevʾāt] زَوْءَةٌ [zevʾet] lafzının cemʿidir ki mevt sebebiyle hādis olan hādiseye denir. Ve زَأَبَهُ الدَّهْرُ kelimesi dahi musahhaftır, savāb olan زَاءَ [zāʾe] olmaktır ki جَاءَ [cāʾe] vezninde ve بِهِ kelimesi bāʾ ve zamīr ile başkaca sılasıdır, niteki "أ،و،ز" māddesinde beyān olundu.

[ز أ ن ب]

اَلزَّآنِبُ [ez-zeʾānib] (زَرَانِبُ [zerānib] veznin-de) قَوَارِيرُ [ḳavārīr] maʿnāsınadır ki قَارُورَةٌ [kārūret]in cemʿidir, şişeler demektir. Bu kelimenin müfredi mesmūʿ değildir. Şārih der ki baʿzılardan müfredi زِئْنَابٌ [ziʾnāb] olduğu mesmūʿdur.

[ز ب ب]

اَلزَّبَبُ [ez-zebeb] زَغَبٌ [zeġab] vezninde ve mürādifidir ki mūy-ı māder-zādīdır, gerek sāʾir hayvānda ve gerek tuyūrda olsun ki ibtidā çıkan hurde sarıca tüylerdir. Ve

زَبَبٌ [zebeb] İnsān kısmında kıllar kesīr olmağa denir. Ve deve kısmında çehresinin ve çenesinin altının tüyleri firāvān olmağa denir; yukālu: زَبَّ يَزَبُّ زَبًّا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ Aslı زَبَبٌ olmakla idġām olunmuştur,"مَلَّ-يَمَلُّ" gibi. Ve güneş batmağa pek yaklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: زَبَّتِ الشَّمْسُ إِذَا دَنَتْ لِلْغُرُوبِ Ve

زَبٌّ [zebb] Doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَبَّ الْقِرْبَةَ زَبًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَلَأَهَا

اَلْأَزَبُّ [el-ezebb] (fethateynle ve bā'nın teşdīdiyle) Kılları gür olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ أَزَبُّ أَيْ كَثِيرُ الشَّعْرِ Ve çehresi ve çenesi altı pek tüylü olan deveye denir. Ve ucuzluk ve bolluk yıla ıtlāk olunur ki yağmurlu olmakla ekinler ve çayırlar ve çemenler firāvān olur; yukālu: عَامٌ أَزَبُّ أَيْ مُخْصِبٌ Ve

أَزَبُّ [Ezebb] Esmā-yı şeyātīndendir; ve minhu hadīsu ʿAbdillāh b. ez-Zubeyr radıyallāhu ʿanhumā muḫtasaran: "أَنَّهُ وَجَدَ رَجُلاً طُولُهُ شِبْرَانِ فَأَخَذَ السَّوْطَ فَأَتَاهُ فَقَالَ مَنْ أَنْتَ فَقَالَ أَزَبُّ قَالَ وَمَا أَزَبُّ قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَلَبَ السَّوْطَ فَوَضَعَهُ فِي رَأْسِ أَزَبَّ حَتَّى بَاصَ" Ve fī hadīsi'l-ʿAḳabe: "هُوَ شَيْطَانٌ اِسْمُهُ أَزَبُّ الْعَقَبَةِ" Yaʿnī ʿAbdullāh b. ez-Zubeyr hazretleri bir gece bādiyede yalnız kalıp zarūrī bir mahalde ārām ve tek ü tenhā hāba varıp uyandıktan sonra rāhilesinin pālānı üzerinde gördü ki kaddi iki karış mikdārında bir kimse durur. Hemān tāziyānesini alıp yanına geldi ve sen kimsin diye suʾāl eyledikte "Bana Ezebb derler" diye cevāb eyledi. Pes ʿAbdullāh, "Ezebb kimdir?" diye suʾāl eyledikte cinn tāʾifesinden olduğunu ifāde eylemekle ʿAbdullāh tāziyānesini çevirip mezbūrun başına vazʿ eyledikte hurdeliğinden nāşī altında müstetir ve muhtefī oldu. Ve beyʿatu'l-ʿAḳabe hadīsinde أَزَبُّ الْعَقَبَةِ [Ezebbu'l-ʿaḳabet] bir şeytānın ismi olmak üzere vāriddir. Ve *Nihāye*'de ʿAbdullāh'ın tesādüf eylediği şahs-ı merkūm ʿazīmü'l-lihye olmak üzere mersūm olmakla zāhiren vech-i tesmiyesi budur ve hadīs-i sānīde "هُوَ شَيْطَانٌ اِسْمُهُ أَزَبُّ الْعَقَبَةِ وَهُوَ الْحَيَّةُ" ʿibāretiyle mübeyyendir.

اَلْإِزْبَابُ [el-izbāb] (hemzenin kesriyle) Güneş gurūba pek yaklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: أَزَبَّتِ الشَّمْسُ إِزْبَابًا إِذَا دَنَتْ لِلْغُرُوبِ Ve üzümü ve inciri kuruyup زَبِيبٌ [zebīb] eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَزَبَّ الْعِنَبَ وَالتِّينَ إِذَا صَيَّرَهُ زَبِيبًا

اَلتَّزْبِيبُ [et-tezbīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) إِزْبَابٌ[izbāb] maʿnālarınadır. Ve tekellüm ederken ağızı köpüklendirmekle avurdun iki tarafında köpük yığılmak maʿnāsınadır; yukālu: زَبَّبَ الرَّجُلُ وَزَبَّبَ شِدْقَاهُ إِذَا اجْتَمَعَ الرِّيقُ فِي صَامِغَيْهِمَا ve yukālu: تَكَلَّمَ فُلَانٌ حَتَّى زَبَّبَ فَمُهُ

اَلْإِزْدِبَابُ [el-izdibāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Dolmak maʿnāsınadır; yukālu: زَبَّ الْقِرْبَةَ فَازْدَبَّ إِذَا مَلَأَهَا فَامْتَلَأَتْ

اَلزَّبَّاءُ [ez-zebbāʾ] (zāy'ın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) أَزَبُّ [ezebb] kelimesinden müʾennestir. Bu münāsebetle إِسْتٌ [ist] ve مَقْعَدٌ [maḳʿad]a ıtlāk olunur, kesīretü'ş-şaʿr olduğu için. Ve şedīd ve münker olan dāhiyeye ıtlāk olunur; yukālu: دَاهِيَةٌ زَبَّاءُ أَيْ شَدِيدَةٌ Nehr-i Furāt sāhilinde bir belde adıdır. Ve Ṭayyiʾ kabīlesinden Uṣaydif nām kimsenin feresi ismidir. Ve Ṭuheyye kabīlesi yurdunda bir su adıdır. Ve

زَبَّاءُ [zebbāʾ] Selefte cezīre-i İbn ʿÖmer melikesi olan bir hatun lakabıdır. Mezbūre mülūk-i tavāʾiften maʿdūdedir. Gīsūsu pek tavīl ve firāvān olması bāʾis-i telkībdir. Melik-i Ḥīre vü Enbār olan Ceẕīme el-Abraş mūmāileyhānın pederini katl ve memleketine istīlā eyledikten sonra mūmāileyhā cidd ü saʿy-ı bī-kerān ile yine memleketini āverde-i kabza-i teshīr ve bir takrīble Ceẕīme'yi katl ve tedmīr eylemiştir. Kıssası tevārīh ve emsālde meşrūhadır.أَنْفَهُ لِأَمْرٍ مَا جَدَعَ قَصِيرٌ meseli o kıssa eczāsındandır. Ve

زَبَّاءُ [Zebbāʾ] Benū Suleyṭ cemāʿatine mahsūs bir su adıdır. Ve Yemāme'de bir çeşme adıdır.

اَلزُّبُّ [ez-zubb] (zāy'ın zammı ve bā'nın teşdīdiyle) Ālet-i tenāsüle denir, ذَكَرٌ [zeker] maʿnāsına; ʿalā-kavlin insān zekerine mahsūstur, kılları mülāhazasına mebnīdir, zīrā bedevīlerde halk ve nūre olmaz. Cemʿi أَزُبٌّ [ezubb] hemzenin fethi ve zā'nın zammıyla ve أَزْبَابٌ [ezbāb] gelir ve زَبَبَةٌ [zebebet] gelir fetehātla. Ve

زُبٌّ [zubb] Sakala, ʿalā-kavlin sakalın mukaddemine denir. Ve burna denir, أَنْفٌ [enf] maʿnāsına.

اَلزَّبِيبُ [ez-zebīb] (أَمِيرٌ [emīr] veznin-de) Kuru üzüme ve kuru incire denir. Muhaddisīnden İbrāhīm b. ʿAbdullāh el-ʿAskerī ve ʿAbdullāh b. İbrāhīm b. Caʿfer ve Ebū Nuʿaym ki Muḥammed b. Şerīk rāvīsidir ve ʿAlī b. ʿÖmer es-Semerḳandī ez-Zebībiyyūn زَبِيبٌ [zebīb] beyʿ ettikleri için ona nisbet olundular. Ve

زَبِيبٌ [zebīb] Suyun köpüğüne denir. Ve yılanın ağızında olan zehre denir.

اَلزَّبِيبَةُ [ez-zebībet] (hā'yla) Bir nevʿ yara ismidir ki insānın ellerinde tahaddüs eder. Ve çok söyleyen miksār kimsenin avurdunda zuhūr eden köpüğe denir.

اَلزَّبِيبَتَانِ [ez-zebībetān] (tesniye bünyesiyle) Tekellüm ederken avurtların iki tarafında müctemiʿ olan köpüklere denir. Ve yılanın ve kelbin iki gözleri üzere olan iki siyāh noktalara denir.

اَلتَّزَبُّبُ [et-tezebbub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Söylerken ağız köpürmek maʿnāsınadır; yukālu: تَزَبَّبَ الرَّجُلُ إِذَا تَزَبَّدَ فِي الْكَلَامِ

اَلزَّبَابُ [ez-zebāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir nevʿ iri fāreye denir ki kulakları sağır olur; ʿalā-kavlin tüyü kızıl olan yāhūd tüysüz olan fāreye denir. Ve

زَبَابُ [Zebāb] Esmādandır: Zebāb b. Rumeyle eş-Şāʿir, Eşheb'in birāderidir.

زُبَيْبٌ [Zubeyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn Ṣaʿlebe'dir ki ashābdandır. Benu'l-ʿAnber kabīlesindendir. Ve ʿAbdullāh b. Zubeyb tābiʿīndendir. Yemen'de Cened nām karyedendir.

اَلزَّبَّابُ [ez-zebbāb] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de) زَبِيبٌ [zebīb] satan kimseye denir, niteki زَبِيبِيٌّ [zebībiyy] dahi derler. Ve

زَبَّابٌ [Zebbāb] Esāmīdendir: Ḥuceyr b. Zebbāb, Benū ʿĀmir b. Ṣaʿṣaʿa nesebi ricālindendir. Ve ʿAlī b. İbrāhīm ez-Zebbāb muhaddisīndendir.

اَلزَّبِيبِيَّةُ [ez-Zebībiyyet] (zāy'ın fethiyle) Baġdād'da bir mahalledir; muhaddisīnden Ebū Bekr ʿAbdullāh b. Ṭālib ez-Zebībī oradandır.

اَلزَّبِيبِيُّ [ez-zebībiyy] (yā-yı nisbetle) Kuru üzüm satana denir. Kezālik kuru incir satana denir. Ve kuru üzüm ve incir hoş-

ābına denir.

زِبِيبَى [Zibībā] (zāy'ın ve bā'nın fethiyle [kesriyle]) Esāmīdendir: Muḥammed b. ʿAlī b. Ebī Ṭālib b. Zibībā muhaddisīndendir.

اَلزَّبْزَبُ [ez-zebzeb] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde Türkīde porsuk taʿbīr olunan cānvere denir, Fārisīde şigār derler; bāglarda üzümün ʿadūsudur, vurdukça şişip kabarır. Ve

زَبْزَبٌ [zebzeb] Bir güne gemiye denir, çektiri dedikleri uzun gemi olacaktır.

اَلزَّبْزَبَةُ [ez-zebzebet] (كَبْكَبَةٌ [kebkebet] vezninde) Darılmak, gazab maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin cenkte bozulup kaçmak maʿnāsınadır; yukālu: زَبْزَبَ الرَّجُلُ إِذَا غَضِبَ أَوِ انْهَزَمَ فِي الْحَرْبِ

اَلْمُزَبِّبُ [el-muzebbib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) ve

اَلْمُزِبُّ [el-muzibb] (مُكِبٌّ [mukibb] vezninde) Mālı çok zengin kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُزَبِّبٌ وَمُزِبٌّ أَيِ الْكَثِيرُ الْمَالِ

زَبِيبَةُ [zebībet] (حَبِيبَةُ [ḥabībet] vezninde) Esmādandır: ʿAbdurraḥmān b. Zebībe ashāb-ı hadīstendir.

اَلزَّبَّاوَانِ [ez-zebbāvān] (zāy'ın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Āl-i ʿAbdullāh b. ʿĀmir b. Kureyz'e mahsūs iki bāgçedir.

[ز ج ب]

اَلزُّجْبَةُ [ez-zucbet] (zāy'ın zammı ve cīm'in sükūnuyla) Kelime ve sühan maʿnāsınadır, tekūlu: مَا سَمِعْتُ زُجْبَةً أَيْ كَلِمَةً

[ز ح ب]

اَلزَّحْبُ [ez-zaḥb] (zāy'ın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Bir nesneye pek yakın varıp çatmak maʿnāsınadır; yukālu: زَحَبَ إِلَيْهِ زَحْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَنَا

[ز خ ب]

اَلزَّخْبَاءُ [ez-zaḫbāʾ] (ḫā-yı muʿceme ile صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Yürümek bābında dayangan ve sulb ve metīn olan nākaya denir.

[ز خ ز ب]

اَلزُّخْزُبُ [ez-zuḫzubb] (zā'ların zammı ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnu ve bā'nın teşdīdiyle) Vücūdu galīz ve kavī ve şedīdü'l-lahm olan insān ve hayvāna denir.

[ز خ ل ب]

اَلْمُزَخْلِبُ [el-muzaḫlib] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Dāʾimā nāsı hezl ü istihzā eden kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُزَخْلِبٌ إِذَا كَانَ يَهْزَأُ بِالنَّاسِ

[ز د ب]

اَلزِّدْبُ [ez-zidb] (zāy'ın kesriyle) Hisse ve nasīb maʿnāsınadır. Cemʿi أَزْدَابٌ [ezdāb] gelir.

[ز ذ ب]

اَلزَّذَابِيَةُ [ez-Zeẕābiyet] (ẕāl-ı muʿceme ile ثَمَانِيَةٌ [ṯemāniyet] vezninde) Yemāme'de bir hānumān adıdır ki ehli hānedānlardır.

[ز ر ب]

اَلزَّرْبُ [ez-zerb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Medhal ve duhūl-gāh maʿnāsınadır. Ve hāssaten koyun ve keçi ağılına denir. Zāy'ın kesriyle de lügattir. Cemʿi زُرُوبٌ [zurūb] gelir. Ve

زَرْبٌ [zerb] Avcı gömeltisine denir. Ve masdar olur, koyun ve keçi kısmına ağıl yapmak maʿnāsına; yukālu: زَرَبَ لِلْغَنَمِ زَرْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا بَنَى الزَّرْبَ لَهَا Ve akmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرِبَ الْمَاءُ زَرْبًا مِنَ الْبَابِ

الرَّابِعِ إِذَا سَالَ

اَلزَّرِيبَةُ [ez-zerībet] (غَرِيبَةٌ [ġarībet] vezninde) Bu dahi koyun ve keçi ağılına ve avcı gömeltisine denir.

اَلزِّرْبُ [ez-zirb] (zāy'ın kesriyle) Su yoluna denir.

اَلزِّرْيَابُ [ez-ziryāb] (yā-yı tahtiyye ile جِلْبَابٌ [cilbāb] vezninde) Altına denir, ذَهَبٌ [ẕeheb] maʿnāsına; ʿalā-kavlin altın suyuna denir ki nesne tezhīb ederler. Ve mutlakan sarı nesneye ıtlāk olunur. Ve bu, zer-āb-ı Fārisī muʿarrebidir ki altın suyu demek olur; zāy'ı kesr ile ve elifin birini yā'ya kalble taʿrīb eylediler.

اَلزَّرَابِيُّ [ez-zerābiyy] (شَرَابِيٌّ [şerābiyy] vezninde) زِرْبِيٌّ [zirbiyy] kelimesinden cemʿdir; zāy'ın kesri ve bā-yı meksūre ile. Küçük yastığa denir, koltuk yastığı gibi. نُمْرُقَةٌ [numruḳat] maʿnāsına. Ve döşemeye denir, kālīçe ve zīlū ve kilim gibi Yāhūd mutlakan döşenilip ve ittikā olunacak nesneye denir. Ümmehāt-ı sāʾirede fāhir ve nefīs kālīçe ve nihālī ile müfesserdir ki Fārisīde şādırvān denir ve *Beyḍāvī*'de ﴿وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ﴾ الآية kerīmesinde fāhir ve nefīs bisāt ile müfesserdir. Ve

زَرَابِيٌّ [zerābiyy] Sararmış otlara denir; ʿalā-kavlin kızarıp lākin henüz kendide hudret eseri olan otlara denir ki baʿzı nebāt kurumağa yüz tuttukta o güne olur.

اَلْإِزْرِبَابُ [el-izribāb] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) Ot vech-i mezkūr üzere زَرَابِيٌّ [zerābiyy] olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْرَبَّ النَّبَاتُ إِزْرِبَابًا إِذَا اصْفَرَّ وَاحْمَرَّ وَفِيهِ خُضْرَةٌ

اَلْمِزْرَابُ [el-mizrāb] مِرْزَابٌ [mirzāb] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

عَيْنُ زَرْبَةَ [ʿAynu Zerbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) yāhūd عَيْنُزَرْبَى [ʿAynu Zerbā] (ki سَكْرَى [sekrā] veznindedir) Sugūr-ı Şāmiyye'den Maṣīṣa nām kasaba kurbünde bir derbend adıdır.

ذَاتُ الزِّرَابِ [Ẕātu'z-Zirāb] (zāy'ın kesriyle) Ḥaremeyn-i muhteremeyn beyninde Peygamber-i zī-şān ʿaleyhi's-salātu ve's-selām mesācidinden bir mescid ismidir.

زَرِيبَةُ السَّبُعِ [zerībetu's-sebuʿ] Yırtıcı cānverlerin inlerine denir.

يَوْمُ الزَّرِيبِ [yevmu'z-zerīb] Beyne'l-ʿArab bir yevm-i maʿrūftur.

زَرْبَى [Zerbā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bir muhaddis ismidir ki rivāyet eylediği ehādīs ekserī münker olmakla maʿmūlünbih değildir. Müʾellifin burada وَزَرْبَى مُحَدِّثٌ لَهُ أَحَادِيثُ مَنَاكِيرُ kavli لَهُ مَنَاكِيرُ sebkindedir.

[ز ر د ب]

اَلزَّرْدَبَةُ [ez-zerdebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Boğmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرْدَبَ فُلَانًا إِذَا خَنَقَهُ

[ز ر غ ب]

اَلزَّرْغَبُ [ez-zerġab] (ġayn-ı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) كِيمُخْتٌ [kiymuḫt] ismidir ki sağrı taʿbīr olunan deriye denir. Ve kiymuht kelimesi Fārisīdir, ʿArab dahi istiʿmāl eylediler.

[ز ر ن ب]

اَلزَّرْنَبُ [ez-zerneb] (nūn'la جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir nevʿ hoş-bū tīb adıdır; ʿalā-kavlin hoş-bū bir şecer ismidir. Müfredāt-ı tıbbiyyede bir nebātın varakıdır ki pek hoş-bū olmakla ʿıtriyyāt ve müferrihāttan maʿdūddur. Fārisīde o nebātā serv-i Türkistānī ve ʿArabīde رِجْلُ الْجَرَادِ [riclu'l-

cerād] dahi derler; onun için Türkīde çekirge ayağı taʿbīr olunur diye mersūmdur. Ve

زَرْنَبٌ [zerneb] Zaʿferāna denir. Ve yaban sığırının māyesine denir. Ve ʿavret fercine denir; ʿalā-kavlin büyüğüne denir, yāhūd taşra yüzüne yāhūd كَيْنَةٌ [keynet]in ensesinde olan yumruca etçeğize denir. Ve كَيْنَةٌ [keynet] تَمْرَةٌ [temret] vezninde fercin dāhilinde gudde tarzında bir lahmedir.

[ز ع ب]

اَلزَّعْبُ [ez-zaʿb] (zāy'ın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَعَبَ الْإِنَاءَ زَعْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَلَأَهُ Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: زَعَبَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve dere ve çay su ile dolmak maʿnāsınadır; yukālu: زَعَبَ الْوَادِي إِذَا تَمَلَّأَ Ve dolu kırbayı götürmek maʿnāsınadır; yukālu: زَعَبَ الْقِرْبَةَ إِذَا احْتَمَلَهَا مُمْتَلِئَةً Ve cimāʿ edip ʿavretin fercini nutfe ile leb-rīz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَعَبَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا فَمَلَأَهَا مَنِيًّا Ve yük ağır olmakla deve güçle ağır ağır götürüp gitmek; ʿalā-kavlin birbirini tedāfuʿ ederek gitmek maʿnāsınadır ki bu dahi yük ağırlığından neşʾet eder, zīrā doğru gidemeyip birbirine dokunup kakıştırarak giderler; yukālu: زَعَبَ الْبَعِيرُ بِحِمْلِهِ إِذَا مَرَّ بِهِ مُثْقَلاً أَوْ تَدَافَعَ Ve bir kimseye bir mikdār māl vermek maʿnāsınadır; yukālu: زَعَبَ لَهُ مِنَ الْمَالِ زَعْبَةً وَزُعْبَةً وَزِعْبًا بِالْكَسْرِ كَمَا سَيُذْكَرُ إِذَا دَفَعَ لَهُ قِطْعَةً مِنْهُ

اَلْإِزْدِعَابُ [el-izdiʿāb] (إِفْتِعَالٌ [ifti ʿāl] veznin-de) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَعَبَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve yük ağır olmakla deve güçle ağırlanarak götürüp gitmek yāhūd birbirini tedāfuʿ ederek gitmek maʿnāsınadır, زَعْبٌ [zaʿb] gibi; yukālu: إِزْدَعَبَ الْبَعِيرُ بِحِمْلِهِ إِذَا مَرَّ بِهِ مُثْقَلاً أَوْ تَدَافَعَ

اَلزَّعْبَةُ [ez-zaʿbet] (zāy'ın fethi ve zammı ve ʿayn'ın sükūnuyla) ve

اَلزِّعْبُ [ez-ziʿb] (zāy'ın kesriyle) Bir bölük māla denir. Ve beyne'l-ʿArab māl mevāşīden ʿibārettir; yukālu: زَعَبَ لَهُ مِنَ الْمَالِ زَعْبَةً وَزُعْبَةً وَزِعْبًا أَيْ قِطْعَةً مِنْهُ كَمَا مَرَّ

اَلزَّعِيبُ [ez-zaʿīb] نَعِيبٌ [naʿīb] vezninde ve mürādifidir ki karga ötmek maʿnāsınadır; yukālu: زَعَبَ الْغُرَابُ زَعِيبًا إِذَا نَعَبَ

زَاعِبٌ [Zāʿib] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Bir belde yāhūd bir kimse adıdır ki mızrak temrenleri düzer idi. رِمَاحٌ زَاعِبِيَّةٌ [rimāḥ zāʿibiyyet] ona mensūbdur; ʿalā-kavlin زَاعِبِيَّةٌ [zāʿibiyyet] şol kargıya denir ki pek nerm ve sehl olmakla oynattıkta boğumlarının baʿzı baʿzına dokunur ola ve baʿzen olur ki ucu başına dokunur olur. Ve bu, tedāfuʿ maʿnāsından meʾhūzdur. Ve

زَاعِبٌ [zāʿib] Şol kimseye denir ki her tarafı gezip seyr ü seyāhat eylemekle her semti ve her cānibi gereği gibi bildiğinden sāʾirlere dahi delālet ve hidāyet eder ola.

اَلزَّعِيبُ [ez-zaʿīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Karga ötmek maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve

زَعِيبُ النَّحْلِ [zaʿību'n-naḥl] Arıların vızırtısına ıtlāk olunur.

زِعَابَةُ [Zeʿābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Yemāme'de bir karyedir.

زُعَابٌ [Zuʿāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Medīne'de bir mevziʿ adıdır; ʿalā-kavlin savāb olan ġayn-ı muʿceme iledir.

زُعَيْبٌ [Zuʿayb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir.

زِعْبٌ [Ziʿb] (zāy'ın kesriyle جِلْدٌ [cild] vezninde) Bir kabīle pederidir, Maʿn b. Yezīd b. Ziʿb onlardandır. Merkūm Maʿn ve pederi ashābdan oldukları mervīdir.

اَلتَّزَعُّبُ [et-tezaʿʿub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Neşātlanıp şādān olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَعَّبَ الرَّجُلُ إِذَا نَشِطَ Ve harāretlenip gazaba gelmek maʿnāsınadır; yukālu: تَزَعَّبَ الرَّجُلُ إِذَا تَغَيَّظَ Ve ekl ü şürb husūsunda çoğa gitmek maʿnāsınadır; yukālu: تَزَعَّبَ فِي أَكْلِهِ وَشُرْبِهِ إِذَا أَكْثَرَ Ve bir nesneyi bölüşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَزَعَّبَ الْقَوْمُ الْمَالَ إِذَا اقْتَسَمُوهُ

اَلزُّعْبُوبُ [ez-zuʿbūb] (zāy'ın zammıyla) Zātında leʾīm ve nākes olan bodura denir. Cemʿi şāzz olarak زُعْبٌ [zuʿb] gelir zāy'ın zammıyla.

اَلأَزْعَبُ [el-ezʿab] (أَعْجَبُ [aʿceb] vezninde) زُعْبُوبٌ [zuʿbūb] maʿnāsınadır. Ve kalın ve galīz olan şeyʾe denir.

اَلزُّعْبُبُ [ez-Zuʿbub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Esmādandır.

اَلزُّعْبَةُ [ez-Zuʿbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Bir hımār adıdır.

زَعْبَانُ [Zaʿbān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Esmādandır: Muḥammed b. Niʿme b. Maḥmūd b. Zaʿbān müteʾahhirīnden bir şāʿirdir.

[ز غ ب]

اَلزَّغَبُ [ez-zeġab] (zāy'ın ve ġayn-ı muʿcemenin fethiyle) Hurde ve yumuşak kıllara ve tüylere denir, insānın yüzünde ve kulağında olan tüyler gibi. Kezālik kuşun yeleklerinde ve gövdesinde olan hurde ve yumuşak tüylere denir; ʿalā-kavlin maʿsūmun ve yavrunun ibtidā zuhūr eden sarı tüylerine denir ki maʿsūmda mūy-i māder-zād taʿbīr olunur. Ve pīr ve ihtiyār adamın kıllarına zaʿf ve rikkat geldiği hengāmda başında kalan kıllara denir. Ve

زَغَبٌ [zeġab] Bu maʿnālardan masdar olur, maʿsūm veyāhūd yavru yāhūd pīr adam o gūne sarı ve hurde tüylenmek maʿnāsına; yukālu: زَغِبَ الصَّبِيُّ زَغَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَبَتَ زَغَبُهُ ve yukālu: زَغِبَ الْفَرْخُ إِذَا صَغُرَ رِيشُهُ Ve

زَغَبٌ [zeġab] Her nesnenin henüz tāze ve mutarrā ve turfandasına denir; yukālu: أَخَذَهُ بِزَغَبِهِ أَيْ بِحِدْثَانِهِ

اَلتَّزْغِيبُ [et-tezġīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi maʿsūm ve kuş yavrusu yeni tüylenmek maʿnāsınadır; yukālu: زَغَّبَ الصَّبِيُّ وَالْفَرْخُ بِمَعْنَى زَغِبَ

اَلإِزْغِيبَابُ [el-izġībāb] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Maʿnā-yı mezbūrdan mübālagadır; yukālu: إِزْغَابَّ الصَّبِيُّ وَالْفَرْخُ إِزْغِيبَابًا

اَلزُّغَابَةُ [ez-zuġābet] (ذُؤَابَةٌ [ẕuʾābet] vezninde) ve

اَلزُّغَابَى [ez-zuġābā] (جُمَادَى [cumādā] vezninde) زَغَبٌ [zeġab]dan asgar olan tüye denir ki karınca ayağı gibi pek hurde olur. Ve

زُغَابَةٌ [zuġābet] Pek az nesneye ıtlāk olunur, tekūlu: مَا أَصَبْتُ مِنْهُ زُغَابَةً أَيْ شَيْئًا يَعْنِي قَدْرَ الزُّغَابَةِ Ve

زُغَابَةٌ [Zuġābet] Medīne kurbünde bir mevziʿdir.

اَلزُّغْبَةُ [ez-zuġbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Fāreye şebīh bir hayvān ismidir. Ve Cerīr nām şāʿirin hımārı ismidir. Ve bir mevziʿ adıdır; bunda zāy'ın fethiyle de cāʾizdir. Ve İmām Müslim'in şeyhi ʿĪsā b. Ḥammād'ın lakabıdır. Ve muhaddisīnden Aḥmed b. ʿĪsā b. Aḥmed b. Ḫalef'in pederinin ceddi ismidir.

اَلأَزْغَبُ [el-ezġab] (أَقْرَبُ [aḳreb] vezninde) Bir nevʿ incire denir ki kebīr olur. Ve alaca ve ablak ata denir. Ve aklı karalı alaca ipe denir.

اَلزُّغْبُبُ [ez-zuġbub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznin-de) Bahīl ve nā-merd olan bodura denir.

اَلزُّغَبُ [ez-zuġab] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Aklı karalı alaca ipe denir.

اَلزَّغْبَاءُ [ez-Zaġbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vez-ninde) Feraʿ nevāhīsinden Ḳıbeliyye nāhiyesinde bir dağın ismidir. Ve bir kim-senin adıdır.

زُغَيْبَةُ [Zuġaybet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezn-inde) Mekke ile Baṣra beyninde Semīrāʾ nām mevziʿin şarkīsinde bir su adıdır.

زُغْبٌ [Zuġb] (zāy'ın zammıy-la) Esmādandır: ʿAbdullāh b. Zuġb ashābdandır.

اَلإِزْغَابُ [el-izġāb] (hemzenin kesriyle) Bāg ve asma çubuklarına su yürümekle hurde hurde yaprakları belirmek maʿnāsınadır ki mādde-i mezbūreden meʾhūzdur; yukālu: أَزْغَبَ الْكَرْمُ إِذَا جَرَى فِيهِ الْمَاءُ وَبَدَأَ يُورِقُ

[ز غ د ب]

اَلزَّغْدَبُ [ez-zaġdeb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vez-ninde) Devenin şiddetli kükremesine de-nir. Ve çok köpüğe denir, zebed-i kesīr maʿnāsına. Ve çerviş yağına denir.

اَلزُّغَادِبُ [ez-zuġādib] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vez-ninde) Bu dahi çok köpüğe denir. Ve iri çehreli çirkīn yüzlü bed-manzar ve patlı-can gibi dudakları iri çirkīn yüzlü kimseye denir.

اَلزَّغْدَبَةُ [ez-zaġdebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Darılmak maʿnāsınadır; yukālu: زَغْدَبَ فُلاَنٌ إِذَا غَضِبَ Ve bir kimseden ilhāh ve ibrāmla nesne dilenmek maʿnāsınadır; yukālu: زَغْدَبَ السَّائِلُ إِذَا أَلَحَّ فِي الْمَسْأَلَةِ

[ز غ ر ب]

اَلزَّغْرَبُ [ez-zaġreb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] veznin-de) Çok suya denir. Ve çok sidiğe denir, bevl-i kesīr maʿnāsına. Ve gāh olur ki su mahalline vasf olur; yukālu: بَحْرٌ زَغْرَبٌ وَزَغْرَبِيٌّ كَأَحْمَرُ وَأَحْمَرِيٌّ لِلتَّأْكِيدِ وَبِئْرٌ زَغْرَبٌ وَزَغْرَبَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْمَاءِ Ve kesīrü'l-feyz ve'l-ihsān olan kimseye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ زَغْرَبُ الْمَعْرُوفِ أَيْ كَثِيرُهُ

اَلزَّغْرَبَةُ [ez-zaġrebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Gülmek, ضَحِكٌ [ḍaḥik] maʿnāsınadır; yukālu: زَغْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا ضَحِكَ

[ز ق ب]

اَلزَّقْبُ [ez-zaḳb] (zāy'ın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Bir nesneyi daracık yere sok-mak maʿnāsınadır; yukālu: زَقَبَ الْجُرْذُ فِي الْحُجْرِ زَقْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَدْخَلَهُ فِيهِ Ve so-kulmak maʿnāsına lāzım olur; yukālu: زَقَبَهُ فَزَقَبَ هُوَ أَيْ أَدْخَلَهُ فَدَخَلَ

اَلإِنْزِقَابُ [el-inziḳāb] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vez-ninde) Bu dahi sokulmak maʿnāsınadır; yukālu: زَقَبَهُ فَانْزَقَبَ

اَلزَّقَبُ [ez-zeḳab] (fethateynle) Dara-cık yollara denir. Müfredi زَقَبَةٌ [zeḳabet] tir hā'yla, ʿalā-kavlin müfredi ve cemʿi müsāvīdir. Ve kurb maʿnāsınadır, tekūlu: رَمَيْتُهُ مِنْ زَقَبٍ أَيْ مِنْ قُرْبٍ

أَزْقَبَانُ [Ezḳabān] (hemzenin ve ḳāf'ın fet-hiyle) Bir mevziʿ adıdır.

اَلتَّزْقِيبُ [et-tezḳīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Çoban aldankıcı dedikleri kuş ötmek maʿnāsına hasāʾistendir; yukālu: زَقَّبَ الْمُكَّاءُ تَزْقِيبًا إِذَا صَوَّتَ

[ز ق ل ب]

زِقْلَابٌ [Ziḳlāb] (سِرْبَالٌ [sirbāl] vezninde) İbn Ḥakeme'dir ki Emeviyyeden Velīd b. ʿAbdulmelik b. Mervān'ın hāzil ve mud-hiki olan kimsedir.

[ز ك ب]

اَلزَّكْبُ [ez-zekb] (zāy'ın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Hatun hīn-i vilādette maʿsūmu bir sıkıntı ile defʿaten ilkā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَكَبَتِ الْمَرْأَةُ زَكْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَلْقَتْ وَلَدَهَا بِدَفْعَةٍ وَزْحَرَةٍ وَاحِدَةٍ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَكَبَ الْمَرْأَةَ إِذَا نَكَحَهَا أَيْ جَامَعَهَا Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَكَبَ الْإِنَاءَ إِذَا مَلَأَهَا

اَلزُّكْبَةُ [ez-zukbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Menīye denir, nutfe maʿnāsına. Ve yeni doğan velede denir.

اَلزَّكِيبَةُ [ez-zekībet] (حَقِيبَةٌ [ḥaḳībet] veznin-de) Çuvala şebīh bir zarf ismidir. Ve bu, lügat-ı Mışriyyedir.

اَلْمَزْكُوبَةُ [el-mezkūbet] (mīm'in fethiyle) Sabīye iken yabandan kaldırılmış ʿavrete denir ki murād soysuz ve fürū-māye de-mektir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَزْكُوبَةٌ أَيْ مَلْقُوطَةٌ

اَلزَّكْبَةُ [ez-zekbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Hakāret ve kemterliğinden bī-iʿtibār ol-makla beğenilmeyip tarh ve ilkā olunan şeyʾe denir; yukālu: هُوَ اَلْأَمُ زَكْبَةٍ أَيْ اَلْأَمُ شَيْءٍ Ve اَلْأَمُ [elʾem] لَأْمَةٌ [leʾmet]ten efʿal-i tafdīldir.

الإِنْزِكَابُ [el-inzikāb] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vez-ninde) Bir çukur yere yāhūd zīr-i zemīn makūlesi lağıma ve deliğe bī-muhābā bilā-reviyyet saldırıp girmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْزَكَبَ الرَّجُلُ إِذَا انْقَحَمَ فِي وَهْدَةٍ أَوْ سَرَبٍ

[ز ل ب]

اَلزَّلَبُ [ez-zeleb] (zāy'ın ve lām'ın fethiy-le) Çocuk anasından ayrılmayıp dāʾimā yanında olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَلِبَ الصَّبِيُّ بِأُمِّهِ زَلَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَزِمَهَا وَلَمْ يُفَارِقْهَا

اَلزَّلَابِيَةُ [ez-zelābiyet] Şārihin takyīdi üzere عَلَانِيَةٌ [ʿalāniyet] vezninde maʿrūf helvādır; Türkīde tahrīfle zilbiye helvāsı taʿbīr olu-nur; Fārisīde zelībiyā derler.

اَلزُّلْبَةُ [ez-zulbet] (عُلْبَةٌ [ʿulbet] vezninde) ʿArabī oka denir, نَبْلَةٌ [neblet] maʿnāsına.

زُولاَبٌ [Zūlāb] (دُولاَبٌ [dūlāb] vezninde) Ḫorāsān'da bir mevziʿdir.

اَلإِزْدِلاَبُ [el-izdilāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesneyi kapıp almak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَلَبَ ثَوْبَهُ أَيِ اسْتَلَبَهُ

[ز ل ح ب]

اَلتَّزَلْحُبُ [ez-tezelḥub] (ḥā-yı mühmele ile تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir ada-mın ayağı kaymak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَلْحَبَ عَنْهُ إِذَا زَلَّ

اَلزَّلْحَبُ [ez-zelḥab] (جَعْفَرٌ [caʿfer] veznin-de) Ayağı kayıp düşen kimseye denir.

[ز ل د ب]

اَلزَّلْدَبَةُ [ez-zeldebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yutmak maʿnāsınadır; yukālu: زَلْدَبَ اللُّقْمَةَ إِذَا ابْتَلَعَهَا

[ز ل ع ب]

اَلإِزْلِعْبَابُ [el-izliʿbāb] (إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiʿrār] vez-ninde) Bulut sıklaşıp katlanmak ve ka-lın ve kesīf olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْلَعَبَّ السَّحَابُ إِذَا كَثُفَ Ve sel suyu pek ço-ğalıp tedāfuʿ ile akıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْلَعَبَّ السَّيْلُ إِذَا كَثُرَ وَتَدَافَعَ ve yukālu: سَيْلٌ مُزْلَعِبٌّ أَيْ كَثِيرٌ مُتَدَافِعٌ Cevherī bu māddenin lām'ını zāʾid vehm eylemek-le "ز،ع،ب" māddesi zeylinde īrād eyledi. Lākin lām'ı asliyye olmakla mevziʿi zikri bu makāmdır. Şārih der ki Ebū Ḥayyān lām'ın ziyādesini tasrīh eylemiştir.

[ز ل غ ب]

اَلإِزْلِغْبَابُ [el-izliġbāb] (ġayn-ı muʿceme ile إِزْلِعْبَابٌ [izliʿbāb] vezninde) Tıraş olduktan

sonra kıl bitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْلَغَبَّ الشَّعْرُ إِذَا نَبَتَ بَعْدَ الْحَلْقِ Ve kuş yavrusu tüylenip yeleklenmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْلَغَبَّ الْفَرْخُ إِذَا طَلَعَ رِيشُهُ Cevherī إِزْلِغْبَابٌ [izliʿbāb] gibi bunun da lām'ını zāʾid vehm eylemiştir, asliyye olmakla mevziʿ-i zikri bu mahaldir. Şārih der ki İbn Ḳaṭṭāʿ lām'ın zāʾid olduğunu tasrīh eylemiştir.

[ز ل ه ب]

اَلزَّلْهَبُ [ez-zelheb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Hafīfü'l-lihye kimseye denir, kezālik hafīfü'l-lahm kimseye denir.

[ز ن ب]

اَلزَّنَبُ [ez-zeneb] (fethateynle) Semirmek maʿnāsınadır; yukālu: زَنِبَ الرَّجُلُ زَنَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَمِنَ

اَلأَزْنَبُ [el-ezneb] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Semiz kimseye denir. زَيْنَبُ [Zeyneb] lafzı ki esmā-i nisvāndandır, bu maʿnādan meʾhūzdur. En evvel tesmiye olunan hatun semiz olmakla onunla tesmiye olunmuştur; ʿalā-kavlin زُنَابَى [zunābā]-ı ʿakrebden meʾhūzdur ki ʿakrebin kuyruğunda olan dikenine denir, زُبَانَى [zubānā] dahi derler. İki çatal olmakla onunla ledg eder. Ve ʿalā-reʾyin manzarı latīf ve rāyihası hoş bir şecer ismi olan زَيْنَبٌ [zeyneb] ile müsemmādır. Yāhūd زَيْنُ أَبٍ [zeynu eb] kelimesinden menhūttur ki atanın zīneti demektir. Ve

زَيْنَبٌ [zeyneb] Korkak ve cebān kişiye denir; yukālu: هُوَ زَيْنَبٌ أَيْ جَبَانٌ Ve ümmü'l-müʾminīn Ummu Seleme cenāblarının duhterleri ismidir. Fahr-i ʿālem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretleri زُنَابُ [zunāb] taʿbīriyle çağırırlar idi zāy'ın zammıyla.

اَلزِّينَابَةُ [ez-zīnābet] (zāy'ın kesriyle) Aterina ve tirhoz gibi bir nevʿ hurde balık ismidir.

أَبُو زُنَيْبَةَ [Ebū Zuneybet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) ʿArab künyelerindendir.

زَنْبَةُ [Zenbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bir hatun ismidir.

زُنَيْبٌ [Zuneyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır: ʿÖmer b. Zuneyb tābiʿīndendir.

اَلزَّأْنَبَى [ez-Zeʾnebā] (قَهْقَرَى [ḳahḳarā] vezninde) Oyalanarak āhestece yürüyüşe denir; yukālu: يَمْشِي الزَّأْنَبَى وَهُوَ مَشْيٌ فِي بُطْءٍ

[ز ن ج ب]

اَلزُّنْجُبُ [ez-zuncub] (cīm'le قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلزَّنْجُبَانُ [ez-zencubān] (zāy'ın fethi ve cīm'in zammıyla) Kuşağa denir, مِنْطَقَةٌ [mınṭaḳat] maʿnāsına.

اَلزَّنْجَبَةُ [ez-zencebet] (zāy'ın ve cīm'in fethiyle) عُظَّامَةٌ [ʿuẓẓāmet] maʿnāsınadır ki küçük yastık gibi bir kundaktır, nisvān-ı ʿArab sağrılarına bend ederler büyücek görünmek için, zīrā beyne'l-ʿArab sağrılı, kıçı büyük ʿavret pek makbūledir.

[ز ن ق ب]

زُنْقُبٌ [Zunḳub] (ḳāf'la قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ʿAbs kabīlesi yurdunda bir su adıdır.

[ز و ب]

اَلزَّوْبُ [ez-zevb] (ثَوْبٌ [s̱evb] vezninde) Bir nesneden korkmakla bir takrīb ondan sıyrılıp korkarak kaçmak maʿnāsınadır; yukālu: زَابَ الرَّجُلُ يَزُوبُ زَوْبًا إِذَا انْسَلَّ هَرَبًا Ve su akmak maʿnāsınadır; yukālu: زَابَ الْمَاءُ إِذَا جَرَى

اَلزَّابُ [ez-Zāb] (نَابٌ [nāb] vezninde) Endelüs ülkesinde bir beldedir yāhūd bir eyālettir. Şuʿarādan Muḥammed b. el-Ḥasan et-Temīmī ve muhaddisīnden Caʿfer b. ʿAbdullāh eṣ-Ṣabbāḥ oraya mensūblardır; ʿalā-kavlin Caʿfer, ʿIrāḳ'ta olan Zāb'a mensūbdur. Ve

زَابٌ [Zāb] Mavṣil türābında bir ırmak adıdır, Zāb Suyu taʿbīr olunur. Kezālik İrbil türābında ve Sūrāʾ ile Vāsiṭ beyninde kezālik onun kurbünde birer ırmakların ismidir. Bunların üzerlerinde niçe nāhiyeler vardır ki onlara زَابَانِ [Zābān] ıtlāk ederler; ʿalā-kavlin زَابِيَانِ [Zābiyān] olup ʿāmme زَابَانِ [Zābān] derler. Muhaddisīnden ʿAbdulmuḥsin b. Aḥmed el-Bezzāz onların birisindendir. Ve etrāflarından akıp gelen sulara زَوَابِي [zevābī] derler cemʿ bünyesiyle. Ve

زَابٌ [Zāb] Īrān şāhlarından bir şāhın ismidir ki zikr olunan ırmakları o hafr ettirmekle ismiyle tesmiye olundular ve o, Zāb b. Burk b. Menūcehr'dir.

[ز ه ب]

اَلزُّهْبَةُ [ez-zuhbet] (أُهْبَةٌ [uhbet] vezninde) ve

اَلزِّهْبُ [ez-zihb] (zāy'ın kesriyle) Bir mikdār māla denir.

اَلإِزْدِهَابُ [el-izdihāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir mikdār māl götürüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَهَبَ الرَّجُلُ إِذَا احْتَمَلَ قِطْعَةً مِنَ الْمَالِ

[ز ه د ب]

زَهْدَبٌ [Zehdeb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Esmā-ı ricāldendir.

[ز ه ل ب]

اَلزَّهْلَبُ [ez-zehleb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Hafīfü'l-lihye kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ زَهْلَبٌ أَيْ خَفِيفُ اللِّحْيَةِ

[ز ي ب]

اَلأَزْيَبُ [el-ezyeb] (yā-yı tahtiyye ile أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) جَنُوبٌ [Cenūb] ismidir ki Ḳuṭb-ı Cenūbī cihetinden esen yele denir ki bu diyārlarda kıble yeli taʿbīr olunur; ʿalā-kavlin cenūb ile sabā miyānında esen eğri yele denir ki keşişleme taʿbīr ettikleridir. Ve

أَزْيَبُ [ezyeb] ʿAdāvet ve husūmet maʿnāsınadır. Ve bu أَفْكَلُ [efkel] kabīlindendir; yukālu: بَيْنَهُمَا أَزْيَبُ أَيْ عَدَاوَةٌ Ve kirpi taʿbīr olunan cānvere denir. Ve neşāt ve şatāret maʿnāsınadır. Ve neşātmend ve şādān kimseye denir. Ve hurde adımlı bodura denir. Ve leʾīm ve fürūmāye ve nākese denir. Ve oğulluğa ve bīgāne iken bir ʿaşīrete müntesib olan şahsa denir, دَعِيٌّ [deʿiyy] maʿnāsına. Baʿzılar bunu soysuz, piç ve harām-zāde ile beyān eylediler. Ve münker olup ʿakl ve tabʿın kabūl eylemeyeceği işe denir. Ve

أَزْيَبُ [ezyeb] Şeytān esmāsındandır. Ve korku ve fezaʿ maʿnāsınadır. Ve āfet ve dāhiyeye denir.

اَلإِزْيَبُّ [el-izyebb] (hemzenin kesriyle قِرْشَبٌّ [ḳirşebb] vezninde) Büyük ve iri ʿavret fercine denir; yukālu: رَكَبٌ إِزْيَبٌّ أَيْ عَظِيمٌ Ve şedīd maʿnāsınadır; yukālu: إِنَّهُ لَإِزْيَبُّ الْبَطْشِ أَيْ شَدِيدُهُ

اَلإِزْيَبَّةُ [el-izyebbet] (قِرْشَبَّةٌ [ḳirşebbet] vezninde) Bahīle ve hasīse olan karıya denir.

اَلتَّزَيُّبُ [et-tezeyyub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Gövdenin eti dirnekli sımsıkı olmak

maʿnāsınadır; yukālu: تَزَيَّبَ لَحْمُهُ إِذَا تَكَتَّلَ وَاجْتَمَعَ

اَلزَّيْبُ [ez-Zeyb] (عَيْبٌ [ʿayb] vezninde) Bahr-i Rūm sāhilinde bir karye adıdır, kasaba-i ʿAkkā kurbündedir.

FASLU'S-SĪNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ السِّينِ الْمُهْمَلَةِ)

[س أ ب]

اَلسَّأْبُ [seʾb] (sīn'in fethi ve hemzenin sükūnuyla) Boğmak ve bunaltmak maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin öldürünce kadar boğmak maʿnāsınadır ki evvelkiden ahasstır; yukālu: سَأَبَ فُلَانًا سَأْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اخْتَنَقَهُ أَوْ حَتَّى قَتَلَهُ Ve kanmak maʿnāsınadır; yukālu: سَأَبَ مِنَ الشَّرَابِ إِذَا رَوِيَ Ve tulumu bolaltmak maʿnāsınadır; yukālu: سَأَبَ السِّقَاءَ إِذَا وَسَّعَهُ Ve

سَأْبٌ [seʾb] Tuluma, ʿalā-kavlin büyüğüne denir yāhūd şol zarfa denir ki meşinden olur, içine tulum vazʿ ederler, غِلَافٌ [ġilāf] gibi. Cemʿi سُؤُوبٌ [suʾūb] gelir zammeteynle.

اَلسَّأَبُ [es-seʾeb] (تَعَبٌ [taʿab] vezninde) Bu dahi kanmak maʿnāsınadır; yukālu: سَئِبَ مِنَ الشَّرَابِ سَأَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا رَوِيَ

اَلْمِسْأَبُ [el-misʾeb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) سَأْبٌ [seʾb] ile maʿnā-yı ahīrde mürādiftir; ʿalā-kavlin مِسْأَبٌ [misʾeb] hāssaten bal tulumuna denir. Ebū Ẕuʾeyb nām şāʿirin şiʿrinde مِسَابٌ [misāb] ʿunvānında vārid olmuştur ki كِتَابٌ [kitāb] veznindedir. Şiʿr-i mezbūrdan murād muştār-ı ʿasel vasfında işbu mısrāʿıdır: "تَأَبَّطَ خَافَةً فِيهَا مِسَابُ" Hemze tahfīf olunmuştur. Ve

مِسْأَبٌ [misʾeb] Suyu çok içen kimseye denir; yukālu: هُوَ مِسْأَبٌ أَيِ الْكَثِيرُ الشُّرْبِ لِلْمَاءِ

اَلسُّؤْبَانُ [es-suʾbān] (ثُعْبَانٌ [ṯuʿbān] vezninde) Mālın yaʿnī devābb ve mevāşīnin tīmār ve riʿāyeti bābında takayyüd ve hüsn-i ihtimām eden kimseye denir; yukālu: إِنَّهُ لَسُؤْبَانُ مَالٍ أَيْ إِزَاؤُهُ

[س ب ب]

اَلسَّبُّ [es-sebb] (sīn'in fethi ve bā'nın

teşdīdiyle) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: سَبَّهُ سَبًّا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا قَطَعَهُ Ve bir kimsenin makʿadına dürtmek maʿnāsınadır; yukālu: سَبَّ فُلَانًا إِذَا طَعَنَهُ فِي السَّبَّةِ Ve

سَبٌّ [sebb] ve

سِبِّيبَى [sibbībā] (خِلِّيفَى [ḫillīfā] vezninde) Sövmek, şetm maʿnāsınadır; yukālu: سَبَّ فُلَانًا سَبًّا وَسِبِّيبَى إِذَا شَتَمَهُ Ve davarı sinirlemek; yukālu: سَبَّ الْفَرَسَ إِذَا عَقَرَهُ

اَلتَّسْبِيبُ [et-tesbīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bu dahi sövmek maʿnāsınadır; bināsı teksīr içindir; yukālu: سَبَّبَهُ تَسْبِيبًا إِذَا شَتَمَهُ أَيْ أَكْثَرَ

اَلسَّبَّابَةُ [es-sebbābet] (كَذَّابَةٌ [kezzābet] vezninde) Şehādet parmağına ıtlāk olunur ki gūyā ki lisānen sebbine ve kalben gazabına ʿalāmet olur, zīrā sebb ve tehdīd vaktinde istirfāʿ olunur; ona مُسَبِّحَةٌ [musebbiḥat] dahi denir.

اَلتَّسَابُّ [et-tesābb] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirinden üzülüp kesilmek maʿnāsınadır; yukālu: تَسَابَّا الرَّجُلَانِ إِذَا تَقَاطَعَا Şārih der ki şetm maʿnāsı katʿ maʿnāsından meʾhūzdur, lākin سُبَّةٌ [subbet]e dürtmek maʿnāsından meʾhūz olmak pek mülāyimdir.

اَلسُّبَّةُ [es-subbet] (قُبَّةٌ [ḳubbet] vezninde) Dübüre denir, إِسْتٌ [ist] maʿnāsına. Ve bu, mecāzdır, medār-ı sebb olduğu için, niteki سَوْءٌ [sevʾ] dahi ıtlāk olunur. Ve

سُبَّةٌ [subbet] Ār ve nāmūs maʿnāsınadır, yaʿnī bāʿis-i sebb ü düşnām olmakla müstevcib-i ʿār olan şeyʾe ve hālete denir. Ve şol kimseye denir ki nās ona çok şetm ve düşnām eder ola; yukālu: رَجُلٌ سُبَّةٌ إِذَا كَانَ يَكْثُرُ النَّاسُ سَبَّهُ

اَلسِّبَّةُ [es-sibbet] (sīn'in kesriyle) Bu dahi سَبَّابَةٌ [sebbābet] gibi şehādet parmağına ıtlāk olunur. Ve

سِبَّةُ [Sibbet] Muhaddisīnden Muḥammed b. İsmāʿīl el-Ḳureşī ceddinin lakabıdır.

اَلسَّبَّةُ [es-sebbet] (حَبَّةٌ [ḥabbet] vezninde) Hayli müddet münkazī olmayıp ʿalā-ḥālihi sabīt ve ber-karār olan şeyʾe denir; yukālu: أَصَابَتْنَا سَبَّةٌ مِنَ الْحَرِّ أَوِ الْبَرْدِ أَوِ الصَّحْوِ وَذَلِكَ أَنْ يَدُومَ أَيَّامًا Ve dehr ve zamāndan bir mikdāra denir; yukālu: مَضَتْ سَبَّةٌ مِنَ الدَّهْرِ أَيْ زَمَنٌ مِنْهُ Ve

سَبَّةُ [Sebbet] Esāmīdendir: Sebbe b. Şevbān, Ḥaḍramevt nesebinin ricālindendir.

اَلسِّبَابُ [es-sibāb] (كِتَابٌ [kitāb] veznin-de) Sövmek, sebb maʿnāsınadır. Ve mufāʿaleden masdar olur, sövüşmek maʿnāsına.

اَلْمِسَبُّ [el-misebb] (mīm'in kesriyle مِكَرٌّ [mikerr] vezninde) Halka şetmi ʿādet eden كَثِيرُ السِّبَابِ [keşīru's-sibāb] kimseye denir.

اَلسِّبُّ [es-sibb] (sīn'in kesriyle) مِسَبٌّ [misebb] maʿnāsınadır. *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre سِبٌّ [sibb] ism-i fāʿildir. Ve

سِبٌّ [sibb] İpe denir, حَبْلٌ [ḥabl] maʿnāsına. Ve hatunların baş örtüsüne denir, خِمَارٌ [ḫimār] gibi. Ve sarığa ve dülbende denir. Ve kazığa denir, وَتِدٌ [vetid] maʿnāsına. Ve ince keten bezinden bir cins parçaya denir, dülbend gibi olur. Cemʿi سُبُوبٌ [subūb] gelir zammeteynle ve سَبَائِبُ [sebāʾib] gelir. Ve

سِبٌّ [sibb] Bir kimsenin akrānından olup onunla sövüşen kişiye denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمَسَبَّةُ [el-mesebbet] (mīm'in ve sīn'in fethiyle) ve

اَلسُّبَبَةُ [es-subebet] (sīn'in zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Nāsa dāʾimā şetm ve

düşnām eden bed-zebān ve dil-āzār kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مَسَبَّةٌ وَسُبَبَةٌ إِذَا كَانَ يَسُبُّ النَّاسَ

اَلسَّبِيبَةُ [es-sebībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] veznin-de) سِبٌّ [sibb] maʿnāsınadır ki bir nevʿ dülbendliktir, ince keten bezinden olur. Ve bir bölük saça denir. Ve bir mahalde koruluk olan iri meşe ağaçlarına denir. Ve

سَبِيبَةُ [Sebībet] Bir mevziʿ adıdır. Ve İfrīḳiyye aʿmālinden bir nāhiye adıdır.

اَلسَّبِيبُ [es-sebīb] (حَبِيبٌ [ḥabīb] veznin-de) Bir kimsenin akrānından olup onunla müşāteme eden kişiye denir, tekūlu: هُوَ سِبُّكَ كَمَا ذُكِرَ وَسَبِيبُكَ أَيْ مَنْ يُسَابُّكَ

اَلْمُسَبَّبَةُ [el-musebbebet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẕẕamet] vezninde) Güzīde ve münte-hab develere denir; yukālu: إِبِلٌ مُسَبَّبَةٌ أَيْ خِيَارٌ ʿArablar istiʿcāb ve istihsān mevkiʿinde bī-kasd duʿā edip قَاتَلَهَا اللهُ مَا أَجْدَرَهَا demeleriyle gūyā ki sebb olunmuş olurlar.

اَلْأُسْبُوبَةُ [el-usbūbet] (hemzenin zammıyla) Şol nesnedir ki onunla sebb ve düşnām olunur, مَا بِهِ السَّبُّ maʿnāsına; yukālu: بَيْنَهُمْ أُسْبُوبَةٌ يَتَسَابُّونَ بِهَا

اَلسَّبَبُ [es-sebeb] (fethateynle) İpe ve urgana denir, حَبْلٌ [ḥabl] maʿnāsına. Ve bir nesneye tavassul eylemeğe vesīle ve ālet olan şeyʾe ıtlāk olunur, tekūlu: جَعَلْتُ فُلَانًا لِي سَبَبًا إِلَى فُلَانٍ أَيْ وُصْلَةً وَذَرِيعَةً Ve ʿalāka-i rahim ü karābete ıtlāk olunur, meselā izdivāc hāleti ki onun ʿalākasıyla karābet hāsıl olur, niteki neseb vilādetle hāsıl olur. Ve

سَبَبٌ [sebeb] ʿArūziyyūn ıstılāhında mukattaʿāt-ı şiʿrden iki nevʿ üzeredir: sebeb-i hafīf ve sebeb-i sakīldir. Sebeb-i hafīf bir müteharrik ile bir sākinden ʿibārettir. Ve sebeb-i sakīl iki harf-i müteharrikten ʿibārettir. Ve

سَبَبٌ [sebeb] Hayāt maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: قَطَعَ اللهُ السَّبَبَ أَيِ الْحَيَاةَ

اَلْأَسْبَابُ [el-esbāb] (أَحْبَابٌ [aḥbāb] veznin-de) سَبَبٌ [sebeb]in cemʿidir. Ve

أَسْبَابُ السَّمَاءِ [esbābu's-semāʾ] Felekin ʿurūc eyleyecek yerlerinden ʿibārettir, مَرَاقِي [merāḳī] maʿnāsına; ʿalā-kavlin etrāf ve nevāhīsine ıtlāk olunur yāhūd ebvābından ʿibārettir; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ أَسْبَابَ السَّمَوَاتِ﴾ الآية، أَيْ مَرَاقِيهَا أَوْ نَوَاحِيهَا أَوْ أَبْوَابُهَا

اَلسَّبِيبُ [es-sebīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Müşātim maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve at kısmının kuyruğunun ve yelesinin kıllarına denir ve altında olan perçeme denir ve saç bölüğüne denir.

ذُو الْأَسْبَابِ [Ẕu'l-Esbāb] اَذْوَاءٌ [Eẕvāʾ] taʿbīr olunan mülūk-i Ḥimyer'den Milṭāṭ b. ʿAmr'ın lakabıdır.

سَبَّى [Sebbā] (حَتَّى [ḥattā] vezninde) Benū Suleym yurdunda bir su adıdır.

اَلتَّسَبْسُبُ [et-tesebsub] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vez-ninde) Su akmak maʿnāsınadır; yukālu: تَسَبْسَبَ الْمَاءُ إِذَا جَرَى

اَلسَّبْسَبَةُ [es-sebsebet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Suyu akıtmak maʿnāsınadır; yukālu: سَبْسَبَ الْمَاءَ إِذَا أَسَالَهُ Ve bevli salıve-rip çöğdürmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: سَبْسَبَ بَوْلَهُ إِذَا أَرْسَلَهُ

اَلسَّبْسَبُ [es-sebseb] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vez-ninde) Çöl, beyābāna denir, mefāze maʿnāsına; ʿalā-kavlin baʿīdetu'l-gavr olan düz ovaya denir, deşt-i Kıpçak ve sahrā-yı Heyhāt gibi; yukālu: بَلَدٌ سَبْسَبٌ وَسَبَاسِبُ كَأَنَّهُمْ جَعَلُوا كُلَّ جُزْءٍ مِنْهُ سَبْسَبًا ثُمَّ جَمَعُوهُ Ve

سَبَاسِبُ [sebāsib] أَيَّامُ السَّعَانِينِ [eyyāmu's-seʿānīn] maʿnāsınadır ki tāʾife-i Naṣārā'nın

paskalya günlerine denir.

سَبَّابُ الْعَرَاقِيبِ [sebbābu'l-ʿarāḳīb] Kılıcın lakabıdır, ʿurkūbları katʿ eylediği için.

سَبُّوبَةُ [Sebbūbet] (sīn'in fethi ve bā-yı müşeddedenin zammı ve āhirde yā-yı muvahhade ile) Esmāʾ ve elkābdandır. Muḥammed b. İsḥāḳ b. Sebbūbe el-Mucāvir muhaddisīndendir; ʿalā-kavlin bu şīn-i muʿceme iledir. Ve

سَبُّوبَةُ [Sebbūbet] Muhaddisīnden ʿAbdurraḥmān b. ʿAbdulʿazīz'in lakabıdır.

[س ت ب]

اَلسَّتْبُ [es-setb] (sīn'in fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Deve ve sāʾir dābbe kısmına mahsūs bir nevʿ yürüyüş ismidir ki عَنَقٌ [ʿanaḳ] dedikleri yürüyüşten ziyāde olur. Ve عَنَقٌ [ʿanaḳ] fethateynle adımları seyrek seyrek atarak eşkin yürümektir.

[س ح ب]

اَلسَّحْبُ [es-saḥb] (sīn'in fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Bir nesneyi yer yüzünde çekip sürümek maʿnāsınadır; yukālu: سَحَبَهُ سَحْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَرَّهُ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ Ve şiddetle pek pek taʿām yemek ve pek pek su içmek maʿnāsınadır; yukālu: سَحَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ وشَرِبَ أَكْلاً وشُرْباً شَدِيدًا

اَلإِنْسِحَابُ [el-insiḥāb] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Çekilip sürünmek maʿnāsınadır; yukālu: سَحَبَهُ فَانْسَحَبَ

اَلأُسْحُوبُ [el-usḥūb] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Şiddetle pek pek yiyip içen kimseye denir.

اَلسَّحَابَةُ [es-seḥābet] (sīn'in fethiyle) Buluta denir, havā yüzünde müncer olduğu için. Cemʿi سَحَابٌ [seḥāb] gelir ve سُحُبٌ [suḥub] gelir zammeteynle ve سَحَائِبُ [seḥāʾib] gelir, عَجَائِبُ [ʿacāʾib] vezninde. Ve ʿArablar سَحَابَةٌ [seḥābet] ile tūl-i müddetten ve müddet-i tavīleden kināye ederler, çekilip gittiği için, meselā: مَا أَفْعَلُهُ سَحَابَةَ يَوْمِي derler, طُولَ يَوْمِي maʿnāsını irāde ederler, ve أَقَمْتُ عِنْدَهُ سَحَابَةَ نَهَارِي derler, "Bütün gündüz yanında ikāmet eyledim" maʿnāsına. Ve

سَحَابٌ [Seḥāb] Ḍirār b. el-Ḫattāb nām kimsenin kılıcı ismidir.

اَلسَّحْبَانُ [es-saḥbān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Şol kimseye denir ki uğradığı nesneyi seylāb gibi bi'l-külliyye sırıp gider ola; yukālu: رَجُلٌ سَحْبَانُ أَيْ جُرَافٌ يَجْرُفُ مَا مَرَّ بِهِ Ve

سَحْبَانُ [Saḥbān] Vāʾil kabīlesinden bir meşhūr fasīh ve belīg ve sühan-ver ismidir ki fesāhat u belāgati darb-ı meseldir. İşbu: "لَقَدْ عَلِمَ الْحَيُّ الْيَمَانُونَ أَنَّنِي || إِذَا قُلْتُ أَمَّا بَعْدُ أَنِّي خَطِيبُهَا" beyti cümle-i eşʿārındandır. Cāhiliyyet'i idrāk edip ve şeref-yāb-ı İslām olmuştur.

اَلسُّحْبَانُ [es-suḥbān] (ثُعْبَانٌ [ṯuʿbān] vezninde) Bir aygır atın ismidir.

اَلسُّحْبَةُ [es-suḥbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Örtüye ve pūşīdeye denir ki bir nesnenin üzerine çekilir. Ve göl çekildikten sonra içinde bākī kalan su bakiyyesine denir.

اَلسُّحَابَةُ [es-suḥābet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) سُحْبَةٌ [suḥbet] ile maʿnā-yı āhīrde mürādiftir.

[س ح ت ب]

اَلسَّحْتَبُ [es-saḥteb] (tā-yı fevkiyye ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Cerīʾ ve mukdim olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ سَحْتَبٌ أَيْ جَرِيءٌ مُقْدِمٌ Ve bir recülün ismidir.

[س خ ب]

اَلسَّخَبُ [es-seḫab] (ḫā-yı muʿceme ile تَعَبٌ [taʿab] vezninde) Bāng ve feryād ve şamāta maʿnāsınadır, صَخَبٌ [ṣaḫab] gibi.

اَلسِّخَابُ [es-siḫāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Nisvān-ı ʿAraba mahsūs bir nevʿ kılādedir ki سُكٌّ [sukk] taʿbīr olunan terkīb-i tīble karanfil ve mahlebden düzerler; onda cevāhire müteʿallik nesne bulunmaz. Cemʿi سُخُبٌ [suḫub] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde.

[س ن د ب]

اَلسِّنْدَأْبُ [es-sindeʾb] (جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Dayanıklı sulb ve şedīd olan erkek deveye denir; yukālu: جَمَلٌ سِنْدَأْبٌ أَيْ صُلْبٌ شَدِيدٌ

[س ذ ب]

اَلسَّذَابُ [es-seẕāb] (ẕāl-ı muʿceme ile سَرَابٌ [serāb] vezninde) Sedef taʿbīr olunan çiçeğe denir, feycen gibi; ʿÖmer b. Muḥammed es-Seẕābī ki muhaddistir, ona mensūbdur.

اَلسُّذْبَةُ [es-suẕbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Bir nevʿ zarf ismidir.

[س ر ب]

اَلسَّرْبُ [es-serb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Bi'l-cümle māşiye kısmına denir, deve ve koyun ve keçi ve bakar gibi. *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre سَرْبٌ [serb] fi'l-asl masdardır, mevāşī gündüz çobansız kendi başına otlamak maʿnāsınadır. O hayvāna سَارِبٌ [sārib] denir ve سَرْبٌ [serb] denir ki tesmiye bi'l-masdar kabīlindendir. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre سَرْبٌ [serb] سَارِبٌ [sārib]in cemʿidir, رَكْبٌ [rekb] رَاكِبٌ [rākib] in cemʿi olduğu gibi. Ve

سَرْبٌ [serb] Gerçi bi'l-cümle mevāşīye ıtlāk olunur, lākin deve kısmında müteʿāreftir. Hattā "إِذْهَبِي فَلاَ أَنْدَهُ سَرْبَكِ" kavli Cāhiliyyet'te talāk kināyelerinden idi, لاَ أَرُدُّ إِبِلَكَ بَلْ أَتْرُكُهَا تَرْعَى وَتَذْهَبُ حَيْثُ شَاءَتْ maʿnāsına ki لاَ حَاجَةَ فِيكَ maʿnāsından kināyedir. İntehā. Ve

سَرْبٌ [serb] Yola ıtlāk olunur, tarīk maʿnāsına, mesrūbun-fīh olmak hasebiyle. Ve yön ve viche maʿnāsınadır; yukālu: "خَلِّ لَهُ سَرْبَهُ أَيْ وِجْهَهُ" Ve göğüse denir, sadr maʿnāsına. Ve meşin ve sahtiyān makūlesi nesne dikmek maʿnāsına masdar olur, tekūlu: سَرَبْتُ الْقِرْبَةَ سَرْبًا أَيْ خَرَزْتُهُ Ve gümüş ve kurşun eriten kimsenin ağızına burnuna tütün dolmakla nefesi bunalmak maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلسِّرْبُ [es-sirb] (sīn'in kesriyle) Sürüye denir, قَطِيعٌ [ḳaṭīʿ] maʿnāsına, tekūlu: مَرَّ بِي سِرْبٌ مِنَ الظِّبَاءِ وَالنِّسَاءِ وَالطَّيْرِ وَغَيْرِهَا أَيْ قَطِيعٌ مِنْهَا Ve yola denir, tarīk maʿnāsına. Ve gönül, بَالٌ [bāl] ve قَلْبٌ [ḳalb] maʿnāsınadır.

Şārih der ki zāhiren savāb olan مَالٌ [māl] olmaktır, zīrā قَلْبٌ [ḳalb] lafzı tekrār olur. *Lisānu'l-ʿArab* ve sāʾir ümmehātta mīm'le مَالٌ [māl] ʿunvānında mersūmdur. Meğer بَالٌ [bāl] ile hātır murād olup قَلْبٌ [ḳalb] ile yürek irāde oluna. Ve

سِرْبٌ [sirb] Nefs ve rūh maʿnāsınadır. Ve bir bölük hurmā ağaçlarının topuna ve mecmūʿuna denir, جَمَاعَةُ النَّخْلِ maʿnāsına. Şārih-i nihrīr, ḥā-yı mühmele ile نَحْلٌ nüshasını tahtiʿe eylemiştir.

اَلسَّرَبُ [es-sereb] (fethateynle) Vahşī cānver inine denir. Ve zīr-i zemīnde kazılmış lağım ve izbe makūlesi yere denir. Ve hāne ve bāgçe içlerine su akacak künge denir. Ve şol cedīd kırba üzere dökülen

suya denir ki kayışı ve sırımı ıslanıp dikiş yerleri müntefih olmakla derslerinden su neşf eylememek için dökerler. Ve akan suya denir. *Esās*'ın beyānına göre kırbanın derzlerinden akan suya mahsūstur; yukālu: سَالَ سَرَبُ الْقِرْبَةِ وَهُوَ الْمَاءُ الَّذِي يَقْطُرُ مِنْ خُرَزِهَا Ve Maḥmūd b. ʿAbdullāh b. Aḥmed el-Işbahānī ez-Zāhid el-Vāʿiẓ ve merkūmun kız karındaşı Ḍavʾ bint ʿAbdullāh ve Mubeşşir b. Saʿd b. Maḥmūd es-Serebiyyūn muhaddislerdir. Ve

سَرَبٌ [sereb] Masdar olur, kırba ve matara makūlesinin derzlerinden su sızıp akmak maʿnāsına; yukālu: سَرِبَتِ الْمَزَادَةُ سَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَالَتْ

اَلسَّرِبَةُ [es-seribet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Akan kırbaya ve mataraya denir.

اَلسُّرْبَةُ [es-surbet] (تُرْبَةٌ [turbet] vezninde) Gidecek yere denir, مَذْهَبٌ [meẕheb] maʿnāsına. Ve yola denir, طَرِيقَةٌ [ṭarīḳat] maʿnāsına. Ve yirmiden otuza varınca at sürüsüne denir. Ve bāgda üzüm teveğinin sırasına denir ki bizim diyārlarda baran taʿbīr olunur. Ve

سُرْبَةٌ [surbet] Göğüsün ortasından karına varınca biten kıllara denir. Ve bir bölük hurmā ağaçlarına denir. Cemʿi سُرَبٌ [surb] gelir hā'sız.

اَلْمَسْرَبَةُ [el-mesrebet] (mīm'in fethi ve rā'nın fethi ve zammıyla cāʾizdir) Bu dahi göğüsün vasatından batna varınca biten kıllara denir.

اَلسَّرْبَةُ [es-serbet] (حَرْبَةٌ [ḥarbet] vezninde) Kırba ve matara ve sāʾir meşinden ve sahtiyāndan dikilmiş nesnelerin dikiş yerlerine ve derzlerine denir, خَرْزَةٌ [ḫarzet] gibi. Ve

سَرْبَةٌ [serbet] Sefer-i karīb maʿnāsınadır.

اَلْمَسْرَبَةُ [el-mesrebet] (مَشْرَبَةٌ [meşrebet] vezninde) Otlağa denir, مَرْعًى [merʿā] maʿnāsına. Cemʿi مَسَارِبُ [mesārib] gelir.

اَلسَّرَابُ [es-serāb] (شَرَابٌ [şarāb] vezninde) Şol pusarıktır ki ıssı günlerde nısf-ı nehār vaktinde ırak sahrālarda su gibi görünür, Türkīde ılgım salgım taʿbīr olunur. Çorak yerlere güneşin şaʿşaʿası vurmakla ıraktan su gibi lemeʿān eder.

Mütercim der ki سَرَابٌ [serāb] vech-i mezkūr üzere nısf-ı nehār vaktinde su gibi yere mülāsık görünür. Ve آلٌ [āl] taraf-ı nehārda ki gerek sabāh ve gerek baʿde'z-zevāl olsun yerden mürtefiʿ ve gūyā ki beyne'l-arz ve's-semāʾ lemeʿān eder şeklinde görünen pusarıktır. İntehā. Ve

سَرَابُ [Serāb] lafzı maʿrife olarak ve

سَرَابِ [Serābi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Besūs nām ʿavretin nākası ismidir. "أَشْأَمُ مِنْ سَرَابِ" meseli ondandır bā'nın nasbı ve kesr üzere bināsıyla. İcmāl-i mesel budur ki mezbūrenin nāka-i mezkūresi bir gün müteʿayyinān-ı Aʿrābdan Kuleyb nām kimsenin korusuna duhūl ve onda īvā eden bir toygar kuşunun yumurtasını pāymāl eylemekle Kuleyb gayret-i cāhiliyye ile benim zīr-i civārımda olan kuşun yumurtasını böylece şikest eylemek bana nāmūstur diye ok ile nākanın memesinden vurup helāk eyledi. Besūs-ı mezbūrenin yeğeni Cassās nām kimse dahi vurup Kuleyb'i helāk eylemekle iki tarafın kabīleleri birbiriyle cenge kıyām edip miyānelerinde āteş-i harb ü kıtāl kırk sene müddet iştiʿāl bulmuştur. Bināʾenaleyh nāka-i mersūme şeʾāmet husūsunda mesel olmuştur.

اَلْمَسْرُوبُ [el-mesrūb] (مَضْرُوبٌ [maḍrūb] vezninde) Şol kimsedir ki maʿdende kur-

şun ve gümüş zevb eder olmakla ağızına burnuna tütün dolup nefesi bunalmış ola; yukālu: سُرِبَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَسْرُوبٌ إِذَا دَخَلَ فِي خَيَاشِيمِهِ وَمَنَافِذِهِ دُخَانُ الْفِضَّةِ فَأَخَذَهُ حُصْرٌ

اَلسَّارِبُ [es-sārib] Yer yüzünde kendi kolayına bir düzeye giden insān ve hayvāna denir, tekūlu: رَأَيْتُهُ سَارِبًا أَيْ ذَاهِبًا عَلَى وَجْهِهِ فِي الْأَرْضِ Şārihin beyānına göre سُرُوبٌ [surūb] dan meʾhūzdur.

اَلسُّرُوبُ [es-surūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Davar otlağa yüz tutup gitmek maʿnāsınadır; yukālu: سَرَبَ الْبَعِيرُ سُرُوبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَوَجَّهَ لِلْمَرْعَى Kāle'ş-şārih ve yukālu: سَرَبَ فِي الْأَرْضِ سُرُوبًا إِذَا ذَهَبَ وَمَضَى فِيهَا

اَلْإِنْسِرَابُ [el-insirāb] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznide) ve

اَلتَّسَرُّبُ [et-teserrub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznide) Cānver zīr-i zemīnde olan ine ve izbeye girmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْسَرَبَ الْوَحْشُ فِي جُحْرِهِ وَتَسَرَّبَ إِذَا دَخَلَ

اَلتَّسْرِيبُ [et-tesrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Davar hergelesini sürü sürü ve bölük bölük yollamak maʿnāsınadır, tekūlu: سَرِّبْ عَلَيَّ الْإِبِلَ أَيْ أَرْسِلْهَا قِطْعَةً قِطْعَةً Ve kuyu makūlesi yer hafr eden kimse sağına yāhūd soluna doğru lağım tarzında ziyādece hafr eylemek maʿnāsınadır ki in ve izbe maʿnāsına olan سَرَبٌ [sereb]den meʾhūzdur; yukālu: سَرَّبَ الْحَافِرُ إِذَا أَخَذَ فِي الْحَفْرِ يَمْنَةً أَوْ يَسْرَةً Ve dikiş yerleri şişip sedd olsun diye yeni kırbaya su dökmek maʿnāsınadır; yukālu: سَرَّبَ الْقِرْبَةَ إِذَا صَبَّ فِيهَا الْمَاءَ لِتَبْتَلَّ عُيُونُ الْخُرَزِ فَتَنْسَدَّ

سَرْبَى [Serbā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Cezīre nevāhīsinde bir mevziʿdir.

سُورَابُ [Sūrāb] (sīn'in zammıyla) Māzenderān aʿmālinden bir karyedir.

اَلْمُنْسَرِبُ [el-munserib] (مُنْجَذِبٌ [munceẕib] vezninde) Be-gāyet uzun boylu olan adama denir, gūyā ki yukarı doğru çekilip gitmiştir.

اَلْأُسْرُبُ [el-usrub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde ve teşdīd-i bā'yla أُسْقُفٌّ [usḳuff] vezninde lügattir) Kurşuna denir, آنُكٌ [ānuk] dahi derler.

[س ر ح ب]

اَلسُّرْحُوبُ [es-surḥūb] (ḥā-yı mühmele ile أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Uzun ve gerimli olan ata denir; yukālu: فَرَسٌ سُرْحُوبٌ أَيْ طَوِيلَةٌ Ve sāʾir ümmehātta boyu uzun gerimli ve yere yakın olan at ile müfesserdir. Ve

سُرْحُوبٌ [surḥūb] Uzun boylu adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ سُرْحُوبٌ أَيْ طَوِيلٌ

Şārih der ki maʿnā-yı evvelde baʿzılar kısrağa tahsīs eylemekle müʾellif onlara tābiʿ olmuştur, lākin sāʾirleri taʿmīm eylediler. Ve maʿnā-yı sānīde yalnız uzun adama denmeyip belki uzun boylu hasenü'l-cism ve mütenāsibü'l-aʿzāʾ olan adama denir. İntehā. Ve

سُرْحُوبٌ [surḥūb] Çakal dedikleri cānvere denir, إِبْنُ آوَى [ibn āvā] dahi derler. Ve

سُرْحُوبٌ [surḥūb] Bir şeytān ismidir ki gözleri kör olup ve deryāda sākin olur. Ve

سُرْحُوبٌ [Surḥūb] Cārūdiyye tāʾifesinin imāmları olan Ebu'l-Cārūd lakabıdır. İmām Muḥammed el-Bāḳir radıyallāhu ʿanhu ve ʿan-ābāʾihi hazretleri telkīb eylemiştir. Ve tāʾife-i mezbūre gulāt-ı Zeydiyye'dendir. Şeyhayn-ı mükerremeyn hazretlerinin sebbiyle mütecāhirlerdir. Hālen Yemen'de Ṣanʿa diyārında mevcūdlardır. Ve

سُرْحُوبٌ سُرْحُوبْ [surḥūb surḥūb] Mükerreren bir kelimedir ki onunla dişi koyunu

sağmak için çağırırlar.

[س ر د ب]

اَلسِّرْدَابُ [es-sirdāb] (sīn'in kesriyle) Yer altında yaz günü ıssı vaktlerde ārām için ittihāz olunan mahzen gibi yere denir ve bu, Fārisīden muʿarrebdir. Şārihin beyānına göre zīr-i zemīn ve izbe taʿbīr olunur, hālen Baġdād şehrinde müteʿāreftir. Serdābe-i Fārisīden muʿarrebdir ki sīn'in fethiyledir, su tebrīd eyleyecek yer demektir. Fi'l-asl tebrīd için oraya su küpü vazʿ olunur idi. Hālen bu diyārlarda bodrum ve mahzen taʿbīr olunur. Baʿdehu şiddet-i harāret-i sayfta kendiler dahi ārām eylemeleriyle tekellüflü binā olunur olmuştur. Bunda ʿalāmet-i taʿrīb sīn'in kesridir ki قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] makūlesine mülhak olmuştur. Cemʿi سَرَادِيبُ [serādīb] gelir.

[س ر ع ب]

اَلسُّرْعُوبُ [es-surʿūb] (ʿayn-ı mühmele ile سُرْحُوبٌ [surḥūb] vezninde) Gelincik taʿbīr olunan cānvere denir, اِبْنُ عُرْسٍ [ibn ʿurs] gibi.

[س ر ن د ب]

سَرَنْدِيبُ [Serendīb] (sīn'in ve rā'nın fethiyle) Hindistān'da bir belde adıdır. Şārih der ki سَرَنْدِيبُ [Serendīb] Aksā-yı Hindistān'da cezīre-i kesīredir. Hazret-i Ādem ʿaleyhi's-selām nāzil olduğu cebel-i Rāhūn ondadır. Zirvesine ʿurūc merhale-i imkāndan dūrdur.

[س ر ه ب]

اَلسَّرْهَبَةُ [es-serhebet] (سَلْهَبَةٌ [selhebet] vezninde) Uzun boylu, etli, cānlı, tenū-mend hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ سَرْهَبَةٌ أَيْ جَسِيمَةٌ طَوِيلَةٌ

اَلسَّرْهَبُ [es-serheb] (ثَعْلَبٌ [saʿleb] veznin-de) Şol nādān ve sebük-magza denir ki ekūl ve şerūb olup dāʾimā boğazıyla uğ-raşır ve ondan gayrı nesne bilmez ola; yukālu: رَجُلٌ سَرْهَبٌ أَيْ مَائِقٌ أَكُولٌ شَرُوبٌ

[س س ب]

اَلسَّيْسَبَانُ [es-seysebān] (sīn'lerin fethiyle) ve

اَلسَّيْسَبَى [es-seysebā] (elifin kasrıyla) Bir nevʿ şecer adıdır. Ruʾbe b. ʿAccāc şiʿrinde bunu zarūret için سَيْسَابَا [sebsābā] ʿunvānıyla īrād eylemiştir. Şecer-i mezbūr müfredāt-ı tıbbiyyede bu güne mersūmdur ki iki kısm olur, berrī ve bostānī olur. Bi-hasebi'l-emākin iki zirāʿdan dört zirāʿa kadar olur. Evrākı ʿarīz ve ince ve birbiri üzere sıkışmış ve çiçeği sarı ve be-gāyet hoş-manzar ve salkımda olan dāneleri boy tohumu kadar ve sevād ile sufret bey-nindedir. Hoş-manzar olduğu için Mışır bāgçelerinde dikerler. Baʿzılar ona ayıd ağacı ve dānelerine ayıd tohumu dediler.

اَلسَّاسَبُ [es-sāseb] (sīn'in fethiyle) ve

اَلسَّيْسَبُ [es-seyseb] (زَيْنَبُ [zeyneb] vez-ninde) Bu dahi bir nevʿ şecerdir ki ondan ok düzerler. Müfredātta bu şecer āzād-ı dıraht ile müfesserdir ki tesbīh ağacının kebīr nevʿidir.

[س ط ب]

اَلْمَسَاطِبُ [el-mesāṭib] (mīm'in fethiyle) مَسْطَبَةٌ [mesṭabat] lafzından cemʿdir. Mīm'in fethi ve kesri ve ṭā'nın fethiyle demirci örsüne denir, سِنْدَانٌ [sindān] maʿnāsına. Ve şol suya denir ki müddet-i medīde dur-makla mütegayyir olup üzeri yosunlanıp ve toprak ve moloz makūlesi basmakla aslā işe yarayıp istiʿmāle salāhiyyeti kal-

mamış ola, مَاءٌ سَدِمٌ maʿnāsına ki cemʿinde سُدْمٌ [sudm] denir sīn'in zammıyla. Ve

مَسْطَبَةٌ [mesṭabat] Hālen مَصْطَبَةٌ [maṣṭaba] taʿbīr olunan yere denir ki kapı aralıklarında ve kapı ve dükkān önlerinde oturmak için binā ederler, sedd ve seki ve sofa dahi derler; tahta-pūşa dahi denir.

اَلْأُسْطُبَّةُ [el-usṭubbet] (طُرْطُبَّةٌ [ṭurṭubbet] vezninde) Keten muşākasına yaʿnī tarantısına denir ki tahrīfle istopa taʿbīr olunur.

[س ع ب]

اَلسَّعَابِيبُ [es-seʿābīb] (ʿayn-ı mühmele ile غَرَابِيبُ [ġarābīb] vezninde) Bal ve pekmez ve خِطْمِيٌّ [ḫiṭmiyy] gibi lüzūcetli yelmeşik nesnelerden parmak ile aldıklarında iplik gibi sünüp uzayan tellere denir ki kıvāmdan iktizā eder; yukālu: إِمْتَدَّتْ سَعَابِيبُ الْعَسَلِ وَالْخِطْمِيِّ وَهِيَ خُيُوطُهُ Ve ağızdan akan salyalarda dahi o hālet olmakla onda dahi istiʿmāl ederler; yukālu: سَالَ فَمُهُ سَعَابِيبَ أَيِ امْتَدَّ لُعَابُهُ كَالْخُيُوطِ Müfredi سُعْبُوبٌ [suʿbūb] dur, زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde.

اَلتَّسَعُّبُ [et-tesaʿʿub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Uzanıp sünmek maʿnāsınadır; yukālu: تَسَعَّبَ الشَّيْءُ إِذَا تَمَطَّطَ

اَلسَّعْبُ [es-saʿb] (sīn'in fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Mutlakan sünüp uzayan şeyʾe denir, kıvāmlı şürbeden ve sāʾir lüzūcetli nesneden olsun.

اَلْإِنْسِعَابُ [el-insiʿāb] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Su āhestece akmak maʿnāsınadır; yukālu: اِنْسَعَبَ الْمَاءُ إِذَا سَالَ

اَلْمُسَعَّبُ [el-musaʿʿab] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) تَسْعِيبٌ [tesʿīb] lafzından ism-i mefʿūldür, akıtmak maʿnāsınadır. Bu münāsebetle تَسْوِيغٌ [tesvīġ] maʿnāsında istiʿmāl olunmuştur ki bir nesneyi bir kimseye revā görüp tecvīz eylemekten ʿibārettir; ve minhu yukālu: هُوَ مُسَعَّبٌ لَهُ كَذَا أَيْ مُسَوَّغٌ Yaʿnī "O nesne ona böylece revā ve cāʾiz ve güvārādır."

[س غ ب]

اَلسَّغْبُ [es-saġb] (sīn'in fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) ve

اَلسَّغَبُ [es-seġab] (fethateynle) ve

اَلسَّغَابَةُ [es-seġābet] (سَلَامَةٌ [selāmet] vezninde) ve

اَلسُّغُوبُ [es-suġūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْمَسْغَبَةُ [el-mesġabat] (مَشْرَبَةٌ [meşrebet] vezninde) Acıkmak maʿnāsınadır; ʿalākavlin renc ü taʿaba makrūn acıkmağa mahsūstur; yukālu: سَغِبَ الرَّجُلُ وَسَغَبَ سَغْبًا وَسَغَبًا وَسَغَابَةً وَسُغُوبًا وَمَسْغَبَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ إِذَا جَاعَ أَوْ لَا يَكُونُ إِلَّا مَعَ تَعَبٍ Ve

سَغَبٌ [seġab] (fethateynle) Susamak, ʿataş maʿnāsınadır, lākin müstaʿmel ve müstafīz değildir.

اَلسَّاغِبُ [es-sāġib] ve

اَلسَّغْبَانُ [es-saġbān] (عَطْشَانُ [ʿaṭşān] vezninde) ve

اَلسَّغِبُ [es-seġib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Aç kimseye denir, cāʾiʿ ve cevʿān maʿnāsına. Müʾennesinde سَغْبَى [saġbā] denir, سَكْرَى [sekrā] vezninde. Cemʿi سِغَابٌ [siġāb] gelir sīn'in kesriyle.

اَلْإِسْغَابُ [el-isġāb] (hemzenin kesriyle) Açlığa dāhil olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْغَبَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي الْمَجَاعَةِ

اَلْمُسَغَّبُ [el-musaġġab] (مُسَعَّبٌ [musʿʿab] vezninde) ve mürādifidir ki مُسَوَّغٌ [musevvaġ] maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ مُسَغَّبٌ لَهُ كَذَا وَمُسَعَّبٌ أَيْ مُسَوَّغٌ Ve bu, تَسْغِيبٌ

[tesġīb]den ism-i mefʿūldür ki acıktırmak maʿnāsınadır, gūyā ki o kimse o nesne için acıktırılmakla ona muvāfık tuʿme gibi kendisine revā ve çesbān ve güvārā olmuştur.

[س ق ب]

اَلسَّقْبُ [es-saḳb] (sīn'in fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Nākanın yavrusuna denir ki köşek taʿbīr olunur; ʿalā-kavlin henüz doğduğu sāʿatte ıtlāk olunur yāhūd erkeğine mahsūstur, dişisine سَقْبَةٌ [saḳbet] denmez yāhūd سَقْبَةٌ [saḳbet] ıtlāk olunur. Cemʿi أَسْقُبٌ [esḳub] gelir ve سِقَابٌ [siḳāb] gelir, كِلَابٌ [kilāb] gibi ve سُقُوبٌ [suḳūb] gelir, سُيُوبٌ [suyūb] gibi ve سُقْبَانٌ [suḳbān] gelir, عُقْبَانٌ [ʿuḳbān] gibi. Ve

سَقْبٌ [saḳb] Uzun nesneye denir. Ve kıl çadır ve alaçık ve oba direğine denir. Cemʿi سِقْبَانٌ [siḳbān] gelir sīn'in kesriyle غِرْبَانٌ [ġirbān] vezninde. Ve

سِقْبَانُ [Siḳbān] Ġūṭa-i Dimaşḳ'ta bir mevziʿ adıdır; muhaddisīnden Aḥmed b. ʿUbeyd b. Aḥmed es-Siḳbānī oradandır.

اَلْمِسْقَبُ [el-misḳab] (مِنْبَرٌ [minber] veznide) ve

اَلْمِسْقَابُ [el-misḳāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Zikr olunan veledin anası olan nākaya denir ki o güne veled doğurmak ʿādeti ola; ve bu, kavl-i ahīre mülāyimdir.

اَلسَّقَبُ [es-seḳab] (fethateynle) Yakınlık, kurb maʿnāsınadır; yukālu: سَقَبٌ أَيْ قُرْبٌ بَيْنَهُمَا Ve yakın olmak maʿnāsına masdar olur; yukālu: سَقِبَتْ دَارُهُ سَقَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا قَرُبَ ve karīb maʿnāsına gelir; yuḳālu: مَنْزِلٌ سَقَبٌ أَيْ قَرِيبٌ

اَلسُّقُوبُ [es-suḳūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Yakın olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَقَبَتِ الدَّارُ سُقُوبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَرُبَتْ ve

سُقُوبٌ [suḳūb] سَقْبٌ [saḳb] lafzından cemʿ olur ki çadır direğine denir. Ve سُقُوبُ الْإِبِلِ [suḳūbu'l-ibil] ki devenin ayaklarına ıtlāk olunur, teşbīh cihetiyledir.

اَلْإِسْقَابُ [el-isḳāb] (hemzenin kesriyle) Yakın olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْقَبَتِ الدَّارُ إِذَا قَرُبَتْ Ve yakın eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْقَبَهُ أَيْ قَرَّبَهُ

اَلتَّسَاقُبُ [et-tesāḳub] تَقَارُبٌ [teḳārub] vezninde ve mürādifidir ki birbirine yakın olmak maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: أَبْيَاتُهُمْ مُتَسَاقِبَةٌ أَيْ مُتَقَارِبَةٌ

اَلْمُسْقِبُ [el-muṣḳib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Karīb maʿnāsınadır.

اَلسَّاقِبُ [es-sāḳib] Bu dahi karīb maʿnāsınadır ve baʿīd maʿnāsına olmakla azdāddandır; yukālu: مَنْزِلٌ سَاقِبٌ أَيْ قَرِيبٌ وَيُقَالُ سَاقِبٌ أَيْ بَعِيدٌ

اَلسَّقْبَةُ [es-saḳbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Dişi merkeb sıpasına denir.

اَلسِّقَابُ [es-siḳāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Cāhiliyyet töresinden olmak üzere şol pamuk parçasına denir ki zevci fevt olan yāhūd sāʾir bir musībete dūçār olan hatun kendi başının saçlarını tıraş ve çehresini çāk çāk edip kanıyla o pamuğu ālūde eyledikten sonra başına vazʿ ve bir tarafını başında olan örtünün bir cānibinden ihrāc eder, tā ki görenler musībet-zede olduğunu bileler.

[س ق ل ب]

اَلسَّقْلَبَةُ [es-saḳlebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yere çalmak, صَرْعٌ [ṣarʿ] maʿnāsınadır; yukālu: سَقْلَبَ فُلَانًا إِذَا صَرَعَهُ

اَلسَّقْلَبُ [es-Saḳleb] (ثَعْلَبٌ [ṯaʿleb] vezninde) Bir recül ismidir. Ve nāstan bir

cins tāʾifedir, Türkī ve ʿArabī gibi nisbetinde سَقْلَبِيٌّ [Saḳlebī] denir. Cemʿi سَقَالِبَةٌ [Seḳālibet] gelir. Bunun meşhūru صَقَالِبَةٌ [Ṣaḳālibet]tir ki ṣād-ı mühmele iledir ki Rus ile mütāhimlerdir, niteki صَقْلَبٌ [Ṣaḳleb] māddesinde mersūmdur.

[س ك ب]

اَلسَّكْبُ [es-sekb] (sīn'in fethi ve kāf'ın sükūnuyla) ve

اَلتَّسْكَابُ [et-teskāb] (تَذْكَارٌ [teẕkār] vezninde) Suyu dökmek maʿnāsınadır; yukālu: سَكَبَ الْمَاءَ سَكْبًا وَتَسْكَابًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَبَّهُ Ve

سَكْبٌ [sekb] Mübālagaten vasf olur; yukālu: مَاءٌ سَكْبٌ ke-mā se-yuzkeru. Ve

سَكْبٌ [sekb] Uzun adama ıtlāk olunur. Ve mütetābiʿan dāʾimī yağan yağmura ıtlāk olunur. Ve bir nevʿ sevbe denir, be-gāyet rakīk ve nāzük olmakla mā-i meskūba teşbīh olunmuştur. Ve āb-ı revān gibi eşkinli soy ata, ʿalā-kavlin adımları seyrek olanına denir. Ve hafīfü'r-rūh cünbüş ve neşātlı şūh ve şengül adama denir. Ve emr-i lāzım u mahtūm maʿnāsınadır; yukālu: هَذَا أَمْرٌ سَكْبٌ أَيْ لاَزِمٌ Ve

سَكْبٌ [Sekb] Şol feresin ismidir ki Şāh-ı hıtta-i risālet ʿaleyhi's-salātu ve's-selām hazretlerinin en evvel dāhil-i tavīle-i temellükleri olmuştur. Yelesi ve kuyruğu siyāh doru olup ve alnında صَبَاحُ الْخَيْرِ [ṣabāḥu'l-ḫayr] taʿbīr olunan gurresi var idi. Ve muhaccel-i mutlakü'l-yümnā idi ki sol eliyle sol ayağının bukağılıkları sekil idi ve ona سَكَبٌ [Sekeb] dahi derler fethateynle. Ve

سَكْبٌ [Sekb] Şebīb b. Muʿāviye nām kimsenin dahi feresi ismidir. Ve

سَكْبٌ [sekb] Bakıra denir, nuhās maʿnāsına; ʿalā-kavlin kurşuna denir, رَصَاصٌ [raṣāṣ] maʿnāsına; ve fethateynle de lügattir.

اَلسُّكُوبُ [es-sukūb] (فُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Su dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: سَكَبَ الْمَاءَ سَكْبًا فَسَكَبَ هُوَ سُكُوبًا إِذَا انْصَبَّ

اَلْإِنْسِكَابُ [el-insikāb] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznninde) Bu dahi su dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْسَكَبَ الْمَاءُ إِذَا انْصَبَّ

اَلسَّاكِبُ [es-sākib] ve

اَلسَّكُوبُ [es-sekūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلسَّيْكَبُ [es-seykeb] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] veznninde) ve

اَلْأُسْكُوبُ [el-uskūb] (أُسْلُوبٌ [uslūb] veznninde) Dökülen ve dökülücü suya denir ki fāʿil sūretinde mutasavverdir yāhūd ism-i mefʿūl maʿnāsınadır ki dökülmüş demek olur; yukālu: مَاءٌ سَكْبٌ كَمَا سَيُذْكَرُ وَسَاكِبٌ وَسَكُوبٌ وَسَيْكَبٌ وَأُسْكُوبٌ أَيْ مُنْسَكِبٌ أَوْ مَسْكُوبٌ Ve

أُسْكُوبٌ [uskūb] (أُسْلُوبٌ [uslūb] veznninde) Mütetābiʿan dökülen dāʾimī yağmura denir. Ve papuççuya denir, إِسْكَافٌ [iskāf] gibi, kefş-ger maʿnāsına; ʿalā-kavlin demirciye denir, قَيْنٌ [ḳayn] maʿnāsına. Ve yere doğru uzanıp mümtedd olan şimşeğe denir. Ve iki cānibli saf saf mistar üzere olan hurmā ağaçlarına denir.

اَلسَّكَبُ [es-sekeb] (fethateynle) Bir nevʿ şecer-i Ḥicāzī ismidir ve gelincik çiçeğine denir, شَقَائِقُ النُّعْمَانِ [şaḳāʾiḳu'n-nuʿmān] maʿnāsına.

اَلسَّكْبَةُ [es-sekbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Şol takye ve arak-çīne denir ki balık ağı gibi değirmi bezden gözenekli dikilmiş ola. Şārih der ki ehl-i Fürs ona sustaka derler. Lākin sustaka, sustuca muʿarrebidir ki

makremeye ve havluya denir. Ve

سَكْبَةٌ [sekbet] Veled ile berāber çıkan eş ve son taʿbīr ettikleri yufka deriye denir ki gāhca yüzünde sarılı zuhūr eder.

اَلسَّكَبَةُ [es-sekebet] (fetehātla) Başta hāsıl olan kepek gibi nesneye denir ki konak taʿbīr olunur, هِبْرِيَةٌ [hibriyet] dahi derler. Ve Sekebe b. el-Ḥāriṣ ashābdandır.

اَلْإِسْكَابُ [el-iskāb] إِسْكَافٌ [iskāf] vezninde ve mürādifidir ki papuççuya denir.

اَلْأُسْكُبَّةُ [el-uskubbet] أُسْكُفَّةٌ [uskuffet] vezninde ve mürādifidir ki kapının alt eşiğine denir.

اَلْإِسْكَابَةُ [el-iskābet] (hemzenin kesriyle) Şol ağırşağa denir ki bir kaba yağ makūlesi nesne koyacak hunilerin ağızlarına korlar; ʿalā-kavlin pul tarzında şol tahta pāresine denir ki tulumun yırtığına ve deliğine geçirip baʿdehu üzerinden kayışla sıyırıp dikerler.

اَلْأُسْكُوبَةُ [el-uskūbet] (hemzenin zammıyla) إِسْكَابَةٌ [iskābet] maʿnāsınadır.

سَكَابٌ [Sekāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Ecdaʿ b. Mālik'in feresi adıdır.

سَكَابِ [Sekābi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde kesr üzere mebnīdir) Temīm yāhūd Benū Kilāb kabīlesinden bir kimsenin yāhūd ʿUbeyde b. Rebīʿa b. Ḳaḥṭān'ın kısrağı ismidir.

سَكَّابٌ [Sekkāb] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bu dahi bir feres adıdır.

[س ل ب]

اَلسَّلْبُ [es-selb] (sīn'in fethi ve lām'ın sükūnuyla) ve

اَلسَّلَبُ [es-seleb] (fethateynle) Bir nesneyi bir kimseden kapıp almak ve çalıp kapmak maʿnāsınadır; yukālu: سَلَبَهُ سَلْبًا وَسَلَبًا مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ إِذَا اخْتَلَسَهُ

Müʾellifin Baṣāʾir'de beyānına göre سَلْبٌ [selb] bir kimseden kahr ve cebr ile bir nesneyi çekip almak maʿnāsına mevzūʿdur, elinden bir nesneyi kapıp almak ve harāmīnin yāhūd cenkte maglūb ve maktūlünün libāsını soyup almak gibi. Ve gerçi إِخْتِلَاسٌ [iḫtilās] ile tefsīr ve إِخْتِلَاسٌ [iḫtilās]ı dahi devr tarīkiyle سَلْبٌ [selb] ile tebyīn eylemiştir, lākin Miṣbāḥ'ta إِخْتِلَاسٌ [iḫtilās] bir kimseden bir nesneyi ʿalā-gafletin sürʿatle kapıp almak maʿnāsınadır diye meşrūhtur ve سَلَبَهُ ثَوْبَهُ ʿunvānıyla mersūm ve aslı سَلَبْتُ ثَوْبَ زَيْدٍ olup lākin fiʿl mübālagaten Zeyd'e isnād olunmakla ثَوْبٌ [ṯevb] lafzı teʾhīr ve temeyyüziyyet üzere mansūb olmuştur. Ve infihām-ı maʿnāya mebnī hazfi cāʾizdir diye merkūmdur. Lākin kütüb-i nahviyyede bedel-i iştimāle misāl olmak üzere müsebbettir. Ve Muḥkem'de iki mefʿūle taʿdiye eylemekle سَلَبْتُهُ إِيَّاهُ ʿunvānında mersūmdur. İntehā.

Ve ʿArablar sebük-pā ve serīʿü'n-nakl ata سَلْبُ الْقَوَائِمِ ıtlāk ederler ki ism-i fāʿil maʿnāsınadır; yukālu: فَرَسٌ سَلْبُ الْقَوَائِمِ أَيْ خَفِيفُهَا Ve

سَلَبٌ [selb] Tīz ve çabuk yürümeğe ıtlāk olunur.

اَلْإِسْتِلَابُ [el-istilāb] (إِفْتِعَالٌ [ifti'āl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi bir kimseden kapıp almak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَلَبَهُ أَيِ اخْتَلَسَهُ

اَلسَّلَبُوتُ [es-selebūt] (مَلَكُوتٌ [melekūt] vezninde) ve

اَلسَّلَابَةُ [es-sellābet] (كَذَّابَةٌ [kezzābet] vezninde ki evzān-ı mübālagadandırlar) Dāʾimā nāstan nesne kapıp almağa muʿtād

olan kimseye denir, recül ve imreʾeye vasf olur; yukālu: رَجُلٌ وَامْرَأَةٌ سَلَبُوتٌ وَسَلَابَةٌ

اَلسَّلِيبُ [es-selīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ʿAklı kapılmış āşüfte kimseye denir, hūşrübūde maʿnāsına, gerek recül ve gerek merʾe olsun. Cemʿi سَلْبَى [selbā] gelir, سَكْرَى [sekrā] vezninde. Ve

سَلِيبٌ [selīb] Şol hatuna ve sāʾir dişi hayvāna denir ki veledi vefāt eylemiş ola; ʿalā-kavlin henüz hilkati nā-tamām iken veledini düşürmüş ola, ke-mā se-yuzkeru. Ve dalları ve budakları ve yaprakları gitmiş çıplak ağaca denir.

اَلسَّالِبُ [es-sālib] (lām'ın kesriyle) ve

اَلسَّلُوبُ [es-selūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلسَّلِيبُ [es-selīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde niteki zikr olundu) ve

اَلْمُسَلِّبُ [el-musellib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) ve

اَلسُّلُبُ [es-sulub] (zammeteynle) Şol hatuna ve sāʾir dişi hayvāna denir ki veledi vefāt eylemiş ola yāhūd eksik düşürmüş ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ وَنَاقَةٌ سَالِبٌ وَسَلُوبٌ وَسَلِيبٌ وَمُسَلِّبٌ وَسُلُبٌ إِذَا مَاتَ وَلَدُهَا أَوْ أَلْقَتْهُ لِغَيْرِ تَمَامٍ Ve سَلِيبٌ [selīb] kelimesinin cemʿi سُلُبٌ [sulub] gelir zammeteynle ve سَلَائِبُ [selāʾib] gelir, نَجَائِبُ [necāʾib] gibi.

اَلْمُسْلِبُ [el-muslib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) سَلِيبٌ [selīb] maʿnāsınadır.

اَلْإِسْلَابُ [el-islāb] (hemzenin kesriyle) Hatun ve sāʾir dişi hayvānın veledi vefāt eylemek yāhūd eksik düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْلَبَتِ الْمَرْأَةُ وَالنَّاقَةُ فَهِيَ مُسْلِبٌ Ve ağacın yemişleri kalmayıp ve yaprakları hazān olup dökülmekle çıplak olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْلَبَتِ الشَّجَرَةُ إِذَا ذَهَبَ حَمْلُهَا وَسَقَطَ وَرَقُهَا

اَلسِّلْبُ [es-silb] (sīn'in kesriyle) Çiftçi āletlerinden pek uzun olanına denir; ʿalā-kavlin şol ağaç pāresine denir ki لُؤَمَةٌ [luʾemet]in dibine yanaştırıp bir ucunu لُؤَمَةٌ [luʾemet]in deliğine idhāl ederler. Ve لُؤَمَةٌ [luʾemet] هُمَزَةٌ [humezet] vezninde çiftçi āletlerinin yerli yerlerine vazʿ olunmuş olarak dertop mecmūʿuna denir ki saban demiri dahi dāhildir. Müʾellifin kelāmında müsāmaha vardır.

اَلسَّلِبُ [es-selib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Uzun şeyʾe denir. Ve serīʿ ve çabuk ve sebük-pā insān ve hayvāna denir.

اَلسَّلَبُ [es-seleb] (fethateynle) Selb olunan nesneye denir, faʿal bi-maʿnā mefʿūldür. Birinin arkasından soyulup alınan esvāb ve edevāt gibi. Cemʿi أَسْلَابٌ [eslāb] gelir. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīs: "مَنْ قُتِلَ قَتِيلاً فَلَهُ سَلَبُهُ" أَيْ مِنْ ثِيَابٍ وَسِلَاحٍ وَدَابَّةٍ Ve

سَلَبٌ [seleb] Bir nevʿ şecer ismidir ki begāyet uzun olur. Ve bir nebāt adıdır. Ve

سَلَبُ الذَّبِيحَةِ [selebu'ẕ-ẕebīḥat] Zebh olunan hayvānın yüzülen derisine ve pāçasına ve işkenbesine ıtlāk olunur. Ve

سَلَبُ الْقَصَبَةِ [selebu'l-ḳaṣabet] Kamışın kabuğundan ʿibārettir. Ve

سَلَبٌ [seleb] Mukl ağacından hāsıl olan līfe denir. Ve Yemen'e mahsūs bir şecerin kabuğuna denir ki ondan ip ve urgan ittihāz olunur. Medīne-i münevvere'de olan سُوقُ السَّلَّابِينَ [sūḳu's-sellābīn] bundandır. Ve

سَلَبٌ [seleb] Masdar olur, سِلَابٌ [silāb] giymek maʿnāsınadır; yukālu: سَلَبَ الرَّجُلُ سَلَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَبِسَ السِّلَابَ ke-mā se-yuzkeru.

اَلْأُسْلُوبُ [el-uslūb] (hemzenin zammıyla) Meslūk olan tarīka denir, gerek hissī olsun ve gerek maʿnevī olsun ki fenn ve tarz ve tavr taʿbīr olunur. أُسْلُوبٌ حَكِيمٌ [uslūb ḥakīm] Hakīmāne yaʿnī tavr-ı hikmet üzere cevāb vermektir; yukālu: سَلَكَ أُسْلُوبَهُ أَيْ طَرِيقَتَهُ ve yukālu: أَخَذَ فُلَانٌ فِي أَسَالِيبَ مِنَ الْقَوْلِ أَيْ فِي فُنُونٍ مِنْهُ Ve

أُسْلُوبٌ [uslūb] Arslanın gerdanına denir. Ve burun yukarı olmak hāletine denir ki kibr ve nahvetten kināyedir, شُمُوخُ أَنْفٍ [şumūḫ enf] maʿnāsına, iki tarafa meyl ve iltifāt eylemez olur.

اَلْإِنْسِلَابُ [el-insilāb] (اِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Yürümekte pek sürʿat eylemek maʿnāsınadır, şöyle ki kemāl-i cidd ü sürʿatinden nāşī derisinden soyulup çıkar haddinde ola; yukālu: إِنْسَلَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ فِي السَّيْرِ جِدًّا

اَلتَّسَلُّبُ [et-tesellub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Hatun zevci vefāt eylemek hasebiyle yas tutup terk-i zīnetle mātem libāsı giymek maʿnāsınadır; yukālu: تَسَلَّبَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا أَحَدَّتْ عَلَى زَوْجِهَا

اَلسُّلْبَةُ [es-sulbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Soykunluk hāletine denir, جُرْدَةٌ [curdet] maʿnāsına; tekūlu: مَا أَحْسَنَ سُلْبَتَهَا أَيْ جُرْدَتَهَا Yaʿnī "O mahbūbenin ne güzel soykunluğu vardır."

مُسَلَّبٌ [Muselleb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Yemen'de şehr-i Zebīd'e karīb bir mevziʿ adıdır.

اَلسِّلَابُ [es-silāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Siyāh libāsa denir ki mātem libāsı olacaktır. Cemʿi سُلُبٌ [sulub] gelir, كُتُبٌ [kutub] gibi.

اَلْمُسْتَلِبُ [el-Mustelib] (ism-i fāʿil bünyesiyle) ʿAmr b. Kulsūm'un kılıcı adıdır. Ve Ebū Dehbel nām kimsenin kılıcı adıdır.

[س ل أ ب]

اَلْمُسْلَئِبُّ [el-musleʾibb] (hemze ile مُشْمَعِلٌّ [muşmaʿill] vezninde) Çok yağmura denir.

[س ل ح ب]

اَلْمُسْلَحِبُّ [el-musleḥibb] (ḥā-yı mühmele ile مُشْمَعِلٌّ [muşmeʿill] vezninde) Doğru ve müstakīm nesneye denir. Ve hatt-ı müstakīm gibi doğru çekilip giden uzun şāh-rāha denir; yukālu: طَرِيقٌ مُسْلَحِبٌّ أَيْ وَاضِحٌ بَيِّنٌ مُمْتَدٌّ

اَلْإِسْلِحْبَابُ [el-isliḥbāb] (إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiʿrār] vezninde) Yol vasf-ı mezkūr üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْلَحَبَّ الطَّرِيقُ إِذَا كَانَ بَيِّنًا مُمْتَدًّا

[س ل خ ب]

اَلسَّلْخَبُ [es-selḫab] (ḫā-yı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Sakīl ve galīz ve nādān kimseye denir, bu diyārda Türk hammālları gibi; ʿalā-kavlin bu şīn-i muʿceme iledir.

[س ل ه ب]

اَلسَّلْهَبُ [es-selheb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Uzun nesneye denir, tavīl maʿnāsına; ʿalā-kavlin ricāle mahsūstur ki uzun kişiye denir. Cemʿi سَلَاهِبَةٌ [selāhibet] gelir. Ve

سَلْهَبٌ [selheb] Bir kelb adıdır. Ve iri cüsseli gerimli ve kemikleri uzun ata denir.

اَلسَّلْهَبَةُ [es-selhebet] (hā'yla) Bu dahi o güne olan ata denir; yukālu: فَرَسٌ سَلْهَبٌ وَسَلْهَبَةٌ إِذَا عَظُمَ وَطَالَ عِظَامُهُ Ve tenū-mend ve cesīme ʿavrete denir.

اَلسِّلْهَابَةُ [es-silhābet] ve

اَلسِّلْهَابُ [es-silhāb] (sīn'lerin kesriyle) Cerīʾe ve mukdime hatuna denir ki pīş-ger

taᶜbīr olunur.

[س ل غ ب]

اَلإِسْلِغْبَابُ [el-isliġbāb] (ġayn-ı muᶜceme ile إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiᶜrār] vezninde) Kuş yavrusunun tüyleri henüz kararmazdan akdemce diken diken olup bitmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْلَغَبَّ الطَّائِرُ إِذَا شَوَّكَ رِيشُهُ قَبْلَ أَنْ يَسْوَدَّ

[س ن ب]

اَلسَّنْبَةُ [es-senbet] (sīn'in fethi ve nūn'un sükūnuyla) Zamāndan bir müddete denir; yukālu: عِشْنَا بِذَلِكَ سَنْبَةً أَيْ دَهْرًا وَحِقْبَةً Yaᶜnī "Onunla bir müddet geçinip gittik." Ve tīz-meşreb ve serīᶜü'l-infiᶜāl ve'l-gazab olmak cihetiyle olan bed-hūyluğa denir. Bu maᶜnāda sīn'in kesriyle de cāʾizdir.

اَلسَّنْبَتَةُ [es-senbetet] (ziyāde-i tā'yla) Bu dahi zamāndan müddet-i gayr-i mahdūdeye denir.

اَلسَّنْبَاتُ [es-senbāt] (sīn'in fethi ve nūn'un sükūnuyla) Çabuk dargınlık cihetiyle olan bed-hūyluğa denir; sīn'in kesriyle de cāʾizdir. Ve kesr ile bi't-tabᶜ şirrīr ve kesīrü'l-mazarrat kimseye denir. Ve fethle إِسْتٌ [ist] ve مَقْعَدٌ [maḳᶜad] maᶜnāsınadır.

اَلسَّنْبَاءُ [es-senbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Bu dahi إِسْتٌ [ist] ve مَقْعَدٌ [maḳᶜad] maᶜnāsınadır.

اَلسَّنُوبُ [es-senūb] (جَنُوبٌ [cenūb] vezninde) ve

اَلسَّنَبُوتُ [es-senebūt] (جَبَرُوتٌ [ceberūt] vezninde) Bi't-tabᶜ dargın ve serīᶜü'l-infiᶜāl ve tīz-meşreb kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ سَنُوبٌ وَسَنَبُوتٌ أَيْ مُتَغَضِّبٌ يَعْنِي كَثِيرُ الْغَضَبِ سَرِيعُهُ Ve

سَنُوبٌ [senūb] Yalancı, kezzāb kimseye denir. Ve bir mevziᶜ adıdır.

اَلسَّنَابُ [es-senāb](سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şerr-i şedīde denir, fitne ve kıtāl gibi; yukālu: وَقَعُوا فِي سَنَابٍ أَيْ شَرٍّ شَدِيدٍ

اَلسِّنَابُ [es-sināb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلسِّنَابَةُ [es-sinābet] (hā'yla) Arkası ve karnı uzun ve söbü olan insān ve hayvāna denir.

اَلْمَسْنَبَةُ [el-mesnebet] (مَشْرَبَةٌ [meşrebet] vezninde) Şirret maᶜnāsınadır ki şer-kazālık taᶜbīr olunur; yukālu: أَلْقَى إِلَيْهِ مَسْنَبَتَهُ أَيْ شِرَّتَهُ

اَلسَّنِبُ [es-senib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Çok seğirten yüğrük ve meydānlı ata denir.

[س ن ت ب]

اَلسَّنْتَبَةُ [es-sentebet] (حَنْتَمَةٌ [ḥantemet] vezninde) Muhkem ve metīn olan heybe ve câme-dāna denir, ᶜaybe-i muhkeme maᶜnāsına.

اَلسُّنْتُبُ [es-suntub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bed-hūy ve bed-meşreb kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ سُنْتُبٌ أَيِ السَّيِّءُ الْخُلُقِ

[س ن د ب]

اَلسِّنْدَأْبُ [es-sindeʾb] (جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Dayangan ve sulb ve metīn olan erkek deveye denir, niteki "س،د،ب" māddesinde dahi zikr olundu. Nūn'u asliyye ve zāʾidedir diyen mezheblere mebnī iki mahalde zikr olunmuştur.

[س ن ط ب]

اَلسَّنْطَبَةُ [es-senṭabet] (ṭā-yı mühmele ile سَنْتَبَةٌ [sentebet] vezninde) Yakışıksız selgi ve muztarib olan uzunluk hāletine denir ki kāmet-i insānī vasfıdır; yukālu: بِهِ سَنْطَبَةٌ أَيْ طُولٌ مُضْطَرِبٌ

اَلسِّنْطَابُ [es-sinṭāb] (sīn'in kesriyle) Demirci çekicine denir.

[س ن ع ب]

اَلسُّنْعُبَةُ [es-sunʿubet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Gelincik taʿbīr olunan cānvere denir, اِبْنُ عُرْسٍ [ibn ʿurs] gibi. Ve üst dudağın ortasında ağıza doğru tümüp sarkan mercimek mikdārında etçeğize denir.

[س ن ه ب]

سَنْهَبٌ [Senheb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül ismidir.

[س و ب]

اَلسُّوبَةُ [es-sūbet] (sīn'in zammıyla) ve

اَلسُّبْأَةُ [es-subʾet] (sīn'in zammı ve bā'nın sükūnuyla) Sefer-i baʿīd maʿnāsınadır; yukālu: بَدَتْ لَهُ السُّوبَةُ وَالسُّبْأَةُ أَيِ السَّفَرُ الْبَعِيدُ

سُوبَانُ [Sūbān] (طُوفَانٌ [ṭūfān] vezninde) Bir dere yāhūd bir dağ yāhūd bir arz ismidir.

[س ه ب]

اَلسَّهْبُ [es-sehb] (نَهْبٌ [nehb] vezninde) Ovaya denir, deşt ve beyābān maʿnāsına, فَلَاةٌ [felāt] gibi. Ve yavuz ve yüğrük ve meydānlı ata denir. Ve

سَهْبٌ [sehb] Masdar olur, almak, أَخْذٌ [aḫẕ] maʿnāsına; yukālu: سَهَبَ الشَّيْءَ سَهْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَخَذَهُ Ve bir maʿrūf çorak yerin ismidir.

اَلْمُسْهَبُ [el-musheb] (mīm'in zammı ve hā'nın fethiyle ve hā'nın kesriyle de cāʾizdir) Bu dahi yavuz ve yüğrük ata denir. Ve

مُسْهِبٌ [mushib] (hā'nın kesri ve fethiyle) Çok sözlü, miksār ve ozan kimseye denir. Ve bunlar إِسْهَابٌ[ishāb]dandır; yukālu: رَجُلٌ مُسْهِبٌ وَمُسْهَبٌ أَيْ مُكْثِرٌ Şārih der ki usūl-i sāʾirenin beyānına göre bundan ism-i fāʿil hā'nın fethiyledir ki nevādirdendir; hā'nın kesriyle vārid değildir. Lākin müʾellif iki şıkkı dahi sebt eylemiştir, zāhiren ikisi de vārid olmuştur.

اَلسُّهْبُ [es-suhb] (sīn'in zammıyla) Şol yere denir ki hemvār ve sehl ola. Cemʿi سُهُوبٌ [suhūb] gelir. Ve ʿinde'l-baʿz سُهُوبُ الْفَلَاةِ [suhūbu'l-felāt] ovanın etrāf ve nevāhīsine denir ki onlarda gidecek meslek ve tarīk olmaya.

اَلْإِسْهَابُ [el-ishāb] (hemzenin kesriyle) Çok söylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْهَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَكْثَرَ الْكَلَامَ فَهُوَ مُسْهَبٌ وَمُسْهِبٌ Ve ʿinde'l-baʿz إِسْهَابٌ [ishāb] aslen bir nesneden istignā-ı kalb ve istīfā-yı hazz ile nefs-i harīseyi ahz ve imsāk eylememek derecesinde hırs ve tamaʿda ifrāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْهَبَ فُلَانٌ إِذَا شَرِهَ وَطَمِعَ حَتَّى لَا تَنْتَهِيَ نَفْسُهُ عَنْ شَيْءٍ Ve

إِسْهَابٌ [ishāb] Yılan sokmak sebebiyle bīhod olmak; ʿalā-kavlin ʿaşk yā havf ve maraz makūlesi ʿārızadan nāşī levn mütegayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: أُسْهِبَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا ذَهَبَ عَقْلُهُ مِنْ لَدْغِ الْحَيَّةِ أَوْ تَغَيَّرَ لَوْنُهُ مِنْ حُبٍّ أَوْ فَزَعٍ أَوْ مَرَضٍ Ve kuyu kazıp kumsala erişmek; ʿalā-kavlin içinde delik açılmakla rüzgār bulmak yāhūd kuyu kazıp su bulmamakla hāʾib olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْهَبَ الْقَوْمُ إِذَا حَفَرُوا بِئْرًا فَهَجَمُوا عَلَى الرَّمْلِ أَوِ الرِّيحِ أَوْ حَفَرُوا فَلَمْ يُصِيبُوا خَيْرًا Ve davarı kendi başına müseyyeb salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْهَبُوا الدَّابَّةَ أَيْ أَهْمَلُوهَا Ve kuzu anasını emmek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْهَبَ الشَّاةَ بِالنَّصْبِ وَلَدُهَا إِذَا رَغَثَهَا Ve çok vergi vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْهَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَكْثَرَ مِنَالْعَطَاءِ

اَلسَّهْبَةُ [es-sehbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Dibi pek derin olan kuyuya denir; yukālu: بِئْرٌ سَهْبَةٌ أَيْ بَعِيدَةُ الْغَوْرِ

اَلْمُسْهَبَةُ [el-mushebet] (مُكْرَمَةٌ [mukremet]

vezninde) Şol kuyuya denir ki suyu begāyet derinde olup yāhūd toprağı çok olmakla su ihrācına iktidār olunmaya; yukālu: بِئْرٌ مُسْهِبَةٌ إِذَا غَلَبَتْكَ سِهْبَتُهَا حَتَّى لاَ تَقْدِرَ عَلَى الْمَاءِ

اَلْإِسْتِهَابُ [el-istihāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Çok ʿatiyye vermek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَهَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَكْثَرَ مِنَ الْعَطَاءِ

اَلسَّهْبَى [es-Sehbā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bir sahrā adıdır.

اَلسَّهْبَاءُ [es-Sehbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Benū Saʿd kabīlesine mahsūs bir kuyu adıdır. Ve bir maʿrūf merg-zār adıdır.

سِهَابٌ [Sihāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Esmādandır: Rāşid b. Sihāb şāʿir-i meşhūrdur ve bundan gayrı sīn-i mühmele ile Sihāb nām kimse yoktur.

[س ي ب]

اَلسَّيْبُ [es-seyb] (غَيْبٌ [ġayb] vezninde) Vergi, ʿatā ve bahşīş maʿnāsınadır ki ismdir; yukālu: فَاضَ سَيْبُهُ عَلَى النَّاسِ أَيْ عَطَاؤُهُ Ve gemi sığ yere oturdukta yāhūd kenāra çattıkta defʿ eyleyecek sırığa denir ki gönder taʿbīr olunur, مُرْدِيٌّ [murdiyy] dahi derler. Ve

سَيْبٌ [seyb] At kısmının kuyruğu kıllarına denir. Ve

سَيْبٌ [seyb] Masdar olur, akmak maʿnāsına; yukālu: سَابَ الْمَاءُ يَسِيبُ سَيْبًا إِذَا جَرَى Ve āb-ı revān gibi çabuk yürümek maʿnāsınadır; yukālu: سَابَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى مُسْرِعًا

اَلْإِنْسِيَابُ [el-insiyāb] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bu dahi سَيْبٌ [seyb] maʿnāsınadır; yukālu: إِنْسَابَ إِذَا مَشَى مُسْرِعًا Ekserī حَيَّةٌ [ḥayyet] meşyinde istiʿmāl ederler.

اَلسُّيُوبُ [es-suyūb] (sīn'in zammıyla) Defīnelere denir ki yer altından bulunup çıkan emvālden ʿibārettir, رِكَازٌ [rikāz] gibi. Şārih der ki ʿatiyye-i ilāhiyye olduğu için ıtlāk olunmuştur. سَيْبٌ [seyb] müfredidir. İntehā.

ذَاتُ السَّيْبِ [Ẕātu's-Seyb] İdam nām arz رِحَابٌ [riḥāb]ından bir رَحَبَةٌ [raḥabet] yaʿnī bir fezā-ı vāsiʿ adıdır.

اَلسِّيبُ [es-sīb] (sīn'in kesriyle) Su yolu na denir. Ve Ḫārezm ülkesinde bir ırmak adıdır. Ve Başra türābında ve nehr-i Furāt nihāyetinde birer ırmak adıdır. Üçüncü ırmak üzere bir belde vardır, o nehr ismiyle müsemmādır; Ṣabbāḥ b. Hārūn ve Yaḥyā b. Aḥmed el-Muḳrī ve Muḳtedir-billāh Ḫalīfe'nin muʿallimi olan Hibetullāh b. ʿAbdullāh ve Muḳtefī Li-emrillāh Ḫalīfe'nin muʿallimi olan Aḥmed b. ʿAbdulvehhāb es-Sībī oradandır. Baʿzılar Muḳtefī Li-emrillāh Ḫalīfe'nin müʾeddibi Aḥmed'in pederidir demeleriyle müʾellif redd eylemiştir. Ve

سِيبٌ [sīb] Fārisīde elmaya denir تُفَّاحٌ [tuffāḥ] maʿnāsına. سِيبَوَيْهِ [Sībeveyhi] kelimesi bundan meʾhūzdur ki İmām-ı nuhāt olan ʿAmr b. ʿOṯmān eş-Şīrāzī lakabıdır, رَائِحَةُ التُّفَّاحِ [rāʾiḥatu't-tuffāḥ] demektir.

Müʾellif hāʾ bābında وَيْهِ lafzı asvāttan kelime-i igrā olmak üzere beyān eylemekle سِيبَوَيْهِ [Sībeveyhi] عَمْرَوَيْهِ [ʿAmreveyhi] ve نِفْطَوَيْهِ [Nifṭaveyhi] ve خَالَوَيْهِ [Ḫāleveyhi] kelimeleri gibi elfāz-ı mezkūre ile savttan mürekkeb-i hükmī olmuş olur ve hattā orada سِيبَوَيْهِ kelimesiyle de temsīl eylemiştir. Kezālik kütüb-i nahviyyede dahi bu güne mersūmdur. Hattā Cāmī ʿaleyhi'r-rahmet mürekkebāt bābında سِيبَوَيْهِ kelimesinin سِيب ile asvāttan olan وَيْهِ lafzından mürekkeb-i hükmī olduğunu tasrīh

eylemiştir. Pes burada müʾellifin أَيْ رَائِحَةُ التُّفَّاحِ ile tefsīri mübhemdir. Müʾelliften başka baʿzı aʿlām dahi bu güne tefsīr eylemişlerdir. Ve Teftāzānī ʿaleyhi'r-rahmet dahi *Keşşāf* şerhinde سِيبَوَيْهِ lafz-ı Fārisīdir, سِيب ile وَيْه kelimesinden mürekkebdir, رَائِحَةُ التُّفَّاحِ maʿnāsınadır diye sebt eylemiştir. Kaldı ki müfredāt-ı Fārisīde bu resme meşrūhtur ki سِيبَوَيْهِ kelimesi سِيب بُويَه kelimelerinden muhaffeftir, سِيب [sīb] elmaya denir ve بُويَه [būye] dahi rāyiha maʿnāsına olan būy ile hā-i tahsīsadan mürekkeb olmakla سِيبُويَه [sī-būye] elma kokulu demek olur. Lakab-ı mezbūru mūmāileyh henüz tıfl-ı şīr-hāre iken vālidesi telkīb eylemiştir, onunla sevip okşar idi.

Ve müʾellif *Tuḥfetu'l-ebīh fī men nusibe ilā ġayri ebīh* nām risālesinde İsḥāḳ b. Rāheveyhi māddesinde demiştir ki رَاهَوَيْهِ hā'nın ve vāv'ın fethiyledir ve zamm-ı hāʾ ve sükūn-ı vāv ve feth-i yā ile de melfūz olur, lākin bu kalīldir. Ve mutlaka وَيْهِ lafzıyla mahtūm olan ismlerde bu iki vech lügattir, سِيبَوَيْهِ ve عَمْرَوَيْهِ ve بَحْرَوَيْهِ gibi. Ve bunda bināʾ ve iʿrāb cāʾizdir. Pes buna göre ويه savt olup سيب lafzına ilhāk olmuş olur ve sānīye göre sīb-būye-i Fārisīden mürekkeb ve muhaffef olur. el-Hāsıl iki vech dahi sāʾigdir ve ekser-i nuhāt bu makūle terkībātın evāhirini kesr üzere mebnī kıldılar. Ve baʿzıları بَعْلَبَكٌّ kelimesinin āhiri gibi muʿreb eylediler.

Şārih der ki baʿzılar ʿindinde سِيبَوَيْهِ [Sībeveyhi] سِي [sī] kelimesiyle ki Fārisīde otuz ʿadede denir, بويه [būye] kelimesinden mürekkebdir ki بوي [būy] ile hā-i nisbetten mürekkeb olmakla otuz rāyiha-i latīfe sāhibi demek olur ki kesretten kināyedir. Ve muhaddisīn bā'nın zamm ve meddi ve yā'nın fethi ve hā'nın vakfıyla tekellüm ederler. Pes bu kavl müfredāt-ı Fārisiyyeye muvāfıktır. İntehā. Ve

سِيبَوَيْهِ [Sībeveyhi] Fukahā-i Mışriyyeden Muḥammed b. Mūsā lakabıdır.

اَلسَّائِبَةُ [es-sāʾibet] Başı boş, yabana salıverilmiş davara denir, dābbe-i mühmele maʿnāsına ki kendi başına istediği yerde gezip yürür. Ve şol kula denir ki velāsı mevlāsına ʿāʾid olmayıp külliyyen ecnebī gibi munkatıʿ olmak üzere āzāde ola. Buna göre tā-i teʾnīs رَقَبَةٌ [raḳabet] iʿtibārıyla yāhūd nakliyye olur. Şārih der ki bunun hakkında nehy-i şerʿī vārid olmuştur. Hazret-i Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem velāyı luhme-i neseb gibi munkatıʿ olmayan luhme kılmıştır. Ve

سَائِبَةٌ [sāʾibet] Cāhiliyyet'te şol deveye ıtlāk olunur idi ki veledinin veledine yetiştikte tesyīb ve ihmāl olunup rükūb ve istiʿmādlen āzād ederler idi. Kezālik şol nākaya ıtlāk olunur idi ki nezr makūlesi hālet sebebiyle yabana salıverilip bir dahi istiʿmāl eylemezler idi; ʿalā-kavlin şol nākadır ki on batn yaʿnī veled doğurup mecmūʿu dişi olsa onu kendi başına salıverip rükūb ve tahmīlden āzād ederler idi. Ve ʿalā-reʾyin سَائِبَةٌ [sāʾibet] şol dābbedir ki bir kimse bir ırak seferden vatanına sağ ve sālim gelip yāhūd dābbesi kendisini bir muhātaradan yā muhārebeden halāsa sebeb olsa teşekküren salıverilir idi. Ve ʿinde'l-baʿz şol nākadır ki arkasının kaburgalarından bir kaburga yāhūd bir mikdār kemik ihrāc edip salıverile, aslā bir sudan ve bir otlaktan memnūʿ olmayıp ve bir kimse ona binip ve yük tahmīl eylemez-

ler idi, ʿindlerinde onu istiʿmāl harām idi. Şārih der ki Aʿrābdan birini aʿdāsı nehb ü gāret eylemekle binecek dābbesi kalmadığından nāçār bir sāʾibeye binmiş idi. Bir ʿArāb istihcān şīvesiyle "Harāma mı biniyorsun!" diye levm eyledikte "يَرْكَبُ الْحَرَامَ مَنْ لاَ حَلاَلَ لَهُ" demekle min-baʿd kelām-ı mezbūr darb-ı mesel olmuştur.

اَلسَّيَابُ [es-seyāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلسَّيَّابُ [es-seyyāb] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

اَلسُّيَّابُ [es-suyyāb] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) بَلَحٌ [belaḥ] ʿalā-kavlin بُسْرٌ [busr] maʿnāsınadır ki hurmānın kemāle resīd olunca kadar beş mertebesi vardır. İbtidā çiçeğine طَلْعٌ [ṭalʿ] derler, baʿdehu yeni koruk oldukta خَلاَلٌ [ḫalāl] baʿdehu بَلَحٌ [belaḥ] baʿdehu بُسْرٌ [busr] baʿdehu رُطَبٌ [ruṭab] ondan sonra تَمْرٌ [temr] ıtlāk olunur.

اَلسَّيَّابَةُ [es-seyyābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bādeye denir, خَمْرٌ [ḫamr] maʿnāsına. Ve

سَيَابَةُ [Seyābet] Tābiʿiyyeden bir hatun ismidir.

سَيْبَانُ [Seybān] (sīn'in fethiyle ve kesri kalīlü'l-istiʿmāldir) İbnu'l-Ġavṯ ismidir bir kabīle pederidir. Muhaddisīnden Ebu'l-ʿAcmāʾ ʿAmr b. ʿAbdullāh ve Yaḥyā b. Ebī ʿAmr ve Eyyūb b. Suveyd es-Seybānī o kabīledendir. Ve

سَيْبَانُ [Seybān] (sīn'in fethiyle) Vādi'l-Ḳurā verāsında bir dağın adıdır.

دَيْرُ السَّابَانِ [Deyru's-Sābān] Ḥaleb ile Anṭākiye beyninde bir mevziʿdir.

اَلْمُسَيَّبُ [el-Museyyeb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) İbn ʿAles'tir ki şuʿarādandır.

سِيَابَةٌ [Siyābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) İbn ʿĀṣim'dir ki ashābdandır.

اَلْمُسَيِّبُ [el-Museyyib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Tābiʿīnden İmām-ı celīl Saʿīd hazretlerinin pederleri ismidir; yā'nın fethiyle de menkūldür. Saʿīd-i mūmāileyh Medīne'de olan fukahā-i sebʿanın biridir, kibār-ı tābiʿīndendir. Fıkh ve hadīs ve zühd ve ʿibādeti cemʿ eylemiştir, rahimehullāhu taʿālā.

FASLU'Ş-ŞĪNİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الشِّينِ الْمُعْجَمَةِ)

[ش أ ب]

اَلشُّؤْبُوبُ [eş-şuʾbūb] (şīn'in zammı ve hemzenin sükūnuyla) Tulumdan boşanır gibi sürʿatle birden yağan sağanaklı yağmura denir; yukālu: جَاءَ شُؤْبُوبٌ مِنَ الْمَطَرِ أَيْ دُفْعَةٌ Ve mutlakan hiddetli ve şiddetli nesneye denir. Ve defʿaten şiddetle zuhūr eden şeyʾe denir. Ve nāzırın nazarına manzūrun hüsn ü cemālinden ibtidā zāhir olan esere denir ki طَلْعَةٌ [ṭalʿat] taʿbīr olunur. Ve güneşin şiddet-i harāretine denir. Ve güneşin tarīka ve medārına denir, niteki nücūm-ı sāʾirenin tarīka ve medārlarına حُبُكٌ [hubuk] denir.

Şārih der ki *Lisānu'l-ʿArab*'da "غ،ف،ر" māddesinde mersūmdur ki ağaç üzere olan pustan akıp ağaçla yer beyninde tel gibi salınan tarīkaya شُؤْبُوبُ الصَّمْغِ [şuʾbūbu'ṣ-ṣamġ] ıtlāk olunur. Pes bu cihetle خَيْطُ الشُّعَاعِ [ḫayṭu'ş-şuʿāʿ] taʿbīr olunan hutūt-ı şemsiyyeye dahi ıtlāk olunur. İntehā. Ve شُؤْبُوبٌ [şuʾbūb] lafzının cemʿi شَآبِيبُ [şeʾābīb] gelir, أَسَالِيبُ [esālīb] gibi.

[ش ب ب]

اَلشَّبَابُ [eş-şebāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلشَّبِيبَةُ [eş-şebībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] vezninde) Masdarlardır, yetişip yiğit olmak, fetāʾ maʿnāsına; yukālu: شَبَّ الْغُلَامُ شَبَابًا وَشَبِيبَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَارَ فَتِيًّا Ve

شَبَابٌ [şebāb] شَابٌّ [şābb] kelimesinden cemʿ olur, gençler, civānān maʿnāsına. Ve شَابٌّ [şābb]ın cemʿi شُبَّانٌ [şubbān] dahi gelir şīn'in zammı ve bā'nın teşdīdiyle. Ve

شَبَابٌ [şebāb] Her şeyʾin evveline ve tāzeliği hengāmına ıtlāk olunur, tekūlu: جِئْتُكَ فِي شَبَابِ النَّهَارِ أَيْ فِي أَوَّلِهِ Ve

شَبَابٌ [Şebāb] Huffāzdan Ḫalīfe b. el-Ḫayyāṭ lakabıdır.

اَلشِّبَابُ [eş-şibāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Āteş tutuşturacak tuturuğa denir. Ve

شِبَابٌ [şibāb] Masdar olur, at iki ellerini yukarı kaldırıp şahlanmak maʿnāsına ki harekāt-ı neşātiyyeden ʿibārettir. Müʾellif bunu tekrār eylemiştir.

اَلشَّبِيبُ [eş-şebīb] (şīn'in fethi) ve

اَلشُّبُوبُ [eş-şubūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) شِبَابٌ [şibāb] maʿnāsınadır; yukālu: شَبَّ الْفَرَسُ شِبَابًا وَشَبِيبًا وَشُبُوبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا رَفَعَ يَدَيْهِ Ve bir nesnenin hüsn ve revnak ve letāfetini artırmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: شَبَّ الْخِمَارُ وَالشَّعْرُ لَوْنَ الْمَرْأَةِ أَي زَادَا فِي حُسْنِهَا وَأَظْهَرَا جَمَالَهَا Yaʿnī "Nikāb ve zülf o mahbūbenin hüsn ve letāfetini efzūn ve cemālini gereği gibi izhār eyledi." İkisi de siyāh olmakla اَلْأَشْيَاءُ تَنْكَشِفُ بِأَضْدَادِهَا kāşifesi revnak-ı cemāl onlar ile vefka'l-kemāl nümāyān ve müncelī olmuştur.

اَلشَّبُوبُ [eş-şebūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Āteş tutuşturacak tuturuğa denir. Ve bir nesneye hüsn ve revnak ve letāfet veren şeyʾe denir; yukālu: هُوَ شَبُوبٌ لَهُ أَيْ مُحْسِنٌ Ve şol ata denir ki ayakları ellerini savuşur ola, yaʿnī ayaklarının adımı ellerinin bastığı yeri savuşur ola ki mehāsindendir; yukālu: فَرَسٌ شَبُوبٌ إِذَا كَانَ تَجَوَّزَ رِجْلاَهُ يَدَيْهِ Ve genç sığıra ve genç koyuna ve keçiye denir; ʿalā-kavlin yaşlı ve müsinn olanlarına denir.

اَلشَّبُّ [eş-şebb] (şīn'in fethi ve bā'nın teşdīdiyle) ve

اَلشُّبُوبُ [eş-şubūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Āteş tutuşturmak maʿnāsınadır; yukālu: شَبَّ النَّارَ شَبًّا وَشُبُوبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَوْقَدَهَا Ve āteş kendi yanıp tutuşmak maʿnāsına lāzım olur; yukālu: شَبَّتِ النَّارُ عَلَى بِنَاءِ الْمَعْلُومِ وَشُبَّتْ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا اتَّقَدَتْ Ve tutuşup ʿalevlenmiş āteşe مَشْبُوبَةٌ [meşbūbet] denir, شَابَّةٌ [şābbet] denmez; yukālu: نَارٌ مَشْبُوبَةٌ وَلَا يُقَالُ شَابَّةٌ Ve

شَبٌّ [şebb] Mutlakan bir nesne yükselip bülend olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَبَّ الشَّيْءُ شَبًّا إِذَا ارْتَفَعَ Ve

شَبٌّ [şebb] Hicāre-i zāc ismidir, yaʿnī bir nevʿ taştır ki ondan zāc düzülür. Ve

شَبٌّ [şebb] Bir devā-yı maʿrūf adıdır.

Şārih der ki baʿzı nüshada دَاءٌ [dāʾ] ʿunvānında mersūm olmakla hatādır, kaldı ki müʾellifin شَبٌّ [şebb]i hicāre-i zācla tefsīri nā-mülāyimdir, zīrā cemīʿ-i müfredātta زَاجٌ [zāc] maʿādinden ve kesīrü'l-asnāf ve شَبٌّ [şebb]in gayrı üzere merkūmdur ve شَبٌّ [şebb] ile bir maʿdenden zuhūr ederler. Ve شَبٌّ [şebb] ki Türkīde tahrīfle şap taʿbīr olunur, sūreti kāmil olmayan maʿādin-i erbaʿadandır ki onlar zāclar ve tuzlar ve nişādırlar ve şaplardır. Ve o, zāca şebīh ve bir mikdār ekşi olur, ammā zāc ziyāde ekşi olur. Ve o ekser-i efʿālde zāca karībdir. Ermeniyye ve Gürcistān ve Yemen ve bilād-ı sāʾireden zuhūr eder ve on yedi kısmı ʿadd olunur. Ammā mevcūd ve mütedāvil olanın biri ebyaz ve şeffāf ve sufrete māʾil, lākin sarı değildir, ona yemānī derler. Bilād-ı Yemen'de tekātur edip müncemid olur bir sudur. Ve bir kısmı yumuşak ve serīʿü'l-inkisār ve kerīhü'r-rāyiha olur. Bu kısmı müdāvātta istiʿmāl olunur. Müʾellifin دَوَاءٌ dediği bu olacaktır. Ve

شَبٌّ [Şebb] Yemen'de bir mevziʿ adıdır. Muhaddisīnden Muḥammed b. Hilāl b. Bilāl ve Aḥmed b. el-Ḳāsım ve Ḥasan b. Ebī Ẕerr eş-Şebbiyyūn oraya mensūblardır. Ve

شَبٌّ [şebb] Kezālik masdar olur, bir nesne tehyiʾe ve teysīr olunmak maʿnāsına; yukālu: شُبَّ لَهُ الشَّيْءُ عَلَى الْمَجْهُولِ أَيْ أُتِيحَ Ve bir nesne ziyāde ve fazl ile rifʿatlenmek maʿnāsınadır; yukālu: شُبَّ الشَّيْءُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا زِيدَ وَرَفَعَ

اَلشَّبَبُ [eş-şebeb] (fethateynle) ve

اَلْمِشَبُّ [el-mişebb] (mīm'in kesriyle) Genç sığıra ve genç koyuna ve keçiye denir; ʿalā-kavlin müsinn olanına denir.

اَلشَّبَّةُ [eş-şebbet] (حَبَّةٌ [ḥabbet] vezninde) Genç ve tāze kıza ve ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ شَبَّةٌ أَيْ شَابَّةٌ

بَنُو شَبَابَةَ [Benū Şebābet] (şīn'in fethiyle) Ṭāʾif'te bir cemāʿattir.

اَلْإِشْبَابُ [el-işbāb] (hemzenin kesriyle) Bir kimsenin veledi yetişip civān olmak yaʿnī yiğit ve civān evlād yetiştirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَشَبَّ الرَّجُلُ إِذَا شَبَّ وَلَدُهُ Ve takdīr ve teysīr ve tehyiʾe maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أُشِبَّ لَهُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ أَيْ أُتِيحَ كَمَا يُقَالُ شُبَّ لَهُ مِنَ الثُّلَاثِيِّ عَلَى الْمَجْهُولِ أَيْضًا Ümmehāt-ı sāʾireden münfehim olduğu üzere burada sakta-i kalem-i nāsih vardır. Asl nüsha ve أُشِبَّ أَيْ رَفَعَ وَزِيدَ ʿibāresiyle olmaktır ki yine sīga-i mechūl üzeredir, yaʿnī إِشْبَابٌ [işbāb] bir nesne ziyādelenip rifʿat bulmak maʿnāsına da müstaʿmeldir. Hattā müʾellifin كَشُبَّ بِالضَّمِّ فِيهِمَا kavlinde فِيهِمَا ʿunvānı sakta-i mezkūreye karīnedir. Ve

إِشْبَابٌ [işbāb] Atı oynatıp cilve ve neşāta getirmek maʿnāsınadır, tekūlu: أَشْبَبْتُ الْفَرَسَ أَيْ هَيَّجْتُهُ Ve sığır yaşını bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشَبَّ الثَّوْرُ إِذَا أَسَنَّ

اَلْمُشِبُّ [el-muşibb] (ism-i fāʿil) bünyesiyle) ve

اَلْمُشَبُّ [el-muşebb] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Yaşını bulmuş sığıra denir. Ve

مُشِبٌّ [muşibb] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Arslana denir.

شُبَّ [şubbe] (māzī-i mechūl bünyesiyle) Yiğitlik maʿnāsınadır. Maʿnā-yı masdarī murād olunur, niteki "ب،ب،د" māddesinde zikr olundu, tekūlu: "أَعْيَيْتَنِى مِنْ شُبَّ إِلَى دُبَّ" Yaʿnī "Beni gençlik ve yiğitliğim zamānından işbu pīr olup emekleyerek yürümek hengāmına gelince kadar ʿāciz ve fürū-mānde eyledin." Ve gāh olur ki tenvīn idhāliyle ism menzilinde kılınır. Ve münevven olmadıkları sūrette ʿalā-tarīki'l-hikāye dahi olur,"نَهَى النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلاَمُ عَنْ قِيلَ وَقَالَ" ʿibāreti gibi.

اَلتَّشْبِيبُ [et-teşbīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesnenin hüsn ve revnakını ziyāde ve efzūn eylemek maʿnāsınadır. Bu münāsebetle ıstılāh-ı bedīʿiyyātta نَسِيبٌ بِالنِّسَاءِ maʿnāsına istiʿmāl olunmuştur ki şāʿire matlaʿ-ı kasīdesinde mahbūbe-i maʿşūkasıyla tagazzül eylemekten ʿibārettir. İbtidā mahbūbesini ve şuʿarā-yı ʿAcem ü Rūm'a göre mahbūbunu medh ve vasf edip miyānelerinde derkār olan baʿzı mevādd ve ahvāl ve mācerāyı yād eylemekle gūyā ki mahbūbesinin zikriyle kasīdesini tezyīn ve tahsīn eder. Meselā Kaʿb hazretlerinin naʿt-ı şerīfi mutazammın bürdesi evvelinde "بَانَتْ سُعَادُ فَقَلْبِي الْيَوْمَ مَبْتُولُ" beytleri gibi; yukālu: شَبَّبَ الشَّاعِرُ قَصِيدَتَهُ بِفُلاَنَةٍ إِذَا أَتَى بِنَسِيبِ النِّسَاءِ أَيْ قَالَ فِيهَا الْغَزَلَ وَعَرَّضَ بِحُبِّهَا

اَلشَّبَائِبُ [eş-şebāʾib] (şīn'in fethiyle) شَوَابُّ [şevābb] maʿnāsınadır ki شَابَّةٌ [şābbet] in cemʿidir, genç ve tāze havātīne denir; yukālu: نِسْوَةٌ شَبَائِبُ أَيْ شَوَابُّ Şārihin beyānına göre شَبَائِبُ [şebāʾib] شَبَّةٌ [şebbet] in cemʿidir ki zikr olundu.

اَلشَّبْشَبَةُ [eş-şebşebet] (كَبْكَبَةٌ [kebkebet] vezninde) Bir nesneyi kemāle eriştirip tamām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَبْشَبَ الشَّيْءَ إِذَا تَمَّمَهُ

اَلشَّوْشَبُ [eş-şevşeb] (كَوْكَبٌ [kevkeb] vezninde) ʿAkrebe denir, قَمْلٌ [ḳaml] maʿnāsına.

اَلشُّبَّانُ [eş-şubbān] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) "ش،ب،ن" māddesinde mersūmdur ki Caʿfer b. Cisr'in lakabıdır.

شَبَّانٌ [Şebbān] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ʿAbdulʿazīz b. Muḥammed el-ʿAṭṭār nām muhaddisin lakabıdır.

شَبَّةُ [Şebbet] (حَبَّةٌ [ḥabbet] vezninde) ve

شَبَّابٌ [Şebbāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

شَبِيبٌ [Şebīb] (حَبِيبٌ [ḥabīb] vezninde) ve

شَبَابَةُ [Şebābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Esāmīdendir: Ve Şebābe b. el-Muʿtemir ve Şebābe b. Sevvār maʿrūf muhaddislerdir. Ve

شَبَابَةُ [şebābet] Benū Fehm cemāʿatinden bir batndır, Serāt nām mahalle yāhūd Ṭāʾif'e nāzil oldular idi.

اِبْنُ شَبَابَةَ [İbn Şebābet] Bir cemāʿattir.

شَبُّوبَةُ [Şebbūbet] (şīn'in fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Bir cemāʿat ismleridir. Muḥammed b. ʿÖmer b. Şebbūbe eş-Şebbūbī ki ceddine mensūbdur, Firebrī

hazretlerinden *Cāmiʿu'ṣ-ṣaḥīḥ* rivāyet eylemiştir. Ve Yaʿlā b. Saʿīd eş-Şebībī muhaddisīndendir.

شُبَيْبٌ [şubeyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbnu'l-Ḥakem b. Mīnāʾ ismidir ki rivāyet sāhibidir ve ferddir, yaʿnī bu ismle ondan gayrı yoktur.

[ش ج ب]

اَلشُّجُوبُ [eş-şucūb] (cīm'le قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلشَّجَبُ [eş-şeceb] (fethateynle) Helāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَجَبَ الرَّجُلُ وَشَجِبَ شُجُوبًا وَشَجَبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا هَلَكَ Ve

شَجَبٌ [şeceb] Hüzn ve endūh ve gussaya denir. Ve şol mihnet ve meşakkate denir ki insāna maraz ve kıtāl makūlesi hālāt-ı şedīdeden ʿārız olur.

اَلشَّاجِبُ [eş-şācib] ve

اَلشَّجِبُ [eş-şecib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Helāk olucu, hālik maʿnāsınadır. Ve

شَاجِبٌ [Şācib] ʿAreme nām mahalde bir dere adıdır. Ve çok sözlü herze-gūy ve yāve-güftār kişiye denir; yukālu: هُوَ شَاجِبٌ أَيْ هَذَّاءٌ مِكْثَارٌ Ve pek çağırgan kargaya denir.

اَلشَّجْبُ [eş-şecb] (şīn'in fethi ve cīm'in sükūnuyla) Hācet ve mühimme maʿnāsınadır. Ve hemm ve gussa maʿnāsınadır. Ve hayme ve hāne direklerinden birine denir. Cemʿi شُجُوبٌ [şucūb] dur. Ve şol kuru tuluma denir ki içine hurde çakıl taşları koyup deveyi korkutmak için çalkayıp ırgalarlar. Ve

شَجْبٌ [Şecb] Bir kabīle pederinin ismidir. Ve

شَجْبٌ [şecb] Uzun nesneye denir, tavīl maʿnāsına. Ve şol kırbaya denir ki nısfından katʿ edip aşağısını su kovası edeler. Ve

شَجْبٌ [şecb] Masdar olur, helāk eylemek maʿnāsına; yukālu: شَجَبَهُ شَجْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا هَلَكَهُ Ve mahzūn ve gam-nāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَجَبَهُ أَيْ حَزَنَهُ Ve bir nesne ile meşgūl kılmak maʿnāsınadır; yukālu: شَجَبَهُ أَيْ شَغَلَهُ Ve bir nesneyi çekmek maʿnāsınadır; yukālu: شَجَبَهُ إِذَا جَذَبَهُ Ve şikārı ok ile vurup baʿzı mefāsılını ayırmakla harekete bī-mecāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَجَبَ الظَّبْيَ إِذَا رَمَاهُ بِسَهْمٍ فَأَبَانَ بَعْضَ قَوَائِمِهِ فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَبْرَحَ

اَلشُّجُبُ [eş-şucub] (zammeteynle) Se-pāy taʿbīr olunan nesneye denir ki çoban ona kovasını ve çantasını asar; şehrlerde ve cāmiʿlerde dahi kullandıkları se-pāya ıtlāk olunur.

اَلشِّجَابُ [eş-şicāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Câme-şūyların ve hammām nātūrlarının kafes taʿbīr ettikleri nesnedir ki birkaç ahşābı birbirine çatıp yere nasb ederler ve üzerine esvāb sererler.

اَلْمِشْجَبُ [el-mişceb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) شِجَابٌ [şicāb] maʿnāsınadır.

اَلتَّشَاجُبُ [et-teşācub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bir nesnenin eczāsı şebeke ve kafes gibi birbirine sokuşup muhtelit ve mütedāhil olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَشَاجَبَ الشَّيْءُ إِذَا اخْتَلَطَ وَدَخَلَ بَعْضُهُ فِي بَعْضٍ Şārih der ki zikr olunan شِجَابٌ [şicāb] ve مِشْجَبٌ [mişceb] bundan meʾhūzdur.

اَلشَّجُوبُ [eş-şecūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol hatuna denir ki derūnunda bir endīşe ve endūhu olmakla kalbi hemīşe ona peyvend ve müteʿallik ola, bir kimse tarafına olan ʿaşk ve ʿalāka-i kalbiyye gibi; yukālu: إِمْرَأَةٌ شَجُوبٌ أَيْ ذَاتُ هَمٍّ قَلْبُهَا مُتَعَلِّقٌ بِهِ

اَلتَّشَجُّبُ [et-teşeccub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Gussalanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَشَجَّبَ أَيْ تَحَزَّنَ

يَشْجُبُ [Yeşcubu] (يَنْصُرُ [yanṣuru] veznin-de) İbn Yaʿrub b. Ḳaḥṭān'dır.

[ش ح ب]

اَلشُّحُوبُ [eş-şuḥūb] (ḥā-yı mühmele ile قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلشُّحُوبَةُ [eş-şuḥūbet] (hā'yla) Hastalık çekmekle arıklamaktan yāhūd açlık yāhūd sefer-i baʿīd makūlesi ʿārızadan nāşī reng-i rūyu mütegayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَحَبَ لَوْنُهُ وَشَحُبَ وَشُحِبَ عَلَى الْبِنَاءِ لِلْمَجْهُولِ شُحُوبًا وَشُحُوبَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إِذَا تَغَيَّرَ مِنْ هُزَالٍ وَجُوعٍ أَوْ سَفَرٍ

اَلشَّحْبُ [eş-şaḥb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Çapa ve bel makūlesi ālet ile yerin yüzünü ve toprağı sıyırmak maʿnāsınadır; yukālu: شَحَبَ الْأَرْضَ شَحْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَشَرَهَا بِمِسْحَاةٍ

[ش خ ب]

اَلشَّخْبُ [eş-şaḫb] (şīn'in fethi ve zammı ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Sağılırken memeden tel gibi sünüp çıkan süte denir. Ve

شَخْبٌ [şaḫb] (şīn'in fethiyle) Kana denir, دَمٌ [dem] maʿnāsına. Ve masdar olur, memeden sütü zikrī ātī شُخْبَةٌ [şuḫbet] vechiyle sağmak maʿnāsınadır; yukālu: شَخَبَ اللَّبَنَ شَخْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْأَوَّلِ إِذَا حَلَبَهُ شُخْبَةً

اَلشَّخَبُ [eş-Şeḫab] (fethateynle) Yemen'de bir hisār adıdır.

اَلشِّخَابُ [eş-şiḫāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Sağılırken memeden çıkan süte denir.

اَلشُّخْبَةُ [eş-şuḫbet] (نُخْبَةٌ [nuḫbet] vezninde) Sağılırken kesretinden nāşī birden fışkırıp inen süte denir. Cemʿi شِخَابٌ [şiḫāb] gelir, كِتَابٌ [kitāb] vezninde. ʿAlā-kavlin شُخْبَةٌ [şuḫbet] sağılırken memeden tel gibi sünüp uzanan süte denir ki kaptan memeye kadar rişte gibi mümtedd olur.

اَلْإِنْشِخَابُ [el-inşiḫāb] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Süt memeden zikr olunan شُخْبَةٌ [şuhbet] vechiyle sağılmak maʿnāsına; yukālu: شَخَبَ اللَّبَنَ فَانْشَخَبَ Ve damar açılıp kan fışkırıp akmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْشَخَبَ عِرْقُهُ دَمًا أَيِ انْفَجَرَ

اَلْأُشْخُوبُ [el-uşḫūb] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Süt sağılırken peydā olan āvāza denir ki fışırtı taʿbīr olunur.

اَلشُّنْخُوبُ [eş-şunḫūb] ve

اَلشُّنْخُوبَةُ [eş-şunḫūbet] (şīn'in zammeleriyle) Dağ başına denir, reʾsü'l-cebel maʿnāsına. Cemʿi شَنَاخِبُ [şenāḫib] gelir.

[ش خ د ب]

اَلشُّخْدُبُ [eş-şuḫdub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Haşerāt-ı arzdan bir böcek adıdır.

[ش خ ز ب]

اَلشَّخْزَبُ [eş-şaḫzeb] (zā-yı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلشُّخَازِبُ [eş-şuḫāzib] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Galīz ve şedīd nesneye denir.

[ش خ ل ب]

اَلْمَشْخَلَبَةُ [el-meşḫalebet] (mīm'in ve hāʾ ve lām'ın fethi ve şīn'in sükūnuyla) İnciye şebīh bir boncuk adıdır, deryādan çıkar; yalancı inci dedikleri olacaktır. ʿAlā-kavlin nisvān huliyyātından bir nevʿ zīnettir ki lîften ve boncuklardan ittihāz ederler. Ve gāh olur ki üzerinde bulunan kızlara da مَشْخَلَبَةٌ [meşḫalebet] ıtlāk ederler. Ve bu kelime ʿIrāḳiyyedir, binā-i ʿArabiyye üzere değildir.

Şārih der ki ehl-i ʿIrāḳ beyninde bu mütedāviledir, yekūlūne: "يَا مَشْخَلَبَهْ، مَاذَا الْجَلَبَهْ، تَزَوَّجَ حَرْمَلَهْ، بِعَجُوزٍ أَرْمَلَهْ" Mütercim der ki kelime-i mezbūre Mutenebbī merhūmun işbu: "بَيَاضُ وَجْهٍ يُرِيكَ الشَّمْسَ حَالِكَةً || وَدُرُّ لَفْظٍ يُرِيكَ الدُّرَّ مَشْخَلَبَا" beytinde vākiʿ olmakla şārih-i dīvān Vāḥidī beyānına göre مَشْخَلَبٌ ve مَخْشَلَبٌ ki maklūbdur lügat-ı Nebaṭiyyedir, yalancı inci dedikleri boncuğa denir. İntehā.

[ش ذ ب]

اَلشَّذَبُ [eş-şeẕeb] (şīn'in ve ẕāl-ı muʿcemenin fethiyle) Ağaçtan nā-becā bitmekle budayıp kestikleri budaklara denir, asma budantısı gibi; ʿalā-kavlin ağacın kabuğuna denir. Ve

شَذَبٌ [şeẕeb] Su bendine denir, مُسَنَّاةٌ [musennāt] gibi. Ve merʿāda kalan otluk bakiyyesine denir. Ve ev esbābına denir, مَتَاعُ الْبَيْتِ [metāʿu'l-beyt] ve أَثَاثُ الْبَيْتِ [eṡāṡu'l-beyt] gibi, her ne olursa olsun. Ve perākende ve müteferrik kuru ağaç pārelerine denir ki odun ve kereste ederler. Cemʿi أَشْذَابٌ [eşẕāb] gelir.

اَلشَّذْبُ [eş-şeẕb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Ağacın kabuğunu soymak maʿnāsınadır; yukālu: شَذَبَ اللِّحَاءَ شَذْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي Ve ağacın nā-becā dallarını budamak maʿnāsınadır; yukālu: شَذَبَ الشَّجَرَ إِذَا قَشَرَهُ Ve ağacın nā-becā dallarını budamak maʿnāsınadır; yukālu: شَذَبَ الشَّجَرَ إِذَا أَلْقَى مَا عَلَيْهِ مِنَ الْأَغْصَانِ حَتَّى يَبْدُوَ Yaʿnī "Ağacın nā-becā şāhlarını budayıp izāle eylemekle ağaç meydāna çıkıp kendiyi gösterdi." Ve bir nesneyi defʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَذَبَ عَنْهُ أَيْ ذَبَّ عَنْهُ Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: شَذَبَ الشَّيْءَ إِذَا قَطَعَهُ

اَلتَّشْذِيبُ [et-teşẕīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi ağacın kabuğunu soymak maʿnāsınadır; yukālu: شَذَّبَ اللِّحَاءَ تَشْذِيبًا إِذَا قَشَرَهُ Ve tard ve tebʿīd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَذَّبَهُ إِذَا طَرَدَهُ Ve ağacın zāʾid olan dallarını katʿ ve ıslāh eylemek maʿnāsınadır. Ve ok ile oynadıkları kumarın ʿamel-i evveline تَشْذِيبٌ [teşẕīb] derler, niteki ʿamel-i sānīsine تَهْذِيبٌ [tehẕīb] derler. Ve bunlar masdar ve ism olarak istiʿmāl olunurlar. Ve

تَشْذِيبٌ [teşẕīb] Mālı birbirinden ayırıp bölük bölük eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَذَّبَ الْمَالَ إِذَا فَرَّقَهُ وَمَزَّقَهُ

اَلْمِشْذَبُ [el-mişẕeb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Orağa ve dehreye denir ki onunla ekin biçilir ve ağacın budakları kesilir.

اَلْمُشَذَّبُ [el-muşeẕẕeb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) İʿtidāl üzere uzun olup hilkat ve endāmı hūb ve latīf olan adama ve ata denir.

اَلشَّوْذَبُ [eş-şevẕeb] (كَوْكَبٌ [kevkeb] vezninde) O maʿnāyadır; yukālu: رَجُلٌ مُشَذَّبٌ وَشَوْذَبٌ أَيْ طَوِيلٌ حَسَنُ الْخَلْقِ

اَلشَّاذِبُ [eş-şāẕib] Vatanından dūr ve mütenahhī kimseye denir. Ve şol yalnız tek ü tenhā kimseye denir ki min-baʿd hayr ve felāhından nevmīd ve meʾyūs ola. Ağacından munkatıʿ olan şāha teşbīh olunmuştur; yukālu: هُوَ شَاذِبٌ أَيْ مُفْرَدٌ مَأْيُوسٌ مِنْ فَلَاحِهِ

ذُو الشَّوْذَبِ [Ẕu'ş-Şevẕeb] اَذْوَاءٌ [eẕvāʾ] ıtlāk olunan mülūk-i Ḥimyer'den birinin lakabıdır.

اَلتَّشَذُّبُ [et-teşeẕẕub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Perākende olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَشَذَّبَ الْقَوْمُ إِذَا تَفَرَّقُوا

شَذِبُ الْعُرُوقِ [şeẕibu'l-ʿurūḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Gövdesinde damarları ağaç dalları gibi zāhir ve āşikāre olan kimseye

denir; yukālu: رَجُلٌ شَذِبُ الْعُرُوقِ أَيْ ظَاهِرُهَا

[ش ر ب]

الشَّرْب [eş-şerb] (şīn'in harekāt-ı selāsı ve rā'nın sükūnuyla) ve

اَلْمَشْرَبُ [el-meşreb] (مَفْعَلٌ [maḳʿad] veznin-de) ve

اَلتَّشْرَابُ [et-teşrāb] (تَفْعَالٌ [teẕkār] veznin-de) İçmek maʿnāsınadır; yukālu: شَرِبَ الْمَاءَ شَرْبًا بِالتَّثْلِيثِ وَمَشْرَبًا وَتَشْرَابًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا جَرَعَهُ ʿAlā-kavlin şīn'in fethiyle شَرْبٌ [şerb] masdardır; ve zammıyla ve kesriyle ism-lerdir, içmeğe denir. Ve

شَرْبٌ [şerb] (şīn'in fethiyle) شَارِبٌ [şārib] olan kavme ıtlāk olunur, yaʿnī ism-i cemʿ olur, رَكْبٌ [rekb] ve رَحْلٌ [raḥl] gibi yāhūd cemʿ olur, صَحْبٌ [ṣaḥb] ve صَاحِبٌ [ṣāḥib] gibi, niteki شُرُوبٌ [şurūb] dahi شَارِبٌ [şārib] in cemʿidir, شُهُودٌ [şuhūd] ve شَاهِدٌ [şāhid] gibi. Ve

شَرْبٌ [şerb] Bāʾ harfiyle müteʿaddī olur, içirmek maʿnāsına. Ve bu münāsebetle bir kimse hakkında dürūg-āmīz iftirā eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: شَرِبَ بِهِ إِذَا كَذَبَ عَلَيْهِ Ve fehm eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: شَرِبَ الْكَلَامَ شَرْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا فَهِمَهُ

اَلشِّرْبُ [eş-şirb] (şīn'in kesriyle) Suya ıtlāk olunur. Ve sudan ʿāʾid olan hisse ve nasībe denir; yukālu: لَهُ شِرْبٌ مِنَ الْمَاءِ أَيْ حَظٌّ مِنْهُ Ve suya vürūd edecek mevziʿe denir, su başı ve suvat gibi; yukālu: هَذَا شِرْبُ الْقَوْمِ أَيْ مَوْرِدُهُمْ Ve su içecek vakte denir.

اَلْمَشْرَبُ [el-meşreb] (مَفْعَلٌ [maḳʿad] veznin-de) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve suya ıtlāk olunur.

اَلشَّرَابُ [eş-şerāb] (كَبَابٌ [kebāb] vezninde) İçilmek şānından olup ve içilmeğe sālih olan nesneye denir. Cemʿi أَشْرِبَةٌ [eşribet] gelir.

اَلشَّرِيبُ [eş-şerīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلشَّرُوبُ [eş-şerūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznin-de) Bunlar da içilecek nesneye denir, شَرَابٌ [şarāb] maʿnāsına; ʿalā-kavlin bun-lar dūne'l-ʿazb olan suya denir, içme suyu ve kuyu suları gibi ki bir mikdārca şūr-āb olup hasbe'z-zarūre nūş olunur. Ve

شَرُوبٌ [şerūb] Kesīrü'ş-şürb olana denir. Ve erkek taleb eden kızgın dişiye ıtlāk olunur ki kösnek taʿbīr olunur. Ve

شَرِيبٌ [şerīb] Hayvān suvarmak için bir kimse ile bilece kuyudan su çeken kimse-ye denir; ʿalā-kavlin hayvānı bir kimsenin hayvānıyla berāberce suvarılan kişiye de-nir. Ve bir kimse ile berāberce nesne şürb eden kimseye denir, hem-şarāb maʿnāsına.

اَلْإِشْرَابُ [el-işrāb] (hemzenin kesriyle) İçirmek maʿnāsınadır, tekūlu: أَشْرَبْتُهُ أَنَا إِشْرَابًا Ve suvarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْرَبَهُ إِذَا سَقَاهُ Ve susamak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا عَطِشَ Ve bir kimsenin devesi suya kanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا رَوِيَتْ إِبِلُهُ Ve bir kimsenin devesi su-samak maʿnāsına olmakla zıdd olur, lākin şibh-i tezād olduğu lede'l-imʿān maʿlūm olur; yukālu: أَشْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا عَطِشَتْ إِبِلُهُ Ve bir kimsenin develerinin su içecek vakti gelip çatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا حَانَ لِإِبِلِهِ أَنْ تَشْرَبَ Ve sevbe boyayı yāhūd bir renge āher rengi gereği gibi içirip işbāʿ eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَشْرَبَ اللَّوْنَ إِذَا أَشْبَعَهُ Ve bu maʿnādandır ki ʿArablar أُشْرِبَ فُلَانٌ حُبَّ فُلَانٍ derler, mechūl bünyesiyle, "Filānın derūnuna filānın ʿaşk ve muhabbeti içirilip āmīhte ve mümtezic oldu" maʿnāsına. Ve minhu kavluhu taʿālā:

﴿وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ﴾ أَيْ حُبَّ الْعِجْلِ Ve

إِشْرَابٌ [işrāb] bir kimse hakkında yalandan iftirā eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَشْرَبَ بِهِ إِذَا كَذَبَ عَلَيْهِ Ve yekūlūne: أَشْرَبْتَنِي مَا لَمْ أَشْرَبْ أَيِ ادَّعَيْتَ عَلَيَّ مَا لَمْ أَفْعَلْ Ve إِشْرَابٌ [işrāb] bir hayvāna āher bir hayvān koşmak maʿnāsına istiʿmāl olunur, çift öküzü gibi; yukālu: أَشْرَبَ إِبِلَهُ إِذَا جَعَلَ لِكُلِّ جَمَلٍ قَرِينًا Ve bir kimsenin yāhūd davarın gerdanına ip geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْرَبَ الْخَيْلَ إِذَا جَعَلَ الْحِبَالَ فِي أَعْنَاقِهَا ve yukālu: أَشْرَبَ فُلَانٌ الْحَبْلَ بِالْمَفْعُولَيْنِ إِذَا جَعَلَهُ فِي عُنُقِهِ

اَلشِّرِّيبُ [eş-şirrīb] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Şarāba pek harīs ve mūlaʿ olan kimseye denir, ne güne şarāb olursa olsun, niteki خِمِّيرٌ [ḫimmīr] hamr içmeğe düşkün olan bekrīye denir.

اَلشَّارِبَةُ [eş-şāribet] Şol kavm ve cemāʿate denir ki ırmak kenārında sākin olalar.

اَلشَّرْبَةُ [eş-şerbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Çekirdekten yetişmiş hurmā ağacına denir.

اَلشُّرْبَةُ [eş-şurbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Çehre-i insānīde olan kırmızılığa denir, güyā ki beşeresine إِشْرَابٌ [işrāb] olunmuştur; yukālu: فِي وَجْهِهِ شُرْبَةٌ أَيْ حُمْرَةٌ Ve

شُرْبَةٌ [Şurbet] bir mevziʿ adıdır, şīn'in fethiyle de mesmūʿdur. Ve **شُرْبَةٌ** [şurbet] bir içim suya denir ki kanacak mikdārıdır, **حُسْوَةٌ** [ḥusvet] gibi, niteki **غُرْفَةٌ** [ġurfet] bir avuç suya denir.

اَلشُّرَبَةُ [eş-şurebet] (şīn'in zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Kesīrü'ş-şürb olana denir.

اَلشَّرَّابُ [eş-şerrāb] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) O maʿnāyadır.

اَلشَّرَبَةُ [eş-şerebet] (fetehātla) Kesret-i şürb maʿnāsınadır; yukālu: إِنَّهُ لَذُو شَرَبَةٍ أَيْ كَثْرَةِ شُرْبٍ Ve

شَرَبَةٌ [şerebet] Hurmā ağacının çevresine hafr olunan yāhūd topraktan çevrilen küçük havuza denir ki suyu ağacı sīr-āb edecek kadar olur, bāgçelerde sāʾir agaçlar dibine dahi ederler. Ve tarlalara ve bāğ ve bostānlara cedvelden yā nehrden su salıverecek gediğe denir, مَسْقَاةٌ [mesḳāt] dahi derler. Baʿzı diyārda gever taʿbīr olunur, kāf-ı ʿAcemī ve vāv'ın fethiyle, niteki bāgçevānlar tarh ve tahtalara dahi ederler. Ve

شَرَبَةٌ [şerebet] Susuzluk, عَطَشٌ [ʿaṭaş] maʿnāsınadır. Ve şiddet-i harāret maʿnāsınadır; yukālu: يَوْمٌ ذُو شَرَبَةٍ أَيْ شَدِيدُ الْحَرِّ

اَلشَّوَارِبُ [eş-şevārib] شَارِبٌ [şārib]in cemʿidir. Ve

شَوَارِبُ [şevārib] Boğazda olan damarlara ıtlāk olunur ki hulkūma mülāsık olup bir uçları akciğere muttasıl olur. Ve boğaz içre olan su mecrālarına denir ki مَرِيءٌ [merīʾ] olacaktır. Ve

شَارِبٌ [şārib] Ricālin üst dudağından ağıza doğru sarkan kıllar ile سَبَلَةٌ [sebelet]in iki tarafından çeneye doğru uzayan kıllara denir; ʿalā-kavlin سَبَلَةٌ [sebelet]in mecmūʿuna شَارِبٌ [şārib] ıtlāk olunur, Türkīde bıyık taʿbīr olunur, Fārisīde bürūt denir. Ve سَبَلَةٌ [sebelet] müʾellifin tefsīrine göre muhteliftir. Zemaḫşerī beyānına göre bıyığın uçlarına denir ki yanağa doğru uzun kıllardan ʿibārettir. Ve ümmehāt-ı sāʾirede ağıza sarkan kıllar ile müfesserdir, güyā ki ağızdan şürb eder heyʾetinde olduğu bāʿis-i tesmiyedir. Ve Benī Kilāb lügatın-

da tarafeyn iʿtibārıyla tesniye olur. Ve

شَارِبٌ [şārib] Hayvānın vücūdunda olan zaʿf ve zebūnluk hāletine ıtlāk olunur, gūyā ki o hālet o hayvānın kanını ve kuvvetini şürb ve cezb eder; yukālu: فِي بَعِيرِكَ شَارِبٌ أَيْ خَوَرٌ وَضَعْفٌ

اَلشَّارِبَانِ [eş-şāribān] (tesniye bünyesiyle) Kılıç kabzasının aşağısında olan iki taraflı uzun burunlarına ıtlāk olunur ki demirden ve gümüşten ederler, kının kösteği onlara geçirilir; Türkīde balçak taʿbīr olunur.

اَلتَّشَرُّبُ [et-teşerrub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesne bir şeyʾ-i āhere sirāyet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَشَرَّبَ الصِّبْغُ فِي الثَّوْبِ إِذَا سَرَى Ve sevb ve arz makūlesi nesne boyayı yāhūd suyu kendisine çekip içmek maʿnāsınadır; yukālu: تَشَرَّبَ الثَّوْبُ الْعَرَقَ إِذَا نَشِفَهُ

اَلِاسْتِشْرَابُ [el-istişrāb] Bir şeyʾin boyası yāhūd rengi ziyādesiyle koyu olmak maʿnāsınadır, gūyā ki rengi bi't-tamām içmiş olur; yukālu: إِسْتَشْرَبَ لَوْنُهُ أَيِ اشْتَدَّ

اَلْمَشْرَبَةُ [el-meşrebet] (mīm'in ve rā'nın fethiyle) ve

اَلْمَشْرُبَةُ [el-meşrubet] (rā'nın zammıyla) Şol toprağı mülāyim yere ıtlāk olunur ki yağmuru ve suyu cezb eder olduğundan onda nebāt eksik olmaya. Ve

مَشْرَبَةٌ [meşrebet] Yüksek köşke ve şehnişīne ve sofa ve eyvāna ıtlāk olunur, ʿādetā mahall-i şürb ü ʿişret olduğuna mebnīdir. Ve nehrden su alacak ve hayvān suvaracak yere denir, مَشْرَعَةٌ [meşraʿāt] maʿnāsına.

اَلْمِشْرَبَةُ [el-mişrebet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Su içecek kaba denir.

اَلتَّشْرِيبُ [et-teşrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Cedīd kırbanın rāyihasını tatyīb için içini çamurlamak maʿnāsınadır ki su içmeğe sālih eylemekten ʿibārettir; yukālu: شَرَّبَ الْقِرْبَةَ تَشْرِيبًا إِذَا طَيَّبَهَا بِالطِّينِ وَذَلِكَ إِذَا كَانَتْ جَدِيدَةً

اَلِإِشْرِيبَابُ [el-işrībāb] (إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiʿrār] vezninde) Bir nesneye boyun uzatıp bakmak, ʿalā-kavlin yukarı kalkıp bakmak maʿnāsınadır ki suyu başına kaldırıp için kimsenin sıfatıdır; yukālu: إِشْرَأَبَّ إِلَيْهِ إِذَا مَدَّ عُنُقَهُ لِيَنْظُرَ أَوِ ارْتَفَعَ

اَلشُّرَأْبِيَةُ [eş-şureʾbībet] (طُمَأْنِينَةٌ [ṭumānīnet] vezninde) Ondan ismdir, bir nesneye boyun uzatıp bakmak hāletine denir.

اَلشَّرَبَّةُ [eş-şerebbet] (fethateynle ve bā'nın teşdīdiyle جَرَبَّةٌ [cerebbet] vezninde) Şol çayırlık ve otlak merg-zāra denir ki onda aslā eşcāra dāʾir nesne olmaya. Ve işbu شَرَبَّةٌ [şerebbet] ve جَرَبَّةٌ [cerebbet]ten māʿadā bu veznde bir kelime dahi mesmūʿ değildir. Ve

شَرَبَّةُ [Şerebbet] Bir mevziʿ adıdır. Ve

شَرَبَّةٌ [şerebbet] Tarīkat ve reviş ve meslek maʿnāsınadır; yukālu: مَا زَالَ فُلَانٌ عَلَى شَرَبَّةٍ وَاحِدَةٍ أَيْ عَلَى طَرِيقَةٍ وَاحِدَةٍ وَعَلَى نَهْجٍ وَاحِدٍ

اَلشَّرَبُ [eş-şereb] (fethateynle) Susamak maʿnāsınadır; yukālu: شَرِبَ الرَّجُلُ شَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَطِشَ Ve bir kimsenin devesi zaʿīf ve zebūn olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَرِبَ الرَّجُلُ إِذَا ضَعُفَ بَعِيرُهُ Ve bir kimsenin devesi susuz olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَرِبَ الرَّجُلُ إِذَا عَطِشَتْ إِبِلُهُ Ve bir kimsenin devesi suya kanmak maʿnāsınadır; yukālu: شَرِبَ الرَّجُلُ إِذَا رَوِيَتْ إِبِلُهُ Bu cihetle azdāddan olur.

شِرْبٌ [Şirb] (şīn'in kesriyle) Bir mevziʿ adıdır.

شَرْبٌ [Şerb] (şīn'in fethiyle) Mekke-i mü-

kerreme kurbünde bir mevziᶜdir.

شَرِيبٌ [Şerīb] (غَرِيبٌ [ġarīb] vezninde Mekke ile Baḥreyn beyninde bir belde adıdır. Ve Necd ülkesinde bir dağın ismidir.

شُورَبَانُ [Şūrebān] (şīn'in zammı ve rā'nın fethiyle) Semerḳand kurbünde Keş nām belde kazāsında bir karyedir.

شَرِبٌ [Şerib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

شُرَيْبٌ [Şureyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

شُرْبُبٌ [Şurbub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

شُرْبُوبٌ [Şurbūb] (جُمْهُورٌ [cumhūr] vezninde) ve

شُرْبَةٌ [Şurbet] (تُرْبَةٌ [turbet] vezninde) Bir mevziᶜ adlarıdır. Ve

شُرْبُبٌ [şurbub] قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Şol nebāta denir ki birbirine sarılmış sık ve gür ola.

ذُو الشُّوَيْرِبِ [Ẕu'ş-Şuveyrib] (musaggar bünyesiyle) Bir şāᶜir lakabıdır.

[ش ر ج ب]

اَلشَّرْجَبُ [eş-şerceb] (cīm'le جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Uzun adama denir. Ve soy ve kerīm ata denir.

اَلشَّرْجَبَانُ [eş-şercebān] (şīn'in fethi ve cīm'in fethi ve zammıyla) Bir nevᶜ ağaçtır, nebātı ve meyvesi bādincāna şebīh olur ve meyvesiyle deri dibāgat olunur.

[ش ر ح ب]

اَلشَّرْحَبُ [eş-şerḥab] (ḥā-yı mühmele ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Uzun boylu kimseye denir. Ve

شَرْحَبٌ [Şerḥab] Esāmīdendir.

[ش ر خ ب]

اَلشُّرْخُوبُ [eş-şurḫūb] (ḫā-yı muᶜceme ile عُصْفُورٌ [ᶜuṣfūr] vezninde) Omurga kemiklerine denir, عَظْمُ الْفَقَارِ [ᶜaẓmu'l-feḳār] maᶜnāsına.

[ش ر ع ب]

اَلشَّرْعَبُ [eş-şerᶜab] (ᶜayn-ı mühmele ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Uzun adama denir.

اَلشَّرْعَبَةُ [eş-şerᶜabet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi uzunluğuna dilip kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَرْعَبَ الْأَدِيمَ إِذَا قَطَعَهُ طُولاً

اَلشَّرْعَبِيُّ [eş-şerᶜabiyy] (yā-yı nisbetle) Bürūd-ı Yemāniyye'den bir nevᶜ kumaş adıdır. Ve

شَرْعَبِيٌّ [şerᶜabiyy] Ten ve endāmı hūb ve yakışıklı uzun boylu adama denir. Ve tābiᶜīnden ᶜUbeyde el-Ḥimṣī lakabıdır ki muhaddisīndendir.

اَلشُّرْعُوبُ [eş-şurᶜūb] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bir nebāt yāhūd bir meyve adıdır.

اَلشَّرْعَبِيَّةُ [eş-Şerᶜabiyyet] (hā'yla) Bir mevziᶜdir.

[ش ز ب]

اَلشَّازِبُ [eş-şāzib] (zā-yı muᶜceme ile) Sert ve dürüşt ve haşin olan şeyᵉ denir; yukālu: مَكَانٌ شَازِبٌ أَيْ خَشِنٌ Ve bedeni kuru ve ince arık olan insān ve hayvāna denir. Cemᶜi شُزَّبٌ [şuzzeb] gelir, رُكَّعٌ [rukkaᶜ] vezninde ve شَوَازِبُ [şevāzib] gelir.

اَلشَّزْبُ [eş-şezb] (şīn'in fethi ve zā'nın sükūnuyla) ve

اَلشُّزُوبُ [eş-şuzūb] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) شَازِبٌ [şāzib] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَزَبَ الْمَكَانُ أَوِ الرَّجُلُ وَشَزُبَ شَزْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إِذَا صَارَ شَازِبًا

اَلشَّزِيبُ [eş-şezīb] (غَرِيبٌ [ġarīb] vezninde) Şol çubuğa denir ki henüz ıslāh olunmamış ola. Cemᶜi شُزُوبٌ [şuzūb] gelir. Ve

شَزِيبٌ [şezīb] Şol kullanılmış yaya denir ki ne cedīd ve ne ʿatīk ola.

اَلشَّزْبَةُ [eş-şezbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) شَزِيبٌ [şezīb] maʿnāsınadır. Ve arık ve zebūn olan dişi merkebe denir.

اَلشُّزْبَةُ [eş-şuzbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Fırsat maʿnāsınadır; yukālu: مَضَى شُزْبَتُهُ أَيْ فُرْصَتُهُ

اَلشَّوْزَبُ [eş-şevzeb] (جَوْرَبٌ [cevreb] vezninde) ʿAlāmet ve nişān maʿnāsınadır.

اَلتَّشْزِيبُ [et-teşzīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Atı arıklandırmak maʿnāsınadır; yukālu: شَزَّبَ الْفَرَسَ تَشْزِيبًا إِذَا ذَبَّلَهُ أَيْ ضَمَّرَهُ

اَلتَّشَازُبُ [et-teşāzub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Hisse-dārlar hisselerine muntazır olmak maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: هُمْ مُتَشَازِبُونَ عَلَى الْمَاءِ مَثَلاً أَيْ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ حَظٌّ مِنْهُ يَنْتَظِرُهُ

[ش س ب]

اَلشَّاسِبُ [eş-şāsib] (sīn'in kesriyle) Bünyesi ince arık olup vücūdu yābis olan insān ve hayvāna denir; ʿalā-kavlin sonradan arık ve zebūn olmuşa denir, مَهْزُولٌ [mehzūl] maʿnāsına. Ve ʿalā-reʾyin شَازِبٌ [şāzib] lafzında lügattir, lākin kavl-i evvel ile bunun farkı çendān maʿlūm değildir. Cemʿi شُسْبٌ [şusub] gelir şīn'in zammıyla.

اَلشَّسْبُ [eş-şesb] (كَسْبٌ [kesb] vezninde) ve اَلشُّسُوبُ [eş-şusūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) شَاسِبٌ [şāsib] olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَسِبَ الرَّجُلُ وَشَسُبَ شَسَبًا وَشُسُوبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا صَارَ شَاسِبًا

اَلشَّسِيبُ [eş-şesīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şol yaya denir ki çok kullanmaktan ağacının kabukları gidip öylece kupkuru değnek heyʾetinde efsürde kalmış ola. Ve şol nākaya denir ki yavrusunu emzirip kendisi شَائِلَةٌ [şāʾilet] olduğu hengāmde yavrusu helāk olur ola. Ve شَائِلَةٌ [şāʾilet] vazʿından yedi ay mürūr edip sütü çekilen nākaya denir.

اَلشِّسْبُ [eş-şisb] (şīn'in kesriyle) Bu dahi çok kullanılmaktan yepriyip kuru değnek gibi kalan yaya denir.

اَلشَّسُوبُ [eş-şesūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol nākadır ki kış içre veledi helāk olup ve kendisi min-baʿd sağılmaz ola.

[ش و ش ب]

اَلشَّوْشَبُ [eş-şevşeb] (şīn-i muʿceme ile كَوْكَبٌ [kevkeb] vezninde) ʿAkrebe denir. Ve kehleye denir قَمْلٌ [ḳaml] maʿnāsına, niteki "ش،ب،ب" māddesinde dahi zikr olundu. Müʾellifin burada iʿādesi bünyesi cihetinden olan ihtilāfa mebnīdir.

[ش ص ب]

اَلشِّصْبُ [eş-şiṣb] (şīn'in kesri ve ṣād'ın sükūnuyla) Şiddet ve kaht ve kıllet maʿnāsınadır. Cemʿi أَشْصَابٌ [eşṣāb] gelir. Ve hazz ve nasīb maʿnāsınadır.

اَلشَّصِيبَةُ [eş-şaṣībet] (عَجِيبَةٌ [ʿacībet] vezninde) Bu dahi şiddet ve kaht ve cedb maʿnāsınadır. Ve kuyunun dibine denir.

اَلشَّصِيبُ [eş-şaṣīb] (غَرِيبٌ [ġarīb] vezninde) Hazz ve nasīb maʿnāsınadır. Ve garībü'd-diyār kişiye denir.

اَلشَّصْبُ [eş-şaṣb] (غَصْبٌ [ġaṣb] vezninde) Zebh olunmuş hayvānı ıssı su ile haşlayıp tüyünü gidermek, سَمْطٌ [samṭ] maʿnāsınadır; yukālu: شَصَبَ الشَّاةَ شَصْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَمَطَهَا Ve deriyi yüzüp soymak, سَلْخٌ [selḫ] maʿnāsınadır; yukālu: شَصَبَ الشَّاةَ إِذَا سَلَخَهَا Ve kurumak, يُبْسٌ [yubs] maʿnāsınadır; bunda fethateynle de cāʾizdir.

اَلشَّصَّابُ [eş-şaṣṣāb] (قَصَّابٌ [ḳaṣṣāb] vezninde) ve mürādifidir ki جَزَّارٌ [cezzār]dır.

اَلشُّصُبُ [eş-şuṣub] (عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde) Derisi yüzülüp soyulmuş koyun gövdesine denir.

اَلشَّاصِبُ [eş-şāṣib] (غَاصِبٌ [ġāṣib] vezninde) Zahmetli meşakkatli dirliğe denir. Ve bu isnād mecāzī yāhūd nisbet üzeredir; yukālu: عَيْشٌ شَاصِبٌ أَيْ شَاقٌّ

اَلشُّصُوبُ [eş-şuṣūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Geçinmek husūsu güç olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَصَبَ الْعَيْشُ شُصُوبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَارَ شَاصِبًا Ve nākaya buğurcuk aşıp lākin tutmayıp kısır kalmak maʿnāsınadır; yukālu: شَصَبَتِ النَّاقَةُ عَلَى الْفَحْلِ إِذَا كَثُرَ ضِرَابُهَا وَلَمْ تَلْقَحْ

اَلْإِشْصَابُ [el-işṣāb] (hemzenin kesriyle) Vech-i maʿāşı teng ve şedīd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْصَبَ اللهُ عَيْشَهُ أَيْ شَدَّدَهُ

اَلشَّيْصَبَانُ [eş-şeyṣabān] (سَيْسَبَانٌ [seysebān] vezninde) Erkek karıncaya denir; ʿalā-kavlin karınca inine denir. Ve

شَيْصَبَانٌ [Şeyṣabān] Cinn tāʾifesinden bir kabīle adıdır. Ve şeytān ismidir. Şārih der ki şeytān-ı recīm ismidir.

اَلشَّصَائِبُ [eş-şeṣāʾib] (كَتَائِبُ [ketāʾib] vezninde) Deve semerinin ağaçlarına denir. Şārihin beyānına göre müfredi mesmūʿ değildir.

[ش ص ل ب]

اَلشَّصْلَبُ [eş-şaṣleb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Kavī ve şedīd olan insān ve hayvāna denir.

[ش ط ب]

اَلشَّطْبُ [eş-şaṭb] (şīn'in fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Bünye ve terkībi hūb ve endāmı latīf olan bālā-bülend kimseye denir; yukālu: غُلَامٌ شَطْبٌ أَيْ طَوِيلٌ حَسَنُ الْخَلْقِ Ve tāze yeşil hurmā dalına denir. Ve

شَطْبٌ [şaṭb] Masdar olur, kesmek maʿnāsına; yukālu: شَطَبَ الشَّيْءَ شَطْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَطَعَهُ Ve bir tarafa eğilip meyl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَطَبَ إِذَا مَالَ Ve bir nesneden ʿudūl ve inhirāf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَطَبَ عَنْهُ إِذَا عَدَلَ عَنْهُ Ve baʿīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَطَبَ الرَّجُلُ إِذَا بَعُدَ

اَلشَّطِبُ [eş-Şaṭib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bir dağ adıdır.

اَلشَّطْبَةُ [eş-şaṭbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Tāze ve yeşil hurmā dalına denir, zikr olunan شَطْبٌ [şaṭb] kelimesi جَرِيدٌ [cerīd] iʿtibārıyla ve bu, سَعَفَةٌ [seʿafet] iʿtibārıyladır. Ve شَطْبَةٌ [şaṭbet] kılıca ıtlāk olunur.

اَلشِّطْبَةُ [eş-şiṭbet] (şīn'in kesriyle) Nihāl, serv-i sehī gibi bülend ve mevzūn-kāmet olan tāze ve nāzük-beden ve nāzenīn mahbūbeye denir; yukālu: أَي جَارِيَةٌ شِطْبَةٌ الْحَسَنَةُ الْغَضَّةُ الطَّوِيلَةُ Ve şol etine dolu kısrağa denir ki kālıbdan dökülmüş gibi her yeri uygun ve eti ve endāmı düzgün ola, şöyle ki balık gibi ola. Bunda şīn'in fethiyle de cāʾizdir. Ve

شِطْبَةٌ [şiṭbet] Zağlı kılıcın yüzünde olan uzun uzun tarīkaya denir ki suyu ve cevheri olacaktır. Cemʿi شُطُوبٌ [şuṭūb] gelir ve شُطَبٌ [şuṭab] gelir, غُرَفٌ [ġuraf] vezninde ve شُطُبٌ [şuṭub] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve

شِطْبَةٌ [şiṭbet] Devenin hörgücünden uzunluğuna kesilen kıtʿaya denir.

اَلشُّطْبَةُ [eş-şuṭbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) ve

اَلشُّطْبَةُ [eş-şuṭabet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Bunlar da kılıcın yüzünde olan uzun uzun tarīkaya denir. Baʿzı kılıcın sırtında ve yüzlerinde zih gibi uzun uzun tarīkalar ederler ve zağlı ve cevherli kılıcın yüzlerinde dahi uzun uzun tarīkalar olur ki suyu ve cevheri olacaktır. شُطَبَةٌ [şuṭabat] bu iki vechle olan zihlere ve tarīkalara denir. Hattā *Kitābu'l-Faṣīḥ* şerhinde شَطَبُ السَّيْفِ خُطُوطٌ وَطَرَائِقُ يَلْمَعُ فِي مَتْنِهِ مِنْ شِدَّةِ جَرَيَانِ مَائِهِ وَصَفَاءِ فِرِنْدِهِ ʿibāresiyle mübeyyen olmakla mahzā kılıcın sırtında uzun uzun cevher taʿbīr ettikleri suyu olmuş olur.

اَلْمُشَطَّبُ [el-muşaṭṭab] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ve

اَلْمَشْطُوبُ [el-meşṭūb] Arkasında uzun uzun tarīkası olan cevherli kılıca denir; yukālu: سَيْفٌ مُشَطَّبٌ وَمَشْطُوبٌ أَيْ فِيهِ شُطَبٌ

اَلشَّطِيبَةُ [eş-şeṭībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] vezninde) Deve hörgücünden uzunluğuna kesilmiş parçaya denir. Ve gövdesi kuru ve bī-lahm olan nākaya denir.

اَلشَّطِيبِيَّةُ [eş-Şaṭībiyyet] Eceʾ nām cebelde bir su adıdır.

اَلشَّطَائِبُ [eş-şeṭāʾib] (كَتَائِبُ [ketāʾib] vezninde) Etrāf ve kabāʾilden müctemiʿ olmuş muhtelif fırkalara denir. Zāhiren müfredi شَطِيبَةٌ [şeṭībet]tir. Ve

شَطَائِبُ [şeṭāʾib] Şedāʾid maʿnāsınadır.

شَاطِبَةُ [Şāṭibet] Maġrib-zemīn'de bir belde adıdır; Şāṭibī merhūm oradandır.

شَطِيبٌ [Şeṭīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir dağ adıdır.

اَلْمُشَطَّبَةُ [el-muşaṭṭabet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Şol yere denir ki yüzünü sel suyu azca ve uzun uzadı yarıp gitmiş ola; yukālu: أَرْضٌ مُشَطَّبَةٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ خَطَّ فِيهَا السَّيْلُ قَلِيلاً Ve

مُشَطَّبَةٌ [muşaṭṭabet] Her tarafı nigendeli nakş olmuş münakkaş pālān çuluna denir.

اَلشِّطَابُ [eş-şiṭāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Kendisiyle pālān çultarı nigendelenip nakş olunacak ālettir.

شُطَابٌ [Şuṭāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Benū Yeşkur cemāʿatine mahsūs bir hurmālık adıdır.

اَلشَّطْبَتَانِ [eş-Şaṭbetān] (تَمْرَتَانِ [temretān] vezninde) Yemāme'de bir dere adıdır.

اَلْمَشْطُوبُ [el-meşṭūb] Şol ata denir ki ziyādesiyle tavlı olduğundan sırtı ve sağrısı kabarıp kalkmış ola; yukālu: فَرَسٌ مَشْطُوبُ الْمَتْنِ وَالْكَفَلِ إِذَا انْتَبَرَ مَتْنَاهُ وَكَفَلُهُ سِمَنًا

اَلإِنْشِطَابُ [el-inşiṭāb] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Akmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْشَطَبَ الْمَاءُ وَغَيْرُهُ إِذَا سَالَ

اَلشَّوَاطِبُ [eş-şevāṭib] Şol hatunlara denir ki meşini ölçümledikten sonra uzun uzun tasma gibi diler olalar. Zāhiren nisvān-ı ʿArab sanʿatlarındandır, öyle diledikten sonra ber-hācet ederler olalar.

[ش ع ب]

اَلشَّعْبُ [eş-şaʿb] (şīn'in fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: شَعَبَ الشَّيْءَ شَعْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَمَعَهُ Ve dağıtmak maʿnāsınadır; yukālu: شَعَبَهُ إِذَا فَرَّقَهُ

Müʾellif Baṣāʾir'de azdāddan olduğunu tasrīh edip burada sükūt eylemiştir. Ve Miṣbāḥ'ta İbn Dureyd her biri bir kavmin lügati olduğuna zāhib olmakla bu sūrette beynlerinde zıddiyyet tekābülü olmaz. Ve

شَعْبٌ [şaʿb] Bir nesneyi ıslāh eylemek maʿnāsınadır, sınık ve çatlak zarfları kenād eylemek gibi; yukālu: شَعَبَهُ

أَيْ أَصْلَحَهُ Ve fāsid ve tebāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَعَبَهُ أَيْ أَفْسَدَهُ Ve yarmak maʿnāsınadır; yukālu: شَعَبَهُ إِذَا صَدَعَهُ Ve dağılmak ve birbirinden ayrılmak maʿnāsınadır; yukālu: شَعَبَ الشَّيْءُ إِذَا تَفَرَّقَ Ve

شَعْبٌ [şaʿb] Kabīle-i ʿazīmeye denir. Ve dağa denir, جَبَلٌ [cebel] maʿnāsına. Ve baş kemiklerinin birbirine kavuşup bitiştiği ene denir, مَوْصِلُ قَبَائِلِ الرَّأْسِ maʿnāsına.

Maʿlūm ola ki قَبَائِلُ [ḳabāʾil] قَبِيلَةٌ [ḳabīlet]in cemʿidir ki baş kemiğine denir. Birbirine muttasıl olmakla cümlesi yekpāre olmuştur ki heyʾet-i mecmūʿasına kāse-i ser ıtlāk olunur. Peder-i vāhid sulbünden münşaʿib olan cemāʿat-i kesīreye kabīle ıtlākı ondan meʾhūzdur. Ve ʿArab onu hilkat-i insānī üzere tertīb eylemiştir. İbtidā رَأْسٌ [reʾs] tir. Ve رَأْسٌ [reʾs], dört kabīleden ʿibārettir. Onları cāmiʿ olana شَعْبٌ [şaʿb] ıtlāk olunur, شَعْبٌ [şaʿb]-ı mezbūra teşbīhen. Pes شَعْبٌ [şaʿb] cümlesinin mebdeʾi ve aʿzamı olur ki kabāʾil-i reʾsi muhtevīdir. Ve ondan münşaʿib olana قَبِيلَةٌ [ḳabīlet] denir ki ondan ensāb-ı şaʿb münkasım olur. Baʿdehu عِمَارَةٌ [ʿimāret]tir ki sadr olacaktır. Onda ensāb-ı kabīle münkasım olur. baʿdehu بَطْنٌ [baṭn] dır ki onda ensāb-ı عِمَارَةٌ [ʿimāret] münkasım olur. Baʿdehu فَخِذٌ [faḫiẕ]dir, baʿdehu فَصِيلَةٌ [faṣīlet]tir. Pes mecmūʿu altı tabaka olmuştur. Baʿzılar yedinci عَشِيرَةٌ [ʿaşīret] olmak üzere ziyāde eylediler. İntehā. Ve

شَعْبٌ [şaʿb] Iraklık, buʿd maʿnāsınadır. Ve ırak ve baʿīd maʿnāsınadır; yukālu: بَلَدٌ شَعْبٌ أَيْ بَعِيدٌ Ve Hemdān kabīlesinden bir batn adıdır. Ve

شَعْبٌ [şaʿb] Masdar olur, zāhir ü ʿayān olmak maʿnāsına; yukālu: شَعَبَ الشَّيْءُ إِذَا ظَهَرَ Ve deve, ağacı yukarısından ayırıp koparmak maʿnāsınadır; yukālu: شَعَبَ الْبَعِيرُ إِذَا اهْتَضَمَ الشَّجَرَ مِنْ أَعْلَاهُ Ve bir kimseyi meşgūl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَعَبَ فُلَانًا إِذَا شَغَلَهُ Ve bir yere elçi göndermek maʿnāsınadır; yukālu: شَعَبَ رَسُولاً إِلَيْهِ أَيْ أَرْسَلَهُ Ve gem atı zabt edip kasd ve teveccüh eylediği cihetten alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: شَعَبَ اللِّجَامُ الْفَرَسَ إِذَا كَفَّهُ عَنْ جِهَةِ قَصْدِهِ Ve bir semte sarf ve tahvīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَعَبَهُ إِذَا صَرَفَهُ Ve bir kimse kendi yārānından müfārakat edip fırka-i āher ile ārzū ve iltiyām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَعَبَ إِلَيْهِمْ إِذَا نَزَعَ وَفَارَقَ صَحْبَهُ

اَلشِّعْبُ [eş-şiʿb] (şīn'in kesriyle) Dağ yoluna denir; yukālu: أَخَذَ شِعْبَ الْجَبَلِ أَيْ طَرِيقَ الْجَبَلِ Ve batn-ı arzda olan su yoluna denir; ʿalā-kavlin iki dağ aralığında olan açık yere denir ki iki dağın arası olacaktır. Ve deveye mahsūs bir nevʿ dāg ve damga ismidir. Ve

شِعْبٌ [şiʿb] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْمَشْعُوبُ [el-meşʿūb] Zikr olunan شِعْبٌ [şiʿb] dedikleri damga basılmış deveye denir.

اَلشَّعَبُ [eş-şaʿab] (تَعَبٌ [taʿab] vezninde) İki omuzun aralığı meydānlı olmak maʿnāsınadır ki sāhibine yassı yağrınlı taʿbīr olunur. Kezālik hayvānda boynuzların aralığı küşāde ve meydānlı olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَعِبَ الرَّجُلُ وَالْغَنَمُ شَعَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ مَا بَيْنَ مَنْكِبَيْهِ أَوْ قَرْنَيْهِ بَعِيدًا

اَلشَّاعِبَانِ [eş-şāʿibān] İki omuza ıtlāk olunur.

اَلشُّعَبُ [eş-şuʿab] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) شُعْبَةٌ [şuʿbet]ten cemʿdir, parmaklara denir, أَصَابِعُ [eṣābiʿ] maʿnāsına. Kezālik شُعْبَةٌ [şuʿbet] lafzından cemʿ olur, ke-mā seyuzkeru. Ve شُعَبُ الْفَرَسِ [şuʿabu'l-feres]

atın gövdesinde bi'l-cümle nevāhī ve etrāfına ıtlāk olunur; ʿalā-kavlin mürtefiʿ olan aʿzāsından ʿibārettir, boynu ve kürek başları ve almacıkları gibi, gūyā ki her biri gövdesinden bir şuʿbedir. Ve fi'l-hadīs: "إِذَا قَعَدَ الرَّجُلُ مِنَ الْمَرْأَةِ بَيْنَ شُعَبِهَا الْأَرْبَعِ وَجَبَ عَلَيْهِ الْغُسْلُ" Burada شُعَبٌ [şuʿab]-ı erbaʿadan murād hatunun elleri ve ayaklarıdır yāhūd iki ayaklarıyla fercinin iki dudaklarıdır. Mahall-i mezbūre cülūs ile tagyīb-i haşefeden kināye olunmuştur.

اَلشَّعِيبُ [eş-şeʿīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Azık koyacak dağarcığa denir, mezāde ve tūşe-dān maʿnāsına; ʿalā-kavlin iki kıtʿa meşinden dikilmiş yāhūd iki yüzünden yaʿnī iki yüzüne iki meşin kaplanmak vechiyle dikilmiş olana denir. Ve

شَعِيبٌ [şeʿīb] Eski ve yeprimiş kırbaya denir. Cemʿi شُعُبٌ [şuʿub] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde.

اَلشُّعْبَةُ [eş-şuʿbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) İki boynuzun mā-beynine denir. Ve ağaçta iki çatal budağın aralığına denir. Ve bir nesneden bir bölüğe ve bir tāʾifeye denir ki ondan başkaca olur; yukālu: هَذِهِ شُعْبَةٌ مِنْهُ أَيْ طَائِفَةٌ Ve ağaç dalının ucuna denir. Ve kumsalda olan su yoluna denir. Ve şol küçük su akıntısına denir ki yüksekten nüzūl eder ola. Ve derelerde olan büyük arka ve cedvele denir. Ve dağlarda olan şol yarığa ve çatlağa denir ki onda kuşlar yuva edeler. Cemʿi شُعَبٌ [şuʿab] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve شِعَابٌ [şiʿāb] gelir, قِرَابٌ [ḳirāb] vezninde. Baʿzı nüshada يَأْوِي إِلَيْهِ الْمَطَرُ ʿunvānında mersūm olmakla şārih onu tahtiʾye eylemiştir. Ve

شُعْبَةُ [Şuʿbet] Ṣafrāʾ nām mahalle karīb Yelyel nām mevziʿ kurbünde bir mevziʿ adıdır. Ve

شُعْبَةُ [Şuʿbet] Esāmīdendir: Muʿāviye b. Ḥafṣ eş-Şuʿbī kendi ceddi olan Şuʿbe'ye mensūbdur.

شَعُوبُ [Şeʿūb] (رَسُولٌ [resūl] vezninde) Bir kabīle ismidir. Ve mevt ve meniyyenin ismidir, gayr-i munsarıftır, niteki harf-i taʿrīfle اَلشَّعُوبُ [eş-şeʿūb] dahi mevt ve مَنِيَّةٌ [meniyyet]in ismidir. Fi'l-asl ayırıcı, müferrik maʿnāsına sıfat olmakla اَلْحَارِثُ ve اَلْعَبَّاسُ kabīlindendir. Harf-i taʿrīfin duhūlü lahn değildir; yukālu: شَعَبَتْهُ الْمَنِيَّةُ وَنَشَطَتْهُ أَيْ عَضَّتْهُ شَعُوبُ وَالشَّعُوبُ Ve

شَعُوبُ [Şeʿūb] Yemen'de bir mevziʿ adıdır.

شَعْبَانُ [Şaʿbān] (سَلْمَانُ [Selmān] vezninde) Bir kabīle adıdır. Ve Şām'da bir mevziʿ ismidir. Ve bir maʿrūf ayın ismidir ki receb ile ramazān beynindedir. ʿArab, şehr-i mezbūrda su talebi içün yāhūd nehb ü gāret içün müteşaʿʿib ve mütefarrik olmalarıyla شَعْبَانُ [şaʿbān] ile tesmiye eylediler. Cemʿi شَعْبَانَاتٌ [şaʿbānāt] ve شَعَابِينُ [şeʿābīn] gelir.

اَلتَّشَعُّبُ [et-teşaʿʿub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Perākende olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَشَعَّبَ الْقَوْمُ إِذَا تَفَرَّقَ Ve bölükler sāhibi olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَشَعَّبَ فُلَانٌ إِذَا صَارَ ذَا شُعَبٍ أَيْ فِرَقٍ Ve ıraklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَشَعَّبَ عَنْهُ إِذَا تَبَاعَدَ Ve fāsid yā münsadiʿ olan nesne salāhpezīr olmak maʿnāsınadır, şikeste kāse kenādlenmek gibi; yukālu: تَشَعَّبَ الشَّيْءُ أَيِ انْصَلَحَ

اَلْإِنْشِعَابُ [el-inşiʿāb] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bu dahi perākende olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْشَعَبَ الْقَوْمُ إِذَا تَفَرَّقَ Ve ölmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْشَعَبَ الرَّجُلُ وَانْشَعَبَتْ نَفْسُهُ إِذَا مَاتَ Ve ıraklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْشَعَبَ عَنْهُ إِذَا تَبَاعَدَ

Ve fāsid yā münsadiᶜ olmuş nesne salāh-pezīr olup mülteʾim olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْشَعَبَ الشَّيْءُ أَيِ انْصَلَحَ

اَلْإِشْعَابُ [el-işᶜāb] (hemzenin kesriyle) Ölmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْعَبَ الرَّجُلُ إِذَا مَاتَ Ve firāk-ı ebedī ile ayrılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْعَبَ عَنْهُ إِذَا فَارَقَ فِرَاقًا لاَ يَرْجِعُ

اَلتَّشْعِيبُ [et-teşᶜīb] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi firkat-ı ebediyye ile müfārakat eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَعَّبَ عَنْهُ تَشْعِيبًا إِذَا فَارَقَ فِرَاقًا لاَ يَرْجِعُ

اَلْمَشْعَبُ [el-meşᶜab] (مَذْهَبٌ [meẕheb] vezninde) Yola denir, tarīk maᶜnāsına.

اَلْمِشْعَبُ [el-mişᶜab] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Burguya denir, مِثْقَبٌ [miṣḳab] maᶜnāsına ki murād kenādcı burgusu olacaktır.

اَلْمُشَاعَبَةُ [el-muşāᶜabet] (مُقَارَبَةٌ [muḳārebet] vezninde) Iraklaşmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَاعَبَهُ أَيْ بَاعَدَهُ Ve ölmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَاعَبَتْ نَفْسُهُ إِذَا مَاتَ

اَلشُّعُوبِيُّ [eş-Şeᶜūbiyy] (şīn'in fethiyle) Yemen'de bir karye adıdır.

اَلشُّعُوبِيُّ [eş-şuᶜūbiyy] (şīn'in zammıyla) Şol kimsedir ki emr-i ᶜArabı ihtikār eder ola, yaᶜnī ᶜacemi ᶜArab üzere tercīh ve tafdīl eyleye, o tāʾifeye شُعُوبِيَّةٌ [şuᶜūbiyyet] derler.

Şārih der ki bir tāʾife vardır ki ᶜacemi ᶜArab üzere tercīh ederler, zīrā işbu ﴿وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ﴾ الآية nazm-ı kerīminde شُعُوب [şuᶜūb]dan murād "acem" ve قَبَائِل [ḳabāʾil]den murād "Arab" olmakla ᶜacem, ᶜArab üzere takdīm olunmuştur, bu cihetle o tāʾifeye شُعُوبِيَّةٌ [şuᶜūbiyyet] ıtlāk olunur. Lākin takaddüm-i zikri takaddüm-i rütebīyi müstelzim değildir, niteki ﴿وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ﴾ الآية kerīmesinde zulmet, nūr üzere takdīm olunmuştur. Ve ᶜacemden murād mā-ᶜada'l-ᶜArabdır ve ᶜacemin hilkatleri ᶜArabdan mukaddem olmakla takdīmine bu dahi nükte olur.

شِعْبَانُ [Şiᶜbān] (şīn'in kesriyle) Benū Bekr b. Kilāb yurdunda bir su adıdır.

شُعْبٌ [Şuᶜb] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) Beyne'l-Ḥaremeyn bir dere adıdır.

ذَاتُ الشَّعْبَيْنِ [Ẕātu'ş-Şaᶜbeyn] (şīn'in fethiyle) Yemāme kazāsında bir karye adıdır.

اَلشُّعْبَتَانِ [eş-Şuᶜbetān] (şīn'in zammıyla) Bir tepenin ismidir. İki boynuz şeklinde yüksek rüknleri olmakla Şuᶜbetān ile tesmiye olunmuştur. Ve müʾellif bunu tekrār eylemiştir.

أَشْعَبُ [eşᶜab] (أَعْجَبُ [aᶜceb] vezninde) Bir maᶜrūf tamaᶜ-kār kimsenin ismidir. Ve minhu'l-meselu: "لاَ تَكُنْ أَشْعَبَ فَتَشْعَبَ" ve yukālu: "أَطْمَعُ مِنْ أَشْعَبَ" Dāsitānından biri budur ki merkūm tamaᶜına müvāzin zarīf ve mezzāh olmakla etfāl-i şehr dāʾimā kendisiyle mülātafe ve mülāᶜabe ederler idi. Bir gün yine ᶜale'l-ᶜāde etfālle uğraşıp lākin bu defᶜa etfāl kendisine pek istīlā eylemeleriyle onları defᶜ için "Filān mahallede filān hanede düğün vardır, meʾkūlāt ve meşrūbāt firāvāndır varıp tenaᶜᶜum eyleseniz olmaz mı!" diye etfāli firīfte ve bu takrīble başından defᶜ eyledikten sonra kendisine de şübhe ve halecān ᶜārız olmakla arkalarından hāne-i mezbūre vürūd eyledikte yine üftāde-i eydī-i etfāl olmuştur. Ve

أَشْعَبُ [Eşᶜab] Yemāme'de bir karye adıdır.

اَلشُّعَيْبَةُ [eş-Şuᶜaybet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir dere adıdır.

غَزَالُ شَعْبَانَ [ġazālu şaʿbān] Haşerāttan bir böcek adıdır.

شُعَيْبٌ [Şuʿayb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir peygamber-i zī-şān ismidir ki Hazret-i Mūsā'ya kerīmelerini tezvīc eyledi-ler. Şārihin beyānı üzere ismi Yebrūn b. Ḍaġūn b. ʿAkkā idi, شُعَيْبٌ [Şuʿayb] ıtlākı mübārekü'ş-şaʿb olduğuna mebnīdir. Ve

شُعَيْبٌ [Şuʿayb] Bir mevziʿdir. Ve Muḥammed b. Aḥmed b. Şuʿayb ve Caʿfer b. Muḥammed b. İbrāhīm b. Şuʿayb ve Ṣāʿid b. Ebi'l-Faḍl Şuʿayb ve ʿAbdulʾevvel b. ʿĪsā b. Şuʿayb eş-Şuʿaybiyyūn muhaddislerdir.

شَعْبَعٌ [Şeʿabʿab] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vez-ninde) Bir mevziʿdir.

شُعْبَى [Şuʿabā] (şīn'in zammıyla أُرَبَى [urebā] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْمَشْعَبُ [el-meşʿab] (mīm'in fethiyle) Yola denir ki zikr olundu. Ve minhu مَشْعَبُ الْحَقِّ أَيْ طَرِيقُهُ الْفَارِقُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَاطِلِ

اَلشَّعْبِيُّ [eş-Şaʿbiyy] Şīn'in fethiyle ki murād tābiʿinden imām-ı maʿrūf ʿĀmir eş-Şaʿbīdir; Hemdān kabīlesi şaʿbına ki bir batndır, mensūbdur.

اَلشُّعْبِيُّ [eş-Şuʿbiyy] (şīn'in zammıyla) Muʿāviye b. Ḥafṣ eş-Şuʿbī olacaktır; ced-dine mensūbdur.

اَلشِّعْبِيُّ [eş-Şiʿbī] (şīn'in kesriyle) ʿAbdullāh b. el-Muẓaffer eş-Şiʿbī'dir ki Şiʿb nām mevziʿe mensūbdur; üçü dahi muhaddislerdir.

[ش ع ص ب]

اَلشَّعْصَبُ [eş-şaʿṣab] (ṣād-ı mühmele ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Ziyādesiyle pīrlikten vücūdu kuruyup kadīd olmuş kimseye denir عَاسِي [ʿāsī] maʿnāsına.

اَلشَّعْصَبَةُ [eş-şaʿṣabet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Vasf-ı mezkūr üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَعْصَبَ الشَّيْخُ إِذَا عَسَا

[ش ع ن ب]

اَلشَّعْنَبَةُ [eş-şaʿnebet] (nūn'la دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Koçun boynuzla-rı ibtidā doğru çıkıp baʿdehu kulaklā-rı tarafına doğru başı üzere kıvrılmak maʿnāsınadır. O koça مُشَعْنَبُ الْقَرْنِ derler nūn'un fethi ve kesriyle ki شَعْنَبَةٌ [şaʿnebet] ten ism-i mefʿūl ve ism-i fāʿildir.

[ش غ ب]

اَلشَّغْبُ [eş-şaġb] (şīn'in fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla ve fethateynle lü-gattir; ʿalā-kavlin lügat-ı sāniye lahndır) Nās beyninde şerr ü fitne peydā eylemek, تَهْيِيجُ الشَّرِّ [tehyīcu'ş-şerr] maʿnāsınadır; yukālu: شَغَبَهُمْ وَشَغِبَهُمْ وَبِهِمْ وَعَلَيْهِمْ شَغْبًا وَشَغَبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا هَيَّجَ الشَّرَ عَلَيْهِمْ Ve

شَغْبٌ [Şaġb] Bir mevziʿ adıdır.

اَلتَّشْغِيبُ [et-teşġīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi şerr ü fitne tahrīk ve peydā eyle-mek maʿnāsınadır.

اَلشَّغِبُ [eş-şeġib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمِشْغَبُ [el-mişġab] (مِنْبَرٌ [minber] vezni-nde) ve

اَلشَّغَّابُ [eş-şaġġāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezni-nde) ve

اَلشِّغِبُّ [eş-şiġebb] (şīn'in kesriyle هِجَفٌّ [hiceff] vezninde) ve

اَلْمُشَاغِبُ [el-muşāġib] (mīm'in zammı ve ġayn'ın kesriyle) ve

ذُو مَشَاغِبَ [ẕū meşāġib] (mīm'in fethiyle) Dāʾimā īkāz-ı fitne ve tahrīk-i şerr ü fesād eden peyk-i şerr fitne-kāra denir.

اَلشَّغْبُ [eş-şaġb] (مَنْعٌ [menʿ] vezninde) Yol-

dan sapmak maʿnāsınadır; yukālu: شَغَبَ عَنِ الطَّرِيقِ شَغْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَالَ

اَلْمُشَاغَبَةُ [el-muşāġabet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Şerr edişmek, مُشَارَّةٌ [muşārret] maʿnāsınadır ki birbirine īsāl-i şerr ü şūr eylemekten ʿibārettir; yukālu: شَاغَبَهُ إِذَا شَارَّهُ

شَغَبَةٌ [Şeġabet] (fetehātla) Esāmīdendir: ʿAbdulmelik b. ʿAlī b. Şeġabe eş-Şeġabī Başra ahālīsinden bir muhaddistir.

شَغَبٌ [Şeġab] (fethateynle) Bir hatun ismidir. Ve bu gayr-i munsarıftır.

شَغْبٌ [Şaġb] (şīn'in fethi ve ġayn'ın sükūnuyla) Mışır ile Şām beyninde bir menhel yaʿnī bir su ismidir; onun etrāfında haşem-nişīn ikāmet ederler; muhaddisīnden Zekeriyyā b. ʿĪsā eş-Şaġbī oraya mensūbdur.

[ش غ ر ب]

اَلشَّغْرَبِيَّةُ [eş-şaġrebiyyet] (şīn'in ve rā'nın fethiyle) Güreşçilik mansūbelerinden ayağını hasmın ayağına dolaştırıp yıkmağa denir ki sarmaya getirmek taʿbīr olunur; yukālu: صَرَعَهُ بِالشَّغْرَبِيَّةِ وَهُوَ اعْتِقَالُ الْمُصَارِعِ رِجْلَهُ بِرِجْلٍ آخَرَ وَصَرْعُهُ إِيَّاهُ

[ش غ ز ب]

اَلشَّغْزَبِيَّةُ [eş-şaġzebiyyet] (zā-yı muʿceme ile) شَغْرَبِيَّةٌ [şaġrebiyyet] maʿnāsınadır.

اَلشَّغْزَبِيُّ [eş-şaġzebiyy] (hā'sız) شَغْزَبِيَّةٌ [şaġzebiyyet] maʿnāsınadır.

اَلشَّغْزَبَةُ [eş-şaġzebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Güreşte sarmaya getirip yıkmak maʿnāsınadır; yukālu: شَغْزَبَهُ شَغْزَبَةً إِذَا صَرَعَهُ بِاعْتِقَالِ رِجْلِهِ بِرِجْلٍ آخَرَ Ve ʿunf ve şiddetle tutmak maʿnāsınadır; yukālu: شَغْزَبَهُ إِذَا أَخَذَهُ بِالْعُنْفِ

اَلشَّغْزَبِيُّ [eş-şaġzebiyy] (kezālik yā-yı nisbetle) Güç ve saʿb nesneye denir. Ve şol ayazmaya ve suvata denir ki yolu dolaşık ola.

اَلتَّشَغْزُبُ [et-teşaġzub] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Yel dolaşmak, esmek, dolaşık esmek maʿnāsınadır; yukālu: تَشَغْزَبَتِ الرِّيحُ إِذَا الْتَوَتْ فِي هُبُوبِهَا

[ش غ ن ب]

اَلشُّغْنُوبُ [eş-şuġnūb] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Şol ağaç şāhına ve çubuğuna denir ki ter ü tāze ve nāzük ola. Ve

شُغْنُوبٌ [Şuġnūb] Bir recül ismidir.

اَلشُّغْنُبُ [eş-Şuġnub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) شُغْنُوبٌ [Şuġnūb] maʿnāsınadır.

شَغْنَبٌ [Şaġneb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Esāmīdendir: İbn Şaġneb bir şāʿir-i maʿrūftur.

اَلْمُشَغْنَبُ [el-muşaġneb] (mīm'in zammı ve şīn'in ve nūn'un fethiyle ve nūn'un kesriyle cāʾizdir) مُشَغْنَبٌ [muşaʿnab] maʿnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: تَيْسٌ مُشَغْنَبٌ أَيْ مُشَغْنَبٌ

[ش ق ب]

اَلشَّقْبُ [eş-şaḳb] (şīn'in fethi ve kesri ve ḳāf'ın sükūnuyla) İki dağın aralığında olan boş yere denir; ʿalā-kavlin dağın ve bayırların ve derelerin sarp yerlerinde olan yarığa ve kovuğa ve çatlağa denir ki mağaradan küçük olur, içinde kuşlar yuva edinirler. Cemʿi شِقَابٌ [şiḳāb] gelir, كِلَابٌ [kilāb] vezninde ve شُقُوبٌ [şuḳūb] gelir şīn'in zammıyla ve شِقَبَةٌ [şiḳabet] gelir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde. Ekserī öyle yerlerde kara kuş ve doğan makūlesi īvā eder.

اَلشَّقَبُ [eş-şeḳab] (fethateynle; ʿalā-kavlin şīn'in kesriyle) Bir nevʿ şecer ismidir, semeri سِدْرٌ [sidr] ağacı semerine şebīh olur; müfredi شَقَبَةٌ [şeḳabet]tir. Şārih der ki

şecer-i mezbūr ʿArabistān cibālinde nābit olur, Yemen'de baʿzı dere ağızlarında gördüm, Yemen ahālīsi شِقَبٌ [şiḳab] ıtlāk ederler, şīn'in kesriyle.

اَلشَّوْقَبُ [eş-şevḳab] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Uzun boylu kişiye denir. Ve geniş ve yayvan at ve katır ve merkeb tırnağına denir.

اَلشَّوْقَبَانِ [eş-şevḳabāni] (tesniye bünyesiyle) Deve semerinin önünde ve ensesinde olan iki ağaçtır ki ona ip sarılır.

اَلشَّقَبَانُ [eş-şeḳabān] (fetehātla) Bir kuş adıdır. Ve bir karye ismidir.

اَلْأَشْقَابُ [el-Eşḳāb] (أَحْبَابٌ [aḥbāb] vezninde) Mekke-i mükerreme kurbünde bir mevziʿdir.

[ش ق ح ب]

شَقْحَبٌ [Şaḳḥab] (ḥā-yı mühmele ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Dimaşḳ-ı Şām kurbünde bir mevziʿ adıdır.

[ش ق ح ط ب]

اَلشَّقَحْطَبُ [eş-şeḳaḥṭab] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Şol koça denir ki boynuzları odun yarması gibi iri ve ʿazīm ola; ʿalā-kavlin dört boynuzlu olup ve her boynuzu kezālik ʿazīm ola. Bu kelime شِقُّ حَطَبٍ [şiḳḳu ḥaṭab] kelimelerinden menhūttur. Cemʿi شَقَاحِطُ [şeḳāḥiṭ] gelir ve شَقَاطِبُ [şeḳāṭib] gelir.

[ش ك ب]

اَلشُّكْبُ [eş-şukb] (şīn'in zammıyla) Vergiye denir, ʿatāʾ ve bahşīş maʿnāsına. Ve cüzʾ ve ʿivaz maʿnāsınadır.

اَلشُّكْبَانُ [eş-şukbān] (عُثْمَانُ [ʿuṯmān] vezninde) Balık ağı tarzında bir zarftır ki līften ve hurmā kabuğundan örüp ve iki taraflarına birer kulp ederler, ʿaşşāblar devşirdikleri otları onun içine koyup götürürler.

إِشْكَابُ [İşkāb] (hemzenin kesriyle) Esmādandır: Aḥmed b. İşkāb muhaddisīndendir. Ve bu gayr-i munsarıftır, zāhiren ʿucmedir.

[ش ك ر ب]

إِشْكَرْبُ [işkerb] (إِصْطَخْرٌ [iṣṭaḫr] vezninde) Endelüs şarkīsinde bir belde adıdır.

[ش ل ب]

شِلْبٌ [Şilb] (şīn'in kesriyle) Endelüs garbīsinde bir beldedir.

[ش ل ح ب]

اَلشَّلْحَبُ [eş-şelḥab] (ḥā-yı mühmele ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Galīz ve nādān ve sakīl ve nā-tırāş kişiye denir, Etrāk-i sevāhil-i Bahr-i Siyāh gibi; yukālu: رَجُلٌ شَلْحَبٌ أَيْ فَدْمٌ

[ش ل خ ب]

اَلشَّلْخَبُ [eş-şelḫab] (ḫā-yı muʿceme ile) شَلْخَبٌ [şelḫab] maʿnāsınadır ve esahh olan budur.

[ش ن ب]

اَلشَّنَبُ [eş-şeneb] (şīn'in ve nūn'un fethiyle) Dişlerin inci gibi āb-dār ve tāb-dār ve ince ve sāfī ve latīf ve hemvārlığına denir; ʿalā-kavlin dişlerde olan beyāz beyāz parlak noktalara denir yāhūd dişlerin keskinliğine denir ki bıçkı ağızı gibi görünür; sāhibinin genç olmasından olur ki henüz fersūde olmamıştır, niteki غَرْبٌ [ġarb] dahi bu maʿnāyadır; yukālu: فِي ثَغْرِهِ شَنَبٌ أَيْ مَاءٌ وَرِقَّةٌ وَبَرْدٌ وَعُذُوبَةٌ أَوْ نُقَطٌ بِيضٌ فِيهَا أَوْ حِدَّةُ الْأَنْيَابِ كَالْغَرْبِ تَرَاهَا كَالْمِنْشَارِ Ve

شَنَبٌ [şeneb] Bu maʿnāda masdar olur; yukālu: شَنِبَ الرَّجُلُ شَنَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ

فِي ثَغْرِهِ شَنَبٌ

اَلشَّانِبُ [eş-şānib] ve

اَلشَّنِيبُ [eş-şenīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلأَشْنَبُ [el-eşneb] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Dişleri vasf-ı mersūm üzere olan kişiye denir.

اَلشَّنْبَاءُ [eş-şenbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) ve

اَلشَّمْبَاءُ [eş-şembāʾ] (nūn'u mīm'e ibdālle) Ve bu İmām Sībeveyhi rivāyetidir, müʾennesleridir. Ve

شَنْبَاءُ [şenbāʾ] إِمْلِيسِيَّةٌ [imlīsiyyet] dedikleri nāra denir ki aslā çekirdeği olmayıp gūyā ki kışrı içre hemān rengīn āb-ı şīrīn īdāᶜ olunmuş olur. Ve

شَنَبٌ [şeneb] (fethateynle) Kezālik masdar olur, havā serin olmak maᶜnāsına; yukālu: شَنِبَ يَوْمُنَا شَنَبًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ أَيْ بَرَدَ

اَلشَّنِبُ [eş-şenib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلشَّانِبُ [eş-şānib] Serin güne ve serin havāya denir.

اَلشُّنْبَةُ [eş-şunbet] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) Ondan ismdir, serinlik hāletine denir.

اَلْمَشَانِبُ [el-meşānib] مَشَارِبُ [meşārib] vezninde) Tayyib ve latīf ve şīrīn olan ağızlara denir, أَفْوَاهٌ طَيِّبَةٌ maᶜnāsına, meḥābīb ağızları gibi. Müfredi مَشْنَبٌ [meşneb]dir, مَشْرَبٌ [meşreb] gibi.

شَنْبَوَيْهِ [Şenbeveyhi] (عَمْرَوَيْهِ [ᶜamreveyhi] vezninde) Bir muhaddis-i maᶜrūf adıdır. Ḥaccāc b. Erṭāt'tan rivāyet-i ehādīs eylemiştir. Ve Muḥammed b. Ḥuseyn b. Yūsuf b. Şenbeveyhi el-Işfahānī ve Ebū Caᶜfer Muḥammed b. Şenbeveyhi ve ᶜAlī b. el-Ḳāsım b. İbrāhīm b. Şenbeveyhi ve Muḥammed b. ᶜAbdullāh b. Naṣr b. Şenbeveyhi ki *Tilke'l-Erbaᶜīn* nām kitābın sāhibidir. Ve Ebū ᶜAbdurraḥmān b. Şunbeveyhi ki bu, şīn'in zammıyladır, muhaddislerdir.

[ش ن خ ب]

اَلشُّنْخُوبُ [eş-şunḫūb] (ḫā-yı muᶜceme ile زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Dağın çak tepesine denir. Ve arkada yağrının iki taraflı yüksek yerlerine denir ki omuz başı taᶜbīr olunur. Ve arkanın iki cānibinden gelen omurga kemiklerinin birbirine muttasıl olduğu mevziᶜde olan yumru kemiğe denir ki mühre taᶜbīr olunur.

اَلشُّنْخُوبَةُ [eş-şunḫūbet] (hā'yla) ve

اَلشِّنْخَابُ [eş-şinḫāb] (şīn'in kesriyle) Bunlar da dağın tepesine denir.

اَلشَّنْخَبُ [eş-şenḫab] (سَرْحَبٌ [şerḫab] vezninde) Uzun kimseye denir.

[ش ن ز ب]

اَلشَّنْزَبُ [eş-şenzeb] (zā-yı muᶜceme ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Sulb ve şedīd olan şeyʾe denir.

شُنْزُوبٌ [Şunzūb] (عُصْفُورٌ [ᶜuṣfūr] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

[ش ن ظ ب]

اَلشَّنْظَبُ [eş-Şunẓub] (zā-yı muᶜceme ile شَنْزَبٌ [şenzeb] vezninde ve قُنْفُذٌ [ḳunfuẓ] vezninde lügattir) Bādiyede bir mevziᶜ adıdır. Ve

شَنْظَبٌ [şenẓab] (şīn'in fethiyle) Bünye ve endāmı hūb, yakışıklı uzun boylu adama denir. Ve baᶜzı yerde ve bayır dorukların-da olan yar taᶜbīr ettikleri çukura denir ki içinde su ola.

[ش ن ع ب]

شَنْعَبٌ [Şenᶜab] (ᶜayn-ı mühmele ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir recül ismidir.

اَلشِّنْعَابُ [eş-şinʿāb] (şīn'in kesriyle) Uzun kişiye denir.

[ش ن غ ب]

اَلشِّنْغَابُ [eş-şinġāb] Ġayn-ı muʿceme ile شِنْعَابٌ [şinʿāb] vezninde ve mürādifidir. Ve ince uzun ipe ve urgana ve o güne olan ağaç dalına denir.

اَلشُّنْغُبُ [eş-şunġub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznin-de) ve

اَلشُّنْغُوبُ [eş-şunġūb] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vez-ninde) شِنْغَابٌ [şinġāb] maʿnāsınadır. Ve ʿinde'l-baʿż شُنْغُبٌ [şunġub] ince uzun yapı-lı hayvāna denir ve شُنْغُوبٌ [şunġūb] yerde olan ince uzun damara denir.

[ش ن ق ب]

اَلشُّنْقُبُ [eş-şunḳub] (ḳāf'la قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلشِّنْقَابُ [eş-şinḳāb] (şīn'in kesriyle قِنْطَارٌ [ḳinṭār] vezninde) Bir nevʿ kuş ismidir.

[ش و ب]

اَلشَّوْبُ [eş-şevb] (şīn'in fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Bir nesneyi şeyʾ-i āhere katıp karıştırmak maʿnāsınadır.

اَلشِّيَابُ [eş-şiyāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) شَوْبٌ [şevb] maʿnāsınadır; yukālu: شَابَ الشَّيْءَ يَشُوبُ شَوْبًا وَشِيَابًا إِذَا خَلَطَهُ Ve

شَوْبٌ [şevb] Çorbaya ıtlāk olunur; tesmiye bi'l-masdardır, pirinç ve sāʾir nesne muh-telit olduğu için. Ve minhu'l-meselu: "مَا لَهُ شَوْبٌ وَلاَ رَوْبٌ" أَيْ لاَ مَرَقٌ وَلاَ لَبَنٌ Ve

شَوْبٌ [şevb] Hamur kıtʿasına denir ki yu-mak taʿbīr olunur. Ve bir nesne içre katılıp karıştırılan şeyʾe denir. Su ve süt gibi ve bala ıtlāk olunur, عَسَلٌ [ʿasel] maʿnāsına. Eşribeye mezc olunmak yāhūd şemʿle memzūc olmak mülāhazasına mebnīdir; yukālu: سَقَاهُ الشَّوْبَ بِالرَّوْبِ أَيِ الْعَسَلَ بِاللَّبَنِ Ve

شَوْبٌ [şevb] Bir nesneyi yāhūd bir kimseyi kendiden vech-i yesīr ile defʿ edip savmak maʿnāsınadır; yukālu: شَابَ عَنْهُ إِذَا دَافَعَ وَنَضَحَ عَنْهُ فَلَمْ يُبَالِغْ

اَلْإِشْتِيَابُ [el-iştiyāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) ve

اَلْإِنْشِيَابُ [el-inşiyāb] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vez-ninde) Katılıp karışmak maʿnāsınadır; yukālu: إِشْتَابَ الشَّيْءُ وَانْشَابَ أَيِ اخْتَلَطَ

اَلْمُشَاوَبُ [el-muşāveb] (mīm'in zammı ve vāv'ın fethiyle) Şişe gılāfına denir ki hasırdan nesc edip içine kārūre ve billūr bardak makūlesi vazʿ ederler, müşebbek olduğuna mebnī ıtlāk olunmuştur. Cemʿi مَشَاوِبُ [meşāvib] gelir mīm'in fethi ve vāv'ın kesriyle.

اَلشَّوْبَةُ [eş-şevbet] (تَوْبَةٌ [tevbet] vezninde) Mekr ve hadīʿa maʿnāsınadır ki gışş ve tahlīti mutazammın hāletten ʿibārettir.

اَلتَّشْوِيبُ [et-teşvīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi yā bir kimseyi vech-i yesīr ile savmak maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّبَ عَنْهُ تَشْوِيبًا إِذَا دَافَعَ وَنَضَحَ عَنْهُ فَلَمْ يُبَالِغْ

شَابَةُ [Şābet] (تَابَةٌ [tābet] vezninde) Mekke-i mükerreme'de, ʿalā-kavlin Necd bilādında bir dağın adıdır.

شَيْبَانُ [Şeybān] (رَيْحَانٌ [reyḥān] veznin-de) ʿArabdan bir kabīle adıdır. Şārihin beyānına göre aslı شَيْوَبَانُ [Şeyvebān]dır, feyʿalān vezninde ki vāviyyü'l-ʿayn'dır; vāv, yā'ya kalb olunduktan sonra tahfīfen birisi hazf olunmuştur.

اَلشَّيْبَاءُ [eş-şeybāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznin-de) Mustalahāt-ı ʿArabdandır; ʿarūsun bikri izāle olunduğu geceye vasf eder-ler, niteki bikri izāle olunmayan geceye

لَيْلَةُ حُرَّةٍ [leyletu ḥurret] derler, yekūlūne: بَاتَتْ بِلَيْلَةِ شَيْبَاءَ بِالْإِضَافَةِ وَبِلَيْلَةِ الشَّيْبَاءِ مُعَرَّفَةً بِاللاَّمِ إِذَا غُلِبَتْ عَلَى نَفْسِهَا لَيْلَةَ هِدَائِهَا Yaʿnī ʿarūs üzere zevci zifāf gecesi gālib olup bekāretini izāle ederse. Ve eğer bekāretini izāle eylemez ise بَاتَتْ بِلَيْلَةِ حُرَّةٍ derler. Cevherī bu māddeyi "ش،ي،ب" zeylinde īrād eylemiştir ki fi'l-asl شَيْبَاءُ [şeybāʾ] saçı ağarmış kocakarıya denmekle o münābesetle leyle-i merkūmeye ıtlāk olunduğuna zāhib olmuştur.

Ve müʾellif aslı vāvī yaʿnī شَوْبَاءُ [şevbāʾ] olduğuna zāhib olmuştur, gūyā ki o gece zevcin nutfesi ʿarūsun nutfesine شَائِبٌ [şāʾib] ve muhtelit olmak münāsebetine mebnīdir. Ve *Esās*'ta "ش،ي،ب" māddesinde mersūm olmakla gūyā ki o gece şeb-i dāhiye olduğundan nāşī şiddetinden saçları ağarıp ʿarūs fi'l-hāl شَيْبَاءُ [şeybāʾ] olmak mülāhazasına mebnīdir. Lākin ʿarūsa o geceden eltaf gece olmadığı derkārdır.

Ve mütercim der ki شَيْبَاءُ [şeybāʾ] yāʾī olduğu sūrette şehrin āhir gecesine de ıtlāk olunmakla mecāz bi-mertebeteyn olarak leyle-i mezbūre de ıtlāk olunmak muhtemeldir ki ʿarūsun āhir-i şeb-i bekāretidir. İntehā.

اَلشَّوَائِبُ [eş-şevāʾib] (şīn'in fethiyle) شَائِبَةٌ [şāʾibet]in cemʿidir, çirk ve leke ve kir ve pāsa denir, sevb makūlesi nesneye bulaşıp muhtelit olduğu için; yukālu: أَزَالَ الشَّوَائِبَ عَنْهُ أَيِ الْأَقْذَارَ وَالْأَدْنَاسَ

[ش هـ ب]

اَلشَّهَبُ [eş-şeheb] (fethateynle) ve

اَلشُّهْبَةُ [eş-şuhbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Cā-be-cā karamtık olan aklığa denir, kır atın levni gibi; ve yukālu: شَهُبَ وَشَهِبَ شُهْبَةً وَشَهَبًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ وَهُوَ بَيَاضٌ يَصْدَعُهُ سَوَادٌ Yaʿnī aralığına siyāh tahallül eden aklıktır, levn-i mezbūr gibi; Türkīde ona kır ve kırçıl taʿbīr olunur. Lākin *Mişbāḥ*'ta شَهَبٌ [şeheb] masdar ve شُهْبَةٌ [şuhbet] ism olmak üzere mersūmdur.

اَلْأَشْهَبُ [el-eşheb] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلشَّاهِبُ [eş-şāhib] Levn-i mezbūrda olan şeyʾe denir, niteki beyāzına biraz sevād muhtelit olan kır ata أَشْهَبُ [eşheb] derler. Ve süt kır taʿbīr olunan ata ki hiç sevādı olmaya, eşheb-i kırtāsī derler. Fārisīde nukre-i hing dedikleridir. Ve demirī kır ata أَزْرَقُ [ezraḳ] denir, Fārisīde çerme derler. Ve ʿanbere dahi vasf edip ʿanber-i eşheb derler. Ve

أَشْهَبُ [eşheb] Soğuk güne ıtlāk olunur, ʿādetā kar ve dolu yağıp rūy-i zemīn beyāz olmak mülāhazasıyla; yukālu: يَوْمٌ أَشْهَبُ أَيْ بَارِدٌ Ve

أَشْهَبُ [eşheb] Arslana ıtlāk olunur. Ve begāyet güç ve düşvār olan işe ıtlāk olunur, ʿām-ı eşhebe teşbīhle. Ve bir recül ismidir. Ve levni beyāza māʾil olan yaʿnī bozumtuk olan ʿanbere ıtlāk olunur, lākin bunda vasf olduğu zikr olunmuştur.

اَلْأَشْهَبَانِ [el-eşhebān] (tesniye bünyesiyle) Şol iki kurak seneye ıtlāk olunur ki aralığına rutūbetli ve hudretli bir sene girmiş ola.

اَلشَّهْبَاءُ [eş-şehbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) أَشْهَبُ [eşheb]in müʾennesidir. Ve şol kıtlık ve kurak seneye ıtlāk olunur ki onda matar ve nebāttan eser olmaya, بَيْضَاءُ [beyḍāʾ] dahi ıtlāk olunur; nedāreti olmayıp rūy-i zemīn yübūsetinden nāşī beyāz olmasından kināyedir; yukālu: سَنَةٌ شَهْبَاءُ أَيْ

لاَ خُضْرَةَ فِيهَا وَلاَ مَطَرَ Ve

شَهْبَاءُ [şehbāʾ] Rengi kırçıl olan dişi keçiye denir, niteki levn-i mezbūrda olan dişi koyuna مَلْحَاءُ [melḥāʾ] denir. Ve

شَهْبَاءُ [şehbāʾ] Şol ʿasker alayına denir ki zātında ʿazīm ve firāvān olup ve cümlesi ser-tā-pā silāha müstagrak ola, siyāh ve beyāz ālāt ve eslihaları nümāyān olmak hasebiyle; yukālu: كَتِيبَةٌ شَهْبَاءُ أَيْ عَظِيمَةٌ كَثِيرَةُ السِّلاَحِ Ve

شَهْبَاءُ [Şehbāʾ] Ḳattāl-i Becelī ki ismi Ḳays b. Ḥāriṯ'tir, kısrağının adıdır.

اَلشَّهَابُ [eş-şehāb] (سَحَابٌ [seḥāb] veznide) Şol süte ıtlāk olunur ki iki sülsü su ola.

اَلشُّهَابَةُ [eş-şuhābet] (şīn'in zammıyla) شَهَابٌ [şehāb] maʿnāsınadır, tekūlu: سَقَانِي شَهَابًا وَشَهَابَةً أَيِ اللَّبَنَ الَّذِي ثُلِثَاهُ مَاءٌ

اَلشِّهَابُ [eş-şihāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Sātiʿ, dırahşān olan āteş şuʿlesine denir. Şārih der ki şeyātīn istirāk-ı ahbār için āsumāna suʿūd ettiklerinde menʿ için melāʾikenin remy ettikleri şuʿleli āteş parçasında gālib olmuştur, halk ona yıldız akma taʿbīr ederler. Kālallāhu taʿālā: ﴿فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ﴾ الآية Ve

شِهَابٌ [şihāb] Umūr u mesālihte şuʿle-i āteş gibi cerīʿ ve nāfiz ve kār-güzār ve cüst ve māzī kimseye ıtlāk olunur. Cemʿi شُهُبٌ [şuhub] gelir, كِتَابٌ [kitāb] ve كُتُبٌ [kutub] gibi ve شُهْبَانٌ [şuhbān] gelir şīn'in zammı ve kesriyle ve أَشْهُبٌ [eşhub] gelir, أَكْلُبٌ [eklub] vezninde.

اَلْإِشْهِبَابُ [el-işhibāb] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] veznide) أَشْهَبُ [eşheb] olmak maʿnāsınadır ki cā-be-cā karamtık ak olmaktır, niteki zikr olundu; yukālu: إِشْهَبَّ الْفَرَسُ إِشْهِبَابًا إِذَا كَانَ أَشْهَبَ

اَلشُّهُبُ [eş-şuhub] (zammeteynle كُتُبٌ [kutub] vezninde) شِهَابٌ [şihāb]ın cemʿidir ki zikr olundu. Ve

شُهُبٌ [şuhub] دَرَارِيٌّ [derāriyy] maʿnāsınadır ki ziyādesiyle berrak olan kevkeblerdir, murād sebʿa-i seyyāredir. Ve her aydan üç geceye شُهُبٌ [şuhub] ıtlāk olunur ki murād leyālī-i bīzdır.

شُهْبٌ [Şuhb] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْأَشَاهِبُ [el-eşāhib] (أَقَارِبُ [eḳārib] veznide) Benu'l-Munẕir cemāʿatidir ki Nuʿmān b. Munẕir nām emīrin akribāsıdır. Çehreleri beyāz ve hūb ve dil-ber olmakla ıtlāk olunmuştur.

اَلشَّهَبَانُ [eş-şehebān] (fetehātla) ثُمَامٌ [ṯumām] nām şecere şebīh bir şecer adıdır, Müfredātta يَنْبُوتٌ [yenbūt] ile müfesserdir ki harnūb-ı nebatīdir.

اَلشَّوْهَبُ [eş-şevheb] (جَوْهَرٌ [cevher] veznide) Kirpi taʿbīr olunan cānvere denir, قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] gibi.

اَلشَّهْبُ [eş-şehb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Bir nesneyi ıssı yā soğuk çalmakla rengini tagyīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَهَبَهُ الْحَرُّ أَوِ الْبَرْدُ شَهْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا لَوَّحَهُ وَغَيَّرَ لَوْنَهُ Ve kıtlık ve kurak olan sene nāsın devābb ve mevāşīlerini açlıktan kırıp geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: شَهَبَتِ السَّنَةُ الْقَوْمَ إِذَا جَرَّدَتْ أَمْوَالَهُمْ لِشِدَّةِ الْجَدْبِ فِيهَا Burada tecrīd, istīsāl maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّدَتْهُمُ السَّنَةُ أَيِ اسْتَأْصَلَهُمْ Ve

شَهْبٌ [şehb] Şol dağa ıtlāk olunur ki üzerini kar basıp bürümekle kubbe-i sīmīn gibi görüne.

اَلتَّشْهِيبُ [et-teşhīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznide) Bu dahi bir nesneyi ıssı yāhūd so-

ğuk vurmakla levnini tagyīr eylemek [maʿnāsınadır]; yukālu: شَهَّبَهُ الْحَرُّ أَوِ الْبَرْدُ تَشْهِيبًا بِمَعْنَى شَهَبَهُ

اَلْإِشْهَابُ [el-işhāb] (hemzenin kesriyle) Aygır atın sulbünden kır döl zuhūr eylemek maʿnāsınadır ki hemze sayrūret içindir; yukālu: أَشْهَبَ الْفَحْلُ إِذَا وُلِدَ لَهُ الشُّهْبُ

[ش ه ج ب]

اَلشَّهْجَبَةُ [eş-şehcebet] (cīm'le دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir mādde karışık ve şūrīde ve müşevveş olmak maʿnāsınadır; yukālu: بِالْأَمْرِ شَهْجَبَةٌ أَيِ اخْتِلَاطٌ

اَلتَّشَهْجُبُ [et-teşehcub] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bu dahi bir husūs çaparız ve muhtelit ve mütedāhil olmak maʿnāsınadır ki hall ve tanzīmi düşvār ola; yukālu: تَشَهْجَبَ الْأَمْرُ إِذَا دَخَلَ بَعْضُهُ فِي بَعْضٍ

[ش ه ر ب]

اَلشَّهْرَبَةُ [eş-şehrebet] (rā-yı mühmele ile مَصْطَبَةٌ [maṣṭabet] vezninde) Pek müsinne ve sāl-horde olan kocakarıya denir. Ve hurmā ağacının dibine çevirdikleri küçük havuza denir.

اَلشَّهْرَبُ [eş-şehreb] (عَقْرَبٌ [ʿaḳreb] veznide) Pīr ve sāl-horde kişiye denir.

شَهْرَبَانُ [Şehrebān] (şīn'in fethiyle) Baġdād şarkīsinde Ḫāliş nām kasaba nevāhīsinde bir karye adıdır.

[ش ي ب]

اَلشَّيْبُ [eş-şeyb] (عَيْبٌ [ʿayb] vezninde) ve

اَلْمَشِيبُ [el-meşīb] (mīm'in fethiyle) Saç ve sakal ağarmak maʿnāsınadır ki kocamaktan kināyedir; yukālu: شَابَ الرَّجُلُ وَشَابَ رَأْسُهُ يَشِيبُ شَيْبًا وَمَشِيبًا إِذَا ابْيَضَّ شَعْرُهُ

Müʾellifin اَلشَّعْرُ وَبَيَاضُهُ :اَلشَّيْبُkavlinde أَعْجَبَنِي زَيْدٌ وَوَجْهُهُkabīlindendir ki ʿatf-ı mahsūstur. Baʿzı nüshada harf-i terdīd ile أَوْ بَيَاضُهُ ʿunvānında mersūm olmakla ona iltifāt olunmaya. Müʾellifin Baṣāʾir'de beyānına göre شَيْبٌ [şeyb] ve مَشِيبٌ [meşīb] vech-i mezkūr üzere masdarlardır, saç ve sakal ağarmak maʿnāsına. Ve Aṣmaʿī eyitti ki شَيْبٌ [şeyb] saç ve sakal ağarmak maʿnāsınadır ve مَشِيبٌ [meşīb] pīrlik ve ihtiyārlık had ve kertesine varmaktan ʿibārettir, ke-mā kāle'ş-şāʿir: "وَالرَّأْسُ قَدْ شَابَهُ الْمَشِيبُ أَيْ بَيَّضَهُ الْمَشِيبُ" Ve işbu ﴿وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا﴾ الآية kerīmesinde شَيْبًا lafzı temyīzdir, ve ʿinde'l-Aḫfeş mefʿūlün mutlaktır, شَابَ الرَّأْسُ شَيْبًا sebkindedir. Ve شَيْبٌ [şeyb] ve مَشِيبٌ [meşīb] gibi masdarı شَيْبَةٌ [şeybet] dahi gelir hā'yla. İntehā.

اَلْأَشْيَبُ [el-eşyeb] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Saç ve sakalı ağarmış kişiye denir. Bu sıfattan faʿlāʾ vezni yoktur, yaʿnī müʾennesinde شَيْبَاءُ vārid olmamıştır, fe-lā-yukālu: إِمْرَأَةٌ شَيْبَاءُ Şārih der ki müʾennesinde شَمْطَاءُ [şemṭāʾ] ile iktifā eylediler. İntehā. Ve

لَيْلَةُ الشَّيْبَاءِ [leyletu'ş-şeybāʾ] ki ʿarūsun dühte olduğu leyle-i zifāftan ʿibārettir, vāviyyü'l-asl olmakla "ش،و،ب" māddesinde īrād olundu. Ve

لَيْلَةُ الشَّيْبَاءِ [leyletu'ş-şeybāʾ] Her ayın āhir gecesine de ıtlāk olunur. Gerçi müʾellif bunu ıtlāk üzere sebt eylemiştir, lākin nefy-i faʿlāʾ üzere bu dahi "ش،و،ب" den meʾhūz olur ki nūrun zulmete yāhūd şehr-i sābıkın şehr-i ātīye ihtilātı gibi bir cihet-i ihtilāta mebnī olur.

Ve şārih der ki bāb-ı mezbūrdan أَشْيَبُ [eşyeb] vürūdu hilāf-ı kıyās üzeredir, zīrā bu resme sıfat-ı müşebbehe bāb-ı rābiʿden masūg olur ki elvān ve ʿuyūba delālet

eylemeğe meşrūttur. Lākin شَيبَةٌ [şeybet]i ʿuyūb kabīlinden ʿadd eylemeleriyle sıfatında أَشْيَبُ [eşyeb] dediler. İntehā. Ve

أَشْيَبُ [eşyeb] Soğuk ve bulutlu güne ıtlāk olunur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلتَّشْيِيبُ [et-teşyīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Saç ve sakalı ağartmak maʿnāsınadır; yukālu: شَيَّبَ الْحُزْنُ رَأْسَهُ وَبِرَأْسِهِ تَشْيِيبًا أَيْ بَيَّضَهُ

اَلْإِشَابَةُ [el-işābet] (hemzenin kesriyle) تَشْيِيبٌ [teşyīb] maʿnāsınadır; yukālu: أَشَابَ رَأْسَهُ وَبِرَأْسِهِ بِمَعْنَى شَيَّبَهُ

اَلشِّيبُ [eş-şīb] (şīn'in kesriyle) ve

اَلشُّيَّبُ [eş-şuyyeb] (şīn'in zammı ve yā-yı müşeddedenin fethiyle) ve

اَلشُّيُبُ [eş-şuyub] (كُتُبٌ [kutub] vezninde) أَشْيَبُ [eşyeb] lafzından cemʿlerdir; yukālu: رَجُلٌ أَشْيَبُ وَقَوْمٌ شِيبٌ وَشُيَّبٌ وَشُيُبٌ

اَلشَّيْبَانُ [eş-şeybān] (şīn'in fethi ve yā'nın sükūnuyla) Bulutlu soğuk güne ıtlāk olunur, أَشْيَبُ [eşyeb] gibi; ʿādetā kırağı ve kar makūlesi yağıp rūy-i zemīn beyāz olduğuna mebnīdir; yukālu: يَوْمٌ أَشْيَبُ وَشَيْبَانُ أَيْ فِيهِ بَرْدٌ وَغَيْمٌ وَصُرَّادٌ Ve

شَيْبَانُ [şeybān] (şīn'in fethi ve kesriyle) ve مِلْحَانُ [milḥān] (mīm'in kesriyle) İki ayın ismidir ki şitānın şiddeti onda olur, murād kānūn-ı evvel ve kānūn-ı sānīdir. O aylarda selc ve şebnemden rūy-i zemīn pīr ve ihtiyār şeklinde girmekle ıtlāk olunmuştur. Ve

شَيْبَانُ [Şeybān] İki kabīle adıdır. Birisi Şeybān b. Ṣaʿlebe ve dīgeri Şeybān b. Ẕuhl'dür. Şārih der ki İmām Muḥammed ve İmām Aḥmed ikinci kabīlenin ricālindendir.

اَلشَّيَّابُ [eş-Şeyyāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Esāmīdendir: ʿAbdullāh b. Şeyyāb ashābdandır.

اَلشِّيبُ [eş-şīb] (şīn'in kesriyle) Kamçının ucunda örülmüş ve bükülmüş tasmaya denir. Ve

شِيبٌ [Şīb] Bir dağın adıdır. Ve

شِيبٌ [şīb] Deve su içerken dudağından zāhir olan savttan hikāyedir.

شِيبَةُ [Şībet] (şīn'in kesriyle) Endelüs diyārında bir dağın adıdır.

شِيبِينُ [Şībīn] (سِينِينُ [sīnīn] vezninde) Ḳāhire-i Mıṣr kurbünde bir karye adıdır.

شَيْبَةُ [Şeybet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Esmādandır: Şeybe b. ʿOs̱mān el-Ḥacebī şol kimsedir ki miftāh-ı bāb-ı Kaʿbe onun evlādına teslīm olunmuştur. حَجَبِيٌّ [ḥacebiyy] (harekātla) hicābet-i beyt-i şerīfe mensūbdur. Ve

شَيْبَةُ [Şeybet] Mekke-i mükerreme'de bir dağın ismidir ki Merve üzere havāledir. Ve Ebū Şeybe el-Ḫudrī ashābdandır.

Şārih der ki Şeybe el-Ḥamd ceddü'n-Nebiyy ʿaleyhi's-salātu ve's-selām olan ʿAbdulmuṭṭalib lakabıdır. Hīn-i vilādetinde gīsūlarında cā-be-cā mūy-ı sepīd olup ve ahlāk-ı hamīde sāhibi olmakla Ḥamd lafzına izāfetle Şeybe el-Ḥamd birle mulakkab oldular. İntehā.

اَلسَّائِبُ [eş-Şāʾib] (شَارِبٌ [şārib] vezninde) Esmādandır: Ebū Bekr b. eş-Şāʾib muhaddisīndendir. Müʾellif der ki onun ashābından bizler ehādīs-i şerīfe telakkī ve rivāyet eylemişdiriz.

FASLU'Ṣ-ṢĀDİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الصَّادِ الْمُهْمَلَةِ)

[ص أ ب]

اَلصَّأَبُ [eṣ-ṣaʾeb] (ṣād'ın ve hemzenin fethiyle) Sudan yā şerbetten pek çok içmekle gereği gibi kanıp tulum gibi dolmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَئِبَ مِنَ الشَّرَابِ صَأَبًا Ve baş sirkelenmek maᶜnāsına; yukālu: صَئِبَ رَأْسُهُ إِذَا كَثُرَ صُؤَابُهُ

اَلْمِصْأَبُ [el-miṣʾab] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) Suyu pek çok için kimseye denir.

اَلصُّؤَابَةُ [eṣ-ṣuʾābet](غُرَابَةٌ [ġurābet] veznin-de) Pire ve bit yumurtasına denir ki sirke taᶜbīr olunur. Cemᶜi صُؤَابٌ [ṣuʾāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve صِئْبَانٌ [ṣiʾbān] gelir, غِرْبَانٌ [ġirbān] vezninde.

اَلْإِصْآبُ [el-iṣʾāb] (hemzenin kesriyle) Baş sirkelenmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَصْأَبَ رَأْسُهُ إِذَا كَثُرَ صُؤَابُهُ

اَلصُّؤْبَةُ [eṣ-ṣuʾbet] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) Anbāra denir ki için gılāl korlar.

صُؤَابٌ [Ṣuʾāb] (غُرَابٌ [ġurāb] veznin-de) Esāmīdendir: Nubeyh b. Ṣuʾāb tābiᶜīndendir.

[ص ب ب]

اَلصَّبُّ [eṣ-ṣabb] (ṣād'ın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Sıvık nesneyi dökmek maᶜnāsınadır; yukālu: صَبَّ الْمَاءَ وَنَحْوَهُ صَبًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَرَاقَهُ Ve dökülmek maᶜnāsına lāzım olur; yukālu: صَبَّهُ فَصَبَّ

Şārih der ki müteᶜaddīsi bāb-ı evvelden ve lāzımı bāb-ı sānīdendir. Ve Rāġıb tefsīrinde bu resme beyān eylemiştir ki صَبٌّ [ṣabb] ve سَفْكٌ [sefk] ve سَكْبٌ [sekb] ve سَفْحٌ [sefḥ] ve سَنٌّ [senn] cümlesi dökmek maᶜnāsınadır, lākin صَبٌّ [ṣabb] cümlesinden eᶜammdır, gerek su ve gerek sāʾir nesneyi yukarıdan aşağıya dökmek ve gerek düz yerden akıtmak gibi. İntehā. Ve

صَبٌّ [ṣabb] Engebe yerden aşağıya doğru su gibi inmek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: صَبَّ الرَّجُلُ فِي الْوَادِي إِذَا انْحَدَرَ Ve mahv ve muzmahil eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: صُبَّ الشَّيْءُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا مُحِقَ

اَلْإِنْصِبَابُ [el-inṣibāb] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) ve

اَلْإِصْطِبَابُ [el-iṣṭibāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde)

اَلتَّصَبُّبُ [et-teṣabbub] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Dökülmek maᶜnāsınadır; yukālu: صَبَّهُ فَانْصَبَّ وَاصْطَبَّ وَتَصَبَّبَ Gerek mutāviᶜ ve gerek bi-nefsihi olsun.

اَلصُّبَّةُ [eṣ-ṣubbet] (قُبَّةٌ [ḳubbet] vezninde) ve

اَلصُّبُّ [eṣ-ṣubb] (hā'sız) Dökülen nesneye denir, taᶜām olsun, sāʾir nesne olsun, مَصْبُوبٌ [maṣbūb] maᶜnāsına. Ve

صُبَّةٌ [ṣubbet] Sofraya denir ki üzerine taᶜām korlar yāhūd sofra makūlesi nesneye denir, tabla ve yassı sepet ve keletir ve tepsi gibi; مَصْبُوبٌ فِيهِ maᶜnāsına. Ve at ve deve ve koyun makūlesi hayvān sürüsüne ıtlāk olunur; ᶜalā-kavlin on reʾsten kırk reʾse kadar yāhūd hāssaten deve cinsinden yüzden nākıs olan bölüğe ıtlāk olunur. Ve insāndan bir cemāᶜate de ıtlāk olunur. Ve bir mikdārca māla ıtlāk olunur. Ve havuz ve ināda bākī kalan su ve süt makūlesi nesne bakiyyesine denir.

اَلصُّبَابَةُ [eṣ-ṣubābet] (ṣād'ın zammıyla) Bu dahi kapta kalan su ve süt makūlesinin ba-

kiyyesine denir ki bir dökümlük taʿbīr olunur; yukālu: مَا بَقِيَ فِي الْإِنَاءِ صُبَّةٌ وَصُبَابَةٌ أَيْ بَقِيَّةٌ

اَلتَّصَابُبُ [et-teṣābub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznninde) Kapta kalan bakiyyeyi içmek maʿnāsınadır, tekūlu: تَصَابَبْتُ الْمَاءَ أَيْ شَرِبْتُ صُبَابَتَهُ

اَلصَّبَبُ [eṣ-ṣabeb] (fethateynle) Nehrin yāhūd yolun engebe yerden aşağıya doğru inmesi hāletine denir. Ve tepeden aşağıya doğru akıp inen kuma ve toprağa denir. Ve iniş ve engebe yere denir, su akıntısı ve bayır yolu gibi. Cemʿi أَصْبَابٌ [aṣbāb] gelir, أَحْبَابٌ [aḥbāb] vezninde; yukālu: مَشَى فِي صَبَبٍ وَهُوَ مَا انْحَدَرَ مِنَ الْأَرْضِ

اَلْإِصْبَابُ [el-iṣbāb] (hemzenin kesriyle) İniş ve engebe yerden aşağıya doğru akıntı gibi inmek maʿnāsınadır; yukālu: أَصَبَّ الْقَوْمُ إِذَا أَخَذُوا فِي الصَّبَبِ

اَلصَّبِيبُ [eṣ-ṣabīb] (حَبِيبٌ [ḥabīb] veznninde) عُصْفُرٌ [ʿuṣfur] ismidir ki tahrīfle uspur taʿbīr ettikleri nebāt-ı maʿrūftur. Ve kırağı taʿbīr olunan rutūbete denir ki kış günlerinde husūsan tīr-i māhta yağar. Ve

صَبِيبٌ [ṣabīb] Kana ıtlāk olunur, دَمٌ [dem] gibi. Ve gövdeden çıkan tere ıtlāk olunur, عَرَقٌ [ʿaraḳ] maʿnāsına. Ve sedefe şebīh bir şecer adıdır. Ve سَنَاءٌ [senāʾ] ismidir ki maʿrūf nebāt-ı müshildir, سَنَاءٌ [senāʾ]-i Mekkī meşhūrdur. Ve susam yaprağının suyuna denir ki sıkıntısıdır. Ve vesmeye şebīh bir nesnedir ki nisvān onunla da ihtidāb ederler. Ve عَنْدَمٌ [ʿandem] yaʿnī bakam yaprağının sıkıntısına denir ki maʿrūf kırmızı boyadır. Ve bir nevʿ kırmızı boya ismidir. Ve dökülmüş suya denir, مَاءٌ مَصْبُوبٌ [māʾ maṣbūb] maʿnāsına. Ve hālis ve ceyyīd ve aʿlā bala ıtlāk olunur. Ve kılıcın ucuna ve yalmanına denir; yukālu: ضَرَبَهُ بِصَبِيبِ السَّيْفِ أَيْ بِطَرَفِهِ Ve

صَبِيبٌ [Ṣabīb] Bir mevziʿ adıdır; ʿalā-kavlin bunda زُبَيْرٌ [zubeyr] veznindedir.

اَلصَّبَابَةُ [eṣ-ṣabābet] (ṣād'ın fethiyle) Şevk ve ārzū eylemek; ʿalā-kavlin rikkat-i şevk yaʿnī rikkat ve harāret vechiyle ārzū eylemek yāhūd rikkāt-i hevā yaʿnī rikkat ve sūziş ve harāret-i kalble ʿaşk ve muhabbet eylemek maʿnāsınadır ki ez-dil ü cān ʿāşık ve şīfte olmaktan ʿibārettir; yukālu: صَبِبْتَ إِلَيْهِ يَا رَجُلُ صَبَابَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَهُوَ الشَّوْقُ أَوْ رِقَّتُهُ أَوْ رِقَّةُ الْهَوَى

اَلصَّبُّ [eṣ-ṣabb] (ṣād'ın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Āşık-ı āşüfte-dil olan kişiye denir. Müʾennesi صَبَّةٌ [ṣabbet]tir hā'yla.

صُبَيْبٌ [Ṣubeyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir feres adıdır.

صَبَّابٌ [Ṣabbāb] (teşdīd ile خَبَّابٌ [ḫabbāb] vezninde) Benū Kilāb kabīlesine mahsūs bir جَفْرٌ [cefr] yaʿnī bir arz-ı vāsiʿa ismidir.

اَلصَّبْصَبَةُ [eṣ-ṣabṣabet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznninde) Perākende eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَبْصَبَ الشَّيْءَ إِذَا فَرَّقَهُ ve yukālu: صَبْصَبَ الرَّجُلُ إِذَا فَرَّقَ جَيْشًا أَوْ مَالاً Ve mahv ve muzmahil eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَبْصَبَهُ إِذَا مَحَقَهُ

اَلتَّصَبْصُبُ [et-teṣabṣub] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Perākende olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَصَبْصَبَ الْقَوْمُ إِذَا تَفَرَّقُوا Ve mahv ve muzmahil olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَبْصَبَهُ فَتَصَبْصَبَ أَيْ مَحَقَهُ فَانْمَحَقَ Ve gecenin ekser-i sāʿati güzerān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَصَبْصَبَ اللَّيْلُ إِذَا ذَهَبَ أَكْثَرُهُ Ve bir husūsta bir adamın bir kimse üzere cürʾet ve ikdām ve istīlāsı şiddet bulmak yaʿnī muttasıl ona cürʾet ve istīlā kılmak maʿnāsınadır; tekūlu: تَصَبْصَبَ عَلَيْنَا فُلَانٌ أَيِ اشْتَدَّ عَلَيْنَا جُرْأَتُهُ وَخِلَافُهُ Ve harāret müş-

tedd olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَصَبْصَبَ الْحَرُّ إِذَا اشْتَدَّ

اَلصَّبْصَابُ [eṣ-ṣabṣāb] (طَبْطَابٌ [ṭabṭāb] vezninde) Galīz ve şedīd olan şeyʾe denir. Ve bir nesnenin bakiyesine, ʿalā-kavlin bir nesneden dökülen döküntüye denir. Ve kavī ve mücidd ü mikdām olan deveye denir ki saʿy ve seyrinde aslā fütūr ve rehāveti olmaya; yukālu: خِمْسٌ صَبْصَابٌ أَيْ بَصْبَاصٌ Ve خِمْسٌ [ḫims] ḫā'nın kesriyle dördüncü gün su içen deveye denir.

اَلصَّبْصَبُ [eṣ-ṣabṣab] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) ve

اَلصُّبَاصِبُ [eṣ-ṣubāṣib] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bunlar da künde ve galīz ve şedīd olan şeyʾe denir, tomruk gibi.

[ص ح ب]

اَلصَّحَابَةُ [eṣ-ṣaḥābet] (ṣād'ın fethi ve kesri) ve

اَلصُّحْبَةُ [eṣ-ṣuḥbet] (ṣād'ın zammıyla) Bir kimse ile hüsn-i ülfet edip yār ve hemdem olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَحِبَهُ صَحَابَةً وَصُحْبَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَاشَرَهُ وَهُمْ أَصْحَابٌ وَأَصَاحِيبُ وَصُحْبَانٌ بِضَمِّ الصَّادِ وَصِحَابٌ بِالْكَسْرِ وَصَحَابَةٌ بِالْفَتْحِ وَصِحَابَةٌ بِالْكَسْرِ وَصَحْبٌ بِالْفَتْحِ Müʾellif burada yine ifrāt-ı īcāz eylemiştir. Baṣāʾir'de beyānına göre أَصْحَابٌ [aṣḥāb] صَحْبٌ [ṣaḥb]ın cemʿidir, فَرْخٌ [ferḫ] ve أَفْرَاخٌ [efrāḫ] gibi. Ve أَصَاحِيبُ [aṣāḥib] أَصْحَابٌ [aṣḥāb]ın cemʿidir. Ve صُحْبَانٌ [ṣuḥbān] صَاحِبٌ [ṣāḥib]in cemʿidir, شَابٌّ [şābb] ve شُبَّانٌ [şubbān] gibi. Ve صِحَابٌ [ṣiḥāb] ṣād'ın kesriyle yine صَاحِبٌ [ṣāḥib]in cemʿidir, جَائِعٌ [cāʾiʿ] ve جِيَاعٌ [ciyāʿ] gibi. Ve صَحَابَةٌ [ṣaḥābet] ṣād'ın fethi ve kesriyle fi'l-asl masdarlardır, أَصْحَابٌ [aṣḥāb] maʿnāsına istiʿmāl olunmuştur. Ve Nihāye'de صَحَابَةٌ [ṣaḥābet] ṣād'ın fethiyle صَاحِبٌ [ṣāḥib]in cemʿidir. Ve bundan gayrı fāʿilin cemʿi faʿālet olduğu yoktur diye mersūmdur. Ve صَحْبٌ [ṣaḥb] صَاحِبٌ [ṣāḥib]in cemʿidir, رَكْبٌ [rekb] ve رَاكِبٌ [rākib] gibi. İntehā.

اَلْإِسْتِصْحَابُ [el-istiṣḥāb] Bir kimsenin kendisine hem-dem ve musāhib olmasını istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَصْحَبَهُ أَيْ دَعَاهُ إِلَى الصُّحْبَةِ Ve bir kimseyi yāhūd bir nesneyi kendisine hem-dem ve karīn edip ona mülāzemet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَصْحَبَهُ أَيْ لاَزَمَهُ

اَلْمُصْحِبُ [el-muṣḥib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Serkeş ve mutaʿassıb iken zelīl ve mutīʿ ve münkād olan insān ve hayvāna ıtlāk olunur, ke-mā se-yuzkeru. Ve şol sālik ve reh-reve denir ki doğru yoluna gidip aslā bir yerde tevakkuf ve ārām eylemeye. Ve yüzü yosun tutmuş suya denir. Ve oğlu neşv ü nemā bulup kendi gibi adam olan kişiye denir; yukālu: هُوَ مُصْحِبٌ إِذَا كَانَ بَلَغَ ابْنُهُ فَصَارَ مِثْلَهُ Ve dāʾimā kendi kendisiyle mecnūn gibi tekellüm eden kimseye denir. Bu maʿnāda ḫā'nın fethiyle de cāʾizdir; yukālu: رَجُلٌ مُصْحِبٌ وَمُصْحَبٌ أَيْ يُحَدِّثُ نَفْسَهُ Ve işbu مُصْحِبٌ [muṣḥib] kelimesi إِصْحَابٌ [iṣḥāb]dan ism-i fāʿildir. Her birinde maʿnā-yı masdarī tesbīk olunur.

اَلْمُصْحَبُ [el-muṣḥab] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Mecnūna denir. Ve şol göne ve tuluma denir ki üzerinde cā-be-cā tüy ve kıl ve yün bākī kala; ve minhu yukālu: قِرْبَةٌ مُصْحَبَةٌ Güyā ki tüy bi'l-külliyye gideril-meyip ibkā olunmakla ona صَاحِبٌ [sāhib] kılınmıştır.

اَلْمُصَاحِبُ [el-muṣāḥib] Hem-dem ve hem-sohbet olan kişiye denir. Ve serkeş ve mutaʿassıb iken münkād olan insān ve

hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ مُصْحَبٌ وَمُصَاحِبٌ أَيِ الذَّلِيلُ الْمُنْقَادُ بَعْدَ صُعُوبَةٍ

اَلصَّحْبُ [eṣ-ṣaḥb] (ṣād'ın fethi ve ḥā'nın sükūnuyla) Mezbūhun derisini yüzmek maʿnāsınadır; yukālu: صَحَبَ الْمَذْبُوحَ صَحْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَلَخَهُ

اَلْإِصْحَابُ [el-iṣḥāb] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi bir nesneye sāhib kılmak maʿnāsınadır, tekūlu: أَصْحَبْتُهُ الشَّيْءَ أَيْ جَعَلْتُهُ لَهُ صَاحِبًا Ve hıfz ve nigāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْحَبَ فُلَانًا إِذَا حَفِظَهُ Ve menʿ eylemek maʿnāasınadır ki hemzesi selb için olur; yukālu: أَصْحَبَهُ أَيْ مَنَعَهُ Ve yār ve hem-dem sāhibi olmak maʿnāsınadır ki hemzesi sayrūret için olur; yukālu: أَصْحَبَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ ذَا صَاحِبٍ

اَلْإِصْطِحَابُ [el-iṣṭiḥāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Hıfz eylemek maʿnāsındır; yukālu: إِصْطَحَبَهُ أَيْ حَفِظَهُ Ve birbiriyle yār ve hem-dem olmak maʿnāsındır ki müşāreket içindir; yukālu: إِصْطَحَبَ الْقَوْمُ إِذَا صَحِبَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

صَحْبٌ [Ṣaḥb] (ṣād'ın fethi ve ḥā'nın sükūnuyla) Esāmīdendir: Ṣaḥb b. Saʿd bir kabīle pederidir ki kabīlesi kendi ismiyle müştehīrdir. Şuʿarādan Eşʿaş eṣ-Ṣaḥbī o kabīle ricālindendir.

بَنُو صُحْبٍ [Benū Ṣuḥb] (ṣād'ın zammıyla) İki batndır, biri Bāhile kabīlesinden ve dīgeri Kelb kabīlesinden münşaʿibdir.

صَحْبَانُ [Ṣaḥbān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Bir recül ismidir.

اَلْأَصْحَبُ [el-aṣḥab] أَصْحَرُ [aṣḥar] vezninde ve mürādifidir ki kırmızıya pek māʾil olan aşkara denir ki çil taʿbīr olunur; yukālu: فَرَسٌ أَصْحَبُ أَيْ أَصْحَرُ

اَلتَّصَحُّبُ [et-teṣaḥḥub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Utanmak, istihyāʾ maʿnāsınadır, tekūlu: هُوَ يَتَصَحَّبُ مِنَّا أَيْ يَسْتَحْيِي

اَلصَّاحِبُ [eṣ-ṣāḥib] Yār ve hem-dem maʿnāsınadır. Ve حَرُونٌ [ḥarūn] nām feres neslinden bir atın ismidir.

اَلْمَصْحَبِيَّةُ [el-Maṣḥabiyyet] (mīm'in ve ḥā'nın fethiyle) Ḳuşayr kabīlesi yurdunda bir su adıdır.

اَلْمِصْحَابُ [el-miṣḥāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Mutīʿ ve münkād maʿnāsınadır, tekūlu: هُوَ مِصْحَابٌ لَنَا بِمَا نُحِبُّ أَيْ مُنْقَادٌ

[ص خ ب]

اَلصَّخْبُ [eṣ-ṣaḫb] (ṣād'ın ve ḫā-yı muʿcemenin fethiyle) Pek haykırıp feryād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَخِبَ الرَّجُلُ صَخْبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَاتَ شَدِيدًا

اَلصَّخَّابُ [eṣ-ṣaḫḫāb] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de) ve

اَلصَّخِبُ [eṣ-ṣaḫib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلصَّخُوبُ [eṣ-ṣaḫūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznin-de) ve

اَلصَّخْبَانُ [eṣ-ṣaḫbān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Pek haykırıp sayha ve feryād eden kimseye denir. Ve صَخْبَانٌ [ṣaḫbān] lafzının cemʿi صُخْبَانٌ [ṣuḫbān] gelir ṣād'ın zammıyla. Bunların müʾennesi صَخِبَةٌ [ṣaḫibet] tir, (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde ve صَخَّابَةٌ [ṣaḫḫābet] ve صُخُبَّةٌ [ṣuḫubbet]tir, عُتُلَّةٌ [ʿutullet] vezninde ve صَخُوبٌ [ṣaḫūb]dur, صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde.

اَلصَّخْبَةُ [eṣ-ṣaḫbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Şol pınara denir ki yerden kaynayıp çıkar iken çağıl çağıl seslenir ola, çağılgan taʿbīr olunur; yukālu: عَيْنٌ صَخْبَةٌ أَيْ مُصْطَفِقَةٌ مَاءُ صَخِبُ الْآذِيِّ كَكَتِفٍ عِنْدَ الْجَيَشَانِ وَمُصْطَخِبَةُ الْآذِيِّ أَيْ لَهُ صَوْتٌ عِنْدَ تَلَاطُمِ أَمْوَاجِهِ Ve آذِيٌّ [āẕiyy] hemzenin meddi ve ẕāl-ı

muᶜcemenin kesri ve yā'nın teşdīdiyle dalgaya denir, mevc ve hurūş maᶜnāsınadır. Ve

صَخْبَةٌ [ṣaḫbet] Bir nevᶜ boncuk ismidir ki efsūn-kārān ve erbāb-ı nīrencāt muhabbet ve ᶜadāvet husūslarında istiᶜmāl ederler.

اَلتَّصَاخُبُ [et-teṣāḫub] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Haykırışmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَصَاخَبُوا أَيْ تَصَايَحُوا Ve vuruşmak maᶜnāsınadır ki maᶜnā-yı lāzımıdır; yukālu: تَصَاخَبُوا أَيْ تَضَارَبُوا

اَلْإِصْطِخَابُ [el-iṣṭiḫāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Kuşların birden ötüp envāᶜ-ı elhānla çığıltı eylemelerinden ᶜibārettir, tekūlu: سَمِعْتُ اصْطِخَابَ الطَّيْرِ وَهُوَ اخْتِلَاطُ أَصْوَاتِهَا

صَخِبُ الشَّوَارِبِ [ṣaḫibu'ş-şevārib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol eşeğe denir ki anırırken āvāzını boğazında olan damarlarda ve mecrālarda terdīd eder ola; yukālu: حِمَارٌ صَخِبُ الشَّوَارِبِ إِذَا كَانَ يُرَدِّدُ نُهَاقَهُ فِي شَوَارِبِهِ

[ص ر ب]

اَلصَّرْبُ [eṣ-ṣarb] (ṣād'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla ve fethateynle lügattir) Tulumda çok durmakla pek ekşimiş süte denir, tekūlu: سَقَانَا الصَّرْبَ أَيِ اللَّبَنَ الْحَقِينَ الْحَامِضَ Ve samg-ı ahmer ismidir ki murād samgu'd-dāmīşā dedikleri acı ve kırmızı zamktır. Baᶜzılar mugaylān zamkıdır dediler. Burada ve وَالصِّبْغُ nüshalarını şārih tahtiʾe eylemiştir. Ve

صَرْبٌ [ṣarb] Hasbe'l-iktizā tezevvüd için yaᶜnī zād ve tūşe ittihāz eylemek için tuluma vazᶜ olunan süte denir. Ve

صَرْبٌ [ṣarb] Masdar olur, kesmek maᶜnāsına; yukālu: صَرَبَ الشَّيْءَ صَرْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve kesb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صَرَبَ الرَّجُلُ إِذَا كَسَبَ Ve sütü tulumda çok durdurmakla ekşitmek maᶜnāsınadır; yukālu: صَرَبَ الرَّجُلُ إِذَا عَمِلَ الصَّرْبَ Ve habs-i bevl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صَرَبَ الرَّجُلُ إِذَا حَقَنَ الْبَوْلَ Ve maᶜsūm semirmek için habs-i hads ettirmek maᶜnāsınadır; yukālu: صَرَبَ فُلَانٌ إِذَا عَقَدَ بَطْنَ الصَّبِيِّ لِيَسْمَنَ

Şārih der ki Aᶜrāb ᶜādetindendir ki nahīf maᶜsūmu kuvvetlenip semirmek için çok defᶜ-i tabīᶜī ettirmeyip kābiz nesne ile baᶜzen batnını ᶜakd ve kabz ederler. İntehā. Ve

صَرْبٌ [ṣarb] Yerin nebātı صَرَبَةٌ [ṣarabet] olmak maᶜnāsınadır ki ke-mā se-yuzkeru; yukālu: صَرَبَتِ الْأَرْضُ إِذَا صَارَ نَبْتُهُ صَرَبَةً

اَلصِّرْبُ [eṣ-ṣirb] (ṣād'ın kesriyle) Zuᶜafā-yı Aᶜrābdan bir mikdārca hakīr obaya denir.

اَلصُّرْبُ [eṣ-ṣurb] (ṣād'ın zammıyla) ضَرِيبٌ [ṣarīb] lafzının cemᶜidir ki ekşi süte denir.

اَلصَّرَبَةُ [eṣ-ṣarabet] (fetehātla) Biçilip yāhūd kuruyup geçtikten sonra nevᶜan tāzelenip yeniden neşv ü nemā bulan nebāta denir. Baᶜzı nüshada: مَا يُتَخَيَّرُ مِنَ الْعُشْبِ ᶜibāretiyle ki ḫā-yı muᶜceme ve yā-yı tahtiyye iledir, vākiᶜ olmakla galattır, sahīh olan مَا يُتَجَبَّرُ olmaktır, cīm ve bā-yı muvahhade ile; ve yukālu: صَرَبَتِ الْأَرْضُ ke-mā zukire. Ve

صَرَبَةٌ [ṣarabet] Bir nevᶜ nesnedir ki kedi başı kadar olup içinde pekmeze şebīh bir lezīz ve şīrīn nesne olmakla şeker kamışı gibi sorup ekl ederler, Aᶜrāb-ı bādiye hulviyyātındandır. Bunu bir güne ağacın zamkıyla beyān ederler ki katı olup içinde olan lezzetli özünü sorup ve ekl ederler.

اَلْإِصْرِيبَابُ [el-iṣrībāb] (إِعْشِيشَابٌ [iᶜşīşāb] vezninde) Bir nesne mühre tahtası gibi düz ve tayıncak olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِصْرَأَبَّ الشَّيْءُ إِصْرِيبَابًا إِذَا امْلَأَسَّ

اَلتَّصْرِيبُ [et-taṣrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Zikr olunan zamkı ekl eylemek maʿnāsınadır. Ve ekşi süt içmek maʿnāsınadır.

اَلْمِصْرَبُ [el-miṣrab] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol tulum makūlesi kaba denir ki onda süt ekşitilir.

اَلصَّرْبَى [eṣ-ṣarbā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) سَائِبَةٌ بَحِيرَةٌ [baḥīret]e ıtlāk olunur ki [sāʾibet] gibi Cāhiliyyet evzāʿından idi. Ve o şol nāka yāhūd koyundan ʿibārettir ki on batn doğurdukta kulağını şakk edip āzād ve tesyīb ederler idi. Ve helāk oldukta eti nisvān tāʾifesine harām olup hemān ricāl kısmı ekl ederler idi. Müʾellif "ر،ح،ب" māddesinde bir iki kavl-i muhtelif dahi zikr eylemiştir. O hayvānın sütü hemān mihmāna münhasır olmakla memelerinde müctemiʿ olup kaldığından صَرْبَى [ṣarbā] ıtlāk olunmuştur.

اَلْإِصْرَابُ [el-iṣrāb] (hemzenin kesriyle) Vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْرَبَ الرَّجُلُ إِلَيْهِ مَالاً إِذَا أَعْطَاهُ

اَلْصِّرَابُ [eṣ-ṣirāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol ekine denir ki güz mevsiminde ekin dirilip kaldırıldıktan sonra zerʿ oluna.

اَلصَّرَبُ [eṣ-ṣarab] (fethateynle) Birikmek maʿnāsınadır; yukālu: صَرِبَ الشَّيْءُ صَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اجْتَمَعَ

[ص ر خ ب]

اَلصَّرْخَبَةُ [eṣ-ṣarḫabet] (ḫā-yı muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Hafīfü't-tabʿ ve sebük-meşreb olmak maʿnāsınadır ki vakār ve temkīn mukābilidir. O meşrebde olan kimseye yelkovan ve şelfe taʿbīr olunur; yukālu: بِهِ صَرْخَبَةٌ أَيْ خِفَّةٌ وَنَزَقٌ

[ص ط ب]

اَلْأُصْطُبَّةُ [el-uṣṭubbet] (hemzenin ve ṭā'nın zammı ve bā'nın teşdīdiyle) Keten tarantısına denir ki أُسْطُبَّةٌ [usṭubbet] dahi derler, Türkīde tahrīfle ustupu taʿbīr olunur.

اَلْمِصْطَبَةُ [el-miṣṭabet] (mīm'in kesriyle) Sedd ve seki taʿbīr olunan nişīmīne denir; baʿzı büyük kapı aralığında ve kahve-hāne gibi mahallerde olur; mīm'in fethiyle مَصْطَبَةٌ [maṣṭabat] ile maʿrūftur.

[ص ع ب]

اَلصَّعْبُ [eṣ-ṣaʿb] (ṣād'ın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Güç ve çetin şeyʾe denir, عَسِرٌ [ʿasir] maʿnāsına ki kolay ve āsān mukābilidir. Ve bu, sıfat-ı müşebbehedir; yukālu: أَمْرٌ صَعْبٌ أَيْ عَسِرٌ Ve

صَعْبٌ [ṣaʿb] Serkeş ve ebiyyü'n-nefs insān ve hayvāna ıtlāk olunur; zelūl ve rām mukābilidir; yukālu: رَجُلٌ وَفَرَسٌ صَعْبٌ أَيْ أَبِيٌّ Ve arslana ıtlāk olunur. Ve

صَعْبٌ [Ṣaʿb] Bir recül ismidir. Ve ümerāyı ʿArabdan Munẕir b. Māʾu's-semāʾ lakabıdır. Ve İbn Ceşşāme eṣ-Ṣaḥābī lakabıdır. Ve Yemen'de bir mevziʿ adıdır.

اَلصُّعْبُوبُ [eṣ-ṣuʿbūb] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Bu dahi güç ve düşvār maʿnāsınadır.

اَلْإِسْتِصْعَابُ [el-istiṣʿāb] Güçlenip düşvār olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَصْعَبَ الْأَمْرُ إِذَا صَارَ صَعْبًا Ve bir nesneyi güç bulup güçsünmek maʿnāsına olmakla lāzım ve müteʿaddī olur; yukālu: إِسْتَصْعَبَ الشَّيْءَ إِذَا وَجَدَهُ صَعْبًا

اَلصُّعُوبَةُ [eṣ-ṣuʿūbet] (ṣād'ın zammıyla) Bir nesne güç ve düşvār olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَعُبَ الْأَمْرُ صُعُوبَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ صَعْبًا

اَلْإِصْعَابُ [el-iṣʿāb] (hemzenin kesriyle) Bir

nesne güç ve düşvār olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْعَبَ الْأَمْرُ إِذَا صَارَ صَعْبًا Ve bir nesneyi müşkil bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْعَبَ الشَّيْءَ إِذَا وَجَدَهُ صَعْبًا Ve bir davarı boşlayıp ihmāl eylemekle serkeş kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْعَبَ الْجَمَلَ إِذَا تَرَكَهُ فَلَمْ يَرْكَبْهُ فَأَصْعَبَ أَيْ صَارَ صَعْبًا

اَلتَّصْعِيبُ [et-taṣʿīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi güç ve düşvār kılmak maʿnāsınadır; yukālu: صَعَّبَهُ تَصْعِيبًا إِذَا جَعَلَهُ صَعْبًا

اَلتَّصَعُّبُ [et-teṣaʿʿub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) تَصْعِيبٌ [taṣʿīb] maʿnāsınadır; yukālu: تَصَعَّبَهُ بِمَعْنَى صَعَّبَهُ

اَلْمُصْعَبُ [el-muṣʿab] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Aygıra ıtlāk olunur, فَحْلٌ [faḥl] maʿnāsına, rükūb ve istiʿmālden mühmel olmak hasebiyle.

اَلْمُصْعَبَانِ [el-Muṣʿabān] (tesniye bünyesiyle) İki Muṣʿab'dır. Birisi Muṣʿab b. ez-Zubeyr ile oğlu ʿĪsā'dır; ʿalā-kavlin birāderi ʿAbdullāh b. ez-Zubeyr'dir, taglīb olunmuştur.

اَلصَّعْبَةُ [eṣ-Ṣaʿbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bint Cebel'dir ki ashābdan Muʿāẕ b. Cebel hazretlerinin hemşīresidir ki sahābiyyedir. Ve Ṣaʿbe bint Sehl kezālik sahābiyyedir. Ve

صَعْبَةُ [Ṣaʿbet] ve

صُعَيْبَةُ [Ṣuʿaybet] Başka birer hatun ismleridir.

اَلصَّاعِبُ [eṣ-ṣāʿib] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Şol yere denir ki çakıllık ve molozluk olmakla çetin olup lākin zirāʿate kābil ola.

اَلصَّعْبِيَّةُ [eṣ-Ṣaʿbiyyet] (ṣād'ın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Benī Ḫufāf yurdunda bir su adıdır.

اَلصِّعَابُ [eṣ-Ṣiʿāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Yemāme ile Baḥreyn arasında bir su adıdır.

يَوْمُ الصِّعَابِ [yevmu'ṣ-ṣiʿāb] Beyne'l-ʿArab bir yevm-i maʿrūftur ki onda bir vakʿa-i ʿazīme olmuştur.

[ص ع ر ب]

اَلصُّعْرُوبُ [eṣ-ṣuʿrūb] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Başı küçük olan insān ve hayvāna denir.

[ص ع ن ب]

اَلصَّعْنَبُ [eṣ-ṣaʿneb] (nūn'la جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) صُعْرُوبٌ [ṣuʿrūb] maʿnāsınadır.

اَلصَّعْنَبَةُ [eṣ-ṣaʿnebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kap içre olan tiridin ortasını dertop yükseltip tepesini müdevver eylemek maʿnāsınadır ki güyā çocuk başı gibi olur; yukālu: صَعْنَبَ الثَّرِيدَةَ إِذَا جَمَعَ وَسَطَهَا وَقَوَّرَ رَأْسَهَا Ve burtulup münkabız olmak maʿnāsınadır, bahīl kimsenin sāʾilden münkabız olduğu gibi; yukālu: صَعْنَبَ الرَّجُلُ إِذَا انْقَبَضَ

صَعْنَبَى [Ṣaʿnebā] (elif-i maksūre ile) Yemāme'de bir mevziʿ adıdır.

[ص غ ب]

اَلصُّغَابُ [eṣ-ṣuġāb] (ġayn-ı muʿceme ile غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Kehle yumurtasına denir ki sirke taʿbīr olunur.

اَلْمَصْغَبَةُ [el-maṣġabet] مَسْغَبَةٌ [mesġabet] vezninde ve mürādifidir ki açlık maʿnāsınadır.

[ص ق ب]

اَلصَّقْبُ [eṣ-ṣaḳb] (ṣād'ın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Etine dolu ve sıkı gövdeli olup uzun olan insāna ve hayvāna ve sāʾir nesneye denir, tavīl ve reyyān olan gusn gibi.

Ve

صَقْبُ النَّاقَةِ [ṣaḳbu'n-nāḳet] Nākanın yavrusuna denir ki köşek taʿbīr olunur. Cemʿi صِقَابٌ [ṣiḳāb] gelir ṣād'ın kesriyle ve صُقْبَانٌ [ṣuḳbān] gelir ṣād'ın zammıyla. Ve

صَقْبٌ [ṣaḳb] Hāneye ve çadıra vazʿ ve nasb olunan direğe denir; ʿalā-kavlin şol direğe denir ki hānenin ve büyük hayme ve sāyebānların vasatına vazʿ ve nasb olunup ve sāʾir direklerden uzun ola. Cemʿi صُقُوبٌ [ṣuḳūb] gelir. Ve

صَقْبٌ [ṣaḳb] Masdar olur, yumrukla vurmak maʿnāsına; yukālu: صَقَبَهُ صَقْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهُ بِجُمْعِ كَفِّهِ Ve bir nesneyi yükseltmek maʿnāsınadır; yukālu: صَقَبَ الْبِنَاءَ وَغَيْرَهُ إِذَا رَفَعَهُ Ve biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: صَقَبَ الشَّيْءَ إِذَا جَمَعَهُ Ve kuş ötmek maʿnāsınadır; yukālu: صَقَبَ الطَّائِرُ إِذَا صَوَّتَ

اَلصَّقَبُ [eṣ-ṣaḳab] (fethateynle) Yakın ve karīb maʿnāsınadır; yukālu: مَكَانٌ صَقَبٌ أَيْ قَرِيبٌ Ve masdar olur, yakın olmak maʿnāsına; yukālu: صَقِبَتْ دَارُهُ صَقَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا قَرُبَتْ Ve baʿīd olmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: صَقِبَ الْمَكَانُ إِذَا بَعُدَ Fe-mine'l-maʿna'l-evveli el-hadīsu: "اَلْجَارُ أَحَقُّ بِصَقَبِهِ" أَيْ بِمَا يَلِيهِ وَيَقْرُبُ مِنْهُ Murād شُفْعَةٌ [şufʿat]tır ki cār-ı mülāsıka sābittir.

اَلْإِصْقَابُ [el-işḳāb] (hemzenin kesriyle) Karīb kılmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَصْقَبْتُهُ أَيْ قَرَّبْتُهُ Ve karīb olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْقَبَتْ دَارُهُمْ إِذَا دَنَتْ Ve şikār sayyāda pek yakın olup tüleğine geldikte أَصْقَبَكَ الصَّيْدُ derler, دَنَا مِنْكَ وَأَمْكَنَكَ رَمْيُهُ maʿnāsına.

اَلْمُصَاقَبَةُ [el-muṣāḳabet] ve

اَلصِّقَابُ [eṣ-ṣiḳāb] (ṣād'ın kesriyle) Bir kimse ile yüzyüze olmak maʿnāsınadır ki maʿnā-yı lāzımıdır; yukālu: صَاقَبَهُمْ مُصَاقَبَةً وَصِقَابًا إِذَا وَاجَهَهُمْ Ve

صِقَابٌ [ṣiḳāb] سِقَابٌ [siḳāb] maʿnāsınadır ki zikr olundu.

اَلصَّيْقَبَانِيُّ [eṣ-ṣayḳabāniyy] (صَيْدَلَانِيٌّ [ṣaydelāniyy] vezninde) ʿAttāra denir; yukālu: هُوَ صَيْقَبَانِيٌّ أَيْ عَطَّارٌ Zāhiren bu cemʿ manāsından meʾhūzdur.

[ص ق ع ب]

اَلصَّقْعَبُ [eṣ-ṣaḳʿab] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Uzun nesneye denir, tavīl maʿnāsına. Ve

صَقْعَبٌ [Ṣaḳʿab] Bir recül adıdır. Ve gıcırdayıcı nesneye denir, azı dişi ve kapı gibi.

[ص ق ل ب]

صَقْلَبٌ [Ṣaḳleb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) صِقِلِّيَة [Ṣiḳilliyet] kazāsında bir belde adıdır. Ve Ṣiḳilliye sād ve kāf ve lām-ı müşeddedenin kesri ve yā-yı tahtiyye-i muhaffefe ile, Çiçilya muʿarrebidir ki Akdeniz'de İtalya hizāsında bir büyük adadır; niçe bilādı müştemildir, Malta adası onun arkasında vākiʿdir.

اَلصِّقْلَابُ [eṣ-ṣiḳlāb] (ṣād'ın kesriyle) Ekūl ve pür-hor insān ve hayvāna denir. Ve beyāz çehreli adama denir. Ve kızıl benizli adama dahi denir. Ve saht ve şedīd olan başa denir; yukālu: رَأْسٌ صِقْلَابٌ أَيْ شَدِيدٌ Ve şedīdü'l-ekl olan erkek deveye denir.

اَلصَّقَالِبَةُ [eṣ-Ṣaḳālibet] (ṣād'ın fethiyle) Bir kavm-i mahsūs adıdır, diyārları Bulġar memleketi ile Ḳoṣṭanṭiniyye beyninde bilād-ı Ḫazer ile hem-sınırlardır. Kütüb-i cogrāfiyyede Ṣaḳālibe, Leh ve Çeh ve Üngürüs bilādıyla mübeyyendir ki hālen Eflaḳ ve Boġdan dahi o ülke dāhilindedir. Ve baʿzı kütüb-i cogrāfiyyede Bulġar tāʾifesi olmak üzere mübeyyen ve Şefalya-yı Yūnānī muʿarrebi olduğu meşrūhtur.

[ص ل ب]

اَلصُّلْبُ [eṣ-ṣulb] (ṣād'ın zammı ve lām'ın sükūnuyla) ve

اَلصُّلَّبُ[eṣ-ṣulleb] (سُكَّرٌ[sukker] vezninde) ve

اَلصَّلِيبُ [eṣ-ṣalīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Katı ve saht ve şedīd olan nesneye denir. Ve

صُلْبٌ [ṣulb] (ṣād'ın zammıyla ve fethiyle de lügattir) Yağrınıdan kuyruk sokumuna gelince kadar arka kemiğine denir ki omurga taʿbīr olunur. Cemʿi أَصْلُبٌ [aṣlub] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] gibi ve أَصْلَابٌ [aṣlāb] gelir ve صِلَبَةٌ [ṣilebet] gelir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde; yukālu: قَصَمَ صُلْبَهُ وَهُوَ عَظْمٌ مِنْ لَدُنِ الْكَاهِلِ إِلَى الْعَجْبِ Ve

صُلْبٌ [ṣulb] Toprağı taş gibi, be-gāyet katı ve pek ve şedīd olan yere denir ki por taʿbīr olunur. Cemʿi صِلَبَةٌ [ṣilebet] gelir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde. Ve

صُلْبٌ [ṣulb] Haseb ve kuvvet maʿnālarına istiʿmāl olunur; yukālu: هُوَ كَرِيمُ الصُّلْبِ أَيِ الْحَسَبِ ve yukālu: لَهُ صُلْبٌ أَيْ قُوَّةٌ Ve Remlu ʿĀlic kurbünde صَمَّانُ [Ṣammān] nām arza bir mevziʿ adıdır. Ve şāʿirin işbu: "سُقْنَا بِهِ الصُّلْبَيْنِ وَالصَّمَّانَا" mısrāʿında vākiʿ صُلْبَيْنِ [ṣulbeyn] lafzı yā zatında müfred olup zarūret-i vezn için tesniye bünyesiyle īrād olundu, رَامَةٌ lafzında رَامَتَيْنِ dendiği gibi yāhūd murād iki mevziʿ olup sıfat-ı salābet her birinde gālib olduğundan her birine صُلْبٌ [ṣulb] ıtlāk olunmuştur.

اَلصَّلَابَةُ [eṣ-ṣalābet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir nesne pek ve saht ve şedīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَلُبَ الشَّيْءُ وَصَلِبَ صَلَابَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا كَانَ صُلْبًا

اَلتَّصْلِيبُ [et-taṣlīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) صَلَابَةٌ [ṣalābet] maʿnāsınadır; yukālu: صَلَّبَ الشَّيْءُ تَصْلِيبًا بِمَعْنَى صَلُبَ Ve müteʿaddī olur, bir nesneyi pek ve katı kılmak maʿnāsına; tekūlu: صَلَّبْتُهُ أي جَعَلْتُهُ صُلْبًا Ve asmak ve berdār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَلَّبَ اللِّصَّ إِذَا جَعَلَهُ مَصْلُوبًا Şārih der ki bu maʿnā مَصْلُوبٌ [maṣlūb]un صُلْبٌ [ṣulb]ünü ağaca bend eylemek maʿnāsından yāhūd إِسْتِخْرَاجُ وَدَكٍ مِنَ الْعَظْمِ maʿnāsından meʾhūzdur. Ve Naṣārā tāʾifesi salīb ittihāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَلَّبَ الرُّهْبَانُ إِذَا اتَّخَذُوا صَلِيبًا Ve

تَصْلِيبٌ [taṣlīb] Nisvāna mahsūs bir nevʿ çar ismidir ki nakş-ı salīb ile menkūş olur. Fi'l-asl masdar olup baʿdehu onda ism olmuştur. Ve

تَصْلِيبٌ [taṣlīb] Tāze hurmā kurumak maʿnāsınadır ki maʿnā-yı melzūmudur; yukālu: صَلَّبَ الرُّطَبُ إِذَا يَبِسَ

اَلصَّلَبُ [eṣ-ṣaleb] (fethateynle) Vech-i mezkūr üzere صُلْبٌ [ṣulb] lafzında lügattir ki arkada olan omurga kemiklerine denir, Fārisīde püşt-māze derler. Ve

صَلَبٌ [ṣaleb] Çerviş yağına denir, وَدَكٌ [vedek] maʿnāsına.

اَلصَّالِبُ [eṣ-ṣālib] (lām'ın kesriyle) Bu dahi arka kemiğine denir. Ve

صَالِبٌ [ṣālib] Titremesi olan humma ʿārızasına denir ki sıtma taʿbīr olunur; yukālu: أَخَذَتْهُ حُمَّى صَالِبٌ وَهِيَ الَّتِي فِيهَا رِعْدَةٌ Şārih der ki izāfetle ve izāfetsiz ve bireʾsihi istiʿmāl olunur. Ve ümmehāt-ı sāʾirede harāret-i zāʾidesi olan ile ki Fārisīde teb-i germ derler müfesserdir. Müʾellif نَافِضٌ [nāfiḍ] ile mürādif resm eylemiştir.

Nihāyet-i taʿbīrlerinden münfehim olan

صَالِبٌ [ṣālib]de harāret-i şedīd ve titremesi azca olup نَافِضٌ [nāfiḍ]de titreme şedīd olmaktır. Ve mâddelerin dahi muktezâları böylece olmaktır. İntehā.

اَلصَّلْبُ [eṣ-ṣalb] (ṣād'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Asmak ve ber-dār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَلَبَ اللِّصَّ صَلْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَعَلَهُ مَصْلُوبًا Ve mahmūmun hummāsı şedīd ve dāʾimī olmak maʿnasınadır; yukālu: صَلَبَتْ عَلَيْهِ حُمَّاهُ أَيْ دَامَتْ وَاشْتَدَّتْVe eti kebāb ve biryān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَلَبَ اللَّحْمَ إِذَا شَوَاهُVe kemiklerin yağını çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: صَلَبَ الْعِظَامَ إِذَا اسْتَخْرَجَ وَدَكَهَاVe yakmak, ihrāk maʿnāsınadır; yukālu: صَلَبَ الشَّيْءَ صَلْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا أَحْرَقَهُVe kovaya salīb düzmek maʿnāsınadır ki murād kovanın ağızında olan salībe şebīh iki ağaçtır; yukālu: صَلَبَ الدَّلْوَ إِذَا جَعَلَ عَلَيْهَا صَلِيبَيْنِ

اَلْإِصْطِلَابُ[el-iṣṭilāb] (إِفْتِعَالٌ [ifti ʿāl] vezninde) Bu dahi kemikleri tabh ile yağını çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِصْطَلَبَ الْعِظَامَ أَيِ اسْتَخْرَجَ وَدَكَهَا

اَلصَّلِيبُ [eṣ-ṣalīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Pek ve şedīd şeyʾe denir ki zikr olundu. Ve

صَلِيبٌ [ṣalīb] Çerviş yağına denir. Ve asılmış kimseye denir, مَصْلُوبٌ [maṣlūb] maʿnāsına. Cemʿi صُلُبٌ [ṣulub] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Fe-mine'l-maʿna'l-evveli el-hadīsu: "لَمَّا قَدِمَ مَكَّةَ أَتَاهُ أَصْحَابُ الصُّلُبِ" أَيِ الَّذِينَ يَجْمَعُونَ الْعِظَامَ وَيَسْتَخْرِجُونَ وَدَكَهَا وَيَأْتَدِمُونَ بِهِ Yaʿnī "Fahr-i ʿālem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretleri Mekke'ye teşrīflerinde hāk-i pāy-i hümāyūnlarına ashāb-ı sulub geldiler." Murād şol tāʾifedir ki kemikleri cemʿ edip su ile kaynattıktan sonra yağlarını çıkarıp onunla tagaddī ederler idi. Ve

صَلِيبٌ [ṣalīb] Sancağa denir, عَلَمٌ [ʿalem] maʿnāsına. Ve Ḳuṭb-ı Şimālī kurbünde Nesr-i Ṭāʾir nām ʿukāb sūretinin halfinde vākiʿ dört kevkebe ıtlāk olunur. Cevherī, Nesr-i vākiʿ halfinde dediği vehmdir. Ve

صَلِيبٌ [ṣalīb] Naṣārā tāʾifesinin haç taʿbīr ettikleri nesneye denir ki Fārisīde çelīpā denir. Zuʿmlarınca Hazret-i ʿĪsā'nın heyʾet-i maslūbesidir. Şārihin beyānına göre çelīpā muʿarrebidir. Ve deveye mahsūs bir güne dāg ve damga ismidir.

اَلصُّلَيْبُ [eṣ-Ṣuleyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir mevziʿdir. Ve Kāẓime kurbünde bir dağın ismidir.

صُلَبٌ [ṣuleb] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bir kuş adıdır.

اَلصَّوْلَبُ [eṣ-ṣavleb] (جَوْهَرٌ [cevher] veznin-de) ve

اَلصَّوْلِيبُ [eṣ-ṣavlīb] (yāʾ ziyādesiyle) Şol tuhm-ı gılāle denir ki tarlaya ekildikten sonra üzerine nadas olunup toprak devrilmiş ola.

ذُو الصَّلِيبِ [Ẕu'ṣ-Ṣalīb] (أَمِيرٌ [emīr] veznin-de) Taġlib kabīlesinden Aḫṭal nām şāʿirin lakabıdır.

اَلصُّلْبُوبُ [eṣ-ṣulbūb] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Düdüğe ve nāya denir, مِزْمَارٌ [mizmār] maʿnāsına.

دَيْرُ صَلِيبَا [Deyru Ṣalībā] Dimaşḳ-ı Şām'da bir mahal adıdır.

دَيْرُ صَلُوبَا [Deyru Ṣalūbā] Mavṣil kazāsında bir karyedir.

اَلصَّلُوبُ [eṣ-Ṣalūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bir mevziʿdir.

تَصْلُبُ [Taṣlub] (تَنْصُرُ [tenṣuru] vezninde) Necd diyārında bir su adıdır.

اَلْإِصْلَابُ [el-işlāb] (hemzenin kesriyle) Nāka, yavrusunu emzirirken gereği gibi sütünü idrār için girilerek gerdanını yukarı uzatıp kudreti mertebe dik durmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْلَبَتِ النَّاقَةُ إِذَا قَامَتْ وَمَدَّتْ عُنُقَهَا نَحْوَ السَّمَاءِ لِتَدِرَّ لِوَلَدِهَا جَهْدَهَا

اَلصُّلَّبُ [eṣ-ṣulleb] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) ve

اَلصُّلَّبِيَّةُ [eṣ-ṣullebiyyet] ve

اَلصُّلَّبِيُّ [eṣ-ṣullebiyy] Bileği taşına denir. Ve

صُلَّبِيٌّ [ṣullebiyy] Bileği ile bilenip keskin olan nesneye denir, temren ve sāʾir namlu ve demir gibi.

اَلْمُصَلِّبُ [el-muṣallib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Kurumuş hurmāya denir.

[ص ل ق ب]

اَلصِّلْقَابُ [eṣ-ṣilḳāb] (ṣād'ın kesriyle) Şol kimseye denir ki dāʾimā dişlerini birbirine sürer ola; yukālu: رَجُلٌ صِلْقَابٌ إِذَا كَانَ يَسُنُّ بَعْضَ أَسْنَانِهِ بِبَعْضٍ

[ص ل ه ب]

اَلصَّلْهَبُ [eṣ-ṣalheb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Uzun adama denir. Ve büyük hāneye denir, beyt-i kebīr maʿnāsına. Ve yavuz ve kavī ve şedīd deveye denir.

اَلصَّلْهَبَى [eṣ-ṣalhebā] (elif-i maksūre ile) Bu dahi kavī ve şedīd deveye denir; yāʾ ilhāk içindir, müʾennesinde صَلْهَبَاةٌ [ṣalhebāt] denir hā'yla.

اَلْمُصَلْهَبُ [el-muṣalheb] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Bu dahi uzun ve bālā-bülend kişiye denir.

اَلْإِصْلِهْبَابُ [el-işlihbāb] (إِقْشِعْرَارٌ [ikşiʿrār] vezninde) Bir nesne doğruluğuna uzayıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِصْلَهَبَّتِ الْأَشْيَاءُ إِذَا امْتَدَّتْ عَلَى جِهَتِهَا

[ص ن ب]

اَلصِّنَابُ [eṣ-ṣināb] (nūn'la كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Arkası ve karnı uzun olan insān ve hayvāna denir. Ve bir nevʿ katık ismidir ki hardal ile kuru üzümden ittihāz olunur; bu beldede yine hardal diye maʿrūftur, ramazānda satarlar munbar ile ekl olunur.

اَلصِّنَابَةُ [eṣ-ṣinābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Bu dahi karnı ve arkası uzun olan insān ve hayvāna denir.

اَلْمِصْنَبُ [el-mişneb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Zikr olunan صِنَابٌ [ṣināb] dedikleri katığı pek sevip ekline düşkün olan kimseye denir.

اَلصِّنَابِيُّ [eṣ-ṣinābiyy] (yā-yı müşeddede ile) Yelesi ve kuyruğu siyāh olan doru ata denir, كُمَيْتٌ [kumeyt] gibi; ʿalā-kavlin al olan ata denir; yukālu: فَرَسٌ صِنَابِيٌّ أَيِ الْكُمَيْتُ أَوِ الْأَشْقَرُ

صُنَيْبٌ [Ṣuneyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Şeybān el-Hindī nām kimsenin feresi adıdır.

[ص ن خ ب]

اَلصِّنْخَابُ [eṣ-ṣinḫāb] (ḫā-yı muʿceme ile سِنْجَابٌ [sincāb] vezninde) İri ve dızman erkek deveye denir.

[ص ن ع ب]

اَلصَّنْعَبَةُ [eṣ-ṣanʿabet] (مَلْعَبَةٌ [melʿabet] vezninde) Dayanıklı sulb ve kavī olan nākaya denir.

[ص و ب]

اَلصَّوْبُ [eṣ-ṣavb] (أَوْبٌ [evb] vezninde) Dökülmek, إِنْصِبَابٌ [inṣibāb] maʿnāsınadır; yukālu: صَابَ الْمَطَرُ يَصُوبُ صَوْبًا إِذَا انْصَبَّ Ve صَبِيبٌ [ṣabīb] maʿnāsınadır ki yağmurlu

buluta ve şiddetle dökülen yağmura denir, tesmiye-bi'l-masdārdır; yukālu: سَقَاهُمْ صَوْبُ السَّمَاءِ وَصَيْبُهَا Ve doğruluk ve dürüstlük maʿnāsınadır ki hataʾ mukābilidir, savāb gibi; tekūlu: دَعْنِي وَعَلَيَّ خَطَائِي وَصَوْبِي Yaʿnī "Beni boşla, hatā ve savāb kendimindir, eseri bana mürettebdir." Ve bir nesneye hakkı üzere doğruluğuna varıp erişmek maʿnāsınadır; yukālu: صَابَ السَّهْمُ نَحْوَ الرَّمِيَّةِ صَوْبًا إِذَا قَصَدَهَا وَلَمْ يَجُزْ Ve havādan yāhūd bir yüksek mahalden aşağıya doğru akıp inmek maʿnāsınadır; yukālu: صَابَ الشَّيْءُ إِذَا جَاءَ مِنْ عَلٍ Ve

صَوْبٌ [Ṣavb] Bir recül adıdır ki أَبُو قَبِيلَةٍ [ebū kabīlet]tir. Ve sıvık nesneyi döküp akıtmak, irāka maʿnāsınadır; yukālu: صَابَ الْمَاءَ وَنَحْوَهُ أَيْ أَرَاقَهُ Ve sehāb yağmur inzāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَابَتِ السَّمَاءُ الْأَرْضَ أَيْ جَادَتْهَا بِالْمَطَرِ

اَلْإِنْصِيَابُ [el-inṣiyāb] إِنْصِبَابٌ [inṣibāb] vezninde ve mürādifidir ki dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْصَابَ الْمَاءُ إِذَا انْصَبَّ

اَلصَّيُّوبُ [eṣ-ṣayyūb] (تَنُّورٌ [tennūr] veznin-de) صَيِّبٌ [ṣayyib] maʿnāsınadır ki yağmurlu beldede ve şiddetle dökülen yağmura denir.

اَلصَّوابُ [eṣ-ṣavāb] (سَحَابٌ [seḥāb] veznin-de) Rāst ve dürüst maʿnāsına ismdir ki hataʾ mukābilidir, niteki حَقٌّ [ḥaḳḳ], بَاطِلٌ [bāṭil] mukābilidir; yukālu: أَصَابَ الصَّوَابَ وَهُوَ ضِدُّ الْخَطَإِ

اَلْإِصَابَةُ [el-iṣābet] (hemzenin kesriyle) Bir nesneye gereği gibi doğruluğuna varıp erişmek maʿnāsınadır; yukālu: أَصَابَ السَّهْمُ الرَّمِيَّةَ إِذَا قَصَدَهَا وَلَمْ يَجُزْ Ve bir nesneyi aşağıya doğru indirmek maʿnāsınadır ki إِصْعَادٌ [iṣʿād] mukābilidir; yukālu: أَصَابَهُ ضِدُّ أَصْعَدَهُ Ve bir savāb iş işlemek yā bir savāb söz söylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَصَابَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى بِالصَّوَابِ Ve صَوَابٌ [ṣavāb] murād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَصَابَ الرَّجُلُ إِذَا أَرَادَ الصَّوَابَ Lākin *Mişbāḥ*'ta mutlak irāde ile müfesserdir; yukālu: أَصَابَ الرَّجُلُ الشَّيْءَ إِذَا أَرَادَهُ Ve minhu kavluhum: أَصَابَ الصَّوَابَ فَأَخْطَأَ الْجَوَابَ Zāhiren mecāz olur. Ve bulmak, وِجْدَانٌ [vicdān] maʿnāsınadır; yukālu: أَصَابَ الشَّيْءَ إِذَا وَجَدَهُ Ve istīsāl eylemek maʿnāsınadır ki bir nesneyi bi-tamāmihi ihlāk eylemekten ʿibārettir; yukālu: أَصَابَهُ إِذَا اجْتَاحَهُ Ve bir kimseyi bir āfet ve musībetle āzürde eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَصَابَ الدَّهْرُ بِنُفُوسِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ أَيْ فَجَعَهُمْ

اَلتَّصَوُّبُ [et-teṣavvub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Yüksek ve engebe ve yokuş mahalden aşağıya doğru inip gelmek maʿnāsınadır; yukālu: تَصَوَّبَ الشَّيْءُ إِذَا جَاءَ مِنْ عَلٍ

اَلْمُصَابَةُ [el-muṣābet] (mīm'in zammıyla) إِصَابَةٌ [iṣābet] maʿnāsınadır ki bir kimseyi bir musībet yā bir derd ile tefcīʿ eylemekten ʿibārettir, masdar-ı mīmīdir. Ve مُصِيبَةٌ [muṣībet] maʿnāsınadır ki إِصَابَةٌ [iṣābet] eden hādise-i şedīdedir, mātem gibi.

اَلصَّابَةُ [eṣ-ṣābet] (غَابَةٌ [ġābet] vezninde) Bu dahi مُصِيبَةٌ [muṣībet] maʿnāsınadır. Ve ʿakl u şuʿūrda zaʿf ve noksān olmak hāletine denir ki cünūna karīb olur; yukālu: فِي عَقْلِهِ صَابَةٌ أَيْ ضَعْفٌ وَفَتْرَةٌ Ve

صَابَةٌ [ṣabet] Bir nevʿ acı şecer adıdır. Cemʿ-i cinsi صَابٌ [ṣāb]dır hā'sız. Cevherī bir acı şecerin ʿusāresidir dediği vehmdir, müfredāt-ı tıbbiyye beyānlarına göre صَابٌ [sāb] sütleğen envāʿına şāmildir ve hāssaten ebū-cehl karpuzuna denir, حَنْظَلٌ [ḥanẓal] gibi ve karga düvleği dedikleriyle de müfesserdir.

اَلْمَصْوَبَةُ [el-maṣvebet] (mīm'in fethi ve ṣād'ın sükūnuyla) Bu dahi مُصِيبَةٌ [muṣībet] maʿnāsınadır.

اَلصَّيُّوبُ [eṣ-ṣayūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلصَّوِيبُ [eṣ-ṣavīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) صَائِبٌ [ṣāʾib] maʿnāsınadır ki مُخْطِئٌ [muḫṭiʾ] mukābilidir; yukālu: سَهْمٌ صَيُوبٌ وَصَوِيبٌ أَيْ صَائِبٌ Lākin bunlar mübālagayı mutazammınlardır.

Şārih der ki İbn Cinnī dedi ki fāʾ ve lām'ı sahīh ve ʿayn'ı vāv olan faʿīl vezni üç kelimeye münhasırdır ki طَوِيلٌ [ṭavīl] ve قَوِيمٌ [ḳavīm] ve صَوِيبٌ [ṣavīb] kelimeleridir. Ammā عَوِيصٌ [ʿavīṣ] kelimesi sıfat-ı gālibedir, ism mecrāsına cāri olmuştur. İntehā.

اَلصُّوَّابَةُ [eṣ-ṣuvvābet] (ṣād'ın zammı ve vāv'ın teşdīdiyle) Hālis ve samīm ve güzīde maʿnāsınadır, niteki yāʾiyye olan صُيَّابَةٌ [ṣuyyābet] ve صُيَّابٌ [ṣuyyāb] dahi bu maʿnāyadırlar; yukālu: هُوَ فِي صُوَّابَةِ الْقَوْمِ وَصُيَّابَتِهِمْ وَصُيَّابِهِمْ أَيْ فِي لُبَابِهِمْ وَصَمِيمِهِمْ

اَلْإِسْتِصَابَةُ [el-istiṣābet] ve

اَلْإِسْتِصْوَابُ [el-istiṣvāb] Aslı üzere bir nesneyi savāb ve maʿkūl görmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَصَابَ رَأْيَهُ وَاسْتَصْوَبَهُ أَيْ رَآهُ صَوَابًا

اَلتَّصْوِيبُ [et-taṣvīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseye savāb söyledin yāhūd savāb işledin diye savāba nisbet eylemek maʿnāsınadır ki تَخْطِئَةٌ [taḫṭiʾet] mukābilidir; yukālu: صَوَّبَ فُلَانًا إِذَا قَالَ لَهُ أَصَبْتَ Ve başı aşağı eğmek maʿnāsınadır; yukālu: صَوَّبَ رَأْسَهُ تَصْوِيبُ الرَّأْسِ فِي الرُّكُوعِ إِذَا خَفَضَهُ مَنْهِيٌّ dedikleri bundandır ki rükūʿda başı pek eğmek menhīdir.

اَلْمِصْوَبُ [el-mişveb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Kepçeye ve çömçeye denir ki taʿām kotarırlar, مِغْرَفَةٌ [miġrafet] maʿnāsına.

اَلصُّوبَةُ [eṣ-ṣūbet] (ṣād'ın zammıyla) Her nesnenin yığınına ve kümesine denir; ʿalā-kavlin buğday yığınına mahsūstur; yukālu: صُوبَةٌ مِنْهُ وَهِيَ كُلُّ مُجْتَمَعٍ أَوْ مِنَ الطَّعَامِ

صَوْبَةٌ [Ṣavbet] (تَوْبَةٌ [tevbet] vezninde) İki feres ismidir: Biri Ḥayyān b. Murre'nin ve birisi ʿAbbās b. Mirdās'ın idi.

[ص ه ب]

اَلصَّهَبُ [eṣ-ṣaheb] (fethateynle) Bedenin ve başın kılları kızıl yāhūd aşkar yaʿnī al olmak ki şarāb renginde olur, kumral taʿbīr olunur.

اَلصُّهْبَةُ [eṣ-ṣuhbet] (ṣād'ın zammı ve hā'nın sükūnuyla) ve

اَلصُّهُوبَةُ [eṣ-ṣuhūbet] (ṣād'ın zammıyla) صَهَبٌ [ṣaheb] maʿnāsınadır; yukālu: صَهِبَ شَعْرُهُ صَهَبًا وَصُهْبَةً وَصُهُوبَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَهِيَ حُمْرَةٌ فِي شَعْرِهِ أَوْ شُقْرَةٌ فِيهِ ve yukālu: صُهْبَةٌ

اَلْأَصْهَبُ [el-aṣheb] (أَشْهَبُ [eşheb] vezninde) Vasf-ı merkūm üzere olan kişiye denir. Ve pek beyāz olmayan deveye denir, yaʿnī tüyleri kırmızıya māʾil kumral ola. Ve arslana ıtlāk olunur. Ve Baḥreyn türābında bir çeşme adıdır. Ẕu'r-Rumme nām şāʿir şiʿrinde cemʿi أَصْهَبِيَّاتٌ [aṣhabiyyāt] olarak getirdi ki murād işbu beytidir: "دَعَاهُنَّ مِنْ ثَأْجٍ فَأَزْمَعْنَ وِرْدَهُ || أَوِ الْأَصْهَبِيَّاتِ الْعُيُونُ السَّوَائِحُ"

أَصْهَبُ [aṣheb] Soğuk güne ıtlāk olunur, أَشْهَبُ [eşheb] gibi; yukālu: يَوْمٌ أَصْهَبُ أَيْ بَارِدٌ Ve şol kıllara ve tüylere denir ki beyāzına kırmızılık karışmış ola, murād uçları kırmızı ve cevfleri ak ola.

اَلصُّهَابِيُّ [eṣ-ṣuhābiyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) Bu dahi pek beyāz olmayan

yaʿnī tüyleri kızıla māʾil olan kumral deveye denir. Ve şol vāfir ve firāvān olan şeyʾe denir ki aslā noksān bulmaya. Ve dīvānī olmayan yaʿnī taraf-ı mīrīden cihet ve vazīfe makūlesi vāridātı olmamakla defter-i dīvānda nāmı olmadığından ʿulūfe-hār olmayan kişiyedenir ki نَحْنُ قَسَمْنَا matbahından taʿayyüş eder ola; yukālu: رَجُلٌ صُهَابِيٌّ أَيْ لاَ دِيوَانَ لَهُ Ve henüz zekātı alınmamış deve sürüsüne denir. Ve

صُهَابِيٌّ [ṣuhābiyy] Saht ve şedīd olan şeyʾe denir; yukālu: مَوْتٌ صُهَابِيٌّ أَيْ شَدِيدٌ كَالْمَوْتِ الْأَحْمَرِ

صُهْبُ السِّبَالِ [ṣuhbu's-sibāl] Ṣād'ın zammı ve hā'nın sükūnuyla ki أَصْهَبُ [aṣheb] in cemʿidir, ve سِبَالٌ [sibāl] سَبَلَةٌ [sebelet] in cemʿidir ki bıyığa denir. Pes صُهْبُ السِّبَالِ [ṣuhbu's-sibāl] kumral ve kızıl bıyıklı demektir. ʿArablar bu taʿbīri aʿdāya ıtlāk ederler, her ne denli bıyıkları أَصْهَبُ [aṣheb] olmaz ise de; yekūlūne: صُهْبُ السِّبَالِke-mā yekūlūne: سُودُ الْأَكْبَادِ

Şārih der ki selefte ʿArab tāʾifesinin ʿadāvetleri ekserī Rūm tāʾifesiyle olup ve Rūmīlerin صُهُوبَةٌ [ṣuhūbet]i gālib olmakla صُهْبُ السِّبَالِ onlara ıtlāk olunur iken giderek mutlakan aʿdāya ıtlāk olunmuştur.

اَلصَّهْبَاءُ [eṣ-ṣahbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Bādeye ıtlāk olunur, خَمْرٌ [ḫamr] maʿnāsına; ʿalā-kavlin şırası beyāz üzümden sıkılan bādeye mahsūstur, levninin صُهُوبَةٌ [ṣuhūbet]i bāʿis-i tesmiyedir. Fi'l-asl sıfat olmakla sonradan ʿalem gibi onda ism olmuştur, elif-lām'sız dahi zikr olunur; yukālu: شَرِبُوا الصَّهْبَاءَ وَصَهْبَاءَ أَيِ الْخَمْرَ أَوِ الْمَعْصُورَةَ مِنْ عِنَبٍ أَبْيَضَ Ve

صَهْبَاءُ [Ṣahbāʾ] Ḫayber kurbünde bir mevziʿ adıdır.

اَلصَّيْهَبُ [eṣ-ṣayheb] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Harāretin şiddetine denir. Şārih der ki bunu İbn Aʿrābī nakl eyledi. Sāʾir lügaviyyūn vasf olarak yaʿnī harr-ı şedīd ile tefsīr eylediler. Ve

صَيْهَبٌ [ṣayheb] Pek ıssı ve hārr olan güne denir; yukālu: يَوْمٌ صَيْهَبٌ أَيْ حَارٌّ Ve uzun kişiye denir. Ve be-gāyet pek ve salābetli olan yalçın kayaya denir. Ve şiddetli ve salābetli pek yere denir. Ve düz ve hemvār yere denir. Ve taşlık yere denir. Ve şol yere denir ki oraya harāret-i şemsin bir derecede isābet ve teʾsīri ola ki çiğ et vazʿ olunsa kavrulup biryān ola, öylesi yer beriyyede olur; yukālu: مَوْضِعٌ صَيْهَبٌ إِذَا كَانَ تَحْمَى عَلَيْهِ الشَّمْسُ حَتَّى يَنْشَوِيَ اللَّحْمُ عَلَيْهِ

صُهَابٌ [Ṣuhāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir mevziʿ; ʿalā-kavlin bir buğur ismidir ki جَمَلٌ صُهَابِيٌّ [cemel ṣuhābiyy] ona nisbet olunur.

اَلْمُصَهَّبُ [el-muṣahheb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) صَفِيفُ الشِّوَاءِ [ṣafīfu'ş-şivāʾ] maʿnāsınadır ki pastırma gibi güneşte ıssı taş üzere pişmiş kebāb ve biryāna denir. Ve vahş-i muhtelit maʿnāsınadır. *Esās*'ta مُصَهَّبٌ [muṣahheb] اَللَّحْمُ الْمُخْتَلِطُ بِالشَّحْمِ ile müfesser olmakla zāhiren burada tugyān-ı kalem-i nüssāhla teşvīş ve sakta olmak melhūz-ı gālibdir, zīrā vahş-i muhtelit baʿīd ve vahşīdir.

اَلْإِصْهَابُ [el-işhāb] (hemzenin kesriyle) Aygırın yā buğurun أَصْهَبُ اللَّوْنِ [aṣhebu'l-levn] olarak dölü doğmak maʿnāsınadır, hemzesi sayrūret içindir; yukālu: أَصْهَبَ الْفَحْلُ إِذَا وُلِدَ لَهُ الصُّهْبُ

أَصْهِبْ صَاهِبْ [aṣhib ṣāhib] İkisi de fiʿl-i emr bünyesiyle meczūmlardır. ʿArablar bununla dişi koyunu sağmağa çağırırlar,

asvāt kabīlindendir.

عَيْنُ ٱلْأَصْهَبِ [ʿAynu'l-Aṣheb] Baṣra ile Baḥreyn arasında bir pınar adıdır.

[ص ي ب]

اَلصُّيَّابُ [eṣ-ṣuyyāb] (زُنَّارٌ [zunnār] veznin-de) ve

اَلصُّيَّابَةُ [eṣ-ṣuyyābet] (hā'yla ve yā'nın tahfīfleriyle cāʾizdir) Hālis ve samīm ve asl ve güzīde maʿnāsınadır, niteki صُوَّابٌ [ṣuvvāb] dahi bu maʿnāyadır; yukālu: هُوَ مِنْ صُيَّابِ الْقَوْمِ وَصُيَّابَتِهِ أَيْ مِنْ خَالِصِهِمْ وَأَصْلِهِمْ وَخِيَارِهِمْ Ve

صُيَّابَةٌ [ṣuyyābet] Kavmi beyninde seyyid ve zī-şān ve ʿazīmü'l-kadr olana denir; yukālu: هُوَ صُيَّابَةُ قَوْمِهِ أَيْ سَيِّدُهُمْ

اَلصَّيْبُ [eṣ-ṣayb] (عَيْبٌ [ʿayb] vezninde) صَوْبٌ [ṣavb] lafzında lügattir ki bir nes-neye doğru varıp erişmek maʿnāsınadır; yukālu: صَابَ يَصِيبُ صَيْبًا أَيْ أَصَابَ

اَلصَّيُوبُ [eṣ-ṣayūb] (غَيُورٌ [ġayūr] vez-ninde) صَائِبٌ [ṣāʾib] maʿnāsınadır, niteki vāviyyede zikr olundu; yukālu: سَهْمٌ صَيُوبٌ أَيْ صَائِبٌ Cemʿi صُيُبٌ [ṣuyub] gelir, كُتُبٌ [ku-tub] vezninde.

FASLU'Ḍ-ḌĀDİ'L-MUʿCEME

(فَصْلُ الضَّادِ الْمُعْجَمَةِ)

[ض أ ب]

اَلضِّئْبُ [eḍ-ḍiʾb] (ḍād'ın kesri ve hemze-nin sükūnuyla) Deryā cānverlerinden bir cānver adıdır; ʿalā-kavlin inci dānesine denir.

اَلضُّؤْبَانُ [eḍ-ḍuʾbān] (ثُعْبَانٌ [ṣuʿbān] veznin-de) Semiz ve yavuz ve kavī ve şedīd olan erkek deveye denir.

اَلضَّيْأَبُ [eḍ-ḍayʾeb] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vez-ninde) Saʿb ve hatar-nāk olan umūra bī-muhābā ve bī-bāk ü pervā girişip ikdām ve iktihām eden kişiye denir. ʿAlā-kavlin bu, ضَيْأَزٌ [ḍayʾez] kelimesinden ki zā-yı muʿceme iledir, musahhaftır. Ve müʾellif kelime-i mezbūreyi māddesinde īrād eylememiştir.

[ض ب ب]

اَلضَّبُّ [eḍ-ḍabb] (ḍād'ın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Haşerāttan keler dedikleri cānvere denir. Cemʿi أَضُبٌّ [eḍubb] ge-lir, أَكُفٌّ [ekuff] gibi ve ضِبَابٌ [ḍibāb] gelir ḍād'ın kesriyle ve ضُبَّانٌ [ḍubbān] gelir, شُبَّانٌ [şubbān] vezninde ve مَضَبَّةٌ [meḍabbet] ge-lir fetehātla ve teşdīd-i bā'yla, شَيْخٌ [şeyḫ] veمَشْيَخَةٌ [meşyeḫat] gibi; müʾennesi ضَبَّةٌ [ḍabbet]tir hā'yla. Ve

ضَبَّةٌ [ḍabbet] Masdar olur, yapça akmak, seyelān maʿnāsına; ʿalā-kavlin kanın ve ağızdan salyarın ve tükürüğün akmasına mahsūstur; yukālu: ضَبَّ فَمُهُ ضَبًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَالَ الدَّمُ أَوِ الرِّيقُ مِنْ فِيهِ Ve

ضَبٌّ [ḍabb] Bir maraz ismidir ki deve kısmının dirseğine ʿārız olur. Ve başka bir verem ismidir ki devenin göğüsünde

tahaddüs eder. Ve yine dīger bir verem adıdır ki devenin tabanında zuhūr eder. Ve ضَبٌّ [ḍabb] bu maʿnālarda masdar olur; yukālu: ضَبَّ الْبَعِيرُ ضَبًّا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ أَضَبَّ ke-mā se-yuzkeru. Ve

ضَبٌّ [ḍabb] Avuçla memeyi kavrayıp sağmak; ʿalā-kavlin baş parmağı memenin emziğine koyup sāʾir parmakları ona doğru sıvayıp getirmek vechiyle sağmak yāhūd memenin iki emziklerini birden tutup avuca almak vechiyle sağmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَبَّ نَاقَتَهُ ضَبًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَلَبَهَا بِالْكَفِّ كُلِّهَا أَوْ أَنْ تَجْعَلَ إِبْهَامَكَ عَلَى الْخِلْفِ فَتَرُدَّ أَصَابِعَكَ عَلَى الْإِبْهَامِ أَوْ هُوَ جَمْعُ الْخِلْفَيْنِ فِي الْكَفِّ لِلْحَلْبِ Ve tınmayıp sükūt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَبَّ الرَّجُلُ إِذَا سَكَتَ Ve bir nesne üzere avrılıp mecmūʿunu kendisine çevirip almak maʿnāsınadır; yukālu: ضَبَّ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا احْتَوَى Ve

ضَبٌّ [Ḍabb] Bir dağ adıdır ki Mescid-i Ḫayf onun dibinde vākiʿdir. Ve bir recül adıdır. Ve

ضَبٌّ [ḍabb] Gayz ve kīne ve ʿadāvet maʿnāsınadır. Bunda ḍād'ın kesriyle de lügattir. Ve dudağa mahsūs bir ʿillet adıdır ki şişip çatlamakla dāʾimā ondan kan seyelān eder. Ve bu maʿnāda masdar olur, ضُبُوبٌ [ḍubūb] gibi; yukālu: ضَبَّتْ شَفَتُهُ ضَبًّا وَضُبُوبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَصَابَهَا الضَّبُّ Ve

ضَبٌّ [ḍabb] Bir yere yapışmak maʿnāsınadır. Kelere ضَبٌّ [ḍabb] ıtlākı bu maʿnādan meʾhūz olduğu baʿzı ümmehātta mersūmdur; yukālu: ضَبَّ الشَّيْءُ ضَبًّا إِذَا لَصِقَ بِالْأَرْضِ

اَلْمَضَبَّةُ [el-meḍabbet] (mīm'in ve ḍād'ın ve bā-yı müşeddedenin fethiyle) ve

اَلضَّبِيَةُ [eḍ-ḍabibet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] veznince) Keleri çok olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَضَبَّةٌ وَضَبِيَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الضَّبِّ

اَلضَّبَابَةُ [eḍ-ḍabābet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] Bir yerin keleri çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَبِيَتِ الْأَرْضُ وَضَبُبَتْ ضَبَابَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا صَارَتْ مَضَبَّةً

اَلْإِضْبَابُ [el-iḍbāb] (hemzenin kesriyle) ضَبَابَةٌ [ḍabābet] maʿnāsınadır; yukālu: أَضَبَّتِ الْأَرْضُ بِمَعْنَى ضَبَّتْ Ve tınmayıp sükūt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَضَبَّ الرَّجُلُ إِذَا سَكَتَ Ve bir şeyʾ üzere avrılıp tamāmını kaballayıp almak maʿnāsınadır; yukālu: أَضَبَّ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا احْتَوَى Ve haykırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَضَبَّ الرَّجُلُ إِذَا صَاحَ Ve tekellüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَضَبَّ الرَّجُلُ إِذَا تَكَلَّمَ Ve baskına gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَضَبَّ الْقَوْمُ إِذَا اسْتَغَارُوا Ve gizlemek maʿnāsınadır; yukālu: أَضَبَّ الشَّيْءَ إِذَا أَخْفَاهُ Ve deve sürüsü perākendece gelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَضَبَّ النَّعَمُ إِذَا أَقْبَلَ وَفِيهِ تَفَرُّقٌ Ve bedende kıllar çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَضَبَّ الشَّعْرُ إِذَا كَثُرَ Kezālik yerin nebātı kesīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَضَبَّتِ الْأَرْضُ إِذَا كَثُرَ نَبَاتُهَا Ve bir kimseye müfārakat eylememek vechiyle mülāzım olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَضَبَّ فُلَانًا إِذَا لَزِمَهُ فَلَمْ يُفَارِقْهُ Ve bir nesneyi elde pek tutup salıvermemek, imsāk maʿnāsınadır; yukālu: أَضَبَّ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا أَمْسَكَهُ Ve matlūba zafer-yāb olmağa karīb ve müşrif olmak maʿnāsınadır ki hemān zafer-yāb olmak üzere olmaktan ʿibārettir; yukālu: أَضَبَّ عَلَى الْمَطْلُوبِ إِذَا أَشْرَفَ أَنْ يَظْفَرَ بِهِ Ve kırbanın ve tulumun dikiş yerlerinden su tereşşüh edip akmak maʿnāsınadır; yukālu: أَضَبَّ السِّقَاءُ إِذَا هُرِيقَ مَاؤُهُ مِنْ خُرْزَةٍ فِيهِ Ve gün ve havā pusluk ve dumanlık olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَضَبَّ الْيَوْمُ إِذَا صَارَ ذَا ضَبَابٍ Ve bir nesneyi aslā

tınmayıp kalbinde izmār edip açmazda komak maʿnāsınadır; bu sürette zıdd olur zīrā tekellüm maʿnāsına da gelmiştir. Ve bunu müʾellif tekrār eylemiştir; yukālu: أَضَبَّ عَلَى مَا فِي نَفْسِهِ إِذَا سَكَتَ عَلَيْهِ Ve bir gürūh ve cemāʿat bir maslahat zımnında cümleten hareket ve kıyām edip ona müteveccih olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَضَبَّ الْقَوْمُ إِذَا نَهَضُوا فِي الْأَمْرِ جَمِيعًا

اَلْمُضَبِّبُ [el-muḍabbib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) حَارِشُ ضَبٍّ [ḥārişu ḍabb] olan yaʿnī keler sayyādına denir ki keler sayd edecek oldukta ibtidā kelerin yuvasına su döker yāhūd taşradan deliğin ağızında ellerini oynatır, içeriden keler onu yılan zann eylemekle vurmak için kuyruğunu taşra çıkardıkta hemān kuyruğundan tutup ihrāc eder.

اَلْأَضَبُّ [el-eḍabb] (fethateynle) Zikr olunan ضَبٌّ [ḍabb] nām ʿillete uğramış erkek deveye denir; müʾennesi ضَبَّاءُ [ḍabbāʾ]dır; yukālu: جَمَلٌ أَضَبُّ وَنَاقَةٌ ضَبَّاءُ أَيْ بَيِّنَةُ الضَّبَبِ

اَلتَّضْبِيب [et-taḍbīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesne üzere avrılıp mecmūʿunu ihtivā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَبَّبَ عَلَى الشَّيْءِ تَضْبِيبًا إِذَا احْتَوَى عَلَيْهِ Ve çocuğa ضَبِيبَةٌ [ḍabībet] yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَبَّبَ الصَّبِيَّ إِذَا أَطْعَمَهُ الضَّبِيبَةَ Ve kapıya kol demiri yapmak yāhūd vazʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَبَّبَ الْبَابَ إِذَا جَعَلَ فِيهِ الضَّبَّةَ

اَلضَّبَّةُ [eḍ-ḍabbet] (حَبَّةٌ [ḥabbet] vezninde) Hurmānın henüz yarılmayıp kapçığında olan yemişine denir. Ve keler derisine denir ki dibāgat olunup içine yağ korlar. Ve şol yassı ve kalın demire denir ki kapının arkasına vazʿ olunup onunla kapı sedd olunur; Türkīde kol demiri taʿbīr olunur. Nüshalarda يُضَبَّبُ بِهَا ʿunvānında vākiʿ olup asl nüshada يُضَبَّبُ بِهَا الْبَابُ olmakla اَلْبَابُ kelimesi sakta-i kalem-i nüssāh olmuştur. Ve

ضَبَّةُ [Ḍabbet] Tihāme'de bir karye adıdır. Ve Aḥbeş b. Ḳalaʿ el-ʿAnberī nām kimsenin nākası ismidir. Ve

ضَبَّةُ [Ḍabbet] Esāmīdendir: Ḍābbe b. Udd Temīm b. Murre'nin ʿamucasıdır.

اَلضَّبَابُ [eḍ-ḍabāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şol rutūbetli pusa ve dumana denir ki zemīne kadar havāyı ihāta ve istīʿāb eder; ekserī güz mevsiminde sabāh vaktinde tekevvün eder; ʿalā-kavlin onun hakīkati duhān gibi ince sehābdır; yukālu: أَحَاطَ الْأَرْضَ ضَبَابٌ أَيْ نَدًى كَالْغَيْمِ أَوْ هُوَ سَحَابٌ رَقِيقٌ كَالدُّخَانِ

اَلضَّبِيبَةُ [eḍ-ḍabībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] vezninde) Bir nevʿ çocuk helvāsıdır ki yağla pekmez ve baʿzı reçel makūlesiyle tertīb edip bir kaba korlar ve istedikçe çocuğa yedirirler.

اَلضَّبُوبُ [eḍ-ḍabūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol davara denir ki seğirtirken tebevvül eder ola, sidik atan taʿbīr olunur; at kısmında pek ʿaybdır. Ve şol koyuna denir ki memesinin deliği darca ola. Ve

ضَبُوبٌ [Ḍabūb] Cumāne el-Ḥārişī nām kimsenin feresi ismidir.

ضُبَيْبٌ [Ḍubeyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İki feres adıdır: Biri Ḥassān b. Ḥanẓala'nın ve dīgeri Ḥaḍramī b. ʿĀmir'indir. Ve bir su ve bir dere adıdır.

اَلضِّبْضِبُ [eḍ-ḍibḍib] (ḍād'ların kesriyle) Semiz insān ve hayvāna denir. Ve fahhāş ve cerīʾ ve küstāh ve zebān-dırāz kimseye denir.

اَلضُّبَاضِبُ [eḍ-ḍubāḍib] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] veznin-de) Bu dahi fahhāş ve lāübālī, fodul ve küstāh kimseye denir. Ve kavī ve tüvānā ʿalā-kavlin fahhāş ve bed-zebān ve küstāh bodura denir. Ve şedīd ve dilīr ve şīr-merd adama denir; yukālu: رَجُلٌ ضُبَاضِبٌ أَيْ قَوِيٌّ أَوْ قَصِيرٌ فَحَّاشٌ أَوْ جَلْدٌ شَدِيدٌ

اَلضَّبِيبُ [eḍ-ḍabīb] (حَبِيبٌ [ḥabīb] veznin-de) Kılıcın ağızına denir ki çalım yeridir; yukālu: ضَرَبَهُ بِضَبِيبِ سَيْفِهِ أَيْ حَدِّهِ

مَضَبٌّ [Meḍabb] (fethateynle) Bir mevziʿ adıdır.

ضَبٌّ [Ḍabb] (ḍād'ın fethiyle) ve

ضَبَابٌ [Ḍabāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

ضِبَابٌ [Ḍibāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

مُضِبٌّ [Muḍibb] (مُحِبٌّ [muḥibb] vezninde) Esāmī-i nāstandır.

قَلْعَةُ الضِّبَابِ [Ḳalʿatu'ḍ-Ḍibāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Kūfe eyāletinde bir kaʿladır.

[ض ر ب]

اَلضَّرْبُ [eḍ-ḍarb] (ḍād'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Vurmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَهُ ضَرْبًا مِنَالْبَابِ الثَّانِي

Mütercim der ki Rāġıb'ın Müfredāt'ta beyānına göre asl ضَرْبٌ [ḍarb] bir nes-neyi āher bir nesneye īkāʿ eylemek yaʿnī vurmak maʿnāsına mevzūʿdur. Maʿnā-yı merkūmun hāl ve mahal iʿtibārıyla envāʿının ihtilāfı tasavvuruna mebnī beyān ve tefsīrleri beyninde dahi tehālüf vākiʿ olmuştur. Meselā bir şeyʾe el ile ve seyf ve ʿasā makūlesiyle vurmak gibi. Pes maʿānī-i sāʾire bi'l-cümle bu maʿnādan müteferriʿ olur ki her birinin zımnında maʿnā-yı mezbūr münderic ve melhūzdur. Meselā zehāb hāleti elbette darb-ı riclin lāzımıdır. Ve ikāmet maʿnāsı darbü'n-nefs bi'l-arz mefhūmudur ve kis ʿaleyhi'l-bevākī. Kezālik Esās'tan dahi münfehim olan budur. İntehā. Ve

ضَرْبٌ [ḍarb] Kuş kısmı yabana yem ara-mağa gitmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَتِ الطَّيْرُ إِذَا ذَهَبَتْ تَبْتَغِي الرِّزْقَ O kuşlara ضَوَارِبُ [ḍavārib] denir. Ve bir kimsenin salıver-meyerek elinden tutmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَ عَلَى يَدِهِ أَيْ أَمْسَكَ Ve

ضَرْبٌ [ḍarb] ve

ضَرَبَانٌ [ḍarebān] (fetehātla] Ticāret yāhūt cenk ve gazā eylemek için diyārından çı-kıp seyr ü sefer eylemek; ʿalā-kavlin sürʿat eylemek, ʿalā-reʾyin gitmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَ الرَّجُلُ ضَرْبًا وَضَرَبَانًا إِذَا خَرَجَ تَاجِرًا أَوْ غَازِيًا أَوْ أَسْرَعَ أَوْ ذَهَبَ Ve ʿArablar "Filān kimse seferden ferāgat edip mukīm oldu" diyecek yerde ضَرَبَ بِنَفْسِهِ الْأَرْضَ derler. Bu sūrette azdāddan olur. Ve

ضَرْبٌ [ḍarb] Nāka kuyruğunu yukarı kal-dırıp fercine vurarak yürüyüp gitmek maʿnāsınadır ki ضِرَابٌ [ḍirāb]a tālib oldu-ğu hengāmda eder; yukālu: ضَرَبَتِ النَّاقَةُ إِذَا شَالَتْ بِذَنَبِهَا فَضَرَبَتْ فَرْجَهَا فَمَشَتْ Baʿzı nüsha-da بِأَذْنَابِهَا vākiʿ olmakla ثَوْبٌ أَخْلاَقٌ [ṣevbun aḫlāḳun] kabīlinden olur. Ve bir nesneyi şeyʾ-i āhere katmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ إِذَا خَلَطَهُ Ve suda yüzmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَ فِي الْمَاءِ إِذَا سَبَحَ Ve ʿakreb sokmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَ الْعَقْرَبُ إِذَا لَدَغَ Ve deprenip oynamak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَ الشَّيْءُ إِذَا تَحَرَّكَ Ve uzamak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَ اللَّيْلُ إِذَا طَالَ Ve bir nesneden yüz döndür-mek, iʿrāz maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَ عَنْهُ أَيْ أَعْرَضَ Ve işāret eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَ بِيَدِهِ إِذَا أَشَارَ Ve baʿīd eylemek

maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَ الدَّهْرُ بَيْنَنَا أَيْ بَعَّدَ Ve ʿArablar ضَرَبَ بِذَقَنِهِ اْلأَرْضَ derler, "Bir nesneden izhār-ı cebānetle havf eyledi" diyecek yerde; havfından yere yatıp sürünerek gitmek mülāhazasına mebnīdir. Ve

ضَرْبٌ [ḍarb] Zamān savuşup geçmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَ الزَّمَانُ إِذَا مَضَى Ve

ضَرْبٌ [darb] Misl ve şebīh maʿnāsınadır. Ve cüst ve şīr-merd ve kār-güzār ve nāfiz olan adama denir. Ve hafīfü'l-lahm kimseye denir ki çelimsiz taʿbīr olunur. Bunda ضَرْبٌ [ḍarb], مَضْرُوبٌ [maḍrūb] maʿnāsından mutasavverdir. Ve sınf ve güne ve türlü maʿnāsınadır; yukālu: هَذَا مِنْ ضَرْبِ ذَلِكَ أَيْ مِنْ صِنْفِهِ وَنَوْعِهِ Musanniflerin اَلضَّرْبُ اْلأَوَّلُ kavlleri bundandır. Ve

ضَرْبٌ [ḍarb] مَضْرُوبٌ [maḍrūb] maʿnāsına olur. Ve hafīf yağmura denir; yukālu: مَطَرٌ ضَرْبٌ أَيْ خَفِيفٌ Ve beyāz kıvāmlı bala denir; Bu maʿnāda fethateynle eşherdir; tekūlu: أَكَلْنَا الضَّرْبَ أَيِ الْعَسَلَ اْلأَبْيَضَ Ve

ضَرْبٌ [ḍarb] Ehl-i ʿarūz ıstılāhında beytin āhir cüzʾüne denir, niteki mısrāʿın āhir cüzʾüne عَرُوضٌ [ʿarūḍ] ıtlāk ederler. Ve

ضَرْبٌ [ḍarb] Mecd ve kadr ve rifʿat taleb ve kesb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ يَضْرِبُ الْمَجْدَ أَيْ يَكْسِبُهُ وَيَطْلُبُهُ Ve ʿArablar ضَرْبُ أُذُنٍ [ḍarbu uẕun] ile menʿ-i semāʿdan kināye ederler. Ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَضَرَبْنَا عَلَى آذَانِهِمْ﴾ أَيْ مَنَعْنَاهُمْ أَنْ يَسْمَعُوا

اَلتَّضْرِيبُ [et-taḍrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Çok vurmak maʿnāsınadır. Bināsı teksīr içindir; yukālu: ضَرَّبَهُ تَضْرِيبًا Ve bir nesneyi şeyʾ-i āhere katıp karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَّبَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ إِذَا خَلَطَهُ Ve kara tutulmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَّبَ فُلَانٌ إِذَا تَعَرَّضَ لِلثَّلْجِ Ve ضَرِيبٌ [ḍarīb] dedikleri süt içmek maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: ضَرَّبَ الرَّجُلُ إِذَا شَرِبَ الضَّرِيبَ Ve göz çukurlanıp içeri batmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَّبَتْ عَيْنُهُ إِذَا غَارَتْ

اَلضَّارِبُ [eḍ-ḍārib] ve

اَلضَّرِيبُ [eḍ-ḍarīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلضَّرُوبُ [eḍ-ḍarūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznide) ve

اَلضَّرِبُ [eḍ-ḍarib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمِضْرَبُ [el-miḍrab] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Çok vurucu, kesīrü'd-darb maʿnāsınadır.

Şārih der ki müʾellif sıyag-ı mesrūde beynlerini tahlīt eylemiştir, zīrā ism-i fāʿil ile sıfat-ı müşebbehe ve ism-i mübālagayı bir ʿadd eylemiştir. İntehā. İsm-i mefʿūlü مَضْرُوبٌ ve ضَرِيبٌ [ḍarīb]dir ki bi-maʿnā mefʿūldür. Ve

ضَارِبٌ [ḍārib] ve **ضَارِبَةٌ** [ḍāribet] Kuyruğunu kaldırıp fercine vurarak yürüyüp giden nākaya denir, ضَرْبٌ [ḍarb]-ı mezkūrdan meʾhūzdur. Evvelki nisbet üzeredir ki ذَاتُ ضَرْبٍ [ẕātu ḍarb] demektir. Ve

ضَارِبٌ [ḍārib] Kumar oklarını darb eden kimseye denir. Ve dere içi gibi oturaklı yastım ve mutmaʾin olan mekāna denir ki ağaçlık ola. Ve düz ve yumuşak yerde vākiʿ olan uzun uzadı galīz kıtʿaya ıtlāk olunur. Ve pek karanu geceye denir; yukālu: لَيْلٌ ضَارِبٌ أَيْ مُظْلِمٌ Ve şol nākaya denir ki sütünü sağan kimseye dāʾimā tepme ile vurur ola. Ve dere içre olan avlu ve meydān tarzında vüsʿatli ʿarsaya denir. Cemʿi ضَوَارِبُ [ḍavārib] gelir.

اَلضَّرِيبُ [eḍ-ḍarīb] (أَمِيرٌ [emīr] veznide) ضَارِبٌ [ḍārib] ve مَضْرُوبٌ [maḍrūb]

maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve sınf ve nevʿ ve güne maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ مِنْ ضَرِيبِهِ أَيْ صِنْفِهِ Ve başa ıtlāk olunur, رَأْسٌ [reʾs] maʿnāsına, kesret-i taharrük münāsebetiyle. Ve kumar okları üzere müʾekkel olan kimseye, ʿalā-kavlin kumar oklarını darb eden kimseye denir. Ve kumar oklarının üçüncüsüne denir. Ve bir kaba birkaç nākadan birbiri üzere sağılan süte denir. Ve hisse ve nasīb maʿnāsınadır. Ve karnı büyük kişiye denir, بَطِينٌ [baṭīn] maʿnāsına. Şārihin beyānına göre burada بَطِنٌ [baṭin] nüshaları galattır, gūyā ki batnına bir batn dahi darb ve vasl olunmuş olur. Mütercim der ki كَتِفٌ [ketif] vezninde بَطِنٌ [baṭin] olmak da muhtemeldir ki doymak bilmez olan vāsiʿü'l-cevf, ekkāl adama denir. ʿAlāka-i mezkūre münāsebetiyle ıtlākı baʿīd değildir, belki bu savābdır. Ve kara denir, ثَلْجٌ [ṣelc] maʿnāsına. Ve kırağıya ve tipi taʿbīr olunan rutūbetlere denir ki kış ve bahār eyyāmlarında geceler yağar. Ve حَمْضٌ [ḥamḍ] yaʿnī deve fākihesi olan şūr otların kemterine, ʿalā-kavlin mütekessir olmuşuna denir ki yerinde kökleri kala.

اَلْمِضْرَبُ [el-miḍrab] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Kesīrü'd-darb maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve

مِضْرَبٌ [miḍrab] Vuracak ālete denir. Ve oba ve sāyevān taʿbīr olunan büyük çadıra denir, gūyā ki darb-ı evtāda ālet olmuştur; yukālu: نَصَبَ الْمِضْرَبَ أَيِ الْفُسْطَاطَ الْعَظِيمَ

اَلْمِضْرَابُ [el-miḍrāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Bu dahi vuracak ālete denir, değnek ve kamçı gibi; tāziyāne-i tanbūra مِضْرَابٌ [miḍrāb] ıtlākı bundandır.

اَلضَّرَابَةُ [eḍ-ḍarābet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] veznin-de) Vurması güzelce olmak maʿnāsınadır; yukālu: ضُرِبَتْ يَدُهُ ضَرَابَةٌ مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا جَادَ ضَرْبُهَا

اَلْإِضْرَابُ [el-iḍrāb] hemzenin kesriyle) Mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَضْرَبَ الرَّجُلُ فِي بَيْتِهِ إِذَا أَقَامَ Ve bir kimse üzere kırağı yağmak maʿnāsınadır; yukālu: أَضْرَبَ الْقَوْمُ إِذَا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الصَّقَعُ Ve سَمُومٌ [semūm] dedikleri ıssı yel esmekle suyu yere geçirip yerin yüzünü kurutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَضْرَبَ السَّمُومُ الْمَاءَ إِذَا أَنْشَفَهُ الْأَرْضَ Ve ekmek pişmek maʿnāsınadır; yukālu: أَضْرَبَ الْخُبْزُ إِذَا نَضِجَ

اَلضِّرَابُ [eḍ-ḍirāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Erkek hayvān dişiye aşmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَ الْفَحْلُ الْأُنْثَى ضِرَابًا إِذَا نَكَحَ

ضُرَيْبٌ [Ḍurayb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn Nufeyl ismidir ki "ز،و،ر" māddesinde mersūmdur.

اَلْمَضْرَبُ [el-maḍrab] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) İlikli kemiğe denir. Ve

مَضْرَبٌ [maḍrab] ve

مَضْرَبَةٌ [maḍrabet] (hāʾyla) Kılıcın ağızına denir ki çalım yeridir. Rāʾların kesriyle de cāʾizdir. ve

مَضْرِبٌ [maḍrib] (rāʾnın kesriyle) İsm-i mekāndır, nesne darb olunacak mahalle denir, meselā مَضْرِبُ الْعَسَلِ [maḍribu'l-ʿasel] bal çalacak kap demektir. Ve bal, elezz-i eşyā olmakla ʿArablar cimāʿı ona teşbīh ederler. Ve عَسَلَةٌ [ʿaselet] ki hāʾyladır, bir mikdār bala denir. Ve عُسَيْلَةٌ [ʿuseylet] ki musaggarıdır, bunlardan tarafeyne mazinne-i iltizāz olmalarıyla zeker ve ferci istiʿāre edip ve مضرب [maḍrib]leriyle peder ve māder taraflarını irāde ederler ki soy ve neseb ve karābet olacaktır, ona mebnī "Filān kimse fürū-māye ve bī-asl

ve mechūlü'n-nesebdir" diyecek yerde "مَا يُعْرَفُ لَهُ أَصْلٌ" derler, مَا يُعْرَفُ لَهُ مَضْرِبُ عَسَلَةٍ وَلاَ قَوْمٌ وَلاَ أَبٌ وَلاَ شَرَفٌ maʿnāsına. Burada mütercim-i *Siḥāh*'ın teʾvīline nazar oluna.

اَلْإِضْطِرَابُ [el-iḍṭirāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Çalkanmak maʿnāsınadır, deryānın çalkanması gibi; yukālu: إِضْطَرَبَ الشَّيْءُ إِذَا تَحَرَّكَ وَمَاجَ Ve selgi ve sölpük olarak uzayıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِضْطَرَبَ الرَّجُلُ إِذَا طَالَ مَعَ رَخَاوَةٍ رَجُلٌ ve yukālu: مُضْطَرِبُ الْخَلْقِ أَيْ طَوِيلٌ غَيْرُ شَدِيدِ الْأَسْرِ Ve bir emrin nizām ve rābıtası münʿadim olup muhtel ve müşevveş olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِضْطَرَبَ أَمْرُهُ إِذَا اخْتَلَّ Ve kazanç tarīkine dürüşmek, إِكْتِسَابٌ [iktisāb] maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِضْطَرَبَ الرَّجُلُ إِذَا اكْتَسَبَ Ve bir kimse kendi için bir nesne darb olunmağı istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِضْطَرَبَ الرَّجُلُ إِذَا سَأَلَ أَنْ يُضْرَبَ لَهُ Ve minhu'l-hadīsu ennehu ʿaleyhi's-selām: "إِضْطَرَبَ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ أَيْ سَأَلَ أَنْ يُضْرَبَ لَهُ وَيُصَاغَ Ve ʿArablar إِضْطِرَابُ حَبْلٍ ile ihtilāf-ı kelimeden kināye ederler; yekūlūne: إِضْطَرَبَ حَبْلُهُمْ أَيِ اخْتَلَفَتْ كَلِمَتُهُمْ Ve إِضْطِرَابٌ [iḍṭirāb] müşāreket için olur, vuruşmak maʿnāsına; yukālu: إِضْطَرَبَ الْقَوْمُ أَيْ ضَارَبُوا Ve ʿArablar إِضْطِرَابُ عِنَانٍ ile cenkten bozulup yalnız başına kaçmaktan kināye ederler; yukālu: جَاءَ فُلَانٌ مُضْطَرِبَ الْعِنَانِ أَيْ مُنْهَزِمًا مُنْفَرِدًا

اَلتَّضَرُّبُ [et-teḍarrub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Çalkanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَضَرَّبَ الشَّيْءُ إِذَا تَحَرَّكَ وَمَاجَ

اَلْمُضَارَبَةُ [el-muḍārebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Vuruşmak maʿnāsınadır. Ve bir kimseden ticāret için māl alıp baʿde'l-iktisāb ribhine şerīk eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: ضَارَبَ لَهُ إِذَا اتَّجَرَ فِي مَالِهِ وَهِيَ الْقِرَاضُ Ve قِرَاضٌ [ḳirāḍ] ve مُقَارَضَةٌ [muḳāraḍat] مُضَارَبَةٌ [muḍārabet] maʿnāsınadır ki "ق،ر،ض" māddesinde sūreti meşrūhadır. Ve işbu مُضَارَبَةٌ [muḍārebet] rızk talebi için seyr ü sefer maʿnāsına olan ضَرْبٌ [ḍarb] dan meʾhūzdur. Ve مُضَارَبَةٌ [muḍārebet] bāb-ı mugālebede istiʿmāl olunur; yukālu: ضَارَبَهُ فَضَرَبَهُ أَيْ غَلَبَهُ فِي الضَّرْبِ Burada ضَرْبٌ [ḍarb] kelimesi bāb-ı evveldendir, zīrā efʿāl-i sahīha-i mübālaga bāb-ı evvele mahsūstur.

اَلتَّضَارُبُ [et-teḍārub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Vuruşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَضَارَبَ الْقَوْمُ أَيْ ضَارَبُوا

اَلضَّرِيبَةُ [eḍ-ḍarībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] vezninde) Tabīʿat ve nihād maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ كَرِيمُ الضَّرِيبَةِ أَيِ الطَّبِيعَةِ Ve kılıcın ağızına denir ki çalım yeridir; yukālu: ضَرَبَهُ بِضَرِيبَةِ السَّيْفِ أَيْ حَدِّهِ Burada müʾellifin وَالسَّيْفُ وَحَدُّهُ kavli nahviyyūnun أَعْجَبَنِي زَيْدٌ وَوَجْهُهُ kavlleri kabīlindendir. Ve bir pāre pamuğa denir, hallāclandığı iʿtibārıyla. Ve kılıçla darb olunan kişiye denir. Hāʾ ismiyyete mebnīdir, نَطِيحَةٌ [naṭīḥat] gibi. Ve

ضَرِيبَةٌ [Ḍarībet] Mīkāt-ı huccāc-ı ʿIrāḳ olan Ẕātu ʿIrḳ nām mahalle karīb bir dere adıdır ki suyu mahall-i mezbūra mündefiʿ olur. Ve

ضَرِيبَةٌ [ḍarībet] Harāc ve cizye ve ihtikār-ı arziyye ve gümrük gibi muʿayyen kesime kesilen vazīfe-i muʿayyeneye denir; yukālu: ضَرَبَ عَلَيْهِمُ الضَّرَائِبَ وَهِيَ الَّتِي تُؤْخَذُ فِي الْجِزْيَةِ وَنَحْوِهَا Ve galle-i ʿabde ıtlāk olunur ki ne kesb ve iddihār ederse yāhūd neye kesilip müteʿahhid olmuş ise efendisine verecek olduğu meblag-ı maʿhūddan ʿibārettir, gūyā ki ʿuhdesine darb olunmuştur. Cemʿi ضَرَائِبُ [ḍarāʾib] gelir.

اَلضَّرَبُ [eḍ-ḍarab] (fethateynle) Soğuğa dokunmak ve soğuklamak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرِبَ النَّبَاتُ ضَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ضَرَبَهُ الْبَرْدُ

اَلْإِسْتِضْرَابُ [el-istiḍrāb] Bal pek beyāz ve kıvāmlı olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَضْرَبَ الْعَسَلُ إِذَا ابْيَضَّ وَغَلُظَ Ve dişi hayvān erkek istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَضْرَبَتِ النَّاقَةُ إِذَا اشْتَهَتِ الْفَحْلَ لِلضِّرَابِ

ضُرَابِيَةٌ [Ḍurābiyet] (ḍād'ın zammıyla قُرَاسِيَةٌ [ḳurāsiyet] vezninde) Mışır kazāsında Bulbeys hizāsında vākiʿ Ḥavf nām mahalde bir kazā ismidir.

ضَارِبُ السَّلَمِ [Ḍāribu's-Selem] (sīn'in ve lām'ın fethiyle) Yemāme'de bir mevziʿ adıdır.

Şārih der ki تَضْرِيبٌ [taḍrīb] sevbi pamuklayıp çatmak, kezālik dikmek ve perde ve nihālī makūlesini nakşlamak ve basma basmak maʿnālarına müstaʿmel olur. Müʾellif kasr ve iktifā eylemiştir. Kezālik sikke basmak maʿnāsına da müstaʿmel olur.

[ض غ ب]

اَلضَّاغِبُ [eḍ-ḍāġib] (رَاغِبٌ [rāġib] vezninde) Şol kimseye denir ki bir yerde gizlenip vuhūş gibi seslenmekle adamı korkutur ola.

اَلضَّغِيبُ [eḍ-ḍaġīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Tavşan ve kurt sesine denir. Ve atın ve beygirin yürürken zekeri kabından zuhūr eden sese denir; ekserī menzil beygirlerinde olur.

اَلضُّغَابُ [eḍ-ḍuġāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi tavşanın ve kurdun seslerine denir.

اَلضَّغْبَةُ [eḍ-ḍaġbet] (تَمْرَةٌ [temret] veznin-

de) Tahkīk-i şārih üzere hurde hıyāra denir ki şenhıyār taʿbīr olunur. Aslı ضَغْبَسَةٌ [ḍaġbeset]tir, müʾellif iktifā eylemiştir.

اَلْمُضْغَبَةُ [el-muḍġabet] (mīm'in zammı ve ġayn'ın fethiyle) Şenhıyārı çok yere denir; yukālu: أَرْضٌ مُضْغَبَةٌ أَيْ كَثِيرُ الضَّغَابِيسِ

اَلضَّغْبُ [eḍ-ḍaġb] (ḍād'ın fethi ve ġayn'ın sükūnuyla) Şol kişiye denir ki zikr olunan hurde hıyār ekline müştehī, ʿalā-kavlin düşkün ve harīs ola. Müʾennesi ضَغْبَةٌ [ḍaġbet]tir hā'yla; yukālu: رَجُلٌ ضَغْبٌ أَيْ مُشْتَهٍ لِلضَّغَابِيسِ أَوْ مُولَعٌ يُحِبُّهَا وَامْرَأَةٌ ضَغْبَةٌ Ve

ضَغْبَةٌ [ḍaġbet] Masdar olur, tavşan yāhūd kurt gibi seslenip adam korkutmak maʿnāsına; yukālu: ضَغَبَ الرَّجُلُ ضَغْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَوَّتَ كَالْأَرَانِبِ وَالذِّئَابِ وَفَزَّعَ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَغَبَ الْمَرْأَةَ إِذَا نَكَحَهَا

[ض ن ب]

اَلضَّنْبُ [eḍ-ḍanb] (ḍād'ın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Yere vurmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَنَبَ بِهِ الْأَرْضَ ضَنْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَ Ve bir nesneyi avuçla kabz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَنَبَ بِالشَّيْءِ إِذَا قَبَضَ

[ض و ب]

اَلضَّوْبَانُ [eḍ-ḍavbān] (Dād'ın fethi ve zammıyla) Mehmūz olan ضُؤْبَانٌ [ḍuʾbān] maʿnāsınadır ki kavī ve tüvānā deveye denir. Müfredi ve cemʿi berāberdir. Ve

ضُوبَانٌ [ḍūbān] (ḍād'ın zammıyla) Devenin iki küreğinin ortasına yaʿnī yağrınısına denir.

اَلضَّوْبُ [eḍ-ḍavb] (صَوْبٌ [ṣavb] vezninde) Gizlenmek, istihfāʾ maʿnāsınadır; yukālu: ضَابَ الرَّجُلُ يَضُوبُ ضَوْبًا إِذَا اسْتَخْفَى Ve düşmanı reng ve hudʿa edip firīfte ve igfāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَابَ الرَّجُلُ إِذَا خَتَلَ

عَدُوًّا

[ض هـ ب]

اَلضَّهْبُ [eḍ-ḍahb] (نَهْبٌ [nehb] vezninde) Bir kimsenin rengini āteşle tagyīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَهَبَهُ بِالنَّارِ ضَهْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا غَيَّرَهُ Ve

ضَهْبٌ [ḍahb] Ahlāt-ı nāsa denir, evbāş ve ecnās-ı muhtelife gibi.

اَلضُّهُوبُ [eḍ-ḍuhūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] veznide) Bir kimse aslā bir işe yaramaz bī-hayr ve çolpa olmakla ʿavretçesine bir yādigār olmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَهَبَ الرَّجُلُ ضُهُوبًا إِذَا أَخْلَفَ وَضَعُفَ وَلَمْ يُشْبِهِ الرِّجَالَ

اَلتَّضْهِيبُ [et-taḍhīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Eti pastırma gibi kızgın taş üzere kebāb ve biryān eylemek; ʿalā-kavlin gereği gibi nuzc bulmayarak tatarī kebāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَهَّبَ اللَّحْمَ تَضْهِيبًا إِذَا شَوَاهُ عَلَى حِجَارَةٍ مُحْمَاةٍ أَوْ شَوَاهُ وَلَمْ يُبَالِغْ فِي نُضْجِهِ Ve yayı doğrultmak için āteşe tutmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَهَّبَ الْقَوْسَ إِذَا عَرَضَهَا عَلَى النَّارِ لِلتَّشْفِيفِ

اَلضَّهْبَاءُ [eḍ-ḍahbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznide) Şol yaya denir ki doğrulmak için āteşe tutulmakla ona āteş teʾsīr eylemiş ola.

اَلضَّيْهَبُ [eḍ-ḍayheb] صَيْهَبٌ [ṣayheb] vezninde ve mürādifidir ki şol ısı mekāna denir ki harāret-i şems teʾsīriyle o mertebede kızgın ola ki çiğ et, pastırma gibi puhte ola.

اَلْمُضَهَّبُ [el-muḍahheb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Tike tike parçalanmış ete denir; yukālu: لَحْمٌ مُضَهَّبٌ أَيْ مُقَطَّعٌ

اَلضَّهْضَبَةُ [eḍ-ḍahḍabet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Āteş biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَهْضَبَ النَّارَ إِذَا جَمَعَهَا

اَلْمُضَاهَبَةُ [el-muḍāhebet] (مُكَالَبَةٌ [muḳalebet] vezninde) مُقَابَحَةٌ [muḳābeḥat] maʿnāsınadır ki birbirinin ʿayb ve kubhunu keşf ü beyān ile bed ve nā-sezā muʿāmeleden ʿibārettir; yukālu: ضَاهَبَهُ إِذَا قَابَحَهُ

[ض ي ب]

اَلضَّيْبُ [eḍ-ḍayb] (عَيْبٌ [ʿayb] vezninde) ضِئْبٌ [ḍiʾb] lafzında lügattir ki hemze iledir, niteki zikr olundu.

FASLU'Ṭ-ṬĀʾİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الطَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ط ب ب]

اَلطِّبُّ [eṭ-ṭibb] (ṭā'nın harekāt-ı selāsı ve bā'nın teşdīdiyle) Hekīmlik eylemek maʿnāsınadır ki hasbe'l-iktizā cism ve nefs-i hayvānīye ʿilāc ve tīmār eylemekten ʿibārettir, pes gerek cismānī ve gerek rūhānī olsun ki edʿiye ve rukye gibi. *Miṣbāḥ*'ta ṭā'nın kesriyle ism olmak üzere mersūmdur ki tabīblik maʿnāsınadır; yukālu: طَبَّ الرَّجُلُ طِبًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا عَالَجَ الْجِسْمَ وَالنَّفْسَ Bāb-ı evvel kıyās üzeredir, zīrā muzāʿaf müteʿaddī bāb-ı evvelde kıyāstır, ve fi'l-meseli: "إِنْ كُنْتَ ذَا طِبٍّ فَطِبَّ لِعَيْنَيْكَ" İkisinde de ṭā'nın harekāt-ı selāsıyladır ve sānī emr-i hāzırdır, yaʿnī "Sen ehl-i tıbb isen ibtidā gözlerine tīmār kıl." Madrib-i mesel maʿlumdur. Ve ʿArablar karībü'l-husūl olan bir nesneden suʾāl olundukta: "قَرُبَ طِبٌّ وَقَرُبَ طِبًّا" derler. Fıkra-i ūlāda طِبٌّ [ṭibb] fāʿil ve sāniyede temyīzdir. Menşe-i mesel budur ki bir kimse bir hatun tezevvüc edip leyle-i zifāfta mübāşeret için paçaları aralığına çöktükte hatuna henüz bikr misin yoksa seyyib misin diye suʾāl eylemekle hatun, "قَدْ قَرُبَ طِبٌّ عَلَى رِوَايَةٍ طِبًّا" diye cevāb eyledi. Giderek elsinede mesel-i sāʾir oldu. Fıkra-i sāniye نِعْمَ رَجُلاً kabīlindendir. Zemaḫşerī burada طِبٌّ [ṭibb] lafını ʿilm ve şuʿūr ile tefsīr eylemiştir. Ve

طِبٌّ [ṭibb] Rıfk u sühūlet ve mülāyemet maʿnāsınadır; yukālu: طَبَّهُ إِذَا رَفَقَهُ Ve cādūluk ve sihr maʿnāsınadır; مَطْبُوبٌ [maṭbūb] مَسْحُورٌ [meshūr] demektir ve yukālu: أَصَابَهُ طِبٌّ أَيْ سِحْرٌ Şārih der ki sihre طِبٌّ [ṭibb] ıtlāk olunmak ifākate tefeʾüle mebnīdir, niteki لَدِيغٌ [ledīġ], سَلِيمٌ [selīm] ve mehleke olan beyābān مَفَازَةٌ [mefāzet] ile tesmiye olunmuştur. Ve

طِبٌّ [ṭibb] ṭā'nın kesriyle) Şehvet ve irāde ve şān ve hāl ve ʿādet maʿnālarınadır. Ve

طَبٌّ [ṭabb] (ṭā'nın fethiyle) Sıfat olur, mutlakan ʿamel ü kārında üstāz u hāzık u māhir olan kişiye denir, طَبِيبٌ [tabīb] gibi, ke-mā se-yuzkeru. Ve şol idrāk ve izʿānlı deveye ıtlāk olunur ki ayağını gözeterek nakl edip ʿale'l-ʿamyāʾ basmaz ola. Ve şol buğura denir ki ضِرَابٌ [ḍirāb] husūsunda hazākati olup çalık olmaya. Ve

طَبٌّ [ṭabb] Masdar olur, kırbanın derzlerini su tereşşüh eylememek için طِبَابَةٌ [ṭibābet] ile bürüyüp kapamak maʿnāsına; yukālu: طَبَّ خُرَزَ الْقِرْبَةِ إِذَا غَطَّاهَا بِالطِّبَابَةِ Ve

طِبٌّ [ṭabb] Umūrda rıfk ve teʾennī edip mesālihi hüsn-i vech ve lutf ve sühūletle temşīt-pezīr eylemek maʿnāsınadır; ve minhu'l-meselu: "مَنْ أَحَبَّ طَبَّ أَيْ تَأَنَّى الْأُمُورَ وَتَلَطَّفَ Yaʿnī "Umūrunun temşītini sevip isteyen kimse rıfk ve teʾennī ve sühūletle mübāşeret eder."

اَلطَّبِيبُ [eṭ-ṭabīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Mutlakan ʿamel ü kārında üstāz u hāzık u māhir olan kimseye denir. Şārih der ki giderek muʿālece-i emrāz eylemekte hāzık olan kimseye ıtlāk olunmuştur. Cemʿi أَطِبَّةٌ [eṭibbet] ve أَطِبَّاءُ [eṭibbāʾ] gelir; yukālu: هُوَ طَبٌّ وَطَبِيبٌ أَيْ مَاهِرٌ حَاذِقٌ فِي عَمَلِهِ

اَلطِّبَابَةُ [eṭ-ṭibābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Yerden uzun uzadı kıtʿaya denir. Ve sevbden ve sehābdan ve deriden uzun şukkaya ve kıtʿaya denir. Cemʿ-i cinsi طِبَابٌ [ṭibāb] dır. Ve şol dil gibi uzun meşin parçasına denir ki kırbanın aşağısında iki derzin ara-

lığına vazᶜ edip üzerinden dikerler, tā ki derzler kapanıp su tereşşüh eylemeye.

اَلطِّبَّةُ [eṭ-ṭibbet] (ṭā'nın kesriyle) ve

اَلطَّبِيبَةُ [eṭ-ṭabībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] vezninde) Bunlar da arzdan uzun uzadı kıtᶜaya ve sevbden ve sehābdan ve deriden uzun şukkaya ve kıtᶜaya denir. طِبَّةٌ [ṭibbet]in cemᶜi طِبَبٌ [ṭibeb] gelir, عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde.

اَلتَّطْبِيبُ [eṭ-ṭatbīb] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Suyu sızmasın diye meşkin derzleri beynine طِبَابَةٌ [ṭibābet] komak maᶜnāsınadır. Ve süt tulumunu bir ağaca asıp yağı çıkmak için çalkayıp yaymak maᶜnāsınadır. Ve dībā ve sāʾir cāmenin tevsīᶜ için koltukları altına ve yanlarına tīriz ve hıştek taᶜbīr olunan parça zamm u idhāl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: طَبَّبَ الدِّيبَاجَ إِذَا أَدْخَلَ فِيهِ بَنِيقَةً يُوَسِّعُهُ بِهَا

اَلطَّبَابَةُ [eṭ-ṭabābet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Tabīb olmak maᶜnāsınadır; tekūlu: مَا كُنْتَ طَبِيبًا وَلَقَدْ طَبِبْتَ بِالْكَسْرِ وَالْفَتْحِ طَبَابَةً

اَلْمُتَطَبِّبُ [el-muteṭabbib] (مُتَعَلِّمٌ [muteᶜallim] vezninde fenn-i tabābete müteᶜātī olan kimseye denir, yaᶜnī zātında üstāz olmamakla henüz tahsīl-i fenn-i tabābete saᶜy edip dürüşür olan kimseye denir; yukālu: هُوَ مُتَطَبِّبٌ أَيْ مُتَعَاطٍ عِلْمَ الطِّبِّ Ve *Nihāye*'de وَالْمُتَطَبِّبُ اَلَّذِي يُعَانِي الطِّبَّ وَلاَ يَعْرِفُهُ مَعْرِفَةً جَيِّدَةً ᶜibāretiyle mersūm olmakla mefhūm-ı mezkūr ile müttehaddir.

اَلْإِسْتِطْبَابُ [el-istiṭbāb] Bir kimse derdi için hangi devā sālihtir diye tabībden yā ehl-i tecribeden soruşturup devā-yı nāfiᶜ ihbārını istemek maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ يَسْتَطِبُّ لِوَجَعِهِ أَيْ يَسْتَوْصِفُهُ يَعْنِي يَسْتَوْصِفُ مِنْهُ الدَّوَاءَ أَيُّهَا تَصْلُحُ لِدَائِهِ

اَلطِّبَابَةُ [eṭ-ṭibābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Ānifen zikr olundu. Ve

طِبَابَةٌ [ṭibābet] ve

طِبَابٌ [ṭibāb] Sehābın saçak gibi salınan turresine ve salkımına denir ki ufka doğru uzun uzun salınır.

اَلطَّبْطَبَةُ [eṭ-ṭabṭabet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Su akarken peydā olan çağıltıya denir. Ve hāssaten telātüm-i seylābdan hāsıl olan çağıltıya denir. Ve

طَبْطَبَةٌ [ṭabṭabet] Masdar olur, seslenmek maᶜnāsına; yukālu: طَبْطَبَ الشَّيْءُ إِذَا صَوَّتَ

اَلطَّبْطَابَةُ [eṭ-ṭabṭābet] (ṭā'nın fethiyle) Kepçe tarzında bir yassı ağaca denir ki onunla top oynarlar, çevgān taᶜbīr olunur. Top ve çevgān oyunu Īrān'da ve Baġdād'da maᶜrūftur.

اَلْمُطَابَّةُ [el-muṭābbet] (teşdīd-i bā'yla مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Müdāvere yaᶜnī muᶜālece maᶜnāsınadır; yukālu: طَابَّهُ إِذَا دَاوَرَهُ

اَلطَّبْطَبِيَّةُ [eṭ-ṭabṭabiyyet] (yā-yı müşeddede ile) Turaya ve kırbaca denir ki onunla kamçı gibi adam dövülür, دِرَّةٌ [dirret] maᶜnāsına. Ve طُورَه [tura] دِرَّةٌ [dirret] muharrefidir, vurdukça tap tap diye savtından nāşī tesmiye olunmuştur.

طَبَاطَبَا [Ṭabāṭabā] (قَبَاقَبَا [ḳabāḳabā] vezninde) Şerīf İsmāᶜīl b. İbrāhīm b. el-Ḥasan b. el-Ḥasan b. ᶜAlī el-Murtaḍā kerremellāhu vechehu lakabıdır; lisānı peltek olmakla ḳāf harfini tāʾ ᶜunvānında tekellüm edip ᶜalā-kavlin kendilerine bir kabāʾ yaᶜnī kaftān verilmekle قَبَاقَبَا [ḳabāḳabā] diyecek yerde طَبَاطَبَا [ṭabāṭabā] demekle onunla telkīb olunmuştur.

Mütercim der ki İbn Ḫallikān tārīhinde "Ṭabāṭabā" İsmāᶜīl-i merkūmun pederi olan İbrāhīm'in lakabı olmak üzere mersūmdur. Bir gün gulāmına câme ge-

tir diye emr eyledikte "دُرَّاعَة [durrāʿat] mı getireyim" dedikte "yok قَبَاقَبَا [ḳabāḳabā]" diyecek yerde peltek olmağın طَبَاطَبَا [ṭabāṭabā] demekle kelām-ı mezbūr şöhret bulup Şerīf-i müşārünʾileyhe lakab oldu. İntehā.

اَلطَّبْطَابُ [eṭ-ṭabṭāb] (ṭā'nın fethiyle) Bir nevʿ kuş ismidir ki behāyim gibi iki büyük kulakları vardır.

[ط ح ب]

طِحَابٌ [Ṭiḥāb] (ḥā-yı mühmele ile كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir mevziʿ adıdır, onda bir vakʿa vākiʿ olmuştur.

[ط ح ر ب]

اَلطَّحْرَبَةُ [eṭ-ṭaḥrebet] (ṭā'nın ve rā'nın fethiyle ve kesreleriyle ve zammeleriyle lügattir) Sehāb pāresine denir. Ve bez ve câme parçasına denir; ʿalā-kavlin mādde-i mezbūre cahd ve nefy mevkiʿine mahsūstur, meselā: "مَا عَلَيْهِ طَحْرَبَةٌ" derler, "Eğninde libāstan bir pāre yoktur" ve "مَا فِي السَّمَاءِ طَحْرَبَةٌ" derler, "Havāda sehābdan bir pāre yoktur" demektir.

اَلطِّحْرِبُ [eṭ-ṭiḥrib] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Hār u hāşāk ve karıntı ve selinti makūlesine denir, غُثَاءٌ [ġuṣāʾ] maʿnāsına.

اَلطَّحْرَبَةُ [eṭ-ṭaḥrebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: طَحْرَبَ الْقِرْبَةَ إِذَا مَلَأَهَا Ve zartalamak maʿnāsınadır; yukālu: طَحْرَبَ إِذَا قَصَّعَ Ve yellenerek kaçıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: طَحْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا فَارًّا وَفَسَا

[ط ح ل ب]

اَلطُّحْلُبُ [eṭ-ṭuḥlub] (ṭā'nın ve lām'ın zammıyla ve lām'ın fethiyle lügattir) ve

اَلطِّحْلِبُ [eṭ-ṭiḥlib] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Yosun dedikleri yeşilliğe denir ki müzmin su yüzünde peydā olur.

اَلطَّحْلَبَةُ [eṭ-ṭaḥlebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Suyun yüzü yosun tutmak maʿnāsınadır; yukālu: طَحْلَبَ الْمَاءُ إِذَا عَلَاهُ الطُّحْلُبُ Ve devenin tüyünü kırkmak maʿnāsınadır; yukālu: طَحْلَبَ الْإِبِلَ إِذَا جَزَّهَا Ve katl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَحْلَبَ فُلَانًا إِذَا قَتَلَهُ Ve yerin yüzü nebāt ile yeşillenmek maʿnāsınadır; yukālu: طَحْلَبَتِ الْأَرْضُ إِذَا اخْضَرَّتْ بِالنَّبَاتِ

اَلْمُطَحْلِبُ [el-muṭaḥlib] (mīm'in zammı ve lām'ın kesri ve fethiyle) Yosun tutmuş suya denir. Ve yosunu çok olan suya denir.

اَلطِّحْلِبَةُ [eṭ-ṭiḥlibet] Kıla denir, şaʿar maʿnāsına; yukālu: مَا عَلَيْهِ طِحْلِبَةٌ أَيْ شَعْرَةٌ

[ط خ ر ب]

اَلطَّخْرَبَةُ [eṭ-ṭaḫrebet] Ḫā-yı muʿceme ile طَخْرَبَةٌ [ṭaḫrebet] vezninde ve mürādifidir ki ānifen zikr olundu. Lākin bu māddede طُخْرُبِيَّةٌ [ṭuḫrubiyyet] lafzını ziyāde ettiler ṭā'nın ve rā'nın zammeleri ve yā-yı müşeddede ile.

[ط ر ب]

اَلطَّرَبُ [eṭ-ṭarab] (fethateynle) Ferah ve sürūr maʿnāsınadır. Ve hüzn ve endūh maʿnāsına olmakla zıdd olur. Ve ʿinde'l-baʿz طَرَبٌ [ṭarab] şol tayş ve hiffetten ʿibārettir ki insāna kemāl-i sürūr u ferahtan yāhūd gam ve endūh ve kederden ʿārız olur. Şöyle ki derūnu aslā ārām ve karār edemeyip kuş gibi pervāz eder. Pes yalnız ferah ve sürūra tahsīs vehmdir. Ve

طَرَبٌ [ṭarab] Hareket maʿnāsınadır; ve şevk ve hāhiş maʿnāsınadır. Ve طَرَبٌ [ṭarab] bu maʿnālardan masdar dahi olur; yukālu:

طَرِبَ الرَّجُلُ طَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَرِحَ وَحَزِنَ ضِدٌّ بِهِ طَرَبٌ أَيْ حَرَكَةٌ وَشَوْقٌ ve yukālu:

اَلْمِطْرَابُ [el-miṭrāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) ve

اَلْمِطْرَابَةُ [miṭrābet] (hā'yla) Kesīrü't-tarab olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ مِطْرَابٌ وَمِطْرَابَةٌ أَيْ طَرُوبٌ يَعْنِي كَثِيرُ الطَّرَبِ

اَلْإِسْتِطْرَابُ [el-istiṭrāb] Tarab ve sürür taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَطْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا طَلَبَ الطَّرَبَ Ve deveyi nagamāt ile teşvīk ve tahrīk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَطْرَبَ الْإِبِلَ إِذَا حَرَّكَهَا بِالْحُدَاءِ

اَلْإِطْرَابُ [el-iṭrāb] (hemzenin kesriyle) Şevk ve taraba getirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَطْرَبَهُ إِطْرَابًا

اَلتَّطْرِيبُ [et-taṭrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) إِطْرَابٌ [iṭrāb] maʿnāsınadır. Ve nagme eylemek, tegannī maʿnāsınadır; yukālu: طَرَّبَ الْمُطْرِبُ إِذَا تَغَنَّى

اَلتَّطَرُّبُ [et-teṭarrub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) إِطْرَابٌ [iṭrāb] maʿnāsınadır; yukālu: تَطَرَّبَهُ بِمَعْنَى أَطْرَبَهُ

اَلْأَطْرَابُ [el-aṭrāb] (hemzenin fethiyle) Güzīde ve müntehab olan hoş-bū çiçeklere denir, نُقَاوَةُ الرَّيَاحِينِ [nuḳāvetü'r-reyāḥīn] maʿnāsına.

اَلْمَطْرَبُ [el-maṭrab] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) ve

اَلْمَطْرَبَةُ [el-maṭrabat] (hā'yla) Dar yola denir, طريق ضيق [ṭarīḳun ḍayyiḳun] maʿnāsına. Şārihin beyānına göre cemʿleri مَطَارِبُ [meṭārib]dir. *Nihāye*'de mersūmdur ki مَطَارِبُ[metārib] turuk-i kibāra; نَافِذٌ [nāfiẕ] turuk-i sıgāra denir. Ve ʿinde'l-baʿz turuk-ı zayyika-i müteferrikadan ʿibārettir; yukālu: طَرَّبْتُ عَنِ الطَّرِيقِ أَيْ عَدَلْتُ عَنْهُ Pes müʾellifin ʿibāresi kāsırdır.

اَلطَّرِبُ [eṭ-Ṭarib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Peygamber-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretlerinin esb-i mükerremleri ismidir.

اَلْمَطَارِبُ [el-Meṭārib] (mīm'in fethiyle) Yemen'de bir kazā ve eyālet adıdır.

طَيْرُوبٌ [Ṭayrūb] (طَيْفُورٌ [ṭayfūr] vezninde) Bir recül adıdır.

طَارَابُ [Ṭārāb] (فَارَابُ [fārāb] vezninde) Buḫārā kazāsında bir karye adıdır.

طَرَابِيَةٌ [Ṭarābiyet] (قَرَاسِيَةٌ [ḳarāsiyet] vezninde) Mışır ülkesinde bir kazā adıdır; ʿalā-kavlin ضَرَابِيَةٌ [ḍarābiyet]tir ḍād-ı muʿceme ile.

[ط ر ط ب]

اَلطَّرْطَبَةُ [eṭ-ṭarṭabet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Keçi sağan kimse keçiyi durdurmak için dudaklarını ıslık gibi seslendirmek maʿnāsınadır; yukālu: طَرْطَبَ الْحَالِبُ بِالْمَعِزِ إِذَا صَاتَ لَهَا بِشَفَتَيْهِ Ve su karında yā kırbada çalkanmak maʿnāsınadır; yukālu: يُطَرْطِبُ الْمَاءُ فِي الْجَوْفِ أَيْ يَضْطَرِبُ Ve koyun ve keçi kısmını sağmağa çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: طَرْطَبَ بِالْغَنَمِ إِذَا أَشْلَاهَا

اَلطُّرْطُبُ [eṭ-ṭurṭub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلطُّرْطُبُّ [eṭ-ṭurṭubb] (أُسْقُفٌّ [usḳuff] vezninde) Kova gibi iri ve sölpük olan ʿavret memesine denir, ثَدْيٌ [sedy] kelimesini müʾennes ʿadd edenlere göre müfredinde طُرْطُبَى [ṭurṭubā] denir elif'in kasrıyla. Ve

طُرْطُبٌّ [ṭurṭubb] Ālet-i tenāsüle denir.

اَلطُّرْطُبَانِيَّةُ [eṭ-ṭurṭubāniyyet] (yā-yı müşeddede ile) ve

اَلطُّرْطُبَةُ [eṭ-ṭurṭubet] (takyīd-i şārih üzere bā'nın tahfīfiyle) Memesi uzun ve sarkık

olan hatuna ve sāʾir hayvāna denir.

اَلطُّرْطُبَّيْنِ [eṭ-ṭurṭubbeyn] (bā'nın teşdīdi ve tesniye bünyesiyle) Bir kelimedir ki دُهْدُرَّيْنِ [duhdurreyn] kelimesiyle hezl ü istihzāʾ mevkiʿinde īrād olunur, yaʿnī bir kimseyi hezl ü istihzā ettikte دُهْدُرَّيْنِ وَطُرْطُبَّيْنِ derler, bātıl ve bī-hayr u menfaʿat nesne murād edip ve tesniye ile teʾkīd ederler. Ve دُهْدُرَّيْنِ rā bābında meşrūhtur.

[ط ر ع ب]

اَلطَّرْعَبُ [eṭ-ṭarʿab] (جَعْفَرٌ [caʿfer] veznin-de) Bed-nümā ve muztarib-endām ve kabīhu't-tūl olan uzun kimseye denir.

[ط س ب]

اَلْمَطَاسِبُ [el-meṭāsib] (mīm'in fethiyle) Yerinde çok durmakla be-gāyet mütegay-yir olup bir vechile istiʿmāle salāhiyyeti kalmayan sulara denir, مِيَاهٌ سُدْمٌ maʿnāsına. Zāhiren müfredi, مَطْسَبٌ [maṭseb]dir.

[ط ع ب]

اَلطَّعْبُ [eṭ-ṭaʿb] (صَعْبٌ [ṣaʿb] vezninde) Hoşluk ve lezzet ve tayyib maʿnāsınadır; yukālu: مَا بِهِ مِنَ الطَّعْبِ شَيْءٌ أَيْ مَا بِهِ مِنَالَلَّذَّةِ وَالطِّيبِ

[ط ع ز ب]

اَلطَّعْزَبَةُ [eṭ-ṭaʿzebet] (ʿayn-ı mühmele ve zā-yı muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Bir kimseyi maskaralığa alıp hezl ü istihzā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَعْزَبَهُ إِذَا هَزَأَ بِهِ وَسَخِرَ

[ط ع س ب]

اَلطَّعْسَبَةُ [eṭ-ṭaʿsebet] (sīn-i mühmele ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] ezninde) Yolsuz ve hidāyetsiz müteʿassifen yelip gitmek maʿnāsınadır, gerek suverī ve gerek maʿnevī olsun; yukālu: طَعْسَبَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا فِي تَعَسُّفٍ

[ط ع ش ب]

طَعْشَبٌ [Ṭaʿşeb] (şīn-i muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül adıdır.

[ط غ ب]

طُوغَابُ [Ṭūġāb] (ṭā-yı mazmūme ve ġayn-ı muʿceme ile) Erzenü'r-Rūm eyāletinde bir belde adıdır.

[ط ل ب]

اَلطَّلَبُ [eṭ-ṭaleb] (fethateynle) İstemek maʿnāsınadır; yukālu: طَلَبَهُ طَلَبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَاوَلَ وُجُودَهُ وَأَخَذَهُ Yaʿnī "O nesnenin bu-lunmasını ve almasını istedi." Ve meyl ve ragbet eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: طَلَبَ فُلَانٌ إِلَيَّ أَيْ رَغِبَ Ve ıraklaşmak, tebāʿud maʿnāsınadır; yukālu: طَلِبَ الرَّجُلُ طَلَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَبَاعَدَ

اَلطَّالِبُ [eṭ-ṭālib] İsm-i fāʿildir, isteyici, hāhende maʿnāsınadır. Cemʿi طُلَّبٌ [ṭul-leb] gelir رُكَّعٌ [ruḳḳaʿ] vezninde ve طُلَّابٌ [ṭullāb] gelir كُتَّابٌ [kuttāb] vezninde ve طَلَبَةٌ [ṭalebet] gelir كَتَبَةٌ [ketebet] vezninde ve طَلَبٌ [ṭaleb] gelir عَرَبٌ [ʿarab] vezninde.

Şārihin beyānına göre vezn-i ahīr ism-i cemʿdir, sıfat-ı müşebbehe طَلُوبٌ [ṭalūb] dur صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde. Cemʿi طُلُبٌ [ṭulub] gelir كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve mübālaga ism-i fāʿil طَلَّابٌ [ṭallāb]dır شَدَّادٌ [şeddād] vezninde. Cemʿi طَلَّابُونَ [ṭallābūn] dur. Kezālik sıfat-ı müşebbehe طَلِيبٌ [ṭalīb] gelir أَمِيرٌ [emīr] vezninde. Cemʿi طُلَبَاءُ [ṭulebāʾ] gelir كُرَمَاءُ [kuremāʾ] vezninde.

اَلتَّطَلُّبُ [et-teṭallub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) ve

اَلْإِطِّلَابُ [el-iṭṭilāb] (hemzenin ve ṭā-yı mü-şeddedenin kesriyle إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-

de) Bunlar da taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَلَبَهُ وَأَطْلَبَهُ بِمَعْنَى تَطَلَّبَهُ Lākin [teṭallub]un mefhūmu mütekellif olmakla merreten baʿde-uhrā taleb eylemek olur.

اَلتَّطْلِيبُ [et-taṭlīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi mühletle istemek maʿnāsınadır ki murād arasını açarak taleb eylemektir; yukālu: طَلَّبَهُ تَطْلِيبًا إِذَا طَلَبَهُ فِي مُهْلَةٍ

اَلْمُطَالَبَةُ [el-muṭālebet] ve

اَلطِّلَابُ [eṭ-ṭilāb] (ṭāʾnın kesriyle) Bir kimsenin zimmetinde olan hakkı ve alacağı taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَالَبَهُ مُطَالَبَةً وَطِلَابًا إِذَا طَلَبَهُ بِحَقٍّ

اَلطَّلَبُ [eṭ-ṭaleb] (fethateynle) ve

اَلطِّلْبَةُ [eṭ-ṭilbet] (ṭāʾnın kesri ve lāmʾın sükūnuyla) Maʿnā-yı mezbūrdan ismdir ki matlūb olan hakka denir; tekūlu: لِي عِنْدَهُ طَلَبٌ وَطِلْبَةٌ أَيْ حَقٌّ يُطَالَبُ

اَلْإِطْلَابُ [el-iṭlāb] (hemzenin kesriyle) Bir kimsenin matlūbunu verip hācetini revā kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطْلَبَ فُلَانًا إِذَا أَعْطَاهُ مَا طَلَبَهُ Ve bir kimsenin matlūbunu kable't-taleb vermeyip taleb-kār olmakla muztarr ve muhtāc eylemek maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: أَطْلَبَهُ أَيْ أَلْجَأَهُ إِلَى الطَّلَبِ

اَلْمُطْلِبُ [el-muṭlib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Baʿīd olan merʿāya denir; yukālu: كَلَأٌ مُطْلِبٌ أَيْ بَعِيدٌ Kezālik merʿādan baʿīd olan suya denir; ʿalā-kavlin merʿā ile mā-beyni iki mīl mesāfe yāhūd bir merhale yāhūd iki merhale olan suya denir; yukālu: مَاءٌ مُطْلِبٌ أَيْ بَعِيدٌ عَنِ الْكَلَإِ أَوْ بَيْنَهُمَا مِيلَانِ أَوْ يَوْمٌ أَوْ يَوْمَانِ Ve

مُطْلِبٌ [Muṭlib] Esāmīdendir: ʿAlī b. Muṭlib el-Berḳī muhaddisīndendir.

اَلطِّلْبُ [eṭ-ṭilb] (ṭāʾnın kesriyle) Hāssaten tālib-i nisvān olan kişiye denir; yukālu: هُوَ طِلْبُ نِسَاءٍ أَيْ طَالِبُهُنَّ Cemʿi أَطْلَابٌ [aṭlāb] gelir ve طِلَبَةٌ [ṭilebet] gelir عِنَبَةٌ [ʿinebet] veznindedir. Ve

طِلْبٌ [ṭilb] (ṭāʾnın kesriyle) ve

طِلْبَةٌ [ṭilbet] (hāʾyla) Matlūbe ve maʿşūka olan hatuna denir; yukālu: هِيَ طِلْبُهُ وَطِلْبَتُهُ إِذَا كَانَ يَهْوَاهَا

اَلطِّلْبَةُ [eṭ-ṭalibet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Matlūb olan şeyʾe denir; yukālu: أَعْطِنِي طِلْبَتَكَ أَيْ مَا طَلَبْتَهُ

اَلطُّلْبَةُ [eṭ-ṭulbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Irak sefere denir; yukālu: بَدَتْ لَهُ طُلْبَةٌ أي سَفَرَةٌ بَعِيدَةٌ

أُمُّ طِلْبَةَ [umm ṭilbet] (ṭāʾnın kesriyle) Tavşancıl kuşunun künyesidir.

اَلْمُطَّلِبُ [el-Muṭṭalib] (mīmʾin zammı ve ṭāʾyı müşeddedenin fethiyle) Esāmīdendir: Muṭṭalib b. ʿAbdullāh b. Ḥanẓab ki Maḫzūm kabīlesindendir, tarīk-i ʿIrāḳ'ta vāki ʿ بِئْرُ مُطَّلِبٍ [Biʾru Muṭṭalib] dedikleri kuyu ona mensūbdur. Ve ʿAbdulmuṭṭalib b. Hāşim cedd-i Peygamber-i zī-şānʾdır, ʿaleyhiʾs-salātu veʾs-selām; ism-i aslīsi ʿĀmirʾdir.

Mütercim der ki vaktā ki Hāşim Ġazzeʾde vefāt edip oğlu ʿĀmir, Medīneʾde vālidesi yanında yetīm kalmakla bī-peder olan evlādın hāli maʿlūmdur, ʿusret-i maʿīşet ve resāset ve perīşāniyyetle imrār-ı evkāt ederler idi. Karīne-i hāl bir kimse Mekkeʾde ʿĀmirʾin ʿamucası olan Muṭṭalibʾe ʿĀmirʾin perīşānlığını ihbār ve ifāde eyledikte pençe-i ʿasabiyyet-i rahim ü karābet ʿinān-rübā-yı tāb ü tākat olup hemān Medīne tarafına pūyān oldu. Baʿdeʾl-vusūl ʿĀmirʾi ahz ve esbine irdāf eyleyerek Mekkeʾye ʿavd u kufūl eyle-

di. Hīn-i duhūlde مَا هَذَا الصَّبِيُّ diye suʾāl edenlere resāset-i libās-ı ʿĀmir'den ʿār ile birāder-zādemdir demeyip هُوَ عَبْدِي diye cevāb eylemekle elsine-i nāsta ʿAbdulmuṭṭalib ile şöhret-yāb olmuştur. İntehā.

طَلُوبُ [Ṭalūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Semīrāʾ kurbünde bir kuyu adıdır.

طَلُوبَةُ [Ṭalūbet] (hā'yla) Bir dağın ismidir.

مَطْلُوبٌ [Maṭlūb] bir mevziʿ adıdır.

طُلَيْبٌ [Ṭuleyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

طَالِبٌ [Ṭālib] ve

طَلَّابٌ [Ṭallāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

طَلَبَةٌ [Ṭalebet] (fetehātla) Esāmī-i nāstandır.

[ط ل ح ب]

اَلْمُطْلَحِبُّ [el-muṭleḥibb] مُسْلَحِبٌّ [musleḥibb] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

[ط ن ب]

اَلطُّنُبُ [eṭ-ṭunub] (ṭā'nın ve nūn'un zammıyla) Çadır ipine denir, çadırın serāperdelerini bend ettikleri uzun ipten ʿibārettir; ʿalā-kavlin çadırın kazığına geçirip bağladıkları ipten ʿibārettir. Cemʿi أَطْنَابٌ [aṭnāb] ve طِنَبَةٌ [ṭinebet] gelir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde; yukālu: شَدَّ الْبَيْتَ بِالطُّنُبِ وَهُوَ حَبْلٌ طَوِيلٌ يُشَدُّ بِهِ سُرَادِقُ الْبَيْتِ أَوِ الْوَتِدُ Burada سُرَادِقُ أَوِ الْوَتِدُ kavli üzere maʿtūftur.

Müʾellif طُنُبٌ [ṭunub] kelimesini عُنُقٌ [ʿunuḳ] gibi müfred olmak üzere resm eylemiştir. Lākin *Muḳaddimetü'l-Edeb*'de ve *Muhezzeb*'de طِنَابٌ [ṭināb] kesr-i ṭā'yla müfred ve طُنُبٌ [ṭunub] zammeteynle ve أَطْنَابٌ [aṭnāb] cemʿ olmak üzere mersūmdur. Ve

طُنُبٌ [ṭunub] Şol tasmaya denir ki yayın kirişinin ucuna bend edip baʿdehu yayın kulağına geçirirler, tā ki kiriş kesilmeye. Ve göğüsün üstünde olan sinire denir ki murād boğazın çukurunu iki taraflı ihāta eden sinirlerdir; ikisine طُنُبَانِ [ṭunubān] derler. Boyun bir tarafa çevrildikte parmak gibi zāhir ve mümtedd olur. Ve

طُنُبٌ [Ṭunub] Māviyye ile Ẕātu'l-ʿUşar nām mahallerin beyninde bir mevziʿ adıdır; Başra huccācının menāzilindendir. Ve

طُنُبٌ [ṭunub] Ağacın kökünde olan damara ve rīşeye denir ki her tarafa sürüp gider. Ve bedende olan sinire ıtlāk olunur; yukālu: شَدَّ اللهُ الْمَفَاصِلَ بِالْأَطْنَابِ أَيِ الْأَعْصَابِ

اَلْإِطْنَابَةُ [el-iṭnābet] (hemzenin kesriyle) Bu dahi kūşe-i kemāna bend olunan sinire denir, طُنُبٌ [ṭunub] gibi. Ve

إِطْنَابَةٌ [iṭnābet] Sāyebāna denir, مِظَلَّةٌ [miẓallet] maʿnāsına. Ve bir hatun adıdır ki oğlu ʿAmr şuʿarādandır.

اَلطَّنَبُ [eṭ-ṭaneb] (fethateynle) Mızrak eğri olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَنِبَ الرُّمْحُ طَنَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اعْوَجَّ Ve atın ayakları uzun olarak sölpük olmak maʿnāsınadır. Kezālik atın beli uzun olmak maʿnāsınadır ki cündīler beyninde ʿuyūbdandır; yukālu: طَنِبَ الْفَرَسُ طَنَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ أَيْضًا إِذَا طَالَ ظَهْرُهُ

اَلْأَطْنَبُ [el-aṭneb] (أَشْهَبُ [eşheb] vezninde) Vasf-ı mezkūr üzere olan erkek ata denir.

طَنْبَاءُ [ṭanbāʾ] (شَهْبَاءُ [şehbāʾ] vezninde) Müʾennesidir.

اَلتَّطْنِيبُ [et-taṭnīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Çadırı ipleriyle çekip bağlamak maʿnāsınadır ki murād çadırı kurmaktır; yukālu: طَنَّبَ الْبَيْتَ تَطْنِيبًا إِذَا مَدَّهُ بِأَطْنَابِهِ وَشَدَّهُ Ve kurt ürümek maʿnāsınadır; yukālu:

طَنَّبَ الذِّئْبُ إِذَا عَوَى Ve ikāmet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: طَنَّبَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ Ve تَطْبِيبٌ [taṭbīb] maᶜnāsınadır ki tulumu ᶜamūda asıp çalkamakla süt çıkarmaktan ᶜibārettir; yukālu: طَنَّبَ السِّقَاءَ إِذَا طَبَّبَهُ

اَلْإِطْنَابُ [el-iṭnāb] (hemzenin kesriyle) Yel şiddetle esip toz ve talaz koparmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَطْنَبَتِ الرِّيحُ إِذَا اشْتَدَّتْ فِي غُبَارٍ Ve develer peyderpey katar üzere yürüyüp gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَطْنَبَتِ الْإِبِلُ إِذَا اتَّبَعَ بَعْضُهَا بَعْضًا فِي السَّيْرِ Ve ırmağın suyu uzun uzadı ırağa gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَطْنَبَ النَّهْرُ إِذَا بَعُدَ ذَهَابُهُ Ve bir nesneyi belāgat yaᶜnī mübālaga vechiyle vasf eylemek maᶜnāsınadır, gerek medh ve gerek zemm ü kadh olsun tatvīl-i kelām bunun lāzımıdır; yukālu: أَطْنَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى بِالْبَلَاغَةِ فِي الْوَصْفِ مَدْحًا كَانَ أَوْ ذَمًّا

اَلْمَطْنَبُ [el-maṭneb] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) Omuza denir, مَنْكِبٌ [menkib] maᶜnāsına. Ve omuz başıyla boynun arasına denir, عَاتِقٌ [ᶜātiḳ] maᶜnāsına.

اَلْمِطْنَابُ [el-miṭnāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Kesīr ve ᶜazīm ᶜaskere ıtlāk olunur, şöyle ki iki tarafının mā-beyni baᶜīd ve mümtedd ola; yukālu: جَيْشٌ مِطْنَابٌ أَيْ عَظِيمٌ

اَلْمُطَانِبُ [el-muṭānib] (mīm'in zammıyla) Çadırı tınāb tınāba mukārin ve mülāsık olan komşuya denir; tekūlu: هُوَ جَارِي مُطَانِبِي أَيْ طُنُبُ بَيْتِهِ إِلَي طُنُبِ بَيْتِي

[ط هـ ب]

اَلطَّهَبُ [eṭ-ṭaheb] (fethateynle) Hurde ve küçük ağaçların esmāsındandır.

[ط هـ ل ب]

اَلطَّهْلَبَةُ [eṭ-ṭahlebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yer yüzünde gitmek, seyr ü seyāhat maᶜnāsınadır; yukālu: طَهْلَبَ الرَّجُلُ إِذَا ذَهَبَ فِي الْأَرْضِ

[ط هـ ن ب]

اَلطَّهْنَبَى [eṭ-ṭahnebā] (ṭā'nın fethi ve elif'in kasrıyla) Yavuz ve şedīd ve tüvānā olan deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ طَهْنَبَى أَيْ شَدِيدٌ

[ط ي ب]

اَلطَّابُ [eṭ-ṭāb] (نَابٌ [nāb] vezninde) ve

اَلطِّيبُ [eṭ-ṭīb] (ṭā'nın kesriyle) ve

اَلطِّيبَةُ [eṭ-ṭībet] (hā'yla) ve

اَلتَّطْيَابُ [et-taṭyāb] (تَسْيَارٌ [tesyār] vezninde) Bir nesne pākīze ve lezīz ve hoş olmak maᶜnāsınadır; yukālu: طَابَ الشَّيْءُ يَطِيبُ طَابًا وَطِيبًا طِيبَةً وَتَطْيَابًا إِذَا لَذَّ وَزَكَا

Müᵓellifin *Baṣāᵓir*'de beyānına göre asl طِيبٌ [ṭīb] havāssın istilzāz eylediği nesneden ᶜibārettir, etᶜime ve eşribe ve sāᵓir nesnelerden gerek taᶜm ve rīh ve gerek pākīzelik ve hoş-manzarlık cihetiyle olsun ve gerek maᶜnevī olsun māl-ı helāl gibi. İntehā. Ve tekūlu: طِبْتُ بِهِ نَفْسًا أَيْ طَابَتْ بِهِ نَفْسِي Zīrā temeyyüz maᶜnāda fāᶜildir. Ve

طَابٌ [ṭāb] ve

طِيبٌ [ṭīb] ve

طِيبَةٌ [ṭībet] ve

تَطْيَابٌ [teṭyāb] Yer otlu ve çayırlı olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: طَابَتِ الْأَرْضُ إِذَا أَكْلَأَتْ Ve müteᶜaddī olur, bir nesneyi hoş ve pākīze ve gökçek eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: طَابَهُ أَيْ طَيَّبَهُ Ve

طَابٌ [ṭāb] طِيبٌ [ṭīb] maᶜnāsınadır ki hoş ve pākīze olan nesneye denir; vasf-bi'l-masdardır, خَبِيثٌ [ḫabīṯ] mukābilidir. Ve

طَابٌ [Ṭāb] Baḥreyn kazāsında bir karye adıdır. Ve Fārs ülkesinde bir ırmak adıdır.

اَلطُّيَّابُ [eṭ-ṭuyyāb] (زُنَّارٌ [zunnār] vezninde)

Be-gāyet hoş ve pākīze ve gökçek olan şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ طَابٌ كَمَا ذُكِرَ وَطُيَّابٌ أَيْ طِيبٌ

اَلطُّوبَى [eṭ-ṭūbā] (بُشْرَى [buşrā] vezninde) طِيبٌ [ṭīb] maʿnāsınadır, yaʿnī masdardır. Aslı طُيْبَى [ṭuybā] idi, yāʾ vāv'a kalb olundu. Ve طُوبَى [ṭūbā] طَيِّبَةٌ [ṭayyibet] lafzından cemʿ olur ki ṭā'nın fethi ve yā'nın teşdīdiyledir ve bu nādirdir. Ve أَطْيَبُ [aṭyeb] kelimesinden müʾennes olur. Ve iyilik ve güzellik, hüsnā maʿnāsınadır. Ve baht ve ʿayş-ı hoş ve hayr ve rāhat ve devlet maʿnāsınadır. Ve hīre ve güzīdegī maʿnāsınadır ki muhtārlık ve güzīdelik maʿnāsınadır. Ve

طُوبَى [Ṭūbā] Cennette bir şecerin ismidir; ʿalā-kavlin lügat-ı Hindīde طُوبَى [ṭūbā] cennetin ismidir. Ve yukālu: طُوبَى لَكَ وَطُوبَاكَ بِالْإِضَافَةِ ʿAlā-kavlin طُوبَاكَ taʿbīri lahn u hatādır.

طِيبَى [ṭībā] (ṭā'nın kesri ve elif'in kasrıyla) طُوبَى [ṭūbā] lafzında lügattir ki cennette bir şecer adıdır.

اَلْإِطَابَةُ [el-iṭābet] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi hoş ve pākīze kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطَابَهُ إِطَابَةً بِمَعْنَى طَيَّبَهُ Ve istincāʾ maʿnāsınadır ki mevziʿ-i necāseti gasl yā mesh ile tathīr eylemekten ʿibārettir; yukālu: أَطَابَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَنْجَى Yaʿnī "Nefsini murdārdan pāk eyledi." Ve hoş ve münakkah dil-keş kelām söylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَطَابَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَلَّمَ بِكَلَامٍ طَيِّبٍ Ve mihmāna hoş ve lezīz ve pākīze taʿām çekmek maʿnāsınadır; yukālu: أَطَابَ الرَّجُلُ لِلضَّيْفِ إِذَا قَدَّمَ طَعَامًا طَيِّبًا Ve hoş ve dilīr ve pākīze-ter oğlanları olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطَابَ فُلَانٌ إِذَا وَلَدَ بَنِينَ طَيِّبِينَ maʿnāsınadır; yukālu: أَطَابَ الرَّجُلُ إِذَا تَزَوَّجَ حَلَالاً

اَلتَّطْيِيبُ [et-taṭyīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznindedir) Bir nesneyi hoş ve tayyib eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَيَّبَهُ تَطْيِيبًا بِمَعْنَى أَطَابَهُ Ve bir nesneyi hoş ve pākīze bulmak maʿnāsınadır; yukālu: طَيَّبَ الشَّيْءَ إِذَا وَجَدَهُ طَيِّبًا

اَلطِّيبُ [eṭ-ṭīb] (ṭā'nın kesriyle) Hoş nesneye denir ki onunla tetayyüb ve teʿattur olunur, misk ve ʿanber ve dühn gibi. Ve helāl şeyʾe denir; yukālu: هُوَ طِيبٌ أَيْ حِلٌّ Ve mutlakan her nesnenin efdal ve enfesine denir; yukālu: يَطْلُبُ الطِّيبَ أَيِ الْأَفْضَلَ Ve

طِيبٌ [Ṭīb] Vāsiṭ ile şehri Tuster beyninde bir belde adıdır.

اَلطِّيبَةُ [eṭ-ṭībet] (hā'yla) Bu dahi helāl ve mübāh olan şeyʾe denir. Ve be-gāyet sāf ve berrāk olan bādeye ıtlāk olunur mey-i nāb maʿnāsına. Ve

طِيبَةُ [Ṭībet] Mışır ülkesinde iki karye adıdır. Ve zemzem suyunun ismidir. Ve Zerūd yanında bir karye adıdır.

اَلطِّيبَةُ [eṭ-ṭiyebet] (عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde) Gadr ve hīlesiz ve nakz-i ʿahdsiz dest-res olunan esīre ıtlāk olunur; yukālu: سَبْيٌ طِيبَةٌ أَيْ بِلَا غَدْرٍ وَنَقْضِ عَهْدٍ

اَلْأَطْيَبَانِ [el-aṭyebāni] (tesniye bünyesiyle) Ekl ve cimāʿa ıtlāk olunur; ʿalā-kavlin fem ve ferc ve ʿinde'l-baʿz şahm ve şebābdan ʿibārettir; ve minhu yukālu: ذَهَبَ الْأَطْيَبَانِ أَيِ الْأَكْلُ وَالْجِمَاعُ أَوِ الْفَمُ وَالْفَرْجُ أَوِ الشَّحْمُ وَالشَّبَابُ Burada şahmden murād kuvvet-i bedeniyyedir, وَبَقِيَ الْأَخْبَثَانِ أَيِ الضُّرَاطُ وَالسُّعَالُ

اَلْمَطَايِبُ [el-meṭāyib] (mīm'in fethiyle) ve

اَلْأَطَايِبُ [el-eṭāyib] Güzīde ve muhtār olan nesnelere denir. مَطَايِبُ [meṭāyib] kelimesinin lafzından müfredi yoktur. Baʿzılar dedi

ki işbu مَطَايِبُ [meṭāyib] ve أَطَايِبُ [eṭāyib] kelimeleri ʿArablardan مَطَايِبُ الرُّطَبِ وَأَطَايِبُ الْجَزُورِ ʿunvānıyla mesmūʿdur, yaʿnī müfredleri meskūt olup hemān cemʿ olarak böylece mesmūʿ olmuştur; yekūlūne: أَطْعَمَنَا مِنْ مَطَايِبِ الرُّطَبِ وَأَطَايِبِ الْجَزُورِ Ve ʿalā-kavlin مَطَايِبُ [meṭāyib]in müfredi مَطْيَبٌ [maṭyeb] yāhūd مَطَابٌ [meṭāb] ve مَطَابَةٌ [meṭābet]tir. Ve أَطَايِبُ [aṭāyib]in müfredi أَطْيَبُ [aṭyeb] dir.

اَلْإِسْتِطَابَةُ [el-istiṭābet] İstincāʾ maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: إِسْتَطَابَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَنْجَى Ve kasık kıllarını tıraş eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: إِسْتَطَابَ الرَّجُلُ إِذَا حَلَقَ الْعَانَةَ Ve bir nesneyi hoş ve tayyib bulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَطَابَ الشَّيْءَ إِذَا وَجَدَهُ طَيِّبًا ve yukālu: إِسْتَطْيَبَهُ عَلَى الْأَصْلِ Ve tatlı ve hoş-güvār su istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَطَابَ الْقَوْمَ إِذَا سَأَلَهُمْ مَاءً عَذْبًا

اَلْإِطْيَابُ [el-iṭyāb] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi hoş ve pākīze ve tayyib bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطْيَبَ الشَّيْءَ إِذَا وَجَدَهُ طَيِّبًا Ve bu aslı üzere istiʿmāl olunmuştur.

اَلطَّابَةُ [eṭ-ṭābet] (غَابَةٌ [ġābet] vezninde) Bādeye denir, خَمْرٌ [ḫamr] gibi.

طَيْبَةُ [Ṭaybet] (ṭāʾnın fethiyle) Medīne-i münevvere esmāsındandır.

طَابَةُ [Ṭābet] ve

طَيِّبَةٌ [Ṭayyibet] (سَيِّدَةٌ [seyyidet] vezninde) ve

مُطَيَّبَةٌ [Muṭayyebet] (مُكَرَّمَةٌ [mukerremet] vezninde) Bunlar da Medīne-i münevvere'nin ismleridir. Nām-ı aslīsi يَثْرِبُ [Yeṯrib] olup meʿhazı olan ثَرْبٌ [ṯerb] fesād maʿnāsına olmakla istihcān olup elfāz-ı mezkūre ile tesmiye buyrulmuştur.

عِذْقُ بْنُ طَابٍ [ʿİẕḳ b. Ṭāb] (ʿayn'ın kesri ve ẕāl-ı muʿcemenin sükūnuyla) Medīne'de bir hurmālık adıdır.

اِبْنُ طَابٍ [ibn ṭāb] Bir nevʿ hurmāya ıtlāk olunur ki hālen Medīne hurması taʿbīr eyledikleri hurmādır.

اَلطِّيَابُ [eṭ-Ṭiyāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Baṣra'da bir hurmālık adıdır.

اَلطَّيِّبُ [eṭ-ṭayyib] (سَيِّدٌ [seyyid] vezninde) Be-gāyet hoş ve pākīze ve gökçek olan nesneye denir; خَبِيثٌ [ḫabīṯ] mukābilidir. Ve helāl olan şeyʾe ıtlāk olunur; yukālu: مَالٌ طَيِّبٌ أَيْ حَلَالٌ Ve

طَيِّبٌ [Ṭayyib] ve

مُطَيِّبٌ [Muṭayyeb] (مُكَرَّمٌ [mukerrem] vezninde) Peygamber-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretlerinin iki ferzend-i ercümendleri ismleridir.

أَبُو طَيْبَةَ [Ebū Ṭaybet] (ṭā'nın fethiyle) Peygamber-i ʿālī-şān ʿaleyhi's-selām hazretlerinin haccāmları olan zātın künyesidir; İsmi Dīnār'dır.

طَابَانُ [Ṭābān] Ḫābūr kazāsında bir karyedir.

اَلْأَيْطُبَّةُ [el-eyṭubbet] (hemzenin fethi ve yā'nın sükūnu ve ṭā'nın zammı ve bā'nın teşdīd ve tahfīfiyle) Dişi keçinin ve āhūnun teke taleb edip erkeğe kızması hāletine denir ki tekesimek taʿbīr olunur; yukālu: دَنَتْ أَيْطُبَّةُ الْعَنْزِ أَيِ اسْتِحْرَامُهَا

اَلطُّوبُ [eṭ-ṭūb] (ṭā'nın zammıyla) Tuğlaya ve kiremite denir.

اَلْمُطَايَبَةُ [el-muṭāyebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Latīfe ve mizāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَايَبَهُ أَيْ مَازَحَهُ

حِلْفُ الْمُطَيَّبِينَ [ḥilfu'l-muṭayyebīn] (ḥā'nın kesriyle) مُطَيَّبٌ [muṭayyeb]lerin ʿahd ve

mīsākı demektir. Peygamber-i enām ʿaleyhi's-selām hazretleri yirmi beş yaşında iken baʿzı kabāʾil-i ʿArab beynlerinde münʿakid olan ʿahd ü yemīn olacaktır. Sūreti budur ki Benū ʿAbdumenāf bi'l-ittifāk Benu'd-Dār'ın zabt ve tevliyetlerinde olan Kaʿbe-i mükerreme'nin حِجَابَةٌ [ḥicābet] ve رِفَادَةٌ [rifādet] ve لِوَاءٌ [livāʾ] ve سِقَايَةٌ [siḳāyet] mansıblarını almak murād eylediklerinde Benū ʿAbduddār imtināʿ eylemeleriyle min-baʿd her kavm īfā-yı hakk-ı ʿasabiyyetle birbirlerine yārī ve muʿāvenet eylemek üzere ʿahd ü yemīn eylediler. Benū ʿAbdumenāf ecnās-ı tībi cemʿ ve tahmīr edip bir büyük çanak içre vazʿ ve taraf-dārlarıyla ki beş kabīle ehlidir, ellerini ona gams ederek ʿakd-i ʿahd ü yemīn eyledikten sonra li-ecli't-teʾkīd ellerini dīvār-ı Kaʿbe'ye mesh eylediler. Bināʾenʿaleyh مُطَيَّبِينَ [Muṭayyebīn] ile tesmiye olundular. Benū ʿAbduddār dahi kendi hulefālarıyla ki altı kabīleden ʿibārettir, āher-güne müʾekked ʿakd-i kasem eylediler. Bu sebeble أَحْلَافٌ [Aḥlāf] tesmiye olundular. Resūl-i ekrem ʿaleyhi's-selām hazretleri Mutayyebīn tarafında bulunmuşlar idi. حِجَابَةٌ [ḥicābet]ten mūrād Kaʿbe'nin kapıcılığıdır ve رِفَادَةٌ [rifādet] Ḳureyş ahālīsi miyānelerinden bir mikdār māl ifrāz edip onunla zebīb ve buğday ahz ederler idi, tā ki huccāc için hāzır buluna. Ve لِوَاءٌ [livāʾ] Kaʿbe'nin sancağını tertīb eylemektir. Ve سِقَايَةٌ [siḳāyet] huccāca su vermektir.

FASLU'Ẓ-ẒĀʾİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الظَّاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[ظ أ ب]

اَلظَّأْبُ [eẓ-ẓaʾb] (دَأْبٌ [deʾb] vezninde) Bāng ve feryād eylemek, زَجَلٌ [zecel] ve صَوْتٌ [ṣavt] maʿnāsınadır; yukālu: ظَأَبَ الرَّجُلُ ظَأْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا زَجَلَ وَصَاتَ Ve evlenmek, tezevvüc maʿnāsınadır; yukālu: ظَأَبَ الرَّجُلُ ظَأْبًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا تَزَوَّجَ Ve çağıltı ve gırīv ve celebe maʿnāsınadır; yukālu: مَا هَذَا الظَّأْبُ أَيِ الْجَلَبَةُ Ve zulm ü sitem ve bīdād maʿnāsınadır. Ve teke bağırmak maʿnāsınadır; yukālu: ظَأَبَ التَّيْسُ إِذَا صَاحَ Ve سِلْفٌ [silf] ve hem-dāmād maʿnāsınadır ki zevcenin enīştesidir, bacanak taʿbīr olunur. Cemʿi أَظْؤُبٌ [eẓʾub] gelir أَكْلُبٌ [eklub] vezninde ve ظُؤُوبٌ [ẓuʾūb] gelir عُرُوقٌ [ʿurūḳ] vezninde.

اَلْمُظَاءَبَةُ [el-muẓāʾebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) İki kimse iki hemşīre tezevvüc edip birbirine bacanak olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَوَّجَا بِالْمُظَاءَبَةِ وَهِيَ أَنْ يَتَزَوَّجَ إِنْسَانٌ اِمْرَأَةً وَيَتَزَوَّجَ آخَرُ أُخْتَهَا

[ظ ب ظ ب]

اَلظَّبْظَابُ [eẓ-ẓabẓāb] (طَبْطَابٌ [ṭabṭāb] vezninde) Renc ve derd ve taʿab ve mihnet gibi ʿārıza-i şedīdeye denir ki mūcib-i takallüb ü ıztırāb olur; yukālu: مَا بِهِ ظَبْظَابٌ أَيْ قَلَبَةٌ وَوَجَعٌ Ve ʿayb u nakīsa maʿnāsınadır. Ve bir nevʿ sivilce ismidir ki göz kapağında çıkar, جُدْجُدٌ [cudcud] dahi derler. Ve dilber delikanlı oğlanların çehrelerinde çıkan sivilcelere denir. Ve çağıltı ve şamata ve gırīv ve celebe maʿnāsınadır. Ve bir kimseye şerr ü mazarrat īkāʿıyla tehdīd eden kimsenin müʾessir kelām-ı vaʿīdine denir;

tekūlu: سَمِعْتُ ظَبْظَابَهُ وَهُوَ كَلَامُ الْمُوعِدِ بِشَرٍّ Ve

ظَبْظَابٌ [Ẓabẓāb] Mülūk-i Yemen'den birinin ismidir.

اَلظَّبْظَبَةُ [eẓ-ẓabẓabet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Mahmūm olmak maʿnāsınadır; yukālu: ظُبْظِبَ الرَّجُلُ عَلَى الْبِنَاءِ لِلْمَجْهُولِ إِذَا حُمَّ

اَلتَّظَبْظُبُ [et-teẓabẓub] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bir nesne āhestece sühületle düşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَظَبْظَبَ الشَّيْءُ إِذَا كَانَ لَهُ وَقْعٌ يَسِيرٌ

[ظ ر ب]

اَلظَّرِبُ [eẓ-ẓarib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Yerde sövelip domalan iri taşa ve kayaya denir ki ucu yalman gibi sivri ve keskin ola; ʿalā-kavlin yüksek ve sivri olmayıp döşekli yastım dağa denir yāhūd küçük dağa denir. Cemʿi ظِرَابٌ [ẓirāb] gelir سِهَامٌ [sihām] gibi.

Şārih der ki bu cemʿ garīzdir, sükūn-ı rā ile tahfīf tevehhümüne mebnīdir. Ve

ظَرِبٌ [Ẓarib] Bir recül adıdır. Ve Nebiyy-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretlerinin feresleri ismidir. Ve bādiyede Ḳarʿā ile Vāḳişa nām mahaller beyninde bir su birkesi ismidir.

ظَرِبُ لُبْنٍ [Ẓaribu Lubn] (lām'ın zammı ve bā'nın sükūnuyla) Bir mevziʿ adıdır.

اَلظُّرُبُّ [eẓ-ẓurubb] (عُتُلٌّ [ʿutull] vezninde) Galīzü'l-cüsse topaç bodura denir; yukālu: رَجُلٌ ظُرُبٌّ أَيْ قَصِيرٌ غَلِيظٌ

اَلظِّرِبَانُ [eẓ-ẓaribān] (قَطِرَانٌ [ḳaṭirān] vezninde ki murād ẓā'nın fethi ve rā'nın kesriyledir) Kedi cüssesinde bed-rāyihalı bir cānverdir; Türkīde göcen taʿbīr olunur, be-gāyet zartacı ve zartası ziyādesiyle müntin olur. Bir cāmeye osursa cāme eskiyip gider, henüz rāyiha-i habīsesi ondan zāʾil olmaz. Ekserī kelerin yuvasının ağızına dübürünü vazʿ edip içeriye doğru zarta eylemekle bed rāyihasından keler muztarib olup tahammülden kalmakla nāçār taşraya pertāb edip çıktıkta sayd ve ekl eder. Melʿūnun zartası oltasıdır; ve fi'l-meseli: "فَسَا بَيْنَهُمُ الظِّرْبَانُ" أَيْ تَقَاطَعُوا Yaʿnī bir müfsid ve mekkār niçe ahbāb miyānelerine ilkā-yı fesād ile birbirinden kesilip cüdā olsalar, mesel-i mezbūru darb ederler. Mütercim der ki o cānvere ʿArablar مُفْرِقُ النَّعَمِ ıtlāk ederler, zīrā deve sürüsünün aralığına girip cā-be-cā zarta çektikte rāyiha-i kerīhesinden develer perīşān olur. İntehā. Cemʿi ظَرَابِينُ [ẓarābīn] gelir ve ظَرَابِيُّ [ẓarābiyy] gelir yā-yı müşeddede ile, gūyā ki āti'z-zikr ظَرِبَّاءُ [ẓaribbāʾ] kelimesinden cemʿdir. Ve

ظِرْبَى [ẓirbā] (ẓā'nın kesri ve elifin kasrıyla) ve

ظِرْبَاءُ [ẓirbāʾ] (ẓa'nın kesri ve elifin meddiyle) İsm-i cemʿlerdir.

اَلظَّرِبَّاءُ [eẓ-ẓaribbāʾ] (ẓā'nın fethi ve rā'nın kesri ve bā'nın teşdīdiyle) Bu dahi ظَرِبَان [ẓaribān] gibi cānver-i mersūmun ismidir.

اَلتَّظْرِيبُ [et-taẓrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Davarın tırnağı be-gāyet pek ve metīn olmak maʿnāsınadır; yukālu: ظُرِّبَتِ الْحَوَافِرُ تَظْرِيبًا عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا صَلُبَتْ وَاشْتَدَّتْ

اَلْمُظَرَّبَةُ [el-muẓarrabet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Be-gāyet sulb ve metin olan davar tırnaklarına denir.

اَلْأَظْرَابُ [el-aẓrāb] (أَحْبَابٌ [aḥbāb] vezninde) نَوَاجِذُ [nevāciẓ] ardında olan dört dişlere denir. Ve نَوَاجِذُ [nevāciẓ] ʿinde'l-müʾellif muhteleftir; ʿalā-kavlin أَظْرَابٌ [aẓrāb] dişlerin köklerine denir.

ظَرِيبٌ [Ẓarīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Mevziʿ

adıdır.

اَلظَّرَبُ [eẓ-ẓarab] (طَرَبٌ [ṭarab] vezninde) Yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: ظَرِبَ بِهِ ظَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَصِقَ بِهِ

ظُرَيْبَةُ [Ẓuraybet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[ظ ن ب]

اَلظِّنْبُ [eẓ-ẓinb] (ẓā'nın kesri ve nūn'un sükūnuyla) Ağacın köküne denir.

اَلظُّنْبَةُ [eẓ-ẓunbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Şol sinire denir ki ok yeleğinin gez tarafında olan ucuna sarılır.

اَلظُّنْبُوبُ [eẓ-ẓunbūb] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Ayakta incik taʿbīr olunan ʿuzvun ön taraftan yaʿnī taşra tarafından ucuna denir yāhūd incik kemiğine denir ki kuru incik ve kalem ve düdük taʿbīr olunur; ʿalā-kavlin kuru inciğin ucuna denir; yukālu: ضَرَبَ ظُنْبُوبَهُ وَهُوَ حَرْفُ السَّاقِ مِنْ قُدُمٍ أَوْ عَظْمُهَا أَوْ حَرْفُ عَظْمِهَا Burada قُدُمٌ [ḳudum] lafzı zammeteynledir. Ve hakk-ı ʿibāre hā-i teʾnīsle عَظْمُهَا olmaktır, zīrā سَاقٌ [sāḳ] müʾennestir. Ve

ظُنْبُوبٌ [ẓunbūb] Mızrak temreninin kovanında olan mīha yaʿnī perçīne denir. Cemʿi ظَنَابِيبُ [ẓanābīb] gelir ki incikler demek olur; ve minhu'l-meselu: "قَرَعَ ظَنَابِيبَ أَيْ ذَلَّلَهُ ٱلأَمْرِ" Bir kimse bir düşvār māddeye be-gāyet saʿy u ikdām eyleyerek tezlīl ve teshīl eyledikte darb olunur, zīrā çökmeyip serkeşlik eden devenin inciğine vurmakla rām edip çökertirler.

[ظ و ب]

اَلظَّابُ [eẓ-ẓāb] (نَابٌ [nāb] vezninde) Söze denir, kelām maʿnāsına. Ve mādde-i mezbūre vāviyyedir. Ve çağıltı ve gırīv ve hengāme maʿnāsınadır. Ve teke dişi keçiye varacak vaktte bağırmak maʿnāsınadır. Şārih der ki bunun aslı ظَوْبٌ [ẓavb] idi ki masdardır, mehmūzda lügattir, niteki zikr olundu.

FASLU'L-ʿAYNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْعَيْنِ الْمُهْمَلَةِ)

[ع ب ب]

اَلْعَبُّ [el-ʿabb] (ʿayn'ın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Mutlakan su içmek maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin bir solukta içmeyip yudum yudum yutarak içmektir, جَرْعٌ [cerʿ] maʿnāsına. Yāhūd aralıklarını pek açmayıp tīz tīz birbiri ardınca mütetābiʿan içmek yāhūd elsiz ve kapsız suya eğilip dābbe ve hamāme gibi içmek, كَرْعٌ [kerʿ] manāsınadır; yukālu: عَبَّ الْمَاءَ عَبًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَرِبَهُ أَوْ جَرَعَهُ أَوْ تَابَعَهُ أَوْ كَرَعَهُ

Şārih der ki ʿinde'l-baʿz عَبٌّ [ʿabb] soluk almayarak bir nefeste içmek maʿnāsındır, ve aglebi budur, hattā "اَلْكُبَادُ مِنَ الْعَبِّ" hadīsinde şürrāh bununla tefsīr eylemiştir. Yaʿnī "ciğer ağrısı suyu bir nefeste içmekten ʿārız olur." Kezālik مُصُّوا الْمَاءَ مَصًّا وَلاَ تَعُبُّوا عَبًّا" hadīsinde dahi "اَلْعَبُّ شُرْبُ الْمَاءِ بِلاَ تَنَفُّسٍ ʿibāretiyle müfesserdir. Zāhiren müʾellifin أَوْ تَابَعَهُ أَوْ كَرَعَهُ ʿibārelerinde soluk almaksızın içmek mefhūmlarında dāhil yāhūd lāzımdır. İntehā. Ve

عَبُّ الشَّمْسِ [ʿabbu'ş-şems] Güneşin pertev ve ziyāsına denir. Bunda bā'nın tahfīfiyle de cāʾizdir, zīrā عَبْوٌ [ʿabv] lafzından mankūs olur, دَمٌ [dem] ve يَدٌ [yed] gibi. Ve عَبْوٌ [ʿabv] ziyā maʿnāsınadır. Ve

عَبٌّ [ʿabb] Kova inip suya daldıkta seslenmek maʿnāsınadır; yukālu: عَبَّتِ الدَّلْوُ عَبًّا إِذَا صَوَّتَتْ عِنْدَ غَرْفِ الْمَاءِ

اَلْعُبُّ [el-ʿubb] (ʿayn'ın zammıyla) رُدْنٌ [rudn] maʿnāsınadır ki libās yeninin dibine denir ki koltuk tarafına gelen ucudur.

اَلْعُبَابُ [el-ʿubāb] (غُرَابٌ [ġurāb] veznin-de) Hurmā yaprağına denir, خُوصَةٌ [ḫūṣat] maʿnāsına. Ve sel suyunun pek çok ve taşkın yerine, kezālik kesret ve irtifāʿına yāhūd dalgasına denir. Şārih der ki pek ʿazīm ve taşkın ve püskürücü sel suyuna da denir. Ve *Esās*'ta bu maʿnā masdar olmak üzere de mersūmdur; yukālu: عَبَّ الْبَحْرُ عُبَابًا Ve her şeyʾin evveline denir ki kesret mevkiʿidir; yukālu: عُبَابُهُ أَيْ أَوَّلُهُ Ve

عُبَابٌ [ʿUbāb] Mālik b. Nuveyre'nin feresi adıdır. Yāhūd savābı عُنَابٌ [ʿUnāb]dır, nūn'la.

اَلْعُنْبُبُ [el-ʿunbeb] (جُنْدَبٌ [cundeb] veznin-de) Çok suya denir. Müʾellifin كَثْرَةُ الْمَاءِ kavli اَلْمَاءُ الْكَثِيرُ sebkindedir; yukālu: مَاءٌ عُنْبُبٌ أَيْ كَثِيرٌ Ve

عُنْبُبٌ [ʿUnbeb] Bir dere adıdır. Ve bir nevʿ nebāt ismidir.

بَنُو الْعَبَّابِ [Benū'l-ʿAbbāb] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ʿArabdan bir cemāʿattir, ehl-i Fürse muhāletat edip atları nehr-i Furāt'tan عَبَق [ʿabq] eder olmalarıyla ıtlāk eylediler.

اَلْيَعْبُوبُ [el-yaʿbūb] (يَعْقُوبُ [yaʿḳūb] veznin-de) Şol ata denir ki endāmı uzun gerimli ve be-gāyet yüğrük ola; ʿalā-kavlin cinsi pāk ve eşkin olup yürümesinde ve seğirtmesinde āb-ı revān gibi sühūlet ola, rākibini silkip muztarib eylemeye yāhūd seğirtmesi pek meydānlı ola, aslā fütūr bulmaya, ılgar atı gibi; yukālu: فَرَسٌ يَعْبُوبٌ أَيْ طَوِيلٌ سَرِيعٌ أَوْ جَوَادٌ سَهْلٌ فِي عَدْوِهِ أَوِ الْبَعِيدُ الْعَدْوِ فِي الْجَرْيِ Ve

يَعْبُوبٌ [yaʿbūb] Suyu çok olan cedvele denir. Ve sehāba denir. Ve

يَعْبُوبٌ [Yaʿbūb] Rebīʿ b. Ziyād'ın ve Nuʿmān b. Munẕir'in ve Eclaḥ b. Ḳāsiṭ'in feresleri ismidir.

اَلْعَبِيبَةُ [el-ʿabībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] vezninde) عُرْفُطٌ [ʿurfuṭ] nām şecerden ittihāz olunur bir nevʿ tatlı taʿām ve şarāb ismidir; ʿalā-kavlin عَبِيبَةٌ [ʿabībet] عُرْفُطٌ [ʿurfuṭ] zamkının ʿırkıdır. Şārih der ki Aʿrāb-ı bādiye sevīk dövecek tokmakla onu döverek nuzc bul-dukta şerbet edip içerler, meyan şerbeti gibi olur. Ve

عَبِيبَةٌ [ʿabībet] Çukurca yerde biten رِمْثٌ [rimṯ] nām otun adıdır.

اَلْعُبِّيَّةُ [el-ʿubbiyyet] (ʿayn'ın zammı ve kesri ve bā-yı müşeddedenin kesri ve yā'nın teşdīdiyle) Kibr ve fahr ve nahvet maʿnāsınadır; yukālu: فِيهِ عُبِّيَّةٌ أَيْ كِبْرٌ وَفَخْرٌ وَنَخْوَةٌ

اَلْعَبْعَبُ [el-ʿabʿab] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) Civānlık hengāmının tāb u tarāvet ve letāfeti hāletine denir. Ve yāl ü bāl sāhibi tenū-mend tāze delikanlıya denir. Ve bol cāmeye denir; yukālu: ثَوْبٌ عَبْعَبٌ أَيْ وَاسِعٌ Ve deve tüyünden işlenmiş hās ve yumuşak ve nāzük kilime denir. Ve bir sanemin is-midir. Ve bir recül adıdır. Ve müşriklerin sanem vazʿ ettikleri mahalle denir, put-hāne maʿnāsına. Ve uzun kişiye denir.

اَلْعَبْعَابُ [el-ʿabʿāb] (طَبْطَابٌ [ṭabṭāb] vezninde) Bu dahi uzun adama denir. Ve vāsiʿü'l-halk ve'l-cevf olan kişiye denir ki savt ve kelāmı içerisinden top gibi sudūr eder. Ve Tāmmü'l-vücūd ve hasenü'l-hilkat hoş-endām civāna denir; yukālu: شَابٌّ عَبْعَابٌ أَيِ التَّامُّ الْحَسَنُ الْخَلْقِ

اَلْأَعَبُّ [el-eʿabb] (fethateynle ve bā'nın şeddesiyle) Fakīr ve bī-nevā kişiye denir. Ve galīzü'l-enf olan kimseye denir.

ذُو عُبَ [ẕū ʿubeb] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bir dere ismidir.

اَلْعُبَبُ [el-ʿubeb] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) حَبُّ الْكَاكَنْجِ [ḥabbu'l-kākenc] ismidir. كَاكَنْجٌ [kākenc] ʿaşşābların kunbul otu dedik-leri nebāttır. Fārisīde ʿarūs-ı der-perde derler. Kütüb-i tıbbiyyede kunbul de-dikleri bu değildir. Berrīsi ve bostānīsi olur. Nebātı it üzümüne şebīh ve habbı ki semeri olacaktır, kırmızı gılāf içre ve dāneleri fındık kadar ve baʿde'l-kemāl kırmızı olur. Veʿalā-kavlin عُبَبٌ [ʿubeb] عِنَبُ الثَّعْلَبِ [ʿinebu'ṯ-ṯaʿleb] ismidir ki it üzümü dedikleri nebāttır. Ve ʿinde'l-baʿz عُبَبٌ [ʿubeb] شَجَرُ الرَّاءِ [şeceru'r-rāʾ] ismidir ki māddesinde beyān olundu. Yāhūd أَغْلَاثٌ [aġlāṯ] kısmından bir nevʿ şecer adıdır. Ve أَغْلَاثٌ [aġlāṯ] acı ve baʿzı semmiyyetli olan eşcārdan ʿibārettir, عِكْرِيشٌ [ʿikrīş] ve حَلْفَاءُ [ḥalfāʾ] ve يَنْبُوتٌ [yenbūt] ve لَصَفٌ [leṣaf] ve عِشْرِقٌ [ʿişrik] ve بَرْدِيٌّ [berdiyy] ve أَسَلٌ [esel] gibi.

اَلْعُبُبُ [el-ʿubub] (zammeteynle) Yer-den fışkırıp feverān eden ve püsküre-rek cereyān eden sulara denir, مِيَاهٌ مُتَدَفِّقَةٌ maʿnāsına.

اَلْعَبْعَبَةُ [el-ʿabʿabet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vez-ninde) Münhezim olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَبْعَبَ الْجَيْشُ إِذَا انْهَزَمُوا Ve

عَبْعَبَةُ [ʿabʿabet] İsm olur, kırmızı yün pāresine denir, sūfe-i hamrāʾ maʿnāsına. Ve

عَبْعَبَةُ [ʿAbʿabet] دُرْنَى [Durnā] nām kimse-nin vālidesi ismidir ki şāʿire idi. Ve دُرْنَى [durnā] ظورنا [ẓurnā] veznindedir.

اَلتَّعَبْعُبُ [et-teʿabʿub] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vez-ninde) Bir nesneyi bi-tamāmihi silip almak yāhūd bi't-tamām ekl eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: تَعَبْعَبْتُ الشَّيْءَ أَيْ أَتَيْتُ عَلَيْهِ كُلِّهِ

عُبَاعِبٌ [ʿUbāʿib] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Ḳays b. Ṣaʿlebe kabīlesi yurdunda bir su adıdır.

اَلْعُبَّى [el-ʿubbā] (ʿayn'ın zammı ve elifin kasrıyla رُبَّى [rubbā] vezninde) Şol hatuna denir ki çocuğu yaşamaz ola.

اَلتَّعَبُّبُ [et-teʿabbub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesneyi kesret ve ısrār üzere içmek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَبَّبَ النَّبِيذَ إِذَا أَلَحَّ فِي شُرْبِهِ Ve *Esās*'ta تَرَكْتُهُ يَتَعَبَّبُ النَّبِيذَ أَيْ يَتَجَرَّعُهُ بِكَثْرَةٍ ʿibāretiyle mersūmdur.

اَلْعَبَابُ [el-ʿabāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Su içmek maʿnāsınadır; ve minhu kavluhum: "إِذَا أَصَابَتِ الظِّبَاءُ الْمَاءَ فَلاَ عَبَابٍ وَإِنْ لَمْ تُصِبْهُ فَلاَ أَبَابٍ" Yaʿnī "Āhūlar suyu buldukta içmezler ve bulmadıkları sūrette tecessüs eylemezler." Mesel-i mezbūr giderek ihtisār olunup "لاَ عَبَابٍ وَلاَ أَبَابٍ" ʿunvānında sāʾir olmuştur. *Emṡāl*-i Meydānī'de bu güne mersūmdur ki āhū ve devekuşu ve sığır kısmı aslā su talebinde olmazlar ve ıraktan görseler suya kasd ve vürūd eylemezler, meğer ki pek yakınlarında olur ise varıp içerler. Pes mesel-i mezbūrda isābetten murād suya ıraktan isābet eylemek olur. Ve mesel-i merkūm dāhil-i ʿuhde-i zafer olan nesneden istignā ile iʿrāz eylemek mevkiʿinde īrād olunur.

[ع ب ر ب]

اَلْعَبْرَبُ [el-ʿabreb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْعَرَبْرَبُ [el-ʿarabreb] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Sumāka denir ki maʿrūf ekşi dānelerdir; ve yukālu: قِدْرٌ عَبْرَبِيَّةٌ وَعَرَبْرَبِيَّةٌ أَيْ سُمَّاقِيَّةٌ Yaʿnī "Sumāklı taʿām tenceresi."

[ع ت ب]

اَلْعَتَبَةُ [el-ʿatebet] (fetehātla) Kapının alt eşiğine denir, أُسْكُفَّةُ الْبَابِ [uskuffetu'l-bāb] maʿnāsına; ʿalā-kavlin üst eşiğine denir. Ve

عَتَبَةٌ [ʿatebet] Şiddet ve sahtī maʿnāsınadır; yukālu: بِالْأَمْرِ عَتَبَةٌ أَيْ شِدَّةٌ Ve kerīh ve nā-hoş ve müstehcen işe denir. Ve kişinin hatununa ıtlāk olunur. Pes buna göre alt eşiğine denmek iktizā eder. Ve bu kināyedir, niteki نَعْلٌ [naʿl] ve قَارُورَةٌ [ḳārūret] ve بَيْتٌ [beyt] ve قَيْدٌ [ḳayd] ve شَاةٌ [şāt] ile de kināye ederler. Ve minhu hadīsu İbrāhīm li-İsmāʿīl ʿaleyhima's-selām: "غَيِّرْ عَتَبَةَ بَابِكَ"

اَلْعَتَبُ [el-ʿateb] (تَعَبٌ [taʿab] vezninde) Bu dahi kerīh ve nā-matbūʿ işe denir. Ve sebbābe parmakla orta parmağın aralığına; ʿalā-kavlin orta parmakla adsız parmağın aralığına denir. Ve fesād ve tebāhī maʿnāsınadır; yukālu: مَا فِيهِ عَتَبٌ أَيْ فَسَادٌ Ve tanbūra harekine denir ki tanbūranın yüzünde olan hurde ağaçlardır, telleri tanbūraya ondan çekerler, tanbūra eşiği taʿbīr olunur. Ve toprağı galīz ve saht olan yere denir. Ve عَتَبٌ [ʿateb] عَتَبَةٌ [ʿatebet] lafzından cemʿ-i cinsi olur.

اَلْعَتْبُ [el-ʿatb] (ʿayn'ın fethi ve tā'nın sükūnuyla) ve

اَلْعَتَبَانُ [el-ʿatebān] (fetehātla) ve

اَلْمَعْتَبُ [el-maʿteb] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) ve

اَلْمَعْتَبَةُ [el-maʿtebet] (مَشْرَبَةٌ [meşrebet] vezninde) ve

اَلْمَعْتِبَةُ [el-maʿtibet] (مَنْزِلَةٌ [menzilet] vezninde) Bir adamın dostu kendisine gücenip infiʿālle darılmak maʿnāsınadır, مَوْجِدَةٌ [mevcidet] gibi; yukālu: عَتَبَ عَلَيْهِ عَتْبًا وَعَتَبَانًا وَمَعْتَبًا وَمَعْتَبَةً وَمَعْتِبَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا وَجَدَ عَلَيْهِ مَوْجِدَةً Ve

عَتْبٌ [ʿatb] Bir adama levm ü tevbīh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَتَبَهُ عَتْبًا إِذَا لاَمَهُ Ve

عَتْبٌ [ʿatb] ve

عَتَبَانٌ [ʿatebān] ve

تَعْتَابٌ [taʿtāb] Bir adam bir ayağını yukarı çekip yalnız bir ayakla sekerek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: عَتَبَ الرَّجُلُ عَتْبًا وَعَتَبَانًا وَتَعْتَابًا إِذَا وَثَبَ بِرِجْلٍ وَرَفَعَ ٱلأُخْرَى Ve

عَتْبٌ [ʿatb] Ayakta olan cüzʾīce aksaklığa ve yekeliğe denir; yukālu: فِي رِجْلِهِ عَتْبٌ أَيْ ظَلَعٌ Ve devenin bir ayağı sinirlenmekle üç ayak üzere sekerek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: عَتَبَ الْبَعِيرُ إِذَا مَشَى عَلَى ثَلاَثِ قَوَائِمَ مِنَ الْعُقْرِ Ve kapının eşiğine ayak basmak maʿnāsınadır; tekūlu: مَا عَتَبْتُ بَابَهُ أَيْ لَمْ أَطَأْ عَتَبَتَهُ Yaʿnī "Kapısının eşiğine ayağımı basmadım."

اَلْعِتَابُ [el-ʿitāb] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) ve

اَلْمُعَاتَبَةُ [el-muʿātebet] (مُقَاتَلَةٌ [muḳātelet] vezninde) Bir adama levm ü tevbīh ve āzār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَاتَبَهُ إِذَا لاَمَهُ

اَلْعِتِّيبَى [el-ʿittībā] (خِلِّيفَى [ḫillīfā] vezninde) Bu dahi sülāsīden masdardır; yukālu: عَتَبَهُ عَتْبًا وَعِتَابًا وَعِتِّيبَى إِذَا لاَمَهُ

اَلتَّعْتَابُ [et-taʿtāb] (تَذْكَارٌ [teẕkār] vezninde) Bu dahi masdardır, levm ü tevbīh eylemek ve bir ayakla sekerek gitmek maʿnāsınadır.

اَلتَّعَتُّبُ [et-taʿattub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلتَّعَاتُبُ [et-taʿātub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) ve

اَلْمُعَاتَبَةُ [el-muʿātebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Miyānede hādis olan küdüret ve infiʿāli müzākere ve muvāsafe eylemek maʿnāsınadır ki bir mādde zımnında yekdīgerden münfaʿil olan ahbāb ve asdikāʾ beynlerinde cereyān eder; yukālu: تَعَتَّبَا وَتَعَاتَبَا وَعَاتَبَا إِذَا تَوَاصَفَا الْمَوْجِدَةَ Ve nāz ve şīve ve istignā ile iki dost birbiriyle münfaʿilāne söyleşip edā eylemek maʿnāsınadır ki ʿāşık ve maʿşūk edālarıdır, daʿvā-yı muhabbet gibi; yukālu: تَعَتَّبَهُ وَتَعَاتَبَهُ وَعَاتَبَهُ إِذَا خَاطَبَهُ ٱلإِدْلاَلَ Ve

تَعَتُّبٌ [taʿattub] Bir nesne ile maʿyūb olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur ki ʿitābın melzūmudur; yukālu: فُلاَنٌ لاَ يُتَعَتَّبُ بِشَيْءٍ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ أَيْ لاَ يُعَابُ

اَلْعِتْبُ [el-ʿitb] (ʿayn'ın kesriyle) Çok ʿitāb eden kişiye denir ki sadākatinden ve istikāmetinden nāşī dostuna nush ve şefakat cihetiyle nā-revā olan efʿālinde dāʾimā levm ve ʿitāb eder.

اَلأُعْتُوبَةُ [el-uʿtūbet] (أُعْجُوبَةٌ [uʿcūbet] vezninde) Mādde-i ʿitāb olan şeyʾe denir; yukālu: بَيْنَهُمْ أُعْتُوبَةٌ يَتَعَاتَبُونَ بِهَا

اَلْعُتْبَى [el-ʿuṭbā] (قُصْوَى [ḳuṣvā] vezninde) İsmdir, rızā ve hoşnūdī maʿnāsına.

اَلإِعْتَابُ [el-iʿtāb] (hemzenin kesriyle) Bir kimseye عُتْبَى [ʿutbā] vermek yaʿnī onun şikāyet ve infiʿālini izāle ile onu kendiden rāzī ve hoşnūd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْتَبَ فُلاَنًا إِذَا أَعْطَاهُ الْعُتْبَى يَعْنِي رَجَعَ إِلَى مَسَرَّتِهِ Hemzesi selb için olmakla onun kalbinde olan küdüret ve infiʿālini izāle eylemekten ʿibāret olur. Zikr olunan عُتْبَى [ʿutbā] lafzı bundan ismdir. Ve

إِعْتَابٌ [iʿtāb] Bir nesneden munsarıf olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْتَبَ عَنْهُ أَيِ انْصَرَفَ

اَلإِسْتِعْتَابُ [el-istiʿtāb] Bu dahi bir kimseyi kendiden rāzī ve hoşnūd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْتَبَهُ أَيْ أَعْطَاهُ الْعُتْبَى Ve münfaʿil olan mütekellim muhātabdan kendisini irdā ve hoşnūd eylemeği taleb

eylemek maʿnāsına olmakla azdāddan olur; yukālu: إِسْتَعْتَبَهُ أَيْ طَلَبَ إِلَيْهِ يَعْنِي إِلَى نَفْسِهِ Ve tekūlu: إِسْتَعْتَبْتُهُ فَأَعْتَبَنِي أَيِ اسْتَرْضَيْتُهُ فَأَرْضَانِي Yaʿnī "Ben ondan kalbimin rāzī ve hoşnūd eylemesini taleb ettim, o dahi vefka't-taleb beni rāzī eyledi." Ve kavluhu taʿālā: ﴿وَإِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ﴾ أَيْ إِنْ يَسْتَقِيلُوا رَبَّهُمْ لَمْ يُقِلْهُمْ أَيْ لَمْ يَرُدَّهُمْ إِلَى الدُّنْيَا اَلْبَتَّةَ Yaʿnī "Fırka-i küffār Hazret-i Cebbār'dan ʿindlerinde marzī ve mahbūb olan ʿālem-i dünyāya ircāʿ olunmalarını istidʿā eyleseler vefka'l-istidʿā ircāʿla Hak taʿlā onları irzā eylemez." Kāle'l-Beyḍāvī ʿaleyhi'r-rahmet kavluhu taʿālā أَيْ ﴿وَإِنْ يَسْتَعْتِبُوا يَسْأَلُوا الْعُتْبَى وَهِيَ الرُّجُوعُ إِلَى مَا يُحِبُّونَ ﴿فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ﴾ أَيْ الْمُجَابِينَ إِلَيْهَا Ve nazīruhu kavluhu taʿālā hikāyeten: ﴿أَجَزِعْنَا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ﴾ وَقُرِئَ "وَإِنْ يُسْتَعْتَبُوا" عَلَى الْمَجْهُولِ أَيْ إِنْ سَأَلُوا أَنْ يُرْضُوا رَبَّهُمْ فَمَا هُمْ فَاعِلُونَ لِفَوَاتِ الْمُكْنَةِ وَقَالَ عَبِيدُ عَمْرٍو "وَإِنْ يُسْتَعْتَبُوا" عَلَى الْمَجْهُولِ أَيْضًا أَيْ إِنْ أَقَالَهُمُ اللهُ وَرَدَّهُمْ إِلَى الدُّنْيَا لَمْ يَعْمَلُوا بِطَاعَتِهِ لِمَا سَبَقَ لَهُمْ فِي عِلْمِهِ مِنَ الشَّقَاءِ ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا﴾ Pes bu kırāʾate göre مِنَ الْمُعْتَبِينَ kavli ism-i fāʿil olur. Ve kāle'l-Beyḍavī eydan fī kavlihi taʿālā fī sūreti'l-Cāsiyeti: ﴿وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ﴾ أَيْ يُطْلَبُ مِنْهُمْ أَنْ يُعْتِبُوا رَبَّهُمْ أَيْ أَنْ يُرْضُوهُ لِفَوَاتِ أَوَانِهِ Ve kāle'ş-şārih yukālu: أَعْتَبَنِي فُلَانٌ أَيْ تَرَكَ مَا كُنْتُ أَجِدُ عَلَيْهِ مِنْ أَجْلِهِ وَرَجَعَ إِلَى مَا أَرْضَانِي عَنْهُ بَعْدَ إِسْخَاطِهِ إِيَّايَ عَلَيْهِ

اَلْإِعْتِتَابُ [el-iʿtitāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesneden fārig ve munsarıf olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَتَبَ عَنْهُ أَيِ انْصَرَفَ Ve bulunduğu emr ve hāletten bir āher emr ve hālete rücūʿ ve tahavvül kılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَتَبَ فُلَانٌ إِذَا رَجَعَ عَنْ أَمْرٍ كَانَ فِيهِ إِلَى غَيْرِهِ Ve yolda dağı salıvermeyip dağdan ayrılmayarak gitmek maʿnāsınadır, yoldan sapmak endīşesine mebnī ederler; yukālu: إِعْتَتَبَ مِنَ الْجَبَلِ إِذَا رَكِبَهُ وَلَمْ يَنْبُ عَنْهُ Ve yolun āsān ve sehl olanını boşlayıp sarp ve yokuş olanına sülūk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَتَبَ الطَّرِيقَ إِذَا تَرَكَ سَهْلَهُ وَأَخَذَ فِي وَعْرِهِ Ve bir işte muʿtedilāne vasatü'l-hāle riʿāyet eylemek maʿnāsınadır ki ifrāt ve tefrītten ictinābla olmakla rāst ve dürüst ʿamel eder; yukālu: إِعْتَتَبَ فُلَانٌ إِذَا قَصَدَ فِي الْأَمْرِ

أُمُّ عَتَّابٍ [umm ʿattāb] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

أُمُّ عِتْبَانٍ [umm ʿitbān] (سِرْحَانٌ [sirḥān] vezninde) Sırtlan dedikleri cānverin dişisinin künyesidir.

عَتِيبٌ [ʿAtīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir kabīledir, ʿAtīb b. Eslem ismiyle müştehirdir; "أَوْدَى عَتِيبُ" meselinin menşeʾidir. Aslı budur ki baʿzı mülūk-i ʿArab, kabīle-i mezbūreyi şeb-hūn edip emvāl ü eşyālarını nehb ü gāret ve ricāllerini esīr eyledikte إِذَا كَبِرَ صِبْيَانُنَا لَمْ يَتْرُكُونَا حَتَّى يَفْتُكُونَا Yaʿnī "Etfālimiz yetişip büyüdüklerinde bizi ihmāl eylemeyip elbette halās ederler derler" idi. Lākin bu ārzūya nāʾil olmayıp cümlesi esīr oldukları hālde helāk olmalarıyla haklarında kelām-ı mezbūr mesel olmuştur; maglūb olduğu hālde helāk olan kimse hakkında darb olunur.

عِتْبَانُ [ʿİtbān] (سِرْحَانٌ [sirḥān] vezninde) ve

مُعَتِّبٌ [Muʿattib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) ve

عُتْبَةُ [ʿUtbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) ve

عُتَيْبَةُ [ʿUteybet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

جُفْرَةُ عَتِيبٍ [Cufretu ʿAtīb] (جُفْرَةُ حَبِيبٍ [ḥufretu ḥabīb] vezninde) Baṣra'da bir mahalle adıdır.

اَلْعَتُوبُ [el-ʿatūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde)

Şol kimsedir ki kendisine aslā levm ve serzeniş ve ʿitāb ʿamel ü teʾsīr eylemeye; yukālu: رَجُلٌ عَتُوبٌ أَيْ لاَ يَعْمَلُ فِيهِ الْعِتَابُ

اَلْعَتِيبَةُ [el-ʿatībet] (عَجِيبَةٌ [ʿacībet] vezninde) Hayr ve hāsılātı az olan yere denir; teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır; yukālu: قَرْيَةٌ عَتِيبَةٌ أَيْ قَلِيلَةُ الْخَيْرِ ve yukālu: بَلَدٌ عَتِيبٌ

اَلتَّعْتِيبُ [et-taʿtīb] (تَرْتِيبٌ [tertīb] vezninde) Giyilmiş donun ve şalvarın uçkurluğunu devşirip ön tarafından kıvırıp kavuşturmak maʿnāsınadır ki teşmīr için ederler; yukālu: عَتَّبَ سَرَاوِيلَهُ تَعْتِيبًا وَهُوَ أَنْ تَجْمَعَ الْحُجْزَةَ وَتَطْوِيهَا مِنْ قُدَّامٍ Ve kapıya eşik ittihāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَتَّبَ الْبَابَ إِذَا اتَّخَذَ لَهُ عَتَبَةً

عَتَّابَةُ [ʿAttābet] (كَذَّابَةٌ [kezzābet] vezninde) Esāmī-i nisvāndandır.

[ع ت ر ب]

اَلْعُتْرُبُ [el-ʿutrub] (ʿayn'ın zammı ve tā'nın sükūnuyla) Sumāka denir ki maʿrūf ekşi dānelerdir. Ve işbu عُتْرُبٌ [ʿutrub] kelimesi عَنْزَبٌ [ʿanzeb] lafzından ki nūn ve zā-yı muʿceme iledir ve عَبْرَبٌ [ʿabreb] lafzından kaṭʿan musahhaf değildir, üçü de bir maʿnāyadır.

[ع ت ل ب]

اَلْمُعَتْلَبُ [el-muʿatleb] (مُعَصْفَرٌ [muʿaṣfer] vezninde) Gevşek ve süst nesneye denir; yukālu: حَبْلٌ مُعَتْلَبٌ أَيْ رِخْوٌ

[ع ث ر ب]

اَلْعُثْرُبُ [el-ʿuṯrub] (ṯā-yı müsellese ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bir nevʿ şecerdir, nār ağacına şebīh ve رِيبَاسٌ [rībās]a müşābih kırmızı filizleri olur, kabuğunu soyup tenāvül ederler; müfredi عُثْرُبَةٌ [ʿuṯrubet]tir hā'yla.

[ع ث ل ب]

عَثْلَبٌ [ʿAṯleb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir su adıdır.

اَلْعَثْلَبَةُ [el-ʿaṯlebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Āteşi çakıp çakmadığı maʿlūm olmayan ağaçtan çakmak edinmek maʿnāsınadır. ʿArablar çakmağı ağaçtan ittihāz ederler, ekserī مُرْخٌ [murḫ] nām ağaçtan ederler. Birbirine sürmekle āteş çıkarırlar; yukālu: عَثْلَبَ زَنْدَهُ إِذَا أَخَذَهُ مِنْ شَجَرٍ لاَ يَدْرِي أَيُورِي أَمْ لاَ Ve buğdayı küle gömüp pişirmek, ʿalā-kavlin nāgehānī mihmān gelmek yāhūd göçmek üzere olmak gibi bir zarūret-i ʿārıza sebebiyle irice öğütmek maʿnāsınadır; yukālu: عَثْلَبَ الطَّعَامَ إِذَا رَمَّدَهُ فِي الرَّمَادِ أَوْ طَحَنَهُ فَجَشَّهُ لِضَرُورَةٍ عَرَضَتْ Ve suyu şiddetle kunt kunt içmek maʿnāsınadır; yukālu: عَثْلَبَ الْمَاءَ إِذَا جَرَعَهُ شَدِيدًا Ve بَحْثَرَةٌ [baḥşeret] maʿnāsınadır ki ayırmak ve tefrīk eylemektir; yukālu: عَثْلَبَ الشَّيْءَ إِذَا بَحْثَرَهُ

اَلْمُعَثْلِبُ [el-muʿaşlib] (ism-i fāʿil bünyesiyle) süst ve gevşek nesneye denir; yukālu: أَمْرٌ مُعَثْلِبٌ أَيْ غَيْرُ مُحْكَمٍ Ve yıkılmış nesneye denir; yukālu: نُؤْيٌ مُعَثْلِبٌ أَيْ مَهْدُومٌ Ve نُؤْيٌ [nuʾy] nūn'un zammıyla çadır etrāfına kazılan harka denir. Ve

مُعَثْلِبٌ [muʿaşlib] Ziyādesiyle pīr-i fānī olup mütesākitü'l-vücūd olan kişiye denir; yukālu: شَيْخٌ مُعَثْلِبٌ إِذَا أَدْبَرَ كِبَرًا

اَلتَّعَثْلُبُ [et-teʿaşlub] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir kimse pīrlikten yāhūd hastalıktan mehzūl ve bed-hāl ve bī-mecāl olmak maʿnāsınadır ki hemān üftāde-i hufre-i helāk olmak hāletinde ola; yukālu: تَعَثْلَبَ الرَّجُلُ إِذَا سَاءَتْ حَالُهُ وَهُزِلَ

[ع ج ب]

اَلْعَجْبُ [el-ʿacb] (ʿayn'ın fethi ve cīm'in sükūnuyla) Kuyruk dibine denir ki kuyruk sokumu taʿbīr olunur.

Şārihin beyānına göre عُصْعُصٌ [ʿuṣʿuṣ] dedikleri hurde kemik olacaktır ki fātiha-i hilkat ve hātime-i fenāʾ vü maʿdūmiyyetidir; دَوَابُّ [devābb] kısmında عَسِيبٌ [ʿasīb] derler. İşbu "كُلُّ ابْنِ آدَمَ يَبْلَى إِلاَّ الْعَجْبَ" hadīsi üzere cemīʿ-i aʿdā-yı insānī çürüyüp hāksār olacaktır, illā o kemik ʿalā-hālihi kalır. İntehā. Ve

عَجْبٌ [ʿacb] Her nesnenin kuyruk dibi gibi çak muʾahhar ve müntehāsına ıtlāk olunur. Ve bir kabīle adıdır.

اَلْعُجْبُ [el-ʿucb] (ʿayn'ın zammıyla) Ahlāk-ı menhiyyeden zehv ve kibr maʿnāsınadır ki kendiyi görüp ve kendisini beğenmekten ʿibārettir; Fārisīde pindār denir; yukālu: هُوَ عُجْبٌ بِهِ أَيْ زَهْوٌ وَكِبْرٌ Ve şol kimseye denir ki nisvān tāʾifesiyle mücāleset ve müʾāneset eylemekten hoşlanıp pek mahzūz ola; ʿalā-kavlin zen-pāre olmakla mutlakan nisvāndan hoşlanıp hazz eder ola. Bu maʿnāda ʿayn'ın harekāt-ı selāsıyla lügattir; yukālu: هُوَ عُجْبُ النِّسَاءِ مُثَلَّثَةً أَيْ يُعْجِبُهُ الْقُعُودُ مَعَ النِّسَاءِ أَوْ تُعْجَبُ النِّسَاءُ بِهِ Ve

عُجُبٌ [ʿucb] Bir nesneyi tanlamak hāletine denir ki ismdir; Fārisīde şigift derler. Bir nesneye ülf ve iʿtiyād olmadığından nāşī tabʿa nekre ve garīb göründüğünden yāhūd fī-zātihi pek hoş ve eltaf ve nādirü'l-vücūd olduğundan tabʿın böyle şey olur mu diye inkār ve istigrābı hāletinden ʿibārettir.

اَلْعَجَبُ [el-ʿaceb] (fethateynle) عُجْبٌ [ʿucb] gibi bu dahi ismdir, tanlamak hāletine denir. عُجُبٌ [ʿucb]ün ve عَجَبٌ [ʿaceb]in cemʿi أَعْجَابٌ [aʿcāb] gelir, قُفْلٌ [ḳufl] ve أَقْفَالٌ [aḳfāl] ve سَبَبٌ [sebeb] ve أَسْبَابٌ [esbāb] gibi; yukālu: مَا هَذَا الْعُجْبُ مِنْهُ وَالْعَجَبُ وَهُوَ إِنْكَارُ مَا يَرُدُّ عَلَيْكَ Ve

عَجَبٌ [ʿaceb] (fethateynle) Masdar olur, tanlamak maʿnāsına; tekūlu: عَجِبْتُ مِنْهُ عَجَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ Ve

عَجَبٌ [ʿaceb] Taʿaccüb olunacak şeyʾe denir; yukālu: أَمْرٌ عَجَبٌ ke-mā se-yuzkeru. Ve

عَجَبٌ [ʿaceb] Hak celle ve ʿalā tarafından rızā maʿnāsına mahmūldür, zīrā عَجَبٌ [ʿaceb]in mefhūmunda hafiyyü's-sebeb olan ve meʾlūf ve maʿlūm olmayan şeyʾ-i garībi gördükte istiʿzām ve istigrāb ve istihsān eylemek olmakla Bārī-i zü'l-celāle isnādı gayr-i mümkin olmağın muhabbet gibi gāyetī iʿtibār ile rızāya mahmūl olur. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "عَجِبَ رَبُّكُمْ مِنْ شَابٍّ لَيْسَ لَهُ صَبْوَةٌ" أَيْ رَضِيَ مِنْهُ عَظُمَ ذَلِكَ وَكَبُرَ لَدَيْهِ تَعَالَى Ve baʿzı mahalde inkār ile müfesserdir. Ve baʿzı mahalde inkār ile ve baʿzı yerde يُقَالُ لَهُ عَجِبْتُ مِنْهُ teʾvīlleriyle müʾevvel olur. Ve

عَجَبٌ [ʿAceb] Esmā-i ricāldendir: Aḥmed b. Saʿīd el-Bekrī şuhire bi-İbn ʿAceb ve Saʿīd b. ʿAceb muhaddislerdir.

مُنْيَةُ عَجَبٍ [Munyetu ʿAceb] (زُمُرُّدَةُ عَرَبٍ [zumrudetu ʿArab] vezninde) Maġrib-i Aḳṣā'da bir beldedir.

اَلْعَجِيبُ [el-ʿacīb] (غَرِيبٌ [ġarīb] vezninde) Pek taʿaccüb olunacak şeyʾe denir, nādir ve kem-yāb olduğundan yāhūd fī zātihi ahsen ve eltaf olduğundan nāşī. Ve cemʿi عَجَائِبُ [ʿacāʾib] gelir; ʿalā-kavlin merkūm تَعَجُّبٌ [ʿucb] ile ki ʿayn'ın zammıyla [taʿaccüb] maʿnāsına ismdir. عَجِيبٌ [ʿacīb] kelimesinin cemʿleri mesmūʿ değildir. Ve baʿzılar ʿindinde عَجِيبٌ [ʿacīb] mübālagayı mutazammın olmayıp عَجَبٌ [ʿaceb] laf-

zıyla ki fethateynledir, mürādifidir, yaʿnī mutlakan taʿaccüb olunacak şeyʾe denir; yukālu: أَمْرٌ عَجَبٌ وَعَجِيبٌ Ve

عُجَابٌ [ʿucāb] (ʿaynın zammıyla) Hadd-i ʿacebden bīrūn olan şeyʾe denir ki mübālaga içindir.

اَلْعُجَابُ [el-ʿucāb] (ʿayn'ın zammı ve cīm'in tahfīfiyle) ve

اَلْعُجَّابُ [el-ʿuccāb] (cīm'in teşdīdiyle) Mübālagadır, ziyādesiyle taʿaccüb olunacak şeyʾe denir; yukālu: أَمْرٌ عَجَبٌ وَعَجِيبٌ وَعُجَابٌ وَعُجَّابٌ ve yukālu: عَجَبٌ عَاجِبٌ وَعَجَبٌ عُجَّابٌ عَلَى الْمُبَالَغَةِ كَقَوْلِهِمْ شِعْرٌ شَاعِرٌ وَظِلٌّ ظَلِيلٌ

اَلْعَجِيبَةُ [el-ʿacībet] (غَرِيبَةٌ [ġarībet] veznin-de) ve

اَلْأُعْجُوبَةُ [el-uʿcūbet] (أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket] vezninde) İsmlerdir, sebeb-i taʿaccüb olan şeyʾe denir; مَا بِهِ التَّعَجُّبُ maʿnāsınadır.

اَلتَّعَجُّبُ [et-taʿaccub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) ve

اَلْإِسْتِعْجَابُ [el-istiʿcāb] Tanlamak ve ʿacebe gelmek maʿnāsınadır; tekūlu: تَعَجَّبْتُ مِنْهُ وَاسْتَعْجَبْتُ مِنْهُ بِمَعْنَى عَجِبْتُ Ve

تَعَجُّبٌ [taʿaccub] Bir kimseyi hudʿa ile meftūn eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: تَعَجَّبَنِي فُلَانٌ أَيْ تَصَبَّانِي

اَلتَّعْجِيبُ [et-taʿcīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseyi ʿacebe getirmek maʿnāsınadır; tekūlu: عَجَّبْتُهُ تَعْجِيبًا أَيْ جَعَلْتُهُ مُتَعَجِّبًا

اَلتَّعَاجِيبُ [et-teʿācīb] (tā'nın fethiyle) عَجَائِبُ [ʿacāʾib] maʿnāsınadır. Şārih der ki bu müfredi olmayan cümūʿdandır, تَعَاشِيبُ [teʿāşīb] gibi.

اَلْإِعْجَابُ [el-iʿcāb] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi bir ʿaceb nesne ʿacebe getirip müteʿaccib olmasına bāʿis olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْجَبَهُ الْأَمْرُ إِذَا حَمَلَهُ عَلَى الْعَجَبِ مِنْهُ Ve bir nesneyi pek beğenmekle ʿacebe gelip ondan mahzūz ve ferah-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْجَبَهُ إِذَا عَجِبَ مِنْهُ وَسُرَّ ve yukālu: أُعْجِبَ بِهِ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا عَجِبَ مِنْهُ وَسُرَّ وَقَوْلُهُمْ مَا أَعْجَبَهُ بِرَأْيِهِ شَاذٌّ Yaʿnī fiʿl-i taʿaccüb elbette sülāsīden mebnī olup burada rubāʿīden mebnī olmakla kıyāstan hāricdir, "Filān ne ʿaceb kendi reʾyini beğenip hoşlanmıştır!" demektir.

اَلْعَجْبَاءُ [el-ʿacbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznin-de) Şol hatuna denir ki be-gāyet dil-ber ve hūb-manzar olmakla hüsnünden nāşī taʿaccüb olunur ola. Ve şol ʿavrete de denir ki nihāyet derecede çirkīn ve bed-likā olmakla çirkīnliğinden taʿaccüb olunur ola. Bu sūrette azdāddan olur. Şārih der ki hüsn ve kubh hāletlerinde taʿaccübün müteʿallakları vasf-ı nihāyet ve mübālaga olmakla müttehid olduğundan nāşī zıddiyetleri tām değildir. İntehā. Ve

عَجْبَاءُ [ʿacbāʾ] Şol nākaya denir ki ensesi incerek olup iki yancıkları üzere olan elmacıkları yukarı doğru çıkık ola. Ve kuyruk sokumu galīz olan nākaya denir.

اَلْأَعْجَبُ [el-aʿceb] (أَقْرَبُ [aḳreb] vezninde) Hilkat-ı mezbūrede olan erkek deveye denir.

اَلتِّعْجَابَةُ [et-tiʿcābet] (tā'nın kesriyle) Sāhib-i أَعَاجِيب [eʿācīb] olan kimseye denir ki şaʿbede-bāz gibi dāʾimā umūr-ı ʿacībe peydā eder ola; yukālu: رَجُلٌ تِعْجَابَةٌ أَيْ ذُو أَعَاجِيبَ

عُجَيْبَةُ [ʿUceybet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] veznin-de) Bir recūl adıdır.

أَعْجَبُ جَاهِلاً [Aʿcebe Cāhilen] (fiʿl-i māzī bünyesiyle) Bir recūlün lakabıdır, تَأَبَّطَ شَرًّا [teʾebbeṭa şerren] ve بَرِقَ نَحْرُهُ [bariḳa naḥruhu] gibi.

[ع ج ر ق ب]

اَلْعَجَرْقَبُ [el-ʿacerḳab] (ḳāf'la سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Sū-i zanna mübtelā bedderūn ve habīs kimseye denir; Fārisīde bed-sigāl derler. Cüzʾīce nesne ile nāsa ilkā-i töhmet eder; yukālu: هُوَ عَجَرْقَبٌ أَيْ مُرِيبٌ خَبِيثٌ

[ع د ب]

اَلْعَدَابُ [el-ʿadāb] (dāl-ı mühmele ile سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Yufka kumsala denir; ʿalā-kavlin kumluğun aşağı tarafından düz yere gelen yufka tarafına denir; müfred ve cemʿi berāberdir. Ve

عَدَابٌ [ʿAdāb] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْعَدَابَةُ [el-ʿadābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) رَحِمٌ [raḥim] maʿnāsınadır ki hatunlarda ve hayvānlarda çocuk ve döl yatağıdır. Ve ʿavretin fercine denir, رَكَبٌ [rekeb] maʿnāsına.

اَلْعَدُوبُ [el-ʿadūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Çok kuma denir, reml-i kesīr maʿnāsına.

اَلْعُدَبِيُّ [el-ʿudebiyy] (ʿayn'ın zammıyla عُرَنِيٌّ [ʿureniyy] vezninde) Kerīmü'l-ahlāk olan kişiye denir; ʿalā-kavlin bī-ʿayb u nakīsa olan pāk-gevher adama denir; yukālu: رَجُلٌ عُدَبِيٌّ أَيِ الْكَرِيمُ الْأَخْلاَقِ أَوْ مَنْ لاَ عَيْبَ فِيهِ

[ع ذ ب]

اَلْعَذْبُ [el-ʿaẕb] (ʿayn'ın fethi ve zāl-ı muʿcemenin sükūnuyla) Mutlakan tayyib ve hoş-güvār olan taʿām ve şarāba denir; yukālu: طَعَامٌ وَمَاءٌ عَذْبٌ أَيْ طَيِّبٌ وَمُسْتَسَاغٌ ve yukālu: رَكِيَّةٌ عَذْبٌ Yaʿnī fi'l-asl masdar olmakla tezkīr ve teʾnīsi müsāvīdir. Ve

عَذْبٌ [ʿaẕb] Masdar olur, ziyādesiyle susuzluktan nāşī terk-i ekl eylemek maʿnāsına; yukālu: عَذَبَ الرَّجُلُ عَذْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا تَرَكَ الْأَكْلَ مِنْ شِدَّةِ الْعَطَشِ وَهُوَ عَاذِبٌ وَعَذُوبٌ وَالْجَمْعُ عُذُبٌ بِضَمَّتَيْنِ Ve

عَذْبٌ [ʿaẕb] Menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَذَبَهُ عَنْهُ إِذَا مَنَعَهُ Ve bir nesneden imtināʿla geri durup ondan ferāgat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَذَبَ عَنْهُ إِذَا كَفَّ وَتَرَكَ Ve

عَذْبٌ [ʿaẕb] Bir nevʿ şecer adıdır. Müfredāt-ı sāʾirede ثَمَرُ أَثْلٍ [ṯemeru eṯl] ile mübeyyendir ki ılgın ağacının nevʿ-i kebīri semeridir.

اَلْإِعْذَابُ [el-iʿẕāb] (hemzenin kesriyle) Menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْذَبَهُ عَنْهُ إِذَا مَنَعَهُ Ve bir nesneden geri durup ferāgat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْذَبَ عَنْهُ إِذَا كَفَّ وَتَرَكَ Ve suyun yosununu çıkarıp sāf ve pākīze kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْذَبَ الْمَاءَ إِذَا نَزَعَ طُحْلُبَهُ Bunda hemze selb içindir, zīrā عَذَبَةٌ [ʿaẕebet] yosuna denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve bir kimsenin suyu latīf ve hoş-güvār olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْذَبَ الْقَوْمُ أَيْ عَذُبَ مَاؤُهُمْ

اَلْعُذُوبَةُ [el-ʿuẕūbet] (ʿayn'ın zammıyla) Taʿām ve şarāb tayyib ve hoş-güvār olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَذُبَ الطَّعَامُ وَالْمَاءُ عُذُوبَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ عَذْبًا

اَلتَّعْذِيبُ [et-taʿẕīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَذَّبَهُ عَنْهُ تَعْذِيبًا إِذَا مَنَعَهُ Ve işkence ve ʿazāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَذَّبَهُ تَعْذِيبًا

اَلْإِسْتِعْذَابُ [el-istiʿẕāb] Bir nesneden vāz gelip ferāgat kılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْذَبَ عَنْهُ إِذَا كَفَّ وَتَرَكَ Ve kuyudan tatlı su çekip çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْذَبَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَقَى عَذْبًا

اَلْعَذَبُ [el-ʿaẕeb] (fethateynle) Çirk ve hār u hāşāk makūlesine denir, قَذًى [ḳazā] maʿnāsına. Ve mevlūd ʿakibinde zuhūr

eden murdār ve nā-pāk şeyʾe denir, murdār su ve son ve eş dedikleri nesne gibi. Ve

عَذَبٌ [ʿaẕeb] Bir şecer adıdır. Ve مَآلِي النَّوَائِحِ [meʾāli'n-nevāʾiḥ] maʿnāsınadır ki ʿArabistān töresi üzere meyyit üzere nevha eden karıların o vakte mahsūs ittihāz ettikleri paçavraya denir. Ve şol ipe ve tasmaya denir ki terazi kollarına bend edip onunla teraziyi çekip kaldırırlar. Ve

عَذَبٌ [ʿaẕeb] Her şeyʾin ucuna denir; yukālu: مَا أَرَقَّ عَذَبَ لِسَانِهِ أَيْ طَرَفُهُ Ve عَذَبُ الْبَعِيرِ [ʿaẕebu'l-baʿīr] devenin ālet-i tenāsülünün ucuna denir. Ve at götlüğü gibi deve pālānının ensesine dikilen meşine denir. Ve bunların mecmūʿunda müfredi عَذَبَةٌ [ʿaẕebet]tir hā'yla. Ve

عَذَبَةٌ [ʿaẕebet] Yosuna denir, طُحْلُبٌ [ṭuḥlub] maʿnāsına.

اَلْمَعَاذِبُ [el-meʿāẕib] (mīm'in fethiyle) Bu dahi nevha-kār karıların paçavralarına denir, عَذَبٌ [ʿaẕeb] gibi ki zikr olundu. Şārih der ki müfredi مَعْذَبَةٌ [maʿẕebet]tir; ʿalā-kavlin gayr-i kıyās üzere müfredi عَذَبَةٌ [ʿaẕebet]tir. İntehā.

اَلْعَذُوبُ [el-ʿaẕūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْعَاذِبُ [el-ʿāẕib] Tahte's-semāʾ olan nesnedir ki üstünde āsumāna dek sütre ve hāʾil olmaya.

اَلْعَذْبَةُ [el-ʿaẕbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Yosuna denir, طُحْلُبٌ [ṭuḥlub] maʿnāsına. Bir şecer adıdır ki tenāvülü deve kısmını helāk eder. Ve

عَذَبَةٌ [ʿaẕebet] Bir maraz-ı maʿrūf adıdır. Baʿzı nüshada وَدَوَاءٌ مَعْرُوفٌ ʿunvānında mersūmdur.

اَلْعَذِبَةُ [el-ʿaẕibet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Yosuna denir. Ve buğday içinden ayırtlanıp atılan nesneye denir, delice ve karamuk gibi. Ve çirk ve murdāra denir. Ve دِرَّةٌ [dirret]i yaʿnī tura ve kırbaç dedikleri nesneyi ihāta eden şeyʾe denir ki onlara kaplı olan meşin makūlesi olur ki tura kayışı dedikleridir. Nüshalarda مَا أَحَاطَ مِنَ الدِّرَّةِ ʿibāretiyle vākiʿ olmakla şārih der ki savāb olan مَا أَحَاطَ بِالدَّبْرَةِ ʿunvānında olmaktır, niteki *Lisānu'l-ʿArab*'da dahi böylecedir. Ve دَبْرَةٌ [debret] تَمْرَةٌ [temret] vezninde tarlada dönüm taʿbīr olunan yere denir. Ve onu ihāta eden nesne onun etrāfına sınır için çevrilen mürtefiʿce topraktan ʿibāret olur.

اَلْعَذِبُ [el-ʿaẕib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Yosunlu suya denir; yukālu: مَاءٌ عَذِبٌ أَيْ مُطَحْلَبٌ

اَلْأَعْذَبَانِ [el-aʿẕebāni] tesniye bünyesiyle) Taʿām ile cimāʿa ʿalā-kavlin mahbūbun ağızı yarıyla bādeye ıtlāk olunur.

اَلْعَذَابُ [el-ʿaẕāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) İsmdir, işkence ve nekāl ve ʿukūbet maʿnāsınadır. Cemʿi أَعْذِبَةٌ [aʿẕibet] gelir, أَشْرِبَةٌ [eşribet] vezninde; ve yekūlu'l-ʿArabu: أَصَابَهُ عَذَابُ عِذَبِينَ كَبِلَغِينَ يَعْنِي بِكَسْرِ الْعَيْنِ وَفَتْحِ الذَّالِ أَيْ لاَ يُرْفَعُ عَنْهُ الْعَذَابُ Yaʿnī "Ona ʿazāb-ı müʾebbed isābet eyledi ki o ʿazāb ondan kaṭʿā bertaraf olmaz." Maʿlūm ola ki بِلَغٌ [bilaġ] kelimesi bā'nın kesri ve zammı ve lām'ın fethiyledir, بَلِيغٌ [belīġ] maʿnāsınadır, bir şeyʾin nihāyetine vāsıl olan kimseye denir. Baʿdehu cemʿ-i selāmet sīgasıyla cemʿ kılınıp devāhī-i şedīdeye ıtlāk eylediler, gūyā ki şiddet-i nekāyetinde kasd ve taʿammüd sāhibi olan ʿukalāʾ menzilesinde iʿtibār eylediler; ve minhu kavlu ʿAʾişe yevme'l-cemeli li-ʿAliyyin: "أَرَادَتْ قَدْ بَلَغْتَ الْبِلَغِينَ مِنَّا قَدْ بَلَغْتَ"

مِنَّا كُلَّ مَبْلَغ Yaʿnī "Bizim için her zahmet ve mihnetin nihāyetine bālig olup çekmediğin envāʿ-ı meşākk u mihen kalmadı." Ve misluhu kavluhum: لَقِيتُ مِنْهُ الْبِرَحِينَ Burada بِرَحٌ [biraḥ] kelimesi dahi مُبْرِحٌ [mubriḥ] maʿnāsınadır ki şiddet verici nesnedir, بِلَغِينَ [bileġīne] gibi devāhī-i şedīdede istiʿmāl eylediler. Ve bunlarda müfred ve cemʿ iʿrābları cāʾizdir, niteki müʾellif "ب،ل،غ" māddesinde beyān eylemiştir. Kaldı ki bu kıyās üzere عِذَبٌ [ʿiẕeb] kelimesi dahi مُعَذِّبٌ [muʿaẕẕib] maʿnāsına olmakla mübālagaten ʿazāb-ı ebedīde istiʿmāl olunmuştur. Ve cemʿiyyeti gūyā her lahza ve her ān bir muʿazzibden hālī olmadığına mebnī olur.

عَذَّابٌ [ʿAẕẕāb] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Beddāʾ b. Ḳays nām kimsenin feresi ismidir.

اَلْعُذَيْبُ [el-ʿUẕeyb] ve

اَلْعُذَيْبَةُ [el-ʿUẕeybet] (musaggar bünyeleriyle) İki su adıdır. عُذَيْبٌ [ʿUẕeyb] Kūfe'ye bir merhale yerde ve عُذَيْبَةٌ [ʿUẕeybet] Yenbuʿ kurbünde vākiʿdir.

اَلْعَذَابَةُ [el-ʿaẕābet] عَذَابَةٌ [ʿadābet] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

اَلْعُذَبِيُّ [el-ʿuẕebiyy] عُذَبِيٌّ [ʿudebiyy] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

عَيْذَابُ [ʿAyẕāb] (مَيْدَانٌ [meydān] vezninde) Saʿīd-i Mışr kazāsında bir beldedir. Şārih der ki Ḳutb-ı rabbānī Ebu'l-Ḥasan eş-Şāẕilī kuddise sirruhu onda medfūndur.

ذَاتُ الْعَذْبَةِ [Ẕātu'l-ʿAẕbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْإِعْتِذَابُ [el-iʿtiẕāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Başta sarığa ense tarafından iki uç salındırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَذَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْبَلَ لِعِمَامَتِهِ عَذَبَتَيْنِ مِنْ خَلْفِهَا

اَلْعَذَبَاتُ [el-ʿAẕebāt] (حَرَكَاتٌ [ḥarekāt] vezninde) Yezīd b. Subayʿ nām kimsenin feresi ismidir.

يَوْمُ الْعَذَبَاتِ [yevmu'l-ʿaẕebāt] (fetehātla) Eyyām-ı ʿArabdan bir yevm-i maʿrūftur.

[ع ر ب]

اَلْعُرْبُ [el-ʿUrb] (ʿayn'ın zammı ve rā'nın sükūnuyla) ve

اَلْعَرَبُ [el-ʿArab] (fethateynle) ʿAcemin hilāfı olan tāʾife-i insānīdir. Burada ʿacemden murād mā-ʿadā-yı ʿArabdır ki Türk ve Fürs ve Rūm ve Hindī ve sāʾir tavāʾiftir. Ve عَرَبٌ [ʿArab] kelimesi müʾennestir, اَلْعَرَبُ الْعَارِبَةُ طَائِفَةٌ [ṭāʾifet] teʾvīliyle; yukālu: وَالْعَرَبُ الْعَرْبَاءُ Ve عَرَبٌ [ʿArab] sükkān-ı emsār yaʿnī beldelerde sākin olanlarına muhassastır; ʿalā-kavlin beledī ve bedevīye şāmildir. Ve

أَعْرَابٌ [Aʿrāb] Ki hemzenin fethiyle cemʿ sūretindedir yāhūd fi'l-asl cemʿdir, bādiye-nişīn olanlarına ıtlāk olunur ki bedevī taʿbīr olunur. Bunun müfredi yoktur, أَعَارِيبُ [eʿārīb] üzere cemʿlenir.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre أَعْرَابٌ [Aʿrāb]a nisbette أَعْرَابِيٌّ [Aʿrābiyy] denir, zīrā أَعْرَابٌ [Aʿrāb] kelimesinin müfredi yoktur, yaʿnī عَرَبٌ [ʿArab] lafzından cemʿ değildir, عَرَبٌ [ʿArab] ism-i cinstir, lākin Rāġıb'ın beyānına göre أَعْرَابٌ [Aʿrāb] fi'l-asl عَرَبٌ [ʿArab]ın cemʿi olup baʿdehu bedevī sınfına ism olmuştur. Pes nisbeti أَنْصَارِيٌّ [enṣāriyy] gibi olur. Ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre عَرَبٌ [ʿArab] أَعْرُبٌ [Aʿrub] üzere cemʿlenir, زَمَنٌ [zemen] ve أَزْمُنٌ [ezmun] gibi. Ve عُرُبٌ [ʿurub] üzere cemʿlenir zammeteynle, أَسَدٌ [esed] ve أُسُدٌ [usud]

gibi. İntehā.

اَلْعَارِبَةُ [el-ʿāribet] ve

اَلْعَرْبَاءُ [el-ʿarbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) ve

اَلْعَرِبَةُ [el-ʿaribet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] veznin-de) عَرَبٌ [ʿarab] lafzından meʾhūzdur, teʾkīd içindir, hulūs ve sarāhat ve hakīkat maʿnāsını müfīdlerdir; yukālu: عَرَبٌ عَارِبَةٌ وَعَرْبَاءُ وَعَرِبَةٌ أَيْ صُرَحَاءُ جَمْعُ صَرِيحٍ وَهُوَ الْخَالِصُ

اَلْمُتَعَرِّبَةُ [el-muteʿarribet] (مُتَقَرِّبَةٌ [muteḳarri-bet] vezninde) ve

اَلْمُسْتَعْرِبَةُ [el-mustaʿribet] (مُسْتَوْجِبَةٌ [mustev-cibet] vezninde) Hālis ve hakīkī olmayıp sonradan ʿAraba dahīl ve muhtelit olmak-la taʿarrüb eden kimselere ıtlāk olunur; yukālu: عَرَبٌ مُتَعَرِّبَةٌ وَمُسْتَعْرِبَةٌ أَيْ دُخَلَاءُ جَمْعُ دَخِيلٍ Şārih der ki **عَرَبٌ عَرْبَاءُ** [ʿArabun ʿarbāʾu] Yaʿrub b. Ḳaḥṭān lisānı üzere tekellüm edenlerdir. Ve Yaʿrub lisānı Süryānīyi en evvel ʿArabīye nakl eden kimsedir. Ve **مُسْتَعْرِبَةٌ** [mustaʿribet] lisān-ı Hazret-i İsmāʿīl üzere tekellüm edenlerdir. Ve **عَرَبٌ** [ʿarab] māddesi beyān ve fesāhat maʿnāsına mevzūʿdur.

اَلْعَرَبِيُّ [el-ʿArabiyy] (عَجَمِيٌّ [ʿacemiyy] ʿArablığı zāhir ve sābit ve mütehakkak olan kimseye, kezālik ʿArablığı mütebey-yen olan lisāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَلِسَانٌ عَرَبِيٌّ أَيْ بَيِّنُ الْعُرُوبَةِ وَالْعُرُوبِيَّةِ Şārih der ki عُرُوبَةٌ [ʿurūbet] ve عُرُوبِيَّةٌ [ʿurūbiyyet] ʿayn'ın zam-meleriyle efʿāli olmayan masādırdandır. İntehā. Ve

عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] Bir nevʿ arpaya denir ki be-gāyet beyāz olup ve sünbülesinin ucu çatal ve dāneleri iri olur, envāʿının ecved ve efdalidir; ve fi'l-hadīsi: "لاَ تَنْقُشُوا فِي خَوَاتِيمِكُمْ عَرَبِيًّا" أَيْ لاَ تَنْقُشُوا فِيهَا مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ لأَنَّهُ كَانَ نَقْشُ خَاتَمِهِ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ كَأَنَّهُ قَالَ نَبِيًّا عَرَبِيًّا يَعْنِي نَفْسَهُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ

اَلْإِعْرَابُ [el-iʿrāb] (hemzenin kesriyle) Bir şeyʾin künh ü hakīkatini izhār ve ʿayān ey-lemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْرَبَ الشَّيْءَ إِذَا أَبَانَهُ وَأَفْصَحَهُ Ve at seğirttirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْرَبَ فَرَسَهُ أَيْ أَجْرَاهُ وَأَحْضَرَهُ Ve atın kişneyip haykırmasıyla ʿArabī atı hecīnden yaʿnī boz attan fark ve temyīz edip bilmek maʿnāsınadır. عَرَبِيٌّ [Arabiyy] iki tarafı soy ve كَحِيلٌ [keḥīl] olan ata denir, Fārisīde esb-i tāzī derler. Ve هَجِينٌ [hecīn] babası ʿArabī ve anası muhālif cins olan ata denir ki Türkmānī ve boz at taʿbīr olu-nur. Ve ʿArabī at birkaç nevʿdir ki ʿArablar كَحِيلٌ [keḥīl] taʿbīr ederler, نَجْدِيٌّ [Necdiyy] ve طُرَيْفَةٌ [ṭurayfe] ve جِلْفَةٌ [cilfet] ve مَعْنَكٌ [maʿnek] gibi. Her birinin nişānları baş-ka olur ve her birinin hāssaları başkadır; yukālu: هُوَ يُعْرِبُ الْفَرَسَ أَيْ يَعْرِفُهُ مِنَ الْهَجِينِ إِذَا صَهَلَ Ve at kişnemekle soy olduğunu ken-di bildirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْرَبَ الْفَرَسُ عِتْقَهُ إِذَا صَهَلَ وَأَبَانَ عِتْقَهُ وَسَلاَمَتَهُ مِنَ الْهُجْنَةِ Ve

إِعْرَابٌ [iʿrāb] Kelāmda lahn u hatā eyle-meyip fesāhat üzere kavāʿid-i nahviy-yeye riʿāyetle söylemek maʿnāsınadır; kelāmdan murād ʿArabīdir; yukālu: أَعْرَبَ كَلاَمَهُ أَيْ أَفْصَحَ وَلَمْ يَلْحَنْ فِيهِ Ve bir kimse-nin ʿArab sīmāsında evlādı doğmak maʿnāsınadır ki murād siyāh-çerde ol-maktır; yukālu: أَعْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا وُلِدَ لَهُ وَلَدٌ عَرَبِيُّ اللَّوْنِ Ve fuhş ve nā-sezā söz söylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَلَّمَ بِالْفُحْشِ وَالْقَبِيحِ Ve bir kimseyi fuhş ve nā-sezā söylemekten redd ve menʿ eylemek maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: أَعْرَبَ فُلاَنًا إِذَا رَدَّهُ عَنِ الْقَبِيحِ وَالْفُحْشِ Ve cimāʿ eyle-

mek, ʿalā-kavlin ʿavrete cimāʿa dāʾir taʿrīz ve kināye eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْرَبَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا أَوْ عَرَضَهَا بِالْجِمَاعِ Ve beyʿ ü şirāda عَرَبُونٌ [ʿarabūn] yaʿnī peşin akçe vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْرَبَ الْمُشْتَرِي إِذَا أَعْطَى الْعَرَبُونَ Ve عَرُوبٌ [ʿarūb] olan hatun tezevvüc eylemek maʿnāsınadır, kemā se-yuzkeru; yukālu: أَعْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا تَزَوَّجَ الْعَرُوبَ

اَلْعِرَابُ [el-ʿirāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve **اَلْأَعْرُبُ** [el-aʿrub] (أُنْجُم [encum] vezninde) ve **اَلْمُعْرِبَةُ** [el-muʿribet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) ʿIrkında hücnet olmayıp hālis ʿArabī ve كَحِيلٌ [keḥīl] olan atlara denir ki mukābiline Türkī ve Türkmānī derler, lisānımızda boz at taʿbīr olunur; yukālu: خَيْلٌ عِرَابٌ وَأَعْرُبٌ وَمُعْرِبَةٌ أَيْ كَرَائِمُ سَالِمَةٌ عَنِ الْهُجْنَةِ وَيُقَالُ إِبِلٌ عِرَابٌ

Şārih der ki kezālik أَعْرُبٌ [aʿrub] ve مُعْرِبَةٌ [muʿribet] dahi deve kısmına sıfat olur. Müʾellif iktifā eylemiştir ve o بُخْتِيٌّ [buḫtiyy] mukābilidir ki ʿArabī ve ʿAcemīden tevellüd eden devedir. Ve insān ile atın ve devenin beynlerini fark için insāna عَرَبٌ [ʿarab] ve ata ve deveye عِرَابٌ [ʿirāb] ve أَعْرُبٌ [aʿrub] ve مُعْرِبَةٌ [muʿribet] ıtlāk eylediler. Pes müfredleri yine عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] olur, عَرَبٌ [ʿarab] mülāhazasıyla.

اَلتَّعْرِيبُ [et-taʿrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznince) Fāhiş ve nā-sezā söz söylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَرَّبَ الرَّجُلُ تَعْرِيبًا إِذَا تَكَلَّمَ بِالْفُحْشِ وَالْقَبِيحِ Ve bir nesne iştirāsında عَرَبُونٌ [ʿarabūn] vermek maʿnāsınadır; yukālu: عَرَّبَ الْمُشْتَرِي إِذَا أَعْطَى الْعَرَبُونَ Ve kelāmını lahn u hatādan pāk ve tenkīh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَرَّبَ مَنْطِقَهُ إِذَا هَذَّبَهُ مِنَ اللَّحْنِ

Hafī olmaya ki müʾellif ism-i aʿcemīyi تَعْرِيبٌ [taʿrīb] eylemek māddesinden sükūt eylemiştir. *Muzhir*'de Suyūṭī'nin telhīs-i beyānı budur ki تَعْرِيبٌ [taʿrīb] ism-i aʿcemīyi ʿArab kendi tarīkleri üzere istiʿmāl eylemekten ʿibārettir. Ve işbu تَعْرِيبٌ [taʿrīb] husūsunda lā-siyyemā Kurʾān-ı kerīm'de elfāz-ı مُعَرَّبَةٌ [muʿarreb] e vukūʿu emrinde ʿulemāʾ ihtilāf ve tereddüd eylediler. Bir fırka ʿadem-i vukūʿuna zāhib oldular ve işbu ﴿قُرْآنًا عَرَبِيًّا﴾ kelām-ı şerīfiyle istidlāl eylediler ve elfāz-ı ʿacemiyye sūretinde olanlar bi'l-cümle tevārüd-i lügāt kabīlindendir dediler. Meselā dībāc-ı galīz maʿnāsına olan إِسْتَبْرَقٌ [istebraḳ] ki ʿArabīdir. Fārisīde istebreh derler. Kezālik ehl-i Mekke مِسْحٌ [misḥ] taʿbīr olunan kisāya بَلَاسٌ [belās] derler. Maʿa-hāzā Fārisīde palās denir ki ednā taʿbīr ile lafz ve maʿnā müttehid olur. Ve dahi قَمَنْجَرٌ [ḳamencer] lafzı ki مُصْلِحُ الْقَوْسِ [muṣliḥu'l-ḳavs] maʿnāsına ʿArabīdir, Fārisīde kemān-ger derler. Ve دَسْتٌ [dest] ve دَشْتٌ [deşt] ve سُخْتٌ [suḫt] ve كِيمُخْتٌ [kīmuḫt] lafzları dahi bu kabīldendir, cümlesi ʿArabīdir, gerçi Fārisīde dahi müstaʿmeldir. İmām Rāzī dedi ki Kurʾān'da vākiʿ olan مِشْكَاةٌ [mişkāt] ve قِسْطَاسٌ [ḳistās] ve إِسْتَبْرَقٌ [istebraḳ] ve سِجِّيلٌ [siccīl] misilli elfāz ʿArabī olmadığı müsellem değildir, belki ʿArabīdir. Nihāyet lügat-ı ʿArab, lügat-ı uhrā ile tevāfuk eylemiştir, صَابُونٌ [ṣābūn] ve تَنُّورٌ [tennūr] gibi.

Ve bir fırka تَعْرِيبٌ [taʿrīb]in vukūʿuna zāhib oldular. Ebū Ḥayyān, *İrtişāf* nām kitābında dedi ki esmā-i aʿcemiyye-i muʿarrebe üç kısm üzeredir. Kısm-ı evvel

oldur ki ism-i mezkūru ʿArab tagyīr edip kendi kelāmlarına ilhāk ederler. Bu kısmın hükmü aslī ve zevāʾid vezn iʿtibārıyla ism-i ʿArabī-yi sahīh hükmü gibidir, دِرْهَمٌ [dirhem] ve بَهْرَجٌ [behrec] kelimeleri gibi. Kısm-ı sānī oldur ki ism-i mezkūru ʿArab tagyīr ederler. Lākin kendi kelāmlarına ilhāk etmemekle kısm-ı evvelde iʿtibār olunan ahvāl bu kısmda muʿteber olmaz, آجُرٌّ [ācurr] ve سِيسَنْبَرٌ [sīsenber] kelimeleri gibi. Kısm-ı sālis oldur ki ism-i mezkūru ʿArab tagyīr etmeyip kendi kelāmları ebniyesine ilhāk etmezler ise ʿArab ebniyesinden maʿdūd olmaz, خُرَاسَانُ [Ḫorāsān] gibi ki ʿArabda fuʿālān vezni yoktur. Eğer ilhāk ederler ise maʿdūd olur, خُرَّمٌ [ḫurrem] gibi ki سُلَّمٌ [sullem] lafzına ve كُرْكُمٌ [kurkum] gibi ki قُمقُمٌ [ḳumḳum] lafzına mülhaktır. Ve bir ismin ʿacemiyyeti birkaç vechle maʿlūm olur, tafsīli *Muzhir*'de meşrūhtur. İntehā. Ve

تَعْرِيبٌ [taʿrīb] Hurmānın zāʾid ve nāmünāsib şāhlarını budayıp ağacı meydāna çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: عَرَّبَ الرَّجُلُ إِذَا قَطَعَ سَعَفَ النَّخْلَةِ وَأَظْهَرَهَا Ve baytār davarın tırnağı etrāfında kıl biten yeri neşter ile yardıktan sonra üzerini dağlamak maʿnāsınadır; yukālu: عَرَّبَ الْفَرَسَ مَثَلاً إِذَا بَزَغَ عَلَى أَشَاعِرِهِ ثُمَّ كَوَاهَا Şārih der ki bu ʿamel ile dābbenin sıhhat ve sakāmeti mütebeyyin olur. Ve

تَعْرِيبٌ [taʿrīb] Mütekellimin kavlini takbīh ve inkār ile redd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَرَّبَ قَوْلَهُ إِذَا قَبَّحَهُ وَرَدَّ عَلَيْهِ Ve bir kimse tarafından söz söylemek maʿnāsınadır ki ona bedel gūyā onun lisānından yāhūd bi'l-vekāle söylemekten ʿibārettir, elçi ve hatīb-i ʿArab gibi; yukālu: عَرَّبَ عَنِ الْقَوْمِ إِذَا تَكَلَّمَ عَنْهُ Bu takrīble onların merāmlarını beyān eder. Ve sāfī ve hālis ve hoş-güvār suyu çok içmek maʿnāsınadır; yukālu: عَرَّبَ الرَّجُلُ إِذَا أَكْثَرَ شُرْبَ الْمَاءِ الصَّافِي Ve kavs-ı ʿArabī ittihāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَرَّبَ إِذَا اتَّخَذَ الْقَوْسَ الْعَرَبِيَّةَ

Mütercim der ki قَوْسٌ [ḳavs] iki kısmdır. Bir ʿArabiyye ve biri Fārisiyyedir. Ve ʿArabiyye de iki kısmdır. Biri Ḥicāziyye ve biri Vāsiṭiyyedir. Ve Fārisiyye de iki kısmdır. Biri kavs-ı yeddir ki el ile kullanılır ve birisi kavs-ı pāydır ki ayakla kullanılır. Aksām-ı mezkūreden her biri ihtilāf-ı ezmine vü emkine hasebiyle eşkāl-i mütenevviʿaya maksūmdur. İntehā. Ve

تَعْرِيبٌ [taʿrīb] Miʿde fesādı, sāhibini hasta kılmak maʿnāsınadır. Ve ona ذَرِبُ الْمَعِدَةِ [ẕeribu'l-maʿide] dahi derler, niteki zikr olundu; yukālu: عَرَّبَهُ الْعَرَبُ أَيْ مَرَّضَهُ الذَّرِبُ Ve erkek sığır ki boğa taʿbīr olunur, ineğe sürünmekle ineği şehvete getirmek maʿnāsınadır; yukālu: عَرَّبَ الثَّوْرُ الْبَقَرَةَ إِذَا شَهَاهَا

اَلْعِرَابَةُ [el-ʿirābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

اَلْعَرَابَةُ [el-ʿarabet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Fuhş ve kabīh ve nā-sezā söz söylemek maʿnāsınadır. Kāle'ş-şārih ve minhu hadīsu İbni'z-Zubeyr "لاَ تَحِلُّ الْعِرَابَةُ لِلْمُحْرِمِ" أَيِ ٱلْأَفْحَاشُ وَقُبْحُ الْكَلاَمِ Ve

عَرَابَةٌ [ʿarābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Koyunun memesini vazʿ ettikleri keseye denir ki sütlü olduğundan nazar dokunmasın yāhūd kuzu emmesin diye kese edip memesini vazʿ ve bend ederler. Cemʿi عَرَابَاتٌ [ʿarābāt] gelir. Ve

عَرَابَةُ [ʿArābet] Esāmīdendir: ʿArābe b. Evs b. Ḳayẓī küremādan bir merd-i maʿrūftur.

اَلْإِسْتِعْرَابُ [el-istiʿrāb] Hālis ʿArabī olmayıp sonradan ʿAraba dahīl olmak maʿnāsınadır. Ve minhu yukālu: قَوْمٌ مُسْتَعْرِبَةٌ أَيْ دُخَلَاءُ Ve fuhş ve nā-sezā söylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْرَبَ فُلَانٌ إِذَا تَكَلَّمَ بِالْفُحْشِ وَالْقَبِيحِ Ve inek boğa istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْرَبَتِ الْبَقَرَةُ إِذَا اشْتَهَتِ الْفَحْلَ

اَلْعَرُوبُ [el-ʿarūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Zevcine pek muhabbet eden hātuna denir. Ve zevcine ʿisyān ve hıyānet eden nemek be-harām karıya denir. Ve ʿinde'l-baʿz عَرُوبٌ [ʿarūb] zevcine ʿaşk ve ʿalākası olan yāhūd zevcine muhabbet iddiʿāsında olup ve muhabbetini izhār eden ʿavrete denir; ʿalā-kavlin ziyādesiyle gülücü, dahhāke olanına denir ki meʿāyibdendir. Cemʿi عُرُبٌ [ʿurub] gelir zammeteynle ve rā'nın sükūnuyla.

اَلْعَرُوبَةُ [el-ʿarūbet] (hā'yla) ve

اَلْعَرِبَةُ [el-ʿaribet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Bunlar da عَرُوبٌ [ʿarūb] maʿnāsınadır. Ve عَرِبَةٌ [ʿaribet]in cemʿi عَرِبَاتٌ [ʿaribāt] gelir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَرُوبٌ وَعَرُوبَةٌ وَعَرِبَةٌ أَيْ مُتَحَبِّبَةٌ إِلَى زَوْجِهَا وَكَذَلِكَ عَاصِيَةٌ لَهُ أَوْ هِيَ الْعَاشِقَةُ لَهُ أَوِ الْمُتَحَبِّبَةُ إِلَيْهِ الْمُظْهِرَةُ لَهُ ذَلِكَ أَوِ الضَّحَّاكَةُ Bunlarda tezkīr feʿūl vezninin bi-maʿnā fāʿil olunca tezkīr ve teʾnīsi müsāvī olduğuna mebnīdir. Ve

عَرُوبَةُ [ʿarūbet] Harf-i taʿrīfsiz, cumʿa gününün ism-i kadīmidir.

Şārih der ki selefte hafta günlerinden her birinin birer ismi var idi. işbu kıtʿada cümlesi mündericdir:

أُؤَمِّلُ أَنْ أَعِيشَ وَأَنَّ يَوْمِي
بِأَوَّلَ أَوْ بِأَهْوَنَ أَوْ جُبَارِ
أَوِ التَّالِي دُبَارِ فَإِنْ أَفُتْهُ
فَمُؤْنِسَ أَوْ عَرُوبَةَ أَوْ شِيَارِ

Ehad gününden bedʾ olunmuştur ki ismi evveldir. Cumʿa gününü ibtidā cumʿa ile tesmiye eden ehl-i Medīne olduğu mervīdir. İntehā.

اِبْنُ أَبِي الْعَرُوبَةِ [İbn Ebi'l-ʿArūbet] Harf-i taʿrīfle bir maʿrūf kimsedir; harf-i taʿrīfsiz istiʿmāli lahndir yāhūd nādirdir. Ve

عَرِبَةٌ [ʿaribet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Suyu pek çok olan kuyuya denir.

اَلْعَرْبُ [el-ʿarb] (ʿayn'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla ve fethateynle cāʾizdir) Cünbüş ve şevk ve neşāt maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ عَرْبٌ أَيْ نَشَاطٌ Ve

عَرْبٌ [ʿarb] (rā'nın sükūnuyla) Yemek, ekl maʿnāsınadır; yukālu: عَرَبَ الطَّعَامَ عَرْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَكَلَهُ

اَلْعِرْبُ [el-ʿirb] (ʿayn'ın kesriyle) بُهْمَى [buhmā] yaʿnī kedi otu ve ebe pisiği dedikleri otun kurusuna denir.

اَلْعَرَبُ [el-ʿarab] (fethateynle) Miʿde fāsid olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَرِبَتِ الْمَعِدَةُ عَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَسَدَتْ Ve

عَرَبٌ [ʿarab] Sāfī olan mā-i kesīre denir ki ismdir. Ve bunda rā'nın kesriyle cāʾizdir. Ve

عَرَبٌ [ʿArab] Nevāhī-i Medīne'den bir nāhiye adıdır. Ve

عَرَبٌ [ʿarab] Yara onulduktan sonra eser ü nişānı bedende kalmak maʿnāsınadır; yukālu: عَرِبَ الْجُرْحُ عَرَبًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا بَقِيَ أَثَرُهُ بَعْدَ الْبُرْءِ Müʾellif bunu tekrār eylemiştir. Ve neşātlanıp cünbüşe gelmek maʿnāsınadır; yukālu: عَرِبَ الرَّجُلُ إِذَا نَشِطَ Ve yara irinlenip şişmek maʿnāsınadır; yukālu: عَرِبَ الْجُرْحُ إِذَا تَوَرَّمَ وَتَقَيَّحَ Ve bir kimsenin miʿdesi fāsid olmak maʿnāsınadır. Ve bu tekrār değildir, sābıkta miʿdeye isnād olunmuştur. yukālu: عَرِبَ الرَّجُلُ إِذَا فَسَدَتْ مَعِدَتُهُ Ve ırmağın suyu çoğalıp taş-

kın olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَرِبَ النَّهْرُ إِذَا غَمَرَ Ve kuyunun suyu kesīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَرِبَتِ الْبِئْرُ إِذَا كَثُرَ مَاؤُهَا

اَلْعُرْبُبُ [el-ʿurbub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Sāfī olan çok suya denir.

اَلْعَرَّابُ [el-ʿarrāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Koyunun ve keçinin memelerini koyacak torba yapan kişiye denir.

اَلْعَارِبُ [el-ʿārib] ve

اَلْعَارِبَةُ [el-ʿāribet] Suyu pek çok olup taşkın olan ırmağa denir.

اَلْعَرَبَةُ [el-ʿarabet] (fetehātla) Şol ırmağa denir ki cereyānı tünd ve şedīd ola, nehr-i Zāb gibi. Ve

عَرَبَةٌ [ʿarabet] Nefs ve zāt maʿnāsınadır; tekūlu: طَابَتْ بِهِ عَرَبَتِي أَيْ نَفْسِي Ve

عَرَبَةُ [ʿArabet] Medīne-i münevvere kurbünde bir nāhiye adıdır. Şārihin beyānına göre bu tekrārdır. Ve

عَرَبَةُ [ʿArabet] Asl بَاحَةُ الْعَرَبِ [Bāḥatu'l-ʿArab] ismidir ki بَاحَةُ [bāḥat] dār-ı Ebi'l-fesāhat Hazret-i İsmāʿīl ʿaleyhi's-selāmdır; Ḳureyş kabīlesi onda ikāmet etmeleriyle tāʾife-i ʿArab ona nisbet olundular.

Müʾellifin muktezā-yı siyāk-ı kelāmı عَرَبَةُ [ʿArabet]ten murād sāha-i Mekke-i mükerreme'dir ki arz-ı harām-ı lāzımu'l-ihtirāmdır, lākin şārihin *ʿUbāb*'dan nakline göre عَرَبَةُ [ʿArabet] arz-ı Tihāme'nin ismidir ki ibtidā Hazret-i İsmāʿīl ʿaleyhi's-selām nāzil olup ve evlādı orada neşʾet eylediler; baʿdehu Curhum ve ʿAmālīk dahi sākin oldular. Mütekessir olduklarında arz-ı merkūmeye güncīde olmayıp sāʾirleri etrāfa münteşir ve hemān kabīle-i Ḳureyş orada mütemekkin oldular. Hülāsası budur ki çün halīle-i Hazret-i İbrāhīm yaʿnī Sāre cenāblarının gayretine mebnī bā-emr-i ilāhī Hazret-i İbrāhīm, Hācer ile ferzend-i saʿādet-perverleri olan Hazret-i İsmāʿīl'i alıp arz-ı Mekke'ye getirdi. Arz-ı Mekke o hengāmda bi'l-cümle mīşe-zār olup ve mevziʿ-i beyt-i şerīf bir kızıl tepe idi. İsmāʿīl ile Hācer'i oraya inzāl edip onlara ağaçtan bir sāyebān tertīb eyledikten sonra ʿavdet buyurdular. Baʿdehu Cibrīl-i emīn nāzil olup cenāhını darb eyledikte çeşme-i zemzem nübūʿ eyledi. Bir müddet māder ve ferzend onda ikāmet edip nāgāh Curhum kabīlesinden oraya bir tāʾife mürūr ve bi'l-istīzān arz-ı merkūmede mütemekkin oldular. Hazret-i İsmāʿīl onlardan tezevvüc edip lisānları ʿArabī olmakla onların lisānlarınca tekellüm eylediler. Ve Hazret-i İbrāhīm'in lisānı ʿİbrānī idi, min-baʿd evlād-ı İsmāʿīl, ʿArabī oldular. Ve vech-i mezkūr üzere Curhum ve Ḳaḥṭān mukaddemā عَرَبَةُ [ʿArabet] ʿalā-kavlin عَرَبَاتُ [ʿArabāt] nām mahalde sākin olmalarıyla ona nisbetle ʿArabī ıtlāk olundular. Ve ʿinde'l-baʿz sebeb-i tesmiye elsine-i sāʾireye nisbetle īzāh ve beyān ve fesāhati müştemil olmasıdır. Ve ber-mūcib-i hadīs-i şerīf beş nefer peygamber-i zī-şān cins-i ʿArabdan neşʾet eylediler. Hazret-i Muḥammed ve İsmāʿīl ve Şuʿayb ve Ṣāliḥ ve Hūd ʿaleyhimü's-salātu ve's-selām'dır. İntehā.

Ve şāʿir işbu "وَعَرْبَةُ أَرْضٌ مَا يُحِلُّ حَرَامَهَا || مِنَ النَّاسِ إِلاَّ اللَّوْذَعِيُّ الْحُلاَحِلُ" beytinde zarūret-i vezn için عَرَبَةُ [ʿArabet] lafzının rā'sını iskān eylemiştir. Yaʿnī "Arz-ı عَرَبَةُ [ʿArabet] bir zemīn-i güzīndir ki hürmetini bir kimse tahlīl eyleyemez, meğer o asīl ve necīb ve nebīl ve fatin ve edīb olan zāt-ı şerīf tahlīl eder ki murād Hazret-i

Peygamber-i ʿālī-güherdir, ʿaleyhi's-salātu ve's-selām." Zīrā feth-i Mekke günü bā-emr-i ilāhī nehārdan bir sāʿat mikdārı tahlīl eylemekle Ḳureyş ile muhārebe olunup baʿdehu hürmet-i sābıkası ilā-yevmi'l-kıyām ibkā olundu. Pes عَرَبَةُ [ʿArabet]ten murād Ḥarem-i muhterem olur.

اَلْعَرَبَاتُ [el-ʿArabāt] (حَرَكَاتٌ [ḥarekāt] vezninde) Mısır yolunda bir dağda vākiʿ bir tarīk adıdır. Ve Baġdād kurbünde nehr-i Dicle'de sābit niçe sefīnelere denir. Müfredi عَرَبَةٌ [ʿarebet]tir; murād bir güne sefīne olacaktır.

اَلْعَرِيبُ [el-ʿarīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمُعْرِبُ [el-muʿrib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Kes ve ehad maʿnāsından kināye olur, zuhūr maʿnāsı mülāyemetiyle. Ve bu makām-ı nefye mahsūstur; yukālu: مَا بِالدَّارِ عَرِيبٌ وَمُعْرِبٌ أَيْ أَحَدٌ

اَلْعُرْبَانُ [el-ʿurbān] (عُثْمَانُ [ʿuṣmān] vezninde) ve

اَلْعُرْبُونُ [el-ʿurbūn] (عُرْجُونٌ [ʿurcūn] vezninde) ve

اَلْعَرَبُونُ [el-ʿarabūn] (جَبَرُوتٌ [ceberūt] vezninde) Şol akçeye denir ki onunla beyʿ ü şirā münʿakid olur. Murād peşin verilen bir mikdār akçedir ki ʿāmme pey taʿbīr eder, meselā yüz kuruşa bir nesne pazar eyledikte ʿakd-i muʿāmele için müşterīnin verdiği on kuruş gibi. Ve mevādd-ı mezkūrenin ʿayn'larını hemzeye ibdālle أُرْبَانٌ [urbān] ve أُرْبُونٌ [urbūn] ve أَرَبُونٌ [urebūn] dahi derler.

Müʾellif bu māddeleri "ع،ر،ن" zeylinde dahi īrād eylemiştir. Şārih der ki yine beyān maʿnāsına olan إِعْرَابٌ [iʿrāb] dan meʾhūzdur, zīrā beyʿin vudūhuna bāʿistir. Ve أُرْبُونٌ [urbūn] ʿukde maʿnāsına olan أُرْبَةٌ [urbet]ten meʾhūzdur. Pes nūn'ları zāʾid olur. İntehā.

عَرَبَانُ [ʿArabān] (fetehātla) Ḫābūr kazāsında bir beldedir. Mütercim der ki عَرَبَانُ [ʿArabān] ʿAyntāb ile Behsini miyānında bir kazādır. Hālen ʿArabān Ovası taʿbīr olunur. Müʾellifin Ḫābūr'da dediği münhariftir. İntehā.

يَعْرُبُ [Yaʿrubu] (يَنْصُرُ [yanṣuru] vezninde) İbn Ḳaḥṭān'dır ki mecmūʿ-ı kabāʾil-i Yemen'in pederidir. Lügat-ı ʿArabiyyeyi ibtidā tekellüm eden mezkūr Yaʿrub olduğu menkūldür. Şārih der ki عَرَبٌ [ʿArab] tesmiyesi bunun isminden meʾhūz olduğu dahi mervīdir.

عُرَابٌ [ʿUrāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Esāmīdendir: Beşīr b. Cābir b. ʿUrāb ashābdandır. Ve ʿUrābī b. Muʿāviye b. ʿUrābī etbāʿ-ı tābiʿīndendir.

عَرَابِيٌّ [ʿArābī] (ʿayn'ın fethiyle) Muhaddisīnden Muḥammed b. el-Ḥuseyn b. el-Mubārek lakabıdır.

عَرِيبٌ [ʿArīb] (غَرِيبٌ [ġarīb] vezninde) Bir recül ve bir feres adıdır.

عَرَابٌ [ʿarāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) خَزَمٌ [ḫazem] nām şecerin semeri ismidir. Ve خَزَمٌ [ḫazem] hāʾ ve zā-yı muʿcemeteyn ile ʿArabistān'da دَوْمٌ [devm] ağacına şebīh bir şecerdir ki kabuğundan urgan ve ip bükülür.

اَلْعَرَبُونُ [el-ʿarabūn] (ʿayn'ın ve rā'nın fethiyle) Gāʾit maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَلْقَى عَرَبُونَهُ أَيْ ذَا بَطْنِهِ يَعْنِي أَحْدَثَ

اَلتَّعَرُّبُ [et-taʿarrub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Aʿrāb gibi bādiye-nişīn olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَرَّبَ الرَّجُلُ إِذَا أَقَامَ بِالْبَادِيَةِ

عَرُوبَاءُ [ʿarūbāʾ] (جَلُولاَءُ [celūlāʾ] vezninde) Semā-i sābiʿanın ismidir.

اِبْنُ الْعَرَبِيِّ [İbnu'l-ʿArabī] Elif ve lām'la zikr olunursa murād Ḳāḍī Ebū Bekr el-Mālikī el-Endelusī'dir ki müʾellefāt-ı kesīre sāhibidir. Ve elif-lām'sız zikr olunursa, murād ʿārif-i muhakkık Muḥyiddīn Muḥammed b. ʿAbdullāh el-Ḥātimī eṭ-Ṭāʾī'dir ki Şeyh-i Ekber hazretleridir, rahimehumallāhu taʿālā.

Şārih der ki müʾellif neseblerinde inhirāf eylemiştir, zīrā Ḳāḍī Ebū Bekr'in ismi Muḥammed ve pederi ʿAbdullāh'tır ve Hazret-i Şeyh'in pederi ʿAlī'dir. Vākıʿā Mollā Cāmī *Nefeḥāt*'ta dahi Muḥyiddīn Muḥammed b. ʿAlī eṭ-Ṭāʾī ʿunvānında sebt eylemiştir. Ve Kuṭb-ı Mekkī'den menkūldür ki "Dest-i hatt-ı müʾellifle muharrer olan *Futūḥāt* nüshasının āhirinde muhallā bi'l-lām olarak meşhūdum olmuştur."

[ع ر ت ب]

اَلْعَرْتَبَةُ [el-ʿartabet] (عَرْتَمَةٌ [ʿartemet] veznin-de) Burna denir, أَنْف [enf] gibi; ʿalā-kavlin nurubun yumuşak yerine yāhūd burnun altında üst dudağın ortasında olan dāʾireye denir yāhūd burun direğinin ucuna denir.

[ع ر ز ب]

اَلْعَرْزَبُ [el-ʿarzeb] (zā-yı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde ve إِرْدَبٌّ [irdebb] veznin-de lügattir) Sulb ve şedīd ve galīz olan şeyʾe denir. Ve

عَرْزَبٌ [ʿArzeb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] veznin-de) Esāmīdendir: Ḍaḥḥāk b. ʿArzeb tābiʿīndendir.

[ع ر ط ب]

اَلْعَرْطَبَةُ [el-ʿarṭabet] (مَصْطَبَةٌ [maṣṭabet] vez-ninde) ʿŪd ismidir ki lavta taʿbīr olunan sāza denir. Fārisīde berbat ve Türkī-i kadīmde kopuz taʿbīr olunur; ʿalā-kavlin عَرْطَبَةٌ [ʿarṭabet] tanbūra denir yāhūd tabl, ʿalā-reʾyin Ḥabeş ahālīsine mahsūs tablın ismidir. Ve ʿayn'ın ve ṭā'nın zammeleriy-le cāʾizdir.

[ع ر ق ب]

اَلْعُرْقُوبُ [el-ʿurḳūb] (ḳāf'la زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Şol kalın sinire denir ki insānın ökçesinden yukarı yaʿnī baldırından ök-çeleri üzere çekilip muttasıl olur ve çārpā davarın عُرْقُوبٌ [ʿurḳūb]u art ayaklarının ar-kalarında olur ki ön ayaklarında olan diz kapakları menzilesindedir. Türkīde mut-lak sinir ve eğrice taʿbīr olunur; yukālu: قَطَعَ عُرْقُوبَهُ وَهُوَ عَصَبٌ غَلِيظٌ فَوْقَ عَقِبِ الْإِنْسَانِ وَمِنَ الدَّابَّةِ فِي رِجْلِهَا بِمَنْزِلَةِ الرُّكْبَةِ فِي يَدِهَا Ve

عُرْقُوبُ الْقَطَا [ʿurḳūbu'l-ḳaṭā] Bağırtlak kuşunun bacağıdır ki be-gāyet kısa olur, hattā pek kısa nesne hakkında "أَقْصَرُ مِنْ عُرْقُوبِ الْقَطَا" darb-ı meseldir. Ve

عُرْقُوبٌ [ʿurḳūb] Derenin burgaç yerine ıtlāk olunur. Ve dar olan dağ yoluna de-nir ki eğri büğrü olur. Ve hīle ve hudʿa maʿnāsınadır. Ve bir şeyʾin delīl ve huc-cetini bilmeğe ıtlāk olunur, gūyā ki sini-rinden kavramış olur; yukālu: أَخَذَ عُرْقُوبَهُ أَيْ عَرَفَ حُجَّتَهُ Ve bir feres adıdır. Ve ʿAmāliḳa kavminden bir kimse adıdır ki ʿUrḳūb b. Ṣaḫr yāhūd ibn Maʿbed b. Esed'dir, ʿasrın-da kizb ve dürūgla müteʿāref ve hulf-i vaʿd ile mesel idi, "مَوَاعِيدُ عُرْقُوبِيَّةٌ" meşhūrdur. Menkūldür ki bir gün bir kimse ki ken-di birāderi olacaktır, gelip kendiden bir mikdār hurmā taleb eyledikte ʿUrḳūb "Baş

üstüne, işbu hurmā ağaçlarım çiçeklendikte vereyim" diye vaʿd eyledi. Hurmā çiçeklendikte koruk olmasına taʿlīk edip ve koruk oldukta kızarmasına ve kızardıkta rutab olmasına ve rutab oldukta kemāle resīde olup temr olmasına ihāle eyledi. Vaktā ki temr oldukta bir gece mahfīce kesip der-enbār eyledi ve birāderine bir dāne vermedi. Bu güne kizb ve hulfleri sebebiyle elsine-i enāmda darb-ı mesel olmuştur, niteki kıssa-i merkūmeyi Cubeyhāʾ el-Eşcaʿī nām şāʿir işbu beyte işrāb eylemiştir: "وَعَدْتَ وَكَانَ الْخُلْفُ مِنْكَ سَجِيَّةً | | مَوَاعِيدَ عُرْقُوبٍ أَخَاهُ بِيَثْرِبَ" Burada يَثْرِبُ [Yetrebu] tā-yı fevkiyye ile يَعْلَمُ [yaʿlemu] vezninde Yemāme kurbünde bir mevziʿdir. Ve mine'l-emsāli: "شَرُّ مَا أَجَاءَكَ إِلَى مُخَّةِ عُرْقُوبٍ" Yaʿnī "Şerr-i ʿazīm o hālettir ki seni ökçe sinirinin iliğine muztarr ve muhtāc eyleye. Zarūret-i şedīde sebebiyle bir leʾīm ve nākesten nesne talebe muztarr oldukta darb olunur, zīrā ökçe sinirinde ilik olmaz.

اَلْعَرَاقِيبُ [el-ʿarāḳīb] عُرْقُوبٌ [ʿurḳūb]un cemʿidir. Ve

عَرَاقِيبُ [ʿarāḳīb] Dağın burunlarına yaʿnī burun gibi bir cānibe doğru çıkan sivri uçlarına denir; ʿalā-kavlin dağların sırtlarında olan daracık yollara ıtlāk olunur ki her birine عُرْقُوبٌ [ʿurḳūb] denir. Ve

عَرَاقِيبُ اْلأُمُورِ [ʿarāḳību'l-umūr] Mesālih ve umūrun müşkil ve ʿazīm ve sarp olanına ıtlāk olunur; yukālu: أَعْيَتْهُ عَرَاقِيبُ اْلأُمُورِ أَيْ عَصَاوِيدُهَا Ve

عَرَاقِيبُ [ʿArāḳīb] Ḥimā Dariyye kurbünde bir karye adıdır.

طَيْرُ الْعَرَاقِيبِ [ṭayru'l-ʿarāḳīb] شِقِرَّاقٌ [şiḳirrāḳ] ismidir ki müʾellife göre boyun buran kuşu ve sāʾire göre arı kuşudur; ʿArablar onunla teşeʾüm ederler: "أَشْأَمُ مِنْ طَيْرِ الْعَرَاقِيبِ" darb-ı meseldir.

اَلتَّعَرْقُبُ [et-taʿarḳub] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Dağın sırtında olan dar yola sülūk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَرْقَبَ الرَّجُلُ إِذَا سَلَكَ الْعَرَاقِيبَ Ve ʿudūl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَرْقَبَ عَنِ اْلأَمْرِ إِذَا عَدَلَ عَنْهُ

اَلْعَرْقَبَةُ [el-ʿarḳabet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Davarın sinirini kesmek maʿnāsınadır ki sinirlemek taʿbīr olunur; yukālu: عَرْقَبَ الدَّابَّةَ إِذَا قَطَعَ عُرْقُوبَهَا Ve yatan davar kalkmak için sinirlerinden tutup kaldırmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: عَرْقَبَ الدَّابَّةَ إِذَا رَفَعَ بِعُرْقُوبَيْهِ لِيَقُومَ Ve ihtiyāl maʿnāsınadır; yukālu: عَرْقَبَ الرَّجُلُ إِذَا احْتَالَ

[ع ز ب]

اَلْعَزَبُ [el-ʿazeb] (ʿayn'ın ve zā-yı muʿcemenin fethiyle) Ehli yaʿnī zevcesi olmayan kişiye denir ki ergen taʿbīr olunur, sultānlıktır. Cemʿi أَعْزَابٌ [aʿzāb] gelir; müʾennesinde عَزَبَةٌ [ʿazebet] denir hā'yla ve عَزَبٌ [ʿazeb] dahi denir, müzekkeri gibi.

اَلْمِعْزَابَةُ [el-miʿzābet] (mīm'in kesriyle) ve

اَلْعَزِيبُ [el-ʿazīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bunlar da ergen kimseye denir: وَلاَ تَقُلْ أَعْزَبُ أَوْ هُوَ قَلِيلٌ Şārih der ki mifʿāl vezni ki mübālaga-i ism-i fāʿildir, tezkīr ve teʾnīsi müsāvīdir, yani müzekker ve müʾennesine tā'nın duhūlü ve ʿademi berāberdir. Burada tecrīd kabīlinden fāʿil olarak istiʿmāl olundu. Ve عَزِيبٌ [ʿazīb] dahi ism-i fāʿildir. *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre ism-i fāʿili عَازِبٌ [ʿāzib]dir. Ve müʾellif أَعْزَبُ [aʿzeb] ıtlākından gerçi nehy eyledi, lākin bu Ebū Ḥātim kavlidir, sāʾiri tecvīz eylediler.

اَلْعُزْبَةُ [el-ʿuzbet] (جُزْعَةٌ [curʿat] vezninde) ve

اَلْعُزُوبَةُ [el-ʿuzūbet] (zammeteynle) İsmlerdir, ergenlik hāletine denir. Ve

عُزُوبَةٌ [ʿuzūbet] Masdar olur, ergen olmak maʿnāsına; yukālu: عَزَبَ الرَّجُلُ عُزُوبَةً مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا كَانَ عَزَبًا

اَلتَّعَزُّبُ [et-teʿazzub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznide) Ergen durmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَزَّبَ الرَّجُلُ إِذَا تَرَكَ النِّكَاحَ

اَلْعُزُوبُ [el-ʿuzūb] (غُرُوبٌ [ġurūb] vezninde) Gāʾib ve nā-bedīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَزَبَ الشَّيْءُ عُزُوبًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا غَابَ ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿عَالِمُ الْغَيْبِ لاَ يَعْزُبُ عَنْهُ﴾ الآية، أَيْ لاَ يَغِيبُ Ve

عُزُوبٌ [ʿuzūb] Gitmek maʿnāsınadır; yukālu: عَزَبَ الرَّجُلُ إِذَا ذَهَبَ ve ʿArablar "Filān hatunun zevci gāʾib oldu" diyecek yerde عَزَبَ طُهْرُ الْمَرْأَةِ derler. Ve "Filān yerde şenlik olmayıp hālī ve tenhā kaldı" diyecek yerde عَزَبَتِ ٱلْأَرْضُ derler, gerek miyāh ve nebātātla o yer ābādān ve gerek kafr ve bī-ʿumrān olsun.

اَلْمِعْزَابَةُ [el-miʿzābet] (مِطْوَاعَةٌ [miṭvāʿat] vezninde) Ergen kişiye denir ki zikr olundu. Ve ergenliği müddet-i medīde uzayıp mümtedd olan kimseye denir; yukālu: هُوَ مِعْزَابَةٌ إِذَا كَانَ قَدْ طَالَتْ عُزُوبَتُهُ Ve mevāşīleriyle merʿāda obadan baʿīd olan kimseye denir, ona مِعْزَابٌ [miʿzāb] dahi derler hā'sız.

اَلْعَزِيبُ [el-ʿazīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ergen kişiye denir ki zikr olundu. Ve şol kimseye denir ki ehlinden ve mālından baʿīd ola. Ve şol develere ve koyunlara ıtlāk olunur ki merʿāda sāhibinden baʿīd olalar. Ve akşam obaya ʿavdet eylemeyip merʿāda kalan develere dahi ıtlāk olunur; yukālu: إِبِلٌ عَزِيبٌ وَشَاءٌ عَزِيبٌ أَيْ تَعْزُبُ عَنْ أَهْلِهَا إِبِلٌ عَزِيبٌ أَيْ لاَ تَرُوحُ عَلَى الْمَرْعَى فِي ve yukālu: عَزِيبٌ [ʿazīb] عَازِبٌ [ʿāzib] lafzından cemʿ olur, niteki غَزِيٌّ [ġaziyy] kelimesi غَازِي [ġāzī] lafzından cemʿdir.

اَلْإِعْزَابُ [el-iʿzāb] (hemzenin kesriyle) Irak olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْزَبَ الرَّجُلُ إِذَا بَعُدَ Ve ırak eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْزَبَهُ أَيْ أَبْعَدَهُ Ve bir kimsenin develeri merʿāda yurtlarından ırak olarak gecelerde dahi merʿāda kalmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْزَبَ الْقَوْمُ إِذَا عَزَبَتْ إِبِلُهُمْ فِي الْمَرْعَى لاَ تَرُوحُ

اَلْمِعْزَبَةُ [el-miʿzebet] (مِغْرَفَةٌ [miġrefet] vezninde) Cāriyeye ıtlāk olunur, أَمَةٌ [emet] maʿnāsına, güyā ki sāhibini tezevvücden ʿavk ve menʿ eder. Ve bir kişinin zevcesine ıtlāk olunur.

اَلْعَازِبَةُ [el-ʿāzibet] Bu dahi zevceye ıtlāk olunur, nisvān-ı sāʾireden menʿ eylediği için. Mütercim der ki ʿan-karīb vefātları mülāhazasıyla tefeʾʾül kabīlinden olsa pek evceh idi, لَدِيغٌ [ledīġ]e سَلِيمٌ [selīm] ıtlākı gibi. Ve deveye ıtlāk olunur; ve minhu'l-meselu: "إِنَّمَا اشْتَرَيْتُ الْغَنَمَ حِذَارَ الْعَازِبَةِ" Aslı budur ki bir kimsenin biraz develeri var idi, firār eder diye endīşe eylemekle satıp yerlerine koyunlar aldı. Bir gün koyunlar firār edip nā-bedīd olmalarıyla سُبْحَانَ اللهِ اشْتَرَيْتُ الْغَنَمَ حِذَارَ الْعَازِبَةِ Yaʿnī "Ben firār eylemek şānından olan develerin firārı havfından nāşī onları satıp yerlerine ganem iştirā eyledim idi, şimdi bunlar firār eylediler" demekle darb-ı mesel olmuştur. Meʿūnet cihetiyle ehven-i umūru ihtiyār etmiş iken onda mülāhaza eylemediği meşakkate dūçar olan kimse hakkında darb olunur.

اَلْمُعَزِّبَةُ [el-muᶜazzibet] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddiṣet] vezninde) Bu dahi kişinin zevcesine ıtlāk olunur. Mütercim der ki تَعْزِيبٌ [taᶜzīb]den meʾhūzdur ki bināsı selb içindir, تَقْشِيرٌ [taḳşīr] gibi ergenliği giderici demektir. مُعَذِّبَةٌ [muᶜaẕẕibet] ıtlāk olunsa dahi mülāyimdir.

اَلْعَازِبُ [el-ᶜāzib] Obadan baᶜīd olan merᶜāya denir. Ve

عَازِبٌ [ᶜĀzib] Bir dağın adıdır.

اَلْمُعَزَّبُ [el-muᶜazzeb] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Obadan ibᶜād olunan davara denir.

اَلْعَزُوبَةُ [el-ᶜazūbet] (عَرُوبَةٌ [ᶜarūbet] veznin-de) Merᶜāya pek baᶜīd olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ عَزُوبَةٌ أَيْ بَعِيدَةٌ عَنِ الْكَلَإِ

هِرَاوَةُ الْأَعْزَابِ [hirāvetu'l-aᶜzāb] حِمَايَةُ الْأَحْبَابِ [ḥimāyetu'l-aḥbāb] vezninde ki ergen-ler değneği demektir. Baᶜdehu Reyyān b. Ḥuvayş nām kimsenin feresine ᶜalem eylediler. Vaktinde be-gāyet yüğrük ve ser-āmed bir feres idi. Sāhibi ergenlere vakf eylemişti, tā ki üzerinde gazā edip igtinām etmeleriyle tahsīl-i yesār edip tezevvüc edeler. Bu cihetle ergenin biri-si nāʾil-i merām oldukta bir gayrısı alıp istiᶜmāl eder idi. Bināʾenᶜaleyh be-gāyet ᶜazīz olmakla ziyādesiyle ᶜazīz olan nesne hakkında "أَعَزُّ مِنْ هِرَاوَةِ الْأَعْزَابِ" darb-ı me-sel olmuştur.

[ع ز ل ب]

اَلْعَزْلَبَةُ [el-ᶜazlebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَزْلَبَ الْمَرْأَةَ إِذَا نَكَحَهَا

[ع س ب]

اَلْعَسْبُ [el-ᶜasb] (كَسْبٌ [kesb] vezninde) Er-kek hayvān dişiye aşmak, ضِرَابٌ [ḍirāb] maᶜnāsınadır; ᶜalā-kavlin erkek hayvānın nutfesine denir yāhūd nesline denir ki döl taᶜbīr olunur; yukālu: أَعْيَا الْفَحْلُ مِنَ الْعَسْبِ أَيِ الضِّرَابِ أَوْ هُوَ مَاؤُهُ أَوْ نَسْلُهُ ve yukālu: عَسَبَ الْفَحْلُ النَّاقَةَ عَسْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَهَا Ve ve-led maᶜnāsınadır. Ve ضِرَابٌ [ḍirāb] eden erkek için dişi sāhibi kirā ve ücret vermek maᶜnāsınadır ki tohumluk için tahsīs olu-nan aygırı ücretle çekerler; yukālu: عَسَبَ الرَّجُلُ عَسْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَعْطَى الْكِرَاءَ عَلَى الضِّرَابِ Şārih der ki aygırı kirāya vermek maᶜnāsına gelir; yukālu: عَسَبَ فَحْلَهُ إِذَا أَكْرَاهُ

اَلْعَسِيبُ [el-ᶜasīb] (حَسِيبٌ [ḥasīb] veznin-de) Dābbe kısmının kuyruk sokumunun kemiğine denir, عَسِيبَةٌ [ᶜasībet] dahi denir hā'yla; insānda عَجْبٌ [ᶜacb] derler; ᶜalā-kavlin عَسِيبٌ [ᶜasīb] kuyruğun kıl biten yerine denir ki ince ucudur. Ve ayağın ve kuş yeleğinin uzunluğuna olan zāhirlerine yaᶜnī taşra yüzlerine denir. Ve şol hurmā şāhına denir ki doğru ve ince ve bi'l-cümle yaprakları sıyrılıp koparılmış ola. Ve yine şol şāhına denir ki üzerinde yaprak bitme-miş ola; yaprak biten şāhına سَعَفٌ [saᶜaf] derler. Ve

عَسِيبٌ [ᶜasīb] Dağda olan yarığa ve çatlağa denir, şikāf-ı kūh maᶜnāsına. Ve bir dağın ismidir.

اَلْعَسْبَةُ [el-ᶜasbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bu dahi dağda olan çatlağa denir.

اَلْيَعْسُوبُ [el-yaᶜsūb] (يَعْقُوبُ [yaᶜḳūb] vez-ninde) Arıların beyine denir ki cümlesin-den büyük olup ve ona tābiᶜ olurlar, أَمِيرُ النَّحْلِ [emīru'n-naḥl] maᶜnāsına; yukālu: هَذَا الطَّائِرُ يَعْسُوبُ النَّحْلِ أَيْ أَمِيرُهَا وَذَكَرُهَا Burada ذَكَرٌ kemāliyyet ve taᶜayyün ve taᶜazzumdan kināyedir. Maᶜlūm ola ki işbu nahl kısmı cāy-ı iᶜtibār olan āyāt-ı ilāhiyyedendir. يَعْسُوبٌ [yaᶜsūb] ki Türkīde arı beyi taᶜbīr

olunur, şahsı cümleden ekber olur, emīr-i insān gibi o tāʾifeye vazʿ ve siyāset eder. Ez-cümle ʿavdetleri vaktte bāb-ı medhalde durup kāzūrātla mülevves gelenleri der-sāʿat katl eder ve içeride herkesi bir ʿamel-i mahsūsa taʿyīn eder ve içeride helāk olanları taşraya nakl ve ilkā ettirir. Kezālik kapıda durup tezāhümle duhūl ve hurūclarını menʿ edip gūyā ki alaya tertīb eder. Ve iki emīr bir kovanda müctemiʿ olmazlar, elbette ehadühümā āheri katl eder. Ve ʿasker dahi iki emīre inkıyād eylemezler. Ve

يَعْسُوبٌ [yaʿsūb] Zikr olunan عَسْبٌ [ʿasb] māddesinden meʾhūzdur ki ضِرَابٌ [ḍirāb] maʿnāsınadır. Ve bir kavm ve cemāʿatin reʾīs-i kebīrine يَعْسُوبٌ [yaʿsūb] ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ يَعْسُوبُ الْقَوْمِ أَيِ الرَّئِيسُ الْكَبِيرُ Ve keklik kuşundan bir nevʿin ismidir. Ve bir nevʿ kuş adıdır ki çekirgeden küçük yāhūd büyük olur. Şārihin beyānına göre ferāşe-i muhdarradır ki kelebek nevʿinden gövdesi ve kanatları yeşil olanıdır. Ve

يَعْسُوبٌ [yaʿsūb] At kısmının çehresinde olan gurreye denir ki صَبَاحُ الْخَيْرِ [ṣabāḥu'l-ḫayr] taʿbīr olunur. Ve atın مَرْكَضٌ [merkaḍ] ında olan dāʾireye denir. Ve مَرْكَضٌ [merkaḍ] atın iki tarafından üzengi ile tepip tahrīk eyleyecek yerleridir ve dāʾire dediği tüyden dāʾire şeklinde nişāndır ki baʿzı atlarda olur, erbābı ʿindinde edilledendir. Baʿzı mütercimīn burada مَرْكَضٌ [merkaḍ] ı cevelān-gāh ile tefsīr eylemekle dāʾire-i maʿnāda cevelān eylememiştir. Ve

يَعْسُوبٌ [Yaʿsūb] Peygamber-i zī-şān ʿaleyhi's-salāt fī külli'l-ān hazretlerinin bir feres-i enfesleri ismidir. Ve Zubeyr b. el-ʿAvvām hazretlerinin ve bir āher kimsenin dahi feresleri adıdır. Ve bir dağın ismidir.

اَلْعَسُوبُ [el-ʿasūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Kavmin reʾīs ve ʿazīmü'ş-şānına denir, يَعْسُوبٌ [yaʿsūb] gibi.

اَلْإِسْتِعْسَابُ [el-istiʿsāb] Bir nesneden iğrenmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْسَبَ مِنْهُ إِذَا كَرِهَهُ

اَلْإِعْسَابُ [el-iʿsāb] (hemzenin kesriyle) Kurt kısmı ling ile kaçıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْسَبَ الذِّئْبُ إِذَا عَدَا

اَلْعَسِبُ [el-ʿasib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Yuyup taramak müddeti uzamış olan başa denir; yukālu: رَأْسٌ عَسِبٌ أَيْ بَعِيدُ الْعَهْدِ بِالتَّرْجِيلِ

عِسَابٌ [ʿİsāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Mekke kurbünde bir mevziʿ adıdır.

[ع س ر ب]

اَلْعَسْرَبُ [el-ʿasreb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Arslana denir.

[ع س ق ب]

اَلْعَسْقَبَةُ [el-ʿasḳabet] (ḳāf'la عَرْطَبَةٌ [ʿarṭabet] vezninde) Ağlamak hengāmında göz kuruyup donmak maʿnāsınadır ki katʿā yaş çıkmaz olur; yukālu: عَسْقَبَتْ عَيْنُهُ إِذَا جَمَدَتْ فِي وَقْتِ الْبُكَاءِ

اَلْعِسْقِبَةُ [el-ʿisḳibet] (ʿayn'ın ve ḳāf'ın kesriyle) Şol başkaca küçük üzüm salkımına denir ki büyük salkımın dibine muttasıl olur, çingil taʿbīr olunur. Cemʿi عِسْقِبٌ [ʿisḳib] gelir hā'sızdır ki cemʿ-i cinsidir ve عَسَاقِبُ [ʿasāḳib] gelir ki cemʿ-i hakīkīdir.

[ع س ك ب]

اَلْعِسْكِبَةُ [el-ʿiskibet] ʿAyn'ın ve kāf'ın kesriyle عِسْقِبَةٌ [ʿisḳibet] vezninde ve mürādifidir ki küçük üzüm çingilidir ve onda hemān on dāne olur.

[ع ش ب]

اَلْعُشْبُ [el-ʿuşb] (ʿayn'ın zammı ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Tāze ota ve çayıra denir; yukālu: بِالْأَرْضِ عُشْبٌ كَثِيرٌ أَيِ الْكَلَأُ الرَّطْبُ

اَلْعَاشِبَةُ [el-ʿāşibet] ve

اَلْعَشِبَةُ [el-ʿaşibet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلْعَشِيبَةُ [el-ʿaşībet] (عَجِيبَةٌ [ʿacībet] veznin-de) Tāze otu ve çayırı çok olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ عَاشِبَةٌ وَعَشِبَةٌ وَعَشِيبَةٌ أَيْ بَيِّنَةُ الْعَشَابَةِ كَثِيرَةُ الْعُشْبِ Gerçi *Ṣiḥāḥ*'tan münfehim olan bunun fiʿl-i sülāsīden masūg olmayıp belki mezīdden yaʿnī ifʿāl bābından masūg olmaktır, lākin müʾellifin بَيِّنَةُ الْعَشَابَةِ ʿibāretinden bāb-ı hāmisten masūg olduğu müstefāddır, niteki kütüb-i sarfiyye emsilesinde dahi bu resmedir. Ve kāle fi'l-*Miṣbāḥ*: عَشِبَ الْمَوْضِعُ مِنْ بَابِ تَعِبَ نَبَتَ عُشْبُهُ وَأَعْشَبَ بِالْأَلِفِ كَذَلِكَ فَهُوَ عَاشِبٌ عَلَى تَدَاخُلِ اللُّغَتَيْنِ وَعَشِبَتِ الْأَرْضُ وَأَعْشَبَتْ فَهِيَ عَشِيبَةٌ وَمُعْشِبَةٌ

اَلْمِعْشَابُ [el-miʿşāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Sīga-i mübālagadır, tāze otu ve çayırı pek çok olan münbit yere denir; yukālu: أَرْضٌ مِعْشَابٌ وَأَرَضُونَ مَعَاشِيبُ

اَلتَّعَاشِيبُ [et-teʿāşīb] (tā-yı fevkiyyenin fethiyle) Müteferrik ve perākende tāze ot ve çayır kıtʿalarına denir; yukālu: أَرْضٌ فِيهَا تَعَاشِيبُ أَيِ الْقِطَعُ الْمُتَفَرِّقَةُ مِنَ الْعُشْبِ Şārihin beyānına göre bunun müfredi yoktur.

اَلْإِعْشَابُ [el-iʿşāb] (hemzenin kesriyle) Yer tāze ot ve çayır bitirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْشَبَتِ الْأَرْضُ إِذَا أَنْبَتَتِ الْعُشْبَ Ve çayır bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْشَبَ الْقَوْمُ إِذَا أَصَابُوا عُشْبًا Ve hayvān çayırı çok otlamakla semirip tavlanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْشَبَتِ الْإِبِلُ إِذَا سَمِنَتْ عَنِ الْعُشْبِ Ve bir kimseye yaşlı nāka vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْشَبَهُ أَيْ أَعْطَاهُ نَاقَةً مُسِنَّةً

اَلتَّعْشِيبُ [et-taʿşīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Yer tāze ot ve çayır bitirmek maʿnāsınadır, bināsı teksīr içindir; yukālu: عَشَّبَتِ الْأَرْضُ تَعْشِيبًا إِذَا أَنْبَتَتِ الْعُشْبَ

اَلْإِعْشِيشَابُ [el-iʿşīşāb] إِعْشَابٌ [iʿşāb] maʿnāsınadır; yukālu: إِعْشَوْشَبَتِ الْأَرْضُ بِمَعْنَى أَعْشَبَتْ Şārih der ki vezn-i mezbūr mübālaga ebniyesinden ve lāzım olmakla yerin çayırı pek çok olmak maʿnāsınadır; müʾellif müsāmaha eylemiştir. Ve

إِعْشِيشَابٌ [iʿşīşāb] Çok çayırlık bulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْشَوْشَبَ الْقَوْمُ إِذَا أَصَابُوا عُشْبًا

اَلتَّعَشُّبُ [et-teʿaşşub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Davar çayırı çok otlamakla semirip tavlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَشَّبَتِ الْإِبِلُ إِذَا رَعَتِ الْعُشْبَ وَسَمِنَتْ

اَلْعَشَبَةُ [el-ʿaşebet] (fetehātla) Yaşlı koca nākaya denir. Ve kasīrü'l-kāme kişiye denir. Ve bodur ve bī-endām ve nā-zībā ʿavrete denir. Ve pīrlikten beli bükülmüş pek koca ve ihtiyār adama denir. Ve yaşlı dişi koyuna ve ineğe denir.

اَلْعَشِيبُ [el-ʿaşīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi bodur kişiye denir.

اَلْعَشَبُ [el-ʿaşeb] (fethateynle) Kurumak, yübūset maʿnāsınadır; yukālu: عَشِبَ الْخُبْزُ عَشَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا يَبِسَ Ve

عَشَبٌ [ʿaşeb] Büyümüş ve kemālini bulmuş adamlara denir; yukālu: عِيَالٌ عَشَبٌ أَيْ لَيْسَ فِيهِمْ صَغِيرٌ

[ع ش ج ب]

اَلْعَشْجَبُ [el-ʿaşceb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] veznin-de) Sölpük ve çolpa ve loş kişiye denir.

[ع ش ر ب]

اَلْعَشْرَبُ [el-ʿaşreb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْعَشَرَّبُ [el-ʿaşerreb] (هَمَلَّعٌ [hemellaʿ] vezninde) Şehāmetli, cerīʾ ve nāfiz ve kaviyyü'l-kalb olan kimseye denir ki aslā bir nesneden bāk ve pervā eylemeyip dil-hāh üzere kelāmını infāz ve merāmını icrā eder ola. Ve arslana denir. Ve be-gāyet yüğrük ve şedīdü'l-cery ata denir.

اَلْعُشَارِبُ [el-ʿuşārib] (عُطَارِدُ [ʿuṭārid] veznin-de) Bu dahi arslana denir.

[ع ش ز ب]

اَلْعَشْزَبُ [el-ʿaşzeb] (zā-yı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْعَشَزَّبُ [el-ʿaşezzeb] (هَمَلَّعٌ [hemellaʿ] vez-ninde) Tünd ve şedīd arslana denir, şīr-i gurrende maʿnāsına.

[ع ص ب]

اَلْعَصَبُ [el-ʿaşab] (fethateynle) Gövde-de olan sinirlere denir ki mefāsılın أَطْنَابٌ [aṭnāb]ı menzilesindedirler; müfredi عَصَبَةٌ [ʿaşabet]tir; yukālu; هُوَ قَوِيُّ الْعَصَبِ أَيْ أَطْنَابِ الْمَفَاصِلِ Ve şecer-i لَبْلَابٌ [leblāb] ismidir ki sarmaşık taʿbīr olunan nebāttır. Ve kav-min eşrāf ve hıyārına عَصَبٌ [ʿaşab] ıtlāk olunur; yukālu: هُمْ عَصَبُ الْقَوْمِ أَيْ خِيَارُهُمْ Ve

عَصَبٌ [ʿaşab] Masdar olur, gövdenin siniri çok olmak maʿnāsına; yukālu: عَصِبَ اللَّحْمُ عَصَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَ عَصَبُهُ Ve

اَلْعَصْبُ [el-ʿaşb] (ʿayn'ın fethi ve zammı ve sād'ın sükūnuyla) Bu dahi sarmaşık ağa-cına denir.

عَصْبٌ [ʿaşb] (ʿayn'ın fethiyle) Bir nesne-yi dürüp bükmek, طَيٌّ [ṭayy] ve لَيٌّ [leyy] maʿnāsınadır; yukālu: عَصَبَ الشَّيْءَ عَصْبًا إِذَا طَوَاهُ وَلَوَاهُ Ve sarıp bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: عَصَبَهُ أَيْ شَدَّهُ Ve ağacın şāhlarını yaprak silkmek için bir araya toplamak maʿnāsınadır; yukālu: عَصَبَ الشَّجَرَةَ إِذَا ضَمَّ مَا تَفَرَّقَ مِنْ أَغْصَانِهَا إِلَيْهَا وَخَبَطَهَا Ve tekenin ve ko-çun hāyelerini bend eylemek maʿnāsınadır, tā ki yumurtaları çıkarmaksızın o ʿamel ile sākıt ola; yukālu: عَصَبَ خُصْيَتَيِ التَّيْسِ وَالْكَبْشِ إِذَا شَدَّهُمَا حَتَّى تَسْقُطَا مِنْ غَيْرِ نَزْعٍ Ve

عَصْبٌ [ʿaşab] Yemen kumaşlarından bir türlü kumaşın adıdır. Ve şol kızıl bulu-ta denir ki kurak yıllarda ufk-ı garbīde nümāyān olur. Ve

عَصْبٌ [ʿaşb] Kemāl üzere sütü idrār için nākanın butlarını çekip bağlamak maʿnāsınadır. Ve ağızda dişler gubārdan yā havf ve ʿataş makūlesi ʿārızadan nāşī vesah-nāk olmak maʿnāsınadır. Ve iplik eğirmek, غَزْلٌ [ġazl] maʿnāsınadır. Ve bir nesneyi avuçla tutup almak, قَبْضٌ [ḳabḍ] maʿnāsınadır. Ve ağızda tükürük kurumak maʿnāsınadır. Ve bir nesneye mülāzım ve müdāvim olmak maʿnāsınadır. Ve bir nes-nenin çevresini tavāf ve deverān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَصَبَتِ الْإِبِلُ بِالْمَاءِ إِذَا دَارَتْ وَطَافَتْ حَوْلَهُ Ve

عَصْبٌ [ʿaşb] Ehl-i ʿarūz ıstılāhında bahr-i vāfirin ʿarūzunda vākiʿ mutefāʿilun cüzʾünün lām'ını iskān eylemekten ʿibārettir ki mefāʿīlun veznine nakl olunur. Kabz maʿnāsından meʾhūzdur ki hareke-i lām'ı ahz ü kabz olunur. Ve mādde-i mezbūrenin mecmūʿu bāb-ı sānīden masūgdur. Ve

عَصْبٌ [ʿaşb] Birikmek maʿnāsınadır; yukālu: عَصِبَ الْقَوْمُ بِهِ وَعَصِبَ عَصْبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اجْتَمَعُوا

اَلْعِصَابَةُ [el-ʿişābet] (ʿayn'ın kesriyle) Şol

kızıl buluta denir ki kurak yıllarda ufk-ı garbîde nümâyân olur. ve başa ve cebheye bağladıkları sargıya denir, çenber ve dil-dâde ve kaş bastı ve baş bağı gibi. Ve hâssaten sarığa denir, عِمَامَةٌ [ʿimâmet] gibi; yukâlu: شَدَّ رَأْسَهُ بِعِصَابَةٍ وَهِيَ مَا عُصِبَ بِهِ وَكَذَا الْعِمَامَةُ Ve

عِصَابَةٌ [ʿişâbet] Nâstan ve at ve kuş makûlesinden on neferden kırka varınca cemâʿate denir, عُصْبَةٌ [ʿuşbet] dahi denir; yukâlu: عِصَابَةٌ مِنَ الرِّجَالِ وَالْخَيْلِ وَالطَّيْرِ أَيْ مَا بَيْنَ الْعَشَرَةِ إِلَى الْأَرْبَعِينَ

اَلْعُصُوبُ [el-ʿuşûb] (قُعُودٌ [ḳuʿûd] veznince) Ağızda dişler toz makûlesi ʿârızadankîrlenmek maʿnâsınadır; yukâlu: عَصِبَتِ الْأَسْنَانُ عَصَبًا وَعُصُوبًا إِذَا اتَّسَخَتْ مِنْ غُبَارٍ وَنَحْوِهِ كَشِدَّةِ عَطَشٍ أَوْ خَوْفٍ

اَلْعِصَابُ [el-ʿişâb] (كِتَابٌ [kitâbet] veznince) Bu dahi bir nesneyi kabz eylemek maʿnâsınadır; yukâlu: عَصَبَ عَلَى الشَّيْءِ عَصْبًا وَعِصَابًا إِذَا قَبَضَ Ve عِصَابَةٌ [ʿişâbet] maʿnâsınadır ki başa sarıp bağlayacak nesneye denir.

اَلْمَعْصُوبُ [el-maʿşûb] Ziyâdesiyle aç olan kişiye ıtlâk olunur; açlıktan batnını sarıp bağlamak mülâhazasına mebnîdir. Ve latîf ve nâzük ve fâhir kılıca denir.

اَلتَّعَصُّبُ [et-taʿaşşub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznince) Başa عِصَابَةٌ [ʿişâbet] bağlanmak maʿnâsınadır; yukâlu: تَعَصَّبَ الرَّجُلُ إِذَا شَدَّ الْعِصَابَةَ Ve ʿasabiyyet icrâ kılmak maʿnâsınadır ki kavm ve akribâsına yâhûd bir mazlûm ve sitem-dîdeye yâr ve yâverlik kaydında olmaktan ʿibârettir; yukâlu: تَعَصَّبَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى بِالْعَصَبِيَّةِ Ve bir şeyʾe kanâʿat ve iktifâ edip ona râzî ve hoşnûd olmak maʿnâsınadır; yukâlu: تَعَصَّبَ بِالشَّيْءِ إِذَا تَقَنَّعَ بِهِ وَرَضِيَ بِهِ

اَلْإِعْتِصَابُ [el-iʿtişâb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿâl] veznince) Bu dahi bir nesneye kanâʿat edip ona râzî olmak maʿnâsınadır; yukâlu: إِعْتَصَبَ بِالشَّيْءِ إِذَا تَقَنَّعَ بِهِ Ve kavm ve cemâʿat ʿusbe ʿusbe olmak maʿnâsınadır; yukâlu: إِعْتَصَبَ الْقَوْمُ إِذَا صَارُوا عُصْبَةً Ve nâkanın idrâr-ı leben için butlarını çekip bağlamak maʿnâsınadır; yukâlu: إِعْتَصَبَ النَّاقَةَ إِذَا شَدَّ فَخِذَيْهَا لِتَدِرَّ

اَلتَّعْصِيبُ [et-taʿşîb] (تَفْعِيلٌ [tefʿîl] veznince) Acıktırmak maʿnâsınadır; yukâlu: عَصَّبَهُ تَعْصِيبًا إِذَا جَوَّعَهُ Ve helâk eylemek maʿnâsınadır; yukâlu: عَصَّبَهُ أَيْ أَهْلَكَهُ Ve bir kimseyi seyyid ve ser-gerde kılmak maʿnâsınadır; yukâlu: عَصَّبُوهُ أَيْ سَوَّدُوهُ يَعْنِي صَيَّرُوهُ سَيِّدًا ʿArablar bir kimseyi seyyid ve reʾîs eyledikte onun başına mahsûs عِمَامَةٌ [ʿimâmet] sardıkları hasebiyle tasarruf olunmuştur ve minhu: "اَلْعَمَائِمُ تِيجَانُ الْعَرَبِ" yâhûd umûr-ı ʿâmme kendisine red ve idâre olunduğuna mebnîdir.

اَلْعَصَبَةُ [el-ʿaşabet] (fetehâtla) Şol kimselerdir ki ʿan-kelâletin yaʿnî vâlid ve veledi olmayan meyyite vâris olalar, akribâdan oldukları hasebiyle. Ve fenn-i ferâʾizde عَصَبَةٌ [ʿaşabet] şol kimseye ıtlâk olunur ki Kitâbullâh'ta sihâm-ı mefrûzası olmayıp ashâb-ı ferâʾiz hisselerini aldıktan sonra bâkî kalanı o ahz eder ola; yukâlu: هُمْ عَصَبَتُهُ وَهِيَ كُلُّ مَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ فَرِيضَةٌ مُسَمَّاةٌ إِنْ بَقِيَ شَيْءٌ بَعْدَ الْفَرْضِ أَخَذَ

Şârih der ki *Muġrib*'in beyânına göre asl عَصَبَةٌ [ʿaşabet] lügatte bir kişinin pederi tarafından olan akribâsına denir, baʿdehu şerʿ zikr olunan kimsede istiʿmâl eyledi. Ve bâkî kalan hissenin mecmûʿunu ihrâz eylediği için cemʿ sîgasıyla ıtlâk olunmuştur. Ve عَصَبَةٌ [ʿaşabet] iki nevʿdir, ʿasabe-i

nesebiyye ve ʿasabe-i sebebiyyedir. Ve عَصَبَةٌ [ʿaṣabet]in masdarı عُصُوبَةٌ [ʿuṣūbet] tir, gūyā ki müfredi عَاصِبٌ [ʿāṣib]dir. İntehā. Ve

عَصَبَةٌ [ʿaṣabet] Bir kimsenin nusret ve takviyetinde olan akribāsına denir; yukālu: هُمْ عَصَبَتُهُ أَيِ الَّذِينَ يَتَعَصَّبُونَ لَهُ

اَلْعُصْبَةُ [el-ʿuṣbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Bu dahi ondan kırka varınca insān ve at ve kuş tāʾifesine denir. Ve şol şeyʾe denir ki قتادة [ḳatādet]e yaʿnī gün ağacına sarılır ve çok zahmetle ondan ayrılıp koparılır. Bundan murād şecer-i قَتَادَةٌ [ḳatādet] envāʿından nüvāris dedikleri nevʿi üzerinde yün gibi tüyler olur ve o şecerin zamkı sinirlerde olan cirāhāta be-gāyet nāfiʿ olmakla etıbbāʾ ona شَجَرَةُ الْعَصَبِ [şeceretu'l-ʿaṣab] dahi derler.

اَلْعَصُوبُ [el-ʿaṣūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol nākaya denir ki butlarını çekip bağlamadıkça sütünü idrār eylemez ola. Ve

عَصُوبٌ [ʿaṣūb] Oturak yerlerinin ve uyluklarının etleri azca olan ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَصُوبٌ أَيْ رَسْحَاءُ وَزَلاَّءُ Müʾellife göre رَسْحَاءُ [reshāʾ] oturak yerlerinin ve uyluklarının eti azca olan ve زَلاَّءُ [zellāʾ] yalnız kıynaklarının eti azca olan ʿavrete denir ve sāʾirlere göre ikisi bir maʿnāyadır. Onun için mecmūʿ-ı nüshada harf-i terdīd ile أَوْ زَلاَّءُ ʿunvānında mersūmdur.

اَلْإِعْصِيصَابُ [el-iʿṣīṣāb] (إِعْشِيشَابٌ [iʿşīşāb] vezninde) Deve yürümekte çabalayıp cidd-i belīd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْصَوْصَبَتِ الْإِبِلُ إِذَا جَدَّتْ فِي السَّيْرِ Ve birikmek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْصَوْصَبَتِ الْإِبِلُ إِذَا اجْتَمَعَتْ Ve şerr ü fitne kızışıp müştedd olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْصَوْصَبَ الشَّرُ إِذَا اشْتَدَّ

اَلْإِعْصَابُ [el-iʿṣāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi deve yürümekte çabalamak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْصَبَتِ الْإِبِلُ إِذَا جَدَّتْ فِي السَّيْرِ

اَلْعَصَبْصَبُ [el-ʿaṣabṣab] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Ziyādesiyle ıssı güne yāhūd şiddetli güne denir; yukālu: يَوْمٌ عَصَبْصَبٌ أَيْ شَدِيدُ الْحَرِّ أَوْ شَدِيدٌ

اَلْعَصِيبُ [el-ʿaṣīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) عَصَبْصَبٌ [ʿaṣabṣab] maʿnāsınadır. Ve

عَصِيبٌ [ʿaṣīb] Mumbar dolmasına denir ki ʿArablar ciğeri rīze rīze edip bağırsaklara doldurup biryān ederler, hālā şehrlerde kıyma ve pirinçle tertīb olunur. Ve ciğer sucuğuna dahi denir ki ʿArabların yaptığı bu olacaktır. Cemʿi أَعْصِبَةٌ [aʿṣibet] gelir ve عُصُبٌ [ʿuṣub] gelir zammeteynle.

اَلْمُعَصِّبُ [el-muʿaṣṣib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Bir kavmin seyyid ve zīşānına ıtlāk olunur. Ve şol kişiye denir ki ziyādesiyle açlığından nāşī belini hırka ile ve sargılar ile sarıp bağlamış ola. Ve fakīr ve bī-nevā kişiye denir.

اَلْإِنْعِصَابُ [el-inʿiṣāb] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bir nesne ziyādesiyle saht ve şedīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْعَصَبَ الشَّيْءُ إِذَا اشْتَدَّ

عُصَيْبٌ [ʿUṣayb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bilād-ı Muzeyne'de bir mevziʿdir.

اَلْعَصَّابُ [el-ʿAṣṣāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Elkābdandır: Ḥasan b. ʿAbdullāh el-ʿAṣṣāb muhaddisīndendir.

[ع ص ل ب]

اَلْعُصْلُبُ [el-ʿuṣlub] (ʿayn'ın ve lām'ın zammı ve fethateynle) ve

اَلْعُصْلُبِيُّ [el-ʿuṣlubiyy] (yā-yı nisbetle ki mübālagayı mutazammındır) ve

اَلْعُضْلُوبُ [el-ʿuṣlūb] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Bünye ve terkībi kavī ve şedīd ve ʿazīm olan insān ve hayvāna denir. Ve

عُضْلُبٌ [ʿuṣlub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Uzun olup endām ve üslūbu muztarib ve yakışıksız ve nā-zībā olan kimseye denir.

اَلْعَضْلَبَةُ [el-ʿaṣlebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bedenin sinirleri muhkem ve kavī olmak, şiddet-i عَصَبٌ [ʿaṣab] maʿnāsınadır. Şārih der ki bu kelime عَصَبٌ ضُلْب kelimelerinden menhūtedir.

[ع ض ب]

اَلْعَضْبُ [el-ʿaḍb] (ʿayn'ın fethi ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Kesmek, قَطْعٌ [ḳaṭʿ] maʿnāsınadır; yukālu: عَضَبَهُ عَضْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve bir kimseye sövmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: عَضَبَهُ أَيْ شَتَمَهُ Ve bir kimsenin mesāvīsini kāle getirip dillemek maʿnāsınadır; yukālu: عَضَبَهُ إِذَا تَنَاوَلَهُ بِلِسَانِهِ Ve vurmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: عَضَبَهُ إِذَا ضَرَبَهُ Ve bir nesne ile dürtüp sançmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: عَضَبَهُ بِالرُّمْحِ إِذَا طَعَنَهُ بِهِ Ve dönmek, rücūʿ maʿnāsına istiʿmāl olunur, katʿ-ı ʿazīmet mülāhazasıyla; yukālu: عَضَبَهُ عَنْهُ إِذَا رَجَعَ Ve kötürüm ve mukʿad eylemek maʿnāsınadır, katʿ-ı hareket mülāyemetiyle; yukālu: عَضَبَهُ الْمَرَضُ أَيْ أَزْمَنَهُ Ve nākayı ve koyunu عَضْبَاءُ [ʿaḍbāʾ] kılmak maʿnāsınadır; yukālu: عَضَبَ النَّاقَةَ وَالشَّاةَ إِذَا جَعَلَهُمَا عَضْبَاءَ Ve

عَضْبٌ [ʿaḍb] Kılıca ıtlāk olunur, vasf-bi'l-masdardır. Ve hadīdü'l-kelām olan kimseye ıtlāk olunur. Ve sebük-ser civāna ıtlāk olunur. Ve şol buzağıya denir ki henüz boynuzları zuhūr eyleye.

اَلْأَعْضَابُ [el-iʿḍāb] (hemzenin kesriyle) Nākayı yāhūd koyunu عَضْبَاءُ [ʿaḍbāʾ] kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْضَبَ النَّاقَةَ وَالشَّاةَ إِذَا جَعَلَهُمَا عَضْبَاءَ

اَلْعُضُوبُ [el-ʿuḍūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْعُضُوبَةُ [el-ʿuḍūbet] (hā'yla) Bir kimse hadīdü'l-kelām olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَضُبَ الرَّجُلُ عُضُوبًا وَعُضُوبَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ عَضْبًا

اَلْعَضْبَاءُ [el-ʿaḍbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Kulağı yarık nākaya ıtlāk olunur; yukālu: نَاقَةٌ عَضْبَاءُ أَيِ الْمَشْقُوقَةُ الْأُذُنِ Ve at kısmından rubʿdan ziyādesi maktūʿ olan kulağa denir. Ve

عَضْبَاءُ [ʿAḍbāʾ] Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretlerinin nāka-i enīkaları ismidir. Gerçi kulağı meşkūk değil idi, belki necībe ve kerīme olup kılıç gibi keskin olduğundan ıtlāk olunmuştur. Ve şol dişi koyuna denir ki karn-ı dāhili yaʿnī boynuzunun içinde olan مُشَاشٌ [muşāş] dedikleri kıtırdak gibi yumuşak kemiği meksūr ola ki kesr ona bālig olmuş olur. Pes hemān hārici meksūr olana عَضْبَاءُ [ʿaḍbāʾ] ıtlāk olunmaz. Müzekkerinde أَعْضَبُ [aʿḍeb] denir; yukālu: شَاةٌ عَضْبَاءُ وَكَبْشٌ أَعْضَبُ أَيْ بَيِّنُ الْعَضَبِ Bunların masdarı عَضَبٌ [ʿaḍab]dır, fethateynle; yukālu: عَضِبَ الْكَبْشُ عَضَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ أَعْضَبَ Ve

أَعْضَبُ [aʿḍeb] Nāsır ve meded-kārı olmayan bīkes kimseye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ أَعْضَبُ أَيْ لَا نَاصِرَ لَهُ Ve elleri kısa olan insān ve hayvāna ıtlāk olunur. Ve birāderi vefāt eden ʿalā-kavlin birāderi ve katʿā akribāsı olmayan mütevahhid kişiye ıtlāk olunur. Ve أَعْضَبُ [aʿḍeb] fenn-i ʿarūzda عَضْبٌ [ʿaḍb] zihāfı cārī olan cüzʾe denir. Ve

عَضْبٌ [ʿaḍb] Bahr-i vāfirin ʿarūzu olan

mutefāʿilun cüzʾü baʿde'l-harm mufteʿilun veznine redd olunmak yaʿnī mutefāʿilun cüzʾünün ibtidā-yı vetid mecmūʿu olan mīm iskāt olunduktan sonra fāʿilātün kalmakla mufteʿilun veznine red ve nakl olunmaktan ʿibārettir. Bir boynuzu münkesir olan koyuna teşbīh olunmuştur.

Müʾellif عَضْبٌ [ʿaḍb]ı vāfirin ʿarūzuna tahsīs eylemiştir. lākin sadrın ibtidāsında dahi cārī olur, niteki Ḫazreciyyede işbu "إِنْ نَزَلَ الشِّتَاءُ بِدَارِ قَوْمٍ || تَجَنَّبَ جَارَ بَيْتِهِمُ الشِّتَاءُ" beytiyle istişhād olunmuştur. Ve mahall-i istişhād, mısrāʿ-ı evvelin ibtidāsıdır ki mufteʿilun veznidir. Ve şārih مَخْرُومًا kelimesini بِالْخَاءِ وَالزَّايِ الْمُعْجَمَتَيْنِ ile takyīd eylemekle tashīf eylemiştir, zīrā خَزْمٌ [ḫazm] zā-yı muʿceme ile şatr-ı evvelin sadrında beş harfe kadar ziyāde eylemeğe denir ki taktīʿde muʿteber olmaz, meselā bahr-i tavīlden "وَإِذَا أَنْتَ جَازَيْتَ امْرَءَ السُّوءِ فِعْلَهُ" mısrāʿında olduğu gibi belki mā-nahnu fīhide خَرْمٌ [ḫarm]dır, rā-yı mühmele ile. İntehā.

اَلْمَعْضُوبُ [el-maʿḍūb] (مَغْضُوبٌ [maġḍūb] vezninde) Zaʿīf ve zebūn ve nā-tüvān kimseye ıtlāk olunur. Ve kötürüm ve mukʿad olan kimseye denir.

اَلْمُعَاضَبَةُ [el-muʿāḍabet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Murādde ve mümānaʿat maʿnāsınadır; tekūlu: هُوَ يُعَاضِبُنِي أَيْ يُرَادُنِي

[ع ط ب]

اَلْعُطْبُ [el-ʿuṭb] (ʿayn'ın zammı ve ṭā'nın sükūnuyla ve zammeteynle lügattir) Pamuğa denir, قُطْنٌ [ḳuṭn] maʿnāsına.

اَلْعَطْبُ [el-ʿaṭb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) ve

اَلْعُطُوبُ [el-ʿuṭūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Pamuk yumuşak olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَطَبَ الْقُطْنُ عَطْبًا وَعُطُوبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَانَ

اَلْعَطَبُ [el-ʿaṭab] (fethateynle) Helāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَطِبَ الرَّجُلُ عَطَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا هَلَكَ Ve ʿāciz ve dermānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَطِبَ الْبَعِيرُ وَالْفَرَسُ إِذَا انْكَسَرَ Ve ziyādesiyle hışm ve gazaba gelmek maʿnāsınadır; yukālu: عَطِبَ عَلَيْهِ إِذَا غَضِبَ أَشَدَّ الْغَضَبِ

اَلْإِعْطَابُ [el-iʿṭāb] (hemzenin kesriyle) Helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْطَبَهُ إِعْطَابًا إِذَا أَهْلَكَهُ

اَلْعُطْبَةُ [el-ʿuṭbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Şol paçavraya denir ki onunla āteş ahz olunur; murād bir āher yerde āteş yakmak murād eyledikte içine āteş koru koyup üfleyerek götürdükleri paçavradır.

اَلْإِعْتِطَابُ [el-iʿtiṭāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Zikr olunan paçavra ile āteş alıp götürmek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَطَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَخَذَ النَّارَ بِالْعُطْبَةِ

اَلْعَوْطَبُ [el-ʿavṭeb] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Ulu belāya denir, dāhiye maʿnāsına. Ve deryānın engin yerine denir. Ve iki dalga aralığında olan sākin ve mutmaʾin limanlık meydāna denir. Ve bādiye eşcārından bir şecer adıdır.

اَلْمُعْطِبُ [el-muʿṭib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] veznine) Zīk-ı maʿāşa mübtelā fakīr ve bī-nevāya denir, مُقْتِرٌ [muḳtir] maʿnāsına; yukālu: رَجُلٌ مُعْطِبٌ أَيْ مُقْتِرٌ Şārih burada مُقْتِرٌ [muḳtir]i rāyihası sutūʿ ve heyecān eden nesne ile beyān eylemiştir, māddenin maʿnā-yı evvele mülāyemeti akrebdir.

اَلتَّعْطِيبُ [et-taʿṭīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Rāyihası tayyib olmak için şarāba hoş-bū nesne katmak maʿnāsınadır; yukālu: عَطَّبَ الشَّرَابَ تَعْطِيبًا إِذَا عَالَجَهُ لِتَطِيبَ رِيحُهُ Ve üzüm as-

masının salkım bitecek yeri ʿukdelenmek maʿnāsınadır ki çubuk göz vermek taʿbīr olunur; yukālu: عَطَّبَ الْكَرْمُ إِذَا بَدَتْ زَمَعَاتُهُ

[ع ظ ب]

اَلْعَظْبُ [el-ʿaẓb] (ʿayn'ın fethi ve ẓā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Kuş kuyruğunun dibini sürʿatle oynatmak maʿnāsınadır; yukālu: عَظَبَ الطَّائِرُ عَظْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَرَّكَ زِمِكَّاهُ بِسُرْعَةٍ Ve

عَظْبٌ [ʿaẓb] ve

عُظُوبٌ [ʿuẓūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesneye sabr ve sebātla müdāvemet edip pāyidār olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَظَبَ عَلَيْهِ عَظْبًا وَعُظُوبًا إِذَا لَزِمَهُ وَصَبَرَ عَلَيْهِ ve yukālu: إِنَّهُ لَحَسَنُ الْعُظُوبِ عَلَى الْمُصِيبَةِ أَيْ إِنَّهُ حَسَنُ التَّصَبُّرِ جَمِيلُ الْعَزَاءِ Ve

عَظْبٌ [ʿaẓb] Devābb ve mevāşī üzere kāʾim ve mukayyed olup riʿāyet ve tīmārları husūsunda dāʾimā ihtimām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَظَبَ فُلَانٌ عَلَى مَالِهِ إِذَا أَقَامَ عَلَيْهِ Ve gövdenin derisinin rutūbeti çekilip kupkuru olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَظَبَ جِلْدُهُ إِذَا يَبِسَ Ve el kesret-i ʿamelden gılzatlanıp nasır bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: عَظَبَتْ يَدُهُ إِذَا غَلُظَتْ عَلَى الْعَمَلِ

اَلْعَظَبُ [el-ʿaẓab] (fethateynle) Bu dahi bir nesneye sabr ve sebātla mülāzım olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَظِبَ عَلَيْهِ عَظَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَزِمَهُ وَصَبَرَ عَلَيْهِ Ve semirmek maʿnāsınadır; yukālu: عَظِبَ الرَّجُلُ عَظَبًا إِذَا سَمِنَ

اَلْعَظِبُ [el-ʿaẓib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْعَاظِبُ [el-ʿāẓib] Otsuz ve susuz kır yerlere nāzil olan kimseye denir ki haşem-nişīn tāʾifesinden olacaktır.

اَلتَّعْظِيبُ [et-taʿẓīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Teʾhīr ve tesvīf edip ferdāya salmak maʿnāsınadır; yukālu: عَظَّبَهُ عَنْ بُغْيَتِهِ إِذَا سَوَّفَهُ عَنْهَا

اَلْعِظْيَبُ [el-ʿiẓyebb] (إِرْدَبٌّ [irdebb] vezninde) ʿAzīmü'l-hilkat ve dızman insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ عِظْيَبُ الْخَلْقِ أَيْ عَظِيمُهُ Yübūset ve gılzat maʿnāsından meʾhūzdur. Ve

عِظْيَبُ الْخُلُقِ [ʿiẓyebbu'l-ḫulḳ] (ḫā'nın zammıyla) Bed-hūy demektir; yukālu: رَجُلٌ عِظْيَبُ الْخُلُقِ أَيْ سَيِّئُهُ

اَلْعُنْظُبُ [el-ʿunẓub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْعُنْظَبُ [el-ʿunẓab] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) ve

اَلْعِنْظَابُ [el-ʿinẓāb] (قِنْطَارٌ [ḳinṭār] vezninde) ve

اَلْعُنْظَابُ [el-ʿunẓāb] (قُسْطَاسٌ [ḳusṭās] vezninde) ve

اَلْعُنْظُوبُ [el-ʿunẓūb] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) İri çekirgeye, ʿalā-kavlin erkek sarı çekirgeye denir. Baʿzı nüshada أَصْغَرُ ʿunvānında mersūm olmakla küçük çekirge demek olur.

اَلْعُنْظُبَانُ [el-ʿunẓubān] (عُنْفُوَانٌ [ʿunfuvān] vezninde) ve

اَلْعُنْظَبَانَةُ [el-ʿunẓābet] (ʿayn'ın zammıyla) ve

اَلْعُنْظُبَاءُ [el-ʿunẓubāʾ] (ʿayn'ın ve ẓā'nın zammı ve medd ile) عُنْظُبٌ [ʿunẓub] maʿnāsınadır.

عُنْظُبَةُ [ʿUnẓubet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Bir mevziʿdir.

[ع ظ ر ب]

اَلْعِظْرِبُ [el-ʿiẓrib] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Engerek yılanının küçüğüne denir.

[ع ق ب]

اَلْعَقْبُ [el-ʿaḳb] (ʿayn'ın fethi ve ḳāf'ın

sükūnuyla) At bir defʿa seğirttikten sonra bir dahi seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu li'l-feresi'l-cevādi: هُوَ ذُو عَفْوٍ وَعَقْبٍ فَعَفْوُهُ أَوَّلُ جَرْيِهِ وَعَقْبُهُ ثَانِيهِ Ve

عَقْبٌ [ʿaḳb] Velede ve veled-i velede ıtlāk olunur. Rāġıb'ın beyānına göre asl عَقِبٌ [ʿaḳib] ki كَتِفٌ [ketif] vezninde ayağın ökçesine denir, maʿānī-i sāʾire ondan mutasarrıftır. Cemʿi أَعْقَابٌ [aʿḳāb] gelir. Ve velede ve veled-i velede ıtlākı bi'l-istiʿāredir. Pederine halef olduğu için lākin kıza ıtlāk olunmaz ve eğer onun zürriyyeti var ise onlara ıtlāk olunur. İntehā. Ve

عَقْبٌ [ʿaḳb] Masdar olur, yaya عَقَبٌ [ʿaḳab] yaʿnī sinir sarmak maʿnāsına, ke-mā seyuzkeru; yukālu: عَقَبَ الْقَوْسَ عَقْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَوَى شَيْئًا مِنَ الْعَقَبِ عَلَيْهَا Ve ökçeye vurmak maʿnāsınadır; yukālu: عَقَبَهُ إِذَا ضَرَبَ عَقْبَهُ Ve bir kimseye halef olmak maʿnāsınadır, gerek kāʾim-makām ve gerek baʿde'l-vefāt veled olsun; yukālu: عَقَبَهُ أَيْ خَلَفَهُ ve yukālu: عَقَبَ مَكَانَ أَبِيهِ أَيْ خَلَفَ Ve şerr ü ʿadāvet cihetiyle bir kimsenin arkasına düşüp keyfiyyet-i hālini tefakkud eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَقَبَهُ إِذَا بَغَاهُ بِشَرٍّ

اَلْعَقِبُ [el-ʿaḳib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bu dahi kişinin veledine ve veled-i veledine ıtlāk olunur; yukālu: بَقِيَ لَهُ عَقْبٌ وَعَقِبٌ أَيِ الْوَلَدُ وَكَذَا وَلَدُ الْوَلَدِ Ve ayağın ökçesine denir, Fārisīde pāşne derler; yukālu: ضَرَبَ عَقِبَهُ أَيْ مُؤَخَّرَ قَدَمِهِ Şārihin beyānına göre عَقِبٌ [ʿaḳib] lafzı müʾennestir, sükūn-ı kāf ile tahfīfi dahi cāʾizdir. Cemʿi أَعْقَابٌ [aʿḳāb] gelir. Ve

عَقِبٌ [ʿAḳib] bir mevziʿ adıdır.

اَلْعُقْبُ [el-ʿuḳb] (ʿayn'ın zammı ve zammeteynle) Son ve encām ve ʿākıbet maʿnāsınadır; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا﴾ أَيْ عَاقِبَةً

اَلْعَقَبُ [el-ʿaḳab] (fethateynle) Şol ak sinire denir ki ondan kiriş işlenir.

اَلْعَاقِبَةُ [el-ʿāḳibet] Velede ıtlāk olunur. Ve her şeyʾin sonuna denir, āhir ve encām maʿnāsına; yukālu: عَاقِبَةُ الشَّيْءِ أَيْ آخِرُهُ

اَلْعَاقِبُ [el-ʿāḳib] (ثَاقِبٌ [sāḳib] vezninde) Bir kavmin seyyid ve ser-kārlarına halef olan kişiye denir ki umūr u mesālih ikinci derecede ona rāciʿ olur. Meselā şeyhü'l-beled ve reʾīsü'l-aʿyān olanın ikincisidir ki rütbesi ondan dūndur ve seyyid bulunmadığı hīnde temşiyet-i maslahat ona mürācaʿat eder, kethüdā ve nāʾib gibi; ve minhu hadīsu Naṣārā Necrān: جَاءَ السَّيِّدُ وَالْعَاقِبُ هُمَا مِنْ رُؤَسَائِهِمْ وَالْعَاقِبُ يَتْلُو السَّيِّدَ Ve

عَاقِبٌ [ʿāḳib] Eslāfına hayr ve fazīlet cihetiyle halef olan adama denir ki onun gediğini boş komaz.

اَلْعَقُوبُ [el-ʿaḳūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi eslāfına hayrü'l-halef olan kimseye denir.

اَلْإِعْقَابُ [el-iʿḳāb] (hemzenin kesriyle) Bir kimse yerine halef olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْقَبَهُ إِعْقَابًا إِذَا خَلَفَهُ Ve davara binmekte nöbetleşmek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْقَبَ زَيْدٌ عَمْرًا إِذَا رَكِبَا بِالنَّوْبَةِ Müʾellifin siyāk-ı taʿbīrinden vech-i mezkūr üzere gerçi hasāʾisten olmak münfehim olup lākin عُقْبَةٌ [ʿuḳbet] mutlākan nöbet maʿnāsına olduğundan ʿale'l-ıtlāk münāvebe maʿnāsına olmak mülāyimdir, zīrā bir nesnede ehadühümā āheri muʿākib olur. Ve

إِعْقَابٌ [iʿḳāb] Bir kimseye ʿivaz ve cezā vermek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَعْقَبَهُ أَيْ جَازَاهُ Ve bir kişi vefāt edip evlādını terk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْقَبَ

الرَّجُلُ إِذَا مَاتَ وَخَلَّفَ عَقِبًا أَيْ وَلَدًا Ve ʿāriyet çömlek alan kimse içinde bir mikdār taʿām bakiyyesiyle sāhibine redd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْقَبَ مُسْتَعِيرُ الْقِدْرِ إِذَا رَدَّهَا وَفِيهَا الْعُقْبَةُ

اَلْعُقْبَةُ [el-ʿuḳbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Nöbet maʿnāsınadır; tekūlu: تَمَّتْ عُقْبَتُكَ أَيْ نَوْبَتُكَ Ve bedel maʿnāsınadır; tekūlu: أَخَذْتُ مِنْ أَسِيرِي عُقْبَةً أَيْ بَدَلاً Ve gece ile gündüzün her birine ıtlāk olunur, yekdīgeri müteʿākib olduğu için. Ve

عُقْبَةُ الطَّائِرِ [ʿuḳbetu't-ṭāʾir] Pervāz eden kuşun havāya irtifāʿıyla inhitātı beyninde olan mesāfeye ıtlāk olunur, lākin Rāġıb عُقْبَةُ الطَّائِرِ صُعُودُهُ وَانْحِدَارُهُ ʿibāretiyle sebt eylemekle ber-muktezā-yı mādde suʿūduna muʿākib olan inhidārından ʿibāret olur. Ve

عُقْبَةٌ [ʿuḳbet] Şol çorba makūlesi taʿām bakiyyesine denir ki ʿāriyet çömlek alan kimse sāhibine onu çömlek içre berāberce red ve teslīm eder. Ve

عُقْبَةُ الْجَمَالِ [ʿuḳbetu'l-cemāl] Hüsn ü cemālin eser ve heyʾetinden ʿibārettir. Bu maʿnāda ʿayn'ın kesriyle de cāʾizdir; yukālu: مَا أَحْسَنَ عُقْبَةَ جَمَالِهِ أَيْ أَثَرَهُ وَهَيْئَتَهُ

اَلْعَقَبَةُ [el-ʿaḳabet] (fetehātla) Dağda ve bayırda olan sarp yokuşa denir; عُقُوبَةٌ [ʿuḳūbet]ten meʾhūzdur. Cemʿi عِقَابٌ [ʿiḳāb] gelir ʿayn'ın kesriyle; yukālu: صَعِدْنَا عُقْبَةً أَيْ مَرْقًى صَعْبًا مِنَ الْجِبَالِ

يَعْقُوبُ [Yaʿḳūb] (yā'nın fethiyle) Enbiyā-yı ʿizāmdan Ebū Yūsuf eṣ-Ṣıddīḳ hazretleridir ki ism-i şerīfleri İsrāʾīl'dir. Birāderleri olan ʿĪṣū ile tevʾem olup ʿĪṣū'nun ʿakibine yapışmış olduğu hālde tevellüd eylemekle يَعْقُوبُ [Yaʿḳūb] ıtlāk olunmuştur. Müʾellif *Baṣāʾir*'de aʿcemī olup ve ʿucme ve maʿrife ʿilletleriyle gayr-i munsarıf olduğu tercīh ve burada sebt eylediği kavli, İmām Leyṯ'e ʿazv eylemiştir.

Mütercim der ki *Muzhir*'de bu resme meşrūhtur ki baʿzı elfāz-ı ʿArabiyye ve elfāz-ı ʿacemiyye min haysü'l-mādde mütevāfık vākiʿ olsalar ehadühümā āherden meʾhūzdur demek hatādır, belki her lisānın baʿzı elfāzı yine o lisānın elfāzı cinsinden meʾhūz ve müştak olur; yukālu: اَلأَمَةُ لاَ تَلِدُ إِلاَّ بَشَرًا وَالنَّاقَةُ لاَ تُنْتِجُ إِلاَّ بَعِيرًا Bu cihetle إِدْرِيسُ ʿacemī olmakla ʿArabī olan دَرْسٌ lafzından meʾhūzdur ve يَعْقُوبُ [yaʿḳūb] dahi ʿacemī olmakla Türkīde erkek keklik dedikleri kuş maʿnāsına olan يَعْقُوبٌ [yaʿḳūb]dan meʾhūzdur diye zuʿm edenleri ʿulemā-ı lügat tekzīb eylediler. Hattā Ebū Bekr Muḥammed b. es-Serī, *Risāle-i İştiḳāḳ*'ta dedi ki bir lafz-ı aʿcemī-i muʿarreb lafz-ı ʿArabīden müştak ve meʾhūzdur diye iddiʿā eylemek bi-ʿaynihi kuş balıktan tevellüd eyledi diye iddiʿā eylemeğe mümāsildir. İntehā. Ve

يَعْقُوبٌ [yaʿḳūb] Erkek keklik kuşuna denir. Bunda munsarıftır, zīrā ʿArabī-i gayr-i mugayyerdir. Ve Yaḥyā b. Saʿīd ve ʿAbdurraḥmān b. Muḥammed b. ʿAlī ve Muḥāmmed b. ʿAbdurraḥmān b. Muḥammed b. Yaʿḳūb ve Muḥammed b. İsmāʿīl b. Saʿīd el-Yaʿḳūbiyyūn ki muhaddislerdir, cedd-i aʿlāları olan Yaʿḳūb'a mensūblardır.

اَلْمُعَاقِبَةُ [el-muʿāḳibet] (mīm'in zammı ve ḳāf'ın kesriyle) Şol develerdir ki bir gün şūr ve bir gün tatlı ot otlar ola; yukālu: إِبِلٌ مُعَاقِبَةٌ إِذَا كَانَتْ تَرْعَى مَرَّةً فِي حَمْضٍ وَمَرَّةً فِي خُلَّةٍ

اَلْعَوَاقِبُ [el-ʿavāḳib] (ʿayn'ın fethiyle) Şol develerdir ki suyu içip yatağına geldikten sonra yine suya ʿavdet eyleyeler; yukālu:

إِبِلٌ عَوَاقِبُ إِذَا كَانَتْ تَشْرَبُ الْمَاءَ ثُمَّ تَعُودُ إِلَى الْمَعْطِنِ ثُمَّ إِلَى الْمَاءِ

اَلْمُعَاقَبَةُ [el-muʿāḳabet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimsenin ʿakibince yaʿnī ökçesini basarak gelmek maʿnāsınadır; yukālu: عَاقَبَهُ إِذَا جَاءَ بِعَقِبِهِ

اَلتَّعْقِيبُ [et-taʿḳīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) مُعَاقَبَةٌ [muʿāḳabet] maʿnāsınadır; yukālu: عَقَّبَهُ تَعْقِيبًا بِمَعْنَى عَاقَبَهُ Ve عَرْفَجٌ [ʿarfec] nām şecerin yemişi sararmak maʿnāsınadır. Ve عَرْفَجٌ [[ʿarfec]] sütleğen nevʿinden sādec-i berrī ve Türkīde beşparmak taʿbīr olunan nebāttır; yukālu: عَقَّبَ الْعَرْفَجُ إِذَا اصْفَرَّتْ ثَمَرَتُهُ Ve bir kimse düşman üzere sefer edip o sene zarfında tekrār sefer eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَقَّبَ الرَّجُلُ إِذَا غَزَى عَلَى الْعَدُوِّ ثُمَّ ثَنَّى مِنْ سَنَتِهِ Ve mecd talebinde beri öte tereddüd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَقَّبَ فُلَانٌ إِذَا تَرَدَّدَ فِي طَلَبِ الْمَجْدِ

Şārih der ki yedimizde olan nüshalarda gerçi فِي طَلَبِ الْمَجْدِ ʿibāretiyle mersūmdur, lākin savāb olan تَرَدَّدَ فِي طَلَبِ الْأَمْرِ مُجِدًّا ʿunvānıyla olmaktır ki bir husūsun talebinde cidd ü ihtimām eyleyerek tereddüd eylemek demektir, niteki ümmehāt-ı sāʾirede; يُقَالُ عَقَّبَ فِي الْأَمْرِ إِذَا تَرَدَّدَ فِي طَلَبِهِ مُجِدًّا ʿibāretiyle müsebbettir. İntehā. Ve

تَعْقِيبٌ [taʿḳīb] Namāzdan sonra duʿā için oturup kalmak maʿnāsınadır ki ıtlākāt-ı şerʿiyyedendir; ve minhu'l-hadīsu: "مَنْ عَقَّبَ فِي صَلَاةٍ فَهُوَ فِي الصَّلَاةِ" Ve terāvīh namāzından sonra nāfile kılmak maʿnāsınadır; yukālu: عَقَّبَ التَّرَاوِيحَ إِذَا صَلَّى بَعْدَهَا يَعْنِي نَافِلَةً Kāle fi'n-*Nihāye* ve minhu hadīsu Enes: "سُئِلَ عَنِ التَّعْقِيبِ فِي رَمَضَانَ أَيْ صَلَاةِ النَّافِلَةِ بَعْدَ التَّرَاوِيحِ فَأَمَرَهُمْ أَنْ يُصَلُّوا فِي الْبُيُوتِ" Ve bir yerde meks ve ārām eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: عَقَّبَ فُلَانٌ فِي الصَّلَاةِ إِذَا صَلَّى فَمَكَثَ فِي مَوْضِعِهِ يَنْتَظِرُ صَلَاةً أُخْرَى Ve bir semte iltifāt eylemek maʿnāsınadır; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ﴾ الآية، قِيلَ وَلَمْ يَلْتَفِتْ

اَلْمُعَقِّبَاتُ [el-muʿaḳḳibāt] مُحَدِّثَاتٌ [muḥaddiṯāt] vezninde ki işbu ﴿لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ﴾ الآية kerīmesinde vāki'dir, murād melāʾike-i leyl ü nehārdır ki birbirini muʿākiblerdir. Ve şol مُعَقِّبَاتٌ [muʿaḳḳibāt] ki "اَلدُّعَاءُ مُعَقِّبَاتٌ لَا يَخِيبُ قَائِلُهُنَّ" hadīsinde vāki'dir, murād tesbīhāttır ki birbirini muʿākiblerdir. Ve bunlar hakāyık-ı şerʿiyyedendir. *Nihāye*'de otuz üç tesbīhe ve otuz üç tahmīde ve otuz üç tekbīre ile müfesserdir ki baʿde's-salāt kırāʾat olunur, merreten baʿde-uhrā ʿavdet ettikleri için yāhūd ʿakib-i salātta kırāʾat olundukları için ıtlāk olunmuştur. Ve

مُعَقِّبَاتٌ [muʿaḳḳibāt] Şol nākalara denir ki birbirinin ʿakibinde havuz üzere dururlar, ileriden biri su içip döndükte onun yerine birisi dāhil olur.

اَلْعُقْبَى [el-ʿuḳbā] (حُسْنَى [ḥusnā] veznide) Bir iş zımnında terettüb eden cezā ve pādāşa denir ki ismdir, emr-i mezbūru muʿākib olduğu için; yukālu: لَهُ الْعُقْبَى أَيْ جَزَاءُ الْأَمْرِ

اَلتَّعَقُّبُ [et-taʿaḳḳub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir kimseyi irtikāb eylediği cürm ve cünha için muʿāhaze eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَقَّبَهُ إِذَا أَخَذَهُ بِذَنْبٍ كَانَ مِنْهُ Ve bir haberde şekk ve şübhe eylemekle tekrār geri dönüp sormak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَقَّبَ عَنِ الْخَبَرِ إِذَا شَكَّ فِيهِ وَعَادَ لِلسُّؤَالِ عَنْهُ Ve bir kimsenin ʿārlanıp hacil ve methūm olacağı husūsunu yāhūd hatā ve zellesini ardından cüst ü cū eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَقَّبَهُ إِذَا طَلَبَ عَوْرَتَهُ أَوْ عَثْرَتَهُ

اَلْإِعْتِقَابُ [el-iʿtiḳāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Tācir metāʿını baʿde inʿikādi'l-beyʿ müşterīye teslīm eylemeyip pahasını tamāmen kabz için teʾhīr edip kendi ya-nında alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَقَبَ السِّلْعَةَ إِذَا حَبَسَهَا عَنِ الْمُشْتَرِي حَتَّى يَقْبِضَ الثَّمَنَ Şārih der ki bu hālde metāʿ zāyiʿ olsa taʿaddīsine bināʾen dāmin olur.

اَلْعُقَابُ [el-ʿuḳāb] (غُرَابٌ [ġurāb] veznin-de) Tavşancıl kuşuna denir, kara kuş nevʿindendir. Ve bir nevʿine yılancıl taʿbīr olunur ki yılanları kapıp helāk ve ekl eder. Cemʿi أَعْقُبٌ [aʿḳub] gelir أَكْلُبٌ [eklub] vez-ninde ve عِقْبَانٌ [ʿiḳbān] gelir, غِلْمَانٌ [ġilmān] vezninde.

Mütercim der ki عُقَابٌ [ʿuḳāb] seyyid-i cevārih-i tuyūrdur ve نَسْرٌ [nesr] ki kara kuş dedikleri alıcı kuştur, ʿarīf ve nakībleridir. Fārisīde tavşancıla ālüh denir ve نَسْرٌ [nesr] dediğine kerkes denir, Türkīde kara kuş derler, alıcı kuştur. Doğan ve şāhīn makūlesi cevārihe hücūm edip alır ve lisānımızda gerçi akbaba dediklerine kerkes ıtlākı meşhūrdur, lākin sahīh değil-dir. Cemīʿ-i saydiyye ve sāʾir kütüb-i lü-gatten münfehim olduğu üzere akbabaya Fārisīde kerkes-i sepīd ve ʿArabīde مَضْرَحِيٌّ [maḍraḥiyy] denir. Gerçi müʾellif مَضْرَحِيٌّ [maḍraḥiyy]i صَقْرٌ [ṣaḳr] ile tefsīr eylemiş-tir, lākin vech-i mezkūr üzere ekserīnin kavli zikr eylediğimiz üzeredir. Ve عُقَابٌ [ʿuḳāb] müʾennes-i semāʿīdir vezn-i sānī cemʿ-i kesretidir ve cemʿü'l-cemʿi عَقَابِينُ [ʿaḳābīn] gelir, bir şikārı aldıktan sonra şikār-ı āheri teʿākub eylemesi bāʿis-i tes-miyedir. İntehā. Ve

عُقَابٌ [ʿuḳāb] Baʿzı kuyu içre olan şol tümsek sivri taşa denir ki dokunan ko-vayı hark eder. Ve baʿzı dağın sırtında ve böğründe merdiven şeklinde sövelip duran yalçın kayaya denir. Ve şol bādem şeklinde mühreye denir ki davarın ayaklarının birinde zuhūr eder. Ve küpe halkasının deliklerinde olan küçük ipliğe denir. Ve havuza su akacak su yoluna denir. Ve kuyu kenārında vākiʿ şol taşa denir ki ona basıp su çekerler. Ve

عُقَابٌ [ʿUḳāb] Bir niçe feres ismidir. Ve sultānü'l-enbiyāʿ ʿaleyhi efdalu't-tehāyā hazretlerinin sancakları adıdır; iri ve bü-yük olduğu için tesmiye olundu. Ve yük-sek tepeye ve bayıra denir. Ve mutlakan yüksek olup pek tūlānī olmayan yere denir. Ve bir dişi kelbin ve bir ʿavretin ismidir.

أَبُو عُقَابٍ [Ebū ʿUḳāb] Tābiʿīndendir.

إِبْنُ عُقَابٍ [İbnu ʿUḳāb] ki ismi Caʿfer b. ʿAbdullāh'tır, şāʿir-i meşhūrdur; عُقَابٌ [ʿUḳāb] vālidesi ismidir.

عُقَيْبٌ [ʿUḳayb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ashābdandır.

اَلْعُقَيَّبُ [el-ʿuḳḳayb] (ḳāf'ın teşdīdiyle قُبَيِّطٌ [ḳubbeyṭ] vezninde) Bir kuş adıdır. Ve bir mevziʿ ismidir.

اَلْمِعْقَبُ [el-miʿḳab] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Hatunların baş örtüsüne denir. Ve küpeye denir. Ve davar sürmekte hāzık ve māhir olan sürücüye denir. Ve şol kimseye de-nir ki imāmdan sonra yaʿnī pādişāh-ı vakt inkızāsından sonra hilāfete mütereşşih ve āmāde ola, vāris-i saltanat ve veliyy-i ʿahd gibi; yukālu: هُوَ مِعْقَبٌ لِلْإِمَامِ وَهُوَ الَّذِي تَرَشَّحَ لِلْخِلَافَةِ بَعْدَ الْإِمَامِ

اَلْمُعَقَّبُ [el-muʿaḳḳab] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) [Şol kişiye denir ki] mey-gedeye kendiden büyük şānlı kimse

gelmekle kendisi ihtirāzından yāhūd hicābından nāşī duramayıp çıkıp gide; yukālu: خَرَجَ مُعَقَّبًا وَهُوَ مَنْ يَخْرُجُ مِنْ خَانَةِ الْخَمَّارِ إِذَا دَخَلَهَا مَنْ هُوَ أَعْظَمُ مِنْهُ

اَلْمِعْقَابُ [el-miʿḳāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Şol odaya ve eve denir ki ʿArablar ona kuru üzüm makūlesi vazʿ ederler, kilerleri mesābede olur.

اَلْإِسْتِعْقَابُ [el-istiʿḳāb] تَعَقُّبٌ [taʿaḳḳub] maʿnāsınadır ki bir kimsenin utanıp ʿārlanacak yerini yāhūd hatā ve cünhasını ardından cüst ü cū eylemekten ʿibārettir; yukālu: إِسْتَعْقَبَهُ إِذَا طَلَبَ عَوْرَتَهُ أَوْ عَثْرَتَهُ

كَفْرُ تِعْقَابٍ [Kefru Tiʿḳāb] (حَفْرُ تِلْعَابٍ [ḥafru tilʿāb] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

يَعْقُوبَا [Yaʿḳūbā] (yā-yı tahtiyyenin fethiyle) Baġdād'a on fersah mesāfede bir büyük karye adıdır. Şārih der ki savāb olan bā-yı muvahhede ile بَعْقُوبَا [Baʿḳūbā] olmakdır.

ثَنِيَّةُ الْعُقَابِ [Ṣeniyyetu'l-ʿUḳāb] (وَفِيَّةُ الْحُسَابِ [vefiyyetu'l-ḥusāb] vezninde) Dimaşḳ-ı Şām türābında bir sarp bilādın adıdır.

نِيقُ الْعُقَابِ [Nīḳu'l-ʿUḳāb] (nūn'un kesriyle) Cuḥfe'de bir mevziʿdir.

تِعْقَابٌ [Tiʿḳāb] (tā'nın kesriyle) Bir recül adıdır.

اَلْعَقْبَةُ [el-ʿaḳbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde ve ʿayn'ın kesriyle cāʾizdir) Hatunların hevdec ve mihaffe örtülerinden bir nevʿ alaca ve münakkaş örtü ismidir.

اَلْعَقَنْبَاةُ [el-ʿaḳanbāt] (ʿayn'ın ve ḳāf'ın fethiyle) ve

اَلْعَبَنْقَاةُ [el-ʿabenḳāt] (ʿayn'ın ve bā-yı muvahhadenin fethiyle) ve

اَلْبَعَنْقَاةُ [el-baʿanḳāt] (bā'nın ve ʿayn'ın fethiyle) عُقَابٌ [ʿuḳāb] yaʿnī tavşancıl kuşunalafzından mutasarrıf sıfatlardır, keskin pençeli demektir; yukālu: عُقَابٌ عَقَنْبَاةٌ وَعَبَنْقَاةٌ وَبَعَنْقَاةٌ أَيْ ذَاتُ مَخَالِبَ حِدَادٍ

اَلْمُعْقِبُ [el-muʿḳib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Şol yıldıza denir ki bir āher yıldız ʿakibinden tulūʿ eyleye.

عَقَّابٌ [ʿAḳḳāb] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Esāmīdendir: ʿAbdulmelik b. ʿAḳḳāb muhaddisīndendir.

اَلْمُعَاقَبَةُ الْعَرُوضِيَّةُ] [el-muʿāḳabet'l-ʿarūḍiyyet] Mütercim der ki muʿākabe-i ʿarūziyye mühimmeden olmakla müʾellife istidrāk olunmuşdur. Maʿlūm ola ki مُعَاقَبَةٌ [muʿāḳabet] fenn-i ʿarūzda bir cüzʾde yāhūd iki cüzʾde müctemiʿ olan iki sebebin ikisi de hazfden sālim yāhūd birisi vücūben sālim olmaktan ʿibārettir, meselā مَفَاعِيلُنْ [mefāʿīlun] cüzʾünde vākiʿ عِي [ʿī] ve لُنْ [lun] "sebeb"lerinin ikisi de hazften sālim olup مَفَاعِيلُنْ [mefāʿīlun] denir yāhūd yāʾ harfi hazf olunup nūn bākī yāhūd nūn hazf olunup yāʾ bākī kalır. Evvele göre مَفَاعِلُنْ [mefāʿilun], sānīye göre مَفَاعِيلُ [mefāʿīlu] olur. Cüzʾeynde olduğu meselā bahr-i remelde فَاعِلَاتُنْ [fāʿilātün] cüzʾünün nūn'u cüzʾ-i sānīde olan فَاعِلَاتُنْ [fāʿilātün] elifine muʿākib olur. Ve işbu مُعَاقَبَةٌ [muʿāḳabet] dokuz bahrde cārī olur. İntehā.

[ع ق ر ب]

اَلْعَقْرَبُ [el-ʿaḳreb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Hevāmmdan maʿrūf mūzī cānver adıdır. Fārisīde kej-düm denir; Türkīsi olmayan esmādandır. Ve bir Etrākten "kuyruğu örü" diye mesmūʿumuz oldu, "örü" demek kalkık ve yukarı demektir. Ve عَقْرَبٌ [ʿaḳreb] lafzı müzekker ve müʾennes olur; şārih der ki teʾnīsi gālibdir. Ve

عَقْرَبٌ [ʿaḳreb] ʿArabların papuçunda bir kayışa denir ki عَقْرَبٌ [ʿaḳreb] heyʾetinde olur. Ve şol devāle denir ki bir tarafında toka olup kendisiyle atın kuskununu eyere bend ederler; Türkīde dahi ʿakreb derler. Ve

عَقْرَبٌ [ʿaḳreb] Felekte on iki burcdan bir burcun ismidir. Kevākibleri عَقْرَبٌ [ʿaḳreb] şeklinde olmakla onunla tesmiye olunmuştur. Menāzil-i kamerden شَوْلَةٌ [şevlet] ve قَلْبٌ [ḳalb] ve زُبَانَى [zubānā]yı müştemildir. Ve

عَقْرَبٌ [ʿAḳreb] ʿUtbe b. Raḥḍa el-Ġifārī nām kimsenin feresi ismidir.

عَقْرَبَاءُ [ʿAḳrabāʾ] (medd ile) Yemāme'de bir arzın ismidir. Ve

عَقْرَبَاءُ [ʿaḳrabāʾ] Dişi عَقْرَبٌ [ʿaḳreb]e denir ki عَقْرَبٌ [ʿaḳreb]in müʾennesi olur ve bu gayr-i munsarıftır. Müʾellifin burada كَالْعَقْرَبَةِ kavli عَقْرَبَاءُ lafzının teʾnīsine temsīldir, ʿadem-i insirāfına temsīl değildir. Pes müʾennesinde عَقْرَبَةٌ [ʿaḳrebet] dahi denilmekle musaggarında kıyās üzere عُقَيْرِبَةٌ [ʿuḳayribet] denir, niteki Şihāb, *Durre* şerhinde bu dakīkayı telmīh eylemiştir.

اَلْعَقْرَبَةُ [el-ʿaḳrebet] (hā'yla) Kezālik عَقْرَبٌ [ʿaḳreb]in müʾennesidir.

اَلْعُقْرُبَانُ [el-ʿuḳrubān] (عُنْفُوَانٌ [ʿunfuvān] vezninde ve bā'nın teşdīdiyle cāʾizdir) دَخَّالُ الْأُذُنِ [daḫḫālu'l-uẕun] ismidir ki kulağa kaçan taʿbīr ettikleri böcek olacaktır, uzunca sarımtak ve ayakları çok bir mūzī böcektir. Ve

عُقْرُبَانٌ [ʿuḳrubān] عَقْرَبٌ [ʿaḳreb]e, ʿalākavlin erkeğine denir. *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre عَقْرَبٌ [ʿaḳreb] zeker ve ünsāya ıtlāk olunur; teʾkīd-i tezkīr murād olursa عُقْرُبَانٌ [ʿuḳrubān] denir. Ezherī dedi ki عَقْرَبٌ [ʿaḳreb] zeker ve ünsāya ıtlāk olunur ve onda teʾnīs gālibdir; ve erkeğine عُقْرُبَانٌ [ʿuḳrubān] ve baʿzen müʾennesinde عَقْرَبَةٌ [ʿaḳrebet] denir.

اَلْمُعَقْرِبَةُ [el-muʿaḳribet] (ism-i fāʿil bünyesiyle) ve

اَلْمَعْقَرَةُ [el-maʿḳaret] (مَسْخَرَةٌ [mesḫaret] vezninde) ʿAkrebi çok olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ مُعَقْرِبَةٌ وَمَعْقَرَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْعَقْرَبِ [Ve] مَعْقَرَةٌ [maʿḳaret] lafzında عَقْرَبٌ [ʿaḳreb] kelimesi gūyā ki sülāsīye redd olunup ondan ism-i mekān sīgası binā olunmuştur.

اَلْمُعَقْرَبُ [el-muʿaḳreb] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Eğilmiş, ḫamīde demektir, teşbīh üzere; yukālu: ضُدْغٌ مُعَقْرَبٌ أَيْ مُعْوَجٌّ مَعْطُوفٌ Ve gövdesi sıkı ve dirnekli, şedīdü'l-bünye olan insān ve hayvāna denir. Ve şevket ve şehāmet ve menāʿat sāhibi adama denir ki zīr-i himāyesinde olanları dāʾimā himāyet ve mazlūm ve bīkesāna meded ve nusret eyleye; yukālu: رَجُلٌ مُعَقْرَبٌ أَيْ نَصُورٌ مَنِيعٌ

اَلْعُقْرُبَانَةُ [el-ʿuḳrubānet] (ʿayn'ın ve rā'nın zammıyla) Nusret ve şehāmet ve menāʿat maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ ذُو عُقْرُبَانَةٍ أَيْ نَصُورٌ مَنِيعٌ

اَلْعَقَارِبُ [el-ʿaḳārib] عَقْرَبٌ [ʿaḳreb]in cemʿidir. Ve نَمَائِمُ [nemāʾim] maʿnāsına istiʿmāl olunur, mūcib-i renc ü āzār olduğu için. Ve نَمَائِمُ [nemāʾim] نَمِيمَةٌ [nemīmet] in cemʿidir ki koğ taʿbīr olunur; نَمَّامٌ [nemmām] koğucu ve sühan-çīn demektir; ve minhu'l-meselu: "إِنَّهُ لَتَدِبُّ عَقَارِبُهُ أَيْ يَقْتَرِضُ أَعْرَاضَ النَّاسِ Yaʿnī "Koğuculukla nāsın ʿırz u nāmūsunu hetk ve şikest eder." Ve

عَقَارِبُ [ʿaḳārib] Şedāʾid ve mihen maʿnāsına istiʿmāl olunur. Ve

عَقَارِبُ الشِّتَاءِ [ʿaḳāribu'ş-şitāʾ] Kış eyyāmının şiddet-i bürūdetinden ʿibārettir.

اَلْعَقْرَبَةُ [el-ʿaḳrebet] (hā ile) Pek ehl-i hizmet ve ʿākıle ve pīşkār olan cāriyeye ıtlāk olunur; yukālu: أَمَةٌ عَقْرَبَةٌ أَيْ خَدُومٌ عَاقِلَةٌ Ve kerpeten şeklinde şol demire denir ki at eyerine geçirirler, Türkīde ʿakreb taʿbīr olunur.

[ع ك ب]

اَلْعَكَبُ [el-ʿakeb] (fethateynle) Dudak ve çene kemiği kalın ve yumru olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَكِبَ الرَّجُلُ عَكَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَلُظَ شَفَتُهُ وَلَحْيَاهُ Ve ayak parmakları seyrek olmayıp birbirine bitişik gibi pek yakın olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَكِبَ الرَّجُلُ إِذَا تَدَانَتْ أَصَابِعُ رِجْلِهِ

اَلْعَكْبَاءُ [el-ʿakbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Yumru gövdeli taslak ve bī-endām ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَكْبَاءُ أَيِ الْجَافِيَةُ الْخَلْقِ

اَلْعُكُوبُ [el-ʿukūb] (غُرُوبٌ [ġurūb] vezninde) Müzdahim olmak maʿnāsınadır; yukālu: لِلْإِبِلِ عُكُوبٌ أَيِ ازْدِحَامٌ Ve durmak, vukūf maʿnāsınadır; yukālu: عَكَبَ الرَّجُلُ عُكُوبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا وَقَفَ Ve tencere kaynamak maʿnāsınadır; yukālu: عَكَبَتِ الْقِدْرُ إِذَا غَلَتْ Ve عَاكِبٌ [ʿākib] lafzından cemʿ olur ki vākıf ve müzdahim maʿnāsınadır.

اَلْعَكُوبُ [el-ʿakūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Toza denir, غُبَارٌ [ġubār] maʿnāsına.

اَلْعَكْبُ [el-ʿakb] (ʿayn'ın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Bu dahi toza denir. Ve cüst ve neşāt-mend ve hafīfü'r-rūh kimseye denir. Ve şerr ü şūr ve mazarrat cihetinde olan şiddete denir.

اَلْعُكَابُ [el-ʿukāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi toza denir, غُبَارٌ [ġubār] maʿnāsına. Ve tütüne denir, دُخَانٌ [duḫān] maʿnāsına.

اَلْعَاكُوبُ [el-ʿākūb] (حَالُوبٌ [ḥālūb] veznin-de) ve

اَلْعَكُّوبُ [el-ʿakkūb] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Bunlar da toza ve gubāra denir.

اَلْعَاكِبُ [el-ʿākib] Cemʿ-i kesīr maʿnāsınadır ki izdihāmı müştemildir.

اَلْعِكَبُّ [el-ʿikebb] (هِجَفٌّ [hiceff] vezninde) Yumru gövdeli topaç bodura denir. Ve ins ve cinn tāʾifesinden mārid ve bāgī ve müteʿannid şahsa denir. Ve şol kimseye denir ki vālidesinin zevci ola, gerek pederi tatlīk eylesin ve gerek vefātından sonra varsın. Ve

عِكَبٌّ [ʿİkebb] Ümerā-yı ʿArabdan Nuʿmān b. Munẕir'in zindān-bānı ismidir.

اَلتَّعْكِيبُ [et-teʿkīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Tütmek maʿnāsınadır; yukālu: عَكَّبَتِ النَّارُ تَعْكِيبًا إِذَا دَخَّنَتْ

اَلتَّعَكُّبُ [et-teʿakkub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Bir kimseye tütün gibi gam ve gussa istīlā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَكَّبَتْهُ الْهُمُومُ إِذَا رَكِبَتْهُ

اَلْإِعْتِكَابُ [el-iʿtikāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Toz tozutmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَكَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَثَارَ الْغُبَارَ Ve toz kendisi tozmak maʿnāsına olmakla müteʿaddī ve lāzım olur; yukālu: إِعْتَكَبَ الْغُبَارُ إِذَا ثَارَ

عُكَابَةُ [ʿUkābet] (دُجَانَةٌ [ducānet] vezninde) İbn Ṣaʿb'dır ki Benū Bekr kabīlesinden bir cemāʿatin pederidir.

[ع ل ب]

اَلْعَلْبُ [el-ʿalb] (قَلْبٌ [ḳalb] vezninde) Bir nesne bir yerde eser ü nişān eylemek maʿnāsınadır, hayvānın vücūdunda şerit ve kolan ve pāldüm makūlesinin yer eylemesi gibi. Ve kertmek ve çizmek maʿnāsınadır; yukālu: عَلَبَ الشَّيْءَ عَلْبًا مِنَ الْبَابِ

pek ve sulb olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَلِبَ الشَّيْءُ وَعَلَبَ عَلَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ إِذَا صَلُبَ Ve şedīd ve sert ve dürüşt olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَلِبَ الشَّيْءُ إِذَا جَسَأَ وَاشْتَدَّ Ve et çok durmakla rutūbeti çekilip kadīd olduktan sonra kokmak maʿnāsınadır; yukālu: عَلِبَ اللَّحْمُ إِذَا تَغَيَّرَتْ رَائِحَتُهُ بَعْدَ اشْتِدَادِهِ Ve

عَلَبٌ [ʿaleb] (fethateynle) Bir maraz ismidir ki devenin boynu sinirinin iki tarafında hādis olur. Ve kılıcın ağızı rahnelenip gediklenmek maʿnāsınadır; yukālu: عَلِبَ السَّيْفُ عَلَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَثَلَّمَ حَدُّهُ

اَلْإِسْتِعْلَابُ [el-istiʿlāb] Et çok durmakla pekişip rāyihası müteğayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْلَبَ اللَّحْمُ إِذَا تَغَيَّرَتْ رَائِحَتُهُ بَعْدَ اشْتِدَادِهِ Ve mevāşī otlağı istiglāz eylemekle beğenmeyip otlamaktan istinkāf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْلَبَتِ الْمَاشِيَةُ الْبَقْلَ إِذَا أَجَمَتْهُ وَاسْتَغْلَظَتْهُ

اَلْعَلَابِيُّ [el-ʿalābiyy] (ʿayn'ın fethi ve yā'nın teşdīdiyle) Kalaya denir, رَصَاصٌ [raṣāṣ] gibi. Ve عِلْبَاءُ [ʿilbāʾ] lafzından cemʿ olur. Ve

عِلْبَاءُ [ʿilbāʾ] (ʿayn'ın kesri ve elifin meddiyle) Devenin boynunda olan sinire denir. Müʾellif عِلْبَاءُ [ʿilbāʾ] kelimesini gāh baʿīre izāfetle tahsīs ve gāh ale'l-ıtlāk zikr eylemekle teşvīş eylemiştir. Ümmehāt-ı sāʾirede mutlakan insān ve hayvānın boyunlarında olan sarı sinir ile müfesserderi ki iki dāne olur.

Şārih der ki رَصَاصٌ [raṣāṣ] maʿnāsına olan عَلَابِيٌّ [ʿalābiyy] sīga-i cemʿ üzere vārid olan müfredāttan olmasını yāhūd müfredi mesmūʿ olmayan cumūʿdan olmasını iktizā eder. Ve عِلْبَاءُ [ʿilbāʾ] cemʿi olan عَلَابِيٌّ [ʿalābiyy] lafzının yā-yı sāniyesi müfredi-

Ve عَلَبَهُ إِذَا جَزَّهُ: yukālu ve اَلْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا أَثَّرَ فِيهِ

عَلْبٌ [ʿalb] Galīz ve haşin yere denir. Bu maʿnāda ʿayn'ın kesriyle de cāʾizdir. Ve

عَلْبٌ [ʿalb] Kılıç ve bıçak makūlesinin kabzasına devenin boynu sinirini sarmak maʿnāsınadır; yukālu: عَلَبَ السَّيْفَ وَنَحْوَهُ إِذَا حَزَمَ مَقْبِضَهُ بِعِلْبَاءِ الْبَعِيرِ Ve

عَلْبٌ [ʿalb] Pek ve sulb nesneye denir, taş gibi.

اَلتَّعْلِيبُ [et-taʿlīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir yerde eser ü nişān eylemek maʿnāsınadır. Ve çizmek ve kertmek maʿnāsınadır. Ve kılıç ve bıçak kabzasına devenin boynu sinirini sarmak maʿnāsınadır.

اَلْعَلِبُ [el-ʿalib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Pek nesneye denir, şeyʾ-i sulb maʿnāsına. Ve sığın nevʿinden وَعِلٌ [vaʿil] dedikleri hayvānın iri ve yumru olanına denir. Sığın birkaç güne olur, وَعِلٌ [vaʿil] dedikleri Türkīde çopur taʿbīr olunur, cüssesi geyikten ekber ve tüyü şitāda siyāha māʾil ve sayfta kızıl olur ve kuyruğu olmaz. Ve

عَلِبٌ [ʿalib] İri kelere denir. Bunda ʿayn'ın zammıyla da lügattir.

اَلْعِلْبُ [el-ʿilb] (ʿayn'ın kesriyle) Şol kimseye denir ki ziyādesiyle nākes ve bī-hayr olmakla ondan katʿā bir nesne tamaʿ ve ümīd olmaya; yukālu: رَجُلٌ عِلْبٌ إِذَا كَانَ لَا يُطْمَعُ فِيمَا عِنْدَهُ Ve şol bī-hayr u menfaʿat galīz yere denir ki dāʾimü'd-dehr yağmur yağsa onda aslā nebāt eseri olmaya; bu maʿnāda ʿayn'ın fethiyle de cāʾizdir. Ve سِدْرٌ [sidr] ağacı bittiği yere denir. Ve سِدْرٌ [sidr] sīn'in kesriyle ʿArabistān kirazı dedikleri şecerdir. Cemʿi عُلُوبٌ [ʿulūb] gelir.

اَلْعَلَبُ [el-ʿaleb] (fethateynle) Bir nesne

nin āhirinde olan hemze-i memdūdeden mübeddeledir. Tesniyesinde عِلْبَاءَانِ [ʿilbāʾāni] ve عِلْبَاوَانِ [ʿilbāvāni] dahi denir. İntehā. Ve

عِلْبَاءُ [ʿİlbāʾ] Bir recül adıdır.

اَلْعَلْبِيَّةُ [el-ʿalbiyyet] (سَلْقِيَّةٌ [selḳiyyet] vezninde) Boyun sinirini delmek, ʿalā-kavlin kesmek maʿnāsınadır; yukālu: عَلْبَى عَبْدَهُ عَلْبِيَّةً إِذَا ثَقَبَ عِلْبَاءَهُ أَوْ قَطَعَهَا Ve pīrlikten boynunun sinirleri meydāna çıkıp āşikār olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَلْبَى الرَّجُلُ إِذَا ظَهَرَتْ عَلاَبِيُّهُ كِبَرًا

اَلْعُلْبَةُ [el-ʿulbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Uzun hurmā ağacına denir. Ve süt sağacak büyük çanağa denir ki deve derisinden yāhūd tahtadan olur; Türkīde külek taʿbīr olunur; kutuya dahi عُلْبَةٌ [ʿulbet] ıtlāk olunur. Cemʿi عِلاَبٌ [ʿilāb] gelir ʿayn'ın kesriyle ve عُلَبٌ [ʿuleb] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde. Ve

عُلْبَةُ [ʿUlbet] Esāmī-i ricāldendir: ʿUlbe b. Zeyd ve Muḥammed b. ʿUlbe ashābdandır.

اَلْعِلْبَةُ [el-ʿilbet] (ʿayn'ın kesriyle) İri ağaç bedenlerinde olan şol ʿukdeye denir ki omça ve kütük taʿbīr olunur. Ondan مِقْطَرَةٌ [miḳṭarat] yaʿnī tomruk ittihāz olunur ki mahbūs ayağına geçirilir.

اَلإِعْلِنْبَاءُ [el-iʿlinbāʾ] (إِسْلِنْقَاءُ [islinḳāʾ] vezninde) Şerr ve kıtāle yapınıp hāzırlanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْلَنْبَى الدِّيكُ أَوِ الْكَلْبُ إِعْلِنْبَاءً إِذَا تَهَيَّأَ لِلشَّرِّ وَالْقِتَالِ Ve bir kimse üzere şişip kabarıp gerden-dırāzlık eylemek maʿnāsınadır ki horozlanmak taʿbīr olunur, niteki bir kimse ile muhāsame ve münāzaʿaya mübāşeret hengāmında derler; yukālu: إِعْلَنْبَى الرَّجُلُ إِذَا أَشْرَفَ وَأَشْخَصَ نَفْسَهُ كَمَا يُفْعَلُ عِنْدَ الْخُصُومَةِ وَمِنْهُ إِعْلَنْبَى الدِّيكُ Vākiʿan horoz cenge mübāderet eyledikte tüylerini kabartıp boynunu uzattığı gibi.

عُلْيَبٌ [ʿUlyeb] (ʿayn'ın zammı ve lām'ın sükūnu ve yā-yı tahtiyyenin fethiyle) ve

عِلْيَبٌ [ʿİlyeb] (ʿayn'ın kesriyle حِذْيَمٌ [ḥiẕyem] vezninde) Yemen tarīkinde bir dere adıdır. Kelām-ı ʿArabda fuʿyel vezninde ki fā'nın zammı ve yā'nın fethiyledir, bundan gayrı kelām yoktur.

اَلْعُلْبُبُ [el-ʿUlbub] (bā-yı muvahhade ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْعُلْبُوبَةُ [el-ʿulbūbet] (جُرْثُومَةٌ [curṯūmet] vezninde) Bir kavmin ve cemāʿatin güzīde ve hıyār ve zī-şānlarına denir; yukālu: هَؤُلاَءِ عُلْبُوبَةُ الْقَوْمِ أَيْ خِيَارُهُمْ

اَلْمَعْلُوبُ [el-maʿlūb] (مَعْلُومٌ [maʿlūm] vezninde) Ḥāriṯ b. Ẓālim'in kılıcı ismidir. Ve

مَعْلُوبٌ [maʿlūb] İşlek yola denir; yukālu: طَرِيقٌ مَعْلُوبٌ أَيْ لاَحِبٌ

اَلْعِلاَبُ [el-ʿilāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir nevʿ dāg ve damgadır ki devenin boynunun uzunluğuna basılır, عِلْبَاءُ [ʿilbāʾ] dedikleri sinir üzere olur.

اَلْمُعَلَّبَةُ [el-muʿallebet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) ve

اَلْمُعْلِبَةُ [el-muʿlibet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Şol nākaya denir ki gerdanına عِلاَبٌ [ʿilāb] dedikleri zikr olunan damga basılmış ola; yukālu: نَاقَةٌ مُعَلَّبَةٌ وَمُعْلِبَةٌ إِذَا كَانَتْ وُسِمَتْ بِالْعِلاَبِ

عِلْبِيَةُ [ʿİlbiyet] (هِبْرِيَةٌ [hibriyet] vezninde) Deʾş nām mahalde bir küçük suyun adıdır.

عِلْبُ الْكُرْمَةِ [ʿİlbu'l-Kurmet] (شِبْهُ الْغُرْفَةِ [şibhu'l-ġurfet] vezninde) Yemāme vilāyetinin Başra tarafından nihāyet-i had ve sınırı olan yerin ismidir.

[ع ل ه ب]

اَلْعَلْهَبُ [el-ʿalheb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Boynuzları uzun tekeye ve yaban öküzüne denir. Ve uzun kişiye denir. Müʾennesi عَلْهَبَةٌ [ʿalhebet]tir hā'yla.

[ع ن ب]

اَلْعِنَبُ [el-ʿineb] (ʿayn'ın kesri ve nūn'un fethiyle) Yaş üzüme denir, Fārisīde engūr derler; müfredi عِنَبَةٌ [ʿinebet]tir hā'yla.

Cevherī, *Ṣiḥāḥ*'ta demiştir ki "Müfredātta binā-yı mezbūr nādirdir, zīrā binā-yı merkūm gāliben cemʿ sīgasıdır, قِرْدٌ [ḳird] ve قِرَدَةٌ [ḳiredet] ve فِيلٌ [fīl] ve فِيَلَةٌ [fiyelet] gibi, lākin nedret ve kıllet vechiyle müfred için dahi gelir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] ve تِوَلَةٌ [tivelet] ve جِبَرَةٌ [ḥiberet] ve طِيَبَةٌ [ṭiyebet] ve خِيَرَةٌ [ḫiyeret] gibi. Bunlardan mā-ʿadā bu sīga üzere geldiği maʿlūmum değildir." Vech-i mezkūr üzere Cevherī'nin zikr olunan sīgalardan mā-ʿadāyı nefy eylemesi kusūrundan ve lügat-ı ʿAraba kıllet-i ıttılāʿından nāşīdir, yoksa binā-i mezbūrdan işbu ātiyetü'z-zikr kelimāt dahi vārid olmuştur ki bunlardır: اَلزِّمَخَةُ [ez-zimeḫat] zāy u ḫā-yı muʿcemeteyn ile ve اَلْمِنَنَةُ [el-minenet] nūneyn'le ve اَلثِّوَمَةُ [eṡ-ṡivemet] ṡā-yı müsellese ile ve اَلْحِدَأَةُ [el-ḥideʾet] ḥā-yı mühmele ile ve اَلظِّمَخَةُ [eẓ-ẓimeḫat] ẓā-yı muʿceme ile ve اَلذِّبَحَةُ [eẕ-ẕibeḥat] ẕāl-ı muʿceme ve ḥā-yı mühmele ile ve اَلطِّيَرَةُ [eṭ-ṭiyeret] ṭā-yı mühmele ile ve اَلْهِنَنَةُ [el-hinenet] nūneyn'le ve gayru zālike.

Şārih der ki Cevherī'nin selb-i ʿilmi kendi şartına muvāfık olarak elfāz-ı sahīhaya müteʿalliktir, yoksa müʾellifin zikr eylediği kelimelerin ekserini māddelerinde kendisi dahi īrād eylemiştir. İntehā. Ve

عِنَبٌ [ʿineb] Şarāba ıtlāk olunur, خَمْرٌ [ḫamr] maʿnāsına, mā-yeʾūlu-ileyhi iʿtibārıyla; yukālu: سَقَاهُ عِنَبًا أَيْ خَمْرًا Ve

عِنَبٌ [ʿİneb] Selefte bir sütlü genç nākanın ismidir ki ondan nāşī Ḳureyş ile Benī ʿĀmir miyānında bir vakʿa olmuştur.

يَوْمُ الْعِنَبِ [Yevmu'l-ʿineb] Beyne'l-ʿArab meşhūrdur.

حِصْنُ عِنَبٍ [Ḥişnu ʿİneb] Filesṭīn kazāsında bir kalʿadır.

اَلْعِنَبَاءُ [el-ʿinebāʾ] (ʿayn'ın kesri ve nūn'un fethiyle) Bu dahi yaş üzüme denir; عِنَبٌ [ʿineb] kelimesinde lügattir.

اَلتَّعْنِيبُ [et-taʿnīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Asma ve tevek üzüm vermek maʿnāsınadır; yukālu: عَنَّبَ الْكَرْمُ تَعْنِيبًا إِذَا صَارَ ذَا عِنَبٍ

اَلْعِنَبَةُ [el-ʿinebet] (hā'yla) عِنَبٌ [ʿineb]in müfredidir ki zikr olundu. Ve bir nevʿ sivilce ismidir ki beden-i insānda çıkar, gözde ve etrāfında çıkar, üzüm dānesi şeklinde olur. Ve

عِنَبَةُ [ʿİnebet] Aʿlām-ı eşhāstandır.

عِنَبَةُ الْأَكْبَرُ [ʿİnebetu'l-Ekberu] ʿIrāḳ'ta eşrāftan bir kabīle ceddidir.

بِئْرُ أَبِي عِنَبَةَ [Biʾru Ebī ʿİnebet] Medīne'de bir kuyu ismidir.

اَلْعُنَّابُ [el-ʿunnāb] (رُمَّانٌ [rummān] veznide) Bu ismle maʿrūf meyvedir. Ve أَرَاكٌ [erāk] yaʿnī misvāk ağacının yemişine denir ki بَطْمٌ [baṭm] kadar ve kemāliyle oldukta siyāh ve bir mikdār halāvetli olur, edviyedendir.

اَلْعُنَابُ [el-ʿunāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Burnu büyük olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ عُنَابٌ أَيْ كَبِيرُ الْأَنْفِ Ve Mekke yolunda bir dağın ve bir derenin ismidir. Ve

عُنَابٌ [ʿunāb] عَفَلٌ [ʿafel] yaʿnī baʿzı hatunların fercinde debelik gibi hādis olan şişe denir; ʿalā-kavlin بَظْرٌ [baẓr] yaʿnī fercin vasatında olan lahm-ı zāʾide denir ki dılak taʿbīr olunur. Ve

عُنَابُ [ʿUnāb] Mālik b. Nuveyre'nin feresi adıdır. Ve

عُنَابٌ [ʿunāb] Küçük kara dağa denir. Ve uzun değirmi dağa denmekle azdāddan olur.

اَلْأَعْنَبُ [el-aʿneb] (أَقْرَبُ [aḳreb] vezninde) Burnu büyük kimseye denir.

عُنْبُبٌ [ʿUnbeb] (جُنْدَبُ [cundeb] vezninde) Yemen'de bir mevziʿ yāhūd bir dere adıdır. Ve

عُنْبُبُ السَّيْلِ [ʿunbebu's-seyl] İzāfetle sel suyunun önüne ve mukaddemine denir.

اَلْعَنَبَانُ [el-ʿanebān] (fetehātla) Cüst ve neşīt ve çālāk āhūya denir. Ve deprenişi sakīl olan āhūya denmekle zıdd olur. Ve ʿalā-kavlin yaşlı koca āhūya denir.

Şārih der ki عَنَبَانٌ [ʿanebān] kelimesi sıfattır ve mukarrerdir ki vezn-i mezbūr üzere sıfāt binā olmaz, ancak vezn-i merkūm masdara mahsūstur. Pes lafz-ı mezbūr şevāzdan olur. Mütercim der ki mübālagaten vasf-bi'l-masdar olmak muhtemeldir. İntehā.

اَلْعُنَابَةُ [el-ʿUnābet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Mekke ile Medīne beyninde bir mevziʿdir. Ve bir su adıdır.

اَلْمُعَنَّبُ [el-muʿanneb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Kalın ve galīz olan şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ مُعَنَّبٌ أَيْ غَلِيظٌ Ve uzun kişiye denir.

اَلْعَنَّابُ [el-ʿannāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Üzüm satan kimseye denir. Ve

عَنَّابٌ [ʿAnnāb] Ḥureyṣ en-Nebhānī nām kimsenin pederi ismidir. Cevherī'nin ʿAnnāb b. Ebī Ḥārişe taʿbīri galattır, zīrā o tā-yı fevkiyye ile ʿAttāb'dır. Şārih der ki Cevherī onda erbāb-ı lügatten çok zevāta muvāfakat eylemiştir.

[ع ن د ب]

اَلْمُعَنْدِبُ [el-muʿandib] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Be-gāyet dargın ve hışm-nāk adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُعَنْدِبٌ أَيْ غَضْبَانُ

[ع ن د ل ب]

اَلْعَنْدَلِيبُ [el-ʿandelīb] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Bülbül kuşuna denir ki hezār dahi derler, gūnāgūn nagamāt ve elhān sāhibidir. Cemʿi عَنَادِلُ [ʿanādil] gelir, rubāʿīye redd olunduktan sonra cemʿ binā kılınmıştır. Ve "hezār" lafzı Fārisīdir, hezār-destān olduğundan ıtlāk olunmuştur.

[ع ن ز ب]

اَلْعُنْزُبُ [el-ʿunzub] (zā-yı muʿceme ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) سُمَّاقٌ [summāk] dedikleri ekşi dāneye denir. Ve bu zikr olunan, عَبْرَبٌ [ʿabreb] ve عُتْرُبٌ [ʿutrub] musahhafı değildir, lügat-ı mahsūsadır.

[ع ن ك ب]

اَلْعَنْكَبُوتُ [el-ʿankebūt] (عَنْزَرُوتٌ [ʿanzerūt] vezninde) Örümceğe denir ki maʿrūf böcektir, gāliben müʾennes istiʿmāl olunur.

Şārih der ki müʾellife göre vezni faʿlelūttur, fenʿalūt değildir. Ve garībedir ki örümceğin sekiz ayağı ve altı gözü olur. Eflāṭūn'dan menkūldür ki sinek kısmı pek harīs olur ve örümcek pek kāniʿ olur, bihikmetihi taʿālā pek harīs olan mahlūk, pek kāniʿe, bilā-külfetin rızk mesūk olmuştur.

اَلْعَكَنْبَاةُ [el-ʿakenbāt] (ʿayn'ın ve kāf'ın fet-

hiyle) ve

اَلْعَنْكَبَاةُ [el-ʿankebāt] (ʿayn'ın fethi ve nūn'un sükūnuyla) ve

اَلْعَنْكَبُوهُ [el-ʿankebūh] (hā'yla) ve

اَلْعَنْكَبَاءُ [el-ʿankebāʾ] (ʿayn'ın fethi ve nūn'un sükūnu ve elifin meddiyle) عَنْكَبُوتٌ [ʿankebūt]un müʾennesidir ve müzekkerinde عَنْكَبٌ [ʿankeb] ve müʾennesinde عَنْكَبَةٌ [ʿankebet] dahi denir. Cemʿi عَنْكَبُوتَاتٌ [ʿankebūtāt] ve عَنَاكِبُ [ʿanākib] gelir.

اَلْعِكَابُ [el-ʿikāb] (ʿayn'ın kesriyle) ve

اَلْعُكُبُ [el-ʿukub] (zammeteynle) ve

اَلْأَعْكَبُ [el-aʿkub] (أَكْلَبٌ [eklab] vezninde) Ondan ism-i cemʿlerdir.

[ع هـ ب]

اَلْعَيْهَبُ [el-ʿayheb] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Kātilden intikām talebine kudreti olmayan ʿāciz ve zaʿīf kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ عَيْهَبٌ أَيْ ضَعِيفٌ عَنْ طَلَبِ وِتْرِهِ Ve sakīl ve nāsāz ve nā-tırāş kimseye denir; yukālu: هُوَ عَيْهَبٌ أَيْ ثَقِيلٌ وَخِمٌ Ve yünü çok olan kilime denir.

اَلْعِهِبَّى [el-ʿihibbā] (جِرِشَّى [cirişşā] vezninde ve elifin meddiyle cāʾizdir) Yiğitlik ve civānlık hāletinin evvel hengāmına denir; yukālu: فَعَلَهُ فِي عِهِبَّى شَبَابِهِ وَعِهِبَّائِهِ أَيْ أَوَّلِهِ Ve mülk ve saltanat zamānına denir; yukālu: إِمْتَدَّ عِهِبَّى مُلْكِهِ أَيْ زَمَنُهُ

اَلْعَوْهَبَةُ [el-ʿavhebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Tadlīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَوْهَبَهُ عَوْهَبَةً إِذَا ضَلَّلَهُ

اَلْعِيهَابُ [el-ʿīhāb] (ʿayn'ın kesriyle) Nāsı dāʾimā tadlīl eden kimseye denir.

اَلْعَهْبُ [el-ʿahb] (عَيْبٌ [ʿayb] vezninde) Bilmemek, cehālet maʿnāsınadır; yukālu: عَهِبَ الشَّيْءَ عَهْبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا جَهِلَهُ

[ع ي ب]

اَلْعَيْبُ [el-ʿayb] (غَيْبٌ [ġayb] vezninde) ve

اَلْعَابُ [el-ʿāb] Nakīsa ve وَضْمَةٌ [vaṣmet] maʿnāsınadır ki maʿlūmdur.

اَلْمَعَابُ [el-maʿāb] ve

اَلْمَعَابَةُ [el-maʿābet] ve

اَلْمَعِيبُ [el-maʿīb] (mīm'lerin fethiyle) عَيْبٌ [ʿayb] maʿnāsınadır. Müʾellifin tertībi üzere zikr olunan elfāz-ı hamse ismlerdir; yukālu: بِهِ عَيْبٌ وَعَابٌ وَمَعَابٌ وَمَعَابَةٌ وَمَعِيبٌ أَيْ وَضْمَةٌ Ve

عَيْبٌ [ʿayb] Kelimesi masdar olur ve fiʿle müteʿaddī olur, bir nesneyi ʿayblamak ve ʿayblı kılmak maʿnāsına; yukālu: عَابَهُ أَيْ جَعَلَهُ ذَا عَيْبٍ Ve lāzım olur, ʿayblı olmak maʿnāsına; yukālu: عَابَ الْمَتَاعُ إِذَا صَارَ ذَا عَيْبٍ

اَلْمَعِيبُ [el-maʿīb] (mīm'in fethiyle) İsmdir, niteki zikr olundu. Ve ism-i mefʿūl olur, مَكِيلٌ [mekīl] gibi ʿayblı demek olur.

اَلْمَعْيُوبُ [el-maʿyūb] (aslı üzere) Bu dahi ʿayblı demektir.

Müʾellifتَعْيِيبٌ [taʿyīb] māddesinden sükūt eylemiştir ki tefʿīldendir; bir nesneyi ʿayba nisbet eylemek maʿnāsınadır ki ʿayblamak taʿbīr olunur.

اَلْعُيَبَةُ [el-ʿuyebet] (ʿayn'ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَلْعَيَّابُ [el-ʿayyāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْعَيَّابَةُ [el-ʿayyābet] (عَلَّامَةٌ [ʿallāmet] vezninde) Dāʾimā nāsı ʿayblayıp yaʿnī herkese bir ʿayb ʿazv u isnād eden kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ عُيَبَةٌ وَعَيَّابٌ وَعَيَّابَةٌ أَيْ كَثِيرُ الْعَيْبِ لِلنَّاسِ

اَلْعَيْبَةُ [el-ʿaybet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Şol küçük zenbīle denir ki meşinden ve

gönden ederler. Ve câme-dâna denir ki içine esvâb vazʿ ederler, Türkîde heybe taʿbîr olunur; zâhiren ondan muharreftir. Ve عَيْبَةُ الرَّجُلِ [ʿaybetu'r-recul] kişinin mahall-i esrârı olan hem-râza ıtlâk olunur ve minhu'l-hadîsu: "اَلأَنْصَارُ كَرِشِي وَعَيْبَتِي" Yaʿnî "Ensâr benim hâssa-i cemâʿatim ve mahall-i esrârımdır." عَيْبَةٌ [ʿaybet]in cemʿi عِيَبٌ [ʿiyeb] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde ve عِيَابٌ [ʿiyâb] gelir, ثِيَابٌ [ṯiyâb] vezninde ve عِيَبَاتٌ [ʿiyebât] gelir ʿayn'ın kesri ve yâ'nın fethiyle. Ve

عِيَابٌ [ʿiyâb] Sudûr ve kulûba ıtlâk olunur. Pes müfredi olan عَيْبَةٌ [ʿaybet] sadr ve derûna ıtlâk olunur, zamâʾir-i hafiyye ve esrâr-ı habiyyeyi muhtevî olduğu için ve bu kinâyâttandır. Ve

عِيَابٌ [ʿiyâb] Müfred olarak hallâc tokmağına denir, مِنْدَفٌ [mindef] maʿnâsına.

اَلْعَائِبُ [el-ʿâʾib] (عَيْبٌ [ʿayb]dan ism-i fâʿildir) Pek koyu ve galîz olan süte denir; ve yukâlu: عَابَ السِّقَاءُ عَيْبًا إِذَا خَثُرَ مَا فِيهِ مِنَ اللَّبَنِ

أُعْيَبُ [Uʿyeb] (جُنْدَبُ [cundeb] vezninde) Yemen'de bir mevziʿ adıdır, vezni fuʿyeldir yâhûd ufʿaldir. Şârih der ki müʾellif "ع،ل،ب" mâddesinde عُلَيْبٌ [ʿulyeb] kelimesinden gayrı vezn-i mezbûrda bir kelime yoktur diye nefy eylemişti, pes işbu أُعَيْبُ [uʿyeb] kelimesi dahi fuʿyel olsa tenâkuz olup ve hemze bâbında zikr eylemek lâzım idi.

FASLU'L-ĠAYNİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الْغَيْنِ الْمُعْجَمَةِ)

[غ ب ب]

اَلْغِبُّ [el-ġibb] (ġayn'ın kesri ve bâ'nın teşdîdiyle) Bir nesnenin ʿâkıbet ve encâmına denir; yukâlu: غِبُّ اَلْأَمْرِ أَيْ عَاقِبَتُهُ Ve

غِبٌّ [ġibb] Masdar olur, deve gün aşırı suya gelmek maʿnâsına; yukâlu: غَبَّتِ الْإِبِلُ غِبًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا وَرَدَتْ يَوْمًا وَظَمِئَتْ يَوْمًا Ve haftada bir kerre ahbâb ziyâretine gelmek maʿnâsınadır.

Şârih der ki bu maʿnâ hakâyık-ı şerʿiyyedendir, lâkin gün aşırı ziyâret maʿnâsına müstaʿmeldir; ve bihi fussire'l-hadîsu: "زُرْ غِبًّا تَزْدَدْ حُبًّا" Müʾellif burada zeyg eylemiştir. lâkin *Nihâye*'de kavl-i müʾellif kavl-i Ḥasan Başrî olduğu müsebbettir; yukâlu: غَبَّ الرَّجُلُ إِذَا جَاءَ زَائِرًا بَعْدَ أَيَّامٍ وَقَالَ الْحَسَنُ فِي كُلِّ أُسْبُوعٍ Gerçi maʿnâ-yı mezbûrdan meʾhûzdur, lâkin tevsiʿa olunmuştur. İntehâ. Ve

غِبٌّ [ġibb] Gün aşırı sıtma tutmak maʿnâsınadır; hummâ-yı غِبٌّ [ġibb] bundandır; yukâlu: غَبَّتْ عَلَيْهِ الْحُمَّى غِبًّا إِذَا أَخَذَتْهُ يَوْمًا وَتَرَكَتْهُ يَوْمًا

اَلْمَغَبَّةُ [el-meġabbet] (mîm'in ve ġayn'ın fethiyle) Bu dahi bir nesnenin ʿâkıbet ve encâmına denir; yukâlu: إِنَّ لِهَذَا اَلْأَمْرِ لَمَغَبَّةً طَيِّبَةً أَيْ عَاقِبَةً

اَلْغَبُّ [el-ġabb] (ġayn'ın fethiyle) ve

اَلْغُبُوبُ [el-ġubûb] (قُعُودٌ [ḳuʿûd] vezninde) Bu dahi davar suyu gün aşırı içmek maʿnâsınadır; yukâlu: غَبَّتِ الْمَاشِيَةُ غَبًّا وَغُبُوبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا شَرِبَتْ يَوْمًا وَتَرَكَتْ يَوْمًا Ve ahbâb ziyâretine gün aşırı gelmek maʿnâsınadır;

yukālu: غَبَّ الزَّائِرُ عَنِ الْقَوْمِ إِذَا جَاءَهُمْ يَوْمًا وَتَرَكَ يَوْمًا Ve et çok durmakla bozulup kokmak maʿnāsınadır; yukālu: غَبَّ اللَّحْمُ إِذَا أَنْتَنَ Ve bir yerde gecelemek maʿnāsınadır; yukālu: غَبَّ فُلَانٌ عِنْدَنَا إِذَا بَاتَ Ve minhu'l-meselu: "رُوَيْدَ الشِّعْرَ يَغِبَّ بِالنَّصْبِ" Yaʿnī "Nazm eylediğin eşʿārda temehhül ve teʾennī ile birden ʿacele edip āşikāre eyleme, tā ki üzerinden zamān mürūr edip sen dahi gereği gibi tehzīb ve tenkīh eyleyesin." Bir māddede istiʿmāl-i teʾennī ve terk-i ʿacele eylemek maʿrizinde darb olunur.

اَلْإِغْبَابُ [el-iġbāb] (hemzenin kesriyle) Sıtma gün aşırı tutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَغَبَّتْهُ الْحُمَّى وَأَغَبَّتْ عَلَيْهِ إِذَا أَخَذَتْهُ يَوْمًا وَتَرَكَتْهُ يَوْمًا Ve ziyārete gün aşırı gelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَغَبَّ الزَّائِرُ الْقَوْمَ إِذَا جَاءَهُمْ يَوْمًا وَتَرَكَ يَوْمًا Bu maʿnādandır ki "Filān adamın bize ʿatiyye ve ihsānı bir gün gelip bir gün gelmez değildir, belki her gün gelir" diyecek yerde فُلَانٌ لَا يُغِبُّنَا عَطَاؤُهُ derler. Ve

إِغْبَابٌ [iġbāb] Et durmakla bozulup kokmak maʿnāsınadır; yukālu: أَغَبَّ اللَّحْمُ إِذَا أَنْتَنَ Ve bir yerde gecelemek maʿnāsınadır; yukālu: أَغَبَّ عِنْدَنَا فُلَانٌ إِذَا أَبَاتَ

اَلْغَابَّةُ [el-ġābbet] (teşdīd-i bāʾyla) ve

اَلْغَوَّابُ [el-ġavvāb] Ġayn'ın fethiyle ki cemʿidir, gün aşırı su içen davarlara denir; yukālu: إِبِلٌ غَابَّةٌ وَغَوَّابٌ إِذَا شَرِبَتْ يَوْمًا وَتَرَكَتْ يَوْمًا

اَلْغُبُّ [el-ġubb] (ġayn'ın zammıyla) Denizin şol taşkın dalgasına ve talazına denir ki karadan vāfirce ırak yere dek medd eyleye. Ve dere içi gibi derin ve çukur yere denir. Cemʿi أَغْبَابٌ [aġbāb] gelir ve غُبُوبٌ [ġubūb] gelir zammıla.

اَلتَّغْبِيبُ [et-taġbīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Mübālagayı terk eylemek yaʿnī bir husūsta mübālaga ve ifrāt eylemeyip hemān oldukça tutmak maʿnāsınadır; yukālu: غَبَّبَ فِي الْحَاجَةِ إِذَا لَمْ يُبَالِغْ فِيهَا Ve kurt koyunun boğazından kavrayıp kapmak maʿnāsınadır; yukālu: غَبَّبَ الذِّئْبُ إِذَا أَخَذَ بِحَلْقِ الشَّاةِ Ve defʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: غَبَّبَ عَنِ الْقَوْمِ إِذَا دَفَعَ عَنْهُمْ

اَلْمُغِبُّ [el-muġibb] (مُكِبٌّ [mukibb] veznince) Arslana denir.

اَلْغَبْغَبُ [el-ġabġab] (كَبْكَبٌ [kebkeb] veznince) Cāhiliyyet'te bir sanem adıdır. Ve alt çenenin altında olan sarkık ete denir ki semiz kimselerde sakak taʿbīr olunur. Ve Minā'da bir küçük dağın adıdır.

اَلْغَبَبُ [el-ġabeb] (fethateynle) غَبْغَبٌ [ġabġab] ile maʿnā-yı sānīde mürādiftir.

أَبُو غَبَابٍ [Ebū Ġabāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Cirān el-ʿAvd nām şāʿirin künyesidir.

غُبَابٌ [Ġubāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Şaʿlebe b. el-Ḥāriṯ lakabıdır.

غُبَيْبٌ [Ġubeyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] veznince) Medīne'de bir mevziʿ adıdır. Ve Yemāme'de bir nāhiye ismidir.

اَلْغُبَّةُ [el-ġubbet] (قُبَّةٌ [ḳubbet] vezninde) Kifāyet eyleyecek dirliğe denir, bulga-i ʿayş maʿnāsına. Ve elif ve lām'sız غُبَّةُ [ġubbet] Benū Yeşkur kabīlesine mahsūs bir tavşancıl kuşunun yavrusu ismidir.

اَلْغَبِيبَةُ [el-ġabībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] veznince) Şol süte denir ki sabāhtan sağlayıp baʿdehu akşam dahi üzerine süt sağılıp yayıkta yayılmış ola.

اَلْمُغَبَّبَةُ [el-muġabbebet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Şol koyuna denir ki bir gün sağılıp bir gün terk oluna.

اَلْأَغْبَابُ [el-aġbāb] (أَحْبَابٌ [el-aḥbāb] veznince) Baʿīd olan sulara denir; yukālu: مِيَاهٌ

أَغْبَابٌ أَيْ بَعِيدَةٌ

اَلتَّغْبِئَةُ [et-teġibbet] (tā'nın fethi ve ġayn'ın kesriyle) Yalan şehādetine denir, şehādet-i zūr maʿnāsına. Kāle'ş-şārih ve fi'n-*Nihāye*: "لاَ يُقْبَلُ شَهَادَةَ ذِي تَغْبِئَةٍ فِي حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ وَهِيَ تَفْعِلَةٌ مِنْ غَبَّبَ الذِّئْبُ فِي الْغَنَمِ أَوْ مِنْ غَبَّبَ مُبَالَغَةً فِي غَبَّ الشَّيْءُ إِذَا فَسَدَ Pes تَغْبِئَةٌ [taġibbet] tefʿīl bābından masdar olur, yalan yere şehādet eylemek maʿnāsına, baʿdehu ism olarak dahi istiʿmāl olundu.

[غ د ب]

اَلْغُدْبَةُ [el-ġudbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] veznin-de) Şol katı etçeğize denir ki insānın lehāziminde yaʿnī kulak altında çenenin nihāyet bulduğu yerde olan sivri kemikte olur.

اَلْغُدُبُّ [el-ġudubb] (عُتُلٌّ [ʿutull] vezninde) Şol tenū-mend kimseye denir ki yumru ve kalın gövdeli ve balık etleri çok ola.

غَدْبَاءُ [Ġadbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْغَنْدَبَةُ [el-ġandebet] (ġayn'ın fethiyle) "غ،ن،د،ب" māddesinde mersūmdur.

[غ ر ب]

اَلْغَرْبُ [el-ġarb] (حَرْبٌ [ḥarb] vezninde) مَغْرِبٌ [maġrib] maʿnāsınadır ki güneş batтığı cihettir; شَرْقٌ [şarḳ] mukābilidir. Asl شَرْقٌ [şarḳ] şemsin ismi olmakla zikrü'l-hāl ve irādetü'l-mahal ʿalakāsıyla ism-i mekān tesmiye olunmuştur, mukābili dahi ona mebnīdir. Fi'l-asl masdarlardır; yukālu: هُوَ مِنْ أَهْلِ الْغَرْبِ أَيِ الْمَغْرِبِ ve yukālu: هِيَ غَرْبِيَّةٌ أَيْ مَغْرِبِيَّةٌ Ve

غَرْبٌ [ġarb] Gitmek, zehāb maʿnāsınadır; yukālu: غَرَبَ الْقَوْمُ غَرْبًا إِذَا ذَهَبُوا Ve alarga olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَرَبَ فُلاَنٌ عَنَّا إِذَا تَنَحَّى Ve her şeyʾin evveline ıtlāk olunur; maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur ki ʿādetā hiddetli olur; yukālu: غَرْبُ السِّبَابِ أَيْ أَوَّلُهُ وَحَدُّهُ Ve bir nesnenin keskin yā sivri tarafına denir, kılıcın ağızı ve temrenin yalmanı gibi; masdar bi-maʿnā fāʿildir, ضَرِيبَةٌ [ḍarībet]te غَارِبٌ [ġārib] olduğu için ıtlāk olunmuştur. Ve keskinlik, hiddet maʿnāsınadır; yukālu: كُفَّ مِنْ غَرْبِكَ أَيْ مِنْ حِدَّتِكَ ve yukālu: فِي لِسَانِهِ غَرْبٌ أَيْ حِدَّةٌ Ve

غَرْبٌ [ġarb] Tarab ve neşāt maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ غَرْبٌ أَيْ نَشَاطٌ Ve pek ırak yere dūr u dırāz gitmek yā bir husūsta pek uzamak maʿnāsınadır, temādī gibi; yukālu: غَرَبَ فِي سَفَرِهِ غَرْبًا إِذَا تَمَادَى Ve su tulumuna denir, رَاوِيَةٌ [rāviyet] maʿnāsına. Ve büyük kovaya denir. Ve gözde olan şol damara denir ki baʿzı ʿillet ve ʿārıza sebebiyle dāʾimā sulanıp yaş akar olur, nasır gibi; o göze şırılganlı taʿbīr olunur. Ve

غَرْبٌ [ġarb] Göz yaşına denir. Ve göz yaşı akacak yere denir, mecrā-yı demʿ maʿnāsına; ʿalā-kavlin yaşın gözden kaynayıp dökülmesine denir. Ve kaynayıp taşan şarāba ve göz yaşına denir. Ve bir nevʿ sivilce ismidir ki insānın gözünde hādis olur. Ve bir verem ismidir ki gözün pınarında zuhur eder.

Maʿlūm ola ki kütüb-i tıbbiyyede غَرْبٌ [ġarb] lafzı yalnız bir ʿillet ile mübeyyendir ki ekseriyyā gözün pınarında tahaddüs eder bir çıbandır, onda mādde müctemiʿ oldukta yā hāricden deşilip akar yāhūd dāhilden deşilip burundan akar ve akıp bir şey kalmadıkta yine avdet eder. Ve gāhca bu ʿillet büyüyüp ve uzanır, hattā perde-i çeşmi hark eder. Bu ʿilletin gözde hāli makʿadda nasırın hāli gibidir. ʿArablar buna فَرْغٌ[ferġ] ve مَلْآنُ [melʾān] ıtlāk eder-

ler, dāʾimā dolup boşaldığı için. İntehā. Ve

غَرْبٌ [ġarb] Ağızda tükürük çoğalmak maʿnāsınadır. Ve tükürük rutūbet ve beleline denir. Ve ağızda tükürük eğlenecek yere denir. Ve Ḥicāz'da bir iri ve dikenli şecerin ismidir, ondan katrān ittihāz ederler. Baʿzılar "لاَ يَزَالُ أَهْلُ الْغَرْبِ ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ" hadīsinde غَرْبٌ [ġarb]den murād şecer-i mezbūrdur ki ehl-i Ḥicāz demektir dediler.

Şārih der ki baʿzılar ʿindinde murād ehl-i Şām'dır ki ġarb-ı Ḥicāz'da vākiʿdir. Ve ʿinde'l-baʿz ehl-i hiddet ü şevket demektir ki murād erbāb-ı cihād u gazādır ve ʿalā-kavlin ehl-i delv demektir ki murād ʿArab tāʾifesidir. İntehā. Ve

غَرْبٌ [ġarb] Müşterek olan kuyudan ve suvattan hisseye ʿāʾid olan saky gününe denir. Ve yüğrük ve soluklu seğirten ata denir. Ve gözün kuyruğuna denir. Ve gözün pınarına da denir. Ve ayrılık, نَوًى [nevā] maʿnāsınadır. Ve ıraklık, buʿd maʿnāsınadır. Ve şol oka denir ki atanı maʿlūm olmaya. Bunda fethateynle de cāʾizdir; yukālu: أَصَابَهُ سَهْمُ غَرْبٍ بِالْإِضَافَةِ وَسَهْمٌ غَرْبٌ عَلَى النَّعْتِ أَيْ لاَ يُدْرَى رَامِيهِ

اَلْغُرَابُ [el-ġurāb] (ġayn'ın zammıyla) Her şeyʾin keskin yerine denir, kılıcın ağızı gibi. Müʾellif bunu tekrār eylemiştir. Ve

غُرَابٌ [ġurāb] Karga kuşuna denir. Cemʿi أَغْرُبٌ [aġrub] gelir ve أَغْرِبَةٌ [aġribet] gelir hā'yla ve غِرْبَانٌ [ġirbān] gelir ġayn'ın kesriyle ve غُرْبٌ [ġurb] gelir ġayn'ın zammıyla ve cemʿü'l-cemʿi غَرَابِينُ [ġarābīn] gelir. Ve

غُرَابٌ [ġurāb] Ġaniyy kabīlesine mahsūs bir feresin ismidir. Ve غُرَابُ الْفَأْسِ [ġurābu'l-feʾs] baltanın ağızına denir. Ve gökten yağan doluya ve kara denir. Ve muhaddisīnden Aḥmed b. Muḥammed el-Işfahānī lakabıdır. Ve bir dağın ismidir. Ve Dimaşḳ'ta bir mevziʿ ve Medīne türābında bir yüksek dağın adıdır. Ve başın ense kemiğinin her tarafına غُرَابٌ [ġurāb] denir. Ve

غُرَابُ الْبَرِيرِ [ġurābu'l-berīr] Misvāk ağacı yemişinin salkımına denir. Ve

غُرَابُ الْإِبِلِ [ġurābu'l-ibil] Ki tesniye bünyesiyle غُرَابَانِ [ġurābāni] denir, devenin iki uca kemiklerinin aşağı uçlarıdır ki uyluğun yukarı cānibine doğru gelmişlerdir, keskin olduğu için ıtlāk olunmuştur. Yāhūd فَرَاشَةُ [ferāşet] dedikleri yufka kemiğin aşağı tarafında olan iki yufkaca kemikten ʿibārettir ki iki uyluğun kavuştuğu yerde olur ki iki taraflı sivrice kemiklerden ʿibārettir.

رِجْلُ الْغُرَابِ [riclu'l-ġurāb] Bir nevʿ sargıdır ki devenin memesini sararlar ki yavrusu emmeğe kādir olamaz. Bu maʿnādandır ki ʿArablar bir kimseye maʿāş yā sāʾir bir mādde zımnında pek şiddet ve müzāyaḳa ve mihnet ʿārız olsa صُرَّ عَلَيْهِ رِجْلُ الْغُرَابِ derler. Ve

رِجْلُ الْغُرَابِ [riclu'l-ġurāb] Bir cins nebāt adıdır ki lisān-ı Berberīde آطْرِيلاَل [aṭrīlāl] derler, sākı ve kıtʿası ve kökü dere otuna şebīh olur, Türkīde kuzgun ayağı ve hilāl otu taʿbīr olunur, lākin bunun çiçeği beyāz olup ve maydanoz tohumuna şebīh tohumları tutar. Baras ʿilletine mübtelā olanlar bu tohumdan külle-yevmin bir dirhem sahk ve ʿasel ile halt eyledikten sonra tenāvül edip ve şemsin karşısında oturup baras olan mevziʿleri āfitāba keşf edeler. Ve baʿzen ona rubʿ dirhem ākırkarhā dahi

izāfe ederler ve o hālde su içmeyip terleyeler, hemān o gün nihāyeti üçüncü güne dek baras olan mevziʿler kabarıp sarı sular defʿ eyledikten sonra bi'l-külliyye müdefiʿ olur.

اَلْغَرْبَةُ [el-ġarbet] (ġayn'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Iraklık ve ayrılık, buʿd ve nevā maʿnāsınadır.

اَلْغُرْبُ [el-ġurb] ve

اَلْغُرْبَةُ [el-ġurbet] (ġayn'ların zammıyla) Vatandan dūr olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَرَبَ الرَّجُلُ غُرْبًا وَغُرْبَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَزَحَ عَنْ وَطَنِهِ

اَلْإِغْتِرَابُ [el-iġtirāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznninde) Vatandan çekilip dūr olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِغْتَرَبَ الرَّجُلُ إِذَا نَزَحَ عَنِ الْوَطَنِ Ve akribādan gayrıyı tezevvüc eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِغْتَرَبَ الرَّجُلُ إِذَا تَزَوَّجَ فِي غَيْرِ الْأَقَارِبِ

اَلتَّغَرُّبُ [et-teġarrub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznninde) Bir nesneden cüdā olup baʿīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَغَرَّبَ عَنْهُ إِذَا بَعُدَ Ve vatandan çekilip dūr olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَغَرَّبَ الرَّجُلُ إِذَا نَزَحَ عَنِ الْوَطَنِ Ve magrib tarafından gelmek maʿnāsınadır; yukālu: تَغَرَّبَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى مِنْ قِبَلِ الْمَغْرِبِ

اَلْغَرَبُ [el-ġareb] (fethateynle) Bir şecer adıdır, Türkīde akça kavak dedikleridir ki Fārisīde sepīd-dār derler. Ve şarāba denir, خَمْرٌ [ḫamr] maʿnāsına. Ve gümüşe denir, فِضَّةٌ [fiḍḍat] maʿnāsına ve ʿalā-kavlin gümüşten masnūʿ cām ve piyāleye denir. Ve kāse ve kadehe denir. Ve

غَرَبٌ [ġareb] Koyun kısmına mahsūs bir maraz adıdır ki yüzünün ve gözünün tüyleri ve kılları dökülür, deve kısmında سَعَفٌ [seʿaf] gibidir. Ve altına denir. Ve kovadan havuz ile kuyu aralığına tekātur eden suya denir. Ve kokmuş suyun ve çamurun rāyihasına denir. Ve baʿzı atın gözünde olan gökçüllük hāletine denir. Ve şol oka denir ki kim attığı maʿlūm olmaya; yukālu: أَصَابَهُ سَهْمُ غَرَبٍ بِالْإِضَافَةِ وَسَهْمٌ غَرَبٌ نَعْتًا أَيْ سَهْمٌ لاَ يُدْرَى رَامِيهِ Ve

غَرَبٌ [ġarab] Karармak, إِسْوِدَادٌ [isvidād] maʿnāsınadır; yukālu: غَرِبَ الشَّيْءُ غَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْوَدَّ

اَلْغُرَابِيُّ [el-ġurābiyy] (ġayn'ın zammı ve yā'nın teşdīdiyle) Bir nevʿ hurmā ismidir. Ve Yemen'de bir kalʿa adıdır. Ve Mışır yolunda bir mevziʿ ismidir.

اَلْغَرَّابُ [el-Ġarrāb] (شَدَّادٌ [şeddād] veznninde) Elkābdandır. Muḥāmmed b. Mūsā el-Ġarrāb, Ebū ʿAlī el-Ġassānī şeyhidir.

أَغْرِبَةُ الْعَرَبِ [aġribetu'l-ʿArab] (أَشْرِبَةُ الطَّرَبِ [eşribetu'ṭ-ṭarab] vezninde) ʿArabın sūdānına denir ki zengī ve karalar taʿbīr olunur, levnde غُرَابٌ [ġurāb]a teşbīh olunmuştur. Ve

أَغْرِبَةٌ [Aġribet] Cāhiliyyet'te birkaç kimseye ıtlāk olunur idi ki bunlardır: ʿAntere b. Şeddād, Ḫufāf b. Nudbe, Ebū ʿUmeyr b. el-Ḥubāb, Suleyk b. es-Suleke, Hişām b. ʿUḳbe b. Ebī Muʿayṭ nām kimselerdir. Lākin işbu Hişām muhadramīndendir ki İslām zamānını idrāk eylemiştir. Ve أَغْرِبَةُ [aġribet], ehl-i İslām'dan ʿAbdullāh b. Ḥāzim ve ʿUmeyr b. Ebī ʿUmeyr ve Hemmām b. Muṭarrif ve Munteşir b. Vehb ve Maṭar b. Evfā ve Teʾebbeṭa Şerren lakabıyla mülakkab olan Ṣābit b. Cābir ve Şenferā ve Ḥāciz nām kimselerdir. Ḥāciz'in katʿā ābāʾ ve kabāʾil ve emkineye nisbeti yoktur, sāʾirleri kimi ābāʾ ve kabāʾile ve kimi emkineye mensūblardır.

اَلْإِغْرَابُ [el-iġrāb] (hemzenin kesriyle)

Magrib semtine gelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَغْرَبَ الْقَوْمُ إِذَا أَتَوُا الْغَرْبَ Ve bir garīb ve nādir nesne peydā eylemek maʿnāsınadır, gerek kelām ve gerek eşyā-ı sāʾire olsun; yukālu: أَغْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى بِشَيْءٍ غَرِيبٍ Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَغْرَبَ الْحَوْضَ إِذَا مَلَأَهُ Ve sāz u sāmān ve nizām-ı hāl sāhibi olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَغْرَبَ فُلَانٌ إِذَا كَثُرَ مَالُهُ وحَسُنَ حَالُهُ Ve at çok seğirtmek yaʿnī soluklu olmakla dūr u dırāz seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu: أَغْرَبَ الْفَرَسُ إِذَا كَثُرَ جَرْيُهُ Ve rākib altındaki atı çatlayıp helāk olunca kadar ılgar eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَغْرَبَ فَرَسَهُ Ve pek çok gülmek maʿnāsınadır; yukālu: أَغْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا بَالَغَ فِي الضَّحِكِ Ve diyār-ı baʿīdeye sefer eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَغْرَبَ فُلَانٌ إِذَا أَمْعَنَ فِي الْبِلَادِ Ve hemān koltuk ve kasık yerleri ağarmak maʿnāsınadır, zāhiren kılları ağarmaktan ʿibārettir sāʾir aʿzānın kılları siyāh olarak; yukālu: أَغْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا ابْيَضَّتْ أَرْفَاغُهُ Ve hasta ve mecrūhun derd ve vecaʿı müştedd olmak maʿnāsınadır; yukālu: أُغْرِبَ الْمَرِيضُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا اشْتَدَّ وَجَعُهُ Ve bir kimseye kabīh ve nā-sezā iş işlenmek maʿnāsınadır; yukālu: أُغْرِبَ عَلَيْهِ عَلَى الْمَجْهُولِ أَيْضًا إِذَا صُنِعَ بِهِ صَنِيعٌ قَبِيحٌ Ve atın alnında olan gurresi çehresine yayılmak maʿnāsınadır; yukālu: أُغْرِبَ الْفَرَسُ عَلَى الْمَجْهُولِ أَيْضًا إِذَا فَشَتْ غُرَّتُهُ

اَلتَّغْرِيبُ [et-taġrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Diyār-ı baʿīdeye seyr ü sefer kılmak maʿnāsınadır; yukālu: غَرَّبَ الرَّجُلُ تَغْرِيبًا إِذَا غَرَّبَتِ الْكِلَابُ إِذَا أَمْعَنَتْ ve yukālu: أَمْعَنَ فِي الْبِلَادِ فِي طَلَبِ الصَّيْدِ Ve gāʾib ve nā-bedīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَرَّبَ الْوَحْشُ إِذَا غَابَ Ve hatun beyāz çehreli oğlanlar doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: غَرَّبَتْ فُلَانَةٌ إِذَا أَتَتْ بِبَنِينَ بِيضٍ Ve siyāh çehreli oğlanlar doğurmak maʿnāsına olmak azdāddan olur; yukālu: غَرَّبَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا أَتَتْ بِبَنِينَ سُودٍ

Şārih der ki asl تَغْرِيبٌ [taġrīb] iki nevʿi birden tevlīd eylemek maʿnāsınadır, yoksa her nevʿi ʿale'l-infirād tevlīd eylemek maʿnāsına değildir. Bu cihetle maʿnā-yı vāhid olmakla zıddiyyete mahal kalmadığı derkārdır, lākin maʿnā-yı evvelde bināsı izāle için oldukta makāle kalmaz. İntehā. Ve

تَغْرِيبٌ [taġrīb] Gökten yağan karı ve kırağıyı biriktirip ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: غَرَّبَ الرَّجُلُ إِذَا جَمَعَ الثَّلْجَ وَالصَّقِيعَ فَأَكَلَهُ

اَلْمَغْرِبَانِ [el-maġribāni] (mīm'in fethi ve rā'nın kesriyle ki tesniyedir) Güneş gurūb eylediği cihettir ki murād magrib-i sayfī ve magrib-i şitevī olacaktır.

اَلْمَغْرِبُ [el-maġrib] (مَشْرِقٌ [maşrik] vezninde) İsm-i mekāndır, güneş gurūb eyleyecek cihettir ki batı taʿbīr olunur. Ve ism-i zamān olur ki güneş gurūb edecek vakte denir.

اَلْمُغَيْرِبَانُ [el-muġayribān] (mīm'in zammı ve rā'nın kesriyle) Bu dahi güneş gurūb edecek vakte denir. Cemʿinde مُغَيْرِبَانَاتٌ [muġayribānāt] denir; yukālu: لَقِيتُهُ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَمُغَيْرِبَانَهَا وَمُغَيْرِبَانَاتِهَا أَيْ عِنْدَ غُرُوبِهَا

Mü'ellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre مَغْرِبٌ [maġrib] ve مَشْرِقٌ [maşrik] müfred olarak zikr olunursa murād şark ve garb cihetleridir. Ve eğer tesniye bünyesiyle īrād olunursa murād şitevī ve sayfī maşrik ve magribdir ki maşrik-i şitevī ve maşrik-i sayfī beynlerinde yüz seksen maşrik vardır. Magrib dahi bu minvāl üzeredir. Ve eğer cemʿ bünyesiyle zikr olunursa her günün maşrik ve magribi murād olur. Ve

مُغَيْرِبَانٌ [muġayribān] kelimesi mükebberinin gayrından musaggardır, zīrā ism-i zamān olan مَغْرِبٌ [maġrib] lafzının musaggarıdır, gūyā ki مَغْرِبَانِ [maġribāni] lafzından tasgīr kılınmıştır. Cemʿinde مُغَيْرِبَانَاتٌ [muġayribānāt] denir ve دَقَائِقُ [deḳāʾiḳ] ve ثَوَانِي [s̱evānī] ve ثَوَالِثُ [s̱evāliṯ] iʿtibārıyla. Ve Ḥarīrī yirmi yedinci makāmede elif ve nūn ilhākını şevāzdan ʿadd eylemiştir.

اَلْغَرْبِيُّ [el-ġarbiyy] (yā-yı nisbetle) Şol şecere denir ki güneş ufūl eylediği zamānda ona şuʿāʿ ve harāreti isābet eyleye. Ve bir nevʿ hurmā ismidir. Ve bir cins kırmızı boyaya denir. Ve şol şarāba denir ki āteşe göstermeksizin tāze hurmādan tertīb ederler.

اَلْغُرُوبُ [el-ġurūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Gāʾib ve nā-bedīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَرَبَ النَّجْمُ غُرُوبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا غَابَ Ve baʿīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَرَبَ الرَّجُلُ إِذَا بَعُدَ

غُرَّبٌ [Ġurreb] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Şām türābında bir dağın ismidir. Ve

غُرَّبَةٌ [Ġurrebet] (hā iledir) O dağın yanında vākiʿ bir su adıdır; tahfīf-i rā ile de cāʾizdir.

اَلْإِسْتِغْرَابُ [el-istiġrāb] Şiddet ve mübālaga vechiyle gülmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَغْرَبَ الرَّجُلُ وَاسْتُغْرِبَ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا بَالَغَ فِي الضَّحِكِ

اَلْعَنْقَاءُ الْمُغْرِبُ [el-ʿanḳāʾu'l-muġrib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Maʿlūmü'l-ism ve mechūlü'l-cism bir kuşun ismidir. Ve عَنْقَاءُ مُغْرِبٌ [ʿanḳāʾu muġrib] ve عَنْقَاءُ مُغْرِبَةٌ [ʿanḳāʾu muġribet] dahi cāʾizdir sıfat olarak ve عَنْقَاءُ مُغْرِبٍ [ʿanḳāʾu muġribin] dahi cāʾizdir izāfetle. Ve ʿinde'l-baʿz o bir kuştur ki tayerānda iġrāb ve ibʿād eder ki pek dūr u dırāz tayerān eder. Yāhūd kelime-i mezbūre bir maʿnāya dāll olmayan elfāz kabīlindendir, taʿbīrāt-ı vāhiye gibi.

Şārih der ki İbn Kelbī rivāyeti üzere tāʾir-i mezbūr Peygamber-i ehl-i Ress olan Ḥanẓala b. Ṣafvān el-Ḥimyerī ʿalā nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām zamānında peydā olmuştur. Gerdanı be-gāyet uzun ve renk ve hilkati hūb ve ʿazīm bir kuş idi. Demḫ nām dağda īvā edip cā-be-cā etrāfa tayerān ve tesādüf eylediği tuyūr ve vuhūşu sayd eder idi. Bir gün ʿale'l-ʿāde yine pervāz edip lākin aslā bir şikāra destres olmamakla harāret-i cūʿ u şerehinden bir tıfl-ı sagīri ihtitāf eylemekle ashābı gelip peygamber-i müşārünʾileyh hazretlerine iştikā ettiklerinde bed-duʿā etmekle āfet-i semāvīye dūçār olup helāk ve nesli munkatıʿ olup vücūdu nā-mevcūd olmuştur. Gāʾib ve nā-bedīd hakkında "طَارَتْ بِهِ الْعَنْقَاءُ" darb-ı mesel olmuştur.

Mütercim der ki *Rebīʿu'l-Ebrār*'da zikr olunduğu üzere murg-ı mezbūr Hazret-i Mūsā zamānında peydā olup kendisi dişi idi, baʿdehu Hazret-i Hak celle ve ʿalā ona bir erkek dahi halk edip çift olmakla tenāsül peydā ve gittikçe mütekessir olup Hazret-i Mūsā vefātından sonra Necd ve Ḥicāz'a intikāl ve sıbyāna taʿarruz eylemeğe iştigāl eylemekle peygamber-i vakt olan Ḫālid b. Sinān el-ʿAbsī hazretlerinin nişāne-i neşābe-i duʿāları olmağın āşiyāne-i ʿademe pervāz eylemiştir. Gerdanı dırāz olduğundan عَنْقَاءُ [ʿanḳāʾ] denip tayerānda igrāb yāhūd şikārı nā-bedīd eylediğinden مُغْرِبٌ [muġrib] ile tavsīf olunmuştur. Ve ʿinde'l-baʿz hakāyıkı olmayan elfāz kabīlindendir, ġūl-ı beyābānī ve vefā-i nisvān ve mürūʾet-i ebnā-i zamān gibi. Ve o kuşa Fārisīde sī-murg ve sī-reng

dahi derler, otuz kuşun renginde olduğu için. *Şehnāme*'de Firdevsī, Rüstem'in pederi olan Zāl, murg-i mezbūrun perverdesidir diye tahrīr ve ʿİkrime Hazretleri ﴿طَيْرًا أَبَابِيلَ﴾ kerīmesinde أَبَابِيلَ [ebābīl]i عَنْقَاءُ مُغْرِبٍ ile tefsīr eylemiştir. İntehā. Ve

عَنْقَاءُ مُغْرِبٍ [ʿanḳāʾu muġrib] Ulu dāhiyeye ıtlāk olunur. Ve tepenin başına ıtlāk olunur. Ve şol tāʾifeye yāhūd şol ʿavrete ıtlāk olunur ki bilād-ı baʿīdeye gidip nām u nişānı belirsiz nā-bedīd ola, aslā eser ve haberi merʾī ve mesmūʿ olmaya.

اَلْمُغْرَبُ [el-muġreb] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Sabāh vaktine denir. Ve mutlak beyāz nesneye denir. Yāhūd şol akçıl nesneye denir ki her bir beyāz olan şeyʾ kendiden ebyaz ola ki beyāzın akbehi olmuş olur. Yāhūd kirpiklerinin dibi ak olmakla çapar olan hayvāna denir.

اَلْغِرْبِيبُ [el-ġirbīb] (ġayn'ın kesriyle) Bir nevʿ üzüm ismidir ki siyāh olur, envāʿının aʿlā ve eltafıdır, Ṭāʾif'e mahsūstur. Ve sakalını siyāhla hidāb eden pīr adama denir. Ve pek siyāh olan şeyʾe vasf olur, teʾkīd için; yukālu: أَسْوَدُ غِرْبِيبٌ أَيْ حَالِكٌ أَيْ شَدِيدُ السَّوَادِ Cemʿi غَرَابِيبُ [ġarābīb] gelir, ve ammā kavluhu taʿālā: ﴿غَرَابِيبُ سُودٌ﴾ فَالسُّودُ بَدَلٌ لأَنَّ تَوْكِيدَ الأَلْوَانِ لاَ يَتَقَدَّمُ

Şārih der ki müʾellifin zāhir-i kelāmından elvānın gayrının teʾkīdi takaddüm eylemek münfehim olur, lākin ehl-i ʿArabiyyeden ona kāʾil yoktur. Mütercim der ki Beyḍāvī غَرَابِيبُ [ġarābīb] kelimesi muzmer olan سُودٌ kelimesine sıfat-ı müʾekkide olup ve zāhir olan سُودٌ lafzı muzmeri müfessir olmak üzere beyān eylemiştir. İzhār ve izmār iʿtibārıyla mütekerrir olmakla ziyāde-i teʾkīdi müştemil olur.

اَلْغُرُبُ [el-ġurub] (zammeteynle) غَرِيبٌ [ġarīb] maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ غُرُبٌ أَيْ غَرِيبٌ Ve

غُرُبُ [Ġurub] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْغَرَابَاتُ [el-Ġarābāt] ve

اَلْغَرَابِيُّ [Ġarābiyy] (ġayn'ların fethiyle) ve

اَلْغُرُبَاتُ [el-Ġurubāt] (قُرُبَاتٌ [ḳurubāt] vezninde) ve

اَلْغُرْبُبُ [el-Ġurbub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

نِهْيُ غُرَابٍ [Nihyu Ġurāb] (nūn'un kesriyle) Birer mevziʿ adıdır.

اَلْغَرِيبَةُ [el-ġarībet] (عَجِيبَةٌ [ʿacībet] vezninde) El değirmenine denir, komşular beyninde tedāvül edip sāhibi ʿindinde karār eylemediği için.

اَلْغَارِبُ [el-ġārib] (rā'nın kesriyle) Devenin iki küreğinin mā-beynine denir ki yağrını taʿbīr olunur, كَاهِلٌ [kāhil] maʿnāsına; ʿalā-kavlin devenin hörgücüyle boynu aralığına denir ki raʿy vaktinde yularını rākibi oraya ilkā eder. Cemʿi غَوَارِبُ [ġavārib] gelir, ism olduğu için; ve kavluhum: "حَبْلُكِ عَلَى غَارِبِكِ" أَيِ اذْهَبِي حَيْثُ شِئْتِ Yaʿnī "Ey hatun, dilediğin yere git." Kāle fi'n-*Nihāye*: وَفِي كِنَايَاتِ الطَّلاَقِ حَبْلُكِ عَلَى غَارِبِكِ أَيْ أَنْتِ مُرْسَلَةٌ مُطَلَّقَةٌ غَيْرُ مَمْسُوكَةٍ وَلاَ مُمَسَّكَةٍ بِعَقْدِ النِّكَاحِ Lākin taʿbīr-i mezbūr kināyenin kısm-ı sānīsinden olmakla niyyete mevkūftur, niteki kütüb-i fıkhiyyede mebsūttur. Ve

غَوَارِبُ الْمَالِ [ġavāribu'l-māl] Eʿālī-i emvāc-ı bahrdan ʿibārettir, غَوَارِبُ [ġavārib] ile teşbīh olunmuştur.

اَلْغَرَابَةُ [el-ġarābet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Kelām gāmiz olup maʿnā-yı murādı hafī olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: غَرُبَ الْكَلاَمُ غَرَابَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا

غَمُضَ وَخَفِيَ Ve

اَلْمُغَرِّبُونَ [muġarribūn] (مُحَدِّثُونَ [muḥaddiṯūn] vezninde) مُغَرِّبٌ [muġarrib] kelimesinin cemʿidir: "إِنَّ فِيكُمْ مُغَرِّبِينَ" hadīs-i şerīfinde vākiʿ مُغَرِّبِينَ [muġarribīn] lafzından Hāce-i aʿzam Nebiyy-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretlerinin ashāb-ı kirām suʾāl eylediklerinde "اَلَّذِينَ تَشْرَكُ فِيهِمُ الْجِنُّ" ʿibāretiyle beyān buyurdular. Vech-i tesmiye onlara ʿırk-ı garīb dāhil olduğudur yāhūd baʿīd nesebden geldiklerine mebnīdir. Şārih der ki müşāreket-i cinnīden murād onlara zinā ile emr ve tesvīl ve igrā etmeleriyle evlādları nāhalef olduklarıdır.

[غ س ل ب]

اَلْغَسْلَبَةُ [el-ġaslebet] (sīn-i mühmele ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimsenin elinden bir nesneyi gasb eder gibi çekip almak maʿnāsınadır; gerek cidden ve gerek hezlen olsun; yukālu: غَسْلَبَ الشَّيْءَ مِنْهُ إِذَا انْتَزَعَهُ مِنْهُ كَالْمُغْتَصِبِ لَهُ

[غ س ن ب]

اَلْغَسْنَبَةُ [el-ġasnebet] (nūn'la دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Suyu savurup tozutmak maʿnāsınadır; yukālu: غَسْنَبَ الْمَاءَ غَسْنَبَةً إِذَا ثَوَّرَهُ

[غ ش ب]

اَلْغَشْبُ [el-ġaşm] غَشْمٌ [ġaşm] vezninde ve mürādifidir ki zulm ü sitem ve bīdād maʿnāsınadır. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلْغَشْبِيُّ [el-Ġaşbiyy] Esmā-i ricāldendir, gūyā ki غَشْبٌ [ġaşb]e mensūbdur.

[غ ش ر ب]

اَلْغَشَرَّبُ [el-ġaşarreb] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Arslana denir.

اَلْغُشَارِبُ [el-ġuşārib] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) İşlek, cerīʾ ve māzī ve mikdām kişiye denir.

[غ ص ب]

اَلْغَصْبُ [el-ġaṣb] (ġayn'ın fethi ve ṣād-ı mühmelenin sükūnuyla) Bir nesneyi bir kimseden min-gayri hakkin zor ve zulm ile almak maʿnāsınadır; yukālu: غَصَبَ الشَّيْءَ غَصْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَخَذَهُ ظُلْمًا Ve bir kimse üzere bir nesne zımnında kahr u galebe eylemek maʿnāsınadır ki o kimseye makhūren ve mecbūren o nesneyi işletmekten ʿibārettir; yukālu: غَصَبَ فُلاَنًا عَلَى الشَّيْءِ إِذَا قَهَرَهُ Ve derinin tüylerini ve kıllarını dibāgate vazʿ etmeksizin ve kirece vurup nem-nāk yere defn etmeksizin zor ile yolup ditmek maʿnāsınadır; yukālu: غَصَبَ الْجِلْدَ إِذَا أَزَالَ عَنْهُ شَعْرَهُ وَوَبَرَهُ نَتْفًا وَقَشْرًا بِلاَ عَطْنٍ فِي دِبَاغٍ وَلاَ إِغْمَالٍ فِي نَدًى [Ve] إِغْمَالٌ [iġmāl] ġayn-ı muʿceme ile dir.

[غ ص ل ب]

اَلْغُصْلُبُ [el-ġuṣlub] (قُطْلُبٌ [ḳuṭlub] vezninde) Selgi ve muztarib-endām olan uzun kimseye denir.

[غ ض ب]

اَلْغَضَبُ [el-ġaḍab] (ġayn'ın fethi ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Öküze denir. Ve arslana denir. Ve pek kırmızı nesneye denir, شَدِيدُ الْحُمْرَةِ [şedīdu'l-ḥumret] maʿnāsına yāhūd pek koyu kırmızı nesneye denir. Ve ziyādesiyle pek yalçın kayaya denir. Ve

غَضَبٌ [ġaḍab] Sıfat olur, غَضْبَانُ [ġaḍbān] maʿnāsına, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْغَضُوبُ [el-ġaḍūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi öküze ve arslana ıtlāk olunur. Ve dargın ve hışm-nāk olan kimseye denir;

müzekker ve müʾennese vasf olur; yukālu: رَجُلٌ غَضُوبٌ وَامْرَأَةٌ غَضُوبٌ Ve pek muzır ve habīs olan yılana denir. Ve çirkīn yüzlü, bed-çehre nākaya ıtlāk olunur. Kezālik vasf-ı mezkūr üzere olan ʿavrete denir.

اَلْغَضْبَةُ [el-ġaḍbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bu dahi sulb ve saht olan yalçın kayaya denir. Ve yaşlı geyik ve dağ keçisinin derisine denir. Ve ʿArabların deve derisinden düzdükleri kalkana denir. Ve baʿzı gözün üst kapağında olan hılkī yumruca etçeğize denir ki kapakları şiş heyʾetinde görünür. Ve balık derisine ve başın derisine denir. Ve öküzün boynuzları aralığında olan deriye denir.

اَلْغَضَبُ [el-ġaḍab] (fethateynle) ve

اَلْمَغْضَبَةُ [el-maġḍabat] (mīm'in ve ḍād'ın fethiyle) Darılmak ve hışma gelmek maʿnāsınadır; yukālu: غَضِبَ عَلَيْهِ وَغَضِبَ لَهُ أَيْ غَضِبَ عَلَى غَيْرِهِ مِنْ أَجْلِهِ غَضَبًا وَمَغْضَبَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ حَيًّا وَيُقَالُ غَضِبَ بِهِ إِذَا كَانَ مَيِّتًا Müʾellif gerçi كَسَمِعَ ʿunvānıyla temsīl eylemiştir. lākin *Baṣāʾir*'de ve ümmehāt-ı sāʾirede فَرِحَvezninde masūg olmakla onlara iktidā olundu. Ve

غَضِبٌ [ġaḍib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْغَضُوبُ [el-ġaḍūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْغَضْبُ [el-ġaḍb] (شَكْسٌ [şeks] vezninde) ve

اَلْغُضُبُّ [el-ġuḍubb] (عُتُلٌّ [ʿutull] vezninde) ve

اَلْغُضُبَّةُ [el-ġuḍubbet] (عُتُلَّةٌ [ʿutullet] vezninde) ve

اَلْغَضُبَّةُ [el-ġaḍubbet] (ġayn'ın fethi ve ḍād'ın zammıyla) ve

اَلْغَضَبَّةُ [el-ġaḍabbat] (fetehātla ve işbu dört ahīrede dahi bā-yı muvahhadenin teşdīdiyle) ve

اَلْغَضْبَانُ [el-ġaḍbān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Bi't-tabʿ dargın, hışm-nāk adama denir. Ve zikr olunan sīgaların müʾennesinde غَضْبَى [ġaḍbā] denir, سَكْرَى [sekrā] vezninde ve غَضُوبٌ [ġaḍūb] denir, müzekkeri gibi ve غَضْبَانَةٌ [ġaḍbānet] denir hā'yla kıllet üzere. Ve cemʿlerinde غِضَابٌ [ġiḍāb] denir, ġayn'ın kesriyle ve غَضَابَى [ġadābā] denir, نَدَامَى [nedāmā] vezninde ve bunda ġayn'ın zammıyla da cāʾizdir; şārihin beyānı üzere belki ġayn'ın zammı ekserdir. Ve

غَضْبَانُ [Ġaḍbān] سَكْرَانُ [sekrān] vezninde Şām'da bir dağın adıdır. Ve

غَضْبَى [Ġaḍbā] سَكْرَى [sekrā] vezninde Ḫayberī b. el-Ḥuṣayn nām kimsenin feresi ismidir.

Cevherī *Ṣiḥāḥ*'ta غَضْبَى [ġaḍbā] سَكْرَى [sekrā] vezninde deve sürüsünden yüz ʿadedin ismidir ve ʿalemiyyetle maʿrife olmakla harf-i taʿrīf ve tenvīn dāhil olmaz diye sebt eylemişti. Bu güne tahrīri vehm-i mahzdır, zīrā zikr eylediği غَضْبَى [ġaḍbā] şecer-i غَضَا [ġaḍā] menbitine ıtlāk olunan غَضْيَا [ġaḍyā] lafzından ki yā-yı tahtiyye iledir, musahhaftır. Şārih der ki takrīr-i mezbūr Cevherī'nin kelām-ı hodu değildir, belki aʿlāmdan Ṣāġānī ve İbn Sīde ve Zeccācī kavlleridir. İntehā. Ve

غِضَابٌ [ġiḍāb] (ġayn'ın kesri ve zammıyla lügattir) Göze düşen şeyʾe denir, toz ve hār ve hāşāk makūlesi ki gözü āzürde eder. Ve

غِضَابٌ [ġiḍāb] Göze mahsūs bir ʿillet adıdır ki gözün derisinde hādis olur; ʿalākavlin gözde çıkan çiçek ʿārızasına denir; ve minhu yukālu: غَضِبَتْ عَيْنُهُ كَسَمِعَ وَغُضِبَتْ كَعُنِيَ مَجْهُولاً وَالثَّانِي اَلْأَكْثَرُ Ve

غِضَابٌ [Ġidāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ḥicāz'da bir mevziʿ adıdır.

اَلْمَغْضَبَةُ [el-maġḍabet] (مَجْلَبَةٌ [meclebet] vezninde) Bu dahi hışm ve gazab maʿnāsınadır ki masdar-ı mīmī olur. Şārih der ki مَغْضَبَةٌ [maġḍabet] kelimesi bāʿis-i gazab olacak nesneye de ıtlāk olunur, مَبْخَلَةٌ [mebḫalet] ve مَجْبَنَةٌ [mecbenet] gibi ki بُخْلٌ [buḫl] ve جُبْنٌ [cubn]e bāʿis olacak nesnelerden ʿibārettir.

اَلْإِغْضَابُ [el-iġḍāb] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi gazaba getirmek maʿnāsınadır.

اَلتَّغَضُّبُ [et-teġaḍḍub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Gazab peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَغْضَبَهُ غَيْرُهُ فَتَغَضَّبَ

اَلْمُغَاضَبَةُ [el-muġāḍabet] (مُقَارَبَةٌ [muḳārebet] vezninde) مُرَاغَمَةٌ [murāġamet] maʿnāsınadır ki birbirine ragm eylemekten ʿibārettir ki avāmm-ı Türkīde gürlük eylemek taʿbīr olunur; yekdīgeri إِغْضَابٌ [iġḍāb] edecek muʿāmeleden ʿibārettir; tekūlu: غَاضَبْتُهُ أَيْ رَاغَمْتُهُ Ve

مُغَاضَبَةٌ [muġāḍabet] Birbirine hışm ve gazab eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: غَاضَبْتُ فُلَانًا أَيْ أَغْضَبْتُهُ وَأَغْضَبَنِي

اَلْأَغْضَبُ [el-aġḍab] (أَقْرَبُ [aḳreb] vezninde) Ālet-i tenāsül ile uyluğun mā-beyni olan ʿuzva denir.

اَلْغُضَابِيُّ [el-ġuḍābiyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) Şol kimseye denir ki ülfet ve muʿāşeretinde hem hilāf ve münākeretinde keder ve elem ola, gūyā ki göze düşen hār u hāşāk makūlesine mensūbdur. Hafī olmaya ki müʾellif *Baṣāʾir*'de غَضَبٌ [ġaḍab] ile غَيْظٌ [ġayẓ]ı bu vechile fark eylemiştir ki غَضَبٌ [ġaḍab] intikām irādesine mebnī dem-i kalbin severān eylemesinden ʿibārettir ve غَيْظٌ [ġayẓ] ʿalā-kavlin غَضٌّ [ġaḍab]ın eşeddine ve ʿalā-reʾyin sevret ve hiddetine ıtlāk olunur ki severān dem-i kalbden neşʾet eden harāretten ʿibārettir.

[غ ض ر ب]

اَلْغَضْرَبُ [el-ġaḍrab] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْغُضَارِبُ [el-ġuḍārib] (غُشَارِبٌ [ġuşārib] vezninde) Otlu, sulu merg-zār ve çemenzār yere denir; yukālu: مَكَانٌ غَضْرَبٌ وَغُضَارِبٌ أَيْ كَثِيرُ النَّبْتِ وَالْمَاءِ

[غ ط ر ب]

اَلْغَطْرَبُ [el-ġaṭrab] (ġayn'ın fethi ve kesri ve ṭā-yı mühmelenin sükūnuyla) Eʾimme-i lügatten Kurāʿ rivāyeti üzere engerek yılanına denir, أَفْعَى [efʿā] gibi ve benim ʿindimde işbu غَطْرَبٌ [ġaṭrab] lafzı عَظْرَبٌ [ʿaẓrab] dan ki ʿayn-ı mühmele ve ẓā-yı muʿceme iledir, musahhaftır, niteki zikr olundu. Şārih der ki ʿindiyyet ile lügat sābit olmaz, ʿale'l-husūs ki ʿalām-ı mevsūkadan olan Kurāʿ rivāyetine eʾimme-i lügatin birinden nakl ve beyānla müsādemeden lāzımdır.

[غ ل ب]

اَلْغَلْبُ [el-ġalb] (ġayn'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) ve

اَلْغَلَبُ [el-ġaleb] (fethateynle) ve

اَلْغَلَبَةُ [el-ġalebet] (fetehātla) ve

اَلْمَغْلَبَةُ [el-maġlebet] ve

اَلْمَغْلَبُ [el-maġleb] (mīm'lerin ve lām'ların fethiyle) ve

اَلْغُلُبَّى [el-ġulubbā] (كُفُرَّى [kufurrā] vezninde) ve

اَلْغِلِبَّى [el-ġilibbā] (زِمِكَّى [zimikkā] vezninde) ve

اَلْغُلُبَّةُ [el-el-ġulubbet] (zammeteynle ve bā'nın teşdīdiyle) ve

اَلْغَلَبَّةُ [el-ġalubbet] (ġayn'ın fethi ve lām'ın zammı ve bā'nın teşdīdiyle) ve

اَلْغَلَابِيَةُ [el-ġalābiyet] (زَلَابِيَةٌ [zelābiyet] vezninde) Masdarlardır, bir kimse üzerine yeğin olmak maʿnāsınadır ki zor ve kuvvetle ve tāb ve kudretle onu makhūr eylemekten ʿibārettir; yukālu: غَلَبَهُ وَغَلَبَ عَلَيْهِ مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَهَرَهُ Ve bundan ism غَلَبٌ [ġaleb] ve غَلَبَةٌ [ġalebet] kelimeleridir, niteki masdar dahi olurlar, yeğinlik hāletine denir.

اَلْمُغَلَّبُ [el-muġalleb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Kerrāt ve merrātla maglūb olan yaʿnī maglūb olmak ʿādeti gibi bir maʿnā olan kişiye denir. Ve şol kimseye denir ki mücādili olan karn ve hemtāları üzere galebesiyle hükm olunmuş ola. Bu cihetle azdāddan olur; yukālu: رَجُلٌ مُغَلَّبٌ أَيْ مَغْلُوبٌ ve yukālu: شَاعِرٌ مُغَلَّبٌ أَيْ مَحْكُومٌ لَه بِالْغَلَبَةِ مِرَارًا عَلَى قِرْنِهِ Ve

مُغَلَّبٌ [Muġalleb] ʿİcl kabīlesinden bir şāʿirin lakabıdır.

اَلْغَلَبُ [el-ġaleb] (fethateynle) Bir kimse yoğun boyunlu olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَلِبَ الرَّجُلُ غَلَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَلُظَ عُنُقُهُ

اَلْغَلْبَاءُ [el-ġalbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Eşcārı gür ve sıkı koruluk olan bāgçeye ıtlāk olunur; yukālu: حَدِيقَةٌ غَلْبَاءُ أَيْ مُتَكَاثِفَةٌ Ve pek bülend ve ʿazīm olan tepe ve bayır makūlesine ıtlāk olunur gūyā ki bülend ve ʿazīm olup etrāfına müşrif ve müstaʿlī olmakla gālibiyyet sıfatıyla muttasıf olmuş olur; meselā yukālu: هَضْبَةٌ غَلْبَاءُ أَيْ مُشْرِفَةٌ عَظِيمَةٌ Ve ʿizzet ve menāʿat sāhibi kabīleye ıtlāk olunur. Ve

غَلْبَاءُ [ġalbāʾ] Hāssaten bir cemāʿat pederidir ki hāliyen Taġlib denmekle maʿrūftur, tā'nın fethi ve lām'ın kesriyle Taġlib b. Vāʾil b. Ḳāsiṭ olacaktır. Nisbetinde تَغْلَبِيٌّ [Taġlebiyy] denir, yā-yı nisbetle, kesreteynin tetābüʿünden istīhāşa mebnī lām'ı meftūh kılınmıştır. Ve غَلْبَاءُ [ġalbāʾ] ıtlākı kabīlesine nazar iledir.

Şārih der ki kabīle-i mezbūre halkı müşrik olmakla Fārūk-ı aʿzam radıyallāhu ʿanhu hazretleri mersūmlar üzere darb-ı cizye eylemek murād eyledikte cizye nāmıyla nesne vermekten ʿār eylemeleriyle zekāt ismiyle madrūbun dıʿfını edā eylemek bābında niyāz ve o vechle musālahaperdāz olunmuştur. İntehā.

Ve ʿArabların müʾennes ʿibāretiyle Taġlib bint Vāʾil kavlleri, kabīle olmak teʾvīl ve iʿtibārına mebnīdir, niteki Temīm bint Murr dedikleri dahi kabīle maʿnāsına manzūrdur.

اَلْمُغْلَوْلِبَةُ [el-muġlevlibet] (ism-i fāʿil ʿunvānıyla) Bu dahi koruluk bāgçeye ıtlāk olunur; yukālu: حَدِيقَةٌ مُغْلَوْلِبَةٌ أَيْ مُتَكَاثِفَةٌ

اَلتَّغَلُّبُ [et-teġallub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznide) Yeğinlik vechiyle tasallut ve istīlā eylemek maʿnāsınadır ki istīlāʾ vech-i hakk üzere olmaya; yukālu: تَغَلَّبَ عَلَى بَلَدِ كَذَا أَيِ اسْتَوْلَى عَلَيْهِ قَهْرًا

اَلْأَغْلَبُ [el-aġleb] (أَغْرَبُ [aġreb] vezninde) Arslana ıtlāk olunur. Ve

أَغْلَبُ [Aġleb] Ezd ve Kelb ve ʿİcl kabīlelerinden üç nefer şāʿir-i meşhūr lakablarıdır.

يَغْلِبُ [Yaġlibu] (يَضْرِبُ [yaḍribu] vezninde) Esāmīdendir: Yaġlib b. Kuleyb muhadremīndendir.

غَلْبُونُ [Galbūn] (حَمْدُونٌ [ḥamdūn] veznin-de) ve

غَالِبٌ [Ġālib] ve

غَلَابٌ [Ġalāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde)

غَلَّابٌ [Ġallāb] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

غُلَيْبٌ [Ġuleyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

غَلَابِ [Ġalābi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Bir hatun adıdır.

غَالِبٌ [Ġālib] (سَالِبٌ [sālib] vezninde) Mışır'dan ötecede bir mevziʿ adıdır.

اَلْمُغْلَنْبِي [el-muġlenbī] (مُسْلَنْقِي [muslenḳī] vezninde) Ki إِغْلِنْبَاءُ [iġlinbāʾ] kelimesin-den ism-i fāʿildir, dāʾimā sana şer-gīr olup gālib ve ʿālī ve müstevlī olan kişiye denir.

[غ ن ب]

اَلْغُنُبُ [el-ġuneb] (nūn'la صُرَدٌ [ṣurad] vez-ninde) Tāze ve dil-ber nev-civānların avurtları ortasında olan dāʾireciklere de-nir ki şuʿarāʾ çāh-ı zenah-dān taʿbīr eder-ler, āşüfte gönüller hufresidir. Müfredi غُنْبَةٌ [ġunbet]tir, ġayn'ın zammı ve nūn'un sükūnuyla. "Yār çāh-ı zekanum ʿayn-ı vefādur dir ise // Sakın ey ʿāşık bīçāre inanma çenedür"

اَلْغَنْبُ [el-ġanb] (ġayn'ın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Ganīmet-i kesīreye denir; yukālu: نَالَ غَنْبًا أَيْ غَنِيمَةً كَثِيرَةً

[غ ن د ب]

اَلْغُنْدُوبُ [el-ġundūb] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vez-ninde) ve

اَلْغُنْدُبَةُ [el-ġundubet] (ġayn'ın ve dāl'ın zammıyla) Hulkūmun etrāfında olan pek-çe balık etçeğizine denir.

اَلْغُنْدُبَتَانِ [el-ġundubetāni] (tesniye bün-yesiyle) Boğazda dilin dibinde vākiʿ iki taraflı ʿukdeye yaʿnī yumruca etçeğizlere denir; ʿalā-kavlin küçük dili ihāta eden iki etçeğize yāhūd نَكَفَتَيْنِ [nekefeteyn]de yaʿnī yüzün iki tarafında sakal nihāyet bulduğu yerden kulağa varınca kemiklerin üze-rinde olan bez gibi iki yumruca etçeğize denir. Ve غُنْدُبَةٌ [ġundubet]in cemʿi غَنَادِبُ [ġanādib] gelir.

[غ هـ ب]

اَلْغَيْهَبُ [el-ġayheb] (yā-yı tahtiyye ile صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Karanlık, zulmet maʿnāsınadır. Ve pek siyāh ata denir. Ve be-gāyet muzlim ve karanu olan geceye ıtlāk olunur; yukālu: فَرَسٌ غَيْهَبٌ وَلَيْلٌ غَيْهَبٌ إِذَا اشْتَدَّ سَوَادُهُمَا Ve her nesneden bī-haber ve gāfil kimseye, ʿalā-kavlin sakīl ve nā-tırāş ve perveriş ve idrāk ve izʿāndan bī-behreye yāhūd künd-zihn ve belīd ve nādān ve bī-vāye-i eser-i irfān olan şahsa ıtlāk olunur; yukālu: وَجَدْتُ فُلَانًا غَيْهَبًا أَيْ غَافِلاً أَوْ ثَقِيلاً وَخِمًا بَلِيدًا Ve pek yünlü kesīrü's-sūf olan keçeye ve kilime ıtlāk olunur.

اَلْغَيْهَبَانُ [el-ġayhebān] (elif ve nūn'la) Bu dahi zulmet maʿnāsınadır. Ve bu tesniye değildir. Ve

غَيْهَبَانٌ [ġayhebān] Karına denir, بَطْنٌ [baṭn] maʿnāsına.

اَلْإِغْتِهَابُ [el-iġtihāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Karanlıkta gezip yürümek yā bir yere gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِغْتَهَبَ الرَّجُلُ إِذَا سَارَ فِي الْغَيْهَبِ

اَلْغَيْهَبَةُ [el-ġayhebet] (hā'yla) Hīn-i muhārebede ʿaskerin naʿra ve hurūş ve gırīv ve feryādlarına denir.

اَلْغِهِبَّى [el-ġihibbā] (زِمِكَّى [zimikkā] vez-ninde ve elifin meddiyle; غِهِبَّاءُ [ġihibbāʾ] dahi lügattir) Yiğitlik ve civānlık evveline

ıtlāk olunur, ʿunfuvān-ı şebāb maʿnāsına, ahvāl-i ʿālemden gāfil ve bī-haber olduğu için; tekūlu: رَأَيْتُهُ فِي غِهِبَّى الشَّبَابِ وغِهِبَّائِهِ أَيْ أَوَّلِهِ

اَلْغَهَبُ [el-ġaheb] (تَعَبٌ [taʿab] vezninde) Gaflet ve nisyān maʿnāsınadır; yukālu: غَهِبَ عَنْهُ غَهَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَفَلَ عَنْهُ وَنَسِيَهُ ve yukālu: أَصَابَ صَيْدًا غَهَبًا أَيْ أَصَابَهُ غَفْلَةً بِلاَ تَعَمُّدٍ

[غ ي ب]

اَلْغَيْبُ [el-ġayb] (رَيْبٌ [reyb] vezninde) Şekk ve gümān maʿnāsına ismdir ki bir husūsta iki taraf şübhede müsāvī olmaktan ʿibārettir. Cemʿi غِيَابٌ [ġiyāb] gelir ve غُيُوبٌ [ġuyūb] gelir; tekūlu: أَخَذَنِي مِنْهُ غَيْبٌ أَيْ شَكٌّ Ve

غَيْبٌ [ġayb] Belirsiz, gāʾib ve nā-bedīd olan şeyʾe denir; yukālu: سَمِعْتُ صَوْتًا مِنْ وَرَاءِ الْغَيْبِ وَهُوَ كُلُّ مَا غَابَ عَنْكَ Şārih der ki gūyā masdar bi-maʿnā fāʿildir yāhūd aslı غَيِّبٌ [ġayyib]dir, feyʿil vezninde, baʿdehu tahfīf olunmuştur, مَيْتٌ [meyt] ve قَيْلٌ [ḳayl] kelimelerinde olduğu gibi. Ve

غَيْبٌ [ġayb] Yüksek tepeler ve bayırlar aralığında olan oturaklı düzce yere ıtlāk olunur. Ve

غَيْبٌ [ġayb] Masdar olur, belirsiz, gāʾib ve nā-bedīd olmak maʿnāsına.

اَلْغَيْبَةُ [el-ġaybet] (ġayn'ın fethiyle) ve

اَلْغِيَابُ [el-ġiyāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْغَيْبُوبَةُ [el-ġaybūbet] (شَيْعُوعَةٌ [şeyʿūʿat] vezninde) ve

اَلْغُيُوبُ [el-ġuyūb] ve

اَلْغُيُوبَةُ [el-ġuyūbet] (ġayn'ların zammıyla) ve

اَلْمَغَابُ [el-meġāb] ve

اَلْمَغِيبُ [el-meġīb] (mīm'lerin fethiyle) Bunlar da masdarlardır, gāʾib ve nā-bedīd olmak maʿnāsına; yukālu: غَابَ الشَّيْءُ يَغِيبُ إِذَا بَطُنَ

اَلْغِيَابَةُ [el-ġiyābet] (ġayn'ın kesriyle) ve

اَلْغُيُوبَةُ [el-ġuyūbet] (ġayn'ın zammıyla) ve

اَلْغَيَابُ [el-ġayāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْغِيَابُ [el-ġiyāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْغِيبَةُ [el-ġībet] (ġayn'ın kesriyle) Bir nesne āher bir nesne içre gāʾib olmak maʿnāsınadır, fercde zekerin gāʾib olması gibi; yukālu: غَابَ الشَّيْءُ فِي الشَّيْءِ غِيَابَةً وَغُيُوبَةً وَغَيَابًا وَغِيَابًا وَغِيبَةً إِذَا بَطُنَ فِيهِ Ve

غَيْبَةٌ [ġaybet] (ġayn'ın fethiyle) Bir kimseyi ensesinden istimāʿ eyledikte magmūm ve münfaʿil olacağı mesāvī ile zikr eylemek vechi üzere taʿyīb ve taʿyīr eylemek maʿnāsınadır. Eğer söylediği söz vākiʿ ise غَيْبَةٌ [ġaybet] olur ve illā بُهْتَانٌ [buhtān] olur; yukālu: غَابَهُ غَيْبَةً إِذَا عَابَهُ وَذَكَرَهُ بِمَا فِيهِ مِنَ السُّوءِ

اَلْغِيبَةُ [el-ġībet] (ġayn'ın kesriyle) Zikr olunan maʿnādan fiʿlettir, yaʿnī binā-i nevʿdir, hasene ve kabīhadan eʿammdır. Lākin *Miṣbāḥ*'ta غِيبَةٌ [ġībet] kesr ile isim olmak üzere mersūmdur ve ānifen beyān olunduğu üzere kubhiyyāt ve mesāvīye mahsūstur ki ʿan-gaybin zikr bi's-sūʾ olacaktır.

اَلْغُيَّبُ [el-ġuyyeb] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) ve

اَلْغُيَّابُ [el-ġuyyāb] (رُمَّانٌ [rummān] veznide) ve

اَلْغَيَبُ [el-ġayeb] (fethateynle) Cemʿ-i ism-i fāʿillerdir, غَائِبُونَ [ġāʾibūn] maʿnāsına ki غَائِبٌ [ġāʾib]in cemʿidir; yukālu: قَوْمٌ غُيَّبٌ وَغُيَّابٌ وَغَيَبٌ أَيْ غَائِبُونَ

Şārih der ki sīga-i ahīre ism-i cemʿdir, yāʾ müteharrik olup mā-kabli meftūh iken eli-

fe kalb olunmadığı "asl"a delālet eylemesi içindir. صَيِدٌ [ṣayed] kelimesine teşbīh olunmuştur ki masdardır, بَعِيرٌ أَصْيَدٌ [baʿīr aṣyed]den meʾhūzdur. Ve masdarda kalb olunmadığı "asl"a delālet eylemek içindir ve gerçi غَيَبٌ [ġayeb] cemʿ ve صَيَدٌ [ṣayed] masdardır, lākin cāʾizdir ki غَيَبٌ [ġayeb] ile de masdar niyyet oluna. Lākin *Nihāye*'de غَيَبٌ [ġayeb] cemʿ-i غَائِبٌ [ġāʾib] olmak üzere mersūmdur, خَدَمٌ [ḫadem] ve خَادِمٌ [ḫādim] gibi. Ve أَصْيَدُ [aṣyed] şol deveye denir ki bir ʿillet sebebiyle başını bir tarafa tahrīke muktedir olmaya. İntehā.

اَلْغَابَةُ [el-ġābet] (طَابَةٌ [ṭābet] vezninde) Çukur ve obruk ve ısık yere denir, وَهْدَةٌ [vehdet] maʿnāsına mahall-i غَيْبٌ [ġayb] olduğu için. Ve cemāʿat-i insānīye ıtlāk olunur. Ve bunların aslları غَيَبَةٌ [ġayebet] ile mukadderdir fetehātla. Ve uzun mızrağa, ʿalā-kavlin kargısı hayzurān gibi latīf ve nāzük olmakla rüzgār dokundukça meyelān ve ıztırāb üzere olanına ıtlāk olunur. *Esās*'ın beyānına göre غَابَةٌ [ġābet] rimāh-ı kesīreye ıtlāk olunur ki şecere-i mülteffeye teşbīh olunmuştur; tekūlu: أَتَوْنَا فِي غَابَةٍ أَيْ فِي رِمَاحٍ كَثِيرَةٍ كَالشَّجَرَةِ الْمُلْتَفَّةِ Ve

غَابَةٌ [ġābet] Bük taʿbīr olunan sıkı ormana ıtlāk olunur, ekserī arslan yatağı olur. ʿArablar yavuz arslanı غَابَةٌ [ġābet]le muzāf edip لَيْثُ غَابَةٍ derler, onda neşʾet eden arslanlar çöl arslanlarından tünd ve şedīd olduğu için; yukālu: كَأَنَّهُ لَيْثُ غَابَةٍ وَلُيُوثُ غَابٍ أَيْ أَجَمَةٌ Ve

غَابَةُ [Ġābet] Ḥicāz'da bir mevziʿ adıdır.

اَلْغَيَابَةُ [el-ġayābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Mutlakan bir şeyʾi setr ve nihān eden şeyʾe denir; yukālu: غَيَابَةُ الشَّيْءِ أَيْ مَا سَتَرَكَ مِنْهُ Onun için kuyunun dibine غَيَابَةٌ [ġayābet] ıtlāk olunur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَأَلْقُوْهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ﴾ أَيْ قَعْرِهِ

غَيَابُ الشَّجَرِ [ġayābu'ş-şecer] (سَحَابُ السَّحَرِ [seḥābu's-seḥer] vezninde ve yā'nın teşdīdiyle cāʾizdir) Ağacın kökünden yer altında nüfūz eden damarlara ıtlāk olunur.

اَلْإِغْتِيَابُ [el-iġtiyāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir kimsenin ensesinden mesāvī ve kubhiyyātına dāʾir fasl eylemek maʿnāsınadır ki gıybet eylemek taʿbīr olunur; yukālu: إِغْتَابَهُ إِغْتِيَابًا بِمَعْنَى غَابَهُ

اَلْمُغِيبُ [el-muġīb] (مُجِيبٌ [mucīb] vezninde) ve

اَلْمُغِيبَةُ [el-muġībet] (hā'yla) ve

اَلْمُغْيِبُ [el-muġyib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Kocası gāʾib ve nā-bedīd olmuş hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُغِيبٌ وَمُغِيبَةٌ وَمُغْيِبٌ أَيْ غَابَ زَوْجُهَا

اَلتَّغَيُّبُ [et-teġayyub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir kimse kendi aʿmāl-i fiʿliyle gāʾib ve nā-bedīd olmak maʿnāsınadır; tekūlu: فُلَانٌ تَغَيَّبَ عَنِّي إِذَا غَابَ وَلاَ يَجُوزُ تَغَيَّبَنِي إِلاَّ فِي ضَرُورَةِ شِعْرٍ

اَلْغَائِبُ [el-ġāʾib] (حَاضِرٌ [ḥāḍir] vezninde) Belirsiz, nihān ve nā-bedīd olan nesnede ismdir, كَاهِلٌ [kāhil] kelimesi gibi ki yağrınının ismidir; yukālu: وَجَدَ غَائِبَهُ أَيْ مَا غَابَ عَنْهُ Şārih der ki fi'l-asl ism-i fāʿil olup baʿdehu mutlak gāʾib olan nesnede ism olmuştur.

FASLU'L-FĀʾ
(فَصْلُ الْفَاءِ)

[ف ب ب]

فُبٌّ [Fubb] (fā'nın zammıyla حُبٌّ [ḥubb] vezninde) Kūfe'de bir mevziᶜ adıdır. Ve bu Yāḳūt-ı Nessābe'den menkūldür; ᶜalā-kavlin Hemdān kabīlesinden bir batn ismidir, muhaddisīnden Saᶜdān el-Fubbī ona mensūbdur; ᶜalā-kavlin merkūmun ismi Saᶜīd'dir. Ve ᶜinde'l-baᶜz savāb olan ḳāf'la قُبٌّ [ḳubb] olmaktır.

[ف ر ب]

اَلتَّفْرِيبُ [et-tefrīb] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ᶜAvret baᶜzı edviye ile fercini tazyīk eylemek maᶜnāsınadır, şāb ve kuru üzüm çekirdeği nesneler ile tazyīk ederler; yukālu: فَرَّبَتِ الْمَرْأَةُ تَفْرِيبًا إِذَا ضَيَّقَتْ فَرْجَهَا بِالْأَدْوِيَةِ

فَرَابُ [Ferāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Semerḳand kurbünde bir karyedir.

فُرَّابٌ [Furrāb] (زُنَّارٌ [zunnār] vezninde) Iṣfahān kazāsında bir karyedir.

فِرْيَابُ [Firyāb] (جِرْيَالٌ [ciryāl] vezninde) Belḫ muzāfātından bir karyedir; ᶜalā-kavlin فِيرِيَابُ [Fīrīyāb]dır, كِيمِيَاءُ [kīmīyāʾ] vezninde yāhūd فَارِيَابُ [Fāriyāb]dır, قَاصِعَاءُ [ḳāṣiᶜāʾ] vezninde.

فَارَابُ [Fārāb] (سَابَاطٌ [sābāṭ] vezninde) Türkistān sınırında nehr-i Seyḥūn verāsında bir nāhiye adıdır yāhūd Otrar ülkesinin kāᶜidesi olan bir beldedir. Ve أُتْرَارُ hemzenin zammıyla Türkistān'da bir eyālettir. Harītada ve *Cihānnümā*'da Otrar, Türkistān'da Taşkend cānibinde bir belde ve Fārāb, Türk ülkesinde bir memleket olmak üzere mersūmdur.

[ف ر ف ب]

اَلْفَرَافِبُ [el-ferāfib] (fā'yla كَوَاكِبُ [kevākib] vezninde) Bir nevᶜ şecerdir ki ondan deve semerleri düzülür.

[ف ر ق ب]

اَلْفُرْقُبُ [el-Furḳub] (sānīde ḳāf'la قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır; siyāb-ı Furḳubiyye oraya mensūbdur, ketenden nesc olunur. *Nihāye*'de siyāb-ı Mışriyye ile mersūmdur. Ve meşhūr mukrī ve nahvī Zuheyr-i Furḳubī-yi Hemdānī oraya mensūbdur yāhūd bu قُرْقُبِيٌّ [Ḳurḳubī]dir, ḳāf'la.

[ف ر ن ب]

اَلْفِرْنِبُ [el-firnib] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Fāreye denir; ᶜalā-kavlin ᶜArab tavşanıyla çift olan fāreden mütevellid yavrusuna denir.

FASLU'L-ḴĀF
(فَصْلُ الْقَافِ)

[ق أ ب]

اَلْقَأْبُ [el-ḳaʾb] (ḳāf'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Taʿām ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَأَبَ الطَّعَامَ قَأْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَكَلَهُ Ve su içmek maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin kapta olan suyun mecmūʿunu içmek maʿnāsınadır; yukālu: قَأَبَ الْمَاءَ إِذَا شَرِبَهُ أَوْ شَرِبَ كُلَّ مَا فِي الْإِنَاءِ Ve

قَأْبٌ [ḳaʾb] Meşrūbu çok içmekle içerisi tulum gibi kabarmak maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْقَأَبُ [el-ḳaʾeb] (fethateynle) Bu dahi içmek maʿnāsınadır; yukālu: قَئِبَ الْمَاءَ قَأَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا شَرِبَهُ Ve suyu ve sāʾir meşrūbu pek çok içmekle tulum gibi kabarmak maʿnāsınadır, قَأْبٌ [ḳaʾb]-i mezkūr gibi; yukālu: قَئِبَ مِنَ الشَّرَابِ قَأْبًا كَمَا ذُكِرَ وَقَأَبًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا تَمَلَّأَ

اَلْمِقْأَبُ [el-miḳʾeb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْقَؤُوبُ [el-ḳaʾūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Kesīrü'ş-şarāb olan kişiye denir; yukālu: هُوَ مِقْأَبٌ وَقَؤُوبٌ أَيْ كَثِيرُ الشُّرْبِ

اَلْقَوْأَبُ [el-ḳavʾeb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْقَوْأَبِيُّ [el-ḳavʾebiyy] (yā-yı müşeddede ile ki nefsine mensūbdur) Çok su alan vāsiʿ kaba denir; yukālu: إِنَاءٌ قَوْأَبٌ وَقَوْأَبِيٌّ أَيْ كَثِيرُ الْأَخْذِ لِلْمَاءِ

[ق ب ب]

اَلْقُبُوبُ [el-ḳubūb] (ḳāf'ın ve bā'nın zammıyla) Cenk yā münāzaʿa hengāmında ʿasker haykırışıp gırīv ve feryād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَبَّ الْقَوْمُ قُبُوبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَخِبُوا فِي الْخُصُومَةِ Ve et çok durmakla āb u tābı çekilip solmak maʿnāsınadır; yukālu: قَبَّ اللَّحْمَ قُبُوبًا إِذَا ذَهَبَ طَرَاؤُهُ وَذَوِيَ

اَلْقَبُّ [el-ḳabb] (ḳāf'ın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) ve

اَلْقَبِيبُ [el-ḳabīb] (حَبِيبٌ [ḥabīb] vezninde) Azı dişlerini birbirine sürüp gıcırdatmak maʿnāsınadır; yukālu: قَبَّ الْأَسَدُ وَالْفَحْلُ قَبًّا وَقَبِيبًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا سُمِعَ قَعْقَعَةُ أَنْيَابِهِ Ve azı dişleri birbirine sürülmekle gıcırdamak maʿnāsınadır; yukālu: قَبَّتْ نَابُهُ إِذَا صَوَّتَتْ وَقَعْقَعَتْ Ve

قَبٌّ [ḳabb] Nebāt solup kurumak maʿnāsınadır; yukālu: قَبَّ النَّبْتُ قَبًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا يَبِسَ Ve

قَبٌّ [ḳabb] ve

قَبَبٌ [ḳabeb] (fethateynle) Bel ve karın ince ve arık olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَبَّ خَصْرُهُ وَبَطْنُهُ قَبًّا وَقَبِبَ قَبَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَقَّ وَضَمُرَ Ve قَبَبٌ [ḳabeb] bundan ism olur, ince ve arık bellilik hāletine denir. Ve

قَبٌّ [ḳabb] Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: قَبَّهُ قَبًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve

قَبٌّ [ḳabb] Aygır ve haşarı olan insāna ve deveye denir, فَحْلٌ [faḥl] maʿnāsına. Ve cāmenin yakasına dikilen parçaya denir ki eğindirik taʿbīr olunur. Ve makaranın ve çarhın oku geçirilen deliğe denir ki ok iki taraflı o deliklerde cereyān ve deverān eder; ʿalā-kavlin makara tekerleğinin ortasında olan kertiğe denir ki ipin mecrāsıdır ve ʿalā-reʾyin tekerlek dişlerinin üstünde olan ağaca denir. Ve

قَبٌّ [ḳabb] Bir kavmin reʾīs ve ser-kārına ıtlāk olunur ki medār-ı umūrları olur. Ve pādişāha ve halīfeye ıtlāk olunur. Ve be-

dende iki omaca kemiklerinin ʿalā-kavlin kıynağın mā-beynine ıtlāk olunur. Ve

قَبُّ اللُّجُمِ [ḳabbu'l-lucum] Büyük ve sarp olan لِجَامٌ [licām]a denir ki her ne kadar başı sert at olsa zabt eder ola.

اَلْإِقْتِبَابُ [el-iḳtibāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi kesmek maʿnāsınadır, قَبٌّ [ḳabb] gibi; yukālu: إِقْتَبَّهُ إِقْتِبَابًا إِذَا قَطَعَهُ

اَلْقِبُّ [el-ḳibb] (ḳāf'ın kesriyle) Bedende şol yumruca kemiğe denir ki arka cānibinden iki kıynağın ara yerinde olur, adam oturdukta onun üzerine oturur ve bu kuyruk sokumu kemiği olacaktır, niteki *Esās*'ta أَلْزِقْ قِبَّكَ بِالْأَرْضِ أَيْ عَجْبَكَ ʿibāretiyle mersūmdur. Ve

قِبٌّ [ḳibb] Bir kavmin şeyh-i kebīrine ıtlāk olunur ki medār-ı umūrları ola; yukālu: هُوَ قِبُّ الْقَوْمِ أَيْ شَيْخُهُمْ

اَلْقُبُّ [el-ḳubb] (ḳāf'ın zammıyla) قَبَّاءُ [ḳabbāʾ] kelimesinin cemʿidir ki beli ince olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ قَبَّاءُ وَنِسْوَةٌ قُبٌّ

اَلْقُبَّةُ [el-ḳubbet] (ḳāf'ın zammı ve bā'nın şeddesiyle) Tepesi müdevver bināya denir ki künbed taʿbīr olunur; yukālu: ضَرَبَ قُبَّةً وَهِيَ بِنَاءٌ وَبَيْتٌ مُدَوَّرٌ

Şārih der ki işbu قُبَّةٌ [ḳubbet] kelimesi قُبُّ الْخَضِرِ [ḳubbu'l-ḫaṣr] yāhūd قُبُّ الظَّهْرِ [ḳubbu'ẓ-ẓahr] ve قَبُّ الْبَكَرَةِ [ḳabbu'l-bekeret] māddelerindendir yāhūd muʿtel olan "ق،ب،و" māddesindendir, vāv, bā'ya mübeddeldir. Fi'l-asl büyūt-ı ʿArabdan sagīr ve müstedīr haymeye denip baʿdehu ʿale'l-ıtlāk istiʿmāl olundu. Ve

قُبَّةُ [Ḳubbet] Kūfe'de bir mevziʿ adıdır. Ebū Caʿfer el-Ḳubbī ve ʿİmrān b. Suleym el-Ḳubbī ki muhaddislerdir, oraya mensūblardır.

قُبَّةُ جَالِينُوسَ [Ḳubbetu Cālīnūs] Mışır'da bir mevziʿdir, hālen قُبَّةُ الْغُوْرِي [Ḳubbetu'l-Ġūrī] denmekle müteʿareftir.

قُبَّةُ الرَّحْمَةِ [Ḳubbetu'r-Raḥmet] İskenderiye'de bir mevziʿdir.

قُبَّةُ الْحِمَارِ [Ḳubbetu'l-Ḥimār] Dāru'l-hilāfe'de yaʿnī Baġdād'da bir mevziʿdir. Halīfe oraya bir hımār-ı latīf üzere rākiben suʿūd eder olmakla öylece muzāf ve müsemmā olmuştur.

قُبَّةُ الْفِرْكِ [Ḳubbetu'l-Firk] Baġdād karyelerinden Kelvāẕā nām karyede bir mevziʿdir. Ve muhaddisīnden Eyyūb b. Yaḥyā el-Ḳabbī ḳāf'ın fethiyledir ki قَبٌّ [ḳabb]a mensūbdur, sağrısında قَبٌّ [ḳabb] dedikleri zikr olunan kemik pek büyük olmakla onunla mensūb olmuştur.

اَلْقَابَّةُ [el-ḳābbet] (bā'nın teşdīdiyle) Gök gürültüsüne denir, رَعْدٌ [raʿd] maʿnāsına. Ve yağmur katresine denir.

اَلْقَبْقَبَةُ [el-ḳabḳabet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznide) Deve ve arslan kükreyip haykırmak maʿnāsınadır; yukālu: قَبْقَبَ الْأَسَدُ وَالْفَحْلُ قَبْقَبَةً إِذَا هَدَرَ وَصَوَّتَ Ve ahmak ve bī-magz olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَبْقَبَ الرَّجُلُ إِذَا حَمُقَ Ve

قَبْقَبَةٌ [ḳabḳabat] Masdar ve ism olur, azı dişleri birbirine sürüldükte zāhir olan gıcırtıya denir ki hikāye olur, قَبْقَابٌ [ḳabḳāb] gibi.

اَلْقَبْقَابُ [el-ḳabḳāb] (ثَرْثَارٌ [serşār] vezninde) Yalancıya denir, كَذَّابٌ [kezzāb] maʿnāsına. Ve ziyādesiyle kükreyip haykırıcı erkek deveye denir. Ve nisvān fercine denir; ʿalā-kavlin bol ve sulu olan ferce denir ki zeker idhāl olundukça "kab kab" diye seslenir ola; yukālu: فَرْجٌ قَبْقَابٌ أَيْ وَاسِعٌ كَثِيرُ الْمَاءِ

Ve إِذَا أَوْلَجَ الرَّجُلُ فِيهِ ذَكَرَهُ قَبْقَبَ أَيْ صَوَّتَ

قَبْقَابٌ [ḳabḳāb] Ağaçtan ve tahtadan olan ayakkabıya denir ki hālen nalın taʿbīr olunandır, نَعْلَيْنِ [naʿleyn] muharrefidir, ʿArabistān'da قَبْقَابٌ [ḳabḳāb] ve bizim diyārlarda tahrīfle خَبْخَابٌ [ḫabḫāb] taʿbīr ederler. Ve

قَبْقَابٌ [ḳabḳāb] Esvāba saykal ve perdāht verecek mühreye denir. Ve çok sözlü ozan ve pür-gū kimseye denir. Ve yāve-gū ve herze-sühan kimseye denir, مِهْذَارٌ [mihẕār] maʿnāsına. Ve azı dişlerini birbirine sürmekten hāsıl olan gıcırtıya denir. Ve bu maʿnādan masdar olur; tekūlu: قَبْقَبَ الْفَحْلُ قَبْقَبَةً وَقَبْقَابًا إِذَا صَوَّتَ أَنْيَابُهُ Ve tekūlu: سَمِعْتُ قَبْقَبَةَ الْفَحْلِ وَقَبْقَابَهُ

اَلْقُبَاقِبُ [el-ḳubāḳib] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bu dahi çok sözlü, مِكْثَارٌ [mikṯār] kimseye denir. Ve sene-i ātiye ʿakibinde gelecek seneye denir, عَامٌ مُقْبِلٌ maʿnāsına, zīrā عَامٌ قَابِلٌ sene-i ātiyeye ve مُقْبِلٌ ondan sonra gelecek seneye denir. Meselā işbu sene ki iki yüz yirmi üçüncü senedir, عَامٌ قَابِلٌ dördüncü ve مُقْبِلٌ beşinci sene olur ki قُبَاقِبُ [ḳubāḳib] dahi denir. Kezālik sene-i mezbūreye قَابٌّ [ḳābb] ve مُقَبْقِبٌ [muḳabḳib] dahi derler, ism-i fāʿil bünyesiyle meselā; tekūlu: إِنَّكَ لَنْ تُفْلِحَ الْعَامَ وَلاَ قَابِلَ وَلاَ قَابٌّ وَلاَ قُبَاقِبَ وَلاَ مُقَبْقِبَ كُلٌّ مِنْهَا اسْمٌ لِسَنَةٍ بَعْدَ سَنَةٍ يَعْنِي آتِيَةٍ Şārih der ki İbn Berrī rivāyeti üzere قُبَاقِبُ [ḳubākib] müʾellifin dediği gibi sene-i sālisedir, lākin مُقَبْقِبٌ sene-i rābiʿadır. Ve

قُبَاقِبُ [ḳubāḳib] Taslak ve nā-tırāş ve galīz ve cāfī kimseye denir. Ve

قُبَاقِبُ [Ḳubāḳib] Bahr-i Hind sāhilinde şehr-i Kirmān kurbünde Ṣaġr nām belde türābında bir mevziʿ ve bir nehrin ismidir. Ve Cezīre-i İbn ʿÖmer'de Benū Taġlib kabīlesine mahsūs bir suyun adıdır.

اَلْقَبْقَبُ [el-ḳabḳab] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde Karına denir, بَطْنٌ [baṭn] maʿnāsına; yukālu: وَقَى قَبْقَبَهُ مِنَالْحَرَامِ أَيْ بَطْنَهُ

اَلْقِبْقِبُ [el-ḳibḳib] (ḳāf'ların kesriyle) Deniz sedeflerinden bir nevʿ sedef adıdır, halezūn ve delnīs gibi.

اَلْقُبَابُ [el-ḳubāb] (ḳāf'ın zammıyla) أُطُمٌ [uṭum] maʿnāsınadır ki kule dediğimiz hısndır, selefte Medīne'de meskenlerinin sathına adam boyu kadar şaranpolar ve bārūlar çevirip ve cā-be-cā mazgal ve metrisler ederler idi. Hālen Mekke'de Şerīf hazretlerinin hāneleri dahi öylece meşhūdumuz olmuştur. Ve

قُبَابٌ [ḳubāb] Be-gāyet keskin ve kātıʿ olan hançer ve kılıç ve gaddāre makūlesine denir. Ve iri ve büyük buruna denir,أَنْفٌ ضَخْمٌ وَعَظِيمٌ maʿnāsına.

قِبَابٌ [Ḳibāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Semerḳand türābında bir mevziʿdir. Ve Neysābūr şehrinde bir mahalledir. Ve Necd ülkesinde Baṣra huccācının yolunda bir mevziʿ ve Mıṣır'ın taraf-ı esfelinde bir karye adıdır. Ve Baġdād nevāhīsinden Baʿḳūbā kurbünde bir karye adıdır. Ve bir nevʿ balık ismidir. Ve

قِبَابٌ [ḳibāb] قُبَّةٌ [ḳubbet]in cemʿidir, künbedler maʿnāsına. Ve büyūt-ı ʿArabdan ki haşem-nişīn olacaklardır, müdevver olan alaçıklara ve har-gāhlara denir.

اَلْقِبَبُ [el-ḳibeb] (ḳāf'ın kesriyle) Kezālik قُبَّةٌ [ḳubbet]in cemʿidir.

اَلْقَبَّابُ [el-ḳabbāb] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Arslana ıtlāk olunur. Ve

اَلْقَبَّابُ [el-Ḳabbāb] Īrān'da Āẕerbaycān ülkesinde bir mevziʿ adıdır.

اَلْمُقَبْقِبُ [el-muḳabḳib] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Arslana ıtlāk olunur.

اَلْمَقْبُوبَةُ [el-maḳbūbet] (مَحْبُوبَةٌ [maḥbūbet] vezninde) ve

اَلْمُقَبَّبَةُ [el-muḳabbebet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Nahīf ve nāzük olan göbeğe ıtlāk olunur; yukālu: سُرَّةٌ مَقْبُوبَةٌ وَمُقَبَّبَةٌ أَيْ ضَامِرَةٌ Burada مُقَبَّبَةٌ nüshası galattır.

اَلتَّقْبِيبُ [et-taḳbīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Yaş nesnenin tarāveti çekilip kurumak maʿnāsınadır; yukālu: قَبَّبَتِ الرُّطَبَةُ تَقْبِيبًا إِذَا جَفَّتْ Ve kubbe yapmak maʿnāsınadır; yukālu: قَبَّبَ الرَّجُلُ إِذَا عَمِلَ قُبَّةً

اَلْمُقَبَّبُ [el-muḳabbeb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Tepesi kubbeli olan eve ve odaya denir; yukālu: بَيْتٌ مُقَبَّبٌ إِذَا عُمِلَ فَوْقَهُ قُبَّةٌ

ذُو الْقُبَّةِ [Ẕu'l-Ḳubbet] Ḥanẓala b. Ṣaʿlebe el-ʿİclī lakabıdır; Ẕī Ḳār sahrāsında kubbe nasb eylediği için telkīb olundu.

اَلتَّقَبُّبُ [et-teḳabbub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Kubbeye girmek maʿnāsınadır; yukālu: تَقَبَّبَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ الْقُبَّةَ

قُبَّةُ الْإِسْلَامِ [Ḳubbetu'l-İslām] Başra şehrine ıtlāk olunur.

حِمَارُ قَبَّانَ [ḥimāru ḳabbān] ve

عَيْرُ قَبَّانَ [ʿayru ḳabbān] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir böcek adıdır, Fārisīde harek-i zemīn ve Türkīde yer eşeceği ve devecik ve evliyā devesi taʿbīr ettikleri böcektir ki çekirge gibi uzun uzun ayakları olur ve ona eşek kurdu dahi derler. Ve قَبَّانُ [ḳabbān] lafzı قَبٌّ [ḳabb] kelimesinden faʿlān veznindedir. Şārih der ki gayr-i munsarıftır. ʿİnde'l-ʿArab maʿrife olduğu için ve eğer faʿʿāl vezninde olaydı, munsarıf olur idi; ve tekūlu: رَأَيْتُ قَطِيعًا مِنْ حُمُرٍ قَبَّانَ

اَلْقُبِّيُّونَ [el-ḳubbiyyūn] (Kāf'ın zammı ve bā-yı müşeddedenin kesriyle) Ki işbu "خَيْرُ النَّاسِ اَلْقُبِّيُّونَ" hadīsinde vākiʿdir, murād şol kimselerdir ki serd-i savm edip yaʿnī muttasılan ve mütevāliyen sāʾim olmalarıyla belleri ve karınları ince ve arık olmuş olalar. Zikr olunan قَبَبٌ [ḳabeb] lafzından meʾhūzdur.

قُبِّينُ [Ḳubbīn] (ḳāf'ın zammı ve bā'nın teşdīdiyle قُمِّينُ [ḳummīn] vezninde) ʿIrāḳ 'ta bir mevziʿin ve bir nehrin adıdır.

اَلْقِبَّةُ [el-ḳibbet] (ḳāf'ın kesri ve bā'nın teşdīdi ve tahfīfiyle) حِفْشٌ [ḥifş] maʿnāsınadır ki işkenbede kırkbayır ve şīrdān dedikleri nesnedir, Fārisīde hezārtū denir.

قُبَيْبَاتُ [Ḳubeybāt] (musaggar bünyesiyle) Ḳādisiyye'de Muġīṣe nām kuyu kurbünde bir kuyu adıdır. Ve Benū Taġlib kabīlesine mahsūs bir su adıdır. Ve Dimaşḳ zāhirinde bir mevziʿdir. Ve Baġdād içre bir mahalle ve Benū Temīm kabīlesine mahsūs bir su ve Ḥicāz'da bir mevziʿ adıdır.

قَبٌّ [ḳabb] (ḳāf'ın fethiyle) Darībeye vurulan kılıç darbının āvāzından hikāyedir, lisānımızda çat gibi.

اَلْقَبِيبُ [el-ḳabīb] (حَبِيبٌ [ḥabīb] vezninde) Yaşı kurusuna katılmış yoğurt keşine denir.

[ق ت ب]

اَلْقِتْبُ [el-ḳitb] (ḳāf'ın kesri ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) ve

اَلْقِتْبَةُ [el-ḳitbet] (hā'yla) Bağırsağa denir, مِعًى [miʿā] maʿnāsına. Zāhiren tāʾ vahdet içindir. Ve

قِتْبٌ [ḳitb] (hā'sız) Su çeken devenin cemīʿ-i ālāt u edevātına denir. Ve bedende batnın değirmi dāʾiresine denir. Ve

hāssaten devenin semerine denir ve bunda ekserī müstaʿmel olan fethateynle قَتَبٌ [ḳateb]dir; ʿalā-kavlin قِتْبٌ [ḳitb] kesr ile devenin hörgücü mikdārında olan küçük semere denir. Cemʿleri أَقْتَابٌ [aḳtāb] gelir.

اَلْقَتْبُ [el-ḳatb] (ḳāf'ın fethi ve tā'nın sükūnuyla) Kızartılmış ve kavrulmuş mumbar ve sucuk yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: قَتَبَهُ قَتْبًا إِذَا أَطْعَمَهُ الْأَقْتَابَ الْمَشْوِيَّةَ

اَلْإِقْتَابُ [el-iḳtāb] (hemzenin kesriyle) Deveye semer vurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْتَبَ الْبَعِيرَ إِذَا شَدَّ الْقَتَبَ عَلَيْهِ Ve bir kimseye yemīn-i mugallaza vermek maʿnāsına istiʿmāl olunur, gūyā ki arkasına küçük ve daracık semer vurmakla tazyīk eder; tekūlu: اُرْفُقْ وَلاَ تُقْتِبْ عَلَيْهِ فِي الْيَمِينِ أَيْ لاَ تُغَلِّظْ ve yukālu: أَقْتَبَ زَيْدًا يَمِينًا أَيْ غَلَّظَهَا عَلَيْهِ

اَلْقَتُوبَةُ [el-ḳatūbet] (رَكُوبَةٌ [rekūbet] vezninde) Arkalarına semer vurulmuş develere denir, faʿūlet bi-maʿnā mefʿūlettir, رَكُوبَةٌ [rekūbet] ve حَلُوبَةٌ [ḥalūbet] gibi ve āhirinde olan tāʾ mübālaga için değildir; müfredi قَتُوبٌ [ḳatūb]dur. Kāle fi'n-*Nihāye* لاَ صَدَقَةَ فِي الْإِبِلِ الْقَتُوبَةِ أَيِ الْإِبِلِ الَّتِي تُوضَعُ الْأَقْتَابُ عَلَى ظُهُورِهَا أَرَادَ لَيْسَ فِي الْإِبِلِ الْعَوَامِلِ صَدَقَةٌ Pes قَتُوبَةٌ [ḳatūbet] semere gelip yük çekmeğe salāhiyyet peydā eden develer olur ki ticāret için olmayıp sāhibinin iktizā eden yüklerini çeker olalar.

ذُو قَتَابٍ [Ẕū Ḳatāb] (ḳāf'ın fethi ve kesriyle) Mülūk-i Ḥimyer'den Ḥaḳl b. Melik lakabıdır ki اَذْوَاءٌ [eẕvāʾ] taʿbīr olunan mülūkdandır.

اَلْقَتْبُ [el-ḳatib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Hulku dar olup serīʿü'l-gazab ve defʿiyyü'l-infiʿāl olan teng-meşreb adama denir.

اَلْقَتُبَةُ [el-ḳuteybet] (ḳāf'ın zammıyla) قِتْبَةٌ [ḳitbet]in musaggarıdır ki bağırsağa denir, niteki zikr olundu. Ve

قُتَيْبَةُ [Ḳuteybet] Esāmī-i ricāl-i ʿArabdandır, nisbetinde قُتَبِيٌّ [Ḳutebī] denir, جُهَنِيٌّ [Cuhenī] gibi ki جُهَيْنَةُ [Cuheynet]e mensūbdur.

قِتْبَانُ [Ḳitbān] (ḳāf'ın kesriyle) Yemen bilādından ʿAden kazasında bir mevziʿdir.

[ق ث ب]

اَلْمَقَاثِبُ [el-meḳāṯib] (ṯā-yı müsellese ile مَرَاتِبُ [merātib] vezninde) Bahşīşlere denir, عَطَايَا [ʿatāyā] maʿnāsına; yukālu: هُوَ كَثِيرُ الْمَقَاثِبِ أَيِ الْعَطَايَا Şārihin beyānına göre müfredi yoktur; ʿalā-kavlin müfredi مَقْثِبٌ [maḳṯib]dir, مَجْلِسٌ [meclis] vezninde.

[ق ح ب]

اَلْقَحْبُ [el-ḳaḥb] (ḳāf'ın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Pek yaşlı, müsinn ve sāl-horde olan kişiye denir; müʾennesi قَحْبَةٌ [kaḥbet]tir hā'yla ki ʿacūz ve pīre-zen maʿnāsına, ke-mā se-yuzkeru. Ve

قَحْبٌ [ḳaḥb] Öksürüklü insāna ve sāʾir hayvāna denir, شَكْسٌ [şeks] gibi sıfat yāhūd vasf bi'l-masdardır; yukālu: رَجُلٌ وَفَرَسٌ قَحْبٌ إِذَا أَخَذَهُ السُّعَالُ Ve

قَحْبٌ [ḳaḥb] ve

قُحَابٌ [ḳuḥāb] (ḳāf'ın zammıyla) Masdarlardır, öksürmek maʿnāsınadır; yukālu: قَحَبَ الرَّجُلُ قَحْبًا وَقُحَابًا إِذَا سَعَلَ Şārihin beyānına göre öksürmek ʿilletine uğramak maʿnāsınadır, niteki قُحَابٌ [ḳuḥāb] ʿunvānı onu müfīddir.

اَلْقَحْبَةُ [el-ḳaḥbet] (نَكْبَةٌ [nekbet] vezninde) Kocakarıya denir ki zikr olundu. Ve bir ʿillet sebebiyle içerisi fāsid ve tebāh olmuş ʿavrete denir. Ve öksürüğe denir; yukālu: بِهِ قَحْبَةٌ أَيْ سُعَالٌ Ve fācire ve zinā-kār rūsbīye denir, zen-dostu gördükte vāsıta-i visāl ol-

mak için öksürüp yāhūd tenahnuh ile remz ve işāret eylediğine mebnīdir; ʿalā-kavlin bu maʿnāda lügat-ı müvellededir; yukālu: هِيَ قَحْبَةٌ أَيْ فَاجِرَةٌ *Esās*'ın beyānına göre ehl-i Yemen ıtlākātındandır; ve fāsidetü'l-cevf maʿnāsından ahzı dahi mümkindir.

اَلتَّحْقِيبُ [et-taḥḳīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Çok öksürmek maʿnāsınadır; yukālu: قَحَّبَ تَقْحِيبًا بِمَعْنَى قَحَبَ

اَلْقَاحِبُ [el-ḳāḥib] سُعَالٌ [suʿāl] kelimesini teʾkīd için īrād olunur; yukālu: سُعَالٌ قَاحِبٌ أَيْ شَدِيدٌ

[ق ح ط ب]

اَلْقَحْطَبَةُ [el-ḳaḥṭabet] (ṭā-yı mühmele ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: قَحْطَبَهُ إِذَا صَرَعَهُ Ve bir kimse üzere kılıç çekip havāle olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَحْطَبَهُ بِالسَّيْفِ إِذَا عَلَاهُ Ve

قَحْطَبَةٌ [Ḳaḥṭabet] Esāmīdendir: Ḥasan b. Ḳaḥṭabe el-Ḫullebī muhaddisīndendir. Ve خُلَّبٌ [Ḫulleb] (سُكَّرٌ [sukker] veznindedir.

[ق ر ب]

اَلْقُرْبُ [el-ḳurb] (ḳāf'ın zammı ve rā'nın sükūnuyla) ve

اَلْقُرْبَانُ [el-ḳurbān] (ḳāf'ın zammıyla) ve

اَلْقِرْبَانُ [el-ḳirbān] (ḳāf'ın kesriyle) Yakın olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَرُبَ مِنْهُ كَكَرُمَ وَيُقَالُ قَرِبَهُ كَسَمِعَهُ قُرْبًا وَقُرْبَانًا وَقِرْبَانًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا دَنَا

Şārih baʿzı ehl-i tahkīkten nakl eder ki قَرِبَ fiʿli bāb-ı rābiʿden her hālde fāʿilin sıfatıdır, bi-gayri sılatin müteʿaddī olur; yukālu: قَرِبَهُ Ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَا﴾ الآية Ve bāb-ı hāmisten olduk-ta onunla mesāfe vasf olunur. Bu sūrette إِلَى [ilā] maʿnāsına olan مِنْ [min] harfiyle taʿaddī eylemez. Ve mesāfe muttasıf ol-madığı sūrette مِنْ kelimesiyle ve إِلَى kelimesiyle sılalanır; yukālu قَرُبَ مِنْهُ وَإِلَيْهِ Ve bu māddeden efʿal-i tafdīl ibtidāʾen إِلَى kelimesiyle istiʿmāli muttariddir, tā ki evvel vehlede sıla için olan مِنْ kelimesi tafdīliyyeye iltibāsı tevehhüm olunma-ya. Ve ﴿إِعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى﴾ kerīmesinde lām-ı ihtisās sıla-i mezkūreden mugnī olmuştu. Ve "ق،ر،ب" māddesi zamān ve mekān ve nisbet ve hatve ve riʿāyet ve kudrette istiʿmāl olunur. İntehā.

اَلْقَرِيبُ [el-ḳarīb] Yakın olan şeyʾe denir; yukālu: قَرُبَ الشَّيْءُ فَهُوَ قَرِيبٌ Ve bunun müf-redi ve cemʿi müsāvīdir; yukālu: هُوَ قَرِيبٌ وَهُمْ قَرِيبٌ

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre vasf olmayıp belki بَعِيدٌ [baʿīd]in zıddı olan قَرِيبٌ [ḳarīb]de tezkīr ve teʾnīs ve müfred ve cemʿ berāberdir, zīrā نَهِيقٌ [nehīḳ] ve زَفِيرٌ [zefīr] gibi masādır vezninde olmakla onlara haml ve iʿtibār olunur, ke-kavlihi taʿāla: ﴿إِنَّ رَحْمَتَ اللهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ Ve İmām Ferrāʾ rivāyeti üzere eğer قَرِيبٌ [ḳarīb] mesāfe maʿnāsında olur ise hasbe'l-iktizāʾ müzekkeren ve müʾennesen istiʿmāl olu-nur; yukālu: مَكَانٌ قَرِيبٌ وَمَسَافَةٌ قَرِيبَةٌ Ve eğer rahim ve neseb maʿnāsında olur ise bilā-ihtilāfin teʿnīsle istiʿmāl olunur; tekūlu: هَذِهِ الْمَرْأَةُ قَرِيبَتِي أَيْ ذَاتُ قَرَابَتِي Ve tekūlu: هَذَا الرَّجُلُ قَرِيبَتِي İntehā. Ve

قَرِيبٌ [ḳarīb] İnsānın rahim ve neseb ci-hetiyle olan yakınına denir ki hısım taʿbīr olunur, Fārisīde hīş denir.

اَلْمَقْرَبَةُ [el-maḳrebet] (mīm'in fethi ve rā'nın harekāt-ı selāsıyla) ve

اَلْقُرْبَةُ [el-ḳurbet] (ḳāf'ın zammıyla) ve

اَلْقُرُبَةُ [el-ḳurubet] (zammeteynle) ve

اَلْقُرْبَى [el-ḳurbā] (بُشْرَى [buşrā] vezninde) ve

اَلْقَرَابَةُ [el-ḳarābet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Rahim cihetiyle olan yakınlığa mahsūslardır. Şārihin beyānına göre bunlar fi'l-asl masdarlardır, baʿdehu ism olarak istiʿmāl olundular; tekūlu: بَيْنِي وَبَيْنَهُ مَقْرَبَةٌ وَقُرْبَةٌ وَقُرْبَى وَقَرَابَةٌ فَهُوَ قَرِيبِي وَذُو قُرْبَتِي وَذُو قَرَابَتِي وَلاَ تَقُلْ قَرَابَتِي أَيْ بِدُونِ "ذُو"

Pes müʾellifin فَهُوَ قَرِيبِي ʿunvānına göre de şārihin dediği gibi bunlar fi'l-asl masdar olurlar. Kaldı ki müʾellif ذُو kelimesinden mücerred olarak هُوَ قَرَابَتِي taʿbīrinden nehy eylemiştir, yaʿnī fasīh-i kelāmda vürūdunu inkār eylemiştir. Ḥarīrī ʿaleyhi'r-rahmet dahi *Durre*'de tahtiʾe eylemiştir, lākin *Şihāb* şerhinde taʿbīr-i mezkūrun fasīh olup ve kelām-ı fusahāda vārid olduğunu beyān eylemiştir. Ez-cümle işbu "هَلْ بَقِيَ أَحَدٌ مِنْ قَرَابَتِهَا" hadīsinde vārid olmuştur. Ve İbn Eṯīr, *Nihāye*'de أَيْ أَقَارِبِهَا فَسُمُّوا بِالْمَصْدَرِ كَالصَّحَابَةِ وَالْوَصْفُ بِالْمَصْدَرِ مُطَّرِدٌ ʿibāretiyle tefsīr ve tervīc eylemiştir diye isbāt-ı müddeʿā eyledikten sonra *Esās*'tan اَلْقَرَابَةُ يَكُونُ اسْمُ هُوَ قَرِيبِي وَقَرَابَتِي ve *Teshīl*'den جَمْعٍ لِقَرِيبٍ وَفَعَالَةٌ يَكُونُ اسْمُ جَمْعٍ لِنَحْوِ صَاحِبٍ وَقَرِيبٍ ʿibāretiyle tenvīr-i sened eylemiştir. Vākıʾā Muṭarrizī, *Muġrib*'de وَقَوْلُهُمْ فِي الْوَقْفِ لَوْ قَالَ عَلَي قَرَابَتِي يَتَنَاوَلُ الْوَاحِدَ وَالْجَمْعَ صَحِيحٌ لأَنَّهَا فِي الْأَصْلِ مَصْدَرٌ ʿibāretiyle baʿde't-tashīh yukālu: هُوَ قَرَابَتِي وَهُمْ قَرَابَتِي عَلَى أَنَّ الْفَصِيحَ ذُو قَرَابَتِي لِلْوَاحِدِ وَذَوُو قَرَابَتِي لِلإِثْنَيْنِ وَذَوُو قَرَابَتِي لِلْجَمْعِ ʿunvānıyla muzāfen vürūdunu tercīh kılmıştır. Pes mücerreden vürūdunda yine ذُو kelimesi melhūz olup tecrīdi mübālaga nüktesine mahmūl olur yāhūd ism-i cemʿ olur. Pes müʾellifin nehyi, قَرَابَةٌ [ḳarābet] kelimesi قَرِيبٌ [ḳarīb] maʿnāsına mevzūʿ olmadığına mahmūl olur. İntehā.

اَلْأَقْرِبَاءُ [el-aḳribāʾ] (أَنْصِبَاءُ [enṣibāʾ] vezninde ki) قَرِيبٌ [ḳarīb]in cemʿidir. ve

اَلْأَقَارِبُ [el-aḳārib] أَقْرَبُ [aḳreb]in cemʿidir. Ve

اَلْأَقَارِبُونَ [el-aḳāribūn] Cemʿu'l-cemʿdir. Bir kimseye pek yakın olan hısımlarına ve hīşān ve ʿaşīretine denir; tekūlu: هُمْ أَقْرِبَاؤُكَ وَأَقَارِبُكَ أَيْ عَشِيرَتُكَ اَلْأَقْرَبُونَ

اَلْقَرْبُ [el-ḳarb] (ḳāf'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Kılıcı قِرَابٌ [ḳirāb] taʿbīr olunan gılāfa komak maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru; ʿalā-kavlin kılıca قِرَابٌ [ḳirāb] edinmek maʿnāsınadır; yukālu: قَرَبَ السَّيْفَ قَرْبًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا أَدْخَلَهُ فِي الْقِرَابِ أَوِ اتَّخَذَ لَهُ قِرَابًا Ve mihmāna koyun ve deve makūlesinin böğür taʿbīr olunan ʿuzvlarını yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: قَرَبَ الضَّيْفَ إِذَا أَطْعَمَهُ اَلْأَقْرَابَ

اَلْقِرَابُ [el-ḳirāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Kılıcın kınına denir, غِمْدٌ [ġimd] maʿnāsına; ʿalā-kavlin kılıcın şol gılāfına denir ki kınıyla ve bağıyla onun içine vazʿ ederler, tanbūra gılāfı gibi olur, ʿArablar deriden yaparlar ve ona جَفْنُ الْغِمْدِ [cefnu'l-ġimd] dahi derler. Ve

قِرَابٌ [ḳirāb] Bir nesnenin mikdārına karīb olan şeyʾe denir; yukālu: هُوَ قِرَابُهُ أَيْ مَا قَارَبَ مَعَهُ أَلْفُ دِرْهَمٍ أَوْ قِرَابُهُ Ve tekūlu: قَدْرَهُ

قِرَابٌ [ḳirāb] Cimāʿ eylemek için hatunun ayaklarını yukarı kaldırmağa denir, مُقَارَبَةٌ [muḳārebet] gibi, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْقُرْبُ [el-ḳurb] (ḳāf'ın ve rā'nın sükūnuyla) ve

اَلْقُرُبُ [el-ḳurub] (zammeteynle) Bedende boş böğür taʿbīr olunan ʿuzva denir خَاصِرَةٌ [ḫāṣirat] maʿnāsına; ʿalā-kavlin شَاكِلَةٌ

[şākilet]ten yaʿnī böğürden مَرَاقُّ بَطْنٍ[merāḳ ḳu baṭn]na yaʿnī karnın yumuşak yerine kadar olan ʿuzva denir. Cemʿi أَقْرَابٌ [aḳrāb] gelir.

اَلْقَرَبُ [el-ḳarab] (fethateynle) Bir kimsenin böğrü yāhūd böğürden karın yumuşağına kadar ʿuzvu ağrımak maʿnāsınadır, ihtilāf-ı mezkūr üzere; yukālu: قَرِبَ الرَّجُلُ قَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَكَى قُرْبَهُ Ve

قَرَبٌ [ḳarab] Erken suya erişmek için gece vaktinde gitmek maʿnāsınadır, قِرَابَةٌ [ḳirābet] gibi, ke-mā se-yuzkeru. Ve suyu yakın olan kuyuya denir. Ve gece vaktinde su araştırmağa denir; ʿalā-kavlin su ile tālib beyninde bir gecelik mesāfe kalmağa yaʿnī suya varmağa arada bir gece kalmağa denir yāhūd su ile arada iki gecelik mesāfe kalmağa denir. Bu kavle göre su arandığı günün evveline قَرَبٌ [ḳarab] ve ikinci gününe طَلَقٌ [ṭalaḳ] denir, fethateynle.

Şārih der ki Aşmaʿī'den menkūldür ki bir Aʿrābīden مَا الْقَرَبُ diye suʾāl eylediğimde, "Sabāh vakti suya varmak için gece yürüyüp gitmektir" dedi. Ve مَا الطَّلَقُ diye suʾāl ettiğimde "Gün aşırı suya varmak için gitmektir" diye cevāb eyledi. İntehā. Ve

قَرَبٌ [ḳarab] قِرَابٌ [ḳirāb] gibi bir şeyʾin mikdārına karīb olan şeyʾe denir.

اَلْقِرَابَةُ [el-ḳirābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Bu dahi قَرَبٌ [ḳarab] gibi sabāh vakti suya vāsıl olmak için gece gitmek maʿnāsınadır; yukālu: قَرَبَتِ الْإِبِلُ قَرَبًا وَقِرَابَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَارَتْ لَيْلاً لِوِرْدِ الْغَدِ Ve ʿArablar zikr olunan قَرَبٌ [ḳarab] lafzını mübālagaten deveye de vasf edip إِبِلٌ قَرَبٌ derler.

اَلْقُرْبَانُ [el-ḳurbān] (ḳāf'ın zammıyla) Şol nesneye denir ki onunla bārgāh-ı akdes-i kibriyāya takarrüb-i maʿnevī hāsıl olur. Mütercim der ki قُرْبَانٌ [ḳurbān] kelimesi fi'l-asl masdardır, niteki zikr olundu, baʿdehu mā-yutekarrebu bihi ilallāhi olan nesnede ism olmuştur, حُلْوَانٌ [ḥulvān] kelimesi gibi iʿtā olunan nesnede ism olmuştur. Pes قُرْبَانٌ [ḳurbān] vesīle-i takarrüb olan nesnede ism olmakla zebīhaya ve sāʾir aʿmāle şāmildir. Ve fi'l-asl masdar olduğundan tesniye ve cemʿlenmez. Baʿdehu نَسِيكَةٌ [nesīket]te yaʿnī zebīha-i maʿrūfede müteʿāref olmuştur. Kāle fi'n-*Nihāye*صِفَةُ قُرْبَانٌ هَذِهِ الْأُمَّةِ فِي التَّوْرَاةِ قُرْبَانُهُمْ دِمَاؤُهُمْ Burada [ḳurbān] masdardır, Hak taʿālāya takarrübleri gazā ve cihādda irāka-i dimāʾ vechiyle olur demektir: وَأَمَّا مَا فِي حَدِيثِ "اَلصَّلاَةُ قُرْبَانُ كُلِّ تَقِيٍّ" فَهُوَ الْإِسْمُ أَيْ إِنَّ الْأَتْقِيَاءَ مِنَ النَّاسِ يَتَقَرَّبُونَ بِهَا إِلَى اللهِ تَعَالَى Ve

قُرْبَانٌ [ḳurbān] Pādişāhın celīs-i hāssına yaʿnī hidemāt-ı pesendīde ile pādişāha mukarreb olan hem-dem ve hem-nişīne ıtlāk olunur. Yāhūd pādişāhın makbūl ve mukarrebi olduğundan nāşī pādişāha takarrübe vesīle ittihāz olunduğu mülāhazasıyladır. Kezālik fi'l-asl masdar olduğu için müfred ve cemʿi berāberdir. Mülāhaza-i evvele göre vasf olur ve bu maʿnāda ḳāf'ın fethiyle cāʾizdir ki vasf olur, bu sūrette cemʿi قَرَابِينُ [ḳarābīn] gelir. Ve

قَرَابِينُ [Ḳarābīn] Necd türābında bir vādī ismidir.

اَلتَّقْرِيبُ [et-taḳrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Zikr olunan قُرْبٌ [ḳurub] lafzındandır ki boş böğüre denir. قَرَبٌ [ḳarab]-i mezkūr gibi, bir kimsenin böğrü ağrımak maʿnāsınadır; yukālu: قَرَّبَ الرَّجُلُ تَقْرِيبًا إِذَا اشْتَكَى قُرْبَهُ Ve

تَقْرِيبٌ [taḳrīb] At kısmının bir güne yelme-

sine denir; ʿalā-kavlin iki ellerini birden kaldırıp birden yere komak vechiyle olan yelmesine denir ki dürtülme taʿbīr olunur. Ve bu, ism mecrāsında istiʿmāl olunur; yukālu: يَعْدُو الْفَرَسُ التَّقْرِيبَ وَهُوَ ضَرْبٌ مِنَ الْعَدْوِ أَوْ أَنْ يَرْفَعَ يَدَيْهِ مَعًا وَيَضَعَهُمَا مَعًا Ve

تَقْرِيبٌ [taḳrīb] ʿArablar esenleştikleri vaktte حَيَّاكَ اللهُ وَقَرَّبَ دَارَكَ ʿibāretiyle terhīb eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; tekūlu: دَخَلْتُ عَلَيْهِ فَأَهَّلَ وَرَحَّبَ وَحَيَّا وَقَرَّبَ

قُرْبٌ [Ḳurb] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْإِقْرَابُ [el-iḳrāb] (hemzenin kesriyle) Deveyi erken suya erişmek için gece sürüp yürütmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَقْرَبْتُ الْإِبِلَ أَيْ أَسْرَيْتُ بِهِ لَيْلاً لِوِرْدِ الْغَدِ Ve hāmilin doğurması karīb olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْرَبَتِ الْحَامِلُ إِذَا أَقْرَبَ وِلاَدُهَا Ve tayın ve deve köşeğinin ön dişleri çıkmağa yaklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْرَبَ الْمُهْرُ وَالْفَصِيلُ إِذَا دَنَا لِلْإِثْنَاءِ Ve bir kabı dolmağa yaklaştırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْرَبَ الْإِنَاءَ إِذَا قَرَّبَهُ لِلْإِمْتِلاَءِ

اَلتَّقَرُّبُ [et-teḳarrub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلتِّقِرَّابُ [et-tiḳirrāb] Kesreteyn ve teşdīd-i rā ile تِفِعَّالٌ [tifiʿʿāl] vezninde ki masdar-ı sānīdir, bir kimseye bir vesīle ile kurb taleb ve o kayda dürüşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَقَرَّبَ بِهِ تَقَرُّبًا وَتِقِرَّابًا إِذَا طَلَبَ الْقُرْبَةَ بِهِ Ve bir kimse böğür taʿbīr olunan ʿuzv-ı mezkūruna ellerini komak maʿnāsınadır; yukālu: تَقَرَّبَ الرَّجُلُ إِذَا وَضَعَ يَدَيْهِ عَلَى قُرْبِهِ Ve ʿArablar bir kimseyi taʿcīl eylemeğe hass ve igrā eyledikte تَقَرَّبْ تَقَرَّبْ derler, emr-i hāzır bünyesiyle, إِعْجَلْ وَأَسْرِعْ maʿnāsına. Şārihin beyānına göre sīga-i mezbūre mutasarrıf değildir, emr bünyesine mahsūstur.

اَلْإِقْتِرَابُ [el-iḳtirāb] (إِفْتِعَالٌ [ifti ʿāl] vezninde) Yaklaşmak, تَقَارُبٌ [teḳārub] maʿnāsınadır. Vāhid için ve iştirāk için olur; yukālu: إِقْتَرَبَ الشَّيْءُ إِذَا تَقَارَبَ

اَلتَّقَارُبُ [et-teḳārub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirine yakın gelmek maʿnāsınadır; yukālu: تَقَارَبَا ضِدُّ تَبَاعَدَا Ve bir nesne kıllet ve izmihlāle yüz tutmak maʿnāsına istiʿmāl olunur ki kemāli yaklaşmaktan ʿibārettir; yukālu: تَقَارَبَتْ إِبِلُهُ إِذَا قَلَّتْ وَأَدْبَرَتْ Ve ekinin yetişip kemāle resīde olması zamānı gelip çatmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَقَارَبَ الزَّرْعُ إِذَا دَنَا إِدْرَاكُهُ Ve işbu hadīs-i şerīf bu maʿnālara mebnīdir:

وَهُوَ «إِذَا تَقَارَبَ الزَّمَانُ لَمْ تَكَدْ رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ تَكْذِبُ» فَالْمُرَادُ آخِرُ الزَّمَانِ وَاقْتِرَابُ السَّاعَةِ لِأَنَّ الشَّيْءَ إِذَا قَلَّ تَقَاصَرَتْ أَطْرَافُهُ أَوِ الْمُرَادُ اِسْتِوَاءُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَيِ اعْتِدَالُهُ وَيَزْعُمُ الْعَابِرُونَ أَنَّ أَصْدَقَ الْأَزْمَانِ لِوُقُوعِ الْعِبَارَةِ انْفِتَاقُ الْأَنْوَارِ وَوَقْتُ إِدْرَاكِ الثِّمَارِ وَحِينَئِذٍ يَسْتَوِي اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ أَوِ الْمُرَادُ زَمَنُ خُرُوجِ الْمَهْدِيِّ حِينَ تَكُونُ السَّنَةُ كَالشَّهْرِ وَالشَّهْرُ كَالْجُمُعَةِ وَالْجُمُعَةُ كَالْيَوْمِ يُسْتَقْصَرُ لِاسْتِلْذَاذِهِ.

Hülāsa zikr olunan hadīs-i şerīfteki zamān mütekārib oldukta müʾminin rüʾyāları lā-mahāle sahīh ve sādık olur demektir. Müʾellif تَقَارُبٌ [teḳārub] maʿnāsında üç vech beyān eylemiştir.

Evvelā tekārub-ı zamāndan murād zamān-ı dünyevīnin inkırāza başlayıp kıyāmetin kıyāmı takarrüb eylediği vakttir ki o eyyāmda müʾminlerin rüʾyāları sādık olup müşāhedeleri tahallüf eylemez olur. Ve bu, kıllet ve idbār maʿnāsına müstaʿmel olan تَقَارُبٌ [teḳārub]den meʾhūzdur ki bir nesne kıllet ve tefānīye yüz tuttukta levāhık ve etrāfı dahi elbette kıllete müteveccih olur. Pes zamān-ı dünyevī inkırāz ve inkızāya başladıkta etrāfı yaʿnī levāhık ve mukteziyāt ve mensūbātı dahi tekāsur ve tefānīye yüz tutmakla ez-ān-cümle

edmiga-i ehl-i īmānda ʿalāka-i dünyevī ve hevā vü heves makūlesi küdūrāt-ı beşeriyye dahi münkazī olmağa başlamak mülābesesi mirʾāt-ı mütehayyileleri musaffā olmakla ʿālem-i misālde müşāhede eyledikleri suver-i gaybiyye ʿālem-i şehādette olan sūretlerin ʿaynları olmağın bu vechile rüʾyāları sādık ve rāst olacağı derkārdır.

Sānīyā tekārub-ı zamāndan murād leyl ve nehārın istivāsı yaʿnī neyyir-i aʿzamın Ḥamel ve Mīzān burclarında deverānı hengāmlarıdır ki o vaktlerde havālar muʿtedil olmakla mizāc-ı insānī dahi kesb-i iʿtidāl eylemekle dimāglar dahi āsūde ve muʿtedil olduğundan müşāhede olunan rüʾyālar edgās-ı ahlām olmayıp bi-aʿyānihā rāst ve dürüst olacağı bī-mirādır. Hattā rüʾyā muʿabbirleri şükūfeler açılıp meyveler yetiştiği vaktlerde ki istivā-ı leyl ü nehār hengāmıdır, müşāhede olunan rüʾyālar sādık olmakla taʿbīre aslah ve evfak olduğuna müttefiklerdir.

Sālisā tekārub-ı zamāndan murād evāhir-i zamān-ı dünyevīde Mehdī hazretlerinin hurūc ve ʿudūl ve dād ile ʿālemi āsūde ve nukūş-ı cevr ü bīdādı sahīfe-i cihāndan züdūde eylediği hengāmdır ki tabāyiʿ-i insānī kemāl-i istitābe vü istilzāzından nāşī katʿā istitāle eylemeyip belki eyyām-ı sürūr u ʿāfiyet

Ne ʿaceb tīz geçer zevk u sürūr eyyāmı

İrmeden nısf-ı nehārı irişür akşamı

lāyihasınca vicdāna kasīr gelmekle istiksār eylediği eyyāmdır. O vaktlerde dahi kıyāmetin pek takarrübü belki nümūnesinin nümāyişi olmakla müʿminlerin dimāglarından muhabbet-i dünyeviyye bi'l-külliyye zāʾil ve cānib-i ıtlāka māʾil olmağın safha-i mütehayyileleri sāf ve sāde ve aʿyān-ı suver-i misāliyyeye kābil ve āmāde olacağı hüveydādır. O eyyāmda zamānın kemāl-i tīb ü safāsından nāşī sene şehr ve şehr hafta ve hafta bir gün gibi gelir. Hattā *Nihāye*'de: وَمِنْهُ حَدِيثُ الْمَهْدِيِّ "يَتَقَارَبُ الزَّمَانُ حَتَّى تَكُونُ السَّنَةُ كَالشَّهْرِ" hadīsinin tefsīrinde أَرَادَ يَطِيبُ الزَّمَانُ حَتَّى لاَ يُسْتَطَالُ وَأَيَّامُ السُّرُورِ وَالْعَافِيَةِ قَصِيرَةٌ ʿibāretiyle tebyīn-i murād eylemiştir. Ve *Meşāriḳ-i Şerīf*'te bir vech dahi muharrerdir ki murād müʾminin kühūletine takarrüb eylediği zamāndır ki sahīfe-i mütehayyilesinde nukūş-ı zunūn-ı fāside ve tevezzuʿ-ı şehevāt ve teşaʿʿub-ı efkār ve tahayyülāt-ı kāside kalmamakla suver-i gaybiyye müşāhedesi bābında mirʾāt-ı nefsi be-gāyet musaffā ve safha-i dil ü dimāgı ziyādesiyle pākīze ve mücellā olduğu eyyāmdır.

Mütercim der ki hılāl-i tahrīrde hātıra bu nükte dahi hutūr eylemiştir ki bir müddet kemāle resīde olacağı vaktlerdeki o müddetin muhālifi olacaktır, bir beliyye ve musībet ve tebeddülāt ve tagayyürāt makūlesi hādise ve nāʾibe zuhūr eyleyeceklerdir. O esnālarda mukaddime olmak üzere zuhūr eyleyecek vakʿaya dāʾir rüʾyālar mütekessir ve ekserī vākıʿa mutābık olduğu mücerrebāt ve meşhūdattan olmakla hadīs-i mezkūre bu dahi maʿnā ve nükte olmak mülāhazadan baʿīd değildir. İntehā.

اَلْمُقَارِبُ [el-muḳārib] (mīm'in zammı ve rā'nın kesriyle) İyi ve kemter beyninde mütevassıtu'l-hāl olan nesneye ıtlāk olunur ki orta hālli taʿbīr olunur; yukālu: شَيْءٌ مُقَارِبٌ أَيْ بَيْنَ الْجَيِّدِ وَالرَّدِيءِ أَوْ يُقَالُ دَيْنٌ مُقَارِبٌ بِكَسْرِ

الرَّاءِ وَمَتَاعٌ مُقَارَبٌ بِفَتْحِهَا Yaʿnī "Dīn ve millet ve mezheb husūsunda vasatü'l-hāl diyecek yerde مُقَارِبٌ [muḳārib] derler, kesr ile ve metāʿ ve sāʾir eşyāda مُقَارَبٌ [muḳāreb] derler, feth ile. Muhaddisīnin taʿdīl ve tercīh bābında فُلَانٌ مُقَارِبُ الْحَدِيثِ dedikleri bu maʿnādandır, rā'nın kesri ve fethiyle zabt ederler, lākin kavl-i sānīye göre meksūr olmak lāzımdır. Ve bu, ātiyü'z-zikr مُقَارَبَةٌ [muḳārebet] maʿnāsından meʾhūzdur.

اَلْمُقْرِبُ [el-muḳrib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Doğurması karīb olan hāmile denir. Zikr olunan إِقْرَابٌ [iḳrāb]dan meʾhūzdur, vasf-ı mahsūstur; yukālu: أَقْرَبَتِ الْحَامِلُ فَهِيَ مُقْرِبٌ Cemʿi مَقَارِيبُ [meḳārīb] gelir.

اَلْقَرَابُ [el-ḳarāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Yakınlık, قُرْبٌ [ḳurb] maʿnāsına ismdir; tekūlu: اِفْعَلْ ذَلِكَ بِقَرَابِ أَيْ بِقُرْبٍ

اَلْقُرَابُ [el-ḳurāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْقُرَابَةُ [el-ḳurābet] (hā'yla) Zikr olunan قِرَابٌ [ḳirāb] gibi bir şeyʾin endāzesine ve mikdārına karīb olan nesneye denir; yukālu: هَذَا قِرَابُهُ بِالْكَسْرِ وَقُرَابُهُ وَقُرَابَتُهُ أَيْ قَارَبَ قَدْرَهُ Ve

قُرَابٌ [Ḳurāb] غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Yemen'de bir dağın adıdır. Ve

قُرَابَةٌ [ḳarābet] (hā'yla) قَرِيبٌ [ḳarīb] maʿnāsınadır; tekūlu: مَا هُوَ بِشَبِيهِكَ وَلَا بِقُرَابَةٍ مِنْكَ أَيْ بِقَرِيبٍ Maʿnā-yı mezkūrdan farkı ihfādır. Ve

قُرَابٌ [ḳurāb] ve **قُرَابَةُ الْمُؤْمِنِ** [ḳurābetu'l-muʾmin] Ferāsetlerinden ʿibārettir. Müʾellif bununla işbu: "إِتَّقُوا قُرَابَ الْمُؤْمِنِ" وَرُوِيَ "قُرَابَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللهِ" hadīsine işāret eylemiştir ki murād müʾminin ferāsetidir ki ʿilm ve tahkīke karīb zann-ı musīblerinden ʿibārettir.

اَلْقَرْبَانُ [el-ḳarbān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Dolmağa karīb olan kaba denir; müʾennesinde قَرْبَى [ḳarbā] denir, سَكْرَى [sekrā] vezninde; yukālu: إِنَاءٌ قَرْبَانُ وَصَحْفَةٌ أَقْرَبَهُ إِذَا قَرَّبَهُ ve yukālu: قَرْبَى إِذَا قَارَبَهَا بِالْإِمْتِلَاءِ لِلْإِمْتِلَاءِ وَفِيهِ قَرَبُهُ وَقِرَابُهُ كَمَا ذُكِرَ

اَلْمُقْرَبَةُ [el-muḳrebet] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) Şol soy ve kerīm kısrağa denir ki kemāl-i ʿizzetinden nāşī sāhibi aslā yanından ayırmayıp dāʾimā takrīb ve riʿāyet ve tekrīm eder ola; müzekkerinde مُقْرَبٌ [muḳreb] مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde. ʿAlā-kavlin müzekkere ıtlāk olunmayıp hemān müʾennese mahsūstur ki soy ve kahīl olduğu için fürū-māye olan erkek aşmasın diye sāhibi aslā yanından ayırmadığı kısrağa ıtlāk olunur. Ve

مُقْرَبَةُ الْإِبِلِ [muḳrebetu'l-ibil] Şol devedir ki rükūb için kolanları çekilip āmāde kılınmış ola; ve minhu hadīsu ʿÖmer: "مَا هَذِهِ الْمُقْرَبَةُ بِالْإِبِلِ" *Nihāye*'de rā'nın kesri ve fethiyle mervī olduğu mersūmdur.

اَلْمُتَقَارِبُ [el-muteḳārib] (ism-i fāʿil bünyesiyle) İnde'l-ʿarūziyyīn bahr-i mahsūs ismidir ki vezni "feʿūlun"dür, sekiz kerre. Ve "feʿūlun feʿūlun feʿal"dür iki kerre. Vetidleri sebeblerine karīb olduğu için مُتَقَارِبٌ [muteḳārib] ile tesmiye olunmuştur. Maʿlūm ola ki bahr-i mezbūr dāʾire-i müttefiktendir ve on beşinci bahrdir. İki ʿarūzu müştemildir: biri sahīha ve biri meczüvve-i mahzūfedir. Ve ʿarūz olanın dört darbı vardır; darb-ı evvel sahīhtir ve darb-ı sānī maksūrdur ve darb-ı sālis mahzūf ve rābiʿ ebterdir. Ve ʿarūz-ı sāniyenin iki darbı vardır; darb-ı evveli kendisine mümāsildir ki meczüvv-i mahzūftur, feʿal kalır ve darb-ı

sānī ebterdir. Ve bahr-i mezkūrda zihāf ve zihāf mecrāsına cārī olan ʿillet dörttür: قَبْضٌ [ḳabḍ] ve ثَلْمٌ [s̱elm] ve serm نَرْمٌ [s̱erm] ve حَذْفٌ [ḥaẕf]tir.

اَلْمُقَارَبَةُ [el-muḳārebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir şeyʾi şeyʾ-i āhere karīb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَارَبَ الْفَرَسُ الْخَطْوَ إِذَا دَانَاهُ Ve

مُقَارَبَةٌ [muḳārebet] ve

قِرَابٌ [ḳirāb] ki masdar-ı sānīdir, cimāʿ için hatunun ayaklarını yukarı kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: قَارَبَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ مُقَارَبَةً وَقِرَابًا إِذَا رَفَعَ رِجْلَيْهَا لِلْجِمَاعِ Ve birbiriyle mizāca muvāfık muʿcib ve dil-güşā ve āmīzeş ve muʿāşereti mūcib kelām söyleşmek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki mukārebet ve iltiyāzım müstelzimdir; yukālu: قَارَبَهُ إِذَا نَاغَاهُ بِكَلَامٍ حَسَنٍ أَيْ حَادَثَهُ Ve

مُقَارَبَةٌ [muḳārebet] Bir husūsta ifrāt ve tefrīt eylemeyip ʿadālet ve iktisāda kasd ve sülūk eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: قَارَبَ فِي الْأَمْرِ إِذَا تَرَكَ الْغُلُوَّ وَقَصَدَ السَّدَادَ Ve minhu fi'n-Nihāye: "سَدِّدُوا وَقَارِبُوا" أَيِ اقْتَصِدُوا فِي الْأُمُورِ كُلِّهَا وَاتْرُكُوا الْغُلُوَّ فِيهَا وَالتَّقْصِيرَ Pes fiʿl-i mezbūr hakk ve hikmete karīb olmak mülāhazasıyla istiʿmāl olunmuştur.

اَلْقِرْبَةُ [el-ḳirbet] (ḳāf'ın kesriyle) Süt tulumuna denir. Ve baʿzen su tulumuna da ıtlāk olunur. ʿAlā-kavlin yalnız bir tarafından dikilmiş olan tuluma denir. Cemʿi قِرْبَاتٌ [ḳirbāt] gelir ḳāf'ın kesri ve rā'nın sükūnuyla ve قِرِبَاتٌ [ḳiribāt] gelir kesreteynle ki kesre itbāʿ olunmuştur ve قِرَبَاتٌ [ḳirabāt] gelir kāf'ın kesri ve rā'nın fethiyle ve قِرَبٌ [ḳirab] gelir عِنَبٌ [ʿineb] vezninde. Kezālik her ism ki فِعْلَةٌ [fiʿlet] vezninde ola فِقْرَةٌ [fiḳrat] ve سِدْرَةٌ [sidret] gibi cemʿleri sīga-i merkūme üzere muttaridedir. Muhaddisīnden Ḥakem b. Sinān ve Aḥmed b. Dāvūd ve Ebū Bekr b. Ebī ʿAvn ve ʿAbdullāh b. Eyyūb el-Ḳirebiyyūn قِرْبَةٌ [ḳirbet] sanʿatına mensūblardır.

أَبُوقِرْبَةَ [Ebū ḳirbet] ʿUbeydullāh b. Ezher nām kimsenin feresi ismidir. Ve İbn Ebī Ḳirba Aḥmed b. ʿAlī b. el-Ḥuseyn el-ʿİclī künyesidir.

اَلْقَارِبُ [el-ḳārib] (غَارِبٌ [ġārib] vezninde) Sefīne-i sagīreye denir. Şārih der ki büyük gemiler arkasında yedek gibi çekilen sandala denir. Ve

قَارِبٌ [ḳārib] Gece vaktinde sahrāda su taleb edip araştıran adama denir. Zikr olunan قَرَبٌ [ḳarab]dan ism-i fāʿildir.

اَلْقَرِيبُ [el-ḳarīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde ve baʿzı ümmehātta سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde mazbūttur) Tuzlanıp salamura olmuş balığa denir ki henüz tāb u tarāveti bākī ola. Ve

قَرِيبٌ [ḳarīb] Esāmīdendir: Ḳarīb b. Ẓafer, Kūfe halkının Fārūḳ-ı aʿzam radıyallāhu ʿanhu tarafına gönderdikleri elçi ismidir. Ve

قَرِيبٌ [ḳarīb] عَبْدِيٌّ [ʿabdiyy] yaʿnī ʿAbdulḳays kabīlesine mensūbdur, muhaddisīndendir.

قُرَيْبٌ [Ḳureyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Aṣmaʿī-yi maʿrūfun pederi lakabıdır. Ve Ḫavāric tāʾifesinin reʾīsleri ismidir. Ve Ḳureyb b. Yaʿḳūb el-Kātib, İmām Muberred'in rāvīsidir.

قَرِيبَةُ [ḳarībet] (حَبِيبَةٌ [ḥābībet] vezninde) Esāmī-i nisvāndandır: Ḳarībe bint Zeyd ve Ḳarībe bint el-Ḥāriṣ ashābdandır. Ve Ḳarībe bint ʿAbdullāh b. Vehb ve dīger قَرِيبَةٌ [ḳārībet] bir kabīleye bir mahalle nis-

beti yoktur, tābiʿiyyedendir.

قُرَيْبَةُ [ḳureybet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bu dahi esāmī-i nisādandır. Ḳureyb bint el-Ḥāriṣ ve Ḳureybe bint Ebī Ḳuḥāfe ve Ḳureybe bint Ebī Umeyye bunda ḳāf'ın fethiyle de zebānzeddir üçü dahi sahābiyyedir. İmām Ẕehebī, Mīzān nām kitābında zamm-ı ḳāf'la قُرَيْبٌ [ḳureyb] ve قُرَيْبَةُ [ḳureybet] isminde bir kimseye zafer-yāb olmadım demekle kavline iltifāt münāsib değildir. Zīrā vech-i mezkūr üzere aşḥās-ı ʿadīde güzerān eylemiştir.

اَلْقُرَابَى [el-ḳurābā] (فُرَادَى [furādā] vezninde) Birbirine müteʿākiben tekārüb üzere vürūd eden kimselere denir. Ve bu hilāf-ı kıyās üzere قَرِيبٌ [ḳarīb]in cemʿidir, gūyā ki سَكْرَانُ [sekrān] vezninde قَرْبَانُ [ḳarbān] lafzından cemʿ olmuştur; yukālu: جَاؤُوا قُرَابَى أَيْ مُتَقَارِبِينَ

اَلْقَوْرَبُ [el-ḳavreb] (جَوْرَبٌ [cevreb] vezninde) Şol çok suya denir ki kesretinden nāşī ne geçit vere ve ne önünde bir nesne hāʾil ve pāyidār olmağa tākat getire.

ذَاتُ قُرْبٍ [Ẕātu Ḳurb] (ḳāf'ın zammıyla) Bir mevziʿ ismidir ki beyne'l-ʿArab onda bir vakʿa olmuştur.

اَلْمَقْرَبُ [el-maḳreb] ve

اَلْمَقْرَبَةُ [el-maḳrebet] (mīm'lerin ve rā'ların fethiyle) Şol muhtasar tarīka denir ki menzil-i maksūda şāh-rāhtan mukaddem īsāl eder ola, uğrun yol taʿbīr olunur; yukālu: أَخَذُوا الْمَقْرَبَ وَالْمَقْرَبَةَ مِنَ الطَّرِيقِ أَيِ الْمُخْتَصَرَ مِنْهُ

قُرْبَى [Ḳurbā] (بُشْرَى [buşrā] vezninde) Yemen muzāfātından Tebāle şehrine karīb bir su adıdır. Ve

قُرْبَى [Ḳurbā] Kurrā-ı Ḳurʾān zümresinden baʿzın yaʿnī bir kimsenin lakabıdır.

قَرَّابٌ [Ḳarrāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Ebū ʿAlī Muḥammed b. Muḥammed el-Herevī el-Muḳrī lakabıdır. Ve muhaddisīnden bir cemāʿatin lakablarıdır.

[ق ر ت ب]

قُرْتُبُ [Ḳurtub] (tā-yı fevkiyye ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Yemen'de şehr-i Zebīd aʿmālinden bir karye adıdır.

اَلْمُقَرْتَبُ [el-muḳarteb] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Seyyiʾü'l-gıdā olan kimseye denir ki yiyip içtiği dāʾimā galīz ve nā-güvār makūlesi olur.

[ق ر ش ب]

اَلْقِرْشَبُّ [el-ḳirşebb] (şīn-i muʿceme ile إِرْدَبٌّ [irdebb] vezninde) Müsinn ve sālhorde kimseye denir ki vücūdu kağşayıp mütehalhil olmuş ola. Ve fakr ve fākası kemālde olan bed-hāl ve perīşān ve pejmürde-kıyāfet kimseye denir. Ve ekūl ve inhan kimseye denir. Ve gövdesi iri ve dızman olarak uzun adama denir. Ve arslana denir. Ve bed-hūy ve bed-meşreb kimseye denir. Ve karnı geniş kimseye denir ki kesret-i ekli mūcibdir, رَغِيبُ الْبَطْنِ [raġību'l-baṭn] maʿnāsına. Cemʿi قَرَاشِبُ [ḳarāşib] gelir.

[ق ر ص ب]

اَلْقَرْصَبَةُ [el-ḳarṣabet] (ṣād-ı mühmele ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: قَرْصَبَهُ إِذَا قَطَعَهُ

[ق ر ض ب]

اَلْقَرْضَبَةُ [el-ḳarḍabet] Dād-ı muʿceme ile قَرْصَبَةٌ [ḳarṣabet] vezninde ve mürādifidir; yukālu: قَرْضَبَهُ إِذَا قَطَعَهُ Şārih der ki muktezā-yı iʿcām üzere قَرْضَبَةٌ [ḳarḍabat]ın

mefhūmunda şiddet muʿteberdir. Ve

قَرْضَبَةٌ [ḳarḍabet] Biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: قَرْضَبَ اللَّحْمَ فِي الْبُرْمَةِ إِذَا جَمَعَهَا Ve dağıtmak maʿnāsına olmakla azdāddan olur; yukālu: قَرْضَبَ الشَّيْءَ إِذَا فَرَّقَهُ Ve bir şeyʾin mecmūʿunu ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَرْضَبَ اللَّحْمَ إِذَا أَكَلَ جَمِيعَهُ Ve yelmek maʿnāsınadır; yukālu: قَرْضَبَ فُلَانٌ إِذَا عَدَا Ve kart kart kuru nesne ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَرْضَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ شَيْئًا يَابِسًا

اَلْقِرْضَابُ [el-ḳirḍāb] (ḳāf'ın kesriyle) Dāʾimā kuru nesne ekl eden kimseye denir. Ve arslana denir Ve uğruya denir, لِصٌّ [liṣṣ] maʿnāsına. Ve pek keskin kılıca denir. Ve Mālik b. Nuveyre'nin kılıcı adıdır. Ve nāçīz nesneye denir; tekūlu: مَا رَزَأْتُهُ قِرْضَابًا أَيْ شَيْئًا Yaʿnī "Ben onun bir nesnesini ziyān-dīde eylemedim." Ve

قِرْضَابٌ [ḳirḍāb] Fakīr ve gedāya denir. Ve şol ekkāl kimseye denir ki kapta olan taʿāmın cümlesini ekl edip aslā bakiyye terk eylemeye; قِرْضَابَةٌ [ḳirḍābet] dahi denir; yukālu: رَجُلٌ قِرْضَابٌ وَقِرْضَابَةٌ أَيْ لاَ يَدَعُ شَيْئًا إِلاَّ أَكَلَهُ

اَلْقُرْضُوبُ [el-ḳurḍūb] (ḳāf'ın zammıyla) Bu dahi ziyādesiyle keskin ve kesici kılıca denir. Ve uğruya denir. Ve şol ekūl ve pür-hor kimseye denir ki kapta olan taʿāmı bi'l-cümle hora geçirip bakiyye nāmına bir nesne terk eylemeye. Ve fakīr ve bīnevāya denir.

اَلْقَرَاضِبَةُ [el-ḳarāḍibet] (قَرَامِطَةُ [ḳarāmiṭat] vezninde) قُرْضُوبٌ [ḳurḍūb]un cemʿidir, لُصُوصٌ [luṣūṣ] ve fukarāʾ maʿnālarınadır.

اَلْمُقَرْضِبُ [el-muḳardib] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Bu dahi kapta nesne terk eylemez olan ekūl ve inhana denir.

قُرَاضِبَةُ [Ḳurābiḍat] (عُلاَبِطَةٌ [ʿulābiṭat] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْقِرْضَبُ [el-ḳirḍab] (دِرْهَمٌ [dirhem] vezninde) Galle kalburlandıktan sonra kalbur dibinde kalan atılacak kemter nesneye denir.

[ق ر ط ب]

اَلْقَرْطَبَةُ [el-ḳarṭabet] (ṭā-yı mühmele ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimseyi yere çalmak, ʿalā-kavlin kafāsı üzere yıkmak maʿnāsınadır; yukālu: قَرْطَبَهُ إِذَا صَرَعَهُ أَوْ عَلَى قَفَاهُ Ve zebh olunan hayvānın kemiklerini kesip paralamak maʿnāsınadır; yukālu: قَرْطَبَ الْجَزُورَ إِذَا قَطَعَ عِظَامَهُ Ve pek seğirtip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: قَرْطَبَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا شَدِيدًا Ve korkup yā ürküp kaçmak maʿnāsınadır; yukālu: قَرْطَبَ الرَّجُلُ إِذَا هَرَبَ Ve darılmak maʿnāsınadır; yukālu: قَرْطَبَ عَلَيْهِ إِذَا غَضِبَ

اَلْقُرْطُبَى [el-ḳurṭubā] (ḳāf'ın ve ṭā'nın zammı ve bā'nın tahfīfi ve elifin kasrıyla) Kılıca denir, maʿnā-yı mezkūrdan meʾhūzdur ve hāssaten Ḫālid b. el-Velīd radıyallāhu ʿanhu ve İbnu'ṣ-Ṣāmit b. Cuşem nām kimsenin kılıçları ismidir.

اَلْقِرْطِبَّى [el-ḳirṭibbā] (ḳāf'ın ve ṭā'nın kesri ve bā'nın teşdīdiyle ve elifin kasrıyla) Beyne'l-ʿArab bir nevʿ oyun adıdır. Ve güreşçi mansūbelerinden bir mansūbe ismidir ki onunla hasmını kafāsı üzere zemīne nakş eder.

اَلْقُرَاطِبُ [el-ḳurāṭib] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Be-gāyet kesici kılıç ve hançer makūlesine denir.

قُرْطُبَةُ [Ḳurṭubet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuzet] vezninde) Maġrib ülkesinde bir şehr-i ʿazīm ismidir. Mukaddemā Endelüs memleketinin taht-gāhı idi, hāliyen o ülke İspanya kefe-

resinin zabtındadır.

اَلْقَرْطَبَانُ [el-ḳarṭabān] (كَلْتَبَانٌ [keltebān] vezninde) Deyyūs ve kurumsak şahsa denir. Ve gayret ve hamiyyeti olmayan bī-ʿār ve bī-nāmūsa denir. Ve pezevenge denir, قَوَّادٌ [ḳavvād] maʿnāsına; yukālu: هُوَ قَرْطَبَانُ أَيْ دَيُّوثٌ Ve yuḳālu: هُوَ قَرْطَبَانُ أَيِ الَّذِي لاَ غَيْرَةَ لَهُ وَيُقَالُ لِلْقَوَّادِ Mütercim der ki *Burhān-ı Ḳāṭıʿ*'da قَرْطَبَانُ [ḳarṭabān] lafzı قَلْتَبَانٌ [ḳaltabān] muʿarrebi olmak üzere mersūmdur. Ve *Miṣbāḥ*'ta bu vech üzeredir ki قَرْطَبَانُ [ḳarṭabān] kelimesi bī-gayret ve bī-ʿār ve bī-nāmūsa denir. İnde'l-Aşmaʿī aslı كَلْتَبَانٌ [keltebān] idi, قِيَادَةٌ [ḳiyādet] maʿnāsına olan كَلَبٌ [keleb] lafzından tāʾ ve nūn sonradan ziyāde kılınmıştır. Ve bu, elfāz-ı kadīmeden olmakla ʿāmme-i ʿArab-ı eslāf tagyīr edip قَلْطَبَانُ [ḳalṭabān] dediler. Baʿdehu ʿāmme-i ahlāf-ı ʿArab onu da tagyīr edip قَرْطَبَانُ [ḳarṭabān] dediler.

[ق ر ط ع ب]

اَلْقِرْطَعْبَةُ [el-ḳirṭaʿbet] (جِرْدَحْلَةٌ [cirdaḥlet] vezninde) ve

اَلْقُرْطُعْبَةُ [el-ḳuruṭʿubet] (كُدُبْذُبَةٌ [kuẕubẕubet] vezninde) ve

اَلْقُرَطْعَبَةُ [el-ḳuraṭʿabet] (ذُرَحْرَحَةٌ [ẕuraḥraḥat] vezninde) Az çok nesne demektir; ʿalā-kavlin شَيْءٌ [şeyʾ] maʿnāsınadır; yukālu: مَا عِنْدَهُ قِرْطَعْبَةٌ وَقُرْطُعْبَةٌ وَقُرَطْعَبَةٌ أَيْ لاَ قَلِيلٌ وَلاَ كَثِيرٌ أَوْ شَيْءٌ Muktezā-yı misāl nefy makāmında müstaʿmeldir.

[ق ر ع ب]

اَلْإِقْرِعْبَابُ [el-iḳriʿbāb] (إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiʿrār] vezninde) Bir kimse tortop kirpi gibi büzülüp burtalmak maʿnāsınadır, gerek soğuktan ve gerek sāʾir ʿārızadan olsun; yukālu: إِقْرَعَبَّ الرَّجُلُ إِقْرِعْبَابًا إِذَا انْقَبَضَ مِنْ بَرْدٍ أَوْ غَيْرِهِ

اَلْمُقْرَعِبُّ [el-muḳraʿibb] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Kemāl-i gazabdan nāşī sükūt ederek başını yere dikip duran kişiye denir ki hīn-i gazabda bir kimseye bir söz söylemeyip vech-i mezkūr üzere durmak ʿādeti ola. Pes masdarı olan إِقْرِعْبَابٌ [iḳriʿbāb] o maʿnāya da gelir.

[ق ر ق ب]

اَلْقُرْقُبُ [el-ḳurḳub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْقَرْقَبُ [el-ḳarḳab] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْقُرْقُبُّ [el-ḳurḳubb] (زُحْرُبٌّ [zuḥrubb] vezninde) Karına denir, بَطْنٌ [baṭn] maʿnāsına. Ve

قُرْقُبٌّ [ḳurḳub] قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bir küçük kuş ismidir.

قُرْقُوبُ [Ḳurḳūb] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Başra'da ve Ahvāz ve Vāsiṭ beynlerinde vākiʿ Kesker aʿmālinden bir belde adıdır.

اَلْقُرْقُبَّةُ [el-ḳurḳubbet] (زُحْزُبَّةٌ [zuḥzubbet] vezninde) Av etine denir, لَحْمَةُ الصَّيْدِ [laḥmetu'ṣ-ṣayd] maʿnāsına.

[ق ر ن ب]

اَلْقُرْنُبُ [el-ḳurnub] (nūn'la قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Böğüre denir, خَاصِرَةٌ [ḫāṣirat] maʿnāsına.

اَلْقَرْنَبُ [el-ḳarneb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ʿArab tavşanına denir, يَرْبُوعٌ [yerbūʿ] maʿnāsına; ʿalā-kavlin fāreye denir ve ʿalā-reʾyin fārenin şol yavrusuna denir ki fāre ʿArab tavşanıyla çift olmaktan hāsıl ola.

[ق ر ه ب]

اَلْقَرْهَبُ [el-ḳarheb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde)

Yaşlı koca öküze denir; ʿalā-kavlin iri ve büyük olanına denir. Ve be-gāyet tüylü olan keçiye denir. Ve bir kavmin seyyid ve zī-şānına denir. Ve pīr ve müsinn adama denir.

[ق ز ب]

اَلْقَزْبُ [el-ḳazb] (ḳāf'ın fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Çok cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَزَبَهَا قَزْبًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا نَكَحَهَا كَثِيرًا

اَلْقِزْبُ [el-ḳizb] (ḳāf'ın kesriyle) Lakab maʿnāsınadır ki şuʿarāda mahlas taʿbīr olunur.

اَلْقَزَبُ [el-ḳazeb] (fethateynle) Bir nesne pek ve katı olmak, şiddet ve salābet maʿnāsınadır; yukālu: قَزِبَ الشَّيْءُ قَزَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَلُبَ وَاشْتَدَّ

اَلْقَازِبُ [el-ḳāzib] (غَارِبٌ [ġārib] vezninde) Şol bāzirgāna denir ki be-gāyet harīs ve tamaʿ-kār olmakla gāh berre ve gāh bahre sefer edip aslā vehn ve fütūr ʿārız olmaz ola; yukālu: تَاجِرٌ قَازِبٌ أَيْ حَرِيصٌ مَرَّةً فِي الْبَرِّ وَمَرَّةً فِي الْبَحْرِ Şeyh Saʿdī merhūm, *Gülistān*'da bu güne bir bāzirgān hikāyesi serd eylemiştir.

[ق س ب]

اَلْقَسْبُ [el-ḳasb] (ḳāf'ın fethi ve sīn-i mühmelenin sükūnuyla) Be-gāyet pek ve katı olan sengīn şeyʾe denir, kalb-i bahīl gibi; yukālu: شَيْءٌ قَسْبٌ أَيْ صُلْبٌ شَدِيدٌ Ve kuru hurmāya denir, temr-i yābis maʿnāsına.

اَلْقُسُوبَةُ [el-ḳusūbet] ve

اَلْقُسُوبُ [el-ḳusūb] (ḳāf'ların zammıyla) Bir nesne pek ve katı olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَسُبَ الشَّيْءُ قُسُوبَةً وَقُسُوبًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَلُبَ وَاشْتَدَّ

اَلْقُسَابَةُ [el-ḳusābet] (ḳāf'ın zammıyla) Hurmānın işe yaramaz olan kemterine denir.

اَلْقَيْسَبَانُ [el-ḳaysebān] (قَرْطَبَانُ [ḳarṭabān] vezninde) Yoğun ve saht ve şedīd olan nesneye denir; yukālu: ذَكَرٌ قَيْسَبَانٌ أَيْ مُشْتَدٌّ غَلِيظٌ

اَلْقِسْيَبُّ [el-ḳisyebb] (إِرْدَبٌّ [irdebb] vezninde) Uzun olarak saht ve şedīd olan şeyʾe denir.

اَلْقَسُوبُ [el-ḳasūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Çizme ve mest ve çedik ve tomak makūlesine denir, خُفٌّ [ḫuff] maʿnāsına. Ve teşdīd-i sīn'le قَسُّوبٌ [ḳassūb] çizmelere ve mestlere denir, خِفَافٌ [ḫifāf] maʿnāsına ve bunun lafzından müfredi mesmūʿ değildir; yukālu: جَاءَ وَفِي رِجْلِهِ قَسُوبٌ أَيْ خُفٌّ ve yukālu: جَاؤُوا وَفِي أَرْجُلِهِمْ قَسُوبٌ أَيْ خِفَافٌ

اَلْقَيْسَبُ [el-ḳayseb] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) حَمْضٌ [ḥamḍ] envāʿından bir şecer adıdır. Ve حَمْضٌ [ḥamḍ] ekşi ile acı miyānında olan nebāta denir ki deve kısmının fākihesidir. Ve

قَسْيَبٌ [Ḳasyeb] Esāmī-i ricāldendir.

اَلْقَسْبُ [el-ḳasb] (كَسْبٌ [kesb] vezninde) Su akmak maʿnāsınadır; yukālu: قَسَبَ الْمَاءُ قَسْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَرَى Ve güneş gurūba yüz tutmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: قَسَبَتِ الشَّمْسُ إِذَا أَخَذَتْ فِي الْمَغِيبِ يَعْنِي شَرَعَتْ لِلْغُرُوبِ

اَلْقَسِيبُ [el-ḳasīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) İsmdir, suyun seslenerek çağıltı ile akması hāletine denir; tekūlu: مَرَرْتُ بِنَهْرٍ وَلَهُ قَسِيبٌ أَيْ جَرْيٌ وَصَوْتٌ Kāle fi'l-*Esās* سَمِعْتُ قَسِيبَ الْمَاءِ أَيْ خَرِيرَهُ Buna göre akan suyun çağıltısının ismi olur.

اَلْقَاسِبُ [el-ḳāsib] (كَاسِبٌ [kāsib] vezninde) Kazık gibi saht ve şedīd olan ālet-i

tenāsüle denir, غُزْمُولٌ مُتْمَهِلٌ maʿnāsına.

قَيْسَبَةُ [Ḳaysebet] (ḳāf'ın ve sīn'in fethiyle) Esāmī-i ʿArabdandır.

[ق س ح ب]

اَلْقُسْحُبُّ [el-ḳusḥubb] (ḥā-yı mühmele ile طُرْطُبٌّ [ṭurṭubb] vezninde) İri ve yumru nesneye denir.

[ق س ق ب]

اَلْقُسْقُبُّ [el-ḳusḳubb] ḳāf'la قُسْحُبٌّ [ḳusḥubb] vezninde ve mürādifidir.

[ق ش ب]

اَلْقَشْبُ [el-ḳaşb] (ḳāf'ın fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Bir şeyʾe şeyʾ-i āher katıp karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: قَشَبَ السَّمَّ بِالطَّعَامِ إِذَا خَلَطَهُ بِهِ Ve bir kimseye zehr içirmek ve kılıç ve bıçak makūlesini zehr ile suvarmak maʿnāsınadır; yukālu: قَشَبَهُ السَّمَّ إِذَا سَقَاهُ بِهِ Ve bir kimseyi bir mekrūh ve müstehcen şeyʾe yāhūd bir murdāra uğratmak maʿnāsınadır; yukālu: قَشَبَهُ إِذَا أَصَابَهُ بِالْمَكْرُوهِ أَوِ الْمُسْتَقْذَرِ

Şārih der ki baʿzı nüshada اَلْمُسْتَقْذَر kavli بِالْمَكْرُوه kavli üzere maʿtūfiyyetle mecrūren ve baʿzında أَوْ kelimesiyle musaddaren mersūm olup lākin sahīh olan maʿnā-yı mahsūs yaʿnī ism olmak üzere merfūʿ olmaktır ki murdār ve müstakzer nesne demek olur. İntehā. Ve

قَشْبٌ [ḳaşb] İftirā ve bühtān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَشَبَ عَلَيْهِ أَيِ افْتَرَى عَلَيْهِ Ve senā ve mahmidet yāhūd kadh ve mezemmet kesb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَشَبَ فُلَانٌ إِذَا اكْتَسَبَ الْحَمْدَ أَوِ الذَّمَّ Ve bir şeyʾi fesāda verip tebāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَشَبَهُ أَيْ أَفْسَدَهُ Ve bir kimseye yā bir nesneye murdār bulaştırmak maʿnāsınadır; yukālu: قَشَبَهُ بِسُوءٍ إِذَا لَطَخَهُ بِهِ Ve bir kimseyi taʿyīr ü taʿyīb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَشَبَهُ إِذَا عَيَّرَهُ وَعَابَهُ *Esās*'ın beyānına göre bu maʿnā mecāzīdir. Ve ʿaklı gidermek maʿnāsınadır; tekūlu: قَشَبَكَ الْمَالُ أَيْ ذَهَبَ بِعَقْلِكَ Ve kılıca cilā ve saykal ve zağ vermek maʿnāsınadır; yukālu: قَشَبَ السَّيْفَ إِذَا صَقَلَهُ Ve bunların mecmūʿu bāb-ı sānīden mutasarrıftır.

اَلْإِقْتِشَابُ [el-iḳtişāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi medh ve mahmidet yā kadh ve mezemmet iktisāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِقْتَشَبَ الرَّجُلُ إِذَا اكْتَسَبَ الْحَمْدَ أَوِ الذَّمَّ

اَلتَّقْشِيبُ [et-taḳşīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir şeyʾe bir nesne bulaştırmak maʿnāsınadır ki teksīri mutazammındır; yukālu: قَشَّبَهُ بِهِ تَقْشِيبًا إِذَا لَطَخَهُ بِهِ Ve bed rāyiha bir kimseyi azürde ve dil-gīr eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: قَشَّبَنِي رِيحُهُ أَيْ آذَانِي Ve bu baʿzı nüshada sülāsī ʿunvānıyla mersūmdur. Ve müʾellif misāl-i mezkūr ile işbu: "إِنَّ رَجُلاً يَمُرُّ عَلَى جِسْرِ جَهَنَّمَ فَيَقُولُ يَا رَبِّ قَشِّبْنِي رِيحُهَا" hadīsine telmīh eylemiştir. Kāle fi'n-*Nihāye* قَشِيبٌ مَسْمُومٌ أَيْ سَمَّنِي وَكُلُّ وَمُقَشَّبٌ يُقَالُ قَشَّبَنِي الرِّيحُ وَقَشَّبَتْنِي Buna göre maʿnā-yı evvelden meʾhūz olur.

اَلْقِشْبُ [el-ḳişb] (ḳāf'ın kesriyle) Nefs ve zāt maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ كَرِيمُ الْقِشْبِ أَيِ النَّفْسِ Ve

قِشْبٌ [Ḳişb] Mālik b. Buḥayne nām kimsenin pederi ismidir. Ve bādincāna şebīh bir nebāt adıdır. Şārih der ki nebāt-ı mezbūrun vasatından bir çubuk zuhūr eder, uzayıp kemālini bulunca rutūbeti sebebiyle eğilir ve tepesinde yemişi zuhūr eder; sibāʿ-ı tuyūra semm-i kātildir. Pes سَمٌّ [semm] maʿnāsına olan قِشْبٌ [ḳişb] ile

tesmiye olunmuş olur. Ve

قِشْبٌ [ḳişb] Demir ve ayna makūlesinin yüzlerinde olan pāsa denir, صَدَأٌ [ṣadeʾ] maʿnāsına. Ve bī-hayr ve bī-menfaʿat olan tebeh-kār kimseye denir. Ve ağuya denir, semm maʿnāsına; ve bunda fethateynle de lügattir.

اَلْقَشِيبُ [el-ḳaşīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Pāsı açılıp cilā verilmiş kılıca denir. Ve pāslı kılıca denmekle azdāddan olur; yukālu: سَيْفٌ قَشِيبٌ أَيْ مَجْلُوٌّ وَصَدِيءٌ ضِدٌّ Ve

قَشِيبٌ [Ḳaşīb] Yemen'de bir köşkün adıdır. Ve yeni nesneye denir. Ve eski ve yeprimiş nesneye denmekle azdāddan olur; yukālu: ثَوْبٌ قَشِيبٌ أَيْ جَدِيدٌ وَخَلَقٌ ضِدٌّ Ve ak şeyʾe denir. Ve pāk ve nazīf nesneye denir; yukālu: ثَوْبٌ قَشِيبٌ أَيْ نَظِيفٌ Cemʿi قُشُبٌ [ḳuşub] gelir zammeteynle.

اَلْقَشَابَةُ [el-ḳaşābet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Zikr olunan maʿnālardan masdardır; yukālu: قَشُبَ الشَّيْءُ قَشَابَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ

اَلْقِشْبَةُ [el-ḳişbet] (ḳāf'ın kesriyle) Hasīs ve denī ve nākes şahsa denir. Ve maymun yavrusuna denir.

قُشَابٌ [Ḳuşāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْقُشْبَانِيَّةُ [el-ḳuşbāniyyet] عُثْمَانِيَّةٌ [ʿuşmāniyyet] vezninde ki işbu "مَرَّ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلاَمُ وَعَلَيْهِ قُشْبَانِيَّتَانِ" hadīsinde vārid olmuştur, murād eski perde demektir. قُشْبَانِيَّتَانِ [ḳuşbāniyyetān] zikr olunan قُشْبَانِيَّةٌ [ḳuşbāniyyet]in tesniyesidir. Baʿzı zāʿimin burada قُشْبَانٌ [ḳuşbān] kelimesi قَشِيبٌ [ḳaşīb] lafzının cemʿidir ve قُشْبَانِيَّةٌ [ḳuşbāniyyet] ona mensūbdur kavli mültefet ve muʿavvelün-ʿaleyh değildir. *Nihāye*'de bu vech üzere mersūmdur ki قَشِيبٌ [ḳaşīb] kelimesi azdāddan yaʿnī cedīd ve ʿatīk maʿnālarına olmakla burada iki maʿnā dahi melhūzdur ve gūyā ki قُشْبَانٌ [ḳuşbān] قَشِيبٌ [ḳaşīb] kelimesinden cemʿdir hilāf-ı kıyās üzere, zīrā cemʿe nisbet olunmuştur. Ve Zemaḫşerī ʿindinde nisbet-i mezbūre marzī değildir, belki bu binā-i müstatreftir, أَنْبَجَانِيٌّ [enbecāniyy] kelimesi gibi.

اَلْقَاشِبُ [el-ḳāşib] (كَاشِفٌ [kāşif] vezninde) Terziye denir, خَيَّاطٌ [ḫayyāṭ] gibi. Ve zaʿīfü'n-nefs olan yaʿnī celādet ve şehāmetten ārī kimseye denir.

اَلْمُقَشَّبُ [el-muḳaşşeb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Hālis ve pākīze olmayan haseb ve nesebe ıtlāk olunur; خَلْطٌ [ḫalṭ] maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu. حَسَبٌ مُقَشَّبٌ أَيْ غَيْرُ خَالِصٍ Kāle fi'l-*Esās*ِوَمِنَ الْمَجَازِ رَجُلٌ مُقَشَّبُ النَّسَبِ أَيْ مَعْيُوبٌ

[ق ش ل ب]

اَلْقُشْلُبُ [el-ḳuşlub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْقِشْلِبُ [el-ḳişlib] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bir nevʿ nebāt adıdır.

[ق ص ب]

اَلْقَصَبُ [el-ḳaṣab] (fethateynle) Sākında boğumları olan her nebāta ıtlāk olunur ki kamış taʿbīr olunur. Müfredi قَصَبَةٌ [ḳaṣabet]tir hā'yla ve قَصْبَاةٌ [ḳaṣbāt] tır, ṣād'ın sükūnu ve elif ilhākıyla. Ve cemāʿatine ve menbitine قَصْبَاءُ [ḳaṣbāʾ] denir, kamışlık, neyistān maʿnāsına.

Şārih der ki Sībeveyhi ʿindinde قَصْبَاءُ [ḳaṣbāʾ] ism-i cinstir, müfred ve cemʿe ıtlāk olunur, حَلْفَاءُ [ḥalfāʾ] ve طَرْفَاءُ [ṭarfāʾ] gibi. Mütercim der ki قَلَمٌ [ḳalem] dahi قَصَبٌ [ḳaṣab] nevʿindendir, yerinde nābit

oldukça; baʿde'l-kalm yaʿnī kesildikten sonra قَلَمٌ [ḳalem] ıtlāk olunur. Ve

قَصَبٌ [ḳaṣab] Parmak kemiklerine ıtlāk olunur; müfredi قَصَبَةٌ [ḳaṣabet]tir. *Esās*'ta der ki her parmakta üç dāne قَصَبَةٌ [ḳaṣabet] vardır, lākin baş parmakta iki dāne olur; yukālu: إِمْرَأَةٌ تَامَّةُ الْقَصَبِ وَهِيَ عِظَامُ الْيَدَيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ Lisānımızda dahi o kemiklere قَلَمٌ [ḳalem] taʿbīr olunur. Ve

قَصَبٌ [ḳaṣab] Boğazlarda olan mecārī-i enfāsa ve şuʿbelere ıtlāk olunur, her birine قَصَبَةٌ [ḳaṣabet] denir.

Maʿlūm ola ki boğazın fezāsında iki mecrā vardır ki biri havā girip nefes alacak mecrādır, buna حَنْجَرَةٌ [ḥanceret] ve قَصَبَةٌ [ḳaṣabet] ve riʾeye izāfetle قَصَبَةُ الرِّئَةِ [ḳaṣabetu'r-riʾe] dahi derler, Türkīde boğurtlak ve hırtlak taʿbīr olunur ve bu rakabenin önünde vazʿ olunmuştur, hissen zāhirdir, Fārisīde nāy-i gelū derler. Ve birisi tenāvül olunan nesne miʿdeye vāsıl olacak mecrādır, buna مَرِيءٌ [merīʾ] derler, Türkīde kızıl öyken taʿbīr olunur, قَصَبَةٌ [ḳaṣabet]in ardında vazʿ olunup bir ucu fem-i miʿdeye muttasıldır. Ve قَصَبَةٌ [ḳaṣabet]in bir ucu akciğere muttasıl olur ve onda olan damarlara soluk damarı taʿbīr olunur ki onlara عُرُوقُ الرِّئَةِ [ʿurūḳu'r-riʾe] ıtlāk ederler. İntehā. Ve

قَصَبٌ [ḳaṣab] Cevherden müstatīl olan yaʿnī altından veyāhūd gümüşten içi boş imāme zıvanası tarzında masnūʿ olan lüle ve boru makūlesine denir. Ve ince ve nerm ve latīf keten bezine denir ki seleftе Mıṣır'a mahsūs olmakla ḳasab-ı Mıṣrī ıtlāk olunur. Türkīde nisvān ona üsküllü bezi taʿbīr ederler. Bunun müfredinde قَصَبِيٌّ [ḳaṣabiyy] denir, عَرَبٌ [ʿarab] ve عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] gibi. Ve

قَصَبٌ [ḳaṣab] Yākūtla murassaʿ ve müzeyyen olan āb-dār inci ve āb-dār zebercede denir ki murād vech-i mezkūr üzere olan dizileridir; ve minhu'l-hadīsu: "أَنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لِلنَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بَشِّرْ خَدِيجَةَ بِبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ"

Şārih der ki Kirmānī demiştir ki قَصَبٌ [ḳaṣab] ve قَصَبَةٌ [ḳaṣabet] cevheriyyūn ıstılāhında bir dizi aʿlā inciye ıtlāk olunur, beyt-i mezbūr aʿlā inci dizisinden tarh ve binā olunmuştur. Ve *Nihāye*'de hadīs-i mezkūrda قَصَبٌ [ḳaṣab]dan murād köşk tarzında vāsiʿ ve mücevvef inci dānesidir ki tamām bir oda olacaktır. zāhiren resmi tūlānī olur. İntehā. Ve

قَصَبٌ [ḳaṣab] Çeşmelerden münşaʿib olan su mecrālarına ıtlāk olunur.

اَلْإِقْصَابُ [el-iḳṣāb] (hemzenin kesriyle) Bir mahal kamışlık olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْصَبَ الْمَكَانُ إِذَا صَارَ ذَا قَصَبٍ Ve çoban, devenin raʿyı husūsunda tekāsül ve isāʾet eylediğinen yaʿnī gereği gibi işbāʿ eylemediğinden nāşī devenin su içmeyip istinkāfına bāʿis olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْصَبَ الرَّاعِي إِذَا عَافَتْ إِبِلُهُ الْمَاءَ Ve minhu'l-meselu: "رَعَى فَأَقْصَبَ" Bu mesel çobanın idāresizliğinden ve raʿy husūsunda ihmāl ve tekāsülünden nāşīdir, zīrā raʿyında ihtimām edip işbāʿ eylemedikçe suya meyl ve ragbet eylemezler. Mütercim der ki Meydānī'de bu ʿibāretle mersūmdur ki: "رَعَى فَأَقْصَبَ" يُقَالُ قَصَبَ الْبَعِيرُ يَقْصِبُ إِذَا امْتَنَعَ مِنَ الشُّرْبِ وَأَقْصَبَ الرَّاعِي إِذَا فَعَلَتْ إِبِلُهُ ذَلِكَ أَيْ أَسَاءَ رَعْيَهَا فَامْتَنَعَتْ مِنَ الشُّرْبِ Ve mesel-i mezbūr müteʿahhid olduğu māddede ke-mā huve hakkuhu takayyüd ve ihtimām eylemeyip tebāh ve ifsād eden

kimse hakkında darb olunur.

اَلْقَصِبَةُ [el-ḳaṣibet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلْمَقْصَبَةُ [el-maḳṣabet] (مَصْطَبَةٌ [maṣṭabat] vezninde) Kamışlığa denir; yukālu: أَرْضٌ قَصِبَةٌ وَمَقْصَبَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْقَصَبِ

اَلْقَصْبُ [el-ḳaṣb] (غَصْبٌ [ġaṣb] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: قَصَبَهُ قَصْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Koyun kassābı bu maʿnādan meʾhūzdur. Ve

قَصْبٌ [ḳaṣb] Kassāb zebh eylediği hayvānın kasabını bend bend ayırıp paralamak maʿnāsınadır; yukālu: قَصَبَ الْقَصَّابُ الشَّاةَ إِذَا فَصَلَ قَصَبَهَا Ve

قَصْبٌ [ḳaṣb] ve

قَصُوبٌ [ḳaṣūb] Deve su içmekten imtināʿla başını yukarı kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: قَصَبَ الْبَعِيرُ قَصْبًا وَقُصُوبًا إِذَا امْتَنَعَ مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ فَرَفَعَ رَأْسَهُ عَنْهُ Ve bir kimseyi suya henüz kanmaksızın su içmekten menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَصَبَ فُلَانًا إِذَا مَنَعَهُ مِنَ الشُّرْبِ قَبْلَ أَنْ يَرْوَى Ve bir kimseyi ʿayblamak maʿnāsınadır; yukālu: قَصَبَهُ إِذَا عَابَهُ Ve bir kimseye sövmek maʿnāsınadır; yukālu: قَصَبَهُ إِذَا شَتَمَهُ Ve bunlar mecāzdır.

اَلْإِقْتِصَابُ [el-iḳtiṣāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: إِقْتَصَبَهُ إِقْتِصَابًا إِذَا قَطَعَهُ

اَلْقَصِيبُ [el-ḳaṣīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْقَاصِبُ [el-ḳāṣib] (كَاسِبٌ [kāsib] vezninde) Su içmekten imtināʿ eden deveye denir, müzekker ve müʾennese vasf olur; yukālu: بَعِيرٌ وَنَاقَةٌ قَصِيبٌ وَقَاصِبٌ أَيْ مُمْتَنِعٌ مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ

اَلتَّقْصِيبُ [et-taḳṣīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Sövmek maʿnāsınadır; yukālu: قَصَّبَهُ تَقْصِيبًا إِذَا شَتَمَهُ Ve başın saçını bölük bölük, burma burma eylemek maʿnāsınadır ki her bölüğü uzun kamış tarzında olur; yukālu: قَصَّبَتِ الْمَرْأَةُ شَعْرَهَا إِذَا جَعَلَتْهُ قُصَابَةً ke-mā se-yuzkeru. *Esās*'ın beyānına göre bölük bölük örüp salıvermek maʿnāsınadır. Ve

تَقْصِيبٌ [taḳṣīb] Saçı kıvırcık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَصَّبَ شَعْرَهُ أَيْ جَعَّدَهُ ʿArablar saçlarını kamış ile kıvırcık ederler. Ve elleri boyuna geçirip bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: قَصَّبَ يَدَيْهِ إِذَا شَدَّهُ إِلَى الْعُنُقِ

اَلْقُصْبُ [el-ḳuṣb] (ḳāf'ın zammı ve ṣād'ın sükūnuyla) Arkaya denir, ظَهْرٌ [ẓahr] maʿnāsına. Ve bağırsağa denir, مِعًى [miʿā] maʿnāsına. Cemʿi أَقْصَابٌ [aḳṣāb] gelir.

اَلْقَصَّابُ [el-ḳaṣṣāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Düdük ve nāy ve kaval çalan kişiye denir, زَمَّارٌ [zemmār] gibi. Ve hayvān boğazlayıcıya denir, جَزَّارٌ [cezzār] maʿnāsına ki lisānımızda dahi kassāb taʿbīr olunur; zikr olunan قَصْبٌ [ḳaṣb]dan meʾhūzdur.

اَلْقَاصِبُ [el-ḳāṣib] Kassāb maʿnālarınadır. Ve ziyādesiyle tarrākalı gök gürültüsüne ıtlāk olunur.

اَلْقَصَبَةُ [el-ḳaṣabet] (fetehātla) قَصْبٌ [ḳaṣb] kelimesinin müfredidir, niteki zikr olundu. Ve

قَصَبَةٌ [ḳaṣabet] Yeni kazılmış kuyuya denir. Ve köşke denir, قَصْرٌ [ḳaṣr] maʿnāsına; ʿalā-kavlin kasrın cevfine yaʿnī içerisine denir. Ve şehre denir, مَدِينَةٌ [medīnet] maʿnāsına ki bir vilāyetin şehri olacaktır; ʿalā-kavlin şehr-i ʿazīme yaʿnī bir ülkesini yāhūd bir vilāyetin cümleden aʿzam olan şehrine denir, Şām eyāletinde Dimaşḳ ve Mışır ülkesinde Ḳāhire gibi ki kāʿidetü'l-mülk ve taht-gāh taʿbīr olunur. Ve

قَصَبَةٌ [ḳaṣabet] Karyeye denir, hālen beynimizde müteʿāref olduğu üzere. Şehr-i

sagīre ıtlākı zāhiren karye maʿnāsından meʾhūzdur. *Esās*'ın beyānına göre medīne maʿnāsına cevf-i kasr maʿnāsından olduğu meʾhūzdur; vasat-ı vilāyette vukūʿu mülāhazasına mebnīdir. Ve

قَصَبَةٌ [Ḳaṣabet] ʿIrāḳ'ta mahsūs bir karye adıdır. Ve

قَصَبَةٌ [ḳaṣabet] Burulmuş saç bölüğüne ıtlāk olunur. Ve ilikli kemiğe ıtlāk olunur.

اَلْقُصَّابَةُ [el-ḳuṣṣābet] (رُمَّانَةٌ [rummānet] veznninde) ve

اَلْقَصِيبَةُ [el-ḳaṣībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] veznninde) ve

اَلتَّقْصِيبَةُ [et-taḳṣībet] ve

اَلتَّقْصِبَةُ [et-taḳṣibet] (تَفْعِلَةٌ [tefʿilet] veznninde ki ismlerdir, bunlar da burulmuş saç bölüğüne denir. Ve

قُصَّابَةٌ [ḳuṣṣābet] Kamış ve kargı boğumuna denir, أُنْبُوبَةٌ [unbūbet] maʿnāsına. Ve nāya ve düdüğe ve kavala denir, مِزْمَارٌ [mizmār] maʿnāsına. Ve halkı dāʾimā fasl ve kadh ve gıybet eden bed-zebān kimseye denir. Ve

قَصِيبَةٌ [ḳaṣībet] Boğuma denir, أُنْبُوبَةٌ [unbūbet] maʿnāsına.

اَلْقِصَابُ [el-ḳiṣāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol su bendine denir ki bāgçe duvarının yāhūd bāgçeye müşrif olan bayırın ve tepenin diplerine yapılır, sel suyunu bir tarafa savmak için. Zīrā öylece savulmadığı sürette su orada birikip havālī-i bāgçeyi tebāh ve berbād eder Ve

قِصَابٌ [ḳiṣāb] دِيَارٌ [diyār] maʿnāsınadır ki bilād demektir. Müfredi قَصَبَةٌ [ḳaṣabet]tir, niteki zikr olundu.

ذُو قِصَابٍ [Ẕū Ḳiṣāb] Mālik b. Nuveyre'nin feresi adıdır.

اَلْقَصَبَاتُ [el-Ḳaṣabāt] (حَرَكَاتٌ [ḥarekāt] veznninde) Maġrib-zemīn'de bir belde adıdır. Ve Yemāme'de bir karyedir.

اَلْقُصَيْبَةُ [el-Ḳuṣaybet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] veznninde) Yemāme türābında Teym ve ʿAdiyy ve Ṣevr Benī ʿAbdimenāt kabīlelerine mahsūs bir mevziʿ adıdır. Ve Yenbuʿ ile Ḫayber meyānında bir mevziʿdir. Ve Baḥreyn kazāsında bir mevziʿdir.

اَلْمُقَصِّبُ [el-muḳaṣṣib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Koşu ve yarış meydānında قَصَبُ السَّبَقِ [ḳaṣabu's-sebḳ] ahz ve ihrāz eden kimseye denir. ʿArab hayyālleri koşu meydānının nihāyetinde baʿzı eşyā-i fāhire ile müzeyyen bir kargı nasb edip baʿdehu koşu ashābı birden yek-ʿinān atlarını koşturup cümleyi sebk eden cündī o kargıyı yerinden kalʿ ve üzerinde olan ödülü bilā-nizāʿ ahz ve ihrāz eder. İşte قَصَبُ السَّبَقِ bundan ʿibārettir. Baʿdehu bir husūsta sāʾire tefevvuk ve takaddüm eden ehl-i fazl ve sāhib-i meziyyette istiʿmāl olundu; yukālu: هُوَ مُقَصِّبٌ أَيِ الَّذِي يُحْرِزُ قَصَبَ السِّبَاقِ Ve

مُقَصِّبٌ [muḳaṣṣib] Yüzünde koyu köpüğü olan süte denir.

اَلْقَصُوبُ [el-ḳaṣūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Yünü kırkılmış koyuna denir.

قَصَبْ قَصَبْ [ḳaṣab ḳasab] fethateynle) Dişi koyunu sağmak için çağıracak asvāttandır ki قَصَبْ قَصَبْ [ḳaṣab ḳaṣab] diye çağırırlar. Müʾellifin وَتُدْعَى النَّعْجَةُ kavli cümle-i müsteʾnifedir.

[ق ص ل ب]

اَلْقُصْلُبُ [el-ḳuṣlub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznninde) Kavī ve sulb ve şedīd olan şeyʾe denir.

[ق ض ب]

اَلْقَضْبُ [el-ḳaḍb] (ḳāf'ın fethi ve ḍād-ı muᶜcemenin sükûnuyla) Kesmek maᶜnâsınadır; yukâlu: قَضَبَهُ قَضْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve çubuk ile vurmak maᶜnâsınadır; yukâlu: قَضَبَ فُلَانًا إِذَا ضَرَبَهُ بِالْقَضِيبِ Ve

قَضْبٌ [ḳaḍb] Bâlâ-bülend olup ve etrâfına şâhları yayılmış, her semte dal budak salmış ağaca denir. Ve ok yâhûd yay düzmek için katᶜ olunmuş ağaç şâhına denir, مَقْضُوبٌ [maḳḍûb] maᶜnâsına. Ve

قَضْبٌ [ḳaḍb] Bir nevᶜ şecer ismidir ki ondan yay ittihâz olunur. Şârihin beyânına göre نَبْعٌ [nebᶜ] dedikleri şecer nevᶜindendir ki Türkîde kayın ağacı dedikleridir. Ve

قَضْبٌ [ḳaḍb] Tâze yoncaya denir, إِسْفِسْتٌ [isfist] maᶜnâsına. Ve

قَضْبٌ [ḳaḍb] Kezâlik masdar olur, henüz taᶜlîm olunmamış ᶜacemî tor nâkaya binmek maᶜnâsına; yukâlu: قَضَبَ النَّاقَةَ قَضْبًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا رَكِبَهَا قَبْلَ أَنْ تُرَاضَ

اَلْإِقْتِضَابُ [el-iḳtiḍâb] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜâl] vezninde) Bu dahi kesmek maᶜnâsınadır; yukâlu: إِقْتَضَبَهُ بِمَعْنَى قَضَبَهُ *Miṣbâḥ*'ın beyânına göre إِقْتِضَابٌ [iḳtiḍâb] إِقْتِطَاعٌ [iḳtiṭâᶜ] maᶜnâsınadır ki nesneyi kendi nefsi için kesinmekten ᶜibârettir. Ve

إِقْتِضَابٌ [iḳtiḍâb] Henüz muᶜallem olmayan tor ve ᶜacemî nâkaya binmek maᶜnâsınadır, قَضْبٌ [ḳaḍb] gibi; yukâlu: إِقْتَضَبَ النَّاقَةَ بِمَعْنَى قَضَبَهَا *Esâs*'ın beyânına göre bu maᶜnâda mecâzdır, zâhiren çubuk ile taᶜlîm olunduğuna mebnîdir, tor tay gibi yâhûd sürüden henüz ayırıp rükûb eylediği mülâhazasıyladır ve ümmehât-ı sâʾirede nâkaya tahsîs olunmamıştır. Ve *Esâs*'ta إِقْتِضَابٌ [iḳtiḍâb] إِرْتِجَالٌ [irticâl] maᶜnâsına da müstaᶜmel olmak üzere mersûmdur ki tefekkür ve mülâhaza eylemeksizin bi'l-bedâhe söz söylemekten ᶜibârettir; yukâlu: إِقْتَضَبَ الْكَلَامَ أَيِ ارْتَجَلَهُ Darbe-i vâhide ile katᶜ-ı قَضِيبٌ [ḳaḍîb] maᶜnâsı ᶜalâkasına mebnîdir. Ve ebhur-i ᶜarûziyyeden bahr-i muktadab dahi bundan meʾhûzdur, bahr-i münserihten munkatıᶜ olduğu için ıtlâk olunmuştur. Ve إِقْتِضَابٌ [iḳtiḍâb]-ı bedîʿî dahi bundan meʾhûzdur ki şâᶜir kasîdesinden teşbîhi katᶜ edip maksûda yaᶜnî memdûhun medhine intikâl eylemekten ᶜibârettir. Ve hüsn-i tahallüs ile olan intikâl ufak ve eltaf olur. Ve müʾellifînin أَمَّا بَعْدُ kelimesine إِقْتِضَابٌ [iḳtiḍâb] ıtlâkı hamdeleden inkıtâᶜına mebnîdir.

اَلتَّقْضِيبُ [et-taḳḍîb] (تَفْعِيلٌ [tefᶜîl] vezninde) Pek kesmek maᶜnâsınadır, gerek kemmiyyet ve gerek keyfiyyet cihetiyle olsun; yukâlu: قَضَّبَهُ تَقْضِيبًا إِذَا قَطَعَهُ Ve güneşin pertev ve şuᶜâᶜı agsân-ı şecer gibi çubuk çubuk çekilip uzamak maᶜnâsına istiᶜmâl olunur; yukâlu: قَضَبَتِ الشَّمْسُ إِذَا امْتَدَّ شُعَاعُهَا

اَلْإِنْقِضَابُ [el-inḳiḍâb] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜâl] vezninde) ve

اَلتَّقَضُّبُ [et-teḳaḍḍub] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Kesilmek maᶜnâsınadır; yukâlu: قَضَّبَ الْغُصْنُ تَقْضِيبًا فَانْقَضَبَ وَتَقَضَّبَ أَيِ انْقَطَعَ Ve

تَقَضُّبٌ [teḳaḍḍub] تَقْضِيبٌ [taḳḍîb] gibi güneşin şuᶜâᶜı çubuk çubuk çekilip uzamak maᶜnâsına istiᶜmâl olunur; yukâlu: تَقَضَّبَتِ الشَّمْسُ بِمَعْنَى قَضَّبَتْ

اَلْقُضَابَةُ [el-ḳuḍâbet] (ḳāf'ın zammıyla) Ağaçtan kesilen ve budanılan kesintiye ve budantıya denir; ᶜalâ-kavlin şâhları kesilen ağaç üzerinden dökülen yonga pârelerine denir.

اَلْمَقْضَبَةُ [el-maḳḍabet] (مَصْطَبَةٌ [maṣṭabat]

vezninde) Zikr olunan قَضْبٌ [ḳaḍb] nām şecerin ve yoncanın menbit ve mevziʿlerine denir.

اَلْقَضَّابَةُ [el-ḳaḍḍābet] (teşdīd ile عَلاَّمَةٌ [ʿallāmet] vezninde) Umūr u mesālihi seyf-i kātıʿ gibi kesip biçen retk ve fetk sāhibi dānā ve kār-güzār adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ قَضَّابَةٌ أَيْ قَطَّاعٌ لِلْأُمُورِ

اَلْقَضِيبُ [el-ḳaḍīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Çubuğa denir ki ağacın ince dalıdır, şāh-ı bārīk maʿnāsına. Ve henüz baş öğrenmemiş tor ve ʿacemī nākaya ıtlāk olunur, niteki zikr olundu. Ve ālet-i tenāsüle ıtlāk olunur ki gusn-ı bedendir. Cemʿi قُضْبَانٌ [ḳuḍbān] gelir ḳāf'ın zammıyla ve قِضْبَانٌ [ḳiḍbān] gelir ḳāf'ın kesriyle. Ve

قَضِيبٌ [ḳaḍīb] İnce ve latīf ve nāzük kılıca ıtlāk olunur ki yüzü pek yassı olmaya; kamçı taʿbīr ettikleri kılıç olacaktır. Ve bi-tamāmihi bir قَضِيبٌ [ḳaḍīb]den yaʿnī bir daldan düzülmüş yaya denir ki enli olmaz; ʿalā-kavlin yarılmamış bir şāhtan masnūʿ olanına denir ki yayın hüsniyyātındandır. Ve ziyādesiyle keskin kılıca denir, tīg-i berrān maʿnāsına. Ve

قَضِيبٌ [Ḳaḍīb] Yemen'de, ʿalā-kavlin Tihāme'de bir vādī adıdır. Ve Ḍabbe kabīlesinden bir recül ismidir ki beyne'l-ʿArab sāʾir olan "أَصْبَرُ مِنْ قَضِيبٍ" meselinin menşeʾidir, züll ve mihnete be-gāyet sābir ve mütehammil kimse idi. Ve

قَضِيبٌ [Ḳaḍīb] Baḥreyn şehrinde bir temmār yaʿnī bir hurmācı ismidir ki "أَلْهَفُ مِنْ قَضِيبٍ" meselinin menşeʾidir. Aslı budur ki mezbūr vech-i mezkūr üzere Baḥreyn'de hurmā-fürūş olup dāʾimā mahsūs bir hurmā tācirinden hurmā alıp ve kendisi sāʾire beyʿ eder idi. Bir gün yine ʿale'l-ʿāde gelip tācir-i merkūmdan hurmā taleb eyledikte o dahi ʿindinde müctemiʿ olan fenā ve kemter hurmādan bir kavsara ihrāc ve aʿlā pahasıyla beyʿ ve iʿtā eylemekle Ḳāḍīb dahi kavsarayı ahz ve geldiği semte ʿavd ve ʿazīmet eyledi. Meğer tācir o kavsara içre bir kese altın hıfz eylemişti. Ḳaḍīb gittikten sonra tezekkür eylemekle Ḳaḍīb'e idrāk ve keseyi istihlās eylemez ise kendi nefsini katl eylemek için eline bir hançer alıp hemān şitābān Ḳaḍīb'in ʿakibinden pūyān oldu. Hılāl-i rāhta Ḳaḍīb'e yetişip lutf ile "Bu defʿa cenābına verdiğim hatā ile fenā kemter hurmā imiş, kavsarayı bana iʿāde kıl ki ʿale'l-ʿāde yine aʿlā hurmā vereyim" diyerek kavsarayı istirdād ve Ḳaḍīb'in manzarasında kīse-i maʿhūdu ibrāz ve ihrāz eylemekle Ḳaḍīb kadiyyeye vākıf ve hançer istishābının sebebine bi'l-istifsār muttaliʿ oldukta kesenin teʾessüf ve telehhüfüyle hemān dest-i tācirden hançeri ahz ve kendi ciğer-gāhına taʿn ile ذَهَبَ ذَهَبَ diyerek semt-i bekāya zāhib olmuştur.

اَلْقَاضِبُ [el-ḳāḍib] Bu dahi keskin kılıca denir.

اَلْقَضَّابُ [el-ḳaḍḍāb] (شَدَّادٌ [şeddād] veznide) ve

اَلْقَضَّابَةُ [el-ḳaḍḍābet] (hā'yla) ve

اَلْمِقْضَبُ [el-miḳḍab] (مِنْبَرٌ [minber] veznide) Bunlar da ziyādesiyle kesici keskin kılıca denir. Ve

مِقْضَبٌ [miḳḍab] Dehre taʿbīr olunan ālete, kezālik ekincilerin orak taʿbīr ettikleri ālete denir.

اَلْقَضْبَةُ [el-ḳaḍbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) قَضِيبٌ [ḳaḍīb] maʿnāsınadır ki zikr olunan yaydır; ʿalā-kavlin نَبْعٌ [nebʿ] yaʿnī kayın

ağacından kesilmiş okluğa denir ki ondan ok düzülür. Cemʿi قَضَبَاتٌ [ḳaḍabāt] gelir fetehātla. Ve davar ekl eylemek için tāze biçilen çayıra ve yoncaya denir. Cemʿi قَضْبٌ [ḳaḍb] gelir hā'sız.

اَلْمِقْضَابُ [el-miḳḍāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Zikr olunan yoncayı çok inbāt eden yere denir; yukālu: أَرْضٌ مِقْضَابٌ إِذَا كَانَتْ تُنْبِتُ الْقَضْبَةَ كَثِيرًا Ve

مِقْضَابٌ [miḳḍāb] Orağa denir, مِنْجَلٌ [mincel] gibi.

اَلْإِقْضَابُ [el-iḳḍāb] (hemzenin kesriyle) Yer yoncalık olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْضَبَتِ الْأَرْضُ إِذَا صَارَتْ ذَا قَضْبَةٍ

اَلْقِضْبَةُ [el-ḳiḍbet] (ḳāf'ın kesriyle) Bir bölük deveye ve bir sürü keçiye ve koyuna denir. Ve cüst ve hafīf ve latīf olan adama ve nākaya ıtlāk olunur.

[ق ط ب]

اَلْقَطْبُ [el-ḳaṭb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) ve

اَلْقُطُوبُ [el-ḳuṭūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Çīn-i çebīn göstermek maʿnāsınadır ki kaşlarını çatıp gözlerinin aralığını buruşturup yüzünü gözünü eğmekten ʿibārettir; yukālu: قَطَبَ الرَّجُلُ قَطْبًا وَقُطُوبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا زَوَى مَا بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَكَلَحَ Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: قَطَبَ الشَّيْءَ إِذَا قَطَعَهُ Ve biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: قَطَبَ الشَّيْءَ إِذَا جَمَعَهُ Ve şerbet ve şarāba su katmak maʿnāsınadır; yukālu: قَطَبَ الشَّرَابَ إِذَا مَزَجَهُ يَعْنِي بِالْمَاءِ Ve bir kimseyi darıltmak maʿnāsınadır; yukālu: قَطَبَ فُلَانًا إِذَا أَغْضَبَهُ Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: قَطَبَ الْإِنَاءَ إِذَا مَلَأَهُ Ve çuvalın kulplarını birbirine geçirdikten sonra iki tarafını büküp kavuşturmak maʿnāsınadır; yukālu: قَطَبَ الْجُوَالِقَ إِذَا أَدْخَلَ عُرْوَتَيْهِ فِي الْأُخْرَى ثُمَّ ثَنَى وَجَمَعَ بَيْنَهُمَا Ve birikmek maʿnāsınadır; yukālu: قَطَبَ الْقَوْمُ إِذَا اجْتَمَعُوا

اَلْقَاطِبُ [el-ḳāṭib] ve

اَلْقَطُوبُ [el-ḳaṭūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Dāʾimā çīn-i cebīn üzere olup yüzünü gözünü eğip burturucu kişiye denir. Ve

قَاطِبٌ [ḳāṭib] ve

قَطُوبٌ [ḳaṭūb] Arslana ıtlāk olunur.

اَلتَّقْطِيبُ [et-taḳṭīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi yüzünü gözünü eğip çīn-i cebīn ve bed-çehre göstermek maʿnāsınadır; sülāsīden eblagdır; yukālu: قَطَّبَ الرَّجُلُ تَقْطِيبًا بِمَعْنَى قَطَبَ Ve şarāba su katmak maʿnāsınadır; yukālu: قَطَّبَ الشَّرَابَ إِذَا مَزَجَهُ

اَلْإِقْطَابُ [el-iḳṭāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi şarāba su katmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْطَبَ الشَّرَابَ إِذَا مَزَجَهُ Ve birikmek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْطَبَ الْقَوْمُ إِذَا اجْتَمَعُوا

اَلْقَطِيبُ [el-ḳaṭīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَقْطُوبُ [el-maḳṭūb] Su ile memzūc olan şarāba denir. Ve

قَطِيبٌ [Ḳaṭīb] Ṣurad b. Ḥamza el-Yerbūʿī nām kimsenin feresi ismidir.

اَلْقَطْبُ [el-ḳaṭb] (ḳāf'ın harekāt-ı selāsı ve ṭā'nın sükūnuyla) ve

اَلْقُطْبُ [el-ḳuṭub] (عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde) ve

اَلْقُطْبَةُ [el-ḳuṭbet] (زُمْرَةٌ [zumret] vezninde) Değirmenin deliğine soktukları uzun demire denir ki değirmen onun üzerine deverān eder, kapı zıvanası gibi, Fārisīde mīḫ-i āsiyā ve Türkīde değirmen iği taʿbir olunur, değirmenin alt taşında olur; yukālu: دَارَتِ الرَّحَى عَلَى قَطْبِهَا وَقُطْبِهَا وَقُطْبَتِهَا وَهِيَ حَدِيدَةٌ تَدُورُ عَلَيْهَا Ve

قُطْبٌ [ḳuṭb] (ḳāf'ın zammıyla) Felekte bir küçük yıldıza ıtlāk olunur ki kıble onun

üzerine binā kılınır, yaʿnī mihrāb ona nazar ile vazʿ ve kıble onunla idrāk olunur. Murād Ḳuṭb-ı Şimālī olacaktır ki Cedy ile Ferḳadān meyānındadır; Türkīde Demirkazık taʿbīr olunur. Mukābili Ḳuṭb-ı Cenūbī olacaktır. Müʾellif iktifā eylemiştir. Kürre-i felekin mihverinin ki kutr taʿbīr olunan hattan ʿibārettir, iki cānibi olan nokta-i necmiyyedir ki kürre onların üzerine deverān eder ve ʿarazlar onlar ile idrāk olunur. Cevāmiʿde mihrāb vazʿında ve deryālarda pusula ibresiyle Ḳuṭb-ı Şimālī'ye iʿtibār ederler; şimāl tarafında olanlar onu tamām arkaya aldıkta cenūb-ı hakīkīye müteveccih olur. Ve baʿzılar ʿindinde kutb, nokta-i mevhūmedir. Her akşam Ḳuṭb-ı Şimālī'ye nazar eylemek ledg-ı ʿakrebden emīn olmakta mücerrebdir. Ve

قُطْبٌ [ḳuṭb] Bir kavmin medār-ı umūru olan seyyid ve ser-kārına ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ قُطْبُ قَوْمِهِ أَيْ سَيِّدُهُمْ Ve mutlakan bir nesnenin medār-ı kıvāmı olan şeyʾe ıtlāk olunur; pādişāh, kutb-ı ʿasker olduğu gibi; yukālu: هُوَ قُطْبُ ذَلِكَ ٱلأَمْرِ أَيْ مِلاكُهُ وَمَدَارُهُ Ve sāliklerin umūr-ı suveriyye vü maʿneviyyeleri kendisine müfevvez olan mürşid gibi. Cemʿi أَقْطَابٌ [aḳṭāb] gelir ve قُطُوبٌ [ḳuṭūb] gelir ve قِطْبَةٌ [ḳiṭbet] gelir, قِبْلَةٌ [ḳiblet] vezninde. Ve

قُطْبٌ [Ḳuṭb] Medīne-i münevvere'de ʿAḳīḳ nām vādīde bir mevziʿ adıdır; ʿalā-kavlin ذُو الْقُطْبَةِ [Ẕu'l-Ḳuṭbe] ile müsemmādır.

اَلْقُطْبَةُ [el-ḳuṭbet] (ḳāf'ın zammıyla) Değirmen mīline denir, niteki zikr olundu. Ve nişāna atılan ok temrenine denir, نَصْلُ الْهَدَفِ [naṣlu'l-hedef] maʿnāsına. Lākin *Esās*'ın beyānına göre سَهْمُ النِّضَالِ [sehmu'n-niḍāl] olacaktır. Ve

قُطْبَةٌ [ḳuṭbet] Bir nevʿ nebāt adıdır. Cemʿi قُطَبٌ [ḳuṭab] gelir, زُفَرُ [zufer] vezninde. Ve

قُطْبَةُ [Ḳuṭbet] Esāmīdendir: Herim b. Ḳuṭbe el-Fezārī ashābdandır. Bir mādde zımnında ʿĀmir b. eṭ-Ṭufeyl ile ʿAlḳame b. ʿUlāṣe ona tehāküm eylediler.

اَلْقُطَابَةُ [el-ḳuṭābet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Kesilen et parçasına denir. Ve

قُطَابَةُ [Ḳuṭābet] Mışır diyārında bir karye adıdır.

اَلْقِطَابُ [el-ḳiṭāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bāʿis-i terkīb olan yaʿnī bir şeyʾe katılan nesneye denir, مِزَاجٌ [mizāc] maʿnāsına. Ve câme yakasının kavuştuğu yere denir, مَجْمَعُ الْجَيْبِ [mecmaʿu'l-ceyb] maʿnāsına.

Şārih der ki ʿinde'l-baʿz yakanın esfeline denir; bu dahi kavuştuğu yer olacaktır. Ve bu mecāzdır, zikr olunan mizāc maʿnāsından meʾhūzdur, niteki *Esās*'ta mersūmdur. Ve ʿ*Ubāb*'da قِطَابُ الْجَيْبِ [ḳiṭābu'l-ceyb] مِقْوَرٌ [miḳver] ile ki yakanın oyuntu yeriyle müfesserdir ki boyuna geçen oyumudur. Ve قَطِيبَةٌ [ḳaṭībet] yakanın oyuntusu olan pāre ile mübeyyendir. İntehā.

قُطَيْبٌ [Ḳuṭayb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Sābiḳ b. Ṣured nām kimsenin feresi adıdır.

اَلْقُطَبِيَّةُ [el-Ḳuṭabiyyet] (ḳāf'ın zammı ve ṭā'nın fethiyle عُرَنِيَّةٌ [ʿureniyyet] vezninde) Benū Zinbāʿ cemāʿātine mahsūs bir suyun adıdır. ʿAbīd el-Abraṣ nām şāʿirin işbu: "أَقْفَرَ مِنْ أَهْلِهِ مَلْحُوبُ || فَالْقُطَبِيَّاتُ فَالذَّنُوبُ" beytinde vākiʿ قُطَبِيَّاتٌ [Ḳuṭabiyyāt] kelimesi etrāfında kāʾin sular iʿtibārıyla sīga-i cemʿ üzere irād olunmuştur; ʿalā-kavlin قُطَبِيَّاتٌ [Ḳuṭabiyyāt] bir cebel adıdır. Yine

cemʿiyyeti etrāf ve levāhıkı iʿtibārıyladır.

اَلْقُطْبَانُ [el-ḳuṭbān] (عُثْمَانُ [ʿuşmān] veznin-de) Bir nebāt adıdır.

اَلْقِطِبِّى [el-ḳiṭibbā] (زِمِكَّى [zimikkā] veznin-de) Bu dahi bir nebāttır ki ondan metīn ve müstahkem ip ve urgan düzülür, نَارَجِيل [nārecīl] ağacı lîfinden düzülen ipten ve halattan kavī olur.

اَلْقَطَبُ [el-ḳaṭab] (fethateynle) Bir kimse mekīl ve mevzūnāta dāʾir bir nesne iştirā eyledikte ibtidā-yı emrde bir mikdārını keyl ile yāhūd vezn ile alıp bakiyyesini keyl ve vezn eylemeksizin makbūda kıyās ve iʿtibār ile ber-vech-i tahmīn götürü al-mak maʿnāsınadır ki bundan nehy-i şerʿi vārid olmuştur; yukālu: أَخَذَهُ قَطَبًا وَهُوَ أَنْ يَأْخُذَ الشَّيْءَ ثُمَّ يَأْخُذَ مَا بَقِيَ عَلَى حَسَبِ ذَلِكَ جُزَافًا بِغَيْرِ وَزْنٍ يُعْتَبَرُ فِيهِ بِالْأَوَّلِ

قَاطِبَةً [ḳāṭibet] Nasb ile ki meselā جَاءَ الْقَوْمُ قَاطِبَةً kavlinde vākiʿdir, جَمِيعًا maʿnāsınadır. Ve bu hemān hāl olarak istiʿmāl olunur. Cemʿ maʿnāsına olan قَطْبٌ [ḳatb] kelime-sinden meʾhūzdur. Hafī olmaya ki Ḥarīrī, *Durre*'de bu vech üzere beyān eylemiş-tir ki قَاطِبَةً kelimesi hemīşe münekker ve hāliyyet üzere mansūb ve zü'l-hāl dāʾimā ʿukalādān olur. Ve şerhinde Şihāb demiş-tir ki baʿzı esmāʾ vardır ki dāʾimā hāliyyet üzere mansūb olarak istiʿmāl olunur, كَافَّةً ve قَاطِبَةًkelimeleri gibi. Bu cihetten şārih-i *Lubāb*, Zemaḫşerī'nin *Mufaṣṣal* hutbe-sinde مُحِيطًا بِكَافَّةِ الْأَبْوَابِ kavlini istihcān eylemiştir. Kaldı ki Saʿduddīn *Maḳāṣid* şerhinde bu resme tahkīk eylemiştir ki bülegā-yı ʿArab كَافَّة kelimesi izāfetle de istiʿmāl eylediler. Ve قَاطِبَةً kelimesi قَطْبٌ [ḳaṭb] lafzından ism-i fāʿildir, جَامِعٌ [cāmiʿ] maʿnāsına. Āhirinde hāʾ, mübālaga için-dir, رَاوِيَةٌ [rāviyet] ve عَلَّامَةٌ [ʿallāmet] gibi; ʿalā-kavlin teʾnīsiyyedir, ifrād iʿtibārıyla جَمَاعَةٌ [cemāʿaten] gibi. Ve ʿinde'l-baʿz قَاطِبَةً [ḳāṭibeten] masdardır, عَافِيَةٌ [ʿāfiyet] ve عَاقِبَةٌ [ʿāḳibet] gibi. İsm-i fāʿil kavline göre جَاءَ الْقَوْمُ قَاطِبَةً kavli, "Kavm cümle-i efrādını cāmiʿ olarak yaʿnī mecmūʿu bir-den geldiler" demek olur ve masdar ol-duğuna göre bi-maʿnā mefʿūl olup مَجْمُوعٌ [mecmūʿ] maʿnāsına olur.

اَلْقَطِيبَةُ [el-ḳaṭībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] vez-ninde) Cemāʿat ve gürūh maʿnāsınadır; yukālu: جَاؤُوا بِقَطِيبَتِهِمْ أَيْ بِجَمَاعَتِهِمْ Ve

قَطِيبَةٌ [ḳaṭībet] Karışık keçi ve koyun sütü-ne denir; ʿalā-kavlin karışık nāka ve ko-yun sütüne denir.

[ق ط ر ب]

اَلْقُطْرُبُ [el-ḳuṭrub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezni-nde) Uğruya denir, لِصٌّ [liṣṣ] maʿnāsına. Ve fāreye denir. Ve tüyü dökülmüş kurda denir ذِئْبٌ أَمْعَطُ [ẕiʾbun emʿaṭu] maʿnāsına. Ve gül-ı beyābānīnin ki koncoloz taʿbīr olunur erkeğine denir. Ve cāhil ve nādān kimseye denir. Ve korkak, cebān kimseye denir. Ve sefīh ve sebük-ser kimseye de-nir. Ve صَرْعٌ [ṣarʿ] marazına uğramış kim-seye denir. Ve

قُطْرُبٌ [ḳuṭrub] Istılāh-ı etıbbāda mālīḫūlyā ʿilletinden bir nevʿ ʿārızanın ismidir. Maʿlūm ola ki mālīḫūlyā lafz-ı Yūnānī ve bu ismle maʿrūf bir maraz adıdır. Sevdādan neşʾet eder. Üç kısm olur. Birinin māddesi cemīʿ-i bedene şāmildir ve biri dimāgda olur ve biri mirākiyālarda olur, ʿalāmeti seherdir ve yaramaz vākıʿalar görmektir ve ednā sebebden mahzūn olmak ve tīz darılmak ve korkmayacak nesneden kork-maktır. Şārihin vasfına göre قُطْرُبٌ [ḳuṭrub]

kısm-ı evveldir ki maʿāzallāhi taʿālā kara sevdā olacaktır. Ve

قُطْرُبٌ [ḳuṭrub] Küçük köpeğe denir, mastı ve zağar ve fino gibi. Ve küçük ve hurde cinnīlere denir, صِغَارُ الْجِنِّ [ṣiġārü'l-cinn] maʿnāsına. Ve

قُطْرُب[ḳuṭrub] Hafīf ve sebük-meşreb kimseye denir ki şelfe ve yelkovan taʿbīr olunur; bir dakīka bir mahalde ārām eylemeyip dāʾimā beri öte hareket üzere olur. Ve

قُطْرُبٌ [ḳuṭrub]Bir kuş adıdır. Ve bir böcek adıdır ki bütün gündüz beri öte gezip aslā bir yerde ārām ve karār eylemez. *Nihāye*'de "لاَ أَعْرِفَنَّ أَحَدَكُمْ جِيفَةَ لَيْلٍ قُطْرُبَ نَهَارٍ" hadīsinde قُطْرُبٌ [ḳuṭrub] bir böcektir ki bütün gündüz gezip yürür, tamāmī-i nehārında havāyic-i dünyeviyyesine pūyān olup gece oldukta bī-tāblıktan sabāha kadar cīfe gibi yatan kimse ona teşbīh olunmuştur. Ve

قُطْرُبٌ [Ḳuṭrub] Sībeveyhi hazretlerinin tilmīzī olan Muḥammed b. el-Mustenīr en-Naḥvī lakabıdır. Her gün çin seherden bāb-ı Sībeveyhi'ye mülāzım olmakla Sībeveyhi ne vakt ki kapısını küşād eylese pīş-gāhında mevcūd bulmağın kendisine مَا أَنْتَ إِلاَّ قُطْرُبُ لَيْلٍ demekle قُطْرُبٌ [ḳuṭrub] ile mülakkab ve meşhūr olmuştur.

اَلْقَطْرَبَةُ [el-ḳaṭrabet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ʿAcele ve sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَطْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: قَطْرَبَهُ إِذَا صَرَعَهُ

اَلتَّقَطْرُبُ [et-taḳaṭrub] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Beri öte başını salıp oynatmak maʿnāsınadır; yukālu: تَقَطْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا حَرَّكَ رَأْسَهُ Ve قُطْرُبٌ [ḳuṭrub] dedikleri böcek gibi aslā bir dakīka ārām eylemeyip müteharrik bi'z-zarūre olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَقَطْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا تَشَبَّهَ بِالْقُطْرُبِ

[ق ع ب]

اَلْقَعْبُ [el-ḳaʿb] (ḳāf'ın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Ağaçtan düzülmüş iri ve kalın ve karınlı çanağa ve kavataya denir; ʿalā-kavlin çekece ve ortaca olanına yāhūd bir adam kandıracak mikdār su alan çanağa denir. Cemʿi أَقْعُبٌ [aḳʿub] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] gibi ve قِعَابٌ [ḳiʿāb] gelir, كِتَابٌ [kitāb] vezninde ve قِعَبَةٌ [ḳiʿabet] [gelir] عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde ki cemʿ-i kesretleridir. Ve

قَعْبُالْكَلاَمِ [ḳaʿbu'l-kelām] Lakırdının gavr ve kaʿrına ve künhüne ıtlāk olunur; yukālu: هَذَا كَلاَمٌ لَهُ قَعْبٌ أَيْ غَوْرٌ وَقَعْرٌ

اَلتَّقْعِيبُ [et-taḳʿīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Davarın tırnağı çanak heyʾetinde değirmi ve içerisi çukurca olmak maʿnāsınadır ki قَعْبٌ [ḳaʿb] lafzından mutasarrıftır; yukālu: قَعَّبَ حَافِرُ الْفَرَسِ إِذَا كَانَ مُقَبَّبًا كَالْقَعْبِ Ve müteşeddık ve mütekellim geçinen kimse kelāmı verzişle çanak gibi ağızını açarak aksā-yı halkından tekellüm eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: قَعَّبَ فِي حَافِرٌ مُقَعِّبٌ أَيْ مُدَوَّرٌ Kāle fi'l-*Esās* الْكَلاَمِ إِذَا قَعَّرَ كَالْعَقْبِ وَفُلاَنٌ مُقَعِّبٌ أَيْ مُقَعِّرٌ لِلْمُتَشَدِّقِ الَّذِي يَتَكَلَّمُ بِأَقْصَى حَلْقِهِ وَيَفْتَحُ فَاهُ كَالْقَعْبِ

اَلْمُقَعَّبَةُ [el-muḳaʿʿabet] (ʿayn'ın şeddesiyle مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) قَعْبٌ [ḳaʿb] gibi değirmi ve içerisi çukurca olan göbeğe vasf olur; yukālu: سُرَّةٌ مُقَعَّبَةٌ إِذَا كَانَتْ كَالْقَعْبِ

اَلْقَاعِبُ [el-ḳāʿib] Pek uluyup haykırıcı olan kurda denir, ذِئْبٌ صَيَّاحٌ [ẕiʾbun ṣayyāḥun] maʿnāsına.

اَلْقَعْبَةُ [el-ḳaʿbet] (قَحْبَةٌ [ḳaḥbet] vezninde) Kutuya şebīh bir zarftır ki nisvān istiʿmāl ederler; ʿalā-kavlin bir nevʿ kapaklı kutu-

dur ki ʿArablar içine sevīk korlar.

قَعْبَةُ الْعِلْمِ [Ḳaʿbetu'l-ʿilm] (جَعْبَةُ الْجِلْمِ [caʿbetu'l-ḥilm] vezninde) Bādiye-i Şām'da Busayṭa nām mevziʿin kıble cānibinde bir arzın adıdır.

ٱلْقُعْبَةُ [el-ḳuʿbet] (شُعْبَةٌ [şuʿbet] vezninde) Dağlarda ve kayalarda olan hudāyī oyma çukura denir ki onda su irkilir. Baʿzı diyārlarda kak taʿbīr olunur.

ٱلْقَعِيبُ [el-ḳaʿīb] (قَرِيبٌ [ḳarīb] vezninde) ʿAded-i kesīre denir, ne olur ise olsun.

ٱلْقَعَنْبَاةُ [el-ḳaʿanbāt] عَقَنْبَاةٌ [ʿaḳanbāt] vezninde ve mürādifidir ki māddesinde zikr olundu; yukālu: عُقَابٌ فَعَنْبَاةٌ أَيْ عَقَنْبَاةٌ

[ق ع ث ب]

ٱلْعَقْثَبُ [el-ḳaʿṯeb] (ṯā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Çok şeyʾe denir, kesīr maʿnāsına.

ٱلْقَعْثَبَانُ [el-ḳaʿṯebān] (زَعْفَرَانٌ [zaʿferān] vezninde) قَعْثَبٌ [ḳaʿṯeb] maʿnāsınadır.

ٱلْقُعْثُبَانُ [el-ḳuʿṯubān] (ḳāf'ın ve ṯā'nın zammıyla) Osurgan böceğine şebīh bir böcek adıdır; otluk aralığında olur, yine o nevʿdendir.

[ق ع س ب]

ٱلْقَعْسَبَةُ [el-ḳaʿsebet] (sīn-i mühmele ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir korku sebebiyle yelip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: قَعْسَبَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا سَرِيعًا بِفَزَعٍ

ٱلْقُعَاسِبُ [el-ḳuʿāsib] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Uzun şeyʾe denir, tavīl maʿnāsına.

[ق ع ض ب]

ٱلْقَعْضَبُ [el-ḳaʿḍab] (ḍād-ı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Cüssesi iri ve yumru olup cerī ve tünd ve şedīd olan insān ve hayvāna denir. Ve

قَعْضَبٌ [Ḳaʿḍab] Selefte bir recül ismidir ki mızrak yalmanları yapar idi.

ٱلْقَعْضَبَةُ [el-ḳaʿḍabet] (قَحْطَبَةٌ [ḳaḥṭabet] vezninde) Kahr ve şiddetle istīsāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَعْضَبَهُ إِذَا اسْتَأْصَلَهُ بِشِدَّةٍ

ٱلْقَعْضَبِيُّ [el-ḳaʿḍabiyy] (أَحْمَرِيٌّ [aḥmeriyy] vezninde) Yavuz ve şedīd olan deveye denir ki nefsine mensūbdur; yukālu: قَرَبٌ قَعْضَبِيٌّ أَيْ شَدِيدٌ Ve قَرَبٌ [ḳarab] fethateynle خِمْسٌ [ḫims] gibi mesāfe-i ظَمْأٌ [ẓamaʾ] ı belki o mesāfeyi tayy eylemeğe denir. ʿAlā-vechi'l-istiʿāre develerine ıtlāk olunmuştur.

[ق ع ط ب]

ٱلْقَعْطَبَةُ [el-ḳaʿṭabet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: قَعْطَبَهُ إِذَا قَطَعَهُ

ٱلْقَعْطَبِيُّ [el-ḳaʿṭabiyy] قَعْضَبِيٌّ [ḳaʿḍabiyy] vezninde ve mürādifidir; yukālu: قَرَبٌ قَعْطَبِيٌّ أَيْ شَدِيدٌ

[ق ع ق ب]

ٱلْقَعْقَبَةُ [el-ḳaʿḳabet] (ḳāf'la دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yaralamak maʿnāsınadır; yukālu: قَعْقَبَهُ إِذَا جَرَحَهُ

[ق ع ن ب]

ٱلْعَقْنَبُ [el-ḳaʿneb] (nūn'la جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Sulb ve şedīd olan şeyʾe denir. Ve arslana ıtlāk olunur. Ve erkek tilkiye denir. Ve

قَعْنَبٌ [Ḳaʿneb] İmām Mālik, *Muvaṭṭā*'sı rüvātından Muḥammed b. Mesleme'nin ceddi ismidir.

ٱلْقُعَانِبُ [el-ḳuʿānib] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) قَعْنَبٌ [ḳaʿneb] ile iki evvelki maʿnālarda mürādiftir.

ٱلْقَعْنَبَةُ [el-ḳaʿnebet] (قَحْطَبَةٌ [ḳaḥṭabet] vez-

ninde) Baʿzı burunda olan eğrilik hāletine denir. Ve bodur, kūtāh-kadd hatuna denir; yukālu: مَرْأَةٌ قَعْنَبَةٌ أَيْ قَصِيرَةٌ

اَلْقُعْنُبُ [el-ḳuʿnub] (قُنْفُذٌ [ḳuʿnub] vezninde) Eğri olan buruna denir; yukālu: أَنْفٌ قُعْنُبٌ أَيْ مُعْوَجٌّ وَفِيهِ قَعْنَبَةٌ أَيِ اعْوِجَاجٌ

اَلْقَعَنْبَاةُ [el-ḳaʿanbāt] (عَقَنْبَاةٌ [ʿaḳanbāt] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu; yukālu: عُقَابٌ قَعَنْبَاةٌ أَيْ عَقَنْبَاةٌ Müʾellif bunu ānifen قَعْبٌ [ḳaʿb] māddesi zeylinde dahi sebt eylemekle zāhiren nūn'unun ziyādesine zāhib olan kavle dahi riʿāyet ve işāret için burada dahi resm eylemiştir.

[ق ق ب]

اَلْقَيْقَبُ [el-ḳayḳab] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Atın eyerine denir, سَرْجٌ [serc] maʿnāsına. Ve bir nevʿ ağaç kerestesine denir ki ondan kaltak ittihāz olunur. Şārihin beyānına göre Fārisīde āzād-ı dıraht dedikleri şecerdir ki çitlenbik ağacıdır. Kezālik tesbīh ağacının kebīr nevʿidir. İkisinin de kerestesi be-gāyet sulb ve metīn olur. Ve

قَيْقَبٌ [ḳayḳab] Eyerin iki kaşlarına doladıkları kayışa ve sırıma denir. Ve at geminde olan şol demire denir ki gem damağı taʿbīr olunan çatal demir ki atın ağızına girer, onun ortasında olur.

اَلْقَيْقُبَانُ [el-ḳayḳubān] (خَيْزُرَانٌ [ḫayzurān] vezninde) قَيْقَبٌ [ḳayḳab] ile iki evvelki maʿnālarda mürādiftir.

اَلْقَيْقَابُ [el-ḳayḳāb] (رَيْحَانٌ [reyḥān] vezninde) Beze saykal vuracak mühreye denir; hālen kāğıd mühresine de denir.

[ق ل ب]

اَلْقَلْبُ [el-ḳalb] (ḳāf'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Bir nesneyi geriye döndürmek ve çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: قَلَبَ الشَّيْءَ قَلْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَوَّلَهُ عَنْ وَجْهِهِ Ve bir kimsenin yüreğine vurmak yāhūd dokunmak maʿnāsınadır, gerek hakīkī olsun ve gerek maʿnevī olsun ki gönüle dokunmak taʿbīr olunur; yukālu: قَلَبَ فُلَانًا قَلْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا أَصَابَ فُؤَادَهُ Ve bir nesneyi tersine çevirmek ve içerisini taşra döndürmek maʿnāsınadır; yukālu: قَلَبَ الشَّيْءَ إِذَا حَوَّلَ ظَهْرَ لِبَطْنٍ Burada lām, عَلَى [ʿalā] maʿnāsınadır.

Başāʾir'den müstefād olduğu üzere قَلْبٌ [ḳalb] bir nesneyi halkī yā tabīʿī yā caʿlī cihetinden çevirip döndürmek, ʿaks ve tahvīl maʿnāsınadır. Ve bunun beş sūreti vardır: zīri bālāya ve zahrı batna döndürmek ki tersine çevirmek taʿbīr olunur. Ve şimāli yemīne yāhūd yemīni şimāle ve yüzü arkaya döndürmekten ʿibārettir. Ve kalb-i ıstılāhī "داماد" ve "رَبَّكَ فَكَبِّرْ" ve "دَامَ" ve "سِرْ فَلاَ كَبَابِكَ الْفَرَسُ" ve "عُلاَ الْعِمَادُ" kelāmı gibi ki kalb-i müstevīdir. Ve ʿArablar قَلَبَ اللهُ فُلَانًا إِلَيْهِ derler, تَوَفَّاهُ maʿnāsına ki mecāzdır, niteki أَقْلَبَهُ إِلَيْهِ dahi derler, mebdeʾ ve meʿād olması mülāhazasıyladır. Ve

قَلْبٌ [ḳalb] Ağacından hurmā beynisi çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: قَلَبَ النَّخْلَةَ إِذَا نَزَعَ قَلْبَهَا Ve hurmā koruğu kızarmak maʿnāsınadır; yukālu: قَلَبَتِ الْبُسْرَةُ إِذَا احْمَرَّتْ Ve

قَلْبٌ [ḳalb] Yüreğe denir, فُؤَادٌ [fuʾād] maʿnāsına, Fārisīde dil denir; ʿalā-kavlin istiʿmālde فُؤَادٌ [fuʾād]dan ahasstır ki lisānımızda ona gönül taʿbīr olunur. Mütercim der ki *Nihāye*'de işbu: "أَتَاكُمْ أَهْلُ الْيَمَنِ هُمْ أَرَقُّ قُلُوبًا وَأَلْيَنُ أَفْئِدَةً" hadīsinde demiştir ki maʿrūf olan قَلْبٌ [ḳalb] ve فُؤَادٌ [fuʾād] birdir ki takallüb iʿtibārıyla قَلْبٌ [ḳalb] ve tefeʾüd ve tevakkud iʿtibārıyla فُؤَادٌ [fuʾād] ıtlāk

olunmuştur. Ve ʿinde'l-baʿz فُؤَادٌ [fuʾād] yüreğin vasatına denir ve ʿalā-kavlin yüreğin perdesine denir ve قَلْبٌ [ḳalb] habbe ve süveydāsından ʿibārettir. Ve ehl-i tahkīk ʿindinde قَلْبٌ [ḳalb] yürek taʿbīr olunan lahm-ı cismānī-i sanavberīye taʿalluk eden latīfe-i rabbāniyyeden ʿibārettir ki cemīʿ-i kuvvetin mebdeʾidir, niteki دِمَاغٌ [dimāġ] cemīʿ-i havāssın mebdeʾidir. Hukemā ʿindinde bu hakīkat-i insāniyyedir ki nefs-i nātıka ve rūh-ı bātıne taʿbīr ederler. Ve yürek nefs-i nātikanın taht-ı saltanatıdır. Ve işbu "إِنَّ فِي ابْنِ آدَمَ مُضْغَةً إِذَا صَلُحَتْ صَلُحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ" hadīsinde قَلْبٌ [ḳalb]den murād latīfe-i mezkūredir ki menbaʿ-ı feyz ü hayāttır.

Ve baʿzı muhakkıkīn dediler ki قَلْبٌ [ḳalb] yedi tabakayı müştemildir: 1. صَدْرٌ [ṣadr]dır ki mahall-i İslām ve mahall-i vesvāstır. 2. قَلْبٌ [ḳalb]dir ki mahall-i īmāndır. 3. شِغَافٌ [şiġāf]tır ki mahall-i mahabbetü'l-halktır. 4. فُؤَادٌ [fuʾād] dır ki mahall-i rüʾyetü'l-Hak'tır. 5. حَبَّةُ الْقَلْبِ [ḥabbetu'l-ḳalb]dır ki mahall-i mahabbetü'l-Hak'tır. 6. سُوَيْدَاءُ [suveydāʾ] dır ki mahall-i ʿulūm-ı dīniyyedir. 7. مُهْجَةُ الْقَلْبِ [muhcetu'l-ḳalb]dir ki mahall-i tecellī-i sıfāt-ı ilāhiyyedir. Ve قَلْبٌ [ḳalb] ıtlākı takallübden yāhūd lübb ve hālis maʿnāsından meʾhūzdur. Ve irādetü'l-mahal iʿtibārıyla قَلْبٌ [ḳalb]den ʿakl ve fehm ve şecāʿat makūlesi irāde olunur. Kaldı ki lisānımızda yürek dediğimiz cānib-i eyserde muʿallak olan mudga-i maʿhūdedir. Lākin bir gönlümüz dahi vardır ki sükūn ve hareket ve meyl ve istikrāh makūlesi hāletin medārıdır. Müʾellifin kavl-i sānīsi buna mülāyim oluyor ki فُؤَادٌ [fuʾād] yüreğe ve قَلْبٌ [ḳalb] gönüle denir ki her kuvvetin mebdeʾi olacaktır. İntehā. Ve

قَلْبٌ [ḳalb] ʿAkl ve hūş maʿnāsına da istiʿmāl olunur. Ve her şeyʾin lübbüne ve mahz ve hālisine denir; yukālu: هُوَ قَلْبُهُ أَيْ مَحْضُهُ وَخَالِصُهُ Ve

قَلْبٌ [Ḳalb] Benī Suleym cemāʿatine mahsūs sengistānda bir su adıdır. Ve

قَلْبٌ [ḳalb] Hurmā beynisi taʿbīr olunan şeyʾe denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve soyu pāk ve hālis olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ قَلْبٌ أَيْ مَحْضُ النَّسَبِ

اَلْإِقْلَابُ [el-iḳlāb] (hemzenin kesriyle) قَلْبٌ [ḳalb] gibi bu dahi bir nesneyi geri çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْلَبَهُ إِذَا حَوَّلَهُ عَنْ وَجْهِهِ Ve ʿArablar أَقْلَبَ اللهُ فُلَانًا إِلَيْهِ derler, تَوَفَّاهُ maʿnāsına, niteki ānifen sülāsīde zikr olundu. Ve bir nesnenin taşra yüzü kurumak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَقْلَبَ الْعِنَبُ إِذَا يَبِسَ ظَاهِرُهُ Ve bir şeyʾin dönüp çevrilmesi vakti yaklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْلَبَ الْخُبْزُ إِذَا حَانَ لَهُ أَنْ يُقْلَبَ Ve bu أَحْصَدَ الزَّرْعُ kabīlindendir. Ve bir kimsenin devesine قُلَابٌ [ḳulāb] marazı uğramak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْلَبَ الْقَوْمُ إِذَا أَصَابَ إِبِلَهُمُ الْقُلَابُ

اَلتَّقْلِيبُ [et-taḳlīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi cihetinden geri döndürmek maʿnāsınadır; yukālu: قَلَّبَهُ تَقْلِيبًا إِذَا حَوَّلَهُ عَنْ وَجْهِهِ Ve bir şeyʾin tersini çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: قَلَّبَهُ إِذَا حَوَّلَهُ ظَهْرًا لِبَطْنٍ Burada ظَهْرًا kelimesi bedeldir, حَوَّلَ ظَهْرَهُ عَلَى بَطْنِهِ sebkindedir.

اَلْقُلْبُ [el-ḳulb] (ḳāf'ın zammıyla) Bileziğe denir, سِوَارٌ [sivār] maʿnāsına. *Esās*'ın beyānına göre beyāzlıkta kalb-i nahleye teşbīhe mebnīdir. Ve

قُلْبٌ [ḳulb] Ak yılana ıtlāk olunur, hayye-i beyzāʾ maʿnāsına ki bu dahi teşbīh-i

mezbūre mebnīdir. Ve

قُلْبٌ [ḳulb] (ḳāf'ın harekāt-ı selāsıyla) Hurmā beynisi taʿbīr olunan nesneye denir, شَحْمَةُ النَّخْلِ [şaḥmetu'n-naḫl] maʿnāsına. Ve bu hurmā ağacının tepesinde olur, ak ve lezīz olur, Fārisīde ona pīh-i hurmā ve kütüb-i tıbbiyyede جُمَّارُ النَّخْلِ [cummāru'n-naḫl] derler. Ve ʿinde'l-baʿz قُلْبُ النَّخْلِ [ḳulbu'n-naḫl] hurmā ağacının ecved ve ebyaz ve eltaf olan yaprağına denir. Cemʿi أَقْلَابٌ [aḳlāb] gelir ve قُلُوبٌ [ḳulūb] gelir ve قِلَبَةٌ [ḳilebet] gelir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde. Ve

قُلْبٌ [ḳulb] (ḳāf'ın zammıyla= قَلْبٌ [ḳalb] gibi asl ve nesebi pāk ve hālis olan kişiye denir, pāk-nejād maʿnāsına; yukālu: رَجُلٌ قَلْبٌ وَقُلْبٌ أَيْ مَحْضُ النَّسَبِ

اَلْقُلْبَةُ [el-ḳulbet] (عُلْبَةٌ [ʿulbet] vezninde) Kırmızılık, حُمْرَةٌ [ḥumret] maʿnāsınadır; yukālu: فِي لَوْنِهِ قُلْبَةٌ أَيْ حُمْرَةٌ Ve soyu pāk ve hālis olan hatuna denir ki zikr olunan قُلْبٌ [ḳulb] lafzının müʾennesidir; yukālu: هِيَ قُلْبَةٌ أَيْ خَالِصَةُ النَّسَبِ

اَلْقَلِيبُ [el-ḳalīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Mutlakan kuyuya denir; ʿalā-kavlin eski ve kadīm olanına denir ki biʾr-i ʿādiyye taʿbīr olunur ve sahrālarda olup rabb ve hāfiri maʿlūm olmaz, gūyā ki ʿĀd kavminden kalmıştır. Ve قَلِيبٌ [ḳalīb] lafzı müzekker ve müʾennes olur. Cemʿi أَقْلِبَةٌ [aḳlibet] gelir, أَرْغِفَةٌ [erġifet] gibi ve قُلُبٌ [ḳulub] gelir zammeteynle ve قُلْبٌ [ḳulb] gelir lām'ın sükūnuyla. Şārih der ki *Esās*'ın beyānına göre قَلِيبٌ [ḳalīb] taşla içerisi örülmezden mukaddem kuyuya ıtlāk olunur, türābı قَلْبٌ [ḳalb] olduğuna mebnīdir.

اَلْقَالِبُ [el-ḳālib] (lām'ın kesriyle) Kızarmış hurmā koruğuna denir, zikr olunan humret maʿnāsındandır. Ve

قَالِبٌ [ḳālib] Kuyumcuların cevher-i zāʾib ifrāg eyledikleri مِثَالٌ [miṯāl] tarzında zarfa denir. Ve bunda lām'ın fethiyle istiʿmāl ekserdir ki mā-yuklebu-bihi demek olur. Türkīde dahi kālıb taʿbīr olunur. Baʿdehu papuççu ve sāʾir güne kālıblarda dahi şāyiʿ olmuştur. Şihāb'ın tahrīrine göre kāleb-i Fārisī muʿarrebidir. vākıʿā *Burhān*'da dahi öylece mersūmdur, lākin māddenin muktezāsı üzere muʿarreb ıtlākına hācet olmadığı kalb-i selīm erbābına pūşīde değildir.

قَالِبُ اللَّوْنِ [ḳālibu'l-levn] (طَالِبُ الْعَوْنِ [ṭālibu'l-ʿavn] vezninde) Şol yavruya denir ki anası levnine mugāyir ola, gūyā ki levnini kalb eylemiştir; yukālu: شَاةٌ قَالِبُ لَوْنٍ إِذَا كَانَتْ عَلَى غَيْرِ لَوْنِ أُمِّهَا

اَلْقِلِّيبُ [el-ḳillīb] (lām'ın teşdīdiyle سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) ve

اَلْقَلُّوبُ [el-ḳallūb] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) ve

اَلْقِلَّوْبُ [el-ḳillevb] (سِنَّوْرٌ [sinnevr] veznide) ve

اَلْقَلُوبُ [el-ḳalūb] (قَبُولٌ [ḳabūl] vezninde) ve

اَلْقِلَابُ [el-ḳilāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Kurda ıtlāk olunur, çobanları ve koyunları fırıl fırıl döndürdüğü için.

اَلْقَلَبَةُ [el-ḳalebet] (غَلَبَةٌ [ġalebet] vezninde) Taʿab ve mihnet ve maraza ıtlāk olunur, firāşında ve mekānında āsūde olmayıp derd ve meşakkatle takallübe bāʿis olduğu için; yukālu: مَا بِهِ قَلَبَةٌ أَيْ دَاءٌ وَتَعَبٌ Şārihin beyānına göre bunun istiʿmāli nefy makāmına mahsūstur.

اَلتَّقَلُّبُ [et-teḳallub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-

de) Beri öte dönüştürmek maʿnāsınadır. Bu münāsebetle umūr u mesālihinde merām ve dil-hāh üzere tasarruf eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَقَلَّبَ فِي ٱلْأُمُورِ إِذَا تَصَرَّفَ فِيهَا كَيْفَ شَاءَ

ٱلْقُلَّبُ [el-ḳulleb] (ḳāf'ın zammı ve lām-ı müşeddedenin fethiyle) Kesīrü't-takallüb olan kişiye denir, baʿdehu zihn ve kiyāset ve rüşd ve fetānet yāhūd kesret-i tecribe sebebiyle umūrun her tarafına taklīb-i fikr ederek idrāk ve ıttılāʿ sāhibi, ʿākıbet-endīş ve kār-āzmūde ve mütebassır ve kār-güzār adama ıtlāk olunmuştur, niteki bu veznde حُوَّلٌ [ḥuvvel] dahi bu maʿnāda müstaʿmeldir. Ve ekserī قُلَّبٌ [ḳulleb] kelimesi ona teʾkīd-güne īrād olunur ve nefslerine dahi nisbet olunur; yukālu: رَجُلٌ حُوَّلٌ قُلَّبٌ وَحُوَّلِيٌّ قُلَّبِيٌّ وَحُوَّلِيٌّ قُلَّبٌ أَيْ مُحْتَالٌ بَصِيرٌ بِتَقْلِيبِ ٱلْأُمُورِ Zātında rüşd ve dirāyet sāhibi olmakla iʿmāl-i fikr ve taklīb-i zihn eyleyerek yāhūd ez-kadīm umūr u mesālihte kesret-i takallüb ile her emrin ʿörfüne vākıf ve cihet-i sühūletini ʿārif dāhiye olmakla umūru mülk edinmiş gibi olup her ne kadar emr düşvār ise bir takrīb damarını bulup sühūletle onu intāc eylemeğe muktedir adam olacaktır.

ٱلْمِقْلَبُ [el-miḳleb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Ekincilerin çapa demirine denir ki onunla zirāʿat olunacak tarlanın toprağını taşra döndürüp devirirler. Ve kulağı devrik olan insān ve hayvāna denir, مَقْلُوبَةُ ٱلْأُذُنِ [maḳlūbetu'l-uẕun] maʿnāsına.

ٱلْقَلَبُ [el-ḳaleb] (fethateynle) Dudak taşra dönüp devrik olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَلِبَ الرَّجُلُ قَلَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَتْ شَفَتُهُ مُنْقَلِبَةً ve yukālu: قَلِبَتِ الشَّفَةُ قَلَبًا إِذَا كَانَتْ مُنْقَلِبَةً

ٱلْأَقْلَبُ [el-aḳleb] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Dudağı devrik olan adama denir.

ٱلْقَلْبَاءُ [el-ḳalbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Devrik dudağa denir; yukālu: رَجُلٌ أَقْلَبُ وَشَفَةٌ قَلْبَاءُ

ٱلْقَلُوبُ [el-ḳalūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Kesīrü't-takallüb olan kimseye denir, gerek zāhirī ve gerek maʿnevī olsun ki كَثِيرُ التَّلَوُّنِ [keṯīru't-televvun] demek olur.

قُلُبٌ [Ḳulub] (zammeteynle) Benī ʿĀmir kabīlesi yurdunda bir niçe suyun adıdır.

قُلَيْبٌ [Ḳuleyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Necd ülkesinde Rebīʿa kabīlesine mahsūs bir su adıdır. Ve Benī ʿĀmir diyārında bir dağın adıdır. Bunda أَمِيرٌ [emīr] vezninde dahi zebān-zeddir. Ve Temīm kabīlesinden bir batnın adıdır. Ve

قُلَيْبٌ [ḳuleyb] Bir nevʿ boncuk adıdır ki onunla teshīr-i kulūb için efsūn ederler.

ذُو الْقَلْبَيْنِ [Ẕu'l-Ḳalbeyn] Fihr kabīlesinden Cemīl b. Maʿmer nām kimsenin lakabıdır. Be-gāyet kuvvet-i hāfıza sāhibi olduğundan Ḳureyş ona ذُو الْقَلْبَيْنِ [Ẕu'l-Ḳalbeyn] ile telkīb eylediler. İşbu ﴿مَا جَعَلَ اللهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ﴾ الآية kerīmesi onun hakkında nāzil olmuştur. Mervīdir ki mezbūr be-gāyet zīrek ve kuvvet-i hāfızaya mālik olmakla "Benim iki kalbim vardır, her biriyle taʿakkul ederim ve her biri hāşā Hazret-i Muḥammed'in kalb ve ʿaklından efdal ve eslemdir" diye lāf ve güzāf eder idi. Vaktā ki Bedr gazāsında münhezim olan müşrikūn ile berāber mersūm dahi münhezim olmakla papuçunun bir teki elinde ve bir teki ayağında firār eder iken Ebū Sufyān tesādüf edip "Bu ne hāldir?" diye suʾāl eyledikte, ʿaskerlerinin inhizāmını ihbār edip tekrār "Yā böylece pābūşun biri elinde ve birisi ayağında olmak ne

olsun?" diye istifsār eyledikte ʿacībdir ki "Hālen ikisi de ayağımdadır, elime aldığımı hiç idrāk edemiyorum!" demekle kalb-i vāhidinde dahi halel olduğu nümāyān olmuştur.

أَبُو قِلَابَةَ [Ebū Ḳilābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Tābiʿīnden ʿAbdullāh b. Zeyd el-Cermī lakabıdır.

اَلْمُنْقَلَبُ [el-munḳaleb] (mīm'in zammı ve lām'ın fethiyle) Masdar-ı mīmīdir, إِنْقِلَابٌ [inḳilāb] bābından ki dönmek maʿnāsınadır. Ve ism-i mekān olur ki dönecek yere denir; yukālu: إِنْقَلَبَ فُلَانٌ سُوءَ مُنْقَلَبٍ ve yukālu: كُلُّ أَحَدٍ يَصِيرُ إِلَى مُنْقَلَبِهِ

اَلْقُلَابُ [el-Ḳulāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Esed kabīlesi diyārında bir dağın adıdır. Ve

قُلَابٌ [ḳulāb] Yüreğe ʿārız olan maraza yaʿnī yürek ağrısına denir. Ve deve kısmına mahsūs bir ʿillet adıdır ki yüreğinde zuhūr ve gününde ihlāk eder.

اَلْمَقْلُوبُ [el-maḳlūb] Zikr olunan قُلَابٌ [ḳulāb] marazına uğramış kimseye, kezālik deveye denir; yukālu: قُلِبَ الرَّجُلُ وَالْبَعِيرُ عَلَى الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَقْلُوبٌ

قُلْبَيْنُ [Ḳulbeyn] (ḳāf'ın zammı ve bā'nın fethi ve kesriyle) Dimaşḳ türābında bir karye adıdır.

[ق ل ط ب]

اَلْقَلْطَبَانُ [el-ḳalṭabān] قَرْطَبَانٌ [ḳarṭabān] vezninde ve mürādifidir ki tafsīl olundu.

[ق ل ه ب]

اَلْقَلْهَبُ [el-ḳalheb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Şol kimseye denir ki gemi arslanı gibi iri ve dızman ve elinden hayr ve şerr gelmez ʿāciz ve nādān ve girān-cān ola.

اَلْقَلْهَبَةُ [el-ḳalhebet] (سَلْهَبَةٌ [selhebet] vezninde) Ak buluta denir, sehābe-i beyzāʾ maʿnāsına.

اَلْقَلْهَبَانُ [el-ḳalhebān] (قَلْطَبَانٌ [ḳalṭabān] vezninde) Pek uzun adama denir.

[ق ن ب]

اَلْقُنْبُ [el-ḳunb] (ḳāf'ın zammı ve nūn'un sükūnuyla) Mutlakan dābbe zekerinin kabı olan deriye denir ki çekip onda setr eder; ʿalā-kavlin at ve katır ve eşek makūlesi bütün tırnaklı olanlara mahsūstur. Ve

قُنْبٌ [ḳunb] Nisā tāʾifesinin fercleri ortasında olan lahm-ı zāʾide denir ki dılak taʿbīr olunur Ve geminin büyük olan yelkenine denir, قَابِيَةٌ [ḳābiyet] gibi, شِرَاعٌ عَظِيمٌ [şirāʿ ʿaẓīm] maʿnāsına.

اَلْقَنِيبُ [el-ḳanīb] (قَرِيبٌ [ḳarīb] vezninde) Buluta denir, سَحَابٌ [seḥāb] maʿnāsına. Ve cemāʿat-i insāniyyeye denir. Baʿzı nüshada جَمَاعَاتٌ [cemāʿāt] yerine جَمَاعَةٌ [cemāʿat] mersūm olmakla savāb olan dahi budur.

اَلْقِنَّبُ [el-ḳinneb] (دِنَّمٌ [dinnem] vezninde) ve

اَلْقُنَّبُ [el-ḳunneb] (خُرَّمٌ [ḫurrem] vezninde) Ketenden bir nevʿ ismidir; Türkīde kendir ve kenevir dedikleridir ki kabuğundan ip ve urgan bükülür. Hālen kınnab taʿbīr eylediğimiz ince sicim onunla müsemmādır.

اَلْقُنَّابَةُ [el-ḳunnābet] (رُمَّانَةٌ [rummānet] vezninde) Hūşe ve sünbüle müctemiʿ olacak ekin yapraklarına denir ki içlerinde sünbüle tekevvün eylediği yapraklar olacaktır, عَصِيفَةٌ [ʿaṣīfet] dahi böyledir.

اَلتَّقْنِيبُ [et-taḳnīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Ekin kısmı içinde sünbüle tekevvün ve ictimāʿ edecek yaprak vermek maʿnāsınadır; yukālu: قَنَّبَ الزَّرْعُ تَقْنِيبًا إِذَا

أَعْصَفَ Ve süvārī tāʾifesi مِقْنَبٌ [miḳneb] olmak maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: قَنَّبَ الْخَيْلُ إِذَا صَارُوا مِقْنَبًا

اَلْمِقْنَبُ [el-miḳneb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Arslanın pençesine denir. Ve avcı çantasına denir ki içine şikār korlar. Ve otuzdan kırka varınca olan süvārī gürūhuna denir; ʿalā-kavlin üç yüz kadar olanına denir. Kāle fi'n-*Nihāye*: وَفِي حَدِيثِ عُمَرَ وَاهْتِمَامِهِ لِلْخِلَافَةِ "فَذُكِرَ لَهُ سَعْدٌ فَقَالَ ذَاكَ إِنَّمَا يَكُونُ فِي مِقْنَبٍ فِي مَقَانِبِكُمْ" اَلْمِقْنَبُ جَمَاعَةُ الْخَيْلِ وَالْفُرْسَانِ وَقِيلَ هِيَ دُونَ الْمِائَةِ يُرِيدُ أَنَّهُ صَاحِبُ حَرْبٍ وَجُيُوشٍ وَلَيْسَ بِصَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ

اَلْقِنَابُ [el-ḳināb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْقُنْبُ [el-ḳunb] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) ve

اَلْمِقْنَابُ [el-miḳnāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Bunlar da arslanın pençesine denir.

اَلْإِقْنَابُ [el-iḳnāb] (hemzenin kesriyle) Süvārīler cemʿ olup zikr olunan مِقْنَبٌ [miḳneb] kadar olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْنَبَ الْخَيْلُ إِذَا صَارَ مِقْنَبًا Ve bir kimseden sakınıp gizlenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْنَبَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَخْفَى مِنْ غَرِيمٍ أَوْ ذِي سُلْطَانٍ

اَلتَّقَنُّبُ [et-teḳannub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) إِقْنَابٌ [iḳnāb] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: تَقَنَّبَ الْخَيْلُ بِمَعْنَى أَقْنَبَ

اَلْقُنَابَةُ [el-Ḳunābet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Medīne-i münevvere'de bir kule adıdır. Ve nūn'un teşdīdiyle de zebān-zeddir.

اَلْقَنْبُ [el-ḳanb] (ḳāf'ın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Girmek maʿnāsınadır; yukālu: قَنَبَ فِيهِ قَنْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَخَلَ Ve asmadan üzüme zarar verecek şeyʾi kesmek maʿnāsınadır; yukālu: قَنَبَ الْعِنَبَ إِذَا قَطَعَ عَنْهُ مَا يُؤْذِي حَمْلَهُ Ve ağacın çiçeği kapçığından yarıp çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: قَنَبَ الزَّهْرُ إِذَا خَرَجَ عَنْ أَكْمَامِهِ

اَلْقُنُوبُ [el-ḳunūb] (غُرُوبٌ [ġurūb] vezninde) Güneş batmak maʿnāsınadır; yukālu: قَنَبَتِ الشَّمْسُ قُنُوبًا إِذَا غَابَتْ

اَلْقَانِبُ [el-ḳānib] Pek ürüyüp uluyucu olan kurda denir, ذِئْبٌ عَوَّاءٌ maʿnāsına. Ve cüst ü çālāk peyk ve sāʿīye denir ki piyāde ulak olacaktır.

اَلْقِنْيَابُ [el-ḳinyāb] (ḳāf'ın kesriyle) Bu dahi peyk-i çālāka denir.

اَلْقِنَابُ [el-ḳināb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Yayın kirişine denir; yukālu: شَدَّ قِنَابَ الْقَوْسِ أَيْ وَتَرَهَا Ve

قِنَابُ الزَّرْعِ [ḳinābu'z-zerʿ] Ekin ibtidā hūşe vermeğe başladıkta tepesinde tekevvün ve ictimāʿ eden değirmi yapraklara denir; ḳāf'ın zammıyla da lügattır. Müʾellif bunu قُنَّابَةٌ [ḳunnābet] zeylinde zikr eyleseydi muntazam ve mülteʾim olur idi.

اَلْمَقَانِبُ [el-meḳānib] (mīm'in fethiyle) Sürüden koyun ve keçi şikārına dadanıp öğrenmiş kurtlara denir, ذِئَابٌ ضَارِيَةٌ maʿnāsına. Şārihin beyānına göre müfredi yoktur yāhūd gayr-i kıyās üzere قَانِبٌ [ḳānib]in cemʿidir.

اَلْقُنُوبُ [el-ḳunūb] (ḳāf'ın zammıyla) Nebāt yā ağaç çiçeklerinin kapçıklarına denir, بَرَاعِيمُ النَّبَاتِ [berāʿīmu'n-nebāt] maʿnāsına. Müʾellifin وَأَكِمَّةُ زَهْرِهِ kavli ʿatf-ı tefsīrīdir, بَرَاعِيمُ [berāʿīm]in maʿnāsı muhtelefünfīh olmak hasebiyle. Ve bunun müfredi zāhiren قُنْبٌ [ḳunb]dür.

قَنْبَةُ [Ḳanbet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Ḥimṣ kazāsında ve Endelüs ülkesinde birer karye adlarıdır.

قُنُبَةُ [Ḳunubet] (zammeteynle) Yemen'de

bir karyedir.

[ق ن ع ب]

اَلْقِنْعَبُ [el-ḳinʿab] (سِبَطْرٌ [sibaṭr] vezninde) Anbār gibi vāsiʿü'l-cevf olan soğumsuz ekkāl adama denir; yukālu: رَجُلٌ قِنْعَبٌ أَيْ رَغِيبٌ نَهِمٌ

[ق و ب]

اَلْقَوْبُ [el-ḳavb] (صَوْبٌ [ṣavb] veznin-de) Yeri kazmak maʿnāsınadır. Şārihin beyānına göre değirmice kazmağa mahsūstur; yukālu: قَابَ ٱلأَرْضَ يَقُوبُ قَوْبًا إِذَا حَفَرَ Ve kuş yavru çıkarmak için yumurtasını yarmak maʿnāsınadır; yukālu: قَابَ الطَّائِرُ بَيْضَتَهُ إِذَا فَلَقَهَا Ve korkup kaçmak maʿnāsınadır; yukālu. قَابَ الرَّجُلُ إِذَا هَرَبَ Ve yakın olmak maʿnāsına olmakla azdāddan olur; yukālu: قَابَ إِلَيْهِ إِذَا قَرُبَهُ Müʾellif gerçi bunu azdāddan add eyledi, lākin fi'l-hakīka beynlerinde şibh-i tezād vardır.

اَلتَّقْوِيبُ [et-taḳvīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi yeri kazmak maʿnāsınadır, çok kazmak yāhūd pek kazmak maʿnāsınadır; yukālu: قَوَّبَ ٱلأَرْضَ تَقْوِيبًا بِمَعْنَى قَابَهَا Ve bir nesneyi yerinden çekip koparmak maʿnāsınadır; yukālu: قَوَّبَ الشَّيْءَ إِذَا قَلَعَهُ Ve yere bir nesne ile eser ve nişān eylemek maʿnāsınadır, çukur ve ocak kazmak gibi; tekūlu: قَوَّبَتُ ٱلأَرْضَ أَيْ أَثَّرْتُ فِيهَا ve yukālu: قَوَّبَ النَّازِلُونَ ٱلأَرْضَ إِذَا أَثَّرُوا فِيهَا

اَلْقُوبُ [el-ḳūb] (ḳāf'ın zammıyla) Kuşun yumurtadan çıkan yavrusuna denir, فَرْخٌ [ferḫ] gibi. Cemʿi أَقْوَابٌ [aḳvāb] gelir.

اَلْقَائِبَةُ [el-ḳāʾibet] (نَائِبَةٌ [nāʾibet] vezninde) ve

اَلْقَابَةُ [el-ḳābet] Bunlar da kuşun yumurtadan çıkan yavrusuna denir. Ve قَابَةٌ [ḳabet] lafzı قَائِبَةٌ [ḳāʾibet]ten muhaffeftir, حَاجَةٌ [hācet] kelimesi gibi. Ve قَائِبَةٌ [ḳāʾibet] ve قَابَةٌ [ḳabet] yumurtaya ıtlāk olunur. Ve bu عِيشَةٌ رَاضِيَةٌ kabīlinden yāhūd ذَاتُ قُوبٍ yaʿnī ذَاتُ فَرْخٍ olduğu iʿtibārıyla olur. Ve minhu'l-meselu: "تَخَلَّصَتْ قَائِبَةٌ مِنْ قُوبٍ" أَوْ قَابَةٌ مِنْ قُوبٍ أَيْ بَيْضَةٌ مِنْ فَرْخٍ Mesel-i mezbūr, sāhibinden yaʿnī hem-dem ve refīkinden munfasıl ve munkatıʿ olan kimse hakkında darb olunur. Zāhiren sıkletli olan hem-deminden infisāl olmak mülāyimdir. Ve Meydānī'de بَرِئَتْ ʿunvānıyla mersūmdur.

اَلْمُتَقَوِّبُ [el-muteḳavvib] (مُتَقَوِّمٌ [muteḳavvim] vezninde) Kabuğundan soyulup çıkmış nesneye denir ki kavlamış taʿbīr olunur; yukālu: شَيْءٌ مُتَقَوِّبٌ أَيْ مُتَقَشِّرٌ Ve kavlamış yılana denir. Ve şol insān ve hayvāna ıtlāk olunur ki uyuz ʿilletine uğramış olmakla derisi kavlayıp bi'l-cümle kılları ve tüyleri dökülmüş ola; yukālu: رَجُلٌ وَبَعِيرٌ مُتَقَوِّبٌ أَيْ تَقَلَّعَ عَنْ جِلْدِهِ الْجَرَبُ وَانْحَلَقَ شَعْرُهُ

اَلْقُوبَةُ [el-ḳūbet] (ḳāf'ın zamm ve meddiyle) ve

اَلْقُوَبَةُ [el-ḳuvebet] (ḳāf'ın zammı ve bā'nın fethiyle) ve

اَلْقُوبَاءُ [el-ḳūbāʾ] (ḳāf'ın zammı ve elifin meddiyle) ve

اَلْقُوَبَاءُ [el-ḳūvebāʾ] (ḳāf'ın zammı ve vāv'ın fethiyle) Deriyi kavlatan uyuz ʿilletine denir. Müʾellifin burada وَهِيَ الْقُوبَةُ kavlindeki zamīr-i müʿennes haberi iʿtibārıyladır.

اَلتَّقَوُّبُ [et-teḳavvub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesne yerinden kopmak maʿnāsınadır; yukālu: قَوَّبَهُ تَقْوِيبًا فَتَقَوَّبَ أَيْ قَلَعَهُ فَتَقَلَّعَ Ve kuşun yumurtası yavru çıkarken yarılmak maʿnāsınadır, niteki إِنْقِيَابٌ [inḳiyāb] dahi bu maʿnāyadır; yukālu: تَقَوَّبَتِ الْبَيْضَةُ إِذَا انْقَابَتْ وَذَلِكَ إِذَا انْفَلَقَتْ عَنْ فَرْخِهَا

اَلْقُوبَاءُ [el-ḳūbāʾ] (ḳāf'ın zammı ve vāv'ın

meddiyle) ve

اَلْقُوَبَاءُ [el-ḳuvebāʾ] (vāv'ın fethiyle) Uyuz ʿilletine ıtlāk olundukları gibi temregi ʿilletine dahi ıtlāk olunurlar. Mādde-i mezkūreden meʾhūzdur; yukālu: فِي جِلْدِهِ قُوبَاءُ وَقُوَبَاءُ وَهُوَ الَّذِي يَظْهَرُ فِي الْجَسَدِ وَيَخْرُجُ عَلَيْهِ Fārisīde bu ʿillete berīven derler, hafr ve takşīr maʿnāsından meʾhūzdur. Ve kelām-ı ʿArabda mazmūmetü'l-fāʾ ve sākinetü'l-ʿayn olan fuʿlāʾ vezninde bundan ve خُشَّاءُ [ḫuşşāʾ] kelimesinden gayrı vārid olmamıştır. Şārih, Cevherī'den مُزَّاءُ [muzzāʾ] kelimesini dahi nakl eylemiştir.

اَلْقُوبِيُّ [el-ḳūbiyy] (ḳāf'ın zammı ve yā'nın teşdīdiyle) Kuş pilici yemeğe düşkün olan kimseye denir; yukālu: هُوَ قُوَبِيٌّ أَيْ مُولَعٌ بِأَكْلِ الْفِرَاخِ

أُمُّ قُوبٍ [ummu ḳūb] (ḳāf'ın zammıyla) Âfet ve dāhiyenin künyesidir.

اَلْقُوَبُ [el-ḳuveb] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Yumurta kabuklarına denir. قُوَبَةٌ [ḳuvebet] müfredidir.

اَلْقُوَبَةُ [el-ḳuvebet] (ḳāf'ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Dāʾimā meskeninde mukīm ve sābit olup bir yere çıkmaz olan kişiye denir.

اَلْقَابُ [el-ḳāb] (نَابٌ [nāb] vezninde) Yayın kabzasıyla çile mahalli olan iki köşenin aralığına denir. Her yayda iki قَابٌ [ḳāb] olur. Ve

قَابٌ [ḳāb] Mikdār maʿnāsınadır.

اَلْقِيبُ [el-ḳīb] (ḳāf'ın kesriyle) Bu dahi mikdār maʿnāsınadır; yukālu: قَابَ بَيْنَهُمَا قَوْسٍ وَقِيبَ قَوْسٍ أَيْ قَدْرَ قَوْسٍ Kālallāhu taʿālā: ﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى﴾ أَيْ مِقْدَارَهُمَا Ve baʿzı müfessirīn قَلْبٌ [ḳalb]e haml ile قَابَيْ قَوْسٍ ile tefsīr eylediler ki tarafeynden iʿtibār olunmuştur; kemāl-i kurbiyyet-i maʿnevīden ʿibārettir. Ve قِيبٌ [ḳīb] lafzının aslı vāvīdir.

اَلْإِقْتِيَابُ [el-iḳtiyāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) İhtiyār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِقْتَابَهُ أَيِ اخْتَارَهُ

[ق هـ ب]

اَلْقَهْبُ [el-ḳahb] (ḳāf'ın fethi ve hā'nın sükūnuyla) Karamtık olan akçıl şeyʾe denir ki akçıl boz ve kül rengi ve şekerī olacaktır; yukālu: شَيْءٌ قَهْبٌ أَيْ أَبْيَضُ عَلَتْهُ كُدْرَةٌ Ve

قَهْبٌ [ḳahb] Ulu dağa denir. Ve yaşlı erkek deveye denir.

اَلْقُهْبَةُ [el-ḳuhbet] (حُمْرَةٌ [ḥumret] vezninde) Elvāndan şekerī boz renge denir.

اَلْقَهَبُ [el-ḳaheb] (fethateynle) Boz ve şeker renkli olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَهِبَ الشَّيْءُ قَهَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ قَهْبًا أَيْ أَبْيَضَ عَلَتْهُ كُدْرَةٌ

اَلْقَهْبَةُ [el-ḳahbet] (ḳāf'ın fethi ve hā'nın sükūnuyla) Zikr olunan قَهْبٌ [ḳahb] kelimesinden müʾennestir.

اَلْأَقْهَبَانِ [el-aḳhebāni] (tesniye bünyesiyle) Fīl ile cāmūsa ıtlāk olunur; cebel-i ʿazīm maʿnāsından meʾhūzdur.

اَلْقُهَابُ [el-ḳuhāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْقُهَابِيُّ [el-ḳuhābiyy] Nefsine nisbetle ak olan şeyʾe denir, أَبْيَضُ [ebyaḍ] maʿnāsına.

اَلْقَهْبِيُّ [el-ḳahbiyy] (ḳāf'ın fethi ve hā'nın sükūnuyla) Erkek keklik kuşuna denir, يَعْقُوبٌ [yaʿḳūb] maʿnāsına, boz renkli olduğu için.

اَلْقُهَيْبَةُ [el-ḳuhaybet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir nevʿ kuş adıdır. Şārih der ki Tihāme diyārında olur, yine keklik nevʿindendir.

اَلْقَهْوَبَةُ [el-ḳahevbet] ve

اَلْقَهْوَبَاةُ [el-ḳahevbāt] (ḳāf'ların ve hā'ların fethalarıyla) Bir nevʿ ok temrenine denir ki üç çatal olur; ʿalā-kavlin kısa nişān okuna denir. Ve kelām-ı ʿArabda bundan gayrı faʿavlā vezninde vārid olmamıştır, lākin *Teshīl*'de عَدَوْلَى [ʿadevlā] kelimesi faʿavlā vezninde olmak üzere mersūm olduğundan başka müʾellif dahi "ع،د،ل" māddesinde sebt eylemiştir.

اَلْإِقْهَابُ [el-iḳhāb] (hemzenin kesriyle) Taʿāmdan doymakla iştihā eylemeyip çekilmek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْهَبَ عَنِ الطَّعَامِ إِذَا أَمْسَكَ عَنْهُ وَلَمْ يَشْتَهِ

[ق هـ ز ب]

اَلْقَهْزَبُ [el-ḳahzeb] (zā-yı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Yerden yapma kısa tekeye denir, تَيْسٌ قَصِيرٌ [teys ḳaṣīr] maʿnāsına.

[ق هـ ق ب]

اَلْقَهْقَبُ [el-ḳahḳab] (ḳāf'la جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْقَهْقَبُّ [el-ḳahḳabb] (bā'nın teşdīdiyle قَهْقَرٌّ [ḳahḳarr] vezninde) İri cüsseli olup yaşlı olan insān ve hayvāna denir. Ve

قَهْقَبٌ [ḳahḳab] جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Uzun boylu olup ekūl ve vāsiʿü'l-cevf olan adama denir. Ve bādincāna denir ki sebzevāttandır.

[ق هـ ن ب]

اَلْقَهَنَّبُ [el-ḳahenneb] (nūn-ı müşeddede شَمَرْدَلٌ [şemerdel] vezninde) Omuzları göğüsüne düşmüş uzun ve muztaribü'l-kıyāfe kimseye denir; ʿalā-kavlin hemān pek uzun olan kimseye denir.

اَلْقَهْنَبَانُ [el-ḳahnebān] (زَعْفَرَانٌ [zaʿferān] vezninde) Bu dahi قَهَنَّبٌ [ḳahenneb] maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ قَهَنَّبٌ وَقَهْنَبَانٌ أَيْ طَوِيلٌ أَجْنَأُ أَوِ الطَّوِيلُ

اَلْمُقَهْنِبُ [el-muḳahnib] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Dāʾimā su üzere duran şeyʾe denir, gerek insān olsun ki dāʾimā suyu bekleyip oturur ve gerek sāʾir nesne olsun; yukālu: هُوَ مُقَهْنِبٌ أَيْ دَائِمٌ عَلَى الْمَاءِ

FASLU'L-KĀF
(فَصْلُ الْكَافِ)

[ك أ ب]

اَلْكَأْبُ [el-keʾb] (kāf'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) ve

اَلْكَأْبَةُ [el-keʾbet] (ضَرْبَةٌ [ḍarbet] vezninde) ve

اَلْكَآبَةُ [el-keʾābet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] veznin-de) Hüzn ve endūh sebebiyle gam-gīn ve şikeste-dil ve mütegayyirü'l-beşere ve muztaribü'l-hāl olmak maʿnāsınadır ki ta-salı olmak taʿbīr olunur; yukālu: كَئِبَ الرَّجُلُ كَأْبًا وَكَأْبَةً وَكَآبَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ سَيِّءَ الْحَالِ مَغْمُومًا مُنْكَسِرًا مِنْ حُزْنٍ

اَلْإِكْتِآبُ [el-iktiʾāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir hüzn ve endūh sebebiyle tasalanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِكْتَأَبَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى كَئِبَ

اَلْكَئِبُ [el-keʾib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْكَئِيبُ [el-keʾīb] (غَرِيبٌ [ġarīb] vezninde) ve

اَلْمُكْتَئِبُ [el-mukteʾib] (مُضْطَرِبٌ [muḍṭarib] vezninde) Vech-i mezkūr üzere tasalı olan kişiye denir. Ve

مُكْتَئِبٌ [mukteʾib] Karamtık nesneye de-nir ki tasalı kimsenin çehresi gibi olur; yukālu: رَمَادٌ مُكْتَئِبٌ أَيْ ضَارِبٌ إِلَى السَّوَادِ

اَلْإِكْآبُ [el-ikʾāb] (hemzenin kesriyle) Mahzūn ve tasalı olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكْأَبَ الرَّجُلُ إِذَا حَزِنَ Ve bir hatar ve mehlekeye uğramak maʿnāsınadır; yukālu: أَكْأَبَ الرَّجُلُ إِذَا وَقَعَ فِي هَلَكَةٍ Ve bir se-beble bir adamı tasalı gam-gīn ve elem-nāk eylemek maʿnasınadır; yukālu: أَكْأَبَ فُلَانًا أَيْ أَحْزَنَهُ

اَلْكَأْبَاءُ [el-keʾbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Tasaya denir, hüzn ve endūh maʿnāsına; yukālu: فِي وَجْهِهِ أَثَرُ الْكَأْبَاءِ أَيِ الْحُزْنِ

اَلْكُؤُبَةُ [el-kuʾebet] Kāf'ın zammıyla تُؤَبَةٌ [tuʾebet] vezninde ve mürādifidir ki hizy ve ʿār ve hacālete sebeb olan şeyʾe denir; yukālu: مَا بِهِ كُؤُبَةٌ أَيْ تُؤَبَةٌ

[ك ب ب]

اَلْكَبُّ [el-kebb] (kāf'ın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Bir kimseyi yüzü üzere yere yıkıp kapamak maʿnāsınadır; yukālu: كَبَّهُ كَبًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَلَبَهُ وَصَرَعَهُ يَعْنِي عَلَى وَجْهِهِ Ve bir nesne ağır ve sakīl olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَبَّ الشَّيْءُ إِذَا ثَقُلَ Ve كُبٌّ [kubb] dedikleri şeceri tuturuk edip yakmak maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: كَبَّ الرَّجُلُ إِذَا أَوْقَدَ الْكُبَّ Ve eğril-miş ipliği ve ipi yumak yumak eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَبَّ الْغَزْلَ إِذَا جَعَلَهُ كُبَبًا

اَلْإِكْبَابُ [el-ikbāb] (hemzenin kesriy-le) Bu dahi yüz üzere yıkıp kapamak maʿnāsınadır; yukālu: أَكَبَّ فُلَانًا إِذَا قَلَبَهُ وَصَرَعَهُ Ve yüz üzere yıkılıp düşmek maʿnāsına olmakla müteʿaddī ve lāzım olur; yukālu: كَبَّهُ فَأَكَبَّ Lākin bu, müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına münāfīdir, zīrā *Baṣāʾir*'de إِكْبَابٌ [ikbāb] fiʿlini hemān lāzıma hasr edip وَأَكَبَّ عَلَى وَجْهِهِ أَيْ سَقَطَ وَهَذَا مِنَ النَّوَادِرِ أَنْ يُقَالَ أَفْعَلْتُ أَنَا وَفَعَلَ غَيْرُهُ ʿibāretiyle īrād eyledikten sonra işbu: "أَكَبُّوا رَوَاحِلَهُمْ عَلَى الطَّرِيقِ" hadīsinde vākiʿ أَكَبُّوا fiʿlini hazf ve īsāl bābından kılıp جَعَلُوهَا مُكِبَّةً عَلَى قَطْعِ الطَّرِيقِ أَيْ لَازِمَةً لَهُ غَيْرَ عَادِلَةٍ عَنْهُ ʿunvānıyla teʿvīl ve beyān eylemiş-tir. Ümmehāt-ı sāʾirede dahi taʿdiyesine taʿarruz olunmayıp hemān lāzımiyyetine imzā olunmuştur. Ve

إِكْبَابٌ [ikbāb] Bir işe aslā münfekk olma-mak vech üzere nasb-ı nefs ile müdāvemet ederek dürüşmek maʿnāsına istiʿmāl olu-

nur ki üzerine düşmek ve mükibb olmak taʿbīr olunur; yukālu: أَكَبَّ عَلَيْهِ إِذَا أَقْبَلَ وَلَزِمَ Ve bir nesne üzere kapanır gibi yüzü koyun eğilip avrılmak maʿnāsına istiʿmāl olunur, anaların veled üzere ve sühtelerin mütālaʿa için kitāb üzere kapanıp avrıldıkları gibi; yukālu: أَكَبَّ لَهُ إِذَا تَجَانَأَ Baʿzı nüshada ḫā-yı mühmele ve yā'yla تَحَانَى ʿunvānında mersūm olmakla şārih onu tasvīb eylememiştir.

اَلْكَبْكَبَةُ [el-kebkebet] (دَبْدَبَةٌ [debdebet] veznince) Bu dahi yüz üzere çevirip yıkmak maʿnāsınadır; yukālu: كَبْكَبَهُ بِمَعْنَى كَبَّهُ Ve bir nesneyi dere ve kuyu gibi bir derin çukura bırakıp atmak maʿnāsınadır; yukālu: كَبْكَبَهُ إِذَا رَمَاهُ فِي الْهُوَّةِ Ve كَبْكَبَةٌ [kebkebet] kelimesi كَبٌّ [kebb] lafzından mükerrer olmakla derin çukura bırakıldıkta gūyā ki merreten baʿde-uhrā münkebb olur. Ve

كَبْكَبَةٌ [kebkebet] Birbirine munzam ve müzdahim gürūh ve cemāʿate denir ki tortop yumak gibi olur.

اَلْإِنْكِبَابُ [el-inkibāb] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznince) Yüz üzere kapanıp düşmek maʿnāsınadır; yukālu: كَبَّهُ فَانْكَبَّ Ve bir işe nasb-ı nefs ile hemīşe dürüşmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: إِنْكَبَّ عَلَيْهِ إِذَا أَقْبَلَ عَلَيْهِ وَلَزِمَهُ

اَلْكُبُّ [el-kubb] (kāf'ın zammı ve bā'nın teşdīdiyle) Deve fākihesinden حَمْضٌ [ḥamḍ] nevʿinden bir şecer adıdır, begāyet çabuk yanıp tutuşur. Müfredi كُبَّةٌ [kubbet]tir.

اَلْكَبَّةُ [el-kebbet] (kāf'ın fethi ve zammıyla) Cenkte yāhūd seğirtmekte ve at koşmakta ʿaskerin bir uğurdan koşup yürüyüş etmeleri hāletine denir; yukālu: لَهُمْ كَبَّةٌ أَيْ دَفْعَةٌ فِي الْقِتَالِ وَالْجَرْيِ Kezālik düşman üzere birden hamle ve hücūm eylemeleri hāletine denir. Ve zihām ve kesret maʿnāsınadır; tekūlu: لَقِيتُهُ فِي الْكَبَّةِ أَيِ الزِّحَامِ Ve süvārīler atları birden koparıp yek-ʿinān sürmek hāletine denir ki bundan murād yarış meydānında مِقْوَسٌ [miḳves] üzere atları ihzār eyledikten sonra bir uğurdan koparıp koşmak olacaktır. Ve مِقْوَسٌ [miḳves] koşu atlarının önüne çekilen iptir ki kable'l-iflāt tesviye ve taʿbiye için çekerler. Hülāsa bu maʿnāların mecmūʿunda mecāzdır. Ve cenkte iki ʿaskerin birbirine çatıp çarpırılmaları ve tokuşmaları hāletine denir. Burada cīm ile بَيْنَ الْجَبَلَيْنِ nüshaları galattır, savāb olan ḫā-yı muʿceme ve yā-yı tahtiyye iledir. Kāle fi'l-*Esās*: كَانَتْ لَهُمْ كَبَّةٌ فِي الْحَرْبِ أَيْ صَدْمَةٌ وَكَبَّةُ النَّارِ صَدْمَتُهَا Ve كَبَّةُ الشِّتَاءِ [kebbetu'ş-şitāʾ] kışın şiddetle birden basıp gelmesi hāletine denir; yukālu: جَائَتْ كَبَّةُ الشِّتَاءِ أَيْ شِدَّتُهُ Ve bir kimseyi yā bir nesneyi bir ʿamīk çukur içre atmağa denir ve bu maʿnāda masdar olur.

اَلْكُبَّةُ [el-kubbet] (kāf'ın zammıyla) Gürūh ve cemāʿate denir. Ve

كُبَّةُ [Kubbet] Ḳays b. Ġavṯ nām kimsenin feresi ismidir. Ve eğrilmiş iplik ve ip yumağına denir. Cemʿi كُبَبٌ [kubeb] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Ve ʿazīm olan deve sürüsüne denir. Ve ağır ve sakīl nesneye denir.

اَلْكَبْكَبَةُ [el-kebkebet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznince) Bir şeyʾi bir derin çukura atmak maʿnāsınadır, niteki zikr olundu. Ve bunda kāf'ların zammıyla da lügattır, zāhiren zammıla ismdir. Ve

اَلْكِبْكِبَةُ [el-kibkibet] (kāf'ların kesriyle) ve اَلْكَبْكَبُ [el-kebkeb] (غَبْغَبٌ [ġabġab] veznince) Bunlar da o maʿnāyadır ki ismlerdir.

اَلْكُبَابُ [el-kubāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Çok develere ve çok koyunlara ve keçilere denir. Ve toprak kümesine denir. Ve özlü yapışkan çamura denir. Ve yerin altında olan nem-nāk toprağa denir, ثَرَى [ṯerā] maʿnāsına. Ve

كُبَابٌ [Kubāb] Bir dağın ve bir suyun adıdır. Ve rutūbetinden nāşī birbirine yapışıp toplanmış kumluğa denir.

اَلْكَبَابُ [el-kebāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şerhalanmış yaʿnī uzun uzun dilinmiş ete denir. *Esās*'ta kızartmak ve tabh etmek için āteş koru üzere kebb ve ilkā olunan et ile müfesserdir ve mevziʿ-i mâddeye dahi bu evfaktır; yukālu: كَبَبُوا اللَّحْمَ تَكْبِيبًا وَهُوَ مِنَ الْكَبَابِ وَهُوَ اللَّحْمُ يُكَبُّ عَلَى الْجَمْرِ أَيْ يُلْقَى عَلَيْهِ Pes müʾellifin tefsīri mā-yeʾūlu iʿtibārıyla olur. Ve hālen bizim tabh olunmuş maʿhūd kebāba "kebāb" ıtlākımız dahi iki tefsīre göre de mecāz olur. Şārih der ki baʿzı usūlde اَللَّحْمُ الْمُشَرَّحُ الْمَشْوِيُّ ʿibāretiyle mersūm olmakla ıtlākımız hakīkat olur.

اَلتَّكْبِيبُ [et-tekbīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Eti kebāb yapmak maʿnāsınadır; yukālu: كَبَّبَ اللَّحْمَ إِذَا عَمِلَ الْكَبَابَ

اَلْمِكَبُّ [el-mikebb] (mīm'in kesriyle مِسَنٌّ [misenn] veznine) ve

اَلْمِكْبَابُ [el-mikbāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Yere çok nazar eden yaʿnī sükūt ve tekellümü hīnde başını eğip yere bakar olan kimseye denir ki baʿzı adamın huy ve ʿādeti öyle olur, ona "yere bakan" taʿbīr olunur. Ekserī bed-derūn, mekkār ve ʿayyār kimsenin sıfatıdır; yukālu: رَجُلٌ مُكِبٌّ وَمِكْبَابٌ أَيِ الْكَثِيرُ النَّظَرِ إِلَى الْأَرْضِ

اَلْمُكَبَّبَةُ [el-mukebbebet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Bir nevʿ buğday ismidir ki boz benizli olup ve sünbüleleri galīz ve sıkı ve top olur.

اَلْكُبْكُبُ [el-kubkub] (kāf'ların zammıyla) Gövdesi dirnekli, yumru cüsseli topaç adama denir.

اَلْكُبَاكِبُ [el-kubākib] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) O maʿnāyadır. Ve كُبْكُبٌ [kubkub] kelimesinin ve كُبَاكِبٌ [kebākib] kelimesinin cemʿleri كَبَاكِبُ [kebākib] gelir kāf'ın fethiyle. Şārih der ki vāhide sıfat olan her fuʿālil vezninin cemʿi fā'nın fethiyle olmak muttaridedendir; جُوَالِقٌ [cuvāliḳ] ve جَوَالِقُ [cevāliḳ] gibi. Ve

كُبَاكِبُ [Kubākib] Bir dağın adıdır.

اَلتَّكَبُّبُ [et-tekebbub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir ʿillet ʿārızasıyla yüz üzere kapanıp düşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَكَبَّبَتِ الْإِبِلُ إِذَا صَرَعَتْ مِنْ دَاءٍ

اَلْكَبْكَابُ [el-kebkāb] (جَبْجَابٌ [cebcāb] vezninde) Bir nevʿ iri ve aʿlā hurmā ismidir.

اَلْكَبْكَابَةُ [el-kebkābet] (hā'yla) Etine dolu semiz hatuna denir.

اَلْكَبْكَبُ [el-kebkeb] (kāf'ların kesri ve fethiyle) ʿAraba mahsūs bir nevʿ oyun adıdır. Ve Ḥicāz'da Ṣafrāʾ nām mahalde bir mevziʿ ismidir.

كَبْكَبُ [Kebkeb] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) ʿArafātta bir dağdır ki vukūfta imāmın arkasına kalır.

اَلْكَبَابَةُ [el-kebābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bir devā-yı Şīnī adıdır, yaʿnī Çin diyārından gelir bir dārū ismidir. Lisānımızda dahi kebābe ile ve kebābiyye ile müteʿāreftir, kuyruklu biber dahi derler. Ve ʿArabīde حَبُّ الْعَرُوسِ [ḥabbu'l-ʿarūs] dahi denir.

اَلْكُبْكُوبُ [el-kubkūb] ve

اَلْكُبْكُوبَةُ [el-kubkūbet] ve

اَلْكُبْكُبَةُ [el-kubkubet] (kāf'ların zammıyla) Birbirine sıkışıp dertop olan gürūh ve cemāʿate denir, ne olursa olsun.

قَيْسُ كُبَّةَ [Ḳays Kubbet] (kāf'ın zammıyla) Becīle kabīlesinden münşaʿib bir kabīle adıdır.

[ك ت ب]

اَلْكَتْبُ [el-ketb] (kāf'ın fethi ve tā'nın sükūnuyla) ve

اَلْكِتَابُ [el-kitāb] (kāf'ın kesriyle) Yazmak maʿnāsınadır; yukālu: كَتَبَهُ كَتْبًا وَكِتَابًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا خَطَّهُ Ve

كَتْبٌ [ketb] Kırba makūlesini iki sırım ile dikmek maʿnāsınadır; yukālu: كَتَبَ السِّقَاءَ كَتْبًا إِذَا خَرَزَهُ بِسَيْرَيْنِ

Rāġıb'dan müstefād olan budur ki asl كَتْبٌ [ketb] ve كِتَابٌ [kitāb] iki meşin ve sahtiyān makūlesini iki sırım ile birbirine çatmak maʿnāsına mevzūʿ olup baʿdehu ʿörfte yazı ile hurūfu birbirine zamm ve cemʿ eylemek maʿnāsına istiʿmāl olundu. Kezālik elfāz ve kelimātı nazm ve ilsāk eylemekte istiʿmāl olundu. Ve isbāt ve takdīr ve īcāb ve farz bi'l-kitābet makāmlarında dahi istiʿmāl olunmuştur, niteki āyāt-ı Ḳurʾāniyyede vārid olmuştur. Zīrā bir nesneye ibtidā irāde baʿdehu kavl ve baʿdehu kitābet taʿalluk eylemekle irāde mebdeʾ ve kitābet müntehā olur. Baʿdehu mebdeʾ olan murādın tevkīdi kasd olundukta ondan müntehā olan kitābet ile taʿbīr olunur, ke-mā fi't-Tenzīl: ﴿كَتَبَ اللهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي﴾ الآية Pes maʿānī-i mezbūre mā-yeʾūlu ileyhi iʿtibārıyla olur. Ve

كِتَابٌ [kitāb] lafzı ki masdardır, onunla gāh mektūb olan gāhca mektūbün-fīh olan yaʿnī sahīfe-i mektūbe irāde olunur.

Ve müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānı Rāġıb'ın beyānına muvāfıktır. Ve burada yazmak maʿnāsı gerçi hakīkat-ı lügaviyye olmak üzere müsebbet gibidir, lākin müʾellif gāh ibtidāʾen hakīkati ve gāh mecāzı zikr eylemek ʿādetidir, teşvīş-i ezhān etmek tabīʿatıdır. Bu sürette yazmak maʿnāsı hakīkat olmak lāzım gelmez. İbn Kemāl ʿaleyhi'r-rahmet deʾb-i müʾellife imʿān eylememek hasebiyle sāhib-i *Ḳāmūs* yazmak maʿnāsını hakīkat-i lügaviyye olmak üzere sebt eylemiştir diye Şeyḫzāde'ye iʿtirāz eylemiştir. el-Hāsıl كِتَابٌ [kitāb] kelimesi masdardır, onunla mektūb tesmiyesi mübālaga içindir, ضَرْبُ ٱلْأَمِيرِ [ḍarbu'l-emīr] مَضْرُوبُ ٱلْأَمِيرِ [maḍrūbu'l-emīr] maʿnāsınadır. Yāhūd maʿnā-yı mezbūrda كِتَابٌ [kitāb] ismdir, لِبَاسٌ [libās] مَلْبُوسٌ [melbūs]un ismi olduğu gibi. Ve كِتَابٌ [kitāb] bi'l-fiʿl mektūb olmak lāzım değildir, ʿalāka-i evveliyye ile kable'n-nazm kelāma da ıtlāk olunur. İntehā. Ve

كَتْبٌ [ketb] Dişi at ve deve makūlesi hayvānın fercini erkek aşmasın diye bağlayıp mührlemek yāhūd küpe tarzında demir yā bakır halka ile kilīdlemek maʿnāsınadır. ʿArablar كَحِيلٌ [keḥīl] olan kısrağı nā-cinsinden muhāfaza için ferclerini kilīdledikleri meşhūdumuz olmuştur; yukālu: كَتَبَ النَّاقَةَ كَتْبًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا خَتَمَ فَرْجَهَا أَوْ خَزَمَ بِحَلْقَةٍ مِنْ حَدِيدٍ وَنَحْوِهِ Pek makbūl kısrağı altın kilīd ile kilīdledikleri menkūldür. Ve

كَتْبٌ [ketb] Veledi helāk olmuş nākayı بَوٌّ [bevv] dedikleri sūret-i masnūʿaya yaktıkta بَوٌّ [bevv]i koklamakla süt vermekten imtināʿ eylememek için burnunun deliklerini bir nesne ile halkalayıp bağlamak maʿnāsınadır. Ve بَوٌّ [bevv] yavrusu helāk

olan nākaya yavrusu şeklinde düzdükleri sūret-i masnūᶜadır, niteki māddesinde mufassaldır; yukālu: كَتَبَ النَّاقَةَ إِذَا ظَأَرَهَا فَخَزَمَ مِنْخَرَيْهَا بِشَيْءٍ لِئَلاَّ تَشُمَّ الْبَوَّ Burada اَلْبَوّ yerine اَلْبَوْل nüshası galat-ı mekrūhtur, ihtirāz oluna.

اَلْكِتَابُ [el-kitāb] (خِطَابٌ [ḫiṭāb] vezninde) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

كِتَابٌ [kitāb] Mā-yuktebu fīh yaᶜnī kendisine yazı yazılacak şeyʾe denir, kāğıd ve deri ve levh gibi. Ve yazı yazacak devāta ve hokkaya ıtlāk olunur ki ālet-i kitābettir. Ve hāssaten Hazret-i Mūsāʾya nāzil olan Tevrāt kitābına ıtlāk olunur. Ve yazı yazılmış sahīfeye ıtlāk olunur ki mektūb taᶜbīr olunur, Fārisīde nāme denir. Ve

كِتَابٌ [kitāb] Farz ve īcāb ve kader yaᶜnī takdīr ve hükm ve kazāʾ maᶜnālarına istiᶜmāl olunur, niteki zikr olundu. Ḳurʾān-ı kerīm'de on bir maᶜnāya vürūdu baᶜzı müfessirīnden menkūldür. Kālallāhu taᶜālā: ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ﴾ أَيْ فُرِضَ ve ﴿لَوْلاَ كِتَابٌ مِنَاللهِ سَبَقَ﴾ أي حُكْمٌ وَهَذَا Kāle fi'l-*Esās*: كِتَابُ اللهِ أَيْ قَدَرُهُ وَسَأَلَنِي بَعْضُ الْمَغَارِبَةِ وَنَحْنُ فِي الطَّوَافِ عَنِ الْقَدَرِ فَقُلْتُ هُوَ فِي السَّمَاءِ مَكْتُوبٌ وَفِي الْأَرْضِ مَكْسُوبٌ

اَلتَّكْتِيبُ [et-tektīb] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi yazı yazmak maᶜnāsınadır, lākin teksīri mutazammındır; yukālu: كَتَّبَهُ تَكْتِيبًا بِمَعْنَى كَتَبَهُ Ve bir kimseye yazı taᶜlīm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَتَّبَ فُلاَنًا إِذَا عَلَّمَهُ الْكِتَابَةَ Ve alayı ve ᶜaskeri yerli yerinde yasayıp tertīb ve tanzīm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَتَّبَ الْكَتِيبَةَ إِذَا هَيَّأَهَا

اَلْإِكْتِتَابُ [el-iktitāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi yazı yazmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِكْتَتَبَهُ إِذَا خَطَّهُ ᶜAlā-kavlin كَتْبٌ [ketb] ve كِتَابَةٌ [kitābet] yazı yazmak ve إِكْتِتَابٌ [iktitāb] إِسْتِمْلاَءٌ [istimlāʾ] maᶜnāsınadır ki bir kimseye yazı yazdırmak maᶜnāsınadır, yaᶜnī kendi kırāʾat yāhūd takrīr edip āherin imlā eylemesini taleb-kār olmak maᶜnāsınadır ki إِسْتِكْتَابٌ [istiktāb] ile mürādiftir; yukālu: إِكْتَتَبَهُ أَيِ اسْتَمْلاَهُ Müterjim der ki Beyḍāvī işbu ﴿وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ﴾ الآية kerīmesini كَتَبَهَا لِنَفْسِهِ أَوِ اسْتَكْتَبَهَا kelimeleriyle tefsīr eylemiştir. Buna göre إِكْتِتَابٌ [iktitāb] yazı yazınmak yāhūd kendi için āher kimse yazı yazmasını taleb eylemek maᶜnāsına olur. Evvele göre vākıᶜan muktezā-yı bābıdır ki kitābet tekellüfünü der-ᶜuhde eylemiş olmaktır. Pes müʾellifin خَطَّهُ kavli māddeye iᶜtimād ile iktifāʾ kabīlinden olur ki خَطَّهُ لِنَفْسِهِ sebkinde olur. Ve sānīye göre ihticām ve iktisād bābından olur ki hāccām ve fassādın kendisini hacāmat ve fasd eylemesini taleb-kār olmak maᶜnālarınadır. Ve müʾellif dahi ᶜan-karīb كِتْبَةٌ [kitbet] lafzının tefsīrinde إِكْتِتَابٌ kavliyle إِكْتِتَابٌ [iktitāb] bir kimse kendi nefsi için bir yazı yazınmak maᶜnāsına olduğunu işᶜār eylemiştir ki إِنْتِسَاخٌ [intisāḫ] maᶜnāsına olur. Ve

إِكْتِتَابٌ [iktitāb] كَتْبٌ [ketb] gibi kırba makūlesini iki sırım ile kavuşturup dikmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِكْتَتَبَ السِّقَاءَ بِمَعْنَى كَتَبَهُ Ve bir kimse kendi ismini defter-i dīvān-ı sultānīye kayd ettirmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِكْتَتَبَ فُلاَنٌ إِذَا كَتَبَ نَفْسَهُ فِي دِيوَانِ السُّلْطَانِ Defter-i sultānīye mukayyed olmağa şāyān hizmet ve ᶜamel izhār eylemekle gūyā ki ismini kendi yediyle kayd eylemiş olur. Ve bir adamın içerisi kabz olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: إِكْتَتَبَ بَطْنُهُ إِذَا أَمْسَكَ يَعْنِي حُصِرَ

اَلْإِسْتِكْتَابُ [el-istiktāb] (إِسْتِفْعَالٌ [istifᶜāl] vez-

ninde) Bir kimse kendi için bir kātibin yazı yazmasını taleb eylemek maʿnāsınadır ki murād ona yazı yazdırmaktır; yukālu: إِسْتَكْتَبَهُ أَيِ اسْتَمْلاَهُ Gerçi imlāʾ ve istimlāʾ ʿörfte tarīka-i maʿhūde ile yazmak ve yazdırmak maʿnāsınadır, lākin burada hakīkatleri murāddır, niteki karīben zikr olunur.

اَلْكُتْبَةُ [el-kutbet] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) Şol sırma ve tirşeye denir ki onunla tulum ve kırba makūlesi nesne dikilir. Ve kısrağın ve nākanın nā-cins erkek aşmamak için ferclerini bend eyleyecek kilīde denir. Ve tulum ve kırba makūlesinde olan dikiş derzine denir.

اَلْكِتْبَةُ [el-kitbet] (kāf'ın kesriyle) Nüshası alınacak kitāb ve mektūbu yazınmak hāletine denir ki ismdir.

اَلْكَاتِبُ [el-kātib] كِتَابَةٌ [kitābet]ten ism-i fāʿildir ki yazıcıya denir, Fārisīde debīr denir. Ve

كَاتِبٌ [kātib] ʿĀlim ve dānā olan zāta ıtlāk olunur, selefte kātib olan ʿilm ve maʿrifetle muttasıf olduklarına mebnīdir. Kāle fi'n-*Nihāye*: وَفِي كِتَابِهِ عَلَيْهِ السَّلاَمُ إِلَى أَهْلِ الْيَمَنِ "قَدْ بَعَثْتُ إِلَيْكُمْ كَاتِبًا مِنْ أَصْحَابِي" أَرَادَ عَالِمًا سُمِّيَ بِهِ لِأَنَّ الْغَالِبَ عَلَى مَنْ كَانَ يَعْرِفُ الْكِتَابَةَ أَنَّ عِنْدَهُ الْعِلْمَ وَالْمَعْرِفَةَ وَكَانَ عِنْدَهُمْ عَزِيزًا Vākıʿan kātib olan adam elbette ehl-i ʿilm olmak lāzımdır, niteki Fārisīde debīr denir ki aslı dū-vīr idi, iki kuvvetli demektir ki biri kuvvet-i ʿilm ve biri kuvvet-i kitābet olacaktır.

اَلْإِكْتَابُ [el-iktāb] (hemzenin kesriyle) Yazı ve taʿlīm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَكْتَبَ صَبِيًّا إِذَا عَلَّمَهُ الْكِتَابَةَ Ve bir kimseye kendi için bir yazı yazdırmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَكْتِبْنِي هَذِهِ الْقَصِيدَةَ أَيْ أَمْلِهَا عَلَيَّ Ve إِمْلاَءٌ [imlāʾ] gerçi yazmak maʿnāsınadır ki aslı إِمْلاَلٌ [imlāl] idi, baʿdehu ʿörf-i kudemāda bir üstād yazılacak māddeyi kendi takrīr edip şākirdi tahrīr eylemekte istiʿmāl olunmuştur, niteki *Mebsūṭ* ve baʿzı kütüb-i mütekaddime bu vech üzere teʾlīf olunmuştur. Ve o müʾellefe dahi إِمْلاَءٌ [imlāʾ] ıtlāk ederler idi, *Emālī-i* İbn Ḥācib gibi, إِمْلاَءٌ [imlāʾ] kelimesinin cemʿidir. Misāl-i mezbūrda lügavī ve ʿörfīsi irāde olunmak mahaldir. Ve

إِكْتَابٌ [iktāb] Kırbanın ve tulumun ağızını bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَكْتَبَ الْقِرْبَةَ إِذَا شَدَّ رَأْسَهَا

اَلْكُتَّابُ [el-kuttāb] رُمَّانٌ [rummān] veznin-de) كَاتِبٌ [kātib] kelimesinden cemʿdir; yukālu: هُمْ كُتَّابٌ أَيْ كَاتِبُونَ

اَلْمَكْتَبُ [el-mekteb] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] veznin-de) İsm-i mekāndır, kitābet taʿlīm olunan mahalle denir. Hāliyen mekteb-i sıbyān ʿilm ve kitābet taʿlīm-gāhlarıdır ki Fārisīde debīristān denir. Yalnız ʿilm taʿlīm-gāhına medrese ıtlāk olunur, pes sıbyān mektebi tevessüʿ üzeredir. Ve مَكْتَبٌ [mekteb] ıtlākı mevziʿ-i kitābet yāhūd mecmaʿ olmak iʿtibārıyladır. Ve Cevherī'nin كُتَّابٌ [kuttāb] ve مَكْتَبٌ [mekteb] bir maʿnāyadır, yaʿnī مَكْتَبٌ [mekteb]e كُتَّابٌ [kuttāb] dahi denir, cemʿi كَتَاتِيبُ [ketātīb] gelir kavli galattır. Mütercim der ki Cevherī kavl-i mezbūru Leyṯ ve sāʾir baʿzı eʾimmeden telakkī eylediğini şārih tasrīh eylemiştir. Vākıʿā *Esās*'ta dahi سَلَّمَ وَلَدَهُ فِي الْمَكْتَبِ وَالْكُتَّابِ وَذَهَبَ الصِّبْيَانُ إِلَى الْمَكَاتِبِ وَالْكَتَاتِيبِ وَقِيلَ الْكُتَّابُ اَلصِّبْيَانُ لاَ اَلْمَكَانُ ʿibāretiyle mersūm olduğundan başka Şihāb ʿaleyhi'r-rahmet كُتَّابٌ [kuttāb]ın مَكْتَبٌ [mekteb] maʿnāsına vürūdunu *Ġureru'l-Ḫaṣāʾiṣ* nām kitābdan Ebu'l-ʿAynāʾ nām şāʿirin işbu kıtʿasıyla istişhād eylemiştir:

تَعِسَ الزَّمَانُ لَقَدْ أَتَى بِعُــجَابِ

وَمَحَى رُسُومَ الظَّـــرْفِ وَٱلْآدَابِ
وَأَتَى بِكُتَّابٍ لَوِ انْبَسَطَتْ يَدَيَّ
فِيهِمْ رَدَدْتُهُم إِلَى الْكُـــــــتَّابِ

Evvelki كُتَّابٌ [kuttāb]dan murād كَاتِبُونَ [kātibūn] ve sānīden murād مَكْتَبٌ [mekteb] demektir. el-Hāsıl مَكْتَبٌ [mekteb]e كُتَّابٌ [kuttāb] ıtlākı vārid olup lākin zāhiren hāliyyet ve mahalliyyet ʿalākasıyla mecāzdır. Müʾellifin nefyi hakīkate mahmūldür. Ve

كُتَّابٌ [kuttāb] Etfālin taʿlīm oku taʿbīr ettikleri temrensiz ve başı topak küçük oka ıtlāk olunur, dokunduğu nişāna teʾsīr eylemeyip hemān yazı gibi çizdiği için.

اَلْمُكْتَوْتِبُ [el-muktevtib] (مُسْتَوْعِبٌ [mustevʿib] vezninde) Tulum gibi şişkin ve dolgun şeyʾe denir. إِكْتِتَابٌ [iktitāb]dan ism-i fāʿildir; yukālu: شَيْءٌ مُكْتَوْتِبٌ أَيْ مُنْتَفِخٌ مُمْتَلِئٌ

اَلْكَتِيبَةُ [el-ketībet] (غَرِيبَةٌ [ġarībet] vezninde) ʿAskere ve alaya ıtlāk olunur, cemʿiyyetleri hasebiyle; ʿalā-kavlin ʿasker-i ʿazīmden alarga olarak bir semte çekilmiş top alaya denir yāhūd düşman üzere çapul eden bir bölük süvārī ʿaskere denir ki yüzden bin nefere kadar ola; yukālu: جَائَتْ كَتِيبَةٌ أَيِ الْجَيْشُ أَوِ الْجَمَاعَةُ الْمُسْتَجِيزَةُ مِنَ الْخَيْلِ أَوْ جَمَاعَةُ الْخَيْلِ إِذَا غَارَتْ مِنَ الْمِائَةِ إِلَى الْأَلْفِ

اَلتَّكَتُّبُ [et-tekettub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Her taraftan gelip birikmek maʿnāsınadır; yukālu: تَكَتَّبَ الْقَوْمُ إِذَا تَجَمَّعُوا

بَنُو كَتْبٍ [Benū Ketb] (kāfʾın fethi ve tāʾnın sükūnuyla) ʿArabdan bir batndır.

اَلْمُكَتَّبُ [el-muketteb] (مُعَظَّمٌ [muʿazzam] vezninde) Şol üzüm salkımına denir ki üzümünün baʿzısı ekl olunmuş ola. تَكْتِيبٌ [tektīb]den ism-i mefʿūldur ki bināsı izāle için olmakla cemʿiyyeti mezāl olduğuna mebnī ıtlāk olunmuştur; yukālu: عُنْقُودٌ مُكَتَّبٌ إِذَا كَانَ قَدْ أُكِلَ بَعْضُ مَا فِيهِ

اَلْمُكَاتَبَةُ [el-mukātebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Yazı yazışmak ve mektūblaşmak maʿnāsınadır; yukālu: كَاتَبَا أَيْ تَكَاتَبَا Ve

مُكَاتَبَةٌ [mukātebet] Kul cinsi kendisini kitābete kestirmek maʿnāsınadır. Yaʿnī kendi nefsi üzere efendisine pahasını yazdırmak tā ki ne zamān edā eder ise āzād ola. Pes yazmak iki taraftan hāsıldır ki efendisi şart-ı mezbūr vücudunda vefāʾ ve kul dahi pahasını kazanıp edā eylemek üzere yazımlarından ʿibārettir; yukālu: كَاتَبَهُ عَبْدُهُ مُكَاتَبَةً وَهِيَ أَنْ يُكَاتِبَهُ عَلَى نَفْسِهِ بِثَمَنِهِ فَإِذَا أَدَّاهُ عَتَقَ

Şārih der ki kula ism-i fāʿil ve ism-i mefʿūl ʿunvānı dahi sahīh olur, lākin ibtidā kitābet efendiden zuhūr eylemekle ism-i fāʿil ʿunvānı onda evfaktır. Ve كِتَابٌ [kitāb] dahi bu maʿnāyadır ki mufāʿaleden masdar-ı sānīdir. Ve maʿnā-yı mezbūrda mütedāvil olan كِتَابَةٌ [kitābet] sülāsīden masdardır.

[ك ث ب]

اَلْكَثْبُ [el-keṯb] (kāfʾın fethi ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla) Biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: كَثَبَ الشَّيْءَ كَثْبًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا جَمَعَهُ Ve birikmek maʿnāsına olmakla müteʿaddī ve lāzım olur; yukālu: كَثَبَ الْقَوْمُ إِذَا اجْتَمَعُوا Ve su makūlesini dökmek maʿnāsınadır; yukālu: كَثَبَ الْمَاءَ إِذَا صَبَّهُ Ve girmek maʿnāsınadır; yukālu: كَثَبَ فِيهِ إِذَا دَخَلَ Ve

كَثْبٌ [keṯb] Ṭayyiʾ kabīlesine mahsūs bir dere adıdır. Ve

كَثْبٌ [keṯb] Saydın كَاثِبَةٌ [kāṯibet]i rāmīnin tüleğine gelmek maʿnāsınadır ki كَاثِبَةٌ [kāṯibet]ten meʾhūz olur; tekūlu: كَثَبَكَ الصَّيْدُ فَارْمِهِ أَيْ أَمْكَنَكَ مِنْ كَاثِبَتِهِ Şārihin beyānına göre

كَثْبٌ [keṯb] kurb maʿnāsınadır, كَثَبٌ [keṯeb] gibi ki fethateynledir. Kaldı ki savāb olan bu mādde ifʿāl bābından olmaktır. Cemīʿ-i ümmehātta ifʿālden olarak mersūmdur. Hattā *Esās*'ta وَأَكْثَبَكَ الصَّيْدُ فَارْمِهِ أَيْ أَمْكَنَكَ مِنْ كَاثِبَتِهِ كَمَا يُقَالُ أَفْقَرَكَ أَيْ أَمْكَنَكَ مِنْ فَقَارِهِ ʿibāretiyle müsebbettir. Ve bir nesneyi baş aşağı çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: كَثَبَ كِنَانَتَهُ أَيْ نَكَبَهَا Ve bir kimse üzere hamle ve hücūm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَثَبَ عَلَيْهِ إِذَا حَمَلَ وَكَرَّ عَلَيْهِ Ve hayvānın sütü çekilip azalmak maʿnāsınadır; yukālu: كَثَبَ لَبَنُ الشَّاةِ إِذَا قَلَّ

اَلْكَثَبُ [el-keseb] (fethateynle) Yakınlık maʿnāsınadır; yukālu: رَمَاهُ مِنْ كَثَبٍ أَيْ مِنْ قُرْبٍ Ve

كَثَبٌ [Keṯeb] Ṭayyiʾ kabīlesi diyārında bir mevziʿ adıdır.

اَلْكَثِيبُ [el-keṯīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kum yığınından olan tepeye denir; cemʿ maʿnāsındandır. Cemʿi أَكْثِبَةٌ [ekṯibet] gelir ki cemʿ-i kılletidir ve كُثُبٌ [kuṯub] gelir zammeteynle ve كُثْبَانٌ [kuṯbān] gelir kāf'ın zammıyla. Ve

كَثِيبٌ [Keṯīb] Yemen denizi sāhilinde bir mevziʿ ve Baḥreyn kazāsında iki karye adıdır.

اَلْكُثْبَةُ [el-kuṯbet] (زُمْرَةٌ [zumret] vezninde) Azca suya ve azca süte denir; ʿalā-kavlin kap dibinde kalan bir yudumluk mikdārcasına denir yāhūd kāse dolusuna denir. Ve

كُثْبَةُ [Kuṯbet] Bir mevziʿ adıdır. Ve bir küme ve bir yığın şeyʾe denir, gılāl ve hurmā ve toprak ve sāʾir nesne olsun. Ve mutlak azca azca müctemiʿ olmuş nesneye denir. Ve dağlar aralığında olan çukurca oturaklı yere denir ki alan taʿbīr olunur.

اَلْإِكْثَابُ [el-ikṯāb] (hemzenin kesriyle) Bir kimseye كُثْبَةٌ [kuṯbet] yaʿnī zikr olunan su yāhūd süt içirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَكْثَبَهُ إِذَا سَقَاهُ كُثْبَةً Ve karīb olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكْثَبَهُ وَأَكْثَبَ لَهُ وَأَكْثَبَ مِنْهُ أَيْ دَنَا مِنْهُ وَيُقَالُ أَكْثَبَكَ الصَّيْدُ فَارْمِهِ كَمَا ذُكِرَ

اَلْكُثَابُ [el-kuṯāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Çok nesneye denir. Ve

كُثَابٌ [Kuṯāb] Necd ülkesinde bir mevziʿ adıdır.

اَلْكُثَّابُ [el-kuṯṯāb] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Yeleğe ve temreni olmayan oka denir, niteki tā-yı fevkiyye ile كُتَّابٌ [kuttāb] dahi denir. Ve bunda شَدَّادٌ [şeddād] vezninde dahi lügattir.

اَلْكَاثِبَةُ [el-kāṯibet] (رَاتِبَةٌ [rātibet] vezninde) Atın omuzu başına denir, eyer kaşının dibine gelir; rākibin binerken eli oraya basılır. Cemʿi أَكْثَابٌ [ekṯāb] gelir.

اَلْكَاثِبُ [el-kāṯib] (sā'nın kesriyle) Bir mevziʿ yāhūd bir cebel adıdır.

اَلْكَثْبَاءُ [el-keṯbāʾ] (kāf'ın fethiyle) Toprağa denir.

اَلتَّكْثِيبُ [et-tekṯīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesne azalmak maʿnāsınadır; yukālu: كَثَّبَ الشَّيْءُ تَكْثِيبًا إِذَا قَلَّ

اَلْكِثَابُ [el-kiṯāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ok gibi atılacak nesneye denir; yukālu: مَا رَمَاهُ بِكِثَابٍ أَيْ شَيْءٍ سَهْمٍ وَغَيْرِهِ Ve bu nefy makāmına muhtastır, niteki Suyūṭī *Muzhir*'de tasrīh ve sehm-i sagīr ile tefsīr eylemiştir. Müʾellif taʿmīm üzere tefsīr etmiştir.

اَلْمُكَاثَبَةُ [el-mukāṯebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimseye pek karīb olmak maʿnāsınadır; tekūlu: كَاثَبْتُهُمْ أَيْ دَنَوْتُ مِنْهُمْ

[ك ث ع ب]

اَلْكَثْعَبُ [el-keṯʿab] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Ferci iri ve yumru olan hatuna denir ve bu ferce dahi vasf olur; yukālu: إِمْرَأَةٌ كَثْعَبٌ أَيْ رَكَبٌ كَثْعَبٌ أَيْ ضَخْمٌ ve yukālu: ضَخْمَةُ الرَّكَبِ

[ك ث ن ب]

اَلْكَثْنَبُ [el-keṯneb] (nūn'la جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Taş gibi sulb ve şedīd olan şeyʾe denir. Nūn'un takdīmiyle كَنْثَبٌ [kenṯeb] dahi lügattir.

[ك ح ب]

اَلْكَحْبُ [el-kaḥb] (kāf'ın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Koruğa denir, حِضرِمٌ [ḥiṣrim] maʿnāsına. Müfredi, كَحْبَةٌ [kaḥbet]tir ḥā'yla. Ve

كَحْبٌ [kaḥb] Dübür ve makʿada denir. Ve masdar olur, bir adamın makʿadına vurmak maʿnāsına; yukālu: كَحَبَهُ كَحْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَ دُبُرَهُ

اَلتَّكْحِيبُ [et-tekḥīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Asma koruklanmak ʿalā-kavlin dānesi yaʿnī koruğu çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَحَّبَ الْكَرْمُ تَكْحِيبًا إِذَا ظَهَرَ كَحْبُهُ أَوْ كَثُرَ حَبُّهُ

اَلْكَاحِبَةُ [el-kāḥibet] Çok nesnelere denir. Teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır; yukālu: دَرَاهِمُ كَاحِبَةٌ أَيْ كَثِيرَةٌ Ve yüksek ʿalevli āteşe denir; yukālu: نَارٌ كَاحِبَةٌ إِذَا ارْتَفَعَ لَهَبُهَا

كَوْحَبٌ [Kevḥab] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[ك ح ك ب]

كَحْكَبٌ [Kaḥkeb] (kāf'la جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir mevziʿdir.

[ك ح ل ب]

كَحْلَبٌ [Kaḥleb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Esāmī-i nāstandır.

[ك د ب]

اَلْكَدْبُ [el-kedb] (kāf'ın fethi ve dāl-ı mühmelenin sükūnuyla) ve

اَلْكَدِبُ [el-kedib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْكَدَبُ [el-kedeb] (fethateynle) ve

اَلْكُدْبُ [el-kudb] (kāf'ın zammı ve dāl'ın sükūnuyla ve bunlarda ẕāl-ı muʿceme ile de lügattir) Genç ve tāze civānların tırnaklarında yaʿnī tırnakları diplerinde olan beyāza denir; müfredleri hā'yladır.

اَلْكُدَيْبَاءُ [el-kudeybāʾ] (bünye-i tasgīr ile) كَدِبٌ [kedib] maʿnāsınadır: وَقَرَأَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ﴿وَجَاؤُ عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ﴾ اَلآيَةُ، بِالدَّالِ الْمُهْمَلَةِ أَيْ ضَارِبٍ إِلَى الْبَيَاضِ كَأَنَّهُ دَمٌ قَدْ أَثَّرَ فِي قَمِيصِهِ فَلَحِقَتْهُ أَعْرَاضُهُ كَالنَّقْشِ عَلَيْهِ Yaʿnī "Hazret-i Yūsuf'un gömleğini ihvānları üzerinde beyāz çalar kan eseriyle götürdüler, gūyā ki kan gömleğe dokunmakla āsār ve aʿrāzı gömlek üstünde nakş gibi görünür idi." كَدِبٌ [kedib] lafzı bunda zikr olunan "kedib-i zufr"dan meʾhūzdur.

اَلْمَكْدُوبَةُ [el-mekdūbet] (مَحْذُوبَةٌ [maḥbūbet] vezninde) Şol dil-ber hatuna denir ki bedeni sīm-i sāfī gibi hālis beyāz ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَكْدُوبَةٌ أَيِ النَّقِيَّةُ الْبَيَاضِ

[ك ذ ب]

اَلْكَذِبُ [el-keẕib] (ẕāl-ı muʿceme ile كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْكِذْبُ [el-kiẕb] (kāf'ın kesriyle) ve

اَلْكَذْبَةُ [el-keẕbet] (kāf'ın fethi ve āhirde hā'yla) ve

اَلْكِذْبَةُ [el-kiẕbet] (kāf'ın kesriyle) ve

اَلْكِذَابُ [el-kiẕāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْكِذَّابُ [el-kiẕẕāb] (جِنَّانٌ [cinnān] vezninde) Yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu:

كَذَبَ الرَّجُلُ كَذِبًا وَكِذْبًا وَكَذْبَةً وَكِذْبَةً وَكِذَابًا وَكِذَّابًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَخْبَرَ بِخِلَافِ مَا هُوَ Ve yukālu: كُذِبَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا أُخْبِرَ بِالْكَذِبِ Yaʿnī yalan söz ile aldanıldıkta.

Miṣbāḥ'ta der ki kizb husūsunda ʿamd ve hatā müsāvīdir, zīrā ehl-i sünnet ʿindinde sıdk ile kizb beyninde vāsıta yoktur. Nihāyet günāh ʿamd ile söylenen kizbe taʿalluk eder. Ve müʾellif, Baṣāʾir'de tefʿīlden masdar olarak كِذَّابٌ [kiẕẕāb] ki kāf'ın kesri ve ẕāl'ın şeddesiyledir ve أُكْذُوبَةٌ [ukẕūbet] ki hemzenin zammıyladır ve كَاذِبَةٌ [kāẕibet] ve مَكْذُوبٌ [mekẕūb] ve مَكْذُوبَةٌ [mekẕūbet] ve مَكْذَبَةٌ [mekẕebet] ve كُذْبَانُ [kuẕbān] ki غُفْرَانُ [ġufrān] veznindedir ve كُذْبَى [kuẕbā] lafzını kiبُشْرَى [buşrā] veznindedir, ziyāde kılmıştır.

Ve ʿArablar nāka buğur aştıktan sonra gebelik ʿalāmeti olmak üzere kuyruğunu kaldırıp gezdikten sonra gebe çıkmadığı hīnde كَذَبَتِ النَّاقَةُ derler ve bundan ism tasarruf ederler, ke-mā se-yecīʾu. Ve işbu كِذْبٌ [kiẕb] māddesi iki mefʿūle de taʿdiye eder; yukālu: كَذَبَهُ الْحَدِيثَ Ve

كَذَبَ kelimesi ki fiʿl-i māzīdir, baʿzen وَجَبَ maʿnāsına istiʿmāl olunur; ve minhu hadīsu ʿÖmer radıyallāhu ʿanhu: "كَذَبَ عَلَيْكُمُ الْحَجُّ كَذَبَ عَلَيْكُمُ الْعُمْرَةُ كَذَبَ عَلَيْكُمُ الْجِهَادُ ثَلَاثَةُ أَسْفَارٍ كَذَبْنَ عَلَيْكُمْ" قِيلَ إِنَّ مَعْنَاهُ وَجَبَ عَلَيْكُمْ Ve ʿinde'l-baʿz bundan murād baʿs ve igrā ve tergībdir. ʿArabların كَذَبَتْهُ نَفْسُهُ kavlinden meʾhūzdur ki bir kimsenin nefsi kendisine āmāl-i ʿamīka ve metālib-i baʿīdeleri tahyīl ve temniye ile dūr u dırāz emel ve ümniyye ile hülyalara ilkā eyledikte ʿArablar كَذَبَتْهُ نَفْسُهُ derler. Pes bu makāmda dünyevī ve uhrevī āmāl ve ücūr ümniyyesini mütehayyilenizde tasvīr ve tahkīk ile zikr olunan esfār-ı selāse sizleri iʿmāli cihetlerine teşvīk ve tergīb ve tenşīt eylesin demek olur; رَضِيَ ve رَحِمَ kelimeleri gibi ihbār bi-maʿnā inşā olur. Ve kaldı ki hadīs-i merkūmda vākiʿ اَلْحَجُّ kelimesi merfūʿ olmakla vech-i mezkūr üzere teʾvīl olundu. Ve baʿzı muhaddisīn mansūben kırāʾat eylediler. Buna göre عَلَيْكُمْ lafzı ism-i fiʿl iʿtibār olunur ki mülāzemet ve müdāvemet kılasız demek olur. Ve كَذَبَ [keẕebe] kelimesinde حَجٌّ lafzına rāciʿ zamīr gāʾib iʿtibār olunur ki hacc-ı zāhir müfesser olduğundan nāşī mahzūf olmuş olur. Ve عَلَيْكُمُ الْحَجُّ fıkrası cümle-i uhrā iʿtibār olunmakla كَذَبَ الْحَجُّ أَيْ وَجَبَ الْحَجُّ وَعَلَيْكُمُ الْحَجُّ أَيْ لَازِمُوهُ sebkinde olur. Yāhūd maʿnā "Hacc eğer size lisān-ı hālle ben sizin mesbūk olan zünūbunuzu hādim ve o husūsa kāfī değilim der ise kizb eylemiş olur" demek ola. Bu sūrette كَذَبَ kendi maʿnāsında müstaʿmel olur; ʿumre ve cihād fıkraları dahi buna kıyās olunur.

Mütercim der ki maʿnā-yı evvele işbu: "أَكْذِبِ النَّفْسَ إِذَا حَدَّثْتَهَا" meseli muvāfıktır, yaʿnī nefsine sen emel ve merāmına zaferyāb olamazsın diye tahdīs eylemeğe fütūr ü kelāl gelmekle saʿyine mānīʿ olur. Belki maksūda fevz ve neyl ve bülūgu tervīc ederek tahdīs ve tahyīl ve tehyīc eyle ki saʿy u ikdāma medār-ı tenşīt olur ki himmet dedikleri bu olacaktır, mesel-i mezbūr cesāret ve ikdāma hass ve igrā mahallinde darb olunur. Ve Beşşār'dan suʾāl eylediler ki "Eşʿār-ı ʿArabdan pek maʿnī-dār olan hangi şiʿrdir?" Cevābında "Lebīd'in işbu: "وَأَكْذِبِ النَّفْسَ إِذَا حَدَّثْتَهَا || إِنَّ صِدْقَ النَّفْسِ يُزْرِي بِالْأَمَلِ" beyti vicdānımda pek eşʿardır" dedi. Vākıʿā cümle-i umūr u āmālin husūlüne esās ve medārdır. Ve bunun mukābilinde

ʿArablar صَدَقَتْهُ نَفْسُهُ derler, yaʿnī "Bir nesnenin talebinde nefsi mihnet ve ʿacz tahyīl eylemekle tebātī ve tekāsül etti" demektir. Bināʾenʿaleyh nefsine كَذُوبٌ [keẕūb] ıtlāk ederler. Ve Zemaḫşerī'nin Fāʾiḳ'te ve İbn Eṯīr'in Nihāye'de hülāsa-i beyānları üzere müʾellifin tahkīki gibi اَلْحَجُّ kelimesi كَذَبَ fiʿlinin fāʿili olmak üzere izmār olunmuştur. Sānī delālet eylediği için عَلَيْكُمْ ism-i fiʿldir, وَجَبَ الْحَجُّ ve عَلَيْكُمُ الْحَجُّ takdīrindedir. Ve ʿinde'l-baʿz murād yine hass ve igrādır, yaʿnī "Hacc sizin taraftan kendisine kemāl-i meyl ü ragbet ü ihtimām zann eylemişti, lākin zannı kāzib oldu" demektir. Ve Aḫfeş dedi ki اَلْحَجُّ lafzı sūreten merfūʿ ve bi'l-maʿnā mansūbdur, zirā murād hacc ile emrdir, niteki أَمْكَنَكَ الصَّيْدُ derler ki murād اِرْمِهِ demektir.

Ve bundan mā-ʿadā ehādīs-i şerīfe-i ʿadīdede كَذَبَ kelimesi عَلَيْكُمْ maʿnāsına vārid olmuştur. Kezālik kelām-ı ʿArabda kesīrdir ve mesel mecrāsına cārī olmuştur. Ve ʿAlī el-Ḳārī, Şeyḫ Nūreddīn el-ʿUseylī nām fāzıl-ı mevsūktan rivāyet eder ki şecere-i neseb-i nebevī nüshasında "كَذَبَ النَّسَّابُونَ" hadīsi şerhinde meşrūhtur ki كَذِبٌ [keẕib] sıdk maʿnāsına dahi vārid olur, شَمْلٌ [şeml] kelimesi gibi ki cemʿ ve tefrīk maʿnāsına azdāddandır. Pes ehādīs-i merkūme bu maʿnādan tasarruf olunmak ehven ve akrebdir. Ve kaldı ki كَذِبٌ [keẕib]in vücūb maʿnāsında istiʿmāli tevessüʿātı müştemildir, zīrā mertebe-i sāniyede kizb nefs ve zamīrde tahyīl-i ümniyye maʿnāsına olup ve ʿādetā tahakkuk ve lüzūm ona lāzım olmakla vücūb ve lüzūm maʿnāsında istiʿmāl olunmuştur. Ve fiʿlinde istiʿāre-i tebeʿiyye ile tasvīr olunur. Ve Şihāb'ın beyānına göre كَذَبَ عَلَيْكُمُ الْحَجُّ kavli لِيُكَذِّبْكَ sebkinde olmakla لِيُنَشِّطْكَ وَيَبْعَثْكَ عَلَى إِتْيَانِ الْحَجِّ demek olur ki mecāz bi-nevʿayn olur. Ve bunda iki vech cāʾizdir. Biri كَذَبَ fiʿlini harf-i istiʿlā ile müteʿaddī olan bir fiʿl ile tazmīn eylemektir, وَجَبَ ve لَزِمَ fiʿlleri gibi ve birisi iki kelāmı mutazammın olmaktır, gūyā ki كَذَبَ أَيْ وَجَبَ الْحَجُّ لِيُرَغِّبْكَ الْحَجُّ هُوَ وَاجِبٌ عَلَيْكَ demek olur. Ve Müfredāt-ı Rāġıb'da وَجَبَ عَلَيْكُمْ ʿibāretiyle müfesser olup ve bunun hakīkati "Haccın vakti geçtiğinden ve sizin batāʾet üzere hareketinizden nāşī fāʾit hükmünde oldu" demektir ki كَذَبَ عَلَيْكُمُ الْحَجُّ كَادَ يَكْذِبُ أَيْ يَفُوتُ الْحَجُّ sebkinde olup yine mecāz bi-mertebeteyn olur. Ve Ebū ʿAlī el-Fārisī dedi ki كَذِبٌ kavlden bir nevʿ olmakla قَوْلٌ māddesinde cārī olan ittisāʿ ki gayr-i nutk maʿnāsında olan istiʿmālden ʿibārettir, كَذِبٌ māddesinde dahi cāʾizdir. Ez-cümle قَوْلٌ [ḳavl] darb ve galebe maʿnālarında müstaʿmel olduğu gibi كَذِبٌ dahi selb ve intifāʾ makūlesi maʿnālarda müstaʿmel olur. Ve Zemaḫşerī Fāʾiḳ'te ziyāde bast ve ignā eylemiştir, lākin hülāsası vech-i meşrūhtur.

اَلْكَاذِبُ [el-kāẕib] ve

اَلْكَذَّابُ [el-keẕẕāb] (شَدَّادٌ [şeddād] veznide) ve

اَلتِّكِذَّابُ [et-tikiẕẕāb] (tā'nın ve kāf'ın kesri ve teşdīd-i ẕāl'le تِفِعَّالٌ [tifiʿāl] veznide ki fi'l-asl تَفَعُّلٌ [tefaʿul]den masdardır, mübālagaten vasf murād olunmuştur, zīrā تِفِعَّالٌ [tifiʿāl] vasf olarak yoktur, belki masdar ve ism olarak vāriddir) ve

اَلْكَذُوبُ [el-keẕūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْكَذُوبَةُ [el-keẕūbet] (hā'yla) ve

اَلْكَذْبَانُ [el-keẕbān] (سَكْرَانُ [sekrān] veznin-

de) ve

اَلْكَيَذَبَانُ [el-keyẕebān] (فَيْعَلَانُ [feyʿalān] vezninde) ve

اَلْكَيَذُبَانُ [el-keyẕubān] (ẕāl'ın zammıyla) ve

اَلْكُذُبْذُبُ [el-kuẕubẕub] (kāf'ın ve ẕāl'lerin zammıyla) ve

اَلْكُذُّبْذُبُ [el-kuẕẕubẕub] (ẕāl-ı ūlā'nın teşdīdiyle ki فُعُلْعُلٌ [fuʿulʿul] veznindedir, ʿayn'ın mā-kabline cinsi ziyāde kılınmıştır, mübālaga için ve evvelkinde iki ziyāde ve bunda cevheri üzere üç ziyāde vardır) ve

اَلْكُذَبَةُ [el-kuẕebet] (kāf'ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَلْمَكْذَبَانُ [el-mekẕebān] (mīm'in ve ẕāl'ın fethiyle ki مَفْعَلَانٌ [mefʿalān] veznindedir) ve

اَلْمَكْذَبَانَةُ [el-mekẕebānet] (hā'yla) ve

اَلْكُذُبْذُبَانُ [el-kuẕubẕubān] (kāf'ın ve ẕāl'ın zammıyla ki فُعُلْعُلَانُ [fuʿulʿulān] veznindedir, dört zāʾidi vardır) Bunlar mecmūʿu sıfattır, yalancıya denir dürügī taʿbīr olunur; tefāvütleri sīgalarına göredir.

اَلْأُكْذُوبَةُ [el-ukẕūbet] (hemzenin zammıyla) ve

اَلْكُذْبَى [el-kuẕbā] (بُشْرَى [buşrā] vezninde) ve

اَلْمَكْذُوبُ [el-mekẕūb] (مَيْسُورٌ [meysūr] vezninde) ve

اَلْمَكْذُوبَةُ [el-mekẕūbet] (āhirde hā'yla) ve

اَلْمَكْذَبَةُ [el-mekẕebet] (مَشْرَبَةٌ [meşrebet] vezninde) ve

اَلْكَاذِبَةُ [el-kāẕibet] ve

اَلْكُذْبَانُ [el-kuẕbān] (غُفْرَانُ [ġufrān] veznin-de) ve

اَلْكُذَابُ [el-kuẕāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) İsmlerdir, yalan söze denir. Lākin müʾellif *Başāʾir*'de bunları dahi masdar olmak üzere sebt eylemiştir, niteki zikr olundu.

اَلْإِكْذَابُ [el-ikẕāb] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi yalancı bulmak maʿnāsınadır ki hemzesi vicdān içindir; yukālu: أَكْذَبَ فُلَانًا إِذَا أَلْفَاهُ كَاذِبًا Ve bir kimseyi yalan söz söyletmek maʿnāsınadır; yukālu. أَكْذَبَهُ إِذَا حَمَلَهُ عَلَى الْكَذِبِ Ve bir kimsenin yalanını meydāna çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكْذَبَهُ إِذَا بَيَّنَ كَذِبَهُ Ve bir kimse çağrıldıkta kendisini nāʾim sūretine koyup sākit olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَكْذَبَ الرَّجُلُ إِذَا صِيحَ بِهِ وَهُوَ سَاكِتٌ يُرِى أَنَّهُ نَائِمٌ

اَلْكَذُوبُ [el-keẕūb] ve

اَلْكَذُوبَةُ [el-keẕūbet] (hā'yla) Nefs-i insānīye ıtlāk olunur ki zikr olundu.

اَلْكَذَّابَانِ [el-Keẕẕābāni] (tesniye bünyesiyle) İki yalancı demektir ki birisi Benū Ḥanīfe kabīlesinden Müseylime ve biri Benū ʿAbs kabīlesinden Esved nām kezzāblardır, zamān-ı saʿādet evāhirinde nübüvvet iddiʿā eylemişlerdir.

اَلْمُكَذِّبُ [el-mukeẕẕib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) ve

اَلْكَاذِبُ [el-kāẕib] Şol nākaya ıtlāk olunur ki erkek aşıp bir vakt kuyruğunu kaldırarak kendisini gebe sūretinde gösterdikten sonra gebe zuhūr eylemeye. Güyā ki bunlar ona sıfat-ı hāssa olmuşlardır; yukālu: نَاقَةٌ مُكَذِّبٌ وَكَاذِبٌ وَهِيَ الَّتِي يَضْرِبُهَا الْفَحْلُ فَتَشُولُ ثُمَّ تَرْجِعُ حَائِلاً وَقَدْ كَذَّبَتْ تَكْذِيبًا وَكَذَبَتْ كَذِبًا

اَلتَّكْذِيبُ [et-tekẕīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Çok yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَذَّبَ تَكْذِيبًا بِمَعْنَى كَذَبَ Ve nāka erkek çekildikten sonra bir müddet kuyruğunu kaldırıp kendisini gebe sūretinde gös-

terdikten sonra boş çıkmak maʿnāsında istiʿmāl olunur; yukālu: كَذَبَتِ النَّاقَةُ وَكَذَّبَتْ كَمَا ذُكِرَ Ve ʿArablar filān üzere katʿā havf u endîşe eylemeyerek hamle ve hücūm eyledi diyecek yerde حَمَلَ عَلَيْهِ فَمَا كَذَّبَ derler ki lisānımızda "gerçekten hamle eyledi" taʿbīr olunur, gūyā ki hamlesini kāzib eylemedi demek olur, niteki صِدْقٌ [ṣidḳ] dahi bu mevkiʿde müstaʿmel olur. Ve aslā tevakkuf ve tereddüd eylemeyip filān işi işledi diyecek yerde مَا كَذَّبَ أَنْ فَعَلَ كَذَا derler. Ve

تَكْذِيبٌ [tekẕīb] ve

كِذَّابٌ [kiẕẕāb] Bir işi inanmayıp inkār eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: كَذَّبَ بِالْأَمْرِ تَكْذِيبًا وَكِذَّابًا إِذَا أَنْكَرَهُ Şārih der ki tefʿīl bābının bināsı gāh tefʿīl ve gāh fiʿāl gelir, كِذَّابٌ [kiẕẕāb] gibi ve gāh tefʿilet gelir, تَوْصِيَةٌ [tavṣiyet] gibi ve gāh mufaʿʿal gelir, مُمَزَّقٌ [mumezzaḳ] gibi. Ve

تَكْذِيبٌ [tekẕīb] Bir kimseyi kelāmı yalandır diye yalancılıkla vasf eylemek ve kāzib çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: كَذَّبَ فُلَانًا إِذَا جَعَلَهُ كَاذِبًا بِأَنْ وَصَفَهُ بِالْكَذِبِ Ve ʿArablar bir kimse murād ve mübāşeret eylediği ʿamele ikdām eylemeyip ondan ferāgatle geri dursa كَذَّبَ عَنْ أَمْرٍ قَدْ أَرَادَهُ derler, أَحْجَمَ maʿnāsına. Ve bir kimseye tasallut ve istīlā kaydında olan bir hādiseyi yāhūd bir āher kimseyi ondan redd ve menʿ eylese كَذَّبَ عَنْ فُلَانٍ derler, رَدَّ عَنْهُ maʿnāsına, gūyā ki o musallit olacak tasallutu daʿvāsında tekzīb eylemiştir. Ve āhū gibi bir vahşī cānver nefretle kaçıp giderken gelir var mı diye ensesine bakıp durdukta كَذَّبَ الْوَحْشِيُّ derler. Ve *Esās*'ta جَرَى الْوَحْشِيُّ ثُمَّ كَذَّبَ ʿibāretiyle mersūmdur, gūyā ki bir düzeye seğirtmesinin iddiʿāsını tekzīb eyledi yāhūd kendisi seğirtmek iddiʿāsında kizb eylemiş olur.

اَلْمَكْذُوبَةُ [el-mekẕūbet] (مَجْذُوبَةٌ [mecẕūbet] vezninde) Zaʿīf ve zebūn olan hatuna ıtlāk olunur.

اَلْكَذَّابُ [el-keẕẕāb] (شَدَّادٌ [şeddād] veznide) Pek yalancıya denir, niteki zikr olundu. Ve

كَذَّابٌ [Keẕẕāb] Birkaç kabīlede bir niçe şāʿirin lakabıdır: Keẕẕāb-ı Benī Kelb, Cenāb b. Munḳiẕ'dir. Ve Keẕẕāb-ı Benī Ṭābiḫa, Kelb nām şāʿirdir. Garībdir ki ismi Kelb ve mahlası Kezzāb'dır. Ve Keẕẕāb-ı Beni'l-Ḥirmāz ʿAbdullāh b. el-Aʿver'dir.

كَيْذُبَانُ [Keyẕubān] (ẕāl'ın zammıyla) Benū Muḥarib cemāʿatinden ʿAdiyy b. Naṣr nām şāʿirin lakabıdır.

اَلتَّكَذُّبُ [et-tekeẕẕub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Tekellüfle yaʿnī kasden hilāf sözler peydā ederek yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَكَذَّبَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَلَّفَ الْكَذِبَ Ve bir kimseyi yalancı olmak üzere zuʿm eylemek yaʿnī yalancı sanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَكَذَّبَ فُلَانًا إِذَا زَعَمَ أَنَّهُ كَاذِبٌ

اَلْمُكَاذَبَةُ [el-mukāẕebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْكِذَابُ [el-kiẕāb] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Bir kimseye yalan söz söylemek ve birbirine yalan söyleşmek maʿnālarınadır; tekūlu: كَاذَبْتُهُ مُكَاذَبَةً وَكِذَابًا

[ك ر ب]

اَلْكَرْبُ [el-kerb] (kāf'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Gam ve tasaya denir ki ʿārız olduğu nefs-i insāniyyeyi şiddeti sebebiyle dem-beste eder. Cemʿi كُرُوبٌ [kurūb] gelir. Ve bu fi'l-asl masdardır, isāre-i

arz maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: أَخَذَهُ الْكَرْبُ وَهُوَ الْحُزْنُ يَأْخُذُ بِالنَّفْسِ Ve

كَرْبٌ [kerb] Masdar olur, bir kimseyi gam ve tasa şiddeti sebebiyle dem-beste eylemek maʿnāsına; yukālu: كَرَبَهُ الْغَمُّ كَرْبًا مِنَ الْبَابِ أَلْأَوَّلِ إِذَا أَخَذَ نَفْسَهُ Ve

كَرْبٌ [kerb] Bükmek maʿnāsınadır; yukālu: كَرَبَ الْحَبْلَ إِذَا فَتَلَهُ Ve bukağıya ayağa pek sıkıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: كَرَبَ الْقَيْدَ عَلَى الْمُقَيَّدِ إِذَا ضَيَّقَهُ Ve zirāʿat için tarlayı sürüp nadas eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَرَبَ أَلْأَرْضَ إِذَا أَثَارَهَا لِلزَّرْعِ Bunun masdarı كِرَابٌ [kirāb] dahi gelir, ke-mā se-yuzkeru. Ve

كَرْبٌ [kerb] Kovaya كَرَبٌ [kereb] dedikleri ipi bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: كَرَبَ الدَّلْوَ إِذَا جَعَلَ بِهَا الْكَرَبَ Ve bir kimsenin kovasından كَرَبٌ [kereb] dedikleri ip kesilmek maʿnāsınadır; yukālu: كَرِبَ الرَّجُلُ كَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْقَطَعَ كَرَبُ دَلْوِهِ Ve hurmā ağacından كَرَبٌ [kereb] dedikleri budak omçası ahz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَرَبَ الرَّجُلُ كَرْبًا مِنَ الْبَابِ أَلْأَوَّلِ إِذَا أَخَذَ الْكَرَبَ مِنَ النَّخْلِ Ve كَرِيبٌ [kerīb] olan tarlaya ekin ekmek maʿnāsınadır; yukālu: كَرَبَ الزَّارِعُ إِذَا زَرَعَ فِي الْكَرِيبِ Ve

كَرْبٌ [kerb] Bir nesnenin mikdārına mümāsil veyāhūd mukārib olan şeyʾe ıtlāk olunur; yukālu: هَذِهِ إِبِلٌ مِائَةٌ أَوْ كَرْبُهَا أَيْ نَحْوُهَا وَقُرَابُهَا Yaʿnī "Şu develer yüz mihārdır" yāhūd "yüz kadar ve yüze akrebdir."

اَلْكُرْبَةُ [el-kurbet] (غُرْبَةٌ [ġurbet] vezninde) Bu dahi kalbe teʾsīr eden tasa ve endūha denir ki ismdir, كَرْبٌ [kerb] gibi.

اَلْإِكْتِرَابُ [el-iktirāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Gam-gīn ve endūh-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَرَبَهُ الْغَمُّ فَاكْتَرَبَ

اَلْمَكْرُوبُ [el-mekrūb] ve

اَلْكَرِيبُ [el-kerīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Tasalı, gam-gīn ve mahzūn kişiye denir. Ve

كَرِيبٌ [kerīb] Hamur açtıkları oklavaya denir, شُوبَقٌ [şūbaḳ] dahi denir. Ve gars u zirāʿat için sürülüp ıslāh olmuş tarlaya denir. Ve kamışın ve kargının boğumuna denir.

اَلْكِرَابُ [el-kirāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi كَرْبٌ [kerb] gibi masdardır, zirāʿat için tarlayı sürüp nadas eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَرَبَ أَلْأَرْضَ كَرْبًا وَكِرَابًا إِذَا أَثَارَهَا لِلزَّرْعِ ve minhu'l-meselu: "اَلْكِرَابُ عَلَى الْبَقَرِ" Müʾellif bunu "ك،ل،ب" māddesinde zikr eylemiştir, zīrā ekserī "اَلْكِلَابُ عَلَى الْبَقَرِ" ʿunvānıyla mütedāvildir. Ve

كِرَابٌ [kirāb] Derelerde olan su akıntılarına denir. Bunun müfredi كَرْبَةٌ [kerbet]tir, جَمْرَةٌ [cemret] vezninde.

اَلْكَرَبُ [el-kereb] (fethateynle) Hurmā ağacının kalın şāhları kesildikten sonra omuz başı gibi yerinde kalan omça gediklerine denir; müfredi كَرَبَةٌ [kerebet]tir hā'yla. Ve

كَرَبٌ [kereb] Şol ipe denir ki iki üç kat edip kuyularda kova ağaçlarının ortalarına bend ederler ki bir ucu dahi büyük ipe bağlı olur, tā ki suya vāsıl olan bu ip olup büyük, suya dokunmamakla çürümekten mahfūz ola. Şehrlerde onun yerine zincir bend ederler.

اَلْإِكْرَابُ [el-ikrāb] (hemzenin kesriyle) كَرْبٌ [kerb] gibi kovaya zikr olunan كَرَبٌ [kereb] dediklerini geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَكْرَبَ الدَّلْوَ بِمَعْنَى كَرَبَهَا Ve bir kabı gereği gibi doldurmak maʿnāsına istiʿmāl olunur, gūyā ki tazyīkle magmūm ve dembeste eylemektir; yukālu: أَكْرَبَ السِّقَاءَ إِذَا مَلَأَهُ

Ve yürümekte ve bir işi tutmakta şitāb ve sürʿat eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَكْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

اَلتَّكْرِيبُ [et-tekrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi kovaya كَرَبٌ [kereb] geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: كَرَّبَ الدَّلْوَ تَكْرِيبًا بِمَعْنَى أَكْرَبَهَا Ve كُرَابَةٌ [kurābet] ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَرَّبَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ الْكُرَابَةَ Ve ekmekçi ekmek açarken oklavayı takırdatmak maʿnāsınadır; yukālu: كَرَّبَ الْخَبَّازُ إِذَا طَقْطَقَ الْكَرِيبَ

اَلْمُكْرَبُ [el-mukreb] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Sinirleri dolgun ve kunt olan mefāsıl-ı aʿzādan birine ıtlāk olunur. Ve mutlakan kurumu ve bünyesi kunt ve kavī ve şedīd olan ip ve urgan ve binā ve mefāsıl-ı aʿzā ve at ve sāʾir hayvān makūlesine ıtlāk olunur.

اَلْكُرَابَةُ [el-kurābet] (kāf'ın zammı ve fethiyle) Hurmā devşirildikten sonra dalların diplerinde kalan başağa denir ki başakçılar devşirirler. Cemʿi أَكْرِبَةٌ [ekribet] gelir, أَفْعِلَةٌ [efʿilet] vezninde, gūyā ki zāʾid olan elifi matrūh iʿtibār eylediler, zīrā fuʿāl vezni efʿilet üzere cemʿlenmez.

Şārih der ki ʿAlī el-Ḳārī beyānına göre kāf'ın fethiyle de lügat olmakla cemʿiyyet-i merkūme o sīgaya mebnīdir. Ve غُرَابٌ [ġurāb] kelimesinin cemʿi أَغْرِبَةٌ [aġribet] gelmekle fuʿāl dahi efʿilet vezni üzere cemʿlendiği sahīh olur. İntehā. ʿAlī el-Maḳdisī beyānına göre burada fuʿāl nüshaları galattır, savāb olan fuʿālet olmaktır, ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] gibi.

اَلتَّكَرُّبُ [et-tekerrub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Hurmā ağacından كُرَابَةٌ [kurābet] devşirmek maʿnāsınadır; yukālu: تَكَرَّبَ الْكُرَابَةَ إِذَا الْتَقَطَهَا

اَلْكُرُوبُ [el-kurūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesne pek yakın olmak maʿnāsınadır ki bundan gelip çatmak ile taʿbīr olunur; yukālu: كَرَبَ الْأَمْرُ كُرُوبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَنَا Ve bir kimse bir işi hemān işlemek üzere olmak maʿnāsınadır ki maʿnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur; yukālu: كَرَبَ الرَّجُلُ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا أَيْ كَادَ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا Ve bu, efʿāl-i mukārebe cümlesindendir. Ve

كُرُوبٌ [kurūb] كُرَابَةٌ [kurābet] ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَرَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ الْكُرَابَةَ Ve güneş batmak üzere olmak maʿnāsınadır ki maʿnā-yı evvelden meʾhūzdur; yukālu: كَرَبَتِ الشَّمْسُ إِذَا دَنَتْ ve yukālu: كَرَبَتْ حَيَاةُ النَّارِ إِذَا قَرُبَ لِلْمَغِيبِ انْطِفَاؤُهَا Ve davara ağır yük yükletmek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki gam ve tasa maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: كَرَبَ النَّاقَةَ إِذَا أَوْقَرَهَا Ve ekmekçi ekmek açarken oklavayı takırdatmak maʿnāsınadır; yukālu: كَرَبَ الْخَبَّازُ إِذَا طَقْطَقَ الْكَرِيبَ

اَلْكَرُوبِيُّونَ [el-kerūbiyyūn] (kāf'ın fethi ve rā'nın tahfīfiyle صَبُورِيُّونَ [ṣabūriyyūn] vezninde) كَرُوبِيٌّ [kerūbiyy] kelimesinin cemʿidir ki كَرُوبٌ [kurūb]a mensūb demektir, قَرُبَ maʿnāsına olan كَرَبَ den sıfattır, mübālagaten nefsine nisbet olunmuştur. Melāʾike-i kirāmın eşrāf ve sādātlarına ıtlāk olunur ve minhu: "وَمِنَ الْمَلَائِكَةِ الْكَرُوبِيُّونَ" وَهُمْ سَادَةُ الْمَلَائِكَةِ

Şārih der ki murād mukarreb-i dergāh-ı ilāhī olan melāʾikedir, Cebrāʾīl ve Mīkāʾīl ve İsrāfīl ʿaleyhimü's-selām gibi. Ve baʿzılar hamele-i ʿarş olan melāʾikeye akreb olanlardır dediler. Ve baʿzılar şiddet ve kuvvet maʿnāsına olan كَرْبٌ [kerb] den meʾhūz olmakla melāʾike-i ʿazāb ile beyān eylediler. Ve baʿzılar hüzn ve

endūh maʿnāsına olan كَرْبٌ [kerb]den ahz edip Hazret-i Hudā'dan şiddet-i havf u haşyetleri olan melāʾike ile tefsīr eylediler. Lākin ekserī قُرْبٌ [ḳurb] maʿnāsından ahz eylemişlerdir. Ve bunda üç mübālaga vardır. Evvelā كَرَبَ [kerebe] māddesi قَرُبَ [ḳarube] māddesinden eblagdır. Sāniyā faʿūl bünyesindedir. Sālisā mübālagaten nefslerine nisbet olunmuştur. İntehā.

اَلْمُكَارَبَةُ [el-mukārebet] مُقَارَبَةٌ [muḳārebet] vezninde ve mürādifidir; yukālu: كَارَبَهُ أَيْ قَارَبَهُ

اَلْمُكَرَّبَاتُ [el-mukerrebāt] (مُعَظَّمَاتٌ [muʿaẓẓamāt] vezninde) Şol develere ıtlāk olunur ki ziyādesiyle bārid olan vaktlerde haymelerin kapıları önüne getirip çökertirler, tā ki içeriden çıkan tütünler ile ısınıp rāhat olalar.

اَلْكَرَّابُ [el-kerrāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bir kimse demektir, أَحَدٌ [eḥad] ve فَرْدٌ [ferd] maʿnāsına müstaʿmeldir, دَيَّارٌ [deyyār] kelimesi gibi; makām-ı nefy-i ʿāmma mahsūstur; yukālu: مَا بِالدَّارِ كَرَّابٌ أَيْ أَحَدٌ

أَبُو كَرِبٍ الْيَمَانِيُّ [Ebū Kerib el-Yemānī] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Tebābiʿa'dan yaʿnī mülūk-i Yemen'den bir melikin künyesidir, ismi Esʿad b. Mālik el-Ḥimyerī'dir.

اَلْكَرَبَةُ [el-kerebet] (fetehātla) Hayme direğinin tepesini geçirdikleri düğmeye denir ki Türkīde ağırşak taʿbīr olunur.

كُرْبَةُ [Kurbet] (زُمْرَةٌ [zumret] vezninde) Selefte kādī-i Belḫ olan Maḥmūd b. Suleymān'ın lakabıdır ki muhaddisīndendir.

كُرَيْبٌ [kureyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Tābiʿīnden bir zātın ve muhaddisīnden bir cemāʿatin ismleridir.

أَبُو كُرَيْبٍ [Ebū Kureyb] (Yine زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Muḥammed b. el-ʿAlāʾ b. Kureyb künyesidir ki İmām Buḫārī şeyhidir.

ذُو كُرَيْبٍ [Ẕū Kureyb] bir mevziʿdir.

مَعْدِي كَرَبُ [Maʿdī Kereb] (fethateynle) Recül-i maʿrūftur. Ve başka bir adamın ismidir. Ve bunda üç lügat vardır. 1. Bā'nın refʿidir, gayr-i munsarıf olarak. 2. İzāfetledir, munsarıf olarak. 3. İzāfetledir, gayr-i munsarıf olarak.

Şārih der ki sūret-i sālisede كَرَبَ [kereb] müʾennes ve maʿrife iʿtibār olunur ve her hālde yā-yı معدي [Maʿdī] sākinedir. Ve nisbetinde cüzʾ-i evvele nisbetle مَعْدِيٌّ [Maʿdiyy] denir, kezālik tasgīrinde مُعَيْدِيٌّ [Muʿaydiyy] denir ve bunlar muttaridedendir.

اَلْكَرِيبَةُ [el-kerībet] (غَرِيبَةٌ [ġarībet] vezninde) Dāhiye-i şedīdeye ıtlāk olunur; yukālu: رَمَاهُ اللهُ بِالْكَرِيبَةِ أَيِ الدَّاهِيَةِ الشَّدِيدَةِ

كُرَبُ [Kureb] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Esāmīdendir: ʿAmr b. ʿOṯmān b. Kureb maʿrūf mütekellim-i Mekkī'dir, ʿilm-i kelāmda sāhib-i tesānīftir.

[ك ر ت ب]

اَلتَّكَرْتُبُ [et-tekertub] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Dönmek maʿnāsınadır; yukālu: تَكَرْتَبَ عَلَيْنَا أَيْ تَقَلَّبَ

[ك ر ش ب]

اَلْكِرِشَبُّ [el-kirşebb] قِرْشَبٌّ [ḳirşebb] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

[ك ر ك ب]

اَلْكُرْكُبُ [el-kurkub] (kāf'ın zammıyla كُرْكُمٌ [kurkum] vezninde) Bir hoş-bū nebāt adıdır.

[ك ر ن ب]

اَلْكُرْنُبُ [el-kurnub] (nūn'la قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْكَرْنَبُ [el-kerneb] (سَمَنْدٌ [semend] vezninde) سِلْقٌ [silḳ] ismidir; ʿalā-kavlin pek lezzetli nevʿine denir; ʿalā-kavlin قُنَّبِيطٌ [ḳunnebīṭ] yaʿnī tahrīfle قَرَنْبِيطٌ [ḳaranbīt] taʿbīr olunan sebzenin tāzesine denir; bostānī ve berrī olur. Berrī nevʿi merāretli olur, kurutulmuş kökünün meshūkundan iki dirhemini şarābla mezc ve istiʿmāl, efʿā ledgına tiryāk-i mücerrebdir. Maʿlūm ola ki cemīʿ-i müfredātta سِلْقٌ [silḳ] sīn'in kesriyle Türkīde pazı dedikleri sebze ile müfesserdir ve كَرَنَبٌ [kerneb] lahana ile mübeyyendir ki Fārisīde kelem derler. Bostānī ve berrī ve bahrī nevʿi olur ki merāretinden bahrī ıtlāk eylemişlerdir ve berrī kısmına Türkīde alabaş taʿbīr olunur. Şārih dahi müʾellifin bu resme beyānını tahtiʾe eylemiştir.

اَلْكَرْنِيبُ [el-kernīb] (kāf'ın fethi ve kesriyle) Süt ile yoğrulmuş hurmāya denir ki etʿimedendir, مَجِيعٌ [mecīʿ] dahi derler.

اَلْكَرْنَبَةُ [el-kernebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Mihmāna كَرْنِيبٌ [kernīb] yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: كَرْنَبَ فُلَانٌ إِذَا أَطْعَمَهُ لِلضَّيْفِ Ve süt ile hurmā ekl eylemek maʿnāsınadır, gerek içine hurmā mezc eylesin ve gerek sādece ekl eylesin; yukālu: كَرْنَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ التَّمْرَ مَعَ اللَّبَنِ

[ك ز ب]

اَلْكُزْبُ [el-kuzb] Kāf'ın zammı ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla كُسْبٌ [kusb] vezninde ve mürādifidir ki şırlığan posasına denir. Ve bir metīn ve salābetli şecerin adıdır.

اَلْكَزَبُ [el-kezeb] (fethateynle) Ayakta taraklık taʿbīr olunan kemiğin küçük ve büzülmüş gibi tortop olmasına denir ki meʿāyib-i hilkattendir.

اَلْمَكْزُوبَةُ [el-mekzūbet] (مَحْبُوبَةٌ [maḥbūbet] vezninde) Elvāndan خِلَاسِيَّةٌ [ḫilāsiyyet] yaʿnī beşeresi beyāzla siyāh mā-beyninde olan hatuna denir ki baʿzı ʿArab cāriyesi levnidir; Ḥaremeyn nisvānında dahi bu levn olur. Istılāhımızda habeşī taʿbīr olunur. Esmerden siyāhça olur, ʿArab cāriyelerinde levn-i matbūʿdur. Ve ebeveynin biri beyāz ve birisi siyāh olup onlardan mütevellid olan veledin dahi levni öylecedir. O velede dahi خِلَاسِيٌّ [ḫilāsiyy] denir.

اَلْكَوْزَبُ [el-kevzeb] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Be-gāyet teng-meşreb olan bahīl ve nākese denir; yukālu: رَجُلٌ كَوْزَبٌ أَيْ بَخِيلٌ ضَيِّقُ الْخُلُقِ

[ك س ب]

اَلْكَسْبُ [el-kesb] (kāf'ın fethi ve sīn'in sükūnuyla) ve

اَلْكِسْبُ [el-kisb] (kāf'ın kesriyle) Kazanca dürüşmek maʿnāsınadır ki murād saʿy ve ʿamel ile kazanç eylemektir, kitābetle akçe kazanmak gibi; yukālu: كَسَبَ الرِّزْقَ كَسْبًا وَكِسْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا طَلَبَهُ Niteki إِكْتِسَابٌ [iktisāb] dahi bu maʿnāyadır. ʿAlā-kavlin كَسْبٌ [kesb] ʿamel ve zahmetsiz kazanmak ve إِكْتِسَابٌ [iktisāb] emek çekip saʿy ve ictihād ile kazanmaktır; yukālu: كَسَبَ إِكْتَسَبَ إِذَا تَصَرَّفَ ve yukālu: الرَّجُلُ الْمَالَ إِذَا أَصَابَهُ وَاجْتَهَدَ

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānından müstefād olduğu üzere كَسْبٌ [kesb] cemʿ eylemek maʿnāsına mevzūʿ olup baʿdehu

saʿy ve ʿamel ile rızk taleb eylemekte şāyiʿ olmuştur. Ve lafz-ı كَسْبٌ [kesb]in mefhūmu eʿammdır, yaʿnī kendi nefsi için ve sāʾir için kazanç eylemekte istiʿmāl olunur. Lākin إِكْتِسَابٌ [iktisāb] hemān kendi nefsi için çalışıp istifāde eylemeğe mahsūstur. Ve baʿzılarكَسْبٌ [kesb] lafzını hayra ve إِكْتِسَابٌ [iktisāb]ı şerre tahsīs eylediler. Kālallāhu taʿālā: ﴿لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ﴾ Zīrā إِكْتِسَابٌ [iktisāb]da tasarruf ve ictihād melhūzdur. Ve şerr nefsin müştehāsı ve ona be-gāyet meyl ve incizābı olmakla tahsīline gereği gibi çalışıp saʿy u ihtimām eder, her ne kadar saʿb ve düşvār ise de; lākin hayrda bu hālet yoktur. İntehā. Ve

كَسْبٌ [kesb] Cemʿ eylemek maʿnāsınadır ki maʿnā-yı aslīsidir; yukālu: كَسَبَ الْمَالَ إِذَا جَمَعَهُ Veكَسْبٌ [kesb] iki mefʿūle taʿdiye eder, bir āher adama māl kazandırmak maʿnāsınadır ki kendi saʿy ve himmetiyle o adam kazanmış olur; yukālu: كَسَبَ فُلاَنٌ مَالاً أَيْ أَكْسَبَهُ إِيَّاهُ فَكَسَبَهُ هُوَ Ve bu فَعَلْتُهُ فَفَعَلَ tarīki üzere gelen efʿāldendir.

اَلتَّكَسُّبُ [et-tekessub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Külfetle kazanç eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَكَسَّبَ الرَّجُلُ إِذَا طَلَبَ الرِّزْقَ يَعْنِي تَكَلَّفَ فِيهِ

اَلْإِكْتِسَابُ [el-iktisāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de)كَسْبٌ [kesb] maʿnāsınadır, niteki ānifen beyān olundu.

اَلْإِكْسَابُ [el-iksāb] (hemzenin kesriyle) Kendi saʿy ve himmetiyle yā irāʾetiyle bir āher adama kazanç ettirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَكْسَبَهُ إِيَّاهُ فَكَسَبَهُ هُوَ

اَلْمَكْسَبُ [el-mekseb] (مَشْرَبٌ [meşreb] vez-ninde) ve

اَلْمَكْسِبُ [el-meksib] (مَجْلِسٌ [meclis] vez-ninde) ve

اَلْمَكْسِبَةُ [el-meksibet] (مَغْفِرَةٌ [maġfiret] vez-ninde) ve

اَلْكِسْبَةُ [el-kisbet] (كِسْوَةٌ [kisvet] vezni-nde) Bunlar da masdarlardır,كَسْبٌ [kesb] maʿnāsına; yukālu: فُلاَنٌ طَيِّبُ الْمَكْسَبِ وَالْمَكْسِبِ وَالْكِسْبَةِ أَيْ طَيِّبُ الْكَسْبِ

Şārih der ki cemʿ bünyesiyle مَكَاسِبُ [mekāsib] geldiği envāʿ iʿtibārıyladır. Ve bunlar ism mevkiʿinde istiʿmāli şāyiʿ ol-muştur ki kazanca ıtlāk olunur. Pes طَيِّبُ الْمَكْسِبِ "filānın kazancı pāktır" demek olur. İsm-i mekān dahi olur.

اَلْكَسُوبُ [el-kesūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْكَسَّابُ [el-kessāb] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de) Mübālagalardır, dāʾimā kesb ü kār üzere olan kişiye denir.

اَلْكَسُّوبُ [el-kessūb] (تَنُّورٌ [tennūr] veznin-de) Bir nebāt adıdır. Ve

كَسُّوبٌ [kessūb] Şeyʾ ve nesne maʿnāsına istiʿmāl olunur ve makām-ı nefye mahsūstur; yukālu: مَا لَهُ كَسُّوبٌ أَيْ شَيْءٌ

كَسَابِ [kesābi] (kesr üzere mebnī olarak قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Kurda ıtlāk olu-nur, ذِئْبٌ [ẕiʾb] maʿnāsına.

كَسْبَةٌ [kesbet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Kancık köpek esmāsındandır. Ve şehr-i Nesef kazāsında bir karye adıdır.

كُسَيْبٌ [kuseyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Erkek köpek esmāsındandır. Ve esmā-i ricāldendir.

اِبْنُ الْكُسَيْبِ [ibnu'l-kuseyb] Harām-zādeye yaʿnī veled-i zināya ıtlāk olunur.

اَلْكُسْبُ [el-kusb] (kāf'ın zammı ve sīn'in sükūnuyla) Yağ sıkıntısına denir ki yağın geri kalan posasıdır, ekserī şırlığan posa-sında müstaʿmeldir.

كَيْسَبٌ [Keyseb] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Esāmī-i ricāldendir. Ve Īrān'da Rey şehriyle Ḫuvār nām karyesi beyninde bir karye adıdır.

اَلْأَكْسَبُ [el-Ekseb] (أَقْرَبُ [aḳreb] vezninde) Esāmīdendir: Keyseb b. Menīʿ el-Ekseb bir şāʿirdir.

اَلْكَوَاسِبُ [el-kevāsib] (كَوَاكِبُ [kevākib] vezninde) İnsānda ālāt-ı kesb olan aʿzāya ıtlāk olunur, جَوَارِحُ [cevāriḥ] maʿnāsına.

أَبُو كَاسِبٍ [ebū kāsib] Kurdun künyesidir.

كَاسِبٌ [Kāsib] ve

كَيْسَبَةُ [Keysebet] (kāf'ın fethiyle) Esāmīdendir.

[ك س ح ب]

اَلْكَسْحَبَةُ [el-kesḥabet] (ḥā-yı mühmele ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimseden havf ve ihtirāz eylemekle sinip gizlenerek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: يَمْشِي الْكَسْحَبَةَ أَيْ مَشْيَ الْخَائِفِ الْمُخْفِي نَفْسَهُ

[ك ش ب]

اَلْكَشْبُ [el-keşf] (şīn-i muʿceme ile ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Et makūlesi sertçe nesneyi şiddetle kavrayıp seslendirerek ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَشَبَ اللَّحْمَ وَنَحْوَهُ كَشْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَكَلَهُ بِشِدَّةٍ Ve

كَشْبٌ [Keşb] Bir mevziʿ yāhūd bir cebel ismidir.

اَلتَّكْشِيبُ [et-tekşīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) كَشْبٌ [keşb] maʿnāsınadır; yukālu: كَشَّبَ اللَّحْمَ وَنَحْوَهُ بِمَعْنَى كَشَبَهُ

كَشَبَى [Keşebā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) Bādiyede bir dağın ismidir.

كَشْبٌ [Keşb] (كَتْبٌ [ketb] vezninde) Bir dağ adıdır.

كَشِيبٌ [Keşīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Başka bir dağın adıdır.

[ك ظ ب]

اَلْكُظُوبُ [el-kuẓūb] (ẓā-yı muʿceme ile وُجُودٌ [vucūd] vezninde) Semizlikten tulum gibi dolup kabarmak maʿnāsınadır; yukālu: كَظَبَ الرَّجُلُ كُظُوبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا امْتَلَأَ سِمَنًا

[ك ع ب]

اَلْكَعْبُ [el-kaʿb] (kāf'ın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Aʿzā kemiklerinin her mafsalına yaʿnī en ve oynak yerine denir ki yumru olur, Fārisīde peyvend-gāh denir; yukālu: هُوَ مُوهِنُ الْكَعْبِ وَهُوَ كُلُّ مَفْصِلٍ لِلْعِظَامِ وَفَوْقَ الْقَدَمِ Yaʿnī ayak tabanının arkasında olan yumruca kemiğe denir ki incik mafsalıyla parmakların mā-beyninde olan taraklık kemiğinin ortası olacak yumru kemiktir; yukālu: ضَرَبَ كَعْبَهُ وَهُوَ الْعَظْمُ النَّاشِئُ فَوْقَ الْقَدَمِ Şārih der ki bu Şīʿa kavlidir, eʾimme-i lügat ʿindinde münkerdir. Ve

كَعْبٌ [kaʿb] Ayağın iki tarafında olan iki yumru kemiğin her birine denir ki topuk taʿbīr olunur. Her ayakta iki dāne olur. Cemʿi أَكْعُبٌ [ekʿub] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] gibi ve كُعُوبٌ [kuʿūb] gelir ve كِعَابٌ [kiʿāb] gelir kāf'ın kesriyle; yukālu: غَسَلَ رِجْلَهُ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَهُمَا الْعَظْمَانِ النَّاشِزَانِ مِنْ جَانِبَيْهَا Ve

كَعْبٌ [kaʿb] Aşık taʿbīr olunan kemiğe denir ki sıbyān onunla mülāʿabe ederler. Kezālik nerd oyununda ki tavla taʿbīr olunan oyun ondan bir nevʿdir, zar dedikleri mühreye denir. Ve bunlara كَعْبَةٌ [kaʿbet] dahi denir hā'yla. İki dāne olmakla كَعْبَتَيْنِ derler. Ve كَعْبٌ [kaʿb] zikr olunan كَعْبَةٌ [kaʿbet]in cemʿ-i cinsidir. Ve bunun cemʿ-i كِعَابٌ [kiʿāb] gelir ve كَعَبَاتٌ [keʿabāt] geler, حَرَكَاتٌ [ḥarekāt] vezninde ve bu كَعْبَةٌ [kaʿbet]in cemʿidir, müʾellif tahlīt eyle-

miştir. Ve baʿzı nüshada zammeteynle كُعُبٌ [kuʿub] ve كِعَابٌ [kiʿāb] ʿunvānında mersūm olmakla şārih bu nüshayı tasvīb ve zammeteynle كُعُبٌ [kuʿub] ve fetehātla كَعَبَاتٌ [keʿabāt] كَعْبَةٌ [kaʿbet]in ve كِعَابٌ [kiʿāb] كَعْبٌ [kaʿb]in cemʿi olmak üzere tertīb eylemiştir. Ve

كَعْبٌ [kaʿb] Kargının ve kamışın unbūbeteyni mā-beynine denir. Garāʾibdendir ki müʾellif أُنْبُوبَةٌ [unbūbet]i كَعْبٌ [kaʿb] ile tefsīr edip burada كَعْبٌ [kaʿb] i mā-beyne'l-unbūbeteyn ile beyān eylemiştir. Cemīʿ-i ümmehātın beyānına göre أُنْبُوبَةٌ [unbūbet] boğuma denir. Ve

كَعْبٌ [kaʿb] İki boğum aralığında olan yumru ʿukdeye denir ki boğum başı taʿbīr olunur. Kezālik sāhib-i *Miṣbāḥ* dahi teşvīş eylemiştir. Ve

كَعْبٌ [kaʿb] Bir topak yağa ıtlāk olunur; yukālu: عِنْدَهُ كَعْبٌ مِنَ السَّمْنِ أَيْ كُتْلَةٌ Ve bir curʿa mikdārı süte ıtlāk olunur. Gerçi müʾellif مِنَ اللَّبَنِ taʿbīr edip lākin bermuktezā-yı mādde koyu yoğurt olmaktır, niteki *Esās*'ta إِذَا كَانَ جَامِدًا ʿibāreti onu müşʿirdir. Ve

كَعْبٌ [kaʿb] Ehl-i hisāb ıstılāhından bir hisāb adıdır. Maʿlūm ola ki جَذْرٌ [ceẕr] ve كَعْبٌ [kaʿb] mustalahāt-ı ehl-i hisābdandır. جَذْرٌ [ceẕr] şol ʿadede denir ki kendi nefsine darbdan ʿaded-i āher hāsıl ola. Meselā üçü kendi nefsine darb eyledikte dokuz hāsıl olur, zīrā üç kerre üç dokuz eder. Pes o üç ʿadede جَذْرٌ [ceẕr] ve dokuza مَجْذُورٌ [mecẕūr] derler. Ve كَعْبٌ [kaʿb] مَجْذُورٌ [mecẕūr]u bir defʿa dahi جَذْرٌ [ceẕr]e darb eylemektir. Misālimizde hāsıl olan dokuzu bir kerre dahi üçe darb eylediğimizde yirmi yedi hāsıl olur. O üçe كَعْبٌ [kaʿb] ve yirmi yediye مُكَعَّبٌ [mukaʿʿab] denir. Ve ehl-i misāha o üç ʿadede ضِلْعٌ [ḍilʿ] ve dokuza مُرَبَّعٌ [murabbaʿ] derler ve ehl-i cebr ü mukābele üçe شَيْءٌ [şeyʾ] ve dokuza مَالٌ [māl] derler. Ve

كَعْبٌ [kaʿb] Mecd ü şeref ve şān maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَعْلَى اللهُ كَعْبَهُ أَيْ مَجْدَهُ وَشَرَفَهُ Ve bu كَعْبُ قَنَاةٍ [kaʿbu ḳanāt]tan meʾhūzdur, ke-mā yukālu: رَفَعَ اللهُ أَعْلَامَ مَجْدِهِ yāhūd كَعْبُ سَاقٍ [kaʿbu sāḳ]tan meʾhūzdur, zīrā insān kāʾim olduğu hīnde كَعْبٌ [kaʿb]ı elbette ʿālī olup ve cālis oldukta mestūr ve münzevī olur. Ve

كَعْبٌ [kaʿb] Masdar olur, kabı doldurmak maʿnāsına ki mādde-i mezkūreden meʾhūzdur; yukālu: كَعَبَ الْإِنَاءَ كَعْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَلَأَهُ Ve tāze kızın memesi tümüp yumrulanmak maʿnāsınadır ki ağırşaklanmak taʿbīr olunur. O kıza nār-pistān ıtlāk olunur; yukālu: كَعَبَ الثَّدْيُ إِذَا نَهَدَ

اَلْكُعْبُ [el-kuʿb] (kāf'ın zammıyla) Memeye ıtlāk olunur, ثَدْيٌ [ṣedy] maʿnāsına.

اَلتَّكْعِيبُ [et-tekʿīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi çār-kūşe kılmak maʿnāsınadır, كَعْبٌ [kaʿb] māddesinden meʾhūzdur, iki ayakta dört dāne olmak hasebiyle; tekūlu: كَعَّبْتُهُ تَكْعِيبًا أَيْ رَبَّعْتُهُ Ve kızın memesi ağırşaklanmak maʿnāsınadır; yukālu: كَعَّبَ ثَدْيُهَا إِذَا نَهَدَ

اَلْكَعْبَةُ [el-kaʿbet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Beytu'l-ḥarām ismidir ki kıble-i ehl-i İslām'dır, zādehullāhu teşrīfen.

Şārih der ki murabbaʿu'ş-şekl olduğu için yāhūd mecd ve rifʿat ve şerefine mebnīdir yāhūd sāha-i Mekke-i mükerreme'de en evvel mebnī olmakla tepe gibi etrāfından ʿālī olduğu mülāhazasıyladır. Ve

كَعْبَةٌ [kaʿbet] Çardağa ıtlāk olunur, غُرْفَةٌ

[ġurfet] maʿnāsına, ekserī çār-kūşe olur. Ve her murabbaʿu'ş-şekl binā olunmuş hāneye ıtlāk olunur.

اَلْكُعْبَةُ [el-kuʿbet] (kāf'ın zammı ve ʿayn'ın sükūnuyla) Kızın bekāretine denir; yukālu: فُضَّتْ كُعْبَتُهَا أَيْ عُذْرَتُهَا ve bu ismdir.

اَلْكُعُوبُ [el-kuʿūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْكِعَابُ [el-kiʿāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْكُعُوبَةُ [el-kuʿūbet] (kāf'ın zammıyla) كَعْبٌ [kaʿb] gibi kızın memesi ağırşaklanmak maʿnāsınadır; yukālu: كَعَبَ الثَّدْيُ كُعُوبًا وَكَعْبًا وَكِعَابًا وَكُعُوبَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا نَهَدَ

اَلْكَعَابُ [el-keʿāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْمُكَعِّبُ [el-mukaʿʿib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) ve

اَلْكَاعِبُ [el-kāʿib] Memesi ağırşaklanmış kıza denir. Ve مُكَعِّبٌ [mukaʿʿib] ve مُكَعَّبٌ [mukaʿʿab] مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde ve مُتَكَعِّبٌ [mutekaʿʿib] ve كَاعِبٌ [kāʿib] memeye dahi vasf olur; yukālu: جَارِيَةٌ كَعَابٌ وَمُكَعِّبٌ ثَدْيٌ مُكَعِّبٌ وَكَاعِبٌ أَيْ فُلِكَ ثَدْيُهَا ve yukālu: وَمُكَعَّبٌ وَمُتَكَعِّبٌ وَكَاعِبٌ أَيْ نَاهِدٌ Ve

مُكَعَّبٌ [mukaʿʿab] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Nakş u nigārı olan alaca kumaşa ve bez ve mendil makūlesine denir. Şārihin beyānına göre murabbaʿu'n-nakş yāhūd كِعَابٌ [kiʿāb] nakşıyla menkūş olanına ıtlāk olunur. Ve

مُكَعَّبٌ [mukaʿʿab] Ziyādesiyle muhkem dürülüp bükülmüş sevbe ıtlāk olunur ki tortop ola.

اَلْإِكْعَابُ [el-ikʿāb] (hemzenin kesriyle) Sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: أَكْعَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ يَعْنِي فِي مَشْيِهِ Mütercim der ki *Şerḥ-i Mufaṣṣal*'da mersūmdur ki إِكْعَابٌ [ikʿāb] adımları sık sık atarak sürʿatle yürümek maʿnāsınadır. Ve baʿzılar yalnız مَشَى عَلَى إِسْرَاعٍ ʿibāretiyle ve baʿzılar أَسْرَعَ بُطْؤٍ ʿibāretiyle tefsīr eylediler ki ikisi dahi maʿnā-yı ebterdir. Farīkaynın vehmi وَقَارَبَ الْخَطْوَ ʿunvānından neşʾet eylemiştir. Hülāsası adımları sık sık atarak tīz tīz yürümek olacaktır ki takrīb-i كَعْبٌ [kaʿb]in lāzımıdır.

اَلْكُعْكُبَّةُ [el-kuʿkubbet] (طُرْطُبَّةٌ [ṭurṭubbet] vezninde) نُونَةٌ [nūnet] maʿnāsınadır ki saçı dört bölük ördükten sonra birbirinin içine geçirip yassıca çār-kūşe olarak enseden salıverilir. O güne saça نُونَةٌ [nūnet] ve كُعْكُبَّةٌ [kuʿkubbet] dahi denir. Müʾellif nūn māddesinde bundan sākit olmuştur. Ve

كُعْكُبَّةٌ [kuʿkubbet] ve

كُعْكُبِيَّةٌ [kuʿkubiyyet] (yā-yı müşeddede ziyādesiyle) Bir nevʿ tarağa denir.

اَلْكَعْبَانِ [el-Kaʿbāni] (tesniye bünyesiyle) İki Kaʿb demektir ki biri Kaʿb b. Kilāb ve biri Kaʿb b. Rebīʿa'dır.

اَلْكَعَبَاتُ [el-Keʿabāt] (حَرَكَاتٌ [ḥarekāt] vezninde) ʿAlā-kavlin:

ذُو الْكَعَبَاتِ [Ẕu'l-Keʿabāt] Rebīʿa kabīlesine mahsūs bir hāne idi ki Cāhiliyyet'te onu tavāf ederler idi.

ذُو الْكَعْبِ [Ẕu'l-Kaʿb] Nuʿaym b. Suveyd eş-Şeybānī lakabıdır.

كَعْبُ الْحِبْرِ [Kaʿbu'l-Ḥibr] (ḥā'nın fethi ve kesriyle) Tābiʿiyy-i maʿrūftur ki Kaʿbu'l-Aḥbār demekle şehīrdir. Müʾellif "ح،ب،ر" māddesinde كَعْبُ الْأَحْبَارِ [Kaʿbu'l-Aḥbār] demekten menʿ eylemiştir.

[ك ع ث ب]

اَلْكَعْثَبُ [el-kaʿṯeb] (ṯā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) İri ve yumru ferce de-

nir; كَعْبٌ [kaʿb] māddesinden meʾhūzdur. Ve yumru fercli hatuna denir.

اَلتَّكَعْثُبُ [et-tekaʿṣub] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir nesne tortop, değirmice yuvalak olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَكَعْثَبَتِ الْعَرَارَةُ إِذَا تَجَمَّعَتْ وَاسْتَدَارَتْ Ve عَرَارَةٌ [ʿarāret] sığır gözü dedikleri şükūfedir.

[ك ع د ب]

اَلْكَعْدَبُ [el-kaʿdeb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] veznin-de) ve

اَلْكَعْدَبَةُ [el-kaʿdebet] (hā'yla) Denī ve nākes ve fürū-māye kişiye denir, فَسْلٌ [fesl] gibi.

اَلْكُعْدُبَةُ [el-kuʿdubet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Suyun yüzünde olan kabarcığa denir, حَبَابٌ [ḥabāb] gibi. Nüshalarda نُفَّاخَاتُ الْمَاءِ ʿunvānıyla mersūmdur. Lākin *Nihāye*'de müfred sīgasıyla نُفَّاخَةُ الْمَاءِ أَوْ بَيْتُ الْعَنْكَبُوتُ ʿibāretiyle müfesserdir. Pes cemʿ-i cinsi hā'sız olur.

[ك ع س ب]

اَلْكَعْسَبَةُ [el-kaʿsebet] (sīn'le دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kaçıp gitmek, ʿalākavlin sürʿatle yürümek yāhūd āhestece yelmek yāhūd sarhoş yürüyüşü gibi bocalayarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: كَعْسَبَ الرَّجُلُ كَعْسَبَةً إِذَا عَدَا وَهَرَبَ أَوْ مَشَى سَرِيعًا أَوْ عَدَا بَطِيئًا أَوْ مَشَى مِشْيَةَ السَّكْرَانِ

كَعْسَبٌ [Kaʿseb] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül adıdır.

[ك ع ن ب]

اَلْكَعْنَبُ [el-kaʿneb] (nūn'la جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Kasīrü'l-kāme bodur kimseye denir; nūn'u zāʾidedir. Ve arslana denir. Ve

كَعْنَبٌ [kaʿneb] Başında كَعَانِبُ [keʿānib] olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ كَعْنَبٌ أَيْ ذُو كَعَانِبَ

اَلْكُعَانِبُ [el-kuʿānib] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] veznin-de) Bu dahi arslana denir.

اَلْكَعَانِبُ [el-keʿānib] (kāf'in fethiyle) Baʿzı başın beşeresinde olan cā-be-cā bez gibi düğülmüş ʿukdelere denir ki ustura düzce yürüyemez olur.

اَلْمُكَعْنَبُ [el-mukeʿneb] (ism-i mefʿūl ʿunvānıyla) Şol boynuza denir ki halka gibi kıvrılmış ola; yukālu: تَيْسٌ مُكَعْنَبُ الْقَرْنِ أَيْ مُلْتَوِي الْقَرْنِ كَأَنَّهُ حَلْقَةٌ

[ك ك ب]

اَلْكَوْكَبُ [el-kevkeb] (جَوْهَرٌ [cevher] veznin-de) ve

اَلْكَوْكَبَةُ [el-kevkebet] (hā'yla) Yıldıza denir, نَجْمٌ [necm] gibi. Şārih der ki بَيَاضٌ [beyāḍ] ve بَيَاضَةٌ [beyāḍat] ve عَجُوزٌ [ʿacūz] ve عَجُوزَةٌ [ʿacūzet] gibi, كَوْكَبٌ [kevkeb] ve كَوْكَبَةٌ [kevkebet] dahi derler; ve fi'l-meseli: ذَهَبُوا تَحْتَ كُلِّ كَوْكَبٍ" أَيْ تَفَرَّقُوا" Yaʿnī "Her biri bir tarafa perākende ve tārümār olup gittiler." Ve

كَوْكَبٌ [kevkeb] Baʿzı göze ʿārız olan ak noktaya denir. Envāʿı vardır, ak düşmek ve ak su ve perde emsāli ıstılāhāt-ı kehhāliyyesi vardır. Ve

كَوْكَبٌ [kevkeb] Uzun olan nebāta denir. Ve bir kavmin seyyid ve ser-dārına ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ كَوْكَبُ الْقَوْمِ أَيْ سَيِّدُهُمْ Kezālik fāris ve cündī ve hayyāline ıtlāk olunur. Ve şiddet-i harārete denir. Ve kılıca ve suya ve zindāna denir. Ve demir ensere denir, مِسْمَارٌ [mismār] maʿnāsına; Kevākibī Çelebi ona mensūbdur. Ve şol hıttaya yaʿnī ifrāz ve taʿyīn olunmuş arza denir ki levni müfriz olduğu arzın levnine muhālif ola. Ve

كَوْكَبٌ [kevkeb] طَلْقٌ [ṭalḳ] dedikleri dārūya

denir, Türkīde evren pulu taʿbīr olunur. Müfredātta taʿyīn için كَوْكَبُ اَلْأَرْضِ [kevkebu'l-ʿarḍ] taʿbīr ederler. Ve

كَوْكَبٌ [kevkeb] Silāh-pūş adama ıtlāk olunur. Ve dağa denir, جَبَلٌ [cebel] maʿnāsına. Baʿzı nüshada ḫā-yı muʿceme ile خَيْلٌ [ḫayl] ʿunvānında mersūm olmakla süvārī, sipāh gürūhu demek olur, ikisi de mülāyimdir. Ve

كَوْكَبٌ [kevkeb] Vakt-i bülūgu mütekarrib olan oğlana denir, gulām-ı mürāhik maʿnāsına. Ve فُطْرٌ [fuṭr] yaʿnī mantar aksāmından delice mantar dedikleri nebāta denir ki ak olur, kattāldir. Ve

كَوْكَبُالشَّيْءِ [kevkebu'ş-şeyʾ] Bir nesnenin kesīr ve muʿazzam ve müctemiʿ olanına denir. Ve

كَوْكَبُالرَّوْضَةِ [kevkebu'r-ravḍa] Bāgçenin ve merg-zārın şükūfesine ıtlāk olunur; tekūlu: مَا أَزْهَرَ كَوْكَبَ الرَّوْضَةِ أَيْ نَوْرَهَا Ve

كَوْكَبُالْحَدِيدِ [kevkebu'l-ḥadīd] Mücellā pūlādın ve demirin parıldayıp yaldırmasına ıtlāk olunur; tekūlu: أَعْجَبَنِي كَوْكَبُ هَذَا الْحَدِيدِ أَيْ بَرِيقُهُ وَتَوَقُّدُهُ Ve

كَوْكَبُالْبِئْرِ [kevkebu'l-biʾr] Göz, kuyunun su nebʿ eden menbaʿına ve çeşmesine ıtlāk olunur; yukālu: غَارَ كَوْكَبُ الْبِئْرِ أَيْ عَيْنُهَا Ve

كَوْكَبُ [Kevkeb] Ṭaberiyye üzere müşrif bir kalʿa adıdır. Ve bir hatunun ismidir. Ve gece otluklar üzere düşen kırağı katrelerine denir.

اَلْكَوْكَبَةُ [el-kevkebet] (hā'yla)Yıldıza denir, niteki zikr olundu. Ve

كَوْكَبَةٌ [kevkebet] Cemāʿat-i insānīye denir ki alay taʿbīr olunur; yukālu: جَاءَ فِي كَوْكَبَةٍ عَظِيمَةٍ أَيْ جَمَاعَةٍ Ve

كَوْكَبَةٌ [kevkebet] Masdar olur, mücellā ve musaykal pūlād ve demir makūlesi parıldamak maʿnāsına; yukālu: كَوْكَبَ الْحَدِيدُ كَوْكَبَةً إِذَا بَرِقَ وَتَوَقَّدَ

كَوْكَبَانُ [Kevkebān] Yemen'de bir hisār adıdır. Selefte onda bir kasr-ı pādişāhī var idi ki derūnu yākūtla murassaʿ ve müzeyyen olmakla kevkeb gibi lemeʿān eder idi. Kasr-ı mezbūr Ṣanʿa kurbünde idi ve hārici zer ve sīm ve sāʾir ecnās-ı cevāhir ile pür-zīb ü zīver idi.

كُوَاكِبُ [Kuvākib] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bir dağ adıdır ki ondan değirmen taşı katʿ ve celb ederler.

اَلْكَوْكَبِيَّةُ [el-Kevkebiyyet] (yā-yı müşeddede ile) Bir karye ismidir ki voyvodası ehl-i karyeye be-gāyet cevr ve zulm eylemekle onlar da ona bed-duʿā eylemeleriyle ʿale'l-fevr teʾsīr edip helāk olmuştur. Beyne'l-ʿArab "دَعَوْا دَعْوَةً كَوْكَبِيَّةً" meseli ondan kalmıştır. Şārihin beyānına göre karye-i mezbūre arz-ı Ḥicāz'dadır ki ahālīsi Āl-i Zubeyr idi.

كَوْكَبَى [Kevkebā] (elifin kasrıyla خَوْزَلَى [ḫavzelā] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

كُوَيْكِبٌ [Kuveykib] (musaggar bünyesiyle) Medīne ile Tebūk beyninde bir mescid-i nebevī ismidir, ʿaleyhi's-salātu ve's-selāmu.

اَلْكَوَاكِبُ [el-kevākib] كَوْكَبٌ [kevkeb] lafzının cemʿidir. Bu maʿnādandır ki ʿArablar ذُو كَوَاكِبَ يَوْمٌ ذُو شَدَائِدَ derler, maʿnāsını irāde ederler, gūyā ki fart-ı mihnet ü şiddetten nāşī havā yüzü pek karanlık olmakla küsūf günü gibi kevākibler nümāyān olmuştur.

[ك ل ب]

اَلْكَلْبُ [el-kelb] (kāf'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Her yırtıcı cānvere denir ki

insān ve hayvānı dalayıp ısırıp ve paralayıcı olur, köpek ve arslan ve kaplan ve kurt gibi, سَبُعٌ عَقُورٌ maʿnāsınadır. Baʿdehu köpek taʿbīr olunan cānverde gālib olmuştur, şöyle ki lede'l-ıtlāk sāʾire muhtemel olmamakla hakīkat-ü lügaviyye menzilinde olmuştur. Cemʿi أَكْلُبٌ [eklub] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] gibi ve كِلاَبٌ [kilāb] gelir. Evvelin cemʿü'l-cemʿi أَكَالِبُ [ekālib] ve sānīnin كِلاَبَاتٌ [kilābāt] gelir. Müʾellif *Baṣāʾir*'de كَلِيبٌ [kelīb] lafzını dahi ziyāde kılmıştır, عَبْدٌ [ʿabd] ve عَبِيدٌ [ʿabīd] gibi. Ve

كَلْبٌ [kelb] Arslana denir, lākin taʿmīmde dahīl olmakla tahsīsi zāhiren ona dahi ıtlākı köpek gibi gālib ve mütedāvil olduğuna mebnīdir, zīrā bādiyede köpek kısmından ekser olur. Ve

كَلْبٌ [kelb] Derede suyun ibtidāʾen yaʿnī henüz artmağa başladığı vaktte evveline denir. Baʿzılar bunu masdar olarak takyīd eylemiştir. Ve

كَلْبٌ [kelb] Değirmen çarhında zıvana dedikleri demirin tepesinde olan küçük demire denir. Ve mütehalhil olan duvara vurdukları dayağa denir ki pāyendān ve destek taʿbīr olunur. Ve

كَلْبٌ [kelb] Bir nevʿ balık adıdır ki köpek balığı dedikleridir, كَلْبُ الْمَاءِ [kelbu'l-māʾ] başkadır ki o kunduz olacaktır. Ve

كَلْبٌ [Kelb] Bir kevkeb adıdır. Ve bu kevkeb değildir, belki niçe kevākibden muntazam olmuş bir kelb sūretidir. Seratān burcunun cenūbīsinde Şücāʿ ile Cebbār arasında ve sefīne-i nūhun kıç kamarasının üst tarafında vākiʿ olmuştur. Başında ve elleri önünde ve batnında ve kalçası üzere birer kevkeb-i berrāk vardır. ʿArablar batnında olan pek berrāk kevkebe كَلْبٌ [Kelb] ıtlāk eylemeleriyle müʾellifin murādı o kevkeb olacaktır. Ve

كَلْبٌ [kelb] Hām gönden kesilmiş kayışa denir, قِدٌّ [ḳidd] maʿnāsına. Ve yüksek tepenin ve höyüğün başlarının ucuna denir. Ve kılıç kabzasında olan demir mīha denir ki perāzvānenin üzerinde olur, ʿalāka ona geçirilir. Ve

كَلْبٌ [kelb] Şol kırmızı sırıma ve tirşeye denir ki birbirine dikilecek sahtiyānın ve gönün aralığına vazʿ edip iki taraflı üzerinden dikiş çekerler. Ve

كَلْبٌ [Kelb] Rey ile Ḳūmis beyninde bir mevziʿ adıdır. Ve Yemāme türābında bir dağın ismidir. Ve

كَلْبُ الْفَرَسِ [kelbu'l-feres] Atın arkasında yelisinden kuyruğuna kadar çekilmiş olan hılkī hatta denir ki levnine muhālif olur, meselā doru atta siyāh olur. Ve

كَلْبٌ [kelb] Davar semerinin ensesinde olan eğri çengele denir ki karşılıklı iki dāne olur, ona torba ve matara makūlesi nesne geçirip asarlar. Ve kılıcın kabzasına sardıkları kayışa denir. Ve mutlakan kendisiyle sarılıp ve bağlanıp metīn ve muhkem olacak şeyʾe denir. Ve

كَلْبٌ [Kelb] Bir kabīle adıdır. Ve

كَلْبٌ [kelb] Masdar olur, كَلُوبٌ [kellūb] ile yaʿnī mihmāz ile rākib altında olan hayvāna vurup dürtmek maʿnāsına; yukālu: كَلَبَ الرَّاكِبُ الْفَرَسَ كَلْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهُ بِالْكَلُّوبِ Ve bir kimse tenhā bādiyede kalmakla yakın yerlerde şenlik var ise elbette köpekleri kendinin savtını işittiklerinde onlar da ürümekle bu cihetten şenlik olduğunu istidlāl için köpek gibi ürümek maʿnāsınadır; yukālu: كَلَبَ الرَّجُلُ كَلْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا نَبَحَ لِتَسْمَعَهُ الْكِلاَبُ فَتَنْبَحَ فَيَسْتَدِلَّ بِهَا عَلَيْهِ

وَذَلِكَ إِذَا صَارَ فِي قَفْرٍ

Mütercim der ki letāʾiften olmak üzere Cāḥiẓ nakl eder ki bir gün bir vīrāneʿarsada bir mekteb hocasını gördüm ki bi-ʿaynihi köpek gibi ürüyüp duruyor. Sebebinden suʾāl eylediğimde, "Bu ʿarsanın hizāsında olan hāne sāhibinin bir küçük oğlu vardır, benim şākirdimdir, lākin mektebe çokluk hayrı yoktur, dāʾimā köpekler ile uğraşıp mülāʿabe eder. Ben dahi mektebe gelmediği gün buraya gelip bu resme ürürüm. O dahi beni köpek zannıyla dolu dizgin kapıyı açıp taşraya uğramakla ben dahi yakasını devşirip mektebe götürürüm." Pes vazʿ-ı mezbūr yalnız bādiyede kalana mahsūs değil imiş. İntehā.

اَلْكَلَابُ [el-kelāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bu dahi كَلْبٌ [kelb] gibi semerin ensesinde olan eğri demire denir.

اَلْكَلَبُ [el-keleb] (fethateynle) Susamak, عَطَشٌ [ʿaṭaş] maʿnāsınadır; yukālu: كَلِبَ الرَّجُلُ كَلَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَطِشَ Ve pezevenklik eylemek, kıyādet maʿnāsınadır; مَكْلَبَةٌ [meklebet] dahi bu maʿnāyadır; yukālu: كَلِبَ فُلَانٌ كَلَبًا وَمَكْلَبَةً إِذَا قَادَ وَمِنْهُ الْكَلْتَبَانُ Ve

كَلَبٌ [keleb] Makaranın ipi tekerlekle ok geçen ağacın aralığına düşüp ilişmek maʿnāsınadır ki tekerlek dönmekten kalır; yukālu: كَلِبَ الْحَبْلُ إِذَا وَقَعَ بَيْنَ الْقَعْوِ وَالْبَكَرَةِ Ve

كَلَبٌ [keleb] Bir nesneye pek hırs ve tamaʿ eylemek maʿnāsınadır. Ve bir nesne şiddet bulmak maʿnāsınadır. Ve bilā-şebʿ ekl-i kesīr maʿnāsınadır. Ve كَلَبُ الشِّتَاءِ [kelebu'ş-şitāʾ] kışın hiddet ve şiddeti hengāmına ıtlāk olunur, أَنْفُ الشِّتَاءِ [enfu'ş-şitāʾ] gibi. Ve kuduz köpek ısırmış kimse köpek gibi feryād eylemek maʿnāsınadır. Ve köpek kudurup kuduz olmak maʿnāsınadır. İnsān etini yemekten ʿārız olur; yukālu: كَلِبَ الْكَلْبُ كَلَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا جُنَّ وَهُوَ يَعْتَرِي مِنَ أَكْلِ لَحْمِ الْإِنْسَانِ Ve bir kimseyi kuduz köpek dalamakla köpek gibi kudurmak maʿnāsınadır; yukālu: كَلِبَ الرَّجُلُ كَلَبًا إِذَا أَصَابَهُ الْكَلَبُ مِنْ عَضِّ الْكَلْبِ الْكَلِبِ

Şārih der ki ʿArabların ittifāk-kerdesidir ki kuduz dalamış kimseye pādişāhın bir iki katre kanını su ile mezc ve iskā eyleseler ʿillet-i mezbūreye be-gāyet şifādır. Kezālik o kimseyi kırkıncı gece tā besabāh aslā uyutmayalar, bi-izn-i Hudā ʿillet-i mezbūre hādis olmaz. Ve eğer o gece uyur ise elbette o ʿillete mübtelā olur. Kezālik o kelbi iki pāre edip o adamı aralığından geçirmek dahi nāfiʿdir. Ve o köpek aslā bir yerde karār eylemez. Bir mürtefiʿ mahalde durup kalbur ile üzerine kül eleseler hemān helāk olur. İntehā. Ve

كَلَبٌ [keleb] Darılmak maʿnāsınadır; yukālu: كَلِبَ الرَّجُلُ إِذَا غَضِبَ Ve sefīh olmak yaʿnī sebük-ser ve hafīf ve bī-temkīn olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَلِبَ الْغُلَامُ إِذَا سَفِهَ Ve ağaç suya hoşça kanıp tāb u tarāveti hakkı üzere gelmemekle yaprakları huşūnetli ve sert olmağın dokunan adamın esvābına ilişir olmak maʿnāsınadır ki hep bunlar mecāzdır; yukālu: كَلِبَ الشَّجَرُ إِذَا لَمْ يَجِدْ رِيَّهُ فَخَشُنَ وَرَقُهُ فَعَلِقَ مَنْ مَرَّ بِهِ Ve kış müştedd olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: كَلِبَ الشِّتَاءُ إِذَا اشْتَدَّ Ve köpek adam etine dadanıp öğrenmekle adamcıl olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَلِبَ الْكَلْبُ إِذَا ضَرِيَ وَتَعَوَّدَ أَكْلَ النَّاسِ

اَلْمَكْلَبَةُ [el-meklebet] (مَرْتَبَةٌ [mertebet] vezninde) كَلَبٌ [keleb] gibi pezevenklik eylemek maʿnāsınadır.

اَلْكَلْتَبَانُ [el-keltebān] (tā-yı fevkiyyenin

takdīmiyle قَلْتَبَانٌ [ḳaltabān] vezninde) Pezevenge denir, kavvād maʿnāsına. كَلَبٌ [keleb] ve مَكْلَبَةٌ [meklebet]ten meʾhūzdur ki pezevenklik maʿnāsınadır. Sāhib-i *Miṣbāḥ*, قَرْطَبَانٌ [ḳarṭabān]ın aslı كَلْتَبَانٌ [keltebān] olmak üzere tasrīh eylemiştir. Lākin müʾellif قَرْطَبَانٌ [ḳarṭabān]ı deyyūs ve bī-nāmūs ile ve كَلْتَبَانٌ [keltebān]ı pezevenk ile tefsīr eylemiştir. Her biri başka yādigārdır, zīrā قَرْطَبَانٌ [ḳarṭabān] boynuzludur ki kurumsaktır ve pezevenk varıp gelen ve ara düzendir. Ve *Burhān* sahibi قَرْطَبَانٌ [ḳarṭabān] ve قَلْتَبَانٌ [ḳaltabān] كَلْتَبَانٌ [keltebān]dan muʿarreb olduğuna zāhib olmuştur. Ve bunun vezni faʿtelāndır.

اَلْكَلِبُ [el-kelib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Kuduz köpeğe denir. *Esās*'ın beyānına göre kuduz dalamış kimseye dahi كَلِبٌ [kelib] denir. Cemʿlerinde كَلْبَى [kelbā] denir, عَطْشَى [ʿaṭşā] vezninde; yukālu: كَلْبٌ كَلِبٌ وَكِلَابٌ كَلْبَى وَرَجُلٌ كَلِبٌ وَقَوْمٌ كَلْبَى وَمِنْهُ "فِي دِمَاءِ الْمُلُوكِ شِفَاءٌ لِلْكَلْبَى"

اَلْإِكْلَابُ [el-iklāb] Bir kimsenin davarı kudurmak maʿnāsınadır ki kuduz köpek dalamasıyla olur ve mahsūs ʿilletten nāşī olur. Mandanın kudurduğu meşhūdumuz olmuştur; yukālu: أَكْلَبَ الْقَوْمُ إِذَا كَلِبَتْ إِبِلُهُمْ

اَلْكَلْبَةُ [el-kulbet] (عُلْبَةٌ [ʿulbet] vezninde) Katılık, şiddet maʿnāsınadır; tekūlu: نَحْنُ فِي كُلْبَةِ الشِّتَاءِ أَيْ فِي شِدَّتِهِ Ve zīk-i maʿāş ve kaht u galā maʿnālarınadır. Ve

كُلْبَةٌ [kulbet] Mey-gedeye denir; tekūlu: رَأَيْتُهُ فِي الْكُلْبَةِ أَيْ حَانُوتِ الْخَمَّارِ Ve köpeğin ve kedinin burunlarının iki tarafında bıyık tarzında olan uzun kıllara denir, kaplanda dahi olur. Ve

كُلْبَةُ [Kulbet] Diyār-ı Bekr türābında bir mevziʿ adıdır. Ve soğuğun şiddetine denir. Ve sırım taʿbīr olunan ince uzun kayışa, ʿalā-kavlin bir tutam līfe denir ki onunla kırba makūlesi dikilir.

اَلْكَلْبَةُ [el-kelbet] (kāf'ın fethiyle) Meşe ağacı nevʿinden bir dikenli ağacın adıdır, ona كَلِبَةٌ [kelibet] dahi derler, فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde. Ve şāhlardan ʿārī olan dikenliğe denir ki çalı olunur. Ve ʿUmān nām belde kazāsında bir mevziʿ adıdır.

اَلْكَلْبَتَانِ [el-kelbetān] (kāf'ın fethiyle) Demirci kısacına denir ki onunla kızgın demiri kıstırıp kullanırlar; dülgerlerin dahi olur.

اَلْكَلُّوبُ [el-kellūb] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) ve

اَلْكُلَّابُ [el-kullāb] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) مِهْمَازٌ [mihmāz]a denir ki tahrīfle mahmız dedikleri sivri demirdir, bindikleri dābbeyi dürtmek için çizmelerin ökçelerine üstüvār ederler. At cānbāzlarının mihmāzları olmakla bīçāre hayvānı yıldırım gibi yürütürler.

اَلْمُكَلِّبُ [el-mukellib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Şikār için tazı ve zağar makūlesini taʿlīm eden kişiye denir.

اَلْمُكَلَّبُ [el-mukelleb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bukağı ile yāhūd sāʾir bağla bend olunmuş kimseye denir; yukālu: أَسِيرٌ مُكَلَّبٌ أَيْ مُقَيَّدٌ

اَلْكَلِيبُ [el-kelīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْكَالِبُ [el-kālib] (سَالِبٌ [sālib] vezninde) Köpek gürūhuna denir, جَمَاعَةُ الْكِلَابِ [cemāʿatu'l-kilāb] maʿnāsına. Buna göre ikisi de ism-i cemʿ olacaktır. Lākin müʾellif *Baṣāʾir*'de كَلِيبٌ [kelīb] lafzını cemʿ olmak üzere sebt eylemiştir. Ve ism-i fāʿil vezninde ism-i cemʿ garībdir. Nihāyet Suyūṭī

Muzhir'de خَاشِنٌ [ḫāşin] lafzını resm eylemiştir, lākin ümmehāt-ı sāʾirede zafer-yāb olunmamıştır.

اَلْمُكَالَبَةُ [el-mukālebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Köpekler birbiriyle hırıldaşıp kavraşmak maʿnāsınadır. Baʿdehu insān birbirini husūmet ve nizāʿla sıkıştırarak kavga edip birbirine şer-gīr olmakta istiʿmāl olundu; yukālu: كَالَبَهُ مُكَالَبَةً إِذَا شَارَّهُ وَضَايَقَهُ Ve bu vāhiden ve fe-sāʿiden için gelir. Ve

مُكَالَبَةٌ [mukālebet] Deve ağacın dikenlerini otlamak maʿnāsınadır; yukālu: كَالَبَتِ الْإِبِلُ إِذَا رَعَتْ كَلَالِيبَ الشَّجَرِ

اَلتَّكَالُبُ [et-tekālub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirinin üzerine köpek gibi sıçrayıp atılmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَكَالَبَا أَيْ تَوَاثَبَا

بَنُو كَلْبٍ [Benū Kelb] ve

بَنُو أَكْلُبٍ [Benū Eklub] ve

بَنُو كَلْبَةَ [Benū Kelbet] ve

بَنُو كِلَابٍ [Benū Kilāb] birer kabīledir.

كَفُّ الْكَلْبِ [keffu'l-kelb] Bir nevʿ ʿuşbe-i münteşire ismidir. Bu nebāt bedeskān dedikleridir ki Türkīde köpek ayası taʿbīr olunur.

أُمُّ كَلْبٍ [ummu kelb] Bir dikenli küçükçe ağacın adıdır. Bu şecer bir zirāʿ kadar olur ve Mışır'da kesīrdir, beyne'l-etıbbāʿ bu ismle maʿrūftur. Ve Mışrīler ona يَتُوعٌ [yetūʿ] derler.

اَلْكَلَبَاتُ [el-Kelebāt] (حَرَكَاتٌ [ḥarekāt] vezninde) Yemāme'de bir niçe maʿrūf bayırların ismidir.

كُلَابٌ [Kulāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir mevziʿ ve bir suyun adıdır. O mevziʿde beyne'l-ʿArab bir vakʿa olmakla يَوْمُ الْكِلَابِ [yevmu'l-kilāb] beynlerinde maʿrūftur.

اَلْكَلَابُ [el-kelāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir kimseyi kuduz köpek dalamakla delirip bī-hūş olmak maʿnāsınadır; yukālu: كُلِبَ الرَّجُلُ كَلَابًا عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا ذَهَبَ عَقْلُهُ مِنَالْكَلَبِ

لِسَانُ الْكَلْبِ [lisānu'l-kelb] Tubbaʿ-ı Yemānī'nin kılıcı adıdır. Üç zirāʿ tūlünde ve levni tāze sebze gibi yemyeşil idi. Ve Tubbaʿ'dan murād Ebū Kerib olacaktır. Ve ondan başka bir niçe kılıç adıdır. Ve bir nebāt adıdır. Bu nebāt hālen Frenk etıbbālarının sinavloza [cnoglosse] dedikleridir. Varakı sinirli yaprağına şebīh ve ondan atvel ve bir mikdār mukaʿʿar ve gāyette melāsetli ve etrāfı keskin olur.

ذُو الْكَلْبِ [Ẕu'l-Kelb] ʿAmr b. el-ʿAclān nām kimsenin lakabıdır.

نَهْرُ الْكَلْبِ [Nehru'l-Kelb] Sevāhil-i Şām'da Beyrūt ile Ṣaydā beyninde bir ırmak adıdır.

كَلْبُ الْجَرَبَّةِ [Kelbu'l-Cerebbet] (cīm'in ve rā'nın ve bā-yı müşeddedenin fethiyle) Bir mevziʿdir.

كَلَّابٌ [kellāb] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Esāmīdendir: Kellāb el-ʿUḳaylī ve Ebu'l-Heydām Kellāb b. Ḥamza şāʿirlerdir.

اَلْكَالِبُ [el-kālib] ve

اَلْكَلَّابُ [el-kellāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Sāhibü'l-kilāb demektir. Bu münāsebetle zağarcı başıya ıtlāk olunur.

دَيْرُ الْكَلْبِ [Deyru'l-Kelb] Mavṣil nāhiyesinde bir mevziʿdir.

جُبُّ الْكَلْبِ [cubbu'l-kelb] "ب،ب،ج" māddesinde zikr olundu.

كُلَّابٌ [Kullāb] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Esāmīdendir: ʿAbdullāh b. Kullāb

mütekellim-i maʿrūftur.

اَلْكِلَابُ [el-kilāb] (kāf'ın kesriyle) كَلْبٌ [kelb]in cemʿidir ki zikr olundu. Ve minhu'l-meselu: "وَيُرْوَى اَلْكِلَابُ عَلَى الْبَقَرِ" "اَلْكِرَابُ عَلَى الْبَقَرِ" Pes كِلَابٌ [kilāb] rivāyetine göre "Kelbleri bakar-ı vahşī üzere kışkırtıp salıver" demektir. Mesel-i mezbūr herkesi kendi hāli ve vazʿ ve sanʿatıyla terk ve tahliye eyle diyecek yerde īrād olunur ki "Sanʿatından ve ülfetinden olmadığı işi teklīf eyleme, herkese bildiği kārı teklīf ve tefvīz kıl demek olur, meselā ehl-i kalemi cenk ve kıtāle göndermek gibi. Kaldı ki اَلْكِلَابُ [el-kilāb] yāhūd اَلْكِرَابُ [el-kirāb] kelimesi ibtidāʾiyyet üzere merfūʿ olur ki اَلْكِلَابُ أَوِ الْكِرَابُ مُفَوَّضَةٌ عَلَى الْبَقَرِ sebkinde olur. Ve mukadder أَرْسِلَ kelimesiyle mansūb olması dahi cāʾizdir. Meydānī'nin beyānına göre اَلْكِرَابُ عَلَى الْبَقَرِ rivāyetine göre كِرَابٌ [kirāb] tarlayı nadas etmeğe denmekle بَقَرٌ [baḳar]dan murād çift öküzü olur. Herkesi kendi sanʿatıyla terk eyle maʿrizinde darb olunur. Ve اَلْكِلَابُ [el-kilāb] rivāyetine göre بَقَرٌ [baḳar]dan murād yaban öküzü olup kavm-i mezbūru birbirine igrā ve tahrīş ve teslīt eyle makāmında īrād olunur.

أُمُّ كَلْبَةَ [ummu kelbet] Hummā ʿilletinin künyesidir, أُمُّ مِلْدَمٍ [ummu mildem] gibi.

اَلْإِسْتِكْلَابُ [el-istiklāb] Zikr olunan كَلْبٌ [kelb] lafzı gibi bir adam bādiyede tenhā kalmakla köpek gibi ürümek maʿnāsınadır, tā ki obalar karīb ise köpekleri işitip ürümekle şenliğe istidlāl eyleye; yukālu: إِسْتَكْلَبَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى كَلَبَ كَمَا ذُكِرَ

اَلْكَلَالِيبُ [el-kelālīb] كُلُّوبٌ [kellūb] kelimesinin cemʿidir ki mihmāza denir. Ve teşbīh tarīkiyle doğanın ve şāhīnin pençelerine ıtlāk olunur; yukālu: أَنْشَبَ الْبَازِي إِلَيْهِ كَلَالِيبَهُ أَيْ مَخَالِبَهُ Ve

كَلَالِيبُالشَّجَرِ [kelālību'ş-şecer] Meşe ve mugaylān ağaçlarının dikenlerine ıtlāk olunur.

[ك ل ت ب]

اَلْكَلْتَبُ [el-kelteb] (tā-yı fevkiyye ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْكُلْتُبُ [el-kultub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Tervīc maslahatı zımnında müdāhene eder olan yalpak kimseye denir. Nüshalarda اَلْمُدَاهَنَةُ ʿunvānıyla ki masdardır, mersūm olmakla galattır, savāb olan اَلْمُدَاهِنُ ʿunvānında olmaktır, niteki ümmehāt-ı sāʾirede يُكَلْتِبُ فِي أَمْرِهِ أَيْ يُدَاهِنُ ʿibāretiyle müsebbet olmakla masdarı كَلْتَبَةٌ [keltebet] olur.

اَلْكَلْتَبَانُ [el-keltebān] (قَلْتَبَانٌ [ḳaltabān] vezninde) Pezevenge denir, kavvād maʿnāsına. Müʾellif bunu "ك،ل،ب" māddesinde dahi zikr eylemişti ki كَلَبٌ [keleb] ve مَكْلَبَةٌ [meklebet]ten meʾhūz idi. Ve burada iʿādesi كَلْتَبَةٌ [keltebet]ten meʾhūz olduğuna zāhib olan kavle mebnīdir.

[ك ل ث ب]

اَلْكَلْثَبُ [el-kelṯeb] (ṯā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْكُلَاثِبُ [el-kelāṯib] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bahīl ve cimri ve mütekabbidü'l-yed olan nākese denir.

[ك ل ح ب]

اَلْكَلْحَبَةُ [el-kelḥabet] (ḥā-yı mühmele ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Müşteʿil ve ʿalev-gīr olan āteşin gürültüsüne denir; tekūlu: سَمِعْتُ كَلْحَبَةَ النَّارِ أَيْ صَوْتَهَا وَلَهِيبَهَا Ve

كَلْحَبَةٌ [Kelḥabet] Bir şāʾirin ismidir. Ve Hubeyre b. ʿAbdullāh b. ʿAbdumenāf b.

ʿUreyn el-ʿArenī lakabıdır ve dīger Hubeyre b. el-Kelḥabe, ʿArāde nām feresin fārisidir. Ve

كَلْحَبَةٌ [kelḥabet] Masdar olur, kılıçla çalmak maʿnāsına; yukālu: كَلْحَبَهُ بِالسَّيْفِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهِ

[ك ن ب]

اَلْكُنُوبُ [el-kunūb] (nūn'la قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesne dürüşt ve galīz olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَنَبَ الشَّيْءُ كُنُوبًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا غَلُظَ Ve bir kimse gınāya nāʾil olmakla sāʾirden müstagnī ve bī-niyāz olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَنَبَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَغْنَى يَعْنِي بَعْدَ فَقْرٍ

اَلْإِكْنَابُ [el-iknāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi dürüşt ve galīz olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكْنَبَ الشَّيْءُ إِذَا غَلُظَ Ve el kesret-i ʿamelden nasırlanmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَكْنَبَتْ يَدُهُ إِذَا غَلُظَتْ مِنَ الْعَمَلِ Ve bir kimsenin içerisi kabz olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَكْنَبَ عَلَيْهِ بَطْنُهُ إِذَا اشْتَدَّ Bunda عَلَى ile istiʿmāli kabzın sıkleti münkabız üzere müstevlī olduğuna mebnīdir. Ve dil tutulmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَكْنَبَ لِسَانُهُ إِذَا احْتَبَسَ

اَلْكَنَبُ [el-keneb] (fethateynle) Kesret-i istiʿmālden insānın ayağı ve eli kezālik deve ve at ve katır makūlesi devābbın ayağı gılzatlanıp nasır bağlamak maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin insānın eline mahsūstur, çiftçi eli gibi; yukālu: كَنِبَتْ يَدُهُ كَنَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَلُظَتْ مِنَ الْعَمَلِ

اَلْمُكْنِبُ [el-muknib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) ve

اَلْمِكْنَبُ [el-mikneb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) İhtilāf-ı mezkūr üzere nasırlanmış ʿuzva denir; yukālu: حَافِرٌ مُكْنِبٌ وَمِكْنَبٌ أَيْ غَلِيظٌ

اَلْكَنْبُ [el-kenb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Bir nesneyi bir zarf içre alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: كَنَبَ الشَّيْءَ فِي جِرَابِهِ كَنْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَنَزَهُ فِيهِ وَحَبَسَهُ

اَلْكَانِبُ [el-kānib] (جَانِبٌ [cānib] vezninde) Kesret-i eklden tulum gibi mümtelī olan insān ve hayvāna denir.

اَلْكَنِبُ [el-kenib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bir nebāt adıdır. Bu nebāt kenevir ve kendir dedikleridir ki ondan ip ve sicim bükülür.

اَلْكَنِيبُ [el-kenīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kurumuş ağaca, ʿalā-kavlin dikenleri kırılıp ufanmış olan meşe ağacına denir.

كُنَيْبٌ [Kuneyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

كُنُبٌ [Kunub] (جُنُبٌ [cunub] vezninde) Māverāünnehr'de bir beldedir ki Uşrevsene ile mülakkabdır, hālen lakabıyla müştehirdir.

اَلْمُكْنَئِبُّ [el-mukneʾibb] (مُكْفَهِرٌّ [mukfehirr] vezninde) Cüssesi galīz ve şedīd olan topaç bodur kimseye denir.

اَلْكِنَابُ [el-kināb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Hurmā salkımına denir.

[ك ن ت ب]

اَلْكُنْتُبُ [el-kuntub] (tā-yı fevkiyye ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْكُنَاتِبُ [el-kunātib] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Kasīrü'l-kāme bodur kimseye denir.

[ك ن ث ب]

اَلْكَنْثَبُ [el-kenṯeb] (sā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْكُنْثُبُ [el-kunṯub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْكُنَاثِبُ [el-kunāṯib] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] veznin-

de) Mutlakan katı ve sulb ve şedīd olan şeyʾe denir.

اَلْكِنْثَابُ [el-kinṯāb] (kāf'ın kesriyle) Dāʾimā aşağı doğru akıp dökülür olan kumluğa denir ki baʿzı uçurum yerlerde olur.

[ك ن ح ب]

اَلْكَنْحَبُ [el-kenḥab] (ḥā-yı mühmele ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir nebāt adıdır, lākin bu sābit yaʿnī ehl-i lügat ʿindinde müttefakun-ʿaleyh değildir.

[ك ن خ ب]

اَلْكَنْخَبَةُ [el-kenẖabet] (ẖā-yı muʿceme ile) Galat ve hatādan nāşī kelāmın ʿArab saçı gibi şürīde ve muhtelit olmasına denir; tekūlu: مَا هَذِهِ الْكَنْخَبَةُ تُرِيدُ الْكَلَامَ الْمُخْتَلِطَ مِنَ الْخَطَإِ

[ك و ب]

اَلْكُوبُ [el-kūb] (kāf'ın zammıyla) Kulpu olmayan kūzeye yaʿnī destīye denir; ʿalā-kavlin hortumu yaʿnī ibrīk gibi emziği olmayan destīye denir, Türkīde dahi küp denir. Cemʿi أَكْوَابٌ [ekvāb] gelir; yukālu: لاَ يَزَالُ مَعَهُ كُوبُ الْخَمْرِ وَهُوَ كُوزٌ لاَ عُرْوَةَ لَهُ أَوْ لاَ خُرْطُومَ لَهُ

اَلْكَوْبُ [el-kevb] (صَوْبٌ [ṣavb] vezninde) Küple su içmek maʿnāsınadır; yukālu: كَابَ الرَّجُلُ كَوْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَرِبَ بِالْكُوبِ

اَلْإِكْتِيَابُ [el-iktiyāb] (إِفْتِعَالٌ [ifti ʿāl] veznin-de) كَوْبٌ [kevb] maʿnāsınadır; nihāyet bun-da tekellüf olmakla küpü zor ile başına kaldırıp içmek olur; yukālu: إِكْتَابَ بِمَعْنَى كَابَ

اَلْكَوَبُ [el-keveb] (fethateynle) Bir adamın başı büyük olup boynu ince olmağa denir.

اَلْكَوْبَةُ [el-kevbet] (نَوْبَةٌ [nevbet] vezninde) Fevt olan şeyʾe teʾessüf ve tahassür eyle-meğe denir; tekūlu: مَا هَذِهِ الْكَوْبَةُ أَيِ الْحَسْرَةُ عَلَى مَا فَاتَ

اَلْكُوبَةُ [el-kūbet] (kāf'ın zammıyla) Nerd oyununa denir ki hālen tavla dediğimiz ondan bir nevʿdir; ʿalā-kavlin şatranc oyu-nuna denir. Ve

كُوبَةٌ [kūbet] Küçük davula denir, tabl-ı sagīr maʿnāsına ki deblek taʿbīr olunur. Mahalle bekçilerinin ve çingenelerin çal-dıkları olacaktır ki beli ince olur. Ve

كُوبَةٌ [kūbet] فِهْرٌ [fihr] maʿnāsınadır ki deste-seng olacaktır, onunla somaki üzere nesne ezerler. Ve lavta ve Türkī-i kadīmde kopuz taʿbīr olunan sāza da كُوبَةٌ [kūbet] denir, بَرْبَطٌ [barbaṭ] gibi.

اَلتَّكْوِيبُ [et-tekvīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi deste-seng ile dövüp hurd et-mek yāhūd ezmek maʿnāsınadır; yukālu: كَوَّبَ الشَّيْءَ إِذَا دَقَّهُ بِالْكُوبَةِ أَيِ الْفِهْرِ

كَابَةُ [Kābet] (غَابَةٌ [ġābet] vezninde) Temīm kabīlesi bilādında bir mevziʿ yāhūd bir su adıdır.

كُوبَانُ [Kūbān] (kāf'ın zammıyla) Şehr-i Merv kazāsında bir karyedir.

كُوبَانَانُ [Kūbānān] Işfahān kazāsında bir karyedir.

كَوْبَنَانُ [Kūbinān] Bir belde-i maʿrūfedir.

[ك ه ب]

اَلْكَهْبُ [el-kehb] (kāf'ın fethi ve hā'nın sükūnuyla) Koca su sığırına denir.

اَلْكُهْبَةُ [el-kuhbet] Kāf'ın zammıyla قُهْبَةٌ [ḳuhbet] vezninde ve mürādifidir ki elvāndan boz taʿbīr olunan levne denir; ʿalā-kavlin كُهْبَةٌ [kuhbet] دُهْمَةٌ [duhmet]e yaʿnī yağızlığa yāhūd karamtık boza de-nir ki māʾīye karīb gökçül olacaktır. Ve ʿalā-reʾyin levn-i mezbūr deve kısmına mahsūstur ki gökçül boz devenin levnidir.

اَلْكُهُوبُ [el-kuhūb] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلْكَهَبُ [el-keheb] (تَعَبٌ [taᶜab] vezninde) Bir nesne yāhūd hāssaten deve levn-i mezbūr üzere olmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَهُبَ وَكَهِبَ كُهُوبًا وَكَهَبًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ وَهُوَ أَكْهَبُ وَكَاهِبٌ

[ك هـ د ب]

اَلْكَهْدَبُ [el-kehdeb] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Sakīl ve türk ve nā-tırāş kimseye denir.

[ك هـ ك ب]

اَلْكَهْكَبُ [el-kehkeb] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Sebzevāttan bādincāna denir.

FASLU'L-LĀM
(فَصْلُ اللاَّمِ)

[ل ب ب]

اَلْإِلْبَابُ [el-ilbāb] (hemzenin kesriyle) Bir yerde eğlenip mukīm olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَلَبَّ بِالْمَكَانِ إِلْبَابًا إِذَا أَقَامَ Müʾellif *Baṣāʾir*'de sülāsīyi takdīm eylemiştir. Ve

إِلْبَابٌ [ilbāb] Davarın göğüsüne لَبَبٌ [lebeb] yaᶜnī sīne-bend geçirmek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَلْبَبْتُ الدَّابَّةَ أَيْ جَعَلْتَ لَهَا لَبَبًا Ve bir kimseye yā bir nesneye sonradan bir şeyʾ ᶜārız olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: أَلَبَّ لَهُ الشَّيْءُ إِذَا عَرَضَ

اَللَّبُّ [el-lebb] (lām'ın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Bu dahi bir yerde eğlenip mukīm olmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَبَّ بِالْمَكَانِ لَبًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَقَامَ Ve minhu kavluhum: لَبَّيْكَ [lebbeyke] ᶜaded irādesiyle tesniye kılınıp kāf-ı hitāba muzāf kılınmıştır. Ve bunun maᶜnāsında akvāl-i erbaᶜa vardır:

Evvel zikr olunan ikāmet maᶜnāsına olmakla أَنَا مُقِيمٌ عَلَى طَاعَتِكَ إِلْبَابًا بَعْدَ إِلْبَابٍ وَإِجَابَةً بَعْدَ إِجَابَةٍ sebkindedir ki "Ben senin emr ü fermānına itāᶜat ve icābet merkezinde merreten baᶜde-uhrā sābit ve pāyidārım" demektir, niteki حَنَانَيْكَ kelimesi رَحْمَةً بَعْدَ رَحْمَةٍ demektir.

Sānī لَبٌّ kelimesi müvācehet maᶜnāsına da gelmekle o maᶜnādan müsennā olur; ke-mā yukālu: دَارِي تَلُبُّ دَارَهُ أَيْ تُوَاجِهُهَا Buna göre إِتِّجَاهِي وَقَصْدِي لَكَ مَرَّةً بَعْدَ أُخْرَى sebkinde olur ki "Benim kasd ve teveccühüm her bār senin tarafınadır" demek olur.

Sālis لَبٌّ kelimesi muhabbet maᶜnāsına da gelmekle o maᶜnādan meʾhūz olur, ni-

teki إِمْرَأَةٌ لَبَّةٌ derler, مُحِبَّةٌ لِزَوْجِهَا maʿnāsına. Pes لَبَّيْكَ "Benim dāʾimā muhabbet ve incizābım sanadır, gayra değildir" demek olur.

Rābiʿ hālis maʿnāsına olan لُبٌّ [lubb] ve لُبَابٌ [lubāb]dan meʾhūzdur; ke-mā yukālu: لُبُّ الشَّيْءِ وَلُبَابُهُ أَيْ خَالِصُهُ Buna göre "İhlāsım yaʿnī sıdk-ı ʿubūdiyyetim hemīşe sanadır" demek olur. Ve bunun aslı أَلُبُّ لَبَيْنِ لَكَ idi, fiʿli hazf ve nūn-ı tesniye iskāt olunduktan sonra kāf'a muzāf kılındı. Ve mezheb-i muhtār budur.

Ve تَلْبِيَةٌ [telbiyet] kelime-i merkūmeden ahz olunduktan sonra ondan fiʿl tasarruf olunmuştur, تَهْلِيلٌ [tehlīl] ve تَسْبِيحٌ [tesbīḥ] ve تَشَهُّدٌ [teşehhud] gibi. *Nihāye*'de ve minhu hadīsu ʿAlḳama: "أَنَّهُ قَالَ لِلأَسْوَدِ يَا أَبَا عَمْرٍو قَالَ لَبَّيْكَ قَالَ لَبِّي يَدَيْكَ سَلِمَتْ يَدَاكَ" hadīsini وَصَحَّتَا ʿibāretiyle tefsīr eylemiştir ki maʿnāyı lāzımı olur ve bu لَبَّتْ يَدَاكَ لَبَيْنِ sebkindedir; لَبَّيْكَ lafzına izdivāc için يَدَيْكَ denilmiştir. Ve Zemaḫşerī لَبَّى يَدَيْكَ kelāmını أُطِيعُكَ وَأَتَصَرَّفُ بِإِرَادَتِكَ وَأَكُونُ كَالشَّيْءِ الَّذِي تُصَرِّفُهُ بِيَدَيْكَ كَيْفَ شِئْتَ ʿibāretiyle tefsīr eylemiştir. Ve sāhib-i *Miṣbāḥ* izāfetle لَبَّى زَيْدٍ vürūdunu nakl eylemekle bu dahi يَدَيْكَ kelimesine muzāf olmuş olmakla izdivāc tekellüfüne hācet kalmaz. Ve Zemaḫşerī'nin tefsīrinde dahi izāfet sūreti münfehimdir, "İki ellerine de her bār itāʿat ve icābetim vardır, yemīn ve yesārınla tasarruf eyle" demektir ki kemāl-i inkıyād izhār eylemektir. İntehā. Ve

لَبٌّ [lebb] Kelimesi mübālagaten vasf olur, bir mahalde yāhūd bir husūsta aslā münfekk olmayıp hemīşe mukīm ve mülāzım olan kişiye ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ لَبٌّ عَلَيْهِ أَيْ لاَزِمٌ مُقِيمٌ لاَ يُفَارِقُهُ Ve

لَبٌّ [lebb] Dābbeye sīne-bend geçirmek maʿnāsınadır; tekūlu: لَبَبْتُ الدَّابَّةَ لَبًّا أَيْ جَعَلْتُ لَهَا لَبَبًا فَهِيَ مَلْبُوبٌ Ve bir kimsenin لَبَّةٌ [lebbet]ine yaʿnī gerdanı dibine vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَّهُ إِذَا ضَرَبَ لَبَّتَهُ Ve müvācehe ve muhabbet maʿnālarına gelir, niteki müʾellif zımnen beyān eyledi, lākin bu maʿnālar mecāzdır, ikāmet maʿnāsından müteferriʿdir.

اَللُّبُّ [el-lubb] (lām'ın zammıyla) Ağuya denir, سَمٌّ [semm] maʿnāsına. Ve her şeyʾin mahz ve hālisine denir; yukālu: هُوَ لُبُّهُ أَيْ خَالِصُهُ Ve içli nesnenin içine ve özüne denir, meselā لُبُّ النَّخْلِ [lubbu'n-naḫl] hurmā beynisidir ve لُبُّ الْجَوْزِ [lubbu'l-cevz] ve لُبُّ اللَّوْزِ [lubbu'l-levz] cevzin ve bādemin içleridir. Ve

لُبٌّ [lubb] عَقْلٌ [ʿaḳl] ve hūşa ıtlāk olunur. Cemʿi أَلْبَابٌ [elbāb] gelir ve أُلُبٌّ [elubb] gelir hemzenin fethi ve lām'ın zammıyla. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre لُبٌّ [lubb] şevāyibden sāfī ve hālis olan ʿakla ıtlāk olunur. Buna göre iki maʿnādan menhūt olur; ʿalā-kavlin لُبٌّ [lubb] عَقْلٌ [ʿaḳl]-ı zekīye ıtlāk olunmakla beynlerinde ʿumūm ve husūs-ı mutlak olur, zīrā her لُبٌّ [lubb] عَقْلٌ [ʿaḳl] olur ve her عَقْلٌ [ʿaḳl] لُبٌّ [lubb] olmaz. Kezālik لُبٌّ [lubb] lafzının cemʿi أَلْبٌّ [elbub] gelir fekk-i idgāmla.

اَللَّبَابَةُ [el-lebābet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] veznince) Bir kimse sāhib-i لُبٌّ [lubb] yaʿnī ʿākil ve huşyār olmak maʿnāsınadır; tekūlu: لَبِبْتَ يَا رَجُلُ تَلَبُّ مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَيُقَالُ لَبِبْتَ يَا رَجُلُ بِضَمِّ الْعَيْنِ تَلَبُّ بِفَتْحِ الْعَيْنِ لَبَابَةً أَيْ صِرْتَ لَبِيبًا Ve işbu māddeden gayrı kelām-ı ʿArabda māzī mazmūmu'l-ʿayn ve muzāriʿ meftūhü'l-ʿayn olarak vārid olmamıştır. Şārihin beyānına göre دَمَامَةٌ [demāmet] ve شَرٌّ

[şerr] sīgaları dahi bu resme vārid olmuştur; yukālu: دَمُمَ يَدْمَمُ وَشَرُرَ يَشْرُرُ بِالْفَكِّ وَالإِدْغَامِ Lākin bu sīgalar "رَكُنَ-يَرْكَنُ" māddesi gibi tedāhülü'l-lügateyn bābından olmak aglebdir, niteki *Şāfiye*'de müsebbettir. Ve İbn Eṯīr ve sāhib-i *Miṣbāḥ* sīga-i mezbūreyi bāb-ı hāmisten olmak üzere takyīd ve bāb-ı mezbūrda muzāᶜaftan olarak bundan gayrı vārid olmamıştır diye tasrīh eylemişlerdir. Kāle fi'l-*Miṣbāḥ*: وَفِي لُغَةٍ مِنْ بَابِ قَرُبَ وَلاَ نَظِيرَ لَهُ فِي الْمُضَاعَفِ Ve kāle fi'n-*Nihāye*: يُقَالُ لَبَّ يَلَبُّ مِثْلُ عَضَّ يَعَضُّ أَيْ صَارَ لَبِيبًا هَذِهِ لُغَةُ الْحِجَازِ وَأَهْلُ نَجْدٍ يَقُولُونَ لَبَّ يَلِبُّ بِوَزْنِ فَرَّ يَفِرُّ وَيُقَالُ لَبِبَ الرَّجُلُ بِالْكَسْرِ يَلَبُّ بِالْفَتْحِ أَيْ صَارَ ذَا لُبٍّ وَحُكِيَ لَبَبَ بِالضَّمِّ وَهُوَ نَادِرٌ لاَ نَظِيرَ لَهُ فِي الْمُضَاعَفِ

اَللَّبَبُ [el-lebeb] (fethateynle) Devenin boynunun dibine denir ki göğüsüne bitişik yeridir; oradan zebh olunur, مَنْحَرٌ [menḥar] maᶜnāsına. Ve atlarda oraya sīne-bend geçirilir. Ve

لَبَبٌ [lebeb] İnsānda gerdāniyye taᶜbīr olunan kılāde taᶜlīk olundukta duran yeridir ki boğazın çukuru ve iki tarafı olacaktır. Ve yufkaca kumluğa denir ki zemīne yakın olur. Ve davarın sīne-bend ve gömüldürük taᶜbīr olunan göğüslüğüne denir ki pālān ve eyer geri gitmesin diye göğüsüne geçirirler. Cemᶜi أَلْبَابٌ [elbāb] gelir. Ve

لَبَبٌ [Lebeb] Bir mevziᶜ adıdır.

اَللَّبَّةُ [el-lebbet] (حَبَّةٌ [ḥabbet] vezninde) لَبَبٌ [lebeb] ile maᶜnā-yı evvelde mürādiftir. Ve

لَبَّةٌ [lebbet] Latīfe ve zarīfe hatuna denir. Lākin müʾellif ānifen zevcine muhabbeti olan hatun ile bi'l-münāsebet beyān eylemişti. Zāhiren maᶜnā-yı lāzımıdır, zevcine muhabbet ve hüsn-i muᶜaşeret letāfet-i halkī vü hulkīye lazım gelir.

اَلْمُلْبَبُ [el-mulbeb] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) ve

اَلْمُلَبُّ [el-mulebb] (bā'nın idgāmıyla) إِلْبَابٌ [ilbāb]dan ism-i mefᶜūllerdir. Ve

اَلْمَلْبُوبَةُ [el-melbūbet] لَبٌّ [lebb] kelimesinden ism-i mefᶜūldür, göğüsüne sīne-bend geçirilmiş dābbeye denir.

اَللَّبْلاَبُ [el-leblāb] (lām'ın fethiyle) Sarmaşık otuna denir, kebīr nevᶜine قُسُوسٌ [ḳusūs] ve sagīrine hemil derler.

اَللَّبْلَبَةُ [el-leblebet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznince) Veledi esirgeyip rikkat ve mihrübānlık eylemek maᶜnāsınadır ve bu hayvāna dahi şāmildir; yukālu: لَبْلَبَتِ الْمَرْأَةُ بِوَلَدِهَا إِذَا رَقَّ عَلَيْهِ Kāle fi'l-*Esās*: وَلَبْلَبَتِ الشَّاةُ بِوَلَدِهَا إِذَا لَحَسَتْهُ وَأَلْطَفَتْهُ بِشَفَتَيْهَا وَتَعَطَّفَتْ عَلَيْهِ Ve

لَبْلَبَةٌ [leblebet] Dağılmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَبْلَبُوا إِذَا تَفَرَّقُوا Ve

لَبْلَبَةٌ [leblebet] Tekenin dişi keçiye aşarken zuhūr eden savtından hikāyedir. Ve koyun kuzusunu vazᶜ eyledikten sonra mihr ve taᶜattufundan nāşī yalamak maᶜnāsınadır; niteki ānifen beyān olundu. Zāhiren bu misāldir.

اَللَّبِيبَةُ [el-lebībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] vezninde) بَقِيرَةٌ [baḳīret] tarzında bir libāstır. بَقِيرَةٌ [baḳīret] yeni ve yakası olmayan ᶜArab gömleğidir. Bu dahi öyle bir sevb olmakla hemān göğüslerine geçirilir.

اَللَّبَابُ [el-lebāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir mikdārca çayıra denir.

لُبَابٌ [Lubāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Benū Cezīme diyārında bir cebel adıdır.

اَلتَّلْبِيبُ [et-telbīb] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir kimse ile muhāsame hālinde iki taraftan cāmesini eliyle kavrayıp biriktirdikten

sonra kendi tarafına çekmek maʿnāsınadır; yukālu: لَبَبْهُ تَلْبِيبًا إِذَا جَمَعَ ثِيَابَهُ عِنْدَ نَحْرِهِ فِي الْخُصُومَةِ ثُمَّ جَرَّهُ Ve ekin dānesi özlenip iç bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَبَ الْحَبُّ إِذَا صَارَ لَهُ لُبٌّ Ve bir nesne husūsunda tereddüd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَبَبَ فِي الشَّيْءِ إِذَا تَرَدَّدَ فِيهِ Ve

تَلْبِيبٌ [telbīb] Yelek ve içlik ve nīm-ten ve ʿAcem gömleği taʿbīr olunan göğüslük sevbin ismidir, niteki تَمْتِينٌ [temtīn] haymenin ipinin ismidir.

اَلتَّلَبُّبُ [et-telebbub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznninde) Sığanıp çemrenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَلَبَّبَ الرَّجُلُ إِذَا تَشَمَّرَ

اَللَّبْلَبُ [el-lebleb] (سَبْسَبٌ [sebseb] veznninde) ve

اَللُّبْلُبُ [el-lublub] (بُلْبُلٌ [bulbul] vezninde) Dāʾimā ehl ve müteʿallakātına ve hemsāyelerine birr ve ihsān eden hayırlı adama denir.

اَلْأُلْبُوبُ [el-ulbūb] (أُسْلُوبٌ [uslūb] veznninde) نَبِقٌ [nebiḳ] dedikleri yemişin çekirdeği dānesine denir. Ve نَبِقٌ [nebiḳ] ʿArabistān kirazı dedikleridir ki سِدْرٌ [sidr] ağacının yemişidir.

بَنَاتُ أَلْبٍ [benātu elbub] (بَنَاتٌ [benāt] bā-yı muvahhadenin fethiyledir ve أَلْبٌ [elbub] أَكْلُبٌ [eklub] veznindedir; İmām Muberred bā'nın fethiyle أَكْرُمٌ [ekrem] veznninde rivāyet eylemiştir) Yürekte bir niçe damarlara ıtlāk olunur ki şefkat ve mihr ve rikkatin menbaʿlarıdır, esirgemek ve yürek acımak onlardan neşʾet eder, لُبُّ الْجَوْزِ [lubbu'l-cevz] maʿnāsına olan لُبٌّ [lubb] kelimesinin cemʿidir. Lisānımızda dahi "İçim komuyor ki ona şöyle edeyim" taʿbīri vardır ve beyne'l-ʿArab تَأْبَى ذَاكَ بَنَاتُ أَلْبِي" mesel-i sāʾirdir. Ve bunun aslı budur ki bir kimsenin bir ʿacūz vālidesi var idi. Zevcesi onun defʿi bābında ilhāh eylemekle götürüp sahrāda bir muʿattal kuyuya ilkā eyledi. Der-ʿakab birkaç kimse o kuyu semtinden güzer eder iken ʿacūz-ı mezbūrenin nālesi sāmiʿa-güzārları olmakla ihrāc ve ser-güzeştinden istintāc ettiklerinde o dahi kendi oğlu ilkā eylediğini ihbār eyledi. O adamlar "Çün oğlun hakkına riʿāyet eylemeyip seni bu mehlekeye ilkā eyledi, sen dahi kendisine beddu'ā eyle" dediklerinde لاَ تُطَاوِعُنِي بَنَاتُ أَلْبِي" dedi. Yaʿnī "Yüreğimde olan rikkat ve şefkat damarları bana uymuyor, māniʿ oluyor" diye cevāb eyledi.

اَللَّبَالِبُ [el-lebālib] (سَبَاسِبٌ [sebāsib] veznninde) Koyun ve keçi sürüsünün birden meleşip çağırışmalarına denir.

اَللَّبِيبُ [el-lebīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Zikr olunan لَبٌّ [lebb] kelimesi gibi bir husūsa hemīşe mücidd ü mülāzım olup ondan aslā fātir ve fārig olmayan kişiye denir. İkāmet maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu. رَجُلٌ لَبٌّ وَلَبِيبٌ أَيْ لاَزِمٌ لِلأَمْرِ لاَ يَفْتُرُ عَنْهُ Ve

لَبِيبٌ [lebīb] ʿĀkil ve hūş-mend olan kişiye denir ki ʿakl maʿnāsından faʿīldir; yukālu: رَجُلٌ لَبِيبٌ أَيْ عَاقِلٌ Cemʿi أَلِبَّاءُ [elibbāʾ] gelir, أَحِبَّاءُ [aḥibbāʾ] vezninde.

اَلْمَلْبُوبُ [el-melbūb] ʿAkl ve rüşd ve idrākle mevsūf olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ مَلْبُوبٌ أَيْ مَوْصُوفٌ بِالْعَقْلِ

لَبَابِ لَبَابِ [lebābi lebābi] (mükerreren قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) لاَ بَأْسَ makāmında īrād olunur; tekūlu: لَبَابِ لَبَابِ أَيْ لاَ بَأْسَ Şārih der ki bu lügat-ı Ḥimyeriyyedir, ʿinde'l-baʿz لَبَابِ [lebābi] keleʾ-i kalīl maʿnāsına olmakla ondan meʾhūzdur.

دَيْرُ لَبَّى [Deyru lebbā] (lām'ın harekāt-ı

selāsı ve elifin kasrıyla) Mavṣil'da bir mevziʿdir.

اَللَّوْلَبُ [el-levleb] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Havuza su gelen oluğun geri ağızında dāʾirelenip emziklenen suya denir. Gelen suyun çok olmakla oluğa sığmayıp mikdār-ı sāʾiri girecek deliğin ağızından şiddetle geri tepip anafor eylemekle tūlānīce değirmilenip gūyā ki kalın ibrīk emziği şeklinde olur. Lisānımızda karıntı taʿbīr olunur: يُقَالُ لِلْمَاءِ الْكَثِيرِ الَّذِي يَحْمِلُ مِنْهُ الْفَتْحُ مَا يَسَعُهُ فَيَضِيقُ صُنْبُورُهُ عَنْهُ مِنْ كَثْرَتِهِ فَيَسْتَدِيرُ الْمَاءُ عِنْدَ فَمِهِ وَيَصِيرُ كَأَنَّهُ بُلْبُلُ آنِيَةٍ:"لَوْلَبٌ" Müʾellifin لَوْلَبٌ kavli, makūl-i kavldir. Şārihin beyānına göre bu lügat-ı ʿIrāḳiyyedir.

[ل ت ب]

اَللَّتْبُ [el-letb] (lām'ın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) ve

اَللُّتُوبُ [el-lutūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir şeyʾe infikāk eylememek vech üzere mülāzım ve müdāvim olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَتَبَ عَلَيْهِ لَتْبًا وَلُتُوبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَازَمَ Ve bir nesneye yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: لَتَبَ بِهِ أَيْ لَصِقَ Ve sābit ve pāyidār olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَتَبَ فِيهِ إِذَا ثَبَتَ Ve dürtmek ve sançmak maʿnāsınadır; yukālu: لَتَبَ فِي مَنْحَرِ النَّاقَةِ إِذَا طَعَنَ Ve bir nesneyi çekip pek bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: لَتَبَ عَلَيْهِ ثِيَابَهُ إِذَا شَدَّهَا Ve libās giymek maʿnāsınadır; yukālu: لَتَبَ ثَوْبَهُ إِذَا لَبِسَهُ Ve atın arkasını çullamak maʿnāsınadır ki maʿnā-yı mezkūrdan meʾhūzdur; yukālu: لَتَبَ عَلَى الْفَرَسِ جُلَّهُ إِذَا شَدَّهُ Pes bu tekrār gibidir.

اَلْإِلْتِتَابُ [el-iltitāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi esvāb giyinmek maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَتَبَ الثَّوْبَ إِذَا لَبِسَهُ Şārih der ki [iltitāb] libāsı bir dahi çıkarmamak niyyetiyle giyinmektir.

اَلتَّلْتِيبُ [et-teltīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznince) Atın arkasına çul örtüp bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: لَتَبَ عَلَى الْفَرَسِ جُلَّهُ أَيْ شَدَّهُ عَلَيْهِ

اَلْإِلْتَابُ [el-iltāb] (hemzenin kesriyle) Bir husūsu bir kimse üzere vācib ve lāzım kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْتَبَ الْأَمْرَ عَلَيْهِ إِلْتَابًا إِذَا أَوْجَبَهُ عَلَيْهِ

اَلْمِلْتَبُ [el-milteb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Fitne hengāmlarında dāʾimā fitne ve ihtilāl ve ihtilāttan kaçıp kendi hānesinde mukīm ve münzevī olan kimseye denir.

اَلْمَلَاتِبُ [el-melātib] (مَرَاتِبُ [merātib] vezninde) Eski cübbelere denir, جِبَابٌ خُلْقَانٌ [cibābun ḫulḳān] maʿnāsına.

بَنُو لُتْبٍ [Benū Lutb] (lām'ın zammıyla) Bir kabīledir, ashābdan ʿAbdullāh b. el-Lutbiyye onlardandır.

[ل ج ب]

اَللَّجَبُ [el-leceb] (lām'ın ve cīm'in fethiyle) Nās çığıltı ve gırīv ve şamāta eylemek maʿnāsınadır; yukālu. لَجِبُوا لَجَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَاحُوا Ve denizin mevcleri muztarib olmakla gürültü peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَجِبَ الْبَحْرُ إِذَا هَاجَ وَاضْطَرَبَ

اَللَّجِبُ [el-lecib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Gürültülü ʿaskere denir; yukālu: جَيْشٌ لَجِبٌ أَيْ ذُو لَجَبٍ

اَللَّجْبَةُ [el-lecbet] (lām'ın harekāt-ı selāsı ve cīm'in sükūnuyla) ve

اَللَّجَبَةُ [el-lecebet] (fetehātla) ve

اَللَّجِبَةُ [el-lecibet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَللِّجَبَةُ [el-licebet] (عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde)

Sütü çekilip azalmış koyuna denir. Ve sütü çok olan koyuna denmekle zıdd olur; ʿalā-kavlin bu keçi kısmına mahsūstur, koyuna ıtlāk olunmaz. Cemʿi لِجَابٌ [licāb] gelir lām'ın kesriyle ve لَجَبَاتٌ [lecebāt] gelir fetehātla.

اَللُّجُوبَةُ [el-lucūbet] (lām'ın zammıyla) Koyunun sütü çekilip azalmak, kezālik sütü kesīr olmak maʿnālarınadır; yukālu: لَجُبَتِ الشَّاةُ لُجُوبَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا قَلَّ لَبَنُهَا أَوْ غَزُرَ

اَلتَّلْجِيبُ [et-telcīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) لُجُوبَةٌ [lucūbet] maʿnāsınadır; yukālu: لَجَّبَتِ الشَّاةُ تَلْجِيبًا بِمَعْنَى لَجُبَتْ

اَلْمِلْجَابُ [el-milcāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Şol oka denir ki yeleklenmiş olup lākin henüz temren geçirilmemiş ola.

[ل ح ب]

اَللَّحْبُ [el-laḥb] (lām'ın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Ulu ve açık yola denir, şāh-rāh maʿnāsına.

اَللاَّحِبُ [el-lāḥib] ve

اَلْمُلَحَّبُ [el-mulaḥḥab] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bunlar da o maʿnāyadır, لاَحِبٌ [lāḥib] bi-maʿnā مَلْحُوبٌ [melḥūb]dur; yukālu: طَرِيقٌ لَحْبٌ وَلاَحِبٌ وَمُلَحَّبٌ أَيْ وَاضِحٌ Ve

لَحْبٌ [laḥb] Masdar olur, şāh-rāhta gitmek maʿnāsına; yukālu: لَحَبَ الرَّجُلُ لَحْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا وَطِئَ اللاَّحِبَ وَسَلَكَهُ يَعْنِي مَرَّ فِيهِ Ve kılıçla vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَحَبَهُ بِالسَّيْفِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهِ Ve bir şeyʾe teʾsīr edip onda eser eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَحَبَ الشَّيْءَ إِذَا أَثَّرَ فِيهِ Ve eti uzunluğuna kesip dilmek maʿnāsınadır; yukālu: لَحَبَ اللَّحْمَ إِذَا قَطَعَهُ طُولاً Ve dābbenin sırtı yağır olup sağaldıktan sonra yāhūd eyer ve pālān basmakla tüyü yolunup yeprinmekten nāşī yeri çukurca el ayası gibi düz ve hem-vār kalmak maʿnāsınadır; yukālu: لَحَبَ مَتَنُ الْفَرَسِ إِذَا امْلاَسَّ فِي حُدُورٍ Ve kemikten et soymak maʿnāsınadır; yukālu: لَحَبَ اللَّحْمَ عَنِ الْعَظْمِ إِذَا قَشَرَهُ Ve yolu açık ve vāzıh kılmak maʿnāsınadır; yukālu: لَحَبَ الطَّرِيقَ إِذَا بَيَّنَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَحَبَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: لَحَبَ بِهِ الأَرْضَ إِذَا صَرَعَهُ Ve bir kimse bir yere sapmayarak doğruluğuna yürüyüp gitmek, ʿalā-kavlin sürʿatle yürüyüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: لَحَبَ الرَّجُلُ إِذَا مَرَّ مُسْتَقِيمًا أَوْ أَسْرَعَ فِي مَشْيِهِ

اَلْإِلْتِحَابُ [el-iltiḥāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi şāh-rāhta gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَحَبَ اللَّحْبَ بِمَعْنَى لَحَبَ

اَلتَّلْحِيبُ [et-telḥīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi kılıçla vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَحَّبَهُ بِالسَّيْفِ تَلْحِيبًا إِذَا ضَرَبَهُ بِهِ Ve bir nesneye teʾsīr ile onda eser ü nişān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَحَّبَ الشَّيْءَ إِذَا أَثَّرَ فِيهِ

اَللُّحُوبُ [el-luḥūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Yol açık ve vāzıh olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَحَبَ الطَّرِيقُ لُحُوبًا إِذَا وَضَحَ

اَللَّحَبُ [el-leḥab] (fethateynle) Pīrlikten vücūd nahīf ve zebūn olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَحِبَ الرَّجُلُ لَحَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَنْحَلَهُ الْكِبَرُ

اَلْمِلْحَبُ [el-milḥab] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Dili zefīr olup dāʾimā herkese sebb ve düşnām eder olan kimseye denir ki bezīʾü'l-lisān taʿbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ مِلْحَبٌ أَيْ سَبَّابٌ بَذِيءُ اللِّسَانِ Ve bir nesne kesecek ve soyacak ālete denir, sātūr ve bıçak ve dehre ve orak gibi.

اَللَّحِيبُ [el-laḥīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Arkasının eti azca olan çelimsiz nākaya denir. Vasf-ı hāstır.

مَلْحُوبٌ [Melḥūb] (mīm'in fethiyle) Bir mevziᶜdir.

[ل خ ب]

اَللَّخْبُ [el-laḫb] (lām'ın fethi ve ḫā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: لَخَبَ الْمَرْأَةَ لَخْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْأَوَّلِ إِذَا نَكَحَهَا يَعْنِي جَامَعَهَا Ve yüze şamar vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَخَبَ فُلَانًا إِذَا لَطَمَهُ

اَللَّخَبُ [el-leḫab] (fethateynle) مُقْلٌ [muḳl] ağacına denir ki bilād-ı ᶜArabda ve Yemen'de olur ve ona hurmā-yı hindī dahi derler. Ve مُقْلٌ [muḳl] onun zamkıdır, Türkīde gören derler .

لَخَبَةٌ [Leḫabet] (عَقَبَةٌ [ᶜaḳabet] vezninde) Yemen'de ᶜAden-i Ebyen hāricinde bir karye adıdır.

اَلْمُلَخَّبُ [el-mulaḫḫab] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Dāʾimā muhāsame hengāmında adamcasına şamarlanır olan kimseye denir; yukālu: هُوَ مُلَخَّبٌ أَيْ مُلَطَّمٌ فِي الْخُصُومَاتِ

اَلْمُلَاخَبَةُ [el-mulāḫabet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Şamarlaşmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَاخَبَهُ مُلَاخَبَةً إِذَا لَاطَمَهُ

[ل ذ ب]

اَللُّذُوبُ [el-luẕūb] (ẕāl-ı muᶜceme ile قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Bir yerde mukīm olmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَذَبَ بِالْمَكَانِ لُذُوبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَقَامَ

اَلْمُلَاذَبَةُ [el-mulāẕebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) لُذُوبٌ [luẕūb] maᶜnāsınadır; yukālu: لَاذَبَ بِالْمَكَانِ بِمَعْنَى لَذَبَ

[ل ز ب]

اَللُّزُوبُ [el-luzūb] (zā-yı muᶜceme ile قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Sıvaşıp yapışmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَزَبَ بِهِ لُزُوبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَصِقَ بِهِ Ve sābit ve pāyidār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَزَبَ الشَّيْءُ إِذَا ثَبَتَ Ve kaht u galā olmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَزَبَتِ السَّنَةُ إِذَا جَدَبَتْ

اَللَّازِبُ [el-lāzib] İsm-i fāᶜildir, yapışıcı ve yapışkan nesneye denir. Ve sābit ve pāyidār olan şeyᵊe denir; ve minhu kavluhum: صَارَ الْأَمْرُ ضَرْبَةَ لَازِبٍ أَيْ لَازِمًا ثَابِتًا ve yukālu: هَذَا الْأَمْرُ ضَرْبَةُ لَازِبٍ أَيْ لَازِمٌ شَدِيدٌ Kāle'ş-şārih: قَالَ أَبُو بَكْرٍ مَعْنَى قَوْلِهِمْ "مَا هَذَا بِضَرْبَةِ لَازِبٍ" أَيْ مَا هَذَا بِلَازِمٍ وَلَا وَاجِبٍ وَهُوَ مَثَلٌ

اَللِّزْبُ [el-lizb] (lām'ın kesriyle) Dar yola denir.

اَللَّزِبُ [el-lezib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Az nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ لَزِبٌ أَيْ قَلِيلٌ Cemᶜi لِزَابٌ [lizāb] gelir.

اَللَّزْبَةُ [el-lezbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Katılık, şiddet maᶜnāsınadır; yukālu: أَصَابَتْهُمْ لَزْبَةٌ أَيْ شِدَّةٌ Cemᶜi لِزَبٌ [lizeb] gelir, عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde ve لَزْبَاتٌ [lezbāt] gelir lām'ın fethi ve zā'nın sükūnuyla.

اَللَّزْبُ [el-lezb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) ve

اَللُّزُوبُ [el-luzūb] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Bir nesnenin eczāsı kafes gibi birbirine sokuşup girişmek maᶜnāsınadır; yukālu: لَزُبَ الشَّيْءُ لَزْبًا وَلُزُوبًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا دَخَلَ بَعْضُهُ فِي بَعْضٍ Ve çamur özlenmekle sıvaşmak ve yapışkan olmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَزُبَ الطِّينُ إِذَا لَزِقَ وَصَلُبَ Ve

لَزْبٌ [lezb] Yılan ve ᶜakreb makūlesi mūzī cānver sokmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَزَبَتْهُ الْعَقْرَبُ لَزْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا لَسَبَتْهُ أَيْ لَدَغَتْهُ

اَللَّزَبُ [el-lezeb] (fethateynle) Bu dahi çamur özlenmekle yapışkan olmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَزِبَ الطِّينُ لَزَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَزِقَ وَصَلُبَ Ve

لَزَبٌ [lezeb] عَزَبٌ [ᶜazeb] lafzına itbāᶜ ve

müzāvece olur; yukālu: رَجُلٌ عَزَبٌ لَزَبٌ Ve عَزَبٌ [ʿazeb] ergen adama denir.

اَلْمِلْزَابُ [el-milzāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Gāyetü'l-gāye bahīl ve cimri ve nākes şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ مِلْزَابٌ أَيْ بَخِيلٌ جِدًّا

[ل س ب]

اَللَّسْبُ [el-lesb] (كَسْبٌ [kesb] vezninde) Yılan ve ʿakreb makūlesi mūzī cānver sokmak maʿnāsınadır; yukālu: لَسَبَتْهُ الْحَيَّةُ وَغَيْرُهَا لَسْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالثَّانِي إِذَا لَدَغَتْهُ Bāb-ı sālisten vürūdu لَسْعٌ [lesʿ] ve لَدْغٌ [ledġ] māddeleri iʿtibārına mebnīdir. Ve kamçı ile vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَسَبَ فُلَانًا إِذَا ضَرَبَهُ بِالسَّوْطِ

اَللَّسَبُ [el-leseb] (fethateynle) Sıvaşıp yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: لَسِبَ بِهِ لَسَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَصِقَ بِهِ Ve bal ve pekmez makūlesi nesneyi yalamak maʿnāsınadır; yukālu: لَسِبَ الْعَسَلَ وَنَحْوَهُ إِذَا لَعِقَهُ

اَللَّسُوبُ [el-lesūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَللَّسُّوبُ [el-lessūb] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Şeyʾ maʿnāsına istiʿmāl olunur. Maʿnāyı ahīrden meʾhūz ve nefy makāmına mahsūstur; yukālu: مَا تَرَكَ لَسُوبًا وَلَسُّوبًا أَيْ شَيْئًا

[ل ش ب]

اَللَّوْشَبُ [el-levşeb] (şīn-i muʿceme ile جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Kurda denir, ذِئْبٌ [ziʾb] gibi.

[ل ص ب]

اَللَّصَبُ [el-leṣab] (fethateynle) Kemāl-i zaʿf u hüzālden nāşī gövdenin derisi ete yapışmak maʿnāsınadır, lākin kemiğe yapışmaktır; yukālu: لَصِبَ الْجِلْدُ بِاللَّحْمِ لَصَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَزِقَ هُزَالاً Bu mādde لُصُوقٌ [luṣūḳ] maʿnāsına mevzūʿdur. Ve

لَصَبٌ [leṣab] Pāstan yā darlıktan nāşī kılıç kın içre ilişip tutulmak maʿnāsınadır; yukālu: لَصِبَ السَّيْفُ فِي الْغِمْدِ إِذَا نَشِبَ Ye yüzük parmağa dar gelmekle parmakla kilīdlenip kalmak maʿnāsınadır; yukālu: لَصِبَ الْخَاتَمُ فِي الْإِصْبَعِ ضِدُّ قَلِقَ

اَلِلْصِبُ [el-liṣb] (lām'ın kesriyle) İki dağ aralığında olan derbend yola denir ki لِهْبٌ [lihb] dedikleri yoldan dar ve شِعْبٌ [şiʿb] dedikleri yoldan geniş olur; ʿalā-kavlin derenin dar ve sıkı olan yerine denir. Cemʿi لِصَابٌ [liṣāb] gelir lām'ın kesriyle ve لُصُوبٌ [luṣūb] gelir.

اَللِّصِبُ [el-laṣib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) سُلْتٌ [sult] envāʿından bir nevʿin ismidir. Ve سُلْتٌ [sult] peygāmber arpasına denir ki Fārisīde cevv-i bürehne denir. Ve

لَصِبٌ [laṣib] Çetin huylu çepreşik meşrebli bahīl ve nākese denir.

اَللَّوَاصِبُ [el-levāṣib] (نَوَاصِبُ [nevāṣib] vezninde) İçerisi dar olup dibi be-gāyet derin olan kuyulara denir. Müfredi لَاصِبَةٌ [lāṣibet]tir.

اَلْمِلْصَابُ [el-milṣāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Şol kılıca denir ki ekserī kına ilişip çıkmaz ola; yukālu: سَيْفٌ مِلْصَابٌ إِذَا كَانَ يَنْشَبُ فِي الْغِمْدِ كَثِيرًا

اَلْمُلْتَصِبُ [el-multeṣib] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Daracık yola denir; yukālu: طَرِيقٌ مُلْتَصِبٌ أَيْ ضَيِّقٌ

[ل ع ب]

اَللَّعْبُ [el-laʿb] (lām'ın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) ve

اَلِلَّعْبُ [el-liʿb] (lām'ın kesriyle) ve

اَللَّعِبُ [el-laʿib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلتَّلْعَابُ [et-telʿāb] (تَذْكَارٌ [teẕkār] veznin-de) Oynamak, bāzīden maʿnāsınadır ki maksad-ı sahīhe dāll olmayan iş işlemek-ten ʿibārettir; جِدٌّ [cidd]in mukābilidir; yukālu: لَعِبَ الرَّجُلُ لَعْبًا وَلِعْبًا وَلَعِبًا وَتَلْعَابًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ ضِدُّ جَدَّ Lākin müʾellif جِدٌّ [cidd]i هَزْلٌ [hezl]e mukābil tefsīr eylemekle burada لَعْبٌ [laʿb]i ona mukābil kılması mülāyim olmaz. Nihāyet هَزْلٌ [hezl] لَعْبٌ [laʿb]den bir kısm olmakla burada tefsīri tefsīr-bi'l-eʿamm olur.

اَلتَّلْعِيبُ [et-telʿīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلتَّلَعُّبُ [et-telaʿub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznin-de) ve

اَلتَّلَاعُبُ [et-telāʿub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vez-ninde) Bunlar da oynamak maʿnāsınadır; yukālu: لَعَّبَ الرَّجُلُ وَتَلَعَّبَ وَتَلَاعَبَ بِمَعْنَى لَعِبَ

اَللَّعِبُ [el-laʿib] كَتِفٌ [ketif] vezninde ki vasftır. Ve

اَللِّعِبُ [el-liʿib] (kesreteynle) ve

اَلْأُلْعُبَانُ [el-ulʿubān] (عُنْفُوَانٌ [ʿunfuvān] vez-ninde) ve

اَللُّعْبَةُ [el-luʿabet] (lām'ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَلتِّلْعَابُ [et-tilʿāb] (tā'nın kesriyle) ve

اَلتِّلْعَابَةُ [et-tilʿābet] (hā'yla) Bu ikide lām'ın fethiyle de lügattir. Ve

اَلتِّلِعَّابُ [et-tiliʿʿāb] (kesreteynle ve ʿayn'ın teşdīdiyle) ve

اَلتِّلِعَّابَةُ [et-tiliʿʿābet] (hā'yla) ve

اَلتِّلْعِيبَةُ [et-tilʿībet] (tā'nın kesriyle) Kesīrü'l-laʿib olan kişiye denir, gerek oyun oynamak ve gerek latīfe ve mizāh eylemek olsun.

اَلْأُلْعُوبَةُ [el-ulʿūbet] (أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket] vez-ninde) Oyuna denir ki ismdir; yukālu: بَيْنَهُمْ أُلْعُوبَةٌ أَيْ لَعِبٌ

اَلْمَلْعَبُ [el-melʿab] (مَكْتَبٌ [mekteb] veznin-de) İsm-i mekāndır, oyun oynayacak yere denir.

اَلْمُلَاعَبَةُ [el-mulāʿabet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimse ile oyun oynaşmak maʿnāsınadır; yukālu: لَاعَبَ الْمَرْأَةَ إِذَا لَعِبَ مَعَهَا

اَلْإِلْعَابُ [el-ilʿāb] (hemzenin kesriyle) Oyun oynatmak, ʿalā-kavlin bir kimseye oyuncak getirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْعَبَ الْجَارِيَةَ إِذَا جَعَلَهَا تَلْعَبُ أَوْ جَاءَ بِمَا تَلْعَبُ بِهِ

اَللَّعُوبُ [el-laʿūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şīve ve ʿişve ve dilāli hūb ve dil-keş olan mahbūbeye ıtlāk olunur; yukālu: جَارِيَةٌ لَعُوبٌ أَيْ حَسَنَةُ الدَّلِّ Ve

لَعُوبٌ [Leʿūb] Bilā-harf-i taʿrīf esmā-i nisvāndandır.

اَلْمِلْعَبَةُ [el-milʿabet] (مِلْعَقَةٌ [milʿaḳat] vez-ninde) Etfālin oyun libāsıdır ki yensiz olur, oynadıkları vaktte onu giyerler.

اَللُّعْبَةُ [el-luʿbet] (زُمْرَةٌ [zumret] veznin-de) Kāğıda ve duvara resm ve nakş olu-nan mücessem sūrete ıtlāk olunur, تِمْثَالٌ [timṯāl] gibi. Ve oyuncağa denir ki kendi-siyle oyun oynarlar, nerd ve şatranc gibi. Ve şol ahmak ve sebük-magza denir ki dāʾimā sakalına gülüp kendisini hezl ve temeshur ederler. Ve oyun nöbetine de-nir ki harīfine geçen nöbet olacaktır. Ve oyuncak gibi dāʾimā oynatılan kimseye denir ve bu tekrār gibidir; yukālu: رَجُلٌ لُعْبَةٌ أَيْ يُلْعَبُ بِهِ

اَلْمَلَاعِبُ [el-melāʿib] (مَرَائِبُ [merāʾib] vez-ninde) مَلْعَبٌ [melʿab]ın cemʿidir ki oyun oynatacak yerlere denir. Bu maʿnādandır ki ʿArablar medāric ü medāhil-i rūzgāra مَلَاعِبُ الرِّيحِ [melāʿibu'r-rīḥ] ıtlāk ederler ki

girip cevelān eyleyeceği mahallerdir.

مُلَاعِبُ ظِلِّهِ [mulāʿibu ẓillihi] (mīm'in zammıyla) Gölgesiyle oynayıcı demektir. Bir nevʿ kuşta ʿalem olmuştur ki ekserī karada gölgesiyle ve su üzerinde ʿaksiyle beri öte kapıp vurmak şīvesinde mülāʿabe eder, bādiye kuşlarındandır ve ona خَاطِفُ ظِلِّهِ [ḫāṭifu ẓillihi] dahi derler.

مُلَاعِبُ اْلأَسِنَّةِ [mulāʿibu'l-esinnet] Yalmanlar ile oynayıcı demektir. ʿArabdan üç kimsenin lakabıdır: Biri ʿĀmir b. Mālik ve biri ʿAbdullāh b. el-Ḥuṣayn el-Ḥārisī ve biri Evs b. Mālik el-Cermī'dir.

اَللَّعَّابُ [el-Laʿʿāb] (كَذَّابٌ [kezzāb] vezninde) Bir feres-i maʿrūf adıdır.

اَللُّعَابُ [el-luʿāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Ağızdan akan salyara denir.

لُعَابُ النَّحْلِ [luʿābu'n-naḥl] Arının balına ıtlāk olunur, etıbbānın لُعَابٌ [luʿāb] taʿbīr ettikleri bundandır ki balı yāhūd şekeri müferrihātın biriyle tabh edip kıvām geldikte süzerler, meselā vişne luʿābı denir.

لُعَابُ الشَّمْسِ [luʿābu'ş-şems] Harāret-i hācirede örümcek ağı gibi semādan aşağı doğru hurde hurde akçıl nesnelere ıtlāk olunur ki oynar şeklinde merʾī olurlar. Ve ona مُخَاطُ الشَّيْطَانِ [muḫāṭu'ş-şeyṭān] dahi derler. Çocuklar şeytān örümceği taʿbīr ederler.

اَللَّعْبُ [el-laʿb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Ağızdan salyar akmak maʿnāsınadır; yukālu: لَعَبَ الصَّبِيُّ وَلَعِبَ لَعْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا سَالَ لُعَابُهُ

اَلْإِلْعَابُ [el-ilʿāb] (hemzenin kesriyle) لَعْبٌ [laʿb] maʿnāsınadır; yukālu: أَلْعَبَ الصَّبِيُّ بِمَعْنَى لَعَبَ

اَللَّعْبَاءُ [el-Laʿbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Benī ʿUveyl kabīlesi حَزْمٌ [ḥazm] inde bir sengistān mevziʿ adıdır. Ve حَزْمٌ [ḥazm] ḥā'nın fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla toprağı katı yere denir. Ve

لَعْبَاءُ [Laʿbāʾ] Baḥreyn nāhiyesinde bir maʿrūf şūre-zārın ismidir ki Kilāb-ı Laʿbāniyye oraya mensūblardır. Ve لَعْبَانِيَّةٌ [Laʿbāniyyet] nūn'ladır, gayr-i kıyās üzere. Ve

لَعْبَاءُ [Laʿbāʾ] Yemen'de bir arzın ismidir.

اَلْإِسْتِلْعَابُ [el-istilʿāb] Hurmā ağacından hurmālar kesildikten sonra baʿzı koruk bitmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: إِسْتَلْعَبَتِ النَّخْلَةُ إِذَا نَبَتَ فِيهَا شَيْءٌ مِنَ الْبُسْرِ بَعْدَ الصِّرَامِ

اَلْمَلْعُوبُ [el-melʿūb] (مَعْيُوبٌ [maʿyūb] vezninde) Salyarlı ağıza denir ki dāʾimā salyarı akar; yukālu: ثَغْرٌ مَلْعُوبٌ أَيْ ذُو لُعَابٍ

اَللُّعْبَةُ الْبَرْبَرِيَّةُ [el-luʿbetu'l-berberiyyet] سُورِنْجَانٌ [sūrincān]a şebīh devāyī bir nebāttır. Tenāvülü simen īrās eder. Mışır'da ona تِرْيَاقٌ [tiryāḳ] ve Türkīde öksüz oğlan çiğdemi derler.

[ل غ ب]

اَللَّغْبُ [el-laġb] (lām'ın fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) ve

اَللَّغُوبُ [el-laġūb] (قَبُولٌ [ḳabūl] vezninde) ve

اَللُّغُوبُ [el-luġūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Ziyādesiyle yorulup dermānde ve bī-tāb olmak maʿnāsınadır ki tākati tāk olmak taʿbīr olunur; yukālu: لَغَبَ الرَّجُلُ وَلَغِبَ وَلَغُبَ لَغْبًا وَلَغُوبًا وَلُغُوبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا أَعْيَا أَشَدَّ الْإِعْيَاءِ Bunun bāb-ı hāmisten vürūdu eʾimme-i lügatten Ebū Caʿfer Aḥmed b. Yūsuf el-Fihrī el-Leblī rivāyetidir; Endelüs kurrālarından Leble nām karyeye mensūbdur. Ve

لَغْبٌ [laġb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Ön dişlerin aralığında olan ete denir. Ve fāsid ve tebāh olmuş ok yeleğine denir ki ok yeleğinin içeride kalan tarafları olacaktır ki uzunca ve gayr-i makbūldür. Ona بُطْنَانٌ [buṭnān] dahi derler, niteki taşrada kalan tarafına ظُهْرَانٌ [ẓuhrān] derler. Ve

لَغْبٌ [laġb] Fāsid ve kabīh ve bātıl kelāma ıtlāk olunur. Ve zaʿīfü'r-reʾy ve süst-tedbīr olan ahmak ve sebük-magz kimseye ıtlāk olunur. Ve hoşça yonulup iyice düzlenmemekle istiʿmāle salāhiyyeti olmayan fāsid oka ıtlāk olunur. Ve

لَغْبٌ [laġb] Masdar olur, bir şeyʾe fesād ilkāsıyla tebāh eylemek maʿnāsına; yukālu: لَغَبَ عَلَى الْقَوْمِ لَغْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَفْسَدَ Ve bir kimseye bir fāsid kelām veyāhūd fāsid haber söylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَغَبَ الْقَوْمَ إِذَا حَدَّثَهُمْ حَدِيثًا خَلْفًا Ve köpek ağızını kaba kacağa sokup yalamak maʿnāsınadır; yukālu: لَغَبَ الْكَلْبُ ٱلْإِنَاءَ إِذَا وَلَغَ

اَلْإِلْغَابُ [el-ilġāb] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi yāhūd dābbeyi yorup dermānde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْغَبَهُ السَّيْرُ إِذَا أَتْعَبَهُ Ve oka fāsid yelek geçirmek maʿnāsınadır ki menzile varmayıp berilerde kalır olur; yukālu: أَلْغَبَ السَّهْمَ إِذَا جَعَلَ رِيشَهُ لُغَابًا Ve bir kimseye zahmet verip rencīde ve āzürde eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَلْغَبَ فُلَانًا إِذَا أَنْصَبَهُ

اَلتَّلَغُّبُ [et-telaġġub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلتَّلْغِيبُ [et-telġīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bunlar da yorup bī-tāb u tākat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَلَغَّبَهُ السَّيْرُ وَلَغَّبَهُ إِذَا أَعْيَاهُ أَشَدَّ الْإِعْيَاءِ Ve

تَلَغُّبٌ [telaġġub] Bir kimseyi yā bir hayvānı uzun uzadı kovup götürmek maʿnāsınadır; yukālu: تَلَغَّبَهُ إِذَا طَرَدَهُ طُولَ الطَّرَدِ

اَللِّغِيبُ [el-laġīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Fāsid ok yeleğine denir, لَغْبٌ [laġb] gibi.

اَللَّغُوبُ [el-laġūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi zaʿīfü'r-reʾy ahmak kimseye denir.

Şārih der ki Ebū ʿAmr b. el-ʿAlāʾ dedi ki bir Aʿrābīyi işittim der idi ki فُلَانٌ لَغُوبٌ جَاءَتْهُ كِتَابِي فَاحْتَقَرَهَا Ben ona كِتَابٌ [kitāb] müzekkerdir, niçin fiʿli müʾennes īrād eyledin diye suʾāl eylediğimde كِتَابٌ [kitāb] صَحِيفَةٌ [ṣaḥīfet] değil midir dedi. Ve لَغُوبٌ [laġūb] un maʿnāsından suʾāl ettiğimde ahmak demektir diye cevāb eyledi. İntehā.

اَللُّغَابُ [el-luġāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi hoşça yonulmamış nā-hemvār oka denir.

اَللُّغَابَةُ [el-luġābet] ve

اَللُّغُوبَةُ [el-luġūbet] (lām'ların zamlarıyla) Humk ve belāhet ve zaʿf-ı ʿakl maʿnāsına ismlerdir.

رِيشَ بِلَغْبٍ [rīşe bi-laġb] Bünye-i mechūl ile mürekkeb olarak لَغْبٌ [laġb] dedikleri fāsid yelekle yeleklendi maʿnāsınadır, baʿdehu bir kimseye telkīb eylediler, تَأَبَّطَ شَرًّا [Teʾebbeṭa şerren] gibi. Şārihin beyānına göre تَأَبَّطَ شَرًّا dedikleri kimsenin birāderidir. Kumeyt nām şāʿir şiʿrinde ġayn'ı tahrīk edip تَعَبٌ [taʿab] vezninde īrād eylemiştir. Harf-i halk olmakla sükūn ve fethi cāʾizdir, نَهْرٌ [nehr] ve نَهَرٌ [neher] gibi. Ve Cevherī رِيشُ لَغْبٍ ʿunvānında yaʿnī muzāf olarak resm eylemekle vehm eylemiştir.

اَللَّغْبُ [el-leġab] (fethateynle) لَغْبٌ [laġb] lafzında lügattir ki fāsid yeleğe denir. Bu maʿnādandır ki ʿArablar "filānın ensesin-

den yetişti" diyecek yerde أَخَذَ بِلَغَبِ رَقَبَتِهِ derler, أَدْرَكَهُ maᶜnāsına, gūyā ki boynunun yeleğinden tutmuş olur.

[ل ق ب]

اَللَّقَبُ [el-laḳab] (lām'ın ve ḳāf'ın fethiyle) Bir adamın ism-i aslīsinden gayrı müsemmā olduğu ismdir, نَبْزٌ [nebz] maᶜnāsına. Cemᶜi أَلْقَابٌ [elḳāb] gelir. لَقَبٌ [laḳab]da cānib-i maᶜnā merᶜī olup ve aᶜlāmda merᶜī olmaz. Ve لَقَبٌ [laḳab] üç gūne olur, lakab-ı teşrīf, lakab-ı taᶜrīf ve lakab-ı teshīftir. Mahlas-ı şuᶜarā nevᶜ-i sānīdendir ve menhī olan nevᶜ-i sālistir.

اَلتَّلْقِيبُ [et-telḳīb] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir kimseye لَقَبٌ [laḳab] vazᶜ eylemek maᶜnāsınadır.

اَلتَّلَقُّبُ [et-telaḳḳub] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) Lakablanmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَقَّبَهُ تَلْقِيبًا فَتَلَقَّبَ

[ل ك ب]

اَلْمَلْكَبَةُ [el-melkebet] (مَلْعَبَةٌ [melᶜabet] vezninde) Gövdesi sıkı ve tıknaz olan nākaya denir.

[ل و ب]

اَللَّوْبُ [el-levb] (ثَوْبٌ [ṡevb] vezninde) ve

اَللُّوبُ [el-lūb] (lām'ın zammıyla) ve

اَللُّؤُوبُ [el-luʾūb] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَللُّوَابُ [el-luvāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Susuzluk, عَطَشٌ [ᶜaṭaş] maᶜnāsınadır; ᶜalā-kavlin susamış insān ve hayvānın su etrāfını dönüp dolaşması hāletine denir, hālbuki suya vusūle muktedir olmaya. Ve bunlar da ismlerdir.

اَللُّوَابُ [el-luvāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَللَّوَبَانُ [el-levebān] (fetehātla) Masdarlardır, susamak yāhūd susuz insān yāhūd hayvān su etrāfını dönüp dolaşmak maᶜnāsınadır; yukālu: لاَبَ الرَّجُلُ أَوِ الْبَعِيرُ يَلُوبُ لُوَابًا وَلَوَبَانًا إِذَا عَطِشَ أَوْ حَامَ حَوْلَ الْمَاءِ وَهُوَ لاَ يَصِلُ إِلَيْهِ Kāle fi'l-*Esās* أَيْ اَلْإِبِلُ تَلُوبُ حَوْلَ الْمَاءِ تَحُومُ عَطَشًا

اَللُّوبَةُ [el-lūbet] (lām'ın zammıyla) Şol cemāᶜate denir ki dāʾimā bir kavm-i āher ile konup göçüp lākin umūrlarında onlar ile müzākere ve müşāvere eylemez olalar. Ve

لُوبَةٌ [lūbet] حَرَّةٌ [ḥarret] maᶜnāsınadır ki kara taşlık, yüksekçe yere denir. Cemᶜi لُوبٌ [lūb] gelir ki cemᶜ-i cinsidir.

اَللاَّبَةُ [el-lābet] (غَابَةٌ [ġābet] vezninde) Bu dahi لُوبَةٌ [lūbet] gibi kara taşlık tepeye denir. Cemᶜ-i cinsi لاَبٌ [lāb] gelir; ve minhu'l-hadīsu: "حَرَّمَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ مَا بَيْنَ لاَبَتَيِ الْمَدِينَةِ" İki taraflı iki ᶜazīm kara taşlık beyninde olmakla o havze-i mübārekeyi Ḥarem-i Mekke gibi tahrīm buyurdular. Ḥaremeyn ıtlākı bu cihettendir. Ve

لاَبَةٌ [lābet] Bir araya birikmiş bi'l-cümle siyāh tüylü deve kümesine ıtlāk olunur. Ve

لاَبَةٌ [Lābet] Bir mevziᶜ adıdır.

اَللُّوبَاءُ [el-lūbāʾ] (lām'ın zammıyla) لُوبِيَاءُ [lūbiyāʾ] ismidir ki böğrülce dedikle galledir, Fārisī ile müfesserdir.

اَلْمَلاَبُ [el-melāb] (mīm'in fethiyle) Bir nevʾ tīb, ᶜalā-kavlin zaᶜferān ismidir.

اَلتَّلْوِيبُ [et-telvīb] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir şeyʾe zikr olunan مَلاَبٌ [melāb] katmak yāhūd مَلاَبٌ [melāb] sürmek maᶜnāsınadır; yukālu: لَوَّبَهُ تَلْوِيبًا إِذَا خَلَطَهُ بِالْمَلاَبِ أَوْ لَطَخَهُ بِهِ

اَلْمُلَوَّبُ [el-mulevveb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bükülmüş ve burulmuş demire denir. Bununla cenk libāsından zırh mevsūf olur.

اَللاَّبُ [el-Lāb] Nūbe memleketinde bir belde adıdır. Ve kudemādan bir kimse ismidir ki usturlāb taʿbīr olunan maʿrūf ālet-i irtifāʿın muhteriʿidir. Ve irtifāʿ hisābı usūlünden birkaç satr yazı yazıp irtifāʿa müteʿallik hisābı onun üzerine binā kılmakla nefsine izāfetle أُسْطُرْلاَب [usṭurlāb] dediler.

أَسْطُرّ [esṭur] أَفْلُسٌ [eflus] vezninde, سَطْرٌ [saṭr]ın cemʿidir. Baʿdehu terkīb-i mezcī ile mürekkeb olup izāfeti nezʿ olunmakla muʿarraf-bi'l-lām olarak اَلْأُسْطُرْلاَبُ dediler; أُصْطُرْلاَب dahi cāʾizdir, sīn'in ṭāʾ üzere takaddümü için. Yaʿnī muttaridedir ki her sīn harfi ki hurūf-ı itbāktan ṭāyı mühmele üzere mukaddem vākiʿ ola, ṣād-ı mühmeleye tebdīli cāʾizdir, gerek ṭā'ya muttasıl ve gerek munfasıl olsun, سِرَاطٌ [sirāṭ] ve صِرَاطٌ [ṣirāṭ] gibi. Gerçi müʾellif işbu أُسْطُرْلاَب kelimesini bu resme ʿArabī olmak üzere kayd ve beyān eyledi. Ve ona göre hemzenin zammı lahn yāhūd ṭā'nın zammesine tebeʿiyyet içindir, lākin cemīʿ-i kütüb-i hikemiyye ve esātīr-i kudemāda أُسْطُرْلاَب lafzı Yūnānī olmak üzere mersūmdur. أُسْطُر [usṭur] kelimesi hemzenin zammıyla mīzāna ve لاَب [lāb] güneşe denmekle güneş terazisi demektir. Ve İdrīs Nebī ʿaleyhi's-selāmın Lāb nām veled-i emcedleri ihtirāʿ eylediği dahi menkūldür. Bundan başka şārih, Nihāyetu'l-edeb müʾellifinden nakl eder ki medār-ı maʿrifet-i evkāt olan cemīʿ-i ālāt gerek hisābiyye ve gerek māʾiyye ve gerek remliyye olsun lafzları ʿArabī değildir, tedāvül ve tekellümüyle ʿArab kelāmına halt ve tevlīd olunmuştur.

Ve mütercim-i hakīr hakāyık u dekāyık-ı Yunaniyyeye ʿale'l-kemāl vākıf olan bir zāt-ı ʿāriften bir vaktte işbu أُسْطُرْلاَب [usṭurlāb] ile إِيسَاغُوجِي [Īsāġūcī] lafzlarından istikşāf eylediğimde delāʾil-i mukniʿasıyla bu güne beyān eylemişidi ki أَسْطُر [esṭur] kelimesi hemzenin fethiyle Yūnānīde yıldıza denir ve لاَب [lāb] kelimesi almak maʿnāsına masdar olmakla maʿnāyı terkībi "yıldız almak" ki murād yıldızın evzāʿ ve ahkāmını almaktır. Bu ʿalāka ile ālet-i maʿhūde-i irtifāʿiyyede ʿalem olmuştur. Ve إِيسَاغُوجِي sizlerin Īsāġūcī şerhlerinde üç kelimeden mürekkeb yāhūd penç-berg olan gül ismidir diye günāgün vāhī maʿnālarınız galat-ı sarīhtir. Belki إِيسَاغُوجِي lafz-ı müfreddir, مَبَادِئُ [mebādiʾ] müfredi olan مَبْدَأٌ [mebdeʾ] maʿnāsınadır ki makāsıd mukābilidir. Külliyyāt-ı hams, mebādī-i mantık olmakla her birine yāhūd mecmūʿ iʿtibārıyla cümlesine felāsife-i Yūnānī إِيسَاغُوجِي [īsāġūcī] ıtlāk eylediler. Baʿdehu ʿulemā-i İslām ahz ve kitāblarına derc eylediler, niteki cogrāfiyye ve mūsīkī ve aritmatiki makūlesini dahi ahz ve derc eylediler, niteki İḥvānu's-Ṣafāʾ nām kitābda mersūmlardır diye cevāb eylemiştir. İntehā.

كَفَرْلاَبُ [Keferlāb] (fethateynle) Şām diyārında bir beldedir, Hişām-ı Emevī binā kılmıştır.

اَللُّوبُ [el-lūb] (lām'ın zammıyla) Şol et pāresine denir ki tencere içre beri öte dönüp durur ola. Ve

لُوبٌ [lūb] Bal arısına denir. Ve sudan baʿīd

olan susuz hayvānlara denir. Müfredi, لُوبَةٌ [lūbet]tir.

اَللَّوَائِبُ [el-levāʾib] (نَوَائِبُ [nevāʾib] vezninde) Bu dahi sudan dūr olan susuz hayvānlara denir; yukālu: إِبِلٌ لُوبٌ وَنَحْلٌ لُوبٌ وَلَوَائِبُ أَيْ عِطَاشٌ بَعِيدَةٌ عَنِ الْمَاءِ

اَللُّوَابُ [el-luvāb] لُعَابٌ [luʿāb] vezninde ve mürādifidir ki ağız salyarına denir.

اَللُّوبِيُّ [el-lūbiyy] (lām'ın zammıyla) Kara taşlık maʿnāsına olan لُوبَةٌ [lūbet] e mensūbdur ki siyāh nesneyi teʾkīd için īrād olunur; yukālu أَسْوَدُ لُوبِيٌّ

اَلْإِلَابَةُ [el-ilābet] (hemzenin kesriyle) Bir kimsenin davarı susuz olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلَابَ الرَّجُلُ إِذَا عَطِشَتْ إِبِلُهُ

[ل و ل ب]

اَلْمُلَوْلَبُ [el-mulevleb] (mīm'in zammıyla مُفَوْعَلٌ [mufevʿal] vezninde) Sürme mīline denir, مِرْوَدٌ [mirved] maʿnāsına.

اَللَّوْلَبُ [el-levleb] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) "ل،ب،ب" māddesinde zikr olundu.

[ل ه ب]

اَللَّهْبُ [el-lehb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) ve

اَللَّهَبُ [el-leheb] (تَعَبٌ [taʿab] vezninde) ve

اَللَّهِيبُ [el-lehīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَللُّهَابُ [el-luhāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَللَّهَبَانُ [el-lehebān] (fetehātla) Āteş tütünden kurtulup ʿalevlenmek maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin لَهَبٌ [leheb] āteşin çıkan sivri ʿalevine denir, لِسَانُ النَّارِ [lisānu'n-nār] maʿnāsına ki Fārisīde zebāne derler. Ve لَهِيبٌ [lehīb] āteşin ıssılığına denir, حَرُّ النَّارِ [ḥarru'n-nār] maʿnāsına. Pes evvele göre mecmūʿu masdar olur ki bāb-ı rābiʿdendir; yukālu: لَهِبَتِ النَّارُ إِذَا اشْتَعَلَتْ خَالِصَةً مِنَ الدُّخَانِ Ve sānīye göre bu iki ism olur, sāʾirleri masdar olur. Ve

لَهَبٌ [leheb] (fethateynle) Pek susamak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: لَهِبَ لَهَبًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا عَطِشَ Ve

لَهَبٌ [leheb] Havāya ağıp çıkan gubāra denir.

اَلْإِلْهَابُ [el-ilhāb] (hemzenin kesriyle) Āteşi ʿalevlendirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْهَبَ النَّارَ إِذَا أَشْعَلَهَا Ve at havāya tozutarak ve toz kopararak cidd ü şiddetle seğirtmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَلْهَبَ الْفَرَسُ إِذَا اجْتَهَدَ فِي عَدْوِهِ حَتَّى أَثَارَ الْغُبَارَ Ve peyderpey şimşek çakmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَلْهَبَ الْبَرْقُ إِذَا تَتَابَعَ

اَلْإِلْتِهَابُ [el-iltihāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Āteş ʿalevlenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْهَبَ النَّارُ فَالْتَهَبَتْ أَيِ اشْتَعَلَتْ

اَلتَّلْهِيبُ [et-telhīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Āteşi ʿalevlendirmek maʿnāsınadır.

اَلتَّلَهُّبُ [et-telehhub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Āteş ʿalevlenmek maʿnāsınadır; yukālu: لَهَّبَ النَّارَ فَتَلَهَّبَتْ أَيِ اشْتَعَلَتْ Pes إِلْتِهَابٌ [iltihāb] إِلْهَابٌ [ilhāb]ın ve تَلَهُّبٌ [telehhub] تَلْهِيبٌ [telhīb]in mutāviʿi olur.

اَللَّهَبَانُ [el-lehebān] (fetehātla) Āteş hālis ʿalevlenmek maʿnāsınadır, niteki zikr olundu. Ve harāret-i havā pek şedīd olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur. Ve mübālagaten pek ıssı güne ıtlāk olunur, يَوْمٌ حَارٌّ maʿnāsına. Ve susamak maʿnāsına istiʿmāl olunur.

اَللُّهَابُ [el-luhāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَللُّهْبَةُ [el-luhbet] (زُمْرَةٌ [zumret] vezninde) Bunlar da susuzluk maʿnāsınadır ki bu iki

ismlerdir; müʾellif müsāmaha eylemiştir; yukālu: لَهِبَ الرَّجُلُ لَهَبَانًا إِذَا عَطِشَ وَبِهِ لُهَابٌ وَلُهْبَةٌ أَيْ عَطَشٌ Ve

لُهْبَةٌ [luhbet] Be-gāyet hālis ve sāfī ve pākīze aklığa ıtlāk olunur ki nūr gibi lemeʿān eder ola.

اَللَّهْبَانُ [el-lehbān] (عَطْشَانُ [ʿaṭşān] vezninde) Be-gāyet susuz insān ve hayvāna denir ki yanıp yakılır ola. Müʾennesinde لَهْبَى [lehbā] denir, عَطْشَى [ʿaṭşā] vezninde ve cemʿleri لِهَابٌ [lihāb] gelir, عِطَاشٌ [ʿiṭāş] vezninde.

اَللَّهَبَةُ [el-Lehebet] (fetehātla) Bir kabīle adıdır.

اَللِّهْبُ [el-lihb] (lām'ın kesriyle) İki dağın aralığında olan boş fürceye denir; ʿalā-kavlin dağlarda olan çatlağa denir, şikāf-ı küh maʿnāsına. Yāhūd dağ aralığında olan küçük ve daracık dağ yoluna denir, şiʿb-i sagīr maʿnāsına. Yāhūd dağın şol yüzüne denir ki duvar tarzında yalçın ve sarp ve yüksek olmakla oradan yukarı çıkmak mümkin olmaya. Cemʿi أَلْهَابٌ [elhāb] gelir ve لُهُوبٌ [luhūb] gelir lām'ın zammıyla ve لِهَابٌ [lihāb] gelir lām'ın kesriyle ve لِهَابَةٌ [lihābet] gelir hā'yla. Ve

لِهْبٌ [Lihb] Yemen'de Ezd kabīlesinden münşaʿib bir kabīle adıdır.

أَبُو لَهَبٍ [Ebū Leheb] (fethateynle ve hā'nın sükūnuyla da cāʾizdir) Aʿmām-ı Hazret-i Muṣṭafavī'den ʿAbdulʿuzzā b. ʿAbdulmuṭṭalib'in künyesidir. Be-gāyet hüsn ü cemālinden nāşī yāhūd meʾāl ü masīri nār-ı cahīm olacağını işʿār için tekniye kılınmıştır.

اَللِّهَابُ [el-Lihāb] (lām'ın kesri yāhūd zammıyla) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْأُلْهُوبُ [el-ulhūb] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Yeri tozutup ve toz koparark cidd ü şiddetle atın seğirtmesi hāletine denir ki ismdir; ʿalā-kavlin seğirtmesinin ibtidāsına yaʿnī ibtidā yerinden kopup ʿalev gibi sürʿat ve şiddetle çıkması hāletine denir; yukālu: فَرَسٌ لَهُ أُلْهُوبٌ وَهُوَ اجْتِهَادُ الْفَرَسِ فِي عَدْوِهِ حَتَّى يُثِيرَ الْغُبَارَ أَوِ ابْتِدَاءُ عَدْوِهِ

اَللِّهَابَةُ [el-Lihābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Bādiyede Şevācin nāhiyesinde bir vādī ismidir.

اَللَّهْبَاءُ [el-Lehbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Huẕeyl kabīlesi yurdunda bir mevziʿ adıdır.

اَللَّهِيبُ [el-Lehīb] (غَرِيبٌ [ġarīb] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْمِلْهَبُ [el-milheb] (مِنْبَرٌ [minber] veznide) Bedīʿü'l-hüsn ve rāyiʿü'l-cemāl ve āteşīn-ruhsār olan mahbūba ıtlāk olunur; yukālu: غُلَامٌ مِلْهَبٌ أَيِ الرَّائِعُ الْجَمَالِ

اَلْمُلَهَّبُ [el-mulehheb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol al ve penbe boyalı cāmeye denir ki boyaya hoşça doymamış ola, gūyā ki boyasını atmış gibi ola; yukālu: ثَوْبٌ مُلَهَّبٌ إِذَا كَانَ لَمْ تُشْبَعْ حُمْرَتُهُ

[ل هـ ذ ب]

اَللَّهْذَبُ [el-lehẕeb] (zāl-ı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Lāzım ve sābit olan şeyʾe denir; yukālu: أَلْزَمَهُ لَهْذَبًا وَاحِدًا أَيْ لِزَازًا وَلِزَامًا

[ل ي ب]

اَللَّيَابُ [el-leyāb] (yā-yı tahtiyye ile سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Ağız dolusundan az olan taʿāma denir; ʿalā-kavlin bir yalamtık ve bir çiynemtik mikdārına denir; tekūlu: مَا وَجَدْتُ لَيَابًا أَيْ أَقَلَّ مِنْ مِلْءِ الْفَمِ أَوْ قَدْرُ لُعْقَةٍ مِنْهُ يُلَاكُ

FASLU'L-MĪM
(فَصْلُ الْمِيمِ)

[م ر ب]

مَأْرِبٌ [Meʾrib] (مَنْزِلٌ [menzil] veznin-de) Yemen'de Ezd kabīlesi bilādıdır ki seylü'l-ʿarim onları o diyārdan izʿāc eyledi.

[م ل ب]

اَلْمَلاَبُ [el-melāb] (سَحَابٌ [seḥāb] veznin-de) Bir nevʿ ʿıtr yāhūd zaʿferāna denir, niteki "ل،و،ب" māddesinde zikr olundu. Ve burada tekrārı mīm'in asāleti kavline mebnīdir.

[م ي ب]

اَلْمَيْبَةُ [el-meybet] (mīm'in fethi ve yā'nın sükūnuyla) Edviyeden bir nesnedir ve bu muʿarrebdir. Maʿlūm ola ki lafz-ı mezbūr Fārisīdir, مي [mey] ile به [bih] kelimesin-den mürekkebdir ki ayva şarābı demektir. Baʿdehu taʿrīb olunmakla bā'yı meftūh kılındı. Bu sūrette hāʾ melfūz olmakla hāʾ māddesinde sebt olunmak mülāyimdir. Ve şerbet ve sıfat-ı ʿameli ve menāfiʿi kütüb-i tıbbiyyede meşrūhtur.

FASLU'N-NŪN
(فَصْلُ النُّونِ)

[ن ب ب]

اَلنَّبُّ [en-nebb] (nūn'un fethi ve bā'nın teşdīdiyle) ve

اَلنَّبِيبُ [en-nebīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلنُّبَابُ [en-nubāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Teke kısmı keçi üzere tekelenip aşarken bağırmak maʿnāsınadır; yukālu: نَبَّ التَّيْسُ نَبًّا وَنَبِيبًا وَنُبَابًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَاحَ عِنْدَ الْهِيَاجِ Gerçi nüshalarda اَلتَّيْسُ lafzı matrūhtur, lākin şārihin ve cemīʿ-i ümmehātın ve şürūh-ı kütüb-i ehādīsin beyānı üzere tekeye mahsūstur. Kāle fi'n-*Nihāye* fī hadīsi'l-hudūdi: "يَعْمِدُ أَحَدُهُمْ إِذَا غَزَا النَّاسُ فَيَنِبُّ كَنَبِيبِ التَّيْسِ اَلنَّبِيبِ صَوْتُ التَّيْسِ عِنْدَ السِّفَادِ" Ve çebiş taʿbīr olunan bir yaşındaki keçi yavrusu büyüyüp irilenmek maʿnāsınadır; yukālu: نَبَّ عَتُودُ فُلَانٍ إِذَا تَكَبَّرَ وَتَعَاظَمَ

اَلنَّبْنَبَةُ [en-nebnebet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi teke dişiye aşarken bağırmak maʿnāsınadır; yukālu: نَبْنَبَ التَّيْسُ نَبْنَبَةً بِمَعْنَى نَبَّ Ve bir işi gereği gibi revnaklı ve hūb ve zībā ederek uzatmak maʿnāsınadır; yukālu: نَبْنَبَ الرَّجُلُ إِذَا طَوَّلَ عَمَلَهُ فِي تَحْسِينٍ Ve cimāʿ hengāmında hırs ve telāşından sarhoş gibi sersemāne vazʿ ile saçma sapan herze ve hezeyān söylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَبْنَبَ الرَّجُلُ إِذَا هَذَى عِنْدَ الْجِمَاعِ

اَلْأُنْبُوبُ [el-unbūb] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Kargının ve kamışın boğumuna denir. Müʾellif كَعْبٌ [kaʿb]ı مَا بَيْنَ الْأُنْبُوبَيْنِ ile ve burada أُنْبُوبٌ [unbūb]u كَعْبٌ [kaʿb] ile tefsīri muztaribdir. Cemīʿ-i ümmehātta أُنْبُوبٌ [unbūb] boğum ile ve كَعْبٌ [kaʿb] boğum başı ile müfesserdir. Ve أُنْبُوبُ الْجَبَلِ [unbūbu'l-cebel] dağlarda olan ince yola ıtlāk olunur ki çığır ve çoban yolu taʿbīr olunur. Ve

أُنْبُوبٌ [unbūb] Mistarvārī bir sıra üzere nābit eşcār dizisine ıtlāk olunur; yukālu: أُنْبُوبٌ مِنَ النَّخْلِ أَيْ سَطْرٌ مِنْهَا Ve etrāfına müşrif yüksek yere ıtlāk olunur. Ve yola ıtlāk olunur, tarīk maʿnāsına.

اَلْأُنْبُوبَةُ [el-unbūbet] (hā'yla) Bu dahi boğuma denir; zāhiren vāhididir.

اَلْأُنْبُبُ [el-unbub] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) أُنْبُوبٌ [unbūb] maʿnāsınadır, أُنْبُوبٌ [unbūb] lafzından maksūr olmak gerektir. Ve أُنْبُوبٌ [unbūb]un cemʿi أَنَابِيبُ [enābīb] gelir. Bu maʿnādandır ki akciğere muttasıl olan soluk damarlarına أَنَابِيبُ الرِّئَةِ [enābību'r-riʾet] ıtlāk ederler.

اَلنَّبَّةُ [en-nebbet] (دَبَّةٌ [debbet] vezninde) Rāyiha-i kerīheye denir. Garībdir ki bā'nın takdīmiyle بَنَّةٌ [bennet] rāyiha-i latīfeye denir; yukālu: لَهُ نَبَّةٌ أَيْ رَائِحَةٌ كَرِيهَةٌ ve yukālu: بَنَّةٌ أَيْ رَائِحَةٌ لَطِيفَةٌ

اَلتَّنَبُّبُ [et-tenebbub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Su kendiliğinden azca akıp gitmek maʿnāsınadır ki أُنْبُوبٌ [unbūb]dan meʾhūzdur; yukālu: تَنَبَّبَ الْمَاءُ إِذَا تَسَيَّلَ

اَلتَّنْبِيبُ [et-tenbīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Nebātın sapları boğumlanmak maʿnāsınadır ki kamışlı nebātta olur; yukālu: نَبَّبَ النَّبَاتُ إِذَا صَارَتْ لَهُ أَنَابِيبُ

أَنْبَابَةُ [Enbābet] (hemzenin fethiyle) Īrān'da Rey nāhiyesinde bir karyedir. Ve Mısır ülkesinde bir karyedir.

[ن ت ب]

اَلنُّتُوبُ [en-nutūb] (tā-yı fevkiyye ile قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesne tümüp do-

malmak ve kabarıp kalkmak maʿnāsınadır, yer elması ve kız memesi gibi; yukālu: نَتَبَ الشَّيْءُ نُتُوبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَهَدَ وَنَتَأَ

[ن ج ب]

اَلنَّجِيبُ [en-necīb] (cīm'le أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Soyu pāk, hasīb ve kerīm ve asīl olan insān ve hayvāna denir. Cemʿi أَنْجَابٌ [encāb] gelir, أَشْرَافٌ [eşrāf] gibi ve نُجَبَاءُ [nucebāʾ] gelir, كُرَمَاءُ [kuremāʾ] gibi ve نُجُبٌ [nucub] gelir, نَذِيرٌ [neẕīr] ve نُذُرٌ [nuẕur] gibi; ve yukālu: نَاقَةٌ نَجِيبٌ وَنَجِيبَةٌ Bunun cemʿi نَجَائِبُ [necāʾib] gelir. Ve

نَجِيبٌ [Necīb] Esāmīdendir: Necīb b. Meymūn ve Ebū'n-Necīb ez-Zāhid es-Suhreverdī muhaddislerdir.

اَلنُّجَبَةُ [en-nucebet] (hemzenin zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Bu dahi نَجِيبٌ [necīb] maʿnāsınadır.

اَلنَّجَابَةُ [en-necābet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) نَجِيبٌ [necīb] ve عَرِيقٌ [arīḳ] olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَجُبَ الْوَلَدُ نَجَابَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ نَجِيبًا

اَلْإِنْجَابُ [el-incāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi نَجَابَةٌ [necābet] maʿnāsınadır; yukālu: أَنْجَبَ بِمَعْنَى نَجُبَ Ve necīb ve kerīm evlād sāhibi olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْجَبَ الرَّجُلُ إِذَا وَلَدَ النُّجَبَاءَ Ve korkak evlād sāhibi olmak maʿnāsına olmakla azdāddan olur; yukālu: أَنْجَبَ الرَّجُلُ إِذَا وَلَدَ وَلَدًا جَبَانًا Şārih der ki mütezād olduğu müsellem değildir, zīrā ahyānen necīb, cebān ve cebān, necīb olur, necābet şecāʿati müstelzim değildir.

اَلْمُنْجِبُ [el-muncib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Necīb evlād sāhibi kişiye denir.

اَلْمُنْجِبَةُ [el-muncibet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) ve

اَلْمِنْجَابُ [el-mincāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Necīb veled doğurmak ʿādeti olan hatuna denir; yukālu: رَجُلٌ مُنْجِبٌ وَامْرَأَةٌ مُنْجِبَةٌ وَمِنْجَابٌ إِذَا كَانَتْ وَلَدَتِ النُّجَبَاءَ Burada وَلَدٌ نَجِيبٌ [veledun necībun], güzīde demektir. Ve

مِنْجَابٌ [mincāb] Süst ve zaʿīf adama denir. Ve yeleksiz ve temrensiz oka denir ki gez oku taʿbīr olunur. Ve āteş tahrīk olunacak demire denir, maşa ve kürek dedikleridir.

اَلْمُنْتَجَبُ [el-munteceb] مُنْتَخَبٌ [munteḫab] vezninde ve mürādifidir ki güzīde ve muhtār olan şeyʾe denir, اِنْتِجَابٌ [inticāb] اِنْتِخَابٌ [intiḫāb] maʿnāsınadır; yukālu: شَيْءٌ مُنْتَجَبٌ أَيْ مُخْتَارٌ

اَلْمَنْجُوبُ [el-mencūb] (مَنْدُوبٌ [mendūb] vezninde) İçerisi vāsiʿ olan kaba kacağa denir. Ve نَجَبٌ [neceb] ile dibāgatlanmış deriye denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلنَّجَبُ [en-neceb] (fethateynle) Ağacın soyulmuş kabuğuna denir; ʿalā-kavlin köklerinin yer altına sürmüş damarları kabuğuna denir yāhūd salābetli olan damarlarının kabuğuna denir. Ve

نَجَبٌ [Neceb] Muḥārib diyārında Māvān nām mevziʿ verāsında iki vādī adıdır.

اَلنَّجْبُ [en-necb] (nūn'un fethi ve cīm'in sükūnuyla) Ağacın soyulmuş kabuğunu yāhūd kökleri damarlarının kabuğunu almak maʿnāsınadır, ihtilāf-ı mezkūr üzere; yukālu: نَجَبَ الشَّجَرَ نَجْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَخَذَ قِشْرَهُ Ve

نَجْبٌ [necb] Sehī ve civān-merd ve kerīm olan adama denir. Ve

نَجْبٌ [Necb] Benī Kelb diyārında bir mevziʿ adıdır.

اَلتَّنْجِيبُ [et-tencīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلْإِنْتِجَابُ [el-inticāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vez-

ninde) نَجْبٌ [necb] ile maʿnā-yı evvelde mürādiflerdir; yukālu: نَجَبَ الشَّجَرَ وَنَجَّبَهُ وَانْتَجَبَهُ إِذَا أَخَذَ قِشْرَهُ

اَلْمَنْجُوبُ [el-mencūb] (مَنْدُوبٌ [mendūb] vezninde) ve

اَلْمِنْجَبُ [el-minceb] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) ve

اَلنَّجَبِيُّ [en-necebiyy] (عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] vez-ninde) Zikr olunan نَجَبٌ [neceb] ile yaʿnī ağaç kabuğuyla ʿalā-kavlin طَلْحٌ [ṭalḥ] dedikleri ağacın özdekleri kabuğuyla dibāgat olunmuş deriye denir. Ve طَلْحٌ [ṭalḥ] mevz ağacına ve mugaylān ağacına denir; yukālu: سِقَاءٌ مَنْجُوبٌ وَمِنْجَبٌ وَنَجَبِيٌّ أَيْ مَدْبُوغٌ بِالنَّجَبِ أَوْ بِقُشُورِ سُوقِ الطَّلْحِ [Ve]

نَجَائِبُالْقُرْآنِ [necāʾibu'l-Ḳurʾān] Furḳān-ı mübīnde olan sūrelerden ve āyetlerden birbirine nisbetle mahz ve efdal olan sūreye ve āyete ıtlāk olunur, sūre-i Enʿām ve İḫlāṣ ve Baḳara ve Fātiḥa ve Āyete'l-kürsī gibi. Tevhīd ve sıfāt-ı ʿaliyye gibi celāʾili muhtevī olmakla sāʾire nisbetle fazl ve sevābı ezyed olur. Ve bu keyfiy-yet, sāʾirin mefdūliyyetle noksānını mūcib değildir.

نَوَاجِبُالْقُرْآنِ [nevācibu'l-Ḳurʾān] Lübābü'l-Ḳurʾān'dır ki nazm ve elfāzdan mütemah-hid olan maʿnā ve mantūk ve medlūl-i sırftan ʿibārettir ki "لِكُلِّ آيَةٍ مِنْهَا ظَهْرٌ وَبَطْنٌ" hadīsinin mantūku olan batnı olacak-tır, gūyā ki neceb ve kışrdan ki murād elfāzdır, muʿarrādır. ʿAlā-kavlin نَوَاجِبُ [nevācib], عِتَاقٌ [ʿitāḳ] yaʿnī Mekke-i mükerreme'de nāzil olan sūre ve āyāttan ʿibārettir, ke-mā kāle fi'n-*Nihāye* ve min-hu hadīsu İbn Mesʿūd: "إِنَّهُنَّ أَيْ آلُ حَامِيم مِنَ الْعِتَاقِ الْأُوَلِ وَإِنَّهُنَّ مِنْ تِلَادِي" أَرَادَ بِالْعِتَاقِ السُّوَرَ الَّتِي أُنْزِلَتْ أَوَّلاً بِمَكَّةَ وَإِنَّهَا مِنْ أَوَّلِ مَا تَعَلَّمَ مِنَ الْقُرْآنِ وَقَالَ فِيهِ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ مَسْعُودٍ "اَلْأَنْعَامُ مِنْ نَجَائِبِ الْقُرْآنِ" أَيْ مِنْ أَفَاضِلِ سُوَرِهِ وَالنَّجَائِبُ جَمْعُ نَجِيبَةٍ تَأْنِيثُ النَّجِيبِ وَأَمَّا النَّوَاجِبُ فَعِتَاقُهُ مِنْ قَوْلِهِمْ نَجَبْتُهُ أَيْ قَشَرْتُ نَجَبَهُ وَهُوَ لِحَاؤُهُ وَقِشْرُهُ وَتَرَكْتُ لُبَابَهُ وَخَالِصَهُ Pes نَجَائِبُ [necāʾib] yā kemāl-i fesāhat ü iʿcāz cihetiyle olur; ﴿يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ﴾ āyeti gibi veyāhūd cemʿiyyet-i ahkām ile yāhūd bi'n-nisbe halāvet ve talāvet yāhūd hāssa cihetiyle olur.

اَلنُّجْبَةُ [en-Nucbet] (نُخْبَةٌ [nuḫbet] veznin-de) Benū Selūl cemāʿatine mahsūs bir su adıdır.

ذُو نَجَبٍ [Ẕū Neceb] (fethayteynle) Muḥārib kabīlesine mahsūs bir dere-dir ki onda ʿArabların bir yevm yaʿnī bir vakʿaları olmuştur.

[ن ح ب]

اَلنَّحْبُ [en-naḥb] (nūn'un fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) ve

اَلنَّحِيبُ [en-neḥīb] (أَمِيرٌ [emīr] veznin-de) Feryād u zārī ile bükā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَحَبَ الرَّجُلُ نَحْبًا وَنَحِيبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا بَكَى أَشَدَّ الْبُكَاءِ Lākin *Miṣbāḥ*'ta نَحِيبٌ [neḥīb] ism olmak üzere mersūmdur ki şiddetle yaʿnī zārī ve feryād ile olan bükāya denir. Ve *Esās*'ta bu maʿnā mecāz olmak üzere müsebbettir, nezr ve vücūb maʿnāsından müteferriʿdir. Ve

نَحْبٌ [naḥb] Bahs olunan mādde zımnında vazʿ ve taʿyīn kılınan girān-bahā ödüle de-nir. Hatar-ı ʿazīm maʿnāsına ismdir. Ve bir mādde zımnında bahs edip ödül komak maʿnāsınadır; yukālu: نَحَبَ بِهِ نَحْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَاهَنَ *Esās*'ta mufāʿale bābından ol-mak üzere mersūmdur. Ve

نَحْبٌ [naḥb] Himmet ve ʿazm maʿnāsınadır. Ve burhān ve huccet maʿnāsınadır. Ve

hācet ve mühimmeye denir. Ve öksürüğe denir, سُعَالٌ [suʿāl] maʿnāsına ve bu maʿnāda masdar olur; yukālu: نَحَبَ الْبَعِيرُ نَحْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَخَذَهُ السُّعَالُ Ve

نَحْبٌ [naḥb] Ölüme denir, مَوْتٌ [mevt] maʿnāsına. Ve müddet-i mahdūdenin gāyetine denir, أَجَلٌ [ecel] maʿnāsına ki murād gāyet-i müddet-i hayāttır. Ve

نَحْبٌ [naḥb] Nefs-i nātıkaya ve nefs-i hayvānīye denir. Ve nezr maʿnāsınadır ki kişinin kendi nefsine vācib kıldığı nesneden ʿibārettir; yukālu: هُوَ نَحْبٌ عَلَيْهِ أَيْ نَذْرٌ Ve bu maʿnāda masdar olur: نَحَبَ فُلَانٌ نَحْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَذَرَ أَيْ أَوْجَبَ عَلَى نَفْسِهِ أَمْرًا Ve

نَحْبٌ [naḥb] Sürʿatle yürümek, ʿalā-kavlin āheste ve hafīf yürümek maʿnāsınadır. Ve uzamak, tūl maʿnāsınadır. Ve müddet ve vakt ve hengām maʿnālarınadır. Ve katılık, şiddet maʿnāsınadır. Ve kumar maʿnāsınadır ki laʿib-i maʿrūftur. Ve uyumak, نَوْمٌ [nevm] maʿnāsınadır. Ve semirmek, سِمَنٌ [simen] maʿnāsınadır. Ve ʿazīmü'l-cüsse dızman deveye denir. Müʾellif *Baṣāʾir*'de نَحْبٌ [naḥb] lafzının işbu ebyāt-ı selāsede maʿnālarını derc ve nazm eylemiştir:

طُولٌ وَنَوْمٌ وَبُرْهَانٌ مُرَاهَنَـــــــــــــــةٌ
وَحَاجَةٌ مُدَّةٌ وَالسَّيْرُ وَالْخَطَـــــــــــــــرُ
نَذْرٌ أَشَدُّ بُكَاءٍ شِدَّةٌ أَجَـــــــــــــــلٌ
وَالنَّفْسُ وَالْمَوْتُ وَاذْكُرْ فِعْلَ مَنْ قَمَرُوا
وَالْوَقْتُ ثُمَّ سُعَالٌ هِمَّةٌ سِمَـــــــــــــــنٌ
ضَخْمُ الْجِمَالِ مَعَانِي النَّحْبِ فَاخْتَبِرُوا

اَلْإِنْتِحَابُ [el-intiḥāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi şiddetle yaʿnī zārīlıkla ağlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَحَبَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى نَحَبَ Ve şiddetle teneffüs eylemek maʿnāsınadır ki şiddet-i bükādan yāhūd zīk-i nefesten hādis olur; yukālu: إِنْتَحَبَ الرَّجُلُ إِذَا تَنَفَّسَ شَدِيدًا

اَلتَّنْحِيبُ [et-tenḥīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir işte cidd ü cehd eylemek, ʿalā-kavlin suya yetişmek için gece sabaha kadar durmayıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: نَحَّبَ الْقَوْمُ تَنْحِيبًا إِذَا جَدُّوا فِي عَمَلِهِمْ أَوْ سَارُوا حَتَّى قَرُبُوا مِنَ الْمَاءِ [Ve] قَرُبُوا kelimesi mazmūmü'l-ʿayndır, māddesinde beyān olundu. Ve

تَنْحِيبٌ [tenḥīb] Seyr ü sefer bir kimseyi begāyet bī-tāb u tüvān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَحَّبَ السَّفَرُ فُلَانًا إِذَا أَجْهَدَهُ

اَلْمُنَحِّبُ [el-munaḥḥib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Sürʿatli yürüyüşe denir ki maʿnā-yı mezbūrdan mübālagaten mecāzdır; yukālu: سَيْرٌ مُنَحِّبٌ أَيْ سَرِيعٌ

اَلنُّحْبَةُ [en-nuḥbet] (نُحْبَةٌ [nuḥbet] vezninde) Kurʿa maʿnāsınadır ki bir nizāʿı fasl için istiʿmāl ederler, maʿrūftur.

اَلْمُنَاحَبَةُ [el-munāḥabet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimse hasmını fasl-ı mādde-i müddeʾā için hākime götürmek, muhākeme ve mürāfaʿa maʿnāsınadır; yukālu: نَاحَبَهُ إِذَا حَاكَمَهُ Ve müfāharet maʿnāsınadır ki bir kimse ile fahr ile yaʿnī kerem ve cūd ve fazl ve hüner ve fezāʾil-i neseb gibi meziyyet taʿdādıyla münāzaʿa ve mücādele eylemekten ʿibārettir; yukālu: نَاحَبَهُ إِذَا فَاخَرَهُ Ve ödül ile bahs eylemek ve miyāneye ödül komak maʿnāsınadır; yukālu: نَاحَبَهُ إِذَا رَاهَنَهُ

اَلتَّنَاحُبُ [et-tenāḥub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznince) İki ʿasker cenk için bir vakt-i maʿhūd taʿyīniyle vaʿadleşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَاحَبُوا إِذَا تَوَاعَدُوا لِلْقِتَالِ إِلَى وَقْتِ مَا Ve bu cenge mahsūs değildir, gāhca gayrı husūs için dahi istiʿmāl olunur.

[ن خ ب]

اَلنُّخْبَةُ [en-nuḫbet] (nūn'un zammı ve ḫā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) ve

اَلنُّخَبَةُ [en-nuḫabet] (nūn'un zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Üründülenmiş, güzīde ve muhtār olan şeyʾe denir; yukālu: هُوَ نُخْبَةُ الشَّيْءِ وَنُخَبَتُهُ أَيْ مُخْتَارُهُ

اَلْإِنْتِخَابُ [el-intiḫāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznin-de) Üründülemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْتَخَبَهُ أَيِ اخْتَارَهُ

اَلنَّخْبُ [en-naḫb] (nūn'un fethi ve ḫā'nın sükūnuyla) Cimāᶜ eylemek, ᶜalā-kavlin cimāᶜ envāᶜından bir türlü cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَخَبَ الْمَرْأَةَ نَخْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْأَوَّلِ إِذَا نَكَحَهَا أَيْ جَامَعَهَا أَوْ هُوَ نَوْعٌ مِنْهُ Ve

نَخْبٌ [naḫb] Isırmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَخَبَتِ النَّمْلَةُ نَخْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا عَضَّتْ Ve bir nesneyi çekip taşra çıkarmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَخَبَ الشَّيْءَ إِذَا نَزَعَهُ

Esās'ın beyānına göre نَخْبٌ [naḫb] māddesi bu maᶜnāya mevzūᶜ ve maᶜānī-i sāʾire bundan müteferriᶜdir, meselā نُخْبَةٌ [nuḫbet] ki güzīde ve muhtār olan şeyʾe denir, gūyā ki emsāli beyninde intizāᶜ olunmuştur. Ve نَخْبٌ [naḫb] ve مَنْخُوبٌ [menḫūb] ki korkak adama denir, gūyā ki zehresi nezᶜ olunmakla bī-zehre kalmıştır. Sāʾirlerinde dahi birer münāsebet melhūzdur. İntehā. Ve

نَخْبٌ [naḫb] Dübüre ve makᶜada denir, إِسْتٌ [ist] maᶜnāsına. Ve شَرْبَةٌ عَظِيمَةٌ [şerbetun ᶜazīmet] maᶜnāsınadır ki yārān-ı bezm-i ᶜişretin birbiri yāhūd maᶜşūku ᶜaşkına nūş eylediği doludan ᶜibārettir, Fārisīde dostgānī denir; yukālu: سَقَاهُ النَّخْبَ أَيِ الشَّرْبَةَ الْعَظِيمَةَ وَهِيَ بِالْفَارِسِيَّةِ دُوسْتكَانِي

اَلْمَنْخَبَةُ [el-menḫabet] (مَرْتَبَةٌ [mertebet] vezninde) Bu dahi dübüre denir, إِسْتٌ [ist] maᶜnāsına.

اَلنَّخِبُ [en-naḫib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلنَّخْبُ [en-naḫb] (صَعْبٌ [ṣaᶜb] vezninde) ve

اَلنَّخْبَةُ [en-naḫbet] (hā'yla) ve

اَلنُّخْبَةُ [en-nuḫbet] (زُمْرَةٌ [zumret] vezninde) ve

اَلنِّخَبُّ [en-niḫabb] (هِجَفٌّ [hiceff] veznin-de) ve

اَلْمُنْتَخَبُ [el-munteḫab] (mīm'in zammı ve ḫā'nın fethiyle) ve

اَلْمَنْخُوبُ [el-menḫūb] (مَنْدُوبٌ [mendūb] vezninde) ve

اَلنَّخِبُّ [en-naḫibb] (nūn'un fethi ve ḫā'nın kesri ve bā'nın teşdīdiyle) ve

اَلْيَنْخُوبُ [el-yenḫūb] (يَعْقُوبٌ [yaᶜḳūb] vez-ninde) ve

اَلنَّخِيبُ [en-naḫīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلتَّنْخَابُ [et-tenḫāb] (تَذْكَارٌ [teẕkār] veznin-de) Yüreksiz, korkak kişiye denir, cebān maᶜnāsına. Ve نَخِيبٌ [naḫīb] lafzının cemᶜi نُخُبٌ [nuḫub] gelir zammeteynle.

نَخِبٌ [Naḫib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Ṭāʾif'te bir dere adıdır.

اَلْمَنْخُوبُ [el-menḫūb] (mīm'in fethiyle) Vücūdunda lahm u şahm eseri kalmamış zebūn ve mehzūl insān ve hayvāna denir.

اَلْمِنْخَابُ [el-minḫāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vez-ninde) Şol zaᶜīf ve nahīfe denir ki kendiden aslā hayr yaᶜnī ᶜamel ve istiᶜmāl melhūz olmaya.

اَلْإِسْتِنْخَابُ [el-istinḫāb] Hatun kızıp cimāᶜ taleb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْخَبَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا طَلَبَتْ أَنْ تُجَامَعَ

اَلْإِنْخَابُ [el-inḫāb] (hemzenin kesriyle) Korkak veled sāhibi olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْخَبَ الرَّجُلُ إِذَا جَاءَ بِوَلَدٍ جَبَانٍ Ve yürek-

li bahādır veled sāhibi olmak maʿnāsına olmakla azdāddan olur; yukālu: أَنْخَبَ إِذَا جَاءَ بِوَلَدٍ شُجَاعٍ Birisi مَنْخُوبٌ [menḫūb]dan ve biri نُخْبَةٌ [nuḫbet]ten meʾhūzdur.

[ن خ ر ب]

اَلنُّخْرُوبُ [en-nuḫrūb] (nūn'un zammıyla) Taşlarda ve kayalarda olan çatlağa ve yarığa denir, şikāf maʿnāsına. Ve her nesnede olan deliğe denir. Cemʿi نَخَارِيبُ [neḫārīb] gelir. Ve

نَخَارِيبُ [neḫārīb] Bal gömecinde olan deliklere denir ki şeş-hāne olur, onda arılar bal yaparlar.

اَلنَّخْرَبَةُ [en-naḫrebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ağaç kurdu ağacı delmek maʿnāsınadır; yukālu: نَخْرَبَ الْقَادِحُ الشَّجَرَةَ إِذَا ثَقَبَهَا

اَلْمُنْخَرِبَةُ [el-munḫaribet] ve

اَلْمُنْخَرَبَةُ [el-munḫarabet] (ism-i fāʿil ve ism-i mefʿūl bünyeleriyle) Şol ağaca denir ki çürümekle delik delik olmuş ola; yukālu: شَجَرَةٌ مُنْخَرِبَةٌ وَمُنْخَرَبَةٌ إِذَا بَلِيَتْ وَصَارَتْ فِيهَا نَخَارِيبُ

[ن خ ش ب]

نَخْشَبُ [Naḫşeb] (şīn-i muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir belde adıdır. Nisbetinde نَخْشَبِيٌّ [Naḫşebiyy] denir ve نَسَفِيٌّ [Nesefiyy] denir, tagyīr-i neseb üzere ki murād muʿarrebi demektir. Bu belde Māverāünnehr'de vākiʿdir. İbn Muḳniʿ dedikleri hakīm māh-ı müzevviri orada bir çāhtan irāʾet eylemiştir.

[ن د ب]

اَلنَّدَبَةُ [en-nedebet] (fetehātla) Bedende deri üzere kalan yaranın ve çıban makūlesinin eser ü nişānına denir ki yara yeri taʿbīr olunur. Cemʿ-i cinsi نَدَبٌ [nedeb] gelir hā'sız ve cemʿ-i kesreti أَنْدَابٌ [endāb] ve نُدُوبٌ [nudūb] gelir.

اَلنَّدَبُ [en-nedeb] (fethateynle) Onulmuş yaranın ve çıbanın yeri katılanıp pekişmek maʿnāsınadır; yukālu: نَدِبَ الْجُرْحُ نَدَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَلُبَتْ نَدَبَتُهُ Ve

نَدَبٌ [nedeb] (fethateynle) ve

نُدُوبٌ [nudūb] ve

نُدُوبَةٌ [nudūbet] (nūn'un zammeleriyle) Mecrūh olan ʿuzvda yaranın ve çıbanın baʿde'l-büʾ eseri ve yeri kalmak maʿnāsınadır; yukālu: نَدِبَ الظَّهْرُ نَدَبًا وَنُدُوبَةً وَنُدُوبًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا صَارَتْ فِيهِ النَّدَبَةُ Ve

نَدَبٌ [nedeb] رِشْقٌ [rişḳ] maʿnāsınadır ki tīr-endāzlar bir semte üslūb-ı vāhid üzere tīr bārān eylemek hāletinden ʿibārettir; tekūlu: رَمَيْنَا نَدَبًا أَيْ رِشْقًا Ve

نَدَبٌ [nedeb] Ödüle denir ki kumar gibi ve bahs gibi māddelerde meydāna vazʿ ve taʿyīn eyledikleri nesneden ʿibārettir; خَطَرٌ [ḫaṭar] dahi denir; yukālu: بَيْنَهُمْ نَدَبٌ أَيْ خَطَرٌ Ve

نَدَبٌ [Nedeb] bir kabīle adıdır. Muhaddisīnden Bişr b. Cerīr ve Muḥammed b. ʿAbdurraḥmān en-Nedebī o kabīledendir. Ve

نَدَبٌ [nedeb] Bahsle ok atışmak maʿnāsınadır; يَقُولُ أَهْلُ النِّضَالِ: نَدَبْنَا يَوْمَ كَذَا أَيْ إِبْتَدَأْنَا [Ve] يَوْمُ انْتِدَابِنَا لِلرَّمْيِ nüshaları galattır ve bu zikr olunan رِشْقٌ māddesi olmak aglebdir.

اَلْإِنْدَابُ [el-indāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi yaranın yeri onulduktan sonra mührelenip pekişmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْدَبَ الْجُرْحُ إِذَا صَلُبَتْ نَدَبَتُهُ Ve yara madrūbun bedenine teʾsīr eylemek maʿnāsınadır;

yukālu: أَنْدَبَهُ الْكَلْمُ أَيِ الْجُرْحُ إِذَا أَثَّرَ فِيهِ Ve bir kimse bir ümniyye yāhūd ibrāz-ı şecāʿat zımnında nefsini hatar ve mehlekeye ilkā eylemek maʿnāsınadır ki cānıyla oynamak taʿbīr olunur, güyā ki nefsini meydāna نَدْبٌ [nedeb] yaʿnī ödül vazʿ etmiş olur; yukālu: أَنْدَبَ نَفْسَهُ وَأَنْدَبَ بِنَفْسِهِ إِذَا خَاطَرَ بِهَا

اَلنَّدِيبُ [en-nedīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kendide yara onulduktan sonra eseri ve yeri kalmış ʿuzva denir; yukālu: ظَهْرٌ نَدِيبٌ إِذَا صَارَتْ فِيهِ نُدُوبٌ

اَلنَّدْبُ [en-nedb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Bir kimseyi bir husūs için hass ve igrā ederek çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: نَدَبَ فُلَانًا إِلَى الْأَمْرِ نَدْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَعَاهُ وَحَثَّهُ Ve bir kimseyi bir māddeye tevcīh ile ona mübāşir kılmak maʿnāsınadır; yukālu: نَدَبَهُ إِلَى الْأَمْرِ إِذَا وَجَّهَهُ Ve meyyit üzere mehāsin ü mehāmidini zikr ü taʿdād ederek bükā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَدَبَ الْمَيِّتَ إِذَا بَكَاهُ وَعَدَّدَ مَحَاسِنَهُ

اَلنُّدْبَةُ [en-nudbet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Maʿnā-yı ahīrden ismdir, meyyit üzere o güne ağlamağa denir. Ve

نَدْبٌ [nedb] Her husūsta cüst ve çīre ve zarīf ve necīb ve kār-güzār adama denir. Cemʿi نُدُوبٌ [nubūb] gelir, ضُرُوبٌ [ḍurūb] gibi ve نُدَبَاءُ [nudebāʾ] gelir ki ظَرِيفٌ [ẓarīf] veznine mahmūldür; yukālu: رَجُلٌ نَدْبٌ أَيْ خَفِيفٌ فِي الْحَاجَةِ ظَرِيفٌ نَجِيبٌ

اَلنَّدَابَةُ [en-nedābet] (nūn'un fethiyle) Bir kimse نَدْبٌ [nedb] olmak yaʿnī cüst ve çīre ve zarīf olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَدُبَ الرَّجُلُ نَدَابَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ نَدْبًا

اَلْمَنْدُوبُ [el-mendūb] (مَحْبُوبٌ [maḥbūb] vezninde) Müstehab demektir ki ahkām-ı fıkhiyyeden hükm-i maʿrūftur, hakāyık-ı şerʿiyyedendir; yukālu: عَمَلٌ مَنْدُوبٌ أَيْ مُسْتَحَبٌّ Ve bu hass ve igrā ile daʿvet eylemek maʿnāsındandır. *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre asl mendūbün-ileyhtir ki işlemesine hass ve igrā ile daʿvet olunan emrden ʿibārettir. Baʿdehu maʿnā münfehim olmak hasebiyle sıla hazf olunup mendūb kalmıştır. Ve

مَنْدُوبٌ [Mendūb] Ebū Ṭalḥa Zeyd b. Sehl Ensārī'nin feresi ismidir, Server-i Ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretleri ona süvār olup ve hakkında "إِنْ وَجَدْنَاهُ لَبَحْرًا" buyurdular. إِنْ kelimesi مَا [mā]-i nāfiye ve lām إِلاَّ maʿnāsına olmakla مَا وَجَدْنَاهُ إِلاَّ بَحْرًا sebkindedir. Ve

مَنْدُوبٌ [Mendūb] Kezālik Muslim b. Rebīʿa el-Bāhilī feresinin adıdır. Ve bir mevziʿ adıdır.

نَدْبَةُ [Nedbet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] veznin-de) Esāmī-i nisvāndandır. Ezvāc-ı mutahharadan Meymūne bint el-Ḥāriṣ'in cāriyeleri ismidir ki sahābiyyedir. Ve muhaddisīnden Ḥasan b. Nedbe'nin vālidesi ismidir, pederi Ḥabīb'dir. Ve

نَدْبَةٌ [nedbet] At ve katır ve deve makūlesi dābbelerden hālet-i vāhide yaʿnī sīret-i vāhide üzere sābit olmayan dābbeye denir ki gāh mülāyim ve gāh serkeş olup ve gāh güzel eşip ve gāh kāhillik eden hayvān olacaktır.

اَلنُّدْبَةُ [en-nudbet] (غُرْبَةٌ [ġurbet] vezninde) Nedb-i meyyit maʿnāsından ismdir ki zikr olundu. Ve

نُدْبَةٌ [nudbet] Fasīh ve belīg kimeseye ve fasīh ve belīg kelāma denir; yukālu: عَرَبِيٌّ نُدْبَةٌ أَيْ فَصِيحٌ Ve

نُدْبَةُ [Nudbet] Ashābdan Ḫufāf nām zātın vālidesi ismidir ve nūn'un fethiyle

zebān-zeddir.

بَابُ الْمَنْدَبِ [Bābu'l-Mendeb] (مطْلَبٌ [maṭlab] vezninde) Bahr-i Yemen'de bir liman adıdır. Bu liman Baḥru Ḳulzum'dan Baḥru Muḥīṭ'e çıkacak boğazda vākiʿdir.

اَلْإِنْتِدَابُ [el-intidāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Zikr olunan نَدْبٌ [nedb] kelimesinden iftiʿāldir, hass ve igrā ile bir işe daʿvet olu-nan kimse daʿveti kabūlle icābet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَدَبَهُ إِلَى الْأَمْرِ فَانْتَدَبَ أَيْ دَعَاهُ إِلَيْهِ فَأَجَابَ ve minhu'l-hadīsu: إِنْتَدَبَ اللهُ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ" اَلْحَدِيث، مَعْنَاهُ أَجَابَهُ إِلَى غُفْرَانِهِ أَوْ ضَمِنَ وَتَكَفَّلَ لَهُ أَوْ سَارَعَ بِثَوَابِهِ وَحُسْنِ جَزَائِهِ أَوْ أَوْجَبَ تَفَضُّلاً أَيْ حَقَّقَ وَأَحْكَمَ أَنْ يُنْجِزَ لَهُ ذَلِكَ "Mefhūm-ı hadīs budur ki "Hazret-i Bārī ʿazze şānuhu fī sebīlillāh gazā ve cihāda hurūc ve ʿazīmet eden mücāhid hakkında magfiretle icābet eder, zīrā lisān-ı hālle mücāhid-i merkūm gufrān-ı ilāhīyi daʿvet eylemiştir" yāhūd "magfūr olmasına dāmin ve kefīl olurḶ yāhūd "mukābilinde hüsn-i ʿivaz ve mesūbātını īfāya müsāraʿat eder, ecr ve ganīmet cihetiyle" yāhūd "āhirette hüsn-i cezā ve idhāl-ı cennet gibi ʿivaz ve mükāfāt ihsān eylemeği tahkīk ve īcāb eder." Bunların mecmūʿu teʾessür ve icābet maʿnālarından meʾhūzdur.

Mütercim der ki hadīs-i merkūmu işbu hadīs müfessirdir. وَهُوَ مَا فِي الْبُخَارِيِّ رَوَى أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ "تَكَفَّلَ اللهُ لِمَنْ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللهِ لاَ يُخْرِجُهُ مِنْ بَيْتِهِ إِلاَّ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ وَتَصْدِيقُ كَلِمَاتِهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ أَوْ يَرُدَّهُ إِلَى مَسْكَنِهِ بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ" Tekeffül-i ilāhī temsīl ci-hetiyledir. Ve cümle-i menfiyye hāldir. Ve كَلِمَاتٌ [kelimāt]tan murād mücāhidīn kāʿidīn üzere tafdīl ile haklarında mevʿūd olan mesūbāt ve refʿ-i derecāt gibi tafaddulāttır. İntehā. Ve

إِنْتِدَابٌ [intidāb] Mütekellimin kelāmına muʿāraza eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَدَبَ فُلَانٌ لِفُلَانٍ إِذَا عَارَضَهُ فِي كَلَامِهِ Ve ʿArab-lar, خُذْ مَا انْتَدَبَ derler, خُذْ مَا نَضَّ وَتَيَسَّرَ maʿnāsına, yaʿnī "Azca azca ve kolaya geldikçe al" demektir ki zikr olunan icābet maʿnāsından meʾhūzdur.

اَلْمِنْدِبَى [el-mindibā] (kasr ile هِنْدِبَى [hindibā] vezninde) Kār u ʿamelde cüst ü çālāk olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ مِنْدِبَى بِالْقَصْرِ أَيْ خَفِيفٌ فِي الْحَاجَةِ

[ن ر ب]

اَلنَّيْرَبَةُ [en-neyrebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Koğuculuk ve gammāzlık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَيْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا سَعَى وَنَمَّ Ve halt-ı kelām eylemek maʿnāsınadır ki kelāmı sıdk ve kizble şūrīde kılmaktan ʿibārettir; yukālu: نَيْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا خَلَطَ الْكَلَامَ Ve nesc-i makāl eylemek maʿnāsınadır ki kelām-ı kāzibi tezyīn ve tanzīm ve tertīb eyleyerek sūret-i sıdkta ifrāg etmekten ʿibārettir; yukālu: نَيْرَبَ الرَّجُلُ الْقَوْلَ إِذَا نَسَجَهُ أَيْ زَوَّرَهُ وَزَيَّنَهُ Ve yel iki taraftan karşılıklı dola-şık esmekle toprağı savurup talazı havāda birbirine çarpıp giriştirmek maʿnāsınadır; yukālu. اَلرِّيحُ تُنَيْرِبُ التُّرَابَ فَوْقَهُ إِذَا نَسَجَتْهُ

اَلنَّيْرَبُ [en-neyreb] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] veznin-de) Şerr ve nemīme maʿnāsına ismdir ki koğuculuk ve gammāzlıkla şerr ü mazar-rat peydā eylemek hāletinden ʿibārettir. Ve

نَيْرَبٌ [neyreb] Celādetli, çālāk ve dilīr ada-ma denir. Ve

نَيْرَبٌ [Neyreb] Dimaşḳ kazāsında bir karye adıdır. Kezālik Ḥaleb kazāsında bir karye adıdır. Ve bir mevziʿ adıdır. Ve

نَيْرَبٌ [neyreb] Şirrīr ve muzır olan kişiye

denir. Müʾennesi نَيْرَبَةٌ [neyrebet]tir hā'yla; yukālu: رَجُلٌ نَيْرَبٌ وَذُو نَيْرَبٍ أَيْ شِرِّيرٌ وَيُقَالُ إِمْرَأَةٌ نَيْرَبَةٌ

اَلْمَنْرَبَةُ [el-menrebet] (مَشْرَبَةٌ [meşrebet] vezninde) Bu dahi şerr ve nemîme maʿnāsına ismdir, نَيْرَبٌ [neyreb] gibi; yukālu: أَفْسَدَ فُلَانٌ بَيْنَنَا بِالنَّيْرَبِ وَالْمَنْرَبَةِ أَيْ بِالشَّرِّ وَالنَّمِيمَةِ

اَلنَّيْرَبَى [en-neyrebā] (nūn'un fethi ve elif'in kasrıyla) Āfet ve dāhiyeye denir.

[ن ز ب]

اَلنَّزْبُ [en-nezb] (nūn'un fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) ve

اَلنَّزِيبُ [en-nezīb] (نَجِيبٌ [necīb] vezninde) ve

اَلنُّزَابُ [en-nuzāb] (غُرَابٌ [ġurāb] veznin-de) Āhū ve geyik kısmı seslenip melemek maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin erkeğine mahsūstur; yukālu: نَزَبَ الظَّبْيُ نَزْبًا وَنَزِيبًا وَنُزَابًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَوَّتَ أَوْ خَاصٌّ بِالذُّكُورِ

اَلنَّيْزَبُ [en-neyzeb] (حَيْدَرٌ [ḥayder] veznin-de) Erkek geyiğe ve erkek öküze denir ki boğa taʿbīr olunur.

اَلنَّزَبُ [en-nezeb] (fethateynle) Lakab maʿnāsınadır ki ism-i aslīsinden ziyāde olan ismdir.

اَلتَّنَازُبُ [et-tenāzub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vez-ninde) Birbirine lakab vazʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَازَبُوا أَيْ تَنَابَزُوا

[ن س ب]

اَلنَّسَبُ [en-neseb] (fethateynle) ve

اَلنِّسْبَةُ [en-nisbet] (nūn'un kesri ve zammıyla) Hısımlığa denir, karābet maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin peder tarafından olan karābete mahsūstur; yukālu. نَسَبٌ فِي بَنِي فُلَانٍ وَنِسْبَةٌ أَيْ قَرَابَةٌ أَوْ فِي الْآبَاءِ خَاصَّةً

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre نَسَبٌ [neseb] ve نِسْبَةٌ [nisbet] ebeveyn cihetlerin-den olan iştirāk ve ittisāle denir. O dahi iki nevʿdir. Biri نَسَبٌ بِالطُّولِ [neseb bi't-ṭūl]dur ki ābāʾ ve ebnāʾ beynlerinde olan iştirāk ve ittisāldır. Ve biri نَسَبٌ بِالْعَرَضِ [neseb bi'l-ʿaraḍ]dır ki ihve ve beni'l-ihve ve beni'l-aʿmām beynlerinde olan karābet gibi. Ve gāh olur ki نِسْبَةٌ [nisbet] baʿzı tecānüsle birbirine mütecānis olan mikdārında dahi istiʿmāl olunur, نَسِيبٌ [nesīb]-i şiʿr bu maʿnādandır ki kasīdede ʿaşk ve hevāsını yād ederek mahbūbeye gūyā ki intisāb eylemekten ʿibārettir. Ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre asl نَسَبٌ [neseb] ve نِسْبَةٌ [nis-bet] bir kabīleye yāhūd bir beldeye iʿtizā ve izāfe maʿnāsına mevzūʿ olup baʿdehu vuslat-ı karābette istiʿmāl olundu. Ve eğer nisbette ʿāmm ve hāssın ikisi de mezkūr ise ʿāmm, hāss üzere takdīm olunur; yukālu: قُرَشِيٌّ هَاشِمِيٌّ Zīrā hāss takdīm olunsa ʿāmm hemān teʾkīdi müfīd olur, lākin ʿāmmın takdīmi teʾsīs olur. Kezālik kābīle, belde üzere takdīm olunmak ensebdir, zīrā onun nisbeti zātiyyedir; yukālu: قُرَشِيٌّ مَكِّيٌّ Ve نَسَبٌ [neseb]in cemʿi أَنْسَابٌ [ensāb]dır سَبَبٌ [sebeb] ve أَسْبَابٌ [esbāb] gibi ve nūn'un kesriyle نِسْبَةٌ [nisbet]in cemʿi نِسَبٌ [niseb] dir عِنَبٌ [ʿineb] vezninde. Ve nūn'un zam-mıyla نُسْبَةٌ [nusbet]in cemʿi نُسَبٌ [nuseb] dir, غُرْفَةٌ [ġurfet] ve غُرُفٌ [ġuref] gibi. Ve مُنَاسَبَةٌ [munāsebet] māddesi dahi bundan-dır ki مُقَارَبَةٌ [muḳārebet] maʿnāsınadır. İntehā. Ve

نَسَبٌ [neseb] ve

نِسْبَةٌ [nisbet] Masdar olur, bir kimse bir āhere kendi soyunu ve nesebini zikr ve beyān eylemek maʿnāsına; yukālu: نَسَبَهُ نَسَبًا وَنِسْبَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا ذَكَرَ نَسَبَهُ Ve bir

kimse āherin kendiye intisāb eylemesini istemek maʿnāsınadır; yukālu: نَسَبَهُ أَيْ سَأَلَهُ أَنْ يَنْتَسِبَ بِأَنْ قَالَ لَهُ إِنْتَسِبْ لَنَا Ve

نَسَبٌ [neseb] ve

نَسِيبٌ [nesīb] (نَحِيبٌ [neḥīb] vezninde) ve

مَنْسَبَةٌ [mensebet] (مَشْرَبَةٌ [meşrebet] vezninde) Şāʿir kasīdesinde mahbūbesini ve ona olan ʿaşk ve hevāsını zikr ile tagazzül eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَسَبَ الشَّاعِرُ نَسَبًا وَنَسِيبًا وَمَنْسَبَةً إِذَا شَبَّبَ بِهَا فِي الشِّعْرِ Üdebāyı ʿArabın zen-dosta نَسِيبِيٌّ [nesībiyy] ıtlākı bundandır.

اَلْإِسْتِنْسَابُ [el-istinsāb] Bir kimse müntesib olduğu nesebini zikr ve beyān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْسَبَ الرَّجُلُ إِذَا ذَكَرَ نَسَبَهُ Müʾellifin ānifen sülāsīyi suʾāl-i intisāb ile bu māddeyi zikr-i neseb ile tefsīri tabʿa mülāyimce değildir, zīrā muktezā-yı mādde bu mādde suʾāl ile ve sülāsī zikr-i neseb ile müfesser olmaktır.

اَلنَّسِيبُ [en-nesīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

نَسِيبٌ [nesīb] Bir nesneye münāsib ve çesbān olan şeyʾe denir; yukālu: هُوَ نَسِيبٌ لَهُ أَيْ مُنَاسِبٌ Ve soy ve neseb sāhibi adama denir; yukālu: هُوَ نَسِيبٌ أَيْ ذُو نَسَبٍ

اَلْمَنْسُوبُ [el-mensūb] Bu dahi sāhib-i neseb kimseye denir. Ve نَسِيبٌ [nesīb]i müştemil olan şiʿre denir; yukālu: شِعْرٌ مَنْسُوبٌ أَيْ فِيهِ نَسِيبٌ

اَلنَّسَّابُ [en-nessāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلنَّسَّابَةُ [en-nessābet] (hāʾyla) ʿİlm-i ensāba be-gāyet āşinā ve dānā olan kişiye denir; yukālu: هُوَ نَسَّابٌ وَنَسَّابَةٌ أَيْ عَالِمٌ بِالْأَنْسَابِ Ve نَسَّابَةٌ [nessābet]in hāʾyı mübālaga içindir, عَلَّامَةٌ [ʿallāmet] gibi, gūyā ki onunla dāhiye yāhūd gāyet ve nihāyet murād olunur.

اَلْأَنْسَبُ [el-enseb] (أَقْرَبُ [aḳreb] vezninde) Nesīb ve tagazzülü be-gāyet rakīk ve nāzük ve eltaf ve rengīn olan şiʿr ve kasīdeye denir; yukālu: هَذَا الشِّعْرُ أَنْسَبُ أَيْ أَرَقُّ نَسِيبًا Bunda efʿal-i tafdīl kāsırdır.

اَلنَّاسِبُ [en-nāsib] نَسِيبٌ [nesīb] kelimesini teʾkīd için īrād olunur; yukālu: نَسِيبٌ نَاسِبٌ كَشِعْرٍ شَاعِرٍ عَلَى وَجْهِ الْمُبَالَغَةِ أَيْ أَرَقُّ وَأَلْطَفُ

اَلْإِنْسَابُ [el-insāb] (hemzenin kesriyle) Yel pek şedīd esmekle taşı toprağı tozutup havāya savurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْسَبَتِ الرِّيحُ إِذَا اشْتَدَّتْ وَاسْتَافَتِ التُّرَابَ وَالْحَصَى

اَلنَّيْسَبُ [en-neyseb] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Açık ve doğru yola denir, cādde ve şāh-rāh maʿnāsına; ʿalā-kavlin bulunan yol eserine ve ʿalāmetine denir. Ve yoldan peyderpey gelen karınca katarına denir. Ve karınca yoluna denir. Ve

نَيْسَبٌ [neyseb] Bir recül adıdır.

نَسِيبَةُ [Nesībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] vezninde) Esāmī-i nisvāndandır: Nesībe bint Kaʿb ve Nesībe bint Simāk sahābiyyelerdir.

نُسَيْبَةُ [Nuseybet] (musaggar bünyesiyle) Bu dahi esāmī-i nisvāndandır: Nuseybe bint Niyār ve Nuseybe bint Umm ʿAṭiyye ve Nuseybe bint Şeddād sahābiyyelerdir. Ve Ḳays b. Nuseybe ashābdandır. Ve ʿĀṣım b. Nuseyb, Şuʿbe'nin şeyhidir.

اَلنَّيْسَبَانُ [en-neysebān] (nūn'un ve sīn'in fethiyle) Bu dahi açık ve doğru cāddeye denir.

أَنْسَبُ [Enseb] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Yemen'de bir hısn ismidir.

اَلتَّنَسُّبُ [et-tenessub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bir kimse senin soyundanım diye iddiʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَسَّبَ

فُلاَنٌ إِذَا ادَّعَى أَنَّهُ نَسِيبُكَ Ve minhu'l-meselu: "اَلْقَرِيبُ مَنْ تَقَرَّبَ لاَ مَنْ تَنَسَّبَ"

اَلْمُنَاسَبَةُ [el-munāsebet] مُشَاكَلَةٌ [muşākelet] vezninde ve mürādifidir ki bir nesne āhere yā iki nesne birbirine şebīh ve mesīl olmak maʿnāsınadır ki karābet maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: نَاسَبَهُ إِذَا شَاكَلَهُ وَمَاثَلَهُ

اَلنَّيْسَبَةُ [en-neysebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimse iki adam arasında beri öte yaʿnī gāh birine ve gāh dīgerine tereddüd ile gidip gelmek maʿnāsınadır, gerek koğuculuk ile ve gerek pezevenklik ile ve gerek maslahat-güzārlıkla olsun; yukālu: نَيْسَبَ بَيْنَهُمَا نَيْسَبَةً إِذَا أَقْبَلَ وَأَدْبَرَ بِالنَّمِيمَةِ وَغَيْرِهَا

[ن ش ب]

اَلنَّشَبُ [en-neşeb] (nūn'un ve şīn-i muʿcemenin fethiyle) ve

اَلنُّشُوبُ [en-nuşūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلنُّشْبَةُ [en-nuşbet] (غُرْبَةٌ [ġurbet] vezninde) Bir nesneye ilişip tutulup kalmak maʿnāsınadır; yukālu: نَشِبَ الْعَظْمُ فِي حَلْقِهِ نَشَبًا وَنُشُوبًا وَنُشْبَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَمْ يَنْفُذْ Ve

نَشَبٌ [neşeb] نَشَبَةٌ [neşebet] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِنْشَابُ [el-inşāb] (hemzenin kesriyle) Bir şeyʾi bir nesneye iliştirip tutturmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْشَبَ الشَّيْءَ فِيهِ إِذَا أَعْلَقَهُ Ve إِنْسَابٌ [insāb] maʿnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: أَنْشَبَتِ الرِّيحُ بِمَعْنَى أَنْسَبَتْ Ve sayyād şikārı ağa iliştirip giriftār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْشَبَ الصَّائِدُ إِذَا أَعْلَقَ الصَّيْدَ بِحِبَالَتِهِ

اَلتَّنْشِيبُ [et-tenşīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznide) إِنْشَابٌ [inşāb] ile maʿnā-yı evvelde mürādifdir; yekūlu: نَشَّبَهُ فِيهِ بِمَعْنَى أَنْشَبَهُ Ve şerr ü fesādı mutazammın bir işe müdāhale edip mübāşir ve meşgūl olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَشَّبَ فِي الشَّيْءِ إِذَا نَشَمَ

اَلنُّشْبَةُ [en-nuşbet] (زُمْرَةٌ [zumret] vezninde) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

نُشْبَةٌ [nuşbet] Şol ilişken kimseye denir ki bir işte yāhūd bir kimseye iliştikte pıtrak dikeni gibi ondan değme hālle münhal ve münfekk olmaz ola ve minhu'l-meselu: "كُنْتُ نُشْبَةً فَصِرْتُ عُقْبَةً" Yaʿnī "Mukaddemā ben نُشْبَةٌ [nuşbet] idim ki bir kimseye asılıp iliştikte elbette benden şerr ü mazarrat müşāhede eder idi, lākin şimdi ben o haslet ve keyfiyyetten ʿāciz ve fürū-mānde kaldım." Meydānī'nin beyānına göre نُشْبَةٌ [nuşbet] kelimesi هُمَزَةٌ [humezet] vezninde نُشَبَةٌ [nuşebet] olup lākin عُقْبَةٌ [ʿuḳbet] kelimesine izdivāc için tahfīf olunmuştur. Ve عُقْبَةٌ [ʿuḳbet] ذَا عُقْبَةٍ takdīrindedir. Kaldı ki نُشْبَةٌ [nuşbet] kelimesi fi'l-asl masdar olmakla mübālagaten ıtlāk olunması dahi muhtemeldir. Ve mesel-i mezbūr ʿizz ve menāʿatten sonra zelīl ve bīçāre olan kimse hakkında darb olunur. Ve

نُشْبَةٌ [nuşbet] Sibāʿdan kurdun ismidir. Ve Ḳays kabīlesinden bir şuʿbenin pederi ismidir. Nisbetinde نُشَبِيٌّ [Nuşebī] denir, سُلَمِيٌّ [sulemī] vezninde. Muhaddisīnden ʿAlī b. el-Muẓaffer ed-Dimaşḳī en-Nuşebī onlardandır.

اَلنَّاشِبَةُ [en-nāşibet] Bir nesneye ilişici şeyʾe denir. Bu münāsebetle نَاشِبَةُ الْمَحَالِ [nāşibetu'l-maḥāl] makaraya denir ki murād tekerleği olacaktır.

اَلنُّشَّابُ [en-nuşşāb] (رُمَّانٌ [rummān] veznide) ʿArabların kullandıkları oka denir, نَبْلٌ [nebl] maʿnāsına. Müfredi نُشَّابَةٌ [nuşşābet] tir hā'yla. Müʾellif şöhretine mebnī vezniyle takyīd eylememiştir; yukālu: تَرَامَوْا

بِالنُّشَّابِ أَيِ النَّبْلِ

اَلنَّشَّابُ [en-neşşāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) نُشَّابٌ [nuşşāb] ittihāz eden kimseye denir ki نُشَّابٌ [nuşşāb] düzen adam olacaktır. Kezālik نُشَّابٌ [nuşşāb] kullanan kimseye denir.

اَلنَّشَّابَةُ [en-neşşābet] (hā'yla) نُشَّابٌ [nuşşāb] kullanan cemāʿate denir; yukālu: قَوْمٌ نَشَّابَةٌ أَيْ يَرْمُونَ بِالنُّشَّابِ

اَلنَّاشِبُ [en-nāşib] نُشَّابٌ [nuşşāb] sāhibine denir.

اَلنَّشْبُ [en-neşeb] (fethateynle) ve

اَلنَّشَبَةُ [en-neşebet] (hā'yla) ve

اَلْمَنْشَبَةُ [el-menşebet] (مَرْتَبَةٌ [mertebet] vezninde) Nātık ve sāmitten bir kimsenin asīl ve kadīm olan mālına denir. Nātıktan murād agnām ve enʿām ve sāmitten murād sīm ve zer makūlesidir. Ve minhu'l-meselu: "لَكُمْ نَسَبٌ وَمَا لَكُمْ نَشَبٌ مَا أَنْتُمْ إِلاَّ خَشَبٌ" Ve

نَشَبٌ [neşeb] Bādiye eşcārından bir nevʿ şecer ismidir ki ʿArablar ondan yay ittihāz ederler. Ve

نَشَبٌ [Neşeb] Muhaddisīnden ʿAlī b. ʿOşmān Dimyāṭī'nin ceddi lakabıdır.

اَلْمِنْشَبُ [el-minşeb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Kemter hurmā koruğuna denir ki boğaza durur. Cemʿi مَنَاشِبُ [menāşib] gelir.

اَلْمَنْشَبُ [el-menşeb] (مَطْلَبٌ [maṭlab] vezninde) İsm-i mekāndır, şol yere denir ki ona ilişip yāhūd kısılan bir vechile halās olmaya. Ve bu emr-i kerīhe mahsūstur; yukālu: نَشِبَ فُلاَنٌ مَنْشَبَ سَوْءٍ إِذَا وَقَعَ فِيمَا لاَ مَخْلَصَ عَنْهُ

اَلْمُنَشَّبُ [el-muneşşeb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol alaca kumaşa ve perdeye denir ki onda نُشَّابٌ [nuşşāb] dedikleri ok sūretleri menkūş ola; yukālu: بُرْدٌ مُنَشَّبٌ أَيْ مَوْشِيٌّ عَلَى صُورَةِ النُّشَّابِ

اَلْإِنْتِشَابُ [el-intişāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesne kendiliğinden bir şeyʾe ilişip tutulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَشَبَ فِيهِ إِذَا اعْتَلَقَ Ve odun biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَشَبَ الْحَطَبَ إِذَا جَمَعَهُ Ve oradan buradan gılāl cemʿ edip ondan māl ittihāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَشَبَ فُلاَنٌ اَلطَّعَامَ إِذَا لَمَّهُ وَاتَّخَذَ مِنْهُ نَشَبًا

اَلتَّنَاشُبُ [et-tenāşub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Nās müctemiʿ olmak ve birbirine munzam ve müterākim olup sıkışmakla şebeke tarzında birbirine ilişip kısılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَاشَبَ الْقَوْمُ إِذَا تَضَامُّوا وَتَعَلَّقَ بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ

اَلنُّشُوبُ [en-nuşūb] لُزُومٌ [luzūm] vezninde ve mürādifidir; yukālu: نَشِبَهُ اَلْأَمْرُ نُشُوبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَزِمَهُ Ve ʿArablar مَا نَشِبْتُ أَفْعَلُ كَذَا derler, مَا زِلْتُ maʿnāsına. Bunun hakīkati maʿnā-yı evveldendir ki "Bir şeyʾe ilişip tutulmayarak işledim" demektir. Kāle'ş-şārih: وَفِي الْبُخَارِيِّ: "ثُمَّ لَمْ يَنْشَبْ أَنْ مَاتَ" أَيْ لَمْ يَلْبَثْ وَهَذَا اللَّفْظُ عِنْدَ الْعَرَبِ عِبَارَةٌ عَنِ السُّرْعَةِ وَأَصْلُ النُّشُوبِ التَّعَلُّقُ يَعْنِي لَمْ يَتَعَلَّقْ بِشَيْءٍ

[ن ص ب]

اَلنَّصَبُ [en-naṣab] (fethateynle) Renc ü taʿabdan nāşī ʿāciz, fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَصِبَ الرَّجُلُ نَصَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَعْيَا Ve bir işe renc ü zahmet çekerek çabalayıp cidd ü cehd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَصِبَ فُلاَنٌ فِي اَلْأَمْرِ إِذَا جَدَّ وَاجْتَهَدَ

اَلْإِنْصَابُ [el-inṣāb] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi renc ü taʿab īrāsıyla dermānde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْصَبَهُ إِنْصَابًا إِذَا أَتْعَبَهُ وَأَعْيَاهُ Ve bir kimseyi bir maraz u ʿillet rencūr ve derd-nāk eylemek maʿnāsınadır;

yukālu: أَنْصَبَهُ الْمَرَضُ إِذَا أَوْجَعَهُ Ve bir kimseye bir nesneden hisse ve nasīb ifrāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْصَبَهُ إِذَا جَعَلَ لَهُ نَصِيبًا Ve bıçağa sap geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْصَبَ السِّكِّينَ إِذَا جَعَلَ لَهُ نِصَابًا

اَلنَّاصِبُ [en-nāṣib] (ṣād'ın kesriyle) مُنْصِبٌ [munṣib] maʿnāsınadır ki ذُو نَصَبٍ demektir, neseb üzere yaʿnī taʿab ve mihnet sāhibi ki taʿablı ve zahmet ve mihnetli demektir, طَاهِرٌ [ṭāhir] ve لَابِنٌ [lābin] gibi, ism-i fāʿil-i nesebīdir yāhūd sülāsī mezīd maʿnāsına vārid olan emsiledendir; yukālu: هَمٌّ نَاصِبٌ أَيْ مُنْصِبٌ يَعْنِي ذُو نَصَبٍ أَوْ فَاعِلُ النَّصَبِ أَوْ سُمِعَ: نَصَبَهُ الْهَمُّ إِذَا أَتْعَبَهُ Yaʿnī bu vech-i mezkūr üzere ism-i fāʿildir. Yāhūd baʿzı ʿArabdan نَصْبُ الْهَمِّ [naṣbu'l-hemm] إِتْعَابٌ [itʿāb] maʿnāsına vürūdu mesmūʿ olmakla ona hācet olmayıp şāh-rāhtan نَاصِبٌ [nāṣib] ondan ism-i fāʿil ve مُتْعِبٌ [mutʿib] maʿnāsına vārid olur.

Şārih der ki mādde-i mezkūrenin vürūdu ʿArabdan mesmūʿ olduğu menkūldür. Vech-i evvele göre fāʿil bi-maʿnā mufʿil olur, niteki مَكَانٌ بَاقِلٌ derler, مُبْقِلٌ maʿnāsına ki ذُو بَقْلٍ demektir yāhūd fāʿil bi-maʿnā mefʿūlun-bih olur, niteki لَيْلٌ نَائِمٌ derler, مَنُومٌ maʿnāsına ve يَوْمٌ عَاصِفٌ dahi bu kabīldendir. İntehā. Ve

نَاصِبٌ [nāṣib] Renc ve mihnetle kesb ü tahsīl olunan dirliğe vasf olur; yukālu: عَيْشٌ نَاصِبٌ أَيْ فِيهِ كَدٌّ وَجَهْدٌ أَصْبَحَ فَهُوَ صَابِحٌ ve أَيْفَعَ فَهُوَ يَافِعٌ Şārih der ki baʿzılar bunları kabīlinden iʿtibār eylemişlerdir. Lākin vech-i evvel müveccehtir. İntehā. Ve

نَاصِبٌ [Nāṣib] Ḥuvayṣ b. Buceyr nām kimsenin feresi ismidir.

اَلنَّصْبُ [en-naṣb] (ضَرْبٌ [ḍarb] veznide) Vech-i mezkūr üzere baʿzı ʿArabdan mesmūʿ olarak bir husūsun hemm ü kasdı sāhibine taʿab vermek maʿnāsınadır; yukālu: نَصَبَهُ الْهَمُّ نَصْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَتْعَبَهُ Ve

نَصْبٌ [naṣb] Maraz u ʿillete ve belāʾ ve āfete ıtlāk olunur; yukālu: أَصَابَهُ نَصْبٌ أَيْ دَاءٌ وَبَلَاءٌ Ve bir kimseyi bir maraz rencūr ve derd-nāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَصَبَهُ الْمَرَضُ نَصْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَوْجَعَهُ Ve bir nesneyi yere vazʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَصَبَ الشَّيْءَ إِذَا وَضَعَهُ Ve yukarı kaldırmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: نَصَبَهُ إِذَا رَفَعَهُ Burada وَضَعَهُ فَرَفَعَهُ nüshaları galattır. Ve cidd ü ikdām ile yürümek, ʿalā-kavlin āhestece nerm ve mülāyemetle bütün gündüz yürümek maʿnāsınadır; yukālu: نَصَبَ السَّيْرَ إِذَا رَفَعَهُ أَوْ هُوَ أَنْ يَسِيرَ طُولَ يَوْمِهِ وَهُوَ سَيْرٌ لَيِّنٌ فَيُقَالُ نَصَبَ الْقَوْمُ إِذَا سَارُوا يَوْمَهُمْ بِسَيْرٍ لَيِّنٍ Ve bir kimse ile düşmanlık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَصَبَ لِفُلَانٍ إِذَا عَادَاهُ Ve ʿArabların develeri teşvīk ve tatrīb için terennüm eyledikleri nagamāttan bir nevʿ ile terennüm ve tegannī eylemek maʿnāsınadır ki nagamāt-ı mezbūreden bu bülend āvāz olur; yukālu: نَصَبَ الْحَادِي إِذَا حَدَى ضَرْبًا مِنَ الْحُدَاءِ Ve miyāneye cenk ilkā eylemek maʿnāsınadır ki murād cenk peydā eylemektir; yukālu: نَصَبَ لَهُ الْحَرْبَ إِذَا وَضَعَهَا Ve bir nesneyi karşısına dikip dikine durdurmak maʿnāsınadır; yukālu: نَصَبَ الْعَلَمَ إِذَا رَفَعَهُ وَأَقَامَهُ مُسْتَقْبِلاً بِهِ وَكُلُّ مَا رُفِعَ وَاسْتُقْبِلَ بِهِ شَيْءٌ فَقَدْ نُصِبَ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ وَنَصَبَهُ هُوَ Müʾellif *Baṣāʾir*'de نَصَبْتُ الشَّيْءَ أَيْ أَقَمْتُهُ ʿibāretiyle resm eylemekle bundan cāmiʿ ve müfīddir. Ve

نَصْبٌ [naṣb] Yollarda nişān için dikilen mīle denir, ʿalem-i mansūb maʿnāsına. Ve bunda fethateynle cāʾizdir. Ve

نَصْبٌ [naṣb] Gāyet ve ser-encām

maʿnāsınadır. Ve ʿarūziyyūn ıstılāhında نَصْبٌ [naṣb] kāfiye-i şiʿrin fesāddan sālim ve bināsı tām olmaktan ʿibārettir. Ve nahviyyūn ıstılāhında نَصْبٌ [naṣb] muʿrebe mahsūs bir iʿrābdır ki mebnī olan kelimenin fethası menzilindedir, رَفْعٌ [refʿ] ve جرٌّ [cerr] mukābilidir; lisān-ı etfāl-ı mektebde iki üstün taʿbīr olunur, ʿulüvv ü rifʿat maʿnāsından meʾhūzdur.

نَصْبُ الْعَرَبِ [naṣbu'l-ʿArab] Zikr olunan nagmedir ki حُدَاءٌ [ḥudāʾ] dediklerinden erakk olur, usūl-i hicāzda bir müʾessir nagmedir. نَصْبٌ [naṣb] bunda masdar olduğu gibi ism dahi olur. Ve

نَصْبٌ [naṣb] Şerr ü fitne peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَصَبَ الشَّرَّ إِذَا أَظْهَرَهُ

اَلْمَنْصَبَةُ [el-menṣabet] (مَرْتَبَةٌ [mertebet] vezninde) Renc ü zahmet ü meşakkat maʿnāsınadır; yukālu: عَيْشٌ نَاصِبٌ كَمَا مَرَّ وَذُو مَنْصَبَةٍ أَيْ فِيهِ كَدٌّ وَجَهْدٌ

اَلنُّصْبُ [en-nuṣb] (nūn'un zammı ve ṣād'ın sükūnuyla) ve

اَلنُّصُبُ [en-nuṣub] (zammeteynle) Derd ve ʿillete ve belāʾ ve āfete denir; yukālu: أَصَابَهُ نُصْبٌ وَنُصُبٌ أَيْ دَاءٌ وَبَلاَءٌ Ve

نُصُبٌ [nuṣub] (zammeteynle) Yollarda nişān için dikilen mīllere denir. Ve putperestlerin maʿbūd ittihāz eyledikleri nesnelere denir ki taştan ve ağaçtan tırāş edip yere nasb ve ona perestiş ederler. Ve bunda ṣād'ın sükūnuyla da lügattir, يُسْرٌ [yusr] ve يُسُرٌ [yusur] gibi. Ve

نُصْبٌ [nuṣb] (ṣād'ın sükūnuyla) Göz önünde dikilip duran şeyʾe denir; tekūlu: هَذَا نُصْبُ عَيْنِي أَيِ الْقَائِمُ فِي نَظَرِي Ve bunda nūn'un fethiyle de lügattir; ʿalā-kavlin fethi lahndir.

اَلنَّصِبُ [en-naṣib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Rencūr ve hasta ve derd-mend kimseye denir; yukālu: هُوَ نَصِبٌ أَيْ مَرِيضٌ وَجِعٌ

اَلتَّنْصِيبُ [et-tenṣīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi yukarı kaldırmak maʿnāsınadır.

اَلْإِنْتِصَابُ [el-intiṣāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesne yükseğe kaldırmak ve dikilip durmak maʿnāsınadır; yukālu: نَصَّبَهُ تَنْصِيبًا فَانْتَصَبَ

اَلتَّنَصُّبُ [et-tenaṣṣub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) إِنْتِصَابٌ [intiṣāb] maʿnāsınadır. Ve toz havāya ağıp yükselmek maʿnāsınadır ki direk gibi evc-i havāya dikilmek sūretinde olur; yukālu: تَنَصَّبَ الْغُبَارُ إِذَا ارْتَفَعَ Ve dikilip durmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَصَّبَتِ الْأُتُنُ حَوْلَ الْحِمَارِ إِذَا وَقَفَتْ

اَلنَّصِيبَةُ [en-naṣībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] vezninde) Yollarda nişān için dikilen mīle denir.

اَلْأَنْصَابُ [el-enṣāb] أَحْبَابٌ [aḥbāb] vezninde ki işbu ﴿إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ﴾ الآية kerīmesinde vākiʿdir, murād şol taştan masnūʿ putlardır ki zamān-ı Cāhiliyyet'te Kaʿbe-i mükerreme'nin etrāfına nasb olup onlara menāsik-i hacc gibi telbiye ve onlar için zebh-i karābīn ederler idi. Bunun müfredi, نُصُبٌ [nuṣub]dur, عُنُقٌ [ʿunuḳ] ve أَعْنَاقٌ [aʿnāḳ] gibi. Ve o putları ehl-i Cāhiliyyet o kurbānların kanıyla rengīn ederler idi. Ve

أَنْصَابُ [enṣāb] Ḥarem-i şerīf hudūdunda olan mīllere ve nişānlara ıtlāk olunur.

اَلنُّصْبَةُ [en-nuṣbet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Dikilmiş direğe denir, سَارِيَةٌ [sāriyet] maʿnāsına.

اَلنَّصَائِبُ [en-neṣāʾib] (نَجَائِبُ [necāʾib] vezninde) Şol taşlara denir ki havuzun

etrāfına nasb olunup ve aralıkları yoğrulmuş çamur ile ve lökün ile sedd ü bend olunur. Vāhidi نَصِيبَةٌ [naṣībet]tir.

اَلْمُنَاصَبَةُ [el-munāṣabet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimse için cenk ve kıtāl gibi şerr ü fitne ikāme ve izhār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَاصَبَهُ الشَّرَ إِذَا أَظْهَرَهُ لَهُ

اَلْأَنْصَبُ [el-enṣab] (أَحْمَرُ [aḥmer] veznince) Boynuzları dik ve doğru olan hayvāna denir ki ok gibi olur; yukālu: تَيْسٌ أَنْصَبُ أَيْ مُنْتَصِبُ الْقَرْنَيْنِ Müʾennesinde نَصْبَاءُ [naṣbāʾ] denir. Ve

نَصْبَاءُ [naṣbāʾ] Göğüsü yukarıya doğru yüksek olan nākaya denir ki göğüslü taʿbīr olunur; yukālu: نَاقَةٌ نَصْبَاءُ أَيْ مُرْتَفِعَةُ الصَّدْرِ

اَلْمِنْصَبُ [el-minṣab] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Demirden olan saç ayağına denir ki üzerine tencere vazʿ olunur, se-pāye-i āhenīn maʿnāsına. Niteki أُسْفِيَّةٌ [uṣfiyyet] taştan olan se-pāyedir ki iki taş vazʿ edip bir tarafını bir mürtefiʿ yere dayarlar ve ona ثَالِثَةُ الْأَثَافِي [ṣālisetu'l-eṣāfī] derler.

اَلنَّصِيبُ [en-naṣīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Pāy ve hisse maʿnāsınadır ki hazz-ı mansūb u müşahhastır. Cemʿi أَنْصِبَاءُ [enṣibāʾ] gelir ve أَنْصِبَةٌ [enṣibet] gelir ki cemʿ-i kılletidir; yukālu: مَا لَهُ فِيهِ نَصِيبٌ أَيْ حَظٌّ Ve

نَصِيبٌ [naṣīb] Havuza ıtlāk olunur, etrāfı نَصَائِبُ [neṣāʾib] ile mansūb olduğu için. Ve kurulmuş ağa ve tuzağa denir, شَرَكٌ مَنْصُوبٌ [şerekun manṣūb] maʿnāsına.

اَلنِّصْبُ [en-niṣb] (nūn'un kesriyle) Bu dahi hisse ve nasīb maʿnāsınadır; tekūlu: لِي مِنْهُ نِصْبٌ وَنَصِيبٌ أَيْ حَظٌّ مَنْصُوبٌ

نُصَيْبٌ [Nuṣayb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir şāʿirin adıdır.

اَلنِّصَابُ [en-niṣāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Her şeyʾin asl ve esās ve merciʿine denir; yukālu: هُوَ نِصَابُهُ أَيْ أَصْلُهُ وَمَرْجِعُهُ Ve güneşin gurūb eylediği yere ıtlāk olunur; yukālu: جَاءَتِ الشَّمْسُ إِلَى نِصَابِهَا أَيْ مَغِيبِهَا Ve bıçağın sapına ıtlāk olunur. Cemʿi نُصُبٌ [nuṣub] gelir, كُتُبٌ [kutub] gibi. Ve

نِصَابٌ [niṣāb] ʿÖrf-i şerʿde māldan şol mikdāra ıtlāk olunur ki māl ona bālig oldukta zekātı vācib olur, meselā gümüş iki yüz dirheme ve deve beş ʿadede eriştikte zekātları vācib olur. Pes gümüşün nisābı iki yüz dirhem olur. Ve

نِصَابٌ [Niṣāb] Mālik b. Nuveyre'nin feresi ismidir.

اَلْمَنْصِبُ [el-manṣib] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) Bu dahi asl ve bünyād ve merciʿ maʿnāsınadır; yukālu: مَنْصِبُ الشَّيْءِ أَيْ أَصْلُهُ وَمَرْجِعُهُ يَعْنِي الَّذِي نُصِبَ فِيهِ Cāh maʿnāsına olan مَنْصِبٌ [manṣib] şārihin beyānına göre müvelleddir.

اَلنَّوَاصِبُ [en-Nevāṣib] ve

اَلنَّاصِبِيَّةُ [en-Nāṣibiyyet] ve

أَهْلُ النُّصْبِ [Ehlu'n-Nuṣb] (nūn'un zammıyla) Havāric'den şol tāʾifeye ıtlāk olunur ki Emīrü'l-müʾminīn ve yaʿsūbu'd-dīn İmām ʿAlī el-Murtaḍā kerremallāhu vechehu hazretlerinin taraf-ı eşreflerine bugz ve ʿadāvetle mütedeyyin olmuşlardır. İzhār-ı ʿadāvet maʿnāsından meʾhūzdur.

اَلْأَنَاصِيبُ [el-enāṣīb] ve

اَلتَّنَاصِيبُ [et-tenāṣīb] (tā-yı fevkiyye ile) Yollarda nişān için nasb olunan mīllere ve minārelere denir. Ve

أَنَاصِيبُ [Enāṣīb] Bir mevziʿ adıdır.

نَصِيبُونَ [Naṣībūn] ve

نَصِيبِينَ [Naṣībīn] (nūn'un fethalarıyla) Bilād-ı Rebīʿa'nın kāʿidetü'l-mülkü

olan bir belde-i maʿrūfe ismidir. Nisbetinde نَصِيبِينِيٌّ [Naṣībīniyy] denir ve نَصِيبِيٌّ [Naṣībiyy] denir, nūn'un iskātıyla.

Şārih der ki bu kelimede iki mezheb vardır. Biri budur ki ism-i vāhid kılıp esmā-i müfrede-i gayr-i munsarıfa iʿrābı gibi iʿrāb verirler; yekūlūne هَذِهِ نَصِيبِينُ وَرَأَيْتُ نَصِيبِينَ وَمَرَرْتُ بِنَصِيبِينَ وَكَذَلِكَ الْقَوْلُ فِي يَثْرِينَ وَفِلَسْطِينَ وَقِنَّسْرِينَ Ve mezheb-i sānī budur ki onu cemʿ mecrāsına icrā ederler; fe-yekūlūne: هَذِهِ نَصِيبُونُ وَرَأَيْتُ نَصِيبِينَ وَمَرَرْتُ بِنَصِيبِينَ Ve nisbetinde misāl-i evvel mezheb-i evvele ve misāl-i sānī mezheb-i sānīye nāzırdır, zīrā kāʿidedir ki nisbette tesniye ve cemʿ ʿalāmetleri iskāt olunur. İntehā.

اَلْمُنَصَّبُ [el-munaṣṣab] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Kıvırcık nesneye denir; yukālu: ثَرًى مُنَصَّبٌ أَيْ مُجَعَّدٌ Ve düz ve hemvār olan muntazam dişlere ıtlāk olunur; yukālu: ثَغْرٌ مُنَصَّبٌ أَيْ مُسْتَوِي النَّبْتَةِ Güyā ki el ile düz ve berāber nasb olunmuştur.

ذَاتُ النُّصُبِ [Ẕātu'n-Nuṣb] (nūn'un zammıyla) Medīne kurbünde bir mevziʿ adıdır.

[ن ض ب]

اَلنَّضْبُ [en-naḍb] (nūn'un fethi ve ḍādın muʿcemenin sükūnuyla) Su akmak maʿnāsınadır; yukālu: نَضَبَ الْمَاءُ نَضْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَالَ وَجَرَى

اَلنُّضُوبُ [en-nuḍūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Su yere geçip batmak maʿnāsınadır; yukālu: نَضَبَ الْمَاءُ نُضُوبًا إِذَا غَارَ Ve ölmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَضَبَ فُلَانٌ إِذَا مَاتَ Ve dābbenin yağırı ve cıdavı pekişip müştedd olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur ki rutūbeti gitmekle pekişir; yukālu: نَضَبَتِ الدَّبَرَةُ إِذَا اشْتَدَّتْ Ve baʿīd olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَضَبَتِ الْمَفَازَةُ إِذَا بَعُدَتْ Ve göz çukurlanıp içeri batmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; ʿalā-kavlin nākanın gözüne mahsūstur; yukālu: نَضَبَتْ عَيْنُهُ إِذَا غَارَتْ أَوْ خَاصٌّ بِعَيْنِ النَّاقَةِ

اَلتَّنْضِيبُ [et-tenḍīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznninde) Bu dahi su yere sinişip batmak maʿnāsınadır; yukālu: نَضَّبَ الْمَاءَ إِذَا غَارَ Ve davarın sütü çekilip azalmakla sağdıkta geç hāsıl olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَضَّبَتِ النَّاقَةُ إِذَا قَلَّ لَبَنُهَا وَبَطُؤَ دِرَّتُهَا

اَلْإِنْضَابُ [el-inḍāb] (hemzenin kesriyle) Yayın āvāzı çıkıp tıngırdamak için sehlce kirişini çekip salıvermek maʿnāsınadır, إِنْبَاضٌ [inbāḍ] gibi; yukālu: أَنْضَبَ الْقَوْسَ إِذَا جَذَبَ وَتَرَهَا لِتُصَوِّتَ كَأَنْبَضَهَا

Şārih der ki أَنْضَبَ [enḍabe] أَنْبَضَ [enbeḍa] lafzında lügattir. Gerçi baʿzılar maklūbiyyetine zāhib oldular, lākin eğer maklūb olsa kendi sīgasından masdarı vürūd eylemez idi. Pes savāb olan lügat-ı müstakilledir. İntehā.

اَلتَّنْضُبُ [et-tenḍub] (تَنْصُرُ [tenṣuru] veznninde) Bir nevʿ şecer-i Ḥicāzī ismidir, dikenleri عَوْسَجٌ [ʿavsec]in yaʿnī sincan dikeni ve mūsā ağacı dedikleri şecerin dikenine şebīh olur. Ve

تَنْضُبُ [Tenḍub] Mekke-i mükerreme kurbünde bir karye adıdır. Bu تَنْضُبُ [Tenḍub] kelimesi ʿalemiyyet ve vezn-i fiʿl ile gayr-i munsarıftır, lākin müʾellifin harf-i taʿrīf idhāli baʿzı mahalde Cevherī'yi tevhīm ederken kendisini īkāʿ eylemiştir.

[ن ط ب]

اَلنِّطَابُ [en-niṭāb] (خِطَابٌ [ḫiṭāb] vezninde) Başa denir, رَأْسٌ [reʾs] maʿnāsına; yukālu: ضَرَبَ نِطَابَهُ أَيْ رَأْسَهُ Ve boyun damarına denir, حَبْلُ الْعُنُقِ [ḥablu'l-ʿunuḳ] maʿnāsına.

اَلْمِنْطَبُ [el-minṭab] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-

de) ve

اَلْمِنْطَبَةُ [el-minṭabet] (hā'yla) ve

اَلنَّاطِبُ [en-nāṭib] (ṭā'nın kesriyle) Süzgüye denir, مِصْفَاةٌ [mişfāt] maᶜnāsına.

اَلْمَنْطَبَةُ [el-menṭabet] (مَضْطَبَةٌ [maṣṭabet] vezninde) Oğuz ve ahmak kişiye denir.

اَلنَّطْبُ [en-naṭb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Parmakla bir kimsenin kulağına vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَطَبَهُ نَطْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَ أُذُنَهُ بِإِصْبَعِهِ

اَلنَّوَاطِبُ [en-nevāṭib] (nūn'un fethiyle) Süzgüde olan deliklere denir ki onlardan nesne süzülür. İsm olmakla müfredi نَاطِبٌ [nāṭib]dir.

اَلْمُنَاطَبَةُ [el-munāṭabet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Nāsı birbirine kışkırtıp miyānelerinde şerr ü fitne ve fesād peydā eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: نَاطَبَتْهُمْ أَيْ هَارَشْتُهُمْ

[ن ع ب]

اَلنَّعْبُ [en-naᶜb] (nūn'un fethi ve ᶜayn'ın sükūnuyla) ve

اَلنَّعِيبُ [en-naᶜīb] (نَحِيبٌ [neḥīb] vezninde) ve

اَلنُّعَابُ [en-nuᶜāb] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلتَّنْعَابُ [et-tenᶜāb] (تَذْكَارٌ [teẕkār] vezninde) Karga ve kuzgun ve tāvus ve horoz makūlesi kuş ötmek maᶜnāsınadır; ᶜalā-kavlin boynunu uzatıp başını oynatarak ötmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَعَبَ الْغُرَابُ وَغَيْرُهُ نَعْبًا وَنَعِيبًا وَنُعَابًا وَتَنْعَابًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَوَّتَ أَوْ مَدَّ عُنُقَهُ وَحَرَّكَ رَأْسَهُ فِي صِيَاحِهِ وَكَذَا الْمُؤَذِّنُ Şārihin beyānına göre asl mādde kargaya mahsūstur, sāᵓirinde müsteᶜārdır. Ve

نَعْبٌ [naᶜb] Deve kısmı sürᶜatle eşip yürümek, ᶜalā-kavlin bir güne yürümek maᶜnāsınadır ki murād başını oynatarak şevk ve sürᶜatle eşip yürümesidir; yukālu: نَعَبَ الْبَعِيرُ نَعْبًا إِذَا أَسْرَعَ فِي الْسَّيْرِ أَوْ هُوَ ضَرْبٌ مِنْ سَيْرِهِ يَعْنِي حَرَّكَ رَأْسَهُ فِي السَّيْرِ بِالسُّرْعَةِ Ve

نَعْبٌ [naᶜb] Be-gāyet sürᶜatle mürūr eden yele ıtlāk olunur; yukālu: رِيحٌ نَعْبٌ أَيْ سَرِيعَةُ الْمَمَرِّ Burada fi'l-asl masdar olmakla tezkīr ve teᵓnīsi müsāvīdir.

اَلْمِنْعَبُ [el-minᶜab] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol yüğrük ve eşkin ve hūb yürüyüşlü ata denir ki karga gibi boynunu sündürüp uzatarak eşip ve koşup gider ola. Ve şol ata denir ki yürürken başıyla hamle ve satvet eder ola; yukālu: فَرَسٌ مِنْعَبٌ أَيْ يَسْطُو بِرَأْسِهِ Ve çağırgan, şaltak, ahmak ve bī-magz kimseye denir. Ve çabuk nākaya denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلنَّاعِبَةُ [en-nāᶜibet] (كَاعِبَةٌ [kāᶜibet] vezninde) ve

اَلنَّعُوبُ [en-naᶜūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلنَّعَّابَةُ [en-naᶜᶜābet] (كَذَّابَةٌ [keẕẕābet] vezninde) ve

اَلْمِنْعَبُ [el-minᶜab] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Çabuk ve çālāk olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ نَاعِبَةٌ وَنَعُوبٌ وَنَعَّابَةٌ وَمِنْعَبٌ أَيْ سَرِيعَةٌ Cemᶜi نُعُبٌ [nuᶜub] gelir zammeteynle. Müᵓellif beyān-ı cemᶜde ibhām eylemiştir, zīrā نُعُبٌ [nuᶜub] نَعُوبٌ [naᶜūb]un cemᶜidir, صَبُورٌ [ṣabūr] ve صُبُرٌ [ṣubur] gibi. Ve نَاعِبَةٌ [nāᶜibet]in cemᶜi نَوَاعِبُ [nevāᶜib]dir ve نُعَّبٌ [nuᶜᶜab]dır, رُكَّعٌ [rukkaᶜ] vezninde.

بَنُو نَاعِبٍ [Benū Nāᶜib] Bir kabīle adıdır.

بَنُو نَاعِبَةَ [Benū Nāᶜibet] O kabīleden bir batndır.

نَاعِبٌ [Nāᶜib] (كَاعِبٌ [kaᶜb] vezninde) Bir

mevziʿdir.

ذُو نَعْبٍ [Ẕū Naʿb] (نَعْبٌ [kaʿb] vezninde) اَذْوَاءٌ [eẕvāʾ] taʿbīr olunan mülūk-i Ḥimyer'den birinin lakabıdır ki Elhān b. Mālik şuʿbesindendir.

[ن غ ب]

اَلنَّغْبُ [en-naġb] (nūn'un fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Yutmak maʿnāsınadır; yukālu: نَغَبَ الرِّيقَ نَغْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا ابْتَلَعَهُ Ve kuş su içmek maʿnāsınadır; yukālu: نَغَبَ الطَّائِرُ إِذَا حَسَا مِنَ الْمَاءِ Ve bu hasāʾistendir, yaʿnī kuşa mahsūstur, az olup tīz münkazī olduğu için. Ve kuşun içmesinde شَرِبَ māddesi istiʿmāl olunmaz, zīrā شَرِبَ kesīr olarak mass ile içmeğe mahsūstur. Ve

نَغْبٌ [naġb] İnsān kuş gibi yudum yudum yutarak içmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَغَبَ الرَّجُلُ فِي الشُّرْبِ إِذَا جَرَعَ

اَلنَّغْبَةُ [en-naġbet] (nūn'un fethi ve zammı ve ġayn'ın sükūnuyla) Bir içim suya denir, جُرْعَةٌ [curʿat] maʿnāsına; ʿalā-kavlin nūn'un fethiyle binā-i merredir ve zammıyla ismdir, niteki جُرْعَةٌ [curʿat] dahi bu resmedir. Ve

نَغْبَةٌ [naġbet] (nūn'un fethiyle) Açlığa denir. Ve kavm ve kabīlenin zād u zahīresi kalmayıp boş anbār gibi bī-tūşe vü kūt oldukları hālete denir; yukālu: بِالْحَيِّ نَغْبَةٌ أَيْ إِقْفَارٌ

اَلنُّغْبَةُ [en-nuġbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] veznince) Yaramaz ve nā-sezā işe denir, faʿle-i kabīha maʿnāsına.

[ن ق ب]

اَلنَّقْبُ [en-naḳb] (nūn'un fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Deliğe denir, ثَقْبٌ [ṯaḳb] maʿnāsına ki Fārisīde sūrāh denir ve bu ismdir. Ve masdar olur, delik delmek maʿnāsına, niteki müʾellif *Baṣāʾir*'de tasrīh eylemiştir; yukālu: نَقَبَ الْحَائِطَ نَقْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَرَقَهُ

Mütercim der ki ümmehāttan istinbāt olduğu üzere ثَقْبٌ [ṯaḳb] ṯā-yı müsellese ile nāfiz ve sagīr olan delik delmektir, مِثْقَبٌ [miṯḳab] ile deldikleri delik gibi. Ve نَقْبٌ [naḳb] nūn'la ʿamīk ve nāfiz ve ʿazīm olarak delik delmektir, duvarlarda ve dağlarda deldikleri delik ve lağım gibi. Ve خَرْقٌ [ḫarḳ] bir nesneyi min-gayri tefekkürin ve lā-tedebbürin fesād ve tebāh eylemek üzere delip yırtmağa denir, niteki Rāġıb dahi اَلنَّقْبُ فِي الْحَائِطِ وَغَيْرِهِ كَالثَّقْبِ فِي الْخَشَبِ ʿibāretiyle beyān eylemiştir. İntehā. Ve

نَقْبٌ [naḳb] Bir nevʿ قَرْحَةٌ [ḳarḥat] ismidir ki insānın cenbinde zuhūr eder. Bu yara cevfe doğru oyulup delinir. Türkīde kabarcık ve yanı kara dedikleri olacaktır ki arkada zuhur ederse şīr-pençe ıtlāk ederler. Ve

نَقْبٌ [naḳb] Uyuz ʿilletine ıtlāk olunur, nakb-ı cild eylediği için. Nūn'un zammıyla da lügattir. ʿAlā-kavlin bölük bölük zuhur eden uyuzluğa ıtlāk olunur, aralıklarına nisbetle delik delik olmak hasebiyle. Ve

نَقْبٌ [naḳb] At kısmı ellerini ve ayaklarını açıp döşeyerek ve gerimleyerek seğirtmeyip belki her alışta toplayıp pertāv eyleyerek seğirtmesine ıtlāk olunur. Onun üstünde durmak hayli müşkildir, gūyā ki وَثْبَةٌ [veṯbet]leri aralıklarını nakb eder; yukālu: اَلْفَرَسُ يَنْقُبُ أَيْ يَجْمَعُ قَوَائِمَهُ فِي حُضْرِهِ Ve

نَقْبٌ [naḳb] Dağda olan yola denir. Cemʿi أَنْقَابٌ [enḳāb] gelir ve نِقَابٌ [niḳāb] gelir nūn'un kesriyle. Müʾellif اَلطَّرِيقُ فِي الْجَبَلِ ʿibāretiyle tefsīr eylemekle dağ yolu ol-

mak münfehim olur, lākin *Nihāye*'de اَلطَّرِيقُ بَيْنَ الْجَبَلَيْنِ ʿunvānıyla müfesser olmakla iki dağ aralığında olan dar derbend yolu demek olur ki bu dahi mecāzdır. Ve

نَقْبٌ [naḳb] Gezip yürümek maʿnāsınadır; yukālu: نَقَبَ فِي الْأَرْضِ إِذَا ذَهَبَ Fi'l-asl نَقْبٌ [naḳb] dedikleri dağ yoluna gitmek maʿnāsına olup baʿdehu tevessüʿan ʿumūmda istiʿmāl olunur. Ve

نَقْبٌ [naḳb] Haber teftīş eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur, gūyā ki nakb-ı ahbār eylemiş olur; ʿalā-kavlin ihbār-ı haber eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَقَبَ عَنِ الْأَخْبَارِ إِذَا بَحَثَ عَنْهَا أَوْ أَخْبَرَ بِهَا Ve yırtık çizmeye ve yeprimiş deve tabanına yama vurmak maʿnāsınadır; yukālu: نَقَبَ الْخُفَّ إِذَا رَقَعَهُ Ve bir kimseye nekbet ve idbār isābet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَقَبَتِ النَّكْبَةُ فُلَانًا إِذَا أَصَابَتْهُ

اَلنُّقَبُ [en-nuḳab] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bu dahi uyuz ʿilletine, ʿalā-kavlin bedende bölük bölük olan uyuzluğa denir.

اَلْمَنْقَبُ [el-menḳab] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) ve

اَلْمَنْقَبَةُ [el-menḳabet] (hā'yla) ve

اَلنُّقُبُ [en-nuḳb] (nūn'un zammıyla) Bunlar da dağ yoluna denir. Ve

مَنْقَبٌ [menḳab] Göbeğe denir, سُرَّةٌ [surret] maʿnāsına; ʿalā-kavlin göbeğin ön tarafına denir. Ve dürüşt ve haşin olan sarp yola denir.

نَقْبٌ [Naḳb] (nūn'un fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Yemāme'de bir karye adıdır.

اَلْمِنْقَبُ [el-minḳab] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol demir neştere denir ki baytār onunla davarın bi-hasebi'l-iktizāʾ göbeğini delip cevfinde olan sarı suyu ihrāc ederler.

اَلنُّقْبَةُ [en-nuḳbet] (نُخْبَةٌ [nuḫbet] vezninde) Renk ve levn maʿnāsınadır. Ve pāsa denir ki kılıç ve ayna makūlesinin yüzüne çökmüş ola. Ve fistan taʿbīr olunan ayak donuna denir ki hemān uçkurluğu olur, ağı ve çapuğu olmaz. Eğer ağı ve paçası olursa سَرَاوِيلُ [serāvīl] olur. Ve

نُقْبَةٌ [nuḳbet] Uyuz ʿilletine denir, نُقْبٌ [nuḳb] lafzının müfredidir. Ve

نُقْبَةٌ [nuḳbet] Yüze denir, وَجْهٌ [vech] maʿnāsına.

اَلنِّقْبَةُ [en-niḳbet] (nūn'un kesriyle) Hatunların nikāb tutunmaları heyʾetine denir ki binā-i nevʿdir; yukālu: إِنَّهَا لَحَسَنُ النِّقْبَةِ أَيْ هَيْئَةِ انْتِقَابِهَا

اَلنَّقِيبَةُ[en-naḳībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] veznince) Nefs-i nātıkaya denir; yukālu: هُوَ مَيْمُونُ النَّقِيبَةِ أَيِ النَّفْسِ Ve ʿakl ve hūş maʿnāsınadır. Şārih der ki gerçi nüshalarda وَالْعَقْلُ ʿunvānıyla mersūmdur, lākin galattır, savāb olan وَيُمْنُ الْفِعْلِ olmaktır ki bir kimsenin kār u ʿameli meymenetli olmak demektir, her ne matlūba mübāşeret ve her ne ʿamele mübāderet eder ise mūcib-i neyl ü zafer olmaktan ʿibārettir, ke-mā kāle fi'n-*Nihāye*: مَيْمُونُ النَّقِيبَةِ أَيْ مُنْجَحُ الْفِعَالِ مُظَفَّرُ الْمَطَالِبِ Ve

نَقِيبَةٌ [naḳībet] Danışığa denir, meşveret maʿnāsına. Ve nefāz-ı reʾy yaʿnī reʾy-i nāfīz ve tedbīr-i müntic maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: مَا لَهُمْ مِنْ نَقِيبَةٍ أَيْ نَفَاذُ رَأْيٍ Ve

نَقِيبَةٌ [naḳībet] Tabīʿat ve halīkat maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ كَرِيمُ النَّقِيبَةِ أَيِ الطَّبِيعَةِ Ve memesi büyük olan nākaya denir ki sütü çok idrār eder.

اَلنَّقِيبُ [en-nakīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Düdüğe ve nāya ve kavala denir, مِزْمَارٌ

[mizmār] maʿnāsına. Ve terazi dilciğine denir, لِسَانُ الْمِيزَانِ [lisānu'l-mīzān] maʿnāsına. Ve boğazı delinmiş köpeğe denir ki murād bādiye-nişīn tāʾifesinden baʿzı nākes ve edānī köpeklerinin boğazlarını nakb ederler ki āvāzı pek çıkmakla hāneye mihmān celbine dāʿī olmayalar. İşte o köpeğe نَقِيبٌ [naḳīb] derler. Ve

نَقِيبٌ [naḳīb] Bir cemāʿatin şāhid ve nāzırı ve ahvāllerinin damīn ve kefīli ve ʿarīfi olan kimseye denir ki dāʾimā umūr u ahvāllerine nezāret ve keyfiyyetlerini bahs ve tenkīr edip iktizā eden mesālihlerinin rüʾyet ve tesviye ve temşītinde takayyüd ve ihtimām eder ola. Bu reʾīsten başkadır. Hattā kārbānın nakībi olur ki leyl ü nehār kāfilenin umūr u mesālihlerinde ve harekāt ve sekenātlarında nezāret ve tertīb ve tesviye ve noksanlarını tekmīl makūlesi mühimmātlarında saʿy ve dikkat eder ve bu kārbān başıdan başka olur. Ve hālen nakībü'l-eşrāf efendi bundandır; yukālu: هُوَ نَقِيبُهُمْ أَيْ شَاهِدُهُمْ وَضَمِينُهُمْ وَعَرِيفُهُمْ

اَلنِّقَابَةُ [en-niḳābet] (nūn'un kesriyle) Bir kimse bir cemāʿate nakīblik eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَقَبَ عَلَى الْقَوْمِ نِقَابَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا فَعَلَ ذَلِكَ يَعْنِي الشُّهُودَ وَالضَّمَانَ وَالْعِرَافَةَ

اَلنَّقَابَةُ [en-naḳābet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] veznince) Bir kimse mukaddem nakīb değil iken sonradan nakīb olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَقُبَ فُلَانٌ وَنَقِبَ نَقَابَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا لَمْ يَكُنْ نَقِيبًا فَصَارَ ʿAlā-kavlin kesr-i nūn'la نِقَابَةٌ [nikābet] ismdir ve fethle masdardır, وِلَايَةٌ [vilāyet] ve وَلَايَةٌ [velāyet] gibi.

اَلنِّقَابُ [en-niḳāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ziyādesiyle ʿālim ve dānā ve her fünūn ve eşyāya āşinā olan kişiye ıtlāk olunur, cemīʿ-i eşyāyı nakb ve bahsle idrāk eylediği için; yukālu: رَجُلٌ نِقَابٌ أَيْ عَلَّامَةٌ Ve hatunların yüz örtülerine denir. Sāhib-i *Nihāye* beyānına göre onda iki göz yeri olmakla yüzünün mecmūʿunu ihāta edip o iki delikten gözleri açık kalıp hārice nazar ederler. Vākıʿā bilād-ı ʿArabda meşhūdumuz olmuştur. Onunla yüzleri ve çeneleri mestūr olup fakat o iki delikten gözlük gibi gözleri lemeʿān eder. Ve

نِقَابٌ [niḳāb] Dürüşt ve galīz olan sert yola denir. Ve Medīne kurbünde bir mevziʿ adıdır. Ve

نِقَابٌ [niḳāb] Karına denir, بَطْنٌ [baṭn] maʿnāsına ve minhu'l-meselu: هُمَا فَرْخَانِ فِي نِقَابٍ" Yaʿnī "Bir karnda neşʾet etmiş iki yavrulardır." İki adam birbirine pek şebīh ve mānend oldukta darb olunur. Ve

نِقَابٌ [niḳāb] İki kimse rū-be-rū buluşmak, ʿalā-kavlin min-gayri mīʿādin yaʿnī habersiz nāgehānī buluşmak maʿnāsınadır ki ismdir; tekūlu: لَقِيتُهُ نِقَابًا أَيْ مُوَاجَهَةً أَوْ مِنْ غَيْرِ مِيعَادٍ Ve tekūlu: وَرَدْتُ الْمَاءَ نِقَابًا أَيْ هَجَمْتُ عَلَيْهِ بِلَا طَلَبٍ Yaʿnī "Cüst ü cū etmeksizin hemān bagteten suyun üzerine çıkageldim." Ve maʿnā-yı evvelde نِقَابٌ [niḳāb] mufāʿaletten masdar olur; tekūlu: نَاقَبْتُهُ نِقَابًا أَيْ لَقِيتُهُ مُوَاجَهَةً أَوْ مِنْ غَيْرِ مِيعَادٍ

اَلْإِنْقَابُ [el-inḳāb] (hemzenin kesriyle) Yer yüzünde seyr ü sefer eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْقَبَ الرَّجُلُ فِي الْأَرْضِ إِذَا سَارَ إِذَا ذَهَبَ *Baṣāʾir*'de ʿunvānında mersūmdur. Ve devenin ayağı aşınmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْقَبَ الْبَعِيرُ إِذَا رَقَّتْ أَخْفَافُهُ Ve bir kimse ʿuzamādan birine perdeci ve kapıcı olmak, ʿalā-kavlin bir cemāʿate nakīb olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْقَبَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ حَاجِبًا أَوْ نَقِيبًا Ve

bir kimsenin devesinin tabanları aşınmış olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْقَبَ الرَّجُلُ إِذَا نَقَبَ بَعِيرُهُ

اَلتَّنْقِيبُ [et-tenḳīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) نَقْبٌ [naḳb] ve إِنْقَابٌ [inḳāb] gibi bu dahi her yeri dolaşıp gezmek maʿnāsınadır; yukālu: نَقَّبَ فِي الْأَرْضِ إِذَا ذَهَبَ Ve bu mecāz olduğu نَقْبٌ [naḳb] māddesinde ānifen zikr olundu. Yāhūd maʿnā-yı lāzımıyla ki gāyetidir, müfesserdir.

اَلنَّقَبُ [en-naḳab] (fethateynle) Çizme ve sāʾir ayakkabı delinmek ve yırtılmak maʿnāsınadır; yukālu: نَقِبَ الْخُفُّ أَيِ الْمَلْبُوسُ إِذَا تَخَرَّقَ Ve devenin tabanı taşırkamak yāhūd aşınmak maʿnāsınadır; yukālu: نَقِبَ الْبَعِيرُ إِذَا حَفِيَ أَوْ رَقَّتْ أَخْفَافُهُ

اَلْمَنْقَبَةُ [el-menḳabet] (mīm'in ve ḳāf'ın fethiyle) Mefharet maʿnāsınadır ki bāʿis-i iftihār olacak fazl ve hüner ve meziyyet makūlesine denir, mevkiʿ-i bahs olacak mahābir ve meʿāsir-i mefāhirden ʿibārettir ki مَثْلَبَةٌ [meṯlebet]nin zıddıdır; yukālu: هُوَ ذُو مَنْقَبَةٍ أَيْ مَفْخَرَةٍ Ve

مَنْقَبَةٌ [menḳabet] İki hāne aralığında olan daracık sokağa denir ki dehlīz gibi olur. Ve hāne ve bostān makūlesinin çevresinde olan duvara denir.

اَلْأَنْقَابُ [el-enḳāb] (hemzenin fethiyle) Kulaklara denir, آذَانٌ [āẕān] maʿnāsına. Bunun müfredi mesmūʿ değildir.

اَلنَّاقِبُ [en-nāḳib] ve

اَلنَّاقِبَةُ [en-nāḳibet] (ḳāf'ların kesriyle) Bir ʿillettir ki insān yanı üzere uzun uzadı yatmaktan nāşī yanlarında hādis olur. Murād müddet-i medīde esīr-i firāş olan hastanın yanları berelenip delinmek ʿārızasıdır.

نُقَيْبٌ [Nuḳayb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Tebūk ile Maʿān beyninde bir mevziʿdir.

نَقَبَانَةُ [Naḳabānet] (fetehātla) Eceʾ nām cebel yanında bir su adıdır.

اَلْمَنَاقِبُ [el-Menāḳib] (mīm'in fethiyle) Bir dağ adıdır ki onda niçe sarp belenler ve Yemāme'ye ve Yemen'e ve sāʾir semtlere yollar vardır. Ve

مَنَاقِبُ [Menāḳib] Ṭāʾif'ten Mekke'ye mūsil bir yol adıdır.

[ن ك ب]

اَلنَّكْبُ [en-nekb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) ve

اَلنَّكَبُ [en-nekeb] (تَعَبٌ [taʿab] vezninde) ve

اَلنُّكُوبُ [en-nukūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Yoldan sapmak maʿnāsınadır; yukālu: نَكَبَ عَنِ الطَّرِيقِ وَنَكِبَ نَكْبًا وَنَكَبًا وَنُكُوبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا عَدَلَ عَنْهُ Ve

نَكْبٌ [nekb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Bir nesneyi elden atıp yere bırakmak maʿnāsınadır; yukālu: نَكَبَ بِهِ نَكْبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا طَرَحَهُ Müʾellif bunu tekrār eylemiştir. Ve bir kabı baş aşağı çevirip içinde olan nesneyi boşaltmak maʿnāsınadır; yukālu: نَكَبَ الْإِنَاءَ إِذَا هَرَاقَ مَا فِيهِ ve yukālu: نَكَبَ الْكِنَانَةَ إِذَا نَثَرَ مَا فِيهَا Yaʿnī "Ok gibi kuburunu ser-nigūn edip içinde olan okları perīşān eyledi." Ve ayağı taş yaralamak, ʿalā-kavlin taş dokunmakla taşırkamak maʿnāsınadır; yukālu: نَكَبَتِ الْحِجَارَةُ رِجْلَهُ إِذَا لَثَمَتْهَا أَوْ أَصَابَتْهَا Ve

نَكْبٌ [nekb] Musībete denir, نَكْبَةٌ [nekbet] gibi. Ve

نَكْبٌ [nekb] ve

نُكْبٌ [nukb] (nūn'un zammıyla) Zamān bir kimseyi fart-ı mihnet ü meşakkate uğratmak yāhūd bir musībete dūçār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَكَبَهُ الدَّهْرُ نَكْبًا وَنُكْبًا إِذَا بَلَغَ مِنْهُ أَوْ أَصَابَهُ بِنَكْبَةٍ

اَلنَّكَبُ [en-nekeb] (تَعَبٌ [taʿab] vezninde) Bir tarafa doğru meyl edip eğilmeğe şebīh olan hālete denir ki vazʿ-ı hılkīsinden sapıklık hāletidir, Türkīde verep ve kaçıklık taʿbīr olunur; yukālu: فِيهِ نَكَبٌ أَيْ شِبْهُ مَيْلٍ Ve devenin ayağına ʿārız olan aksaklığa denir ki topuk çalmaktan yāhūd taşırkamaktan bir tarafa yeğdirerek yürür. ʿAlā-kavlin نَكَبٌ [nekeb] bir ʿillet adıdır ki devenin omuzunda zuhūr edip o sebeble deve aksayarak bir tarafa münharif yürür. İnde'l-baʿz نَكَبٌ [nekeb] hemān devenin ketifine yaʿnī küreğine mahsūstur.

اَلتَّنْكِيبُ [et-tenkīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi yoldan sapmak maʿnāsınadır; yukālu: نَكَّبَ عَنِ الطَّرِيقِ إِذَا عَدَلَ Ve bir kimseyi saptırıp alarga eylemek maʿnāsına olmakla müteʿaddī ve lāzım olur; yukālu: نَكَّبَهُ إِذَا نَحَّاهُ Ve işbu تَنْكِيبٌ [tenkīb] māddesi vech-i mezkūr üzere mefʿūl-i vāhide taʿdiye eder ve mefʿūleyne dahi taʿdiye eder ve bāʾ harfiyle sılalanır; yukālu: نَكَّبَهُ الطَّرِيقُ وَنَكَّبَ بِهِ عَنْهُ إِذَا عَدَلَ أَيْ عَدَلَهُ عَنْهُ كَمَا قَالَ فِي ٱلْأَسَاسِ نَكَّبَ عَنْهُ وَنَكَّبَهُ وَنَكَّبَتْهُ عَنْهُ وَنَكَّبَتْهُ إِيَّاهُ

اَلتَّنَكُّبُ [et-tenekkub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznince) Bu dahi yoldan sapmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَكَّبَ عَنِ الطَّرِيقِ إِذَا عَدَلَ عَنْهُ Ve bir nesneyi omuza almak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَكَّبَ قَوْسَهُ إِذَا أَلْقَاهُ عَلَى مَنْكِبِهِ

اَلْيَنْكُوبُ [el-yenkūb] (يَعْفُورٌ [yaʿfūr] vezninde) Doğru olmayıp her tarafa sapık olan yola denir; yukālu: طَرِيقٌ يَنْكُوبٌ أَيْ عَلَى غَيْرِ قَصْدٍ

اَلنَّكْبَاءُ [en-nekbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Eğri yel demektir ki murād şol yeldir ki mehebb-i aslīden sapıp usūlden olan iki yelin aralığında olan kerteden hübūb eyleye; ʿalā-kavlin نَكْبَاءُ [nekbāʾ] sabā ile şimāl beyninden hübūb eden eden yele denir.

Ve baʿzılar ʿindinde نُكُبٌ [nukub]-i riyāh yaʿnī eğri olan yeller dörttür. Biri أَزْيَبُ [ezyeb]dir ki صَبَا [ṣabā] ile جَنُوبٌ [cenūb] nekbāʾsıdır, yaʿnī onların beyninde olan kerteden hübūb eder. Sānī صَابِيَةٌ [ṣābiyet] tir ki نُكَيْبَاءُ [nukeybāʾ] dahi denir, musaggar bünyesiyle ki tekbīri mutazammındır. Ve bu sabā ile şimāl beyninde hübūb eder. Sālis جِرْبِيَاءُ [cirbiyāʾ]dır ki şimāl ile دَبُورٌ [debūr] meyānında hübūb eder ve bu أَزْيَبُ [ezyeb] mukābilidir. Rābiʿ هَيْفٌ [heyf]tir ki cenūb ve debūr arasında hübūb eder ve bu نُكَيْبَاءُ [nukeybāʾ] mukābilidir.

Maʿlūm ola ki usūl-i riyāh ʿinde'l-ʿArab dörttür. Evvelen جَنُوبٌ [cenūb]dur, Ḳuṭb-ı Süheyl cānibinden hübūb eder, bu diyārda ona kıble yeli taʿbīr olunur. Sāniyen مَشْرِقٌ [maşrik]tır ki matlaʿ asldır, gün doğusu taʿbīr olunur. Sālisen شَمَالٌ [şemāl]dir, Ḳuṭb-ı Cāh cānibinden hübūb eder, yıldız taʿbīr olunur. Rābiʿan مَغْرِبٌ [maġrib]dir ki magrib-i asldır, batı taʿbīr olunur. Bunların her birinin aralıklarında birer kerte vardır ki نَكْبَاءُ [nekbāʾ] olacaktır. Ve her birinin vech-i mezkūr üzere ismi vardır. Biri أَزْيَبُ [ezyeb]dir ki Türkīde keşişleme derler. Sānī صَابِيَةٌ [ṣābiyet]tir ki poyraz taʿbīr olunur. Sālis جِرْبِيَاءُ [cirbiyāʾ]dır ki kara yel denir. Rābiʿ هَيْفٌ [heyf]tir ki lodos taʿbīr olunur.

Ve صَبَا [ṣabā] istivā-i leyl ü nehār hengāmında maşrık-ı hakīkī tarafından hübūb eder. Evkāt-ı sāʾirede maşrıkın şimāl cānibinden olan kertelerinden Şüreyyā matlaʿından Benātu Naʿş matlaʿına kadardır. Bu sūrette poyraz, sabādan bir kısm olur. Ve Latinī ve Romanīler mutlakan

mehebb-i riyāh dāʾiresini on altı iʿtibār ederler ve Cermanīler otuz iki taksīm ederler. Ve ehl-i İslām seffānları on iki iʿtibār ederler, tafsīli kütüb-i cogrāfiyyede mebsūttur. İntehā.

اَلْمَنْكِبُ [el-menkib] (مَسْجِدٌ [mescid] vezninde) Bedende kürek dedikleri kemiğin ucuyla kol başının kavuştuğu ʿuzva denir ki omuz taʿbīr olunur. Fārisīde dūş derler. Ve işbu مَنْكِبٌ [menkib] lafzı müzekkerdir. Ve

مَنْكِبٌ [menkib] Her nesnenin alargaca bir semtine denir, yolun bir tarafı gibi. Omuza مَنْكِبٌ [menkib] ıtlākı bu maʿnādandır. Ve

مَنْكِبٌ [menkib] Bir cemāʿatin ʿarīfine ıtlāk olunur ki umūr u mesālihlerini müteʿahhid olan kimsedir; ikinci reʾīs olacaktır. ʿAlā-kavlin مَنْكِبٌ [menkib] bir cemāʿatin zahīr ve muʿāvini olan kimseye ıtlāk olunur ki muʿtemed ve müstened olmakta omuz mesābesinde olur, niteki رَأْسٌ [reʾs] رَئِيسٌ [reʾīs] ve يَدٌ [yed] نَاصِرٌ [nāṣir] için müsteʿār olur. *Müfredāt*-ı Rāġıb'da رَأْسُ الْعُرَفَاءِ ile müfesserdir; yukālu. هُوَ مَنْكِبُهُمْ أَيْ عَرِيفُهُمْ أَوْ عَوْنُهُمْ

اَلنُّكُوبُ [en-nukūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Yel asl mehebbinden ʿudūlla eğri esmek maʿnāsınadır; yukālu: نَكَبَتِ الرِّيحُ نُكُوبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَالَتْ عَنْ مَهَبِّهَا Ve

نُكُوبٌ [nukūb] نِكَابَةٌ [nikābet] maʿnāsınadır.

اَلنِّكَابَةُ [en-nikābet] (نِقَابَةٌ [niḳābet] veznin-de) Bir cemāʿatin ve zümrenin ʿarīfi olmak, ʿalā-kavlin yāver ve zahīri ve muʿtemed ve müstenedi olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَكِبَ فُلَانٌ عَلَى قَوْمِهِ نِكَابَةً وَنُكُوبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ مَنْكِبًا لَهُمْ أَيْ عَرِيفًا أَوْ عَوْنًا

اَلْمَنَاكِبُ [el-menākib] (مَنَاصِبُ [menāṣib] vezninde) مَنْكِبٌ [menkib] lafzının cemʿidir. Ve

مَنَاكِبُ [menākib] Cemʿ bünyesiyle kuşun kanadında قَوَادِمُ [ḳavādim] ıtlāk olunan yeleklerden sonra olan yeleklere ıtlāk olunur. Ve bunun müfredi yoktur. Hafī olmaya ki kuşun kanatlarında yirmi yelek olur. Her dördünün birer ismi vardır. Ön tarafında olan dört yeleğe قَوَادِمُ [ḳavādim] derler, baʿdehu مَنَاكِبُ [menākib] ve أَبَاهِرُ [ebāhir] ve خَوَافِي [ẖavāfī] ve ذُنَابَى [ẕunābā] dır.

اَلْمَنْكُوبُ [el-menkūb] ve

اَلنَّكِبُ [en-nekib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Ayağı taştan yaralanmış yāhūd taşırkamış olan insān ve hayvāna denir. Fiʿlleri zikr olunmuştur.

اَلنُّكْبَةُ [en-nukbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Yığılmış buğday harmanına denir, صُبْرَةٌ [ṣubret] gibi taş yığınına da ıtlāk olunur.

اَلنَّكْبَةُ [en-nekbet] (نَزْلَةٌ [nezlet] vezninde) Musībet maʿnāsınadır ki hādise-i şedīde ve nāʾibe-i müʾessireden ʿibārettir, نَكْبَاءُ رِيحٍ [nekbāʾu rīḥ]ten meʾhūzdur; نَكْبٌ [nekb] dahi denir, mübālagaten cemʿi نُكُوبٌ [nukūb] gelir. *Baṣāʾir*'de نَكَبَاتٌ [nekebāt] ile mersūmdur, harekātla; yukālu: أَصَابَهُ نَكْبٌ وَنَكْبَةٌ أَيْ مُصِيبَةٌ

اَلْأَنْكَبُ [el-enkeb] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Üzerinde yayı olmayan kişiye denir, bī-kemān maʿnāsına ki murād silāhsız kimse olacaktır; yukālu: رَجُلٌ أَنْكَبُ أَيْ لاَ قَوْسَ مَعَهُ

اَلْإِنْتِكَابُ [el-intikāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vez-ninde) Bir kimse kuburunu yāhūd yayı-nı omuzuna alıp götürmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَكَبَ كِنَانَتَهُ أَوْ قَوْسَهُ إِذَا أَلْقَاهُ عَلَى مَنْكِبِهِ

اَلْمُنْتَكِبُ [el-Muntekib] (ism-i fāʿil bünye-siyle) İki şāʿir lakabıdır. Biri Ḫuzāʿī ve

dīgeri Sulemī'dir.

اَلنَّكِيبُ [en-nekīb] At ve katır ve eşek tırnağının dāʾiresine denir.

[ن و ب]

اَلنَّوْبُ [en-nevb] (nūn'un fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

اَلنَّوْبَةُ [en-nevbet] (hā'yla) Bir kimseye bir emr-i müşkil nāzil ve hādis olmak maʿnāsınadır, belāʾ ve musībet gibi; yukālu: نَابَهُ ٱلأَمْرُ يَنُوبُ نَوْبًا وَنَوْبَةً إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ Ve

نَوْبٌ [nevb] kelimesi نَائِبٌ [nāʾib] lafzından cemʿ olur ki kāʾim-makām maʿnāsınadır. Ve

نَوْبٌ [nevb] Bir adamın bulunduğu yerden bir gün bir gecelik mesāfe yere denir. Ve zor ve kuvvet maʿnāsınadır. Ve yakınlık, قُرْبٌ [ḳurb] maʿnāsınadır. Ve

نَوْبٌ [nevb] ve

مَنَابٌ [menāb] (mīm'in fethiyle) Bir kimseye nāʾib yaʿnī kāʾim-makām olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَابَ عَنْهُ نَوْبًا وَمَنَابًا إِذَا قَامَ مَقَامَهُ Ve

نَوْبٌ [nevb] Merreten baʿde-uhrā rücūʿ eylemek maʿnāsınadır. حَادِثَةٌ [ḥādiṯet] maʿnāsına olan نَائِبَةٌ [nāʾibet] bundandır, zīrā bi'd-defeʿāt rücūʿ eylemek şānındandır; yukālu: نَابَ إِلَيْهِ نَوْبًا إِذَا رَجَعَ مَرَّةً بَعْدَ أُخْرَى وَمِنْهُ يُقَالُ نَابَ إِلَى اللهِ تَعَالَى بِمَعْنَى تَابَ Ve Hak taʿālā dergāhına rücūʿ ve teveccüh ile tāʿat ve ʿibādete dürüşmek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki maʿnā-yı lāzımıdır; yukālu: نَابَ الرَّجُلُ إِذَا لَزِمَ الطَّاعَةَ

اَلنَّوْبَةُ [en-nevbet] (hā'yla) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

نَوْبَةٌ [nevbet] Fırsat maʿnāsınadır. Ve devlet maʿnāsınadır. Ve insān gürūhuna denir; yukālu: جَاءَتْ نَوْبَةٌ مِنَ النَّاسِ أَيْ جَمَاعَةٌ Ve نُوَبٌ [nuveb] lafzından ki صُرَدٌ [ṣurad] veznindedir, müfred olur ki مُنَاوَبَةٌ [munāvebet]ten ismdir. Lisānımızda dahi nevbet taʿbīr olunur; "Değirmene gelen nevbetini bekler"; tekūlu: جَاءَتْ نَوْبَتُكَ وَنِيَابَتُكَ

اَلنُّوبُ [en-Nūb] (nūn'un zammıyla) Zengī tāʾifesinden bir fırka ismidir. نُوبِيٌّ [Nūbiyy] müfredidir, رُومٌ [Rūm] ve رُومِيٌّ [Rūmiyy] gibi. Ve

نُوبٌ [nūb] Bal arısına ıtlāk olunur, mekānına ricʿat eder olduğu için. Müfredi نَائِبٌ [nāʾib]dir. Ve

نُوبُ [Nūb] Yemen'de şehr-i Ṣanʿaʾ kazāsında bir karye adıdır.

اَلنِّيَابَةُ [en-niyābet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) نَوْبَةٌ [nevbet] maʿnāsınadır; tekūlu: جَاءَتْ نَوْبَتُكَ وَنِيَابَتُكَ *Miṣbāḥ*'ta نِيَابَةٌ [niyābet] kāʾim-makām olmakla da müfesserdir, lākin müʾellif sükūt eylemiştir.

اَلنُّوبَةُ [en-Nūbet] (nūn'un zammıyla) Ṣaʿīd-i Mıṣr'ın cenūb tarafında vākiʿ bir ülkenin adıdır, karalar vilāyeti taʿbīr olunur; halkı zengīlerdir, Bilāl-i Ḥabeşī oradandır. Ve

نُوبَةُ [Nūbet] Bir sahābiyye ismidir. Ve ʿAbdullāh b. Aḥmed en-Nūbī ve Hibetullāh b. Muḥammed b. Nūbā en-Nūbī muhaddislerdir.

اَلْمَنَابُ [el-menāb] (mīm'in fethiyle) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

مَنَابٌ [menāb] Suya vürūd edecek yola ıtlāk olunur, merciʿ olduğu için.

اَلْإِنَابَةُ [el-inābet] (إِقَامَةٌ [iḳāmet] vezninde) Bir kimseyi āher kimseye kāʾim-makām eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَنَبْتُهُ عَنْهُ فِي كَذَا أَيْ أَقَمْتُهُ فِيهِ مَقَامَهُ Ve merreten baʿde-uhrā rücūʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنَابَ

إِلَيْهِ رَجَعَ مَرَّةً بَعْدَ أُخْرَى Ve terk-i meʿāsī ile dergāh-ı ilāhīye bi'l-ihlās rücūʿ ve tevecc-üh eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَنَابَ إِلَى اللهِ تَعَالَى إِذَا تَابَ

اَلْمُنَاوَبَةُ [el-munāvebet] مُعَاقَبَةٌ [muʿāḳabet] vezninde ve mürādifidir ki merkūb olan dābbenin ensesine binmekte nöbetleşmek maʿnāsınadır; yukālu: نَاوَبَهُ أَيْ عَاقَبَهُ يَعْنِي صَارَ يَرْكَبُ هَذَا عَقِبَهُ وَذَاكَ عَقِبَهُ Şārih gerçi böyle bast eylemiştir, lākin takyīde hācet yoktur, zīrā عُقْبَةٌ [ʿuḳbet] نَوْبَةٌ [nevbet] maʿnāsına olmakla مُعَاقَبَةٌ [muʿāḳabet] ve مُنَاوَبَةٌ [munāvebet] mutlakan bir işte nöbetleşmek maʿnāsına sahīhtir.

اَلْمُنِيبُ [el-munīb] (مُجِيبٌ [mucīb] veznin-de) إِنَابَةٌ [inābet]ten ism-i fāʿildir. Ve

مُنِيبٌ [munīb] Güzel yağışlı, çok ve nāfiʿ yağmura ıtlāk olunur, مَطَرٌ جَوْدٌ [maṭarun cevdun] maʿnāsına. Zāhiren merre-ten baʿde-uhrā rücūʿu mütefeʾil olmak ʿalākasıyladır; yukālu: مَطَرٌ مُنِيبٌ أَيْ جَوْدٌ Ve be-gāyet latīf ve hoşter ve feyz ve tarāvet ve āb u tābı firāvān olan bahār mevsimine ıtlāk olunur; yukālu: رَبِيعٌ مُنِيبٌ أَيْ حَسَنٌ Ve

مُنِيبٌ [Munīb] Bir recül adıdır. Ve Ḍabbe kabīlesine mahsūs bir suyun adıdır.

اَلتَّنَاوُبُ [et-tenāvub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) ʿArablar حِصَاةُ قَسْمٍ [ḥaṣātu ḳasm] ile suyu nöbetle bölüşmek maʿnāsınadır ki fi'l-asl mutlakan nöbetleşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَاوَبُوا عَلَى الْمَاءِ إِذَا تَقَاسَمُوهُ عَلَى حَصَاةِ الْقَسْمِ Ve حَصَاةُ الْقَسْمِ [ḥaṣātu'l-ḳasm] ki مَقْلَةٌ [maḳlet] dahi derler, şol hurde taşlardır ki beriyyede su az olduğu vaktte beynlerinde suyu taksīm eylemeğe mecbūr olmalarıyla o taşları bir kāse içre vazʿ edip onları örtüp kaplayacak mikdārı üzerlerine su dökerler ve herkese o kadarca taksīm ederler.

بَيْتُ نُوبَى [Beyt Nūbā] (طُوبَى [ṭūbā] veznin-de) Filesṭīn eyāletinde bir belde adıdır.

اَلنَّائِبُ [en-nāʾib] نَوْبٌ [nevb] ve نِيَابَةٌ [niyābet] ten ism-i fāʿildir. Ve

نَائِبٌ [nāʾib] Kesīr olan māl u menāla denir, ʿavd ve rücūʿu mültemis olduğuna mebnī; yukālu: خَيْرٌ نَائِبٌ أَيْ كَثِيرٌ

اَلْإِنْتِيَابُ [el-intiyāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Bir kimseye yāhūd bir yere merreten baʿde-uhrā gelmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَابَهُمْ إِنْتِيَابًا إِذَا أَتَاهُمْ مَرَّةً بَعْدَ أُخْرَى

مُنْتَابٌ [Muntāb] (mīm'in zammıyla) Esāmīdendir.

[ن هـ ب]

اَلنَّهْبُ [en-nehb] (nūn'un fethi ve hā'nın sükūnuyla) Gāret ve tālān cihetiyle alı-nan ganīmet mālına denir, masdar ile müsemmādır. Cemʿi نِهَابٌ [nihāb] gelir nūn'un kesriyle; yukālu: أَخَذُوا النَّهْبَ أَيِ الْغَنِيمَةَ Ve

نَهْبٌ [nehb] Masdar olur, mālı gāret ve tālan edip ganīmet almak maʿnāsına; yukālu: نَهَبَ النَّهْبَ وَنَهِبَ نَهَبًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ إِذَا أَخَذَهُ Ve

نَهْبٌ [nehb] Bir güne at oynatıp seğirtmeğe denir, fürsān-ı ʿArab beyninde maʿrūftur. Zāhiren gārete hücūm eder gibi keskin üzengiyle çıkıp seğirttirmek olacaktır. Ve tārāc ve tālān ettikleri māla denir; gerçi ganīmet dahi bu maʿnāyadır, lākin ganīmeti taʿmīm eylemeğe muhtācdır ki tekrārdan tafassī oluna. Ve

نَهْبٌ [nehb] Bir kimseyi sū-i zikr ile lisāna alıp dillemek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki nāmūsunu tārāc etmiş olur; yukālu: نَهَبُوهُ أَيْ تَنَاوَلُوهُ بِلِسَانِهِمْ Ve köpek bir adamın aya-ğı sinirinden kavrayıp kapmak maʿnāsına

istiʿmāl olunur; yukālu: نَهَبَ الْكَلْبُ إِذَا أَخَذَ بِعُرْقُوبِ الْإِنْسَانِ

اَلْإِنْتِهَابُ [el-intihāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi gāret ve tārācla māl-ı ganīmet almak maʿnāsınadır ki kapışmak taʿbīr olunur; yukālu: إِنْتَهَبَ النَّهْبَ إِذَا أَخَذَهُ Ve ʿArablar at kısmı seğirtmekte nihāyet-i meydān ve mesāfeye bir dizginde müstevlī olsa; إِنْتَهَبَ الْفَرَسُ الشَّوْطَ derler, إِسْتَوْلَى عَلَيْهِ maʿnāsına, gūyā ki seğirtmenin mecmūʿunu yāhūd gāyet-i mecāli kendisi igtinām eylemiştir.

اَلنُّهْبَةُ [en-nuhbet] (نُخْبَةٌ [nuḫbet] vezninde) ve

اَلنُّهْبَى [en-nuhbā] (حُبْلَى [ḥublā] vezninde) ve

اَلنُّهَيْبَى [en-nuheybā] (tasgīr bünyesiyle) ve

اَلنُّهَيِّبَى [en-nuheyyebā] (yā-yı müşeddede ile) İsmlerdir, nehb ve yağmaya denir. Kezālik nehb ve yağma olunan māla denir, ānifen نَهْبٌ [nehb] kelimesi tesmiye bi'l-masdar olduğu zikr olunmuştur.

نَهْبَانِ [Nehbān] (tesniye bünyesiyle) Tihāme'de iki dağdır.

اَلتَّنَاهُبُ [et-tenāhub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Mālı gāret ve tālān edip kapışmak maʿnāsınadır. Ve develer cidd ü sürʿatle eşip yürümekle çok yer aldıklarında تَنَاهَبَتِ الْإِبِلُ الْأَرْضَ أَخَذَتْ مِنْهَا بِقَوَائِمِهَا كَثِيرًا derler, maʿnāsına.

اَلْمُنَاهَبَةُ [el-munāhebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi kapışmak maʿnāsınadır. Bundandır ki ʿArablar bir at hem-pāsı olan atla yarışıp tefāvütsüz berāberce seğirtse نَاهَبَ الْفَرَسُ الْفَرَسَ derler, بَارَاهُ فِي حُضْرِهِ maʿnāsına, birisi maglūb olmamakla gūyā ki yekdīgeri nehb eylemiştir. Ve

مُنَاهَبَةٌ [munāhebet] نَهْبٌ [nehb] gibi, bir kimseyi makāle getirip dillemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَاهَبُوهُ أَيْ تَنَاوَلُوهُ بِكَلَامٍ

مُنْهِبٌ [Munhib] (مُنْذِرٌ [munẕir] vezninde) Bir kabīle pederinin adıdır. Ve Zeydu'l-Ḫayl b. Munhib ʿalā-kavlin İbn Muhelhil en-Nehbānī sahābī şāʿirdir.

مِنْهَبٌ [Minheb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ʿUveyye b. Selmā nām kimsenin feresi ismidir. Ve

مِنْهَبٌ [minheb] Be-gāyet yüğrük ata ıtlāk olunur; yukālu: فَرَسٌ مِنْهَبٌ أَيْ فَائِقٌ فِي الْعَدْوِ

نَهِيبٌ [Nehīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

مَنَاهِبُ [Menāhib] (mīm'in fethiyle) حَرُونٌ [ḥarūn] nām feresin neslinden Benī Ṣaʿlebe'ye mahsūs bir feres adıdır.

اَلْمُنْتَهَبُ [el-Munteheb] (مُنْتَخَبٌ [munteḫab] vezninde) Vādi'l-Ḳurā kurbünde bir beldedir.

اَلْمَنْهُوبُ [el-menhūb] Muʿaccelen matlūb olan şeyʾe ıtlāk olunur ki edā ve iʿtā olunmaz ise nehb edecektir; yukālu: هُوَ مَنْهُوبٌ أَيْ مَطْلُوبٌ مُعَجَّلاً Ve bu mecāz-ı evlā kabīlindendir.

[ن ي ب]

اَلنَّابُ [en-nāb] (بَابٌ [bāb] vezninde) Ağızda رَبَاعِيَةٌ [rebāʿiyet]in enselerinde olan dört dişe denir ki azı dişi ve köpek dişi taʿbīr olunur. Ve رَبَاعِيَةٌ [rebāʿiyet] ön dişlerin verāsında olan dört diş olacaktır. Ve نَابٌ [nāb] lafzı müʾennestir. Cemʿi أَنْيُبٌ [enyub] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve أَنْيَابٌ [enyāb] gelir, أَقْوَالٌ [aḳvāl] vezninde ve نُيُوبٌ [nuyūb] gelir, عُيُوبٌ [ʿuyūb] vezninde Ve cemʿü'l-cemʿi أَنَايِيبُ [enāyīb] gelir, أَعَاجِيبُ [eʿācīb] vezninde.

Lākin *Miṣbāḥ*'ta der ki نَابٌ [nāb]-ı insān

müzekkerdir, mā-dām bu ismle zikr olundukça. Pes bu, lafzına nazar edip ve müʾellif سِنٌّ [sinn] maʿnāsını iʿtibār eylemiş olur. Ve İbn Sīnā'dan nakl eder ki bir hayvānda نَابٌ [nāb] ile قَرْنٌ [ḳarn] müctemiʿ olmaz. İntehā. Ve

نَابٌ [nāb] Yaşlı, koca nākaya denir. Bunun cemʿi أَنْيَابٌ [enyāb] gelir ve نُيُوبٌ [nuyūb] gelir ve نِيبٌ [nīb] gelir nūn'un kesriyle. Ve

نَابٌ [Nāb] Esāmīdendir: Nāb b. Ḥuneyf ki ashābdan ʿİtbān b. Mālik'in vālidesi olan Leylā hatunun pederidir. Ve

نَابٌ [nāb] Bir kavm ve cemāʿatin ulusuna ve aʿyān ve mihterine ıtlāk olunur; yukālu: هَذَا نَابُ الْقَوْمِ أَيْ سَيِّدُهُمْ

نَهْرُ نَابٍ [Nehru Nāb] Baġdād'da Evānā nām nāhiye kurbünde bir ırmaktır.

اَلنَّيُّوبُ [en-neyyūb] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Bu dahi yaşlı nākaya denir.

اَلْأَنْيَبُ [el-enyeb] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Azı dişi yoğun ve galīz olan hayvāna denir; yukālu: كَلْبٌ أَنْيَبُ أَيْ غَلِيظُ النَّابِ

اَلنَّيْبُ [en-neyb] (عَيْبٌ [ʿayb] vezninde) Bir kimsenin azı dişine vurmak yā dokunmak maʿnāsınadır; tekūlu: نِبْتُهُ نَيْبًا أَيْ أَصَبْتُ نَابَهُ

اَلتَّنْيِيبُ [et-tenyīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesnenin huşūnet ve mülāyemetini idrāk için azı dişiyle ısırıp yoklamak maʿnāsınadır; yukālu: نَيَّبَ السَّهْمَ إِذَا عَجَمَ عُودَهُ وَأَثَّرَ فِيهِ بِنَابِهِ Ve nāka kocamak maʿnāsınadır; yukālu: نَيَّبَتِ النَّاقَةُ إِذَا هَرِمَتْ Ve nebāt köklenmek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki azı dişleri gibi kök salmaktan ʿibārettir; yukālu: نَيَّبَ النَّبْتُ إِذَا خَرَجَتْ أُرُومَتُهُ

اَلتَّنَيُّبُ [et-teneyyub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi nebāt köklenip oyumlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَيَّبَ النَّبْتُ بِمَعْنَى نَيَّبَ

ذُو ٱلْأَنْيَابِ [Ẕu'l-Enyāb] Ḳays b. Maʿdīkereb ve Suheyl b. ʿAmr b. ʿAbduş-şems hazerātının lakablarıdır, radıyallāhu ʿanhumā.

FASLU'L-VĀV
(فَصْلُ الْوَاوِ)

[و أ ب]

اَلْوَأْبُ [el-veʾb] (vāv'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) İçerisi vāsiᶜ büyük çanağa ve kavataya denir; Ve kunt ve sıkı olduğu hālde cüst ve hafīf olan at ve katır ve eşek tırnağına denir; ᶜalā-kavlin çanak gibi ortası çukurca ve cirmi dāʾireli ve ᶜazīm olmakla bastığı yeri tabanlayıp haylice yer tutar ola yāhūd ceyyidü'l-kadr olan tırnağa denir ki ne vāsiᶜ ve ᶜarīz ve ne teng ve sagīr ola, yaᶜnī muᶜtedil ve yakışıklı ola. Ve

وَأْبٌ [veʾb] Bir kimseden pek utanıp şermsār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَأَبَ مِنْهُ إِبَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا اسْتَحْيَا مِنْهُ وَانْقَبَضَ İşbu إِبَةٌ kelimesinin aslı وَأْبٌ [veʾb] idi, وَعْدٌ [vaᶜd] ve عِدَةٌ [ᶜidet] gibi; āhirinde hāʾ vāv'dan bedeldir. Ve

وَأْبٌ [veʾb] İri ve dızman deveye denir.

اَلْوَأْبَةُ [el-veʾbet] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Baᶜzı kayalarda olan hılkī oyma çukura denir ki içinde yağmur suyu irkilir. Ve derin ve içerisi vāsiᶜ olan kuyuya denir; ᶜalā-kavlin hemān derin olan kuyuya denir.

اَلْمُوئِبَاتُ [el-mūʾibāt] (mīm'in zammıyla مُوعِبَاتٌ [muᶜibāt] vezninde) Fezāhat ve rüsvālığı ve züll ve ᶜārı mūcib olan aᶜmāl ve hālāta denir, مُخْزِيَاتٌ [muḫziyāt] maᶜnāsına. Ve bu إِيئَابٌ [īʾāb] kelimesinden ism-i fāᶜildir; yukālu: أَتَى بِالْمُوئِبَاتِ أَيِ الْمُخْزِيَاتِ

اَلْإِيئَابُ [el-ʾīāb] (إِيجَابٌ [īcāb] vezninde) Bir kimseye şerm ve hayā olunacak bir iş etmek maᶜnāsınadır; ᶜalā-kavlin darıltmak ve ᶜalā-reʾyin bir hācet-mendi züll ü hakāretle redd eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْأَبَهُ إِيئَابًا إِذَا فَعَلَ بِهِ فِعْلاً يُسْتَحْيَى مِنْهُ أَوْ أَغْضَبَهُ أَوْ رَدَّهُ عَنْ حَاجَتِهِ بِخِزْيٍ وَيُقَالُ فِيهِ أَثْأَبَهُ بِالثَّاءِ Şārihin beyānına göre bunun aslı أَوْأَبَ idi, vāv tā'ya kalb olundu.

اَلْإِبَةُ [el-ibet] (عِدَةٌ [ᶜidet] vezninde) ve

اَلتُّؤَبَةُ [et-tuʾebet] (تُؤَدَةٌ [tuʾedet] vezninde) ve

اَلْمَوْئِبَةُ [el-mevʾibet] (مَوْهِبَةٌ [mevhibet] vezninde) İsmlerdir, rüsvālık ve hizy ve züll ve ᶜār ve hayā maᶜnāsınadır; yukālu: مَا فِيهِ إِبَةٌ وَتُؤَبَةٌ وَمَوْئِبَةٌ أَيْ خِزْيٌ وَعَارٌ وَحَيَاءٌ Kāle fi'l-*Esās* مَا طَعَامُكَ بِطَعَامٍ تُؤَبَةٍ أَيْ لاَ يُسْتَحْيَى مِنْهُ Pes إِبَةٌ [ibet] kelimesi masdar ve ism olur.

اَلْإِتْآبُ [el-ittiʾāb] (tā-yı müşeddede ile إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir kimseden utanıp hor ve hacil olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِتَّأَبَ مِنْهُ إِذَا خَزِيَ وَاسْتَحْيَا Bunun aslı إِوْتَأَبَ [ivteʾebe] idi.

اَلْوَأَبُ [el-veʾeb] (fethateynle) Darılmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَئِبَ الرَّجُلُ وَأَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَضِبَ ve yukālu: أَوْأَبَهُ غَيْرُهُ أَيْ أَغْضَبَهُ كَمَا ذُكِرَ

اَلْوَئِيبَةُ [el-veʾībet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] vezninde) Dibi derin ve çukur olan tencereye denir; yukālu: قِدْرٌ وَئِيبَةٌ أَيْ قَعِيرَةٌ

[و ب ب]

اَلْوَبُّ [el-vebb] (vāv'ın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Cenk hengāmında düşman üzere hamle ve hücūm eylemeğe yapınmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَبَّ الرَّجُلُ وَبًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَهَيَّأَ لِلْحَمْلَةِ فِي الْحَرْبِ

اَلْوَبْوَبَةُ [el-vebvebet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) وَبٌّ [vebb] maᶜnāsınadır; yukālu: وَبْوَبَ بِمَعْنَى وَبَّ

[و ت ب]

اَلْوَتْبُ [el-vetb] (vāv'ın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Bir yerde münfekk olmamak vech üzere sābit ve pāyidār olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَتَبَ بِالْمَكَانِ وَتْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ثَبَتَ بِهِ فَلَمْ يَزَلْ

[و ث ب]

اَلْوَثْبُ [el-veṯb] (vāv'ın fethi ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla) ve

اَلْوَثَبَانُ [el-veṯebān] (fetehātla) ve

اَلْوُثُوبُ [el-vuṯūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْوِثَابُ [el-viṯāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْوَثِيبُ [el-veṯīb] (نَحِيبٌ [neḥīb] vezninde) Sıçramak ve atlamak, pertāv maʿnāsınadır; yukālu: وَثَبَ الرَّجُلُ وَثْبًا وَوَثَبَانًا وَوُثُوبًا وَوِثَابًا وَوَثِيبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا طَفَرَ Ve

وَثْبٌ [veṯb] ve

وُثُوبٌ [vuṯūb] Ḥimyer kabīlesi lügatinde oturmak, قُعُودٌ [ḳuʿūd] maʿnāsınadır; yukālu: وَثَبَ إِذَا قَعَدَ

Mütercim der ki ricāl-i ʿArabdan bir kimse mülūk-i Ḥimyer'den birine sefāretle vüfūd edip ittifākī o hengāmda melik-i mezbūr bir cebel-i şāhik zirvesinde vākiʿ bir bülend yalçın kaya üzere havās ve nüdemāsıyla ārām üzere olmakla merkūmu mekān-ı mezbūrda huzūruna ihzār ve lügatleri üzere ثِبْ diye kuʿūduna emr ve işāret eyledikte, merkūm lügat-ı Ḥimyerī'ye vākıf olmamakla طَفْرَةٌ [ṭafret] maʿnāsına haml edip: "لَتَجِدُنِي أَيُّهَا الْمَلِكُ مِطْوَاعًا" deyip hemān o ser be-felek kayadan aşağıya sıçramakla hurd haşhāş olmuştur. Melik bu hāli müşāhede eyledikte huzzārdan istifsār edip onlar da sebebini beyān eylemekle: "لَيْسَ عِنْدَنَا عَرَبِيَّةٌ كَعَرَبِيَّتِهِمْ مَنْ دَخَلَ ظَفَارَ حَمَّرَ" Yaʿnī "Bizim lügatimiz onların lügatine muvāfık olmamakla minbaʿd bizim pāyitahtımız olan Ẓafār nām beldeye gelenler Ḥimyer lisānı üzere tekellüm eylesinler" dedi. Zikr olunan ثِبْ [ṯib] kelimesi ṯā'nın kesriyle وُثُوبٌ [vuṯūb] dan fiʿl-i emrdir. İntehā.

اَلْوِثَابُ [el-viṯāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Taht ve serīr maʿnāsınadır. Ve döşeğe denir, فِرَاشٌ [firāş] maʿnāsına; ʿalā-kavlin مَقَاعِدُ [meḳāʿid] maʿnāsınadır ki nişīmengāhlardır. Bu sūrette وِثَابٌ [viṯāb] kelimesi cemʿ olur.

اَلْمَوْثَبَانُ [el-mevṯebān] (مَرْتَبَانٌ [mertebān] vezninde) Şol pādişāha ve emīre denir ki yerinde oturup gazā ve cenk ve cihāda gitmez ola; yukālu: لَهُمْ مَوْثَبَانٌ أَيْ مَلِكٌ يَقْعُدُ وَلَمْ يَغْزُ

اَلْمِيثَبُ [el-mīṯeb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Düz ve yumuşak yere denir, أَرْضٌ سَهْلَةٌ [arḍun sehletun] maʿnāsına. Ve sıçragan adama denir, رَجُلٌ قَافِزٌ [reculun ḳāfizun] maʿnāsına; ekserī atlara vasf olur. Ve dāʾimā oturmağa mülāzemet eden kişiye denir. Ve tepe gibi yüksekçe yere denir. Ve

مِيثَبٌ [Mīṯeb] Ḥicāz'da ʿUbāde kabīlesine mahsūs bir su adıdır. Ve Necd ülkesinde ʿUḳayl kabīlesine mahsūs bir su adıdır. Ve Medīne-i münevvere'de Server-i asfiyāʾ ʿaleyhi's-salātu ve's-selām hazretleri sadakātından bir māl adıdır. Şārihin beyānına göre Medīne'de Muḫayrīḳ nām yehūdī şeref-yāb-ı İslām olduktan sonra taraf-ı Hazret-i Muṣṭafavī'ye yedi kıṭʿa bostān vasiyyet eylemişti ki bunlardır: 1.أَعْرَافٌ[Aʿrāf] 2. صَافِيَةٌ [Ṣāfiyet] 3. زَلَالٌ [Zelāl] 4. بُرْقَةُ [Burḳat] 5.مِيثَبٌ[Mīṯeb] 6. حَسْنَى [Ḥasnā] 7. مَشْرَبَةُ أُمِّ إِبْرَاهِيمَ [Meşrebetu

Ummi İbrāhīm]dir. Baʿde'z-zabt vakf buyurdular. Ve

مِيثَبٌ [Mīs̱eb] Mekke-i mükerreme'de Ġadīru Ḫumm yanında bir mevziʿ adıdır. Ve

مِيثَبٌ [mīs̱eb] Küçük nehre denir, جَدْوَلٌ [cedvel] maʿnāsına.

مَوْثِبٌ [Mevs̱ib] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde ve مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلتَّوْثِيبُ [et-tevs̱īb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseyi minder yāhūd yastık üzere oturtmak maʿnāsınadır; yukālu: وَثَّبَهُ تَوْثِيبًا إِذَا أَقْعَدَهُ عَلَى وِسَادَةٍ Ve bir kimse oturmak için pīş-gāhına minder yāhūd yastık bırakmak maʿnāsınadır; yukālu: وَثَّبَهُ وِسَادَةً إِذَا طَرَحَهَا لَهُ يَعْنِي لِيَقْعُدَ عَلَيْهَا

اَلْمُوَاثَبَةُ [el-muvās̱ebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Kedi gibi birbirinin üzerine atılıp sıçramak maʿnāsınadır, nizāʿ ve kavga hengāmında olur; yukālu: وَاثَبَهُ إِذَا سَاوَرَهُ

اَلتَّوَثُّبُ [et-teves̱s̱ub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir kimsenin mālına bi-gayr-i hakkin istīlā eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; tekūlu: تَوَثَّبَ فُلَانٌ فِي ضَيْعَتِي أَيِ اسْتَوْلَى عَلَيْهَا ظُلْمًا

اَلثُّبَةُ [eṣ-ṣubet] (ṣā'nın zammıyla حُمَةٌ [ḥumet] vezninde) Gürūh ve cemāʿat maʿnāsınadır; yukālu: ثُبَةٌ مِنَ النَّاسِ أَيْ جَمَاعَةٌ Garībdir ki *Şāfiye*'de ثُبَةٌ [ṣubet] kelimesinin aslı ثُبِيَةٌ [ṣubyet] olmak üzere müsebbettir ki "ث،ب،ي" māddesindendir, cemʿ maʿnāsınadır. Müʾellif dahi muʿtell bābında mādde-i mezkūrede resm eylemişken işbu "و،ث،ب" māddesinde dahi sebt eylemiştir; fe'l-yunzar. Asl cemʿ maʿnāsına تَثْبِيَةٌ [teṣbiyet] mevzūʿ olmakla ثُبَةٌ [ṣubet] ondan iştikāk-ı kebīr cihetiyle meʾhūz olur ve bunun aslı ثَبْيٌ idi. Ve Cevherī bunu ثَوْبٌ māddesinde dahi resm ve mecmaʿ-ı māʾ olan vasat-ı havz maʿnāsından meʾhūz olduğunu işrāb ve aslı ثَوْبٌ olup āhirindeki hāʾ vāv-ı mahzūfeden ʿivaz olduğunu tasrīh eylemiştir.

اَلْوَثَبَى [el-veṣebā] (جَمَزَى [cemezā] veznince) Pek sıçrayıcı ve pertāv edici hayvāna denir; yukālu: فَرَسٌ وَثَّابَةٌ وَثَبَى أَيْ وَنَّابَةٌ

[و ج ب]

اَلْوُجُوبُ [el-vucūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْجِبَةُ [el-cibet] عِدَةٌ [ʿidet] vezninde ki aslı وَجْبٌ [vecb]dir, وَعْدٌ [vaʿd] ve عِدَةٌ [ʿidet] gibi, lāzım olmak maʿnāsınadır ki murād sübūt ve temekkün vechiyle lāzım olmaktan ʿibārettir; yukālu: وَجَبَ الشَّيْءُ وُجُوبًا وَجِبَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا لَزِمَ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānı üzere وُجُوبٌ [vucūb] māddesi sukūt ve vukūʿ maʿnāsına mevzūʿdur.

اَلْوَجْبَةُ [el-vecbet] (vāv'ın fethi ve cīm'in sükūnuyla) Düşmek maʿnāsınadır; yukālu: وَجَبَ الشَّيْءُ يَجِبُ وَجْبَةً إِذَا سَقَطَ Ve

وَجْبَةٌ [vecbet] İsm olur, gürültü ile yıkılıp düşmeğe, ʿalā-kavlin yıkılıp düşen şeyʾin gürültüsüne ve āvāzına denir, münhedim olan binā gürültüsü gibi; tekūlu: سَمِعْتُ لِلْحَائِطِ وَجْبَةً أَيْ سَقْطَةً مَعَ الْهِدَّةِ أَوْ صَوْتُ السَّاقِطِ Ve

وَجْبَةٌ [vecbet] Leyl ve nehārda hemān bir öğün taʿām ekl eylemeğe denir; ʿalā-kavlin yirmi dört sāʿatte bir vakti mahsūs öğün edip ertesi vakt-i mezbūrda ekl-i taʿām eylemeğe denir, meselā her gün kuşluk vaktine tahsīs edip kuşluktan kuşluğa öğün eylemek gibi; yukālu: هُوَ يَأْكُلُ الْوَجْبَةَ أَيِ الْأَكْلَةَ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ مَرَّةً أَوْ أَكْلَةً فِي الْيَوْمِ إِلَى مِثْلِهَا مِنَ الْغَدِ

اَلْوَجْبُ [el-vecb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) ve

اَلْوُجُوبُ [el-vucūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] veznin-

de) Güneş gurūb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَجَبَتِ الشَّمْسُ وَجْبًا وَوُجُوبًا إِذَا غَابَتْ Ve göz çukurlanıp içeri batmak maʿnāsınadır; yukālu: وَجَبَتِ الْعَيْنُ إِذَا غَارَتْ Ve bir nesneyi yā bir kimseyi bir nesneden redd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَجَبَهُ عَنْهُ إِذَا رَدَّهُ Ve her gün bir öğün taʿām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَجَبَ فُلَانٌ إِذَا أَكَلَ أَكْلَةً وَاحِدَةً فِي النَّهَارِ Ve ölmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: وَجَبَ فُلَانٌ إِذَا مَاتَ ve

وَجْبٌ [vecb] Şol nākaya denir ki memesinde ağız münʿakid olup nüzūl ve idrār eylemeye. Ve teke derisinden yapılmış büyük tuluma denir. Cemʿi وِجَابٌ [vicāb] gelir vāv'ın kesriyle. Ve

وَجْبٌ [vecb] Ahmak ve sebük-magz kimseye denir. Ve korkak, cebān kişiye denir. Ve ok yarışmakta miyāneye vazʿ ve taʿyīn olunan ödüle denir.

اَلْإِيجَابُ [el-īcāb] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi vācib ve lāzım kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْجَبَهُ أَيْ أَلْزَمَهُ ve yukālu: أَوْجَبَ لَكَ الْبَيْعَ أَيْ أَلْزَمَهُ لَكَ Burada nüshaların mecmūʿu أَوْجَبَ لَكَ الْبَيْعَ مُوَاجَبَةً وَوِجَابًا ʿibāretiyle mersūm olup şārihler dahi tasaddī eylememiştir. Baʿdehu *Lisānu'l-ʿArab* ve sāʾir meʾhazlara mürācaʿat olundukta cümlesinde أَوْجَبَهُ إِيجَابًا وَوَاجَبَهُ مُوَاجَبَةً وَوِجَابًا ʿibāretiyle mesbūt olmakla *Ḳāmūs* nüshalarında sakta vākiʿ olduğu mütebeyyen oldu. Pes mufāʿalet vezninde مُوَاجَبَةٌ [muvācebet] ve وِجَابٌ [vicāb] dahi إِيجَابٌ [īcāb] maʿnāsına olur. Ve

إِيجَابٌ [īcāb] Bir kimse cennete yāhūd cehenneme müstehak olacak ʿamel işlemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْجَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى بِالْمُوجِبَةِ مِنَ الْحَسَنَاتِ أَوِ السَّيِّئَاتِ لَهُ الْجَنَّةَ أَوِ النَّارَ Ve bir kimsenin havf u endīşe gibi hālet ilkāsıyla yüreğini oynatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْجَبَ اللهُ قَلْبَهُ أَيْ أَخْفَقَهُ Ve her gün bir öğün taʿām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْجَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ أَكْلَةً وَاحِدَةً فِي النَّهَارِ

اَلتَّوْجِيبُ [et-tevcīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi lāzım ve vācib kılmak maʿnāsınadır; yukālu: وَجَّبَهُ عَلَيْهِ تَوْجِيبًا إِذَا أَلْزَمَهُ Ve günde bir öğün taʿām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَجَّبَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ أَكْلَةً وَاحِدَةً فِي النَّهَارِ Ve bir kimse evlād u ʿayālini yāhūd atını günde bir öğün taʿām ve ʿalef ekline alıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: وَجَّبَ عِيَالَهُ وَفَرَسَهُ إِذَا عَوَّدَهُمْ أَكْلَةً وَاحِدَةً فِي النَّهَارِ Ve koyun ve nāka makūlesini yirmi dört sāʿatte bir kerre sağmak maʿnāsınadır; yukālu: وَجَّبَ النَّاقَةَ إِذَا لَمْ يَحْلُبْهَا فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ إِلاَّ مَرَّةً وَاحِدَةً Ve yorulup dermānde kalmak maʿnāsınadır; yukālu: وَجَّبَتِ الْإِبِلُ إِذَا أَعْيَتْ Ve nākanın memesinde ağız münʿakid olmak maʿnāsınadır ki idrār ve nüzūl eylemez olur; yukālu: وَجَّبَ اللَّبَأُ فِي ضَرْعِ النَّاقَةِ إِذَا انْعَقَدَ

اَلْإِسْتِيجَابُ [el-istīcāb] İstihkāk maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْجَبَهُ أَيِ اسْتَحَقَّهُ

اَلْوَجِيبَةُ [el-vecībet] وَظِيفَةٌ [vaẓīfet] vezninde ve mürādifidir; yukālu: هِيَ وَجِيبَتُهُ أَيْ وَظِيفَتُهُ Ve bir kimsenin bi'l-iştirāʾ müstehak olduğu şeyʾ-i müşterāya ıtlāk olunur. Meselā bir kimse yüz keyl mikdārı buğday iştirā edip ceste ceste cümle-i müşterāsını kabz ile tamāmen ahz ve istīfā eyledikte قَدِ اسْتَوْفَيْتَ وَجِيبَتَكَ derler.

اَلْمُوجِبَةُ [el-mūcibet] (mīm'in zammı ve cīm'in kesriyle) Aʿmāl-i seyyiʾeden ve aʿmāl-i haseneden şol kebīre ve ʿazīmeye ıtlāk olunur ki cehenneme yāhūd cennete duhūlü mūcib ve müstelzim ola; yukālu: هَذِهِ مُوجِبَةٌ وَهِيَ الْكَبِيرَةُ مِنَ الذُّنُوبِ وَمِنَالْحَسَنَاتِ الَّتِي تُوجِبُ النَّارَ أَوِ الْجَنَّةَ

اَلْوَجْبُ [el-vecb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) ve

اَلْوَجِيبُ [el-vecīb] (نَحِيبٌ [neḥīb] vezninde) ve

اَلْوَجَبَانُ [el-vecebān] (hārekātla) Yürek oynamak maʿnāsınadır; yukālu: وَجَبَ الْقَلْبُ وَجْبًا وَوَجِيبًا وَوَجَبَانًا إِذَا خَفَقَ

اَلْمُوَجِّبُ [el-muveccib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Bu dahi memesinde ağız münʿakid olmakla idrār eylemeyen nākaya denir.

اَلْوَجَّابُ [el-veccāb] (teşdīd-i cīm'le شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْوَجَّابَةُ [el-veccābet] (kezālik teşdīd-i cīm'le عَلاَّمَةٌ [ʿallāmet] vezninde) Korkak ve cebān kişiye denir.

اَلْوُجُوبَةُ [el-vucūbet] (vāv'ın zammıyla) Korkak olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَجُبَ الرَّجُلُ وُجُوبَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ وَجَّابًا أَيْ جَبَانًا

مُوجِبٌ [Mūcib] (مُوسِرٌ [mūsir] vezninde) Ḳuds-i şerīf ile Belḳāʾ miyānında bir belde adıdır. Ve şehr-i muharremü'l-harāmın ism-i kadīmidir.

اَلْوِجَابُ [el-vicāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Su irkilip eğlenecek yerlere denir, مَنَاقِعُ الْمَاءِ [menāḳiʿu'l-māʾ] maʿnāsına. Müʾellif müfredinden sükūt eylemiştir.

[و ح ب]

اَلْوُحَابُ [el-vuḥāb] (ḥā-yı mühmele ile غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Deve kısmına mahsūs bir ʿillet adıdır ki mühliktir.

[و د ب]

اَلْوَدَبُ [el-vedeb] (vāv'ın ve dāl'ın fethiyle) Sū-i hāl maʿnāsınadır ki bir kimsenin hāli muztarib ve perīşān olmaktan ʿibārettir; yukālu: هُوَ عَلَى وَدَبٍ أَيْ سُوءِ الْحَالِ

[و ذ ب]

اَلْوِذَابُ [el-viẕāb] (ẕāl-ı muʿceme ile جِرَابٌ [cirāb] vezninde) Şol işkenbelere ve bağırsaklara denir ki Aʿrāb tāʾifesi içlerine süt vazʿ edip baʿde vaktin pāre pāre doğrayıp ekl ederler. Ve işbu وِذَابٌ [viẕāb] kelimesinin müfredi mesmūʿ değildir. Ve

وِذَابٌ [viẕāb] Azık çantasının kulplarına denir.

[و ر ب]

اَلْوَرْبُ [el-verb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Vahşī cānver inine denir. Ve bedende iki eyegü kemiklerinin aralığına denir. Ve ʿuzv ve endām maʿnāsınadır. Ve فِتْرٌ [fitr] maʿnāsınadır ki baş parmakla سَبَّابَةٌ [sebbābet] parmak açıldıkta hāvī olduğu mikdārdır ki سُرَّةٌ [surret] taʿbīr olunur. Ve dübüre denir, إِسْتٌ [ist] maʿnāsına. Ve fāre ve ʿakreb yuvalarının ağızına denir. Cemʿi أَوْرَابٌ [evrāb] gelir.

اَلْوَرْبَةُ [el-verbet] (حَرْبَةٌ [ḥarbet] vezninde) Bu dahi göte denir,إِسْتٌ[ist] gibi.

اَلْوِرْبُ [el-virb] (vāv'ın kesriyle) إِرْبٌ [irb] kelimesinde lügattir ki ʿuzv ve endāma denir.

اَلْوَرِبُ [el-verib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Fāsid ve tebāh olmuş nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ وَرِبٌ أَيْ فَاسِدٌ Ve gevşek ve salkı buluta denir ki feyz ve matarı meʾmūl olmaya; yukālu: سَحَابٌ وَرِبٌ أَيْ مُسْتَرْخٍ لاَ يُمْطِرُ Ve fāsid damara denir.

اَلتَّوْرِيبُ [et-tevrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Muglak olmayan maʿārīz ve kināyātla bir nesneden tevriye ve īhām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَرَّبَ عَنِ الشَّيْءِ إِذَا وَرَّى عَنْهُ بِالْمُعَارَضَاتِ الْمُبَاحَاتِ Burada مُبَاحَاتٌ kelimesi keşf ve izhār maʿnāsına olan بَوْحٌ

[bevḥ]tendir. Bu mādde ve sāʾiri fesād maʿnāsındandır.

اَلْوَرَبُ [el-vereb] (fethateynle) Bir nesne fāsid ve tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَرِبَ الشَّيْءُ وَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَسَدَ Hālen lisānımızda bir tarafa doğru kaçık ve māʾil olan şeyʾe vereb taʿbīrimiz işbu fesād maʿnāsındandır.

اَلْمُوَارَبَةُ [el-muvārebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimseye reng ve hīle ve dūbāra eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَارَبَهُ أَيْ دَاهَاهُ وَخَاتَلَهُ Ve bu müşāreket için olur.

[و ز ب]

اَلْوُزُوبُ [el-vuzūb] (zā-yı muʿceme ile) Akmak maʿnāsınadır; yukālu: وَزَبَ الْمَاءُ وُزُوبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَالَ

اَلْمِيزَابُ [el-mīzāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] veznince) وُزُوبٌ [vuzūb] lafzından ism-i ālettir, oluğa denir, nāv-dān maʿnāsına. Baʿzılar ʿindinde bu Fārisīden muʿarrebdir, yaʿnī mīm'den sonra hemze ile taʿrīb olunmuştur. Fārisīde "mīz āb", مِيزْ آبْ tercemesidir ki "suyu tebevvül eyle" demektir, zīrā mīz kelimesi işemek maʿnāsına olan mīzīden lafzından emr-i hāzırdır. Baʿdehu mezc edip mīz-āb dediler. Bu cihetten cemʿinde مَآزِيبُ [meʾāzīb] dediler, hemze ile.

Şārih der ki cemʿinde مَيَازِيبُ [meyāzīb] dahi vāriddir. Kaldı ki وُزُوبٌ [vuzūb] cereyān maʿnāsına olduktan sonra birkaç kat tekellüfe ne hācettir. Müʾellif bunu "أ،ز،ب" māddesinde dahi zikr eyledi.

اَلْوَزَّابُ [el-vezzāb] (teşdīd-i zā ile كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Uz uğruya denir, لِصٌّ حَاذِقٌ [liṣṣun ḥāẕiḳun] maʿnāsına ki su gibi akar; yukālu: لِصٌّ وَزَّابٌ أَيْ حَاذِقٌ

اَلْإِيزَابُ [el-īzāb] (إِيجَابٌ [īcāb] vezninde) Gezip yürümek maʿnāsınadır ki وُزُوبٌ [vuzūb]dan meʾhūzdur; yukālu: أَوْزَبَ فِي الْأَرْضِ إِذَا ذَهَبَ فِيهَا

[و س ب]

اَلْوِسْبُ [el-visb] (vāv'ın kesri ve sīn'in sükūnuyla) Ota denir, giyāh ve nebāt maʿnāsına.

اَلْوَسْبُ [el-vesb] (وَعْدٌ [vaʿd] vezninde) Yerin nebātı çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَسَبَتِ الْأَرْضُ وَسْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَثُرَ عُشْبُهَا Ve

وَسْبٌ [vesb] Şol tahtalara denir ki kuyunun aşağısının toprağı gevşek ve dökülgen olmakla dibine çatılır, tā ki toprağı zabt edip dökülmesine māniʿ ola. Buna Mışır halkı خَرِيزَةٌ [ḫarrīzet] derler, bizim diyārlarda hareze derler. Nihāyet o diyārlarda taştan ederler. Ve bu, göz kuyularda olmaz. Ve وَسْبٌ [vesb] lafzının cemʿi وُسُوبٌ [vusūb] gelir.

اَلْوَسَبُ [el-veseb] (fethateynle) Bir nesne kīrlenmek maʿnāsınadır; yukālu: وَسِبَ الثَّوْبُ وَسَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا وَسِخَ

اَلْإِيسَابُ [el-īsāb] (hemzenin kesriyle) Yer otlu olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْسَبَتِ الْأَرْضُ بِمَعْنَى وَسَبَتْ

اَلْمُوسِبُ [el-mūsib] (مُوسِرٌ [mūsir] vezninde) Yünü çok olan koça ıtlāk olunur; yukālu: كَبْشٌ مُوسِبٌ أَيْ كَثِيرُ الصُّوفِ

اَلْمِيسَابُ [el-mīsāb] (مِيزَابٌ [mīzāb] veznince) İki sülsü mikdārı رُطَبٌ [ruṭab] olmuş hurmā koruğuna denir, مُجَزَّعُ الرُّطَبِ [mucezzaʿu'r-ruṭab] maʿnāsına.

وَسْبَى [vesbā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Benū Suleym kabīlesine mahsūs bir su adıdır.

[و ش ب]

اَلْوَشْبُ [el-veşb] (vāv'ın fethi ve şīn-i muᶜcemenin sükūnuyla) Kabuğu kalın olan meyveye denir. Ve bu ᶜArabların تَمْرَةٌ وَشْبَةٌ kavllerinden meʾhūzdur ki غَلِيظُ اللِّحَاءِ [ġalīẓu'l-liḥāʾ] maᶜnāsınadır.

اَلْأَوْشَابُ [el-evşāb] (hemzenin fethiyle) Ecnās-ı muhtelifeden müctemiᶜ fürū-māye levend makūlesi nāsa denir, أَوْبَاشٌ [evbāş] ve أَخْلَاطٌ [aḫlāṭ] maᶜnāsına. Ve وِشْبٌ [vişb] müfredidir vāv'ın kesriyle; yukālu: هُمُ الْأَوْشَابُ بَلِ الْأَخْشَابُ أَيِ الْأَوْبَاشُ وَالْأَخْلَاطُ

[و ص ب]

اَلْوَصَبُ [el-vaṣab] (vāv'ın ve ṣād'ın fethiyle) Derd ve maraza denir. Cemᶜi أَوْصَابٌ [evṣāb] gelir; yukālu: بِهِ وَصَبٌ أَيْ مَرَضٌ Ve

وَصَبٌ [veṣab] Masdar olur, hasta ve derdnāk olmak maᶜnāsına; yukālu: وَصِبَ الرَّجُلُ وَصَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا مَرِضَ

اَلتَّوْصِيبُ [et-tevṣīb] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ve

اَلتَّوَصُّبُ [et-tevaṣṣub] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznninde) Bunlar da hastalanıp rencūr ve derd-nāk olmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَصَّبَ الرَّجُلُ وَتَوَصَّبَ بِمَعْنَى وَصِبَ

اَلْإِيصَابُ [el-īṣāb] (إِيجَابٌ [īcāb] vezninde) وَصَبٌ [veṣab] maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْصَبَ بِمَعْنَى وَصَبَ ve hasta kılmak maᶜnāsına müteᶜaddī olur; yukālu: أَوْصَبَهُ اللهُ تَعَالَى أَيْ أَمْرَضَهُ Ve bir nesne üzere müdāvemet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْصَبَ الْقَوْمُ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا ثَابَرُوهُ Ve bir kimsenin ᶜilletli ve marazlı evlādı olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْصَبَ الرَّجُلُ إِذَا وُلِدَ لَهُ أَوْلَادٌ وَصَابَى Ve nākanın şahm ve bedenine yaᶜnī kuvvetine ᶜavārız sebebiyle halel gelmeyip ᶜalā-hālihi sābit ve ber-karār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْصَبَتِ النَّاقَةُ الشَّحْمَ إِذَا ثَبَتَ شَحْمُهَا Gerçi nüshalarda bu resme mersūmdur, lākin ümmehāt-ı sāʾirede ve *Esās*'ta وَصَبَ شَحْمُ النَّاقَةِ وَلَبَنُهَا أَيْ دَامَ وَأَوْصَبَتِ النَّاقَةُ وَوَاصَبَتْ فَهِيَ مُوصِبَةٌ ᶜunvānında merkūm olmakla müdāvemet maᶜnāsından meʾhūz olmuş olur. Nüshalarda müteᶜaddī ᶜunvānıyla olduğundan muztarib olmak gālibdir. Ve

إِيصَابٌ [īṣāb] Mutlakan bir nesne dāʾim ve pāyidār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْصَبَ الشَّيْءُ إِذَا دَامَ وَثَبَتَ

اَلْوَصِبُ [el-vaṣib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Hasta ve marīz olan kişiye denir. Cemᶜi وَصَابَى [veṣābā] gelir, وَجِعٌ [veciᶜ] ve وَجَاعَى [vecāᶜā] gibi ve وِصَابٌ [viṣāb] gelir, وِجَاعٌ [vicāᶜ] gibi.

اَلْوُصُوبُ [el-vuṣūb] (وُجُوبٌ [vucūb] veznninde) Dāʾim ve sābit olmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَصَبَ الشَّيْءُ وُصُوبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا دَامَ وَثَبَتَ Ve bir işin üzerine olup ona güzelce takayyüd ve ihtimām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: وَصَبَ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا وَاظَبَ وَأَحْسَنَ الْقِيَامَ عَلَيْهِ

اَلْوَاصِبَةُ [el-vāṣibet] (وَاجِبَةٌ [vācibet] vezninde) Be-gāyet baᶜīd olan mefāzeye ıtlāk olunur ki gitmekle müntehī olmaya. Devām maᶜnāsından meʾhūzdur; yukālu: مَفَازَةٌ وَاصِبَةٌ أَيْ بَعِيدَةٌ جِدًّا

اَلْوَصْبُ [el-vaṣb] (نَصْبٌ [naṣb] vezninde) Serçe parmak yanındaki adsız parmaktan sebbābeye gelince aralığa denir, orta parmak ve aralıkları dāhildir.

اَلْمُوَصَّبُ [el-muvaṣṣab] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Kesīrü'l-evcāʾ olan insān ve hayvāna denir.

[و ط ب]

اَلْوَطْبُ [el-vaṭb] (vāv'ın fethi ve ṭā'nın

sükūnuyla) Süt tulumuna denir ki iki yaşında ve ondan ziyādece olan koyunun derisinden yaptıklarıdır, niteki kuzu derisinden olana شَكْوَةٌ [şekvet] denir. وَطْبٌ [vaṭb] lafzının cemʿi أَوْطُبٌ [evṭub] gelir ve أَوْطَابٌ وِطَابٌ [viṭāb] gelir vāv'ın kesriyle ve أَوْطَابٌ [evṭāb] gelir. Ve cemʿü'l-cemʿi أَوَاطِبُ [evāṭib] gelir. Ve

وَطْبٌ [vaṭb] Künde ve dürüşt-endām ve nā-tırāş kimseye ıtlāk olunur. Ve iri memeye ıtlāk olunur ki tulum gibi olur.

اَلْوَطْبَاءُ [el-vaṭbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) İri memeli hatuna denir ki tulum memeli taʿbīr olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ وَطْبَاءُ أَيِ الْعَظِيمَةُ الثَّدْيِ

اَلْوِطَابُ [el-viṭāb] (vāv'ın kesriyle) وَطْبٌ [vaṭb]ın cemʿidir, niteki zikr olundu. Ve ʿArablar bir kimse vefāt eyledikte yāhūd katl olundukta صَفِرَتْ وِطَابُهُ derler, "tulumları boşaldı" maʿnāsına ki "aʿzāsından mādde-i rūh olan demleri hurūc eyledi" yāhūd "ervāh-ı aʿzāsı çekilip gitti" demektir.

[و ظ ب]

اَلْوُظُوبُ [el-vuẓūb] (ẓā-yı muʿceme ile قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Münfekk olmamak üzere hemīşe bir işin üzerinde olmak yāhūd bir işi taʿahhüd ve iltizām eylemekle dāʾimā ona mülāzemet ve müdāvemet eylemek maʿnāsınadır, bir kimsenin hizmetine mülāzemet ve müdāvemet gibi; yukālu: وَظَبَ عَلَى ٱلْأَمْرِ وُظُوبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا دَامَ أَوْ دَاوَمَهُ وَلَزِمَهُ

اَلْمُوَاظَبَةُ [el-muvāẓabet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) وُظُوبٌ [vuẓūb] maʿnāsınadır; yukālu: وَاظَبَ عَلَيْهِ بِمَعْنَى وَظَبَ

اَلْمَوْظُوبَةُ [el-mevẓūbet] (مَوْهُوبَةٌ [mevhūbet] vezninde) Şol yere denir ki bi'd-defeʿāt raʿy olunmakla onda aslā çayır eseri kalmamış ola; yukālu: أَرْضٌ مَوْظُوبَةٌ أَيْ تُدُوولَتْ بِالرَّعْيِ فَلَمْ يَبْقَ فِيهَا كَلَأٌ Ve bu maʿnā-yı merkūmeden yāhūd ātiyeden meʾhūzdur.

اَلْمَوْظُوبُ [el-mevẓūb] Şol kimseye ıtlāk olunur ki peyderpey nevāʾib-i zamān sademātıyla cümle-i mālı helāk olmuş ola; yukālu: رَجُلٌ مَوْظُوبٌ إِذَا كَانَ قَدْ تَدَاوَلَتِ النَّوَائِبُ مَالَهُ

مَوْظَبٌ [Mevẓab] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Mekke-i mükerreme kurbünde bir mevziʿdir. Ve işbu مَوْظَبٌ [mevẓab] kelimesi مَوْرَقٌ [mevraḳ] lafzı gibi şāzdır, zīrā kıyās olan مَوْعِدٌ [mevʿid] gibi olmaktır.

اَلْوَظْبَةُ [el-vaẓbat] (جَمْرَةٌ [cemret] vezninde) Bütün tırnaklı olan hayvānın fercine denir.

اَلْمِيظَبُ [el-mīẓab] (مِيزَرٌ [mīzer] vezninde) Bir tarafı bıçak gibi keskin olan yumru ve müdevver çakmak taşına denir, ظُرَرٌ [ẓurer] maʿnāsına.

اَلْوَظْبُ [el-vaẓb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Ayakla çiğnemek, وَطْءٌ [vaṭʾ] maʿnāsınadır; yukālu: وَظَبَهُ وَظْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا وَطِئَهُ

[و ع ب]

اَلْوَعْبُ [el-vaʿb] (وَعْدٌ [vaʿd] vezninde) Bir şeyʾin mecmūʿunu avuçlayıp almak maʿnāsınadır; yukālu: وَعَبَ الشَّيْءَ وَعْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَخَذَهُ أَجْمَعَ Ve

وَعْبٌ [vaʿb] Tarīk-i vāsiʿa denir ki tesmiye bi'l-masdardır, ehl-i sebīli ihāta eylediği mülāhazasıyladır.

اَلْإِيعَابُ [el-īʿāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir şeyʾin mecmūʿunu avuçlayıp almak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْعَبَهُ بِمَعْنَى وَعَبَهُ Ve biriktirmek maʿnāsına istiʿmāl

olunur; yukālu: أَوْعَبَ الشَّيْءَ إِذَا جَمَعَهُ Ve bir nesneyi bi-tamāmihi kesmek ve koparmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَوْعَبَ الْجَذْعَ أَيِ اسْتَأْصَلَهُ Yaʿnī "Burnunu bi't-tamām katʿ eyledi." Ve bunda diyet lāzım gelir. Ve bir nesne içre bir nesneyi bi-tamāmihi idhāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْعَبَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ إِذَا أَدْخَلَهُ فِيهِ كُلَّهُ

اَلْمُوعِبُ [el-mūʿib] (مُوسِرٌ [mūsir] veznin-de) إِيعَابٌ [īʿāb]dan ism-i fāʿildir ve minhu yukālu: جَاؤُا مُوعِبِينَ أَيْ إِذَا جَمَعُوا مَا اسْتَطَاعُوا مِنْ جَمْعٍ Ve minhu'l-hadīsu: "أَوْعَبَ الْأَنْصَارُ مَعَ عَلِيٍّ إِلَى صِفِّينَ" أَيْ لَمْ يَتَخَلَّفْ مِنْهُمْ أَحَدٌ عَنْهُ

اَلْإِسْتِيعَابُ [el-istīʿāb] Bu dahi bir şeyʾin cümlesini avuçlayıp almak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْعَبَهُ بِمَعْنَى وَعَبَهُ Şümūl ve ihāta maʿnāsı bundan meʾhūzdur ki kaplamak taʿbīr olunur.

اَلْوِعَابُ [el-viʿāb] (وِطَابٌ [viṭāb] vezninde) Arzdan mevādiʿ-i vāsiʿaya ıtlāk olunur. Müfredi وَعْبٌ [vaʿb]dır, كَعْبٌ [kaʿb] gibi.

اَلْوَعِيبُ [el-veʿīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Vāsiʿ nesneye denir ki içine vazʿ olunan şeyʾi وَعْبٌ [vaʿb] eder ola; yukālu: بَيْتٌ وَعِيبٌ وَإِنَاءٌ وَعِيبٌ أَيْ وَاسِعٌ Ve ʿArablar at ʿuhde-i kudretinde olan seğirtmek māyesinin mecmūʿunu istīfā ederek geldi diyecek yerde جَاءَ الْفَرَسُ بِرَكْضٍ وَعِيبٍ derler.

اَلْأَوْعَبُ [el-evʿab] (أَقْرَبُ [aḳrab] vezninde) Efʿal-i tafdīldir, bir şeyʾin mecmūʿunu istīʿāb eden şeyʾe vasf olur ve minhu yukālu: هَذَا أَوْعَبُ لِكَذَا أَيْ أَحْرَى لِاسْتِيفَائِهِ Kāle'ş-şārih: وَفِي الْحَدِيثِ "نَوْمَةٌ بَعْدَ الْجِمَاعِ أَوْعَبُ لِلْمَاءِ" أَيْ أَحْرَى أَنْ يُخْرِجَ كُلَّ مَا بَقِيَ مِنْهُ فِي الذَّكَرِ وَيَسْتَقْصِيهِ

[و غ ب]

اَلْوَغْبُ [el-vaġb] (vāv'ın fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Gırāreye denir ki harar taʿbīr olunan zarf-ı maʿhūddur. Ve ev esbābının hırt ve mırt ve ufak tefek makūlesine denir. Ve ahmak ve bī-magz kimseye denir. Ve zaʿīfü'l-beden kimseye denir. Ve fürū-māye ve leʾīm ve rezīl şahsa denir. Ve iri ve dızman erkek deveye denmekle zıdd olur; zıddiyyeti zaʿīf mukābelesine mebnīdir, lākin hakīkatte şibh-i tezād vardır. Cemʿi أَوْغَابٌ [evġāb] gelir ve وِغَابٌ [viġāb] gelir, وِطَابٌ [viṭāb] gibi. Müʾennesi وَغْبَةٌ [vaġbet]tir hā'yla.

اَلْوَغَبَةُ [el-veġabet] (fetehātla) Bu dahi ahmak ve sāde-dil kişiye denir.

اَلْوُغُوبَةُ [el-vuġūbet] (vāv'ın zammıyla) Deve iri ve ʿazīmü'l-heykel olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَغُبَ الْجَمَلُ وُغُوبَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا ضَخُمَ

[و ق ب]

اَلْوَقْبُ [el-vaḳb] (vāv'ın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Baʿzı kayalarda olan hılkī oyma çukura denir ki onda yağmur suyu irkilir; ʿalā-kavlin baʿzı yalçın kayalarda bir kāmet yāhūd iki kāmet mikdārı olan kuyu tarzında hılkī oyma çukura denir ki مَصْنَعَةٌ [maṣnaʿat] gibi onda su cemʿ olur. Ve

وَقْبٌ [vaḳb] Bedende olan çukurlara denir, gözün ve omuz başının çukurları gibi. Ve

وَقْبُالْفَرَسِ [vaḳbu'l-feres] At kısmının gözleri üstünde olan çukurlardır ki yaşlı olan atta pek çukurlanır. Ve

وَقْبُالْمَحَالَةِ [vaḳbu'l-maḥālet] Çarhın ve makaranın iğ ve ok geçirecek deliklerine denir. Ve

وَقْبٌ [vaḳb] ve

وُقُوبٌ [vuḳūb] Masdar olur, bir nesne gāʾib

ve nā-bedīd olmak maʿnāsına; yukālu: وَقَبَ الشَّيْءُ وَقْبًا وَوُقُوبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا غَابَ Ve

وَقْبٌ [vaḳb] Ahmak ve ebleh kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ وَقْبٌ أَيْ أَحْمَقُ Ve fürū-māye ve nezl ve denī kimseye denir; yukālu: هُوَ وَقْبٌ أَيْ نَذْلٌ دَنِيءٌ Ve kezālik masdar olur, bir çukura girmek maʿnāsına; yukālu: وَقَبَ الرَّجُلُ وَقْبًا إِذَا دَخَلَ فِي الْوَقْبِ Ve beriye doğru teveccüh ve ikbāl edip gelmek maʿnāsınadır; yukālu: وَقَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَقْبَلَ وَجَاءَ Ve karanlık basmak maʿnāsınadır; yukālu: وَقَبَ الظَّلَامُ عَلَى النَّاسِ إِذَا دَخَلَ Ve

وَقْبٌ [vaḳb] ve

وُقُوبٌ [vuḳūb] Güneş batmak maʿnāsınadır; yukālu: وَقَبَتِ الشَّمْسُ وَقْبًا وَوُقُوبًا إِذَا غَابَتْ Ve ay küsūfa girmek maʿnāsınadır ki ay tutulmaktır; yukālu: وَقَبَ الْقَمَرُ إِذَا دَخَلَ فِي الْكُسُوفِ ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ﴾، الآية أَوْ مَعْنَاهُ مِنْ شَرِّ أَيْرٍ إِذَا قَامَ، حَكَاهُ الْغَزَالِيُّ وَغَيْرُهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ Maʿnā-yı evvele göre غَاسِقٌ [ġāsiḳ]tan murād kamerdir ve وُقُوبٌ [vuḳūb]u küsūfa dāhil olmaktır ve maʿnā-yı sānīye göre غَاسِقٌ [ġāsiḳ]tan murād zekerdir ve وُقُوبٌ [vukūb]dan murād kıyām ve intişārıdır ki duhūl-i ferce bāʿistir. Mütercim der ki kamere غَاسِقٌ [ġāsiḳ] ıtlākı küsūfuyla ʿālemi muzlim eylemesine mebnīdir ve zekere غَاسِقٌ [ġāsiḳ] ıtlākı seyelān maʿnāsına olan غَسَقَانٌ [ġaseḳān] dan meʾhūzdur, kıvāmına gelmiş ālet ne güne ferce seyelān eylediği tezekkür oluna. Ve müfessirīn maʿānī-i sāʾire dahi īrād eylemişlerdir.

اَلْوَقْبَةُ [el-vaḳbet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) وَقْبٌ [vaḳb] kelimesinin müfredidir ki zikr olunan çukura ve deliğe denir. Ve baʿzı hānelerde olan büyük bacaya denir ki ondan içeriye güneş pertevi girmeyip gölgelik ola ve bu şimāl tarafına doğru yāhūd aşağı katlarda olan baca olur. Ve

وَقْبَةُ الثَّرِيدِ [vaḳbetu'ṯ-ṯerīd] ve

وَقْبَةُ الدُّهْنِ [vaḳbetu'd-duhn] Tirit ve yağ vazʿ olunan kapta yağ irkilmek için ortasına ettikleri çukurdan ʿibārettir.

اَلْإِيقَابُ [el-īḳāb] (إِيجَابٌ [īcāb] vezninde) Acıkmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْقَبَ الرَّجُلُ إِذَا جَاعَ Ve bir nesneyi وَقْبَةٌ [vaḳbet]e idhāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْقَبَ الشَّيْءَ إِذَا أَدْخَلَهُ فِي الْوَقْبَةِ

اَلْمِيقَبُ [el-mīḳab] (مِيزَرٌ [mīzer] vezninde) Katır boncuğuna denir, وَدَعَةٌ [vedeʿat] maʿnāsına.

اَلْوُقْبِيُّ [el-vuḳbiyy] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] vezninde) Ahmaklar ile dāʾimā sohbet ve üns ü ülfete düşkün olan kimseye denir; yukālu: هُوَ وُقْبِيٌّ أَيْ مُولَعٌ بِصُحْبَةِ الْأَوْقَابِ أَيِ الْحَمْقَى

اَلْمِيقَابُ [el-mīḳāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] veznninde) Suyu çok içer olan kimseye denir. Ve ahmak ve bī-magz hatuna, ʿalā-kavlin dāʾimā ahmak veledler doğurur olan hatuna denir. Ve vāsiʿü'l-ferc olan hatuna denir.

سَيْرُ الْمِيقَابِ [seyru'l-mīḳāb] Gündüzü geceye katarak yürümeğe denir; yukālu: سَارُوا سَيْرَ الْمِيقَابِ أَيْ وَاصَلُوا بَيْنَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ

بَنُو الْمِيقَابِ [Benu'l-Mīḳāb] Miyān-ı ʿArabda sebb ve düşnām taʿbīrātındandır ki vālidesine nisbettir. Zikr olunan مِيقَابٌ [mīḳāb] maʿnāsındandır ki postal oğlu demek olur.

اَلْقِبَةُ [el-ḳibet] (عِدَةٌ [ʿidet] vezninde) Koyun kısmının büyük olan peynir māyesine denir. Pek küçük kuzunun peynir māyesine إِنْفَحَةٌ [infeḥat] denir, büyüdükte şīrdān ve kırkbayır derler.

اَلْوَقِيبُ [el-vaḳīb] (نَحِيبٌ [neḥīb] vezninde) At kısmı yürürken hāyesi kabından zuhūr eden āvāza denir. Şārihin beyānına göre bu maʿnāda masdar dahi olur.

اَلْأَوْقَابُ [el-evḳāb] (hemzenin fethiyle) Ebleh ve ahmak kimselere denir ki وَقْبٌ [vaḳb] lafzından cemʿdir. Ve

أَوْقَابٌ [evḳāb] قُمَاشُ الْبَيْتِ [ḳumāşu'l-beyt] maʿnāsınadır ki hırt ve mırt makūlesi ev esbābıdır, tekne ve çömlek ve el değirmeni gibi.

اَلْوَقْبَاءُ [el-Vaḳbāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde ve kasr ile cāʾizdir) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْوَقَبَى [el-Vaḳabā] (جَمَزَى [cemezā] veznin-de) Benū Māzin kabīlesine mahsūs bir su adıdır.

اَلْأَوْقَبُ [el-evḳab] Duhūl maʿnāsından efʿaldir, fürūc-ı nisāya adamcasına duhūl eden ālet-i tenāsüle ıtlāk olunur ki gereği gibi kuvvet ve kıvāmından nāşī olur; yukālu: ذَكَرٌ أَوْقَبُ أَيْ وَلاَّجٌ فِي الْهَنَاتِ

[و ك ب]

اَلْوُكُوبُ [el-vukūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْوَكَبَانُ [el-vekebān] (fetehātla) Āheste āheste yürümek maʿnāsınadır; yukālu: وَكَبَ الرَّجُلُ وُكُوبًا وَوَكَبَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا مَشَى فِي دَرَجَانٍ Ve minhu: اَلْمَوْكِبُ Ke-mā seyuzkeru. Ve hemīşe bir işin üzerine olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَكَبَ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا وَاظَبَ

اَلْمَوْكِبُ [el-mevkib] (مَسْجِدٌ [mescid] vezninde) Bir bölük gürūh-ı insānīye denir, gerek süvārī ve gerek piyāde olsun; ʿalā-kavlin develere binmiş gürūhuna denir ki develeri ve kendileri müzeyyen ve ārāste olalar, Türkīde alay taʿbīr olunur; ʿādetā āheste ve sükūnuyla seyrleri bāʿis-i tesmiyedir. Hālen alay-ı pādişāhīye مَوْكِبٌ [mevkib] ıtlākı bundandır; yukālu: مَرَّ فِي مَوْكِبِ أَيْ جَمَاعَةٍ رُكْبَانًا أَوْ مُشَاةً أَوْ هُوَ رُكَّابُ الْإِبِلِ لِلزِّينَةِ

اَلْإِيكَابُ [el-īkāb] (إِيجَابٌ [īcāb] vezninde) مَوْكِبٌ [mevkib]e koşulup onlar ile bilece gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْكَبَ فُلاَنٌ إِذَا لَزِمَ الْمَوْكِبَ Ve kuş kalkıp uçmağa yapınmak maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin konmağa yüz tuttukta iki kanatlarını birbirine çarpmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْكَبَ الطَّائِرُ إِذَا تَهَيَّأَ لِلطَّيَرَانِ أَوْ ضَرَبَ بِجَنَاحَيْهِ وَهُوَ وَاقِعٌ Ve bir kimseyi darıltmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْكَبَ فُلاَنًا إِذَا أَغْضَبَهُ

اَلْمُوَاكَبَةُ [el-muvākebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) مَوْكِبٌ [mevkib] ile berāberce gitmek, ʿalā-kavlin مَوْكِبٌ [mevkib]e mübāderet eylemek yaʿnī onlara koşulmağa şitāb eylemek yāhūd مَوْكِبٌ [mevkib] ile berāber binmek maʿnāsınadır; yukālu: وَاكَبَ الرَّجُلُ الْمَوْكِبَ إِذَا سَايَرَهُمْ أَوْ بَادَرَهُمْ أَوْ رَكِبَ مَعَهُمْ Ve dāʾimā bir işin üzerine olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَاكَبَ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا وَاظَبَ

اَلْوَكْبُ [el-vekb] (رَكْبٌ [rekb] vezninde) Ayak üzere dikilip durmak maʿnāsınadır; yukālu: وَكَبَ الرَّجُلُ وَكْبًا إِذَا قَامَ وَانْتَصَبَ

اَلْوَكَبُ [el-vekeb] (fethateynle) Kīrlenmek maʿnāsınadır; yukālu: وَكِبَ الثَّوْبُ وَكَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا وَسِخَ Ve hurmā kemāle resīde olmakla kararmak maʿnāsınadır; yukālu: وَكِبَ التَّمْرُ إِذَا اسْوَدَّ لَوْنُهُ حِينَ نَضِجَ

اَلتَّوْكِيبُ [et-tevkīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bu dahi hurmā nuzc bulduğu vaktte siyāhlanmak maʿnāsınadır; yukālu: وَكَّبَ التَّمْرُ بِمَعْنَى وَكِبَ Ve nākanın memesi bağlarını birbirine karīb sıkça bend eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَكَّبَ النَّاقَةَ إِذَا قَارَبَ فِي الضِّرَارِ

اَلْمُوَكِّبُ [el-muvekkib] (teşdīd-i kāf'la مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Şol hurmāya denir ki kemāle resīde olmakla levni siyāhlanmış ola.

اَلْوَكَّابُ [el-vekkāb] (teşdīd-i kāf'la كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Benim gibi kesīrü'l-hüzn olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ وَكَّابٌ أَيِ الْكَثِيرُ الْحُزْنِ Ve

وَكَّابٌ [Vekkāb] Huẕeyl kabīlesinden bir şāʿirdir.

اَلْوَاكِبَةُ [el-vākibet] Zikr olunan وَكْبٌ [vekb]den ism-i fāʿildir, قَائِمَةٌ [ḳāʾimet] maʿnāsına. Teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır yāhūd mübālagaya mahmūldür ki dāʾimā dikilip durucu nesneden ʿibārettir.

اَلْمُوَاكِبَةُ [el-muvākibet] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Dāʾimā مَوْكِبٌ [mevkib] ile berāber yürür olan nākaya denir ki aslā geri kalmaz ola; ʿalā-kavlin boynunu uzatıp yere döşenip gerimleyerek yürür olan nākaya denir ki deve kısmının şevk ve neşātla çapkın yürümesidir; yukālu: نَاقَةٌ مُوَاكِبَةٌ إِذَا كَانَتْ تُسَايِرُ الْمَوْكِبَ أَوْ مُعْنِقٌ فِي سَيْرِهَا

[و ل ب]

اَلْوُلُوبُ [el-vulūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Girmek maʿnāsınadır; yukālu: وَلَبَ فِي الْبَيْتِ وُلُوبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا دَخَلَ فِيهِ Ve sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَلَبَ إِذَا أَسْرَعَ Ve bir nesneye yetişip vāsıl olmak maʿnāsınadır. Ve bu bi-nefsihi ve إِلَى ile müteʿaddī olur, "و،ص،ل" māddesi gibi; yukālu: وَلَبَ الشَّيْءَ وَإِلَيْهِ إِذَا وَصَلَهُ كَائِنًا مَا كَانَ

اَلْوَالِبَةُ [el-vālibet] (غَالِبَةٌ [ġālibet] vezninde) Ekin filizlerine denir ki evvel nābit olanların köklerinden tevellüd eder, فِرَاخُ الزَّرْعِ [firāḫu'z-zerʿ] maʿnāsına. Usūl-i ümmehātına duhūlleri bāʿis-i tesmiyedir. Ve وَالِبَةُ الْقَوْمِ وَوَالِبَةُ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ bunların dölleri ve nesl ve evlādlarıdır. Ve

وَالِبَةُ [Vālibet] Bir mevziʿ adıdır.

أَوْلَبُ [Evleb] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Endelüs diyārında bir beldedir.

[و ن ب]

وَانِبَةُ [Vānibet] (جَانِبَةٌ [cānibet] vezninde) Endelüs ülkesinde bir belde adıdır.

اَلتَّوْنِيبُ [et-tevnīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Levm ü tevbīh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَنَّبَهُ تَوْنِيبًا إِذَا وَبَّخَهُ

اَلْوَنَبُ [el-Veneb] (fethateynle) Murād kabīlesinden bir batn ismidir; tābiʿīn ve muhaddisīnden Ṣābit b. Ṭarīf el-Venebī ona mensūbdur.

[و ه ب]

اَلْوَهْبُ [el-vehb] (نَهْبٌ [nehb] vezninde) ve

اَلْوَهَبُ [el-veheb] (تَعَبٌ [taʿab] vezninde) ve

اَلْهِبَةُ [el-hibet] (عِدَةٌ [ʿidet] vezninde) Bağışlamak maʿnāsınadır; yukālu: وَهَبَ الشَّيْءَ لَهُ كَوَدَعَهُ وَهْبًا وَوَهَبًا وَهِبَةً إِذَا أَعْطَاهُ بِلاَ عِوَضٍ وَلاَ تَقُلْ وَهَبَكَهُ أَوْ حَكَاهُ أَبُو عَمْرٍو عَنْ أَعْرَابِيٍّ Müʾellif ibtidā كَوَدَعَهُ misāliyle "و،ه،ب" māddesi dahi bāb-ı sālisten olduğunu işʿār eylemiştir. Sāhib-i *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre "و،د،ع" māddesi fi'l-asl bāb-ı sānīden olmakla muzāriʿinde vāv beyne yāʾin ve kesretin vākiʿ olmakla vāv sākıt olmuştur. Baʿdehu harf-i halk için ʿaynü'l-fiʿli meftūh kılınmıştır. Pes "و،ه،ب" māddesi dahi o gūnedir. Sāniyen "و،ه،ب" māddesi mefʿūl-i evvele lām vāsıtasıyla müteʿaddī olmakla sılasız mefʿūleyne taʿdiye ile وَهَبَكَهُ demekten menʿ eylemiştir. Ve baʿzılar, Ebū ʿAmr b. el-ʿAlāʾ bir Aʿrābīden إِنْطَلِقْ مَعِي أَهَبْكَ نَيْلاً ʿibāretini rivāyet eylediğini

nakl eylemiştir.

Şārih der ki kavl-i evvel Sībeveyhi mezhebidir. Ve *Miṣbāḥ*'ta جَعَلَ kelimesine tazmīnle taʿdiye eylediği mersūmdur, kemā yukālu: وَهَبَنِيَ اللهُ فِدَاءَكَ أَيْ جَعَلَنِي لَكِنْ لَمْ يُسْمَعْ فِي كَلَامٍ فَصِيحٍ Ve وَهَبَ fiʿli mugālebede yaʿnī bahşīş husūsunda tefādül ile mübāhasede istiʿmāl olunur; yukālu: وَاهَبَهُ فَوَهَبَهُ يَهَبُهُ كَيَدَعُهُ أَيْ بِفَتْحِ الْهَاءِ وَيَهِبُهُ كَيَرِثُهُ أَيْ بِكَسْرِ الْهَاءِ إِذَا غَلَبَهُ فِي الْهِبَةِ Bunda ʿayn'ın fethi vech-i mezkūr üzere harf-i halk olan hā'ya mebnīdir ve kesri aslına mebnīdir ve muʿtel olmakla bāb-ı evvele menkūl değildir. Ve ʿArablar وَهَبَنِيَ اللهُ فِدَاءَكَ derler, جَعَلَنِي maʿnāsınadır ki muzammındır, niteki zikr olundu. Şārih der ki bu tazmīn olmakla hemān māzī sīgasıyla istiʿmāl olunur.

اَلْوَاهِبُ [el-vāhib] (ism-i fāʿildir) Bağışlayıcı bahşende maʿnāsına.

اَلْوَهَّابُ [el-vehhāb] (teşdīd-i hā'yla كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

اَلْوَهُوبُ [el-vehūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْوَهَّابَةُ [el-vehhābet] (teşdīd ile ve hā-yı mübālaga ile) Ondan mübālagalardır, kesīrü'l-hibe maʿnāsınadır.

اَلْمَوْهِبُ [el-mevhib] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) ve

اَلْمَوْهِبَةُ [el-mevhibet] (hā'yla) İsmlerdir, bahşīşe denir; yukālu: هُوَ كَثِيرُ الْمَوْهِبِ وَالْمَوْهِبَةِ أَيِ الْعَطَاءِ

اَلْإِتِّهَابُ [el-ittihāb] (hemzenin ve tā-yı müşeddedenin kesriyle) Hibeyi kabūl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَهَبَهُ لَهُ فَاتَّهَبَهُ أَيْ قَبِلَهُ Bunun aslı إِوْتَهَبَ idi, vāv tā'ya kalb ve idgām olundu, إِتَّزَنَ ve إِتَّعَدَ gibi, zirā fāʾü'l-fiʿlleri vāv'dır.

اَلتَّوَاهُبُ [et-tevāhub] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznince) Birbirine nesne bağışlamak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَاهَبُوا إِذَا وَهَبَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ

اَلْمَوْهَبَةُ [el-mevhebet] (مَرْتَبَةٌ [mertebet] veznince) Bahş olunan nesneye denir, عَطِيَّةٌ [ʿaṭiyyet] maʿnāsına; yukālu: هَذِهِ مَوْهَبَتُهُ أَيْ عَطِيَّتُهُ Ve şol yağmurlu sehābeye denir ki dolgun olmakla hemān üzerinde vākiʿ olduğu yere ifāza-i matar eyleye. Ve

مَوْهَبَةُ [Mevhebet] Yemen'de şehr-i Ṣanʿāʾ nāhiyesinde bir hisār adıdır. Ve bir recül adıdır. Ve küçükçe su gölüne denir ki gölcük taʿbīr olunur. Ve bunda hā'nın kesriyle de lügattir.

هَبْ [heb] (hā'nın fethi ve bā'nın sükūn üzere bināsıyla) Mādde-i merkūmeden fiʿl-i emrdir, bağışla ve hibe eyle maʿnāsına. Ve أُحْسُبْ ve أُعْدُدْ maʿnāsına istiʿmāl olunur. Ve bu maʿnāda mutasarrıf değildir, hemān fiʿl-i emr olarak istiʿmāl olunur; tekūlu: هَبْنِي فَعَلْتُ كَذَا أَيِ احْسُبْنِي وَاعْدُدْنِي Yaʿnī "Beni hisāb eyle ki şöyle ettim." Lisānımızda "Beni filān işi işledi say" taʿbīr olunur. Mütercim der ki kütüb-i nahviyyede bu māddenin hülāsası budur ki هَبْ kelimesi efʿāl-i kulūba ilhāk ve onda hakīkat-ı ʿörfiyye olmuştur, أُحْسُبْ ve أُعْدُدْ maʿnāsına. Ve bunun nakli mecāz bi-mertebeteyn cihetiyledir ve mutasarrıf değildir ve gāliben iki mefʿūle taʿdiye eder. Ve bunda savāb olan zamīr-i muttasıl ilhāk olunmaktır; tekūlu: هَبْنِي فَعَلْتُ وَهَبْهُ فَعَلَ Ve bilā-zamīrin istiʿmālini baʿzılar tecvīz eylediler; ve yukālu: هَبْنِي وَهَبُونِي وَهَبِينِي Yaʿnī hemān işbu vücūh-ı selāse ile müstaʿmeldir. Ve baʿzılar هَبْ أَنِّي فَعَلْتُ كَذَا ʿibāretini telhīn eylediler, lākin nuhāta

muhāliftir, zīrā bu efʿāl-i kulūbdan olup ve efʿāl-i merkūmeden إِنَّ ve أَنَّ mefʿūleyn makāmına kāʾim oldukları ʿinde'n-nahviyyīn ittifāk-kerdedir ve ʿaleyhi māverede: "هَبْ أَنَّ أَبَانًا كَانَ حِمَارًا" ve *Esās*'ta هَبْهُ رَجُلاً قَدْ أَخْطَأَ وَهَبْهُ قَدْ مَاتَ ʿunvānıyla mersūm ve إِجْعَلْهُ kelimesiyle müfesserdir ki zikr olunan وَهَبَنِيَ اللهُ فِدَاءَكَ أَيْ جَعَلَنِي kavlinden meʾhūzdur ki vech-i mesrūd üzere mecāz bi-mertebeteyn olur; ve kāle fīhi: سَمِعْتُ خَادِمًا لِي مِنَ الْيَمَامَةِ يَقُولُ وَقَدْ وَكَفَ السَّقْفُ يَا سَيِّدِي هَلْ أَهَبُ عَلَيْهِ التُّرَابَ بِمَعْنَى هَلْ أَجْعَلُهُ عَلَيْهِ وَيُقَالُ لِلْخَيِّلِ هَبِي أَيْ أَقْبِلِي Ve bu "ه،ي،ب" māddesinde mersūm ve meşrūhtur.

اَلْإِيهَابُ [el-īhāb] (إِيجَابٌ [īcāb] vezninde) Bir işin levāzımını tehyiʾe ve tertīb edip hāzır u āmāde kılmak maʿnāsınadır ki mecāzdır; yukālu: أَوْهَبَهُ لَكَ إِيهَابًا إِذَا أَعَدَّهُ Ve bir nesnenin tarīk-i ahzı sühūlet bulup kābil olmak maʿnāsına olmakla müteʿaddī ve lāzım olur; yukālu: أَوْهَبَ لَكَ الشَّيْءُ أَيْ أَمْكَنَكَ أَنْ تَأْخُذَهُ Ve bir kimse için bir nesne dāʾimī olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْهَبَ الشَّيْءُ لَهُ إِذَا دَامَ Bunların mecmūʿu mecāzdır.

وَهْبٌ [Vehb] (نَهْبٌ [nehb] vezninde)

وُهَيْبٌ [Vuheyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde)

وَهْبَانُ [Vehbān] (سَحْبَانُ [saḥbān] ve عُثْمَانُ [ʿuṣmān] veznlerinde)

وَاهِبٌ [Vāhib] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde)

مَوْهَبٌ [Mevheb] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

وَهْبِينُ [Vehbīn] (يَقْطِينُ [yaḳṭīn] vezninde) Bir mevziʿdir.

وَهْبَانُ بْنُ بَقِيَّةَ [Vehbān b. Baḳiyyet] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Muhaddisīndendir.

وُهْبَانُ بْنُ الْقَلُوصِ [Vuhbān b. el-Ḳalūṣ] (عُثْمَانُ [ʿuṣmān] vezninde) Şuʿarādandır.

وَهْبُ بْنُ مُنَبِّهٍ [Vehb b. Munebbih] (نَهْبٌ [nehb] vezninde) Tābiʿiyy-i meşhūrdur; hā'nın fethiyle de cāʾizdir.

وَاهِبٌ [Vāhib] Benū Suleym diyārında bir dağ adıdır.

[و ي ب]

وَيْبٌ [veyb] وَيْلٌ [veyl] vezninde ve mürādifidir ki yazık ve hayf ve vāy maʿnāsınadır, lākin rikkat ve merhamet mahallinde olmayıp levm ve şemātet ve bed-duʿā mevkiʿine mahsūstur, hayf ve veylden kurtulmasın ve belāsını bulsun demek olur, niteki وَيْحٌ [veyḥ] ve وَيْسٌ [veys] kelimeleri bunun muhālifidir ki ona yazık oldu, vāh vāh maʿnāsınadır; tekūlu: وَيْبَكَ بِفَتْحِ الْمُوَحَّدَةِ وَوَيْبٌ بِكَ بِرَفْعِهَا وَوَيْبٌ لِزَيْدٍ بِرَفْعِهَا أَيْضًا وَوَيْبًا لَهُ بِالنَّصْبِ وَوَيْبٍ لَهُ بِالْجَرِّ وَوَيْبِهِ بِالْكَسْرِ وَالْإِضَافَةِ إِلَى الضَّمِيرِ وَوَيْبٍ غَيْرِهِ بِالْكَسْرِ وَالْإِضَافَةِ إِلَى الظَّاهِرِ وَوَيْبِ زَيْدٍ بِالْكَسْرِ وَالْفَتْحِ وَوَيْبُ فُلَانٌ بِكَسْرِ الْبَاءِ وَرَفْعِ فُلَانٍ Ve işbu vech-i ahīr İbn Aʿrābī'den menkūldür. Bunların mecmūʿu أَلْزَمَهُ اللهُ وَيْلاً أَيْ عَذَابًا وَخَسَارًا maʿnāsınadır ki "Hak taʿālā onu dāʾimā muʿazzeb ve āh vāh içre kılsın" demektir. Ve bunların iʿrābları *Muġni'l-Lebīb* şürūhunda mebsūttur. Ve وَيْبٌ [veyb] taʿaccüb makāmında istiʿmāl olunur, niteki وَيْحٌ [veyḥ] kelimesi dahi böylecedir; yukālu: وَيْبًا لِهَذَا أَيْ عَجَبًا

اَلْوَيْبَةُ [el-veybet] (عَيْبَةٌ [ʿaybet] veznide) Ekyālden yirmi iki yāhūd yirmi dört مُدٌّ [mudd] mikdāra denir. Ve مُدٌّ [mudd] mīm'in zammıyla "م،ك" māddesinde meşrūhtur.

FASLU'L-HĀʾ
(فَصْلُ الْهَاءِ)

[ه ب ب]

اَلْهَبُّ [el-hebb] (hā'nın fethi [ve] bā'nın şeddesiyle) ve

اَلْهُبُوبُ [el-hubūb] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْهَبِيبُ [el-hebīb] (نَحِيبٌ [neḥīb] vezninde) Yel esmek maʿnāsınadır; yukālu: هَبَّتِ الرِّيحُ هَبًّا وَهُبُوبًا وَهَبِيبًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ثَارَتْ وَهَاجَتْ Ve uykudan uyanmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: هَبَّ مِنَ النَّوْمِ إِذَا انْتَبَهَ Ve şevk ve neşāt ve sürʿatle eşip gitmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: هَبَّ السَّائِرُ مِنَ الْإِنْسَانِ وَالدَّوَابِّ إِذَا نَشِطَ وَأَسْرَعَ

اَلْهِبَابُ [el-hibāb] (كِتَابٌ [kitāb] veznin-de) Bu dahi neşāt ve sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: هَبَّ السَّائِرُ هَبًّا وَهِبَابًا إِذَا نَشِطَ وَأَسْرَعَ Ve هَبٌّ [hebb] ve هُبُوبٌ [hubūb] ve هِبَابٌ [hibāb] gelmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; tekūlu: مِنْ أَيْنَ هَبَبْتَ هِبَابًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ أَيْ مِنْ أَيْنَ جِئْتَ Ve gāʾib ve nābūd olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; tekūlu: أَيْنَ هَبَبْتَ حَنًّا هِبَابًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ أَيْ أَيْنَ غِبْتَ عَنَّا Ve baʿzı nüshada هَبَبْتَ عَنًّا ʿunvānıyla yaʿnī عَنْ kelimesiyle mersūmdur. Ve ḥā-yı mühmele ile Saʿd kabīlesi lügatıdır ki onlar ʿayn'ı ḥā'ya tebdīl ederler. Meselā عَنْ bedeli حَنْ ve مَعَ ve نَعَمْ bedeli مَحَ ve نَحَمْ derler, hurūf-ı halktan olmakla tebdīl ederler, niteki Huẕeyl kabīlesi ḥā'yı ʿayn'a tebdīl edip meselā حَتَّى lafzında عَتَّى telaffuz ederler. Ve *Esās*'ta مِنْ أَيْنَ هَبَبْتَ يَا فُلَانُ أَيْ مِنْ أَيْنَ جِئْتَ وَهَبَّ فُلَانٌ حِينًا ثُمَّ قَدِمَ أَيْ سَافَرَ ʿibāretiyle mecāz olarak ve misāl-i sānīde حِينًا baʿde'l-hāʾ yā-yı tahtiyye ile mersūm olmakla burada dahi حِينًا ʿibāretiyle olup tagyīr-i nāsihle حَنًّا olmak da muhtemeldir, lākin tefsīrinde عَنًّا ʿunvānı ondan ābī olmakla vech-i mezkūr üzere Saʿd lügatine mahmūl olmak evcehtir, zīrā baʿzı mahallerde dahi müʾellifin bu güne telvīnātı vākiʿ olmuştur. Ve bir nesneye şürūʿ ve ibtidā eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: هَبَّ فُلَانٌ يَفْعَلُ كَذَا أَيْ طَفِقَ Ve tekeyi keçiye yüğürmek için çağırmak maʿnāsınadır; tekūlu: هَبَبْتُ بِالتَّيْسِ أَيْ دَعَوْتُهُ لِيَنْزُوَ Ve Cevherī'nin هَبَبْتُهُ ʿunvānında yaʿnī bi-nefsihi müteʿaddī olmak üzere sebt ve īrād eylemesi hatādır. Ve

هَبٌّ [hebb] ve

هُبُوبٌ [hubūb] Kılıç vururken titremek maʿnāsınadır; yukālu: هَبَّ السَّيْفُ إِذَا اهْتَزَّ Ve bir kimse müddet-i medīde gāʾib ve nābūd olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: هَبَّ الرَّجُلُ إِذَا غَابَ دَهْرًا Ve cenkte bozulmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: هَبَّ فِي الْحَرْبِ إِذَا انْهَزَمَ

اَلْهِبَّةُ [el-hibbet] (hā'nın kesriyle) Hāl ü şān maʿnāsınadır; yukālu: إِنَّهُ لَحَسَنُ الْهِبَّةِ أَيِ الْحَالِ Ve bez ve mendil pāresine denir. Cemʿi هِبَبٌ [hibeb] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde. Ve kılıcın darībeye işleyip nāfiz ve kār-ger olması hāletine denir;yukālu: سَيْفٌ ذُو هِبَّةٍ أَيْ ذُو مَضَاءٍ Ve nüfūz ve sihr hengāmından bāki kalan bir sāʿat-i zamānīye denir. Ve zamāndan bir müddet-i gayr-i mahdūdeye denir; tekūlu: عِشْنَا هِبَّةً مِنَ الدَّهْرِ أَيْ حِقْبَةً Ve işbu iki maʿnā-yı ahīrde hā'nın fethiyle de cāʾizdir.

اَلْهَبُّ [el-hebb] (hā'nın fethiyle) ve

اَلْهَبَّةُ [el-hebbet] (hā'yla) ve

اَلْهِبَّةُ [el-hibbet] (hā'nın kesriyle ve mecmūʿunda teşdīd ile) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: هَبَّهُ السَّيْفُ هَبًّا وَهَبَّةً وَهِبَّةً

إِذَا قَطَعَهُ Ve

هَبَّةٌ [hebbet] (hā'nın fethiyle) Bir kerre demektir; tekūlu: رَأَيْتُهُ هَبَّةً أَيْ مَرَّةً وَاحِدَةً

اَلْهَبِيبُ [el-hebīb] (نَحِيبٌ [neḥīb] vezninde) ve

اَلْهِبَابُ [el-hibāb] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْهِبَّةُ [el-hibbet] (hā'nın kesriyle ve bā'nın teşdīdiyle) Teke dişi keçiye yüğürürken şevkinden heyecāna gelip bağırmak maʿnāsınadır; yukālu: هَبَّ التَّيْسُ هَبِيبًا وَهِبَابًا وَهِبَّةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا نَبَّ لِلسِّفَادِ

اَلْإِهْتِبَابُ [el-ihtibāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi teke sifād hengāmında şevkinden bağırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَبَّ التَّيْسُ بِمَعْنَى هَبَّ Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَبَّهُ إِذَا قَطَعَهُ

اَلْهَبْهَبَةُ [el-hebhebet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) إِهْتِبَابٌ [ihtibāb] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: هَبْهَبَ التَّيْسُ بِمَعْنَى اهْتَبَّ Ve sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: هَبْهَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve çöllerde serāb lemeʿān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَبْهَبَ السَّرَابُ إِذَا تَرَقْرَقَ Ve zecr ü menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَبْهَبَهُ إِذَا زَجَرَهُ Ve uykudan uyanmak maʿnāsınadır; yukālu: هَبْهَبَ مِنَ النَّوْمِ إِذَا انْتَبَهَ Ve boğazlamak maʿnāsınadır; yukālu: هَبْهَبَ الْكَبْشَ إِذَا ذَبَحَهُ

اَلْهَبْهَبِيُّ [el-hebhebiyy] (yā-yı müşeddede ile) Deve sürmekte hoş-nevā ve hūbnagme olan sürücüye ve ʿakkāma denir; yukālu: هُوَ هَبْهَبِيٌّ أَيْ حَسَنُ الْحُدَاءِ Ve güzel hizmetli cüst ve pīşkār hizmet-kāra denir. ʿAcabā öyle hizmet-kār var mıdır? Yukālu: خَادِمٌ هَبْهَبِيٌّ أَيِ الْحَسَنُ الْخِدْمَةِ Ve kassāba denir. Ve çabuk ve çālāk insān ve hayvāna denir. Ve hāssaten cüst ve sebük-pā erkek deveye denir. Müʾennesi هَبْهَبِيَّةٌ [hebhebiyyet]tir hā'yla; yukālu: جَمَلٌ هَبْهَبِيٌّ أَيْ خَفِيفٌ سَرِيعٌ وَنَاقَةٌ هَبْهَبِيَّةٌ أَيْ سَرِيعَةٌ Ve

هَبْهَبِيٌّ [hebhebiyy] Koyun ve keçi çobanına denir; ʿalā-kavlin sürünün koçuna denir.

اَلْهَبْهَبُ [el-hebheb] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) Bu dahi serīʿ ve çālāk insān ve hayvāna denir, pes هَبْهَبِيٌّ [hebhebiyy] nefsine nisbet olmuş olur. Ve

هَبْهَبٌ [hebheb] Cüst ve çabuk kurda denir, ziʾb-i hafīf maʿnāsına.

اَلْهَبْهَابُ [el-hebhāb] (جَبْجَابٌ [cebcāb] vezninde) Bu dahi cüst ve çabuk insān ve hayvāna denir. Ve çağırgan sayyāh kimseye denir. Ve serāba denir ki ıssı vaktlerde çöllerde su gibi lemeʿān eden pusarıktır. Ve ʿArab sıbyānına mahsūs bir oyun adıdır.

اَلْهَبَابُ [el-hebāb] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) هَبَاءٌ [hebāʾ] maʿnāsınadır ki güneşin şuʿāʿından heyecān eden hurde hurde tozdur, halk ona zerre taʿbīr ederler, oda içre pencereye doğru çekilip gider; yukālu: صَارَ هَبَابًا أَيْ هَبَاءً

اَلتَّهَبْهُبُ [et-tehebhub] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Irgalanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَهَبْهَبَ الشَّيْءُ إِذَا تَزَعْزَعَ

اَلتَّهَبُّبُ [et-tehebbub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Esvāb eskiyip yeprimek maʿnāsınadır; yukālu: تَهَبَّبَ الثَّوْبُ إِذَا بَلِيَ

اَلْهَبَائِبُ [el-hebāʾib] (hā'nın fethiyle) ve

اَلْأَهْبَابُ [el-ehbāb] (أَحْبَابٌ [aḥbāb] vezninde) ve

اَلْهِبَبُ [el-hibeb] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Eskiyip pārelenmiş sevbe denir; yukālu: ثَوْبٌ هَبَائِبُ وَأَهْبَابٌ وَهِبَبٌ أَيْ مُتَقَطِّعٌ Ve bunlar ثِيَابٌ أَخْلَاقٌ kabīlindendir.

هُبَيْبٌ [Hubeyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Hubeyb b. Maʿḳil

ashābındandır. İskenderiyye tarīkinde vākiᶜ Vādī-i Hubeyb ona muzāftır.

اَلْمِهْبَابُ [el-mihbāb] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Şol tekeye denir ki sifād vaktinde hırs ve şevkinden dāʾimā bağırır ola; yukālu: تَيْسٌ مِهْبَابٌ أَيْ كَثِيرُ النَّبِيبِ لِلسِّفَادِ

اَلْهَبِيبُ [el-hebīb] (حَبِيبٌ [ḥabīb] vezninde) ve

اَلْهَبُوبُ [el-hebūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْهَبُوبَةُ [el-hebūbet] (hā'yla) Şol yele denir ki estikte toz ve toprak savurur ola.

اَلتَّهْبِيبُ [et-tehbīb] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Esvābı pek yırtmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَبَّبَ الثَّوْبَ تَهْبِيبًا إِذَا خَرَّقَهُ

[هـ ج ب]

اَلْهَجْبُ [el-hecb] (hā'nın fethi ve cīm'in sükūnuyla) Davar sürmek maᶜnāsınadır; yukālu: هَجَبَ الدَّابَّةَ هَجْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَاقَهَا Ve sürᶜatle yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: هَجَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve değnekle vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَجَبَهُ إِذَا ضَرَبَهُ بِالْعَصَا

[هـ د ب]

اَلْهُدْبُ [el-hudb] (hā'nın zammı ve dāl'ın sükūnuyla ve zammeteynle) Gözün kirpiğine denir, Fārisīde müjgān derler; yukālu: هُوَ طَوِيلُ الْهُدْبِ وَالْهُدُبِ أَيْ شَعْرِ أَشْفَارِ الْعَيْنَيْنِ Ve sevb ve makᶜad makūlesinin kenārlarında olan saçağa ve püsküle denir. Müfredi hā ile هُدْبَةٌ [hudbet]tir. Müʾellif هُدْبٌ [hudb]i خَمْلٌ [ḫaml] ile ve خَمْلٌ [ḫaml]i هُدْبٌ [hudb] ile tefsīr eylemiştir, lākin usūl-i sāʾirede saçak ile ve püskül ile müfesserdir; yukālu: طَالَ هُدْبُ الثَّوْبِ أَيْ خَمْلُهُ

اَلْأَهْدَبُ [el-ehdeb] (أَحْدَبُ [aḥdeb] vezninde) Gözünün kirpiği çok kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ أَهْدَبُ أَيْ كَثِيرُ الْهُدْبِ Ve uzun kirpikli kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ أَهْدَبُ أَيْ طَوِيلُ الْهُدْبِ

اَلْهَدَبُ [el-hedeb] (fethateynle) Gözün kirpikleri uzun olmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَدِبَتِ الْعَيْنُ هَدَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا طَالَ هُدْبُهَا Ve

هَدَبٌ [hedeb] أَرْطَى [erṭā] makūlesi ağacın dallarına denir. Ve أَرْطَى [erṭā] ᶜinde'l-baᶜz ak kavak ağacı ve ᶜalā-kavlin غَضَا [ġaḍā] dedikleri şecerin acı nevᶜidir. Şārih der ki هَدَبٌ [hedeb] yaprağı olmayan şecerin dallarına mahsūstur. Ve

هَدَبٌ [hedeb] Her dem tāze olan şecer yaprağına denir, serv ve çam ve ılgın yaprağı gibi. Müfredi هَدَبَةٌ [hedbet]tir hā'yla. Ve

هَدَبُالنَّبَاتِ [hedebu'n-nebāt] Yaprakları olmayıp lākin yaprak makāmına kāʾim olan çöplerine ve dallarına denir; ᶜalā-kavlin ᶜarīz olmayan yaprağına denir, serv ve söğüt ve ılgın yaprağı gibi. Müfredi هَدَبَةٌ [hedebet]tir hā'yla. Cemᶜi أَهْدَابٌ [ehdāb]dır ve هِدَابٌ [hidāb]dır, كِتَابٌ [kitāb] vezninde, قَدْحٌ [ḳadḥ] ve قِدَاحٌ [ḳidāḥ] gibi. Ve

هَدَبٌ [hedeb] Masdar olur, ağacın dalları uzayıp saçak gibi yere sarkmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَدِبَتِ الشَّجَرُ هَدَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا طَالَتْ أَغْصَانُهَا وَتَدَلَّتْ

اَلْهَيْدَبُ [el-heydeb] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Zemīne doğru saçak saçak sarkık olan yağmurlu buluta denir; ᶜalā-kavlin saçak saçak olan eteklerine denir ki yağarken o heyʾette görünür. Ve هُدْبٌ [hudb] gibi esvābın saçağına ve püskülüne denir. Ve sölpük ve sarkık olan ᶜavret fercine denir. Ve zincirlenip akan göz yaşına ıtlāk olunur ki hutūt ve huyūt şeklinde nüzūl ve cereyān eder. Ve

هَيْدَبٌ [Heydeb] ᶜAbdu ᶜAmr b. Rāşid'in feresi ismidir. Ve ᶜamel-mānde, künd ve

sakīl kişiye ıtlāk olunur ki min-baʿd işten güçten kalmış, bir işe yaramaz olmuş kimsedir; yukālu: فُلَانٌ صَارَ هَيْدَبًا أَيْ عَيًّا ثَقِيلاً

اَلْهُدُبُّ [el-hudubb] (teşdīd-i bā ile عُتُلٌّ [ʿutull] vezninde) Bu dahi ʿāciz ve mānde ve sakīl kimseye denir.

اَلْهُدَّابُ [el-huddāb] (teşdīd-i dāl'la رُمَّانٌ [rummān] vezninde) هُدُبٌّ [hudubb] maʿnāsınadır. Ve yaprağı olmayan nebāt dallarına yāhūd ʿarīz olmayan yapraklara denir, هَدَبٌ [hedeb] gibi. Kāle fi'l-*Esās* قَطَعَ هُدَّابَةً هَدَبَ الشَّجَرِ وَهُدَّابَهَا أَيْ أَغْصَانَهَا Müfredi [huddābet]tir hā ile.

اَلْهَدْبُ [el-hedb] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: هَدَبَ الشَّيْءَ هَدْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve hayvānın sütünü sağmak maʿnāsınadır; yukālu: هَدَبَ النَّاقَةَ إِذَا احْتَلَبَهَا Ve ağaçtan meyve dermek maʿnāsınadır; yukālu: هَدَبَ الثَّمَرَةَ إِذَا اجْتَنَاهَا

اَلْإِهْدَابُ [el-ihdāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi ağacın dalları uzayıp saçak gibi yere sarkık olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَهْدَبَتِ الشَّجَرَةُ إِذَا طَالَتْ أَغْصَانُهَا وَتَدَلَّتْ

اَلْهَدْبَاءُ [el-hedbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şāhları yere sarkık olan ağaca denir; yukālu: شَجَرٌ أَهْدَبُ أَيْ مُتَدَلِّي الْأَغْصَانِ وَشَجَرَةٌ هَدْبَاءُ

اَلْهَدِبُ [el-hedib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Arslana ıtlāk olunur.

اَلْهَيْدَبَى [el-heydebā] (سَيْسَبَى [seysebā] vezninde) At yürüyüşünden bir cins yürüyüş ismidir ki onda cidd ü cehd ve gūşiş olur. Çabalayarak başını iki tarafa tahrīk ederek yürüyüşü olacaktır ki iki tarafa salınıp sarkarak yürür.

إِبْنُ الْهَيْدَبَى [İbnu'l-Heydebā] Bir şāʿir-i meşhūrdur.

اَلْهَيْدَبِيُّ [el-heydebiyy] (حَيْدَرِيٌّ [ḥayderiyy] vezninde) Çok sözlü, miksār ve pür-gū kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ هَيْدَبِيُّ الْكَلَامِ أَيْ كَثِيرُهُ

اَلْهُدَيِبِيَّةُ [el-Hudebiyyet] (عُرَنِيَّةٌ [ʿureniyyet] vezninde) Aʿmāl-i Medīne'den Sevārik iyye karyesi kurbünde bir su adıdır.

هُدَبَةٌ [hudebet] (hā'nın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Bir kuş adıdır. *Burhān*'da ve *Tuḥfe*'de ḫar-ı ḫudā ile yaʿnī tanrı deveciği ve yer eşeceği dedikleri böcek ile müfesserdir.

هُدْبَةُ [Hudbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Esāmīdendir: Hudbe b. Ḫālid el-Ḳaysī ki كَتَّانٌ [kettān] vezninde Heddāb ile maʿrūftur, muhaddisīndendir. Ve Hudbe b. el-Ḫaşrem şuʿarādandır.

[هـ ذ ب]

اَلْهَذْبُ [el-heẕb] (جَذْبٌ [ceẕb] vezninde) Ağaç ve sāʾir nesnenin zevāʾidini katʿ ve izāle ile ıslāh edip pākīze ve hālis ve münakkah eylemek maʿnāsınadır ki revnak ve letāfet ve hüsn-i kıyāfete ifrāg olunur. Fārisīde bu maʿnā pīrāsten lafzıyla taʿbīr olunur; yukālu: هَذَبَ الشَّجَرَ وَغَيْرَهُ هَذْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ وَنَقَّاهُ وَأَخْلَصَهُ وَأَصْلَحَهُ Ve hurmā ağacından līfleri izāle ile pākīze ve revnak-dār eylemek maʿnāsınadır ki bu hāss olur; yukālu: هَذَبَ النَّخْلَةَ إِذَا نَقَّى عَنْهَا اللِّيفَ Ve akmak maʿnāsınadır; yukālu: هَذَبَ الشَّيْءُ إِذَا سَالَ Ve

هَذْبٌ [heẕb] ve

هَذَابَةٌ [heẕābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Yürümekte ve sāʾir işte sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَذَبَ الرَّجُلُ وَغَيْرُهُ هَذْبًا وَهَذَابَةً إِذَا أَسْرَعَ Ve kavm ve cemāʿat beyninde güft-gū ve çığıltı çoğalmak maʿnāsınadır; yukālu: هَذَبَ الْقَوْمُ إِذَا أَكْثَرَ لَغَطُهُمْ

اَلتَّهْذِيبُ [et-tehẕīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) هَذْبٌ [heẕb] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir, lākin bu kesreti mutazam-mındır; yukālu: هَذَّبَ الشَّيْءَ تَهْذِيبًا بِمَعْنَى هَذَبَهُ Ve bir işte sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَذَّبَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

اَلْإِهْذَابُ [el-ihẕāb] (hemzenin kesriyle) Bu dahi sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْذَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve sehāb yağmuru sürʿatle yağdırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَهْذَبَتِ السَّحَابَةُ مَاءَهَا إِذَا أَسَالَتْهُ بِسُرْعَةٍ

اَلْمُهَاذَبَةُ [el-muhāẕebet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَاذَبَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

اَلْمَهَاذِيبُ [el-mehāẕīb] (مَحَارِيبُ [meḥārīb] vezninde) Çabuk ve çālāk olan develere denir. مِهْذَابٌ [mihẕāb] müfredidir; yukālu: إِبِلٌ مَهَاذِيبُ أَيْ سِرَاعٌ

اَلْهَذَبُ [el-heẕeb] (fethateynle) Bir nesne-nin sāfī ve hālis ve nāb olmasına denir; yukālu: مَا فِي مَوَدَّتِهِ هَذَبٌ أَيْ صَفَاءٌ وَخُلُوص

اَلْهَيْذَبَى [el-heyẕebā] هَيْدَبَى [heydebā] vez-ninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

اَلْمُهَذَّبُ [el-muheẕẕeb] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) تَهْذِيبٌ [tehẕīb]den ism-i mefʿūldür ki zevāʾidi izāle olun-makla pākīze ve münakkah olmuş nesne-ye denir. Bu münāsebetle hulk ve tabīʿati mesālib ve meʿāyibden pākīze ve gerd-i küdüretten sāfī ve münakkah olan ada-ma ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مُهَذَّبٌ أَيْ مُطَهَّرُ الْأَخْلَاقِ

[هـ ذ ر ب]

اَلْهَذْرَبَةُ [el-heẕrebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Çabuk çabuk çok söz söylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَذْرَبَ الرَّجُلُ الْكَلَامَ إِذَا أَكْثَرَ فِي سُرْعَةٍ

اَلْهُذَيْرِبَى [el-huẕeyribā] (musaggar bünyesi ve kasrıyla) Deʾb ve ʿādet maʿnāsınadır; yukālu: هَذِهِ هُذَيْرِبَاهُ أَيْ عَادَتُهُ

اَلْهُذْرُبَانُ [el-huẕrubān] (عُنْفُوَانٌ [ʿunfuvān] vezninde) Şol kişiye denir ki tekellümde ve hizmette cüst ü çālāk ola.

[هـ ذ ل ب]

اَلْهَذْلَبَةُ [el-heẕlebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Serīʿ ve hafīf ve çālāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَذْلَبَةٌ أَيْ خِفَّةٌ وَسُرْعَةٌ بِهِ

[هـ ر ب]

اَلْهَرَبُ [el-hereb] (fethateynle) ve

اَلْمَهْرَبُ [el-mehreb] (مَطْلَبٌ [maṭlab] vez-ninde) ve

اَلْهَرَبَانُ [el-herebān] (fetehātla) Kaçmak maʿnāsınadır. Şārihin beyānına göre ür-küp yāhūd korkup kaçmaktır, firār lāzım olsun ve gerek olmasın; yukālu: هَرَبَ الرَّجُلُ هَرَبًا وَمَهْرَبًا وَهَرَبَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا فَرَّ Ve ʿArab-lar kazığın nısfı yere geçip nā-bedīd olsa هَرَبَ مِنَ الْوَتِدِ نِصْفُهُ derler, غَابَ maʿnāsına. Ve

هَرَبٌ [hereb] Pek kocayıp pīr-i fānī olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: هَرِبَ الرَّجُلُ هَرَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا هَرِمَ

اَلتَّهْرِيبُ [et-tehrīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Kaçırmak maʿnāsınadır; tekūlu: هَرَّبْتُهُ أَنَا تَرْهِيبًا أَيْ أَفْزَعْتُهُ

اَلْإِهْرَابُ [el-ihrāb] (hemzenin kesriyle) Bir işte haddi tecāvüz eylemek derecesinde mübālaga ve imʿān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْرَبَ فُلَانٌ إِذَا أَغْرَقَ فِي الْأَمْرِ Ve bir nes-neden hāʾif olarak cidd ü cehd ile gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْرَبَ الرَّجُلُ إِذَا جَدَّ فِي الذَّهَابِ مَذْعُورًا Ve yel toprak savurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَهْرَبَتِ الرِّيحُ إِذَا سَفَتِ التُّرَابَ Ve bir kimseyi firāra muztarr ve

nāçār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْرَبَ فُلاَنًا إِذَا اضْطَرَّهُ إِلَى الْهَرَبِ

اَلْهَارِبُ [el-hārib] (ism-i fāʿildir) Firār edici demektir. Bu münāsebetle sudan gelen davara ıtlāk olunur, ʿādetā obaya yāhūd merʿāya doğru sürʿat eylediklerine mebnī; niteki suya varana قَارِبٌ [ḳārib] ıtlāk olunur; ve minhu yekūlūne: "مَا لَهُ هَارِبٌ وَلاَ قَارِبٌ" أَيْ صَادِرٌ عَنِ الْمَاءِ وَلاَ وَارِدٌ Yaʿnī "Filānın suya varıp gelen hayvānı yoktur ki!" Bir nesneye mālik değildir demektir. Ve kāle baʿzuhum maʿnāhu: لَيْسَ أَحَدٌ يَهْرُبُ مِنْهُ وَلاَ أَحَدٌ يَقْرُبُ إِلَيْهِ Yaʿnī "Kendiden havf edip tebāʿud eden ve nefʿini meʾmūlle tarafına mütekarrib olan kimsesi yoktur ki!" Elinden hayr u şerr gelmez, katʿā adamlıktan ʿalākası yoktur demektir. Ve bu nefy makāmına mahsūs olan taʿbīrāttandır.

اَلْهُرْبُ [el-hurb] (hā'nın zammıyla) İşkenbeyi ve bağırsakları ve böğrekleri ihāta eden yufka yağa denir ki çöz taʿbīr olunur, ثَرْبُ الْبَطْنِ [ṯerbu'l-baṭn] maʿnāsına.

اَلْمِهْرَبُ [el-mihreb] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Ekinciler ālātından şol ağaca denir ki çift sürdükleri vaktte beri öte tahrīk ederler. Bunu baʿzılar üvendire ile beyān eylediler.

اَلْهَارِبِيَّةُ [el-Hāribiyyet] (yā-yı müşedde ile) Benī Hāribe b. Ẕubyān kabīlesine mahsus bir küçük suyun adıdır.

اَلْهَرَّابُ [el-Herrāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْمُهْرِبُ [el-Muhrib] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

[هـ ر ج ب]

اَلْهِرْجَابُ [el-hircāb] (hā'nın kesriyle هِرْجَالٌ [hircāl] vezninde) ve

اَلْهِرْجَبُّ [el-hircebb] (قِرْشَبٌّ [ḳirşebb] vezninde) Uzun olan insān ve hayvāna ve sāʾir nesneye denir. Ve

هِرْجَابُ [Hircāb] bir mevziʿ adıdır.

[هـ ر د ب]

اَلْهَرْدَبَةُ [el-herdebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ağır ağır yelmek, ʿadv-i sakīl maʿnāsınadır; yukālu: هَرْدَبَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا ثَقِيلاً

اَلْهِرْدَبَّةُ [el-hirdebbet] (teşdīd-i bā'yla قِرْشَبَّةٌ [ḳirşebbet] vezninde) Kocakarıya denir, ʿacūz maʿnāsına. Ve yüreksiz, korkak ve cebān kimseye denir ki derūnu cevher-i şecāʿatten hālī olmakla vücūdu üfürülmüş boş tulum gibi bir kıyāfet ola.

[هـ ر ش ب]

اَلْهِرْشَبَّةُ [el-hirşebbet] (teşdīd-i bā'yla قِرْشَبَّةٌ [ḳirşebb] vezninde) Pek yaşlı kocakarıya denir.

[هـ ز ب]

اَلْهَوْزَبُ [el-hevzeb] (zā-yı muʿceme ile جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Kavī ve tüvānā olup yürüyüşü tünd ve şedīd olan deveye denir. Ve kerkes taʿbīr olunan kuşa denir.

اَلْهَيْزَبُ [el-heyzeb] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Hiddetli şeyʾe denir ve minhu: لَيْثٌ هَيْزَبٌ أَيْ حَدِيدٌ

اَلْهَازِبَى [el-hāzibā] (zā'nın kesri ve elifin kasrı ve meddiyle) Bir nevʿ balık adıdır.

[هـ ز ر ب]

اَلْهَزْرَبَةُ [el-hezrebet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Hiffet ve sürʿat maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ هَزْرَبَةٌ أَيْ خِفَّةٌ وَسُرْعَةٌ

[هـ س ب]

اَلْهَسْبُ [el-hesb] حَسْبُ [ḥasb] vezninde ve mürādifidir ki yetişmek, kifāyet

maʿnāsınadır; tekūlu: هَسْبُكَ بِمَعْنَى حَسْبُكَ Şārihin beyānına göre hāʾ ḥā'dan mübeddeledir.

[هـ ص ب]

اَلْهَصْبُ [el-haṣb] (غَصْبٌ [ġaṣb] vezninde) Kaçmak maʿnāsınadır; yukālu: هَصَبَ الرَّجُلُ هَصْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا فَرَّ

[هـ ض ب]

اَلْهَضْبُ [el-haḍb] (ḍād-ı muʿceme ile ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Bulut yağmur yağdırmak maʿnāsınadır; yukālu: هَضَبَتِ السَّمَاءُ هَضْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا مَطَرَتْ Ve künd ve kāhil, göden dābbe gibi ağır ağır yürümek maʿnāsınadır; yukālu: هَضَبَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى مَشْيَ الْبَلِيدِ Ve söze girişip dalmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: هَضَبَ فِي الْحَدِيثِ إِذَا أَفَاضَ

اَلْإِهْتِضَابُ [el-ihtiḍāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) ve

اَلْإِهْضَابُ [el-ihḍāb] (إِكْرَامٌ [ikrām] vez-ninde) Bunlar da söze girişip lakırdıya dalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَضَبَ فِي الْحَدِيثِ وَأَهْضَبَ إِذَا أَفَاضَ

اَلْهَضْبَةُ [el-haḍbet] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vez-ninde) Yer yüzüne münbasit olan yalımı alçak yastım dağa ve bayıra denir; ʿalā-kavlin yekpāre bir kayadan halk olmuş yalçın dağa denir yāhūd sivri tepeli ve sarp olup etrāfından münferid olan dağa denir. Ve bu hemān kırmızı topraklı olan dağlar aralığında olmağa mahsūstur. Ve

هَضْبَةٌ [haḍbet] Yağmura denir. Cemʿi هِضَبٌ [hiḍab] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde, بَدْرَةٌ [bedret] ve بِدَرٌ [bider] gibi ve هِضَابٌ [hiḍāb] gelir, كِتَابٌ [kitāb] vezninde ve cemʿü'l-cemʿi أَهَاضِيبُ [ehāḍīb] gelir.

اَلْهِضَبُّ [el-hiḍabb] (هِجَفٌّ [hiceff] veznin-de) Pek terleğen olan ata denir, kesīrü'l-ʿarak maʿnāsına. Ve sulb ve şedīd olan ata denir.

اَلْهَضِيبُ [el-heḍīb] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Sütü azca olan koyunlara ve keçilere de-nir; yukālu: غَنَمٌ هَضِيبٌ أَيْ قَلِيلَةُ اللَّبَنِ

اَلْإِسْتِهْضَابُ [el-istihḍāb] Dağ هَضْبَةٌ [haḍbet] olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَهْضَبَ الْجَبَلُ إِذَا صَارَ هَضْبَةً Kāle fi'l-*Esās*ıبًا وَهِضَابًا عَلَوْتُ هَضْبَةً وَاسْتَهْضَبَ صَارَ هَضْبًا قَالَ رُؤْبَةُ تَمَنَّعَتْ أَرْكَانُهُ وَاسْتَهْضَبَا

اَلْأُهْضُوبَةُ [el-uhḍūbet] (hemzenin zammıy-la) Yağmurdan bir sağanağa ve bir boraya denir; yukālu: أَصَابَتْهُمْ أُهْضُوبَةٌ مِنَ الْمَطَرِ أَيْ دُفْعَةٌ

[هـ ق ب]

اَلْهَقْبُ [el-haḳb] (hā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Bolluk, سَعَةٌ [seʿat] maʿnāsınadır.

اَلْهِقَبُّ [el-hiḳabb] (هِجَفٌّ [hiceff] vezninde) Vāsiʿü'l-halk olan insān ve hayvāna denir ki nār gibi lokmayı yağ gibi iltikām eder. Ve devekuşu ve sāʾir hayvāndan ʿazīmü'l-cüsse ve tavīl olana denir.

اَلْهَقَبْقَبُ [el-haḳabḳab] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Sulb ve şedīd olan insān ve hayvāna denir.

هِقَبٌ [hiḳab] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Bir kelimedir ki onunla at kısmı durmak yā yürümek için zecr ve āzār olunur.

[هـ ك ب]

اَلْهَكْبُ [el-hekb] (hā'nın fethi ve kāf'ın sükūnu ve fethiyle) istihzā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَكَبَهُ هَكْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا اسْتَهْزَأَهُ

[هـ ل ب]

اَلْهُلْبُ [el-hulb] (hā'nın zammıyla) Mut-lakan kıla denir, شَعْرٌ [şaʿr] maʿnāsına; ʿalā-kavlin kalın kıla yāhūd at makūlesi

dābbenin kuyrukları kılına yāhūd hınzīrin kılına denir ki onunla harrāzlar baʿzı nesne dikerler, Türkīde fırçı taʿbīr olunur.

اَلْهَلَبُ [el-heleb] (تَعَبٌ [taʿab] vezninde) Bir kimsenin gövdesi pek kıllı olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَلِبَ الرَّجُلُ هَلَبًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَ شَعْرُهُ

اَلْأَهْلَبُ [el-ehleb] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Gövdesi pek kıllı olan kişiye denir. Müʾennesinde هَلْبَاءُ [helbāʾ] denir. Ve çok yağmurlu yıla denir; yukālu: عَامٌ أَهْلَبُ أَيْ كَثِيرُ الْمَطَرِ Ve at ve beygir makūlesinin kesilmiş kuyruğuna denir, zeneb-i munkatıʿ maʿnāsına. Ve gövdesinde aslā kıl olamayan tüysüze denir ki maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur. Ve zikr olunduğu üzere pek kıllı olana da denmekle zıdd olur ve bu kuyruğa da vasf olur.

اَلْهَلْبُ [el-helb] (جَلْبٌ [celb] vezninde) Gövdeden kılları yolmak maʿnāsınadır; yukālu: هَلَبَهُ هَلْبًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا نَتَفَ هُلْبَهُ Ve sehāb kırağı ve tipi makūlesi rutūbetle halkı ıslatmak, ʿalā-kavlin peyderpey yağmur yağdırmak maʿnāsınadır; yukālu: هَلَبَتِ السَّمَاءُ الْقَوْمَ إِذَا بَلَّتْهُمْ بِالنَّدَى أَوْ مَطَرَتْهُمْ مَطَرًا مُتَتَابِعًا Ve at arasını kesmeyip peyderpey seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu: هَلَبَ الْفَرَسُ إِذَا تَابَعَ الْجَرْيَ Ve bir kimseyi makāle getirip hicv ve şetm eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki maʿnā-yı evvelden meʾhūzdur; yukālu: هَلَبَهُمْ بِلِسَانِهِ إِذَا هَجَاهُمْ وَشَتَمَهُمْ

اَلتَّهْلِيبُ [et-tehlīb] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bedenden kıl yolmak maʿnāsınadır; yukālu: هَلَّبَهُ أَيْ نَتَفَ هُلْبَهُ Ve bir kimseyi hicv ve zemm ve şetm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَلَّبَهُمْ إِذَا هَجَاهُمْ وَشَتَمَهُمْ Meşhūr şuʿarādan Ebu'l-Mehālibe Muhelleb b. Ebī Ṣufra bu maʿnādan nāşī Muhelleb ile mülakkab olmuştur, zīrā şuʿarā-yı ʿasrı kendisini hicv eylemişlerdir yāhūd mentūfu'ş-şaʿar olması bāʿis-i telkībdir.

اَلتَّهَلُّبُ [et-tehellub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِنْهِلَابُ [el-inhilāb] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bedenden kılları yolunmak maʿnāsınadır; yukālu: هَلَّبَهُ تَهْلِيبًا فَتَهَلَّبَ وَانْهَلَبَ

اَلْإِهْلَابُ [el-ihlāb] (hemzenin kesriyle) At mütetābiʿan seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْلَبَ الْفَرَسُ إِذَا تَابَعَ الْجَرْيَ

اَلْهَلُوبُ [el-helūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Zevcine muhibbe ve mütekarribe olan hatuna denir. Ve zevcinden tecennüb ve tebāʿud üzere olan nāşizeye denmekle zıdd olur; yukālu: إِمْرَأَةٌ هَلُوبٌ أَيْ مُتَقَرِّبَةٌ مِنْ زَوْجِهَا وَيُقَالُ إِمْرَأَةٌ هَلُوبٌ أَيْ مُتَجَنِّبَةٌ مِنْ زَوْجِهَا Kāle fi'n-*Nihāye* kāle ʿÖmer radıyallāhu ʿanhu: "رَحِمَ اللهُ الْهَلُوبَ وَلَعَنَ اللهُ الْهَلُوبَ" Fıkra-i ūlāda هَلُوبٌ [helūb] bīgāneden mütebāʿid olup zevcine takarrüb ve muhabbet üzere olan hatundur ve sāniyede āşinā-dār olmakla āşināsına meveddet ve ülfet üzere olup zevcinden tebāʿud üzere olan melʿūnedir. Ve bu hicv ve zemm maʿnāsına olan هَلْبٌ [helb]den meʾhūzdur ki her biri taraf-ı āherden zemm ve kadha salāhiyyetli olur.

أُهْلُوبٌ [Uhlūb] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Duhr b. ʿAmr yāhūd Rebīʿa b. ʿAmr'ın feresi ismidir. Ve

أُهْلُوبٌ [uhlūb] Fen ve sınf ve güne maʿnāsınadır. Cemʿi أَهَالِيبُ [ehālīb] gelir ki fünūn ve asnāf demektir.

اَلْهَلَّابُ [el-hellāb] (teşdīd-i lām'la شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Yağmurlu soğuk rüzgāra denir ki fırtına taʿbīr olunur, defʿī olana bora taʿbīr olunur; هَلَّابَةٌ [hellābet]

dahi denir hā'yla; tekūlu: أَخَذَتْنَا الْهَلاَّبُ وَالْهَلاَّبَةُ أَيِ الرِّيحُ الْبَارِدَةُ مَعَ مَطَرٍ Ve çok yağmurlu yıla denir; yukālu: عَامٌ هَلاَّبٌ أَيْ كَثِيرُ الْمَطَرِ

اَلْهُلْبَةُ [el-hulbet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) ve

اَلْهُلْبُبَةُ [el-hulubbet] (teşdīd-i bā'yla عُتُلَّةٌ [ʿutullet] vezninde) Şiddet-i şitāʾ maʿnāsınadır; tekūlu: أَتَيْتُهُ فِي هُلْبَةِ الشِّتَاءِ وَهُلُبَّتِهِ أَيْ فِي شِدَّتِهِ

اَلْهَلاَّبُ [el-hellāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْمُهَلِّبُ [el-muhellib] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) ve

اَلْهُلَيْبُ [el-huleyb] (زُبَيْرٌ [zubeyr] veznin-de) Şühūr-ı Rūmiyyeden kānūn-ı sānīde maʿhūd günlerdir ki be-gāyet bārid olur. Yāhūd هُلْبَةٌ [hulbet]-i şitāda yaʿnī kışın pek şiddeti hengāmında maʿdūd günlerdir. Evvele göre rīh-i bārideden meʾhūz olur ve murād kānūn-ı sānīnin yirmi dört, yirmi beş, yirmi altı günleridir. Sānīye göre kānūn-ı evvelin yirmi sekiz, yirmi dokuz ve otuzuncu günleridir.

هَالِبُالشَّعَرِ [hālibu'ş-şaʿar] Tüy ve kıl yolucu demektir. Bu münāsebetle kış günlerinden bir güne ıtlāk olunmuştur, niteki مُدَحْرِجُ الْبَعَرِ [mudaḥricu'l-baʿar] dahi ondan bir yevm-i maʿhūd lakabıdır. Deve kığını gülle gibi dondurup yuvarıldığı bāʿis-i telkībdir.

اَلْهَلْبَاءُ [el-helbāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) أَهْلَبُ [ehleb] kelimesinden müʾennestir, gövdesi kıllı hatuna denir. Ve dübüre ıtlāk olunur, إِسْتٌ [ist] maʿnāsına. Ve Mekke ile Yemāme beyninde bir mevziʿ adıdır ki onda ʿArabların bir vakʿası olmuştur. Ve

هَلْبَاءُ [helbāʾ] هُلْبَةٌ [hulbet] kelimesine teʾkīd olur ki āfet-i ʿuzmā demek olur; yukālu: هُلْبَةٌ هَلْبَاءُ أَيْ دَاهِيَةٌ دَهْيَاءُ

اَلْهُلاَبَةُ [el-hulābet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Tevellüd eden veled ʿakibinde eş ve son taʿbīr ettikleri derinin yaykıntısına denir, غُسَالَةُ السَّلَى [ġusāletu's-selā] maʿnāsına. Lākin şārihin beyānına göre onunla berāber zuhūr eden çirk-āb olacaktır.

اَلْهَالِبَةُ [el-hālibet] (غَالِبَةٌ [ġālibet] vezninde) Be-gāyet yağmurlu geceye denir; yukālu: لَيْلَةٌ هَالِبَةٌ أَيْ مَطِيرَةٌ

اَلْهَلِبُ [el-Helib] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Ashābdan Ebū Ḳabīṣa Yezīd b. Ḳunāfe eṭ-Ṭāʾī lakabıdır. Gerçi muhaddisūn hā'nın zammıyla takyīd ederler, lākin savāb olan كَتِفٌ [ketif] vezninde olmaktır. Mūmāileyh mukaddemen أَقْرَعُ [aḳraʿ] olmakla başında kıl eseri olmayıp baʿdehu sāhibü'l-muʿcizāt ʿaleyhi efdalu's-salāt hazretleri yed-i müʾeyyedleriyle mesh buyurmalarıyla kılları nābit olduğundan هَلِبٌ [Helib] ile mülakkab olmuştur.

[هـ ل ح ب]

اَلْهِلْحَابُ [el-hilcāb] (هِرْجَابٌ [hircāb] vezninde) Büyük kazana denir, kıdr-ı ʿazīme maʿnāsına.

[هـ ن ب]

اَلْهُنَّبَاءُ [el-hunnebāʾ] (nūn-ı müşeddede ile جُلَّنَارٌ [cullenār] vezninde) بَلْهَاءُ [belhāʿ] ve وَرْهَاءُ [verhāʿ] maʿnāsınadır ki belāhet ve hamākati olan bön ve oğuz hatuna denir. Cevherī tahfīfle takyīdinde ve istişhād eylediği şiʿrde vehm eylemiştir. Murād Nābiġa'nın "مَجْنُونَةٌ هُنَبَّاءُ بِنْتُ مَجْنُونِ" mısrāʿıdır. Ve

هُنَّبَاءُ [hunnebāʾ] Ahmak ve nādān kişiye denir.

اَلْهُنَّبَى [el-hunnebā] kasr ile memdūde de

lügattir.

اَلْمِهْنَبُ [el-mihneb] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) Hebenneḳa gibi fāʾikü'l-humk olan kişiye denir; yukālu: هُوَ مِهْنَبٌ أَيْ فَائِقُ الْحُمْقِ

اَلْهَنَبَاءُ [el-henebāʾ] (fethateynle ve medd ile) ve

اَلْهَنَبَى [el-henebā] (kasr ile) Oğuz ve hamkāʾ ʿavrete denir. Bu iki lügat İbn Du-reyd rivāyetidir; yukālu: إِمْرَأَةٌ هَنَبَاءُ وَهَنَبَى أَيْ حَمْقَاءُ

هِنْبٌ [Hinb] (hā'nın kesriyle) Bir recül adıdır. Ve bir muhannes ismidir ki Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazret-leri onu Medīne'den nefy ve iclā buyur-dular. Ve

هِنْبٌ [Hinb] Cendel b. Vāliḳ nām muhad-disin ceddi ismidir.

[هـ ن ت ب]

اَلْهَنْتَبَةُ [el-hentebet] (tā-yı fevkiyye ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir işte gev-şek deprenip süstlük ve kāhillik eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَنْتَبَ فِي أَمْرِهِ إِذَا اسْتَرْخَى وَتَوَانَى

[هـ ن د ب]

اَلْهِنْدَبُ [el-hindeb] ve

اَلْهِنْدَبَا [el-hindebā] (hā'ların kesri ve dāl'ların fethi ve baʿzen dāl meksūr olur ve elifin kasrıyla ve meddiyle) Sebze-i maʿrūf ismidir. Müfredi هِنْدَبَاةٌ [hindebāt]tır hā'yla. Bu nebātın tabīʿatı muʿtedildir. Ve tenāvülü miʿdeye ve ciğere ve طِحَالٌ [ṭiḥāl] a nāfiʿ ve kökünü ضِمَادٌ [ḍimād] ʿakreb soktuğuna bāhirü'l-menāfiʿdir. Ve nebāt-ı mezbūrun tābihi gāsiline nisbet hatā ci-hetinden ekserdir, yaʿnī onun matbūhu menkūʿuna nisbet hatā cihetinden ekser ve keyfiyyet ve kemmiyyet ve teʿātī ve istiʿmālinde heyʾetini idrāk eylemeyenle-re zararı nefʿinden evferdir. Müʾellif bu-nunla işbu hadīse işāret eylemiştir: Kāle fi'l-*Aḥkāmi'n-Nebeviyyefi's-Ṣināʿati't-Ṭibbiyye* ve fi'l-hadīsi: "كُلُوا الْهِنْدَبَاءَ وَلاَ تَنْفُضُوهُ فَإِنَّهُ لَيْسَ يَوْمٌ مِنَ الأَيَّامِ إِلاَّ وَقَطَرَاتٌ مِنَ الْجَنَّةِ يَقْطُرْنَ عَلَيْهِ" وَكَذَا رَوَى جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ سَمِعْتُ النَّبِيَّ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ يَقُولُ "مَا مِنْ وَرَقَةٍ مِنْ وَرَقِ الْهِنْدَبَاءِ إِلاَّ وَعَلَيْهَا قَطْرَةٌ مِنَ الْجَنَّةِ" Pes işbu hadīslerden ve müʾellifin kelāmından müstanbet oldu ki hindebāyı gasl ve nafd eylediklerinde müdaʿ olan hāssa zāʾil olur; tabh olunur-sa eseri bile bākī olmaz. Bu cihetle gāsili tābihinden ezyed muhtī olur. Hattā İbn Sīnā dedi ki su ile hindebāyı gasl yāhūd nafd eyledikte kuvvet-i nāfiʿasının kül-lü yāhūd ekseri müfārakat eder. Ve kal-dı ki baʿzı ümmehātta هِنْدَبَاءُ [hindebāʾ] māddesini هَدْبٌ [hedb] zeylinde resm eyle-diler, müʾellif burada zikr eyledi. Zāhiren nūn'unun ziyāde ve asāleti muhtelefün-fīh olduğuna mebnīdir. Ve baʿzılar, Rūmī yāhūd Süryānī olmasına zāhib oldular. Ve bu nebāta Fārisīde kāsnī ve Türkīde acı marul ve güneyik derler.

هِنْدَابَةُ [Hindābet] (hā'nın kesriyle) Bir hatun adıdır ki şuʿarādan Ebū Hindābe el-Kindī vālidesidir ve şāʿir-i merkūmun ismi Ziyād'dır.

[هـ ن ق ب]

اَلْهَنْقَبُ [el-henḳab] (ḳāf'la جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bodur kimseye denir.

[هـ و ب]

اَلْهَوْبُ [el-hevb] (صَوْبٌ [ṣavb] veznin-de) Iraklık, بُعْدٌ [buʿd] maʿnāsınadır. Bu maʿnādandır ki ʿArablar "Filān kimseyi kanda olduğu bilinmez bir yerde bırakıp

geldim" diyecek yerde تَرَكْتُهُ فِي هَوْبٍ دَابِرٍ derler. Ve bunda hā'nın zammıyla da zebān-zeddir; ʿalā-kavlin bunda savāb olan tā-yı fevkiyye ile olmakla Cevherī bā-yı muvahhade ile sebt eylemesi vehmdir. هَوْتٌ [hevt] arz-ı münhafidaya denir. Şārih der ki قِيلَ kelāmıyla Cevherī'yi tevhīm eylemek mülāyimce değildir. Ve

هَوْبٌ [hevb] Çok sözlü ahmak ve yāve-gū kişiye denir. Ve

هَوْبٌ [hevb] Āteşin ʿalevine denir, zebāne-i āteş maʿnāsına. Şārih der ki āteşin dahi ismidir.

اَلْأَهْوَبُ [el-Ehveb] (أَقْرَبُ [aḳreb] vezninde) Yemen sāhilinde bir mevziʿ adıdır.

اَلْهُوَيْبُ [el-Huveyb] (كُمَيْتٌ [kumeyt] vezninde) Yemen'de şehr-i Zebīd kazāsında bir mevziʿdir.

[هـ ي ب]

اَلْهَيْبَةُ [el-heybet] (غَيْبَةٌ [ġaybet] vezninde) ve

اَلْمَهَابَةُ [el-mehābet] (مَخَافَةٌ [meḫāfet] vezninde) Bir nesneden yā bir kimseden sakınıp korkmak maʿnāsınadır, ʿazāmet ve celālinden yāhūd fī-zātihi korkunç ve heybetli olduğundan nāşī olur ve bunlar ismlerdir.

اَلْهَيْبُ [el-heyb] (عَيْبٌ [ʿayb] vezninde) ve

اَلْمَهَابَةُ [el-mehābet] (kezālik مَخَافَةٌ [meḫāfet] vezninde) Masdarlardır; yukālu: هَابَهُ يَهَابُهُ هَيْبًا وَمَهَابَةً مِثْلَ خَافَهُ يَخَافُهُ يَعْنِي مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَافَهُ وَاتَّقَاهُ

اَلْإِهْتِيَابُ [el-ihtiyāb] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) هَيْبٌ [heyb] maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَابَهُ بِمَعْنَى هَابَهُ

اَلْهَائِبُ [el-hāʾib] ve

اَلْهَيُوبُ [el-heyūb] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْهَيَّابُ [el-heyyāb] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْهَيِّبُ [el-heyyib] (سَيِّدٌ [seyyid] vezninde) ve

اَلْهَيْبَانُ [el-heybān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) ve

اَلْهَيِّبَانُ [el-heyyibān] (yā-yı müşeddedenin kesri ve fethiyle) ve

اَلْهَيَّابَةُ [el-heyyābet] (teşdīd-i yā'yla عَلَّامَةٌ [ʿallāmet] vezninde) Şol kişiye denir ki cebān ve zaʿīfü'n-nefs olmakla dāʾimā nāstan havf ve hazer eder ola.

اَلْمَهُوبُ [el-mehūb] (مَقُولٌ [maḳūl] vezninde) ve

اَلْمَهِيبُ [el-mehīb] (مَكِيلٌ [mekīl] vezninde) ve

اَلْهَيُوبُ [el-heyūb] (kezālik صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْهَيْبَانُ [el-heybān] (kezālik سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Şol heybetli ve ʿazametli adama denir ki nās kendiden havf ve hazer eder ola; yukālu: رَجُلٌ هَائِبٌ وَهَيُوبٌ وَهَيَّابٌ وَهَيِّبٌ وَهَيْبَانٌ وَهَيَّابَةٌ أَيْ يَخَافُ النَّاسَ ve yukālu: رَجُلٌ مَهُوبٌ وَمَهِيبٌ وَهَيُوبٌ وَهَيْبَانٌ أَيْ يَخَافُهُ النَّاسُ

اَلتَّهَيُّبُ [et-teheyyub] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Heybet izhārıyla bir kimseyi korkutmak ve sakındırmak maʿnāsınadır; tekūlu: تَهَيَّبَنِي فُلَانٌ أَيْ أَفْزَعَنِي وَأَخَافَنِي Ve heybet alıp korkmak maʿnāsınadır; tekūlu: تَهَيَّبْتُهُ أَيْ خِفْتُهُ

اَلْهَيْبَانُ [el-heyyebān] (yā-yı müşeddede ile) Nāstan havf ve hazer üzere olan kişiye denir ki zikr olundu. Ve fī-zātihi korkak cebān ve her nesneden havf ve vehm eden kimseye denir. Ve keçi tekesine denir, تَيْسٌ [teys] gibi. Ve cüst ve hafīf ve çālāk olan

insān ve hayvāna denir. Ve çobana denir. Ve toprağa denir. Ve devenin ağızında müctemiᶜ olan köpüğe denir. Ve

هَيَّبَانُ [Heyyebān] Ashābdan Eslemiyyu'l-kabīle bir zāt ismidir. Yā'nın tahfīfiyle de zebān-zeddir. Ve gāhī هَيَّفَانُ [Heyyefān] ᶜunvānında tekellüm ederler.

اَلْمَهِيبُ [el-mehīb] (مَكِيلٌ [mekīl] vezninde) ve

اَلْمَهُوبُ [el-mehūb] (مَقُولٌ] vezninde) Arslana ıtlāk olunur.

اَلْمُتَهَيِّبُ [el-muteheyyib] (مُتَسَيِّبٌ [muteseyyib] vezninde) Bu dahi arslana ıtlāk olunur.

اَلْهَابُ [el-hāb] (غَابٌ [ġāb] vezninde) Yılana denir, حَيَّةٌ [ḥayyet] maᶜnāsına. Ve

هَابْ [hāb] Bir kelimedir ki deveci deveyi hop hop diyerek sürüp götürür iken bir tarafa saptıkta sapmaktan zecr için īrād ederler.

اَلْإِهَابَةُ [el-ihābet] (hemzenin kesriyle) Deveyi yoldan sapmaktan menᶜ için هَابْ [hāb] demek maᶜnāsınadır; yukālu: هَابَ بِالْإِبِلِ إِذَا زَجَرَهَا بِهَابْ Ve at kısmını çağırmak, ᶜalā-kavlin durmaktan yā yürümekten zecr ü menᶜ için هَابْ [hāb] diye yāhūd هَبْ [heb] diye āzār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَهَابَ بِالْخَيْلِ إِذَا دَعَاهَا أَوْ زَجَرَهَا بِهَابْ أَوْ بِهَبْ

هَبِي [hebī] (fiᶜl-i emr-i müʾennes bünyesiyle) Bir kelimedir ki at ve beygir gürūhunu saptıkları semtten yola getirip doğru ve ᶜacele gitmeleri zımnında zecr ve āzār için īrād olunur; yukālu: هَبِي يَعْنِي يَا خَيْلُ أَيْ أَقْبِلِي وَأَقْدِمِي At bir dāne kısrak olur ise de sālihadır.

اَلْمَهَابُ [el-mehāb] (مَنَابٌ [menāb] vezninde) ve

اَلْمَهُوبُ [el-mehūb] (مَقُولٌ] vezninde) Korkunç ve dehşetli mahalle denir; yukālu: مَكَانٌ مَهَابٌ وَمَهُوبٌ أَيْ مَخُوفٌ يُهَابُ فِيهِ Ve işbu مَهَابٌ [mehāb] ve مَهُوبٌ [mehūb] kelimeleri güyā ki هُوِبَ الرَّجُلُ kavli üzere ki mechūldür, binā kılınmışlardır, yā'ları vāv'a nakl olunduktan sonra.

اَلتَّهْيِيبُ [et-tehyīb] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneyi bir kimseye mehābetli göstermek ve mehābetli bildirmek maᶜnāsınadır; tekūlu: هَيَّبْتُهُ إِلَيْهِ أَيْ جَعَلْتُهُ مَهِيبًا عِنْدَهُ

FASLU'L-YĀʾİ'T-TAHTİYYE
(فَصْلُ الْيَاءِ)

[ي ب ب]

اَلْيَبَابُ [el-yebāb] خَرَابٌ [ḫarāb] vezninde ve mürādifidir ki vīrāne maʿnāsınadır; yukālu: أَرْضٌ يَبَابٌ أَيْ خَرَابٌ

[ي ش ب]

اَلْيَشْبُ [el-yeşb] (yā'nın fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Hacer-i maʿrūf ismidir, yeşm-i Fārisîden muʿarrebdir. Türkîde dahi yeşim derler, baʿzı bıçak kabzası yaparlar. Şārih der ki aʿlâsı hatāyī kısmıdır ki āteşte yanmaz, bir adamın üzerinde bulunsa sāʿika isābet eylemez.

[ي ط ب]

يَاطِبٌ [Yāṭib] (يَاسِرٌ [yāsir] vezninde) Eceʾ nām dağda bir niçe su adıdır.

مَا أَيْطَبَهُ [mā eyṭabuhu] Fiʿl-i taʿaccüb olarak müstaʿmeldir, مَا أَطْيَبَهُ [mā aṭyebehu] maʿnāsına. Şārihin beyānına göre maklūb olmakla mutasarrıf değildir.

اَلْأَيْطِبَةُ [el-eyṭibet] (مَوْهِبَةٌ [mevhibet] vezninde bā'nın şeddesiyle de lügattir) Koyun kısmının erkeğe pek kızıp kösnümesi hāletine denir; yukālu: أَقْبَلَتِ الشَّاةُ تُهْدَى فِي أَيْطِبَتِهَا أَيْ شِدَّةِ اسْتِحْرَامِهَا Müʾellif bunu "ط،ي،ب" māddesinde dahi resm eylemişti.

[ي ل ب]

اَلْيَلَبُ [el-yeleb] (fethateynle) Kalkanlara denir, تِرَسَةٌ [tireset] maʿnāsınadır. Müfredi يَلَبَةٌ [yelebet]tir hā'yla; ʿalā-kavlin deriden olan zırhlara ve giyimlere denir yāhūd birkaç deriden dikilmiş baş giyimine denir ki cenkte migfer gibi hāssaten başa giyerler. Ve

يَلَبٌ [yeleb] Fūlāda denir ki pūlād demir olacaktır. Ve hālis dımaşkī demire denir. Ve şol kalkanlara denir ki keçelerden düzüp haşvine kum ve ʿasel taʿbiye ederler, Aʿrāb kalkanlarındandır. Ve mutlakan ʿazīm olan şeyʾe denir. Ve posta denir, جِلْدٌ [cild] gibi.

[ي و ب]

يَوْبَبُ [Yevbeb] (bāʾeyn-i muvahhadeteynle مَهْدَدٌ [mehded] ve جُنْدَبٌ [cundeb] veznlerinde) Hazret-i Şuʿayb peygamberin ʿalā nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām pederleri ismidir.

يُوبٌ [Yūb] (yā'nın zammıyla) Muḥammed b. ʿAbdullāh b. ʿİyāḍ nām muhaddisin ceddi ismidir.

نَجَزَتِ الْبَاءُ بِعَوْنِ ذِي الْآلَاءِ

BĀBU’T-TĀʾİ’L-FEVKİYYE

(بَابُ التَّاءِ الْفَوْقِيَّةِ)

ت

FASLU’L-ELİF

(فَصْلُ الْأَلِفِ)

[أ ب ت]

اَلْأَبْتُ [el-ebt] (نَبْتٌ [nebt] vezninde) ve **اَلْأُبُوتُ** [el-ubūt] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Gün be-gāyet ıssı olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبِتَ الْيَوْمُ وَأَبَتَ أَبْتًا وَأُبُوتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا اشْتَدَّ حَرُّهُ Ve bir kimse suyu yāhūd gayrı nesneyi pek çok içmekle tulum gibi şişip kabarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبِتَ الرَّجُلُ مِنَ الشَّرَابِ إِذَا انْتَفَخَ Ve

أَبْتٌ [ebt] Vasf olur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْآبِتُ [el-ābit] (نَابِتٌ [nābit] vezninde) ve **اَلْأَبِتُ** [el-ebit] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve **اَلْأَبْتُ** [el-ebt] سَبْتٌ [sebt] vezninde ki fi’l-asl masdardır, pek ıssı ve germiyyetli güne denir; yukālu: يَوْمٌ آبِتٌ وَأَبِتٌ وَأَبْتٌ أَيْ شَدِيدُ الْحَرِّ ve yukālu: لَيْلَةٌ آبِتَةٌ وَأَبِتَةٌ وَأَبْتَةٌ أَيْ شَدِيدَةُ الْحَرِّ

اَلْمَأْبُوتُ [el-meʾbūt] مَحْرُورٌ [maḥrūr] vezninde ve mürādifidir ki ıssı dokunmuş ve harārete uğramış kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ مَأْبُوتٌ أَيْ مَحْرُورٌ يَعْنِي أَصَابَهُ الْحَرُّ

اَلْأُبْتَةُ [el-ubtet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Şiddet-i gazaba ıtlāk olunur; yukālu: أَخَذَتْهُ أُبْتَةُ الْغَضَبِ أَيْ شِدَّتُهُ وَسَوْرَتُهُ

اَلتَّأَبُّتُ [et-teʾebbut] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznide) Āteş yalınlanıp pek kızgın ve germnāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَبَّتَ الْجَمْرُ إِذَا احْتَدَمَ

[أ ت ت]

اَلْأَتُّ [el-ett] (hemzenin fethi ve tā-yı fevkiyyenin teşdīdiyle) Hasma delīl ve burhān ve beyyine ve şāhid ile gālib olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَتَّهُ أَتًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا غَلَبَهُ بِالْحُجَّةِ Ve bir kimsenin başını

yarmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَتَّ رَأْسَهُ إِذَا شَدَخَهُ

[أ ر ت]

اَلْأُرْتَةُ [el-urtet] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) حِرْبَاءُ [ḥirbāᵓ] yaᶜnī kaya kelerinin başında olan tüylere denir.

اَلْأُرْتَانُ [el-Uretān] (hemzenin zammı ve rā'nın fethiyle) Bir mevziᶜ adıdır.

[أ س ت]

اَلْإِسْتُ [el-ist] (hemzenin kesri ve sīn'in sükūnuyla) Temel ve asl ve esās maᶜnāsınadır. Bu münāsebetle إِسْتُ الدَّهْرِ [istu'd-dehr] zamān-ı kadīme ıtlāk olunur, niteki أُسُّ الدَّهْرِ [ussu'd-dehr] dahi bu maᶜnāda istiᶜmāl olunur; yukālu: مَا زَالَ فُلاَنٌ مَجْنُونًا عَلَى إِسْتِ الدَّهْرِ وَأُسِّ الدَّهْرِ أَيْ عَلَى قِدَمِهِ وَوَجْهِهِ يَعْنِي لَمْ يَزَلْ يُعْرَفُ بِالْجُنُونِ Yaᶜnī "Öteden beri mecnūndur." Ve tekūlu: فَعَلْتُ ذَلِكَ عَلَى إِسْتِ الدَّهْرِ أَيْ عَلَى وَجْهِ الدَّهْرِ Yaᶜnī "Ez-kadīm onu ben ederim ve ederek geldim."

Şārih der ki müᵓellif bu bābda Cevherī'ye tābiᶜ olup إِسْتٌ [ist] kelimesinin aslı أُسٌّ [uss] olmakla sīn'in birisi tā'ya maklūb olduğuna zāhib olmuştur, lākin bu galattır. Savāb olan bunun aslı سَتَهٌ [seteh] olmaktır ki hāᵓ hazf olunup evveline hemze ᶜivaz olmuştur, zīrā hemzesi mevsūle olmakla zāᵓidedir, niteki müᵓellif "س،ت،ه" māddesi zeylinde dahi bunları sebt eylemiştir. İntehā. Ve

إِسْتُ الْكَلْبَةِ [istu'l-kelbet] Kerīheye ve dāhiyeye ıtlāk olunur; tekūlu: لَقِيتُ مِنْهُ إِسْتَ الْكَلْبَةِ ve yukālu: وَقَعَ فِي إِسْتِ الْكَلْبَةِ أَيْ مَا كَرِهْتُ أَيْ فِي دَاهِيَةٍ Ve

إِسْتُ الْمَتْنِ [istu'l-metn] Kıra ve sahrāya ıtlāk olunur.

Ve dübür ve makᶜad maᶜnāsına olan إِسْتٌ [ist] kelimesi "س،ت،ه" māddesinde mersūmdur. Ve *Esās*'ta bunların mecmūᶜu "س،ت،ه" māddesinde ve إِسْتٌ [ist] kelimesinden mecāz ve müteferriᶜ olmak üzere müsebbettir.

أُسْيُوتُ [Usyūt] (hemzenin zammı ve yā-yı tahtiyye ile) Ḥaḍramevt kurbünde bir dağ adıdır.

اَلْأُسْتِيُّ [el-ustiyy] (تُرْكِيٌّ [turkiyy] veznin-de) Bezin ve kumaşın arışına denir, سَدَى [sedā] maᶜnāsına. Ve bunun vezni ufᶜūl olmakla muᶜtell bābı makām-ı zikridir. Burada resmi vehmdir. Şārihin beyānına göre vāhim maᶜlūm değildir.

أَسْتَوَاءُ [Estevāᵓ] (دَسْتَوَاءُ [destevāᵓ] veznin-de) Neysābūr aᶜmālinden bir kazā adıdır; muhaddisīnden ᶜÖmer b. ᶜUḳbe el-Estevāᵓī oraya mensūbdur.

[أ ش ت]

أَشْتَةُ [Eştet] (hemzenin fethi ve şīn-i muᶜcemenin sükūnuyla) Ehl-i Iṣfahān'dan bir cemāᶜat-i muhaddisīn lakablarıdır.

[أ ص ت]

اَلْأَصْتُ [el-aṣt] (hemzenin fethi ve ṣād'ın sükūnuyla) Bir cins nebāttan hālī olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَصَتَتِ الْأَرْضُ أَصْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا لَمْ يَكُنْ فِيهَا بَقْلٌ وَلاَ كَلأٌ

[أ ف ت]

اَلْأَفْتُ [el-eft] (hemzenin fethi ve fā'nın sükūnuyla) Şol nākaya denir ki her bābda sabr ve tahammülü ve bekāᵓ vü devāmı sāᵓirlerden ezyed ve evfer ola. Ve şol cüst ve çālāk deveye denir ki eşip yürümekte sāᵓirlere gālib ola. Ve cinsi pāk soy ve kerīm olan deveye denir. Ve bunda hemzenin kesriyle de lügattir. Ve

أَفْتٌ [eft] Dāhiye ve āfete denir. Ve ʿaceb yaʿnī ʿacīb maʿnāsına ismdir. Garībdir ki Fārisīde hemzenin meddiyle "āfet" dāhiye ve "eftid" مَسْجِدٌ [mescid] vezninde ʿaceb ve ʿacīb maʿnāsınadır. Ve

أَفْتٌ [Eft] Huẕeyl kabīlesinden bir cemāʿat ismidir. Ve masdar olur, sarf ve tahvīl eylemek maʿnāsına; yukālu: أَفَتَ فُلَانًا عَنْ كَذَا أَفْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَرَفَهُ عَنْهُ

اَلْإِفْتُ [el-ift] (hemzenin kesriyle) İfk ve iftirāʾ maʿnāsına ismdir; yukālu: مَا أَبْيَنَ إِفْتَهُ أَيْ إِفْكَهُ

[أ ق ت]

اَلْأَقْتُ [el-aḳt] (hemzenin fethiyle) ve

اَلتَّأْقِيتُ [et-teʾḳīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Vakt ve tevkīt maʿnālarınadır ki bir nesne için vakt ve zamān taʿyīn eylemekten ʿibārettir; yukālu: أَقَتَهُ أَقْتًا وَأَقَّتَهُ تَأْقِيتًا بِمَعْنًى وَقَّتَهُ Ve kavluhu taʿālā: ﴿وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِّتَتْ﴾ قَرَأَ أَهْلُ الْبَصْرَةِ وُقِّتَتْ بِتَشْدِيدِ الْقَافِ وَقَرَأَ أَبُو جَعْفَرٍ بِالْوَاوِ وَتَخْفِيفِ الْقَافِ وَقَرَأَ الْبَاقُونَ بِالْأَلِفِ وَتَشْدِيدِ الْقَافِ

[أ ل ت]

اَلْأَلْتُ [el-elt] (hemzenin fethi ve lām'ın sükūnuyla) Eksiltmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَتَهُ حَقَّهُ أَلْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا نَقَصَهُ Ve bir kimseyi işinden yāhūd yolundan sarf edip alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: أَلَتَهُ إِذَا حَبَسَهُ وَصَرَفَهُ يَعْنِي عَنْ وَجْهِهِ Ve bir kimseye and vermek, ʿalā-kavlin onun yemīn eylemesini taleb etmek yāhūd müddeʿāsına ondan şehādet etmesini istemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَتَ فُلَانًا إِذَا حَلَّفَهُ أَوْ طَلَبَ مِنْهُ حَلِفًا أَوْ شَهَادَةً يَقُومُ لَهُ بِهَا Ve أَلْتٌ [elt] bühtān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَتَهُ إِذَا بَهَتَهُ

اَلْإِيلَاتُ [el-īlāt] (إِيجَابٌ [īcāb] vezninde) Bu dahi eksiltmek maʿnāsınadır; yukālu: آلَتَهُ حَقَّهُ إِيلَاتًا إِذَا نَقَصَهُ كَمَا يُقَالُ أَلَّأَتَهُ إِلْآتًا وَهُوَ مِنَ اللَّأْتِ Ke-mā se-yuzkeru.

اَلْأُلْتَةُ [el-ultet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Az vergiye denir, ʿatiyye-i kalīle maʿnāsına. Ve yemīn-i gamūs maʿnāsınadır ki sāhibini bahr-i günāha daldıran yemīne denir, murād ʿilmi lāhık olarak yalan yere olan yemīndir.

أُلْتَى [Ultā] (حُبْلَى [ḥublā] vezninde) Tiflis kurbünde bir kalʿa adıdır.

أَلِّيتُ [Ellīt] (hemzenin fethi ve lām-ı müşeddedenin kesriyle) Bir mevziʿ adıdır. Ve bunun دَرِّيءٌ [derrīʾ] kelimesinden gayrı nazīri yoktur ki kevkeb sıfatıdır. Ve Ebū Zeyd سَكِّينَةٌ [sekkīnet] kelimesini dahi rivāyet eylemiştir ki tumānīnet ve vakār maʿnāsınadır; fe-kālū: سَكِّينَةٌ عَلَيْهِ *Miṣbāḥ*'ta bunu nevādirden şāzz olarak hikāyet eylemiştir.

[أ م ت]

اَلْأَمْتُ [el-emt] (hemzenin fethi ve mīm'in sükūnuyla) حَزْرٌ [ḥazr] ve takdīr maʿnāsınadır ki bir nesneyi iʿmāle şürūʿ eylemezden mukaddem tahmīn ve endāze eylemekten ʿibārettir, ölçünmek ve kesimlemek ve oranlamak taʿbīr olunur; yukālu: أَمَتَ الشَّيْءَ أَمْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَدَّرَهُ وَحَزَرَهُ Ve kasd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمَتَهُ إِذَا قَصَدَهُ Ve

أَمْتٌ [emt] Mürtefiʿ mahalle denir, cāy-ı bülend maʿnāsına. Ve küçük tepelere ve höyüklere denir, تِلَالٌ صِغَارٌ maʿnāsına. Ve baʿzı yerde olan inişlik ve yokuşluk ve alçaklık ve yüksekliğe denir ki büğrü ve nāhemvār olur; yukālu: بِالْمَكَانِ أَمْتٌ أَيِ انْخِفَاضٌ وَارْتِفَاعٌ Ve mutlakan bir nesnenin zāt ve halīkasında olan ihtilāfa denir ki baʿzı yeri baʿzına muhālif olmaktan ʿibārettir, baʿzı yeri yüksek ve baʿzı yeri alçak yāhūd tūl

ve kasr makūlesi ihtilāf gibi. Cemʿi إِمَاتٌ [imāt] gelir hemzenin kesriyle ve أُمُوتٌ [umūt] gelir hemzenin zammıyla. Ve

أَمْتٌ [emt] Zaʿf ve vehn maʿnāsınadır; tekūlu: سِرْنَا سَيْرًا لاَ أَمْتَ فِيهِ أَيْ لاَ ضَعْفَ وَلاَ وَهْنَ Ve tarīka-i hasene maʿnāsınadır. Ve

أَمْتٌ [emt] Bir nesnenin sūretinde olan eğrilik ve kaçıklık makūlesi ʿayb ve nakīsaya denir, gerek ağızda ve gerek sevb ve hacer makūlesi nesnelerde olsun; yukālu: بِهِ أَمْتٌ أَيْ عِوَجٌ Ve

أَمْتٌ [emt] Bir yerin baʿzı mahallinin toprağı kalın ve baʿzı yerinin yufka ve ince olması hāletine denir. Ve

أَمْتٌ [emt] Şekk ve şübhe maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: اَلْخَمْرُ حَرُمَتْ لاَ أَمْتَ فِيهَا أَيْ لاَ شَكَّ فِي حُرْمَتِهَا Müʾellif misāl-i mezbūr ile işbu: "إِنَّ اللهَ حَرَّمَ الْخَمْرَ فَلاَ أَمْتَ فِيهَا" hadīsine telmīh eylemiştir. Ve bu, maʿnāyı evvel ferʿidir.

اَلتَّأْمِيتُ [et-teʾmīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi kable'l-ʿamel ölçümleyip takdīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمَّتَهُ تَأْمِيتًا إِذَا قَدَّرَهُ

اَلْمَأْمُوتُ [el-meʾmūt] (مَوْقُوتٌ [mevḳūt] vezninde) Muvakkat maʿnāsınadır ki nihāyet-i vakti taʿyīn olunmuş nesnedir, مُقَدَّرٌ [muḳadder] maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: أَجَلٌ مَأْمُوتٌ أَيْ مُوَقَّتٌ

اَلْمُؤَمَّتُ [el-muʾemmet] (teşdīd-i mīm'le مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Dolu nesneye ıtlāk olunur, kap dolu olmakla hāric ve dāhilinde أَمْتٌ [emt] ve عِوَجٌ [ʿivec] hāleti kalmaz. Pes tefʿīl izāle içindir; yukālu: سِقَاءٌ مُؤَمَّتٌ أَيْ مَمْلُوءٌ Ve

مُؤَمَّتٌ [muʾemmet] Şerr ve fitne ve ʿinād makūlesi ahvālle müttehem olan kimseye ıtlāk olunur, ʿayb ve ʿivec maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: هُوَ مُؤَمَّتٌ أَيْ مُتَّهَمٌ بِالشَّرِّ وَنَحْوِهِ

[أ ن ت]

اَلْأَنِيتُ [el-enīt] (hemzenin fethiyle) İnlemek, enīn maʿnāsınadır; yukālu: أَنَتَ الْمَرِيضُ أَنِينًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَنَّ Ve hased eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنَتَ فُلاَنًا إِذَا حَسَدَهُ Ve bir nesneyi kable'l-ʿamel ölçümleyip oranlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَنَتَ الشَّيْءَ إِذَا قَدَّرَهُ Ve

أَنِيتٌ [enīt] Sıfat olur, mahsūd maʿnāsına.

اَلْمَأْنُوتُ [el-meʾnūt] Bu dahi mahsūd maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ مَأْنُوتٌ وَأَنِيتٌ أَيْ مَحْسُودٌ

FASLU'L-BĀ'İ'L-MUVAHHADE
(فَصْلُ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ)

[ب ت ت]

اَلْبَتُّ [el-bett] (bā'nın fethi ve tā'nın teşdīdiyle) Şol taylasāna yaʿnī büyük ridā gibi boyun ve arka şālına denir ki خَزٌّ [ḫazz] dedikleri tiftikten ve gayrıdan mensūc ola. Ve خَزٌّ [ḫazz] *Miṣbāḥ*'ın ve sā'ir usūlün beyānına göre fi'l-asl bir cānverin yaʿnī deniz koyununun ismidir, baʿdehu onun yününden yaʿnī tiftiğinden masnūʿ şāla ve sūfa ıtlāk olunmuştur. Ve arışı ve argacı ipek olan kumaşa da خَزٌّ [ḫazz] ıtlāk olunur. Ve baʿzılar خَزٌّ [ḫazz]ı hilālī ile beyān eylediler ki arışı ipek ve argacı iplik yā pamuk ola; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ بَتٌّ أَيْ طَيْلَسَانٌ مِنْ خَزٍّ وَنَحْوِهِ Ve

بَتٌّ [Bett] İki feres ismidir. Ve ʿIrāḳ'ta Zāẕān kurbünde bir karye adıdır; Aḥmed b. ʿAlī el-Kātib el-Bettī ve ʿOṯmān el-Faḳīh el-Baṣrī el-Bettī oradandır. Ve

بَتٌّ [Bett] Baġdād kazāsında Baʿḳūbā ile Ebū Herz nām karye meyānında bir karye adıdır. Ve

بَتٌّ [bett] Masdar olur, kesmek maʿnāsınadır; yukālu: بَتَّ الشَّيْءَ بَتًّا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve kesilmek, inkıtāʿ maʿnāsınadır. Bu maʿnā şārihin beyānına göre garībdir; ve yukālu: اَلسِّكْرَانُ لاَ يَبُتُّ بِضَمِّ الْبَاءِ وَلاَ يَبِتُّ بِكَسْرِهَا وَلاَ يُبِتُّ مِنَ ٱلْإِفْعَالِ أَيْ صَارَ بِحَيْثُ لاَ يَقْطَعُ أَمْرًا Ve

بَتٌّ [bett] Değirmeni sol tarafa çevirmek maʿnāsınadır, niteki شَزْرٌ [şezr] sağ tarafa çevirmeğe denir; yukālu: طَحَنَ بَتًّا أَيِ ابْتَدَأَ فِي ٱلْإِدَارَةِ بِالْيَسَارِ

اَلْبَتِّيُّ [el-bettiyy] (yā-yı müşeddede ile) ve اَلْبَتَّاتُ [el-bettāt] (tā-yı müşeddede ile شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Zikr olunan بَتٌّ [bett] dedikleri şāl satan kişiye denir; muhaddisīnden ʿOṯmān el-Bettī hirfet-i mezbūreye mensūbdur. Ve

بَتِّيٌّ [bettiyy] Sūf ve tiftik makūlesinden masnūʿ mendile ve pīşgīre ıtlāk olunur, gūyā ki şāl-ı mezbūr nevʿinden maʿdūddur ve minhu'l-hadīsu: "فَأُتِيَ بِثَلَاثَةِ أَقْرِصَةٍ عَلَى بَتِّيٍّ" أَيْ مِنْدِيلٍ مِنْ صُوفٍ وَنَحْوِهِ أَوِ الصَّوَابُ بُتِّيٍّ بِالضَّمِّ وَالنُّونِ أَيْ طَبَقٍ أَوْ نَبِيٍّ بِتَقْدِيمِ النُّونِ أَيْ مَائِدَةٍ مِنْ خُوصٍ

بَتَّةُ [Bettet] (bā'nın fethiyle) Maġrib'de Belensiyye nām belde aʿmālinden bir karyedir; üdebādan Ebū Caʿfer el-Bettī oradandır. Ve

بَتَّةً [bettet] Masdar olur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِبْتَاتُ [el-ibtāt] (hemzenin kesriyle) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَتَّ الشَّيْءَ إِذَا قَطَعَهُ

اَلْإِنْبِتَاتُ [el-inbitāt] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Kesilmek maʿnāsınadır; yukālu: بَتَّهُ فَانْبَتَّ أي قَطَعَهُ فانْقَطَعَ Ve pīrlikten nāşī kişinin mādde-i rücūliyyeti olan nutfe munkatıʿ olsa, إِنْبَتَّ الرَّجُلُ derler, إِنْقَطَعَ مَاءُ ظَهْرِهِ maʿnāsına.

اَلْبَتَّةَ [el-bettet] (bā'nın fethi ve tā'nın şeddesiyle) ve

اَلْبَتَاتُ [el-betāt] (نَبَاتٌ [nebāt] vezninde) Bunlar da katʿ maʿnāsına masdarlardır; fāʿil bi-maʿnā mefʿūl olurlar. Mevsūfu teʾkīd için īrād olunur; yukālu: طَلَّقَهَا بَتَّةً وَبَتَاتًا يَعْنِي طَلْقَةً بَتَّةً أَيْ بَتْلَةً بَائِنَةً Burada بَتَاتٌ [betāt] masdardır ve بَتَّةً [bettet] yalnız zikr olundukta masdar ve vasf-bi'l-masdar ve vasf olmak muhtemeldir, katʿ ve inkıtāʿ maʿnālarından. Pes طَلْقَةً بَتَّةً [ṭalḳat bettet] قَاطِعَةً [ḳāṭiʿat] ve مَقْطُوعَةً [maḳṭūʿat] sebkinde olur.

اَلْبَتَّةَ [el-bettete] (hemzenin katʿıyla muʿarref ve mücerred olarak) Katʿiyyü'l-mefād olup tereddüd ve ricʿat ihtimāli olmayan māddeyi teʾkīd için īrād olunur; tekūlu: لاَ أَفْعَلُهُ اَلْبَتَّةَ وَبَتَّةً لِكُلِّ أَمْرٍ لاَ رَجْعَةَ فِيهِ Yaʿnī "Üzkes onu ben etmem." İşbu بَتَّة kelimesi vech-i mezkūr üzere masdardır. Ve katʿ maʿnāsına bu makāmlarda mefʿūl-i mutlak olmakla vücūben mahzūf olan fiʿl ile mansūbdur, أَقْطَعُ الْقَطْعَ الَّذِي لاَ تَرَدُّدَ وَلاَ رَجْعَةَ فِيهِ demektir. Ve bu harf-i taʿrīfle ve mücerred olarak istiʿmāl olunur. Ve Sībeveyhi nakli üzere harf-i taʿrīf lāzım olmakla hemzesi maktūʿadır ve muʿarrefen istiʿmāli ekserdir.

اَلْبَتَاتُ [el-betāt] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

بَتَاتٌ [betāt] Zād ve tūşeye denir. Ve جَهَازٌ [cehāz] maʿnāsınadır ki mühimmāt ve levāzımdır. Ve ev esbābına denir, مَتَاعُ الْبَيْتِ [metāʿu'l-beyt] maʿnāsına. Cemʿi أَبِتَّةٌ [ebittet] gelir أَعِزَّةٌ [eʿizzet] vezninde. Ve

بَتَاتٌ [betāt] Bir işin üzerinde mübāşir olup onun tanzīmine takayyüd ve ihtimām eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: هُوَ عَلَى بَتَاتِ أَمْرٍ أَيْ مُشْرِفٌ عَلَيْهِ

اَلْبَاتُّ [el-bātt] (teşdīd-i tā'yla) Arık ve mehzūl maʿnāsınadır. Ve ahmak ve sebükmagz kişiye denir. Ve sarhoşa denir.

اَلْبُتُوتُ [el-butūt] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Arık ve mehzūl olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَتَّ الرَّجُلُ بُتُوتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَارَ مَهْزُولاً

اَلتَّبْتِيتُ [et-tebtīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseyi azıklandırmak maʿnāsınadır; yukālu: بَتَّتُوهُ تَبْتِيتًا إِذَا زَوَّدُوهُ

اَلتَّبَتُّتُ [et-tebettut] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Azık tutmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَتَّتَ الرَّجُلُ إِذَا تَزَوَّدَ Ve temettuʿ eylemek yaʿnī metāʿ-ı beyt edinmek maʿnāsınadır ki بَتَاتٌ [betāt]-ı merkūmdan meʾhūzdur; yukālu: تَبَتَّتَ الرَّجُلُ إِذَا تَمَتَّعَ

بَتَّى [Bettā] (حَتَّى [ḥattā] vezninde) Nehrevān aʿmālinden Ḥavlāyā nām karye verāsında bir karye adıdır.

بَتَّانُ [Bettān] (teşdīd-i tā'yla كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Ḥarrān nevāhīsinden bir nāhiye adıdır.

اَلْبُتِّيُّ [el-Butetiyy] (bā'nın zammıyla عُرَنِيٌّ [ʿureniyy] vezninde) Ebu'l-Ḥasan ʿAlī b. ʿAbdullāh b. Şāzān b. el-Butetī'dir ki mukriʾ-i meşhūrdur. Bir günde tilāvet-i şerīfeyi ifhām eyleyerek dört kerre hatm-i şerīf edip lākin dördüncüde sümünü bakī kalmıştır.

[ب ح ت]

اَلْبَحْتُ [el-baḥt] (bā'nın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Mutlakan mahz ve hālis ve sırf maʿnāsınadır ki öz taʿbīr olunur, Fārisīde bī-gışş denir; yukālu: شَرَابٌ بَحْتٌ أَيْ صِرْفٌ خَالِصٌ ve yukālu: عَرَبِيٌّ بَحْتٌ أَيْ خَالِصٌ Müʾennesi بَحْتَةٌ [baḥtet]tir hā'yla; yukālu: عَرَبِيَّةٌ بَحْتَةٌ أَيْ خَالِصَةٌ Ve ʿinde'l-baʿz bunun tesniye ve cemʿ ve tasgīri yoktur.

اَلْبُحُوتَةُ [el-buḥūtet] (bā'nın zammıyla) Bir nesne hālis ve bī-gışş olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَحُتَ الشَّيْءُ بُحُوتَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ بَحْتًا

اَلْمُبَاحَتَةُ [el-mubāḥatet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimseye muhabbet ve meveddeti hālis kılmak maʿnāsınadır ki hulūs üzere sevmekten ʿibārettir; yukālu: بَاحَتَهُ الْوُدَّ إِذَا خَالَصَهُ Ve bir kimseye bir emr-i mestūru keşf ve izhār eylemek

maʿnāsınadır; yukālu: بَاحَتَ فُلاَنًا إِذَا كَاشَفَهُ Ve dābbeye bir nevʿ olmak üzere hālis ot yedirmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: بَاحَتَ دَابَّتَهُ بِالضَّرِيعِ إِذَا أَطْعَمَهَا إِيَّاهُ بَحْتًا أَيْ خَالِصًا Ve ضَرِيعٌ [ḍarīʿ] شِبْرِقٌ [şibriḳ] dedikleri dikenin kurusuna denir.

بَحْتٌ [Baḥt] (bā'nın fethi ve ḥā'nın sükūnuyla) Esāmīdendir: Muḥammed b. ʿAlī b. ʿAlī b. Baḥt muhaddisīndendir.

[ب ح ر ت]

اَلْبِحْرِيتُ [el-biḥrīt] (كِبْرِيتٌ [kibrīt] vezninde) Şol hālis ve gışş ve şāʾibeden mücerred ve pākīze şeyʾe denir ki onu bir nesne setr eylemeye, yaʿnī hulūsu ʿayān ola; yukālu: كَذِبٌ بِحْرِيتٌ أَيْ خَالِصٌ لاَ يَشُوبُهُ شَيْءٌ مِنْ آثَارِ الصِّدْقِ

[ب خ ت]

اَلْبَخْتُ [el-baḫt] (bā'nın fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) جَدٌّ [cedd] ve حَظٌّ [ḥaẓẓ] maʿnāsınadır ki ikbālden ve muvāfık-ı tāliʿden ʿibārettir. Ve bu Fārisīden muʿarrebdir, yaʿnī fi'l-asl Fārisī olup ʿArab dahi tekellüm eylemişlerdir; yukālu: لَهُ بَخْتٌ قَوِيٌّ أَيْ جَدٌّ Ve

بَخْتٌ [baḫt] Masdar olur, vurmak maʿnāsına; yukālu: بَخَتَهُ بَخْتًا مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهُ

اَلْبُخْتُ [el-buḫt] (bā'nın zammıyla) ve

اَلْبُخْتِيَّةُ [el-buḫtiyyet] (yā-yı müşeddede ile) Ḫorāsānī dedikleri develere denir ki ʿArabīle ʿAcemīden, yaʿnī iki hörgüçlü deve ile ʿArabī beyninde mütevellid olan develerdir; boyunları uzun olur, bu diyārlarda ona besirek taʿbīr ederler; yukālu: بَعِيرٌ بُخْتٌ وَإِبِلٌ بُخْتِيَّةٌ Bunun cemʿi بَخَاتِيٌّ [baḫātiyy] gelir, teşdīd-i yā'yla ve بَخَاتَى [baḫātā] gelir, صَحَارَى [ṣaḥārā] vezninde ve بَخَاتٍ [baḫātin] gelir hazf-i yā ile. Şārih der ki بُخْتٌ [buḫt] cemʿ-i cinsidir, müfredi بُخْتِيٌّ [buḫtiyy]dir, رُومٌ [rūm] ve رُومِيٌّ [rūmiyy] gibi. Ve cemʿler müfredinindir. Ve işbu بُخْتِيٌّ [Buḫtiyy] بُخْتُ نُصَّر [Buḫtu Nuṣṣar]a mensūbdur ki selefte bir şāh-ı meşhūrdur. Ḳuds'te yetmiş bin yehūdī katl eylemiştir. Zikr olunan deve onun tasarruf-kerdesidir. İntehā. Ve

بُخْتٌ [Buḫt] Esāmīdendir: ʿAṭā b. Buḫt tābiʿīndendir ve ʿAbdulvahhāb b. Buḫt ve Seleme b. Buḫt muhaddislerdir.

اَلْبَخَّاتُ [el-baḫḫāt] (teşdīd-i ḫā'yla شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Zikr olunan بُخْتِيٌّ [buḫtiyy] deve iktinā ve iktisāb eden kişiye denir.

اَلْبَخِيتُ [el-baḫīt] [أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَبْخُوتُ [el-mebḫūt] Baht ve ikbālden vasfdır, tāliʿi yāver olan mukbil ve devletmend adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَخِيتٌ وَمَبْخُوتٌ أَيْ مَجْدُودٌ Şārih der ki gerçi müʾellif "baht" kelimesinin muʿarreb olmasına zāhib olmuştur, lākin İbn Dureyd, ʿArabiyyetine kāʾildir ve vasf-ı mezkūr dahi onu müʾeyyiddir.

بُخْتُ نُصَّر [Buḫtu Nuṣṣar] (bā'nın zammı ve نُصَّر [nuṣṣar] سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Bir şāh-ı maʿrūf ismidir, niteki "ن،ص،ر" māddesinde mersūmdur.

بُخَيْتٌ [Buḫayt] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir cemāʿatin ismleridir ki aʿlāmdandır: Ve Muḥammed b. ʿAbdullāh b. Ḫalef b. Buḫayt el-Buḫaytī muhaddisīndendir, fenn-i hadīste cüzʾ-i müʾellef sāhibidir. Ve Buḫtī b. ʿAmr el-Kūfī ki كُرْدِيٌّ [kurdiyy] veznindedir, ʿubbād-ı ʿibāddandır.

[ب ر ت]

اَلْبُرْتُ [el-burt] (bā'nın zammıyla) طَبَرْزَدٌ

[ṭaberzed] dedikleri maʿrūf nebāt şekerinin ismidir ki tabh-ı sāliste ʿuşru kadar tāze süt izāfe olunup münʿakid olunca kaynatılan şekerdir ve etıbbāʿ be-gāyet pek ve katı olan kand-ı mükerrere ıtlāk ederler ki nebāt şekeri olacaktır. Ve "taberzed" kelimesi teberzed-i Fārisīden muʿarrebdir, sükker-i mezbūrun kemāl-i salābetinden kināye olunmuştur. Ve

بُرْتٌ [burt] Baltaya denir, فَأْس [feʾs] gibi, bunda bā'nın fethiyle de lügattir. Ve

بُرْتٌ [Burt] Üstād kılavuza denir, delīl-i māhir maʿnāsına. Ve bunda bā'nın harekāt-ı selāsıyla lügattir.

اَلْمِبْرَتُ [el-mibret] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bu dahi taberzed şekerine denir.

اَلْبَرْتُ [el-bert] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: بَرَتَ الشَّيْءَ بَرْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve mütehayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَرِتَ الرَّجُلُ بَرْتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَحَيَّرَ

اَلْبَرَنْتَى [el-berentā] (حَبَنْطَى [ḥabenṭā] vezninde) Bed-hūy ve bed-meşreb kişiye denir.

اَلْمُبْرَنْتِي [el-mubrentī] (مُسْلَنْقِي [muslenḳī] vezninde) Muhīl ve mekkār olan bodur kişiye denir. Ve şol gazūb-meşreb kişiye denir ki dāʾimā çehresi hışm-nāk ve müteʿabbis olup kimsenin yüzüne nazar eylemez ola; yukālu: رَجُلٌ مُبْرَنْتِيٌّ أَيْ غَضْبَانُ لاَ يَنْظُرُ إِلَى أَحَدٍ Ve bir husūs için hāzır ve āmāde olmuş kişiye denir; yukālu: هُوَ مُبْرَنْتِيٌّ لَهُ أَيْ مُسْتَعِدٌّ مُتَهَيِّئٌ Şārihin beyānına göre إِبْرِنْتَاءٌ [ibrintāʾ] kelimesinden ism-i fāʿildir, ifʿinlāl bābı mülhakātındandır.

بَيْرُوتُ [Beyrūt] (حَيْدُودُ [ḥaydūd] vezninde) Şām ülkesinde bir şehr-i maʿrūf adıdır.

اَلْبِرِّيتُ [el-birrīt] (rā'nın şeddesiyle سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) خِرِّيتٌ [ḫirrīt] maʿnāsınadır ki uz ve üstād kılavuza denir, rehber-i hāzık maʿnāsına. Ve düz ve hemvār beyābāna denir. Şārihin beyānına göre aslı بَرِّيَّةٌ [berriyyet]tir. Ve

بِرِّيتٌ [Birrīt] Baṣra'da iki mevziʿ adıdır.

اَلْبَرِّيتُ [el-Berrīt] (bā'nın fethi ve rā'nın teşdīdiyle) Bir feres ismidir, ʿalā-kavlin bu زُبَيْرٌ [zubeyr] veznindedir.

اَلْبُرْتَةُ [el-burtet] (bā'nın zammıyla) Bir işte uzluk, mahāret ve hazākat maʿnāsına ism ve masdar olur; yukālu: بَرِتَ الرَّجُلُ بُرْتَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَبِهِ بُرْتَةٌ فِي الْأَمْرِ إِذَا حَذَقَ أَيْ حَذَاقَةٌ

اَلْإِبْرَاتُ [el-ibrāt] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir işte hāzık olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْرَتَ الرَّجُلُ إِذَا حَذَقَ فِي صِنَاعَتِهِ

بِرْتٌ [Birt] bā'nın kesriyle) Esāmīdendir, ʿAbdullāh b. Birt muhaddisīndendir.

اَلْبِرْتِيَّانِ [el-Birtiyyān] (yā-yı nisbetle بِرْتِيٌّ [birtiyy] kelimesinden tesniyedir) Vāsiṭ ile Baġdād meyānında Birt nām karyeye mensūb demektir. Murād, Ḳāḍī Ebu'l-ʿAbbās Aḥmed b. Muḥammed ve Aḥmed b. el-Ḳāsım el-Birtiyyāni'dir ki muhaddislerdir.

[ب ر ه ت]

بَرَهُوتُ [Berehūt] (جَمَلُون [cemelūn] veznide) Yemen'de Ḥaḍramevt türābında bir vādī yāhūd bir kuyunun adıdır. Mütercim der ki *Nihāye*'de "شَرُّ بِئْرٍ فِي الْأَرْضِ بَرَهُوتُ" hadīsinin şerhinde bu vechile mersūmdur ki بَرَهُوتُ [berehūt] bā'nın ve rā'nın fethiyle Ḥaḍramevt diyārında bir biʾr-i ʿamīkadır ki kaʿrına nüzūl mümkin değildir. Ve bunda bā'nın zammıyla da lügattir. Lügat-ı

evvele göre bāʾ zāʾide olur ki arz-ı münhafida yāhūd menbaʿ-ı māʾ maʿnāsına olan rehv olur ve sānīye göre bāʾ asliyye olur.

[ب س ت]

بَسْتُ [Best] (bā'nın fethi ve sīn'in sükūnuyla) İrbil nām belde türābında bir vādī ismidir. Ve

بَسْتٌ [best] Masdar olur, mutlakan yürümek, سَيْرٌ [seyr] maʿnāsına. ʿAlā-kavlin davara mahsūs عَنَقٌ [ʿanaḳ] dedikleri eşkin yürüyüşten ziyādece olan yürüyüşe denir. Yāhūd seğirtmekte sāʾirleri sebk eylemeğe denir; yukālu: بَسَتَ الْبَعِيرُ بَسْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَارَ أَوْ هُوَ فَوْقَ الْعَنَقِ أَوِ السَّبْقُ فِي الْعَدْوِ

بُسْتُ [Bust] (bā'nın zammıyla) Sīstān aʿmālinden bir belde addır. Aʿlāmdan Ebū Ḥātim Muḥammed b. Ḥibbān ve İsḥāḳ b. İbrāhīm el-Ḳāḍī ve Ḥamd b. Muḥammed el-Ḫaṭṭābī ve Ebu'l-Fetḥ ʿAlī b. Muḥammed ve Yaḥyā b. el-Ḥasan ve'l-Ḫalīlān ibnā Aḥmed el-Ḳādī ve'l-Faḳīh el-Bustiyyūn oraya mensūblardır.

اَلْبُسْتَانُ [el-bustān] (bā'nın zammıyla) Bāgçeye denir, حَدِيقَةٌ [ḥadīḳat] maʿnāsına. بُسْتَانٌ [bustān] kelimesi būyistān muʿarrebidir, kokuluk maʿnāsına.

[ب ش ت]

بُشْتُ [Buşt] (bā'nın zammı ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Ḫorāsān ülkesinde bir beldedir. Muhaddisīnden sāhibü'l-Musned İsḥāḳ b. İbrāhīm el-Ḥāfıẓ ve Ḥasan b. ʿAlī el-ʿAlā ve Muḥammed b. Muʾemmil ve Aḥmed b. Muḥammed el-Luġavī el-Ḫārzencī el-Buştiyyūn oraya mensūblardır.

بَشِيتُ [Beşīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Filesṭīn kazāsında bir karyedir.

بِشْتَانُ [Biştān] (bā'nın kesriyle) Şehr-i Nesef kazāsında bir karyedir.

[ب ع ت]

اَلْمَبْعُوثُ [el-mebʿūt] مَبْعُوثٌ [mebʿūṯ] vezninde ve onda lügattir ki بَعْثٌ [baʿṯ]ten ism-i mefʿūldür, gönderilmiş, firistāde maʿnāsına. Pes بَعْثٌ [baʿt] بَعْثٌ [baʿṯ] maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ مَبْعُوثٌ أَيْ مَبْعُوثٌ

[ب غ ت]

اَلْبَغْتُ [el-baġt] ve

اَلْبَغْتَةُ [el-baġtet] (bā'ların fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) ve

اَلْبَغَتَةُ [el-baġatet] (fetehātla) Ansızın, fucāʾeten ve nāgehānī maʿnāsına ismlerdir. Şārihin beyānına göre bunlar fi'l-asl masdarlardır, ism mevkiʿinde istiʿmāl olundular; yukālu: جَاءَهُ بَغْتًا وَبَغْتَةً وَبَغَتَةً أَيْ فُجَاءَةً Ve

بَغْتٌ [baġt] Masdar olur, ansızın ʿale'l-gafle gelmek ve nāgehānī erişmek maʿnāsına; yukālu: بَغَتَهُ بَغْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا فَجِئَهُ

اَلْمُبَاغَتَةُ [el-mubāġatet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimseye ansızın sataşmak maʿnāsınadır ve müşāreket için olur; yukālu: بَاغَتَهُ إِذَا فَاجَأَهُ

اَلْبَاغُوتُ [el-bāġūt] (طَاغُوتٌ [ṭāġūt] vezninde) Naṣārā tāʾifesinin bayramına denir ki paskalya taʿbīr olunur, murād büyük paskalyaları olacaktır. Şārihin beyānına göre Süryānīdir. Ve

بَاغُوتُ [Bāġūt] Ḥīre kazāsında bir mevziʿ adıdır.

[ب ق ت]

اَلْبَقْتُ [el-baḳt] (bā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: بَقَتَ الْأَقِطَ بَقْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَلَطَهُ

اَلْمُبَقَّتُ [el-mubaḳḳat] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Ahmak ve şūrīde-ᶜakl olan kişiye denir. Ve ᶜAbdullāh b. Muᶜāviye'nin ve Bekkār b. ᶜAbdulmelik b. Mervān'ın lakablarıdır.

[ب ك ت]

اَلْبَكْتُ [el-bekt] (bā'nın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَكَتَهُ بَكْتًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهُ بِالسَّيْفِ وَالْعَصَا وَغَيْرِهِ Ve bir kimseyi zemm ve taᶜyīr ve düşnām ve tekdīr makūlesi nā-hoş edā ile karşılamak maᶜnāsınadır; meselā: "Be hey habīs utanmadın mı?", "Tanrıdan korkmaz mısın!" kelimātı gibi; yukālu: بَكَتَهُ إِذَا اسْتَقْبَلَهُ بِمَا يَكْرَهُ

اَلتَّبْكِيتُ [et-tebkīt] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi بَكْتٌ [bekt] maᶜnāsınadır; yukālu: بَكَّتَهُ تَبْكِيتًا بِمَعْنَى بَكَتَهُ Ve başa kakmak, serzeniş ve takrīᶜ maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: بَكَّتَهُ إِذَا قَرَّعَهُ Ve bir kimseye delīl ve burhānla galebe edip ifhām ve iskāt eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَكَّتَهُ إِذَا غَلَبَهُ بِالْحُجَّةِ حَتَّى أَسْكَتَهُ

اَلْمُبَكِّتُ [el-mubekkit] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Şol hatuna denir ki bir kerre oğlan ve bir kerre kız doğurmak ᶜādeti ola, مِعْقَابٌ [miᶜḳāb] maᶜnāsına.

[ب ل ت]

اَلْبَلْتُ [el-belt] (bā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَلَتَهُ بَلْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve kesilmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَلَتَ الشَّيْءُ بَلْتًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا انْقَطَعَ Ve

بَلْتٌ [Belt] Bir recül adıdır.

اَلْبَلَتُ [el-belet] (fethateynle) Bu dahi kesilmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَلِتَ الشَّيْءُ بَلَتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْقَطَعَ

اَلْإِنْبِلَاتُ [el-inbilāt] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] veznindе) Kesilmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَلَتَ الشَّيْءَ فَانْبَلَتَ أَيْ قَطَعَهُ فَانْقَطَعَ

اَلْبِلِّيتُ [el-billīt] سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde ve mürādifidir ki ekserī epsem ve hamūş olan kimsedir; yukālu: رَجُلٌ بِلِّيتٌ أَيْ سِكِّيتٌ Ve ᶜākil ve lebīb ve hūş-mend olan adama denir; yukālu: هُوَ بِلِّيتٌ أَيْ عَاقِلٌ لَبِيبٌ

اَلْبَلَاتَةُ [el-belātet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) ᶜĀkil ve hūş-mend olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَلُتَ الرَّجُلُ بَلَاتَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ بِلِّيتًا

اَلْإِبْلَاتُ [el-iblāt] (hemzenin kesriyle) Yemīn vermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْلَتَهُ يَمِينًا إِذَا حَلَّفَهُ

بُلَتٌ [bulet] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bir nevᶜ kuş adıdır ki hılkī kanatları muhterik olmakla yeleğinin ve tüyünün birisi bir kuşa dokunsa onu da ihrāk eder. Kāle fi'n-*Nihāye* fī hadīsi Suleymān ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi's-selām: "أُحْشُرُوا الطَّيْرَ إِلاَّ الشَّنْقَاءَ وَالرَّنْقَاءَ وَالْبَلَتَ" فَالشَّنْقَاءُ اَلطَّيْرُ الَّتِي تَزُقُّ فِرَاخَهَا وَالرَّنْقَاءُ اَلْقَاعِدَةُ عَلَى الْبَيْضِ وَالْبَلَتُ طَائِرٌ مُحْتَرِقُ الرِّيشِ إِنْ وَقَعَتْ رِيشَةٌ مِنْهُ فِي الطَّيْرِ أَحْرَقَتْهُ Burada baᶜzı nüshada tekrār vākiᶜ olmakla iltifāt olunmaya.

مَبْلَتٌ [Meblet] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

اَلْمُبَلَّتُ [el-mubellet] (teşdīd-i lām'la مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Müzeyyen ve mühezzeb ve münakkah kelāma denir; yukālu: كَلَامٌ مُبَلَّتٌ أَيْ مُزَيَّنٌ مُهَذَّبٌ Ve mehr-i madmūn maᶜnāsınadır ki bir kimsenin dāmin olup der-ᶜuhde eylediği bedel-i nikāh olan meblagdan ᶜibārettir; yukālu: مَهْرٌ مُبَلَّتٌ أَيْ مَضْمُونٌ

اَلْبَلْتَاةُ [el-beltāt] (قَلْسَاةٌ [ḳalsāt] vezninde) Kesmek maᶜnāsınadır; tekūlu: بَلْتَتُهُ بَلْتَاةً أَيْ

قَطَعْتُهُ

[ب ل خ ت]

اَلْبِلِخْتَةُ [el-biliḫtet] (bā'nın ve lām'ın kesriyle) Bir nevʿ nebāt adıdır ki zemîne münbasit olup yaprakları yerden yüksek olmaz, ʿusāresiyle yāhūd matbūhuyla gargara eylemek boğazdan sülüğü ihrāc ve iskāt eder. Bu nebāta Türkîde siğil otu derler, dalları ince ve kırmızı olur.

[ب ن ت]

بُنْتُ [Bunt] (bā'nın zammı ve nūn'un sükūnuyla) Maġrib'de Belensiye şehri kurbünde bir karye adıdır.

اَلتَّبْنِيتُ [et-tebnīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseden bir mâddeyi tekrār be-tekrār sorup istihbār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَنَّتَ عَنْهُ تَبْنِيتًا إِذَا اسْتَخْبَرَ وَأَكْثَرَ السُّؤَالَ عَنْهُ Ve hasmı tebkīt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَنَّتَهُ بِكَذَا أَيْ بَكَّتَهُ Ve bir kimse mā-fi'z-zamīri olan haber ve kelāmın mecmūʿunu āhere söylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَنَّتَهُ الْحَدِيثَ إِذَا حَدَّثَهُ بِكُلِّ مَا فِي نَفْسِهِ

[ب و ت]

اَلْبُوتُ [el-būt] (تُوتٌ [tūt] vezninde) Bir nevʿ şecerdir ki alıç ağacına şebîh olur. Bu şecer müfredâtta kundus-i Taberī ismiyle mersūmdur. Baʿzı diyârda Türkçe izkil taʿbīr ederler.

بُوتَةُ [Būtet] (hā'yla) Belde-i Merv kazāsında bir karyedir, nisbetinde بُوتَقِيٌّ [būtaḳiyy] derler ḳāf'la; muhaddisînden Eslem b. Aḥmed el-Būtaḳī oraya mensūbdur.

[ب هـ ت]

اَلْبَهْتُ [el-beht] (bā'nın fethi ve hā'nın sükūnuyla) ve

اَلْبَهَتُ [el-behet] (fethateynle) ve

اَلْبُهْتَانُ [el-buhtān] (bā'nın zammıyla) Bir kimseye işlemediği işi yā söylemediği sözü isnād ile ifk ve iftirā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَهَتَهُ بَهْتًا وَبَهَتًا وَبُهْتَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَالَ عَلَيْهِ مَا لَمْ يَفْعَلْ Usūl-i sā'irede بُهْتَانٌ [buhtān] ism olmak üzere mersūmdur. Ve bu mâdde medhūş ve mütehayyir olmak maʿnāsından me'hūzdur ki o makūle iftirā sadmesinden hayrān ve medhūş olur. Ve Cevherī'nin بُهْتَانٌ [buhtān]dan me'hūz olan بَهَتَ [behete] mâddesi عَلَى kelimesiyle mevsūle olmamakla بَهَتَ عَلَيْهِ denmediğinden nāşī şāʿirin işbu "سُبِّي الْحَمَاةَ فَانْهَتِي عَلَيْهَا" mısrāʿında vākiʿ فَانْهَتِي عَلَيْهَا kelāmını فَابْهَتِيهَا ile tefsīri tashīf ve tahrīftir, zîrā savāb olan فَانْهَتِي عَلَيْهَا olmaktır, nūn'la ki نَهِيتٌ [nehīt] ten fiʿl-i emrdir, haykırmak maʿnāsına. Şārih der ki Cevherī'ye bunda İbn Berrī ve Ṣāġānī sābıklardır. Ve

بَهْتٌ [beht] (bā'nın fethiyle) Bir hacer-i maʿrūf adıdır. Ona حَجَرُ الْبَهْتِ ve حَجَرُ الصَّحْكِ dahi derler. Fārisîde bāhet ve Türkîde adam güldüren taşı derler. Ona nazar eden bī-ihtiyār hande-nāk olur. Ve

بَهْتٌ [beht] Masdar olur, bir kimseyi ansızın ʿale'l-gafle tutmak maʿnāsına; yukālu: بَهَتَهُ بَهْتًا إِذَا أَخَذَهُ بَغْتَةً Ve kavl ve fiʿlden kesilip put gibi öylece medhūş ve deng ve mütehayyir kalmak maʿnāsınadır; yukālu: بَهِتَ الرَّجُلُ وَبَهَتَ وَبَهُتَ بَهْتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ ve yukālu: بُهِتَ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا انْقَطَعَ وَتَحَيَّرَ Şārihin beyānına göre mechūl sīgasıyla efsahtır.

اَلْمَبْهُوتُ [el-mebhūt] (مَسْكُوتٌ [meskūt] vezninde) Mütehayyir ve munkatıʿ ve medhūş olan kişiye denir. Bunda ism-i fāʿil bünyesiyle بَاهِتٌ ve بَهِيتٌ denmek cā'iz değil-

dir. Şārih der ki binā-i mechūl zikr olunduğu üzere efsah ve eşher olmakla ondan مَبْهُوتٌ [mebhūt] mutasarrıf olmuştur, lākin maʿlūmdan dahi tasrīfi vākiʿ olmakla kıyās üzere بَاهِتٌ [bāhit] ve بَهِيتٌ [behīt] mutasarrıf olur.

اَلْبَهِيتَةُ [el-behītet] (bā'nın fethiyle) Şol bātıl ve lagv ve beyhūdeye denir ki butlānı insāna mūcib-i hayret ola; yukālu: أَتَى بِالْبَهِيتَةِ أَيْ بِالْبَاطِلِ الَّذِي يُتَحَيَّرُ مِنْ بُطْلَانِهِ Ve yalan söze denir, كَذِبٌ [keẕib] maʿnāsına ki murād lā-ʿan-asl bir kimseye isnād ve iftirā olunan müftereyāttan ʿibārettir; hāʾ nakliyyedir.

اَلْبُهْتُ [el-buht] (bā'nın zammıyla) بَهِيتَةٌ [behītet] maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَ بِالْبَهِيتَةِ وَالْبُهْتِ أَيِ الْكَذِبِ

اَلْبَهُوتُ [el-behūt] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Mübāhit maʿnāsınadır ki sāmiʿi ifk ve iftirā ile mebhūt ve hayrān eden kimseye denir. Cemʿi بُهُتٌ [buhut] gelir zammeteynle ve بُهُوتٌ [buhūt] gelir.

بَهْتَةٌ [Behtet] (طَلْحَةٌ [ṭalḥat] vezninde) Esāmīdendir: ʿÖmer b. Ḥumeyd b. Behte muhaddisīndendir. Ve hā'nın fethiyle zebān-zeddir.

[ب ي ت]

اَلْبَيْتُ [el-beyt] (زَيْتٌ [zeyt] vezninde) Eve denir, hāne maʿnāsına, gerek kıldan yaʿnī çadır ve alaçık ve huğ olsun ve gerek taştan ve kerpiçten yapılmış olsun. Cemʿi أَبْيَاتٌ [ebyāt] ve بُيُوتٌ [buyūt] gelir. Ve cemʿu'l-cemʿi أَبَايِيتُ [ebāyīt] gelir, أَقْوَالٌ [aḳvāl] ve أَقَاوِيلُ [eḳāvīl] gibi ve بُيُوتَاتٌ [buyūtāt] gelir ve أَبْيَاتَاتٌ [ebyātāt] gelir. Musaggarında بُيَيْتٌ [buyeyt] denir ve بِيَيْتٌ [biyeyt] denir (bā'nın kesriyle) yā'ya mücāveret için بُوَيْتٌ [buveyt] demek cāʾiz değildir, vāv ile.

Maʿlūm ola ki بَيْتٌ [beyt] taştan ve kerpiçten ise lisānımızda ona ev ve oda taʿbīr olunur; kıl çadır ise kara ev taʿbīr olunur ve matbahlı ve kuyulu yāhūt büyūt-ı ʿadīdeyi müştemil ise ʿArabīde دَارٌ [dār] ve مَنْزِلٌ [menzil] ve lisānımızda konak taʿbīr olunur. Ve eğer hoş-nişīn ise oba taʿbīr olunur. Ve fi'l-asl بَيْتٌ [beyt] insānın geceye mahsūs meʾvāsına mevzūʿdur. Baʿdehu tevessüʿ olunup gece iʿtibārı sākıt olmuştur. Ve cemʿi olan بُيُوتٌ [buyūt] mesākinde ve أَبْيَاتٌ [ebyāt] manzūme beytlerinde ʿörf olmuştur. Ve

بَيْتٌ [beyt] Şeref ve şān maʿnāsına istiʿmāl olunur. Fārisīde hānumān ve dūdmān ile taʿbīr olunur; yukālu: بَيْتُ بَنِي تَمِيمٍ فِي بَنِي حَنْظَلَةَ أَيْ شَرَفُهَا ve yukālu: هُوَ مِنْ أَهْلِ الْبُيُوتَاتِ Ve

بَيْتٌ [beyt] Şerīf ve zī-şān adama ıtlāk olunur; yukālu: فُلَانٌ بَيْتُ قَوْمِهِ أَيْ شَرِيفُهُمْ Ve

بَيْتٌ [beyt] Masdar olur, evlenmek maʿnāsına; yukālu: بَاتَ الرَّجُلُ يَبِيتُ بَيْتًا إِذَا تَزَوَّجَ Ve

بَيْتٌ [beyt] Köşke ıtlāk olunur, قَصْرٌ [ḳaṣr] maʿnāsına. Ve bir kimsenin ehl ve ʿayāline ıtlāk olunur, bāʿiṯ-i sükūneti olduğu için. Ve Kaʿbe-i mükerreme'ye ıtlāk olunur ki بَيْتُ الْحَرَامِ [beytu'l-ḥarām]dır. Ve kabr ve mezāra ıtlāk olunur. Ve hānenin kilim ve keçe ve makʿad ve döşek makūlesi döşemelerine ıtlāk olunur; yukālu: تَزَوَّجَهَا عَلَى بَيْتٍ أَيْ فَرْشِ بَيْتٍ Ve iki mısrāʿdan mürekkeb manzūmeye ıtlāk olunur, gūyā ki sakf ve ʿimād ve sāʾir edevāttan cemʿ ve binā kılınmış بَيْتٌ [beyt]e teşbīh olunmuştur yāhūd çadıra teşbīh olunmuştur, niteki eczāsına أَسْبَابٌ [esbāb] ve أَوْتَادٌ [evtād] ıtlākı bunu müʾeyyiddir. Ve minhu yukālu: "إِنَّ الشَّاعِرَ

يَرْضَى بِهَدْمِ بَيْتِهِ لاَ بِإِخْلاَلِ بَيْتِهِ"

اَلْبَيُّوتُ [el-beyyūt] (teşdīd-i yā ile خَرُّوبٌ [ḫarrūb] vezninde) Soğuk suya ıtlāk olunur, ᶜādetā üzerinden gece geçmiş su bārid olduğu mülāhazasıyla ki haşem-nişīne mahsūstur; tekūlu: سَقَانِي بَيُّوتًا أَيْ مَاءً بَارِدًا Ve geceden kalmış ekmeğe ve sā'ir taᶜāma denir ki bayat taᶜbīr olunur. Ve şol işe denir ki sāhibi kemāl-i ihtimāmından nāşī gecelerde dahi onun üzerine ola; yukālu: أَمْرٌ بَيُّوتٌ أَيْ يَبِيتُ لَهُ صَاحِبُهُ مُهْتَمًّا

اَلْبَائِتُ [el-bā'it] (فَائِتٌ [fā'it] vezninde) Bu dahi geceden kalmış taᶜām ve şarāba denir; Fārisīde yahnī denir; yukālu: خُبْزٌ بَائِتٌ أَيْ غَابٌّ

اَلْبَيْتُ [el-beyt] (bā'nın fethiyle) ve

اَلْبُيَاتُ [el-buyāt] (ثُبَاتٌ [ṣubāt] vezninde) ve

اَلْمَبِيتُ [el-mebīt] (مَقِيلٌ [meḳīl] vezninde) ve

اَلْبَيْتُوتَةُ [el-beytūtet] (شَيْخُوخَةٌ [şeyḫūḫat] vezninde) Gece vakti bir iş görmek ve geceyi bir iş ile geçirmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَاتَ يَفْعَلُ كَذَا يَبِيتُ وَيَبَاتُ بَيْتًا وَبَيَاتًا وَمَبِيتًا وَبَيْتُوتَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ أَيْ يَفْعَلُهُ لَيْلاً وَلَيْسَ مِنَ النَّوْمِ Yaᶜnī gece uyumak, bunun vazᶜ maᶜnāsında dāhil değildir, zīrā bi'l-mübāşere olan fiᶜle mahsūstur. Pes بَاتَ فُلاَنٌ يَنَامُ demek cā'iz değildir. وَمَنْ أَدْرَكَهُ اللَّيْلُ فَقَدْ بَاتَ

Miṣbāḥ'ın beyānına göre بَاتَ māddesi iki maᶜnāda müstaᶜmeldir. Eşheri medlūlü olan fiᶜlin leyle ihtisāsıdır, niteki ظَلَّ kelimesi nehāra mahsūstur. Pes بَاتَ يَفْعَلُ كَذَا [bāte yefᶜalu keẕā] فَعَلَهُ بِاللَّيْلِ maᶜnāsınadır; ve ظَلَّ يَفْعَلُ كَذَا [ẓalle yefᶜalu keẕā] فَعَلَهُ بِالنَّهَارِ maᶜnāsınadır. Ve بَيْتُوتَةٌ [beytūtet] ancak seher-i leyl ile olan kadr ve haysiyyete muhtastır. Ve ᶜaleyhi kavluhu taᶜālā: ﴿وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا﴾ Ve Ezherī, İmām Ferrā'dan nakl eder ki بَاتَ الرَّجُلُ kavli سَهِرَ اللَّيْلَ كُلَّهُ فِي طَاعَةٍ أَوْ مَعْصِيَةٍ maᶜnāsınadır. Ve بَاتَ kelimesini نَامَ lafzıyla tefsīr edenler muhtīlerdir, zīrā ᶜArablar بَاتَ يَرْعَى النُّجُومَ derler, nā'im olan kimsenin mürākabe-i nücūm eylemesi mümkin değildir. Hülāsası medlūlü olan fiᶜlde nevm dāhil değildir. Ve maᶜnā-yı sānī صَارَ maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, meselā: بَاتَ بِمَوْضِعِ كَذَا derler, صَارَ maᶜnāsına, gerek leylde ve gerek nehārda olsun. Fukahānın بَاتَ عِنْدَ امْرَأَتِهِ لَيْلَةً kavlleri bu maᶜnāya mebnīdir ki صَارَ عِنْدَهَا demektir, gerek nevm bulunsun ve gerek bulunmasın. İntehā. Ve tekūlu: بِتُّ الْقَوْمَ وَبِهِمْ وَعِنْدَهُمْ أَيْ صِرْتُ Pes bu, maᶜnā-yı sānī-i mezkūrdandır.

اَلْبِيتَةُ [el-bītet] (bā'nın kesriyle) Binā-i nevᶜ ve hālettir ki ondan geceleyiş ile taᶜbīr olunur; yukālu: أَبَاتَهُ اللهُ أَحْسَنَ بِيتَةٍ أَيْ إِبَاتَةٍ Bunda tenvīn, tenvīᶜ içindir. Ve

بِيتَةٌ [bītet] ve

بِيتٌ [bīt] (hā'sız) Sedd-i ramak edecek kūt ve gıdāya denir ki murād akşam tuᶜmesidir ki gece onunla güzerān eder, teᵓkīd için leyle muzāf kılınır; yukālu: مَا لَهُ بِيتُ لَيْلَةٍ وَبِيتَةُ لَيْلَةٍ أَيْ قُوتُ لَيْلَةٍ Ve tevessüᶜ üzere mutlakan kūt ve gıdāya dahi ıtlāk olunur.

اَلْإِبَاتَةُ [el-ibātet] (hemzenin kesriyle) Geceletmek ve geceyi geçirtmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبَاتَهُ اللهُ أَحْسَنَ بِيتَةٍ أَيْ إِبَاتَةٍ ke-mā-ẕukire. Bu misālde bedīᶜiyyeden sanᶜat-ı ihtibāk olmak dahi muhtemeldir ki أَبَاتَهُ اللهُ إِبَاتَةً حَسَنَةً sebkindedir; فَبَاتَ أَحْسَنَ بِيتَةٍ ihbāriyye ve duᶜā'iyye olur, "أَنْبَتَ اللهُ نَبَاتًا حَسَنًا" nazm-ı şerīfi gibi.

اَلتَّبْيِيتُ [et-tebyīt] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir husūsu gece vakti tedbīr ve iᶜmāl ey-

lemek maʿnāsınadır; yukālu: بَيَّتَ الْأَمْرَ تَبْيِيتًا إِذَا دَبَّرَهُ لَيْلاً Ve hurmā ağacının zā'id ve nābe-cā olan şāhlarını izāle ile hüsn-i kıyāfet vermek maʿnāsına istiʿmāl olunur. Ve bu, maʿnā-yı ātīden meʿhūzdur ki düşmanı şeb-hūnla uhubbe ve eşyālarını selb eylemekten ʿibārettir; yukālu: بَيَّتَ النَّخْلَ إِذَا شَذَّبَهَا Ve gece aʿdāyı şeb-hūn edip basmak maʿnāsınadır; yukālu: بَيَّتَ الْعَدُوَّ إِذَا أَوْقَعَ بِهِمْ لَيْلاً

اَلْإِسْتِبَاتَةُ [el-istibātet] Kūt-ı leyl taleb eylemek ve kūt edinmek maʿnālarınadır, bu münāsebetle fakr ve ihtiyāc maʿnāsında istiʿmāl olunmuştur, zīrā agniyā kūt-ı leyl kaydından müstagnī olur.

اَلْمُسْتَبِيتُ [el-mustebīt] (مُسْتَرِيبٌ [musterīb] vezninde) Ondan ism-i fāʿildir, fakīr ve gedāya ıtlāk olunur; yukālu: فُلاَنٌ مُسْتَبِيتٌ أَيْ فَقِيرٌ ve yukālu: فُلاَنٌ لاَ يَسْتَبِيتُ لَيْلَةً أَيْ مَا لَهُ بِيتُ لَيْلَةٍ

اَلْمُتَبَيِّتَةُ [el-mutebeyyitet] مُتَسَيِّدَةٌ [muteseyyidet] vezninde ki تَبَيُّتٌ [tebeyyut] kelimesinden ism-i fāʿildir, beyt ve zevce nā'ile olan hatuna denir ki murād, evli barklı kocaya nā'ile olan hatundur; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُتَبَيِّتَةٌ أَيْ أَصَابَتْ بَيْتًا وَبَعْلاً Ve bunda بَيْتٌ [beyt] zevc maʿnāsına olup ve بَعْلٌ [baʿl] kelimesi ʿatf-ı tefsīr olmak dahi muhtemeldir.

اَلتَّبَيُّتُ [et-tebeyyut] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir kimseyi işinden alıkomak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَبَيَّتَهُ عَنْ حَاجَتِهِ إِذَا حَبَسَهُ عَنْهَا

اَلْبَيُّوتَةُ [el-beyyūtet] (teşdīd-i yā'yla تَنُّورَةٌ [tennūret] vezninde) Sukūt ihtimāli olmayan sābit ve muhkem dişe ıtlāk olunur; yukālu: سِنٌّ بَيُّوتَةٌ أَيْ لاَ تَسْقُطُ يَعْنِي لِثَبَاتِهَا وَقُوَّتِهَا Gūyā ki yerinde akşamlayıp kalmıştır.

بَيَاتٌ [Beyāt] (سَحَابٌ [seḥāb] veznin-de) Vāsiṭ kurbünde bir sancak adıdır; aʿlāmdan Ḥasan b. Ebi'l-ʿAşā'ir el-Beyātī oraya mensūbdur.

FASLU'T-TĀʾİ'L-FEVKİYYE
(فَصْلُ التَّاءِ الْفَوْقِيَّةِ)

[ت ب ت]

تُبَّتُ [Tubbet] (teşdīd-i bā'yla سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Maşrıkta niçe bilādı müştemil bir memleket adıdır. Misk-i ezfer oraya nisbet olunur. Cogrāfiyye beyānı üzere bir vāsiᶜ ve latīf vilāyettir. Bunda āhū-yı misk olur. Gerçi gazāl gibidir, lākin başı hınzīr başına şebīh ve ağızında fīl gibi iki dişleri olur ve taşra çıkar. Bunları sürü ile beslerler. Her sene göbeklerinde bir verem peydā olup nuzc buldukta be-gāyet gicişmekle baᶜzı taşlara sürünerek göbeği düşer. Bunlar sünbül-i Hindī otlamakla miski gāyet fāʾik olur.

اَلتَّبُّوتُ [et-tebbūt] (bā'nın şeddesiyle تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) تَابُوتٌ [tābūt] lafzında lügattir.

[ت ح ت]

تَحْتُ [taḥt] (tā'nın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Cihāt-ı sitt aksāmındandır, alt demektir ki فَوْقُ [fevḳ] maᶜnāsı olan üst mukābilidir; Fārisīde zīr denir. Ve bu zarf olur, yaᶜnī zarf-ı mübhem olur ki maᶜnāsı ancak izāfetle mütebeyyen olur; yukālu: هَذَا تَحْتُ هَذَا Ve ism olur, bu sūrette zamm üzere mebnī olur; fe-yukālu: مِنْ تَحْتُ

اَلتُّحُوتُ [et-tuḥūt] (tā'nın zammıyla) İsm olan تَحْتُ [taḥt]-ı mezkūrun cemᶜidir, erzāl ve sefile-i nāsa ıtlāk olunur, eᶜālī vü eşrāf mukābilidir; ve minhu'l-hadīsu: "لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَهْلِكَ الْوُعُولُ وَتَظْهَرَ التُّحُوتُ" وَهُمُ الَّذِينَ كَانُوا تَحْتَ أَقْدَامِ النَّاسِ لاَ يُعْلَمُ بِهِمْ لِحَقَارَتِهِمْ

[ت خ ت]

اَلتَّخْتُ [et-taḫt] (بَخْتٌ [baḫt] vezninde) Şol zarfa denir ki onda esvāb vazᶜ ve hıfz olunur, câme-dān taᶜbīr olunur.

[ت ر ت]

اَلتُّرْتَةُ [et-turtet] (tā'nın zammıyla) Lisānda olan şol kabīh ve fāhiş pepeyilik hāletine denir ki ifrāt üzere olmakla harfleri pek çok terdīd ederek güçle edā edebilir ola; yukālu: بِلِسَانِهِ تُرْتَةٌ أَيْ رَدَّةٌ قَبِيحَةٌ فِيهِ مِنَ الْعَيْبِ

[ت م ت]

اَلتَّمْتُ [et-temt] (سَمْتٌ [semt] vezninde) Bir nevᶜ nebāttır ki yemişi meʾkūldür. Burada لاَ يُؤْكَلُ nüshaları galattır.

[ت ن ت]

تَنِّتِي [tennitī] (tā'nın fethi ve nūn-ı müşeddedenin kesriyle) Fiᶜl-i emr-i müʾennestir, "bezi güzel nesc eyle" maᶜnāsınadır ki "iyice doku" demektir; yukālu: تَنِّتِي أَيْ جَوِّدِي نَسْجَكِ Ve bu, bünye-i mezkūre üzere mesmūᶜdur. Mütercim der ki zāhiren bu tente-i Fārisīden meʾhūzdur. Tente, Fārisīde örümcek ağına denir; tenīden, dokumak, nesc maᶜnāsınadır.

[ت و ت]

اَلتُّوتُ [et-tūt] (tā'nın zammıyla) فِرْصَادٌ [firṣād] ismidir ki Türkīde dahi tut ile maᶜrūf meyvedir.

Şārih der ki فِرْصَادٌ [firṣād] ᶜArabī ve تُوتٌ [tūt] ᶜArabī-i sahīh değildir, lākin *Edebu'l-kātib* şerhinde meşrūhdur ki تُوتٌ [tūt] kelimesi lafz-ı aᶜcemī-i muᶜarrebdir, aslı تُوثٌ [tūṯ]tur, āhirde ṯā-yı müsellese ile, kezālik تُوذٌ [tūẕ]dur, ẕāl-ı muᶜceme ile ve baᶜzen aslı üzere eşᶜārda vārid olmuştur. Ve *Burhān*'da ṯā-yı müsellese ile muᶜarreb

olmak üzere mersūmdur.

Müʾellif s̱ā-yı müsellese ile de resm eylemiştir ve فِرْصَادٌ [firṣād]ı tereddüd üzere tefsīr eylemiştir. Ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre ehl-i Başra, şecerine فِرْصَادٌ [firṣād] ve yemişine تُوتٌ [tūt] ıtlāk ederler. Ve baʿzen s̱ā-yı müsellese ile de tefevvüh ederler. Ve baʿzılar فِرْصَادٌ [firṣād]ı kırmızı tut ile beyān ederler ki تُوتٌ [tūt] eʿamm olur. Ve *Muḳaddimetü'l-Edeb*'de kara tut ile müfesserdir. Ve'l-hāsıl تُوتٌ [tūt] ki tā-yı fevkiyye ile ve تُوثٌ [tūs̱] ki s̱ā-yı müsellese iledir, Fārisīden yāhūd Süryānīden muʿarrebdir, eʿammdır ve فِرْصَادٌ [firṣād] ahasstır ki siyāh nevʿine derler.

اَلتُّوتِيَاءُ [et-tūtiyāʾ] (لُوبِيَاءُ [lūbiyāʾ] vezninde) Hacer-i maʿrūf ismidir ki sahk edip göze çekerler. Şārihin beyānına göre Fārisīden muʿarrebdir.

تُوَيْتٌ [Tuveyt] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Ḥavlāʾ bint Tuveyt b. Ḥabīb sahābiyyedir.

اَلتُّوَيْتَاتُ [et-Tuveytāt] (musaggar bünyesiyle) Benū Tuveyt kabīlesi eşhāsına ıtlāk olunur.

[ت ي ت]

تَيْتٌ [teyt] (مَيْتٌ [meyt] vezninde) ve

تَيِّتٌ [Teyyit] (teşdīd ile مَيِّتٌ [meyyit] vezninde) Medīne kurbünde bir dağın adıdır. Ve üdebādan Muḥammed b. eṣ-Ṣāhib Şerefuddīn b. et-Tītī tā'nın kesriyledir, kezālik Teyyitī ki fethiledir, muhaddisīnden Manṣūr b. Ebī Caʿfer el-Kuşmīhenī lakabıdır. Müʾellif bunların nisbet ve maʿnāsı beyānından sākit olmuştur.

FASLU'Ṣ-ṢĀ'İ'L-MÜSELLESE
(فَصْلُ الثَّاءِ الْمُثَلَّثَة)

[ث ب ت]

اَلثَّبَاتُ [eṣ-ṣebāt] (نَبَاتٌ [nebāt] vezninde) ve

اَلثُّبُوتُ [eṣ-ṣubūt] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Pāyidār ve ber-karār olup durmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَبَتَ الشَّيْءُ ثَبَاتًا وَثُبُوتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَامَ وَاسْتَقَرَّ

اَلثَّابِتُ [eṣ-ṣābit] ve

اَلثَّبِيتُ [eṣ-ṣebīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلثَّبْتُ [eṣ-ṣebt] (شَكْسٌ [şeks] vezninde) Sıfatlardır, sābit ve pāyidār olan şeyʾe denir. Ve

ثَابِتٌ [Ṣābit] Esāmī-i ricāldendir. Ve fukahādan Aḥmed b. ʿAbdullāh b. Aḥmed eṣ-Ṣābitī, pederinin ceddi olan Ṣābit'e mensūbdur.

اَلْإِثْبَاتُ [el-iṣbāt] (hemzenin kesriyle) Sābit ve pāyidār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَثْبَتَهُ إِذَا جَعَلَهُ ثَابِتًا Ve bir nesneye künh ve hakīkati üzere muttaliʿ olup bilmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَثْبَتَ الشَّيْءَ إِذَا عَرَفَهُ حَقَّ الْمَعْرِفَةِ Ve bir kimseyi harekete bī-mecāl eylemek vechiyle darb eylemek yāhūd cerh eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: ضَرَبَهُ حَتَّى أَثْبَتَهُ أَيْ لاَ حَرَاكَ بِهِ وَلاَ بَرَاحَ Ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ﴾ أَيْ لِيَجْرَحُوكَ جِرَاحَةً لاَ تَقُومُ مَعَهَا أَوْ لِيَحْبِسُوكَ Ve bunda habs maʿnāsı dahi mecāzdır. Kāle fi'l-Beyḍāvī: لِيُثْبِتُوكَ بِالْوَثَاقِ أَوِ الْحَبْسِ أَوِ الْإِثْخَانِ بِالْجُرْحِ وَقُرِئَ لِيُثَبِّتُوكَ بِالتَّشْدِيدِ

اَلتَّثْبِيتُ [et-teṣbīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir şeyʾi yerinde sābit ve ber-karār kılmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَبَّتَ الشَّيْءَ بِمَعْنَى أَثْبَتَهُ

اَلثَّبِيتُ [eṣ-ṣebīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Sābit

ve pāyidāra denir, niteki zikr olundu. Ve dilīr ve bahādır şehsuvāra ıtlāk olunur, فَارِسٌ [fāris] ve شُجَاعٌ [şucāʿ] maʿnāsına, cenkte firār eylemeyip pāyidār olduğu için. Sāʾir ümmehātta yalnız شُجَاعُ [şucāʿ] ile müfesser ve فَارِسُ [fāris]e sıfat vākiʿ olmuştur. Ve

ثَبِيتٌ [ṯebīt] ʿAkl ve rüşd ve tedbīri sābit ve muhkem olan adama ıtlāk olunur ki efʿāl ve akvālinde zellāt ve sakatāt eseri olmaya; yukālu: رَجُلٌ ثَبِيتٌ أَيِ الثَّابِتُ الْعَقْلِ Ve seğirtmek husūsunda uz ve hāzık olan ata ıtlāk olunur ki hazākati sebebiyle tökezimeyip sürçmez olur; yukālu: فَرَسٌ ثَبِيتٌ أَيْ ثَقِفٌ فِي عَدْوِهِ Ve

ثَبِيتٌ [Ṯebīt] Esāmī-i ricāldendir.

اَلثَّبْتُ [eṯ-ṯebt] (شَكْسٌ [şeks] vezninde) Sābit maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve ثَبِيتٌ [ṯebīt] gibi dilīr ve bahādır şehsuvāra ıtlāk olunur. Ve seğirtmekte hāzık olan ata ıtlāk olunur.

اَلثَّبَاتَةُ [eṯ-ṯebātet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) ve

اَلثُّبُوتَةُ [eṯ-ṯubūtet] (خُصُومَةٌ [ḫuṣūmet] vezninde) Cenkte ʿadūdan rū-gerdān olmayıp mahall-i maʿrekede sābit ve üstüvār olmak vechiyle dilīr ve bahādır olmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَبَتَ الرَّجُلُ ثَبَاتَةً وَثُبُوتَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ ثَبِيتًا شُجَاعًا

اَلثِّبَاتُ [eṯ-ṯibāt] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Hatunların peçe bağlarına denir, شِبَامُ الْبُرْقُعِ [şibāmu'l-burḳuʿ] maʿnāsına. Ve dābbelerin pālānları sarılıp bend eyeleyecek kayışa ve sırıma denir.

اَلْمُثْبَتُ [el-muṯbet] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Zikr olunan bağlar ile bağlanmış pālāna denir. Ve hastalıktan harekete bīmecāl olan ʿalīle denir; tekūlu: رَأَيْتُهُ مُثْبَتًا أَيْ لاَ حَرَكَةَ بِهِ مِنَ الْمَرَضِ

اَلْمُثْبِتُ [el-muṯbit] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Firāşından harekete kudreti olmayan ağır hastaya denir. Evvelki bundan eşeddir; yukālu: مَرِيضٌ مُثْبِتٌ إِذَا ثَقُلَ فَلَمْ يَبْرَحِ الْفِرَاشَ

اَلثُّبَاتُ [eṯ-ṯubāt] (ṯā'nın zammıyla) Şol ʿillete denir ki mübtelā olduğu marīzi hareketten ʿāciz eyleye; yukālu: دَاءٌ ثُبَاتٌ أَيْ مُعْجِزٌ عَنِ الْحَرَكَةِ

اَلْمُثَابَتَةُ [el-muṯābetet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) إِثْبَاتٌ [iṯbāt] gibi bir nesneyi ke-mā huve hakkuhu idrāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَابَتَ الشَّيْءَ إِذَا عَرَفَهُ حَقَّ الْمَعْرِفَةِ

إِثْبِيتُ [İṯbīt] (إِزْمِيلٌ [izmīl] vezninde) Benī Yerbūʿ diyārında bir yerin yāhūd bir suyun adıdır. ʿAlā-kavlin Beni'l-Muḥill b. Caʿfer cemāʿati diyārındadır.

أَبُو ثُبَيْتٍ [Ebū Ṯubeyt] زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde ki Yezīd b. Mushir künyesidir. Ebū Ṯubeyt el-Ḥimārī ve Ṯubeyt b. Keṯīr ve Hānī b. Ṯubeyt ve ʿUḳbe b. Ebī Ṯubeyt muhaddislerdir.

اَلْأَثْبَاتُ [el-eṯbāt] (hemzenin fethiyle) ثِقَاةٌ [siḳāt] maʿnāsınadır ki mevsūkun-bih ve muʿtemedün-ʿaleyh olan kimselerdir. Bunun müfredi ثَبْتٌ [ṯebet]tir fethateynle. Asl ثَبَتٌ [ṯebet] ثَبَاتٌ فِي الْحَرْبِ maʿnāsına ismdir. Baʿdehu delīl ve huccete ıtlāk olunmuştur. Baʿdehu mecāz bi-mertebeteyn ʿalākasıyla sika ve muʿtemedün-ʿaleyh adama ıtlāk olunmuştur; yukālu: هُوَ ثَبْتٌ أَيْ ثِقَةٌ وَالْأَعْلاَمُ فُلاَنٌ حُجَّةٌ إِذَا كَانَ أَثْبَاتٌ أَيْ ثِقَاتٌ ke-mā yukālu: ثِقَةً Ve ʿörf-i muhaddisīnde ثَبْتٌ [ṯebet] sened ve silsileleri kayd ve isbāt olunmuş silsile-nāmeye ıtlāk olunur.

Hālen mütercim-i fakīrin iki koldan mazhar olduğum hātimetü'l-muhaddisīn

ʿAbdullāh b. Sālim el-Başrī el-Mekkī Şebetī'dir ki fī zamāninā sened-i aʿlā ona münhasırdır. İmām Firebrī tarīkindendir. Bu fakīr ile İmām Buḫārī beyninde on iki şeyh-i güzīn vardır, rahimehumullāhu taʿālā, ve'l-hamdu lillāhi hamden kesīrā.

اَلْإِسْتِبْبَاتُ [el-istiṣbāt] Umūrda ʿacele eylemeyip teʾennī eylemek maʿnāsınadır; yukālu: اِسْتَبْبَتَ فِي أَمْرِهِ إِذَا تَأَنَّى فِيهِ

ثُبَيْتَةُ [Ṣubeytet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] veznide) Esmā-i nisvāndandır: Ṣubeyte bint Ḍāḥḥāk sahābiyyedir, ʿalā-kavlin bu Nubeyte'dir nūn'la ve Ṣubeyte bint Yaʿār sahābiyyedir ve Ṣubeyte bint Ḥanẓala el-Eslemiyye tābiʿiyyedir.

[ث ت ت]

اَلثَّتُّ [eṣ-ṣett] (ṣā'nın fethi ve tā'nın teşdīdiyle) Cimāʿ ederken yestehleyen kişiye denir, عِذْيَوْطٌ [ʿiẕyevṭ] dahi derler ve bu sıfattır; yukālu: رَجُلٌ ثَتٌّ أَيْ عِذْيَوْطٌ Ve kayalarda olan yarığa ve çatlağa dahi denir.

[ث ر ن ت]

اَلْمُثْرَنْتِي [el-muṣrentī] (ism-i fāʿil bünyesiyle مُغْرَنْدِي [muġrendī] vezninde) Rutūbetli lahīm ve şahīm gövdeye denir; yukālu: بَدَنٌ مُثْرَنْتٌ أَيْ مُخْصِبٌ

اَلْإِثْرِنْتَاءُ [el-iṣrintāʾ] (إِسْرِنْدَاءٌ [isrindāʾ] vezninde) Bir kimsenin göğüsü etli olmak maʿnāsınadır; semiz döşlü taʿbīr olunur; yukālu: إِثْرَنْتَى الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَ لَحْمُ صَدْرِهِ Zikr olunan مُثْرَنْتِي [muṣrentī] kelimesi bundan ism-i fāʿildir. Müʾellif nazm-ı tabīʿī üzere resm eylememiştir.

[ث م ت]

اَلثَّمُوتُ [eṣ-ṣemūt] (قَبُولٌ [ḳabūl] vezninde) Bu dahi عِذْيَوْطٌ [ʿiẕyevṭ] maʿnāsınadır ki cimāʿ ederken hadesleyen kişiye denir.

[ث ن ت]

اَلثَّنَتُ [eṣ-ṣenet] (ṣā'nın ve nūn'un fethiyle) Et taʿaffün edip kokmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَنِتَ اللَّحْمُ ثَنَتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَنْتَنَ Ve dudak ve diş etleri sölpüklenip dāʾimā kanar olmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَنِتَتِ الشَّفَةُ وَاللِّثَةُ إِذَا اسْتَرْخَتْ وَدَمِيَتْ

اَلثَّنِتَةُ [eṣ-ṣenitet] (فَرِحَةٌ [ferīḥat] vezninde) Dāʾimā kanar olan diş etine denir.

اَلثِّنْتَايَةُ [eṣ-ṣintāyet] (ṣā'nın kesriyle) Bed-zebān ve bed-güy ve bed-hūy kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ ثِنْتَايَةٌ أَيْ فَحَّاشٌ سَيِّءُ الْخُلُقِ

[ث و ت]

ثَاتٌ [Ṣāt] (كَاتٌ [kāt] vezninde) Yemen mihlāflarından yaʿnī nāhiyelerinden ki murād eyālet olacaktır, bir mihlāf adıdır, Türkīde ondan il ile taʿbīr olunur; akyāl-i Yemen'den Ẕū Ṣāt el-Ḥimyerī oraya mensūbdur. Ve

ثَاتٌ [Ṣāt] Esāmīdendir: fuhūl-i fuzalādan Ebū Ḫuzeyme İbrāhīm b. Yezīd eṣ-Ṣātī, ecdādından Ṣāt b. Ruʿayn nām kimseye mensūbdur.

[ث ه ت]

اَلثَّهَتُ [eṣ-ṣehet] (fethateynle) ve

اَلثُّهَاتُ [eṣ-ṣuhāt] (ṣā'nın zammıyla) Bir kimseyi āvāz ile çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَهِتَ فُلَانًا ثَهَتًا وَثُهَاتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَعَاهُ وَصَوَّتَهُ

اَلثَّاهِتُ [eṣ-ṣāhit] (ثَابِتٌ [ṣābit] vezninde) Boğaz deliğine, ʿalā-kavlin göğüsün üstüne denir, yāhūd şol yufka deriye denir ki yürek onun içinde hareket eder, yüreğin kabı ve örtüsüdür, Fārisīde ona pūşiş-i dil denir.

FASLU'L-CĪM
(فَصْلُ الْجِيمِ)

[ج ب ت]

اَلْجِبْتُ [el-cibt] (cīm'in kesri ve bā'nın sükūnuyla) Puta denir, صَنَمٌ [ṣanem] maʿnāsına. Ve kāhine denir ki kehāneti olan kimsedir, mugayyebāttan haber vermek kaydında olur. Eslāfta istirākk-ı semʿ ile şeyātīn, kāhinlere havādis-i ātiyeden ihbār eylemeleriyle onlar dahi nāsa haber verirler idi. Ve

جِبْتٌ [cibt] Sāhir ve cādūya denir. Ve sihre denir ki sihr-i sāhirdir. Ve bī-hayr u menfaʿat olan hasīs ve kemter şeyʾe denir. Asl bu maʿnā-yı mevzūʿudur. Ve mutlakan maʿbūd-bi'l-hakk olan Ḫudā-yı müteʿāl'den gayrı maʿbūd ittihāz olunan şeyʾe denir. Ve bu, maʿnā-yı evvelden eʿammdır, zīrā ʿavret fercine dahi perestiş eden eşhās dahi vardır.

Şārih der ki işbu جِبْتٌ [cibt] kelimesi ʿArabī değildir, lākin ʿArab istiʿmāl eylemişlerdir, zīrā harf-i ẕevlakī olmayarak bir kelimede cīm ve tāʾ cemʿ olmuştur. Baʿzılar aslı جِبْسٌ [cibs] olduğuna zāhib oldular.

[ج ت ت]

اَلْجَتُّ [el-cett] (cīm'in fethi ve tā'nın teşdīdiyle) Tekenin semizliğini ve arıklığını bilmek için bedenini el ile yoklaştırmak maʿnāsınadır; yukālu: جَتَّ الْكَبْشَ جَتًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَسَّهُ لِيُعْرَفَ سِمَنُهُ مِنْ هُزَالِهِ

[ج ر ت]

جُرْتُ [Curt] (cīm'in zammıyla) Yemen'de Ṣanʿā kazāsında bir karye adıdır; muhaddisīnden Yezīd b. Muslim el-Curtī oradandır. Ve İsmāʿīl b. İbrāhīm b. el-Cirt ki cīm'in kesriyledir, bu dahi muhaddistir.

[ج ر ف ت]

جِيرَفْتُ [cīreft] (cīm'in kesri ve rā'nın fethiyle) Īrān'da Kirmān aʿmālinden bir kasabadır, Fārūḳ-ı aʿzam radıyallāhu ʿanhu hilāfeti vaktinde feth olunmuştur.

[ج ف ت]

اَلْإِجْتِفَاتُ [el-ictifāt] (إِلْتِفَاتٌ iltifāt] veznide) Bir nesneyi tamāmıyla süpürüp götürmek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَفَتِ الْمَالَ إِجْتِفَاتًا إِذَا اجْتَرَفَهُ أَجْمَعَ

[ج ل ت]

اَلْجَلْتُ [el-celt] (جَلْبٌ [celb] vezninde) Vurmak maʿnāsınadır; yukālu: جَلَتَهُ جَلْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَهُ

اَلْإِجْتِلَاتُ [el-ictilāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) O maʿnāyadır; yukālu: إِجْتَلَتَهُ بِمَعْنَى جَلَتَهُ Ve bir nesneyi bi't-tamām içmek yāhūd yemek maʿnāsınadır ki sömürmek taʿbir olunur; yukālu: إِجْتَلَتَهُ إِذَا شَرِبَهُ أَوْ أَكَلَهُ أَجْمَعَ

اَلْمَجْلُوتُ اَلْأَلْيَةِ [el-meclūtu'l-elyet] Şol koyuna denir ki kuyruğu azca çevik ola, خَفِيفُ اَلْأَلْيَةِ [ḫafīfu'l-elyet] maʿnāsına. Şārih der ki bu, جَلْتٌ [celt] kelimesinden ism-i mefʿūldür. Ve

جَلْتٌ [celt] Koyunun kuyruğu azca ve söbüce olmakla uyluğuna doğru münhadir olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَلَتَتْ أَلْيَتُهُ إِذَا انْحَدَرَتْ فِي فَخِذِهِ Ve kıynakları çelimsiz adama dahi vasf olur.

اَلْجَلِيتُ [el-celīt] جَلِيدٌ [celīd] vezninde ve mürādifidir ki kırağıya denir, şebnem maʿnāsına.

جَالُوتُ [Cālūt] (طَالُوتُ [ṭālūt] vezninde) İsm-i aʿcemīdir, ʿucme ve taʿrīf sebebiyle

gayr-i munsarıftır. Maʿlūm ola ki جَالُوتُ [Cālūt] ʿAmāliḳa'dan bir cebbār pādişāh idi, Mışır ile Filesṭīn beyninde sākin ve Benī İsrā'īl üzere müstevlī idi. Peygamber-i vakt bulunan Yūşaʿ yā İşmūyil vāsıtasıyla emr-i rabbānī vārid olup debbāgān yā sakkāyān-ı ʿaskerden onun yerine ʿalīm ve cesīm ve bālā-bülend طَالُوتُ [ṭālūt] nām bir gedā, pādişāh olup ʿasker-i kalīl ile cebbār-ı merkūm ile cenk ve kıtāl ve Hazret-i Dāvūd b. Īşā o hengāmda rāʿī-i nā-bālig olup peygamber-i vakt vahy ile müşārün'ileyh hazretlerinin cebbār-ı mersūmu katl edeceğine ʿārif olmakla müşārün'ileyh hazretlerini celb eyleyip esnā-ı rāhta üç dāne hacer: "Yā Dāvūd, sen bizimle o cebbārı katl eyleyeceksin" diye tekellüm eylemeleriyle o hacerleri istishāb ve fi'l-hakīka onlar ile mersūmun hāne-i hayātını harāb eyledi. Baʿdehu hasbe'l-vaʿd Tālūt, müşārün'ileyh hazretlerini dāmād eylemiştir. Tafsīli sūre-i Bakara tefsīrinde meşrūhtur.

جُلَلْتَا [Culeltā] (cīm'in zammı ve lām-ı ūlā'nın fethi ve zammıyla) Nehrevān kazāsında bir karyedir.

[ج و ت]

جَوْتُ جَوْتُ [cevtu cevtu] (cīm'lerin fethi ve vāv'ların sükūnuyla ve tā'ların mebnī olarak harekāt-ı selāsıyla) Deve kısmını su içmeğe çağıracak asvāttandır. ʿAlā-kavlin deveyi durmaktan yā gitmekten zecr ve āzāra mahsūstur.

اَلْجُوَاتُ [el-cuvāt] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Ondan ismdir.

اَلْمُجَاوَتَةُ [el-mucāvetet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve اَلْمُجَايَتَةُ [el-mucāyetet] (yā ile) Deve kısmını جَوْتُ جَوْتُ diyerek suya çağırmak yāhūd zecr ve āzār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَاوَتَ ٱلْإِبِلَ وَجَايَتَهَا إِذَا دَعَاهَا لِلْمَاءِ بِجَوْتُ جَوْتُ أَوْ زَجَرَهَا Ve مُجَايَةٌ [mucāyebet] yā ile vāv'ı muʿākabdır, صِيَاعٌ [ṣiyāʿ] ve صُوَاعٌ [ṣuvāʿ] gibi.

جُوتَى [Cūtā] (طُوبَى [ṭūbā] vezninde) Esāmīdendir: İsḥāḳ b. İbrāhīm b. Cūtā muhaddisīndendir.

[ج ي ت]

جِيتُ [Cīt] (cīm'in kesriyle) Nābulus aʿmālinden bir hısn ismidir.

FASLU'L-ḤĀ'İ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ح ب ت]

حَبْتَةُ [Ḥabtet] (ḥā'nın fethi ve bā'nın sükûnuyla) Esmā-i nisvândandır. Ḥabte bint el-Ḥubāb Ensār-ı kirāmın silsile-i neseblerinden bir hatundur. Ve Ḥabte bint Mālik sahābiyyedir. İmām-ı Aʿẓam telāmizesinden İmām Ebū Yūsuf el-Ḳāḍī onun neslindendir.

حِبْتُونَ [ḥıbtūn] (ḥā'nın kesriyle) Mavṣil türābında bir dağın adıdır.

[ح ب ر ت]

اَلْحِبْرِيتُ [el-ḥıbrīt] (بِحْرِيتٌ [biḥrīt] vezninde) Şevā'ibden pākīze ve ʿārī olan şey'e denir, بِحْرِيتٌ [biḥrīt] dahi bu maʿnāyadır; yukālu: كَذِبٌ حِبْرِيتٌ أَيْ بِحْرِيتٌ

[ح ت ت]

اَلْحَتُّ [el-ḥatt] (ḥā'nın fethi ve tā'nın teşdīdiyle) Sevb makūlesi nesneden leke misilli bulaşığı ovuşturup gidermek maʿnāsınadır; yukālu: حَتَّ الْمَنِيُّ عَنِ الثَّوْبِ Kezālik ağaçtan yaprağı ve kabuğu sıyırmak maʿnāsınadır; yukālu: حَتَّ الشَّجَرَ إِذَا قَشَرَهُ Ve ağaçtan yaprak dökülüp düşmek maʿnāsınadır; yukālu: حَتَّ الْوَرَقُ إِذَا سَقَطَ مِنَ الْغُصْنِ Ve bir nesneyi aşağıya indirip düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: حَتَّ الشَّيْءَ إِذَا حَطَّهُ Ve

حَتٌّ [ḥatt] Vasf olur, yüğrük ve soy ata ıtlāk olunur, gūyā ki seğirtmeyi حَتٌّ [ḥatt] edip tayerān eder. Kezālik cüst ve çabuk deveye ıtlāk olunur. Ve erkek devekuşuna ıtlāk olunur. Ve mutlakan soy ve kerīm ve atik olan ata ve deveye ıtlāk olunur, gūyā ki şevā'ib-i nā-marziyyeyi kendilerinden izāle eyledikleri mülāhazasına mebnīdir. Ve ölmüş çekirgeye ıtlāk olunur. Cemʿi أَحْتَاتٌ [aḥtāt] gelir. Ve

حَتٌّ [ḥatt] Birbirine yapışık olmayan dāne dāne hurmāya ıtlāk olunur. Ve

حَتٌّ [Ḥatt] Ashābdan Ebū Ducāne'nin ve Keşīr b. eş-Ṣalt nām kimsenin kılıçları ismidir. Ve

حَتٌّ [ḥatt] Şey'-i nāçīz maʿnāsına istiʿmāl olunur, gūyā ki kazıntı makūlesi melhūzdur; tekūlu: مَا فِي يَدِي حَتٌّ أَيْ شَيْءٌ

اَلْإِنْحِتَاتُ [el-inḥitāt] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Leke makūlesi sevbden ovuşturulmakla ve yaprak ve kabuk ağaçtan sıyrılmakla zā'il olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَتَّهُ حَتًّا فَانْحَتَّ إِنْحِتَاتًا

اَلتَّحَاتُّ [et-taḥātt] (تَضَادٌّ [teḍādd] vezninde) Ki fi'l-asl tefāʿuldür, إِنْحِتَاتٌ [inḥitāt] maʿnāsınadır.

اَلتَّحْتُحُ [et-taḥatḥut] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bu dahi o maʿnāyadır. Ve إِنْحِتَاتٌ [inḥitāt] ve تَحَاتٌّ [taḥātt] ve تَحْتُحٌ [taḥatḥut] ağaçtan yaprak dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْحَتَّتِ الْوَرَقُ وَتَحَاتَّتْ وَتَحْتَحَتْ أَيْ سَقَطَتْ

اَلْحُتُّ [el-ḥutt] (ḥā'nın zammıyla) Islanmış kavuta denir; yukālu: سَوِيقٌ حُتٌّ أَيْ مَلْتُوتٌ Ve

حُتٌّ [Ḥutt] Kinde kabīlesinden münşaʿib bir kabīlecik adıdır, nisbetinde حُتِّيٌّ [Ḥuttiyy] denir. Ve bu حُتٌّ [Ḥutt] o kabīlenin pederi ve vālidesi ismi değildir, belki bir beled ismi olmakla onunla tesmiye olunmuştur. Ve

حُتٌّ [Ḥutt] Ḳabeliyye'den bir dağın adıdır. Ve قَبَلِيَّةٌ [Ḳabaliyyet] fethateynle resātīk-ı Medīne'den Ḳable nām rustāka

mensūbdur.

حَتٍّ [ḥatti] (ḥā'nın fethi ve tā-yı müşeddedenin kesriyle) Kuş ürkütmeğe mahsūs asvāttandır, kiş gibi.

حَتَّى [ḥattā] (شَتَّى [şettā] vezninde) Bir harftir ki gāyet maʿnāsına delālet eder. Ve taʿlīl için olur. Ve إِلاَّ gibi istisnā maʿnāsına olur. Ve medhūlünü cerr ve refʿ ve nasb eder. Binā'enʿaleyh evzāʿı muhtelif olmakla İmām Ferrā' ʿaleyhi'r-rahmet "Ben libās-ı hayāttan ʿārī oluyorum, henüz derūnumda حَتَّى [ḥattā] kelimesinin evzāʿ-ı muhtelifesinden bir şübhe ve işkāl bākīdir. Yaʿnī vefāt edince kadar onun hadşesinden halās olamadım. Āhirete o şübhe ile giderim" dediği mervīdir. Ve

حَتَّى [Ḥattā] ʿUmān nām belde türābında bir dağın adıdır.

حَتَّاوَةُ [Ḥattāvet] (ḥā'nın fethi ve tā'nın teşdīdiyle) ʿAsḳalān kazāsında bir karyedir.

اَلْحَتُوتُ [el-ḥatūt] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Hurmāsı henüz koruk iken döker olan ağaca denir.

اَلْمِحْتَاتُ [el-miḥtāt] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] veznninde) Bu dahi o maʿnāyadır. Müʾellifin tefsīri maʿnā-yı lāzımıdır; yukālu: نَخْلَةٌ حَتُوتٌ وَمِحْتَاتٌ أَيْ مِنْثَارٌ

اَلْحَتَاتُ [el-ḥatāt] (سَحَابٌ [seḥāb] veznninde) Gırīv ve feryād ve hengāmeye denir; yukālu: مَا هَذَا الْحَتَاتُ أَيِ الْجَلَبَةُ

حُتَاتُ [Ḥutāt] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Başra eyāletinde bir katīʿa yaʿnī mālikāne ismidir ki selefte bir kimseye maktūʿ olmuştur. Ve

حُتَاتُ [Ḥutāt]: Esmādandır. Ḥutāt b. ʿAmr ve Ḥutāt b. Yezīd el-Mucāşiʿī ashābdandırlar. ʿAlā-kavlin evvelki bāʾeyn-i muvahhadeynle حُبَاب [Ḥubāb]dır. Ve Cevherī vehminden nāşī sānīyi حُتَاتُ [Ḥuṭāt] b. Zeyd ʿunvānında resm eylemiştir. Ve Ḥutāt b. Yaḥyā muhaddisīndendir.

رِمْدَةُ حَتَّانَ [rimdetu ḥattāne] "ر،م،د" māddesinde mersūmdur.

اَلْحَتْحَتَةُ [el-ḥatḥatet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Tīz tīz yürümek maʿnāsınadır ve minhu'l-meselu: "شَرُّ السَّيْرِ الْحَتْحَتَةُ" أَيِ السُّرْعَةُ

اَلْحَتْحَاتُ [el-ḥaṭḥāt] حَثْحَاثٌ [ḥaṣḥāṣ] veznninde ve mürādifidir ki cüst ve çālāk maʿnāsınadır.

اَلْإِحْتَاتُ [el-iḥtāt] (hemzenin kesriyle) Ağaç kurumak maʿnāsınadır ki yaprağı dökülmek lāzımıdır; yukālu: أَحَتَّ الْأَرْطَى إِذَا يَبِسَ Ve أَرْطَى misāldir.

[ح ذ ر ف ت]

اَلْحَذْرَفُوتُ [el-ḥaẕrefūt] (ẕāl-ı muʿceme ve fā'yla عَنْكَبُوتٌ [ʿankebūt] vezninde) Nesne maʿnāsınadır; yukālu: مَا يَمْلِكُ حَذْرَفُوتًا أَيْ شَيْئًا Ve bu, makām-ı nefye mahsūstur.

[ح ر ت]

اَلْحَرْتُ [el-ḥart] (ضَرْبٌ [ḍarb] veznninde) Bir nesneyi el ile pek ovuşturmak maʿnāsınadır; yukālu: حَرَتَ الشَّيْءَ حَرْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَلَكَهُ شَدِيدًا Ve bir nesneyi ağırşak gibi değirmiliğine kesmek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَتَهُ إِذَا قَطَعَهُ مُسْتَدِيرًا Ve

حَرْتٌ [ḥart] Dābbe kısmı arpa ve ʿalef ekl eder iken zuhūr eden savtından hikāyet olur ki hart hart yemek taʿbīr olunur. Ve

حَرْتٌ [ḥart] Bir kimse bed-hūy ve bed-meşreb olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَرِتَ الرَّجُلُ حَرْتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَاءَ خُلُقُهُ

اَلْمَحْرُوتُ [el-maḥrūt] (مَسْكُوتٌ [meskūt]

vezninde) Baldırgan ve حِلْتِيتٌ [ḥiltīt] ağacı dedikleri nebātın köküne denir, asl-ı أَنْجُذَانٌ [encuẕān] maʿnāsına.

اَلْحُرْتَةُ [el-ḥurtet] (ḥā'nın zammıyla) Hardal burna tutulup istişmām olundukta dimāga teʾsīriyle tīzliğini duymak hāletine denir.

اَلْحُرَتَةُ [el-ḥuretet] (ḥā'nın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Ekūl ve pür-hor olan insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ حُرَتَةٌ أَيْ أَكُولٌ

اَلْحَرَاتُ [el-ḥarāt] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Āteş ʿalevinin gürültüsüne denir.

حَوْرِيتُ [Ḥavrīt] (تَكْرِيتُ [tekrīt] vezninde) Bir mevziʿ adıdır. Ve bunun kelām-ı ʿArabda nazīri yoktur. Şārih der ki Ebū Ḥayyān'dan صَوْلِيتُ [ṣavlīt] kelimesi menkūldür.

[ح ف ت]

اَلْحَفْتُ [el-ḥaft] (ḥā'nın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Bir kimsenin boynunu kırıp ufatmak vechiyle helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَفَتَهُ حَفْتًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا أَهْلَكَهُ وَدَقَّ عُنُقَهُ Ve bir nesneyi dövüp ufatmak maʿnāsınadır, biber ve karanfil gibi; yukālu: حَفَتَ الشَّيْءَ إِذَا دَقَّهُ

اَلْحَفِتُ [el-ḥafit] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) حَفِتٌ [ḥafiṯ] lafzında lügattir ki şīrdāna ve kırkbayıra denir.

اَلْحَفَيْتَأُ [el-ḥafeyteʾ] (ḥā'nın fethiyle) Hemze bābında zikr olundu. Müʾellif bunu gerçi oraya ihāle eylemiştir, lākin bāb-ı mezkūrda zikr eylememekle zāhiren nisyān eylemiştir. Kaldı ki usūl-i sāʾirede şişman olan bodur kimse ile mübeyyendir. Ve Aşmaʿī beyānına göre bu mehmūz-ı maksūrdur.

[ح ل ت]

اَلْحَلِيتُ [el-ḥalīt] (ḥā'nın fethi) Kırağı taʿbīr olunan rutūbete denir, جَلِيدٌ [celīd] ve صَقِيعٌ [ṣaḳīʿ] gibi. Ve doluya denir, بَرَدٌ [bered] maʿnāsına.

اَلْحِلِّيتُ [el-ḥillīt] (teşdīd-i lām'la سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) أَنْجُذَانٌ [encuẕān] yaʿnī baldırgan ve حِلْتِيتٌ [ḥiltīt] ağacı dedikleri nebātın zamkına denir ki edviyedendir. Ve

حِلِّيتُ [Ḥillīt] Necd ülkesinde bir mevziʿ adıdır. Yāhūd bu, قُبَيْطٌ [ḳubbeyṭ] veznindedir, ḳāf'ın zammı ve bā-yı müşeddedenin fethiyle.

اَلْحِلْتِيتُ [el-ḥiltīt] (كِبْرِيتٌ [kibrīt] vezninde) حِلِّيتٌ [ḥillīt] gibi bu dahi zamk-ı mezkūre denir, beyne'l-etıbbāʾ bu ismle maʿrūftur.

اَلْحَلْتُ [el-ḥalt] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Tırāş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَلَتَ رَأْسَهُ حَلْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَلَقَهُ Ve ishāl ile çımkırmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلَتَ بِسَلْحِهِ إِذَا رَمَاهُ Ve borç ödemek maʿnāsınadır; yukālu: حَلَتَ دَيْنَهُ إِذَا قَضَاهُ Ve posttan yün yolmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلَتَ الصُّوفَ إِذَا مَرَقَهُ Ve bir kimseye bir nesne vermek maʿnāsınadır; yukālu: حَلَتَ فُلَانًا إِذَا أَعْطَاهُ Ve bir kimseyi değnekle yā āher nesne ile vurup dövmek maʿnāsınadır; yukālu: حَلَتَهُ كَذَا سَوْطًا إِذَا جَلَدَهُ Ve dāʾimā ata binip arkasından inmemek vechiyle mülāzım olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلَتَ ظَهْرَ الْخَيْلِ إِذَا لَزِمَهُ

حُلَيْتٌ [Ḥuleyt] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Cuheyne kabīlesi bilādında bir mevziʿ adıdır.

اَلْمِحْلَاتُ [el-miḥlāt] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Şol deveye denir ki dāʾimā yükünü geri bırakır ola; yukālu: جَمَلٌ مِحْلَاتٌ إِذَا كَانَ يُؤَخِّرُ حِمْلَهُ

اَلْحُلَاتَةُ [el-ḥulātet] (ḥā'nın zammıyla) Yün yoluntusuna denir, نُتَافَةُ الصُّوفِ [nutāfetu'ṣ-ṣūf] maᶜnāsına. Ve hayvānın doğurması eyyāmında rahiminin taşra kazf ettiği nesneye denir ki mukaddime-i vilādetidir.

[ح م ت]

اَلْحَمْتُ [el-ḥamt] (ḥā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Pek ıssı güne denir; yukālu: لَيْلَةٌ حَمْتَةٌ أَيْ شَدِيدُ الْحَرِّ ve yukālu: يَوْمٌ حَمْتٌ أَيْ شَدِيدَةُ الْحَرِّ Ve

حَمْتٌ [ḥamt] Pek lezīz hurmāya denir, kemā se-yuzkeru. Ve

حَمْتٌ [ḥamt] Bir kimseyi bir kimse üzere musallat kılmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, şiddet-i maᶜnāsı ᶜalākasıyla; tekūlu: حَمَتَكَ اللهُ عَلَيْهِ حَمْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي أَيْ صَبَّكَ عَلَيْهِ

اَلْحُمُوتَةُ [el-ḥumūtet] (ḥā'nın zammıyla) Gün veyā gece pek ıssı ve yanık olmak maᶜnāsınadır; tekūlu: حَمُتَ يَوْمُنَا حُمُوتَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا اشْتَدَّ حَرُّهُ

اَلْحَمِيتُ [el-ḥamīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Mutlakan metīn ve muhkem olan şeyᵓe denir. Ve şol yağ tulumuna denir ki tılā ile ıslāh olunmuş olmakla metīn ve muhkem olmuş ola. Ve küçük tuluma yāhūd tüyü ve kılı giderilmiş sāde küçük tuluma denir. Ve

حَمِيتٌ [ḥamīt] Pek tatlı hurmāya denir.

اَلتَّحْمُوتُ [et-taḥmūt] (tā'nın fethiyle) Bu dahi tılā ile metānet bulmuş yağ tulumuna denir. Ve pek tatlı hurmāya denir.

اَلْحَامِتُ [el-ḥāmit] Bu dahi pek tatlı hurmāya denir; yukālu: تَمْرٌ حَمْتٌ وَحَامِتٌ وَحَمِيتٌ وَتَحْمُوتٌ أَيْ شَدِيدُ الْحَلَاوَةِ

اَلْحَمَتُ [el-ḥamet] (fethateynle) Cevz ve fıstık makūlesi büzülüp taᶜmı tebāh olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَمِتَ الْجَوْزُ وَغَيْرُهُ حَمَتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَغَيَّرَ وَفَسَدَ

اَلتَّحَمُّتُ [et-taḥammut] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir şeyᵓin rengi hālis olmak maᶜnāsınadır ki şiddet maᶜnāsından meᵓhūzdur; yukālu: تَحَمَّتَ لَوْنُهُ إِذَا صَارَ خَالِصًا

[ح ن ب ر ت]

اَلْحَنْبَرِيتُ [el-ḥanberīt] (شَنْبَلِيلٌ [şenbelīd] vezninde) Hālis ve bī-gışş maᶜnāsınadır; yukālu: كَذِبٌ وَمَاءٌ حَنْبَرِيتٌ أَيْ خَالِصٌ Zāhiren bu حِبْرِيتٌ [ḥibrīt] kelimesinden meᵓhūzdur ki nūn'u zāᵓidedir. Ziyāde-i lafz münāsebetiyle pek hālis demek olur, ve minhu yukālu: ضَاوٍ حَنْبَرِيتٌ أَيْ ضَعِيفٌ [Ve] ضَاوِي [ḍāvī] arık ve mehzūl maᶜnāsına olmakla gūyā ki hālis mehzūldur, kuvvet ve tākat eseri yoktur demek olur.

[ح ن ت]

اَلْحَانُوتُ [el-ḥānūt] (nūn'la جَالُوتُ [cālūt] vezninde) Mey-hāneye denir, دُكَّانُ الْخَمَّارِ maᶜnāsına. Ve bu müᵓennestir, müzekker dahi olur. Ve hammāra dahi denir, yaᶜnī bāde satana ki mey-hāneci taᶜbīr olunur. Ve bunun mevziᶜ-i zikri bu mahaldir. Nisbetinde حَانِيٌّ [ḥāniyy] denir ve حَانَوِيٌّ [ḥāneviyy] denir, nūn'un fethiyle. Müᵓellif bununla nūn bābında resm edenlere taᶜrīz eylemiştir.

Miṣbāḥ'ta mersūmdur ki حَانُوتٌ [ḥānūt] kelimesinin vezninde ihtilāf olunmuştur. Baᶜzılar ᶜindinde feᶜalūttur, مَلَكُوتٌ [melekūt] gibi, vāv'ı elife kalb olundu. Veᶜinde'l-baᶜz aslı حَانُوه [ḥānūh]tur, faᶜlūh vezninde ki ᶜayn'ın sükūnu ve lām'ın zammıyla عَرْقُوه [ᶜarkūh] ve تَرْقُوه [terkūh] kelimeleri gibi istiᶜmāli kesīr olduğundan vāv'ı iskān ve hā'yı tā'ya ibdāl olundu, تَابُوتٌ [tābūt] gibi ki aslı تَابُوهٌ [tābūh]tur. Ve

Fārābī ʿindinde حَانُوتٌ [ḥānūt] fāʿūldür ve aslı hāʾdır, mā-kablinin sükūnuna bināʾen tā'ya kalb olunmuştur. Cemʿi حَوَانِيتُ [ḥavānīt]tir. Ve حَانُوتٌ [ḥānūt] müʾennestir, بَيْتٌ [beyt] ve دُكَّانٌ [dukkān] teʾvīliyle müzekker olur. Ve bunda حَانَةٌ [ḥānet] dahi lügattir, nisbetinde حَانِيٌّ [ḥāniyy] denir, kıyās üzere ve حَانَوِيٌّ [ḥāneviyy] denir ve حَانُوتِيٌّ [ḥānūtiyy] denir ki حَانُوتٌ [ḥānūt] nisbetidir. Ve Muṭarrizī beyānına göre "ح،ي،ن" māddesinden meʾhūzdur ki helāk maʿnāsınadır, zīrā خَمْرٌ [ḫamr] aʿrāz ve emvālin mühlikidir, ona bināʾen خَمْرٌ [ḫamr]a حَانِيَةٌ [ḥāniyet] derler.

[ح و ت]

اَلْحُوتُ [el-ḥūt] (ḥā'nın zammıyla)] Balığa denir, سَمَكٌ [semek] maʿnāsına. Cemʿi أَحْوَاتٌ [aḥvāt] gelir ve حِوَتَةٌ [ḥivetet] gelir عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde ve حِيتَانٌ [ḥītān] gelir. Ve

حُوتٌ [ḥūt] Burūc-i felekiyyeden bir burc adıdır ki onda kevākibden حُوتٌ [ḥūt] sūreti bāʿis-i tesmiyedir. Ve

حُوتٌ [Ḥūt] Esāmīdendir: Ḥūt b. el-Ḥāriṯ el-Aṣġar, Kinde kabīlesinden bir batn pederidir. Ve Ḥūt b. Sebuʿ b. Ṣaʿb ricāl-i ʿArabdandır. Ve Ebū Bekr ʿOṯmān b. Muḥammed el-Maʿāfirī ki İbnu'l-Ḥūt ile müteʿāreftir, muhaddisīndendir.

اَلْحَوْتَاءُ [el-ḥavtāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Yumru ve iri böğürlü hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ حَوْتَاءُ أَيِ الضَّخْمَةُ الْخَاصِرَةِ

اَلْحَائِتُ [el-ḥāʾit] (فَائِتٌ [fāʾit] vezninde) Dāʾimā nāsa levm ve tevbīh ve taʿyīr ve taʿyīb eden kişiye denir.

اَلْمُحَاوَتَةُ [el-muḥāvetet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimseyi kahr ve ʿunf ve tezlīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَاوَتَهُ إِذَا رَاغَمَهُ

Şārih der ki gerçi nüshalarda رَاغَمَهُ ʿunvānında mersūmdur lākin galattır; sahīh olan رَاوَغَهُ ʿibāretiyle olmaktır ki مُرَاوَغَةٌ [murāvaġat]tandır. Ve مُرَاوَغَةٌ [murāvaġat] tilki gibi bir kimseye mekr ve reng ve destān eylemek maʿnāsınadır ki beri öte oyun edip kurnazlık eylemekten ʿibārettir, tilkilik eylemek taʿbīr olunur. Vākıʿa yedimizde usūllerde dahi رَاوَغَهُ ʿunvānındadır, hattā Esās'ta وَمِنَ الْمَجَازِ حَاوَتَنِي فُلَانٌ عَنْ كَذَا إِذَا خَادَعَكَ عَنْهُ وَرَاوَغَكَ وَيُقَالُ ظَلَّ فُلَانٌ يُحَاوِتُنِي بِخُدْعَةٍ أَيْ يُدَاوِرُنِي فِعْلَ الْحُوتِ فِي الْمَاءِ ʿibāretiyle mersūmdur. Ve

مُحَاوَتَةُ [muḥāvetet] Müdāfaʿa maʿnāsınadır; yukālu: حَاوَتَهُ أَيْ دَافَعَهُ Ve müşāvere maʿnāsınadır; yukālu: حَاوَتَهُ إِذَا شَاوَرَهُ Ve müşāvere vechiyle yāhūd beyʿ ve nikāh makūlesi muʿāmelāt zımnında muvāʿade ile mükāleme eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَاوَتَهُ إِذَا كَالَمَهُ بِمُشَاوَرَةٍ أَوْ بِمُوَاعَدَةٍ فِي الْبَيْعِ وَنَحْوِهِ

اَلْحَوْتُ [el-ḥavt] (صَوْتٌ [ṣavt] vezninde) ve

اَلْحَوَتَانُ [el-ḥavetān] (دَوَرَانٌ [deverān] vezninde) Kuş ve sāʾir cānver, su ve sayd makūlesi nesnenin etrāfını dönüp doluşmak maʿnāsınadır; yukālu: حَاتَ الطَّائِرُ وَالْوَحْشُ حَوْلَهُ يَحُوتُ حَوْتًا وَحَوَتَانًا إِذَا حَامَ

FASLU'L-HĀᵓİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[خ ب ت]

اَلْخَبْتُ [el-ḫabt] (نَبْتٌ [nebt] vezninde) Butūn-ı arzdan dāᵓiresi vāsiᶜ yere denir ki etrāfı dağ ve bayır makūlesi yükseklik olup kendisi düz ve oturaklı ve geniş ola. Cemᶜi أَخْبَاتٌ [aḫbāt] gelir ve cemᶜ-i kesreti خُبُوتٌ [ḫubūt] gelir. Ve

خَبْتٌ [Ḫabt] Diyār-ı Şām'da bir mevziᶜ ve Yemen'de şehr-i Zebīd aᶜmālinden bir karye ve Kelb kabīlesine mahsūs bir su adıdır.

اَلْإِخْبَاتُ [el-iḫbāt] (إِثْبَاتٌ [iṯbāt] vezninde) Suverī ve maᶜnevī tezellül ve tevāzuᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَخْبَتَ الرَّجُلُ إِذَا خَشَعَ وَتَوَاضَعَ Müᵓellifin *Baṣāᵓir*'de beyānına göre إِخْبَاتٌ [iḫbāt] fi'l-asl خَبْتٌ [ḫabt] dedikleri arz-ı mezkūreye kasd ve nüzūl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَخْبَتَ الرَّجُلُ إِذَا قَصَدَ الْخَبْتَ وَنَزَلَهُ نَحْوَ أَسْهَلَ وَأَنْجَدَ Baᶜdehu tezellül ve meskenet ve tevāzuᶜ maᶜnāsında istiᶜmāl olundu. Kālallāhu taᶜālā: ﴿وَأَخْبَتُوا إِلَى رَبِّهِمْ﴾ الآية Kāle fi'l-*Esās*: "وَمِنَ الْمَجَازِ أَخْبَتُوا إِلَى رَبِّهِمْ أَيْاطْمَأَنُّوا إِلَيْهِ وَهُوَ يُصَلِّي بِخُشُوعٍ وَإِخْبَاتٍ وَخُضُوعٍ وَإِنْصَاتٍ"

اَلْخَبِيتُ [el-ḫabīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hakīr ve kemter nesneye ıtlāk olunur; yukālu: شَيْءٌ خَبِيتٌ أَيْ حَقِيرٌ Ve خَبِيتٌ [ḫabīt] خَبِيثٌ [ḫabīṯ] lafzında lügattir.

خَبْتُ الْجَمِيشِ [Ḫabtu'l-cemīş] (ḫā'nın fethi ve izāfetle) ve

خَبْتٌ اَلْجَمِيشُ [Ḫabtun el-cemīşu] (vasfiyyetle) Ḥaremeyn-i şerīfeyn beyninde bir sahrā adıdır.

[خ ت ت]

اَلْخَتُّ [el-ḫatt] (ḫā'nın fethi ve tā'nın teşdīdiyle) Mızrak makūlesini bir kimseye peyderpey dürtüp sançmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَتَّ السِّنَانَ إِلَيْهِ خَتًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا طَعَنَهُ مُدَارَكًا Ve

خَتٌّ [Ḫatt] Bir mevziᶜ adıdır. Ve Esāmīdendir: İbn Ḫatt ki Yaḥyā b. Mūsā'dır, İmām Buḫārī şeyhidir.

اَلْخَتَتُ [el-ḫatet] (fethateynle) Ahyānen bedene ᶜārız olan gevşeklik ve kırıklık ve fütūr hāletine denir; tekūlu: أَخَذَنِي الْخَتَتُ أَيِ الْفُتُورُ فِي الْبَدَنِ

اَلْخَتِيتُ [el-ḫatīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hasīs ve kemter ve kem-kadr olan şeyᵓe denir. Ve eksik nesneye denir; yukālu: شَهْرٌ خَتِيتٌ أَيْ نَاقِصٌ

اَلْإِخْتَاتُ [el-iḫtāt] (hemzenin kesriyle) Utanmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَخَتَّ مِنْهُ إِذَا اسْتَحْيَا Ve bir kimsenin hisse ve nasībini lāyıkından kemter vermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَخَتَّ فُلَانًا إِذَا أَخَسَّ حَظَّهُ

خُتَّى [Ḫuttā] (ḫā'nın zammıyla رُبَّى [rubbā] vezninde) Bābu'l-Ebvāb aᶜmālinden bir belde adıdır.

[خ ج س ت]

خُجَسْتَةُ [Ḫucestet] (ḫā'nın zammı ve cīm'in fethi ve sīn'in sükūnuyla) Işfahān halkından bir niçe hatun ismidir ki her biri rāviye-i ehādīstir. Ve işbu خُجَسْتَةُ [ḫucestet] kelimesi Aᶜcemiyye yaᶜnī Fārisiyyedir, kutlu ve mesᶜūd ve mübārek maᶜnāsınadır.

[خ ر ت]

اَلْخَرْتُ [el-ḫart] (ḫā'nın fethi ve zammı ve rā'nın sükūnuyla) Kulağın ve sāᵓir nesnenin deliğine denir, iğne ve balta delikleri

gibi. Ve

خَرْتٌ [ḫart] Göğüsün yanında bir küçük eyegü kemiğinin ismidir ki göğüsün iki tarafında birkaç dāne olur, öksüzce eyegü taʿbīr olunur. Ve خَرْتٌ [ḫart] lafzının cemʿi خُرُوتٌ [ḫurūt] ve أَخْرَاتٌ [aḫrāt] gelir. Ve

خَرْتٌ [ḫart] Masdar olur, delmek maʿnāsına; yukālu: خَرَتَ اَلْأُذُنَ خَرْتًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا ثَقَبَهَا

اَلْمَخْرُوتُ [el-maḫrūt] Burnu yāhūd dudağı yarık insān ve hayvāna denir; yukālu: هُوَ مَخْرُوتٌ أَيِ الْمَشْقُوقُ اَلْأَنْفِ أَوِ الشَّفَةِ

اَلْخِرِّيتُ [el-ḫirrīt] (teşdīd-i rāʾ ile سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Kılavuzlukta hāzık ve māhir olan kimseye ıtlāk olunur, iğne yurdusu gibi gizli ve daracık yolları bilip işlediği münāsebetine mebnīdir.

اَلْخَرَاتَانِ [el-Ḫarātān] (ḫā'nın fethiyle) Esed burcunda iki kevkebe ıtlāk olunur ki menāzil-i kamerden Zubretu'l-Esed nām menzilde vākiʿlerdir. Esed sūretinin omuzları menzilesindedirler, gūyā ki esedin cevfine iki delik vazʿındalardır.

اَلْمَخْرَتُ [el-maḫrat] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] veznninde) Doğru yola ıtlāk olunur, tarīk-i müstakīm maʿnāsına, gūyā ki menfez-i müstakīmi olmakla sālike aslā münsedd olmaz, hemān doğru lagm gibi mürūr eder; tekūlu: أَخَذْنَا مَخْرَتًا أَيْ طَرِيقًا مُسْتَقِيمًا

اَلْأَخْرَاتُ [el-aḫrāt] (hemzenin fethiyle) Kolanların uçlarında olan halkalara denir. Ve bu, zikr olunan خَرْتٌ [ḫart]ın cemʿidir. Müʾellif müsāmaha eylemiştir.

اَلْخُرْتُ [el-ḫurt] (ḫā'nın zammıyla) ve

اَلْخُرَتُ [el-ḫuret] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) أَخْرَاتٌ [aḫrāt] maʿnāsınadır. Ve bunların müfredi خُرْتَةٌ [ḫurtet]tir جُرْعَةٌ [curʿat] veznninde. Ve خُرْتٌ [ḫurt] cemʿ-i cinsidir.

خِرْتَ بِرْتُ [Ḫirte-birt] (ḫā'nın ve bā'nın kesri ve rā'ların sükūnu ve tā-yı ūlā'nın fethiyle) Bir belde adıdır. Fi'l-asl ismeyn olup baʿde't-terkīb ism-i vāhid kılınmıştır. Bu belde Diyār-ı Bekr eyāletinden hālen Ḫarput ıtlāk ettikleri beldedir ki ona Ḥişnu Ziyād dahi derler.

اَلْخُرْتُ [el-ḫurt] (ḫā'nın zammıyla) Cüst ve çālāk olan kurda ve köpeğe denir; yukālu: ذِئْبٌ خُرْتٌ أَيْ سَرِيعٌ وَكَذَا الْكَلْبُ

خَرْتَةُ [ḫartet] (ḫā'nın fethiyle Humām nām kimsenin feresi ismidir.

[خ س ت]

خَسْتُ [Ḫast] (دَسْتٌ [dest] vezninde) Fārs eyāletinde bir belde adıdır.

[خ ف ت]

اَلْخُفُوتُ [el-ḫufūt] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] veznninde) Sākin ve epsem olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَفَتَ صَوْتُهُ خُفُوتًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا سَكَنَ Ve sükūt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَفَتَ الرَّجُلُ إِذَا سَكَتَ

اَلْخُفَاتُ [el-ḫufāt] (ḫā'nın zammıyla) Ansızın ölmek maʿnāsınadır ki söylerken yā hareket ederken nāgehānī sākit ve sākin olur; yukālu: خَفَتَ الرَّجُلُ خُفَاتًا إِذَا مَاتَ فَجْأَةً

اَلْخَفْتُ [el-ḫaft] (ضَرْبٌ [ḍarb] veznninde) Sözü gizli ve āheste söylemek maʿnāsınadır ki جَهْرٌ [cehr] mukābilidir; yukālu: خَفَتَ بِكَلَامِهِ خَفْتًا إِذَا أَسَرَّهُ ve yukālu: خَفَتَ بِصَوْتِهِ إِذَا لَمْ يَرْفَعْهُ Ve

خَفْتٌ [ḫaft] خَبْتٌ [ḫabt] maʿnāsınadır ki zikr olundu.

اَلْمُخَافَتَةُ [el-muḫāfetet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلتَّخَافُتُ [et-teḫāfut] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-

de) Bunlar da gizli ve yapça söylemek ve yapça seslenmek maʿnāsınadır; yukālu: خَافَتَ بِكَلَامِهِ وَبِقِرَاءَتِهِ وَبِصَوْتِهِ وَتَخَافَتَ بِمَعْنَى خَفَتَ

اَلْخُفْتُ [el-ḫuft] (ḫā'nın zammıyla) سَذَابٌ [seẕāb] ismidir ki sedef taʿbīr olunan nebāttır.

اَلْخَافِتُ [el-ḫāfit] (fā'nın kesriyle) Yağmursuz buluta ıtlāk olunur. Ve boysuz ekine ıtlāk olunur; yukālu: زَرْعٌ خَافِتٌ إِذَا لَمْ يَطُلْ

اَلْخَفُوتُ [el-ḫafūt] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Arık ve mehzūle hatuna denir, ʿalākavlin şol hatuna denir ki yalnızca oldukta istihsān olunup nisvān içre olursa nazar-ı kabūl eylemeye, murād zarūret güzeli olacaktır; yukālu: إِمْرَأَةٌ خَفُوتٌ أَيِ الَّتِي تُسْتَحْسَنُ وَحْدَهَا لاَ بَيْنَ النِّسَاءِ

اَلْإِخْفَاتُ [el-iḫfāt] (hemzenin kesriyle) Nāka gebe kaldığı günde doğurmak maʿnāsınadır ki senesi bir gün tefāvüt eylememiş olur; yukālu: أَخْفَتَتِ النَّاقَةُ إِذَا نُتِجَتْ لِيَوْمٍ مُلْقَحِهَا

خُفْتَيَانِ [Ḫufteyān] (ḫā'nın zammıyla) İrbil eyāletinde iki kalʿa adıdır.

[خ ل ت]

اَلْخِلِّيتُ [el-Ḫillīt] (lām'ın şeddesiyle سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Huccāc-ı Mışr tarīkinde kasaba-i Teymāʾ kazāsında Eblaḳ Ferd ismiyle müştehir bir hısn adıdır.

[خ م ت]

اَلْخَمِيتُ [el-ḫamīt] سَمِينٌ [semīn] vezninde ve mürādifidir ki semize denir.

[خ ن ت]

اَلْخِنَّوْتُ [el-ḫinnevt] (teşdīd-i nūn'la سِنَّوْرٌ [sinnevr] vezninde) Şol celādetli bahādıra denir ki ʿadūsundan intikām almadıkça hāb-ı rāhat ve ārām ve istirāhat nefsinden meslūb ola; yukālu: هُوَ خِنَّوْتٌ أَيْ جَلْدٌ مُنْكَمِشٌ لاَ يَنَامُ عَلَى وَتَرٍ Ve

خِنَّوْتٌ [ḫinnevt] Ebleh ve ʿāciz ve çolpa kişiye enir. Ve bir bahrī cānver adıdır. Ve Tevbe b. Muḍarris nām şāʿirin lakabıdır.

[خ و ت]

اَلْخَوْتُ [el-ḫavt] (فَوْتٌ [fevt] vezninde) ve

اَلْخَوَتَانُ [el-ḫavetān] (دَوَرَانٌ [deverān] veznınde) Şikārī kuş havādan şikār üzere süzülüp inmek maʿnāsınadır; yukālu: خَاتَ الْبَازِي يَخُوتُ خَوْتًا وَخَوَتَانًا إِذَا انْقَضَّ عَلَى الصَّيْدِ Ve bir şeyʾe noksān eriştirmek maʿnāsınadır; yukālu: خَاتَ الرَّجُلُ مَالَهُ إِذَا تَنَقَّصَهُ Ve ʿahd ve peymānı bozmak maʿnāsınadır; yukālu: خَاتَ الرَّجُلُ الرَّجُلَ إِذَا نَقَضَ عَهْدَهُ Ve half-i vaʿd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَاتَ الرَّجُلُ إِذَا أَخْلَفَ وَعْدَهُ Ve zahīreyi noksān tutmak maʿnāsınadır; yukālu: خَاتَ فُلَانٌ إِذَا نَقَصَ مِيرَتَهُ Ve kocayıp pīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَاتَ الرَّجُلُ إِذَا أَسَنَّ Ve tard eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَاتَهُ إِذَا طَرَدَهُ Ve kapmak maʿnāsınadır; yukālu: خَاتَتْهُ الْعُقَابُ إِذَا اخْتَطَفَتْهُ

اَلْإِخْتِيَاتُ [el-iḫtiyāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznınde) Bu dahi şikārī kuş şikār üzere süzülüp inmek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَاتَ الْبَازِي إِذَا انْقَضَّ عَلَى الصَّيْدِ Ve mekr ve hudʿa ile bir nesneyi uğurlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَاتَ الذِّئْبُ الشَّاةَ إِذَا خَتَلَهَا فَسَرَقَهَا Ve bir kimseden bir takrīble bir söz yā bir haber kapıp almak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: إِخْتَاتَ مِنْهُ الْحَدِيثَ إِذَا أَخَذَ مِنْهُ فَتَخَطَّفَهُ

اَلْإِنْخِيَاتُ [el-inḫiyāt] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznınde) إِخْتِيَاتٌ [iḫtiyāt] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: إِنْخَاتَ الْبَازِي بِمَعْنَى اخْتَاتَ

اَلتَّخَوُّتُ [et-teḫavvut] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznınde) Bir nesneye tedrīcī noksān eriş-

tirmek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَوَّتَ مَالَهُ إِذَا تَنَقَّصَهُ Ve kapmak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَوَّتَهُ إِذَا اخْتَطَفَهُ Ve bir kimseden münfaʿil yāhūd şermende olmakla ülfetini terk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَوَّتَ عَنْهُ إِذَا انْكَسَرَ وَتَرَكَهُ

اَلْخَائِتَةُ [el-ḫāʾitet] (فَائِتَةٌ [fāʾitet] vezninde) Tavşancıl kuşuna ıtlāk olunur, şikār üzere süzülüp indiği vaktte.

اَلْخَوَاتُ [el-ḫavāt] (فَوَاتٌ [fevāt] vezninde) Tavşancıl kuşunun kanatları āvāzına denir. Ve mutlakan savt ve āvāze, ʿalā-kavlin raʿd ve sel suyu gürültülerine denir.

اَلْخَوَّاتُ [el-ḫavvāt] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Cerīʾ ve dilīr olan kişiye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ خَوَّاتٌ أَيْ جَرِيءٌ Ve şol kişiye denir ki sāʿat başına ekl-i taʿām edip lākin çok ekl eylemez ola; yukālu: رَجُلٌ خَوَّاتٌ إِذَا كَانَ يَأْكُلُ كُلَّ سَاعَةٍ وَلاَ يُكْثِرُ Ve

خَوَّاتٌ [Ḫavvāt] Esmā-i ricāldandır: Ḫavvāt b. Cubeyr ashābdandır ve Ḫavvāt b. Ṣāliḥ müşārünʾileyhin ferzend-zādesidir ve Ḫavvāt, muhaddisīnden ʿAmr b. Rifāʿa'nın ceddi ismidir.

اَلْمُخَاوَتَةُ [el-muḫāvetet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Uğurlayın bakmak maʿnāsınadır ki düzdīde nigāh taʿbīr olunur, onun nazarından manzūrun haberi olmaz; tekūlu: خَاوَتَ طَرْفَهُ دُونِي أَيْ سَارَقَهُ

[خ ي ت]

اَلْخَيْتُ [el-ḫayt] (ḫā'nın fethi ve yā'nın sükūnuyla) ve

اَلْخُيُوتُ [el-ḫuyūt] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Seslenmek ve ses vermek maʿnāsınadır; yukālu: خَاتَ الرَّجُلُ يَخِيتُ خَيْتًا وَخُيُوتًا إِذَا صَوَّتَ Ve

خَيْتٌ [ḫayt] خَوْتٌ [ḫavt] lafzında lügattir ki bir nesneye noksān erişdirmek maʿnāsınadır; yukālu: خَاتَ مَالَهُ يَخِيتُهُ بِمَعْنَى يَخُوتُهُ

خِيتُ [Ḫīt] (ḫā'nın kesriyle) Belḫ kazāsında bir karye adıdır.

FASLU'D-DĀLİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الدَّالِ الْمُهْمَلَةِ)

[د ر س ت]

دُرُسْتُ [Durust] (zammeteynle) Esmā-i ricāldendir: Durust b. Ribāṭ el-Fuḳaymī şuᶜarādandır ve Durust b. Ziyād ve ferzendi Yaḥyā ve ferzend-zādesi Zekeriyyā ve Durust b. Ḥamza ve Durust b. Ḥakīm ve Durust b. Sehl ve Durust b. Naṣr ez-Zāhid ve İbrāhīm b. Caᶜfer b. Durust ve Caᶜfer b. Durusteveyhi muhaddislerdir. İşbu دُرُسْتُ [durust] kelimesi lafz-ı Fārisīdir, sağ ve sahīh maᶜnāsınadır.

[د س ت]

اَلدَّسْتُ [ed-dest] (dāl'ın fethi ve sīn'in sükūnuyla) Deşt maᶜnāsınadır ki ovaya denir. Ve bu, دَشْتٌ [deşt] muᶜarrebidir. Ve

دَسْتٌ [dest] bir donluk sevbe ve bir kat libāsa denir. Ve

دَسْتُ الْوَرَقِ [destu'l-varaḳ] Bir deste kāğıda denir. Ve

دَسْتٌ [dest] Meclisin sadrına denir. Ve bu maᶜnālarda دَسْتٌ [dest] kelimesi Fārisīden muᶜarrebdir. Yaᶜnī fi'l-asl Fārisī olup ᶜArab dahi ahz ve tasarruf eylediler. Cemᶜinde دُسُوتٌ [dusūt] dediler. İşbu دَسْتٌ [dest] lafzının Fārisīde on beş maᶜnāsı vardır, niteki *Burhān-ı Ḳāṭıᶜ*'tercememizde meşrūhtur ve *Maḳāmāt-ı Ḥarīrī*'de misālleri mastūrdur.

دَسْتُوَا [Destuvā] (dāl'ın fethi ve tā-yı fevkiyyenin zammı ve elifin kasrıyla) Şehr-i Ahvāz kasabasında bir karye adıdır; nisbetinde دَسْتُوَانِيٌّ [Destuvāniyy] derler nūn'la ve دَسْتُوَائِيٌّ [destuvā'iyy] denir hemze ile.

دُوسْتُ [Dūst] Dāl'ın zammıyla ki bu dahi lafz-ı Fārisīdir, elkābdandır, aᶜlām ve efādıldan Ḳāsım b. Naṣr b. el-ᶜĀbid'in lakabı ve ᶜAbdulkerīm b. ᶜOsmān b. Muḥammed b. Yūsuf el-ᶜAllāf'ın ceddinin ceddi ve bunun ashābının lakabıdır.

دُوسْتَوَيْهِ [Dūsteveyhi] (tā'nın ve vāv'ın fethi ve yā'nın sükūnuyla) Esmādandır: Ebū Zurᶜa Muḥammed b. Muḥammed b. Dūsteveyhi muhaddisīndendir.

[د ش ت]

اَلدَّشْتُ [ed-deşt] (dāl'ın fethi ve şīn-i muᶜcemenin sükūnuyla) Düz ovaya denir, zikr olunan دَسْتٌ [dest] bundan muᶜarrebdir. Bunların hāli taᶜrīb māddesinde beyān olundu. Ve

دَشْتٌ [Deşt] İrbil ile Tebrīz beyninde bir belde adıdır. Ve Işfahān kazāsında bir karyedir.

دَشْتُ الْأَرْزَنِ [Deştu'l-Erzen] Şīrāz'da bir mevziᶜdir.

[د ع ت]

اَلدَّعْتُ [ed-daᶜt] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) ᶜUnf ve şiddetle öte kakmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَعَتَهُ دَعْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَفَعَهُ عَنِيفًا

[د غ ت]

اَلدَّغْتُ [ed-daġt] (dāl'ın fethi ve ġayn-ı muᶜcemenin sükūnuyla) Öldürünce kadar boğazını sıkıp boğmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَغَتَهُ دَغْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا خَنَقَهُ حَتَّى قَتَلَهُ

FASLU'Ẕ-ẒĀLİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الذَّالِ الْمُعْجَمَةِ)

[ذ أ ت]

اَلذَّأْتُ [eẕ-ẕeʾt] (ẕāl'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Pek şiddetle boğmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَأَتَهُ ذَأْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا خَنَقَهُ أَشَدَّ الْخَنْقِ

[ذ ع ت]

اَلذَّعْتُ [eẕ-ẕaᶜt] ᶜAyn-ı mühmele ile ذَأْتٌ [ẕeʾt] vezninde ve mürādifidir; yukālu: ذَعَتَهُ ذَعْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ بِمَعْنَى ذَأَتَهُ Ve toprağa bilemek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَعَتَهُ إِذَا مَعَكَهُ فِي التُّرَابِ Ve şiddetle defᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَعَتَهُ إِذَا دَفَعَهُ عَنِيفًا

[ذ م ت]

اَلذَّمْتُ [eẕ-ẕemt] (سَمْتٌ [semt] vezninde) Bir kimsenin mizācı ve vücūdu sıhhati hālinden mütegayyir olup arıklanmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَمَتَ الرَّجُلُ ذَمْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا تَغَيَّرَ وَهُزِلَ

[ذ ي ت]

ذَيْتَ وَذَيْتَ [ẕeyte ve ẕeyte] (ẕāl'ın fethi ve yā'nın sükūnu ve İbnu'l-Ḳaṭṭāᶜ rivāyeti üzere tā'nın harekāt-ı selāsıyla) ve

ذَيَّةَ وَذَيَّةَ [ẕeyyete ve ẕeyyete] (ẕāl'ın fethi ve yā'nın teşdīdiyle) ve

ذَيَّا وَذَيَّا [ẕeyyā ve ẕeyyā] (kasr ile) كَيْتَ وَكَيْتَ [keyte ve keyte] maᶜnāsınadır ki mübhem kıssa ve haberden kināyedir, şöyle şöyle demektir. Meselā "Şöyle şöyle dediler" diyecek yerde قَالُوا كَيْتَ وَكَيْتَ وَذَيْتَ وَذَيْتَ وَذَيَّةَ وَذَيَّةَ وَذَيَّا وَذَيَّا derler. Müʾellifin كَيْتَ [keyte] māddesinde beyānına göre bunların asılları hāʾdır ki كَيْهَ ve ذَيْهَ idi. Şārihin beyānına göre ذَيْتَ [ẕeyte] kelimesinin aslı ذَيْوَ idi vāv hazf olunup harfeyn üzere kaldıkta yāy'a şedde verildi, ism olduğu için, baᶜdehu şeddeden tāʾ ᶜivaz kılındı. Ve eğer tā'yı izāle ile yine hāʾ ityān olunursa yāhūd elif īrād olunursa şedde iᶜāde olunup ذَيَّةَ وَذَيَّةَ وَذَيَّا وَذَيَّا denir.

ذَاتٌ [Ẕāt] Esmādandır: ᶜAbdurraḥmān b. Aḥmed b. ᶜİlk b. Ẕāt fakīh ve muhaddistir.

FASLU'R-RĀ'İ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الرَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ر ب ت]

اَلرَّبَتُ [er-rebet] (fethateynle) Bir nesne kapanıp bağlanmak, istiglāk maʿnāsınadır; yukālu: رَبِتَ الشَّيْءُ رَبَتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَغْلَقَ

اَلرَّبْتُ [er-rebt] (نَبْتٌ [nebt] vezninde) Beslemek, terbiyet maʿnāsınadır; yukālu: رَبَتَ الصَّبِيَّ رَبْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا رَبَّاهُ

اَلتَّرْبِيتُ [et-terbīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi beslemek maʿnāsınadır; yukālu: رَبَّتَ الرَّبِيبَ تَرْبِيتًا إِذَا رَبَّاهُ Ve çocuk uyumak için yanlarına āheste āheste vurmak maʿnāsınadır ki tapılamak taʿbīr olunur; yukālu: رَبَّتَ الصَّبِيَّ إِذَا ضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى جَنْبِهِ قَلِيلاً لِيَنَامَ

[ر ت ت]

اَلرَّتُّ [er-rett] (rā'nın fethi ve tā'nın teşdīdiyle) Sıfattır, bir kavmin reʾīs ve sergerdesine denir. Cemʿi رُتَّانٌ [ruttān] gelir, rā'nın zammı ve tā'nın teşdīdiyle ve رُتُوتٌ [rutūt] gelir rā'nın zammıyla. Ve

رُتُوتٌ [rutūt] خَنَازِيرُ [ḫanāzīr]e denir ki خِنْزِيرٌ [ḫinzīr]ın cemʿidir. Bunun da رَتٌّ [rett] müfredidir. *Esās*'ın beyānına göre رَتٌّ [rett] şedīd ve cerīʿ olan erkek hınzīra denir. Cemʿi رُتُوتٌ [rutūt] gelir; yekūlūne: كَأَنَّهُمُ الرُّتُوتُ وَهِيَ ذُكُورَةُ الْخَنَازِيرِ وَفُحُولُهَا الَّتِي فِيهَا شِدَّةٌ وَجُرْأَةٌ Baʿdehu reʾīs ve mihter-i kavm maʿnāsında istiʿmāl olunmuştur; yukālu: هُوَ رَتٌّ مِنَ الرُّتُوتِ أَيْ مِنْ عِلْيَتِهِمْ وَسَادَتِهِمْ

اَلرُّتَّةُ [er-ruttet] (rā'nın zammı ve tā'nın teşdīdiyle) Lisānda olan عُجْمَةٌ [ʿucmet] ve حُكْلَةٌ [huklet] hāletine denir ki lisānda tutkunluk olmakla talākat ve fesāhatle tekellüm edemeyip edā-yı merāmda ʿusret çeker; yukālu: فِي لِسَانِهِ رُتَّةٌ أَيْ عُجْمَةٌ وَحُكْلَةٌ

اَلرَّتَتُ [er-retet] (fethateynle) Bir kimsenin lisānında رُتَّةٌ [ruttet] olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَتَّ الرَّجُلُ رَتَتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَتْ فِي لِسَانِهِ رُتَّةٌ Bunun vasfında أَرَتُّ [erett] ve müʾennesinde رَتَّاءُ [rettāʾ] ve cemʿinde رُتٌّ [rutt] denir rā'nın zammıyla, أَحْمَرُ [aḥmer] ve حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] ve حُمْرٌ [ḥumr] gibi.

اَلْإِرْتَاتُ [el-irtāt] (hemzenin kesriyle) Hak taʿālā bir adamı أَرَتُّ [erett] kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَتَّهُ اللهُ إِرْتَاتًا فَرَتَّ هُوَ

اَلرَّتْرَتَةُ [er-retretet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Tāʾ harfinde pepeyi olmakla tit tit diyerek tekellüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَتْرَتَ الرَّجُلُ إِذَا تَعْتَعَ فِي التَّاءِ

اَلرُّتَّى [er-ruttā] (rā'nın zammı ve tā'nın teşdīdiyle رُبَّى [rubbā] vezninde) Pepeyi hatuna denir, لُغَاءُ [leġġāʾ] maʿnāsına.

اَلْأَرَتُّ [el-erett] (fethateynle) Vasftır, niteki zikr olundu. Ve

أَرَتُّ [Erett] Esmādandır: Ḫabbāb b. el-Erett ashāb-ı Bedr'dendir. Ve İyās b. el-Erett küremāʾ ve şuʿarādandır.

[ر س ت]

رُسْتَةُ [Rustet] (rā'nın zammı ve sīn'in sükūnuyla) Huffāzdan ʿAbdurraḥmān b. ʿÖmer b. Ebi'l-Ḥasan ez-Zuhrī el-İşbehānī lakabıdır. İşbu رُسْتَةُ [rustet] kelimesi Fārisīdir, maʿānī-i kesīresi vardır, niteki *Terceme-i Burhān*'da meşrūhtur.

[ر ف ت]

اَلرَّفْتُ [er-reft] (fāʾyla ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Bir nesneyi rīze rīze edip ufatmak maʿnāsınadır; yukālu: رَفَتَ الشَّيْءَ رَفْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَسَرَهُ وَدَقَّهُ Ve bu maʿnāda lāzım olur, kırılıp rīze rīze olmak maʿnāsına; yukālu:

رَفَتَ الْعَظْمُ إِذَا انْكَسَرَ وَانْدَقَّ Ve kesilmek maᶜnāsınadır; yukālu: رَفَتَ الْحَبْلُ إِذَا انْقَطَعَ

اَلْإِرْفِتَاتُ [el-irfitāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznin-de) رَفْتٌ [reft] maᶜnālarınadır; yukālu: إِرْفَتَّ الْعَظْمُ إِذَا انْكَسَرَ وَانْدَقَّ ve yukālu: إِرْفَتَّ الْحَبْلُ إِذَا انْقَطَعَ

اَلرُّفَاتُ [er-rufāt] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Çürüyüp rīze rīze ufanmış nesneye denir, حُطَامٌ [ḥuṭām] maᶜnāsına; yukālu: عَظْمٌ رُفَاتٌ أَيْ حُطَامٌ

اَلرُّفَتُ [er-rufet] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Samana ıtlāk olunur, تِبْنٌ [tibn] gibi. Ve her nesneyi rīze rīze hurd haşhāş eden şeyᵊe denir; yukālu: فُلَانٌ رُفَتٌ طُحَنٌ Evvelde bi-maᶜnā mefᶜūl ve sānīde bi-maᶜnā fāᶜildir.

[ر و ت]

اَلرَّاتُ [er-rāt] (كَاتٌ [kāt] vezninde) Yemen lügatinde samana denir, تِبْنٌ [tibn] maᶜnāsına. Cemᶜi رُوَّاتٌ [ruvvāt] gelir rā'nın zammı ve vāv'ın şeddesiyle.

FASLU'Z-ZĀYİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الزَّايِ الْمُعْجَمَةِ)

[ز أ ت]

اَلزَّأْتُ [ez-zeᵓt] (zā'nın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Bir kimsenin derūnunu gayz ve gazabla doldurmak maᶜnāsına hasāᵓistendir; yukālu: زَأَتَهُ غَيْظًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَلَأَهُ بِهِ

[ز ت ت]

اَلزَّتُّ [ez-zett] (zā'nın fethi ve tā'nın teşdīdiyle) Bezemek, tezyīn maᶜnāsınadır; yukālu: زَتَّتِ الْمَاشِطَةُ الْعَرُوسَ زَتًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا زَيَّنَتْهَا

اَلتَّزْتِيتُ [et-teztīt] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) زَتٌّ [zett] maᶜnāsınadır.

اَلتَّزَتُّتُ [et-tezettut] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) Bezenmek maᶜnāsınadır; yukālu: زَتَّتَهَا تَزْتِيتًا فَتَزَتَّتَتْ أَيْ تَزَيَّنَتْ

[ز ر ت]

اَلزَّرْتُ [ez-zert] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Boğmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَرَتَهُ زَرْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا خَنَقَهُ Ve bunun bāb-ı sālisten olması zāhiren şevāzdandır yāhūd زَعْتٌ [zaᶜt] müşākelesine mebnīdir.

[ز ع ت]

اَلزَّعْتُ [ez-zaᶜt] (zā'nın fethi ve ᶜayn-ı mühmelenin sükūnuyla) Bu dahi boğmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَعَتَهُ زَعْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا خَنَقَهُ

[ز ف ت]

اَلزَّفْتُ [ez-zeft] (zā'nın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Doldurmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَفَتَ الْإِنَاءَ زَفْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَلَأَهُ Ve bir kimseye gayz eylemek maᶜnāsınadır;

yukālu: زَفَتَ فُلَانًا إِذَا غَاظَهُ Ve kovmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَفَتَهُ إِذَا طَرَدَهُ Ve dābbe sürmek, sevk maᶜnāsınadır. Ve defᶜ ve menᶜ maᶜnālarınadır. Ve bir kimseye mihnet ve şiddet yetiştirmek, irhāk maᶜnāsınadır. Ve renc ve zahmet verip yormak, itᶜāb maᶜnāsınadır. Ve doldurmak maᶜnāsından meᵓhūzdur ki زَفَتَ الْحَدِيثَ فِي أُذُنِهِ derler, أَفْرَغَهُ maᶜnāsına.

اَلزِّفْتُ [ez-zift] (zā'nın kesriyle) قَارٌ [ḳār] ismidir ki Türkīde dahi zift ile müteᶜāreftir. Müᵓellif gerçi قَارٌ [ḳār]ı قِيرٌ [ḳīr] ile ve قِيرٌ [ḳīr]i ihtilāf üzere tefsīr eylemiştir, lākin müfredātta قَارٌ [ḳār] ve قِيرٌ [ḳīr] kara sakız ile müfesserdir ki aslı ᶜIrāḳ diyārında ısı sulardan kaynayıp çıkar; müᶜnakid oldukta zift gibi bir nesne olur. Ve zift, çam ağaçlarından hāsıl olur. İki nevᶜdir, biri ratb ve biri yābisdir. Yābis olan dahi yā matbūhtur, yā bi-nefsihi müncemid olur. Eşcārdan bi-nefsihi seyelān edene zift derler; tabh ve sınāᶜatle olan katrān derler. Ve

زِفْتٌ [zift] Bir devāᵓ yaᶜnī bir dārū ismidir ki edviyedendir ve bu kara sakız dedikleri nesne olacaktır ki merhemlere de idhāl olunur, zift-i bahrī dahi derler. Ve sāᵓir havāssı dahi vardır. Bahre nisbeti yerden neft yağı gibi kaynayıp çıktığı münāsebetine mebnīdir.

اَلْمُزَفَّتُ [el-muzeffet] (teşdīd-i fā'yla مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Ziftlenmiş nesneye denir; yukālu: جَرَّةٌ مُزَفَّتَةٌ أَيْ مَطْلِيَّةٌ بِالزِّفْتِ

اَلْإِزْدِفَاتُ [el-izdifāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir nesneyi bi-tamāmihi ahz ve kabz eylemek maᶜnāsınadır ki mecmūᶜunu zift gibi istīᶜāb eylemekten ᶜibārettir; yukālu: إِزْدَفَتَ الْمَالَ إِذَا اسْتَوْعَبَهُ

[ز ك ت]

اَلزَّكْتُ [ez-zekt] (zā'nın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Doldurmak, ᶜalā-kavlin hāssaten kırba doldurmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَكَتَ الْقِرْبَةَ زَكْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَلَأَهَا Ve bu maᶜnādandır ki زَكَتُّهُ الْحَدِيثَ dersen أَوْعَيْتُهُ إِيَّاهُ maᶜnāsına. Ve

زَكْتٌ [Zekt] Bir mevziᶜ adıdır.

اَلتَّزْكِيتُ [et-tezkīt] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) زَكْتٌ [zekt] maᶜnāsınadır; yukālu: زَكَّتَ الْقِرْبَةَ تَزْكِيتًا إِذَا مَلَأَهَا

اَلْإِزْكَاتُ [el-izkāt] (hemzenin kesriyle) O maᶜnāyadır; yukālu: أَزْكَتَهَا بِمَعْنَى زَكَتَهَا Ve doğurmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَزْكَتَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا وَلَدَتْ

اَلْمَزْكُوتُ [el-mezkūt] (مَسْكُوتٌ [meskūt] vezninde) Mehmūm ve tāsa-nāk adama denir. Ve karnında yumurtası olan çekirgeye denir. Ve şiddetli soğuğa uğrayıp üşümüş olan kimseye denir.

[ز م ت]

اَلزَّمَاتَةُ [ez-zemāmet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Temkīnli, sāhib-i vakār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَمُتَ الرَّجُلُ زَمَاتَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا وَقُرَ

اَلزَّمِيتُ [ez-zemīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Vakūr ve sāhib-i temkīn adama denir.

اَلزِّمِّيتُ [ez-zimmīt] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde ki mübālagadır) Be-gāyet vakūr ve lengerli ehl-i temkīn adama denir; yukālu: رَجُلٌ زِمِّيتٌ كَأَمِيرٍ أَيْ وَقُورٌ ve yukālu: رَجُلٌ زِمِّيتٌ كَسِكِّيتٍ أَيْ أَوْقَرُ مِنْهُ

اَلزُّمَّتُ [ez-zummet] (teşdīd-i mīm'le زُمَّجٌ [zummec] vezninde) Bir kuş ismidir ki günāgün renkler ile mütelevvin görünür. Şārihin beyānına göre tüyleri siyāh ve ayakları ve minkārı kızıl bir kuştur, güneş

dokundukça günāgün renkler ile nümāyān olur; ʿāmmenin bükalemün dedikleri bu olacaktır, lākin müfredāt-ı sāʾire beyānına göre زُمَّتٌ [zummet] vākıʿā o güne bir kuştur, Hindistān'da Eylavil nām dağda olur. Ve bükalemün, keler heyʾetinde bir cānverdir ki o dahi güneşte canfes gibi günāgün renkler ile görünür.

اَلْإِزْمِئْتَاتُ [el-izmiʾtāt] (إِضْمِحْلَالٌ [iḍmiḥlāl] vezninde) Mādde-i mezbūreden meʾhūzdur, günāgün renklere girmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْمَأَتَّ يَزْمَئِتُّ إِزْمِئْتَاتًا إِذَا تَلَوَّنَ أَلْوَانًا مُتَغَايِرَةً Gerek suverī olsun ve gerek maʿnevī olsun ki televvün-i tabīʿatten nāşī olur.

[ز ن ت]

زِنَاتَةُ [Zināte] (nūn'la كِتَابَةٌ [kitābet] veznin-de) Maġrib ilinde bir büyük kabīle adıdır. Meşhūr müneccim Zinātī onlardandır.

[ز ي ت]

اَلزَّيْتُ [ez-Zeyt] (بَيْتٌ [beyt] vezninde) Muʿāviye b. Saʿd'ın feresi ismidir. Ve

زَيْتٌ [zeyt] Bir nevʿ yağ ismidir ki zeytūn yağı dediğimizdir. Ve

زَيْتٌ [zeyt] Masdar olur, bir nesneye zeytūn yağı komak maʿnāsınadır; tekūlu: زِتُّ الطَّعَامَ أَزِيتُهُ زَيْتًا إِذَا جَعَلْتَ فِيهِ الزَّيْتَ Şārih tā-yı müşed-dede ile أَزِتُّهُ nüshalarını tahtiʾe eylemiştir. Ve bir kimseye zeytūn yağı yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: زَاتَهُمْ أَيْ أَطْعَمَهُمُ الزَّيْتَ

اَلزَّيْتُونُ [ez-zeytūn] Şecer-i maʿrūftur ki zeytūn ağacı taʿbīr olunur. Şārih der ki meyvesine ve şecerine زَيْتُونٌ [zeytūn] ıtlāk olunur, vāhidi زَيْتُونَةٌ [zeytūnet]tir. Ve

زَيْتُونٌ [Zeytūn] Dimaşḳ-ı Şām'da vākiʿ mescidin ismidir, ʿalā-kavlin Cibāl-i Şām'a ıtlāk olunur. Şārihin beyānına göre Ṭūru Sīnā'da münācāt-gāh-ı Hazret-i Mūsā olan mescid olacaktır. Ve

زَيْتُونٌ [Zeytūn] Çin ülkesinde bir belde adı-dır. Ve Ṣaʿīd kazāsında bir karyedir. Ve bir recül adıdır.

اَلزَّيْتُونَةُ [ez-Zeytūnet] (hā'yla) Bādiye-i Şām'da bir bukʿa adıdır.

عَيْنُ الزَّيْتُونَةِ [ʿAynu'z-zeytūnet] Maġrib'de İfrīḳiyye ülkesinde bir mevziʿdir.

أَحْجَارُ الزَّيْتِ [Aḥcāru'z-zeyt] Medīne-i münevvere'de bir mevziʿdir.

قَصْرُ الزَّيْتِ [Ḳaṣru'z-zeyt] Baṣra'da bir mevziʿdir.

اَلْمَزِيتُ [el-mezīt] (مَبِيتٌ [mebīt] vezninde) ve

اَلْمَزْيُوتُ [el-mezyūt] Aslı üzere ism-i mefʿūllerdir, zeytūn yağı konmuş ve onunla yağlanmış nesneye denir.

اَلْإِزْدِيَاتُ [el-izdiyāt] (إِزْدِيَادٌ [izdiyād] veznin-de) Zeytūn yağı sürünmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَاتَ الرَّجُلُ إِزْدِيَاتًا إِذَا ادَّهَنَ بِالزَّيْتِ

اَلْإِزَاتَةُ [el-izātet] (hemzenin kesriyle) Bir kimsenin zeytūn yağı çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَزَاتُوا إِذَا كَثُرَ عِنْدَهُمُ الزَّيْتُ

اَلْإِسْتِزَاتَةُ [el-istizātet] (إِسْتِزَادَةٌ [istizādet] vez-ninde) Zeytūn yağı istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَزَاتَ الرَّجُلُ إِذَا طَلَبَ الزَّيْتَ

اَلزَّيْتِيَّةُ [ez-Zeytiyyet] Lebīd b. ʿAmr el-Ġassānī feresinin ismidir.

FASLU'S-SĪNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ السِّينِ الْمُهْمَلَةِ)

[س أ ت]

اَلسَّأْتُ [es-seᵓt] (sīn'in fethi ve hemzenin sükūnuyla) Boğmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَأَتَهُ سَأْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا خَنَقَهُ

اَلسَّأْتَانِ [es-seᵓetān] (şefetān) vezninde) Boğaz deliğinin iki cānibine denir ki خَنْقٌ [ḫanḳ] eden kimsenin oralara iki parmakları gelir; سَأْتٌ [seᵓet] müfredidir fethateynle.

[س ب ت]

اَلسَّبْتُ [es-sebt] (نَبْتٌ [nebt] vezninde) Sükūn ve rāhat eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَبَتَ الرَّجُلُ سَبْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا اسْتَرَاحَ وَسَكَنَ Ve kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَبَتَ الشَّيْءَ إِذَا قَطَعَهُ Ve

سَبْتٌ [sebt] Dehr ve zamāna denir, kemā se-yuzkeru. Ve baş tırāş eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَبَتَ رَأْسَهُ إِذَا حَلَقَهُ Ve başta bürülüp top olan saçtan bir mikdārını salıvermek maᶜnāsınadır; yukālu: سَبَتَ شَعْرَهُ إِذَا أَرْسَلَهُ عَنِ الْعَقْصِ Ve

سَبْتٌ [sebt] Deveye mahsūs bir güne yürüyüş ismidir ki murād seyr-i serīᶜdir. Ve

سَبْتٌ [sebt] Mütehayyir olmak maᶜnāsınadır; yukālu سَبَتَ الرَّجُلُ إِذَا حَارَ Ve

سَبْتٌ [sebt] Yüğrük soy ata denir, vasf bi'l-masdardır, katᶜ-ı mesāfe eylediği için; yukālu: فَرَسٌ سَبْتٌ أَيْ جَوَادٌ Ve hiddetli, haşarı, serkeş ve küstāh ve cerīᵓ oğlana denir; yukālu: غُلَامٌ سَبْتٌ أَيْ عَارِمٌ جَرِيءٌ Ve boyun vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَبَتَ عُنُقَهُ إِذَا ضَرَبَهُ Ve

سَبْتٌ [sebt] Hafta günlerinden bir gün adıdır ki Fārisīde şenbe ve lisānımızda cumᶜa ertesi taᶜbīr olunur. Cemᶜ-i kılleti أَسْبُتٌ [esbut] gelir, فَلْسٌ [fels] ve أَفْلُسٌ [eflus] gibi, cemᶜ-i kesreti سُبُوتٌ [subūt] gelir. Müᵓellifin *Baṣāᵓir*'de beyānına göre katᶜ maᶜnāsından meᵓhūzdur, zīrā Hak celle ve ᶜalā arz ve semāvātın halkına ehad günü ibtidā edip altı gün müddette itmām ve yevm-i mezbūrda halk ve īcād ᶜamelini katᶜ eylemekle سَبْتٌ [sebt] ile müsemmā olmuştur. Ve burada yevmden murād mikdār-ı yevmdir ve tedrīcī halkı delīl ihtiyār ve iᶜtibār-ı nuzzārdır ve ᶜibāda teᵓennī lutfunu taᶜlīme mebnīdir. Ve

سَبْتٌ [sebt] Uykucu kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ سَبْتٌ أَيْ كَثِيرُ النَّوْمِ Ve be-gāyet zīrek ve dāhiye olan kişiye denir. Ve

سَبْتٌ [sebt] Yehūd tāᵓifesi sebt gününe müteᶜallik maᶜīşet ve iktisābdan munkatıᶜ olmak makūlesi umūra kıyām ve mürāᶜāt eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَبَتَ الْيَهُودُ إِذَا قَامُوا بِأَمْرِهِ

اَلسُّبَاتُ [es-subāt] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi pek zīrek ve dāhiye ve ᶜayyār olan kişiye denir. Ve uykuya ıtlāk olunur, ᶜalākavlin غَشْيَةٌ [ġaşyet] gibi hafīce uykuya denir, yāhūd uykunun ibtidāsına denir ki henüz dimāga istīlā eyleye, kalbe sirāyet edince kadar. Pes kalbi dahi bastıkta سُبَاتٌ [subāt] ıtlāk olunmaz.

Şārih der ki baᶜzı nüshada أَوْخَفِيفَةٌ ᶜunvānında mersūm olmakla hāfīf uyku demek olur ki ımızganma olacaktır. Ve نَوْمٌ [nevm]e سُبَاتٌ [subāt] ıtlākı mecāzdır, mūcib-i rāhat olduğuna mebnīdir. Ve kavluhu taᶜālā: ﴿وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا﴾ أَيْ قَطْعًا عَنِ الْإِحْسَاسِ وَالْحَرَكَةِ إِسْتِرَاحَةً لِلْقُوَى الْحَيَوَانِيَّةِ وَإِرَاحَةً لِكَلَالِهَا أَوْ مَوْتًا لِأَنَّهُ أَحَدُ التَّوَفِّيَيْنِ وَمِنْهُ الْمَسْبُوتُ لِلْمَيِّتِ

Ve beyne'l-etıbbā' سُبَاتٌ [subāt] taʿbīr olunan ʿārıza bu maʿnādan meʾhūzdur, uykudan gözünü açıp başını kaldıramaz olur. Ve

سُبَاتٌ [subāt] Dehr ve zamāna ıtlāk olunur; yukālu: مَضَى عَلَيْهِ سَبْتٌ وَسُبَاتٌ أَيْ دَهْرٌ Ve سُبَاتٌ [subāt] bilā-harf-i taʿrīf İbrāhīm b. Dubeys nām muhaddisin lakabıdır.

إِبْنَا سُبَاتٍ [ibnā subāt] Leyl ve nehāra ıtlāk olunur, dehr maʿnāsından meʾhūzdur.

Şārih der ki إِبْنَا سُبَاتٍ [ibnā subāt] fi'l-asl iki birāder olup biri şemsin mahall-i tulūʿuna ıttılāʿ için maşrık tarafına ve dīgeri magrib cānibine ʿazīmet edip min-baʿd birbirine mülākātları müyesser olmamakla baʿde'l-iftirāk ictimāʿları vukūʿ bulmayanlar hakkında "إِبْنَا سُبَاتٍ" [ibnā subāt] darb-ı mesel olmuştur. Bu münāsebetle leyl ve nehāra ıtlāk ederler.

اَلسِّبْتُ [es-sibt] (sīn'in kesriyle) Sığır derilerine denir, جُلُودُ الْبَقَرِ [culūdu'l-baḳar] maʿnāsına ki murād dibāgat olunmuş derilerdir, cemʿiyyeti envāʿı iʿtibārıyladır, ʿalā-kavlin mutlakan dibāgat olunmuş deriye denir, bakarın ve sāʾirin olsun yāhūd قَرَظٌ [ḳaraẓ] ile yaʿnī palamut ile dibāgat olunmuş deriye mahsūstur, Türkīde gön taʿbīr ettikleridir. Şārihin beyānına göre dibāgatle tüylerin halk ve izāle olunduğuna mebnīdir; نِعَالٌ سِبْتِيَّةٌ [niʿālun sebtiyyetun] buna mensūbdur. Ve o نَعْلٌ [nāʿl]e dahi سِبْتٌ [sibt] ıtlāk olunur ittisāʿla.

اَلسُّبْتُ [es-subt] (sīn'in zammıyla) Hātem çiçeğine şebīh bir nebāt adıdır, sīn'in fethiyle de zebān-zeddir.

اَلْمُسْبِتُ [el-musbit] (مُحْسِنٌ [muḥsin] veznince) إِسْبَاتٌ [isbāt]tan ism-i fāʿildir, aslā hareket eylemeyen yaʿnī harekete bī-mecāl olan kişiye denir, şiddet-i cirāhat ve maraz makūlesi ʿārızadan nāşī; yukālu: أَصْبَحَ مُسْبِتًا أَيْ لاَ يَتَحَرَّكُ Ve sebt gününe dāhil olan kişiye denir; ke-mā yukālu: أَسْبَتَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي السَّبْتِ

اَلسَّبْتَةُ [es-sebtet] (sīn'in fethiyle) ve

اَلسَّنْبَتُ [es-senbet] ve

اَلسَّنْبَتَةُ [es-senbetet] Bunlar da سَبْتٌ [sebt] gibi zamāndan bir müddete ıtlāk olunur; tekūlu: أَقَمْتُ عِنْدَهُ سَبْتًا وَسَبْتَةً وَسَنْبَتًا وَسَنْبَتَةً أَيْ بُرْهَةً

كَفْرُ سَبْتٍ [Kefru Sebt] Şām diyārında bir mevziʿ adıdır.

اَلْمَسْبُوتُ [el-mesbūt] Meyyite ıtlāk olunur, maktūʿu'l-hayāt olduğu için.

اَلْمُنْسَبِتُ [el-munsebit] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Şol tāze hurmāya ıtlāk olunur ki her yeri nuzc bulup olmuş ola ki korukluk hāleti munkatıʿ olur; yukālu: رُطَبٌ مُنْسَبِتٌ إِذَا عَمَّهُ الْإِرْطَابُ

اَلسَّبَنْتَى [es-sebentā] (حَبَنْطَى [ḥabenṭā] veznince) Cerīʾ ve dilīr olan insān ve hayvāna denir; yā'yı ilhāk içindir, zīrā إِسْبِنْتَاةٌ [isbintāt] dahi derler. Ve

سَبَنْتَى [sebentā] Kaplana ıtlāk olunur cerāʾetine bināʾen. Cemʿi سَبَانِتُ [sebānit] gelir nūn'un kesriyle.

اَلسَّبْتَةُ [es-sebtet] (sīn'in fethiyle) Keçiye denir, مِعْزَى [miʿzā] maʿnāsına.

اَلسِّبْتَانُ [es-sibtān] (sīn'in kesriyle) Ahmak ve bī-magz kişiye denir.

اَلْإِنْسِبَاتُ [el-insibāt] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznince) Bir nesne sünüp uzanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْسَبَتَ الشَّيْءُ إِذَا امْتَدَّ ve yukālu: فِي وَجْهِهِ انْسِبَاتٌ أَيْ طُولٌ وَامْتِدَادٌ Yaʿnī "Yüzünde söbülük vardır."

اَلسَّبْتَاءُ [es-sebtā'] (حَمْرَاءُ [ḥamrā'] veznince) Şol koyuna ve keçi makūlesine denir

ki kulakları uzun olarak yāhūd kısa olarak yaygın ola; o güne kulak atta olursa göğüç taᶜbīr olunur ki dikine durmaz olur; yukālu: شَاةٌ سَبْتَاءُ أَيْ مُنْتَشِرَةُ ٱلْأُذُنِ فِي طُولٍ أَوْ قِصَرٍ Ve

سَبْتَاءُ [sebtāᵓ] Ovaya denir, صَحْرَاءُ [ṣaḥrāᵓ] maᶜnāsına.

سَبْتَةُ [Sebtet] (بَلْدَةٌ [beldet] vezninde) Maġrib'de bir belde adıdır, Endelüs mukābilinde düşer, Akdeniz'den Baḥr-ı Muḥīṭ'e çıkacak boğaz onun kurbünde olmakla Sebte Boğazı taᶜbīr olunur, ondan selefte aᶜlām-ı vefīre zuhūr eylemiştir.

اَلسِّبِتُّ [es-sibitt] (فِلِزٌّ [filizz] vezninde) شِبْتٌ [şibt] maᶜnāsınadır ki ikisi de شِوِذ [şiviẕ] muᶜarrebidir. Ve شِوِذ [şiviẕ] kesreteynle Fārisīde, Türkīde dere otu dedikleri nebāt ismidir.

[س ب خ ت]

سُبُّخْتُ [Subbuḫt] (sīn'in ve bā-yı müşeddedenin zammıyla) Ebū ᶜUbeyde'nin lakabıdır. Mütercim der ki Ebū ᶜUbeyde ki Maᶜmer b. el-Muṯennā el-Baṣrī en-Naḥvī'dir ᶜulūm-ı ᶜArabiyye ve fünūn-ı edebiyyenin nāfiz ve basīri ve vākıf ve habīri idi, yüzden mütecāviz teᵓlīfātı husūsan *Kitābu'l-mecāz* nām eser-i fezāᵓil-āyātı vardır. Ve سُبُّخْتُ [subbuḫt] supūht-i Fārisī muᶜarrebidir ki supūhtenden māzīdir. Supūhten, dürtmek ve sançmak maᶜnāsınadır. Merhūm be-gāyet dil-āzār olmakla lisānından sagīr ve kebīr halās bulmayıp herkesin hakkında taᶜn ve tanzı mukarrer idi. ᶜĀmme-i nās, lisānından havf ederler idi. Bir adama harf-endāz oldukta huzzār birbirine Ebū ᶜUbeyde nīz supūht, yaᶜnī yine soktu ve dürttü demektir, hattā Aṣmaᶜī dahi merkūmun lisānından ihtirāz eder idi. Ve سُبُّخْتُ [subbuḫt] zemūht-ı Fārisī muᶜarrebi olmak dahi mümkindir ki ᶜukde maᶜnāsınadır. Merkūmun vezn-i tabᶜ-ı eşᶜārda vāyesi kem-pāye olmakla bir beyti inşāda kādir olamayıp ve tilāvet-i *Ḳur'ān*'da lahn ve inᶜikādı var idi. İmdi işbu Ebū ᶜUbeyde vech-i mezkūr üzere hā'yladır ve yine fenn-i lügat ve edebiyyede yektā Ḳāsım b. Sellām ki lügatte *Ġarību'l-muṣannef* müᵓellifidir hā'sız Ebū ᶜUbeyd'dir, rahimehumāllāhu taᶜālā.

[س ب ر ت]

اَلسُّبْرُوتُ [es-subrūt] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Aslā nebāt eseri olmayan kır yere denir; أَرْضٌ قَفْرٌ maᶜnāsına; yukālu: أَرْضٌ سُبْرُوتٌ أَيْ قَفْرٌ لاَ نَبَاتَ فِيهِ Ve kavluhum: سَبَارِيتُ مِنْ بَابِ ثَوْبٌ أَخْلاَقٌ Gūyā ki o yerden her cüzᵓ iᶜtibār olunmuştur. Ve pek az ve kemter nesneye denir ki bir işe yarayıp ve bir yer tutmaz olur; yukālu: مَالٌ سُبْرُوتٌ أَيْ قَلِيلٌ تَافِهٌ Ve fakīr ve gedāya denir; yukālu: رَجُلٌ سُبْرُوتٌ أَيْ فَقِيرٌ Ve sāde-rū oğlana denir. Cemᶜi سَبَارِيتُ [sebārīt] gelir, ve سُبَارَى [subārā] gelir, ve bu nevādirdendir.

اَلسِّبْرِيتُ [es-sibrīt] (كِبْرِيتٌ [kibrīt] vezninde) ve

اَلسِّبْرَاتُ [es-sibrāt] (نِبْرَاسٌ [nibrās] veznninde) ve

اَلسُّبْرُتُ [es-subrut] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bunlar da fakīr ve gedāya denir. Bunların da cemᶜleri سَبَارِيتُ [sebārīt] gelir.

اَلسَّبْرَتَةُ [es-sebretet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kāniᶜ ve hursend olmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَبْرَتَ الرَّجُلُ إِذَا قَنِعَ

اَلْمُسَبْرَتُ [el-musebret] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Yüzünde ve gövdesinde kılı ve tüyü olmayan kişiye denir, ak ağalar gibi;

yukālu: رَجُلٌ مُسَبْرَتٌ أَيْ لاَ شَعْرَ عَلَيْهِ

اَلسَّنْبَرِيتُ [es-senberīt] (شَنْبَلِيدٌ [şenbelīd] vezninde) Bed-hūy adama denir.

سَبْرَتٌ [Sebret] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Ṭarābulus-ı Maġrib'de bir çarşı adıdır.

[س ت ت]

اَلسِّتُّ [es-sitt] (sīn'in kesri ve tā'nın teşdīdiyle) Aʿdād cümlesinden altı ʿadede denir, Fārisīde şeş mürādifidir. Bunun aslı سِدْسٌ [sids] idi, sīn tā'ya ibdāl olunduktan sonra dāl, tā'ya idgām olundu. Sāhib-i *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre سِتٌّ [sitt] kelimesinin musaggarında سُدَيْسٌ [sudeys] ve سُدَيْسَةٌ [sudeyset] ve cemʿinde أَسْدَاسٌ [esdās] denir.

Ve İbnu's-Sikkīt nakli üzere عِنْدِي سِتَّةُ رِجَالٍ denir, kezālik عِنْدِي سِتَّةُ رِجَالٍ وَسِتُّ نِسْوَةٍ وَنِسْوَةٍ denir ki نِسْوَةٍ kelimesi رِجَالٍ üzere maʿtūfiyyetle mecrūrdur, "Benim yanımda üç recül ve üç hatun vardır" demektir ki عِنْدِي ثَلاَثَةٌ مِنَ الرِّجَالِ وَثَلاَثٌ مِنَ النِّسَاءِ sebkindedir. Ve عِنْدِي سِتَّةُ رِجَالٍ وَنِسْوَةٌ denir ki نِسْوَةٌ [nisvet] سِتَّةٌ [sittet] üzere maʿtūfiyyetle merfūʿdur. عِنْدِي سِتَّةٌ مِنَ الرِّجَالِ وَنِسْوَةٌ سِوَى هَذِهِ السِّتَّةِ sebkindedir ki "Benim yanımda altı nefer ricāl ve birkaç hatun vardır" demektir. Kezālik her ʿadedlerde ki ondan iki cemʿ ifrād olunmak kābil ola. Hāl bu minvāl üzeredir. Ve صُمْنَا سِتَّةً مِنْ شَوَّالٍ denir hā'yla, eğer maʿdūd irāde olunur ise, zīrā müzekkerdir. Ve سِتًّا denir hā'sız, eğer ʿaded irāde olunursa. Ve bu māddeden fāʿil sīgası murād olundukta ki altıncı demek olur, سِدْسٌ [sids] lafz-ı aslīsi iʿtibārıyla سَادِسٌ [sādis] ve سِتَّةٌ [sittet] kelimesine nazar ile سَاتٌّ [sātt] denir ki aslı سَاتِتٌ [sātit] olup idgām olunmuştur. Ve harf-i mükerrer āhir kelimede vākiʿ oldukta evvelin delāletine iʿtimād yā'ya kalb olunmak muttaridesine mebnī سَادِسٌ [sādis]te سَادِي [sādī] dahi denir, تَسَنُّنٌ [tesennun] ve تَسَرُّرٌ [teserrur] kelimelerinde تَسَنِّي [tesennī] ve تَسَرِّي [teserrī] dendiği gibi. Ve kāʿidedir ki esmā-i aʿdād māddelerinde müzekker ve müʾennes cemʿ olup eğer müzekker sābık ise ism-i ʿaded müzekker kılınır ki hā ile īrād olunur; yukālu: عِنْدِي سِتَّةُ رِجَالٍ وَنِسَاءٍ Ve eğer müʾennes sābık ise müʾennes kılınır; yukālu: عِنْدِي سِتُّ نِسَاءٍ وَرِجَالٍ Niteki قَامَ زَيْدٌ وَهِنْدٌ Ve قَامَتْ هِنْدٌ وَزَيْدٌ derler, sābık iʿtibār olunup lafz onun üzerine mebnī olur, intehā.

اَلسَّتُّ [es-sett] (sīn'in fethiyle) Bed ve nāsezā kelāma denir. Ve ʿayb ve nakīsaya denir. Garībdir ki dāl'la سَدٌّ [sedd] dahi bu maʿnāya olmakla tāʾ dāl'dan mübeddele olmak muhtemeldir.

سِتِّي [sittī] (sīn'in kesriyle) Bir kelimedir ki kul ve cāriye kısmı onunla kadınlarına nidā ve hitāb ederler; يَا سِتَّ جِهَاتِي teʾvīlindedir ki temellük-i küllīden kināyedir, yāhūd bu lahndır. Savāb olan سَيِّدَتِي denmektir. Pes سَيِّدَتِي lafzından muhaffef olur, "benim efendim" demek olur. Ve Sittī bint Ebī ʿOṣmān eṣ-Ṣābūnī muhaddisedir.

سُتَيْتَةُ [Suteytet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir niçe hatun ismleridir ki cümlesi muhaddiselerdir. Ve Aḥmed b. Muḥammed b. Selāme es-Suteytī muhaddisdir.

حِصْنُ ابْنِ سِتِّينَ [Ḥiṣnu'bni Sittīn] Malaṭya mukābilinde bir hısn adıdır. Zāhiren şimdi harābedir yāhūd ism-i dīger ile müştehirdir, zīrā orada حِصْنُ بِطْرِيقٍ [Ḥiṣnu Biṭrīḳ] ve حِصْنُ مَنْصُورٍ [Ḥiṣnu Manṣūr] vardır lākin حِصْنُ ابْنِ سِتِّينَ [Ḥiṣnu'bni Sittīn] ile müteʿāref nesne yoktur.

سِتِّيكْ [sittiyek] Sīn'in ve tā-yı müşeddedenin kesriyle ki Fārisī üzere mutasarrıftır ki سِتّي [sittī] musaggarı olacaktır, zīrā Fārisīde kāf edāt-ı tasgīrdir; taʿrībinde yā meftūh kılınmıştır. Bint Maʿmer onunla tesmiye olunmuştur ki muhaddisedir. Ve Aḥmed b. Muḥammed b. Sette ki sīn'in fethiyledir, muhaddisīndendir.

[س ج س ت]

سِجِسْتَانُ [Sicistān] (sīn'in ve cīm'in kesriyle ve sīn'in fethiyle zebān-zeddir) Maşrık diyārında bir eyālet adıdır. Īrān'ın şarkīsinde bir eyālet-i cesīmedir ki hālen سِيسْتَانُ [Sīstān] taʿbīr olunur ve سِجِسْتَانُ [Sicistān] muʿarrebidir.

[س ح ت]

اَلسُّحْتُ [es-suḥt] (sīn'in zammı ve ḥā'nın sükūnuyla ve zammeteynle lügattir) Harām manāsınadır ki kesbi ve ekli mahzūr olan nesneden ʿibārettir, ʿalā-kavlin سُحْتٌ [suḥt] şol kesb-i habīse denir ki sāhibine ʿār ve nakīseyi müstelzim ola. Cemʿi أَسْحَاتٌ [esḥāt] gelir; yukālu: هُوَ يَأْكُلُ السُّحْتَ أَيِ الْحَرَامَ أَوْ مَا خَبُثَ مِنَ الْمَكَاسِبِ فَلَزِمَ عَنْهُ الْعَارُ

Müʾellifin Baṣāʾir'de beyānına göre asl سُحْتٌ [suḥt] bir nesnenin istīsal üzere soyulmuş kabuğuna denir, baʿdehu sāhibine ʿār ve nakīsayı müstelzim olan harām ve mahzūrede istiʿmāl olunmuştur, gūyā ki sāhibinin dīnini ve mürūʾetini ihlāk ve istīsāl edip yāhūd bereketi izāle eylediğine mebnīdir. Ve kesb-i habīs-i mezbūr semen-i kelb ve hamr ve hınzīr makūlesi mekāsibdir.

اَلْإِسْحَاتُ [el-isḥāt] (إِسْكَاتٌ [iskāt] veznince) Harām kesb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْحَتَ الرَّجُلُ إِذَا اكْتَسَبَ السُّحْتَ Ve bir şeyʾi istīsāl eylemek yaʿnī bi-tamāmihi gidermek yā kökünden koparmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْحَتَ الشَّيْءَ إِذَا اسْتَأْصَلَهُ Ve bir kimsenin kazancı harām yāhūd habīs olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْحَتَتْ تِجَارَتُهُ أَيْ خَبُثَتْ وَحَرُمَتْ Burada "و" "أو" maʿnāsınadır.

اَلسَّحْتُ [es-saḥt] (ضَرْبٌ [ḍarb] veznince) إِسْحَاتٌ [isḥāt] ile iki maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: سَحَتَ الرَّجُلُ سَحْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اكْتَسَبَ السُّحْتَ ve yukālu: سَحَتَ الشَّيْءَ إِذَا اسْتَأْصَلَهُ Ve

سَحْتٌ [saḥt] Kabuk ve deri makūlesini soyup gidermek maʿnāsınadır; yukālu: سَحَتَ الشَّحْمَ عَنِ اللَّحْمِ إِذَا قَشَرَهُ Ve

سَحْتٌ [saḥt] Hālis ve bī-gışş maʿnāsına istiʿmāl olunur, gūyā ki şevāʾibi istīsāl olunmuştur; ve minhu yukālu: بَرْدٌ سَحْتٌ أَيْ صَادِقٌ Ve heder ve telef maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: مَالُهُ وَدَمُهُ سَحْتٌ أَيْ لاَ شَيْءَ عَلَى مَنْ أَعْدَمَهُمَا بَلْ يُهْدَرَانِ وَهُوَ مِنَ الْإِهْلاَكِ وَالإِسْتِيصَالِ Ve

سَحْتٌ [saḥt] Yeprimiş eski sevbe ıtlāk olunur; yukālu: ثَوْبٌ سَحْتٌ أَيْ خَلَقٌ

اَلْمَسْحُوتُ [el-mesḥūt] İzhāb ve istīsāl olunmuş nesneye denir; yukālu: مَالٌ مَسْحُوتٌ أَيْ مُذْهَبٌ Bu maʿnādandır ki her ne kadar ekl eylese aslā şebaʿ gelmeyen kişiye مَسْحُوتُ الْجَوْفِ [mesḥūtu'l-cevf] ıtlāk olunur. Ve ekserī tohme ve imtilāya mübtelā olan kişiye de ıtlāk olunmakla zıdd olur, zīrā hazm eylememekten neşʾet eder, lākin fi'l-hakīka beynlerinde şibh-i tezād vardır. Ve

مَسْحُوتُ الْجَوْفِ [mesḥūtu'l-cevf] Miʿde ve batnı vāsiʿ olan kişiye ıtlāk olunur.

اَلْمُسْحَتُ [el-musḥat] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Bu dahi istīsāl vechiyle izāle ve izhāb olunmuş nesneye denir, مَسْحُوتٌ [mesḥūt] gibi.

اَلسُّحُتُ [es-suḥut] (zammeteynle) ve

اَلسَّحِيتُ [es-saḥīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bunlar da مُسْحَتٌ [musḥat] maʿnāsınadır; yukālu: مَالٌ مَسْحُوتٌ وَمُسْحَتٌ وَسُحُتٌ وَسَحِيتٌ أَيْ مُذْهَبٌ

اَلْأَسْحَتُ [el-esḥat] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Şol seneye denir ki onda aslā ot ve otluk eseri zuhūr eylemeye, أَجْدَبُ [ecdeb] gibi; yukālu: عَامٌ أَسْحَتُ أَيْ لاَ رِعْيَ فِيهِ

اَلسَّحْتَاءُ [es-saḥtāʾ] جَدْبَاءُ [cedbāʾ] vezninde ve mürādifidir ki otluktan hālī yere denir; yukālu: أَرْضٌ سَحْتَاءُ أَيْ لاَ رِعْيَ فِيهَا

اَلسُّحْتُوتُ [es-suḥtūt] (sīn'in zammıyla) Yağı azca olan sevīk yaʿnī kavuta denir. Ve pek eski sevbe denir. Ve yumuşak topraklı çöl sahrāya denir.

اَلسِّحْتِيتُ [es-siḥtīt] (كِبْرِيتٌ [kibrīt] veznide) Bu dahi yağı azca olan kavuta denir.

اَلسَّحْتِيُّ [es-saḥtiyy] (sīn'in fethiyle) Eski sevbe denir ki mübālagaten nefsine mensūbdur.

سُحَيْتٌ [Suḥayt] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Taraf-ı eşref-i hazret-i risālet-penāhīye Ruʿayn kabīlesinden vārid olan elçilerden Muberriḥ b. Şihāb er-Ruʿaynī nām kimsenin ceddi ismidir.

[س ح ل ت]

اَلسُّحْلُوتُ [es-suḥlūt] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bī-bāk ve lāʾubāliyāne-tavr olan ʿavrete denir, مَرْأَةٌ مَاجِنَةٌ maʿnāsına. Zikr olunan سُحْتٌ [suḥt] lafzından meʾhūzdur.

[س خ ت]

اَلسَّخْتُ [es-saḫt] (sīn'in fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Katı ve şedīd maʿnāsınadır. Şārih der ki bu lafz Fārisīdir, ʿArab dahi istiʿmāl eylemiştir.

اَلسَّخِيتُ [es-saḫīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi katı ve şedīd olan şeyʾe denir. Müʾellif müsāmaha üzere beyān eylemiştir; yukālu: شَيْءٌ سَخْتٌ وَسَخِيتٌ أَيْ شَدِيدٌ

اَلسُّخْتُ [es-suḫt] (sīn'in zammıyla) At ve katır gibi zātü'l-havāfir olan hayvānın ʿakib-i tevellüdde yavrularının karınlarından ibtidā çıkan murdār şeyʾe denir, niteki kuzunun karnından çıkana رَدَجٌ [redec] ve maʿsūmdan çıkana عِقْيٌ [ʿiḳy] denir.

اَلسِّخْتِيتُ [es-siḫtīt] Sīn'in kesriyle سِحْتِيتٌ [siḥtīt] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu. Ve şedīdü'l-irtifāʿ olan gubāra denir. Ve beyāz ve hās una denir. Ve mutlakan pek katı ve şedīd olan şeyʾe denir.

اَلْمَسْخُوتُ [el-meshūt] Somaki gibi düz ve emles olan şeyʾe denir.

اَلسِّخْتِيَانُ [es-siḫtiyān] (sīn'in kesri ve fethiyle) Dibāgat olunmuş keçi derisine denir. Ve bu Fārisīden muʿarrebdir, Türkīde dahi sahtiyān denir; Aʿlām-ı seleften Eyyūb es-Siḫtiyānī ona mensūbdur ki sahtiyān-fürūş idi.

سَخْتَانُ [Saḫtān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) ve

سُخَيْتٌ [Suḫayt] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İki muhaddis ismidir.

[س ر ت]

سُرْتُ [Surt] (sīn'in zammıyla) Maġrib'de bir belde adıdır.

سُرْتَةُ [Surtet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) En-

delüs ülkesinin cevfinde yaᶜnī vasatında bir beldedir; Ḳāsım b. Ebī Şucāᶜ el-Surtī el-Muḥaddiṯ oraya mensūbdur.

[س ف ت]

اَلسَّفْتُ [es-seft] (sīn'in fethi ve fā'nın sükūnuyla) Bir nesneyi çok içip lākin kanmayıp susuzluğu gitmez olmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَفِتَ الرَّجُلُ سَفْتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَكْثَرَ مِنَ الشَّرَابِ وَلَمْ يَرْوَ

اَلسِّفْتُ [es-sift] زِفْتٌ [zift] vezninde ve mürādifidir.

اَلسَّفِتُ [es-sefit] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bereketsiz taᶜāma denir; yukālu: طَعَامٌ سَفِتٌ أَيْ لاَ بَرَكَةَ فِيهِ

[س ق ت]

اَلسَّقْتُ [es-saḳt] (sīn'in fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) ve

اَلسَّقَتُ [es-saḳat] (fethateynle) Bir nesne bereketsiz olmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَقِتَ الشَّيْءُ سَقْتًا وَسَقَتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَمْ تَكُنْ فِيهِ بَرَكَةٌ

اَلسَّقِتُ [es-saḳit] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bereketsiz şeyᵓe denir.

[س ك ت]

اَلسَّكْتُ [es-sekt] (sīn'in fethi ve kāf'ın sükūnuyla) ve

اَلسُّكُوتُ [es-sukūt] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلسُّكَاتُ [es-sukāt] (سُؤَالٌ [suᵓāl] vezninde) Hāmūş olmak maᶜnāsınadır ki terk-i kelām eylemekten ibarettir, Türkīde susmak taᶜbīr olunur; yukālu: سَكَتَ الرَّجُلُ سَكْتًا وَسُكُوتًا وَسُكَاتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَمَتَ Ve

سَكْتٌ [sekt] Kesīrü's-sükūt olan kişiye denir, ıtlāk-bi'l-masdardır. Ve mutrib nagamāt eder iken iki nagmenin miyānını soluk almaksızın fasl eylemeğe denir; mücevvidlerin سَكْتَةٌ [sektet] taᶜbīrleri bundan meᵓhūzdur. Ve

سَكْتٌ [sekt] ve

سُكُوتٌ [sukūt] Ölmek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: سَكَتَ الرَّجُلُ إِذَا مَاتَ

اَلسَّاكُوتَةُ [es-sākūtet] سُكُوتٌ [sukūt] maᶜnāsınadır. Müᵓellif سُكَاتٌ [sukāt] üzere ᶜatf eylemekle bu dahi masdar olmak iktizā eder, lākin ism olmak aglebdir. Ve

سَاكُوتَةٌ [sākūtet] Kesīrü's-sükūt olan kişiye denir.

اَلسِّكْتِيتُ [es-siktīt] (حِلْتِيتٌ [ḥiltīt] vezninde) ve

اَلسِّكِّيتُ [es-sikkīt] (سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde) ve

اَلسُّكَيْتُ [es-sukeyt] (musaggar bünyesiyle) Ki tekbīr içindir. Ve

اَلسُّكَّيْتُ [es-sukkeyt] (kāf'ın teşdīdiyle) قُبَّيْصٌ [ḳubbayṣ] vezninde) ve

اَلسَّاكُوتُ [es-sākūt] ve

اَلسَّاكُوتَةُ [es-sākūtet] (ke-mā-ẕukire) Cümlesi kesīrü's-sükūt olan kişiye denir.

اَلسُّكَاتُ [es-sukāt] (sīn'in zammıyla) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

سُكَاتٌ [sukāt] ve

سُكَاتَةٌ [sukātet] (hā'yla) Mūcib-i sükūt olan şeyᵓe denir; yukālu: رَمَاهُ بِسُكَاتٍ وَسُكَاتَةٍ أَيْ بِمَا يُسْكِتُهُ Ve bir kimse bir maslahatı bitirmek üzere olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ki sükūt ve sükūnu müstelzimdir; yukālu: هُوَ عَلَى سُكَاتِ الْأَمْرِ أَيْ مُشْرِفٌ عَلَى قَضَائِهِ Ve

سُكَاتٌ [sukāt] Şol yılana ıtlāk olunur ki sokmadıkça yılan olduğu bilinmez ola, yaᶜnī pek āheste ve gizlenerek gelip sokar ola.

اَلْإِسْكَاتُ [el-iskāt] (hemzenin kesriyle) Mütekellimin sözü kalmayıp munkatıᶜ olmakla hāmūş olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَسْكَتَ الرَّجُلُ إِذَا انْقَطَعَ كَلاَمُهُ فَلَمْ يَتَكَلَّمْ Kāle'ş-şārih yukālu: تَكَلَّمَ فُلاَنٌ ثُمَّ سَكَتَ فَإِذَا أُفْحِمَ قِيلَ أَسْكَتَهُ إِذَا جَعَلَهُ سَاكِتًا ve yukālu: أُسْكِتَ

اَلسَّكْتَةُ [es-sektet] (sīn'in fethiyle) Bir maraz adıdır. Bu bir marazdır ki butūn-ı dimāgda ve mecrā-yı ervāhta rūhun nüfūzunu māniᶜ südde-i kāmile sebebiyle aᶜzā hiss ve hareketten muᶜattal olur.

اَلسُّكْتَةُ [es-suktet] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) Şol şeyᵓe denir ki onunla çocuk ve sāᵓir kimseler avunup iskāt olunur; yukālu: مَالُهُ سُكْتَةٌ لِعِيَالِهِ أَيْ مَا يُسْكِتُهُمْ بِهِ Ve

سُكْتَةٌ [suktet] Kapta kalan bakiyyeye denir.

اَلسُّكَيْتُ [es-sukeyt] (كُمَيْتٌ [kumeyt] vezninde ve kāf'ın şeddesiyle lügattir) Yarış atlarından en sonra gelen ata denir ki onuncusu olur; sāhibi iftihārdan sākit olduğu mülāhazasıyladır.

اَلْأَسْكَاتُ [el-eskāt] (hemzenin fethiyle) Ecnās-ı muhtelifeden müctemiᶜ nāsa denir ki dirinti taᶜbīr olunur, أَوْبَاشٌ [evbāş] maᶜnāsına. Ve bekāyāᵓ maᶜnāsınadır ki her şeyᵓin bakiyyeleridir. Ve fasl-ı sayf evāhirinde gelen eyyām-ı muᶜtedileye denir ki harīfe mücāvir olan eyyāmdır. Şārihin beyānına göre أَسْكَاتٌ [eskāt] lafzının maᶜnā-yı evvelde müfredi yoktur, sāᵓirlerde müfredi سَكْتَةٌ [sektet]tir ve bunlar bakiyye maᶜnāsındandır.

اَلسَّكِتُ [es-sekit] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol kimseye denir ki "Söylemez söylemez ammā dürr-i meknūn söyler" nātıkasınca az söyleyip ve söyledikte güzel ve mazbūt ve maᶜnī-dār söyler ola. Istılāhımızda "az söyler, öz söyler" taᶜbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ سَكِتٌ أَيْ قَلِيلُ الْكَلاَمِ فَإِذَا تَكَلَّمَ أَحْسَنَ

اَلْمُسَكَّتُ [el-musekket] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Kumar oklarından en sonraya kalan oka denir ki behre ve nasībden iskāt olunmuştur.

[س ل ت]

اَلسَّلْتُ [es-selt] (sīn'in fethi ve lām'ın sükūnuyla) Gövdeden bağırsağı sıyırıp çıkarmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَلَتَ الْمِعَى سَلْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالأَوَّلِ إِذَا أَخْرَجَهُ بِيَدِهِ Şārihin beyānına göre bu mādde bir nesneyi āherden sıyırıp yā soyup çıkarmak maᶜnāsına mevzūᶜdur, pes bağırsağı el ile sıkıp içindeki sıyırıp çıkarmak maᶜnāsına da olur. Buna göre أَخْرَجَهُ kavli أَخْرَجَ مَا فِيهِ teᵓvīlinde olur. Ve

سَلْتٌ [selt] Burun kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَلَتَ الشَّيْءَ ve سَلَتَ الْأَنْفَ إِذَا جَدَعَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve tıraş eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَلَتَ الشَّعْرَ إِذَا سَلَتَ الْأَنْفَ إِذَا جَدَعَهُ ve حَلَقَهُ Ve mutlakan kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَلَتَ الشَّيْءَ إِذَا قَطَعَهُ Ve hedy devesinin kan çıkınca kadar derisini bıçak ile soymak maᶜnāsınadır ki ᶜalāmet için ederler; yukālu: سَلَتَ دَمَ الْبَدَنَةِ إِذَا قَشَرَهُ حَتَّى أَظْهَرَ دَمَهَا Baᶜzı nüshada دَمَ النَّدَبَةِ vākiᶜ olmakla bedende olan cirāhat eseri demek olur. Ve

سَلْتٌ [selt] Parmakla kaptan taᶜām bulaşığını silip sıyırmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَلَتَ الْقَصْعَةَ إِذَا مَسَحَهَا بِإِصْبَعِهِ Ve kınalı hatun ellerinden kına bakiyyesini sıyırıp atmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَلَتَتِ الْمَرْأَةُ الْخِضَابَ عَنْ يَدِهَا إِذَا أَلْقَتْ عَنْ يَدِهَا الْعُصْمَ Ve bir kimseye vurmak maᶜnāsınadır ki derisini sıyırmayı müstelzimdir; yukālu: سَلَتَ فُلاَنًا إِذَا ضَرَبَهُ Ve ishāl üzere çımkırmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَلَتَ بِسَلْحِهِ إِذَا رَمَى

اَلْإِسْتِلَاتُ [el-istilāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi kaptan taʿām bakiyyesini parmakla silip sıyırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَلَتَ الْقَصْعَةَ إِذَا مَسَحَهَا بِإِصْبَعِهِ

اَلسُّلَاتَةُ [es-sulātet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Kāsenin etrāfından parmakla sıyırıp cemʿ ettikleri taʿām bakiyyesine ve bulaşığına denir.

اَلْإِنْسِلَاتُ [el-insilāt] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bir kimse ansızın bir adamın elinden yā bir gürūh içinden sıyrılıp kurtulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْسَلَتَ عَنَّا إِذَا انْسَلَّ مِنْ غَيْرِ أَنْ يُعْلَمَ بِهِ

اَلْمَسْلُوتُ [el-meslūt] (مَسْكُوتٌ [meskūt] vezninde) Şol kemiğe denir ki üzerinde olan et sıyrılıp alınmış ola.

اَلسُّلْتُ [es-sult] (sīn'in zammıyla) Arpaya denir, ʿalā-kavlin bir nevʿ arpa ismidir yāhūd taʿmında ekşilik olan arpaya denir. Bu arpa, Rūmīde teragis ve Fārisīde cevberehne ve Türkīde peygamber arpası dedikleridir. Harmandan çıktıkta bi-ʿaynihi buğday gibi kapsız çıkar. Evvel nazarda görenler buğday zann ederler. Arpa ile buğday beyninde mütevassıt olur.

اَلسَّلْتَاءُ [es-seltāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şol hatuna denir ki asla خِضَابٌ [ḫiḍāb] ve حِنَّاءٌ [ḥinnāʾ] istiʿmāl eylemez ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ سَلْتَاءُ أَيْ لاَ تَخْتَضِبُ

اَلسَّلْتَةُ [es-seltet] فَلْتَةٌ [feltet] vezninde ve mürādifidir ki zikr olunan سَلْتٌ [selt] ve إِنْسِلَاتٌ [insilāt]tan ismdir, sıyrılıp kurtulmak hāletine denir. Bu maʿnāya mebnīdir ki ʿArablar "Filān beni geçip geriye bıraktı gitti" diyecek yerde "ذَهَبَ مِنِّي فَلْتَةً وَسَلْتَةً" derler, سَبَقَنِي وَفَاتَنِي maʿnāsına. Ve bu bilmezliğe yā gaflet sebebiyle yā ihmālden nāşī iş elimden çıktı gitti makāmında dahi darb olunur.

اَلْأَسْلَتُ [el-eslet] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Burnu bütün katʿ olunmuş kişiye denir; yukālu: هُوَ أَسْلَتُ إِذَا كَانَ قَدْ أُوعِبَ جَدْعُ أَنْفِهِ Ve

أَسْلَتُ [Eslet] Ebū Ḳays nām şāʿirin pederi lakabıdır.

[س ل ح ت]

اَلسُّلْحُوتُ [es-sulḥūt] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) سُحْلُوتٌ [suḥlūt] maʿnāsınadır ki bībāk ve mācine olan ʿavrete denir.

[س ل ك ت]

اَلسُّلْكُوتُ [el-sulkūt] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bir kuş adıdır. Müʾellif bunu "س،ل،ك" māddesinde جَبَرُوتٌ [ceberūt] vezniyle sebt eylemiştir.

[س م ت]

اَلسَّمْتُ [es-semt] (sīn'in fethi ve mīm'in sükūnuyla) Yola denir, tarīk maʿnāsına; yukālu: أَلْزَمَ هَذَا السَّمْتَ أَيِ الطَّرِيقَ Ve ehl-i hayr olan zātın emr-i dīnde olan heyʾetine ve hüsn-i sīretine ıtlāk olunur; ve minhu hadīsu ʿÖmer: "فَيَنْظُرُونَ إِلَى سَمْتِهِ وَهَدْيِهِ أَيْ إِلَى هَيْئَتِهِ وَمَنْظَرِهِ فِي الدِّينِ Ve hads ve zan ve tahmīnle bir yolu tutup gitmek maʿnāsınadır; yukālu: سَمَتَ فُلاَنٌ سَمْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا سَارَ عَلَى الطَّرِيقِ بِالظَّنِّ Ve

سَمْتٌ [semt] Kezālik masdar olur, akvāl ve efʿālde ve mezheb ve sīrette güzel sülūk eylemek maʿnāsına; yukālu: سَمَتَ الرَّجُلُ سَمْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا نَحَا حُسْنَ النَّحْوِ Ve bir nesneye kasd ve āhenk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَمَتَ الشَّيْءَ وَسَمَتَ نَحْوَهُ إِذَا قَصَدَهُ Ve bir kimseye bir kelāmın yāhūd bir tedbīr ve reʾyin vech ve tarīkini tehyiʾe ve teshīl eylemek maʿnāsınadır ki onu tezgāhlamak taʿbīr olunur; yukālu: سَمَتَ لَهُمْ سَمْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا هَيَّأَ لَهُمْ وَجْهَ الْكَلاَمِ

وَالرَّأْيِ Ve muhaddisīnden Yūnus b. Ḫālid es-Semtī ki سَمْتٌ [Semt]e mensūbdur, heyʾeti ve emr-i dīnde hüsn-i sīreti bāʿis-i nisbetidir.

اَلتَّسْمِيتُ [et-tesmīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bir nesne üzere Hazret-i Hak cel-le ve ʿalānın ism-i şerīfini yād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَمَّتَ عَلَى الطَّعَامِ إِذَا ذَكَرَ اسْمَ اللهِ تَعَالَى عَلَيْهِ İsm-i şerīfi onun üzerine zikr ile bereketlenip gūyā ki aslā naks tārī olmayıp heyʾet-i ūlāsına ircāʿ için duʿā ey-lemek olur. Ve

تَسْمِيتٌ [tesmīt] Aksıran adama يَرْحَمُكَ اللهُ diye duʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَمَّتَ لِلْعَاطِسِ إِذَا دَعَا لَهُ فَقَالَ يَرْحَمُكَ اللهُ [Ve] عَاطِسٌ [ʿāṭis] عَطْسَةٌ [ʿaṭset] sebe-biyle heyʾetinden münzaʿic olmakla gūyā ki جَعَلَكَ اللهُ عَلَى سَمْتٍ حَسَنٍ sebkinde olur. Ve bunda şīn-i muʿceme ile de lü-gattir, belki ekserdir. Mütercim der ki Ādem-i ṣafiyy ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selāmu'l-vefiyy hazretlerinin dimāglarına rūhun vüsūlünde ʿatse-rīz olmakla اَلْحَمْدُ لِلهِ diye hamd eyledi. Hamdine mücāzāt ve mukābele için melāʾike ʿalā-kavlin Hazret-i Mevlā "يَرْحَمُكَ اللهُ يَا آدَمُ" buyur-makla ile'l-ān sünnet olmuştur. Ve o ʿatse li-hikmetin sudūr edip o hīnde mesdūd ve münʿakid olan en ve oynak yerleri açılıp rūh lisāna bālig olmakla hamd-ı ilāhī kıl-mıştır. Ve يَرْحَمُكَ اللهُ ʿunvānıyla mukābele şāyeste-i rahmet idüğünü ve kendiler-den zelle sudūr edeceğini telmīh olduğu kütüb-i tefāsīrde mastūrdur. Ve

تَسْمِيتٌ [tesmīt] Tarīk-i müstakīme mülāzemet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَمَّتَ فُلَانٌ إِذَا لَزِمَ السَّمْتَ أَيِ الطَّرِيقَ الْمُسْتَقِيمَ

مُسَمَّتُ النَّعْلِ [musemmetu'n-naʿl] Ayakka-bının belinden aşağı ucuna varınca yere ıtlāk olunur, yola ibtidā o müteveccih ol-duğuna mebnīdir.

[س م ن ت]

سَمَنْتُ [Sement] (سَمَنْدٌ [semend] vezninde) Ṣaʿīd aʿmālinden bir karye adıdır.

[س م ر ت]

اَلسُّمْرُوتُ [es-sumrūt] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vez-ninde) Uzun şeyʾe denir.

[س ن ت]

اَلْإِسْنَاتُ [el-isnāt] (إِسْنَادٌ [isnād] veznin-de) Kıtlığa mübtelā olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْنَتَ الْقَوْمُ إِذَا أَجْدَبُوا

Şārih der ki bu, سَنَةٌ [senet] lafzından meʾhūzdur ki kıtlığa ıtlāk olunur, aslı vāv olmakla tā'ya kalb olunmuştur; أَسْنَتَ الْقَوْمُ ile أَسْنَى الْقَوْمُ kelāmını fark için ve أَسْنَى الْقَوْمُ demek, "Kavm bir yerde bir sene mukīm oldu" maʿnāsınadır. Ferrāʾdan menkūldür ki سَنَةٌ [senet] lafzının āhirinde olan hāʾ, sālisede vākiʿ olmakla asliyye zannıyla tā'ya kalb eylediler; ve minhu yukālu: أَصَابَتْهُمُ السَّنَتُ بِالتَّاءِ

Lākin müʾellif aslı hāʾī ve vāvī olduğuna da zāhib olmuştur, niteki māddelerinde sebt eylemiştir. Ve Miṣbāḥ'ın beyānı dahi o günedir ki سَنَةٌ [senet] kelimesi mahzūfetü'l-lām'dır. Bir lügate göre aslı سَنْهَةٌ [senhet]tir ki hāʾiyyedir. Cemʿi سَنَهَاتٌ [senehāt]tır, سَجْدَةٌ [secdet] سَجَدَاتٌ [secedāt] gibi. Ve lügat-ı uhrāya göre vāviyyedir, aslı سَنْوَةٌ [senvet]tir. Cemʿi سَنَوَاتٌ [senevāt] tır ve cemʿ-i müzekker-i sālim gibi سِنُونَ [sinūn] üzere cemʿlenir.

اَلسَّنِتُ [es-senit] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bir kimseye hayr ve menfaʿati olmayan kişiye denir. Cemʿi سَنِتُونَ [senitūn] gelir, yukālu:

رَجُلٌ سَنِتٌ أَيْ قَلِيلُ الْخَيْرِ Burada kıllet ᶜademden kināyedir.

اَلسَّنِتَةُ [es-senitet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلْمُسْنِتَةُ [el-musnitet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Nebāt inbāt eylemez olan hayr ve menfaᶜatsiz yere denir; yukālu: أَرْضٌ سَنِتَةٌ وَمُسْنِتَةٌ أَيْ لَمْ تُنْبِتْ عَامٌ سَنِتٌ وَمُسْنِتٌ: yukālu ve

اَلْمُسَانَتَةُ [el-musānetet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Yerde otluk araştırıp gezmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَانَتُوا الأَرضَ إِذَا تَتَبَّعُوا نَبَاتَهَا

اَلسَّنُّوتُ [es-sennūt] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) ve

اَلسِّنَّوْتُ [es-sinnevt] (سِنَّوْرٌ [sinnevr] vezninde) Kere yağına denir. Ve peynire denir, جُبْنٌ [cubn] maᶜnāsına. Ve bala denir. Ve bir nevᶜ hurmā ismidir. Ve tabhla kıvām verilmiş koyu şīraya denir, reçel şīrası gibi. Ve dere otuna denir, سِبِتٌّ [sibitt] gibi. Ve رَازِيَانِجٌ [rāziyānic] ismidir ki rezene taᶜbīr olunan tohumdur. Ve كَمُّونٌ [kemmūn] ismidir ki kimyon dedikleri tohumdur.

اَلتَّسْنِيتُ [et-tesnīt] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Taᶜām tabh olunan tencereye kimyon komak ve taᶜāmı kimyonlu kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَنَّتَ الْقِدْرَ إِذَا جَعَلَ السِّنَّوْتَ فِيهَا

اَلْمَسْنُوتُ [el-mesnūt] (مَسْكُوتٌ [meskūt] vezninde) Şol kişiye denir ki seninle hemdem ve musāhib iken aslsız ve sebebsiz yere sana darılıp infiᶜāl eder ola ki bedhūyluktan neş'et eder; yukālu: رَجُلٌ مَسْنُوتٌ وَهُوَ مَنْ يُصَاحِبُكَ فَيَغْضَبُ مِنْ غَيْرِ سَبَبٍ

FASLU'Ş-ŞĪNİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الشِّينِ الْمُعْجَمَةِ)

[ش أ ت]

اَلشَّئِيتُ [eş-şeʾīb] (hemze ile أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Çok tökeziyip sürçen ata denir ki kollarında metānet olmamaktan neş'et eder; yukālu: فَرَسٌ شَئِيتٌ أَيْ عَثُورٌ Ve şol ata denir ki kıç ayaklarını ön ayaklarından geriye basar ola ki meᶜāyibdendir; yukālu: فَرَسٌ شَئِيتٌ إِذَا كَانَ يَقْصُرُ حَافِرَا رِجْلَيْهِ عَنْ حَافِرَيْ يَدَيْهِ

[ش ب ت]

اَلشِّبِتُّ [eş-şibitt] (طِمِرٌّ [ṭimirr] vezninde) Dere otuna denir ki maᶜrūftur.

[ش ب ر ت]

شُبْرُتُ [Şubrut] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Endelüs'te bir kalᶜadır.

[ش ت ت]

اَلشَّتُّ [eş-şett] (şīn'in fethi ve tā'nın teşdīdiyle) ve

اَلشَّتَاتُ [eş-şetāt] ve

اَلشَّتِيتُ [eş-şetīt] (şīn'lerin fethiyle) Dağıtmak ve tārümār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَتَّ الشَّيْءَ شَتًّا وَشَتَاتًا وَشَتِيتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا فَرَّقَهُ Ve dağılmak maᶜnāsına lāzım olur; yukālu: شَتَّ الشَّمْلُ إِذَا تَفَرَّقَ

اَلْإِنْشِتَاتُ [el-inşitāt] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) ve

اَلتَّشَتُّتُ [et-teşettut] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) ve

اَلْإِسْتِشَاتَةُ [el-istişātet] Bunlar da dağılmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْشَتَّ الشَّيْءُ وَتَشَتَّتَ وَاسْتَشَتَّ إِذَا افْتَرَقَ

اَلتَّشْتِيتُ [et-teştīt] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ve

اَلْإِشْتَاتُ [el-iştāt] (إِفْعَالٌ [ifʿāl] vezninde) Dağıtmak maʿnāsınadır; yukālu: شَتَّتَ اللهُ جَمْعَهُمْ وَأَشَتَّهُ أَيْ فَرَّقَهُمْ

اَلشَّتِيتُ [eş-şetīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve sıfat olur, dağılmış nesneye denir. Ve seyrek seyrek olan dişe denir. Cemʿi شَتَّى [şettā] gelir ki faʿlā veznindedir; ve minhu yukālu: قَوْمٌ شَتَّى أَيْ فِرَقًا مِنْ غَيْرِ قَبِيلَةٍ Yaʿnī "Başka başka kabīleden olan fırkalardır."

اَلشَّتَاتُ [eş-şetāt] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve ism olur, dağınık ve perākende maʿnāsına; ve minhu yukālu: جَاءَ الْقَوْمُ شَتَاتَ شَتَاتَ أَيْ أَشْتَاتًا مُتَفَرِّقِينَ Burada شَتَاتَ kelimeleri hāliyyet üzere mansūblardır, sıfat ile müʾevvellerdir.

شَتَّانَ [şettāne] (şīn'in fethi ve tā'nın teşdīdi ve nūn'un fethiyle ve lügat-ı kalīlede kesri İmām Ferrāʾdan menkūldür) İsm-i fiʿl-i māzīdir, شَتَّتَ [şetute] fiʿlinden masrūftur ki bāb-ı hāmistendir, ayrılıp baʿīd oldu maʿnāsınadır. شَتَّانَ [şettāne] kelimesinin mefhūmunda teʾkīd olmakla pek baʿīd oldu demek olur; yukālu: شَتَّانَ بَيْنَهُمَا بِرَفْعِ الْبَيْنِ وَيُنْصَبُ وَيُقَالُ شَتَّانَ مَا هُمَا وَشَتَّانَ مَا بَيْنَهُمَا وَشَتَّانَ مَا عَمْرٌو وَأَخُوهُ أَيْ بَعُدَ مَا بَيْنَهُمَا Vech-i mezkūr üzere شَتَّانَ [şettāne] kelimesi feth üzere mebnīdir, zīrā شَتَّتَ [şetute] fiʿlinden masrūf olmakla māzī makāmına kāʾimdir. Ve baʿzılar masdariyyetine zāhib olmakla nūn'u meksūr eylediler. Ve سَرْعَانَ [serʿāne] ve وَشْكَانَ [veşkāne] kelimelerinde dahi fetha bu resmedir, وَشْكَ [veşuke] ve سَرُعَ [seruʿa] kelimelerinden masrūflardır. Ve İbnu's-Sikkīt dedi ki Aşmaʿī ما ile شَتَّانَ مَا بَيْنَهُمَا kavlini inkār eylemiştir. شَتَّانَ بَيْنَهُمَا ve شَتَّانَ عَمْرٌو وَأَخُوهُ denmek gerektir, lākin İbn Berrī redd eylemiştir. Tafsīli ve ekāvīl-i sāʾire kütüb-i nahviyyede meşrūhtur.

شُتَّى [Şuttā] (رُبَّى [rubbā] veznin-de) Esmādandır. Maḥmūd b. Şuttā muhaddisīndendir.

[ش خ ت]

اَلشَّخْتُ [eş-şaḫt] (şīn'in fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Zātī ve hılkī olarak bünye ve terkībi ince ve arık olan çelimsiz insāna ve hayvāna denir, sonradan mehzūl olana ıtlāk olunmaz. Ḫā'nın fethiyle de lügattir ki harf-i halk olduğuna mebnīdir. Cemʿi شِخَاتٌ [şiḫāt] gelir şīn'in kesriyle.

اَلشُّخُوتَةُ [eş-şuḫūtet] (şīn'in zammıyla) Bir kimse hılkī çelimsiz ince ve arık olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَخُتَ الرَّجُلُ شُخُوتَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ شَخْتًا

اَلشَّخِيتُ [eş-şeḫīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi شَخْتٌ [şaḫt] maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ شَخْتٌ وَشَخِيتٌ أَيْ دَقِيقٌ ضَامِرٌ لاَ هُزَالاً Ve

شَخِيتٌ [şeḫīt] ve

شِخِّيتٌ [şiḫḫīt] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) ve

شِخْتِيتٌ [şiḫtīt] (حِلْتِيتٌ [ḥiltīt] veznin-de) Havāya ağan toza ve talaza denir ki havāya doğru direklenip çıkmış ola.

اَلتَّشْخِيتُ [et-teşḫīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bir nesneyi yetiştirmek maʿnāsınadır; yukālu: شَخَّتَهُ إِلَيْهِ إِذَا أَبْلَغَهُ

[ش ر ت]

اَلشَّرَنْتَى [eş-şerentā] (سَبَنْتَى [sebentā] vez-ninde) Bir kuş adıdır.

[ش م ت]

اَلشَّمَاتُ [eş-şemāt] ve

اَلشَّمَاتَةُ [eş-şemātet] (şīn'lerin fethiyle) Düşmanın keder ve musībetiyle hurrem ve mesrūr olmak maʿnāsınadır; yukālu:

شَمِتَ الرَّجُلُ شَمَاتًا وَشَمَاتَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَرِحَ بِبَلِيَّةِ الْعَدُوِّ Usūl-i sā'irede شَمَاتَةٌ [şemātet] ism olarak mersūmdur.

اَلْإِشْمَاتُ [el-işmāt] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi düşmanın gam ve musîbeti sebebiyle mesrūr kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْمَتَهُ اللهُ بِهِ أَيْ جَعَلَهُ فَرِحًا بِبَلِيَّةِ عَدُوِّهِ

اَلشَّمَاتَى [eş-şemātā] (صَحَارَى [ṣaḥārā] vezninde) ve

اَلشِّمَاتُ [eş-şimāt] (şīn'in kesriyle) Nevmīd ve tehī-dest kimselere denir, gerek ganîmetten ve gerek āmāl-i sā'ireden olsun; yukālu: رَجَعُوا شَمَاتَى وَشِمَاتًا أَيْ خَائِبِينَ Ve bunların müfredleri mesmūʿ değildir.

اَلشَّوَامِتُ [eş-şevāmit] (şīn'in fethiyle) Dābbenin ayaklarına denir, قَوَائِمُ [ḳavā'im] maʿnāsına. Şārihin beyānına göre müfredi شَامِتَةٌ [şāmitet]tir.

اَلتَّشْمِيتُ [et-teşmīt] تَسْمِيتٌ [tesmīt] veznin-de ve mürādifidir ki aksıran adama يَرْحَمُكَ اللهُ diye duʿā eylemektir; yukālu: شَمَّتَ الْعَاطِسَ إِذَا دَعَا لَهُ فَقَالَ يَرْحَمُكَ اللهُ Bu maʿnāda muʿceme ile ekserdir, niteki "س،م،ت" māddesinde beyān olundu. Şārihin beyānına göre bināsı izāle içindir, أَبْعَدَكَ اللهُ عَنِ الشَّمَاتَةِ sebkindedir yāhūd قَوَائِمُ [ḳavā'im] māddesinden meʾhūzdur ki sebāt ʿalā-tā'atillāh ile duʿāya sā'ir ve rāciʿdir yāhūd cemʿ maʿnāsından meʾhūzdur. Ve

تَشْمِيتٌ [teşmīt] Cemʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَمَّتَ بَيْنَهُمَا أَيْ جَمَعَهُ yāhūd تَخْيِيبٌ [taḫyīb] maʿnāsındandır ki kezālik bābı izāle içindir ve hā'ib ve nevmīd kılmak maʿnāsınadır; yukālu: شَمَّتَ إِذَا خَيَّبَهُ

اَلْإِشْتِمَاتُ [el-iştimāt] (إِفْتِعَالٌ [ifti'āl] vezninde) Henüz semirmeğe başlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِشْتَمَتَ بَعِيرُهُ إِذَا بَدَى سِمَنُهُ

اَلتَّشَمُّتُ [et-teşemmut] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Ganîmetten tehī-dest ʿavdet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَشَمَّتُوا إِذَا رَجَعُوا خَائِبِينَ مِنَ الْغَنِيمَةِ

اَلْمُشَمَّتُ [el-muşemmet] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Dā'imā elsine-i enāmda zikr-bi'l-hayr ile yād ve mazhār-ı duʿā vü senā' ve tahiyyet-i ʿibād olan pādişāha ve emīr ve vālī makūlesine ıtlāk olunur; bināsı selb içindir; yukālu: مَلِكٌ مُشَمَّتٌ أَيْ مُحَيًّا مَنْ حَيَّاهُ إِذَا دَعَا لَهُ بِالتَّحِيَّةِ

[ش ن ك ت]

شِنْكَاتُ [Şinkāt] (şīn'in kesriyle) Bir belde ismi olmak gerektir; muhaddisînden Aḥmed b. ʿAbdulḫāliḳ b. eş-Şinkātī ve Kāmil b. ʿAbdulcelîl eş-Şinkātī oradandır. *Burhān-ı Ḳāṭıʿ*'da bu nūn'la شِنْكَانُ [şinkān] olarak mersūmdur.

[ش ي ت]

اَلشَّيْتَانُ [eş-şeytān] (شَيْطَانٌ [şeyṭān] vezninde) Çekirgeden ve sā'ir o makūle cānverden cemāʿat-i kalîleye denir.

FASLU'Ṣ-ṢĀDİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الصَّادِ الْمُهْمَلَةِ)

[ص ت ت]

اَلصَّتُّ [eṣ-ṣatt] (ṣād'ın fethi ve tā'nın teşdīdiyle) Bir kimseyi ᶜunf ve kahr ile öte kakmak ᶜalā-kavlin el ile vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَتَّهُ صَتًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَفَعَهُ بِقَهْرٍ أَوْ ضَرَبَهُ بِيَدِهِ Ve pek haykırmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَتَّ الرَّجُلُ إِذَا صَرَّ Ve

صَتٌّ [ṣatt] Gürūh ve cemāᶜat maᶜnāsınadır; tekūlu: رَأَيْتُ صَتًّا مِنَ النَّاسِ أَيْ جَمَاعَةً Ve bir kimseyi bir dāhiyeye uğratmak yāhūd āzürde ve mükedder olacak bir kelāmla yāhūd ifk ve iftirā ile rencīde eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: صَتَّهُ بِدَاهِيَةٍ أَوْ بِكَلَامٍ إِذَا رَمَاهُ بِهِ

اَلصَّتِيتُ [eṣ-ṣatīt] (ṣād'ın fethiyle) Sese denir, صَوْتٌ [ṣavt] maᶜnāsına. Ve çağıltıya ve gırīv ve feryāda denir, جَلَبَةٌ [celebet] maᶜnāsına. Ve gürūh ve cemāᶜate denir, صَتٌّ [ṣatt] gibi. Cevherī'nin bu maḳāmda ve fi'l-hadīsi "قَامُوا صَتِيتَيْنِ" أَيْ جَمَاعَتَيْنِ ᶜibāretiyle zikri hatādır, savāb olan وَفِي أَثَرِ ابْنِ عَبَّاسٍ ᶜunvānıyla olmaktır.

Şārih der ki müᵓellif gerçi أَثَرٌ [eṯer] ile حَدِيثٌ [ḥadīṯ] beynini fark eylemiştir lākin İmām Nevevī ve sāᵓir baᶜzı ashāb-ı usūl terādüfüne zāhib olmuşlardır, niteki sāhib-i *Nihāye* dahi وَفِي حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ ᶜunvānında sebt eylemiştir. Ve hadīs-i merkūmun tamāmı "إِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَمَّا أُمِرُوا أَنْ يَقْتُلَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا قَامُوا صَتِيتَيْنِ" أَيْ جَمَاعَتَيْنِ Ve صَتَّيْنِ ᶜibāretiyle mervīdir, niteki zikr olundu.

اَلْمُصَاتَّةُ [el-muṣāttet] (مُضَادَّةٌ [muḍāddet] vezninde) ve **اَلصِّتَاتُ** [eṣ-ṣitāt] (ṣād'ın kesriyle) Muhāsame ve münāzaᶜa eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صَاتَّهُ مُصَاتَّةً وَصِتَاتًا إِذَا نَازَعَهُ

اَلْمِصْتِيتُ [el-miṣtīt] (مِسْكِينٌ [miskīn] vezninde) Umūr ve mesālihte işlek ve cüst ve çīre adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِصْتِيتٌ أَيْ مَاضٍ

اَلصِّتُّ [eṣ-ṣitt] (ṣād'ın kesriyle) Zıdd maᶜnāsınadır ki bir nesnenin muhālifidir, kıyām ve kuᶜūd gibi. Ve fırka ve cemāᶜate denir.

اَلصُّتَّةُ [eṣ-ṣuttet] (ṣād'ın zammıyla) Bu dahi zıdd ve muhālif maᶜnāsınadır.

اَلصُّتِيَّةُ [eṣ-ṣutiyyet] (ṣād'ın zammı ve yā-yı müşedde ile) Yorgana denir, ᶜalā-kavlin bir nevᶜ sevb-i Yemenī ismidir.

اَلصِّنْتِيتُ [eṣ-ṣintīt] (صِنْدِيدٌ [ṣındīd] vezninde) Cemᶜ olmuş ᶜasker alayına denir, كَتِيبَةٌ [ketībet] maᶜnāsına. Ve bir kavmin kadr ve şān ve menzilet sāhibi olan seyyid ve mihterine denir ki صِنْدِيدٌ [ṣındīd] lafzında lügattir.

اَلتَّصَاتُّ [et-teṣātt] (fi'l-asl تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Birbiriyle harb ve kıtāl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَصَاتَّ الْقَوْمُ إِذَا تَحَارَبُوا

اَلصُّنْتُوتُ [eṣ-ṣuntūt] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Yalnız ve yektā olan adama denir ki kavm ve kabīle ve akribāsı olmaya.

اَلصَّتَتُ [eṣ-ṣatat] (fethateynle) صَدَدٌ [ṣaded] lafzında lügattir ki hizā ve mukābil ve berāber maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ بِصَتَتِهِ أَيْ بِصَدَدِهِ

[ص ح ت]

اَلتَّصَحُّتُ [et-teṣaḥḥut] (ḥā-yı mühmele ile تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Utanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَصَحَّتَ مِنْهُ إِذَا اسْتَحْيَا

[ص خ ت]

اَلْإِصْخِيَاتُ [el-iṣḫīyāt] (ḫā-yı muᶜceme ile إِطْمِينَانٌ [iṭmīnān] vezninde) Yaranın şişi inip sākin olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِصْخَاتَّ الْجُرْحُ إِذَا سَكَنَ وَرَمُهُ Ve hasta sağalmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِصْخَاتَّ الْمَرِيضُ إِذَا بَرَأَ

[ص ع ت]

اَلصَّعْتُ [eṣ-ṣaᶜt] (ṣād'ın fethi ve ᶜayn'ın sükūnuyla) Orta boylu adama denir, مَرْبُوعُ الْقَامَةِ maᶜnāsına.

صَعْتُ الرُّبَةِ [ṣaᶜtu'r-rubet] (rā'nın zammı ve bā'nın tahfīfiyle) Göğüsün içerisi ki murād vasatıdır. Yāhūd iki yanlarıyla karnının kavuşacak yeri latīf ve mütenāsib olan kimseye denir, لَطِيفُ الْجُفْرَةِ maᶜnāsına. Hāsıl-ı maᶜnā göğüsünün aynası mertabānī-i kamer gibi hoş-nümā yāhūd her yanı uygun, endāmı latīf ve dilārādır demektir; yukālu: هُوَ صَعْتُ الرُّبَةِ أَيْ وَرْبٌ لَطِيفُ الْجُفْرَةِ Burada رُبَةٌ kelimesinin aslı رُبَةٌ idi ki مَا بَيْنَ الضِّلْعَيْنِ maᶜnāsınadır; جُفْرَةٌ kelimesine müşākeleten rāᵓ mazmūm oldu, baᶜdehu جُفْرَةٌ maᶜnāsında istiᶜmāl olundu. Ve terkīb-i mezkūrda vākiᶜ صَعْتٌ [ṣaᶜt] kelimesi maᶜnā-yı mezkūrdan meᵓhūzdur ki letāfet ve iᶜtidāli müstelzimdir.

[ص ف ت]

اَلصِّفْتِيتُ [eṣ-ṣiftīt] (fā'yla حِلْتِيتٌ [ḥiltīt] vezninde) ve

اَلصِّفْتَاتُ [eṣ-ṣiftāt] (ṣād'ın kesri ve fā'nın sükūnuyla) ve

اَلصِّفِتُّ [eṣ-ṣifitt] (فِلِزٌّ [filizz] vezninde) ve

اَلصِّفِتَّانُ [eṣ-ṣifittān] (طِرِمَّاحٌ [ṭirimmāḥ] vezninde) ve

اَلصِّفِّتَانِ [eṣ-ṣiffitān] (fā'nın teşdīdiyle صِلِّيَانُ [ṣilliyān] vezninde) Dızman ve cesīm ve şedīd olan kişiye denir, ᶜalā-kavlin etine dolu, sıkı ve tıknaz yāhūd vücūdu kavī olup lākin endāmı yakışıksız künde-beden kimseye denir, ve ᶜalā-reᵓyin فِلِزٌّ [filizz] vezninde kuvvet ve şecāᶜati sebebiyle herkese gālib olan adama denir.

اَلصَّفْتَةُ [eṣ-ṣaftet] (سَكْتَةٌ [sektet] vezninde) Galebe ve fīrūzī maᶜnāsınadır.

اَلتَّصَفُّتُ [et-teṣaffut] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Kuvvet ve celādet izhārıyla bahādırlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَصَفَّتَ الرَّجُلُ إِذَا تَقَوَّى وَتَجَلَّدَ

اَلتَّصَفْتُتُ [et-teṣaftut] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) تَصَفُّتٌ [teṣaffut] maᶜnāsınadır; yukālu: تَصَفَّتَتِ الرَّجُلُ بِمَعْنَى تَصَفَّتَ

[ص ل ت]

اَلصَّلْتُ [eṣ-ṣalt] (ṣād'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Vücūd-ı insānīde şol alına denir ki gurre gibi açık ve rūşen ve tābdār ola; yukālu: جَبِينٌ صَلْتٌ أَيْ وَاضِحٌ بَرَّاقٌ ᶜAlā-kavlin düz ve bāriz ve küşāde olanına denir ki yumru mukābilidir, sıfāt-ı medāyihtendir. Ve

صَلْتٌ [ṣalt] Mücellā ve musaykal ve ābdār olan işlek zağlı kılıca denir. Ve varsak ve yatağan makūlesi büyük bıçağa denir; bunda ṣād'ın zammıyla da lügattir; yukālu: ضَرَبَهُ بِالصَّلْتِ أَيِ السِّكِّينِ الْكَبِيرَةِ Ve umūr ve mesālihte ikdāmlı çīre ve kārgüzār adama ıtlāk olunur. Ve

صَلْتٌ [Ṣalt] Bir recūl adıdır. Ve masdar olur, at oynatmak maᶜnāsına; yukālu: صَلَتَ الْفَرَسَ صَلْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَكَضَهُ

اَلصُّلُوتَةُ [eṣ-ṣulūtet] (ṣād'ın zammıyla) Bir kimse açık ve rūşen cebheli olmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَلُتَ الرَّجُلُ صُلُوتَةً مِنَ

الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ صَلْتَ الْجَبِينِ

اَلْمُنْصَلِتُ [el-munṣalit] (ism-i fāʿil bünyesiyle) ve

اَلْإِصْلِيتُ [el-işlīt] (إِزْمِيلٌ [izmīl] vezninde) Bunlar da zağlı, işlek ve āb-dār kılıca denir. Ve مُنْصَلِتٌ [munṣalit] umūr ve mesālihte kılıç gibi işlek, çīre ve nāfiz adama denir. Burada إِصْلِيتٌ [işlīt] ifʿīl vezninde sıfattır.

اَلْأَصْلَتِيُّ [el-eṣletiyy] (أَلْمَعِيٌّ [elmaʿiyy] vezninde) ve

اَلْإِصْلاَتُ [el-işlāt] (hemzenin kesriyle إِسْكَافٌ [iskāf] vezninde) Ki sıfattır. Ve

اَلْمِصْلاَتُ [el-miṣlāt] (مَحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) ve

اَلْمِصْلَتُ [el-miṣlet] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bunlar da umūr ve mesālihte işlek ve nāfiz ve kār-güzār adama denir.

اَلصِّلْتُ [eṣ-ṣilt] (ṣād'ın kesriyle) Uğruya denir, لِصٌّ [liṣṣ] maʿnāsına.

اَلصَّلَتَانُ [eṣ-ṣaletān] (fetehātla) Neşātlı ve istekli ve yürekli hadīdü'l-fuʾād ata denir. Ve bu فَعَلاَنُ [faʿalān] vezninde sıfattır. Ve

صَلَتَانُ [Ṣalatān] Üç nefer şāʿir adıdır. Biri ʿAbdīdir ki ʿAbdulḳays kabīlesinden ve biri Ḍabbe kabīlesinden ve biri Fehm b. Mālik kabīlesindendir.

اَلْإِنْصِلاَتُ [el-inṣilāt] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Yürümekte yā seğirtmekte sāʾire sebk ve takaddüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْصَلَتَ فِي سَيْرِهِ أَوْ عَدْوِهِ إِذَا مَضَى وَسَبَقَ الْغَيْرَ

[ص م ت]

اَلصَّمْتُ [eṣ-ṣamt] (ṣād'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) ve

اَلصُّمُوتُ [eṣ-ṣumūt] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلصُّمَاتُ [eṣ-ṣumāt] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Hāmūş olmak, سُكُوتٌ [sukūt] maʿnāsınadır; yukālu: صَمَتَ الْمُتَكَلِّمُ صَمْتًا وَصُمُوتًا وَصُمَاتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَكَتَ Ve ʿArablar لاَ صَمْتَ يَوْمًا derler nasbla ve لاَ صَمْتَ يَوْمٌ derler refʿla ve لاَ صَمْتَ يَوْمٍ derler cer ile, لاَ يُصْمَتُ يَوْمٌ تَامٌّ إِلَى اللَّيْلِ maʿnāsına. Yaʿnī "Tamāmen bir gün geceye kadar sükūt yoktur."

Şārih der ki nasb hāline göre لاَ يُصْمَتُ يَوْمًا إِلَى اللَّيْلِ sebkindedir ve cer hālinde işkāl yoktur ve refʿ hālinde لاَ يُصْمَتُ يَوْمٌ demek olur ki zikrü'l-mahall irāde-i hāl olur; ve minhu hadīsu ʿAlī raḍiyallāhu ʿanhu enneh ʿaleyhi's-selām kāle: "لاَ رَضَاعَ بَعْدَ فِصَالٍ وَلاَ يُتْمَ بَعْدَ حُلُمٍ وَلاَ صَمْتَ يَوْمًا إِلَى اللَّيْلِ"

اَلْإِصْمَاتُ [el-işmāt] (hemzenin kesriyle) Bu dahi sükūt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْمَتَ الرَّجُلُ إِذَا سَكَتَ Ve sükūt ettirmek maʿnāsına müteʿaddī olur; yukālu: أَصْمَتَهُ أَيْ أَسْكَتَهُ Ve bir nesnenin içini mücevvef eylemeyip مُصْمَتٌ [muṣmet] kılmak maʿnāsınadır ki Türkīde som kılmak taʿbīr olunur gerek evvel-i emrden eylesin top yuvarlağı gibi ve gerek sonradan sımsıkı doldurup som eylesin; tekūlu: أَصْمَتُّهُ أَنَا أَيْ جَعَلْتُهُ مُصْمَتًا Ve tarla iki sene mütevāliyen zirāʿat olunmamakla pekişip por gibi katı ve galīz olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَصْمَتَتِ الْأَرْضُ إِذَا أَحَالَتْ آخِرَ حَوْلَيْنِ

اَلتَّصْمِيتُ [et-taṣmīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi sükūt eylemek ve sükūt ettirmek maʿnālarına lāzım ve müteʿaddī olur; yukālu: صَمَّتَ الرَّجُلُ إِذَا سَكَتَ ve yukālu: صَمَّتَهُ أَيْ أَسْكَتَهُ

اَلصُّمَاتُ [eṣ-ṣumāt] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

صُمَاتٌ [ṣumāt] Bāʿis-i صَمْتٌ [ṣamt] ve

سُكُوتٌ [sukūt] olan şeyʾe denir; yukālu: رَمَاهُ بِصُمَاتِهِ أَيْ بِمَا صَمَتَ مِنْهُ Ve tīz tīz susamak, sürʿat-i ʿataş maʿnāsınadır; yukālu: يَأْخُذُهُ الصُّمَاتُ أَيْ سُرْعَةُ الْعَطَشِ

اَلصَّامِتُ [eṣ-ṣāmit] İsm-i fāʿildir, سَاكِتٌ [sākit] maʿnāsınadır. Ve pek koyu süte ve yoğurda ıtlāk olunur. Ve yirmi mihār deveye ıtlāk olunur. Ve māl cinsinden altına ve gümüşe ıtlāk olunur ki sedāsızca olan māl olacaktır, niteki hayvāndan māla نَاطِقٌ [nāṭiḳ] ıtlāk olunur; murād bī-rūh ve zī-rūh olan māllardır; yukālu: مَالَهُ صَامِتٌ وَلاَ نَاطِقٌ أَيْ حَيَوَانٌ وَلاَ غَيْرُهُ مِنَ الْمَالِ

اَلصَّمُوتُ [eṣ-ṣamūt] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznin-de) Ağır zırha denir, دِرْعٌ ثَقِيلٌ maʿnāsına ki lābis oldukları hīnde kağıştısı olmaz. Ve darībeye gömülüp giden işlek kılıca ıtlāk olunur, سَيْفٌ رَسُوبٌ maʿnāsına. Ve şol mumlu bal gömecine ıtlāk olunur ki mecmuʿ delikleri bal ile dolu olup aslā boş deliği olmaya. Ve

صَمُوتٌ [Ṣamūt] Ashābdan ʿAbbās b. Mirdās'ın ʿalā-kavlin Ḫufāf b. Nudbe'nin feresi ismidir. Ve ʿArablar kılıç ve bıçak kemikten dönmeyip kemikten öte işledikte ضَرْبَةٌ صَمُوتٌ derler vasfiyyetle ki savtı zuhūr eylememekle صَمُوتٌ [ṣamūt] olur. Ve ʿArablar kızın baldırı ve topuğu etli ve dolu olduğundan halhāl gereği gibi yerleşip pekişmek sebebiyle yürüdükte çağıştısı olmasa, جَارِيَةٌ صَمُوتُ الْخَلْخَالَيْنِ derler; yukālu: جَارِيَةٌ صَمُوتُ الْخَلْخَالَيْنِ أَيْ غَلِيظَةُ السَّاقَيْنِ لاَ يُسْمَعُ لَهُمَا حِسٌّ

إِصْمِتُ [işmit] (إِرْبِلُ [irbil] vezninde) Bir kelimedir ki ʿArablar ıssız tenhā beyābāna vasf ederler; yekūlūne: تَرَكْتُهُ بِبَلْدَةٍ إِصْمِتَ وَبِصَحْرَاءِ إِصْمِتَ وَبِوَحْشٍ إِصْمِتَ ve yekūlūne: تَرَكْتُهُ بِبَلْدَةٍ إِصْمِتَةَ بِالْهَاءِ بِقَطْعِ الْهَمْزَةِ وَوَصْلِهَا مَكْسُورَةً غَيْرَ مُنْصَرِفٍ فِي الْكُلِّ أَيْ تَرَكْتُهُ بِالْفَلاَةِ أَوْ بِحَيْثُ لاَ يُدْرَى أَيْنَ هُوَ Yaʿnī "Onu tenhā beyābānda yāhūd kanda olduğu bilinmez yerde terk edip geldik."

Şārihin beyānına göre ʿadem-i insirāfı ʿalemiyyet ve vezn-i fiʿl yāhūd teʾnīs sebeblerine mebnīdir. Ve o makūle mahal mūhiş olmakla herkes refīkine إِصْمِتْ إِصْمِتْ diye savt ve tekellümden menʿ eylemesi bāʿis-i ıtlāktır. Ve kaldı ki hemzenin katʿı ifʿālden meʾhūz olduğuna mebnīdir, lākin صَمْتٌ [ṣamt] māddesi bāb-ı evvelden mutasarrıf olmakla emr-i hāzır hemzenin zammıyla olmak muttaridedir. Meğer ki tahfīfle yāhūd maktūʿu'l-hemzeye ıttırāda mebnī ola; ve tā-i teʾnīs mevsūfunun zāhirine nazaran ism mecrāsına cārī olduğuna mebnīdir.

اَلْمُصْمَتُ [el-muṣmet] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) İçi boş ve mücevvef olmayan şeyʾe denir, kürre ve top güllesi gibi ki som taʿbir olunur; yukālu: شَيْءٌ مُصْمَتٌ أَيْ لاَ جَوْفَ لَهُ Ve şol kapıya ve kilīdlenmiş kilīde denir ki ne tarīkle bend olduğu mübhem ve nā-maʿlūm ola; yukālu: بَابٌ وَقُفْلٌ مُصْمَتٌ أَيْ مُبْهَمٌ يَعْنِي قَدْ أُبْهِمَ إِغْلاَقُهُ Ve ʿArablar أَلَفٌ مُصْمَتٌ derler, مُتَمَّمٌ [mutemmem] maʿnāsına, niteki أَلَفٌ كَامِلٌ dedikleri gibi. Ve bunda tefʿīl bābından olarak أَلَفٌ مُصَمَّتٌ dahi derler. Ve yek-renk olan şeyʾe dahi مُصْمَتٌ [muṣmet] ıtlāk ederler; yukālu: ثَوْبٌ مُصْمَتٌ إِذَا كَانَ لاَ يُخَالِطُ لَوْنَهُ لَوْنٌ

اَلْحُرُوفُ الْمُصْمَتَةُ [el-ḥurūfu'l-muṣmetet] "مُرْ بِنَفْلٍ" kelimesinde vākiʿ altı harften mā-ʿadā harflere ıtlāk olunur. Burada nüshalarda مَا عَدَا lafzı sākıttır ki tugyān-ı kalem-i nüssāhtır. "مُرْ بِنَفْلٍ" وَالْحُرُوفُ الْمُصْمَتَةُ ʿibāretiyle mersūmdur, savāb olan مَا عَدَا

"مُرْ بِنَفْلٍ" olmaktır ki mīm ve rāʾ ve bāʾ ve nūn ve fāʾ ve lām'dan mā-ʿadā harftir demektir. Pes bunlardan mā-ʿadāya حُرُوفٌ مُصْمَتَةٌ [ḥurūf muṣmetet] ıtlāk olunur. Ve işbu altı harfe حُرُوفٌ ذَلَاقَةٌ [ḥurūf ẕelāḳat] ıtlāk olunur, niteki *Şāfiyeşerhi*Çārperdī tafsīl üzere taʿrīf ve temyīz ve vech-i tesmiyelerini beyān eylemiştir.

اَلصُّمْتَةُ [eṣ-ṣumtet] (ṣād'ın zammı ve kesriyle lügattir) Şol şeyʾe denir ki onunla sıbyān kısmı avutulup iskāt oluna, taʿām ve sāʾir oyuncak gibi.

اَلْمُصْمِتُ [el-Muṣmit] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Şeybān en-Nehdī nām kimsenin kılıcı adıdır.

اَلصِّمِّيتُ [eṣ-ṣimmīt] Mīm'in şeddesiyle سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde ve mürādifidir ki kesīrü's-sükūt olan kimseye denir.

اَلصَّمَاتُ [eṣ-ṣamāt] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şeyʾ maʿnāsına istiʿmāl olunur. Fi'l-asl bāʿis-i sükūt olacak nesne maʿnāsına olup baʿdehu mutlakan nesnede istiʿmāl olundu; tekūlu: مَا ذُقْتُ صَمَاتًا أَيْ شَيْئًا

[ص م ع ت]

اَلصَّمْعَيُوتُ [eṣ-ṣamʿayūt] (ʿayn-ı mühmeleden sonra yā-yı tahtiyye ile عَنْكَبُوتٌ [ʿankebūt] vezninde) Başı sert olan ata denir ki bir vechile zabtı kābil olmaya. Bunun vezni faʿleyūttur. Zāhiren "ص،م،ع" māddesindendir ki kendi hevāsına tābiʿ olan hod-ser ve hod-reʾy olmak maʿnāsınadır.

[ص ن ت]

اَلصَّنُّوتُ [eṣ-ṣannūt] (nūn'un şeddesiyle سَفُّودٌ [seffūd] vezninde) Küçük sepete denir ki içine hurmā makūlesi korlar, ʿalā-kavlin kārūrenin gılāfına ve kapağına denir. Cemʿi صَنَاتِيتُ [ṣanātīt] gelir.

اَلْإِصْنَاتُ [el-iṣnāt] (hemzenin kesriyle) Metīn ve muhkem kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْنَتَ الشَّيْءَ إِذَا أَتْرَصَهُ وَأَحْكَمَهُ

اَلصِّنْتِيتُ [eṣ-ṣintīt] (صِنْدِيدٌ [ṣindīd] vezninde) Zī-şān ve metīn ve müteʿayyin olan mihter-i kavme denir. Müʾellif bunu "ص،ت،ت" māddesinde dahi zikr eylemiştir, nūn'un ziyādesinde ihtilāf olduğuna mebnī. Ve

صِنْتِيتٌ [ṣintīt] Alaya denir, كَتِيبَةٌ [ketībet] maʿnāsına.

اَلصُّنْبُوتُ [eṣ-ṣunbūt] (ṣād'ın zammıyla) فَرْدٌ [ferd] ve حَرِيدٌ [ḥarīd] olan kişiye denir. Bu dahi "ص،ت،ت" māddesinde beyān olundu.

[ص و ت]

اَلصَّوْتُ [eṣ-ṣavt] (ṣād'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Seslenmek maʿnāsınadır; yukālu: صَاتَ الرَّجُلُ يَصُوتُ وَصَاتَ يَصَاتُ كَخَافَ يَخَافُ صَوْتًا إِذَا نَادَى Ve

صَوْتٌ [ṣavt] İsm olur ki sese denir, bāng ve āvāz maʿnāsına. Ve zikr-i cemīl ve nām-ı nīgū maʿnāsına istiʿmāl olunur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِصَاتَةُ [el-iṣātet] (إِصَابَةٌ [iṣābet] vezninde) ve

اَلتَّصْوِيتُ [et-taṣvīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bunlar da seslenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَصَاتَ الرَّجُلُ وَصَوَّتَ بِمَعْنَى صَاتَ

اَلصَّيِّتُ [eṣ-ṣayyit] (yā'nın şeddesiyle سَيِّدٌ [seyyid] vezninde) Pek sesli bülend-āvāz şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ صَيِّتٌ أَيْ شَدِيدُ الصَّوْتِ

اَلصَّاتُ [eṣ-ṣāt] (مَالٌ [māl] vezninde) صَيِّتٌ [ṣayyit] maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ صَاتٌ وَحِمَارٌ صَاتٌ أَيْ صَيِّتٌ Şārihin beyānına göre

bunun aslı صَائِتٌ [ṣāʾit] olup ʿayn'ı sākıt olmuştur yāhūd aslı صَوْتٌ [ṣavt] olup vāv'ı elif'e kalb olunmuştur, ذُو صَوْتٍ [ẕū ṣavt] demektir, ذُو مَالٍ gibi ki رَجُلٌ نَالٌ ve ذُو نَوَالٍ takdīrindedir. Ve صَيِّتٌ kelimesinin aslı صَيْوِتٌ idi, vāv, yā'ya kalb ve idgām olunmuştur. Ve

صَاتٌ [ṣāt] صَوْتٌ [ṣavt] gibi zikr-i cemīl maʿnāsına istiʿmāl olunur.

اَلصِّيتُ [eṣ-ṣīt] (ṣād'ın kesriyle) Bu dahi صَوْتٌ [ṣavt] ve صَاتٌ [ṣāt] kelimeleri gibi beyne'n-nās zikr-i cemīl ve nīk-nām maʿnāsına istiʿmāl olunur. Bunun aslı صِوْتٌ idi ki ṣād'ın kesriyle vāv yā'ya kalb olunmuştur صَوْتٌ مَسْمُوعٌ ile ذِكْرٌ جَمِيلٌ maʿnāsını fark için gūyā ki fiʿl vezninde binā-yı mahsūsa vazʿ olunmuştur. Ve صِيتَةٌ [ṣītet] dahi bu maʿnāyadır hā'yla; yukālu: لَهُ صَوْتٌ فِي النَّاسِ وَصَاتٌ وَصِيتٌ وَصِيتَةٌ أَيْ ذِكْرٌ حَسَنٌ Ve

صِيتٌ [ṣīt] Demirci çekicine denir, مِطْرَقَةٌ [miṭraḳat] maʿnāsına. Ve kuyumcuya denir, صَائِغٌ [ṣāʾiġ] maʿnāsına. Ve kılıç ve bıçak makūlesine cilā verip zağlayan kimseye denir.

اَلْمِصْوَاتُ [el-miṣvāt] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Pek haykırıcı, musavvit maʿnāsınadır. Ve ehad ve ferd maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: مَا بِالدَّارِ مِصْوَاتٌ أَيْ أَحَدٌ

اَلْإِنْصِيَاتُ [el-inṣiyāt] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Nidā eden kimseye icābet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دُعِيَ فُلَانٌ فَانْصَاتَ أَيْ أَجَابَ وَأَقْبَلَ Ve gizlenerek ve siperlenerek gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْصَاتَ الرَّجُلُ إِذَا ذَهَبَ فِي تَوَارٍ Ve beli bükülmüş kimsenin kāmeti doğrulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْصَاتَ الْمُنْحَنِي إِذَا اسْتَوَى قَامَتُهُ

Mütercim der ki kütüb-i emsālde "أَعْمَرُ مِنْ نَصْرٍ meselinin menşeʾi olan Naṣr yüz doksan sene muʿammer olup bi'l-cümle erkān ve kuvāları halel-yāb ve müyları sefīd ve dişleri rīzān olduktan sonra teceddüd bulup yeniden tāze civānlık derecesine ʿavdetle bi'l-cümle dişleri bitip ve müyları siyāh ve kuvvet-i vücūd ve tāb u tarāvetle yeni baştan şābb-ı yāfiʿ olmakla yine müddet-i medīde ber-vech-i kāmrānī hırāmende-i gülşen-sarāy-ı zindegānī olmuştur. Merkūmun bu hālini şuʿarādan biri işbu manzūme ile işʿār eylemiştir:

وَنَصْرُ بْنُ دُهْمَانَ الْهُنَيْدَةَ عَاشَـــهَا
وَتِسْعِينَ حَوْلاً ثُمَّ قُوِّمَ فَانْصَـــــاتَا
وَعَادَ سَوَادُ الرَّأْسِ بَعْدَ بَيَاضِـــــهِ
وَرَاجَعَهُ شَرْخُ الشَّبَابِ الَّذِي فَاتَا
فَعَاشَ بِخَيْرٍ فِي نَعِيمٍ وَغِبْطَـــــــةٍ
وَلَكِنَّهُ مِنْ بَعْدِ ذَا كُلِّـــــــهِ مَاتَا

Burada هُنَيْدَةٌ kelimesi ki tasgīr bünyesiyledir, yüz ʿadede ıtlāk olunur. Ve إِنْصِيَاتٌ "meşhūr ve nām-dār olmak" maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: إِنْصَاتَ بِهِ بَيْنَ النَّاسِ الزَّمَانُ إِذَا صَارَ مَشْهُورًا

FASLU'Ḍ-ḌĀDİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الضَّادِ الْمُعْجَمَةِ)

[ض غ ت]

اَلضَّغْتُ [eḍ-ḍaġt] (ḍād'ın fethi ve ġayn-ı muᶜcemenin sükūnuyla) Bir nesneyi أَنْيَابٌ [enyāb] ve نَوَاجِذُ [nevāciẕ] ile yaᶜnī azı dişleri ile ve ortalarında olan dört dişler ile ağızda çevirerek çiğnemek maᶜnāsınadır; yukālu: ضَغَتَهُ ضَغْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا لاَكَهُ بِالأَنْيَابِ وَالنَّوَاجِذِ

[ض و ت]

ضَوْتٌ [Ḍavt] (صَوْتٌ [ṣavt] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

[ض هـ ت]

اَلضَّهْتُ [eḍ-ḍaht] (ḍād'ın fethi ve hā'nın sükūnuyla) Bir nesneyi şiddetle basıp çiğnemek maᶜnāsınadır; yukālu: ضَهَتَهُ ضَهْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا وَطِئَهُ وَطْئًا شَدِيدًا

FASLU'Ṭ-ṬĀ'İ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الطَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ط س ت]

اَلطَّسْتُ [eṭ-ṭast] (ṭā'nın fethi ve sīn'in sükūnuyla) Leğen taᶜbīr olunan kaba denir ki içinde el ve nesne yıkanır. Bunun aslı طَسٌّ [ṭass] olmakla sīn-i sāniye ṭā'ya kalb olunmuştur. Şārih der ki cemᶜ ve tasgīrinde طِسَاسٌ [ṭisās] ve طُسَيْسٌ [ṭuseys] denir ve bu Ṭayyiʾ kabīlesi lügatidir, lākin müfredāt-ı sāʾirede teşt-i Fārisī muᶜarrebi olmak üzere mersūmdur.

[ط ل ت]

طَالُوتُ [ṭālūt] (جَالُوتُ [cālūt] vezninde) Bir melik-i aᶜcemī ismidir, ᶜalem-i ᶜİbrīdir, niteki جَالُوتُ [cālūt] māddesinde beyān olundu.

FASLU'L-ᶜAYNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْعَيْنِ الْمُهْمَلَةِ)

[ع ب ت]

اَلْعَبْتُ [el-ᶜabt] (سَبْتٌ [sebt] vezninde) Bir nesneyi burmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَبَتَ يَدَهُ عَبْتًا مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ إِذَا لَوَاهَا

[ع ت ت]

اَلْعَتُّ [el-ᶜatt] (ᶜayn'ın fethi ve tā'nın teşdīdiyle) Mütekellim muhātaba hitāb eylediği kelāmı tekrār be-tekrār īrād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَتَّهُ عَتًّا مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ إِذَا رَدَّدَ عَلَيْهِ الْكَلَامَ مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ Ve ilhāh ve ibrām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَتَّهُ بِالْمَسْأَلَةِ إِذَا أَلَحَّ عَلَيْهِ Ve levm ve tevbīh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَتَّهُ بِالْكَلَامِ إِذَا وَبَّخَهُ

اَلْمُعَاتَّةُ [el-muᶜāttet] (مُضَادَّةٌ [muḍāddet] vezninde) ve

اَلْعِتَاتُ [el-ᶜitāt] (عِنَادٌ [ᶜinād] vezninde) Bir kimse ile muhāsame eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَاتَّهُ مُعَاتَّةً وَعِتَاتًا إِذَا خَاصَمَهُ

اَلْعُتْعُتُ [el-ᶜutᶜut] (بُلْبُلٌ [bulbul] vezninde) ve

اَلْعَتْعَتُ [el-ᶜatᶜat] (رَبْرَبٌ [rabrab] vezninde) Oğlağa denir, جَدْيٌ [cedy] gibi. Ve kavī ve şedīd olan insān ve hayvāna denir. Ve tāmmü'l-hilkat, tavīlü'l-kāmet adama denir, ᶜalā-kavlin muztaribü'l-hilkat, yakışıksız, tavīlü'l-kadd adama denir.

اَلْعَتَتُ [el-ᶜatet] (fethateynle) Gılzat ve huşūnetle söz söylemeğe denir; yukālu: مَا هَذَا الْعَتَتُ أَيِ الْغِلَظُ فِي الْكَلَامِ

عَتْ عَتْ [ᶜat ᶜat] (ᶜayn'ların fethiyle) Oğlak çağıracak savttan hikāyedir.

FASLU'Ẓ-ẒĀ'İ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الظَّاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[ظ أ ت]

اَلظَّأْتُ [eẓ-ẓaᵓt] (ẓā'nın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Boğmak maᶜnāsınadır; yukālu: ظَأَتَهُ ظَأْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا خَنَقَهُ

اَلْعَتْعَتَةُ [el-ʿatʿatet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznin-de) Delirmek, جُنُونٌ [cunūn] maʿnāsınadır: Ve عَتْ عَتْ diyerek oğlağı çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: عَتْعَتَ الرَّاعِي إِذَا دَعَا الْجَدْيَ بِعَتْ عَتْ

اَلتَّعَتُّتُ [et-teʿattut] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Kelāmı talākat ve selāsetle edā edemeyip hurūf ve kelimātını terdīd ve tekrār ey-leyerek tekellüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَتَّتَ فِي كَلَامِهِ إِذَا لَمْ يَسْتَمِرَّ فِيهِ بَلْ أَكْثَرَ التَّرَدُّدَ

عَتَّى [ʿattā] (حَتَّى [ḥattā] vezninde) ve onda lügattir. Şārihin beyānına göre Huẕeyl ve Ṣaḳīf ve Saʿd lügatidir.

[ع ر ت]

اَلْعَرْتُ [el-ʿart] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) vezninde) Mızrak sulb ve saht olmak, ʿalā-kavlin titreyip muztarib olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَرَتَ الرُّمْحُ عَرْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا صَلُبَ أَوِ اضْطَرَبَ Ve ya-labımak maʿnāsınadır; yukālu: عَرَتَ الْبَرْقُ وَغَيْرُهُ إِذَا لَمَعَ وَبَرَقَ Ve bir nesneyi el ile ov-mak maʿnāsınadır; yukālu: عَرَتَ أَنْفَهُ إِذَا دَلَكَهُ

اَلْعَرَّاتُ [el-ʿarrāt] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de) Pek titreyici şedīdü'l-ıztırāb nesneye denir; yukālu: بَرْقٌ عَرَّاتٌ وَرُمْحٌ عَرَّاتٌ أَيْ شَدِيدُ الْإِضْطِرَابِ

[ع ف ت]

اَلْعَفْتُ [el-ʿaft] (ʿayn'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Bir nesneyi burup kırmak, ʿalā-kavlin eczāsını dağlayıp saçılmaya-rak kırmak maʿnāsınadır; yukālu: عَفَتَ الشَّيْءَ عَفْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا لَوَاهُ وَكَسَرَهُ أَوْ كَسْرًا بِلَا ارْفِضَاضٍ Ve ʿacemī kimse tekellüfle ʿArabī kelimāt etmek yāhūd lüknetinden nāşī kelāmı tāmm ve vāfī edā edemeyip şikes-te hurd murd tekellüm eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: عَفَتَ فِي كَلَامِهِ إِذَا تَكَلَّفَ فِي عَرَبِيَّتِهِ أَوْ كَسَرَهُ لُكْنَةً

اَلْأَعْفَتُ [el-aʿfet] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Bön ve ahmak kişiye denir. Ve solak ada-ma denir, أَعْسَرُ [aʿser] maʿnāsına.

اَلْعِفِتَّانُ [el-ʿifittān] صِفِتَّانٌ [ṣifittān] vezninde ve mürādifidir ki māddesinde zikr olun-du ve mübālagaten nefsine nisbetle عِفِتَّانِيٌّ [ʿifittāniyy] dahi derler.

اَلْعَفِيتَةُ [el-ʿafītet] عَصِيدَةٌ [ʿaṣīdet] vezninde ve mürādifidir ki bulamaç aşına denir.

[ع ل ف ت]

اَلْعِلْفَوْتُ [el-ʿilfevt] (جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vez-ninde) ve

اَلْعُلْفُوتُ [el-ʿulfūt] (زُنْبُورٌ [zunbūr] veznin-de) ve

اَلْعَلْفَتَانِيُّ [el-ʿalfetāniyy] (أَنْدَرَانِيٌّ [enderāniyy] vezninde) Şol cesīmü'l-cüsse ahmak ve bī-magz kimseye denir ki kuvve-i müfekkiresi olmamakla lisānına savāb ve hatā ve ratb ve yābis her ne gelir ise savurur ola; yukālu: رَجُلٌ عِلْفَوْتٌ وَعُلْفُوتٌ وَعَلْفَتَانِيٌّ أَيْ جَسِيمٌ أَحْمَقُ يَرْمِي بِالْكَلَامِ عَلَى عَوَاهِنِهِ

[ع م ت]

اَلْعَمْتُ [el-ʿamt] (سَمْتٌ [semt] vezninde) Yünü elde eğirmek için halka gibi değir-mice dürmek maʿnāsınadır; yukālu: عَمَتَ الصُّوفَ عَمْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا لَفَّهُ مُسْتَدِيرًا لِيَجْعَلَ فِي الْيَدِ فَيَغْزِلَ Ve kahr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَمَتَ فُلَانًا إِذَا قَهَرَهُ Ve bir kimseyi hācetinden keff ve menʿ eylemek, ʿalā-kavlin aslā kayırmayarak kör vuruşu gibi neresi gelirse gelsin değnekle vurup çal-mak maʿnāsınadır; yukālu: عَمَتَ فُلَانًا إِذَا كَفَّهُ يَعْنِي عَنْ مَرَامِهِ أَوْ ضَرَبَهُ بِالْعَصَا غَيْرَ مُبَالٍ

اَلتَّعْمِيتُ [et-taʿmīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) عَمْتٌ [ʿamt] ile maʿnā-yı evvelde

mürādiftir; yukālu: عَمَّتَ الصُّوفَ بِمَعْنَى عَمَتَهُ

اَلْعَمِيتَةُ [el-ʿamītet] (ʿayn'ın fethiyle) Eğrilmek için elde değirmi dürülmüş yün destesine denir, niteki kıldan olursa سَلِيلَةٌ [selīlet] ve penbeden olursa سَبِيخَةٌ [sebīẖat] denir. Cemʿi أَعْمِتَةٌ [aʿmitet] gelir ve عُمُتٌ [ʿumut] gelir zammeteynle ve cemʿ-i cinsi عَمِيتٌ [ʿamīt] gelir hā'sız.

اَلْعِمِّيتُ [el-ʿimmīt] (سِكِّيتٌ [sikkīt] veznince) Zarīf ve hāzık olan gözcüye denir; yukālu: رَجُلٌ عِمِّيتٌ أَيْ رَقِيبٌ ظَرِيفٌ Ve sarhoşa denir. Ve zaʿīfü'r-reʾy olan cāhil ve nādāna denir. Ve aʿmā gibi bir cihete sülūke reh-yāb olmayan kimseye denir, gerek hissī ve gerek maʿnevī olsun, yaʿnī nereye ve ne semte gideceğini bilmez olan adama denir ki hayrette olur; yukālu: رَجُلٌ عِمِّيتٌ أَيْ لاَ يَهْتَدِي إِلَى جِهَةٍ

[ع ن ت]

اَلْعَنَتُ [el-ʿanet] (fethateynle) Bir nesne fāsid ve tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَنِتَ الشَّيْءُ عَنَتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَسَدَ Ve **عَنَتٌ** [ʿanet] İsm ve günāh maʿnāsına ismdir; yukālu: فِيهِ عَنَتٌ أَيْ إِثْمٌ Ve helāk maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعَ فِي الْعَنَتِ أَيِ الْهَلاَكِ Ve insāna bir zahmet ve meşakkat uğramak maʿnāsınadır; yukālu: عَنِتَ فُلاَنٌ عَنَتًا إِذَا دَخَلَ عَلَيْهِ الْمَشَقَّةُ Ve bir kimse bir şiddet ve mihnete sataşmak maʿnāsınadır; yukālu: عَنِتَ الرَّجُلُ إِذَا لَقِيَ الشِّدَّةَ Ve zinā eylemek maʿnāsınadır; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ﴾ أَيِ الْفُجُورَ وَالزِّنَا Ve bir nesneye vehy ve zaʿf gelip kırılmak maʿnāsınadır; yukālu: عَنِتَ الْعَظْمُ إِذَا وَهَى وَانْكَسَرَ Ve günāh kazanmak maʿnāsınadır; yukālu: عَنِتَ الرَّجُلُ إِذَا اكْتَسَبَ مَأْثَمًا Ve kırık kemik sarılıp onulduktan sonra tekrār bir sebeble kırılmak maʿnāsınadır; yukālu: عَنِتَ الْعَظْمُ إِذَا انهَاضَ بَعْدَ الْجَبْرِ

اَلْإِعْنَاتُ [el-iʿnāt] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi bir mihnet ve meşakkate uğratmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْنَتَهُ إِذَا وَقَّعَهُ فِي الْعَنَتِ أَيِ الْمَشَقَّةِ Ve sarılıp onulmuş kemiği tekrār şikest eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْنَتَ الْعَظْمَ الْمَجْبُورَ إِذَا أَصَابَهُ وَهَاضَهُ

اَلتَّعْنِيتُ [et-taʿnīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznince) Bir kimseye kasr ve teşdīd ile edāsı ve ʿuhdesinden hurūcu be-gāyet düşvār olan bir mādde tahmīl ve ilzām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَنَّتَ فُلاَنًا إِذَا شَدَّدَ عَلَيْهِ وَأَلْزَمَهُ بِمَا يَصْعُبُ عَلَيْهِ أَدَاؤُهُ

اَلْعُنْتُوتُ [el-ʿuntūt] (ʿayn'ın zammıyla) حَلِيٌّ [ḥaliyy] dedikleri, yaʿnī eşek kengeri ve buğdaycık otu dedikleri otun kurumuşuna denir ki merʿādandır. Ve düz sahrāda vākiʿ yalnız ince uzun dağa denir. Ve her şeyʾin evveline ve ibtidāsına denir. Ve üzerine suʿūdu be-gāyet meşakkatli ve düşvār olan sarp tepeye ve bayıra denir.

اَلْعَنُوتُ [el-ʿanūt] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi suʿūdu zahmetli olan sarp tepeye ve bayıra denir; yukālu: أَكَمَةٌ عُنْتُوتٌ وَعَنُوتٌ أَيْ شَاقَّةُ الْمَصْعَدِ

اَلْعَنْتَتَةُ [el-ʿantetet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneden iʿrāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَنْتَتَ عَنْهُ إِذَا أَعْرَضَ Ve çebiş taʿbīr olunan bir yaşında oğlağın boynuzu boylanıp yükselmek maʿnāsınadır; yukālu: عَنْتَتَ قَرْنُ الْعَنُودِ إِذَا ارْتَفَعَ

اَلْعَانِتُ [el-ʿānit] عَانِسٌ [ʿānis] vezninde ve mürādifidir ki kocaya varmayıp evde kalan karı kıza denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَانِتٌ أَيْ عَانِسٌ

اَلْمُتَعَنِّتُ [el-muteʿannit] (مُتَعَنِّدٌ [muteʿannid] vezninde) Bir kimsenin hatāsını tutmak kaydında olan kişiye denir. تَعَنُّتٌ [teʿannut]

bir kimsenin hatā ve zellesini tutmak kaydında olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَهُ مُتَعَتِّبًا أَيْ طَالِبًا زَلَّتَهُ

اَلْعَنِتُ [el-ʿanit] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمُعْنِتُ [el-muʿnit] (مُحْسِنٌ [muḥsin] veznin-de) ve

اَلْمُعَنَّتُ [el-muʿannet] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Sarılıp onulduktan sonra tekrār şikest olan kemiğe denir.

[ع ه ت]

اَلْمُتَعَهِّتُ [el-muteʿahhit] (مُتَعَهِّدٌ [muteʿahhid] vezninde) ʿAteh ve humk ve belāhet sāhibi kimseye denir.

Şārih der ki gūyā ki مُتَعَتِّهٌ [muteʿattih] maklūbudur; yukālu: رَجُلٌ مُتَعَهِّتٌ أَيْ ذُو نِيقَةٍ وَتَعَتُّهٍ Burada نِيقَةٌ [nīḳat] humk maʿnāsınadır; tezyīn-i libās maʿnāsına değildir.

FASLU'L-ʿAYNİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الْعَيْنِ الْمُعْجَمَةِ)

[غ ت ت]

اَلْغَتُّ [el-ġatt] (ġayn'ın fethi ve tā'nın teşdīdiyle) Bir kimseye bir mādde ile zahmet verip rencīde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: غَتَّهُ بِالْأَمْرِ غَتًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَدَّهُ Ve bir kimseyi suya daldırmak maʿnāsınadır; yukālu: غَتَّهُ فِي الْمَاءِ إِذَا غَطَّهُ Ve elini yāhūd yenini ağıza tutmak makūlesi hālātla gülmeyi ihfā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: غَتَّ الضَّحِكَ إِذَا أَخْفَاهُ Ve söz ile bir kimseyi ifhām ve iskāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: غَتَّهُ بِالْكَلَامِ إِذَا بَكَّتَهُ Ve kabı ağızdan ayırmayarak suyu peyderpey yudum yudum içmek maʿnāsınadır; yukālu: غَتَّ الْمَاءَ إِذَا شَرِبَ جَرْعًا بَعْدَ جَرْعٍ مِنْ غَيْرِ إِبَانَةِ الْإِنَاءِ عَنْ فِيهِ Ve bir kimseyi magmūm ve gussa-nāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: غَتَّهُ إِذَا غَمَّهُ وَأَكْرَبَهُ Ve bir adamı bunaltıp boğmak maʿnāsınadır; yukālu: غَتَّهُ إِذَا خَنَقَهُ Ve dābbeyi beri öte bī-fāsıla seğirtmekle yorup dermānde eylemek maʿnāsınadır; yukālu: غَتَّ الدَّابَّةَ شَوْطًا أَوْ شَوْطَيْنِ إِذَا أَتْعَبَهَا فِي رَكْضِهَا Ve baʿzı şeyʾi baʿzı şeyʾe tābiʿ ve tālī kılmak maʿnāsınadır; yukālu: غَتَّ الشَّيْءَ إِذَا أَتْبَعَ بَعْضَهُ بَعْضًا

[غ ل ت]

اَلْغَلْتُ [el-ġalt] (ġayn'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) ʿAkd olunan pazarlığı bozmak, إِقَالَةٌ [iḳālet] maʿnāsınadır; yukālu: غَلَتَ الْبَيْعَ أَوِ الشِّرَاءَ غَلْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَقَالَهُ

اَلْغَلَتُ [el-ġalet] (fethateynle) Yanlış hisāb eylemek, غَلَطٌ [ġalaṭ] maʿnāsınadır, ʿalākavlin غَلَتٌ [ġalet] hisābda ve غَلَطٌ [ġalaṭ] sözde olan yanlışlığa mahsūstur; yukālu: غَلِتَ فِي الْحِسَابِ غَلَتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَغَلَطَ فِي الْقَوْلِ

Şārih der ki evceh olan غَلَطٌ [ġalaṭ] ṭā'yla eʿammdır, ve tā'yla غَلَتٌ [ġalet] hisāba mahsūstur.

اَلْإِغْلِنْتَاءُ [el-iġlintāʾ] (إِسْرِنْدَاءٌ [isrindāʾ] vezninde) Bir kimseye şetm ve darb ve kahr ile havāle ve şer-gīr ve müstevlī olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِغْلَنْتَى فُلَانٌ عَلَيْهِ إِذَا عَلَاهُ بِالشَّتْمِ وَالضَّرْبِ وَالْقَهْرِ

اَلْغَلْتَةُ [el-ġaltat] (فَلْتَةٌ [feltet] vezninde) Gecenin evveline denir.

اَلْغُلْتَةُ [el-ġultet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) غَلَتٌ [ġalet] lafzından ismdir, yanlışlık maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ غُلْتَةٌ أَيْ غَلَتٌ

اَلْإِغْتِلَاتُ [el-iġtilāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznninde) ve

اَلتَّغْلُتُ [et-teġallut] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir kimseyi gafletle tutmak maʿnāsınadır; yukālu: إِغْتَلَتَهُ وَتَغَلَّتَهُ إِذَا أَخَذَهُ عَلَى غِرَّةٍ

[غ م ت]

اَلْغَمْتُ [el-ġamt] (سَمْتٌ [semt] vezninde) Taʿām sakīl olup yüreği basmakla miʿdeyi bulandırıp sāhibini sarhoş gibi şūrīde-dimāg eylemek maʿnāsınadır; yukālu: غَمَتَهُ الطَّعَامُ غَمْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ثَقُلَ عَلَى قَلْبِهِ فَصَيَّرَهُ كَالسُّكْرَانِ Ve suya daldırmak maʿnāsınadır; yukālu: غَمَتَهُ فِي الْمَاءِ إِذَا غَطَّهُ Ve bir nesneyi örtüp bürümek maʿnāsınadır; yukālu: غَمَتَ الشَّيْءَ إِذَا غَطَّاهُ Ve su içerken teneffüs için başını yukarı tutmak maʿnāsınadır; yukālu: غَمَتَ نَفَسًا إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ عِنْدَ الشُّرْبِ Ve bu mecāzdır, gūyā ki soluğunu su ile تَغْطِيَةٌ [taġtiʿet] eder.

اَلْغَمَتُ [el-ġamet] (fethateynle) Sakīl taʿām yüreği basmakla sāhibi sarhoş gibi bulanmak maʿnāsınadır; yukālu: غَمِتَ الرَّجُلُ غَمَتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ثَقُلَ الطَّعَامُ عَلَى قَلْبِهِ فَصَارَ كَالسُّكْرَانِ

FASLU'L-FĀʾ
(فَصْلُ الْفَاءِ)

[ف أ ت]

اَلْإِفْتِآتُ [el-iftiʾāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir kimseye ʿindī aslsız bātıl söz isnād eylemek maʿnāsınadır ki yalan atmak taʿbīr olunur; tekūlu: إِفْتَأَتَ عَلَيَّ الْبَاطِلَ أَيِاخْتَلَقَهُ Ve hod-reʾy olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَأَتَ الرَّجُلُ بِرَأْيِهِ إِذَا اسْتَبَدَّ Ve fecʾeten vefāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أُفْتُئِتَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا مَاتَ فَجْأَةً

Şārih der ki bu māddenin hemzesi Ezherī nakli üzere sahīhtir, yaʿnī mehmūzdur. Ve İbn Şumeyl nakli üzere nā-maʿlūmdur, yaʿnī mehmūz mudur yāhūd "ف،و،ت" māddesinden midir muʿayyen değildir. Ve Ebū Zeyd rivāyeti üzere gerçi mehmūziyyet üzere mesmūʿdur, lākin gayr-i mehmūz istiʿmāl vākiʿdir, niteki حَلَأْتُ السَّوِيقَ derler, "Ben sevīka hulv kattım" mahallinde. Kezālik رَثَأْتُ الْمَيِّتَ derler, ve bu dahi muhtemeldir ki aslı فَوْتٌ [fevt]ten olmayıp mehmūz ola. Ve Cāmiʿu'l-luġa'da فَأَتَ وَافْتَأَتَ بِرَأْيِهِ ʿibāretiyle mehmūzen mersūmdur.

[ف ت ت]

اَلْفَتُّ [el-fett] (fā'nın fethi ve tā'nın teşdīdiyle) Bir nesneyi parmaklar ile rīze rīze hurd murd eylemek maʿnāsınadır, tirit ekmeği gibi; yukālu: فَتَّ الشَّيْءَ فَتًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَقَّهُ وَكَسَرَهُ بِالْأَصَابِعِ Ve

فَتٌّ [fett] İsm olur, kayalarda olan çatlağa denir. Cemʿi فُتُوتٌ [futūt] gelir. Kezālik masdar olur, bir şeyʾin kuvvetini izāle ile zaʿīf kılmak maʿnāsınadır; yukālu: فَتَّ فِي سَاعِدِهِ أَيْ أَضْعَفَهُ Ve bu mecāzdır, gūyā ki

aʿvānını kesr eylemiştir.

اَلْفَتِيتُ [el-fetīt] ve

اَلْفَتُوتُ [el-fetūt] (rā'ların fethiyle) Parmaklar ile rīze rīze doğranmış ve ufanmış nesneye denir; yukālu: خُبْزٌ فَتِيتٌ وَفَتُوتٌ أَيْ مَفْتُوتٌ

اَلْفُتَاتُ [el-futāt] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir şeyʾin ufantısına denir; yukālu: فُتَاتُ الْخُبْزِ أَيْ مَا تَفَتَّتَ

اَلْفَتَّةُ [el-fettet] (fā'nın fethi ve zammıyla) Fışkı tuturuğuna denir ki ufaldıktan sonra içine kav koyup tuturuk ederler. Ve bir mikdārca hurmā kümesine denir, kütle-i temr maʿnāsına.

اَلتَّفَتُّتُ [et-tefettut] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Rīze rīze olmak maʿnāsınadır.

اَلْفَتْفَتَةُ [el-fetfetet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Deve suyu kanmak mertebesinden az içmek maʿnāsınadır; yukālu: فَتْفَتَ الْبَعِيرُ إِذَا شَرِبَ دُونَ الرِّيِّ

اَلْفَتَافِتُ [el-fetāfīt] (fā'nın fethiyle) İki üç kimse beyninde olan fısıltıya denir ki sāʾir ehl-i meclis ne istimāʿ ve ne fehm edeler; yukālu: بَيْنَهُمْ فَتَافِتُ أَيْ سِرَارٌ لاَ تُسْمَعُ وَلاَ تُفْهَمُ Lisānımızda fıt fıt ne söyleşirler taʿbīri bundan meʾhūz olmak gerektir ki فَتَافِتُ [fetāfit]in müfredidir.

اَلْفَتُّ [el-fett] (fā'nın harekāt-ı selāsıyla) Dağınık ve perākende maʿnāsınadır; yukālu: أَهْلُ بَيْتٍ فَتٍّ مُثَلَّثَةُ الْفَاءِ أَيْ مُنْتَشِرُونَ

[ف خ ت]

اَلْفَخْتُ [el-faḫt] (fā'nın fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Ay aydınına denir, ضَوْءُ الْقَمَرِ maʿnāsına; tekūlu: جَلَسْنَا فِي الْفَخْتِ أَيْ فِي ضَوْءِ الْقَمَرِ Ve aşçı tencereden et parçası çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: فَخَتَ الطَّبَّاخُ إِذَا نَشَلَ الْفِدْرَةَ مِنَ الْقِدْرَةِ Ve

فَخٌّ [faḫ] Kapana ve faka denir, فَخٌّ [faḫḫ] gibi. Ve evlerin tavanlarında olan değirmi değirmi deliklere denir ki ʿArab evlerine mahsūstur, murād damlarında olan bacalardır ki onlardan içeriye şuʿle nüfūz eder, hamām kubbelerinin bacaları gibi. Ve

فَخْتٌ [faḫt] Masdar olur, kesmek maʿnāsına; yukālu: فَخَتَ الشَّيْءَ فَخْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَطَعَهُ Ve kabın kapağını kaldırıp açmak maʿnāsınadır; yukālu: فَخَتَ الْإِنَاءَ إِذَا كَشَفَهُ Ve bir kimsenin başına kılıçla çalmak maʿnāsınadır; yukālu: فَخَتَ رَأْسَهُ بِالسَّيْفِ إِذَا ضَرَبَهُ Ve فَاخِتَةٌ [fāḫitet] dedikleri kuş ötmek maʿnāsınadır; yukālu: فَخَتَتِ الْفَاخِتَةُ إِذَا صَوَّتَتْ

اَلْفَاخِتَةُ [el-fāḫitet] Üveyik kuşuna denir. Şārihin beyānına göre mehtāb levninde olduğu bāʿis-i tesmiyedir. Ve

فَاخِتَةُ [Fāḫitet] Esmā-i nisvāndandır: Fāḫite bint Ebī Ṭālib ki hāher-i hazret-i Murtaḍā'dır ve Fāḫite bint el-Velīd sahābiyyelerdir.

اَلتَّفَخُّتُ [et-tefaḫḫut] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Üveyik kuşunun yürüyüşü gibi yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَخَّتَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى مَشْيَ الْفَاخِتَةِ Ve taʿaccüb eylemek yaʿnī ʿucb ve pindār ile hod-bīnlik eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَفَخَّتَ فُلاَنٌ إِذَا تَعَجَّبَ

اَلْإِنْفِخَاتُ [el-infiḫāt] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Tavan delinmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْفَخَتَ السَّقْفُ إِذَا انْثَقَبَ

[ف ر ت]

اَلْفُرَاتُ [el-furāt] (fā'nın zammıyla) Begāyet tatlı ve hoş-güvār suya denir; yukālu: مَاءٌ فُرَاتٌ أَيْ عَذْبٌ جِدًّا

Müʾellif فُرَاتٌ [furāt] ile عَذْبٌ [ʿaẕb] beynini mübālaga vechiyle fark eyledi, zīrā beyānına göre عَذْبٌ [ʿaẕb] içimi hoş, tatlı

ve sinici su olup ve فُرَاتٌ [furāt] be-gāyet ʿazb olan su olacaktır. Ve zeyl-i mâddede ve فُرَاتٌ مِيَاهٌ فِرْتَانٌ وَفُرَاتٌ أَيْ عَذْبٌ ʿibāretiyle [furāt] lafzının cemʿi فِرْتَانٌ [firtān] olduğunu tasrīh eylemiştir ki fā'nin kesriyledir, غُرَابٌ [ġurāb] ve غِرْبَانٌ [ġirbān] gibi. Kezālik misāl-i mezbūrda فُرَاتٌ [furāt] lafzı vāhid ve cemʿe mekūl olduğunu işʿār eylemiştir, lākin cemīʿ-i tefāsīrde يَكْسُرُ الْعَطَشَ لِفَرْطِ عُذُوبَتِهِ ʿibāretiyle mersūm olmakla lā-mahāle mefhūmunda kesr ve izāle fiʿli muʿteber olmak mukarrerdir. Ona binā'en tetebbuʿ olunup bi'l-āhere *Keşşāf* hāşiyesi Ṭayyibī işbu سُمِّيَ بِالْفُرَاتِ لِأَنَّهُ يَرْفُتُ الْعَطَشَ أَيْ يَكْسُرُهُ عَلَى الْقَلْبِ يَعْنِي يَكْفِي فِي اعْتِبَارِ مَعْنَى الْكَسْرِ اشْتِقَاقُ الْفُرَاتِ مِنْهُ بِالْإِشْتِقَاقِ الْكَبِيرِ كَجَبْذٍ مِنَ الْجَذْبِ ʿibāretiyle sebt eylediğine zafer-yāb olundu. Yaʿnī فُرَاتٌ [furāt] lafzı maklūb olan رِفْتٌ [rift] mâddesinden meʾhūzdur demektir, ve فُرَاتٌ [furāt] vasftır, شُجَاعٌ [şucāʿ] gibi, *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre nādiren فِرْتَانٌ [firtān] üzere cemʿlenir, غُرَابٌ [ġurāb] lafzına haml ile ve mürādifi olan عَذْبٌ [ʿaẕb] lafzına mahmūl olmakla müfred ve cemʿe makūl olur; yukālu: مَاءٌ فُرَاتٌ وَمِيَاهٌ فُرَاتٌ

Ve müʾellifin siyāk resminden فُرُوتَةٌ ʿazb-ı mufrit maʿnāsına olup فُرَاتٌ [furāt] ondan müştak olması münfehim olur. Ve

فُرَاتٌ [Furāt] Kūfe Nehri'nin ismidir. Murād nehr-i meşhūrdur ki Ḳalikalā cibālinden Şuġnī deresinden hāsıl olup baʿdehu Tercān ve Erzincān semtlerinden mürūr ve nehr-i Murād ile cemʿ olup Malatya tarafından Rūmkale ve Biʾru'l-Furāt altından Hīt ve Ḥadīṯ'den Kerbelā'ya revān ve onda Dicle ile müctemīʿ olup Başra şarkīsinden Kūfe kurbünde Baḥr-i Hurmuz'e munsabb olur. Müʾellif müsāmaha eylemiştir. Tesniye bünyesiyle فُرَاتَانِ [Furātān] فُرَاتٌ [Furāt] ile دُجَيْلٌ [Duceyl] nehridir. Ve

فُرَاتٌ [furāt] Denize ıtlāk olunur, بَحْرٌ [baḥr] gibi. Ve

فُرَاتٌ [Furāt] Aʿlām-ı ricāldendir.

اَلْفُرُوتَةُ [el-furūtet] (fā'nın zammıyla) Su tatlı ve hoş-güvār olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرُتَ الْمَاءُ فُرُوتَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا عَذُبَ

اَلْفَرَتُ [el-feret] (fethateynle) Bir kimse pek hūş-mend ve sāhib-i rüşd ve reviyyet iken ʿakl ve idrāki sonradan muhtell ve zaʿīf olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرِتَ الرَّجُلُ فَرَتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ضَعُفَ عَقْلُهُ بَعْدَ مُسْكَةٍ

اَلْفَرْتُ [el-fert] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Zinā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَرَتَ الرَّجُلُ فَرْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا فَجَرَ

اَلْفَرْتَنَى [el-fertenā] (fā'nın fethi ve elifin kasrıyla) Zinā-kār ʿavrete denir; mâdde-i merkūmeden meʾhūzdur. Şārih der ki müʾellif nūn'nun ziyādesine zāhib olmuştur. Ve Sībeyvehi ʿindinde rubāʿīdir, lākin maʿrūf olan فَرْتَنَى [Fertenā] bir muganniye ʿavret ismidir.

اَلْفِرْتُ [el-firt] (fā'nın kesriyle) Sere taʿbīr olunan mikdāra denir ki karıştan küçüktür, فِطْرٌ [fiṭr] maʿnāsına.

[ف س ت]

اَلْفُسْتَاتُ [el-fustāt] فُسْطَاطٌ [fusṭāṭ] vezninde ve mürādifidir ki büyük kara çadıra denir, baʿdehu pādişāhların büyük sāyevān ve oba taʿbīr olunan çadırlarına dahi ıtlāk olunmuştur. Fārisīde hargāh denir ve ikisinde dahi fā'ların kesriyle lügattir.

[ف ل ت]

اَلْفَلْتَةُ [el-feltet] (fā'nın fethi ve lām'ın

sükūnuyla) Her ayın āhir gecesine denir, ʿalā-kavlin şol ayın āhir gününe denir ki ondan sonra gelen ay şehr-i harām ola, meselā Cumāde'l-āḫirenin āhir günü gibi. Ve

فَلْتَةٌ [feltet] Bir iş ve bir nesne hayāl ve hātırda yok iken ansızın zuhūr eylemek maʿnāsına ismdir; yukālu: كَانَ الْأَمْرُ فَلْتَةً أَيْ فَجْأَةً مِنْ غَيْرِ تَرَدُّدٍ وَتَدَبُّرٍ Ve bu, maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur.

اَلْإِفْلَاتُ [el-iflāt] (hemzenin kesriyle) Bir kimsenin elinden yā bağ makūlesi nesneden insān yāhūd hayvān ansızın kaçıp kurtulmak ve boşanıp gitmek maʿnāsınadır, tuzaktan ve elden kuşun kaçıp kurtulması gibi; yukālu: أَفْلَتَنِي الشَّيْءُ أَيْ أَفْلَتَ مِنِّي يَعْنِي انْفَلَتَ وَتَخَلَّصَ Ve bu maʿnāda müteʿaddī olur; yukālu: أَفْلَتَهُ غَيْرُهُ أَيْ أَطْلَقَهُ وَخَلَّصَهُ

اَلتَّفَلُّتُ [et-tefellut] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bu dahi bir vartadan nāgehānī sıyrılıp halās olmak maʿnāsınadır; tekūlu: تَفَلَّتَ الطَّائِرُ مِنِّي أَيْ تَخَلَّصَ Ve müştāk ve ārzū-mend olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَلَّتَ إِلَيْهِ إِذَا نَازَعَ أَرَاهُ يَتَفَلَّتُ إِلَى صُحْبَتِكَ أَيْ يُنَازِعُ إِلَيْهِ ve yukālu: وَيَشْتَاقُ إِلَيْهَا Ve bir kimse üzere nāgehānī atılıp sıçramak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَلَّتَ عَلَيْهِ إِذَا تَوَثَّبَ

اَلْإِفْتِلَاتُ [el-iftilāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Tefekkürsüz biʾl-bedāhe şiʿr ve emsāli kelām söylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَلَتَ الْكَلَامُ إِذَا ارْتَجَلَهُ Ve ansızın ölmek maʿnāsınadır; yukālu: أُقْتُلِتَ فُلَانٌ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا مَاتَ فَجْأَةً Ve bir işe henüz tehyiʾe-i esbāb eylemeksizin nāgehānī ona sataşmak maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَلَتَ بِأَمْرِ كَذَا أَيْ فُوجِئَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَسْتَعِدَّ لَهُ

اَلْفَلَتَانُ [el-feletān] (fetehātla سَرَطَانٌ [sereṭān] vezninde) Cünbüşlü, neşātlı oynak ata denir. Ve yavuz ve sulb ve şedīd ve dilīr olan ata ve adama denir. Ve

فَلَتَانُ [Feletān] Ashābdan birinin ismidir ki Feletān b. ʿĀṣım'dır. Ve bir kuş adıdır ki maymun şikār eder. Şārih bunu زُمَّجٌ [zummec] ile beyān eylemiştir ki Fārisīde dubirāderān ve Türkīde seksek kuşu ve ötlegü kuşu dedikleri şikārī kuştur.

اَلْفَلُوتُ [el-felūt] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol ihrām taʿbīr olunan kisve-i ʿAraba denir ki küçük olmakla lābis olanın eğninde iki ucu bir araya gelip kavuşmamakla bedenini ihāta eylemeye; yukālu: كِسَاءٌ فَلُوتٌ إِذَا كَانَ لاَ يَنْضَمُّ طَرَفَاهُ مِنْ صِغَرِهِ

اَلْفِلَاتُ [el-filāt] (fāʾnın kesriyle مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]ten masdar-ı sānīdir) Bir kimseye ansızın sataşmak maʿnāsınadır; yukālu: فَالَتَهُ فِلَاتًا إِذَا فَاجَأَهُ

أَفْلَتُ [Eflet] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) ve

فُلَيْتٌ [Fuleyt] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

فَلِيتَةُ [Felītet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

اَلْفِلْتَانُ [el-filtān] (fāʾnın kesriyle ve fetehātla lügattir) ve

اَلْفُلَتُ [el-fulet] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلْفُلَّتُ [el-fullet] (lām-ı müşeddede ile قُبَّرٌ [ḳubber] vezninde) Yüğrük ata denir yukālu: فَرَسٌ فِلْتَانٌ وَفُلَتٌ وَفُلَّتٌ أَيْ سَرِيعٌ

اَلْفَلَتُ [el-felet] (fethateynle) Bir kimsenin elinden kaçıp kurtulmak maʿnāsına ismdir; tekūlu: مَا لَكَ مِنْهُ فَلَتٌ أَيْ لاَ تَنْفَلِتُ مِنْهُ

اَلْفَلَتَاتُ [el-feletāt] (harekātla) Zikr olunan فَلْتَةٌ [feltet] kelimesinin cemʿidir ki bir nesne ansızın zuhūr eylemeğe denir. Bu münāsebetle min-gayri reviyyetin zuhūr eden bādire ve hefve ve zellede istiʿmāl olunmuştur; ve minhu yukālu: كَثُرَتْ فَلَتَاتُ

الْمَجْلِسِ أَيْ هَفَوَاتُهُ وَزَلاَّتُهُ Ve minhu fī sıfati meclisi'n-Nebiyyi: "لاَ تُثْنَى فَلَتَاتُهُ" أَيْ زَلاَّتُهُ أَيْ لَمْ يَكُنْ فِي مَجْلِسِهِ زَلاَّتٌ فَتُحْفَظَ وَتُحْكَى

[ف هـ ت]

اَلْمَفْهُوتُ [el-mefhūt] مَبْهُوتٌ [mebhūt] vezninde ve mürādifidir ki dem-i muᶜārazada cevābı kalmayıp mütehayyiren hāmūş kalan kişiye denir.

[ف و ت]

اَلْفَوْتُ [el-fevt] (fā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

اَلْفَوَاتُ [el-fevāt] (fā'nın fethiyle) Bir nesne elden gitmek ve geçip savuşmak maᶜnāsınadır, şöyle ki bir dahi idrāki müteᶜazzir ola. Asl فَوْتٌ [fevt] bir dahi vusūl ve idrāki mümkin olmamak vechiyle bir şeyʾin insāndan geçip dūr olması maᶜnāsına mevzūᶜdur; yukālu: فَاتَهُ اَلْأَمْرُ يَفُوتُ فَوْتًا وَفَوَاتًا إِذَا ذَهَبَ عَنْهُ Ve ᶜArablar هُوَ فَوْتَ فَمِهِ وَفَوْتَ رُمْحِهِ وَفَوْتَ يَدِهِ derler, "O nesne onun gözü görüp eli yetişmediği yerdedir" diyecek mahalde. Meselā bed-duᶜā makāmında جَعَلَ اللهُ رِزْقَهُ فَوْتَ فَمِهِ أَوْ فَوْتَ رُمْحِهِ أَوْ فَوْتَ يَدِهِ derler, yaᶜnī "Hak taᶜālā rızkını şu vechile kılsın ki gözü görsün ağızı yāhūd mızrağı yāhūd eli erişmesin." Ve yukālu: هُوَ مِنِّي فَوْتَ الرِّيحِ أَيْ بِحَيْثُ لاَ تُدْرِكُهُ الرِّيحُ Buralarda فَوْتَ lafzı zarf mecrāsındadır, مَكَانٌ فَوْتَ فَمِهِ takdīrindedir. Ve

فَوْتٌ [fevt] Her iki parmağın aralığına ıtlāk olunur. Ve

فَوَاتٌ [fevāt] مَوْتُ فَجْأَةٍ [mevtu fecʾet] maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, سَبْقٌ [sebḳ] maᶜnāsından meʾhūzdur ki فُلاَنٌ فَاتَنِي بِكَذَا derler, سَبَقَنِي maᶜnāsına ki bu dahi mecāzdır; ve minhu'l-hadīsu: "مَرَّ بِحَائِطٍ مَائِلٍ فَأَسْرَعَ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ أَسْرَعْتَ الْمَشْيَ فَقَالَ أَخَافُ مَوْتَ الْفَوَاتِ" أَيْ مَوْتَ الْفَجْأَةِ

اَلْإِفْتِيَاتُ [el-iftiyāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir kimseden bir nesne fevt olup geçmek maᶜnāsınadır; yukālu: فَاتَهُ اَلْأَمْرُ بِمَعْنَى إِفْتَاتَهُ Ve bir kimse ile meşveret ve istīzān eylemeksizin hod-be-hod bir kār ve ᶜamele mübāşeret eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ki سَبْقٌ [sebḳ] maᶜnāsına olan فَوْتٌ [fevt]ten iftiᶜāldir; ve minhu yukālu: فُلاَنٌ لاَ يُفْتَاتُ عَلَيْهِ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ أَيْ لاَ يُعْمَلُ دُونَ أَمْرِهِ Yaᶜnī "Filān kimse kendi haberi ve emr ve izni olmadıkça umūrundan bir iş ᶜamele gelmek cihetiyle mesbūk olmaz." Hülāsası bilā-izn hod-be-hod bir kimse bir husūsla sābık olmak mümkin değildir. Ve'l-hāsıl yukālu: لِكُلِّ مَنْ أَحْدَثَ شَيْئًا فِي أَمْرِكَ دُونَكَ قَدِ افْتَاتَ عَلَيْهِ فِيهِ Kezālik bir kimseden muᶜāvenet taleb eylemeksizin bir işe mübāşeret eylese إِفْتَاتَ عَلَى اَلْأَمْرِ derler. Ve bunlar tagallüb maᶜnāsını mutazammın olmakla عَلَى kelimesiyle müteᶜaddī oldular. Ve

إِفْتِيَاتٌ [iftiyāt] Bir kimse kendiliğinden bir nesne peydā eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ki bu dahi سَبْقٌ [sebḳ] maᶜnāsından meʾhūzdur; yukālu: إِفْتَاتَ الْكَلاَمَ إِذَا ابْتَدَعَهُ Ve bir kimse üzere bir mādde ile hükūmet eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: إِفْتَاتَ عَلَيْهِ فِي اَلْأَمْرِ إِذَا حَكَمَ عَلَيْهِ

اَلْإِفَاتَةُ [el-ifātet] (إِفَادَةٌ [ifādet] vezninde) Bir kimseden bir nesneyi fevt ettirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفَاتَهُ إِيَّاهُ أَيْ ذَهَبَ بِهِ عَنْهُ

اَلتَّفَاوُتُ [et-tefāvut] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) İki nesnenin beyni ıraklaşmak, yaᶜnī evsāf cihetiyle birbirine muhtelif ve gayr-i mütenāsib olmak maᶜnāsınadır, gūyā ki ehadühümānın vasfı āheri fevt ve sebk eylemiş olur; yukālu: تَفَاوَتَ الشَّيْئَانِ

Ve işbu تَفَاوَتَ [tefāvete] mâddesinin masdarı olan تَفَاوُتٌ [tefāvut] lafzında vāv'ın harekāt-ı selāsıyla lügattir. Kilābiyyūn vāv'ı meftūh ederler, ve ʿAnberī meksūr ederler. Ve bu kıyāstan hāricdir ve bāb-ı mezbūre münhasırdır. Gūyā ki vāv üzere zammeyi istiskāl eylemeleriyle meftūh ederler ve تَوَالِي [tevālī] ve تَوَانِي [tevānī] gibi baʿzı masādır-ı muʿtelleye kıyāsla meksūr ederler.

اَلْفُوَيْتُ [el-fuveyt] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Hod-reʾy ve müstebidd bi'l-fiʿl olan kimseye ıtlāk olunur; tasgīri taʿzīme mebnīdir, müzekker ve müʾennese ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ فُوَيْتٌ وَامْرَأَةٌ فُوَيْتٌ أَيْ مُنْفَرِدٌ بِرَأْيِهِ وَلاَ يُشَاوِرُ

اَلتَّفَوُّتُ [et-tefevvut] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bir nesneden baʿzı mehāsin fevt olmakla ʿayb ve nakīsalı olmak maʿnāsınadır ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَاوُتٍ﴾ أَيِ اخْتِلاَفٍ وَاضْطِرَابٍ وَقَرَأَ حَمْزَةُ وَالْكِسَائِيُّ مِنْ تَفَوُّتٍ قَالَ السُّدِّيُّ أَيْ مِنْ عَيْبٍ يَقُولُ النَّاظِرُ لَوْ كَانَ كَذَا لَكَانَ أَحْسَنَ Yaʿnī mā-ebdeʿa olan halk-ı ilāhīde vazʿ-ı engüşt-i iʿtirāz edecek şu nedir yeri yoktur. Ve kāle'l-Ferrāʾ اَلتَّفَاوُتُ وَالتَّفَوُّتُ هُمَا بِمَعْنًى وَاحِدٍ كَالتَّعَاهُدِ وَالتَّعَهُّدِ وَهُوَ الإِخْتِلاَفُ وَعَدَمُ التَّنَاسُبِ فَإِنَّ كِلاً مِنَ الْمُتَفَاوِتَيْنِ فَاتَ عَنْهُ بَعْضُ مَا فِي الآخَرِ Ve

تَفَوُّتٌ [tefevvut] إِفْتِيَاتٌ [iftiyāt] gibi bir kimsenin mālı makūlesi nesnelerde emr ve izni olmaksızın hod-be-hod tasarruf ve iʿmāl eylemek maʿnāsınadır ki kendiliğinden ona sābık olmaktır; yukālu: تَفَوَّتَ عَلَيْهِ فِي مَالِهِ إِذَا فَاتَهُ بِهِ Bu dahi galebe maʿnāsını mutazammın olmakla عَلَى ile sılalanmıştır.

FASLU'L-ḲĀF
(فَصْلُ الْقَافِ)

[ق ت ت]

اَلْقَتُّ [el-ḳatt] (ḳāf'ın fethi ve tā'nın teşdīdiyle) Koğuculuk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فُلاَنٌ يَقُتُّ الأَحَادِيثَ قَتًّا Ve مِنَ الْبَابِ الأَوَّلِ أَيْ يَنِمُّهَا

قَتٌّ [ḳatt] İsm olur, yonca dedikleri nebāta denir, إِسْفِسْتٌ [isfist] gibi, ʿalā-kavlin kurusuna denir فِصْفِصٌ [fiṣfiṣ] gibi. Ve

قَتٌّ [ḳatt] Yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَوْلٌ مَقْتُوتٌ أَيْ مَكْذُوبٌ Ve bir kimsenin ʿamel ve irādesini fehm ve derk eylemek için nihānīce ensesine düşüp der-pey olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَتَّ إِلَى فُلاَنٍ إِذَا اتَّبَعَهُ سِرًّا لِيَعْلَمَ مَا يُرِيدُ Ve çoban, هُيَامٌ [huyām] ʿilletine uğramış devenin istidlāl için bevlini koklamak maʿnāsınadır; yukālu: قَتَّ الرَّاعِي إِذَا شَمَّ بَوْلَ الْبَعِيرِ الْمَهْيُومِ لِيَسْتَدِلَّ Ve هُيَامٌ [huyām] susalık taʿbīr ettikleri ʿillettir. Ve

قَتٌّ [ḳatt] Bir nesneyi tūlānī kesmek maʿnāsınadır; yukālu: قَتَّ الشَّيْءَ إِذَا قَدَّهُ Ve azaltmak, taklīl maʿnāsınadır; yukālu: قَتَّ الشَّيْءَ إِذَا قَلَّلَهُ Ve hāzır ve āmāde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: قَتَّهُ إِذَا هَيَّأَهُ Ve azca azca biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: قَتَّ الشَّيْءَ إِذَا جَمَعَهُ قَلِيلاً قَلِيلاً Ve bir kimsenin izine düşüp izlemek maʿnāsınadır; yukālu: قَتَّ أَثَرَهُ إِذَا قَصَّهُ

اَلتَّقْتِيتُ [et-taḳtīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi koğuculuk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَتَّتَ الْحَدِيثَ إِذَا نَمَّهُ Ve tīb makūlesi müteferrik eczāyı cemʿ ve tabhla maʿcūn ve mürekkeb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَتَّتَ الأَفَاوِيهَ إِذَا جَمَعَهَا وَطَبَخَهَا

اَلْقَتْقَتَةُ [el-ḳatḳatet] زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde

ki mükerrerdir, beri öte söz iletip getirmekle koğuculuk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: قَتَّتَ الرَّجُلُ إِذَا نَمَّ

اَلْقِتِّيتَى [el-ḳittītā] (خِصِّيصَى [ḫiṣṣīṣā] vezninde) Bu dahi masdardır, koğuculuk eylemek maᶜnāsınadır; ve mübālagaten vasf olur, قَتَّاتٌ [ḳattāt] maᶜnāsına, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْقَتَّاتُ [el-ḳattāt] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْقَتُّوتُ [el-ḳatūt] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bunlar da koğucu ve suhen-çīn olan müfside denir, قِتِّيتَى [ḳittītā] gibi, ᶜalā-kavlin üçü dahi şol kimseye denir ki görünmez ve bilinmez yerden dāᵓimā nāsın sözlerini dinler ola, gerek koğuculuk eylesin gerek eylemesin; Türkīde ona dinici taᶜbīr ederler, ahlāk-ı seyyiᵓedendir; yukālu: رَجُلٌ قَتَّاتٌ وَقَتُوتٌ وَقِتِّيتَى أَيْ نَمَّامٌ أَوْ يَسَّمَّعُ أَحَادِيثَ النَّاسِ مِنْ حَيْثُ لاَ يَعْلَمُونَ سَوَاءٌ نَمَّهَا أَوْ لَمْ يَنِمَّهَا Burada müᵓellifin يَسَّمَّعُ kavli sīn'in ve mīm'in şeddeleriyledir.

اَلْمُقَتَّتُ [el-muḳattet] (مُوَقَّتٌ [muvaḳḳat] vezninde) Şol zeytūn yağına denir ki içine hoş-bū reyāhīn mezc ve tabh olunmuş ola, ᶜalā-kavlin sāᵓir edhān-ı tayyibe mezc olunmuş ola; ve minhu'l-hadīsu ennehu ᶜaleyhi's-selām: "إِدَّهَنَ بِزَيْتٍ غَيْرِ مُقَتَّتٍ وَهُوَ مُحْرِمٌ" أَيْ بَحْتٍ لاَ يُخَالِطُهُ رَيَاحِينُ أَوْ أَدْهَانٌ طِيبَةٌ

قَتَّةُ [Ḳattet] (ضَبَّةُ [ḍabbet] vezninde) Tābiᶜīnden İbn Ḳatte demekle maᶜrūf Suleymān b. Ḥabīb el-Muḥāribī vālidesinin ismidir.

اَلْإِقْتِتَاتُ [el-iḳtitāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir şeyᵓi bi-tamāmihi istīsāl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِقْتَتَّ الشَّيْءَ إِذَا اسْتَأْصَلَهُ

قُتَاتٌ [Ḳutāt] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Yemen'de bir mevziᶜ adıdır.

[ق ر ت]

اَلْقُرُوتُ [el-ḳurūt] (فُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Seyelān eden kan birbiri üzere cemᶜ olup kurumak, ᶜalā-kavlin darb eserinden bedende derinin altında göğerip kalmak maᶜnāsınadır ki kan oturmak taᶜbīr olunur; yukālu: قَرَتَ الدَّمُ وَقَرِتَ قُرُوتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا يَبِسَ بَعْضُهُ عَلَى بَعْضٍ أَوِ اخْضَرَّ تَحْتَ الْجِلْدِ مِنَ الضَّرْبِ

اَلْقَرَتُ [el-ḳarat] (fethateynle) Bir kimsenin çehresi hüzn ve keder yāhūd gayz ve gazab sebebiyle mütegayyir olmak maᶜnāsınadır; yukālu: قَرِتَ الرَّجُلُ قَرَتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَغَيَّرَ وَجْهُهُ مِنْ حُزْنٍ أَوْ غَيْظٍ Ve

قَرَتٌ [ḳarat] İsm olur, buza denir, جَمَدٌ [cemed] maᶜnāsına.

اَلْقَارِتُ [el-ḳārit] (rā'nın kesriyle) Miskin be-gāyet ehaff ve aᶜlāsına denir, magşūş olan misk sakīl olur. Ve

قَارِتٌ [ḳārit] Her görüp bulduğu nesneyi ahz eder olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ يَأْخُذُ قَارِتٌ أَيْ يَأْخُذُ كُلَّ شَيْءٍ وَجَدَهُ Baᶜzı nüshada يَأْكُلُ yerinde ᶜunvānıyla mersūmdur.

اَلْمُقْتَرِتُ [el-muḳterit] (إِقْتِرَاتٌ [iḳtirāt]tan ism-i fāᶜildir, قَارِتٌ [ḳārit] ile maᶜnā-yı sānīde mürādiftir.

قَرَتَيَّا [Ḳarateyyā] (fetehātla ve yā-yı müşeddede ile) Filesṭīn sancağında bir beldedir.

قَرَتَانُ [Ḳaretān] (fetehātla) Bir mevziᶜdir.

قَارُوتُ [Ḳārūt] (هَارُوتُ [hārūt] vezninde) Bir hısn adıdır.

اَلْقَرِيتُ [el-ḳarīt] قَرِيسٌ [ḳarīs] vezninde ve mürādifidir ki berd-i şedīde denir.

قُرَاتٌ [Ḳurāt] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Tihāme ile Şām beyninde bir vādī ismidir.

[ق ر ب ت]

اَلْقَرَبُوتُ [el-ḳarbūt] قَرَبُوسٌ [ḳarbūs] vezninde ve mürādifidir ki eyerin ön kaşına denir, قَرَبُوتُ السَّرْجِ أَيْ قَرَبُوسُهُ

[ق ل ت]

اَلْقَلْتُ [el-ḳalt] (ḳāf'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Dağlarda hılkī oyma çukura denir ki onda su irkilir. Ve kalīlü'l-lahm olan kimseye denir ki ince kesim ve çelimsiz taᶜbīr olunur.

اَلْقَلِتُ [el-ḳalit] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bu dahi kalīlü'l-lahm olan hılkī arık adama denir.

اَلْقَلَتُ [el-ḳalet] (تَعَبٌ [taᶜab] vezninde) Helāk olmak maᶜnāsınadır; yukālu: قَلِتَ الرَّجُلُ قَلَتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا هَلَكَ

اَلْمَقْلَتَةُ [el-maḳletet] مَهْلَكَةٌ [mehleket] vezninde ve mürādifidir ki mahall-i hatar u helāktir; yukālu: وَقَعَ فِي الْمَقْلَتَةِ أَيِ الْمَهْلَكَةِ

اَلْمِقْلاَتُ [el-miḳlāt] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Hemen bir yavru doğurup bir dahi munkatıᶜ olan nākaya denir. Ve evlādı durmaz hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مِقْلاَتٌ إِذَا كَانَتْ لاَ يَعِيشُ لَهَا وَلَدٌ

اَلْإِقْلاَتُ [el-iḳlāt] (hemzenin kesriyle) Nāka ve hatun, مِقْلاَتٌ [miḳlāt] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَقْلَتَتِ النَّاقَةُ وَالْمَرْأَةُ إِذَا صَارَتْ مِقْلاَتًا Ve

إِقْلاَتٌ [iḳlāt] Helāk eylemek, ᶜalā-kavlin ᶜurza-i helāk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَقْلَتَهُ إِذَا أَهْلَكَهُ أَوْ عَرَّضَهُ لِلْهَلاَكِ

اَلْقَلْتَةُ [el-ḳaltet] (فَلْتَةٌ [feltet] vezninde) Sütü halāvetli olmayan hayvāna denir ki ᶜillet-ten nāşī olur; yukālu: شَاةٌ قَلْتَةٌ أَيْ لَيْسَتْ بِحُلْوَةِ اللَّبَنِ

اَلْقَلْتَيْنُ [el-Ḳalteyn] (بَحْرَيْنُ [baḥreyn] vezninde) Yemāme'de bir karye adıdır.

دَارَةُ الْقَلْتَيْنِ [Dāretu'l-Ḳalteyn] Bir mevziᶜdir.

قُلْتَةُ [Ḳultet] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) Mışır'da bir karyedir.

[ق ل ع ت]

اَلْإِقْلِعْتَاتُ [el-iḳliᶜtāt] (إِسْبِطْرَارٌ [isbiṭrār] vezninde) Saç pek kıvırcıklanmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِقْلَعَتَّ الشَّعْرُ أَيِ اقْلَعَدَّ

[ق ل هـ ت]

قَلْهَتٌ [Ḳalhet] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve قَلْهَاتٌ [Ḳalhāt] (صَقْلاَبٌ [ṣaḳlāb] vezninde) İki mevziᶜlerdir. Ḥaḍramevt diyārının yukarı tarafında bir belde olacaktır ki قَلْهَتٌ [Ḳalhet] ve قَلْهَاتٌ [Ḳalhāt] dahi derler.

[ق ن ت]

اَلْقُنُوتُ [el-ḳunūt] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Tāᶜat ve ᶜibādet eylemek maᶜnāsınadır; ve bihi fussire kavluhu taᶜālā: ﴿وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ أَيْ طَائِعِينَ Ve sükūt eylemek maᶜnāsınadır. Ve duᶜā eylemek maᶜnāsınadır. Ve kıyām fi's-salāt maᶜnāsınadır. Ve namāzda kelām-ı dünyevīden imsāk eylemek maᶜnāsınadır. Ve bunların cümlesi bāb-ı evvelden masūgdur. Şārihin beyānına göre bunlar ıtlākāt-ı şerᶜiyyeden asl maᶜnāsı lüzūm-ı tāᶜattir ve imsāk ᶜani'l-kelām dahi namāza mahsūstur; إِذْ جَاءَ فِي النِّهَايَةِ فِي حَدِيثِ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ كُنَّا نَتَكَلَّمُ فِي الصَّلاَةِ حَتَّى نَزَلَتْ ﴿وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ فَأُمِسْكُنَا عَنِ الْكَلاَمِ

Mütercim der ki salāt-ı vitre قُنُوتُ [ḳunūt] ıtlākı sāᵓir namāzdan ziyāde duᶜāyı müştemil olduğu için yāhūd tūl-ı kıyāmı yāhūd "إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلِّي وَنَسْجُدُ" kelimelerini hāvī olduğu için ve o kelimeleri mutazammın olduğu için o duᶜāya da

قُنُوتٌ [ḳunūt] ıtlāk eylediler. Bir rivāyette **سُورَةُ الحَفْدِ** ve **سُورَةُ الخَلْعِ** ismleriyle iki sūre-i Ḳurʾāniyyedir, İmām Suyūṭī Durr-i menṣūr'da baʿde'l-muʿavviẕeteyn onları tefsīr eylemiştir.

اَلْإِقْنَاتُ [el-iḳnāt] (hemzenin kesriyle) Bed-duʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْنَتَ الرَّجُلُ إِذَا دَعَا عَلَى عَدُوِّهِ Lākin sāʾir mahalde mutlakan duʿā ile müfesserdir. Ve baʿzı nüshada ve baʿzı ümmehātta bu mādde mā-baʿdlarıyla sülāsī ʿunvānında mersūmdur ve *Baṣāʾir*'de mezīd ile müsebbettir. Ve إِقْنَاتٌ [iḳnāt] namāzda kıyāmı uzatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْنَتَ الْمُصَلِّي إِذَا أَطَالَ الْقِيَامَ فِي الصَّلاَةِ Ve hacc-ı şerīfe müdāvemet kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْنَتَ الرَّجُلُ إِذَا أَدَامَ الْحَجَّ Ve çok çok gazā ve cihād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْنَتَ فُلاَنٌ إِذَا أَطَالَ الْغَزْوَ Ve dergāh-ı ilāhīye tezellül ve tevāzuʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْنَتَ الرَّجُلُ إِذَا تَوَاضَعَ لِلَّهِ تَعَالَى

اَلْقَنَاتَةُ [el-ḳanātet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Kalīlu't-taʿām olmak maʿnāsınadır ki ekūl olmayıp kem-hvār olmaktan ʿibārettir; yukālu: قَنُتَ الرَّجُلُ قَنَاتَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ قَلِيلَ الطَّعْمِ أَيِ الْأَكْلِ

اَلْقَنِيتُ [el-ḳanīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kalīletü'l-ekl olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ قَنِيتٌ أَيْ قَلِيلَةُ الطَّعْمِ Ricāle dahi ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ قَنِيتٌ أَيْ بَيِّنُ الْقَنَاتَةِ Ve

قَنِيتٌ [ḳanīt] Şol kırbaya denir ki sık ve metīn dikişli olmakla suyu gereği gibi tutup bir katresini akıtmaya; yukālu: سِقَاءٌ قَنِيتٌ أَيْ مِسِّيكٌ Burada مُسِيلٌ [musīl] nüshaları galattır, zīrā إِمْسَاكٌ عَنِ الْكَلاَمِ maʿnāsından meʾhūzdur ve مِسِّيكٌ [missīk] سِكِّينٌ [sikkīn] veznindedir.

[ق ن ع ت]

اَلْقِنْعَاتُ [el-ḳinʿāt] (ḳāf'ın kesriyle) Yüzü kıllı kişiye denir, Hüveydī Kürdü gibi; yukālu: رَجُلٌ قِنْعَاتٌ أَيْ كَثِيرُ شَعْرِ الْوَجْهِ

[ق و ت]

اَلْقُوتُ [el-ḳūt] (ḳāf'ın zammıyla) ve

اَلْقِيتُ [el-ḳīt] (ḳāf'ın kesriyle) ve

اَلْقِيتَةُ [el-ḳītet] ve

اَلْقَائِتُ [el-ḳāʾit] ve

اَلْقَوَاتُ [el-ḳavāt] (سَحَابٌ [seḥāb] veznin-de) Bedeni tutacak mikdārı yaʿnī beden-i insānı onunla sedd-i ramak eyleyecek gıdā ve tūşeye denir. قُوتٌ [ḳūt]un cemʿi أَقْوَاتٌ [aḳvāt] gelir ve قَائِتٌ [ḳāʾit] fi'l-asl ism-i fāʿildir.

اَلْقَوْتُ [el-ḳavt] (ḳāf'ın fethiyle) ve

اَلْقُوتُ [el-ḳūt] (ḳāf'ın zammıyla) ve

اَلْقِيَاتَةُ [el-ḳiyātet] (ḳāf'ın kesriyle) Bir kim-seyi kūtlandırmak maʿnāsınadır; yukālu: قَاتَهُمْ يَقُوتُهُمْ قَوْتًا وَقُوتًا وَقِيَاتَةً إِذَا عَالَهُمْ Ve قِيَاتَةٌ [ḳiyātet]in aslı قِوَاتَةٌ [ḳivātet]tir, kezālik قِيتٌ [ḳīt] ve قِيتَةٌ [ḳītet] dahi vāvīlerdir.

اَلْإِقْتِيَاتُ [el-iḳtiyāt] (إِفْتِعَالٌ [ifti'āl] vezninde) Kūt ve gıdālanmak maʿnāsınadır; yukālu: قَاتَ عِيَالُهُ فَاقْتَاتُوا

اَلْقَائِتُ [el-ḳāʾit] Kūt ve gıdāya denir ki zikr olundu. Ve

قَائِتٌ [ḳāʾit] Arslana ıtlāk olunur. Ve kifāyet mikdārı dirliğe ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ فِي قَائِتٍ مِنَ الْعَيْشِ أَيْ فِي كِفَايَةٍ

اَلْمُقِيتُ [el-Muḳīt] (مُبِينٌ [mubīn] vezninde) Esmā-i hüsnādandır, hāfız ve nigeh-bān maʿnāsınadır. Ve muktedir maʿnāsınadır ki her şeyʾe kādirdir, herkese kūt ve gıdā iʿtāsına kudreti olduğu gibi. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre إِقَاتَةٌ [iḳātet]ten

meʾhūzdur ki maʿnā-yı lāzımı olan hāfız ve şāhid demektir ki herkes kūt ve gıdāsı üzerine lāzım olan kesleri elbette muhāfaza ve ikāta ile vücūdlarını himāyet eyler ve dāʾimā üzerlerinde kāʾim olur. Kezālik iktidār maʿnāsı dahi maʿnā-yı lüzūmudur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَكَانَ اللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا﴾ أَيْ حَافِظًا وَشَاهِدًا وَقِيلَ مُقْتَدِرًا

اَلْقِيتَةُ [el-ḳītet] (ḳāf'ın kesriyle) قُوتٌ [ḳūt] maʿnāsınadır ki zikr olundu. Bu maʿnādandır ki ʿArablar إِقْتَتْ لِنَارِكَ قِيتَةً derler, أَطْعِمْهَا الْحَطَبَ maʿnāsına.

اَلْإِسْتِقَاتَةُ [el-istiḳātet] Kūt ve gıdā istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَقَاتَهُ أَيْ سَأَلَهُ الْقُوتَ

اَلْإِقَاتَةُ [el-iḳātet] (hemzenin kesriyle) Bir kimseye kūt ve gıdā vermek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَقَاتَهُ فَأَقَاتَهُ Ve bir nesneye güç yetmek maʿnāsına istiʿmāl olunur, niteki zikr olundu; yukālu: أَقَاتَ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا أَطَاقَهُ

FASLU'L-KĀF
(فَصْلُ الْكَافِ)

[ك ب ت]

اَلْكَبْتُ [el-kebt] (سَبْتٌ [sebt] vezninde) Bir kimseyi yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: كَبَتَهُ كَبْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَرَعَهُ Ve bir kimseyi hacil ve rüsvā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَبَتَهُ إِذَا أَخْزَاهُ Ve bir nesneden sarf ve menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَبَتَهُ إِذَا صَرَفَهُ Ve kesr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَبَتَهُ إِذَا كَسَرَهُ Ve düşmanı gayz ve kīnle redd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَبَتَ الْعَدُوَّ إِذَا رَدَّهُ بِغَيْظِهِ Ve zelīl ve mühān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَبَتَهُ إِذَا أَذَلَّهُ

اَلْمُكْتَبِتُ [el-muktebit] (إِكْتِبَاتٌ [iktibāt]tan ism-i fāʿildir, pür-gam ve endūh olan kişiye denir; yukālu: هُوَ مُكْتَبِتٌ أَيْ مُمْتَلِئٌ غَمًّا

[ك ب ر ت]

اَلْكِبْرِيتُ [el-kibrīt] (kāf'ın kesriyle فِعْلِيلٌ [fiʿlīl] vezninde) Cins ahcārdan hacer-i maʿrūf ismidir ki āteş gibi yanar ve yakar. Ve yākūt-ı ahmere ve altına da ıtlāk olunur. Ve baʿzılar ʿindinde kibrīt, cevāhir-i arziyyeden bir nevʿ cevherdir ki maʿdeni bilād-ı şarkiyyede Tubbet ülkesinin verāsında vādī-i Neml dedikleri mahaldedir.

Maʿlūm ola ki kibrīt dediği Fārisīde ve Türkīde kükürd taʿbīr ettikleridir ki dört kısm olur, beyāz ve sarı ve kırmızı ve siyāh olur. Efdali kırmızı nevʿidir ki kībrīt-i ahmer dedikleridir, cevāhir-i arziyyedendir. Vādī-i Beml'de olur. Onda keçi kadar karıncalar olur, sibāʿ gibi insāna hücūm edip pāre pāre ederler. Geceler birkaç fersah mesāfeden lemeʿān eder. Ve el-ān mevcūd olan kükürdün iyisi sarı olandır ki çubuk

kükürdü taᶜbīr olunur, beyne'l-etıbbāᵓ أَصَابِعِي [eṣābiᶜī] derler. Ve akçıl olana bez kükürdü derler ve baᶜzı emkinede ᶜuyūn-ı hārre olduğu hālde cereyān eder, tabh ile kibrīt olur. Bu kısmı siyāha māᵓil olur. Ve ılıca ve bana taᶜbīr olunan ıssı çeşmelerin menbaᶜında kükürd damarı olmakla su ıssı nebᶜ eder. Ve kīmyāgerān iksīr-i zehebe kibrīt-i ahmer ıtlāk ederler. Ve kibrīte asl-ı hārr ıtlāk ederler, niteki zībaka asl-ı bārid derler. Ve baᶜzı arzın türābında kibrīt olmakla gāh-be-gāh duhān ve şuᶜle gibi āsārı zuhūr eder. Hattā İtalya civārında Akdeniz'de Sicilya arzında vākiᶜ bir cebelden ekseriyyā kesīf duhān zuhūr ve baᶜzen kemāl-i şiddet ü hiddetle bir taraftan çatlayıp içinden şuᶜle-feşān āteş sudūr edip etrāf ve eknāfını hāksār eder.

اَلْكَبْرَتَةُ [el-kebretet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Devenin gövdesine kükürd sürmek maᶜnāsınadır ki baᶜzı eczā ile halt edip sürerler; yukālu: كَبْرَتَ بَعِيرَهُ كَبْرَتَةً إِذَا طَلَاهُ بِالْكِبْرِيتِ

[ك ت ت]

اَلْكَتِيتُ [el-ketīt] (شَتِيتٌ [şetīt] vezninde) Tencere kaynarken zuhūr eden savtına denir ki kit kit diye zuhūr eder. Kezālik kaynayan hamr ve nebīzin savtına denir. Ve genç devenin ibtidā böğürmesinde zāhir olan savtına denir. Ve hışm-nāk adamın şiddet-i gayz u kīnesi hengāmında genç deve böğürmesine şebīh, sadrında cevelān eden gümültüye denir; tekūlu: سَمِعْتُ مِنْهُ كَتِيتًا أَيْ صَوْتًا فِي صَدْرِهِ كَصَوْتِ الْبَكْرِ مِنْ شِدَّةِ الْغَيْظِ Ve

كَتِيتٌ [ketīt] Bahīl ve nākese denir. Ve masdar olur, āhestece teᵓenīyle yürümek, ᶜalā-kavlin adımları sık sık atarak tīz tīz yürümek maᶜnāsına; yukālu: كَتَّ الرَّجُلُ كَتِيتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا مَشَى رُوَيْدًا أَوْ قَارَبَ خَطْوَهُ فِي سُرْعَةٍ Ve

كَتٌّ [kett] (kāf'ın fethi ve tā'nın teşdīdiyle) ve

كَتِيتٌ [ketīt] Deve yapça böğürmek maᶜnāsınadır; yukālu: كَتَّ الْبَعِيرُ كَتًّا وَكَتِيتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَاحَ صِيَاحًا لَيِّنًا Ve bir kimseyi magmūm ve tasa-nāk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَتَّ فُلَانًا إِذَا سَاءَهُ Ve bir kimseyi tezlīl ve hāksār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَتَّ فُلَانًا إِذَا أَرْغَمَهُ Ve tencere kaynamak maᶜnāsınadır; yukālu: كَتَّتِ الْقِدْرُ إِذَا غَلَتْ Ve bir kimsenin kulağına bir söz fısıldamak maᶜnāsınadır; yukālu: كَتَّ الْكَلَامَ فِي أُذُنِهِ كَتًّا وَكَتِيتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَرَّهُ وَسَارَّهُ Ve

كَتٌّ [kett] Gövdesinde eti azca olan çelimsiz adama denir; ere ve ᶜavrete ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ كَتٌّ وَامْرَأَةٌ كَتٌّ أَيْ قَلِيلُ اللَّحْمِ Ve

كَتٌّ [kett] Saymak maᶜnāsına masdar olur; ve minhu'l-meselu: "لاَ تَكُتُّهُ أَوْ تَكُتُّ النُّجُومَ" ve yukālu: جَاءَ فِي جَيْشٍ مَا يُكَتُّ أَيْ لاَ يُحْصَى أَيْ لاَ تَعُدُّهُ وَلاَ تُحْصِيهِ

اَلْكَتْكَتَةُ [el-ketketet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi yapça yapça yāhūd adımları sık sık atarak tīz tīz yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: كَتْكَتَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى رُوَيْدًا أَوْ قَارَبَ الْخَطْوَ فِي سُرْعَةٍ Ve āhestece gülmek maᶜnāsınadır ki kahkahadan dūn ola, kit kit gülmek taᶜbīr olunur; yukālu: كَتْكَتَ الرَّجُلُ إِذَا ضَحِكَ دُونًا يَعْنِي مِنَ الْقَهْقَهَةِ

اَلتَّكَتْكُتُ [et-teketkut] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) كَتْكَتَةٌ [ketketet] ile maᶜnā-yı evvelde mürādiftir.

اَلْإِكْتَاتُ [el-iktāt] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْإِكْتِتَاتُ [el-iktitāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde)

Bunlar da kulağa fısıldamak maʿnāsınadır; yukālu: أَكَتَّ الْكَلَامَ فِي أُذُنِهِ إِكْتَاتًا وَاكْتَتَهُ إِكْتِيتًا إِذَا قَرَّهُ وَسَارَّهُ Ve

إِكْتِيتَاتٌ [iktitāt] İşitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِكْتَتَّ الْحَدِيثَ إِذَا اسْتَمَعَهُ

اَلْكُتَّةُ [el-kuttet] (kāf'ın zammıyla) Mālın kemter ve rüzāline denir, gerek sāmit ve gerek nātık olsun. Ve

كُتَّةُ [kuttet] Bir kemter keçinin ʿalemidir. Bu cihetle mutlakan kemter ve sütsüz keçi kısmına ʿalem olarak ıtlāk olunur.

اَلْكَتَّةُ [el-kettet] (kāf'ın fethiyle) Yerde olan azca yeşilliğe denir ki murād bir mikdārca otluk olacaktır.

كُتْكُتُ [kutkut] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) ve

كُتْكُتَى [kutkutā] (kāf'ların zammı ve tā-yı sāniyenin fethi ve işbāʿla) İkisi de gayr-i munsarıf olarak sıbyān-ı ʿAraba mahsūs bir nevʿ luʿbe yaʿnī oyun adıdır. ʿAdem-i insirāfa ʿillet ʿalemiyyet ve لُعْبَةٌ [luʿbet] teʾvīliyle teʾnīstir. Burada müʾellifin غَيْرَ مُجْرَاتَيْنِ taʿbīri غَيْرَ مُنْصَرِفَيْنِ demektir ki iʿrāb-ı selāse mücrā değildir.

اَلْكَتْكَتُ [el-ketket] (kāf'ların fethiyle) Toy kuşunun ötmesinden hikāyedir.

اَلْكَتْكَاتُ [el-ketkāt] (kāf'ların fethiyle) Çok sözlü ozan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ كَتْكَاتٌ أَيْ كَثِيرُ الْكَلَامِ

اَلْكَتِيتَةُ [el-ketītet] عَصِيدَةٌ [ʿaṣīdet] vezninde ve mürādifidir ki bulamaç aşına denir.

[ك ح ت]

اَلْأَكْحَتُ [el-ekḥat] (ḥā-yı mühmele ile أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Kısa boylu bodur kişiye denir.

[ك ر ت]

اَلْكَرِيتُ [el-kerīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir sene-i tāmmeye denir; yukālu: سَنَةٌ كَرِيتٌ أَيْ تَامَّةٌ Şārih der ki işbu كَرِيتٌ [kerīt] kelimesi mutlakan tām olan zātu'l-ʿuddeye vasf olur ki tāmm ve kāmil maʿnāsınadır; yukālu: سَنَةٌ كَرِيتٌ وَحَوْلٌ كَرِيتٌ وَشَهْرٌ كَرِيتٌ أَيْ تَامٌّ

تَكْرِيتُ [Tekrīt] (tā'nın fethiyle) Bir belde adıdır. Bu belde Baġdād ile Mavṣil beynindedir. Bāniyesi olan Tekrīt bint Vāʾil ile müsemmādır. Ve o Bekr b. Vāʾil'in ki Diyār-ı Bekr ona muzāftır, hāheridir. Ve bunun tā'yı zāʾide olmakla vezni تَفْعِيلٌ [tefʿīl]dir.

[ك س ت]

اَلْكُسْتُ [el-kust] (kāf'ın zammıyla) قُسْطٌ [ḳusṭ] lafzında lügattir ki ḳusṭ-ı hindī dedikleri dārū olacaktır.

[ك ع ت]

اَلْكَعْتُ [el-kaʿt] (kāf'ın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Kasīrü'l-kāme kişiye denir. Müʾennesinde كَعْتَةٌ [kaʿtet] denir hā'yla.

اَلْكُعَيْتُ [el-kuʿayt] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bülbül kuşuna denir ki cemʿi كِعْتَانٌ [kiʿtān] gelir, kāf'ın kesriyle; tekūlu: مَا أَطْيَبَ صَوْتَ الْكُعَيْتِ أَيِ الْبُلْبُلِ Ve bu كُمَيْتٌ [kumeyt] gibi, bünye-i tasgīr üzere mevzūʿdur.

اَلْإِكْعَاتُ [el-ikʿāt] (hemzenin kesriyle) Şitāb ve sürʿatle gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَكْعَتَ الرَّجُلُ إِذَا انْطَلَقَ مُسْرِعًا Ve oturmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: أَكْعَتَ الرَّجُلُ إِذَا قَعَدَ Ve pür-gazab olarak süvār olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكْعَتَ فُلَانٌ إِذَا رَكِبَ مُنْتَفِخًا مِنَ الْغَضَبِ

أَبُو مُكْعِتٍ [Ebū Mukʿit] (مُحْسِنٌ [muḥsīn] vezninde) Bir şāʿir künyesidir.

اَلْكُعْتَةُ [el-kuʿtet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Kārūre kapağına denir.

[ك ف ت]

اَلْكَفْتُ [el-keft] (kāf'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Bir kimseyi sālik olduğu cihetten cihet-i uhrāya çevirip döndürmek maʿnāsınadır; gerek zāhirī ve gerek maʿnevī olsun; yukālu: كَفَتَهُ كَفْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَرَفَهُ عَنْ وَجْهِهِ Ve bir nesnenin eczāsını devşirip birbirine zamm ve ilhāk eylemek, kezālik bir adam bir nesneyi kendisine zamm ve ilhāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَفَتَ الشَّيْءَ إِلَيْهِ إِذَا ضَمَّهُ وَقَبَضَهُ Kāle fi'l-*Esās*: كَفَتَ الْمَتَاعَ إِذَا جَمَعَهُ وَضَمَّ بَعْضَهُ إِلَى بَعْضٍ وَكَفَتَ الْفِرَاشَ وَمِنْهُ الْحَدِيثُ "إِكْفِتُوا صِبْيَانَكُمْ بِاللَّيْلِ فَإِنَّ لِلشَّيْطَانِ خَطْفَةً وَانْتِشَارًا" أَيْ ضُمُّوهُمْ إِلَيْكُمْ Ve

كَفْتٌ [keft] ve كِفَاتٌ [kifāt] (kāf'ın kesriyle) ve

كَفِيتٌ [kefīt] (kāf'ın fethiyle) ve

كَفَتَانٌ [kefetān] (fetehātla) Kuş kısmı kanatlarını devşirip ve kısıp sürʿatle uçmak, kezālik insān ve sā'ir hayvān kürkü devşirinip sürʿatle seğirtmek maʿnāsınadır ki maʿnā-yı mezkūrdan meʾhūzdur ضَمٌّ [ḍamm] ve قَبْضٌ [ḳabḍ] bulunduğu için; yukālu: كَفَتَ الطَّائِرُ وَغَيْرُهُ كَفْتًا وَكِفَاتًا وَكَفِيتًا وَكَفَتَانًا إِذَا أَسْرَعَ فِي الطَّيَرَانِ وَالْعَدْوِ وَتَقَبَّضَ فِيهِ Ve

كَفْتٌ [keft] ve

كَفِيتٌ [kefīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bünyesi hurde devşirimli, cüst ve çālāk insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ كَفْتٌ وَفَرَسٌ كَفِيتٌ أَيْ سَرِيعٌ خَفِيفٌ دَقِيقٌ Ve

كَفْتٌ [keft] Küçük tencereye denir. Bunda kāf'ın kesriyle de lügattir. Ve bir nesnenin içerisi taşrasına dönmek maʿnāsınadır ki tersine dönmek taʿbīr olunur; yukālu: أَصْلَحَهُ بِالْكَفْتِ وَهُوَ تَقْلِبُ الشَّيْءِ ظَهْرًا لِبَطْنٍ Ve

كَفْتٌ [keft] Ölmek, mevt maʿnāsına istiʿmāl olunur, kabre zamm olunmak mülāhazasıyla; yukālu: وَقَعَ فِي النَّاسِ كَفْتٌ أَيْ مَوْتٌ ve yukālu: كَفَتَ اللهُ فُلَانًا إِذَا مَاتَ Ve

كَفْتٌ [keft] Katıksız ekmeğe ıtlāk olunur; yukālu: أَكَلَ خُبْزًا كَفْتًا أَيْ بِلاَ أُدْمٍ Dā'imā maʿīşete zamm olunması bā'is-i ıtlāktır.

اَلْإِنْكِفَاتُ [el-inkifāt] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bulunduğu cihetten cihet-i uhrāya munsarıf olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَفَتَهُ فَانْكَفَتَ أَيْ صَرَفَهُ عَنْ وَجْهِهِ فَانْصَرَفَ Ve kendiliğinden munsarıf olmak maʿnāsınadır ki mutāviʿ olmaz; yukālu: إِنْكَفَتَ الرَّجُلُ إِذَا انْصَرَفَ عَنْ وَجْهِهِ Ve devşirilmek, inkıbāz maʿnāsınadır; yukālu: إِنْكَفَتَ الشَّيْءُ إِذَا انْقَبَضَ Ve at kısmı yemi ve suyu taklīl ile endāmı ve karnı çekilip zāmir olmak maʿnāsınadır ki yaranmak taʿbīr olunur; yukālu: إِنْكَفَتَ الْفَرَسُ إِذَا ضَمُرَ Ve endām ve aʿzā devşirimli ve dirnekli olmak maʿnāsınadır; aʿzāsı o güne mülezzezü'l-halk olana مُنْكَفِتٌ [munkefit] derler; yukālu: رَجُلٌ مُنْكَفِتٌ أَيْ مُجْتَمِعُ الْخَلْقِ

اَلتَّكْفِيتُ [et-tekfīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir nesnenin eczāsını devşirip birbirine yāhūd kendisine yanaştırmak maʿnāsınadır; yukālu: كَفَّتَ الشَّيْءَ إِذَا ضَمَّهُ وَقَبَضَهُ

اَلْكِفَاتُ [el-kifāt] (kāf'ın kesriyle) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

كِفَاتٌ [kifāt] Şol mevziʿe denir ki onda nesne cemʿ ve birbirine zamm olunur ola; ve minhu yukālu: اَلْأَرْضُ كِفَاتٌ لَنَا Ve kāle taʿālā: ﴿أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا أَحْيَاءً وَأَمْوَاتًا﴾ أَيْ ذَاتَ كَفْتٍ أَيْ ضَمٍّ وَجَمْعٍ يَضُمُّهُمْ أَحْيَاءً عَلَى ظُهُورِهَا كِفَاتًا أَيْ كَافِتَةً وَأَمْوَاتًا فِي بُطُونِهَا Kāle'l-Beyḍāvī: اِسْمٌ لِمَا يَكْفِتُ أَيْ يَضُمُّ وَيَجْمَعُ أَوْ مَصْدَرٌ نُعِتَ بِهِ أَوْ جَمْعُ كَافِتٍ كَصَائِمٍ وَصِيَامٍ أَوْ جَمْعُ كَفْتٍ وَهُوَ الْوِعَاءُ

أُجْرِيَ عَلَى اْلأَرْضِ بِاعْتِبَارِ أَقْطَارِهَا Ve kāle'r-Rāġıb: تَجْمَعُ النَّاسَ أَحْيَاءَهُمْ وَأَمْوَاتَهُمْ وَقِيلَ تَضُمُّ اْلأَحْيَاءَ الَّتِي هِيَ اْلإِنْسَانُ وَالْحَيَوَانَاتُ وَالنَّبَاتُ وَالأَمْوَاتُ الَّتِي هِيَ الْجَمَادَاتُ مِنَ اْلأَرْضِ وَالْمَاءُ وَغَيْرُ ذَلِكَ Mütercim der ki Beyḍāvī taᶜbīrāt-ı merkūme ile *Keşşāf*'a vārid olan münākaşadan tefassī eylemiştir, zīrā أَكْفَاتٌ [ekfāt] ism-i mevziᶜ olduğu sūrette ᶜamel edemez, zīrā esmā-i emkine vü ezmine vü ālāt her ne kadar müştak ve efᶜāl üzere cārī iseler de ᶜāmil olmazlar. Ve

كِفَاتٌ [kifāt] ve

مُكَافَتَةٌ [mukāfetet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Ansızın ölmek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: مَاتَ كِفَانًا وَمُكَافَتَةً أَيْ فَجْأَةً Ve

مُكَافَتَةٌ [mukāfetet] Bir kimseye seğirtmekte yā at koşmakta müsābaka eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَافَتَهُ إِذَا سَابَقَهُ

اَلْإِكْتِفَاتُ [el-iktifāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir nesneyi bi-tamāmihi devşirip ahz eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِكْتَفَتَ الْمَالَ إِذَا اسْتَوْعَبَهُ أَجْمَعَ

اَلْكَفَّاتُ [el-keffāt] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Arslana ıtlāk olunur.

اَلْكَفِيتُ [el-kefīt] (kāf'ın fethiyle) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

كَفِيتٌ [Kefīt] Ḥayyān b. Ḳatāde es-Sedūsī feresinin ismidir. Ve

كَفِيتٌ [kefīt] Şol dağarcığa ve çanta makūlesine denir ki katᶜā deliği ve yırtığı olmamakla içine konan şeyᵓi zāyiᶜ eylemez ola ve bilā-fāsıla birbirine damīme ve mecmūᶜ olan medār-ı maᶜāş olacaktır; ve minhu'l-hadīsu: "حُبِّبَ إِلَيَّ النِّسَاءُ وَالطِّيبُ وَرُزِقْتُ الْكَفِيتَ" أَيْ مَا أَكْفِتُ بِهِ مَعِيشَتِي يَعْنِي أَضُمُّهَا وَأُصْلِحُهَا

اَلْكِفْتُ [el-kift] (kāf'ın kesriyle) Bu dahi içine konan nesneyi zāyiᶜ eylemeyen dağarcık makūlesine denir.

اَلْكَافِتُ [el-Kāfit] (fā'nın kesriyle) Bir mağaranın ismidir ki selefte meᵓvā-yı lusūs idi, nehb ettikleri emtiᶜa ve eşyāyı orada cemᶜ ve zamm ederler idi.

اَلْكُفَتُ [el-kufet] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلْكُفَتَةُ [el-kufetet] (kāf'ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Şol ata denir ki dört ayağını bir yere getirip top gibi cemīᶜ-i endāmıyla peyderpey birden sıçrayıp atılır olmakla üzerinde istikrār ve dizgin ile zabt mümkin olmaya; yukālu: فَرَسٌ كُفَتٌ وَكُفَتَةٌ إِذَا كَانَ يَثِبُ جَمِيعًا فَلاَ يُسْتَمْكَنُ مِنْهُ لِاجْتِمَاعِ وَثْبِهِ

اَلْمُكْفِتُ [el-mukfit] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Şol kimsedir ki iki zırh giyip aralığında bir câme dahi giymiş ola.

كَفْتَةٌ [Keftet] (هَفْتَةٌ [heftet] vezninde) Makbere-i Medīne ola بَقِيعُ الْغَرْقَدِ [Baḳīᶜu'l-ġarḳad] nām mahallin ismidir, nāsı kabz eylediği için yāhūd türābı şūre olmakla medfūnu serīᶜan ekl ve ifnā eylediği için ıtlāk olundu.

[ك ل ت]

اَلْكَلْتُ [el-kelt] (kāf'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Biriktirmek maᶜnāsınadır; yukālu: كَلَتَ الشَّيْءَ كَلْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَمَعَهُ Ve dökmek maᶜnāsınadır; yukālu: كَلَتَهُ فِي اْلإِنَاءِ إِذَا صَبَّهُ Ve at oynatmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَلَتَ الْفَرَسَ إِذَا رَكَضَهُ Ve atmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَلَتَ الشَّيْءَ إِذَا رَمَاهُ

اَلْكُلُّتُ [el-kullet] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) فُلَّتٌ [fullet] kelimesine itbāᶜ olur; bunlar da صُرَدٌ [ṣurad] vezninde dahi lügattir, niteki فُلَّتٌ [fullet] māddesinde zikr olundu; yukālu: فَرَسٌ فُلَّتٌ كُلَّتٌ أَيْ سَرِيعٌ

اَلْكُلَتَةُ [el-kuletet] (kāf'ın zammıyla

هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) كُفَتَةٌ [kufetet] maʿnāsınadır ki cemīʿ-i endāmıyla birden sıçrayan ata denir. Müʾellif bunu da فُلَتَةٌ [fuletet] kelimesine itbāʿ-gūne resm eylemiştir, lākin فُلَتَةٌ [fuletet] māddesinde bu maʿnāya tasaddī eylememiştir. Nihāyet terkībden teferruʿ olunur. Ve bu itbāʿ değildir; yukālu: فَرَسٌ فُلَتَةٌ كُلَتَةٌ أَيْ كُفَتَةٌ

اَلْإِكْتِلَاتُ [el-iktilāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) İçmek maʿnāsınadır; yukālu: إِكْتَلَتَ الْمَاءَ إِذَا شَرِبَ

اَلْكَلِيتُ [el-kelīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْكِلِّيتُ [el-killīt] (lām'ın şeddesiyle سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde) Şol iri ve uzun taşa denir ki onunla sırtlanın ini sedd olunur. Sayyād inin ağızını onunla sedd eyledikten sonra mevziʿ-i dīgerden hafr edip ahz eder.

اَلْكُلْتَةُ [el-kultet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Buğday makūlesi gılāl harmanından bir hisseye denir ki birinin nasībine ʿāʾid olur. Ve her nesneden bir mikdār ve bir yığın ve bir küme şeyʾe denir, lisānımızda dahi müstaʿmeldir, meselā bir külte odun ve bir külte otluk taʿbīr olunur; yukālu: كُلْتَةٌ مِنَ الطَّعَامِ أَيْ نَبْذَةٌ

اَلْإِنْكِلَاتُ [el-inkilāt] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznide) Dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْكَلَتَ الشَّيْءُ إِذَا انْصَبَّ Ve bir nesnenin eczāsı devşirilip buruşmak ve büzülmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْكَلَتَ الشَّيْءُ إِذَا انْقَبَضَ

[ك م ت]

اَلْكُمَيْتُ [el-kumeyt] (زُبَيْرٌ [zubeyr] veznide) Şol kırmızı ata denir ki kırmızılığına قُنُوءٌ [ḳunūʾ] yaʿnī hālis olmayan siyāhlık ki karamtık taʿbīr olunur, karışmış ola. Lisānımızda ona hurmāyī doru taʿbīr olunur ki rengi karamtık kırmızı olur; esvāb makūlesinde ona güvez ve ondan koyu olursa mor taʿbīr olunur. Ve o atın yelisi ve kuyruğu siyāh olur verd ile ve aşkar ile. Farkı budur ki reng-i mezkūr olursa ki hurmāyī doru olacaktır, كُمَيْتٌ [kumeyt] denir, ondan açık olursa وَرْدٌ [verd] denir ki Fārisīde gül-gūn ve Türkīde açık doru taʿbīr olunur. Ve yelisi ve kuyruğu kırmızı olursa aşkar denir ki Türkīde al taʿbīr olunur. Müʾellif مِنَ الْخَيْلِ ʿunvānıyla tasrīh eylemediği, şöhretine mebnīdir. Ve bunun bünye-i tasgīr üzere vazʿı sürh ve siyāh beyninde mütevassıt ve her birine karīb olduğu içindir. Ve bunun müzekker ve müʾennesi berāberdir; fe-yukālu: مُهْرَةٌ كُمَيْتٌ بِلَا هَاءٍ Ve

كُمَيْتٌ [kumeyt] Levninde sevād ve humret olan yaʿnī karamtık kırmızı olan bādeye ıtlāk olunur, Hūre üzümünden olan bāde gibi; yukālu: سَقَاهُ الْكُمَيْتَ وَهُوَ عَلَى فَرَسٍ كُمَيْتٍ أَيِ الْخَمْرَ الَّتِي فِيهَا سَوَادٌ وَحُمْرَةٌ عَلَى الْفَرَسِ الَّذِي خَالَطَ حُمْرَتَهُ قُنُوءٌ Ve Kumeyt b. Maʿrūf ve Kumeyt b. Ṣaʿlebe ve Kumeyt b. Zeyd şuʿarādandır. Ve

كُمَيْتٌ [Kumeyt] ʿArabda bir niçe feresin ismidir.

اَلْكُمْتَةُ [el-kumtet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Zikr olunan كُمَيْتٌ [kumeyt] rengine denir ki hurmāyī doruluktur; esvābda güvezī taʿbīr olunur.

اَلْكَمْتُ [el-kemt] ve

اَلْكَمْتَةُ [el-kemtet] (kāf'ların fethiyle) ve

اَلْكَمَاتَةُ [el-kemātet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] veznide) At كُمَيْتٌ [kumeyt] olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَمُتَ الْفَرَسُ كَمْتًا وَكَمْتَةً وَكَمَاتَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ كُمَيْتًا Ve

كَمْتٌ [kemt] Derūnda gayz ve kīne gizle-

mek maʿnāsınadır; yukālu: كَمَتَ الْغَيْظَ كَمْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَكَنَّهُ

اَلتَّكْمِيتُ [et-tekmīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Hamr ve deri ve sevb ve at makūlesini sıbg ve sanʿatla كُمَيْتٌ [kumeyt] kılmak maʿnāsınadır; yukālu: كُمِّتَتِ الْخَمْرُ وَالْفَرَسُ وَغَيْرُهُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ أَيْ صُبِّرَتْ بِالصَّبْغَةِ كُمَيْتًا

اَلْكَمِيتَةُ [el-kemītet] (حَبِيبَةٌ [ḥabībet] veznin-de) Bir şeyʾin asl ve esāsına denir; yukālu: أَخَذَ الشَّيْءَ بِكَمِيتَتِهِ أَيْ بِأَصْلِهِ

اَلْكَمَاتِيُّ [el-kemātiyy] (زَرَابِيُّ [zerābiyy] vezninde) Zikr olunan hurmāyī doru atla-ra denir; yukālu: خَيْلٌ كَمَاتِيٌّ أَيْ كُمْتٌ Ve bu, كَمَاتَةٌ [kemātet]e mensūbdur. Ve

كُمْتٌ [kumt] (kāf'ın zammıyla) Gūyā ki أَكْمَتُ [ekmet] lafzından cemʿdir, أَحْمَرُ [aḥmer] ve أَشْقَرُ [aşḳar] kelimelerine mahmūldür.

اَلْإِكْمَاتُ [el-ikmāt] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْإِكْمِتَاتُ [el-ikmitāt] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vez-ninde) ve

اَلْإِكْمِيتَاتُ [el-ikmītāt] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) At kısmı hurmāyī doru olmak maʿnāsınadır; bünye-i ahīrlerde şiddet muʿteberdir; yukālu: أَكْمَتَ الْفَرَسُ إِكْمَاتًا وَاكْمَتَّ إِكْمِيتَاتًا إِذَا صَارَ كُمَيْتًا

[ك ن ت]

اَلْكَنْتُ [el-kent] (kāf'ın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Kaviyyü'l-hilkat ve metīnü'l-bünye olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَنَتَ الرَّجُلُ فِي خَلْقِهِ كَنْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَوِيَ

اَلْكُنْتِيُّ [el-kuntiyy] (كُرْسِيٌّ [kursiyy] veznin-de) Kavī ve şedīd olan insān ve hayvāna denir. Ve kebīr yaʿnī yaşlı adama denir.

اَلْكُنْتُنِيُّ [el-kuntuniyy] (nūn ziyādesiyle) كُنْتِيٌّ [kuntiyy] maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ كُنْتِيٌّ وَكُنْتُنِيٌّ أَيْ كَبِيرٌ Müʾellif bunları "ك،و،ن" māddesinde dahi resm eylemişken zāhiri iʿtibārıyla burada dahi sebt eyledi. Ve bunlar "ك،و،ن" māddesinden meʾhūzlardır, niteki *Nihāye*-i İbn Eṯīr'de bu resme mastūrdur ki: وَ فِي الْحَدِيثِ "أَنَّهُ دَخَلَ الْمَسْجِدَ وَعَامَّةُ أَهْلِهِ الْكُنْتِيُّونَ" أَيِ الشُّيُوخُ الَّذِينَ يَقُولُونَ كُنَّا كَذَا وَكَانَ كَذَا وَكُنْتُ كَذَا فَكَأَنَّهُ مَنْسُوبٌ إِلَى كُنْتُ Yaʿnī bu taʿbīr gūyā ki كُنْتُ māddesine mensūbdur. ʿArab ondan tasarruf eylediler. Yaşlı pīr adamlar "Ey cānım, bir vaktte ben şöyle olmuştum, şimdi böyle oldum" deme-leriyle kavl-i mezbūre nisbetle pīr ada-ma كُنْتِيٌّ [kuntiyy] ve mübālagaten nūn ziyādesiyle كُنْتُنِيٌّ [kuntuniyy] ıtlāk eyle-diler. Ve bunların nisbetleri hitābla كُنْتَ [kunte] māddesine de olmak cāʾizdir ki "Babalık, sen evvel şöyle idin, şimdi böy-lece..." Meselā "Harīf ve maʿtūh gibi bir maʿnā oldun" kavline mensūb olur.

اَلْإِكْتِنَاتُ [el-iktināt] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Huzūʿ ve rızā göstermek maʿnāsınadır; yukālu: إِكْتَنَتَ إِلَيْهِ إِذَا خَضَعَ إِلَيْهِ وَرَضِيَ مِنْهُ

اَلْكَنِيتُ [el-kenīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şol meşke denir ki dikişleri sık ve metīn ol-makla suyu imsāk eder ola; yukālu: سِقَاءٌ كَنِيتٌ أَيْ مُسِيكٌ Niteki قَنِيتٌ [ḳanīt] dahi bu maʿnāyadır.

اَلْكَنَتُ [el-kenet] (fethateynle) Süt tulumu çok istiʿmāl olunup cā-be-cā gasl ve tanzīf olunmamakla vesah-nāk ve müteʿaffin ol-mak maʿnāsınadır; yukālu: كَنِتَ السِّقَاءُ كَنَتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَشُنَ Şārih işbu خَشُنَ kelime-sini hā-ı mühmele ile takyīd eylemiştir, lākin muktezā-yı mādde ḫā-yı muʿceme ile olmak aglebdir.

[ك ن ع ت]

اَلْكَنْعَتُ [el-kenʿat] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir nevʿ balık adıdır, ve bu iskorpit dedik-

leri dikenli balık olacaktır; كَنْعَدٌ [kenᶜad] dahi derler.

[ك و ت]

اَلْكُوتِيُّ [el-kūtiyy] (رُومِيٌّ [rūmiyy] veznin-de) Bodur kişiye denir. Ve

كُوتِيٌّ [Kūtiyy] ᶜAdiyy b. er-Raᶜlāʾ nām şāᶜirin lakabıdır.

[ك ي ت]

اَلتَّكْيِيتُ [et-tekyīt] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Çuval ve yastık makūlesinin içini dol-durmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَيَّتَ الْوِعَاءَ تَكْيِيتًا إِذَا حَشَاهُ Ve yol esbāb ve mühimmātını kolaylayıp ārāste eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَيَّتَ الْجَهَازَ إِذَا يَسَّرَهُ

اَلْأَكْيَاتُ [el-ekyāt] أَكْيَاسٌ [ekyās] vezninde ve mürādifidir ki be-gāyet rüşd ve fetānet sāhibi kimselere denir. Şārih der ki tāʾ sīn'den maklūbedir. Ve أَكْيَاسٌ [ekyās] كَيِّسٌ [keyyis] lafzının cemᶜidir.

كَيْتَ وَكَيْتَ [keyte ve keyte] (ذَيْتَ وَذَيْتَ vez-ninde ve āhirlerinin kesr üzere binālarıyla lügattir) كَذَا وَكَذَا maᶜnāsınadır ki kıssa-i mübhemeden kināyedir. Lisānımızda "şöylece ve şöylece" ile taᶜbīr olunur. Bunların tā'yı hā'dan maklūbedir. Müter-cim der ki ذَيْتَ وَذَيْتَ dahi bu maᶜrizdedir. Ve bunlar cümleden kināye olup cümle ise fī-zātiha müstehakk-ı iᶜrāb olmamakla mebnī oldular. Kaldı ki Ḥarīrī merhūmun *Durre*'de beyānı üzere كَيْتَ وَكَيْتَ kelimesi efᶜālden ve ذَيْتَ وَذَيْتَ akvālden kināyedir. Pes فَعَلَ فُلَانٌ ذَيْتَ وَذَيْتَ ve قَالَ فُلَانٌ كَيْتَ وَكَيْتَ demek cāʾiz değildir, lākin müʾellif tefsīrine göre eᶜamm olur. Ve Şihāb dahi şerhinde bu kavli teʾyīd eylemiştir.

FASLU'L-LĀM
(فَصْلُ اللاَّمِ)

[ل ب ت]

اَللَّبْتُ [el-lebt] vezninde) Burmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَبَتَ يَدَهُ لَبْتًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا لَوَاهَا Ve hāssaten bir kimsenin gö-ğüsüne ve karnına ve yanlarına değnekle vurup çalmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَبَتَ فُلَانًا إِذَا ضَرَبَ صَدْرَهُ وَبَطْنَهُ وَأَقْرَابَهُ بِالْعَصَا

[ل ت ت]

اَللَّتُّ [el-lett] (lām'ın fethi ve tā'nın teşdīdiyle) Bir nesneyi dövmek maᶜnāsınadır; çerçinin bez ve ispençiyarın eczā dövmeleri gibi, yukālu: لَتَّ الشَّيْءَ لَتًّا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا دَقَّهُ Ve bir nesneyi muhkem çekip bağlamak maᶜnāsınadır; yukālu: لَتَّهُ إِذَا شَدَّهُ وَأَوْثَقَهُ Ve bir şeyʾi rīze rīze ufatmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَتَّهُ إِذَا فَتَّهُ Ve bir şeyʾi ezmek maᶜnāsınadır; yukālu: لَتَّ الشَّيْءَ إِذَا سَحِقَهُ Ve kavudu su ile yāhūd yağla ıs-latıp bulamak maᶜnāsınadır; yukālu: لَتَّ السَّوِيقَ إِذَا جَدَحَهُ Ve bir kimse bir adama intisāb edip ona karīn ve mülāzım olmak maᶜnāsınadır; yukālu: لُتَّ فُلَانٌ بِفُلَانٍ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا لُزَّ بِهِ وَقُرِنَ مَعَهُ Ve bu maᶜnā-yı ahīrden meʾhūzdur.

اَللُّتَاتُ [el-lutāt] (lām'ın zammıyla) Ağaç kabuğunun ufantısına denir. Ve kendisiy-le bir nesne لَتٌّ [lett] olunacak şeyʾe denir, çerçi tokmağı ve havan eli gibi ve sāʾir maᶜānīsine göre.

اَللاَّتُّ [el-Lāttu] (tā'nın teşdīdiyle) Bir sanem adıdır. İbn ᶜAbbās ve ᶜİkrime ve Mucāhid ve İbnu'l-Muᶜtemir gibi bir cemāᶜat vech-i mezkūr üzere teşdīd ile kırāʾat eylediler. Kālallāhu taᶜālā: ﴿أَفَرَأَيْتُمُ

لَتٌّ [lāt] Zikr olunan اللاَّتَ وَالْعُزَّى﴾، اَلآيَة [lett]-i sevīkten ism-i fāʿildir. Cāhiliyette bir kişi var idi ki dāʾimā mevsim-i hacda o putun yanında yağla sevīki keşkek edip huccāca itʿām eder idi. Baʿdehu onun ismiyle o putu tesmiye eylediler.

Mütercim der ki asl o put recül-i merkūmun sūretidir ki mahall-i mezbūrda لَتٌّ [lett]-i sevīk edip itʿām eder idi. اللاَّتُ [Lāt] Ṣaḳīf kabīlesinin ve اَلْعُزَّى [ʿUzzā], Ġaṭafān kabīlesinin putları idi. Baʿdehu kesret-i istiʿmālle tā'yı tahfīf olundu. Ve baʿzı müfessirīn ʿindinde "ل،و،ى" māddesinden فَعَلَةٌ [faʿlet]tir, vāv'ı elife kalb olunmuştur, ona tavāf ettikleri bāʿis-i tesmiyedir. Ve ʿinde'l-baʿz aslı لاَهٌ [lāh] idi hā'yla ki ilāh ve maʿbūd maʿnāsınadır, hā'yı hazf olunduktan sonra ilāh-ı hakīkī ʿazze şānuhu hazretlerinden kusūruna bināʾen ʿalāmet-i teʾnīs olan tāʾ ilhāk edip zuʿmlerince vesīle-i kurb-ı ilāhī olacak sanem-i mezbūra ıtlāk eylediler. Yāhūd tāʾ hā'dan mübeddeledir, كَيْتَ [keyte] kelimesinin tā'yı gibi. Ve baʿzı aʿlām kavl-i ahīri tercīh eylediler. Pes lafza-i celālenin iştikākına zāhib olanlara göre aslı لاَهٌ [lāh] olmak ercahtır, zīrā ʿArablar sanemlerine لاَهٌ [lāh] ıtlāk eylediler ki maʿbūd demektir, ihticāb yāhūd irtifāʿ maʿnāsından olur. Ve müʾellif bunu "ل،ي،ه" ve "ل،و،ه" māddelerinde dahi resm eylemişti.

اَللَّلْتَةُ [el-letletet] زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Yemīn-i gamūs maʿnāsınadır ki sāhibini bahr-i günāha daldıran yemīn-i kāzibedir. Müʾellif bunu ism sūretinde sebt eylemiştir, lākin muktezāsı masdar olmaktır.

[ل ح ت]

اَللَّحْتُ [el-laḥt] (lām'ın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Değnekle vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَحَتَهُ بِالْعَصَا لَحْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا Ve ağacın kabuğunu soymak maʿnāsınadır; yukālu: لَحَتَ الْعَصَا إِذَا قَشَرَهَا Ve

لَحْتٌ [laḥt] Hālis ve gayr-i magşūş maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: بَرْدٌ بَحْتٌ لَحْتٌ أَيْ صَادِقٌ Ve bu itbāʿ değildir.

[ل خ ت]

اَللَّخْتُ [el-laḫt] (lām'ın fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) İri cüsseli tenūmend kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ لَخْتٌ أَيْ عَظِيمُ الْجِسْمِ Ve iki sebīli bir olmuş hatuna denir, مَرْأَةٌ مُفْضَاةٌ maʿnāsına. Ve

لَخْتٌ [laḫt] سَخْتٌ [saḫt] kelimesine itbāʿ olur ki pek şedīd demek olur; yukālu: حَرٌّ سَخْتٌ لَخْتٌ أَيْ شَدِيدٌ

[ل ز ت]

لُزْتُ [Luzt] (lām'ın zammı ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Endelüs'te bir mevziʿ yāhūd bir kabīle adıdır.

[ل ص ت]

اَللَّصْتُ [el-laṣt] (lām'ın harekāt-ı selāsı ve ṣād'ın sükūnuyla) Hırsıza denir, لِصٌّ [liṣṣ] maʿnāsına. Cemʿi لُصُوتٌ [luṣūt] gelir, لُصُوصٌ [luṣūṣ] gibi.

Şārih der ki bu Ṭayyiʾ lügatidir, niteki طَسٌّ [ṭass] lafzında طَسْتٌ [ṭast] derler.

[ل ف ت]

اَللَّفْتُ [el-left] (lām'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Bir nesneyi burup çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: لَفَتَ الشَّيْءَ لَفْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا لَوَاهُ Ve bir kimseyi tasmīm eylediği reʾy ve tedbīrinden sarf ve tahvīl eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: لَفَتَ فُلاَنًا إِذَا صَرَفَهُ عَنْ رَأْيِهِ Ve ağaçtan kabuk soymak

maʿnāsınadır; yukālu: لَفَتَ اللِّحَاءَ عَنِ الشَّجَرِ إِذَا قَشَرَهُ Ve oka uygun ve mütelāʾim olmayarak hemān olduğuna göre yelek geçirmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: لَفَتَ الرِّيشَ عَلَى السَّهْمِ إِذَا وَضَعَهُ غَيْرَ مُتَلَائِمٍ بَلْ كَيْفَ مَا اتَّفَقَ Ve çoban, mevāşīye hangisi olur ise olsun mübālāt etmeyerek kör vuruşu gibi vurup çalmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: هُوَ أَيِ الرَّاعِي يَلْفِتُ الْمَاشِيَةَ أَيْ يَضْرِبُهَا لاَ يُبَالِي أَيُّهَا أَصَابَ

اَلْإِلْتِفَاتُ [el-iltifāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّلَفُّتُ [et-teleffut] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesneye doğru boyun çevirip yüz döndürmekle teveccüh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَفَتَ إِلَيْهِ وَتَلَفَّتَ إِذَا صَرَفَ وَجْهَهُ إِلَيْهِ Leyy ve sarf maʿnāsına olan لَفْتٌ [left] kelimesinden meʾhūzdur.

اَللِّفْتُ [el-lift] (lām'ın kesriyle) Şalgam dedikleri sebzeye denir. Ve bir nesnenin bir şıkkına ve bir yanına denir; ve minhu kavluhum: فُلاَنٌ لِفْتُهُ مَعَكَ أَيْ شِقُّهُ وَصَعْوُهُ Yaʿnī "Filānın dāʾimā bir yanı senden yanadır ki hemīşe meyl ve ikbāli senin tarafadır" demektir. Ve sığıra denir, بَقَرَةٌ [baḳarat] maʿnāsına. Ve şaşkın hamkāʾ ʿavrete denir. Ve dişi arslanın fercine denir. Ve

لِفْتٌ [Lift] Ḥaremeyn beyninde Ḳudeyd nām mevziʿde vākiʿ dağda kāʾin bir sarp yokuşlu belen adıdır. Ve bunda lām'ın fethiyle de zebān-zeddir.

اَلْأَلْفَتُ [el-elfet] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Boynuzları birbirine burulmuş olan tekeye denir; yukālu: تَيْسٌ أَلْفَتُ أَيْ مُلْتَوٍ أَحَدُ قَرْنَيْهِ عَلَى الْآخَرِ Ve solak adama denir, أَعْسَرُ [aʿser] gibi. Ve bön ve ahmak kimseye denir.

اَللَّفَاتُ [el-lefāt] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bu dahi ahmak kişiye denir.

اَللَّفُوتُ [el-lefūt] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol hatuna denir ki bir kimsenin taht-ı nikāhında olup zevc-i evvelden yanında veledi ola. Hemīşe teveccühü veled-i mezbūra olmakla لَفُوتٌ [lefūt] ıtlāk olunmuştur; yukālu: إِمْرَأَةٌ لَفُوتٌ أَيْ لَهَا زَوْجٌ وَوَلَدٌ مِنْ غَيْرِهِ Ve çepreşik huylu bed-zindegānī kimseye denir. Ve sağılırken rām olmayıp çaparızlık eden nākaya denir ki sağan kimseyi ısırır ve eliyle ayağıyla tepmeler. Ve şol havā-dār karıya denir ki mecliste nazarı bir yerde sābit olmayıp oraya buraya imāle ve sarf eder, tā ki seni igfāl eylemekle āher kimseye bir takrīb gamz ve işāretle terkīm vere; yukālu: هِيَ لَفُوتٌ أَيْ لاَ تَثْبُتُ عَيْنُهَا فِي مَوْضِعٍ وَاحِدٍ إِنَّمَا هَمُّهَا أَنْ تَغْفُلَ عَنْهَا فَتَغْمِزَ غَيْرَكَ

اَللَّفْتَاءُ [el-leftāʾ] حَوْلاَءُ [ḥavlāʾ] vezninde ve mürādifidir ki gözü şaşı hatuna denir. Ve göze de vasf olur. Ve boynuzları birbirine buruk ve dolaşık olan dişi keçiye denir.

اَللَّفِيتَةُ [el-lefītet] (lām'ın fethiyle) Kıvāmlı koyu bulamaç aşına denir, ʿalā-kavlin حَيْسٌ [ḥays] dedikleri hurmā ve keşk ve simn ile tertīb olunan umaç aşına şebīh çorbaya denir; tekūlu: أَطْعَمَنِي اللَّفِيتَةَ أَيِ الْعَصِيدَةَ الْمُغَلَّظَةَ أَوْ هِيَ مَرَقَةٌ تُشْبِهُ الْحَيْسَ

اَللُّفَتَةُ [el-lufetet] (lām'ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Şol çobana denir ki dāʾimā mevāşīye mübālāt eylemeyerek vurup çalar ola.

[ل و ت]

اَللَّوْتُ [el-levt] (صَوْتٌ [ṣavt] vezninde) Bir kimse kendiden suʾāl olunan şeyʾin gayrını haber vermek yaʿnī sāʾilin matlūbu olan cevābı terk edip gayrı siyāk üzere cevāb vermek maʿnāsınadır, gerek üslūb-ı hakīm ve gerek sāʾir güne olsun; yukālu:

لاَتَ الرَّجُلُ يَلُوتُ لَوْتًا إِذَا أَخْبَرَ بِغَيْرِ مَا يُسْأَلُ عَنْهُ Ve bir haberi ketm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لاَتَ الْخَبَرَ إِذَا كَتَمَهُ

لَوَاتَةُ [Levātet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Endelüs'te bir mevziʿ ve Berberistān'da bir kabīle adıdır.

[ل ي ت]

لَيْتَ [leyte] (lām'ın fethi ve yā'nın sükūnu ve āhirinin feth üzere bināsıyla) Kelime-i temennīdir, yaʿnī bir nesneyi ummak maʿnāsına harftir. Fārisīde kāşkī ve Türkīde n'olaydı ve şöyle olaydı demek mefhūmunda müstaʿmeldir. Ve hurūf-ı müşebbehe bi'l-fiʿl cümlesindendir. İsmini nasb ve haberini refʿ eder. Ekserī mümteniʿ ve muhāl olan mevāddın temennīsine taʿalluk eder. Mümkin olan mahalde istiʿmāli kalīldir. Ve gāhī وَجَدْتُ kelimesi menziline tenzīl olunur, yaʿnī iki mefʿūle taʿdiye eylediği gibi bu dahi ism ve haberini nasb eder; yukālu: لَيْتَ زَيْدًا شَاخِصًا Ve إِنِّي ve لَعَلِّي gibi bi'z-zāt yā-yı mütekellime dāhil olup لَيْتِي denir, ve nūn-ı vikāye ile لَيْتَنِي denir, إِنَّنِي gibi.

اَللِّيتُ [el-līt] (lām'ın kesriyle) Boynun bir yüzüne denir, صَفْحَةُ الْعُنُقِ maʿnāsına; yukālu: لَفَتَ لِيتَهُ أَيْ صَفْحَةَ عُنُقِهِ

اَللَّيْتُ [el-leyt] (بَيْتٌ [beyt] vezninde) ve

اَللَّوْتُ [el-levt] (صَوْتٌ [ṣavt] vezninde) Bir kimseyi teveccüh eylediği cihetten menʿ ve sarf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لاَتَهُ يَلِيتُهُ لَيْتًا وَيَلُوتُهُ لَوْتًا إِذَا حَبَسَهُ عَنْ وَجْهِهِ وَصَرَفَهُ

اَلْإِلاَتَةُ [el-ilālet] (إِقَامَةٌ [iḳāmet] vezninde) لَيْتٌ [leyt] maʿnāsınadır; yukālu: أَلاَتَهُ عَنْ وَجْهِهِ بِمَعْنَى لاَتَهُ Ve eksiltmek maʿnāsınadır; yukālu: مَا أَلاَتَهُ شَيْئًا أَيْ مَا نَقَصَهُ Niteki hemze ile أَلْتٌ [elt]ten meʾhūz إِيلاَتٌ [īlāt] dahi bu maʿnāyadır; yukālu: أَلاَتَهُ وَآلَتَهُ أَيْ نَقَصَهُ

لاَتَ [lāte] (tā'nın fethiyle) Niteki işbu ﴿وَلاَتَ حِينَ مَنَاصٍ﴾ kerīmesinde vākiʿdir. لاَ nāfiyedir, tā'yı zāʾidedir, ثُمَّتَ [şummete] kelimesinde olduğu gibi. Yāhūd لَيْسَ [leyse] kelimesine teşbīh olunmakla onda ism-i fāʿil izmār olunmuştur. Ve işbu لاَتَ [lāte] kelimesi hemān حِينَ [ḥīne] lafzına makrūnen istiʿmāl olunur. Ve gāhī murād ve menvī olarak hazf olunur, niteki Māzin b. Mālik'in işbu "حَنَّتْ وَلاَتَ هَنَّتْ وَأَنَّى لَكَ مَقْرُوعُ" kavlinde vākiʿ olmuştur.

Mütercim der ki kelām-ı mezbūr emsāldendir, مَقْرُوعُ [Maḳrūʿ] ʿAbduşems nām bir adamın lakabıdır, Hīcemāne nām mahbūbenin maʿşūku idi. *Emṡāl*-i Meydānī'de mezkūr olan iki vechin ahsarı budur ki mezbūre Hīcemāne Makrūʿ-ı merkūmun ʿāşıkası idi. Bir gün Maḳrūʿ kabīle-i Hīcemāne üzere hücūm ve şebhūn eylemek murād eylemekle Hīcemāne bir takrīble vākıfe olmakla pederi olan ʿAnber'e haber verdikte ricāl-i kabīleden Māzin b. Mālik bi-tarīki'l-hezl kelām-ı mezbūru tefevvüh eyledi. Yaʿnī Hīcemāne gerçi Maḳrūʿ'a müştāke olup dīdārı şevkiyle gelmesini tahayyül ve tecsīm eder, lākin ey Hīcemāne sen Maḳrūʿ'a zaferyāb-ı visāl olmak mümkin değildir. حَنَّتْ kelimesi حَنِينٌ [ḥanīn] lafzından māzī-i müʾennestir, ārzū ve iştiyāk maʿnāsınadır. Zamīr, Hīcemāne'ye rāciʿdir. Ve هَنَّتْ [henet] هَنِينٌ [henīn] lafzından māzīdir, أَنِينٌ [enīn] ve نَالَةٌ [nālet] maʿnāsınadır. Bu mesel kable evānihi matlūbe ārzū-mend olan kimse hakkında īrād olunur.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de *Muġni'l-Lebīb* hülāsası olarak beyānı üzere bunun

hakīkatinde ve ʿamelinde ihtilāf olunmuştur. Baʿzılar لَاتَ [lāte] kelimesi fiʿl-i māzīdir dediler, نَقَصَ [naḳaṣa] maʿnāsına; baʿdehu nefy için istiʿmāl olunmuştur, قَلَّ [ḳalle] kelimesi gibi. Ve ʿinde'l-baʿz aslı لَيِسَ [leyise] idi, عَلِمَ [ʿalime] vezninde, yā' elif'e kalb olunup ve sīn tā'ya ibdāl olunmuştur; نَاتٌ [nāt] ve نَاسٌ [nās] gibi. Ve ʿinde'l-baʿz لَا nāfiyedir, ve tā' teʾnīs-i lafz için ziyāde kılınmıştır, ثُمَّ [ṯumme] ve رُبَّ [rubbe] kelimelerinde ziyāde kılındığı gibi. Yāhūd maʿnā-yı nefyi teʾkīd için ziyāde kılınmıştır. Yāhūd سَاعَةٌ [sāʿat] yā مُدَّةٌ [muddet] māddesine tenbīh için ziyāde kılındı ki لَيْسَتِ السَّاعَةُ أَوِ الْمُدَّةُ حِينَ مَنَاصٍ sebkinde olur. Ve bunda tahrīki iltikā-i sākineyn mahzūruna mebnīdir. Ve ʿalā-kavlin لَا kezālik nāfiyedir ve tā' حِينَ [ḥīne] kelimesinin evveline ziyāde kılınmıştır, niteki Muṣhaf-ı ʿOs̱mānī'de öylece meşhūd olmuştur. Ve ʿameli husūsunda dahi üç mezheb vardır. Evvel, aslā ʿāmil değildir. Eğer kendisini merfūʿ vely edersе o merfūʿ mahzūfu'l-haber mübtedā olur ve لَا حِينَ مَنَاصٍ كَائِنٌ لَهُمْ takdīrinde olur. Ve bu refʿle kırāʾat olunduğuna göredir. Ve nasbla olduğuna göre fiʿl-i mahzūfun mefʿūlü olmakla ve لَا أَرَى حِينَ مَنَاصٍ لَهُمْ takdīrinde olur. Mezheb-i sānī, إِنَّ kelimesi gibi ʿamel eder, yaʿnī ismi nasb ve haberi refʿ eder. Sālis, لَيْسَ gibi ʿamel eder ve onda ism-i fāʿil olarak haber takdīr olunmakla لَيْسَ حِينُ مَنَاصٍ حَاصِلاً لَهُمْ teʾvīlinde olur ve maʿmūlünü baʿzılar حِين lafzına tahsīs eylediler. Ve baʿzılar mutlakan ism-i zamāna tansīs eylediler. Ve bunun tafsīli *Muġni'l-Lebīb* şürūhunda mebsūttur.

FASLU'L-MĪM
(فَصْلُ الْمِيمِ)

[م أ ت]

مُؤْتَةُ [Muʾtet] (mīm'in zammıyla ve hemzenin sükūnuyla) Meşārik-i Şām'da bir mevziʿ adıdır. Onda Caʿfer b. Ebī Ṭālib radiyallāhu ʿanhu şerbet-i şehādet nūş eylediler. Ḳayṣer-i Rūm olan Hiraḳl ʿaskeriyle ashāb-ı kirām beyninde bir melhame-i kübrā vākiʿ olmuştur. ʿAsker-i İslām beş bin ve leşker-i küffār iki yüz bin idi. Zeyd b. Ḥāriṣe ve ʿAbdullāh b. Revāḥa ve Caʿfer şehīd olduktan sonra sancağı Ḫālid b. el-Velīd alıp nāʾire-i kıtāli tehyīc ve bāzār-ı dād u sitādı tervīc eylediler. Bi-ʿavnihi taʿālā eşedd-i fedāhatle küffārı şikest ve tārümār ve katı vāfirini tuʿme-i şīr-i şemşīr-i tebār eylediler. Ve Muʾte'de aʿlā kılıç yapılır, سُيُوفٌ مُؤْتِيَّةٌ [suyūf Muʾtiyyet] maʿrūftur.

[م ت ت]

اَلْمَتُّ [el-mett] (mīm'in fethi ve tā'nın teşdīdiyle) Bir nesneyi çekip yāhūd sündürüp uzatmak maʿnāsınadır, مَدٌّ [medd] lafzında lügattir; yukālu: مَتَّ الْحَبْلَ مَتًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ بِمَعْنَى مَدَّهُ مَدًّا Ve ipi kuyu çarhına ve makāraya sarmayıp kovayı hemān onunla çekmek maʿnāsınadır; yukālu: مَتَّ الْحَبْلَ إِذَا نَزَعَهُ عَلَى غَيْرِ بَكَرَةٍ Ve bir kimseye karābetle tevessül eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فُلَانٌ يَمُتُّ إِلَيْكَ أَيْ يَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِقَرَابَةٍ Ve

مَتٌّ [Mett] Vāfir muhaddisīn ismleridir.

اَلْمَمْتَةُ [el-metmetet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi bir kimseye hürmet ve karābetle tevessül eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَمْتَ الرَّجُلُ إِلَيْهِ مَمْتَةً إِذَا تَوَسَّلَ إِلَيْهِ بِقَرَابَةٍ

Bu maʿnāda مَتٌّ [mett] ve مَتْمَتَةٌ [metmetet] mecāzlardır, gūyā ki mütevessil olan kimse nefsini ona medd ve nezʿ eder.

اَلْمَاتَّةُ [el-māttet] (teşdīd ile ondan ismdir) Bir kimseye karābet ve mahremiyyet cihetiyle olan hürmet ve vesīleye denir; yukālu: بَيْنَهُمَا مَاتَّةٌ أَيْ حُرْمَةٌ وَوَسِيلَةٌ

مَتَّى [Mettā] (حَتَّى [ḥattā] vezninde, ʿalā-kavlin fekk-i idgāmla مَتَتَى [Metetā]) Yūnus peygamber ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām hazretlerinin pederleri ismidir. Şārih der ki cumhūr-ı muhaddisīn ʿindinde Mettā, Hazret-i Yūnus'un vālideleri ismidir. Ve

مَتَّى [Mettā] Muhaddisīnden Muḥammed b. Yaḥyā el-Medenī ceddinin ismidir. Ve

مَتَّى [mettā] Muhaffef olan مَتَى [metā] kelimesinde lügattir ki ism-i istifhām ve ism-i şart olur.

اَلْمَتَاتُ [el-metāt] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir kimseye medār-ı takarrüb olacak şeyʾe denir, hürmet ve karābet gibi; yukālu: مَا لَهُ مَتَاتٌ إِلَيْهِ أَيْ مَا يَمُتُّ بِهِ إِلَيْهِ

اَلتَّمَتِّي [et-temettī] تَمَطِّي [tematṭī] vezninde ve mürādifidir ki gerinmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَتَّى الرَّجُلُ إِذَا تَمَطَّى Ve kesmek için ipi zor ve kuvvetle gerilerek çekmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَتَّى فِي الْحَبْلِ إِذَا اعْتَمَدَ فِيهِ لِيَقْطَعَهُ Ve bunun aslı تَمَتُّتٌ [temettut] idi, tā-i sālise yā'ya münkalib oldu. Ve تَمَتُّتٌ [temettut] istiʿmāli mesmūʿ olmamıştır. Müʾellif bunu muʿtel bābında dahi zikr eylemiştir.

[م ح ت]

اَلْمَحْتُ [el-maḥt] (mīm'in fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Saht ve şedīd olan nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مَحْتٌ أَيْ شَدِيدٌ Ve pek ıssı güne denir; yukālu: يَوْمٌ مَحْتٌ أَيْ حَارٌّ Ve ʿākıl ve hūş-mend ʿalā-kavlin zekā ve fıtnat sāhibi zīrek adama denir. Cemʿi مُحُوتٌ [muḥūt] gelir ve مُحَتَاءُ [muḥatāʾ] gelir. Gūyā ki مَحِيتٌ [maḥīt] lafzından cemʿdir. Ve

مَحْتٌ [maḥt] Mahz ve hālis maʿnāsınadır; yukālu: عَرَبِيٌّ مَحْتٌ أَيْ خَالِصٌ

اَلْمَحَاتَةُ [el-maḥātet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Gün pek ıssı olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَحُتَ الْيَوْمُ مَحَاتَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ مَحْتًا

اَلْإِمْحَاتُ [el-imḥāt] (hemzenin kesriyle) Bir adamı pür-gazab eylemek maʿnāsınadır ki şiddet maʿnāsından meʾhūzdur; tekūlu: لَأُمْحِتَنَّكَ أَيْلَأَمْلَأَنَّكَ غَضَبًا Baʿzı nüshada sülāsī ʿunvānında mazbūt olmakla ona göre مَحْتٌ [maḥt] lafzından ve bāb-ı sālisten olur.

[م ر ت]

اَلْمَرْتُ [el-mert] (mīm'in fethi ve rā'nın sükūnuyla) Ot eseri olmayan çöl ve kır beyābāna denir. ʿAlā-kavlin şol çepel ve merc ve nem-nāk arza denir ki altında olan toprağı aslā kurumayıp ve katʿā otluk eseri nābit olmaya. Cemʿi أَمْرَاتٌ [emrāt] gelir ve cemʿ-i kesreti مُرُوتٌ [murūt] gelir. Ve

مَرْتٌ [mert] Kaşı kılsız olan kimseye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مَرْتٌ أَيْ لاَ شَعْرَ بِحَاجِبِهِ Ve

مَرْتٌ [mert] Bir nesneyi akçe tahtası gibi düz ve emles eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَتَ الشَّيْءَ مَرْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا مَلَّسَهُ Ve develeri bir tarafa alarga eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَتَ الْإِبِلَ إِذَا نَحَّاهَا

اَلْمَرُوتُ [el-merūt] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) مَرْتٌ [mert] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: مَكَانٌ وَأَرْضٌ مَرْتٌ وَمَرُوتٌ

اَلْمَمْرُوتَةُ [el-memrūtet] Bu dahi o

maᶜnāyadır; yukālu: أَرْضٌ مَمْرُوتَةٌ أَيْ مَرُوتٌ

اَلْمُرُوتَةُ [el-murūtet] (mīm'in zammıyla) Maᶜnā-yı mezbūrdan ismdir.

اَلْمَرُّوتُ [el-Merrūt] (سَفُّودٌ [seffūd] veznin-de) Benū Ḥammān b. ᶜAbdulᶜuzzā yur-dunda bir vādī ismidir. Ve Bāhile yāhūd Kelb kabīlesine mahsūs bir belde adıdır.

مَرَتٌ [Meret] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Āẕerbaycān ülkesinde bir karyedir.

مَارُوتُ [Mārūt] (هَارُوتُ [hārūt] vezninde) İsm-i aᶜcemīdir, ᶜalā-kavlin zikr olunan مُرُوتَةٌ [murūtet] lafzından meᵓhūz ᶜArabīdir. Müᵓellif bunu ve هَارُوتُ [Hārūt]u beyāndan sükūt eylemiştir. Bunlar Ḳurᵓān-ı kerīm'den mesmūᶜlardır, ke-mā kālallāhu taᶜālā: ﴿وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ﴾ الآيَة Bunlar fi'l-asl iki feriştelerdir ki ᶜibāda fitne-i rabbāniyye vāki ᶜ oldular. ᶜAlā-kavlin iki sālih kimselerdir ki mele-kiyyet hasletlerine mebnī melek ile taᶜbīr olundular. Ve ᶜalā-kavlin iki şeytān adıdır ve bunlar güyā ki ferişte olup sūret-i beşe-re temessül ve berāy-ı imtihān kendilerde şehvet-i insānī tabᶜ ve terkīb olundukta Zuhre nām bir hatuna taᶜalluk edip ona taᶜlīm-i sihr ve o dahi kendileri meᶜāsī ve işrāke igrā ve īkāᶜ eyledikten sonra Zuh-re taᶜallüm eylediği sihr ve efsūn sebe-biyle āsumāna suᶜūd edip ve hālā Zuhre taᶜbīr olunan kevkeb o hatun olmak üzere menkūl olan kelām, Yehūd tāᵓifesinden mahkīdir. Ve bu rumūz evāᵓilden olmak melhūzdur. Yaᶜnī ᶜakl ve rūh iki ferişteye ve nefs Zuhre'ye teşbīh olunup ve ᶜakl ve rūhun nefs-i emmāreye maglūb ve dāᶜiye olduğu şehevāta māᵓil ve meşgūf olduk-ları hasebiyle muktezā-yı zātlarından hurūcları ricālin nisvāna taᶜalluk ve taᶜaşşukları hāletine ve o sebeble zātlarına müteretteb ve mütevakkaᶜ olan kemāle ᶜadem-i bülūgla derece-i asliyyelerinden intihātları zindānda habs-i vücūd hāletine teşbīh olunmuştur. Gūyā ki bir kişi her ne kadar hayr ve taᶜati kesīr olup ve ahlāk-ı melekiyye ile muttasıf ise de nefs-i emmāreye itāᶜat ve inkıyād eyledikte semā-i saᶜādetten ḥaḍīḍ-i behīmete nüzūl edip bu cihetle zülāl-i ünsü mütekeddir ve nār-ı şevk u muhabbeti humūde müte-havvil ve beynehu ve beyne'l-mahbūbi'l-hakīkī hucub-i zulumāt-ı hecr ve inkıtāᶜ hāᵓil olup ve bahr-i şehevāta gūta-hār olan merᵓe-i nākısa hakkında nūr-ı tevfīk-i ilāhī pertev-rīz olmakla habl-i ᶜināyet-i ilāhiyyeye temessük ve iᶜtisām eyledik-te ḥaḍīḍ-i ᶜālem-i tabīᶜatten evc-i semā-i safā-i rūhāniyyete terakkī ve menāzil-i se-niyyeye ve makāmāt-ı melekiyyeye irtifāᶜ şerefine mazhar olacağına işāret eylemiş-ler ola, niteki Şeyh İbn Sīnā, *İşārāt*'ta sebt eylediği işbu: عَلَى || سَلَامَانُ مِنِّي غُدْوَةً وَعَشِيَّةً مَا جَدَّ دُرُّ الْمَكَارِمِ أَبْسَالِي beytinde Sālāmān ve Absāl ile mazmūn-ı mezkūrda remz oldu-ğuna işāret eylemiştir. İntehā.

اَلْمَرْمَرِيتُ [el-mermerīt] (سَلْسَبِيلُ [selsebīl] vezninde) Āfet ve dāhiye maᶜnāsınadır; yukālu: أَصَابَهُ مَرْمَرِيتٌ أَيْ دَاهِيَةٌ

[م ص ت]

اَلْمَصْتُ [el-maṣt] (mīm'in fethi ve ṣād'ın sükūnuyla) Cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَصَتَ الْجَارِيَةَ مَصْتًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا نَكَحَهَا Ve nākanın yā kısrağın fercine el sokup rahiminden menīyi çekip çıkarmak maᶜnāsınadır, soy nākaya ve kısrağa nā-cins aştıkta sāhibi öylece eder; yukālu: مَصَتَ النَّاقَةَ إِذَا قَبَضَ عَلَى رَحِمِهَا فَأَدْخَلَ يَدَهُ فَاسْتَخْرَجَ

مَاءَهُ

[م ع ت]

اَلْمَعْتُ [el-maʿt] (mīm'in fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Ovmak maʿnāsınadır; yukālu: مَعَتَهُ مَعْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَلَكَهُ

[م ق ت]

اَلْمَقْتُ [el-maḳt] (mīm'in fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) ve

اَلْمَقَاتَةُ [el-maḳātet] (mīm'in fethiyle) Bir kimseden bir emr-i kabīh görmekle ona bugz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَقَتَهُ مَقْتًا وَمَقَاتَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَبْغَضَهُ Ve

نِكَاحُ الْمَقْتِ [niḳāḥu'l-maḳt] Ki Cāhiliyye nikāhındandır, bir kişi pederinin hatununu nikāh eylemekten ʿibārettir ve o kişiye, ʿalā-kavlin ondan hāsıl olana مَقْتِيٌّ [maḳtiyy] denir, yā-yı nisbetle. Kālallāhu taʿālā: ﴿وَ لاَ تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلاَّ مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلاً﴾ Bugz maʿnāsından meʾhūzdur. Ve ʿArablar taʿaccüb bünyesiyle فُلاَنٌ مَا أَمْقَتَهُ عِنْدِي derler, o kimsenin memkūt ve mebgūz olduğunu ihbār makāmında ki "Filān benim yanımda ʿaceb mebgūzdurĦ demek olur ve مَا أَمْقَتَنِي لَهُ derler, "Filān kimse bana ʿaceb mākit ve mübgız oldu" demek makāmında.

اَلتَّمْقِيتُ [et-temḳīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bu dahi bir kimseye bugz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَقَّتَ فُلاَنًا إِذَا أَبْغَضَهُ

اَلْمَقِيتُ [el-maḳīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَمْقُوتُ [el-memḳūt (مَفْعُولٌ [mefʿūl] vez-ninde) Mebgūz kimseye denir; yukālu: مَقَتَهُ فَهُوَ مَقِيتٌ وَمَمْقُوتٌ أَيْ مَبْغُوضٌ

[م ك ت]

اَلْمَكْتُ [el-mekt] (mīm'in fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَكَتَ بِالْمَكَانِ مَكْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَقَامَ

اَلْإِسْتِمْكَاتُ [el-istimkāt] Bedende çıkan sivilce ve çıban makūlesi irinlenmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَمْكَتَتِ الْبَثْرَةُ إِذَا امْتَلَأَتْ قَيْحًا

[م ل ت]

اَلْمَلْتُ [el-melt] (mīm'in fethi ve lām'ın sükūnuyla) Bir şeyʾi ırgalayıp beri öte depretmek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَتَ الشَّيْءَ مَلْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا زَعْزَعَهُ وَحَرَّكَهُ

اَلْأَمَالِيتُ [el-emālīt] (أَسَالِيبُ [esālīb] veznin-de) Cüst ve çālāk develere denir. Şārihin beyānı üzere müfredi mesmūʿ değildir.

اَلْمِلِّيتُ [el-millīt] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) مَرْخٌ [merḫ] nām şecerin yaprağına denir, سِنْفُ الْمَرْخِ [sinfu'l-merḫ] maʿnāsına. Ve سِنْفٌ [sinf] sīn'in kesriyle hāssaten şecer-i merkūmun yaprağına denir.

[م و ت]

اَلْمَوْتُ [el-mevt] (mīm'in fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Ölmek maʿnāsınadır; yukālu: مَاتَ الرَّجُلُ يَمُوتُ وَيَمَاتُ وَيَمِيتُ مَوْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ وَالثَّانِي ضِدُّ حَيِيَ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre lügat-ı sālise Yūnus'tan menkūldür. Ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre bu bāb-ı mahsūs olmayıp belki tedāhül-i lügateyn kabīlindendir; tekūlu: مِتُّ بِكَسْرِ الْمِيمِ أَمُوتُ وَمِثْلُهُ مِنَ الْمُعْتَلِّ دِمْتَ تَدُومُ وَزَادَ ابْنُ الْقَطَّاعِ كِدْتَ تَكُودُ وَتَكَادُ وَجِدْتَ تَجُودُ وَتَجَادُ Ve

مَوْتٌ [mevt] İsm olur ki ölüme denir, Fārisīde merg denir. İsm-i cinstir, vāhidi tā'yladır. Ve

مَوْتٌ [mevt] Sākin ve epsem olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: مَاتَتِ الرِّيحُ إِذَا سَكَنَتْ Ve uyumak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: مَاتَ الرَّجُلُ إِذَا نَامَ Ve esvāb makūlesi nesne yepriyip çürümek

maʿnāsına istiʿmāl olur; yukālu: مَاتَ الثَّوْبُ إِذَا بَلِيَ

Müʾellifin Baṣāʾir'de beyānına göre hayāt envāʿ-ı ʿadīde ile mütenevviʿ olduğu gibi مَوْتٌ [mevt] dahi mütenevviʿdir. Evvelā, مَوْتٌ [mevt] insān ve hayvān ve nebāttan kuvve-i nāmiyenin zevāline ıtlāk olunur. Sānī, kuvve-i hassāsenin zevāline ıtlāk olunur. Sālis, kuvve-i ʿākilenin zevāline ıtlāk olunur ki cehālet olacaktır; ve iyyāhu kasada bi-kavlihi ʿazze ve celle: ﴿إِنَّكَ لاَ تُسْمِعُ الْمَوْتَى﴾ Rābiʿ, hayātı tekdīr eden hüzn ve endūha ıtlāk olunur. Hāmis, uykuya ıtlāk olunur. Ve sükūn maʿnāsına istiʿmāl olunur. Ve çürümek maʿnāsına istiʿmāl olunur.

اَلْمَيِّتُ [el-meyyit] (سَيِّدٌ [seyyid] vezninde) ve

اَلْمَيْتُ [el-meyt] (yā'nın sükūnuyla) Ölmüş kişiye denir ki ölü taʿbīr olunur, Fārisīde murde denir. ʿAlā-kavlin مَيْتٌ [meyt] (tahfīfle) bi'l-fiʿl ölmüş kişiye denir. Ve

مَيِّتٌ [meyyit] (teşdīd ile) ve

مَائِتٌ [māʾit] Henüz ölmeyip lākin ölmek sadedinde olan kişiye denir ki ölümcül taʿbīr olunur. Cemʿi أَمْوَاتٌ [emvāt] ve مَوْتَى [mevtā] gelir جَرْحَى [cerḥā] gibi ve مَيِّتُونَ [meyyitūn] ve مَيْتُونَ [meytūn] gelir, teşdīd ve tahfīfle. Müʾenneslerinde مَيِّتَةٌ [meyyitet] ve مَيْتَةٌ [meytet] denir, teşdīd ve tahfīfle, kezālik مَيْتٌ [meyt] denir hā'sız. İşbu مَيْتٌ [meyt] kelimesinin aslı مَيْوِتٌ [meyvit] idi, feyʿil vezninde, vāv yā'ya kalb ve idgām olundu, baʿdehu tahfīfle مَيْتٌ [meyt] dahi dediler; tahfīfi yā tahfīf yāhūd fark-ı mezkūr içindir. Ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre أَمْوَاتٌ [emvāt] مَيْتٌ [meyt]in cemʿidir ki muhaffeftir, بَيْتٌ [beyt] ve أَبْيَاتٌ [ebyāt] gibi ve مَوْتَى [mevtā] مَرْضَى [merḍā] ve جَرْحَى [cerḥā] bünyesine mahmūldür, "men yaʿḳil" cemʿidir, ve مَيِّتُونَ [meyyitūn] zükūr-ı ʿukalāya mahsūstur ve مَيِّتَاتٌ [meyyitāt] teşdīd ile inās-ı ʿukalāʾ içindir, ve tahfīfle hayvān-ı sāʾire içindir.

اَلْمَيْتَةُ [el-meytet] (mīm'in fethi ve yā'nın sükūnuyla) Hayvāndan şol mürdeye denir ki ona zekāt yaʿnī zebh lāhik olmamış ola ki zebh onun mutahhiri olmakla mürde-i murdār taʿbīr olunur, meselā hatfe enfihi ölmüş koyun gibi ve bu ıtlākāt-ı şerʿiyyedendir. Ve bunun aslı مَيِّتَةٌ [meyyitet] teşdīd ile; hāʾ ismiyyedir.

اَلْمِيتَةُ [el-mītet] Mīm'in kesriyle binā-i nevʿdir ki hālet ve heyʾete dālldir. Lisānımızda ondan oluş ile taʿbīr olunur; yukālu: مَاتَ مِيتَةً حَسَنَةً

مَا أَمْوَتَهُ [mā emvetehu] Fiʿl-i taʿaccübdür, مَا أَمْوَتَ قَلْبَهُ teʾvīlindedir ki "Ne ʿaceb mürdedildir" demek olur, zīrā maʿnāsında ziyāde ve tefādüle kābiliyyet olmayan fiʿlden fiʿl-i taʿaccüb tasarruf olunmaz; yukālu: مَا أَمْوَتَهُ أَيْ مَا أَمْوَتَ قَلْبَهُ

اَلْمُوَاتُ [el-muvāt] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) İsmdir, ölüme denir, مَوْتٌ [mevt] maʿnāsına. Şārih der ki ʿilel sīgasından olmakla ʿumūm-ı mevtte istiʿmāl olunur.

اَلْمَوَاتُ [el-mevāt] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Cānsız nesneye denir, bī-rūh maʿnāsına, جَمَادٌ [cemād] gibi. Ve bunun aslı masdardır. Ve

مَوَاتٌ [mevāt] Şol arza denir ki onun māliki olmaya, yaʿnī bir kimsenin zirāʿat ve hirāset gibi taht-ı temellükünde olmayıp harābe ola; ve minhu'l-hadīsu: "مَنْ أَحْيَى مَوَاتًا فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ" Kāle fi'n-*Nihāye*: اَلْمَوَاتُ الأَرْضُ الَّتِي لَمْ تُزْرَعْ وَلَمْ تُعَمَّرْ وَلاَ جَرَى عَلَيْهَا

مُلْكُ أَحَدٍ

اَلْمَوَتَانُ [el-mevetān] (fetehātla) حَيَوَانٌ [ḥayevān]ın muhālifidir ki cānsız demektir; ve minhu'l-meselu: "اِشْتَرِ الْمَوَتَانَ وَلاَ تَشْتَرِ الْحَيَوَانَ" أَيِ اشْتَرِ الْأَرَضِينَ وَالدُّورَ وَلاَ تَشْتَرِ الرَّقِيقَ وَالدَّوَابَّ Pes murād ʿakārāt olacaktır. Ve ʿinde'l-baʿz مَوَتَانٌ [mevetān] şol arza denir ki henüz hirāset ve zirāʿat makūlesiyle ihyā ve iʿmār olunmamış ola, مَوَاتٌ [mevāt] gibi; ve minhu'l-hadīsu: "مَوَتَانُ الْأَرْضِ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ" وَهِيَ الْأَرْضُ الَّتِي لَمْ تُحْيَ بَعْدُ Yaʿnī "Arz-ı mezkūre beytü'l-māla ʿāʾididir." Ve bu, مَوَاتٌ [mevāt] gibi tesmiye bi'l-masdardır. Mütercim der ki işbu مَوَتَانٌ [mevetān] kelimesinde iʿlālin fukdānı nakīzi olan حَيَوَانٌ [ḥayevān] kelimesine mahmūl olduğuna mebnīdir. Ve حَيَوَانٌ [ḥayevān] ıztırāba dāll olmakla iʿlāl olunmamıştur.

اَلْمُوتَانُ [el-mūtān] (mīm'in zammıyla بُطْلاَنُ [buṭlān] vezninde) Mevāşī kısmına vākiʿ olan mevt-i ʿāmme denir ki kırgın taʿbīr olunur; mīm'in fethiyle de lügattir; yukālu: وَقَعَ فِي الْمَوَاشِي مُوتَانٌ Lākin *Nihāye*'de ʿale'l-ıtlāk beyān olunmuştur, mecāz olmak muhtemeldir.

اَلْإِمَاتَةُ [el-imātet] (إِقَامَةٌ [iḳāmet] vezninde) İnsānın yā hayvānın veledi ölmek maʿnāsınadır; yukālu: أَمَاتَتِ الْمَرْأَةُ وَالنَّاقَةُ إِذَا مَاتَ وَلَدُهُ Ve bir kimsenin devābb ve mevāşīleri helāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمَاتَ الْقَوْمُ إِذَا وَقَعَ الْمَوْتُ فِي إِبِلِهِمْ وَكَذَا فِي غَنَمِهِمْ Ve öldürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَمَاتَ الشَّيْءَ إِذَا مَوَّتَهُ Ve bir nesnenin kaynatıp pişirmesi husūsunda mübālaga ve imʿān eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَمَاتَ اللَّحْمَ إِذَا بَالَغَ فِي نُضْجِهِ وَإِغْلاَئِهِ

اَلْمُتَمَاوِتُ [el-mutemāvit] (مُتَفَاوِتٌ [mutefāvit] vezninde) تَمَاوُتٌ [temāvut]ten ism-i fāʿildir ki tefāʿul bābındandır, kendi nefsini ölümcül göstermek maʿnāsınadır. Bu münāsebetle mürāyī sūfīye ıtlāk olunmuştur. Zāhiren kesret-i ʿibādet ü riyāzetten emāre-i mevt olan kemāl-i zaʿf ve nehāfet izhār eylediği, kezālik kavlen ve fiʿlen dünyādan geçmiş sūreti irāʾet eylediği mülāhazasına mebnīdir; ve minhu hadīsu Ebī Seleme: "لَمْ يَكُنْ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ مُتَحَرِّقِينَ وَلاَ مُتَمَاوِتِينَ" فَالْمُتَمَاوِتُ النَّاسِكُ الْمُرَائِيُّ

اَلْمَوْتَانُ [el-mevtān] (سَكْرَانُ [sekrān] veznine) Zikri ātī مُوتَةٌ [mūtet]ten vasftır, baygın kişiye ve mecnūn kişiye denir. Bu münāsebetle be-gāyet gabī ve kündzihn ve belīd kişiye مَوْتَانُ الْفُؤَادِ ıtlāk olunur. Müʾennesinde مَوْتَانَةٌ [mevtānet] denir hā'yla; yukālu: رَجُلٌ مَوْتَانُ الْفُؤَادِ أَيْ بَلِيدٌ وَامْرَأَةٌ مَوْتَانَةُ الْفُؤَادِ

اَلْمُوتَةُ [el-mūtet] (mīm'in zammıyla) Baygınlığa denir, غَشْيٌ [ġaşy] maʿnāsına ki sarʿ-ı marazī gibi baʿzı ʿārızadan neşʾet eder; asl Türkīde oğunmak taʿbīr olunur; yukālu: أَخَذَهُ الْمُوتَةُ أَيِ الْغَشْيُ Ve deliliğe denir, جُنُونٌ [cunūn] maʿnāsına. Ve

مُوتَةُ [Mūtet] Arz-ı Şām'da bir mevziʿ adıdır, niteki مَاتَ [māte] faslında zikr olundu. Baʿzılar bilā-hemz rivāyet eylediğine mebnī müʾellif burada tekrār eylemiştir.

ذُو الْمُوتَةِ [Ẕu'l-Mūtet] (mīm'in zammıyla) Benī Esed'e mahsūs bir feres ismidir.

اَلْمُسْتَمِيتُ [el-mustemīt] (مُسْتَفِيدٌ [mustefīd] vezninde) Şol bahādıra ıtlāk olunur ki cenk ve kıtāl hengāmında mevtten katʿā mübālāt eylemeye, güyā ki mevte tālib ve müteʿarriz ola; yukālu: هُوَ مُسْتَمِيتٌ أَيْ شُجَاعٌ طَالِبٌ لِلْمَوْتِ Ve bir husūs için kemāl-i tehālükünden nāşī talebinde gereği gibi düşünüp nasb-ı nefs ve ifrāg-ı havsala-i

saʿy u ikdām eyleyen kişiye denir ki gūyā ona zafer-yāb olmadığı sürette hayāttan bī-nasīb olur; yukālu: مُسْتَمِيتٌ لِلْأَمْرِ أَيْ مُسْتَرْسِلٌ لَهُ Ve

مُسْتَمِيتٌ [mustemīt] Yumurta kabuğunun içinde olan ince zara ıtlāk olunur. Ve bu, istirhāʾ maʿnāsından meʾhūzdur ki: إِسْتَمَاتَ الشَّيْءُ derler, إِسْتَرْخَى maʿnāsına.

اَلْمُمَاوَتَةُ [el-mumāvetet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Cenkte düşmana karşı sabr ve sebāt ile mukāvemet eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: مَاوَتَ قِرْنَهُ إِذَا صَابَرَهُ وَثَابَتَهُ

اَلْإِسْتِمَاتُ [el-istimāt] Şārih der ki gerçi nüshalarda bu ʿunvānda mersūmdur, lākin savāb olan إِسْتِمَاتَةٌ [istimātet] olmaktır hā-ı taʿvīzle. Ölüm istemek maʿnāsınadır; bu münāsebetle bir nesnenin talebi zımnında bī-pervā her semte ve her tarīka sülūk eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: إِسْتَمَاتَ الرَّجُلُ إِذَا ذَهَبَ فِي طَلَبِ الشَّيْءِ كُلَّ مَذْهَبٍ Ve mehzūl olduktan sonra yine semirmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: إِسْتَمَاتَ الرَّجُلُ إِذَا سَمِنَ بَعْدَ هُزَالٍ Bu dahi istirhāʾ maʿnāsından meʾhūzdur, zīrā إِسْتَرْخَتْ سَهُلَتْ وَحَسُنَتْ بَعْدَ الضِّيقِ وَالشِّدَّةِ حَالُهُ derler, maʿnāsına.

Müʾellif ʿādet-i gālibesine muhālif وَالْمَصْدَرُ اَلْإِسْتِمَاتُ ʿibāretiyle resm eylemekle elbette bir nükteye mebnī olmak münfehimdir. Gerçi kıyās olan, şārihīn beyānı üzere إِسْتِمَاتَةٌ [istimātet] olmaktır, lākin müʾellifin ber-vech-i mezkūr īrādı elbette bir dakīkayı mutazammın olmakla zāhiren bu hilāf-ı kıyās üzere bilā-taʿvīz vārid olmak gerektir. Ve elbette taleb-i mevt hilāf-ı tabʿ belki hilāf-ı şerʿ olmakla lafzının vazʿa muhālefeti tabʿa muvāfakat nüktesine de işāret olmak baʿīd değildir.

FASLU'N-NŪN
(فَصْلُ النُّونِ)

[ن أ ت]

اَلنَّأْتُ [en-neʾt] (nūn'un fethi ve hemzenin sükūnuyla) ve

اَلنَّئِيتُ [en-neʾīt] (نَهِيبٌ [nehīb] vezninde) Nahīt maʿnāsınadır ki sıkıntı ile inlemek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin enînden āvāzlıca inlemeğe mahsūstur. Ve bu, hasta iniltisi değildir, belki arslan ve kaplan makūlesinin yattıkları hālde sadrlarından hırıltı gibi seslice zuhūr eden inilti olacaktır, kedi kısmında dahi olur, gümültüye karībdir, pek derd-nāk adamda dahi zuhūr eder; yukālu: نَأَتَ يَنْئِتُ نَأْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي عَلَى غَيْرِ الْقِيَاسِ وَيَنْأَتُ نَأْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَنَئِيتًا بِمَعْنَى نَهَتَ وَهُوَ أَجْهَرُ مِنَ الْأَنِينِ Ve

نَأْتٌ [neʾt] Hased eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَأَتَ فُلَانًا إِذَا حَسَدَهُ

اَلنَّآتُ [en-neʾʾāt] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Arslana ıtlāk olunur.

[ن ب ت]

اَلنَّبْتُ [en-nebt] (سَبْتٌ [sebt] vezninde) Nebāt maʿnāsınadır ki ism-i cinstir, yerde biten her nesneye denir, baʿdehu sākı olmayanda, belki hayvānāt meʾkūlü olanda ʿörf olmuştur ki ot taʿbīr olunur; Fārisīde giyāh denir. Ve

نَبْتٌ [nebt] ve

نَبَاتٌ [nebāt] Masdar olurlar, yer otlu olmak maʿnāsına; yukālu: نَبَتَتِ الْأَرْضُ نَبْتًا وَنَبَاتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ Ve ot bitmek maʿnāsınadır; yukālu: نَبَتَ الْبَقْلُ

اَلْإِنْبَاتُ [el-inbāt] (hemzenin kesriyle) Bu dahi yer otlu olmak maʿnāsınadır ve ot bitmek maʿnāsına lāzım olur; yukālu: أَنْبَتَتِ الْأَرْضُ إِنْبَاتًا وَأَنْبَتَ الْبَقْلُ Ve bitirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْبَتَهُ اللهُ فَهُوَ مَنْبُوتٌ Burada مَنْبُوتٌ [menbūt] hilāf-ı kıyās üzeredir, أَحَبَّهُ فَهُوَ مَحْبُوبٌ gibi. Mütercim der ki işbu: ﴿وَاللهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا﴾، الآيَة kerīmesinde baʿzılar masdar-ı sülāsī masdar-ı mezīd mevziʿine vazʿ olundu dediler tedrīcī neşv ü nemā bulduklarına mebnī yāhūd kudret-i ilāhīye nisbet hemān nebāt gibi bir maʿnā olduklarına işāret için. Ve baʿzılar نَبَاتًا lafzı hāldir dediler ve ehl-i beyān ʿindinde sanʿat-ı ihtibāki mutazammındır ki أَنْبَتَكُمْ إِنْبَاتًا فَنَبَتُّمْ نَبَاتًا sebkindedir. Ve tāze oğlanın kasığı kılı bitmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَنْبَتَ الْغُلَامُ إِذَا نَبَتَتْ عَانَتُهُ

اَلْمَنْبِتُ [el-menbit] (مَجْلِسٌ [meclis] İsm-i mekāndır. Ve bu şāzdır, zīrā bāb-ı evvelden olmakla kıyās مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde olmaktır.

اَلنُّبُوتُ [en-nubūt] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Tāze kızın memesi yumrulanıp ağırşaklanmak maʿnāsınadır; yukālu: نَبَتَ نَدْيُ الْجَارِيَةِ نُبُوتًا إِذَا نَهَدَ

اَلْمَنْبُوتُ [el-menbūt] Mezīd olan إِنْبَاتٌ [inbāt] sīgasından gayr-i kıyās üzere ism-i mefʿūldür, bitmiş ve bitirilmiş nesneye denir. Bunda kıyās olan, مُنْبَتٌ [munbet] olmaktır, مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde; yukālu: أَنْبَتَهُ اللهُ فَهُوَ مَنْبُوتٌ

اَلتَّنْبِيتُ [et-tenbīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Beslemek ve perverde eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَبَّتَ الصَّبِيَّ إِذَا رَبَّاهُ Ve şecer yāhūd nebāt dikmek maʿnāsınadır; yukālu: نَبَّتَ الشَّجَرَ وَالْحَبَّ إِذَا غَرَسَهُ Ve تَنْبِيتٌ [tenbīt] ism olur, yerde biten mutlakan küçük ve büyük şecere denir; tā'nın kesriyle de cāʾizdir.

اَلنَّابِتُ [en-nābit] Bitmek şānından olan ot ve sebze ve şecer makūlesine denir. Ve

نَابِتٌ [Nābit] Esmādandır: Nābit b. Zeyd ve Aḥmed b. Nābit el-Endelüsī ve ʿAlī b. Nābit el-Vāʿiẓ muhaddislerdir.

اَلنَّبِيتُ [en-nebīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) خَبِيتٌ [ḫabīt] kelimesine itbāʿan zikr olunur ki pek hakīr ve denī ve kemter demek olur; yukālu: شَيْءٌ خَبِيتٌ نَبِيتٌ أَيْ خَسِيسٌ Ve

نَبِيتٌ [Nebīt] Yemen'de bir cemāʿat pederinin lakabıdır, ismi ʿAmr b. Mālik idi.

اَلنَّابِتَةُ [en-nābitet] Bir kabīle ve dūdmānda tāze zuhūr eden evlād-ı sıgāra ıtlāk olunur; yukālu: نَبَتَتْ لَهُمْ نَابِتَةٌ أَيْ نَشَأَ لَهُمْ نَشْءٌ صِغَارٌ

اَلنَّوَابِتُ [en-nevābit] (ثَوَابِتُ [ṯevābit] vezninde) Henüz umūr ve ahvālden gāfil dehre basar ve tecribesi sebk eylememiş nā-puhte tāze civānlara ıtlāk olunur, أَغْمَارُ أَحْدَاثٍ maʿnāsına. Ve bu نَابِتَةٌ [nābitet] in cemʿidir; yukālu: هُمْ نَوَابِتُ أَيِ ٱلأَغْمَارُ مِنَ ٱلأَحْدَاثِ Şārih der ki حَشْوِيَّةٌ [Ḥaşviyyet] tāʾifesine نَابِتَةٌ [Nābitet] ve نَوَابِتُ [Nevābit] ıtlākı İslām'da mezheblerinin hudūsuna mebnīdir.

اَلْيَنْبُوتُ [el-yenbūt] (يَعْفُورُ [yaʿfūr] vezninde) خَشْخَاشٌ [ḫaşḫāş] ağacına denir. Ve başka bir büyük şecer, ʿalā-kavlin şecer-i خَرُّوبٌ [ḫarrūb] ismidir ki keçi boynuzu ağacıdır. Müfredātta yabanī nevʿiyle beyān olunmuştur.

اَلنَّبَائِتُ [en-nebāʾit] (نَبِيتَةٌ [nebītet]in cemʿidir, أَغْضَادُ فُلْجَانٍ maʿnāsınadır ki tarla ve bostān kenārlarında ve içlerinde cārī olan küçük harkların taşmasın diye iki yanlarına ettikleri pazıya denir ki Fārisīde merz taʿbīr olunur, tarla ve bostān sınırları gibi olur, gūyā ki bu dahi bi'l-heyʾe nebāt kısmındandır. Burada ġayn-ı muʿceme ve ṣād ve nūn'la أَغْصَانُ الْفُلْجَانِ nüshaları galattır, sahīh olan أَغْضَادٌ olmaktır ki عَضُدٌ [ʿaḍud] un cemʿidir. Kāle fi'l-*Esās*: أَغْضَادُ الدَّبْرَةِ وَهِيَ جُذُورُهَا الَّتِي تُمْسِكُ الْمَاءَ Ve ümmehāt-ı sāʾirede dahi أَغْضَادٌ ʿunvānında mersūmdur. Ve فُلْجَانٌ [fulcān] fā'nın zammıyla sevākī-i zerʿa denir ki سَاقِيَةٌ [sāḳiyet]in cemʿidir, niteki *Tekmile*'de musarrahan mastūrdur.

نَابِتٌ [Nābit] Başra'da bir mevziʿdir; muhaddisīnden ʿAlī b. ʿAbdulʿazīz el-Muʾeddib el-Başrī en-Nābitī oradandır.

ذَاتُ النَّابِتِ [Ẕātu'n-Nābit] ʿArafāt'ta bir mevziʿdir.

نُبَاتَى [Nubātā] (سُكَارَى [sukārā] vezninde) Başra'da bir mevziʿdir.

نَبَاتٌ [Nebāt] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

نَبَاتَةُ [Nebābet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) ve

نُبَاتَةُ [Nubātet] (nūn'un zammıyla) ve

نُبَيْتٌ [Nubeyt] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

نَبْتٌ [Nebt] (سَبْتٌ [sebt] vezninde) ve

نُبَيْتَةُ [Nubeytet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Esāmīdendir: Nubeyte bint eḍ-Ḍaḥḥāk sahābiyyedir, ʿalā-kavlin bu, s̱ā-yı müsellese iledir, niteki "ث،ب،ت" māddesinde zikr olundu. Ve muhaddisīnden Muḥammed b. Saʿīd b. Nebāt en-Nebātī ceddine mensūbdur. Kezālik muhaddisīnden Aḥmed b. Muḥammed en-Nebātī nebātāt ve haşāyiş havāssını bildiğinden mensūb olmuştur. Ve şuʿarādan Ḥuseyn b. ʿAbdurraḥmān en-Nubātī ki nūn'un zammıyladır, Ebū Naṣr ʿAbdulʿazīz b. ʿÖmer b. Nubāte'den telemmüz eylemekle ona nisbet olunmuştur. Ve ʿAbdurraḥīm b. Muḥammed b. İsmāʿīl b. Nubāte ki Ḫaṭīb

ile maʿrūftur, bunun nūn'unun feth ve zammı bābında ihtilāf olunmuştur ve zammı ekser ve esbettir. Ve ʿAbadān b. Nubeyt el-Mervezī ki زُبَيْرٌ [zubeyr] veznindedir, muhaddisīndendir.

[ن ت ت]

اَلنَّتِيتُ [en-netīt] كَتِيتٌ [ketīt] vezninde ve mürādifidir ki tencere kit kit kaynamak maʿnāsınadır; نَفِيتٌ [nefīt] dahi bu maʿnāyadır; yukālu: نَتَّتِ الْقِدْرُ نَتِيتًا أَيْ كَتَّتْ وَنَفَتَتْ Gerçi müʾellif "ن،ف،ت" māddesinde نَفِيتٌ [nefīt]ten sükūt eylemiştir, lākin şārih kayd eylemiştir.

اَلنَّتُّ [en-nett] (nūn'un fethi ve tā'nın teşdīdiyle) ve

اَلنَّتِيتُ [en-netīt] (كَتِيتٌ [ketīt] vezninde) İfrāt-ı gazabdan nāşī burun delikleri şişip kabarıp puflamak maʿnāsınadır; yukālu: نَتَّ مَنْخِرَهُ غَضَبًا إِذَا نَفَخَ

اَلنَّتْنَتَةُ [en-netnetet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir kimse ʿan-asl nazīf ve pākīze-meşreb iken sonradan kīrlilik ve murdārlık peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَتْنَتَ الرَّجُلُ إِذَا تَقَذَّرَ بَعْدَ نَظَافَةٍ

اَلتَّنْتِيتُ [et-tentīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kelām ve haberi beyān ve tefsīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَتَّتَ الْخَبَرَ إِذَا فَسَّرَهُ

اَلنُّتَّةُ [en-nuttet] (nūn'un zammı ve tā'nın teşdīdiyle) Baʿzı kayalarda olan hudāyī oyma deliğe denir ki yağmur suyu irkilir.

[ن ث ت]

اَلنَّثْتُ [en-neṯet] (nūn'un ve ṯā-yı müsellesenin fethiyle) ثَنْتٌ [ṯent] lafzından maklūbdur; yukālu: نَثِتَ اللَّحْمُ نَثْتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَهُوَ قَلْبُ ثَنِتَ إِذَا تَغَيَّرَ كَمَا تَقَدَّمَ

[ن ح ت]

اَلنَّحْتُ [en-naḥt] (nūn'un fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Ağaç yonmak maʿnāsınadır; yukālu: نَحَتَ الْعُودَ وَنَحِتَهُ نَحْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا بَرَاهُ Mütercim der ki kelām-ı ʿArabda kelime-i menhūte olur ki işbu نَحْتٌ [naḥt] māddesindendir. Ve baʿzen hılāl-i terācimde bu fakīr dahi taʿyīn eylemiştir, ıstılāhlarında نَحْتٌ iki kelimeden bir kelime tasvīr eylemekten ʿibārettir, dülgerin iki ağacı naht edip bir ağaç tertīb eylediği gibi. Meselā عَبْدُ الشَّمْسِ [ʿAbduşşems] kabīlesine nisbette عَبْشَمِيٌّ [ʿAbşemiyy] ve عَبْدُ الدَّارِ [ʿAbduddār] a nisbette عَبْدَرِيٌّ [ʿAbderiyy] ve اِمْرُؤُ الْقَيْسِ [İmruʾulḳays]a nisbette مَرْقَسِيٌّ [Merḳasiyy] ve تَيْمُ الله [Teymullāh]a nisbette تَيْمَلِيٌّ [Teymeliyy] dedikleri gibi. Kezālik صَهْصَلِقٌ [ṣahṣaliḳ] kavli, صَهَلٌ [ṣahel] ve صَلَقٌ [ṣaleḳ] kelimelerinden ve شَقَحْطَبٌ [şaḳaḥṭab] شِقٌّ حَطَبٌ [şiḳḳu ḥaṭab] lafzlarından menhūttur. Ve حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] ve بَسْمَلَةٌ [besmelet] ve حَمْدَلَةٌ [ḥamdelet] ve سَبْحَلَةٌ [sebḥalet] ve حَيْعَلَةٌ [ḥayʿalet] ve جَعْفَلَةٌ [caʿfelet] ki جُعِلْتُ فِدَاكَ kelimelerinden menhūttur, bu bābdandır. Suyūtī, *Muzhir*'de tafsīl eylemiştir. Ve

نَحْتٌ [naḥt] Taş yonmakta dahi istiʿmāl olunur, ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا﴾ وَقَرَأَ الْحَسَنُ وَتَنْحَاتُونَ يَعْنِي بِإِشْبَاعِ الْفَتْحَةِ وَهُوَ بِمَعْنَى تَنْحِتُونَ Kāle fi'l-*Baṣāʾir*: وَقَرَأَ الْحَسَنُ وَتَنْحَتُونَ بِفَتْحِ الْحَاءِ وَزَادَ تَنْحَاتُونَ بِإِشْبَاعِ الْفَتْحَةِ Ve seyr ü sefer insān ve hayvānı zebūn ve mehzūl eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَحَتَ السَّفَرُ الْبَعِيرَ إِذَا أَنْضَاهُ Ve yere çalmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَحَتَ فُلَانًا إِذَا صَرَعَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَحَتَ الْجَارِيَةَ إِذَا نَكَحَهَا

Ve

نَحْتٌ [naḥt] Mahz ve hālis maʿnāsınadır; yukālu: بَرْدٌ نَحْتٌ أَيْ خَالِصٌ Ve

نَحْتٌ [naḥt] Tabīʿat ve sirişt maʿnāsınadır ki tesmiye bi'l-masdardır.

اَلنُّحَاتُ [en-nuḥāt] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلنَّحِيتَةُ [en-naḥītet] (nūn'un fethiyle) Bunlar da tabīʿat maʿnāsınadır, güyā ki insān onun üzerine tirāşīde olmuştur; yukālu: هُوَ كَرِيمُ النَّحْتِ وَالنُّحَاتِ وَالنَّحِيتَةِ أَيِ الطَّبِيعَةِ Ve

نَحِيتَةٌ [naḥītet] نَئِيتٌ [neʾīt] maʿnāsınadır ki gümültüye şebīh iniltiye denir.

اَلنَّحِيتُ [en-naḥīt] (nūn'un fethiyle) Bu dahi نَئِيتٌ [neʾīt] maʿnāsınadır; tekūlu: سَمِعْتُ نَحِيتَةً وَنَحِيتًا أَيْ نَئِيتًا Ve

نَحِيتٌ [naḥīt] Tarağa ıtlāk olunur, مُشْطٌ [muşt] maʿnāsına. Ve kenārları aşınmış gitmiş dābbe tırnağına ıtlāk olunur; yukālu: حَافِرٌ نَحِيتٌ أَيْ ذَاهِبٌ حُرُوفُهُ Ve bir cemāʿate sonradan dahīl olan kimseye ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ نَحِيتُ الْقَوْمِ أَيِ الدَّخِيلُ فِيهِ Ve seyr ü seferden zebūn ve nā-tüvān olmuş deveye ıtlāk olunur; yukālu: بَعِيرٌ نَحِيتٌ أَيْ مُنْضًى

اَلنُّحَاتَةُ [en-nuḥātet] (nūn'un zammıyla) Ağaç yongasına ve talaşına denir, بُرَايَةٌ [burāyet] ve tırāşe maʿnāsına.

اَلْمِنْحَتُ [el-minḥat] (مِنْبَرٌ [minber] veznınde) Ağaç yonacak ālete denir ki rende taʿbīr olunur ve taş yonacak ālete dahi ıtlāk olunur.

اَلنَّحَائِتُ [en-Naḥāʾit] Cemʿ bünyesiyle bir mevziʿ adıdır.

نُحَيْتٌ [Nuḥayt] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır: Velīd b. Nuḥayt, Cebele b. Zaḥr nām kimsenin kātilidir.

[ن خ ت]

اَلنَّخْتُ [en-naḫt] (nūn'un fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) نَقْرٌ [naḳr] maʿnāsınadır ki bir nesneyi oymak ve kuş minkārıyla dāne devşirmekten ʿibārettir; yukālu: نَخَتَ الشَّيْءَ نَخْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَقَرَهُ ve yukālu: نَخَتَ الطَّائِرُ الْحَبَّ إِذَا نَقَرَهُ Ve نَتْخٌ [neṯḫ] maʿnāsınadır ki yırtıcı kuş minkārıyla et ditmekten ʿibārettir; yukālu: نَخَتَ الشَّيْءَ وَنَخَتَ الطَّائِرُ بِمَعْنَى نَقَرَ وَنَتَخَ Ve sepetten bir iki hurmā almak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَخَتَ مِنَ الْوِعَاءِ إِذَا أَخَذَ مِنْهُ تَمْرَةً أَوْ تَمْرَتَيْنِ Ve bir kimsenin söylediği sözü gereği gibi araştırıp ötesine vāsıl olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَخَتَ الْقَوْلَ لِأَحَدٍ إِذَا اسْتَقْصَاهُ

[ن ص ت]

اَلنَّصْتُ [en-naṣt] (nūn'un fethi ve ṣād'ın sükūnuyla) Hāmūş olmak maʿnāsınadır ki murād mütekellim bir kelām-ı aharı istimāʿ için sükūt eylemektir; yukālu: نَصَتَ الْمُتَكَلِّمُ نَصْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَكَتَ

اَلنُّصْتَةُ [en-nuṣtat] (جُرْعَةٌ [curʿat] veznınde) İsmdir, sükūt hāletine denir ki susma taʿbīr olunur.

اَلْإِنْصَاتُ [el-inṣāt] (hemzenin kesriyle) Bu dahi hāmūş olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْصَتَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى نَصَتَ Ve hāmūş olup söyleyen adamın sözüne kulak tutmak maʿnāsınadır ki hāss olur; yukālu: أَنْصَتَهُ وَأَنْصَتَ لَهُ أَيْ سَكَتَ لَهُ وَاسْتَمَعَ لِحَدِيثِهِ Ve mütekellimi iskāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْصَتَهُ إِذَا أَسْكَتَهُ Ve çalgı makūlesi lehve meyl eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki sebeb-i sükūttur; yukālu: أَنْصَتَ اللَّهْوَ إِذَا مَالَ إِلَيْهِ

اَلْإِنْتِصَاتُ [el-intiṣāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-

de) Bu dahi sākit olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَصَتَ بِمَعْنَى نَصَتَ

اَلْإِسْتِنْصَاتُ [el-istinṣāt] Mütekellimin sükūtunu istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْصَتَهُ إِذَا طَلَبَ أَنْ يُنْصِتَ

[ن ع ت]

اَلنَّعْتُ [en-naʿt] (nūn'un fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Bir şeyʾi vasf eylemek, yaʿnī muttasıf olduğu sıfatını īrād ile nişān vermek maʿnāsınadır; yukālu: نَعَتَهُ نَعْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا وَصَفَهُ Müʾellif mürādif olarak gerçi resm eylemiştir, lākin İbn Eşīr نَعْتٌ [naʿt] ı vasf-ı hasene tahsīs eylemiştir, ke-mā kāle: اَلنَّعْتُ وَصْفُ الشَّيْءِ بِمَا فِيهِ مِنْ حُسْنٍ وَلاَ يُقَالُ فِي الْقَبِيحِ إِلاَّ أَنْ يَتَكَلَّفَ مُتَكَلِّفٌ فَيَقُولَ نَعْتُ سَوْءٍ وَالْوَصْفُ فِي الْحُسْنِ وَالْقُبْحِ Meğer ki İbn Eşīr'in kavli ʿörf-i istiʿmāle mahmūl ola. Ve

نَعْتٌ [naʿt] Pek soy olup ziyadesiyle yüğrük ve akrānını sābık ata ıtlāk olunur. Ve bu tesmiye bi'l-masdardır; yukālu: فَرَسٌ نَعْتٌ أَيْ عَتِيقٌ سَبَّاقٌ

اَلْإِنْتِعَاتُ [el-intiʿāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi vasf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَعَتَهُ إِذَا وَصَفَهُ

اَلْمُنْتَعِتُ [el-munteʿit] (ism-i fāʿil bünyesiyle) ve

اَلنَّعْتَةُ [en-naʿtet] (nūn'un fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) ve

اَلنَّعِيتُ [en-naʿīt] ve

اَلنَّعِيتَةُ [en-naʿītet] (nūn'ların fethiyle) Bunlar da soy ve sebbāk ata ıtlāk olunur ki elsinede menʿūt ve memdūh olur.

اَلنَّعَاتَةُ [en-naʿātet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) At be-gāyet cins ve yüğrük olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَعُتَ الْفَرَسُ نَعَاتَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ نَعْتًا Ve bu maʿnāda dördüncü bābda tasarrufu mütekellifin tekellüfüne mahmūldür, zīrā bāb-ı hāmis efʿāl-i garīziyyeye mahsūs olup ve hālet-i mezbūre hılkī ve tabīʿī olur.

اَلْإِسْتِنْعَاتُ [el-istinʿāt] Bir kimseden bir şeyʾin vasfını istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْعَتَهُ الشَّيْءَ إِذَا اسْتَوْصَفَهُ لَهُ

اَلْإِنْعَاتُ [el-inʿāt] (hemzenin kesriyle) Bir kimse naʿt ve medhi mūcib hüsn ü cemālle muttasıf olmak maʿnāsınadır; hemze sayrūret içindir; yukālu: أَنْعَتَ الْغُلاَمُ إِذَا حَسُنَ وَجْهُهُ حَتَّى يُنْعَتَ

اَلنَّعِيتُ [en-Naʿīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) İki şāʿir lakabıdır. Ve Benī Sāme b. Luʾeyy cemāʿatinden bir recülün lakabıdır.

اَلنُّعْتَةُ [en-nuʿtet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Hüsn ü cemāl cihetiyle be-gāyet refīʿü'l-kadr olan dil-bere ıtlāk olunur ki herkesin memdūhu olur; tekūlu: عَبْدُكَ أَوْ أَمَتُكَ نُعْتَةٌ أَيْ غَايَةٌ فِي الرِّفْعَةِ يَعْنِي بِالْحُسْنِ وَالْجَمَالِ

نَاعِتُونَ [Nāʿitūn] Yāhūd

نَاعِتِينَ [Nāʿitīn] Cemʿ bünyeleriyle bir mevziʿ adıdır.

[ن غ ت]

اَلنَّغْتُ [en-naġt] (nūn'un fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Bedenden kıl çekmek maʿnāsınadır; yukālu: نَغَتَ الشَّعْرَ نَغْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَذَبَهُ

[ن ف ت]

اَلنَّفْتُ [en-neft] (nūn'un fethi ve fā'nın sükūnuyla) ve

اَلنَّفَتَانُ [en-nefetān] (fetehātla) Darılmak yāhūd dargınlıktan şişip kabarmak maʿnāsınadır ki maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur; yukālu: نَفَتَ الرَّجُلُ نَفْتًا وَنَفَتَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا غَضِبَ أَوْ نَفَخَ غَضَبًا Ümmehāt-ı sāʾirede نَفِيتٌ [nefīt] kelimesi dahi

mersūmdur, niteki mü'ellif karîben نَتِيتٌ [netīt] māddesinde dahi işāret eylemiştir. Ve

نَفْتٌ [neft] ve

نَفَتَانٌ [nefetān] ve

نَفِيتٌ [nefīt] Tencere şiddetle kaynamak yāhūd çorba tencerenin etrāfına yapışmak maʿnāsınadır ki çok kaynamaktan olur; yukālu: نَفَتَتِ الْقِدْرُ إِذَا غَلَتْ أَوْ لَزِقَ الْمَرَقُ بِجَوَانِبِهَا Ve

نَفْتٌ [neft] Un ve nişasta makūlesine su konmakla kabarıp kalkmak maʿnāsınadır; yukālu: نَفَتَ الدَّقِيقُ وَنَحْوُهُ إِذَا صُبَّ عَلَيْهِ الْمَاءُ فَتَنَفَّخَ

اَلنَّفِيتَةُ [en-nefītet] (عَصِيدَةٌ [ʿaṣīdet] veznin-de) Bir nevʿ taʿāmdır ki سَخِينَةٌ [seḫīnet] yaʿnī omaç taʿbīr olunan taʿāmdan koyu olur.

[ن ق ت]

اَلنَّقْتُ [en-naḳt] (nūn'un fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Kemikten ilik çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: نَقَتَ الْمُخَّ مِنَ الْعَظْمِ نَقْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا اسْتَخْرَجَهُ مِنْهُ

[ن ك ت]

اَلنَّكْتُ [en-nekt] (nūn'un fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Çubuk ile yere vurup onda eser eylemek maʿnāsınadır ki murād endîşe ve tefekkür hengāmında elde olan çöp ve çubuk yāhūd parmakla bilā-kasd yere dürtüp onda eser ve nişān eylemektir; yukālu: نَكَتَ الْأَرْضَ بِقَضِيبٍ أَوْ بِإِصْبَعٍ نَكْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهَا بِهِ فَأَثَّرَ فِيهَا Ve at yerden yukarı pertāv ederek seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَّ الْفَرَسُ يَنْكُتُ أَيْ يَنْبُو عَنِ الْأَرْضِ فِي عَدْوِهِ Ve bir kimseyi kafāsı üzere yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: نَكَتَ فُلَانًا إِذَا أَلْقَاهُ عَلَى رَأْسِهِ

اَلنَّاكِتُ [en-nākit] (سَاكِتٌ [sākit] veznin-de) Baʿzı devenin dirseğinde olan inhirāf hāletine denir ki yürürken o münharif olan dirsek kemiği göğüsü mühresinin yanlarına çalınıp dokunmakla orayı cā-be-cā yaralayıp berelendirir, niteki göğüsünde olan mührenin eğriliği hāletine نَاحِزٌ [nāḥiz] denir ki dirseğine dokunur olmakla dirseğine yara eder. Mü'ellif ve Cevherī bunu müsāmaha üzere beyān eylemişlerdir. Asl bunlar vech-i mezkūr üzere o inhirāf hāletine denir. Kāle fi'l-*Esās*: وَبِالْبَعِيرِ نَاكِتٌ حَازٌّ يَنْكُتُ بِمِرْفَقِهِ حدَّ كِرْكِرَتِهِ

اَلنُّكْتَةُ [en-nuktet] نُقْطَةٌ [nuḳṭat] vezninde ve mürādifidir. Cemʿi نِكَاتٌ [nikāt] gelir nūn'un kesriyle, بُرْمَةٌ [burmet] ve بِرَامٌ [birām] gibi. İşbu نُكْتَةٌ [nuktet] ve نُقْطَةٌ [nuḳṭat] bir nesnede levnine muhālif vākiʿ olan hurde benekten ve nişāndan ʿibārettir, خَالٌ [ḫāl] gibi. Ve zımn-ı ʿibārede olan nükte-i ʿilmiyye bunda meʾhūzdur ki mantūktan zāʾid latīfe ve maʿnādır. Ve

نُكْتَةٌ [nuktet] Baʿzı ayna ve kılıç makūlesinin yüzünde olan kīr ve pāsa şebīh eser ve nişāna denir ki cā-be-cā nokta şeklinde olur; yukālu: فِي الْمِرْآةِ نُكْتَةٌ كَثِيرَةٌ وَهِيَ شِبْهُ الْوَسَخِ فِيهَا

اَلنَّكَّاتُ [en-nekkāt] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de) Dāʾimā aʿrāz-ı nāsa zebān-dırāzlıkla taʿn eden kimseye ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ نَكَّاتٌ أَيْ طَعَّانٌ فِي أَعْرَاضِ النَّاسِ

اَلْإِنْتِكَاتُ [el-intikāt] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Bir kimse kafāsı üzere yere düşmek maʿnāsınadır; yukālu: نَكَتَهُ فَانْتَكَتَ أَيْ أَلْقَاهُ عَلَى رَأْسِهِ فَسَقَطَ

اَلْمُنَكِّتَةُ [el-munekkitet] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddiṯet] vezninde) Şol hurmā koruğuna denir ki cā-be-cā düşüp olmağa başlaya, alacalanmış taʿbīr olunur; yukālu: رُطَبَةٌ مُنَكِّتَةٌ إِذَا بَدَا

فِيهَا ٱلْإِرْطَابُ Müʾellif بُسْرٌ [busr] ile temsīl eyleseydi, tekellüften āzāde olur idi.

[ن م ت]

اَلنَّمْتُ [en-nemt] (سَمْتٌ [semt] vezninde) Bir nebāt adıdır ki meʾkūl yemişi olur.

[ن و ت]

اَلنَّوَاتِيُّ [en-nevātiyy] (دَوَاتِيٌّ [devātiyy] vezninde) Gemici tāyifelerine denir, مَلَّاحُونَ [mellāḥūn] maʿnāsına; müfredi نُوتِيٌّ [nūtiyy]dir, لُوطِيٌّ [lūṭiyy] vezninde. Ve مَلَّاحٌ [mellāḥ] inşāʾallāhu taʿālā māddesinde ilmāh olunur. Ve نُوتِيٌّ [nūtiyy] maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur.

اَلنَّاتُ [en-nāt] Tahfīfle نَاسٌ [nās] vezninde ve mürādifidir. Şārihin beyānına göre tāʾ sīn'den maklūbdur. *Muzhir*'de mersūmdur ki Yemen lügatinde sīn'i tā'ya tebdīl ederler, نَاسٌ [nās] lafzında نَاتٌ [nāt] derler.

اَلنَّوْتُ [en-nevt] (فَوْتٌ [fevt] vezninde) Kemāl-i zaʿftan nāşī iki tarafa bocalayarak temāyül ile yürümek maʿnāsınadır; yukālu: نَاتَ الرَّجُلُ نَوْتًا إِذَا تَمَايَلَ مِنْ ضَعْفٍ Gemi مَلَّاحٌ [mellāḥ]ına نُوتِيٌّ [nūtiyy] ıtlākı bundan meʾhūzdur, zīrā gemiyi dümenle yā yelken aktarmakla bir taraftan bir tarafa imāle eder.

[ن هـ ت]

اَلنَّهِيتُ [en-nehīt] (nūn'un fethiyle) ve

اَلنُّهَاتُ [en-nuhāt] (nūn'un zammıyla) زَئِيرٌ [zeʾīr] ve زَحِيرٌ [zaḥīr] maʿnāsınadır ki arslan ve kaplan makūlesi gümürdenmekten ʿibārettir. Ve bu hışm ve kīne hāletinde baʿzı adamdan dahi zuhūr eder; yukālu: نَهَتَ نَهِيتًا وَنُهَاتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا زَأَرَ وَزَحَرَ Şārih der ki نَهِيتٌ [nehīt], زَئِيرٌ [zeʾīr]den dūn olur.

اَلنَّهَّاتُ [en-nehhāt] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Şiddetle anırır olan eşeğe denir; yukālu: حِمَارٌ نَهَّاتٌ أَيْ نَهَّاقٌ Ve pek gümürdünücü insāna ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَأَسَدٌ نَهَّاتٌ أَيْ زَحَّارٌ Burada زَحَّارٌ [zaḥḥār] şiddetle teneffüs edene dahi ıtlākı muhtemeldir. Ve

نَهَّاتٌ [nehhāt] Arslana ıtlāk olunur. Ve Lāḥiḳ en-Neccār nām kimsenin feresi ismidir.

اَلْمُنْهِتُ [el-munhit] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) ve

اَلْمِنْهَتُ [el-minhet] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bunlar da arslana ıtlāk olunur.

اَلنَّاهِتُ [en-nāhit] (نَاحِقٌ [nāḥiḳ] vezninde) Boğaza ıtlāk olunur, حَلْقٌ [ḥalḳ] maʿnāsına.

[ن ي ت]

اَلنَّيْتُ [en-neyt] (بَيْتٌ [beyt] vezninde) نَوْتٌ [nevt] maʿnāsınadır ki zaʿf ve nehāfetten temāyül eylemektir; vāvī ve yāʾīdir; yukālu: نَاتَ يَنُوتُ وَيَنِيتُ نَوْتًا وَنَيْتًا إِذَا تَمَايَلَ مِنْ ضَعْفٍ Ve ʿAlī b. ʿAbdulʿazīz en-Nāʾitī el-Başrī el-Muʾeddib muhaddisīndendir. Müʾellif bunu "ن،ب،ت" māddesinde نَابِتِيٌّ [nābitiyy] ʿunvānında resm eylemiştir, lākin orada baʿzı nüshada İsḥāḳ b. İbrāhīm en-Nābitī vākiʿ olmakla bu sūrette nüsha-i mezkūre savāb olur. Ve şārihin beyānına göre نَايِتٌ [Nāyit] yā-yı tahtiyye ile Başra'da bir mevziʿdir.

FASLU'L-VĀV
(فَصْلُ الْوَاوِ)

[و ب ت]

اَلْوَبْتُ [el-vebt] (vāv'ın fethi ve bā-yı muvahhadenin sükūnuyla) Bir yerde durup ikāmet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: وَبَتَ بِالْمَكَانِ وَبْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَقَامَ

[و ت ت]

اَلْوَتُّ [el-vett] (vāv'ın fethi ve zammı ve tā-yı fevkiyyenin teşdīdiyle) ve

اَلْوُتَّةُ [el-vuttet] (vāv'ın zammıyla) وَرَشَانٌ [vereşān] ötmesine denir ki ismlerdir. Ve وَرَشَانٌ [vereşān] müᵓellife göre سَاقُ حُرٍّ [sāḳu ḥurr] yaᶜnī erkek kumruya denir. Ve sāᵓirden tahkīkimize göre yabanī güvercinden büyücek ve mutavvak bir güzel kuştur ki baᶜzı meşe makūlesi yerlerde īvā ederler. Ona ala fāhite ve bizim diyārlarda kuskuvuk ve bu semtlerde kukuk taᶜbīr ederler ki ötmesinden hikāyedir. Ve ᶜArablar savtından سَاقُ حُرٍّ [sāku ḥurr] ile hikāye ederler.

اَلْوَتَاوِتُ [el-vetāvit] وَسَاوِسُ [vesāvis] vezninde ve mürādifidir ki وَسْوَسَةُ [vesveset] in cemᶜidir; yukālu: أَخَذَتْهُ الْوَتَاوِتُ أَيِ الْوَسَاوِسُ Şārihin beyānına göre tāᵓ sīn'den bedel olan lügate mebnīdir.

[و ق ت]

اَلْوَقْتُ [el-vaḳt] (vāv'ın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Zamāndan bir mikdār-ı mefrūza denir. Fārisīde hengām ve Türkīde çağ denir. Ve bu ekserī zamān-ı māzīde istiᶜmāl olunur; yukālu: مَضَى وَقْتُهُ وَهُوَ مِقْدَارٌ مِنَ الدَّهْرِ

Müᵓellif, Baṣāᵓir'de: نِهَايَةُ الزَّمَانِ الْمَفْرُوضِ لِلْعَمَلِ ᶜibāretiyle tefsīr eylemiştir ki bir ᶜamel-i mahsūs için farz ve takdīr olunan zamānın gāyetinden ᶜibāret olur. Onun için dāᵓimā o ᶜamele muzāf ve mukayyed olarak istiᶜmāl olunur, وَقْتُ الْفَجْرِ ve وَقْتُ الْعَصْرِ gibi. Ve

وَقْتٌ [vaḳt] Masdar olur, bir nesne için zamān-ı mahsūs taᶜyīn ve tahdīd eylemek maᶜnāsına; tekūlu: وَقَّتُّ كَذَا كَوَجَدْتُ إِذَا جَعَلْتَ لَهُ وَقْتًا يُفْعَلُ فِيهِ Ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿إِنَّ الصَّلَوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا﴾ أَيْ مَفْرُوضًا فِي الْأَوْقَاتِ Yaᶜnī mahdūdü'l-evkāt farz oldu ki fī şeyᵓin mine'l-ahvāl vaktinden ihrācı cāᵓiz değildir.

اَلْمِيقَاتُ [el-mīḳāt] (mīm'in kesriyle) Bu dahi وَقْتٌ [vaḳt] maᶜnāsınadır ki murād ᶜamel-i mahsūs için taᶜyīn olunan vakttir. Kāle er-Rāġıb: اَلْمِيقَاتُ الْوَقْتُ الْمَضْرُوبُ لِلشَّيْءِ وَالْوَعْدُ الَّذِي جُعِلَ لَهُ وَقْتٌ قَدْ يُقَالُ لِلْمَكَانِ الَّذِي يُجْعَلُ وَقْتًا لِلشَّيْءِ Pes mekān-ı mevkūta ıtlākı ittisāᶜa mebnī olur. Ve مِيقَاتٌ [mīḳāt]ın aslı مِوْقَاتٌ [mivḳāt] idi. Ve

مِيقَاتٌ [mīḳāt] İsm-i zamān olur, vakt-i mevᶜid maᶜnāsına. Ve mikdāriyyet ᶜalākasıyla ism-i mekān olarak istiᶜmāl olunur, مِيقَاتُ الْحَجِّ bu maᶜnādandır ki huccācın ihrām kuşandıkları mahalden ᶜibārettir. Ehl-i Medīne, Ẕu'l-Ḥuleyfe'den ve ehl-i ᶜIrāḳ, Ẕātu ᶜİrḳ ve ehl-i Şām, Cuḥfe ve ehl-i Necd, Ḳarn ve ehl-i Yemen, Yelemlem nām mevziᶜden ve bahrīler Rābiġ'den ihrām-bend olurlar.

اَلتَّوْقِيتُ [et-tevḳīt] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi bir nesne için vakt tahdīd ve taᶜyīn eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: وَقَّتَهُ كَذَا تَوْقِيتًا Ve minhu kavluhu taᶜālā: "وَإِذَا إِذَا قَدَّرَ لَهُ حِينًا الرُّسُلُ وُقِّتَتْ" وَقُرِئَ أُقِّتَتْ وَالْعَرَبُ تُعَاقِبُ بَيْنَ الْهَمْزَةِ وَالْوَاوِ كَقَوْلِهِمْ وُكِّدَتْ وَأُكِّدَتْ وَقَرَأَ أَبُو جَعْفَرٍ بِالْوَاوِ

وَتَخْفِيفِ الْقَافِ وَفِي رِوَايَةٍ عَنْهُ وُوقِتَتْ عَلَى زِنَةِ فُوعِلَتْ مِنَ الْمُوَاقَتَةِ قَالَ الْبَيْضَاوِيُّ فِي تَفْسِيرِهِ أَيْ عُيِّنَ لَهَا وَقْتُهَا الَّذِي يَحْضُرُونَ فِيهِ لِلشَّهَادَةِ عَلَى الْأُمَمِ بِحُصُولِهِ فَإِنَّهُ لاَ يَتَعَيَّنُ لَهُمْ قَبْلَهُ أَوْ بُلِّغَتْ مِيقَاتُهَا الَّذِي كَانَتْ تَنْتَظِرُهُ Burada تَوْقِيتٌ [tevḳīt] iki güne tefsīr olunmuştur: Şıkk-ı evvele göre tahdīd ve taʿyīn-i vakt ile ve şıkk-ı sānīye göre bir şeyʾi vakt-i mahdūduna müntehī kılmak ile müfesserdir. Evvele göre zevāt üzere bi-dūni'l-izmār vākiʿ olmaz ve sānīye göre vākiʿ olur. Vech-i evvelde جَعَلَ الشَّيْءَ ظَرْفًا لِنَفْسِهِ şāʾibesi olmakla sānīden ercahtır.

اَلْمَوْقُوتُ [el-mevḳūt] ve

اَلْمُوَقَّتُ [el-muvaḳḳat] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) İsm-i mefʿūllerdir, mahdūd ve muʿayyen olmuş vakt demektir; yukālu: وَقْتٌ مَوْقُوتٌ وَمُوَقَّتٌ أَيْ مَحْدُودٌ Ve mahdūdü'l-vakt olan şeyʾe vasf olur, niteki ānifen كِتَابٌ مَوْقُوتٌ [kitāb mevḳūt]ta zikr olundu. Kādīʿaskerlerin tevcīh-i muvakkatleri bu bābdandır.

اَلْمَوْقِتُ [el-mevḳit] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) وَقْتٌ [vaḳt] māddesinden mefʿildir, yaʿnī masdar-ı mīmī ve ism-i zamān ve ism-i mekāndır.

Maʿlūm ola ki *Miṣbāḥ*'tan mülahhasan mersūmdur ki fiʿl-i sülāsī-yi sālim eğer bāb-ı sānīden ise masdar-ı mīmī مَفْعَلٌ [mefʿal] vezninde gelir ki ʿayn'ın fethiyledir ve ism-i zamān ve ism-i mekān ʿayn'ın kesriyle gelir ve مَرْجِعٌ [merciʿ] ve مَعْذِرَةٌ [maʿẕiret] makūlesi şāzdır. Ve eğer muzāʿaf olursa masdarında feth ve kesr cāʾizdir, مَفَرٌّ [meferr] kelimesi gibi; ism-i zamān ve ism-i mekān kıyās üzere meksūr olur. Ve eğer muʿtellü'l-fāʾ bi'l-vāv ise masdar ve ism-i zamān ve ism-i mekān ʿayn'ın kesriyle olur, مَوْعِدٌ [mevʿid] gibi. Mā-naḥnu fīhi bu bābdandır. Ve eğer muʿtellü'l-ʿayn bi'l-yāʾ ise sālim gibi masdar meftūh ve ismler meksūr olur ve baʿzen ehadühümā āher mevziʿinde müstaʿmel olur. Ve eğer muʿtellü'l-lām bi'l-yāʾ ise masdar ve ismler meftūh olur. Buna muhālif olanlar şāzdır. Ve eğer bāb-ı evvelden ve sālisten olursa gerek sahīh ve gerek gayr-i sahīh olsun masdar ve ismler ʿayn'ın fethiyledir, nahvu: قَعَدَ مَقْعَدًا وَهَذَا مَقْعَدُهُ وَقَلَعَ مَقْلَعًا وَهَذَا مَقْلَعُهُ وَقَامَ مَقَامًا وَهَذَا مَقَامُهُ Ve bundan maʿadāsı şāzdır. Ve eğer bāb-ı rābiʿ ve sādis sālimü'l-fāʾ olursa masdar ve ismler ʿayn'ın fethiyledir. Ve eğer muʿtellü'l-fāʾ bi'l-vāv olup müstakbelinde sākıt olursa, mutlakan ʿayn'ın kesriyledir. Ve eğer müstakbelinde sābit olursa, يَوْجَلُ [yevcelu] gibi, ʿinde'l-baʿz masdar meftūh ve ismler meksūr ve ʿinde'l-baʿz mutlakan meksūr olur. Ve eğer bāb-ı hāmisten ise mutlakan meftūh olur.

[و ك ت]

اَلْوَكْتَةُ [el-vektet] (سَكْتَةٌ [sektet] vezninde) Bir nesne üzerinde olan levnine muhālif beneğe ve noktaya denir; yukālu: فِي عَيْنِهِ وَكْتَةٌ أَيْ نُقْطَةٌ

اَلْوُكْتَةُ [el-vuktet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Çakmakta kesret-i istiʿmālle peydā olan gediğe ve rahneye denir, gerek taş ve gerek ağaç olsun ki ʿArablar çakmağı مَرْخٌ [merḫ] ağacından ittihāz ederler. Şārih مِنَ الْبَعِيرِ kelimesiyle takyīd eylemekle ona göre زَنْدٌ [zend] bilekçe maʿnāsına olmağın devenin bir sebeble bilekçesinde hādis olan rahne demek olur, فُرْضَةُ الزَّنْدِ [furḍatu'z-zend] maʿnāsınadır.

اَلْوَكْتُ [el-vekt] (وَعْدٌ [vaʿd] vezninde) Pek azca nesneye denir, شَيْءٌ يَسِيرٌ maʿnāsına.

Ve masdar olur, bir nesnede eser eylemek, teʾsīr maʿnāsına; yukālu: وَكَتَ الشَّيْءَ وَكْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَثَّرَ فِيهِ Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: وَكَتَ الْقَدَحَ إِذَا مَلَأَهُ Ve adımı hurde hurde ve sık sık atarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: وَكَتَ الرَّجُلُ إِذَا قَرْمَطَ فِي الْمَشْيِ

اَلتَّوْكِيتُ [et-tevkīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: وَكَّتَ الْقِرْبَةَ تَوْكِيتًا إِذَا مَلَأَهَا Ve hurmā koruğu olmağa başlamakla cā-be-cā benleşip alacalanmak maʿnāsınadır; yukālu: وَكَّتَتِ الْبُسْرَةُ إِذَا بَدَتْ فِيهَا نُقَطُ الْإِرْطَابِ

اَلْوَكِيتُ [el-vekīt] (vāv'ın fethiyle) Gammazlığa denir, سِعَايَةٌ [siʿāyet] ve وِشَايَةٌ [vişāyet] maʿnāsına.

اَلْوَاكِتُ [el-vākit] نَاكِتٌ [nākit] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

اَلْمُوَكِّتَةُ [el-muvekkitet] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddişet] vezninde) ve

اَلْمُوَكِّتُ [el-muvekkit] (hā'sız) تَوْكِيتٌ [tevkīt]-i mezkūrdan ism-i fāʿildir, benlenmiş hurmā koruğuna vasf olurlar; yukālu: بُسْرَةٌ مُوَكِّتَةٌ وَمُوَكِّتٌ أَيْ مُنَكِّتَةٌ Tezkīri vasf-ı hāss iddiʿāsına mahmūldür.

اَلْمَوْكُوتُ [el-mevkūt] Şiddet-i gamm u tasadan nāşī beşeresi mütegayyir olmuş kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ مَوْكُوتٌ أَيْ كَمِدٌ هَمًّا

[و ل ت]

اَلْوَلْتُ [el-velt] (vāv'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Bir nesneyi eksiltmek maʿnāsınadır; yukālu: وَلَتَهُ حَقَّهُ وَلْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا نَقَصَهُ

اَلْإِيلَاتُ [el-īlāt] (إِيلَاجٌ [īlāc] vezninde) وَلْتٌ [velt] maʿnāsınadır; yukālu: أَوْلَتَ حَقَّهُ يُولِتُ إِيلَاتًا إِذَا نَقَصَهُ

[و م ت]

اَلْمَوْمُوتُ [el-mevmūt] (مَوْقُوتٌ [mevḳūt] vezninde) Endāzelenmiş, maʿrūf ve mukadder maʿnāsınadır; yukālu: شَيْءٌ مَوْمُوتٌ أَيْ مَعْرُوفٌ مُقَدَّرٌ

[و هـ ت]

اَلْوَهْتُ [el-veht] (vāv'ın fethi ve hā'nın sükūnuyla) Bir dar yere kıstırmak ve sıkıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: وَهَتَهُ يَهِتُهُ وَهْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَغَطَهُ

اَلْوَهْتَةُ [el-vehtet] (وَهْدَةٌ [vehdet] vezninde) İniş aşağı engebe yere denir, هَبْطَةٌ [hebṭat] maʿnāsına.

اَلْإِيهَاتُ [el-īhāt] (إِيلَاتٌ [īlāt] vezninde) Et, taʿaffün edip kokmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْهَتَ اللَّحْمُ إِذَا أَنْتَنَ

FASLU'L-HĀʾ
(فَصْلُ الْهَاءِ)

[هـ ب ت]

اَلْهَبِيتُ [el-hebīt] (نَبِيتٌ [nebīt] vezninde) Şol korkak kişiye denir ki bir nesneden korkusundan ʿaklı gitmiş ola.

اَلْمَهْبُوتُ [el-mehbūt] هَبِيتٌ [hebīt] maʿnāsınadır; yukālu: هُبِتَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ فَهُوَ هَبِيتٌ وَمَهْبُوتٌ أَيِ الْجَبَانُ الذَّاهِبُ الْعَقْلِ

اَلْهَبْتُ [el-hebt] (سَبْتٌ [sebt] vezninde) Vurmak maʿnāsınadır; yukālu: هَبَتَهُ هَبْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَهُ Ve aşağı indirmek maʿnāsınadır; yukālu: هَبَتَهُ إِذَا هَبَطَهُ Ve bir kimseyi kadr ve menziletinden sākıt ve münhatt eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: هَبَتَ فُلَانًا إِذَا طَأْطَأَهُ وَحَطَّهُ يَعْنِي مِنْ قَدْرِهِ Ve minhu hadīsu ʿÖmer: ”لَمَّا مَاتَ عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ عَلَى فِرَاشِهِ هَبَتَهُ الْمَوْتُ عِنْدِي مَنْزِلَةً حَيْثُ لَمْ يَمُتْ شَهِيدًا“ أَيْ حَطَّ مِنْ قَدْرِهِ فِي قَلْبِي

اَلْهَبْتَةُ [el-hebtet] (سَبْتَةٌ [sebtet] vezninde) Zaʿf maʿnāsınadır; yukālu: فِي عَقْلِهِ هَبْتَةٌ أَيْ ضَعْفٌ

[هـ ت ت]

اَلْهَتُّ [el-hett] (hā'nın fethi ve tā'nın teşdīdiyle) Sözü talākat ve intizām üzere müteselsil söylemek maʿnāsınadır, mastara dizilmiş kelimāt gibi; yukālu: هَتَّ الْكَلَامَ هَتًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَرَدَهُ Ve esvābı yırtıp pārelemek maʿnāsınadır; yukālu: هَتَّ الثَّوْبَ إِذَا مَزَّقَهُ Ve bir adamın ʿırz ve nāmūsuna taʿarruzla kavlen yā fiʿlen halel vermek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: هَتَّ عِرْضَهُ إِذَا مَزَّقَهُ Burada اَلْأَعْرَاضَ kavli اَلثِّيَابَ [eṣ-ṣiyāb] üzere maʿtūftur. Ve dökmek maʿnāsınadır; yukālu: هَتَّ الْمَاءَ إِذَا صَبَّهُ Ve bir adamın kadr ve rütbesine göre ihtirām eylemeyip ikrām ve iʿzāzda dūnca muʿāmele eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَتَّ فُلَانًا إِذَا حَطَّ مَرْتَبَتَهُ فِي الْإِكْرَامِ Ve hatun bilā-fāsıla peyderpey iplik eğirmek maʿnāsınadır; yukālu: هَتَّتِ الْمَرْأَةُ إِذَا تَابَعَ الْغَزْلَ Ve ağacın yapraklarını sıyırmak maʿnāsınadır; yukālu: هَتَّ وَرَقَ الشَّجَرِ بِمَعْنَى حَتَّهُ Ve kırıp ufatmak maʿnāsınadır; yukālu: هَتَّ الشَّيْءَ إِذَا كَسَّرَهُ وَفَتَّهُ

اَلْهَتْهَتَةُ [el-hethetet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi bir nesneyi kırıp ufatmak maʿnāsınadır; yukālu: هَتْهَتَ الشَّيْءَ إِذَا كَسَرَهُ وَفَتَّهُ Ve sözü tīz tīz söylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَتْهَتَ فِي كَلَامِهِ إِذَا أَسْرَعَ Ve deveye su içerken ikdāmı husūsunda هَتْ هَتْ [het het] diye zecr ve āzār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَتْهَتَ الْبَعِيرَ إِذَا زَجَرَهُ عِنْدَ الشُّرْبِ بِهَتْ هَتْ

اَلْمِهَتُّ [el-mihett] (mīm'in kesri ve hā'nın fethiyle) ve

اَلْهَتَّاتُ [el-hettāt] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Çok sözlü hafīfü't-tabʿ kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ مِهَتٌّ وَهَتَّاتٌ أَيْ خَفِيفٌ كَثِيرُ الْكَلَامِ

هَتْ هَتْ [het het] (فَدْ فَدْ [fed fed] vezninde) Deve kısmını su içmeğe sevk için īrād olunan savttan hikāyedir, niteki hımāra سَأْ سَأْ [seʾ seʾ] derler. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-meselu: ”إِذَا وَقَفَ الْبَعِيرُ عَلَى الرَّدْهَةِ فَلَا تَقُلْ لَهُ هَتْ هَتْ“ [Ve] رَدْهَةٌ [redhet] rā'nın fethiyle havuz makūlesine denir, mesel-i mezbūr bir adamda eser-i rüşd ve fetānet meşhūdun oldukta ona nasīhat husūsunda pek ilhāh ve ibrām eyleme diyecek yerde darb olunur.

[هـ ر ت]

اَلْهَرْتُ [el-hert] (hā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Dürtmek ve sançmak maʿnāsınadır; yukālu: هَرَتَ فُلَانًا بِالرُّمْحِ هَرْتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا طَعَنَهُ Bir adamın ʿırzına dokunmak maʿnāsı bundan yāhūd تَمْزِيقٌ

[temzīḳ] maʿnāsından meʾhūzdur, niteki usūl-i sāʾirede mastūrdur. Ve

هَرْتٌ [hert] Eti müherrā olunca kadar tabh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَرَتَ اللَّحْمَ إِذَا بَالَغَ فِي طَبْخِهِ حَتَّى تَهَرَّأَ Ve esvābı yırtıp pārelemek maʿnāsınadır; yukālu: هَرَتَ الثَّوْبَ إِذَا مَزَّقَهُ

اَلْهِرِيتُ [el-herīt] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bol ve vāsiʿ nesneye denir. Sāʾir ümmehātta وَاسِعُ الشِّدْقَيْنِ [vāsiʿu'ş-şidḳayn] ʿunvānıyla mersūm olmakla avurtları bol ve büyük kimse demek olur. Zāhiren nüshalardan sākıttır. Hattā *Nihāye*'de ve fī hadīsi Recāʾ b. Ḥayve: "لا تُحَدِّثْنَا عَنْ مُتَهَارِتٍ" أي مُتَشَدِّقٍ مُتَكَاثِرٍ مِنْ هَرْتِ الشِّدْقِ وهوَ سَعَتُهُ ʿibāretiyle müsebbettir. Ve

هَرِيتٌ [herīt] İki sebīli bir olmuş hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ هَرِيتٌ أَيْ مُفْضَاةٌ Ve arslana denir. Ve katʿā ketm-i esrār eylemeyen kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ هَرِيتٌ إِذَا كَانَ لاَ يَكْتُمُ سِرًّا Ve şol kimseye denir ki bed-zebān olup dāʾimā kabīh ve nā-sezā söyler ola; yukālu: رَجُلٌ هَرِيتٌ إِذَا كَانَ يَتَكَلَّمُ بِالْقَبِيحِ Şārih bu iki maʿnāyı müttehid iʿtibār eylemiştir, lākin azher olan her biri müstakildir.

اَلْهَرَتُ [el-heret] (fethateynle) Bir nesne vāsiʿ ve sāʾir usūle göre bir kimse büyük avurtlu olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَرِتَ هَرَتًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ هَرِيتًا

اَلْهَرِتُ [el-herit] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْهَرُوتُ [el-herūt] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْهَرَّاتُ [el-herrāt] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bunlar da arslana denir, vāsiʿü'ş-şidk olduğu için.

[هـ ر م ت]

اَلْهَرَامِيتُ [el-herāmīt] (hā'nın fethiyle) رَكَايَا [rekāyā] maʿnāsınadır ki duvarsız vāsiʿ ve dibi yakın kuyulara denir. رَكَايَا [rekāyā] رَكِيَّةٌ [rekiyyet]in cemʿidir. Ve bu zikr olunan هَرْتٌ [hert] kelimesinden meʾhūz olmak melhūzdur.

Mütercim der ki *Kitāb-ı Muzhir*'de müfredi mesmūʿ olmayan cumūʿ [جُمُوعٌ] faslında bu vech üzere mersūmdur ki هَرَامِيتُ [Herāmīt] Dahnāʾ nāhiyesinde bir niçe ābār-ı müctemiʿaya ıtlāk olunur ki Loḳmān b. ʿĀd mahfūrları olmak üzere meşhūrdur. Ve Aṣmaʿī, Ḍarriyye'nin yesārında olduklarını tasrīh eylemiştir. Pes müʾellifin tefsīri muhālif olur.

[هـ ف ت]

اَلْهَفْتُ [el-heft] (hā'nın fethi ve fā'nın sükūnuyla) ve

اَلْهُفَاتُ [el-hufāt] (hā'nın zammıyla) Bir nesne hiffetinden nāşī dağılıp uçmak maʿnāsınadır, kuş tüyleri gibi; yukālu: هَفَتَ الشَّيْءُ هَفْتًا وَهُفَاتًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا تَطَايَرَ لِخِفَّتِهِ Ve endīşe ve tefekkürsüz, lisāna ne gelirse kesret üzere söz söylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur, değirmen çakçakası gibi yāhūd kule bāgçesinden boşanmış ayı gibi; yukālu: هَفَتَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَلَّمَ كَثِيرًا بِلاَ رَوِيَّةٍ Ve rīze rīze ve hurde hurde olup aşağıya doğru dökülüp düşmek maʿnāsınadır, dağdan taşlar pārelenip düştüğü gibi; yukālu: هَفَتَ الشَّيْءُ إِذَا انْخَفَضَ وَاتَّضَعَ وَدَقَّ Ve

هَفْتٌ [heft] İsm olur, etrāfına nisbet düz ve oturaklı arza denir. Ve sürʿatle inip dökülen sağanaklı yağmura ıtlāk olunur. Ve humk-ı vāfir maʿnāsınadır; yukālu: فِيهِ هَفْتٌ أَيْ حُمْقٌ وَافِرٌ

اَلْمَهْفُوتُ [el-mehfūt] (مَبْهُوتٌ [mebhūt] vezninde) Mütehayyir adama denir.

اَلتَّهَافُتُ [et-tehāfut] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) Bir nesne üzere bi'l-ihtiyār peyderpey düşüşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَهَافَتَ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا تَسَاقَطَ وَتَتَابَعَ Şārihin beyānına göre ekseriyyā şerr husūsunda müstaʿmeldir, pervānenin çerāga tehāfütü gibi.

اَلْهَفَاتُ [el-hefāt] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Ahmak ve bī-magz adama denir.

[هـ ل ت]

اَلْهَلْتُ [el-helt] (hā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Bir nesnenin kabuğunu gider-mek maʿnāsınadır; yukālu: هَلَتَ الشَّيْءَ هَلْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَشَرَهُ

اَلْإِنْهِلَاتُ [el-inhilāt] إِنْسِلَاتٌ [insilāt] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu; yukālu: إِنْهَلَتَ يَغْدُو بِمَعْنَى إِنْسَلَتَ

اَلْهَلْتَى [el-heltā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bir nebāt adıdır.

اَلْهُلَاتَةُ [el-hulātet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vez-ninde) Henüz doğmuş kuzunun eş ve son taʿbīr ettikleri derinin siyāh ve murdār yaykıntısına denir.

اَلْهَلْتَاتُ [el-heltāt] (hā'nın fethiyle) Yurttan yurda konup göçer olan tāʾife-i insānīye denir ki göçer evli taʿbīr olunur. Türk-menler ulus taʿbīr ederler; yukālu: مَرَّتْ عَلَيْنَا هَلْتَاتٌ وَهِيَ جَمَاعَةٌ يُقِيمُونَ وَيَظْعَنُونَ

[هـ ل ق ت]

اَلْهِلَّقْتُ [el-hillaḳt] (ḳāf'la ve lām'ın şedde-siyle جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Pek açlığa denir; yukālu: جُوعٌ هِلَّقْتٌ أَيْ شَدِيدٌ

[هـ م ت]

اَلْهَمْتُ [el-hemt] (سَمْتٌ [semt] vezninde) Tirit yağ içre örtülüp gāʾib olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَمَتَ الزَّيْدُ هَمْتًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَوَارَى فِي الدَّسَمِ

اَلْإِهْمَاتُ [el-ihmāt] (hemzenin kesriy-le) Gülmeyi yāhūd sözü ihfā eylemek maʿnāsınadır ki pek yapça ve gizlice gül-mekten yā söylemekten ʿibārettir; yukālu: أَهْمَتَ الْكَلَامَ وَالضَّحِكَ إِذَا أَخْفَاهُ

[هـ ن ب ت]

اَلْهَنْبَتَةُ [el-henbetet] (hā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Bir işte sölpüklemek ve gev-şeklik eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَنْبَتَ الرَّجُلُ فِي أَمْرِهِ إِذَا اسْتَرْخَى فِيهِ وَتَوَانَى

[هـ و ت]

اَلْهُوتَةُ [el-hūtet] (hā'nın zammı ve fethiyle) Alçak ve çukur yere denir, dere içi gibi. Cemʿ-i cinsi هُوتٌ [hūt]tur hā'sız.

اَلتَّهْوِيتُ [et-tehvīt] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseye savt-ı bülend ile çağırmak maʿnāsınadır ki durmasını yā gelmesini irādeye mebnī olur; yukālu: هَوَّتَ بِهِ تَهْوِيتًا إِذَا صَاحَ بِهِ

[هـ ي ت]

اَلتَّهْيِيتُ [et-tehyīt] (yā-yı tahtiyye ile تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseye savt-ı aʿlā ile yanıma gel diye çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: هَيَّتَ بِهِ تَهْيِيتًا إِذَا صَاحَ بِهِ وَدَعَاهُ Ve bu mādde-i ātiyeden meʾhūzdur.

هَيْتَ لَكَ [heyte leke] (hā'nın fethi ve āhirinin harekāt-ı selāsıyla ve lügat-ı kalīlede hāʾ meksūr olur, ism-i fiʿl-i emr-dir, هَلُمَّ [helumme] maʿnāsınadır ki "beri gel" demektir. Gerçi هَلُمَّ [helumme] keli-mesi lāzım ve müteʿaddī olur, lākin bura-da lāzım irāde olunur.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre bunda müfred ve tesniye ve cemʿ berāberdir. Ve ʿaded kendinden sonra zikr olunmakla lām, tebyīn içindir, سُقْيًا لَكَ māddesinde olduğu

gibi; tekūlu: "هَيْتَ لَكَ وَهَيْتَ لَكُمَا وَلَكُمْ وَلَكُنَّ" Ve bunun ism-i fiʿl olmasında ve mutasarrıf olmasında ve āhirinin harekātında ihtilāfāt-ı ʿadīde vardır. Beyḍāvī sūre-i Yūsuf'ta bast eylemiştir. Ve *Muzhir*'de mersūmdur ki هَيْتَ لَكَ Ḳıbṭiyye'de yā Süryānīyye veyā ʿİbrāniyyede تَعَالَ maʿnāsınadır, aslı هَيْتَلِجْ idi.

هِيتُ [hīt] (hā'nın kesriyle) ʿIrāḳ'ta bir belde adıdır.

هَاتِ [hāti] (tā'nın kesriyle) İsm-i fiʿl-i emrdir, أَعْطِنِي [aʿṭinī] maʿnāsına ki "bana ver" ve "bana getir" demektir; yukālu: هَاتِ يَا رَجُلُ وَهَاتِيَا وَهَاتُوا أَوْ هَاتِينَ مِثْلَ عَاطِينَ Şārih der ki İmām Ḫalīl dedi ki işbu هَاتِ [hāti] kelimesi "آتَى - يُؤْتِي - إِيتَاءً" māddesinden emrdir, hemze-i sāniye elife kalb olunup ve hāʾ hemzeye muʿākıb olmuştur. هَيَا ve أَيَا ve أَرَاقَ ve هَرَاقَ gibi ve ʿArabların مَا أُهَاتِيكَ kavlleri bunu müʾeyyiddir.

اَلْهِيتُ [el-hīt] (hā'nın kesriyle) Be-gāyet derin yere denir, بِئْرٌ غَيَّا gibi arz-ı gāmiza maʿnāsına. Ve هِيتُ [Hīt] bir muḫannes yaʿnī müzekker-i semāʿī ismidir ki Nebiyy-i ekrem ʿaleyhi's-selām hazretleri onu Medīne'den nefy ve iclā buyurdular. ʿAlā-kavlin bu, nūn ve bā-yı muvahhede ile هِنْبٌ [hinb]dir, niteki māddesinde beyān olundu.

FASLU'L-YĀ'İ'T-TAHTİYYE
(فَصْلُ الْيَاءِ)

[ي ر ت]

يَرْتُ [Yert] (yā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) ʿAvf b. ʿĪsā el-Ferġānī el-Faḳīh eş-Şāfiʿī ceddinin ismidir.

[ي ق ت]

اَلْيَاقُوتُ [el-yāḳūt] Aksām-ı cevāhirden cevher-i maʿrūf ismidir ve bu, Fārisīden muʿarrebdir. Asnāf-ı kesīresi vardır, أَحْمَرُ رُمَّانِيٌّ kısmı cümleden ecved ve aʿlādır. Şürbü vesvese ve hafakān ve zaʿf-ı kalbe nāfiʿ ve taʿlīki cümūd-ı deme māniʿdir.

[ي هـ ت]

اَلْإِيهَاتُ [el-īhāt] (hemzenin kesriyle) Et kokmak maʿnāsınadır; yukālu: أَيْهَتَ اللَّحْمُ إِذَا أَنْتَنَ

هَذَا آخِرُ حَرْفِ التَّاءِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَعَالَى فِي الْآخِرَةِ وَالْأُولَى وَصَلَّى اللهُ عَلَى رَسُولِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

BĀBU’S-SĀ’ᵓ
(بَابُ اَلثَّاءِ)

ث

FASLU’L-ELİF
(فَصْلُ ٱلْأَلِفِ)

[أ ب ث]

اَلْأَبْثُ [el-ebs̱] (hemzenin fethi ve bā’nın sükūnuyla) Bir kimseyi sultān ve vālī huzūrunda fasl ve siʿāyet-güne kāle getirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَثَهُ وَأَبَثَ عَلَيْهِ أَبْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَبَعَهُ عِنْدَ السُّلْطَانِ

اَلْأَبِثُ [el-ebiṣ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) أَشِرٌ [eşir] maʿnāsınadır ki şiddet-i ferah ve fart-ı neşāt kendisine müstevlī olmakla mest ve ser-be-hevā olan kişiye denir, mest-i mey-i ikbāl olanlar gibi; yukālu: رَجُلٌ أَبِثٌ أَيْ أَشِرٌ

اَلْأَبَثُ [el-ebeṣ] (fethateynle) Deve sütü içmekle yürek şişip ve gönül sarhoş gibi bulanmak maʿnāsınadır, o sütün muʿtād olmayana keyfiyyeti böylecedir; yukālu: أَبِثَ الرَّجُلُ أَبَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا شَرِبَ لَبَنَ الْإِبِلِ حَتَّى انْتَفَخَ وَأَخَذَ فِيهِ كَالسُّكْرِ

اَلْأَبَائِى [el-ebāṣā] (سَكَارَى [sekārā] vezninde) Şol develere denir ki karınları tok olmakla çöküp oturmuş olalar; yukālu: إِبِلٌ أَبَائِى أَيْ بُرُوكٌ شِبَاعٌ

Şārih der ki müfredi أَبِيثٌ [ebīṣ] ve أَبِيثَةٌ [ebīṣet]tir.

اَلْمُؤْتَبِثَةُ [el-muᵓtebiṣet] (مُؤْتَفِكَةٌ [muᵓtefiket] vezninde) Şol tuluma denir ki süt ile dolup ʿalā-hālihi şişkin ve dolgun kalmış ola.

[أ ث ث]

اَلْأَثَاثَةُ [el-eṣāṣet] ve

اَلْأَثَاثُ [el-eṣāṣ] (hemzelerin fethiyle) ve

اَلْأُثُوثُ [el-uṣūṣ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Ot gür ve sık olmakla birbirine sarmaşık olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثَّ النَّبَاتُ أَثَاثَةً

وَأَنَاثًا وَأُنُوثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا كَثُرَ وَالْتَفَّ Ve ʿavretin sağrısı ki kıç taʿbīr olunur, büyük olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثَّتِ الْمَرْأَةُ إِذَا عَظُمَتْ عَجِيزَتُهَا

اَلتَّأْثِيثُ [et-teʾsīs] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir yeri yāhūd döşek makūlesi nesneyi çiğneyerek düzeltmek maʿnāsınadır; yukālu: أَثَّثَتِ الْفِرَاشَ وَغَيْرَهُ تَأْثِيثًا إِذَا وَطَّأَهُ وَوَثَّرَهُ

اَلْأَثُّ [el-eṯṯ] (hemzenin fethi ve ṯā'nın teşdīdiyle) ve

اَلْأَثِيثُ [el-eṯīṯ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ʿAzīm ve firāvān olan nebāta ve sāʾir nesneye denir; yukālu: نَبْتٌ أَثٌّ وَأَثِيثٌ أَيْ كَثِيرٌ عَظِيمٌ Cemʿi إِثَاثٌ [iṯāṯ] gelir, كِرَامٌ [kirām] vezninde ve أَثَائِثُ [eṯāʾiṯ] gelir; müʾennesi أَثِيثَةٌ [eṯīṯet] tir hā'yla. Ve cemʿ-i müʾennesi cemʿ-i müzekker gibidir; yukālu: إِمْرَأَةٌ أَثِيثَةٌ أَيْ عَظِيمَةُ الْعَجِيزَةِ Ve

أَثَائِثُ [eṯāʾiṯ] Tenū-mend, ʿalā-kavlin uzun boylu, dolgun ve tāmmetü'l-aʿzā olan hatunlara denir ki müfredi أَثِيثَةٌ [eṯīṯet]tir.

اَلْأَثَاثُ [el-eṯāṯ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Hāne metāʿına denir ki mutlakan hānenin levāzım ve mühimmātı olan esbābdan ʿibārettir, ferş ve evānī ve sāʾir levāzımı gibi. Ve bunun müfredi yoktur. ʿAlā-kavlin أَثَاثٌ [eṯāṯ] götürü māla ıtlāk olunur, ganem ve ibil ve ʿabīd ve metāʿ-ı beyt gibi; müfredi أَثَاثَةٌ [eṯāṯet]tir hā'yla; yukālu: نَقَلَ الْأَثَاثَ أَيْ مَتَاعَ الْبَيْتِ وَلاَ وَاحِدَ لَهُ أَوِ الْمَالُ أَجْمَعُ وَالْوَاحِدَةُ أَثَاثَةٌ

اَلْأَثَانِيُّ [el-eṯāṯiyy] أَثَافِيٌّ [eṯāfiyy] vezninde ve mürādifidir ki saç ayağına denir, se-pā taʿbīr olunur. Şārihin beyānına göre sāʾ, fāʾdan mübeddeledir. Ve

أَثَائِيٌّ [Eṯāṯiyy] Benī Ḥabiṭāt kabīlesine mahsūs bir feres adıdır.

أُثَاثَةُ [Uṯāṯet] (hemzenin zammı ve fethiyle) Bir recül adıdır. Ve ashābdan Miṣṭaḥ nām zātın pederi ismidir.

[أ ر ث]

اَلْإِرْثُ [el-irṯ] (hemzenin kesriyle) مِيرَاثٌ [mīrāṯ] maʿnāsınadır ki vārisin şerʿan aldığı tereke ve muhallefāttan ʿibārettir; hemze vāv'dan bedeldir; yukālu: حَازَ الْإِرْثَ أَيِ الْمِيرَاثَ أَيِ الْمُنْتَقَلَ عَنِ الْمَيِّتِ

Şārih der ki bunların aslları vāvīdir, **وَرَاثَةٌ** [verāṯet]ten meʾhūzdur ki gayrdan bir adama min-gayri ʿakdin māl intikālinden ʿibārettir, baʿdehu meyyitten intikāl eylemekte tahsīs olundu. Ve o müntekal olan māla **إِرْثٌ** [irṯ] ve **مِيرَاثٌ** [mīrāṯ] ve **تُرَاثٌ** [turāṯ] ıtlāk eylediler. **تُرَاثٌ** [turāṯ]ın dahi aslı **وُرَاثٌ** [vurāṯ] idi, ve **مِيرَاثٌ** [mīrāṯ]ın aslı **مِوْرَاثٌ** [mivrāṯ] idi. Māl-ı müntekali ālet menziline tenzīl eylediler, gūyā ki meyyitten vārise ālet-i nakl iʿtibār eylediler. Ve

إِرْثٌ [irṯ] Asl ve mebnā-ʿaleyh maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ مِنْ إِرْثِ صِدْقٍ أَيْ فِي أَصْلِ صِدْقٍ Ve müteʾahhirīnin mütekaddimīnden vāris ve ahz ve zabt ve hıfzla ʿāmil oldukları emr-i kadīme yaʿnī hālāt-i kavliyye vü fiʿliyye vü şerʿiyye vü ʿörfiyyeye ıtlāk olunur; ve minhu'l-hadīsu: "إِنَّكُمْ عَلَى إِرْثٍ مِنْ إِرْثِ أَبِيكُمْ يُرِيدُ بِهِ مِيرَاثَهُمْ مِلَّتَهُ إِبْرَاهِيمَ" Ve

إِرْثٌ [irṯ] Āteş külüne ıtlāk olunur, رَمَادٌ [remād] maʿnāsına. Ve bir şeyʾin bakiyyesine ıtlāk olunur.

اَلتَّأْرِيثُ [et-teʾrīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir cemāʿat beynine fitne ölçerüp fesād ve şüriş ilkā eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur; yukālu: أَرَّثَ بَيْنَ الْقَوْمِ إِذَا أَغْرَى وَأَفْسَدَ Ve āteş yakmak

maᶜnāsınadır; yukālu: أَرَّثَ النَّارَ إِذَا أَوْقَدَهَا

اَلْأَرْثُ [el-erṣ] (حَرْثٌ [ḥarṣ] vezninde) Bu dahi āteş yakmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرَثَ النَّارَ أَرْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَوْقَدَهَا

اَلتَّأَرُّثُ [et-teʾerruṣ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) Āteş yanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَأَرَّثَتِ النَّارُ إِذَا اتَّقَدَتْ

اَلْأُرْثُ [el-urṣ] (hemzenin zammıyla) Bir nevᶜ dikenli ot ismidir. Ve bu deve dikeni nevᶜindendir ve deveye be-gāyet yarayıp lākin sonunda uyuz eder.

اَلْأُرُثُ [el-ureṣ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) İki zemīn meyānında olan sınıra ve fāsıla nişānlarına denir, أُرُفٌ [uref] maᶜnāsına. Ve bu, أُرْثَةٌ [urṣet]in cemᶜidir, niteki أُرُفٌ [uref] أُرْفَةٌ [urfet]in cemᶜidir.

اَلْأُرْثَةُ [el-urṣet] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) Kızıl tepeye denir, أَكَمَةٌ حَمْرَاءُ [ekemetun ḥamrāʾ] maᶜnāsına. Ve şol fışkıya denir ki ocağın külü yanında ihzār ederler, tā ki vakt-i hācette tuturuk edip onunla āteş yakarlar. Ve أُرْثٌ [urṣ] gibi iki arz aralı-ğında olan merz ve sınıra denir. Müʾellif أُرْثٌ [urṣ] kelimesi bunun cemᶜi olduğunu beyāndan müştagil olmuştur, niteki ānifen zikr olundu. Ve toprağı yumuşak ve düz mekāna denir. Ve koyun renklerinden رُقْطَةٌ [ruḳṭat] gibi aklı karalı alaca renge denir.

اَلْآرَثُ [el-āreṣ] (هَاجِرٌ [hācer] vezninde) Aklı karalı alaca erkek koyuna denir; أَرْثَاءُ [erṣāʾ] müʾennesidir, رَقْطَاءُ [raḳṭāʾ] vezninde.

اَلْإِرَاثُ [el-irāṣ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Āteşe denir. Ve āteş yakmak için ihzār olunan kav makūlesi tuturuğa denir.

[أ ن ث]

اَلْإِينَاثُ [el-īnāṣ] (hemzenin kesriyle) Dişi doğurmak maᶜnāsınadır; yukālu: آنَثَتِ الْمَرْأَةُ إِينَاثًا إِذَا وَلَدَتْ أُنْثَى

اَلْمُؤْنِثُ [el-muʾniṣ] (مُحْدِثٌ [muḥdiṣ] veznin-de) Dişi doğuran hatuna ve sāʾir hayvāna denir.

اَلْمِئْنَاثُ [el-miʾnāṣ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vez-ninde) Her bār dişi doğurmak ᶜādeti olan hatuna ve sāʾir hayvāna denir. Şārih der ki müzekkerine de مِئْنَاثٌ [miʾnāṣ] denir, zīrā mifᶜāl bünyesinde müzekker ve müʾennes müsāvīdir. Ve

مِئْنَاثٌ [miʾnāṣ] مُخَنَّثٌ [muḫanneṣ] kimseye ıtlāk olunur ki müzekker-i semāᶜī taᶜbīr olunur. Ve yumuşak topraklı arza ıtlāk olunur ki münbit ola, ke-mā se-yuzkeru. Ve

مِئْنَاثٌ [miʾnāṣ] ve مِئْنَاثَةٌ [miʾnāṣet] (hā'yla) Kesmez ve künd kılıca ıtlāk olunur; yukālu: سَيْفٌ مِئْنَاثٌ وَمِئْنَاثَةٌ أَيْ كَهَامٌ

اَلْأَنِيثُ [el-enīṣ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Dişi demire denir ki mülāyim olur; erkeğine ki pūlād ve dımaşkī taᶜbīr olunur, ذَكَرٌ [ẕeker] ıtlāk olunur.

اَلْمُؤَنَّثُ [el-muʾenneṣ] (مُخَنَّثٌ [muḫanneṣ] vezninde) Dişiye denir ki Hak taᶜālā onu dişi halk eylemiştir. Ve

مُؤَنَّثٌ [muʾenneṣ] مُخَنَّثٌ [muḫanneṣ] kimse-ye ıtlāk olunur ki müzekker-i semāᶜī taᶜbīr olunur; tekūlu: تَذَكَّرْ فِي أَمْرِ هَذَا الْمُذَكَّرِ الْمُؤَنَّثِ أَيِ الْمُخَنَّثِ

اَلْأُنْثَيَانِ [el-unṣeyān] (أُنْثَى [unṣā] kelimesin-den tesniyedir; beden-i insānīden hāyelere ve kulaklara ıtlāk olunur. Ve Becīle ve Ḳuḍāᶜa kabīlelerine ıtlāk olunur.

اَلْأَنِيثَةُ [el-enīṣet] (خَبِيثَةٌ [ḫabīṣet] vezninde) مِئْنَاثٌ [miʾnāṣ] gibi toprağı yumuşak ve münbit yere ıtlāk olunur; yukālu: أَرْضٌ أَنِيثَةٌ

وَمِئَنَاتٌ أَيْ سَهْلَةٌ مِئْبَاتٌ

اَلتَّأْنِيثُ [et-teʾnīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve **اَلتَّأَنُّثُ** [et-teʾennuṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Müʾennes gibi sühūlet ve mülāyemetle muʿāmele kılmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَنَّثْتُ لَهُ تَأْنِيثًا وَتَأَنَّثْتُ لَهُ أَيْ لِنْتُ لَهُ Cemīʿ-i hayvānın müʾenneslerinde zaʿf ve sühūlet olmak ʿalākasıyla sehl ve zaʿīf olan nesne-ler ona teşbīh olunmuştur.

اَلْأُنْثَى [el-unṯā] (hemzenin zammıyla فُعْلَى [fuʿlā] vezninde) Dişiye denir, er-kek mukābilidir. Ve bu حُبْلَى [ḥublā] gibi mahsūsadır. Ve ʿArablar bir hatunu kemālle vasf eyleseler, إِمْرَأَةٌ أُنْثَى [imreʾetun unṯā] derler ki kāmile demektir, niteki رَجُلٌ ذَكَرٌ [reculun ẕekerun] derler ki kāmil demektir.

اَلْإِنَاثُ [el-ināṯ] (hemzenin kesriyle) أُنْثَى [unṯā] lafzının cemʿidir, niteki أَنَاثَى [enāṯā] dahi cemʿidir, hemzenin fethiyle ki nevādirdendir. Ve

إِنَاثٌ [ināṯ] Cemādāta ıtlāk olunur, مَوَاتٌ [mevāt] maʿnāsına, şecer ve hacer gibi.

Mütercim der ki müʾellif bu maʿnā ile işbu: ﴿إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إِلاَّ إِنَاثًا﴾ الآيَة kerīmesine işāret eylemiştir. Bunda baʿzı müfessirīn hükm-i lafzı iʿtibār eylediler, zīrā maʿbūd ittihāz eyledikleri sanemlerin ismleri müʾennes idi, لَاتٌ [Lāt] ve عُزَّى [ʿUzzā] ve مَنَاتٌ [Menāt] gibi. Ve bāʿzılar hükm-i maʿnāyı iʿtibār eylediler ki ercah olan budur, zīrā sanemleri cemādāt olup ve cemādāt münfaʿil olmalarıyla müʾennes hükmünde olurlar. Bunun mülahhasen bastı budur ki mutlakan mevcūdāt kısmı birbirine izāfetle üç darb üzeredir: Evvel fāʿil-i gayr-i münfaʿildir ki hemān Bārī taʿālā hazretleridir. Sānī münfaʿil-i gayr-i fāʿildir ki cemādāttan ʿibārettir. Sālis min vechin münfaʿil ve min vechin fāʿildir, melāʾike ve ins ve cin gibi, zīrā bunlar Hak taʿālāya nisbetle münfaʿil ve kendile-rinin masnūʿāt ve maʿmūlātlarına nisbet-le fāʿillerdir. Pes zikr olunan maʿbūdları cümle-i cemādāttan münfaʿil ve gayr-i fāʿil olmalarıyla Hak celle ve ʿalā onlara إِنَاثٌ [ināṯ] tesmiyesiyle tebkīt ve kemāl-i cehl ve gafletlerine tenbīh eyledi. Bu sūrette cemādāta إِنَاثٌ [ināṯ] ıtlākı hakīkī olma-yıp ıtlākāt-ı şerʿiyyeye mukārib bir maʿnā olur. Ve felekte olan hurde kevākibe ıtlāk olunur, niteki kebīrlerine ذُكُورٌ [ẕukūr] ıtlāk olunur.

FASLU'L-BĀʾİ'L-MUVAHHADE
(فَصْلُ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ)

[ب ث ث]

اَلْبَثُّ [el-beṣṣ] (bā'nın fethi ve ṣā'nın teşdīdiyle) Bir nesneyi yayıp dağıtmak maʿnāsınadır; yukālu: بَثَّتِ الرِّيحُ التُّرَابَ بَثًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا أَثَارَتْهُ وَفَرَّقَتْهُ Ve bir haberi fāş ve şāyiʿ eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: بَثَّ الْخَبَرَ إِذَا نَشَرَهُ وَفَرَّقَهُ Ve derūnda olan rāzı bir kimseye izhār eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; tekūlu: بَثَثْتُكَ السِّرَّ أَيْ أَظْهَرْتُهُ لَكَ Ve

بَثٌّ [beṣṣ] Mensūr ve müteferrik olan hurmālara ıtlāk olunur, murād çuval yāhūd sepet içre hoşça ve sıkça kenz olunmamakla birbirine yapışık olmayıp dağınık olan hurmālardır. Ve كَنْزٌ [kenz] hurmāyı bir kaba doldurup üzerine bir mikdār su reşş eyledikten sonra gereği gibi basıp sıkılamağa denir. Bu güne olan hurmā güveden meʾmūn ve lezzeti üzere bākī olur; yukālu: تَمْرٌ بَثٌّ أَيْ مُتَفَرِّقٌ مَنْثُورٌ يَعْنِي لَمْ يُجَدْ كَنْزُهُ Ve Aşmaʿī bunu kapta olmayıp taşrada perākende duran hurmālar ile tefsīr eylemiştir; masdar bi-maʿnā mefʿūldür. Ve

بَثٌّ [beṣṣ] Toz ve toprak makūlesini tozutup savurmak maʿnāsınadır; yukālu: بَثَّ الْغُبَارَ إِذَا هَيَّجَهُ Ve

بَثٌّ [beṣṣ] Hāl ve şān maʿnāsına istiʿmāl olunur, ʿādetā izhār olunduğuna mebnīdir; yukālu: هُوَ حَسَنُ الْبَثِّ أَيِ الْحَالِ Ve şiddet üzere olan hüzn ve endūha ıtlāk olunur ki sāhibi sabr ve tahammül edemeyip teşekkīye nāçār ola; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى الله﴾ Burada meʾāl iʿtibārıyla bi-maʿnā mefʿūldür yāhūd şiddetinden ʿakl ve sabr ve ārāmı tefrīk eylemek mülāhazasıyla bi-maʿnā fāʿil olur.

اَلْإِنْبِثَاثُ [el-inbiṣāṣ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznince) Mutāviʿdir, yayılıp dağılmak maʿnāsına; yukālu: بَثَّ الشَّيْءَ فَانْبَثَّ

اَلْإِبْثَاثُ [el-ibṣāṣ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir nesneyi yayıp dağıtmak ve bir haberi fāş ve şāyiʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَثَّهُ وَأَبَثَّهُ بِمَعْنًى Ve rāz-ı mektūmu bir kimseye izhār eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَبْثَثْتُكَ السِّرَّ أَيْ أَظْهَرْتُهُ لَكَ

اَلتَّبْثِيثُ [et-tebṣīṣ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi إِبْثَاثٌ [ibṣāṣ] maʿnāsınadır, lākin mübālagayı mutazammındır; yukālu: بَثَّثَ الْخَبَرَ تَبْثِيثًا إِذَا بَثَّهُ

اَلْبَثْبَثَةُ [el-beṣbeṣet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznince) Bir haberi her tarafa fāş ve şāyiʿ kılmak maʿnāsınadır; yukālu: بَثْبَثَ الْخَبَرَ إِذَا نَشَرَهُ وَفَرَّقَهُ Ve gubār makūlesini tozutup savurmak maʿnāsınadır; yukālu: بَثْبَثَ الْغُبَارَ إِذَا هَيَّجَهُ

اَلْمُنْبَثُّ [el-munbeṣṣ] إِنْبِثَاثٌ [inbiṣāṣ]tan ism-i mefʿuldür, dağılmış nesneye denir, bu münāsebetle bayılmış kişiye ıtlāk olunur, مَغْشِيٌّ عَلَيْهِ maʿnāsına, ʿaklı dağılmak mülāhazasıyladır; tekūlu: ضَرَبْتُهُ فَوَقَعَ مُنْبَثًّا أَيْ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ Yāhūd bayılıp zemīne yayıldığı mülāhazasına mebnīdir.

اَلْإِسْتِبْثَاثُ [el-istibṣāṣ] Bir kimse āherden bir haberin yāhūd bir sırr-ı nihānın kendisine izhār eylemesini istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَبَثَّ الْخَبَرَ إِيَّاهُ إِذَا طَلَبَ إِلَيْهِ أَنْ يَبُثَّهُ إِيَّاهُ

[ب ح ث]

اَلْبَحْثُ [el-baḥṣ] (bā'nın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Bir nesnenin gavr ve hakīkatine ıttılāʿ için sorup araştırmak maʿnāsınadır; yukālu: بَحَثَ عَنْهُ بَحْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا فَتَّشَ عَنْهُ Asl بَحْثٌ [baḥṣ] toprak

içinden bir nesneyi araştırmak maᶜnāsına mevzūᶜdur. Ve

بَحْثٌ [baḥş] Maᶜdene ıtlāk olunur ki onda filizzāt taleb olunur, bi-maᶜnā mefᶜūldür. Ve iri yılana ıtlāk olunur, toprağı bahs eylediği için.

اَلْإِسْتِبْحَاثُ [el-istibḥāş] ve

اَلْإِبْتِحَاثُ [el-ibtiḥāş] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznide) ve

اَلتَّبَحُّثُ [et-tebaḥḥuş] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznide) Bir nesneyi gereği gibi teftīş eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَبْحَثَ عَنْهُ وَابْتَحَثَ وَتَبَحَّثَ بِمَعْنَى بَحَثَ عَنْهُ Ve

إِبْتِحَاثٌ [ibtiḥāş] بَحْثَةٌ [baḥşet] dedikleri laᶜib-i ātīyi oynamak maᶜnāsınadır; yukālu: إِبْتَحَثَ الصَّبِيُّ إِذَا لَعِبَ بِالْبَحْثَةِ

مَبَاحِثُ الْبَقَرِ [mebāḥişu'l-baḳar] Yaban sığırı araştıracak mahaller demektir ki insān ve ᶜimāret kısmından hālī yāhūd nā-maᶜlūm olan beyābān olacaktır; ve minhu'l-meselu: "تَرَكْتُهُ بِمَبَاحِثِ الْبَقَرِ" أَيْ بِمَكَانٍ قَفْرٍ أَوْ مَجْهُولٍ يَعْنِي بِحَيْثُ لاَ يُدْرَى أَيْنَ هُوَ

اَلْبَحْثَةُ [el-baḥşet] (نَبْذَةٌ [nebẕet] vezninde) ve

اَلْبُحَيْثَى [el-buḥḥayşā] (bā'nın zammı ve ḥā'nın teşdīdiyle سُمَيْهَى [summeyhā] vezninde) Etfāla mahsūs bir laiᶜb adıdır ki بُحَاثَةٌ [buḥāşet] ile yaᶜnī toprakla oynarlar. Toprağı küme küme edip birinin içine bir nesne saklarlar. Dīgeri mazinne ile bulmağa saᶜy ederler. Türkīde toprağa gömme oyunu taᶜbīr olunur.

اَلْبُحَاثَةُ [el-buḥāşet] (bā'nın zammıyla) Toprağa ıtlāk olunur, onda gizli araştırıldığı hasebiyle.

اَلْبَحُوثُ [el-baḥūş] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Suver-i Ḳurᵓāniyyeden Sūre-i Tevbe'nin ism-i āheridir.

Mütercim der ki sūre-i mezbūrenin on beş ismi vardır; Sūre-i Berāᵓe ve Tevbe ve Muḳaşḳişa ve Mubaᶜşire ve Baḥūş gibi. Ve بَحُوثٌ [baḥūş] ıtlākı münāfikīn ahvālinden bahs ve isāreyi müştemil olduğuna mebnīdir. *Nihāye*'de bā-i mazmūme ile بُحُوثٌ [buḥūş] ᶜunvānında بَحْثٌ [baḥş] in cemᶜi olarak mersūmdur. Ve *Fāᵓiḳ*'ten bā-i meftūha ile nakl eylemiştir. Ve

بَحُوثٌ [baḥūş] Şol deveye ıtlāk olunur ki yürürken elleriyle toprağı gerisine savurup atar ola.

اَلْبَاحِثَاءُ [el-bāḥişāᵓ] (نَافِقَاءُ [nāfiḳāᵓ] veznide) Köstebek ve ᶜArab tavşanı dedikleri cānverin deliği ağızında olan toprak yığınına şebīh toprak kümesine denir. O cānver yuvasına نَافِقَاءُ [nāfiḳāᵓ] ve قَاصِعَاءُ [ḳāṣiᶜāᵓ] derler, lākin bu o yuva olmayıp ona şebīh olana denir.

بَحَّاثٌ [Baḥḥāş] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir recül ismidir ki Baḥḥāş b. Şaᶜlebe b. Ḫuzeyme el-Enṣārī olacaktır. Ve ᶜAlī b. Muḥammed el-Baḥḥāşī rāvī-i İbn Ḥibbān olan Zevzenī merhūmdan İbn Ḥibbān'ın müᵓellefi *Kitābu't-teḳāsīm ve'l-envāᶜ* rivāyet eylemiştir. Ve İbn Ḥibbān bā-yı mühmele iledir.

[ب ر ث]

اَلْبَرْثُ [el-berş] (bā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Yumuşak topraklı yere denir, أَرْضٌ سَهْلَةٌ maᶜnāsına, ᶜalā-kavlin yumuşak kumdan olan dağa ve ᶜinde'l-baᶜz ziyādesiyle yumuşak ve düz ve güzel olan arza denir ki be-gāyet münbit ve soy ola. Cemᶜi بِرَاثٌ [birāş] gelir bā'nın kesriyle ve أَبْرَاثٌ [ebrāş] gelir ve بُرُوثٌ [burūş] gelir ve بَرَارِثُ [berāriş] gelir, ᶜalā-kavlin vezn-i ahīr

hatādır. Ve

بَرْثٌ [bers̱] Hāzık ve māhir delīl ve rehbere denir, خِرِّيتٌ [ḫirrīt] maᶜnāsına.

اَلْبَرَثُ [el-bereṯ] (fethateynle) Bir kimse sāhib-i servet ve sāmān olmakla gūnāgūn niᶜmet-i firāvānla mütenaᶜᶜim ve mütemettiᶜ olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَرِثَ الرَّجُلُ بَرَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَنَعَّمَ تَنَعُّمًا وَاسِعًا

بَرَاثَى [Berāṯā] (bā'nın fethiyle) Baġdād kazāsında Nehru'l-melik nāhiyesinde bir karye, ᶜalā-kavlin Baġdād'ın cānib-i garbīsinde bir eski mahalle adıdır. Aḥmed b. Muḥammed b. Ḫālid ve Caᶜfer b. Muḥammed ve Ebū Şuᶜayb el-Berāṯiyyūn ki muhaddislerdir, oraya mensūblardır. Ve

جَامِعُ بَرَاثَى [Cāmiᶜ Berāṯā] Baġdād'da bir mevziᶜdir.

[ب ر ع ث]

بَرْعَثٌ [Berᶜaṯ] (ᶜayn-ı mühmele ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bādiyede bir mevziᶜdir.

اَلْبُرْعُثُ [el-burᶜuṯ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Göte denir, kūn ve إِسْتٌ [ist] gibi. Cemᶜi بَرَاعِثُ [berāᶜiṯ] gelir.

[ب ر غ ث]

اَلْبُرْغُوثُ [el-burġūṯ] (ġayn-ı muᶜceme ile زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Maᶜrūftur ki pire dedikleri siyāh ve hurde hayvāna denir, Fārisīde keyk denir. Ve

بُرْغُوثٌ [Burġūṯ] Rūm ülkesinde bir belde adıdır; zāhiren Rūmili'de بُرْغُوسْ [Burġūs] muharrefi بُورْغَاز [Burġāz] dedikleridir.

اَلْبَرْغَثَةُ [el-berġaṯet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) طُحْلَةٌ [ṭuḥlet]e şebīh bir renk ismidir ki boz ile karamtık ak beyninde olur, lisānımızda neftī dedikleridir ki بُرْغُوثٌ [burġūṯ]un levnidir; yukālu: بِهِ بَرْغَثَةٌ أَيْ لَوْنٌ كَالطُّحْلَةِ

[ب ع ث]

اَلْبَعْثُ [el-baᶜṯ] (بَحْثٌ [baḥṯ] vezninde) Göndermek maᶜnāsınadır; yukālu: بَعَثَهُ بَعْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَرْسَلَهُ

Müᵓellifin Baṣāᵓir'de beyānına göre asl **بَعْثٌ** [baᶜṯ] bir nesneyi bir semte isāre ve tevcīh eylemek maᶜnāsına mevzūᶜdur. Maᶜānī-i sāᵓire bundan müteferriᶜdir, taᶜalluk eylediği nesnenin ihtilāfı hasebiyle muhtelef olur. Bu cihetle iki nevᶜ olur: Biri beşerīdir, deveyi isāre gibi, kezālik bir adamı bir husūsa irsāl gibi. Ve sānī, ilāhīdir; bu dahi iki gūnedir: Biri ᶜademden aᶜyān ve ecnās ve envāᶜ īcād eylemek gibi ki bu Cenāb-ı Hālık-ı Bī-çūn hazretlerine mahsūstur. Ve dīgeri mevtā ihyā eylemektir ki bunda akdār-ı ilāhī ile baᶜzı enbiyāᵓ ve evliyāᵓ dahi mazhardır. ᶜĪsā ᶜaleyhi's-selām ve Hazret-i Muḥammed ᶜaleyhi's-salātu ve's-selām gibi. Ve Ḳur'ān-ı kerīm'de sekiz maᶜnāya vārid olmuştur ki ilhām ve ihyā-ı mevtā ve īkāz ve teslīt ve nasb-ı hākim ve taᶜyīn ve ihrāc mine'l-kubūr ve irsāl maᶜnālarıdır. Ve Miṣbāḥ'ın beyānına göre o nesne ki bi-nefsihi münbaᶜis ola, fiᶜl ona bi-nefsihi müteᶜaddī olur ki **بَعَثْتُهُ** denir ve eğer bi-nefsihi münbaᶜis olmaz ise fiᶜl ona bāᵓ vāsıtasıyla müteᶜaddī olur ki **بَعَثْتُ بِهِ** denir. Pes resūl irsālinde **بَعَثْتُهُ** ve kitāb ve hediyye irsālinde **بَعَثْتُ بِهِ** dersin. İntehā. Ve

بَعْثٌ [baᶜṯ] Devenin bağını çözüp salıvermek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: بَعَثَ النَّاقَةَ إِذَا أَثَارَهَا يَعْنِي حَلَّ عِقَالَهَا فَأَرْسَلَهَا Ve uykudan uyandırmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: بَعَثَ فُلَانًا مِنْ مَنَامِهِ إِذَا أَهَبَّهُ Ve

بَعْثٌ [baʿṯ] ʿAskere ıtlāk olunur, tesmiye bi'l-masdardır, مَبْعُوثٌ [mebʿūṯ] olmak mülāhazasına mebnīdir; ʿayn'ın fethiyle de cāʾizdir, harf-i halk olduğu için, نَهْرٌ [nehr] ve نَهَرٌ [neher] gibi. Cemʿi بُعُوثٌ [buʿūṯ] gelir. Ehl-i siyer بَعْثٌ [baʿṯ] ile سَرِيَّةٌ [seriyyet] beynini fark ederler. Onların ʿindinde Hazret-i Resūl-i ekrem ʿaleyhi's-selām bulunduğu cihāda غَزْوَةٌ [ġazvet] ve cihād için üçten mā-dūn olarak irsāl buyurdukları ʿaskere بَعْثٌ [baʿṯ] ve üçten ziyādeye سَرِيَّةٌ [seriyyet] ıtlāk olunur. Ve

بَعْثٌ [baʿṯ] Kubūrdan mevtāyı diriltip kaldırmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; ve minhu: يَبْعَثُ اللهُ الْمَوْتَى أَيْ يَنْشُرُهُ

اَلْإِبْتِعَاثُ [el-ibtiʿāṯ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi göndermek maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَعَثَهُ بِمَعْنَى بَعَثَهُ

اَلْإِنْبِعَاثُ [el-inbiʿāṯ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Gönderilmek maʿnāsınadır; yukālu: بَعَثَهُ فَانْبَعَثَ

اَلْبَعِثُ [el-baʿiṯ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Geceler uyumayıp teheccüd üzere olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ بَعِثٌ أَيْ مُتَهَجِّدٌ سَهْرَانُ

اَلْبَعَثُ [el-baʿaṯ] (fethateynle) Uyanık olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَعِثَ الرَّجُلُ بَعَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَرِقَ

اَلتَّبَعُّثُ [et-tebaʿʿuṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) إِنْبِعَاثٌ [inbiʿāṯ] maʿnāsınadır. Bu maʿnādandır ki şuʿarā-yı ʿArab تَبَعَّثَ مِنِّي الشِّعْرُ derler, "Benden āb-ı revān gibi şiʿr münbaʿis oldu" diyecek yerde.

اَلْبَعِيثُ [el-Beʿīṯ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ʿAmr b. Maʿdīkereb'in feresi ismidir. Ve Baʿīṯ b. Ḫureyṣ ve Baʿīṯ b. Rizām ve Baʿīṯ b. Bişr şāʿirlerdir.

اَلْمُنْبَعِثُ [el-Munbaʿiṯ] İsm-i fāʿil bünyesiyle ashābdandır. Asl ismi Muḍṭaciʿ olmakla Resūl-i ekrem ʿaleyhi's-selām hazretleri tagyīr buyurmuşlardır.

بُعَاثٌ [Buʿāṯ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde ve bā'nın harekāt-ı selāsıyla menkūldür) Medīne kurbünde bir mevziʿ adıdır. Ve onda bir melhame vākiʿ olmuştur, يَوْمُ الْبُعَاثِ [yevmu'l-buʿāṯ] maʿrūftur.

اَلْبَاعُوثُ [el-bāʿūṯ] (بَاغُوثٌ [bāġūt] vezninde) Naṣārā tāʾifesine mahsūs istiskāʾ yaʿnī inkıtāʿ-ı matar senelerinden إِسْتِمْطَارٌ [istimṭār] eyledikleri hālete denir. Ve bu ism-i Süryānīdir.

[ب غ ث]

اَلْبُغَاثُ [el-buġāṯ] (bā'nın harekāt-ı selāsı ve ġayn-ı muʿceme ile) Bir nevʿ kuş ismidir ki toz renginde olur, yaʿnī boz olur. Cemʿi بِغْثَانٌ [biġṯān] gelir bā'nın kesriyle غِزْلَانٌ [ġizlān] vezninde. Bu kuşu murdārhor ile beyān ederler ki Türkīde lori kuşu taʿbīr olunur. Sayyād değildir, batīʾü't-tayerāndır. Ve بُغَاثٌ [buġāṯ] mutlakan kuşların şerīr olanlarına denir, شِرَارُ الطَّيْرِ maʿnāsınadır ki kuşların leʾīm ve alçak ve savt ve sayd makūlesi hayr ve menfaʿatten ʿārī, belki şerr ve zarar sāhibi olan kısmındandır; karga ve kartal ve çaylak ve delice doğan kuşları gibi ki hırsızlık şirretiyle geçinirler. Pes bu maʿnāda cemʿ olur; müfredi بُغَاثَةٌ [beġāṯet]tir, نَعَامٌ [naʿām] ve نَعَامَةٌ [naʿāmet] gibi; ve fi'l-meseli: "اَلْبُغَاثُ بِأَرْضِنَا يَسْتَنْسِرُ" أَيْ مَنْ جَاوَرَنَا عَزَّ بِنَا Yaʿnī "Şikāra muktedir olmayan ednā kuşlar bize mücāveret sebebiyle celādet peydā edip nesr ve kerkes dedikleri sayyād kuş gibi savlet ve satvetle muttasıf ʿazīz olurlar."

Zemaḫşerī بُغَاثٌ [buġāṯ]ı cemʿ olarak ufak kuşlar ile tefsīr edip mesel-i mezbūru

müᵓennes olarak تَسْتَنْسِرُ ᶜunvānında īrād eylemiştir. Kaldı ki müᵓellife göre tezkīr ve teᵓnīs ᶜunvānlarıyla mülāyimdir. Evvele göre tezkīr iktizā eder ve sānīye göre teᵓnīs iktizā eder. Ve نَسْرٌ [nesr]den murād Fārisīde kerkes ve Türkīde kara kuş dedikleri sayyād kuştur; akbaba dedikleri zikr olunan murdār-hor nevᶜindendir.

Şārih der ki baᶜzılar mesel-i mezbūru "Biz bir alay ᶜaceze ve nā-tüvān gürūhuyuz ki zuᶜafāᵓ dahi bize izhār-ı kuvvetle hakāret ve ihānet ederler" demek maᶜrizinde beyān eylediler, lākin savāb olan vech-i evveldir. Ve

بُغَاثٌ [Buġāṯ] Bir mevziᶜ adıdır.

اَلْبَغْثَاءُ [el-baġṯāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] vezninde) Benek benek aklı karalı dişi koyuna denir; müzekkerinde أَبْغَثُ [ebġaṯ] denir. Ve ecnās-ı muhtelifeden müctemiᶜ olan ahlāt-ı nāsa ıtlāk olunur.

اَلْبَغَثُ [el-beġaṯ] (fethateynle) Koyun benek benek alaca olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَغِثَ الْبِغْثَانُ بَغَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ أَبْغَثَ وَبَغِثَتِ النَّعْجَةُ إِذَا صَارَتْ بَغْثَاءَ

اَلْبُغْثَةُ [el-buġṯat] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) ondan ismdir. Ümmehāt-ı sāᵓirede بَغَثٌ [beġaṯ] fethateynle bir nesne boz renkli olmak maᶜnāsına ve بُغْثَةٌ [buġṯat] ondan ism yaᶜnī bozluk maᶜnāsına olmak üzere mersūm olmakla müᵓellifin ᶜibāresinde kusūr olmak gālibdir.

اَلْأَبْغَثُ [el-ebġaṯ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Arslana ıtlāk olunur, levnine bināᵓen. Ve

أَبْغَثُ [Ebġaṯ] Bir mevziᶜ adıdır. Ve bir kuş ismidir, kara batak dedikleri su kuşu olacaktır.

اَلْبَغِيثُ [el-beġīṯ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Arpa ile karışık buğday denir. Müᵓellifin وَالطَّعَامُ kavli zāᵓiddir, zīrā طَعَامٌ [ṭaᶜām], ᶜörf-i ᶜArabda buğday ıtlāk olunur, şārih dahi tashīh eylemiştir.

اَلْبُغَيْثَاءُ [el-buġayṯāᵓ] (tasgīr bünyesiyle) Devenin terki yerine denir ki heybe ve hurc atılan yeridir.

[ب ق ث]

اَلْبَقْثُ [el-baḳṯ] (مَكْثٌ [meḳṯ] vezninde) Bir nesneyi karış muruş eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَقَثَ أَمْرَهُ وَطَعَامَهُ وَكَلَامَهُ بَقْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَلَّطَهُ

[ب ل ث]

اَلْبَلِيثُ [el-belīṯ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Merᶜāda iki yıllık kararmış çayıra denir ki ondan devābb ve mevāşī müntefiᶜ olmazlar, دَرِينٌ [derīn] gibi ki o dahi حَمْضٌ [ḥamḍ] ve sāᵓir otluğun kurumuşuna denir ki ondan dahi intifāᶜ olunmaz. Şārih der ki ثَلِيبٌ [ṯelīb] dahi bu maᶜnāya olmakla maklūb olmak gālibdir. Ve

بَلِيثٌ [belīṯ] دَمِيثٌ [demīṯ] lafzına itbāᶜ olur ki nerm ve mülāyim demektir; yukālu: شَيْءٌ دَمِيثٌ بَلِيثٌ

بَلْثٌ [belṯ] (بَحْثٌ [baḥṯ] vezninde) Simāk b. Maḫzeme nām kimsenin ceddi ismidir. Ve Simāk ᶜinde'l-baᶜz ashābdandır.

[ب ل ع ث]

اَلْبَلْعَثَةُ [el-belᶜaṯet] (ᶜayn'la, بَلْكَفَةٌ [belkefet] vezninde) Beden-i insānī galīz ve şişman olarak salkı ve sölpük olmak hāletine denir; yukālu: بِهِ بَلْعَثَةٌ أَيْ رَخَاوَةٌ فِي غِلَظِ جِسْمٍ وَسِمَنٍ Ve

بَلْعَثَةٌ [belᶜaṯet] Şişman olup sölpük ve salkı olan hatuna denir. Şārih der ki müzekkerinde بَلْعَثٌ [belᶜaṯ] denir.

[ب ل ك ث]

بُلْكُوتٌ [Bulkūṯ] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bir recül adıdır.

بَلاَكِثُ [Belākiṯ] Cemᶜ bünyesiyle bir mevziᶜ adıdır.

اَلْبَلْكَثَةُ [el-belkeṯet] (بَلْعَثَةٌ [belᶜaṯet] vezninde) Pek iri, siyāh ve yekpāre kayaya denir.

[ب ن ث]

اَلْبَيْنِيثُ [el-beynīṯ] (فَيْعِيلٌ [feyᶜīl] vezninde) Bir nevᶜ semek-i bahrī adıdır.

[ب و ث]

اَلْبَوْثُ [el-bevṯ] (لَوْثٌ [levṯ] vezninde) Bahs ve teftīş maᶜnāsınadır; yukālu: بَاثَ عَنْهُ يَبُوثُ بَوْثًا إِذَا بَحَثَ Ve perākende eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَاثَ مَتَاعَهُ إِذَا بَدَّدَهُ Ve

بَوْثُ [bevṯ] حَوْثُ [ḥavṯ] lafzına redīf olarak istiᶜmāl olunur, perākende ve tārümār demek olur; ve minhu’l-meselu: ”تَرَكَهُمْ حَاثِ بَاثِ“ ve ”مَكْسُورَتَيْنِ مَفْتُوحَتَيْنِ حَوْثَ بَوْثَ“ veyā ”حَوْثًا بَوْثًا بِالتَّنْوِينِ أَيْ مُتَفَرِّقِينَ“

Bunun tafsīli budur ki بَوْثُ kelimesi حَوْثُ lafzına ki zarf-ı mekān olan حَيْثُ kelimesinde dahi lügattir, redīfen istiᶜmāl olunur, gāyāta teşbīhen āhirleri zamm üzere mebnī olur. Ve gāhca istiskālen li’z-zamme feth üzere münevven ve bilātenvīn istiᶜmāl olunur ve gāhī tahfīf için meksūr olur ve gāhca vāv’ları elife kalb olunur, niteki بَيْصَ حَيْصَ kelimeleri dahi bu minvāl üzeredir. Ve niteki yā-yı tahtiyye ile بَيْثُ kelimesi حَيْثُ kelimesine redīf olur ki aslı vāv’dır. Ve bunlar tefrīk ve tebdīl maᶜnāsına fi’l-asl masdar olup baᶜdehu gāyāt gibi ism ve zarf olarak istiᶜmāl olunmuştur ki perākende ve tārümār demektir. Kütüb-i nahviyyede bu makūle terākīb bāb-ı mahsūstur. Ez-cümle ”وَقَعُوا فِي حَيْصَ بَيْصَ“ ve ”لَقِيتُهُ كَفَّةَ كَفَّةَ“ وَ”صَحْرَةَ بَحْرَةَ“ ve ”جَارِي“ ”آتِيكَ يَوْمَ يَوْمَ“ وَ”صَبَاحَ مَسَاءَ“ ve بَيْتَ بَيْتَ ”تَرَكَهُمْ حَوْثَ“ ve ”تَفَرَّقُوا شَغَرَ بَغَرَ“ وَ”شَذَرَ مَذَرَ“ بَوْثَ“ وَ”حَيْثَ بَيْثَ“ terkībleridir ki cüzᵓ-i evvel sānīden cüzᵓ menzilinde olup ve sānī harf-i ᶜatfı mutazammın olduğu için mebnī oldular. Ve bunlar mevkiᶜlerine göre hāl ile ve zarf ile müᵓevvellerdir.

اَلْإِبَاثَةُ [el-ibāṯet] (إِقَامَةٌ [iḳāmet] veznince) Bu dahi bahs ve teftīş eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبَاثَ عَنْهُ إِذَا بَحَثَ

اَلْإِبْتِيَاثُ [el-ibtiyāṯ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznince) إِبَاثَةٌ [ibāṯet] maᶜnāsınadır; yukālu: إِبْتَاثَ بِمَعْنَى أَبَاثَ

اَلْإِسْتِبَاثَةُ [el-istibāṯet] Bir nesneyi istihrāc eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَبَاثَ الشَّيْءَ إِذَا اسْتَخْرَجَهُ

[ب هـ ث]

اَلْبُهْثَةُ [el-buhṯet] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) Yaban sığırına denir. Ve

بُهْثَةُ [Buhṯet] Benū Suleym kabīlesinden bir recül adıdır. Kezālik Benū Ḍubayᶜa’dan bir recül adıdır.

اَلْبَهْثُ [el-behṯ] (بَحْثٌ [baḥṯ] vezninde) Bir kimseyi bişr ve beşāşetle yaᶜnī güler yüz ile ve şevk ve neşātla karşılamak maᶜnāsınadır; yukālu: بَهَثَ إِلَيْهِ بَهْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا تَلَقَّاهُ بِالْبِشْرِ وَحُسْنِ اللِّقَاءِ

اَلتَّبَاهُثُ [et-tebāhuṯ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] veznince) بَهْثٌ [behṯ] maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَاهَثَ إِلَيْهِ بِمَعْنَى بَهَثَ

[ب هـ ك ث]

اَلْبَهْكَثَةُ [el-behkeṯet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) İşi cüst ve çabuk tutmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَهْكَثَ فِي الْعَمَلِ إِذَا أَسْرَعَ

[ب ي ث]

بَيْثٌ [beyṯ] حَيْثُ [ḥayṯu] lafzına redīf olur, niteki ānifen zikr olundu; yukālu: تَرَكَهُمْ حَيْثَ بَيْثَ أَيْ مُتَفَرِّقِينَ Müᵓellifin أَيْ فَرَّقَهُمْ ʿibāretiyle tefsīri müsāmahaya mahmūldür.

FASLU'T-TĀᵓİ'l-FEVKİYYE
(فَصْلُ التَّاءِ الْفَوْقِيَّةِ)

[ت ف ث]

اَلتَّفَثُ [et-tefeṯ] (tā'nın ve fā'nın fethiyle) Müᵓellif فِي الْمَنَاسِكِ الشَّعَثُ وَمَا كَانَ مِنْ نَحْوِ قَصِّ الْأَظْفَارِ وَالشَّارِبِ وَحَلْقِ الْعَانَةِ وَغَيْرِ ذَلِكَ ʿibāretiyle tefsīr eylemekle müsāmahaya makrūn ıtlākāt-ı şerʿiyyeden olduğunu īmā eylemiştir. Murādı huccācın ihrāmdan hurūclarında kable'l-ihrām ve baʿde'l-ihrām mahzūr ve mübāh olan saça ve bedene yağ sürünmek ve tırnak ve bıyık kesmek ve ustura tutunmak makūlesi aʿmāle mübāşeret eylemektir.

Pes اَلشَّعَثُ kavli إِزَالَةُ الشَّعَثِ takdīrinde olur, zīrā شَعَثٌ [şaʿaṯ] (fethateynle) saç ve sakal müddet-i medīde yağlanmayıp ve taranmadığından birbirine yapışıp keçelenmek ve toz toprakla ālūde ve vesah-nāk ve pejmürde olmak maʿnāsınadır. Kaldı ki işbu: ﴿ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ﴾، الآية kerīmesinde baʿzı müfessirīn تَفَثٌ [tefeṯ]i وَسَخٌ [vesaḫ] ile tefsīr eylediler, niteki Aʿrābīnin biri āhere مَا أَتْفَثَكَ وَأَدْرَنَكَ demiştir. Buna göre muzāf takdīr olunur ki إِزَالَةَ تَفَثِهِمْ sebkinde olur. Ve baʿzılar تَفَثٌ [tefeṯ]i izāle-i vesah ile tefsīr eylemekle takdīre hācet olmaz. Ve *Miṣbāḥ* sāhibi تَفِثَ الرَّجُلُ إِذَا تَرَكَ الْإِدِّهَانَ وَالْإِسْتِحْدَادَ فَعَلَاهُ الْوَسَخُ ʿibāretiyle tefsīr eylemiştir. Gerçi Ebū ʿUbeyde iştibāh eylemiştir, lākin vech-i mezkūr üzere Aʿrābīnin kelāmı vukūʿuna huccettir. Pes āyet-i merkūmede mansūs olan قَضَاءٌ ve تَفَثٌ efʿāl-i ʿaşere-i mühallelātı ityāndan ʿibārettir. Ve قَضَاءٌ ʿunvānı be-gāyet mülāyimdir. Ve her hālde masdar ve bāb-ı rābiʿdendir. Ve sāhib-i *Nihāye* bu ʿibāre ile beyān eyle-

miştir: "اَلتَّفَثُ مَا يَفْعَلُهُ الْمُحْرِمُ بِالْحَجِّ إِذَا حَلَّ كَقَصِّ الشَّارِبِ وَالْأَظْفَارِ وَنَتْفِ الْإِبْطِ وَقِيلَ هُوَ إِذْهَابُ الشَّعَثِ وَالدَّرَنِ مُطْلَقًا وَالرَّجُلُ تَفِثٌ" ثُمَّ Ve Beyḍāvī'de "لِيُزِيلُوا وَسَخَهُمْ بِقَصِّ الشَّارِبِ وَالْأَظْفَارِ وَنَتْفِ الْإِبْطِ وَالْإِسْتِحْدَادِ عِنْدَ الْإِحْلَالِ ʿibāretiyle mersūm olmakla Saʿdī Çelebī demiştir ki ʿulemā-i lügat işbu تَفَثٌ māddesinde ihtilāf eylediler. Baʿzılar nefs-i vesah maʿnāsınadır dedi. Ve baʿzılar izāle-i vesah ile tefsīr eyledi. Pes evvele göre muzāf takdīr olunur ki لِيَقْضُوا إِزَالَةَ تَفَثِهِمْ teʾvīlinde olur. Ve قَضَاءٌ ile taʿbīri izālesine madrūb ve muʿayyen olan zamān geçmiş olmakla baʿde zālik izāle-i kazā-i mā-fāte olmuş olur. Ve Ebu's-Suʿūd لِيُؤَدُّوا إِزَالَةَ وَسَخِهِمْ أَوْ لِيَحْكُمُوهَا بِقَصِّ الشَّارِبِ وَغَيْرِ ذَلِكَ ʿibāretiyle tefsīr eylemekle vech-i evveli tercīh edip lākin kazāyı edāʾ maʿnāsına haml eyledi ve şıkk-ı sānīde dahi kezālik teʾvīl eyledi.

Pes müʾellifin اَلشَّعَثُ وَمَا كَانَ kavli vech-i mezkūr üzere إِزَالَةُ الشَّعَثِ takdīrinde olup وَمَا كَانَ kavli إِزَالَةٌ üzere maʿtūf olur. Suyūṭī, *Muzhir*'de dedi ki baʿzı elfāz-ı ʿArabiyye vardır ki sadr-ı İslām'da hādis olup ehl-i Cāhiliyyet onu bilmezler idi. Ez-āncümle تَفَثٌ [tefeṯ] lafzı ki Ebū ʿUbeyde'nin rivāyeti üzere aslā bir şiʿrde vākiʿ olmadı ki onunla maʿnā-yı mezkūre istidlāl oluna; belki ehl-i lügat onu tefsīr-i Ḳur'ān'dan idrāk eylediler.

اَلتَّفِثُ [et-tefiṯ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Başı toz toprakla ālūde olup ve muşt ve iddihānı terk sebebiyle saçı keçelenmiş kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ تَفِثٌ أَيْ شَعِثٌ مُغْبَرٌّ

[ت ل ث]

اَلتَّلِيثُ [et-telīṯ] (tā'nın fethiyle) Çorak yerde biten hurmā ağacına denir.

[ت و ث]

اَلتُّوثُ [et-tūṯ] (tā'nın zammıyla فِرْصَادٌ [firṣād] ismidir ki dut taʿbīr olunan meyvedir. Ve İbn Fāris rivāyeti üzere tā-yı fevkiyye ile تُوتٌ [tūt] lafzında lügattir. Ve

تُوثٌ [Tūṯ] Merve kazāsında bir karye adıdır; üdebādan Baḥr b. ʿAbdullāh b. Baḥr et-Tūṯī oradandır. Ve Tūṯ, İsferāyin ve Fūşenc kazālarında birer karye adlarıdır.

اَلتُّوثَةُ [et-Tūṯet] (hā'yla) تُوثٌ [tūṯ] lafzının müfredidir. Ve Baġdād'da bir mahalle adıdır. Muhaddisīnden Muḥammed b. Aḥmed b. Ḳaydās ve Mesʿūd b. ʿAlī ve Muḥammed b. Aḥmed b. ʿAlī ez-Zāhid et-Tūṯiyyūn oraya mensūblardır.

كَفْرُ تُوثَا [Kefru Tūṯā] Cezīre'de bir mevziʿdir.

FASLU'Ş-ṢĀ'İ'L-MÜSELLESE
(فَصْلُ الثَّاءِ الْمُثَلَّثَة)

[ث ل ث]

اَلثُّلْثُ [eş-şulş] (ṣā'nın zammı ve lām'ın sükūnuyla ve zammeteynle) Üç cüz'den bir cüz'e denir ki üçte bir taʿbīr olunur; tesniyesinde ثُلْثَانِ [şulṣān] ve cemʿinde أَثْلاَثُ [eṣlāṣ] denir.

اَلثَّلِيثُ [eş-şelīş] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi ثُلْثٌ [şulş] maʿnāsınadır.

اَلثِّلْثُ [eş-şilş] (ṣā'nın kesriyle) Ağacı ve ekini üç günde bir kerre suvarmağa denir ki buna mahsūstur; yukālu: سَقَى نَخْلَهُ أَوْ زَرْعَهُ الثِّلْثَ أَيْ بَعْدَ الثُّنْيَا يَعْنِي مَرَّةً فِي ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ Ve

ثِلْثٌ [şilş] Nākanın üçüncü yavrusuna denir. Pes Cevherī'nin وَلاَ يُسْتَعْمَلُ إِلاَّ فِي الْأَوَّلِ kavli manzūr-fīhtir, lākin Cevherī maʿnāyı evvele hasr eylemeyip belki bu suvarmak ağaç ve ekin kısmına mahsūstur, devābb suvarmakta istiʿmāl olunmaz demekle iʿtirāz-ı mezkūr nā-becādır. Ve bu iʿtirāz baʿzı nüshalardan sākıttır.

ثُلاَثَ [şulāṣe] (ṣā-yı evvelin zammıyla) ve **مَثْلَثَ** [meşleṣe] (mīm'in fethiyle) ثَلاَثَةً ثَلاَثَةً kelimelerinden maʿdūllerdir.

Mütercim der ki Sībeveyhi'ye göre ʿadl ve vasfiyyetle ve sā'ire göre bi-iʿtibāri's-sīga ʿadlin tekerrürü sebebiyle gayr-i munsarıflardır, üçer üçer demektir; iki ثَلاَثَةٌ lafzından bedel ثُلاَثَ [şulāṣu] kezālik مَثْلَثَ dediler. Meselā iki libāsı bozup bir kalınca nīmten yaptılar. Kaldı ki işbu: ﴿فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ﴾، الآية kerīmesinde hitāb cümleye vārid olmakla tevzīʿi iktizā eylediğinden "Her biriniz nisvān-ı mutayyebeden iki yāhūd üç yāhūd dört neferini tezevvüc eylemekte murahhas ve muhayyerlersiz" demektir, niteki إِقْتَسِمُوا هَذِهِ الدَّرَاهِمَ ثِنْتَيْنِ ثِنْتَيْنِ وَثَلاَثَةً kavlinden münfehim olan her biri iki yāhūd üç dirhem almaktır, ve vāv bedeli أَوْ kelimesi īrād olunsa, نَاكِحُونَ [nākiḥūn]dan her biri aʿdād-ı mezkūrenin birine iktisār eylemek münfehim olur. Maksūd ise meşiyyetlerine taʿlīkle bilā-tecāvüz dört nefere kadar tevzīci terhīstir. Ve kaldı ki ʿİṣām'ın beyānına göre ثُلاَثَ [şulāṣe] vezninde maʿdūliyyet hemān aʿdāda belki aʿdāddan baʿzı kelimāta münhasırdır, lākin Şihāb tahsīs-i mezkūru redd ile فُرَادٍ kelimesinin dahi فَرْدٌ وَفَرْدٌ maʿdūlü olduğunu tansīs eylemiştir, lākin فُرَادٍ [furād] kelimesi dahi aʿdād kabīlinden olduğu pūşīde değildir. İntehā.

اَلثَّلْثُ [eş-şelş] (مَكْثٌ [mekş] vezninde) Bir kimsenin mālının üçte birini almak maʿnāsınadır; tekūlu: ثَلَثْتُ الْقَوْمَ ثَلْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ أَيْ أَخَذْتُ ثُلُثَ أَمْوَالِهِمْ Ve bir gürūhun üçüncüsü olmak yāhūd kendi nefsiyle üç nefere yāhūd otuz nefere tekmīl eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: ثَلَثْتُهُمْ ثَلْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي أَيْ كُنْتُ ثَالِثَهُمْ أَوْ كَمَّلْتُهُمْ ثَلاَثَةً أَوْ ثَلاَثِينَ بِنَفْسِي Şārih der ki maʿnā-yı ahīr كَانُوا تِسْعَةً وَعِشْرِينَ فَثَلَثْتُهُمْ ʿunvānıyla aʿdādlarını tasrīhe muhtācdır.

اَلثَّالِثُ [eş-şāliş] Üçüncü demektir. Ve ʿArabların ثَالِثَةُ الْأَثَافِيِّ kavllerinden ثَالِثَةٌ den murād dağın kenārından boynuz gibi tümüp çıkmış taş olacaktır ki yanına iki irice taş çatıp ocak etmekle o üçüncüsü olup üzerlerine tencere vazʿ ederler. Ve o taşlara أُثْفِيَّةٌ [uṣfiyyet] denir. Cemi أَثَافِيُّ [eṣāfiyy] gelir, baʿdehu ثَالِثَةُ الْأَثَافِيِّ dāhiye-i ʿazīmede istiʿmāl olunmuştur; yukālu: رَمَاهُ اللهُ بِثَالِثَةِ

اَلْأَثَافِيِّ أَيْ بِالدَّاهِيَةِ الْعَظِيمَةِ Ve bunun hilāf-ı ᶜāde ᶜadede mahsūs teᵓnīsi müzekker olan حَجَرٌ [ḥacer] iᶜtibārıyladır.

اَلْإِثْلَاثُ [el-işlāṯ] (hemzenin kesriyle) Bir nesne üç dāne olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَثْلَثَ الْقَوْمُ إِذَا صَارُوا ثَلَاثَةً

اَلثُّلُوثُ [eṯ-ṯelūṯ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol nākaya ıtlāk olunur ki bir sağımda sütü üç kap doldurur ola; yukālu: نَاقَةٌ ثُلُوثٌ أَيْ تَمْلَأُ ثَلَاثَةَ أَوَانٍ إِذَا حُلِبَتْ Ve şol nākaya da denir ki memesinin üç emziği kurumuş yāhūd birisinin sütü munkatıᶜ olmuş yāhūd biri zātında kör olmakla üçünden sağılır ola; yukālu: نَاقَةٌ ثُلُوثٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ يَبِسَ ثَلَاثَةٌ مِنْ أَخْلَافِهَا أَوْ صُرِمَ خِلْفٌ مِنْ أَخْلَافِهَا أَوْ تُحْلَبُ مِنْ ثَلَاثَةِ أَخْلَافٍ

اَلْمَثْلُوثَةُ [el-meṯlūṯet] (hā’yla) Şol مَزَادَةٌ [mezādet]e yaᶜnī su taşıdıkları tuluma ve azık dağarcığına denir ki üç deriden dikilmiş ola.

اَلْمَثْلُوثُ [el-meṯlūṯ] (hā’sız) Sülsü ahz olunmuş nesneye denir; yukālu: مَالٌ مَثْلُوثٌ أَيْ أُخِذَ مِنْهُ ثُلُثُهُ Ve üç kattan bükülmüş ip makūlesine denir; yukālu: حَبْلٌ مَثْلُوثٌ أَيْ فُتِلَ عَلَى ثَلَاثِ قُوًى Fārisīde ona se-tūy derler.

اَلْمُثَلَّثُ [el-muṯelleṯ] (تَثْلِيثٌ [teṯlīṯ]ten ism-i mefᶜūldür) Tabhla iki sülsü gidip bir sülsü kalmış şarāba denir, ehl-i ᶜişret beyninde مُثَلَّثٌ [muṯelleṯ] ile müteᶜāreftir. Kütüb-i fıkhiyyede hükm-i mahsūsu vardır, dimāg edenler mürācaᶜatle neşᵓe-yāb olalar. Ve

مُثَلَّثٌ [muṯelleṯ] Üç köşeli şeyᵓe denir, شَكْلٌ مُثَلَّثٌ maᶜlūmdur.

يَثْلِثُ [Yeṯliṯu] (يَضْرِبُ [yaḍribu] ᶜalā-kavlin يَمْنَعُ [yemnaᶜu] vezninde) ve

يَثْلِيثُ [Yeṯlīṯ] (يَقْطِينُ [yaḳṭīn] vezninde) ve

ثَلَاثٌ [Ṯelāṯ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

ثُلَاثَانُ [Ṯulāṯān] (ṯā’nın zammıyla) birer mevziᶜ adıdır.

اَلثَّلِثَانُ [eṯ-ṯeliṯān] (ظَرِبَانُ [ẓaribān] vezninde ve lām’ın fethiyle de cāᵓizdir)عِنَبُ الثَّعْلَبِ[ᶜinebu’ṯ-ṯaᶜleb] ismidir ki it üzümü dedikleri nebāttır.

ذُو ثُلَاثٍ [ẕū ṯulāṯ] (ṯā’nın zammıyla) وَضِينُ الْبَعِيرِ [veḍīnu’l-baᶜīr] ismidir ki kayıştan örülmüş yassı kolana denir, istihkām için üç kattan ederler, onunla deveye mihaffe bend ederler.

يَوْمُ الثَّلَاثَاءِ [yevmu’ṯ-ṯelāṯāᵓ] (ṯā’nın fethi ve zammı ve elifin meddiyle) Se-şenbe günüdür ki haftanın üçüncü günüdür.

Şārih der ki bunun muktezāsı ثَلَاثَةٌ [ṯelāṯet] olmaktır, lākin imtiyāza mebnī hāᵓ elife kalb olunmuştur; أَرْبِعَاءُ [erbiᶜāᵓ] dahi böylecedir. Cemᶜi ثُلَاثَانٍ [ṯulāṯeᵓāt] ve أَثَالِثُ [eṯāliṯ] gelir.

اَلتَّثْلِيثُ [et-teṯlīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Hurmā koruğunun sülsü mikdārı olmak maᶜnāsınadır; yukālu: ثَلَّثَ الْبُسْرُ تَثْلِيثًا إِذَا أَرْطَبَ ثُلُثَهُ Ve koşu atı yarış meydānında üçüncü mertebede gelmek maᶜnāsınadır ki مُصَلِّي [muṣallī] dedikleri ikinci attan sonra gelmektir; yukālu: ثَلَّثَ الْفَرَسُ إِذَا جَاءَ بَعْدَ الْمُصَلِّي

اَلْمُثَلِّثُ [el-muṯelliṯ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] ve مُحْسِنٌ [muḥsin] veznlerinde) Şol kimseye ıtlāk olunur ki sultān ve vālī ve hākim ᶜindinde halkı gamz ve siᶜāyet eder ola. Kendi nefsini ve o adamı ve sultān ve vālīyi ᶜurza-i helāk eylediği için ıtlāk olunmuştur; tekūlu: تَجَنَّبْ عَنْ فُلَانٍ فَإِنَّهُ مُثَلِّثٌ أَوْ مُثْلِثٌ أَيِ السَّاعِي بِأَخِيهِ عِنْدَ السُّلْطَانِ لِأَنَّهُ يُهْلِكُ ثَلَاثَةً: نَفْسَهُ وَأَخَاهُ وَالسُّلْطَانَ

FASLU'L-CĪM
(فَصْلُ الْجِيمِ)

[ج أ ث]

اَلْجَأَثُ [el-ceᵓeṯ] (cīm'in ve hemzenin fethiyle) Bir kimse yerinden kalkarken sıkletle deprenmek maᶜnāsınadır, pīr adamın ve hammālın kıyāmı gibi. ᶜAlā-kavlin arkasında ağır yük olmakla ağırlaşmak ve ağır deprenmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَئِثَ الرَّجُلُ جَأَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ثَقُلَ عِنْدَ الْقِيَامِ أَوْ عِنْدَ حَمْلِ شَيْءٍ ثَقِيلٍ

اَلْإِجَاثَةُ [el-icāṯet] (إِقَامَةٌ [iḳāmet] vezninde) Bir kimseyi yā bir dābbeyi ağır yük ağırlaştırmak maᶜnāsınadır ki yük basmak taᶜbīr olunur; yukālu: أَجَاثَهُ الْحِمْلُ إِجَاثَةً إِذَا أَثْقَلَهُ

اَلْجَأْثُ [el-ceᵓṯ] (مَكْثٌ [mekṯ] vezninde) Dābbenin yükü ağır olmakla sıkletle basık yürüyüp gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَأَثَ الْبَعِيرُ جَأْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَرَّ مُثْقَلاً Ve bir kimse ahbār ve havādis nakl ve beyān eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: جَأَثَ الرَّجُلُ إِذَا نَقَلَ الْأَخْبَارَ

اَلْجُؤُوثُ [el-cuᵓūṯ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Bir nesneden havf eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: جُئِثَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ جُؤُوثًا إِذَا فَزِعَ

اَلْجَثَّاثُ [el-ceᵓᵓāṯ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bed-hūy ve bed-mizāc kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ جَثَّاثٌ أَيْ سَيِّءُ الْخُلُقِ

اَلْإِنْجِآثُ [el-inciᵓāṯ] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Ağaç devrilip yıkılmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْجَأَثَ النَّخْلُ إِذَا انْصَرَعَ

جُؤْثَةُ [Cuᵓṯet] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) Bir kabīle adıdır.

جُؤَاثَى [Cuᵓāṯā] (كُسَالَى [kusālā] vezninde) Medīnetu'l-Ḫatṭ ismidir ki Hecer memleketinde Ḫatṭ eyāletinin kasabasıdır, ᶜalā-kavlin Baḥreyn aᶜmālinden bir hısn adıdır.

[ج ث ث]

اَلْجَثُّ [el-ceṯṯ] (cīm'in fethi ve ṯā'nın teşdīdiyle) Kesmek maᶜnāsınadır, ᶜalā-kavlin ağacı kökünden çekip koparmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَثَّ الشَّجَرَ جَثًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَطَعَهُ أَوِ انْتَزَعَهُ وَاقْتَلَعَهُ مِنْ أَصْلِهِ Ve bir nesneden belinleyip korkmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَثَّ الرَّجُلُ إِذَا فَزِعَ Ve vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَثَّ فُلَانًا إِذَا ضَرَبَهُ Ve arı pek vızırdamak maᶜnāsınadır; yukālu: جَثَّتِ النَّحْلُ إِذَا رَفَعَتْ دَوِيَّهَا

اَلْجُثُّ [el-cuṯṯ] (cīm'in zammıyla) Yüksekçe yere denir ki küçük tepe gibi ola, öbek taᶜbīr olunur. Ve خِرْشَاءُ الْعَسَلِ [ḫirşāᵓu'l-ᶜasel] maᶜnāsınadır ki bal üzerinde bulaşıp kalan arı yavruları ve kanatları makūlesi tathīri lāzım olan çirkten ᶜibārettir. Ve çekirge ölüsüne denir, مَيِّتُ الْجَرَادِ [meyyitu'l-cerād] maᶜnāsına. Ve meyve gılāfına denir ki kapçık taᶜbīr olunur. Ve bal mūmuna, ᶜalā-kavlin arıların yavruları ve kanatları makūlesinden bala karışmış çirke denir ki ānifen zikr olundu. Yāhūd orada خِرْشَاءُ [ḫirşāᵓ]dan murād mürevvak bal üzere süt yüzü gibi çöken ince zār demek ola.

اَلْجَثِيثُ [el-ceṯīṯ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hurmā fidanından ahz ve gars olunmuş fidana denir, çekirdekten yetişene ıtlāk olunmaz.

اَلْمِجَثَّةُ [el-miceṯṯet] (mīm'in kesri ve cīm'in fethiyle) ve

اَلْمِجْثَاثُ [el-micṯāṯ] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Şol ālete denir ki onunla zikr olunan جَثِيثٌ [ceṯīṯ] katᶜ ve kalᶜ ola. Usūl-i sāᵓirede mutlakan dehre taᶜbīr olunan āletle mübeyyendir.

اَلْجُثَّةُ [el-cuşşet] (cīm'in zammıyla) İnsânın şahs ve kālıbına denir; küçük tepe maʿnāsına olan جُثٌّ [cuşş] lafzından meʾhūzdur; yukālu: جُثَّةُ الْإِنْسَانِ أَيْ شَخْصُهُ *Miṣbāḥ*'ta جُثَّةٌ [cuşşet] Yatan yāhūd oturan insānın kālıbıyla müfesserdir, kāʾimen olur ise طَلَلٌ [ṭalel] denir. Ve شَخْصٌ [şaḫṣ] bunlardan eʿamm olarak mersūmdur. Ve *Müfredāt*-ı Rāġıb'da شَخْصُهُ النَّاتِيءُ ʿunvānıyla müfesserdir ki adamın domalıç karaltısı demektir, küçük tepe maʿnāsından meʾhūzdur, lākin قَطْعٌ [ḳaṭʿ] maʿnāsından meʾhūz olmak da muhtemeldir ki adamın kesimi olan karaltısı demek olur.

اَلْجِثُّ [el-ciss] (cīm'in kesriyle) Belā ve mihnet maʿnāsınadır.

اَلتَّجَثْجُثُ [et-teceşcuş] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Saç gür ve firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَثْجَثَ الشَّعْرُ إِذَا كَثُرَ Ve kuş silkinmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَثْجَثَ الطَّائِرُ إِذَا انْتَفَضَ

اَلْجَثْجَاثُ [el-ceşcāş] (cīm'in fethiyle) Bir nebāt adıdır. Baʿzı müfredātta yaban fesleğeni ile mübeyyendir. Ve

جَثْجَاثٌ [ceşcāş] Gür ve firāvān olan saça denir.

اَلْجُثَاجِثُ [el-cuşāciş] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bu dahi gür ve firāvān saça denir.

اَلْجَثْجَثَةُ [el-ceşceşet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Peyderpey şimşek çakmak maʿnāsınadır; yukālu: جَثْجَثَ الْبَرْقُ إِذَا سَلْسَلَ

بَحْرُ الْمُجْتَثِّ [baḥru'l-mucteşş] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Buhūr-i şiʿriyyeden on dördüncü bahrdir ki mustefʿilün fāʿilātün fāʿilātün veznindedir. Bahr-i hafīften maktūʿ olduğu için tesmiye olunmuştur.

[ج د ث]

اَلْجَدَثُ [el-cedeş] (حَدَثٌ [ḥadeş] vezninde) Kabr ve mezāra denir ki Fārisīde gūr ve Türkīde sin taʿbīr olunur. Cemʿi أَجْدُثٌ [ecduş] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve أَجْدَاثٌ [ecdāş] gelir.

اَلْجَدَثَةُ [el-cedeşet] (fetehātla) At ve katır ve eşek ve deve makūlesinin yürürken ayakları patırtısına denir. Ve ağızda eti çiğner iken zuhūr eden savta denir.

اَلْإِجْتِدَاثُ [el-ictidāş] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir mahalde kabr ittihāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَدَثَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَ جَدَثًا

[ج ر ث]

اَلْجِرِّيثُ [el-cirrīş] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Bir nevʿ balık adıdır. Bu balığın hakīkatinde ihtilāfāt-ı kesīre vākiʿdir. Baʿzılar mār-ı māhī ile beyān ettiler ki yılan balığı olacaktır. Ve baʿzılar yuvalak bir balıktır dediler. Ve baʿzılar yayın balığı ile ve baʿzılar sazan balığı ile tefsīr eylediler.

اَلْجُرَيْشِيُّ [el-cureşiyy] (قُرَشِيٌّ [ḳureşiyy] vezninde) Bir güne üzüm adıdır.

اَلْجِرْثِئَةُ [el-cirşiʾet] (cīm'in ve şā'nın kesriyle) Boğazın boğurtlağına denir ki Fārisīde nāy-i gulū derler, حَنْجَرَةٌ [ḥancere] maʿnāsına.

اَلتَّجَرْثَى [et-tecerşā] (تَسَلْقَى [teselḳā] vezninde ki ilhāk içindir, bir kimsenin boğazının boğurtlağı bir ʿārıza sebebiyle kabarıp kalkmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَرْثَى الرَّجُلُ تَجَرْثِيًا إِذَا نَتَأَتْ جِرْثِئَتُهُ أَيْ حَنْجَرَتُهُ

[ج ر ب ث]

جُرْبُثٌ [Curbuş] (قُنْفُذٌ [ḳunfuz] vezninde)

Bir mevziᶜ adıdır.

[ج ن ث]

اَلْجِنْثُ [el-cinṯ] (جِنْسٌ [cins] vezninde) Asl ve bünyād maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ كَرِيمُ الْجِنْثِ أَيِ ٱلأَصْلِ

اَلْجُنْثِيُّ [el-cunṯiyy] (خُنْثِيٌّ [ḫunṯiyy] vezninde) Kılıca denir, سَيْفٌ [seyf] maᶜnāsına. Ve zırh ve cevşen yapan adama denir, زَرَّادٌ [zerrād] maᶜnāsına. Ve aᶜlā ve ecved demire denir; bunda cīm'in kesriyle de cāᵓizdir.

اَلتَّجَنُّثُ [et-tecennuṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznide) Bir kimse asl ve nesebinin gayrı nesebe nisbetini iddiᶜā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَجَنَّثَ الرَّجُلُ إِذَا ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَصْلِهِ Ve veledinin gayrıyı özleyip ona rikkatle mihrübānlık eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَجَنَّثَ عَلَيْهِ إِذَا رَبَمَهُ وَأَحَبَّهُ Ve gizlenmek için sevb makūlesine bürünüp sarılmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَجَنَّثَ الرَّجُلُ إِذَا تَلَفَّفَ عَلَى الشَّيْءِ يُوَارِيهِ Ve kuş kanatlarını sererek göğüsünü yere verip yatmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَجَنَّثَ الطَّائِرُ إِذَا بَسَطَ جَنَاحَيْهِ وَجَثَمَ

[ج ن ب ث]

اَلْجُنْبُثَةُ [el-cunbeṯet] (cīm'in zammı ve nūn'un sükūnu ve bā-yı muvahhadenin fethiyle) Bir kelimedir ki onunla yaramaz ve nāşize ᶜavret sıfatlanır, ᶜalā-kavlin siyāh ᶜavrete yāhūd pek iri tenū-mend ᶜavrete denir, دُبُّ الْبَحْرِ gibi.

[ج و ث]

اَلْجَوَثُ [el-ceveṯ] (fethateynle) Batnın göğüse doğru üst tarafı iri ve ᶜazīm olmak maᶜnāsınadır ki gebe ᶜavret batnı gibi görünür. ᶜAlā-kavlin batnın kasığa doğru aşağısı salık ve sölpük olmak maᶜnāsınadır ki şişman hāletidir.

اَلْأَجْوَثُ [el-ecveṯ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Sıfat-ı mezkūre üzere olan kişiye denir.

اَلْجَوْثَاءُ [el-cevṯāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] veznide) müᵓennesidir. Ve

جَوْثَاءُ [cevṯāᵓ] İşkenbe başında şīrdān ve kırkbayır dedikleri nesneye denir, قِبَةٌ [ḳibet] maᶜnāsına.

اَلْجَوْثُ [el-cevṯ] (رَوْثٌ [revṯ] vezninde) Bu dahi kırkbayıra denir.

جُؤَاثَى [Cuᵓāṯā] كُسَالَى [kusālā] vezninde ki Baḥreyn'de bir hisār adıdır; mehmūz olmakla "ج،أ،ث" māddesinde zikr olundu. Cevherī vehmine mebnī burada sebt eylemiştir.

Şārih der ki Cevherī, İbn Eṣīr gibi baᶜzı aᶜlāma iktifā eylemiştir.

جُوَيْثٌ [Cuveyṯ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Baġdād kazāsında bir karye adıdır.

جَوِّيثُ [Cevvīṯ] (cīm'in fethi ve vāv'ın teşdīdiyle) Başra aᶜmālinden bir belde adıdır; fukahādan Naṣr b. Bişr el-Kādī el-Cevvīṯī oradandır.

جُوثَةُ [Cūṯet] (cīm'in zammıyla) Bir mevziᶜ yā bir kabīle adıdır.

[ج ه ث]

اَلْجَهْثُ [el-cehṯ] (مَكْثٌ [mekṯ] vezninde) Bir kimse havf yā gazab yā şevk ve tarab makūlesi ᶜārıza sebebiyle terk-i vakār edip hiffet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: جَهَثَ الرَّجُلُ جَهْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اسْتَخَفَّهُ الْفَزَعُ أَوِ الْغَضَبُ أَوِ الطَّرَبُ

FASLU’L-ḤĀ’İ’L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ح ب ث]

اَلْحَبِثُ [el-ḥabiṯ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bir nevʿ yılan ismidir ki kuyruksuz olur.

[ح ت ث]

اَلتَّحْتِيثُ [et-taḥtīṯ] (tā-yı fevkiyye ile تَحْدِيثٌ [taḥdīṯ] vezninde) Vücūd bir ʿārıza sebebiyle şikeste ve fātir ve zaʿīf olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَتَّثَ بَدَنُهُ وَفِيهِ تَحْتِيثٌ أَيْ تَكَسُّرٌ وَضَعْفٌ

[ح ث ث]

اَلْحَثُّ [el-ḥaṯṯ] (ḥā’nın fethi ve ṯā’nın teşdīdiyle) Bir kimseyi bir işe tergīb ve teşvīk edip kındırmak maʿnāsınadır; yukālu: حَثَّهُ عَلَى الْأَمْرِ حَثًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَضَّهُ

اَلْإِسْتِحْثَاثُ [el-istiḥṯāṯ] ve

اَلْإِحْثَاثُ [el-iḥṯāṯ] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّحْثِيثُ [et-taḥṯīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bunlar da kındırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَحَثَّهُ وَأَحَثَّهُ وَحَثَّثَهُ بِمَعْنَى حَثَّهُ

اَلْحَثْحَثَةُ [el-ḥaṯḥaṯet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznninde) Bu dahi kındırmak maʿnāsınadır ki murād tekrār be-tekrār kındırmaktır; yukālu: حَثْحَثَهُ عَلَيْهِ إِذَا حَضَّهُ Ve bir nesneyi beri öte depretmek maʿnāsınadır; yukālu: حَثْحَثَ الْمِيلَ فِي الْعَيْنِ إِذَا حَرَّكَهُ Ve bulutta şimşek cā-be-cā oynayıp yaldıramak maʿnāsınadır; yukālu: حَثْحَثَ الْبَرْقُ إِذَا اضْطَرَبَ فِي السَّحَابِ

اَلْإِحْتِثَاثُ [el-iḥtiṯāṯ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznninde) Bu dahi kındırmak maʿnāsınadır. Ve kındırılmak maʿnāsına olmakla müteʿaddī ve lāzım olur; yukālu: إِحْتَثَّهُ عَلَى الْأَمْرِ فَاحْتَثَّ

اَلْحُثْحُوثُ [el-ḥuṯḥūṯ] (ḥā’nın zammıyla) Çok nesneye denir. Ve çabuk ve serīʿ maʿnāsınadır. Ve vahşī yāhūd çirkīn keçiye denir. Ve kındırmak, حَضٌّ [ḥaḍḍ] maʿnāsınadır. Ve ʿasker alayına denir, كَتِيبَةٌ [ketībet] gibi.

اَلْحِثْيَثَى [el-ḥiṯyeṯā] (خِلِّيفَى [ḫillīfā] vezninde) Masdardır, pek kındırmak maʿnāsınadır; yukālu: حَثَّهُ حَثًّا وَحِثْيَثَى

اَلْحَثُوثُ [el-ḥaṯūṯ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْحَثِيثُ [el-ḥaṯīṯ] Cüst ve çabuk maʿnāsınadır, gūyā ki bir şeyʾe kındırılmakla ona saʿy ve sürʿat eder.

اَلْحَثْحَاثُ [el-ḥaṯḥāṯ] (ḥā’nın fethiyle) Bu dahi serīʿ ve çabuk maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ حَثُوثٌ وَحَثِيثٌ وَحَثْحَاثٌ أَيْ سَرِيعٌ

اَلتَّحَاثُّ [et-teḥāṯṯ] تَحَابٌّ [teḥābb] vezninde ki fi’l-asl tefāʿuldür, bir işe birbirini teşvīk ve tergīb edip kandırışmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَاثُّوا عَلَيْهِ أَيْ تَحَاضُّوا

اَلْحَثَاثُ [el-ḥaṯāṯ] (ḥā’nın fethi ve kesriyle) Fi’l-asl sürʿat maʿnāsınadır, niteki حَثُوثٌ [ḥaṯūṯ] ve حَثِيثٌ [ḥaṯīṯ] ondan meʾhūzdur. Bu münāsebetle pineki taʿbīr olunan nevm-i kalīle ki serīʿü’z-zehāb olur, ıtlāk eylediler; ve minhu yukālu: مَا اكْتَحَلَ فُلَانٌ حَثَاثًا وَحِثَاثًا أَيْ مَا نَامَ Ke-mā yukālu: مَا اكْتَحَلَ غَمَاضًا Ve ʿinde’l-baʿz حَثَاثٌ [ḥaṯāṯ] bir fiʿle vesīle-i hass u tergīb olan şeyʾe denir. Baʿdehu uykuya sāʾik ve bāʿis olan şeyʾ-i münevvimde istiʿmāl eylediler. Bināʾenʿaleyh darb-ı mesel olarak مَا اكْتَحَلَتْ عَيْنِي حَثَاثًا” derler, مَا نِمْتُ maʿnāsına, yaʿnī “Uykuya vesīle ve sāʾik olarak münevvim nesneye gözüm nāʾil olmadı ki uyumadım” demekten kināyedir.

اَلْحُثُّ [el-ḥuṯṯ] (ḥā’nın zammıyla) Saman ufantısına denir. Ve yaldırayıcı kuma ve

toprağa denir, ᶜalā-kavlin dürüşt ve yābis kumluğa denir. Ve katıksız ekmeğe denir. Ve ıslanmamış kuruca kavuta denir.

اَلْأَحَصُّ [el-Eḥaṣṣ] (fethateynle) Bādiyede bir mevziᶜdir.

[ح د ث]

اَلْحُدُوثُ [el-ḥudūṯ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلْحَدَاثَةُ [el-ḥadāṯet] (ḥā'nın fethiyle) Bir nesne mukaddem yok iken sonradan peydā olmak maᶜnāsınadır ki قِدَمٌ [ḳidem] in nakīzidir; yukālu: حَدَثَ الشَّيْءُ حُدُوثًا Ve işbu وَحَدَاثَةٌ مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ نَقِيضُ قَدُمَ Ve işbu حَدَثَ fiᶜli eğer قَدُمَ fiᶜline ki dāl'ın zammıyladır, mukārinen zikr olunursa, itbāᶜan dāl'ı mazmūm olur ki müşākele bābındandır; tekūlu: أَحْدَثَنِي مَا قَدُمَ وَحَدُثَ Ve münferiden zikr olundukta asl harekesine yaᶜnī fethaya redd olunmak vācibdir. Mütercim der ki Ḥarīrī *Durre*'de bu vech üzere beyān eyledikten sonra demiştir ki beyne'l-ᶜArab izdivāca riᶜāyet için baᶜzı mebānī-i elfāzı tagyīr edip ve ᶜinde'l-infirād yine usūllerine redd eylemek istiᶜmālāttandır. Ve bunlar semāᶜa mevkūftur ki ᶜinde'l-baᶜz be-şart hakīkat olmuş olur. Ez-cümle غَدَاةٌ [ġadāt] kelimesi dahi bu bābdandır ki cemᶜi غَدَوَاتٌ [ġadevāt]tır, عَشَايَا [ᶜaşāyā] lafzına mukārin olursa, غَدَايَا وَعَشَايَا derler. Gerçi Şihāb'ın bunda makālesi vardır, lākin inşāᵓallāhu taᶜālā mahallinde bast olunur. Kezālik هَنَأَنِي ومَرَأَنِي kavlleri gibi ki lede'l-infirād اَمْرَأَنِي derler, niteki zikr olundu. Kezālik فَعَلْتُ بِهِ مَا سَاءَهُ وَنَاءَهُ kavlleri gibi.

اَلْحِدْثَانُ [el-ḥidṯān] (ḥā'nın kesriyle) Bir nesnenin evvel ve ibtidāsına yaᶜnī henüz tāzeliği hāletine ve hengāmına denir; yukālu: كَانَ ذَلِكَ فِي حِدْثَانِ أَمْرِهِ أَيْ فِي أَوَّلِهِ وَابْتِدَائِهِ Ve

حِدْثَانُ الدَّهْرِ [ḥidṯānu'd-dehr] Zamānın nev-be-nev-peydā olan nevāᵓib ve nevāziline ıtlāk olunur.

اَلْحَدَاثَةُ [el-ḥadāṯet] (ḥā'nın fethiyle) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve حِدْثَانٌ [ḥidṯān] gibi bir şeyᵓin evvel ve ibtidāsına ıtlāk olunur; tesmiye bi'l-masdardır.

اَلْحَوَادِثُ [el-ḥavādiṯ] حَادِثَةٌ [ḥadiṯet]in cemᶜidir ki nev-be-nev peydā olan vakāyiᶜ ve nevāᵓib-i dehr-i būkalemūna ıtlāk olunur.

اَلْأَحْدَاثُ [el-aḥdāṯ] (hemzenin fethiyle) حَدَثٌ [ḥadeṯ]in cemᶜidir ki ki fethateynledir, أُمُورٌ حَادِثَةٌ maᶜnāsınadır, bu münāsebetle dehrin nev-be-nev tekevvün eden nuveb ve vakāyiᶜine ıtlāk olunmuştur; yukālu: نَزَلَتْ بِهِ حَوَادِثُ الدَّهْرِ وَأَحْدَاثُهُ أَيْ نُوَبُهُ Ve

أَحْدَاثٌ [aḥdāṯ] Evāᵓil-i senede yağan yağmurlara ıtlāk olunur.

حَدِثُ السِّنِّ [ḥadiṯu's-sinn] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

حَدِيثُ السِّنِّ [ḥadīṯu's-sinn] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Tāze nev-civāna ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ حَدِثُ السِّنِّ وَحَدِيثُ السِّنِّ أَيْ بَيِّنُ الْحَدَاثَةِ وَالْحُدُوثَةِ فَتِيٌّ

Şārih der ki Liḥyānī ve İbn Durusteveyhi kavli üzere كَتِفٌ [ketif] vezninde) حَدِثٌ [ḥadiṯ] سِنٌّ [sinn] ile ve حَدِيثٌ [ḥadīṯ] bilā-sinn istiᶜmāl olunmak kavl-i ᶜāmmīdir, yaᶜnī رَجُلٌ حَدِثُ السِّنِّ وَحَدِيثُ demek cāᵓiz değildir. Ve

حَدِيثٌ [ḥadīṯ] Yeni şeyᵓe denir; yukālu: ثَوْبٌ حَدِيثٌ أَيْ جَدِيدٌ Ve haber ve peyām maᶜnāsınadır; yaᶜnī insāna yakaza ve menāmda semᶜ yāhūd vahy cihetinden bālig olan her kelāma ıtlāk olunur; bun-

dan Türkīde lakırdı ile taᶜbīr olunur. Gayr-i kıyās üzere cemᶜi أَحَادِيثُ [eḥādīṯ] gelir, gūyā ki أُحْدُوثَةٌ [uḥdūṯet]in cemᶜi olup baᶜdehu حَدِيثٌ [ḥadīṯ]ten cemᶜ olunmuştur, niteki قَطِيعٌ [ḳaṭīᶜ] ve أَقَاطِيعُ [eḳāṭīᶜ] dahi böyledir ve cemᶜi حِدْثَانٌ [ḥidṯān] dahi gelir ḥā'nın kesri ve zammıyla.

اَلْحِدِّيثَى [el-ḥiddīṯā] (خِلِّيفَى [ḫillīfā] vezninde) Bu dahi haber ve dāstān maᶜnāsınadır; masdar bi-maᶜnā mefᶜūldür.

اَلْحَدُوثُ [el-ḥadūṯ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْحَدُثُ [el-ḥaduṯ] (نَدُسٌ [nedus] vezninde) ve

اَلْحَدِثُ [el-ḥadiṯ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْحِدْثُ [el-ḥidṯ] (بِشْرٌ [bişr] vezninde) ve

اَلْحِدِّيثُ [el-ḥiddīṯ] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) mübālagalardır, kesīrü'l-hadīs olan kişiye denir.

اَلْحَدَثُ [el-ḥadeṯ] (fethateynle) Bir nesne yeni peydā olmak hāletine denir. Ve yeni peydā olan şeyᵓe denir. Fukahānın nākız-ı tahāret olan hālete حَدَثٌ [ḥadeṯ] ıtlākı bundan meᵓhūzdur. Cemᶜi أَحْدَاثٌ [aḥdāṯ] gelir, niteki zikr olundu. Ve

حَدَثٌ [Ḥadeṯ] Rūm ülkesinde bir belde adıdır.

اَلْإِحْدَاثُ [el-iḥdāṯ] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi yeniden peydā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْدَثَ الشَّيْءَ إِذَا أَبْدَأَهُ Ve demirin pāsını silip cilā ve saykal vermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْدَثَ السَّيْفَ إِذَا جَلاَهُ Ve zinā eylemek maᶜnāsınadır ki bunlar mecāzdır; yukālu: أَحْدَثَ الرَّجُلُ إِذَا زَنَى

اَلْمُحَادَثَةُ [el-muḥādeṯet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Birbiriyle söz yā dāstān söyleşmek maᶜnāsınadır ki lakırdı eylemek taᶜbīr olunur; yukālu: حَادَثُوا أَيْ تَحَادَثُوا Ve kılıca cilā vermek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: حَادَثَ سَيْفَهُ إِذَا جَلاَهُ

اَلْمُحَدَّثُ [el-muḥaddeṯ] (مُحَمَّدٌ [muḥammed] vezninde) صَادِقُ الْحَدْسِ [ṣādiḳu'l-ḥads] olan kişiye ıtlāk olunur ki hemīşe zann ve tahmīn ve ferāseti musīb olur; ve minhu'l-hadīsu: "قَدْ كَانَ فِي الْأُمَمِ مُحَدَّثُونَ فَإِنْ يَكُنْ فِي أُمَّتِي أَحَدٌ فَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ" قَالَ فِي النِّهَايَةِ أَيِ الْمُلْهَمُونَ كَأَنَّهُمْ حُدِّثُوا بِشَيْءٍ فَقَالُوهُ Bu lafzın asl maᶜnāsı "kendisine haber verilmişḪ demektir, niteki ehl-i İslām meyānında olan meczūbların hakkında vārid olan işbu: "ذَرُوا الْعَارِفِينَ الْمُحَدَّثِينَ مِنْ أُمَّتِي" hadīsinde buyrulmuştur ki "Benim ümmetimin meczūbları ki ekserī sūret-i dīvānede ᶜākıl-ı ᶜārif-billāh olup baᶜzı melāᵓike meᵓmūren kendilere vākıᶜāt-ı umūr u ahvālden haber vermeleriyle onlar dahi vetīre-i mezkūre üzere baᶜzen ahvāl-i gaybiyyeden haber verirler, onların umūrunu Mevlā'ya tefvīzle hālleri üzere terk eyleyesiz" demektir. Zāhiren muhālif olan baᶜzı atvārlarından keff-i lisān olunmak lāzımdır. Ve baᶜzı hāric kimselerden dahi ittifākī umūra rāst ve muvāfık olarak bī-ihtiyār kelimāt sudūr eder ki intāk-ı hak taᶜbīr olunur. Pes mütekallidīn ve müteşebbihīnin vech-i muharrer üzere ittifākı çend kelimāt-ı mütetābakasına firīfte olmakla kerāmete haml edip şemᶜ-i bī-fürūguna pervāne olmak reviş-i ᶜākilāneden dūrdur.

اَلْمُحْدَثُ [el-Muḥdeṯ] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Bādiyede iki su ve Vāsiṭ ve Bağdād kazālarında iki karye adıdır.

اَلْمُحْدَثَةُ [el-Muḥdeṯet] (hā'yla) Bir mevziᶜdir.

اَلْأُحْدُوثَةُ [el-uḥdūṯet] (أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket]

vezninde) Beyne'n-nās havādis olan haber-i ᶜacībe vü kelām ve dāstān-ı garībe denir. Cemi أَحَادِيثُ [eḥādīṯ] gelir, ve minhu kavluhu taᶜālā: أَيْ ﴿فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ﴾ أَخْبَارًا يَتَحَدَّثُونَ بِهَا

اَلْحِدْثُ [el-ḥidṯ] (ḥā'nın kesriyle) Hemīşe kıssa ve dāstān makūlesi kelām söyleyen kimseye denir, selātīnin musāhib ve kıssahvānına حِدْثُ الْمُلُوكِ [ḥidṯu'l-mulūk] ıtlākı bundandır; yukālu: حِدْثُ الْمَلِكِ أَيْ صَاحِبُ حَدِيثِهِ

اَلْحَادِثُ [el-Ḥādiṯ] ve

اَلْحَدِيثَةُ [el-Ḥadīṯet] (ḥā'nın fethiyle) ve

أَحْدُثُ [Aḥduṯ] (أَجْبُلُ [ecbul] vezninde) Birer mevziᶜ adıdır.

اَلْحَدَثَانُ [el-Ḥadeṯān] (fetehātla) Ashābdan Evs nām zātın pederi ismidir.

[ح ر ث]

اَلْحَرْثُ [el-ḥarṯ] (ḥā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Kesb ü kār edip māl cemᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَرَثَ الرَّجُلُ حَرْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا كَسَبَ وَجَمَعَ الْمَالَ Ve bir kişi dört hatun almak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: حَرَثَ الرَّجُلُ إِذَا جَمَعَ بَيْنَ أَرْبَعِ زَوْجَاتٍ Ve ifrāt ve mübālaga üzere cimāᶜ eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: حَرَثَ امْرَأَتَهُ إِذَا بَالَغَ فِي جِمَاعِهَا Ve

حَرْثٌ [ḥarṯ] İsm olur, şol şāh-rāha ıtlāk olunur ki memerr-i devābb olmakla tırnaklarıyla dövülüp kūfte olmuş ola. Ve eşek kısmının zekerlerinin dibine ve köküne denir. Ve

حَرْثٌ [ḥarṯ] Kezālik masdar olur, çok binmekle ve üstüne çok varmakla dābbeyi zebūnlatıp mehzūl eylemek maᶜnāsına ki mecāzdır; yukālu: حَرَثَ الْبَعِيرَ إِذَا سَارَ عَلَى ظَهْرِهَا حَتَّى أَهْزَلَهَا Ve tarlaya tohum ekmek maᶜnāsınadır; yukālu: حَرَثَ الرَّجُلُ إِذَا زَرَعَ Şārih der ki حَرْثٌ [ḥarṯ] tohum ekmek ve tarla sürmek maᶜnālarına olmakla زَرْعٌ [zerᶜ]den eᶜammdır. Ve bu, maᶜnā-yı mevzūᶜudur. Ve

حَرْثٌ [ḥarṯ] Āteş ölçermek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: حَرَثَ النَّارَ إِذَا حَرَّكَهَا Ve haber ve zāyiᶜ makūlesini teftīş eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: حَرَثَ الْخَبَرَ إِذَا فَتَّشَهُ Ve bir nesneyi anlayıp bilmeğe çabalamak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: حَرَثَ الشَّيْءَ إِذَا تَفَقَّهَ فِيهِ Ve

حَرَاثٌ [ḥarāṯ] Tehyiᵓe eylemek maᶜnāsınadır; ke-mā se-yuzkeru; yukālu: حَرَثَ الرَّجُلُ إِذَا هَيَّأَ الْحَرَاثَ

اَلْحُرْثَةُ [el-ḥurṯet] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) ve

اَلْحَرَاثُ [el-ḥarāṯ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Yayın iki başlarında kiriş geçirecek kertiğe denir. Ve

حُرْثَةٌ [ḥurṯet] Zekerin başında olan kertiğe de ıtlāk olunur.

بَنُو حَارِثَةٍ [Benū Ḥāriṯet] Bir kabīledir, حَارِثِيُّونَ [Ḥāriṯiyyūn] ile maᶜrūfe cemāᶜat-i kesīre onlardandır.

ذُو حُرَثَ [Ẕū Ḥureṯ] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Mülūk-i Ḥimyer'den ki أَذْوَاءٌ [eẕvāᵓ] taᶜbīr olunur, İbn Ḥucr yāhūd İbnu'l-Ḥāriṯ er-Ruᶜaynī lakabıdır ki Cāhiliyye'dendir. Müᵓellif bunu tekrār eylemiştir.

حُرَيْثٌ [Ḥureyṯ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir recül adıdır.

اَلْحَارِثُ [el-ḥāriṯ] Arslana ıtlāk olunur, أَبُو الْحَارِثِ dahi derler. Ve

حَارِثٌ [Ḥāriṯ] Ḥavrān türābında bir dağın kulesinin ismidir.

اَلْحَارِثَانِ [el-Ḥāriṯān] Ḥāriṯ b. Ẓālim b.

Cezīme ile Ḥāriş b. ʿAvf b. Ebī Ḥārişe'ye ıtlāk olunur. Kezālik Bāhile kabīlesinden Ḥāriş b. Ḳuteybe ile Ḥāriş b. Sehm nām kimselere ıtlāk olunur.

حَارِثَةُ [Ḥāriṣet] ve

حُوَيْرِثَا [Ḥuveyriṣā] (tasgīr bünyesi ve elif-le) ve

حَرَّاثٌ [Ḥarrāṣ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

اَلْمُحَرَّثُ [el-Muḥarreṣ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓem] vezninde) Esāmīdendir.

اَلْحِرَاثُ [el-ḥirāṣ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Tamām yonulmamış olan oka denir ki bir mikdārca elden geçip tasarlanmış lākin tekmīl olmamış olur. Ve ok temreninin dibine denir. Cemi أَحْرِثَةٌ [aḥriṣet] gelir.

اَلْحَرَائِثُ [el-ḥarāʾiṣ] حَرِيثَةٌ [ḥarīṣet]in cemʿidir; mekāsib maʿnāsına ki mevkiʿ-i kesb ü kārdır; yukālu: خَرَجُوا إِلَى حَرَائِثِهِمْ أَيْ مَكَاسِبِهِمْ Ve zebūn ve mehzūl olmuş develere ıtlāk olunur.

حُرُثُ [Ḥureṣ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bir arzın ismidir.

اَلْحَارِثَةُ [el-Ḥāriṣet] Ġarbī-i Baġdād'da bir mevziʿ-i maʿrūftur; Ḳāḍi'l-ḳuḍāt Saʿduddīn Mesʿūd el-Ḥāriṣī ki İbnu'l-Ḥāriş b. Mālik b. ʿAbdān'dır, oradandır.

بَلْحَارِثِ [Belḥāriṣ] (bā'nın fethiyle) Benū'l-Ḥāriş b. Kaʿb cemāʿatidir ki şevāzz-ı tahfīftendir. Kezālik her kabīlede ki lām-ı taʿrīf izhār oluna, bu resme tahfīf ederler, بَلْعَنْبَرِ [Belʿanber] ve بَلْهَجِيمِ [Belhecīm] gibi. Mütercim der ki bu مَنْحُوتٌ [menḥūt] kabīlindendir, niteki "ت،ح،ن" māddesinde beyān olundu. Ebu'l-Ḥuveyriş ki Ebu'l-Ḥuveyriṣe dahi derler, muhaddisīnden ʿAbdurraḥmān b. Muʿāviye'nin künyesidir.

اَلْمِحْرَثُ [el-miḥreṣ] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) ve

اَلْمِحْرَاثُ [el-miḥrāṣ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Āteş ölçerecek köseğiye denir.

[ح ر ب ث]

اَلْحُرْبُثُ [el-ḥurbuṣ] (bā-yı muvahhade ile قُنْفُذٌ [ḳunfuz] vezninde) Bir nebāt adıdır.

[ح ر ك ث]

اَلْحَرْكَثَةُ [el-ḥarkeṣet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Irgalamak maʿnāsınadır; yukālu: حَرْكَثَ الشَّيْءَ إِذَا زَعْزَعَهُ

[ح ف ث]

اَلْحَفِثُ [el-ḥafiṣ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) قِبَةٌ [ḳibet] maʿnāsınadır ki kırkbayır ve şīrdān dedikleri şeyʾe denir, işkenbenin başında olur. Cemʿi أَحْفَاثٌ [aḥfāṣ] gelir. Ve bir nevʿ yılana denir ki bi-ʿaynihi dağarcık şeklinde olur, babaköş taʿbīr olunur.

اَلْحَفِثَةُ [el-ḥafiṣet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلْحِفْثُ [el-ḥifṣ] (ḥā'nın kesriyle) Bunlar da kırkbayır dedikleri şeyʾe denir.

اَلْحُفَّاثُ [el-ḥuffāṣ] (رُمَّانٌ [rummān] veznin-de) Bir nevʿ yılandır ki حَفِثٌ [ḥafiṣ] dedikleri mezkūr yılandan iri olur.

اَلْحَفَائِيَّةُ [el-ḥafāṣiyet] (كَرَاهِيَةٌ [kerāhiyet] ve-ninde) İri ve dahāmetli olan şeyʾe denir.

[ح ل ت ث]

اَلْحِلْتِيثُ [el-ḥiltīṣ] حِلْتِيتٌ [ḥiltīt] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

[ح ن ث]

اَلْحِنْثُ [el-ḥinṣ] (ḥā'nın kesriyle) Günāha denir, إِثْمٌ [iṣm] maʿnāsına; maʿnā-yı mevzūʿu budur; yukālu: وَقَعَ فِي الْحِنْثِ أَيِ الْإِثْمِ Ve hulf-i yemīn maʿnāsınadır ki bir

kimse eylediği yemīnin ᶜuhdesinden hurūc eylemeyip onda giriftār kalmaktan ᶜibārettir; yukālu: حَنِثَ فِي يَمِينِهِ حِنْثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَمْ يَفِ بِمُوجَبِهَا Bunun hilāfına بِرٌّ [birr] ıtlāk olunur ve o kimselere حَانِثٌ [ḥānis̱] ve بَارٌّ [bārr] denir. Ve bātıldan hakka kezālik haktan bātıla meyl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَنِثَ الرَّجُلُ إِذَا مَالَ مِنْ بَاطِلٍ إِلَى حَقٍّ وَعَكْسُهُ

اَلْإِحْنَاثُ [el-iḥnās̱] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi yemīninde حَانِثٌ [ḥānis̱] kılmak maᶜnāsınadır; tekūlu: أَحْنَثْتُهُ إِحْنَاثًا فَحَنِثَ

اَلْمَحَانِثُ [el-meḥānis̱] (mīm'in fethiyle) Günāh ve maᶜsiyet mevkilerine denir, مَحْنَثٌ [maḥnes̱] müfredidir, ᶜalā-kavlin müfredi gayr-i mesmūᶜdur.

اَلتَّحَنُّثُ [et-teḥannus̱] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) Hak taᶜālāya kulluğa dürüşmek yāhūd asnāmdan ᶜuzlet etmek maᶜnāsınadır; ve minhu ennehu sallallāhu taᶜālā ᶜaleyhi ve sellem: "يَأْتِي بِغَارِ حِرَاءٍ فَيَتَحَنَّثُ فِيهِ" أَيْ يَتَعَبَّدُ اللَّيَالِيَ ذَوَاتِ الْعَدَدِ أَوْ مَعْنَاهُ يَعْتَزِلُ الْأَصْنَامَ

Şārih der ki muhaddisīnin اَللَّيَالِيَ ذَوَاتِ الْعَدَدِ kaydı hemān beyān-ı vākiᶜ için olmakla kayd-ı ittifākīdir, eczā-ı tefsīrden değildir. Pes bu مَيْلٌ عَنِ الْبَاطِلِ إِلَى الْحَقِّ maᶜnāsından meᵓhūz yāhūd maᶜnā-yı ātīden meᵓhūzdur.

Mütercim der ki تَعَبُّدٌ [teᶜabbud] ve إِعْتِزَالُ أَصْنَامٍ [iᶜtizālu aṣnām] maᶜnāları maᶜnā-yı ātīden meᵓhūzdur ki maᶜnā-yı lāzımıdır, zīrā selb-i günāha ᶜubūdiyyet ve iᶜtizāl-ı asnām lāzım gelir. Kaldı ki müᵓellifin اَللَّيَالِيَ ذَوَاتِ الْعَدَدِ kavli hakīkat-i taᶜrīften hāricdir. *Ṣaḥīḥ-i Buḫārī*'de "أَنَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَتَحَنَّثُ وَهُوَ التَّعَبُّدُ اللَّيَالِيَ ذَوَاتِ الْعَدَدِ" ᶜibāretiyle mersūm olmakla kayd-ı mezkūru eczā-yı tefsīrden vehm eylemiştir. O ise تَحَنُّثٌ [teḥannus̱] kelimesinin zarfıdır. Ve لَيَالِي [leyālī]den merām أَيَّامٌ [eyyām] ve لَيَالِي [leyālī]dir ki taglīb olunmuştur, لَيْلٌ [leyl] halvete en-seb olduğu için, nitekim Ṭayyibī ve sāᵓir şürrāh bu resme beyān eylediler. Ve

تَحَنُّثٌ [teḥannus̱] تَأَثُّمٌ [teᵓeṯṯum] maᶜnāsınadır ki bināsı selb içindir, günāhtan perhīz eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَنَّثَ مِنْ كَذَا إِذَا تَأَثَّمَ مِنْهُ

[ح ن ب ث]

حَنْبَثٌ [Ḥanbes̱] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir recül ismidir.

[ح و ث]

اَلْحَوْثُ [el-ḥavs̱] (رَوْثٌ [revs̱] vezninde) عِرْقُ الحَوْثَاءِ [ᶜirḳu'l-ḥavs̱āᵓ] ismidir. Ve

حَوْثَاءُ [ḥavs̱āᵓ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāᵓ] vezninde) Ciğere ve etrāfında olan yürek ve öyken ve öd makūlesi aᶜzāya denmekle حَوْثٌ [ḥavs̱] onlarda olan damarlara ıtlāk olu-nur. Ve

حَوْثَاءُ [ḥavs̱āᵓ] Semiz hatuna denir. Ve

حَوْثٌ [ḥavs̱] Müteferrik ve tārümār maᶜnāsına istiᶜmāl olunur. Ve بَوْثٌ [bevs̱] kelimesi ona redīf olur, niteki māddesinde beyān olundu. Ve minhu'l-meselu: تَرَكَهُمْ حَوْثَ بَوْثَ" وَ"حَيْثَ بَيْثَ" بِفَتْحِ الْحَاءِ وَالثَّاءِ وَ"حِيثَ بِيثَ" بِكَسْرِ الْحَاءِ لِلْيَاءِ وَ"حَاثَ بَاثَ" بِقَلْبِ الْوَاوِ أَلِفًا وَبِكَسْرِ الثَّاءِ وَ"حَوْثًا بَوْثًا" بِالتَّنْوِينِ أَيْ فَرَّقَهُمْ وَبَدَّدَهُمْ

Müᵓellifin tefsīri müsāmahaya mebnīdir, savāb olan مُتَفَرِّقِينَ olmaktır. Ve حَوْثٌ [ḥavs̱u] zamm üzere binā ile حَيْثٌ [ḥays̱u] kelimesinde lügat-ı Ṭāᵓiyyedir.

اَلْإِحَاثَةُ [el-iḥās̱et] (hemzenin kesriyle) ve اَلْإِسْتِحَاثَةُ [el-istiḥās̱et] Yerden toprağı dağı-tıp içinde olan şeyᵓi aramak maᶜnāsınadır; yukālu: أَحَاثَ الْأَرْضَ وَاسْتَحَاثَهَا إِذَا أَثَارَهَا وَطَلَبَ مَا فِيهَا Ve bir nesneyi tahrīk edip dağıtmak

maᶜnāsınadır; yukālu: أَحَاثَ الشَّيْءَ إِذَا حَرَّكَهُ وَفَرَّقَهُ

اَلْحُوثَةُ [el-Ḥūṯet] (ḥā'nın zammıyla) Bir recül adıdır.

[ح ي ث]

حَيْثُ [ḥayṯu] (ḥā'nın fethi ve āhirinin zamm üzere bināsıyla) Bir kelimedir ki mekāna delālet eder, yaᶜnī zarf-ı mekāndır, حِينَ [ḥīne] kelimesi zarf-ı zamān olduğu gibi ve āhirinde harekāt-ı selāse ile lügattir. Kelime-i mezbūre ism-i mebnīdir, tahrīki iltikā-i sākineyne mebnīdir. Baᶜzılar ġāyāta teşbīhle zamm üzere binā kıldılar ve baᶜzılar istiskālen li'z-zamme meᶜa'l-yā'i feth üzere ve baᶜzılar hiffet için kesr üzere binā eylediler. Şārih der ki حَوْثُ [ḥavṯu] dahi حَيْثُ [ḥayṯu] lafzında lügat olmakla yedi lügati müştemildir.

FASLU'L-ḪĀ'İ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[خ ب ث]

اَلْخَبِيثُ [el-ḫabīṯ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Pelīd ve murdār ve nā-hoş nesneye denir ki طَيِّبٌ [ṭayyib] mukābilidir, gerek mahsūs ve gerek maᶜkūl olsun; yukālu: شَيْءٌ خَبِيثٌ ضِدُّ طَيِّبٍ Ve alçak ve dūbāracı, haddāᶜ ve mekkār kimseye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ خَبِيثٌ أَيْ رَدِيءٌ خَبٌّ Ve ālūde ve nā-temīz yārānla ülfet eden kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ خَبِيثٌ أَيْ يَتَّخِذُ أَصْحَابًا خُبَثَاءَ

اَلْخُبْثُ [el-ḫubṯ] (ḫā'nın zammıyla) ve

اَلْخَبَاثَةُ [el-ḫabāṯet] (حَدَاثَةٌ [ḥadāṯet] veznin-de) ve

اَلْخَبَائِيَّةُ [el-ḫabāṯiyet] (كَرَاهِيَةٌ [kerāhiyet] vezninde) Bir nesne خَبِيثٌ [ḫabīṯ] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَبُثَ الشَّيْءُ خُبْثًا وَخَبَاثَةً وَخَبَائِيَّةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَانَ خَبِيثًا Ve

خُبْثٌ [ḫubṯ] (ḫā'nın zammıyla) Bir kim-se fürū-māye ve dūbāracı ve şeytān ve mekkār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَبُثَ الرَّجُلُ خُبْثًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا كَانَ رَدِيئًا خَبًّا

اَلْخَابِثُ [el-ḫābiṯ] خَبِيثٌ [ḫabīṯ] ve muhīl ve bed-kār kişiye denir.

Mütercim der ki Saᶜdī Çelebi Sūre-i Hūd'da ضَائِقٌ [ḍā'iḳ] māddesinde dedi ki *Keşşāf*'ın beyānı üzere bu makūlede sübūt maᶜnāsı murād olursa sıfat vezninde olup ve eğer hudūs ve ᶜurūz maᶜnāsı murād olursa fāᶜil vezninde īrād olunur, ضَيِّقٌ [ḍayyiḳ] ve ضَائِقٌ [ḍā'iḳ] ve سَيِّدٌ [seyyid] ve سَائِدٌ [sā'id] gibi. Ve Ebū Ḥayyān dedi ki bu hükm elfāz-ı mezkūreye muhtass değildir, belki ᶜumūm üzeredir, mutlakan sülāsīden sübūt ve istikrār için binā'en fāᶜil savg olu-

nursa sıfat vezninde olur, حَسَنٌ [ḥasen] ve قَبِيحٌ [ḳabīḥ] ve ثَقِيلٌ [saḳīl] ve فَرِحٌ [feriḥ] ve سَمِينٌ [semīn] gibi. Ve eğer hudūs maʿnāsı irāde olunursa, fāʿil vezninde olur, حَاسِنٌ [ḥāsin] ve قَابِحٌ [ḳābiḥ] ve ثَاقِلٌ [sāḳil] ve فَارِحٌ [fāriḥ] ve سَامِنٌ [sāmin] gibi. Pes mānaḥnu fīhide خَابِثٌ [ḫābiṯ] ve خَبِيثٌ [ḫabīṯ] dahi bu bābdandır ki خَابِثٌ [ḫābiṯ] habāseti ʿārızī olan şahsa ve خَبِيثٌ [ḫabīṯ] cibilletinde habāset olan pelīd-i māder-zāda denir.

ٱلْخُبَثَاءُ [el-ḫubeṯāʾ] (كُرَمَاءُ [kuremāʾ] vezninde) خَبِيثٌ [ḫabīṯ]in cemʿidir.

ٱلْمُخْبِثُ [el-muḫbiṯ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Dāʾimā fürū-māye ve habīs ve nātemīz yārānla ülfet eden kişiye denir.

ٱلْمَخْبَثَانِ [el-maḫbeṯān] (mīm'in ve bā'nın fethiyle) مُخْبِثٌ [muḫbiṯ] maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin مَخْبَثَانُ [maḫbeṯān] ism-i maʿrifedir, bilā-harf-i taʿrīf istiʿmāl olunur. Ve nidāya mahsūstur; tekūlu: يَا مَخْبَثَانُ وَلِلْمَرْأَةِ مَخْبَثَانَةُ

ٱلْإِخْبَاثُ [el-iḫbāṯ] (hemzenin kesriyle) Bir kimse مُخْبِثٌ [muḫbiṯ] olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْبَثَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ مُخْبِثًا

خُبَثُ [ḫubeṯ] لُكَعُ [lukaʿ] vezninde ki خَبِيثٌ [ḫabīṯ]ten maʿdūldur, katmer habīs demektir. Ve bu nidāya mahsūstur; yukālu li'z-zekeri: يَا خُبَثُ أَيْ يَا خَبِيثُ

خَبَاثِ [ḫabāṯi] قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde ki bu dahi maʿdūldur, nidā ile nisāda istiʿmāl olunur; yukālu: يَا خَبَاثِ أَيْ يَا خَبِيثَةُ

ٱلْأَخْبَثَانِ [el-aḫbeṯān] (tesniye bünyesiyle) Bevl ve necise ıtlāk olunur, ʿalā-kavlin بَحَرٌ [beḥar] ile سَهَرٌ [seher]e yaʿnī ağız kokusuyla uykusuzluğa yāhūd uykusuzlukla kalb sıkıntısına ıtlāk olunur.

ٱلْخُبْثُ [el-ḫubṯ] (ḫā'nın zammıyla) Zinā eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: خَبُثَ الرَّجُلُ بِالْمَرْأَةِ خُبْثًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا زَنَى *Miṣbāḥ*'ta bāb-ı evvelden masūgdur.

ٱلْخَابِثَةُ [el-ḫābiṯet] (فَاعِلَةٌ [fāʿilet] vezninde) Masdardır, خَبَاثَةٌ [ḫabāṯet] maʿnāsınadır.

ٱلْخِبْثَةُ [el-ḫibṯet] (ḫā'nın kesriyle) Masdar-ı nevʿīdir, Gerek kul ve gerek cāriye, seby ve istirkākı helāl olmayan tāʾifeden esīr olmakla tayyib ve mübāh olmayıp harām ve habīs olmak maʿnāsınadır. Bu māddeye mahsūstur, niteki طِيبَةٌ [ṭiyebet] bunun mukābilidir; yukālu: هَذَا سَبْيٌ خِبْثَةٌ وَوُلِدَتْ لِخِبْثَةٍ وَهَذَا الْعَبْدُ لاَ خِبْثَةَ فِيهِ وَهِيَ فِي الرَّقِيقِ أَنْ لاَ يَكُونَ طِيبَةً أَيْ سُبِيَ مِنْ قَوْمٍ لاَ يَحِلُّ اسْتِرْقَاقُهُمْ Ve bunun hürmeti ʿahd yāhūd emān verilmiş yāhūd ahrārdan olmak makūlesi ahvālden nāşī olur.

ٱلْخِبِّيتُ [el-ḫibbīṯ] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Mübālagadır, kesīrü'l-hubs olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ خِبِّيتٌ أَيْ كَثِيرُ الْخُبْثِ Cemʿi خِبِّيثُونَ [ḫibbīṯūn] gelir.

ٱلْخِبِّيثَى [el-ḫibbīṯā] (خِطِّيبَى [ḫiṭṭībā] vezninde) Masdardır, mübālaga içindir; hubus ve habāʾis maʿnāsınadır.

وَادِي تُخُبِّتَ [vādī tuḫubbiṯe] (tā'nın ve ḫā'nın zammı ve bā-yı müşeddedenin kesriyle) وَادِي تُخُيِّبَ [vādī tuḫuyyibe] maʿnāsınadır ki durūbdandır, بَاطِلٌ [bāṭil] maʿnāsından kināyedir, وَادِي تَضَلُّلٍ وَتَهَلُّكٍ dahi böylecedir; yukālu: وَقَعُوا فِي وَادِي تُخُبِّتَ أَيْ فِي الْبَاطِلِ Ve bunlar gayr-i munsarıflardır, şibh-i vezn-i fiʿl ve taʿrīf sebeblerine mebnī ki bātıl ve beyhūdede ʿalem olmuşlardır. Ve baʿzılar bunlarda ḫā'nın ve ḍād ve hā'nın fethiyle rivāyet eylediler, lākin sahīh olan mazmūm olmaktır.

ٱلْخُبُثُ [el-ḫubuṯ] (zammeteynle) ve

ٱلْخَبَائِثُ [el-ḫabāʾiṯ] Ḫā'nın fethiyle ki işbu "أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ" hadīsinde vārid

oldular, murād şeyātīn tāʾifesinin zükūr ve ināslarıdır; خُبْثٌ [ḫubş] خَبِيثٌ [ḫabīş]in ve خَبَائِثُ [ḫabāʾiş] خَبِيثَةٌ [ḫabīşet]in cemʿleridir. Şārih der ki خُبْثٌ [ḫubş] lafzı tahfīf için bā'nın sükūnuyla da mervīdir. Ve baʿzılar maʿnā-yı masdarī murād ile fücūr ve zinā makūlesi habāsetten istiʿāze buyurulduğuna zāhib olmuştur. Buna göre خَبَائِثُ [ḫabāʾiş]ten murād sāʾir efʿāl-i mezmūme ve hisāl-i rediyye olur.

اَلشَّجَرَةُ الْخَبِيثَةُ [eş-şeceretu'l-ḫabīşet] ki İşbu: ﴿وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ﴾، الآية kerīmesinde vākiʿdir, murād حَنْظَلٌ [ḥanẓal]dır, yaʿnī ebūcehil karpuzu dedikleri acı nebāttır, yāhūd كُشُوثٌ [kuşūş]tur ki bağ sarmaşığı dedikleridir ki kökü ve yaprağı ve gölgesi ve yemişi olmaz, bī-hayr u menfaʿat bir nebāttır. Pes bunlara شَجَرَةٌ [şeceret] ıtlākı müşākele içindir. Ve شَجَرَةٌ طَيِّبَةٌ [şeceret ṭayyibet]ten murād hurmā ağacıdır.

اَلْمَخْبَثَةُ [el-maḫbeşet] (mīm'in ve bā'nın fethiyle) Mefsedet maʿnāsınadır ki hubs ve fesāda bāʿis ve dāʿī olan nesnedir; yukālu: اَلْكُفْرُ مَخْبَثَةٌ

[خ ب ع ث]

اَلْإِخْبِعْثَاثُ [el-iḫbiʿşāş] (إِفْشِعْرَارٌ [iḳşiʿrār] vezninde) Arslan yürüyüşü gibi reftār-ı dilīrāne ile yürümek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْبَعَثَّ فِي مَشْيِهِ إِخْبِعْثَاثًا إِذَا مَشَى مِشْيَةَ الْأَسَدِ

[خ ب ف ث]

اَلْخَبَنْفَثَةُ [el-ḫabenfeşet] (ḫā'nın ve bā'nın ve fā'nın fethiyle) "Kūn"un ismidir, إِسْتٌ [ist] ve دُبُرٌ [dubur] maʿnāsına.

[خ ث ث]

اَلْخُثُّ [el-ḫuşş] (ḫā'nın zammı ve şā'nın teşdīdiyle) Şol hār ve hāşāke ve selintiye denir ki sel suyu götürüp su yere batıp çekildikten sonra yerinde kalmış ola. Ve pek eski kuru yosuna denir.

اَلْخُثَّةُ [el-ḫuşşet] (غُصَّةٌ [ġuṣṣat] vezninde) Yumuşak deve kığına denir, بَعْرَةٌ لَيِّنَةٌ [baʿretun leyyinet] maʿnāsına. Ve şol çamura denir ki deve kığıyla yāhūd sığır tezeğiyle yoğrulmuş ola ki onunla nākanın memeleri emziklerini tılā ederler, tā ki keseye konup sarıldıkta sargı āzürde eylemeye. Ve ağaç kırıntısından bir avuç ve bir deste kırıntıya denir ki āteş tuturuğu ederler. Bunda ḫā'nın fethiyle de cāʾizdir.

اَلتَّخْثِيثُ [et-taḫşīş] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: خَثَّثَ الشَّيْءَ تَخْثِيثًا إِذَا جَمَعَهُ Ve bir nesneyi meremmet ve ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَثَّثَهُ إِذَا رَمَّهُ

اَلْإِخْتِئَاثُ [el-iḫtişāş] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Ev esbābına denir, أَثَاثُ الْبَيْتِ [eşāşu'l-beyt] maʿnāsına, ʿalā-kavlin metāʿ-ı beytin ve ganāʾimin işe yaramaz olan kemterlerine denir.

[خ ر ث]

اَلْخِرْثَاءُ [el-ḫirşāʾ] (ḫā'nın kesriyle) Bir nevʿ karıncadır ki renginde kızıllık olur; sāfī kızıl karınca değildir, belki kızıl çalar bir nevʿ karıncadır.

اَلْخَرْثَاءُ [el-ḫarşāʾ] (ḫā'nın fethiyle) Şol hatuna denir ki iki böğürleri iri olup gövdesinin etleri salkı ve sölpük ola.

[خ ن ث]

اَلْخَنِثُ [el-ḫaniş] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol kimseye denir ki zātında vücūdu mülāyim ve salkı ve sölpük olmakla yürürken kırılıp bükülür ola; yukālu: هُوَ خَنِثٌ وَهُوَ مَنْ فِيهِ انْخِنَاثٌ أَيْ تَكَسُّرٌ وَتَثَنٍّ Ümmehāt-ı sāʾirede مَا

فِيهِ ᶜunvānıyla mersūm olmakla mutlakan vasf-ı mezkūr üzere olan nesne demek olur.

اَلْخَنَثُ [el-ḫaneṯ] (fethateynle) Bir kimse خَنِثٌ [ḫaniṯ] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَنِثَ الرَّجُلُ خَنَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ خَنِثًا

اَلتَّخَنُّثُ [et-taḫannuṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bu dahi salkı ve mülāyim gövdeli olmakla kırılıp bükülür olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَخَنَّثَ بِمَعْنَى خَنِثَ Ve bir nesne eğilip iki büklüm olmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَنَّثَهُ فَتَخَنَّثَ ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِنْخِنَاثُ [el-inḫināṯ] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] veznide) تَخَنُّثٌ [taḫannuṯ] ile maᶜnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: إِنْخَنَثَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى تَخَنَّثَ

اَلْخِنْثُ [el-ḫinṯ] (ḫā'nın kesriyle) Cemāᶜat-i müteferrikaya denir; tekūlu: رَأَيْتُ خِنْثًا مِنَ النَّاسِ أَيْ جَمَاعَةً مُتَفَرِّقِينَ Ve azı dişlerine mücāvir olan avurdun yukarılı aşağılı iç yüzüne denir ki büklüm yeridir.

اَلتَّخْنِيثُ [et-taḫnīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] veznide) Bir nesneyi eğip iki büklüm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَنَّثَ الشَّيْءَ تَخْنِيثًا فَتَخَنَّثَ إِذَا عَطَفَهُ فَتَعَطَّفَ

اَلْمُخَنَّثُ [el-muḫanneṯ] (مُؤَنَّثٌ [muᵓenneṯ] vezninde) Maᶜrūftur ki zen-haslet olan nāmerd yādigāra denir ki ıstılāh-ı zurafāda müzekker-i semāᶜī taᶜbīr olunur, zikr olunan تَخْنِيثٌ [taḫnīṯ]ten meᵓhūzdur. Bunda ism-i fāᶜil ᶜunvānıyla lügattir, nefsini تَخْنِيثٌ [taḫnīṯ] eylediği için ve ism-i mefᶜūl ᶜunvānıyla cāᵓizdir, puşt kahbe lūtīlere belini büktürdüğü için. Diyār-ı Maġrib ıstılāhında onlara مُظَهِّر [muẓahhir] derler, ẓā-yı muᶜceme ile ve asl Türk lisānında kekez taᶜbīr ederler, fethateynle.

اَلْخُنَاثَةُ [el-ḫunāṯet] (ḫā'nın zammıyla) ve اَلْخُنَيْثَةُ [el-ḫuneyṯet] (bünye-i tasgīr ile) Bunlar da مُخَنَّثٌ [muḫanneṯ] şahsa denir.

اَلْخَنْثُ [el-ḫanṯ] (ḫā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Bir kimseye suhriyye edip hezl ve istihzā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَنَثَهُ خَنْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا هَزِئَ بِهِ Ve tulumun ağızını taşra kıvırıp ondan ağızıyla su içmek maᶜnāsınadır; yukālu: خَنِثَ السِّقَاءَ إِذَا كَسَرَهُ إِلَى خَارِجٍ فَشَرِبَ مِنْهُ

اَلْإِخْتِنَاثُ [el-iḫtināṯ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznide) خَنْثٌ [ḫanṯ] ile maᶜnā-yı sānīde mürādiftir; yukālu: إِخْتَنَثَ السِّقَاءَ بِمَعْنَى خَنِثَهُ

اَلْخُنْثَى [el-ḫunṯā] (حُبْلَى [ḥublā] veznide) Şol kimseye denir ki kendide ālet-i zükūret ve hem ālet-i unūṯet ikisi maᶜan mevcūd ola. Bunda hükm gālibindir, bevlin cereyānı ve birinin iştihāᵓ ve kıvāmı ve hulm gibi. Ve eğer tarafeyn berāber ise ona ḫunṯā-yı müşkil derler. Kütüb-i fıkhiyyede ahkām-ı mahsūsası meşrūhtur. Cemᶜi خَنَاثَى [ḫanāṯā] gelir, حَبَالَى [ḥabālā] gibi ve خِنَاثٌ [ḫināṯ] gelir, إِنَاثٌ [ināṯ] gibi. Ve

خُنْثَى [Ḫunṯā] ᶜAmr b. ᶜUdes nām kimsenin feresi ismidir.

Mütercim der ki خُنْثَى [Ḫunṯā] olarak bir feres meşhūdumuz olmuştur. Kezālik mürāhik bir civān ve kocakarı meşhūd ve manzūrumuz olmuştur.

اَلْأَخْنَاثُ [el-aḫnāṯ] (hemzenin fethiyle) ve اَلْخِنَاثُ [el-ḫināṯ] (ḫā'nın kesriyle) خَنَثٌ [ḫaneṯ]in cemᶜidir ki fethateynledir, kıvrım maᶜnāsına ismdir; ve minhu: "أَخْنَاثُ الثَّوْبِ وَخِنَاثُهُ" ve yukālu: إِطْوِ الثَّوْبَ عَلَى أَخْنَاثِهِ وَخِنَاثِهِ أَيْ عَلَى مَطَاوِيهِ Yaᶜnī "Sevbi bükümlerine kıvır." Ve

أَخْنَاثُ الدَّلْوِ [aḫnāṯu'd-delv] ve

خِنَاثُ الدَّلْوِ [ḫināṯu'd-delv] Kovanın ağızlarında olan ağaç aralarından su dökülecek yerlerine ıtlāk olunur; yukālu: أَفْرِغِ الْمَاءَ مِنْ أَخْنَاثِ الدَّلْوِ وَمِنْ خِنَاثِهِ أَيْ مِنْ فُرُوغِهِ Müʾellif lafzı iʿtibārıyla دَلْوٌ [delv]e tezkīr zamīri ircāʿ eylemiştir, ve lügat-ı kalīlede müzekker olur.

ذُو خَنَاثَى [Ẕū Ḫanāṯā] (ḫā'nın fethi ve elifin kasrıyla) Bir mevziʿdir.

خُنْثُ [Ḫunṯ] (ḫā'nın zammı ve nūn'un sükūnuyla) Bir hatun adıdır. Ve bu, ʿalemiyyet ve teʾnīsle gayr-i munsarıftır.

اَلْمِخْنَاثُ [el-miḫnāṯ] (مِئْنَاثٌ [miʾnāṯ] vezninde) Şīve ve edā ve nāz ile kırılıp bükülücü puşt-meşreb nigāra denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مِخْنَاثٌ أَيْ مُتَكَسِّرَةٌ

خَنَاثِ [ḫanāṯi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Maʿdūldur, dāʾimā vasf-ı mezbūr üzere olan nigāra denir. Ve bu, nidāya mahsūstur.

خُنَثُ [ḫuneṯ] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Bu dahi maʿdūldur, o edāda olan müzekkere nidā olunur. Ve bunlar nakāʾis-i taʿbīrāttandır; yukālu: لِلْمَرْأَةِ يَا خَنَاثِ وِلِلْمُذَكَّرِ يَا خُنَثُ

[خ ن ب ث]

اَلْخُنْبُثُ [el-ḫunbuṯ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Pek habīs ve bed-kār olan kimseye denir. خُبْثٌ [ḫubṯ] lafzına nūn ziyāde kılınmıştır.

اَلْخُنَابِثُ [el-ḫunābiṯ] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Hāʾin ve mezmūm olan kimseye denir. Bu خُنَثُ [ḫuneṯ] lafzındandır; yukālu: إِمْرَأَةٌ خُنَابِثٌ أَيْ مَذْمُومٌ خَائِنٌ

[خ ن ط ث]

اَلْخَنْطَثَةُ [el-ḫanṭaṯet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Salınarak reftār ile yürümek maʿnāsınadır; yukālu: خَنْطَثَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى مُتَبَخْتِرًا

[خ ن ف ث]

اَلْخُنْفُثَةُ [el-ḫunfuṯet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Bir küçük böcek adıdır.

[خ و ث]

اَلْخَوَثُ [el-ḫaveṯ] (fethateynle) Bir kimsenin karnı sölpük ve salkı olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَوِثَ بَطْنُهُ خَوَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَرْخَى Ve karın ve miʿde taʿām ve şarābdan dolmak maʿnāsınadır; yukālu: خَوِثَ بَطْنُهُ إِذَا امْتَلَأَ يَعْنِي مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ Ve ülfet ve ünsiyyet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَوِثَ بِهِ أَيْ أَلِفَهُ وَأَنِسَ بِهِ Ve bir kimse أَخْوَثُ [aḫveṯ] olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَوِثَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ أَخْوَثَ

اَلْأَخْوَثُ [el-aḫveṯ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Karnı salkı ve sölpük olan kişiye denir.

اَلْخَوْثَاءُ [el-ḫavṯāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) müʾennesidir. Ve

خَوْثَاءُ [ḫavṯāʾ] Bedeni nerm ve nāzük olan tāze kıza denir; yukālu: جَارِيَةٌ خَوْثَاءُ أَيْ حَدَثَةٌ نَاعِمَةٌ

خُوَيْثٌ [Ḫuveyṯ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Diyār-ı Bekr aʿmālinden bir beldedir.

[خ ي ث]

اَلتَّخْيِيثُ [et-taḫyīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Karın büyük ve salkı olmak maʿnāsınadır. *Lisānu'l-ʿArab*'da bu tefaʿʿul vezninde mersūmdur.

FASLU'D-DĀLİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الدَّالِ الْمُهْمَلَةِ)

[د أ ث]

اَلدَّأْثُ [ed-deʾṯ] (dāl'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Nesne yemek, ekl maʿnāsınadır; yukālu: دَأَثَ الطَّعَامَ دَأْثًا إِذَا أَكَلَهُ Müʾellifin ıtlākına göre bāb-ı evvelden olmaktır. Ve muktezā-yı hemze bāb-ı sālistendir. Ve ağırlaşmak maʿnāsınadır; yukālu: دَأَثَ الشَّيْءُ إِذَا ثَقُلَ Ve kīrlenmek maʿnāsınadır; yukālu: دَأَثَ الثَّوْبُ إِذَا دَنِسَ Ve kīrletmek maʿnāsına müteʿaddī olur; yukālu: دَأَثَ ثَوْبَهُ إِذَا دَنَّسَهُ

اَلدِّئْثُ [ed-diʾṯ] (dāl'ın kesriyle) Kalbde cāygīr olmuş şol hıkd ve kīneye denir ki değme hālle zāʾil ve münhal olmaya; yukālu: فِي قَلْبِهِ لَهُ دِئْثٌ أَيْ حِقْدٌ لاَ يَنْحَلُّ

اَلدَّأْثَاءُ [ed-deʾṯāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde ve hemzenin fethiyle cāʾizdir) Cāriyeye denir, أَمَةٌ [emet] maʿnāsına. Fārisīde kenīzek ve Türkī-i kadīmde kırnak derler. Cemʿi دَثَاثٌ [deʾāṯ] gelir, muhaffefeten dāl'ın fethiyle. Mütercim der ki *Muzhir*'de دَأْثَاءُ [deʾṯāʾ] ism olmak üzere mersūmdur ve hemzenin tahrīki harf-i halk olduğuna mebnīdir; ve ثَأْدَاءُ [ṯeʾdāʾ] dahi cāriyeye denmekle maklūb zann olunur, lākin değildir. Ve ʿArablar ahmak ve nādān kimseye إِبْنُ دَأْثَاءَ [ibn deʾṯāʾ] ıtlāk ederler.

اَلدَّآئِثُ [ed-deʾāʾiṯ] (خَبَائِثُ [ḫabāʾiṯ] vezninde) أُصُولٌ [uṣūl] maʿnāsınadır ki [أَصْلٌ]ın cemʿidir; zāhiren müfredi müşkildir.

اَلْأَدْأَثُ [el-Edʾeṯ] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Bir kumluk adıdır.

اَلدِّئْثَانُ [ed-diʾṯān] (dāl'ın kesriyle) جَاثُومٌ [cāṯūm] maʿnāsınadır ki yerinden ayrılmayan tenbel adama denir; yukālu: رَجُلٌ دِئْثَانٌ أَيْ جَاثُومٌ

اَلدُّؤْثِيُّ [ed-duʾṯiyy] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] veznince) Deyyūs maʿnāsınadır ki kurumsaktır.

[د ب ث]

دُبَيْثَى [Dubeyṯā] (tasgīr bünyesi ve elifin kasrıyla) Vāsiṭ kazāsında bir karyedir.

[د ث ث]

اَلدَّثُّ [ed-deṯṯ] (dāl'ın fethi ve ṯā'nın teşdīdiyle) Ufak katreli zaʿīf yağmura denir ki çisinti taʿbīr olunur. Ve

دَثٌّ [deṯṯ] Masdar olur, sayyād sayda karīb oldukta esvāba siperlenip ensesinden ok yāhūd kurşun atmak maʿnāsına; yukālu: دَثَّ الصَّيَّادُ بِهِ دَثًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَمَى بِهِ مُتَقَارِبًا مِنَ وَرَاءِ الثِّيَابِ Ve şedīd ve mūlim darbe ile darb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَثَّ فُلاَنًا إِذَا ضَرَبَهُ فَآلَمَهُ Ve

دَثٌّ [deṯṯ] Yana denir, جَنْبٌ [cenb] maʿnāsına. Ve öte kakmak maʿnāsınadır; yukālu: دَثَّهُ إِذَا دَفَعَهُ Ve ʿan-ʿilm olmayıp zann ve tahmīnle söylenen habere denir; yukālu: هَذَا دَثٌّ مِنْ خَبَرٍ أَيْ رَجْمٌ مِنْهُ Ve cesed-i insānī vecaʿ-ı batn hāletinde olduğu gibi kıvrılıp burulmak maʿnāsınadır; yukālu: دُثَّ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ دَثًّا وَهُوَ الْتِوَاءٌ فِي الْجَسَدِ Şārih der ki cenb-i insānīde olan iltivāya mahsūstur. Vākıʿan *Nihāye*'de dahi öylecedir. Ve ondan meʾhūz olarak دَثَائِيَّةٌ kelimesini lisānda olan burukluk hāletiyle tefsīr eylemiştir.

اَلدِّثَاثُ [ed-diṯāṯ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Dess gibi bu dahi zaʿīf yağmura denir; tekūlu: مُطِرْنَا دَثًّا وَدِثَاثًا أَيْ مَطَرًا ضَعِيفًا

اَلدُّثَّاثُ [ed-duṯṯāṯ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Sapan taşıyla kuş vurup sayd eden sayyādlara denir; دَاثٌّ [dāṯṯ] müfredidir.

اَلدُّثَّةُ [ed-duşşet] (dāl'ın zammıyla) Azca zükām ʿārızasına denir; yukālu: أَخَذَتْهُ الدُّثَّةُ أَيِ الزُّكَامُ الْقَلِيلُ

[د ح ث]

اَلدَّحُثُ [ed-daḥuş] (ḥā-yı mühmele ile نَدُسٌ [nedus] vezninde) Bir kelām ve haberi rābıtalı hüsn-i nesak ve intizām üzere tekellüm eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ دَحُثٌ أَيِ الْجَيِّدُ السِّيَاقِ لِلْحَدِيثِ

[د ر ع ث]

اَلدَّرْعَثُ [ed-derʿaş] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Pek yaşlı olmakla harekette sakīl ve girān olan insān ve hayvāna denir.

[د ع ث]

اَلدَّعْثُ [ed-daʿş] (بَعْثٌ [baʿş] vezninde) Vücūda ʿillet ve maraz yenice ʿārız olmak maʿnāsınadır; yukālu: دُعِثَ الرَّجُلُ دَعْثًا عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا ابْتَدَأَ بِهِ الْمَرَضُ أَوَّلُ الْمَرَضِ Müʾellif ʿunvānıyla tefsīr eylemekle müsāmaha eylemiştir. Ve o, sudāʿ ve irtiʿāş ve fütūr ve ikşiʿrār makūlesi mukaddimāt-ı maraz peydā olmaktan ʿibārettir. Müʾellif burada ism ve karīben masdar olmak üzere resm eylemekle teşvīş eylemiştir. Ve

دَعْثٌ [daʿş] Ayakla yāhūd el ile yerin yüzüne toprak atmak maʿnāsınadır; yukālu: دَعَثَ الرَّجُلُ دَعْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَقَّقَ التُّرَابَ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ بِالْقَدَمِ أَوْ بِالْيَدِ

اَلدِّعْثُ [ed-diʿş] (dāl'ın kesriyle) Bir yerde yā bir kapta kalan su bakiyyesine denir. Ve kalbde muzmer olan kīn ve hıkd ve ʿadāvet maʿnāsınadır. Cemʿi أَدْعَاثٌ [edʿāş] gelir ve دِعَاثٌ [diʿāş] gelir, dāl'ın kesriyle.

اَلْإِدْعَاثُ [el-idʿāş] (hemzenin kesriyle) Yürümekte ifrāt ve mübālaga eylemek maʿnāsınadır ki pek uzun uzadı gitmekten ʿibārettir; yukālu: أَدْعَثَ فُلَانٌ إِذَا أَمْعَنَ فِي السَّيْرِ Şārih der ki savāb olan أَمْعَنَ فِي الشَّيْءِ ʿunvānında olmaktır ki mutlak olur. Ve

إِدْعَاثٌ [idʿāş] İbkā eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: مَا أَدْعَثْتُ عَنْهُ شَيْئًا أَيْ مَا أَبْقَيْتُ Ve bir nesne uğurlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَدْعَثَهُ إِذَا سَرَقَهُ

اَلتَّدَعُّثُ [et-tedaʿʿuş] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir kimse derūnunda āhere kīn ve ʿadāvet bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَعَّثَتْ صُدُورُهُمْ إِذَا أَحِنَتْ

بَنُو دَعْثَةَ [Benū Daʿşet] (dāl'ın fethiyle) ʿArabda bir batndır.

[د ع ب ث]

اَلدُّعْبُوثُ [ed-duʿbūş] (زُنْبُورٌ [zunbūr] veznince) Hīz ve meʾbūn şahsa denir; zurefā-yı Maġrib مُظَهِّر [muzahhir] taʿbīr ederler ki مُطَهِّر [muṭahhir]in leke menzilesinde olan noktalısıdır; yukālu: هُوَ دُعْبُوثٌ أَيْ مَأْبُونٌ Garībdir ki übnet ʿilletine ibtidā Firʿavn mübtelā olmuştur, irgām-ı enf ve tezlīl için çehre-i ruʿūneti hāksār olmuştur.

[د ل ث]

اَلدِّلَاثُ [ed-dilāş] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Cüst ve çālāk insān ve hayvāna denir; müzekker ve müʾennese ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ وَبَعِيرٌ دِلَاثٌ أَيْ سَرِيعٌ وَامْرَأَةٌ وَنَاقَةٌ دِلَاثٌ أَيْ سَرِيعَةٌ Cemʿi دُلُثٌ [duluş]tür, dāl'ın zammı ve lām'ın sükūnuyla.

اَلْإِنْدِلَاثُ [el-indilāş] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznince) Bir kimse üzere kemāl-i hışm u gazabla şetm ve düşnām ederek havāle olup hücūm ve istīlā eylemek maʿnāsınadır ki uyup ulaşmak taʿbīr olunur; tekūlu: إِنْدَلَسَ فُلَانٌ عَلَيْنَا أَيِ انْخَرَقَ وَانْصَبَّ Bu terkīb defʿ ve indifāʿ maʿnāsına mevzūʿ olmakla maʿānī-i sāʾire ondan müteferriʿdir. Müʾellif bu

māddeyi kāsıran sebt eylemiştir. Ve burada اِنْخِرَاقٌ [inḫirāḳ] dahi mecāzdır, asl yırtılmak maᶜnāsınadır, kemāl-i gazabdan çāk çāk olmak derecesine varmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir.

اَلدَّلِيثُ [ed-delīṯ] (dāl'ın fethiyle) Adımları sık sık atarak yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: دَلَثَ الرَّجُلُ دَلِيثًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَارَبَ خَطْوَهُ

اَلْإِدِّلَاثُ [el-iddilāṯ] (hemzenin ve dāl-ı müşeddedenin kesriyle إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir nesneyi örtüp bürümek, تَغْطِئَةٌ [taġṭiᵓet] maᶜnāsınadır; yukālu: إِدَّلَثَ جَسَدَهُ إِذَا غَطَّاهُ

اَلتَّدَلُّثُ [et-tedelluṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir hatar-nāk işe min-gayri reviyyetin saldırmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَدَلَّثَ إِلَيْهِ إِذَا تَقَحَّمَ

اَلدَّلْثَاءُ [ed-delṯāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] vezninde) Şol nākaya denir ki zaᶜfından nāşī gerdanını sündürüp uzatır olar; yukālu: نَاقَةٌ دَلْثَاءُ إِذَا كَانَتْ تَمُدُّ هَادِيَهَا مِنْ ضَعْفِهَا

اَلدُّلْثَةُ [ed-dulṯet] (زُمْرَةٌ [zumret] vezninde) Sürüye denir, ثُلَّةٌ [ṯullet] maᶜnāsına.

اَلْمَدَالِثُ [el-medāliṯ] (mīm'in fethiyle) Ceng-gāhlara denir, mevāziᶜ-i kıtāl maᶜnāsına; zāhiren müfredi مَدْلِثٌ [medliṯ] tir.

[د ل ب ث]

اَلدَّلَبُوثُ [ed-delebūṯ] (fethateynle قَرَبُوسٌ [ḳarabūs] vezninde) Bir nebāt adıdır. Bu nebāt sūsen-i berrī nevᶜinden ᶜArabīde سَيْفُ الْغُرَابِ [seyfu'l-ġurāb] ve Türkīde kuzgun kılıcı dedikleridir.

[د ل ع ث]

اَلدِّلْعَثُ [ed-dilᶜaṯ] (dāl'ın kesriyle جِرْدَقٌ [cirdaḳ] vezninde) ve

اَلدِّلْعَاثُ [el-dilᶜāṯ] (قِسْبَارٌ [ḳisbār] vezninde) ve

اَلدِّلَعْثُ [ed-dilaᶜṯ] (سِبَطْرٌ [sibaṭr] vezninde) Şol erkek deveye denir ki zātında kaviyyü'l-bünye ve tüvānā ve tenū-mend olup ve kesret-i istiᶜmālle zelūl ve rām olmuş ola.

اَلدِّلْعَوْثُ [ed-dilᶜavṯ] (جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) ve

اَلدَّلَعْثَى [el-delaᶜṯā] (سَبَنْتَى [sebentā] vezninde) Pek iri ve zahmü'l-heykel deveye denir.

[د ل م ث]

اَلدُّلَمِثُ [el-dulemiṯ] (عُلَبِطٌ [ᶜulebiṭ] vezninde) ve

اَلدُّلَامِثُ [ed-dulāmiṯ] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Cüst ve serīᶜ olan insān ve hayvāna denir.

[د ل ه ث]

اَلدَّلْهَثُ [ed-delheṯ] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

اَلدُّلَاهِثُ [ed-dulāhiṯ] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) ve

اَلدِّلْهَاثُ [ed-dilhāṯ] (جِلْبَابٌ [cilbāb] vezninde) Arslana denir.

اَلدَّلْهَثَةُ [ed-delheṯet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sürᶜatle sāᵓire sebk ve takaddüm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَلْهَثَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ وَتَقَدَّمَ

[د م ث]

اَلدَّمَثُ [ed-demeṯ] (fethateynle) Bir nesne nerm ve sehl ve mülāyim olmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَمِثَ الْمَكَانُ وَغَيْرُهُ دَمَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَهُلَ وَلَانَ

اَلدَّمَاثَةُ [ed-demāṯet] (حَدَاثَةٌ [ḥadāṯet] vez-

ninde) Bir kimse mülāyim-meşreb olmak maᶜnāsınadır ki mecāzdır, fark için tefrīk-i masdar eylediler; yukālu: دَمِثَ الرَّجُلُ دَمَاثَةً إِذَا سَهُلَ خُلُقُهُ

اَلْأُدْمُوثُ [el-udmūṣ] (hemzenin zammıyla) Ocakta ekmek gömecek yere denir ki sade ıssı kül olmakla yumuşak olur.

اَلتَّدْمِيثُ [et-tedmīṣ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Yumuşatmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَمَّثَ الْمَضْجَعَ إِذَا لَيَّنَهُ Ve bir haber ve kıssa zikr eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: دَمِّثْ لِيَ الْحَدِيثَ أَيِ اذْكُرْهُ لِي

Müᵓellif hemān ذِكْرُ الْحَدِيثِ ile iktifā eylemiştir, lākin *Esās*'ta mecāz olarak وَتَقُولُ دَمِّثْ لِيَ ذَلِكَ الْحَدِيثَ حَتَّى أَطْعَنَ فِي خَوْصِهِ أَيْ اذْكُرْ لِي أَوَّلَهُ حَتَّى أَعْرِفَ وَجْهَهُ فَأَعْلَمَ كَيْفَ آخُذُ فِيهِ ᶜibāretiyle mersūm olmakla gūyā ki o haber ve kelāmın mütekellim-i evvelini feth ve işᶜār eylemekle telyīn ve fehm-i muhātaba teshīl ve takrīb eylemiş olur ki temhīd-i mefhūmuna mukāribdir.

[د هـ ك ث]

اَلدَّهْكَثُ [ed-dehkeṣ] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Kasīrü'l-kāme bodur kimseye denir.

[د و ث]

اَلدَّوْثَةُ [ed-devṣet] (رَوْثَةٌ [revṣet vezninde) ᶜAsker bozulmak, hezīmet maᶜnāsınadır; yukālu: وَقَعَ عَلَيْهِمُ الدَّوْثَةُ أَيِ الْهَزِيمَةُ

[د هـ ث]

اَلدَّهْثُ [ed-dehṣ] (مَكْثٌ [meks] vezninde) Öte kakmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَهَثَهُ دَهْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَفَعَهُ

دَهْثَةُ [Dehṣet] (dāl'ın fethiyle) Bir recül ismidir.

[د هـ ل ث]

اَلدِّهْلَاثُ [ed-dihlāṣ] دِلْهَاثٌ [dilhāṣ] vezninde ve mürādifidir.

[د هـ م ث]

اَلدُّهْمُوثُ [ed-duhmūṣ] (dāl'ın zammıyla) Kerīm olan kişiye denir; yukālu: هُوَ دُهْمُوثٌ أَيْ كَرِيمٌ

[د ي ث]

اَلتَّدْيِيثُ [et-tedyīṣ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] veznin-de) Zelūl ve rām ve münkād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَيَّثَهُ تَدْيِيثًا إِذَا ذَلَّلَهُ

اَلتَّدَيُّثُ [et-tedeyyuṣ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] vezninde) Pezevenklik eylemek, kıyādet maᶜnāsınadır. Şārihin beyānına göre ᶜayāline pezevenklik eylemeğe mahsūstur ki katmer pezevenk olur. Ve pezevenk, pīşāveng-i Fārisī muharrefidir; yukālu: يَتَدَيَّثُ فُلَانٌ إِذَا فَعَلَ الْقِيَادَةَ

اَلدَّيُّوثُ [ed-deyyūṣ] (dāl'ın fethi ve yā'nın teşdīdiyle) Maᶜlūmdur ki bī-gayret ü nāmūs, kaltaban ve kurumsağa denir; yukālu: رَجُلٌ دَيُّوثٌ أَيْ لاَ غَيْرَةَ لَهُ Mādde-i mezbūreden meᵓhūzdur. *Nihāye*'de: "يَحْرُمُ الْجَنَّةُ عَلَى الدَّيُّوثِ" hadīsinde ᶜinde'l-baᶜz Süryānī ve muᶜarreb olmak üzere mersūmdur.

اَلدَّيَّانِيُّ [ed-deyeṣāniyy] (fetehātla) كَابُوسٌ [kābūs] maᶜnāsınadır ki uykuda insāna ᶜārız olan ağırlıktır, ağır basma taᶜbīr olunur.

اَلدِّيثُ [ed-Dīṣ] (dāl'ın kesriyle) Bir recül adıdır.

اَلْأَدْيَثَانِ [el-Edyeṣān] (tesniye bünyesiyle) Bir vādī ismidir.

اَلْأَدْيَثُونَ [el-Edyeṣūn] (أَخْبَثُونَ [aḫbeṣūn] vezninde) Bir mevziᶜdir.

FASLU'R-RĀ'İ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الرَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ر ب ث]

اَلرَّبْثُ [er-rebṯ] (مَكْثٌ [mekṯ] vezninde) Bir kimseyi işinden alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: رَبَثَهُ عَنْ حَاجَتِهِ رَبْثًا مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ إِذَا حَبَسَهُ عَنْهَا

اَلتَّرْبِيثُ [et-terbīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) رَبْثٌ [rebṯ] maʿnāsınadır.

اَلرَّبِيثُ [er-rebīṯ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَرْبُوثُ [el-merbūṯ] İşinden alıkonmuş kişiye denir.

اَلْإِرْبِيثَاثُ [el-irbīṯāṯ] (إِفْعِيلاَلٌ [ifʿīlāl] vezninde) Bir kimse işinden alıkonup kalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْبَاثَّ الرَّجُلُ إِرْبِيثَاثًا إِذَا احْتَبَسَ Ve bir kavmin maslahatları zaʿf sebebiyle sūret-yāb olması batīʾ olduğundan herkes bırakıp mahallerine dağılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْبَاثَّ أَمْرُهُمْ إِذَا ضَعُفَ وَأَبْطَأَ حَتَّى تَفَرَّقُوا *Esās*'ta bu, mecāz olmak üzere mersūmdur.

اَلرَّبِيثَةُ [er-rebīṯet] (كَبِيسَةٌ [kebīset] vezninde) ve

اَلرِّبِّيثَى [er-ribbīṯā] خِطِّيبَى [ḫiṭṭībā] vezninde ki fi'l-asl masdardır, bir kimseyi maslahatından habs ve tevkīfe sebeb olan şeyʾe denir. Şārih der ki رَبِيثَةٌ [rebīṯet]in cemʿi رَبَائِثُ [rebāʾiṯ] gelir; ve minhu'l-hadīsu: "إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ بَعَثَ إِبْلِيسُ جُنُودَهُ فِي النَّاسِ فَأَخَذُوا عَلَيْهِمْ بِالرَّبَائِثِ" أَيْ ذَكِّرُوهُمُ الْحَوَائِجَ الَّتِي تُرَبِّثُهُمْ

اَلتَّرَبُّثُ [et-terebbuṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Oyalanıp kalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَبَّثَ فُلاَنٌ إِذَا تَمَكَّثَ

اَلْإِرْتِبَاثُ [el-irtibāṯ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلْإِرْبِئْبَاثُ [el-irbiṯāṯ] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) Dağılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَبَثَ الْقَوْمُ إِرْتِبَاثًا وَارْبَثَّ إِرْبِئْبَاثًا إِذَا تَفَرَّقُوا

رُبَثُ [Rubeṯ] (زُفَرُ [zufer] vezninde) İbn Ḳāsiṭ'tir ki Ḳuḍāʿa kabīlesi silsilesindendir.

[ر ث ث]

اَلرَّثُّ [er-reṯṯ] (rā'nın fethi ve ṯā'nın teşdīdiyle) Eskimiş ve çürümüş nesneye denir. Ve ev esbābından işe yaramaz eski püskü nesneye denir. Cemʿi رِثَثٌ [riṯeṯ] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde ve رِثَاثٌ [riṯāṯ] gelir, سِهَامٌ [sihām] vezninde. Bu cemʿler müʾellifin tensīki üzere resm olunmuştur, lākin şārih zikri ātī رِثَّةٌ [riṯṯet]ten cemʿ olmak üzere kayd eylemiştir: قِرْبَةٌ [ḳirbet] ve قِرَبٌ [ḳireb] ve رِهْمَةٌ [rihmet] ve رِهَامٌ [rihām] gibi.

اَلْأَرَثُّ [el-ereṯṯ] (hemzenin ve rā'nın fethiyle) ve

اَلرَّثِيثُ [er-reṯīṯ] (خَبِيثٌ [ḫabīṯ] vezninde) Bunlar da eskimiş, çürümüş nesneye denir; yukālu: حَبْلٌ رِثٌّ وَأَرَثُّ وَرَثِيثٌ أَيْ بَالٍ

اَلرِّثَّةُ [er-riṯṯet] (rā'nın kesriyle) Bu dahi işe yaramaz eski püskü ev esbābına denir. Ve bir işe salāhiyyetleri olmayan ahmak ve zaʿīf ve çolpa kimselere ıtlāk olunur ki ıstılāhımızda nüfūs-ı zāʾide taʿbīr olunur.

اَلرَّثَاثَةُ [er-reṯāṯet] (حَدَاثَةٌ [ḥadāṯet] vezninde) ve

اَلرُّثُوثَةُ [er-ruṯūṯet] (سُفُولَةٌ [sufūlet] vezninde) Eskiyip yeprimekle işe yaramaz olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَثَّ الشَّيْءُ رَثَاثَةً وَرُثُوثَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا بَذَّ ve yukālu: رَجُلٌ رَثُّ الْهَيْئَةِ أَيْ بَاذُّهَا خَلْقَهَا ve yukālu: فِي هَيْئَتِهِ رَثَاثَةٌ أَيْ بَذَاذَةٌ Yaʿnī üstü başı köhne, pejmürdekıyāfet demektir.

اَلْإِرْثَاثُ [el-irṣāṣ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi eskiyip yeprimekle bed-hāl olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَثَّ الشَّيْءُ بِمَعْنَى رَثَّ Ve bu maʿnāda müteʿaddī olur; yukālu: أَرَثَّهُ غَيْرُهُ إِذَا جَعَلَهُ رَثًّا

اَلْإِرْتِثَاثُ [el-irtiṣāṣ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznninde) Yaralı kimse maʿrekeden henüz cānı var iken cāy-ı emāna kaldırılmak maʿnāsınadır; yukālu: أُرْتُثَّ فُلَانٌ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا حُمِلَ مِنَ الْمَعْرَكَةِ رَثِيثًا أَيْ جَرِيحًا وَبِهِ رَمَقٌ *Esās*'ta رِثَّةٌ [riṣṣet] maʿnāsından meʾhūẕ olmak üzere mersūmdur ki işe yaramaz zuʿafā-i nās maʿnāsınadır. Ve مُرْتَثٌّ [murteṣṣ] için hükm-i hayāt olmakla ahkām-ı lāzımesi kütüb-i fıkhiyyede meşrūhtur; ve yukālu: إِرْتَثَّ فُلَانًا عَلَى بِنَاءِ الْفَاعِلِ Ve bir kimse davarını arıklığından nāşī boğazlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَثَّ فُلَانٌ نَاقَةً لَهُ إِذَا نَحَرَهَا مِنَ الْهُزَالِ

اَلْمُرِثُّ [el-muriṣṣ] (mīm'in zammı ve rā'nın kesriyle) Çadırının yāhūd sāʾir maslahat için kullandığı ipi çürük olan kimseye denir. Ve bu maʿnevīde dahi istiʿmāl olunur ki lisānımızda ʿahd ve kavli süst olan kimseye ipi çürük taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ مُرِثٌّ وَهُوَ مَنْ رَثَّ حَبْلُهُ

[ر ع ث]

اَلرَّعْثَةُ [er-raʿṣet] (rā'nın fethi ve ʿayn'ın sükūnu ve fethiyle cāʾizdir) Küpeye denir ki kulağa geçirilir, قُرْطٌ [ḳurṭ] maʿnāsına. Cemʿi رِعَاثٌ [riʿāṣ] gelir rā'nın kesriyle. Ve horozun minkārı altından sarkan kırmızı ibiğe ıtlāk olunur; عُثْنُونُ الدِّيكِ maʿnāsına. Ve hurmānın çiçeği kapçığından düzdükleri maşrabaya denir ki تَلْتَلَةٌ [teltelet] dahi derler.

اَلتَّرَعُّثُ [et-teraʿʿuṣ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznind) Kulağa küpe takınmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَعَّثَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا تَقَرَّطَتْ

اَلْإِرْتِعَاثُ [el-irtiʿāṣ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznninde) تَرَعُّثٌ [teraʿʿuṣ] maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَعَثَتِ الْمَرْأَةُ بِمَعْنَى تَرَعَّثَتْ

اَلرَّعَثُ [er-raʿaṣ] (fethateynle ve ʿayn'ın sükūnuyla cāʾizdir) Baʿzı keçinin زَنَمَةٌ [zenemet]leri yaʿnī kulaklarının altlarında salınan derilerin uçları beyāz olmak maʿnāsınadır ki küpe tarzında olur ki murād hudāyī küpeli olmak olur. Müʾellifin tefsīri müsāmaha üzeredir; yukālu: رَعِثَتِ الْعَنْزُ وَرَعَثَتْ رَعَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّالِثِ وَهُوَ ابْيِضَاضُ أَطْرَافِ زَنَمَتَيِ الْعَنْزِ Ve

رَعَثٌ [raʿaṣ] İsm olur, zīnet için mihaffe etrāfına āvīze eyledikleri rengīn yün pāresine denir.

اَلرُّعْثَةُ [er-ruʿṣet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Bu dahi zikr olunan mihaffe āvīzesine denir.

اَلرَّاعُوثَةُ [er-rāʿūṣet] (رَاعُونَةٌ [rāʿūnet] veznninde) Kuyuların ağızında olan büyük taşa denir ki su çekenler onun üzerinde dururlar.

اَلْأُرْعُوثَةُ [el-urʿūṣet] (hemzenin zammıyla) رَاعُوثَةٌ [rāʿūṣet] maʿnāsınadır.

اَلرَّعْثَاءُ [er-raʿṣāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Bir nevʿ üzüme denir ki uzun çekirdekli olur. Ve şol koyuna denir ki kulaklarının altlarında deriden hudāyī küpeleri ola; yukālu: شَاةٌ رَعْثَاءُ إِذَا كَانَتْ لَهَا تَحْتَ أُذُنَيْهَا زَنَمَتَانِ

اَلرَّعْثُ [er-raʿṣ] (مَكْثٌ [meks] veznninde) Bir kimseyi yılan cüzʾīce sokmak maʿnāsınadır; yukālu: رَعَثَتْهُ الْحَيَّةُ رَعْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَرَمَتْهُ وَنَالَتْ مِنْهُ قَلِيلاً

[ر غ ث]

اَلرَّغُوثُ [er-raġūṣ] (ġayn-ı muʿceme ile صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Her emzikli olan

hayvāna denir, مُرْضِعَةٌ [murḍiᶜat] maᶜnāsına.

اَلْمُرْغِثُ [el-murġiṯ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) رَغُوثٌ [raġūṯ] maᶜnāsınadır; yukālu: بِرذَوْنَةٌ رَغُوثٌ وَمُرْغِثٌ أَيْ مُرْضِعَةٌ Şārihin beyānına göre رَغُوثٌ [raġūṯ] bi-maᶜnā mefᶜūl ki مَرْغُوثَةٌ [merġūṯet] demektir yāhūd bi-maᶜnā mufᶜildir ki مُرْضِعٌ [murḍiᶜ] demektir, أَلِيمٌ [elīm] مُؤْلِمٌ [muᵓlim] maᶜnāsına olduğu gibi.

اَلْإِرْغَاثُ [el-irġāṯ] (hemzenin kesriyle) Hatun yā hayvān murziᶜa olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْغَثَتْ أَيْ صَارَتْ مُرْضِعَةً Ve emzirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْغَثَتْ وَلَدَهَا أَيْ أَرْضَعَتْهُ Ve bir kimsenin rugasāsına mızrak sançmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْغَثَهُ إِذَا طَعَنَ فِي رُغَثَائِهِ

اَلرَّغْثُ [er-raġṯ] (مَكْثٌ [mekṯ] veznnde) Veled anasını emmek maᶜnāsınadır; yukālu: رَغَثَ الْوَلَدُ أُمَّهُ رَغْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَضَعَهَا Ve bir kimsenin رُغَاثُ [ruġaṯā'] ağırmak maᶜnāsınadır; yukālu: رُغِثَ فُلَانٌ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا اشْتَكَى رُغَاثَهُ Ve sā'illere kesret-i iᶜtā sebebiyle māl tükenmek maᶜnāsınadır; yukālu: رُغِثَ فُلَانٌ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا كَثُرَ عَلَيْهِ السُّؤَالُ حَتَّى نَفِدَ مَا عِنْدَهُ Ve bir kimseye peyderpey mızrak sançmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَغَثَهُ إِذَا طَعَنَهُ مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ

اَلْإِرْتِغَاثُ [el-irtiġāṯ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznnde) Süt emmek, إِرْتِضَاعٌ [irtiḍāᶜ] maᶜnāsına; yukālu: إِرْتَغَثَ أُمَّهُ إِذَا رَضَعَهَا

اَلرُّغَاءُ [er-ruġaṯā'] (rā'nın zammı ve ġayn'ın fethiyle عُشَرَاءُ [ᶜuşerā'] vezninde) Memede olan süt damarına denir ki ondan süt idrār eder, ᶜalā-kavlin memenin altında olan sinire denir.

اَلرُّغَاثُ [er-ruġāṯ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Şol yere denir ki toprağı pek yumuşak olmakla suyu çekip içer olduğundan pek çok yağmura muhtācdır ki üzerinden su akıp gider ola; yukālu: أَرْضٌ رُغَاثٌ إِذَا كَانَتْ لاَ تَسِيلُ إِلاَّ مِنْ مَطَرٍ كَثِيرٍ

اَلْمُرَغَّثُ [el-muraġġaṯ] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Parmakta hātem geçirecek yere denir.

[ر ف ث]

اَلرَّفْثُ [er-refṯ] (rā'nın ve fā'nın fethiyle) ve

اَلرُّفُوثُ [er-rufūṯ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır. Ve fuhş kelām söylemek maᶜnāsınadır. Ve hatunlara cimāᶜa müteᶜallik söz söylemek, ᶜalā-kavlin yüzlerine karşı fuhşiyyāta müteᶜallik söz söylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَفَثَ إِلَى امْرَأَتِهِ وَرَفِثَ وَرَفُثَ رَفْثًا وَرُفُوثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا جَامَعَهَا ve yukālu: رَفَثَ وَرَفِثَ وَرَفُثَ إِذَا تَكَلَّمَ بِالْفُحْشِ

Şārih der ki baᶜzılar ᶜindinde رَفْثٌ [refṯ] fercle olursa جِمَاعٌ [cimāᶜ] ve lisānla olursa مُوَاعَدَةٌ [muvāᶜadet] ve göz ile olursa غَمْزٌ لِلْجِمَاعِ maᶜnāsına müstaᶜmeldir. *Müfredāt-ı* Rāġıb'da bu vechile meşrūhtur ki رَفْثٌ [refṯ] cimāᶜ ve devāᶜī-i cimāᶜ makūlesi bī-edebāne taᶜbīrāttan zikri müstakbah olan taᶜbīri mutazammın kelāmdan ᶜibārettir. Ve cimāᶜdan kināye olur. Ve إِفْضَاءٌ [ifḍāᵓ] maᶜnāsına mutazammın olduğu için إِلَى harfiyle de taᶜdiye eder; yukālu: رَفَثَ إِلَى امْرَأَةٍ ve yukālu: أَرْفَثَ الرَّجُلُ ke-mā yukālu: رَفَثَ أَيْ صَارَ ذَا رَفَثٍ Pes iki bābdan müteᶜaddī ve bāb-ı hāmisten lāzım olur. Ve رَفْثٌ [refṯ] ve إِرْفَاثٌ [irfāṯ] mütelāzimeyn kabīlinden olmakla ehadühümā āher mevziᶜinde istiᶜmāl olunur.

اَلْإِرْفَاثُ [el-irfāṯ] (hemzenin kesriyle) رَفْثٌ [refṯ] maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْفَثَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى رَفَثَ

[ر م ث]

اَلرِّمْثُ [er-rimṯ] (rā'nın kesriyle) Şol otluğa denir ki deve kısmına mahsūstur. Ve

رِمْثٌ [rimṯ] Şecer-i gazāya şebīh bir nevʿ şecer adıdır, Türkīde acı ılgın dedikleri şecerdir. Ve köhne libāslı, pejmürde-kıyāfet kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ رِمْثٌ أَيْ خَلَقُ الثِّيَابِ Ve beli gevşek ve zaʿīf olan kişiye denir ki murād cimāʿda beli gevşek olandır; yukālu: رَجُلٌ رِمْثٌ أَيْ ضَعِيفُ الْمَتْنِ

اَلرَّمْثُ [er-remṯ] (مَكْثٌ [mekṯ] vezninde) Bir nesneyi el ile sığayıp ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَمَثَ الشَّيْءَ رَمْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَصْلَحَهُ وَمَسَحَهُ بِيَدِهِ

اَلرَّمَثُ [er-remeṯ] (fethateynle) Sal taʿbīr olunan şeyʾe denir ki ağaçları birbirine muhkem çatıp ırmaklarda üzerine rükūbla ʿubūr ederler, niteki tulumlardan olan kelek taʿbīr olunur; yukālu: عَبَرَ الْمَاءَ بِالرَّمَثِ وَهُوَ خَشَبٌ يُضَمُّ بَعْضُهُ إِلَى بَعْضٍ وَيُرْكَبُ فِي الْبَحْرِ Hālen büyük gemiler arkasında baʿzı kereste tahmīl ile çekip getirdikleri sala dahi ıtlāk olunur. Ve

رَمَثٌ [remeṯ] Masdar olur, deve zikr olunan رمث [rimṯ] dedikleri nebāt ekl eylemekle ishālle derd-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَمِثَتِ الْإِبِلُ رَمَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَكَلَتِ الرِّمْثَ فَاشْتَكَتْ عَنْهُ Ve

رَمَثٌ [remeṯ] Hayvānın memesinde kalan süt bakiyyesine denir. Ve fazīlet ve meziyyet maʿnāsınadır; yukālu: لِفُلَانٍ عَلَى فُلَانٍ رَمَثٌ أَيْ مَزِيَّةٌ Ve yağ ve yoğurt çalacak yayık tulumunu asmak için bağladıkları bağa denir. Ve

رَمَثٌ [remeṯ] Kezālik masdar olur, karışık olmak maʿnāsına; yukālu: رَمِثَ أَمْرُهُمْ رَمَثًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا اخْتَلَطَ

اَلرَّمِثَةُ [er-remiṯet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلرَّمْثَى [er-remṯā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) ve

اَلرَّمَاثَى [er-remāṯā] (سَكَارَى [sekārā] vezninde) Şol develere denir ki şūr ot otlamakla hasta olmuş olalar.

اَلتَّرْمِيثُ [et-termīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Sütü sağıp memede bir mikdār bakiyye alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: رَمَّثَ الْحَالِبُ فِي الضَّرْعِ تَرْمِيثًا إِذَا أَبْقَى فِيهَا شَيْئًا Ve bir nesne üzere zāʾid olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَمَّثَ عَلَى الْخَمْسِينَ أَيْ زَادَ

Şārih der ki bu gūne mahallerde ekserī خَمْسِينَ [ḫamsīn]i istiʿmāl ettikleri vasat-ı ömr olduğuna mebnīdir.

اَلْأَرْمَاثُ [el-ermāṯ] (hemzenin fethiyle) Çürük ipe denir; yukālu: حَبْلٌ أَرْمَاثٌ أَيْ أَرْمَامٌ eczāsı iʿtibārıyla cemʿ bünyesiyle īrād olunmuştur, ثَوْبٌ أَخْلَاقٌ gibi.

اَلْمَرْمَثَةُ [el-mermeṯet] (mīm'lerin fethiyle) رِمْثٌ [rimṯ] nām nebāt-ı mezkūrun menbiti olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَرْمَثَةٌ أَيْ تُنْبِتُ الرِّمْثَ

اَلْإِرْمَاثُ [el-irmāṯ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi sütü sağıp memede bakiyye alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْمَثَ الْحَالِبُ فِي الضَّرْعِ إِذَا أَبْقَى فِيهَا شَيْئًا Ve mutlakan ibkā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْمَثَ فُلَانٌ فِي مَالِهِ أَيْ أَبْقَى Ve zāʾid ve fāzıl olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْمَثَ عَلَيْهِ فِي الْمَنْطِقِ إِذَا أَرْبَى عَلَيْهِ Ve yumuşatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْمَثَ الشَّيْءَ إِذَا لَيَّنَهُ

اَلْإِسْتِرْمَاثُ [el-istirmāṯ] Bu dahi bakiyye alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَرْمَثَ فِي مَالِهِ إِذَا أَبْقَى

اَلْمَرْمُوثَةُ [el-mermūṯet] (mīm'in fethiyle)

Şol kuyuya denir ki onda ağaçtan sal tarzında bir duracak yer ola; yukālu: بِئْرٌ مَرْمُوثَةٌ إِذَا كَانَ لَهَا مَقَامٌ مِنْ خَشَبٍ

اَلرَّمَّاثَةُ [er-remmāṯet] (rā'nın fethi ve mīm'in teşdīdiyle) Yaban öküzünün ineğine denir.

اَلْمَرْمُوثَاءُ [el-mermūṯāᵓ] (mīm'in fethiyle) Karışıklık maᶜnāsına ismdir; yukālu: هُمْ فِي مَرْمُوثَاءَ أَيْ فِي اخْتِلاَطٍ

رِمْثَةُ [Rimṯet] (rā'nın kesriyle) Bir recül adıdır.

اَلرُّمَيْثَةُ [er-Rumeyṯet] (Musaggar bünyesiyle) Bir mevziᶜ ve bir recül ismleridir.

[ر و ث]

اَلرَّوْثَةُ [er-revṯet] (rā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) رَوْثٌ [revṯ] kelimesinin ve أَرْوَاثٌ [ervāṯ] kelimesinin müfredidir ki fışkıya ve tezeğe denir. Ve

رَوْثَةٌ [revṯet] Buğday kalburlandıktan sonra geri kalan hurde saplarına denir ki murād çürüntü ve çalkıntı olacaktır. Ve insānın burnu ucuna denir, طَرَفُ ٱلْأَرْنَبَةِ maᶜnāsına.

اَلرَّوْثُ [er-revṯ] (لَوْثٌ [levṯ] vezninde) Dābbe terslemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَاثَ الْفَرَسُ يَرُوثُ رَوْثًا إِذَا جَعَسَ Pes *Akṣa'l-ErebMukaddimesi*'nde رَوْثٌ [revṯ] o hayvānāt necsidir ki işkenbede ve bağırsakta ola. Taşra çıktıkta رَوْثٌ [revṯ] demezler diye hasāᵓisten ᶜaddi maᶜdūd değildir, zīrā ondan fiᶜl dahi tasarruf olunmuştur. Hattā *Miṣbāḥ*'ta وَالْخَارِجُ رَوْثٌ تَسْمِيَةً بِالْمَصْدَرِ ᶜunvānında musarrahtır.

اَلْمَرَاثُ [el-merāṯ] (mīm'in fethiyle مَبَالٍ [mebāl] vezninde) Dābbe kısmının dübürüne denir ki tersleyecek mevziᶜdir, خَوْرَانٌ [ẖavrān] maᶜnāsına. Müᵓellifin ferese tahsīsi nā-mülāyimdir. Ve aslı üzere مَرْوَثٌ [merveṯ] dahi denir, مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde.

رُوَيْثَةُ [Ruveyṯet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Beyne'l-Ḥaremeyn bir mevziᶜdir.

[ر ي ث]

اَلرَّيْثُ [er-reyṯ] (لَيْثٌ [leyṯ] vezninde) Eğlenip gecikmek maᶜnāsınadır; yukālu: رَاثَ الرَّجُلُ يَرِيثُ رَيْثًا إِذَا أَبْطَأَ Ve

رَيْثٌ [reyṯ] Mikdār maᶜnāsınadır; yukālu: مَا قَعَدَ عِنْدِي إِلاَّ رَيْثَمَا قَالَ كَذَا أَيْ قَدْرَ مَا قَالَ Ve baᶜzen مَا [mā] yāhūd أَنْ [en]-i masdariyye mukadder olarak istiᶜmāl olunur; tekūlu: مَا يَسْتَمِعُ لِمَوْعِظَتِي إِلاَّ رَيْثَ أَتَكَلَّمُ أَيْ قَدْرَ تَكَلُّمِي Ve Reyṯ b. Ġaṭafān ismidir ki bir cemāᶜat pederidir.

اَلتَّرَيُّثُ [et-tereyyuṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bu dahi oyalanıp gecikmek ve ayak sürümek maᶜnāsınadır; yukālu: تَرَيَّثَ فُلاَنٌ إِذَا تَبَطَّأَ

اَلْإِرَاثَةُ [el-irāṯet] (إِقَامَةٌ [iḳāmet] vezninde) Geciktirmek maᶜnāsınadır; tekūlu: مَا أَرَاثَكَ أَيْ مَا أَبْطَأَ بِكَ

اَلتَّرْيِيثُ [et-teryīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Yumuşak maᶜnāsınadır; yukālu: رَيَّثَ الشَّيْءَ إِذَا لَيَّنَهُ Ve yorulup dermānde olmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَيَّثَ الرَّجُلُ أَوِ الْفَرَسُ إِذَا أَعْيَا

اَلرَّيِّثُ [er-reyyiṯ] (teşdīd-i yā ile كَيِّسٌ [keyyiṣ] vezninde) Batīᵓü'l-hareket olan insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَفَرَسٌ رَيِّثٌ أَيْ بَطِيءٌ

مُرَيَّثُ الْعَيْنَيْنِ [mureyyeṯu'l-ᶜayneyn] مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde ki تَرْيِيثٌ [teryīṯ] ten ism-i mefᶜūldür, batīᵓü'n-nazar olan kişiye denir, zaᶜf-ı basardan yāhūd gayrı ᶜārızadan nāşī.

اَلْإِسْتِرَاثَةُ [el-istirāṯet] Bir emrde vākiᶜ olan

hāli geç ᶜadd eylemek maᶜnāsınadır ki geciksinmek taᶜbīr olunur; yukālu: إِسْتَرَاثَ الْخَبَرَ أَيِ اسْتَبْطَأَهُ

FASLU’Z-ZĀYİ’L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الزَّايِ الْمُعْجَمَةِ)

[ز غ ث]

اَلزُّغَيْبِيُّ [ez-Zuġayṣiyy] (ġayn-ı muᶜceme ile دُبَيْثِيٌّ [dubeyṣiyy] vezninde) Muhaddisīnden ᶜAmr b. ᶜOṣmān b. el-Ḥimṣī ez-Zuġayṣī nisbetidir; ᶜAṭiyye b. Baḳiyye’den rivāyet-i hadīṣ eylemişti r. Ebu’l-Ferec el-Baġdādī rā-i mühmele ile zabt eylemekle galat eylemişti r. Şārihin beyānına göre زُغَيْثٌ [Zuġayṣ] زُبَيْرٌ [zubeyr vezninde) bir batn ismidir.

FASLU'S-ŞĪNÜ'L- MUᶜCEME
(فَصْلُ الشِّينِ الْمُعْجَمَةِ)

[ش ب ث]

اَلتَّشَبُّثُ [et-teşebbuṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir nesneye pençe ile yapışmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَبَّثَ بِهِ إِذَا تَعَلَّقَ Zāhiren bu mādde kırkayak nām böcek ismi olan zikri ātī شَبَثٌ [şebeṯ] lafzından meᵓhūzdur. Ve *Nihāye*'de sülāsī ᶜunvānında dahi mersūmdur.

اَلشَّبِثُ [eş-şebiṯ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Yapışkan tabīᶜatlı ilişken kişiye denir.

اَلشُّبَّثَةُ [eş-şubbeṯet] (şīn'in zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) قِرْنٌ [ḳirn] ve hemtāsına dāᵓimā mülāzım olup aslā münfekk olmayan kimseye denir. Zāhiren bundan murād cenkte hasmına sarılıp değme hālle ayırtlaşmaz olan kimse olacaktır; yukālu: رَجُلٌ شُبَثَةٌ أَيْ مُلاَزِمٌ لِقِرْنِهِ لاَ يُفَارِقُهُ

اَلشِّبْثُ [eş-şibṯ] (şīn'in kesriyle) Dere otu dedikleri nebāta denir.

اَلشَّبَثُ [eş-şebeṯ] (fethateynle) Örümceğe denir, عَنْكَبُوتٌ [ᶜankebūt] gibi. Ve kırkayak ve çıyan taᶜbīr olunan ayakları çok böceğe denir. Cemᶜi شِبْثَانٌ [şibṯān] gelir, şīn'in kesriyle. Ve

شَبَثٌ [Şebeṯ] Bilā-harf-i taᶜrīf esmādandır: Şebeṯ b. Saᶜd ashābdandır. Ve Şebeṯ b. Ribᶜī tābiᶜīndendir. Şebeṯ b. Manṣūr ve Şebeṯ ile mülakkab olan Muḥammed b. ᶜAbdurraḥmān muhaddislerdir.

شُبَيْثٌ [Şubeyṯ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ḥaleb türābında bir küçük dağ adıdır. ᶜÖmer b. Hilāl b. Biṭāḥ eş-Şubeyṯī muhaddistir. Ve

شُبَيْثٌ [Şubeyṯ] Bir su adıdır. Ve Şubeyṯ b. el-Ḥakem b. Mīnā ki muhaddisīndendir, ferddir, yaᶜnī ondan gayrı شُبَيْثٌ [Şubeyṯ] ile müsemmā yoktur.

دَارَةُ شُبَيْثٍ [Dāretu Şubeyṯ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Benu'l-Aḍbaṭ cemāᶜatine mahsūs bir mevziᶜ adıdır.

اَلشَّبُّوثُ [eş-şebbūṯ] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) ve

اَلشُّبَّاثُ [eş-şubbāṯ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) كَلُّوبٌ [kellūb] maᶜnāsınadır ki demircilerin kızgın demir tuttukları maşaya ve kısaca denir. Cemᶜi شَبَابِيثُ [şebābīṯ] gelir.

شُبَيْثَةُ [Şubeyşet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir karye adıdır.

شُبَاثٌ [Şubāṯ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Esmādandır: Şubāṯ b. Ḫudeyc ashābdandır, leyle-i ᶜAkabe'de tevellüd eylemiştir.

[ش ث ث]

اَلشَّثُّ [eş-şeṯṯ] (şīn'in fethi ve ṯā'nın teşdīdiyle) Hoş-bū bir nebāt adıdır ki onunla deri dibāgat olunur. Ve

شَثٌّ [şeṯṯ] Bal yapan bal arısına denir. Müᵓellif وَالنَّحْلُ الْعَسَّالُ ᶜunvānıyla resm eylemekle vech-i mezkūr üzere bal yapan arı demek olur, *Ḥayātu'l-Ḥayevān*'da zikr olunduğu üzere bal arısının kimisi bal yapar ve kimi mūm yapar ve kimi su taşıyıp bal üzere reşş eder ve kimisi büyüt binā eder ve kimi oğul çıkarır. Bu sūrette شَثٌّ [şeṯṯ] mahsūs bal yapan kısmına denir ve mecāzen sāᵓire de ıtlāk olunur. Ve dağ tepelerinde cā-be-cā ayrılıp küngüre-i bārū şeklinde kalan sivriye denir. Cemᶜi شِثَاثٌ [şiṯāṯ] gelir, şīn'in kesriyle. Ve

شَثٌّ [şeṯṯ] Yaban cevzine denir ki şeceri kısa ve varakı söğüt varağına şebīh olur

ve varakıyla dibāgat ve kuzbānıyla istiyāk olunur.

[ش ح ث]

شَحِيثًا [şeḥīṯā] (ḥā-yı mühmele ile نَعِيمًا [naʿīmā] vezninde) Kelime-i Süryāniyyedir, onunla anahtarsız kilīdler ve kapalı yerler feth olunur, yaʿnī bir kilīde شَحِيثًا [şeḥīṯā] diyerek yapışıldıkta açılır. Müʾellif bunu zāhiren teksīr-i sevād için tahrīr eylemiştir.

اَلشَّحَّاثُ [eş-şaḥḥāṯ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Gerçi شَحَّاذٌ [şaḥḥāẕ] maʿnāsına istiʿmāl ederler, lākin elhān-ı ʿavāmdandır. Ve شَحَّاذٌ [şaḥḥāẕ] mübrim sāʾile denir.

[ش ر ث]

اَلشَّرْثُ [eş-şerṯ] (şīn'in fethi ve rā'nın sükūnuyla) ve

اَلشَّرْثَةُ [eş-şerṯet] (hā'yla) Eski ayakkabıya denir, papuç ve yemeni ve kalura gibi; شَرِثَةٌ [şeriṯet] müfredidir.

اَلشَّرَثُ [eş-şereṯ] (fethateynle) Soğuk teʾsīriyle elin sırtı kabarıp çatlamak maʿnāsınadır; yukālu: شَرِثَتْ يَدُهُ شَرَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَلُظَ ظَهْرُهَا مِنْ بَرْدٍ فَتَشَقَّقَ Ve ok iyice yonulmamakla eğri büğrü kalmak maʿnāsınadır; yukālu: شُرِثَ السَّهْمُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا لَمْ يُسَوَّ

اَلْإِنْشِرَاثُ [el-inşirāṯ] (اِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bu dahi soğuktan elin arkası kabarıp çatlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْشَرَثَتْ يَدُهُ بِمَعْنَى شَرِثَتْ

اَلتَّشْرِيثُ [et-teşrīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi ok iyice yonulmamakla eğri büğrü kalmak maʿnāsınadır; yukālu: شُرِّثَ السَّهْمُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا لَمْ يُسَوَّ فِي بَرْيِهِ

اَلشَّرِثُ [eş-şeriṯ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Gereği gibi bilenip gamze-i dil-ber gibi sertīz olmuş zağlı kılıca denir; yukālu: سَيْفٌ شَرِثٌ أَيْ مُحَدَّدٌ

[ش ر ب ث]

اَلشَّرَنْبَثُ [eş-şerenbeṯ] (bā-yı muvahhade ile غَضَنْفَرٌ [ġaḍanfer] vezninde) Elleri ve ayakları kalın olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ شَرَنْبَثٌ أَيِ الْغَلِيظُ الْكَفَّيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ Ve arslana denir. Ve esmādandır.

اَلشُّرَابِثُ [eş-şurābiṯ] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] veznincde), شَرَنْبَثٌ [şerenbeṯ] maʿnāsınadır.

شُرْبُثٌ [Şurbuṯ] (عُصْفُرٌ [ʿuṣfur] veznincde) Yemāme ile Başra beyninde bir vādī ismidir.

[ش ر ف ث]

اَلشَّرْفَثُ [eş-şerfeṯ] (fā'yla جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir küçük şecer ismidir ki sütü olur.

[ش ع ث]

اَلشَّعَثُ [eş-şaʿaṯ] (fethateynle) Bir nesne ve bir mādde dağınık perākende ve bī-nizām olmak maʿnāsınadır. Bunu masdar ve ism olarak resm eylemişlerdir; yukālu: شَعِثَ أَمْرُهُ شَعَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْتَشَرَ ve yukālu: لَمَّ اللهُ شَعَثَكُمْ أَيْ جَمَعَ أَمْرَكُمُ الْمُنْتَشِرَ Ve

شَعَثٌ [şaʿaṯ] أَشْعَثُ [eşʿaṯ] lafzından masdar olur, saç müddet-i medīde yağlanıp taranmamak sebebiyle toz ve toprakla ālūde olup keçelenmek maʿnāsına; yukālu: شَعِثَ الشَّعْرُ شَعَثًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا اغْبَرَّ وَتَغَيَّرَ وَتَلَبَّدَ لِقِلَّةِ تَعَهُّدِهِ بِالدُّهْنِ وَالِاسْتِحْدَادِ

اَلْأَشْعَثُ [el-eşʿaṯ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Şol kimseye denir ki saçı müddet-i medīde yağlanıp taranmamakla toz ve toprakla ālūde olup keçelenmiş ola; yukālu: رَجُلٌ أَشْعَثُ أَيِ الْمُغْبَرُّ الرَّأْسِ Ve

أَشْعَثُ [eşʿaṯ] Kazığa ıtlāk olunur, وَتِدٌ [ve-

tid] maᶜnāsına, başı dağınık olmak hasebiyle. Ve kedi otu dedikleri nebātın kurusuna ıtlāk olunur, dağınık olduğu için. Ve

أَشْعَثُ [Eşᶜaṯ] Esāmīdendir: Eşᶜaṯ b. Ḳays b. Maᶜdīkereb ve Eşᶜaṯ b. ᶜAbdulmelik gibi. أَشَاعِثَةٌ [Eşāᶜiṯet] ve أَشَاعِثُ [Eşāᶜiṯ] ıtlāk olunan cemāᶜat, أَشْعَثُ [Eşᶜaṯ]a mensūblardır.

اَلتَّشَعُّثُ [et-teşaᶜᶜuṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Perākende olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَعَّثَ الْقَوْمُ إِذَا تَفَرَّقُوا Ve ahz eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: تَشَعَّثَهُ الدَّهْرُ إِذَا أَخَذَهُ ve yukālu: تَشَعَّثَ مَالَهُ إِذَا أَخَذَهُ Ve taᶜāmı azca yemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَعَّثَ مِنَ الطَّعَامِ إِذَا أَكَلَ مِنْهُ قَلِيلاً Ve saç dühn ve tanzīf makūlesiyle taᶜahhüd olunmadığından tozlanıp keçelenmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَعَّثَ شَعْرُهُ إِذَا تَلَبَّدَ

شُعْثٌ [Şuᶜṯ] (şīn'in zammıyla) Bir mevziᶜ adıdır.

اَلشُّعَيْثِيَّةُ [eş-Şuᶜayṯiyyet] (bünye-i tasgīr ile) Bir su adıdır.

اَلشَّعْثَانُ [eş-şaᶜṯān] (عَطْشَانُ [ᶜaṭşān] vezninde) أَشْعَثُ [eşᶜaṯ] maᶜnāsınadır ki başı tozlu ve pejmürde olan kişiye denir; yukālu: هُوَ شَعْثَانُ الرَّأْسِ أَيْ أَشْعَثُهُ

اَلتَّشْعِيثُ [et-teşᶜīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir kimseden defᶜ-i şerr ve izāle-i mūzī eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَعَّثَ مِنْهُ تَشْعِيثًا إِذَا نَصَحَ عَنْهُ وَذَبَّ *Esās*'ta bu, mecāz olmak üzere mersūmdur; tekūlu: شَعَّثْتُ مِنْ فُلَانٍ شَيْئًا إِذَا نَتَشْتَ مِنْهُ

شُعَيْثٌ [Şuᶜayṯ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) esmādandır: Şuᶜayṯ b. Muḥriz ve Şuᶜayṯ b. ᶜAbdullāh b. er-Rubeyṯ ve Şuᶜayṯ b. Muṭayyir ve İbrāhīm b. Şuᶜayṯ muhaddisīndendir. Ve Şuᶜayṯ b. Ebi'l-Eşᶜaṯ ki yine muhaddisīndendir, baᶜzılar bā-yı muvahhade ile rivāyet eylediler. Ve Muḥammed b. ᶜAbdullāh ve ᶜAbdurraḥmān b. Ḥammād eş-Şuᶜayṯiyyān muhaddislerdir, Belᶜanber kabīlesinden Şuᶜayṯ nām batna mensūblardır.

أَبُو الشَّعْثَاءِ [Ebu'ş-Şaᶜṯāᵓ] Bir cemāᶜat künyesidir.

اَلْمُشَعَّثُ [el-muşaᶜᶜaṯ] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) ᶜArūziyyūn ıstılāhında şol ᶜarūza ıtlāk olunur ki vetidinin iki müteharrekinin biri sākıt ola, güyā ki vetidinden mahallinin gayrısında olan hareket iskāt olunmakla cüzᵓ-i müteşaᶜᶜaṯ olmağın مُشَعَّثٌ [muşaᶜᶜaṯ] ile tesmiye olundu. İşbu تَشْعِيثٌ [teşᶜīṯ] bahr-i hafīf ile bahr-i müctess ᶜarūzunda cārī olur. Meselā فَاعِلاَتُنْ [fāᶜilātün] cüzᵓünün vetidi ki عِلاَ [ᶜilā]dır, ehad-ı müteharrikeyni ki meselā ᶜayn'dır, sākıt olup فَالاَتُنْ [fālātun] yāhūd lām sākıt olup فَاعَاتُنْ [fāᶜātun] kalmakla مَفْعُولُنْ [mefᶜūlun] cüzᵓüne nakl olunmuştur.

شُعْثَةُ [Şuᶜṯet] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) İbn Zuheyr'dir ki Cāhiliyye'dendir.

[ش ف ث]

شَفَاثَى [Şefāṯā] (حَبَالَى [ḥabālā] veznide) ᶜIrāḳ'ta bir karyedir; Muvaffaḳuddīn Ḥuseyn b. Naṣr ed-Ḍarīr en-Naḥvī ki tesānīf-i garībe sāhibidir, oradandır.

[ش ك ث]

اَلشَّكُوثَى [eş-şekūṯā] (şīn'in fethi ve elifin kasrı ve meddiyle) كَشُوثَاءُ [keşūṯāᵓ] lafzında lügatlerdir ki bāg sarmaşığı taᶜbīr olunan nebāta denir.

[ش ل ث]

شَلاَثَى [Şelāṯā] (حَبَالَى [ḥabālā] vezninde) Başra kazāsında bir karyedir.

اَلشُّلْثَانُ [eş-şulṯān] سُلْطَانٌ [sulṭān] vezninde

ve mürādifidir; yukālu: هُوَ شُلْثَانٌ أَيْ سُلْطَانٌ

[ش ن ب ث]

اَلشَّنْبَثُ [eş-şenbeṯ] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Arslana denir.

اَلشُّنَابِثُ [eş-şunābiṯ] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] veznin-de) Galīz ve yoğun olan şeyʾe denir. Ve arslana denir.

اَلشَّنْبَثَةُ [eş-şenbeṯet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) İlişmek maʿnāsınadır; yukālu: شَنْبَثَ الْهَوَى قَلْبَهُ إِذَا عَلِقَ بِهِ Şārihin beyānına göre “ش،ب،ث” māddesindendir.

[ش ن ك ب ث]

اَلشَّنْكَبَاثُ [eş-Şenkebāṯ] (şīn’in ve kāf’ın fethiyle) Bir recül yāhūd bir mevziʿ adıdır; muhaddisīnden Aḥmed b. er-Rebīʿ b. Nāfiʿ eş-Şenkebāṯī ve Aḥmed b. Muḥammed eş-Şenkebāṯī ona mensūbdur.

[ش ن ث]

اَلشَّنَثُ [eş-şeneṯ] (fethateynle) İri ve galīz olmak, شَثَنٌ [şeṯen] maʿnāsınadır. Şārihin beyānına göre maklūbdur.

[ش و ث]

اَلشُّوَيْثَى [eş-şuveyṯā] (tasgīr bünyesi ve kasr ile) Bir nevʿ hurmā adıdır.

FASLU’Ṣ-ṢĀDİ’L-MÜHMELE
(فَصْلُ الصَّادِ الْمُهْمَلَةِ)

[ص ب ث]

اَلصَّبْثُ [eṣ-ṣabṯ] (مَكْثٌ [mekṯ] vezninde) Yırtık gömlek makūlesini yamayıp ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَبَثَ الْقَمِيصَ صَبْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَقَّعَهُ وَرَفَأَهُ

FASLU'Ḍ-ḌĀDİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الضَّادِ الْمُعْجَمَةِ)

[ض ب ث]

اَلضَّبْثُ [eḍ-ḍabṯ] (مَكْثٌ [mekṯ] vezninde) Bir nesneyi pençe ile kavrayıp tutmak ve avuçlamak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَبَثَ بِالشَّيْءِ ضَبْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَبَضَ عَلَيْهِ بِكَفِّهِ Ve vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَبَثَ فُلَانًا إِذَا ضَرَبَهُ

اَلْإِضْطِبَاثُ [el-iḍṭibāṯ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznin-de ki tāᵓ ṭā'ya kalb olunmuştur) Bu dahi bir nesneyi pençe ile kavrayıp tutmak ve avuçlamak maᶜnāsınadır; yukālu: إِضْطَبَثَ بِهِ بِمَعْنَى ضَبَثَ

اَلضَّبُوثُ [eḍ-ḍabūṯ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Semizliği bilinmek için üstüne vazᶜ-ı yed olunup gövdesi beri öte yoklanan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ ضَبُوثٌ إِذَا كَانَتْ يُشَكُّ فِي سِمَنِهَا فَيُضْبَثُ أَيْ يُجَسُّ بِالْيَدِ Ve

ضَبُوثٌ [ḍabūṯ] Arslana denir.

اَلْمَضَابِثُ [el-meḍābiṯ] (mīm'in fethiy-le) Arslanın pençelerine denir, مَخَالِبُ [meḫālib] maᶜnāsına. Müfredi مِضْبَثٌ [miḍbeṯ]tir, مِخْلَبٌ [miḫleb] gibi; yukālu: لَطَمَهُ الْأَسَدُ بِمَضَابِثِهِ أَيْ بِمَخَالِبِهِ

اَلضَّبْثَةُ [eḍ-ḍabṯet] (قَبْضَةٌ [ḳabḍat] vezninde) Deveye mahsūs bir güne damga ismidir ki halka şeklinde olup ilerisinden ve gerisin-den çizgiler olmakla pençe tarzında olur.

اَلْمَضْبُوثُ [el-maḍbūṯ] Zikr olunan damga ile damgalanmış erkek deveye denir.

اَلْأَضْبَاثُ [el-aḍbāṯ] (hemzenin fethiy-le قَبْضَاتٌ [ḳabḍāt] maᶜnāsınadır ki قَبْضَةٌ [ḳabḍat]ın cemᶜidir, avuç maᶜnāsına; müf-redi ضَبْثَةٌ [ḍabṯet]tir, قَبْضَةٌ [ḳabḍat] veznin-de; yukālu: أَخَذُوهُ بِالْأَضْبَاثِ أَيِ الْقَبْضَاتِ

اَلضُّبَاثُ [eḍ-ḍubāṯ] (غُرَابٌ [ġurāb] veznin-de) Arslanın pençelerine denir, بَرَاثِنُ الْأَسَدِ maᶜnāsına. Ve

ضُبَاثٌ [Ḍubāṯ] Zeyd ve Muncī ve ᶜAṭiyye nām kimselerin ki birāderlerdir, pederleri ismidir, Cāhiliyye'dendir. Ve

ضُبَاثٌ [ḍubāṯ] Arslana denir.

اَلضُّبَاثِيَّةُ [eḍ-ḍubāṯiyyet] (ḍād'ın zammı ve yā'nın teşdīdiyle) Şol pazıya denir ki iri ve kulacı vāsiᶜ ve şedīd ola.

اَلضَّبِثُ [eḍ-ḍabiṯ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمِضْبَثُ [el-miḍbeṯ] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) ve

اَلْمُضْطَبِثُ [el-muḍṭabiṯ] (مُضْطَرِبٌ [muḍṭarib] vezninde) Arslana denir.

[ض غ ث]

اَلضَّغْثُ [eḍ-ḍaġṯ] (ḍād'ın fethi ve ġayn-ı muᶜcemenin sükūnuyla) Birbirine katıp karıştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَغَثَ الْحَدِيثَ ضَغْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا خَلَطَهُ Ve de-venin semizliğini bilmek için el ile hör-gücünü yoklamak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَغَثَ السَّنَامَ إِذَا عَرَكَهُ Ve وَرِكٌ [verik] seslen-mek maᶜnāsınadır; yukālu: ضَغَثَ الْوَرِكُ إِذَا صَوَّتَ Gerçi cemīᶜ-i nüshalarda اَلْوَرِكُ ᶜunvānıyladır ki kāf ile mersūmdur ki pöç kemiğine denir, onun seslenmesi bir türlü mülāyim değildir. Gālibā اَلْوَرَلُ ᶜunvānıyla ki lām'ladır, keler taᶜbīr olunan cānvere şebīh bozumca dedikleri cānver olup aklām-ı nüssāh tagyīr eylemişlerdir, zīrā keler gibi o cānver dahi ötüp seslenir. Ve sevb makūlesi nesneyi ihtimāmsızca yay-kamak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَغَثَ الثَّوْبَ إِذَا غَسَلَهُ وَلَمْ يُنَقِّهِ

اَلضَّغُوثُ [ed-ḍaġūṯ] ضَبُوثٌ [ḍabūṯ] veznin-de ve mürādifidir ki zikr olundu; yukālu:

نَاقَةٌ ضَغُوثٌ أَيْ ضَبُوثٌ

اَلضِّغْثُ [eḍ-ḍiġṯ] (ḍād’ın kesriyle) Bir demet otluğa denir ki yaşı kurusu karışık ola. Cemʿi أَضْغَاثٌ [aḍġāṯ] gelir. أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ [aḍġāṯu aḥlām] dedikleri rüʾyā bundan meʾhūzdur ki karışık olduğundan taʿbīr ve teʾvīle sıhhat ve salāhiyyeti olmayan rüʾyādan ʿibārettir.

اَلْإِضْطِغَاثُ [el-iḍṭiġāṯ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde tāʾ ṭā’ya münkalibdir) Tutam tutam ve demet demet otluk derip devşirmek maʿnāsınadır; yukālu: إِضْطَغَثَ الرَّجُلُ الضِّغْثَ إِذَا احْتَطَبَهُ

اَلتَّضْغِيثُ [et-taḍġīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) تَمْتِينٌ [temtīn] gibi ismdir, hemān yerin yüzünü ve otlukları nem-nāk edecek mikdār yağmura denir; yukālu: أَصَابَ الْأَرْضَ تَضْغِيثٌ مِنَ الْمَطَرِ وَهُوَ مَا بَلَّ الْأَرْضَ وَالنَّبَاتَ مِنَ الْمَطَرِ

اَلضَّاغِثُ [eḍ-ḍāġiṯ] Cevherī rivāyeti üzere bir nesne bürünüp vuhūş gibi seslenmekle sıbyānı korkutur olan adama denir. Cevherī bunda galat eylemiştir, savāb olan bā-yı muvahhade ile ضَابِثٌ [ḍābiṯ]tir, niteki bāʾ bābında zikr olundu. Şārih der ki Ezherī ve İbn Fāris ṯā-yı müsellese ile resm eylediler.

FASLU’Ṭ-ṬĀʾİ’L-MÜHMELE
(فَصْلُ الطَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ط ث ث]

اَلطَّثُّ [eṭ-ṭaṯṯ] (ṭā’nın fethi ve ṯā’nın teşdīdiyle) Sıbyāna mahsūs bir laʿib ismidir ki beynlerinde مُطِثَّةٌ [muṭiṯṯet] dedikleri bir değirmice tahta pāresiyle oynarlar, murād fırıldak dedikleri olacaktır ve مُطِثَّةٌ [muṭiṯṯet] mīm’in zammı ve ṭā’nın kesriyledir.

[ط ح ث]

اَلطَّحْثُ [eṭ-ṭaḥṯ] (بَحْثٌ [baḥṯ] vezninde) Bir nesneyi el ile öte kakmak maʿnāsınadır; yukālu: طَحَثَهُ طَحْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَفَعَهُ بِالْيَدِ

[ط خ م ر ث]

طَخْمُورَثُ [Ṭaḫmūreṯ] (ṭā’nın fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnu ve rā-i meftūhe ile) Selefte ʿuzamā-yı mülūk-i Fürs’ten bir pādişāh adıdır. Yedi yüz sene serīr-ārāy-ı saltanat olmuştur. Kütüb-i tevārīhte hā’yla طَهْمُورَثُ [Ṭahmūreṯ] ʿunvānında mersūm ve sālis-i selātīn-i Pīşdādiyān ve İbn Nevcihān b. Hūşeng b. Siyāmek b. Keyūmerṯ olmak üzere merkūmdur. Firdevsī, *Şehnāme*’de Dīvbend vasfıyla tavsīf eylemiştir.

[ط ر ث]

اَلطُّرْثُوثُ [eṭ-ṭurṯūṯ] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Zekerin başına denir, كَمَرَةٌ [kemeret] maʿnāsına. Ve bir nebāt adıdır ki meʾkūldür. Türkīde kolgan dikeni ve beyne’l-etıbbāʾ رُبُّ الْأَرْضِ [rubbu’l-arḍ] ve رُبُّ الرِّيَاحِ [rubbu’r-riyāḥ] dedikleri nebāttır; kırmızısı lezīz ve meʾkūl ve beyāzı acı olur. Bunun bir nevʿi vardır ki hindīdir,

bül-i Hindī ve Hind ayvası taʿbīr olunur.

اَلتَّطَرْثُثُ [et-teṭarṣuṣ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) طُرْثُوثٌ [ṭurṣūṣ] devşirmek maʿnāsınadır; yukālu: تَطَرْثَثَ الرَّجُلُ إِذَا اجْتَنَى الطُّرْثُوثَ

اَلطَّرْثُ [eṭ-ṭarṣ] (حَرْثٌ [ḥarṣ] vezninde) Mutlakan ter ü tāze olan nebāta denir.

اَلطِّرْثُ [eṭ-ṭirṣ] (tā'nın kesriyle) Ferc-i nisvānda dılak taʿbīr olunan lahm-ı zāʾidin ucuna denir, طَرَفُ الْبَظْرِ [ṭarafu'l-baẓr] maʿnāsına. Burada اَلْبَطْن nüshası galattır.

طُرَيْثِيثُ [Ṭurayṣīṣ] (Tasgīr bünyesiyle) Neysābūr kazāsında bir karyedir.

[ط ر خ ث]

اَلطَّرْخَثَةُ [eṭ-ṭarḫaṣet] (ḫā-yı muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Densizlik, hiffet ve نَزَقٌ [nezaḳ] maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ طَرْخَثَةٌ أَيْ خِفَّةٌ وَنَزَقٌ

[ط ر م ث]

اَلطُّرْمُوثُ [eṭ-ṭurmūṣ] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Süst ve zaʿīf ve nā-tüvān kimseye denir. Ve ıssı külde pişmiş ekmeğe ve poğaçaya denir. Āteş koru ve kızgın taş üzere pişmiş ekmek ve çakıl pidesi bu nevʿdendir.

[ط ل ث]

اَلطُّلُوثُ [eṭ-ṭulūṣ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Akmak maʿnāsınadır; yukālu: طَلَثَ الْمَاءُ طُلُوثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَالَ

اَلتَّطْلِيثُ [et-taṭlīṣ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Zāʾid ve efzūn olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَلَّثَ عَلَى كَذَا تَطْلِيثًا إِذَا زَادَ

اَلطُّلْثَةُ [eṭ-ṭulṣet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) ʿAkl ve bedeni zaʿīf olan cāhil ve nādāna denir ki suverī ve maʿnevī muʿattal olur; yukālu: هُوَ طُلْثَةٌ أَيْ جَاهِلٌ ضَعِيفُ الْعَقْلِ وَالْبَدَنِ

[ط ل ح ث]

اَلطَّلْحَثَةُ [eṭ-ṭalḥaṣet] (ḥā-yı mühmele ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimseyi hoşlanmadığı emr-i kerīhe bulaştırmak maʿnāsınadır; yukālu: طَلْحَثَ فُلَانًا إِذَا لَطَّخَهُ بِأَمْرٍ يَكْرَهُهُ

[ط ل خ ث]

اَلطَّلْخَثَةُ [eṭ-ṭalḫaṣet] Ḫā-yı muʿceme ile طَلْحَثَةٌ [ṭalḥaṣet] vezninde ve mürādifidir, ʿalā-kavlin bu mutlakan bir nesneye bulaştırmak maʿnāsınadır; yukālu: طَلْخَثَهُ بِهِ أَيْ لَطَّخَهُ بِهِ

[ط م ث]

اَلطَّمْثُ [eṭ-ṭamṣ] (مَكْثٌ [mekṣ] vezninde) Kızın bekāretini izāle eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَمَثَهَا طَمْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالأَوَّلِ إِذَا افْتَضَّهَا

Şārih der ki baʿzılar تَدْمِيَةٌ [tedmiyet] ile olan cimāʿa tahsīs eylediler. Ve ʿaleyhi kavluhu taʿālā: ﴿لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلاَ جَانٌّ﴾ أَيْ لَمْ يُدْمِهُنَّ بِالْجِمَاعِ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ لَمْ يَطْمِثِ الْإِنْسِيَّةَ إِنْسِيٌّ وَلاَ الْجِنِّيَّةَ جِنِّيٌّ Ve

طَمْثٌ [ṭamṣ] Hatun hayz görmek maʿnāsınadır; yukālu: طَمَثَتِ الْمَرْأَةُ وَطَمِثَتْ طَمْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا حَاضَتْ Ve değmek maʿnāsınadır ki mecāzdır; yukālu: مَا طَمَثَ هَذَا الْمَرْتَعَ قَبْلَهَا أَحَدٌ أَيْ مَا مَسَّهُ وَبِهِ فُسِّرَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿لَمْ يَطْمِثْهُنَّ﴾، الآية Ve

طَمْثٌ [ṭamṣ] Kīre denir, دَنَسٌ [denes] maʿnāsına; yukālu: مَا بِفُلَانٍ طَمْثُ رِيبَةٍ أَيْ دَنَسُهَا Ve bir nesne fāsid ve tebāh olmak, fesād maʿnāsınadır; yukālu: مَا فِيهِ طَمْثٌ أَيْ فَسَادٌ

اَلطَّامِثُ [eṭ-ṭāmiṣ] Namāzsız hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ طَامِثٌ أَيْ حَائِضٌ

Mütercim der ki levha-i zamīre kayd edecek nefāʾisten *Şāfiye* şerhi *Çārperdī*'de

mersūmdur ki ism-i mensūb kabīlinden iki kısm ism vardır: Bir kısmı şol zevāttır ki bir şeyᵓe mülābesesi kesīr ola yāhūd o şeyᵓ onun sanᶜat ve maᶜāşı olmakla ona müdāvim ola, bu makūle zevāt faᶜᶜāl üzere binā kılınır teşdīd-i ᶜayn'la, zīrā teşdīd teksīri mutazammındır. Meselā ᶜāmil-i بَتُوتٌ [betūt] ve bāyiᶜ-i بَتُوتٌ [betūt]a بَتَّاتٌ [bettāt] denir. Ve عَاجٌ [ᶜāc] sāhibine عَوَّاجٌ [ᶜavvāc] ve deveciye جَمَّالٌ [cemmāl] denir. Ve bir kısmı bir şeyᵓe mülābis olur, lākin sıfat teksīr üzere olmaz. Bu makūle fāᶜil üzere savg olunur. Meselā تَامِرٌ [tāmir] gibi ki ذُو تَمْرٍ [ẕū temr] maᶜnāsınadır ki hurmā sāhibi demektir, zīrā hurmācıya تَمَّارٌ [temmār] denir ve دَارِعٌ [dāriᶜ] gibi ki ذُو دِرْعٍ [ẕū dirᶜ] yaᶜnī zırh sāhibi demektir. Ve bunlara ism-i fāᶜil-i nesebī derler, fiᶜl üzere cārī değillerdir. Hemān ذُو الشَّيْءِ maᶜnāsına mebnīlerdir, "تمر-يتمر"ve -درع" "يدرع sīgaları vārid olmamıştır. Onun için bu makūle ism-i fāᶜiller müᵓennes olmazlar, meselā جَمَلٌ شَائِلٌ ve نَاقَةٌ شَائِلٌ derler, niteki ﴿بَقَرَةٌ لاَ فَارِضٌ﴾ kerīmesinde ذَاتُ فُرُوضٍ maᶜnāsına olmakla فَارِضَةٌ vārid olmadı. Ve رَجُلٌ كَاسٍ وطَاعِمٍ dahi bu kabīldendir. Ve İmām Ḫalīl dedi ki ﴿عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ﴾ dahi bu kabīldendir ki ذَاتُ رِضًا demektir. Onun için مَرْضِيَّةٌ ile müᵓevveldir. Ve āhirindeki hāᵓ mübālagaya mahmūl olur, عَلاَّمَةٌ [ᶜalāmet] ve رَاوِيَةٌ [rāviyet] gibi. Ve bunda mecāza mahmūl olmakta cāᵓizdir mübālaga nüktesine mebnī ve طَالِقٌ [ṭāliḳ] ve حَائِضٌ [ḥāᵓiḍ] ve طَامِثٌ [ṭāmiṯ] dahi bu kabīldendir, ذَاتُ طَلاَقٍ وَحَيْضٍ وَطَمْثٍ maᶜnālarınadır ki bu fiᶜller bir zamānda hudūs ve ᶜurūzlarına taᶜarruz etmeksizin onlara hāsıl ve sābittir demektir. Ve eğer efᶜāl-i mezkūre üzere icrā irāde olunursa, tāᵓ ityānıyla طَالِقَةٌ غَدًا ve حَائِضَةٌ اَلآنَ dersin, gūyā ki تُطْلَقُ غَدًا ve تَحِيضُ اَلآنَ dersin.

Ve Sībeveyhi dedi ki bu makūleler شَيْءٌ [şeyᵓ] yāhūd إِنْسَانٌ [insān] lafzının sıfatlarıdır, zīrā إِمْرَأَةٌ [imreᵓet], شَيْءٌ [şeyᵓ] yāhūd إِنْسَانٌ [insān]dan ᶜibāret olmakla إِمْرَأَةٌ طَالِقٌ kavli شَيْءٌ أَوْ إِنْسَانٌ طَالِقٌ kuvvesindedir ve maᶜānī üzere haml cādde-i meslūkedir. Ve Kūfiyyūn ᶜindinde bu makūleden ṭā'nın sukūtu müᵓennese muhtass olduğuna mebnīdir ki nisvāna mahsūs sıfattır, lākin Kūfiyyūnun bu kelāmlarının tardı إِمْرَأَةٌ رَجُلٌ عَاشِقٌ وَامْرَأَةٌ عَاشِقٌ ve ᶜaksi حَامِلَةٌ وَمُرْضِعَةٌ kavliyle ibtāl olunmuştur. İntehā.

اَلطَّمَّثَانُ [eṭ-Ṭameṯān] (fetehātla) Esmādandır. Vāṣile b. eṭ-Ṭameṯān, İyād kabīlesinin nesebi ricālindendir.

[ط هـ ث]

اَلطُّهْثَةُ [eṭ-ṭuhṯet] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) ᶜAklı süst ve zaᶜīf olan kimseye denir, her ne kadar cesīm ve tenū-mend ise de.

FASLU'L-ᶜAYNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْعَيْنِ الْمُهْمَلَةِ)

[ع ب ث]

اَلْعَبَثُ [el-ᶜabeṯ] (fethateynle) Laᶜib ve lehv eylemek maᶜnāsınadır ki bī-fāᵓide ᶜamelden ᶜibārettir; yukālu: عَبَثَ الرَّجُلُ عَبَثًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا لَعِبَ

Şārih der ki asl عَبَثٌ [ᶜabeṯ] خَلْطٌ [ḫalṭ] maᶜnāsına mevzūᶜdur. Baᶜdehu umūr ve aᶜmāle laᶜib ve lehv karıştırmak maᶜnāsında istiᶜmāl olundu ve ism olarak istiᶜmāl olunur ki zımnında celb-i nefᶜ yāhūd defᶜ-i zarar makūlesi fāᵓide olmayan ᶜamele ıtlāk olunur.

اَلْعَبْثُ [el-ᶜabṯ] (مَكْثٌ [mekṯ] vezninde) Katıp karıştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَبَثَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ عَبْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا خَلَطَهُ بِهِ Ve عَبِيثَةٌ [ᶜabīṯet] ittihāz eylemek maᶜnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: عَبَثَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَ الْعَبِيثَةَ

اَلْعَبِيثَةُ [el-ᶜabīṯet] (هَرِيسَةٌ [herīset] vezninde) Tarhana taᶜbīr olunan taᶜāma denir ki keş dedikleri yoğurt kurusuyla yağ ve buğdaydan olur, ᶜalā-kavlin arpa ve buğday ve keşi birbirine katıp içine çekirge vazᶜ ve tabhla tertīb eyledikleri bir nevᶜ taᶜām ismidir. Ve

عَبِيثَةُ النَّاسِ [ᶜabīṯetu'n-nās] Ecnās-ı muhtelifeden müctemiᶜ evbāş ve ahlāt-ı nāsa ıtlāk olunur ve nesebinde karışıklık olan kimseye denir; yukālu: هُوَ عَبِيثَةٌ أَيْ مُؤْتَشِبٌ يَعْنِي فِي نَسَبِهِ خَلْطٌ

اَلْعِبِّيثُ [el-ᶜibbīṯ] (سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde) mübālagadır, ekser-i evkātını beyhūde laᶜib ve lehve sarfla ᶜabese iştigāl eden kimseye denir.

اَلْعَبِيثُ [el-ᶜabīṯ] (لَطِيفٌ [laṭīf] vezninde) Bir nevᶜ reyhān ismidir.

[ع و ب ث]

اَلْعَوْبَثُ [el-ᶜAvbeṯ] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Bādiyede bir derbend adıdır.

عَوْبَثَانُ [ᶜAvbeṯān] (ᶜayn'ın fethiyle) İbn Zāhir b. Murād'dır ki Beddāᵓ b. ᶜĀmir nām kimsenin ceddidir.

[ع ث ث]

اَلْعُثَّةُ [el-ᶜusset] (ᶜayn'ın zammı ve ṣā'nın teşdīdiyle) Güve taᶜbīr olunan böceğe denir ki yün ve kürk makūlesine üşüp tebāh ve berbād eder. Cemᶜ-i cinsi عُثٌّ [ᶜuṣṣ]tür. Ve

عُثَّةٌ [ᶜusset] Kocakarıya ıtlāk olunur, ve dili zefīr bed-zebān ᶜavrete ıtlāk olunur, مَرْأَةٌ بَذِينَةٌ maᶜnāsına. Şārih بَذِينَةٌ nüshasını istihsān eylememiştir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عُثَّةٌ أَيْ بَذِينَةٌ Ve bön ve hamkāᵓ ᶜavrete de ıtlāk olunur.

اَلْعُثُّ [el-ᶜaṣṣ] (ᶜayn'ın fethi ve ṣā'nın teşdīdiyle) Yün makūlesine güve üşmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَثَّتِ الْعُثَّةُ الصُّوفَ عَثًّا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا لَحَسَتْهُ Ve ilhāh ve ibrām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَثَّهُ إِذَا أَلَحَّ عَلَيْهِ Ve yılan sokmak maᶜnāsınadır; عَثَّتْهُ الْحَيَّةُ إِذَا عَضَّتْهُ

اَلْعِثَاثُ [el-ᶜiṣāṣ] (ᶜayn'ın kesriyle) ve

اَلْمُعَاثَّةُ [el-muᶜāṣṣet] (مُضَادَّةٌ [muḍāddet] vezninde ki مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] masdarlarıdır) Beste ve şarkı ve mevvāl makūlesi sürūd ve tegannīde terennüm eylemek maᶜnāsınadır ki murād ırlamak olacaktır; yukālu: عَاثَّ فِي غِنَائِهِ مُعَاثَّةً وَعِثَاثًا إِذَا تَرَنَّمَ Ve

عِثَاثٌ [ᶜiṣāṣ] Bir nevᶜ engerek yılanlarına denir ki kurak senelerde birbirini ekl eder-

ler. Şārihin beyānına göre müfredi عِثٌّ [ᶜiṣṣ]tir, ᶜayn’ın kesriyle.

اَلتَّعْثِيثُ [et-taᶜṣīṣ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi tegannīde terāne ve terennüm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَثَّثَ فِي غِنَائِهِ تَعْثِيثًا إِذَا تَرَنَّمَ

اَلْعَثْعَثُ [el-ᶜaṣᶜaṣ] (غَبْغَبٌ [ġabġab] veznide) Fesād ve tebāhī maᶜnāsınadır; yukālu: مَا فِيهِ عَثْعَثٌ أَيْ فَسَادٌ Ve

عَثْعَثٌ [ᶜAṣᶜaṣ] Medīne’de bir dağın adıdır. Ve bir hvānende ismidir. Ve pöç ve uca taᶜbīr olunan ᶜuzvun yumuşak yerine denir. Ve yumuşak yere denir. Ve şol kum yığınının sırtına denir ki onda nebāt eseri olmaya.

اَلْعَثْعَثَةُ [el-ᶜaṣᶜaṣet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Irgalamak maᶜnāsınadır; yukālu: عَثْعَثَ الشَّيْءَ عَثْعَثَةً إِذَا حَرَّكَهُ Ve mukīm olmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَثْعَثَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ Ve meyl ve rükūn eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَثْعَثَ إِلَيْهِ إِذَا رَكَنَ

اَلْعَثَاعِثُ [el-ᶜaṣāᶜiṣ] (ᶜayn’ın fethiyle) Mihen ve şedāˀid maᶜnāsınadır; yukālu: هَذَا زَمَانُ الْعَثَاعِثِ أَيِ الشَّدَائِدِ

اَلْعَثَّاءُ [el-ᶜaṣṣāˀ] (غَرَّاءُ [ġarrāˀ] vezninde) Yılana denir, حَيَّةٌ [ḥayyet] maᶜnāsına.

اَلتَّعَاثُثُ [et-teᶜāṣuṣ] تَعَالُلٌ [teᶜālul] vezninde ve mürādifidir ki muvādaᶜaten ᶜillet izhār eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: تَعَاثَثْتُهُ أَيْ تَعَالَلْتُهُ

اَلْإِعْتِثَاثُ [el-iᶜtiṣāṣ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir kimseyi hayr ve menfaᶜate nāˀil olmaktan alıkomak maᶜnāsınadır; yukālu: إِعْتَثَّهُ عِرْقُ سَوْءٍ أَيْ تَعَقَّلَهُ أَنْ يَبْلُغَ الْخَيْرَ

اَلْعُثَيْثَةُ [el-ᶜuṣayṣet] (Musaggar bünyesiyle) عُثٌّ [ᶜuṣṣ] kelimesinden ki zikr olunan güve taᶜbīr ettikleri böceğe denir; musaggardır, güveceğiz demektir; ve minhu’l-meselu: “عُثَيْثَةٌ تَقْرُمُ جِلْدًا أَمْلَسَا” Yaᶜnī “Küçük güve emles deriyi ancak ekl-i yesīr ile ekl edebilir ki tamām teˀsīr edemez” demektir. Bu mesel bir işi işlemek bābında her çend cehd ve ikdām ve bezl-i ihtimām edip lākin bir vechile ᶜuhdesinden gelmeğe iktidārı olmayan kimse hakkında darb olunur.

[ع ث ل ث]

عِثْلِيثٌ [ᶜİṣlīṣ] (ᶜayn’ın kesriyle) Şām sevāhilinde bir hısn adıdır ki Ḥiṣnu Aḥmer denmekle müteᶜāreftir.

[ع د ث]

اَلْعَدْثُ [el-ᶜadṣ] (مَكْثٌ [meks] vezninde) Bir kimsenin huyu sehl ve mülāyim olmak maᶜnāsınadır ki yavaşlık ve güzel huyluluk taᶜbīr olunur; yukālu: بِهِ عَدْثٌ أَيْ سُهُولَةُ الْخُلُقِ

عُدْثَانُ [ᶜUdṣān] (عُثْمَانُ [ᶜuṣmān] vezninde) Bir recül adıdır.

[ع ر ث]

اَلْعَرْثُ [el-ᶜarṣ] (حَرْثٌ [ḥarṣ] vezninde) Bir nesneyi yerinden çekmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَرَثَ الشَّيْءَ عَرْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا انْتَزَعَهُ Ve el ile ovmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَرَثَهُ إِذَا دَلَكَهُ

[ع ر ط ن ث]

اَلْعَرْطَنِيثَا [el-ᶜarṭenīṣā] (دَرْدَبِيسَا [derdebīsā] vezninde) Buhūr-ı meryem nebātının köküne denir ki Türkīde domuz ağırşağı diye taᶜbīr olunur.

[ع ف ث]

اَلْأَعْفَثُ [el-aᶜfeṣ] (أَعْفَتُ [aᶜfet] vezninde) Çok açılan yaᶜnī oturup kalktıkça ᶜavret yeri çok münkeşif olan devşiriksiz kişiye

denir; yukālu: رَجُلٌ أَعْفَثُ أَيْ كَثِيرُ التَّكَشُّفِ

[ع ك ث]

اَلْعَنْكَثُ [el-ᶜAnkeṯ] (ᶜayn'ın ve kāf'ın fethiyle) Bir nebāt ve bir recül ismleridir.

اَلْعَكْثُ [el-ᶜakṯ] (مَكْثٌ [mekṯ] vezninde) Fi'l-asl ictimāᶜ ve iltiyām maᶜnāsınadır; lākin asl bināsı elsine-i ᶜArabda terk ve imāte olunmakla hemīn mezīd olarak müstaᶜmeldir.

اَلتَّعَنْكُثُ [et-taᶜankuṯ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Her taraftan gelip birikmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَعَنْكَثَ الْقَوْمُ إِذَا اجْتَمَعُوا

اَلْعَكِيثُ [el-ᶜakīṯ] (خَبِيثٌ [ḫabīṯ] veznin-de) Fīl dedikleri hayvānın sidiğine denir, bevlü'l-fīl maᶜnāsına.

[ع ل ث]

اَلْعَلْثُ [el-ᶜalṯ] (ᶜayn'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Katıp karıştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَلَثَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ Ve biriktirmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَلَثَ الشَّيْءَ إِذَا جَمَعَهُ Ve أَرْطَى [erṭā] dedikleri meşe ağacıyla deri dibāgat eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَلَثَ السِّقَاءَ إِذَا دَبَغَهُ بِالأَرْطَى Ve çakmaktan āteş çıkmayıp kör ve fersiz olmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَلَثَ الزَّنْدُ إِذَا لَمْ يُورِ Ve

عَلْثٌ [ᶜAlṯ] Dicle'nin şarkīsinde bir karye adıdır ki ᶜAleviyyūna mevkūfedir.

اَلْعَلَثُ [el-ᶜaleṯ] (fethateynle) Şiddet ve temādī üzere cenk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَلِثَ الْقَوْمُ عَلَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَقَاتَلُوا بِالشِّدَّةِ وَاللُّزُومِ

اَلْعَلِيثُ [el-ᶜalīṯ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Karışık arpa ve buğday ununda yapılmış ekmeğe denir; tekūlu: أَكَلْنَا عَلِيثًا أَيْ خُبْزًا مِنْ شَعِيرٍ وَحِنْطَةٍ

اَلْعُلَاثَةُ [el-ᶜulāṯet] (ᶜayn'ın zammıyla) Keşk ile sāfī yağı birbirine halt eylemekle tertīb olunan taᶜāma denir. Ve mutlakan her iki nesne ki birbirine karışmış ola, عُلَاثَةٌ [ᶜulāṯet] denir. Ve

عُلَاثَةُ [ᶜUlāṯet] Beni'l-Aḥvaṣ cemāᶜatinden bir recül adıdır. Ve şuradan buradan nesne cemᶜ eder olan kimseye de عُلَاثَةٌ [ᶜulāṯet] derler; yukālu: هُوَ عُلَاثَةٌ أَيْ يَجْمَعُ مِنْ هَهُنَا وَهَهُنَا

اَلْعُلْثَةُ [el-ᶜulṯet] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) İnsānın kifāyet-i maᶜāşı olan şeyᵓe denir, عُلْقَةٌ [ᶜulḳat] maᶜnāsına. Burada عُلْقَةٌ [ᶜulḳat] ilişik maᶜnāsına da olmak mümkindir, zīrā تَعَلُّثٌ [teᶜalluṯ], تَعَلُّقٌ [teᶜalluḳ] maᶜnāsına da gelir; yukālu: لَهُ عُلْثَةٌ أَيْ عُلْقَةٌ

اَلْعَلِثُ [el-ᶜaliṯ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol kimsedir ki pederinin gayrıya müntesib ola, yaᶜnī nesebinde karışıklık ola. Ve bir nesnenin taleb-kārına mülāzım olup yanından ayrılmayan kimseye denir. Müᵓellif وَالْمُلَازِمُ لِمَنْ يُطَالِبُ ᶜibāretiyle resm eylemekle şārih der ki cemīᶜ-i ümmehātta مُلَازِمٌ مُطَالِبٌ فِي قِتَالٍ وَغَيْرِهِ ᶜunvānında mersūmdur.

اَلْمُعْتَلِثُ [el-muᶜteliṯ] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Bu dahi pederinin gayrısına müntesib, yaᶜnī nesebinde karışıklık olan kişiye denir; yukālu: هُوَ عَلِثٌ وَمُعْتَلِثٌ أَيْ مَنْسُوبٌ إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ

اَلْإِعْتِلَاثُ [el-iᶜtilāṯ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Āteşi çıkıp çıkmadığı nā-maᶜlūm olan ağaçtan çakmak edinmek maᶜnāsınadır, zīrā ᶜArablar çakmağı ağaçtan ittihāz ederler, مَرْخٌ [merḫ] ve عَفَارٌ [ᶜafār] gibi; yukālu: إِعْتَلَثَ زَنْدًا إِذَا أَخَذَهُ مِنْ شَجَرٍ لاَ يَدْرِي أَ يُورِي أَمْ لاَ Ve menkūha husūsunda hayrlısını taharrī ve intihāb eylemeyip küfᵓü yāhūd ne güne olur ise olsun lā-ubāliyāne tezevvüc eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu:

إِعْتَلَثَ الرَّجُلُ إِذَا لَمْ يَتَخَيَّرْ مَنْكِحَهُ Kāle fi'l-*Esās*: يُقَالُ فُلَانٌ غَيْرُ مُعْتَلِثِ الزِّنَادِ إِذَا كَانَ مُتَخَيِّرَ الْمَنْكِحِ

اَلتَّعَلُّثُ [et-taʿalluṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir kimseye keyd ve mekr ile bir cünha ʿazv ve tahmīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَلَّثَ فُلَانٌ لِفُلَانٍ الذُّنُوبَ إِذَا تَمَحَّلَهَا Ve bir nesneye ilişip taʿalluk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَلَّثَ بِهِ إِذَا تَعَلَّقَ Ve bir nesneyi metīn ve muhkem kılmayıp baştan savma yapmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَلَّثَ السَّهْمُ إِذَا لَمْ يُحْكِمْ صَنْعَتَهُ

اَلْأَعْلَاثُ [el-aʿlāṯ] (hemzenin fethiyle) عِلْثٌ [ʿilṯ] lafzından cemʿdir ʿayn'ın kesriyle o zād ve tūşeye denir ki şeyʾ-i mahsūstan ihtiyār ve tertīb olunmayıp eşyā-i muhtelifeden müteretteb ola. Ve أَعْلَاثُ الشَّجَرِ şol ağaç pārelerine denir ki onlar ile çakmak edinip āteş çıkarırlar, tāzesi kurusu karışık ola.

[ع ن ث]

اَلْعَنْثُوَةُ [el-ʿanṯuvet] (ʿayn'ın fethi ve zammı ve nūn'un sükūnuyla) حَلِيٌّ [ḥaliyy] dedikleri nebātın ki buğdaycık otu dedikleridir, hāssaten çürümüş kurusuna denir ki raʿye salāhiyyeti olmaz. Cemʿi عَنَاثِيٌّ [ʿanāṯiyy] gelir, تَرَاقِيٌّ [terāḳiyy] vezninde)

اَلْعَنْثَةُ [el-ʿanṯet] (ʿayn'ın harekāt-ı selāsıyla) **عَنْثُوَةٌ** [ʿanṯuvet] maʿnāsınadır.

بَاعَيْنَاثَى [Bāʿaynāṯā] (bā-yı muvahhade ve āhirde elifin kasrıyla) Baġdād kazāsında bir karye adıdır.

[عوث]

اَلتَّعْوِيثُ [et-taʿvīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamı bir işten alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: عَوَّثَهُ عَنِ الْأَمْرِ تَعْوِيثًا إِذَا ثَبَّطَهُ عَنْهُ Ve şürūʿ eyleyeceği māddeden sarf ve tahvīl eylemekle ne güne hareket eyleyeceğinde mütehayyir eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَوَّثَهُ عَنِ الْأَمْرِ إِذَا صَرَفَهُ حَتَّى تَحَيَّرَ

اَلْعَوْثُ [el-ʿavṯ] (غَوْثٌ [ġavṯ] vezninde) تَعْوِيثٌ [taʿvīṯ] ile maʿnā-yı ahīrde mürādiftir; yukālu: عَاثَهُ عَوْثًا بِمَعْنَى عَوَّثَهُ

اَلْمَعَاثُ [el-maʿāṯ] (mīm'in fethiyle) Mezheb ve meslek maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَ مَعَاثًا مُسْتَقِيمًا أَيْ مَذْهَبًا وَمَسْلَكًا مُسْتَقِيمًا Ve vüsʿat ve müsāmaha maʿnāsınadır; tekūlu: إِنَّ لِي عَنْ هَذَا الْأَمْرِ لَمَعَاثًا أَيْ مَنْدُوحَةً

اَلتَّعَوُّثُ [et-teʿavvuṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Mütehayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَوَّثَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَيَّرَ

[ع ي ث]

اَلْعَيْثُ [el-ʿayṯ] (لَيْثٌ [leyṯ] vezninde) Bir nesneyi fesāda verip tebāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَاثَ الشَّيْءَ يَعِيثُ عَيْثًا إِذَا أَفْسَدَهُ

اَلْعَيْثَةُ [el-ʿayṯet] (ʿayn'ın fethiyle) Toprağı yumuşak yere denir. Ve

عَيْثَةُ [ʿAyṯet] Şureyf'te ʿalā-kavlin Cezīre'de bir karye adıdır. Ve Şureyf, bilād-ı ʿArabda be-gāyet yüksek bir dağdır.

اَلْعَائِثُ [el-ʿāʾiṯ] ve

اَلْعُيُوثُ [el-ʿayūṯ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْعَيَّاثُ [el-ʿayyāṯ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Arslana denir.

اَلتَّعْيِيثُ [et-taʿyīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir işe şürūʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَيَّثَ فُلَانٌ يَفْعَلُ كَذَا أَيْ طَفِقَ Ve karanlıkta yāhūd görülmeden el yordamıyla bir nesne araştırmak maʿnāsınadır; yukālu: عَيَّثَ فُلَانٌ إِذَا طَلَبَ شَيْئًا بِالْيَدِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يُبْصِرَهُ Ve bir nesne muhtelıt ve müştebih olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَيَّثَتْ طَيْرُهُ إِذَا اخْتَطَلَتْ

عَلَيْهِ

اَلتَّعَيُّثُ [et-taʿayyuṣ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Suyu kanmak kertesinden aşağı içmek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَيَّثَتِ ٱلإِبِلُ إِذَا شَرِبَتْ دُونَ الرِّيِّ

عَيْثَى [ʿayṣā] (ʿayn'ın fethi ve elifin kasrıy-la) عَجَبًا [ʿaceben] maʿnāsınadır ki taʿaccüb kelimesidir; yukālu: عَيْثَى لَهُ أَيْ عَجَبًا لَهُ

FASLU'L-ĠAYNİ'L-MUʿCEME

(فَصْلُ الْغَيْنِ الْمُعْجَمَةِ)

[غ ب ث]

اَلْغَبْثُ [el-ġabṣ] (مَكْثٌ [meks] veznin-de) Keşki yağla ıslatmak maʿnāsınadır; yukālu: غَبَثَ ٱلأَقِطَ بِالسَّمْنِ غَبْثًا مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ إِذَا لَتَّهُ

اَلْغَبِيثَةُ [el-ġabīṣet] (ġayn'ın fethiyle) On-dan ismdir. Yağla ıslanmış keşke denir. Ve غَبِيثَةٌ [ġabīṣet] عَبِيثَةٌ [ʿabīṣet] ile cümle-i maʿānīde mürādiftir ki zikr olundu.

اَلْأَغْبَثُ [el-aġbeṣ] أَبْغَثُ [ebġaṣ] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

اَلْإِغْبِثَاثُ [el-iġbiṣāṣ] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) Toz gibi boz renkli olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِغْبَثَّ الشَّيْءُ إِغْبِثَاثًا إِذَا كَانَ أَغْبَثَ

[غ ث ث]

اَلْغَثُّ [el-ġaṣṣ] (ġayn'ın fethi ve ṣā'nın teşdīdiyle) Sıfattır, arık, lāgar ve mehzūl maʿnāsınadır; غَبْثٌ [ġabṣ] ve سَمِينٌ [semīn] mütekābillerdir; yukālu: ضَأْنٌ غَثٌّ أَيْ مَهْزُولٌ

اَلْغَثَاثَةُ [el-ġaṣāṣet] (ġayn'ın fethiyle) ve

اَلْغُثُوثَةُ [el-ġuṣūṣet] (ġayn'ın zammıyla) Arık ve hīre ve zebūn olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَثَّتِ الشَّاةُ يَغِثُّ وَيَغَثُّ غَثَاثَةً وَغُثُوثَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا هُزِلَتْ Ve ʿArablar فُلاَنٌ مَا يَدَعُ أَحَدًا إِلاَّ سَأَلَهُ مَا يَغِثُّ عَلَيْهِ أَحَدٌ derler, maʿnāsına, yaʿnī "Her gördüğü adamdan cerr ve suᵓāl eylemeğe mecbūldur, gūyā ki iʿtikādında mehzūlü'l-māl yaʿnī servet ve yesārdan ʿārī fakīr ve bī-nevā kimse yoktur, mecmūʿ-ı nās hayvān-ı semīn gibi zī-kuvvet ve zī-gınādır." Kezālik لاَ يَغِثُّ عَلَيْهِ شَيْءٌ derler, لاَ يَقُولُ فِي شَيْءٍ إِنَّهُ رَدِيءٌ فَيَتْرُكَهُ maʿnāsına, yaʿnī "Filān kimsenin ʿindinde

eşyā-ı dünyeviyyeden bir şeyʾ aslā kemter ve bī-kıymet değildir. Cümlesi nefīs ve fāhir olmakla her ne olursa olsun onu terk eylemeyip bir takrīble ahz ve der-himyān eylemeğe saʿy eyler." Mesel-i mezbūrlar be-gāyet mürtekib ve mütenezzil ve sifle-hūy tülengī kimseler haklarında īrād olunur. Ve

غَثَاثَةٌ [ġaṯāṯet] ve

غُثَاثَةٌ [ġuṯāṯet] Kelām, fāsid ve nā-hoş olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: غَثَّ الْحَدِيثُ إِذَا فَسَدَ Ve yaranın çirki akmak maʿnāsınadır; yukālu: غَثَّ الْجُرْحُ إِذَا سَالَ غَثِيثُهُ

اَلْغَثِيثُ [el-ġaṯīṯ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi arık ve mehzūl maʿnāsınadır; غَثٌّ [ġaṯṯ] gibi. Ve

غَثِيثٌ [ġaṯīṯ] Yarada olan sarı su ve irin ve çürük et makūlesi çirke denir.

اَلْإِغْثَاثُ [el-iġṯāṯ] (hemzenin kesri ile) غُثَاثَةٌ [ġuṯāṯet] maʿnālarınadır; yukālu: أَغَثَّ اللَّحْمُ وَأَغَثَّ الْحَدِيثُ وَأَغَثَّ الْجُرْحُ بِمَعْنَى غَثَّ

اَلْإِسْتِغْثَاثُ [el-istiġṯāṯ] Yaranın içinde olan çirki çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَغَثَّ الْجُرْحَ إِذَا أَخْرَجَ الْغَثِيثَ مِنْهُ

اَلْغَثِيثَةُ [el-ġaṯīṯet] (خَبِيثَةٌ [ḫabīṯet] vezninde) ʿAkl ve şuʿūrda olan fesād ve halele denir, gasīs-i curhtan meʾhūzdur; tekūlu: لَبِسَتْهُ عَلَى غَثِيثَةٍ وَنَفْسٍ خَبِيثَةٍ أَيْ عَلَى فَسَادِ عَقْلٍ Ve

غَثِيثَةٌ [ġaṯīṯet] Şol hurmā ağacına ıtlāk olunur ki meyve-dār olup lākin lezzet ve halāveti olmaya; yukālu: نَخْلَةٌ غَثِيثَةٌ إِذَا كَانَتْ تُرْطِبُ وَلاَ حَلاَوَةَ لَهَا Ve bī-hayr u menfaʿat olan ahmak ve nādān kimseye denir ki aslā bir işe yaramaya.

اَلْغُثَّةُ [el-ġuṣṣet] (غُصَّةٌ [ġuṣṣat] vezninde) Kifāyet eyleyecek dirliğe denir, bülga-i ʿayş maʿnāsına.

اَلْغَثْغَثَةُ [el-ġaṯġaṯat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Ālāt ve eslihasız cenk eylemek maʿnāsınadır ki zaʿīfçe el dövüşü olacaktır; yukālu: غَثْغَثَ الْقَوْمُ إِذَا تَقَاتَلُوا بِلاَ سِلاَحٍ Ve bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَثْغَثَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ فِيهِ

اَلْإِغْتِئَاثُ [el-iġtiṯāṯ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Davar bir mikdārca çayırını almak maʿnāsınadır; yukālu: إِغْتَثَّتِ الْخَيْلُ إِذَا أَصَابَتْ مِنَ الرَّبِيعِ أَيْ نَالَتْ مِنْهُ شَيْئًا قَلِيلاً

اَلتَّغْثِيثُ [et-taġṯīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Deve tedrīcle tavlanmağa başlamak maʿnāsınadır. Bunun bābı izāle içindir, تَقْشِيرٌ [taḳşīr] ve تَجْلِيدٌ [teclīd] gibi; tekūlu: غَثَّ بَعِيرِي ثُمَّ غَثَّثَ أَيْ سَمِنَ قَلِيلاً قَلِيلاً يَعْنِي أَزَالَ غُثَاثَتَهُ بِبَعْضِ السِّمَنِ

اَلْغَثِيثُ [el-ġaṯīṯ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْغُثَاغِثُ [el-ġuṯāġiṯ] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Arslana denir.

ذُو غُثَيْثٍ [Ẕū-Ġuṯeṯ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Ġaniyy kabīlesi yurdunda bir su yāhūd Ḍariyye nām karye korusunda bir dağın adıdır.

[غ ر ث]

اَلْغَرَثُ [el-ġaraṯ] (fethateynle) Acıkmak maʿnāsınadır; yukālu: غَرِثَ الرَّجُلُ غَرَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا جَاعَ

اَلْغَرْثَانُ [el-ġarṯān] (عَطْشَانُ [ʿaṭşān] vezninde) Aç olan kişiye denir. Cemʿi غَرْثَى [ġarṯā] gelir, عَطْشَى [ʿaṭşā] vezninde ve غَرَائَى [ġarāṯā] gelir, صَحَارَى [ṣaḥārā] vezninde) ve غِرَاثٌ [ġirāṯ] gelir, عِطَاشٌ [ʿiṭāş] vezninde) ve müʾennesinde غَرْثَى [ġarṯā] denir. Ceminde غِرَاثٌ [ġirāṯ] denir, عِطَاشٌ [ʿiṭāş] vezninde. Pes cemʿ-i müzekker ile müfred müʾennes ve cemʿ-i müzekker ile cemʿ-i müʾennes müsāvīdir. Ve ʿArablar

إِمْرَأَةٌ غَرْثَى الْوِشَاحِ derler, O hatun ki beli ince olmakla vişāhını doldurmaya. Ve وِشَاحٌ [vişāḥ] hatunlara mahsūs hamāᵓil tarzında müzeyyen kılādedir; yukālu: هِيَ غَرْثَى الْوِشَاحِ أَيْ دَقِيقَةُ الْخَصْرِ

اَلتَّغْرِيثُ [et-taġrīṣ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Acıktırmak ve aç komak maᶜnāsınadır; yukālu: غَرَّثَهُ تَغْرِيثًا إِذَا جَوَّعَهُ

غَوْرَثٌ [Ġavreṣ] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) İbnu'l-Ḥāriṣ'tir ki bir gazvede Nebiyy-i bi's-seyf ᶜaleyhi's-salātu ve's-selām hazretlerinin ᶜale'l-gafle kılıçlarını sıyırıp cellād-vār taraf-ı nebevīye kasd ve hücūm eylediği anda Hazret-i Bārī ᶜazze şānuhu mezbūrun ketifeyni beyninde şīrpençe nevᶜinden زُلَّخَةٌ [zulleḫat] dedikleri cirāhati ihdās eylemekle mütezelzil olup zemīne ser-nigūn olmuştur. Vakᶜa-i mezbūrenin mülahhası budur ki gazve-i Zātu'r-ruḳāᶜda Fahr-i ᶜālem sallallāhu ᶜaleyhi ve sellem hazretleri bir şecer sāyesine nüzūl ve seyfini şāh-ı şecere taᶜlīk edip tenhāca rāhatgüzīn iken mezbūr Ġavreṣ bir takrīble ser-vakt-i ᶜālīlerine rehyāb olup hemān ağaçtan tīgi ahz ve وَمَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي diye havāle eyledikte Hazret-i Resūlullāh dahi اَللهُ diyicek fi'l-hāl Cibrīl-i Emīn mezbūrun ketifeyni beynine darb eylemekle şīrpençe hudūs ve yüzü üzere zemīne mefrūş oldu. Hazret-i Risālet-penāh o tīg-i ciger-gāhı alıp وَمَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي diye havāle buyurdukta tazallüm ve istirhām eylemekle tahliye-i sebīl buyurdular. Tercememiz olan siyer-i muᶜteberde ismi دَعْثُورُ [Daᶜṣūr] ve lakabı غَوْرَثٌ [Ġavreṣ] olmak üzere mersūm olup baᶜde-zemān şeref-yāb-ı İslām olduğu merkūmdur.

[غ ل ث]

اَلْغَلْثُ [el-ġalṣ] عَلْثٌ [ᶜalṣ] vezninde ve maᶜnālarında mürādifidir ki zikr olundu.

اَلْغَلَثُ [el-ġaleṣ] (fethateynle) Bu dahi عَلْثٌ [ᶜaleṣ] gibi şiddet üzere mütemādī harb ve kıtāl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: غَلِثَ الْقَوْمُ غَلَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ بِمَعْنَى عَلِثَ Ve çakmaktan āteş çıkmayıp kör ve fersiz olmak maᶜnāsınadır; yukālu: غَلِثَ الزَّنْدُ إِذَا لَمْ يُورِ

اَلْغَلْثَى [el-ġalṣā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bādiye eşcārından bir acı ağaç ismidir, semeri sibāᶜı mühliktir.

اَلْغَلِيثُ [el-ġalīṣ] (خَبِيثٌ [ḫabīṣ] vezninde) O şeyᵓe denir ki zehr ile karıştırıp tuᶜme ederler ve onunla nesr ve ᶜukāb sayd ederler, karga büken ile sāᵓir kuş sayd ettikleri gibi. Ve

غَلِيثٌ [ġalīṣ] Arpa ile karışık buğday denir.

اَلْمَغْلُوثُ [el-maġlūṣ] Bu dahi arpa ile karışık buğday denir. Şārihin beyānına göre arpa unuyla karışık buğday ekmeğine denir, niteki mühmele ile عَلِيثٌ [ᶜalīṣ] dahi bu maᶜnāyadır. Ve hurmā ile yāhūd hurmā koruğuyla dibāgatlanmış deriye denir; yukālu: سِقَاءٌ مَغْلُوثٌ أَيْ مَدْبُوغٌ بِالتَّمْرِ أَوِ الْبُسْرِ

اَلْإِغْلِنْثَاءُ [el-iġlinṣāᵓ] (إِغْرِنْدَاءٌ [iġrindāᵓ] vezninde) Bir kimseye darb ve şetm ederek şer-gīr olup üzerine havāle ve müstevlī olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِغْلَنْثَى عَلَيْهِمْ إِذَا عَلاَهُمْ بِالضَّرْبِ وَالشَّتْمِ

اَلْغَلِثُ [el-ġaliṣ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şedīdü'l-kıtāl olan bahādıra denir. Ve mecnūna denir. Ve neşᵓe-dār taᶜāmdan yā şarābdan mest gibi keyiflenip neşᵓe-mend olmuş kimseye denir; yukālu: جَاءَ وَهُوَ غَلِثٌ أَيْ بِهِ نَشْوَةٌ عَنِ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ Ve o kişiye denir

ki uyku basmakla uyuklayarak iki tarafa temāyül ve tekessür üzere ola.

اَلْإِغْتِلَاثُ [el-iġtilāṯ] إِغْتِلَاثٌ [iʿtilāṯ] veznin-de ve mürādifidir ki zikr olundu; yukālu: إِغْتَلَثَ زَنْدًا بِمَعْنَى إِعْتَلَثَهُ Ve çakmaktan āteş çık-mayıp fersiz olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِغْتَلَثَ الزَّنْدُ إِذَا لَمْ يُورِ

اَلْمُغَالِثُ [el-muġāliṯ] (ism-i fāʿil bünyesiy-le) Bu dahi şedīdü'l-kıtāl olan muhārib dil-āvere denir.

[غ ن ث]

اَلْغَنَثُ [el-ġaneṯ] (fethateynle) Suyu içip soluk almak maʿnāsınadır ki zāhiren suyu soluklanarak içmek olacaktır ki عَبٌّ [ʿabb] mukābilidir; yukālu: غَنِثَ الرَّجُلُ غَنَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا شَرِبَ ثُمَّ تَنَفَّسَ Ve bir nesne sebebiyle gönül dönüp miʿde bulanmak maʿnāsınadır; yukālu: غَنِثَتْ نَفْسُهُ إِذَا خَبُثَتْ وَلَقِسَتْ

اَلتَّغَنُّثُ [et-teġannuṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Bir şeyʾe mülāzemet ve müdāvemet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَغَنَّثَ إِلَيْهِ إِذَا لَزِمَهُ Ve sıklet vermek maʿnāsınadır; yukālu: تَغَنَّثَهُ الشَّيْءُ إِذَا ثَقُلَ عَلَيْهِ

اَلْغُنَّاثُ [el-ġunnāṯ] (رُمَّانٌ [rummān] veznin-de) ʿİşret ve münādemet husūsunda ādāb ve atvārı hūb ve müstahsen olan yārāna denir ki cemʿdir. Zāhiren müfredi غَانِثٌ [ġāniṯ]tir; yukālu: هُمُ الْغُنَّاثُ أَيِ الْحَسَنُوا الْآدَابِ فِي الْمُنَادَمَةِ

غَنْثٌ [ġanṯ] (ġayn'ın fethi ve nūn'un sükūnuyla) İbn Efyān b. el-Ḳaḥm'dir ki Mālik kabīlesindendir.

[غ و ث]

اَلتَّغْوِيثُ [et-taġvīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) وَا غَوْثَاهُ [Vā ġavṯāhu] diye feryād ederek meded-hvāh olmak maʿnāsınadır ki إِسْتِغَاثَةٌ [istiġāṯet]ten eʿammdır; yukālu: غَوَّثَ الرَّجُلُ تَغْوِيثًا إِذَا قَالَ وَا غَوْثَاهُ

اَلْغَوْثُ [el-ġavṯ] (ġayn'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

اَلْغُوَاثُ [el-ġuvāṯ] (ġayn'ın zammıyla ve fethi şāzdır) Ondan ismlerdir, feryād ede-rek meded istemeğe denir. Ve meded ve nusrete dahi ıtlāk olunur; yukālu: أَجَابُوا غَوْثَهُ وَغُوَاثَهُ بِالضَّمِّ وَالْفَتْحِ ve yukālu: هَلْ عِنْدَكَ غَوْثٌ وَغُوَاثٌ

Şārih der ki fethin şüzūzuna bāʿis asvātın ve asvāta delālet eden kelimātın mecmūʿu zammıla ve kesr ile olur, بُكَاءٌ [bukāʾ] ve نُبَاحٌ [nubāḥ] ve صُرَاخٌ [ṣurāḫ] ve نِدَاءٌ [nidāʾ] gibi.

اَلْإِسْتِغَاثَةُ [el-istiġāṯet] Bir kimseden meded ve nusret istemek maʿnāsınadır.

اَلْإِغَاثَةُ [el-iġāṯet] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْمَغُوثَةُ [el-meġūṯet] (مَعُونَةٌ [meʿūnet] vezninde) Feryāda yetişip meded eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: إِسْتَغَاثَنِي فَأَغَثْتُهُ إِغَاثَةً وَمَغُوثَةً Müʾellif مَغُوثَةٌ [meġūṯet] lafzını masdar-ı sānī sūretinde resm eyledi, lākin مَعُونَةٌ [meʿūnet] gibi ism-i masdardır, mas-dar mevziʿinde istiʿmāl eylediler.

Şārih der ki istigāse bi'l-fiʿl ve bāʾ vāsıtasıyla taʿdiye eder; ve yukālu: مَا أَغَثَكَ بِهِ الْمُضْطَرَّ مِنْ طَعَامٍ أَوْ نَجْدَةٍ أَيْ مِنْ قُوَّةٍ

اَلْغِيَاثُ [el-ġiyāṯ] (ġayn'ın kesriyle) İsm-dir, feryāda yetişmek, meded ve nusret maʿnāsına. Mā-kablinin kesresine mebnī vāv yā'ya münkalib olmuştur.

اَلْمَغَاوِثُ [el-meġāviṯ] (mīm'in fethiyle) Sulara ıtlāk olunur, مِيَاهٌ [miyāh] maʿnāsına. Bunun müfredi مِغْوَثٌ [miġveṯ]tir, مِنْبَرٌ [minber] vezninde ki vesīle-i غِيَاثٌ [ġiyāṯ] demektir.

اَلْغَوِيثُ [el-ġavīṯ] (ġayn'ın fethiyle) Pek seğirtmeğe denir; yukālu: إِنَّكَ لَذُو غَوِيثٍ أَيْ شِدَّةِ عَدْوٍ

غِيَاثٌ [Ġiyāṯ] (ġayn'ın kesriyle) ve

مُغِيثٌ [Muġīṯ] مُجِيبٌ [mucīb] vezninde) Esmā-i ricāldendir.

اَلْمُغِيثَةُ [el-Muġīṯet] (مُعِينَةٌ [mucīnet] veznin-de) İki mevziᶜ ismidir.

اَلْمُغِيثِيَّةُ [el-Muġīṯiyyet] (yā-yı nisbetle) Baġdād'da bir medrese ismidir.

يَغُوثُ [Yaġūṯ] (يَعُوقُ [yaᶜūḳ] vezninde) Mezẖic kabīlesine mahsūs bir sanem ismidir.

[غ ي ث]

اَلْغَيْثُ [el-ġayṯ] (ġayn'ın fethi ve yā'nın sükūnuyla) Yağmura denir, ᶜalā-kavlin şol yağmura denir ki misāha-i arzı bir berīd yaᶜnī on iki mīl mesāfeye şāmil ola; yukālu: نَزَلَ الْغَيْثُ أَيِ الْمَطَرُ أَوِ الَّذِي يَكُونُ عَرْضُهُ بَرِيدًا Ve

غَيْثٌ [ġayṯ] Yağmur ile nābit olan çayıra ve çemene ıtlāk olunur sebebiyyet ᶜalākasıyla; yukālu: وَقَعَتَ الْمَاشِيَةُ عَلَى الْغَيْثِ وَهُوَ الْكَلأُ يَنْبُتُ بِمَاءِ السَّمَاءِ Ve

غَيْثٌ [ġayṯ] Masdar olur, yağmur yağdırmak maᶜnāsına; yukālu: غَاثَ اللهُ الْبِلاَدَ يَغِيثُ غَيْثًا أَيْ أَنْزَلَ بِهَا الْمَطَرَ Ve yere yağmur nāzil olmak maᶜnāsınadır; yukālu: غَاثَ الْغَيْثُ ٱلْأَرْضَ إِذَا أَصَابَهَا وَنَزَلَ بِهَا ve yukālu: غِيثَتِ ٱلْأَرْضُ تُغَاثُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ فَهِيَ أَيِ ٱلْأَرْضُ مَغِيثَةٌ وَمَغْيُوثَةٌ Ve ağacın çiçekleri açmağa başlamak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: غَاثَ النَّوْرُ إِذَا أَضَاءَ Ve

غَيْثٌ [Ġayṯ] Esmā-i ricāldendir: Ġayṯ b. Murayṭa, Benī ᶜAbs ve Ġayṯ b. ᶜĀmir, Temīm kabīlelerindendir.

اَلْمَغِيثَةُ [el-maġīṯet] (mīm'in fethiyle) ve

اَلْمَغْيُوثَةُ [el-maġyūṯet] (aslı üzere) Yağmur yağmış yere denir. Ve

مَغِيثَةُ [Maġīṯet] (mīm'in fethi ve zammıyla) Ḳādisiyye'de bir kuyu adıdır. Ve Īrān'da Beyhaḳ nāhiyesinde bir karye adıdır.

اَلْغَيِّثُ [el-ġayyiṯ] (صَيِّبٌ [ṣayyib] veznin-de) Sīga-i mübālagadır, şiddetle yağan matar-ı kesīre denir. Ve ᶜArablar فَرَسٌ ذُو غَيِّثٍ derler, gittikçe seğirtmesini arttırır olan soluklu yüğrük at demektir; yukālu: فَرَسٌ ذُو غَيِّثٍ إِذَا كَانَ يَزْدَادُ جَرْيًا بَعْدَ جَرْيٍ Ve بِئْرٌ ذَاتُ غَيِّثٍ derler, ذَاتُ مَادَّةٍ maᶜnāsına ki menbaᶜı yāhūd mecrāsı olmakla aslā noksān bulmayıp alındıkça medd eder olan kuyu demektir. Ve Ġayyiṯ b. ᶜAmr b. el-Ġavṯ'dir ki Ṭayyiᵓ kabīlesindendir.

مُغِيثُ مَاوَانَ [Muġīṯu Māvān] (mīm'in zammıyla) Başka bir kuyu adıdır. Ve

مُغِيثٌ [Muġīṯ] Hazret-i ᶜĀᵓişe mucᶜtakası olan Berīre'nin zevci ismidir ki ashābdandır.

اَلتَّغَيُّثُ [et-teġayyuṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) Semirmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَغَيَّثَ الْبَعِيرُ إِذَا سَمِنَ

[ف ث ث]

اَلْفَثُّ [el-feṣṣ] (fā'nın fethi ve ṣā'nın teşdīdiyle) Bir nebāt adıdır ki kıtlık vaktinde onun dānelerinden ekmek yaparlar. Ve

فَثٌّ [feṣṣ] شَحْمُ حَنْظَلٍ [şaḥmu ḥanẓal] ismidir ki ebucehil karpuzunun içinde olan etidir, شَجَرُ حَنْظَلٍ nüshaları galattır. Ve

فَثٌّ [feṣṣ] Masdar olur, dağıtmak maʿnāsına; yukālu: فَثَّ الْجُلَّةَ فَثًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَثَرَهَا يَعْنِي مَا فِيهَا مِنَ التَّمْرِ Ve

فَثٌّ [feṣṣ] Dağınık nesneye denir; yukālu: تَمْرٌ فَثٌّ أَيْ مُتَفَرِّقٌ

اَلْإِنْفِثَاثُ [el-infiṣāṣ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Kırılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْفَثَّ الْعَوْدُ إِذَا انْكَسَرَ

اَلْمَفَثَّةُ [el-mefeṣṣet] (mīm'in ve fā'nın fethiyle) Çokluk, kesret maʿnāsınadır. Ve nemā ve bereket maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: طَعَامٌ كَثِيرٌ مَفَثَّةٌ أَيْ كَثِيرُ نَزَلٍ Ve نَزَلٌ [nezel] fethateynledir.

اَلْإِفْتِثَاثُ [el-iftiṣāṣ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Makhūr olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَا افْتُثُّوا عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ أَيْ مَا قُهِرُوا

[ف ح ث]

اَلْفَحْثُ [el-faḥṣ] (بَحْثٌ [baḥṣ] vezninde) Bir nesneyi gereği gibi teftīş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَحَثَ عَنْهُ فَحْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا فَحَصَ

اَلْإِفْتِحَاثُ [el-iftiḥāṣ] إِفْتِحَاصٌ [iftiḥāṣ] vezninde ve mürādifidir ki bir nesneyi sorup araştırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَحَثَ مَا عِنْدَهُ أَيِ افْتَحَصَ

اَلْفَحِثُ [el-feḥiṣ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) حَفِثٌ [ḥafiṣ] maʿnāsınadır ki işkenbe üzerinde kırkbayır ve şīrdān dedikleri nesnedir.

[ف ر ث]

اَلْفَرْثُ [el-ferṣ] (حَرْثٌ [ḥarṣ] vezninde) Henüz işkenbe içre olan davar tersine denir. Cemʿi فُرُوثٌ [furūṣ] gelir. Ve

فَرْثٌ [ferṣ] Küçük رَكْوَةٌ [rekvet]e denir ki gönden ve sahtiyāndan olan maşrabadır. Ve فَرْثٌ [ferṣ] masdar olur, gebe hatun aş yermek hāletinde gönlü bulanmak maʿnāsına yukālu: فَرَثَتِ الْحُبْلَى فَرْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا غَثَّتْ Ve dağıtmak ve saçmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرَثَ الْجُلَّةَ فَرْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا نَثَرَ مَا فِيهَا مِنَ التَّمْرِ Ve diri insān ve hayvānın bağrına vurup bağrını dağıtmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرَثَ كَبِدَهُ فَرْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَهَا وَهُوَ حَيٌّ

اَلْإِنْفِرَاثُ [el-infirāṣ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bu dahi gebe hatunun gönlü bulanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْفَرَثَتِ الْحُبْلَى إِذَا غَثَّتْ نَفْسُهَا ve yukālu: إِنَّهَا لَمُنْفَرِثٌ بِهَا Ve فَرْثٌ [ferṣ] kelimesine mutāviʿ olur ki bağrına vurulmakla bağrı pāre pāre olup dağılmak maʿnāsına; yukālu. فَرَثَ كَبِدَهُ فَانْفَرَثَ

اَلتَّفَرُّثُ [et-teferruṣ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi gebe hatunun gönlü bulanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَرَّثَتِ الْحُبْلَى إِذَا غَثَّتْ نَفْسُهَا

اَلتَّفْرِيثُ [et-tefrīṣ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi zī-rūhun bağrına vurmakla bağrını pāre pāre edip dağıtmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرَّثَ كَبِدَهُ تَفْرِيثًا بِمَعْنَى فَرَثَهَا

اَلْفُرَاثَةُ [el-furāṣet] (fā'nın zammıyla) Pārelenen ciğerin rīzelerine denir.

اَلْإِفْرَاثُ [el-ifrāṣ] (hemzenin kesriyle) Ciğeri pāreleyip rīzelerini taşra ilkā eylemek

maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْرَثَ الْكَبِدَ إِذَا شَقَّهَا وَأَلْقَى الْفُرَاثَةَ *Siḥāḥ*'ta أَفْرَثَ الْكَرِشَ ᶜibāretiyle mersūmdur ki işkenbeyi yarıp içindeki fadalātı dökmek maᶜnāsına olur. Ve

إِفْرَاثٌ [ifrāṯ] Bir kimseyi dāᵓimā nāsı taᶜn ve teşnīᶜ eylemek ᶜādeti olan eşhāsa ᶜurza-i melāmet eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ki فَرْثٌ [ferṯ] menzilinde kılmak olur; yukālu: أَفْرَثَ فُلاَنٌ أَصْحَابَهُ إِذَا عَرَّضَهُمْ لِلاَئِمَةِ النَّاسِ

اَلْفَرَثُ [el-fereṯ] (fethateynle) Doymak maᶜnāsınadır; yukālu: فَرِثَ الرَّجُلُ فَرَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا شَبِعَ Ve dağılmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَرِثَ الْقَوْمُ إِذَا تَفَرَّقُوا

اَلْفَرِثُ [el-feriṯ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol yere denir ki ne dağ ve ne düz ola; yukālu: مَكَانٌ فَرِثٌ أَيْ لاَ جَبَلٌ وَلاَ سَهْلٌ

FASLU'L-ḲĀF
(فَصْلُ الْقَافِ)

[ق ب ث]

اَلْقَبْثُ [el-ḳabṯ] (مَكْثٌ [meksṯ] vezninde) Bir şeyᵓi avuçlamak ve pençe ile almak maᶜnāsınadır; yukālu: قَبَثَ بِالشَّيْءِ قَبْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَبَضَ

قَبَاثٌ [ḳabāṯ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) İbn Rezīn el-Laḥmī'dir ki muhaddisīndendir. Ve Ḳabāṯ b. Eşyem ashābdandır. Müᵓellif terakkī-i vech üzere sahābeyi teᵓhīr eylemiştir.

[ق ب ع ث]

اَلْقَبَعْثَى [el-ḳabaᶜṯā] (شَمَرْدَى [şemerdā] vezninde) Tabanı iri ve büyük olan adama denir. Kezālik tabanları ve bakanakları iri olan erkek deveye denir. Müᵓennesinde قَبَعْثَاةٌ [ḳabaᶜṯāt] denir hā'yla. Ve

قَبَعْثَاةٌ [ḳabaᶜṯāt] عَفَلٌ [ᶜafel] maᶜnāsınadır ki baᶜzı hatunun fercinde olan yumru şiştir; hılkī olur, zekerin nüfūzuna mānīᶜdir ve baᶜzında kemik olur ki ona قَرْنٌ [ḳarn] derler; Türkīde o hatuna aslık taᶜbīr olunur.

[ق ث ث]

اَلْقَثُّ [el-ḳaṯṯ] (ḳāf'ın fethi ve ṯā'nın teşdīdiyle) Çekip getirmek maᶜnāsınadır; yukālu: قَثَّ الشَّيْءَ قَثًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَرَّهُ Ve davar sürmek maᶜnāsınadır; yukālu: قَثَّ الْإِبِلَ إِذَا سَاقَهَا Ve bir nesneyi çekip dibinden koparmak maᶜnāsınadır; yukālu: قَثَّ الشَّجَرَ إِذَا قَلَعَهُ Ve

قَثٌّ [ḳaṯṯ] Bir nebāt adıdır.

اَلْإِقْتِيَاثُ [el-iktiṯāṯ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznin-de) Bu dahi bir nesneyi çekip koparmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِقْتَثَّهُ أَيِ اقْتَلَعَهُ

اَلْمَقَشَّةُ [el-maḳaşşet] (mīm'in ve ḳāf'ın fethiyle) Çokluk, kesret maᶜnāsınadır; fā ile مَفَشَّةٌ [mefeşşet] de lügattir. Ve

مَقَشَّةٌ [maḳaşşet] Bir yassı ve değirmi tahtadır ki sıbyān onunla beynlerinde müteᶜāref bir oyun oynarlar, taşra Türkīsinde çıkşağı taᶜbīr ederler.

اَلْقُشَاثُ [el-ḳuşāş] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Metāᶜ maᶜnāsınadır.

اَلْقَشَّاثُ [el-ḳaşşāş] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Koğucuya ıtlāk olunur ki cerr ve nakl-i kelām eder; yukālu: رَجُلٌ قَشَّاثٌ أَيْ نَمَّامٌ

قِشَاثٌ [Ḳişāş] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ẕehben b. Ḳirḍim nām sahābīnin ceddi ismidir; muhaddisūn ḳāf'ın fethiyle taᶜbīr ederler.

اَلْقِشِّيشَى [el-ḳişşīşā] (خِصِّيصَى [ḫiṣṣīṣā] vezninde) Masdardır, cemᶜ-i māl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ يَقُشُّ الْمَالَ قِشِّيشَى أَيْ يَجْمَعُهُ

اَلْقَشِيشَةُ [el-ḳaşīşet] ve

اَلْقَشَاشَةُ [el-ḳaşāşet] (ḳāf'ların fethiyle) Gürūh ve cemāᶜat maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْتَقَلَ الْقَوْمُ بِقَشِيشَتِهِمْ وَقَشَاشَتِهِمْ أَيْ بِجَمَاعَتِهِمْ

[ق ث ق ث]

اَلْقَثْقَثَةُ [el-ḳaṯḳaṯet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Ölçeği tām kullanıp mekīli hakkı üzere ölçmek maᶜnāsınadır; yukālu: قَثْقَثَ الْمِكْيَالَ إِذَا وَفَاهُ Ve yerden kazığı çıkarmak için ırgalamak maᶜnāsınadır; yukālu: قَثْقَثَ الْوَتِدَ إِذَا حَرَّكَهُ لِيَنْزِعَهُ

[ق ح ث]

اَلْقَحْثُ [el-ḳaḥş] (بَحْثٌ [baḥş] vezninde) Bir nesneyi bi't-tamām süpürüp almak maᶜnāsınadır; tekūlu: قَحَثْتُ الشَّيْءَ قَحْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ أَيْ أَخَذْتُهُ عَنْ آخِرِهِ

[ق ر ث]

اَلْقَرْثُ [el-ḳarş] (حَرْثٌ [ḥarş] vezninde) Küçük ركوة [rekvet]e denir ki gönden ve sahtiyāndan yaptıkları matara gibi su kabıdır, taşra Türkīsinde kalaz taᶜbīr olunur. Ve

قَرْثٌ [ḳarş] Masdar olur, bir kimseyi pek gam-gīn ve gussa-nāk eylemek maᶜnāsına; yukālu: قَرَثَهُ الْأَمْرُ قَرْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَرَثَهُ

اَلْقَرَثُ [el-ḳaraş] (fethateynle) El emeğiyle kesb ü kār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: قَرِثَ الرَّجُلُ قَرَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَدَّ وَكَسَبَ

اَلْقِرِّيثُ [el-ḳirrīş] ḳāf'ın kesriyle جِرِّيثٌ [cirrīş] vezninde ve mürādifidir ki bir nevᶜ balıktır, niteki zikr olundu.

اَلْقَرَاثَا [el-ḳarāşā] (ḳāf'ın fethi ve elifin kasrıyla) ve

اَلْقَرِيثَا [el-ḳarīşā] (نَعِيمَا [naᶜīmā] vezninde) Bir nevᶜ hurmā ağacının ismidir ki hurmāsı tāze koruk iken be-gāyet atyeb olur.

[ق ر ع ث]

قَرْعَثٌ [ḳarᶜaş] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir recül adıdır. Fi'l-asl تَقَرْعُثٌ [taḳarᶜuş] māddesinden meᵓhūzdur ki birikmek, tecemmüᶜ maᶜnāsınadır; yukālu: تَقَرْعَثَ الْقَوْمُ إِذَا تَجَمَّعُوا

[ق ع ث]

اَلْإِقْعَاثُ [el-iḳᶜāş] (hemzenin kesriyle) Beyhūde isrāf-ı māl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَقْعَثَ فِي مَالِهِ إِذَا أَسْرَفَ Ve çok bahşīş vermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَقْعَثَ لَهُ الْعَطِيَّةَ إِذَا أَجْزَلَهَا

اَلْقَعْثَةُ [el-ḳaᶜşet] (ḳāf'ın fethi ve ᶜayn'ın sükūnuyla) Az vergi vermek maᶜnāsına olmakla azdāddan olur; yukālu: قَعَثَ لَهُ قَعْثَةً

مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ إِذَا أَعْطَاهُ قَلِيلاً Lākin zıddiyyeti vāzıh değildir, zīrā biri sülāsī ve biri mezīddir.

اَلتَّقْعِيثُ [et-taḳʿīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi bi-tamāmihi istīsāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَعَّثَهُ تَقْعِيثًا إِذَا اسْتَأْصَلَهُ

اَلْإِنْقِعَاثُ [el-inḳiʿāṯ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznide) Ondan mutāviʿdir; yukālu: قَعَّثَهُ فَانْقَعَثَ

اَلْقَعِيثُ [el-ḳaʿīṯ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Azca ve kolayca olan şeyʾe denir; maʿnāyı mezbūrdan meʾhūzdur; yukālu: شَيْءٌ قَعِيثٌ أَيْ هَيِّنٌ يَسِيرٌ Ve pek çok sel suyuna ve pek çok yağmura denir.

اَلْإِقْتِعَاثُ [el-iḳtiʿāṯ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznide) Kazılan kuyudan çok toprak çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِقْتَعَثَ الْحَافِرُ إِذَا اسْتَخْرَجَ تُرَابًا كَثِيرًا مِنَ الْبِئْرِ

اَلْقُعَاثُ [el-ḳuʿāṯ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir marazdır ki koyun ve keçi kısmının burunlarında tahaddüs eder.

[ق ل ع ث]

اَلتَّقَلْعُثُ [et-teḳalʿuṯ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Suluca balçıktan ayağını çekip koparır tarzında yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَقَلْعَثَ فِي مَشْيِهِ إِذَا مَرَّ كَأَنَّهُ يَتَقَلَّعُ مِنْ وَحَلٍ

[ق م ع ث]

اَلْقُمْعُوثُ [el-ḳumʿūṯ] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Deyyūs ve kaltabana denir.

[ق ن ط ث]

اَلْقَنْطَئَةُ [el-ḳanṭaṯet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Havf ve fezaʿ ile seğirtip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: قَنْطَثَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا بِفَزَعٍ

[ق ن ع ث]

اَلْقِنْعَاثُ [el-ḳinʿāṯ] (قِنْطَارٌ [ḳinṭār] vezninde) Yüzünde ve sāʾir aʿzāsında kılı çok olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ قِنْعَاثٌ إِذَا كَانَ كَثِيرَ الشَّعْرِ فِي وَجْهِهِ وَجَسَدِهِ

[ق ي ث]

اَلتَّقَيُّثُ [et-teḳayyuṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznide) Cemʿ eylemek maʿnālarınadır.

FASLU'L-KĀF
(فَصْلُ الْكَافِ)

[ك ب ث]

اَلْكَبَاثُ [el-kebāṯ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) أَرَاكٌ [erāk] ağacının ki misvāk ağacıdır, yemişinin olmuşuna denir.

اَلْكَبَثُ [el-kebeṯ] (fethateynle) Et bozulup kokmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَبِثَ اللَّحْمُ كَبَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَغَيَّرَ وَأَرْوَحَ

اَلْكَبْثُ [el-kebṯ] (مَكْثٌ [meḳṯ] vezninde) Etin üzerini kapayıp örtmekle kokutmak maᶜnāsınadır; tekūlu: كَبَثْتُ اللَّحْمَ كَبْثًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ أَيْ غَمَمْتُهُ فَتَغَيَّرَ وَأَنْتَنَ

اَلْكَبِيثُ [el-kebīṯ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَكْبُوثُ [el-mekbūṯ] Kokmuş ete denir; yukālu: لَحْمٌ كَبِيثٌ وَمَكْبُوثٌ أَيْ مُتَغَيِّرٌ مُنْتِنٌ

اَلْكُنْبُثُ [el-kunbuṯ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Sulb ve şedīd olan şeyᵓe denir. Ve begāyet bahīl ve nākese denir.

اَلْكُنْبُوثُ [el-kunbūṯ] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) ve

اَلْكُنَابِثُ [el-kunābiṯ] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Bunlar da ziyādesiyle bahīl ve cimri şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ كُنْبُثٌ وَكُنْبُوثٌ وَكُنَابِثٌ أَيْ مُنْقَبِضٌ بَخِيلٌ

اَلتَّكْبِيثُ [et-tekbīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Gemiyi yere eğip içinde olan eşyāyı başka gemiye nakl eylemek maᶜnāsınadır. Ve bu küçük gemilerde olur; yukālu: كَبَثَ السَّفِينَةَ إِذَا جَنَحَهَا إِلَى ٱلْأَرْضِ لِيُحَوِّلَ مَا فِيهَا إِلَى أُخْرَى

[ك ب ع ث]

اَلْكَبَعْثَاةُ [el-kebeᶜṯāt] قَبَعْثَاةٌ [ḳabaᶜṯāt] veznninde ve mürādifidir ki ferc-i zenānda olan şiştir.

[ك ث ث]

اَلْكَثُّ [el-keṯṯ] (kāf'ın fethi ve ṯā'nın teşdīdiyle) Sık ve gür ve kalın olan şeyᵓe denir; yukālu: شَيْءٌ كَثٌّ أَيْ كَثِيفٌ

اَلْكَثِيثُ [el-keṯīṯ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) كَثٌّ [keṯṯ] maᶜnāsınadır, bundandır ki gür ve sık sakallı kimseye ki tahta sakal taᶜbīr olunur, كَثُّ اللِّحْيَةِ ve كَثِيثُ اللِّحْيَةِ ıtlāk olunur; ve yukālu: لِحْيَةٌ كَثَّةٌ وَكَثَّاءُ أَيْ كَثِيفَةٌ

اَلْكُثُّ [el-kuṯṯ] (kāf'ın zammıyla) cemᶜidir; yukālu: قَوْمٌ كُثُّ اللِّحْيَةِ

اَلْكَثْكَثُ [el-keṯkeṯ] (kāf'ların fethiyle) ve

اَلْكِثْكِثُ [el-kiṯkiṯ] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Hurde taşlar ile karışık toprağa denir ki moloz taᶜbīr olunur.

اَلْكُثْكُثَى [el-kuṯkuṯā] (kāf'ların zammı ve fethi ve elifin kasrıyla) Sıbyān-ı ᶜAraba mahsūs bir laᶜib adıdır ki toprakla oynarlar.

اَلْكَاثُّ [el-kāṯṯ] (teşdīd-i ṯā'yla) Hasād olan sünbüle dānelerinin sıçrantılarından nābit olan ekine denir.

اَلْكَثَاثَاءُ [el-keṯāṯāᵓ] (kāf'ın fethi ve elifin meddiyle) Toprağı çok yere denir.

اَلْكَثُّ [el-keṯṯ] (kāf'ın fethi ve ṯā'nın teşdīdiyle) Masdar olur, birden dertop hadeslemek maᶜnāsına; yukālu: كَثَّ الرَّجُلُ بِسَلْحِهِ كَثًّا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا رَمَى بِهِ

اَلْكَثَاثَةُ [el-keṯāṯet] (كَثَافَةٌ [keṯāfet] vezninde) ve

اَلْكُثُوثَةُ [el-kuṯūṯet] (kāf'ın zammıyla) ve

اَلْكَثَثُ [el-ḳeṯeṯ] (kāf'ın fethiyle) Sakalın dipleri gür ve sıkı olarak kılları kısa ve kıvırcık olmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَثَّتِ اللِّحْيَةُ كَثَاثَةً وَكُثُوثَةً وَكَثَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَتْ أُصُولُهَا وَكَثُفَتْ وَقَصُرَتْ وَجَعُدَتْ ve yukālu: رَجُلٌ

كَتَّ اللِّحْيَةِ ke-mā zukire. Cemʿi كِتَاثٌ [kiṯāṯ] gelir kāf'ın kesriyle.

اَلْإِكْثَاثُ [el-ikṯāṯ] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْكَثْكَثَةُ [el-keṯkeṯet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir kimse vech-i mezkūr üzere top sakallı olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكَثَ الرَّجُلُ وَكَثْكَثَ إِذَا صَارَ كَثَّ اللِّحْيَةِ

[ك ح ث]

اَلْكَحْثُ [el-kaḥṯ] (بَحْثٌ [baḥṯ] vezninde) Bir nesneyi iki pençeyi doldurup dopdolu vermek maʿnāsınadır; yukālu: كَحَثَ لَهُ مِنَ الْمَالِ كَحْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا غَرَفَ لَهُ بِيَدَيْهِ مِنْهُ

[ك ر ث]

اَلْكُرَّاثُ [el-kurrāṯ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) ve كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Pırasa taʿbīr olunan sebzeye denir, Fārisīde gendenā denir.

Şārih der ki māʾide-i ʿĪseviyye'de ve māʾide-i Ḫıdriyye'de cümle sebzeler bulunup lākin pırasa yok idi.

اَلْكَرَاثُ [el-kerāṯ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir nevʿ ulu ağaç ismidir, Ṭāʾif cibālinde meşhūdum olmuştur. Bu ağaç, yırtıcılar ağacı dedikleridir, uzun ve yumuşak dalları olur, kırılsa sütü akar. Ḥicāz'da kesīrdir, sütünü taʿāma izāfe eyleseler cüzāma nāfiʿdir. Ve

كَرَاثٌ [Kerāṯ] Bir dağın adıdır.

اَلْكَرْثُ [el-kerṯ] (حَرْثٌ [ḥarṯ] vezninde) Bir kimseyi gam ve gussa basmak maʿnāsınadır; yukālu: كَرَثَهُ الْغَمُّ كَرْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا اشْتَدَّ عَلَيْهِ

اَلْإِكْرَاثُ [el-ikrāṯ] (hemzenin kesriyle) كَرْثٌ [kerṯ] maʿnāsınadır; yukālu: أَكْرَثَهُ الْغَمُّ بِمَعْنَى كَرَثَهُ

اَلْكَرِيثُ [el-kerīṯ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şol kimsedir ki bir māddeden hazer ve endīşe ile ʿazm ve mübāşeretinden kaçınılıp ricʿat eylemiş ola; yukālu: إِنَّهُ لَكَرِيثُ الْأَمْرِ إِذَا كَعَّ وَنَكَصَ Ve

كَرِيثٌ [kerīṯ] كَارِثٌ [kāriṯ] maʿnāsınadır ki muztarib edici, şedīd demektir; yukālu: أَمْرٌ كَرِيثٌ أَيْ كَارِثٌ Zāhiren bu māddeden bāb-ı rābiʿ dahi vārid olup lākin müʾellif iktifā eylemiş ola, zīrā كَرِيثٌ [kerīṯ] ki sıfattır, bāb-ı rābiʿi muktezīdir ve muktezā-yı mādde dahi teʾessür lüzūmudur. Ve baʿzen bu makūleye mütevehhem sīga takdīr edip ondan binā ederler.

اَلْإِنْكِرَاثُ [el-inkirāṯ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznide) Kesilmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْكَرَثَ الْحَبْلُ إِذَا انْقَطَعَ

اَلْإِكْتِرَاثُ [el-iktirāṯ] Zikr olunan كَرْثٌ [kerṯ] lafzından iftiʿāldir, gam-gīn olmak maʿnāsınadır; bu münāsebetle bir emr-i ʿazīmden mübālāt eylemek ve bāk ve pervā çekmek maʿnāsına istiʿmāl olunmuştur; tekūlu: مَا أَكْتَرِثُ لَهُ أَيْ مَا أُبَالِي بِهِ Kāle fi'n-*Nihāye*: وَفِي حَدِيثِ قُسٍّ "لَمْ يُخَلِّنَا سُدًى مِنْ بَعْدِ عِيسَى واكتَرَثَ" يُقَالُ مَا أَكْتَرِثُ لَهُ أَيْ مَا أُبَالِي وَلاَ يُسْتَعْمَلُ إِلاَّ فِي النَّفْيِ وَقَدْ جَاءَ هَهُنَا فِي الْإِثْبَاتِ وَهُوَ شَاذٌّ

اَلْكَرِيثَاءُ [el-kerīṯāʾ] (kāf'ın fethiyle) Bir nevʿ atyeb ve aʿlā hurmā koruğu ismidir.

[ك ش ث]

اَلْكَشُوثُ [el-keşūṯ] (kāf'ın fethi ve zammıyla) ve

اَلْكَشُوثَى [el-keşūṯā] (kāf'ın fethi ve elifin kasrıyla ve meddiyle cāʾizdir) ve

اَلْأُكْشُوثُ [el-ukşūṯ] (hemzenin zammıyla) Ve işbu lügat-ı ahīre half yaʿnī rediyye ve sākıtadır; bağ sarmaşığı taʿbīr olunan nebāta denir ki ağacın dallarına sarmaşır, yerde kökü ve yaprağı ve yemişi ve gölge-

si olmaz, bī-hayr u menfaʿat kimseyi ona teşbīh ederler. Kāle'ş-şārih ve minhu: "هُوَ الْكَشُوشُ فَلاَ أَصْلٌ وَلاَ وَرَقٌ || وَلاَ نَسِيمٌ وَلاَ ظِلٌّ وَلاَ ثَمَرُ"

[ك ل ث]

اَلْإِنْكِلَاثُ [el-inkilāṯ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) İleri geçmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْكَلَثَ الرَّجُلُ إِذَا تَقَدَّمَ

اَلْمِكْلَثُ [el-mikleṯ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Umūr ve mesālihte işlek nāfiz ve kārgüzār adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِكْلَثٌ أَيْ مَاضٍ فِي ٱلْأُمُورِ

[ك ل ب ث]

اَلْكَلْبَثُ [el-kelbeṯ] (bā-yı muvahhade ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْكَلْبُثُ [el-kulbuṯ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde ve

اَلْكَلَبِثُ [el-kulebiṯ] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] veznin-de) ve

اَلْكُلَابِثُ [el-kulābiṯ] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] veznin-de) Be-gāyet bahīl ve mümsik ve münkabız şahsa denir.

[ك ن ث]

اَلْكُنْثَةُ [el-kunṯet] (kāf'ın zammıyla) Şol نَوَرْدَجَةٌ [neverdecet]e yaʿnī mersin ve söğüt ağaçlarının tāze çubuklarından dāʾire olmuş nesneye denir ki üzerine hoş-bū çiçekler dizdikten sonra tomar gibi dürüp kafes tarzında ederler, tāze kızlar bahār eyyāmında o güne ārāyiş edip safā ederler. Ve نَوَرْدَجَةٌ [neverdece] kelimesi, neverde-i Fārisī muʿarrebidir ki neverdīden lafzından ism-i mefʿūldür, dürülmüş ve bükülmüş nesneye denir, baʿdehu vech-i mezkūr üzere kafes ve sepet tarzında envāʿ-ı şükūfeden müretteb o nesneye ıtlāk olundu.

[ك ن ب ث]

اَلْكُنْبُثُ [el-kunbuṯ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznin-de) ve

اَلْكُنَابِثُ [el-kunābiṯ] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] veznin-de) ve

اَلْكُنْبُوثُ [el-kunbūṯ] (زُنْبُورٌ [zunbūr] veznin-de) Taş gibi pek ve katı şeyʾe denir. Ve ziyādesiyle bahīl ve nākese denir.

اَلْكَنْبَثَةُ [el-kenbeṯet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلتَّكَنْبُثُ [et-tekenbuṯ] (تَدَحْرُجُ [tedaḥruc] vezninde) Be-gāyet bahīl ve nākes olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَنْبَثَ الرَّجُلُ وَتَكَنْبَثَ إِذَا صَارَ كُنْبُوثًا أَيْ بَخِيلاً مُنْقَبِضًا

[ك ن د ث]

اَلْكُنْدُثُ [el-kunduṯ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznin-de) ve

اَلْكُنَادِثُ [el-kunādiṯ] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Sulb ve şedīd nesneye denir.

[ك ن ف ث]

اَلْكُنْفُثُ [el-kunfuṯ] (fā'yla قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْكُنَافِثُ [el-kunāfiṯ] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] veznin-de) Kasīrü'l-kāme bodur kişiye denir.

[ك و ث]

اَلْكَوْثُ [el-kevṯ] (لَوْثٌ [levṯ] veznin-de) Papuça denir ki ayağa giyilir, قَفْشٌ [ḳafş] maʿnāsına. Ve قَفْشٌ [ḳafş], kefş muʿarrebidir.

اَلتَّكْوِيثُ [et-tekvīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Ekin yenice dört beş dāne yapraklanmak maʿnāsınadır; yukālu: كَوَّثَ الزَّرْعُ إِذَا صَارَ لَهُ أَرْبَعُ وَرَقَاتٍ أَوْ خَمْسٌ Ve kazā-yı hācet eden kimse necāsetini tavşan başları kadar

yani topak topak çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: كَوَّثَ الرَّجُلُ بِغَائِطِهِ إِذَا أَخْرَجَهُ كَرُؤُوسِ اَلْأَرَانِبِ Bu maʿnānın münāsebet-i meʾhāzı maʿlūm olmadı, zīrā māddede tavşan yoktur ki hattā başını dahi ihrāc eyleye.

كُوثَى [Kūṯā] (طُوبَى [ṭūbā] vezninde) ʿIrāḳ'ta bir karye adıdır. Şārihin beyānı üzere Bābil kazāsında olup ve mevlid-i Hazret-i İbrāhīm ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi't-teslīm olmak üzere mervīdir. Ve

كُوثَى [Kūṯā] Mekke'de bir mahalledir ki Benū ʿAbduddār'a mahsūstur.

اَلْكَوْثَةُ [el-kevṯet] (رَوْثَةٌ [revṯet] vezninde) Ucuzluğa denir, خِصْبٌ [ḫiṣb] maʿnāsına.

اَلْكَاثُ [el-kāṯ] (tahfīf-i ṯā'yla) كَاثٌّ [kāṯṯ] maʿnāsınadır ki müşeddededir, "ك،ث،ث" māddesinde beyān olundu.

FASLU'L-LĀM
(فَصْلُ اللاَّمِ)

[ل ب ث]

اَللَّبْثُ [el-lebṯ] (lām'ın fethi ve zammı ve bā'nın sükūnuyla) ve

اَللَّبَثُ [el-lebeṯ] (fethateynle) ve

اَللِّبَاثُ [el-libāṯ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَللُّبَاثُ [el-lubāṯ] ve

اَللُّبَاثَةُ [el-lubāṯet] (lām'ların zammıyla) ve

اَللِّبِيثَةُ [el-lebīṯet] (lām'ın fethiyle) Bir yerde eğlenip durmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبِثَ الرَّجُلُ مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا مَكَثَ Ve bunun masdarı bā'nın sükūnuyla gelmek kıyāsa muhāliftir, zīrā bāb-ı rābiʿin masdarı lāzım olduğu sürette hareke ile gelmek kıyāstır, تَعَبٌ [taʿab] gibi.

اَللاَّبِثُ [el-lābiṯ] ve

اَللَّبِثُ [el-lebiṯ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) İsm-i fāʿildir, مَاكِثٌ [mākiṯ] maʿnāsına.

Şārih der ki لَبِثٌ [lebiṯ] yolda yā gayrı mahallerde ekserī tevakkuf eder olan kişiye denir.

اَلْإِلْبَاثُ [el-ilbāṯ] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّلْبِيثُ [et-telbīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseyi مَكْثٌ [mekṯ] ettirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْبَثَهُ وَلَبَّثَهُ إِذَا أَمْكَثَهُ

اَللُّبْثَةُ [el-lubṯet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) İsmdir, eğlenip durmak hāletine denir; yukālu: طَالَ لُبْثُهُ أَيْ تَوَقُّفُهُ

اَلتَّلَبُّثُ [et-telebbuṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi eğlenip durmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلَبَّثَ بِالْمَكَانِ إِذَا تَوَقَّفَ

اَلْإِسْتِلْبَاثُ [el-istilbāṯ] Geç ʿadd eylemek maʿnāsınadır ki geciksinmek taʿbīr olunur; yukālu: إِسْتَلْبَثَهُ أَيِ اسْتَبْطَأَهُ

اَللِّبِيثُ [el-lebīṯ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) نَبِيثٌ [nebīṯ] gibi, خَبِيثٌ [ḫabīṯ] lafzına itbāᶜ olur; yukālu: رَجُلٌ خَبِيثٌ لَبِيثٌ نَبِيثٌ

اَللَّبَاثُ [el-lebāṯ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Kurup çekmesi ağır ve geç olan yaya denir; yukālu: قَوْسٌ لَبَاثٌ أَيْ بَطِيئَةٌ

اَللِّبِيثَةُ [el-lebīṯet] (lām'ın fethiyle) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve sıfat olur, şol cemāᶜate ıtlāk olunur ki kabāᵓil-i müteferrikadan müctemiᶜ ola; yukālu: جَائَتْ لَبِيثَةٌ مِنَ النَّاسِ أَيْ جَمَاعَةٌ مِنْ قَبَائِلَ شَتَّى

[ل ث ث]

اَللَّثُّ [el-leṯṯ] (lām'ın fethi ve ṯā'nın teşdīdiyle) İlhāh ve ibrām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: لَثَّ عَلَيْهِ لَثًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَلَحَّ Ve bir yerde mukīm olmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَثَّ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ Ve muttasıl yağmur yağmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَثَّ الْمَطَرُ إِذَا دَامَ أَيَّامًا Ve

لَثٌّ [leṯṯ] Çiğ ve şebnem taᶜbīr olunan rutūbete denir. Ve masdar olur, nebāta çiğ düşmek maᶜnāsına; yukālu: لَثَّ الشَّجَرُ إِذَا أَصَابَهُ النَّدَى

اَلْإِلْثَاثُ [el-ilṯāṯ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi ilhāh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَلَثَّ عَلَيْهِ إِذَا أَلَحَّ Ve bir yerde ikāmet eylemek maᶜnāsınadır; ve minhu'l-hadīsu: "لاَ تُلِثُّوا بِدَارٍ مَعْجَزَةٍ" أَيْ لاَ تُقِيمُوا بِدَارٍ يُعْجِزُكُمْ فِيهَا الرِّزْقُ وَالْكَسْبُ Ve

إِلْثَاثٌ [ilṯāṯ] Bir müddet muttasıl yağmur yağmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَلَثَّ الْمَطَرُ إِذَا دَامَ أَيَّامًا

اَللَّثْلَثَةُ [el-leṯleṯet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet vezninde) إِلْثَاثٌ [ilṯāṯ] maᶜnālarınadır. Ve zaᶜīf ve zebūn olmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَثْلَثَ الرَّجُلُ إِذَا ضَعُفَ Ve habs ve tevkīf eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: لَثْلَثَ فُلاَنًا إِذَا حَبَسَهُ Ve bir husūsta tereddüd eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: لَثْلَثَ فِي الْأَمْرِ إِذَا تَرَدَّدَ فِيهِ Ve kelāmı ibāne ve izhār eylemeyip dilini çiğneyerek mübhem söylemek maᶜnāsınadır ki ᶜavāmm-ı Türkīde ımır yamır söylemek taᶜbīr olunur; yukālu: لَثْلَثَ كَلاَمَهُ إِذَا لَمْ يُبَيِّنْهُ Ve toprağa bulamak maᶜnāsınadır; yukālu: لَثْلَثَهُ فِي التُّرَابِ إِذَا مَرَّغَهُ Ve davar sürmek maᶜnāsınadır; tekūlu: لَثْلَثْتُ الْبَعِيرَ أَيْ كَدَدْتُهُ يَعْنِي سُقْتُهُ لَدَدْتُهُ Şārih nüshalarını tahtiᵓe eylemiştir. Ve bir mikdārca dinlendirip ārām ve rāhāt vermek maᶜnāsınadır; tekūlu: لَثْلِثُوا بِنَا عَلَى صِيغَةِ الْأَمْرِ أَيْ رَوِّحُوا قَلِيلاً

اَلتَّلْثُلُ [et-teleṯluṯ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bir husūsta tereddüd eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَلَثْلَثَ فِي الْأَمْرِ إِذَا تَرَدَّدَ Ve toprağa bulanıp ağnamak maᶜnāsınadır; yukālu: تَلَثْلَثَ فِي التُّرَابِ إِذَا تَمَرَّغَ

اَللَّثْلاَثُ [el-leṯlāṯ] ve

اَللَّثْلاَثَةُ [el-leṯlāṯet] (lām'ların fethiyle) Şol üşengen batīᵓü't-tabᶜ tenbel kimseye denir ki bir iş teklīf eyledikte işte kalktım ve vardım diyerek sūret-i icābet gösterip yine kehāletle gerilenip teᵓehhür eder ola. Istılāhımızda ona cān törpüsü ve eşek eyegülü taᶜbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ لَثْلاَثٌ وَلَثْلاَثَةٌ أَيْ بَطِيءٌ كُلَّمَا ظَنَنْتَ أَنَّهُ أَجَابَكَ إِلَى حَاجَتِكَ تَقَاعَسَ

[ل ط ث]

اَللَّطْثُ [el-laṭṯ] (مَكْثٌ [mekṯ] vezninde) Elin arzıyla yaᶜnī arkurusuyla yāhūd bir yassı ağaçla vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَطَثَهُ لَطْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهُ بِعَرْضِ الْكَفِّ أَوْ بِعُودٍ عَرِيضٍ Ve yüze sille vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَطَثَهُ إِذَا صَكَّهُ Ve biriktirmek maᶜnāsınadır; yukālu: لَطَثَ الشَّيْءَ إِذَا جَمَعَهُ Ve bir kimseye taş atmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَطَثَهُ بِحَجَرٍ إِذَا رَمَاهُ بِهِ Ve bir iş bir ada-

ma sarplanıp güçlenmek maʿnāsınadır; yukālu: لَطَثَ ٱلْأَمْرُ فُلَانًا إِذَا صَعُبَ عَلَيْهِ Ve bir nesne fāsid ve tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَطَثَ الشَّيْءُ إِذَا فَسَدَ

اَلْمَلاَطِثُ [el-melāṭiṣ] (مَسَاجِدُ [mesācid] veznninde) Şol mevāziʿe denir ki onlarda nās birbirine hamle ve darb eder olalar; مَلْطَثٌ [melṭaṣ] müfredidir.

اَلْمُلاَطِثُ [el-mulāṭiṣ] (mīm'in zammıyla) Dāʾimā nesne biriktirici kişiye denir, جَامِعٌ [cāmiʿ] maʿnāsına.

اَلتَّلاَطُثُ [et-telāṭuṣ] تَلاَطُمٌ [telāṭum] veznninde ve mürādifidir ki mevc-i deryā çarpışmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلاَطَثَ الْمَوْجُ إِذَا تَلاَطَمَ Ve nās elleriyle birbirine vuruşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلاَطَثَ الْقَوْمُ إِذَا تَضَارَبُوا بِأَيْدِيهِمْ

مِلْطَثٌ [Milṭaṣ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bir recül adıdır.

[ل ع ث]

اَلْأَلْعَثُ [el-elʿaṣ] (hemzenin ve ʿayn'ın fethiyle) Deprenmesi geç ve sakīl olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ أَلْعَثُ أَيْ ثَقِيلٌ بَطِيءٌ

اَللَّعَثُ [el-laʿaṣ] (fethateynle) Bir kimse أَلْعَثُ [elʿaṣ] olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَعِثَ الرَّجُلُ لَعَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ أَلْعَثَ

[ل غ ث]

اَللَّغِيثُ [el-laġīṣ] غَلِيثٌ [ġalīṣ] vezninde ve iki maʿnāsında dahi mürādiftir.

[ل ف ث]

اَلْأَلْفَثُ [el-elfeṣ (fā'yla أَلْعَثُ [elʿaṣ] veznninde) Şaşkın ve ahmak adama denir.

اَلْإِسْتِلْفَاثُ [el-istilfāṣ] Bir mektūb ve mestūr nesneyi istihrāc eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَلْفَثَ مَا عِنْدَهُ إِذَا اسْتَنْبَطَ Ve bir nesneyi gereği gibi sorup araştırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَلْفَثَ الْخَبَرَ إِذَا اسْتَقْصَاهُ Ve bir nesneyi ketm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَلْفَثَ الْخَبَرَ إِذَا كَتَمَهُ Ve iş bitirmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَلْفَثَ حَاجَتَهُ إِذَا قَضَاهَا Ve otlağın çayırlarını bi'l-cümle otarıp hālī komak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَلْفَثَ الرِّعْيَ إِذَا لَمْ يَدَعْ مِنْهُ شَيْئًا

[ل ق ث]

اَللَّقْثُ [el-laḳṣ] (ḳāf'la مَكْسٌ [meks] veznninde) Karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: لَقَثَ الشَّيْءَ لَقْثًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا خَلَطَهُ Ve sürʿatle bir nesnenin mecmūʿunu ahz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَقِثَ الشَّيْءَ لَقْثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَخَذَهُ بِسُرْعَةٍ وَاسْتِيعَابٍ

اَلتَّلْقِيثُ [et-telḳīṣ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: لَقَّثَهُ تَلْقِيثًا إِذَا خَلَطَهُ

[ل ك ث]

اَللَّكْثُ [el-lekṣ] (مَكْثٌ [meks] vezninde) Vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَكَثَهُ لَكْثًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهُ Ve bir kimseye yāhūd bir dābbeye tahammül ve tākatinden ziyāde mudāyaka vermekle zahmete giriftār eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: لَكَثْتُهُ أَيْ جَهَدْتُهُ وَحَمَلْتُ عَلَيْهِ

اَللُّكَاثُ [el-lukāṣ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Deve kısmına mahsūs bir maraz adıdır ki ağızında sivilce gibi çıbanlar ve yaralar peydā olur. Ve

لُكَاثٌ [lukāṣ] Kireç māddesi olan bir ak taşa denir, zīrā üç kısm olur: biri beyāz ve gayr-i berrāk ve biri kırmızı ve birisi berrāk ve kat kat olur ki إِسْفِيدَاجُ الْجَصَّاصِينَ taʿbīr ederler, لُكَاثٌ [lukāṣ] bu olacaktır.

اَللَّكَثُ [el-lekeṣ] (fethateynle) Deve لُكَاثٌ [lukāṣ] marazına uğramak maʿnāsınadır; yukālu: لَكِثَ الْبَعِيرُ لَكَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَصَابَهُ

اللُّكَاثُ Ve bir şeyᵓe kīr ve çirk yapışmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَكِثَ بِهِ الْوَسَخُ إِذَا لَصِقَ بِهِ

اَللُّكَائِيُّ [el-lukāṣiyy] (lām'ın zammıyla) Be-gāyet ak olan şeyᵓe denir; لُكَاثٌ [lukāṣ]-ı mezbūre mensūbdur.

اَللُّكَّاثُ [el-lukkāṣ] (رُمَّانٌ [rummān] veznin-de) Kireç yapan kimseye denir, صُنَّاعُ الْجِصِّ [ṣunnāᶜu'l-ciṣṣ] maᶜnāsına.

اَللَّكِثَةُ [el-lekiṣet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Semiz ve tavlı nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ لَكِثَةٌ أَيْ سَمِينَةٌ

[ل و ث]

اَللَّوْثُ [el-levṣ] (رَوْثٌ [revṣ] vezninde) Zor ve kuvvet maᶜnāsınadır; yukālu: نَاقَةٌ ذَاتُ لَوْثٍ أَيْ قُوَّةٍ Ve لَوْثٌ [levṣ] masdar olur, başa sarık sarmak maᶜnāsına; yukālu: لَاثَ الْعِمَامَةَ عَلَى رَأْسِهِ لَوْثًا إِذَا عَصَبَهَا Ve

لَوْثٌ [levṣ] Şerr ve şūr maᶜnāsınadır; yukālu: وَقَعَ اللَّوْثُ أَيِ الشَّرُّ Ve sığınmak, لَوْذٌ [levẕ] maᶜnāsınadır; yukālu: لَاثَ بِي لَوْثًا أَيْ لَاذَ Ve yaralara denir, جِرَاحَاتٌ [cirāḥāt] maᶜnāsına; müfredi لَوْثَةٌ [levṣet]tir hā'yla. Ve hıkd ve kīne ile olan mutālabāta denir; yukālu: بَيْنَهُمْ لَوْثٌ أَيْ مُطَالَبَاتٌ بِالأَحْقَادِ Ve شِبْهُ الدَّلَالَةِ maᶜnāsınadır ki murād beyyine-i zaᶜīfe-i gayr-i kāmiledir, niteki *Nihāye*'de hadīs-i Ḳasāme'de: "إِذَا كَانَ هُنَاكَ لَوْثٌ" ᶜibāresinde لَوْثٌ [levṣ]ten murād beyyine-i zaᶜīfe-i gayr-i tāmme olmak üzere meşrūhtur. Meselā maktūl kable'l-fevt beni filān darb ve cerh eyledi diye ikrārına şāhid-i vāhidin şehādet eylemesi gibi yāhūd bir kimse ile maktūl beyninde vākiᶜ husūmet-i sābite olduğuna iki şāhidin şehādet eylemeleri gibi ki bunlar beyyine-i gayr-i kāmiledir. Ve bunlar تَلْطِيخٌ [taltīḫ] maᶜnāsınadır. Ve

لَوْثٌ [levṣ] Lokmayı çerviş yağına bulayıp banmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَاثَ اللُّقْمَةَ لَوْثًا إِذَا مَرَّغَهَا فِي الْإِهَالَةِ Ve bir kimse hānesine mülāzım olup dāᵓimā oturmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَاثَ دَارَهُ إِذَا لَزِمَهُ Ve bir nesneyi ağızda beri öte çevirerek çiğnemek maᶜnāsınadır; yukālu: لَاثَ الشَّيْءَ إِذَا لَاكَهُ فِي فَمِهِ Ve bir husūsta ağırca oyalanarak deprenmek maᶜnāsınadır; yukālu: لَاثَ فِي الْأَمْرِ إِذَا أَبْطَأَ Ve bulaştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَاثَ ثَوْبَهُ بِالطِّينِ إِذَا لَطَخَهُ بِهِ Ve karıştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَاثَهُ إِذَا خَلَطَهُ Ve bir nesneyi tarāvetlenmek için suya ıslatmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَاثَ الشَّيْءَ إِذَا مَرَسَهُ

اَللُّوثَةُ [el-lūṣet] (lām'ın zammıyla) Gevşeklik, istirhāᵓ maᶜnāsınadır. Ve gecikmek, butᵓ maᶜnāsınadır. Ve humk ve belāhet maᶜnāsınadır. Ve hamākatten nāşī bir işte izhār-ı gayretle sürᶜat eylemek, هَيْجٌ [heyc] maᶜnāsınadır. Ve mess-i cünūn maᶜnāsınadır ki kara sevda gibi şūrīde-dimāg olmak hāletinden ᶜibārettir; yukālu: بِهِ لُوثَةٌ أَيْ مَسُّ جُنُونٍ Ve bedende lahm ve şahm kesīr olmakla semizlik hāletine denir. Ve zaᶜīf ve zebūn olmağa denir. Ve şol paçavraya denir ki sıbyān onları bir yere biriktirip onunla oyun oynarlar.

اَلْإِلْتِيَاثُ [el-iltiyāṣ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) İhtilāt ve iltibās maᶜnāsınadır; yukālu: إِلْتَاثَ الْأَمْرُ إِلْتِيَاثًا إِذَا اخْتَلَطَ وَالْتَبَسَ Ve bir nesneye sarılıp bürünmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِلْتَاثَ بِرَأْسِ الْقَلَمِ شَعْرَةٌ Ve بِرِدَائِهِ إِذَا الْتَفَّ بِهِ derler, Kalemin ucuna bir kıl sarıldı maᶜnāsına. Ve

إِلْتِيَاثٌ [iltiyāṣ] İşte oyalanıp ağır ağır deprenmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِلْتَاثَ فِي الْعَمَلِ إِذَا أَبْطَأَ Ve semirip kuvvetlenmek

maᶜnāsınadır; yukālu: إِلْتَاثَ الْبَعِيرُ إِذَا سَمِنَ وَتَقَوَّى Ve alıkomak maᶜnāsınadır; yukālu: إِلْتَاثَهُ عَنْ كَذَا إِذَا حَبَسَهُ عَنْهُ

اَلتَّلْوِيثُ [et-telvīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi alıkomak maᶜnāsınadır; yukālu: لَوَّثَهُ عَنْ كَذَا إِذَا حَبَسَهُ Ve bulaştırmak ve ālūde kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَوَّثَ ثِيَابَهُ بِالطِّينِ إِذَا لَطَّخَهَا بِهِ Ve katıp karıştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَوَّثَ التِّبْنَ بِالْقَتِّ إِذَا خَلَطَهُ بِهِ Ve bir nesneyi tarāvetlenmek için suya ıslatmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَوَّثَ الشَّيْءَ إِذَا مَرَسَهُ

اَلْمَلَاثُ [el-melāṯ] (mīm'in fethiyle) Bir kavmin seyyid ve ser-gerdesine denir. İlticāᵓ maᶜnāsından mefᶜaldir, umūr u mesālih-i ᶜāmmede merciᶜ ve melāz olduğu için. Cemᶜiمَلَاوِثُ [melāviṯ] gelir ve مَلَاوِثَةٌ [melāviṯet] gelir hā'yla ve مَلَاوِيثُ [melāvīṯ] gelir. Şārih der ki vezn-i ahīr işbāᶜ-ı kesre olmak gālibdir.

اَلْمِلْوَثُ [el-milveṯ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) مَلَاثٌ [melāṯ] maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ مَلَاثٌ وَمِلْوَثٌ أَيْ شَرِيفٌ يُلَاثُ بِهِ الْأُمُورُ

اَللُّوَاثَةُ [el-luvāṯet] (lām'ın zammıyla) Cemāᶜat-i insānīye denir. Ve hamur tahtaya yapışmamak için altına ektikleri una denir ki urva taᶜbīr olunur. Ve her şeyᵓe bulaşır olan nesneye denir ki bulaşık taᶜbīr olunur; ve minhu yukālu: فُلَانٌ لُوَاثَةٌ أَيْ يَتَلَوَّثُ وَيَتَلَطَّخُ بِكُلِّ نَاسٍ

اَللِّوِيثَةُ [el-levīṯet] (lām'ın fethiyle) Bu dahi bir bölük nāsa denir. Ve kabāᵓil-i muhtelifeden müctemiᶜ cemāᶜate denir, لَبِيثَةٌ [lebīṯet] gibi.

اَللُّوَاثُ [el-luvāṯ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi hamur altına saçılan una denir, لُوَاثَةٌ [luvāṯet] gibi.

اَلْإِلْوَاثُ [el-ilvāṯ] (hemzenin kesriyle) Yer, kurumuş nebāt içre tāze nebāt bitirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَلْوَثَتِ الْأَرْضُ إِلْوَاثًا إِذَا انْبَتَتِ الرُّطْبَ فِي الْيَابِسِ

اَلْأَلُوثُ [el-elūṯ] (hemzenin fethiyle) Süst ve sölpük ve salkı olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ أَلُوثٌ أَيْ مُسْتَرْخٍ Ve güçlü kuvvetli zūr-mend kimseye denmekle zıdd olur; yukālu: رَجُلٌ أَلُوثٌ أَيْ قَوِيٌّ Ve batīᵓü'l-hareket olan kimseye denir. Ve lisānı tekellümde ağır olan kimseye denir ki kelāmı tutkun tutkun tekellüm eder; yukālu: رَجُلٌ أَلُوثٌ أَيِ الثَّقِيلُ اللِّسَانِ ve yukālu: رَجُلٌ أَلُوثٌ أَيِ الْبَطِيءُ الثَّقِيلُ اللِّسَانِ Baᶜzı nüshada bilā-ᶜātf vārid olmakla ikisi bir maᶜnā olur, lākin nüsha-i ūlā evlādır.

اَللِّيثُ [el-līṯ] (lām'ın kesriyle) Bir nebāt adıdır. Vāv yā'ya kalb olunmuştur.

اَللَّيِّثَةُ [el-leyyiṯet] (كَيِّسَةٌ [keyyiset] veznince) Kırgıl sakala denir; yukālu: لِحْيَةٌ لَيِّثَةٌ إِذَا كَانَتْ قَدِ اخْتَلَطَ شَمَطُهَا بِبَيَاضِهَا

اَللَّائِثُ [el-lāᵓiṯ] (لَابِسٌ [lābis] vezninde) ve

اَللَّائِيُّ [el-lāṯiyy] (māklūb olarak) ve

اَللَّيِّثُ [el-leyyiṯ] (سَيِّدٌ [seyyid] vezninde) Birbirine sarmaşmış otluğa denir, yukālu: نَبَاتٌ لَائِثٌ وَلَاثٍ وَلَيِّثٌ إِذَا كَانَ قَدِ الْتَفَّ بَعْضُهُ بِبَعْضٍ Ve

لَائِثٌ [lāᵓiṯ] Arslana denir.

اَلْإِلَاثَةُ [el-ilāṯet] (إِقَامَةٌ [iḳāmet] vezninde) Bir kimsenin yanına bir emānet komak maᶜnāsınadır; tekūlu: أَلَثْتُ بِهِ مَالِي أَيِ اسْتَوْدَعْتُهُ إِيَّاهُ

اَلْمُلَيَّثُ [el-muleyyeṯ] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Şişmanlıktan batīᵓü'l-hareket olan kimseye denir; yukālu: هُوَ مُلَيَّثٌ أَيْ بَطِيءٌ لِسِمَنِهِ

اَللَّوْثَاءُ [el-levṯāᵓ] (lām'ın fethiyle) Şol dāᵓimī yağmura ıtlāk olunur ki nebātları

birbirinin üzerine yatırıp sarmaştırır ola; yukālu: دِيمَةٌ لَوْثَاءُ إِذَا كَانَتْ تَلُوثُ النَّبَاتَ أَيْ تُلِفُّ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ

[ل ه ث]

اَللَّهْثَانُ [el-lehṣān] عَطْشَانُ [ʿaṭşān] vezninde ve mürādifidir ki susuz demektir.

اَللَّهَثَانُ [el-leheṣān] (fetehātla) ve

اَللَّهَثُ el-leheṣ] (fethateynle) ve

اَللَّهَاثُ [el-lehāṣ] (سَمَاعٌ [semāʿ] vezninde) Susamak maʿnāsınadır; yukālu: لَهِثَ الرَّجُلُ لَهَثَانًا وَلَهَثًا وَلَهَاثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَطِشَ فَهُوَ لَهْثَانُ أَيْ عَطْشَانُ

اَللُّهَاثُ [el-luhāṣ] (غُرَابٌ [ġurāb] veznin-de) Susuzluk harāretine denir; tekūlu: أَحْرَقَنِي اللُّهَاثُ أَيْ حَرُّ الْعَطَشِ Ve şiddet-i mevt maʿnāsınadır. Ve hurmā yaprağının için-de olan kırmızı kırmızı noktalara denir ki hurde kurtçağız heyʾetinde olur. Ve bu, İmām Ferrāʾ'dan menkūldür, lākin kıyās olan lām'ın kesriyle olmaktır, نِقَاطٌ [niḳāt] ve بِرَامٌ [birām] gibi ki نُقْطَةٌ [nuḳṭat] ve بُرْمَةٌ [burmet]in cemʿleridir. Bu dahi لُهْثَةٌ [luhṣet]in cemʿidir نُقْطَةٌ [nuḳṭat] vezninde, ke-mā se-yuzkeru.

اَللَّهْثُ [el-lehṣ] (مَكْثٌ [meks] vezninde) ve

اَللُّهَاثُ [el-luhāṣ] (lām'ın zammıyla) Pek susuzluktan yāhūd taʿab ve mihnetten yāhūd yorgunluktan dili taşra çıkarıp ke-hil kehil solumak maʿnāsınadır ki kilāb kısmında kesīrü'l-vukūʿdur; yukālu: لَهَثَ الرَّجُلُ أَوِ الْكَلْبُ لَهْثًا وَلَهَثَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَخْرَجَ لِسَانَهُ عَطَشًا أَوْ تَعَبًا أَوْ إِعْيَاءً

اَلْإِلْتِهَاثُ [el-iltihāṣ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Bu dahi لَهْثٌ [lehṣ] maʿnāsınadır.

اَللُّهْثَةُ [el-luhṣet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Taʿab ve mihnet maʿnāsına ismdir. Ve su-suzluğa denir; yukālu: بِهِ لُهْثَةٌ أَيْ عَطَشٌ Ve hurmā yaprağında olan kızıl noktaya de-nir, niteki zikr olundu.

اَللُّهَاثِيُّ [el-luhāṣiyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vez-ninde) Yüzünde çok kırmızı خَالٌ [ḫāl]leri olan kimseye denir.

اَللُّهَّاثُ [el-luhhāṣ] (teşdīd-i hā'yla عُمَّالٌ [ʿummāl] vezninde) Hurmā yaprağından kavsara sepeti yapan sepetçiye denir.

[ل ي ث]

اَللَّيْثُ [el-leyṣ] (lām'ın fethi ve yā'nın sükūnuyla) Arslana denir. Ve bir nevʿ örümceğe denir ki hurde olur, sıçrayıp sinek sayd eder. Ve be-gāyet fasīh ve mütekellim ve belīg adama ıtlāk olunur ki darb-ı lisāna mālik olup muhāvere ve mücādelede bī-hemtā ola; yukālu: هُوَ لَيْثٌ أَيْ لَسِنٌ بَلِيغٌ Ve

لَيْثٌ [Leyṣ] Bir kabīle pederinin ismidir ki İbn Bekr b. ʿAbdumenāt olacaktır. Ve لَيْثُ عِفِرِّينَ harf-i rāʾ bābında mezkūrdur.

اَللَّأْيُثُ [el-lāʾiṣ] (لَابِسٌ [lābis] vezninde) Bu dahi arslana denir.

اَللِّيثُ [el-Līṣ] (lām'ın kesriyle) Sirreyn ile Mekke meyānında bir mevziʿdir; onda bir vakʿa olmakla يَوْمُ اللِّيثِ [Yevmu'l-Līṣ] maʿrūftur. Ve

لِيثٌ [līṣ] أَلْيَثُ [elyeṣ] kelimesinden cemʿ olur. Ve

أَلْيَثُ [elyeṣ] (أَبْيَضُ [ebyaḍ] vezninde) Dilīr ve bahādıra denir, asl لِيثٌ [līṣ] māddesi zor ve kuvvet maʿnāsına mevzūʿdur.

اَلتَّلَيُّثُ [et-teleyyuṣ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) Bir kimse arslan havāsında yaʿnī arslan gibi şehāmetli ve asabiyyetli ol-mak maʿnāsınadır ki arslan gönüllü olmak taʿbīr olunur; yukālu: تَلَيَّثَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ لَيْثِيَّ الْهَوَى

اَلتَّلْيِيثُ [et-telyīs] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) تَلَيُّثٌ [teleyyuṣ] maʿnāsınadır; yukālu: لَيَّثَ الرَّجُلُ وَلُيِّثَ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ بِمَعْنَى تَلَيَّثَ

اَلْمِلْيَثُ [el-milyeṣ] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) Yavuz ve şedīd ve zūr-mend kimseye denir.

اَلْمُلَيَّثُ [el-muleyyeṣ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Semiz olup rām ve müzellel olan hayvāna denir.

اَلْمُلَيِّيثُ [el-muleyyīṣ] (عُصَيْفِيرٌ [ʿuṣayfīr] vezninde) Tenū-mend olup tüyleri pek çok olan deveye denir.

اَللَّيْثَةُ [el-leyṣet] (lām'ın fethiyle) Kavī ve şedīd olan develere denir; yukālu: إِبِلٌ لَيْثَةٌ أَيْ شَدِيدَةٌ قَوِيَّةٌ

FASLU'L-MĪM
(فَصْلُ الْمِيمِ)

[م ت ث]

مَتُّوثٌ [Mettūṣ] (mīm'in fethi ve tā-yı fevkiyye-i müşeddedenin zammıyla سَفُّودٌ [seffūd] vezninde) Vāsiṭ ile Ahvāz beyninde bir kalʿa adıdır.

[م ث ث]

اَلْمَثُّ [el-meṣṣ] (mīm'in fethi ve ṣā-yı müsellesenin teşdīdiyle) Tulumdan yağ sızmak maʿnāsınadır; yukālu: مَثَّ النِّحْيُ مَثًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَشَحَ مَا فِيهِ Ve mendil ve makreme makūlesine el silmek maʿnāsınadır; yukālu: مَثَّ يَدَهُ إِذَا مَسَحَهَا بِمِنْدِيلٍ وَنَحْوِهِ Ve bıyığa yağlı nesne bulaştırmak maʿnāsınadır ki taʿām ekl ederken olur; yukālu: مَثَّ الشَّارِبَ إِذَا أَطْعَمَهُ دَسِمًا Müᵓellif tefsīrde işrāb-ı nezāket eylemiştir, شَارِبٌ [şārib]den murād bıyıktır ve yaranın çirkini gidermek maʿnāsınadır; yukālu: مَثَّ الْجُرْحَ إِذَا نَفَى عَنْهُ غَثِيثَتَهُ

اَلْمَثْمَثَةُ [el-meṣmeṣet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi tulumdan yağ sızmak maʿnāsınadır; yukālu: مَثْمَثَ النِّحْيُ إِذَا رَشَحَ Ve fitili gereği gibi yağa bulamak maʿnāsınadır; yukālu: مَثْمَثَ الْفَتِيلَةَ إِذَا أَشْبَعَهَا بِالدُّهْنِ Ve karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: مَثْمَثَ أَمْرَهُمْ إِذَا خَلَطَهُ Ve bir nesneyi ırgalamak maʿnāsınadır; yukālu: مَثْمَثَ الشَّيْءَ إِذَا تَعْتَعَهُ وَحَرَّكَهُ Ve suya daldırmak maʿnāsınadır; yukālu: مَثْمَثَهُ إِذَا غَطَّهُ فِي الْمَاءِ Ve bir mikdārca dinlendirmek maʿnāsınadır; لَثْلَثَةٌ [leṣleṣet] gibi; tekūlu: مَثْمِثُوا بِنَا عَلَى صِيغَةِ الْأَمْرِ أَيْ لَثْلِثُوا

اَلْمِثْمَاثُ [el-miṣmāṣ] (mīm'in kesriyle) مَثْمَثَ [meṣmeṣe] fiʿlinden bu dahi masdar-

dır, maʿnā-yı mezkūrlarda müşterektir. Ve mīm'in fethiyle o maʿnālardan ismdir.

[م ر ث]

اَلْمَرْثُ [el-merṣ] (حَرْثٌ [ḥarṣ] vezninde) Bir nesneyi yumuşayıp yāhūd tarāvetlenmek için suya ıslatmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَثَ التَّمْرَ مَرْثًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا مَرَسَهُ Ve çocuk parmağını ağızında geveleyip çiğnemek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَثَ الصَّبِيُّ إِصْبَعَهُ إِذَا لاَكَهَا Ve vurmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَثَ الرَّجُلُ الرَّجُلَ إِذَا ضَرَبَهُ Ve bir nesneyi ağızda sorup emmek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَثَ الصَّبِيُّ الْوَدَعَ مَرْثًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا مَصَّهُ [Ve] وَدَعٌ [vedaʿ] göz boncuğuna denir. Ve yumuşatmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَثَ الشَّيْءَ إِذَا لَيَّنَهُ Ve edviye makūlesini suya ıslatmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَثَ الدَّوَاءَ فِي الْمَاءِ إِذَا أَنْقَعَهُ Ve kuzuyu yağlı el ile sığayıp okşamak sebebiyle bed rāyiha peydā eylediğinden nāşī anası ona meyl ve hanīn eylemeyip müteneffir olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَثَ السَّخْلَةَ إِذَا نَالَهَا بِسَهَكٍ فَلَمْ تَرْأَمْهَا أُمُّهَا لِذَلِكَ Asl maʿnā kuzuya zefīr bulaştırmaktır, anasının nefreti tetimmedir.

اَلتَّمْرِيثُ [et-temrīṣ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) مَرْثٌ [merṣ] ile maʿnā-yı ahīrde mürādiftir; yukālu: مَرَّثَ السَّخْلَةَ تَمْرِيثًا بِمَعْنَى مَرَثَهَا Ve

تَمْرِيثٌ [temrīṣ] Bir nesneyi rīze rīze eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَّثَ الثَّرِيدَ إِذَا فَتَّتَهُ Şārih ġayn-ı muʿceme ile اَلتَّغْتِيثُ nüshasını istihsān eylememiştir.

اَلْمِمْرَثُ [el-mimreṣ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Husūmet bābında sabūr ve mütesebbit ve metīn olan kimseye denir. Ve halīm ve müteʾennī adama denir. وَالْحَلِيمُ kelimesinde vāv sākıt olan nüsha galattır.

اَلْمَرِثُ [el-meriṣ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) مِمْرَثٌ [mimreṣ] maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ مِمْرَثٌ وَمَرِثٌ أَيِ الصَّبُورُ عَلَى الْخِصَامِ ve yukālu: مِمْرَثٌ وَمَرِثٌ أَيِ الْحَلِيمُ

اَلْمَرَثُ [el-mereṣ] (fethateynle) Bir kimse mimres olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرِثَ الرَّجُلُ مَرَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ مِمْرَثًا

اَلْمُمَرَّثَةُ [el-mumerreṣet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Çisinti gibi zaʿīf yağmur isābet eylemiş yere ıtlāk olunur; yukālu: أَرْضٌ مُمَرَّثَةٌ إِذَا كَانَتْ أَصَابَهَا مَطَرٌ ضَعِيفٌ

[م غ ث]

اَلْمَغْثُ [el-maġṣ] (mīm'in fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) مَرْثٌ [merṣ] maʿnāsınadır ki bir nesneyi tāzelenmek için suya komak maʿnāsınadır; yukālu: مَغَثَ التَّمْرَ مَغْثًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا مَرَثَهُ Ve yapça vurmak maʿnāsınadır; yukālu: مَغَثَهُ إِذَا ضَرَبَهُ خَفِيفًا Ve bir kimsenin ʿırz ve nāmūsunu dilleyip hetk eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: مَغَثَ فُلاَنًا إِذَا هَتَكَ عِرْضَهُ وَمَضَغَهُ Ve

مَغْثٌ [maġṣ] Şer ve kıtāl maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمْ مَغْثٌ أَيْ شَرٌّ وَقِتَالٌ Bunun cemʿi مِغَاثٌ [miġāṣ] gelir (mīm'in kesriyle) Ve

مَغْثٌ [maġṣ] Suya gark eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَغَثَهُ فِي الْمَاءِ إِذَا غَرَّقَهُ Ve عَبَثٌ [ʿabeṣ] maʿnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: مَغَثَهُ إِذَا عَبَثَهُ أَيْ خَلَطَهُ

اَلْمَغِثُ [el-meġiṣ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Güreş tutmakta pehlevān olan kimseye denir; yukālu: فُلاَنٌ مَغِثٌ أَيْ مُصَارِعٌ شَدِيدٌ

اَلْمَمْغُوثُ [el-memġūṣ] Mahmūm kimseye denir; yukālu: هُوَ مَمْغُوثٌ أَيْ مَحْمُومٌ Ve şiddetli yağmur isābetiyle yere yatmış otluğa denir. Pes مَغْثٌ [maġṣ] hummā tutmak ve şiddetli yağmur otluğu yere yaslamak maʿnāsına olur.

اَلْمَغِيثُ [el-meġīṣ] (mīm'in fethiyle) مَمْغُوثٌ

[memġūş] ile maᶜnā-yı ahīrde mürādiftir.

مَاغِثٌ [Māġiş] (وَارِثٌ [vāriş] veznin-de) ᶜUteybe b. el-Ḥāriş nām kimsenin lakabıdır.

اَلْمِغَاثُ [el-miġāş] (mīm'in kesriyle) ve

اَلْمُمَاغَثَةُ [el-mumāġaşet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Muhāsame ve mücādele eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَاغَثَهُ مُمَاغَثَةً وَمِغَاثًا إِذَا حَاكَّهُ وَخَاصَمَهُ

مُغَاثٌ [muġāş] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir şecer adıdır ki kökünden iki kıratı mukayyī ve müshildir. ᶜİnde'l-baᶜz مُغَاثٌ [muġāş] yaban narı köküdür.

[م ك ث]

اَلْمَكْثُ [el-mekş] (mīm'in harekāt-ı selāsı ve kāf'ın sükūnuyla ve kāf'ın fethiyle) ve

اَلْمِكِّيثَى [el-mikkīşā] (خِصِّيصَى [ḫiṣṣīṣā] vezninde) ve

اَلْمِكِّيثَاءُ [el-mikkīşāᵓ] (elifin meddiyle) ve

اَلْمُكُوثُ [el-mukūş] ve

اَلْمُكْثَانُ [el-mukşān] (mīm'lerin zammıyla) Bir yerde eğlenip durmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَكَثَ الرَّجُلُ وَمَكُثَ مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إِذَا لَبِثَ Müᵓellifin *Baṣāᵓir*'de beyānına göre intizāra makrūn lebs ve ārām maᶜnāsına mevzūᶜdur ve vech-i mesrūd üzere sekiz masdar olur. Ve *Muzhir*'de zammeteynle مُكُثٌ [mukuş] lafzını ziyāde eylemekle dokuz masdar olur.

اَلتَّمَكُّثُ [et-temekkuş] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bu dahi eğlenip durmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَمَكَّثَ الرَّجُلُ إِذَا تَلَبَّثَ Ve bir nesneye muntazır olup beklemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَمَكَّثَ الرَّجُلُ إِذَا تَلَوَّمَ

اَلْمَكِيثُ [el-mekīş] (أَمِينٌ [emīn] vezninde) Vakār ve temkīn sāhibi adama denir; yukālu: رَجُلٌ مَكِيثٌ أَيْ رَزِينٌ Ve مَكِيثٌ [Mekīş] ashābdan Rāfiᶜ ile Cundeb nām zātların pederleri ismidir, kezālik Cenāb nām muhaddisin pederi ve Ḥāriş b. Rāfiᶜ nām muhaddisin ceddi ismidir.

[م ل ث]

اَلْمَلْثُ [el-melş] (mīm'in fethi ve lām'ın sükūnuyla) Bir kimseyi tabᶜına muvāfık hoş-āmedī lutf-ı hitāb ve cerb-i cevābla hoş-dil eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَلَثَهُ مَلْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا طَيَّبَ نَفْسَهُ بِكَلَامٍ وَإِنْجَازٍ Ve vefāsına kasd eylemeyerek defᶜ-güne yāhūd istiᶜmāl için bir kimseye bir nesne vaᶜd eylemek maᶜnāsınadır, kibār-ı zamān mevāᶜīdi gibi; yukālu: مَلَثَهُ إِذَا وَعَدَهُ بِلَا نِيَّةِ الْوَفَاءِ Ve gece henüz karanulanmağa başlamak maᶜnāsınadır ki sular kararmak taᶜbīr olunur. Ve bunda fethateynle de lügattir; ve minhu tekūlu: أَتَيْتُهُ مَلْثَ الظَّلَامِ وَمَلَثَهُ أَيْ حِينَ اخْتَلَطَ الظَّلَامُ Ve yapça vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَلَثَ فُلَانًا إِذَا ضَرَبَهُ خَفِيفًا Ve seğirtmekten zaᶜīf ve fürū-mānde olmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَلَثَ الْأَرْنَبُ إِذَا ضَعُفَ عَنِ الْجَرْيِ

اَلْمُلْثَةُ [el-mulşet] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) Bu dahi gece henüz kararmağa başlamak hāletine denir.

اَلْمِلْثُ [el-milş] (mīm'in kesriyle) Cimāᶜdan doymaz olan kimseye denir; müzekker ve müᵓennese ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ وَامْرَأَةٌ مِلْثٌ أَيْ لَا يَشْبَعُ عَنِ الْجِمَاعِ

اَلْمُمَالَثَةُ [el-mumāleşet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Müdāhene eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَالَثَهُ إِذَا دَاهَنَهُ Ve bir kimse ile mülāᶜabe eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَالَثَهُ إِذَا لَاعَبَهُ

مُلِّثُ [Mulliş] (mīm'in zammı ve lām-ı müşeddedenin kesriyle) ᶜIrāḳ'ta bir karyedir.

[م و ث]

اَلْمَوْثُ [el-mevṯ] (لَوْثٌ [levṯ] vezninde) ve **اَلْمَوَثَانُ** [el-meveṯān] (fetehātla) Bir nesneye āher nesne katmak maʿnāsınadır; yukālu: مَاثَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ يَمُوثُ مَوْثًا وَمَوَثَانًا إِذَا خَلَطَهُ بِهِ Ve bir nesneyi suya ıslatmak maʿnāsınadır, ezmek için yāhūd yumuşamak için; yukālu: مَاثَ الشَّيْءَ إِذَا دَافَهُ فِي الْمَاءِ

اَلْإِنْمِيَاثُ [el-inmiyāṯ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Maʿnā-yı mezbūrdan mutāviʿdir; yukālu: مَائَهُ فَانْمَاثَ إِنْمِيَاثًا

[م ي ث]

اَلْمَيْثُ [el-meyṯ] (لَيْثٌ [leyṯ] vezninde) مَوْثٌ [mevṯ] maʿnāsınadır ki ānifen zikr olundu; yukālu: مَاثَ الشَّيْءُ يَمِيثُ مَيْثًا بِمَعْنَى مَاثَ يَمُوثُ

اَلتَّمْيِيثُ [et-temyīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) مَيْثٌ [meyṯ] maʿnāsınadır; yukālu: مَيَّثَهُ تَمْيِيثًا بِمَعْنَى مَائَهُ

اَلْإِمْتِيَاثُ [el-imtiyāṯ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznininde) مَيْثٌ [meyṯ] maʿnāsınadır. Ve mülāyim refāh ve maʿīşete nāʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَاثَ الرَّجُلُ إِذَا أَصَابَ لِينَ الْمَعَاشِ Ve keşki su ile ezip içmek maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَاثَ الْأَقِطَ إِذَا مَرَسَهُ فِي الْمَاءِ وَشَرِبَهُ

مَيْثَاءُ [el-meyṯāʾ] (mīm'in fethiyle) Düz ve mülāyim yere denir. Cemʿi مِيثٌ [mīṯ] gelir mīm'in kesriyle, هِيفٌ [hīf] ve هَيْفَاءُ [heyfāʾ] gibi. Ve

مَيْثَاءُ [Meyṯāʾ] Şām diyārında bir mevziʿ adıdır.

ذُو الْمِيثِ [Ẕu'l-Mīṯ] (mīm'in kesriyle) Medīne türābında ʿAḳīḳ nām mahalde bir mevziʿ adıdır.

اَلْمَيِّثُ [el-meyyiṯ] (كَيِّسٌ [keyyis] vezninde) Yumuşak nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مَيِّثٌ أَيْ لَيِّنٌ

اَلتَّمَيُّثُ [et-temeyyuṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Yer yağmur sebebiyle yumuşamak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَيَّثَتِ الْأَرْضُ إِذَا مُطِرَتْ فَلَانَتْ

اَلْمُسْتَمِيثُ [el-mustemīṯ] (مُسْتَمِيلٌ [mustemīl] vezninde) Yumurtanın kabuğu içre olan ince zara denir, غِرْقِئٌ [ġirḳiʾ] maʿnāsına; tāyı fevkiyye ile مُسْتَمِيتٌ [mustemīt] dahi bu maʿnāyadır.

FASLU'N-NŪN
(فَصْلُ النُّونِ)

[ن أ ث]

اَلنَّأْثُ [en-neᵓs] (nūn'un fethi ve hemze'nin sükūnuyla) Irak olmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَأَثَ عَنْهُ نَأْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا بَعُدَ Ve نَأْثٌ [neᵓs] ve مَنْأَثٌ [menᵓeṣ] ki مَفْعَلٌ [maḳᶜad] vezninde masdar-ı mīmīdir, saᶜy eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَأَثَ الرَّجُلُ نَأْثًا وَمَنْأَثًا إِذَا سَعَى

اَلْمُنْأَثُ [el-munᵓeṣ] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) İbᶜād olunmuş nesneye denir, مُبْعَدٌ [mubᶜad] maᶜnāsına. Pes إِنْآثٌ [inᵓāṣ] masdarı olur, إِكْرَامٌ [ikrām] vezninde.

[ن ب ث]

اَلنَّبْثُ [en-nebṣ] نَبْشٌ [nebş] vezninde ve mürādifidir ki yeri el ile kazıp nesne çıkarmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَبَثَ الْأَرْضَ نَبْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَبَشَ Ve daralmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَبَثَ الرَّجُلُ إِذَا غَضِبَ

اَلْإِنْتِبَاثُ [el-intibāṣ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) نَبْثٌ [nebṣ] ile maᶜnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: إِنْتَبَثَ الْأَرْضَ بِمَعْنَى نَبَثَهَا Ve el sunup bir nesneyi almak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْتَبَثَ الشَّيْءَ إِذَا تَنَاوَلَهُ Ve un ve kavut ve nişasta makūlesi nesne suya konmakla çoğalıp artmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْتَبَثَ السَّوِيقُ وَنَحْوُهُ إِذَا رَبَّى فِي الْمَاءِ Ve yer üzere otururken esvābını sığanıp yukarı çalmak ve çemrenmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْتَبَثَ الرَّجُلُ إِذَا قَلَّصَ حَالَةَ قُعُودِهِ

اَلنَّبْثُ [en-nebeṣ] (fethateynle) Eser ve nişāna denir. Cemᶜi أَنْبَاثٌ [enbāṣ] gelir, سَبَبٌ [sebeb] ve أَسْبَابٌ [esbāb] gibi.

اَلنَّبِيثَةُ [en-nebīṣet] (خَبِيثَةٌ [ḫabīṣet] vezninde) Kazılan kuyudan ve ırmaktan çıkan toprağa denir.

اَلنَّبِيثُ [en-nebīṣ] (خَبِيثٌ [ḫabīṣ] lafzına teᵓkīden itbāᶜ olur; yukālu: خَبِيثٌ نَبِيثٌ أَيْ شِرِّيرٌ

اَلْأُنْبُوثَةُ [el-unbūṣet] (أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket] vezninde) Sıbyān beyninde bir laᶜib adıdır. Bir çukura bir nesne defn ederler, çıkaran sāᵓirine gālib olur.

[ن ث ث]

اَلنَّثُّ [en-neṣṣ] (nūn'un fethi ve ṣā'nın teşdīdiyle) Bir kelām ve haberi fāş ve şāyiᶜ kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَثَّ الْخَبَرَ نَثًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا أَفْشَاهُ Ve yarayı yağlamak maᶜnāsınadır; yukālu: نَثَّ الْجُرْحَ إِذَا دَهَنَهُ Ve

نَثٌّ [neṣṣ] Nem ve rutūbet sebebiyle gevşeklenip salkılanmış duvara denir ki vasf olur ve غَثٌّ [ġaṣṣ] kelimesine itbāᶜ ve müzāvece olur; yukālu: كَلَامٌ غَثٌّ نَثٌّ

اَلنِّثَاثُ [en-niṣāṣ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Yarayı yağlayacak yağa denir; yukālu: نَثَّ الْجُرُوحَ بِالنِّثَاثِ أَيِ الدُّهْنِ

اَلنَّثْنَثَةُ [en-neṣneṣet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Çok terler olmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَثْنَثَ الرَّجُلُ إِذَا عَرِقَ كَثِيرًا Ve makremeye el silmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَثْنَثَ الْيَدَ إِذَا مَسَحَهَا Baᶜzı nüshada bu نَثٌّ ᶜunvānında mersūmdur. Ve tulum sızmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَثْنَثَ الزِّقُّ إِذَا رَشَحَ

اَلنَّثِيثُ [en-neṣīṣ] (nūn'un fethiyle) Bu dahi masdardır, tulum sızmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَثَّ الزِّقُّ نَثِيثًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا رَشَحَ

اَلنُّثَّاثُ [en-nuṣṣāṣ] (تُجَّارٌ [tuccār] vezninde) Nāsı dāᵓimā fasl ve gıybet edip mesālib ve mesāvīlerini neşr ve ifşā eden kimselere denir; نَاثٌّ [nāṣṣ] müfredidir; yukālu: هُمْ نُثَّاثٌ أَيْ مُغْتَابُونَ

اَلْمِنَّةُ [el-mineṣṣet] (mīm'in kesri ve

nūn'un fethiyle) Yara yağladıkları yün pāresine denir.

اَلنَّبِيْئَةُ [en-neşīşet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-de) Tulumdan ve kırbadan sızan sızıntıya denir.

[ن ج ث]

اَلنَّجْسُ [en-necs] (cīm'le) بَحْثٌ [baḥs] vez-ninde ve mürādifidir; yukālu: نَجَثَ عَنِ الْأَمْرِ نَجْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا بَحَثَ Ve bir kimseye gayret vererek feryād ile meded-hvāh ol-mak maʿnāsınadır; yukālu: نَجَثَ فُلَانٌ الْقَوْمَ إِذَا اسْتَعْوَاهُمْ وَاسْتَغَاثَ بِهِمْ

اَلتَّنَجُّثُ [et-teneccuş] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi bir nesnenin hālinden sorup araştırmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَجَّثَ عَنْهُ إِذَا تَبَحَّثَ

اَلنَّجَّاثُ [en-neccāş] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلنَّجِثُ [en-neciş] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Dāʾimā ahbār ve havādis cüstücū eden kimseye denir.

اَلْإِسْتِنْجَاثُ [el-istincāş] İstihrāc maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْجَسَ الشَّيْءَ إِذَا اسْتَخْرَجَهُ Ve bir şeyʾe tasaddī ve ikbāl edip onun kaydında olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْجَسَ الشَّيْءَ إِذَا تَصَدَّى لَهُ

اَلْإِنْتِجَاثُ [el-inticāş] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vez-ninde) Bu dahi istihrāc maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَجَثَ الشَّيْءَ إِذَا اسْتَخْرَجَهُ Ve se-mizlik zuhūruyla beden kabarıp şişmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَجَثَ الْمَعَزُ إِذَا انْتَفَخَ وَظَهَرَ سِمَنُهُ

اَلنَّجِيْئَةُ [en-necīşet] نَبِيْئَةٌ [nebīşet] vezninde ve mürādifidir ki kuyu ve hark ve nehr makūlesinden ihrāc olunan toprağa denir. Ve fāş ve şāyiʿ olan kabīh ve nā-sezā ha-bere ıtlāk olunur. Ve bir kimsenin vüsʿ ve makderetinden izhār ve ifrāg olunan tāb u tākate ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: بُلِغَتْ نَجِيثَتُهُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ أَيْ بُلِغَ مَجْهُودُهُ

اَلنَّجِيثُ [en-necīş] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Batīʾü'l-hareket olan insān ve hayvāna denir. Ve bir nevʿ sebze ismidir, bunu سَلِيخَةٌ [selīḫat] ile tefsīr eylemişlerdir. Ve ketm ve ihfā olunan rāza denir. Ve he-def maʿnāsınadır ki nişān nasb olunacak toprak kümesinden ʿibārettir, tīr-endāzlar beyninde sepet taʿbīr olunur; yukālu: رَمَوْا فِي النَّجِيثِ أَيِ الْهَدَفِ وَهُوَ تُرَابٌ يُجْمَعُ

اَلنُّجْثُ [en-nucs] (nūn'un zammı ve cīm'in sükūnu ve zammıyla) Zırha denir, دِرْعٌ [dirʿ] maʿnāsına. Ve yüreğin perdesine de-nir ki yüreği muhīt olan yufka zar olacak-tır; غِلَافُ الْقَلْبِ [ġilāfu'l-ḳalb] maʿnāsına. Ve bir kimsenin kendi beyt ve menziline denir. Cemʿi أَنْجَاثٌ [encāş] gelir.

اَلتَّنَاجُثُ [et-tenācuş] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirinin esrārını fāş ve şāyiʿ kılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَاجَثُوا أَيْ تَبَاثُّوا

[ن ع ث]

اَلنَّعْثُ [en-naʿş] بَعْثٌ [baʿş] vezninde) El ile almak maʿnāsınadır; yukālu: نَعَثَ الشَّيْءَ نَعْثًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَخَذَهُ

اَلْإِنْتِعَاثُ [el-intiʿāş] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) نَعْثٌ [naʿş] maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَعَثَهُ بِمَعْنَى نَعَثَهُ

اَلْإِنْعَاثُ [el-inʿāş] (hemzenin kesriyle) İsrāf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْعَثَ فِي مَالِهِ إِذَا أَسْرَفَ Ve bir yere gitmek için yol esbābını techīz ve tertībe başlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْعَثَ الرَّجُلُ إِذَا أَخَذَ فِي الْجِهَازِ لِلْمَسِيرِ Ve bir husūsta cidd ve cehd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هُمْ فِي إِنْعَاثٍ أَيْ دَأَبُوا فِي أَمْرِهِمْ يَعْنِي جَدُّوا وَاجْتَهَدُوا

[ن غ ث]

اَلنَّغْثُ [en-naġṯ] (nūn'un fethi ve ġayn-ı muᶜcemenin sükūnuyla) Dāᵓimī ve şedīd olan şerre denir; yukālu: أَصَابَهُ النَّغْثُ أَيِ الشَّرُّ الدَّائِمُ الشَّدِيدُ

[ن ف ث]

اَلنَّفْثُ [en-nefṯ] (nūn'un fethi ve fā'nın sükūnuyla) تَفْلٌ [tefl] maᶜnāsından ekall olarak üfürmek maᶜnāsınadır. Bundan üflemek ile taᶜbīr olunur, rukye-hvānların üflemesi gibi ki tükürüksüz olur. Ve تَفْلٌ [tefl] azca tükürükle tüf tüf diye üfürmektir ki tüflemek taᶜbīr olunur; yukālu: نَفَثَ الرَّاقِي نَفْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي وَهُوَ كَالنَّفْخِ وَأَقَلُّ مِنَ التَّفْلِ Ve

نَفْثُ الشَّيْطَانِ [nefṯu'ş-şeytān] Eşᶜār ve gazeliyyāta ıtlāk olunur.

Şārih der ki eşᶜār, ekāzīb kısmından olmakla şeytāna muzāftır, lākin münācāt ve nuᶜūt-ı şerīfe, edᶜiye cümlesinden maᶜdūddur; tekūlu: أَعُوذُ بِاللهِ مِنْ نَفْثِ الشَّيْطَانِ Ve "اَلنَّفَّاثَاتُ فِي الْعُقَدِ" sāhirelere ıtlāk olunur, ipi düğümleyip ona efsūnla üfledikleri için.

Müᵓellifin نُفُوسٌ [nufūs] ile tefsīri نِسَاءٌ [nisāᵓ] iᶜtibārına mebnīdir, zīrā cādūluk nisvān kārıdır; ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ﴾

اَلنُّفَاثَةُ [en-nufāṯet] (nūn'un zammıyla) Masdūrun yaᶜnī zīk-nefes olan kimsenin ağızından soluyarak ihrāc eylediği üfürüğe denir ki onunla istirāhat eder: "لَا بُدَّ لِلْمَصْدُورِ أَنْ يَنْفُثَ" meseli bu maᶜnādandır, derd-nāk olan kimse bess-i şekvā eylemek maᶜrizinde darb olunur. Ve

نُفَاثَةُ [Nufāṯet] ᶜArabdan bir cemāᶜatin pederleri ismidir. Ve misvākın ağızda kalıp üfürülen pārelerine denir ki üfürüntü taᶜbīr olunur.

اَلنَّفِيثُ [en-nefīṯ] (خَبِيثٌ [ḫabīṯ] vezninde) Yaradan fışkırıp çıkan kana ıtlāk olunur; yukālu: دَمٌ نَفِيثٌ إِذَا كَانَ نَفَثَهُ الْجُرْحُ

أَنَافِثُ [Enāfiṯ] (hemzenin fethiyle) Yemen'de bir mevziᶜ adıdır.

[ن ق ث]

اَلنَّقْثُ [en-naḳṯ] (nūn'un fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Bir işte sürᶜat eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَقَثَ الرَّجُلُ فِي الْأَمْرِ أَوْ فِي السَّيْرِ نَقْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَسْرَعَ Ve bir kimseyi söz ile rencīde eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَقَثَ فُلَانًا بِالْكَلَامِ أَيْ آذَاهُ بِهِ Ve pek halt-ı kelām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَقَثَ حَدِيثَهُ إِذَا خَلَطَهُ كَخَلْطِ الطَّعَامِ Ve kemikten ilik çıkarmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَقَثَ الْعَظْمَ إِذَا اسْتَخْرَجَ مُخَّهُ Ve medfūn olan şeyᵓi istihrāc için toprağı kazmak maᶜnāsınadır. Ve bu hakīkī ve maᶜnevī olur ki bir mādde-i mestūreyi hārice çıkarıp bilmek için eşeleyip iç yüzünü araştırmaktan ᶜibārettir; yukālu: نَقَثَ الشَّيْءَ إِذَا حَفَرَ عَنْهُ

اَلتَّنْقِيثُ [et-tenḳīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ve

اَلْإِنْتِقَاثُ [el-intiḳāṯ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznin-de) Bunlar da sürᶜat eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَقَّثَ الرَّجُلُ تَنْقِيثًا وَانْتَقَثَ اِنْتِقَاثًا إِذَا أَسْرَعَ Ve

إِنْتِقَاثٌ [intiḳāṯ] Kemikten ilik çıkarmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْتَقَثَ الْعَظْمَ إِذَا اسْتَخْرَجَ مُخَّهُ Ve medfūnu istihrāc için toprağı kazmak maᶜnāsınadır; gerek hakīkī ve gerek maᶜnevī olsun, niteki ānifen zikr olundu; yukālu: إِنْتَقَثَ الشَّيْءَ إِذَا حَفَرَ عَنْهُ

نَقَّاثٌ [neḳāṯi] (قَطَّامٌ [ḳaṭṭāmi] vezninde) Dişi sırtlan esmāsındandır.

اَلتَّنَقُّثُ [et-tenaḳḳuṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-

de) Bir kimseden kendi tarafına meyl ve mihr ve muhabbet istemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَنَقَّتَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ إِذَا اسْتَمَالَهَا وَاسْتَعْطَفَهَا Mütercim der ki tefaᶜᶜul bābı istifᶜāl gibi taleb için dahi gelir, niteki *Şāfiye* evāᵓilinde musarrahtır, zīrā bir nesnenin talebi elbette suverī ve maᶜnevī tekellüfü mutazammındır.

[ن ك ث]

اَلنِّكْثُ [en-nikṯ] (nūn'un kesriyle) Tekrār eğirip ip eylemek için eski kilimleri ve palāsların bozulup çözülen bozuntusuna ve çözüntüsüne denir, niteki *Miṣbāḥ*'ın ve sāᵓir ümmehātın beyānlarına göre de نِكْثٌ [nikṯ] o bozulup çözülen kilimin ve palāsın ismidir ki bozuntu taᶜbīr olunur. Pes müᵓellifin tefsīri ᶜale'l-ᶜāde müsāmahaya mahmūldür, niteki dībāce şerhinde işāret olundu. Pes müᵓellifin أَنْ تُنْقَضَ أَخْلَاقُ الْمَنْقُوضَةُ kavli اَلْأَخْلَاقُ الْأَكْسِيَةِ sebkindedir. Bunun cemᶜi أَنْكَاثٌ [enkāṯ] gelir, niteki karīben ve حَبْلٌ أَنْكَاثٌ ᶜibāresiyle müᵓellif dahi resm eylemiştir. Ve

نِكْثٌ [Nikṯ] Beşīr nām şāᶜirin pederi ismidir.

اَلنَّكْثُ [en-nekṯ] (مَكْثٌ [mekṯ] vezninde) Bir nesneyi bozmak ve üzmek maᶜnāsınadır, ipin katlarını çözüp bozmak ve tesbīhi üzmek gibi; yukālu: نَكَثَ الْعَهْدَ وَالْحَبْلَ نَكْثًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا نَقَضَهُ Ve misvākın başı dağılmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَكَثَ السِّوَاكُ إِذَا تَشَعَّثَ رَأْسُهُ

اَلْإِنْتِكَاثُ [el-intikāṯ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Üzülmek ve bozulmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَكَثَ الْحَبْلَ فَانْتَكَثَ أَيِ انْتَقَضَ Ve bir işten ferāgatle bir āher işe munsarıf olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: إِنْتَكَثَ فُلَانٌ مِنَ حَاجَةٍ إِلَى أُخْرَى إِذَا انْصَرَفَ

اَلنَّكِيثَةُ [en-nekīṯet] (خَبِيثَةٌ [ḫabīṯet] vezninde) Nefs-i nātıkaya ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ شَدِيدُ النَّكِيثَةِ أَيِ النَّفْسِ Ve vaᶜd ve kelām ve ᶜahd makūlesinde olan hulf ve hilāf hāletine ıtlāk olunur; yukālu: قَالَ قَوْلاً لاَ نَكِيثَةَ فِيهِ أَيْ لاَ خُلْفَ Ve tākat ve makdūrun nihāyetine ıtlāk olunur; yukālu: صَرَفَ فِيهِ نَكِيثَتَهُ أَيْ أَقْصَى مَجْهُودِهِ Asl نَكِيثَةٌ [nekīṯet] üzülüp bozulan nesneye denmekle maᶜānī-i mezbūre bundan meᵓhūzdur. Ve

نَكِيثَةٌ [nekīṯet] Şol hutta-i saᶜbeye yaᶜnī emr-i ᶜazīme ve müşkile ıtlāk olunur ki muᶜāhed olan cemāᶜat o bābda ᶜahd ve peymānlarını neks ve nakz edeler olalar; yukālu: وَقَعُوا فِي النَّكِيثَةِ أَيْ فِي الْخُطَّةِ الصَّعْبَةِ الَّتِي تَنَاكَثُوا فِيهَا الْعُهُودَ Ve

نَكِيثَةٌ [nekīṯet] Tabīᶜat ve seciyyeye ıtlāk olunur. Ve zor ve kuvvet maᶜnāsına istiᶜmāl olunur.

اَلْأَنْكَاثُ [el-enkāṯ] (hemzenin fethiyle) Zikr olunan نِكْثٌ [nikṯ] lafzından ki nūn'un kesriyledir, cemᶜdir, üzülmüş ve çözülüp bozulmuş nesneye denir; ve minhu yukālu: حَبْلٌ أَنْكَاثٌ أَيْ مَنْكُوثٌ Ve bu ثَوْبٌ أَخْلَاقٌ ve حَبْلٌ أَرْمَامٌ kabīlindendir.

اَلنُّكَاثُ [en-nukāṯ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir güne sivilcelerdir ki deve kısmının ağızlarında zuhūr eder.

اَلنُّكَاثَةُ [en-nukāṯet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Misvākın ağızda kalan pārelerine denir. Ve ipin çözülüp bozulmuş katına ve teline denir.

اَلْمُنْتَكِثُ [el-muntekiṯ] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Semiz iken arıklanmış insān ve hayvāna ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ وَبَعِيرٌ مُنْتَكِثٌ أَيْ مَهْزُولٌ بَعْدَ سِمَنٍ

اَلتَّنَاكُثُ [et-tenākuṯ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vez-

ninde) Beynlerinde olan ᶜahd ve peymānı üzüşmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَنَاكَثُوا عُهُودَهُمْ إِذَا تَنَاقَضُوهَا

FASLU’L-VĀV
(فَصْلُ الْوَاوِ)

[و ر ث]

اَلْوِرْثُ [el-virṯ] (vāv’ın kesriyle) ve

اَلْوِرَاثَةُ [el-virāṯet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

اَلْإِرْثُ [el-irṯ] (hemzenin kesriyle ki aslı وِرْثٌ [virṯ] idi) ve

اَلرِّثَةُ [er-riṯet] (عِدَةٌ [ᶜidet] vezninde) Vefāt eden kimsenin māl-ı metrūkuna vāris olup almak maᶜnāsınadır; yukālu: وَرِثَ أَبَاهُ يَرِثُهُ كَيَعِدُهُ وِرْثًا وَوِرَاثَةً وَإِرْثًا وَرِثَةً مِنَ الْبَابِ السَّادِسِ Asl وِرَاثَةٌ [virāṯet] bir kimseden āher kimseye ᶜakd ve ᶜakd mecrāsına cārī olan muᶜāmelesiz māl ve kınye intikāline mevzūᶜ olup baᶜdehu meyyitten intikāl eylemekte istiᶜmāl gālib olunmuştur. Ve o tereke-i mevrūseye مِيرَاثٌ [mīrāṯ] denir ki aslı مِوْرَاثٌ [mivrāṯ] idi, وَارِثٌ [vāriṯ]in وِرَاثَةٌ [virāṯet]ine gūyā ki ālettir ve إِرْثٌ [irṯ] denir hemzenin kesriyle, masdar olduğu gibi ve تُرَاثٌ [turāṯ] denir tā’nın zammıyla; aslı وُرَاثٌ [vurāṯ] idi.

اَلْإِيرَاثُ [el-īrāṯ] (hemzenin kesriyle) Meyyit, bir kimseye mālını terkle vāris kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْرَثَهُ أَبُوهُ أَيْ جَعَلَهُ مِنْ وَرَثَتِهِ Müᵓellifin tefsīrine göre hemze sayrūret için olur; ümmehāt-ı sāᵓirenin beyānlarına göre müteᶜaddī olur; yukālu: أَوْرَثَهُ أَبُوهُ مَالاً إِذَا جَعَلَهُ لَهُ مِيرَاثًا

اَلتَّوْرِيثُ [et-tevrīṯ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) إِيرَاثٌ [īrāṯ] maᶜnāsınadır; yukālu: وَرَّثَهُ أَبُوهُ تَوْرِيثًا بِمَعْنَى أَوْرَثَهُ Ve

تَوْرِيثٌ [tevrīṯ] Āteşi ᶜalevlenmek için ölçermek maᶜnāsınadır, تَأْرِيثٌ [teᵓrīṯ] gibi; yukālu: وَرَّثَ النَّارَ إِذَا حَرَّكَهَا لِتَشْتَعِلَ

الوَارِثُ [el-vāriṣ] Cemīᶜ-i mevcūdāt fenāya münkalib olduktan sonra bākī ve dāᵓim olan Mālikü'l-mülk ᶜazze şānuhu hazretlerinin esmā-i sıfātiyyesindendir: وَاللهُ الْوَارِثُ الْبَاقِي بَعْدَ فَنَاءِ الْخَلْقِ وَمَا جَاءَ فِي الدُّعَاءِ النَّبَوِيِّ "اَللَّهُمَّ أَمْتِعْنِي بِسَمْعِي وَبَصَرِي وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنِّي" أَيْ أَبْقِهِ مَعِي حَتَّى أَمُوتَ Yaᶜnī "İlāhī beni semᶜ ve basarımla mütemettiᶜ ve müntefiᶜ edip ve onlardan her birini yāhūd imtāᶜı ben ᶜāzim-i cānib-i bekā olunca kadar sahīh ve sālim olarak ibkā kıl." Ve *Nihāye*'de وَاجْعَلْهُمَا ᶜibāretiyle de vürūdu mersūmdur.

اَلْوَرَثَةُ [el-vereṣet] (fetehātla) وَارِثٌ [vāriṣ]in cemᶜidir.

وَرْثَانُ [Verṣān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Bir mevziᶜdir.

اَلْوَرْثُ [el-verṣ] (حَرْثٌ [ḥarṣ] vezninde) Ter ü täze olan şeyᵓe denir; yukālu: شَيْءٌ وَرْثٌ أَيْ طَرِيٌّ

بَنُو الْوِرْثَةِ [Benu'l-Virṣet] (vāv'ın kesriyle) ᶜArabdan bir batndır, vālidelerine mensūblardır.

[و ط ث]

اَلْوَطْثُ [el-vaṭṣ] (vāv'ın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Ayakla yere muhkem vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَطِئَ عَلَى الْأَرْضِ وَطْئًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَهَا بِالرِّجْلِ شَدِيدًا

[و ع ث]

اَلْوَعْثُ [el-vaᶜṣ] (بَعْثٌ [baᶜṣ] vezninde) Şol düz ve yumuşak yere denir ki ne sāfī kum ve ne toprak olup ikisinden mürekkeb olmakla ayak batıp gömülür olduğundan yürümek pek düşvār ola. Ve meşakkatli sarp yola denir. Ve kırılıp ufanmış kemiğe denir. Ve arıklık, هُزَالٌ [huzāl] maᶜnāsınadır.

اَلْوَعِثُ [el-veᶜiṣ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve **اَلْمُوَعَّثُ** [el-muvaᶜᶜaṣ] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Bunlar da güç ve sarp yola denir. Ve وَعْثٌ [vaᶜṣ] ve وُعُوثَةٌ [vuᶜūṣet] vāv'ın zammıyla yol sarp olmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَعِثَ الطَّرِيقُ وَوَعُثَ وَعْثًا وَوُعُوثَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا تَعَسَّرَ سُلُوكُهُ

اَلْإِيعَاثُ [el-īᶜāṣ] (إِيجَابٌ [īcāb] vezninde) وَعْثٌ [vaᶜṣ] dedikleri zikr olunan mekāna yāhūd sarp yola düşmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْعَثَ الرَّجُلُ إِذَا وَقَعَ فِي الْوَعْثِ Ve israf eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْعَثَ فُلَانٌ إِذَا أَسْرَفَ فِي الْمَالِ

اَلْوَعَثُ [el-veᶜaṣ] (fethateynle) Bedenden bir ᶜuzv şikest olmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَعِثَتْ يَدُهُ وَعَثًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْكَسَرَتْ

اَلتَّوْعِيثُ [et-tevᶜīṣ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir kimseyi vechesinden sarf ve menᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: وَعِثَ فُلَانًا إِذَا صَرَفَهُ وَحَبَسَهُ

اَلْوَعْثَاءُ [el-vaᶜṣā'] (vāv'ın fethiyle) Zahmet ve meşakkat maᶜnāsınadır; fi'l-asl رَمْلَةٌ وَعْثَاءُ ve طَرِيقٌ وَعْثَاءُ derler ki شَاقَّةٌ maᶜnāsınadır. Baᶜdehu mutlakan meşakkatte istiᶜmāl olundu; ve minhu kavlu'n-Nebiyyi ᶜaleyhi's-selāmu: "أَللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ" أَيْ مِنْ شِدَّتِهِ وَمَشَقَّتِهِ

اَلْمَوْعُوثُ [el-mevᶜūṣ] Nākısu'l-haseb olan kimseye ıtlāk olunur, وَعَثٌ [vaᶜaṣ]-ı ᶜuzvdan meᵓhūzdur; yukālu: رَجُلٌ مَوْعُوثٌ إِذَا كَانَ نَاقِصَ الْحَسَبِ

اَلْوَعْثَةُ [el-vaᶜṣet] (vāv'ın fethi ve ᶜayn'ın sükūnuyla) Semiz hatuna ıtlāk olunur; zikr olunan yumuşak yere teşbīh olunmuştur; yukālu: إِمْرَأَةٌ وَعْثَةٌ أَيْ سَمِينَةٌ

[و ك ث]

اَلْوِكَاثُ [el-vikāṣ] (كِتَابٌ [kitāb vezninde) ve **اَلْوُكَاثُ** [el-vukāṣ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Tīz elden müstaᶜcel ve mā-hazar olan

taᶜāma denir; yukālu: أَطْعَمَنَا الْوِكَاثَ وَالْوُكَاثَ أَيْ مَا يُسْتَعْجَلُ بِهِ مِنَ الْغَدَاءِ

اَلْإِسْتِيكَاثُ [el-istīkāṯ] Taᶜām-ı mezkūrdan ekl eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: إِسْتَوْكَثْنَا أَيْ أَكَلْنَا مِنَ الْوُكَاثِ

[و ل ث]

اَلْوَلْثُ [el-velṯ] (vāv'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Çisinti gibi azca yağmura denir. Ve muhkem ve müᵓekked olmayan ᶜahd ve peymāna denir; yukālu: بَيْنَهُمْ وَلْثٌ مِنْ عَهْدٍ أَيْ شَيْءٌ مِنْهُ لَيْسَ بِأَكِيدٍ Ve teknede kalan hamur bakiyyesine denir. Ve kırba ve çanak makūlesinde kalan su bakiyyesine denir. Kezālik kapta kalan nebīz fazlasına denir. Ve süst ve zaᶜīf vaᶜde denir. Ve bu maᶜnāda masdar olur; tekūlu: وَلَثْتُ لَهُ وَلْثًا أَيْ وَعَدْتُهُ عِدَةً ضَعِيفَةً Ve göz ağrısının gözde kalan eser ve nişānesine denir. Ve تَوْجِيهٌ [tevcīh] maᶜnāsınadır ki mālik memlūkuna أَنْتَ حُرٌّ بَعْدَ مَوْتِي demek yaᶜnī mevtine muᶜallakan āzād eylemekten ᶜibārettir, تَدْبِيرٌ [tedbīr] gibi. Ve bu ᶜıtk zaᶜīf olmakla وَلْثٌ [velṯ] ıtlāk olunmuştur. Lākin müᵓellif تَوْجِيهٌ [tevcīh] māddesinde maᶜnā-yı mezbūrdan sākit olmuştur.

اَلْوَالِثُ [el-vāliṯ] (وَارِثٌ [vāriṯ] vezninde) Muttasıl ve dāᵓimī olan şerre ıtlāk olunur, bakiyye maᶜnāsından meᵓhūzdur; yukālu: شَرٌّ وَالِثٌ أَيْ دَائِمٌ Ve deyn-i sakīle ıtlāk olunur; yukālu: دَيْنٌ وَالِثٌ أَيْ مُثْقِلٌ

[و ه ث]

اَلْوَهْثُ [el-vehṯ] (وَعْدٌ [vaᶜd] vezninde) Bir işe cidd ve ısrār ile tevaggul eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: وَهَثَ فِي الشَّيْءِ وَهْثًا وَهِثَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا انْهَمَكَ فِيهِ Ve bir nesneyi ayakla muhkem çiğnemek maᶜnāsınadır; yukālu: وَهَثَ الشَّيْءَ إِذَا وَطِئَهُ شَدِيدًا

اَلتَّوَهُّثُ [et-tevehhuṯ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) Bir işte dūr-ādūr hareketle mübālaga ve imᶜān eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَوَهَّثَ فِي الْأَمْرِ إِذَا أَمْعَنَ

FASLU’L-HĀᵓ
(فَصْلُ الْهَاءِ)

[هـ ن ب ث]

اَلْهَنْبَثَةُ [el-henbeṯet] (hā’nın ve bā-yı muvahhadenin fethiyle) Emr-i şedīd ve mādde-i saʿbe maʿnāsınadır. Usūl-i sāᵓirede bir iş gücelip şiddet bulmak ile müfesserdir ki masdardır. Ve kelām muhtelit olmağa denir.

[هـ ب رث]

هَبْرَاثَانُ [Hebrāṯān] (hā’nın fethiyle) Īrān’da Dihistān kazāsında bir karyedir.

[هـ ث ث]

اَلْهَهْهَثَةُ [el-heṯheṯet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Karış muruş olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَهْهَثَ الشَّيْءُ إِذَا اخْتَلَطَ Ve zulm ve sitem eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَهْهَثَ الْوَالِي إِذَا ظَلَمَ Ve bir nesneyi sürʿatle irsāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَهْهَثَتِ السَّحَابَةُ بِقَطْرِهَا إِذَا أَرْسَلَتْهُ بِسُرْعَةٍ Ve bir şeyᵓi ayakla pek basıp çiğnemek maʿnāsınadır; yukālu: هَهْهَثَهُ إِذَا وَطِئَهُ شَدِيدًا

اَلْهَهْهَاثُ [el-heṯhāṯ] (حَثْحَاثٌ [ḥaṯḥāṯ] vezninde) Çabuk ve çālāk insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وقَرَبٌ هَهْهَاثٌ أَيْ سَرِيعٌ Ve karışık nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ هَهْهَاثٌ أَيْ مُخْتَلِطٌ Ve toprağı çok olan fezā ve mekāna denir; yukālu: بَلَدٌ هَهْهَاثٌ إِذَا كَانَ كَثِيرَ التُّرَابِ Ve yalancı dürūgī kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ هَهْهَاثٌ أَيْ كَذَّابٌ

اَلْهَهَّاثُ [el-heṯṯāṯ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bu dahi yalancıya denir.

اَلْهَهُّ [el-heṯṯ] (hā’nın fethi ve ṯā’nın teşdīdiyle) Yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَثَّ الرَّجُلُ هَثًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَذَبَ

[هـ ر ث]

اَلْهِرْثُ [el-hirṯ] (hā’nın kesriyle) Eski cāmeye denir, ثَوْبٌ خَلَقٌ maʿnāsına.

هُرْثٌ [Hurṯ] (hā’nın zammıyla) Vāsiṭ kazāsında bir karye adıdır.

[هـ ل ث]

اَلْهَلْثَى [el-helṯā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) ve

اَلْهَلْثَاءُ [el-helṯāᵓ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāᵓ] vezninde) ve

اَلْهَلْثَاءَةُ [el-helṯāᵓet] (hā’yla; ve bu iki ahīrde hā’nın kesriyle de cāᵓizdir) ve

اَلْهُلْثَةُ [el-hulṯet] (زُمُرَّةٌ [zumret] vezninde) Şol müctemiʿ gürūh-ı insānīye denir ki bir mādde zımnında gırīv ve feryād ve āvāzeleri perde-bīrūn ola.

اَلْهُلاَثُ [el-hulāṯ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Baʿzı vaktte insāna ʿārız olan süstlük ve gevşeklik ve kırıklık hāletine denir.

اَلْهَلْثَاءَةُ [el-helṯāᵓet] (hā’nın fethi ve kesri ve ṯā-yı meftūha ile) هُلاَثٌ [hulāṯ] maʿnāsınadır; tekūlu: أَخَذَنِي هُلاَثٌ وَهَلْثَاءَةٌ أَيِ اسْتِرْخَاءٌ يَعْتَرِي الْإِنْسَانَ

هَلْثَى [Helṯā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Başra’da bir mevziʿdir. Müᵓellif *Ṣiḥāḥ*’ta mersūm olan هِلْبَوْثٌ [hilbevṯ] kelimesini ki فِرْدَوْسٌ [firdevs] veznindedir, terk eylemiştir, çolpa ve ahmak ve magşūş kimseye denir.

[هـ و ث]

اَلْهَوْثَةُ [el-hevṯet] (رَوْثَةٌ [revṯet] vezninde) Susuzluğa denir, عَطْشَةٌ [ʿaṭşet] maʿnāsınadır.

[هـ ي ث]

اَلْهَيْثُ [el-heyṯ] (مَيْلٌ [meyl] vezninde) ve

اَلْهَيَشَانُ [el-heyeşān] (fetehātla) Bir kimseye cüzᵓīce nesne vermek maᶜnāsınadır; yukālu: هَاثَ لَهُ يَهِيثُ هَيْثًا وَهَيَثَانًا إِذَا أَعْطَاهُ شَيْئًا يَسِيرًا Ve deprenmek maᶜnāsınadır; yukālu: هَاثَ الشَّيْءُ إِذَا تَحَرَّكَ Ve hācet ve iktizā kadar māla dest-res olmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَاثَ مِنَ الْمَالِ إِذَا أَصَابَ مِنْهُ حَاجَتَهُ Ve mālı ifsād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هَاثَ فِي الْمَالِ إِذَا أَفْسَدَ فِيهِ Ve verilecek nesneyi vezn ve keyl ve takdīr eylemeyip toprak atar gibi ᶜancüzāfin vermek maᶜnāsınadır; yukālu: هَاثَ لَهُ إِذَا حَثَا فِي الْإِعْطَاءِ

اَلتَّهَيُّثُ [et-teheyyuş] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Mutlakan vermek maᶜnāsınadır; yukālu: تَهَيَّثَ لَهُ شَيْئًا إِذَا أَعْطَاهُ

اَلْإِسْتِهَاثَةُ [el-istihāşet] Çoksunmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَهَاثَ مَا أَعْطَاهُ إِذَا اسْتَكْثَرَهُ Ve bir nesneyi fesāda vermek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَهَاثَ الْمَالَ إِذَا أَفْسَدَهُ

اَلْهَيْثَةُ [el-heyşet] (هَيْئَةٌ [heyᵓet] vezninde) Cemāᶜat-i insānīye denir.

اَلْمُهَايَثَةُ [el-muhāyeşet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Kesret husūsunda bir kimse ile mücādele eylemek maᶜnāsınadır ki birbirine meselā kesret-i māl ve kesret-i etbāᶜ husūsunda münāzaᶜa eylemekten ᶜibārettir, gerek kālī ve gerek hālī olsun; yukālu: هَايَثَهُ إِذَا كَاثَرَهُ

اَلْمُهَايِثُ [el-muhāyiş] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Dāᵓimā bir nesneden çok ahz eder olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُهَايِثٌ أَيْ كَثِيرُ الْأَخْذِ

FASLU'L-YĀᵓİ'T-TAHTİYYE
(فَصْلُ الْيَاءِ)

[ي ف ث]

يَافِثُ [Yāfiş] (fā'yla صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) İbn Nūḥ ᶜaleyhi's-selāmdır ki Türk tāᵓifesinin ve Yeᵓcūc ve Meᵓcūc kavmlerinin pederleridir; onun neslinden münşaᶜib olmuşlardır.

أَيَافِثُ [Eyāfiş] (أَثَارِبُ [eşārib] vezninde) Yemen'de bir mevziᶜ adıdır.

BĀBU’L-CĪM

(بَابُ الْجِيمِ)



Maʿlūm ola ki gāh olur ki cīm-i müfrede, yā-yı müşeddede vü muhaffefeden bedel olur, meselā فُقَيْمِيٌّ [fuḳaymiyy] ve حَجَّتِي [ḥaccetī] kelimelerinde فُقَيْمِجْ [fuḳ aymic] ve حَجَّتِجْ [ḥaccetic] derler. Mütercim der ki lügat-ı mezbūre, Ḥanẓala kabīlesi lügatidir ki yā’yı cīm’e ibdāl ederler; meselā تَمِيمِيٌّ [temīmiyy] yerinde تَمِيمِجٌّ [temīmicc] derler, niteki Ebū ʿAmr’dan menkūldür ki Ḥanẓala’dan bir adama “Sen ne kabīledensin?” diye suʾāl eyledim. “مِنْ فُقَيْمِجّ” dedi ki فُقَيْمِيّ olacaktır. “Onların hangisindensin?” dedim, “مِنْ مُرِّجّ” dedi ki مُرِّيّ olacaktır. Niteki işbu: ” يَا رَبِّ إِنْ كُنْتَ قَبِلْتَ حَجَّتِجْ || فَلاَ يَزَالُ شَاحِجٌ يَأْتِيكَ بِجْ “خَالِي عُوَيْفٌ وَأَبُو beytinde kezālik: عَلِجّ || اَلْمُطْعِمَانِ اللَّحْمَ بِالْعَشِجّ || وَبِالْغَدَاةِ كِسَرَ الْبَزْنِجّ“ mısrāʿlarında vākiʿdir. حَجَّتِجْ [ḥaccetic] حَجَّتِي [ḥaccetī] ve بِجْ [bic] بِي [bī] ve أَبُو عَلِجّ [Ebū ʿAlic] أَبُو عَلِيّ [Ebū ʿAlī] ve بِالْعَشِجّ [bi’l-ʿaşic] بِالْعَشِيّ [bi’l-ʿaşiyy] ve اَلْبَزْنِجُّ [bernicc] بَرْنِيٌّ [berniyy] makāmındadır. Ve بَرْنِيٌّ [berniyy] bir nevʿ hurmā ismidir. Kezālik Ḳuḍāʿa kabīlesi ʿayn’la yāʾ cemʿ olsa yā’yı cīm’e ibdāl ederler; meselā هَذَا الرَّاعِي خَرَجَ مَعِي diyecek yerde هَذَا الرَّاعِجُ خَرَجَ مَعِجْ derler. عَجْعَجَةٌ [ʿacʿacet]-i Ḳuḍāʿiyye beyne’l-ʿArab mütedāvildir, niteki عَنْعَنَةٌ [ʿanʿanet]-i Ḳays ve Temīm ki evvelde vākiʿ olan hemzeyi ʿayn’a ibdāl edip أَنَّكَ [enneke] ve أَسْلَمَ [esleme] yerlerinde عَنَّكَ [ʿanneke] ve عَسْلَمَ [ʿasleme] derler. Kezālik كَشْكَشَةٌ [keşkeşet]-i Rebīʿa ve Muḍar ki kāf-ı hitāb-ı müʾennesten sonra şīn-i muʿceme irād edip meselā رَأَيْتُكَشْ ve مَرَرْتُ بِكَشْ derler.

FASLU'L-HEMZE
(فَصْلُ الْهَمْزَةِ)

[أ ب ج]

اَلْأَبَجُ [el-ebec] أَبَدٌ [ebed] veznin-de ve mürādifidir ki dehr ve dāʾim maʿnālarınadır; tekūlu: لاَ أَفْعَلُهُ أَبَجًا أَيْ أَبَدًا

[أ ج ج]

اَلْأَجِيجُ [el-ecīc] (hemzenin fethi ve cīm'in kesriyle) Āteş ʿalevlenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَّتِ النَّارُ أَجِيجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَلَهَّبَتْ

اَلتَّأَجُّجُ [et-teʾeccuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznin-de) Āteş kendi tutuşup ʿalevlenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَجَّجَتِ النَّارُ إِذَا تَلَهَّبَتْ Ve

تَأَجُّجٌ [teʾeccuc] تَأْجِيجٌ [teʾcīc] kelimesine mutāviʿ olur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلتَّأْجِيجُ [tefʿīl] vezninde) Āteşi ʿalev-lendirmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَجَّجْتُ النَّارَ تَأْجِيجًا فَتَأَجَّجَتْ أَيِ الْتَهَبْتُهَا فَتَلَهَّبَتْ [تَفْعِيلٌ

اَلْإِتْجَاجُ [el-iʾticāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) تَأَجُّجٌ [teʾccuc] gibi bu dahi mutāviʿdir. Ve

تَأَجُّجٌ [teʾeccuc] ve

إِتْجَاجٌ [iʾticāc] Gündüz be-gāyet ıssı ol-mak maʿnāsına istiʿmāl olunur.

اَلتَّآجُّ [et-teʾācc] (تَحَابٌّ [teḥābb] veznin-de ki تَفَاعُلٌ [tefāʿul]dur) تَأَجُّجٌ [teʾccuc] maʿnāsınadır; yukālu: تَأَجَّجَ النَّهَارُ وَاتْتَجَّ وَتَآجَّ إِذَا اشْتَدَّ حَرُّهُ

اَلْأَجُّ [el-ecc] (hemzenin fethi ve cīm'in teşdīdiyle) Devekuşu kanatları gürle-yip hışlayarak seğirtmek maʿnāsınadır ki mecāzdır, gūyā ki āteş ʿalevi gibi gür-leyerek seğirtip gitmesi bāʿis-i teşbīhtir; yukālu: أَجَّ الظَّلِيمُ أَجًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا عَدَا وَلَهُ حَفِيفٌ Ve düşman üzere āteş ʿalevi gibi hamle ve hücūm eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَجَجَ الرَّجُلُ بِفَكِّ الْإِدْغَامِ مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا حَمَلَ عَلَى الْعَدُوِّ Şārih der ki tadʿīfle de vāridir. Ve gayr-i kıyās üzere bāb-ı sālisten vürūd etmiştir.

اَلْأَجَّةُ [el-eccet] (hemzenin fethiyle) Ka-rışıklık, ihtilāt maʿnāsınadır ki murād ihtilāt-ı nāstır ki gürültüyü mūcib olur; yukālu: وَقَعَ الْقَوْمُ فِي أَجَّةٍ أَيْ فِي اخْتِلاَطٍ ve tekūlu: سَمِعْتُ أَجَّةَ الْقَوْمِ أَيْ حَفِيفَ اخْتِلاَطِهِمْ وَاضْطِرَابِهِمْ Ve

أَجَّةٌ [eccet] Ziyādesiyle ıssılık hāletine de-nir, şiddet-i harr maʿnāsına.

اَلْأُجَاجُ [el-ucāc] (hemzenin zammıyla) Taʿmında acılıkla tuzluluk olan suya de-nir, deniz suyu gibi; şūr-āb ve telh-āb maʿnāsına, lisānı yaktığı için ıtlāk olun-muştur; yukālu: مَاءٌ أُجَاجٌ أَيْ مِلْحٌ مُرٌّ

اَلْأُجُوجُ [el-ucūc] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] veznin-de) Su, أُجَاجٌ [ucāc] olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجَّ الْمَاءُ أُجُوجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَارَ أُجَاجًا

اَلْإِيجَاجُ [el-īcāc] (إِيجَابٌ [īcāb] vezninde) Suyu أُجَاجٌ [ucāc] eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: آجَجْتُ الْمَاءَ إِيجَاجًا أَيْ جَعَلْتُهُ أُجَاجًا

يَأْجَجُ [Yeʾcecu] (يَسْمَعُ [yesmeʿu] vezninde ve يَنْصُرُ [yenṣuru] ve يَضْرِبُ [yaḍribu] vez-ninde) Mekke-i mükerreme'ye sekiz mīl mesāfede bir mevziʿ adıdır.

اَلْيَأْجُوجُ [el-yeʾcūc] (يَفْعُولُ [yefʿūl] veznin-de) Āteş ʿalevi gibi yāhūd devekuşu gibi beri öte yelip yopurur olan kimseye de-nir; yukālu: هُوَ يَأْجُوجٌ أَيْ يَتِجُّ هَكَذَا وَهَكَذَا Zikr olunan أَجٌّ [ecc] kelimesinden meʾhūzdur. Ve يَأْجُوجُ [Yeʾcūc] ve مَأْجُوجُ [Meʾcūc] ki Yāfiṯ b. Nūḥ ʿaleyhi's-selām evlādından iki kabīledir, yaʿnī iki kabīlenin pederleri ismleridir, zikr olunan أَجٌّ [ecc] kelimesin-

den meʾhūzdur. يَأْجُوجُ [Yeʾcūc] yefʿūldür, niteki zikr olundu ve مَأْجُوجُ [Meʾcūc] mefʿūldür, kesret-i hareket ü ıztırābları bāʿis-i tesmiyedir. Bunlar vech-i mezkūr üzere mehmūzdur, ve mehmūz iʿtibār eylemeyip elifle telaffuz edenler, elifleri zāʾid iʿtibār edip يَأْجُوجُ [yeʾcūc] يَجَجٌ [yecec] ve مَأْجُوجُ [meʾcūc] مَجَجٌ [mecec] kelimelerinden muştak fāʿūl olduğuna zāhib oldular; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي ٱلْأَرْضِ﴾، الآية Ve Ruʾbe b. el-ʿAccāc, yāʾyı hemzeye ve hemzeyi elife ibdālla آجُوجَ [ācūc] ve مَاجُوجَ [mācūc] ʿunvānıyla kırāʾat eyledi. Ve Ebū Muʿāẕ elif-i sāniyeyi mīm'e ibdālla يَمْجُوجَ [yemcūc] kırāʾat eylemiştir ki مَجَّ الْمَاءَ lafzından meʾhūz olur. Müʾellif bunda dahi iktisār eylemiştir. Kaldı ki mehmūz iʿtibār eylemeyenler "ي،ج،ي" ve "م،ج،ج" māddesinden meʾhūzdur kavlinde meʾhaz olan "ي،ج،ج" māddesinin maʿnāsı maʿlūm olmamıştır. Ve مَجَجٌ kelimesi ki zāhiren müsāmahadır, asl مَجٌّ olmaktır ki suyu ağızdan taşra püskürmek maʿnāsına olmakla kavm-i mezkūrun teferruk ve intişārlarına mebnī ıtlāk olunmuş olur. Ve Beyḍāvī merhūmun beyānına göre يَأْجُوجُ [yeʾcūc] ve مَأْجُوجُ [meʾcūc] ism-i aʿcemīlerdir, gayr-i munsarıf oldukları mebnī. Ve ʿalā-kavlin ʿArabīlerdir, vech-i mezkūr üzere أَجَّ الظَّلِيمُ māddesinden yefʿūl ve mefʿūldür; menʿ-i sarfları her biri kabīle ismi olmakla taʿrīf ve teʾnīs sebeblerine mebnīdir. Ve Rāġıb'ın beyānına göre يَأْجُوجُ [yeʾcūc] أَجِيجُ ظَلِيمٍ yāhūd أَجُّ نَارٍ māddesinden ve مَأْجُوجُ [meʾcūc] مَوْجٌ [mevc] māddesinden meʾhūzdur, kesret-i ıztırābları hasebiyle nār-ı mudtarimeye ve miyāh-ı mütemevviceye teşbīh olunmuşlardır. Lākin مَوْجٌ [mevc]den olduğu sürette vezni nā-mülāyimdir. Ve'l-hāsıl bunlarda vech-i mezkūr üzere ihtilāf eylediler. Lākin agleb olan bilā-hemz ism-i aʿcemī olmaktır, طَالُوتُ [Ṭālūt] ve دَاوُدُ [Dāvūd] ve هَارُوتُ [Hārūt] gibi. Baʿdehu ʿArablar hemze ile telaffuz eylediler.

اَلْأَجُوجُ [el-ecūc] (ضَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Mudīʾ ve tābān şeyʾe ıtlāk olunur, أَجِيجُ نَارٍ [ecīcu nār]dan meʾhūzdur; yukālu: جَوْهَرٌ أَجُوجٌ أَيْ مُضِيءٌ نَيِّرٌ

[أ ذ ج]

اَلْأَذْجُ [el-eẕc] (hemzenin fethi ve ẕāl-ı muʿcemenin sükūnuyla) Meşrūbu pek çok içmek maʿnāsınadır; yukālu: أَذَجَ الرَّجُلُ أَذْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَكْثَرَ مِنْ شُرْبِ الشَّرَابِ Burada شَرَابٌ [şarāb]dan murād mutlak meşrūbdur.

أَبْذَجُ [Ebẕec] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Ḫūzistān'da bir beldedir. Müʾellif yāyı tahtiyye ile "ي،ذ،ج" māddesinde أَيْذَجُ [Eyẕec] Ahvāz nāhiyelerinden bir beldedir diye zikr eylemekle zāhiren burada sehve mahmūldür.

[أ ر ج]

اَلْأَرَجُ [el-erec] (حَرَجٌ [ḥarec] vezninde) ve

اَلْأَرِيجُ [el-erīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْأَرِيجَةُ [el-erīcet] (hāʾyla) Rāyiha-i tayyibeye denir, tekūlu: فَغَمَنِي أَرَجُ اللَّطِيمَةِ وَأَرِيجُهَا Ve وَأَرِيجَتُهَا أَيْ رَائِحَتُهَا الطَّيِّبَةُ

أَرَجٌ [erec] ve

أَرِيجٌ [erīc] Masdar olur, rāyiha-i tayyibe pek kokmak maʿnāsına; yukālu: أَرِجَ الطِّيبُ أَرَجًا وَأَرِيجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَاحَ ve yukālu: أَرِجَ الْمَكَانُ إِذَا فَاحَتْ مِنْهُ رَائِحَةٌ طَيِّبَةٌ

اَلتَّأْرِيجُ [et-teʾrīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Keskin rāyihalı tībin rāyihasını etrāfa neşr

edip kokutmak maʿnāsınadır. Baʿdehu igrāʾ ve tahrīş ile nāsı birbirine düşürmek maʿnāsında istiʿmāl olundu; yukālu: أَرَّجَ بَيْنَهُمْ إِذَا أَغْرَاهُ وَحَرَّشَهُ Ve

تَأْرِيجٌ [teʾrīc] İsm olur, ʿinde'l-küttāb hisāb-ı dīvāna müteʿallik bir nesnedir; zikri ātī أَوَارِجَةٌ [evāricet]ten meʾhūz ve mutasarrıftır ki أَوَارِجَةٌ [evāricet]i tertīb eylemekten ʿibārettir.

اَلْأَرْجُ [el-erc] (هَرْجٌ [herc] vezninde) Bu dahi igrāʾ ve tahrīş maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَرَجَ بَيْنَهُمْ أَرْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ بِمَعْنَى أَرَّجَ تَأْرِيجًا

اَلْأَرَجَانُ [el-erecān] (fetehātla) Halkı birbirine düşürüp igrā ve ifsād eden kimse beri öte yelip yopurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَجَ الْمُغْرِي أَرَجَانًا إِذَا سَعَى

أَرَّجَانُ [Errecān] (هَيَّبَانُ [heyyebān] vezninde) Fārs ülkesinde bir belde adıdır.

اَلْأَرَّاجُ [el-errāc] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Yalancı, kezzāb kimseye ıtlāk olunur. Dāʾimā nāsı birbirine düşürür olan müfsid ve mugrī şahsa denir; yukālu: هُوَ أَرَّاجٌ أَيْ كَذَّابٌ ve yukālu: هُوَ أَرَّاجٌ بَيْنَ النَّاسِ أَيْ مُغْرٍ بَيْنَهُمْ

اَلْمُؤَرِّجُ [el-Muʾerrec] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Arslana denir.

اَلْمُؤَرِّجُ [el-Muʾerric] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Ebū Feyd ʿAmr b. el-Ḥāriṯ es-Sedūsī lakabıdır, Bekr ve Taġlib kabīleleri beynine ilkā-yı fesād ile teʾrīc-i harb ü kıtāl eylediği bāʿis-i telkībdir.

Şārih der ki merkūm nuhāt-ı Başriyyīndendir.

اَلْأَوَارِجَةُ [el-evāricet] (hemzenin fethi ve rā'nın kesriyle) Selātīn dīvānlarına müteʿallik müfredāt defterine denir. Ve bu, Fārisī evāre muʿarrebidir ki nākil maʿnāsınadır, zīrā encīzah taʿbīr olunan perākende ve müteferrik defterden ki nās üzere sābit olan hisāb onda sebt ve kayd olunur, merkūm أَوَارِجَةٌ [evāricet] taʿbīr olunan defter-i mazbūta nakl olunur, baʿdehu cerīde-i ihrācāta nakl olunur. Ve ber-muktezā-yı hisāb-ı dīvānī أَوَارِجَةٌ [evāricet] müteʿaddid olur. Mütercim der ki *Burhān*'da evār lafzı dīvāna müteʿallik defter-i hisāb ile ve "evāre" hā'yla dīvānā müteʿallik perākende müfredāt defteriyle beyān olunmuştur. أَوَارِجٌ [evāric] "evāre" muʿarrebidir, hālen Devlet-i ʿAliyye'de rūz-nāme dedikleri olacaktır. Ve encīzah hemzenin ve ẕāl-ı muʿcemenin fethiyle encīde muʿarrebidir ki fi'l-asl müteferrik ve munkatıʿ maʿnāsınadır, baʿdehu perākende müfredāt defterine ıtlāk olunmuştur. Ve zikr olunan تَارِيجٌ [tārīc] tārīk muʿarrebidir ki ebvābı müştemil müsveddeye denir. Hülāsa hālā Devlet-i ʿAliyye'de defter-dār tarafından zimmet defteri ve ʿaskerī ve ʿulūfe-hvār ve eshām ve vezāʾif ve mevkūfāt ve sāʾir defterler encīzah olacaktır. Ve rūzname ve baş muhāsebe makūlesinin defterleri أَوَارِجَةٌ [evāricet] olacaktır. Ve

تَارِيجٌ [tārīc] Her fırkanın esāmī ve vezāʾifi mukayyed müsvedde defteri olacaktır; tafsīlini ehl-i kalem bilir.

[أ ز ج]

اَلْأَزَجُ [el-ezec] (hemzenin ve zā-yı muʿcemenin fethiyle) Bir güne binā ve ʿimāret ismidir. Cemʿi آَزُجٌ [āzuc] gelir, hemzenin meddiyle efʿul vezninde ve آَزَاجٌ [āzāc] gelir efʿāl vezninde ve إِزَجَةٌ [izecet] gelir fiyelet vezninde. Usūl-i sāʾirede أَزَجٌ [ezc] tūlānī yapılmış binā ile müfesserdir,

hān gibi ki Fārisīde ona āheng derler ve mādde-i ātiye bunu müşʿirdir.

بَابُ ٱلْأَزَجِ [Bābu'l-Ezec] fethateynle) Baġdād'da bir mahalledir.

اَلتَّأْزِيجُ [et-teʾzīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Tūlānī binā ve ʿimāret yapmak maʿnāsınadır; yukālu: أَزَّجَهُ تَأْزِيجًا إِذَا بَنَاهُ وَطَوَّلَهُ

اَلْأُزُوجُ [el-uzūc] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَزَجَ الرَّجُلُ وَأَزِجَ أُزُوجًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا أَسْرَعَ Ve istiʿānet eden kimseye iʿānet husūsunda betāʾet edip ağırca deprenmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَزَجَ عَنِّي أَيْ تَثَاقَلَ حِينَ اسْتَعَنْتُهُ

اَلْأَزِجُ [el-ezic] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Mest-i sürūr olan kimseye denir ki şād-merg derecesinde ferah-nāk olandır; tugyāna müʾeddidir; yukālu: رَجُلٌ أَزِجٌ أَيْ أَشِرٌ Pes masdarı أَزَجٌ [ezec] olur fethateynle ki bāb-ı rābiʿdendir.

[أ س ج]

اَلْأُسُجُ [el-usuc] (hemzenin ve sīn'in zam-mıyla) Cüst ve çabuk nākalara denir. Bu-nun aslı وُسُجٌ [vusuc]dur, vāv hemzeye ibdāl olunmuştur; müfredi وَسُوجٌ [vesūc] dur, صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde.

[أ ش ج]

اَلْأُشُّجُ [el-uşşec] (şīn-i muʿceme-i müşed-dedenin fethiyle زُمَّجٌ [zummec] vezninde) Kündüre, yani ak günlüğe şebīh bir dārū ismidir, Türkīde çadır uşağı dedikleri zamk olacaktır; ūşe-i Fārisī muʿarrebidir.

[أ م ج]

اَلْأَمَجُ [el-emec] (fethateynle) Issı olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمِجَ الْيَوْمُ أَمَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَرَّ Ve susamak maʿnāsınadır; yukālu: أَمِجَ الْبَعِيرُ إِذَا عَطِشَ Ve

أَمَجٌ [emec] İsm olur, pek ıssı ve germiy-yetli nesneye denir; yukālu: ضَيْفٌ أَمَجٌ أَيْ شَدِيدُ الْحَرِّ Ve bu, tesmiye bi'l-masdardır. Ve

أَمَجٌ [Emec] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْأَمْجُ [el-emc] (hemzenin fethi ve mīm'in sükūnuyla) Pek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: أَمِجَ الرَّجُلُ إِذَا سَارَ شَدِيدًا

[أ و ج]

اَلْأَوْجُ [el-evc] (hemzenin fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Yüceye ve yükseke denir, هُبُوطٌ [hubūṭ] mukābilidir. Mütercim der ki أَوْجٌ [evc] kelimesi evk-i Fārisī muʿarrebedir, müneccimīn ıstılāhındandır, kevākibin zemīne nihāyet-i buʿdü olan dereceden ʿibārettir ki felek-i cüzʾīsinin sath-ı muhad-debi felek-i hāmile mümās olan nokta ola-caktır; mukābiline حَضِيضٌ [ḥaḍīḍ] derler. Ve *Mefātīḥ-i ʿUlūm*'da evk lafzı Hindīdir, buʿd-i ebʿad maʿnāsınadır, baʿdehu mü-neccimler taʿrīb eylediler, niteki Yūnānīde efenciyūn denir ve buʿd-i akreb maʿnāsına olan حَضِيضٌ [ḥaḍīḍ]e efrenciyūn derler.

[أ ي ج]

إِيجُ [Īc] (hemzenin kesriyle) Fārs diyārında bir beldedir.

FASLU'L-BĀ'İ'L-MUVAHHADE
(فَصْلُ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ)

[ب أ ج]

اَلْبَأْجُ [el-beʾc] (bā'nın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Bir kimseyi yāhūd bir nesneyi cihetinden sarf ve tahvīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَأَجَهُ بَأْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَرَفَهُ Ve haykırmak maʿnāsınadır; yukālu: بَأَجَ الرَّجُلُ إِذَا صَاحَ Ve

بَأْجٌ [beʾc] Türlü ve levn ve güne maʿnāsınadır. Cemʿi بَأْجَاتٌ [beʾcāt] gelir; tekūlu: إِجْعَلِ الْبَأْجَاتِ بَأْجًا وَاحِدًا أَيْ لَوْنًا وَضَرْبًا وَاحِدًا

Şārih der ki bu maʿnāda بَأْجٌ [beʾc] bāhā lafzından muʿarrebdir ki Fārisīdir, elvān-ı etʿime maʿnāsınadır, baʿdehu mutlakan türlü ve sınf ve güne maʿnāsında istiʿmāl olundu. İntehā. Ve baʿzen işbu بَأْجٌ [beʾc] kelimesi mehmūz olmaz, yaʿnī baʿzılar aslını بَوْجٌ [bevc] iʿtibārıyla vāv'ı elife ibdāl ederler. Ve

بَأْجٌ [beʾc] ʿAdīl ve berāber maʿnāsına gelir; yukālu: هُمْ فِي أَمْرٍ بَأْجٍ أَيْ سَوَاءٍ Kāle'ş-şārih ve yukālu: اَلنَّاسُ بَأْجٌ وَاحِدٌ أَيْ شَيْءٌ وَاحِدٌ ve yukālu: جَعَلَ الْكَلَامَ بَأْجًا وَاحِدًا أَيْ وَجْهًا وَاحِدًا Ve fī hadīsi ʿÖmer radıyallāhu ʿanhu: "لَأَجْعَلَنَّ النَّاسَ بَأْجًا وَاحِدًا" أَيْ طَرِيقَةً وَاحِدَةً وَقِيَاسًا وَاحِدًا

[ب ب ج]

بَابَاجُ [Bābāc] (bā-yı muvahhade ile هَامَانُ [hāmān] vezninde) Muḥammed b. el-Ḥasan nām muhaddisin ceddi ismidir.

[ب ث ج]

اَلْإِبْشِيجَاجُ [el-ibşīcāc] (ṣā-yı müsellese ve cīm'le إِشْرِيبَابٌ [işrībāb] vezninde) Vücūda yāhūd kalbe kesel ve fütūr ʿārız olmakla ağırlaşıp gevşeklenmek maʿnāsınadır; tekūlu: إِبْثَأْجَجْتُ إِبْشِيجَاجًا أَيِ اسْتَرْخَيْتُ وَتَثَاقَلْتُ

[ب ج ج]

اَلْبَجُّ [el-becc] (bā'nın fethi ve cīm'in teşdīdiyle) Yarmak maʿnāsınadır; yukālu: بَجَّ الْقُرْحَةَ بَجًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَقَّهَا Ve mızrakla dürtmek maʿnāsınadır ki murād nāfiz olmayarak dürtmektir; yukālu: بَجَّ فُلَانًا إِذَا طَعَنَهُ بِالرُّمْحِ Ve ʿArablar otluk, davarı böğürleri mütevessiʿ olup çatlamak derecesinde tavlandırsa بَجَّ الْكَلَأُ الْمَاشِيَةَ derler, şakk maʿnāsından meʾhūzdur ki tevessüʿü dahi mutazammındır. *Esās*'ta: وَمِنَ الْمَجَازِ قَوْلُهُمْ لِلْمَاشِيَةِ قَدْ بَجَّهَا الْكَلَأُ إِذَا فَتَقَ خَوَاصِرَهَا سِمَنًا ʿibāretiyle mersūmdur.

اَلْمُبْتَجَّةُ [el-mubteccet] (مُحْتَجَّةٌ [muḥteccet] vezninde) إِبْتِجَاجٌ [ibticāc]dan ism-i mefʿūl yāhūd ism-i fāʿildir, çok çayır otlamakla böğürleri yarılmak derecesinde vüsʿatlenmiş māşiyeye denir; yukālu: إِبْتَجَّتِ الْمَاشِيَةُ وَهِيَ مُبْتَجَّةٌ

اَلْأَبَجُّ [el-ebecc] (أَلَجُّ [elecc] vezninde) Gözünün şakkı vāsiʿ olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ أَبَجُّ الْعَيْنِ إِذَا اتَّسَعَ شَقُّهَا

اَلْبَجَّةُ [el-beccet] (bā'nın fethiyle) Bir güne sivilcedir ki gözde ʿārız olur. Ve

بَجَّةٌ [beccet] Bir putun adıdır ki müşrikler perestiş ederler idi. Ve

بَجَّةٌ [beccet] دَمُ الْفَصِيدِ [demu'l-faṣīd] ismidir ki Cāhiliyyet'te devenin damarından fasd ve kanını bağırsaklar içre hıfz edip kıtlık hengāmında pişirip tegaddī ve mihmānlara iʿtām ederler idi. Zikr olunan شَقٌّ [şaḳḳ] maʿnāsından meʾhūzdur; ve minhu'l-hadīsu: "أَخْرِجُوا صَدَقَاتِكُمْ قَدْ أَرَاحَكُمُ اللهُ مِنَ الْجَبْهَةِ وَالسَّجَّةِ وَالْبَجَّةِ" Burada جَبْهَةٌ [cebhet]ten murād مَذَلَّةٌ [meẕellet]tir ve سَجَّةٌ

[seccet] bir sanem adıdır.

بُجَّانَةُ [Buccānet] (رُمَّانَةٌ [rummānet] vezninde) Endelüs ülkesinde bir beldedir; İmām Neseʾī ashābından Mesʿūd b. ʿAlī el-Buccānī oradandır.

اَلْبُجُّ [el-bucc] (bā'nın zammıyla) Kuş palazına denir, فَرْخُ الطَّائِرِ [ferḫu'ṭ-ṭāʾir] maʿnāsına. Ve Zuheyr b. Cenāb nām kimsenin kılıcı ismidir.

بَجٌّ [Becc] (bā'nın fethiyle) Bir recül ismidir.

اَلْبَجْبَاجُ [el-becbāc] ve

اَلْبَجْبَاجَةُ [el-becbācet] (bā'ların fethiyle) Şol mülahham kimseye denir ki semizliğinden yürürken etleri titreyip muztarib ola. Ve

بَجْبَاجٌ [becbāc] İri ve büyük yığına ve harmana denir; yukālu: رَمْلٌ بَجْبَاجٌ أَيْ مُجْتَمِعٌ ضَخْمٌ Ve

بَجْبَاجَةٌ [becbācet] Alçak ve yanşak ve boş boğaz adam molozuna denir; yukālu: رَجُلٌ بَجْبَاجَةٌ أَيْ رَدِيءٌ مِهْذَارٌ

اَلْبَجْبَجَةُ [el-becbecet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bıçı bıçı diye çocuğu okşayıp avutmak maʿnāsınadır. Müʾellif bunu شَيْءٌ يُفْعَلُ عِنْدَ مُنَاغَاةِ الصَّبِيِّ ʿibāretiyle beyān eylemekle müsāmaha ve iktisār eylemiştir. Zemaḫşerī, *Muḳaddimetü'l-Edeb*'de بَجْبَجَ الصَّبِيَّ "Benevāht kūdek-rā" ʿibāretiyle resm eylemekle masdar olduğu musarrahtır.

اَلْبُجُجُ [el-bucuc] (zammeteynle) Yarılıp çatlamış yağ tulumlarına denir, زِقَاقٌ مُشَقَّقَةٌ maʿnāsına. Zāhiren müfredi أَبَجٌّ [ebecu]dir.

اَلْمُبَاجَّةُ [el-mubāccet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Kırn ve hemtāsıyla meydāna çıkıp mızrakla uğraşıp savaşmak maʿnāsınadır; طَعْنُ رُمْحٍ maʿnāsından meʾhūzdur, tekūlu: بَاجَجْتُهُ مُبَاجَّةً فَبَجَجْتُهُ أَيْ بَارَزْتُهُ فَغَلَبْتُهُ Pes mübālagadandır.

اَلتَّبَجْبُجُ [et-tebecbuc] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bir kimse şişman olmakla gövdesinin eti salkı ve sölpük olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَجْبَجَ لَحْمُهُ إِذَا كَثُرَ وَاسْتَرْخَى

اَلْبُجَابِجُ [el-bucābic] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Şişman kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ بُجَابِجٌ أَيْ بَادِنٌ مُنْتَفِخٌ

بُجْبُجٌ [Bucbuc] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Esāmīdendir: Bucbuc b. Ḫidāş ki Maġribīdir, muhaddisīndendir.

[ب ح ز ج]

اَلْبَحْزَجُ [el-baḥzec] (ḥā-yı mühmele ve zā-yı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Buzağıya denir. Şārih der ki yaban öküzünün buzağısı olacaktır, dişisine بَحْزَجَةٌ [baḥzecet] denir. Ve

بَحْزَجٌ [baḥzec] Karnı büyük bodur kişiye denir. Ve genç deveye denir.

اَلْمُبَحْزَجُ [el-mubaḥzec] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Şol kaynamış suya denir ki nihāyet derecede ısısı ola.

[ب خ د ج]

اَلْبَخْدَجَةُ [el-baḫdecet] (ḫā-yı muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Apışı açarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: يُبَخْدِجُ فِي الْمَشْيِ أَيْ يَتَفَتَّحُ وَيُفْرِجُ

اَلْبَخْدَجُ [el-baḫdec] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Şişman insān ve hayvāna denir; yukālu: بَكْرٌ بَخْدَجٌ أَيْ سَمِينٌ مُنْتَفِخٌ Ve

بَخْدَجٌ [Baḫdec] Bir recül adıdır.

[ب د ج]

اَلْأُبْدُوجُ [el-ubdūc] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Eyer kaltağının iki taraflı teğelti keçesine denir; ubdūd-ı Fārisī muʿarrebidir.

[ب ذ ج]

اَلْبَذْجُ [el-beẕc] (bā'nın ve ẕāl-ı muʿcemenin fethiyle) Bir yaşında kuzuya denir ki toklu taʿbīr olunur, عَتُودُ مَعْزٍ gibidir ki bir yıllık oğlaktır, çebiş taʿbīr olunur. Cemʿi بِذْجَانٌ [biẕcān] gelir bā'nın kesriyle.

[ب ذ ر ج]

اَلْبَاذَرُوجُ [el-bāẕerūc] (ẕāl-ı muʿcemenin fethiyle) Bakla-i maʿrūfe ismidir ki tere-i Ḫorāsānī dedikleri nebāttır, fesleğen envāʿındandır; takviyet-i kalb husūsunda bī-ʿadīl ve tabīʿati kābiz, lākin fazalāta müsādif olursa, müshildir. Ve bu, bādrūk muʿarrebidir.

[ب ر ج]

اَلْبُرْجُ [el-burc] (bā'nın zammıyla) Rükn maʿnāsınadır ki bir nesnenin kavī ve muhkem olan cānibidir; yukālu: لَهُ بُرْجٌ قَوِيٌّ أَيْ رُكْنٌ Ve hısn maʿnāsınadır ki tabya ve kule ve şans ve palanka ve hisār makūlesi tahassun edecek mahallerden ʿibārettir; yukālu: إِلْتَأَذَ إِلَى بُرْجٍ أَيْ حِصْنٍ Ve burūc-i felekiyyenin müfredidir ki her birine بُرْجٌ [burc] taʿbīr olunur.

Müʾellif *Baṣāʾir*'de قَصْرٌ [ḳaṣr] ile yaʿnī köşk ile tefsīr edip ve maʿānī-i ātiye ondan meʾhūz olmak üzere resm eylemiştir: Ez-cümle بَرَجٌ [berec] ki fethateynle, gözün beyāzı sevādını ihāta eylemekle sevād burc gibi kalmak ve müttesiʿ olmak maʿnāsı ki burc-ı felekī gibi olmak gibi, ke-mā se-yuzkeru. Kaldı ki burūc-ı felekiyye, felek-i sāminde iʿtibār olunan on iki mevākiʿ-i mahsūsa-i kevākibden ʿibārettir, onda müctemiʿ olan kevākibin heyʾet-i ictimāʿiyyelerinden müteşekkil oldukları sūrete muzāf olmuşlardır: burc-ı Ḥamel, burc-ı Ṣevr ü Cevzāʾ gibi. Ve

بُرْجٌ [Burc] Esāmīdendir: Burc b. Mushir eṭ-Ṭāʾī şuʿarādandır. Ve

بُرْجٌ [Burc] Iṣfahān kazāsında bir karye adıdır; ʿOṣmān b. Aḥmed eṣ-Ṣāʿir ve kibār-ı muhaddisīnden Ebū Nuʿaym'in ashābından Ġānim b. Muḥammed oradandır. Ve şedīdü'l-berd bir beldenin dahi ismidir. Ve Dimaşḳ-ı Şām kazāsında bir mevziʿdir; muhaddisīnden ʿAbdullāh b. Seleme oradandır. Ve nevāhī-i Ḥaleb'de bir kalʿa yāhūd bir kazā ismidir. Mütercim der ki civār-ı Ḥaleb'de maskat-ı reʾsimiz olan ʿAyntāb kazāsında vākiʿdir, بُرْجُ الرَّصَاصِ [Burcu'r-Raṣāṣ] denmekle maʿrūftur, hālen eser-i kalʿası mevcūddur; nāhiye başı bir karye olmuştur. Ve

بُرْجٌ [Burc] Şām ülkesinde Bāniyās ile Marḳabe beyninde bir mevziʿ adıdır. Ebu'l-Burc Ḳāsım b. Ḥanbel eẕ-Ẕubyānī lakabıdır ki şāʿir-i İslāmīdir.

اَلْبَرَجُ [el-berec] Gözün beyāzı sevādını bi't-tamām dāʾire-vār muhdik ve muhīt olmak maʿnāsınadır. Şöyle ki bir cānibe imāle-i çeşm eylese sevādından aslā bir nesne gāʾib olmaya, gūyā ki sevādı burc gibi müsevver, kezālik beyāzı müttesiʿ olur; yukālu: بَرِجَتْ عَيْنُهُ بَرَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ بَيَاضُهَا مُحْدِقًا بِسَوَادِهَا كُلِّهِ Ve

بَرَجٌ [berec] İsm olur, hüsn ü cemāl sāhibi meh-likā mahbūba denir. Ve āfitāb gibi zāhīr ve rūşen ve maʿlūm nesneye denir. Cemʿi أَبْرَاجٌ [ebrāc] gelir, سَبَبٌ [sebeb] ve أَسْبَابٌ [esbāb] gibi. Ve

بَرَجٌ [berec] Kezālik masdar olur, bir kimsenin vüsʿat-i maʿīşet sebebiyle tereffüh ve taʿayyüşü vāsiʿ ve firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَرِجَ الرَّجُلُ بَرَجًا مِنَ الْبَابِ

الرَّابِعِ إِذَا اتَّسَعَ أَمْرُهُ فِي الْأَكْلِ وَالشُّرْبِ وَغَيْرِهِمَا

بُرْجَانُ [burcān] (عُثْمَانُ [ʿuṯmān] vezninde) Rūm tāʾifesinden bir cinsin ismidir. Muṭarrizī *Muġrib*'de nāstan bir tāʾifedir ki bilādları Ḳosṭanṭiniyye'ye karīb ve bilād-ı Ṣaḳālibe onlara mukāribdir diye beyān eylemiştir. Ve *Ḫarīde*'de arz-ı Burcān arz-ı ʿazīmedir, ahālīsi bir kavm-i tāgiye ve kāsiyedir ve diyārları şimāl cānibine dāhiledir diye mersūmdur. Kaldı ki bunlardan ve sāʾir kütüb-i cogrāfiyyeden münfehim olduğu üzere بُرْجَانُ [Burcān] بُغْدَانُ [Boġdan] muʿarrebidir ki Ṭuna nehrinin verāsında arz ve tāʾife-i maʿrūfedir. Gerçi بُوجَاق [bucāḳ] muʿarrebi olmak da kābildir, lākin vech-i mezkūr üzere بُغْدَانُ [Boġdan] muʿarrebi olması aglebdir. Ve bir maʿrūf uğrunun adıdır.

حِسَابُ الْبُرْجَانِ [hisābu'l-burcān] (kezālik bā'nın zammıyla) Ehl-i hisāb beyninde bir ʿadedin جُدَاءٌ [cudāʾ] ve جَذْرٌ [ceẕr] ini istihsāldan ʿibārettir. جُدَاءٌ [cudāʾ] dāl-ı mühmele ile غُرَابٌ [ġurāb] vezninde, nefsine darb olunan ʿadedin meblagına denir ki مَجْذُورٌ [mecẕūr] dahi derler. Ve جَذْرٌ [ceẕr] nefsine darb olunan ʿadedin aslıdır, meselā on ʿaded kendi nefsine darb olundukta meblagı yüz olur. İşte جَذْرٌ [ceẕr] on ve جُدَاءٌ [cudāʾ] yüz olacaktır. Pes yüzün cezri suʾāl olundukta on ile ve onun cudāʾsı istihsāl olundukta yüz ile cevāb verilir; حِسَابُ الْبُرْجَانِ [ḥisābu'l-burcān] bundan ʿibārettir.

إِبْنُ بَرَّجَانَ [İbn Berrecān] (هَيَّبَانُ [heyyebān] vezninde) Sūfiyyeden bir müfessirdir.

اَلْإِبْرَاجُ [el-ibrāc] (hemzenin kesriyle) Burc yapmak maʿnāsınadır, yukālu: أَبْرَجَ الرَّجُلُ إِذَا بَنَى بُرْجًا

اَلتَّبْرِيجُ [et-tebrīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) إِبْرَاجٌ [ibrāc] maʿnāsınadır; yukālu: بَرَّجَ تَبْرِيجًا بِمَعْنَى أَبْرَجَ

اَلْبَارِجُ [el-bāric] (خَارِجٌ [ḫāric] vezninde) Üstād gemi kullanan gemiciye denir; yukālu: هُوَ بَارِجٌ أَيْ مَلَّاحٌ فَارِهٌ

اَلْبَارِجَةُ [el-bāricet] (hā'yla) Büyük cenk gemisine denir ki üstü açık olur ki murād anbārsız ve küpeştesiz olandır. Evāʾil gemileri husūsan ʿArab gemileri bu diyār gemilerine muvāfık olmaz. Ve be-gāyet şerīr ve şer-kazā kimseye denir; hāʾ mübālaga içindir; yukālu: رَجُلٌ بَارِجَةٌ أَيْ شِرِّيرٌ

اَلتَّبَرُّجُ [et-teberruc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Hatun kendisini tezyīn eyledikten sonra taşra çıkıp endām ve ārāyişini ricāla izhār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَرَّجَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا أَظْهَرَتْ زِينَتَهَا وَمَحَاسِنَهَا لِلرِّجَالِ Müʾellifin vech-i mesrūd üzere *Baṣāʾir*'de beyānına göre işbu تَبَرُّجٌ [teberruc] bünyesi بُرْجٌ [burc]-i mezkūrdan mutasarrıftır, suver-i kevākib ile burūc-ı felekiyye ārāste olmakla hüsn ve zīnetine iʿtibāren suver-i burūciyyeyi nakş ve tasvīr ile günāgün kumaş nesc ve ondan libās ittihāz eylediler; ve minhu kavluhum: "ثَوْبٌ مُبَرَّجٌ" إِذَا صُوِّرَتْ عَلَيْهِ بُرُوجٌ Ve bu maʿnāya mebnī تَبَرُّجٌ [teberruc] lafzı tasrīf olunup hüsn ve zīnette burc-ı felekīye müteşebbih olmak maʿnāsında istiʿmāl olundu; ve minhu kavluhum: تَبَرَّجَتِ الْمَرْأَةُ أَيْ تَشَبَّهَتْ بِالْبُرْجِ فِي إِظْهَارِ الْمَحَاسِنِ وَقِيلَ ظَهَرَتْ مِنْ بُرْجِهَا أَيْ قَصْرِهَا Pes maʿnā-yı sānīye göre bināsı selb için olur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى﴾، الآية وَلَا تَبْخَتَرْنَ Beyḍāvī: فِي مَشْيِكُنَّ ʿibāretiyle tefsīr eylemiştir.

اَلْإِبْرِيجُ [el-ibrīc] (إِبْرِيقٌ [ibrīḳ] vezninde) Yağ çıkarmak için süt çalkayacak kaba

denir ki yayık taʿbīr olunur.

بُرْجَةٌ [Burcet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Sinān b. Ebī Ḥārişe'nin feresi ismidir. Ve Maġrib'de bir belde adıdır; ʿAlī b. Muḥammed el-Cuẕāmī el-Muḳriʾ el-Burcī oradandır.

[ب ر ذ ج]

اَلْبَرْذَجُ [el-berẕec] (bā'nın ve ẕāl-ı muʿcemenin fethiyle) Berde-i Fārisī muʿarrebidir ki harbden esr ve istirkāk olunan kul ve karavaş cinsine denir. Ve Şīrāz kazāsında bir karye adıdır.

[ب ر د ج]

بِرْدِيجُ [Birdīc] (بِلْقِيسُ [bilḳīs] vezninde) Āẕerbaycān ülkesinde bir beldedir.

[ب ر ز ج]

اَلْبُرْزَجُ [el-burzec] (zā-yı muʿceme ile قُرْطَقٌ [ḳurṭaḳ] vezninde) Türkīde pürüz taʿbīr olunan nesneye denir ki katīfe ve kumaş makūlesinde olur, زِئْبِرٌ [ziʾbir] maʿnāsına. Ve bu purze-i Fārisī muʿarrebidir.

[ب ر ن ج]

اَلْبَارَنْجُ [el-bārenc] (rā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) نَارَجِيلٌ [nārecīl] ismidir ki hindistān cevzidir.

اَلْبِرَنْجُ [el-birenc] (هِرَقْلُ [hiraḳl] vezninde) Bir devā-yı maʿrūf adıdır. Bu devā birenc-i Kābulī ve bireng-i Kābulī ile maʿrūf devāyī dānedir ki düz ve müdevver ve siyāh ve bir mikdār acı ve fülfülden hurde ve dāhili beyāz olur. Şārihin beyānına göre bārenc ve birenc-i ʿAcemīden muʿarreblerdir.

[ب ر ن م ج]

اَلْبَرْنَامَجُ [el-bernāmec] (bā'nın fethiyle) Hisāb mecmūʿası olan deftere denir, bername-i Fārisī muʿarrebidir. Mütercim der ki *Meşāriḳ-i Şerīf*'te زِمَامٌ يُرْسَمُ فِيهِ مَتَاعُ التُّجَّارِ وَسِلَعُهُمْ ʿibāretiyle müfesser olmakla gümrükçü tarafından bāzirgān emtiʿası kayd olunan müfredāt defteri demek olur ki fiyʾatıyla mukayyed olur, tā ki beyʿini ve gümrüğünü ona göre tanzīm ederler. Ve *Burhān*'da ber-nāme, ser-nāme ile müfesserdir, ki mektūbun ʿunvān ve elkābından ʿibārettir.

[ب ز ج]

اَلْبَزْجُ [el-bezc] (bā'nın fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Övünmek, müfāharet maʿnāsınadır; yukālu: بَزَجَ الرَّجُلُ بَزْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا فَاخَرَ Ve bir kimseyi bir kimse üzere kışkırtmak maʿnāsınadır; yukālu: بَزَجَ عَلَيَّ فُلَانًا إِذَا حَرَّشَهُ

اَلْمُبَازَجَةُ [el-mubāzecet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi müfāharet maʿnāsınadır; yukālu: بَازَجَ الرَّجُلُ إِذَا فَاخَرَ

اَلتَّبَازُجُ [et-tebāzuc] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbiriyle fahr ve mübāhāt edişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَازَجَ الرَّجُلَانِ إِذَا تَفَاخَرَا

اَلتَّبْزِيجُ [et-tebzīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi tezyīn ve tahsīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَزَّجَهُ تَبْزِيجًا إِذَا زَيَّنَهُ وَحَسَّنَهُ

اَلْبَزِيجُ [el-bezīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Dāʾimā ihsān mukābilinde hüsn-i mükāfāt eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَزِيجٌ أَيْ مُكَافِئٌ عَلَى الْإِحْسَانِ

بَزَجُ [Bezec] (fethateynle) Esāmīdendir: Mubārek b. Zeyd b. Bezec muhaddisīndendir.

بَوَازِيجُ [Bevāzīc] (bā'nın fethiyle) Tekrīt nām belde kurbünde bir belde adıdır. Ashāb-ı kirāmdan Cerīr b. ʿAbdullāh el-

Becelī radıyallāhu ʿanhu yediyle feth olunmuştur; fukahādan Manṣūr b. el-Ḥasan el-Becelī el-Ḥarīrī ve Muḥammed b. ʿAbdukerīm el-Bevāzīciyyān oradandır.

[ب ز ر ج]

بُزُرْجُ [buzurc] (bā'nın ve zā-yı muʿcemenin zammıyla ve bā'nın fethiyle cāʾizdir) Aʿlām-ı eşhāstandır. Buzurg-i Fārisī muʿarrebidir ki ulu ve ʿazīm demektir. Zāhiren bā'nın fethi ʿalāmet-i taʿrībdendir; niteki Bezurcmihr, Nūşirevān'ın vezīri olan hakīmin ismidir. Ve ʿAbdurraḥmān b. Buzurc huffāz-ı garāʾibdendir.

[ب س ف ج]

بَسْفَايَجُ [besfāyec] (bā'nın fethiyle) Bu isimle maʿrūf devāyī bir kök ismidir. Dāhilinde fıstıka şebīh yeşil bir nesne olur. Taʿmında ʿufūsat ve halāvet vardır. Mālīhūlyā ve cüzām marazlarına nāfiʿdir. Pes-pāye muʿarrebidir. ʿUkdeleri saçaklı olmak hasebiyle pes-pāye ıtlāk olunmuştur.

[ب س ف ر د ن ج]

بَسْفَارَدَانَجُ [besfāredānec] (bā'nın ve nūn'un fethiyle) مُغَاثٌ [muġāṯ] nām nebātın yemişine denir, besfārdāne muʿarrebidir. Ve مُغَاثٌ [muġāṯ] mahallinde zikr olundu.

[ب س ن ج]

بُوسَنْجُ [Būsenc] (bā'nın zammı ve sīn-i mühmelenin fethiyle) Pūşeng-i Fārisi muʿarrebidir ki Īrān'da şehr-i Herāt eyāletinde bir belde adıdır; Muḥammed b. İbrāhīm el-İmām ve İsfendiyār b. el-Muvaffaḳ ve Ebu'l-Ḥasan ed-Dāvūdī oradandır. Ve

بُوسَنْجُ [Būsenc] Şehr-i Tirmiẕ kazāsında bir karye adıdır; muhaddisīnden Ebū Ḥāmid Aḥmed b. Muḥammed b. el-Ḥuseyn oradandır.

[ب ط ن ج]

بَطْنَجٌ [Baṭnec] (ṭā' mühmele ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Aḥmed b. Muḥammed el-muḥaddiṯ el-Mütekellim el-Eşʿarī ceddinin ismidir.

[ب ظ م ج]

اَلْبِظْمَاجُ [el-biẓmāc] (bā'nın kesriyle ve ẓā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Şol sevbe denir ki iki ucu katīfe gibi saçaklı yāhūd ortası katīfe tarzında havlı ve iki tarafı iki türlü argaçtan mensūc ola.

[ب ع ج]

اَلْبَعْجُ [el-baʿc] (bā'nın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Yarmak maʿnāsınadır; yukālu: بَعَجَ الشَّيْءَ بَعْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَقَّهُ Ve ʿaşk ve muhabbet, ʿāşıkı be-gāyet āşüfte-hāl edip kemāl üzere mahzūn ve endūh-nāk eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur, şöyle ki çākçāk olmak derecesine iblāg eyleye; yukālu: بَعَجَهُ الْحُبُّ إِذَا أَوْقَعَهُ فِي الْحُزْنِ وَأَبْلَغَ إِلَيْهِ الْوَجْدَ Ve ʿArablar "Filān kimse sana ifrāt üzere pend ve nasīhat kıldı" diyecek yerde بَعَجَ بَطْنَهُ لَكَ derler, بَالَغَ فِي نُصْحِكَ maʿnāsına.

اَلتَّبْعِيجُ [et-tebʿīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi yarmak maʿnāsınadır ki kesreti mutazammındır; yukālu: بَعَّجَهُ تَبْعِيجًا إِذَا شَقَّهُ

اَلْمَبْعُوجُ [el-mebʿūc] ve

اَلْبَعِيجُ [el-beʿīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yarılmış nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مَبْعُوجٌ وَبَعِيجٌ أَيْ مَشْقُوقٌ Ve

بَعِيجٌ [beʿīc] Şol hatuna denir ki derūnunda her ne var ise zevcine keşf ve izhār eder ola, gūyā ki kendi karnını yarıp içinde olanı zevcine nesr eder olur; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَعِيجٌ

إِذَا كَانَتْ بَعَجَتْ بَطْنَهَا لِزَوْجِهَا وَنَثَرَتْ

اَلْبَعِجُ [el-beʿic] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol zaʿīf ve nā-tüvān kimseye ıtlāk olunur ki nā-tüvānlığından karnı yarık kimse gibi yürür ola; yukālu: رَجُلٌ بَعِجٌ كَأَنَّهُ مَبْعُوجُ الْبَطْنِ مِنْ ضَعْفِ مَشْيِهِ

اَلْإِنْبِعَاجُ [el-inbiʿāc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) Yarılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْبَعَجَ الشَّيْءُ إِذَا انْشَقَّ Ve sehāb peyderpey bora inzāliyle eczāları ayrılıp münferic olsa, إِنْبَعَجَ السَّحَابُ derler, إِنْفَرَجَ مِنَ الْوَدْقِ maʿnāsına.

اَلتَّبَعُّجُ [et-tebaʿʿuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) إِنْبِعَاجٌ [inbiʿāc] ile maʿnā-yı hakīkī vü mecāzīde mürādiftir.

اَلْبَاعِجَةُ [el-bāʿicet] Derenin açılıp küşāde ve müttesiʿ olan yerine denir.

بَاعِجَةُ الْقِرْدَانِ [Bāʿicetu'l-Ḳirdān] (ḳāf'ın kesriyle) Bādiyede bir mevziʿ-i maʿrūf adıdır.

بَعْجَةُ [Baʿcet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Esmādandır: Baʿce b. Zeyd ashābdandır. Ve Baʿce b. ʿAbdullāh tābiʿīndendir. Ve Baʿce b. Ḳays, Manṣūr-ı ʿAbbāsī tara-fından Benū Kelb'in cibāyet-i sadakātı husūsuna meʾmūren vālī olmuştu.

بَنُو بُعْجَةَ [Benū Buʿcet] (bā'nın zammıyla) Bir kabīle-i maʿrūfedir.

[ب غ ج]

اَلتَّبَغْنُجُ [et-tebaġnuc] (nūn'la تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) تَغَنُّجٌ [teġannuc] keli-mesinin mefhūmundan eşedd ve eblagdır, mahbūb ve maʿşūk ifrāt üzere nāz ve şīve ve edā ve ʿişve eylemek maʿnāsına olur; yukālu: تَبَغْنَجَتِ الْمَرْأَةُ وَهُوَ أَشَدُّ مِنَ التَّغَنُّجِ

[ب ل ج]

اَلْبُلُوجُ [el-bulūc] (وُلُوجٌ [vulūc] veznin-de) Sabāh yeri ağarıp rūşen olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلَجَ الصُّبْحُ بُلُوجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَضَاءَ وَأَشْرَقَ

اَلْإِنْبِلَاجُ [el-inbilāc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) ve

اَلتَّبَلُّجُ [et-tebelluc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Bunlar da بُلُوجٌ [bulūc] maʿnāsınadır; yukālu: إِنْبَلَجَ الصُّبْحُ وَتَبَلَّجَ بِمَعْنَى بَلَجَ

اَلْإِبْلَاجُ [el-iblāc] (hemzenin kesriyle) بُلُوجٌ [bulūc] maʿnāsınadır; yukālu: أَبْلَجَ الصُّبْحُ بِمَعْنَى بَلَجَ Ve bir mübhem nesneyi açıp īzāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْلَجَهُ إِذَا أَوْضَحَهُ وَفَرَّجَهُ أَيْ كَشَفَهُ

اَلْأَبْلَجُ [el-eblec] (أَعْرَجُ [aʿrec] vezninde) Pek vāzıh ve bedīdār olan şeyʾe denir; ve minhu yukālu: حَقٌّ أَبْلَجُ أَيْ مُتَّضِحٌ Ve

أَبْلَجُ [eblec] Açık kaşlı kişiye denir, niteki çatık kaşlıya أَقْرَنُ [aḳren] derler; yukālu: رَجُلٌ أَبْلَجُ أَيْ بَيِّنُ الْبَلَجِ بَيِّنُ حَاجِبَيْهِ

اَلْإِبْلِيجَاجُ [el-iblīcāc] (إِشْمِيزَازٌ [işmīzāz] vezninde) Bir nesne ziyādesiyle vāzıh ve rūşen olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْلَاجُ الشَّيْءُ إِبْلِيجَاجًا إِذَا اتَّضَحَ

اَلْبُلْجَةُ [el-bulcet] (bā'nın zammı ve fethiy-le) Aydınlığa denir, ضَوْءٌ [ḍavʾ] maʿnāsına. Ve açık kaşlılığa denir ki قَرَنٌ [ḳaren] mukābilidir; yukālu: بِهِ بُلْجَةٌ أَيْ نَقَاوَةٌ مَا بَيْنَ الْحَاجِبَيْنِ

اَلْبَلَجُ [el-belec] (fethateynle) Açık kaş-lı olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلِجَ الرَّجُلُ بَلَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ أَبْلَجَ Ve şādān ol-mak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: بَلِجَ الرَّجُلُ إِذَا فَرِحَ

اَلْبَلْجُ [el-belc] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Aç-mak maʿnāsınadır; yukālu: بَلَجَ الْبَابَ بَلْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا فَتَحَهُ Ve

بَلْجٌ [Belc] Bir putun ismidir. Ve bir recül

adıdır. Ve

بَلْجٌ [belc] Güleç yüzlü beşāşetli, küşāderūy adama ıtlāk olunur; tesmiye bi'l-masdardır; yukālu: رَجُلٌ بَلْجٌ أَيْ طَلْقُ الْوَجْهِ

أُبْلُوجُ السُّكَّرِ [ublūc] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) ve

بِلِّيجُ السَّفِينَةِ [billīc] (سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde) İkisi dahi muʿarreblerdir. Müʾellif ʿādeti üzere sükūtundan başka şārihler dahi sükūt eylemişlerdir. Kaldı ki أُبْلُوجٌ [ublūc] tabh-ı sāliste mübālaga olunan şekere denir ki kand-i mükerrer taʿbīr olunur, hālen nebāt şekeri dedikleridir; muʿarrebi hemzenin zammıyladır. Ve

بِلِّيجٌ [billīc] Bīle-i Fārisī muʿarrebidir ki gemicilerin gönder ve mürdī ağacı dedikleri uzun sırığa denir, onunla gemiyi ve kayığı sığ yerlerden ve kıyılardan defʿ ederler ve baʿzısının ucu kürek gibi yassı olur. *Lehce* sāhibi bunu dümenci ile beyān eylemiştir, fe'nzur.

بَلْجَانُ [Belcān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Başra'da bir mevziʿ adıdır. Ve Merv kazāsında bir karye adıdır.

بَلَّاجٌ [Bellāc] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir recül ismidir.

اَلْبُلُجُ [el-buluc] (zammeteynle) Şol kimselere denir ki vücūdlarında قَسَمَاتٌ [ḳasemāt] yerlerinde kıl eseri olmaya. Ve قَسَمَاتٌ [ḳasemāt] قِسْمٌ [ḳism] lafzından cemʿdir. Müʾellif māddesinde ihtilāf üzere tefsīr eylemiştir, lākin yüz maʿnāsına olmayı takdīm eylemiştir; أَبْلَجُ [eblec] müfredidir.

[ب ا ب و ن ج]

اَلْبَابُونَجُ [el-bābūnec] (فَالُوذَجٌ [fālūẕec] vezninde) Bābūne-i Fārisī muʿarrebidir ki papatya taʿbīr olunan şükūfedir; kesīrü'l-menfaʿadır.

[ب ن ج]

اَلْبِنْجُ [el-binc] (bā'nın kesriyle) Her şeyʾin asl ve bünyādına denir; yukālu: رَجَعَ إِلَى بِنْجِهِ أَيْ أَصْلِهِ

بَنْجٌ [Benc] (كَنْجٌ [kenc] vezninde) Semerḳand ve kazāsında bir karye adıdır. Ve bir nebāt-ı maʿrūf ismidir ki müsbit ve muhaddirdir. Ve bu, haşīş-i harāfīşin yaʿnī ʿArabīde قِنَّبٌ [ḳinneb] ve Türkīde kenevir dedikleri nebātın ki o dahi müskir ve muhaddirdir, gayrıdır. Nebāt-ı mezbūr Türkīde ban ve tohumuna ban tohumu dedikleri nebāt olacaktır; ʿakl ve idrāki ifsād edip sersem ve şūrīde-dimāg eder, bengīlik dedikleri hāletin muhdisidir. Esrār ve gonca ve gubār ve haşīş ve varaku'l-hayāl ve tılā-yı Ḳalenderiyye ve müdāme-i Ḥaydariyye gibi esāmīleri vardır. Evrām-ı hārreden ʿārız evcāʿı müsekkin ve sübūr ve evcāʿ-ı üzüne nāfiʿdir. Ve bu üç nevʿ olur: ahbesi siyāh, baʿdehu kırmızı olanıdır, eslemi beyāz nevʿidir. *Ḳānūnü'l-edeb* sāhibinin beyānına göre beş yüz elli tārīhlerinde ʿArabda Şeyh Ḥaydar nām kimse işāʿat eyledi diye Maḳrīzī beyān eder. *İṣābe*'de Beyzerṭan nām Hindī, zamān-ı Kisrā'da o diyārda īcād eyledi, sonra bilād-ı İslām'a gelip bu sebebden Yemen taraflarında şöhret buldu demiştir.

اَلتَّبْنِيجُ [et-tebnīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseye بَنْجٌ [benc]-i mezkūru yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: بَنَّجَ فُلَانًا إِذَا أَطْعَمَهُ الْبَنْجَ Ve keklik kuşu kendi yuvasında ötmek maʿnāsınadır; yukālu: بَنَّجَتِ الْقَبَجَةُ إِذَا صَاحَتْ مِنْ جُحْرِهَا

اَلْإِبْنَاجُ [el-ibnāc] (hemzenin kesriyle) Bir

kimse bir asl-ı kerîme intisāb iddiʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْنَجَ الرَّجُلُ إِذَا ادَّعَى إِلَى أَصْلٍ كَرِيمٍ

اَلْبَنْجُ [el-benc] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Asla rücūʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَنَجَ الرَّجُلُ بَنْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَجَعَ إِلَى أَصْلِهِ

[ب ن ف س ج]

اَلْبَنَفْسَجُ [el-benefsec] Benefşe-i Fārisī muʿarrebidir; tāzesini istişmām mahrūrü'l-mizāc olanlara nāfiʿ ve şemmine müdāvemet hvāb-ı hūb īrāsında müfīd ve mürebbāsı ذات الجنب [ẕātu'l-cenb] ve ذات الرئة [ẕātu'r-riʾet] ve سعال [suʿāl] ve صداع [ṣudāʿ]a be-gāyet enfaʿdır. *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre vezni faʿalleldir ki lām mükerrerdir.

[ب ه ج]

اَلْبَهْجَةُ [el-behcet] (لَهْجَةٌ [lehcet] vezninde) Güzelliğe denir, hüsn ü bahā maʿnāsına ismdir; yukālu: هُوَ ذُو بَهْجَةٍ أَيْ حُسْنٍ

اَلْبَهَاجَةُ [el-behācet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Güzel ve hūb-likā olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَهُجَ الْغُلَامُ بَهَاجَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا حَسُنَ

اَلْبَهِيجُ [el-behīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Pek güzel ve dil-ber olan mahbūba denir. Ve hemīşe mesrūr ve şādān olan kişiye denir ki bāb-ı ātīden meʾhūzdur.

اَلْبَهِجُ [el-behic] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bu dahi dāʾimā şen ve şādān kişiye denir.

اَلْمِبْهَاجُ [el-mibhāc] (mīm'in kesriyle) Mübālagadır, ziyādesiyle hūb ve hüsn-dār olan hatuna denir. Ve semiz deve hörgücüne ıtlāk olunur, hüsn ve letāfeti müstelzim olduğu için; tekūlu: رَأَيْتُ نَاقَةً لَهَا سَنَامٌ مِبْهَاجٌ أَيْ سَمِينٌ Burada سَمِينَةٌ nüshaları galattır.

اَلْبَهْجُ [el-behc] (نَهْجٌ [nehc] vezninde) Bir kimseyi şād ve mesrūr eylemek maʿnāsınadır ki sürūr ilkāsıyla çehresine hüsn ve güşāyiş īrāsından ʿibārettir; yukālu: بَهَجَهُ بَهْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَفْرَحَهُ وَسَرَّهُ

اَلْإِبْهَاجُ [el-ibhāc] (hemzenin kesriyle) Bu dahi şād ve ferah-nāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْهَجَهُ بِمَعْنَى بَهَجَهُ Ve yerin otu nadāretlenip hoş-manzar olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَبْهَجَتِ الْأَرْضُ إِذَا بَهَجَ نَبَاتُهَا

اَلْبَهَجُ [el-behec] (fethateynle) Şād ve mesrūr olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَهِجَ الرَّجُلُ بَهَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَرِحَ فَهُوَ بَهِيجٌ وَبَهِجٌ

اَلْإِبْتِهَاجُ [el-ibtihāc] (إِفْتِعَالٌ [ifticāl] vezninde) Bu dahi şād ve ferah-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَهَجَ بِهِ إِذَا سَرَّ بِهِ

اَلتَّبَاهُجُ [et-tebāhuc] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bāgçenin çiçekleri firāvān olmak maʿnāsınadır ki hüsn ve nadāret ve letāfeti müstelzimdir; yukālu: تَبَاهَجَ الرَّوْضُ إِذَا كَثُرَ نَوْرُهُ

اَلتَّبْهِيجُ [et-tebhīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi güzel eylemek ve güzellendirmek maʿnāsınadır; yukālu: بَهَّجَ اللهُ وَجْهَهُ أَيْ حَسَّنَهُ

اَلْمُبَاهَجَةُ [el-mubāhecet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimseye hüsn ü cemāl husūsunda müfāharet eylemek maʿnāsınadır ki güzellik satmak taʿbīr olunur; yukālu: بَاهَجَهُ مُبَاهَجَةً إِذَا بَارَاهُ وَبَاهَاهُ

اَلْإِسْتِبْهَاجُ [el-istibhāc] Bir müferrih nesne sebebiyle şād ve mesrūr olup yüzü gözü gülmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَبْهَجَ بِهِ إِذَا اسْتَبْشَرَ

[ب ه ر ج]

اَلْبَهْرَجُ [el-behrec] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Mutlakan işe yaramaz kötü ve bātıl ve kemter şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ بَهْرَجٌ دِرْهَمٌ بَهْرَجٌ وَمُبَهْرَجٌ أَيْ بَاطِلٌ رَدِيءٌ ve yukālu:

رَدِيءُ الْفِضَّةِ زَيْفٌ

Şārih der ki bu ne-behre-i Fārisī muʿarrebi olmak üzere menkūldür. Ve *Muġrib*'de mersūmdur ki بَهْرَجٌ [behrec] ne-behre-i Fārisī muʿarrebidir ki edāt-ı nefy olan nūn'u iskāt ve hā'yı cīm'e ibdālle taʿrīb eylediler. Fi'l-asl behresiz demektir, baʿdehu gümüşü alçak ve kemter olan, ʿalā-kavlin gümüşü gışşına gālib olan dirhemde istiʿmāl eylediler. Ve İbn Aʿrābī'den sikke-i mübtaleye dendiği menkūldür. Baʿdehu mutlakan redīʾ ve kemter ve mebzūl ve heder ve bātıl nesnelerde dahi müsteʿār oldu. Ve baʿzen nūn'u iskāt eylemeyip نَبْهَرْجٌ [nebehrec] dahi telaffuz ederler. Ve *Nihāye*'de baʿzılardan menkūl olarak fi'l-asl nebehle-i Hindiyye olup ki redīʾ ve kemter maʿnāsınadır, baʿdehu Fārisīye nakl ile nebehre olup baʿdehu taʿrīble بَهْرَجٌ [behrec] olmuştur. Ümmehāt-ı sāʾirede hemān dirhem kaydı olarak mersūm olup lākin müʾellif اَلْبَاطِلُ وَالرَّدِيءُ ʿibāretiyle ʿale'l-ıtlāk tefsīr eylemiştir. Pes شَيْءٌ بَهْرَجٌ وَدِرْهَمٌ بَهْرَجٌ ʿunvānı sahīhtir. Ve *Ṣurretu'l-Fetāvā*'da bu resme mersūmdur ki زَيْفٌ [zeyf] şol akçedir ki kemliğinden onu beytü'l-māl redd eyleye. Ve نَبَهْرَجَةٌ [nebehrecet] tüccārın redd eylediği akçedir ve سِتَّوْقَةٌ [sittevḳat] gışşı gālib olan akçedir. İntehā. Ve

بَهْرَجٌ [behrec] ʿAmmeye mübāh ve bī-dirīg olan şeyʾe denir; ve minhu kavlu Aʿrābiyyin ve kad nazara ilā Diclete fekāle: إِنَّهَا لَبَهْرَجٌ لِكُلِّ أَحَدٍ أَيِ الْمُبَاحُ

اَلْبَهْرَجَةُ [el-behrecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimseyi cādde-i kāsıdadan kec tarīke sapıtmak maʿnāsına istiʿmāl olunur ki butlāna īkāʿ eylemiş olur; yukālu: بَهْرَجَ بِهِمُ الدَّلِيلُ إِذَا عَدَلَ بِهِمْ عَنِ الْجَادَّةِ الْقَاصِدَةِ إِلَى غَيْرِهَا ve yukālu: بَهْرَجَ الشَّيْءُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا أُخِذَ بِهِ عَلَى غَيْرِ الطَّرِيقِ Ve bir nesneyi heder eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; ve minhu kavlu Ebī Miḥcen li'bn Ebī Vaḳḳāṣ: بَهْرَجْتَنِي أَيْ هَدَرْتَنِي بِإِسْقَاطِ الْحَدِّ عَنِّي Müʾellif īcāz eylemiştir. *Nihāye*'de: "وَفِي حَدِيثِ أَبِي مِحْجَنٍ لَمَّا شَرِبَ الْخَمْرَ قَالَ لِابْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَمَّا إِذَا بَهْرَجْتَنِي فَلاَ أَشْرَبُهَا أَيِ الْخَمْرَ" ʿibāretiyle mastūrdur.

اَلْمُبَهْرَجُ [el-mubehrec] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Şol hāmī ve sāhibsiz mühmel suya ve çeşmeye ıtlāk olunur ki ondan bir kimse menʿ olunmaya; yukālu: مَاءٌ مُبَهْرَجٌ أَيْ مُهْمَلٌ لِلْوَارِدَةِ لاَ يُمْنَعُ عَنْهُ Ve heder olan kana ıtlāk olunur; yukālu: دَمٌ مُبَهْرَجٌ أَيْ مُهْدَرٌ

[ب ه ر م ج]

اَلْبَهْرَامَجُ [el-behrāmec] (bā'nın ve mīm'in fethiyle) Bir nevʿ nebāt ismidir ki iki nevʿ olur: kırmızı ve yeşil ve iki nevʿi de hoşbūdur. Bu nebāt hilāf-ı Belhī olacaktır ki Türkīde leylak taʿbīr olunur; beyāz ve kırmızı ve mor nevʿi olur. Behrāme-i Fārisī muʿarrebidir.

[ب و ج]

اَلْبَوْجُ [el-bevc] (مَوْجٌ [mevc] vezninde) ve

اَلْبَوَجَانُ [el-bevecān] (مَوَجَانٌ [mevecān] vezninde) Yorulup fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَاجَ الْبَعِيرُ يَبُوجُ بَوْجًا وَبَوَجَانًا إِذَا أَعْيَا Ve şimşek açılıp çakmak maʿnāsınadır; yukālu: بَاجَ الْبَرْقُ إِذَا تَكَشَّفَ Ve haykırmak maʿnāsınadır; yukālu: بَاجَ الرَّجُلُ إِذَا صَاحَ

اَلتَّبَوُّجُ [et-tebevvuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) ve

اَلتَّبْوِيجُ [et-tebvīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلْإِنْبِيَاجُ [el-inbiyāc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-

de) Bunlar da şimşek açılıp yaldıramak maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَوَّجَ الْبَرْقُ وَبَوَّجَ وَانْبَاجَ بِمَعْنَى بَاجَ

اَلْبَائِجَةُ [el-bāᵓicet] (رَائِجَةٌ [rāᵓicet] vezninde) Āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur. Cemᶜi بَوَائِجُ [bevāᵓic] gelir; ve minhu yukālu: إِنْبَاجَتْ عَلَيْهِمْ بَوَائِجُ أَيِ انْفَتَقَتْ دَوَاهٍ Yaᶜnī "Sāᶜika gibi üzerlerine dāhiyeler çatlayıp indi."

اَلْبَائِجُ [el-bāᵓic] (خَارِجٌ [ḫāric] vezninde) Uylukta bir damarın ismidir, نَسَأٌ [neseᵓ] dedikleri damardan münşaᶜib olur.

بَاجَةُ [Bācet] (حَاجَةٌ [ḥācet] vezninde) İfrīḳiyye ülkesinde bir belde adıdır; fakīh ve muhaddis ᶜAbdullāh b. Muḥammed el-Bācī ve İmām-ı musannif Ebu'l-Velīd Suleymān b. Ḫalef el-Bācī oradandır. Ve

بَاجَةُ [Bācet] Endelüs ülkesinde bir belde adıdır. Ve muhaddisīnden İsmāᶜīl eş-Şīrāzī pederinin ismidir ki İbn Bāce demekle maᶜrūftur.

FASLU'T-TĀᵓİ'L-FEVKİYYE
(فَصْلُ التَّاءِ الْفَوْقِيَّةِ)

[ت ر ج]

اَلتَّرْجُ [et-terc] (tā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Bir nesne ile tesettür edip gizlenmek ve saklanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَرَجَ الرَّجُلُ تَرْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا اسْتَتَرَ Ve

تَرْجٌ [terc] Bir, arslanı çok, yerin ismidir; ve minhu'l-meselu: "أَجْرَأُ مِنَ الْمَاشِي بِتَرْجٍ"

اَلتَّرَجُ [et-terec] (fethateynle) Bir kimseye bir nesne müşkil ve müştebih olmakla işkāl ve iştibāhta kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَرِجَ الرَّجُلُ تَرَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَشْكَلَ عَلَيْهِ شَيْءٌ مِنْ عِلْمٍ وَغَيْرِهِ

اَلْأُتْرُجُّ [el-utrucc] ve

اَلْأُتْرُجَّةُ [el-utruccet] (hemzenin ve rā'nın zammı ve cīm'in teşdīdiyle) ve

اَلتُّرُنْجَةُ [et-turuncet] ve

اَلتُّرُنْجُ [et-turunc] (tā'nın ve rā'nın zammı ve nūn'un sükūnuyla) Maᶜlūmdur ki Türkīde ağaç kavunu taᶜbīr olunan meyveye denir; taᶜmı hāmiz ve şehvet-i nisvānı müsekkin ve levni cālī ve balgamdan hādis olan kelefi müzīl ve kışrını siyāb içre vazᶜ, güve dalamasını māniᶜdir. Türkīde turunc ve portakal dediğimize Fārisīde nāreng ve ᶜArabīde nārenc derler.

Şārih der ki تُرُنْجٌ [turunc] lafzının kelām-ı ᶜArabda nazīri عُرُنْدٌ [ᶜurund] kelimesidir. Ve Leyṯ bunun aslı أُتْرُجٌّ [utrucc] olduğunu rivāyet eylemiştir. Ve ağaç kavununun hāssa-i lāzımesindendir ki bulunduğu hāneye cinn taᵓifesi girmez, hattā kurumuş kabuğu dahi māniᶜ-i duhūldür. Onun için taᶜūn eyyāmında hāneye istishāb ederler.

اَلتَّرِيجَةُ [et-terīcet] (tā'nın fethiyle) شَدِيدَةٌ [şedīdet] maʿnāsınadır; yukālu: رِيحٌ تَرِيجَةٌ أَيْ شَدِيدَةٌ

اَلتَّرِيجُ [et-terīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Sinirleri şedīd ve metīn olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ تَرِيجٌ أَيْ شَدِيدُ ٱلْأَعْصَابِ

[ت ل ج]

اَلتُّلَجُ [et-tulec] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Tavşancıl kuşunun yavrusuna denir; aslı وُلَجُ [vulec] idi.

اَلْإِتْلَاجُ [el-itlāc] (hemzenin kesriyle) İdhāl maʿnāsınadır; yukālu: أَتْلَجَهُ فِيهِ إِذَا أَدْخَلَهُ فِيهِ Bunun aslı إِيلَاجٌ [īlāc] idi.

[ت ن ج]

اَلتُّنْجِيُّ [et-tunciyy] (tā'nın zammı ve nūn'un sükūnuyla) Bir nevʿ kuş adıdır.

[ت و ج]

تَوَّجٌ [tevvec] (بَقَّمٌ [baḳḳam] vezninde) Bir arslanı çok yerin adıdır. Ve Fārs ülkesinde bir belde adıdır.

اَلتَّاجُ [et-tāc] إِكْلِيلٌ [iklīl] maʿnāsınadır ki selātīn-i sālifenin başlarına giydikleri mücevher kisveye denir. Cemʿi تِيجَانٌ [tīcān] gelir tā'nın kesriyle.

Şārih der ki müʾellif إِكْلِيلٌ [iklīl]i تَاجٌ [tāc] ile tefsīr eyledikten sonra وَشِبْهُ عُصَابَةٍ يُزَيَّنُ بِالْجَوَاهِرِ ʿibāretiyle de tezyīl edip burada hemān إِكْلِيلٌ [iklīl] ile beyān eylemiştir. Kaldı ki usūl-i sāʾireden münfehim olduğu üzere وَشِبْهُ عُصَابَةٍ kavli ʿatf-ı tefsīrdir. Ve تَاجٌ [tāc] lafzı fi'l-asl Fārisīdir ve ʿAceme mahsūs baş kisvetidir, yaʿnī mülūk-i ʿAcemin zer ve zīver ile müzeyyen başlarına giydikleri kisvedir ki selefte her iklimin pādişāhları birer gūne tertīb ederler idi. Baʿdehu lafz-ı mezbūru ʿArab dahi ahz ve ʿimāmeli baş kisvetinde istiʿmāl eylediler, zīrā muʿammem baş kisveti ʿArabların ümerāʾ ve mülūklarına mahsūs idi. Ve hāliyen selātīn-i ʿOṯmāniyye hazerātının ser-i saʿd-efserlerinde sorguçlu murassaʿ kalansüve tāc-ı pādişāhīdir. Ve Fārisīde mutlakan tāca efser denir; ve minhu'l-hadīsu: "اَلْعَمَائِمُ تِيجَانُ الْعَرَبِ" Zīrā ekserī bādiye-nişīn olmakla mekşūfü'r-reʾs olurlar. Ve

تَاجٌ [Tāc] Hulefā-yı ʿAbbāsiyyeden Muʿtaḍid-billāh Halīfe'nin sarāyı ismidir.

اَلتَّتْوِيجُ [et-tetvīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseye tāc giydirmek maʿnāsınadır.

اَلتَّتَوُّجُ [et-tetevvuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Tāc giymek maʿnāsınadır; yukālu: تَوَّجَهُ فَتَتَوَّجَ أَيْ أَلْبَسَهُ التَّاجَ فَلَبِسَ

اَلتَّوْجُ [et-tevc] (مَوْجٌ [mevc] vezninde) Parmak ve ayak makūlesi nesne bir yumuşak yere gömülüp batmak maʿnāsınadır; tekūlu: تَاجَتْ إِصْبَعِي فِيهِ أَيْ ثَاخَتْ

تَاجَةُ [Tācet] (hā'yla) Bir hatun ismidir ki bir vakʿa-i garībesi vardır, "ش،ف،ر" māddesinde mezkūrdur.

اَلتَّاجِيَّةُ [et-Tāciyyet] Baġdād şehrinde bir mezāristāndır; Tācu'l-mülk Ebu'l-Ġanāʾim binā-kerdesi olan medreseye mensūbdur. Ve Kūfe'de bir nehrin ismidir.

ذُو التَّاجِ [Ẕu't-Tāc] Rüʾesā-yı ʿArabdan altı nefer kimse lakabıdır ki Ebū Uḥayḥa Saʿīd b. el-ʿĀṣ ve Maʿbed b. ʿĀmir ve Ḥārişe b. ʿAmr ve Laḳīṭ b. Mālik ve Hevẕe b. ʿAlī ve Mālik b. Ḫālid nām kimselerdir.

اَلتَّائِجُ [et-tāʾic] Neseb üzere ism-i fāʿildir, sāhib-i tāc demektir; تَامِرٌ [tāmir] ve لَابِنٌ [lābin] gibi; yukālu: إِمَامٌ تَائِجٌ أَيْ ذُو تَاجٍ

اَلْمَتَاوِجُ [el-metāvic] (mīm'in fethiyle) مَتْوَجٌ

[metvec]in cemʿidir ki ism-i mekāndır, başta sarık sarılacak yere denir, zīrā ʿArablar ʿimāmeye tāc ıtlāk ederler, niteki Cendel nām Rāʿī-i şāʿirin işbu: وَهُنَّ يَعْمِينَ مِنَ بِقِرْدٍ مُخْرَنْطِمِ الْمَتَاوِجِ | | الْمَلاَمِجِ ürcūzesinde ki deve evsāfında inşād eylemiştir, vākiʿdir, yaʿnī "O develer ağızlarını köpüklerini başlarına atmakla başlarında sarılmış sarık heyʿetinde ederler."

FASLU'Ş-ŞĀʾİ'L-MÜSELLESE
(فَصْلُ الثَّاءِ الْمُثَلَّثَة)

[ث أ ج]

اَلثُّؤَاجُ [eṣ-ṣuʾāc] (نُبَاجٌ [nubāc] vezninde) Koyun kısmının āvāzına denir.

اَلثَّأْجُ [eṣ-ṣeʾc] (ṣā'nın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Koyun melemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَأَجَتِ الْغَنَمُ ثَأْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَاحَتْ

اَلثَّائِجَةُ [eṣ-ṣāʾicet] Meleyici koyunlara denir. Müfredi ثَائِجٌ [ṣāʾic]dir. Cemʿi ثَوَائِجُ [ṣevāʾic] ve ثَائِجَاتٌ [ṣāʾicāt] gelir.

ثَأْجٌ [Ṣeʾc] (ṣā'nın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Baḥreyn kazāsında bir karye adıdır.

[ث ب ج]

اَلثَّبَجُ [eṣ-ṣebec] (ṣā'nın ve bā-yı muvahhadenin fethiyle) Aʿzā-yı bedeniyyeden yağrını ile sırtın aralığına denir ki arkasının ortası olacaktır; yukālu: ضَرَبَهُ فَكَسَرَ ثَبَجَهُ أَيْ مَا بَيْنَ الْكَاهِلِ إِلَى الظَّهْرِ Ve her nesnenin vasat ve muʿzamına denir, deryānın engin yeri gibi. Ve bağırtlak kuşunun göğüsüne denir. Ve

ثَبَجٌ [ṣebec] Masdar olur, kelāmı siyāk ve sibākına bakmayarak nesak-ı vāhid üzere söylemeyip telvīn ve tefennün ve ıztırāb üzere perīşān söylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَبَجَ الْكَلاَمَ ثَبَجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَمْ يَأْتِ بِهِ عَلَى وَجْهِهِ Ve yazıyı beyyin ve vāzıh yazmayıp şūrīde ve müşevveş yazmakla fehm ve istihrācdan mühmel eylemek maʿnāsınadır, musanniflerin müsveddeleri gibi; yukālu: ثَبَجَ الْخَطَّ إِذَا عَمَّاهُ وَتَرَكَ بَيَانَهُ Ve

ثُبَجٌ [ṣebec] Bir kuş adıdır ki bütün gece nāle eder gibi feryād eyler. Ve mülūk-i

Yemen'den birinin ismidir ki mülūk-i muᶜāsırından biri kendi üzerine sefer eylemekle nā-merdliğinden nāşī fakat kendisi ve ehl ve ᶜayāline istīmānla sulhe tālib olup sāᵓir zīr-destānı hāric ez-sulh komakla hasmı dahi kavl-i mezbūr üzere kendisine ve ehl ve ᶜayāline kasd eylemeyip kalem-rev-i hükūmetinde vākiᶜ bi'l-cümle nāsı nehb ve gāret eylemiştir. Beyne'l-ᶜArab "عَارَضَ فِي قَوْمِهِ ثَبَجًا" meseli sāᵓir olmuştur. Kendi kavminden zarar-ı aᶜdāyı defᶜ eylemeyen bī-hamiyyet hakkında darb olunur.

اَلتَّثْبِيجُ [et-teṯbīc] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ثَبَجٌ [ṯebec] ile iki maᶜnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: ثَبَّجَ الْكَلَامَ وَالْخَطَّ تَثْبِيجًا بِمَعْنَى ثَبَجَ Ve

تَثْبِيجٌ [teṯbīc] Çoban ve deveci makūlesi kimse sopasını arkuru sırtına ve ellerini onun arzına vazᶜ ile dayanmak maᶜnāsınadır ki yorgunluk hāletinde öylece ederler; yukālu: ثَبَّجَ الرَّاعِي بِالْعَصَا إِذَا جَعَلَهَا عَلَى ظَهْرِهِ وَجَعَلَ يَدَيْهِ مِنْ وَرَائِهَا

اَلتَّثَبُّجُ [et-teṯebbuc] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) تَثْبِيجٌ [teṯbīc] ile maᶜnā-yı ahīrde mürādiftir; yukālu: تَثَبَّجَ بِالْعَصَا بِمَعْنَى ثَبَّجَ

اَلثَّبَجَةُ [eṯ-ṯebecet] (fetehātla) Güzīde ile kemter beyninde olan māla denir; hāᵓ nakliyyedir; ve minhu kitābuhu ᶜaleyhi's-selām li-Vāᵓil b. Ḥucr: أَيِ "أَنْطُوا الثَّبَجَةَ" الْمُتَوَسِّطَةَ بَيْنَ الْخِيَارِ وَالرُّذَالِ

اَلْأَثْبَجُ [el-eṯbec] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Yassı yağrınlı ᶜalā-kavlin yağrınısı çıkık tarzında yumru ve domalıç olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ أَثْبَجُ أَيْ عَرِيضُ الثَّبَجِ أَوْ نَاتِئُهُ

اَلْأُثَيْبِجُ [el-uṯeybic] أُحَيْمِرٌ [uḥaymir] veznin-de ki hadīs-i şerīfte vārid olmuştur; أَثْبَجُ [eṯbec] kelimesinin musaggarıdır. Kāle fi'n-*Nihāye*: وَفِي حَدِيثِ اللِّعَانِ حِينَ لاَعَنَ هِلاَلُ بْنُ أُمَيَّةَ امْرَأَتَهُ قَالَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ "إِنْ جَاءَتْ بِهِ أُثَيْبِجَ حَمِشَ السَّاقَيْنِ فَهُوَ لِزَوْجِهَا" [Ve] بِهِ zamiri حَمْل [ḥaml] e rāciᶜdir.

اَلثَّبْجُ [eṯ-ṯebc] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Ayaklarının uçları üzere çömelip oturmak maᶜnāsınadır; yukālu: ثَبَجَ الرَّجُلُ ثَبْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَقْعَى عَلَى أَطْرَافِ قَدَمَيْهِ

اَلْإِثْبِيجَاجُ [el-iṯbīcāc] (إِطْمِينَانٌ [iṭmīnān] vezninde) Dopdolu olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِثْبَأَجَّ السِّقَاءُ إِثْبِيجَاجًا إِذَا امْتَلَأَ Ve bir kimsenin vücūdu iri olarak salkı ve sölpük olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِثْبَأَجَّ الرَّجُلُ إِذَا ضَخُمَ وَاسْتَرْخَى

اَلْمُثَبَّجَةُ [el-muṯebbecet] (مُعَظَّمَةٌ [muᶜaẓẓamet] vezninde) Baykuşa yāhūd kartal kuşuna denir.

ثَبَّاجٌ [Ṯebbāc] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir mevziᶜ ismidir.

[ث ج ج]

اَلثَّجُّ [eṯ-ṯecc] (ṯā'nın fethi ve cīm'in teşdīdiyle) ve

اَلثُّجُوجُ [eṯ-ṯucūc] (ṯā'nın zammıyla) Su şoruldayarak akmak maᶜnāsınadır; yukālu: ثَجَّ الْمَاءُ ثَجًّا وَثُجُوجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَالَ Ve ثَجَّ [ṯecce] müteᶜaddī olur; yukālu: ثَجَّ الْمَاءَ إِذَا أَسَالَهُ *Miṣbāḥ*'ta lāzımı bāb-ı sānīden ve müteᶜaddīsi bāb-ı evvelden olarak mersūm ve şoruldayarak dökmek ile müfesserdir. Ve

ثَجٌّ [ṯecc] Hāssaten ᶜArafāt'ta kurbān kanı akmak maᶜnāsınadır; ve minhu'l-hadīsu: "أَفْضَلُ الْحَجِّ الْعَجُّ وَالثَّجُّ" أَيْ سَيَلاَنُ دَمِ الْهَدْيِ

Şārih der ki müᵓellif burada سَيَلاَنٌ ile tefsīr edip lākin asveb olan إِسَالَةٌ maᶜnāsına müteᶜaddī olmaktır, zīrā عَجٌّ [ᶜacc] telbiyede refᶜ-i savt eylemek olmakla, ثَجٌّ [ṯecc] kurbān kanı akıtmak maᶜnāsına muntazam olur.

اَلْإِنْبِجَاجُ [el-inṣicāc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) ve

اَلتَّنَبْجُجُ [et-teṣecṣuc] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vez-ninde) Bunlar da su şoruldayarak akmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْبَجَّ الْمَاءُ وَتَنَبْجَجَ بِمَعْنَى ثَجَّ

اَلثَّجَّةُ [eṣ-ṣeccet] (ṣā'nın fethiyle) Şol bāgçeye ve merg-zāra denir ki içinde su havuzları ve su bendleri ve sāʾir güne suyu bend edecek yerleri ola ki onlardan zemīne su dökülür ola. Cemʿi ثَجَّاتٌ [ṣeccāt] gelir.

اَلْمِثَجُّ [el-miṣecc] (mīm'in kesriyle مِسَلٌّ [misell] vezninde) Mütekellim ve sühan-dān hatībe ıtlāk olunur ki su gibi selisü'l-kavl ola; yukālu: خَطِيبٌ مِثَجٌّ أَيْ مُفَوَّهٌ

اَلثَّجِيجُ [eṣ-ṣecīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Sel suyuna denir.

اَلثَّجِيجَةُ [eṣ-ṣecīcet] (عَجِيبَةٌ [ʿacībet] veznin-de) Henüz süt içre olan kere yağına denir ki ele ve tuluma yapışır ola.

اَلْمُثَجَّجُ [el-muṣeccec] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Tulumda olan şol süte denir ki harāretten yā bürūdetten yağı tuluma ya-pışmakla müctemiʿ olmamış ola; yukālu: وَطْبٌ مُثَجَّجٌ أَيْ لَمْ يَجْتَمِعْ زُبْدُهُ يَعْنِي لَزِقَ اللَّبَنُ فِيهِ مِنْ حَرَارَةٍ أَوْ بُرُودَةٍ وَلَمْ يَجْتَمِعْ زُبْدُهُ

[ث ح ج]

اَلثَّحْجُ [eṣ-ṣaḥc] (ṣā'nın fethi ve ḥā-yı müh-melenin sükūnuyla) Bir nesneyi şiddetle çekip getirmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَحَجَ الشَّيْءَ ثَحْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَرَّهُ جَرًّا شَدِيدًا

[ث خ ب ج]

اَلْمُثَخْبَجُ [el-muṣaḫbec] (ḫā-yı muʿceme ile مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Gövdesinin eti salkı ve sölpük olan insān ve hayvāna denir, şöyle ki yürürken hareket ve ıztırāb eder ola; yukālu: رَجُلٌ مُثَخْبَجٌ أَيْ رَهِلُ اللَّحْمِ

[ث ر ب ج]

اَلْإِثْرِنْبَاجُ [el-iṣrinbāc] إِفْرِنْبَاجٌ [ifrinbāc] vez-ninde ve mürādifidir ki kuzu biryān olur iken derisinin uçları kurumağa başlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِثْرَنْبَجَ جِلْدُ الْحَمَلِ إِذَا شُوِيَ فَيَبِسَ أَعَالِيهِ

[ث ع ج]

اَلثَّعَجُ [eṣ-ṣaʿac] (fethateynle) Sefer üzere olan gurūh-ı insānīye denir. Pes bu ism-i cemʿ olur; tekūlu: رَأَيْتُ ثَعَجًا أَيْ جَمَاعَةً فِي السَّفَرِ

[ث ف ج]

اَلثَّفْجُ [eṣ-ṣefc] (ṣā'nın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Seme ve ahmak olmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَفِجَ الرَّجُلُ ثَفْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَمُقَ

اَلثَّفَاجَةُ [eṣ-ṣefācet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vez-ninde) Seme kimseye denir ki idrākten bī-behre ola; yukālu: رَجُلٌ ثَفَاجَةٌ مَفَاجَةٌ أَيْ أَحْمَقُ مَائِقٌ Ve مَفَاجَةٌ [mefācet] kelimesi teʾkīddir.

[ث ل ج]

اَلثَّلْجُ [eṣ-ṣelc] (ṣā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Kara denir ki Fārisīde berf derler. Ve

ثَلْجٌ [ṣelc] Masdar olur, kar yağdırmak maʿnāsına; tekūlu: ثَلَجَتْنَا السَّمَاءُ ثَلْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ أَيْ أَمْطَرَتِ الثَّلْجَ عَلَيْنَا Ve ıslatmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: ثَلَجَ الشَّيْءَ إِذَا نَقَعَهُ وَبَلَّهُ Ve

ثَلْجٌ [Ṣelc] Esāmīdendir: Rebīʿ b. Ṣelc şuʿarādandır. Ve Muḥammed b. ʿAbdullāh b. Ebi'ṣ-Ṣelc, İmām Buḫārī meşāyıhındandır. Ve Muḥammed b. Şucāʿ eṣ-Ṣelcī fakīh ve mübtediʿdir.

بَنُو ثَلْجٍ [Benū Ṣelc] bir kabīledir.

جَبَلُ الثَّلْجِ [Cebelu's-Ṣelc] Dimaşḳ zāhirinde bir dağdır.

اَلثَّلَّاجُ [eṣ-ṣellāc] (حَلَّاجٌ [ḥallāc] vezninde) Kar satan kimseye denir. Ve bir recül ismidir.

اَلْمَثْلَجَةُ [el-meṣlecet] (مَرْتَبَةٌ [mertebet] vezninde) İsm-i mekāndır, kar basılan yere denir ki karlık taʿbīr olunur, gerek yerde olsun ve gerek karlık taʿbīr olunan nesne olsun.

اَلْإِثْلَاجُ [el-iṣlāc] (hemzenin kesriyle) Kar yağdırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثْلَجَتْنَا السَّمَاءُ أَيْ أَلْقَتْ عَلَيْنَا الثَّلْجَ Ve karlı olmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَثْلَجَ يَوْمُنَا إِذَا صَارَ مَثْلُوجًا Ve kalb ıztırābdan mutmaʾin olup ārām ve sükūnet bulmak maʿnāsına istiʿmāl olunur ki yürek soğumak taʿbīr olunur; tekūlu: أَثْلَجَتْ نَفْسِي أَيِ اطْمَأَنَّتْ Ve kuyu hafr ederken rutūbetli balçığa ermek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: حَفَرَ الْحَافِرُ حَتَّى أَثْلَجَ أَيْ بَلَغَ الطِّينَ Ve bir kimseyi şād ve mesrūr edip yüreğini soğutmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; tekūlu: أَثْلَجْتُ فُلَانًا أَيْ فَرَّحْتُهُ Ve kara tutulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثْلَجَ الرَّجُلُ إِذَا أَصَابَ الثَّلْجُ Ve mahmūmdan hummā zāʾil olup harāretinden halās olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَثْلَجَتْ عَنْهُ الْحُمَّى أَيْ أَقْلَعَتْ Ve çeşmenin yāhūd kuyunun suyu kesilmek maʿnāsına istiʿmāl olunur, gūyā ki ثَلْجٌ [selc] olmakla cereyāndan kalmış olur; yukālu: أَثْلَجَ مَاءُ الْبِئْرِ أَيْ أَقْلَعَ يَعْنِي إِنْقَطَعَ Ve bir kimseyi matlūbuna zafer-yāb eylemek maʿnāsınadır ki kalbini o dagdagadan mutmaʾinn ve müteberrid eder; yukālu: أَثْلَجَهُ أَيْ أَفْلَجَهُ

اَلثُّلُوجُ [eṣ-ṣulūc] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve اَلثَّلَجُ [eṣ-ṣelec] (fethateynle) Bunlar da hātır dagdaga ve halecāndan kurtulup ārām ve itmīnān bulmak maʿnāsınadır ki yürekten harāret-i ıztırāb mündefiʿ olup yürek soğumaktan ʿibārettir; tekūlu: ثَلَجَتْ نَفْسِي وَثَلِجَتْ ثُلُوجًا وَثَلَجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا اطْمَأَنَّتْ Ve

ثَلَجٌ [selec] (fethateynle) Şād ve mesrūr olmak maʿnāsınadır ki yüreği soğumağı müstelzimdir; yukālu: ثَلِجَ الرَّجُلُ ثَلَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَرِحَ

اَلْمَثْلُوجُ الْفُؤَادِ [el-meṣlūcu'l-fuʾād] Zihn ve zamīri künd ve belīd olan nādāna ıtlāk olunur, niteki zekī ve zehīn, tevakkud u işti'āl-ı fuʾād ile mevsūf olur; yukālu: رَجُلٌ مَثْلُوجُ الْفُؤَادِ أَيْ بَلِيدٌ

اَلثُّلَاجِيُّ [eṣ-ṣulāciyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] veznninde) Kar gibi be-gāyet ak olan şeyʾe ıtlāk olunur; yukālu: نَصْلٌ ثُلَاجِيٌّ أَيْ شَدِيدُ الْبَيَاضِ

اَلثَّلِجُ [eṣ-ṣelic] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Soğuk şeyʾe ıtlāk olunur; yukālu: مَاءٌ ثَلِجٌ أَيْ بَارِدٌ

[ث م ج]

اَلثَّمْجُ [eṣ-ṣemc] (دَمْجٌ [demc] vezninde) Bir nesneyi karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَجَ الشَّيْءَ ثَمْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا خَلَطَهُ

اَلْمُثْمِجُ [el-muṣmic] (مُحْسِنٌ [muḥsin] veznninde) Rengārenk nakş u nigār ile alaca işleyen cullāha denir; تَخْلِيطٌ [taḫlīṭ] maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: رَجُلٌ مُثْمِجٌ أَيْ يَشِي الثِّيَابَ أَلْوَانًا

اَلْمُثْمِجَةُ [el-muṣmicet] (hā'yla) Müʾennesidir, nakışcı kadına denir.

[ث و ج]

اَلثَّوْجُ [eṣ-ṣevc] (مَوْجٌ [mevc] vezninde) Çuval tarzında bir zarf ismidir ki hurmā yaprağından örüp onunla toprak ve kireç makūlesi nesne taşırlar.

FASLU'L-CĪM
(فَصْلُ الْجِيمِ)

[ج أ ج]

اَلْجَأْجُ [el-ceʾc] (cīm'in fethi ve hemzenin sükūnuyla) Bir nesneden korkmakla giderken irkilip durmak maʿnāsınadır; yukālu: جَأَجَ الرَّجُلُ جَأْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا وَقَفَ جُبْنًا

[ج ب ج]

اَلْجَبْجُ [el-cebc] (cīm'in fethi ve bā'nın sükūnuyla) Baʿde'z-zaʿf semīrip tenūmend olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَبَجَ الرَّجُلُ وَغَيْرُهُ جَبْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا عَظُمَ جِسْمُهُ بَعْدَ ضَعْفٍ

[ج ج ج]

جُجُّ [Cucc] (cīm'in zammıyla لُجٌّ [lucc] vezninde) Muhaddisînden Manṣūr b. Nāfiʿ el-Buḫārī lakabıdır.

[ج ر ج]

اَلْجَرَجُ [el-cerec] (حَرَجٌ [ḥarec] vezninde) Yüzük ve bilezik makūlesi nesne mahalline bol gelmekle beri öte dönüp oynamak maʿnāsınadır; yukālu: جَرِجَ الْخَاتَمُ فِي إِصْبَعِهِ جَرَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا جَالَ وَقَلِقَ لِسَعَتِهِ Ve

جَرَجٌ [cerec] Galīz ve sengīn yerlere denir. Ve yolun cāddelerine denir; müfredi جَرَجَةٌ [cerecet]tir. Ve

جَرَجٌ [cerec] Kezālik masdar olur, zikr olunan yerde yāhūd cāddede yürümek maʿnāsına; yukālu: جَرِجَ الرَّجُلُ جَرَجًا إِذَا مَشَى فِي الْجَرَجِ

اَلْجُرْجَةُ [el-curcet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Hurca şebīh bir zarfın adıdır; cemʿ-i cinsi جُرْجٌ [curc]dir bilā-hāʾin. Gerçi şārih musahhaf olduğunu telmīh eylemiştir, lākin جُرْجَةٌ [curcet] gurze-i Fārisī muʿarrebidir ki küçük dağarcığa ve torbaya denir,

جُرَيْجٌ [Cureyc] ki bünye-i tasgīr ile bir recül ismidir, ondan meʾhūzdur.

بَنُو جُرْجَةَ [Benū Curcet] Bir cemāʿat-i Mekkiyye'dir. Ve Yaḥyā b. Curce muhaddistir.

جُرْجٌ [Curc] (hā'sız) Fārs ülkesinde bir beldedir. Ve

جُرْجٌ [Curc] Fukahā-i Endelüs'ten Muḥammed b. Saʿīd'in ceddi ismidir.

جُرْجَانُ [Curcān] (عُثْمَانُ [ʿuṯmān] vezninde) Īrān'da bir belde adıdır.

اَلْجُرْجَانِيَّةُ [el-Curcāniyyet] Ḫārezm eyāletinin dārü'l-mülkü olan şehrin ismidir, Gürkānec muʿarrebidir.

جَرَجَةُ [Cerecet] (fetehātla) Yermūk vakʿasında Rūm leşkerinin ser-ʿaskeri ismidir ki şeref-yāb-ı İslām olmuştur.

جَرِيجٌ [Cerīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Esāmīdendir: Şebeṯ b. Ḳays b. Cerīc el-Fezārī şāʿir Ḥuṭayʾe'nin memdūhudur.

اَلتَّجْرِيجُ [et-tecrīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Ayak kaydırmak ve tayındırmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّجَهُ تَجْرِيجًا إِذَا زَلَّقَهُ

[ج ز م ا ز ج]

جَزْمَازَجُ [cezmāzec] (cīm'in fethiyle) Ilgın ağacının yemişine denir, gezmāzeg muʿarrebidir, ثَمَرَةُ الْأَثْلِ [ṯemeretü'l-eṯl] maʿnāsınadır; matbūhu ile mazmaza diş etlerini takviyet ve diş ağrısını teskīnde bī-ʿadīldir.

[ج س م ي ز ج]

جَسْمَيْزَجُ [cesmeyzec] (cīm'in fethi ve sīn-i mühmelenin sükūnuyla) Devā-yı maʿrūf adıdır ki vecaʿ-ı ʿayna nāfiʿdir.

Bu çeşmīzek muᶜarrebidir ki çeşmek ve çeşme-zen taᶜbīr olunan dārūdur; göz edviyesindendir.

[ج ل ج]

اَلْجَلَجَةُ [el-celecet] (fetehātla) جُمْجُمَةٌ [cumcumet] maᶜnāsınadır ki kāse-i ser taᶜbīr olunur; başı kāse gibi müştemil olan kemikten ᶜibārettir, kafa kemiği taᶜbīr olunur. Ve başa dahi denir, reᵓs maᶜnāsına. جَلَجٌ [celec] hā'sız cemᶜidir, mecāzen rüᵓesā-yı nāsa da ıtlāk olunur.

[ج و ج]

اَلْجَاجَةُ [el-cācet (حَاجَةٌ [ḥācet] vezninde) Bir nevᶜ boncuğa denir ki be-gāyet alçak ve bī-kıymet olur.

[ج و ز ا ه ن ج]

جَوْزَاهَنْجُ [cevzāhenc] (cīm'in ve hā'nın fethiyle) Bir devā-yı hindī adıdır. Ve bu, ceblāheng muᶜarrebidir ki cebl-i Hindī taᶜbīr olunan devādır.

[ج ي ج]

جِيجٌ [cīc] (cīm'in kesriyle) Devesini suya götüren kimsenin devesine edāt-ı daᶜvet olan جُئْ جِئْ demekten hikāyedir ki hemzesini telyīn edenlerin yāhūd جَيْئَةٌ [ceyᵓet] ve مَجِيءٌ [mecīᵓ] kelimesinden meᵓhūz ᶜadd eyleyenlerin kavllerine mebnīdir.

FASLU'L-ḤĀᵓİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ح ب ج]

اَلْحَبْجُ [el-ḥabc] (ḥā'nın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Bir nesne nāgehānī zuhūr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَبَجَ الْأَمْرُ حَبْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا بَدَا وَظَهَرَ بَغْتَةً Ve bir nesneye pek yaklaşıp çatmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَبَجَ إِلَيْهِ إِذَا دَنَا Ve kaplayı ihāta eylemek ve çevresini kuşatmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَبَجَهُ إِذَا اكْتَنَفَهُ Ve pek pek yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: حَبَجَ الرَّجُلُ إِذَا سَارَ شَدِيدًا Ve zartalamak maᶜnāsınadır; yukālu: حَبَجَ أَيْ حَبَقَ Ve vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَبَجَهُ إِذَا ضَرَبَهُ

اَلْحَبِجُ [el-ḥabic] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Dāᵓimā zartalar olan zarta-zen kimseye denir.

اَلْإِحْبَاجُ [el-iḥbāc] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir nesne ansızın zuhūr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْبَجَ الْأَمْرُ إِذَا بَدَا وَظَهَرَ بَغْتَةً Ve görünmek kertesine gelip çatmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْبَجَ الشَّيْءُ إِذَا قَرُبَ وَأَشْرَفَ حَتَّى رُئِيَ Ve memenin süt damarları kalkıp idrār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْبَجَتِ الْعُرُوقُ إِذَا شَخَصَتْ وَدَرَّتْ

اَلْحِبْجُ [el-ḥibc] (ḥā'nın kesriyle) Cemāᶜat-i insānīye denir. Ve kabīlenin cemᶜiyyetgāhlarına denir; ḥā'nın fethiyle de cāᵓizdir.

اَلْحَبَجُ [el-ḥabec] (fethateynle) Deve عَرْفَجٌ [ᶜarfec] dedikleri nebāt otlamakla karnı şişmek maᶜnāsınadır. عَرْفَجٌ [ᶜarfec] sütleğen nevᶜinden beşparmak dedikleri nebāttır; yukālu: حَبِجَ الْبَعِيرُ حَبَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْتَفَخَ بَطْنُهُ عَنْ أَكْلِ الْعَرْفَجِ Ve

حَبَجٌ [ḥabec] Devenin batnında tortop

olan kığa denir ki ʿilletden nāşī olur, hattā baʿzen mahrecinden çıkmamakla helāk olur. Ve

حَبَجٌ [ḥabec] Deve kısmının böğürlerine mahsūs bir nevʿ dāgın ismidir. Ve bir şecer-i Ḥicāzī adıdır.

اَلْحُبُجُ [el-Ḥubuc] (zammeteynle) Medīne'de bir mevziʿdir.

حَبَاجٌ [ḥabāc] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şecer-i عِنَبٌ [ʿineb] ismidir ki māddesinde beyān olundu.

[ح ب ر ج]

اَلْحُبْرُجُ [el-ḥubruc] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bir nevʿ su kuşunun ismidir. Cemʿi حَبَارِجُ [ḥabāric] gelir, ve حَبَارِيجُ [ḥabārīc] gelir.

اَلْحُبَارِجُ [el-ḥubāric] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Toy kuşunun erkeğine denir.

[ح ج ج]

اَلْحَجُّ [el-ḥacc] (ḥā'nın fethi ve cīm'in teşdīdiyle) Kasd ve āhenk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَجَّهُ حَجًّا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا قَصَدَهُ Ve bir nesneden ferāgat eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: حَجَجْتُ عَنِ الْأَمْرِ أَيْ كَفَفْتُ عَنْهُ Ve bir yerden gelmek maʿnāsınadır; yukālu: حَجَّ فُلَانٌ إِذَا قَدِمَ Ve mīl ile yarayı yoklamak maʿnāsınadır; yukālu: حَجَّ الْجُرْحَ إِذَا سَبَرَهُ بِالْمِحْجَاجِ Ve muʿārıza delīl ve burhānla gālib olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَجَّ فُلَانًا إِذَا غَلَبَهُ بِالْحُجَّةِ Ve bir kimseye yā bir mahalle çok tereddüd edip varıp gelmek maʿnāsınadır; yukālu: حَجَّ بَنُو فُلَانٍ فُلَانًا إِذَا أَكْثَرُوا اَلْإِخْتِلَافَ وَالتَّرَدُّدَ Ve mebnā-yı İslām olan erkān-ı hamseden bir rüknün māddesi olan nüsük-i mefrūzu edā için hāssaten Mekke-i mükerreme'ye kasd ve teveccüh eylemek maʿnāsınadır ki kasd maʿnāsından meʾhūzdur yāhūd tereddüd maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: حَجَّ الْبَيْتَ إِذَا قَصَدَهُ إِقَامَةً لِلنُّسُكِ

اَلْحَاجُّ [el-ḥācc] (teşdīd ile) ve

اَلْحَاجِجُ [el-ḥācic] (fekk-i idgāmla) Kaʿbe-i muʿazzama'yı mevsim-i mahsūsada maʿa'n-niyyet ziyāret ve tavāf ve nüsük-i haccı edā eden kişiye denir ve'l-ḥamdu lillāhi ʿalā-zālike. Cemʿi حُجَّاجٌ [ḥuccāc] gelir, زَائِرٌ [zāʾir] ve زُوَّارٌ [zuvvār] gibi ve حَجِيجٌ [ḥacīc] gelir, غَازِي [ġāzī] ve غَزِيٌّ [ġaziyy] gibi ve حُجٌّ [ḥucc] gelir ḥā'nın zammıyla, بَازِلٌ [bāzil] ve بُزْلٌ [buzl] gibi. Müʾennesinde حَاجَّةٌ [ḥāccet] denir hā'yla. Cemʿi حَوَاجُّ [ḥavācc] gelir; yukālu: إِمْرَأَةٌ حَاجَّةٌ وَنِسْوَةٌ حَوَاجُّ

Şārih der ki o hatunlar ki edā-i hacc eylemişler, onlara حَوَاجُّ بَيْتِ اللهِ derler, izāfetle. Ve eğer edā-i hacc sadedinde olup henüz edā-i hacc eylemediler ise حَوَاجُّ بَيْتَ اللهِ derler, izāfetsiz lafz-ı حَوَاجُّ [ḥavācc] gayr-i munsarıf olmakla. Zāhiren eğerçi münevven değildir, lākin tenvīn melhūzdur, maʿnā-yı mezbūru ifāde için, niteki izāfetle زَيْدٌ ضَارِبُ عَمْرٍو ve tenvīnle: ضَارِبٌ عَمْرًا terkīblerinin dahi farkları bu günedir. Mütercim der ki Kisāʾī, İmām Ebū Yūsuf'tan مَا الْفَرْقُ بَيْنَ قَوْلِهِ أَنَا سَارِقُ ثَوْبِ فُلَانٍ بِالْإِضَافَةِ وَقَوْلِهِ أَنَا سَارِقٌ ثَوْبَ فُلَانٍ diye suʾāl eyledikte izāfet sūretinde māzī maʿnāsına olmakla mukirr-i sirkat olduğundan cezāʾ lāzımdır, bilā-izāfette müstakbel maʿnāsına olmakla sirkat sadedinde olduğundan nesne lāzım değildir diye cevāb vermişlerdir. Ve yā'yla حَاجِي [ḥācī] kelimesi dahi sahīhtir; aslı حَاجِجٌ [ḥācic] olup cīm, yā'ya mübeddel olmuştur, harf-i muzāʿafı yā'ya ibdāl beyne'l-ʿArab cümle-i istiʿmāldendir, تَظَنَّنَ [teẓannene] ve تَظَنَّي [teẓannā] ve دَسَّسَ [dessese] ve دَسَّا

[dessā] ve تَلَعَّعَ [telaʿʿaʿa] ve تَلَعًّا [telaʿʿā] gibi. Ve *Durre*'de Ḥarīrī'nin قَدِمَ سَائِرُ الْحَاجِّ kavlinin şerhinde حَاجٌّ [hācc] burada حُجَّاجٌ [ḥuccāc] maʿnāsına ism-i cemʿdir, onun için سَائِرٌ [sāʾir] lafzının izāfeti sahīh oldu, kezālik حَاجٌّ [ḥācc] müfred dahi olur, حَاضِرٌ [ḥāḍir] ve سَامِرٌ [sāmir] gibi diye resm eylemekle حَاجٌّ [ḥācc] lafzı müfred gibi ism-i cemʿ dahi olur imiş. İntehā.

اَلْحِجُّ [el-ḥicc] (ḥā'nın kesriyle) حَجٌّ [ḥacc] maʿnāsından ismdir.

اَلْحِجَّةُ [el-ḥiccet] (ḥā'nın kesriyle) Binā-i merredir, bir kerre hacc eylemek maʿnāsınadır. Ve bu, kıyāsa muhāliftir, zīrā kıyās olan fethle olmaktır. Ve

حِجَّةٌ [ḥiccet] Seneye ıtlāk olunur, hulūl ʿalākasına mebnī; yukālu: مَضَتْ ثَلَاثُ حِجَجٍ İkisinin de cemʿi حِجَجٌ [ḥicec] gelir ḥā'nın kesriyle. ذُو الْحِجَّةِ [ẕu'l-ḥiccet] ki şehr-i maʿrūftur, gūyā mecmūʿ-ı şühūr-i senenin tamāmı olmakla müsemmādır. Ve

حِجَّةٌ [ḥiccet] Kulağın yumuşağına denir; ḥā'nın fethiyle de cāʾizdir; yukālu: ضَرَبَ حِجَّتَهُ أَيْ شَحْمَةَ أُذُنِهِ

اَلْحَجَّةُ [el-ḥaccet] (ḥā'nın fethiyle) Bir nevʿ boncuk yāhūd inciye denir ki nisvān küpe edip kulaklarına āvīze ederler.

اَلْحُجَّةُ [el-ḥuccet] (ḥā'nın zammıyla) Delīl ve burhāna denir, maksad-ı müstakīmi mübeyyin olduğu için, gerek ʿaklī ve naklī ve gerek iknāʿī olsun, huccet-i kādī bu maʿnādandır; yukālu: غَلَبَ عَلَيْهِ بِالْحُجَّةِ أَيِ الْبُرْهَانِ

اَلْمِحْجَاجُ [el-miḥcāc] (mīm'in kesriyle) Delāʾil ve berāhīn serdiyle ʿilm-i cedelde māhir olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مِحْجَاجٌ أَيْ جَدِلٌ Ve

مِحْجَاجٌ [miḥcāc] Cerrāhın yara yoklayacak demir mīline denir.

اَلْإِحْجَاجُ [el-iḥcāc] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi hacc için bedel göndermek maʿnāsınadır; tekūlu: أَحْجَجْتُ فُلَانًا أَيْ بَعَثْتُهُ لِيَحُجَّ

وَحَجَّةِ اللهِ [ve ḥaccetillāh] (vāv-ı kasem ve ḥā-yı meftūhe ve āhirinin cerriyle) ʿArabların yemīnlerindendir; yekūlune: وَحَجَّةِ اللهِ لاَ أَفْعَلُ Burada حَجَّةٌ [ḥaccet] masdardır, وَالَّذِي فَرَضَ الْحَجَّ sebkindedir.

اَلْحَجْحَجَةُ [el-ḥacḥacet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَجْحَجَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ بِهِ Ve teveccüh eylediği merāmdan ricʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَمَلُوا عَلَى الْقَوْمِ ثُمَّ حَجْحَجُوا أَيْ نَكَصُوا Ve söylemek murād eylediği kelāmı lisāna almış iken ʿale'l-fevr bir mülāhaza zımnında dilini çiğneyerek ferāgat ve imsāk eylemek maʿnāsınadır ki مُجَمْجَمَةٌ [mucemcemet] mefhūmundandır; yukālu: حَجْحَجَ الرَّجُلُ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَقُولَ مَا فِي نَفْسِهِ ثُمَّ كَفَّ وَأَمْسَكَ عَنْهُ

اَلْحَجَوَّجُ [el-ḥacevvec] (ḥā'nın ve cīm'in ve vāv-ı müşeddedenin fethiyle حَزَوَّرٌ [ḥazever] vezninde) Şol yola denir ki bir düzeye rāst ve hemvār olmayıp gāh eğri ve gāh doğru gide; yukālu: طَرِيقٌ حَجَوَّجٌ أَيْ يَسْتَقِيمُ مَرَّةً وَيَعْوَجُّ أُخْرَى

اَلْحُجُجُ [el-ḥucuc] (zammeteynle) Çok tereddüd olunup çiğnenmekten nāşī çukurlanmış yollara denir; yukālu: طُرُقٌ حُجُجٌ أَيْ مُحَفَّرَةٌ Ve mīl ile yoklanmış yaralara denir; yukālu: جِرَاحٌ حُجُجٌ أَيْ مَسْبُورَةٌ Şārihin beyānına göre حَجِيجٌ [ḥacīc] müfredleridir.

اَلْحَجَاجُ [el-ḥacāc] (ḥā'nın fethi ve kesriyle) Cānib maʿnāsınadır. Ve çehrede kaş kemiğine denir ki kaş onun üzerinde nābit

olur. Ve

حَجَاجُ الشَّمْسِ [ḥacācu'ş-şems] حَاجِبُ الشَّمْسِ [hācibu'ş-şems] gibi güneş tulūᶜ ederken en evvel zuhūr eden kenār menzilinde cüzᵓ-i merᵓīsine ıtlāk olunur; yukālu: بَدَا حَجَاجُ الشَّمْسِ أَيْ حَاجِبُهَا

اَلْحَجْحَجُ [el-ḥacḥac] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) Denī ve nākes ve bī-hayr u menfaᶜat kimseye denir.

اَلْأَحَجُّ [el-eḥacc] (أَزَجُّ [ezecc] vezninde) Pek ve saht maᶜnāsınadır; yukālu: رَأْسٌ أَحَجُّ أَيْ صَلْبٌ Ve salābet ve metānetinden nāşī aslā terlemez olan ata denir; yukālu: فَرَسٌ أَحَجُّ أَيْ أَحَقُّ

حَجَّاجٌ [Ḥaccāc] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bir recül adıdır. Ve Beyhaḳ nāhiyesinde bir karye ismidir.

يَحُجُّ [Yaḥuccu] (muzāriᶜ bünyesiyle) Fukahā-i Ḳayrevān'den Ebū ᶜİmrān Mūsā b. Ebī Ḥācc el-Fāsī lakabıdır.

اَلتَّحَاجُّ [et-teḥācc] (تَحَابٌّ [teḥabb] vezninde) Husūmet ve nizāᶜ edişmek maᶜnāsınadır ki her biri ibrāz-ı huccet ederek mücādeleden ᶜibārettir; yukālu: تَحَاجَّا إِذَا تَخَاصَمَا

[ح د ج]

اَلْحَدَجُ [el-ḥadec] (fethateynle) Ebūcehil karpuzuna denir, حَنْظَلٌ [ḥanẓal] gibi. Ve kavunun küçük tāze düvleğine denir ki kelek dahi derler. Ve tāzece olan قُطْبٌ [ḳuṭb] ve baᶜzı nüshaya göre عُطْبٌ [ᶜuṭb] nām nebātın dikenlerine denir. قُطْبٌ [ḳuṭb] pamuk ağacına denir ve عُطْبٌ [ᶜuṭb] çoban tarağı dedikleri nebāttır ki ikisi de dikenli olur ve bunda ḥā'nın zammıyla da cāᵓizdir.

اَلْحِدْجُ [el-ḥidc] (ḥā'nın kesriyle) Yüke denir, حِمْلٌ [ḥiml] maᶜnāsına ki Fārisīde bār denir; yukālu: شَدَّ عَلَى الْبَعِيرِ الْحِدْجَ أَيِ الْحِمْلَ Ve mihaffe tarzında nisvāna mahsūs bir merkūb adıdır. Cemᶜi حُدُوجٌ [ḥudūc] gelir ve أَحْدَاجٌ [aḥdāc] gelir.

اَلْحِدَاجَةُ [el-ḥidācet] (ḥā'nın kesriyle) Bu dahi zikr olunan merkūba denir. Bu, zāhiren شِبْرِيَّةٌ [şiburiyye] dedikleri olacaktır ki tarīk-i Ḥicāz'da nisvān ve cevārī süvār olurlar. Baᶜzılar عَمَّارِيٌّ [ᶜammārī] ile beyān eylemekle مِحَفَّةٌ [mihaffe] olur. Ve hālen Rūm'da koçu dediklerine de ıtlāk olunur. Ve

حِدَاجَةٌ [ḥidācet] Merkūb-ı merkūmun edevāt-ı lāzımesine denir, kolan ve sāᵓir gibi.

اَلْحَدْجُ [el-ḥadc] (ضَرْبٌ [ḍarb] veznincde) Deveye حِدْجٌ [ḥidc]-i mezbūru yükletmek maᶜnāsınadır; yukālu: حَدَجَ الْبَعِيرَ حَدْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَدَّ عَلَيْهِ الْحِدْجَ Ve vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَدَجَهُ إِذَا ضَرَبَهُ Ve bir kimseye vurmak için ok atmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَدَجَهُ بِالسَّهْمِ إِذَا رَمَاهُ بِهِ Ve bir kimseye töhmet-i gayr-i vākıᶜa isnād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَدَجَهُ بِالتُّهَمَةِ إِذَا حَمَلَهَا عَلَيْهِ وَرَمَاهُ بِهَا Ve müşterīye gabn ve tagrīr ilzām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَدَجَهُ بِبَيْعِ سَوْءٍ وَبِمَتَاعِ سَوْءٍ إِذَا أَلْزَمَهُ بَيْعًا غَبَنَهُ فِيهِ *Esās*'ın beyānına göre حَنْظَلٌ [ḥanẓal] maᶜnāsında asldır, maᶜānī-i sāᵓire ondan müteferriᶜdir. Meselā حِدْجٌ [ḥidc] ve حِدَاجَةٌ [ḥidācet] ki merkūb-ı mezkūrdur, deveye nisbet acı olmakla ıtlāk olunmuştur. Ve

حَدْجٌ [ḥadc] (ḥā'nın fethiyle) Bir kimseye حَنْظَلٌ [ḥanẓal] atmaktır, baᶜdehu hakīkī ve maᶜnevī nesne atmakta istiᶜmāl olunmuştur. Kezālik vurmak ve gabn eylemek, merāretleri ᶜalākasıyla ahz olunmuşlardır.

اَلْإِحْدَاجُ [el-iḥdāc] (hemzenin kesriyle) Bu dahi deveye حِدْجٌ [ḥidc] yükletmek

maʿnāsınadır; yukālu: أَحْدَجَ الْبَعِيرَ إِذَا شَدَّ عَلَيْهِ الْحِدْجَ

اَلْحَدَجَةُ [el-ḥadecet] (fetehātla) Kuş adıdır, bağırtlak kuşuna şebīh olur.

أَبُو حُدَيْجٍ [ebū ḥudeyc] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Leylek kuşunun künyesidir. Ve

حُدَيْجٌ [Ḥudeyc] Esmādandır: Ebū Şubāṣ Ḥudeyc b. Selāme ashābdandır.

اَلتَّحْدِيجُ [et-taḥdīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Hiddetle kıya kıya bakmak maʿnāsınadır; yukālu: حَدَّجَهُ بِبَصَرِهِ أَيْ حَدَّقَهُ

مَحْدُوجٌ [Maḥdūc] ve

حَدَّاجٌ [Ḥaddāc] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

[ح د رج]

اَلْحَدْرَجَةُ [el-ḥadrecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi muhkem bükmek maʿnāsınadır; yukālu: حَدْرَجَ الْحَبْلَ إِذَا فَتَلَهُ وَأَحْكَمَهُ

اَلْمُحَدْرَجُ [el-muḥadrec] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Yüzü düpdüz ve emles nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مُحَدْرَجٌ أَيْ أَمْلَسُ Ve kamçıya denir.

اَلْحِدْرِجَانُ [el-ḥidricān] (ḥā'nın kesriyle) Kasīrü'l-kāme bodur kimseye denir. Ve bir recül adıdır.

اَلْحَدْرَجُ [el-ḥadrec] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Kes ve kimse maʿnāsınadır; yukālu: مَا بِالدَّارِ مِنْ حَدْرَجٍ أَيْ أَحَدٍ

[ح ر ج]

اَلْحَرَجُ [el-ḥarec] (fethateynle) Ağaçları sık ve firāvān olan dar yere denir ki ok işlemez orman gibi sıklığından çobanlar varmak mümkin olmaya; yukālu: دَخَلُوا فِي الْحَرَجِ أَيِ الْمَكَانِ الضَّيِّقِ الْكَثِيرِ الشَّجَرِ Ve

حَرَجٌ [ḥarec] Günāha ıtlāk olunur, darlığı müstelzim olmak mülāhazasıyladır; yukālu: وَقَعَ فِي الْحَرَجِ أَيِ الْإِثْمِ Şārih der ki güneh-kāra حَارِجٌ [ḥāric] denir neseb üzere, zīrā fiʿli yoktur. Pes حَرَجٌ [ḥarec] إِثْمٌ [işm] maʿnāsında ism olur, lākin *Miṣbāḥ*'ta حَرِجَ الرَّجُلُ حَرَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَثِمَ ʿibāretiyle vürūdunu tasrīh eylemiştir. Ve

حَرَجٌ [ḥarec] Beli ince nākaya denir. Ve yerden yapma gerimli nākaya denir. Ve ölmüş cesedi kaldırdıkları tahtaya denir ki birbirine bağlayıp tābūt gibi meyyiti üzerine yükletip götürürler, teskere taʿbīr eyledikleri olacaktır; baʿzı diyār-ı Türkiyyede ona salaca taʿbīr ederler; yukālu: نَقَلَهُ بِالْحَرَجِ وَهُوَ خَشَبٌ يُحْمَلُ فِيهِ الْمَوْتَى Ve

حَرَجٌ [ḥarec] حَرَجَةٌ [ḥarecet] lafzından cemʿ olur ki çatılkı ağaç koruluğuna denir. Ve

حَرَجَةٌ [ḥarecet] Deve sürüsüne denir. Ve harāmlık, hurmet maʿnāsınadır; yukālu: حَرَجَةٌ أَيْ حُرْمَةٌ Ve

حَرَجٌ [ḥarec] Masdar olur, harām olmak maʿnāsına ki fiʿli dayyik olur; yukālu: حَرِجَتِ الصَّلَاةُ عَلَى الْحَائِضِ حَرَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ أَيْ حَرُمَتْ Ve

حَرَجٌ [ḥarec] Şol nākaya denir ki tavlı ve semiz bulunmak için kendisine binilmeyip ve erkek deve çekilmeye. Ve

حَرَجٌ [ḥarec] Göz kamaşıp hīrelenmek maʿnāsınadır ki menāfiz-i basar teng olur; yukālu: حَرِجَتِ الْعَيْنُ إِذَا حَارَتْ Ve her taraftan toz ve talaz sıkışıp girişmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: حَرِجَ الْغُبَارُ إِذَا انْضَمَّ

اَلْحَرِجُ [el-ḥaric] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bu dahi sık ağaçlığa denir ki darlığından çoban vāsıl olmak mümkin olmaya. Ve şol dilīr ve bahādıra denir ki harb ve kıtālden aslā münfekk ve mehzūm olmaya, gūyā ki cenkten nükūl kendisine müzāyaka verir

ola; yukālu: هُوَ حَرِجٌ أَيْ لاَ يَكَادُ يَبْرَحُ مِنَ الْقِتَالِ

اَلْحِرْجُ [el-ḥirc] (ḥā'nın kesriyle) Bu dahi günāha denir, إِثْمٌ [işm] maʿnāsına. Ve şol iplere denir ki şebeke tarzında edip onunla yırtıcı cānverleri sayd ederler. Ve kurumak için ip üzere serilmiş sevbe denir. Cemʿi حِرَاجٌ [ḥirāc] gelir, حِبَالٌ [ḥibāl] vezninde) Ve

حِرْجٌ [ḥirc] Katır boncuğuna denir, وَدَعَةٌ [vedeʿat] gibi. Ve sayyādın tazıya şikārdan taʿyīn eylediği hisse-i tuʿmeye denir. Şārih der ki kelbin sayd eylediği şikārdan kendisine de hisse ver ki kanıksın diyecek yerde أَحْرِجْ كَلْبَكَ فَإِنَّهُ أَدْعَى لِلصَّيْدِ derler.

اَلْحُرْجُ [el-Ḥurc] (ḥā'nın zammıyla) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْحِرْجَانِ [el-Ḥircān] (ḥā'nın kesri ve tesniye bünyesiyle) İki kimsedir ki biri Benī ʿAmr b. el-Ḥāriş kabīlesindendir ve dīgeri gayr-i mezkūrdur.

اَلْمُحَرَّجُ [el-muḥarrec] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol kelbe denir ki boynunda katır boncuğu dizilmiş hālitası ola; yukālu: كَلْبٌ مُحَرَّجٌ أَيْ مُقَلَّدٌ بِالْحِرْجِ

اَلْإِحْرَاجُ [el-iḥrāc] (hemzenin kesriyle) Harām eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَحْرَجْتُ الصَّلاَةَ عَلَى الْحَائِضِ أَيْ حَرَّمْتُهَا Ve bir kimseyi günāha komak maʿnāsınadır; tekūlu: أَحْرَجْتُ فُلاَنًا أَيْ آثَمْتُهُ Ve bir kimseyi bir nesneye muzdar ve nāçār eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَحْرَجْتُهُ إِلَيْهِ أَيْ أَلْجَأْتُهُ Cümlesi müzāyaka maʿnāsından meʾhūzdur.

اَلْمِحْرَاجُ [el-miḥrāc] (mīm'in kesriyle) Pek soğuk geceye ıtlāk olunur ki sıkı ve dar yerlere sokulmağa bāʿis olur; yukālu: لَيْلَةٌ مِحْرَاجٌ أَيْ شَدِيدَةُ الْقُرِّ

حَارِجٌ [Ḥāric] Yemen'de bir mevziʿdir.

حِرَاجُ الظَّلْمَاءِ [ḥirācu'ẓ-ẓalmāʾ] (ḥā'nın kesriyle) Ziyādesiyle kesīf ve müterākim olan zulmete ıtlāk olunur. حِرَاجٌ [ḥirāc] zikr olunan حَرَجٌ [ḥarec]in cemʿidir ki sık ağaçlığa denir; yukālu: طَرَقُوا فِي حِرَاجِ الظَّلْمَاءِ أَيْ مَا كَثُفَ مِنْهَا

اَلْحُرْجُوجُ [el-ḥurcūc] (ḥā'nın zammıyla) Semiz olup yerden yapma gerimli nākaya denir, ʿalā-kavlin yavuz ve şedīd olanına yāhūd ince belli yaranmış āteş yürekli işlek nākaya denir. Ve bārid ve şedīd rüzgāra denir.

اَلتَّحْرِيجُ [et-taḥrīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Sıkıştırmak ve müzāyakaya giriftār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَّجَهُ تَحْرِيجًا إِذَا ضَيَّقَهُ

حَرِيجٌ [Ḥarīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Semure b. Cundeb b. Hilāl'in ceddi ismidir.

اَلْحُرْجَةُ [el-ḥurcet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Küçük kovaya ıtlāk olunur.

Şārih der ki müʾellif تَجَنُّبٌ [tecennub] maʿnāsına dāll olan tefaʿul bābından تَحَرُّجٌ [taḥarruc] māddesini ihmāl eyledi ki meşhūrdur, günāhtan perhīz edip sakınmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَرَّجَ زَيْدٌ إِذَا تَجَنَّبَ الْحَرَجَ أَيِ الْإِثْمَ

[ح ر ب ج]

اَلْحُرْبُجُ [el-ḥurbuc] (bā-yı muvahhade ile) عُصْفُرٌ [ʿuṣfur] vezninde) ve

اَلْحِرْبَاجُ [el-ḥirbāc] (دِرْبَاسٌ [dirbās] vezninde) Mutlakan iri ve dızman şeyʾe denir.

[ح ر ز ج]

اَلْحَرَازِجُ [el-Ḥarāzic] (ḥā'nın fethi ve zāyı muʿcemenin kesriyle) Cuẕām kabīlesi yurdunda bir niçe suya ıtlāk olunur.

[ح ش ر ج]

اَلْحَشْرَجُ [el-ḥaşrec] (şīn-i muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Çakıllı yerde olan eşmelere denir. Ve şol bardağa denir ki Mekke bardağı gibi yufka ve nāzük ve latīf ve nazīf olmakla suyunu süzer ola; tekūlu: سَقَانِي بِالْحَشْرَجِ أَيْ بِالْكُوزِ الرَّقِيقِ الْحَارِيِّ Ve baʿzı dağlarda olan hılkī oyma çukura denir ki yağmur suyu irkilip turna gözü gibi duru ve sāfī olur. Ve

حَشْرَجٌ [Ḥaşrec] Aʿlām-ı nāstandır. Ve كَذَّانُ الْأَرْضِ [keẕẕānu'l-arḍ] maʿnāsınadır ki küfeki taʿbīr olunan gevşek taşlara denir; müfredi حَشْرَجَةٌ [ḥaşrecet]tir hā'yla. Ve

حَشْرَجَةٌ [ḥaşrecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] gibi masdar olur, muhtazar hasta mevt hālinde gargara-i nefes eylemek maʿnāsına; yukālu: حَشْرَجَ الْمَرِيضُ إِذَا غَرْغَرَ عِنْدَ الْمَوْتِ وَرَدَّدَ النَّفَسَ Ve merkeb āvāzını boğazında terdīd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَشْرَجَ الْحِمَارُ إِذَا رَدَّدَ صَوْتَهُ فِي حَلْقِهِ Müʾellif bunları müsāmahaten ism sūretinde resm eylemiştir, lākin masdarlardır.

[ح ض ج]

اَلْحِضْجُ [el-ḥiḍc] (ḥā'nın kesri ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Deve suvardıkları havuz içre bākī kalan suya denir; ḥā'nın fethiyle de lügattir. Ve nāhiye maʿnāsınadır; yukālu: فِي حِضْجٍ مِنْهُ أَيْ نَاحِيَةٍ

اَلْحَضْجُ [el-ḥaḍc] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) Āteş yakmak maʿnāsınadır; yukālu: حَضَجَ النَّارَ حَضْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَوْقَدَهَا Ve vurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَضَجَهُ إِذَا ضَرَبَهُ Ve gark eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَضَجَ الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ إِذَا غَرَقَهُ Ve yelmek maʿnāsınadır; yukālu: حَضَجَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا Ve karına çatlayıp yırtılacak nesne sokmak maʿnāsınadır; yukālu: حَضَجَهُ إِذَا أَدْخَلَ بَطْنَهُ مَا كَادَ يَنْشَقُّ مِنْهُ

اَلْمِحْضَجُ [el-miḥḍac] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Āteş ölçerecek kösegiye denir. Ve dāʾimā yoldan sapıp ʿudūl eder olan kimseye ve hayvāna denir ki yolca gitmez olur; yukālu: هُوَ مِحْضَجٌ أَيْ حَائِدٌ عَنِ الطَّرِيقِ

اَلْإِنْحِضَاجُ [el-inḥiḍāc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Nihāyet-i gazabdan pür-āteş olmak maʿnāsınadır ki çatlayıp yırtılmağa müşrif olur; yukālu: إِنْحَضَجَ الرَّجُلُ إِذَا الْتَهَبَ غَضَبًا Ve yer yüzüne yayılıp münbasit olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْحَضَجَ أَيِ انْبَسَطَ

اَلْحِضَاجُ [el-ḥidāc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol tuluma denir ki bir nesneye dayanmış ola.

اَلْحُضَاجُ [el-ḥuḍāc] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Şol kimseye denir ki beli arkasına doğru eğilip ve karnı taşra çıkık ola; yukālu: رَجُلٌ حُضَاجٌ أَيِ الْمُتَقَوِّسُ الظَّهْرِ الْخَارِجُ الْبَطْنِ

اَلتَّحْضِيجُ [et-taḥḍīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Kelāmda تَضْجِيعٌ [taḍcīʿ] gibidir, yaʿnī bir sözü tamāmıyla edā eylemeyip bir tarafa yatımlı ve meyilli olarak eksik ve kāsır söylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَضَّجَ الْكَلَامَ تَحْضِيجًا وَهُوَ شِبْهُ التَّضْجِيعِ Ve bu, zikr olunan حِضْجٌ [ḥiḍc] maʿnāsındandır ki nāhiyeye denir.

[ح ف ج]

اَلْحَفَنْجَى [el-ḥafencā] (عَلَنْدَى [ʿalendā] vezninde) Gevşek ve çolpa kimseye denir ki aslā bir işe yaramaz ola; yukālu: رَجُلٌ حَفَنْجَى أَيْ رِخْوٌ لاَ غَنَاءَ عِنْدَهُ يَعْنِي لاَ نَفْعَ فِيهِ

[ح ف ض ج]

اَلْحِفْضِجُ [el-ḥifḍic] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Ve

اَلْحِفْضَاجُ [el-ḥifḍāc] (دِرْبَاسٌ [dirbās] veznin-

de) ve

اَلْحُفَاضِجُ [el-ḥufāḍic] (عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Şişman olup karnı salkı olan kimseye denir.

اَلْحِفِنْضَاجُ [el-ḥifinḍāc] (ḥā'nın ve fā'nın kesriyle) حِفْضِجٌ [ḥifḍic] maᶜnāsınadır.

اَلْحَفْضَجَةُ [el-ḥafḍacet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Semirmek maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ مَعْصُوبٌ مَا حُفْضِجَ عَلَى الْبِنَاءِ لِلْمَجْهُولِ أَيْ مَا سَمِنَ

[ح ف ل ج]

اَلْحَفَلَّجُ [el-ḥafellec] (عَمَلَّسٌ [ᶜamelles] vezninde) ve

اَلْحُفَالِجُ [el-ḥufālic] (عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Apışı ayrık kimseye denir ki ayakları birbirine yakın olup paçası ayrık olur, أَفْحَجُ [efḥac] maᶜnāsınadır.

اَلْحِفْلِيجُ [el-ḥiflīc] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Bodur kimseye denir.

اَلْحَفَالِجُ [el-ḥafālic] (ḥā'nın fethi ve lām'ın kesriyle) Hurde develere denir; حَفَلَّجٌ [ḥafellec] müfredidir, عَمَلَّسٌ [ᶜamelles] vezninde.

اَلْحَفْلَجُ [el-ḥaflec] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Vücūdunu beri öte tahrīk edip salarak yürür olan kimseye denir; yukālu: هُوَ حَفْلَجٌ إِذَا كَانَ يُحَرِّكُ جَسَدَهُ إِذَا مَشَى

[ح ف ن ج]

اَلْحَفَنَّجُ [el-ḥafennec] (nūn'la عَمَلَّسٌ [ᶜamelles] vezninde) Bodur kişiye denir.

[ح ل ج]

اَلْحَلْجُ [el-ḥalc] (ḥā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Pamuğun çiğit taᶜbīr olunan dānesini çıkarmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَلَجَ الْقُطْنَ حَلْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا خَلَّصَ الْحَبَّ عَنْهُ Gerçi maᶜnāsı zāhir olduğundan müᵓellif tefsīrinden sükūt eyledi, lākin *Miṣbāḥ*'tan münfehim husūsan Zemaḫşerī *Muḳaddimetü'l-Edeb*'de حَلْجٌ [ḥalc] felḥamīden-i penbe ᶜibāretiyle ki pamuğun çekirdeğini çıkarmak maᶜnāsınadır beyān eylemekle o güne terceme olundu. Ve pamuk atmağa نَدْفٌ [nedf] denir. Bizim حَلاَّجٌ [ḥallāc] dediğimiz نَدَّافٌ [neddāf] olacaktır. Ve baᶜzen ehadühümā āher makāmında istiᶜmāl olunur. Ve bütün gece yāhūd bütün gündüz durmayıp gitmek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, gūyā ki zamān-ı mezbūru hallāclamış olur; yukālu: حَلَجَ الْقَوْمُ لَيْلَتَهُمْ إِذَا سَارُوهَا Ve horoz kanatlarını gerip yayarak tavuğuna basmak kasdıyla üzerine yürümek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: حَلَجَ الدِّيكُ إِذَا نَشَرَ جَنَاحَيْهِ وَمَشَى إِلَى أُنْثَاهُ لِلسِّفَادِ Ve ekmeği pişirirken oklava ile bir tarafa çevirmek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, gūyā ki مِحْلاَجٌ [miḥlāc] ile pamuğu çevirir; yukālu: حَلَجَ الْخُبْزَةَ إِذَا دَوَّرَهَا بِالْمِحْلاَجِ Ve vurmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, takyīd ve ıtlāk ᶜalākasıyla; yukālu: حَلَجَهُ بِالْعَصَا إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا Ve zartalamak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: حَلَجَ الرَّجُلُ إِذَا حَبَقَ Ve azca azca yaᶜnī kesik kesik yürüyüp gitmek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: حَلَجَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى قَلِيلاً قَلِيلاً

اَلْحَلاَّجُ [el-ḥallāc] Pamuk hallāclayan yaᶜnī çekirdeğini çıkaran üstāda denir. Bu diyārlarda hallāc dediğimiz نَدَّافٌ [neddāf] olacaktır ki pamuk atan kimsedir. ᶜArabistān semtlerinde حَلاَّجٌ [ḥallāc] başka ve نَدَّافٌ [neddāf] başkadır, ve ehadühümā āher mevkiᶜinde dahi zebān-zeddir.

اَلْحَلِيجُ [el-ḥalīc] ve

اَلْمَحْلُوجُ [el-maḥlūc] Hallāclanmış pamuğa denir.

اَلْحَلْجَةُ [el-ḥalcet] (ḥā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Mesīre ve mesāfe maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; tekūlu: بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ حَلْجَةٌ بَعِيدَةٌ أَيْ مَسِيرَةٌ

اَلْمِحْلاَجُ [el-miḥlāc] (مِعْرَاجٌ [miᶜrāc] vezninde) Ayağı çabuk eşkin eşeğe ıtlāk olunur, tīz tīz yürümekle gūyā ki pamuk hallāclar. Ve yufka açacak oklavaya ıtlāk olunur, teşbīh tarīkiyle. Ve Ḥarmele b. Maᶜḳil nām kimsenin feresi ismidir. Ve pamuk hallāclayacak nesneye denir ki murād pamuktan dāne çıkaracak ālettir. Anadolu'da ve bizim diyārlarda çırçır taᶜbīr olunur. Bir tarza çarhtır, dāneli pamuğu onun ağızına verip çevirirler, dāneleri beri tarafa dökülüp öte tarafa hālis pamuğu dökülür, işte مِحْلاَجٌ [miḥlāc] o çarh olacaktır.

اَلْمِحْلَجُ [el-miḥlec] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bu dahi eşkin eşeğe ıtlāk olunur. Ve üzerinde pamuk hallāclayacak nesneye denir, tahta ve taş ve hasır gibi. Ve makara ve çarh iğine denir.

اَلْمِحْلَجَةُ [el-miḥlecet] (hā'yla) Bu dahi üzerinde pamuk hallāclanacak şeyᵓe denir, مَا يُحْلَجُ عَلَيْهِ maᶜnāsına.

اَلْحِلاَجَةُ [el-ḥilācet] (ḥā'nın kesriyle) Hallāclık hirfetine denir.

اَلْحَلِيجَةُ [el-ḥalīcet] (خَدِيجَةُ [ḫadīcet] vezninde) İçinde hurmā ıslatılmış süte denir ki ekl ederler, ᶜalā-kavlin yayıkta çalkanmış ayran üzere olan yağa denir yāhūd yağ tulumunun sıkıntısına denir. Ve kına sıkıntısına denir, عُصَارَةُ الْحِنَّاءِ [ᶜuṣāratu'l-ḥınnāᵓ] maᶜnāsına. Ve üzerine süt sağılmış kere yağına denir.

اَلْحَلُوجُ [el-ḥalūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Lemeᶜān eden sehāba denir ki şems isābetiyle iltimāᶜ eder.

اَلتَّحَلُّجُ [et-teḥalluc] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] vezninde) Havāda sehāb-ı bārika lemeᶜān ederek oynayıp hareket eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَلَّجَ الْحَلُوجُ إِذَا تَبَرَّقَ وَاضْطَرَبَ Ve

تَحَلُّجٌ [teḥalluc] Halecān ve dagdaga-i kalb maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; ve minhu kavlu ᶜAdiy b. Ḥātim: لاَ يَتَحَلَّجَنَّ فِي صَدْرِكَ طَعَامٌ ضَارَعْتَ فِيهِ النُّصْرَانِيَّةَ أَيْ لاَ يَدْخُلَنَّ قَلْبَكَ مِنْهُ شَيْءٌ فَإِنَّهُ نَظِيفٌ

Şārih der ki *Nihāye*'de: وَفِي حَدِيثِ عَدِيٍّ قَالَ لَهُ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلاَمُ ᶜibāretiyle mersūm olmakla kelām-ı merkūm hadīs olur. Ve maᶜnāyı mezbūr zikr olunan hareket ve ıztırāb maᶜnāsından meᵓhūzdur; ve minhu yukālu: دَعْ مَا تَحَلَّجَ فِي صَدْرِكَ أَيْ مَا شَكَكْتَ فِيهِ وَاخْتَلَجْتَ

اَلْمُحْلَجُ [el-muḥlec] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Tīz elden hāzır ve derpīş olan şeyᵓe denir, gūyā ki dānesi çekilmiş pamuk menzilinde olur; yukālu: نَقْدٌ مُحْلَجٌ أَيْ وَحِيٌّ حَاضِرٌ

اَلْحُلُجُ [el-ḥuluc] (zammeteynle) Ekūl ve pür-hūr kimselere denir. Zāhiren müfredi حَلُوجٌ [ḥalūc]dur; sehāb-ı bārikaya yāhūd pamuktan dāne çekenlere teşbīh olunmuştur; yukālu: قَوْمٌ حُلُجٌ أَيْ كَثِيرُوا الْأَكْلِ

اَلْإِحْتِلاَجُ [el-iḥtilāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir kimsenin zimmetinde olan hakkını tahlīs ve ahz eylemek maᶜnāsınadır ki حَلْجٌ [ḥalc]-i kutndan meᵓhūzdur; yukālu: إِحْتَلَجَ فُلاَنٌ حَقَّهُ إِذَا أَخَذَهُ

[ح م ج]

اَلتَّحْمِيجُ [et-taḥmīc] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneye şiddet ve dikkatle dike dike bakmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَّجَ الرَّجُلُ إِلَيْهِ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهِ بِشِدَّةٍ Ve göz çukurlanıp içeriye batık olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَّجَتْ عَيْنُهُ إِذَا غَارَتْ Ve hışm ve gazabdan nāşī

çehre mütegayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَمَّجَ وَجْهُهُ إِذَا تَغَيَّرَ مِنَ الْغَضَبِ

Şārih der ki baʿzılar bu maʿnī-i selāseyi maʿnā-yı vāhid ʿadd eylemekle تَحْمِيجٌ [taḥmīc] gazabdan nāşī çehre mütegayyir ve göz içeriye gāʾir olarak şiddetle dike dike bakmak maʿnāsına olur. Müʾellifin harf-i terdīd ile أَوْ إِدَامَةُ النَّظَرِ ʿunvānı kavl-i sānīyi teʾyīd eder. Pes kavl-i evvele göre ʿādeti üzere teşvīş ve tahlīt olur. İntehā.

Ve ʿinde'l-baʿz تَحْمِيجٌ [taḥmīc] bir nesneden yāhūd bir kimseden havf ve fezaʿ sebebiyle yāhūd bir adama tenbīh ve tehdīd sebebiyle gözlerinin siyāhını aktarıp çevirerek ve gözlerini belirtip ayırarak hayli zamān dike dike ve kıya kıya dikkatle bakmak maʿnāsınadır; yukālu: مَا زَالَ يُحَمِّجُ فُلَانٌ أَيْ يُدِيمُ النَّظَرَ مَعَ فَتْحِ الْعَيْنَيْنِ وَإِدَارَةِ الْحَدَقَةِ فَزَعًا أَوْ وَعِيدًا Ve

تَحْمِيجٌ [taḥmīc] Sonradan arıklayıp mehzūl olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَمَّجَ الرَّجُلُ إِذَا هُزِلَ

اَلْحَمُوجُ [el-ḥamūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Geyik ve sığın makūlesi hayvānın küçük yavrusuna denir. Şārihin beyānına göre ceyranın ve āhūnun ve sığının yavrularına mahsūstur, vech-i mezkūr üzere nazar eder oldukları hasebiyle.

[ح م ل ج]

اَلْحَمْلَجَةُ [el-ḥamlecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) İpi muhkem bükmek maʿnāsınadır; yukālu: حَمْلَجَ الْحَبْلَ إِذَا فَتَلَهُ شَدِيدًا

اَلْحِمْلَاجُ [el-ḥimlāc] (ḥā'nın kesriyle) Kuyumcu körüğüne denir, مِنْفَاخُ الصَّائِغِ [minfāḫu'ṣ-ṣāʾiġ] maʿnāsına. *Esās*'ın beyānına göre حَلْجُ الْقُطْنِ [ḥalcu'l-ḳuṭn] māddesinden mezīdedir, ke-mā yukālu: وَكَأَنَّمَا تَنْفُخُ فِي الْحِمْلَاجِ وَهُوَ الْمِنْفَاخُ كَأَنَّهُ يَحْلِجُ النَّارَ

[ح ن ج]

اَلْحَنْجُ [el-ḥanc] (ḥā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Bir nesneyi bir tarafa eğmek maʿnāsınadır; yukālu: حَنَجَ الشَّيْءَ حَنْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَمَالَهُ Ve ipi muhkem bükmek maʿnāsınadır; yukālu: حَنَجَ الْحَبْلَ إِذَا فَتَلَهُ شَدِيدًا Ve bir kimseye bir hācet ve mühimme ʿārız ve hādis olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَنَجَتْهُ حَاجَةٌ أَيْ عَرَضَتْ لَهُ Ve bu, maʿnā-yı evvelden meʾhūz olmak gālibdir.

اَلْإِحْنَاجُ [el-iḥnāc] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir şeyʾi bir cānibe eğmek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْنَجَهُ إِذَا أَمَالَهُ Ve bir tarafa eğilmek maʿnāsına lāzım olur; yukālu. أَحْنَجَ الشَّيْءُ إِذَا مَالَ Ve sükūn bulmak maʿnāsınadır; yukālu. أَحْنَجَ الشَّيْءُ إِذَا سَكَنَ Ve gizlemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْنَجَ الْخَبَرَ إِذَا أَخْفَاهُ Ve sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْنَجَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve hīn-i tekellümde kelāmı muhannesler edāsı gibi bürüp kıvırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْنَجَ كَلَامَهُ إِذَا أَلْوَاهُ كَمَا يَلْوِيهِ الْمُخَنَّثُ

اَلْحِنْجُ [el-ḥinc] (ḥā'nın kesriyle) Asl ve esās ve bünyād maʿnāsınadır; yukālu: عَادَ إِلَى حِنْجِهِ أَيْ أَصْلِهِ

اَلْحَنَّاجُ [el-ḥannāc] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Muhannes kimseye denir ki müzekker-i semāʿī taʿbīr olunur, puştunu puşt-ı kahbe imāle eder olduğu için ıtlāk olunmuştur.

اَلْإِحْتِنَاجُ [el-iḥtināc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bir tarafa meyl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَنَجَ الشَّيْءُ إِذَا مَالَ

اَلْمِحْنَجَةُ [el-miḥnecet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Edevāttan bir nesnenin ismidir. Zāhiren bir şeyʾi bir tarafa eğecek ālet

olacaktır, bāgçevānların keke dedikleri āletleri gibi.

[ح ن ب ج]

اَلْحِنْبِجُ [el-ḥinbic] (زِبْرِجٌ [zibric] veznin-de) Bite denir ki pirenin birāderidir, قَمْلٌ [ḳaml] gibi.

اَلْحُنْبُجُ [el-ḥunbuc] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْحُنَابِجُ [el-ḥunābic] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] veznin-de) Yumru ve vücūdu dolgun kunt insān ve hayvāna denir, sāʾir eşyāya da vasf olur; yukālu: رَجُلٌ وَحِمَارٌ وَشَيْءٌ حُنْبُجٌ وَحُنَابِجٌ أَيْ ضَخْمٌ مُمْتَلِئٌ

اَلْحَنَابِجُ [el-ḥanābic] (ḥā'nın fethiyle) Hur-de karıncalara denir, صِغَارُ النَّمْلِ [ṣiġārü'n-neml] maʿnāsına. Müfredi mersūm ol-mamakla zāhiren حُنْبُجٌ [ḥunbuc]dür, قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde yāhūd müfredi nā-mesmūʿdur.

اَلْحُنَيْبِجُ [el-Ḥuneybic] (musaggar bünye-siyle) Ġaniyy kabīlesi yurdunda bir su adıdır.

[ح ن د ج]

حُنْدُجٌ [Ḥunduc] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bir recül adıdır. Ve

حُنْدُجٌ [ḥunduc] Şol pākīze ve münbit kumsala denir ki türāb-ı tayyib gibi elvān nebāt inbāt eder ola.

اَلْحَنَادِيجُ [el-ḥanādīc] (سَرَابِيلُ [serābīl] vezninde) Tūlānī olan kum yığınları-na, ʿalā-kavlin kısa kısa olan kumluklara denir. Müfredi حُنْدُجٌ [ḥunduc] ve حُنْدُوجَةٌ [ḥundūcet]tir ḥā'ların zammıyla.

اَلْحَنَادِجُ [el-ḥanādic] (ḥā'nın fethiyle) ʿAzīmü'l-cüsse olan develere denir.

[ح ن ض ج]

اَلْحِنْضِجُ [el-ḥinḍic] (ḍād-ı muʿceme ile زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Şol gevşek ve süst-tabīʿat çolpa ve mühmel kişiye denir ki aslā bir işe yaramayıp ve elinden hayr ve menfaʿat gelmez ola; yukālu: رَجُلٌ حِنْضِجٌ أَيْ رِخْوٌ لاَ خَيْرَ عِنْدَهُ

[ح و ج]

اَلْحَوْجُ [el-ḥavc] (ḥā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Selāmet maʿnāsınadır ki āfāt-ı zāhiriyye vü bātiniyyeden sālim olmaktan ʿibārettir; yekūlūne: حَوْجًا لَكَ أَيْ سَلاَمَةً Şārihin beyānına göre bu, lügat-ı Yemāniyyedir. Ve

حَوْجٌ [ḥavc] Muhtāc olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَاجَ إِلَيْهِ يَحُوجُ حَوْجًا بِمَعْنَى احْتَاجَ Şārih der ki baʿzılar مَا أَحْوَجَهُ kelimesini ki fiʿl-i taʿaccübdür, şüzūza haml eylediler, gūyā ki sülāsīden insiyāgı olmamakla ve baʿzılar بَعْدَ حَذْفِ الزَّوَائِدِ احْتَاجَ māddesinden savg te-kellüfünü irtikāb eylediler; sülāsīden ise vech-i mezkūr üzere masūg olduğu vāki olmakla merkūmların kelāmları istikrā-i nākıstan nāşi olduğu zāhirdir.

اَلْإِحْتِيَاجُ [el-iḥtiyāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Muhtāc olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَاجَ إِلَيْهِ إِحْتِيَاجًا أَيْ صَارَ مُحْتَاجًا لَهُ Ve bir nesne-ye şevk ve ragbetle meyl ve muhabbet ey-lemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: إِحْتَاجَ إِلَيْهِ أَيِ انْعَاجَ

اَلْإِحْوَاجُ [el-iḥvāc] Hemzenin kesriyle ki aslı üzeredir, bu dahi muhtāc olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْوَجَ إِلَيْهِ بِمَعْنَى اِحْتَاجَ Ve muhtāc eylemek maʿnāsına müteʿaddī olur; tekūlu: أَحْوَجْتُهُ أَنَا أَيْ جَعَلْتُهُ مُحْتَاجًا

اَلْحُوجُ [el-ḥūc] (ḥā'nın zammıyla) Fakr ve fāka maʿnāsınadır.

اَلْحَاجَةُ [el-hācet] (cīm'in fethiyle) Maʿlūmdur ki kişinin muhtāc olduğu şeyʾe denir, Fārisīde bāyeste ve Türkīde gerekli taʿbīr olunur; cemʿ-i cinsi حَاجٌ [ḥāc] gelir hā'sız ve cemʿ-i sīgı حَاجَاتٌ [ḥācāt] ve حِوَجٌ [ḥivec] gelir ḥā'nın kesri ve vāv'ın fethiyle ve حَوَائِجُ [ḥavāʾic] gelir, gayr-i kıyās üzere yāhūd bu lügat-ı müvellededir yāhūd takdīr-i müfred üzere, yaʿnī gūyā ki حَائِجَةٌ [ḥāʾicet]ten cemʿ eylediler. Şārih مُوَلَّدَةٌ kavlini tahtiʾe eylemiştir, zīrā işbu: "إِنَّ للهِ عِبَادًا خَلَقَهُمْ لِحَوَائِجِ النَّاسِ" hadīsinde vārid olmuştur. Ve İmām Ḫalīl, kitābında "راح" faslında: "يُقَالُ: رَاحٌ عَلَى التَّخْفِيفِ مِنْ "رَائِحٍ" فَطُرِحَ الْهَمْزَةُ كَمَا خَفَّفُوا الْحَاجَةَ مِنَ "الْحَائِجَةِ" أَلَا تَرَاهُمْ جَمَعُوهَا عَلَى حَوَائِجَ" ʿibāretiyle sıhhatini isbāt eylemiştir. Mütercim der ki Ḥarīrī, *Durre*'de حَاجَةٌ [ḥācet] lafzının cemʿinde حَوَائِجُ [ḥavāʾic] dediklerini tevhīm eyleyip Şihāb şerhinde ezyed-i itāle ile demiştir ki حَاجَةٌ [ḥācet] lafzının ʿinde'l-Ḫalīl aslı حَائِجَةٌ [ḥāʾicet] olmakla cemʿinde حَوَائِجُ [ḥavāʾic] denir, ve حَائِجَةٌ [ḥāʾicet] ʿunvānı ʿArabdan mesmūʿdur, lākin istiʿmāli nādirdir. Ve İbn Cinnī mesmūʿiyyetini inkār ile حَائِجَةٌ [ḥāʾicet]i takdīren müfred iʿtibār eyledi. Ve baʿzılar حَوَائِجُ [ḥavāʾic] حَوْجَاءُ [ḥavcāʾ] lafzının ki حَاجَةٌ [ḥācet] maʿnāsınadır, cemʿi olmasına zāhib oldu. Buna göre kıyās cemʿi حَوَاجِي [ḥavācī] olup lākin kalb olunmakla yaʿnī yāʾ takdīm olunup حَوَائِجُ [ḥavāʾic] olur. el-Hāsıl akvāl-i selāse-i mezkūre üzere حَوَائِجُ [ḥavāʾic] sahīh ve fusahāʾ kelāmında vārid olmuştur; ve minhu'l-hadīsu: "أُطْلُبُوا الْحَوَائِجَ عِنْدَ حِسَانِ الْوُجُوهِ"

اَلْحَوْجَاءُ [el-ḥavcāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] veznında) Bu dahi hācet ve lāzıme maʿnāsınadır; ve minhu tekūlu: مَا لِي فِيهِ حَوْجَاءُ وَلاَ لُوَيْجَاءُ Ve tekūlu: مَا لِي فِيهِ حُوَيْجَاءُ وَلاَ لُوَيْجَاءُ بِصِيغَةِ التَّصْغِيرِ أَيْ حَاجَةٌ Burada لُوَيْجَاءُ [levcāʾ] kelimesi de hācet maʿnāsına müstaʿmeldir, niteki māddesinde mübeyyendir. Ve ʿArablar مَا لاَ مِرْيَةٌ وَلاَ شَكٌّ فِي صَدْرِي حَوْجَاءُ وَلاَ لَوْجَاءُ derler, maʿnāsını murād ederler, zīrā derūna ʿārız olan rībe ve gümān muhtācü'l-izāle olmakla mübālagatan ona ıtlāk eylediler; ve yekūlūne: كَلَّمْتُهُ فَمَا رَدَّ حَوْجَاءَ وَلاَ لَوْجَاءَ أَيْ كَلِمَةً قَبِيحَةً وَلاَ حَسَنَةً Ke-mā yekūlūne: كَلَّمْتُهُ فَمَا رَدَّ عَلَيَّ بَيْضَاءَ وَلاَ سَوْدَاءَ Müʾellifin burada tefsīri leff ü neşr-i müşevveştir.

اَلْحَاجُ [el-ḥāc] (سَاجٌ [sāc] vezninde) Bir nevʿ dikenlik adıdır, Türkīde deve dikeni dedikleridir ki üzerine kudret helvāsı yağar; müfredi حَاجَةٌ [ḥācet]tir hā'yla.

اَلتَّحَوُّجُ [et-teḥavvuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznında) Muhtāc olduğu hācet ve mühimme talebinde olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَوَّجَ الرَّجُلُ إِذَا طَلَبَ الْحَاجَةَ ve yukālu: خَرَجَ فُلاَنٌ يَتَحَوَّجُ أَيْ يَتَطَلَّبُ مَا يَحْتَاجُهُ

اَلتَّحْوِيجُ [et-taḥvīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Sāliki sülūk eylediği tarīkten sarf ve tahvīl ile saptırmak maʿnāsınadır; yukālu: حَوَّجَ بِهِ عَنِ الطَّرِيقِ إِذَا عَوَّجَهُ Bu mādde إِضْطِرَابٌ إِلَى الشَّيْءِ maʿnāsına mevzūʿ olmakla maʿānī-i mezkūre bi'l-cümle ona mübtenīdir. Pes İşbu تَحْوِيجٌ [taḥvīc] tarīk-i āhere muhtāc kılmak maʿnāsını mutazammındır yāhūd bināsı izāle için olmakla muhtāc-ı sülūk olduğu tarīkten hācetini selb eylemek olur; ve tekūlu: حَوَّجْتُ لَهُ أَيْ لِفُلاَنٍ أَيْ تَرَكْتُ طَرِيقِي فِي هَوَاهُ

اَلْحُوَيْجَاءُ [el-ḥuveycāʾ] (musaggar bünyesiyle) حَوْجَاءُ [ḥavcāʾ] kelimesinden tasgīrdir, niteki zikr olundu. Ve

حُوَيْجَاءُ [ḥuveycāʾ] Cāddeye muhālif burgaç yola ıtlāk olunur ki hīn-i iktizāda ona

sülūk olunur; tekūlu: خُذْ حُوَيْجَاءَ مِنَ ٱلْأَرْضِ أَيْ طَرِيقًا مُخَالِفًا مُلْتَوِيًا

ذُو الْحَاجَتَيْنِ [Ẕu'l-Ḥāceteyn] Muḥammed b. İbrāhīm b. Munḳiẕ nām kimsenin lakabıdır ki evvel-i hulefā-i ᶜAbbāsiyye olan ᶜAbdullāh es-Seffāḥ cenābına ibtidā o beyᶜat eylemiştir. Her gün iki hācetini revā eylemek bābında ᶜahd eylemeleriyle merkūm onunla mülakkab olmuştur.

[ح ي ج]

اَلْحَيْجُ [el-ḥayc] (ḥā'nın fethi ve yā'nın sükūnuyla) حَوْجٌ [ḥavc] lafzında lügattir ki vāvī ve yāᵓī olur; yukālu: حَاجَ الرَّجُلُ يَحِيجُ بِمَعْنَى حَاجَ يَحُوجُ

اَلْحَاجُ [el-ḥāc] (سَاجٌ [sāc] vezninde) Deve dikenine denir, niteki ānifen zikr olundu. Ve bu yāᵓiyyedir.

Şārih der ki pes vāviyyede zikri mütedāfiᶜ olmuş olur.

اَلْإِحْيَاجُ [el-iḥyāc] (hemzenin kesriyle ki asl üzeredir) ve

اَلْإِحَاجَةُ [el-iḥācet] (إِقَامَةٌ [iḳāmet] vezninde) Yer, zikr olunan dikenlik inbāt eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْيَجَتِ ٱلْأَرْضُ وَأَحَاجَتْ إِذَا أَنْبَتَتِ الْحَاجَ

اَلْحُيَيْجُ [el-ḥuyeyc] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Zikr olunan حَاجٌ [ḥāc] kelimesinden musaggardır.

FASLU'L-ḪĀᵓİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[خ ب ج]

اَلْخَبْجُ [el-ḫabc] (ḫā'nın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَبَجَهُ خَبْجًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهُ Ve zartalamak maᶜnāsınadır; yukālu: خَبَجَ الرَّجُلُ إِذَا حَبَقَ Ve cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَبَجَهَا إِذَا جَامَعَهَا

اَلْخَبَاجَاءُ [el-ḫabācāᵓ] (ḫā'nın fethi ve elifin meddiyle) Kesīrü'd-dırāb olan yaᶜnī pek kuvvetli ve māyeli olmakla dişiye çok aşar olan aygıra ve erkek deveye denir. Ve ahmak ve sebük-magz kişiye denir.

اَلْخَبِجُ [el-ḫabic] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bu dahi ahmak adama denir.

اَلْخُنْبُجَةُ [el-ḫunbucet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Küpe denir, دَنٌّ [denn] maᶜnāsına. Ve bu, muᶜarrebdir, yaᶜnī humçe-i Fārisīden yāhūd hunb lafzının musaggarı olan hunbekten muᶜarrebdir. Pes küçük küpe ıtlāk olunmak muktezā-yı māddedir.

[خ ب ر ن ج]

اَلْخَبَرْنَجُ [el-ḫabernec] (bā-yı muvahhade ve rā-i mühmele ve nūn'la سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Nerm ve nāzük bedene denir, جِسْمٌ نَاعِمٌ [cism nāᶜim] maᶜnāsına; yukālu: جِسْمٌ خَبَرْنَجٌ أَيْ نَاعِمٌ Burada بِنَائَيْنِ nüshaları galattır, savāb olan vech-i mezkūr üzeredir, niteki *ᶜUbāb* ve *Muḥkem*'de öylece mukayyeddir.

اَلْخَبَرْنَجَةُ [el-ḫabernecet] (hā'yla) Gıdā güzel olmak, yaᶜnī meᵓkūl ve meşrūbu dāᵓimā hoş ve nefīs olmak maᶜnāsınadır.

[خ ب ع ج]

اَلْخَبْعَجَةُ [el-ḫabʿacet] (ḫā'nın fethi ve bā'nın sükūnuyla دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sülūk eylediği tarīkte şekk ve iştibāh eden adamın yürüyüşü gibi adımları sık sık atarak āhestece gider gitmez yürümek maʿnāsınadır; yukālu: ذَهَبَ فُلاَنٌ يُخَبْعِجُ أَيْ يَمْشِي مِشْيَةً مُتَقَارِبَةً كَمِشْيَةِ الْمُرِيبِ

[خ ج ج]

اَلْخَجُوجُ [el-ḫacūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ziyādesiyle serd ve şedīd esen rüzgāra denir ki uğradığı nesneyi şakk veyā defʿ eder ola, ʿalā-kavlin doğru bir düzeye esmeyip burulu burulu dolaşık eser ola; yukālu: تَهُبُّ الْحَجُوجُ أَيِ الرِّيحُ الشَّدِيدَةُ الْمَرِّ أَوِ الْمُلْتَوِيَةُ فِي هُبُوبِهَا

اَلْخَجَوْجَاةُ [el-ḫacevcāt] (ḫā'nın ve cīm'in fethiyle) Bu dahi خَجُوجٌ [ḫacūc] maʿnāsınadır.

اَلْخَجُّ [el-ḫacc] (حَجٌّ [ḥacc] vezninde) Öte kakmak, defʿ maʿnāsınadır; yukālu: خَجَّ الشَّيْءَ خَجًّا إِذَا دَفَعَهُ Ve yarmak maʿnāsınadır; yukālu: خَجَّ الْحَطَبَ إِذَا شَقَّهُ Ve burulmak maʿnāsınadır; yukālu: خَجَّ سَاعِدُهُ إِذَا الْتَوَى Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَجَّهَا إِذَا جَامَعَهَا Ve ishālle çımkırmak maʿnāsınadır; yukālu: خَجَّ إِذَا رَمَى بِسَلْحِهِ Ve toprak savurmak maʿnāsınadır; yukālu: خَجَّ بِرِجْلِهَا إِذَا نَسَفَ بِهَا التُّرَابَ

اَلْخَجْخَجَةُ [el-ḫacḫacet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Gam ve havf makūlesi ʿārıza sebebiyle bozulup melūl ve münkabız olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَجْخَجَ الرَّجُلُ إِذَا انْقَبَضَ Ve gizlenmek maʿnāsınadır; yukālu: خَجْخَجَ فُلاَنٌ إِذَا اسْتَخْفَى Ve zikr olunan rīh-i خَجُوجٌ [ḫacūc] esmek maʿnāsınadır; yukālu: اَلرِّيحُ تُخَجْخِجُ أَيْ تَهُبُّ خَجُوجًا Ve deveyi çabuk çökertmek maʿnāsınadır; yukālu: خَجْخَجُوا الْإِبِلَ إِذَا أَنَاخُوهَا سَرِيعًا Ve derūnda muzmer olan kavl ve endīşeyi ketm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَجْخَجَ الرَّجُلُ إِذَا لَمْ يُبْدِ مَا فِي نَفْسِهِ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَجْخَجَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا

اَلْخَجَّاجَةُ [el-ḫaccācet (ḫā'nın fethi ve cīm'in teşdīdiyle) ve

اَلْخَجْخَاجَةُ [el-ḫacḫācet (ثَرْثَارَةٌ [serṯāret] vezninde) Ahmak, lā-yaʿkil kişiye denir ki söylediğini ve āherin sözünü idrāk eylemez ola; yukālu: رَجُلٌ خَجَّاجَةٌ وَخَجْخَاجَةٌ: أَحْمَقُ لاَ يَعْقِلُ

اَلْخَجَوْجَى [el-ḫacevcā] (ḫā'nın ve cīm'in fethiyle) Ayakları pek uzun olan kimseye denir ki yukarısı kısa olmakla taslak ve nā-zībā olur; yukālu: رَجُلٌ خَجَوْجَى أَيِ الطَّوِيلُ الرِّجْلَيْنِ يَعْنِي الْمُفْرِطُ فِي الطُّولِ

[خ د ج]

اَلْخِدَاجُ [el-ḫidāc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Nāka günü tamām olmazdan mukaddem köşeğini düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: خَدَجَتِ النَّاقَةُ خِدَاجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا أَلْقَتْ وَلَدَهَا قَبْلَ تَمَامِ الْأَيَّامِ

Şārih der ki işbu خِدَاجٌ [ḫidāc] māddesi hāsāyisten değildir, belki her zāt-ı zılf ve hāfirde ʿāmm olmakla müʾellif إِلْقَاءُ الدَّابَّةِ ʿunvānıyla zikr eylemek evlā idi, niteki *Muḥkem*'de öylece mersūmdur. خِدَاجٌ [ḫidāc] ki sülāsīdir, vech-i mezkūr üzere kable tamāmi müddeti'l-haml ilkā-i velede mahsūstur gerek tāmmü'l-hilkat ve gerek nākısü'l-halīkat olsun. O nākaya خَادِجٌ [ḫādic] ve o velede خَدِيجٌ [ḫadīc] denir. Ve إِخْدَاجٌ [iḫdāc] ki mezīddir, nākısü'l-hilkat veled ityānına mahsūstur, gerek tamāmü'l-müddet ve gerek nākısü'l-müddet olsun, niteki müʾellif dahi tasrīh eylemiştir. O

nākaya مُخْدِجٌ [muḫdic] ve o velede مُخْدَجٌ [muḫdec] denir ve muʿtāde olan nākaya مِخْدَاجٌ [miḫdāc] denir. Her hālde خِدَاجٌ [ḫidāc] ve إِخْدَاجٌ [iḫdāc] noksāna dāll olmakla bi'l-istiʿāre mutlakan noksānda istiʿmāl olunurlar. İntehā. Ve

خِدَاجٌ [ḫidāc] Noksān maʿnāsına istiʿmāl olunur; ve minhu: صَلَاتُهُ خِدَاجٌ أَيْ نُقْصَانٌ Müʾellif misāl-i mezbūr ile işbu: "كُلُّ صَلَاةٍ لَيْسَ فِيهَا قِرَاءَةٌ فَهِيَ خِدَاجٌ" ve كُلُّ صَلَاةٍ لَمْ يُقْرَأْ فِيهَا فَاتِحَةُ الْكِتَابِ خِدَاجٌ" hadīslerine işāret eylemiştir. خِدَاجٌ [ḫidāc] lafzı vech-i mezkūr üzere masdar olmakla hazf-i muzāf ile ذَاتُ خِدَاجٍ teʾvīlinde olup yāhūd mübālagaten masdar ile vasf olmuştur.

اَلْخَادِجُ [el-ḫādic] (خَارِجٌ [ḫāric] vezninde) Şol nākaya denir ki müddet-i hamli tamām olmazdan mukaddem köşeğini ilkā eylemiş ola. Ve bu, evsāf-ı muhtassadandır yāhūd fāʿil-i nesebīdir.

اَلْخَدِيجُ [el-ḫadīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Müddet-i hamli tamām olmazdan mukaddem zuhūr eden deve köşeğine denir.

اَلْإِخْدَاجُ [el-iḫdāc] (hemzenin kesriyle) Nāka nākısü'l-hilkat köşek ilkā eylemek maʿnāsınadır, her ne kadar müddet-i hamli tamām ise de; yukālu: أَخْدَجَتِ النَّاقَةُ إِذَا جَاءَتْ بِوَلَدٍ نَاقِصٍ وَإِنْ كَانَتْ أَيَّامُهُ تَامَّةً Gerçi إِخْدَاجٌ [iḫdāc] lafzından vech-i mesrūd üzere bu maʿnā hakīkī ve maʿnā-yı ātī mecāzī olup lākin teşvīş-i ezhān için mecāzīyi takdīm eylemiştir, niteki ıztırāb ʿādetleridir. Ve ʿArablar işbu "Mevsim-i sayfın yağmuru kalīl ve nākıs oldu" diyecek yerde أَخْدَجَتِ الصَّيْفَةُ derler ki maʿnā-yı mezbūrdan müsteʿārdır. Bu misāli Ebū ʿUbeyde: أَخْدَجَتِ الشَّتْوَةُ ʿunvānıyla zikr eylemiştir. Ve *Esās*'ta ʿibāretiyle mersūmdur. ضَيْعَةٌ [ḍayʿat] çiftliğe denir.

اَلْمُخْدِجُ [el-muḫdic] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Nākısü'l-hilkat köşek doğuran nākaya denir, gerek müddet-i hamli tamām ve gerek noksān olsun.

اَلْمُخْدَجُ [el-muḫdec] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Nākısü'l-hilkat doğan deve köşeğine denir, gerek günü tām ve gerek nākıs olsun. Ve

مُخْدَجٌ [muḫdec] نَاقِصٌ [nāḳiṣ] maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: رَجُلٌ مُخْدَجُ الْيَدِ أَيْ نَاقِصُهَا Ve

مُخْدَجٌ [Muḫdec] Esāmīdendir: Muḫdec b. el-Ḥāriṣ, Kināne kabīlesinden bir batn pederinin ismidir. Muhaddisīnden Refīʿ el-Muḫdecī onlardandır.

[خ د ل ج]

اَلْخَدَلَّجَةُ [el-ḫadellecet] (ḫā'nın ve dāl'ın ve lām-ı müşeddedenin fethiyle) Kolları ve baldırları kabak dolması gibi dolgun olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ خَدَلَّجَةٌ أَيْ مُمْتَلِئَةُ الذِّرَاعَيْنِ وَالسَّاقَيْنِ

[خ ر ج]

اَلْخُرُوجُ [el-ḫurūc] (دُخُولٌ [duḫūl] vezninde) ve

اَلْمَخْرَجُ [el-maḫrec] Mīm'in ve rā'nın fethiyle ki masdar-ı mīmīdir, bir mekāndan taşra çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: خَرَجَ مِنْ مَوْضِعِهِ خُرُوجًا وَمَخْرَجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا بَرَزَ مِنْهُ Ve مَخْرَجٌ [maḫrec] kelimesi ism-i mekān olur; yukālu: خَرَجَ مَخْرَجًا لَطِيفًا

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre خُرُوجٌ [ḫurūc] ki بُرُوزٌ [burūz] maʿnāsınadır, gerek hāric olan makarrından ve gerek hālinden olsun, ve makarrı dahi gerek dār ve belde ve gerek sevb olsun ve hāli dahi gerek fi-nefsihi ve gerek fī-esbābihi'l-hārice hāli

olsun. Ve إِخْرَاجٌ [iḫrāc] ki taşra çıkarmak maʿnāsınadır, ekserī cevāhir ve aʿyānda müstaʿmeldir, ke-kavlihi taʿālā: ﴿إِنَّكُمْ مُخْرَجُونَ﴾ Ve tekvīn mevkiʿinde istiʿmāl olunur ki sıfat-ı fiʿliyyedir, ke-kavlihi taʿālā: ﴿فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى﴾ Ve تَخْرِيجٌ [taḫrīc] ki تَفْعِيلٌ [tefʿīl]dir, ekserī ʿulūm ve sınaʿātta müstaʿmeldir. Ve خَرْجٌ [ḫarc] ve خَرَاجٌ [ḫarāc] ki ثُلْثٌ [ṣelc] ve سَحَابٌ [seḥāb] veznindedir, galle-i arzdan ve istiglāl olunan ʿabd ve gulām gallesinden hāric ve hāsıl olan nesneye denir ki خَارِجٌ [ḫāric] ismiyle tesmiye olunmuştur, baʿdehu arz-ı harāciyye üzere darb olunan darîbede yaʿnī resm-i zemînde gālib olmuştur. Bu münāsebetle ehl-i zimmet rüʾūsuna vazʿ olunan cizyeye dahi ıtlāk olunmuştur; fe-yukālu: أَدَّى خَرَاجَ أَرْضِهِ وَأَدَّى أَهْلُ الذِّمَّةِ خَرَاجَ رَأْسِهِ İntehā. Ve

خُرُوجٌ [ḫurūc] Yevm-i kıyāmetin ismidir ki murād يَوْمُ الْخُرُوجِ [yevmu'l-ḫurūc] olacaktır, ke-mā kāle'l-Beyḍāvī fī tefsīri kavlihi taʿālā: ﴿ذَلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ﴾ أَيْ مِنَ الْقُبُورِ وَهُوَ مِنْ أَسْمَاءِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَقَدْ يُقَالُ لِلْعِيدِ Ve

خُرُوجٌ [ḫurūc] Şiʿrde yaʿnī ʿarūziyyūn ıstılāhında sıladan sonra melfūz olan elif harfine ıtlāk olunur, meselā: "عَفَتِ الدِّيَارُ مَحَلُّهَا فَمُقَامُهَا" mısrāʿında kāfiye mīm ve sıla hāʾ ve hurūc eliftir, zīrā revī harflerinden onunla hurūc olunur. Ve ʿinde'l-Aḫfeş خُرُوجٌ [ḫurūc] hurūf-ı līnedir ki vāv ve yāʾ ve eliftir.

اَلْمُخْرَجُ [el-muḫrec] (mīm'in zammı ve rā'nın fethiyle) Gāh olur ki ifʿāl bābından masdar-ı mīmī olur, çıkarmak maʿnāsına; yukālu: أَخْرَجَهُ إِخْرَاجًا وَمُخْرَجًا ve gāhī ism-i mefʿūl olur ve gāhca ism-i mekān olur, zīrā fiʿl-i sülāsîden mütecāviz olsa ism-i mekānında mīm mazmūm olmak muttaridedir, ke-mā yukālu: هَذَا مُدَحْرَجُنَا

اَلْخَرْجُ [el-ḫarc] (ḫā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) ve

اَلْخَرَاجُ [el-ḫarāc] (سَحَابٌ [seḥāb] veznin-de ve ḫā'ların zammıyla cāʾizdir) إِتَاوَةٌ [itāvet] maʿnāsınadır ki emvāl-i nāstan cibāyet olunan meblagdır. خَرَاجٌ [ḫarāc] kelimesinin cemʿi أَخْرِجَةٌ [aḫrāc] gelir, ve أَخَارِيجُ [eḫārīc] ve أَخْرِجَةٌ [aḫricet gelir, أَزْمَانٌ [ezmān] ve أَزْمِنَةٌ [ezminet] gibi; zāhiren أَخَارِيجُ [aḫārīc] cemʿü'l-cemʿdir.

ʿAcîbdir ki müʾellif خَرَاجٌ [ḫarāc]ı إِتَاوَةٌ [itāvet] ile ki tefsīr bi'l-ahfādır, ve إِتَاوَةٌ [itāvet]i خَرَاجٌ [ḫarāc] ile ki devri mutazammındır ve جِزْيَةٌ [cizyet]i harāc-ı arzla ve resm-i rüʾūs-i ehl-i zimmetle tefsīr edip vech-i iknāʿ üzere tebyīn eylememiştir. *Esās*'ta أَدَّى إِتَاوَةَ أَرْضِهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْإِتَاوَةُ أَيِ الْجِبَايَةُ ʿibāretiyle mersūm olmakla إِتَاوَةٌ [itāvet] "أَتَى-يَأْتِي" māddesinden münşaʿib إِتَاءٌ [itāʾ] kelimesinden ki reyʿ ve fazl ve feyz maʿnāsınadır, meʾhūz olmakla fi'l-asl reyʿ ve fazl-ı māl maʿnāsına olup baʿdehu hasbe'l-mersūm taraf-ı sultāna edā olunan harāc ve cizyede istiʿmāl olunmuştur. Ve خَرْجٌ [ḫarc] ve خَرَاجٌ [ḫarāc] vech-i mezkūr üzere bir maʿnāyadır, نَوْلٌ [nevl] ve نَوَالٌ [nevāl] gibi. Ve ʿinde'l-baʿz خَرْجٌ [ḫarc] خَرَاجٌ [ḫarāc]dan ahasstır ki خَرْجٌ [ḫarc] resm-i reʾse mahsūstur ve خَرَاجٌ [ḫarāc] resm-i reʾs ve resm-i arzdan eʿammdır. Ve ʿinde'l-baʿz ʿale'l-ʿaksdir yāhūd vazîfe cihetiyle taraf-ı sultāndan arz üzere darb olunan beher sene cānib-i mīrîye meʾhūz olan resm-i mersūme kezālik ehl-i zimmet rüʾūsuna vazʿ olunan cizyeye ıtlāk olundu; fe-yukālu: أَدَّى خَرَاجَ أَرْضِهِ وَأَدَّى أَهْلُ الذِّمَّةِ خَرَاجَ

رُؤُوسِهِمْ Ve *Tātārḫāniyye*'de meşrūh olduğu üzere arāzī üç kısmdır, arz-ı memleket ve arz-ı ʿöşriyye ve arz-ı harāciyyedir. Kısm-ı evvel mülk-i pādīşāhtır. Sānī mülk-i müslimīndir. Sālis mülk-i ehl-i zimmettir. Ahīreynde beyʿ ve hibe ve vakf ve vasiyyet ve irs makūlesi tasarrufāt bi'l-cümle cāʾizdir. Kısm-ı evvelde cāʾiz değildir. Ve arāzī-i ʿöşriyye arz-ı ʿArabdır, kezālik ehl ve sükkānı tavʿan Müslim olan yāhūd ʿanveten feth olunup beyne'l-guzāt taksīm olunan arzdır. Ve arāzī-i harāciyye Baṣra'dan mā-ʿadā sevād-ı ʿIrāḳ'tır. Kezālik Mekke'den mā-ʿadā feth olunup ehl ve sükkānı onda takrīr olunan yāhūd ahālīsiyle imāmın ʿakd-i musālaha eylediği arzdır. Ve خَرَاجٌ [ḫarāc] iki nevʿdir. Biri harāc-ı muḳāsemedir ki nısf ve hums ve süds gibi baʿzı hāricdir ki arzın tākat ve tahammülüne göredir. Ve biri harāc-ı vazīfedir ki vācib olan arz-ı mezkūreden intifāʿ-ı temekkününe taʿallukladır, ʿuhde-i zimmet olandır, niteki Hazret-i ʿÖmer radıyallāhu ʿanhu su bālig olan bir dönüm tarlaya hinta ve şaʿīrden bir sāʿ ve bir dirhem vazʿ eylemiştir. Ve جِزْيَةٌ [cizyet] lafzı ʿinde'l-baʿz Fārisī olan gizyet muʿarrebidir ve ʿinde'l-ekser ʿArabīdir, طَائِفَةٌ [ṭāʾifet] maʿnāsına olan جُزْءٌ [cuzʾ] yāhūd قَضَاءٌ [ḳaḍāʾ] ve كِفَايَةٌ [kifāyet] maʿnālarına olan جَزَاءٌ [cezāʾ] māddesinden meʾhūzdur, ḫarāc-ı arza ve ehl-i zimmet rüʾūsuna darb olunan kesime ıtlāk olunmuştur. Lākin خَرَاجٌ [ḫarāc] darībe-i arza ve جِزْيَةٌ [cizyet] darībe-i rüʾūsta müteʿāref olmuştur. İntehā.

Ve kavluhu sallallāhu ʿaleyhi ve selleme: "اَلْخَرَاجُ بِالضَّمَانِ" أَيْ غَلَّةُ الْعَبْدِ لِلْمُشْتَرِي بِسَبَبِ أَنَّهُ فِي ضَمَانِهِ Yaʿnī "ʿAbd-i müşterānın ʿameliyle hāsıl olan galle ve menfaʿat müşterīnin olur." Tasvīr-i meseʾle budur ki bir kimse āherden bir ʿabd iştirā edip bir müddet onu istiglāl yaʿnī iʿmālle bir mikdār galle ve menfaʿat istihsāl eyledikten sonra ʿabd-i mezbūrun şerʿan reddi mūcib bir ʿayb-ı kadīmine ki onu bāyiʿi setr ve ihfā edip yāhūd ona muttaliʿ değil idi, müşterī o ʿayba vākıf oldukta, ʿabd-i mezbūru tamām-ı semeniyle bāyiʿine redd ve rücūʿ yaʿnī geri verip verdiği akçeyi tamāmen istirdād eder ve ʿabd-i mezbūrun vech-i mezkūr üzere ʿameliyle istihsāl olunan galle bi'l-cümle müşterīnin olur. Bāyiʿ onu talebe kādir olmaz, zīrā ʿabd müşterī yedinde olduğu müddette telef ve helāk olsa, damānında olmakla kendi mālından olmuş olup bāyiʿ üzere bir nesne terettüb eylemez idi. Ve hadīs-i merkūm: "اَلْغُرْمُ بِالْغُنْمِ" hadīsi gibi cevāmiʿü'l-kelim aksāmındandır, بِالضَّمَانِ kavlinde bāʾ sebebiyyedir, mukadder مُسْتَحِقٌّ kelimesine müteʿallik olmakla اَلْخَرَاجُ مُسْتَحِقٌّ بِالضَّمَانِ takdīrindedir. Yāhūd bāʾ mukābele içindir ve muzāf mahzūftur, بَقَاءُ الْخَرَاجِ فِي مُقَابَلَةِ الضَّمَانِ takdīrindedir ki مَنَافِعُ الْمَبِيعِ بَعْدَ الْقَبْضِ تَبْقَى لِلْمُشْتَرِي فِي مُقَابَلَةِ الضَّمَانِ اللاَّزِمِ عَلَيْهِ بِتَلَفِ الْمَبِيعِ sebkindedir. Ve bunda ʿabd temsīl tarīkiyledir; emet ve sāʾir aʿyān-ı emlākta cārīdir. Ve fukahā-i ʿizām hükm-i mezbūr üzere fürūʿ-ı kesīre binā eylemişlerdir. Hülāsa gerek harāc ve gerek arāzī-i mezkūre ve cizye ve sāʾir mezkūrātın mahalli kütüb-i fıkhiyye olup tafsīl ve ahkāmı onda meşrūh olmakla burada istitrāden bu kadarca icmāl olunmuştur, men rāme fe'l-yurāciʿ semmete.

اَلْخَرْجُ [el-ḫarc] (سَرْجٌ [serc] vezninde) خَرَاجٌ [ḫarāc] maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve خَرْجٌ [ḫarc] Henüz zuhūr ve neşʾet eylediği

hīnde sehāba ıtlāk olunur. Ve keseden çıkan masrafa ıtlāk olunur ki دَخْلٌ [daḫl] ve إِيرَادٌ [īrād] mukābilidir. Lisānımızda dahı harc ıtlāk olunur; yukālu: لَهُ خَرْجٌ كَثِيرٌ أَيْ خِلَافُ الدَّخْلِ Ve

خَرْجٌ [Ḫarc] Yemāme'de bir mevziᶜ adıdır.

اَلْخُرْجُ [el-ḫurc] (ḫā'nın zammıyla) Maᶜrūf kaptır ki Fārisīde hurcīn ve Türkīde dahi hurc ile müteᶜāreftir; heybeden büyük olur. Cemᶜi خِرَجَةٌ [ḫirecet] gelir ḫā'nın kesri ve rā'nın fethiyle, جُحْرٌ [cuḥr] ve جِحَرَةٌ [ciḥaret] gibi. Ve

خُرْجٌ [Ḫurc] Diyār-ı Temīm'de bir vādī ismidir.

اَلْخَرَجُ [el-ḫarec] (fethateynle) Bir nesne aklı karalı alaca olmak maᶜnāsınadır; ekserī hayvānda müstaᶜmeldir, gūyā ki aralıktan levn-i vāhid hāric olur. Müᵓellif bunu ism sūretinde resm edip lākin masdar olmak gālibdir.

اَلْأَخْرَجُ [el-aḫrec] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Aklı karalı alaca olan hayvāna denir; müᵓennesinde خَرْجَاءُ [ḫarcāᵓ] denir; yukālu: كَبْشٌ أَوْ ظَلِيمٌ أَخْرَجُ أَيْ بِهِ بَيَاضٌ وَسَوَادٌ ve yukālu: نَعَامَةٌ خَرْجَاءُ Lisānımızda dahi o tonda olan ata ahrec taᶜbīri şāyiᶜdir. Ve

أَخْرَجُ [aḫrec] Çoban aldankıcı taᶜbīr olunan kuşa denir, مُكَّاءٌ [mukkāᵓ] gibi.

اَلْإِخْرِجَاجُ [el-iḫricāc] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) ve

اَلْإِخْرِيجَاجُ [el-iḫrīcāc] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Hayvān aklı karalı alaca olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِخْرَجَّ الظَّلِيمُ وَاخْرَاجَّ إِذَا كَانَ أَخْرَجَ

اَلْمُخَرَّجَةُ [el-muḫarrecet] (مُنَقَّشَةٌ [munaḳḳaşet] vezninde) Şol arza ıtlāk olunur ki cā-be-cā baᶜzı yerlerinde nebāt olup ve baᶜzı yerleri açık ola, gūyā ki aralıklarından kıtᶜa kıtᶜa ihrāc olunmuş ola; yukālu: أَرْضٌ مُخَرَّجَةٌ إِذَا صَارَ نَبْتُهَا فِي مَكَانٍ دُونَ مَكَانٍ

اَلتَّخْرِيجُ [et-taḫrīc] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneyi taşra çıkarmak maᶜnāsınadır, baᶜdehu mecāzen baᶜzı efᶜāl ve ahvālde istiᶜmāl olunmuştur, ez-cümle ānifen zikr olunan maᶜnāda istiᶜmāl olunmuştur. Kezālik bir nesne zarfında hem ucuzluk ve bolluk ve hem kıtlık olmakta istiᶜmāl olunur, gūyā ki aralıktan hāleteynin biri tahrīc olunur; yukālu: عَامٌ فِيهِ تَخْرِيجٌ أَيْ خِصْبٌ وَجَدْبٌ ve yukālu: عَامٌ مُخَرَّجٌ Ve mevāşī merᶜānın bir mikdārını ekl ve bir mikdārını terk ve ibkā eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: خَرَّجَتِ الرَّاعِيَةُ الْمَرْعَى إِذَا أَكَلَتْ بَعْضًا مِنْهُ وَتَرَكَتْ بَعْضًا Ve üstād kendi şākirdini hirfetinde destūr verip başka çıkarmak kezālik hoca efendi, tālibine baᶜde-tekmīli'n-nüsha izn ve icāzet verip kendi gibi hoca eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur. Bunlar her biri ᶜilm ve sanᶜatında üstād-ı kāmil olduktan sonra olur; yukālu: خَرَّجَهُ فِي الْأَدَبِ إِذَا دَرَّبَهُ وَعَلَّمَهُ فَجَعَلَهُ خِرِّيجًا Ve gulām-ı mekteb yazboz taᶜbīr olunan meşk ve ders levhinin baᶜzı yerini yazıp ve baᶜzı yerini terk eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur. Etfāl-i mekteb husūsan ᶜArabistān'da birer levha ittihāz edip derslerini ve meşklerini ona yazıp baᶜde't-taᶜallüm onu silip ders-i ātīlerini ketb ederler. Nev-āmūzlara hocaları terkīm ederler; yukālu: خَرَّجَ الْغُلَامُ اللَّوْحَ إِذَا كَتَبَ بَعْضًا وَتَرَكَ بَعْضًا *Esās*'ta der ki bir kitābın fusūl ve ebvābı kayd olunmayıp yerleri açık kalsa, o kitāba مُخَرَّجٌ [muḫarrec] ıtlāk olunur. Pes تَخْرِيجٌ [taḫrīc] bu maᶜnāya da istiᶜmāl olunur. Ve

تَخْرِيجٌ [taḫrīc] ᶜAmel ve sanᶜatı yek-renk

ve yek-üslūb eylemeyip birbirine muhālif günāgün işlemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: خَرَّجَ الْعَمَلَ إِذَا جَعَلَهُ ضُرُوبًا وَأَلْوَانًا يَعْنِي يُخَالِفُ بَعْضُهُ بَعْضًا

اَلْخَرِيجُ [el-ḫarīc] (قَتِيلٌ [ḳatīl] vezninde) Etfāl-i ʿArab beynlerinde bir laʿib adıdır. Onda ehadühümā āhere قَطَامِ [ḳatāmī] vezninde خَرَاجِ derler. Vech-i tesmiye dahi budur; birisi elinde bir nesne ahz edip āhere ihrācıyla emr eder.

اَلْخُرَاجُ [el-ḫurāc] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Mutlakan bedende çıkan kurhalara ve çıbanlara denir, yaʿnī verem-i hārrın māddesi mütehallel olmayıp irin bağlasa ona خُرَاجٌ [ḫurāc] ıtlāk olunur. Ve baʿzı taʿlīkātta müʾellifin burada اَلْخُرَاجُ اَلْقُرُوحُ ʿibāretine müfredi cemʿ ile tefsīr eylemekle *Ṣiḥāḥ*'ın bu makāmda ʿibāresi ondan evlādır diye harf-endāzlık eylemiştir. *Miṣbāḥ*'ta musarrah olduğu üzere خُرَاجٌ [ḫurāc] cemʿ ve müfredi خُرَاجَةٌ [ḫurācet] olmakla cemʿi cemʿ ile tefsīr olmuş olur.

اَلْخُرْجَةُ [el-ḫurecet] (ḫā'nın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Makarrında ārām eylemeyip kapıcılar kethüdāsı gibi ekserī girip çıkar olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ خُرْجَةٌ أَيْ كَثِيرُ الْخُرُوجِ وَالْوُلُوجِ Duhūl, hurūcun lāzımıdır, lākin sāʾir ümmehātta وُلَجَةٌ [vulecet] kelimesi dahi munzam ve mülhaktır ve muktezā-yı mādde dahi öylece olmaktır.

اَلْخَارِجِيُّ [el-ḫāriciyy] Şol kimseye denir ki asl ve zātında şeref ve siyādet yok iken yaʿnī fürū-māye iken bi-nefsihi şān ve siyādet peydā eylemiş ola. Bi-zātihi ahvāl-i akrānından hurūcu bāʿis-i tesmiyedir. Ve vasf-ı mezkūr gāh olur ki medīha olur eğer kendiden aʿlā kimsenin rütbesine hurūc eylemiş ise ve zemīme olur menzile-i ednāya hurūc eylemiş ise.

بَنُو الْخَارِجِيَّةِ [Benu'l-Ḫāriciyyet] ʿArabdan bir batn-ı maʿrūftur; nisbetinde خَارِجِيٌّ [Ḫāriciyy] denir.

أُمُّ خَارِجَةَ [Umm Ḫāricet] Cāhiliyye'de Becīle kabīlesinden bir hatun idi ki "أَسْرَعُ مِنْ نِكَاحِ أُمِّ خَارِجَةَ" meselinin menşeʾi idi, katı vāfir kabīle ondan tevellüd eylemiştir; nikāhı be-gāyet esraʿ idi, hemān bir kimse gelip kendisine edāt-ı nikāh-ı Cāhilī olan خِطْبٌ [ḫitb] dese kendisi dahi نِكْحٌ [nikḥ] deyip ona teslīm olur idi. İktinā eylediği Ḫārice, mezbūrenin sadrı oğludur, lākin kimin eser-i nutfesi olduğu maʿlūm değildir. ʿAlā-kavlin pederi Bekr b. Yeşkur b. ʿAdvān b. ʿAmr b. Ḳays ʿAylān'dır.

اَلْخَرُوجُ [el-ḫarūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol ata ıtlāk olunur ki boynu uzun olmakla dāʾimā boynunu kuvvetle gerip uzatarak dizgine sürmekle dizgini fersūde ve muzmahil eder olu. Bu takrīble dāʾimā dizginden hurūcu bāʿis-i tesmiyedir. Ve

خَرُوجٌ [ḫarūc] Dāʾimā sāʾir develerden başkaca alarga mahalde çöküp yatar olan nākaya ıtlāk olunur. Cemʿi خُرُجٌ [ḫuruc] gelir (zammeteynle) ve bu faʿūl bi-maʿnā fāʿil olmakla tezkīri ve teʾnīsi müsāvīdir.

اَلْخَوَارِجُ [el-ḫavāric] خَارِجَةٌ [ḫāricet]in cemʿidir ki çıkıcı ve çıkmak şānından olan nesnedir; teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır. Bu maʿnādandır ki ʿArablar bir tāze civānın zātında merkūz olan māye-i necābeti ve vāye-i rüşd ü reviyyeti zuhūr edip ʿākılāne reʾy ve tedbīre ve retk u fetk-ı umūra şürūʿ ve ibtidār eyledikte خَرَجَتْ ظَهَرَتْ نَجَابَتُهُ وَتَوَجَّهَ لِإِبْرَامِ الْأُمُورِ derler, خَوَارِجُهُ maʿnāsına ve cemʿiyyeti hasāʾil ve efʿāl

ve āsār iʿtibārıyladır. Ve ʿArablar, kısrak at ve cāriye ve kancık eşek makūlesi māla خَوَارِجُ الْمَالِ [ḫavāricu'l-māl] ıtlāk ederler, beyʿ ve istiʿmāl eylememeleriyle, gūyā ki mülk ve māllarından hāric ʿadd ve iʿtibār ederler. Ve

خَوَارِجُ [Ḫavāric] Ehl-i ehvāʾ ve bidʿatten kavm-i maʿrūftur ki nāstan yaʿnī cemāʿat-i müslimīnden hurūc eylediler. Mezheb cihetinde kendilerine mahsūs makāle-i hezeyān-āmīzleri vardır. Maʿlūm ola ki üzerine cemāʿat ittifāk ettikleri imām-ı hakkın üzerine hurūc eden kimseye خَارِجِيٌّ [ḫāriciyy] derler, gerek o hurūc sahābe vaktinde ve gerek tābiʿīn zamānında ve gerek her vaktte olsun. Ve o tāʾifeye خَارِجَةٌ [ḫāricet] ve tavāʾifine خَوَارِجُ [ḫavāric] ıtlāk olunur. Ve onlar yedi fırkadır: Fırka-i ūlā مُحَكِّمَةٌ [Muḥakkimet]tir ki vakt-i tahkīmde İmām ʿAlī kerremallāhu vechehu üzere hurūc eylediler. Ve fırka-i sāniye بَيْهَسِيَّةٌ [Beyhesiyyet]tir ki Beyhes b. el-Heyṣam ve tevābiʿidir. Ḥaccāc onun dest ve pālarını katʿ ve katl eylemiştir, bu husūsta ʿadli vākiʿ olmuştur. Fırka-i sālise أَزَارِقَةٌ [Ezāriḳat]tır. Ve bunlar Nāfiʿ b. el-Ezraḳ nām şahsın etbāʿıdır. Fırka-i rābiʿa نَجَدَاتٌ [Necedāt]tır ki Necdet b. ʿĀmir el-Ḥanefī tevābiʿidir. Ve bunların baʿzına عَاذِرِيَّةٌ [ʿĀẕiriyyet] ıtlāk ederler ki fürūʿun cehāletinde nāsı maʿzūr ʿadd ederler. Fırka-i hāmise أَصْفَرِيَّةٌ [Aṣferiyyet]tir ki Ziyād b. el-Aṣfer etbāʿıdır. Fırka-i sādise إِبَاضِيَّةٌ [İbāḍiyyet]tir ki ʿAbdullāh b. İbāḍ etbāʿıdır. Fırka-i sābiʿa عَجَارِدَةٌ [ʿAcāridet] tir ki ʿAbdulkerīm b. ʿAcred tevābiʿidir. Ve bunlardan her biri niçe fırkaya münşaʿib olmuşlardır. Tafsīli *Milel ve Niḥal* nām kitābda meşrūhtur.

اَلْإِخْرَاجُ [el-iḫrāc] (hemzenin kesriyle) Taşra çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْرَجَهُ أَيْ أَبْرَزَهُ

Maʿlūm ola ki *Durretu'l-Ġavvāṣ*'ta meşrūh olduğu üzere harf-i taʿdiye olan bāʾ ile hemzenin farkı husūsunda nahviyyūn ihtilāf eylediler. Ekserī ittihāda zāhib oldular, meselā خَرَجْتُ بِزَيْدٍ ve أَخْرَجْتُ زَيْدًا kavlleri mutlakan "Zeyd'i yerinden taşra çıkardım" maʿnāsınadır, gerek mütekellim berāber çıksın, gerek çıkmasın dediler. Lākin İmām Muberred farkına zāhib olmakla أَخْرَجْتُ زَيْدًا kavlini حَمَلْتُهُ عَلَى الْخُرُوجِ ile tefsīr eyledi ki "Ben Zeyd'i taşra çıkardım" demektir. Defʿ yā tard yāhūd sāʾir ʿamel ile olur, mütekellimin bi'l-maʿiyyet hurūcu medlūl ve mefhūmdan hāricdir. Ammā خَرَجْتُ بِهِ dedikte "Benim hurūcuma mukārin ve mülābis çıkardım" maʿnāsınadır ki "Ben berāberce olarak çıkarıp ilettim" demektir. Lākin kavl-i evvel asahhtır, zīrā ﴿ذَهَبَ اللهُ بِنُورِهِمْ﴾ الآية، kerīmesinde maʿnā sahīh olmaz. Ve Şihāb baʿzılardan hemzenin eʿammiyetini nakl eylemiştir. Ve minhu'l-meselu: "كُلُّ مَنْ ذَهَبَ بِشَيْءٍ فَقَدْ أَذْهَبَهُ وَلَيْسَ كُلُّ مَنْ أَذْهَبَ شَيْئًا فَقَدْ ذَهَبَ بِهِ" Ve Zemaḫşerī ve Beyḍāvī bāʾ ile taʿdiyenin hemzeden eblag olduğuna zāhiblerdir, istishāb ve istimsāk maʿnāsını mutazammın olduğu için, niteki āyet-i merkūmenin tefsīrinde tasrīh eylemişlerdir. İntehā. Ve

إِخْرَاجٌ [iḫrāc] Harāc vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْرَجَ فُلَانٌ إِذَا أَدَّى خَرَاجَهُ Ve aklı karalı alaca devekuşu sayd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْرَجَ الرَّجُلُ إِذَا اصْطَادَ الْخُرْجَ مِنَ النَّعَامِ Ve levni siyāha müşrib beyāz olan hatun tezevvüc eylemek maʿnāsınadır,

evebeynin biri beyāz ve biri siyāh oldukta o güne olur. Ve baʿzen siyāh, ʿArablarda dahi vākiʿ olur ki bir sınf-ı mahsūstur, ʿArabîde ona خِلاَسِيَّةٌ [ḫilāsiyyet] denir, güyā ki beyāzdan bir māye ihtilās eylemiştir. Istılāhımızda ona Ḥabeşī taʿbīr olunur, خطايي taʿbīr olunan bikr dāʾimī onlarda bulunur, be-gāyet makbūldür; yukālu: أَخْرَجَ فُلاَنٌ إِذَا تَزَوَّجَ بِخِلاَسِيَّةٍ Ve bir kimse bir mikdārı ucuzluk ve bir mikdārı kıtlık olan seneye uğramak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْرَجَ فُلاَنٌ إِذَا مَرَّ بِهِ عَامٌ ذُو تَخْرِيجٍ Ve mevāşī otlağın bir mikdārını ekl ve bir mikdārını terk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْرَجَتِ الرَّاعِيَةُ إِذَا أَكَلَتْ بَعْضَ الْمَرْتَعِ وَتَرَكَتْ بَعْضَهُ

اَلْإِسْتِخْرَاجُ [el-istiḫrāc] ve

اَلْإِخْتِرَاجُ [el-iḫtirāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) İçeriden bir nesneyi kendiye doğru çıkarmak maʿnāsınadır; mahsūs ve maʿkūlda zebān-zeddir, kuyudan su ve toprak ve kitābdan maʿānī çıkarmak gibi; yukālu: إِسْتَخْرَجَهُ وَاخْتَرَجَهُ إِذَا اسْتَنْبَطَهُ Sīn'i taleb için dahi olur.

اَلتَّخَرُّجُ [et-teḫarruc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Şākirdi üstād başka çıkarmak maʿnāsına olan تَخْرِيجٌ [taḫrīc]-i mezkūrdan mutāviʿdir ki fenn ve hirfetinde tahsīl-i kemāl eylemekle üstādı izn ve destūr vermeğin başka çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: خَرَّجَهُ فِي الْأَدَبِ فَتَخَرَّجَ

اَلْخِرِّيجُ [el-ḫirrīc] (عِنِّينٌ [ʿinnīn] vezninde) Vech-i mezkūr üzere başka çıkmış şākirde denir. Ve bu, bi-maʿnā mefʿūldür, niteki عِشِّيقٌ [ʿişşīḳ] kelimesi dahi ʿāşık ve maʿşūka ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ خِرِّيجُ فُلاَنٍ أَيْ مُخَرَّجُهُ Mübālaga ile taʿbīri vasfında kemāle mebnīdir. Ve fenn-i isnād-ı hadīste mütedāvil olan خِرِّيجٌ [ḫirrīc] dahi bi-maʿnā mefʿūldür.

اَلْمُخْتَرِجَةُ [el-muḫtericet] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl]den ism-i fāʿil bünyesiyle) Şol nākaya ıtlāk olunur ki erkek deve hilkatinde zuhūr eylemiş ola; yukālu: نَاقَةٌ مُخْتَرِجَةٌ إِذَا خَرَجَتْ عَلَى خِلْقَةِ الْجَمَلِ Ve minhu'l-hadīsu: "إِنَّ نَاقَةَ صَالِحٍ عَلَيْهِ السَّلاَمُ كَانَتْ مُخْتَرِجَةً"

اَلْأَخْرَجَانِ [el-Aḫrecān] (tesniye bünyesiyle) Benū ʿĀmir diyārında iki cebel-i maʿrūftur.

أَخْرَجَةُ [Aḫrecet] (hemzenin ve rā'nın fethiyle) Bir maʿrūf kuyu ismidir ki bir dağın dibinde mahfūrdur.

خَرَاجٍ [Ḫarāci] (قَطَامٍ [ḳaṭāmi] vezninde) Cureybe b. el-Eşyem nām kimsenin feres-i müʾennesi ismidir.

اَلْمُخَارَجَةُ [el-muḫārecet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) مُسَاهَمَةٌ بِالأَصَابِعِ [musāhemet bi'l-eṣābiʿ] maʿnāsınadır ki parmak hisābıyla bir nesneyi bölüşmektir, meselā beynlerinde maʿhūd olan nesneden birisi parmak hisābıyla bir mikdārını kendiye ihrāc edip dīgeri dahi o hisāb üzere ifrāz eylemektir, مُنَاهَدَةٌ [munāhedet] dahi bu maʿnāyadır. Mütercim der ki evāʾilde ʿArabda husūsan ʿale'd-devām tāʾife-i Aʿrābda kitābet olmamakla hisāb ve kısmet makūlesi nesneleri beynlerinde maʿhūd olan parmak hisābıyla muhāsebe ederler. Ve hisāb-ı merkūm birkaç güne olur, esābiʿ-i yümnāyı āhād ve yüsrāyı ʿaşerāt iʿtibār ve vazʿ-ı maʿhūd üzere darb-ı muhāzāt tarīkiyle darb edip ondan ʿaded-i matlūb istihrāc ederler. Ve bir tarīkī kütüb-i nahviyyede zikr ettikleri devāl-i erbaʿın bir kısmı olan ʿukūd cihetidir ki esātize-i kesīreye bu hakīr suʾāl edip beyānından sükūt eylemişlerdir. Baʿde-zamānin mahsūs risālesine

zafer-yāb olunmuştur. Mücmeli budur ki yed-i yümnā esābiʿinden hınsır ve bınsır ve vustā ʿakd-i āhāda mahsūstur; sebbābe ve ibhāmı ʿakd-i ʿaşerāta ve yed-i yüsrā esābiʿinden sebbābe ve ibhām ʿakd-i miʾāta ve hınsır ve bınsır ve vustā ʿakd-i ulūfa mahsūstur. Pes ʿaded-i vāhid irādesinde yed-i yümnānın cemīʿ-i esābiʿini bast edip yalnızca hınsırı avucu içre zamm eder, yaʿnī yumar. Ve isneyn irādesinde bınsırı dahi yumup ve sālis irādesinde vustāyı dahi yumar ki bu üçün zammı üç ʿadede işāret olur. Ve rābiʿ irādesinde bınsır ve vustāyı mazmūmen terk edip hemān hınsırı refʿ eder. Ve hāmiste vustāyı zamm ve hınsır ve bınsırı refʿ eder. Ve sādiste fakat bınsırı zamm ve hınsır ve vustāyı refʿ eder. Ve sābiʿ de bınsır ve vustā merfūʿ olup hınsırın ʿakd-i esfelini yaʿnī aşağı mafsalını zamm ve ucunu avucu içre medd eder, vāhid ile farkı bu cihetledir. Ve sāminde bınsırı dahi vech-i mezkūr üzere eder. Ve tāsiʿde vustāyı dahi öylece eder. Ve evvel-i ʿaşerāt olan onda sebbābenin tırnağı ucunu ibhāmın ucunun iç tarafına iliştirip halka şeklinde gösterir ve yirmide ibhāmın ucunu sebbābe ile vustā aralığına kıstırıp lahm-ı zāʾid-i ferc heyʾetinde gösterir. Ve otuzda sebbābenin ucunun iç tarafını ibhāmın ucunun iç tarafına zamm edip yerden iğne alır gibi olur. Ve kırkta ibhāmı sebbābe üzere bir mikdārca aşırır, şöyle ki sebbābenin ucu ibhāmın yesārı tarafından köküne doğru gelir. Ve ellide ibhāmı bātın-ı sebbābeye doğru medd eder. Ve altmışta ibhām ve sebbābeyi medd edip ʿakd-i evvellerinin bātınlarını birbirine zamm eder, şöyle ki tīr-endāz ok attığı vaktte oku tuttuğu şeklde olur. Ve yetmişte ibhāmın tırnağı ucunu vasat-ı sebbābenin bātınından orta mafsala sıkça zamm edip sebbābenin ucunu üzerine aşırı tutar. Ve seksende ibhāmı sebbābe üzere gereği gibi aşırır, şöyle ki ibhāmın ucunun iç tarafı sebbābenin taşra tarafından çak dibine doğru gelmekle sebbābe yumulmuş kalır. Kırktan farkı bu cihetledir. Ve doksanda sebbābenin ucunu dibine doğru gereği gibi büküp zamm eder. Ve bunlara āhād dahi zamm olunur. Meselā otuz üç ʿaded irādesinde otuzda zikr olunan vech üzere yerden iğne alır gibi bātın taraf-ı ibhāmı bātın taraf-ı sebbābeye gevşekçe zamm eyledikten sonra üç işāreti olan hınsır ve bınsır ve vustāyı avucu içre kabz eder. Āhād-ı sāʾire dahi bu kıyās üzeredir. Ve ʿakd-i miʾāt, esābiʿ-i yüsrānın sebbābe ve ibhāmına mahsūstur. Yümnāda on ʿaded şimālde yüz olur ki sebbābenin tırnağı ucunu ibhāmın ucunun iç tarafına iliştirip halka şeklinde irāʾet eder. Kezālik yümnāda yirmi, yüsrāda iki yüz olur. Dokuz yüze kadar o kıyās üzeredir. Ve ʿakd-i ulūf, yüsrānın hınsır ve bınsır ve vustāsına mahsūstur ki yümnāda āhād mahallidir. Pes yümnāda bir ʿaded, yüsrāda bin olup ve yümnāda iki yüsrāda iki bin olur. Hākezā dokuz bine kadar ve ondan ziyāde olur ise ʿaşerāt ve miʾāt ʿukūdundan istiʿāre ve istidmām olunur. İşte nahviyyūnun عُقُودٌ [ʿuḳūd] ıtlāk ettikleri bu olacaktır, fa'hfazhā ve kun mine'ş-şākirīne ve'dʿu li-men beyyenehā ʿale'l-vechi'l-mubīn.

اَلتَّخَارُجُ [et-teḫāruc] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznince) Çıkışmak maʿnāsınadır ki murād şürekānın baʿzı hāne ve baʿzı arz üzere kezālik veresenin kimi nukūd ve kimi ʿurūd üzere sulh ve kabz ile çıkışmaktır.

Kütüb-i fıkhiyyede husūsan *Hidāye*'de fasl-ı mahsūs ile ahkām-ı kesīresi meşrūhtur; yukālu: إِقْتَسَمُوا بِالتَّخَارُجِ وَهُوَ أَنْ يَأْخُذَ بَعْضُ الشُّرَكَاءِ الدَّارَ وَبَعْضُهُمُ الْأَرْضَ

اَلْخَرَّاجُ [el-ḫarrāc] (şeddād [şeddād] veznin-de) خُرُوجٌ [ḫurūc]dan mübālaga-i fāʿildir. ʿArablar ona وَلَّاجٌ [vellāc] kelimesini ki وُلُوجٌ [vulūc]dan mübālagadır, damm edip mutasarrıf-ı umūr u ahvāl ve kesīrü'z-zarf ve'l-ihtiyāl olan kimseye ıtlāk ederler, hayā ve mübālāt eylemeyip her mahalle duhūlün tarīkini bulmakla duhūl ve hurūc ile umūrunu tanzīm eylediği için; yukālu: رَجُلٌ خَرَّاجٌ وَلَّاجٌ أَيْ كَثِيرُ الظَّرْفِ وَالْإِحْتِيَالِ

اَلْخَارُوجُ [el-Ḫārūc] (sārūc [sārūc] veznin-de) Bir maʿrūf hurmālık adıdır.

خَرَجَةُ [Ḫarecet] (fetehātla) Bir su adıdır.

خُرْجَةُ [Ḫurcet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Esāmīdendir: ʿÖmer b. Aḥmed b. Ḫurce muhaddisīndendir.

اَلْخَرْجَاءُ [el-Ḫarcāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] veznin-de) Mekke ile Başra beyninde bir menzil adıdır ki ak ve kara taşlıktır, bāʿis-i tesmi-ye budur.

خَرْجَانُ [Ḫarcān] (ḫā'nın fethi ve zammıy-la) Işfahān'da bir mahalle adıdır.

[خ ر ز ج]

خَارْزَنْجُ [Ḫārzenc] (rā'nın sükūnuyla) Neysābūr eyāletinde bir beldedir; İmām Ḫalīl teʾlīf-kerdesi olan *Kitābu'l-ʿAyn* tekmilesinin sāhibi Aḥmed b. Muḥammed el-Buştī el-Ḫārzencī oradandır.

[خ ر ف ج]

اَلْخُرْفُجُ [el-ḫurfuc] ve

اَلْخُرَافِجُ [el-ḫurāfic] (ḫā'ların zammıyla) ve

اَلْخِرْفَاجُ [el-ḫirfāc] ve

اَلْخِرْفِيجُ [el-ḫirfīc] (ḫā'ların kesriyle) رَغَدُ الْعَيْشِ [reġadu'l-ʿayş] maʿnāsınadır ki vüsʿat ve refāh üzere olan hoş dirliğe denir. Ve

خِرْفِيجٌ [ḫirfīc] Ter ü tāze ve nerm ve nāzük olan şeyʾe denir; yukālu: نَبْتٌ أَوْ جِسْمٌ خِرْفِيجٌ أَيْ غَضٌّ نَاعِمٌ

اَلْمُخَرْفَجُ [el-muḫarfec] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Bol nesneye denir; yukālu: وِعَاءٌ أَوْ عَيْشٌ مُخَرْفَجٌ أَيْ وَاسِعٌ

اَلْخُرْفِجُ [el-ḫurefic] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] veznin-de) Semiz insān ve hayvāna denir; yukālu: خَرُوفٌ خُرَفِجٌ أَيْ سَمِينٌ

اَلْخَرْفَجَةُ [el-ḫarfecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi kesret üzere almak maʿnāsınadır; yukālu: خَرْفَجَ الشَّيْءَ إِذَا أَخَذَهُ أَخْذًا كَثِيرًا

[خ ز ج]

اَلْخَزَجُ [el-Ḫazec] (ḫā'nın ve zā-yı muʿcemenin fethiyle) Zeyd b. ʿĀmir nām kimsenin lakabıdır. Mezbūr ashābdan Diḥye b. Ḫalīfe'nin silsile-i nesebi ricālindendir. Asl خَزَجٌ [ḫazec] ʿazīmü'l-cüsse olmak maʿnāsınadır. Merkūmun cüssesi pek ʿazīm olmakla onunla telkīb eylediler.

اَلْمِخْزَاجُ [el-miḫzāc] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vez-ninde) Şol nākaya denir ki semirip tavlan-dıkta derisi gūyā ki verem-nāk olmuş gibi ola.

[خ ز ر ج]

اَلْخَزْرَجُ [el-ḫazrec] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir nevʿ yelin, ʿalā-kavlin cenūb yelinin ismidir ki lodos aksāmından bu diyārlarda kıble yeli taʿbīr ettikleridir. Ve

خَزْرَجٌ [ḫazrec] Arslana denir. Ve Ensār-ı kirāmdan bir kabīlenin ismidir, nite-ki Evs dahi onlardan bir kabīledir. İkisi

birâderlerdir. Vâlideleri Ḳayle nâm hatundan Ḥârişe b. Şaʿlebe'nin oğullarıdır, vâlidelerine nisbetle İbnâ Ḳayle diye şöhret-yâftelerdir.

اَلْخَزْرَجَةُ [el-ḫazrecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Aksamak maʿnâsınadır; yukâlu: خَزْرَجَتِ الشَّاةُ إِذَا خَمَعَتْ

[خ ز ل ج]

اَلتَّخَزْلُجُ [et-teḫazluc] (lâm'la تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Sürʿatle yürümek maʿnâsınadır; yukâlu: تَخَزْلَجَ فِي مَشْيِهِ إِذَا أَسْرَعَ

[خ س ج]

اَلْخَسِيجُ [el-ḫasîc] (sîn-i mühmele ile أَمِيرٌ [emîr] vezninde) Yün ipinden dokunmuş alaçığa yâhûd ʿabâya ve kilime denir ki kavî ve muhkem olur.

[خ س ف ج]

اَلْخَيْسَفُوجُ [el-ḫaysefûc] (sîn ve fâ ile حَيْزَبُونٌ [ḥayzebûn] vezninde) حَبُّ الْقُطْنِ [ḥabbu'l-ḳuṭn] yaʿnî pamuk çekirdeğine denir ki çiğit taʿbîr olunur. Ve çürük ağaç kerestesine denir, ʿalâ-kavlin şecer-i عُشَرٌ [ʿuşer] kerestesine mahsûstur. Ve عُشَرٌ [ʿuşer] زُفَرُ [zufer] vezninde Ḥicâz ve Yemen'de nâbit bir şecerdir ki sükkerü'l-ʿuşer ondan hâsıl olur.

اَلْخَيْسَفُوجَةُ [el-ḫaysefûcet] (hâ'yla) Gemi dümenine denir, sükkân-ı sefîne maʿnâsına; yukâlu: قَعَدَ الْمَلَّاحُ عِنْدَ الْخَيْسَفُوجَةِ أَيْ سُكَّانِ السَّفِينَةِ

[خ ض ج]

اَلتَّخَضُّجُ [et-taḫaḍḍuc] (ḍâd-ı muʿceme ile تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Aksamak maʿnâsınadır; yukâlu: تَخَضَّجَتِ الشَّاةُ إِذَا عَرِجَتْ وَخَمَعَتْ

اَلْإِنْخِضَاجُ [el-inḫiḍâc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿâl] vezninde) Bir nesne bir tarafa doğru çarık gibi eğilip meyl eylemek maʿnâsınadır; yukâlu: إِنْخَضَعَ خُفُّهُ إِذَا زَاغَ

اَلْإِخْضَاجُ [el-iḫḍâc] (hemzenin kesriyle) Bozmak maʿnâsınadır; yukâlu: أَخْضَجُوا الْأَمْرَ إِذَا نَقَضُوهُ

[خ ض ر ج]

اَلْخِضْرِيجُ [el-ḫiḍrîc] (قِنْدِيلٌ [ḳindîl] vezninde) Kavun bostânına denir, مَبْطَخَةٌ [mebṭaḫat] maʿnâsına. Baʿzı nüshada مَطْبَخَةٌ ʿunvânında mersûm olmakla o dahi sahîhtir, zîrâ بِطِّيخٌ [biṭṭîḫ] ve طِبِّيخٌ [ṭibbîḫ] ikisi de bir maʿnâyadır.

[خ ف ج]

اَلْخَفَجُ [el-ḫafec] (ḫâ'nın ve fâ'nın fethiyle) Deve kısmına mahsûs bir marazdır. Şârihin beyânına göre kalkarken ayakları lerze-nâk olur ki zaʿfdan nâşîdir. Ve خَفَجٌ [ḫafec] bu maʿnâda masdar olur; yukâlu: خَفِجَ الْبَعِيرُ خَفَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَصَابَهُ الْخَفَجُ Ve خَفَجٌ [ḫafec] Bir nevʿ akçıl nebât ismidir ki rebîʿ mevsiminde nâbit olur; müfredi, خَفَجَةٌ [ḫâfecet]tir. Müfredâtta yaban hardalı ile mübeyyendir. Ve

خَفَجٌ [ḫafec] Cimâʿ eylemek maʿnâsınadır; yukâlu: خَفِجَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve yorgunluktan incikler ağrımak maʿnâsınadır; yukâlu: خَفِجَ فُلَانٌ إِذَا اشْتَكَى سَاقَهُ تَعَبًا

خَفَاجَةُ [Ḫafâcet] (ḫâ'nın fethiyle) Benî ʿÂmir kabîlesinden bir batn adıdır.

اَلْخَفِيجُ [el-ḫafîc] (أَمِيرٌ [emîr] vezninde) Şol suya denir ki ne tatlı ve ne acı ola, kuyu suları gibi مَاءٌ شِرِّيبٌ [mâʾun şirrîbun] maʿnâsına. Ve zaʿîf ve zebûn adama denir.

اَلتَّخَفُّجُ [et-teḫaffuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir tarafa doğru eğilmek maʿnâsınadır; yukâlu: تَخَفَّجَ الشَّيْءُ إِذَا مَالَ

اَلْخُنْفُجُ [el-ḫunfuc] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْخُنَافِجُ [el-ḫunāfic] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] veznin-de) Vücūdu ziyādesiyle etli tenū-mend adama denir; yukālu: رَجُلٌ خُنْفُجٌ وَخُنَافِجٌ أَيْ كَثِيرُ اللَّحْمِ

اَلْخَفَنْجَى [el-ḫafencā] (حَبَنْطَى [ḥabenṭā] vez-ninde) Şol kimseye denir ki süst ve sölpük ve çolpa olmakla aslā hayr ve şerre yara-maz ola.

[خ ف ر ج]

اَلْخَفْرَجَةُ [el-ḫafrecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Gıdā hūb ve nefīs olmak maʿnāsınadır.

اَلْخَفْرَنَجُ [el-ḫafernec] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Nerm ve nāzük şeyʾe denir; yukālu: غُصْنٌ خَفَرْنَجٌ أَيْ نَاعِمٌ

[خ ل ج]

اَلْخَلْجُ [el-ḫalc] (ḫā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Bir nesneyi kendiye doğ-ru çekmek maʿnāsınadır; yukālu: خَلَجَ الشَّيْءَ خَلْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَذَبَهُ Ve gözü-nü yā kaşını oynatarak işāret eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَلَجَهُ بِعَيْنِهِ أَوْ حَاجِبِهِ Ve bir nesneyi yerinden çekip koparmak maʿnāsınadır; yukālu: خَلَجَ الشَّيْءَ إِذَا انْتَزَعَهُ *Esās*'ın beyānına göre cezb ve nezʿ maʿnāsında hakīkat olup gamz ve sāʾir maʿānī birer mülāyemetle ondan müteferriʿdir. Ve

خَلْجٌ [ḫalc] Tahrīk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَلَجَ الشَّيْءَ إِذَا حَرَّكَهُ Ve bir nes-ne ile meşgūl kılmak maʿnāsınadır ki meşgaleye cezb eylemekten ʿibārettir; yukālu: خَلَجَ فُلَانًا إِذَا شَغَلَهُ ve yukālu: خَلَجَتْهُ أُمُورُ الدُّنْيَا أَيْ شَغَلَتْهُ Ve dürtmek ve sançmak maʿnāsınadır; yukālu: خَلَجَهُ بِالرُّمْحِ إِذَا طَعَنَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَلَجَهَا إِذَا جَامَعَهَا Bu iki maʿnā, lāzım-ı cezb olmak münāsebetiyledir. Ve veledini yāhūd nākasının köşeğini sütten kesmek maʿnāsınadır; yukālu: خَلَجَ فُلَانٌ إِذَا فَطَمَ وَلَدَهُ أَوْ خَلَجَتِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا فَطَمَتْهُ كَمَا يُقَالُ وَلَدَ نَاقَتِهِ *Esās*'ta ʿibāretiyle mersūm olmakla kezālik جَذَبَتْهُ mecāziyyetini müşʿirdir.

اَلْخُلُوجُ [el-ḫulūc] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Göz ve sāʾir aʿzā seğrimek maʿnāsınadır; yukālu: خَلَجَتْ عَيْنُهُ خُلُوجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالأَوَّلِ إِذَا طَارَتْ

اَلْإِخْتِلَاجُ [el-iḫtilāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Bu dahi aʿzā seğrimek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَلَجَتْ عَيْنُهُ بِمَعْنَى خَلَجَتْ

اَلْخَلَجُ [el-ḫalec] (fethateynle) Bir kimsenin vücūdu kemikleri çok işlemekten yāhūd uzun uzadı yürümekle yorulmaktan nāşī ağrıyıp sızlamak maʿnāsınadır; yukālu: خَلِجَ الرَّجُلُ خَلَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَكَى عِظَامَهُ مِنْ عَمَلٍ أَوْ مِنْ طُولِ مَشْيٍ وَتَعَبٍ Ve bir nesne fāsid ve tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَلَجَ الشَّيْءُ إِذَا فَسَدَ

اَلْخَلُوجُ [el-ḫalūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznin-de) Şol nākaya denir ki köşeği kendisin-den fatm yāhūd zebh ve helāk sebebiyle nezʿ olunmakla sütü çekilmiş ola; yukālu: نَاقَةٌ خَلُوجٌ أَيْ أُخْتُلِجَ عَنْهَا وَلَدُهَا فَقَلَّ لَبَنُهَا Ve şol nākaya denir ki be-gāyet cüst ve revende olmakla yürürken gūyā ki yürümeyi cezb ve nezʿ eder ola; yukālu: نَاقَةٌ خَلُوجٌ إِذَا كَانَتْ تَخْلِجُ السَّيْرَ مِنْ سُرْعَتِهَا Maʿnā-yı evvelde bi-maʿnā mefʿūl ve sānīde bi-maʿnā fāʿildir. Ve

خَلُوجٌ [ḫalūc] Perākende ʿalā-kavlin suyu çok buluta denir; yukālu: سَحَابٌ خَلُوجٌ أَيْ مُتَفَرِّقٌ أَوْ كَثِيرُ الْمَاءِ

اَلْخَلِيجُ [el-ḫalīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ir-

mağa denir, nehr maʿnāsına; uzun uzadı çekilip gittiği için ıtlāk olunmuştur. Ve nehr şeklinde deryādan çekilip ayrılmış kıtʿaya denir ki körfez taʿbīr olunur, halīc-i İzmir ve halīc-i İstanbul gibi; yukālu: عَبَرَ الْخَلِيجَ وَهُوَ النَّهْرُ وَكَذَا شَرْمٌ مِنَ الْبَحْرِ Ve

خَلِيجٌ [ḫalīc] Ağaçtan olan çanağa denir, murād büyük çanaktır ki mā-i kesīr cezb eder. Ve ipe denir, حَبْلٌ [ḥabl] maʿnāsına, cezb şānından olmak hasebiyle. Ve

خَلِيجٌ [ḫalīc] عَدَوْلِيٌّ [ʿadevliyy] taʿbīr olunan gemiden küçükçe bir nevʿ gemiye denir. Ve عَدَوْلِيٌّ [ʿadevliyy] (fethateynle), Baḥreyn'de عَدَوْلٌ [ʿAdevl] nām karyeye mensūb bir güne küçük gemiye ıtlāk ederler. Ve خَلِيجٌ [ḫalīc]in cemʿi خُلْجٌ [ḫulc] gelir ḫā'nın zammıyla. Ve

خَلِيجٌ [Ḫalīc] Mekke'de bir dağın adıdır.

اَلْأَخْلَجُ [el-aḫlec] (أَعْرَجُ [aʿrec] vezninde) Bu dahi ipe ıtlāk olunur.

اَلتَّخَلُّجُ [et-teḫalluc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Gāh sağa ve gāh sola eğilerek ve bocalayarak zahmetle yürümek maʿnāsınadır, gūyā ki bir sakīl nesneyi cezb ve nezʿ eder gibi; yukālu: تَخَلَّجَ الْمَفْلُوجُ فِي مِشْيَتِهِ أَيْ تَفَكَّكَ وَتَمَايَلَ يَعْنِي كَأَنَّمَا يَجْتَذِبُ شَيْئًا مَرَّةً يُمْنَةً وَمَرَّةً يُسْرَةً Ve beri öte hareket ve ıztırāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَلَّجَ الشَّيْءُ إِذَا اضْطَرَبَ وَتَحَرَّكَ

اَلْإِخْلِيجُ [el-iḫlīc] (hemzenin kesriyle) Cüst ve çabuk soy ata ıtlāk olunur. Ve

إِخْلِيجٌ [iḫlīc] Bir nebāt adıdır. Murād rāvendek nebātıdır ki muhaddirdir, مُخَلِّجٌ [muḫallic] dahi derler.

اَلْخُلُجُ [el-Ḫuluc] (zammeteynle) ʿArabdan bir kavmdir ki ʿAdvān b. Ḳays-ı ʿAylān gürūhundan idiler. Emīrü'l-müʾminīn Fārūḳ-ı aʿzam radıyallāhu ʿanhu onları Ḥariş b. Mālik b. en-Naḍr b. Kināne'ye ilhāk eyledi. ʿAdvān'dan müntezicʿ oldukları için خُلُجٌ [Ḫuluc] ile tesmiye olundular. Ve

خُلُجٌ [ḫuluc] Bedenleri raʿşe-dār olan kimselere denir; خَلِيجٌ [ḫalīc] müfredidir. Ve asl ve nesebleri meşkūk ve müştebih olan gürūh ve cemāʿate denir, nesebleri husūsunda münāzaʿa olduğu için.

اَلتَّخَالُجُ [et-teḫāluc] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Çekiştirmek maʿnāsınadır. Bu münāsebetle bir mādde zımnında şekk ve şübheye düşmek maʿnāsında istiʿmāl olunur ki ʿacabā bu böyle midir yoksa şöyle midir diye kalbi beri öte çekiştirmekten ʿibārettir; tekūlu: تَخَالَجَ فِي صَدْرِي شَيْءٌ أَيْ شَكَكْتُ فِيهِ Şārih der ki "Bir kimseyi gumūm ve hümūm her taraftan istīʿāb etti" diyecek yerde تَخَالَجَتْهُ الْهُمُومُ derler, gūyā ki gamın biri bir tarafa ve biri bir tarafa çeker.

اَلْمُخْتَلِجُ [el-muḫtelic] İsm-i mefʿūl bünyesiyle, kalīlü'l-lahm olan veche vasf olur, gūyā ki eti müntezicʿdir; yukālu: وَجْهٌ مُخْتَلِجٌ أَيْ قَلِيلُ اللَّحْمِ

اَلْخِلِجُّ [el-ḫilicc] (فِلِزٌّ [filizz] vezninde) Baʿīd mahalle ıtlāk olunur.

خُلَّجٌ [Ḫullec] (دُمَّلٌ [dummel] vezninde) Bir recül ismidir. Ve ʿAbdulmelik b. Ḫullec etbāʿ-ı tābiʿīndendir.

خَلِجٌ [Ḫalic] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) İki lügate göre de zebān-zeddir ki dīgeri ḫā-yı meksūre ile olur, bir şāʿir lakabıdır.

اَلْخُلْجُ [el-Ḫulc] (ḫā'nın zammıyla) Ḳays b. Ḥāriş nām kimsenin lakabıdır.

اَلْخِلَاجُ [el-ḫilāc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir güne kalemli kumaş adıdır.

اَلْمُخَالَجَةُ [el-muḫālecet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Hātırı bir nesnenin fikr ve endîşesi beri öte çekiştirmek maʿnāsınadır; tekūlu: خَالَجَ قَلْبِي أَمْرٌ أَيْ نَازَعَنِي مِنْهُ فِكْرٌ

أَبُو الْخَلِيجِ [Ebu'l-Ḫalīc] (أَمِيرٌ [emīr] veznin-de) Tābiʿînden ʿĀʾiẕ b. Şureyḥ el-Ḥaḍramī künyesidir. Ve Ḫalīc el-ʿUḳaylī, Hārūn-ı Reşîd fusahālarındandır.

اَلْخَلَنْجُ [el-ḫalenc] (سَمَنْدٌ [semend] veznin-de) Bir şecer adıdır. Ve bu muʿarrebdir. Cemʿi خَلَانِجُ [ḫalānic] gelir. Bu şecer, bir nevʿ çam ağacıdır ki ondan çanak ve ka-vata makūlesi düzülür. Ilgın ağacına şebîh olur, demircilerin ekseri kömürü ondan olur. Ve bu haleng-i Fārisī muʿarrebidir.

اَلْمَخْلُوجَةُ [el-maḫlūcet] (mīm'in fet-hiyle) Sağa ve sola mızrakla dürtmek maʿnāsınadır. Ve bu, ismdir. Ve rāst ve musîb olan reʾy ve fikr ve tedbîre dahi مَخْلُوجَةٌ [maḫlūcet] denir; yukālu: جَاءَ بِمَخْلُوجَةٍ أَيْ رَأْيٍ مُصِيبٍ Bunda hāʾ ismiyye yāhūd mübālaga içindir. Ve bu mecāzdır, gūyā ki ārāʾ ve efkār cümlesinden sıhhat ve ahkām ve isābeti sebebiyle halc ve nezʿ olunmuş, reʾy ve fikr-i sāʾibdir de-mektir yāhūd maslahatın sağına ve solu-na darb-ı endîşe ile sūret-pezîr eyledikleri münāsebetine mebnîdir.

[خ م ج]

اَلْخَمَجُ [el-ḫamec] (fethateynle) Marazdan yāhūd taʿbdan nāşî süst ve fātir olmak maʿnāsınadır ki fersiz olmak taʿbîr olu-nur; yukālu: خَمِجَ الرَّجُلُ خَمَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَتَرَ يَعْنِي مِنْ مَرَضٍ أَوْ تَعَبٍ Ve et kokmak maʿnāsınadır; yukālu: خَمِجَ اللَّحْمُ إِذَا أَنْتَنَ Ve hurmā bozulmak maʿnāsınadır; yukālu: خَمِجَ التَّمْرُ إِذَا فَسَدَ Kezālik bir kimsenin dîn ve ʿakîde ve mezhebi yāhūd hūy ve meşre-bi fāsid ve tebāh olmakta istiʿmāl olunur; yukālu: خَمِجَ دِينُهُ أَوْ خُلُقُهُ إِذَا فَسَدَ Ve bir kimse-yi sūʾ-bi'z-zikr ile zemm ve kadh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَمِجَ فُلَانًا إِذَا أَسَاءَ ذِكْرَهُ Ve

خَمَجٌ [Ḫamac] Bir recülün ismidir.

خُمَايْجَانُ [Ḫumāycān] (ḫā'nın zammıyla) Fāriste Kārezîn kazāsında bir karye ve Şîrāz kurbünde bir mevziʿ adıdır.

اَلْخَمِجَةُ [el-ḫamicet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] veznin-de) Şol nākaya denir ki bir ʿilletten nāşî katʿā su içmez ola; yukālu: نَاقَةٌ خَمِجَةٌ أَيْ مَا تَذُوقُ الْمَاءَ لِعِلَّةٍ

اَلْمُخَمَّجُ [el-muḫammec] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Fāsid ve tebāh olmuş nesneye denir; yukālu: رَجُلٌ مُخَمَّجُ الْأَخْلَاقِ أَيْ فَاسِدُهَا

[خ ن ج]

خُنَاجٌ [Ḫunāc] (nūn'la غُرَابٌ [ġurāb] veznin-de) Bir kabîle adıdır.

خُنْجٌ [Ḫunc] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) Fārs ül-kesinde bir beldedir.

[خ ن ز ج]

اَلْخَنْزَجَةُ [el-ḫanzecet] (zā-yı muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kibr ve dimāg eylemek, tekebbür maʿnāsınadır; yukālu: خَنْزَجَ عَلَيْنَا إِذَا تَكَبَّرَ

خَنْزَجٌ [Ḫanzec] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir mevziʿdir, ona خَيْزَجٌ [Ḫayzec] dahi derler yā-yı tahtiyye ile.

[خ و ج]

خُوجَانُ [Ḫūcān] (ḫā'nın zammıyla) Neysābūr nevāhîsinden Estuvā nām nāhiyenin kasabası ismidir; Neysābūr'da Şeyhü'l-Ḥanefiyye olan Ebū ʿAmr el-ʿFerrānī ve Ṣāʿid b. Muḥammed el-Estuvāʾī el-Ḫūcāniyyān oradandır.

FASLU'D-DĀLİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الدَّالِ الْمُهْمَلَةِ)

[د ب ج]

اَلدَّبْجُ [ed-debc] (dāl'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Nakş ve tezyīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَبَجَهُ دَبْجًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا نَقَشَهُ

اَلدِّيبَاجُ [ed-dībāc] (دِينَارٌ [dīnār] vezninde) Kumaş-ı maʿrūf ismidir. Ve bu dībā-yı Fārisī muʿarrebidir ki Türkīde dahi dībā taʿbīr olunur, arış ve argacı ipek olur. Ve muʿarrebātta asl-ı Fārisīsi dīvbāf olup baʿdehu ihtisār ile dībā baʿdehu taʿrīble dībāc olmak üzere mersūmdur. Ve ʿArablar baʿde'l-ahz aslını bā-yı müşeddede ile دِبَّاجٌ [dibbāc] tahayyül edip baʿdehu كِذَّابٌ [kiẕẕāb] vezninde olan masdara ʿadem-i iltibās için gūyā ki bā-yı ūlāyı yā'ya kalb eylediler, niteki دِينَارٌ [dīnār] kelimesinde dahi bu resme beyān ederler.

Ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre دِيبَاجٌ [dībāc] vech-i mezkūr üzere muʿarreb olup baʿdehu kesret-i istiʿmālle ʿArab tasarruf edip ondan sīga ittihāz ve nakş ve tezyīn maʿnāsına istiʿmāl eylediler. Meselā bāb-ı sānīden olarak دَبَجَ الْغَيْثُ ٱلْأَرْضَ دَبْجًا dediler, "Yağmur yeri saky edip ezhār-ı muhtelife inbāt yaʿnī günā gün şükūfeler ile yeri pürnakş u nigār eyledi" maʿnāsına. Ve vezninde ihtilāf olunmuştur. ʿİnde'l-baʿz vezni fīʿāldir ki yāʾ zāʾidedir. Ve ʿalā-kavlin aslı دِبَّاجٌ [dibbāc]dır, tazʿīfle; bā-yı muvahhadenin biri yā'ya ibdāl olunmuştur. Evvele göre cemʿi دَيَابِيجُ [deyābīc]dir yā-yı tahtiyye ile. Sānīye göre دَبَابِيجُ [debābīc]dir bā-yı muvahhade ile. Kezālik *Esās*'ın beyānına göre دِيبَاجٌ [dībāc] māddesinden mutasarrıf olan mevādd mecāzdır, meselā; yekūlune: دَبَجَ الْمَطَرُ ٱلْأَرْضَ يَبْدُجُ بِالضَّمِّ وَدَبَّجَهَا تَبْدِيجًا إِذَا زَيَّنَهَا بِالرِّيَاضِ İntehā. Ve دِيبَاجٌ [dībāc] lafzının cemʿi دَيَابِيجُ [deyābīc] gelir yā-yı tahtiyye ile ve دَبَابِيجُ [debābīc] gelir bā-yı muvahhade ile. Zikr olunan ihtilāfa mebnīdir. Ve

دِيبَاجٌ [dībāc] Genç ve tāze nākaya ıtlāk olunur, tüyleri yumuşak ve endāmı latīf olmakla kumaş-ı mezkūre teşbīh olunmuştur.

اَلْمُدَبَّجُ [el-mudebbec] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Dībāclanmış yaʿnī dībācla tezyīn olunmuş nesneye denir; yukālu: طَيْلَسَانٌ مُدَبَّجٌ أَيْ مُزَيَّنٌ بِالدِّيبَاجِ Ve başı ve hilkat ve bünyesi çirkīn ve kabīh olan insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَبَعِيرٌ مُدَبَّجٌ أَيْ قَبِيحُ الرَّأْسِ وَالْخِلْقَةِ Zāhiren bunun bināsı izāle içindir yāhūd zıddıyla müsemmādır. Ve

مُدَبَّجٌ [mudebbec] Baykuş envāʿından bir nevʿe ıtlāk olunur ki başı büyük olur, Türkīde yapalak dedikleridir. Ve bir nevʿ su kuşuna denir ki yelekleri müntefih ve başı çirkīn olur.

اَلدِّبِّيجُ [ed-dibbīc] (سِكِّينٌ [sikkīn] veznide) Ehad, ferd maʿnāsınadır. Ve bu, دِيبَاجٌ [dībāc] lafzından meʾhūzdur, zīrā efrād-ı insānī, bilād ve diyārın medār-ı zīnetleridir. Ve bu makām, nefye mahsūstur; yukālu: مَا فِي الدَّارِ دِبِّيجٌ أَيْ أَحَدٌ

Şārih der ki müʾellif دِيبَاجَةٌ [dībācet] lafzından sükūt eylemiştir. *Esās*'ın ve şürrāh-ı *Maḳāmāt*'ın beyānlarına göre دِيبَاجَةٌ [dībācet] دِيبَاجٌ [dībāc] gibi hūb ve dil-keş olan ruhsāra ıtlāk olunur. İkisine دِيبَاجَتَانِ [dībācetān] denir. Baʿdehu kitāb ve kasīdenin ruḫsār mevkiʿinde olan mahallerine دِيبَاجَةٌ [dībācet] ıtlāk olunmuştur; sanāyiʿ-i bedāyiʿ ile muhabber

ve müzeyyen oldukları için. Ve ıtlāk ve takyīd ᶜalākasıyla mutlakan ruhsārda dahi istiᶜmāl ederler; yukālu: فُلاَنٌ يَصُونُ دِيبَاجَتَيْهِ ve yukālu: لِهَذَا الْكِتَابِ دِيبَاجَةٌ حَسَنَةٌ وَهُمَا خَدَّاهُ إِذَا كَانَتْ مُحَبَّرَةً

[د ج ج]

اَلدَّجِيجُ [ed-decīc] (dāl'ın fethiyle) Yapça yapça yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: دَجَّ دَجِيجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا دَبَّ فِي السَّيْرِ

Şārih der ki İbn Sikkīt rivāyeti üzere دَجِيجٌ [decīc] cemāᶜate mahsūstur, vāhidde istiᶜmāl olunmaz; fe-yukālu: مَرَّ الْقَوْمُ يَدِجُّونَ دَجِيجًا İntehā. Ve

دَجِيجٌ [decīc] Bir kimse bāzirgānlık eylemek maᶜnāsınadır ki seyr ü seferi müstelzimdir; yukālu: دَجَّ فُلاَنٌ إِذَا تَجَرَ Ve perdeyi salıvermek maᶜnāsınadır; yukālu: دَجَّ الرَّجُلُ إِذَا أَرْخَى السِّتْرَ

اَلدَّجُّ [ed-decc] (حَجٌّ [ḥacc] veznide) Hānenin sathı yağmurdan akmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَجَّ الْبَيْتُ دَجًّا إِذَا وَكَفَ

اَلدُّجُوجُ [ed-ducuc] (zammeteynle) Ziyādesiyle karanlık, şiddet-i zulmet maᶜnāsınadır ki ismdir. Ve

دُجُجٌ [ducuc] Taşı ve toprağı siyāh olan dağlara denir. Buna göre دَجُوجٌ [decūc] lafzından cemᶜ olur.

اَلدُّجَّةُ [ed-duccet] (dāl'ın zammı ve cīm'in teşdīdiyle) Bu dahi be-gāyet karanlık, şiddet-i zulmet maᶜnāsınadır.

اَلدُّجْدُجُ [ed-ducduc] (هُدْهُدٌ [hudhud] veznide) ve

اَلدُّجَاجِيُّ [ed-ducāciyy] (dāl'ın zammıyla) Be-gāyet siyāh olan şeyᵓe denir, teᵓkīd-i sevād için īrād olunur; yukālu: أَسْوَدُ دُجْدُجٌ وَدُجَاجِيٌّ أَيْ حَالِكٌ

اَلدَّيْجُوجُ [ed-deycūc] (dāl'ın fethiyle) ve

اَلدَّجْدَاجَةُ [ed-decdācet] ve

اَلدَّجُوجِيُّ [ed-decūciyy] (dāl'ın fethi ve yā-yı nisbetle) Karanlık ve muzlim maᶜnāsınadır; yukālu: لَيْلَةٌ دَيْجُوجٌ وَدَجْدَاجَةٌ أَيْ مُظْلِمَةٌ ve yukālu: لَيْلٌ دَجُوجِيٌّ أَيْ مُظْلِمٌ ve yukālu: بَحْرٌ دَجْدَاجٌ عَلَى التَّشْبِيهِ أَيْ مُظْلِمٌ

اَلدَّجَوْجَاةُ [ed-decevcāt] (dāl'ın ve cīm'in fethiyle) Yerden yapma gerimli nākaya ıtlāk olunur, إِرْخَاءُ سِتْرٍ [irḫāᵓu sitr] maᶜnāsına olan دَجِيجٌ [decīc]den meᵓhūzdur; yukālu: نَاقَةٌ دَجَوْجَاةٌ أَيْ مُنْبَسِطَةٌ عَلَى الْأَرْضِ

اَلْمُدَجِّجُ [el-mudeccic] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) ve

اَلْمُدَجَّجُ [el-mudeccec] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Silāhla ārāste olan kişiye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مُدَجِّجٌ وَمُدَجَّجٌ أَيْ شَاكٌّ فِي السِّلاَحِ Kāle fi'n-*Nihāye*: "وَفِي حَدِيثِ وَهْبٍ "خَرَجَ جَالُوتُ مُدَجَّجًا فِي السِّلاَحِ" أَيْ عَلَيْهِ سِلاَحٌ تَامٌّ سُمِّيَ بِهِ لِأَنَّهُ يَدِجُّ أَيْ يَمْشِي رُوَيْدًا لِثِقَلِهِ وَقِيلَ لِأَنَّهُ يَتَغَطَّى بِهِ مِنْ دَجَّجَتِ السَّمَاءُ إِذَا تَغَيَّمَتْ Ve

مُدَجِّجٌ [mudeccic] ve

مُدَجَّجٌ [mudeccec] Kirpi taᶜbīr olunan cānvere ıtlāk olunur.

اَلتَّدَجُّجُ [et-tedeccuc] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznide) Silāhlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَدَجَّجَ فِي شِكَّتِهِ إِذَا دَخَلَ فِي سِلاَحِهِ

اَلتَّدَجْدُجُ [et-tedecduc] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Karanulanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَدَجْدَجَ اللَّيْلُ إِذَا أَظْلَمَ

اَلدَّجْدَجَةُ [ed-decdecet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi karanulanmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَجْدَجَ اللَّيْلُ إِذَا أَظْلَمَ Ve دَجْ دَجْ [dec dec] diye decāce çağırmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَجْدَجَ الرَّجُلُ إِذَا صَاحَ بِالدَّجَاجَةِ بِدَجْ دَجْ

اَلدَّجَاجَةُ [ed-decācet] (dāl'ın fethiyle ve müselles olur, yaᶜnī dāl'ın harekāt-ı

selāsıyla da lügattir) Maʿrūf hānegī kuşa denir; erkeğine ve dişisine ıtlāk olunur. Türkīde erkeğine horoz ve dişisine tavuk taʿbīr olunur. Pes tā'yı vahdet içindir, حَمَامَةٌ [ḥamāmet] ve بَطَّةٌ [baṭṭat] gibi ki müfred ile cemʿ-i cinsiyi fark içindir. Şārihin beyānına göre cemʿi دُجُجٌ [ducuc] gelir, عَنَاقٌ [ʿanāḳ] ve عُنُقٌ [ʿunuḳ] gibi ve كِتَابٌ [kitāb] ve كُتُبٌ [kutub] gibi. Ve baʿzen دَجَائِجُ [decāʾic] dahi gelir. Ve bu mādde, āheste yürümek maʿnāsından meʾhūzdur. Ve

دَجَاجَةٌ [decācet] Bir yumak ipliğe ıtlāk olunur. Ve kişinin ʿayāline ıtlāk olunur ki rızk ve nafakaları vazīfe-i lāzımesi olan eşhāstan ʿibārettir; yukālu: لِفُلَانٍ دَجَاجَةٌ أَيْ عِيَالٌ Ve

دَجَاجَةٌ [Decācet] Bir kimsenin ismidir.

ذُو الدَّجَاجِ [Ẕu'd-Decāc] Beni'l-Ḥāriṯ cemāʿatinden bir şāʿirin lakabıdır. Ve Ebu'l-Ġanāʾim İbnu'd-Decācī ve Saʿdullāh b. Naṣr ve oğulları Muḥammed ve Ḥasan ve hafīdi ʿAbdulḥaḳḳ b. el-Ḥasan ve ʿAbduddāʾim b. ʿAbdulmuḥsin ed-Decāciyyūn muhaddisīndendir.

اَلدَّجَجَانُ [ed-dececān] (رَمَضَانُ [ramaḍān] vezninde) Mevāşīden şol süt emer yavruya denir ki anasının ensesinde yapça yapça yürüyüp gider ola; müʾennesi دَجَجَانَةٌ [dececānet]tir hā'yla.

اَلدَّاجُّ [ed-dācc] (حَاجٌّ [ḥācc] vezninde) Aslı دَاجِجٌ [dācic] idi, دَجِيجٌ [decīc] lafzından ism-i fāʿildir ki āheste yürümek maʿnāsınadır, baʿdehu mutlakan yürümekte istiʿmāl olunmakla دَاجٌّ [dācc] seyr ve saʿy eden kimseye ıtlāk olunur. Baʿdehu ʿArablar bunu حَاجٌّ [ḥācc] kelimesi gibi cemʿ maʿnāsında istiʿmālle mekkārūn yaʿnī kirācılara ve huccāc ve tüccārın hadem ve aʿvānına ve seyr ü sefer üzere olan tüccāra ıtlāk eylediler; ve minhu'l-hadīsu; yaʿnī hadīsu İbn ʿÖmer: "أَنَّهُ رَأَى قَوْمًا فِي الْحَجِّ لَهُمْ هَيْئَةٌ أَنْكَرَهَا فَقَالَ هَؤُلَاءِ الدَّاجُّ" "اَلدَّاجُّ اَلْمُكَّارُونَ وَلَيْسُوا بِالْحَاجِّ" Kāle'l-müʾellif: "اَلدَّاجُّ وَالأَغْوَانُ وَالتُّجَّارُ" Ve kāle fi'n-*Nihāye*: "اَلدَّاجُّ أَتْبَاعُ الْحَاجِّ كَالْخَدَمِ وَالأُجَرَاءِ وَالْجَمَّالِينَ لِأَنَّهُمْ يَدِجُّونَ عَلَى الْأَرْضِ أَيْ يَدِبُّونَ وَيَسْعَوْنَ فِي السَّفَرِ وَأَمَّا مَا قَالَ لَهُ رَجُلٌ "يَا رَسُولَ اللهِ مَا تَرَكْتُ مِنْ حَاجَةٍ وَلاَ دَاجَّةٍ إِلاَّ أَتَيْتُ" فَمَعْنَاهُ مَا تَرَكْتُ شَيْئًا دَعَتْنِي إِلَيْهِ نَفْسِي مِنَ الْمَعَاصِي إِلاَّ وَقَدْ رَكِبْتُهُ وَدَاجَّةٌ إِتْبَاعٌ لِحَاجَّةٍ وَجَاءَ فِي رِوَايَةٍ بِالتَّشْدِيدِ قَالَ الْخَطَّابِيُّ اَلْحَاجَّةُ اَلْقَاصِدُونَ الْبَيْتَ وَالدَّاجَّةُ اَلرَّاجِعُونَ وَالْمَشْهُورُ بِالتَّخْفِيفِ"

دَجُوجَى [Decūcā] (هَيُولَى [heyūlā] vezninde) ʿArabistān'da bir mevziʿ adıdır.

اَلتَّدْجِيجُ [et-tedcīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Gök yüzü kablayı bulutlanmak maʿnāsınadır ki zulmeti müstelzimdir; yukālu: دَجَّجَتِ السَّمَاءُ تَدْجِيجًا إِذَا غَيَّمَتْ

دَجُوجٌ [Decūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ḳays kabīlesi yurdunda bir dağ adıdır.

اَلدَّيْدَجَانُ [ed-deydecān] (dāl'ların fethiyle) Yük devesine denir, حَمُولَةٌ [ḥamūlet] maʿnāsına.

[د ح ج]

اَلدَّحْجُ [ed-daḥc] (dāl'ın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Bir nesneyi yer üzere çekip sürümek maʿnāsınadır; yukālu: دَحَجَ الشَّيْءَ دَحْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَحَبَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَحَجَ الْجَارِيَةَ إِذَا جَامَعَهَا

[د ح ر ج]

اَلدَّحْرَجَةُ [ed-deḥrecet] (dāl'ın fethiyle) ve

اَلدِّحْرَاجُ [ed-diḥrāc] (dāl'ın kesriyle) Yuvarlamak maʿnāsınadır.

اَلتَّدَحْرُجُ [et-tedaḥruc] (tā'nın fethiyle) Yu-

varlanmak maʿnāsınadır; yukālu: دَحْرَجَ الشَّيْءَ دَحْرَجَةً وَدِحْرَاجًا فَتَدَحْرَجَ أَيْ تَتَابَعَ فِي حُدُورٍ

اَلْمُدَحْرَجُ [el-mudaḥrec] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Yuvalak nesneye denir ki yuvarlanmak şānındandır, top yuvalağı gibi; yukālu: شَيْءٌ مُدَحْرَجٌ أَيْ مُدَوَّرٌ

اَلدُّحْرُوجَةُ [ed-duḥrūcet] (dāl'ın zammıyla) Osurgan böceğinin fındık tarzında yuvarlayıp götürdüğü yuvalağa denir.

[د ر ج]

اَلدُّرُوجُ [ed-durūc] (dāl'ın zammıyla) ve

اَلدَّرَجَانُ [ed-derecān] (fetehātla) Yürümek maʿnāsınadır; yukālu: دَرَجَ الرَّجُلُ دُرُوجًا وَدَرَجَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَشَى

Şārih der ki *Esās*'ın ve Rāġıb'ın beyānına göre bu mādde dereceye, yaʿnī nerdübān pāyesine suʿūd eder gibi āheste āheste yürümeğe mevzūʿdur; onun için sıbyān ve şüyūhun yürümesine tahsīs eylediler ki emekleyerek yürümekten ʿibārettir. Vākıʿa *Miṣbāḥ*'ta dahi bu resme mersūmdur. İntehā. Ve

دُرُوجٌ [durūc] ve

دَرَجَانٌ [derecān] Bir kavm ve cemāʿat münkarız olmak yaʿnī geçip tükenmek maʿnāsınadır; yukālu: دَرَجَ الْقَوْمُ إِذَا انْقَرَضُوا Ve bir kimse geride aslā nesl ve zürriyyeti kalmayarak vefāt eylemek maʿnāsınadır. Ve ʿinde'l-baʿz bir kimse meslūkü olan yoluna katʿā tevakkuf ve ʿudūl eylemeyerek doğru savuşup gitmek maʿnāsınadır; yukālu: دَرَجَ فُلَانٌ إِذَا لَمْ يُخَلِّفْ نَسْلاً أَوْ مَضَى لِسَبِيلِهِ Şārih der ki ümmehāt-ı sāʾirede bunların her biri maʿnā-yı mahsūs olarak mersūmdur. Pes burada أَوْ kelimesinde hemze tugyān-ı kaleme mahmūl olur. Ve gebe nāka senesi güzerān edip henüz vazʿ-ı haml eylemeyip imsāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَرَجَتِ النَّاقَةُ إِذَا جَازَتِ السَّنَةَ وَلَمْ تُنْتَجْ Ve tūmār ve sevb makūlesi nesneyi dürmek maʿnāsınadır; yukālu: دَرَجَ الْكِتَابَ إِذَا طَوَاهُ Lākin usūl-i sāʾirede bu maʿnā دَرْجٌ [derc] ʿunvānıyla mersūmdur ki dāl'ın fethi ve rā'nın sükūnuyladır. Hattā o dürülen şeyʾe dahi دَرْجٌ [derc] ıtlāk eylediler ki tesmiye bi'l-masdardır.

اَلْإِنْدِرَاجُ [el-indirāc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bu dahi inkırāz maʿnāsınadır ki bir kavm ve kabīle bi'l-cümle geçip aslā aʿkāb ve ahlāfları kalmamaktan ʿibārettir, hulefā-i ʿAbbāsiyye gibi; yukālu: إِنْدَرَجَ الْقَوْمُ أَيِ انْقَرَضُوا

اَلدَّرْجُ [ed-derc] (dāl'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Bu dahi bir kimse doğru yoluna geçip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: دَرِجَ الرَّجُلُ دَرْجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا مَضَى لِسَبِيلِهِ Ve yüksek derece ve mertebelere suʿūd eylemek maʿnāsınadır; gerek hissī olsun nerdübān pāyeleri gibi ve gerek maʿnevī olsun merātib-i ʿaliyye gibi; yukālu: دَرِجَ فُلَانٌ إِذَا صَعِدَ فِي الْمَرَاتِبِ Ve dīn ve mezhebden yāhūd kelāmdan tarīk-i vāzıha mülāzemet eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: دَرِجَ فُلَانٌ إِذَا لَزِمَ الْمَحَجَّةَ مِنَ الدِّينِ أَوِ الْكَلَامِ Ve dāʾimā dürrāc eti yemek maʿnāsınadır; yukālu: دَرِجَ الرَّجُلُ إِذَا دَامَ عَلَى أَكْلِ الدُّرَّاجِ Ve yel bir nesne üzere şiddetle esip uğramak maʿnāsınadır; şöyle ki o nesneyi havāya kaldırmayıp önünde vech-i arz üzere geçip gider kıla; yukālu: دَرَجَتِ الرِّيحُ بِالْحَصَى دَرْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَرَتْ عَلَيْهِ جَرْيًا شَدِيدًا Ve

دَرْجٌ [derc] Hattātların ve sāʾir kātiblerin yazı yazdıkları tomara denir dürüldüğü için ve bunda fethateynle cāʾizdir. Rāġıb'ın beyānına göre دَرْجٌ [derc] kitāb

ve sevb makūlesini dürmek maʿnāsınadır; dürülmüş nesneye ıtlāk olunur, niteki طَيٌّ [ṭayy] dahi böylecedir, ismle masdar beynini fark için baʿzen tahrīk ederler. Pes hāliyen hattātların دَرْجٌ [derc] taʿbīr eyledikleri, muhāfaza için āher kāğıd içre vazʿ ve tayy olunduğuna mebnīdir.

اَلْإِدْرَاجُ [el-idrāc] (hemzenin kesriyle) Bu dahi gebe nāka senesini geçirip henüz doğurmayıp imsāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْرَجَتِ النَّاقَةُ إِذَا جَازَتِ السَّنَةَ وَلَمْ تُنْتَجْ Ve kāğıd ve sevb makūlesi nesneyi dürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْرَجَ الطُّومَارَ إِذَا طَوَاهُ

Şārihin beyānına göre دَرْجٌ [derc] ve إِدْرَاجٌ [idrāc] dürmek maʿnāsında mecāzdır, zīrā bir nesneyi dürmek derece derece olur. İntehā. Ve

إِدْرَاجٌ [idrāc] Kuyudan kova ile suyu āheste āheste teʾennī ile çekmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَدْرَجَ الدَّلْوَ إِذَا مَتَحَ بِهَا فِي رِفْقٍ Ve nākanın memesi uçlarını sarıp bağlamak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَدْرَجَ بِالنَّاقَةِ إِذَا صَرَّ أَخْلَافَهَا

اَلتَّدْرِيجُ [et-tedrīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi dürmek maʿnāsınadır; yukālu: دَرَّجَ الْكِتَابَ تَدْرِيجًا إِذَا طَوَاهُ ve bir kimseyi begāyet sıkıştırmakla bī-tāb u tüvān eylemek maʿnāsınadır, gūyā ki derece derece nihāyet-i tākat ve gāyet-i mihnete iblāg eylemektir; tekūlu: دَرَّجَنِي الطَّعَامُ أَوِ الْأَمْرُ أَيْ ضِقْتُ بِهِ ذَرْعًا Ve bir şeyʾi yā bir adamı bir nesneye derece derece teʾennī ile vardırmak maʿnāsınadır; yukālu: دَرَّجَهُ إِلَى كَذَا أَيْ أَدْنَاهُ مِنْهُ

اَلدَّرَّاجُ [ed-derrāc] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Koğucuya ıtlāk olunur, nemmām maʿnāsına, meclis be-meclis gezip nakl-i makāl eylediği için. Ve kirpi taʿbīr olunan cānvere ıtlāk olunur. Ve

دَرَّاجٌ [Derrāc] Bir mevziʿ adıdır.

اَلدُّرَّاجُ [ed-durrāc] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Türkīde tahrīfle turaç taʿbīr olunan kuş ismidir. Cüssede kekliğe karīb ve hoşmanzar ve eti nāzük bir kuştur ve bu sülün dedikleri değildir, sülüne müşābihtir. Fārisīde durrāca turāc ve sülüne tezerv ve ʿArablar muʿarreb olarak تَدْرُجٌ [tedruc] derler. Ve دُرَّاجٌ [durrāc]da دُرَّاجَةٌ [durrācet] dahi lügattir hā'yla, حَمَامٌ [ḥamām] ve حَمَامَةٌ [ḥamāmet] gibi, erkeğine ve dişisine ıtlāk olunur.

اَلدَّرُوجُ [ed-derūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Be-gāyet sürʿatle esip güzerān eden yele denir; yukālu: رِيحٌ دَرُوجٌ أَيْ سَرِيعَةُ الْمَرِّ

اَلْمَدْرَجُ [el-medrec] (مَخْرَجٌ [maḫrec] (veznninde ism-i mekāndır) Meslek ve tarīka maʿnāsınadır.

اَلدُّرْجُ [ed-durc] (بُرْجٌ [burc] vezninde) Nisvānın hurdevāt vazʿ eyledikleri kutuya denir, حِفْشُ النِّسَاءِ [ḥifşu'n-nisāʾ] maʿnāsına. Müfredi دُرْجَةٌ [durcet]tir hā'yla. Cemʿi دِرَجَةٌ [direcet]tir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde) ve أَدْرَاجٌ [edrāc] gelir, أَتْرَاسٌ [etrās] vezninde.

اَلدَّرَجُ [ed-derec] (fethateynle) Yola denir, tarīk maʿnāsına. Cemʿi أَدْرَاجٌ [edrāc] gelir, سَبَبٌ [sebeb] ve أَسْبَابٌ [esbāb] gibi. Bu maʿnādandır ki ʿArablar "Filān geldiği yoldan yine dönüp gitti" diyecek yerde رَجَعَ أَدْرَاجَهُ derler. Bunda baʿzılar hemzenin kesriyle rivāyet ettiler. Fethaya göre vech-i mezkūr üzere دَرَجٌ [derec] in cemʿidir, mübālaga yāhūd her cüzʾü bir tarīk iʿtibārına mebnī cemʿ olmuştur ve kesreye göre hazf-i muzāf iʿtibār olunup رَجَعَ مِثْلَ أَدْرَاجِهِ أَيْ مَجِيئِهِ ʿunvānıyla müʾevvel olur. Lākin fetha efsahtır; yukālu: رَجَعَ

أَدْرَاجَهُ وَيُكْسَرُ أَيْ فِي الطَّرِيقِ الَّذِي جَاءَ مِنْهُ Kezālik ᶜArablar ذَهَبَ دَمُهُ أَدْرَاجَ الرِّيَاحِ derler, "Demi heder ve telef olup gitti" diyecek yerde.

اَلدَّوَارِجُ [ed-devāric] (خَوَارِجُ [ḫavāric] vezninde) Davarın kavāʾimine yaᶜnī ayaklarına ıtlāk olunur; müfredi دَارِجَةٌ [dāricet]tir.

اَلدُّرْجَةُ [ed-durcet] (dāl'ın zammıyla) Şol paçavradan dertop dürülmüş kundağa denir ki onu nākanın fercine ve dübürüne idhāl ederler, bir müddet gözü ve burnu bağlı olarak o hāl üzere terk ederler, tā ki nākayı vilādet burusu gibi buru tutmakla o hīnde gözünün ve burnunun bendlerini çözüp ve o paçavrayı ihrāc ettikten sonra bir āher nākanın yavrusunun gövdesine gereği gibi sürüp o nākaya işmām ederler ondan kendi veledinin rāyihasını hiss ile kendi veledi kıyās edip ona yakılır. Bu ᶜameli nākanın yavrusu zāyiᶜ olup bir āher yavruya kendisini yakmak murād eyledikte ederler, tā ki bu cihetle sütünü çekmeyip ke-mā fi'l-evvel idrār üzere olur. Ağızına bağladıkları bağa غِمَامَةٌ [ġimāmet] ve burnuna bağladıklarına صِقَاعٌ [ṣiḳāᶜ] derler. Ve ᶜinde'l-baᶜz دُرْجَةٌ [durcet] şol paçavradır ki nākanın dāhil-i fercinde derd ve vecaᶜ zuhūr eyledikte içine edviye-i münāsibe vazᶜ edip nākanın fercine idhāl ederler. Cemᶜi دُرَجٌ [durec] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde; ve mā cāʾe fi'l-hadīsi: "كُنَّ يَبْعَثْنَ بِالدُّرْجَةِ شَبَّهُوا الْخِرَقَ تَحْتَشِي بِهَا الْحَائِضُ مَحْشُوَّةً بِالْكُرْسُفِ بِدُرْجَةِ النَّاقَةِ" Yaᶜnī hāʾizin pamuk ile mahşuvve olarak tutundukları خِرْقَةٌ [ḫirḳat]ı, zikr olunan durce-i nākaya teşbīh eylediler. Ve lafz-ı mezbūr عِنَبَةٌ [ᶜinebet] vezninde دِرَجَةٌ [direcet] ᶜunvānıyla da mervīdir ki maᶜnāsı ānifen zikr olundu; yaᶜnī nisvānın hurdevāt kutuları olacaktır. Ve Ḳāḍī Ebu'l-Velīd el-Bācī fetehātla zabt eylemiştir, lākin vehm zann olunur.

اَلدَّرَّاجَةُ [ed-derrācet] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] vezninde) Çocuk arabasına denir ki yenice yürümeğe başladıkta onunla taᶜlīm ederler.

Şārih der ki gerçi nüshalarda اَلْحَالُ ᶜunvānıyla mersūmdur, lākin *Muḥkem*'de اَلْعَجَلَةُ ᶜibāretiyle merkūmdur. Mütercim der ki şārih gālibā çocuk arabasına حَالٌ [ḥāl] ıtlāk olunduğundan zühūl eylemiştir. Ve

دَرَّاجَةٌ [derrācet] دَبَّابَةٌ [debbābet]e denir ki selefte hisār cenginde onun altına gizlenip yapça yapça sürerek hisār dibine varırlar idi, niteki māddesinde beyān olundu.

اَلدُّرْجَةُ [ed-durcet] (dāl'ın zammıyla) ve

اَلدَّرَجَةُ [ed-derecet] (fetehātla) ve

اَلدُّرَجَةُ [ed-durecet] (dāl'ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde, bunda cīm'in teşdīdiyle cā'izdir) ve

اَلْأُدْرُجَةُ [el-udrucet] (أُسْكُفَّةٌ [uskufet] vezninde) Nerdübāna denir, مِرْقَاةٌ [mirḳāt] maᶜnāsına.

Şārih der ki tesmiyetu'l-kulli bi'smi'l-baᶜz kabīlindendir.

اَلدُّرَّجُ [ed-durrec] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Zahmetli, meşakkatli umūr-ı ᶜazīmeye ıtlāk olunur; derece derece nihāyet-i cehd ü tākata bülūg mülāhazasına mebnīdir; yukālu: رَكِبَ الدُّرَّجَ أَيِ ٱلْأُمُورَ الْعَظِيمَةَ الشَّاقَّةَ Müʾellif bunu سُكَّرٌ [sukker] vezniyle takyīd eyledi, lākin رُكَّعٌ [rukkaᶜ] ile takyīd eylese enseb idi, zīrā bu دَارِجٌ [dāric]in cemᶜidir.

اَلدِّرِّيحُ [ed-dirrīc] (سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde) Tanbūra şebīh bir nevᶜ sāzın ismidir, ᶜArablara mahsūstur.

اَلْإِسْتِدْرَاجُ [el-istidrāc] (إِسْتِفْعَالٌ [istifʿāl] vezninde) Bir kimseyi reng ve hudʿa ile firîfte eylemek maʿnāsınadır ki o kimseyi tertîb eylediği mekr ve dâma derc yâhûd takrîb eylemekten ʿibârettir; yukālu: إِسْتَدْرَجَ فُلاَنًا إِذَا خَدَعَهُ Asl إِسْتِدْرَاجٌ [istidrāc] bir kimseyi âheste âheste bir dereceden derece-i uhrâya isʿâd kezâlik bir şeyʾe şeyʾen feşeyʾen takrîb eylemek maʿnāsınadır. Pes burada reng ve mekr ile tahyîl ve tesvîl eylediği rütbe-i hasâr u helâka isʿâd yâhûd kalbini âheste âheste ihtilâsla varta-i mürettebeye takrîbden ʿibâret olur. *Esâs*'ta baʿzılardan helâkini murâd eylemek maʿnāsına menkûldür ki mevt ve helâk maʿnāsına olan دَرْجٌ [derc]den meʾhûz olur. Ve

إِسْتِدْرَاجٌ [istidrāc] Bir kimseyi bir nesneye nerdübân pâyeleri gibi derece derece takrîb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَدْرَجَهُ إِلَى كَذَا إِذَا أَدْنَاهُ مِنْهُ Ve bir kimseyi muztarib ve bî-karâr eylemekle serâsime olarak câ-be-câ geşt ü güzâra muztarr kılmak maʿnāsınadır ki meşy maʿnāsından meʾhûzdur; yukālu: إِسْتَدْرَجَهُ إِذَا أَقْلَقَهُ حَتَّى تَرَكَهُ يَدْرُجُ عَلَى ٱلْأَرْضِ Ve yeni doğurmuş hayvân yavrusunu ensesine düşürüp âheste âheste yürütmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَدْرَجَتِ النَّاقَةُ إِذَا اسْتَتْبَعَتْ وَلَدَهَا بَعْدَ مَا أَلْقَتْهُ مِنْ بَطْنِهَا Ve إِسْتِدْرَاجُ اللهِ تَعَالَى الْعَبْدَ، إِنَّهُ كُلَّمَا جَدَّدَ خَطِيئَةً جَدَّدَ لَهُ نِعْمَةً وَأَنْسَاهُ الْإِسْتِغْفَارَ أَوْ أَنْ يَأْخُذَهُ قَلِيلاً قَلِيلاً وَلاَ يُبَاغِتَهُ Yaʿnī işbu: ﴿سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لاَ يَعْلَمُونَ﴾ kerîmesinde vâkiʿ istidrâc-ı ilâhî, bir bende cürm ve hatîʾesini tecdîd eyledikçe Hazret-i Hak celle ve ʿalâ ona idâme-i sıhhat ve ikbâl ve devlet makûlesi niʿmet ve ihsânını tecdîd edip şükr ve tevbe ve istigfârını unutturmakla maʿâzallâhi taʿâlâ gazab ve ʿazâbına derece derece takrîb eylemekten ʿibârettir. Âhiretten kaṭʿ-ı nazar, dünyâda dahi eseri müşâhede olunur. Ve ʿinde'l-baʿz o bendeyi kalîlen kalîlen tedrîc ile ahz ve ihlâk edip bagteten ahz eylememekle imhâl eylemekten ʿibârettir, derece derece nerdübâna isʿâd eylemek gibi. Müʾellif *Baṣāʾir*'de وَاسْتِدْرَاجُ اللهِ الْمَرْءَ جَرُّهُ قَلِيلاً قَلِيلاً إِلَى الْعَذَابِ ʿibâretiyle de beyân eylemiştir, meʾâl birdir. Ve Râġıb baʿzılardan سَنَطْوِيهِمْ طَيَّ الْكِتَابِ ʿibâretiyle müfesser olduğunu nakl eylemiştir ki igfâllerinden ʿibâret olur. Ve

إِسْتِدْرَاجٌ [istidrāc] Yel bir kimseye yâ bir nesneye şiddetle arkasından dokunmakla önüne katıp yiterek bi-nefsihi yürür gibi sürütüp yürütmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَدْرَجَتْهُ الرِّيحُ إِذَا جَعَلَتْهُ كَأَنَّهُ يَدْرُجُ بِنَفْسِهِ يَعْنِي عَلَى وَجْهِ ٱلْأَرْضِ مِنْ غَيْرِ أَنْ تَرْفَعَهُ إِلَى الْهَوَاءِ

دُرَجَةٌ [durecet] (dâl'ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Bir kuş adıdır.

حَوْمَانَةُ الدُّرَّاجِ [Ḥavmānetu'd-Durrāc] (ḥā'nın fethi ve دُرَّاجٌ [durrāc] رُمَّانٌ [rummān] veznindedir, baʿzen كَتَّانٌ [kettān] vezninde zebân-zeddir) Tarîk-i Baṣra'da bir mevziʿ adıdır.

مُدَرَّجٌ [Muderrec] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Ẕâtu ʿİrḳ ile ʿArafât beyninde bir mevziʿdir.

أَبُو دُرَّاجٍ [Ebū Durrāc] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) ʿAlî b. Muḥammed nâm muhaddis-i meşhûrun künyesidir.

اَلدُّرَّجُ [ed-durrec] (dâl'ın zammıyla) Şol umûr-ı ʿazîme-i müşkileye denir ki teşebbüs edenleri ʿâciz ve fürû-mânde eyleye. Müʾellif bunu tekrâr eylemiştir.

اَلدَّرَجُ [ed-derec] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Şol elçiye ıtlâk olunur ki sulh ve salâh için iki adam yâhûd iki fırka beynine mütevas-

sıt ola; yukālu: جَاءَ فُلَانٌ دَرَجًا أَيْ سَفِيرًا بَيْنَ اثْنَيْنِ لِلصُّلْحِ

اَلدَّرَجَاتُ [ed-derecāt] (fetehātla) Pāye ve mertebelerden tabakāta ıtlāk olunur ki nerdübān kademeleri gibi baʿzı baʿzından bülend olur. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre دَرَجَاتٌ [derecāt] دَرَجَةٌ [derecet]in cemʿidir fetehātla, nerdübān pāyesine denir, baʿdehu menzile-i refīʿa ve mertebe-i ʿāliyede istiʿmāl olunmuştur, niteki felekte derecāt-ı nücūm dahi ona teşbīh olunmuştur. Ehl-i heyʾet medār-ı nücūmu üç yüz altmış kısma taksīm ve her birine دَرَجَةٌ [derecet] ıtlāk eylediler ve onları dahi on iki burca tevzīʿ eylediler ki her burc otuzar derece ve her derece altmışar dakīka ve her dakīka altmışar sāniye ve her sāniye altmışar sāliseden ʿibārettir. Hākezā ile'l-ʿāşireti. Mütercim der ki derecāt-ı mezkūrenin felek-i aʿzamda ki lisān-ı şerʿde عَرْشٌ [ʿarş] ıtlāk olunur, muʿteberdir, niteki ehl-i tahkīk işbu ﴿رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ﴾ kerīmesinde ona işāret olduğunu tasrīh eylediler, zīrā رَفِيعٌ [refīʿ] hisābda üç yüz altmıştır.

اَلدَّارِجُ [ed-dāric] (خَارِجٌ [ḫāric] vezninde) Şol toza toprağa ıtlāk olunur ki şedīd rüzgār, āsār ve rüsūm hāne üzere savurup tamām bürüyüp ihāta eyledikten sonra berāberce önüne katıp yürüte; yukālu: تُرَابٌ دَارِجٌ إِذَا صَارَ تُغَشِّيهِ الرِّيَاحُ رُسُومَ الدِّيَارِ وَتُثِيرُهُ وَتَدْرُجُ بِهِ

[د ر ب ج]

اَلدَّرْبَجَةُ [ed-derbecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Serkeşlikten ve çetinlikten sonra yavaşıyıp rıfk ve mülāyim olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَرْبَجَ الرَّجُلُ أَوِ الْفَرَسُ إِذَا لَانَ بَعْدَ صُعُوبَةٍ Ve nāka, veledini özleyip yakılmak maʿnāsınadır; yukālu: دَرْبَجَتِ النَّاقَةُ إِذَا رَئِمَتْ وَلَدَهَا Ve butʾ ve sürʿatsiz sükūnet üzere yürüyüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: دَرْبَجَتِ النَّاقَةُ إِذَا دَبَّتْ دَبِيبًا

اَلدُّرَابِجُ [ed-durābic] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] veznince) Kibr ve edā ile salını salını yürüyen kişiye denir; yukālu: هُوَ دُرَابِجٌ أَيْ مُخْتَالٌ مُتَبَخْتِرٌ فِي مَشْيِهِ

[د ر د ج]

اَلدَّرْدَجَةُ [ed-derdecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Nāka kendi yavrusuna yakılmak maʿnāsınadır; yukālu: دَرْدَجَتِ النَّاقَةُ إِذَا رَئِمَتْ وَلَدَهَا Ve iki kimse muhabbet cihetinde birbirine muvāfakat eylemek maʿnāsınadır ki yekdīgeri sıdk ve safvetle sevmekten ʿibārettir; فَإِذَا تَوَافَقَا فِي مَوَدَّتِهِمَا يُقَالُ قَدْ دَرْدَجَا

[د ر م ج]

اَلدَّرْمَجَةُ [ed-dermecet] (mīm'le) دَرْبَجَةٌ [derbecet] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu; yukālu: دَرْمَجَتِ النَّاقَةُ بِمَعْنَى دَرْبَجَتْ

اَلدَّرَامِجُ [ed-durāmic] دُرَابِجٌ [durābic] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

اَلْإِدْرِمَّاجُ [el-idrimmāc] (hemzenin kesri ve mīm'in şeddesiyle) Bir yere icāzetsiz küstāhāne girmek maʿnāsınadır ki hilāf-ı edebdir; yukālu: إِدْرَمَّجَ عَلَيْهِمْ إِذَا دَمَرَ بِغَيْرِ إِذْنٍ Ve إِدْرَمَّجَ kelimesinin aslı إِدْرَنْمَجَ idi ki دُرُوجٌ [durūc] māddesindendir ve bir nesne içre etrāftan gizlenip pinhān olarak sokulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِدْرَمَّجَ فِيهِ إِذَا دَخَلَ مُسْتَتِرًا فِيهِ

[د ر س ن ج]

اَلدَّرْوَاسَنْجُ [ed-dervāsenc] (dāl'ın ve sīn'in fethiyle) Dervāze-gāh-ı Fārisī muʿarrebidir ki at eyerinin ön kaşından boynuna varınca yere denir ki iki taraflı eyerin tefesinin fazla eteğidir.

[د ر ن ج]

اَلدُّرَانِجُ [ed-durānic] (nūn'la) دُرَابِجُ [durābic] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

[د ز ج]

اَلدَّيْزَجُ [ed-deyzec] (dāl'ın ve za-yı muᶜcemenin fethiyle) At envāᶜındandır. Ve bu dīze-i Fārisī muᶜarrebidir ki dāl'ın kesriyledir, taᶜrīb olundukta dāl'ı meftūh kıldılar. Müᵓellif hayl-i mezkūr ne renkle muttasıf olduğunu beyān eylemedi, lākin bāb-ı mīm'de أَدْغَمُ [edġam] şol attır ki yüzü ve dudakları siyāha māᵓil olup ve o siyāhlık sāᵓir cesedinde olan siyāhlıktan eşedd ola; sāᵓir cesedinde olan siyāhlık kurşunī siyāh olur ve ona Fārisīde dīze derler diye beyān eylemiştir. Kezālik lügāt-ı Fārisīde dīze mutlakan renk ve levn ve hāssaten yağız taᶜbīr olunan levnle ve karamtık boz ile müfesserdir ki o dahi yağız olacaktır. Müᵓellifin vech-i mezkūr üzere beyānına göre yağız olacaktır. Ve bu ata mahsūs değildir, baᶜzı ziᵓb ve hımārda dahi olur. Ve Fārisīde şebdīz dedikleri pek siyāh olanıdır ki ona kara yağız taᶜbīr olunur. Nihāyet müᵓellifin beyānına göre sāᵓir aᶜzāsı karamtık gökçül boz olup çehresi koyu olan yağız olur. Ve sāhib-i *Mecmaᶜ* mutlakan siyāh renk olan hayvānla tefsīr etmiştir ki yine yağız olacaktır.

[د س ح]

اَلْمُدْسِحُ [el-mudsic] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) ve

اَلْمُدَسِّحُ [el-mudessic] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Bir nevᶜ küçük böcek ismidir ki örümcek gibi nesc eder.

اَلْإِنْدِسَاجُ [el-indisāc] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Yüz üzere kapanıp düşmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْدَسَجَ الرَّجُلُ إِذَا انْكَبَّ عَلَى وَجْهِهِ

اَلْمُدَّسِجُ [el-muddesic] (mīm'in zammı ve dāl'ın teşdīdiyle) مُنْتَسِجٌ [muntesic] kelimesi gibidir, yaᶜnī o maᶜnāyadır. Baᶜzı nüshada كَالْمُدَسِّجِ ᶜunvānıyla mersūmdur. Lafz-ı mezkūr إِدِّسَاجٌ [iddisāc]dan ism-i fāᶜildir. Aslı إِدْتَسَجَ idi, tā-i iftiᶜāl dāl'e kalb ve idgām olunmuştur. Ve bu, مُنْتَسِجٌ [muntesic] maᶜnāsınadır ki إِنْتِسَاجٌ [intisāc]dan ism-i fāᶜildir, nesc olmuş bez ve kumaş makūlesine denir; zikr olunan böceğe bu maᶜnādan ıtlāk olunmuştur.

اَلدَّسْتَجَةُ [ed-destecet] (dāl'ın fethiyle) Deste-i Fārisī muᶜarrebidir, حُزْمَةٌ [ḥuzmet] maᶜnāsınadır ki bir bağ ve bir kabza ve bir demet nesneden ᶜibārettir. Cemᶜi دَسَاتِجُ [desātic] gelir. Mütercim der ki Fārisīde deste, bir nesnenin sapına da denmekle ondan dahi muᶜarreb olur.

اَلدَّسْتِيجُ [ed-destīc] (dāl'ın fethiyle) Destī muᶜarrebidir ki elde deverān eden ve el ile istiᶜmāl olunan kapa denir. Su ve pekmez makūlesi vazᶜ ettikleri küçük küpcüğe destī ıtlākı buna mebnīdir. Fārisīde hāssaten ona sebūy derler.

اَلدَّسْتِينَجُ [ed-destīnec] (dāl'ın ve nūn'un fethiyle) Destīne muᶜarrebidir ki yārak maᶜnāsınadır ki yāre muᶜarrebidir. Yassı bileziğe ve kol bağına denir ki nisvān-ı ᶜArab bilekçelerine geçirirler.

[د ع ج]

اَلدَّعَجُ [ed-daᶜac] (dāl'ın ve ᶜayn'ın fethiyle) ve

اَلدُّعْجَةُ [ed-duᶜcet] (dāl'ın zammı ve ᶜayn'ın sükūnuyla) Göz vāsiᶜ olarak siyāhı şedīd ve vāfir olmak maᶜnāsınadır,

mehāsin-i ʿuyūndandır, āhū gözü gibi. Ümmehāt-ı sāʾirede دَعَجٌ [daʿac] masdar ve دُعْجَةٌ [duʿcet] ism olmak üzere mersūmdur; yukālu: دَعِجَتِ الْعَيْنُ دَعَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ شَدِيدَ السَّوَادِ مَعَ سَعَتِهَا

Şārih der ki baʿzı usūlde دَعَجٌ [daʿac] ve دُعْجَةٌ [duʿcet] gözün beyāzı ve sevādı kemāl üzere olmakla mübeyyendir, hattā *Esās*'ta bu vechile mersūmdur. Lākin *Muḳ addimetü'l-Edeb*'de دَعَجٌ [daʿac] siyāh-çeşm şuden ʿibāretiyle müfesser وَهُوَ أَدْعَجُ وَعَيْنٌ دَعْجَاءُ ile müzeyyel olmakla ʿayn'a ve sāhibine vasf olur.

اَلْأَدْعَجُ [el-edʿac] (أَحْمَرُ [aḥmer] veznin-de) Beşeresi pek siyāh olan kişiye denir, أَسْوَدُ [esved] maʿnāsına. Zemaḫşerī'nin ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre أَدْعَجُ [edʿac] دَعَجٌ [daʿac]-ı mezkūrdan vasf olmak-la pek siyāh-çeşm olan kişiye denir; müʾennesinde دَعْجَاءُ [daʿcāʾ] denir ve ʿayn'a dahi vasf olur; yukālu: إِمْرَأَةٌ دَعْجَاءُ وَعَيْنٌ دَعْجَاءُ Ve pek siyāh olan şeyʾe mecāzen أَدْعَجُ [edʿac] ıtlāk ederler; yukālu: لَيْلٌ أَدْعَجُ Pes müʾellifin أَسْوَدُ [esved] ile tefsīri mecāz olur. Ve *Nihāye*'de فِي صِفَتِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ "عَيْنَيْهِ دَعَجٌ" hadīsinde يُرِيدُ السَّوَادُ فِي الْعَيْنِ وَغَيْرِهَا وَقِيلَ اَلدَّعَجُ شِدَّةُ سَوَادِ الْعَيْنِ فِي شِدَّةِ بَيَاضِهَا أَنَّ سَوَادَ عَيْنَيْهِ كَانَ شَدِيدًا ʿibāretiyle mübeyyen olmak-la kavl-i evvele göre mutlakan şiddet-i sevād maʿnāsına olmağın müʾellifin أَسْوَدُ [esved] ile tefsīri hakīkat olur. Lākin yine *Nihāye*'de وَمِنْهُ حَدِيثُ الْخَوَارِجِ "آيَتُهُمْ رَجُلٌ أَدْعَجُ" وَقَدْ حَمَلَ الْخَطَّابِيُّ هَذَا الْحَدِيثَ عَلَى سَوَادِ الْجِلْدِ جَمِيعِهِ وَقَالَ إِنَّمَا تَأَوَّلْنَا عَلَى سَوَادِ الْجِلْدِ لِأَنَّهُ قَدْ رُوِيَ فِي خَبَرٍ آخَرَ آيَتُهُمْ رَجُلٌ أَسْوَدُ ʿibāretiyle vārid olmakla أَسْوَدُ [esved] ile tefsīr teʾvīl olmağın mecāz olur.

اَلدَّعْجَاءُ [ed-daʿcāʾ] (dāl'ın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Cünūn maʿnāsınadır. Şārihin beyānına göre faʿlāʾ vezninde masdardır, niteki baʿzılar نَعْمَاءُ [naʿmāʾ] kelimesinin masdariyyetine zāhib oldular. ʿAn-karīb مَدْعُوجٌ [medʿūc] mecnūn maʿnāsına olmak bunu müʾeyyiddir. Ve

دَعْجَاءُ [daʿcāʾ] Vasf olur, leyle-i مَحَاقٌ [maḥāḳ]ın evvel gecesine ıtlāk olunur ki ayın yirmi sekizinci gecesidir, şiddet-i sevāda başladığı gecedir, دَهْمَاءُ [dehmāʾ] dahi derler; yirmi dokuzuncuya سِرَارٌ [sirār] āhir-i leyāla فَلْتَةٌ [feltet] derler.

دُعَيْجٌ [Duʿayc] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir recülün ʿalemidir.

اَلْمَدْعُوجُ [el-medʿūc] (مَفْلُوجٌ [meflūc] vez-ninde) Mecnūna denir ki nūr-ı ʿaklı zāʾil olmuştur; yukālu: رَجُلٌ مَدْعُوجٌ أَيْ مَجْنُونٌ

[د ع س ج]

اَلدَّعْسَجَةُ [ed-daʿsecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَعْسَجَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

[د ع ل ج]

اَلدَّعْلَجَةُ [ed-daʿlecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Beri öte gidip gelmek, tereddüd ve āmed-şud maʿnāsına; yukālu: دَعْلَجَ إِلَيْهِ إِذَا تَرَدَّدَ إِلَيْهِ بِالذَّهَابِ وَالْمَجِيءِ Kāle fi'n-*Nihāye* وَفِي حَدِيثِ فِتْنَةِ أَزْدٍ "إِنَّ فُلَانًا وَفُلَانًا يُدَعْلِجَانِ بِاللَّيْلِ إِلَى دَارِكَ" أَيْ يَخْتَلِفَانِ يَعْنِي يَتَرَدَّدَانِ بِالذَّهَابِ وَالْمَجِيءِ Pes olta vurmağa da ıtlāk olunur. Ve

دَعْلَجَةٌ [daʿlecet] Karanu olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَعْلَجَ اللَّيْلُ إِذَا أَظْلَمَ Ve bir nesneyi çok almak maʿnāsınadır; yukālu: دَعْلَجَ الشَّيْءَ إِذَا أَخَذَهُ كَثِيرًا Ve yuvarla-mak maʿnāsınadır; yukālu: دَعْلَجَهُ أَيْ دَحْرَجَهُ Ve etrāftan su cemʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَعْلَجَ فِي حَوْضِهِ إِذَا جَبَى فِيهِ

اَلدَّعْلَجُ [ed-daʿlec] (جَعْفَرٌ [caʿfer] veznin-

de) İçi dolu çuvala denir. Ve elvān siyāba denir ki rengārenk sevb ve kumaştan ʿibārettir. Ve beyhūde ve bī-kār serserī geşt ü güzār eden kimseye denir. Ve kesīrü'l-ekl insān ve hayvāna denir. Ve birbirine söykenip takviyet vermekle gür ve firāvān kuvvetli otluğa ve çayıra denir. Ve hūb-çehre ve hoş-likā, nerm ve nāzük-beden tāze civāna denir. Ve karanuluğa denir. Ve kurda denir, ذئب [ẕiʾb] gibi. Ve hımāra denir. Ve ensesinden sürüldükte mutīʿ olmayan önegü ve serkeş nākaya denir. Ve

دَعْلَجٌ [Daʿlec] ʿĀmir b. eṭ-Ṭufeyl ve ʿAmr b. Şureyḥ'in feresleri ismidir. Ve

دَعْلَجٌ [daʿlec] Bir yoldan yāhūd bir yerden gelip giden insān ve hayvānın izine denir. Ve

دَعْلَجٌ [Daʿlec] Bir cemāʿatin ismidir.

[د غ ب ج]

اَلدَّغْبَجَةُ [ed-dağbecet] (ġayn-ı muʿceme ve bā-yı muvahhade ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Develeri her gün suya götürmek maʿnāsınadır; yukālu: دَغْبَجَ الْمَالَ إِذَا أَوْرَدَهَا كُلَّ يَوْمٍ Teʾnīs-i zamīr إِبِلٌ [ibil] iʿtibārıyladır, zīrā ʿinde'l-ʿAʿrāb مَالٌ [māl] deve kısmından ʿibārettir. Ve dāʾimā nefsini nāz ve naʿīm ve ekl ü şürb-i nefīseyle perverde eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: هُمْ يُدَغْبِجُونَ أَنْفُسَهُمْ أَيْ هُمْ فِي النَّعِيمِ وَالْأَكْلِ يَعْنِي كُلَّ يَوْمٍ

اَلْمُدَغْبَجُ [el-mudağbec] (مُزَغْفَرٌ [muzağfer] vezninde) Bedeni şişman insān ve hayvāna denir.

دَغْبَجٌ [Dağbec] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Merrān kurbünde bir mevziʿdir.

[د غ ن ج]

اَلدَّغْنَجَةُ [ed-dağnecet] (nūn'la دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Hāssaten ʿavret kısmı ifrāt üzere semizlikten vücūdu iri ve ʿazīm olup hareket ve kıyām husūsunda ağırlaşmak maʿnāsınadır; yukālu: دَغْنَجَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا عَظُمَتْ وَأَثْقَلَتْ Ve adımları sık sık ve hurde hurde atarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: دَغْنَجَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى مُتَقَارِبَةً Ve develer bir uğurdan suya hücūm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَغْنَجَتِ الْإِبِلُ إِذَا كَرَّتْ عَلَى الْمَاءِ Ve beri öte gelip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: دَغْنَجَ الرَّجُلُ إِذَا أَقْبَلَ وَأَدْبَرَ

[د ل ج]

اَلدَّلَجُ [ed-delec] (fethateynle) Ve

اَلدُّلْجَةُ [ed-dulcet] (dāl'ın zammı ve fethiyle) Gecenin evvelinde kalkıp yola gitmek hāletine denir ki ismlerdir.

اَلْإِدْلَاجُ [el-idlāc] (hemzenin kesriyle) Gecenin evvelinde kalkıp yola gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْلَجَ الْقَوْمُ إِدْلَاجًا إِذَا سَارُوا مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ

اَلْإِدِّلَاجُ [el-iddilāc] (hemzenin ve dāl-ı müşeddedenin kesriyle) Gecenin āhir vaktinde kalkıp yola gitmek maʿnāsınadır. Ve bu, iftiʿāl bābındandır, إِدِّكَارٌ [iddikār] gibi; yukālu. إِدَّلَجَ الْقَوْمُ إِذَا سَارُوا مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ

Esās'ta fethateynle دَلَجٌ [delec] ve dāl'ın fethiyle دَلْجَةٌ [delcet] akşamdan kalkıp bütün gece gitmek ve دُلْجَةٌ [dulcet] dāl'ın zammıyla, gecenin āhirinde gitmek maʿnālarına ism olmak üzere; ve evvelden fiʿl, ifʿāl bābından; yukālu: أَدْلَجَ الْقَوْمُ إِذَا سَارُوا اللَّيْلَةَ كُلَّهَا ve sānīden fiʿl, iftiʿāl bābından; yukālu: إِدَّلَجُوا بِالتَّشْدِيدِ إِذَا سَارُوا فِي آخِرِ اللَّيْلِ ʿibāretiyle mersūmdur. Hattā قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ]a أَبُو مُدْلِجٍ [ebū mudlic] ıtlākı bü-

tün gece gezip yürüdüğüne mebnīdir. Ve *Miṣbāḥ*'ta dahi bu vech üzere mübeyyendir. Ve *Nihāye*'de "عَلَيْكُمْ بِالدُّلْجَةِ فَإِنَّ الْأَرْضَ هِيَ سَيْرُ اللَّيْلِ يُقَالُ أَدْلَجَ بِالتَّخْفِيفِ إِذَا سَارَ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ وَادَّلَجَ بِالتَّشْدِيدِ إِذَا سَارَ مِنْ آخِرِهِ وَالْإِسْمُ مِنْهُمَا الدُّلْجَةُ وَالدَّلْجَةُ بِالضَّمِّ وَالْفَتْحِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَجْعَلُ الْإِدْلَاجَ بِالتَّشْدِيدِ لِلَّيْلِ كُلِّهِ وَكَأَنَّهُ الْمُرَادُ فِي هَذَا الْحَدِيثِ لِأَنَّهُ عَقَّبَهُ بِقَوْلِهِ فَإِنَّ الْأَرْضَ تُطْوَى" hadīsinde "تُطْوَى بِاللَّيْلِ" وَأَنْشَدُوا لِعَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ "إِصْبِرْ عَلَى السَّيْرِ وَالْإِدْلَاجِ فِي السَّحَرِ | وَفِي الرَّوَاحِ عَلَى الْحَاجَاتِ وَالْبُكَرِ" ʿibāretiyle mastūr olmakla muhtelefün-fīh olduğunu işʿār eylemiştir. Vākıʿā Şihāb dahi bunda ehl-i lügatin ihtilāfını tasrīh eylemiştir. Hattā İbn Durusteveyhi دَلْجَةٌ [delcet] ve دُلْجَةٌ [dulcet] ki fethla ve zammıladır, mutlakan gece gitmek maʿnāsınadır, gerek evvel ve vasat ve gerek āhir olsun diye tansīs ve bu bābda İmām Ṣaʿleb'i taglīt eylediğini beyān eylemiştir. Pes müʾellifin beyānı kāsır olur. İntehā.

اَلدَّالِجُ [ed-dālic] (خَارِجٌ [ḫāric] vezninde) Şol kimsedir ki kuyu başından kovayı alıp dökmek için havuza götürür ola. Ve develerin sağılan sütlerini ötede büyük kaplara nakl eden kimseye denir.

اَلدُّلُوجُ [ed-dulūc] (وُلُوجٌ [vulūc] vezninde) İşbu iki maʿnādan masdardır, kuyu başından kovayı alıp dökmek için havuza götürmek ve sağılan sütleri alargada büyücek kaplara nakl eylemek maʿnālarınadır; yukālu: دَلَجَ الرَّجُلُ دُلُوجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَخَذَ الدَّلْوَ وَمَشَى بِهَا مِنْ رَأْسِ الْبِئْرِ إِلَى الْحَوْضِ لِيُفَرِّغَهَا فِيهِ ve yukālu: دَلَجَ إِذَا نَقَلَ اللَّبَنَ إِذَا حُلِبَتِ الْإِبِلُ إِلَى الْجِفَانِ

اَلْمَدْلَجُ [el-medlec] ve

اَلْمَدْلَجَةُ [el-medlecet] (mīm'lerin ve dāl'ların fethiyle) İsm-i mekānlardır, kuyu ile su dökecek havuz mā-beynine denir.

اَلْمُدْلِجُ [el-mudlic] ve

أَبُو مُدْلِجٍ [ebū mudlic] (ki مُحْسِنٌ [muḥsin] veznindedirler) Kirpiye ıtlāk olunur, bütün gece gezip yürüdüğü için.

بَنُو مُدْلِجٍ [Benū Mudlic] Kināne'den bir kabīledir.

اَلْمِدْلَجَةُ [el-midlecet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Şol büyük ʿulbeye, yaʿnī külek taʿbīr olunan kaba denir ki sağılan süt ona nakl olunur. Lākin bunun bināsı ālet olmakla maʿnā-yı mezkūr kıyāsa muhālif olur.

اَلْمَدْلَجَةُ [el-medlecet] (مَرْتَبَةٌ [mertebet] vezninde) دُلُوجٌ [dulūc]dan ism-i mekāndır, niteki zikr olundu. Ve

مَدْلَجَةٌ [medlecet] Vahşī cānver inine ıtlāk olunur, كِنَاسُ الْوَحْشِيِّ [kināsu'l-vaḥşiyy] maʿnāsına, āhū yatağı gibi.

اَلدَّوْلَجُ [ed-devlec] (جَوْهَرٌ [cevher] veznince) Bu dahi vuhūş inine denir. Ve zīr-i zemīn taʿbīr olunan izbeye ve lağım gibi yere denir.

اَلدَّلَجَانُ [ed-delecān] (رَمَضَانُ [ramaḍān] vezninde) Çok çekirgelere ıtlāk olunur.

مُدَّلِجٌ [Muddelic] (mīm'in zammı ve dāl-ı müşeddedenin fethiyle مُطَّلِبٌ [muṭṭalib] vezninde) İbnu'l-Miḳdām ismidir ki muhaddisīndendir.

دُلَيْجٌ [Duleyc] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

دَلَّاجٌ [Dellāc] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Esmā-i ricāldendir.

[د م ج]

اَلدُّمُوجُ [ed-dumūc] (دُخُولٌ [duḫūl] vezninde) Bir nesne şeyʾ-i āhere girip onda muhkem yerleşmek maʿnāsınadır; yukālu:

دَمَجَ الشَّيْءُ دُمُوجًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا دَخَلَ فِي الشَّيْءِ وَاسْتَحْكَمَ فِيهِ ve yukālu: دَمَجَ الْوَحْشُ فِي الْكِنَاسِ Ve adımları sık sık atarak sürʿatle seğirtip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: دَمَجَتِ اَلْأَرْنَبُ فَأَسْرَعَ تَقَارُبُ قَوَائِمِهَا فِي اَلْأَرْضِ Şārihin beyānına göre أَرْنَبٌ [erneb] misāldir, baʿīr ve sāʾir hayvānātta dahi müstaʿmeldir ve fiʿlin teʾnīsi أَرْنَبٌ [erneb]in müʾennese tahassüsü kavline mebnīdir.

اَلْإِنْدِمَاجُ [el-indimāc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلْإِدْمَاجُ [el-iddimāc] (hemzenin ve dāl-ı müşeddedenin kesriyle إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلْإِدْرِمَّاجُ [el-idrimmāc] (hemzenin ve rā'nın kesri ve mīm'in teşdīdiyle ki fi'l-asl إِدْرِنْمَاجٌ idi, إِحْرِنْجَامٌ [iḥrincām] vezninde; nūn, mīm'e kalb ve idgām olunmuştur) Bunlar da bir nesne içre girip onda gereği gibi yerleşmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْدَمَجَ الشَّيْءُ وَادَّمَجَ وَادْرَمَّجَ إِذَا دَخَلَ فِي الشَّيْءِ وَاسْتَحْكَمَ فِيهِ

اَلدَّمْجُ [ed-demc] (dāl'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Örülmüş saça denir, ضَفِيرَةٌ [ḍafīret] maʿnāsına. Şārih der ki mādde-i mezbūre intivā ve setr maʿnāsına mevzūʿ olmakla maʿānī-i sāʾire ondan müteferriʿdir.

اَلدِّمْجُ [ed-dimc] (dāl'ın kesriyle) Sıkı dosta denir; yukālu: هُوَ دِمْجُ فُلَانٍ أَيْ خِدْنُهُ Ve misl ve nazīr maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ دِمْجُهُ أَيْ نَظِيرُهُ

اَلْمُنْدَمِجُ [el-mundemic] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Müdevver nesneye denir; yukālu: نَصْلٌ مُنْدَمِجٌ أَيْ مُدَوَّرٌ

اَلتَّدَامُجُ [et-tedāmuc] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bir husūsta yardımlaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَامَجُوا عَلَيْهِ إِذَا تَعَاوَنُوا

اَلدَّامِجُ [ed-dāmic] (خَارِجٌ [ḫāric] vezninde) Karanu, muzlim maʿnāsınadır; yukālu: لَيْلٌ دَامِجٌ أَيْ مُظْلِمٌ

اَلْمِدْمَاجَةُ [el-midmācet] (mīm'in kesriyle) Başa sarılan sarığa ıtlāk olunur, عِمَامَةٌ [ʿimāmet] maʿnāsına. *Esās*'ta bunların mecmūʿu mecāz olmak üzere mersūmdur, intivāʾ maʿnāsındandır.

اَلدُّمَّيْجَةُ [ed-dummeycet] (dāl'ın zammı ve mīm-i müşeddedenin fethiyle) Uykucu ve hānesine mülāzım tenbel kişiye denir; taglīz için tazʿīf olunmuştur; yukālu: هُوَ دُمَّيْجَةٌ لَا خَيْرَ فِيهِ أَيْ نَوَّامٌ لَازِمٌ لِمَنْزِلِهِ

اَلدُّمَاجُ [ed-dumāc] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلدِّمَاجُ [ed-dimāc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Sırren vākiʿ olan, ʿalā-kavlin kavī ve muhkem olan sulh ve musālahaya vasf olur; yukālu: صُلْحٌ دُمَاجٌ وَدِمَاجٌ أَيْ خَفِيٌّ أَوْ مُحْكَمٌ Bu dahi mecāzdır.

اَلْإِدْمَاجُ [el-idmāc] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi bir sevb içre dürüp sarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَدْمَجَهُ إِذَا لَفَّهُ فِي ثَوْبٍ Baʿzı şürrāhın دَمْجٌ [demc] ve إِدْمَاجٌ [idmāc] ıtlāk ettikleri tarīka ki metnden çizgiyi refʿ eyleseler yek-suhan kelām-ı murassaf olur, bu maʿnādan meʾhūzdur, *Nuḫbe*-i İbn Ḥacer gibi.

اَلْمُدْمَجُ [el-mudmec] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Kumar okuna ıtlāk olunur. Ve مُدَمْلَجٌ [mudemlec] maʿnāsınadır ki ʿankarīb meşrūhtur.

دُمَاجٌ [Dumāc] غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[د م ل ج]

اَلدُّمْلَجُ [ed-dumlec] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde, iki lügatine göre de yaʿnī dāl'ın ve

lām'ın zammı ve dāl'ın zammı ve lām'ın fethiyle) ve

اَلدُّمْلُوجُ [ed-dumlūc] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bāzū-bende ve kolçağa denir, مِعْضَدٌ [miʿḍad] maʿnāsına.

اَلدَّمْلَجَةُ [ed-demlecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلدِّمْلاَجُ [ed-dimlāc] (دِحْرَاجٌ [diḥrāc] vezninde) Sāniʿ yedinde işlediği işi düzeltip her tarafını vech-i lāyıkı üzere rāst ve hemvār eylemek maʿnāsınadır, kuyumcunun yaptığı bileziği tesviyesi gibi; yukālu: دَمْلَجَ الشَّيْءَ دَمْلَجَةً وَدِمْلاَجًا إِذَا سَوَّى صَنْعَتَهُ

اَلدَّمَالِيجُ [ed-demālīc] (dāl'ın fethiyle) Salābetli pek yerlere denir; دُمْلُوجٌ [dumlūc] müfredidir.

اَلْمُدَمْلَجُ [el-mudemlec] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Be-gāyet düz ve emles olarak birbiri içre dertop dürülmüş kürre şeklinde yuvarlak nesneye denir, مُدْرَجٌ أَمْلَسُ maʿnāsına. Düz yuvarlak taşa ve gülleye ve topa مُدَمْلَجٌ [mudemlec] ıtlākı buna mebnīdir. *Ṣiḥāḥ* müterciminin sıyrıncak düz yol ile tefsiri اَلْمُدْرَجُ [el-mudrec] kelimesinin mīm'ini meftūh vehm eylediğine mebnīdir; mīm ise mazmūm olmakla مَطْوِيٌّ [maṭviyy] maʿnāsınadır.

اَلدُّمْلُجُ [ed-dumlec] (عُصْفُرٌ [ʿuṣfur] vezninde) Muʿāẕ b. ʿAmr b. el-Cemūḥ Ensārī'nin feresi ismidir.

[د ن ج]

اَلدِّنَاجُ [ed-dināc] (dāl'ın kesri ve nūn'un tahfīfiyle) Bir işi yāhūd bir husūsu kunt ve muhkem ve üstüvār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَنَجَ الْأَمْرَ دِنَاجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَحْكَمَهُ

اَلدُّنُجُ [ed-dunuc] (zammeteynle) ʿUkalāʾ maʿnāsınadır ki ʿākil ve hūşyār cemāʿate denir. Kelime-i mezkūre dānāc-ı ātīden mutasarrıf olmak muhtemeldir; yukālu: هُمْ دُنُجٌ أَيْ عُقَلاَءُ

اَلدَّنَّاجُ [ed-dānāc] Dānā-yı Fārisī muʿarrebidir ki bilici, ʿālim maʿnāsınadır. Ve muhaddisīnden ʿAbdullāh b. Feyrūz el-Başrī lakabıdır.

اَلدَّانِجُ [ed-dānic] دَارِجٌ [dāric] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu; yukālu: تُرَابٌ دَانِجٌ أَيْ دَارِجٌ

[د ه ج]

أَدْهَجُ [edhec] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) نَعْجَةٌ [naʿcet]in yaʿnī dişi koyun kısmının ismidir ki onunla tesmiye ederler ve sağmak için çağırdıklarında أَدْهَجَ أَدْهَجَ diye çağırırlar.

[د ه ب ر ج]

اَلدَّهْبَرَّجُ [ed-dehberrec] (dāl'ın ve bā-yı muvahhadenin ve rā-yı müşeddedenin fethiyle) Deh-pere-i Fārisī muʿarrebidir ki عَشْرُ رِيشَاتٍ yaʿnī on yelek demektir. Fārisīde deh, on ʿaded ve per ve pere pāyı Fārisiyye-i meftūha ile yeleğe denir. Bu lafz, Ebū Nuvās'ın صَقْرٌ [ṣaḳr] vasfında söylediği işbu: "بَيْنَ خَوَافِيهِ إِلَى الدَّهْبَرَّجِ || يَنْهَسُ سَيْرَ الْمِقْوَدِ الْمُحَمْلَجِ" beytinde vākiʿdir.

[د ه ر ج]

اَلدَّهْرَجَةُ [ed-dehrecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sürʿatle yürüyüp gitmek, seyr-i serīʿ maʿnāsınadır; yukālu: دَهْرَجَ الرَّجُلُ إِذَا سَارَ سَرِيعًا

[د ه م ج]

اَلدَّهْمَجَةُ [ed-dehmecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir düzeye yürümeyip karışık yürümek, ʿalā-kavlin adımları sık sık atarak tīz tīz yürümek maʿnāsınadır; yukālu:

دَهْمَجَ الْبَعِيرُ إِذَا مَشَى مُخْتَلِطًا أَوْ قَارَبَ خَطْوَهُ وَأَسْرَعَ Ve yaşlı sāl-horde kimse bukağıyla yürür gibi yapça yapça ve ağır ağır yürümek maʿnāsınadır; yukālu: دَهْمَجَ الشَّيْخُ إِذَا مَشَى كَأَنَّهُ فِي قَيْدٍ Ve bir kimse bir haber üzere kendi ʿindinden biraz söz zamm ve ziyāde eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَهْمَجَ الْخَبَرَ إِذَا زَادَ فِيهِ يَعْنِي مِنْ عِنْدِهِ

اَلدَّهْمَجُ [ed-dehmec] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Vüsʿatli ve sühūletli olan şeyʾe denir, وَاسِعٌ سَهْلٌ maʿnāsına. Ve mutlakan kurumu ve yapısı ʿazīm olan nesneye denir.

اَلدُّهَامِجُ [ed-duhāmic] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] veznninde) Bu dahi ʿazīmü'l-hilkat olan şeyʾe denir. Ve iki hörgüçlü deveye denir. Ve adımlarını hurde hurde atarak sürʿatle yürüyen insān ve hayvāna denir.

[د ه ن ج]

اَلدُّهَانِجُ [ed-duhānic] (nūn'la) دُهَامِجُ [duhāmic] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

اَلدَّهْنَجَةُ [ed-dehnecet] (دَهْمَجَةٌ [dehmecet] vezninde ve cümle maʿnālarında mürādiftir.

اَلدَّهْنَجُ [ed-dehnec] (جَعْفَرٌ [caʿfer] veznninde ve fetehātla lügattir) Zümrüd gibi bir nevʿ cevherin ismidir. İşbu دَهْنَجٌ [dehnec] dehne-i Fārisī muʿarrebidir, Türkīde dehne-i Firengī denmekle müteʿāreftir, bakır ve gümüş maʿādinlerinde ve sāʾir maʿādinde ebhireden tekevvün eder bir hacerdir, altın maʿdeninde zebercedin tekevvünü gibi ve envāʿı vardır.

[د و ج]

اَلدَّوْجُ [ed-devc] (مَوْجٌ [mevc] vezninde) Bir kimseye hizmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَاجَ الرَّجُلُ دَوْجًا إِذَا خَدَمَ

اَلدَّاجَةُ [ed-dācet] (حَاجَةٌ [ḥācet] vezninde) ʿAskerin tābiʿlerine denir, خُدَّامٌ [ḫuddām] ve مَكَّارٌ [mekkār] ve جَمَّالٌ [cemmāl] gibi; teʾnīsi cemāʿat iʿtibārıyladır. Müʾellif bunu "د،ج،ج" māddesinde dahi īrād eylemiştir ki دَجِيجٌ [decīc] maʿnāsındandır. Burada "د،و،ج" māddesinden fi'l-asl دَائِجَةٌ [dāʾicet] olup baʿde'l-kalb iʿlāl olunmuştur. Ve دِيجٌ [dīc]-i ātīden meʾhūz yāʾī olmak ihtimāl-i gālibdir. Ve

دَاجَةٌ [dācet] Hācet-i sagīre maʿnāsınadır; yaʿnī muktezā olan şeyʾin yesīr ve sagīrine denir ki pek lüzūmu olmayıp nāçīz makūlesi olacaktır, ʿalā-kavlin دَاجَةٌ [dācet] حَاجَةٌ [hācet] lafzına itbāʿ ve müzāvece olarak īrād olunur. Müʾellif bununla işbu hadīse işāret eylemiştir. Kāle fi'n-*Nihāye* وَفِي حَدِيثٍ أَنَّهُ "قَالَ لَهُ رَجُلٌ مَا تَرَكْتُ مِنْ حَاجَةٍ وَلاَ دَاجَةٍ إِلاَّ أَتَيْتُ" Niteki "د،ج،ج" māddesinde beyān olundu.

اَلدُّوَّاجُ [ed-duvvāc] (رُمَّانٌ [rummān] veznninde) ve

اَلدُّوَاجُ [ed-duvāc] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Üstlük taʿbīr olunan libāsa denir ki cümle esvāb üzere giyilir. Sāmī'nin beyānına göre ferāce gibi cümle libās üzere giyilip cemīʿ-i eczā-ı bedeni setr eden libāstır; yukālu: ثَوْبٌ دُوَاجٌ أَيْ سَابِغٌ غَطَّى جَسَدَهُ كُلَّهُ Ve Zemaḫşerī *Muḳaddimete'l-edeb*'de cāmeʾ-i zeberīn ile tefsīr eylemiştir ki üstlük olacaktır. Hālen biniş taʿbīr eylediğimiz libās dahi ondandır. Şārihin beyānına göre Fārisīden muʿarrebdir. Ve'l-hāsıl دُوَاجٌ [duvāc], ferāceye ve sāʾir üst libāsına şāmildir.

[د ي ج]

اَلدَّيْجُ [ed-deyc] (dāl'ın fethi ve yā-yı tahtiyyenin sükūnuyla) ve

اَلدَّيَجَانُ [ed-deyecān] (fetehātla) Azca azca yürümek maʿnāsınadır; yukālu: دَاجَ الرَّجُلُ يَدِيجُ دَيْجًا وَدَيَجَانًا إِذَا مَشَى قَلِيلاً Ve

دَيَجَانٌ [deyecān] Sagīr ve hurde develere denir ki büyüklerin enselerinde giderler. Ve çekirge gürūhuna ıtlāk olunur. Ve bunlar, رَمَضَانُ [ramaḍān] gibi ism olmuşlardır.

FASLU'Ż-ŻĀLİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الذَّالِ الْمُعْجَمَةِ)

[ذ أ ج]

اَلذَّأْجُ [eż-żeʾc] (żāl'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Suyu şiddetle bir solukta çekip içmek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin azca azca içmek maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: ذَأَجَ الْمَاءَ وَذَئِجَ ذَأْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا جَرَعَهُ شَدِيدًا أَوْ شَرِبَهُ قَلِيلاً قَلِيلاً، ضِدٌّ Müʾellifin bunu azdāddan ʿaddi gayr-i mülāyimdir, zīrā ihtilāf-ı mezbūr kavleyne göredir. Asl zıd قُرْءٌ [ḳurʾ] kelimesi gibidir ki حَيْضٌ [ḥayḍ] ve طُهْرٌ [ṭuhr] maʿnāsınadır. Ve

ذَأْجٌ [zeʾc] Boğazlamak maʿnāsınadır; yukālu: ذَأَجَ الْعُصْفُورَ إِذَا ذَبَحَ Ve yırtmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَأَجَ السِّقَاءَ إِذَا خَرَقَهُ Ve kızarmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَأَجَ الْوَرْدُ إِذَا احْمَرَّ

اَلذَّؤُوجُ [ez-zeʾūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Pek kırmızı nesneye denir, قَانِئٌ [ḳāniʾ] gibi أَحْمَرُ [aḥmer] kelimesine ekserī teʾkīd olur; yukālu: أَحْمَرُ ذَؤُوجٌ أَيْ قَانِئٌ

اَلْإِنْذِئَاجُ [el-inżiʾāc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Yırtılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْذَأَجَتِ الْقِرْبَةُ إِذَا تَخَرَّقَتْ

[ذ ج ج]

اَلذَّجُّ [eż-żecc] (حَجٌّ [ḥacc] vezninde) İçmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَجَّ الْمَاءَ إِذَا شَرِبَهُ Ve seferden ve diyār-ı gurbetten vatana gelmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَجَّ فُلاَنٌ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ

اَلذَّاجُّ [eż-żācc] (حَاجٌّ [ḥācc] vezninde) Ondan ism-i fāʿildir, seferden gelen kişidir.

[ذ ح ج]

اَلذَّحْجُ [eż-żaḥc] (żāl'ın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Kabuklu şeyʾin kabu-

ğunu çıkarmak maʿnāsınadır; سَحْجٌ [saḥc] gibi; yukālu: ذَحَجَهُ ذَحْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَحَجَهُ أَيْ قَشَرَهُ Ve şedīd yel bir adamı durduğu yerden āher yere sürüktürüp götürmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَحَجَتِ الرِّيحُ فُلَانًا إِذَا جَرَّتْهُ مِنْ مَوْضِعٍ إِلَى آخَرَ

مَذْحِجٌ [Mezḥic] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) Fi'l-asl Yemen'de bir tepe ismi olup Mālik ve Ṭayyiʾ nām birāderleri vālideleri onun yanında doğurmakla şuʿbeleri olan kabīle مَذْحِجٌ [Mezḥic] ismiyle tesmiye olundu. Cevherī bunu işbu cīm bābının mīm faslında sebt eylemiştir; her ne kadar mīm'in asāletini İmām Sībeveyhi cenābına ihāle eylediyse de galat eylemiştir.

اَلْإِذْحَاجُ [el-izḥāc] (hemzenin kesriyle) Meks ve ikāmet eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَذْحَجْتُ بِالْمَكَانِ أَيْ أَقَمْتُ Kāle'ş-şārih ve yukālu: أَذْحَجَتِ الْمَرْأَةُ عَلَى وَلَدِهَا إِذَا أَقَامَتْ عَلَيْهِ بَعْدَ مَوْتِ بَعْلِهَا فَقِيلَ مِنْهُ مَذْحِجٌ اِسْمُ قَبِيلَةٍ

[ذ ع ج]

اَلذَّعْجُ [eẕ-ẕaʿc] (ẕāl'ın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Şiddetle öte kakmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَعَجَهُ ذَعْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَفَعَهُ شَدِيدًا Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَعَجَ جَارِيَتَهُ إِذَا جَامَعَهَا

[ذ ل ج]

اَلذَّلْجُ [eẕ-ẕelc] (ẕāl'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Suyu yudum yudum içmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَلَجَ الْمَاءَ ذَلْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَرَعَهُ

[ذ و ج]

اَلذَّوْجُ [eẕ-ẕevc] (مَوْجٌ [mevc] vezninde) İçmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَاجَ الْمَاءَ يَذُوجُ ذَوْجًا إِذَا شَرِبَهُ

[ذ ي ج]

اَلذَّيْجُ [eẕ-ẕeyc] (ẕāl'ın fethi ve yā'nın sükūnuyla) Bu dahi içmek maʿnāsınadır. Pes vāvī ve yāʾī olur; yukālu: ذَاجَ الْمَاءَ يَذِيجُ ذَيْجًا إِذَا شَرِبَهُ

اَلذِّيَاجُ [eẕ-ẕiyāc] (عِلَاجٌ [ʿilāc] veznindе) Bāde meclisinde hem-dem olmak, münādemet maʿnāsınadır. Ve bu, mufāʿalet bābından masdardır; yukālu: ذَايَجَهُ ذِيَاجًا إِذَا نَادَمَهُ

FASLU'R-RĀʾİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الرَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ر ب ج]

اَلرَّبْجُ [er-rebc] (rā'nın fethi ve bā-yı muvahhadenin sükūnuyla) ve

اَلرَّوْبَجُ [er-revbec] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Küçük ve hafīf olan dirheme, yaʿnī akçeye denir.

Şārih der ki ehl-i Başra beyninde mütedāvildir. Ve lafz-ı mezbūr Fārisīden dahīldir, bu cihetten müʾellif دِرْهَمٌ صَغِيرٌ خَفِيفٌ ʿunvānında, yaʿnī münkeren īrād eylese enseb idi, tā ki tenvīn, tenvīʿe haml ile bir nevʿ akçe ismi olduğu zāhir olur idi.

اَلرَّبَاجَةُ [er-rebācet] (rā'nın fethiyle) Künd-zihn ve belīd ve nādān olmak maʿnāsınadır. Ve bu, masdardır, lākin müʾellif fiʿline tasaddī eylememiştir. Zāhiren بَلَادَةٌ [belādet] māddesine iʿtibār ile bāb-ı hāmisten yāhūd bāb-ı rābiʿden masūgdur.

اَلرَّابِجُ [er-rābic] (خَارِجٌ [ḫāric] vezninde) Gereği gibi tāb u tarāvetini bulup özlenmiş nebāta denir; yukālu: صِلِّيَانٌ رَابِجٌ أَيْ مُمْتَلِئٌ رَيَّانُ

اَلْإِرْبَاجُ [el-irbāc] (hemzenin kesriyle) Kasīrü'l-kāmet bodur evlād peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْبَجَ الرَّجُلُ إِذَا جَاءَ بِبَنِينَ قِصَارٍ Müʾellifin بَنِين ile temsīli taglībe mahmūldür.

اَلتَّرَبُّجُ [et-terebbuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Hatun zevcinden sonra ere varmayıp evlādı üzere kıyām ve onların derd ve meʾūnetlerine sabr ve ihtimām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَبَّجَتِ الْمَرْأَةُ عَلَى وَلَدِهَا إِذَا أَشْبَلَتْ

اَلرَّبَاجِيَةُ [er-rebāciyet] (tahfīfle كَرَاهِيَةٌ [kerāhiyet] vezninde) Humk ve belāheti olan hatuna denir. Ve bu, رَبَاعِيَةٌ [rebāʿiyet] ve شَنَاحِيَةٌ [şenāḥiyet] gibi ismdir.

اَلرَّبَاجِيُّ [er-rebāciyy] (rā'nın fethi ve bā'nın tahfīfiyle) Şol vücūdu iri ve yakışıksız ve galīz kimseye denir ki menzili karye ile bādiye beyninde ola. Baʿzı nüshada اَلضَّخْمُ ve baʿzında اَلضَّخْمُ وَالْجَافِي ʿunvānında mersūm olmakla nüshā-i sāniyeye göre mutlakan iri ve galīz ve dızman kişiye, kezālik kaba ve galīz ve nā-tırāş olup beyne'l-karye ve'l-bādiye ikāmet-güzīn olan kişiye denir. Ve'l-hāsıl müʾellif اَلرَّبَاجِيُّ اَلضَّخْمُ الْجَافِي وَفِي بَعْضِ النُّسَخِ وَالْجَافِي الَّذِي بَيْنَ الْقَرْيَةِ وَالْبَادِيَةِ ʿibāretiyle resm eylemekle o güne terceme olundu. Lākin bu ʿibārede çendān zāʾika olmamakla bi'z-zarūret husūsan *Ṣiḥāḥ*'ta رَجُلٌ رَبَاجِيٌّ يَفْخَرُ بِأَكْثَرَ مِنْ فِعْلِهِ ʿibāretiyle mersūm olmakla kavli fiʿline gālib olan lāfçı kimse olmuş olur. Hülāsa bu makām müşevveş ve bī-nizāmdır. Ve lafz-ı mezbūr zāhiren rebāce-i mezkūre'ye mensūbdur. Pes müʾellife göre ne şehrī ve ne bedevī olmakla iki tarafın töresinden olmamağın bir maʿcūn-ı sakīl ve bī-rābıta ve vahīm şahs olur.

اَلْإِرْبِجَانُ [el-irbicān] (hemzenin kesriyle) Bir nevʿ nebāt adıdır.

[ر ت ج]

اَلرَّتْجُ [er-retc] (rā'nın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Kapıyı bağlamak maʿnāsınadır ki sürgü ve mandal ve kilīd makūlesiyle kapayıp bend eylemekten ʿibārettir; yukālu: رَتَجَ الْبَابَ رَتْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَغْلَقَهُ

اَلْإِرْتَاجُ [el-irtāc] (hemzenin kesriyle) Bu dahi رَتْجٌ [retc] maʿnāsınadır; yukālu: أَرْتَجَ

الْبَابَ بِمَعْنَى رَتَجَهُ Ve tekellüm eden kimseye söz bağlanmak maᶜnāsınadır ki hasr olmak taᶜbīr olunur. Ve bu, mecāzdır; yukālu: أُرْتِجَ عَلَى الْمُتَكَلِّمِ بِضَمِّ الْهَمْزَةِ يَعْنِي عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا اسْتَغْلَقَ عَلَيْهِ الْكَلَامُ فَلَمْ يَقْدِرْ عَلَى إِتْمَامِهِ Gerçi müᵓellif hemzenin zammını takyīd eylemeyip hemān zabtıyla iktifā eylemiştir, lākin *Miṣbāḥ*'ta ve sāᵓir ümmehātta وَهُوَ مَبْنِيٌّ لِلْمَفْعُولِ مُخَفَّفٌ ᶜunvānıyla meşrūh olmakla vech-i mezkūr üzere tasrīh olunmuştur. Ve erkeğe çekilmiş nāka, rahimini erkeğin menīsi üzere ᶜakd ve bend eylese أَرْتَجَتِ النَّاقَةُ derler, أَغْلَقَتْ رَحِمَهَا عَلَى الْمَاءِ maᶜnāsına, zīrā menī tuttukta rahimin ağızı münsedd olmakla gūyā ki nāka kendisi kapamış olur. Kezālik أَرْتَجَتِ الدَّجَاجَةُ derler, إِمْتَلَأَ بَطْنُهَا بَيْضًا Yaᶜnī "Tavuğun karnı yumurta ile doldu" maᶜnāsına ki yumurtalar ile dolmakla gūyā ki yumurta mahallini sedd etmiş olur. Ve deryā cūş u hurūş eylemekle suyu taşıp her yeri bürüyüp setr ve ihāta eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, gūyā ki varacak ve çıkacak yerleri bütün sedd ve iglāk eder; yukālu: أَرْتَجَ الْبَحْرُ إِذَا هَاجَ وَكَثُرَ مَاؤُهُ فَعَمَرَ كُلَّ شَيْءٍ Ve beliyye-i kaht u galā her mahalle ᶜāmm ve şāmil olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, gūyā ki mahrec ve mahlas yerleri bi'l-cümle sedd eylemiştir; yukālu: أَرْتَجَتِ السَّنَةُ إِذَا أَطْبَقَتْ بِالْجَدْبِ Ve kar ve yağmur makūlesi muttasıl yağıp her yere muhīt ve şāmil olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: أَرْتَجَ الثَّلْجُ إِذَا دَامَ وَأَطْبَقَ Ve hısb ve rehāᵓ her yere ᶜāmm ve şāmil olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: أَرْتَجَ الْخِصْبُ إِذَا عَمَّ الْأَرْضَ Ve dişi hayvān gebe olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: أَرْتَجَتِ الْأَتَانُ إِذَا حَمَلَتْ Ve bu, iglāk-ı rahim misāliyle hemān müttehiddir.

اَلرَّتَجَانُ [er-retecān] (fetehātla) Çocuk yürümeğe başlamak maᶜnāsınadır; yukālu: رَتَجَ الصَّبِيُّ رَتَجَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَرَجَ

اَلرَّتَجُ [er-retec] (fethateynle) Bu dahi mütekellim söz söylerken hasr olmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَتِجَ الْمُتَكَلِّمُ رَتَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَغْلَقَ عَلَيْهِ الْكَلَامُ Ve

رَتَجٌ [retec] Büyük kapıya denir, bāb-ı ᶜazīm maᶜnāsına; رَتَاجٌ [retāc] dahi denir.

اَلْإِرْتِتَاجُ [el-irtitāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) ve

اَلْإِسْتِرْتَاجُ [el-istirtāc] (إِسْتِفْعَالٌ [istifᶜāl] vezninde) Bunlar da söz söylerken hasr olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أُرْتِجَ عَلَى الْمُتَكَلِّمِ وَاسْتُرْتِجَ عَلَيْهِ كِلَاهُمَا عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا اسْتَغْلَقَ عَلَيْهِ الْكَلَامُ

اَلرِّتَاجُ [er-ritāc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Büyük kapıya denir, bāb-ı ᶜazīm maᶜnāsına. Ve şol kapalı büyük kapıya denir ki oyma küçük kapısı ola ki ondan işlene; yavrulu kapı ve kuzulu kapı taᶜbīr olunur. Ve

رِتَاجٌ [Ritāc] Mekke-i mükerreme'nin ismidir. Lākin *Nihāye*'de وَمِنْهُ الْحَدِيثُ "جَعَلَ مَالَهُ فِي رِتَاجِ الْكَعْبَةِ" أَيْ لَهَا فَكَنَى عَنْهَا بِالْبَابِ لِأَنَّ مِنْهُ يُدْخَلُ إِلَيْهَا ᶜibāretiyle mersūm olmakla izāfet-i beyāniyye üzere Ritāc'la Kaᶜbe kināye olunmuştur. Ve bu ᶜunvān kemāl-i taᶜzīmi müşᶜirdir, niteki dergāh-ı pādişāh ve ᶜatebe-i ᶜaliyye ve südde-i seniyye ᶜunvānları taᶜzīm için īrād olunur. Kezālik *Esās*'ta جَعَلَ مَالَهُ فِي رِتَاجِ الْكَعْبَةِ إِذَا جَعَلَهُ هَدْيًا إِلَى الْكَعْبَةِ قَالَ الشَّاعِرُ: "إِذَا أَحْلَفُونِي فِي عُلَيَّةَ أُجْنِحَتْ || يَمِينِي إِلَى شَطْرِ الرِّتَاجِ الْمُضَبَّبِ" أَيْ حَلَفْتُ بِالْكَعْبَةِ ᶜibāretiyle ve *Miṣbāḥ*'ta جَعَلَ فُلَانٌ مَالَهُ فِي رِتَاجِ الْكَعْبَةِ أَيْ نَذَرَهُ هَدْيًا لَيْسَ الْمُرَادُ نَفْسَ الْبَابِ ᶜunvānıyla mersūm olmakla Mekke'ye de رِتَاجٌ [Ritāc] ıtlākı medhal-i Kaᶜbe olmak ᶜalākasıyla mecāz olmak aglebdir. Ve

رِتَاجٌ [ritāc] Kunt ve sımsıkı muhkem ve

tıknaz olan şeyᵓe ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: نَاقَةٌ رِتَاجُ الصَّلاَ أَيْ وَثِيقَةٌ وَثِيجَةٌ Yaʿnī "Yancık etleri sımsıkı tıknaz ve muhkemdir."

اَلْمَرَاتِجُ [el-merātic] (mīm'in fethiyle) Daracık yollara ıtlāk olunur; مَرْتَجٌ [mertec] müfredidir, مَنْهَجٌ [menhec] vezninde.

اَلرَّتَائِجُ [er-retāᵓic] (rā'nın fethiyle) Kayalara denir, صُخُورٌ [ṣuḫūr] maʿnāsına; müfredi رِتَاجَةٌ [ritācet]tir rā'nın kesriyle. Şārih der ki bunda hā'sız رِتَاجٌ [ritāc] nüshası galattır, zīrā fiʿāl, feʿāᵓil üzere cemʿlenmez.

اَلْمُرْتَجَةُ [el-murtecet] مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde ki إِرْتَاجٌ [irtāc]dan ism-i mefʿūldür, kesīrü'n-nebāt olan arza vasf olur; yukālu: أَرْضٌ مُرْتَجَةٌ أَيْ كَثِيرُ النَّبَاتِ

اَلرُّوَيْتِجُ [er-Ruveytic] (musaggar bünyesiyle) Bir mevziʿ adıdır.

اَلرِّتْجُ [er-ritc] (rā'nın kesriyle) Harām ve memnūʿ olan şeyᵓe ıtlāk olunur ki gayrın tasarrufuna vech ve sebīl mesdūd ola, niteki غِلْقٌ [ġilḳ] dahi bu maʿnāya müstaʿmeldir. Ve helāle طِلْقٌ [ṭilḳ] ıtlāk olunur; yukālu: مَالٌ رِتْجٌ وَغِلْقٌ وَهُوَ خِلاَفُ طِلْقٍ يَعْنِي حَرَامٌ مَمْنُوعٌ لاَ سَبِيلَ إِلَيْهِ Ve ötesi çıkmaz dipsiz sokağa vasf olur; yukālu: سِكَّةٌ رِتْجٌ أَيْ لاَ مَنْفَذَ لَهَا

[ر ج ج]

اَلرَّجُّ [er-recc] (rā'nın fethi ve cīm'in teşdīdiyle) Bir nesneyi beri öte tahrīk edip sarsmak maʿnāsınadır ki müteʿaddīdir. Ve lāzım olur, sarsılmak, taharrük ve ihtizāz maʿnāsına; yukālu: رَجَّ الشَّيْءَ رَجًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ فَرُجَّ أَيْ حَرَّكَهُ وَهَزَّهُ فَتَحَرَّكَ وَاهْتَزَّ Ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا﴾ أَيْ حُرِّكَتْ حَرَكَةً شَدِيدَةً Ve alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: رَجَّهُ عَنِ الْأَمْرِ إِذَا حَبَسَهُ عَنْهُ Ve hāneye kapı yapmak maʿnāsınadır; yukālu: رَجَّ الْبَابَ إِذَا بَنَاهُ

اَلرَّجْرَجَةُ [er-recrecet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Şiddetle beri öte oynayıp hareket ve ıztırāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَجْرَجَ الشَّيْءُ إِذَا اضْطَرَبَ Lākin *Esās*'ta bu müteʿaddī olmak üzere mersūmdur. Ve

رَجْرَجَةٌ [recrecet] Yorulup fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَجْرَجَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْيَا

اَلْإِرْتِجَاجُ [el-irticāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznide) ve

اَلتَّرَجْرُجُ [et-terecruc] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bunlar da beri öte şiddetle hareket ve ıztırāb eylemek ve çalkanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَجَّ الْبَحْرُ إِرْتِجَاجًا وَتَرَجْرَجَ إِذَا اضْطَرَبَ وَهَاجَتْ أَمْوَاجُهُ Kāle'ş-şārih ve fi'n-*Nihāye* وَفِي الْحَدِيثِ "مَنْ رَكِبَ الْبَحْرَ إِذَا ارْتَجَّ فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ الذِّمَّةُ" أَيِ اضْطَرَبَتْ أَمْوَاجُهُ وَفِي بَعْضِ الرِّوَايَةِ فَلاَ دِيَةَ لَهُ Yaʿnī "Deryā telātum üzere iken gemiye ve kayığa binip ʿazīmet eden kimse kendi demini heder eylemiş olur." Pes nefsini helāka ilkā eylemekle daʿvāsını kendi mülāhaza eylesin.

اَلرِّجْرِجَةُ [er-ricricet] (rā'ların kesriyle) Havuz dibinde kalan su bakiyyesine denir. Ümmehāt-ı sāᵓirede çalkanarak müteked-dir olan su bakiyyesiyle müfesserdir ve muktezā-yı mādde dahi böylece olmaktır. Ve

رِجْرِجَةٌ [ricricet] Ceng-gāhta olan cemāʿat-i kesīreye yaʿnī çok ʿaskere ıtlāk olunur, deryā gibi çalkandıkları hasebiyle. Sāᵓir ümmehātta bu رِجْرَاجَةٌ [ricrācet] ʿunvānında müsebbettir. Ve

رِجْرِجَةٌ [ricricet] Tükürüğe ıtlāk olunur, buzāk maʿnāsına. Ve ʿakl ve idrāktan bī-behre olan kimseye ıtlāk olunur, beyhūde hareket ve ıztırābına mebnī; yukālu: هُوَ

رِجْرِجَةٌ أَيْ لاَ عَقْلَ لَهُ

رُجْرُجٌ [rucruc] (فُلْفُلٌ [fulful] vezninde) Bir nebāt adıdır.

اَلرَّجَاجُ [er-recāc] (سَحَابٌ [seḥāb] veznin-de) Arık ve mehzūl ve zebūn koyunlara ve keçilere ıtlāk olunur, zaʿflarından beri öte salınıp yıkıldıkları için. Müfredi رَجَاجَةٌ [recācet]tir hā'yla. Ve

رَجَاجٌ [recāc] Kezālik zaʿīf ve nā-tüvān olan insānlara ve develere denir; yukālu: نَاسٌ رَجَاجٌ وَإِبِلٌ رَجَاجٌ أَيْ ضُعَفَاءُ ve yukālu: نَعْجَةٌ رَجَاجَةٌ أَيْ مَهْزُولَةٌ

Şārih der ki müʾellif وَالْإِبِلُ yerine وَالْمَوَاشِي dese enseb idi.

اَلرَّجَّاءُ [er-reccāʾ] (rā'nın fethi ve cīm'in teşdīdiyle) Semizlikten hörgücü bü-yük olup tiril tiril titreyen nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ رَجَّاءُ أَيْ عَظِيمَةُ السَّنَامِ وَمُرْتَجَّتُهُ Ger-çi baʿzı nüshada teʾnīs ʿunvānıyla وَمُرْتَجَّتُهَا vākiʿdir, o dahi sahīhtir ki muzāfün-ileyhten iktisāb-ı teʾnīs eylemiş olur.

اَلرَّجْرَاجُ [er-recrāc] (rā'nın fethiyle) Bir devāʾ ismidir.

رَجْرَاجَةٌ [Recrācet] (hā'yla) Baḥreyn kazāsında bir karye adıdır.

أَرَّجَانُ [Errecān] (hemzenin ve rā-yı müşed-dedenin fethiyle, ʿalā-kavlin رَجَّانُ [Reccān] ki rā'nın fethi ve cīm'in şeddesiyledir) Bir belde adıdır ki Fārs ülkesindedir. Ve

رَجَّانُ [Reccān] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Necd türābında bir vādī adıdır.

اَلْإِرْجَاجُ [el-ircāc] (hemzenin kesriyle) Kısrağın doğurması zamānı pek yakla-şıp yancıkları titreyip ıztırāba başlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْجَجَتِ الْفَرَسُ إِرْجَاجًا إِذَا أَقْرَبَتْ وَارْتَجَّ صَلاَهَا فَهِيَ مُرِجٌّ أَصْلُهُ مُرْجِجٌ Ve sınf-ı hās cümlesinden olmakla bilā-hāʾ vārid olmuştur.

[ر د ج]

اَلرَّدَجَانُ [er-redecān] (fetehātla) دَرَجَانٌ [derecān] maʿnāsınadır ki müʾellife göre mutlakan yürümek ve sāʾire göre pīr ve ihtiyār yāhūd sabī yürüyüşü gibi āhestece emekleyerek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: رَدَجَ رَدَجَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ بِمَعْنَى دَرَجَ دَرَجَانًا

اَلرَّدَجُ [er-redec] (fethateynle) Şol murdār nesneye denir ki ʿakib-i vilādette henüz bir nesne ekl eylemezden mukaddem ku-zunun yāhūt at kulununun karnından yaʿnī dübüründen çıkar; murād fazlası olacak-tır, niteki çocuktan ibtidā çıkan fazlaya عِقْيٌ [ʿiḳy] derler.

اَلْأَرْنَدَجُ [el-erendec] (hemzenin ve rāʾ ve dāl'ın fethiyle ve hemzenin kesriyle zebān-zeddir) Siyāha ve mora boyanmış göne denir, جِلْدٌ أَسْوَدُ maʿnāsına ki ondan baʿzı nesne ittihāz olunur. Ve bu rende-i Fārisī muʿarrebidir, Türkīde dahi rende ve baʿzı diyārda karkın taʿbīr ettikleridir. Lākin o, sağrının kenārı ve kötüsüdür.

اَلْأَرْدَاجُ [el-erdāc] Hemzenin fethiyle ki Ruʾbe nām şāʿirin işbu: "كَأَنَّمَا سُرِوْلْنَ فِي الْأَرْدَاجِ" mısrāʿında vākiʿdir, zikr olunan أَرَنْدَجٌ [erendec] demektir. Mütercim der ki burada أَرْدَاجٌ [erdāc] أَرَنْدَجٌ [erendec] maʿnāsına gelir demek değildir, belki şāʿir vezn ve kāfiye için أَرَنْدَجٌ lafzından أَرْدَاجٌ laf-zına ʿudūl eyledi, pes murādı أَرَنْدَجٌ demek-tir, zīrā ʿArabın cümle-i istiʿmālātından biri dahi budur ki baʿzen ikāmet-i vezn-i şiʿr ve tesviye-i kāfiye için esmāʾ ve efʿālin ʿaded-i hurūflarını bast yaʿnī ziyāde ve kabz yaʿnī naks ederler ve baʿzen binā-yı āhere ʿudūl ederler. Meselā işbu: "وَلَيْلَةٍ

خَامِدَةٍ خُمُودًا || طَخْيَاءَ تُغْشِي الْجَدْىَ وَالْفُرْقُودَا" beyti̇nde فَرْقَدٌ [ferḳad] kelimesinden عُصْفُورٌ [ᶜuṣfūr] vezninde فُرْقُودٌ [furḳūd] kelimesine vāv ziyādesiyle ve fā'yı zamm ile ᶜudūl ettikleri gibi. Ve mā-naḥnu fīhi dahi bu kabīldendir. Ve naks ettikleri işbu: غَرْثَى" mısrāᶜında vākiᶜ الْوِشَاحَيْنِ صَمُوتُ الْخَلْخَلِ" gibi ki خَلْخَالٌ [ḫalḫāl]den muhtasardır. Lisān-ı ᶜArabda bu makūle istiᶜmālat pek çoktur, evvel-i emrden ᶜörf-i şāyiᶜe istinād olunmamak vācibedendir.

اَلْيَرَنْدَجُ [el-yerendec] (yā-yı tahtiyyenin fethiyle) Şol kara boyaya denir ki onunla huff makūlesi nesne boyanır yāhūd zāc taᶜbīr olunan kara boyanın ismidir. Bu dahi muᶜarrebdir.

اَلرَّيْدَجَانُ [er-reydecān] (rā'nın ve dāl'ın fethiyle) Bāzirgān yüklerini götüren yük develerine denir.

[ر ع ج]

اَلرَّعْجُ [er-raᶜc] (rā'nın fethi ve ᶜayn'ın sükūnuyla) Bir kimsenin māl ve menāli firāvān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَعِجَ مَالُهُ رَعَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَ Ve bir adamı muztarib ve bī-karār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَعَجَ فُلَانًا رَعَجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَقْلَقَهُ Ve şimşek peyderpey çakmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَعَجَ الْبَرْقُ إِذَا تَتَابَعَ لَمَعَانُهُ Ve Hak taᶜālā bir adamı sāhib-i servet ü yesār kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَعَجَ اللهُ سُبْحَانَهُ فُلَانًا أَيْ جَعَلَهُ مُوسِرًا

اَلْإِرْعَاجُ [el-irᶜāc] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir kimseyi muztarib ve bī-karār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْعَجَهُ إِذَا أَقْلَقَهُ Ve refāh ve yesār sāhibi olmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَعَجَهُ اللهُ تَعَالَى فَأَرْعَجَ أَيْ صَارَ مُوسِرًا

اَلْإِرْتِعَاجُ [el-irtiᶜāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Titremek maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْتَعَجَ الرَّجُلُ إِذَا ارْتَعَدَ Ve mālı çoğalmak maᶜnāsınadır; إِرْتَعَجَ الْوَادِي إِذَا كَثُرَ Ve dere su ile dolmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْتَعَجَ الْوَادِي إِذَا امْتَلَأَ

[ر ف ج]

اَلرَّفُوجُ [er-refūc] (fā'yla صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Hurmā ağacının budakları kesildikten sonra adam omuzu şeklinde yerinde kalan omça budak dibine denir ve bu, Ezd kabīlesi lügatidir.

[ر م ج]

اَلرَّمْجُ [er-remc] (rā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Kuş necsini atmak maᶜnāsınadır ki sağnamak ve çımkırmak taᶜbīr olunur, şikārī kuşların hālidir; yukālu: رَمَجَ الطَّائِرُ رَمْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَلْقَى ذَرْقَهُ

اَلرَّامِجُ [er-rāmic] (خَارِجٌ [ḫāric] vezninde) Şol kuşa denir ki sayyādlar onu dām içre vazᶜ edip onunla şikārī kuş sayd ederler, مِلْوَاحٌ [milvāḥ] dahi derler, Türkīde mostra ve pırlak taᶜbīr olunur.

اَلتَّرْمِيجُ [et-termīc] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Yazıyı yazdıktan sonra bir nesne ile ifsād eylemek maᶜnāsınadır, henüz mürekkebi yaş iken toprak ve parmak sürmek gibi; yukālu: رَمَّجَ مَا كَتَبَ تَرْمِيجًا إِذَا أَفْسَدَهُ

اَلرَّمَاجُ [er-remāc] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Mızrağın boğumlarına denir.

[ر ن ج]

اَلرَّانِجُ [er-rānic] (nūn'un kesriyle ve kalīlen meftūh olur) Bir nevᶜ emles hurmā ismidir, تَعْضُوضٌ [taᶜḍūḍ] dedikleri hurmā gibi; müfredi رَانِجَةٌ [rānicet]tir hā'yla. Ve hindistān cevzine denir.

رَنْجَانُ [Rencān] (سَحْبَانُ [saḥbān] veznin-

de) Maġrib'de bir belde adıdır; aʿlāmdan Muḥammed b. İsmāʿīl b. ʿAbdulmelik er-Rencānī oradandır.

[ر و ج]

اَلرَّوَاجُ [er-revāc] (rā'nın fethiyle) Akçe ve metāʿ makūlesi miyān-ı halkta rāyic olup yürümek maʿnāsınadır ki geçmek taʿbīr olunur ki kesād mukābilidir; yukālu: رَاجَ الشَّيْءُ يَرُوجُ رَوَاجًا إِذَا نَفَقَ Ve rüzgār bir cihette ber-karār olmayıp karışık esmekle ne semtten esip geldiği nā-maʿlūm olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَاجَتِ الرِّيحُ إِذَا اخْتَلَطَتْ فَلاَ تُدْرَى مِنْ أَيْنَ تَجِيءُ

اَلتَّرْوِيجُ [et-tervīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneye revāc vermek maʿnāsınadır; tekūlu: رَوَّجْتُهُ تَرْوِيجًا أَيْ نَفَّقْتُهُ

اَلرَّوَّاجُ [er-revvāc] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Şol insān ve hayvāna denir ki susuzluktan nāşī havuzun etrāfını gezinip dolaşır ola.

[ر ه ج]

اَلرَّهْجُ [er-rehc] (rā'nın fethi ve hā'nın sükūnuyla ve hā'nın fethiyle cāʾizdir, zīrā harf-i halktır) Toza denir, غُبَارٌ [ġubār] maʿnāsına. Ve susuz buluta denir, سَحَابٌ بِلاَ مَاءٍ maʿnāsına; müfredi رَهْجَةٌ [rehcet]tir hā'yla. Ve şūr ve şagab ve şerr ve fitneye ıtlāk olunur.

اَلرِّهْجِيجُ [er-rihcīc] (rā'nın kesriyle) Zaʿīfü'l-bünye insān ve hayvāna ıtlāk olunur. Ve nerm ve nāzük-beden adama ıtlāk olunur.

اَلرُّهْجُوجُ [er-ruhcūc] (rā'nın zammıyla) رِهْجِيجٌ [rihcīc] maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ رِهْجِيجٌ وَرُهْجُوجٌ أَيْ ضَعِيفٌ وَكَذَا نَاعِمٌ

اَلْإِرْهَاجُ [el-irhāc] (hemzenin kesriyle) Toz koparmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْهَجَ الرَّجُلُ إِذَا اَثَارَ الْغُبَارَ Ve bir kimse hānesini çok buhūrlamak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَرْهَجَ الرَّجُلُ إِذَا أَكْثَرَ بَخُورَ بَيْتِهِ Baʿzı nüshada sülāsī olarak رَهَجَ إِذَا كَثُرَ ʿunvānında mersūmdur. Ve bulut çok yağmur dökmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْهَجَتِ السَّمَاءُ إِذَا هَمَتْ بِالْمَطَرِ İşbu هَمَتْ kelimesini şārih tahfīfle takyīd eylemekle "هَمَى-يَهْمِي" māddesinden olur ve teşdīd ile de cāʾizdir ki هَمَّ [hemm] halb-i leben maʿnāsına olmakla ondan müsteʿār olur; ve yukālu: نَوْءٌ مُرْهِجٌ كَمُحْسِنٍ مِنَ الْإِرْهَاجِ أَيْ كَثِيرُ الْمَطَرِ Ve نَوْءٌ [nevʾ] māddesinde şerh olunmuştur.

اَلرَّهْوَجَةُ [er-rehvecet] (رَهْوَكَةٌ [rehveket] vezninde) Bir nevʿ yürümek maʿnāsınadır ki murād dābbenin yorga yürümesidir. Mütercim der ki Zemaḫşerī *Muḳaddimetü'l-Edeb*'de "Rehvece'l-feresu: Reh-vār reft esb", yaʿnī "At yorga yürüdü" ʿunvānıyla sebt edip ve İbn Dureyd, *Cemhere*'de رَهْوَجٌ [rehvec] kelimesini هِمْلاَجٌ [himlāc] ile tefsīr ve reh-vār-ı Fārisī muʿarrebidir diye tahrīr eylemekle reh-vār, Fārisīde yorga yürüyüşlü dābbeye denir ki Türkīde tahrīfle rahvān dahi derler. Pes رَهْوَجَةٌ [rehvecet] ondan mutasarrıf olur.

[ر ه م ج]

اَلرَّهْمَجُ [er-rehmec] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Mutlakan vāsiʿ nesneye denir.

[ر ه ن ا م ج]

اَلرَّاهْنَامَجُ [er-rāhnāmec] Rāh-nāme-i Fārisī muʿarrebidir ki كِتَابُ الطَّرِيقِ demektir. Murād, bahrīlerin pusula ve kartı taʿbīr ettikleridir ki onunla tarīk-i deryā ve limanlar bilinir; tekūlu: عَلَيْكَ بِالرَّاهْنَامَجِ وَهُوَ الْكِتَابُ يَسْلُكُ بِهِ الرَّبَابِنَةُ الْبَحْرَ وَيَهْتَدُونَ بِهِ فِي مَعْرِفَةِ الْمَرَاسِي وَغَيْرِهَا

FASLU'Z-ZĀYİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الزَّايِ الْمُعْجَمَةِ)

[ز أ ج]

اَلزَّأْجُ [ez-zeᵓc] (zā'nın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Miyāne-i nāsı ifsād ile birbirine kışkırtmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَأَجَ بَيْنَهُمْ زَأْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا حَرَّشَ

[ز ب ج]

اَلزَّأْبَجُ [ez-zeᵓbec] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Cümle ve mecmūᶜ maᶜnāsınadır, niteki زَأْمَجٌ [zeᵓmec] dahi bu maᶜnāyadır; yukālu: أَخَذَ الشَّيْءَ بِزَأْبَجِهِ وَزَأْمَجِهِ أَيْ أَخَذَهُ كُلَّهُ

[ز ب ر ج]

اَلزِّبْرِج [ez-zibric] (zā'nın ve bā'nın kesriyle) Zīnet ve ārāyişe denir, gerek nakş ve veşy ile ve gerek cevāhir makūlesiyle olsun. Ve

زِبْرِجٌ [zibric] Altına denir, ذَهَبٌ [ẕeheb] maᶜnāsına. Ve şol yufka sehāba denir ki onda humret ola.

اَلْمُزَبْرَجُ [el-muzebrec] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Pek zīnetli demektir; زِبْرِجَةٌ [zibricet]ten ism-i mefᶜūldür; yukālu: زِبْرِجٌ مُزَبْرَجٌ أَيْ مُزَيَّنٌ

[ز ب ر د ج]

اَلزَّبَرْدَجُ [ez-zeberdec] (zā'nın ve bā'nın fethiyle) زَبَرْجَدٌ [zeberced] dedikleri cevhere denir. Şārihin beyānına göre maklūbdur.

[ز ب ن ج]

زَبَنَّجٌ [zebennec] (zā'nın ve bā'nın ve nūn-ı müşeddedenin fethiyle سَفَنَّجٌ [sefennec] vezninde) Şuᶜarādan İbrāhīm b. Herme'nin rāvīsi. Müᵓellifin رَاوِيَةٌ kavlinde hāᵓ mübālaga içindir.

[ز ج ج]

اَلزُّجُّ [ez-zucc] (zā'nın zammı ve cīm'in teşdīdiyle) Dirsek ucuna denir ki kol büküldükte dirseğin ucundan domalan kemiğin başıdır. *Esās*'ın beyānına göre maᶜnāyı sānīden meᵓhūzdur. Ve

زُجٌّ [zucc] Mızrağın aşağı tarafında olan demir harbeye denir ki yere rekz olunur. Cemᶜi زِجَاجٌ [zicāc] gelir zā'nın kesriyle, جُلٌّ [cull] ve جِلَالٌ [cilāl] gibi ve زِجَجَةٌ [zicecet] gelir, فِيَلَةٌ [fiyelet] vezninde. Ve

زُجٌّ [Zucc] Bir mevziᶜ adıdır. Ve أَزَجُّ [ezecc] kelimesinden cemᶜ olur, ke-mā seyuzkeru. Ve

زُجٌّ [zucc] Ok temrenine denir; bunun cemᶜi kezālik زِجَجَةٌ [zicecet] ve زِجَاجٌ [zicāc] gelir.

اَلزَّجُّ [ez-zecc] (zā'nın fethiyle) Bir kimseye mızrağın aşağı demiri ile dürtmek maᶜnāsınadır; yukālu: زَجَّ فُلَانًا إِذَا طَعَنَهُ بِالزُّجِّ Ve atmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَجَّ بِالشَّيْءِ إِذَا رَمَاهُ Ve devekuşu yelip seğirtmek maᶜnāsınadır; yukālu: زَجَّ الظَّلِيمُ إِذَا عَدَا

اَلْإِزْجَاجُ [el-izcāc] (hemzenin kesriyle) Mızrağın aşağı ucuna demir harbe geçirmek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَزْجَجْتُ الرُّمْحَ أَيْ جَعَلْتُ لَهُ زُجًّا

اَلزُّجَاجُ [ez-zucāc] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde ve harekāt-ı selāsla lügattir) Sırçaya denir, Fārisīde āb-gīne denir.

اَلزَّجَّاجُ [ez-zeccāc] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Sırça işleyen kimseye denir ki şişeci taᶜbīr olunur.

اَلزُّجَاجِيُّ [ez-zucāciyy] (tahfīfle ve yāyı nisbetle) Sırça satan kimseye denir. Sāhibü'l-Erbaᶜīn Ebu'l-Ḳāsım b. Ebī Ḥarş ve Yūsuf b. ᶜAbdullāh el-Luġavī el-

Muṣannif el-Muḥaddis ve ʿAbdurraḥmān b. Aḥmed eṭ-Ṭaberī ve Ebū ʿAlī Ḥasan b. Muḥammed b. el-ʿAbbās ve Faḍl b. Aḥmed b. Muḥammed ez-Zucāciyyūn muhaddislerdir. Ve Ebu'l-Ḳāsım ʿAbdurraḥmān b. İsḥāḳ en-Naḥvī ez-Zeccācī ki *Cumel* nām kitābın müʾellifidir, zā'nın fethi ve cīm'in teşdīdiyledir; şeyhi ve üstādı olan Ebū İsḥāḳ İbrāhīm ez-Zeccāc'a mensūbdur ki nahviyyūndan imām-ı meşhūrdur.

اَلْمِزَجُّ [el-mizecc] (mīm'in kesri ve zā'nın fethiyle) Kısa göndere denir ki mızrak heyʾetinde olur.

اَلزَّجَجُ [ez-zecec] (fethateynle) İnsānın kaşı ince ve uzun olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَجَّ حَاجِبُهُ زَجَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَقَّ فِي طُولٍ

اَلْأَزَجُّ [el-ezecc] (fethateynle) Ondan vasftır, ince olarak uzun kaşlı kişiye denir ki kalem kaşlı taʿbīr olunur, eczā-yı hüsndendir; müʾennesinde زَجَّاءُ [zeccāʾ] denir; yukālu: رَجُلٌ أَزَجُّ وَامْرَأَةٌ زَجَّاءُ أَيْ دَقِيقُ الْحَاجِبَيْنِ فِي طُولٍ Ve

أَزَجُّ [ezecc] Seyrek adımlı, ʿalā-kavlin gözleri üzere beyāz yeleği olan devekuşuna denir. Cemʿi زُجٌّ [zucc] gelir zā'nın zammıyla.

اَلتَّزْجِيجُ [et-tezcīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Kaşları cımbız ile düzeltip ince uzun yapmak maʿnāsınadır ki nisvānın ve yoluk puştların kārıdır; yukālu: زَجَّجَ الْحَاجِبَ إِذَا دَقَّقَهُ وَطَوَّلَهُ Tatvīli inceldikte uzun görünmek cihetiyledir.

اَلزُّجُجُ [ez-zucuc] (zammeteynle) İşlemeğe alışmış zelūl ve zebūn eşeklere ıtlāk olunur, حَمِيرٌ مُقَتَّلَةٌ maʿnāsına. Ve temrenlenmiş harbelere ve hışt ve mızrak makūlelerine denir; zāhiren أَزَجُّ [ezecc] müfredidir.

زُجُّ لاَوَةَ [Zuccu lāvet] (zā'nın zammıyla) Şammān nām mahalde bir mevziʿ adıdır.

زِجَاجُ الْفَحْلِ [zicācu'l-faḥl] Erkek devenin azı dişlerine ıtlāk olunur; زِجَاجٌ [zicāc] رِمَاحٌ [rimāḥ]a teşbīh olunmuştur. Şārih der ki *Muḥkem*'de mutlakan أَنْيَابٌ [enyāb] ile müfesser olmakla hasīsa-i fahl değildir.

أَجْمَادُ الزِّجَاجِ [Ecmādu'z-Zicāc] (hemzenin fethi ve zā'nın kesriyle) Kezālik Şammān'da bir mevziʿ adıdır.

اَلْإِزْدِجَاجُ [el-izdicāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznince) Kaşların uçları gözlerin kuyruklarına kadar gelip çatmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَجَّ الْحَاجِبُ إِزْدِجَاجًا إِذَا تَمَّ إِلَى ذُنَابَيِ الْعَيْنِ

اَلْمَزْجُوجُ [el-mezcūc] (mīm'in fethiyle) Deriden olan şol kovaya denir ki pek büyük olmakla döndürmesi mümkin olmamağın iki dudaklarını birbirine kavuşturup baʿdehu dikerler.

[ز ر ج]

اَلزَّرْجُ [zerc] (دَرْجٌ [derc] vezninde) Mızrağın aşağı harbesiyle dürtmek maʿnāsınadır; yukālu: زَرَجَهُ زَرْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ بِمَعْنَى زَجَّهُ Ve

زَرْجٌ [zerc] Baʿzı lügatte çok atların gürültüsüne ve celebe ve asvātına denir.

اَلزَّرَجُونُ [ez-zerecūn] (zā'nın ve rā'nın fethiyle قَرَبُوسٌ [ḳarabūs] vezninde) Üzüm asmasına, ʿalā-kavlin çubuklarına denir. Ve bādeye denir, خَمْرٌ [ḫamr] gibi. Ve baʿzı kayalarda vākiʿ hüdāyī oyma çukurlarda birikmiş duru ve sāfī yağmur suyuna denir. Cevherī bu lügati vehmine mebnī nūn bābında zikr eylemiştir, veznini faʿalūl zann eylemiştir, belki vezni faʿalūndur, niteki rācizin işbu: | | "هَلْ تَعْرِفُ الدَّارَ لاُمِّ الْخَزْرَجِ مِنْهَا فَظَلْتُ الْيَوْمَ كَالْمُزَرَّجِ" beytinde مُزَرَّجٌ [muzerrec] تَزْرِيجٌ [tezrīc]den ism-i mefʿūldür, نَشْوَانٌ [neşvān] yaʿnī sarhoş maʿnāsınadır;

kendiden fiʿl tasarruf olunmakla nūn'u sākıt olmuştur. Pes nūn'u zāʾide olmakla makāmı işbu cīm bābıdır.

Şārih der ki زَرَجُونٌ [zerecūn] zer-gūn-ı Fārisī muʿarrebi olmakla bu elfāz-ı ʿAcemīyi tasarruftur. Ve zer-gūn, Fārisīde altın renkli demektir ki sarı demektir.

[ز ر ن ج]

زَرَنْجُ [zerenc] (سَمَنْدُ [semend] veznin-de) Īrān'da Sicistān eyāletinin kasabası ismidir.

زَرْنُوجُ [Zernūc] (zā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Türkistān'da Özcend nām şehrin verāsında bir belde adıdır, زَرْنُوقُ [Zernūḳ] dahi derler.

[ز ع ج]

اَلزَّعْجُ [ez-zaʿc] (zā'nın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Bir kimseyi muztarib ve bī-karār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَعَجَهُ زَعْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَقْلَقَهُ Ve bir nesneyi yerinden koparmak maʿnāsınadır; yukālu: زَعَجَهُ إِذَا قَلَعَهُ مِنْ مَكَانِهِ Ve tard eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَعَجَهُ إِذَا طَرَدَهُ Ve hay-kırmak maʿnāsınadır; yukālu: زَعَجَ الرَّجُلُ إِذَا صَاحَ

اَلْإِزْعَاجُ [el-izʿāc] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir nesneyi yerinden koparmak maʿnāsınadır.

اَلْإِنْزِعَاجُ [el-inziʿāc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) Ondan mutāviʿdir; yukālu: أَزْعَجَهُ فَانْزَعَجَ أَيْ قَلَعَهُ عَنْ مَوْضِعِهِ فَاقْتَلَعَ أَزَالَهُ عَنْ مَكَانِهِ *Miṣbāḥ*'ta ʿibāretiyle müfesser olup baʿzılar mutāviʿi gelmeyip belki mutāviʿinde أَزْعَجَهُ فَشَخَّصَ denildiğine zāhib olduklarını ve Ḫalīl ve Fārābī lafzından mutāviʿi geldiğine kāʾil olduklarını nakl eylemiştir. Pes ona göre إِزْعَاجٌ [izʿāc] bir nesneyi yerinden ʿunfla ayırmak maʿnāsına olur.

اَلزَّعَجُ [ez-zeʿac] (fethateynle) Kalak ve ıztırāb maʿnāsınadır ki bī-karār olmaktan ʿibārettir; yukālu: زَعِجَ الرَّجُلُ زَعَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا قَلِقَ

اَلْمِزْعَاجُ [el-mizʿāc] (mīm'in kesriyle) Şol hatundur ki bir yerde ārām ve karār eyle-mez ola.

[ز ع ب ج]

اَلزَّعْبَجُ [ez-zaʿbec] (bā-yı muvahhade ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلزِّعْبِجُ [ez-ziʿbic] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Ak buluta, ʿalā-kavlin yufka ve hafīf bulu-ta denir. Ve mutlakan hūb ve dil-keş olan şeyʾe denir. Ve

زِعْبِجٌ [ziʿbic] Zeytūn ismidir.

[ز ع ل ج]

اَلزَّعْلَجَةُ [ez-zaʿlecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) bed-hūyluk, sūʾu'l-huluk maʿnāsınadır.

[ز غ ب ج]

اَلزَّغْبَجُ [ez-zaġbec] (ġayn-ı muʿceme ve bā-yı muvahhade ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) عُتْمٌ [ʿutm] yaʿnī zeytūn-ı cebelī yemişine denir ki نَبِقٌ [nebiḳ] yaʿnī ʿArabistān kira-zı dedikleri meyvenin hurdeleri şeklinde olur. İbtidā yeşil baʿdehu beyāz baʿdehu siyāh olur ve taʿmı tarçın acısı gibi acımt-rak tatlı olur ve ondan murabbā ittihāz olunur.

[ز غ ل ج]

اَلزَّغْلَجَةُ [ez-zaġlecet] زَغْلَجَةٌ [zaʿlecet] vez-ninde ve mürādifidir, ānifen zikr olundu, lākin mühmelesi asvebdir.

[ز ل ج]

اَلزَّلَجُ [ez-zelec] (zā'nın ve lām'ın fethiyle ve lām'ın sükūnuyla cāʾizdir) Ayak kayıp tayınmak maʿnāsınadır, زَلَقٌ [zelaḳ] gibi; yukālu: زَلِجَ قَدَمُهُ زَلَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ بِمَعْنَى زَلَقَ

اَلزَّلْجُ [ez-zelc] (zā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) ve

اَلزَّلِيجُ [ez-zelīc] (zā'nın fethiyle) Yere ayağını pek basmayıp keklik kayar tarzında hiffet ve sürʿatle yürüyüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَّ فُلَانٌ يَزْلِجُ زَلْجًا وَزَلِيجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا خَفَّ عَلَى الْأَرْضِ Ve

زَلْجٌ [zelc] مِزْلَاجٌ [mizlāc] ile kapıyı kapayıp bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: زَلَجَ الْبَابَ زَلْجًا إِذَا أَغْلَقَهُ بِالْمِزْلَاجِ

اَلزَّالِجُ [ez-zālic] (خَارِجٌ [ḫāric] vezninde) Şiddet ve mihnetlerden kurtulmuş adama ıtlāk olunur, güyā ki kayıp halās olur. Ve suyu şiddetle içer olan kimseye ıtlāk olunur. Ve be-gāyet emles ve hemvār olmakla hemān yaydan kayıp çıkar olan oka denir; yukālu: سَهْمٌ زَالِجٌ إِذَا كَانَ يَتَزَلَّجُ عَنِ الْقَوْسِ

اَلزَّلُوجُ [ez-zelūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi zikr olunan oka ıtlāk olunur, lākin *Esās*'ta وَسَهْمٌ زَالِجٌ أَيْ يَزْلِجُ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ ثُمَّ يَمْضِي ʿibāretiyle müsebbet olmakla yer yüzünde kayarak gidip nişāna varmayıp savuşup geçer olan ok olacaktır. Şārih dahi يَزْلِجُ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ وَلَمْ يَقْصِدْ إِلَى الرَّمِيَّةِ ʿibāretiyle beyān eylemiştir.

اَلتَّزَلُّجُ [et-tezelluc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Yer tayıncak olmakla ayak kaymak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَلَّجَ قَدَمُهُ بِمَعْنَى زَلِجَ Ve meşrūbu şiddet ve mübālaga üzere içmek maʿnāsına istiʿmāl olunur, güyā ki mecmūʿu hancereden tezlīc eder; yukālu: تَزَلَّجَ النَّبِيذَ إِذَا أَلَحَّ فِي شُرْبِهِ

اَلْمُزَلَّجُ [el-muzellec] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Az nesneye ıtlāk olunur, güyā ki elden kayıp gider; yukālu: شَيْءٌ وَعَطَاءٌ مُزَلَّجٌ أَيْ قَلِيلٌ Ve şol kimseye ıtlāk olunur ki bir kavm ve cemāʿate sonradan mülhak ve mülsak olup fi'l-asl o zümreden olmaya. Ve halk ve hulk cihetinde kāmil olmayıp nākıs olan kişiye ıtlāk olunur. Ve her şeyʾin alçak ve dūn olanına ıtlāk olunur. Ve bahīl ve nākese ıtlāk olunur, güyā ki zümre-i insāndan تَزْلِيجٌ [tezlīc] olunmuştur. Ve sāf ve hālis olmayan dostluğa ve muhabbete ıtlāk olunur; yukālu: حُبٌّ مُزَلَّجٌ أَيْ غَيْرُ خَالِصٍ

اَلْمِزْلَاجُ [el-mizlāc] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] veznide) ve

اَلزِّلَاجُ [ez-zilāc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) مِغْلَاقٌ [miġlāḳ] maʿnāsınadır ki kilīde denir, lākin مِزْلَاجٌ [mizlāc] el ile açılıp anahtara muhtāc olmayan ve مِغْلَاقٌ [miġlāḳ] ancak anahtar ile açılır olan kilīde mahsūstur. *Esās*'ta ilgāz tarīkiyle: يُقَالُ الْمِزْلَاجُ يُغْلَقُ بِهِ الْبَابُ وَلَا يُغْلَقُ ʿibāretiyle kavl-i mezbūru telmīh eylemiştir, fe'fhem. Ve

مِزْلَاجٌ [mizlāc] Sağrısı etsiz ve arık olan hatuna ıtlāk olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ مِزْلَاجٌ أَيْ رَسْحَاءُ

اَلزَّلُوجُ [ez-zelūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Yaydan çabuk kayıp gider olan oka denir, niteki zikr olundu. Ve çabuk ve çālāk insān ve hayvāna ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ وَفَرَسٌ زَلُوجٌ أَيْ سَرِيعٌ Ve

زَلُوجٌ [Zelūc] ʿAbdullāh b. Caḥş el-Kinānī nām kimsenin feresi yāhūd nākası ismidir. Ve be-gāyet emles olmakla elden çabuk kayıp giden oka ıtlāk olunur; yukālu: قِدْحٌ زَلُوجٌ أَيْ سَرِيعُ الْإِنْزِلَاقِ مِنَ الْيَدِ Müʾellif bunu tekrār eylemiştir. Ve

زَلُوجٌ [zelūc] Dūr u dırāz yokuşa ıtlāk olunur; yukālu: عَقَبَةٌ زَلُوجٌ أَيْ بَعِيدَةٌ طَوِيلَةٌ

اَلْإِزْلَاجُ [el-izlāc] (hemzenin kesriyle) Bu dahi kapıyı مِزْلَاجٌ [mizlāc] ile bend eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَزْلَجَ الْبَابَ إِذَا أَغْلَقَهُ بِالْمِزْلَاجِ

اَلتَّزْلِيجُ [et-tezlīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimse ağızından bir söz çıkarıp beyne'nnās fāş ve şāyiʿ eylemek maʿnāsınadır, gūyā ki ağızından miyāne-i nāsa kaydırmıştır; yukālu: زَلَّجَ كَلَامَهُ تَزْلِيجًا إِذَا أَخْرَجَهُ وَسَيَّرَهُ أَيْ أَفْشَاهُ بَيْنَ النَّاسِ Ve hemān kifāyet mikdārı şeyʾ ile geçinmek husūsunu savuşturmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: فُلَانٌ يُزَلِّجُ عَيْشَهُ أَيْ يُدَافِعُهُ بِالْبُلْغَةِ

اَلزَّلَجَى [el-zelecā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) ve

اَلزَّلِيجَةُ [ez-zelīcet] (وَلِيجَةٌ [velīcet] vezninde) Cüst ve çabuk nākaya ıtlāk olunur; yukālu: نَاقَةٌ زَلَجَى وَزَلِيجَةٌ أَيْ سَرِيعَةٌ

اَلزَّلَجَانُ [ez-zelecān] (fetehātla) Sebk ve takaddüm eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: زَلَجَهُ زَلَجَانًا إِذَا تَقَدَّمَهُ

اَلزُّلُجُ [ez-zuluc] (zammeteynle) Sıyrıncak olan yalçın kayalara ıtlāk olunur, صُخُورٌ مُلْسٌ maʿnāsına. Zāhiren زَلِيجٌ [zelīc] müfredidir.

مُزْلِجٌ [Muzlic] (مُقْبِلٌ [muḳbil] vezninde) ʿAbdullāh b. Maṭar nām şāʿirin mahlasıdır. Manzūmesi olan işbu "نُلَاقِي بِهَا يَوْمَ الصَّبَاحِ عَدُوَّنَا || إِذَا أُكْرِهَتْ فِيهَا الْأَسِنَّةُ تُزْلَجُ" beyti telakkubuna bāʿis olmuştur. Vākıʿā baʿzı şuʿarāʾ manzūmesi sebebiyle mülakkab olmak ʿādāt-ı ʿArabdandır, niteki *Kitāb-ı Muzhir*'de onun için fasl-ı mahsūs mersūmdur.

[ز م ج]

اَلزَّمْجُ [ez-zemc] (zā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَمَجَ الْقِرْبَةَ زَمْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَلَأَهَا Ve nās beynini ifsād edip birbirine düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: زَمَجَ بَيْنَ الْقَوْمِ إِذَا حَرَّشَ Ve bir yere destūrsuz küstāhāne girmek maʿnāsınadır; yukālu: زَمَجَ عَلَيْهِمْ إِذَا دَخَلَ بِلَا إِذْنٍ

اَلزَّمَجُ [ez-zemec] (fethateynle) Darılmak maʿnāsınadır; yukālu: زَمِجَ الرَّجُلُ زَمَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَضِبَ

اَلزَّمِجُ [ez-zemic] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمُزْمَئِجُّ [el-muzmeʾicc] إِزْمِيجَاجٌ [izmīcāc] dan ism-i fāʿil olarak dargın ve hışm-nāk adama denir; yukālu: رَجُلٌ زَمِجٌ وَمُزْمَئِجٌّ أَيْ غَضُوبٌ

اَلزِّمِجَّى [ez-zimiccā] (zā'nın ve mīm'in kesriyle زِمِكَّى [zimikkā] vezninde) Kuşun kuyruğu dibine denir, aslı zenebü't-tāʾir maʿnāsına, niteki زِمِكَّى [zimikkā] dahi bu maʿnāyadır.

اَلزُّمَّحُ [zummec] (دُمَّلٌ [dummel] vezninde) Bir nevʿ yırtıcı kuş ismidir, Fārisīde ona du-birāderān derler, zīrā birisi şikārdan ʿāciz olunca öbür çifti yetişip ona iʿānet eder. Cevherī vehmine mebnī Fārisīde deh-birāderān denir diye resm eylemiştir. Du-birāderān, iki birāder ve deh-birāderān on birāderler demektir. Bu kuşa Türkīde ötlegü ve seksek kuşu taʿbīr olunur. Levni sarıya māʾil ve savtı köpek eniği savtına şebīhtir; küçük kuzuları ve çocukları kapıp götürür, onun için bizim diyārlarda ona uşak kapan taʿbīr olunur. Ekserī gece gelip yataktan çocukları ihtitāf eder.

Şārih der ki bir cins kuş dahi vardır ki زُمَّجُ

الْمَاءِ [zummecu'l-māʾ] derler, Mışır'da ona نورس derler, güvercin cüssesinde ve beyāz olur, karabatak gibi suya dalıp balık sayd eder.

اَلزَّأْمَجُ [ez-zeʾmec] Zā'nın fethi ve hemzenin sükūnuyla زَأْبَجٌ [zeʾbec] veznin-de ve mürādifidir ki cümle ve mecmūᶜ maᶜnāsınadır; yukālu: أَخَذَهُ بِزَأْمَجِهِ أَيْ بِزَأْبَجِهِ أَيْ كُلِّهِ

اَلزِّمِجَّةُ [ez-zimiccet] (zā'nın ve mīm'in kesriyle) Erkek devekuşunun minkārına denir.

[ز م هـ ج]

اَلْمُزْمَهِجُّ [el-muzmehicc] (hā'yla مُقْشَعِرٌّ [muḳşaᶜirr] vezninde) Hoş-manzar ve tāb u tarāvetli çok çayıra denir; yukālu: كَلَأٌ مُزْمَهِجٌّ أَيْ أَنِيقٌ نَاضِرٌ كَثِيرٌ

[ز ن ج]

اَلزَّنْجُ [ez-zenc] (zā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla ve zā'nın kesriyle zebān-zeddir) ve

اَلْمَزْنَجَةُ [el-Meznecet] (mīm'in ve nūn'un fethiyle) ve

اَلزُّنُوجُ [ez-Zunūc] (zā'nın zammıyla) Karalardan bir tāʾifedir; زَنْجِيٌّ [zenciyy] müfredidir. Fārisīde zengī ve ülkelerine Zengibār denir, bu cihetle muᶜarreb olması aglebdir. Ve ülkeleri mā-verā-yı Ṣaᶜīd'de hatt-ı istivā tahtındadır.

اَلزَّنَجُ [ez-zenec] (fethateynle) Pek susamak, ᶜalā-kavlin ziyādesiyle susuzluk çekmekle bağırsakları münkabız olup merām üzere taᶜām ve şarābdan kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَنِجَ الرَّجُلُ زَنَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَطِشَ شَدِيدًا أَوْ هُوَ أَنْ تُقْبَضَ أَمْعَاؤُهُ وَمَصَارِينُهُ مِنَ الْعَطَشِ وَلاَ يَسْتَطِيعُ إِكْثَارَ الطُّعْمِ وَالشُّرْبِ

اَلْمُزَنَّجُ [el-muzennec] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Az nesneye denir; yukālu: عَطَاءٌ مُزَنَّجٌ أَيْ قَلِيلٌ

زُنْجٌ [Zunc] (zā'nın zammıyla) Neysābūr'da bir karye adıdır.

زَنْجَانُ [Zencān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Āẕerbaycān ülkesinde bir belde adıdır; muhaddisīnden Muḥammed b. Aḥmed b. Şākir ve Şeyhü'l-Ḥarem İmām Saᶜd b. ᶜAlī ve Ebu'l-Ḳāsım Yūsuf b. el-Ḥasan ve Ebu'l-Ḳāsım Yūsuf b. ᶜAlī ez-Zencāniyyūn oradandır.

اَلزِّنَاجُ [ez-zināc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ᶜİvaz ve mükāfat eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: زَانَجَهُ زِنَاجًا إِذَا كَافَأَهُ

زُنَيْجٌ [Zuneyc] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Muhaddisīnden Ebū Ġassān Muḥammed b. ᶜAmr'ın lakabıdır.

[ز ن ف ل ج]

اَلزِّنْفِيلَجَةُ [ez-zinfīlecet] (zā'nın kesri ve lām'ın fethiyle) ve

اَلزِّنْفَالَجَةُ [ez-zinfālecet] (yā'yı elife kalble) ve

اَلزَّنْفَلِيجَةُ [ez-zenfelīcet] (قَسْطَبِيلَةٌ [ḳasṭabīlet] vezninde) كِنْفٌ [kinf] dedikleri zarfa şebīh bir zarf adıdır. Ve كِنْفٌ [kinf] kāf'ın kesriyle içine hurdevāt vazᶜ olunan torba ve dağarcık makūlesi zarftır. Ve lafz-ı mezbūr zeyn-bīle-i Fārisī muᶜarrebidir. Müfredāt-ı Fārisīde zeyn-bīle ki tahfīfle zenbīle dahi derler, mihaffe tarzında ağaçtan düzülmüş bir çift zarf ile müfesserdir ki içine meyve ve sebzevāt makūlesi koyup davara yükletirler. Ve bir nevᶜi vardır ki hasırdan ve kıldan nesc eder, onu bāgçevānlar kullanırlar. Bu cihetle hālen üzümcülerin ve bāgçevānların dābbe üzere nesne taşıdıkları çifte sepetlere de

ıtlāk olunur. Ve zeyn-bīle bā-yı ʿArabī ve Fārisiyle vasf-ı terkībīdir. Aslı bīle-i zeyn idi ki eyer torbası demektir. Evāʾilde at kısmına tahmīl eylediklerinden eyere tahsīs olunup baʿdehu devābb-ı sāʾireye de tahmīl eylediler. Ve زِنْفِيلَجَةٌ [zinfīlecet] ondan muʿarrebdir. Baʿdehu tasarrufla زِنْفَالَجَةٌ [zinfālecet] ve زَنْفَلِيجَةٌ [zenfelīcet] dahi dediler. *Muzhir*'in beyānına göre veznleri finʿīlele ve finʿālele ve fenʿalīledir.

[ز ن ف ج]

اَلزَّنْفَجَةُ [ez-zenfecet] (zā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Āfet ve dāhiye maʿnāsınadır.

[ز و ج]

اَلزَّوْجُ [ez-zevc] (zā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Eş maʿnāsınadır ki çift olan şeyʾin her birinden ʿibārettir. Bu cihetle بَعْلٌ [baʿl] ve حَلِيلَةٌ [ḥalīlet]e, yaʿnī hatunun erine ve erin hatununa ıtlāk olunur. Ve tasrīh-i teʾnīs için erin hatununa زَوْجَةٌ [zevcet] dahi ıtlāk olunur hā'yla, niteki بَعْلٌ [baʿl] kelimesi dahi böylecedir; yukālu: هُوَ زَوْجُهَا وَهِيَ زَوْجُهُ وَزَوْجَتُهُ وَهُمَا زَوْجَانِ Yaʿnī iki eştir.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre زَوْجٌ [zevc] lafzı eş olan hayvānātta zeker ve ünsādan her birine ıtlāk olunur, هُوَ زَوْجُهُ derler ki "bu onun eşidir" demektir. Kezālik hayvānātta ve sāʾir eşyāda her iki karīne yaʿnī eşin ikisine birden زَوْجٌ [zevc] ıtlāk olunur. Meselā huff ve naʿl gibi ki Türkīde bundan çift ile taʿbīr olunur, فَرْدٌ [ferd] mukābili ki tek demektir. Kezālik levn ve şekl makūlesi evsāfta āhere mümāsil yāhūd muzādd olanın her birine زَوْجٌ [zevc] ıtlāk olunur. Bu cihetle بَعْلٌ [baʿl] ve بَعْلَةٌ [baʿlet]ten her birine زَوْجٌ [zevc] derler; hā'yla زَوْجَةٌ [zevcet] lügati rediyyedir. زَوْجٌ [zevc]in cemʿi أَزْوَاجٌ [ezvāc] ve زَوْجَةٌ [zevcet]in cemʿi زَوْجَاتٌ [zevcāt]tır. Ve işbu ﴿اُحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ﴾ kerīmesinde أَزْوَاجٌ [ezvāc] zalemeye efʿāllerinde muktedī olan akrān ile müfesserdir. Kezālik ﴿وَلاَ تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ﴾ kerīmesinde eşbāh ve akrān ile müfesserdir. ﴿وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ﴾ kerīmesinde ʿunvānı bi'l-cümle eşyā-ı cevher ü ʿarazdan ve mādde ve sūretten mürekkeb olup masnūʿiyyeti muktezī terkībden ʿārī bir nesne olmayıp ve elbette bir sāniʿe muhtāc ve sāniʿ dahi ferd olduğuna tenbīhi mutazammındır. Ve *Ḳurʾān-ı kerīm*'de baʿzı mahalde أَزْوَاجٌ [ezvāc]dan murād envāʿ-ı müteşābihe ve baʿzı mahalde asnāf ve fırkalardır: ﴿وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ﴾ kerīmesi وَقَرَنَّاهُمْ بِهِنَّ maʿnāsınadır. Her ne kadar تَزْوِيجٌ [tezvīc] mefʿūleyne müteʿaddī ise de bilā-bāʾ vürūdu beynenāda müteʿāref olan münākeha tavrından hāric olduğuna telmīh nüktesine mebnīdir. Ve *Miṣbāḥ*'ın ve *Muġrib*'in hülāsası budur ki زَوْجٌ [zevc] şekl yaʿnī bir āher şeyʾe tabʿ yāhūd evsāftan bir vasfta şibh ve nazīr olan şeyʾe denir ki onun için nazīr ola, asnāf ve elvān gibi yāhūd nakīz ola, ratb ve yābis gibi ve zeker ve ünsā ve leyl ve nehār ve hulv ve mürr gibi. Ve her ikisine de ki çift taʿbīr olunur, زَوْجٌ [zevc] ıtlāk olunur, زَوْجَانِ [zevcān] dendiği gibi. Pes زَوْجَانِ [zevcān] ile bir çift ki ikidir ve iki çift ki dörttür, irāde olunur. Ve Ezherī'den nahviyyūnun isneyne زَوْجٌ [zevc] ıtlākının inkārları menkūldür. Hattā İbn Enbārī ıtlāk-ı mezbūru tahtiʾe eylemiştir, zīrā ʿArablar meselā زَوْجُ حَمَامٍ ve زَوْجُ خِفَافٍ demeyip ancak زَوْجَانِ مِنْ حَمَامٍ

ve زَوْجَانِ مِنْ خِفَافٍ ʿunvānıyla tekellüm eylediklerini kezālik bir çift kuşun birine زَوْجٌ [zevc] demeyip belki erkeğine ferd ve dişisine ferdet dediklerini maʿriz-i ihticācda nakl eylemiştir. Ve Sicistānī demiştir ki vāhide زَوْجٌ [zevc] ıtlākı cinsinden bir āherin vücūduyla meşrūttur, meselā هُوَ زَوْجُهُ derler ki "Bu onun eşidir" ve هُمَا زَوْجَانِ derler ki "Bu iki birbirine eştir ve çifttir" demektir, niteki müʾellifin de murādı budur. Ve زَوْجٌ [zevc] er ve ʿavretten her birine ıtlāk olunur ve bu lügat-ı ʿāliyedir, niteki Ḳurʾān-ı kerīm'de زَوْجَةٌ [zevcet] ʿunvānı vārid olmamıştır. Ve Ebū Ḥātim rivāyeti üzere زَوْجَةٌ [zevcet] ehl-i Necd ve زَوْجٌ [zevc] ehl-i Ḥicāz lügatidir. İbn Sikkīt nakli üzere ʿale'l-ʿaksdir. Ve fukahānın hā ile istiʿmāli īzāh için ve havf-ı iltibās içindir. Ve تَزْوِيجٌ [tezvīc] ki tefʿīldir, bi-nefsihi mefʿūleyne müteʿaddī olur. Kezālik تَزَوُّجٌ [tezevvuc] ki tefaʿʿuldür, iki mefʿūle taʿdiye eder; tekūlu: زَوَّجْتُ فُلَانًا إِمْرَأَةً وَبِامْرَأَةٍ فَتَزَوَّجَهَا وَتَزَوَّجَ بِهَا Ve bāʾ ile taʿdiyesi Ezdu Şenūʾe lügatidir. Ve fukahānın زَوَّجْتُهَا مِنْهُ kavlleri gibi مِنْ kelimesiyle müteʿaddīdir, müvecceh değildir. Bu tafsīlden müʾellifin icmāli şerh ve bast olunmuştur. İntehā.

Ve iki eşin her birine ıtlāk olunduğu gibi ikisine birden زَوْجٌ [zevc] ıtlāk olunur, niteki زَوْجَانِ dahi denir; yukālu: هُمَا زَوْجَانِ ve yukālu: هُمَا زَوْجٌ Şārih der ki bu ʿArabların هُمَا سِيَّانِ وَهُمَا سَوَاءٌ dedikleri gibidir. İntehā. Ve

زَوْجٌ [zevc] فَرْدٌ [ferd] mukābiline denir ki çift taʿbīr olunur, شَفْعٌ [şefʿ] gibi; yukālu: زَوْجٌ أَوْ فَرْدٌ أَيْ شَفْعٌ أَوْ وَتْرٌ Yaʿnī "Çift midir tek midir?" Ve

زَوْجٌ [zevc] Mihaffe örtüsüne denir ki yün ipinden nesc ederler. Çift olması yāhūd iki renk ipten işlendiği hasebiyledir. Ve dībā misilli nesnelerin levnine ıtlāk olunur. Kāle fi'l-*Esās* خَلَقَ اللهُ النَّبَاتَ أَزْوَاجًا أَيْ أَصْنَافًا وَأَلْوَانًا وَخَلَقَ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ أَيْ مِنْ كُلِّ لَوْنٍ

اَلتَّزْوِيجُ [et-tezvīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznince) Çiftlendirmek ve birbirine eş kılmak maʿnāsına olmakla bir hatunu bir kimseye nikāhla çift eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: زَوَّجْتُهُ إِمْرَأَةً ve yukālu: زَوَّجْتُهُ بِالْمَرْأَةِ أَيْ أَنْكَحْتُهُ إِمْرَأَةً Ve kavluhu taʿālā ﴿وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ﴾ أَيْ قَرَنَّا بِهِنَّ Yaʿnī vech-i ātī üzere تَزْوِيجٌ [tezvīc] ve تَزَوُّجٌ [tezevvuc] lügat-ı ʿāliyede mefʿūleyne bi-nefsihi müteʿaddī iken āyet-i merkūmede bāʾ vāsıtasıyla taʿdiye eylemesi تَزْوِيجٌ [tezvīc], karn ve ilsāk maʿnāsını mutazammın olduğuna mebnī olmakla ﴿زَوَّجْنَاهُمْ﴾, قَرَنَّاهُمْ وَأَلْصَقْنَاهُمْ sebkindedir. Beyḍāvī bā'yı sebebiyete dahi haml ihtimālini işʿār eylemiştir. Ve Rāġıb'ın beyānına göre زَوَّجْنَاهُمْ حُورًا ʿunvānında vārid olmadığı, cennette vākiʿ tezvīc-i hūr hālā beynimizde müteʿaref olan münākaha vetīresinde olmadığı nüktesine mebnīdir.

اَلتَّزَوُّجُ [et-tezevvuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznince) Çiftlenmek ve eş olmak maʿnāsına olmakla bir hatunu nikāhla almak maʿnāsında müstaʿmeldir; tekūlu: تَزَوَّجْتُ إِمْرَأَةً وَبِامْرَأَةٍ gerek تَزْوِيجٌ [tezvīc] ve gerek تَزَوُّجٌ [tezevvuc] sīgaları vech-i mezkūr bi-nefsihi ve mefʿūl-i sānīye bāʾ ile müteʿaddī olurlar. ʿAlā-kavlin bāʾ ile taʿdiyeleri lügat-ı kalīledir, vech-i mersūm üzere Ezdu Şenūʾe lügatidir. Müʾellifin وَبِهَا kavli تَزَوَّجْتُ ve زَوَّجْتُ misāllerinin ikisine de nāzırdır. Ve zamīr-i müʾennes إِمْرَأَةٌ [imreʾet]e rāciʿ olmakla وَبِامْرَأَةٍ أَيْ بِالْبَاءِ demektir. Ve

تَزَوُّجٌ [tezevvuc] Bir nesneye girişip karışmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَزَوَّجَهُ النَّوْمُ أَيْ خَالَطَهُ

اَلْمِزْوَاجُ [el-mizvāc] (mīm'in kesriyle) Kesīretü't-tezevvüc olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مِزْوَاجٌ أَيْ كَثِيرَةُ التَّزَوُّجِ Ve zevcleri çok hatuna ıtlāk olunur ki أُمُّ خَارِجَةَ dedikleri ʿavret gibi üç günde bir boşanıp gayrısına varan melʿūne olacaktır. Ve muhtemeldir ki birbirinden habersiz çok ere de varmış ola. Hindistān'da bir ʿavret ondan ziyāde ere varıp nöbetleştikleri mahkīdir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مِزْوَاجٌ أَيْ كَثِيرَةُ الزَّوْجَةِ أَيِ الْأَزْوَاجِ Pes زَوِجَةٌ [zivecet] عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde, أَزْوَاجٌ [ezvāc] gibi, زَوْجٌ [zevc]in cemʿi olur, lākin nevādirdendir.

اَلْأَزْوَاجُ [el-ezvāc] (hemzenin fethiyle) زَوْجٌ [zevc]in cemʿidir, niteki zikr olundu. Ve قُرَنَاءُ [ḳurenāʾ] maʿnāsına istiʿmāl olunur ki قَرِينٌ [ḳarīn]in cemʿidir; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿أُحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ﴾ أَيْ قُرَنَاءَهُمْ

اَلزَّاجُ [ez-zāc] Maʿrūf tozdur ki kara boya taʿbīr olunur, envāʿı vardır. Ve bu, zāg-ı Fārisī muʿarrebidir. Ve

زَاجٌ [Zāc] Muhaddisīnden Aḥmed b. Mansūr el-Ḥanẓalī lakabıdır.

اَلزِّيجُ [ez-zīc] (zā'nın kesri ve meddiyle) Bināʾ ipine denir ki çirpi ipi taʿbīr olunur, miʿmārların gönye taʿbīr ettikleri ālete müteʿallik iptir ki ucunda şākūlü olur, fenn-i hendese hükmünce rāst ve gec meyānını onunla vezn ve idrāk ederler. Ve bu, zīg-i Fārisī muʿarrebidir. Mütercim der ki zīg lafzı Fārisīde iki maʿnāyadır; biri binā ve miʿmār tahtasına ve sahīfesine denir ki onda resm-i sūret-i binā tarh olunur ve biri binā ipine denir ki çirpi ipi taʿbīr olunur. Ve zīc kelimesi cīm-i Fārisiyle altı maʿnāya gelir. Biri şol ipliklere denir ki üstād nakş-kārlar nakşları onunla tarh ederler. Pes ehl-i nücūmun istihrāc ettikleri kitāb-ı ʿilm-i seyr-i kevākib ki زِيجٌ [zīc] taʿbīr olunur, maʿānī-i selāse-i mezkūrenin her birinden ahz olunmak mümkindir. Ve baʿzılar dediler ki زِيجٌ [zīc] zih muʿarrebidir ki وَتَرٌ [veter] maʿnāsınadır, ʿilm-i mezbūr tevtīr ve takvīsi müştemil olmakla bundan dahi ahz olunmak muhtemeldir.

اَلزَّوْجُ [ez-zevc] (مَوْجٌ [mevc] vezninde) Maʿnāsı mufassalen beyān olundu. Ve

زَوْجٌ [zevc] Masdar olur, miyāne-i nāsı ifsād edip birbirine kışkırtmak maʿnāsına; yukālu: زَاجَ بَيْنَهُمْ يَزُوجُ زَوْجًا إِذَا حَرَّشَ

اَلْمُزَاوَجَةُ [el-muzāvecet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) İzdivāc maʿnāsınadır ki birbirine eş olmak ve çift olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَاوَجَا مُزَاوَجَةً أَيِ ازْدِوَاجًا Ve إِزْدَوَجَ kelimesi iftiʿāldir, aslı إِزْتَوَجَ [iztevece] idi.

[ز هـ ز ج]

اَلزَّهْزَجُ [ez-zehzec] (zā-yı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Cinn tāʾifesinin seslerinden ve cıvıltılarından hikāyedir. Cemʿi زَهَازِجُ [zehāzic] gelir; tekūlu: زَهَازِجُ الْجِنِّ أَيْ عَزِيفُهُمْ وَجَلَبَتُهُمْ Müʾellifin وَجَلَبَتُهَا ʿunvānıyla īrādı tāʾife iʿtibārına mebnīdir.

[ز هـ ل ج]

اَلتَّزَهْلُجُ [et-tezehluc] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Mızrağın boğumları ve sāʾir yerleri doğru ve uygun olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَهْلَجَ الرُّمْحُ إِذَا اطَّرَدَ

اَلزَّهْلَجَةُ [ez-zehlecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Müdārā eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: لَمْ أَزَلْ أُزَهْلِجُهُ حَتَّى لاَنَ أَيْ أُدَارِيهِ

FASLU'S-SĪNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ السِّينِ الْمُهْمَلَةِ)

[س ب ج]

اَلسُّبْجَةُ [es-subcet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) ve

اَلسَّبِيجَةُ [es-sebīcet] (وَلِيجَةٌ [velīcet] vezninde) Siyāh ʿabāya ve siyāh kilime denir. Ve yensiz ve yakasız olan ʿArab gömleğine denir, بَقِيرَةٌ [baḳīret] maʿnāsına. Şārih der ki baʿzı ümmehātta سَبِيجَةٌ [sebicet] ve سَبِيجٌ [sebīc] şebī muʿarrebi olmak üzere mersūmdur ki Fārisīde gecelik sevbe denir. Ve

سُبْجَةُ الْقَمِيصِ [subcetu'l-ḳamīṣ] Gömleğin tīrīzlerine ve koltukları altına vurulan parçalara denir ki hıştek taʿbīr olunur.

اَلتَّسَبُّجُ [et-tesebbuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Siyāh ʿabā giymek maʿnāsınadır; yukālu: تَسَبَّجَ الرَّجُلُ إِذَا لَبِسَ السُّبْجَةَ

اَلسَّبِيجُ [es-sebīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi yakasız ve yensiz ʿArab gömleğine denir.

اَلْمُسَبَّجُ [el-musebbec] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Enli kilime denir; yukālu: كِسَاءٌ مُسَبَّجٌ أَيْ عَرِيضٌ

[س ب ر ج]

اَلسَّبْرَجَةُ [es-sebrecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir işi pūşīde ve mestūr eylemek, yaʿnī halktan saklamak maʿnāsınadır; yukālu: سَبْرَجَ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا عَمَّاهُ

سَابَرُّوجُ [Sābberrūc] (bā'nın fethi ve rā'nın teşdīdiyle) Baġdād'da bir mevziʿ adıdır.

[س ب ن ج]

اَلسَّبَنْجُونَةُ [es-sebencūnet] (sīn'in fethi ve bā'nın sükūnuyla) Tilki derisinden maʿmūl bir güne ferve, yaʿnī kürk ismidir. Ve bu, āsmān-gün muʿarrebidir ki gök renkli demektir. Pes gök yāhūd māʾī olur, o renkte tilki kürkü nā-maʿrūf olmakla lafz-ı mezbūr şeb-güne muʿarrebi olsa pek mülāyim olur ki gece renkli demek olur ki murād siyāhtır, zīrā semmūr gibi siyāh tilki mevcūddur. Husūsan Mekke oğlağı derisinden yaptıkları kürk maʿlūmdur. Eğer tilki derisiyle mukayyed olmasa sincāb ve teyin muhtemel idi. Bundan başka āsmān-gün lafzından taʿrīb-i mezkūr mahz tekellüftür.

[س ت ج]

اَلْإِسْتَاجُ [el-istāc] ve

اَلْإِسْتِيجُ [el-istīc] (hemzelerin kesriyle) Māsūre taʿbīr olunan delik kamışa denir ki çulhalar ona dokunacak ipliği sarup mekiğe idhāl ederler. Mütercim der ki إِسْتِيجٌ [istīc] sitīje-i Fārisī muʿarrebidir ve إِسْتَاجٌ [istāc] ondan müşbaʿdır.

أَسْتَجَةُ [Estece] (hemzenin fethiyle) Maġrib'de bir belde adıdır.

[س ج ج]

اَلسَّجُّ [es-secc] (حَجٌّ [ḥacc] vezninde) Fazla-i tabīʿī sıvık olmak maʿnāsınadır ki murād līnet üzere hadeslemektir; yukālu: سَجَّ الرَّجُلُ وَغَيْرُهُ مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَقَّ غَائِطُهُ Ve duvar sıvamak maʿnāsınadır; yukālu: سَجَّ الْحَائِطَ إِذَا طَيَّنَهُ

اَلْمِسَجَّةُ [el-miseccet] (mīm'in kesriyle) İsm-i ālettir, duvar sıvayacak tahta malaya denir.

اَلسَّجَّةُ [es-seccet] (sīn'in fethiyle) Bir sanem adıdır, niteki بَجَّةٌ [beccet] dahi dahi bir gayrı sanem adıdır. Ve

سَجَّةٌ [seccet] ve

سَجَاجٌ [secāc] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şol süte denir, su çok konmakla pek yufka ve duru ola.

اَلسُّجُجُ [es-sucuc] (zammeteynle) Üstü balçıkla sıvanmış sutūha denir ki kārgīr hānelerde olur, طَايَاتٌ مُمَدَّرَةٌ maʿnāsınadır. Ve nüfūs-ı tayyibe maʿnāsınadır; zāhiren müfredi أَسْجَجُ [escec]dir.

اَلسَّجْسَجُ [es-secsec] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) Ne ıssı ve ne soğuk olan güne denir ki muʿtedil olur; yukālu: يَوْمٌ سَجْسَجٌ أَيْ لاَ حَرٌّ وَلاَ قَرٌّ Ve ne pek ve ne mülāyim olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ سَجْسَجٌ أَيْ لَيِّسَتْ بِصُلْبَةٍ وَلاَ سَهْلَةٍ Ve tulūʿ-ı fecr ile tulūʿ-ı şems mā-beynine denir; ve minhu hadīsu İbn ʿAbbās fī sıfati'l-cenneti: "وَهَوَاؤُهَا اَلسَّجْسَجُ" وَغَلِطَ الْجَوْهَرِيُّ فِي قَوْلِهِ "اَلْجَنَّةُ سَجْسَجٌ"

Şārih der ki hadīs-i āherde: "نَهَارُ الْجَنَّةِ سَجْسَجٌ" ʿibāretiyle vārid olup muhaddisīn أَيْ مُعْتَدِلٌ لاَ حَرٌّ وَلاَ قَرٌّ أَوْ لاَ ظُلْمَةَ فِيهِ وَلاَ شَمْسَ أَوْ نُورُهُ كَالنُّورِ الَّذِي بَيْنَ طُلُوعِ الْفَجْرِ وَالشَّمْسِ ʿibāretleriyle tefsīr eylemekle Cevherī'nin istişhādı hazf-i muzāfa mahmūl olmak muhtemeldir.

[س ح ج]

اَلسَّحْجُ [es-saḥc] (sīn'in fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Bir nesnenin derisini yāhūd kabuğunu sıyırıp soymak maʿnāsınadır; yukālu: سَحَجَهُ سَحْجًا مِنَ الْبَابِ أَصَابَهُ شَيْءٌ فَسَحَجَ وَجْهَهُ ve yukālu: سَحَجَ الثَّالِثِ إِذَا قَشَرَهُ Yaʿnī "Ona bir nesne dokunmakla yüzünün derisini sıyırıp soydu." Ve

سَحْجٌ [saḥc] Başın saçını āhestece taramak maʿnāsınadır; yukālu: سَحَجَ فَرْوَةَ رَأْسِهِ إِذَا سَرَّحَهُ لَيِّنًا Ve tīz tīz yürümek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَّ يَسْحَجُ أَيْ يُسْرِعُ Ve dābbeye mahsūs bir nevʿ seğirtmek maʿnāsınadır ki pek seğirtmekten dūn olur ki ling seğirtmesi olacaktır; yukālu: سَحَجَ الْفَرَسُ إِذَا جَرَى دُونَ الشَّدِيدِ

اَلْإِنْسِحَاجُ [el-insiḥāc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) سَحْجٌ [saḥc] kelimesinden ki deri ve kabuk sıyırıp soymak maʿnāsınadır, mutāviʿ olur; yukālu: سَحَجَ جِلْدَهُ فَانْسَحَجَ

اَلتَّسْحِيجُ [et-tesḥīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Teksīr içindir, çok soymak yā pek soymak maʿnāsınadır.

اَلتَّسَحُّجُ [et-tesaḥḥuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Ondan mutāviʿdir; yukālu: سَحَّجَ قِشْرَهُ فَتَسَحَّجَ

اَلْمُسَحَّجُ [el-musaḥḥac] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Isırılıp yā tırmalanmakla gövdesinin derisi yüzülmüş insān ve hayvāna denir, ekserī hımār kısmı birbirini kapıp ısırmakla onlara vasf ederler; yukālu: حِمَارٌ مُسَحَّجٌ أَيْ مُعَضَّضٌ مُكَدَّحٌ

اَلسَّحَّاجُ [es-saḥḥāc] (شَدَّادٌ [şeddād] veznide) Şol deveye denir ki dāʾimā tabanlarını yere sürüp tırmalamakla toprağını sıyırır ola; yukālu: بَعِيرٌ سَحَّاجٌ إِذَا كَانَ يَسْحَجُ الْأَرْضَ بِخُفِّهِ

اَلْمِسْحَجُ [el-misḥac] ve

اَلْمِسْحَاجُ [el-misḥāc] (mīm'lerin kesriyle) Zikr olunan سَحْجٌ [saḥc] dedikleri seğirtmekle seğirtir olan hayvāna denir; yukālu: حِمَارٌ مِسْحَجٌ وَمِسْحَاجٌ أَيْ يَجْرِي دُونَ الشَّدِيدِ Ve

مِسْحَجٌ [misḥac] Dülgerlerin ağaç yondukları keser ve teber makūlesi ālete denir. Ve

مِسْحَاجٌ [misḥāc] Her kelāmda and içip yemīn eder olan yemīnci ʿavrete denir ki birbiri ardınca yemīni isrāʿ eder. Yemīnin kesreti kelāmın kizbine şāhid-i musaddaktır; yukālu: إِمْرَأَةٌ مِسْحَاجٌ أَيْ حَلُوفٌ تَسْحَجُ الْأَيْمَانَ أَيْ تُسْرِعُهَا

سَيْحُوجٌ [Seyḥūc] (سَيْحُونٌ [seyḥūn] veznin-de) Bir mevziᶜdir.

اَلسَّحُوجُ [es-saḥūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) مِسْحَاجٌ [misḥāc] gibi bu dahi yemīnci karı-ya denir.

[س خ ج]

اَلسَّخَاوِجُ [es-seḫāvic] (sīn'in fethi ve ḫā-yı muᶜcemenin tahfīfiyle) Şol hālī arza denir ki ne yol bulacak aᶜlām ve nişānları ve ne içecek suyu ola ki çöl taᶜbīr olunan beyābān olacaktır. Ve bu, cemᶜ sūretinde müfreddir.

[س د ج]

اَلسَّدْجُ [es-sedc] (sīn'in fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Bir kimseye bir nesne zım-nında bed gümān eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَدَجَهُ بِالشَّيْءِ سَدْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ظَنَّهُ بِهِ

اَلسَّدَّاجُ [es-seddāc] (شَدَّادٌ [şeddād] vez-ninde) Yalancıya denir, كَذَّابٌ [keẕẕāb] maᶜnāsına.

اَلتَّسَدُّجُ [et-tesedduc] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vez-ninde) Kasden yalan peydā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَسَدَّجَ فُلَانٌ أَيْ تَكَذَّبَ وَتَخَلَّقَ

اَلْإِنْسِدَاجُ [el-insidāc] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vez-ninde) Yüz üzere kapanıp düşmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْسَدَجَ الرَّجُلُ إِذَا انْكَبَّ عَلَى وَجْهِهِ

[س ذ ج]

اَلسَّاذَجُ [es-sāẕec] (ẕāl-ı muᶜceme ile) Sāde muᶜarrebidir ki bī-nakş olan şeyᵓe denir.

Şārih der ki bundan elfāz-ı ᶜArabiyye ahz eylemişlerdir. Ez-cümle سَذَاجَةٌ [sedācet] lafzını sühūlet ve hüsn-i hulk maᶜnāsına istiᶜmāl ederler, hasenü'l-hulk olan adam nukūş-ı rediyyeden sāde-dil olmak mülābesesiyle. Ve kesret-i istiᶜmālden ẕāl'ını ihmāl eylediler.

[س ر ن ج]

سُرُنْجٌ [Surunc] (عُرُنْدٌ [ᶜurund] vez-ninde) Ekrāddan bir kabīle adıdır. Muhaddisīnden Ebū Manṣūr Muḥammed b. Aḥmed b. Mehdī es-Suruncī ve peder-leri o kabīledendir.

[س ر ج]

اَلسِّرَاجُ [es-sirāc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Maᶜrūftur ki fitili yanar çerāga denir, kandil ve ona mülhak mūm ve çıra gibi. Şārihin beyānına göre cemᶜi سُرُجٌ [suruc] dür zammeteynle; yukālu: أَطْفَأَ السِّرَاجَ أَيِ الْمِصْبَاحَ Ve güneşe ıtlāk olunur ki sirāc-ı nehārdır; yukālu: طَلَعَ السِّرَاجُ أَيِ الشَّمْسُ Şārihin beyānına göre bu mādde ziyāᵓ maᶜnāsına mevzūᶜdur. Ve

سِرَاجٌ [Sirāc] Aᶜlām-ı nāstandır.

اَلسَّرْجُ [es-serc] (sīn'in fethi ve rā'nın sükūnuyla) Saç örmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَرَجَتِ الْمَرْأَةُ شَعْرَهَا سَرْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَفَرَتْ Ve yalan söylemek maᶜnāsınadır. *Esās*'tan bu maᶜnā mecāz olmak münfe-him olur; yukālu: سَرَجَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ Ve

سَرْجٌ [serc] At eyerine denir, zeyn-i esb maᶜnāsına. Müᵓellif سَرْجٌ [serc] lafzını zikr edip tefsīrinden sükūtu, maᶜrūf olduğuna mebnī yāhūd nüshalardan sākıt olmuştur; yukālu: شَدَّ عَلَى الْفَرَسِ سَرْجَهُ أَيْ رَحْلَهُ

اَلتَّسْرِيجُ [et-tesrīc] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi saç örmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَرَّجَتِ الْمَرْأَةُ شَعْرَهَا إِذَا ضَفَرَتْ Ve bir nesneyi hūb ve gökçek eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ki sirāc gibi tāb-dār eylemekten ᶜibārettir; yukālu: سَرَّجَهُ تَسْرِيجًا إِذَا بَهَّجَهُ وَحَسَّنَهُ

اَلسَّرَجُ [es-serec] (fethateynle) Bir adamın çehresi güzel ve tāb-dār olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَرِجَ الرَّجُلُ سَرَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَسُنَ وَجْهُهُ Ve kizb söylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَرِجَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ

اَلْإِسْرَاجُ [el-isrāc] (hemzenin kesriyle) Dābbeyi eyerlemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَسْرَجْتُهَا أَيِ الدَّابَّةَ إِسْرَاجًا إِذَا شَدَدْتَ عَلَيْهِ السَّرَجَ

اَلسَّرَّاجُ [es-serrāc] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Eyer yapan kimseye denir ki lisānımızda dahi sarrāc taʿbīr olunur. Ve yalancıya ıtlāk olunur, كَذَّابٌ [kezzāb] maʿnāsına.

اَلسِّرَاجَةُ [es-sirācet] (sīn'in kesriyle) Sarrāclık hirfetine denir.

سُرَيْجٌ [Sureyc] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir maʿrūf haddād ismidir ki kılıç yapar idi, سُيُوفٌ سُرَيْجِيَّةٌ [suyūfun Sureyciyyetun] ona mensūbdur. Şārih der ki niteki: "وَفَاحِمًا وَمَرْسِنًا مُسَرَّجًا" mısrāʿını bu güne tasarruf ederler. Ve Ebū Saʿīd Muḥammed b. el-Ḳāsım b. Sureyc ve Ebu'l-ʿAbbās Aḥmed b. ʿÖmer b. Sureyc ki ʿālim ve fakīh-i ʿIrāḳ idi ve Heyṣem b. Ḫālid es-Sureyciyyūn ʿulemādandır.

سَرْجٌ [serc] (sīn'in fethi ve rā'nın sükūnuyla) Maʿnāları zikr olundu. Ve

سَرْجٌ [Serc] Esmā-i ricāldendir: Serc b. İbrāhīm el-Ḫalīl ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi salavātu'l-Celīl'dir, vālidesi Ḳaṭūrā bint Yaḳṭun'dür. Sāre cenābları vefātından sonra tezevvüc eylediler. Ve Yūsuf b. Serc ve Ṣāliḥ b. Serc ve Muḥammed b. Sinān b. Serc muhaddislerdir. Ve

سَرْجٌ [Serc] Bir mevziʿ adıdır.

اَلسُّرْجَجُ [es-surcec] (sīn'in zammı ve cīm'in fethiyle تُرْتَبٌ [turteb] vezninde) Dāʾim ve cāvidān maʿnāsınadır.

اَلسُّرْجُوجُ [es-surcūc] (sīn'in zammıyla) Ahmak ve bī-magz kişiye denir.

اَلسِّرْجِيجَةُ [es-sircīcet] (sīn'in kesriyle) ve

اَلسُّرْجُوجَةُ [es-surcūcet] (sīn'in zammıyla) Sirişt ve tabīʿat maʿnāsınadır; yukālu: اَلْكَرَمُ مِنْ سِرْجِيجَتِهِ وَسُرْجُوجَتِهِ أَيْ مِنْ خُلُقِهِ وَطَبِيعَتِهِ

سُرْجَةُ [Surcet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Sumeysāṭ nām kalʿa kurbünde bir mevziʿdir. Ve Ḥaleb kazāsında bir karyedir. Ve Naṣībīn ile Duneyser nām belde beyninde bir hısn adıdır.

سَرُوجُ [Serūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ḥarrān kurbünde bir beldedir.

[س ر د ج]

اَلسَّرْدَجَةُ [es-serdecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi terk ve ihmāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَرْدَجَهُ سَرْدَجَةً إِذَا أَهْمَلَهُ

[س ر ن ج]

اَلسَّرَنْجُ [es-serenc] (سَمَنْدٌ [semend] vezninde) Sanʿat envāʿından bir nevʿ-i masnūʿa ismidir, فُسَيْفِسَاءٌ [fuseyfisāʾ] gibi. Ve فُسَيْفِسَاءٌ [fuseyfisāʾ] münakkaş tepe camlarına denir. Şārihin beyānına göre se-reng muʿarrebidir ki üç türlü demektir, lākin ne olduğu maʿlūmumuz olmadı. Ve

سَرَنْجٌ [serenc] Bir devā-yı maʿrūf adıdır ki baʿzen سَيْلَقُونٌ [seyleḳūn] dahi ıtlāk ederler. Türkīde sülügen dedikleri kırmızı boyadır ki yanmış kalaydan ve kurşundan maʿmūl olur, cirāhate nāfiʿdir. Mütercim der ki Fārisīde ona sirinc derler birinc vezninde. Ve zil taʿbīr olunan çalgıya da derler.

[س ر ه ج]

اَلسَّرْهَجَةُ [es-serhecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) İbāʾ ve imtināʿ eylemek

maʿnāsınadır; yukālu: سَرْهَجَ عَنْهُ إِذَا أَبَى وَامْتَنَعَ Ve ip makūlesi nesneyi muhkem bükmek maʿnāsınadır; yukālu: سَرْهَجَ الْحَبْلَ إِذَا فَتَلَهُ شَدِيدًا

اَلْمُسَرْهَجُ [el-muserhec] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Be-gāyet muhkem bükülmüş ipe denir; yukālu: حَبْلٌ مُسَرْهَجٌ أَيْ مَفْتُولٌ فَتْلاً شَدِيدًا

[س ف ت ج]

اَلسُّفْتَجَةُ [es-suftecet] (sīn'in zammıyla قُرْطَقَةُ [ḳurṭaḳat] vezninde) Bir adamın kendi beldesinde mālı olmakla belde-i mezbūrede kendisine edā ve iʿtā eylemek kavliyle bir kimse o adama diyār-ı āherde māl vermeğe denir. Bundan garazı emn-i tarīktir. Bu ʿamel bizim ıstılāhımızda poliçe taʿbīr eylediğimiz olacaktır ki سُفْتَجَةٌ [suftecet] o poliçedir. Ve bu, sefte-i Fārisī muʿarrebidir. Kaldı ki müʾellif müsāmaha ile kāsır taʿrīf eylemiştir. Ümmehāt-ı sāʾirede bir tācir yāhūd belde-i uhrāya giden kimse hatar-ı tarīkten yāhūd ʿusret-i muhāfazadan nāşī belde-i mezbūrede mālı yāhūd şerīk ve sadīki olan bir kimseye belde-i mezkūrede kendisi yā şerīki yā sadīki edā eylemek kavliyle akçe yā gayrı māl vermekle müfesserdir. Aslı Fārisīde sefte diyār-ı uhrāya gönderilen nesneye denir, hediyye olsun bidāʿa olsun, baʿdehu ʿamel-i mezbūrda ve bu vech üzere verilen mālda istiʿmāl eylediler. Kütüb-i fıkhiyyede niçe ahkāmı meşrūhtur, hālen āyende ve revende beyninde meşrūhtur.

اَلسَّفْتَجَةُ [es-seftecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Mādde-i mezbūreden mutasarrıftır, akçeyi poliçe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَفْتَجَ فُلاَنًا إِذَا عَامَلَهُ بِالسُّفْتَجَةِ وَهِيَ أَنْ يُعْطِيَ مَالاً لِأَحَدٍ وَلِلْآخِذِ مَالٌ فِي بَلَدِ الْمُعْطِي فَيُوَفِّيَهُ إِيَّاهُ ثَمَنَهُ فَيَسْتَفِيدَ أَمْنَ الطَّرِيقِ

[س ف ج]

اَلسَّفْجُ [es-sefc] (sīn'in fethi ve fā'nın sükūnuyla) Yel pek esmeğe denir; yukālu: مَا أَشَدَّ سَفْجَ هَذِهِ الرِّيحِ أَيْ شِدَّةَ هُبُوبِهَا

[س ف د ج]

اَلْإِسْفِيدَاجُ [el-isfīdāc] (hemzenin kesriyle) İspīdāb-ı Fārisī muʿarrebidir. Türkīde tahrīfle üstübec ve baʿzı diyārda ağlık dedikleri nesnedir ki yanmış kalay ve kurşunun remādından hāsıl olur. Kurşundan maʿmūl olanın ihrākında mübālaga olunsa sülügen hāsıl olur. Ve dārū-yı mezbūr mülattaf yaʿnī harāret-i muʿtedilesiyle māddeyi mürakkık ve cellāʾdır, yaʿnī mādde ile sath-ı ʿuzvun mā-beynine girip yapışmış ve kurumuş rutūbetleri müzīldir.

[س ف ل ج]

اَلسَّفَلَّجُ [es-sefellec] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Uzun şeyʾe denir.

[س ف ن ج]

اَلسَّفَنَّجُ [es-sefennnc] (nūn'la عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Cüst ve çabuk olan erkek devekuşuna denir. Ve bir kuş ismidir ki keklik gibi pek kayıp gider. Burada ʿibāre: طَائِرٌ كَثِيرُ الْإِسْتِنَانِ ʿunvānıyla mersūm olmakla bu resme terceme olundu. Ve *Ḥayātu'l-Ḥayevān*'da كَثِيرُ الْأَسْنَانِ ʿibāretiyle merkūm olmakla dişleri çok bir kuş demek olur.

اَلسَّفَنْجَةُ [es-sefencet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir şeyʾin pahasını der-sāʿat vermek ki tırnağı dibinde vermek taʿbīr olunur; yukālu: سَفْنَجَ لَهُ سَفْنَجَةً إِذَا عَجَّلَ نَقْدَهُ

اَلْإِسْفَنْجُ [el-isfenc] (hemzenin kesriyle ve fā'nın fethiyle) Bir nevʿ şecerin ʿurūkudur ki müteʿaffin kurūh ve cirāhate nāfiʿdir.

İşbu إِسْفَنْج [isfenc] cemīᶜ-i müfredātta sünger ile müfesserdir ki maᶜrūftur. Hakīkatte ihtilāf olunmuştur. Baᶜzılar denizde bir hayvāndır, helāk oldukta emvāc-ı deryā sāhile atar ve baᶜzılar deryā köpüğüdür ve kimi bir nebāttır deryāda nābittir dediler. Ve müfredāt-ı tıbbiyyede tavsīfi müᵓellifin tavsīfine mutābıktır. Ve ekser-i usūlde hemzenin ve fā'nın kesriyle mukayyeddir.

[س ك ب ج]

اَلسِّكْبَاجُ [es-sikbāc] (sīn'in kesriyle) Sikbāyı Fārisī muᶜarrebidir ki sirkeli aş demektir. Eti sirke ile tabh eylemek vechile tertīb ederler, Türkīde ekşi aş dedikleridir.

اَلسِّكْبِينَجُ [es-sikbīnec] (sīn'in kesriyle) Bir devā-yı maᶜrūf adıdır. Bu sikbīne-i Fārisī muᶜarrebidir, at kasnısı taᶜbīr olunan zamktır ki edviyedendir.

[س ل ج]

اَلسَّلْجُ [es-selc] (sīn'in fethi ve lām'ın sükūnuyla) ve

اَلسَّلَجَانُ [es-selecān] (fetehātla) Yutmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَلِجَ اللُّقْمَةَ سَلْجًا وَسَلَجَانًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَلَعَهَا

Şārih der ki bir kimse deyn edinip taleb olundukça mutıll ve imtināᶜ eyledikte ᶜArablar اَلْأَكْلُ سَلَجَانٌ وَالْقَضَاءُ لَيَّانٌ derler. Ve

سَلْجٌ [selc] ve

سَلَجَانٌ [selecān] Deve kısmı سُلَّجٌ [sullec] dedikleri nebāt ekl eylemekle ishāle uğramak maᶜnāsınadır; yukālu: سَلِجَتِ الْإِبِلُ سَلْجًا وَسَلَجَانًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ إِذَا اسْتَطْلَقَتْ عَنْ أَكْلِ السُّلَّجِ Ve meme emmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَلِجَ الْفَصِيلُ النَّاقَةَ سَلْجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا رَضَعَهَا Ve

سَلْجٌ [selc] Vergiye denir, atāᵓ maᶜnāsına, سَجْلٌ [secl] gibi.

اَلسِّلِّجَانُ [es-sillicān] (sīn'in ve lām-ı müşeddedenin kesriyle صِلِّيَانٌ [ṣilliyān] vezninde) Boğaza denir.

اَلسُّلُّجَانُ [es-sullucān] (sīn'in ve lām-ı müşeddedenin zammıyla قُمُّحَانٌ [ḳummuḥān] vezninde) Ve

اَلسُّلَّجُ [es-sullec] (sīn'in zammıyla قُبَّرٌ [ḳubber] vezninde) Bir ottur ki otlayan deveyi ishāle uğratır.

اَلتَّسَلُّجُ [et-teselluc] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] vezninde) Ve

اَلْإِسْتِلَاجُ [el-istilāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Meşrūbu ifrāt ve mübālaga üzere içmek maᶜnāsınadır ki güyā ki boğazını lebrīz eyler; yukālu: تَسَلَّجَ الشَّرَابَ وَاسْتَلَجَهُ إِذَا أَلَحَّ فِي شُرْبِهِ كَأَنَّهُ مَلَأَ بِهِ سِلِّجَانَهُ Ve

تَسَلُّجٌ [teselluc] Bir nesneyi iştihā ile yutmak maᶜnāsınadır; yukālu: اَلطَّعَامُ طَيِّبٌ فَيَتَسَلَّجُهُ أَيْ يَتَبَلَّعُهُ

اَلسَّلَالِيجُ [es-selālīc] (sīn'in fethiyle) Pek uzun çınar ağaçlarına denir; zāhiren müfredi سُلَّجٌ [sullec]dir, سُلَّمٌ [sullem] ve سَلَالِيمُ [selālīm] gibi.

اَلسَّلِيجَةُ [es-selīcet] (وَلِيجَةٌ [velīcet] vezninde) سَاجَةٌ [sācet] maᶜnāsınadır ki Türkīde bini taᶜbīr ettikleridir, kapılarda ve dolap kanatlarında olur.

اَلسِّلَّجْنُ [es-sillecn] (sīn'in kesri ve lām-ı müşeddedenin [fethi] ve cīm'in sükūnuyla سِنَّخْفٌ [sinnaḫf] vezninde) كَعْكٌ [kaᶜk] ismidir ki Türkīde kāk dedikleridir, maᶜrūftur.

اَلسُّلَجُ [es-sulec] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bir nevᶜ asdāf-ı bahriyyedir ki içlerinde meᵓkūl bir şeyᵓ olur. Türkīde istiridye dedikleridir. Müfredi, سُلَجَةٌ [sulecet]tir.

اَلسَّلِيجُ [es-selīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلسَّلَجْلَجُ [es-seleclec] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) ve

اَلسُّلَجْلِجُ [es-suleclic] (قُذَعْمِلٌ [ḳuẕaᶜmil] vezninde) Pek hoş ve sehlü'l-mesāg olmakla hemān çiğnemeksizin yutulur olan taᶜāma denir; yukālu: طَعَامٌ سَلِيجٌ وَسَلَجْلَجٌ وَسُلَجْلِجٌ أَيْ طَيِّبٌ يُتَسَلَّجُ أَيْ يُتَبَلَّعُ يَعْنِي بِلاَ عُسْرٍ

[س ل ع ج]

سَلَعُوجُ [Seleᶜūc] (قَرَبُوسٌ [ḳarabūs] veznnde) Bir belde adıdır.

[س ل م ج]

اَلسَّلْمَجُ [es-selmec] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] veznnde) Uzun ve ince olan ok temrenine denir. Cemᶜi سَلاَمِجُ [selāmic] gelir.

[س ل هـ ج]

اَلسَّلْهَجُ [es-selhec] (Bu dahi جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Uzun şeyᵓe denir.

[س م ج]

اَلسَّمَاجَةُ [es-semācet] (sīn'in fethiyle) Çirkīn ve kabīh olmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَمُجَ الشَّيْءُ سَمَاجَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا قَبُحَ

اَلسَّمْجُ [es-semc] (ضَخْمٌ [ḍaḫm] vezninde) ve

اَلسَّمِجُ [es-semic] (خَشِنٌ [ḫaşin] vezninde) ve

اَلسَّمِيجُ [es-semīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Çirkīn ve bed-manzar olan şeyᵓe denir. Cemᶜleri سِمَاجٌ [simāc] gelir, ضِخَامٌ [ḍiḫām] ve كِرَامٌ [kirām] gibi. Ve

سَمْجٌ [semc] (ضَخْمٌ [ḍaḫm] vezninde) ve

سَمِيجٌ [semīc] Pek düsūmetli bī-meze ve habīsü't-taᶜm olan süte denir.

اَلتَّسْمِيجُ [et-tesmīc] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneyi çirkīn kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَمَّجَهُ تَسْمِيجًا إِذَا جَعَلَهُ سَمْجًا

[س م ن ج]

سِمِنْجَانُ [Simincān] (kesreteynle) Ṭaḫāristān ülkesinde bir belde adıdır.

[س م ح ج]

اَلسَّمْحَجُ [es-semḥac] (ḥā-yı mühmele ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Beli uzun olan kısrağa ve dişi eşeğe denir. Ve kesīrü'ş-şahm ve galīzü'l-lahm olan kısrağa denir. Ve bu mādde bunların dişilerine hāstır. Ve

سَمْحَجٌ [semḥac] Uzun yaya denir.

اَلسِّمْحَاجُ [es-simḥāc] (sīn'in kesriyle) Bu dahi belleri uzun olan kısrağa ve dişi eşeğe denir.

اَلسُّمْحُوجُ [es-sumḥūc] (sīn'in zammıyla) Kīn-dār olan uzun adama denir, طَوِيلٌ بَغِيضٌ maᶜnāsına.

اَلسَّمْحَجَةُ [es-semḥacet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Mutlakan uzunluğa denir, ne olursa olsun; yukālu: بِهِ سَمْحَجَةٌ أَيْ طُولٌ

[س م ر ج]

اَلسَّمَرَّجُ [es-semerrec] (سَفَنَّجٌ [sefennec] vezninde) ve

اَلسَّمَرَّجَةُ [es-semerrecet] (hā'yla) Üç kerrede cizye ve harācı istihrāc eylemek, yaᶜnī üç kıst ile yā üç defᶜa mübāşeretle mecmūᶜ-ı resm ü harācı istīfā eylemeğe denir, ᶜalā-kavlin cibāyet-i cizye vü harāc olunan günün ismidir. Mütercim der ki سَمَرَّجٌ [semerrec] kelimesi Fārisīden muᶜarrebdir, zāhiren se-mer muᶜarrebidir ki se, üç ve mer, hisāb ve şümār maᶜnāsınadır. ᶜArablar ahz ve taᶜrīb edip maᶜnā-yı mezbūrda istiᶜmāl eylediler. Ve baᶜzı usūlde ثَلاَثُ مَرَّاتٍ üç nevᶜle mübeyyendir ki aᶜlā ve evsat ve ednādır. Lākin bu cizyeye mahsūstur,

harāc-ı arz makūlesinde mütemeşşī olmaz, meğer ki onu da üç kısm edeler. Ve baʿzı ümmehātta سَمَرَّجٌ [semerrec] sarāy-ı gizyet ile yaʿnī cizye-dār konağıyla müfesserdir ki gūyā ki ʿādetā üç tabaka olup bālāsı cizye-dār mahalli ve evsatı huddām ve esfeli mahbes olmak iʿtibārıyla.

اَلسَّمْرَجَةُ [es-semrecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Vermek maʿnāsınadır; tekūlu: سَمْرِجْ لَهُ أَيْ أَعْطِهِ Şārihin beyānına göre mādde-i merkūmeden mutasarrıf olmakla harāc vermeğe mahsūstur.

[س م ع ج]

اَلسَّمْعَجُ [es-semʿac] vezninde) Düsūmetli hoş-meze olan süte denir.

[س م ل ج]

اَلسَّمَلَّجُ [es-semelllec] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Hafīf ve çabuk insān ve hayvāna denir. Ve hoş-meze süte denir. Ve bir nevʿ ota denir ki davar merʿāsındandır. Ve latīf ve nāzük oka denir. Ve uzun olup müdevver olan şeyʾe denir, مُسَمْلَجٌ [musemlec] gibi, ke-mā se-yuzkeru.

اَلسُّمَالِجُ [es-sumālic] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bu dahi hoş-taʿm olan süte denir; tekūlu: سَقَانَا السَّمَلَّجَ وَالسُّمَالِجَ أَيِ اللَّبَنَ الْحُلْوَ

اَلسِّمِلاَّجُ [es-simillāc] (سِنِمَّارٌ [sinimmār] vezninde) Naṣārā paskalyalarından bir paskalyanın ismidir.

اَلسَّمْلَجَةُ [es-semlecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Meşrūbu azca azca sühūletle içmek maʿnāsınadır; tekūlu: سَمْلَجْتُهُ فِي حَلْقِي أَيْ جَرَعْتُهُ جَرْعًا سَهْلاً

اَلْمُسَمْلَجُ [el-musemlec] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Bu dahi uzun olup müdevver olan şeyʾe denir, سَمَلَّجٌ [semellec] gibi; yukālu: رَجُلٌ سَمَلَّجُ الذَّكَرِ وَمُسَمْلَجُهُ أَيْ مُدَوَّرُهُ طَوِيلُهُ

[س م ه ج]

اَلسَّمْهَجَةُ [es-semhecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Söze yalan katmak maʿnāsınadır; yukālu: سَمْهَجَ كَلاَمَهُ إِذَا كَذَبَ فِيهِ Ve bir nesneyi rāyic kılmak maʿnāsınadır; yukālu: سَمْهَجَ الدَّرَاهِمَ إِذَا رَوَّجَهَا Ve göndermek maʿnāsınadır; yukālu: سَمْهَجَ الشَّيْءَ إِذَا أَرْسَلَهُ Ve sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَمْهَجَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve ipi muhkem bükmek maʿnāsınadır; yukālu: سَمْهَجَ الْحَبْلَ إِذَا فَتَلَهُ شَدِيدًا Ve mübālaga ve şiddetle yemīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَمْهَجَ الرَّجُلُ إِذَا شَدَّدَ فِي الْحَلِفِ Bunda müteʿaddī olmak da muhtemeldir.

اَلسَّمْهَجُ [es-semhec] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلسَّمْهَجِيجُ [es-semhecīc] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Su katılmış, ʿalā-kavlin düsūmetli hoş-meze süte denir; yukālu: لَبَنٌ سَمْهَجٌ وَسَمْهَجِيجٌ أَيْ خُلِطَ بِالْمَاءِ أَوْ دَسِمٌ حُلْوٌ

اَلْمُسَمْهَجُ [el-musehmec] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Muʿtedilü'l-aʿzāʾ olan ata denir.

سَمَاهِجُ [Semāhic] (sīn'in fethiyle) ʿUmān ile Baḥreyn beyninde bir mevziʿdir, işbāʿla سَمَاهِيجُ [Semāhīc] dahi derler yāhūd سَمَاهِيجُ [Semāhīc] ona karīb başka bir mevziʿdir.

اَلسُّمَاهِجُ [es-sumāhic] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Şol süte denir ki ne pek tatlı ve ne taʿmı mütegayyir olmuş ola ki miyāne olmakla içmeğe gelir ola; yukālu: لَبَنٌ سُمَاهِجٌ أَيْ لَيْسَ بِحُلْوٍ وَلاَ آخِذَ طَعْمٍ عُمَاهِجٌ Lākin müʾellif [ʿumāhic]i لَبَنٌ خَاثِرٌ [lebenun ḫāṯirun] ile tefsīr eylemiştir. Pes burada لَبَنٌ [leben] den murād yoğurt olur.

اَلسِّمْهَاجُ [es-simhāc] (sīn'in kesriyle) Yalana denir, كَذِبٌ [keẕib] maʿnāsına.

[س ن ج]

اَلسُّنُجُ [es-sunuc] (sīn'in ve nūn'un zammıyla) عُنَّابٌ [ʿunnāb] ismidir ki maʿrūf meyvedir.

اَلسِّنَاجُ [es-sināc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Mūmdan ve çerāgdan duvara ve sāʾir nesneye sıvanmış tütün eserine denir ki is taʿbīr olunur, Fārisīde dūde denir; yukālu: لاَ بُدَّ لِلسِّرَاجِ مِنَ السِّنَاجِ وَهُوَ أَثَرُ دُخَانِ السِّرَاجِ فِي الْحَائِطِ Ve çerāga denir, سِرَاجٌ [sirāc] gibi. Bu maʿnā İbn Sīde'den menkūldür.

اَلسَّنْجُ [es-senc] (sīn'in fethi ve nūn'un sükūnuyla) Bir nesneyi levnine mugāyir olan āher renge sıvamak yā bulaştırmakla ona ālūde eylemek maʿnāsınadır; yukālu. سَنَجَهُ سَنْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَطَخَهُ بِلَوْنٍ غَيْرِ لَوْنِهِ

اَلسَّنِيجُ [es-senīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi çerāga denir.

سِنْجٌ [Sinc] (sīn'in kesriyle) Merv eyāletinde bir kasabadır; muhaddisīnden Suleymān b. Saʿīd ve Ḥāfıẓ Ebū ʿAlī el-Ḥuseyn b. Muḥammed ve Ḥāfıẓ Muḥammed b. Ebī Bekr ve Muḥammed b. ʿÖmer es-Sinciyyūn oradandır.

سُنْجٌ [Sunc] (sīn'in zammıyla) Īrān'da Bāmyān kazāsında bir karyedir.

سِنْجَانُ [Sincān] (عِمْرَانُ [ʿimrān] vezninde) Ḫorāsān ülkesinde bir kasabadır.

سَنْجَةُ الْمِيزَانِ [sencetu'l-mīzān] (sīn'in fethiyle) Çeki taşına denir ki terazi kefesine mikdār-ı mevzūnātı bilmek için vazʿ olunur. Gerçi ona صَنْجَةٌ [ṣancet] dahi denir, lākin sīn lügati ondan efsahtır. Maʿlūm ola ki ona Fārisīde dahi sence derler, tartmak maʿnāsına olan sencīden kelimesinden meʾhūzdur, yāhūd senge muʿarrebidir. Pes vech-i mezkūr üzere terazinin kefesine vazʿ olunan dirhem ve okka ve batmān makūlesinin mecmūʿuna ıtlāk olunur. Ve

سَنْجَةُ الزَّوْرَقِ [sencetu'z-zevraḳ] Kayıkta olan deng taşına ıtlāk olunur. Ve

سَنْجَةُ [Sencet] Kabīle-i Muḍar diyārında bir nehrin ismidir.

سِنْجَةُ [Sincet] (sīn'in kesriyle) Muhaddisīnden Ḥafṣ b. ʿÖmer er-Raḳḳī lakabıdır.

اَلسُّنْجَةُ [es-suncet] (sīn'in zammıyla) Ak ve karadan mürekkeb alacalığa denir, رُقْطَةٌ (ruḳṭat) maʿnāsına. Cemʿi سُنَجٌ [sunec] gelir, حُجْرَةٌ [ḥucret] ve حُجَرٌ [ḥucer] gibi.

اَلْمُسَنَّجُ [el-musennec] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Çubuklu ve kalemli kumaşa denir; yukālu: بُرْدٌ مُسَنَّجٌ أَيْ مُخَطَّطٌ

[س ن ب ذ ج]

اَلسُّنْبَاذَجُ [es-sunbāẕec] (sīn'in zammı ve ẕāl-ı muʿcemenin fethiyle) Bir hacerdir ki onunla kılıcın pāsı açılır ve ustura çarklanır ve dişlere cilā verilir. İşbu سُنْبَاذَجٌ [sunbāẕec] sunbāde-i Fārisī muʿarrebidir. Türkīde tahrīfle zunpara dedikleridir ki maʿdeni Çin cezīrelerindedir.

[س و ج]

اَلسَّاجُ [es-sāc] (عَاجٌ [ʿāc] vezninde) Bir şecer adıdır. *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre سَاجٌ [sāc] bir şecer-i ʿazīmdir ki menbiti Hindistān'dır, bilād-ı āhere ondan meclūb olur. Müfredi سَاجَةٌ [sācet] ve cemʿi سَاجَاتٌ [sācāt]tır. Ve Zemaḫşerī nakline göre سَاجٌ [sāc] bir siyāh şecer-i sengīndir ki Hindistān'dan meclūb olur. Cemʿi سِيجَانٌ [sīcān]dır, نَارٌ [nār] ve نِيرَانٌ [nīrān] gibi. Ve baʿzılar abanosa şebīh bir siyāh ağaçtır, lākin siyāhlığı abanos derecesinde değildir dediler. Ve yine *Miṣbāḥ*ـدە آبْنُوسٌ [ābinūs]

u şecer-i maʿrūftur, Hind'den celb olunur ve bu muʿarrebdir, ʿArabīde سَأْسَمٌ [seʾsem] denir جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde diye nakl eylemiştir. Ve müfredāt-ı tıbbiyeden *Tuḥfe* sāhibi tamām fark edip demiştir ki آبِنُوسٌ [ābinūs] abanis-i Yūnānīden muʿarrebdir, عُنَّابٌ [ʿunnāb] ağacına şebīh bir şecerdir, semeri üzüme şebīh ve sarı ve halāvetli ve yaprağı صَنَوْبَرٌ [ṣanevber] yaprağına müşābih ve her dem tāze olur. Hindī nevʿinde beyāz çizgiler olur ve Ḥabeşī nevʿi siyāh ve katı ve düz olur ve bu muʿteberdir. Ve

سَاجٌ [sāc] Hindistān'da olur, çınar ağacına şebīh kırmızı ve siyāha māʾil ve katı ve kesīrü'l-varak rāyihası hoş bir ağaçtır. Ehl-i Hind سَاكُوتَةٌ [sākūtet] derler. Bu diyārda zāc ağacı diye meşhūr olan ağaç zann olunur, semeri فَوْفَلٌ [fevfel] kadar ve müstatīl olur. Ve baʿzı müfredātta Hind çınarı ve baʿzılar Hind ardıcı derler diye mübeyyendir. Hülāsası abanostan başka bir şecerdir. Ve

سَاجٌ [sāc] Yeşil ʿalā-kavlin siyāh taylasāna denir. Ve طَيْلَسَانٌ [ṭaylesān] başa ve omuza atılan ridāya denir ki hālā bizlerde şal bürünülmekle طَيْلَسَانٌ [ṭaylesān] ona dahi ıtlāk olunur. ʿArablar omuzlarından bellerine kadar büründükleri sevbe رِدَاءٌ [ridāʾ] ve başlarıyla omuzlarına büründüklerine طَيْلَسَانٌ [ṭaylesān] derler.

اَلسَّوْجُ [es-sevc] (مَوْجٌ [mevc] vezninde) ve

اَلسُّوَاجُ [es-suvāc] (sīn'in zammıyla) ve

اَلسَّوَجَانُ [es-sevecān] (fetehātla) Teʾennī ile āheste āheste yürümek maʿnāsınadır; yukālu: سَاجَ الرَّجُلُ يَسُوجُ سَوْجًا وَسُوَاجًا وَسَوَجَانًا إِذَا سَارَ رُوَيْدًا Ve

سَوَجَانٌ [sevecān] Beri öte ayak oltası çalmak maʿnāsınadır; yukālu: سَاجَ سَوَجَانًا إِذَا ذَهَبَ وَجَاءَ

سُوجٌ [Sūc] (حُورٌ [ḥūr] vezninde) ve

سُوَاجٌ [Suvāc] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) İki mevziʿlerdir.

أَبُو سُوَاجٍ [Ebū Suvāc] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Ḍabbe kabīlesinden Benū ʿAbdmenāt b. Bekr'in birāderidir ki بَدْوَةُ [Beẕvet] nām feres-i meşhūrun fārisi idi.

اَلْمُسَوَّجُ [el-musevvec] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Değirmi nesc olunan kilime denir; yukālu: كِسَاءٌ مُسَوَّجٌ أَيِ اتُّخِذَ مُدَوَّرًا

[س ه ج]

اَلسَّهْجُ [es-sehc] (نَهْجٌ [nehc] vezninde) Tīb ezmek maʿnāsınadır; yukālu: سَهَجَ الطِّيبَ سَهْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَحَقَهُ Ve yel şiddetle esmek maʿnāsınadır; yukālu: سَهَجَتِ الرِّيحُ إِذَا اشْتَدَّتْ Ve yel şedīd esmekle yerin yüzünü sıyırıp soymak maʿnāsınadır; yukālu: سَهَجَتِ الرِّيحُ الْأَرْضَ إِذَا قَشَرَتْهَا Ve bütün gece yola gitmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَهَجَ الْقَوْمُ لَيْلَتَهُمْ إِذَا سَارُوهَا

اَلسَّيْهَجُ [es-seyhec] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) ve

اَلسَّيْهُوجُ [es-seyhūc] (طَيْهُوجٌ [ṭayhūc] vezninde) ve

اَلسَّهُوجُ [es-sehūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلسَّهْوَجُ [es-sehvec] (جَهْوَرٌ [cehver] vezninde) Şedīd esen yele denir.

اَلْمَسْهَجُ [el-meshec] (مَخْرَجٌ [maḫrec] vezninde) Yel uğrağı olan yere denir; yukālu: مَكَانٌ مَسْهَجٌ أَيْ مَمَرُّ الرِّيحِ

اَلْمِسْهَجُ [el-mishec] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol fodul kimseye denir ki her hak ve bātıl husūsunda katʿā lisānı durmayıp

söyler ola. Ve belīg ve fasīh ve suhen-dān kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مِسْهَجٌ إِذَا كَانَ هُوَ مِسْهَجٌ أَيْ يَنْطِقُ فِي كُلِّ حَقٍّ وَبَاطِلٍ مِصْقَعٌ ve yukālu:

اَلْأَسَاهِيجُ [el-esāhīc] (أَسَالِيبُ [esālīb] veznninde) Envāᶜ-ı muhtelife yürüyüşe denir; yukālu: يَمْشِي أَسَاهِيجَ أَيْ ضُرُوبًا مُخْتَلِفَةً

[س ي ج]

سَيِجٌ [Seyic] (كَتِفٌ [ketif] veznninde) Cezīretu'l-ᶜArab'da Şihr eyāletinde bir belde adıdır.

اَلسِّيَاجُ [es-siyāc] (كِتَابٌ [kitāb] veznninde) Bāgçe duvarı gibi dāᵓiren-mā-dār olan duvara denir. Ve mutlakan her nesnenin çevresi kendisiyle ihāta kılınan şeyᵓe denir, hurmālık ve bāg ve bāgçe etrāfına taştan yāhūd dikenli çalıdan çekilen duvar gibi. Bizim diyārlarda سِيَاجٌ [siyāc] bāg ve bostānlara çalıdan çekilen duvarda müteᶜāreftir. Kezālik duvarın tepesine çekilen çalı duvara da ıtlāk ederler, köpek makūlesi gezip yürümesin diye çekerler.

اَلتَّسْيِيجُ [et-tesyīc] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] veznninde) Bostān ve bāga dāᵓiren-mā-dār سِيَاجٌ [siyāc] çekmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَيَّجَ الْحَائِطَ تَسْيِيجًا إِذَا سَوَّرَهُ بِالسِّيَاجِ Burada حَائِطٌ [ḥāᵓiṭ] bostāndır, lākin *Esās*'ta سَوَّجَ عَلَى النَّخْلِ وَالْكَرْمِ ᶜunvānıyla mersūm olmakla vāvī ve yāᵓī olduğuna işāret olunmuştur.

سِيجَانُ [Sīcān] (sīn'in kesriyle) İbn Fedevkes'dir ki Benū Cuşem'den bir kimsedir. Ve Vehb b. Munebbih b. Kāmil b. Seyc sīn'in fethi yāhūd kesriyledir yāhūt fethateynledir, Humām'ın birāderidir, ikisi de Yemen ülkesinde şeyhü'ş-şüyūh idiler.

FASLU'Ş-ŞĪNİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الشِّينِ الْمُعْجَمَةِ)

[ش أ ج]

اَلشَّأْجُ [eş-şeᵓc] (şīn'in fethi ve hemzenin sükūnuyla) Mahzūn ve gam-nāk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَأَجَهُ الْأَمْرُ شَأْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَحْزَنَهُ

[ش ب ج]

اَلشَّبَجُ [eş-şebec] (fethateynle) Bināsı yüksek kapıya denir, saray kapısı gibi, ᶜalā-kavlin mutlakan kapılara denir, أَبْوَابٌ [ebvāb] maᶜnāsına. Müfredi, شَبَجَةٌ [şebecet]tir hā'yla.

اَلْإِشْبَاجُ [el-işbāc] (hemzenin kesriyle) Geri redd eylemek maᶜnāsınadır, açık kapıyı geri çevirmek gibi yukālu: أَشْبَجَهُ الشَّيْءَ إِذَا رَدَّهُ يَعْنِي إِلَى مَكَانِهِ

[ش ج ج]

اَلشَّجُّ [eş-şecc] (حَجٌّ [ḥacc] veznninde) Baş yarmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَجَّ رَأْسَهُ شَجًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا كَسَرَهُ Ve gemi giderken denizi yarmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: شَجَّتِ السَّفِينَةُ الْبَحْرَ إِذَا شَقَّتْهُ Burada tezkīr ile شَقَّهُ nüshaları galattır. Ve katᶜ-ı mesāfe ile yol almak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, gūyā ki yarıp öte geçmiştir; yukālu: شَجَّ الْمَفَازَةَ إِذَا قَطَعَهَا Ve şarāba su katmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; gūyā ki mezcle şarābı şakk eylemiştir; yukālu: شَجَّ الشَّرَابَ إِذَا مَزَجَهُ بِالْمَاءِ

اَلشَّجَّةُ [eş-şeccet] (şīn'in fethiyle) Baş yarığına denir.

اَلْأَشَجُّ el-eşecc] (hemzenin ve şīn'in fethiyle) Cebhesi yarılmış kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ أَشَجُّ أَيْ بَيِّنُ الشَّجَجِ فِي جَبِينِهِ أَثَرُ

الشَّجَّةِ Ve bu, cebhesi yarılmışa mahsūstur. *Muḳaddimetü'l-Edeb*'de bu mādde bāb-ı rābiʿden dahi masūg olduğu musarrahtır. Müʾellif gerçi ondan sükūt edip lākin أَشَجُّ [eşecc] tefsīrinde بَنِيْ الشَّجَجِ ʿunvānıyla telmīh eylemiştir, lākin bu ʿunvān ekserī masūg olmayana işārettir, niteki şerh-i dībācede işʿār olundu. Ve أَشَجُّ [eşecc] kelimesinin dahi muktezāsı bāb-ı rābiʿden mutasarrıf olmaktır. Pes شَجَجٌ [şecec] bir adamın başı yarılmak maʿnāsına olur.

اَلشِّجَاجُ [eş-şicāc] (şīn'in kesriyle مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]ten masdardır) Birbirinin başlarını yarmak maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعَ بَيْنَهُمْ شِجَاجٌ أَيْ شَجَّ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

شَجَجَى [şececā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) Saksağan dedikleri kuşa denir, عَقْعَقٌ [ʿaḳʿaḳ] gibi.

اَلتَّشْجِيجُ [et-teşcīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir işe ʿazīmet-i sādıka ile ʿazm eylemek, tasmīm maʿnāsınadır; yukālu: شَجَّجَ عَلَى ٱلْأَمْرِ إِذَا صَمَّمَ عَلَيْهِ

اَلْأَشَجُّ [el-Eşecc] (fethateynle) Esmādandır.

اَلْأَشَجُّ اَلْعَصَرِيُّ [el-Eşeccu'l-ʿAṣariyy] Ashābdandır. Ve

أَشَجُّ [Eşecc] Bir cemāʿatin ismidir.

اَلشَّجَوْجَى [eş-şecevcā] (şīn'in ve cīm'in fethi ve elifin kasrıyla) Be-gāyet uzun olan kişiye denir, gūyā ki havāyı şakk eder.

[ش ح ج]

اَلشَّحِيجُ [eş-şaḥīc] (ḥā-yı mühmele ile نَعِيقٌ [naʿīḳ] vezninde) ve

اَلشُّحَاجُ [eş-şuḥāc] (şīn'in zammıyla) ve

اَلشَّحَجَانُ [eş-şaḥacān] (fetehātla) Katır anırmak ve karga ötmek maʿnāsınadır; yukālu: شَحَجَ الْبَغْلُ وَالْغُرَابُ شَحِيجًا وَشُحَاجًا وَشَحَجَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالثَّانِي إِذَا صَوَّتَا Ve

شَحِيجٌ [şaḥīc] Karga kısmı yaşlılanmakla āvāzı boğuk ve galīz olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَحَجَ الْغُرَابُ إِذَا أَسَنَّ وَغَلُظَ صَوْتُهُ

بَنَاتُ شَحَّاجٍ [benātu şaḥḥāc] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Katırların künyeleridir; بَنَاتٌ [benāt] ʿunvānı dişilerine masrūf değildir, ʿale'l-ıtlāktır, niteki atlara بَنَاتُ صِهَالٍ [benātu ṣihāl] taʿbīr ederler. Ve bunlarda müfred ile taʿbīr gayr-i mesmūʿdur.

اَلْمِشْحَجُ [el-mişḥac] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلشَّحَّاجُ [eş-şaḥḥāc] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Yaban eşeğine denir. Ve

شَحَّاجٌ [Şaḥḥāc] Esāmīdendir: Ṭalḥa b. eş-Şaḥḥāc muhaddistir.

بَنُو شَحَّاجٍ [Benū Şaḥḥāc] Ezd kabīlesinde iki batndır.

اَلْإِسْتِشْحَاجُ [el-istişḥāc] Kargadan ötmek taleb olunmak maʿnāsınadır. ʿArablar karganın savtıyla fāl eylediklerine mebnī bir husūsa mübāşeretten evvel karganın ötmesine muntazır olur; ve minhu yukālu: اَلْغِرْبَانُ مُسْتَشْحَجَاتٌ بِالْبِنَاءِ لِلْمَفْعُولِ أَيْ يُسْتَشْحَجْنَ فَشَحَجْنَ

[ش ر ج]

اَلشَّرَجُ [eş-şerec] (fethateynle) Kova ve çuval ve hurc makūlesinin kulplarına denir, عُرَى [ʿurā] maʿnāsına ki عُرْوَةٌ [ʿurvet] in cemʿidir. Şārihin beyānına göre bu müfreddir. Cemʿi أَشْرَاجٌ [eşrāc] gelir. Pes müʾellifin اَلشَّرَجُ اَلْعُرَى ʿibāretiyle resmi cins iʿtibārına mebnī olur. Ve keẕā fi'l-*Esās*: Ve عَقَدَ شَرَجَ الْعَيْبَةِ أَيْ عُرَاهَا

شَرَجٌ [şerec] Derenin açılıp vüsʿatlendiği yere denir; مُنْفَسَحُ الْوَادِي maʿnāsına. Ve saman uğrusuna denir, مَجَرَّةُ السَّمَاءِ maʿnāsına. Felekte yol şeklinde nümāyān

olan beyāzlıktır ki hurde kevākib-i sehābiyyenin ictimāᶜından peydā olur. Ve

شَرَجٌ [şerec] ᶜAvretin fercine denir. Ve yarılmış yayda olan yarığa denir. Ve davarın hāyelerinin birisi āherinden büyük olmak maᶜnāsınadır.

اَلشَّرْجُ [eş-şerc] (şīn'in fethi ve rā'nın sükūnuyla) Bölük ve fırka maᶜnāsınadır; yukālu: أَصْبَحُوا فِي هَذَا ٱلْأَمْرِ شَرْجَيْنِ أَيْ فِرْقَتَيْنِ Ve kara taşlıktan düz yere cārī olan su akıntısına denir. Cemᶜi شِرَاجٌ [şirāc] gelir şīn'in kesriyle ve شُرُوجٌ [şurūc] gelir. Ve

شَرْجٌ [şerc] İki kimse ortak olmak, شِرْكَةٌ [şirket] maᶜnāsınadır; yukālu: شَرَجَهُ فِي ٱلْأَمْرِ شَرْجًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا شَرِكَهُ Ve bir nesneye şeyᵓ-i āher katmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَرَجَ الشَّرَابَ بِالْمَاءِ إِذَا مَزَجَهُ Ve biriktirmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَرَجَ الشَّيْءَ إِذَا جَمَعَهُ Ve yalan söylemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَرَجَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ Ve câme-dān ve torba ve kese makūlesinin kulplarını birbirine geçirip bend eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَرَجَ الْخَرِيطَةَ إِذَا دَاخَلَ بَيْنَ أَشْرَاجِهَا وَشَدَّهَا Ve

شَرْجٌ [şerc] Misl ve mānend maᶜnāsınadır; yukālu: هَذَا شَرْجُ هَذَا أَيْ مِثْلُهُ Ve gūne ve nevᶜ maᶜnāsınadır; yukālu: هُمَا شَرْجٌ وَاحِدٌ أَيْ نَوْعٌ Ve kerpici birbirinin yanına dizmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَرَجَ اللَّبِنَ إِذَا نَضَدَ بَعْضَهُ إِلَى بَعْضٍ Ve

شَرْجٌ [Şerc] Yemen'de bir vādī adıdır. Ve Benū ᶜAbs kabīlesine mahsūs bir su adıdır.

اَلْإِشْرَاجُ [el-işrāc] (hemzenin kesriyle) Bu dahi kese ve torba makūlesinin kulplarını birbirine geçirip bağlamak maᶜnāsınadır; tekūlu: أَشْرَجْتُ الْخَرِيطَةَ أَيْ دَاخَلْتُ بَيْنَ أَشْرَاجِهَا وَشَدَدْتُهَا

اَلتَّشْرِيجُ [et-teşrīc] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) إِشْرَاجٌ [işrāc] maᶜnāsınadır; yukālu: شَرَّجَ الْخَرِيطَةَ أَيْ أَشْرَجَهَا Ve libāsı seyrek dikmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَرَّجَ الثَّوْبَ إِذَا خَاطَهُ خِيَاطَةً مُتَبَاعِدَةً

اَلشَّرِيجُ [eş-şerīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Misl ve nazīr maᶜnāsınadır, gūyā ki iki yarılmış nesnenin bir pāresidir; yukālu: هُوَ شَرِيجُهُ أَيْ مِثْلُهُ

شِرَاجٌ [Şirāc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Esmādandır: Saᶜd b. Şirāc muhaddis-i mukriᵓdir ve ferdir, yaᶜnī bu ismde bundan gayrı vārid olmamıştır.

شَرَاجَةٌ [Şerācet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bu dahi esmādandır: Zeyd b. Şerāce, ᶜAvf el-Aᶜrābī nām muhaddisin şeyhidir.

شَرْجُ الْعَجُوزِ [Şercu'l-ᶜAcūz] (بَرْدُ الْعَجُوزِ [berdu'l-ᶜacūz] vezninde) Kurb-ı Medīne'de bir mevziᶜ adıdır. Ve Zurzur b. Ṣuhayb eş-Şercī muhaddistir, mevziᶜ-i mezkūra mensūbdur.

اَلشَّرِيجَةُ [eş-şerīcet] (وَلِيجَةٌ [velīcet] vezninde) Hurmā dallarından nesc olunur bir zarftır ki kavun ve sāᵓir sebzevāt taşırlar. Ve

شَرِيجَةٌ [şerīcet] Şerīcden ittihāz olunan yaya denir. Ve

شَرِيجٌ [şerīc] Uzunluğuna yarılmış ağacın bir yarmasına denir; iki pāresine شَرِيجَانِ [şerīcān] denir. Ve

شَرِيجَةٌ [şerīcet] Güvercin kafesine denir ki kamıştan düzerler. Buralarda tavuk ve sāᵓir kuş kafeslerine de ıtlāk olunur. Ve oka sarılmış şol sinir sarkısına denir ki okun yeleği ona yapıştırılır.

اَلشَّرِيجِيُّ [eş-şerīciyy] شَرِيجَةٌ [şerīcet]e mensūb demektir, ᶜAlī b. Muḥammed eş-Şerīcī muhaddistir.

اَلشَّرْجَةُ [eş-Şercet] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] veznin-

de) Sāhil-i Yemen'de bir beldedir. Ve şol çukura denir ki eşme tarzında kazıp içine deriler yayıldıktan sonra su koyup ondan develeri suvarırlar. Bu ʿameli kumsal yāhūd toprağı yumuşak yerlerde ederler.

اَلْإِنْشِرَاجُ [el-inşirāc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) İki yarılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْشَرَجَ الشَّيْءُ إِذَا انْشَقَّ يَعْنِي نِصْفَيْنِ

اَلشَّرِيجَانِ [eş-şerīcān] (şīn'in fethi ve tesniye bünyesiyle) Birbirine muhālif olan iki renge denir; yukālu: شَرِيجَانِ أَيْ لَوْنَانِ مُخْتَلِفَانِ Ve kumaş argaçlarının birbirine muhālif olan iki çubuklarına denir; yukālu: لِهَذِهِ الْبُرْدَةِ شَرِيجَانِ أَيْ نِيرُهَا خَطَّانِ

اَلْمُشَارَجَةُ [el-muşārecet] İki nesne birbirine benzemek maʿnāsınadır; yukālu: شَارَجَهُ أَيْ شَابَهَهُ ve yukālu: شَارَجَا أَيْ شَابَهَا ve minhu yukālu: فَتَيَاتٌ مُشَارِجَاتٌ أَيْ مُتَسَاوِيَاتٌ فِي السِّنِّ

اَلتَّشَرُّجُ [et-teşerruc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesne şeyʾ-i āhere girişip katılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَشَرَّجَ اللَّحْمُ بِالشَّحْمِ إِذَا تَدَاخَلَ

اَلْأَشْرَجُ [el-eşrec] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Hāyesinin biri dīgerinden büyük olan hayvāna denir; yukālu: دَابَّةٌ أَشْرَجُ أَيْ بَيِّنَةُ الشَّرَجِ أَيْ إِحْدَى خُصْيَتَيْهِ أَعْظَمُ مِنَ الْأُخْرَى

[ش ط ر ج]

اَلشِّطْرَنْجُ [eş-şiṭranc] (şīn'in kesriyle) Maʿrūf oyundur; şīn'in fethi cāʾiz değildir ve sīn-i mühmele ile de lügattir. Ve bu, شَطَارَةٌ [şeṭāret]ten yāhūd تَشْطِيرٌ [taşṭīr]den meʾhūzdur, ʿalā-kavlin muʿarrebdir. *Burhān-ı Ḳāṭıʿ*'da mersūm olduğu üzere şetreng muʿarrebidir ki fi'l-asl yebrūhu's-sanem ismi olup nebāt-ı mezbūr iki şekli müştemil olmakla bu münāsebetle laʿib-i mezbūra ıtlāk eylediler. Ve onu Hakīm Dāhir-i Hindī, ʿalā-kavlin oğlu Ṣīṣa ihtirāʿ eylemiştir. Bu cihetle aʿcemiyyedir ve asahhı budur, muʿarrebinde şīn'in kesri جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] bābına ilhāk içindir.

اَلشِّيْطَرَجُ [eş-şīṭarac] (şīn'in kesriyle) Bir dārū-yı maʿrūf ismidir. Ve bu çīterg-i Hindī muʿarrebidir. Dārū-yı mezbūr Türkīde sirkele derler bir nebātın kökü-dür, vecaʿ-ı mefāsıla ve baras ve behak ʿārızalarına nāfiʿdir.

[ش ف ر ج]

اَلشُّفَارِجُ [eş-şufāric] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Şol küçük tepsiye ve tabaka denir ki üzerine nukl ve nevāle okunmuş sahnlar ve hurde tabaklar dizilip meclise gele ki murād nukl ve nevāle makūlesi koyacak küçük tepsi ve tabak olacaktır. Ve bu, pīşyārec muʿarrebidir. Mütercim der ki müfredāt-ı sāʾirede شُفَارِجٌ [şufāric] gāzīler helvāsı dedikleri helvā ile de müfesserdir.

[ش ف ن ج]

اَلشَّافَانَجُ [eş-şāfānec] (nūn'un fethiyle) Şābānek muʿarrebidir ki burnūf ile müteʿāref olan nebāt adıdır. Bu nebāt بَنَفْسَجُ الْكِلَابِ ve beyne'l-etıbbāʿ şābānek ile müteʿāreftir.

[ش ل ج]

شَلْجٌ [Şelc] (ثَلْجٌ [ṯelc] vezninde) Türkistān'da bir karye adıdır; muhaddisīnden Yūsuf b. Yaḥyā eş-Şelcī oradandır.

[ش م ج]

اَلشَّمْجُ [eş-şemc] (دَمْجٌ [demc] vezninde) Karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: شَمَجَ الشَّيْءَ شَمْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَلَطَهُ Ve ivdirmek maʿnāsınadır; yukālu: شَمَجَهُ إِذَا اسْتَعْجَلَهُ Ve

dikişi seyrek seyrek dikmek maʿnāsınadır; yukālu: شَمَجَ الثَّوْبَ إِذَا خَاطَهُ خِيَاطَةً مُتَبَاعِدَةً

اَلشَّمَاجُ [eş-şemāc] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Nesne maʿnāsınadır; tekūlu: مَا ذُقْتُ شَمَاجًا أَيْ شَيْئًا

Şārih der ki شَمَاجٌ [şemāc] fi'l-asl üzümün baʿde'l-ekl attıkları kemterine denir idi, baʿdehu mutlakan nāçīz nesnede istiʿmāl eylediler. Pes müʾellifin mutlak şeyʾ maʿnāsına sebti kāsırdır. Ve *Muzhir*'in beyānına göre makām-ı nefye mahsūstur.

اَلشَّمَجَى [eş-şemecā] (fethateynle ve elifin kasrıyla بَشَكَى [beşekā] vezninde) Cüst ve çālāk nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ شَمَجَى أَيْ سَرِيعَةٌ

بَنُو شَمَجَى [Benū Şemecā] İbn Cerm, Ḳuḍāʿa'dan bir cemāʿattir. Cevherī vehmine mebnī بَنُو شَمَجٍ ʿunvānıyla resm eylemiştir. Ve Benū Şemḫ b. Fezāre ḫā-yı muʿceme ve mīm-i sākine iledir, kezālik Cevherī galat eylemekle Ẕubyān'dan bir cemāʿattir diye resm eylemiştir.

[ش م ر ج]

اَلشَّمْرَجَةُ [eş-şemercet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Dikişi ihtimāmla dikmeyip seyrek ve gevşek hurcu dikmek maʿnāsınadır; yukālu: شَمْرَجَ الثَّوْبَ إِذَا بَاعَدَ بَيْنَ الْغُرَزِ وَأَسَاءَ خِيَاطَتَهُ Ve tıfl-ı sagīre dāyesi güzel perveriş ve ke-mā yenbagī riʿāyet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَمْرَجَتِ الْحَاضِنَةُ الصَّبِيَّ إِذَا أَحْسَنَ حِضَانَتَهُ Ve halt-ı kelām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَمْرَجَ كَلَامَهُ إِذَا خَلَطَهُ

اَلْمُشَمْرَجُ [el-muşemrec] Hüsn-i hidānet maʿnāsına olan شَمْرَجَةٌ [şemrecet]ten ism-i mefʿūldür. Bununla ashābdan Muşemrec b. Ḫālid es-Saʿdī mülakkab olmuştur.

اَلشُّمْرُجُ [eş-şumruc] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلشُّمْرُوجُ [eş-şumrūc] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) İnce ve yufka dokunmuş sevbe ve cüll ve palāsa denir.

اَلشِّمْرَاجُ [eş-şimrāc] (şīn'in kesriyle شِمْرَاخٌ [şimrāḫ] vezninde) Sıdk ile muhallat olan yalana denir; yukālu: كَذِبٌ شِمْرَاجٌ أَيْ مُخَلَّطٌ بِالصِّدْقِ

اَلشَّمَارِيجُ [eş-şemārīc] (şīn'in fethiyle) Bātıl ve beyhūde ve sākıt olan nesnelere denir, أَبَاطِيلُ [ebāṭīl] maʿnāsına; شِمْرَاجٌ [şimrāc] müfredidir.

[ش ن ج]

اَلشَّنَجُ [eş-şenec] (fethateynle) Erkek deveye denir, جَمَلٌ [cemel] maʿnāsına. Ve

شَنَجٌ [şenec] Masdar olur, deri buruşmak maʿnāsına; yukālu: شَنِجَ جِلْدُهُ شَنَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَقَبَّضَ

اَلْإِنْشِنَاجُ [el-inşināc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّشَنُّجُ [et-teşennuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bunlar da deri buruş yarış olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْشَنَجَ جِلْدُهُ وَتَشَنَّجَ إِذَا تَقَبَّضَ

اَلتَّشْنِيجُ [et-teşnīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Buruşturmak maʿnāsınadır; tekūlu: شَنَّجْتُهُ تَشْنِيجًا أَيْ قَبَضْتُهُ

اَلشَّنِجُ [eş-şenic] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Derisi buruşuk insān ve hayvāna denir; deriye de vasf olur; yukālu: فَرَسٌ شَنِجُ النَّسَا أَيْ مُنْقَبِضُهُ Yaʿnī butlarının derisi buruşuk olan at ki medīhadandır, zīrā butları buruşuk olunca butları etlerinde yumru yumru yerler olmakla şalvār heyʾetinde olur, onun ayakları süst olmayıp metīn olur.

اَلْمُشَنَّجُ [el-Muşennec] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bir recülün ʿalemidir.

شِنْجٌ [Şinc] (şīn'in kesriyle) Muhaddisînden Ḫallād b. ʿAṭāʾ'nın ceddidir. Ve Ebū Bekr b. ʿAbdullāh b. Muḥammed eş-Şincī Baġdād'da Ribāṭu'ş-Şūnīziyye şeyhidir ve muhaddistir.

[ش هـ د ن ج]

اَلشَّهْدَانِجُ [eş-şehdānic] Şīn'in fethiyle ki شَاهْدَانِجُ [şāhdānic] dahi derler, قِنَّبٌ [ḳinneb] tohumudur ki Türkîde kendir ve kenevir tohumu taʿbīr olunur; şeh-dāne vü şāh-dāne-i Fārisī muʿarrebidir. Nebātına beng ve esrār ve haşîş ve varakına gonca taʿbīr ederler. Dört günde bir tutan sıtmaya ve بَهَقٌ [behaḳ] ve بَرَصٌ [baraṣ] ʿilletlerine nāfiʿ ve miʿdede mütekevvin حَبُّ الْقَرْعِ [ḥabbu'l-ḳarʿ] dedikleri hurde kurtçağızların ihlāk ve izālesine eklen ve hāricden batn üzere vazʿan müfîddir.

[ش هـ ت ر ج]

شَاهْتَرَجُ [şāhterec] Şāh-tere-i Fārisī muʿarrebidir ki Türkîde şāh-tere dedikleri nebāttır; ondan hab düzerler. Yaprağı ve tohumu eklen جَرَبٌ [cereb] ve حِكَّةٌ [ḥikket] e nāfiʿ ve matbūhunu şürb hummeyāt-ı ʿatîka vü müzmineyi dāfiʿdir.

[ش ذ ن ج]

شَاذَنْجُ [şāẕenc] (ẕāl-ı muʿcemenin fethiyle maʿrūftur) İşbu شَاذَنْجُ [şāẕenc] şādine muʿarrebidir ki Türkîde kan taşı dedikleri hacerdir. İktihāli kurūh-ı ʿayna nāfiʿdir.

[ش ي ج]

شِيجٌ [Şīc] (şīn'in kesriyle مِيلٌ [mīl] vezninde) Bir muhaddis ismidir ki Ṭāvūs cenāblarından rivāyet-i hadîs eylemiştir.

FASLU'Ṣ-ṢĀDİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الصَّادِ الْمُهْمَلَةِ)

[ص ب ج]

اَلصَّوْبَجُ [eṣ-ṣavbec] (ṣād'ın fethi ve zammıyla) Oklavaya denir. Ve bu muʿarrebdir, yaʿnī çūçe-i Fārisī muʿarrebidir.

[ص ج ج]

اَلصَّجُّ [eṣ-ṣacc] (ṣād'ın fethi ve cīm'in teşdîdiyle) Demiri āher demire vurmakla çat diye seslendirmek maʿnāsınadır; yukālu: صَجَّ الرَّجُلُ صَجًّا مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَ حَدِيدًا عَلَى حَدِيدٍ فَصَوَّتَا

اَلصُّجُجُ [eṣ-ṣucuc] (zammeteynle) Birbirine vurulan demirlerden zuhūr eden savta denir ki çatırtı taʿbīr olunur.

[ص ر ج]

اَلصَّارُوجُ [eṣ-ṣārūc] Ahlātıyla mümtezic olarak nūreye denir ki hırzıma taʿbīr olunur, izāle-i şaʿr eder; kireç ve zirnîhle halt ederler. Asl صَارُوجٌ [ṣārūc] alçıya denir ki cāmcılar ve sāʾirleri istiʿmāl ederler, kils dahi denir. Burada nūreye de ıtlāk olunmuştur, sārū muʿarrebidir. Ve müʾellif كِلْسٌ [kils] lafzını صَارُوجٌ [ṣārūc]la tefsîr eylemekle صَارُوجٌ [ṣārūc] alçıya ve horasānîye ıtlāk olunduğunu işʿār eylemiştir, niteki تَصْرِيجٌ [taṣrīc] māddesi dahi bunu müşʿirdir ve ona cibsîn dahi derler. Ve su yolcuların lök taʿbīr ettiklerine de ıtlāk olunur.

اَلتَّصْرِيجُ [et-taṣrīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir yere alçı sürmek maʿnāsınadır ki alçılamak taʿbīr olunur; yukālu: صَرَّجَ الْحَوْضَ تَصْرِيجًا إِذَا طَلاَهُ بِهِ الصَّارُوجَ

[ص ر م ن ج]

صَرْمَنْجَانُ [Ṣarmencān] (ṣād'ın fethiy-

le) Cermengān muʿarrebidir ki Tirmid nevāhīsinden bir nāhiye adıdır.

[ص ع ن ج]

اَلْمُصَعْنَجُ [el-muṣaʿnec] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Dikilip duran nesneye denir ki müdevver ve sıyrıncak ve her yeri düz ve musaykal ola, cāmiʿ ustuvānesi ve mīl gibi; yukālu: مَا هَذَا الْمُصَعْنَجُ بِهَذَا الْمَكَانِ وَهُوَ الْمَنْصُوبُ الْمُدَمْلَكُ

[ص ل ج]

اَلصَّوْلَجَانُ [eṣ-ṣavlecān] (ṣād'ın ve lām'ın fethiyle) Çevgāna denir, مِحْجَنٌ [miḥcen] maʿnāsına; cirīd-bāzlar ve çavuşlar kullanırlar. Ve bāgçevān keğesine de ıtlāk olunur ki ucu eğri ağaçtır, onunla dalları çekerler. Ve bu, çevgān-ı Fārisī muʿarrebidir, Türkīde ona karağı taʿbīr olunur. Cemʿi صَوَالِجَةُ [ṣavālicet] gelir.

اَلصَّلْجُ [eṣ-ṣalc] (ثَلْجٌ [ṣelc] vezninde) Gümüş eritmek maʿnāsınadır; yukālu: صَلَجَ الْفِضَّةَ صَلْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَذَابَهَا Ve ovmak maʿnāsınadır; yukālu: صَلَجَ الذَّكَرَ إِذَا دَلَكَهُ Ve vurmak maʿnāsınadır; yukālu: صَلَجَهُ بِالْعَصَا إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا

اَلصَّلَجُ [eṣ-ṣalec] (fethateynle) Sağırlık, صَمَمٌ [ṣamem] maʿnāsınadır.

اَلْأَصْلَجُ [el-aṣlec] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Katı ve sıyrıncak olan şeyʾe denir, mücellā taş gibi. Ve sağıra denir, أَصَمُّ [eṣamm] maʿnāsına. Ve bu, ḫā-yı muʿceme ile أَصْلَخُ [aṣlaḫ] musahhafı değildir. Pes صَلَجٌ [ṣalec] masdar olur.

اَلتَّصَالُجُ [et-teṣāluc] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Muvādaʿaten sağırlık yapmak maʿnāsınadır; yukālu: تَصَالَجَ فُلَانٌ إِذَا تَصَامَمَ

اَلصَّوْلَجُ [eṣ-ṣavlec] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) ve

اَلصَّوْلَجَةُ [eṣ-ṣavlecet] (hā'yla) Gümüşe denir. Ve mutlakan hālis ve sāfī ve bī-gışş olan şeyʾe denir.

اَلصُّلُجُ [eṣ-ṣuluc] (zammeteynle) Tāmmü'l-ʿıyār sahīh ve hālis akçelere denir.

اَلصُّلَّجَةُ [eṣ-ṣullecet] (ṣād'ın zammı ve lām-ı müşeddedenin fethiyle زُلَّخَةٌ [zulleḫat] vezninde) İpek kurduna denir ki böcek dahi derler, فِيلَجَةٌ [fīlecet] maʿnāsına. Ve فِيلَجَةٌ [fīlecet] pīle muʿarrebidir.

اَلصَّلِيجَةُ [eṣ-ṣalīcet] (وَلِيجَةٌ [velīcet] vezninde) Potada tasfiye olunmuş hālis gümüş sebīkesine denir.

صَلِيجَا [Ṣalīcā] (زَلِيخَا [Zelīḫā] vezninde) Bir recülün ʿalemidir.

[ص ل هـ ج]

اَلصَّلْهَجُ [eṣ-ṣalhec] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) İri kayaya denir. Ve yavuz ve şedīd nākaya denir.

[ص م ج]

اَلصَّمَجَةُ [eṣ-ṣamecet] (fetehātla) Kandile denir. Cemʿi صَمَجٌ [ṣamec]dir hā'sız. Ve bu muʿarrebdir, şārihin beyānına göre Rūmiyyeden muʿarrebdir.

صَوْمَجٌ [Ṣavmec] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) yāhūd

صَوْمَجَانُ [Ṣavmecān] bir mevziʿ adıdır. Yāhūd bu ḫā-yı mühmele iledir.

[ص م ل ج]

اَلصَّمَلَّجُ [eṣ-ṣamellec] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Saht ve şedīd olan şeyʾe denir.

[ص ن ج]

اَلصَّنْجُ [eṣ-ṣanc] (ṣād'ın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Türkīde zil taʿbīr ettikleridir ki pirinçten düzerler, küçük tabak tarzın-

da iki ālettir; vüzerā mihterleri nevbet esnāsında birbirine çalıp seslendirirler. Kezālik صَنْجٌ [ṣanc] Fārisīde ve Türkīde çeng dedikleri sāza denir ki telli olur, hālā ʿAcem diyārında müteʿāreftir. Evvele göre senc ve sānīye göre çeng muʿarrebidir. Çalan üstād sāzendeye صَنَّاجَةٌ [ṣannācet] derler. Ve ʿArablar صَنْجٌ [ṣanc] ile nāstan kināye ederler, āvāzı münāsebetiyle; ve minhu tekūlu: مَا أَدْرِي أَيُّ صَنْجٍ هُوَ أَيْ أَيُّ النَّاسِ

اَلصُّنُجُ [eṣ-ṣunuc] (zammeteynle) شِيزَى [şīzā] dedikleri ağaçtan masnūʿ çanaklara ve kavatalara denir. Ve شِيزَى [şīzā] ʿalā-kavlin abanos ağaçlarıdır.

اَلْأُصْنُوجَةُ [el-uṣnūcet] (أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket] vezninde) Yoğurulur iken çekilen hamur teline denir ki kettān helvāsının teli gibi sünüp uzanır.

اَلصَّنَّاجَةُ [eṣ-ṣannācet] (ṣād'ın fethi ve nūn'un teşdīdiyle) Evvelinden āhirine kadar mehtāb olan geceye ıtlāk olunur. Burada صَنَّاجَةٌ [ṣannācet] sāhib-i zil demek maʿnāsından müsteʿārdır. Bedr olmuş kameri zile teşbīh eylediler; yukālu: لَيْلَةٌ قَمْرَاءُ صَنَّاجَةٌ أَيْ مُضِيئَةٌ Ve

صَنَّاجَةٌ [ṣannācet] Vech-i mezkūr üzere zil çalan mihtere yāhūd çeng çalan üstād sāzendeye denir. Aʿşā b. Ḳays nām şāʿirin cevdet-i şiʿri ve rikkat-i tabīʿati sebebiyle صَنَّاجَةُ الْعَرَبِ [ṣannācetu'l-ʿArab] ıtlāk eylemişler. *Muzhir*'in beyānına göre dāʾimā kendi eşʿārıyla tegannī eder olduğu bāʿis-i telkībdir.

إِبْنُ الصَّنَّاحِ [İbnu'ṣ-Ṣannāc] Muhaddisīnden Yūsuf b. ʿAbdulʿazīm'dir.

اَلصُّنُوجُ [eṣ-ṣunūc] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesneyi asl ve menşeʾine redd ve ircāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَنَجَ فُلَانٌ اَلنَّاسَ صُنُوجًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا رَدَّ كُلاًّ مِنْهُمْ إِلَى أَصْلِهِ Ve değnekle vurmak maʿnāsınadır; yukālu: صَنَجَ بِالْعَصَا إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا

اَلتَّصْنِيجُ [et-taṣnīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: صَنَّجَ بِهِ تَصْنِيجًا إِذَا صَرَعَهُ

صَنْجَةُ [Ṣancet] (كَنْجَةٌ [kencet] vezninde) Diyār-ı Mışr ile Diyār-ı Bekr beyninde bir nehrin adıdır. Ve صَنْجَةُ الْمِيزَانِ [ṣancetu'l-mīzān] ki çeki taşına denir, muʿarrebdir, niteki سَنْجَةٌ [sencet] dahi denir, māddesinde beyān olundu.

[ص ن ه ج]

اَلصِّنْهَاجُ [eṣ-ṣinhāc] ve

اَلصِّنْهَاجَةُ [eṣ-ṣinhācet] (ṣād'ların kesriyle) Şol kula denir ki kullukta ʿarīk ola, yaʿnī ābāʾ ve ümmehātı kul cinsi ola; yukālu: عَبْدٌ صِنْهَاجٌ وَصِنْهَاجَةٌ أَيْ عَرِيقٌ فِي الْعُبُودِيَّةِ Ve

صِنْهَاجَةُ [Ṣinhācet] Maġrib'de bir tāʾifedir ki Ṣinhāce el-Ḥimyerī evlādından münşaʿiblerdir.

[ص و ج]

اَلصَّوْجَانُ [eṣ-ṣavcān] (ṣād'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Arkada omurga kemikleri murattab olmayıp tahta gibi yābis olan insān ve hayvāna denir; ve minhu yukālu: نَخْلَةٌ صَوْجَانَةٌ أَيْ يَابِسَةٌ كَزَّةُ السَّعَفِ Yaʿnī dalları kuru ve sert olan hurmā ağacı. Ve

صَوْجَانٌ [ṣavcān] Nās maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَيُّ صَوْجَانٍ هُوَ أَيْ أَيُّ النَّاسِ

[ص ه ج]

اَلصَّيْهَجُ [eṣ-ṣayhec] صَلْهَجُ [ṣalhac] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

اَلصَّيْهُوجُ [eṣ-ṣayhūc] (طَيْفُورٌ [ṭayfūr] vezninde) Düz ve sıyrıncak olan şeyʾe denir, gerek yassı ve gerek müdevver olsun; ve

minhu yukālu: بَيْتٌ صَيْهُوجٌ أَيْ مُمَلَّسٌ

[ص هـ ب ج]

اَلصُّهَابِجُ [eṣ-ṣuhābic] (ṣād'ın zammıyla) Kılları ve tüyleri kumral olan insān ve hayvāna denir; yukālu: وَبَرٌ صُهَابِجٌ أَيْ صُهَابِيٌّ

[ص هـ ر ج]

اَلصِّهْرِيجُ [eṣ-ṣihrīc] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] veznin-de) ve

اَلصُّهَارِجُ [eṣ-ṣuhāric] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vez-ninde) Türkīde ṣād'ın fethiyle sahrīc ve nūn'la sahrınc dedikleri zīr-i zemīnde olan su hazīnesine denir.

اَلْمُصَهْرَجُ [el-muṣahrec] (ism-i mefʿūl bün-yesiyle) Horāsānī kireçle sıvanmış صِهْرِيجٌ [ṣihrīc]e denir.

صَهْرَجَةٌ [Ṣahrecet] (ṣād'ın fethiyle) Ḳāhire-i Mıṣr'ın şimāl tarafında iki karye ismleridir.

[ص ي ج]

اَلصَّيَّاجَةُ [eṣ-ṣayyācet] صَنَّاجَةٌ [ṣannācet] vez-ninde ve mürādifidir ki mehtāb geceye de-nir; yukālu: لَيْلَةٌ صَيَّاجَةٌ أَيْ مُضِيئَةٌ

FASLU'Ḍ-ḌĀDİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الضَّادِ الْمُعْجَمَةِ)

[ض ب ج]

اَلضَّبْجُ [eḍ-ḍabc] (ḍād'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Bir adam kendi kendisini yor-gunluktan yāhūd darbe sebebiyle hemān yere çalmak maʿnāsına; yukālu: ضَبَجَ فُلاَنٌ ضَبْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَلْقَى نَفْسَهُ عَلَى الْأَرْضِ مِنْ كَلاَلٍ أَوْ ضَرْبٍ

[ض ج ج]

اَلْإِضْجَاجُ [el-iḍcāc] (hemzenin kesriyle) Gırīv ve feryād eylemek maʿnāsınadır, gerek vāhid ve gerek kesīr olsun; yukālu: أَضَجَّ الْقَوْمُ إِذَا صَاحُوا وَجَلَّبُوا فَإِذَا جَزِعُوا وَغُلِبُوا فَضَجُّوا ضَجِيجًا ke-mā se-yuzkeru.

اَلضَّجِيجُ [eḍ-ḍacīc] (ḍād'ın fethiyle) Maglūb olmakla sabr ve tahammül edeme-yip feryād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَجَّ الْقَوْمُ ضَجِيجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَزِعُوا وَغُلِبُوا أَضَجَّ فُلاَنٌ وَضَجَّ فُلاَنٌ فَضَجُّوا ve yukālu:

اَلضَّجَاجُ [eḍ-ḍacāc] (سَحَابٌ [seḥāb] veznin-de) Bir adamı bir işe cebr ve zor eylemek, قَسْرٌ [ḳasr] maʿnāsınadır. Ve

ضَجَاجٌ [ḍacāc] Fīl kemiğine denir, عَاجٌ [ʿāc] gibi. Ve bir nevʿ boncuk adıdır.

اَلضِّجَاجُ [eḍ-ḍicāc] (ḍād'ın kesriyle مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]ten masdardır) Birbiriyle kav-ga ve şerr ü şūr edişmek maʿnāsınadır, niteki مُضَاجَّةٌ [muḍāccet] dahi ki mufāʿale veznindedir, bu maʿnāyadır; yukālu: ضَاجَّهُ مُضَاجَّةً وَضِجَاجًا إِذَا شَاغَبَهُ وَشَارَّهُ Ve

ضِجَاجٌ [ḍicāc] Bir zamk-ı meʾkūl adıdır. Ve mutlakan şol şecere denir ki zehr-nāk olmakla onunla kuş ve yırtıcı cānver tesmīm olunur.

اَلضَّجُوجُ [eḍ-ḍacūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Sağılırken böğürüp feryād eden nākaya denir.

اَلتَّضْجِيجُ [et-taḍcīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Gitmek, ʿalā-kavlin bir tarafa meyl edip eğilmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَجَّجَ الرَّجُلُ تَضْجِيجًا إِذَا ذَهَبَ أَوْ مَالَ Ve zikr olunan şecer ile ki murād varakı yā semeri olacaktır tuyūru yāhūd yırtıcı cānveri zehrlemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَجَّجَ الرَّجُلُ إِذَا سَمَّ الطَّائِرَ أَوِ السَّبُعَ

[ض ر ج]

اَلضَّرْجُ [eḍ-ḍarc] (ḍād'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Yarmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَجَهُ ضَرْجًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا شَقَّهُ Ve bulaştırmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَجَ الثَّوْبَ بِالدَّمِ إِذَا لَطَخَهُ بِهِ Ve bir nesneyi yere bırakmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَجَ الشَّيْءَ إِذَا أَلْقَاهُ

اَلْإِنْضِرَاجُ [el-inḍirāc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznide) Yarılmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَجَهُ فَانْضَرَجَ إِذَا انْشَقَّ Ve bolalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْضَرَجَتْ لَنَا الطَّرِيقُ إِذَا اتَّسَعَتْ Ve iki yāhūd ziyāde nesnelerin araları açık ve ırak olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْضَرَجَ مَا بَيْنَهُمْ إِذَا تَبَاعَدَ Ve yırtıcı kuş sayd üzere süzülüp inmek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin pek renc ve meşakkatle ahz eylemek maʿnāsınadır ki çatlamak derecesinde olur; yukālu: إِنْضَرَجَتِ الْعُقَابُ إِذَا انْقَضَّتْ عَلَى الصَّيْدِ أَوْ أَخَذَتْ فِي شِقٍّ

اَلتَّضَرُّجُ [et-teḍarruc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznide) Bulaşmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَجَ الثَّوْبَ فَتَضَرَّجَ أَيْ لَطَخَهُ فَتَلَطَّخَ Ve çatlayıp yarılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَضَرَّجَ الْبَرْقُ أَيْ تَشَقَّقَ Ve ağacın çiçeği yarılıp açmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَضَرَّجَ النَّوْرُ إِذَا تَفَتَّحَ Ve adamın yanağı pek kızarmak maʿnāsınadır ki إِضْرِيجٌ [iḍrīc] maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: تَضَرَّجَ الْخَدُّ إِذَا احْمَارَّ Ve hatun taşrada gezip zīnetini nāsa izhār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَضَرَّجَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا تَبَرَّجَتْ

اَلْمَضْرُوجَةُ [el-maḍrūcet] (mīm'in fethiyle) Şakkı vāsi olan göze vasf olur; yukālu: عَيْنٌ مَضْرُوجَةٌ أَيْ وَاسِعَةُ الشَّقِّ

اَلتَّضْرِيجُ [et-taḍrīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznide) Bir nesneyi aşağıya salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَّجَ الْجَيْبَ تَضْرِيجًا إِذَا أَرْخَاهُ Ve merkūbu gāret ve yağma kasdıyla seğirttirmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَّجَ ٱلْإِبِلَ إِذَا رَكَضَهَا فِي الْغَارَةِ Ve kelāmı tezyīn ve tahsīn edip münakkah ve müzehheb söylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَّجَ الْكَلَامَ إِذَا حَسَّنَهُ وَزَوَّقَهُ Ve bez makūlesi nesneyi kırmızıya boyamak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَّجَ الثَّوْبَ إِذَا صَبَغَهُ بِالْحُمْرَةِ Ve burna vurup kan ile ālūde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَّجَ ٱلْأَنْفَ بِالدَّمِ إِذَا أَدْمَاهُ

اَلْإِضْرِيجُ [el-iḍrīc] (hemzenin kesriyle) Bir güne kilime denir ki sarı ip ile dokunmuş olur. Ve arış ve argacı kırmızı ipekten dokunmuş harīr sevbe denir. Ve soy ve yüğrük ata denir. Ve kırmızı boyaya denir.

اَلْمُضَرِّجُ [el-muḍarric] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Arslana ıtlāk olunur.

اَلْمَضَارِجُ [el-meḍāric] (mīm'in fethiyle) Meşākk ve metāʿib maʿnāsınadır; yukālu: رَكِبَ الْمَضَارِجَ أَيِ الْمَشَاقَّ Ve köhne libāslara denir; مَضْرَجٌ [maḍrec] müfredidir.

اَلضَّرِيجُ [eḍ-ḍarīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Pek seğirtmeğe denir; yukālu: عَدُوٌّ ضَرِيجٌ أَيْ شَدِيدٌ

ضَارِجٌ [Ḍāric] (عَارِجٌ [ʿāric] vezninde) Bir mevziʿdir.

[ض ر ب ج]

اَلضَّرْبَجِيُّ [eḍ-ḍarbeciyy] (جَعْفَرِيٌّ [caʿferiyy] vezninde) Züyūf akçeye denir; yukālu: دِرْهَمٌ ضَرْبَجِيٌّ أَيْ زَائِفٌ Müʾellif bunu yā-ı tahtiyyede "ج،ي،ى" zeylinde dahi zikr ve Cevherī'ye taʿrīz eylemiştir, lākin nisbetine ve taʿrībine taʿarruz eylememiştir.

[ض ل ج]

اَلضَّوْلَجُ [eḍ-ḍavlec] (جَوْهَرٌ [cevher] veznin-de) Gümüşe denir, lākin savāb olan ṣād-ı mühmele ile olmaktır.

[ض م ج]

اَلضَّمْجُ [eḍ-ḍamc] (ḍād'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Tekātur edecek derecede bede-ne tīb sürmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَمَجَ جَسَدَهُ ضَمْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَطَخَهُ بِالطِّيبِ حَتَّى كَأَنَّهُ يَقْطُرُ Ve

ضَمْجٌ [ḍamc] Bir nevʿ küçük böcek ismidir ki be-gāyet bed-rāyiha olup ve zehr-nāk ol-makla arı gibi adamı sokar; müfredi ضَمْجَةٌ [ḍamcet]tir.

اَلضَّمَجُ [eḍ-ḍamec] (fethateynle) Meʾbūn ve hīz kimse tersine şehvetlenip rūspī gibi ālete kızmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَمِجَ الْمَأْبُونُ ضَمَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا هَاجَ Ve

ضَمَجٌ [ḍamec] Bir āfettir ki insāna isābet eder. Ve yere yasılıp yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَمِجَ بِالْأَرْضِ ضَمَجًا إِذَا لَصِقَ بِهَا

اَلْإِضْمَاجُ [el-iḍmāc] (hemzenin kesriyle) Bu dahi yere yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: أَضْمَجَ بِالْأَرْضِ بِمَعْنَى ضَمِجَ

[ض م ع ج]

اَلضَّمْعَجُ [eḍ-ḍamʿac] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Yumru bedenli, bünye ve aʿzāsı tamām ha-tuna denir. Kezālik o şekl üzere olan deveye denir.

Şārih der ki bunu Cevherī müʾennese tahsīs eylemiştir, vākıʿā *Muzhir*'de sıfāt-ı nisvāndan olmak üzere müsebbettir.

[ض و ج]

اَلضَّوْجُ [eḍ-ḍavc] (مَوْجٌ [mevc] vezninde) Derenin burgaç yerine denir. Cemʿi أَضْوَاجٌ [aḍvāc] gelir. Ve

ضَوْجٌ [ḍavc] Masdar olur, bir tarafa meyl edip sapmak maʿnāsına; yukālu: ضَاجَ الشَّيْءُ ضَوْجًا إِذَا مَالَ Ve bolalmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَاجَ الْوَادِي إِذَا اتَّسَعَ

اَلتَّضَوُّجُ [et-teḍavvuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) Derenin burgaçları kesīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَضَوَّجَ الْوَادِي إِذَا كَثُرَ أَضْوَاجُهُ

اَلْإِنْضِيَاجُ [el-inḍiyāc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vez-ninde) Bu dahi bollalamak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْضَاجَ الْوَادِي إِذَا اتَّسَعَ

اَلضَّوْجَانُ [eḍ-ḍavcān] ve

اَلضَّوْجَانَةُ [eḍ-ḍavcānet] (ḍād'ların fethiy-le) ضَوْجَانٌ [ṣavcān] ve ضَوْجَانَةٌ [ṣavcānet] maʿnāsınadır ki ṣād-ı mühmelede zikr olundu.

[ض هـ ج]

اَلْإِضْهَاجُ [el-iḍhāc] (hemzenin kesriy-le) Gebe hayvān yavrusunu düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَضْهَجَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَلْقَتْ وَلَدَهَا

[ض ي ج]

اَلضُّيُوجُ [eḍ-ḍuyūc] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلضَّيَجَانُ [eḍ-ḍayecān] (هَيَجَانٌ [heyecān] vezninde) Bir tarafa meyl ve ʿudūl eyle-mek maʿnāsınadır. Pes bu mādde vāvī ve yāʾī olur; yukālu: ضَاجَ يَضِيجُ ضُيُوجًا وَضَيَجَانًا إِذَا مَالَ

FASLU'Ṭ-ṬĀ'İ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الطَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ط ب ج]

اَلطَّبَجُ [eṭ-ṭabec] (ṭā'nın ve bā'nın fethiyle) Ahmak olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَبِجَ الرَّجُلُ طَبَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَمُقَ Ve

طَبَجٌ [ṭabec] (ṭā'nın ve bā'nın fethiyle) Hamākat müstahkem olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَبِجَ الرَّجُلُ طَبَجًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا اسْتَحْكَمَ حَمَاقَتُهُ Burada müʾellif mādde-i mezkūreyi misāl ile zikr eyledikten sonra وَالطَّبَجُ اِسْتِحْكَامُ الْحَمَاقَةِ ʿibāretiyle resm eylemekle haylice teşvīş ve tetebbuʿ olunup baʿdehu *Nihāye*'de اَلطَّبَجُ اِسْتِحْكَامُ الْحَمَاقَةِ وَقَدْ طَبِجَ يَطْبَجُ فَهُوَ أَطْبَجُ ʿunvānıyla bulunmakla yine bāb-ı rābiʿden olduğu imdā olundu. Ve baş ve boş kabak gibi içi kovuk şeyʾe vurmak maʿnāsınadır; yukālu: طَبِجَ رَأْسَهُ إِذَا ضَرَبَهُ

اَلتَّطَبُّجُ [et-teṭabbuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Günāgün envāʿ ve esālīb-i kelām īrād ederek tekellüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَطَبَّجَ فِي الْكَلَامِ إِذَا تَفَنَّنَ وَتَنَوَّعَ

اَلطِّبِّيجَةُ [eṭ-ṭibbīcet] (سِكِّينَةٌ [sikkīnet] vez-ninde) Dübür ve makʿada denir.

[ط ب ه ج]

اَلطَّبَاهِجَةُ [eṭ-ṭabāhicet] (ṭā'nın fethiyle) Lahm-i müşerraha, yaʿnī şerha şerha di-linmiş ete denir. Müʾellif kebābı dahi لَحْمٌ مُشَرَّحٌ ile tefsīr eylemekle طَبَاهِجَةٌ dahi kebāb demek olur, niteki baʿzı müfredātta musarrahan kebāb ile müfesserdir. Ve bu, tebāhe-i Fārisī muʿarrebidir, lākin *Burhān*'da nāzük ve müherrā pişmiş et ile ve *Tuḥfe*'de yağ içre kızartılmış et ile müfesserdir ve *Muḳaddimetü'l-Edeb*'de hāygīne yaʿnī kaygana ile mübeyyendir.

[ط ث ر ج]

اَلطَّثْرَجُ [eṭ-ṭaṯrec] (ṭā'nın fethi ve ṯā-yı mü-sellesenin sükūnuyla) Karıncaya denir, نَمْلٌ [neml] maʿnāsına.

[ط ز ج]

اَلطَّازَجُ [eṭ-ṭāzec] Tāze-i Fārisī muʿarrebidir ki kart mukābilidir; yukālu: شَيْءٌ طَازَجٌ أَيْ طَرِيٌّ Ve rāst ve dürüst ve pākīze söze denir.

[ط س ج]

اَلطَّسُّوجُ [eṭ-ṭassūc] (سَفُّودٌ [seffūd] veznin-de) Nāhiye maʿnāsınadır. Ve evzāndan bir دَانِقٌ [dāniḳ]in ki denk taʿbīr olunur, rubʿu mikdāra denir; tesūy-i Fārisī muʿarrebidir. Zemāḫşerī beyānına göre yirmi dört حَبَّةٌ [ḥabbet] bir دِينَارٌ [dīnār]dır ve دِينَارٌ [dīnār] ın südsü ki dört حَبَّةٌ [ḥabbet]tir, bir دَانِقٌ [dāniḳ]tir. Ve bir دَانِقٌ [dāniḳ]in rubʿu ki bir حَبَّةٌ [ḥabbet]tir, طَسُّوجٌ [ṭassūc]dur. Lākin müʾellife göre iki حَبَّةٌ [ḥabbet] olur, niteki "م،ك،ك" māddesinde beyān eylemiştir. Ve حَبَّةٌ [ḥabbet] iki arpadır ki bir çekirdektir. Ve hardal, bir arpanın südsüdür ve üç har-dal bir pirinçtir.

[ط ف س ن ج]

طَفْسُونَجُ [Ṭafsūnec] (ṭā'nın ve nūn'un fet-hiyle) Nehr-i Dicle kenārında bir beldedir.

[ط ن ج]

اَلطُّنُوجُ [eṭ-ṭunūc] (ṭā'nın zammıyla) صُنُوفٌ [ṣunūf] maʿnāsınadır; yukālu: اَلنَّاسُ طُنُوجٌ أَيْ صُنُوفٌ Ve كَرَارِيسُ [kerārīs] maʿnāsınadır ki كُرَّاسَةٌ [kurrāset]in cemʿidir, cüzʾ taʿbīr ey-lediğimiz evrāk-ı müctemiʿādır ki ʿādeten onar kāğıd olur. Ve bu maʿnālarda lafz-ı mezbūrun müfredi yoktur.

طَنْجَةُ [Ṭancat] (كَنْجَةٌ [kencet] vezninde)

Bahr-i Maġrib sāhilinde bir belde adıdır.

[ط ه ج]

اَلطَّيْهُوجُ [eṭ-ṭayhūc] (طَيْفُورٌ [ṭayfūr] veznin-de) ʿArabīde سِلْكَانٌ [silkān] dedikleri kuşun erkeğine denir. Ve bu tīhū muʿarrebidir ki Türkīde çil kuşu dedikleridir. Müʾellif سِلْكَانِيٌّ [silkāniyy] māddesinde başka tefsīr eylemiştir, lākin cemīʿ-i müfredātta طَيْهُوجٌ [ṭayhūc] çil kuşuyla mübeyyendir.

FASLU'Ẓ-ẒĀʾİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الظَّاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[ظ ج ج]

اَلظَّجُّ [eẓ-ẓacc] (حَجٌّ [ḥacc] vezninde) İstigāse ve istimdād eden kimsenin feryādı gibi cenkte feryād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ظَجَّ الرَّجُلُ ظَجًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَاحَ فِي الْحَرْبِ صِيَاحَ الْمُسْتَغِيثِ Ve eğer cengin gay-rıda feryād ederse ضَجَّ الرَّجُلُ derler ḍād-ı muʿceme ile, niteki zikr olundu.

FASLU'L-ʿAYNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْعَيْنِ الْمُهْمَلَةِ)

[ع ب ج]

اَلْعَبَجَةُ [el-ʿabecet] (ʿayn'ın ve bā'nın fethiyle) Erāzil ve evgād-ı nāstan şol şahsa denir ki bugz ve kīn ile mecbūl olmakla nāsa dāʾimā zebān-dırāzlık edip ve ne dediğini bilmez ve aslā bir işe yaramaz fodul ve mezmūm ola; yukālu: هُوَ عَبَجَةٌ أَيْ بَغِيضٌ طَعَّامٌ لاَ يَعِي مَا يَقُولُ وَلاَ خَيْرَ فِيهِ

[ع ث ج]

اَلْعَثْجُ [el-ʿaṣc] (ʿayn'ın fethi ve ṣā-yı müsellesenin sükūnuyla ve fethateynle cāʾizdir) ثَعْجٌ [ṣaʿc] maʿnāsınadır ki sefer-ber olan gürūh-ı insānīye denir. Müʾellifin وَالْجَمَاعَةُ مِنَ النَّاسِ kavli اَلثَّعْجُ kavlini ʿatf-ı tefsīrdir. Ve geceden bir mikdāra denir; yukālu: مَرَّ عَثْجٌ مِنَ اللَّيْلِ أَيْ قِطْعَةٌ Ve tedrīc ve teʾennī ederek şürb-i meşrūba devām eylemek maʿnāsınadır ki azca azca içerek çok içmekten ʿibārettir; yukālu: عَثَجَ الرَّجُلُ عَثْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَدَامَ الشُّرْبَ شَيْئًا بَعْدَ شَيْءٍ

اَلْعُثْجَةُ [el-ʿuṣcet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Bu dahi seferde olan cemāʿate denir.

اَلْعَثْجَجُ [el-ʿaṣcec] (ʿayn'ın fethi ve ṣā'nın sükūnuyla) Cemʿ-i kesīr maʿnāsınadır.

اَلْعَثَوْثَجُ [el-ʿaṣevṣec] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) ʿAzīmü'l-cüsse olup cüst ve çālāk olan deveye denir.

اَلْعَثَنْثَجُ [el-ʿaṣencec] (nūn'la) ve

اَلْعَثَوْثَجُ [el-ʿaṣevcec] (cīm'le) Bunlar da عَثَوْثَجٌ [ʿaṣevṣec] maʿnāsınadır.

اَلْإِعْثِيجَاجُ [el-iʿṣīcāc] (إِعْشِيشَابٌ [iʿşīşāb] vezninde) Sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْثَوْجَجَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

[ع ج ج]

اَلْعَجُّ [el-ʿacc] (حَجٌّ [ḥacc] vezninde ve

اَلْعَجِيجُ [el-ʿacīc] (ʿayn'ın fethiyle) Bülend āvāz ile haykırmak maʿnāsınadır; عَجَّ الرَّجُلُ عَجًّا وَعَجِيجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا صَاحَ وَرَفَعَ صَوْتَهُ Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "أَفْضَلُ الْحَجِّ الْعَجُّ وَالثَّجُّ" فَالْمُرَادُ رَفْعُ الصَّوْتِ فِي التَّلْبِيَةِ Ve

عَجٌّ [ʿacc] ve

عَجِيجٌ [ʿacīc] Nākayı عَاجِ عَاجِ [ʿāci ʿāci] diyerek zecr ve āzār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَجَّ النَّاقَةَ إِذَا زَجَرَهَا فَقَالَ عَاجِ عَاجِ Ve kavm fünūn ve atvārlarında rükūbu çoğaltmak, yaʿnī ekser fünūn ve evzāʿları binip inmek olmak maʿnāsınadır. Ve bu, toz savurmak maʿnāsındandır; yukālu: عَجَّ الْقَوْمُ إِذَا أَكْثَرُوا فِي فُنُونِهِمُ الرُّكُوبَ Ve yel şedīd esmekle tozu havāya savurmak maʿnāsınadır; yukālu: عَجَّتِ الرِّيحُ إِذَا اشْتَدَّتْ فَأَثَارَتِ الْغُبَارَ

اَلْعَجْعَجَةُ [el-ʿacʿacet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bülend āvāz ile tekrār-be-tekrār haykırmak maʿnāsınadır; yukālu: عَجْعَجَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى عَجَّ Tekerrür-i maʿnā, māddenin muktezāsıdır. Ve deve darbdan yāhūd himl-i sakīlden nāşī bağırmak maʿnāsınadır; yukālu: عَجْعَجَ الْبَعِيرُ إِذَا ضُرِبَ فَزِعًا أَوْ حُمِلَ عَلَيْهِ ثَقِيلٌ فَزِعًا Mütercim der ki عَجْعَجَةٌ [ʿacʿacet] münāsebetiyle işbu fāʾide tahrīri münāsib görüldü. Suyūṭī, *Muzhir*'de dedi ki efsah-ı lügāt, lügat-ı Ḳureyş olduğunun vechi budur ki kabāʾil-i ʿArab zamān-ı Cāhiliyyet'te hacc için her mevsimde cemʿ olurlar idi. Ḳureyş onların kelāmlarını istimāʿ edip fasīh olanı ahz ve kabīh olan terk ederler idi. Li-hāzā Ḳureyş'te lügat-ı fasīha müctemiʿa olup kabāʾil-i sāʾire lügat-ı kabīhadan hālī olmadılar. كَشْكَشَةٌ [keşkeşet] şīn-i muʿceme

ile ve كَسْكَسَةٌ [keskeset] mühmele ile ve عَنْعَنَةٌ [ʿanʿanet] ve فَحْفَحَةٌ [faḥfaḥat] ve وَكْمٌ [vekm] ve وَهْمٌ [vehm] ve عَجْعَجَةٌ [ʿacʿacet] ve إِسْتِنْطَاءٌ [istinṭāʾ] ve وَتْمٌ [vetm] ve شَنْشَنَةٌ [şenşenet] ve لَخْلَخَانِيَّةٌ [laḫlaḫāniyyet] ve طُمْطُمَانِيَّةٌ [ṭumṭumāniyyet] gibi. Ve كَشْكَشَةٌ [keşkeşet] Rebīʿa ve Muḍar kabīlesindedir ki kāf-ı hitāb-ı müʾennesten sonra şīn-i muʿceme zikr ederler; meselā: إِلَيْكِشْ ve بِكِشْ derler.

* Ve كَسْكَسَةٌ [keskeset] Kabīleteyn-i mezkūreteyn kāf-ı hitāb-ı müzekkerden sonra sīn-i mühmele ile إِلَيْكَسْ ve بِكَسْ derler.

* Ve عَنْعَنَةٌ [ʿanʿanet] Ḳays ve Temīm kabīlelerindedir ki evvelde vākiʿ olan hemzeyi ʿayn'a tebdīl ederler: أَنَّكَ lafzında عَنَّكَ ve أَسْلَمَ kelimesinde عَسْلَمَ derler.

* Ve فَحْفَحَةٌ [faḥfaḥat] Huẕeyl kabīlesindedir ki ḥā-yı mühmeleyi ʿayn ederler; حَتَّى kelimesinde عَتَّى derler.

* Ve وَكْمٌ [vekm] ve وَهْمٌ [vehm] ikisi de Benū Kelb lügatindedir, kāf'tan evvel yā-i tahtiyye yāhūd kesre olsa kāf'ı meksūr ederler ve hāʾdan evvel yāʾ yāhūd kesre olsa hā'yı meksūr ederler.

* Ve عَجْعَجَةٌ [ʿacʿacet] Ḳuḍāʿa kabīlesindedir ki yā-yı müşeddedeyi cīm'e tebdīl ederler; تَمِيمِيٌّ lafzında تَمِيمِجٌّ derler. Baʿzılar ʿayn harfine mukāreneten tahsīs ederler; meselā: مَعِي رَاعِي yerinde مَعِجْ رَاعِجْ derler.

* Ve إِسْتِنْطَاءٌ [istinṭāʾ] Saʿd b. Bekr ve Huẕeyl ve Ezd ve Ḳays ve Enṣār, ʿayn-ı sākine ṭā harfine mukārin olursa nūn'a tebdīl ederler; أَعْطَى kelimesinde أَنْطَى derler.

* Ve وَتْمٌ [vetm] Yemen lügatinde sīn'i tā'ya tebdīl ederler; نَاسٌ lafzında نَاتٌ derler.

* Ve شَنْشَنَةٌ [şenşenet] Kezālik Yemen'de kāf mutlāk şīn'e tebdīl ederler; لَبَّيْكَ lafzında لَبَّيْشَ derler.

* Ve لَخْلَخَانِيَّةٌ [laḫlaḫāniyyet] Elifleri tahfīf ederler; meselā: مَا شَاءَ اللهُ yerinde مَشَا اللهُ derler.

* Ve طُمْطُمَانِيَّةٌ [ṭumṭumāniyyet] Ḥimyer kabīlesindedir ki harf-i taʿrīf yerinde mīm telaffuz ederler; طَابَ الْهَوَاءُ yerinde طَابَمْ هَوَاءُ derler.

Ve bunları mevkiʿlerinde müʾellif dahi zikr eylemiştir.

اَلْإِعْجَاجُ [el-iʿcāc] (hemzenin kesriyle) Bu dahi kavmin ekserī fenn ve üslūbları binip inmek ve yel müştedd olmakla tozu savurmak maʿnālarınadır.

اَلْمُعِجُّ [el-muʿic] (mīm'in zammı ve ʿayn'ın kesriyle) ve

اَلْعَجَّاجُ [el-ʿaccāc] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Talazlı güne vasf olur ki onda yel müştedd olup tozu toprağı havāya savura; yukālu: يَوْمٌ مُعِجٌّ وَعَجَّاجٌ أَيْ فِيهِ إِعْجَاجٌ Ve

عَجَّاجٌ [ʿaccāc] Her sāhib-i savt olanın bülend āvāz ile seslenir olanına denir; yukālu: رَجُلٌ وَنَهْرٌ وَقَوْسٌ وَفَحْلٌ عَجَّاجٌ أَيْ صَيَّاحٌ Ve

عَجَّاجٌ [ʿAccāc] Elkābdandır. ʿAccāc b. Ruʾbe şāʿir-i meşhūrdur, kendisiyle pederine taglīben عَجَّاجَانِ [ʿAccācān] ıtlāk olunur.

اَلْمَعَاجِيجُ [el-meʿācīc] (mīm'in fethiyle) Şedīd esen yellere denir; yukālu: رِيَاحٌ مَعَاجِيجُ أَيْ شَدِيدَةٌ Şārihin beyānına göre müfredi مِعَجٌّ [miʿac]dır mīm'in kesri ve ʿayn'ın fethiyle.

اَلْعُجَّةُ [el-ʿuccet] (ʿayn'ın zammıyla) Kaygana taʿbīr olunan taʿāma denir ki yumur-

ta ile tertīb olunur, Fārisīde hāygīne denir. Ve bu müvelleddir, ʿArabiyy-i sahīh değildir.

اَلْعَجَاجُ [el-ʿacāc] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bön ve ahmak kimseye denir. Ve toza denir, غُبَارٌ [ġubār] maʿnāsına; müfredi عَجَاجَةٌ [ʿacācet]tir. ʿArablar "Filān kabīle üzere şeb-hūn eyledi" diyecek yerde لَفَّ عَجَاجَتَهُ عَلَيْهِمْ derler. Kezālik "Bulunduğu ʿamel ve maslahatından ferāgat etti" diyecek yerde لَبَدَ عَجَاجَتَهُ derler. Ve

عَجَاجٌ [ʿacāc] Tütüne denir, دُخَانٌ [duḫān] maʿnāsına. Ve levend ve hazele ve fürūmāye eşhāsa denir; yukālu: هُوَ مِنَ الْعَجَاجِ أَيْ رَعَاعِ النَّاسِ Ve

عَجَاجَةٌ [ʿacācet] (hā'yla) Çok ve ʿazīm deve sürüsüne denir; teʾnīsi cemāʿat iʿtibārıyladır; yukālu: إِبِلٌ عَجَاجَةٌ أَيْ كَثِيرَةٌ عَظِيمَةٌ

اَلْعَجْعَاجُ [el-ʿacʿāc] (ʿayn'ın fethiyle) Bu dahi bülend āvāzlı nesneye denir, عَجَّاجٌ [ʿaccāc] gibi. Ve soy ve necīb olan yaşlıca ata denir.

اَلْعَاجُّ [el-ʿācc] (حَاجٌّ [ḥācc] vezninde) Yolcular ile dolu yola ıtlāk olunur, refʿ-i savtı yāhūd kesret-i gubārı mūcib olmak mülāhazasıyla; yukālu: طَرِيقٌ عَاجٌّ أَيْ مُمْتَلِئٌ

اَلتَّعْجِيجُ [et-taʿcīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir yeri duhānla doldurmak maʿnāsınadır.

اَلتَّعَجُّجُ [et-teʿaccuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Ondan mutāviʿdir; yukālu: عَجَّجَ الْبَيْتَ مِنَ الدُّخَانِ إِذَا مَلَأَهُ فَتَعَجَّجَ أَيْ تَمَلَّأَ مِنْهُ

[ع د ر ج]

اَلْعَدَرَّجُ [ʿaderrec] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Cüst ve serīʿ insān ve hayvāna denir. Ve

عَدَرَّجٌ [ʿAderrec] Bir recül ismidir. Ve kes ve kimse maʿnāsınadır; yukālu: مَا بِالدَّارِ مِنْ عَدَرَّجٍ أَيْ أَحَدٍ

[ع ذ ج]

اَلْعَذْجُ [el-ʿaẕc] (ʿayn'ın fethi ve ẕāl-ı muʿcemenin sükūnuyla) İçmek maʿnāsınadır; yukālu: عَذَجَ الْمَاءَ عَذْجًا مِنَ الْبَابِ ve yukālu: عَذْجٌ عَاذِجٌ مُبَالَغَةٌ كَقَوْلِهِمْ شَرِبَهُ أَوَّلَ إِذَا جَهْدٌ جَاهِدٌ

اَلْمِعْذَجُ [el-miʿẕec] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol kimsedir ki zātında gayret ve hamiyyeti olup lākin bed-hūy ve bed-mizāc ola. Ve dāʾimā nāsa levm ve tevbīh eder olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مِعْذَجٌ أَيْ غَيُورٌ سَيِّءُ الْخُلُقِ وَكَذَا كَثِيرُ اللَّوْمِ

[ع ذ ل ج]

اَلْعَذْلَجَةُ [el-ʿaẕlecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: عَذْلَجَ السِّقَاءَ إِذَا مَلَأَهُ Ve çocuğu güzel gıdā ile beslemek maʿnāsınadır; yukālu: عَذْلَجَ وَلَدَهُ إِذَا أَحْسَنَ غِذَائَهُ

اَلْعُذْلُوجُ [el-ʿuẕlūc] (ʿayn'ın zammıyla) Güzel gıdā ile perverde velede denir; yukālu: وَلَدٌ عُذْلُوجٌ أَيْ حَسَنُ الْغِذَاءِ

اَلْمُعَذْلَجُ [el-muʿaẕlec] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Etine dolu ter ü tāze olup şekl ve endāmı hūb dil-keş olan civāna denir. Müʾennesinde مُعَذْلَجَةٌ [muʿaẕlecet] denir; yukālu: شَابٌّ مُعَذْلَجٌ أَيْ مُمْتَلِئٌ نَاعِمٌ حَسَنُ الْخَلْقِ ve yukālu: جَارِيَةٌ مُعَذْلَجَةٌ

اَلْعِذْلاَجُ [el-ʿiẕlāc] (ʿayn'ın kesriyle) Hoş ve nerm ve nāzük dirliğe denir; yukālu: عَيْشٌ عِذْلاَجٌ أَيْ نَاعِمٌ

[ع ر ج]

اَلْعُرُوجُ [el-ʿurūc] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْمَعْرَجُ [el-maʿrec] Mīm'in ve rā'nın fethiyle ki masdar-ı mīmīdir, yukarı çıkmak

maʿnāsınadır; yukālu: عَرَجَ الرَّجُلُ عُرُوجًا وَمَعْرَجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ارْتَقَى Ve bir kimsenin yā bir hayvānın ayağına bir nesne isābet eylemekle aksayarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: عَرَجَ الرَّجُلُ إِذَا أَصَابَهُ شَيْءٌ فِي رِجْلِهِ فَخَمَعَ Ve eğer aksaklığı hılkī olur ise عَرِجَ derler, فَرِحَ bābından. Masdarı عَرَجٌ [ʿarec] olur fethateynle, ʿalākavlin bunda müselles olur, yaʿnī evvel ve rābiʿ ve hāmis bābından īrād olunur.

اَلْأَعْرَجُ [el-aʿrec] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Zātī topal ve aksak olan kişiye denir. Müʾennesi عَرْجَاءُ [ʿarcāʾ]dır. Cemʿi عُرْجٌ [ʿurc] gelir ʿayn'ın zammıyla ve عُرْجَانٌ [ʿurcān] gelir ʿayn'ın zammıyla; yukālu: رَجُلٌ أَعْرَجُ أَيْ بَيِّنُ الْعَرَجِ مِنْ عُرْجٍ وَعُرْجَانٍ Ve

أَعْرَجُ [aʿrec] Kargaya ıtlāk olunur.

اَلْإِعْرَاجُ [el-iʿrāc] (hemzenin kesriyle) Aksak etmek maʿnāsınadır; yukālu. أَعْرَجَهُ اللهُ تَعَالَى أَيْ جَعَلَهُ أَعْرَجَ Ve bir kimse için عُرْجٌ [ʿurc] develer hāsıl olmak maʿnāsınadır ki sāhib-i عُرْجٌ [ʿurc] olmaktır; yukālu: أَعْرَجَ فُلَانٌ إِذَا حَصَلَ لَهُ إِبِلٌ عُرْجٌ

Şārih der ki gerçi عُرْجٌ [ʿurc] kelimesi cemīʿ-i nüsahta ʿayn'ın zammı ve إِبِلٌ [ibil] kelimesinden muʾahhar olarak mazbūttur ki أَعْرَجُ [aʿrec]in cemʿidir, lākin savāb olan حَصَلَ لَهُ عَرَجٌ مِنَ الْإِبِلِ ʿunvānında olmaktır ʿayn'ın fethiyle ki sürü ve katīʿa maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve

إِعْرَاجٌ [iʿrāc] Güneş battığı vakte dāhil olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْرَجَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي وَقْتِ غَيْبُوبَةِ الشَّمْسِ Ve bir adama bir sürü deve vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْرَجَ فُلَانًا إِذَا أَعْطَاهُ عَرَجًا مِنَ الْإِبِلِ

اَلْعَرَجَانُ [el-ʿarecān] (fetehātla) Aksak adamın yürümesine denir; zāhiren masdardır.

اَلْعَرِيجُ [el-ʿarīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Muhkem ve üstüvār olmayan şeyʾe ıtlāk olunur; yukālu: أَمْرٌ عَرِيجٌ إِذَا لَمْ يُبْرَمْ

اَلتَّعْرِيجُ [et-taʿrīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznninde) Bir nesneyi bir cānibe doğru māʾil kılmak maʿnāsınadır, aksaklık maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: عَرَّجَ الْبِنَاءَ تَعْرِيجًا إِذَا مَيَّلَهُ Ve mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَرَّجَ عَلَى الْمَنْزِلِ ve عَرَّجَ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا أَقَامَ عَلَيْهِ derler, matiyyesini onda habs ve tevkīf edip kendi ikāmet eylese. Ve gün battığı vakte girmek maʿnāsınadır; yukālu: عَرَّجَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي وَقْتِ غَيْبُوبَةِ الشَّمْسِ

اَلتَّعَرُّجُ [et-taʿarruc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznninde) Bu dahi mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَرَّجَ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا أَقَامَ عَلَيْهِ وَحَبَسَ الْمَطِيَّةَ عَلَى الْمَنْزِلِ

اَلْإِنْعِرَاجُ [el-inʿirāc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznninde) Bir tarafa meyl edip eğilmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْعَرَجَ الشَّيْءُ إِذَا انْعَطَفَ

اَلْمُنْعَرَجُ [el-munʿarec] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Büğrü ve burgaç yere ıtlāk olunur; yukālu: هَذَا مُنْعَرَجُ الْوَادِي أَيْ مُنْعَطَفُهُ يَمْنَةً وَيَسْرَةً

اَلْمِعْرَاجُ [el-miʿrāc] (مِحْرَابٌ [miḥrāc] veznninde) ve

اَلْمِعْرَجُ [el-miʿrec] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمَعْرَجُ [el-maʿrec] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] veznninde) Nerdübāna denir, سُلَّمٌ [sullem] maʿnāsına. Ve çıkacak yere denir, مَصْعَدٌ [maṣʿad] maʿnāsına. Şārihin beyānına göre bunların cemʿleri مَعَارِيجُ [meʿārīc] ve مَعَارِجُ [meʿāric] gelir. Ve مِعْرَاجٌ [miʿrāc] ve مِعْرَجٌ [miʿrec]in ki mīm'in kesriyledir, ism-i mekān olmaları mecāzdır.

اَلْعَرَجُ [el-ʿarec] (fethateynle) Hılkī aksak ve topal olmak maʿnāsınadır, niteki zikr olundu. Ve güneş batmak, ʿalā-kavlin

magrib semtine doğru meyl eylemek maʿnāsınadır ki dolunmak taʿbīr olunur; yukālu: عَرِجَتِ الشَّمْسُ عَرَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَابَتْ أَوِ انْعَرَجَتْ نَحْوَ الْمَغْرِبِ

اَلْعَرِجُ [el-ʿaric] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol deveye denir ki doğru bevl eylemez ola; yukālu: بَعِيرٌ عَرِجٌ أَيْ لاَ يَبُولُ مُسْتَقِيمًا Devenin istikāmeti bevli ensesine doğru olmaktır. Letāʾiftendir ki deveye niçin asl doğrusuna bevl eylemez diye suʾāl ettiklerinde hangi endāmımız doğrudur diye cevāb vermiştir.

اَلْعَرْجُ [el-ʿArc] (ʿayn'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Yemen'de bir belde adıdır. Ve Huẕeyl kabīlesi diyārında bir mevziʿ adıdır. Ve tarīk-i Mekke'de bir menzil adıdır; ʿAbdullāh b. ʿAmr b. ʿOṯmān b. ʿAffān el-ʿArcī eṣ-Ṣāʿir oradandır. Müʾellif bu māddeyi وَبِالْفَتْحِ ʿunvānıyla resm eylemekle ʿādeti üzere evvelin fethi ve sānīnin sükūnuyla takyīd olundu, zīrā dībācede beyān olunduğu üzere بِالْفَتْحِ dedikte murād resm-i mezbūrdur ve بِالْكَسْرِ dedikte evvelin kesri ve sānīnin sükūnuyladır ve بِالضَّمِّ dedikte evvelin zammı ve sānīnin sükūnuyladır ve بِالتَّحْرِيكِ dedikte fethateynle yāhūd fetehātladır; baʿzı hāmişte bī-vech iʿtirāz nā-becādır. Ve

عَرْجٌ [ʿarc] Deve sürüsüne denir ki seksen kadar, ʿalā-kavlin seksenden doksana kadar yāhūd yüz elli ve ondan yukarıca yāhūd beş yüz bine kadar ola. Ve bu maʿnāda ʿayn'ın kesriyle lügattir. Cemʿi أَعْرَاجٌ [aʿrāc] gelir ve عُرُوجٌ [ʿurūc] gelir.

اَلْعُرَيْجَاءُ [el-ʿureycāʾ] (musaggar bünyesiyle ve medd ile) Pek ıssı olan nısf-ı nehār vaktine denir, هَاجِرَةٌ [hāciret] maʿnāsına. Ve deve kısmı suya bir gün nısf-ı nehārda ve bir gün sabāh vaktinde gelmeke denir. Ve adam günde bir öğün taʿām eylemeğe denir; yukālu: هُوَ يَأْكُلُ الْعُرَيْجَاءَ أَيْ كُلَّ يَوْمٍ مَرَّةً Ve

عُرَيْجَاءُ [ʿUreycāʾ] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْمُعَرَّجُ [el-muʿarrac] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol sevbe ve kumaşa denir ki çubuklu olup lākin çubukları yılan eyegüsü gibi birbirine burulmuş ve dolanmış ola; yukālu: ثَوْبٌ مُعَرَّجٌ أَيْ مُخَطَّطٌ فِي الْتِوَاءٍ

عُرْجٌ [ʿurc] ve

عُرَاجٌ [ʿurāc] (ʿayn'ların zammıyla) Maʿrife ve gayr-i munsarıf olarak ضِبَاعٌ [ḍibāʿ] yaʿnī sırtlan ve yeleli kurt taʿbīr olunan cānverin gürūhuna denir, قَبِيلَةٌ [ḳabīlet] menzilesine tenzīl eylemişlerdir, yaʿnī قَبِيلَةٌ [ḳabīlet] menzilesine tenzīl eylemeleriyle maʿrife ve teʾnīs ʿilletlerinden gayr-i munsarıf oldular. Aksak sūretinde reftārları bāʿis-i ıtlāktır.

اَلْعَرْجَاءُ [el-ʿarcāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Bu dahi ضَبُعٌ [ḍabuʿ] ismidir. Şürrāhın beyānı üzere zikr olunan عُرْجٌ [ʿurc] ve عُرَاجٌ [ʿurāc] ism-i cins gibi olmakla vāhid ve cemʿine ıtlāk olunur. Ve gāhī tā-yı vahdetle vāhidine ıtlāk olunur. Ve عَرْجَاءُ [ʿarcāʾ] kelimesi ki fi'l-asl müʾennestir, müzekker ve müʾennese ıtlāk olunur; müzekkerinde أَعْرَجُ [aʿrec] denmez. Ve burada müʾennes, müzekker üzere taglīb olunmuştur. Ḥarīrī, *Durre*'de bu vech üzere beyān eylemiştir ki usūl-i muttaridedendir ki dāʾimā müzekker asāletine bināʾen müʾennes üzere taglīb olunur, illā iki māddede berʿakstir: Biri تَارِيخٌ [tārīḫ] māddesinde ki leyālī eyyām üzere mugallibedir, esbak olduğuna mebnī ve biri ضَبُعٌ عَرْجَاءُ [ḍabuʿun ʿarcāʾu] māddesidir, zīrā ضَبُعٌ [ḍabuʿ]

müʾennesine mahsūs olan ismdir, müzekkerine ضِبْعَانٌ [ḍibʿān] denir ḍād'ın kesriyle, niteki müʾellif dahi bu kavli tercīh eylemiştir. Gerçi Şihāb şerhinde bunu baʿzı lügate tahsīs eylemiştir, lākin ekser-i usūlde kavl-i mezbūr ercahtır. Pes عَرْجَاءُ [ʿarcāʾ] müzekker ve müʾennese ıtlāk olunur. Ve sebeb-i tesmiye semiz olup mefāsılları gevşek olduğundan nāşī reftārlarında aksak heyʾetinde temāyül olduğuna mebnīdir. Ve fi'l-asl vasf olup gāhī ism olarak yalnız عَرْجَاءُ [ʿarcāʾ] dahi ıtlāk olunur, galebe-i istiʿmāl sebebiyle.

ذُو الْعَرْجَاءِ [Ẕu'l-ʿArcāʾ] Muzeyne kabīlesi arzında bir tepenin adıdır.

عُرَاجَةُ [ʿUrācet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Bir recülün ismidir.

عَرِيجَةُ [ʿArīcet] (حَنِيفَةُ [ḥanīfet] vezninde) Nehāvend hudūdunda Nuseyr kalʿasının sāhibi olan Nuseyr b. Deysem nām kimsenin ceddi ismidir.

بَنُو الْأَعْرَاجِ [Benu'l-Aʿrāc] Bir maʿrūf cemāʿattir.

اَلْعُرْجُ [el-ʿUrc] (ʿayn'ın zammıyla) Muhaddisīnden cemāʿat-i kesīre ismidir.

اَلْأُعَيْرِجُ [el-uʿayric] (musaggar bünyesiyle) Bir nevʿ yılana denir ki kulakları sağır olup ve ona asla efsūn teʿsīr eylemez ve أَفْعَى [efʿā] gibi insān üzere sıçrayıp atılır be-gāyet habīs bir yılandır. Ve lafz-ı mezbūr İmām Leyṯ kavli üzere müʾennes kılınmaz. Cemʿi أُعَيْرِجَاتٌ [uʿayricāt] gelir.

اَلْعَارِجُ [el-ʿāric] (خَارِجٌ [ḫāric] vezninde) Gāʾib ve nā-bedīd maʿnāsınadır.

اَلْعَرَنْجَجُ [el-ʿArencec] (ʿayn'ın ve rā'nın fethiyle) Yemen pādişāhı Ḥimyer b. Sebeʾ ismidir. Pes Ḥimyer lakabı olur.

اَلْإِعْرِنْجَاجُ [el-iʿrincāc] (إِفْعِنْلَالٌ [ifʿinlāl] vezninde) Bir işte çalışıp cidd ve ikdām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْرَنْجَجَ فِي الْأَمْرِ إِذَا جَدَّ فِيهِ

[ع ر ب ج]

اَلْعُرْبُجُ el-ʿurbuc] (bā-yı muvahhade ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) İri köpeğe denir, çoban köpeği gibi, كَلْبٌ ضَخْمٌ maʿnāsına. Şārih der ki *Tehzīb*'de şikārī kelble müfesserdir ki tazı taʿbīr ettikleridir.

[ع ر ط ج]

عُرْطُوجٌ [ʿUrṭūc] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bir pādişāh adıdır.

[ع ر ف ج]

اَلْعَرْفَجُ [el-ʿarfec] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir şecer adıdır ki düz yerlerde biter; müfredi عَرْفَجَةٌ [ʿarfecet]tir hā'yla. Müfredātta عَرْفَجٌ [ʿarfec] sādec-i berrī ile müfesserdir ki beşparmak dedikleri nebāttır, sütleğen aksamındandır. Ve Şeyh Dāvūd قَتَادٌ [ḳatād] ile yaʿnī gürgen ağacıyla beyān eylemiştir. Lehīb-i āteşi ziyādesiyle kırmızı olur, bu sebeble onunla bir recül tesmiye olunmuştur.

اَلْعَرَافِجُ [el-ʿarāfic] (ʿayn'ın fethiyle) Şol kumsallara denir ki bir tarīkle mürūr edecek yolları olmaya; müfredi عَرْفَجَةٌ [ʿarfecet]tir.

لَيُّ الْعَرْفَجَةِ [leyyu'l-ʿarfecet] (lām'ın fethi ve yā'nın teşdīdiyle) ʿArab miyānında bir gūne cimāʿa ıtlāk olunur ki beynlerinde maʿrūftur. Asl maʿnā yolsuz kumluk burgacı demektir; fe-tedebber ve tedebber.

عَرْفَجَاءُ [ʿArfecāʾ] (ʿayn'ın fethiyle) Benū ʿUmeyl cemāʿati yurdunda bir mevziʿ yāhūd bir su adıdır.

[ع ز ج]

اَلْعَزْجُ [el-ʿazc] (مَزْجٌ [mezc] vezninde) Öte kakmak maʿnāsınadır; yukālu: عَزَجَ فُلَانٌ فُلَانًا عَزْجًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا دَفَعَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَزَجَ الْجَارِيَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve bel ile tarlayı söküp aktarmak maʿnāsınadır; yukālu: عَزَجَ ٱلْأَرْضَ بِالْمِسْحَاةِ إِذَا قَلَبَهَا

[ع س ج]

اَلْعَسْجُ [el-ʿasc] (نَسْجٌ [nesc] vezninde) Boynunu ileri doğru sündürüp uzatarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: عَسَجَ الرَّجُلُ عَسْجًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا مَدَّ عُنُقَهُ فِي مَشْيِهِ

اَلْمِعْسَاجُ [el-miʿsāc] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Boynunu sündürüp uzatarak yürür olan insān ve hayvāna denir; yukālu: بَعِيرٌ مِعْسَاجٌ أَيْ يَمُدُّ عُنُقَهُ فِي السَّيْرِ

اَلْعَوْسَجَةُ [el-ʿAvsecet] (ʿayn'ın fethiyle) Yemen'de bir mevziʿdir. Ve bilād-ı Bāhile'de bir gümüş maʿdeninin ismidir. Ve bir dikenlik adıdır. Cemʿi عَوْسَجٌ [ʿavsec] gelir ki cemʿ-i cīnsīdir. Türkīde sincan dikeni ve baʿzı yerde mūsā ağacı dedikleri dikenli şecer olacaktır.

اَلْعَسَجُ [el-ʿasec] fethateynle) Deve kısmı zikr olunan عَوْسَجَةٌ [ʿavsecet] dedikleri dikenlik otlamakla hasta olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَسِجَتْ الْمَالُ أَيِ ٱلْإِبِلُ عَسَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا مَرِضَتْ مِنْ رِعْيَةِ الْعَوْسَجَةِ

عَوْسَجٌ [ʿAvsec] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Ṭufeyl b. Şuʿayş'in feresi ismidir.

اَلْعَوَاسِجُ [el-ʿAvāsic] cemʿ bünyesiyle bir kabīle-i maʿrūfedir.

اَلْإِعْسِجَاجُ [el-iʿsicāc] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) Bir kimse pek pīr ve sāl-horde olmakla beli bükülmek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْسَجَّ الشَّيْخُ إِعْسِجَاجًا إِذَا مَضَى وَتَعَوَّجَ كِبَرًا

[ع س ل ج]

اَلْعُسْلُجُ [el-ʿusluc] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْعُسْلُوجُ [el-ʿuslūc] (ʿayn'ın zammıyla) Ağaç ve asma dallarından henüz yeşermiş tāze ve yumuşak ve yeşil çubuğa denir; ve minhu yukālu: جَارِيَةٌ عُسْلُوجَةُ النَّبَاتِ أَيْ نَاعِمَةٌ ve yukālu: قَوَامٌ عُسْلُجٌ أَيْ قَدٌّ نَاعِمٌ

اَلْعَسْلَجَةُ [el-ʿaslecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ağaç tāze ve yeşil dallar ve filizler sürmek maʿnāsınadır; yukālu: عَسْلَجَتِ الشَّجَرَةُ إِذَا أَخْرَجَتِ الْعُسْلُوجَ

اَلْعَسَلَّجُ [el-ʿasellec] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Hoş ve nefīs taʿāma denir, ʿalā-kavlin rakīk olanına denir ki koyu ve galīz olmayandır. Ve

عَسَلَّجُ [ʿAsellec] Baḥreyn kazāsında bir karye adıdır.

[ع س ن ج]

اَلْعَسَنَّجُ [el-ʿasennec] (nūn'la عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Erkek devekuşuna denir, ظَلِيمٌ [ẓalīm] gibi.

[ع ش ن ج]

اَلْعَشَنَّجُ [el-ʿaşennec] (şīn-i muʿceme ile عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) İncikleri eğri olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ عَشَنَّجٌ أَيِ الْمُنْقَبِضُ الْوَجْهِ السَّيِّئُ الْمَنْظَرِ

[ع ص ج]

اَلْأَعْصَجُ [el-aʿṣac] (ṣād ile) أَصْلَعُ [aṣlaʿ] vezninde ve mürādifidir ki başının önü taz kel olan kişiye denir.

[ع ص ل ج]

اَلْعَصَلَّجُ [el-ʿaṣallec] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) İncikleri eğri olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ عَصَلَّجٌ أَيِ الْمُعْوَجُّ السَّاقِ

[ع ض ث ج]

اَلْعُضَاثِجُ [el-ʿuḍāṯic] (ḍād-ı muʿceme ve ṯā-yı müsellese ile عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) ve

[ع ض ف ج]

اَلْعُضَافِجُ [el-ʿuḍāfic] (fā'yla) Sulb ve şedīd olan insān ve hayvāna denir. Ve iri ve semiz insān ve hayvāna denir.

[ع ض م ج]

اَلْعَضْمَجَةُ [el-ʿaḍmecet] (ʿayn'ın ve mīm'in fethiyle) Dişi tilkiye denir, ثَعْلَبَةٌ [ṯaʿlebet] gibi.

[ع ف ج]

اَلْعَفْجُ [el-ʿafc] (ʿayn'ın fethi ve kesriyle) ve

اَلْعَفَجُ [el-ʿafec] (fethateynle) ve

اَلْعَفِجُ [el-ʿafic] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) İnsān ve hayvānın cevflerinde şol nesneye denir ki keymūs hāletinden sonra fazla-i taʿām miʿdeden ona intikāl eder göden bağırsağı dedikleri geniş bağırsak olacaktır. Cemʿi أَعْفَاجٌ [aʿfāc] gelir.

اَلْأَعْفَجُ [el-aʿfec] عَفِجٌ [ʿafic]i büyük olana denir.

اَلْعَفْجُ [el-ʿafc] (ʿayn'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Vurmak maʿnāsınadır; yukālu: عَفَجَهُ عَفْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَفَجَ الْجَارِيَةَ إِذَا جَامَعَهَا

اَلْمِعْفَجُ [el-miʿfec] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Kelām ve ʿamelini zabt ve hıfz eylemez olan ahmak adama denir.

اَلْمِعْفَاجُ [el-miʿfāc] (مِصْبَاحٌ [miṣbāḥ] veznin-de) ve

اَلْمِعْفَجَةُ [el-miʿfecet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Değneğe denir, عَصَا [ʿaṣā] maʿnāsınadır.

اَلْعَفِجَةُ [el-ʿaficet] (فَرِحَةٌ [ferihat] vezninde) Şol maslak tarzında küçük havuza denir ki büyük havuzların yanlarında ittihāz olunur, havuzların suları çekildikte ondan şürb ve ahz olunur.

اَلْعَفَنْجَجُ [el-ʿafencec] (ʿayn'ın ve fā'nın fethiyle) Gövdesi iri ve kendisi ahmak ve nādān olan kimseye denir. Ve cüst ve çabuk nākaya denir.

اَلتَّعَفُّجُ [et-teʿaffuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Yengeç gibi eğri eğri yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَفَّجَ فِي مَشْيِهِ إِذَا تَعَوَّجَ

اَلْإِعْفِنْجَاجُ [el-iʿfincāc] (إِفْعِنْلاَلٌ [ifʿinlāl] vezninde) Sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْفَنْجَجَ الْبَعِيرُ إِذَا أَسْرَعَ

[ع ف ش ج]

اَلْعَفْشَجُ [el-ʿafşec] (şīn-i muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Gövdesi iri, uzun boylu kimseye denir.

[ع ف ض ج]

اَلْعَفْضَجُ [el-ʿafḍac] (ḍād-ı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْعِفْضَاجُ [el-ʿifḍāc] (ʿayn'ın kesriyle هِلْقَامٌ [hilḳām] vezninde) ve

اَلْعُفَاضِجُ [el-ʿufāḍic] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Gövdesi semiz ve gemi arslanı gibi iri olup lākin sölpük ve gevşek olan kimseye denir. Ve

عَفْضَجٌ [ʿafḍac] Sulb ve şedīd olan şeyʾe denir.

اَلْعَفْضَجَةُ [el-ʿafḍacet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Cüsseli ve semiz olmak maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ مَعْصُوبٌ مَا عُفْضِجَ عَلَى الْمَجْهُولِ أَيِ مَا سَمِنَ

[ع ل ج]

اَلْعِلْجُ [el-ʿilc] (ʿayn'ın kesriyle) Eşeğe denir, عَيْرٌ [ʿayr] maʿnāsına. Müʾellif, عَيْرٌ [ʿayr] i حِمَارٌ [ḥimār] ile tefsīr ve hımār-ı vahşde mügalleb olmak üzere beyān eylemiştir. Ve

عِلْجٌ [ʿilc] Kavī ve semīn olan yaban eşeğine denir. Sāʾir usūlün muktezāsı ve vazʿ-ı māddenin mūcibi اَلسَّمِينُ الْقَوِيُّ lafzı اَلْعَيْرُ ve حِمَارُ الْوَحْشِ kelimelerinin her birine vasf olmaktır. Bu sūrette عِلْجٌ [ʿilc] kavī ve semīn olan eşeğe ve öylece olan yaban eşeğine denmiş olur. Ve

عِلْجٌ [ʿilc] Kenārı kalın ve galīz olan kirde ekmeğine denir. Ve küffār-ı ʿacemden ki mā-ʿadā'l-ʿArabdır, kāfir kişiye denir, pes ʿArabdan olur ise ıtlāk olunmaz; yukālu: هُوَ مِنَ الْأَعْلاَجِ أَيْ مِنْ كُفَّارِ الْعَجَمِ Baʿzı usūlün beyānı üzere aslā bir dīn ile mütedeyyin olmayana ıtlāk olunur. Ve baʿzı ʿArab mutlakan kāfire عِلْجٌ [ʿilc] ıtlāk ederler. Ve *Muġrib*'de ve *Miṣbāḥ*'ta اَلضَّخْمُ مِنْ كُفَّارِ الْعَجَمِ ʿunvānıyla mersūmdur. Cemʿi عُلُوجٌ [ʿulūc] gelir ve أَعْلاَجٌ [aʿlāc] ve مَعْلُوجَاءُ [maʿlūcāʾ] ve عِلَجَةٌ [ʿilecet] gelir عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde. Ve

عِلْجٌ [ʿilc] Kıyem-i māl yaʿnī devābb ve mevāşīye hüsn-i takayyüd ve tīmār ve perverişlerinde dāʾimā ihtimām üzere olan kimseye denir; yukālu: هُوَ عِلْجُ مَالٍ أَيْ إِزَاؤُهُ

اَلْعِلاَجُ [el-ʿilāc] (ʿayn'ın kesriyle) ve

اَلْمُعَالَجَةُ [el-muʿālecet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir husūsa çalışıp dürüşmek maʿnāsınadır; yukālu: عَالَجَهُ عِلاَجًا وَمُعَالَجَةً إِذَا زَاوَلَهُ Ve hastaya tīmār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَالَجَ الْمَرِيضَ إِذَا دَاوَاهُ Ve maʿnā-yı evvelde bāb-ı mugālebede īrād olunur; yukālu: عَالَجَهُ فَعَلَجَهُ عَلْجًا أَيْ غَلَبَهُ فِي الْمُعَالَجَةِ أَيِ الْمُزَاوَلَةِ

اَلْإِسْتِعْلاَجُ [el-istiʿlāc] Aʿzāʾ yāhūd bedenin derisi galīz olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْلَجَ جِلْدُهُ إِذَا غَلُظَ

اَلْعَلِجُ [el-ʿalic] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْعُلُجُ [el-ʿulec] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلْعُلْجُ [el-ʿulc] (خُلْدٌ [ḫuld] ve رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde) Şol kār-güzār şedīd ve cesūr kimseye denir ki umūr ve mesālihe gālib ve muʿteriz olanları birer vechile dāfiʿ olur ola; yukālu: رَجُلٌ عَلِجٌ وَعُلَجٌ وَعُلْجٌ أَيْ شَدِيدٌ صِرِّيعٌ مُعَالِجٌ لِلْأُمُورِ

اَلْعَلَجُ [el-ʿalec] (fethateynle) Hurmā ağaçlarının diplerinde çıkan fidanlarına denir.

اَلْعُلْجَانُ [el-ʿulcān] (ʿayn'ın zammıyla) Meşe ağacının cemāʿatine denir.

اَلْعَلَجَانُ [el-ʿalecān] (fetehātla) Hāssaten nākanın muztarib olmasına denir. Ve

عَلَجَانُ [ʿAlecān] Bir mevziʿ adıdır ki onda bir ʿazīm kumluk vardır; رَمْلٌ عَالِجٌ [Reml ʿĀlic] meşhūrdur.

اَلْعَلْجَنُ [el-ʿalcen] (ضَيْفَنٌ [ḍayfen] vezninde ki nūn'u zāʾidedir) Eti sımsıkı tıknaz olan nākaya denir. Ve lāübāliyāne olan ʿavrete denir, مَرْأَةٌ مَاجِنَةٌ maʿnāsına; yukālu: هِيَ عَلْجَنٌ أَيْ مَاجِنَةٌ Mütercim der ki bi'l-münāsebe baʿzı mahallerde dahi zikr olunmuştur ki istiʿmālāt-ı ʿArabdan بَسْطٌ [basṭ] ve قَبْضٌ [ḳabḍ] taʿbīr olunan bir tarīka dahi vardır. بَسْطٌ [basṭ] ziyāde ve قَبْضٌ [ḳabḍ] noksān eylemekten ʿibārettir. Meselā bir maʿnāda mübālaga kasdına mebnī kelimenin āhirine mīm yāhūd nūn harflerini ziyāde ederler: شَدْقَمٌ [şedḳam] ve زَرْقَمٌ [zerḳam] ve رَعْشَنٌ [raʿşen] ve عَلْجَنٌ [ʿalcen] gibi. Pes burada عَلْجَنٌ [ʿalcen] be-gāyet bāk ve mübālātsız perde-bīrūn ʿavret demek olur,

fe'lyuhfaz.

بَنُو الْعُلَيْجِ [Benu'l-ʿUleyc] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

بَنُو الْعِلَاجِ [Benu'l-ʿİlāc] (ʿayn'ın kesriyle) İki batn ismidir.

اَلْإِعْتِلَاجُ [el-iʿtilāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Nās birbiriyle tutuşup yekdīgeri nakş-ı zemīn ederek cenk ve kıtāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَلَجَ الْقَوْمُ إِذَا اتَّخَذُوا صِرَاعًا وَقِتَالاً Ve yerin nebātı boylanıp uzamak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَلَجَتِ الْأَرْضُ إِذَا طَالَ نَبَاتُهُ Ve deryānın mevcleri birbirine çarpışmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَلَجَتِ الْأَمْوَاجُ إِذَا الْتَطَمَتْ

اَلْعَلَجَانَةُ [el-ʿalecānet] (fetehātla) Şol toprağa denir ki rüzgār bir ağacın dibine sürüp yığmış ola. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلْعَلُوجُ [el-ʿalūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Dürüşecek ve çalışacak nesneye denir. Bu münāsebetle taʿāmdan ağızda beri öte çiğneyip döndürecek mikdāra ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: هُوَ عَلُوجُ صِدْقٍ أَيْ أَلُوكُ صِدْقٍ ve yukālu: مَا تَعَلَّجْتُ بِعَلُوجٍ أَيْ مَا تَأَلَّكْتُ بِأَلُوكٍ Burada faʿūl bi-maʿnā mefʿūldür.

[ع ل هـ ج]

اَلْعَلْهَجَةُ [el-ʿalhecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Deriyi çiğneyip yutmak için āteşe tutup yumuşatmak maʿnāsınadır. Aʿrāblar şiddet-i kaht hengāmında ona muztarr olurlar; yukālu: عَلْهَجَ الْجِلْدَ إِذَا لَيَّنَهُ بِالنَّارِ لِيُمْضَغَ وَيُبْلَعَ

اَلْعَلْهَجُ [el-ʿalhec] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir şecer adıdır.

اَلْمُعَلْهَجُ [el-muʿalhec] (مُزَعْفَرٌ [muzaʿfer] vezninde) Leʾīm olan ahmak kimseye denir. Ve هَجِينٌ [hecīn] maʿnāsınadır ki iki muhtelif cinsten mütevellid olandır. İnsānda hucnet, pederi şerīf ve vālidesi vazīʿa yaʿnī cāriye ola. Ve atta, babası ʿArabī ve anası boz at ola. Cevherī galat edip mādde-i mezbūrede hā'nın ziyādesiyle hükm eylemiştir. Şārih der ki ʿinde eʾimmeti's-sarf hāʾ zāʾidedir.

[ع م ج]

اَلْعَمْجُ [el-ʿamc] (دَمْجٌ [demc] vezninde) Tīz tīz yürümek maʿnāsınadır; yukālu: عَمَجَ الرَّجُلُ مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَسْرَعَ فِي السَّيْرِ Ve suda yüzmek maʿnāsınadır; yukālu: عَمَجَ فُلَانٌ إِذَا سَبَحَ فِي الْمَاءِ Ve yolda sağa ve sola burularak yürümek maʿnāsınadır, yılan yürüyüşü gibi; yukālu: عَمَجَ الرَّجُلُ إِذَا الْتَوَى فِي الطَّرِيقِ يَمْنَةً وَيَسْرَةً

اَلتَّعَمُّجُ [et-taʿammuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi yolda sağa ve sola burularak eğri büğrü çalık yürüyüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَمَّجَ بِمَعْنَى عَمَجَ فِي السَّيْرِ

اَلْعَمَجُ [el-ʿamec] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) ve

اَلْعُمَّجُ [el-ʿummec] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Yılana denir, حَيَّةٌ [ḥayyet] maʿnāsına, yürüyüşü bāʿis-i tesmiyedir.

اَلْعَوْمَجُ [el-ʿavmec] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Bu dahi yılana denir.

اَلْعَمُوجُ [el-ʿamūc] vezninde) Şol şeyʾe denir ki doğru gitmeyip eğri büğrü burularak dolaşık gider ola; yukālu: سَهْمٌ عَمُوجٌ أَيْ يَتَلَوَّى فِي ذَهَابِهِ

[ع م ض ج]

اَلْعَمْضَجُ [el-ʿamḍac] (ḍād-ı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْعُمَاضِجُ [el-ʿumāḍic] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Saht ve şedīd ata ve deveye denir.

[ع م هـ ج]

اَلْعَمْهَجُ [el-ʿamhec] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْعُمَاهِجُ [el-ʿumāhic] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Pek koyu süte denir. Ve müdemmig ve mütekebbir ve hod-bīn kimseye denir. Ve mutlakan uzun şeyʾe denir. Ve çabuk ve serīʿ maʿnāsınadır. Ve gövdesi lahm ve şahmla dolgun insān ve hayvāna denir. Ve birbirine sarmaşmış tāze ve yeşil otluğa denir. Cemʿi عُمَاهِيجُ [ʿumāhīc] gelir.

اَلْعُمْهُوجُ [el-ʿumhūc] (جُمْهُورٌ [cumhūr] vezninde) Bu dahi vücūdu lahm ve şahmla dolmuş semiz insān ve hayvāna denir.

[ع ن ج]

اَلْعَنْجُ [el-ʿanc] (ʿayn'ın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Devenin rākibi, yularını kuvvetle çekip kıç ayakları üzere redd edip alıkomak yāhūd çekip geri döndürmek maʿnāsınadır, tā ki yulara alışıp gitmekte ve durmakta muʿallem olup baş öğrene; yukālu: عَنَجَ الْبَعِيرَ عَنْجًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا جَذَبَ خُطَامَهُ فَيَرُدُّهُ عَلَى رِجْلَيْهِ وَذَلِكَ عِنْدَ التَّعْلِيمِ Kāle'ş-şārih ve minhu'l-meselu: "عَوْدٌ يُعَلَّمُ العَنَجَ" Ve عَوْدٌ [ʿavd] ʿayn'ın fethiyle, koca deveye denir; bundan ism عَنَجٌ [ʿanec]dir fethateynle, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِعْنَاجُ [el-iʿnāc] (hemzenin kesriyle) عَنْجٌ [ʿanc] maʿnāsınadır; yukālu: أَعْنَجَ الْبَعِيرَ بِمَعْنَى عَنَجَ Ve bir emr ve maslahatın etrāf-ı lāzımesini zabt ve tevsīkle muhkem ve metīn kılmak maʿnāsınadır. Bu fi'l-asl kovaya عِنَاجٌ [ʿināc] dedikleri ip geçirmek maʿnāsına olmakla maʿnā-yı mezbūr bundan müsteʿārdır; yukālu: أَعْنَجَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَوْثَقَ مِنْ أُمُورِهِ وَأَحْكَمَهَا Ve bir kimse omurga kemiğinde vecaʿ peydā olmakla ondan derd-nāk olmak maʿnāsınadır; عِنَاجٌ [ʿināc] o vecaʿa denir, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: أَعْنَجَ الرَّجُلُ إِذَا اشْتَكَى مِنْ صُلْبِهِ

اَلْعَنَجُ [el-ʿanec] (fethateynle) Deveye vech-i mezkūr üzere baş öğretmek maʿnāsından ismdir, o hālete ıtlāk olunur. Ve

عَنَجٌ [ʿanec] Şeyh maʿnāsınadır; ġayn-ı muʿceme de lügattır.

اَلْعِنَاجُ [el-ʿināc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol ipe denir ki büyük kovanın aşağısına bend ettikten sonra bir ucunu götürüp kovanın ağızında olan ağaca bend ederler, tā ki kulplara pek zor gelmeyip ve kulplar yāhūd āher ip koptukta bu kovayı zabt eder. Ve hafīf olan kovanın عِنَاجٌ [ʿināc]ı şol sicimdir ki kovanın bir kulağı onunla kovanın ağacına bend olunur. Bu maʿnādandır ki bī-fikr ü reviyyet tefevvüh olunan nā-mazbūt söze ʿArablar قَوْلٌ لاَ عِنَاجَ لَهُ derler. Ve

عِنَاجٌ [ʿināc] Omurga kemiklerine ve bele ʿārız olan ağrıya denir. Ve emr ve maslahata ıtlāk olunur, tasarruf münāsebetiyle; yukālu: عِنَاجُ فُلاَنٍ إِلَى فُلاَنٍ أَيْ أَمْرُهُ إِلَيْهِ يَعْنِي يَتَصَرَّفُ بِهِ Ve مِلاَكُ ٱلْأَمْرِ [milāku'l-emr] maʿnāsınadır ki bir işin kıvām ve devāmına medār ve mübtenā olan nesneden ve o işin müdīr ve müdebbiri olan kimseden ʿibārettir; yukālu: هَذَا عِنَاجُ أَمْرِكَ وَفُلاَنٌ عِنَاجُ أَمْرِكَ أَيْ مِلاَكُهُ

اَلْعَنَاجِيجُ [el-ʿanācīc] (عَنَاقِيدُ [ʿanāḳīd] vezninde) Soy ve yüğrük atlara ve develere denir. عُنْجُوجٌ [ʿuncūc] müfredidir عُنْقُودٌ [ʿunḳūd] vezninde. Ve

عَنَاجِيجُ الشَّبَابِ [ʿanācīcu'ş-şebāb] Civānlık hāletinin evvel hengāmına ıtlāk olunur. Evkāt iʿtibārıyla cemʿ īrād olunmuştur; yukālu: مَضَتْ عَنَاجِيجُ الشَّبَابِ أَيْ أَوَّلُهُ

اَلْعَنْجَجُ [el-ʿancec] (ʿayn'ın ve cīm'in fethiyle) Mutlakan ʿazīm olan şeyʾe denir.

Şārih der ki bunda savāb olan عَنَجْنَجٌ [ʿanecnec] olmaktır غَضَنْفَرٌ [ġaḍanfer] vezninde.

اَلْعُنْجُجُ [el-ʿuncuc] (ʿayn'ın ve cīm'in zammıyla) Fesleğen taʿbīr olunan reyhāna denir, ضَيْمَرَانٌ [ḍaymerān] gibi.

اَلْمِعْنَجُ [el-miʿnec] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Dāʾimā umūr ve mesālihe müteʿarrız olup girişen adama denir. Lākin muktezāyı mādde arkurudan halkın umūr ve mesālihine sokulur olan fodulca kimse olmaktır; yukālu: هُوَ مِعْنَجٌ أَيْ مُتَعَرِّضٌ لِلأُمُورِ

عَنْجٌ [ʿAnc] (ʿayn'ın fethi ve nūn'un sükūnu ve fethiyle) Kibār-ı etbāʿ-ı tābiʿīnden Muḥammed b. ʿAbdurraḥmān nām zātın ceddi ismidir.

اَلْعَنَجَةُ [el-ʿanecet] (fetehātla) Mihaffe kapısının yanında olan söve demirine denir ki iki dāne olur.

[ع ن ب ج]

اَلْعُنْبُجُ [el-ʿunbuc] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Sakīl ve sölpük ve çolpa olan ahmak kişiye denir.

اَلْعُنْبُوجُ [el-ʿunbūc] (ʿayn'ın zammıyla) عُنْبُجٌ [ʿunbuc] maʿnāsınadır. Müʾellif كَالْعُنْبُوجِ فِيهِمَا ʿibāretiyle resm eyleyip lākin maʿneyeyn güzerān eylememiştir. Cemīʿ-i nüshalarda اَلأَحْمَقُ الرِخْوُ الثَّقِيلُ ʿunvānında mersūmdur. Meğer ki asl nüsha اَلأَحْمَقُ وَالرِّخْوُ الثَّقِيلُ yāhūd اَلرِّخْوُ الثَّقِيلُ olup vāv sākıt olmuş ola, bu sūrette عُنْبُجٌ [ʿunbuc] ve عُنْبُوجٌ [ʿunbūc] ahmaka yāhūd sölpük olan ahmaka ve sakīl adama denmiş olur.

اَلْعُنَابِجُ [el-ʿunābic] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Endāmı taslak ve galīz ve nā-tırāş kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ عُنَابِجٌ أَيْ جَافٍ

[ع ن ث ج]

اَلْعُنْثُجُ [el-ʿanṣec] (ṣā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْعُنَاثِجُ [el-ʿunāṣic] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Semiz ve tenū-mend olan yetişmiş civāna denir ki genç irisi taʿbīr olunur.

[ع ن ف ج]

اَلْعَنْفَجِيجُ [el-ʿanfecīc] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Apışı açık olan nākaya, ʿalā-kavlin yavuz ve hiddetli ve serkeş ve münker olanına yāhūd yaşlı olup gövdesi iri ve yumru olanına denir.

[ع ن ه ج]

اَلْعُنَاهِجُ [el-ʿunāhic] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Uzun olan şeyʾe denir.

[ع و ج]

اَلْعَوَجُ [el-ʿavec] (fethateynle) Eğri olmak ve eğrilmek maʿnāsınadır; yukālu: عَوِجَ الشَّيْءُ عَوَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ ضِدُّ اسْتَقَامَ

اَلْعِوَجُ [el-ʿivec] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Ondan ismdir, eğriliğe denir, ʿalā-kavlin her nesne ki duvar ve ağaç gibi muntasıb ve eğri ola, onda عَوَجٌ [ʿavec] denir fethateynle ve muntasıb olmayan nesne ki meselā arz gibidir ve dīn ve mezheb makūlesinde عِوَجٌ [ʿivec] denir عِنَبٌ [ʿineb] vezninde.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre عَوَجٌ [ʿavec] fethateynle basar ile idrāk olunanda müstaʿmeldir, خَشَبٌ مُنْتَصِبٌ gibi. Ve عِوَجٌ [ʿivec] عِنَبٌ [ʿineb] vezninde fikr ve basīretle idrāk olunana mahsūstur, dīn ve maʿāş ve reʾy ve tedbīr gibi. Ve *Miṣbāḥ*'ın nakline göre عَوَجٌ [ʿavec] fethateynle ecsādda olan hilāf-ı iʿtidālde müstaʿmeldir ve عِوَجٌ [ʿivec] maʿānīye mahsūstur. Ve Beyḍāvī tefsīrine göre عِوَجٌ [ʿivec] عِنَبٌ

[ʿineb] vezninde muntasıb olmayan maʿānī ve aʿyānda ve عَوَجٌ [ʿavec] muntasıb olan aʿyānda müstaʿmeldir, خَائِطٌ [ḫāʾiṭ] ve رُمْحٌ [rumḥ] gibi; ve bu, müʾellifin burada olan kavl-i sānīsine muvāfıktır.

اَلْإِعْوِجَاجُ [el-iʿvicāc] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] veznince) Bir nesne fī-zātihi pek eğri olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْوَجَّ الشَّيْءُ إِعْوِجَاجًا إِذَا انْحَنَى Bu tefsīr *Miṣbāḥ*'dan meʾhūzdur. Onda bu ʿibāretle mersūmdur: yukālu: إِعْوَجَّ الشَّيْءُ إِعْوِجَاجًا إِذَا انْحَنَى مِنْ ذَاتِهِ فَهُوَ مُعْوَجٌّ بِتَشْدِيدِ الْجِيمِ وَعَوَّجْتُهُ تَعْوِيجًا فَهُوَ مُعَوَّجٌ بِتَشْدِيدِ الْوَاوِ وَتَعَوَّجَ هُوَ وَأَمَّا الَّذِي انْحَنَى بِذَاتِهِ فَيُقَالُ اِعْوَجَّ إِعْوِجَاجًا Pes تَعَوُّجٌ [teʿavvuc] kendiliğinden eğrilmek maʿnāsına olup تَعْوِيجٌ [taʿvīc]den dahi mutāviʿ olur.

اَلتَّعْوِيجُ [et-taʿvīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznince) Doğru nesneyi eğmek ve eğriltmek maʿnāsınadır; tekūlu: عَوَّجْتُهُ تَعْوِيجًا فَهُوَ مُعَوَّجٌ فَتَعَوَّجَ هُوَ Ve

تَعْوِيجٌ [taʿvīc] Çekmece ve sāʾir zarf makūlesine عَاجٌ [ʿāc] oturtmak maʿnāsınadır ki عَاجٌ [ʿāc]-ı ātīden meʾhūzdur; yukālu: عَوَّجَ فُلَانٌ الشَّيْءَ إِذَا رَكَّبَ الْعَاجَ فِيهِ

اَلتَّعَوُّجُ [et-teʿavvuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznince) Müʾellifin temsīli üzere تَعْوِيجٌ [taʿvīc] den mutāviʿdir; tekūlu: عَوَّجْتُهُ فَتَعَوَّجَ

اَلْأَعْوَجُ [el-aʿvec] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Eğri olan şeyʾe denir; müʾennesinde عَوْجَاءُ [ʿavcāʾ] denir. Ve

أَعْوَجُ [aʿvec] Bed-hūy ve kec-meşreb olan kişiye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ أَعْوَجُ أَيْ سَيِّءُ الْخُلُقِ Ve

أَعْوَجُ [Aʿvec] Benī Hilāl cemāʿatinde bir aygır atın ismidir. Mukaddem Kinde kabīlesinde olup onlardan Benū Suleym ahz baʿdehu Benū Hilāl'e intikāl eylemişti; أَعْوَجِيَّاتٌ [aʿveciyyāt] dedikleri atlar onun neslindendir. Ve

أَعْوَجُ [Aʿvec] Ġaniyy b. Aʿṣur nām kimsenin atı ismidir.

اَلْعَوْجَاءُ [el-ʿavcāʾ] أَعْوَجُ [aʿvec]in müʾennesidir, zebūn ve arık nākaya ıtlāk olunur ki sefer ve taʿab sebebiyle hamīde olmuştur. Müʾellif اَلضَّامِرَةُ مِنَ الْإِبِلِ ʿunvānında resm eylemekle ona göre ضَامِرٌ [ḍāmir] ve نَحِيفٌ [naḥīf] olan deve cemāʿatine vasf olur. Lākin *Esās*'ta اَلْعَوْجَاءُ اَلنَّاقَةُ الْعَجْفَاءُ ʿibāretiyle mersūm olmakla ona iktidā olundu; ikisi de savābdır. Ve

عَوْجَاءُ [ʿAvcāʾ] Bir yastım dağın adıdır ki Ṭayyiʾ kabīlesine mahsūs olan iki dağın hizāsındadır. Ve ʿĀmir b. Cuveyn eṭ-Ṭāʾī feresinin ismidir. Ve bir niçe mevziʿlerin ismidir. Ve

عَوْجَاءُ [ʿavcāʾ] Yaya ıtlāk olunur, قَوْسٌ [ḳavs] maʿnāsına.

اَلْعَوْجُ [el-ʿavc] (مَوْجٌ [mevc] vezninde) ve

اَلْمَعَاجُ [el-maʿāc] (مَعَادٌ [meʿād] veznince) İkāmet eylemek ve ikāmet ettirmek maʿnāsına lāzım ve müteʿaddī olur; yukālu: عَاجَ بِالْمَكَانِ عَوْجًا إِذَا أَقَامَ بِهِ وَعَاجَ غَيْرَهُ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَهُ بِهِ Ve durmak maʿnāsınadır; yukālu: عَاجَ السَّائِرُ إِذَا وَقَفَ Ve geri dönmek maʿnāsınadır; yukālu: عَاجَ عَمَّا عَزَمَ إِذَا رَجَعَ Ve devenin başını yular ile bir semte çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: عَاجَ الرَّاكِبُ الْبَعِيرَ إِذَا عَطَفَ رَأْسَ الْبَعِيرِ بِالزِّمَامِ Lākin ümmehāt-ı sāʾirede mutlakan ʿatf ve imāle ile müfesserdir.

عَاجٌ [ʿāci] (kesr üzere mebnī olarak) Nākaya mahsūs zecr ve āzār elfāzındandır.

اَلْعَاجُ [el-ʿac] زَبَلٌ [zebl] ismidir ki Türkīde bağa taʿbīr olunur, tarak ve kutu makūlesi ittihāz ederler. Hind kablumbağasının ar-

kasıdır. Ve

عَاجٌ [ᶜāc] Şol nākaya denir ki yanları mülāyim olmakla yürümesi sehl ve dönmesi ve kullanması latīf ola. Ve

عَاجٌ [ᶜāc] Fīl kemiğine denir ki bu diyārlarda fīl dişi taᶜbīr ettikleridir. Tebhīri zerᶜ ve şecere kurt takarrüb ve istīlāsını dāfiᶜ ve her gün bir haftaya kadar iki dirhemini su ve bal ile içip hafta tamāmında cimāᶜ olunsa ᶜākir hātunun hamli bābında nāfiᶜdir.

اَلْعَوَّاجُ [el-ᶜavvāc] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ᶜĀc sāhibine ve ᶜāc bāyiᶜine denir.

ذُو عَاجٍ [Ẕū-ᶜĀc] Bir vādī adıdır.

عُوجُ بْنُ عُوقٍ [ᶜŪc b. ᶜŪḳ] (ᶜayn'ların zammıyla) Selefte bir recül adıdır ki Ādem ᶜaleyhi's-selām hazretlerinin menzilinde yaᶜnī nüzūl eylediği mahalde tevellüd edip Mūsā ᶜaleyhi's-selām zamānına kadar muᶜammer olmuştu. Tūl-i kāmeti ve ᶜizam-ı hilkati bābında baᶜzı kassās makūlesi müverrihler şenāᶜat-i müfrita serd eylemişlerdir. Mütercim der ki redd ve kabūlüne hāhiş-ger olanlar İbn Ḫaldūn *Muḳaddime*'sine mürācaᶜat eylesinler.

اَلْعَوِيجُ [el-ᶜAvīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ᶜUrve b. el-Verd'in feresi ismidir.

اَلْعَوَجَانُ [el-ᶜAvecān] (fetehātla) Bir nehr ismidir.

جَبَلاَ عُوْجٍ [Cebelā ᶜŪc] (ᶜayn'ın zammıyla) Yemen'de iki dağdır.

دَارَةُ عُوَيْجٍ [Dāretu ᶜUveyc] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Beyne'l-ᶜArab bir hānumān-ı maᶜrūftur.

[ع هـ ج]

اَلْعَوْهَجُ [el-ᶜavhec] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Boynu uzun olan hayvāna denir, gerek devekuşu ve gerek deve ve āhū olsun. Ve genç nākaya denir. Ve ayakları pek uzun olan devekuşuna denir. Ve şol geyiğe denir ki iki böğürlerinde siyāh hatları ola. Ve yılana denir. Ve Mehre kabīlesine mahsūs bir erkek deve yaᶜnī buğur ismidir.

اَلْعَوَاهِجُ [el-ᶜAvāhic] (خَوَارِجُ [ḫavāric] vezninde) ᶜArabdan bir kavm adıdır.

[ع ي ج]

اَلْعَيْجُ [el-ᶜayc] (ᶜayn'ın fethi ve yā'nın sükūnuyla) Kayırmak maᶜnāsınadır; tekūlu: مَا أَعِيجُ بِهِ عَيْجًا أَيْ مَا أَعْبَأُ Ve rāzī ve hoşnūd olmak maᶜnāsınadır; tekūlu: مَا عِجْتُ بِهِ أَيْ لَمْ أَرْضَ بِهِ Ve kanmak maᶜnāsınadır; tekūlu: مَا عِجْتُ بِالْمَاءِ أَيْ لَمْ أَرْوَ Ve müntefiᶜ olmak maᶜnāsınadır; tekūlu: مَا عِجْتُ بِالدَّوَاءِ أَيْ لَمْ أَنْتَفِعْ

Şārih der ki baᶜzılar bu māddeyi makām-ı nefye tahsīs eylediler, lākin isbātta dahi vürūdü meşhūd olmuştur.

FASLU'L-ĠAYNİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الْغَيْنِ الْمُعْجَمَةِ)

[غ ب ج]

اَلْغَبْجُ [el-ġabc] (ġayn'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Suyu birden içmeyip nefes-be-nefes içmek maᶜnāsınadır; yukālu: غَبِجَ الْمَاءَ غَبْجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا جَرَعَهُ

اَلْغُبْجَةُ [el-ġubcet] Gayn'ın zammıyla جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde ve mürādifidir ki bir yudum suya denir.

[غ س ل ج]

اَلْغَسْلَجُ [el-ġaslec] (sīn'le جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Benc-i esved ismidir ki ban tohumu dedikleri dānenin siyāh nevᶜidir. Ve iki emr ve husūs beynine mütevassıt olan emr ve husūsa denir. Ve tatsız bī-meze taᶜām ve şarāba denir.

اَلْغَسَلَّجُ [el-ġasellec] (عَمَلَّسٌ [ᶜamelles] vezninde) Bu dahi bī-meze ve tatsız taᶜām ve şarāba denir; tekūlu: أَطْعِمْنَا غَسْلَجًا وَغَسَلَّجًا أَيْ مَا لاَ طَعْمَ لَهُ مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ

[غ ص ل ج]

اَلْغَصْلَجَةُ [el-ġaṣlecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Eti tuzlamayıp ve tabhını gereği gibi hoşça eylemeyerek tatarī pişirmeğe denir; yukālu: غَصْلَجَ اللَّحْمَ إِذَا لَمْ يُمْلِحْهُ وَلَمْ يُنْضِجْهُ وَلَمْ يُطَيِّبْهُ

[غ ل ج]

اَلْغَلْجُ [el-ġalc] (ġayn'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) At ihtilāt ve ihtilāfsız bir düzeye su gibi seğirtmek maᶜnāsınadır; yukālu: غَلَجَ الْفَرَسُ غَلْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَرَى بِلاَ اخْتِلاَطٍ

اَلْمِغْلَجُ [el-miġlec] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Su gibi hemvār seğirtir olan ata denir. Ve nerede dişi eşek görse hemān üzerine hücūm eder olan haşarı eşeğe denir; yukālu: عَيْرٌ مِغْلَجٌ أَيْ شَلاَّلٌ لِعَانَتِهِ

اَلتَّغَلُّجُ [et-taġalluc] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznindе) Bagy ve zulm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَغَلَّجَ فُلاَنٌ عَلَى فُلاَنٍ إِذَا بَغَى عَلَيْهِ وَظَلَمَ Ve dābbe suyu içtikten sonra yalanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَغَلَّجَ الْحِمَارُ إِذَا شَرِبَ وَتَلَمَّظَ بِلِسَانِهِ

اَلْأُغْلُوجُ [el-uġlūc] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Ter ü tāze olan nihāle denir.

اَلْغُلُجُ [el-ġuluc] (zammeteynle) Dil-ber ve hūb-manzar civānlara denir, şebāb-ı hasen maᶜnāsınadır. Zāhiren lafz-ı mezbūr cemᶜdir, müfredi أَغْلَجُ [aġlec]dir. Müᵓellifin اَلشَّبَابُ kavli شَابٌّ [şābb]ın cemᶜi olur, yāhūd غُلُجٌ [ġuluc] ve شَبَابٌ [şebāb] müfreddir, yiğitlik ve civānlık demektir.

[غ م ج]

اَلْغَمْجُ [el-ġamc] (دَمْجٌ [demc] vezninde) ve

اَلْغَمَجُ [el-ġamec] (فَرَحٌ [feraḥ] vezninde) Suyu yudum yudum içmek maᶜnāsınadır; yukālu: غَمَجَ الْمَاءَ غَمْجًا وَغَمِجَ غَمَجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا جَرَعَهُ

اَلْغَمْجَةُ [el-ġamcet] (ġayn'ın fethi ve zammı ve mīm'in sükūnuyla) Bir yudum suya denir, جُرْعَةٌ [curᶜat] maᶜnāsına.

اَلْغَمِجُ [el-ġamic] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol deve köşeğine denir ki anasının paçaları aralığına girip meme emer ola. Ve tatlı olmayan suya denir.

اَلْمُغَمَّجُ [el-muġammec] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Bu dahi tatlı olmayan sudur; yukālu: مَاءٌ غَمِجٌ وَمُغَمَّجٌ أَيْ لَيْسَ بِعَذْبٍ

[غ م ل ج]

اَلْغَمْلَجُ [el-ġamlec] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

اَلْغَمَلَّجُ [el-ġamellec] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) ve

اَلْغِمْلِيجُ [el-ġimlīc] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) ve

اَلْغُمْلُوجُ [el-ġumlūc] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) ve

اَلْغِمْلاَجُ [el-ġimlāc] (سِرْدَابٌ [sirdāb] vezninde) ve

اَلْغُمَالِجُ [el-ġumālic] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Yelken tabīʿatli kimseye denir ki hālet-i vāhide üzere ber-karār olmaz, gāh ʿilm kırāʾatine dürüşüp kārī ve gāh şātır ve gāh sehī ve gāh bahīl ve gāhca şecīʿ ve gāhce cebān olur ola. Müʾennesinde غَمْلَجٌ [ġamlec] denir kezālik جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde ve غَمَلَّجٌ [ġamellec] denir عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde ve غِمْلِيجَةٌ [ġimlīcet] denir ġayn'ın kesriyle ve غُمْلُوجَةٌ [ġumlūcet] denir ġayn'ın zammıyla.

[غ م ه ج]

اَلْغُمَاهِجُ [el-ġumāhic] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Vücūdu dahāmetli semiz kimseye denir.

[غ ن ج]

اَلْغُنْجُ [el-ġunc] (ġayn'ın zammı ve nūn'un sükūnuyla) ve

اَلْغُنُجُ [el-ġunuc] (zammeteynle) ve

اَلْغُنَاجُ [el-ġunāc] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Nāz ve şīveye denir, شِكْلٌ [şikl] ve دِلاَلٌ [dilāl] gibi; yukālu: بِهَا غُنْجٌ وَغُنُجٌ وَغُنَاجٌ أَيْ شِكْلٌ

اَلْغَنَجُ [el-ġanc] (ġayn'ın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Nāz ve şīve eylemek maʿnāsınadır; yukālu: غَنِجَتِ الْجَارِيَةُ غَنَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَلَّتْ

اَلتَّغَنُّجُ [et-taġannuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Nāzlanmak ve şīve-kārlık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَغَنَّجَتِ الْجَارِيَةُ إِذَا تَدَلَّلَتْ

اَلْمِغْنَاجُ [el-miġnāc] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) ve

اَلْغَنِجَةُ [el-ġanicet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Nāzende ve şīve-kār mahbūbeye denir.

اَلْغَنَجُ [el-ġanec] (fethateynle) Huẕeyl kabīlesi lügatinde pīr ve sāl-horde kişiye denir, şeyh maʿnāsına; mühmele de lügattir.

اَلْغُنْجُ [el-ġunc] (ġayn'ın zammıyla) ve

اَلْغِنَاجُ [el-ġināc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) دُخَانُ النَّوُورِ [duḫānu'n-neʾūr] maʿnāsınadır ki çivit ve iç yağı isine denir. Kollarına naʿl ve döğün edenler onunla tütsü ederler siyāh olmak için.

[غ ن د ج]

غَنْدَجَانُ [Ġandecān] (ġayn'ın ve dāl'ın fethiyle) Fārs eyāletinde bir susuz çölde vākiʿ bir beldedir.

[غ و ج]

اَلْغَوْجُ [el-ġavc] (مَوْجٌ [mevc] vezninde) Bir nesne eğilip iki kat olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَاجَ الْغُصْنُ غَوْجًا إِذَا تَثَنَّى وَتَعَطَّفَ ve minhu yukālu: فَرَسٌ غَوْجُ اللِّبَانِ أَيْ وَاسِعُ جِلْدِ الصَّدْرِ Göğüsünün derisi vāsiʿ oldukta deri her tarafa eğilip bükülür ve bu sıfatta olan at sehlü'l-ʿatf olmakla her cānibine döndürmesi āsān olur.

اَلتَّغَوُّجُ [et-taġavvuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) غَوْجٌ [ġavc] maʿnāsınadır; yukālu: تَغَوَّجَ الْغُصْنُ بِمَعْنَى غَاجَ

FASLU'L-FĀʾ
(فَصْلُ الْفَاءِ)

[ف ت ن ج]

اَلْفُوتَنْجُ [el-fūtenc] (fā'nın zammıyla) Pūteneg-i Fārisī muʿarrebidir ki Türkîde yarpuz dedikleri nebāttır. Müʾellif aʿlāma harf-i taʿrīf idhāli zımnında Cevherī'ye taʿrīz eder iken mahāll-i ʿadīdede kendileri dahi bulunmuştur.

[ف ث ج]

اَلْفَاثِجُ [el-fāṯic] (ṯā-yı müsellese ile [ḫāric] vezninde) Gebe nākaya denir. Ve gebe kalmayan semiz nākaya denmekle azdāddan olur. Lākin سِمَنٌ [simen] sıfatıyla tekābül-i tāmm olmadığı nā-setīrdir. Ve

فَاثِجٌ [fāṯic] Hörgücü büyük semiz nākaya denir.

اَلْفَثْجُ [el-feṯc] (fā'nın fethi ve ṯā'nın sükūnuyla) Eksiltmek maʿnāsınadır; yukālu: فَثَجَ الشَّيْءَ فَثْجًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا نَقَصَهُ Ve ısısı suya soğuk su alıştırmakla kızgınlığını kesr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَثَجَ الْمَاءَ الْحَارَّ بِالْمَاءِ الْبَارِدِ إِذَا كَسَرَ حَرَّهُ Ve ağırlanmak maʿnāsınadır, himl-i sakīl yāhūd sāʾir ʿārıza sebebiyle; yukālu: فَثَجَ الرَّجُلُ إِذَا أُثْقِلَ

اَلتَّفْثِيجُ [et-tefṯīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi ağırlanmak maʿnāsınadır; yukālu: فَثَّجَ الرَّجُلُ تَفْثِيجًا إِذَا أَثْقَلَ Gerçi إِثْقَالٌ [iṯḳāl] himl-i sakīl tahmīl eylemek maʿnāsına da olup lākin şārihin vazʿ-ı mādde münāsebeti işʿārına mebnī o güne terceme olunmuştur.

اَلْإِفْثَاجُ [el-ifṯāc] (hemzenin kesriyle) Terk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْثَجَهُ إِذَا تَرَكَهُ Ve pek yorulmakla har har solumak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْثَجَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْيَا وَانْبَهَرَ ve yukālu: أُفْثِجَ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ

[ف ج ج]

اَلْفَجُّ [el-fecc] (fā'nın fethi ve cīm'in şeddesiyle) İki dağın aralığında olan vāsiʿ yola denir. Müʾellif *Baṣāʾir*'de dedi ki فَجٌّ [fecc] iki dağ aralığında olan açık yere denir, baʿdehu tarīk-i vāsiʿde istiʿmāl olundu. Cemʿi فِجَاجٌ [ficāc] gelir fā'nın kesriyle. Ve

فَجٌّ [fecc] Masdar olur, yayın kirişini bağrından ırak ve meydānlı kılmak maʿnāsına; tekūlu: فَجَجْتُ الْقَوْسَ فَجًّا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ أَيْ رَفَعْتُ وَتَرَهَا عَنْ كَبِدِهَا Ve apışı ayırmak maʿnāsınadır; tekūlu: فَجَجْتُ مَا بَيْنَ رِجْلَيَّ أَيْ فَتَحْتُ

اَلْفُجَاجُ [el-fucāc] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi iki dağ miyānında olan vāsiʿ yola denir; tekūlu: أَخَذْنَا فَجًّا وَفِجَاجًا أَيْ طَرِيقًا وَاسِعًا بَيْنَ الْجَبَلَيْنِ

اَلْإِفْجَاجُ [el-ifcāc] (hemzenin kesriyle) فُجَاجٌ [fucāc] dedikleri tarīk-i mezkūre gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَفَجَّ الرَّجُلُ إِذَا سَلَكَ الْفُجَاجَ Ve apışı ayırmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَفْجَجْتُ مَا بَيْنَ رِجْلَيَّ أَيْ فَتَحْتُ Ve sürʿat eylemek, yaʿnī çabuk yürümek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَفَجَّ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ يَعْنِي فِي مَشْيِهِ Ve kuş çımkırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفَجَّتِ النَّعَامَةُ إِذَا رَمَتْ بِصَوْمِهَا Ve çiftçi tarlayı saban ile pek söküp yarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفَجَّ اَلْأَرْضَ بِالْفَدَّانِ إِذَا شَقَّهَا شَقًّا مُنْكَرًا

اَلْفِجُّ [el-ficc] (fā'nın kesriyle) ve

اَلْفَجَاجَةُ [el-fecācet] (fā'nın fethiyle) Hām meyveye denir. Ve

فِجٌّ [ficc] Karpuza denir, bittīh-i Şāmī maʿnāsına.

اَلْفَجَّاءُ [el-feccāʾ] Fā'nın fethi ve cīm'in teşdīdiyle ki أَفَجُّ [efecc] kelimesinden

müʾennestir. Ve

اَلْمُنْفَجَّةُ [el-munfeccet] (مُنْبَثَّةٌ [munbeṣṣet] vezninde) Kirişi bağrından açık ve meydānlı olan yaya vasf olur; yukālu: قَوْسٌ فَجَّاءُ وَمُنْفَجَّةٌ إِذَا بَانَ وَتَرُهَا عَنْ كَبِدِهَا

اَلْمُفَاجُّ [el-mufācc] (mīm'in zammıyla) Aslı مُفَاجِجٌ [mufācic]dir, apışını ayırarak yürüyen kimseye denir; yukālu: هُوَ يَمْشِي مُفَاجًّا أَيْ مُبَاعِدًا مَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ

اَلتَّفَاجُّ [el-tefācc] (teşdīd-i cīm'le تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Apışını ayırarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَاجَّ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى مُفَرِّجًا بَيْنَ رِجْلَيْهِ Bināsı vāhid içindir. İbn Eṣīr'in beyānına göre mübālagayı mutazammındır.

اَلْفَجَجُ [el-fecec] (fethateynle) Apışı ayrık olmak maʿnāsınadır. Muktezā-yı temsīl bāb-ı rābiʿdendir. Ve فَجَجٌ [fecec] sıfatı zikri ātī ḥā-yı mühmele ile فَحَجٌ [faḥac] sıfatından akbahtır ki bu, pek apşak olmaktır.

اَلْأَفَجُّ [el-efecc] (أَلَدُّ [eledd] vezninde) Apışı ayrık kişiye denir ki apşak taʿbīr olunur; müʾennesi فَجَّاءُ [feccāʾ]dır; yukālu: رَجُلٌ أَفَجُّ أَيْ بَيِّنُ الْفَجَجِ

اَلْفَجْفَجُ [el-fecfec] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) ve

اَلْفُجْفُجُ [el-fucfuc] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) ve

اَلْفَجْفَاجُ [el-fecfāc] (خَلْخَالٌ [ḫalḫāl] vezninde) Çok sözlü, lāf-zen, boş boğaz kimseye denir ki ʿuhdesinde olmayan şeyʾ ile beyhūde lāf ve tefāhür eder.

اَلْفُجُجُ [el-fucuc] (zammeteynle) Sakīl ve girān-cān kimselere denir.

اَلْإِفْجِيجُ [el-ifcīc] (hemzenin kesriyle) Dereye, ʿalā-kavlin vāsiʿ olanına denir. Ve daracık derin dereye denmekle azdāddan olur.

Şārih der ki ʿāmme-i ʿArab her dereye إِفْجِيجٌ [ifcīc] derler. Ve baʿzı lügatte vāsiʿ olanına ve Yemen lügatinde dayyik ve ʿamīk olanına denmekle zıddiyyeti gayr-i müsellemdir.

اَلْفُجَّةُ [el-fuccet] (fā'nın zammıyla) İki nesnenin aralığında olan açıklığa denir, فُرْجَةٌ [furcet] maʿnāsına.

اَلْمُفِجُّ [el-muficc] (mīm'in zammıyla ve fā'nın kesriyle) إِفْجَاجٌ [ifcāc]dan ism-i fāʿildir, şol dābbe tırnağına ıtlāk olunur ki müdevver ve içerisi boş ola ki medīhadır; yukālu: حَافِرٌ مُفِجٌّ أَيْ مُقَبَّبٌ

[ف ح ج]

اَلْفَحْجُ [el-faḥc] (fā'nın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Kibr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَحَجَ الرَّجُلُ فَحْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا تَكَبَّرَ Ve ayakların uçları birbirine yakın olup ökçeleri ırak olarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: فَحَجَ فِي مِشْيَتِهِ إِذَا تَدَانَى صُدُورُ قَدَمَيْهِ وَتَبَاعَدَ عَقِبَاهُ

اَلتَّفْحِيجُ [et-tefḥīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi vech-i mezkūr üzere yürümek maʿnāsınadır.

اَلْفَحَجُ [el-faḥac] (fethateynle) Bir kimse ayaklarının uçları karīb ve ökçeleri baʿīd olmak vechiyle apşak olmak maʿnāsınadır ki bāb-ı rābiʿdendir.

اَلْأَفْحَجُ [el-efḥac] (أَعْرَجُ [aʿrec] vezninde) Vasf-ı mezkūr üzere apşak olan kişiye denir; müʾennesi فَحْجَاءُ [faḥcāʾ]dır; yukālu: رَجُلٌ أَفْحَجُ أَيْ بَيِّنُ الْفَحَجِ وَهُوَ تَدَانِي صُدُورِ قَدَمَيْهِ وَتَبَاعُدُ عَقِبَاهُ

اَلتَّفَحُّجُ [et-tefaḥḥuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Apışı ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَحَّجَ الرَّجُلُ إِذَا فَرَّجَ بَيْنَ رِجْلَيْهِ Şārih der ki تَفْحِيجٌ

[tefḥīc] dahi bu maᶜnāyadır.

اَلْإِفْحَاجُ [el-ifḥāc] (hemzenin kesriyle) Kasd eylediği nesneden geri durmak ve gerilenmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْحَجَ عَنْهُ إِذَا أَحْجَمَ Ve bir nesneden rücūᶜ ve iᶜrāz eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْحَجَ عَنْهُ إِذَا انْثَنَى Ve sağmal hayvānı sağarken elleriyle paçalarını gerip apışını ayırmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْحَجَ الْحَالِبُ حَلُوبَتَهُ إِذَا فَرَّجَ مَا بَيْنَ رِجْلَيْهَا

[ف خ ج]

اَلْفَخْجُ [el-faḫc] (fā'nın fethi ve ḫā-yı mu'cemenin sükūnuyla) Kibr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَخَجَ الرَّجُلُ فَخْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا تَكَبَّرَ

اَلْفَخَجُ [el-faḫac] (fethateynle) Zikr olunan فَحَجٌ [faḥac] gibi bu dahi bir kimse apşak olmak maᶜnāsınadır, lākin bu ondan esveᵓ ve akbahtır ki pek apşak olmaktan ᶜibārettir; yukālu: فَخِجَ الرَّجُلُ فَخَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ بِمَعْنَى فَحَجَ لَكِنَّهُ أَسْوَأُ مِنَ الْفَحَجِ

[ف د ج]

اَلْفَوْدَجُ [el-fevdec] هَوْدَجٌ [hevdec] vezninde ve mürādifidir ki mihaffeye denir. Ve ᶜarūsa yaᶜnī gelinlere mahsūs bir nevᶜ merkeb adıdır. Ve bu, هَوْدَجٌ [hevdec] şeklinde olup mahsūs gelinleri bindirip mahall-i zifāfa iletirler ki koçu olacaktır. Ve فَوْدَجُ النَّاقَةِ [fevdecu'n-nāḳat], أَرْفَاغٌ [erfāġ]ıdır, yaᶜnī nākanın kasık yerleridir ki paçaları dipleridir, satan taᶜbīr olunur; yukālu: نَاقَةٌ وَاسِعَةُ الْفَوْدَجِ أَيِ الْأَرْفَاغِ Müfredi فَوْدَجَةٌ [fevdecet]tir.

اَلْفَوْدَجَاتُ [el-Fevdecāt] (cemᶜ bünyesiyle) Bir mevziᶜ adıdır.

[ف ذ ج]

اَلْفُوذَنْجُ [el-fūẕenc] (fā'nın zammı ve ẕāl-ı mu'cemenin fethiyle) Bir nebāt adıdır. Ve bu muᶜarrebdir. İşbu فُوذَنْج [fūẕenc] pūdne-i Fārisī muᶜarrebidir ki yarpuz dedikleridir, فُوتَنْج [fūtenc] dahi derler. Müᵓellif gerçi mugāyeret sūretinde īrād eyledi, lākin müfredātların beyānına göre ikisi birdir ve aksāmı vardır.

[ف ر ج]

اَلْفَرْجُ [el-ferc] (fā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Bir kimsenin gam ve gussasını keşf ve izāle eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَرَجَ اللهُ الْغَمَّ فَرْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي أَيْ كَشَفَهُ Bu mādde فَتْحٌ [feṯḥ] ve تَفْرِيقٌ [tefrīḳ] maᶜnāsına mevzūᶜ olmakla maᶜnā-yı mezbūr mecāz olur. Ve

فَرْجٌ [ferc] İnsānın ᶜavret yerine ıtlāk olunur. Müᵓellifin *Baṣāᵓir*'de beyānına göre فَرْجٌ [ferc] paçanın aralığına denip baᶜdehu قُبُلٌ [ḳubul] ve دُبُرٌ [dubur]e ıtlāk olunmuştur, mā-beyne'r-ricleyn oldukları için. Hāttā kesret-i istiᶜmālle maᶜnā-yı mevzūᶜ mesābesinde olmuştur. Ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre infirāc ve infitāhları bāᶜis-i tesmiyedir ve giderek hatunun قُبُلٌ [ḳubul] ünde agleb olmuştur, yarık münāsebeti ona pek mülāyimdir. Ve

فَرْجٌ [ferc] Derbend taᶜbīr olunan gediğe ve her havf ve hatar mahalline ıtlāk olunur ve bu, maᶜnā müsteᶜārdır; yukālu: فُلَانٌ يُسَدُّ بِهِ الْفَرْجُ أَيْ يُحْمَى بِهِ الثَّغْرُ Ve atın paçaları aralığına denir. Şārihin beyānına göre ata tahsīsin vechi maᶜlūm değildir. Kāle fi'l-*Esās*: مَلَأَ فُرُوجَ دَابَّتِهِ إِذَا أَحْضَرَهَا وَهِيَ مَا بَيْنَ قَوَائِمِهِ Ve

فَرْجٌ [Ferc] Mavṣil eyāletinde bir kazā adıdır. Ve Uḍāḥ nām mahal yanında bir tarīkin ismidir.

اَلْفَرْجَانِ [el-Fercān] (tesniye bünyesiyle)

Ḫorasān ülkesiyle Sicistān ülkesi yāhūd Ḫorasān'la Sind ülkesidir, selefte ikisi de serhadd-i İslāmī oldukları için ıtlāk olunmuştur.

اَلتَّفْرِيجُ [et-tefrīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi gam ve gussayı keşf ve izāle eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَرَّجَ اللهُ غَمِّي أَيْ كَشَفَهُ Ve bir kimse pek pīr-i fānī olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur. Bu maʿnā gedik maʿnāsına olan فَرْجٌ [ferc]den meʾhūzdur, zīrā vücūdu ve hayātı halel-yāb olur; yukālu: فَرَّجَ الرَّجُلُ إِذَا هَرِمَ

اَلْفُرْجُ [el-furc] (fā'nın zammı ve rā'nın sükūnuyla) ve

اَلْفُرُجُ [el-furuc] (zammeteynle) Aslā sır saklamaz olan kimseye denir; fā'nın kesriyle de lügattir; yukālu: لاَ تُفْشِ سِرَّكَ إِلَيهِ فَإِنَّهُ فُرُجٌ أَيْ لاَ يَكْتُمُ سِرًّا Ve kirişle bağrının aralığı küşāde ve meydānlı olan yaya denir. Ve hemān bir kat sevb içre olan hatuna ıtlāk olunur. Ve

فُرْجٌ [Furc] (خُرْجٌ [ḫurc] vezninde) Fārs ülkesinde bir belde adıdır; muhaddisīnden Ḥasan b. ʿAlī el-Furcī oradandır.

اَلْفَارِجُ [el-fāric] (خَارِجٌ [ḫāric] vezninde) ve

اَلْفَرِيجُ [el-ferīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bunlar da kabzadan kirişi meydānlı olan yaya denir. Ve

فَارِجٌ [fāric] Şol nākaya denir ki vilādetten yeni münferic ve mütehallis olmakla erkek deveye bugz ve nefret eyleye. Ve

فَرِيجٌ [ferīc] Pek zāhir ve āşikār olan şeyʾe ıtlāk olunur, bāriz maʿnāsına. Şārihin beyānına göre اَلْبَارِدُ nüshaları ki dāl'ladır, galattır, vākıʿā māddenin mülāyemeti yoktur. Ve

فَرِيجٌ [ferīc] Şol nākaya ıtlāk olunur ki ibtidā-ı hamli olan veledi yenice vazʿ eylemiş ola.

اَلْفُرْجَةُ [el-furcet] (fā'nın harekāt-ı selāsıyla) Gam ve gussadan tefassī yaʿnī halāslığa denir. *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre فُرْجَةٌ [furcet] fā'nın zammıyla aralıkta olan açık mevziʿe denir, gerek iki ve gerek zīyāde nesnelerin aralıkları gibi. Ve فُرْجَةُ الْحَائِطِ [furcetu'l-ḥāʾiṭ] ki duvarın bināsına ʿārız olan halel ve gediktir, kezālik fā'nın zammıyladır. Ve

فَرْجَةٌ [fercet] (fā'nın fethiyle) Masdardır, medāʾīye mahsūstur ki şiddetten kurtulmak maʿnāsınadır. Ve bunda zamm ile de lügattir. Ve Ezherī'den fā'nın kesriyle فِرْجَةٌ [fircet] dahi menkūldür. Pes müʾellifin harekāt-ı selāsıyla kavli müttefak olur. Hülāsa fā'nın zammıyla hem ism ve hem masdar olur, كُدْرَةٌ [kudret] gibi. Ve fethi ve kesriyle masdarlardır, رَحْمَةٌ [raḥmet] ve نِشْدَةٌ [nişdet] gibi.

Bu münāsebetle İbn Ḫallikān tārīhinde menkūl olan kaziyye resm olundu: Ebū ʿAmr b. el-ʿAlā'dan mahkīdir ki bir zamānda Ḥaccāc-ı Ẓālim'den Yemen diyārına firār ve onda on sene mikdārı karār eyledim. Bir gün bir sahrāya çıkıp geşt ü güzār ederken gördüm, bir ʿArab bir āher ʿAraba mülākī olup terhīb ve teʾhīlden sonra müjde kim Ḥaccāc fevt olup ʿālem şerr ve şūrundan halās oldu diye işbu beyti inşād eyledi: | | "رُبَّمَا تَجْزَعُ النُّفُوسُ مِنَ الْأَمْرِ لَهُ فَرْجَةٌ كَحَلِّ الْعِقَالِ" [Beyitte] فَرْجَةٌ [fercet]i feth-i fā ile kırāʾat eyledi. Ebū ʿAmr eydür ki bu kelāmı istimāʿ eylediğimde hangisinden mesrūr olacağımı bilemedim, Ḥaccāc'ın fevti haberinden mi yoksa فَرْجَةٌ [fercet]in feth-i fā ile olduğunu güş eyledi-

ğimden mi, zīrā ben فَرْجَةٌ [fercet]i zamm-ı fā ile telaffuz eder idim ve galat olmak hātırıma gelir idi. Pes feth-i fā ile gūş eylediğimde müşkilim hall olup şifā-yı sadr hāsıl oldu. Lākin kavl-i müʾellif ve Ezherī mūcibince galat olmadığı müteʿayyindir. İntehā. Ve فُرْجَةُ الْحَائِطِ [furcetu'l-ḥāʾiṭ] ki duvarda ve duvar makūlesinden olan rahne ve halelden ʿibārettir, fā'nın zammıyladır ki ismdir. Cemʿi فُرَجٌ [furec] gelir, ظُلَمٌ [ẓulem] ve ظُلْمَةٌ [ẓulmet] gibi.

اَلْأَفْرَجُ [el-efrec] (أَعْرَجُ [aʿrec] vezninde) Şol kimseye denir ki kıynakları pek büyük olmakla birbirine kavuşmaz ola. Bu sıfat ekserī Ḥabeşe'de olur. Ve

أَفْرَجُ [efrec] Ekserī ʿavret yeri münkeşif olur olan devşirimsiz perīşānca adama denir. Bu maʿnādan ism فَرَجٌ [ferec]dir fethateynle; yukālu: رَجُلٌ أَفْرَجُ أَيْ بِهِ فَرَجٌ أَيِ الَّذِي لاَ يَزَالُ يَنْكَشِفُ فَرَجُهُ Ve

أَفْرَجُ الثَّنَايَا [efrecu'ṣ-ṣenāyā] Ön dişleri seyrek demektir; yukālu: رَجُلٌ أَفْرَجُ الثَّنَايَا أَيْ أَفْلَحُهَا

اَلْمُفْرِجُ [el-mufric] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Piliçli tavuğa denir; yukālu: دَجَاجَةٌ مُفْرِجٌ أَيْ ذَاتُ فَرَارِيجَ Şol kimseye denir ki pek üstād tīr-endāz iken sonra hünerine vehn ve tagayyür ʿārız olup tīr-endāzlığına halel gelmiş ola.

بَنُو مُفْرِجٍ [Benū Mufric] Bir kabīledir.

اَلْمُفْرَجُ [el-mufrec] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Şol maktūle denir ki karyelerden yaʿnī şenlikten baʿīd olan hālī sahrāda bulunmakla kātili nā-maʿlūm ola. Kezālik şol kimseye denir ki İslām'a gelip ve bir kimse ile müvālāt eylemeyip yaʿnī mevla'l-müvālāt ittihāz eylememiş ola; ve minhu'l-hadīsu: "اَلْعَقْلُ عَلَى الْمُسْلِمِينَ عَامَّةً وَلاَ يُتْرَكُ فِي الإِسْلاَمِ مُفْرَجٌ" أَيْ إِذَا جَنَى كَانَ عَلَى بَيْتِ الْمَالِ لأَنَّهُ لاَ عَاقِلَةَ لَهُ *Nihāye*'nin beyānına göre hadīs-i merkūmda vākiʿ مُفْرَجٌ cīm'le ve ḥā-yı mühmele ile de mervīdir. Aṣmaʿī ḥā-yı mühmele ile olmasına zāhibdir, niteki hāʾ bābında müʾellif dahi zikr eder. Ve Ebū ʿUbeyde iki rivāyeti dahi tashīh eylemiştir. el-Hāsıl şenlikten baʿīd sahrāda bulunan maktūlün ki kātili maʿlūm değildir, demi heder ve bātıl olmayıp beytü'l-mālden lāzım gelir. Kezālik İslām'a gelip ve müvālāt ittihāz eylemeyen adamın ʿākilesi olmamakla cināyet eyledikte cināyeti beytü'l-māl üzere lāzım gelir.

اَلْمُفَرَّجُ [el-muferrec] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Tarağa ıtlāk olunur, مُشْطٌ [muşṭ] maʿnāsına. Ve dirseğiyle koltuğu aralığı küşāde ve meydānlı olan kimseye denir.

اَلْفَرُوجُ [el-ferūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol yaya denir ki iki köşesinde olan eğri yerleri yaya kısılı daracık olmayıp aralığı açık ve meydānlı ola.

اَلْفَرُّوجُ [el-ferrūc] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Küçük çocuk gömleğine denir. Ve ensesinden yırtmacı olan kaftana denir ki üste giyilir. Bu hālen ferāce dediğimizdir ki Fārisīde ferecī derler. Evāʾilde yırtmacı ensesinde olur idi, sonra şimdiki heyʾet-i maʿhūdeye girmiştir. Kāle'ş-Şihāb اَلْفَرُّوجُ هُوَ الْفَرَجِيُّ بِالتُّرْكِيَّةِ وَقَدْ لَبِسَهُ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلاَمُ كَمَا فِي الْمَشَارِقِ Ve kāle fi'n-*Nihāye*: إِنَّهُ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ "صَلَّى وَعَلَيْهِ فَرُّوجٌ مِنْ حَرِيرٍ" هُوَ الْقَبَاءُ الَّذِي فِيهِ شَقٌّ مِنْ خَلْفِهِ Ve

فَرُّوجٌ [ferrūc] Tavuk pilicine denir. Bu maʿnāda سُبُّوحٌ [subbūḥ] vezninde dahi lügattir; yumurtadan infirācı bāʿis-i tesmiyedir.

اَلتَّفَارِيجُ [et-tefārīc] (تَفَارِيقُ [tefārīḳ] vez-

ninde) تِفْرِجَةٌ [tifricet]in cemʿidir tā'nın ve rā'nın kesriyle, kaftanın yırtmacına ve tırabzan parmaklarının aralıklarına denir. Ve

تَفَارِيجُ ٱلْأَصَابِعِ [tefārīcu'l-eṣābiʿ] Parmakların aralıklarına denir.

اَلتِّفْرِجَةُ [et-tifricet] (tā'nın ve rā'nın kesriyle) تَفَارِيجُ [tefārīc]in müfredidir, niteki zikr olundu. Ve

تِفْرِجَةٌ [tifricet] ve

تِفْرَاجَةٌ [tifrācet] (tā'ların kesriyle) ve

اَلنِّفْرِجَاءُ [en-nifricāʾ] (nūn-ı meksūre ile) Korkak ve zaʿīfü'l-kalb kimseye ıtlāk olunur ki hemān cenkten alargaya münferic olur; yukālu: رَجُلٌ تِفْرِجَةٌ وَتِفْرَاجَةٌ وَنِفْرِجَاءُ أَيْ جَبَانٌ ضَعِيفٌ

اَلْإِفْرَاجُ [el-ifrāc] (hemzenin kesriyle) Bir nesneden alarga olup yanından bir semte açılıp ayrılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْرَجَ النَّاسُ عَنِ الطَّرِيقِ وَالْقَتِيلِ إِذَا انْكَشَفُوا Hadīs-i merkūmda vākiʿ مُفْرَجٌ [mufrec] bu maʿnādan meʾhūzdur. Ve

إِفْرَاجٌ [ifrāc] Bir mekānı terk eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَفْرَجُوا عَنِ الْمَكَانِ إِذَا تَرَكُوهُ

فَرَاوَجَانُ [Ferāvecān] (fā'nın fethiyle) Merv kazāsında bir karye adıdır.

اَلْفَرَجُ [el-Ferec] (fethateynle) Muḥammed b. Yaʿḳūb el-Ferecī nām zāhid-i meşhūrun ceddi ismidir, ceddine mensūbdur.

[ف ر ب ج]

اَلْإِفْرِنْبَاجُ [el-ifrinbāc] (إِحْرِنْجَامٌ [iḥrincām] vezninde) Biryān olan kuzunun derisinin kenārları kurumağa başlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِفْرَنْبَجَ جِلْدُ الْحَمَلِ إِذَا شُوِيَ فَيَبِسَ أَعَالِيهِ

[ف ر ت ج]

اَلْفِرْتَاجُ [el-firtāc] (tā-yı fevkiyye ile قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Deve kısmına mahsūs bir damga adıdır. Ve Ṭayyiʾ kabīlesine mahsūs bir mevziʿ adıdır.

[ف ر ح ج]

اَلْفَرْحَجَةُ [el-ferḥacet] (ḥā-yı mühmele ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Apışını ayırarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: فَرْحَجَ فِي مَشْيِهِ إِذَا تَفَحَّجَ

اَلْفَرْحَجَى [el-ferḥacā] (fā'nın fethi ve kasr ile) فَرْشَحَةٌ [ferşeḥat] hāletine şebīh yürümeğe denir. Ve فَرْشَحَةٌ [ferşeḥat] nāka sağılırken apışını ayırmağa denir; yukālu: يَمْشِي الْفَرْحَجَى وَهِيَ شِبْهُ الْفَرْشَحَةِ

[ف ر ن ج]

اَلْإِفْرَنْجَةُ [el-ifrencet] (hemzenin kesriyle) Efreng muʿarrebidir ki hālen Frenk taʿbīr olunan tāʾifedir. Murād Fransız kavmi olacaktır, ḫaẕelehumullāhu taʿālā. Bunda kıyās olan, rāʾ meksūr olmaktır, إِسْفِنْطٌ [isfinṭ] vezninin mahrecine ihrāc için. Gerçi onun da fā'sının fethi lügattir, lākin kesri aʿlādır.

[ف س ج]

اَلْفَاسِجُ [el-fāsic] فَاشِجٌ [fāşic] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu. Ve şol nākaya denir ki buğuru taʿcīl eylemekle çekilme vaktinden mukaddem ona aşmış ola. Ve cüst ve çabuk genç nākaya denir.

اَلتَّفْسِيجُ [et-tefsīc] تَفْشِيجٌ [tefşīc] vezninde ki şīn-i muʿceme iledir ve mürādifidir ki zikr olunur.

اَلْإِفْسَاجُ [el-ifsāc] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi boşlayıp terk ve ferāgat eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَفْسَجَ عَنِّي أَيْ تَرَكَنِي

وَخَلَّى عَنِّي

[ف ش ج]

اَلْفَشْجُ [el-feşc] (fā'nın fethi ve şīn-i muᶜcemenin sükūnuyla) Davar tebevvül eylemek için paçalarını gerip ayırmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَشَجَ الْحِمَارُ فَشْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا فَرَّجَ بَيْنَ رِجْلَيْهِ لِيَبُولَ

اَلتَّفْشِيجُ [et-tefşīc] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ve

اَلتَّفَشُّجُ [et-tefeşşuc] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) O maᶜnāyadır. Ve

تَفْشِيجٌ [tefşīc] Apışını ayırarak yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: فَشَّجَ فِي مَشْيِهِ إِذَا تَفَحَّجَ

اَلْفَشْفَارِجُ [el-feşfāric] (fā'nın fethi ve kes-riyle) Bir nevᶜ taᶜām adıdır. Ve bu فَعْفَالِكٌ [faᶜfālik] veznindedir. Mütercim der ki zāhiren bu pīş-pāre muᶜarrebidir ki pişmānī helvā taᶜbīr olunan helvādır.

[ف ض ج]

اَلتَّفَضُّجُ [et-tefaḍḍuc] (ḍād-ı muᶜceme ile تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Seyelān eylememek vechiyle kılların dipleri terleyip nem-nāk olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَفَضَّجَ الرَّجُلُ عَرَقًا إِذَا عَرِقَتْ أُصُولُ شَعْرِهِ وَلَمْ يَسِلْ Misāl-i mezbūr تَصَبَّبَ الْفَرَسُ عَرَقًا gibidir ki عَرَقًا kelimesi temyīzdir. Ve pek semirmekten yağı yarılıp çatlamak maᶜnāsınadır; yukālu: تَفَضَّجَ جَسَدُهُ بِالشَّحْمِ إِذَا أَخَذَ مَأْخَذَهُ فَانْشَقَّتْ عُرُوقُ اللَّحْمِ فِي مَدَاخِلِ الشَّحْمِ Yaᶜnī "Şol derece-de semirip tavlandı ki gövdesinde gereği gibi basacak yerlerini basıp sıkıştırmakla mudgalar aralarında yağların medāhilinde olan etlerin damarları yarılıp çatladı." Lisānımızda semizlikten yağı yarılmak taᶜbīr olunur. Ve hayvānın gövdesinin eti eksilip mehzūl olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَفَضَّجَ بَدَنُ النَّاقَةِ إِذَا تَخَدَّدَ لَحْمُهَا [Ve] تَخَدُّدٌ [taḫaddud]-i lahm, gövdenin eti eksi-lip mehzūl olmak maᶜnāsınadır ki o sūrette çukur çukur olur, niteki Müᵓellif "خ،د،د" māddesinde beyān eylemiştir, yoksa pek semizlikten oluklanmak maᶜnāsına değil-dir. Gerçi māddenin ona dahi müsāᶜadesi vardır. Ve

تَفَضُّجٌ [tefaḍḍuc] Bollalamak maᶜnāsınadır; yukālu: تَفَضَّجَ الشَّيْءُ إِذَا تَوَسَّعَ

اَلْإِنْفِضَاجُ [el-infiḍāc] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vez-ninde) Bu dahi kılların dipleri terleyip nem-nāk olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْفَضَجَ عَرَقًا بِمَعْنَى تَفَضَّجَ Ve yaranın ve çıba-nın ağızı yāhūd içerisi açılıp ayrılmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْفَضَجَتِ الْقُرْحَةُ إِذَا انْفَرَجَتْ Ve zulmet yāhūd sis ve bulut ber-taraf olmakla ufk-ı āsumān ᶜayān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْفَضَجَ الْأُفُقُ إِذَا تَبَيَّنَ Ve göbek çatlayıp açılmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْفَضَجَتِ السُّرَّةُ إِذَا انْفَتَحَتْ Ve kova ve kırba makūlesinin içinde olan suyun mecmūᶜu akmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْفَضَجَتِ الدَّلْوُ إِذَا سَالَ مَا فِيهَا Ve bir iş gevşeyip vehn ve zaᶜf bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْفَضَجَ الْأَمْرُ إِذَا اسْتَرْخَى Ve zaᶜf ve ifrāt üze-re semirmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْفَضَجَ الْبَدَنُ إِذَا سَمِنَ جِدًّا

اَلْفَضِيجُ [el-feḍīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Tere ıtlāk olunur, عَرَقٌ [ᶜaraḳ] maᶜnāsına.

اَلْمِفْضَاجُ [el-mifḍāc] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vez-ninde) عِفْضَاجٌ [ᶜifḍāc] maᶜnāsınadır ki vücūdu iri ve semiz olup süst ve sölpük olan kimsedir.

[ف ل ج]

اَلْفَلْجُ [el-felc] (fā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Fevz ve zafer maᶜnāsınadır; yukālu: فَلَجَ الرَّجُلُ عَلَى خَصْمِهِ فَلْجًا مِنَ الْبَابِ

اَلْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا ظَفِرَ عَلَيْهِ وَفَازَ Kāle'ş-şārih ve fi'l-meseli: "مَنْ يَأْتِ الْحَكَمَ وَحْدَهُ يَفْلُجْ" Yaʿnī "Hākim huzūruna hasmsız tenhāca varan adam fevz bulur", zīrā onu tekzīb eder yoktur. Fī-zamāninā ʿarz-ı rüşvet eylediğine mebnīdir. Ve

فَلْجٌ [felc] Bölmek maʿnāsınadır; yukālu: فَلَجَ الشَّيْءَ بَيْنَهُمْ إِذَا قَسَمَهُ Ve bir nesneyi nısfından yarıp iki pāre kılmak maʿnāsınadır; yukālu: فَلَجَ الشَّيْءَ إِذَا شَقَّهُ نِصْفَيْنِ Ve çiftçi zirāʿat için tarlayı söküp sürmek maʿnāsınadır; yukālu: فَلَجَ الْأَكَّارُ الْأَرْضَ إِذَا شَقَّهَا لِلزِّرَاعَةِ Ve cizye ve harāc farz ve takdīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَلَجَ الْجِزْيَةَ وَالْفَلْجُ kavli Müʾellifin إِذَا فَرَضَهَا وَفِي الْجِزْيَةِ takdīrindedir. Ve *Nihāye*'nin beyānına göre فَلْجٌ [felc] dedikleri zikri ātī mikyālden meʾhūzdur. Ve bu maʿnā işbu: "إِنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بَعَثَ حُذَيْفَةَ وَعُثْمَانَ بْنَ حُنَيْفٍ إِلَى السَّوَادِ فَفَلَجَا الْجِزْيَةَ عَلَى أَهْلِهَا" hadīsinde vārid olmuştur. Ehl-i sevād haraclarını gilālden edā eder olmalarıyla mikyāl-ı mezbūrdan farz ve takdīr maʿnāsı ahz olunmuştur. Ve

فَلْجٌ [Felc] Başra ile Ḍariyye beyninde bir mevziʿ adıdır.

اَلْإِفْلَاجُ [el-iflāc] (hemzenin kesriyle) Bu dahi fevz ve zafer bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْلَجَ الرَّجُلُ عَلَى خَصْمِهِ إِذَا ظَفِرَ وَفَازَ Ve zafer-yāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْلَجَهُ اللهُ عَلَيْهِ أَيْ أَظْفَرَهُ Ve hasm üzere īrād eylediği delīl ve bürhānı metīn ve rāst ve rūşen kılmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَفْلَجَ بُرْهَانَهُ إِذَا قَوَّمَهُ وَأَظْهَرَهُ

اَلْفُلْجُ [el-fulc] ve

اَلْفُلْجَةُ [el-fulcet] (fā'ların zammıyla) فَلْجٌ [felc] ve إِفْلَاجٌ [iflāc]ın maʿnā-yı evvellerinden ismdir, fevz ve zafer maʿnāsınadır; yukālu: لِمَنِ الْفُلْجُ وَالْفُلْجَةُ أَيِ الظَّفَرُ وَالْفَوْزُ

اَلتَّفْلِيجُ [et-teflīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bölmek maʿnāsınadır; yukālu: فَلَّجَ الشَّيْءَ تَفْلِيجًا إِذَا قَسَمَهُ

اَلْفِلْجُ [el-filc] (fā'nın kesriyle) Bir maʿrūf ölçek addır. *Nihāye* ve *Muġrib*'de bu vechile mersūmdur ki فَالَجٌ [fālec] lām'ın fethiyle bir nevʿ ölçek adıdır. Süryānī olan fālfā muʿarrebidir, فِلْجٌ [filc] dedikleri ölçekten kebīrdir; كُرٌّ مُعَدَّلٌ [kurr muʿaddel]in iki humusudur. Ve *Tehẕīb*'de فَالَجٌ [fālec] كُرٌّ كَبِيرٌ [kurr kebīr]in nısfı ve فِلْجٌ [filc] Süryānīde fālfā dedikleri ölçektir diye mübeyyendir. Ve

فِلْجٌ [filc] Nısf maʿnāsınadır ki iki bölünen şeyʾin yarısıdır; fā'nın fethiyle de cāʾizdir; ve yukālu: هُمَا فِلْجَانِ أَيْ نِصْفَانِ

اَلْفَلَجُ [el-felec] (fethateynle) İki ayakların aralıkları açık ve gergi olmak maʿnāsınadır ki apşak olmaktan ʿibārettir. Ve dişler seyrek olmak maʿnāsınadır. Ümmehāt-ı sāʾireden bunlar bāb-ı rābiʿden masūg ve ʿuzveyn-i merkūmeyne ve sāhiblerine vasf olarak mersūmdur. Meselā yukālu: فَلِجَ الرَّجُلُ وَفَلِجَ ثَغْرُهُ Ve

فَلَجٌ [felec] Nehr-i sagīre ıtlāk olunur. Cevherī lām'ın sükūnuyla takyīd eylemekle galat eylemiştir.

أَفْلَجُ اَلْأَسْنَانِ [eflecu'l-esnān] Seyrek dişli kişiye denir, فَلَجٌ [felec]-i mersūmdan sıfattır. Bunda elbette أَسْنَانٌ [esnān] lafzının zikri lāzımdır, defʿ-i iltibās için; yukālu: رَجُلٌ أَفْلَجُ الْأَسْنَانِ أَيْ مُتَبَاعِدٌ مَا بَيْنَهَا Ve

أَفْلَجُ [eflec] Kollarının aralığı küşāde ve meydānlı olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ أَفْلَجُ أَيِ الْبَعِيدُ مَا بَيْنَ يَدَيْهِ مَا بَيْنَ الثَّدْيَيْنِ Cevherī ʿunvānında yaʿnī memelerinin aralığı açık olanla tefsīr eylemekle galat eylemiştir.

اَلْفَالِجُ [el-fālic] (خَارِجٌ [ḫāric] vezninde) Şol iki hörgüçlü ʿazīmü'l-cüsse erkek deveye denir [ki] Sind ülkesinden mahsūs dırāb için etrāf-ı memālike celb olunur; Türkīde buğur taʿbīr olunur. Ve

فَالِجٌ [fālic] Nasībli gālīb ve fāʾiz olan oka ıtlāk olunur. *Nihāye*'de ve fī hadīsi Saʿd: "فَأَخَذْتُ سَهْمِي الْفَالِجَ" أَيِ الْقَامِرَ الْغَالِبَ وَيَجُوزُ أَنْ يَكُونَ السَّهْمُ الَّذِي سَبَقَ بِهِ فِي النِّضَالِ ʿibāretiyle mersūm olmakla kumar okundan ve nişān okundan eʿamm olur. Ve

فَالِجٌ [fālic] Maʿāzallāhi taʿālā bir maraz adıdır ki aʿzā gevşeyip bedenin bir yanı tutmaz olur. Hılt-ı balgameynin insibābı sebebiyle mesālik-i rūhun kapanmasından olur. Nısf-ı aʿzāyı şakk eylediği için ıtlāk olunmuştur; yukālu: أَصَابَهُ الْفَالِجُ وَهُوَ اسْتِرْخَاءٌ لِأَحَدِ شِقَّيِ الْبَدَنِ لِانْصِبَابِ خِلْطٍ بَلْغَمِيٍّ تَنْسَدُّ مِنْهُ مَسَالِكُ الرُّوحِ Ve

فَالِجٌ [Fālic] Esmā-i ricāldendir: Fālic b. Ḫalāve, ʿArabdan bir kimsedir ki: "أَنَا مِنْهُ فَالِجُ بْنُ خَلاَوَةَ" meselinin menşeʾidir. Aslı budur ki beyne'l-ʿArab يَوْمُ الرَّقَمِ [yevmu'r-raḳam] ile müteʿāref olan yevm-i melhamede Uneys nām ser-gerde esīrlerini katl ederken mezbūr Fālic'e sen dahi Uneys'e muʿāvenet eylemez misin dediklerinde أَنَا بَرِيءٌ مِنْهُ demekle min-baʿd bir māddeden teberrī eden kimse "أَنَا مِنْهُ فَالِجُ بْنُ خَلاَوَةَ" demek mesel kalmıştır.

اَلْمَفْلُوجُ [el-meflūc] Zikr olunan فَالِجٌ [fālic] marazına mübtelā kişiye denir; yukālu: فُلِجَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَفْلُوجٌ

اَلْفَلُّوجَةُ [el-Fellūcet] (سَفُّودَةٌ [seffūdet] vezninde) Sevād-ı ʿIrāḳ'ta vākiʿ karyeye denir. Cemʿi فَلاَلِيجُ [felālīc]dir, فَلاَلِيجُ السَّوَادِ أَيْ قُرَاهَا Ve

فَلُّوجَةٌ [fellūcet] Zirāʿat için nats olmuş tarlaya ıtlāk olunur. Ve ʿIrāḳ'ta bir mevziʿ adıdır.

اَلْفَلِيجَةُ [el-felīcet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Çadırın şukkalarından bir şukkaya denir.

اَلْفَلُّوجُ [el-fellūc] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Yazıcıya ıtlāk olunur, كَاتِبٌ [kātib] maʿnāsına; yukālu: هُوَ فَلُّوجٌ أَيْ كَاتِبٌ Mütercim der ki bu mādde elbette فَلْجٌ [felc] māddesinden meʾhūzdur, zāhiren taksīm maʿnāsından olmak gerektir. Hele fevz ve zafer maʿnāsı, kātibe göre baʿīddir, zīrā kātib ile ihtiyāc hem-ʿadeddir. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلْمُفَلَّجُ [el-mufellec] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Rāst ve müstakīm olmayan nesneye ıtlāk olunur, güyā ki saptığı yerden iki bölünmüştür; yukālu: أَمْرٌ مُفَلَّجٌ أَيْ غَيْرُ مُسْتَقِيمٍ Ve

مُفَلَّجُ الثَّنَايَا [mufellecu'ṣ-ṣenāyā] Ön dişleri seyrek olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُفَلَّجُ الثَّنَايَا أَيْ مُنْفَرِجُهَا

إِفْلِيجٌ [İflīc] (إِزْمِيلٌ [izmīl] vezninde) Bir mevziʿdir.

فَلْجَةٌ [Felcet] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Mekke ile Başra beyninde bir mevziʿdir.

اَلتَّفَلُّجُ [et-tefelluc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Yarılıp çatlamak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَلَّجَتْ قَدَمُهُ إِذَا تَشَقَّقَتْ

[ف ن ج]

اَلْفُنُجُ [el-funuc] (fā'nın ve nūn'un zammıyla) فُجُجٌ [fucuc] maʿnāsınadır ki sakīl ve bī-meze kimselere denir.

فَنَّجٌ [Fennec] (بَقَّمٌ [baḳḳam] vezninde) Tābiʿīnden bir zāttır ki ondan Şeyhü'l-Yemen Vehb b. Munebbih rivāyet-i hadīs eylemiştir. Ve başka bir muhaddis ismidir.

فَنَجٌ [fenec] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Fenek

muᶜarrebidir ki Fārisīdir, Türkīde karsak taᶜbīr olunan cānvere denir ki derisinden aᶜlā kürk olur.

[ف ن ز ج]

اَلْفَنْزَجُ [el-fenzec] (fā'nın ve zā-yı muᶜcemenin fethiyle) ᶜAceme mahsūs bir güne raks ismidir ki el ele alıp raks ederler. Pençe muᶜarrebidir, Türkīde sıra raksı taᶜbīr ettikleridir. Mütercim der ki فَنْزَجٌ [fenzec] kezālik pençe muᶜarrebidir ki ehl-i Fürsün müsteraka dedikleri eyyām-ı hamsedir. Ve onlar āhnuved, uşteved, isfend, heşt, heştvīştir; ehl-i takvīm beyninde müstaᶜmeldir.

[ف و ج]

اَلْفَوْجُ [el-fevc] (مَوْجٌ [mevc] vezninde) Gürūh ve cemāᶜat maᶜnāsınadır: Cemᶜi فُوُوجٌ [fuvūc] gelir, fā'nın zammıyla ve أَفْوَاجٌ [efvāc] gelir ve cemᶜü'l-cemᶜi أَفَاوِجُ [efāvic] ve أَفَاوِيجُ [efāvīc] gelir; yukālu: قَدْ أَقْبَلَ فَوْجٌ مِنَ النَّاسِ أَيْ جَمَاعَةٌ Ve

فَوْجٌ [fevc] Masdar olur, rāᵓiha-i tayyibe yayılıp kokmak maᶜnāsına, فَوْحٌ [favḥ] maᶜnāsında lügattir; yukālu: فَاحَ الْمِسْكُ يَفُوحُ فَوْحًا إِذَا فَاحَ أَيِ انْتَشَرَتْ رَائِحَتُهُ Ve gündüz soğuk yāhūd serin olmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَاحَ النَّهَارُ إِذَا بَرَدَ

اَلْإِفَاجَةُ [el-ifācet] (إِفَادَةٌ [ifādet] vezninde) Sürᶜatle yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفَاجَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve seğirtmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفَاجَ الْفَرَسُ إِذَا عَدَا Ve develeri bölük bölük ve gürūh gürūh suya salıvermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفَاجَ الرَّجُلُ إِذَا أَرْسَلَ الْإِبِلَ عَلَى الْحَوْضِ قِطْعَةً قِطْعَةً

اَلْفَائِجَةُ [el-fāᵓicet] İki yüksek yerin yāhūd iki tepenin aralığında olan geniş yere denir. Ve cemāᶜat maᶜnāsınadır.

اَلْفَيْجُ [el-feyc] (fā'nın fethi ve yā'nın sükūnuyla) Peyk-i Fārisī muᶜarrebidir ki bir mahalden mahall-i āhere tahrīrāt götüren piyādedir; ıstılāhımızda sāᶜī taᶜbīr olunur. Ve cemāᶜat-i insānīye denir. Ve esmāᵓ vü elkāb-ı ricāldendir; Aḥmed b. Ḥasan el-Feyc ve Hibetullāh el-Feyc ve Ebū Reşīd el-Feyc ve Aḥmed b. Muḥammed el-İsbahānī ibnu'l-Feyc muhaddislerdir. Ve cemāᶜat maᶜnāsında فَيْجٌ [feyc] kelimesinin aslı فَيِّجٌ [feyyic] idi كَيِّسٌ [keyyis] vezninde, baᶜdehu tahfīf olundu, هَيِّنٌ [heyyin] ve هَيْنٌ [heyn] kelimeleri gibi. Cemᶜi فُيُوجٌ [fuyūc] gelir. ᶜAlā-kavlin فُيُوجٌ [fuyūc] zindān bekçilerine denir ki dāᵓimā zindāna girip çıkıp hirāset ederler. Pes cemᶜ sīgası onlara muhassas olmuştur. Bunlar dahi peyk makūlesi serhenglerdir. Hālā rikāb-ı sultānīde olan peykler sürᶜatle emr ü kelām-ı sultānīyi icrā için mürettebdir.

Müᵓellifin aslını beyānı, vāvī olduğuna telmīhe mebnīdir ki aslı فَوِيجٌ [fevīc] idi, كَرِيمٌ [kerīm] vezninde; vāv üzere kesrenin sıkletinden nāşī kesre hazf olunup kelimede vāv ve yāᵓ müctemiᶜ olmak kāᶜide-i meşhūresine mebnī vāv, yā'ya kalb ve idgām olunmuştur, niteki جَيِّدٌ [ceyyid] ve سَيِّدٌ [seyyid] kelimeleri dahi böyledir. Ve maᶜlūm ola ki Suyūṭī ᶜaleyhi'r-rahmetin *İtḳān*'da ve *Muzhir*'de beyān eylediği üzere baᶜzı muᶜarrebāt vardır ki ᶜArab onu temellük ve onda iştikāk ve tasrīfle tasarruf ederler. Meselā لِجَامٌ [licām] kelimesi ki لِگَامٌ [ligām] muᶜarrebidir. Cemᶜinde لُجُمٌ [lucum] dediler, كِتَابٌ [kitāb] ve كُتُبٌ [kutub] gibi. Ve ondan fiᶜl ve sīga tasarruf edip أَلْجَمَهُ إِلْجَامًا ve تَلَجَّمَ تَلَجُّمًا dediler. Kezālik دِيوَانٌ [dīvān] lafzının دَوَاوِينُ [devāvīn] üzere cemᶜlendirip ve ondan

fiʿl ahz edip دَوَّنَ تَدْوِينًا dediler. Hattā دِينَارٌ [dīnār] gibi دِيوَانٌ [dīvān] lafzını istiʿmālde temekkünle güyā ki muʿarreb değildir, belki ʿArabīdir diye iddiʿāya mebnī aslı دِوَّانٌ [divvān] olup vāveynin biri yā'ya ibdāl olundu diye iddiʿāʾī hükm eylediler. Pes zikr olunan peyk muʿarrebi فَيْجٌ [feyc] dahi bu kabīlden olur, güyā ki sürʿat maʿnāsından meʾhūzdur, bināʾenʿaleyh cemʿinde فُيُوجٌ [fuyūc] dediler.

اَلتَّفْوِيجُ [et-tefvīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Tebrīd maʿnāsınadır, berd-i nehār maʿnāsına olan فَوْجٌ [fevc]den meʾhūzdur; tekūlu: لَسْتُ بِرَائِحٍ حَتَّى أُفَوِّجَ أَيْ أُبَرِّدَ عَنْ نَفْسِي Yaʿnī "Gündüz serinlenip nefsim bir mikdār müsterīh olmadıkça ben gidici değilim."

اَلْإِسْتِفَاجَةُ [el-istifācet] إِسْتِخْفَافٌ [istiḫfāf] ve إِسْتِسْرَاعٌ [istisrāʿ] maʿnāsınadır; yukālu: أُسْتُفِيجَ فُلَانٌ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ أَيِ اسْتُخِفَّ

[ف ه ج]

اَلْفَيْهَجُ [el-feyhec] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Bādeye denir, خمر [ḫamr] maʿnāsına. Ve bāde ölçtükleri peymāneye denir. Ve süzgüye denir, مِصْفَاةٌ [miṣfāt] maʿnāsına.

[ف ه ر ج]

فَهْرَجٌ [Fehrec] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Fehre muʿarrebidir ki İṣṭaḫr eyāletinde çöl tarafında vākiʿ bir kaza ismidir.

[ف ي ج]

اَلْفَيْجُ [el-feyc] (fā'nın fethi ve yā'nın sükūnuyla) Çukur olup yatımlı ve oturaklı düz yere denir.

FASLU'L-ḲĀF
(فَصْلُ الْقَافِ)

[ق ب ج]

اَلْقَبْجُ [el-ḳabc] (ḳāf'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Keklik kuşuna denir, حَجَلٌ [ḥacel] gibi. Müfredi قَبَجَةٌ [ḳabcet]tir ki erkeğine ve dişisine ıtlāk olunur. Şārihin beyānına göre kebk-i Fārisī muʿarrebidir.

[ق ج ق ج]

اَلْقَجْقَجَةُ [el-ḳacḳacet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznninde) ʿAraba mahsūs bir laʿib adıdır ki ona عَظْمٌ وَضَّاحٌ [ʿaẓmu vaḍḍāḥ] dahi derler.

[ق ر ب ج]

اَلْقُرْبَجُ [el-ḳurbec] (قُرْطَقٌ [ḳurṭaḳ] vezninde) Dükkāna denir, حَانُوتٌ [ḥānūt] maʿnāsına, niteki كُرْبَجٌ [kurbec] dahi bu maʿnāyadır. Şārihin beyānına göre bunlar külbe-i Fārisī muʿarrebidir.

[ق ر ع ج]

اَلْمُقَرْعَجُ [el-muḳarʿac] (مُسَرْهَدٌ [muserhed] vezninde) Uzun şeyʾe denir.

[ق ط ج]

اَلْقَطَاجُ [el-ḳaṭāc] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْقِطَاجُ [el-ḳiṭāc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Gemi halatına ve palamarına denir, قَلْسُ السَّفِينَةِ [ḳalsu's-sefīnet] maʿnāsına.

اَلْقَطْجُ [el-ḳaṭc] (مَزْجٌ [mezc] veznninde) Gemi halatını muhkem bükmek maʿnāsınadır yāhūd halat ile kuyudan su çekmek maʿnāsınadır; yukālu: قَطَجَ الرَّجُلُ قَطْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَحْكَمَ فَتْلَ الْقِطَاجِ أَوِ اسْتَقَى مِنَ الْبِئْرِ بِالْقِطَاجِ

[ق ل ج]

اَلْقُولَنْجُ [el-ḳūlenc] (ḳāf'ın fethi ve zammı ve lām'ın fethiyle ve baʿzen meksūr olur yāhūd dāʾimā meksūrdur) Emʿāʾya müteʿallik bir marazdır ki mūlim ve mūciʿ ve hurūc-ı rīhe ve defʿ-i tabīʿīye māniʿdir. Lisānımızda dahi kulunc taʿbīr olunur. *Muzhir*'in beyānına göre bu muʿarrebdir, yaʿnī kūlenc muʿarrebidir, zīrā elfāz-ı ʿArabiyyede ḳāf ve cīm müctemiʿ olmaz. Ve baʿzı müfredāt-ı tıbbiyyede zikr olunduğu üzere maraz-ı mezbūr kolon dedikleri ikinci bağırsağa ʿārız olur, tabīʿati muhtebis eylemekle riyāh ve fazalātın hurūcu müteʿassir olur.

[ق ن ج]

قِنَّوْجٌ [Ḳinnevc] (سِنَّوْرٌ [sinnevr] vezninde) Hindistān'da bir beldedir, Sultān Maḥmūd-ı Ġaznevī feth eylemiştir.

[ق ن ف ج]

اَلْقِنْفِجُ [el-ḳinfic] (ḳāf'ın ve fā'nın kesriyle) Semiz ve döşekli dişi eşeğe denir.

[ق و ج]

قَاجٌ [Ḳāc] Esmādandır: Aḥmed b. Ḳāc muhaddistir.

FASLU'L-KĀF
(فَصْلُ الْكَافِ)

[ك أ ج]

اَلْكَأْجُ [el-keʾc] (kāf'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Bir kimsenin hamākati müzdād olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَأَجَ الرَّجُلُ كَأْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ازْدَادَ حُمْقُهُ

اَلْكِئَاجُ [el-kiʾāc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Be-gāyet bönlük ve ahmak ve nādānlık maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ كِئَاجٌ أَيْ حَمَاقَةٌ وَفَدَامَةٌ

[ك ث ج]

اَلْكَثْجُ [el-keṯc] (kāf'ın fethi ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla) Taʿāmdan kifāyet mikdārı yemek, ʿalā-kavlin etrāftan celb-i zehāʾir edip çoğaltmak maʿnāsınadır; yukālu: كَثَجَ مِنَ الطَّعَامِ كَثْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَكَلَ مِنْهُ مَا يَكْفِيهِ أَوِ امْتَارَ مِنْهُ فَأَكْثَرَهُ Müʾellifin tefsīr-i mezkūru istihdāma mahmūldür, zīrā kavl-i evvelde vākiʿ taʿāmdan murād taʿām-ı meʾkūldür ve sānīden ki zamīr ile meknīdir, murād buğday makūlesi zahīredir, zīrā ʿArablar o makūle galleye طَعَامٌ [ṭaʿām] ıtlāk ederler, deveye مَالٌ [māl] ıtlāk ettikleri gibi.

[ك ج ج]

اَلْكُجَّةُ [el-kuccet] (لُجَّةٌ [luccet] vezninde) Etfāla mahsūs bir laʿibdir ki paçavrayı top edip oynarlar. Hālā bu diyārlarda kayıştan yaparlar.

اَلْكَجُّ [el-kecc] (لَجٌّ [lecc] vezninde) Top oynamak maʿnāsınadır; yukālu: كَجَّ الصَّبِيُّ كَجًّا إِذَا لَعِبَ بِالْكُجَّةِ

اَلْكَجْكَجَةُ [el-keckecet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi bir güne laʿibdir ki إِسْتُ الْكَلْبَةِ [istu'l-kelbet] dahi derler. Baʿzı

müfredātta كُجَّةٌ [kuccet] bu güne mübeyyendir ki bir mendil makūlesini büküp oturanların arkalarından dolandırırlar, ona siviştir ve götüne koydum oyunu taʿbīr ederler.

كُجٌّ [Kucc] (kāf'ın zammıyla) Esmādandır: Ḳuteybe b. Kucc, Buḫārālı bir muhaddistir. Ve Yūsuf b. Aḥmed b. Kecc el-Ḳāḍī ki kāf'ın fethiyledir, eʾimmeʾ-i Şāfiʿiyyedendir.

[ك د ج]

اَلْكَدْجُ [el-kedc] (kāf'ın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Meşrūbu ifrāta gitmeyip kifāyet mikdārı içmek maʿnāsınadır; yukālu: كَدَجَ الرَّجُلُ كَدْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَرِبَ مِنَ الشَّرَابِ كِفَايَتَهُ

[ك ذ ج]

اَلْكَذَجُ [el-keẕec] (kāf'ın ve ẕāl-ı muʿcemenin fethiyle) Gede-i Fārisī muʿarrebidir ki hāne ve meʾvā maʿnāsınadır; Fārisīde mey-gede ve mey-hāne demektir.

[ك ر ج]

اَلْكَرَجُ [el-Kerec] (fethateynle) Cūd ve şecāʿatle meşhūr Ebū Dulef el-ʿİclī nām emīrin binā-kerdesi bir beldedir ki Hemedān ile İsfahān beynindedir. Ve Dīnever kazāsında bir karye adıdır. Ve

كَرَجٌ [kerec] Masdar olur, ekmek makūlesi nesne küflenmek ve çiçeklenmek maʿnāsına; yukālu: كَرِجَ الْخُبْزُ كَرَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَسَدَ وَعَلَتْهُ خُضْرَةٌ

اَلْكُرَّجُ [el-kurrec] (kāf'ın zammıyla قُبَّرٌ [ḳubber] vezninde) Kere-i Fārisī muʿarrebidir ki atın tayına denir, مُهْرٌ [muhr] maʿnāsına.

اَلْكُرَّجِيُّ [el-kurreciyy] (yā-yı nisbetle) Muhannes ve meʾbūn şahsa ıtlāk olunur; insān taylaklarıyla uğraştığına mebnī ıtlāk olunmuştur; yukālu: هِيَ كُرَّجِيٌّ أَيْ مُخَنَّثٌ

اَلْكَرَارِجَةُ [el-kerāricet] (kāf'ın fethiyle) ve

اَلْكُرَيْرِجُ [el-kureyric] (قُرَعْمِلٌ [ḳuzaʿmil] vezninde) Bir nevʿ yeşil ve kısaca balık adıdır. Baʿzıların beyānına göre uskumru balığıdır.

اَلْإِكْتِرَاجُ [el-iktirāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّكْرِيجُ [et-tekrīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلتَّكَرُّجُ [et-tekerruc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Bunlar da bir nesne küflenip çiçeklenmek maʿnāsınadır; yukālu: إِكْتَرَجَ الْخُبْزُ وَكَرَّجَ وَتَكَرَّجَ إِذَا فَسَدَ وَعَلَتْهُ خُضْرَةٌ Mütercim der ki Fārisīde zikr olunan küfe kere denmekle كَرَجٌ [kerec] ondan muʿarreb olup baʿdehu mutasarrıf olmak baʿīd değildir.

[ك ر ب ج]

اَلْكُرْبَجُ [el-kurbec] (قُرْطَقٌ [ḳurṭaḳ] vezninde) قُرْبَجٌ [ḳurbec] gibi bu dahi çarşı dükkānına denir, حَانُوتٌ [ḥānūt] maʿnāsına, ʿalā-kavlin bakkāl dükkānında olan satılık metāʿ ve eşyāsına denir. Mütercim der ki Fārisīde dükkāna kurbe [كُرْبَه] denmekle كُرْبَجٌ [kurbec] ve قُرْبَجٌ [ḳurbec] ondan muʿarrebdir.

[ك س ج]

اَلْكَوْسَجُ [el-kevsec] (kāf'ın fethi ve zammıyla) Maʿlūmdur ki Fārisīde ve Türkīde köse taʿbīr olunur, sakalı az kimsedir ve bu muʿarrebdir. Ve

كَوْسَجٌ [kevsec] Bir türlü balığın ismidir ki bıçkı tarzında hortumu olur. Bu balık okyānūsta olur, ʿazīmü'l-hilkat ve ziyān-kār ve sāʾil bir balıktır ve bu ismle maʿrūftur. Ve

كَوْسَجٌ [kevsec] Dişleri eksik olan kimseye denir, yaʿnī māder-zād yirmi sekiz dişi olan kimseye denir.

Şārih der ki كَوْسَجٌ [kevsec]lerin dişleri nākıs olur. Ve ağır yürüyüşlü ayağı künd ve batīʾ olan beygire denir.

اَلْكَوْسَجَةُ [el-kevsecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimse köse olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَوْسَجَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ كَوْسَجًا

[ك س ب ج]

اَلْكُسْبُجُ [el-kusbuc] (بُرْقُعٌ [burḳuʿ] vezninde) Kusb-i Fārisī muʿarrebidir ki susam posasına denir. Türkīde küspe taʿbīr olunur.

[ك س ت ج]

اَلْكُسْتِيجُ [el-kustīc] (kāf'ın zammıyla) Kustī muʿarrebidir. Şol kalın ipe denir ki zimmī tāʾifesi üst esvābının üzerinden kuşanırlar ve bu, zünnār dedikleri ipin gayrıdır. Lākin müʾellifin zimmīye tahsīsinin vechi maʿlūm olmadı, zīrā mutlakan Naṣārā tāʾifesi kuşanırlar. Sāhib-i *Durer*'in beyānına göre كُسْتِيجٌ [kustīc] parmak gılzatında ipten olur ve zünnār, ibrīşimden olur. Ve baʿzılar bunu Mecūs tāʾifesine tahsīs eylediler.

اَلْكُسْتُجُ [el-kustuc] (بُرْقُعٌ [burḳuʿ] vezninde) Kuste-i Fārisī muʿarrebidir ki demet mikdārı līfe denir.

[ك ش ع ث ج]

اَلْكَشْعَثَجُ [el-keşaʿşec] (şīn-i muʿceme ve ṣā-yı müsellese ile) ve

[ك ش ع ط ج]

اَلْكَشْعَطَجُ [el-keşaʿṭac] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] veznlerinde) İkisi de müvellededir, ʿArabī-i sahīh değillerdir. Garībdir ki müʾellif maʿnālarından sākit olmuştur. Bunu baʿzı müfredātta ʿArab tāʾifesi beyninde mütevelled olan Rūmī kimse ile beyān eylemişlerdir. Ve baʿzı nüshalarda fā'yla ve tā-yı fevkiyye ile mersūm olmakla onlara göre keşefet muʿarrebi olmak muhtemeldir ki Yehūd havrasına denir.

[ك ل ج]

اَلْكَلَجُ [el-kelec] (fethateynle) Zātında kerīm olup ve bahādır ve şecīʿ olan adama denir ki vasfeyni cāmiʿdir. Lisānımızda keleş taʿbīri bundan muharref zann olunur; yukālu: هُوَ كَلَجٌ أَيْ كَرِيمٌ شُجَاعٌ Ve

كَلَجٌ [Kelec] Ḍabbe kabīlesinden bir civānmerd ve kerīm adam adıdır.

اَلْكُلُجُ [el-kuluc] (zammeteynle) Yavuz ve şedīd olan adamlara denir.

اَلْكَيْلَجَةُ [el-keylecet] (kāf'ın ve lām'ın fethiyle) Bir nevʿ ölçek adıdır ki hubūbāt ölçülür. Cemʿi كَيَالِجَةٌ [keyālicet] ve كَيَالِجُ [keyālic] gelir. *Muġrib*'in beyānına göre altı yüz dirhem veznini müstevʿib olan ölçektir. Bunu baʿzı usūlde كَيْلَةٌ [keylet] taʿbīr olunan küçük ölçek ile tefsīr eylemişlerdir. Ve

كَيْلَجَةٌ [Keylecet] Muḥammed b. Ṣāliḥ nām muhaddisin lakabıdır.

[ك م ج]

اَلْكَمَجُ [el-kemec] (fethateynle) Uyluğun sağrıya doğru varan ucuna denir.

[ك ن د ج]

اَلْكَنْدُوجُ [el-kendūc] (kāf'ın fethiyle) Kendū muʿarrebidir ki mahzen şeklinde yaptıkları nihān-hānedir ki içinde metāʿ

ve eşyāʾ hıfz ederler. Asl kendū Fārisīde nesne saklamak için yaptıkları duvarlı büyük sandık şeklinde tahtadan ve çamurdan olan zarfa denir ki Türkīde sarpun ve petek ve kovan taʿbīr olunur; mancanaya ve fıçıya da ıtlāk olunur. Ve zarf-ı mezkūre taşralarda zahāʾir makūlesi vazʿ ederler. Ve arı kovanına kendū ıtlākı teşbīh tarīkiyledir. Ve kemer ve duvar binā eden bennāʾların elsinelerinde zebān-zed olan kendece taʿbīrleri müvellededir, lafz-ı mezbūru çatı maʿnāsına istiʿmāl ederler ve ona kandese dahi derler.

[ك ن ج]

اَلْكَاكَنَجُ [el-kākenec] (kāf'ın fethiyle) Ḫorasān şehri olan Herāt nām belde cibālinde nābit bir şecerin zamkıdır. Cemīʿ-i zamkların eltafıdır. Taʿmında halāvet ve tabʿında kāfūrī bürūdet vardır. Müleyyin ve kurūh-ı mesāneye ve evrām-ı hārreye nāfiʿdir. Müʾellif "ب،ب،ع" māddesinde işbu kākenecin şecer yāhūd nebāt olduğunu īmā eylemişti. Bundan başka cemīʿ-i müfredātta it üzümü nevʿinden kınbıl otu dedikleri nebātla müfesser ve müstaʿmel olan dānelerinin kırmızı kışrıdır diye muharrerdir. Bostānī ve cebelī nevʿi olur, Ṭāʾif ve sāʾir mahallerde dahi nābittir.

[ك ن ف ج]

اَلْكُنَافِجُ [el-kunāfic] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] veznide) Çok şeyʾe denir ne olursa olsun. Ve etine dolu semiz insān ve hayvāna denir. Ve dāneleri gür ve sık hūşeye sünbüleye ve denir.

FASLU'L-LĀM

(فَصْلُ اللاَّمِ)

[ل ب ج]

اَللَّبْجُ [el-lebc] (lām'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَجَ بِهِ ٱلْأَرْضَ لَبْجًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا صَرَعَهُ ve yukālu: لُبِجَ بِهِ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ أَيْ صُرِعَ Yaʿnī "Kendi kendisine bī-ihtiyār yere yıkılıp düştü." Ve vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَجَهُ بِالْعَصَا إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا

اَللَّبِيجُ [el-lebīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yere vurulmuş, مَلْبُوجٌ [melbūc] maʿnāsınadır. Bu maʿnādandır ki ʿArablar بَرْكٌ لَبِيجٌ derler, obanın bi'l-cümle develeri obanın çevresinde yere vurulmuş gibi çöküp otursalar. بَرْكٌ [berk] بَارِكٌ [berk]in cemʿidir; yukālu: بَرْكٌ لَبِيجٌ أَيْ بَارِكَةٌ حَوْلَ الْبُيُوتِ

اَللُّبْجَةُ [el-lubcet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) ve

اَللُّبُجَةُ [el-lubucet] (zammeteynle) ve

اَللَّبَجَةُ [el-lebecet] (fetehātla) Demirden düzülmüş birkaç çengelli bir güne büyük oltadır ki bi-ʿaynihi pençe şeklinde olur. Aralıklarını ayırıp ortasına et koyup sanʿatla onu kiriş ile bend ederler. Kurt sayyādları onu kurdun memerrine vazʿ ederler. Kurt gelip ete saldığı gibi o çengeller çenesine ve boynuna sancılıp kısaç gibi sıkıp ve kiriş dahi boynuna sarılıp der-sāʿat kurdu zebūn edip yere çalar. Cemʿi لَبَجٌ [lebec] gelir fethateynle ve لُبَجٌ [lubec] gelir صُرَدٌ [ṣurad] vezninde.

اَللِّبَاجُ [el-libāc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Zaʿīfü'l-ʿakl ahmak ve nādāna denir.

[ل ج ج]

اَللَّجَاجُ [el-lecāc] ve

اَللَّجَاجَةُ [el-lecācet] (lām'ların fethiyle) Husūmet maᶜnāsınadır. Murād, husūmette ᶜinād eylemektir, zīrā müᵓellifin *Baṣāᵓir*'de beyānına göre mezcūr ve memnūᶜ olduğu husūsta temādī ve ᶜinād maᶜnāsına mevzūᶜdur. Türkīde bundan önegülük ile tabīr olunur; yukālu: لَجِجْتَ يَا فُلَانُ تَلَجُّ لَجَاجًا ve yukālu: لَجَجْتَ تَلِجُّ مِنَ وَلَجَاجَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ الْبَابِ الثَّانِي أَيْ تَمَادَيْتَ وَعَنِدْتَ فِي الْخُصُومَةِ Ve

لَجَاجَةٌ [lecācet] Açlığın şiddetinden yürek oynamağa denir; yukālu: فِي فُؤَادِهِ لَجَاجَةٌ أَيْ خَفَقَانٌ مِنَ الْجُوعِ

اَللَّجُوجُ [el-lecūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَللَّجُوجَةُ [el-lecūcet] (hā'yla ki mübālaga içindir) ve

اَللُّجَجَةُ [el-lucecet] (lām'ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Pek ᶜanūd ve muhāsim kimseye denir ki önegü taᶜbīr olunur.

اَللَّجْلَجَةُ [el-leclecet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) ve

اَلتَّلَجْلُجُ [et-telecluc] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Kelāmı selāset ve talākatle edā eylemeyip ağızında lokma çiğner gibi terdīd ederek sarmaşık söylemek maᶜnāsınadır, müttehem adamın dilini çiğnereyerek töhmetini söylediği gibi; yukālu: لَجْلَجَ فِي الْكَلَامِ وَتَلَجْلَجَ إِذَا تَرَدَّدَ فِيهِ

Şārih der ki تَلَجْلُجٌ [telecluc] kelāma da sıfat olur, söz ağızda yāhūd içeride tereddüd eylemek maᶜnāsına; ve minhu hadīsu ᶜAlī radıyallāhu ᶜanhu: "اَلْكَلِمَةُ مِنَ الْحِكْمَةِ يَكُونُ فِي صَدْرِ الْمُنَافِقِ فَتُلَجْلِجُ حَتَّى تَخْرُجَ إِلَى صَاحِبِهَا" أَيْ تَتَحَرَّكُ فِي صَدْرِهِ وَتَقْلَقُ حَتَّى يَسْمَعَهَا الْمُؤْمِنُ فَيَأْخُذُهَا وَيَعِيهَا Ve

تَلَجْلُجٌ [telecluc] Bir adamın yāhūd kendinin magsūb olan hānesini elinden almak maᶜnāsınadır; yukālu: تَلَجْلَجَ دَارَهُ مِنْهُ إِذَا أَخَذَهَا

اَللُّجُّ [el-lucc] (lām'ın zammıyla) Cemāᶜat-i kesīreye ıtlāk olunur.

Şārih der ki bu mādde تَرَدُّدُ الشَّيْءِ بَعْضُهُ عَلَى بَعْضٍ ve تَرْدِيدُ الشَّيْءِ maᶜnāsına mevzūᶜ olmakla maᶜānī-i sāᵓire ondan müteferriᶜdir. Meselā husūmet ve ᶜinād manᶜāsı, ferāgat eylemeyip onda sebāt üzere tereddüd eylemeyi mutazammındır. Ve cemāᶜat-i kesīre elbette beri öte tereddüd ederler. Pes bunda لُجٌّ [lucc] ism-i cemᶜ olur. Ve muᶜzam-ı māᵓ, tereddüd-i emvācına mebnīdir. İntehā. Ve

لُجٌّ [lucc] Bahrin ve nehrin muᶜzamına, yaᶜnī engin yerine denir; ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ﴾ وَيُكْسَرُ اِتِّبَاعًا لِلْجِيمِ تَخْفِيفًا Ve

لُجٌّ [lucc] Kılıca ıtlāk olunur, āb u tābının temevvücüne mebnī. Ve derenin bir tarafına denir. Ve dağın huşūnetli sarp yerine denir. Ve ᶜAmr b. ᶜĀṣ'ın kılıcı ismidir. Ve

لُجٌّ [lucc] Pek siyāh olan devenin vasfında mübālagaten īrād olunur, gūyā ki muᶜzam-ı bahr gibi temevvüc üzeredir; yukālu: جَمَلٌ أَدْهَمُ لُجٌّ مُبَالَغَةٌ

اَللُّجَّةُ [el-luccet] (hā'yla) Bu dahi cemāᶜat-i kesīreye ve bahrin ve nehrin engin yerine ıtlāk olunur. Ve aynaya ve gümüşe ıtlāk olunur.

اَللَّجَّةُ [el-leccet] (lām'ın fethiyle) Nās'ın gırīv ve feryād ve çağıltılarına denir; yukālu: مَا هَذِهِ اللَّجَّةُ أَيِ الْأَصْوَاتُ وَالْجَلَبَةُ

اَلتَّلْجِيجُ [et-telcīc] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Suyun engin yerine dalmak maᶜnāsınadır;

yukālu: لَجَّجَ الرَّجُلُ إِذَا خَاضَ اللُّجَّةَ

اَلْيَلَنْجُوجُ [el-yelencūc] ve

اَلْيَلَنْجَجُ [el-yelencec] (yā'nın ve lām'ın fethiyle) ve

اَلْأَلَنْجَجُ [el-elencec] ve

اَلْأَلَنْجُوجُ [el-elencūc] (hemzenin ve lām'ın fethiyle) ve

اَلْيَلَنْجُوجُ [el-yelnecūc] (yā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) ve

اَلْيَلْنَجُوجِيُّ [el-yelnecūciyy] (yā-yı nisbetle) ve

اَلْأَلَنْجِيجُ [el-elencīc] ve

اَلْيَلَنْجِيجُ [el-yelencīc] ve

اَلْيَنْجِيجُ [el-yencīc] (lām'sız) ve

اَلْيَنْجُوجُ [el-yencūc] Mecmūʿu ʿūd ağacına denir ki tebhīr olunur; buhūru süst ve zaʿīf olan miʿdeyi mukavvīdir.

اَلْإِلْتِجَاجُ [el-ilticāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Asvāt ve sāʾir nesne karışık ve şürīde olmak, ihtilāt maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَجَّتِ الْأَصْوَاتُ أَيِ اخْتَلَطَتْ

اَلْمُلْتَجَّةُ [el-multeccet] (مُحْتَجَّةٌ [muḥteccet] vezninde) Siyāhı şedīd ve koyu olan göze ıtlāk olunur; yukālu: عَيْنٌ مُلْتَجَّةٌ أَيِ الشَّدِيدَةُ السَّوَادِ Ve çayırı ve çemeni pek koyu olmakla şedīdü'l-hudret olan yere ıtlāk olunur.

اَلْإِلْجَاجُ [el-ilcāc] (hemzenin kesriyle) Gırīv ve feryād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَجَّتِ الْإِبِلُ إِذَا صَوَّتَتْ وَرَغَتْ

اَلْإِسْتِلْجَاجُ [el-istilcāc] Bir kimsenin zü'l-yed olduğu nesneyi husūmetle iddiʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَلَجَّ مَتَاعَ فُلَانٍ إِذَا ادَّعَاهُ Ve yemīninde sıdk ve savābını zuʿm ile keffāret eylemeyip ʿinād ve ısrār eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: إِسْتَلَجَّ بِيَمِينِهِ إِذَا لَجَّ فِيهَا وَلَمْ يُكَفِّرْهَا زَاعِمًا أَنَّهُ صَادِقٌ Kāle fi'n-*Nihāye* ve fi'l-hadīsi: "إِذَا اسْتَلَجَّ أَحَدُكُمْ بِيَمِينِهِ فَإِنَّهُ آثِمٌ لَهُ عِنْدَ اللهِ مِنَ الْكَفَّارَةِ" هُوَ اسْتَفْعَلَ مِنَ اللَّجَاجِ وَمَعْنَاهُ أَنْ يَحْلِفَ عَلَى شَيْءٍ وَيَرَى أَنْ غَيْرَهُ خَيْرٌ مِنْهُ فَيُقِيمُ عَلَى يَمِينِهِ وَلاَ يَحْنَثُ وَلاَ يُكَفِّرُ فَذَاكَ آثِمٌ لَهُ وَقِيلَ هُوَ أَنْ يَرَى أَنَّهُ صَادِقٌ فِيهَا مُصِيبٌ فَيَلِجُّ فِيهَا وَلاَ يُكَفِّرُهَا Müʾellif maʿnā-yı sānīye zāhib olmuştur. Maʿlūm ola ki yemīn olunan nesneden hayrlı ve efdal olana keffāretle intikāl olunmak lāzımdır, zīrā işbu: "مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهُ فَلْيَأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ وَلْيُكَفِّرْ يَمِينَهُ" hadīsiyle o bābda emr sādır olmuştur.

اَلتَّلَجُّجُ [et-teleccuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznin-de) إِسْتِلْجَاجٌ [istilcāc] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: تَلَجَّجَ مَتَاعَ فُلَانٍ إِذَا ادَّعَاهُ

[ل ح ج]

اَللَّحَجُ [el-laḥac] (lām'ın ve ḥā-yı mühmelenin fethiyle) Kılıç kına ilişip yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: لَحِجَ السَّيْفُ لَحَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَشِبَ فِي الْغِمْدِ Ve

لَحَجٌ [laḥac] Gözden akan çirk ve çapağa denir, غَمَصٌ [ġamaṣ] maʿnāsına.

اَللَّحِجُ [el-laḥic] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Daracık şeyʾe ıtlāk olunur; yukālu: مَكَانٌ لَحِجٌ أَيْ ضَيِّقٌ

اَلْمَلاَحِجُ [el-melāḥic] (mīm'in fethiyle) مَلْحَجٌ [melḥac]in cemʿidir, مَضَايِقُ [meḍāyiḳ] maʿnāsınadır ki dar yerler demektir.

اَلْمَلْحَجُ [el-melḥac] (مَقْصَدٌ [maḳṣad] vezninde) ve

اَلْمُلْتَحَجُ [el-multeḥac] (مُلْتَجَأٌ [multeceʾ] vezninde) Sığınacak ve penāh getirecek yere denir, مَلْجَأٌ [melceʾ] maʿnāsına.

اَللَّحْجُ [el-leḥc] (lām'ın fethi ve ḥā'nın sükūnuyla) Vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَحَجَهُ لَحْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ Ve göz değirmek maʿnāsınadır; yukālu: لَحَجَهُ بِعَيْنِهِ إِذَا

أَصَابَهُ بِهَا Ve sığınmak maʿnāsınadır; yukālu: لَحَجَ إِلَيْهِ إِذَا لَجَأَ Ve

لَحْجٌ [Laḥc] Sāhil-i Yemen'de ʿAden-i Ebyen kurbünde bir beldedir. Bānīsi olan Laḥc b. Vāʾil b. Ḳaṭan ismiyle müsemmādır.

اَلْإِلْحَاجُ [el-ilḥāc] (hemzenin kesriyle) İlticāʾ ettirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْحَجَهُ إِلَيْهِ أَيْ أَلْجَأَهُ

اَلْإِلْتِحَاجُ [el-iltiḥāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) إِلْحَاجٌ [ilḥāc] maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَحَجَهُ إِلَيْهِ أَيْ أَلْجَأَهُ

اَللُّحْجُ [el-luḥc] (lām'ın zammıyla) Hānenin bir köşesine denir; yukālu: قَعَدَ فِي اللُّحْجِ أَيْ زَاوِيَةِ الْبَيْتِ Ve gözün dāʾire olan çukuruna denir ki hāne-i çeşm taʿbīr olunur, كِفَّةُ الْعَيْنِ [kiffetu'l-ʿayn] maʿnāsına, ona وَقْبَةٌ [vaḳbet] dahi denir, Türkīde gözün oyumu taʿbīr ederler. Bu maʿnāda lām'ın fethiy-le de cāʾizdir. Ve dağ diplerinde ve baʿzı derelerde olan şol delik tarzında çukura denir ki ağızı dar olup gerisi vāsiʿ olur. Cemʿi أَلْحَاجٌ [elḥāc] gelir.

اَللَّحْوَجَةُ [el-laḥvecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimse mā-fi'z-zamīri olan kelām ve haberi tahlīt ve teşvīş ederek sūret-i uhrāda izhār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَحْوَجَ عَلَيْهِ الْخَبَرَ إِذَا خَلَّطَهُ فَأَظْهَرَ غَيْرَ مَا فِي نَفْسِهِ

اَلتَّلْحِيجُ [et-telḥīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) لَحْوَجَةٌ [laḥvecet] maʿnāsınadır; yukālu: لَحَّجَ عَلَيْهِ الْخَبَرَ بِمَعْنَى لَحْوَجَ

اَللُّحَيْجَاءُ [el-luḥaycāʾ] (tasgīr bünyesiy-le) İstisnāʾ maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: بَيْعٌ أَوْ يَمِينٌ مَا فِيهَا لُحَيْجَاءُ أَيْ مَثْنَوِيَّةٌ Yaʿnī kaṭʿiyyü'l-mefāddır. Yemīnde istisnāʾ إِنْ شَاءَ اللهُ demekten ʿibārettir. Ve bu telhīc-i mezkūr maʿnāsından meʾhūz ve makām-ı nefye mahsūstur.

[ل خ ج]

اَللَّخَجُ [el-laḫac] (lām'ın ve ḫā-yı muʿcemenin fethiyle) Göz pek çok çirk ve çapak bağlamak maʿnāsınadır, şöyle ki istikzār oluna; yukālu: لَخِجَتْ عَيْنُهُ لَخَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَهُوَ أَسْوَأُ الْغَمَصِ ve minhu yukālu: عَيْنٌ لَخِجَةٌ ʿalā-kavlin bunda savāb olan ḫāʾeyn-i muʿcemeteyn ile olmaktır.

[ل ذ ج]

اَللَّذْجُ [el-leẕc] (lām'ın fethi ve ẕāl-ı muʿcemenin sükūnuyla) Suyu azca azca yudum yudum içmek maʿnāsınadır; yukālu: لَذَجَ الْمَاءَ لَذْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَرِعَهُ Ve bir kimseden ibrām ve ilhāhla nesne istemek maʿnāsınadır; yukālu: لَذَجَ فُلَانًا إِذَا أَلَحَّ عَلَيْهِ فِي الْمَسْأَلَةِ

[ل ز ج]

اَللَّزَجُ [el-lezec] (fethateynle) ve

اَللُّزُوجُ [el-luzūc] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesne hām helvā gibi yelmeşik olmakla sünüp uzanmak maʿnāsınadır; yukālu: لَزِجَ الشَّيْءُ لَزَجًا وَلُزُوجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَمَطَّطَ وَتَمَدَّدَ Ve yelmeşik nesne tutkal gibi bir şeyʾe sıvanıp yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: لَزِجَ بِهِ إِذَا غَرِيَ بِهِ ve tekūlu: أَكَلْتُ عَسَلاً فَلَزِجَ بِإِصْبَعِي أَيْ عَلِقَ

اَلتَّلَزُّجُ [et-telezzuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesne sıvaşık ve yapışak olup yelme-şiklenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَلَزَّجَ النَّبَاتُ إِذَا تَلَجَّنَ Niteki hātem çiçeği makūlesinde müşāhede olur. Ve başın saçını hoşça ge-reği gibi gasl eylememek sebebiyle bi'l-külliyye kīrden pāk olmayıp cā-be-cā kīrli kalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلَزَّجَ الرَّأْسُ إِذَا غَدَا غَيْرَ نَقِيٍّ عَنِ الْوَسَخِ وَذَلِكَ إِذَا غَسَلَهُ وَلَمْ يُنْقِ وَسَخَهُ Ve bu maʿnā mecāzīdir.

اَللَّزْجَةُ [el-lezcet] (lām'ın fethi ve zā'nın sükūnuyla) ve
اَللَّزِجَةُ [el-lezicet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve
اَللَّزِيجَةُ [el-lezīcet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-de) Tutkal gibi yapışak kimseye denir ki yapıştığından değme hālle münfekk ol-maz; yukālu: رَجُلٌ لَزْجَةٌ وَلَزِجَةٌ وَلَزِيجَةٌ أَيْ مُلاَزِجٌ لاَ يَبْرَحُ

[ل ع ج]

اَللَّعْجُ [el-laʿc] (lām'ın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Bir nesne hātırda halecān edip oynamak maʿnāsınadır; yukālu: لَعَجَ الشَّيْءُ فِي الصَّدْرِ لَعْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا خَلَجَ Ve deri-yi āteşe tutarken yakmak maʿnāsınadır ki bu yakmaktan Türkīde göyündürmek ile taʿbīr olunur, niteki āteşe tutulan havlu ve kāğıd makūlesinde dahi vākiʿ olur; yukālu: لَعَجَ الْجِلْدَ إِذَا أَحْرَقَهُ Ve darb ile madrūbun be-denini acıtmak maʿnāsınadır; yukālu: لَعَجَ الْبَدَنَ بِالضَّرْبِ إِذَا آلَمَهُ Ve minhu yukālu: ضَرْبٌ لاَعِجٌ أَيْ مُولِمٌ
اَلْمُلاَعَجَةُ [el-mulāʿacet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimse hakkında bir mādde pek müştedd olmak maʿnāsınadır, şöyle ki derūnunu āzürde ve elem-nāk eyleye; yukālu: لاَعَجَهُ الأَمْرُ إِذَا اشْتَدَّ عَلَيْهِ
اَلْإِلْتِعَاجُ [el-iltiʿāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Bir hādise yāhūd bir gam ve gussa sebebiyle yanıp yakılıp derd-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَعَجَ الرَّجُلُ إِذَا ارْتَمَضَ مِنْ هَمٍّ
اَلْإِلْعَاجُ [el-ilʿāc] (hemzenin kesriyle) Āteş ile odunu tutuşturmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْعَجَ النَّارَ فِي الْحَطَبِ إِذَا أَوْقَدَهَا
اَلْمُتَلَعِّجَةُ [el-mutelaʿʿicet] (مُتَوَهِّجَةٌ [mute-vehhicet] vezninde) Şol şehevānī ʿavrete denir ki ālāt derdiyle ferci fırın gibi kız-gın olup ʿalevi dimāgına çıkar ola, ancak āteşinin teskīni kīr tulumbasıyla mümkin ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُتَلَعِّجَةٌ أَيْ شَهْوَانِيَّةٌ مُتَوَهِّجَةٌ حَارَّةُ الْفَرْجِ

[ل ف ج]

اَلْإِلْفَاجُ [el-ilfāc] (hemzenin kesriyle) Müflis ve bī-māye olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْفَجَ الرَّجُلُ إِلْفَاجًا إِذَا أَفْلَسَ
اَلْمُلْفَجُ [el-mulfec] (mīm'in zammı ve fā'nın fethiyle) Ondan ism-i fāʿildir, müflis olan kişiye denir. Ve bu, kıyāsa muhāliftir; yukālu: أَلْفَجَ الرَّجُلُ فَهُوَ مُلْفَجٌ
Şārih der ki مُسْهَبٌ [musheb] ve مُحْصَنٌ [muḥṣan] ve مُهْتَرٌ [muhter] ve مُسْهَمٌ [mus-hem] kelimeleri dahi bu güne kıyāsa muhāliftir. Ve
إِلْفَاجٌ [ilfāc] Bir adamı bīgāne ve nā-ehle muztarr ve mültecī kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْفَجَهُ إِلَيْهِ وَهُوَ غَيْرُ أَهْلِهِ أَيْ أَلْجَأَهُ وَأَحْوَجَهُ
اَللَّفْجُ [el-lefc] (lām'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Züll ve hakāret maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ لَفْجٌ أَيْ ذُلٌّ
اَلْمُسْتَلْفَجُ [el-mustelfec] (ism-i mefʿūl bün-yesiyle) مُلْفَجٌ [mulfec] maʿnāsınadır ki müflis ve bād-be-destdir; sīn taleb için değildir. Bu dahi ism-i fāʿildir, مُلْفَجٌ [mul-fec] gibi. Ve bunlardan ism-i mefʿūl dahi fā'nın fethiyle vāriddir. Ve şiddet-i havf-tan nāşī yüreği yerinden oynamış kimseye denir. Ve kemāl-i zaʿf u hüzāldan yere ya-pışıkalmış kimseye denir ki murād yerin-den kımıldamağa mecāli olmayan adam-dır; yukālu: رَجُلٌ مُسْتَلْفَجٌ أَيْ لاَصِقٌ بِالأَرْضِ هُزَالاً

[ل م ج]

اَللَّمْجُ [el-lemc] (lām'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Ağızın etrāfıyla ekl eylemek

maʿnāsınadır ki murād yenecek nesne azca olmakla ağızı doldurmayıp ön dişleriyle yāhūd ağızın bir tarafıyla yemektir. Hattā Ebū Zeyd bunu hımār kısmına tahsīs eylemiştir ki çayır kısa olmakla ön dişlerinin uçlarıyla koparıp ekl eylemesidir; yukālu: لَمَجَ الشَّيْءَ لَمْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَكَلَهُ بِأَطْرَافِ فَمِهِ Burada أَطْرَافٌ [eṭrāf] lafzının cemʿiyyeti eczāsı iʿtibārına mebnīdir, niteki شَابَتْ مَفَارِقُ رَأْسِهِ terkībi dahi böylecedir. Ve

لَمْجٌ [lemc] Cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَمَجَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا

اَلْمَلاَمِجُ [el-melāmic] (mīm'in fethiyle) مَلاَغِمُ [melāġim] maʿnāsınadır ki ağız içre dil yetiştiği etrāfına denir. Müʾellifin وَمَا حَوْلَ الْفَمِ kavli ʿatf-ı tefsīrdir.

اَللَّمَاجُ [el-lemāc] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Pek azca ve nāçīz yiyeceğe denir, çiğnemti taʿbīr olunur ذَوَاقٌ [ẕevāḳ] gibi; tekūlu: مَا ذُقْتُ شَمَاجًا وَلاَ لَمَاجًا أَيْ شَيْئًا حَقِيرًا

اَللُّمْجَةُ [el-lumcet] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Sofralık ve kahvaltı taʿbīr olunan azca yiyecektir ki erken onunla taʿallül olunur; tekūlu: أَطْعَمْنَا لُمْجَةً وَهِيَ مَا يُتَعَلَّلُ بِهِ قَبْلَ الْغَدَاءِ

اَلتَّلَمُّجُ [et-telemmuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Cüzʾīce kahvaltı ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَلَمَّجَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ اللُّمْجَةَ

اَللِّمِيجُ [el-lemīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kesīrü'l-ekl olan kimseye ve kesīrü'l-cimāʿ olan kimseye denir.

اَللاَّمِجُ [el-lāmic] (لَمِيجٌ [lemīc] maʿnāsınadır.

اَللَّمْجُ [el-lemc] (دَمْجٌ [demc] vezninde) ve

اَللَّمِجُ [el-lemic] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَللِّمِيجُ [el-lemīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) سَمْجٌ [semc] māddesine itbāʿan zikr olunur; yukālu: شَيْءٌ سَمْجٌ لَمْجٌ وَسَمِجٌ لَمِجٌ وَسَمِيجٌ لَمِيجٌ أَيْ قَبِيحٌ جِدًّا

اَلْمُلَمَّجُ [el-mulemmec] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Metīn ve düz ve hemvār olan mızrağa denir; yukālu: رُمْحٌ مُلَمَّجٌ أَيْ مُمَرَّنٌ مُمَلَّسٌ

[ل م هـ ج]

اَللَّمْهَجُ [el-lemhec] (سَمْهَجٌ [semhec] vezninde) Pek yağlı ve özlü hoş-meze süte denir; yukālu: لَبَنٌ سَمْهَجٌ لَمْهَجٌ أَيْ دَسِمٌ حُلْوٌ Ve bu itbāʿ değildir.

[ل هـ ج]

اَللَّهَجُ [el-lehec] (fethateynle) Bir nesneye pek harīs ve ārzū-mend olmakla dāʾimī ona düşkün olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَهِجَ بِالشَّيْءِ لَهَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أُغْرِيَ بِهِ فَثَابَرَ عَلَيْهِ Bu māddede hass ve tergīble yaʿnī kındırılmakla harīs olmak lāzım değildir, zīrā أُغْرِيَ بِهِ terkībi ki binā-i mechūl üzeredir, binefsihi düşkün, harīs olmak maʿnāsınadır, niteki māddesinde mübeyyendir.

اَلْإِلْهَاجُ [el-ilhāc] (hemzenin kesriyle) Bir kimsenin develerinin köşekleri analarını emmeğe pek düşkün olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْهَجَ زَيْدٌ إِذَا لَهِجَتْ فِصَالُهُ بِرَضَاعِ أُمَّهَاتِهَا O esnāda nākanın memelerini bend ederler.

اَللَّهْجَةُ [el-lehcet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde ve hā'nın fethiyle lügattir) Dile denir, lisān maʿnāsına; yukālu: فُلاَنٌ فَصِيحُ اللَّهْجَةِ وَصَادِقُ اللَّهْجَةِ أَيِ اللِّسَانِ

Şārih der ki baʿzılar لَهْجَةٌ [lehcet]i cāygāh-ı sühan ile yaʿnī söz söylerken lisānın istiʿmāl olunan yeri ile tefsīr eylediler ki murād lisāndan mehāric-i hurūf olan yerlerdir. Ve baʿzılar söz söylediği hālde lisāna tahsīs eylediler.

اَلْإِلْهِيجَاجُ [el-ilhīcāc] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vez-

ninde) Bir nesne pek karış muruş olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِلْهَاجَ الشَّيْءُ إِلْهِيجَاجًا إِذَا اخْتَلَطَ يَعْنِي بَعْضُهُ بِبَعْضٍ Ve bu, ᶜuyūbdandır. Ve ᶜArablar إِلْهَاجَتْ عَيْنُهُ derler, إِخْتَلَطَ بِهَا النُّعَاسُ maᶜnāsına, yaᶜnī gözüne uyku eseri girişip gözü uyku ile muhtelit olsa. Kezālik إِلْهَاجَ اللَّبَنُ derler, yoğurt çalınan süt koyulanıp eczāsı birbirine karışıp uyulmak derecesine vardıkta, lākin henüz iyice koyulanıp yoğurt kertesine varmamış ola.

اَللَّهْوَجَةُ [el-lehvecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir işi muhkem eylemeyip süst ve gevşek yapmak Ve bir maslahatı gevşek tutmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَهْوَجَ الْأَمْرَ إِذَا لَمْ يُبْرِمْهُ Burada Vanḳulu merhūm ibrām eylemek maᶜnāsıyla beyān eylemekle vehn ve lehvecesi zāhirdir. Ve biryān etini gereği gibi nuzc buldurmayıp çiğce pişirmek, ᶜalā-kavlin tabhında müsāmaha yā gaflet eylemekle nerm ve nāzük etmeyip katı ve bī-meze pişirmek maᶜnāsınadır; yukālu: لَهْوَجَ الشِّوَاءَ إِذَا لَمْ يُنْضِجْهُ أَوْ لَمْ يُنْعِمْ طَبْخَهُ

اَللُّهْجَةُ [el-luhcet] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) لُمْجَةٌ [lumcet] maᶜnāsınadır ki sofralık ve kahvaltıya denir, tekūlu: أَكَلْنَا لُهْجَةً أَيْ لُمْجَةً

اَلتَّلْهِيجُ [el-telhīc] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir kimseye kahvaltı yedirmek maᶜnāsınadır; yukālu: لَهَّجَ الضُّيُوفَ إِذَا أَطْعَمَهُمْ اللُّهْجَةَ Baᶜzı nüshada أَطْعَمَهُمْ إِيَّاهُ vākiᶜ olmakla tezkīri طَعَامٌ [ṭaᶜām] yāhūd مَأْكُولٌ [meᵓkūl] iᶜtibārıyla olur.

اَلْمُلَهَّجُ [el-mulehhec] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Şol kimseye denir ki pek uykucu olmakla kār u ᶜamelden ᶜāciz ve muᶜattal olur ola; yukālu: رَجُلٌ مُلَهَّجٌ أَيْ يَنَامُ وَيَعْجِزُ عَنِ الْعَمَلِ

[ل و ج]

اَلتَّلْوِيجُ [et-telvīc] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Yoldan saptırmak maᶜnāsınadır; tekūlu: لَوَّجَ بِنَا عَنِ الطَّرِيقِ تَلْوِيجًا أَيْ عَوَّجَ

اَللَّوْجَاءُ [el-levcāᵓ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāᵓ] veznince) ve

اَللُّوَيْجَاءُ [el-luveycāᵓ] (tasgīr bünyesiyle) "ح،و،ج" māddesinde zikr olundular. Ve bunlar لَوْجٌ [levc] kelimesinden meᵓhūzlardır ki ağızda bir şeyᵓi beri öte çevirip döndürmek maᶜnāsınadır; baᶜdehu zikr olunan maᶜānīde istiᶜmāl olundular; tekūlu: لُجْتُ الشَّيْءَ أَلُوجُهُ لَوْجًا إِذَا أَدَرْتَهُ فِي فِيكَ

FASLU'L-MĪM
(فَصْلُ الْمِيمِ)

[م أ ج]

اَلْمَأْجُ [el-meʾc] (mīm'in fethi ve hemzenin sükūnūyla) Ahmak ve muztarib olan kişiye denir ki hamākatinden bir rāddede müstakar olmayıp dāʾimā ıztırāb üzere ola; yukālu: هُوَ مَأْجٌ أَيْ أَحْمَقُ وَمُضْطَرِبٌ Ve kıtāl ve ıztırāb maʿnāsınadır; yukālu: رَأَيْتُ الْقَوْمَ فِي مَأْجٍ أَيْ فِي قِتَالٍ وَاضْطِرَابٍ Ve acı ve şūrābe suya denir.

اَلْمُؤُوجَةُ [el-muʾūcet] (كُدُورَةٌ [kudūret] vezninde) Su acı ve şūr olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَؤُجَ الْمَاءُ مُؤُوجَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ مَأْجًا أَيْ أُجَاجًا فَهُوَ مَأْجٌ أَيْ أُجَاجٌ Ve bu [şeks] sīgasındandır.

مَأْجَجُ [Meʾcec] (فَعْلَلٌ [faʿlel] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[م ت ج]

اَلْمَتُوجُ [el-metūc] (tā-yı fevkiyye ile صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Uzun uzadı ırak ʿakabeye denir; tekūlu: سِرْنَا عَقَبَةً مَتُوجًا أَيْ بَعِيدَةً Bunda ḥā-yı mühmele ile de lügattir.

مِتِّيجَةٌ [Mittīcet] (mīm'in kesriyle سِكِّينَةٌ [sikkīnet] vezninde) İfrīḳiyye ülkesinde bir beldedir.

[م ث ج]

اَلْمَثْجُ [el-meṯc] (mīm'in fethi ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla) Karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: مَثَجَ الشَّيْءَ مَثْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَلَطَهُ Ve yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: مَثَجَ فُلَانًا إِذَا أَطْعَمَهُ Ve kuyunun mecmūʿ suyunu çekmek maʿnāsınadır; yukālu: مَثَجَ الْبِئْرَ إِذَا نَزَحَهَا أَيْ مَاءَهَا Ve bir kimseye civān-merdlik edip ʿatiyye bahş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَثَجَ بِالْعَطِيَّةِ إِذَا سَمَحَ بِهَا

[م ج ج]

اَلْمَجُّ [el-mecc] (mīm'in fethi ve cīm'in sükūnuyla) Ağızdan su ve şerbet makūlesini taşra püskürüp atmak maʿnāsınadır ki püskürmek taʿbīr olunur; yukālu: مَجَّ الشَّرَابَ مِنْ فِيهِ مَجًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَمَاهُ Şārihin beyānına göre işbu مَجٌّ [mecc] māddesi ağızdan sıvık nesne atmağa mahsūstur, niteki sıvık olmayanı atmağa هَذَا كَلَامٌ لَفْظٌ [lafẓ] derler. Baʿzı üdebānın تَمُجُّهُ الْأَسْمَاعُ kavlleri istiʿāreye mebnīdir. Kāle fi'n-*Nihāye* ve minhu'l-hadīsu: "أَنَّهُ أَخَذَ حُسْوَةً مِنْ مَاءٍ فَمَجَّهَا فِي بِئْرٍ فَفَاضَتْ بِالْمَاءِ الرَّوَاءِ" Ve أَيْ صَبَّهَا

مَجٌّ [mecc] Gılāl cinsinden māş taʿbīr olunan galle ismidir. Şārihin beyānına göre مَجٌّ [mecc] māş muʿarrebidir. Ve مَاش [māş] lafzını ʿArab dahi ahz ve telaffuz ederler.

اَلْإِنْمِجَاجُ [el-inmicāc] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Sıvık nesne serpilip sıçramak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْمَجَّتْ نُقْطَةٌ مِنَ الْقَلَمِ إِذَا تَرَشَّشَتْ

اَلْمَاجُّ [el-mācc] (حَاجٌّ [ḥācc] vezninde) Şol pīr ve sāl-hordeye denir ki pīrlikten nāşī dāʾimā ağızından salyarı seyelān eder ola; yukālu: شَيْخٌ مَاجٌّ أَيْ يَسِيلُ لُعَابُهُ كِبَرًا وَهَرَمًا Ve koca nākaya denir, dāʾimā halkından su seyelān eylediği için.

اَلْمُجَاجُ [el-mucāc] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Ağızdan defʿ ve ilkā olunan tükrüğe ve salyara denir. Ve bala ıtlāk olunur ve baʿzen ona muzāfün-ileyhi tasrīhle مُجَاجُ النَّحْلِ [mucācu'n-naḥl] ıtlāk ederler. Ve

مُجَاجُ الْمُزْنِ [mucācu'l-muzn] Yağmura ıtlāk olunur.

اَلْمَجَاجُ [el-mecāc] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Hurmā salkımının çöpüne denir, عُرْجُونٌ [ʿurcūn] maʿnāsına.

اَلْمَجْمَجَةُ [el-mecmecet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Söyleyeceği sözü hoşça beyān edemeyip ağızından muttasıl tükrük atar gibi miş yaş edā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَجْمَجَ الرَّجُلُ فِي خَبَرِهِ إِذَا لَمْ يُبَيِّنْهُ Ve kātib kitābetinin hurūflarını hoşça ʿayān eylemeyip çepreşik ve müşevveş yazmak maʿnāsınadır; yukālu: مَجْمَجَ الْكِتَابَ إِذَا تَبَجَهُ وَلَمْ يُبَيِّنْ حُرُوفَهُ Ve bir kimse ile mükālemede rāst ve savāb olan mesleğe gitmeyip yanlış ve hatā ve gayr-i vākiʿ sözler ile onu hālden hāle redd ve tahvīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَجْمَجَ فُلَانٌ بِفُلَانٍ إِذَا ذَهَبَ فِي الْكَلَامِ مَعَهُ مَذْهَبًا غَيْرَ مُسْتَقِيمٍ فَرَدَّهُ مِنْ حَالٍ إِلَى حَالٍ Ve kāle fi'l-*Esās*: مَجْمَجَ فِي خَبَرِهِ إِذَا لَمْ يَشْفِ

اَلْإِمْجَاجُ [el-imcāc] (hemzenin kesriyle) At henüz heyecān-ı tām peydā edip kızmaksızın koşu atı gibi birden uzun uzadı seğirtmeğe başlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَمَجَّ الْفَرَسُ إِذَا بَدَأَ بِالْجَرْيِ قَبْلَ أَنْ يَضْطَرِمَ Ve bilād-ı sāʾireye seyr ve seyāhat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمَجَّ زَيْدٌ إِذَا ذَهَبَ فِي الْبِلَادِ Ve ağaçlara su yürümek maʿnāsınadır ki fasl-ı bahārda olur; yukālu: أَمَجَّ الْعُودُ إِذَا جَرَى فِيهِ الْمَاءُ

اَلْمُجُجُ [el-mucuc] (zammeteynle) Sarhoşlar demektir, سُكَارَى [sukārā] maʿnāsına. Ve bal arılarına denir.

اَلْمَجَجُ [el-mecec] (fethateynle) Avurtlar gevşemek, اِسْتِرْخَاءُ الشِّدْقَيْنِ [istirḫāʾu'ş-şidḳ ayn] maʿnāsına ve bu, pīr-i fānīlere ʿārız olur. Ve asmada ve bāgda üzüm kısmı nuzc bulup kemāle ermeğe denir ki üzüm olmak taʿbīr olunur. Kāle fi'n-*Nihāye* ve fi'l-hadīsi: "لاَ تَبِعِ الْعِنَبَ حَتَّى يَظْهَرَ مَجَجُهُ" أَيْ مَجَّجَ الْعِنَبُ تَمْجِيجًا إِذَا طَابَ وَصَارَ حُلْوًا بُلُوغُهُ ve yukālu: Müʾellif تَمْجِيجٌ [temcīc]in bu maʿnāya vürūdundan sükūt eylemiştir.

اَلْمَجْمَاجُ [el-mecmāc] (mīm'in fethiyle) Süst ve müsterhī şeyʾe denir.

اَلْمُمَجْمَجُ [el-mumecmec] (مُسَلْسَلٌ [muselsel] vezninde) Etine dolu tıknaz ʿuzva denir ki dolgunluktan titrer ola; yukālu: كَفَلٌ مُمَجْمَجٌ أَيْ مُرْتَجٌّ

اَلتَّمَجْمُجُ [et-temecmuc] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) ʿUzuvātına dolu olmakla karaman kuyruğu gibi titremek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَجْمَجَ الْكَفَلُ إِذَا ارْتَجَّ

اَلتَّمْجِيجُ [et-temcīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimsenin maʿyūb ve müttehem olmasını kasd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَجَّجَ فُلَانٌ بِفُلَانٍ إِذَا أَرَادَهُ بِالْعَيْبِ

اَلْمُجُّ [el-mucc] (mīm'in zammıyla) Sağılırken taşlar üzere sıçrayan bal noktalarına denir.

آجُوجُ [ācūc] (hemzenin meddiyle) ve

يَمْجُوجُ [yemcūc] (mīm'le) يَأْجُوجُ [Yeʾcūc] ve مَأْجُوجُ [Meʾcūc] kelimelerinde lügattir, niteki "أ،ج،ج" māddesinde zikr olundu.

[م ح ج]

اَلْمَحْجُ [el-maḥc] (mīm'in fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Et ve deri ve ağaç makūlesini soymak maʿnāsınadır; yukālu: مَحَجَ اللَّحْمَ مَحْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَشَرَهُ وَكَذَا الْعُودَ Ve bir nesneyi yumuşatmak için el ile ovmak maʿnāsınadır; yukālu: مَحَجَ الْحَبْلَ إِذَا دَلَكَهُ لِيَلِينَ وَكَذَا الْأَدِيمَ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَحَجَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَحَجَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ Ve yağ çıkarmak için yayık taʿbīr olunan tulumda sütü

çalkamak maʿnāsınadır; yukālu: مَحَجَ اللَّبَنَ إِذَا مَخَضَهُ Ve bir nesneden bir şeyʾi silip gidermek maʿnāsınadır; yukālu: مَحَجَ عَنْ شَيْءٍ إِذَا مَسَحَهُ Ve yel, yer yüzünden toprağı sıyırıp götürmek maʿnāsınadır ki maʿnā-yı evvelden meʾhūzdur; yukālu: إِنَّ الرِّيحَ تَمْحَجُ الْأَرْضَ أَيْ تَذْهَبُ بِالتُّرَابِ حَتَّى تَتَنَاوَلَ مِنْ أَدَمَتِهَا تُرَابَهَا

اَلْمُمَاحَجَةُ [el-mumāḥacet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْمِحَاجُ [el-miḥāc] (mīm'in kesriyle) Bir kimsenin hakkını yāhūd ona eylediği vaʿdi uzatıp tesvīf ve teʾhīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَاحَجَهُ مُمَاحَجَةً وَمِحَاجًا إِذَا مَاطَلَهُ

اَلْمَحُوجُ [meḥūc] (مَخُوفٌ [meḫūf] vezninde) Ötesi ırak olan ʿakabeye denir; yukālu: عَقَبَةٌ مَحُوجٌ أَيْ بَعِيدَةٌ

مِحَاجٌ [Miḥāc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Mālik b. ʿAvf en-Naṣrī nām kimsenin feresi ismidir. Ve Ebū Cehl-i melʿūnun dahi feresi ismidir.

[م خ ج]

اَلْمَخْجُ [el-maḫc] (mīm'in fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Kuyu içre kovayı dolmak için beri öte çalıp depretmek maʿnāsınadır; yukālu: مَخَجَ الدَّلْوَ مَخْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَذَبَ بِهَا وَنَهَزَهَا حَتَّى تَمْتَلِئَ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: مَخَجَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا

اَلتَّمَخُّجُ [et-temaḫḫuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Suyu beri öte çalkayıp depretmek maʿnāsınadır; yukālu. تَمَخَّجَ الْمَاءَ إِذَا حَرَّكَهُ

[م د ج]

مُدَّجٌ [muddec] (mīm'in zammıyla) قُبَّرٌ [ḳubber] vezninde Bir nevʿ deniz balığının ismidir ona مُشَّقٌ [muşşaḳ] dahi derler.

[م د ل ج]

اَلْمُدْلُوجُ [el-mudlūc] دُمْلُوجٌ [dumlūc] vezninde ve mürādifidir ki māddesinde zikr olundu.

[م ذ ج]

اَلتَّمَذُّجُ [et-temeẕẕuc] (ẕāl-ı muʿceme ile تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Kavun ve karpuz makūlesi nuzc bulup olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَذَّجَ الْبِطِّيخُ إِذَا نَضِجَ Ve dolmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَذَّجَ الْإِنَاءُ إِذَا امْتَلَأَ Ve bir nesne şişip kabarmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَذَّجَ الشَّيْءُ إِذَا انْتَفَخَ Ve bolalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَذَّجَ الشَّيْءُ إِذَا اتَّسَعَ

اَلتَّمْذِيجُ [et-temẕīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Dar nesneyi bolaltmak maʿnāsınadır; yukālu: مَذَّجَهُ تَمْذِيجًا أَيْ وَسَّعَهُ

[م ذ ح ج]

مَذْحِجٌ [meẕḥic] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) "ذ،ح،ج" māddesinde zikr olundu. Cevherī vehmine mebnī burada sebt eylemiştir, her ne kadar Sībeveyhi'ye isnād eylemiş ise de.

[م ر ج]

اَلْمَرْجُ [el-merc] (mīm'in fethi ve rā'nın sükūnuyla) Şol otlu, sulu çayırlığa ve çemen-zāra denir ki onda davarlar raʿy olunur ola; meselā Üsküdar verāsında İbrāhīm Ağa Çayırlığı ve Kāğıthāne Çayırlığı gibi. Zikri ātī مَرْجٌ [merc] dedikleri mahaller bundan meʾhūzdur. Ve

مَرْجٌ [merc] Masdar olur, davarı otlamak için müseyyeb edip merʾāya salıvermek maʿnāsına; yukālu: مَرَجَ الدَّابَّةَ مَرْجًا مِنَ الْبَابِ ألْأَوَّلِ إِذَا أَرْسَلَهَا لِلرَّعْيِ ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لاَ يَبْغِيَانِ﴾ أَيْ خَلاَّهُمَا لاَ يَلْتَبِسُ أَحَدُهُمَا بِالْآخَرِ Kāle'l-Beyḍāvī:

أَرْسَلَهُمَا مِنْ مَرَجْتُ الدَّابَّةَ إِذَا أَرْسَلْتَهَا وَالْمَعْنَى أَرْسَلَ الْبَحْرَ الْمِلْحَ وَالْبَحْرَ الْعَذْبَ يَلْتَقِيَانِ أَيْ يَتَجَاوِرَانِ وَلاَ يَتَمَاسُّ سُطُوحُهُمَا Vākıʿā Nehr-i Nīl'in Baḥr-i Sefīd'e kavuştuğu mütercim-i hakīrin meşhūdu olmuştur ki vāfir mahalle kadar imtizāc ve ittihād eylemeyip yol gibi nümāyān olarak gider; taʿmı dahi mütegayyir olmadığı menkūldür. Baḥr-i Fāris'e munsabb olan Dicle dahi o resme olduğu mahkīdir, niteki Hālen İslāmbul'da Kāğıthāne suyunda ve baʿzı sel sularında dahi sūret-i mezbūre meşhūddur. Ve baʿzılar بَحْرَيْنِ [baḥreyn]i Baḥr-i Fārs ile ki Hurmuz denizidir ve Baḥr-i Rūm [ile] ki Ḳulzum denizidir, tefsīr eylediler. Ona göre iltikāları Baḥr-i Muḥīṭ'te olur. Eslāfta Şām ve Mışır ve Ḥabeş ülkeleri kayāsire-i Rūm memāliki olmakla Baḥr-i Ḳulzum'a Baḥr-i Rūm ıtlāk eylediler. Ve

مَرْجٌ [merc] Bir nesneyi şeyʾ-i āhere katıp karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَجَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ إِذَا خَلَطَهُ بِهِ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de ve Rāġıb'ın *Müfredāt*'ta beyānına göre مَرْجٌ [merc] bu maʿnāya mevzūʿdur. Meselā merg-zāra ıtlākı ihtilāt-ı nebāta mebnīdir ve irsālü'd-dābbe ve sāʾir maʿānī ondan müteferriʿdir.

مَرْجُ الْخُطَبَاءِ [Mercu'l-Ḫuṭabāʾ] Ḫorasān'da bir merg-zārdır.

مَرْجُ رَاهِطٍ [Mercu Rāhiṭ] Şām'da bir merg-zārdır.

مَرْجُ الْقَلْعَةِ [Mercu'l-Ḳalʿat] Bādiyededir.

مَرْجُ الْخَلِيجِ [Mercu'l-Ḫalīc] Maṣṣīṣa nevāhīsindedir.

مَرْجُ الْأَطْرَاخُونِ [Mercu'l-Aṭrāḫūn] Kezālik Maṣṣīṣa'dadır.

مَرْجُ الدِّيبَاجِ [Mercu'd-Dībāc] Maṣṣīṣa'ya karīb yerdedir.

مَرْجُ الصُّفَّرِ [Mercu'ṣ-Ṣuffar] (ṣād'ın zammıyla قُبَّرٌ [ḳubber] vezninde) Dimaşḳ türābındadır.

مَرْجُ عَذْرَاءَ [Mercu ʿAẕrāʾ] Yine Dimaşḳ türābındadır.

مَرْجُ فِرِّيشَ [Merc Firrīş] (fā'nın kesri ve rā'nın şeddesiyle) Endelüs diyārındadır.

مَرْجُ بَنِي هُمَيْمٍ [Mercu Benī Humeym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ṣaʿīd-i Mışr'dadır.

مَرْجُ أَبِي عُبَيْدَةَ [Mercu Ebī ʿUbeydet] Mavşil şarkīsindedir.

مَرْجُ الصَّيَازِنِ [Mercu'ṣ-Ṣayāzin] Raḳḳa'ya karībdir.

مَرْجُ عَبْدِ الْوَاحِدِ [Mercu ʿAbdilvāḥid] Cezīre'dedir. Garībdir ki eşher-i mürūc olan مَرْجُ دَابِقَ [Mercu Dābiḳ]tan ki Ḥaleb kurbündedir, müʾellif sükūt eylemiştir.

اَلْإِمْرَاجُ [el-imrāc] (hemzenin (kesriyle) Bu dahi مَرْجٌ [merc] gibi davarı müseyyeb edip çayıra salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْرَجَ الدَّابَّةَ إِذَا أَرْسَلَهَا لِلرَّعْيِ وَمِنْهُ أَمْرَجَ الْبَحْرَيْنِ Kāle'ş-şārih: قَالَ الْأَخْفَشُ وَيَقُولُ قَوْمٌ أَمْرَجَ الْبَحْرَيْنِ مِثْلَ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ فَعَلَ وَأَفْعَلَ بِمَعْنًى Ve **إِمْرَاجٌ** [imrāc] Gebe nāka veledini henüz son taʿbīr olunan dağarcık içre henüz uyuşmuş kan olarak düşürmek maʿnāsınadır ki henüz hilkati musavver olmamıştır. Bunda dahi ihtilāt mülāhazası vākiʿdir; yukālu: أَمْرَجَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَلْقَتِ الْوَلَدَ غِرْسًا وَدَمًا Ve davarı otlatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْرَجَ الدَّابَّةَ إِذَا رَعَاهَا Ve ʿahd ve peymāna vefā eylemeyip gadr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْرَجَ الْعَهْدَ إِذَا لَمْ يَفِ بِهِ

اَلْمَرَجُ [el-merec] (fethateynle) Çobansız kendi başlarına otlayan salma deveye denir; müfred ve cemʿe ıtlāk olunur, zīrā fi'l-asl masdardır; yukālu: إِبِلٌ مَرَجٌ وَبَعِيرٌ مَرَجٌ

إِذَا كَانَتْ تَرْعَى وَلاَ رَاعِيَ لَهَا Ve fāsid ve tebāh olmak maʿnāsına masdar olur; yukālu: مَرِجَ ٱلْأَمْرُ مَرَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَسَدَ Ve bir nesne mütemekkin olmayıp beri öte bī-karār olmak maʿnāsınadır, bol yüzüğün parmakta oynaması gibi; tekūlu: مَرِجَ الْخَاتَمُ فِي إِصْبَعِي Ve ihtilāt ve ıztırāb maʿnāsınadır; yukālu: مَرِجَ ٱلْأَمْرُ إِذَا اخْتَلَطَ وَاضْطَرَبَ ve minhu'l-hadīsu: "كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا مَرِجَ الدِّينُ" Ve ʿArablar بَيْنَهُمْ إِخْتِلاَطٌ derler ki بَيْنَهُمْ هَرْجٌ وَمَرْجٌ وَفِتْنَةٌ وَتَهْوِيشٌ maʿnāsınadır. Bunda rā'nın sükūnu هَرْجٌ [herc] kelimesine müşākeleye mebnīdir.

اَلْمَرِيجُ [el-merīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Karış muruş nesneye denir; yukālu: أَمْرٌ مَرِيجٌ أَيْ مُخْتَلِطٌ Ve şol tāze nihāle denir ki ağaç budaklarının aralıklarına girişmiş ola; yukālu: خُوطٌ مَرِيجٌ أَيْ مُتَدَاخِلٌ فِي ٱلْأَغْصَانِ يَعْنِي قَدِ الْتَبَسَتْ شَنَاغِيبُهُ الطَّوِيلَةُ Ve şol ak ve yumuşak kemikçeğize denir ki hayvān boynuzunun vasatında tümüp çıkar ve o boynuzun māddesinden değildir. Cemʿi أَمْرِجَةٌ [emricet] gelir.

اَلْمَارِجُ [el-māric] (خَارِجٌ [ḫāric] vezninde) Tütünsüz āteşe ıtlāk olunur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ﴾ أَيْ خَلَقَ الْجِنَّ أَوْ أَبَا الْجِنِّ مِنْ صَافٍ مِنَ الدُّخَانِ وَقَوْلُهُ تَعَالَى "مِنْ نَارٍ" بَيَانٌ لِمَارِجٍ قَالَ الْبَيْضَاوِيُّ فَإِنَّ الْمَارِجَ فِي ٱلْأَصْلِ اَلْمُضْطَرِبُ مِنْ "مَرِجَ" إِذَا اضْطَرَبَ Pes āteşten murād duhāndan hālis leheb-i sātıʿ olur ki Fārisīde zebāne taʿbīr olunur; hareket ve ıztırābı bāʿis-i ıtlāktır. Baʿzılar ihtilāt maʿnāsından meʾhūz olmakla kızıl ve sarı ve yeşil ʿalevleri birbirine muhtelit olan lehebdir dediler. Müʾellif dahi *Baṣāʾir*'de لَهِيبٌ مُخْتَلِطٌ ile tefsīr eylemiştir.

Ve *Futūḥāt*'ta mersūmdur ki مَارِجٌ [māric] havā ile mümtezic āteştir ki ona havā-yı müşteʿil ıtlāk olunur. Ebu'l-cinn olan جَانٌّ [cānn] ondan mahlūktur ki iki ʿunsurdan mürekkebdir, biri havā ve biri āteştir, niteki ebü'l-beşer dahi iki ʿunsurdan āferīdedir ki biri hāk ve biri ābdır, çün āb ile hāk mümtezic oldukta, ona طِينٌ [ṭīn] ıtlāk olunur ve havā ve āteş muhtelit oldukta ona مَارِجٌ [māric] ıtlāk olunur. Ve beşer cinsinde tenāsül ilkā-ı āb ile olduğu gibi cinn tāʾifesinde dahi ilkā-ı havā ile hāsıl olur. Ve جَانٌّ [cānn] ile Hazret-i Ādem'in hilkati mā-beyni altmış bin sene mikdārıdır. Ve *Şerḥ-i Miftāḥ*'ta "Taʿrīfu'l-musnedileyhi" bahsinde ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ الآية جَعَلْنَا مَبْدَأَ كُلِّ شَيْءٍ حَيٍّ جِنْسَ الْمَاءِ kerīmesini ʿibāretiyle tefsīr ve bu resme tahrīr eylemiştir ki rivāyātta vārid oldu ki Hazret-i Hak celle ve ʿalā melāʾikeyi sudan halk eylediği rīhten ve cinni sudan halk eylediği āteşten ve Hazret-i Ādem'i sudan halk eylediği türābdan halk eylemekle her zīhayātın mebdeʾi su olduğu mukarrer olur. İntehā.

اَلْمَرْجَانُ [el-mercān] (mīm'in fethiyle) Hurde incilere denir, صِغَارُ اللُّؤْلُؤِ [ṣiġāru'l-luʾluʾ] maʿnāsına; müfredi مَرْجَانَةٌ [mercānet]tir; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ﴾ Kāle'l-Beyḍāvī: أَيْ كِبَارُ الدُّرِّ وَصِغَارُهُ وَقِيلَ الْمَرْجَانُ الْخَرَزُ ٱلْأَحْمَرُ *Miṣbāḥ*'ta kavl-i evvel Ezherī'den ve sānī Ṭurṭūşī'den menkūldür ki hālā miyānemizde mercān taʿbīr olunan kırmızı nesnedir; deryādan çıkar, hacer ve şecer miyānında berzahtır. Ve müʾellifin bāb-ı ẕāl'de بُسَّذٌ [bussez] mercāndır dediği, mezbūr harez-i ahmer olacaktır ki ʿörfe mebnīdir. Ve *Miṣbāḥ*'ta vezni faʿlān olmak üzere mersūmdur. Mütercim der ki مَرْجَانٌ [mercān] zikr olunan kırmızı boncuğa ıtlāk olunmak muktezā-

yı mâddeye nazaran ercahtır, zîrâ o hacer ve şecerden muhtelit bir nesnedir. Ve

مَرْجَانٌ [mercân] Bir nevʿ nebât-ı rebîʿî ismidir ki بُقُولٌ [buḳûl] envāʿındandır; bunun da müfredi مَرْجَانَةٌ [mercânet]tir. Ve

مَرْجَانَةٌ [Mercânet] Esâmî-i nisvândandır: Saʿîd b. Mercâne tâbiʿîndendir, pederi ismi ʿAbdullâh'tır.

اَلْمِمْرَاجُ [el-mimrâc] (mîm'in kesriyle) Şol nâkaya denir ki ʿâdeti إِمْرَاجٌ [imrâc] ola, yaʿnî karnında yavrusu henüz dem iken ilkâ eylemek ʿâdeti ola; yukâlu: نَاقَةٌ مِمْرَاجٌ أَيْ عَادَتُهَا ٱلْإِمْرَاجُ Ve umûr ve mesâlihini muntazam tutmayıp muhtelit ve şürîde ve muhtell eder olan sersem kimseye denir; yukâlu: رَجُلٌ مِمْرَاجٌ أَيْ يَمْرُجُ أُمُورَهُ

[م ر ت ج]

اَلْمَرْتَجُ [el-mertec] (tâ-yı fevkiyye ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) مُرْدَارْسَنْجُ [murdârsenc] ismidir ki der-ʿakab zikr olunur. Ve bu, مِرِّيخٌ [mirrîḫ] lafzından musahhaf değildir ḫâ-yı muʿceme ile سِكِّينٌ [sikkîn] veznînde; o dahi bu maʿnâyadır. Ve bunda evceh olan mîm'i mazmûm olmaktır, zîrâ murde-i Fârisî muʿarrebidir.

[م ر د ر س ن ج]

اَلْمُرْدَارْسَنْجُ [el-murdârsenc] (mîm'in zammıyla) Murdâr-seng-i Fârisî muʿarrebidir, gâhca râ'yı iskâtla مُرْدَاسَنْجُ [murdâsenc] dahi derler. Türkîde mürde-seng dedikleridir ki kalaydan ve kurşundan maʿmûl olur, maʿrûftur.

[م ز ج]

اَلْمَزْجُ [el-mezc] (mîm'in fethi ve zâ-yı muʿcemenin sükûnuyla) Bir nesneyi şeyʾ-i âhere katmak maʿnâsınadır; yukâlu: مَزَجَ الْمَاءَ بِالشَّرَابِ مَزْجًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا خَلَطَهُ بِهِ Ve kışkırtmak maʿnâsınadır; yukâlu: مَزَجَ فُلَانًا عَلَى فُلَانٍ إِذَا حَرَّشَهُ عَلَيْهِ

اَلْمِزْجُ [el-mizc] (mîm'in kesriyle) Acı bâdeme denir, levz-i mürr maʿnâsına. Ve bala denir, ʿasel maʿnâsına. Cevherî bu maʿnâda mîm'in fethiyle takyîd eylemekle galat eylemiştir yâhûd o lügat-ı zaʿîfedir.

اَلْمَزِيجُ [el-mezîc] (أَمِيرٌ [emîr] vezninde) Bu dahi acı bâdeme denir.

اَلْمِزَاجُ [el-mizâc] (كِتَابٌ [kitâb] vezninde) Bir şeyʾe katılıp karıştırılmakla bâʿis-i terkîb olan şeyʾe denir, katınkı taʿbîr olunur. Suverî ve maʿnevîden eʿammdır. Maʿnevîde keyfiyyet taʿbîr olunur. Meselâ مِزَاجُ الشَّرَابِ مَا يُمْزَجُ بِهِ Yaʿnî şarâba mezc olunan nesnedir, su gibi. Ve مِزَاجُ الْبَدَنِ مَا رُكِّبَ عَلَيْهِ مِنَ الطَّبَائِعِ Yaʿnî tabâyiʿ-i erbaʿadan bedenin medâr-ı terkîbi olan tabîʿattır, mâddeʾ-i bedene memzûc olduğu için ıtlâk olunmuştur. Maʿlûm ola ki ʿinde'l-muhakkikîn mizâc-ı beden ʿanâsır-ı erbaʿanın eczâları birbirlerine mümâs ve müterekkib ve mütecânis olup beynlerinde fiʿl ve infiʿâl vukûʿundan keyfiyyât-ı erbaʿ beyninde hâsıl bir keyfiyyet-i mütevassıtadır ve iki gûnedir, birine mizâc-ı evvel ve birine mizâc-ı sânî derler. Mizâc-ı evvel odur ki ʿanâsır-ı mürekkebeden bilâ-vâsıta hâsıl ola. Ve mizâc-ı sânî birkaç nesnelerin ictimâʿ ve imtizâclarından hâdis olur ki o nesneler dahi ʿanâsırdan mürekkeb olup her birinde olan kuvvet âherde olan kuvvete muhâlif olur; meselâ harâret ve bürûdet ve rutûbet ve yübûset-i mizâcdır. Kezâlik demevî ve safrâvîlik mizâcdır. Ve sû-i mizâc dedikleri işbu mizâcın mütegayyir olmasıdır, soğuktan yâ sıcaktan veyâ sâʾir ʿârızadan olur, onun için ʿilâc da taʿdîl-i

mizāca muhtācdır. Ve sū-i mizāc yā hār yā bāriddir yā ratb yā yābis yā müfred yā mürekkebdir. Bunlardan her biri māddī yā gayr-i māddīdidir. Ve mutlakan maraz üç cinstir. Birine sū-i mizāc ve birine maraz-ı terkīb ve birine teferruk-i ittisāl derler. Ve māddī dedikleri ahlāt-ı erbaʿanın birinden olur. Ve gayr-i māddī ahlāttan olmuş değildir. Bunun tafsīli *Ḳānūn*'da meşrūhtur. Ve

مِزَاجٌ [Mizāc] Bir nākanın ismidir. Ve Ḳādisiyye ve Ḳarʿāʾ meyānında vākiʿ Muġīṯe şarkīsinde ʿalā-kavlin Kūfe yolunda Ḳaʿḳāʿ nām mahallin yemīninde bir mevziʿ adıdır.

اَلْمَوْزَجُ [el-mevzec] (هَوْدَجٌ [hevdec] vezninde) خُفٌّ [ḫuff] ismidir ki maʿrūf ayakkabıdır, müze muʿarrebidir.

Maʿlūm ola ki Fārisīde müze çıplak ayağa giyilen huffe denir. Kaldı ki müʾellif مَوْزَجٌ [mevzec] lafzını خُفٌّ [ḫuff] ile ve مُوقٌ [mūḳ] lafzını خُفٌّ [ḫuff] üzere giyilen huff-ı galīz ile ve جُرْمُوقٌ [curmūḳ] lafzını خُفٌّ [ḫuff] üzere mutlakan giyilen خُفٌّ [ḫuff] ile tefsīr eylemekle, müʾellife göre bizim mest ve Semerḳand tarafının sokman ve nisvānın çedik ve dervīşānın tomak dediklerine خُفٌّ [ḫuff] ve مَوْزَجٌ [mevzec] denir ki bunlar çıplak ayağa giyilir. Ve خُفٌّ [ḫuff] خِفَّةٌ [ḫiffet]ten meʾhūzdur. Ve مُوقٌ [mūḳ] mest üzere giyilen çizmeye ve ediğe ve postala denir ki bunlar galīz olur. Ve مَوْزَجٌ [mevzec] ve مُوقٌ [mūḳ] müze-i Fārisī muʿarrebidir. Ve جُرْمُوقٌ [curmūḳ] kezālik mest üzere giyilen çizmeye ve postala ve sāʾir makūle üst ayakkabıya denir. Ve iki kat üzere giyilene de ıtlāk olunur, meselā bizim giydiğimiz terliğe ki şart-ı mesh bulunursa müʾellife göre خُفٌّ [ḫuff] ve مَوْزَجٌ [mevzec] denir, üzerine mest giyilirse مُوقٌ [mūḳ] denir. Ve onun üzerinden giyilen çizmeye جُرْمُوقٌ [curmūḳ] denir ki ser-müze muʿarrebidir. Evāʾilin giydiklerinin eşkāli şimdi maʿlūm değildir, lākin nevʿi bākīdir. Evāʾilde mest ve sokman üzerinden hār-çīn ve hār-keş nām bir ayakkabı giyerler idi ki şimdiki çizme yerinde idi. Hālen bizim kalçın dediğimiz hār-çīn muharrefidir. Ve mest dediğimiz mes-i Fārisīden muharreftir ki ayak bağına denir. Ve *Nihāye*'de مَوْزَجٌ [mevzec] kezālik خُفٌّ [ḫuff] ile müfesserdir. Ve Ḳāḍīḫān'ın إِنْ لَبِسَ الْجُرْمُوقَ فَوْقَ الْخُفَّيْنِ taʿbīrine bizim defʿa-i sāniye temsīlimiz mutābıktır. Hülāsa çıplak ayağa giyilene خُفٌّ [ḫuff] ve مُوقٌ [mūḳ] ve مَوْزَجٌ [mevzec] denir. Onun üzerinden giyilene gerek edīm ve gerek sāʾir nesneden olsun جُرْمُوقٌ [curmūḳ] denir. Ve baʿzen جُرْمُوقٌ [curmūḳ] çıplak ayağa giyilir, hükmen ona dahi خُفٌّ [ḫuff] ıtlāk olunur. Onun üzerinden nesne giyilirse ona جُرْمُوقٌ [curmūḳ] ıtlāk olunur. Mesh mesʾelesine müteʿallik olmakla bu vech üzere işbāʿ olundu. Pes جُرْمُوقٌ [curmūḳ]u خُفٌّ [ḫuff] ile beyān eden baʿzı fukahāʾ cihet-i mezkūreyi iʿtibār eylemişlerdir. Ve مَوْزَجٌ [mevzec] kelimesinin cemʿi مَوَازِجَةُ [mevāzicet] gelir ḫā-yı muʿceme ile ve مَوَازِجُ [mevāzic] gelir.

اَلتَّمْزِيجُ [et-temzīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseye nesne vermek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: مَزَّجَهُ أَيْ أَعْطَاهُ شَيْئًا Ve yeşil sünbüle sararmağa başlamak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: مَزَّجَ السُّنْبُلُ إِذَا اصْفَرَّ بَعْدَ الْخُضْرَةِ

اَلْمُمَازَجَةُ [el-mumāzecet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Övünmek, müfāharet

maʿnāsınadır ki mecāzdır; yukālu: مَازَجَ فُلاَنٌ فُلاَنًا إِذَا فَاخَرَهُ

اَلْمَوَازِجُ [el-Mevāzic] (mīm'in fethiyle) Bir mevziʿ adıdır.

[م ش ج]

اَلْمَشْجُ [el-meşc] (mīm'in fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Bir nesneyi şeyʾ-i āhere katıp karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: مَشَجَهُ بِهِ مَشْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَلَطَهُ

اَلْمَشِيجُ [el-meşīc] (قَتِيلُ [ḳatīl] vezninde) ve

اَلْمَشَجُ [el-meşec] (سَبَبُ [sebeb] vezninde) ve

اَلْمَشِجُ [el-meşic] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمِشْجُ [el-mişc] (mīm'in kesriyle) Şeyʾ-i āher ile muhtelit nesneye denir. Bunların mecmūʿunun cemʿi أَمْشَاجٌ [emşāc] gelir; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ﴾ أَيْ مُخْتَلِطَةٍ بِمَاءِ الْمَرْأَةِ وَدَمِهَا Ve dem [dem]den murād dem-i hayzdır. Ve cemʿ bünyesiyle vürūdu mecmūʿ iʿtibārıyladır. Ve onların her biri havās ve rikkat ve kıvām cihetiyle muhtelifetü'l-eczāʾdır. Ve

أَمْشَاجٌ [emşāc] İnsānın göbeğinde müctemiʿ olan evsāh makūlesine denir.

[م ع ج]

اَلْمَعْجُ [el-maʿc] (mīm'in fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Sürʿatle gitmek maʿnāsınadır; yukālu: مَعَجَ الرَّجُلُ مَعْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَسْرَعَ يَعْنِي فِي السَّيْرِ Ve mīli sürme-dānlık içre oynatıp depretmek maʿnāsınadır; yukālu: مَعَجَ الْمُلْمُولَ فِي الْمُكْحُلَةِ إِذَا حَرَّكَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: مَعَجَ الْجَارِيَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve deve köşeği, emmek için anasının memesini başıyla vurarak ağızını açıp etrāfından araştırmak maʿnāsınadır; yukālu: مَعَجَ الْفَصِيلُ ضَرْعَ أُمِّهِ إِذَا لَهَزَهُ وَفَتَحَ فَاهُ فِي نَوَاحِيهِ لِيَسْتَمْكِنَ Ve

مَعْجٌ [maʿc] Kıtāl ve ıztırāb maʿnāsınadır; tekūlu: تَرَكْتُ الْقَوْمَ فِي مَعْجٍ أَيْ فِي قِتَالٍ وَاضْطِرَابٍ

اَلْمَعْجَةُ [el-maʿcet] (نَعْجَةٌ [naʿcet] vezninde) Civānlık hengāmının evāʾiline denir ki delikanlılık taʿbīr olunur; yukālu: فَعَلَ ذَلِكَ فِي مَعْجَتِهِ أَيْ فِي عُنْفُوَانِ شَبَابِهِ

اَلتَّمَعُّجُ [et-temaʿcuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿcul] vezninde) Kıvrılmak ve eğilip bükülmek maʿnāsınadır. Şārihin beyānına göre تَعَمُّجٌ [taʿammuc] maklūbudur; yukālu: يَتَعَمَّجُ السَّيْلُ وَالْحَيَّةُ فِي مُرُورِهِمَا وَيَتَمَعَّجَانِ أَيْ يَتَلَوَّى وَيَتَثَنَّى

[م غ ج]

اَلْمَغْجُ [el-maġc] (mīm'in fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Yilerek sürʿatle yürüyüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu. مَغَجَ الرَّجُلُ مَغْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا عَدَا وَسَارَ

[م ف ج]

اَلْمَفْجُ [el-mefc] (mīm'in fethi ve fā'nın sükūnuyla) Ahmak olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَفَجَ الرَّجُلُ مَفْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَمُقَ

اَلْمَفَاجَةُ [el-mefācet] ثَفَاجَةٌ [s̱efācet] vezninde ve mürādifidir ki deng ve seme olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مَفَاجَةٌ ثَفَاجَةٌ

[م ل ج]

اَلْمَلْجُ [el-melc] (mīm'in fethi ve lām'ın sükūnuyla) Çocuk ağızının ucuyla anasının memesini tutup emmek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَجَ الصَّبِيُّ أُمَّهُ وَمَلِجَهَا مَلْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا تَنَاوَلَ ثَدْيَهَا بِأَدْنَى فَمِهِ Ve أُمْلُوجٌ [umlūc] dedikleri çekirdeği ağızda çiğnemek için beri öte döndürmek maʿnāsınadır; yukālu: مَلِجَ الرَّجُلُ مَلْجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لاَكَ الْأُمْلُوجَ فِي فِيهِ Ve nākanın sütü çekilmekle gerisinde bir tuzluca nesne kalmak maʿnāsınadır ki onu tadan tuz taʿmı bulur; yukālu: مَلِجَتِ

النَّاقَةُ إِذَا ذَهَبَ لَبَنُهَا وَبَقِيَ شَيْءٌ يَجِدُ مَن ذَاقَهُ طُعْمَ المِلْحِ

اَلْإِمْتِلَاجُ [el-imtilāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Veled ağızıyla memeyi çekip sormak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَلَجَ الْفَصِيلُ اللَّبَنَ إِذَا امْتَصَّهُ

اَلْإِمْلَاجُ [el-imlāc] (hemzenin kesriyle) Em-zirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْلَجَهُ إِذَا أَرْضَعَهُ

اَلْمَلِيجُ [el-melīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) رَضِيعٌ [raḍīʿ] maʿnāsınadır ki süt emen ve-leddir. Ve celīlü'l-kadr adama denir. Ve rīf-i Mışr türābında bir karye adıdır.

اَلْأَمْلَجُ [el-emlec] (أَعْرَجُ [aʿrec] vezninde) Kara yağız adama denir, أَسْمَرُ [esmer] maʿnāsına. Ve otsuz susuz hālī kır yere denir, قَفْرٌ [ḳafr] maʿnāsına. Ve bir devā is-midir ki emleh muʿarrebidir ki Fārisīdir. Hindistān'da nābit bir şecerin semeridir, beyne'l-etıbbāʾ emlec-i Hindī deмek-le müteʿāreftir. Dāhilinde olan çekirdeği izāle olunup kışrı istiʿmāl olunur. Leben içre ıslanmış olursa o süte şīr-i emlec der-ler, cimāʿı mukavvī ve balgamı müshil ve yüreğe ve göze ve miʿdeye ve bevāsīre be-gāyet enfaʿdır.

اَلْمَلْجَانُ [el-melcān] (سَكْرَانُ [sekrān] vez-ninde) Şol kimseye ıtlāk olunur ki kemāl-i lüʾm ü denāʾetinden nāşī nākayı sağdığı sürette civārda olanlar süt taleb ederler diye sağmayıp ağızıyla memesinden emer ola; yukālu: رَجُلٌ مَلْجَانُ أَيْ يَرْضَعُ إِبِلَهُ لُؤْمًا

اَلْمُلْجُ [el-mulc] (mīm'in zammıyla) مُقْلٌ [muḳl] çekirdeğine denir, murād مُقْلٌ [muḳl]-i Mekkī dedikleri meyvenin ki دَوْمٌ [devm] ağacının semeridir, çekirdeği ola-caktır. Ona أُمْلُوجٌ [umlūc] dahi derler. Ve

مُلْجٌ [Mulc] ʿArabistān'da Ahsāʾ nevāhīsinden bir nāhiyedir.

اَلْمُلُجُ [el-muluc] (zammeteynle) Süt emer körpe oğlaklara denir; جِدَاءٌ رُضَعٌ maʿnāsına.

اَلْمَالَجُ [el-mālec] (آدَمُ [ādem] veznin-de) Duvar sıvayacak ālete denir ki māle taʿbīr olunur. Ve māle Fārisī olmakla مَالَجٌ [mālec] muʿarrebidir. Ve

مَالَجٌ [Mālec] Muhaddisīnden Muḥammed b. Muʿāviye'nin ceddi lakabıdır.

اَلْأُمْلُوجُ [el-umlūc] (hemzenin zammıyla) Serv yaprağına şebīh bir nevʿ yaprak adı-dır ki bādiye eşcārından bir şecerin yapra-ğıdır. Cemʿi أَمَالِيجُ [emālīc] gelir. Ve

أُمْلُوجٌ [umlūc] مُلْجٌ [mulc] gibi مُقْلٌ [muḳl]-ı Mekkī çekirdeğine denir.

مِلَنْجَةُ [Milencet] (mīm'in kesri ve nūn'un sükūnuyla) Işfahān'da bir mahalle adıdır.

اَلْإِمْلِيجَاجُ [el-imlīcāc] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) ve

اَلْإِمْلِئْجَاجُ [el-imliʾcāc] (إِزْبِئْرَارٌ [izbiʾrār] vezninde) Çocuk neşv ü nemā bulmakla serpilip meydāna çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْلَاجَّ الصَّبِيُّ وَامْلَأَجَّ إِذَا طَلَعَ

[م ن ج]

اَلْمَنْجُ [el-menc] (mīm'in fethi ve nūn'un sükūnuyla) Şol hurmā dānelerine denir ki ikisi üçü bir arada bitmekle birbirine yapı-şık ola. Ve

مَنْجٌ [menc] Meng-i Fārisī muʿarrebidir ki beng ve ban tohumu taʿbīr olunan müskir ve muhaddir dāne ismidir.

اَلْمُنْجُ [el-munc] (mīm'in zammıyla) Māş taʿbīr olunan gallenin yeşil ve tāze olanına denir.

مَنُوجَانُ [Menūcān] (mīm'in fethiyle) Kirmān eyāletinde bir beldedir.

مَنْجَانُ [Mencān] (مَرْجَانٌ [mercān] vezninde)

Işfahān kazāsında bir karyedir.

[م و ج]

اَلْمَوْجُ [el-mevc] (mīm'in fethi ve vāv'ın sükūnuyla) İsmdir, denizin dalgasına denir. Cemʿi أَمْوَاجٌ [emvāc] gelir. Şārihin beyānına göre مَوْجَةٌ [mevcet] مَوْجٌ [mevc] den ahasstır. مَوْجَةٌ [mevcet]in cemʿi مَوْجَاتٌ [mevcāt] gelir. Ve bu mādde ıztırāb maʿnāsına mevzūʿ olmakla maʿānī-i sāʾire ondan müteferriʿdir. Ve

مَوْجٌ [mevc] Masdar olur, deniz cūş ve hurūşa gelip dalgalanmak maʿnāsına; yukālu: مَاجَ الْبَحْرُ يَمُوجُ مَوْجًا إِذَا اضْطَرَبَ Ve

مَوْجٌ [Mevc] Bir şāʿir-i Taġlebī ismidir. Ve

مَوْجٌ [mevc] Haktan bātıla meyl ve ʿudūl eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: مَاجَ فُلَانٌ عَنِ الْحَقِّ إِذَا عَدَلَ عَنْهُ

اَلْمَوْجَةُ [el-mevcet] (hā'yla) Mevc-i vāhid maʿnāsınadır, niteki zikr olundu. Bu maʿnādandır ki مَوْجَةُ الشَّبَابِ [mevcetu'ş-şebāb] derler, عُنْفُوَانُ شَبَابٍ [ʿunfuvānu şebāb] maʿnāsına; yukālu: فَعَلَ ذَلِكَ فِي مَوْجَةِ شَبَابِهِ أَيْ فِي عُنْفُوَانِ شَبَابِهِ

اَلْمَوْجَى [el-mevcā] (سَكْرَى [sekrā] veznide) Şol āteşīn nākaya denir ki sürʿat-i seyr için cidd ve cehdinden nāşī hareket-i kavāʾimi muhtelif olmakla göğüslüğü ve kolan ipleri beri öte muztarib olup çalkanır ola; yukālu: نَاقَةٌ مَوْجَى أَيْ نَاجِيَةٌ قَدْ جَالَتْ أَنْسَاعُهَا لِاخْتِلَافِ يَدَيْهَا وَرِجْلَيْهَا

اَلْمُؤُوجُ [el-muʾūc] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Diz kemiği ki diz kapağı taʿbīr olunur, deri ile etin beyninde muztarib olup oynamak maʿnāsınadır; مَوْجٌ [mevc] maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: مَاجَتِ الدَّاغِصَةُ مُؤُوجًا إِذَا مَارَتْ بَيْنَ الْجِلْدِ وَاللَّحْمِ

مَاجَةُ [Mācet] (حَاجَةٌ [ḥācet] vezninde) Eʾimme-i hadīsten İbn Māce denmekle maʿrūf sāhibü's-*Sunen* ve't-tefsīr ve't-tārīh Ḳazvīnī Ḥāfıẓ Muḥammed b. Yezīd'in pederleri lakabıdır, ceddi değildir. İki yüz doksan üç tārīhinde ʿāzim-i dārü's-selām olmuştur. Maʿlūm ola ki beyne'l-muhaddisīn حَافِظٌ [ḥāfiẓ] yüz bin hadīs-i şerīfe metnen ve isnāden ʿilmi muhīt olan zāta denir. Ve ʿinde'l-baʿz kütüb-i sitte ezberinde olan kimsedir ve حُجَّةٌ [ḥuccet] üç yüz bin hadīsi muhīt ve حَاكِمٌ [ḥākim] cemīʿ-i ehādīs-i merviyye-ye metnen ve isnāden muhīt olana ıtlāk olunur.

[م هـ ج]

اَلْمُهْجَةُ [el-muhcet] (mīm'in zammı ve hā'nın sükūnuyla) Kana, ʿalā-kavlin hāssaten yürek kanına denir, دَمُ الْقَلْبِ [demu'l-ḳalb] maʿnāsına; ve minhu yukālu: دَفَقَ اللهُ مُهْجَتَهُ أَيْ أَهْلَكَهُ Ve cāna denir; yukālu: خَرَجَتْ مُهْجَتُهُ أَيْ رُوحُهُ

اَلْأُمْهُجُ [el-umhuc] ve

اَلْأُمْهُجَانُ [el-umhucān] (hemzelerin ve hā'ların zammıyla) ve

اَلْمَاهِجُ [el-māhic] (خَارِجٌ [ḫāric] vezninde) Yufka süte ve yufka iç yağına ıtlāk olunur.

اَلْمَهْجُ [el-mehc] (mīm'in fethi ve hā'nın sükūnuyla) Meme emmek maʿnāsınadır; yukālu: مَهَجَ الْوَلَدُ أُمَّهُ مَهْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَضَعَ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَهَجَ جَارِيَتَهُ إِذَا نَكَحَهَا Ve bir kimse ʿalīl olduktan sonra ten-dürüst olmakla çehresi güzellenmek maʿnāsınadır; yukālu: مَهَجَ الرَّجُلُ إِذَا حَسُنَ وَجْهُهُ بَعْدَ عِلَّةٍ

اَلْإِمْتِهَاجُ [el-imtihāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznide) Bir kimsenin bedeninden cān çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: أُمْتُهِجَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ

الْمَجْهُولِ إِذَا انْتُزِعَتْ مُهْجَتُهُ أَيْ رُوحُهُ

اَلْمَمْهُوجُ الْبَطْنِ [el-memhūcu'l-baṭn] Karnı salkı ve sölpük olan kişiye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مَمْهُوجُ الْبَطْنِ أَيْ مُسْتَرْخِيهِ

[م ي ج]

اَلْمَيْجُ [el-meyc] (mīm'in fethi ve yā'nın sükūnuyla) Karışık olmak, ihtilāt maʿnāsınadır; yukālu: مَاجَ أَمْرُهُ يَمِيجُ مَيْجًا إِذَا اخْتَلَطَ

مِيجَى [Mīcā] (mīm'in kesriyle مِينَى [mīnā] vezninde) Ashābdan Nuʿmān b. Muḳarrin'in ceddi ismidir.

FASLU'N-NŪN
(فَصْلُ النُّونِ)

[ن أ ج]

اَلنُّؤُوجُ [en-nuʾūc] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Seyr ve zehāb maʿnāsınadır; yukālu: نَأَجَ فِي الْأَرْضِ نُؤُوجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ذَهَبَ

اَلنَّئِيجُ [en-neʾīc] (nūn'un fethiyle) Yel oynamak maʿnāsınadır; yukālu: نَأَجَتِ الرِّيحُ نَئِيجًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا تَحَرَّكَتْ Ve yel sesleneрek sürʿatle mürūr eylemeğe denir; yukālu: لِلرِّيحِ نَئِيجٌ أَيْ مَرٌّ سَرِيعٌ بِصَوْتٍ Ve bir kimseye o güne yel dokunmak maʿnāsınadır; yukālu: نُئِجَ الْقَوْمُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا أَصَابَتْهُمْ رِيحٌ ذَاتُ نَئِيجٍ Ve tazarruʿ ve niyāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَأَجَ إِلَى اللهِ إِذَا تَضَرَّعَ Ve baykuş ötmek maʿnāsınadır; yukālu: نَأَجَ الْبُومُ إِذَا نَأَمَ أَيْ صَاحَ Ve öküz böğürmek maʿnāsınadır; yukālu: نَأَجَ الثَّوْرُ إِذَا خَارَ

اَلنَّؤُوجُ [en-neʾūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Hareket üzere olan yele denir; yukālu: رِيحٌ نَؤُوجٌ أَيْ مُتَحَرِّكَةٌ

اَلنَّأْجُ [en-neʾc] (nūn'un fethi ve hemzenin sükūnuyla) Yemeği āheste ve gevşek yemek maʿnāsınadır; yukālu: نَئِجَ الرَّجُلُ نَأْجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَكَلَ أَكْلاً ضَعِيفًا

اَلْمَنْؤُوجُ [el-menʾūc] مَعْطُوفٌ [maʿṭūf] vezninde ve mürādifidir. Ve bu, hadīs ve kelāma vasf olur; yukālu: حَدِيثٌ مَنْؤُوجٌ أَيْ مَعْطُوفٌ يَعْنِي بَعْضُهُ عَلَى بَعْضٍ

اَلنَّائِجَاتُ [en-nāʾicāt] نَائِجَةٌ [nāʾicet]in cemʿidir ki gece öten kuşa denir; ve minhu نَائِجَاتُ الْهَامِ أَيْ صَوَائِحُهَا

اَلنَّئَّاجُ [en-neʾʾāc] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Arslana ıtlāk olunur.

[ن ب ج]

اَلنَّبَّاجُ [en-nebbāc] (bā-yı muvahhade ile شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Şedīdü's-savt olan insān ve hayvāna denir; ve minhu yukālu: كَلْبٌ نَبَّاجٌ وَنُبَاجِيٌّ كَغُرَابِيٍّ أَيْ نَبَّاحٌ Ve sevīk karıştıracak ālete denir, مِجْدَحٌ [micdaḥ] maʿnāsına, savtı iʿtibārıyladır.

اَلنَّبَّاجَةُ [en-nebbācet] (hā'yla) Dübür ve makʿada ıtlāk olunur, إِسْتٌ [ist] maʿnāsına; zartası āvāzına mebnīdir; yukālu: كَذَبَتْ نَبَّاجَتُهُ أَيِ اسْتُهُ

نِبَاجٌ [Nibāc] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bādiyede bir karyedir; zühhāddan Yezīd b. Saʿīd ve Saʿīd b. Bureyd en-Nibācī oradandır. Ve Bureyd زُبَيْرٌ [zubeyr] veznindedir. Ve

نِبَاجٌ [Nibāc] Yine bādiyede bir karye-i uhrādır.

اَلنُّبَّاجُ [en-nubāc] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Zartaya denir, رُدَامٌ [rudām] gibi. Ve نُبَاجٌ [nubāc] ve نَبِيجٌ [nebīc] nūn'un fethiyle, köpek ürüyüşüne denir, نُبَاحٌ [nubāḥ] maʿnāsına.

مَنْبِجُ [Menbic] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) Bir mevziʿ adıdır. Belki Furāt ile Ḥaleb meyānında bir beldedir. Ekāsire bināsıdır, Timurleng harāb-kerdesidir. Ve hālā nāhiyelerinde baʿzı maʿmūrca karyeler vardır. Ve bu, مَنْ بِهِ [men bih] lafzından muʿarrebdir ki Fārisīdir, "Ben ne iyiyim ve ne hūbum!" demektir. Ve ona nisbette مَنْبَجَانِيٌّ [Menbecānī] ve أَنْبَجَانِيٌّ [Enbecāniyy] derler bā'ların fethiyle gayr-i kıyās üzere; ve minhu yukālu: كِسَاءٌ مَنْبَجَانِيٌّ وَأَنْبَجَانِيٌّ Ve ثَرِيدٌ أَنْبَجَانِيٌّ derler, onda suhūnet yaʿnī sıcaklık olsa; yukālu: ثَرِيدٌ أَنْبَجَانِيٌّ أَيْ بِهِ سُخُونَةٌ

اَلْأَنْبَجَانُ [el-enbecān] (hemzenin ve bā'nın fethiyle) Şol hamura denir ki tamām māyesini alıp kabarıp külelenmiş ola; yukālu: عَجِينٌ أَنْبَجَانٌ أَيْ مُدْرِكٌ مُنْتَفِخٌ Ve işbu أَنْبَجَانٌ [enbecān] kelimesinin أَرْوَنَانٌ [ervenān] lafzından gayrı nazīri yoktur. Müʾellif bunları ḫā-yı muʿceme faslında dahi sebt edip lākin efsahını işāret eylememiştir. Ve ḫā-yı muʿcemede meʾhazı mülāyimdir, lākin cīm'le olanın meʾhazı maʿlūm değildir. Ve *Nihāye*'de dahi عَجِينٌ أَنْبَجَانٌ وَخُبْزَةٌ أَنْبَجَانَةٌ ʿunvānıyla ki ḫā-yı muʿceme iledir, mersūmdur. Ve İbn Ḥacer, *Buḫārī* şerhinde bu vech üzere resm eylemiştir ki أَنْبَجَانِيٌّ bir nevʿ kalın kilime denir ki ucunda ʿalemi olmaz. Ve Ṣaʿleb'den rivāyet eder ki أَنْبَجَانِيٌّ lafzında hemzenin feth ve kesri cāʾizdir; yukālu: كَبْشٌ أَنْبَجَانِيٌّ أَيْ كَثِيرُ الصُّوفِ مُلْتَفُّهُ Ve Ebū Mūsā el-Medīnī bunu Menbic şehrine mensūb eylediklerini inkār eylemiştir. Onun nisbetinde hemān مَنْبَجَانِيٌّ derler, أَنْبَجَانِيٌّ [enbecānī] kavl-i ʿāmmedir dedi. Lākin Muṭarrizī, müʾellife muvāfakat eylemiştir ki gayr-i kıyās üzere أَنْبَجَانِيٌّ dahi denir. Ve yine *Nihāye*'de hemze bābında: "إِيتُونِي بِأَنْبِجَانِيَةِ أَبِي جَهْمٍ" hadīsi tefsīrinde mersūmdur ki أَنْبِجَانِيٌّ bā'nın kesriyle ve fethiyle de mervīdir, مَنْبِجٌ [Menbic] nām beldeye mensūbdur; mīm'i hemzeye mübeddel olmuştur. Ve ʿinde'l-baʿz أَنْبَجَانٌ [Enbecān] isminde bir mevziʿe mensūbdur. Ve bu kavl eşbehtir, zīrā kavl-i evvel taʿassüfü mutazammındır. Ve zikr olunan أَنْبَجَانِيَّةٌ [enbecāniyyet] ten murād, yünden mensūc bir nevʿ galīz ʿabādır ki havlu olup ve tırāzsız olur.

اَلْمِنْبَجُ [el-minbec] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol fodul ve lāf-zen kimseye denir ki işlemeyeceği şeyʾi lisānıyla iʿtā eder, yaʿnī beyhūde vaʿdler edip ve ʿuhdesinden ge-

lemez ola; yukālu: رَجُلٌ مِنْبَجٌ أَيِ الْمُعْطِي بِلِسَانِهِ مَا لاَ يَفْعَلُهُ

اَلنَّبَجَةُ [en-nebecet] (fetehātla) Tepeye denir, أَكَمَةٌ [ekemet] maʿnāsına. Cemʿi نِبَاجٌ [nibāc] gelir nūn'un kesriyle.

اَلنَّابِجَةُ [en-nābicet] (خَارِجَةٌ [ḫāricet] vezninde) Āfet ve dāhiye maʿnāsınadır. Ve Cāhiliyyet ehline mahsūs bir taʿām adıdır ki deve tüyünü süt içre vazʿ edip tamām ıslanıp yumuşadıktan sonra ekl ederler idi ve ona نَبِيجٌ [nebīc] dahi denir أَمِيرٌ [emīr] vezninde.

اَلْأَنْبَجُ [el-enbec] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde ve bā'nın kesriyle de cāʾizdir) Enbe-i Fārisī muʿarrebidir ki Hindistān'a mahsūs bir şecerin semeridir ve bu ismle maʿrūftur.

اَلْإِنْبَاجُ [el-inbāc] (hemzenin kesriyle) Halt-ı kelām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْبَجَ الرَّجُلُ إِذَا خَلَطَ فِي كَلاَمِهِ Ve dāʾimā tepeler üzere oturur olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْبَجَ فُلاَنٌ إِذَا قَعَدَ عَلَى النِّبَاجِ أَيِ الْآكَامِ

اَلنُّبُجُ [en-nubuc] (zammeteynle) Kara kıldan olan غَرَائِرُ [ġarāʾir]e, yaʿnī harār taʿbīr olunan zarflara denir.

اَلنَّبْجُ [en-nebc] (nūn'un fethi ve bā'nın sükūnuyla) Yaradan irin çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: نَبَجَتِ الْقَيْحَةُ نَبْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَرَجَتْ Ve

نَبْجٌ [nebc] Şol koğalık ve hasır otu dedikleri ota denir ki gemi tahtalarının aralıklarına tıkayıp kalafat ederler; ʿArabistān gemilerinde ederler, bu diyārlarda keten ile ettikleri gibi.

اَلتَّنَبُّجُ [et-tenebbuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِنْتِبَاجُ [el-intibāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ʿUzv veremlenip şişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَبَّجَ الْعَظْمُ وَانْتَبَجَ إِذَا تَوَرَّمَ

اَلنَّبَجَانُ [en-nebecān] (fetehātla) Vaʿīd maʿnāsınadır ki tekdīr ve tahsīr vaʿdiyle tahvīf eylemekten ʿibārettir; ve minhu: لاَ لِنَبَجَانِهِ خَلَجَانٌ أَيْ لاَ لِوَعِيدِهِ إِضْطِرَابٌ

نَابَاجُ [Nābāc] Muhaddisīnden ʿAbdullāh b. Ḫālid'in lakabıdır. Kezālik ʿAlī b. Ḫalef nām muhaddisin pederi lakabıdır.

[ن ب ر ج]

اَلنِّبْرِيجُ [en-nibrīc] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Şol koça denir ki husyeleri ihrāc olunmakla enenmiş olup ve aslā yünü kırkılmaya. Ve bu, ne-burīde-i Fārisī muʿarrebidir. Şārih der ki muktezā-yı taʿrīb نِبْرِيدَجٌ [nibrīdec] olup lākin tahfīf için dāl'ı hazf olunmuştur.

[ن ب هـ ر ج]

اَلنَّبْهَرَجُ [en-nebehrec] (nūn'un ve bā'nın fethiyle) Ne-behre-i Fārisī muʿarrebidir ki geçmez kalb akçeye denir. Ve her şeyʾin züyūfuna da ıtlāk olunur. Bu mādde بَهْرَجٌ [behrec] zeylinde fi'l-cümle işbāʿ olundu.

[ن ت ج]

اَلنِّتَاجُ [en-netāc] (nūn'un fethiyle) Hayvān kendisi yavru doğurmak maʿnāsınadır, kimse muʿāvenet eylemeksizin yukālu: نُتِجَتِ النَّاقَةُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ نَتَاجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا وَضَعَتْ وَلَدَهَا Ve bu, fiʿl-i mechūle mahsūstur.

Ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre nākaya mahsūs değildir, belki cemīʿ-i behāʾim vazʿını müştemildir. Ve *Nihāye*'de dahi bu güne mersūmdur. Ve ondan ism نِتَاجٌ [nitāc]dır كِتَابٌ [kitāb] vezninde. Ve vazʿ-ı haml eden behīmeye مَنْتُوجَةٌ [mentūcet] ve veledine نَتِيجَةٌ [netīcet] ve māmīlik eden

kimseye نَاتِجٌ [nātic] denir; yukālu: نَتَجَهَا نَتْجًا مِنْ بَابِ ضَرَبَ إِذَا وَلَدَهَا Ve bu fiʿlde asl olan iki mefʿūle taʿdiye eylemektir; yukālu: نَتَجَهَا وَلَدًا Zīrā وَلَّدَهَا وَلَدًا maʿnāsınadır. Ve gāh olur ki binā-i mefʿūl olup fāʿili hazf ve mefʿūl-i evveli fāʿil makāmına ikāme olunmakla behīme için tasrīf olunur; yukālu: نُتِجَتِ النَّاقَةُ وَلَدًا إِذَا وَضَعَتْهُ Ve baʿzen mefʿūl-i sānī dahi mahzūf olur, infihāma binā'en; yukālu: نُتِجَتِ الشَّاةُ Ve mefʿūl-i evvel hazf olunup mefʿūl-i sānī fāʿil makāmına kā'im olmak da cā'izdir; fe-yukālu: نُتِجَ الْوَلَدُ ve kad yukālu: نَتَجَتِ النَّاقَةُ وَلَدًا بِالْبِنَاءِ لِلْفَاعِلِ عَلَى مَعْنَى وَلَدَتْ أَوْ حَمَلَتْ Ve *Muzhir*'de beyān olunduğu üzere ibtidā' mebnī-li'l-mefʿūl olarak vārid olmuştur. İbn Ḳuteybe, *Edebu'l-kātib* nām kitābında onun için bāb-ı mahsūs ʿakd eylemiştir. Her birine imʿān ve dikkat olundukta birer nükte bulmak mümkindir. Meselā İşbu نِتَاجٌ [nitāc] māddesinde ʿādetā māmī ʿameliyle sūretyāb olmakla hayvānın o bābda aslā medhali olmadığına iʿtibār olunur. İntehā.

اَلنَّتْجُ [en-netc] (nūn'un fethi ve tā'nın sükūnuyla) Koyun ve nāka misilli hayvānātı ebelik edip doğurtmak maʿnāsınadır; yukālu: نَتَجَ النَّاقَةَ أَهْلُهَا نَتْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا وَلَدَهَا فَهُوَ نَاتِجٌ

اَلْإِنْتَاجُ [el-intāc] (hemzenin kesriyle) Bu dahi behā'im kısmı doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: أُنْتِجَتِ النَّاقَةُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا وَضَعَتْ Ve davarın doğurmak zamānı gelip çatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْتَجَتِ الْفَرَسُ عَلَى الْبِنَاءِ لِلْفَاعِلِ إِنْتَاجًا إِذَا حَانَ نَتَاجُهَا Ve bir kimse katında doğurmak üzere olan nāka olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْتَجَ الْقَوْمُ إِذَا كَانَتْ عِنْدَهُمْ إِبِلٌ حَوَامِلُ تُنْتَجُ Burada deveye tahsīs eksere mebnīdir.

اَلتَّتُّوجُ [en-netūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) İntāc-ı evvelden masūgdur gayr-i kıyās üzere, hemān doğurmak üzere olan kısrağa ve sā'ir behīmeye denir. Ve bunda kıyās olan مُنْتِجٌ [muntic] olmaktır مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde, lākin kıyāsa muhālif vārid olmuştur; yukālu: هِيَ نَتُوجٌ وَلاَ يُقَالُ مُنْتِجٌ وَقَالُوا لَيْسَ فِي الْكَلاَمِ "أَفْعَلَ وَهِيَ فَعُولٌ" إِلاَّ هَذَا

اَلْمَنْتِجُ [el-mentic] (مَجْلِسٌ [meclis] veznide) İsm-i zamāndır, davar doğurup döl dökecek vakte denir; yukālu: حَانَ مَنْتِجُهَا أَيِ الْوَقْتُ الَّذِي تُنْتِجُ فِيهِ

اَلنَّتِيجَةُ [en-netīcet] (وَلِيجَةٌ [velīcet] veznide) Döle denir, Fārisīde zih ve zād denir. Cemʿi نَتَائِجُ [netā'ic] gelir. Mantıkīyyūnun sugrā ve kübrā iktirānından hāsıl olan kaziyyeye نَتِيجَةٌ [netīcet] ıtlāk eylemeleri bu maʿnādandır. Ve ʿArablar, hem-zād olan hayvānāta نَتَائِجُ [netā'ic] ıtlāk ederler, bir senenin netīce ve velīdeleri olmak hasebiyle; tekūlu: غَنَمِي نَتَائِجُ أَيْ فِي سِنٍّ وَاحِدَةٍ

اَلْإِنْتِتَاجُ [el-intitāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Gebe hayvān kendi başına bir nā-maʿlūm yere varıp doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَتَجَتِ النَّاقَةُ إِذَا ذَهَبَتْ عَلَى وَجْهِهَا فَوَلَدَتْ حَيْثُ لاَ يُعْرَفُ مَوْضِعُهَا

اَلتَّتَتُّجُ [et-tenettuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznide) Doğuran hayvān veled çıkmak için nefesini kısıp sıkıntılanmak maʿnāsınadır ki Türkīde iğinmek taʿbīr olunur kāf-ı ʿacemīyle; yukālu: تَتَتَّجَتِ النَّاقَةُ إِذَا تَزَحَّرَتْ لِيَخْرُجَ وَلَدُهَا

اَلْمِنْتَجَةُ [el-mintecet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Dübüre ıtlāk olunur, ihrāc-mā-fi'l-batn eylediği için.

[ن ث ج]

اَلْمِنْثَجَةُ [el-minṯecet] (ṯā-yı müsellese ile

مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Dübüre ıtlāk olunur, nesc-mā-fi'l-batn, yaʿnī ihrāc-ı fazalāt eylediği için. Pes نَثْجٌ [neṣc] ihrāc maʿnāsına olur. Bu maʿnādandır ki ʿArablar خَرَجَ فُلَانٌ مِنْبَرًا derler مِنْبَرٌ [minber] vezninde, خَرَجَ وَهُوَ يَسْلَحُ سَلْحًا Yaʿnī "Sıçarak çıktı taşraya" maʿnāsına. *Esās*'ta bu, tā-yı fevkiyye ile قَعَدَ مِنْتَجًا أَيْ قَاضِيًا حَاجَتَهُ فَكَأَنَّهُ جَعَلَ ذٰلِكَ نَتَاجًا لَهُ ʿunvānıyla mersūmdur.

اَلنَّثْجُ [en-neṣc] (nūn'un fethi ve ṣā'nın sükūnuyla) Bir adamın karnına bıçak ile vurmak maʿnāsınadır; yukālu: نَثَجَ بَطْنَهُ بِالسِّكِّينِ نَثْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا وَجَأَهُ

اَلنِّثْجُ [en-niṣc] (nūn'un kesriyle) Şol korkak bī-zehre kimseye denir ki aslā kendiden hayr ve menfaʿat ve bir işe yaramak mutasavver olmaya.

اَلنُّثُجُ [en-nuṣuc] (zammeteynle) أُمَّاتُ سُوَيْدٍ [ummātu suveyd] maʿnāsınadır ki dübür ve makʿadlardan kināyedir. أُمُّ سُوَيْدٍ [ummu suveyd] makʿadın künyesidir.

اَلْإِسْتِنْثَاجُ [el-istinṣāc] Mahmūl olan yün denklerinin birisi gevşeyip salkımak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْثَجَ أَحَدُ الْعِدْلَيْنِ إِذَا اسْتَرْخَى

[ن ج ج]

اَلنَّجُّ [en-necc] (nūn'un fethi ve cīm'in teşdīdiyle) ve

اَلنَّجِيجُ [en-necīc] (nūn'un fethiyle) Çıban ve yara makūlesinin içinde olan çirk ve irin seyelān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَجَّتِ الْقُرْحَةُ نَجًّا وَنَجِيجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَالَتْ بِمَا فِيهَا [Ve] إِسَالَةٌ [isālet] mecāzen قُرْحَةٌ [ḳurḥat]a isnād olunmuştur. Ve sürʿatle gitmek maʿnāsınadır; yukālu: نَجَّ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ فَهُوَ نَجُوجٌ

اَلنَّجْنَجَةُ [en-necnecet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَجْنَجَ فُلَانًا عَنْهُ إِذَا مَنَعَهُ Ve tahrīk edip çalkamak ve sarsmak maʿnāsınadır; yukālu: نَجْنَجَهُ إِذَا حَرَّكَهُ Ve bir husūsa derūnunda kasd edip lākin ʿazm ve mübāşeret eylemeyip tereddüd üzere olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَجْنَجَ فُلَانٌ الْأَمْرَ إِذَا هَمَّ بِهِ وَلَمْ يَعْزِمْ عَلَيْهِ Ve develeri tekrār-be-tekrār havuz üzere çevirip döndürmek maʿnāsınadır; yukālu: نَجْنَجَ الْإِبِلَ إِذَا رَدَّدَهَا عَلَى الْحَوْضِ Ve bir korku vaktinde ārām eylemeyip beri öte gezinip olta eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَجْنَجَ الرَّجُلُ إِذَا جَالَ عِنْدَ الْفَزَعِ Ve bedevī tāʾifesi yaylak merg-zārda yaylayıp baʿdehu sular üzere konmağa ʿazm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَجْنَجَ الْقَوْمُ إِذَا صَافُوا فِي الْمَرْتَعِ ثُمَّ عَزَمُوا عَلَى تَحَضُّرِ الْمِيَاهِ

اَلتَّنَجْنُجُ [et-tenecnuc] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Deprenip çalkanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَجْنَجَ الشَّيْءُ إِذَا تَحَرَّكَ Ve mütehayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَجْنَجَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَيَّرَ Cevherī bunu إِسْتِرْخَاءٌ [istirḫāʾ] maʿnāsıyla tefsīr eylemekle galat eylemiştir, zīrā o تَبَجْبُجٌ [tebecbuc] kelimesidir bāʾeyn-i muvahhadeteynle. Şārih der ki İbn Fāris dahi Cevherī gibi beyān eylemiştir.

اَلنَّجُوجُ [en-necūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Sürʿat maʿnāsına olan نَجٌّ [necc]-i mezkūrdan faʿūldur, serīʿ maʿnāsınadır.

[ن خ ج]

اَلنَّخْجُ [en-naḫc] (nūn'un fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَخَجَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ نَخْجًا Ve sel suyu derenin kenārlarına çarpılmakla gürüldemek maʿnāsınadır; yukālu: نَخَجَ السَّيْلُ فِي الْوَادِي إِذَا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا بَاضَعَهَا

اصْطَدَمَ فِي سَنَدِ الْوَادِي وَصَوَّتَ Müʾellif burada وَالسَّيْلُ وَتَصْوِيتُهُ فِي سَنَدِ الْوَادِي ʿibāretiyle tefsīr eylemekle وَالسَّيْلُ وَتَصْوِيتُهُ kavli, nuhātın أَعْجَبَنِي زَيْدٌ وَكَرَمُهُ kavlleri bābındandır, tahsīsi müfīddir, inşāʾallahu taʿālā, dāl bābında "ف،ر،ن،د" māddesinde bu terkīb tafsīl olunur. Ve kuyu içre kovayı dolmak için beri öte çalıp tahrīk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَخَجَ الدَّلْوَ إِذَا حَضْحَضَهَا فِي الْبِئْرِ Ve makʿad seslenmek, yaʿnī zartalamak maʿnāsınadır; yukālu: نَخَجَ اِسْتُهُ إِذَا صَوَّتَ

اَلْإِسْتِنْخَاجُ [el-istinḫāc] Pek nesne mülāyemet peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْخَجَ الشَّيْءُ أَوِ الْمَكَانُ إِذَا لاَنَ بَعْدَ صَلاَبَةٍ

اَلنَّخِيجَةُ [en-naḫīcet] (وَلِيجَةٌ [velīcet] vezninde) Sütün ibtidā kere yağı alındıktan sonra tulum ile deveye tahmīl olunup mahalline varınca hareketinden müceddeden tekevvün eden yufkaca kere yağına ıtlāk olunur.

[ن ر ج]

اَلنَّوْرَجُ [en-nevrec] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Saban demirine denir ki çiftçi āletidir, نَيْرَجٌ [neyrec] dahi derler. Ve ıssı vaktte ovada görünen serāba denir. Ve harmancıların döğen ve harman arabası ve cercer taʿbīr ettikleri ālete denir ki onunla harman döverler, gerek tahtadan ve gerek demirden olsun.

اَلنَّوْرَجَةُ [en-nevrecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Beri öte olta ile gelip gitmek maʿnāsınadır. Ve bu koğuculukta dahi istiʿmāl olunur ki beriye öteye gelip gidip nakl-i kelām eylemekten ʿibārettir; yukālu: نَوْرَجَ فُلاَنٌ إِذَا اخْتَلَفَ إِقْبَالاً وَإِدْبَارًا وَكَذَا فِي الْكَلاَمِ وَهِيَ النَّمِيمَةُ وَالْمَشْيُ بِهَا

اَلنَّيْرَجُ [en-neyrec] نَوْرَجٌ [nevrec] vezninde ve mürādifidir ki saban demirine denir. Ve koğucuya denir, nemmām maʿnāsına. Ve eşkin soy nākaya denir. Ve sürʿat ve tereddüd ile yelmek maʿnāsınadır, yaʿnī bir düzeye yelmeyip beri öte sürʿatle yelip yopurmak maʿnāsınadır; yukālu: عَدَا فُلاَنٌ عَدْوًا نَيْرَجًا أَيْ بِسُرْعَةٍ وَتَرَدُّدٍ

اَلنَّيْرَجَةُ [en-neyrecet] نَوْرَجَةٌ [nevrecet] vezninde ve mürādifidir ki ānifen beyān olundu. Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَيْرَجَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا

اَلنِّيْرَنْجُ [en-nīrenc] (nūn'un kesri ve rā'nın fethiyle) Sihr ve efsūna şebīh bir gūne ahz ve telbīse ismidir, sihr cümlesinden değildir. İşbu نِيرَنْجٌ [nīrenc] nīreng-i Fārisī muʿarrebidir. Ve bu, sihrin ve sīmiyānın gayrıdır. Bunun māddesi çabukluktur ve baʿzı edhān ve ebhire ile suver-i ʿacībe izhār eylemektir ve ona göz bağcılık taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ يَعْرِفُ النِّيرَنْجَ وَهُوَ أَخْذٌ كَالسِّحْرِ وَلَيْسَ بِهِ Hālen bu diyārlarda ona hayāl-bāz ve hokka-bāz taʿbīr olunur. Baʿzı verā-yı ʿaklda aʿmāl izhār ederler. Ve bu sīmiyādan başkadır, zīrā sīmiyāʾ havāssa müteʿalliktir.

اَلنَّارَنْجُ [en-nārenc] (rā'nın fethiyle) Nāreng-i Fārisī muʿarrebidir ki semer-i maʿrūftur, turunc taʿbīr olunan meyvedir, portakala ıtlāk olunur. Fārisīde turunca ve portakala bāleng ve ağaç kavununa turunc denir. Ve ʿArabīde ağaç kavununa أُتْرُجٌّ [utrucc] denir.

[ن ز ج]

اَلنَّزْجُ [en-nezc] (nūn'un fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Raks eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَزَجَ الْغُلاَمُ نَزْجًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا رَقَصَ

اَلنَّيْزَجُ [en-neyzec] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Lahm-ı zāʾidi uzun ve sivri olan ʿavret

fercine denir; yukālu: لاَ حَلاَوَةَ فِي النَّيْزَجِ وَهُوَ جَهَازُ الْمَرْأَةِ إِذَا كَانَ نَازِيَ الْبَظْرِ طَوِيلَهُ

[ن س ج]

اَلنَّسْجُ [en-nesc] (nūn'un fethi ve sīn'in sükūnuyla) Dokumak maʿnāsınadır, örmek dahi onda dāhildir; yukālu: نَسَجَ الثَّوْبَ نَسْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالأَوَّلِ إِذَا حَاكَهُ Ve kelāma tenāsük ve tenāsüble zīnet ve hüsn-i nizām u kıyāfet vererek düzüp koşmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَسَجَ الْكَلاَمَ إِذَا لَخَّصَهُ وَزَوَّرَهُ Ve bir mahal üzere tūlen ve ʿarzan iki türlü yel esmek maʿnāsına istiʿmāl olunur, gūyā ki luhme ve sedā ile nesc-i sevb eder; yukālu: نَسَجَتِ الرِّيحُ الرِّبْعَ إِذَا تَعَاوَرَتْهُ رِيحَانِ اَلرِّيحَانِ تَنْسِجَانِ الرِّبْعَ ve yukālu: طُولاً وَعَرْضًا

اَلنَّسَّاجُ [en-nessāc] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bez ve alaca dokuyan çulhaya denir. Ve örücüye denir, gerek zırh ören ve gerek sāʾir nesne ören olsun. Ve yalancıya ıtlāk olunur, nesc-i kelām eylediği için.

اَلنَّسَّاجَةُ [en-nisācet] (nūn'un kesriyle) Dokuyuculuk ve örücülük sanʿatına denir.

اَلْمَنْسَجُ [el-mensec] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) ve

اَلْمَنْسِجُ [el-mensic] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) İsm-i mekāndır, nessāc kār-hānesine denir.

اَلْمِنْسَجُ [el-minsec] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol ālettir ki dokumak için üzerine bez çekilir, Türkīde dest-gāh muharrefi tezgāh taʿbīr olunur. Şārih der ki مِنْسَجٌ [minsec] çulha tarağına da ıtlāk olunur. Ve

مِنْسَجُ الْفَرَسِ [minsecu'l-feres] Atın omuzu başından aşağıya yaʿnī küreği altına ıtlāk olunur, iki taraflı sinirler ve damarlar orada birbirine kavuşup müntesic olduğu için.

اَلنَّسِيجُ [en-nesīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Faʿīl bi-maʿnā mefʿūldür ki مَنْسُوجٌ [mensūc] maʿnāsınadır. Ve ʿArablar "Filān adamın ʿilm ve maʿrifette yāhūd hüner ve saʿnata nazīri yoktur, bī-hemtādır" diyecek yerde هُوَ نَسِيجُ وَحْدِهِ derler, zīrā bir sevb ziyāde fāhir olsa kimse onun minvāli üzere āherini nesc eyleyemez.

اَلنَّسُوجُ [en-nesūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol nākaya ıtlāk olunur ki be-gāyet rıfk ve sühūlet üzere hemvār meşy eder olmakla üzerinde olan yük hareket ve ıztırāb eylemez ola, ʿalā-kavlin şol nākaya denir ki tünd ve şedīd yürür olmakla üzerinde olan yükü omuzu başına silkip atar ola; yukālu: نَاقَةٌ نَسُوجٌ إِذَا كَانَتْ لاَ يَضْطَرِبُ عَلَيْهَا الْحِمْلُ أَوِ الَّتِي تُقَدِّمُهُ إِلَى كَاهِلِهَا لِشِدَّةِ سَيْرِهَا

اَلنُّسُجُ [en-nusuc] (zammeteynle) Seccādelere ıtlāk olunur; نَسِيجُ [nesīc] müfredidir.

[ن ش ج]

اَلنَّشْجُ [en-neşec] (nūn'un ve şīn-i muʿcemenin fethiyle) Su akıntısına denir, mecrā-yı māʾ maʿnāsına. Cemʿi أَنْشَاجٌ [enşāc] gelir.

اَلنَّشِيجُ [en-neşīc] (nūn'un fethiyle) Sesini çıkarmayıp min-gayri nehībin boğularak ve bükāʾ boğazında tıkanıp kısılarak ağlamak maʿnāsınadır; yukālu: نَشَجَ الْبَاكِي نَشِيجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا غُصَّ بِالْبُكَاءِ فِي حَلْقِهِ مِنْ غَيْرِ انْتِحَابٍ Ve eşek, āvāzını izhār eyleyip sadrında gir gir döndürerek okramak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَشَجَ الْحِمَارُ إِذَا رَدَّدَ صَوْتَهُ فِي صَدْرِهِ Ve tulum ve tencere makūlesinin içinde olan nesne vakır vakır kaynamak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَشَجَ الْقِدْرُ وَالزِّقُّ إِذَا غَلَى مَا فِيهِ حَتَّى سُمِعَ لَهُ صَوْتٌ Ve hānende iki āvāzesinin miyānını

bir mikdār fasl edip evvelki āvāzeyi nagme ile uzatmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَشَجَ الْمُطْرِبُ إِذَا فَصَلَ بَيْنَ الصَّوْتَيْنِ وَمَدَّ يَعْنِي مَدَّ صَوْتَهُ بِالنَّغْمَةِ Ve kurbağa kısmı ağızını açmayıp sesini boğazında terdīd eyleyerek vırak vırak ötmek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: نَشَجَ الضِّفْدَعُ إِذَا رَدَّدَ نَقِيقَهُ

اَلنُّوشَجَانُ [en-Nūşecān] (nūn'un zammıyla) Bir kabīle yāhūd bir belde adıdır.

[ن ض ج]

اَلنُّضْجُ [en-nuḍc] (nūn'un zammı ve ḍād-ı muᶜcemenin sükūnuyla) ve

اَلنَّضْجُ [en-naḍc] (nūn'un fethiyle) Meyvevāt makūlesi gereği gibi puhte olup nisābını bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَضِجَ التَّمْرُ وَاللَّحْمُ نُضْجًا وَنَضْجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَدْرَكَ *Miṣbāḥ*'ta bunlar ism olmak ve masdarı نَعَبٌ [taᶜab] vezninde olmak üzere mersūmdur. Ve gebe nākanın senesi geçip henüz hāmil olarak kalmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: نَضِجَتِ النَّاقَةُ بِوَلَدِهَا إِذَا جَاوَزَتِ السَّنَةَ وَلَمْ تُنْتَجْ

اَلنَّضِيجُ [en-naḍīc] ve

اَلنَّاضِجُ [en-nāḍic] İsm-i fāᶜildir, gereği gibi puhte olup nisābını bulmuş et ve meyve makūlesine denir. Ve reʾy ve tedbīri metīn ve kāmil olan adama ᶜArablar نَضِيجُ الرَّأْيِ [naḍīcu'r-reʾy] ıtlāk ederler; yukālu: هُوَ نَضِيجُ الرَّأْيِ أَيْ مُحْكَمُهُ

اَلْإِنْضَاجُ [el-inḍāc] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi gereği gibi pişirip nisābını buldurmak maᶜnāsınadır; tekūlu: أَنْضَجْتُهُ إِذَا جَعَلْتَهُ نَضِيجًا

اَلتَّنْضِيجُ [et-tanḍīc] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi nākanın sene-i vilādeti geçip henüz hāmil kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَضَّجَتِ النَّاقَةُ بِوَلَدِهَا تَنْضِيجًا بِمَعْنَى نَضِجَتْ

اَلْمُنَضِّجُ [el-munaḍḍic] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Zikr olunan nākaya denir.

اَلْمِنْضَاجُ [el-minḍāc] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Kebāb şişine denir, سَفُّودٌ [seffūd] maᶜnāsına.

[ن ع ج]

اَلنَّعَجُ [en-naᶜac] (nūn'un ve ᶜayn'ın fethiyle) ve

اَلنُّعُوجُ [en-nuᶜūc] (zammeteynle) Ak nesnenin aklığı kar gibi hālis ve sāfī olmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَعَجَ اللَّوْنُ نَعَجًا وَنُعُوجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَلُصَ بَيَاضُهُ Ve

نَعَجٌ [naᶜac] (fethateynle) Semirmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَعِجَ الْبَعِيرُ نَعَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَمِنَ Ve koyun etini yemekten yüreğe tohme gibi sıklet ᶜārız olmak maᶜnāsınadır. Aᶜrāb tāʾifesi deve etine meʾlūf olmalarıyla koyun etini istiskāl eder; yukālu: نَعِجَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ لَحْمَ الضَّأْنِ فَثَقُلَ عَلَى قَلْبِهِ

اَلنَّاعِجَةُ [en-nāᶜicet] Düz ve toprağı yumuşak yere denir. Ve ak tüylü nākaya denir ve cüst ve çabuk revende nākaya denir. Ve şol nākaya denir ki üzerinde نِعَاجٌ [niᶜāc]-ı vahş yaᶜnī gāv-ı kūhī sayd olunur ola; ziyādesiyle çabuk olduğundan neşʾet eder.

اَلنَّعْجَةُ [en-naᶜcet] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Dişi koyuna denir. Cemᶜi نِعَاجٌ [niᶜāc] gelir nūn'un kesriyle ve نَعَجَاتٌ [naᶜacāt] gelir fetehātla. Şārihin beyānına göre bunun lafzından müzekkeri yoktur. Müzekkeri ضَأْنٌ [ḍaʾn]dır, niteki عِكْرِشَةٌ [ᶜikrişet] dişi tavşana ve لَقْوَةٌ [laḳvet] dişi ᶜukāb kuşuna mahsūstur. Ve ᶜArablar bakar-ı vahşīye نِعَاجُ الرَّمْلِ [niᶜācu'r-reml] ıtlāk ederler. Müfredi نَعْجَةُ الرَّمْلِ [naᶜcet]tir ki نَعْجَةُ الرَّمْلِ [naᶜcetu'r-reml] derler ve bakar-ı vahşīden gayrıya

ıtlāk eylemezler. Ve

نَعْجَةٌ [Naᶜcet] Esāmīdendir: Ebū Naᶜce meşāhīr-i şuᶜarādan Ṣāliḥ b. Ḥubeyl künyesidir. Ve Aḫnes b. Naᶜce el-Kelbī kezālik şuᶜarādandır.

اَلْإِنْعَاجُ [el-inᶜāc] (hemzenin kesriyle) Bir kimsenin devesi semirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْعَجَ الْقَوْمُ إِذَا سَمِنَتْ إِبِلُهُمْ

مَنْعِجٌ [Menᶜic] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır. Cevherī vehmine mebnī feth-i ᶜayn'la zabt eylemiştir.

[ن ف ج]

اَلنَّفْجُ [en-nefc] (nūn'un fethi ve fā'nın sükūnuyla) ve

اَلنَّفَجَانُ [en-nefecān] (fetehātla) Tavşan yerinden sıçrayıp atılmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَفَجَ الْأَرْنَبُ نَفْجًا وَنَفَجَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ثَارَ Gerçi usūl-i mevcūdede vech-i mezkūr üzere أَرْنَبٌ [erneb] ile temsīl olunup lākin *Miṣbāḥ*'ta نَفَجَ الْأَرْنَبُ وَغَيْرُهُ نُفُوجًا ᶜunvānıyla mersūmdur. Ve

نَفْجٌ [nefc] Yavru yumurtadan çıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَفَجَتِ الْفَرُّوجَةُ إِذَا خَرَجَتْ مِنْ بَيْضَتِهَا Ve bir nesneyi yukarı kaldırmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَفَجَ الثَّدْيُ الْقَمِيصَ إِذَا رَفَعَهُ Baᶜzılar bunu bir nesne büyümekle ve şişmekle üzerinde olan şeyᵓi yukarı kaldırmağa tahsīs eylediler, misāl-i mezbūr gibi. Ve

نَفْجٌ [nefc] Yel şiddet ve kuvvetle zuhūr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَفَجَتِ الرِّيحُ إِذَا جَاءَتْ بِقُوَّةٍ

اَلنَّفَّاجُ [en-neffāc] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْمُنْتَفِجُ [el-muntefic] إِنْتِفَاجٌ [intifāc]dan ism-i fāᶜil bünyesiyle şişkin mütekebbir kimseye ıtlāk olunur; refᶜ maᶜnāsından meᵓhūzdur.

اَلنِّفِّيجُ [en-niffīc] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Islāh için miyāne-i kavme duhūl ve tevassut eden ecnebī adama denir, ᶜalā-kavlin miyāne-i kavme dāhil olup ne ıslāh ve ne ifsād eden adama denir. Cemᶜi نُفُجٌ [nufuc] gelir zammeteynle.

اَلنَّافِجَةُ [en-nāficet] (خَارِجَةٌ [ḫāricet] vezninde) Kesīrü'l-matar olan sehābeye denir, ᶜādetā bāᶜis-i matar olan rīh ismiyle müsemmādır. Ve

نَافِجَةٌ [nāficet] Eyegü kemiklerinin arka tarafına gelen ucuna denir; نَوَافِجُ [nevāfic] cemᶜidir. Ve kız evlādına ıtlāk olunur, بِنْتٌ [bint] maᶜnāsına. Ve bu zikr olunan refᶜ maᶜnāsından meᵓhūzdur ki tekbīr ve tevsīᶜi mutazammındır. Mihr akçesiyle pederinin mālını mürtefiᶜ ve muᶜazzam eylemekle ıtlāk olunmuştur, zīrā Aᶜrāb tāᵓifesi mihri alıp kızı ᶜuryān teslīm ederler. Ve

نَافِجَةٌ [nāficet] Misk kabına denir ki misk göbeği olacaktır. Ve bu, nāfe-i Fārisī muᶜarrebidir, lākin *Miṣbāḥ* ᶜArabiyyetine zāhib olmuştur. Ve

نَافِجَةٌ [nāficet] Tünd ve şedīd zuhūr eden yele denir.

اَلنَّفِيجَةُ [en-nefīcet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznnde) Yaya denir.

اَلنِّفَاجَةُ [en-nifācet] (كِتَابَةٌ [kitābet] veznnde) Cāmenin yenleri altında olan murabbaᶜ rukᶜaya denir ki yen kapağı taᶜbīr olunur; yukālu: رَفَعَ الثَّوْبَ بِنِفَاجَةٍ وَهِيَ رُقْعَةٌ مُرَبَّعَةٌ تَحْتَ الْكُمِّ

اَلنُّفَّاجَةُ [en-nuffācet] (رُمَّانَةٌ [rummānet] veznnde) ve

اَلنُّفْجَةُ [en-nufcet] (nūn'un zammıyla) Cāme tīrīzine denir, tevsīᶜ-i sevb eylediği

için.

اَلنُّفُجُ [en-nufuc] (zammeteynle) Sukalā-i nāsa denir.

اَلتَّنَافِيجُ [et-tenāfīc] (تَعَاشِيبُ [taʿāşīb] vezninde) Câme tîrîzlerine denir, دَخَارِيصُ [daḫārīṣ] maʿnāsına. Zâhiren شَعَارِيرُ [şaʿārīr] ve تَعَاشِيبُ [taʿāşīb] gibi müfredi nā-mesmūʿdur.

اَلْإِنْفَاجُ [el-infāc] (hemzenin kesriyle) Süt sağarken kabı memeden ırakça tutmak maʿnāsınadır, köpüğü kabarıp kalkmak için. Ve bu إِلْبَادٌ [ilbād] mukābilidir ki memeye akreb tutmaktır; yukālu: أَنْفَجَ الْحَالِبُ إِذَا أَبَانَ الْإِنَاءَ عَنِ الضَّرْعِ عِنْدَ الْحَلْبِ

اَلْأَنْفَجَانِيُّ [el-enfecāniyy] (أَنْبَجَانِيٌّ [enbecāniyy] vezninde) Had ve endâzesinden ve muktezâ-yı sıfat ve cibilletinden hâric müfrit-bi'l-kavl olup dâʾimâ fahr ve mübâhât ve mevâʿîd-i bîgâyât eder olan çene hamalı fodul ve boş boğaz kimseye denir; refʿ maʿnâsından meʾhûzdur; yukâlu: هُوَ أَنْفَجَانِيٌّ أَيْ مُفْرِطٌ فِيمَا يَقُولُ

اَلْمَنَافِجُ [el-menâfic] (mîm'in fethiyle) عُظَّامَاتٌ [ʿuẓẓāmāt] maʿnâsınadır ki ʿArab nisvânı büyük görünmek için kıçlarına bağladıkları kundaklara denir; مَنْفَجٌ [menfec] müfredidir.

نُفُجُ الْحَقِيبَةِ [nufucu'l-ḥaḳîbet] (zammeteynle) Heybesi büyük demektir. Bu münâsebetle kıçı büyük olan ʿavrete ıtlâk olunur; yukâlu: إِمْرَأَةٌ نُفُجُ الْحَقِيبَةِ أَيْ ضَخْمَةُ الْأَرْدَافِ وَالْمَآكِمِ Cemʿ bünyesi eczâʾ ve etrâf iʿtibârıyladır.

اَلنَّافِجُ [en-nâfic] İsm-i fâʿil-i nesebîdir, iri ve bed sese ıtlâk olunur, savt-ı hamîr gibi; yukâlu: صَوْتٌ نَافِجٌ أَيْ غَلِيظٌ جَافٍ

اَلتَّنَفُّجُ [et-teneffuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznide) ʿUhde-i vüsʿünde olmayan mefâhir ile beyhûde ve fodulâne lâf ve güzâfla temeddüh ve iftihâr eylemek maʿnâsınadır; yukâlu: تَنَفَّجَ الرَّجُلُ إِذَا افْتَخَرَ بِمَا لَيْسَ عِنْدَهُ

اَلْإِسْتِنْفَاجُ [el-istinfâc] Bir nesneyi ihrâc ve izhâr eylemek maʿnâsınadır ki refʿ maʿnâsından meʾhûzdur; tekûlu: مَا الَّذِي اِسْتَنْفَجَ غَضَبَكَ أَيْ أَظْهَرَهُ وَأَخْرَجَهُ

[ن ف ر ج]

اَلنِّفْرِجُ [en-nifric] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve

اَلنِّفْرَاجُ [en-nifrâc] ve

اَلنِّفْرِجَةُ [en-nifricet] ve

اَلنِّفْرَاجَةُ [en-nifrâcet] (nûn'ların kesriyle) ve

نِفْرِجَاءُ [nifricāʾ] (bu maʿrife olarak) Korkak, bî-zehre ve cebân kimseye denir.

اَلنِّفْرِيجُ [en-nifrîc] (قِنْدِيلٌ [ḳindîl] vezninde) Çok sözlü, miksâr kimseye denir; yukâlu: رَجُلٌ نِفْرِيجٌ أَيْ مِكْثَارٌ

اَلنَّفْرَجَةُ [en-nefrecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Çok söyleyip ozanlık eylemek maʿnâsınadır; yukâlu: نَفْرَجَ الرَّجُلُ إِذَا أَكْثَرَ الْكَلَامَ

[ن ل ج]

اَلنِّيلَجُ [en-nîlec] (nûn'un kesriyle) Şol iç yağı tütününe denir ki bedenine naʿl kesenler göğermek için onunla tütsü ederler. Zâhiren bu, nîle-i Fârisî muʿarrebidir.

[ن م ذ ج]

اَلنَّمُوذَجُ [en-nemûzec] (nûn'un ve ẕâl-ı muʿcemenin fethiyle) Numûde yâhûd numûne muʿarrebidir. Bir nesnenin misâline denir ki örnek taʿbîr olunur, ondan o nesnenin hâli maʿlûm olur.

Kezālik bir nesneden bir mikdāra dahi denir ki onunla da o nesnenin hāl ve sıfatı müteᶜayyin olur. Meselā çukanın örneği gibi ki çeşit ve mostra dahi taᶜbīr olunur. Ve bunda hemze ile أُنْمُوذَجٌ [unmūẕec] demek lahndır.

[ن و ج]

اَلنَّوْجُ [en-nevc] (مَوْجٌ [mevc] vezninde) Bir kimse ᶜamelinde riyā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَاجَ الرَّجُلُ نَوْجًا إِذَا رَاءَى أَيْ بِعَمَلِهِ

اَلنَّوْجَةُ [en-nevcet] (مَوْجَةٌ [mevcet] vezninde) زَوْبَعَةٌ [zevbaᶜat] maᶜnāsınadır ki kasırga taᶜbīr olunan yele denir.

نَاجُ [Nāc] Esāmīdendir: Nāc b. Yeşkur b. ᶜAdvān bir kabīledir ki ona niçe ᶜulemāᵓ ve rüvāt-ı ehādīs mensūbdur.

[ن و ب ن د ج]

اَلنَّوْبَنْدَجَانُ [en-Nevbendecān] (nūn'un ve bā'nın ve dāl'ın fethiyle) Īrān'da Şābūr vilāyetinin kasabası adıdır.

[ن هـ ج]

اَلنَّهْجُ [en-nehc] (nūn'un fethi ve hā'nın sükūnuyla) Açık ve vāzıh yola denir; yukālu: أَخَذَ النَّهْجَ أَيِ الطَّرِيقَ الْوَاضِحَ Ve masdar olur, har har solumak maᶜnāsına; yukālu: نَهَجَ الرَّجُلُ نَهْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا بَهَرَ وَتَتَابَعَ نَفَسُهُ Ve esvābı eskitmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَهَجَ الثَّوْبَ نَهْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَخْلَقَهُ Ve esvāb kendi eskimek maᶜnāsınadır; yukālu: نَهَجَ الثَّوْبُ مُثَلَّثَةَ الْهَاءِ إِذَا بَلِيَ Yaᶜnī hā'nın harekāt-ı selāsıyla ki bāb-ı sānī ve sālis ve rābiᶜden mutasarrıftır. Ve

نَهْجٌ [nehc] Bir nesne ᶜayān ve āşikār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَهَجَ الطَّرِيقُ وَالأَمْرُ نَهْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا وَضَحَ Ve ᶜayān ve āşikār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَهَجَ الْأَمْرَ إِذَا أَوْضَحَهُ Ve yola sülūk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَهَجَ الطَّرِيقَ إِذَا سَلَكَهُ

اَلْمَنْهَجُ [el-menhec] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) ve

اَلْمِنْهَاجُ [el-minhāc] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] veznninde) Bunlar da açık ve belli yola denir, tarīk-i vāzıh maᶜnāsınadır.

اَلنَّهَجُ [en-nehec] (fethateynle) Bu dahi har har solumak maᶜnāsınadır; yukālu: نَهِجَ الرَّجُلُ نَهَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَهَرَ

اَلْإِنْهَاجُ [el-inhāc] (hemzenin kesriyle) Bir nesne vāzıh ve ᶜayān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْهَجَ الطَّرِيقُ وَالأَمْرُ إِذَا وَضَحَ Ve vāzıh ve ᶜayān kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْهَجَ الْأَمْرَ إِذَا أَوْضَحَهُ Ve merkūbu olan dābbenin üzerine çok varmakla yorup solutmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْهَجَ الرَّاكِبُ الدَّابَّةَ إِذَا سَارَ عَلَيْهَا فَانْبَهَرَتْ Ve libāsı eskitmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْهَجَ الثَّوْبَ إِذَا أَخْلَقَهُ Ve libās kendi eskimek maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْهَجَ الثَّوْبُ إِذَا بَلِيَ Gerek نَهْجٌ [nehc] ve gerek إِنْهَاجٌ [inhāc] bu maᶜnālarda mecāzdır.

اَلْإِسْتِنْهَاجُ [el-istinhāc] Yol meslūk olarak şāh-rāh olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْهَجَ الطَّرِيقُ إِذَا صَارَ نَهْجًا Ve bir kimsenin meslekine sülūk eylemek maᶜnāsınadır; gerek hissī ve gerek maᶜnevī olsun; yukālu: إِسْتَنْهَجَ فُلَانٌ سَبِيلَ فُلَانٍ إِذَا سَلَكَ مَسْلَكَهُ

[ن هـ ر ج]

اَلنَّهْرَجُ [en-nehrec] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Vāsiᶜ yola denir; yukālu: طَرِيقٌ نَهْرَجٌ أَيْ وَاسِعٌ

اَلنَّهْرَجَةُ [en-nehrecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَهْرَجَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا

FASLU'L-VĀV
(فَصْلُ الْوَاوِ)

[و أ ج]

اَلْوَأْجُ [el-veʾc] (vāv'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Pek acıkmak, cūʿ-ı şedīd maʿnāsınadır.

[و ت ج]

اَلْمُوَتَّجُ [el-Muvettec] (tā-yı müsennāt ile مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Livā kurbünde bir mevziʿdir.

[و ث ج]

اَلْوَثِيجُ [el-veṡīc] (ṡā-yı müsellese ile نَسِيجٌ [nesīc] vezninde) Sımsıkı kalın ve tıknaz olan şeyʾe denir, gerek vücūd ve gerek sāʾir nesne olsun; yukālu: شَيْءٌ وَثِيجٌ أَيْ كَثِيفٌ وَمُكْتَنِزٌ

اَلْوَثَاجَةُ [el-veṡācet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) وَثِيجٌ [vesīc] olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَثِجَ الشَّيْءُ وَثَاجَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ وَثِيجًا

اَلْإِسْتِيثَاجُ [el-istīṡāc] Nebāt kemālini bulup ve çoğalıp gürlenmekle birbirine sarmaşmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْثَجَ النَّبْتُ إِذَا عَلِقَ بَعْضُهُ بِبَعْضٍ وَتَمَّ Ve māl yaʿnī devābb ve mevāşī çoğalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْثَجَ الْمَالُ إِذَا كَثُرَ Ve mālı çoğaltmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْثَجَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَكْثَرَ مِنَ الْمَالِ

اَلْمُؤْتَثِجَةُ [el-muʾteṡicet] (إِيتِثَاجٌ [ītiṡāc]dan ism-i fāʿil bünyesiyle) Çayırı çok ve gür olan arza denir; yukālu: أَرْضٌ مُؤْتَثِجَةٌ إِذَا كَانَتْ كَثِيرَةَ الْكَلَإِ

اَلْمَوْثُوجَةُ [el-mevṡūcet] İpliği ve dokunması gevşek olan siyāba denir; yukālu: ثِيَابٌ مَوْثُوجَةٌ إِذَا كَانَتْ رِخْيَةَ الْغَزْلِ وَالنَّسْجِ muktezā-yı terkīb مَوْثُوجَةٌ sıkı ve muhkem olanına denmektir. Müʾellif اَلرِّخْوَةُ الْغَزْلِ وَالنَّسْجِ ʿibāretiyle tefsīr eylemekle vazʿ-ı māddeye muhāliftir. Hattā *Esās*'ta ثَوْبٌ وَثِيجٌ أَيْ مُحْكَمُ النَّسْجِ ʿunvānıyla mübeyyendir, meğer tekellüfle kesāfet sıfatı tahmīl oluna.

[و ج ج]

اَلْوَجُّ [el-vecc] (vāv'ın fethi ve cīm'in teşdīdiyle) Sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَجَّ الرَّجُلُ وَجًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَسْرَعَ Ve

وَجٌّ [vecc] Bir devā adıdır, Türkīde eğir dedikleri kök olacaktır. Ve bağırtlak kuşuna denir. Ve devekuşuna denir. Ve Ṭāʾif türābında bir vādī ismidir ki Muḥteriḳ ve Uḥayḥideyn nām iki dağ aralığında vākiʿdir; ve minhu'l-hadīsu: "آخِرُ وَطْأَةٍ وَطِئَهَا اللهُ تَعَالَى بِوَجٍّ" يَعْنِي آخِرُ غَزْوَةٍ وَأَخْذَةٍ أَوْقَعَهَا اللهُ تَعَالَى بِالْكُفَّارِ كَانَتْ بِوَجٍّ يُرِيدُ غَزْوَةَ حُنَيْنٍ لاَ الطَّائِفِ Cevherī ibtidā وَجٌّ [Vecc] Ṭāʾif'te bir belde adıdır, demekle galat eyledi, sāniyā murād Ṭāʾif gazvesidir demekle galat eyledi. Ve Ḥuneyn, Vecc hizāsında bir vādīdir ve gazve-i Ṭāʾif'te kıtāl vākiʿ olmamıştır. Mütercim der ki kütüb-i siyerde gazve-i Ṭāʾif āhir-i gazve-i nebevī olup gerçi gazve-i Tebūk hitām-ı megāzīdir, lākin onda harb ve kıtāl olmamak üzere mersūmdur. Ve

وَجٌّ [Vecc] Şehr-i Ṭāʾif'in zemīni ismi olup ʿAmāliḳa'dan Vecc b. ʿAbdulḥayy nām emīr oraya nāzil olmakla ismiyle müsemmā olduğu musarrahtır.

Şārih der ki bir niçe musahhah ve ʿatīk *Ṣiḥāḥ* nüshalarında وَادٍ بِالطَّائِفِ ʿunvānında müsebbet olduğu meşhūdumuz olmuştur. Bundan başka ekser-i ehl-i garīb gazve-i Ṭāʾif'le beyān eylediler.

اَلْوُجُجُ [el-vucuc] (zammeteynle) Cüst ve çālāk devekuşlarına denir.

[و ح ج]

اَلْوَحَجُ [el-vaḥac] (vāv'ın ve hā-ı mühmelenin fethiyle) Sığınacak yere denir, meclec maʿnāsına. Ve masdar olur, sığınmak maʿnāsına; yukālu: وَحِجَ الرَّجُلُ إِلَيْهِ وَحَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا الْتَجَأَ

اَلْإِيحَاجُ [el-īḥāc] (hemzenin kesriyle) Sığındırmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَوْحَجْتُهُ أَيْ أَلْجَأْتُهُ

اَلْوَحَجَةُ [el-vaḥacet] (fetehātla) Pek derin yere denir. Cemʿi أَوْحَاجٌ [evḥāc] gelir.

[و د ج]

اَلْوَدَجُ [el-vedec] (vāv'ın ve dāl'ın fethiyle) Boyunda bir damar adıdır; yukālu: قَطَعَ وَدَجَهُ وَهُوَ عِرْقٌ فِي الْعُنُقِ Ekser-i usūlün beyānına göre bu damar şāh damarının iki tarafında vākiʿ iki damardır ki ikisine وَدَجَانِ [vedecān] derler. İbn Eşīr ve Ebu'l-Heyşem boğaz çukurunun iki tarafında iki galīz damardır ki وَرِيدَانِ [verīdān] dahi derler ve onlar cān damarlarıdır diye beyān eylediler ki şāh damarları olacaktır. Ve *Miṣbāḥ*'ta der ki وَدَجٌ أَخْدَعُ dedikleri damardır ki zābih onu katʿ eylemekle vücūdda hayāt eseri kalmaz. Ve derler ki cesedde bir damar vardır ki inkıtāʿı bāʿis-i memāttır. Ve onun her ʿuzvda bir ismi vardır. Boyunda وَدَجٌ [vedec] ve وَرِيدٌ [verīd] derler ve arkada نِيَاطٌ [niyāṭ] derler ve belin iç yüzünde أَبْهَرٌ [ebher] derler ki yürek ona muttasıldır ve batında وَتِينٌ [vetīn] derler ve uylukta نَسَأٌ [neseʾ] ve ayakta أَبْجَلٌ [ebcel] ve kolda أَكْحَلٌ [ekḥal] ve baldırda صَافِنٌ [ṣāfin] derler. Ve *Muḳaddimetü'l-Edeb*'de أَخْدَعٌ [aḫdaʿ] ile وَرِيدٌ [verīd] reg-i gerdān, yaʿnī boyun damarı ile ve وَدَجَانِ [vedecān] "du reg buved der-du sūy-i verīd", yaʿnī وَرِيدٌ [verīd]in iki tarafında vākiʿ iki damar ile müfesserdir. Hülāsa ʿinde'l-ekser وَرِيدٌ [verīd]den başka iki damardır ki ʿinde'l-gazab müntefih olurlar. Ve

وَدَجٌ [vedec] Sebeb ve vesīle maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: فُلَانٌ وَدَجِيٌّ إِلَى فُلَانٍ أَيْ سَبَبٌ وَوَسِيلَةٌ إِلَيْهِ

اَلْوَدَجَانِ [el-vedecān] Vedec-i merkūmun tesniyesidir ki zikr olundu. Ve

وَدَجَانِ [vedecān] İki birādere ıtlāk olunur; yukālu: هُمَا وَدَجَانِ أَيْ أَخَوَانِ

اَلْوِدَاجُ [el-vidāc] (vāv'ın kesriyle) Bu dahi zikr olunan boyun damarına denir, وَدَجٌ [vedec] gibi.

اَلْوَدْجُ [el-vedc] (vāv'ın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Hayvānın وَدَجٌ [vedec] dedikleri zikr olunan damarını kesmek maʿnāsınadır; yukālu: وَدَجَ الدَّابَّةَ وَدْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَ وَدَجَهَا Ve ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَدَجَ بَيْنَ الْقَوْمِ إِذَا أَصْلَحَ

اَلتَّوْدِيجُ [et-tevdīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi وَدَجٌ [vedec] dedikleri damarı kesmek maʿnāsınadır. Ve

تَوْدِيجٌ [Tevdīc] Tirmid kurbünde bir belde adıdır.

[و ر ج]

اَلْأَوَارِجَةُ [el-evāricet] (hemzenin fethiyle) Dīvān ashābının defterlerine denir ki harāc ve mīrī ve sāʾir vāridāt-ı dīvāniyye sebt olunur. Hālā Devlet-i ʿAliyye'de defterdār ve büyük rūznāme ve muhāsebeciyān makūlesinin rūznāmesi olacaktır.

Şārih der ki müʾellif bunu "أ،ر،ج" māddesinde dahi zikr eyledi. Eğer vezni efāʿilet ise mahall-i zikri buradır ve eğer

fevāᶜilet ise oradır. Pes müᵓellif iki ihtimāli riᶜāyet eyledi. Lākin evāre muᶜarrebi olmakla hemzesi asliyyedir ki efāᶜilet olur.

[و س ج]

اَلْوَسِيجُ [el-vesīc] (نَسِيجٌ [nesīc] vezninde) Deve kendilere mahsūs bir yürüyüşle yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: وَسَجَ الْبَعِيرُ وَسْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَهُوَ سَيْرٌ لِلْإِبِلِ Ve

وَسِيجٌ [Vesīc] Türkistān'da bir mevziᶜ adıdır.

اَلْوَسُوجُ [el-vesūc] عَسُوجٌ [ᶜasūc] vezninde ve mürādifidir ki revende eşkin develere denir; yukālu: إِبِلٌ وَسُوجٌ أَيْ سَرِيعَةٌ

اَلْوَسَّاجُ [el-vessāc] عَسَّاجٌ [ᶜassāc] vezninde ve mürādifidir ki serīᶜ maᶜnāsınadır; yukālu: جَمَلٌ وَسَّاجٌ عَسَّاجٌ أَيْ سَرِيعٌ Ve

وَسَّاجٌ [Vessāc] Esāmīdendir: ᶜUḳbe b. Vessāc muhaddisīndendir. Ve Bukeyr b. Vessāc şuᶜarādandır.

اَلْإِيسَاجُ [el-īsāc] (hemzenin kesriyle) Deveyi ikdām edip süᶜatle yürüttürmek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَوْسَجْتُ الْبَعِيرَ إِذَا حَمَلْتَهُ عَلَى الْوَسِيجِ

[و ش ج]

اَلْوَشِيجَةُ [el-veşīcet] (وَسِيجَةٌ [vesīcet] veznninde) Ağaç kökünün zīr-i zemīne süren damarına denir. Ve şol tezkire şeklinde zarfa denir ki līften müşebbek ağ gibi örüp iki ağaç aralığına bend eyledikten sonra onunla harman yerine biçilmiş ekin demetlerini taşırlar. Ve

وَشِيجَةُ [Veşīcet] ᶜAḳīḳ-i Medīne'de bir mevziᶜ adıdır. Ve ᶜArablar bir kavm ve kabīle içre sonradan dahīl olan cemāᶜate وَشِيجَةُ الْقَوْمِ [veşīcetu'l-ḳavm] ıtlāk ederler. Maᶜnā-yı evvelden meᵓhūzdur; yukālu: هُمْ وَشِيجَةُ الْقَوْمِ أَيْ حَشْوُهُمْ

اَلْوَشِيجُ [el-veşīc] (وَشِيجٌ [veşīc] veznninde) Mızrak ağacına denir ki murād kargı kestikleri sāzlıktır. Ve örgüye denir. Bu münāsebetle rahim ve karābetin birbirine örgü gibi müştebik olmasına ıtlāk olunur.

اَلْوَاشِجَةُ [el-vāşicet] Birbirine örgü gibi girişip müştebik olmuş rahim ve karābete denir; yukālu: بَيْنَهُمْ وَاشِجَةٌ أَيْ رَحِمٌ مُشْتَبِكَةٌ

اَلْوَشْجُ [el-veşc] (vāv'ın fethi ve şīn'in sükūnuyla) Karābet āhere örgülenmek maᶜnāsınadır; yukālu: وَشَجَتْ بِكَ قَرَابَتُهُ وَشْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا اشْتَبَكَتْ Ve örmek maᶜnāsınadır; yukālu: وَشَّجَ مَحْمِلَهُ إِذَا شَبَّكَهُ بِقِدٍ وَنَحْوِهِ لِئَلاَّ يَسْقُطَ مِنْهُ شَيْءٌ

اَلتَّوْشِيجُ [et-tevşīc] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi örmek maᶜnāsına olmakla karābeti birbirine örgü tarzında müştebik eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: وَشَّجَ اللهُ قَرَابَتَهُ بِكُمْ تَوْشِيجًا أَيْ شَبَّكَهُ

[و ل ج]

اَلْوُلُوجُ [el-vulūc] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَللِّجَةُ [el-licet] (عِدَةٌ [ᶜidet] vezninde) Duhūl maᶜnāsınadır; yukālu: وَلِجَ الْبَيْتَ يَلِجُ وُلُوجًا وَلِجَةً إِذَا دَخَلَ

Şārih der ki Sībeveyhi dedi ki işbu وَلِجَ māddesi müteᶜaddī iken masdarı وُلُوجٌ [vulūc] olmak وَلِجْتُ فِيهِ maᶜnāsını irādeye mebnīdir. Pes Sībeveyhi iskāt-ı vasata zāhib olmuştur. Ammā Muḥammed b. Yezīd bi-gayri vasatin taᶜdiyesine zāhib olmuştur. İntehā.

اَلْإِتِّلاَجُ [el-ittilāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznninde) Bu dahi duhūl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِتَّلَجَ الْبَيْتَ إِتِّلاَجًا إِذَا دَخَلَ

اَلْإِيلاَجُ [el-īlāc] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْإِيْثَلاَجُ [el-itlāc] (vāv'ı tā'ya kalb ile) İdhāl eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَوْلَجْتُهُ إِيلاَجًا

وَأَتْلَجْتُهُ إِتْلاَجًا أَيْ أَدْخَلْتُهُ

اَلْوَلِيجَةُ [el-velīcet] (vāv'ın fethiyle) Bir kimsenin dahīlesi ve bitānesi ve hāssası olan yaʿnī umūr ve mesālihine dahīl ve hāssa ve hem-rāzı olan kişiye denir, ʿalā-kavlin bīgāneden olarak umūr ve mesālihinde muʿtemedün-ʿaleyh ittihāz eylediği kişiye ıtlāk olunur ki murād kethüdā olacaktır. Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَلَمْ يَتَّخِذْ مِنْ دُونِ اللهِ وَلاَ رَسُولِهِ وَلاَ الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً﴾، الآية، فَالْوَلِيجَةُ اَلْبِطَانَةُ وَالدَّخِيلَةُ وَخَاصَّتُكَ مِنَ الرِّجَالِ Müʾellif *Baṣāʾir*'de وَلِيجَةٌ [velīcet] bir kişinin ehlinden olmayarak muʿtemedün-ʿaleyh ittihāz eylediği kişiye denir diye sebt eylemekle ʿindinde maʿnā-yı sānī müreccah olur; ve yukālu: هُوَ وَلِيجَتُهُمْ أَيْ لَصِيقٌ بِهِمْ

اَلْوَلَجَةُ [el-velecet] (fetehātla) Şol kesmelik taʿbīr olunan magāraya denir ki ebnā-i sebīl yağmur makūlesi ʿārızadan orada tesettür ederler. Ve derenin burgaç yerine denir, مَعْطِفُ الْوَادِي [maʿṭifu'l-vādī] maʿnāsına. Cemʿi أَوْلاَجٌ [evlāc] gelir ve وَلَجٌ [velec] gelir fethateynle ki cemʿ-i cinsidir.

اَلْوَالِجَةُ [el-vālicet] دُبَيْلَةٌ [dubeylet] maʿnāsınadır ki müʾellife göre āfet ve dāhiyeye ve cevf-i insānīye ʿārız olur bir nevʿ ʿillete denir. Zāhiren burada murād ʿillet-i mezbūre olmakla ve وَجَعٌ فِي الْإِنْسَانِ kavli ve اَلرَّجُلُ الْمَوْلُوجُ kavlinden mukaddem olarak ʿatf-ı tefsīr olmak iktizā eder. Pes teʾhīri tagyīr-i nüssāhtır. Ve ʿinde'l-etıbbāʾ دُبَيْلَةٌ [dubeylet] bir şiştir ki içinde mādde munsabb olacak yeri olur ve bu üç güne olur; tafsīli kütüb-i tıbbiyyede meşrūhtur.

اَلْمَوْلُوجُ [el-mevlūc] Zikr olunan وَالِجَةٌ [vālicet] ʿilletine mübtelā kişiye denir; yukālu: وُلِجَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ وَهُوَ مَوْلُوجٌ أَيْ مُصَابٌ بِالْوَالِجَةِ

اَلتَّوْلَجُ [et-tevlec] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Vahşī cānver inine denir ki ona وُلُوجٌ [vulūc] ederler. Şārih, Sībeveyhi'den nakl eder ki bunun aslı وَوْلَجَ [vevlec] olmakla vezni fevʿaldir; tāʾ vāv'dan mübeddeledir, zīrā kelām-ı ʿArabda ism olarak tefʿal yoktur.

اَلْوُلُجُ [el-vuluc] (zammeteynle) Nevāhī maʿnāsınadır ki نَاحِيَةٌ [nāḥiyet]in cemʿidir. Ve sokaklara denir, أَزِقَّةٌ [eziḳḳat] maʿnāsına. Ve bal kotaracak kepçelere denir, مَغَارِفُ الْعَسَلِ maʿnāsına. وَلُوجٌ [velūc] müfredidir. Evvelkilerde bi-maʿnā mefʿūl ve sāliste bi-maʿnā fāʿildir.

اَلْوَلَجُ [el-velec] (fethateynle) Kumlukta olan yola denir.

اَلتُّلَجُ [et-tulec] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Tavşancıl kuşunun yavrusuna denir. Bunun aslı وُلَجٌ [vulec] idi; vāv, tā'ya ibdāl olundu.

اَلتَّوْلِيجُ [et-tevlīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Hiyel-i ʿukūdiyyeden bir hīledir. Sūreti budur ki bir kişi mālını hāl-i hayātında baʿzı evlādına tahsīs ve iʿtā eder, tā ki nās işitip min-baʿd kendiden karz yāhūd hibe vechiyle bir nesne taleb ve suʾāl eylemeyeler.

Şārih der ki bu muvādaʿa olmakla bir emri izhār ve emr-i āheri ibtān olmakla تَوْلِيجٌ [tevlīc] ıtlāk olunmuştur; ve minhu: أَبْطَلَ مَالِكٌ اَلتَّوْلِيجَ فِي الْعُقُودِ وَهُوَ جَعْلُ الْمَالِ فِي حَيَاتِهِ لِبَعْضِ وَلَدِهِ فَيَتَسَامَعُ النَّاسُ فَيَتَقَدِعُونَ عَنْ سُؤَالِهِ

وَلْوَالِجُ [Velvālic] (vāv'ın fethi ve lām-ı sāniyenin kesriyle Bedaḫşān ülkesinde bir beldedir.

[و م ج]

اَلْوَمَّاجُ [el-vemmāc] (كَتَّانٌ [kettān] veznin-de) Ferce denir ki ʿavret yeridir, lākin bun-da esahh olan ḥā-yı mühmele olmaktır.

[و ن ج]

اَلْوَنَجُ [el-venec] (vāv'ın ve nūn'un fet-hiyle) Zü'l-evtār olan sāz kısmından bir nevʿ sāzın ismidir, ʿalā-kavlin lavta taʿbīr olunan sāza denir yāhūd مِعْزَفٌ [miʿzef] maʿnāsına mutlakan sāza denir. Şārihin beyānına göre veneh muʿarrebidir ki zil taʿbīr olunan sāzdır. Ve

وَنَجٌ [Venec] Nesef kazāsında bir karye adıdır; Veneh muʿarrebidir.

[و هـ ج]

اَلْوَهْجُ [el-vehc] (vāv'ın fethi ve hā'nın sükūnuyla) ve

اَلْوَهَجَانُ [el-vehecān] (fetehātla) Āteş ya-nıp ʿalevlenmek maʿnāsınadır; yukālu: وَهَجَ النَّارُ تَهِجُ وَهْجًا وَوَهَجَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا اتَّقَدَتْ Müʾellifin misālde fiʿli müzekker ve tefsīrde müʾennes īrādı نَارٌ [nār] lafzının tezkīr ve teʾnīsi iʿtibārına mebnīdir.

اَلْوَهَجُ [el-vehec] (fethateynle) Maʿnā-yı mezkūrdan ismdir, yalın maʿnāsına; yukālu: لِلنَّارِ وَهَجٌ شَدِيدٌ

اَلتَّوَهُّجُ [et-tevehhuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) Āteş bi-nefsihi ʿalevlenip müştaʿil olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَهَّجَتِ النَّارُ إِذَا تَوَقَّدَتْ Ve misk makūlesi tīb ve ʿıtrın rāyihası germiyyetlenmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَوَهَّجَتْ رَائِحَةُ الطِّيبِ Ve parlak nesne parıldamak ve yaldıramak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَوَهَّجَ الْجَوْهَرُ إِذَا تَلَأْلَأَ

اَلْوَهِيجُ [el-vehīc] (vāv'ın fethiyle) Āteşin yanıp ʿalevlenmesi hāletine denir; yukālu: لِلنَّارِ وَهِيجٌ أَيْ تَوَقُّدٌ

[و ي ج]

اَلْوَيْحُ [el-veyc] (vāv'ın fethi ve yā'nın sükūnuyla) Çiftçilerin saban oku dedikleri ağaca denir. Müʾellif خَشَبَةُ الْفَدَّانِ ʿibāretiyle tefsīr eylemekla saban oku dedikleri olur, lākin *Ḳānūnü'l-Edeb*'de Fārisīde sime, Türkīde zivle dedikleri ağaç ile müfesser-dir, lākin dürüst değildir.

FASLU'L-HĀʾ
(فَصْلُ الْهَاءِ)

[هـ ب ج]

اَلْهَبَجُ [el-hebec] (hā'nın ve bā'nı fethiyle) Verim tarzında bir hālete denir ki baʿzı nākanın memesinde vākiʿ olur.

اَلتَّهْبِيجُ [et-tehbīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bir ʿuzvu baʿzı ʿārıza ile şişirmek maʿnāsınadır; yukālu: هَبَّجَهُ تَهْبِيجًا إِذَا وَرَّمَهُ Mādde-i merkūmeden meʾhūzdur.

اَلتَّهَبُّجُ [et-tehebbuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Ondan mutāviʿdir.

اَلْمُهَبَّجُ [el-muhebbec] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Sakīlü'n-nefs olan kimseye ıtlāk olunur.

اَلْهَبِيجُ [el-hebīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şol geyiğe denir ki iki yanlarındaki karnı-nın tüyleri ile arkası miyānıdır, levnine muhālif iki uzun hatları ola.

اَلْهَوْبَجَةُ [el-hevbecet] (جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde) Batn-ı arza yāhūd yüksek yerle-rin vasatında vākiʿ düz oturaklı yere denir. Ve derenin nihāyet bulduğu yere denir ki defʿ ve isāle eylediği selinti taşraya oradan mündefiʿ olur. Ve su irkilecek yerlerde hafr olunan küçük havuz gibi yerlere de-nir ki yağmurlar yağıp su çoğaldıkta suyu oralara akıtıp bir zamān onlardan içerler. Müʾellif وَأَنْ يَحْفِرَ ʿunvānında īrād eyle-mekle gerçi zāhiren masdar sūretindedir, lākin ʿādeti üzere müsāmaha eylemiştir ki vech-i mezkūr üzere o çukurların ismidir.

اَلْهَوَادِجُ [el-Hevādic] (hā'nın fethiy-le) Yemāme'de bir niçe bāgçelere ıtlāk olunur.

اَلْهَبْجُ [el-hebc] (hā'nın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Vurmak maʿnāsınadır; yukālu: هَبَجَهُ هَبْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ Bunun bāb-ı sālisten vürūdu şāzdır.

اَلْهَبِيِّجُ [el-hebeyyec] (hā'nın ve bā'nın ve yā-yı müşeddedenin fethiyle) هَبَيَّخٌ [hebey-yaḫ] lafzında lügattir ki ḫā-yı muʿceme iledir, bī-hayr u menfaʿat olan kimseye denir.

[هـ ب ر ج]

اَلْهَبْرَجُ [el-hebrec] (hā'nın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Serīʿ ve hafīf olan yürüyü-şe denir. Ve mütekebbir ve muhtāl olan kimseye denir. Ve karışık ve nā-hemvār yürür olan kimseye denir. Ve münakkaş alaca sevbe denir. Ve yumru cüsseli, se-miz, tenū-mend adama denir. Bu maʿnāda hā'nın ve rā'nın kesriyle de lügattir. Ve koca öküze ve koca geyiğe denir.

اَلْهَبْرَجَةُ [el-hebrecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Siyāb makūlesine nakş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَبْرَجَ الثَّوْبَ إِذَا وَشَى Ve karışık, nā-hemvār, çalık çalık yürümek maʿnāsınadır; yukālu: هَبْرَجَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى مُخْتَلِطًا

اَلْمُهَبْرَجُ [el-muhebrec] (مُسَرْهَدٌ [muserhed] vezninde) Şol yay kirişine denir ki kesret-i istiʿmālden sırtı fersūde olup cā-be-cā pü-rüzlenmekle fāsid ve tebāh olmuş ola.

[هـ ج ج]

اَلْهَجِيجُ [el-hecīc] أَجِيجٌ [ecīc] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu. Hāʾ, hemze-den mübeddeledir. Derin dereye denir. Ve şol dūr u dırāz arza denir ki onda sülūk edenler bir ān akdem şurayı katʿ edeyim diye istiʿcāl eder ola. Ve kāhinlerin ve fālcıların yer üzere çizdikleri çizgiye de-nir ki ahkāmlarına müteʿallik olur. Cemʿi

هُجَّانٌ [huccān] gelir رُمَّانٌ [rummān] veznin-de. Ve

هَجٌّ [hecc] ve

هَجِيجٌ [hecīc] Masdar olurlar, bināyı yık-mak maʿnāsına; yukālu: هَجَّ الْبَيْتَ هَجًّا وَهَجِيجًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا هَدَمَهُ

اَلْإِهْجِيجُ [el-ihcīc] (إِكْلِيلٌ [iklīl] vezninde) Bu dahi derin dereye denir.

هَجَاجِ [hecāci] (قَطَام [ḳaṭāmi] vezninde ve āhirinin fethiyle cāʾizdir) Arz-ı tavīle maʿnāsına olan هَجِيجٌ [hecīc]-i mezkūrdan meʾhūzdur, kendi başına gitmek maʿnāsına istiʿmāl olunmuştur. Bundandır ki ʿArab-lar, bir kimse meşveretsiz hod-be-hod kendi reʾyiyle bir husūsa mübāşeret yāhūd rehber ve refīksiz bir tarīka ʿazīmet ey-ledikte فُلَانٌ رَكِبَ هَجَاجِ رَكِبَ رَأْسَهُ derler, maʿnāsına. *Ṣiḥāḥ* mütercīminin burada tercemesi agrebdir.

هَجَاجَيْكَ [hecāceyke] (tesniye bünyesiy-le) Bir lafzdır ki bir kimseyi bir nesne-den keff ve menʿ sadedinde oldukta īrād olunur. Ve bu, هَذَاذَيْكَ ve حَنَانَيْكَ ve دَوَالَيْكَ kelimeleri gibi bilā-vāhid tesniye olarak müstaʿmel olan elfāzdandır, güyā mükerreren ve müʾekkeden menʿ eder. Ve bu, vādī-i ʿamīk maʿnāsına olan هَجِيجٌ [hecīc] lafzından meʾhūzdur, güyā ki "Sakın sa-kın, pīş-gāhında mehleke var!" demek vādīsindedir.

اَلْإِسْتِهْجَاجُ [el-istihcāc] İstiʿcāl maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَهَجَّهُ أَيِ اسْتَعْجَلَهُ Ve bir kimse meşveretsiz reʾy-i hod ile müste-bidden ʿāmil olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَهَجَّ فُلَانٌ إِذَا رَكِبَ رَأْيَهُ

اَلْهَجَاجَةُ [el-hecācet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vez-ninde) Şol gubāra denir ki önüne gelen nesneleri toprakla örtüp bastırır ola. Ve ahmak ve nādān kimseye denir.

اَلْهَجْهَاجُ [el-hechāc] ve

اَلْهَجْهَاجَةُ [el-hechācet] (hā'ların fethiyle) Bunlar da ahmak ve bī-magz adama denir.

هَجْ هَجْ [hec hec] (hā'ların fethi ve cīm'lerin sükūnuyla) Koyun ve keçi kıs-mına mahsūs zecr ve āzār asvātındandır. Cevherī bunu feth üzere mebnīdir deme-kle galat eylemiştir. İstişhād eylediği işbu: "بِفِرْقٍ يُخَشِّيهِ بِهَجْهَجَ نَاعِقُهُ" mısrāʿında şāʿir zarūret-i vezn için tahrīk eylemiştir.

هَجَا [hecā] ve

هَجْ [hec] (hā'ların fethiyle) Köpek kıs-mına mahsūs zecr ve āzār asvātındandır, Türkīde oş yerindedir. Ve āhirlerinin tenvīniyle de cāʾizdir.

اَلْهَجْهَجَةُ [el-hechecet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Yırtıcı cānveri zecr ve keff ve tahvīf için haykırmak maʿnāsınadır; yukālu: هَجْهَجَ بِالسَّبُعِ إِذَا صَاحَ بِهِ Ve deveyi هِيجْ هِيجْ [hīc hīc] diye zecr ve āzār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَجْهَجَ بِالْجَمَلِ إِذَا زَجَرَهُ فَقَالَ لَهُ هِيجْ Ve

هَجْهَجَةٌ [hechecet] Hāssaten Ekrād tāʾifesinin cenk ve kıtāl esnāsında gırīv ve feryād ve gulgulelerinden hikāyedir.

اَلْهَجْهَاجُ [el-hechāc] (hā'nın fethiyle) Ür-kek hayvāna denir. Ve kükreyip böğürme-si tünd ve şedīd olan erkek deveye denir. Ve uzun deveye ve uzun adama denir. Ve nā-tırāş künde ve ahmak kimseye denir. Ve dāhiye ve āfete denir.

اَلْهَجْهَجُ [el-hechec] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezni-nde) Aslā nebāt eseri olmayan, toprağı pek olan por yere denir; yukālu: أَرْضٌ هَجْهَجٌ أَيْ صُلْبَةٌ جَدْبَةٌ

اَلْهُجَهِجُ [el-hucehic] (عُلَبِطٌ [ʿulbuṭ] vez-

ninde) Koç koyuna denir. Ve ne tatlı ve ne şūr olan suya denir ki içimli olur, مَاءٌ مَشْرُوبٌ maʿnāsına.

اَلْهُجَاهِجُ [el-hucāhic] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) İri ve dahāmetli nesneye denir.

اَلتَّهَجْهُجُ [et-tehechuc] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Nākanın doğurmak vakti gelip çatmak maʿnāsınadır; yukālu: تَهَجْهَجَتِ النَّاقَةُ إِذَا دَنَا نَتَاجُهَا

اَلْهُجُّ [el-hucc] (hā'nın zammıyla) Boyunduruğa denir ki çift öküzünün boynuna geçirilir.

اَلْإِهْتِجَاجُ [el-ihticāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir husūsta uzun uzadı üzerine olup tevaggul ve temādī eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَجَّ فِي الْأَمْرِ إِذَا تَمَادَى فِيهِ

[هـ د ج]

اَلْهَدَجَانُ [el-hedecān] (fetehātla) ve

اَلْهُدَاجُ [el-hudāc] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Pīr ve sāl-horde kimse sarsılarak āhestece yürümek maʿnāsınadır; yukālu: هَدَجَ الشَّيْخُ هَدَجَانًا وَهُدَاجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا مَشَى رُوَيْدًا فِي ارْتِعَاشٍ

اَلْهَدَّاجُ [el-heddāc] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْهَدَجْدَجُ [el-hedecdec] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Sarsılarak āhestece yürüyen pīr adama denir.

اَلْهَدَجَةُ [el-hedecet] (fetehātla) Nāka yavrusuna hanīn ve şefkat eylemek maʿnāsınadır. Şārihin beyānına göre masdardır.

اَلْمِهْدَاجُ [el-mihdāc] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Veledine pek hanīn ve rikkat eden nākaya denir.

اَلْهَوْدَجُ [el-hevdec] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Seferde nisvān tāʾifesine mahsūs bir güne merkūb ismidir. Ve bu, mihaffeden başkadır. Bu, müdevver ve üstü kubbeli olur ki hacc yolundaki mahmil ve buralarda hālā koçu taʿbīr ettiğimiz olacaktır ki giderek nezāket peydā eylemiştir; هَدَجَانٌ [hedecān]-ı merkūm maʿnāsından meʾhūzdur.

اَلتَّهَدُّجُ [et-tehedduc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Pīr ve zaʿīf kimselerin titreyerek zuhūr eden āvāzeleri zaʿftan nāşī kesik kesik zuhūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَهَدَّجَ صَوْتُهُ إِذَا تَقَطَّعَ فِي ارْتِعَاشٍ Ve nāka veledine hanīn ve rikkat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَهَدَّجَتِ النَّاقَةُ إِذَا تَعَطَّفَتْ عَلَى الْوَلَدِ

اَلْهَدُوجُ [el-hedūc] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol tencereye denir ki dibi yufka olmakla içindeki tīz kaynar ola; yukālu: قِدْرٌ هَدُوجٌ أَيْ سَرِيعُ الْغَلَيَانِ

هَدَّاجٌ [Heddāc] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Reyb b. Şerīf nām kimsenin feresi ismidir. Ve bir kabīle pederinin ismidir.

اَلْمُسْتَهْدِجُ [el-mustehdic] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Pek ʿacūl olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُسْتَهْدِجٌ أَيْ عَجْلاَنُ

اَلْمُسْتَهْدَجُ [el-mustehdec] (dāl'ın fethiyle masdar-ı mīmīdir) İstiʿcāl maʿnāsınadır.

[هـ ر ج]

اَلْهَرْجُ [el-herc] (hā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Nās fitne ve ihtilāl ve harb ve kıtāl hengāmesine düşmek maʿnāsınadır; yukālu. هَرَجَ النَّاسُ هَرْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا وَقَعُوا فِي فِتْنَةٍ وَاخْتِلاَطٍ وَقَتْلٍ Lisānımızda dahi "Nās birbirine düşüp herc ü merc oldu" taʿbīri vardır. هَرْجٌ [herc] lafzına müzāveceten مَرْجٌ [merc] rā'nın sükūnuyla telaffuz olunur. *Nihāye*'nin beyānına göre asl هَرْجٌ [herc]

bir nesnenin kesīr ve müttesiᶜ olmasına mevzūᶜdur. Ve sāᵓirlerin beyānına göre halt maᶜnāsına mevzūᶜdur. Ve

هَرْجٌ [herc] Kapıyı açık bırakmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَرَجَ الْبَابَ إِذَا تَرَكَهُ مَفْتُوحًا Ve söze dalıp çoğaltmak, ᶜalā-kavlin halt-ı kelām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هَرَجَ فُلَانٌ فِي الْحَدِيثِ إِذَا أَفَاضَ فَأَكْثَرَ أَوْ خَلَّطَ فِيهِ Ve cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هَرَجَ جَارِيَتَهُ هَرْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا جَامَعَهَا Mütercim der ki bu maᶜnādandır ki ᶜArablar kesret-i cimāᶜ zımnında بَاتَ فُلَانٌ يَهْرِجُهَا لَيْلَتَهُ جَمْعَاءَ derler. Yaᶜnī "Gecenin cemīᶜ-i evkātında cimāᶜ eyledi" ki çok cimāᶜ eyledi demektir. جَمْعَاءَ [cemᶜāᵓe] kelimesi لَيْلَةٌ [leylet]in teᵓkīd-i maᶜnevīsidir. Vanḳulu merhūmun bu mahalline nazar oluna. Ve at, su gibi bir düzeye eşip yāhūd seğirtip gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: هَرَجَ الْفَرَسُ إِذَا جَرَى

اَلْهَرَجُ [el-herec] (fethateynle) Deve harāret-i havānın şiddetinden yāhūd çok katrān sürülmekle onun sıkletinden başı çegzinip ve gözleri kararıp ser-geşte ve baygın olmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَرِجَ الْبَعِيرُ هَرَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَدِرَ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ أَوْ كَثْرَةِ الطِّلَاءِ بِالْقَطِرَانِ

اَلْهِرْجُ [el-hirc] (hā'nın kesriyle) Ahmak ve bön adama denir. Ve mutlakan zaᶜīf ve zebūn olan şeyᵓe denir.

اَلْهِرْجَةُ [el-hircet] (hā'nın kesriyle) Mülāyim yaya denir ki kebāde taᶜbīr olunur.

اَلتَّهْرِيجُ [et-tehrīc] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Deveyi ıssı havāda pek sürüp yormakla ser-geşte kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَرَّجَ الْبَعِيرَ إِذَا حَمَلَهُ عَلَى السَّيْرِ يَعْنِي فِي الْهَاجِرَةِ حَتَّى سَدِرَ Ve yırtıcı cānver üzere haykırıp uğraştığı nesneden keff ve zecr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هَرَّجَ بِالسَّبُعِ إِذَا صَاحَ بِهِ وَزَجَرَهُ Ve hamr yāhūd nebīz, şārībini başdan kara eylemek maᶜnāsınadır; yukālu. هَرَّجَ النَّبِيذُ فُلَانًا إِذَا بَلَغَ مِنْهُ

اَلْإِهْرَاجُ [el-ihrāc] (hemzenin kesriyle) Bu dahi deveyi ıssı vakte pek yormakla ser-geşte kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَهْرَجَ الْبَعِيرَ بِمَعْنَى هَرَّجَهُ

اَلْمِهْرَجُ [el-mihrec] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْهَرَّاجُ [el-herrāc] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Su gibi revende ve devende olan ata denir.

اَلْهَرَّاجَةُ [el-herrācet] (hā'nın fethi ve rā'nın teşdīdiyle) Lakırdıya dalmış cemāᶜate denir.

[هـ ر ب ج]

اَلْهَرْبَجَةُ [el-herbecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir iş muhkem ve metīn işlenmeyip gevşek ve kötü işlenmeğe denir.

[هـ ر د ج]

اَلْهَرْدَجَةُ [el-herdecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Çabuk yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: هَرْدَجَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى سَرِيعًا

[هـ ز ج]

اَلْهَزَجُ [el-hezec] (hā'nın ve zā-yı muᶜcemenin fethiyle) İsmdir, hoş āvāze ile terennüm ve teräneli şarkı ve beste makūlesi sürūd ve gınāya denir ki sāmiᶜi tarab-nāk edip hātırını gül gibi küşāde ve handān eyleye. Ve boğukluca olan āvāza denir. Ve mutlakan elfāzı mütedārik ve mütekārib olarak muntazam olan kelāma denir. ᶜİlm-i ᶜarūz ebhurundan bahr-i hecez bu maᶜnāya mebnī ıtlāk olunmuştur, zīrā eczāsı mütekāribdir. Ve

هَزَجٌ [hezec] Masdar olur, hānende vech-i mezkūr üzere beste ve güfte söylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَزِجَ الْمُغَنِّي هَزَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَرَنَّمَ أَيْ أَنْشَدَ الْهَزَجَ

اَلْإِهْزَاجُ [el-ihzāc] (hemzenin kesriyle) Şāʾir bahr-i hezec vezninde şiʿr söylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْزَجَ الشَّاعِرُ إِذَا أَتَى بِالْهَزَجِ كَمَا يُقَالُ أَرْمَلَ وَأَرْجَزَ

اَلتَّهَزُّجُ [et-tehezzuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznin-de) ve

اَلتَّهْزِيجُ [et-tehzīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bunlar da terāneli nagamāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَهَزَّجَ الْمُطْرِبُ وَهَزَّجَ إِذَا أَنْشَدَ الْهَزَجَ Ve

تَهَزُّجٌ [tehezzuc] Ok atan kimse yayı kurup küşād verdikte kirişi tıngırdamak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَهَزَّجَتِ الْقَوْسُ إِذَا صَوَّتَتْ عِنْدَ الْإِنْبَاضِ

اَلْهَزِيجُ [el-hezīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Geceden bir mikdāra denir; yukālu: مَضَى هَزِيجٌ مِنَ اللَّيْلِ أَيْ هَزِيعٌ

[هـ ز م ج]

اَلْهُزَامِجُ [el-huzāmic] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Sık sık birbiri ardınca zuhūr eden āvāza denir; tekūlu: سَمِعْتُ صَوْتًا هُزَامِجًا أَيْ مُتَدَارِكًا Ve bunun mīm'i zāʾidedir. Bu sūrette müʾellif, Cevherī gibi هَزَجٌ [hezec] māddesinde sebt eylemek enseb idi.

اَلْهَزْمَجَةُ [el-hezmecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Mütetābiʿan söz söylemek maʿnāsınadır. Ve ihtilāt-ı savt maʿnāsınadır.

[هـ ز ل ج]

اَلْهِزْلَاجُ [el-hizlāc] (hā'nın kesriyle) Cüst ve çabuk kurda denir.

اَلْهَزَلَّجُ [el-hezellec] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Cüst ve çālāk maʿnāsınadır; yukālu: ظَلِيمٌ هَزَلَّجٌ أَيْ سَرِيعٌ

اَلْهَزْلَجَةُ [el-hezlecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) İhtilāt-ı savt maʿnāsınadır.

[هـ س ن ج]

هِسِنْجَانُ [Hisincān] (hā'nın ve sīn'in kesriyle) ʿAcem ülkesinde bir karye adıdır.

[هـ ض ج]

اَلتَّهْضِيجُ [et-tehḍīc] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Devābb ve mevāşīnin raʿy ve perverişini hoşça etmeyip biri benzerce eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَضَّجَ مَالَهُ تَهْضِيجًا إِذَا لَمْ يُجِدْ رَعْيَهَا Teʾnīs-i zamīr دَوَابٌّ [devābb] ve مَوَاشٍي [mevāşī] iʿtibārıyladır.

اَلْهَضِيجُ [el-haḍīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Küçük çocuklara denir; yukālu: صِبْيَانٌ هَضِيجٌ أَيْ صِغَارٌ Zāhiren bu حَسِيلٌ [ḥasīl] gibi bilā-müfred vārid olan kelimāttandır.

[هـ ل ج]

اَلْإِهْلِيلَجُ [el-ihlīlec] (hemzenin kesri ve lām-ı sāniyenin fethi ve kalīlen kesriyle) Semer-i maʿrūf ismidir; müfredi إِهْلِيلَجَةٌ [ihlīlecet]tir hā'yla. İşbu semer-i helīle demekle maʿrūf dārūdur. Sarı nevʿine sarı helīle ve siyāhına kara helīle derler ki tamām nuzc bulanıdır. Ve bir nevʿine kābülī derler, murabbāsı olur, خُنَاقٌ [ḫunāḳ] envāʿını müzīl ve havāssı hāfız ve sudāʿ ı dāfiʿ ve miʿdede vücūdu bir hānede müdebbire olan ked-bānū vücūduna muʿādildir.

اَلْهَالِجُ [el-hālic] (خَارِجٌ [ḫāric] vezninde) Beyhūde rüʾyālar görür olan şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ هَالِجٌ أَيِ الْكَثِيرُ الْأَحْلَامِ بِلَا تَحْصِيلٍ

اَلْهَلْجُ [el-helc] (فَلْجٌ [felc] vezninde) İnanılmayan māddeleri haber vermek

maʿnāsınadır; yukālu: هَلَجَ فُلاَنٌ هَلْجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَخْبَرَ بِمَا لاَ يُؤْمَنُ بِهِ Ve

هَلْجٌ [Helc] Esmādandır ki Muḥammed b. el-ʿAbbās el-Belḫī nām muhaddisin ceddi ismidir.

اَلْهُلْجُ [el-hulc] (hā'nın zammıyla) Teʾvīl ve taʿbīre salāhiyyeti olmayan rüʾyālara denir ki adgās-ı ahlām taʿbīr olunur.

اَلْإِهْلاَجُ [el-ihlāc] (hemzenin kesriyle) İhfā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْلَجَ الشَّيْءَ إِذَا أَخْفَاهُ

[هـ ل ب ج]

اَلْهِلْبَاجَةُ [el-hilbācet] (hā'nın kesriyle) Gemi arslanı gibi cüssesi iri ve ahmak ve nā-tırāş ve nādān ve sığır gibi ekūl, hulāsā zāhiri ve bātını mecmūʿa-i mesāvī vü ʿuyūb ve cāmiʿ-i her şerr ü kubh olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ هِلْبَاجَةٌ أَيْ أَحْمَقُ ضَخْمٌ فَدْمٌ أَكُولٌ جَامِعٌ كُلَّ شَرٍّ

Şārih der ki Ḫalef Aḥmer'den menkūldür ki bir Aʿrābīden هِلْبَاجَةٌ [hilbācet]i suʾāl eyledim, "Hilbācet şol ahmak kimsedir ki cüssesi pek iri ve ayakları büyük ve be-gāyet ekūl ola" dedi, baʿdehu O Aʿrābīye birkaç defʿa dahi tesādüf eyledim, her defʿasında tefsīrine bir vasf dahi zamm ve ziyāde eyler idi, defʿa-i uhrāda "Hilbācet şol kimsedir ki hissī ve maʿnevī cemīʿ-i evsāf-ı kabīhayı cāmiʿ, mecmūʿa-i mekrūhāt ola" diye hitām verdi. İntehā. Ve

هِلْبَاجَةٌ [hilbācet] Pek koyu süte ve yoğurda denir.

اَلْهُلَبِجُ [el-hulebic] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] vezninde) ve

اَلْهُلاَبِجُ [el-hulābic] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] veznin-de) Bunlar da pek koyu süte ve yoğurda denir.

[هـ م ج]

اَلْهَمَجُ [el-hemec] (fethateynle) Bir nevʿ ufak sineğe denir ki sivrisinek tarzında olur, eşek ve koyun ve keçi kısmının yüzlerine gözlerine üşerler; Türkīde yavsı taʿbīr olunur. Ve zebūn ve mehzūl koyun ve keçi kısmına denir; müfredi هَمَجَةٌ [hemecet]tir hā'yla. Ve şaşkın ve çolpa ve ahmak kimselere denir; yukālu: رَجُلٌ هَمَجَةٌ أَيْ أَحْمَقُ وَرِجَالٌ هَمَجٌ أَيْ حَمْقَى Ve koca dişi koyunlara denir. Ve açlığa denir, جُوعٌ [cūʿ] maʿnāsına. Ve maʿāş husūsunda olan sū-i tedbīre denir.

اَلْهَامِجُ [el-hāmic] Mübālagaten هَمَجٌ [hemec] kelimesini teʾkīd için īrād olunur; yukālu: هَمَجٌ هَامِجٌ كَمَا يُقَالُ شِعْرٌ شَاعِرٌ Ve

هَامِجٌ [hāmic] Birbirine karışıp çalkanıp duran şeyʾe denir, ser-gerdesiz ecnās-ı muhtelife, insān gürūhu ve çobansız hayvān sürüsü gibi.

اَلْهَمْجُ [el-hemc] (hā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Deve, suyu defʿa-i vāhidede içip kanmak maʿnāsınadır; yukālu: هَمَجَتِ الْإِبِلُ هَمْجًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَرِبَتْ مِنْهُ حَتَّى رَوِيَتْ

اَلْإِهْمَاجُ [el-ihmāc] (hemzenin kesriyle) İhfāʾ maʿnāsınadır; yukālu: أَهْمَجَهُ إِذَا أَخْفَاهُ Ve at cidd ve ikdāmla seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْمَجَ الْفَرَسُ إِذَا جَدَّ فِي جَرْيِهِ

اَلْهَمِيجُ [el-hemīc] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Genç geyiğe denir. Ve çevik karınlı, ʿalā-kavlin omuzunun iki taraflarında levnine muhālif hatları olanına yāhūd bir vecaʿ sebebiyle çehresi pejmürde olmuş geyiğe denir.

اَلْإِهْتِمَاجُ [el-ihtimāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vez-

ninde) Harāretten yāhūd gayrı ʿārızadan nāşī zaʿīf ve zebūn olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَمَجَ الرَّجُلُ إِذَا ضَعُفَ مِنْ حَرٍّ أَوْ غَيْرِهِ Ve bir kimsenin çehresi pejmürde olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَمَجَ وَجْهُهُ إِذَا ذَبَلَ

[هـ م ر ج]

اَلْهَمْرَجَةُ [el-hemrecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesne karış muruş olmak maʿnāsınadır. Ve hiffet ve sürʿat maʿnāsınadır. Ve nāsın gırīv ve kavga ve şamātasına denir. Ve bātıl ve beyhūde maʿnāsınadır. Ve bir haberi karışık, şürīde söylemek maʿnāsınadır.

اَلْهُمْرُجَانُ [el-humrucān] (عُنْفُوَانٌ [ʿunfuvān] vezninde) Bu dahi ahlāt-ı nāsın kavga ve gırīvine denir.

اَلْهَمَرَّجُ [el-hemerrec] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Kār-güzār ve umūr ve mesālihte māzī olan iş eri adama denir.

[هـ م ل ج]

اَلْهِمْلَاجُ [el-himlāc] (hā'nın kesriyle) Yorga beygire denir ki rehvār taʿbīr olunur. Ve şol arık koyuna denir ki zebūnluğundan kemiklerinde ilik kısmı olmaya; yukālu: شَاةٌ هِمْلَاجٌ أَيْ لاَ مُخَّ فِيهَا لِهُزَالِهَا

اَلْهَمْلَجَةُ [el-hemlecet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yorga yürümek maʿnāsınadır. Ve bu, Fārisīden muʿarrebdir, lākin *Miṣbāḥ*'ta ʿArabī olmak üzere mersūmdur. İsm-i fāʿilinde مُهَمْلِجٌ ve gayr-i kıyās üzere هِمْلَاجٌ [himlāc] denir.

اَلْمُهَمْلَجُ [el-muhemlec] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Suʿūbetsiz rām ve münkād şeyʾe denir; yukālu: أَمْرٌ مُهَمْلَجٌ أَيْ مُذَلَّلٌ مُنْقَادٌ

[هـ ن ج]

اَلتَّهَنُّجُ [et-tehennuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Veled anasının rahiminde yenice cānlanıp harekete başlamak maʿnāsınadır; yukālu: تَهَنَّجَ الْفَصِيلُ إِذَا تَحَرَّكَ وَأَخَذَتِ الْحَيَاةُ فِيهِ

[هـ و ج]

اَلْهَوَجُ [el-hevec] (fethateynle) Boyu uzun olarak ahmak ve hafīfü't-tabʿ ve densiz ve serīʿü'l-hareke yelkovan olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَوِجَ الرَّجُلُ هَوَجًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ طَوِيلاً فِي خُمْقٍ وَطَيْشٍ وَتَسَرُّعٍ

اَلْأَهْوَجُ [el-ehvec] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Ondan sıfattır.

اَلْهَوْجَاءُ [el-hevcāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Müʾennesidir. Ve

هَوْجَاءُ [hevcāʾ] Şol nākaya ıtlāk olunur ki bi-nefsihā dāʾimen sürʿatle yürür ola, gūyā ki هَوَجٌ [hevec] ve hamākati olmakla kendisini itʿāb eder. Ve çadırları yerinden koparıp ber-hevā eder olan rīh-i şedīdeye denir. Cemʿi هُوجٌ [hūc] gelir hā'nın zammıyla.

[هـ ي ج]

اَلْهَيْجُ [el-heyc] (hā'nın fethi ve yā'nın sükūnuyla) ve

اَلْهَيَجَانُ [el-heyecān] (fetehātla) ve

اَلْهِيَاجُ [el-hiyāc] (hā'nın kesriyle) Bir nesne toz gibi yerinden kopup tozumak maʿnāsınadır; yukālu: هَاجَ الشَّيْءُ هَيْجًا وَهَيَجَانًا وَهِيَاجًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ثَارَ Ve tozutmak maʿnāsına müteʿaddī olur; yukālu: هَاجَهُ إِذَا أَثَارَهُ Ve deve kısmı susamak maʿnāsınadır ki heyecānına sebebdir; yukālu: هَاجَتِ الْإِبِلُ إِذَا عَطِشَتْ Ve nebāt kurumak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: هَاجَ النَّبْتُ إِذَا يَبِسَ

اَلْإِهْتِيَاجُ [el-ihtiyāc] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّهَيُّجُ [et-teheyyuc] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bunlar da bir nesne yerinden kopup

tozumak maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَاجَ الشَّيْءُ وَتَهَيَّجَ بِمَعْنَى هَاجَ

اَلْهَائِجُ [el-hāʾic] (خَارِجٌ [ḫāric] vezninde) Şehveti hareket etmiş aygıra denir. Ve girgin erkek deveye denir. Ve ziyādesiyle severān üzere olan hışm ve gazaba ıtlāk olunur.

اَلْهَيْجَاءُ [el-heycāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde ve kasr ile cāʾizdir) Cenk ve cidāle denir; yukālu: وَقَعَتْ بَيْنَهُمُ الْهَيْجَاءُ وَالْهَيْجَى أَيِ الْحَرْبُ

اَلْهِيَاجُ [el-hiyāc] (عِلاَجٌ [ʿilāc] vezninde) مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]ten masdardır, kıtāl ve mukātele maʿnāsınadır; yukālu: هَايَجَهُ هِيَاجًا أَيْ قَاتَلَهُ

اَلْهَيَّاجُ [el-Heyyāc] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de) Esāmīdendir: Heyyāc b. Bisṭām ve Heyyāc b. ʿİmrān muhaddislerdir.

اَلتَّهَايُجُ [et-tehāyuc] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) Uğraş için birbiri üzere sıçrayıp atılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَهَايَجُوا إِذَا تَوَاثَبُوا لِلْقِتَالِ

اَلْمِهْيَاجُ [el-mihyāc] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vez-ninde) Vatanına be-gāyet çekinip arzū-mend olan nākaya denir. Ve dāʾimā sāʾir develerden mukaddem susar olan erkek deveye denir.

اَلْهَاجَةُ [el-hācet] Dişi kurbağaya de-nir. Cemʿi هَاجَاتٌ [hācāt] gelir. Zāhiren müʾennesen vārid olan elfāzdandır. Aslı هَائِجَةٌ [hāʾicet]tir.

يَوْمُ هَيْجٍ [yevmu heyc] (izāfetle) يَوْمُ ثَوَرَانٍ [yevmu ṡeverān] demektir ki fırtına ve tūfān günü olacaktır; tekūlu: يَوْمُنَا يَوْمُ هَيْجٍ أَيْ يَوْمُ رِيحٍ أَوْ غَيْمٍ أَوْ مَطَرٍ

اَلْهَائِجَةُ [el-hāʾicet] Şol arza ıtlāk olunur ki çayırı ve sebzevātı kurumuş yāhūd sarar-mış ola; yukālu: أَرْضٌ هَائِجَةٌ إِذَا يَبِسَ بَقْلُهَا أَوِ اصْفَرَّ

اَلْإِهَاجَةُ [el-ihācet] (إِفَادَةٌ [ifādet] vezninde) Otları kurutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَهَاجَتِ الرِّيحُ النَّبْتَ إِذَا أَيْبَسَتْهُ

اَلْإِهْيَاجُ [el-ihyāc] Aslı üzere bir yeri otla-rı kurumuş bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَهْيَجَ الْأَرْضَ إِذَا وَجَدَهَا هَائِجَةَ النَّبَاتِ

هِيجِ [hīci] (hā'nın kesri ve cīm'in kesr üze-re bināsıyla) ve

هِجْ [hic] (hā'nın kesri ve cīm'in sükūnuyla) Nāka kısmına mahsūs zecr ve āzār asvātındandır.

FASLU'L-YĀʾİ'T-TAHTİYYE
(فَصْلُ الْيَاءِ)

[ي أ ج]

يَأْجَجُ [Yeʾcecu] (يَمْنَعُ [yemneʿu] ve يَضْرِبُ [yaḍribu] veznlerinde) Bir mevziʿ adıdır. Ve bu "ج،أ،ج" māddesinde dahi zikr olundu. Sîbeveyhi جَعْفَرٌ [caʿfer] veznine mülhak yaʿnî yāʾ zāʾide olmamakla rubāʿîdir dedi.

[ي ذ ج]

أَيْذَجُ [Eyẕec] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Ahvāz eyāletinde bir beldedir. Ve Semerḳand kazāsında bir karyedir.

[ي ر ج]

اَلْيَارَجُ [el-yārec] (rāʾnın fethiyle) Nisvānın bilezik taʿbîr ettikleri zînete denir, قُلْبٌ [ḳulb] ve سِوَارٌ [sivār] dahi derler. Şārihin beyānına göre yāre-i Fārisî muʿarrebidir. Ve

يَارَجٌ [Yārec] Esmādandır: Huẕeyl b. Naḍr b. Yārec muhaddisîndendir.

اَلْإِيَارَجَةُ [el-iyārecet] (hemzenin kesri ve rāʾnın fethiyle) Beyne'l-etıbbāʾ bir güne maʿcūn-ı müshil ve maʿrūf ismidir. Cemʿi إِيَارَجُ [iyārec] gelir. Ve bu, iyare-i Yūnānî muʿarrebidir, devā-yı ilāhî demektir. Mütercim der ki gūyā ki kuvvet-i müshilenin sāʾir efʿālden ezyed kudret-i sübhānîye ihtisāsı olduğu için ıtlāk olunmuştur. Ve ibtidā iyārecleri teʾlîf eden Filḳaryūs Hakîm'dir. Sāʾirleri dahi müʾellifine izāfetle meşhūrdur: iyārec-i Cālînūs ve iyārec-i Buḳrāṭ gibi.

[ي و ج]

يَاجُ [Yāc] (cīm'in sükūnu ve baʿzen kesriyle) Ṣiḳilliyye'de bir kalʿa adıdır. Ve صِقِلِّيَةُ [Ṣiḳilliyet] ṣād'ın ve ḳāf'ın kesriyle), hālen Baḥr-ı Sefîd'de Sicilya ve Çiçilya dedikleri cezîre-i kebîredir ki İtalya hizāsında vākiʿdir.